PRIMVS
TOMVS SVMME SANCTI ANTONINI ARCHIEPI SCOPI FLORENTI NI ORDINIS PRAEDICA TORVM.

.Jeſus.
.Maria.

PRIMVS TOMVS SVMME SANCTI ANTONINI ARCHIEPI SCOPI FLORENTI NI ORDINIS PRAEDICA TORVM.

.Jeſus.
.Maria.

¶Vita beati Antonini Florentinorum Archiepiſcopi de fratrum Prædicatorum ordine aſſumpti.

NTONINVS FLORENTINA VRBE ORIVNDVS HOneſtiſſimis parẽtibus:Nicolao patre:Thomaſina matre natus eſt. Is multum ſolertia:plus memoria polluit:mitis admodũ ac taciturnus:ſtatura haud magnus:corpore neruoſo magis ꝗ carnuleto. In ipſa pueritia religionis ſtudioſus:mirum dictu quantum ſacris afficiebatur:orationi: contẽplationi:vt per ætatem licuit intentus aſſidue. Ferturqꝫ adhuc puer ad figuram crucifixi:quę in tẽplo ſancti Michaelis in horto(ſic enim locum vocant)ſita eſt:ſingulis fere acceſſiſſe diebus:& genibus flexis Ieſum obſecraſſe precibus lachrymoſis. Cum aũt puberẽ attigiſſet ætatem: animum totum ad ſanctimoniam appulit.ac religionem prædicatoriam de familia diui Dominici alta mente deſtinabat:motus concionibus ignitis pręſtantiſſimi viri Ioannis Dominici:quem oraculi loco & numinis vice in terris pius habuit Antoninus. Ad hunc ergo cum ſuſcipiendi habitus cauſa acceſſiſſet: viſus eſt prudentiſſimo viro puer facilis & indolis quidem præſignis ſed ætatis tenellæ:quare iuſſit illum adhuc annos expectare aliquot. Et quoniam ab eo interrogatus puer cuinam ſcientiæ operam daret. Reſpondit ſe decreti lectione plurimum delectari. Vade(inquit)& cum totum decretum memoriæ mandaueris voti compos eris. Huius moniti tam pertinax ſeruator puer euaſit:vt tranſacto anno Decretorum canones quoſcumqꝫ poſtulatus fuiſſet ex memoria citauerit. Quare non iam repulſus ſed auidiſſime ſuſcæptus:ſextodecimo ætatis ſuæ anno innocentiæ & ſanctitatis habitum induit. In ea religione quibus quantiſqꝫ virtutibus effulſerit:iuſti voluminis indiget narratione. Nobis aũt integerrimę vitæ argumentum præſtat:minime dubium ꝙ toties ad honores euocatus:multis in locis prefuerit fratribus: Romæ: Neapoli:Caietæ:Cortonij: Senis:Florentiæ:Feſulis. Inſuper & prouinciæ Tuſciæ ſpiritalis præfectus:omnes Italiæ Conuentus ad priſtinum ſanctæ religionis reuocauit nitorem. His fungens muneribus:Frugalitate:Modeſtia:Tolerantia:& omnium virtutum viua exẽplaria exhibuit. Si qua palea leuium culparum:vt eſt huius vitæ fragilitas:eius virtutum frumento ſe miſcuiſſet:creditum eſt eam multarum infirmitatum tribulis:quibus per omne æuum affectus eſt fuiſſe diſcuſſam. Quis nõ videat his gradibus ꝗ commode ad pontificij culmen aſcenderit:quando ei omne pabulum animarum diuite meſſe eſſet aceruatum,& omnis labes quę chriſtiane gregi poſſet eſſe nocentior fuerit abſterſa? Defuncto ergo domino Bartholomeo de zabarellis: diſcuſſis motibus quibus in diuerſa ſummus pontifex per nouem menſes rapiebatur:Antoninum communi ciuium voto præſulem Florentinum pronuntiat ꝙ non ſit inuentus ſimilis illi qui ſeruaret legem excelſi. Erat tum forte vir ſanctus in itinere Neapolitano:cumqꝫ decreti honoris fama ad eum veniſſet:fugam meditabatur:pontificij culmen haud quaqꝫ ſubiturus:niſi apoſtolicis edictis compelleretur parere. Intelligens tandem vir dei immobile dei propoſitum cum eſſet Feſulis circũfuſo toto Florentiæ ſenatu:conteſtatus priorum pontificum vitas præclaras & ſuam indecentiã:onus honoris ſubijt. Impletum eſt deinceps in pontifice noſtro quod geſtum legimus in Martino. Eadem em̃ vitę frugalitas:eadẽ modeſtia morum:maior ſemper animarum zelus:& ita implebat epiſcopi dignitatem vt propoſitũ fratris non defererer. Hic iam latus nobis pateret campus virtutum eius:niſi dedicato libro eſſent deſcriptæ:vnum haud ſubticebo fuiſſe in ſancto viro tantã in rebus arduis conſiliorum grauitatem vt dominus conſiliorum vulgo nominaretur. Expende lector ſanctitatẽ viri oraculo apoſtolico. Memoriæ etenim proditum eſt Nicolaum papam talem ſuper Antonini vita protuliſſe ſententiam. Nõ minus ego(ait)putarem Antoninum Archiepiſcopum Florentinum ſanctorum catalogo adſcribendum adhuc viuum, ꝗ Bernardinum mortuum. Erat enim ciuium patronus:pater patriæ qui omnibus prodeſſet neminem lęderet,omnẽ ſubſtantiam pauperibus erogabat,in arduiſſimis Florentinorum negotijs amplis legationibus ſtrenue perfunctus. Centum aureos annuatim paſchalibus ſolennibus diſtribuit in pauperes. Adminiſtrato hoc ordine tredecim annis pontificatu: cũ iam ſeptuageſimum ætatis annum eſſet ingreſſus fortiſſima febre corripitur:fatiſcentibuſqꝫ membris interrogatus ſi quid peteret:fiat(ait)voluntas domini. Inde ait. Dies annorum noſtrorũ in ipſis ſeptuaginta anni:quibus actis velut poſt Babylonicam captiuitatem ad ſupernam Hieruſalem eſt remeandum. Expleto nunc opere quod diu in manibus habui: libens morior:mercedem dei clementia recępturus,ſeruire enim deo eſt regnare. Angelicum etiam reſponſoriũ in diuæ virginis laudem frequentius iterabat. Sancta & immaculata virginitas &c. Cumqꝫ fratres vt moris eſt circa moribundũ Dauidicos hymnos perſonarent. Citato verſu. Oculi mei ſemper ad dominũ &c. Vir ſanctus repetito verſu, dixit. Oculi mei ſemper ad dominum:quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos:piamqꝫ Ieſu crucifixi complexus imaginem:obortis lachrymis ſanctam deo animam reddidit ſecunda Maij die: qua vigilia dominicæ Aſcenſionis tum euenerat cœlos cum Chriſto aſcendens.

INCIPIT PRIMA PARS SVMmę ſancti Antonini de Florentia:ordinis Prędicatorũ:& archiepiſcopi Florentini in qua agitur de anima& de pertinentibus ad ipſam.

¶Incipit proemium totius operis.

VAM MAGNIFIcata ſunt opera tua dñe: omnia ĩ ſapientia feciſti:impleta eſt terra poſſeſſione tua. Pſal.ciij. Cõtemplatur propheta in exceſſu mentis poſitus diuinam maieſtatem: ſtupefact⁹ ad magnitudinem bonitatis eius quam manifeſtat in operibus ſuis:& ad ipſum loquitur dicens. Quam magnificata ſunt &c.q.d.mirabiliter magna demonſtrata. Vbi & myſterium ſanctiſſimæ trinitatis ſatis demonſtratur cui⁹ ſuffragium ſemper & poſtulare & expectare debem⁹:vt opera bona noſtra quæ ſunt ſua ad finem perducat. Sine eo enim ſummo nulla natura ſubſiſtit ait Plato. Nulla rõ ĩtelligit:nulla actio expedit:nec eo prętermiſſo vllum rite fundatur exordium.

¶In primis igitur inſinuat mirã potentiã:quę patri attribuitur:ibi. Quam magnificata ſũt opera tua dñe.

¶Secundo eximiam ſapientiam:quæ filio adijcitur:alias addicitur:ibi. Omnia in ſapientia feciſti.

¶Et tertio nimiã ad nos beneuolentiam:quę ſpirituiſancto adſcribitur:ibi. Impleta eſt terra poſſeſſione tua.

In creatione oſtenditur potentia q̃ pr̃i attribuitur.

Quantum ad primũ dicit Mardocheus loquẽs ad deum de ſua mira potentia quam oſtẽdi ĩ creatione. Domine rex omnipotẽs in ditione tua cũcta ſunt poſita&c. Tu em̃ feciſti cœlum&terram&quicquid cœli ambitu cõtinetur dñs omniũ es. Heſter.xiij. Vbi oſtẽditur ſua potẽtia maxima patri attributa de nihilo cuncta faciens:non ex pręiacenti materia vt artifex. Et hoc apparet ex eoꝶ magnitudine cõtinua:ex eoꝶ multitudine diſcreta:ex eoꝶ valetudine variata. Nã vt dicit Eccl'i.j. Altitudinẽ cœli:latitudinem terrę:profundũ abyſſi quis dimenſus eſt:q.d.nullus propter mirã magnitudinem eius. ſed & arenã maris:guttas pluuię:dies ſęculi qs dinumerauit.q.d.nullus. Dinumera ſtellas ſi potes:dixit dñs Abrę.Gẽ.xv. Nec eſt numerus militum eius. Iob.xxv. Valetudinem creaturarum ſeu earũ virtutẽ quis poteſt intelligere:Deus enim & natura nihil fruſtra operantur:qđ.ſ.non habeat aliquã virtutem:quinimmo ſpecies rerũ ſunt ſicut numeri: vt quęlibet ſpecies creaturę addat vnũ gradũ virtutis ſuper aliã. Nonne igitur apparet ꝗ magnificata:id eſt magna facta & oſtenſa ſunt opera dei vt magnificetur potẽtia patris.

In ordine & diſtinctione ſapiẽtia filij.

Quantũ ad ſecundum dicitur Eccl'i.j. Fons ſapientię verbum dei in excelſis. Et oĩa per ipſum facta ſunt. Eſt enim verbũ filius dei quaſi ars quędã omnipotẽtis patris:per quam & in qua cum ſumma ratione &;optima facta ſunt omnia. Omnia in ſapientia feciſti. Pſ̃. Et quia ſapientis eſt ordinare ſ̃m ph̃m. hinc eſt ꝙ omnia cũ maximo ordĩe facta ſunt:vt omnia teneãt locum ſuum ſibi cõdecentem. Ex quo apparet pulchritudo vniuerſi:& mundũ diuina prouidentia regi. Omnia vtiqꝫ in ſapientia feciſti. demũ ipſe mũdus eſt velut quidam liber ſcriptus intus & foris: qui docet nos ſapiẽtiam:nõ ſolũ de diuinis cognitionẽ. ſ̃m illud Roma.j. Inuiſibilia dei a creatura mũdi per ea quę facta ſunt intellecta conſpiciũtur. ſed etiã docet ſapiẽtiã. de agendis ſ̃m illud Iob.xij. Loquere terrę & reſpondebit tibi:interroga iumenta & docebunt te:& narrabũt piſces maris dũ omnibus pręceptũ qđ poſuit vt faciãt ad qđ creata ſunt nunqꝫ prętereunt:ſe alijs cõmunicãt: terra fructificat & arbores & nil otioſum. Et multa & innumera documenta nobis tribuũt ex proprietatibus ſuis ad bene viuendũ:& ſic oĩa ĩ ſapientia feciſti.i.ad dandũ nobis ſapientiã ex eis. Eccl'i.j. Effudit eã.ſ.ſapientiã ſup oĩa opera ſua:& in minimis animalibus vt formicis. Vnde dicit

Minima terrę ſunt q̃tuor.

Prouerb.xxx. Quatuor ſunt minima terrę:& ipſa ſunt ſapientiora ſapientibus. Formicę populus infimus qui pręparat in meſſe cibũ ſuũ. Lepuſculus plebs inualida qui in petra collocat cubile ſuũ. Regẽ locuſta nõ habet:& egreditur vniuerſa per turmas ſuas. Stellio manibus nititur:& moratur in domibus regũ. Sapientia corũ:quę eſt naturalis inſtinctus:docet nos ſapientiã. Et formica docet ſolicitudinẽ acquiſitionis ſapientiæ. Lepuſculus cautelã ab erroribus & euaſionibus cũ em̃ ſit aĩal multũ timidũ:& a venatoribus & canibus inſequatur:in petra ſe tutum putat Et ſapientię vacãs:cuius initiũ eſt timor dñi:ne capiatur a venatoribus gẽtiũ vel hęreticorũ erroribus:in petra fidei collocat quietẽ ſuã& mẽtis inhęſionẽ. Locuſta inſtruit ſaltũ contẽplationis cũ turma collocationis. Ita em̃ paſcitur in herbis virẽtib⁹ ſcripturarũ ſapiẽs:vt frequẽter ad modum locuſtę in altũ ſe leuet meditationis & orationis:nec ſolus incedit:ſed cũ turba ſapiẽtũ ſentit. Stellio innuit laborẽ bonę operationis. Nã ſi aliqñ acuto non emineat ingenio:tamẽ manibus bonoꝶ operũ quaſi reputãs ad exequẽdũ qđ ſapit in domib⁹ regũ.i.in cœtu ſapiẽtũ collocatur:& ſic oĩa in ſapientia feciſti.

In creaturis oſtendit bñuolẽtia q̃ ſpirituiſãcto attribuitur.

Quãtũ ad tertiũ apparet certe eius ad nos nimia beneuolẽtia:qa oĩa fecit deus propter hoĩem ait Augu. quæ cũ tãta potẽtia & ſapiẽtia facta ſunt. Et hoc eſt quod ſubdit. Impleta eſt terra poſſeſſione tua. Terra homo eſt:qa terrã gerit in quã reuertitur: terrã terit de terra exiſtit. Et iſtã impleuit deus poſſeſſione ſua. Poſſidet deus cœleſtia:terreſtria:diuina. Et his oĩbus impleuit terrã hoĩs:terreſtria dans ad vſum. Pſ̃.viij. Omnia ſubieciſti ſub pedibus ei⁹&c. Cœleſtia.i.angelos ad miniſteriũ Heb̃.j. Nõne oẽs ſunt adminiſtratorij ſpũs miſſi in miniſteriũ eoꝶ &c. Quid magis deus poſſidet ꝗ filiũ ſuũ. Et hoĩem deo impleuit qñ verbũ caro factũ eſt. Ioan.j. Sic deus dilexit mũdũ:minorẽ hoĩem videlicet:vt filiũ ſuum vnigenitũ daret. vñ apte dici põt. Impleta eſt terra poſſeſſione tua. Verum inter oĩa alia aĩalia ſapientiſſimus. Salomon ad imitãdũ formicę ſapientiã inuitat dicẽs. Vade ad formicã o piger:& cõſidera vias ei⁹ & diſce ſapientiam quę cũ nõ habeat ducem nec pręceptorem nec principem parat in ęſtate cibũ ſibi:& cõgregat in meſſe qđ comedat. Prouerb̃.vj. Equidẽ inter ęſtatem:& autũnum ętatis conſtitutus:arbitratus ſum neceſſarium fore ex frumẽtis doctrinarũ quędã recolligere ad mei ſuſtẽtationem:ne ſi cõtingeret ad hyemalẽ ſenectutẽ deuenire fame deficerem. Senilis enim ætas memoria & viſu debilitata caligatur:& exhauſtis corpus mẽbris:occupationibus aliqñ multiplicatis non valet:nec ei tẽpus vacat ad reuoluẽdum multitudinẽ librorũ. Intelligẽs autem in oſſibus meis pigritiã inſitam:ad eam excutiendã cõſideraui formicã inter animalia minimũ & deſpectabile:ſed ſapientibus ſapiẽtiorẽ illã eſſe:& ideo imitandã. Cũ enim nõ habeat ducem nec pręceptorẽ in opere ſuo:prouidet tamẽ ſibi pro hyemis tẽpore cũ poteſt diſcurrere. Ducẽ fateor me nõ habuiſſe in grãmaticalib⁹:niſi ĩ pueritia & debilẽ pręceptorem. Nullum habui in alia facultate excepta parte dialectice & ſatis interrupte:ſed nec principem mihi ſtudium imperantem ex prælatione. Auiditate tamen & ſuauitate tractatus veritatis:præcipue moralis ſapiẽtiæ:ex his q̃ mihi occurrerũt legẽda pauca recollegi mihi grata. Neqꝫ em̃ formica oĩa inuenta cibaria colligit nec precioſiora:ſed quę nouit ſibi congrua. Illas igitur ſublimes theorias in librarijs cõpræhenſas:magiſtris & ſciẽtia perfectis dimiſi. Quæ autẽ iudicaui apta ad materias prędicationũ & audiẽtiã confeſſionum & cõſultationẽ in foro animarũ:accepi a doctoribus pluribus in theologia vel iureperitis: nõ intẽdens indoctus & omnis ſcientiæ ignarus poemata condere:ſed recollectionẽ facere amore fratrũ ꝑ me& mei ſimilibus qui mecũ erãt:quibus nec ingenium ad altiora:nec librorum ſemper copia datur:& occupationes facultatẽ ſubtrahunt ad diſcurrẽdum per libros. Si materias tango aliquando ſuperantes tenuitatẽ notitię meę:nec hoc diſcrepat a proprietate formicę: quę pondera geſtat ſe grauiora virtute ſibi collata ab auctore naturę. Ex congeſtis etiam a formica aliqua ſuperfluũt aliqua corrũpũtur. Sic& ego non ambigo multa in hoc collectario poſita ad ſuperfluitatẽ:cũ aliquãdo impropriauerim terminos:& extorſerim expoſitiones. nõ vt puto cum falſitate:ad materiã dilatandã occurrentem. Multa etiam vel nondum emendata: vel poſtea vitio ſcriptorũ alterata vel diminuta ſunt. Nõ parũ laborat formica ad colligendum vnde viuat. Laboraui & ego ſatis per multos annos & interrupte propter occupationes:& ſi nõ magni valoris:tamẽ tempus exigẽtes. Vnde aliquãdo per menſes & annos opus dimiſi: tempus ſæpe furando aliquando neceſſariũ corporis ſuſtentationi: ali

quando exercitationi prelaturæ: in qua diu indignus permanſi: aliquādo decētię religionis.ſ. orationis & meditationis. Adeo autē eſt formica debile animal vt nō ſolum magna ſed & minima: vt mirmycoleon: ſint ei īfeſta vſq; ad interitionē. Poterunt hic notatis aliquādo nedū multum literati: ſed quātumcūq; ſcioli opponere & ipſa necare. Ego autē in flagella paratus ſum: nec faciē meā ab increpantibus auerto. Dicitur etiā formica pręputia bladis cōgregatis auferre ne germinent: indeq; fruſtretur ſpe ſui laboris. Ne quod igitur elationis germē exurgeret infra ſcrutiniū cordis mei niſus ſum fere per omnia nuncupare doctores talia: quæ notanť referentes: & parū vel nihil de meo apponere: niſi cauſa breuitatis truncare. Viderint ergo qui illorum dicta cōdēnatione digna arbitranť: ſi tātę auctoritatis vel ſcientię ſint vt illis poſſint obſiſtere. Nō igiť plus minusve vituperationis vel laudis mihi debet adſcribi q̃ collectoribus lectionū vel ſcriptorib⁹ librorū ab aliis editorū. Vnde nec nomē meū apponere volui: nec titulum operi: niſi in cōtemptum tamq; viliſſimā formicā deſpectū animal fabulādo alicui nominare placuerit. Formicas quoq; moleſtas eſſe aluearibus apum ſatis apparet: quę cum ad ſui victū dulcedine mellis attractę hoc agunt iſtigante natura nō vt noceant: excuſatę ſunt. Ita & excerptores ſententiarum ex variis libris graues illis eſſe ſolēt quibus excellens īgeniū & plurimū otiū pręſtat, doctrinas copioſas & mellifluas in originalibus perſcrutari. Sed cū ipſi intēdant ſuę & aliorū inopię prouidere: non videnť culpādi: cū etiam detrimēta non illis inferant: ſed magis gloriam augeāt hebetioribus: proponēdo interlocutiones cōmunes: quę in ſuis fluētis forte nūq̃ viderunt. Aliqualem vero ordinē: & ſi non multū ſerioſum: ignar⁹ ordinis poſui pro faciliori inuētione materiarū. Nam diſtinctū in quatuor partes principales feci de vitiis & v̄tutibus recitare intendendo: & quālibet partē in titulos: & titulos in capitula & capitula in paragraphos diſtīguendo. Et in prima parte quædā generalia videlicet de aīa & de potentiis eius quę ſubiecta eorum habenť. De paſſionibus tāq; principiis eorū. De peccatis ī genere & effectibus eorū. De multiplicibus legibus quibus vitia prohibētur & virtutes præcipiunť. In ſcd'a parte de vitiis in ſpecie videlicet de octo capitalibus & eorum filiabus & ſpeciebus. De reſtitutione. De iuramēto & periuriis. De votis & tranſgreſſionibus eorū. De infidelitate & ſpeciebus earū & ſuperſtitionib⁹. Ad ſingula vitia ſingulas prędicatiōes ponendo: & poſtea quę pertinēt ad caſus conſcientię vel declarationem materiæ. Et pro themate ſumitur verſus Pš.

Quia magis in prōptu occurrit: & magis eccleſiæ in vſu: & compendioſior in doctrina ad omnē materiam. In tertia parte de ſtatibus variis tam laicorū q̃ clericorū. De eccleſiis & ſacramētis ſingulis: & de cenſuris eccleſiaſticis: & ſtatibus purgādorū & beatorū. In quarta parte de virtute in genere & ſpecie. De virtutibus .ſ. cardinalibus & theologicis in ſpecie: & de earū partibus ſeu eis annexis. Et ſi tēpus erit: ageť de ſeptem donis & gratia: Reſtaret de articulis ſi vita communiceť: quę non minor cęteris erit. Qui inde aliquid vtilitatis hauſerit: pro me oret ad dominum noſtrum Ieſum chriſtum. Quę autem inducunť teſtimonia ad ꝓbationem dictorū vltra auctoritates diuinarū ſcripturarū & ſacrorū canonū: quæ frequenter apponunť & ſentētias ꝓprias antiquorū doctorū eccleſię Augu. Hiero. Grego. Ambro. Chryſ. Baſil. Iſid. Bernar. Anſel. &c. Aliquando gētilium. Platonis. Ariſto. Tullii & Senecę. Adiiciunť determinationes & dicta multorū modernorū in theologia vel iure peritiſſimorū: quorum hęc ſūt nomina. In theologia ſanctus Tho. quē omnibus præpono in ſuis dictis. Alb. magnus: Petrus de pal. Pet. de Tharantaſia qui fuit Innocen. Quītus. Durā. Hugo cardinal. Guil. Specula. in ſumma vitiorū & virtutum. do. Io. Dominici cardinalis de Florentia. Rayne. in ſumma Piſana. Vincē. in Specul. hiſto. ordinis Prędicatorum omnes iſti pręnominati. Bonauentura cardinalis. Richar. de media villa. Alexander de Hales. Ioannes Scotus. Nicolaus de Lyra. ordinis minorum. Auguſtinus de Roma in quodlibetis. Auguſtinus de Anchona de poteſtate eccleſię. Grego. de Arimino. ordinis eremitarum. In iure in glo. decreti. Hugo. Bartholomeus Brixieñ. Bernar. in gloſ. decretalium. Ray. ordinis Prędicatorū in ſumma ſua antiqua. Innocē. quart⁹. Hoſti. in apparatu & ſumma. Guil. in ſpeculo. Archid. in roſario. Ioan. And. in nouella. et gloſ. ſexti et Clementi. Ioānes de Lignano. Ioānes Calderini. Io. de Imo. omnium nouiſſimus doctor. Petrus de Anch. Laurentius de Ridolfis in tractatu de vſuris. Franciſcus de Zabarellis. Nicolaus abbas de Sicilia. Antonius de Butrio. Petr⁹ ordinis minorum in directorio iuris. Lapus de Caſtelli. Federicus de Senis in conſiliis. Bartol. Bald. De hiſtoriis exempla ponuntur Grego. in dialogo. Vincēt. in Specu. Martinus in chronicis. Valerius maximus. Paulus Oroſius. De vita patrum. De vita fratrum. De ſeptem donis. Allegantur et multi alii ſapientes: ſed quia non ita frequēter ipſos non curaui nominare.

¶Finis Prologi.

INCIPIT TABVLA GENERAlis huius primę partis ſummę Antonini q̃ habet titulos viginti: quorū qlibet habet multa capitula: quę capitula habent plures. §.

TITVLVS.I. DE ANIMA IN communi.
De aīæ ſimilitudine ad deū.ca.i.fo.iiij.
De mira nobilitate animę.ca.ij.fo.v.
De beneficiis animę collatis quo ad ſciētias: artes & virtutes.ca.iij.fo.viij.
De quidditate aīæ & proprietatibus eius.ca.iiij.fo.ix.
De immortalitate animæ.ca.v.fo.x.
De vnione animæ ad corp⁹: & de multiplici acceptione huius vocabuli.ca.vj.fo.xj.
De quidditate hoīs & eius excellentia.ca.vij.fo.xij.

TITVLVS. II. DE POTENTIIS animæ.
De potentiis animæ in cōmuni.ca.j.fo.xiij.
De potentia vegetatiua & ſenſitiua.ca.ij.fo.xiiij.
De ſingulis quinq; ſenſibus exterioribus & quomodo eis homo abutitur.ca.iij.fo.xv.
De locutione & multiplici vitio eius.ca.iiij.fo.xvj.
De ſenſibus interioribus.ca.v.fo.xvij.
De phantaſia ſeu imaginatiua.ca.vj.fo.xviij.
De ſōniis q̃ ad varias cauſas & modos eorū.ca.vij.f.xviij.
De æſtimatiua & cogitationibus.ca.viij.fo.xx.
De memoria & vtili eius exercitio.ca.ix.fo.xxj.

TITVLVS.III. DE POTENTIA intellectiua.
De intellectu poſſibili & agente.ca.j.fo.xxj.
De multiplici oculo varie exercendo.ca.ij.fo.xxij.
De tribus requiſitis ad bene videndū corporaliter & ſpiritualiter. ca.iij.fo.xxiij.
De his q̃ īpediūt viſum aīæ vel auferunt.ca.iiij.fo.xxiiij.
De illūinatiōe ſeu recuperatiōe viſ⁹ ſpūalis.ca.v.fo.xxiiij.
De oculo dextero interiori: & de exercitio ītellectus ſpeculatiui: & ibi de multis ſpeculis ad videndum: & de enigmatibus figurarū ſcripturæ.ca.vj.fo.xxv.
De oculo ſiniſtro.i.exercitio ītellectus practici ſeptē modis exercendi.ca.vij.fo.xxxj.
De ratione ſuperiori & inferiori & ex quibus cauſis cōtingit rationem ligari.ca.viij.fo.xxxiij.
De ſyntereſi.ca.ix.fol.xxxiij.
De conſcientia.ca.x.fo.xxxiiij.
De actu intellectus quō videlicet aīa cognoſcit corporalia: ſpiritualia: angelos vel deū.ca.xj.fo.xxxviij.

TITVLVS.IIII.DE VOLVNTATE
De cōparatione volūtatis ad ītellectum.ca.j.fo.xlj.
De libero arbitrio.ca.ij.fo.xlj.
De volūtario & inuolūtario.ca.iij.fo.xlv.
De actib⁹ voluntatis ab īpa immediate elicitis. Et de īpo velle quod eſt primus eius actus.ca.iiij.fo.xlvj.
De ſcd'o actu voluntatis qui dicitur frui.ca.v.fo.xlviij.
De intētione quę eſt tertius act⁹ volūtatis.ca.vj.fo.xlviij.
De electione quarto actu voluntatis.ca.vij.fo.xlix.
De conſilio quod præcedit electionē.ca.viij.fo l.
De conſenſu actu voluntatis.ca.ix.fo.lj.
De īperio volūtatis.ca.x.fo.lij.
De vſu octauo actu volūtatis.ca.xj.fo.liij.
De bonitate & malitia humanorū actuum.ca.xij.fo. liiij.
De exercitio volūtatis & quō cor ſit exercēdū.c.xiij.fo.lvj
De volūtate & opere exteriori quō ſe habēt adinuicem ī merito vel demerito: ca.xiiij.fo.lvij.
Quō a volūtate bona nō pōt ꝓcedere mala.ca.xv.fo.lx.
De ſenſualitate.i.appetitu ſenſitiuo.ca.xvj.fo.lxj.

TITVLVS.V. DE SEPARATIOne animæ a corpore & retributione: & exercitio animæ ſeparatę.
De triplici morte & nūtiis & miſeriis mortis & multis aliis circa mortem.ca.j.fo.lxij.
De trib⁹ nouiſſimis mortis: quātū ad animæ ſeparationē pręnſentationem & ſententiationē. Et ibi de ratione reddenda. de vacatiōe multimoda: & de iugi operatione in domini vinea.ca.ij.lxvj.
De ſententia pœnæ infernalis contra reprobos & de ſeptē pœnis inferni.cap̄.iij.fo.lxxj.
De ſententia ſaluādorū: & de ſex miſeriis mundi: & de bonis gloriæ.ca.iiij.fo.lxxij.
De his qui ſententianť ad purgatoriū: & de pœnis atq; ſuffragiis purgandorum.ca.v.fo.lxxiiij.
De cognitione animæ ſeparatæ.ca.vj.fo. lxxv.

TITVLVS.VI. DE CAVSIS PECcatorum & animæ paſſionis.
De triplici cauſa peccati: ſcilicet ignorantia: fragilitate & malitia.ca.j.fo.lxxv.
De prima paſſione amoris: & multiplici amore atq; effectibus eius.ca.ij.fo.lxxvj.
De ſecunda paſſione quæ dicitur odium.ca.iij.fo.lxxxj.
De tertia & quarta paſſionibus quæ dicunť deſiderium & abominatio.ca.iiij.fo.lxxxij.
De quīta paſſiōe q̃ dr̄ delectatio vł gaudiū.ca.v.fo.lxxxij.
De ſexta paſſiōe quæ dr̄ dolor vł triſtitia.ca.vj.fo.lxxxiij
De ſeptima paſſione quæ dr̄ ſpes.ca.vij.fo.lxxxiiij.
De octaua paſſione q̃ dicitur deſperatio .ca viij.fo.lxxxv.
De nona paſſiōe q̃ dicitur audacia.ca.ix.fo.lxxxv.
De decima paſſiōe q̃ dicitur timor.ca.x.fo.lxxxvj.
De finali paſſione quæ dicitur ira.ca.xj.fo.lxxxvij.
De cauſa exteriori peccati.ca.xij.fo. lxxxviij.
De tentatione multiplici: videlicet mundi carnis & diaboli.ca.xiij.fo.lxxxviij.

TITVLVS.VII.DE PECCATO IN communi.
De multiplici diffinitiōe peccati.ca.j.fo.xcj.
De varia diuiſione peccatorum.ca.ij.fo.xcij.
De.xxiij.nocumentis peccati mortalis.cap̄.iij.fo.xciiij.

TITVLVS.VIII. DE PECCATO originali.
De cauſa peccati originalis & eius pœna.ca.j.fo.xcvj.
Vtrū btā virgo fuit cōcepta ī pctō originali.ca.ij.fo.xcvo
De conceptione beate Mariæ virginis per modum ſermonis.ca.iij:fo.xcvij.

TITVLVS.IX.DE PECCATO ACtuali mortali.
Penes quid attendiť gratuitas varia in peccato mortali: & de.xvj.regulis per quas poteſt cognoſci quando aliqd eſt mortale.cap̄.j.fo.xcviij.
De nocumēto pcti mortalis in pñti vita.ca.ij.fo.c.
Quomodo puniunť dānati in alia vita & de pœnis dānatorum & cognitione eorum.ca.iij.fo.c.

TITVLVS.X. DE PECCATO VEniali.
Quid dicať veniale pctm̄. Et de nocumētis eius.ca.j. fo.cj.
De purgatorio & ſuffragiis mortuorū.ca.ij.fo.cij.
De indulgentiis.ca.iij.fo.ciiij.

TITVLVS. XI. DE LEGE IN cōmuni.
De ſeptemplici lege ordinata ad charitatem.ca.j. fol.cvj:
De actib⁹ & ꝓprietatibus & vtilitatibus legis.ca.ij.fo.cvij

TITVLVS .XII. DE LEGE ETER.
Quod oīa ſubiiciuntur legi æternæ. & quō debemus conformari volūtati diuinæ.ca.vnicum.fo.cix.

TITVLVS.XIII.DE LEGE NATVrali.
Quid ſit lex naturalis: & quomodo inſtigat ad bonum multiplex.ca.j.fo.cxj.
De multiplici bono qd' docet lex naturalis.ca.ij.fo.cxij.

TITVLVS.XIIII.DE LEGE MOſaica.
De lege diuina ī cōi & ei⁹ excellētia reſpectu aliarū.cap̄.j. fo.cxv

TABVLA TITVLORVM PRIMAE PARTIS.

De conditionib⁹ legis illius quantum ad latorem & rece
ptorem.ca.ij.fo.cxvj.
De pręceptis moralibus ipſius legis in communi & ſuper
additis.ca.iij.fo.cxvij.
Da decalogo & ſingulis præceptis eius in particulari.ca.
iiij.fo.cxviij.
De præceptis cerimonialibus ſub quadruplici differentia
ca.v.fo.cxxiiij.
De præceptis iudicialibus.ca.vj.fo.cxxviij.

TITVLVS.XV. DE LEGE EVAN-
gelica.

De cõuenientia temporis. De comparationeq; & excellẽtia
eius ad veterem. De gratia: ſacramentis: præceptis & con
ſilijs & de duratione eius.ca.vnicum.fo.cxxx.

TITVLVS. XVI. DE LEGE QVAE
dicitur conſuetudo.

De quidditate cõſuetudinis. Et quõ faciat aut tollat legẽ
& de differẽtia triplicis cõſuetudinis.ca.vnicũ.f.cxxxiij.

TITVLVS. XVII. DE LEGE CA
nonica.

De præceptis eccleſiæ. de reſcriptis. de decretis. de decreta
lib⁹ ep̃lis. & de auctoritate doctorũ.ca.vnicũ.fo.cxxxvj.

TITVLVS. XVIII. DE LEGE CI-
uili.

Quo tempore ius ciuile conditum ſit. Et quando & quan
tum liget. de legũ diuerſitate & eius affectu.ca.vnicum
folio.cxlj.

TITVLVS. XIX. DE PRIVILE-
gijs in cõmuni.

Priuilegia p̱ quem concedi poſſunt: per quem impetrari:
& quomodo & quãdo tolluntur.ca.j.fo.cxlij.
De priuilegijs ordinis prędicatoꝝ.ca.ij.fo.cxliij.

TITVLVS. XX. DE REGVLIS
iuris. Et habet vnicũ capitulum cum ſingulis regulis iu
ris quę ſunt in decretalibus & in libro ſexto.

Finitur tabula.

INCIPIT PRIMA PARS SVM
mę maioris domini Antonini archiepiſcopi Florẽtini. In
qua parte ponuntur viginti tituli.

TITVLVS PRIMVS. DE ANI-
ma in communi.

¶De ipſius animæ ſimilitudine ad deum. CA.I.

ENITE AVDITE ET
narrabo oẽs q̱ timetis deũ: quan-
ta fecit aĩæ meæ. Pſ̃. lxv. Inuitat
Pſ̃. non oẽs: ſed timẽtes deum ad
cõſiderãdũ magnificam nobilita-
tẽ aĩæ rõnalis: & q̃ꝫ innumera bo-
na & magna cõtulit ei altiſſimus.
Qui em̃ nõ timent deũ non curãt
talia cognoſcere: ſed ſolũ corpora-
lia & mũdana. Cõſiderãs aũt iſtã nobilitatem aĩæ deuotus
Berñ. in lib. medi. O aĩa (inquit) inſignita dei imagine: de
corata ſimilitudine: redempta chriſti ſanguine: deſpõſata
fide: dotata ſpũ: deputata cũ ãgelis: capax beatitudinis: hę-
res bonitatis: particeps rationis: quid tibi cum carne. q.d.
q̃uo ſolũ vacas corpori ꝓuidẽs ſibi nõ tibi: ſubijciẽs te ſibi
cũ ſis ita nobilis & magnifica: & ip̃a ita vilis & fetida. Eius
pulchritudinẽ & exaltationẽ cõgrue figurauit Heſter: quę
pulcherrima naturaliter ornata per tẽpora multipliciter:
peruenit tãdẽ ad matrimonij conſummationẽ fœliciter cũ
Tropo logia Heſter. Aſuero cũ ipſo ſummo monarcha cõregnãs: Vaſthi etiam
pulcherrima regno priuata: qa mandatis eius obedire con
tẽpſit. vt patet in lib. Heſter. ij.c. Interpretat̃ Heſter humi-
lis vel electa in tp̃e: & ſignat aĩam q̃ a deo eligit̃: & p̱ humi
litatẽ ei⁹ electio intimat̃. Hæc pulcherrima eſt in ſui eſſen-
tia: ſed pulchrior adhuc reddit̃ & amabilior ex ornatu ꝟtu
tũ. Peruenit autẽ ad cõſummatũ matrimoniũ cũ Aſuero q̱
interprætat̃ beatitudo: ſignãs dñm Ieſum chriſtũ: cũ perfe
cte ei vnitur. i gloria ſupna: regnãs cũ eo in ęternũ: vbi ꝯſe
quit̃ omnimodã ſui pfectionẽ. Vaſthi aũt ſignat quãlibet
aĩam & ſi pulchrã in ſui natura: ſed tñ qa dei mãdatis obe-
dire ꝯtẽnit reprobat̃: & regno iſœliciſſima priuat̃. Ad hoc
aũt opprobriũ venit: qa vt ingrata & ſupba: dignitatẽ ſuã
& a quo habuit nõ intelligit: ſequẽs inſtigationem carnis.
Qd' innuit Salomon Cañ. j. di. Si te ignoras o pulcherrima
inter mulieres: egredere & abi poſt veſtigia gregũ. i. ſi pro
qa te nõ cognoſcis: & dignitatem & cõditionẽ tuã nõ attẽ-
dis pulcherrima mulierum. i. creaturarũ: hoc tibi ſequitur.
Egredere. i. egredieris de domo paterna: vt prodigus filius
in regionem longinquã de domo ꝓprie conſcientię: abi. i.
abibis poſt opera carnalia q̃ ſunt ſigna gregũ. i. brutorum
pſ̃. 48. aĩaliũ. Hõ em̃ cũ in honore eſſet nõ intellexit: cõparatus eſt
iumẽtis inſipiẽtibus &c. Hoc aũt nõ agit qui nobilitatẽ &
aĩę cõditionẽ attẽdit. Vñ Hugo de arrha aĩę ipſi loquẽs ait.
O ſi teipſam videres: ſi pulchritudinẽ tuã attenderes: nun
q̃ꝫ aliam creaturam q̃ꝫ teipſam magis amares. Venite ergo
& audite quanta fecit deus aĩæ rõnali. Nã & ſi quantum ad
corpus etiã fecit multa & magna. Fecit aĩæ magna quantũ
ad naturalia quę formauit: fecit aĩę maiora quãtũ ad vir-
tualia quibus decorauit: fecit aĩę maxima quantũ ad ſuper
nalia q̃ ei præparauit. Vñ ſi de ea quęrat̃ illud qd' chriſtus
dixit Mat. xxij. Cuius eſt imago hæc. Nam & dicit Pſ̃. In
imagine pertranſit homo. Reſponderi poteſt.

¶Eſt imago aĩa increatę deitatis: quãtũ ad naturalia.
¶Eſt imago aĩa incarnatę veritatis: quantũ ad virtualia.
¶Eſt imago anima glorificata intellectualitatis: quãtum
ad ſupernalia.

Aĩa eſt imago icreatę deitatis §. I. QVANTVM AD PRIMVM

Anima dr̃ imago dei. Et ꝓpterea Geñ. j. Faciamus hoĩem
dixit de⁹: ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtrã. Et p̱ hęreſi po
nit̃. xxiiij. q. iij. c. penul. dicere aĩam noſtrã nõ eſſe imaginẽ
dei. Et Augu. in lib. de trini. dicit. Licet aĩa nr̃a non ſit eius
naturę cuius eſt deus: ibi tñ imago eius quęrẽda eſt quo ni-
hil eſt melius. Hęc ergo aĩa non eſt ſimilitudo oĩmodę idẽ-
titatis cuiuſmodi eſt filius. Vnde Amb. tractãs illud. Deus
quis erit ſimilis tibi: dicit. Non vtiq; nullus: quia imago
patris eſt filius. de pœn. diſt. j. ſi ſacerdos. Sed eſt imago re-
preſentationis habens plures ſimilitudines proportionis
ad ip̃m deum. Nã vt dr̃ extra de ſum. tri. & fide catho. c. dã
namus. Inter creatorẽ & creaturã nõ põt tãta ſimilitudo no
tari: quin inter eos maior diſſimilitudo ſit notanda. Nouẽ Nouẽ ſũt ſimilitudĩes ĩter deũ & aĩam quantũ ad ſua naturalia.
ergo ſimilitudines ſm̃ ꝓportionem inter deũ & animam
quantũ ad ſua naturalia poſſunt notari. Et prima eſt: quia
deus vnus eſt in eſſentia. Deut̃. vj. Deus tu⁹ vnus eſt: & aĩa
noſtra vna eſt in eſſentia. Licet em̃ corpus noſtrũ a princi-
pio conceptionis habeat primo aĩam vegetatiuã & poſtea
aĩam ſenſitiuã. Et in plantis alia ſit aĩa vegetatiua qua cre-
ſcunt & fructificant: alia in brutis aĩalibus qua ſentiunt &
vegetantur: in hoĩe tñ cum infundit̃ aĩa ipſa aĩa rationalis
eſſentialiter vna eſt: habẽs pfectionẽ oĩs aĩæ. i. non ſolũ in-
telligendi potẽtiã: ſed etiã ſentiẽdi & vegetãdi. Scd'a ſimili
tudo: deus trinus eſt in perſona. iuxta illud. j. Ioan. v. Tres
ſunt qui teſtimoniũ dãt in cœlo: pater, verbũ, & ſpũſſan-
ctus. Et aĩa eſt trina in potẽtia. ſ. memoria, intelligentia &
volũtate. In hoc tamen diſſimilitudo: qa tres pſonę diuinę
ſunt deus: ſed potẽtię aĩę nõ ſunt eſſentia aĩę: ſed vires eius
ab ea fluentes. Tertia deus eſt ſimplex oĩno: ita q̱ nulla cõ-
poſitio in eo reperitur: & neq; ex materia & forma: neq; ex
ſubiecto & accidente: nec ex eſſe & eſſentia. Et aĩa nr̃a ſim-
plex eſt quantũ ad hoc: qa nõ eſt cõpoſita ex materia & for
ma: ꝓut eſt hõ ex corpore & aĩa: & alia corporalia. Quarta
deus eſt immortalis. j. Timo. j. Regi ſęculoꝝ ĩmortali &c.
Et aĩa eſt immortalis: iuxta illud Sap̃. iij. Iuſtorum animæ
in manu dei ſunt &c. Viſi ſunt oculis inſipientium mori:
illi aũt ſunt in pace. Conſiderata em̃ aĩa ſm̃ ſubſtantiã ſuã:
vt dicit Vincẽ. in Specu. hiſto. incorruptibilis eſt: quia nõ
eſt ex cõtrarijs eius ſubſtãtia: nec aliquid ſuę naturę contra
riũ habet a quo poſſit corrũpi. Similiter ꝯſiderata quantũ
ad formã quæ eſt potẽtia intelligẽdi: quia intellect⁹ eſt ca-
pax oĩm formarũ intelligibiliũ quæ p̱ ſe ſunt ĩcorruptibi
les. Similiter cõſiderata ad finẽ ſuum: qua data eſt ei virtus
ſpeculatiua & motiua p̱ quã ſe põt ordinare ad ſummũ bo
nũ: ſm̃ hoc manet volũtate primi ĩcorruptibilis & magni
tudine pœne vel pręmij. Ex creatione habet vt actione al-
terius nõ poſſit corrũpi: niſi ex actione dei. Ex relatione ꝟo
ad finẽ habet q̱ velit de⁹ eã nõ corrũpi. Hęc ille. De ĩmorta
litate tñ aĩę plenius. j. eo. ti. c. v. ꝓbabit̃. Quinta ſimilitudo
deus inuiſibilis eſt. Ioã. j. deum nemo vidit vnq;. Eſt enim
ſpũs. Io. iiij. deus ſpũs eſt. & ſenſus corporalis non eſt appre
henſiuus rei ſpũalis ſed corporalis. Qd' autem dixit Iacob
Geñ. xxxij. Vidi deum facie ad faciem. intelligendũ eſt ſm̃ Q̃uo deus videt̃ ab homĩe.
magiſtrũ in. ij. ſen. quia vidit aliquẽ angelũ in ſpecie corpo
rali apparentẽ: deũ rep̃ſententẽ: ita & aĩa iuiſibilis ẽ: qa ſpi
ritus eſt. Vñ chriſtus in cruce ait Luce. xxiij. In manus tuas
dñe cõmẽdo ſpm̃ meũ. i. aĩam: Vnde oculis corporeis vide
ri nõ põt. Qd' aũt dicit Grego. in. ij. dialo. beatũ Benedictũ
vidiſſe animã ſororis ſuę: ſcilicet Scholaſticę in modũ co-
lũbę in cœlũ aſcendere: nõ eſt intelligendũ animã eſſe talis
formę: vel cuiuſcunq; corporalis: ſed ad oſtendendũ puri-
tatem illius apparuit illis tale aĩal ex aere formatum. Sexta
deus eſt vbiq;. Hiere. xxiij. Cœlum & terrã: ait: ego impleo.
Totus eſt in toto vniuerſo nõ concluſus: & totus in quali
bet parte eius: qa indiuiſibilis eſt: & vbiq; influit & opa-
tur virtus eius: & ſi non vbiq; manifeſtet gloriã eius vt in
cœlis. Et aĩa noſtra eſt tota in toto corpore: & tota in omni
parte eius. Nõ em̃ viuit corpus niſi aĩa præſente: inqt Au-
gu. de pœn. diſt. j. porro illi. §. reſuſcitatus: Ita etiã nõ viuit
nec ſentit aliqua pars corporis niſi p̱ aĩam: & qa aĩa nõ eſt
quãta dimẽſiue: ideo vbi eſt: ibi tota eſt. Vnde cũ lædit̃ ali-
qua pars minima ẽt ſentit quis dolorẽ: quia ibi eſt aĩa quę
viuificat illã partẽ. Septima deus eſt vnum principiũ vni
uerſi ſeu mũdi a quo omnia proceſſerũt. Apoc. j. Ego ſum
alpha & o: principiũ & finis. & homo eſt vnũ pricipiũ mũ
di minoris. i. totius generis humani: qd' ꝓceſſit ex eo quan
tũ ad corpulentã ſubſtantiã. Adam em̃ primo ſolus forma
tus eſt: & de eo Eua: & ex illis alij. Hæc ſimilitudo imagi-
nis ponit̃ ab Aug. xxxiij. q. v. hęc imago. Sed quia hic agi-
tur de anima nõ de toto hoĩe: ideo iſta ſimilitudo Augu. di
mitti poteſt: & ponatur alia. ſ. q̱ de⁹ eſt impaſſibilis. Ma-
lach. iij. Ego deus & non mutor. & anima nõ quidẽ immu
tabilis oĩno: ſed per alterationem ſeu leſionem naturaliter.
Nam q̱ aĩa dãnati patiatur in inferno vel purgatorio ab
igne: hoc agit ignis non naturaliter: ſed vt inſtrumentũ di
uinę iuſtitiæ acerbiſſime cruciãs. Octauo deus eſt in ſe gau
dioſus: & anima eſt naturaliter gaudioſa: quia eſt apta na-
turaliter participare ei⁹ beatitudinẽ. Vñ dicit btũs Thom.
q̱ homo non poteſt diu ſtare in triſtitia quin conuertat ſe

ad aliqđ gaudiũ & delectationẽ:& ideo ſi non ſe exercet in gaudio & delectatione ſpũaliũ immergit ſe delectationibꝰ mundi. Nono deus eſt intelligibilis & actu intelligit infinita:& eſt volibilis oĩs boni:& anima noſtra eſt intellectiua & in potẽtia ad intelligendum infinita:& volens naturaliter bonũ & infinitũ bonũ. Magna vtiq; ſunt iſta quæ fecit deus animæ:& ideo recolenda.& tam pulchra imago conſeruanda non minus q̃ pictura dei.

§.II. QVANTVM AD SECVN⸗

Aĩa eſt imago icarnatę veritatis.

dũ. Aĩa eſt imago incarnatæ veritatis mediãtibꝰ virtutibꝰ quæ ſi naturæ ſunt:nõ a ſe habet:ſed infuſas a deo. Vñ aĩa rationalis eſt adhuc pulchrior:ǭa potior eſt grã vñ ꝓcedũt virtutes q̃ natura ſm Ambro.de cõſe.diſt.ij.reuera. Et ſm hoc eſt aĩa imago veritatis incarnatæ.i.chriſti.iuxta illud Rom.viij. Quos præſciuit hos & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui.&.j.Coꝝ.xv. Portemus imaginẽ cœleſtis ſcilicet chriſti:qđ fit imitando virtutes eius:& habẽdo ſpũaliter nouẽ ſimilitudines prædictas ſm ꝓportionẽ inter deũ & animã.

Nouẽ modis portat imago Chriſti ſpũal'r.

Primo videlicet ſicut aĩa eſt vna: ita & tu ſis totus vnũ cũ deo vnitus:& per conformitatẽ voluntatis.j.Coꝝ.vj. Qui adhęret deo vnus ſpũs eſt cũ eo.ſ. concordando ſe cũ volũtate ſua:vt chriſtus qui dixit. Nõ mea volũtas ſed tua fiat. Matth.xxvj. Scđo ſicut aĩa eſt trina in potentia:& tu ſis trinus in dilectione.ſ.dei tui & proximi. ſm illud. Diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo &c.& ꝓximũ tuũ ſicut teipſum. Luc.x. Quod fecit chriſtus Apoca.j. Dilexit nos &c. Tertio aĩa eſt ſimplex: & tu ſis ſimplex nõ duplex habens in oĩbus rectã intentionẽ:ǭa ſi oculus tuus fuerit ſimplex:totũ corpus tuũ lucidum erit. Luc.xj. Petrus in prima canoñ.c.ij.de chriſto ait. Nec inuentꝰ eſt dolus in ore eius. Quarto aĩa eſt immortalis:& tu caueas tibi a peccatis:quia vt dicitur Ezechiel.xviij. Anima quæ peccauerit ipſa morietur:nõ quantum ad ſubſtantiã:ſed quantum ad gratiã qua priuatur per mortale: & ꝑ venialia diſponit ad mortale.j.Pet.ij.de chriſto dr̃. Peccatũ non fecit. Quinto anima eſt inuiſibilis & ſpiritualis: & tu occultes opera tua bona ne videãtur:vt vites ſuperbiã & inanem gloriã. Matt.vj. Attendite ne faciatis iuſtitiã veſtram coram hominibꝰ. Sint ipſa opera ſpũalia ſeparata a vita carnali ſenſuali:quia ſpiritus carnẽ & oſſa non habet. Luce.xxiiij. Sic chriſtus mundato leproſo pręcepit vt nemini diceret. Mat.viij. Sexto anima eſt in toto corpore vbiq;:& tu ſis circunſpectus quo ad oẽs potentias interiores & exteriores: ne ex aliqua parte diabolus valeat intrare:nec per viſum: nec per auditum:nec per cor & huiuſmodi. Abacuch.ij. Super cuſtodiam meã ſtabo. Septimo anima eſt impaſſibilis: & tu non mouearis tribulationibus & anguſtijs oblitus iniuriarum omnium. Leuit.xix. Nec memor eris iniuriæ ciuium tuoꝝ. Exẽplo chriſti qui ſemper ſiluit & patiẽs fuit. Eſt octauo aĩa gaudioſa:& tu gaudeas ſemper non in mũdo:ſed in deo & bonis operibus. Semper peccator de peccatis doleat:& de dolore gaudeat. dicit Augu.de pœni.diſt.iij.ſi apoſtolus. Ad Phil.iiij. Gaudete in domino ſemper. Nono anima eſt intelligibilis veritatis & volibilis bonitatis:& tu ergo vaces veritati per lectionem & auditionem diuinorum:& verum bonũ non falſum & apparens appetas. Nam ſm Grego. Qui ea quæ dei ſunt ſciunt:a domino ſciuntur.& qui ea quæ dei ſunt neſciunt:a dño neſciuntur. diſt.xxxviij.qui ea. Semper chriſtus mẽte gaudebat: & veritatẽ ſpeculabatur.

aĩa i baptiſmo recipit a Chriſto nouẽ ornamẽta virtutũ q̃ ipſe habuit.

Quia etiã in baptiſmo anima per fidẽ efficitur ſponſa chriſti:ipſe chriſtus confert ei nouem ornamenta virtutum quæ ipſe habuit. Et hæc notãtur in auctoritate Ezechiel.xvj. vbi ſic dicit ſpõſus. Laui te aqua & mũdaui ſanguinem tuum ex te: vnxi te oleo:veſtiui te diſcoloribꝰ:calciaui te hiacyntho:cinxi te biſſo:indui te ſubtilibus:ornaui te ornamẽto:dedi armillas in manibus tuis & torquem circa collum tuũ:dedi inaurẽ ſuper os tuũ:circulos aureos in auribus tuis:& coronam decoris in capite tuo:ornata es auro & argento.hæc ibi. Vbi conſiderandũ ꝙ anima lota eſt aqua baptiſmi: & ſic mundata a ſanguine peccatorum. Vncta oleo chriſmatis: & tunc anima intus ornatur auro gratiæ: & corpus argento claræ famæ: tũc primo induit eã ſubtilibus.i.camiſia ſubtili fidei:quia tranſcendunt rationem ea quæ ſunt fidei. Secundo induit eam veſtitu deaurato charitatis. Tertio chlamyde diſcoloribus:id eſt diuerſorum coloꝝ.i.iuſtitiã quæ dicitur omnis virtus:& ſic varia. Quarto cingit cingulo biſſino caſtitatis & abſtinentię quæ pertinent ad tẽperãtiam. Quinto calciat hyacintho colore ceruleo: ſcilicet ſimili cœlo.i.ſpe ęternoꝝ & deſiderio cœleſtiũ. Sexto ornat armilla i brachijs fortitudinis & exercitio bonorum operum. Septimo ornatur torque aureo circa collum.ſ.prudẽtiæ. Octauo appenduntur in aures in auribus:humilitatis quidem & obediẽtię in aduerſis:& tẽperantię in proſperis. Tandem nono coronatur corona decoris in capite.ſ.perſeuerantiæ. Nam vt dicit Bernar. Sola perſeuerãtia coronabitur. His omnibus ornamentis fuit chriſtus ornatus. Nam quãtum ad fidem habuit eã non ſicut nos:quia clare deũ videbat: ſed quantũ ad id qđ eſt perfectionis in ea.ſ.aſſentiendo omni veritati diuinitus reuelate. Spem vero quãtũ ad glorificationem corporis futurã. vt ergo portetis imaginem cœleſtis: induimini dñm Ieſum chriſtum. Roma.xiij.

§.III. QVANTVM AD TERTIVM

Aĩa eſt imago glĩficatę ĩtellectualitatis.

ſcilicet ſupernalia quæ animæ ꝑparata ſunt:eſt imago glorificate intellectualitatis.i.angeloꝝ ſanctoꝝ.j.Corinth.ij. Oculus non vidit:nec auris audiuit:nec in cor hoĩs aſcendit:quæ ꝑparauit deus diligentibus ſe.ſcilicet bona glorię quæ angeli poſſident in patria:ad quam homines aſcendẽtes æquales ſunt angelis dei.ait chriſtus Mat.xxij. Nouem autem ſunt ordines ipſorum angelorum inquit Grego.de pœni.diſt.ij.c.principium. Angeli, archangeli,poteſtates virtutes,principatus,dominationes, throni, cherubin & ſeraphin. Homines autẽ non facient ordinem decimum de per ſe in gloria:ſed aſſumũtur animæ ſanctoꝝ ad diuerſos ordines angeloꝝ ſm differentiã meritorum. Et q̃uis quilibet ordo poſſideat aliquod donum excellenter vnde denominatur:vt dicit magiſter in.ij.ſen.diſt.ix. nihil tamen ſingulariter.

Aĩa btã participat aliqd cum oĩbꝰ ordinibꝰ angelorum.

Participat ergo quęlibet anima beata cũ omnibus ordinibus aliquid. Nam ſeraphica eſt per amoris ardorem. Interpretatur enim ſeraphin incendens.& Eſa.xxxj c.dicit. Dixit dominus cuius ignis eſt in Sion: & caminus eius in Hieruſalẽ &c. Eſt aĩa cherubica ꝑ cognitionis plenitudinem. Interpretatur eñ cherubin plenitudo ſcientiæ. ad Hebr.viij. Omnes ſcient me dicit dñs a maiori vſq; ad minorem. Grego.iiij.moral. Quid eſt qđ neſciant qui ſciẽtẽ omnia ſciũt. Eſt thronica per premij quietã & ſecurã tẽtionem. Thronus dicitur ſedes nobilis in qua quieſcitur & firmus quis manet. Ioan.xvj. Gaudiũ veſtrũ.ſ.ſupernæ gloriæ:nemo tollet a vobis. Io.x. Ego vitã æternã do eis.ſ.ouibus meis:& non peribunt in ęternũ. Eſt dominatiua per ſummã puritatem. Maius dominium eſſe nõ poteſt q̃ eſſe liber a vitijs & paſſionibus & miſerijs corporis:quod non fit niſi in gloria. Rom.viij. Ipſa creatura liberabitur a ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum dei. In multis hic offendimus oẽs.ſed ibi ſine macula ſunt ante thronum dei. Apo.xiiij. Principatum habet aĩa ſummæ dignitatis:nã omnes reges & principes mũdi ſunt.j.Regũ.ij. vt ſedeat cũ principibus & ſoliũ gloriæ teneat. Feciſti nos deo noſtro regnũ.i.reges:cantãt ſancti:vt dr̃ in Apoca.v. Virtutẽ habet in ſe ſummæ vigoroſitatis: & quo ad aĩam in omni virtute firmatã:mutata tñ fide in viſionẽ & ſpe in poſſeſſionẽ. Et quo ad corpus factũ in reſurrectione finali immortale & impaſſibile. Pš. Fulminis impetus letificat ciuitatẽ dei. Pš.xlv. Impetus fluminis ſignat ꝑfectionẽ virtutum: ǭa ad vſum nõ præſentis vitæ:ſed ꝑfectiſſime erũt in aĩabus. Apo.vij. Nõ eſuriẽt neq; ſitient ampliꝰ &c. Faciẽtes ẽt miracula plurima poſt mortẽ ſancti:inter poteſtates reperitur per repreſſionẽ dęmonũ. Nã ſicut angeli ſancti refrenant malitiã dęmonũ:ne tantũ noceant quantũ vellent & præcipue poteſtates:ita & ſancti iuuãt nos contra malitias dęmonum ſpũaliter & corporaliter:vt patet ad corpa multoꝝ ſanctoꝝ. Archangeloꝝ capit ꝓprietatem aĩa ꝑ altiſſimã claritatẽ & reuelationẽ magnoꝝ ſecretoꝝ. Angelorum aũt per obedientiæ agilitatem paratę ſunt ſemp:& nil aliđ poteſt in eoꝝ appetitu cadere niſi qđ deus vult:ſicut & de angelis dr̃ in pš. Faciẽtes verbũ eius ad audiendam vocẽ ſermonũ eius. Et ſic aĩæ ꝑ bona ſupnalia collata eſt imago totius cœleſtis hierarchiæ in patria. Sed ſi hic viuit vitio ſe efficit imago diuerſarũ beſtiarũ. Rom.j. Mutauerunt gloriam incorruptibilis dei.id eſt glorioſam imaginem dei in imaginẽ corruptibilis hoĩs & volucrũ & q̃drupedũ ſerpẽtũ & ceteroꝝ. Hinc & Boe.de pħica cõſol. Euenit vt quem diuerſis vitijs transformatũ videas hoĩem eſtimare nõ poſſis. Exemplificat de diuerſis vitijs varijs beſtijs aſſimilatis

Aĩa q̃ hic viuit vitioſe efficitur imago diuerſarum beſtiarũ.

Superbia

Superbia leoni. Inanis glĩa pauoni. Inuidia linci. Auaritia talpę vel ſerpẽti terram comedenti. Ira cani. Gula vrſo. Acidia aſino. Luxuria porco. Timiditas ceruo. Inſtabilitas aui & huiuſmodi. Et cõcludit Boe. Itaq; fit vt qui ꝓbitate deſerta in diuinã cõditionem tranſire non poſſit vertatur in beluã. Quod & ꝑ figurã oſtẽſum eſt in Nabuchodonoſor: qui propter ſuperbiã ſuã eſt in bouẽ ex hoĩe cõmutatus. vt dicit Augu.xvij.q.iiij.miror. Et tales peccatores in alia vita ſumũt imagines dęmonũ. vñ Thre.iiij. Denigrata eſt ſuper carbones facies eoꝝ. Dæmones cõmuniter pingunt nigri ad innuendũ obſcuritatẽ & horribilitatem eoꝝ. Pro maiori aũt declaratione eius qđ eſt.š.de imagine.

Quicq; ſũt q̃ diuerſimode repſentãt deũ.

Nota ꝙ q̃nq; ſunt quæ deũ diuerſimode repreſentant.ſ.veſtiũ: imago: ad imaginẽ eſſe:ſimilitudo & ęqualitas. Primo enim veſtigium repreſentat illud a quo cauſaliter eſt expreſſum confuſe:ſicut impreſſio pedis relicta in puluere: & ſilr̃ cinis dr̃ veſtigiũ ignis & ſic quęlibet creatura irrationalis dr̃ veſtigium dei:ǭa ipm aliquo modo repſentat per aliquã ſui virtutẽ. Vñ Iob.xj. Forſitan veſtigia dei comprehendes:& vſq; ad perfectũ oĩpotentẽ reperies. Scđo imago repſentat illud a quo eſt ꝓducta clare expreſſe. Et hoc duobus modis:quia vel in ſpeciei ſimilitudine: ſicut imago regis in filio: vel ĩ figurę ſimilitudine: vt patet de imagine regis expreſſa in numo. Ponit Aug.in lib.de decẽ chordis exemplũ dicẽs.ꝙ ſicut imago imperatoris aliter eſt in numo: aliter in filio: ǭa in filio eſt impreſſa ſm cõuenientiam naturæ:in numo aũt non:ſic & tu numus dei es:ex hoc melior: ǭa cũ quadã vita & intellectu es:vt ſcias cuius geris imaginẽ:numus autem neſcit ſe habere imaginẽ imperatoris. Ponit etiam exẽplum de imagine quæ eſt in filio & in ſpeculo. In filio eñ hoĩe eſt imago patris:& ex hoc eſt pater eius. In ſpeculo vero imago nõ eſt hoc qđ ipe homo: & ex hoc nõ eſt pater eiꝰ In filio regis eſt imago ſm ęqualitatẽ ſubſtantiæ: & ex hoc rex eſt pater filij. In ſpeculo aũt longe eſt a ſubſtãtia. Sic a ſimili. Filius dei eſt imago patris & nunq; dr̃ eſſe ad imaginem:& hoc ꝓpter identitatẽ naturæ expreſſe: quã dei filiꝰ repreſentat. Homo vero dicitur imago dei ꝓpter idẽtitatem ſimilitudinis:& dicitur etiã eſſe ad imaginem ꝓpter imperfectionem ſimilitudinis. Vnde dicitur Geñ.j. Faciamus hoĩem ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtrã. Nam hæc prępoſitio ad diſtantiã ſignificat. Tertio ſimilitudo repreſentat eandem qualitatẽ nõ vt expreſſam ab alio:vt ouum eſt ſimile ouo: nõ tñ eſt imago oui:quia nõ expreſſum ab ouo:vnde vbicunq; eſt imago eſt ſimilitudo:ſed non econuerſo.

Imago vbicunq; eſt ſimilitudo eſt ſed nõ ecõuerſo.

Quarto equale repreſentat illud a quo eſt expreſſum perfecte. Nam æqualitas nõ eſt de ratiõe imaginis niſi perfecte: qualis eſt filius dei. Ex his elicitur ꝙ aliqua creatura eſt q̃ nec imago eſt nec ad imaginẽ:vt creatura irrationalis:ſed dicitur veſtigium dei. Aliqua res eſt quę nunq; eſt ad imaginẽ: ſed imago dei tantũ:vt filius dei. Col.j. Eſt filius dei imago inuiſibilis dei:& hoc ꝓpter idẽtitatem naturæ. Aliqua creatura eſt quæ eſt imago dei & ad imaginem dei:vt homo qui ꝓpter ſimilitudinẽ nõ æqualitatis: ſed ꝓportionis inter deũ & ipm dicitur imago:& ꝓpter imperfectionẽ ſilitudinis dicitur ad imaginẽ dei:ǭa ſcilicet nõ habet idẽtitatẽ naturæ cũ deo ſicut dei filius. Raine.poſt Tho.in.j.par.q.xciij.

¶De mira nobilitate animæ. Cap.ij.

BENEDIC ANIMA MEA

dño:dñe deus meus magnificatus es vehementer Pš.ciij. In oĩbus operibus ſuis dñs magnificatur.i.magnus efficitur nõ in ſe q augeri nõ pŏt: ſed in noſtri cognitione.i.magnus oſtenditur nobis in ſua potentia:ſapiẽtia & beneuolẽtia. Qui facit magna & inſcrutabilia & mirabilia abſq; numero: vt ait Iob.v. Sed inter oĩa opera ſua ab extra: vehemẽter magnificatur.i. magnus & mirabilis oſtẽditur in animæ rationalis creatione & bonorum innumerabilium eidẽ collatione. Et ideo benedic aĩa mea dño:benedic corde:ore & opere:& vt frequẽtius benedicat frequenter cõſiderare debet ipſius aĩæ excellentiã nobilitatem & pulchritudinem ſibi collatam. Sicut eñ principium ſalutis eſt cognitio ſui: ita cauſa interitus eſt ignorãtia:ſiquidem ignorantia mater cunctoꝝ errorum ab oĩbus vitãda eſt:vt dicitur.xxxviij.diſt.ignorantia. & permaxime ignorantia ſui. Vñ & querenti cuidã vñ poſſet beatus effici.reſpõſum fuit ab Apolline Delphico. gnoti ſe autõ. i.noſce teipm.qđ allegat Berñ.ad Eugeniũ ſcribẽs. Quod ſub alijs verbis notat Iob.v.dicẽs. Viſitans ſpeciem tuam

Ignorãtia ẽ mater cunctoꝝ errorum.

non peccabis.i.conſiderãs tuam eſſentiam.i.teipſum:vt exponit Helinandus. Quid eñ prodeſt hoĩ ſcire vires hærbarum:virtutes cœloꝝ:ſyderum curſus:hoĩm mores: naturalia cuncta:ſui notitia poſtpoſita. Ipſam aũt animę qualitatem deſcribit Salomon dicẽs Cañ.j. Si te ignoras o pulchra inter mulieres &c.vt.j.patet. Quanta ſit animæ humanæ pulchritudo:nobilitas:& refulgentia:& quanta ſit eius circa hoc ipſum ignorantia:& quõ poſſit & per quę media deuenire vt habeatur ipſius animę natura:& vtilis notitia & recta vita:pulchre & deuote & egregie oſtẽdit Ioannes Dominici cardinalis in itinerarij libro exponens dicta verba. Si te ignoras: o pulchra inter mulieres egredere & abi poſt veſtigia gregũ:& paſce hedos tuos iuxta tabernacula paſtorum. In quibus quidem verbis ſponſus animæ Chriſtus ipſam ſponſam alloquens tria de ipſa oſtendit.

Cañ.j.

Tria cõſideranda ĩ aĩa.

¶Primũ eſt defectio cognitionis naturalis.ibi. Si te ignoras.

¶Secundũ eſt perfectio conditionis humanalis.ibi. O pulchra inter mulieres.

¶Tertium eſt inſtructio perfectionis internalis.ibi. Egredere & abi &c.

§.I. INCHOANDO A SECVN⸗

do cũ ſcilicet dicitur. O pulchra ĩter mulieres:notatur magnitudo mirabilis excellentiæ animæ:ex tribus ibi poſitis.ſ.

¶Primo ex articulo vocationis:cum dicitur. O.

¶Secundo ex ſubſtantiuo intellecto adiectionis:cum ſubditur.pulchra.

¶Tertio ex termino cõparationis.ibi.inter mulieres.

Vbi ſciendum ꝙ cũ ſacræ ſcripturæ precioſiſſima verba nullum ſuperfluum nil otioſum admittant: iſte vero articulus ſeu ĩteriectio o includatur ĩ omni vocatiuo: ſequitur. ꝙ vbi poteſt intelligi videtur ſuperflue annotari:niſi debita ratio aſſignetur. Et ideo cõſiderandum eſt ꝙ o eſt nota admirationis:durationis:cõpaſſionis:affectionis:reuocationis:& perfectionis. Ex quibus cõcluditur:ꝙ dño prædicente cum eã vocat o:anima eſt admirabilis: eſt durabilis: eſt interminabilis: eſt deſiderabilis: eſt amabilis:& eſt cõmendabilis.

Hec lĩa o ſex poteſt notare.

Primo igitur dico ꝙ o notat admirationem:vnde cum de aliquo admiramur tanq; ibi deficiat ſpũs noſter vltimam literam proferimus ore quæ eſt ſcientiæ elemẽtum finale v & in Græco o. Vñ & ſaluator admirans ſeu ad modum admirantis ſe habens erga Chananeã dixit. O mulier magna eſt fides tua.

mat.xv.

Mirabilis ſiquidem eſt anima:& a nobis incomprehenſibilis pro ſtatu viæ:& iuxta intelligẽtiæ facultatem naturalem. Mirabilis vtiq; in eſſentia: mirabilis in capacitate. Nam quantũcunq; quis proficiat in ſcientia nihil eſt reſpectu eius quod adhuc ſcire poteſt. Apparet capacitas eius mira ex artibus adinuentis pluribus: ex ſciẽtijs varijs acquiſitis:ex virtutibus deſcriptis: vt.j.patebit. Mirabilis eſt in diuinę imaginis cõfluentia: vnitatẽ & trinitatem ſuper oĩa diſtinctius repreſentans:vt.š.patuit. Mirabilis eſt in potẽtiarum pluralitate ſcilicet vegetatiua:ſenſitiua:intellectiua: quarum quelibet in plures ſubdiuiditur. vt.j.oſtenditur. Mirabilis in corporis coniunctione:cũ res tam nobilis & magnifica vniatur cum re tam vili & infima quale eſt corpus.& de hoc etiam.j.ca.vj.eo.titu. Mirabilis eſt in corporali contagione:cum munda a deo creatur:ſubito a corpore cui vnitur:inficiatur. Et nõ minus mirabilis in eius per baptiſmum mundatione. Mirabilis eſt in ſui corporis exercitatione per potentias eius: de quo.j.habebitur titu.v.per to. Mirabilis eſt in ſui ſeparatione a corpore & operum ſuoꝝ retributione.de quibus etiam tractabitur Mirabilis demum in defuncti corporis reaſſumptione.

Ca.pce.§.j.&.iij.in fine.Tit.ij.

Secũdo o eſt nota durationis. Ex parte poſt iuxta illud Apoc.j. Ego ſum alpha & o:primus & nouiſſimus:vbi a denotat ęternam durationẽ ex parte ante: quia nulla litera ante eã. O vero ex parte poſt ſignat durationẽ: quia nulla litera ſequitur ſm Græcos. Anima igitur humana nõ habet durationem ex parte ante:quia creata eſt in tpe:ſed ex parte poſt quia nõ terminatur:ſed eſt perpetua & immortalis:& de eius immortalitate plenius.j.agetur.eo.ti.c.v. Et ſicut finis alphabeti eſt o ſm Græcos:ita finis oĩum cœloꝝ & creaturarum eſt anima rationalis. Et ideo poſtq; oĩa creata ſunt:demum ipſa creata fuit:& propter ipſam creata ſunt oĩa:finis enim & ſi ſit primum in intentione: eſt tamen vltimum in executione operãtis. Oĩa inquit Aug.ſuper Geñ. fecit deus propter hominem:hominem autem propter ſeipſum. Ter⸗

tio o eſt nota cõpaſſionis. ſm illud Threñ. j. O vos omnes
qui tranſitis per viam attendite & videte ſi eſt dolor ſil'is ſi
cut dolor meus. Conſueuit eñ perſona afflicta de ſe vel al-
terius afflictione multum dolens: frequenter cum ſuſpirijs
emittere o: in qua oïs fere vox terminatur languentis. Nul
la etiã litterarũ formaꝛ pleno ore niſi o. Et nulla aptior ad
clamandũ ꝙ̃ o. Audi o aïa deũ tibi loquẽtẽ & dicentẽ o: &
nõ deſpicias receptũ auribus o. Tibi eñ cõpatitur: quia in
peccatis fuiſti. Tibi eñ cõpatitur: quę tam nobilis & admi
randa ad tantã miſeriã es deducta: vt peccato ſis ſubdita: &
de regina vniuerſoꝝ ſis corporis vilis ancilla effecta. Tibi
cõpatitur: quæ eras cœlũ diuinũ & facta es dęmonũ fanum
Tibi compatitur: cui ſeruiebant angeli: nunc imperãt dę
mones. O ſi tu videres tuã dignitatẽ per gratiã & nobilita-
tem: per naturã: & demum ſcires ad quam infelicitatem te
deducit peccatũ: quantum tu clamares o inceſſanter. Ille ſu
ſpirat vt ſuſpirare te doceat: dolorem affigit: vt de te tu per
fecte doleas. Et languores & dolores ipſe adhuc plangit in
cruce & clamore valido: vt perpendas exinde quantũ tu de
bes dolere quæ commiſiſti peccatũ. Quarto o eſt nota affe
ctionis ſeu deſiderij & dilectionis: qd' exprimebat pš. cxvij.
dicens. O dñe ſaluum me fac: o dñe bene proſperare. A pue
ris & turbis clamatũ eſt in Hebraico Oſanna: ex effectu eo-
rum ad chriſtũ. Mat. xxj. Volens ergo deus inſinuare quan
ta affectione: deſiderio & amore vocet aïam: vt ſpem gene
ret atq; dilectionem reciprocam dicit. O pulchra: opere nã-
ꝙ̃ oſtẽdit quicqd expreſſerat voce ꝙ̃ ſcilicet ſolerter te errã
tem quæſiuit: perditã requiſiuit. Accendit lucernã fidei: to
tam domũ ꝑ charitatẽ euertit: inueniẽs lętaꝛ cũ angelis: &
ſi corã hoïbus vere triſtatur: portat in humeris: reducit ad
caulas: totã curiam gaudio & tripudio iubens per ſympho
niam & choꝝ: etiam cũ vicinis iocundari: vt parabolice ha
betur Luc. xv. Quinto o eſt nota reuocationis ſiue ſecundę
vocationis: experire in te rogo vſum vocantium: ſi al's nõ
notaſti: qm̃ qui aliũ vocat in prima voce o non apponit. in
ſcd'a apponit. in tertia nõ replicat o. in quarta vero iterum
dicit o. Et ſic deinceps anteq; reſpondeat ille in diſpari ſine
o, & in pari cũ o, format clamorem. Cũ itaq; audis ꝙ tuę vo
cationi pręponiꝛ o. ſcito te al'as ab eodem vocatã: & accuſa
tarditatẽ tuã: & venerare cũ gratiarũ actione bonitatem &
pietatẽ ſuam. Te quippe primo vocauit per creationẽ inſe-
rens in natura ſuijpſius appetitum. iuxta illud Boetij. Inſi-
ta eſt naturaliter mentibus hoïm veri ſummiq; boni cupi-
ditas. Et nunc vocat per noui luminis infuſionem: vt altio
ra conſcendas. Et ſi forſitan te vocauit ſummo mane pueri
tię. in tertijs adoleſcentię. ſexta iuuentutis. nona virilitatis.
& iam veniſti ad vndecimam ſenectutis: ſaltẽ ſic pro te fati
gato reſponde: pare vocanti: vineam intra: pro ipſo labora
plus acceptura ꝙ̃ tu ſcires petere: vt habeꝛ i parabola Mat.
xx. Sexto o eſt nota perfectionis: vocat eñ te per o: vt perfe
cte ſequaris quam vult facere perfectam ipſe. Perfectum au
tem dicitur cui addi nihil põt de eſſentialibus ſine ſpecifi-
ca mutatione ipſius cui fit additio talis: & hoc modo dicti
ſunt perfecti cœlũ & terra & oïs ornatus coꝝ. Geñ. ij. Licet
eñ homo potuerit eſſe perfectior in accidentalibus: vt ſcili
cet nõ potuiſſe peccare ſi habuiſſet maiorẽ gratiã & hmõi:
in eſſentialibus vero nõ. Nã ſi adderet deus aliqua aïæ ſu-
pra potentiã intellectiuã quæ eſſentialẽ perfectionẽ impor
tarẽt: ipſa aïa nõ eſſet eiuſdẽ ſpeciei cũ prima. & ſic de alijs.
Eſſentia literarũ eſt linea quædã ſeu lineę. O autem vna li-
nea perficiꝛ quæ principiũ fini cõiungit: & ideo perfectior
cæteris. Ipſiq; o nulla põt fieri additio ſine ſui mutatione.
Cõſidera igitur quandã lineã quodãmodo eſſe aïam tuam
cuius punctus primus eſt deus. A puncto eñ inchoaꝛ linea
& punctꝰ indiuiſibilis eſt: ſic & deus ex cuius manibꝰ tu exi
ſti per formationem. Medium huius lineę eſt figura tua ab
eo: quæ lõge recedens ab ipſo longiſſimã lineã in obliquã
per tranſuerſum duxiſti ab ipſo principio continue magis
diſtãdo. At vbi venit plenitudo tẽporis: pũctus primꝰ vni
tus eſt vltimo: quãdo. ſ. verbũ caro factum eſt. Ioã. j. Verbũ
ecce punctus primus: caro: ecce punctus vltimus: factũ eſt:
ecce vnio punctorum. Sicq; venit ad perfectũ humana na-
tura hic per o vocitata. Decimaquarta litera in alphabeto
noſtro eſt o. & in tertia teſſeredecade vnio deſcribitur natu
rarum in chriſto a Mattheo in. j. ca. Dicit enim ꝙ ab Abraã
vſq; ad Dauid ſunt generationes. xiiij. & a Dauid vſq; ad
tranſmigrationẽ Babylonis. xiiij. & a trãſmigratione vſq;
ad chriſtum. xiiij. vbi magnũ innuiꝛ ſacramẽtũ. Aïa eñ in

Cõpaſſio dei ſup animabus.

Proſa. ij tertij de cõſola.

Perfectũ dr̃ cui addi nihil poteſt.

pricipio cãtiquoꝝ ꝑ triplex o ad dñm ſuſpirabat. primo ꝑ
o dicens. Oſculeꝛ me: ſuſpirauit. ꝑ ſcd'm di. oſculo. ſuſpira-
uit. per tertiũ dicens oris ſui. Trinã eñ ꝑfectionẽ deſiderat
aïa. Prima eſt vnionis: q̃ fit ꝑ incarnationẽ. Scd'a eſt opera
tionis: q̃ daꝛ per perfectę gr̃ę infuſionẽ. Tertia eſt naturę &
cõicationis ſeu glorificationis: q̃ fit ꝑ vltimę beatitudinis
acceptionẽ. Prima teſſeredecas incipit ab Abraã: cui incar
nandi verbi facta eſt repromiſſio prima. Scd'a incipit a Da
uid: qui tã perfectus fuit cui dñs diceret. Inueni hoïem ſm
cor meũ. Tertia perfectio exoriꝛ in trãſmigratione a Baby
lone ad Hierl'm patriã repromiſſionis iocũdę & cõſummaꝛ
in chriſto nũcq; intermediãdo. Itẽ nota ꝙ o eſt litera quarta
vocalis: vt cum te per o a dño ſentis vocari: recorderiſq; in
pr̃e tuo Abraã tibi promiſit quarta generatione reuerteñ
huc. Geñ. xv. ſ. ad terrã promiſſionis ſupernã patriã figurã-
tem: & de filijs Abrae facta eſt illa promiſſio qui ſunt veri
fideles eũ opere imitãtes. Generatiões aũt ille ſpũales ſunt
& in quolibet poſſunt intueri. Nã prima eſt per fidem. Se-
cunda per ſpem. Tertia per charitatem. Quarta per adnihi-
lationem ſeu humilitatẽ: & tũc reuerteris huc: quia huc me
dignus eris: id eſt mei gloria. Ideo igitur per o te vocaui: q̃
litera eſt quarta inter vocales: quia in quarta generatione
virtutum ſupradictarum perficienda es: & o eſt nota perfe
ctionis. O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientię dei: ꝙ̃
incomprehenſibilia ſunt iudicia eius &c.

Aïa deſiderat trinã ꝑfectionem.

Ro. xj.

§. II. SECVNDO NOTATVR EX

cellẽtia & nobilitas aïę: ex eo ꝙ aſſimilaꝛ mulieri: cũ dr̃ pul
chra: pulchra. ſ. mulier. Ex ipſo vocabulo mulieris ipſa aïa.

Aïa aſſimilaꝛ mulieri ꝓpter tria.

¶Comparatur angelis.
¶Reperitur in fœminis.
¶Cõmendatur in ſcientijs.
¶Hæc tria ſm ſcripturas gña rerũ ſignificanꝛ ꝑ mulieres.

Angelos ſiquidẽ quantũ ad primũ reperio a ſumma ve-
ritate tam mulieres ꝙ̃ viros noïatos in vno codẽq; ſermo-
ne vbi tractatur parabola ouis & drachmę perditarum. In
inuẽtione ouis perditę vocanꝛ amici & vicini. In inuẽtiõe
vo drachmę amicę & vicinę: vt habeꝛ Lu. xv. Sub noïe q̃q;
filiaꝝ Hierl'm interpellat aïa angelorum ſubſidia dum ait
Cañ. j. Filię Hierl'm nolite conſiderare ꝙ fuſca ſim. i. obſcu
rata per pc̃tã. Dicunꝛ ſiquidẽ angeli viri rõne victorię ꝯtra
hoſtes nr̃os dęmones: mulieres aũt rõne gratiſſime & attra
hentis venuſtatis. Vtiq; pulchrior eſt vir muliere: ſed ſpe-
cies mulieris magis allectiua ꝙ̃ ſpẽs viroꝝ. O igiꝛ aïa ſi te
ignoras: pulchritudinẽ tuam inter angelos q̃re. Eſt aïa an-
gelicę naturæ perſil'is: & quaſi vnus ex illis. Nõ ꝙ ſis ange
lus nec eiuſdẽ ſpeciei cũ eis: angelis tñ te ſimilẽ puta: vt in-
ter angelos decorẽ tuũ cognoſcas. Decẽ quidẽ drachmas ad
vſum eũdem creator in principio de nullo ante produxit:
quaꝝ vna aïa eſt: quã perditã q̃ſiuit mulier. i. ſumma ſapiẽ
tia: accenſa lucerna in myſterio incarnationis. Ibi eñ mate
ria lucernę: quę eſt terra ſm vſum quorundã locoꝝ & lych
nus cũ oleo & lumine: ſic in myſterio incarnatiõis peracto
a diuina ſapiẽtia q̃ eſt deus: inueniꝛ teſta corpꝰ de terra lych
nus aïæ puriſſimę cũ oleo gr̃ę: & lumen diuinitatis in vno
hoïe chriſto: & per hãc lucernã reperta eſt drachma naturæ
humanę vna ex decẽ. Licet aũt oẽs angeli cũ aïabus vniꝰ di
cantur eſſe naturæ: hoc eſt in genere inquantũ intellectiua:
nõ tñ vnius ſpẽi: ſicut lapides p̃cioſi oẽs dicunꝛ vnius natu
ræ generalis inquantũ p̃cioſi: ſunt tñ ſpẽ differẽtes: & perfe
ctior vnus altero: vt iaſpis: ſmaragdus: ſaphirus: carbũcu-
lus & hmõi. Sic & angeli ſingulari ſunt ſpecie differẽtes. Nã
ꝙ Ezechiel poſuit nouẽ noïa lapidũ precioſoꝝ de angelis
loquens. hoc refert Grego. ad ordines ipſoꝝ qui nouẽ ſunt
vt in Homil'. exponit: nõ ad ſpẽs eoꝝ q̃ innumerę ſunt: q̃a
tot quot angeli numero ſm bea. Tho. & Alber. Animarũ
vero quarũ vna ſpẽs tm̃ eſt: oïm tanta perfectio eſt: vt cuili
bet angelo in gradu & in gl'ia poſſit equari. Quinimo aïa
chriſti excedit angelos cunctos: & mater eius virgo beatiſ-
ſima ſuper oẽs choros angeloꝝ etiã exaltata laudaꝛ. Si igiꝛ
angeloꝝ pulchritudinẽ vales reperire: tuãq; inter illas co-
gnoſces. Angeloꝝ aũt pulchritudinẽ admirandã prædicãt
cõparationes: narrationes: rõnes. Cõparanꝛ eñ luci: vnde
ſub noïe lucis intelligũtur creati: cũ dictum eſt Geñ. j. Fiat
lux. ſm Aug. Stellis etiã q̃ clariſſimę ſunt. vñ Iob. xxxviij.
dicit deus. Vbi eras dum me laudarẽt aſtra matutina. i. an-
geli: & iubilarent oẽs filij dei. i. angeli boni tantum. Stella
autem differt a ſtella in claritate ſm apoſtolũ. j. Coꝝ. xv. in
ſpecie.

Vir eſt pulchrior mll'iere ſed mulieris magis allectiua.

j. pte. q. l. arti. iiij.

Angeloꝝ pulchritudo oſtẽditur ex tribus.

ſpecie. ſic & angeli. Soli quoq; comparantur. Mat. xiij. Ful
gebunt iuſti ſicut ſol: lapidibus quoq; præcioſis: vt patet
per Ezech. Narratiões quoq; oſtendũt pulchritudinẽ an-
geloꝝ. Quãtę eñ venuſtatis ſunt ęſtimãdi: ad quorũ aſpe
ctũ expauit regina cœloꝝ: nã turbata eſt i ſermone archã-
geli. Luc. j. Tremuerũt paſtores cum eis apparuit angelus
magna cũ luce: vt habeꝛ Luce. ij. Mulieres q̃q; ſanctæ cor-
pus dñicum ad ſepulcrũ quęrentes. vnguẽdũ. Math. vlti.
Ipſe deniq; aquila grandis: quę ſolẽ verum irreuerberatis
oculis potuit intueri dicẽs. In principio erat verbũ &c. ce
cidit ante pedes angeli ſecũ loquẽtis vt eum adoraret rex
magnitudine fulgoris motꝰ & glorię vt habeꝛ Apo. vlt.
Viuaciſſime demũ rõnes angelos ſpecioſiſſimos prote-
ſtantur. Quales eñ ſeruitores & miniſtros debuit ſibijpſi
creare pulcherrimꝰ deus oïpotẽs & ſapiẽtia totus: qui fe-
cit ſydera viua in cõuexo cœloꝝ: qui tã ſplẽdidas ſtellas
vita priuatas i ꝯcauo fixit. Quales ſunt æſtimãdi qui ſine
fine abſq; medio faciẽ diuinã omneq; decꝰ ꝓſpiciũt & ve
nuſtanꝛ ab eo. Quales ſunt qui oẽm creaturã præcellunt.
iuxta illud. Primũ omniũ creata eſt lux. i. angelica natura
prioritate. ſ. dignitatis nõ tp̃is: vt exponit magr̃ in. ij. diſt.
ij. Quales ſunt quibꝰ ſol & luna deſeruiũt: corporaq; cœle
ſtia cũcta ꝓut iubent ad nutũ: vñ & a ph̃is motores orbiũ
cœleſtiũ dicũtur: ꝓcul dubio ipſorũ ſpecies vernans intel
lectus noſtri facultatẽ excedit: vt cõpręhendamꝰ ex eo: qm̃
anima noſtra eis aſſimilata pulchrior eſt ꝙ̃ noſcere poſſu
mus: q̃ quęrẽda inter angelos quaſi in eis fundata verita-
te atteſtante que ait. Equales ſunt angelis dei. Math. xxij.
Secũda via per quã ducimur ad inueniendã veritatẽ de-
coris animarũ eſt cõſiderare fœminarũ ſpũales pulchritu
dines in ſcripturis commendatas huiꝰ rei figuratiuas. Si-
cut eñ cum dixit angelus ad Mariam. Benedicta tu in mu
lieribus. & Elizabeth ad eam. Benedicta tu inter mulieres
Voluerunt illo eulogio ſignare prędictarũ mulierum be
nedictiones: virginis tantę gratiã & benedictionẽ copio-
ſiſſime figurare. Sic locutio pręſens poteſt exponi cũ dici
tur. O pulchra inter mulieres: vt ſit ſenſus. Si inter mulie-
res quęſieris: pollutam te videbis. Harum autẽ fulgentem
decorẽ demonſtrant iſta.

Eccl'i. j.

pulchritudo mulieris inuit decorẽ aïæ.

¶Sanctorum verborum ſtudioſa narratio.
¶Caſtorum virorum amoroſa ſectatio.
¶Suorum membrorum copioſa paratio.

Quantũ ad primũ. Cum inter cætera bona moralia pla-
cita deo caſtitatis integrę virtus teneat principatum: q̃ nõ
ſolũ cõtactu: ſed aſpectu q̃q; & memoria ſexus alteriꝰ amit
titur: nequaq; ſummꝰ eius amator ſpũſſanctꝰ: qui etiã de
mentibꝰ caſtis placidũ ſibi cõſtruit templũ: tam ſedule in
ſcripturis ſanctis mulierũ memoriam faceret: atq; tam cre
bre aliquarũ pulchritudinẽ narraret & cõmendaret mirã
dã: niſi ſpũalẽ aïę nos vellet docere decorẽ. Sicut eñ vni-
tatis & pacis ſingularis amator: bellorũ narrationi i toto
veteri teſtamẽto principaliter videtur inſiſtere: nõ vt ar-
morũ tradat doctrinã: ſed vt bello ſpũali cõtra ſpũales ne
quitias in cœleſtibus deuotos armaret athletas fideles: vt
dicit Grego. xxiij. q. j. niſi. Sic fragilioris ſexus venuſtatẽ
cõmendat puritatis amicus animarum: vt cognoſcentes
decorẽ toti in ipſarum conſpectu conuerſi: opere conſum
mato dicamus. Dñe dilexi decorẽ domus tuę: & locum ha
bitationis glorię tuę. ſ. animę. Nã quantũ ad pulchritudi
nem corporalem earum interdixit aſpectũ ſaluator dicẽs
Matth. v. Qui viderit mulierẽ ad cõcupiſcẽdum eam: iam
mechatus eſt eam in corde ſuo. Et ad animaꝝ notitiam &
amorẽ fere totã ſuã extẽdebat doctrinã. Quid eñ proficit
homini ſi lucretur vniuerſum mũdũ: animę vo ſuę detri-
mentũ patiatur. Aut quã cõmutationẽ dabit homo ꝓ aïa
ſua. Matth. xvj. Quicquid igitur cõmendatum reperieris
in pulchritudine Sare mirabilis: ſpectabilis Rebecce: con
cupiſcibilis Rachelis: Dine venuſte: elegantis Arſeneth:
Michol amabilis: ſubuertentis animum fortis Berſabeæ:
ſpecioſę Iudith: Heſter amoroſe: gratioſe Thamar & alia
rũ: torũ intellige de aïabꝰ figuratam pulchritudinẽ: quas
ſi videres nihil poſt deũ poſſes p̃ter eas amare. Demõſtrat
ſecũdo hoc idem caſtorũ virorum erga mulieres amoro-
ſa ſectatio. Quis enim credendꝰ eſt purior Adam in ſtatu
innocentię. Quis Abraam caſtior: cuius matrimoniũ cõ-
paratur virginitati baptiſtę. Quis mundior ſancto Iacob
cẽſendus eſt cui reuelata ſunt ſecreta cœleſtia: q̃ videri nõ
poſſunt: niſi mũdo corde. Nunqd dicemꝰ impudicos Sã-

Mulierũ illuſtrium gratiæ.

j. re. xiij

ſonẽ aut Dauid: quorum primus extitit ſanctꝰ anteq; natꝰ
alteꝝ vo dñs dixit inueniſſe hominẽ ſm cor ſuũ: de cęteris
taceo. Hi tñ tales & tãti ad mulierũ cõſortiũ videbanꝛ to
taliter tracti: figurãtiũ aïę pulchritudinẽ: vt diſcamus i eo
rum figura: quãto ad aïaꝝ decorẽ rapi debeamus affectu.
Ecce eñ primꝰ ꝓteſtaꝛ. ſ. Adã ꝓpꝛ hãc ſoluẽda fore iura
naturę: & genitores relinquẽdos: vt patet Geñ. ij. c. Tã pul
chra eſt eñ aïa tua: vt ꝓpter hanc ſi cognoſcereꝛ ab hoïe
relinq̃retur pater & mater: filꝰ: frater & ſoror: & alij dome
ſtici: ager & domus: & quicqd poſſideꝛ in terra. Sic ꝓphe-
tauit primus Adã: ſic ꝓpter animã faciẽdũ eſſe gloſſauit
ſcd's Adã. ſ. chriſtꝰ Matt. xix. Sic & Abraã q facil iter terrã:
domũ paternã: & cognationẽ deſerit: quinimo feſtine cur
rit: dilectiſſimũ vnigenitũ ſuũ imolare: & tñ ab vxore ſua
Sara nõ videꝛ poſſe abſcindi. Tam ſpecioſam animã eſſe
Sara viro ſuo ſub figura ſui oſtẽdit: ꝙ vidit cũ ſummo eẽ
ſtudio cuſtodiẽdã & nunq; relinquendã. Sub alijs verbis
hæc redẽptor exp̃ſſit. Sint lũbi veſtri pręcicti. inqt Lu. xij.
& lucernę ardẽtes i manibꝰ vr̃is: & vos ſil'es hoïbꝰ expctã
tibus dñm ſuũ qñ reuertaꝛ a nuptijs. A nuptijs eñ ad nu-
ptias dñs reuertiꝛ: qñ animã tuã aſſumere ſibi venit vxo-
rẽ. Et iterum. Si ſciret paterfamilias qua hora fur veniret
vigilaret vtiq;: & nõ ſineret perfodi domũ ſuã corpis ſui
infra quã abſconditꝰ eſt diuinus theſaurus aïę i vaſis fictí
libꝰ. Cuſtodi igitur aïam Sarã pulcherrimã. i. aïam tuam:
qm̃ hanc nõ ſolũ amat Abraã. i. deus vel ſapiẽs quiq;: ſed
etiã laudãt eã principes infernales apud Pharaonẽ regem
ipſorũ. Amat eã Abimelech. i. ſenſualis affectus: rapiꝛ in
eius aſpectu truculẽtiſſimus Holofernes. i. mũdus: hanc ſi
poteſt gẽtilis Aſuerus cõiugẽ facit. i. ph̃s vel poeta genti-
lis. Multos habet amatores: & iõ cuſtodi eam vt pupillam
oculi tui: ꝙ ſi re iuito tollaꝛ: cũ te ꝯtigit vacare circa ꝓxi-
mũ: & actualẽ cuſtodiã de anima tua nõ habere: gaude eã
priꝰ talẽ feciſſe vt nõ cõſentiat Pharaoni vel Abimelech
ſi inuitareꝛ ad ſtuprũ: nec Holoferni ſcl'o videlicet nequã
Et cũ hoc ora ꝓ ipſa vt eã deus ſemꝑ a vitijs ſeruet immu
nem. Quid mihi pędicat illa ſeruitꝰ lõga Iacob ob amo-
rem vnius puellę videlicet Rachelis. Geñ. xxix. niſi q̃a vt
iſtã aïam vo habeas tuã: & nõ ſit aliena: ſeptẽnio & ſeptẽ-
nio debes tuã vendere libertatem: ſtudẽdo ſub obediẽtia
ſancta: deuotũ reddere famulatũ: corpus ſubdẽdo: ꝓpriã
voluntatẽ in ſeptẽ operibꝰ miſericordię corporalibꝰ & ſe
ptẽ ſpũalibꝰ. Amor aũt Samſonis ad Dalilam docet tan-
tam eſſe animę venuſtatẽ: vt ꝓpter hanc nõ contriſtandã
tota ſalus corporis ſit relinquẽda. Ita volo intelligas ſal-
uatorẽ tibi ſalubriter conſulẽtem & dicentẽ. Si quis te per
cuſſerit in dexterã maxillã: prębe ei & ſiniſtrã. Dextera q̃p
pe anima eſt: corpus ſiniſtra: ſit ergo corpus ſcutũ animę:
& oïa tẽporalia extra aïam ſint ad ſui ꝓtectionẽ lacerata.
Venit quidã ad te: petit tuã animã vulnerare ꝑ hoc ꝙ ad
aliqd' malũ ip̃am inclinare conaꝛ: ſed tu prudẽter cætera
quę ſunt ſiniſtra pone inter ip̃am & aïam tuã. Rapiat bo-
na fortunę: filios mactet: verberet carnẽq;: amicos auferat:
& oïa quæ põt mala perficiat: dũmodo ad dexterã nunq;
pertingat: ſicut ſanctus Iob prædicta plene ſeruauit: vt ha
betur Iob. j. & ij. c. Nõ patitur mori ꝓpheta Dauid niſi in
ſinu puellę multũ ſpecioſę Abiſach: vt intelligas qd' ante
expoſuit faciẽdũ in Pš. ꝙ̃ id figuraliter adimpleret dicẽs.
Anima mea in manibꝰ meis ſemꝑ. Ita venuſta eſt & ſpe-
cioſa: & a ꝙ̃pluribꝰ cõcupiſcibilis aïa: ꝙ nunq; eſt reliquẽ
da: & vſq; ad mortẽ colẽda: & reliquẽda ita: vt cũ eã a cor
pore abire contingit de manibꝰ tuis trãſeat ad manꝰ diui-
nas dicẽdo. In manus tu. do. cõ. ſpi. meũ. i. animã: & ſic de
ſinu tuo trãſeat ad ſinũ Abraæ: quod idẽ eſt. Tertio inter
mulieres pulchritudo aïę reperiꝛ figuratiue: ſi conſidereꝛ
quãto ſtudio ſe ornauerũt quędã ſanctę mulieres: de qbus
in ſcriptura agiꝛ: & ꝙ viri ſcti & pudici puellis ornamen
ta ſunt plurima largiri. Res pulchra mulier eſt & fortis ac
dominãs regi: ita vt nõ poſſint hoïes a mulieribꝰ ſeparari
vt dr̃. ij. Eſdræ. iiij. Quinimmo multos fecerũt apoſtatare
a deo: vnde opꝰ nõ eſt ei ornari: vt viros ſeducat vel pla-
ceat bonis. Quare ergo a iuſtis & ſctis ornamẽta vt inau-
res dextralia ac monilia multa nõ antiqs ſed iuuẽculis &
ſpecioſis: potiꝰ ꝙ̃ indecẽtibus tradũtur. Non vtiq; vt alli
ciant oculos ad incõtinẽtiã: nõ vt ipſe ſuperbiãt: non vt
magis ornatę placeãt maritis ſuis: quia tũc potiꝰ darentur
antiquis ꝙ̃ adoleſcẽtibus: & citiꝰ deformis ꝙ̃ elegãtis for-
mę. Subeſt igiꝛ ſenſus ſpũalis incluſus cum dr̃. O pulchra

oïa relĩquẽda ꝓ aïa.

Amatores aïæ multi.

Mat. v.

inter mulieres.Quo em̄ pulchrior eſt mulier iunior:liben
tius ſe ornat ad innuendū:qa ad hoc pulcherrima anima
et adoleſcēs q̄ nunq̄ ſeneſcit impellit:nō quidē vt caro fe-
tida cōponat:ſed vt in marcida carne ſua pulchritudo ali
qualiter repſentet.Vel melius puto dicēdū φ cū aīa pul-
cherrima virtutibus affectet ornari:caro ſupba in ſemet-
ipſam ornamenta conuertit:et hinc eſt φ noui teſtamenti
primi paſtores talia cuti nō conuenire declarāt.j.ͤPet.iij.
Mulieres ſubditę ſint viris ſuis&c.quarū ſit nō extrinſe-
cus capillatura aut circūdatio auri aut argenti:aut indu-
mēti veſtimētorꝫ cultus;ſed qui abſcōditus eſt cordis hō:
in incoruptibilitate quieti et modeſti ſpūs.Sic em̄ aliqn̄
et ſanctę mulieres ſperantes in deo ornabant ſe&c.&.j.ad
Tim.ij.dr̄.Ornātes ſe.ſ.mulieres nō intortis crinib⁹:aut
auro:aut margaritis vel veſte pręcioſa.ſed qd᷑ decet mulie
res&c.Deſiderat⁹ igitur cult⁹ ſpecioſus &mulierib⁹ conceſ
ſus ornat⁹ mirā animarū pulchritudinē clamat cū ſil'e ſuū
appetat ſiſe. Cōmendat tertio aīa ſub mulieris noīe:cū

Aīa cō mēdat ex noīe qa mulier.

dr̄.O pulchra .ſ.mulier:ex eo φ noīe mulierū &ſcriptura-
rū doctrinę ſiue ſciētię intelligūtur:et maxime in libris ſa-
piētialib⁹.Salomō em̄ doctrinas &leges mulieres voca-
uit in pūerbijs:pcipue inter q̄s pulchra dr̄ aīa:qa ī ſcriptu
ris ſctis &vanis ei⁹ admirāda ſpecies a plurib⁹ deſignatur

de ſeptē mulieribus.

Et vna qdē mulier eſt poeſis vaga et cōpoſita:q̄ ſub noīe
Pſichē cuiuſdā puellę de gręco in latinū tranſlato:animā
importantē mirā elegātiam aīę deſcribit.Alia mulier lo-
quax et ornata eſt hiſtoria narrās aīas in diuina effigie vi
ſas fuiſſe florib⁹ coronata īmo ſtellarū luce veſtita.Adeſt
mulier tertia aſtrologia nūcupata cui⁹ ſtudiū eſt demon-
ſtrare hūanas aīas de cœlo deſcēdere:& p ſingulorꝫ orbiū
per q̄s trāſitū faciūt influētiā virtutū ſuſcipere: ſicq; deco
ratas humana carne veſtiri.Moralis aūt mulier fragran-
tib⁹ roſis hincinde coopta :hoīem fateṫ cōſtare ex cœleſti
terrenaq; natura vt *ex parte prīa ſpecioſa* cœliū ſpecioſum
valeat poſſidere:*& ex alia* modereṫ terrenis.Garrula & li
tigioſa mulier dicta ciuilis:ſequiṫ dictā auro texta cano-
nica mulier&c.pulchritudinē aīę cōſiderādā ī toto corpo
re iuris:&amiſſam recuperandā p pniam multū inſudat.
Currit ſeptima mulier q̄ vbi non eſt ingemiſcit eger:pħia
practica vulgato noīe medicina dicta:&aīę pulchritudini
veritatis teſtimoniū reddens.Dicit auctorē ſummę natu-
rę hoīem ex diſtātibus ſummę in eodē genere cōpoſuiſſe:
ex nobiliſſima.ſ.anima & ignobili terra.Speculatiua aūt
mulier naturalis lapidibus pcioſis accincta : aīam vocat
ſydus cœleſte :cœli portionem:radiū dei vel aliqd eē diui
nę naturę:nō habens quid venuſti⁹ dicat.Verum mulier
fortis &ſctā.theologia ſacrata vt aīarum īnumera teſtimo
nia pretereaṁ:id dicit q̄ maius non reperiṫ:factas aīas ad
imaginē dei pulcherrimi.Ecce pulchra īter mulieres q̄ fa
cile ſcire potes q̄ es pulchra creatura.Vn̄ &Can̄.j.dicit de
aīa ipſa ſponſus chriſtus. Ecce tu pulchra es amica mea.ſ.
naturaliter:ecce tu pulchra.ſ.per gratiā adiūctam ſpūali-
ter.& Ezech.xvj.Decora facta es vehemēter nimis.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM

ſ.terminū cōpatiōis notaṫ ēt pulchritudo &nobilitas aīę

Aīa cō paratur mulieri

ex eo φ dr̄ īter mulieres.Cōpatio em̄ ei⁹ eſt īter mulieres.
In.j.Phyſi.dr̄ φ materia appetit formā ſicut mulier virū.
appetit:vn̄ &mulieris caput ſiue pfectio dr̄ vir:neſcit qui
dē mulier ſe regere niſi regaṫ a viro. Propter qd᷑ deficiēti
bus maſculis & itegro numero mulierū pſeuerante:ſcribi
tur Eſa.iiij.Apprehendēt.vij.mulieres virū vnū in die il-
la dicētes.Panē noſtrū comedemus:& veſtimētis noſtris
operiemur:tantūmodo inuoceṫ nomē tuū ſup nos :aufer
opprobriū noſtrū.Cū igiṫ chriſtus ſit vir aīę:q̄ mulieri cō
paraṫ:cū dr̄ inter mulieres:oſtēdiṫ ex hoc pulchritudo &
nobilitas eius:qa naturaliter īclinaṫ ad chriſtū deū & ho-
minem.Inclinaṫ vtiq; aīa etiā ſi eſt beata ad corpus ſuum:
ſed ſicut perfectū ad imperfectū vt videlicet pficiat vaſcu
lum ſuū.Ad chriſtū aūt ſeu deū inclinaṫ ſicut imperfectū
ad ſuā perfectionē.Sed nota ſcd'o φ non abſolute diceris
O aīa pulchra:nec faciendo cōparationem ad alia:diceris

Metro.ix.tertij xxxiij. q.v.hec imago.

pulchra īter viros:ſed ēt inter mulieres:abſolute pulcher
eſt de⁹ immo pulcherrim⁹. iuxta illud Boetij de pħica con
ſo.Mundū mēte gerēs ſili ſub imagine formās pulchrum
pulcherrimus ipſe.Caput mulieris vir eſt:caput viri chri
ſtus:caput chriſti de⁹ eſt;pulcherrim⁹ igiṫ de⁹ vn̄ abſolu-
te dr̄.Ecce tu pulcher dilecte mi:ecce tu pulcher.Can̄.j. qa
īcōparabiliter ſup āgelos &hoīes pulchrior chriſt⁹ īter vi
ros īter oēs ſāctos&āgelos ſed pulchra aīa īter oēs alias cre
aturas:ēt ſup āgelos īquātū.ſ.deificata.i.deitati vnita aīa
hūana ī dei ꝟbo:ſed ī ſe ꝯſiderata nō pulchrior āgelis.Vn̄
tertio nota ī ꝯparatione hac:qa non dicit īter virgines ſed
īter mulieres.Mulier ꝓprie eſt fœmina corrupta virgines
vtiq; āgeli ſūt:nō ſolū qa corruptiōis corporalis īexperte
ſed qa nunq; in aliq̄ deliquerūt:aīe vero poſt primā trāſ-
greſſionē excepta aīa xp̄i omnes reperiūṫ corruptę origi-
nali pc̄tō.Poſt deū igiṫ & angelos maxima reperitur pul-
chritudo tua inter oēs creaturas:qnimmo vt in chriſto eſt
nr̄a natura nobilior etiā angelis reperiṫ vnde & ſm apl'm
ad Heb.j.Cū introducit.ſ.de⁹ pater primogenitū in mun
dū dicit.&de eo:adorent eū omnes angeli tāq; ſuperiorem
ſuū.O igiṫ pulchra inter mulieres.& in hoc q̄ ad primū.

§.IIII. QVANTVM AD SECVN

Anima habet defectionē cognitōis naturalis.

dā partē q̄ ptinet ad primū mēbrū diuiſiōis pricipalis no
taṫ defectio cognitionis naturalis:ibi.ſi te ignoras.Siqdē
neſcit aīa qd ſit aīa:& q̄ cętera videt ſeipam nō videt lōge
extra ſe poſita ſpeculatiue rimaṫ:&ītrinſeca ſua dr̄ ignora
re ſicut accidit de oculo q cū cetera videat ſe nō videt.Vn̄
em̄ diſputātiū pħorū tot de aīa opiniones ponūṫ:niſi qa
null⁹ ſui naturā cognouit.Mox aūt vt aīa eſt ſeparata pōt
vniri p cōtactū alteri aīę:& vidēs aliā aīam cognoſcit ſe-
ipam:ſicut & angeli an̄ cōfirmationē vidēdo cęteros ſe vi
debāt ī illis dignitatē ꝓpriā ex illo ītuitu cōphēdētes ap-
te.Sed dicet aliqs nō inepte ſm regulā iuris.Nemo pōt ad
īpoſſibile obligari.de re.iur.lib.vj.c.nemo.Si igiṫ aīa nō
pōt ſe cognoſcere:ḡ nō obligaṫ ſe ſcire&ſi nō obligaṫ nō
peccat ſe neſciēdo nec eſt digna pœna.Sed cū ignorātia ſit
pœna ḡ nō eſt dicēda ſe ignorare:ſed poti⁹ neſcire:ſicut&
angeli cū non oīa ſciāt dicūṫ tn̄ illa q̄ nō nouerūt neſcire:
nō aūt ignorare.Sed ad hoc reſpōdeṫ φ in ſcriptura aliqn̄
ignorātia poniṫ pro neſciētia.Vn̄ illud Pſ̄.Quæ ignora-
bam.i.neſciebā:interrogabāt me.Et loquiṫ de chriſto ſm
partē ſenſitiuā:in qua tpe paſſionis videṫ fuiſſe neſciētia
nō aūt ſm partē itellectiuam:in qua nō ignorātia neq; ne
ſciētia erat aliqua eorꝫ q̄ ſunt fuerūt &erūt ſed oīa ſciebat.
Scd'o pōt dici aliter.ſ.φ īputaṫ aīa ſe ignorātia ſicut& origi
nale pc̄tm̄ cuius eſt pœna per ꝓpagationē deriuatū in po
ſteros a primo parēte.Si em̄ Adā nō peccaſſet:nō eſſet aīa
corporis ſerua ſed dn̄a nō obcęcata tenebris pc̄tōrꝫ:ſed illu
minata luce virtutū:cū qua ſiquidē luce:q̄ fuiſſet aīab⁹ cō
munis oībus ſe fortaſſis cognouiſſet & q̄ nō ignorat. Ter
tio pōt ſic rn̄deri:licet aīa ex toto ſe nō valeat cognoſcere
abſq; luminis infuſione:pōt tn̄ ad talē cognitionē venire:
vt de ſe nō prēſumat & nō dicat q̄ſi pſumēdo:oſculeṫ me
oſculo oris ſui &c.q̄ſi ſit hmōi digna.Ignorat ḡ primo.

Tria ignorat anima.

¶Suam iniqtatem actualem.
¶Suam īfirmitatem virtualem.
¶Suam inſtabilitatem & imbecillitatē viſualem.

Quantū ad primū nota φ nullus eſt ita alien⁹ a fide dū
vera ſpeculeṫ ſequendo naturā q aperte non cognoſcat ſe
deo obligatū &immenſe ingratum. Iſta em̄ tria in natura
ſpeculanti nota videnṫ.Primū eſt φ vnus eſt princeps a q̄
cuncta procedunt regunṫ & ꝯſeruanṫ in eſſe.Hæc cōcluſio
ſeu ſententia procedit ex dictis Plato.& Ariſto.q in natu-
rali ſcientia potiores habenṫ.Scd'm eſt φ ſuo benefactori
qlibet eſt obligatus ſm proportionē beneficiorꝫ datorꝫ&
receptorꝫ.Hanc nō ſolū hoīes natura docet:ſed & mutāta
fera q̄ domeſtica.Ex his duobus ſequitur φ homo ſūmæ

Hō ſūmę deo obligatur.

deo obligatur a quo ſumma recepit:&recipit etiam ī vno
quoq; momento.Tertium notum eſt oīb⁹ φ ingratitudo
eſt magnū pc̄tm̄:graui⁹ tn̄ ſm qualitatē dātis dati & reci-
piētis.Hāc dilatat moralis & extra fidē Sen̄.per magnam
partē libri de beneficijs.Hic apud oēs naturales ſiue gen-
tiles mos fuit in q̄libet terra vnū templū ſaltē habere cū
ſacerdote qui deū ꝓpitiaret offenſum & beneficiū lauda-
ret.His pſuppoſitis patet φ hō & ſi nil aliud malitię geſſe
rit:deo eſt ingratus:& ingratū debet maxime ſe reputare:
niſi in diuinas laudes ſit ſemp diffuſus dicēs.Semper laus

Pſ̄.xxxiij.

eius ī ore meo.Vel niſi ꝓ ipſo ſit ſemp parat⁹ ſe impēdere
totū illud frequētās.Quid retribuam dn̄o ꝓ omibus quę
retribuit mihi &c.De qbus tn̄ pauciſſimi reperiūṫ & fere
nulli vt decet & tamē aīa habens aliquid bonę volūtatis
audet

audet dicere.Oſculetur me &c.quaſi ſit digna diuīo oſcu-
lo cū fuerit multipliciter adulterata : & os habeat fœtidū

Anima igrat ſuam īfirmitatē.

& ſpurciſſimū.Scd'm qd᷑ qs ignorat qd᷑ tn̄ per viā naturę
ſcire pōt:eſt ſua infirmitas & potētiarū ſuarū debilis vali
tudo aut nulla . Si enim ſpeculata fuerit ſub curſu naturæ
ſuā defectionē tēporalē:qua cōtinue tendit ad mortē ſuā:
appręhēdit infectionalē cōuerſionē;qa quicqd in ſuo vſu
capit corrūpit:& carnē ſuam fœtidā etiā viuēs linit inver
mes: ſuā principalē operationē ſm quā potius trāſmutat
quę de⁹ facit: q̄ ipſa aliqd ꝓducat ſicut conſiderari pōt in
qualibet arte:dicet ꝓ certo ſuū facere eſſe deficere : & ſuū
poſſe impotentiā nominabit.Vis o aīa de te gloriari aut
te extollere de potētia vel ope tuo.Audi dicentē tibi Pſ̄.
lj.Quid gloriaris in malitia:q potens es in iniqtate.Ecce
tota gl'ia tua.Subuertiſti regna:hoīes occidiſti: igne con-
ſumpſiſti multa que deus creauerat. Sic fecerūt Nabucho
donoſor.Alexander magnus.Cyrus.Cæſar.Octauian⁹ &
alij.forte libros ꝯpoſuiſti:vt ariſt.& Plato.& Pli.& Aug.
& Orige.Hiero.& hmōi.&vt dicis aliqd feciſti:ordinaſti
eos partib⁹ catenaſti cōnexis veritatib⁹ repleſti:adorna-
ſti florib⁹:ſanctorꝫ rationibus colligaſti: vt.b.Tho.Alb̄.
Bonauen̄.Richar. Egidius de Roma & hmōi.nouitatibus
decoraſti:qbus lętātur moderni:ſylua mulcētiū aures ſæ-
culariū literarꝫ adūbraſti:& coloraſti figuris: & dulci cur
ſu ſermonis:vt Lactātius. Alanus.Dantes.Franciſcus Pe-
trarcha & alij.Erras ſi hoc dicis te feciſſe : nā qcqd habent
veritatis affabilitatis vel ordinis:totū eſt alienū:tua con
ſcientia teſte.Si quid aūt in eis extat falſitatis vanitatis &
defectus:totū illud egit ignorātia tua : pſumptio tua:vti-
nā nō aliqn̄ malitia tua.Si dicis o aīa: ędificia magna con
ſtruxi:erexi turres:& mœnib⁹ altis ciuitates plurimas au-
xi: vt Arphaxat. Salomon. Diocletianus. Nemroth.Sed
reſpondeat tibi ꝟitas tua vt dicat.Stabiles mōtes fodiſti:
& ex lapidib⁹ īde ſublatis ruituras domos feciſti.Ecce qa
defeciſti & nō ꝓprie feciſti.Reuertere igiṫ ad cor Hierl'm:

Anima ignorat ſuā iſtabilitatē & ibecillitatē viſualē vl' intellectualē.

& ſcias te nō poſſe niſi mori:peccare:deſtruere:& corrūpe
re.Cū aūt tibi aliqd attribuiṫ vel æſtimas ex te aliqd eſſe:
cū nihil ſis:& aliqd poſſe:cū ſine deo nihil poſſis: te igno
ras.Quātū ad tertiū ignorat anima ſuā īſtabilitatē & im-
becillitatē viſualē ſeu intellectualē: q̄ tn̄ ex via naturę ſci
re pōt.Nouit vnuſqſq; ſe labiliſſimā hr̄e mēoriā:ītelligē
tiā valde mutabilē:vt cū vni cōcluſioni oſtenſę adhęreat:
audita aliqua rōne in cōtrariū ad illud aſſentit. Volitiuā
plus variabilē q̄ dies.xij.horarū varietur per eas.Ignorat
ſi ſapiēs fuerit:vel ſi inſipiens:ſi bonus vel malus:ſi odio
vel amore ſit dign⁹:nec ſibi quiſq; vitā ęternā pōt pollice
ri:quāti em̄ caſus humana rotāt . Sed & quanta ſit intelle-
ctus imbecillitas pōt qs videre ſi cōſideret ex quātis præ-
miſſis tāq; cauſis eſſentialiter ordinatis:ad vni⁹ cōcluſio-
nis ītellectū oportet eū deuenire.Vnūqd'q; em̄ tunc arbi
tramur ſcire:cū cauſas ei⁹ ſcim⁹:vt pricipia prima vſq; ad
elemēta:vt ſm doctrinā traditā a naturali: vix de aliquo
ente habeat intellectus ꝯcluſionē p ſe notā aut demōſtra-
tiuā. Cōſideret etiā φ duo ſimul nō valet diſtincte actua-
liter intelligere:ſed vnū poſt aliud:niſi plurima ſiml' ſub
vno cōſpeculeṫ nō diuiſim ſed ꝯiunctim. Sicut multos ſi
mul angelos cogito ſub iſto cōi ꝯceptu angelus: Gabrie-
lē & Michaelē prout duo ſunt intueri non pōt ſe determi
nās ad vtrūq; . Cōſideret tertio aīa quo magiſtro regatur
vl' doceaṫ.ſ.ſenſu corporeo:& ex h̄ fit vt q caret vno ſenſu
careat & ſciētia illi⁹ obiecti.In ęternū em̄ cęcus nō ſyllogi
zabit de colorib⁹.Cū ergo ꝓſpexerit hō ſe habere oculos
veſptilionis vl' noctuę:quō pōt ad lympidiſſimi ſolis au
dere oculis irreuerberatis lucē inſpicere.Diſce ergo te fre-
quenter inueſtigare:vt excludatur pſumptio qua te igno
ras:multa cogitas:facis & dicis incōgrua · & ideo egrede-
re & paſce &c.quod tertio loco poſitū reſtat declarare.

§.V. QVANTVM AD TERTIVM

Doceṫ aīa quō poſſit venire ad pfectionē iternalē.

pricipale dicebaṫ:φ daṫ iſtructio pfectiōis iternalis.i.do
ceṫ aīa quō poſſit venire ad pfectionē:vnūquodq; em̄ na
turaliter appetit ſuā pfectionē:doceṫ aūt aīa in ꝟbis quæ
ſequuntur dum dr̄.Egredere & abi poſt veſtigia gregum:
& paſce hędos tuos iuxta tabernacula paſtorū.In quibus
verbis tres quęſtiones ſunt videndę & declarandæ.
¶Et prima qs ſit terminus deſerēdus.ibi.Egredere.
¶Scd'a qs ſit terminus requirēdus.ibi.Abi poſt veſti.
¶Tertia qs ſit iſte locus colendus.ibi.paſce hędos tuos.

Quantū ad primā q̄ſtionē rn̄deṫ : qa a loco in q̄ quis eſt
pōt egredi & nō de alio:& iō nō fuit opus φ breuiloquijs
magna loquens exprimeret:ſed diceret egredere.Reſtat ḡ
o aīa vt tu ſtatū videas tuū & nō paruipēdas vbi es:qn̄ ti
bi loquiṫ electus tuus doctor tuus dicēs. Egredere:& in

Anima vnde debet egredi.

exi ſi vis obedire mādato:& ad ſupnos aſcendere gradus.
Timenda eſt valde illa dn̄i vox:de q̄ dr̄ Apoc.iij. Vtinā
frigid⁹ eēs aut calid⁹:ſed qa tepid⁹ es:& nec frigid⁹ nec ca-
lidus:incipiam te euomere ex ore tuo. Et quid ſit iſta tepi
ditas quaſi declarans ſubdit:dicis in corde tuo quia diues
ſum & locupletat⁹ & nullius egeo: & neſcis qa miſer es &
miſerabilis:paup: cęcus & nud⁹.O mala tepiditas q̄ vere
ſpem cōuerſionis abſcindit : ſed illā dico malā q̄ calorē ſe
quiṫ:nō aūt q̄ pcedit:q̄ ad remiſſionē tēdit feruoris: nō q̄
ad feruorē diſponit.Aq̄ em̄ q̄ debet caleſieri prius tepet q̄
caleat:& iſta tepiditas nō eſt mala qa tendit ad bonū.De
mū poſtq; eſt calida effecta aq̄ ſi igni nō adhęreat iterū ad
teporē deſcēdit:hęc tepiditas mala eſt q̄ tendit ad frigidū:
& citi⁹ cōgelat in glaciē q̄ ſi calida nūq; antea fuiſſet.Na-
tura em̄ forti⁹ agit vbi maiorē reſiſtētiā ſentit. Qui em̄ ali
quādo fuit bon⁹ igni diuino applicatus & paulatim inde
recedēs:calorē illū nō nutrit:ſed remittit:ad talē obſtina
tionē deſcēdit:φ ī ſtomacho diuinę digeſtionis:vbi ſepa
tur pcioſū a vili:bonū a malo ſtare nō pōt.Hoc aūt acci-
dit oīb⁹ ſpūalib⁹ q manū ſuā poſuerūt ad aratrū:& poſt-
ea ſe retro verterūt:in inchoata pœnitētia vel religiōe nō
ſe cōſeruātes. Quib⁹ timēdū eſt ne tāgantur illo apl'i ful-
mine q̄ dicit.Impoſſibile eſt eos q ſemel illuminati ſunt:
guſtauerūt etiā donū cœleſte:.& participes facti ſunt ſpūſ

Formidoloſa ꝯminatio

ſancti:guſtauerūt nihilomin⁹ bonū dei ꝟbū:virtuteſq; ſę
culi vēturi:& prolapſi ſunt:rurſus renouari ad pniam:rur
ſum crucifigētes ſibimetipſis filiū dei.ad Heb.vj.Impoſ-
ſibile intelligit.i.valde difficile. Caue tibi q legis:caue &
tu tibi q ſcribis.Aīa ꝟo ꝓficiēs.& deū ſuū gradatim quæ
rēs:ſcd'a hac tepiditate nō teneṫ ſed prima:ideoq; nō ſolū
mereṫ veniā:ſed etiā iuuari:vt ꝓficiat & caleſiat perfecte.
Hinc eſt φ doceṫ quō creſcat incipiēs a ꝓpria cognitione
ad quā hæc eſt via vt.ſ.egrediaṫ a ſuis:Iuxta illud dictum
Abraę.Egredere de terra tua & de cognatiōe tua & de do-

Gen̄.xij

mo pr̄is tui:& veni in terrā quā mōſtrauero tibi faciāq; te
in gentē magnā.Egredere inqt de terra tua.i.de affectioni
bus terrenis:qbus quæris q̄ tua ſunt non q̄ Ieſu chriſti: de
amore diuitiarū honorū deliciarū cōſanguineorꝫ& hmōi
Egredere de cognatione tua.ſ. ſingularis excuſationis in
mēte tua:vel etiā corā alijs tuorū defectuū p ꝟba malitiæ
ad excuſandas excuſationes in pc̄tis:cū tamē iuſtus: vt ait
Sap̄.in pricipio ſermonis accuſator eſt ſui.Hanc aūt dixe-

prouer. xviij.

rim tā cognationē quā.ſ. traxiſti a primis parētib⁹ tuis:q
culpā ſuā excuſantes in auctorē retorſerūt. Sed ſi te excu-
ſas:ait Aug.deus accuſat.Egredere de domo pr̄is tui.ſ.ali-
qualis pſumptionis:q̄ tibi bona aliq̄liter adſcribis:& ma
iora q̄ ſint de te credis: vel tuis exercitijs:cum nō ſis ſuffi-
ciēs aliqd ex te vt ex te boni cogitare. Pater tuus primus
in mūdi ingreſſu ex vtero diabolus eſt:natura fili⁹ irę ppē
originale.Dom⁹ ei⁹ ī qua ab initio inhabitauit pſumptio
fuit qua ſua ꝟtute ad gloriā voluit aſpirare.O pſumptio
nequiſſima:inqt Sap̄.Eccī.xxxvij. vn̄ in hoīb⁹ nata es:cū
ſ.vndecūq; habeāt occaſiones ſe humiliandi.Egredere igi
tur o aīa de pdictis : & veni ī terrā quā mōſtrauero tibi.ſ.
vere humiliationis:quā ꝟbo& exēplo mōſtrauit incarna
tus ipe dicēs Mat.xj. Diſcite a me qa mitis ſum & humilis
corde:faciāq; te in gentē magnā angelicā p cōceſſum tibi
lumē cōtēplationis & multiplicatiōis ſanctarꝫ cogitatio
nū ęſtuātiū dei deſideriorū:ignitorꝫ eloquiorꝫ: redolētiū
exēplorū:magnarū actionū . Egredere a ꝓprio amore:ex
q̄ pcedit & pſumptio & ſui excuſatio & terræna affectio.
Ipſe em̄ amor ꝓprius iudiciū peruertit:obſuſcat rationē:
intellectū obtenebrat:īficit volūtatē: viā ſalutis obſtruit
ignorat deū:ꝓximū neſcit:exulat ꝟtutes: pc̄tā accumulat
ſuſcitat rixas:honores q̄rit:delectaṫ in hoīm cede : rapinā
exercet:negligit diuina mandata : corporeos ſenſus effre-
nat:quærit voluptates:paradiſum claudit:pandit portas
inferni:& ciuitatē Babylonis aīab⁹ replet damnatis.Qui
ſic amat aīam ſuā,perdit eā:&qui odit eā ſic.ſ.quātum ad
amorē ꝓpriū in vitā ęternā cuſtodit eā.Ioan.xij.Egredere
ergo de pſumptiōe:& diſce humilitatē.Et hoc eſt qd᷑ ſub-
diṫ.Abi poſt veſtigia gregum:& hoc eſt qd᷑ ſcd'o q̄rebaṫ.
Secundo ergo quærebaṫ. Quis ſit terminus requirendus.

Reſpondet̃ ꝙ humilitatis actus. Vñ dicit. Abi poſt veſti⸗
gia gregũ.i.ſequere alios.ſ.probos: qui.ſ.ſunt agni per in
nocentiã: oues ꝑ patientiã: boues ꝑ maturitatẽ: aſelli per
ſimplicitatẽ: elephãtes per caſtitatẽ: cerui ꝑ curſum feruo⸗
ris & hmõi. Et ne innitaris prudẽtiæ tuę vt te inſtruit Sa⸗
lomõ Prouer.iij.ſ.operans ſm̃ tuũ ſenſum: ſed alios con⸗
ſule: alios imitare. Vel ſic. Abi poſt veſtigia gregũ.i.cõſi
dera in te qbus paſſionibꝰ vel occupationibꝰ brutalibus
ꝑctĩ es dedita. Veſtigia em̃ ſunt ſigna relicta ex qbus hõ
diſcernit̃ a brutis: & hęc ſunt opera ex qbꝰ cognoſcit̃ ſi hõ
viuit vt homo aut vt brutũ: & ſic põt ſe cognoſcere. Vbi
ſciendũ ꝙ poſtq; genꝰ humanũ cõparatũ eſt iumẽtis inſi
pientibus ꝑ pctm̃: vocatꝰ eſt hõ leo ꝑ ſupbiã: equꝰ ꝑ furo
rẽ: vulpes ꝓpter malitiã: ſyrena ꝑ deceptionẽ: lupꝰ ꝓpter
crudelitatẽ: hedus ꝓpter diſſolutionẽ: capra ꝓpter ambi⸗
tionẽ: pulex ꝓpter importunitatẽ. Agnus aũt ſi reuertit̃ a
vitijs: ouis ſi ꝓſequit̃ ꝑ patiẽtiam & obedientiã & demum
homo ſi perficit̃ per beneuolentiã. Grex em̃ nomẽ eſt bru
torũ collectiuũ non angelorũ vel hominũ hoĩes igit̃ con
ſequi.i.imitari habeas: cõſidera quia greges dicunt̃ vt di⸗
ſcas diſcernere quos ſequaris: qḋ infra declarabit̃. Hic au
tem prius nota ꝙ primus homo ſe effecit ſimilẽ iumentis

Quiſſit termi⸗ nus req rendus.

Homo iumẽtis aſſimi⸗ latur.

inſipiẽtibus ꝑ peccatũ: ꝑ decem ſigna quę cognouit.
¶ Per carnis rebellionẽ. ¶ Per primã operationẽ.
¶ Per dñi trepidationem. ¶ Per ꝑditã ſpeculationem.
¶ Per inſulſam locutionẽ. ¶ Per mutatã nutritionẽ.
¶ Per nouã inhabitationẽ. ¶ Per diuinã ſeparationẽ.
¶ Per mortis incurſionẽ. ¶ Per pelliũ traditionem.

hõ ſil'is ẽ brutis decem modis.

Qꝫ plures fuiſſent differẽtię inter genꝰ humanũ & bruta ſi
nõ peccaſſet ſed iſtorũ decẽ ꝑ pctm̃ ꝑ experiẽtiã ſcſit ſimi⸗
lẽ ſe brutis. Quãtũ ad primũ añ pctm̃ corpꝰ voluntati &
volũtas deo erat ſubiecta: ſed ꝯſummato delicto: caro vo
lũtati & volũtas deo rebellauit: hinc eſt ꝙ ſentiẽs rebellio
nẽ mẽbroꝝ genitaliũ vterq; erubuit vt bruta aĩalia nõ va
lẽtes mẽbris carnalibꝰ imperare: vt patet Gẽn.iij. Scd'o te
xturã lanificiũ & hmõi q̃ ꝓpria ſunt araneaꝝ añ pctm̃ hõ
nõ exercuit: nec exercuiſſet: poſt qḋ cõmiſſũ folia ficꝰ col
legit intexuit vt ſciuit: & fecerũt ſibi perizomata ꝟ miũ ar
tes imitãtes. Gẽn.iij. Quo ad tertiũ abſq; pctõ hõ diuinum
q̃rebat aſpectũ: ſicut fidelis ſeruꝰ remunerantẽ patronum
libẽter expectat. Nõ em̃ trepidauit imperãtis aſpectũ vel
cũcta aĩalia ad ſe afferẽtis. At vbi factus eſt reus: iudicis ti⸗
met aduẽtũ. Sic adã a facie ſua ſe abſcõdit in ligno: veſti
gia & vocẽ ambulãtis expauẽs. Hoc aũt brutoꝝ eſt ad vo
cem.ſ.& ſonũ dñi ſui abſcõdere ſe & cũ tremore latere: vt
patet i pl'ibꝰ aĩalibus. Quãtũ ad q̃rtũ nota ꝙ eo tpe q̃uis
paruo.ſ.ſpacio horaꝝ.v.& nõ vltra quo ſine pctõ ſteterat
in illo loco ameno aſſuetꝰ erat cœlica ꝯtẽplari: ſed ꝑ pctm̃
ſe totũ i ſenſuales affectiões & difficultatem itellectus ſen
ſit redactũ. Vñ non dubitauit ſe ſimilẽ brutis effectũ: qbꝰ
añ noĩa impoſuerat iuxta vniuſcuiuſq; ꝓprietatẽ naturæ
quę fortaſſe ad ipm ꝑ deũ fuerũt adducta. Gẽn.ij. vt ꝑ co⸗
gnitionẽ ipſoꝝ ſe demũ cognoſceret i eorũ gregẽ trãſiſſe.
Qantũ ad q̃ntũ aduerte ꝙ expertꝰ fuerat hõ primus lin
guã ſerpẽtinã pariter & hũanã optimeq; nouerat earũ di⸗
ſtãtiã. Erat ei vox hoĩs ſimplex, ꝟitate, modulatiõe & deo
plena. Ex abũdãtia em̃ cordis os loquit̃: ait xp̃s Matth.xij.
Linguã vero ſerpentinã ꝟſutã: fallaceq; fuiſſe nõ ignora
bat cũ ſe iã ſciret deceptũ. Demũ ꝯſciẽtia teſte loquẽdo cũ
dño mẽtiri & ſuũ i famare autorẽ: ſicut ille ſerpẽs fecerat ſe
videbat. Ge.iij. & ſic ꝑ iſulſam locutionẽ ſe ſimilẽ ſerpẽti
oſtẽdit. Quantũ ad ſextũ attẽde ꝙ diſtinxerat dñs cibum
hoĩs a pabulo bruti ſic eoꝝ ſpecificũ eẽ. Arboꝝ em̃ fructũ
homini fœnum parauerat iumẽtis. ſic erãt vtriuſq; men ſę
diuiſę. At vbi ad vitiũ eſt deuẽtũ ad brutoꝝ mẽſam iuita
tus eſt hõ atq; locatꝰ cũ dictũ fuit ꝑ veritatẽ ęternã. come
des herbas terrę. Gẽn.iij. Quãtum ad ſeptimum ſcias ꝙ ſi⸗
cut ſequeſtrauerat dñs menſas: ita & inhabitationes cõſti
tuerat diuerſas. Locus em̃ hoĩs erat fuiſſetq; in euũ terre⸗
ſtris paradiſus in q̃ creatũ deus poſuit ipm & ps reliq̃ habi
tabilis terrę cęteris aĩalibus erat conceſſa. Illa erat ciuitas.
iſta rus. illa paradiſus. tẽplũ ſecurũ. iſta ꝟo dęmonũ ſilua
plena timoris. Cũ igit̃ cõſummata ꝑuaricatio foret: olim
cœleſtis ad villã mittit̃: ad ouile pecus: ſeruꝰ dęmonis ad
dñm ſuũ: atq; ad portã padiſi: ne ſit facilis ſpes redeundi
cherubin cuſtos collocat̃ cũ ꝟſatili gladio. Quo ad octa⸗
uũ. O q̃ clare ſenſit ſe in brutũ mutatũ, niſi ratio in totum
fuiſſet amiſſa: qñ eſt ſeparatꝰ a dño cũ primo ſub angelis
eius extiterat comes & nunc eſt datꝰ beſtijs in ſociũ: cũ ſci⸗
ret ſil'ia bñ cũ ſil'ibꝰ cõuenire & loca ꝓportionari locatis
nõ ſolũ ſm̃ quantitatẽ: ſed etiã ſm̃ dignitatẽ. Quãtum ad
nonũ. Cõſidera ꝙ hõ primus vitæ immortalis auidꝰ erat
hanc ꝓmiſerat dñs nõ peccanti. & ſub dulcedine huiꝰ tra⸗
didit ſerpẽs pomũ guſtãdum dicẽs. Nequaq; moriemini:
ſed eritis ſicut dij. Gẽn.iij. q̃s ille non ignorabat eſſe alie⸗
nos a morte. ſciebat em̃ bruta cuncta mortalia fore. Quis
dubitet proinde ſe ſentit eſſe mortalẽ: cũ abſcõdit ſe in me
dio ligni padiſi: qḋ vocabat̃ lignũ vitę. Ne aũt potuiſſet
credere falſum eſſe illud iudiciũ mortis qḋ menti erat im
preſſum: ſumma veritas dixit eidẽ Gẽn.iij. Donec reuerta
ris in terrã de qua ſumptus es: qa terra es & in terram ibis.

hõ poſt ruinam ſociatꝰ ẽ beſtijs

Vltimo tãdẽ ne a mẽte periret ꝙ beſtijs ſimilis eſſet pel⸗
le indutus eſt beſtiali. Primo nãq; erãt veſtitꝰ ſua nobiliſ
ſima cute innocẽtiæ: cumq; ſe aut ſodalẽ aſpiceret hoĩem
intuebat̃: qa hõ erat quem videbat. Modo aũt oculis eius
inſpicientibꝰ ſe & generis ſui obijcit̃ pellis brutoꝝ: aut la
na ipoꝝ: nõ niſi qa ſil'is factꝰ ẽ illis. Cultꝰ em̃ exterior ma
xĩe ordinat̃ a deo vt interiorẽ hoĩem pãdat. Pene vnicũ ſi
gnũ remãſit. q̃ nõ ſe total'r cõuerſum in brutũ ęſtimaret.ſ.
ꝙ corpꝰ eius remanſit rectũ. Nã dicit Ouid'. Pronaq; cum
ſpectẽt aĩalia cętera terrã: Os hoĩ ſublime dedit cœlumq;
videre iuſſit: & erectos ad ſidera tollere vultus. Abi etiam
poſt veſtigia gregũ: ꝯſiderando opera ſctõꝝ: qual'iqñ effe⸗
cti ſunt brutales ꝑ caſus vitioꝝ varios. & noli altũ ſapere
ſed time ait apl's. vt patet i adã & alijs. Ecce vidiſti quorũ
gregum veſtigia ſequi iuberis: ſed ãteq; gradiaris poſt be
ſtialium hominũ dorſa ne capiaris ꝑ praua exẽpla: tertię
q̃onis ſolutionẽ expecta. Demũ quantũ ad tertiũ q̃rebat̃
quis ſit locus colẽdus.i. vbi debeat q̃s habitare ad paſcen
dum. Rñdetur a ſpũcto ꝙ iuxta tabernacula paſtorũ: dũ
dicitur. paſce hædos tuos iuxta tabernacula paſtorũ. Pro
horum declaratione pleniori tria ſũt videnda.

In principio.j. methamor.

Ad Roma.xj.

aĩa vb paſcit.

¶ Primo qui paſtores hic dicuntur.
¶ ecundo quę per tabernacula exprimuntur.
¶ Tertio qualiter hędi hic paſcuntur.

Quãtũ ad primũ ex dictis in p̃cedenti.§. facile ẽ declarat̃
Nã ſi greges dicunt̃ hoĩes poſt pctm̃: illi ſunt recte paſto⸗
res vocati: qbꝰ cura tradita eſt gñis humani: & offm̃ paſto
rale exercuerũt. Et illi qdẽ præ lati q ꝑ oſtium.ſ. debitę ele
ctionis nõ itrauerunt ad officium paſtorale cuiuſcũq; ꝑla
turę: ſed aſcẽderũt aliũde.ſ.ꝑ ambitionẽ: intruſionẽ: ſimo
niã & hmõi. hi ſunt fures & latrones nõ paſtores: vt Iaſõ.
Cayphas. Simõ magꝰ & hmõi. q ꝟo itrauerũt ꝑ oſtiũ ca⸗
nonice aſſumpti: & videntes lupũ veniẽtẽ.ſ. diabolũ tẽtãtẽ
vel tyrãnũ ſubditos deprędantẽ vel hereticũ aut publicũ
pctõrẽ doctrina falſa & ꝑniciofis exẽplis incedentẽ ad ite
ritũ & nõ clamãt: nõ fugãt. nõ ſequunt̃ rephenſionibꝰ: cẽ
ſuris & alijs modis cũ pñt ſed fugiunt tãcẽdo. hi mercẽna⸗
rij ſunt q̃rẽtes de ouibꝰ ſuis lanã & lac: & nõ ſalutẽ earum.
qbꝰ ꝯueniũt q̃ dicit dñs Ezech.xxxiiij. Ve paſtoribꝰ iſrael
qui paſcebant ſemetipſos nõne greges a paſtoribꝰ paſcũ
tur. Lac comedebatis & lanis cooperiebamini: qḋ craſſũ
erat occidebatis gregẽ aũt meũ non paſcebatis. & cetera q̃
ibi ſequũt̃. Ad qḋ ẽt facit qḋ ait Hiero. ad Heliod'.ij.q.
vij. nõ oẽs. Nõ oẽs epi.ſ. noĩe ſunt epi ſed re & ope. Attẽde
petrũ iudã ꝯſidera: ſtephanũ ſuſpice (al's ſuſcipe) Nicolaũ
reſpice: nõ facit eccleſiaſtica dignitas xp̃ianum. Cornelꝰ
cẽturio adhuc ethnicꝰ dono ſpũſſctĩ mũdat̃: præſbyteros
puer daniel iudicat. Nõ eſt facile ſtare in loco petri & pau
li.ſ. tenere locũ iam cũ xp̃o regnantiũ. Infatuatũ ſal ad ni
hilũ ꝓdeſt niſi vl' foras proijciat̃ & a porcis cõculcet̃. Hęc
ille. Qui aũt ponũt aĩam ſuã ꝓ ouibꝰ ſuis: hi ſunt veri &
boni paſtores: qbus dicit primꝰ paſtor petrꝰ. Paſcite eum
q̃ in vobis eſt gregẽ: nõ q̃ſi dñantes in clero: ſed forma fa
cti gregis ex animo. Memineris ſibi a dño dictum. Paſce
oues meas. Ioh. vlti. Nõ dixit tõde vel mulge: qḋ faciunt
quęrẽtes honores & diuitias: nõ ſoliciti de aĩalibus ſed de
decimis & oblationibꝰ & tpalibus habẽdis: ſed dixit pa⸗
ſce tpali cibo ſi potes. Nã gloria epi eſt pauperꝝ opibꝰ ꝓ
uidere.i. neceſſitatibꝰ.xij.q.ij. gl'ia. Paſce doctrina & exem
plo. Iuxta igit̃ paſtorum nõ furũ vel mercẽnariorum ta⸗
bernacula iubet̃ aĩa paſcere hedos ſuos. Scd'm extat vidẽ
dum quę ſint iſta tabernacula. Gẽn.iiij. Iahel fuit pater ha
bitantium in tentorijs atq; paſtorum. Ex quibus ver⸗
bis colligit̃

Qui dicũt̃ paſtores.

Paſtores veri q ſunt.

bis colligitur ꝙ ipſe Iahel fuit primus qui tabernaculũ ſeu
tentoriũ fixit paſtoꝝ. Pro eodẽ ſumit̃ hic tentoriũ & taber⸗
naculũ. Interpretat̃ em̃ Iahel ſcientia ſeu principium: & hic
pater habitantiũ in tabernaculis. Sciẽtia em̃ ſanctoꝝ paſto
rũ vocat̃ tabernaculũ eorũ. hic ergo paſcẽdi ſũt hædi aĩæ.ſ.
iuxta ſcientiã ſanctoꝝ. regendæ em̃ ſunt paſſiões & affectio
nes. & ſi forte nõ valeamꝰ ꝑ tantã ꝑfectionẽ quãtã ipſi ha⸗
buerũt: & ipſoꝝ tabernacula introire: ſaltẽ ſtemus iuxta: &
eoꝝ ſcientia ſit nobis via & doctrina. Sic em̃ iuſtũ deduxit
dñs ꝑ vias rectas. & oſtẽdit illi regnũ dei: & dedit illi ſciẽtiã
ſanctoꝝ. Sũt aũt ſcientiæ ſanctorũ: Abel innocẽtia cõſerua⸗
ta: Enoch oratiõis ſublimitas: noe ꝯfidẽtia roborata: abraę
viſionis integritas. Loth ꝯſtantia p̃ſeruata: iſaac toleratiõis
animoſitas et ſic diſcurre ꝑ alioꝝ exẽpla ſctõꝝ vtriuſq; teſta
mẽti. & iuxta horũ tabernacula.i. ſcientiã paſce hędos tuos.

Qui ſũt hædi & vnde dr̃ hædus.

Sed iã tertio videndũ eſt q ſint iſti hædi. Hædꝰ ſiquidẽ dr̃ ab
edẽdo: qa principaliter valet ad edẽdũ. cuiꝰ carnes ſunt dele
ctabiles ſatis tẽperatę ꝯplexiõis necnõ & bonę digeſtiõis in
firmis ꝯceſſæ. Et ſi nõ occidat̃ hędꝰ creſcit i fetidũ hircũ: cuiꝰ
carnes infirmis ſunt nociuę: ſanis iſeſtæ. Per hædos ergo ac
cipimꝰ filios paſſionũ aĩæ poſt naturã corruptã imitãtes &
laſciuientes diſſolutæ & flebiles voces. Vbi notãdũ ꝙ ſi na
tura humana nõ fuiſſet ꝑ culpã corrupta: vir vnꝰ q dr̃ liberꝝ
arbitriũ ex tribꝰ vxoribꝰ.ſ. rõnabili: iraſcibili: & ꝯcupiſcibi
li: filios ꝓcreaſſet: filios vtiq; honoris & honeſtatis. At vbi
ꝓſtituta eſt vxor. Prima filia.ſ. ratio q̃ erat gl'ia viri.i. liberi
arbitrij: vir ipſam ſequẽs in ſeruitutẽ extat redactus: & loco
liberorũ legitimoꝝ generat filios fornicatiõis: q̃s merito ꝓ
pter cãs dictas hędos nũcupamus. Genuiſſet ſiquidẽ rõnalis
ꝑ liberã ſpeculationẽ veritates in æternũ fundatas. Genuiſ⸗
ſet ꝯcupiſcibilis odiũ: quo vir iuſtꝰ ſine odio odit iniquos.
Triſticia ſeu tædiũ vitæ p̃ſentis genuiſſet amorẽ ordĩatum
eoꝝ q̃ ad deũ videndũ adminicula parãt: gaudiũ boni mora⸗
lis & ſpũalis. Genuiſſet iraſcibilis fiduciã ꝑſeuerãdi i bono
& ꝓtectionis diuinę ſeu ſpẽ audacię ad bonũ. Timor eſt q ꝑ
manet i ſæculũ ſcl'i. Corrupta ꝓinde natura aĩa affectiões gi
gnit q̃ noĩbꝰ ꝟtutũ nũcupant̃.ſ. ſpe timore amore & hmõi:
ſed nõ ſunt eiuſdẽ naturę. Et ꝓpter hoc doctor ꝟitatis quaſi
capram aĩam vocans: filios ſuos qui dicti fuiſſent liberi hæ
dos appellat. Hædi ſunt multi errores & falſę intelligentiæ
q̃s intellectus ꝓpria ſpeculatione & p̃ſumptione format &
gignit. Hædi ſunt odia & difficultates ꝟtutum. Hædi ſunt ti
mores, ſeruilis, mũdanꝰ, & vanꝰ, carnalis, & profanus. Hædi
ſunt triſticię amiſſionis diuitiarũ: cõſanguineoꝝ: honorum
& aliorũ bonoꝝ. Iſti nãq; hædi mutant naturam. Nam par⸗
uuli q dicunt̃ primi motus & affectiones: quæ nõ ſunt i nr̃a
poteſtate: & ſi occidant̃ vtiles ſunt ad eſum ſpũalium: & nu
trimentũ vitę ſpũalis. Laudabilis eſt em̃ anima quæ fortiter
vincit ſuas paſſiones: & paruulos ſuos. ideſt primos motus
paſſionũ allidit ad petrã fidei & cõſtantiã reſiſtẽtiæ. Si vero
in primo limine nõ occidant̃: vt hędi ſed creſcũt: incipiũt fe
torẽ emittere qa imputant̃ ad pctã: producũt q̊q; cornua vt
hirci: efficiunt̃ fortes. & tandẽ impugnantes hoĩes ſuperant
ſ. animæ vires: qa aſſueta aĩa paſſionibꝰ vinci paſſiões neq̃t
vincere & merito: qa vſus ꝯuertit̃ in naturã. Ecce quõ hædi
facti ſũt hirci: & qa noluiſti hædũ occidere.i. primis motibꝰ
reſiſtere: hircũ habes peccatorum te cornibus ventilantem.
Verũ ſi anima tua facta eſt hircus caprarũ: potes etiam eam
per pœnitẽtiã magnam & obedientiã humilẽ deo ſacrifica
re qui ꝓpter hoc hircũ ꝓ peccatis ſibi iuſſit offerri. Iſti ſunt
hædi vagi & nimiũ diſſoluti. Nempe motus primi opinio⸗
num falſarũ cõſtituunt intelligẽtiam vagam vt hinc inde
diſcurrat: qa legere tentãt in ſapientia ſua: & ſic iſirmam ad
omnem ſcripturam ſe ponit & nihil acquirit: qa languẽtis
ſtomachi eſt plurima deguſtare: & in nullo delectari. vt ait
Señ. Sil'r & cæteri hædi paſſionum iraſcibilis & concupi⸗
ſcibilis inſtabilem reddũt naturam humanã vnde eſt in cõ⸗
motionibus tota. Hic em̃ quærit diuitias per inordinatum
amorem concupiſcibilis. aliꝰ delitias. alter honores. & ꝑ ira
ſcibilem quęrit vnus vindictas & hmõi Iam attẽde ad præ
dictarũ paſſionũ quæ hædi dicũt̃ vocem ſeu balatum. Vox
vtiq; agni eſt be. vox hædi eſt me. Prima vox eſt laudantis:
ſed ſcd'a quæ ſua ſunt quærẽtis. qa neſcit niſi ſe me, dicẽs &
eſt vox perturbantis: qa me, ſic prolatũ aduerbiũ videt̃ do⸗
lentis. Homo enim cum lamentat̃ in lingua vulgari dicit o
me vel oime. oĩs hic homo q̃ ſũt ſua q̃rit: non quæ ieſu xp̃i.
Iſti igitur hædi paſcẽdi ſunt iuxta tabernacula paſtorum.i.
motus paſſionũ dirigendi ſunt ſm̃ ſcientiam & doctinam
ſanctorum prelatorũ qui ſunt veri paſtores: & per iſta me⸗
dia ſegrediendo a præſumptione: & progrediendo in humi
liatione cum itur per veſtigia gregũ dirigendo & corrigen
do affectus ſuos in ſanctorum mutationem: anima cogno⸗
ſcit pulchritudinem & nobilitatem ſuam: & hoc cum nouit
oĩa paruipẽdit terrena: & ad perfectionẽ ſui tendit quouſq;
in deo in gloria requieſcat. Hæc omnia ſũt extracta ex ipſo
itinerarij libro Iohan. dominici. abbreuiata tamẽ & aliquã⸗
tulum aliquando immutata.

Aĩa noſcẽs ſeipſam paruipẽdit terrena.

¶ De beneficijs animæ collatis quoad ſcientias artes &
virtutes. Capitulum. III.

BENEDIC ANIMA MEA DO⸗
mino: & noli obliuiſci omnes retributiones eiꝰ.
pſ.cij. Retributiões dei ſunt beneficia: vel quan⸗
tum ad infuſionẽ: vel quãtũ ad naturalẽ inclina⸗
tionem vel quantũ ad acquiſitionẽ: quæ cõtulit nobis ꝯtra
mala quæ incurrimꝰ ꝓpter pctm̃. de quibꝰ malis ait ipſe pſ.
Fiant viæ illorũ tenebrę & lubricũ & angelus dñi perſequẽs
eos. Quod exponit V in.in.j.lib. ipſius ſpecul' hiſtorialis de
malis ſecutis in homine per pctm̃: ponens conſequenter re⸗
media & magna bona data a deo contra dicta mala. Dede⸗
rat deus hoĩ primo in ſui creatione tria bona ſibi original'r
inſerta. Primũ ꝙ fecit eum ad ſuam imaginem. Scd'm ꝙ fe⸗
cit eũ ad ſuã ſimilitudinem. Tertiũ ꝙ dederat corporis im⸗
mortalitatem: ſi mandatũ ſeruaret. Hęc tria bona corrupta
ſunt per tria mala ſequentia. Nam diuina imago corrupta
eſt ꝑ ignorantiã: ſimilitudo diuina ꝑ concupiſcentiam: im
mortalitas ꝑ corporis miſeriã & infirmitatẽ. Homine nãq;
recedente a deo ꝑ peccatum. iuxta illud pſ. Facta eſt via eiꝰ
tenebræ per ignorantiam. & lubricũ ꝑ cõcupiſcẽtiam. & an
gelus dñi. ideſt defectus & infirmitas corporis ad vindictã
immiſſa ꝑſequens eũ ꝑ mortalitatem donec reuertat̃ in ter⸗
ram de qua ſumptus eſt. Per angelũ enim dñi fuit data ſnĩa
vt a miniſtro dei vt expelleret̃ de paradiſo. Et propter hæc
tria incommoda repellenda: data ſunt ei diuinitus tria re⸗
media.ſ. ſapiẽtia ꝯ ignorantiã. virtus ꝯ cõcupiſcẽtiam. neceſ
ſitas vitæ ꝓpter iſirmitatẽ ꝓpter q̃ tria inuenta eſt oĩs phi⸗
loſophia vel artis diſciplina.ſ. ꝓꝑ ſapientiã theorica. ꝓꝑ vir
tutẽ practica. ꝓꝑ neceſſitatẽ mechanica. & de his omnibꝰ re⸗
ctius & veracius & honeſtius differatur inuenta eſt logica.

pſalmꝰ. xxxiiij.

Tria bona dedit deus homini in ſui creatione.

pſalmꝰ. xxxiiij.

§.I. THEORICA DIVIDITVR IN

theologiã. phyſicã. & mathematicã. Theologia tractat de in
uiſibilibꝰ eſſentijs iuiſibiliũ. vt de deo & creaturis ſpũalibꝰ
vt ãgelis. Ro.j. Inuiſibilia dei ꝑ ea q̃ fctã ſũt a creatura mũdi
itellecta ꝯſpiciunt̃: ſẽpiterna q̊q; ꝟtus eiꝰ & diuinitas. Opus
aũt factũ eſt duplex.ſ. cõditionis vt creatio mũdi. & reſtaura
tionis.i. icarnationis verbi cũ ſacris inſtitutis vt cognoſcat̃
fidẽ eſſe creator & redẽptor. De diuinis ꝑtinẽtibꝰ ad theolo⸗
giã dixerũt aliq̃ antiq philoſophi & ſibyllę. & Ariſto. ꝯcluſit
ſuam metaphyſicã in ꝓbando vnũ deũ gubernatorẽ mũdi.
Plato multa dixit de deo. Marcus vero gentilis poſuit tri⸗
plicẽ theologiã: vt refert Aug. i fi. vj. li. de ciui. dei.ſ. theatri⸗
cã ſeu fabuloſam q̃.ſ. recitabant̃ & repſentabant̃ ꝑ mimos
facta deoꝝ i theatris cũ m'ltis turpitudinibꝰ. Ciuilẽ qua.ſ. co
lebant̃ dij & inumeri in tẽplis: q tñ hoĩes fuerant vel aliquæ
aliæ creaturæ. Et naturalẽ qua.ſ. ea q̃ dicebant̃ de dijs expo⸗
nebãtur de rebus naturalibus & ꝓprietatibus earũ. ſed oĩa
mixta erant & plena fatuitatibus & erroribꝰ: vt ꝓbat ibidẽ
Aug. ſed vera hæc theologia pleniſſime habet̃ i biblia a ſpũ
ſctõ reuelata, ideo veriſſima. Etiã de his agit̃ in li. ſen. Nã in
prĩo de diuinis: vt de trinitate ꝑſonarũ vnitate eſſentiæ & ꝑ
fectionibꝰ eius, vt æternitate: oĩpotentia, ſapiẽtia, volũtate
& hmõi. In ſcd'o de creatione angelorũ & lapſu aliquorum
& cõfirmatione bonorũ cũ ꝑfectione. De creatiõe hoĩs & la
pſu eius: & pctõ originali ide ſecuto. De opere ſex primorũ
dierũ. De gr̃a & libero arbitrio. De pctõ actuali breuiſſime
tñ. In tertio de myſterio icarnatiõis: de ꝟtutibꝰ theologicis:
de dõis & ꝟtutibꝰ cardinalibꝰ multũ breuiter. deinde agit de

Speculatiua vl' theorica diuiditur.

decē p̄cęptis. In quarto de ſacris: demum de finali iudicio &
vltima reſurrectiōe: & gloria beatorū & pœna reproborū.
Sup hoc lib. ſen. ſunt facta ſcripta innumera a doctoribus.
huic videt̄ ſubalternari ſciētia iuris canonici p̄cipue quātū
ad ea q̄ ſunt fidei & ſacra & declaratio articulorū & dubiorꝝ.
Phyſica quid tractat. Phyſica. i. naturalis ſciētia tractat de inuiſibilibus viſibiliū
cauſis. Nā corpus & ea q̄ ſūt corporis principalr̄ conſiderat.
Corpus aūt conſiderat̄ in gn̄ali cū partibus ſuis: aut ī ſpecia
li. Si in generali ſic determinat de illo Ariſto. in li. Phyſic.
Si in ſpāli conſiderat̄ corpus: & tunc dupliciter: qa aut eſt in
corruptibile: & ſic tractat Ariſto. de illo in li. de cœlo & mū
do. Dicit̄ em̄ ibi ꝙ cœlū eſt corpus nō generatū: nec fabrica⸗
tū: nec recipiens aliquas impreſſiones. Aut corpus eſt corru
ptibile: & tūc aut eſt ſimplex aut cōpoſitū. Si ſimplex: tunc
tractat de eo Ariſto. in lib. de generatione & corruptione. Et
loquor de ſimplicitate illa q̄ opponit̄ cōpoſitioni naturali
ex quatuor elemētis. Si cōpoſitū: aut igit̄ eſt animatū aut nō
Si non eſt animatum ſic tractat de eo in libro Meteororum.
vbi Ariſto. determinat de impreſſionibus aeris: & grādinis
generatione: & niuis & corporū mineraliū & conſimiliū. Si
vero corpus ſit cōpoſitū animatū: tūc aut illud eſt aīa vege⸗
tatiua aīatū. & de tali determinat̄ in li. de vegetabilib⁹. Aut
aīa ſenſitiua. & de tali agitur in li. de aīalibus. Aut aīa intel⸗
lectiua & de eo agit̄ in li. de aīa. Cæteri vero libri: vt de ſom
no & vigilia: de morte & vita: de ſenſu & ſenſato: de differen
tia ſpūs & animæ &c. ſupponuntur libr. de anima. & libr. de
aīalibus. Huic ſubalternat̄ ſeu ad eā. ſ. naturalē philoſophiā
reducit̄ ars medicinæ. Mathematica vero quātitatē abſtracͣ ā
Mathematica qd conſiderat. a materia conſiderat. & ſic tractat de inuiſibilibus inuiſibi⸗
liū formis. Quātitatū aūt alia diſcreta q̄ multitudo dr̄: alia
cōtinua q̄ magnitudo dr̄. Et diſcretę alia qdem diſcreta p ſe:
vt duo, tria, quatuor. & hæc eſt materia arithmeticę. Alia di⸗
ſcreta ad alterū: vt ſexquarter, & ſexquitertiū. & hæc eſt mate
ria muſicę. Magnitudo vͦ alia eſt immobilis: vt ſphera terrę
& hæc eſt materia geometriæ. Alia eſt materia mobilis: vt
ſphera firmamenti. & hæc eſt materia aſtronomiæ. Hæc igit̄
ſunt quatuor ſpecies mathematicæ. ſ. Arithmetica de nume
ris. Muſica de ꝓportione: Geometria de ſpatio: Aſtronomia
de motu. Elementū arithmeticæ eſt vnitas: muſicę eſt vniſo
num: geometriæ punctum: aſtronomiæ inſtans.

§. II. PRACTICA QVE DICI⸗

tur a praxis quod eſt opus: eſt agibiliū ſm̄ rōnem in ordine
ad fœlicitatē ciuilē & ſupnā. i. de operibus virtuoſis: p q̄ cō⸗
cupiſcētia. i. inclinatio ad malū regulat̄ & vincit̄: & hæc deo
aſſimilat̄. Diuidit̄ ergo practica in ethicā: oeconomicam: &
politicam: & ad hāc moralē philoſophiā reducitur ſciētia iu
ris. Ethica eſt q̄ ſui curā gerens cūctis ſe erigit: & exornat au⸗
getq̄ virtutib⁹ nihil inuite admittēs quo nō gaudeat: nihil
faciēs pœnitēdū. Oeconomica eſt q̄ familiaris officij curam
mediocri diſpoſitione cōponēs diſtribuit. Politica eſt quę
reipublicæ curā ſuſcipiens: cūctorū ſaluti ſua prudentia ſo⸗
lertia iuſtitięq̄ libera & fortitudinis ſtabilitate ac temperan
tiæ patientia medetur. Hæc Vin. Ex quibus verbis habet̄ ꝙ
non pōt quis ſeipſum bene gubernare: vl̄ familiā: vel ciuita
tē: & recte operari niſi habeat virtutes. Et cardinales quidem
neceſſarię ſunt ad ciuilem humanam bene gerendam. Theo
logice aūt & dona ſpūſſancti ad ciuilitatem futuram conſe
Prudentia diuiditur. quendam. Prudētia quidē q̄ eſt recta ratio agibiliū: & habet
regulare rōnem in ſeipſa ſm̄ Sen̄. habet tres partes integra⸗
les: ad quas reducunt̄ aliæ plures: q̄ ponūt̄ a philoſopho ī li.
Ethi. ſ. recogitatio ſeu memoratio præteritorum: ordinatio
præſentium agēdorꝝ: & prouidētia futurorꝝ. Habet aūt quaſi
ānexas & vt ptes potētiales ſm̄ philoſophū in li. Ethi. eubo
liā quæ eſt bene cōſiliatiua: & ſineſim quæ eſt bene iudicati
ua: & gnomin quæ eſt bene iudicatiua in his quæ occurrunt
extra cōem legē. Sineſis aūt in his q̄ ſunt ſm̄ cōes leges be⸗
ne iudicat: pertinet enim ad prudentē primo bene cōſiliari
infra ſe circa agēdum diuerſa inquirēdo & diſcutiēdo. ſcd'o
bene iudicare. i. ex conſiliatis qd' melius eſt eligere: & tertio
Iuſtitia diffinit̄: & habet duas ptes. qd' eſt principale op⁹ prudētiæ imperare. i. executioni man
dare qd' bene iudicatum eſt. Iuſtitia eſt cōſtās & perpetua
voluntas reddens vnicuiq̄ qd' ſuū eſt. l. iuſtitia. ff. de iuſti. &
iure. & habet regulare voluntatem in ordine ad aliū: & par
tes eius integrales ſunt duę. ſ. declinare a malo: & facere bo⸗
nū erga alios. Partes eſſentiales ſunt diſtributiua: quæ eſt
circa iudicia & officia & onera & pœnas & præmia alijs im
pendenda per eum qui habet curā aliorū. Et commutatiua
q̄ circa cōtract⁹ & alia ptinētia ad cōuerſationē cū homini⸗
bus: vt. ſ. recte non nocite quis ſe habeat ad ꝓximum in ver
bis & rebus & pſonis. Partes vͦ potentiales ſunt religio: q̄
eſt circa cultū diuinū. Pietas q̄ eſt circa honorē parentum.
Obſeruantia quæ eſt circa reuerētiā & honorem ſuperiorū.
Obedientia q̄ eſt circa impletionē præcæptorum ſuorū p̄la
torū. Gratia quæ eſt circa recognitionē beneficiorū debitā.
Vindicatio q̄ eſt punitio recta delictorū p eū q habet aucto
ritatē. Veritas q̄ ē ī dictis & factis fallaciæ excluſio. Liberali
tas q̄ eſt debitus vſus rerū in mediocrib⁹ ſumptibus erga ſe:
familiam: & indigētes pauperes. Amicitia ſeu affabilitas q̄
cōſiſtit inhumaniter ſe habēdo & benigne cū alijs in vͦbis
& geſtis. Epykeya ſeu æquitas q̄ conſiſtit in interpretando
leges & mādata maiorū magis ſm̄ intētionē q̄ veriſimiliter
credit̄ legiſlatoris: q̄ ſm̄ verba in caſu dubio. Fortitudo ē
aggreſſio debita arduorꝝ vbi etiā ſunt pericula mortis & fir
ma ꝑpeſſio eorū. Hæc regulat potētiā iraſcibilē circa auda⸗
ciā & timores. Partes eius integrales ſunt duæ. ſ. aggredi ar⸗
dua & difficilia ꝓportionata ſibi & firmiter in eis pmanere:
ſed ptes potentiales ſunt. Magnanimitas q̄ eſt circa honores Magnanimitas & magnificētię differentia.
magnos. ſ. recte ſe habere ad eos: nō ambire nec vitare cum
expedit nec de eis ſupbire. Magnificētia q̄ eſt circa magnos
ſumpt⁹ debite factos. vt ꝓpter honorē dei ædificare eccl'ias
& hmōi: vel ꝓpter bonū reipublicæ. Patientia q̄ conſiſtit
inæquanimiter ferendo aduerſa cōia vbi eſt piculū mortis
abſq̄ animi deiectione & triſtitia inordinata. Circa picula
mortis eſt fortitudo & pſeuerātia q̄ cōſiſtit ī firmiter ꝓponē
do pati aſpera & difficilia quātocūq̄ tpe ſint duratura. Tēpe
rātia conſiſtit in moderādo delectationes corporeas & repel
lēdo eas q̄ ſūt cōtra rōnē: & habet regulare ꝯcupiſcibilē con
tra delectatiōes ciborū & venereorꝝ. Partes ei⁹ integrales ſūt
verecūdia & honeſtas. ptes ſubiectiuę ſūt abſtinētia quo ad
cibos ſobrietas vͦ quo ad potus: caſtitas q̄ ad venerea: q̄ ca⸗
ſtitas habet triplicē gradū. ſ. cōiugalē: vidualē: & virginalē.
Partes ei⁹ potētiales ſeu annexę ſunt māſuetudo q̄ moderat̄
iras. Clemētia q̄ eſt diminutiua pœnarū debitarū cōgruo tm̄
mō modeſtia q̄ habet cōponere hoīem in veſtitu inceſſu &
vſu ſēſuū. Studioſitas q̄ habet animū refrēnare ab inordina
to appetitu & exercitio cognoſcendi ītellectualia vel ſenſiti
ua. Humilitas q̄ facit hoīem vͦ a ſua cognitiōe vileſcere & ſu⸗
pbiā fugat. Eutropolia ſeu vrbanitas q̄ facit hoīem ī dictis
vel factis ludicris ſeu iocoſis cōgruenter ſe habere vt nō ſit
nimis agreſtis & rigid⁹: neq̄ nimis leuis & iocoſus. Virtutes Virtutes theologicę q̄ ſunt.
theologię ſūt: fides: ſpes: & charitas: q̄ ordināt hoīem ad fœ⸗
licitatē ęternā: & habēt deū ꝓ obiecto īmediato: ſed diuerſi⸗
mode. Nā fides reſpicit deū vt ſūmā & īfallibilē veritatē: cui
innitit̄ aſſentiēdo mente his q̄ ſūt ab eo reuelata ī ſcripturis.
Spes reſpicit deū oīpotentē valētē ei ī oīb⁹ ſuffragari: īnitit̄
em̄ ei expectādo ab eo ęterno p̄mio corōari. & grām & veniā
pœnitēdo ſibi īptiri ſua liberalitate. Charitas r̄ſpicit deū vt
ſummū bonū: ꝓximū autē diligit pp deū: qa deus hoc vult
& qa fact⁹ ē pp eūdē finē. ſ. ad fruēdū deo. Dona ſpūſſcti ſūt
q̄dā virtutes pfectiores vͦtutib⁹ cardinalib⁹: ſed excellentio
res eis ſunt theologicæ: q̄ habēt hoīem reddere de facili mo⸗
bilē ad ſequēdū inſtinct⁹ & monitiōes ipſi⁹ ſpūſſcti. Et ſūt
ſeptē excludētia p quādā adaptationē ſeptē vitia. ſ. timor ex
cludens ſuperbiā: pietas inuidiā: ſciētia iram: fortitudo acci
diā: cōſiliū auaritiā: intellectus gulā: ſapientia luxuriā.

§. III. MECHANICA AVTEM ARS

dr̄ a mechor. aris: qa quaſi intellect⁹ ibi adulterat̄: cū pricipa
liter ſit creat⁹ ad ſpūalia ītelligēda: & ī ipis mechanicis circa Mechanica diuiditur.
factibilia verſet̄. Et habet ſeptē ſpēs. ſ. lānificiū: armaturā: na
uigationē: agriculturā: venationē: medicinā: & theatricā. Ad
hāc. ſ. mechanicā oīm rerū fabrica cōcurrere vr̄: q̄ hūanis ne
ceſſitatib⁹ īuenit̄ grata: cōmoda & neceſſaria. Lanificiū ē pria
ei⁹ ſpēs: ad quā ptinet oīs opatio: nēdi: retorquēdi: cōſuēdi,
qcqd fit in ſtrō: colo: fuſo: acu: pectine: calamiſtro: girgillo:
alabro: ī materia lini: lanę: canapi. Et ſub eis oīs vſ⁹ floccorꝝ
filtrorꝝ: ſagorꝝ: ſaginarū: ſportarꝝ &c. Armatura duas habet
ſpēs. ſ. architectonicā & fabrilē. Architectōica diuidit̄ ī cemē
tariā & carpētariā. Fabrilis ī malleatoriā & fuſoriā. Edificio
rum tres

rum tres ſunt ptes: diſpoſitio: ꝯſtructio: & venuſtas. Porro
fabrilis & ferraria duabus rebus cōſtat. ſ. ventis & flamma
Agricultura quatuor habet ſpēs. ſ. aruū ſeu agrū q ſationi⸗
bus deputat̄: cōſitū q nemoribus ꝯſtat: vt ſunt vineta: oli⸗
ueta: pomeriū: paſcuū q paſcuis cōſtat: vt prata: floridū vt
hortus & roſarij. Cultura igitur multiplex eſt. Cinis. i. incē
dium per qd' ager inutilē humorē exudat: deinde arationis
intermiſſio: ſtipularꝝ incēſio: ſtercoratio: ſatio: occatio: rū⸗
catio. Bene colendi agri rō quatuor rebus cōſtat. ſ. aere: aq̄:
terra & induſtria. Oportet em̄ vt eis locis quos colere deſti
nabis aer ſit ſalutaris & clemēs: aqua ſalubris & facilis: vel
ibi naſcēs vel ad vota vel imbre collecta: terra vero fœcun
da & ſi incōmoda. In vitibus putādis tria cōſideranda ſunt
ſ. fructuū ſpes ſucceſſura: materies: locus q ſeruet ac nutriat.
Venatio tres habet ſpecies. ſ. ferinā: aucupiū & piſcariā. Fe⸗
rina fit multis modis. ſ. retibus: pedicis: laqueis: p̄cipitijs:
arcu: iaculis: cuſpide: indagine: pēnarꝝ odore: canibus: acci
pitribus. Aucupiū fit retibus: laqueis: pedicis: p̄cipitijs: ar⸗
cu: viſco: hamo. Piſcatura fit retib⁹: ſagenis: gurguſtijs: ha⸗
mis: iaculis. Nauigatio q̄q̄ eſt mechanicæ ſpecies ſm̄ p̄di⸗
cta: ad quā pertinet oīs induſtria emēdi & vēdēdi. Hæc vni
uerſa littora adit: pacē & familiaritatē cū exteris nationib⁹
cōponit: & priuata bona cōia facit. Medicina corporis vel
tuet̄ vel reſtaurat ſalutē. Hæc cōtinet occaſiones & opatio⸗
Occaſiones medicinæ. nes. Occaſiones ſunt ſex. Aer circūdans nos: cibus & potus:
ſomnus & vigilia: motus & quies: exinanitio & repletio:
& accidētia aīæ. i. paſſiones inſurgentes. Opationes ſunt in
tus & foris. Intus vt ea quæ intromittunt̄ per nares: per os:
per anū: ad exercitādas ſternutationes: vomitatiōes & pur
gationes. Foris vt ſunt emplaſtra: inciſio & vſtio. Theatri
ca cōtinet ludos diuerſi generis. Nā ludus aut eſt gymnic⁹
aut agon: aut circēſis: aut ſcenicus: aut gladiatorius. Gym⸗
nicus eſt qui in gymnaſio exercet̄: cuius q̄nq̄ ſunt genera.
ſ. ſaltus: curſus: iactus: virtus atq̄ luctatio. dr̄ aūt hic virtus
immēſitas viriū in labore & pōdere corporis. Agonū gene
ra fuerūt curſus celeritas: ſagittādi peritia: ſtādi patiētia: ad
citharā quoq̄ & tibias incedēdi geſtus: decantādi modula⸗
tio: terreſtris q̄q̄ & naualis perpetiēdorūq̄ ſuppliciorꝝ cer⸗
tamina. Circēſes ludi dicti a circūeundo. Scena locus eſt in⸗
tra theatrum in modū domus inſtrata cū pulpito vbi cāta⸗
bant comici & tragœdi: ſaltābant hiſtriones & mimi. Gla⸗
diatores pugnabāt in amphitheatro: illic iuuenes vſum ar
morꝝ diuerſo mō diſcebāt: & modo inter ſe pugnis aut gla
dijs: mō circa beſtias intendebant. Eſt & ludus aleę: choreę:
pallę. Alea taxillis luditur: ab hac fraus & mēdaciū & per⸗
iuriū nunq̄ abeſt: poſtremo & dāna rerū. Et ꝓpter hæc ſce⸗
Logica diuidit̄. lera aliqn̄ ſunt hæc legibus interdicta. hæc Vincē. Logica
diuidit̄ in grāmaticā & rationē diſſerendi. Grāmatica autē
Grāmatica. eſt ſciētia recte loquēdi: recte ſcribēdi origo: & fundamentū
oīm liberaliū artiū. Et diuidit̄ in literā: ſyllabā: dictionē &
orationē. Literæ græce & latine ab Hebręis vident̄ exortę.
Apud illos em̄ primo dictū eſt aleph. inde tractū eſt a Græ⸗
cis alpha. & a Latinis a. Oēs aūt literę apud Græcos & ver⸗
ba cōponunt & numeros faciunt. Nā. a. ſignificat vnum. b.
duo. c. tria. & ſic de cæteris. Rō diſſerendi diuidit̄ in dialecti
Dialectica. cam & rhetoricā. Dialectica ipſa eſt q̄ ꝓprie dicitur logica
i. rōnalis diffiniendi querendi diſſerēdi potēs. Itaq̄ dicibi⸗
le aliud incōplexū aliud cōplexū. Et incōplexorꝝ aliud in⸗
hęrens intra. de hoc agit̄ in lib. Prędicamentorꝝ: aliud inhę
rens extra: & de hoc agit̄ in li. Principiorꝝ. Complexorum
aliud abſolutū: & de hoc in lib. Perihermenias: vbi agit̄ de
enuntiatione ſine reſpectu: aliud ordinatū ad alterū: & hoc
vel ad oēm materiam indifferenter. & de hoc in lib. Priorū
vel ad materiā determinatā contractū. & hoc tripliciter: qa
vel ad materiā neceſſariam: & de hoc agit̄ in lib. Poſteriorꝝ
vel ad probabilē: & de hoc in lib. Topicorꝝ: vel ad ſophiſti
De rhetorica & ei⁹ ptibus. cam: & de hoc in lib. Elencorꝝ. Rhetorica eſt bn̄ dicendi ſciē
tia ad perſuadendū iuſta & bona in rerū perſonarūq̄ & ne⸗
gotiorꝝ cauſa. Rhetor eſt vir bonus dicēdi peritus. Vir bo⸗
nus cōſiſtit natura vita moribus & actibus. Dicēdi peritus
cōſiſtit artificioſa eloquētia: q̄ cōſtat partibus q̄nq̄. ſ. inuē
tione: diſpoſitione: memoria: pronūtiatione & fine officij:
quod eſt aliqd perſuadere. Iſte aūt dicendi peritia ꝯſiſtit in
tribus. ſ. natura: doctrina & vſu. Cauſarū genera tria ſunt.
Deliberatiuū in quo quid debeat vel nō debeat tractat̄. De
monſtratiuū in quo perſona laudabilis aut reprehēſibilis
oſtendit̄. Iudiciale in quo de ipſius facto pœnę aut præmij
ſn̄ia datur. Deliberatiuū genus duplex eſt. ſ. ſuaſio & diſſua
ſio. Suaſorium aūt tribus diuidit̄. ſ. vtili poſſibili & hone⸗
ſto. Demonſtratiuū habet duas partes. ſ. laudē & vituperiū
Partes orōnis rhetoricę quatuor ſunt. ſ. exordium: narratio:
argumentatio: & concluſio. Hæc Vincē.

§. IIII. ET NOTA QVOD INVEN

tores artiū liberaliū & mechanicarꝝ & philoſophię & aucto Inuētor grāmaticę & rhetoricæ: & aliarū ſciētiarum vl' artium liberalium.
res librorꝝ ipſarum cōiter fuerūt gētiles & reprobi hoīes. In
grāmaticalib⁹ principalis ponit̄ Priſcia. in rhetoricis Tul⸗
lius Cice. q & ethnicus de diuina ꝓuidētia male ſenſit. ſm̄
beatū Tho. j. par. q. xxij. quę etiā malorꝝ morꝝ fuiſſe oſtēdit
Sallu. licet & ipſe Sallu. cū Demoſthene Græco oratore per
maximo infideles fuerūt. Lactan. aūt vt omittā Titum Li
uiū lacteo fonte manantē ſed errātē: chriſticola fuit. Sed er
rorē Milleniaſtrarū ſectat⁹ eſt: & de ſpūſctō minus bn̄ ſenſit
vt patet in li. ſuo Inſtitutionū. Inter poetas magn⁹ fuit Ho
merus apud Græcos: ſed apud latinos maior Virgilius: qui
vltra infidelitatē turpiſſimus in moribus fuit: nec min⁹ eo
Naſo ſeu Ouidius & p̄cipue in ſua doctrina laſciuijs plena
Inter hiſtoriographos præcipui: Valerius maximus in pſa
Lucanus in metro. Suetonius incircūciſi corde & corpore.
Ioſephus Iudęus poſt chriſti aduentū iudaiſmū ſecutus eſt.
In logicalib⁹ Ariſto. effulſit: & totius philoſophię monar⸗
cha: cuius parti morali Socrates ſe totū dedit: Pythagoras
naturali: ſed vtriuſq̄ diſcipulus. Plato vtrūq̄ cōplexus eſt
vt dicit Augu. de ciui. dei. Hic ſup oēs theologus fuit cuius lib. viij
doctrina antiq ſancti doctores imbuti ſūt. vt Amb. Orige. cap. iiij.
Augu. Hiero. Baſi. Errores tn̄ eius plurimos abijciētes Ori
genem dimittēdo. Moderni vͦ Ariſto. ſequunt̄ ꝓpter amo
rem doctrinę ordinē & minus errantē. Oēs hi cū ſuis ſectis
epicureis: ſtoicis & peripatheticis cū alijs nō excludēdo Se
necam moraliſſimum: ſed cū vulgo idololatrantē ab extra
ſm̄ btm̄ Tho. Principes illi ſunt q ſm̄ apl'm. j. Corꝝ. ij. dei ſa
pientiā minime cognouerūt. Et dn̄antes ſuper beſtias. i. be
ſtiales hoīes & rudes. Hi principes gentiū & ludētes in aui⸗
bus cœli. i. dęmonijs ſua curioſitate & plurima falſitate ſug
geſta illudentes hoīes: & illuſi ab ipſis ſpiritibus malignis
cōgregantes ſibi aurū ſapiētię & argentū eloquētię ſine fi⸗
ne. Demū exterminati ſunt & ad inferos deſcenderūt: vt di
citur Baruch. iij. Arithmeticā dicit̄ de primorib⁹ Pythago
ram inueniſſe: q & ſine fide fuit. Tubalcain Muſicā. Aſtro
logiam Athlas: & Ptolemeus multa addidit. Geometriam
Euclides & Hermenides. Ethnici oēs & inter reprobos cō⸗
putati. Medicinā Eſculapius primus docuiſſe refertur: quē
indocte plæbes in deū retulerunt: ſed auxit copioſe Hippo
crates & Galenus: necnō & Auicēna: qui oēs & ſi deum co⸗
gnouerunt: nō ſicut deum glorificauerūt: ſed euanuerūt in
cogitationibus ſuis. Iura ciuilia gētiles primi inſtituerunt. Iura vnde emanarunt.
diuerſi diuerſis vrbibus: & a Lacedemonijs leges Romani
mutuati ſunt. vt patet in decre. diſt. vij. Moyſes. Artes plu⸗
res mechanicas inſtituiſſe ex Cain ꝓgenitos inſinuat Gene
ſeos liber. in. iiij. ca. Qui cōiter criminoſum parentē in mo⸗
ribus imitati ſunt: & ciuitatē in mundo ipſe primus cōſtru
xit: quaſi innuēs ad illā nō pertinere q̄ ſurſum eſt Hieruſa⸗
lem. Sed & monarchę oēs ſiue Aſſyriorꝝ: ſiue Medorum &
Perſarū: ſiue Gręcorꝝ: ſiue Romanorꝝ vſq̄ ad tēpora Cōſtā
tini Philippo excepto imperatore a Decio interempto: oēs
in ſua cęcitate mētis mortui ſunt & morib⁹ intēperatiſſimi
Et ille q videt̄ fuiſſe fœlicior Octauian⁹. ſ. & mūdi ſapiētię
nō ignarus: laſciuiſſimus deſcribit̄. Hęc igit̄ ſcripta ſunt vt
nō gloriet̄ ſapiēs in ſapiētia ſua: quantumcūq̄ his repletus
nō potens in potētia ſua: ſed agnoſcat verū eſſe qd' dr̄ Sap.
xiij. Vani ſunt oēs hoīes in quibus nō ſubeſt ſciētia dei. Ve
re vani. i. fruſtra cū nō cōſequent̄ finē ſuū q eſt ſm̄ magr̄m
in. ij. diſt. ſ. vt ſummū bonū intelligāt: intelligēdo amēt: ip
ſoq̄ fruātur. Sed nec ſe deijciāt & cōtemnāt qbus tales ſcien
tię deſunt: aut potētia vel diuitię ſubtrahuntur: qa ſine his
pleniſſime ſalus ꝓpria ꝓcurari pōt: ac etiā ꝓximorꝝ nō mo
dice ſicut experiētia docet. Verū doctrinę tales quo ad vera
& vtilia q̄ ibi ſunt cōtemni nō debēt: ex eo ꝙ auctores fuiſ
ſent vitioſi. nā veritas ſm̄ Amb. a quocūq̄ dicat̄ a ſpūſan⸗
cto eſt: & ſi ipſi nō habuerint eū quantū ad gratiā gratū fa⸗
cientē. In cuius figuram p̄cepit dn̄s vaſa aurea & argentea
Egyptiorꝝ aſportari ab Hebręis: vnde tabernaculū dn̄i cō⸗
ſtrueret̄ ad ſignificandū ſm̄ venerabilē Gratia. diſt. xxvij.
legim⁹. §. ſed ecōtrario. ꝙ aurū ſapiētię & argētū eloquētię
licet accipere ab infidelibus: quaſi iniuſtis poſſeſſorib⁹ ex
ſuis doctrinis: & cōuertere in vtilē vſum eccleſię. Vn̄ aplus

ad Titũ allegat dictũ cuiuſdã philoſophi. Creteſes malę be
ſtię &c. Et hoc etiã dicit Aug. j. q. j. dñs declarauit. Verũ in
ſmonibus ad ppl'm: nec videt̃ honeſtũ nec piũ eos implere
doctrinis & allegationibus infideliũ: quaſi ſacra ſcriptura
q̃ eſt vera dña oim facultatũ ancillari videat̃ tanq̃ inſuffi-
ciens: & ille vere ancillæ dñari. Inde em̃ vileſcit ſcriptura:
augetur curioſitas magis q̃ deuotio in auditoribus: & va-
nitas in loquentibus. Sed ſufficit aliqñ ancillas vocare vt
ſancti fecerunt ad magis confirmandum ea quæ ſunt fidei
per teſtimonia inimicorum eius.

¶De quidditate aïæ & ꝓprietatibus eius. Cap. iiij.

DE QVIDDITATE ANIME

rõnalis & ꝓprietatibus ei⁹. dñs Io. dñici ſup Ec
cleſiaſtẽ. xxxvj. lectiõe tractãs illud Eccleſiaſtes.
Cũcta fecit de⁹ bona in tpe ſuo: & mundũ tradi-
dit diſputationi eoꝝ: vt nõ inueniat hõ opus qđ opat⁹ eſt
deus ab initio vſq; ad finẽ. i. aïam q̃ pmanet in ęternum: ſic
dicit. Nã & ſi p̃hi aliquã veritatẽ cognouerũt de mũdo iſto
nõ tñ aïam plene aliqs nouit niſi p̱ reuelationẽ ſpũſſancti.
Vñ Ari. in. j. de aïa. dicit difficillimũ eſſe accipe qđ ſit aïa &
Duode ci opiñ. ãtiquorũ de eſſentia animæ.
multas habet dubitationes. Duodecim aũt dubitatiões de
ea ponent̃ ſm diuerſos ſapiẽtes: & licet p̃hi neſciuerint qd
dicerẽt: diuerſimode tñ deſcripſerũt eã: victi a veritate ſm
duodecim eius cõditiones. Plato dixit aïam eſſe eſſentiam
vel numerũ ſe mouentẽ: q̃ cõponebat̃ ex quatuor numeris
ſ. vnitate: dualitate: ternario: & quaternario. Vocabat vni-
tatem intellectũ: dualitatẽ ſcientiã: opinionẽ ternariũ: ſen-
ſum quaternariũ. Sic ergo intelligit aïam habere intelle-
ctum: ſciẽtiã: opinionẽ: & ſenſum: & iõ p̱ ſe mouet cũ vult.
Sed ſpũſſctũs aliter intellexit: nam aïa eſt vna eſſentia & ſic
rñdet vnitati: eſt cõpoſita ex eſſe & eſſentia: vt dicit ſanctus
q. lxxvj ar. v. ad quartũ.
Tho. j. parte. & hoc rñdet dualitati. eſt ad imaginẽ dei p̱ tri-
plicẽ potẽtiã. ſ. memoriã: voluntatẽ & intellectũ: vt ait di-
uus doctor Augu. de trini. & ſic rñdet ternario. & creata eſt
vt informet corpus cõpoſitũ ex quatuor elemẽtis: & ſic rñ-
det quaternario. Democrit⁹ dixit q̃ aïa eſt ex atomis ſpheri
cis q̃ vident̃ in aere in radijs ſolis. Hic fuit victus ſic dicere
quia atomi ſemp ſunt in aere: ſed nõ vident̃ niſi ſole adue-
niente: ſic aïa eſt in nobis: ſed cognoſci nõ põt niſi adueniẽ
te lumine diuinę grę: & ſic nobiliſſima eſt vt ſuũ intellectũ
& quãlibet humanã notitiã tranſcendat. Magna res inquit
Berñ. ad Haymonẽ eſt aïa quę chriſti ſanguine eſt redẽpta.
Empedocles dixit eã ex igne aere aqua & terra: lite & amici
Cõmenta ãtiquorum de anima.
tia. hic recepit ꝓ aïa totũ hoïem: ſicut frequenter facit ſacra
ſcriptura: corpus aũt cõponit̃ ex quatuor elementis: & aïa
reſtabit ſm eũ ex lite & amicitia. & hoc dicere cogit̃ ex incli
natione quã habet ad corpus ex fuga & odio. Nam aïa iu-
ſta ſuũ diligit habitaculũ: & dãnata odit ſuũ. vt dicit diuus
Aug. iij. ſuper Geñ. ad literã. ca. xvij. Heraclitus tenebroſus
phyſicus dixit aïam eſſe ſcintillã ſtellaris eſſentię. hic ei⁹ ori
ginem tangit: quia de cœlo eſt ſolũ a deo infuſa. Ali⁹ Hera
clitus cognomẽto Ponticus dixit aïam eſſe lucem. hic eius
eſſentiã dixit. Nã aïa ſm Aug. de eſſentia eſt angeloꝝ vt ſit
decimus ordo. nã angeli per lucẽ intelliguntur. Geñ. j. Di-
xit deus fiat lux: & facta eſt lux. i. multitudo angelorum. vt
ait doc. glo. cõis. Qđ tetigit Saluator in parabola de mulie
re perdẽte decimã drachmã. Luc. xv. Nõ em̃ perdidit aliquẽ
ordinẽ angeloꝝ: ſed de quolibet aliquos'; hoïem aũt perdi
dit totũ quem totũ ſaluũ fecit in ſabbato magno in ara cru
cis. Io. vij. Seneca dixit aïam eſſe ſpm̃ intellectualẽ ad beati-
tudinẽ in ſe & in corpore ordinatũ. Hic tetigit finẽ eius: vt
ſcilicet bene operãs beatificaret̃ in morte: & corpus in quo
bene geſſit in vltimo beatificaret̃ iudicio. Ariſto. dixit q̃
aïa eſt endelechia. i. actus primus corporis organici potẽtia
vitam habẽtis. Hic tãgit ei⁹ immortalitatẽ q̃ eſt vitã dans
alteri & aliunde nõ habẽs: aliter eſſet in infinitũ procedere.
hoc diffuſius deo dante dicet̃. j. in hoc eodẽ. c. Pythagoras
dixit aïam eſſe harmoniã. hic tetigit officiũ quod habet in
corpore ſcilicet eũ regere & mouere ſine tedio & ſine labore
immo regit cũ cõſonantia: vt patet in cũctis tẽperatis moti
bus corporis: & maxime linguę q̃ melos cõiter gratos facit
Iſto mõ dicebat diuus doctor Aug. lib. de ſpũ & aïa. Aïa eſt
ſubſtantia quædã rõnis particeps corpori regẽda ac cõmo
data. Et Remigius. Aïa eſt ſubſtãtia incorporea regẽs corp⁹
Diogenes dixit aïam eſſe aerẽ: & ſic a ſe fuit motus eo q̃ ho
mo nec per momentũ ſine aere viuere põt. Quomodo etiã
dicit Iſido. lib. j. Etymol'. ca. j. q̃ gentes dicebãt aïam quaſi
ventũ aere attractũ: vt ventũ videt̃ hoïbus dare vitã: tñ ſpi
ritusſanct⁹ coegit ſic dicere ex aïæ ſumma puritate: ſicut di
xit Ariſt. iij. de aïa. q̃ aïa eſt ſicut tabula raſa in qua nihil eſt
depictũ. Hyparchus dixit. Aïa eſt igneus vigor. Et Virgil'.
Igneus eſt illis vigor & cœleſtis origo ſeminibus. hic teti- In. vj. Enei.
git eius effectum ſcilicet ſemper amare. Ait em̃ venerabilis
Hugo de ſancto Victore in pri. de arrha aïæ. Scio o aïa q̃ vi
ta tua dilectio eſt: & ſcio q̃ ſine dilectiõe eſſe nõ potes. Hip
pocrates dixit aïam eſſe ſpiritũ tenuẽ per oẽ corpus diſper-
ſum. hic tãgit eius incorpalitatẽ & modũ exiſtẽdi in corpo
re: quia eſt tota in toto: & tota in qualibet parte. Itaq; nõ eſt
in vno loco corporis ſolũ: ſed vbiq;. Et aïa vndecũq; ſentit
ſicut in parte. Exemplũ ponit Calcidius ſuper Timeum. de
aranea quę ſedẽs in medio ſuę telę quantulũq; motũ eſt vn
decunq; ſentit & etiã exiſtens extra mediũ. Pampilomi⁹ di-
xit aïam eſſe ideã. hic tãgit aïæ capacitatẽ: qa ſcilicet aïa co-
gnoſcere apta eſt: & ex hoc cõuincitur in ſe habere oim rerũ
ſimilitudines: vt Ariſto. deducit in. iij. de aïa. vñ diuus Au
gu. in de ſpũ & aïa inquit. Aïa eſt oïm rerum ſimilitudo. Et Liber iſte non eſt Auguſtini.
iterum. Aïa ad ſimilitudinẽ totius ſapiẽtiæ facta in ſe oïm
rerũ gerit ſil'itudinẽ: quia ſilis eſt terrę per ſenſum: aquę per
imaginationẽ: aeri per rõnẽ: firmamẽto per intellectũ: cœ-
lis cœloꝝ per intelligentiã: lapidibus per eſſentiã: arbori-
bus per vitã: aïalibus per ſenſum & imaginationẽ: angelis
per intellectũ: deo per intelligentiã. Ex his patet q̃ philoſo
phi nondũ inuenerũt qd eſt qđ deus operatus eſt ab initio
vſq; ad finẽ: ſed ſolus ſpũſſanctus docet q̃ eſt facta ad ima-
ginem & ſimilitudinẽ dei. Geñ. j. hæc Io. dñici.

§. I. DIFFINIRI ERGO VEL DE

ſcribi ſic poſſet aïa rõnalis ſm theologos a ſpũſancto illu-
Diffinitio aïæ.
ſtratos. Aïa eſt ſubſtãtia icorporea immortalis a deo de ni-
hilo creata cũ infundit̃ corpi ſuo ad ipm informãdũ eſſen-
tialiter & per ſe ad perfectã beatitudinẽ obtinẽdã p̱ grãm &
bona opa. Incorporea dr̃ cõtra p̃dictos p̃hos q dixerunt eã
eſſe corpus vt aerẽ vel ignẽ qđ ꝓ heręſi reprobat̃. xxiiij. q. iij
ca. peñ. Immortalis dr̃ cõtra illos qui eã dixerũt cũ corpore
mori. In pſona quoꝝ dr̃ Eccl's. iij. Vn⁹ eſt interit⁹ hoïs & iu
mentoꝝ: & ęqua vtriuſq; cõditio. ſed hoc vt hęreticũ ab ec-
cleſia cõdemnat̃. vt patet. Creata dr̃ cõtra Gnoſticos hęreti Vbi. s̃.
cos q dixerũt aïam eſſe naturã dei: & per ↄñs non creaturã:
quoꝝ error reprobat̃ in. d. ca. xxiiij. q. iij. A deo creata cõtra
Simoniacos & Menãdrianos inter hęreticos cõputatos: di-
centes aïas & alias creaturas ab angelis factas. De nihilo dr̃
cõtra eos qui dixerũt factã ex ſubſtantia ſtellari: vt Heracli
tus vel ex traduce. i. aïa generati ex aïa generantis cũ gene-
ratur corpus: ſicut & corpus generat̃ ex corpore. Cũ corpo-
ri infundit̃: cõtra Origenianos qui dixerũt oẽs aïas ab ini-
tio mũdi creatas fuiſſe & peccaſſe: & ſm varietatem pctõꝝ
in diuerſa corpora infundi: quod hęreticum ponit̃ in. d. ca.
xxiiij. q. iij. Ad informandũ corpus dr̃ cõtra eos qui dixerũt
aïam corpori vniri nõ vt forma ſubſtãtialis: ſed vt motor
mobili: qđ reprobat̃ de ſum. trini. & fide catho. c. vnico. in
cle. vbi determinat̃ q̃ aïa intellectiua p̱ ſe & eſſentialiter eſt
forma corporis humani: & ↄtrariũ aſſerere hęreticũ. Rõnes
ibi aſſignat glo. Io. quas accepit a brõ Tho. in. j. par. ſum. q.
lxxvj. Ad beatitudinẽ cõſequendã dr̃ cõtra eos qui dixerũt
aïas cõuerti in dæmones vel q̃cunq; aïalia. qđ reprobatur
xxiiij. q. iij. c. peñ. circa fi. Et p̱ gratiã dr̃ cõtra Pelagianos hę
reticos: q dicũt p̱ liberũ arbitriũ principaliter cõſeq poſſe
btitudinẽ. xxiiij. q. iij. c. peñ. & quia gratia cũ nullo mortali
pctõ põt inueniri: ideo decedẽtes in mortali ↄſequi nõ pñt
btitudinẽ: ſed eternã dãnationẽ. diſt. xxv. §. al's aũt ea. Mat.
xxv. Ibunt hi in ſuppliciũ eternũ: iuſti aũt in vitã ęternã.

§. II. ET PRO MAIORI DICTO

rum declaratione ſciendũ q̃ finis ꝓpter quẽ aïa rõnalis eſt quadruplex eſt finis aïę
creata eſt quadruplex. Primus eſt adimpletio volũtatis di-
uinę. Illud em̃ qđ de⁹ vult oportet impleri. ſed ſm Ps̃. Oïa
quecũq; voluit deus fecit. Et quia ſic voluit ita factũ eſt. ait
Amb. & apl's. j. Tim. ij. deus vult oẽs hoïes ſaluos fieri. Cũ
ergo voluerit creaturã rõnalẽ facere: qa fecit qđ voluit: er-
go facere oportebat: vt impleret̃ volũtas ſua. Scđa rõ fina
lis eſt reparatio ruinę angelicę. Venit em̃ chriſtus ſm apl'm
reparare q̃ in cœlis & q̃ in terris ſunt. Et in Ps̃. Iudicabit in
nationibus. ſ. dñs implebit ruinas. Etiã q̃uis angeli mali
reparari nõ poſſint in ſe: & boni angeli non egeant repara
tione in ſe: tamen dum loco lapſoꝝ angelorum hoïes creati
aſſumuntur:

aſſumuntur: creſcit gaudiũ coꝝ ex numero fruentiũ: & ſic
dicunt̃ reparari. Tertia rõ q̃ incidit cũ ſcđa eſt congratula-
tio vel delectatio ſocietatis mutue. ſ. in multitudine cõſor-
tij angeloꝝ: ſicut em̃ minuebat̃ numerus fruentiũ p̱ nume
rum lapſoꝝ angeloꝝ: ita auget̃ delectatio p̱ numeꝝ hoïm
ſaluãdoꝝ. Vñ & gaudiũ eſt in cœlis ſup vno pctõre pœnitẽ
tiam agẽte. Lu. xv. Quãtus em̃ ſit numerus p̃deſtinatoꝝ eſt
circa hoc triplex opinio. Quidã em̃ dicunt q̃ tot hoïes ſal-
uabunt̃ quot angeli ceciderunt. Alij q̃ tot ſaluabunt̃ quot
angeli creati ſunt & boni & mali: ſed meli⁹ & verius dr̃ q̃
ſoli deo nũerus ſaluandoꝝ eſt cognit⁹
ſoli deo eſt cognit⁹ nũerus electoꝝ in ſuperna fœlicitate lo
candus ſm Greg. in collecta. hęc btũs Tho. in. j. par. q. xxiij.
Quarta rõ creationis aïæ eſt p̃miatio ipſius. Vñ magr̃ in. ij
ſen. dicit: q̃ deus fecit rõnalẽ creaturã vt ſummũ bonũ in-
telligeret: intelligẽdo amaret: amãdo poſſideret: & poſſidẽ
do frueret̃. Et Augu. dicit: q̃ aïa rõnalis creata eſt vt deũ vi
deret: amaret: laudaret: & ei ſeruiret. Ita q̃ videre pertinet
ad actũ rõnis: amare ad actũ volũtatis: laudare ad actũ ſer-
monis: ſeruire ad actũ operis exterioris: vt iſtis oïb⁹ fiat ꝓ-
teſtatio primæ veritatis: ſummæ bonitatis: immẽſæ maie
ſtatis: æternę fœlicitatis. Hæc Alex. ij. p. & poſt eũ Rayne.

¶De immortalitate animæ. Cap. v.

DE IMMORTALITATE A-

nimæ rationalis: quã q negant aſſerẽtes cũ cor-
pore mori hæretici declarantur eſſe. xxiiij. q. iij.
ca. peñ. Hoꝝ errorem ponit ſapiẽs Sap. ij. recitãs
dicta coꝝ vt illud. Ex nihilo nati ſum⁹: & poſt hoc erimus
quaſi nõ fuerimus &c. poſtea in inferno afflicti fatent̃ ſe er
raſſe. Sed aïam noſtrã eſſe immortalem multiplici ratione:
innumerabilium atteſtatione exemploꝝ: & reuelatione:
oſtenſione: efficaciſſime comprobatur.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

Aïam eẽ imortalẽ patet ex multiplici rõne.
ſcilicet p̱ rõnes Rober. holkot ſup li. Sap. inducit tres rõnes
quaꝝ prima eſt ex rõne diuinæ libertatis. Amicus em̃ ꝓui
det amico ſuo oẽ bonũ qđ põt: vt oſtẽdit philoſoph⁹ in li.
Ethi. Deus ergo cũ oïpotens ſit: & ſeruos ſuos amicos vo-
cet. Vos amici mei eſtis ſi feceritis &c. Io. xv. ca. ergo ꝓui-
det eis de vita fœlici & perpetua qđ facere põt: & hoc eſt ma
ximũ bonũ. Scđo ꝓbat̃ ex dei ęquitate. Cũ em̃ de⁹ ſit iuſtiſ
ſimus: nec patiat̃ aliquod bonũ irremuneratũ: ſicut nec ali
quod malũ impunitũ: quod dictat iuſtitia: hic vt videt̃ ad
ſenſum mali frequenter ꝓſperant̃: vel nõ puniunt̃ ad ſuffi
cientiã: boni v̱o deprimunt̃: vt in pluribus: vel non remu
nerantur ad ſufficiẽtiã: ergo oportet aïam eſſe immortalẽ:
vt in alia vita remuneret̃: vel puniat̃ ad plenũ ſm ea q̃ geſ-
ſit in corpore. & hoc tãgit̃ de pœ. diſt. iij. qd ergo turbamur.
Tertio hoc declarat̃ ex dei infallibili veritate. Cũ em̃ verax
ſit mẽtiri nõ põt: ꝓmittit aũt ſeruis ſuis vitã æternã dicẽs.
Ego vitã æternã do eis. ſ. ouib⁹ meis. Io. x. Cũ ergo corpus
corrũpat̃: vt patet: neceſſe eſt aïam eſſe imnortalẽ q̃ recipiat
vitã ęternam. Btũs Tho. in. j. par. q. lxxv. ponit duas ratio
nes. Et prima eſt: qa corruptio nõ inuenitur niſi vbi inue-
nitur contrarietas. Generationes em̃ ex contrarijs in contra
ria ſunt. Vnde corpora cœleſtia quia nõ habent materiam
contrarietati ſubiectã incorruptibilia ſunt. In anima autẽ
intellectiua non poteſt eſſe aliqua cõtrarietas. Recipit em̃
ſm modũ ſui eſſe: ea v̱o q̃ in ipſa recipiunt̃ ſunt abſq; cõtra
Cognitio itellectus & ſenſus.
rietate: qa etiã rõnes ↄrioꝝ in itellectu nõ ſunt ↄrię: ſed vna
eſt ſcïa ↄrioꝝ. Impoſſibile eſt ergo q̃ aïa humana vel intel-
lectiua ſit corruptibilis. Alia rõ eſt: qa vnũqđq; ſuo mõ eẽ
deſiderat. Deſideriũ aũt in reb⁹ cognoſcẽtibus ſequit̃ cogni
tionẽ. Senſus aũt nõ cognoſcit eẽ niſi ſub h̃ & nũc. Sed itel-
lectus apphẽdit eẽ abſolute & ſm oẽ tp̃s. Vñ oẽ hñs intelle
ctũ naturalr̃ deſiderat eſſe ſemp: naturale autẽ deſideriũ nõ
põt eẽ inane. Oïs igit̃ itellectualis ſubſtãtia eſt incorrupti-
bilis. Et ſi dicat̃ q̃ oẽ qđ eſt ex nihilo eſt v̱tibile in nihil: qa
finis debet rñdere pricipio: ſed aïa creata eſt ex nihilo: ergo
dr̃ corruptibilis. Rñdet. b. Tho. q̃ cũ dr̃ aliqd v̱tibile in ni-
hil nõ importat̃ in creatura ad nõ eſſe potẽtia: ſed in creato
re potẽtia ad h̃ q̃ eſſe nõ influat. Dr̃ aũt aliqd corruptibile
p̱ h̃ q̃ ineſt ei potẽtia ad nõ eſſe: & ſic nõ eſt in aïa hæc potẽ
tia: vñ nõ corruptibilis ſed incorruptibilis eſt. Dñs Io. dñi
ci ſup Eccleſiaſtẽ inducit plures alias rõnes ad h̃ ꝓbãdũ: &
exinde auctoritates. Et prima eſt: qa nihil eſt qđ nos diſcer
nat a brutis & mutis: niſi religio & cognitio ſummi dei. Igi
tur ad fruẽdũ ſummo aïa nr̃a creata eſt: hęc rõ demõſtrat̃ in
ductiue: qm̃ oẽ aïal id cognoſcit & ſolũ qđ ad ei⁹ vſum ſpe
ctat. aſin⁹ aũt nõ cognoſcit aurũ nec margaritas: qa ad eius
vſum facta nõ ſunt: & ſic diſcurrendũ p̱ ſingula. Igit̃ ſi deũ
cognoſcere in hac vita cõtinue laboram⁹: natura nos docet
ad hũc finẽ factos eſſe. Ex hoc argumẽto Lactã. li. vij. inſtit.
de vita btã plures elicit rõnes. Scđo nihil eſt qđ vtat̃ elemẽ
to cœleſti niſi hõ: igit̃ hõ ad cœleſtia tẽdit: & nõ corp⁹ qđ i
terra reuertit̃ p̱ mortẽ: immortalis eſt ergo aïa q̃ illuc aſpi-
rat. Iſta cõſequẽtia videt̃ ſatis bona in materia iductiue: cũ
cũcta aïalia ſibi ſil'ibus nutriant̃ & vtant̃ vt etiã in li. de nu
trimẽto & nutrito dr̃. Añcedẽs ſatis patet: qa nullũ aïal igne
vtit̃ niſi hõ. Et ſi dicis ↄ̃ qa canis & cata comedũt cocta. Rñ.
q̃ hoc agũt p̃ter ſuã naturã: qa ita bñ comederẽt cruda: & co
medũt & libẽtius q̃ cocta. ſed ſunt inſatiabilia aïalia: & ca
piũt q̃ ſibi dant̃ cũ aliũde habere nõ poſſint. Hõ v̱o ex op-
poſito libẽtius q̃ igne cocta ſunt comedit: immo nobis vr̃
impoſſibile ſine igne viuere. Licet Pli. iunior. lib. vj. c. xiij.
dicat q̃ in pte oriẽtali qbuſdã gẽtib⁹ vſus ignis fuerit igno
tus vſq; ad tp̃s Ptolemei regis Aegypti: tunc ei primo ignẽ
habuerũt. Verum eſt q̃ ex dictis in illo. c. credo illos nõ eſſe
hoïes. Cũ igit̃ loc⁹ ignis ſit in cœlo: vt patet: oïm ↄſenſu &
experimẽto q̃ ſol⁹ hõ vtit̃ igne: cõſtat ſic nos natura docẽ-
te vt ꝓ cœlo facti ſim⁹. Vide de hoc etiã Lactã. vbi. s̃. Ter-
tio ſic ꝓbat̃. aut aïa eſt immortalis: aut hõ infœlicior eſt cũ
ctis creaturis. Scđa pars nõ eſt v̱a vt cõſtat manifeſte: ergo
aïa eſt immortalis. ꝓbo cõſequentiã. Nã oïs res facta eſt ad
aliquẽ finẽ: & cũ adipiſcit̃ qeſcit in eo. Hoc patet inductiue
Ignis fact⁹ eſt vt ſit in loco ſupiori: iõ inferi⁹ exiſtẽs mouet̃
ſurſum vt illuc aſcẽdat: cũ aũt eſt vbi eſſe debet: qeſcit. Lapi
dis loc⁹ eſt & finis petere cẽtrũ: & tãdiu laborat q̃ poſſit ac
cedere: & cũ ibi eſt qeſcit: & nullũ motũ habet & alibi nõ qe
ſcit niſi violẽter teneat̃. Hoc idẽ cõſidera in brutis aïalibus
Canis bñ paſt⁹ qeſcit: & nil vltra q̃rit: qa ei⁹ finis eſt viue-
re: & ſic de oïb⁹ alijs. Oïa igit̃ aïalia & alia nõ rõnabilia ſuũ
finẽ q̃runt: & tũc qeſcunt qñ in ſua pfectione cõſiſtũt. Hoïs
aũt anim⁹ in hac vita nũq; qeſcit: licet corp⁹ qeſcat in ſom
nis bene paſtũ: aïa tñ intus exiſtẽs eſt ſemp in motu: qđ de-
clarant cõtinua ſomnia. Igit̃ cũ nũq; aïa ſit qeta & cõtenta:
ſed oportet q̃ vlteri⁹ q̃rat: neceſſe ſequit̃ q̃ vel ad aliũ finẽ
facta eſt: & ſic eſt immortalis: vl' miſerrima eſt: qa nũq; ſuũ
aſſequit̃ finẽ: qđ fuit ſcđa pars antecedẽtis. Hæc rõ fundat̃
ex dictis deuoti Berñ. lib. de cõtemptu mundi. vbi ait. Aïa
rõnalis ad imaginẽ dei facta cæteris oïbus occupari põt: re
pleri oïno nõ põt. Capacẽ em̃ dei quicqd minus deo eſt nõ
implebit. Hinc eſt q̃ naturali deſiderio oẽs quidẽ ſummũ
bonũ appetere ꝓbant̃: nullam niſi eo adepto requiẽ habi-
turi. Quarto & vltimo deus & natura nihil fruſtra operant̃
cum igitur videamus nos aliqua ſumme amare quę ad cor
pus nõ poſſunt aliquo modo ſpectare nec ꝓdeſſe: ſequitur
q̃ alia eſt vita q̃ corporis: & ad aliud facti ſumus q̃ ꝓ cor-
pore tm̃. hoc patet. Nã nos deſideramus ſcire & ſapere: quæ
potius afflictionẽ dant corpori q̃ delectationẽ. Nos deſide
ramus famã q̃ corpori nihil ꝓdeſt: imo naturaliter nos cõ
mẽdamus hoïes virtuoſos: q refrenãt corporales motus &
delectationes: atq; naturaliter approbam⁹ meliorẽ vitam
eſſe q̃ ſit corporalis: & hec vnuſquiſq; põt in ſe intueri cũ
aïæ deſideria cogitabit. Hæc rõ fundat̃ ex dictis Torqua-
ti Boe. iij. de cõſol'. ꝓſa. ij. vbi ait. Inſerta eſt mẽtibus hoïm
naturaliter veri ſummiq; boni cupiditas. Et de hoc Lactan.
diffuſe vbi. s̃. vbi ad hãc materiã plures perſuaſorias rõnes
facit. Põt induci & quinta ratio talis. Oẽ quod eſt corrupti
bile quanto magis inueteraſcit tanto magis deficit in vir-
tute & robore ſuo: vt patet in corpore humano quod cũ an
tiquatur eſt magis debile q̃ prius: quia tẽdit ad mortẽ. Sic
& potẽtię ſenſitiuę q̃ ſunt affixę organis corporis: vt viſus
auditus: memoria: & hmõi deficiunt paulatim: & tãto ma
gis quanto quis plus ſeneſcit. Si ergo aïa eſſet mortalis ſi-
militer etiam diminueretur virtus eius in potẽtijs: quæ nõ
ſunt affixę organis corporis: vt intellectus & voluntas: ſed
hoc nõ eſt immo cõtrariũ: quia tanto quis perfectius intel-
ligit quanto plus viuit: ꝓpter quod dicit̃ Iob. xij. In anti-
quis eſt ſapientia: & in multo tẽpore prudentia.

§. II. SED QVONIAM PLVS

Probat̃ teſtimonijs antiquoꝝ aïę im-
hodie valet apud malũ vulgus auctoritas antiquoꝝ q̃ per
ſuaſionũ veritas: qd antiq de hac immortalitate aïæ ſenſe-
runt aliqualiter videamus. Primo nãq; volumus a poetis
incipere in quibus eſt magis dubia veritas: nihil videntur

mortalitas & primo per poetas.

aliud laboraſſe ꝙ loq de inferno & purgatorio & cāpis Eli
ſijs:& cœlis in qbus aīæ defunctoꝝ ꝓ qualitate meritoꝝ &
demeritoꝝ collocanť:vt patet oī intuēti. Et principalr̃ Vir
gil.in li.Enei.& Sen̄.fere in cūctis tragœdijs:& q min⁹ dixit
in fine magni operis cōcluſit. Morte carēt aīæ &c. Oui.xv.
Meta.introducit deū de aīa Herculis loquētem & ait. Exter

Aīæ immortalitas ꝓbatur p hiſtoricos

num eſt a me qđ trāſit & inexpers atq; immune necis. Inde
per hiſtoricos etiā trāſeundū ſub breuitate eſt qui alioꝝ fa
cta deſcribunt. Sall.em̄ in lib.de repu.inquit. Natura diui≈
tiaꝝ & famę gloria fluxa atq; fragilis eſt: virtus clara æter≈
naq; habetur. Igitur p̄clara facies magnę diuitię adhuc vis
corporis & oīa alia adhuc breui dilabunť. Ingenia & egre≈
gia facinora ſicut aīa immortalia ſunt. Itē idem in Catelina
rio in vna orōnū Iulij & Cato.de pœnis aīaꝝ ſeparatarum
diſſerit Iulius Ceſar. Valerius maximus qui ęque vt Sallu.
fuit Romanus ſcriptor in.ij.li.c.j. Indos meminit:quoꝝ fœ
minę certāt mori cū maritis vt alia vita cū eis fruanť. Item
ibi pauloante.immortales eſſe aīas mos Galloꝝ approbat
qui pecunias mutuatas apud inferos recepturos ſe ſperant
Deinde dicerē ſtultos niſi idē brachati ſenſiſſent qđ pallia
tus Pythagoras credidit. Idē li.iiij..c.xx.&.xxxiiij.vbi clare
hoc ponit. Idē vt patet in.j.ca.de miraculis & ſomnijs. Item
Luca.Cordubēſis hiſtoricus nō poeta hoc in plurib⁹ libris
teſtať. Magni viri hoc idē tenuerunt: Pagani tñ quia alios
nō noīabo ꝓ iſta materia. Didym⁹ nāq; rex Brachmānoꝝ
ad Alex.mag.ſic ſcribit. Quapropter nimiū vecordes vos
& miſerabiles iudicamus: q originē veſtrā eſſe cœleſtē nō
ſuſpicitis magnāq; cū deo h̄re cognationē. Et iterū in alia
ep̄la. Nos nō ſumus incolę hui⁹ mūdi:ſed aduenę: nec ita ī
orbē terraꝝ venimus:vt in eo libeat cōſiſtere ſed trāſire: ꝓ
peram⁹ em̄ ad larē patriā nullis delictoꝝ pōderibus graua≈
ti:nulla qdē cōſcientię frōte ꝓgredimur:vt expediti ac faci≈
les ſpatiū ꝓpoſiti decurramus itineris. Item Cyrus maior
rex cū veniret ad mortē cōuocans filios ſuos vt recitat Tul
lius in li.de ſenectute.& Xenophon ph̄s ſcribit:ſic ait. No
lite arbitrari o filij chariſſimi mihi me cū a vobis receſſero
nuſq; aut nullū fore:nec em̄ dū eſſem vobiſcū aīm meū vi≈
debatis:ſed eū eſſe in hoc corpore ex eis rebus quas gerebā
intelligebatis:eundē igiť eſſe credite & ſi nullum videritis.

Aſſertiones moralium de imortalitate aīmaꝝ

Vltimo ad ph̄os morales tranſeamus. Trimegiſtus Mercu
rius maximus Grecus ad Eſculapiū ſic ſcribit. Oīs humana
aīa eſt immortalis. Itē ibidē loquēs de hoīe. Cum itaq; aīad
uerteret deus eū nō poſſe oīm rerū eſſe diligentē niſi eū hu≈
mano cōtegeret tegmēto:texit eū corporea domo. Taleſq;
oēs eſſe præcepit ex vtraq; natura in vnum cōfundens mi≈
ſcenſq; quantū ſatis eſſe debuiſſet. Itaq; hoīem cōformat ex
aīa & corpore.i.externa & mortali natura:vt aīal ita cōfor≈
marū vtriq; ſuo origini ſatiſfacere poſſet:& mirari atq; ora
re cœleſtia:& incolere atq; gubernare terrena. Itē Lucretius
qui aliqñ videť ſenſiſſe oppoſitū tādem hos verſus compo
ſuit. Cedit idē retro de terra quod fuit ante. In terrā: ſed qđ
miſſum eſt ex etheris oris: Id rurſum cœli fulgentia tēpla re
ceptant. Itē Tullius lib.quē de ſomno Scipionis edidit pa≈
rum poſt principiū ſic ait. Cōſtat certū eſſe in cœlo diffini
tum locū vbi beati euo ſempiterno fruanť. Et ſequiť. Hi vi
uunt q e corporꝝ vinculis tāq; e carcere euolauerūt. Veſtra
vero q dr̃ vita mors eſt:& multa ſimilia in eodē lib. Itē Ca≈
to cupiditate vitę immortalis ſeip̄m peremit vt ad cœlum
aſcēderet aīa eius:vt ait Lactan.lib.iij. Itē Quintil.ca.iiij.ait
Si quis ſciat qs ſit finis bonoꝝ:quæ vera fœlicitas: nunq;
ſibi videbiť priuatura morte periturus. Item Anneus Sene.
lib.de morte immatura aperte hoc ꝓfiteť. Itē lib. de natura
libus q̄ſtionibus in princi. Itē in ep̄la.iiij.in ep̄la.v. & vbi
inquit. Stoici eſtimāt aīam hoīs pōdere magno &c.& con≈
cludit itaq; de illo.ſ.aīo:an poſſit immortalis eſſe hoc qui≈
dem certū habeť ibi diffuſe & bene. Itē in.xcvij.loquens de
Scipione ait. Aīm qdē eius eſſe in cœlo ex quo erat perſua≈
deo mihi. Idē ad Lucillū ep̄la.cij. Iam diſce Lucille ꝙ ſit na≈
turale in immēſum mentē ſuā extēdere. Magna & generoſa
res eſt aīus humanus:nullos ſibi poni niſi cōes cum deo ter
minos patitur. Aliqñ tibi naturæ arcana detegentur: diſcu
tieturq; iſta caligo:lux vndiq; clara pueniet &c. Lege aſtro

Aię immortalitas ꝓbať per aſtrologos.

logos etiā Paganos ſm quoꝝ opiniones Amb. Macro.ſu≈
per de ſomno Scipionis ad hāc ſententiā reducit. Duę ſunt
portę in zodiaco.ſ.duo tropici: videlicet capricornus & cā
cer:per quas animæ noſtræ deſcēdunt de cœlo:& poſt mor
tem corporꝝ eaꝝ aſcendūt. Deſcendunt quidē per cancrū:&
ideo dicitur porta hoīm:aſcendūt per capricornū:& ideo di
citur porta deoꝝ:qa naturā immortalitatis deoꝝ hinc aſſe
quuntur. Dicit ergo cū deſcēdēdo veniūt ad leonē cōditio≈
nis futuræ auſpicanť exordiū: per cętera vero aīalia q̄ ſunt
ſigna zodiaci trāſeuntes:perdūt cognitionē ſeu obliuiſcū≈
tur eoꝝ quæ habebant in cœlo quaſi ebrię ex viſis diuerſis
Verū cum aīa venit per ſaturnū acquirit rōnis naturā & in
telligentiā. In Ioue vim agendi. In Marte animoſitatis ar≈
dorem. In ſole ſentiendi opinandiq; naturā. In Venere deſi
derij & voluptatū motus. In Mercurio ꝓnuntiandi & inter
pretandi vigorē. In luna plantandi & augurādi. Sic demū
vt dicunt poſt mortē corporis p eaſdē reuertiť vias & ſigna

Medici probāt aīæ immortalitatē.

Medici ſimiliter hoc docuerūt. Galenus in lib.de ſpermate
inquit. Sicut lux ſolis q̄ incorruptibilis eſt complēs ſuum
hemiſpheriū nullā patiť deciſionē vel diuiſionē: ſic & aīa
quæ incorruptibilis eſt. Itē in eodē. ſicut etiam lumen ſolis
qđ incorporale eſt ab aere & ab oī intelligentia oculoꝝ ſe≈
paratur ſine corruptione:ſic aīa quæ incorruptibilis eſt ſi≈
ne corruptiōe a corpore. Deſcēdo vltimo ad naturales phi

Ph̄i naturales probāt aīæ immortalitatē.

loſophos. Pythagoras aūt vt ait Hiero.j.cōtra Iouinia.di≈
xit primus apud Grecos immortales eſſe aīas:qui etiā dixit
aīas deſcēdere de cœlo.vt.s̄.aſtrologi dixerunt: & ideo lac
primo ſugere: qa p lacteū circulū trāſit deſcendēs:& eſt ibi
initiū imperij infernalis dn̄i:& ſupra totū ptinet ad deū.vt
recitat Macro.vbi.s̄. Itē Empedocles qui dixit futuræ fœli
citatis appetitu nihil eſſe fœlicius. vt ait Ariſto.lib.de ve≈
getabilibus.amore immortalitatis habēdę ſeip̄m in arden
tis ęternę ſpecu proiecit:vt teſtať Lactan.lib.iij. Itē Plato in
timeo ait poſt oīe corpus aīas in ſinu patris ęterni reuerti.
Et ideo lib.ij.dicit tot aīas eſſe quot ſtellæ & leges immor≈
talitatis habere. Itē ſatis altū cōſcripſit volumen quod Phe
dron appellauit:qui fere tot⁹ eſt de immortalitate aīæ:vbi
de pœnis inferni ſatis diſſerit. Itē Diogenes dixit ſe deſcen
ſurum ad infernū per mortē: & cupiditate immortalitatis
ſeip̄m occidit:vt dicit Hiero.cōtra Iouinia.& Lactā.vbi.s̄.
Item Archita Tarentinus mentē noſtrā dicebat diuinū nu
men:teſtante Tullio lib.de ſenectute. Itē Ariſto.in plurib⁹
locis immortalitatē aīæ cōfiteť. Nā in.ij.de anima. dicit ꝙ
aīa ſeparatur a corpore quēadmodū perpetuū a corruptibi
li. Itē ꝓmiſit ſe facturū librū quomodo aīa ſeparata a corpo
re intelligat:vt bn̄ oſtēdit noſter magiſter Alber.ij.de aīa.
digreſſione.ij.ſuper.c.j. Itē in lib.Ethic.taliter fœlicitatem
deſcribit:vt cōſtat intuēti ꝙ impoſſibile eſt eam haberi in
hac vita. Ex quo ſequitur vel eum neſciuiſſe quid diceret:
vel aīam immortalē ſm eū eſſe. Item in lib.de pomo: ſi tñ
eum fecit:determinat clare aīam immortalē. Itē Apuleius
Platonicus in lib.de deo.Socratis ait:hoīes ratione plaudē
tes:oratione pollētes:immortalibus animis gaudentes &c.
Itē Plotinus ph̄s dicebat:vt ait diuus Augu.lib.ix.de ciui.
dei.c.xvj.fugiendū eſſe ad clariſſimā patriam & ibi patere
oīa. Itē Xeno ph̄s vt refert Sene.in ep̄la quadā:dicebat mor
tem eſſe glorioſam:& ideo ſe interfecit:vt poſt mortē bea≈
tus viueret:ſicut teſtať Lactā.vbi.s̄. Item Porphyrius ſicut
teſtatur Galenus vbi.s̄. Nō eſt mirū inquit aīam: quæ ſub
ſtantia incorporea eſt:poſſe ſeparari a corpore cū ignis qui
eſt ſubſtātia corporea corruptibilis a lignis qbus eſt cōiun
ctus:poſſit ſeparari & reuerti in ſuā materiam ſine ſui corru
ptione. Hæc dicta ſufficiant ad hāc materiā: vt qui nō vult
eſſe chriſtianus:ſit vel rōnalis hō vel poeta:ſiue ciuilis aut
orator vel moralis:ſit aſtrologus aut medicus vel ph̄s na≈
turalis:& nō beſtia vel brutū aīal: & quācūq; ſectā intraue
rit viſa aīa immortali reuertať ad chriſtū q eū beatificauit

Sacra ſcriptura dicit aīam imortalem.

p̄cedētibus bonis operibus &c. Ex ſacra ſcriptura innume
ra ſunt teſtimonia:ſed duo ſufficiūt. Dan̄.xij.dr̃. Qui in pul
uere terrę dormiūt euigilabūt:alij in vitā ęternā:alij in op≈
probriū vt videant ſemper. Mat.xxv. Ibūt hi in ſuppliciū
ęternū:iuſti aūt in vitā ęternā. Aug.xiij.q.ij.tp̄s. Tēpus qđ
interpoſitū eſt inter hoīs mortē & vltimā reſurrectionem:
aīas abditis receptaculis cōtinet prout vnaqueq; digna eſt
requie:vel erumna pro eo qđ ſortita eſt in carne dum viue
ret.& Grego.q.e.c.aię. Aīæ defunctoꝝ quattuor modis ſol≈
uunť.ſ.a pœnis purgatorij &c. Aug.vlt.de ciui.dei.c.xxvij.
ait. Singula q̄dā dixerūt Plato atq; Porphyrius q̄ ſi inter ſe
cōicare potuiſſent:facti eſſent fortaſſe chriſtiani. Plato di≈
xit ſine corporibus aīas in æternū eſſe nō poſſe:ideo em̄ di≈
xit etiā ſapientū aīas poſt quantūlibet longum tēpus tñ ad
corpora redituras. Porphyrius autem dixit aīam purgatiſſi
mam:cū redierit ad patrē ad hæc mala mundi nunq; reditu
ram &c. Itē Diony.iiij.c.de diui.no. dicit ꝙ humanę aīæ ex
bonitate

bonitate diuina habent ꝙ ſint intellectuales: & ꝙ habeāt
ſubſtantialem vitam inconſumptibilem.

§.III. PROBATVR DEMVM IM

Probať exēplis aīæ immortalitas.

mortalitas aīæ ex multis exemplis. Apparuerunt em̄ Iudę
machabeo Onias ſummus ſacerdos defunctus:& Hiere≈
mias propheta:qui multo tp̄e ante migrauerat:ad animā≈
dū ip̄m ꝓmittēdo victoriā:vt habeť.ij.Machab.c.vlti. Hi
ſtoria quā chriſtus narrauit Iudæis de diuite epulone ſe≈
pulto in inferno:& Lazaro quieſcēte in ſinu Abraæ:oſten
dit clare aīas immortales: & ſm opera in futuro recipere.
Lucę.xvj. Iuuenis quidā reſuſcitatus a Ioāne euangeliſta
narrauit gloriā regni paratā bonis:& tormēta varia infer
ni ꝓ malis:vt patet in eius legēda. Tres mortui reſuſcita≈
ti ad ſepulchrū Hieronymi:narrauerūt multa de gloria pa
radiſi:pœnis inferni:cruciatib⁹ purgatorij: Vt patet de mi
raculis eius. In.iiij.dialogorū multa exēpla habes oſtēden≈
tia præmiū vel pœnā animarū ī alia vita:& p cōſequēs im
mortalitatē earum. Beata Hagnes cū magna comitiua ſan≈
ctarum apparuit poſt mortem Cōſtantię filiæ Cōſtantini:
vt narrat Amb. Agatha quoq; Lucię & Peť.& Pau. Dn̄ico
ſanctiſſimo:& innumera hmōi. Sciendū tñ ꝙ cum mors nō
ſit aliud ꝙ priuatio vitę: ſicut in aīa pōt cōſiderari triplex

triplex ē mors.

vita.ſ.naturæ, gr̄æ,& gloriæ: ita & per oppoſitum triplex
mors. Scđm primā vitā q̄ nō eſt aliud niſi pmanētia eius:
ſic eſt immortalis iuxta illud Trimegiſti. Oīs aīa immorta
lis eſt niſi quis appellet mortē quācunq; mutationē etiam

j.Timotheū.vj

per effectū:ſic em̄ & aīa mortalis eſt:qa mutabilis:ac etiam
angelus. Vnde ap̄ls de deo qui oīno immutabilis eſt:dicit
Qui habet immortalitatē ſolus. Scđm vitā gratiæ qua me
diante deus inhabitat animā ſp̄ūalem vitā ei conferens:ſic
aīa moriť per pc̄m̄ mortale: q̄ mors nō eſt aliud ꝙ ſubtra≈
ctio gr̄ę. Sicut em̄ corpus nō viuit aīa abſente:ita nec aīa ni
ſi deo pręſente.ſ.per gratiā.vt di.Aug.de pe.diſ.j.porro illi
§.reſuſcitatus. Et de hac morte dr̃ Ezechiel.xviij. Aīa quæ
peccauerit ipſa moriet. Scđm tertiā vitā quam habet aīa in
gloria ſm illud ad Rom.vj.habetis finē vitā ęternā:moriť
aīa dum in ęternū ea priuať per damnationē. de qua morte
chriſtus Io.viij. Si quis ſermonē meum ſeruauerit:nō vide
bit mortē in æternū. Vnde & Stephanus papa hortať quē≈
dam vxoricidā vt deſerat ſęculū & intret religionē dicens.
Si forte ignoſcat infinita miſericordia dei pc̄tis tuis & refri
geret aīam tuā.ſ.in btītudine priuſq; crucieris perpetuis flā
mis.i.nō crucieris &c.xxxiij.q.ij.admonere. Illū cruciatū ap
pellat ſcriptura mortē. Apocal.ij. Qui vicerit.ſ.tentationes
nō ledetur a morte ſcđa. Et propterea ſignanter dicit Pſal.
Mors peccatoꝝ peſſima. prima eſt mala corpori: ſcđa aīæ
peior eſt:tertia vtriq; finaliter:& hæc peſſima.

¶De vnione animę ad corpus & de multiplici acceptione
huius vocabuli. Capitulum.vj.

DE VNIONE ANIME CVM

corpore humano. Cur facta eſt. Cū aīa ſit ita no≈
bilis ſp̄ūalis & immortalis ad imaginē dei: q̄ri
pōt quare corpori humano qđ eſt ita vile mate
riale & mortale ɔiūcta eſt. Quid em̄ eſt hō ait Ber. niſi ſper
ma fetidū:ſaccus ſtercoꝝ:cibus vermiū:cuius cōceptus cul
pa:naſci miſeria:mori pœna:& ſic in non hoīem vertiť oīs
hō:qđ diciť reſpectu corporis. Ad qđ etiā facit illud Iob.
xiiij. Hō natus de muliere breui viuēs tp̄e:repleť multis mi
ſerijs &c. Ad qđ rn̄det magiſter in.ij.ſen. diſt.j.primo qdē:
qa deus ſic voluit:& cū volūtas eius rectiſſima & ſapiētiſſi
ma ſit in oīb⁹:nō niſi optime factū eſt. Vn̄ & Amb. de ɔſe.
diſ.ij.oīa. Oīa quecūq; voluit dn̄s fecit in cœlo & in terra:&
qa ſic voluit factū eſt. Adducit tñ magr̃ ſen.ibi duas alias
rōnes ɔuenientię. Quarū prima eſt ad dandū quoddā in hoc
exēplū vnionis futurę in patria inter aīam & deū: qua cla≈
riſſime deus videť:& fruitio perfectiſſima ſequiť. Cū em̄ ſit
infinita diſtātia inter deū & creaturā:nā deus infinitus:aīa
& creatura virtutis finite potuiſſet hoībus videri impoſſi≈
bile poſſe vnq; attingere ad illā perfectionē & talē vnionē
niſi dareť ei aliquod exēplū alicuius cōiūctionis ſibi notę
maxime diſtantiū:qđ fit in ɔiunctione aīæ cū corpore. Nā
nulla ꝓportio eſt inter aīam & corpus.nā aīa ſp̄ūalis:illud
materiale.aīa immortalis:illud mortale.aīa inuiſibilis: il≈
lud viſibile.illa nobiliſſima ſīlis angelis ꝓpter intellectū:
illud ſpurciſſimū ſīle iumētis. Et tñ cū ſit tanta diſpropor≈
tio inter ea:in tāta amicitia deus ipſa vniuit vt nunq; alte≈
rum vellet ab altero ſeparari:etiā in pfectis viris. Vn̄ ap̄ls. Roma.
Nos ipſi primitias ſp̄ūs habētes ingemiſcimus eo ꝙ nolu≈ viij.&.
mus expoliari:ſed ſupueſtiri. Sicut ergo potuit deus res ita ij.
diſtātes in tanta amicitia adinuicem ɔiungere: poterit nul Coꝝ.v
li dubiū & aīam virtuoſi illa vnione clare viſionis & bea
tiſſime fruitionis ſecū cōiungere:& ſic huius rei fiducia fi≈
gurať. Scđa rō ſm eundē eſt: vt aīa vnita corpori: ſicut ex
eo ſuſtinet plura mala & bella. Nā caro cōcupiſcit aduerſus Gal.v.
ſpiritū.ſic inde ſibi acquirat reſiſtēdo maiorē coronā.quā≈
to em̄ quis cū pluribus hoſtibus gerit bellum:& diutius la
borat:ſi victoriā obtinet:tanto glorioſior eſt triūphus. Ho
mo aūt nō ſolū impugnať a ſuo ſp̄ū vt angelus prim⁹: aut
a dęmone vt Adā terrenus:ſed ab innumeris dæmonijs: &
a paſſionibus carnis:nō tm̄ ſemel: ſed dū viuit. Ad qđ etiā
videtur facere qđ dicit Lactā.in lib.vj.Inſti.ſcilicet ꝙ deus
excogitauit inenarrabile op⁹: vt.ſ. infinitā multitudinem
aīaꝝ crearet quas prior fragilibus & imbecillibus corpori≈
bus alligatas cōſtitueret:bonū malūq; medias:vt cōſtanti
bus ex vtriſq; naturę virtute ꝓponeret:ne immortalitatem
delicate aſſequerentur ac molliter: ſed ad illud ęternę vitæ
ineloquibile præmiū cū ſumma difficultate ac magnis la≈
borib⁹ peruenirēt. Hæc ille. Pōt tertia rō adduci ſcilicet ad
maiorē pulchritudinē vniuerſi:ac oſtenſionē ſapiētiæ ſuæ
Nā quanto in ciuitate aliqua ſunt plura rerū genera:tanto
pulchrior redditur. Tantoq; magis ſapiētia artificis maior
apparet:quāto plura artificia variata peregerit. Fecit ergo
deus glorioſus creaturas aliquas pure ſp̄ūales vt angelos:
alias pure materiales vt elemēta & elemētata cum corpori≈
bus cœleſtibus. His quoq; addidit creaturā conſtantē par≈
tim ex ſp̄ūali.ſ.aīam:partim ex materiali vt corp⁹ ſicuti eſt
oīs hō.vt dr̃ extra de ſum.trini.& fi.catho.c.j. In quo etiā tri
fario opere vniuerſi rep̄ſentať myſteriū trinitatis dū vnū
vniuerſum ex tribus rerū generibus conſtituiť. Vniť autē
aīa rōnalis corpori cū creať. Creať autē aīa quelibet:non a
principio mūdi:vt quidā hæretici dixerūt.xxiiij.q.iij.c.pe.
ſed organizato corpore humano concepto in vtero matris
& diſtincto per mēbra:tūc aīa creať & creādo corpori infun≈
ditur. Vn̄ Augu. Cōtemplemur facturā Ade. In Adā enim
exēplū datū eſt vt ex eo intelligamus:quia iā formatū cor≈
pus animā accepit. Nā poterat deus aīam limo terræ admi
ſcere:& ſic corpus formare:ſed rōne infirmabatur:infirma
batur glo.i.deſtituebatur: quia primum oportebat domū

Aīa nō pōt habitare ī ſicco.

cōpaginari:& ſic habitatorē induci. Aīa certe:quia ſpiritus
eſt:in ſicco habitare non poteſt: ideo in ſanguine fertur ha
bitare:cum ergo lineamenta compacta nō fuerint vbi erit
anima.xxxij.q.ij. Moyſes tradidit.

§.I. DE MODO VNIONIS ANI

De modo vnionis aīę ad corpus.

mæ cū corpore. Nota ſm Vincē.in Specu.hiſtoriali. ꝙ aīa
pōt cōſiderari prout eſt ſubſtātia:& ſic ꝓprie diciť aīa qua≈
ſi animās & perficiēs corpus. Et ſm hoc eſt in eo ſicut perfe
ctio in ſuo pfectibili ſicut forma eſt in materia. Vn̄ deſtru≈
cto corpore deſtruitur aīa inquātū forma: nō aūt inquātū
eſt ſubſtātia.i.ſp̄ūs. Sic em̄ dr̃ ab a qđ eſt ſine: & menen qđ
eſt defectus:quaſi ſine defectu:qa nunq; illa ſubſtātia defi≈
cit. Quod aūt dicit Aug.aīam nō eſſe in corpore: vt formā.
in materia:intelligēdū eſt ſm oēm modū: qa.ſ.aīa ſeparať
a corpore ſm ꝙ eſt ſubſtātia:forma vero ſm rem nullo mo
do ſeparať a materia. Itaq; nō eſt aīa vnita corpori per mo≈
dum cōtinuationis:qa continuatio terminū habet ſm quē
res alteri cōiungiť:nec eſt per totū illud cū quo continuať.
Aīa autē eſt per totū corpus abſq; termino & ſitu. Vn̄ dicit
Augu.ꝙ nō eſt in corpore ſicut vinum in vtre:ſed tota toti
corpori cōiuncta eſt. Eadē rōne nec per modū cōtiguitatis:
ſed nec p modū mixtionis:qa in mixtione oportet eſſe par
tium diuiſionē: & qa nō pōt quodcūq; quātocūq; corpori
miſceri:aīa v̄o quātocūq; corpori cōiungiť. Sil'r nec p mo≈
dum impreſſiōis. Impreſſum em̄ nō ſubſiſtit ſine eo cui eſt
impreſſum: vt patet in forma imp̄ſſa ſtatue vel ſigillo: ſed
p modū agglutinationis. Qñ em̄ egrediť vel excidiť ſemē
ab hoīe in pueri gn̄atione: ſp̄ūs qui dr̃ edificator & artifex
ſimul egrediť:q diſpoſitiones acqrit in corpore priuſq; aīa
infundať:& quaſi ad eā recipiēdā habilitat corpus vel coa≈
ptat. Sicq; iſta duo in vnū glutinat. Sunt aūt vnū nō vt cō
tinuū vel indiuiſibile:ſed vnū rōne: nō quia ſit eadē ratio
vtriuſq;:ſed qa faciūt vnū cuius eſt vna rō:ſ.hoīem. Hæc il
le. Fit aūt hæc vnio aīæ quæ tūc de nouo a deo creať in capi
te.xl. dierum a principio conceptionis quo ad mares: vel

xlvj. vt notat magr̄ ſen. poſt Aug. in .iij. diſt. iij. Et vt dicit Inno. extra de cele. miſ. in quadā. Ad ꝯpoſitionē aūt huma ni corporis quatuor elemēta ꝯcurrūt: videlicet terra: aqua: aer: & ignis. Et ad vegetationē eiuſdem corpis quatuor hu mores cōſimiles illis cōueniunt: videlicet ſanguis: cholera phlegma: & melancholia. Hæc ibi. Cholera eſt ſicca & cali da: & cōgruit igni. Sanguis eſt calidus & humidus: & con gruit aeri. Phlegma humidū & frigidū: & ꝯgruit aquę. Me lancholia frigida & ſicca: & congruit terræ. Ex his humori bus habet hō inclinationē naturalem ad aliqua vitia & ad aliquas virtutes & ſciētias. Nā cholerici inclinanť ad irā: & ad magnanimitatē & fortitudinē. Sanguinei ad luxuriā & ad beneuolentiā & affabilitatē. Phlegmatici ad pigritiā: & incuriā: & manſuetudinē & patiētiā. Melācholici ad deſpe

Inclina tiões cõ plexio num.

rationē & ſuſpicionē: cōpunctionē & modeſtiā. Quantū ad ſcientias ſm Io. dñici in dialo. ſuo poſt Alb. mag. cholerici inclinanť ad metaphyſicalia: ſanguinei ad naturalia: phle gmatici ad moralia: melācholici ad poeticalia. His etiā cor reſpondent quatuor paſſiones animi: gaudium ſanguini: ſpes cholere: timor phlegmati: dolor ſeu triſtitia melācho lię. Et ſicut ex improportione humorꝝ corporis generať in firmitas: ita ex inordinatione paſſionū infirmitas peccati: quæ tandē inducit mortē. In huius figurā dicitur Lucę. vij. Hi qui portabant. ſ. mortuum ſteterunt. hi qui portāt mor tuum in aīa ex inordinatione paſſionū ſunt gaudiū mūdi: ſpes lōgęue vitę: timor nō valēdi pœnitere vel recidiuādi: dolor aduerſorꝝ: quæ ducunt ad ſepulchrū inferni. Sed gra tia chriſti ceſſando a malis reuiuiſcit peccator.

§. II. VNITVR AVTEM ANIMA

aīa vniť corpi ſi bi val de cōue nienti.

hūmana tali corpori. ſ. humano valde ꝯuenienter. Et rō eſt ſm Tho. in. j. par. q. lxxvj. qa aīa intellectiua ſm naturę or dinē infimū gradū tenet in ſubſtātijs intellectualibꝰ: intā tum ꝙ nō habet naturaliter ſibi inditā notitiā ꝟitatis ſicut angeli: ſed oportet ꝙ eā colligat ex rebus ſenſibilibus per viā ſenſus vt dicit Diony. Natura aūt nulli deeſt in neceſſa rijs. Vñ oportuit ꝙ aīa intellectiua nō ſolū haberet virtutē intelligēdi: ſed etiā ſentiēdi. Actio aūt ſenſus nō fit ſine cor poreo inſtrō. Oportuit ergo aīam itellectiuā tali corpi vni ri qđ poſſet eſſe ꝯueniens organū ſenſus. Oēs aūt alij ſenſus fundanť ſup tactū. Ad organū aūt cōueniēs tactus requiriť ꝙ ſit mediū inter cōtrāria: quę ſunt frigidū & calidū: humi dum & ſiccū: & ſilia: quorꝝ eſt tactus apphenſiuus. Sic em̄ eſt in potētia ad cōtraria: & pōt ſentire ea. Vñ quanto orga num tactus fuerit magis reductū ad ęqualitatē cōplexionis tāto pceptibilior eſt tactus. Aīa aūt intellectiua habet ꝯple tiſſime virtutē ſenſitiuā: qa qđ eſt inferioris præexiſtit pfe ctius in ſupiori: vt dicit Diony. Vñ oportuit corpꝰ cui vni tur aīa intellectiua eſſe corpus mixtum inter oīa alia magis

Hō eſt melio ris tactꝰ iter oīa aīalia.

reductū ad ęqualitatem cōplexionis. Et ꝓpter hoc inter oīa aīalia hō eſt melioris tactus: & inter ipſos hoīes q ſunt me lioris tactus ſunt melioris intellectꝰ. Cuius ſignū eſt: quia molles carne bñ aptos mente videmus. vt dr̄. ij. de aīa. Hæc Tho. Q₂uis aūt aīæ humanæ ſunt ſubſtātiæ incorporeę in ſe: vt angeli: nō tñ ſunt ſingulę diuerſarꝝ ſpecierꝝ: vt angeli ſed om̄es aīæ ſiue vnitæ ſiue ſeparatæ ſunt vnius ſpeciei: & eiuſdē pfectionis naturalis: & ſi nō accidētalis. Q₂ aūt vna aīa ſit acutior & virtuoſior alia: procedit vel ex meliori cor poris diſpoſitione & cōplexione: vel ex meliori exercitio: vel ex maiori gratia collata. vñ Sap. viij. dr̄. Sortitus ſum aīam bonā. In vnione aūt aīę cum corpore: aīa ipſa q̄ a deo immaculata creať: maculam cōtrahit originalis pcti: ꝓpter qđ videť ꝙ nō deceat diuinā ſapientiā aīam humanā cor pori infundere. Nā nullus ſapiens ponit theſaurꝝ ſuū in lo co in quo maculā cōtrahit: ſed aīa humana eſt præcioſiſſi mus theſaurus dei: vtpote dei imagine inſignita: ergo non decet diuinā ſapiētiā aīam ipſam tali corpori infundere ex quo maculā cōtrahit. Sed ad hoc rñdetur tripliciter. Primo ſic: qa ſicut nō eſſet ſapiēs q theſaurū in loco mūdo cōſerua bilem poneret in loco immūdo: ita eſſet valde inſipiēs qui theſaurꝝ nō aliter cōſeruabilē etiā poneret in loco immūdo & pcipue ſi emundandi theſaurꝝ poſſibilitas remaneret. Se cundo pōt ſic rñderi: ꝙ q̄uis illi q in pctō originali naſcū tur ſint obnoxij: vt priuētur illa participatione diuinę bo nitatis: q̄ in prima btōs efficit: tñ participant facultatē par ticipādi illā. Vñ nō deficit penitus opus dei: pcipue a fine: cū perueniēdi ad finē vltimū nō tollať facultas. Tertio ſic rñdetur: ꝙ macula vel culpa originalis nō ꝯtrahiť ex vnio ne aīæ ad carnē: ſed ex voluntate primi parētis: qui actuali ter peccādo per inobediētiā infecit totā naturā humanā: q̄ virtualiter erat in ipſo ſm rōnē ſeminalē. Hæc Tho. ſup. ij. ſen. diſt. xxxij. Et hinc Aug. Traxit ergo reatū. ſ. creatura na ſcens: qa vnū erat cū illo: & in illo a quo traxit: qñ illud qđ cōtraxit admiſſum eſt. j. q. iiij. iā itaq;. Nō obſtante ergo in

triplex rō vnio nis cor poris & animæ.

fectione aīæ prædicta decuit deū aīam corpori humano in fundere poſt pctm̄ primorꝝ parentū: & hoc triplici rōne. Et primo ex parte diuinæ ꝓuidētiæ. Scđo ex pte diuinæ ſapiē tiæ. Tertio ex parte oſtēſionis diuinæ iuſtitiæ. Quantū ad primā rōnē clarū eſt ꝙ nō erat decens ꝙ deus ſua opera im mutaret ab eo qđ ꝓuidit & inſtituit. Tū qa vel eſſent mala tum qa ſi nō eſſent mala: tñ potuiſſet ea facere meliora. Sed ſic ab æterno ꝓuidit: & in tpe ſic inſtituit: vt hoīes p ſexuū ꝯmixtionē generarenť: & ꝙ corpori per coitū ſeminato aīa infunderet: ergo nō decuit ꝙ deus hoc immutaret. Scđa rō eſt ex parte diuinæ ſapientiæ: & eſt talis. nō eſt ſapientis in ducere maiorē defectū vt minor defectus euiteť: immo ecō uerſo: ſed maior eſſet defectꝰ ſi humanū genꝰ nō multiplica reť etiā ſic infectū q̄ ſi aīę corporibus humanis nō infunde renť. Tū qa ſi nō multiplicareť genus humanū: nō imple reť numerꝰ electorꝝ: cui quodāmō oīa cooperanť. Tum qa dimittereť naturalis gñationis ꝓceſſus: q eſt per cōmixtio nē ſexus. Tū qa ſubtrahereť oīm rerū qdā gradus. Nā ſi aīa tali corpori nō vniret: oporteret ꝙ oīno aīa nō crearet: vel ꝙ alterius naturę eſſet: & ſic in vniuerſo hęc natura nō eſſet ſed hoc nō decet diuinā ſapiētiā: qa tūc vniuerſum imperfe ctum eſſet. Tertio rō eſt ex parte oſtēſionis diuinæ iuſtitię. Ex hoc em̄ ꝙ aīa vnita corpori cōtrahit originale pctm̄: vñ ꝓcedit cōcupiſcentia & pœnalitates plurimę in punitionē ipſius pcti: qđ vnū fuit traductū ab Adā in poſteros: oñdiť q̄ ſeuere deus peccata puniat. Vñ Zacha. xiij. diciť. Adam exemplū meū ab adoleſcētia mea. Sed ſciēdū ꝙ ipſa cōcupi

Concu piſcētia ſeu fo mes du pliciter conſide ratur.

ſcētia ſeu fomes dupliciter pōt cōſiderari: videlicet ꝓut ha bet rōnē culpę: & ꝓut habet rōnē pœnę. Et primo mō cōſi derando ꝓut ſcilicet habet rōnē culpę inquātū. ſ. cōcupiſcē tia eſt peccatū: & ad peccatū ſequēs inclinat: ſic talis fomes ſeu cōcupiſcētia nō eſt a deo ſicut pctm̄ actuale. Adā nō ha buit deum auctorē: ſed propriā voluntatē quæ ex peccato actuali fuit deordinata. Vñ Aug. inquit ꝙ illud quo homo fit deterior nō eſt a deo. Sed ſi cōſidereť ſecundo modo ꝓut ſcilicet cōcupiſcētia habet rōnē pœnę: ſic huius pœnę deus eſt cauſa: nō ſicut agens vel nō influēs vel immittēs pœnā aliquā: ſed ſicut nō agens vel nō influens ſuā gratiā ex qua fomes ordinatus erat. i. ſenſualitas ſubdita rationi perfecte Hęc Tho. in ſcripto. ſuper. ij. ſen. diſt. xxxij.

§. III. NOTANDVM EST AVTEM

Pœne tpales rema nēt poſt baptiſ mū i ho mīe tri plici ra tione.

ꝙ licet p baptiſmū tollať pœna æternalis: q̄ debeť ex pctō originali pſonę. ſ. carētia diuinæ viſionis: nō tñ tolliť pœ na tpalis: q̄ debeť naturę ex ipſo pctō originali cuiuſmodi eſt inordinata cōcupiſcētia vel pugna carnis ad ſpm̄: fames neceſſitas moriēdi: & hmōi. Voluit aūt deus iſtas pœnas re manere poſt baptiſmum triplici rōne. Prima eſt ad manife ſtandum ęquitatē vel infallibilitatē diuini iudicij: vt. ſ. illa ſnīa quā dictauerat de morte Adę & poſterorꝝ eius immo bilis pmaneret: vnde ab illa ſnīa nemo euadit. Scđa eſt ad oſtendendū fructū paſſionis xpi: qa ſi dñs curaret naturā & fomitē: filius naſcereť immunis a culpa: nec indigeret rege nerari a chriſto deo. Vt igiť oēs paſſiōe chriſti ſe cognoſcāt egere data eſt virtus ſacrō baptiſmi a paſſiōe chriſti: qđ ad hoc eſt ordinatū vt pœnas remittat perſonales: nō natura les: qa remediū reſpicit perſonā nō naturā. Tertia rō eſt ad amplificandū meritū liberi arbitrij: qa hmōi pœnalitates ad bonū multipliciter ꝓmouēt: licet ei p baptiſmū nō tol lanť hmōi pœnalitates: tñ p ipm baptiſmū efficiť vt pœnę ſupradictę remanētes nō dñenť in pſonā: ſed magis ei ſubij cianť: & cedāt in vtilitatē eiꝰ inquātū ſunt materia virtutis & occaſio humilitatis & exercitij. Hæc Tho. in. iiij. di. iiij. & Alex. in ſum. par. iiij. Et no. ꝙ q̄uis ſimplr̄ loquēdo melius eſſet fomitē nō hr̄e q̄ hr̄e: tñ ſm qd. i. quātū ad aliquē ſtatū hoīs expedit hoī fomitē hr̄e ne in ſuperbiā elationis cadat: & propter alias vtilitates ſupra aſſignatas. Tho.

§. IIII. SCIENDVM AVTEM

Aīa in ſcriptu ra mlti pliciter ſumiť.

ſm Hug. cardinalē ſup Pſ. xxxiij. ꝙ aīa in ſcriptura ſacra ſu miť multiplr̄. Et primo qdē ꝓ toto hoīe: vt ibi Leuiť. v. Si peccauerit aīa. i. homo. & Exo. j. Erāt oēs aīę eorꝝ qui egreſſi ſunt

ſunt de femore Iacob. lxx. Nec em̄ aīę ſolę egreſſę ſunt de fe more Iacob: ſed cū corporibus. Scđo accipiť ꝓprie ꝓ ipſa forma ſubſtātiali hoīs: q̄ corpus informat & viuificat. Sap. iij. Iuſtorꝝ aūt aīę in manu dei ſunt. i. in ꝓuidētia & ꝓtectio ne: & nō tāget illos tormentū mortis. ſ. ęternę. Tertio ꝓ po tētijs aīæ oībus. vt Pſ. cij. Benedic aīa mea dño. Aīa aūt nō operať niſi mediātibus ſuis potētijs. Vñ quaſi ſe declarans ſubdit: & pro. i. oīa q̄ intra me ſunt. i. oēs potētię: intellectꝰ: voluntas: ſenſus: noī ſancto eius. Quarto accipiť ꝓ aliqua potētia eius: & aliqñ pro potētia vegetatiua. ſm illud. Hu miliabā in ieiunio aīam meā. Humiliať em̄. i. affligitur ve getatiua potētia dū minuiť ſibi nutrimētū cibi per ieiuniū Et Iob. ij. Cūcta q̄ habet hō dabit ꝓ aīa ſua. i. vita ꝯſeruāda quę pertinet ad vegetatiuā. Quinto pro potētia ſenſitiua: vt illud Io. xij. Nunc aīa mea turbata eſt turbatio ꝓprie eſt ſenſitiuæ partis: & pcipue in chriſto q illa ꝟba dixit nō po terat eſſe aliqua turbatio rōnis: cū cōprehenſor eſſet. & Lu. xiiij. Qui nō odit aīam ſuā. i. affectus ſenſuales nō pōt meꝰ eſſe diſcipulus. Sexto pro rōne: vt illud Pſ. Intrauerunt aq̄ ſcilicet tribulationū & tentationū vſq; ad aīam meā. i. rōnē ad ſuffocandū eā per cōſenſum. Septimo ꝓ intellectu: vt il lud Deuť. vj. Diliges dñm deū tuum ex toto corde tuo & ex tota aīa tua: & ex oī mente tua. i. ex tota voluntate & intel ligentia & memoria. Et Iob. vij. elegit ſuſpendiū aīa mea. i. intellectus meus ſuſpendiū ꝯtemplationis: per quod intel lectus eleuatur a terrenis: & mortē ſcilicet vitiorꝝ oſſa mea. Octauo ꝓ cōſcientia. vt illud Ecclī. xiiij. Iuſtifica aīam tuā. i. cōſcientiā. Nono pro libero arbitrio: vt illud pſ. Anima mea. i. liberū arbitriū in manibꝰ meis ſemp. i. in oībꝰ meis operibus: qa ſemp remanet illud ad operādū bonū vel ma

Cañ. v.

lum. Decimo ſumiť ꝓ volūtate. vt Cañ. j. Indica mihi quē diligit aīa mea. i. volūtas mea. Et illud. Aīa mea liquefacta eſt. i. volūtas mea remota oī pigritia & frigiditate ad deum currit: vt dilectus locutus eſt mihi inſpirando & gratiā in fundēdo in me. Vndecimo ꝓ intentione. vt illud Iob. xiij. Aīam meā. i. intētionē in manibus meis porto. Nā finis ad quē reſpicit intētio mouet agentē ad operandū. & Acť. iiij. Multitudinis credētiū erat cor vnū. i. volūtas: & aīa vna. i. intētio in dño. Duodecimo pro ſtatu hoīs vario: ſm illud Iob. xvj. Vtinā eſſet aīa mea ꝓ aīa veſtra. i. ſtatus meꝰ eſſet vt veſter. Cōſolarer & ego vos ſermonibus: & mouerē ca put meū ſup vos: ego em̄ afflictus ſum & miſer & vos fœli

Aīa īfer ni q̄ ſit.

ces: & ſic variať ſtatus aīarꝝ in illa vita. Tredecimo ꝓ affe ctu intēſo in bonū vel malū. vt Eſa. v. quo ad malū. Dilata uit infernus aīam ſuā. i. dæmones & dānati: quanto plures deſcendūt ad dānationē: tanto plures appetunt dānari ſecū Et ex defectu ſciētiæ & cognitionis diuinorꝝ in hoībus cre ſcit affectus & malitia ad decipiendū in dęmonijs. Secundū iſtas acceptiones hic tractabitur de aīa. ſ. de toto hoīe: de ip ſa eſſentia aīæ: & de ſingulis potentijs eius.

¶De quidditate hoīs & eius excellentia. Capꝫ. vij.

LAVDA ANIMA MEA DO

minū: laudabo dñm in vita mea. pſ. cxlv. Quia in pſenti vita nō operať aīa noſtra niſi mediāte corpe cū oīs nr̄a cognitio ortum habeat a ſenſu ideo & corpe & aīa laudādus eſt: attētione aīę & corpis vo ce. Et vere frequēter debet laudare totus hō: cū in ſe recepe rit cōtinentiā mūdi tātę excellētiæ eſt ſm naturam: vt infra declarabiť: qa pars principalis hoīs eſt aīa & totū aliqñ de

§. pce dē. i pri.

noīať a parte principaliori: ideo noīe aīę intelligiť aliqñ to tus hō vt dictū eſt. ſ. Et ideo nūc de toto hoīe agendū eſt.

§. I. DE QVIDDITATE HOMI

nis ſeu declaratione ipſius pulchra hæc pōt haberi ex ꝟbis Salomonis Eccl̄s. ij. vbi ait. Quid eſt hō: vt ſeq poſſit regē factorē ſuū. Vbi primo poniť ſm vnā expoſitionē inquiſi tio. ibi. Quid eſt hō. Scđo ad hoc reſpōſio. ibi. vt ſeq poſſit &c. Ex qua rñſione eliciuntur tria ſm dñm. Io. dñici ſuper Eccl̄s. vbi hæc oīa ponit quæ. j. ponunť paucis adiunctis.

Quid eſt hō.

¶Et primo homo eſt libertate prędotatus voluntatis: quia ſequi poſſit. q. d. talis eſt ꝙ ſequi poteſt.

¶Secūdo homo eſt dignitate ſublimatus entitatis: quia ſe qui poſſit regem vt rex.

¶Tertio hō eſt grauitate ꝯformatꝰ vanitati: qa factorē ſuū. Dñ em̄ dicit factorē. memēto te factū ex limo. Et ſic ſubtili ter Salomon de hoīe ſub breuitate ꝟborꝝ & ſenſus diffuſe ꝓ cedit. Nā vt naturalis rñdet de hoīe: ꝙ eſt aīal rōnale per li bertatem arbitrij: qa ſequi poſſit. Vt aſtrologus rñdet ꝙ eſt microcoſmus. i. minor mūdus: qa in ſe cōtinet totius orbis

Iob. xiiij.

dignitatē: qa regē. Vt ethicus rñdet ꝙ eſt natus de muliere breui viuēs tpe repleť multis miſerijs. vñ dicit: factorē ſuū: qđ dr̄ reſpectu corporis. Dico ergo primo ꝙ cū quęriť: qd eſt hō: ꝙ Salomō rñdet vt bonus naturalis ꝙ ipe prædota

de liber tate ho minis.

tus eſt libertate volūtatis: quia ſeq poſſit. De hac libertate loquiť Ieſus filius Syrac. Ecclī. xv. Deus ab initio cōſtituit hoīem & reliqt illū in manu ꝯſilij ſui. Adiecit pcepta & mā data ſua. Si volueris mādata ſeruare cōſeruabūt te: & in per petuū fidē placitā facere. Appoſuit tibi aquā & ignē: ad qđ volueris porrige manū tuam. Ante hoīem vita & mors bo

Diffini tio libe ri arbi trij.

num & malū: qđ placuerit ei dabiť illi. Hæc ibi. Hoc aūt li berū arbitriū vt magr̄ ſen. ponit in. ij. di. xxiiij. c. v. eſt facul tas rōnis & volūtatis: qua bonū eligitur grā aſſiſtente: vel malū eadē deſiſtente. Libertas pertinet ad voluntatē: q̄ ſola inter potētias aīę libera eſt. Nā nō pōt intellectus nō intel ligere obiectū ſibi clare pręſentatū: nec pōt intelligere obie ctum obſcure ſibi pſentatū: nec pōt intelligere qñ vult: & nō intelligere qñ nō vult: aliter diceremus ꝙ aīæ dānatorꝝ poſſent ſe beatificare: & maxima pœna eſt ſcire ſe eſſe priua tum glīa æterna. & ſcire ſe eſſe in pœnis. Si igiť aīa poſſet li bere intelligere: & libere nō intelligere: ſequereť ꝙ aīa dā nati poſſet libere intelligere ſe nō eſſe priuatā: & ſic eadē rō ne poſſet ſe intelligere apprehendere deū: & ſic eſſe beatam

De libe ro arbi trio.

Dico igiť ꝙ oīs libertas q̄ eſt in hoīe: eſt a voluntate & nul la alia. Arbitriū aūt dr̄ rōnis. Rationis eſt em̄ diſcernere in ter bonū & malū & ſtandū eſt ad ſuū arbitrium. Diciť ergo liberū arbitriū facultas rōnis & volūtatis. Et ſequiť in ipſa diffinitione. Qua bonū eligiť &c. Et ex hoc videť ꝙ non ſit in noſtra poteſtate facere bonū: quia dicit aſſiſtēte grā: gra tia em̄ eſt a deo & eſt gratis data & gratum faciens. Nam ſi nō eſſet gratis data nō eſſet gratia: ſed debitū: igiť videť ꝙ nō habemus liberū arbitriū ad bonū: ſed ad malū maxime cum determinatū fuerit alibi: ꝙ nemo bene facere pōt: niſi primo moueať a deo. Et ſic videť ꝙ reſpōſio Salomo. ſit fal ſa qui principaliter ponit liberū arbitriū vt ſequi poſſit hō mo factorē ſuū: & non dicit vt recedere poſſit a factore ſuo. Hic ſub breuitate reſpōdeo ꝙ liberū arbitriū eſt principali ter tam ad bene operādū q̄ ad male operandū in nobis: nā dictū eſt liberū arbitriū pertinere ad rationē vel voluntatē

Liber tas arbi trij vñ ē.

In volūtate aūt eſt naturale deſideriū ſequi & inuenire ſum mum bonū: vt alſ dictū eſt: & eſt per ꝯñs naturale odiū ad fugiendū malum. Ratio aūt nō habet niſi iudicare quid ſit bonū qd ſit malū: & nō plus efficiť quo ad iudiciū ad vnū q̄ ad aliud. Ex quo ſequiť ꝙ libertas arbitrij fortior eſt ad bonū q̄ ad malū: & ideo ſapientiſſime dixit Salo. vt ſequi poſſit & non vt fugere aut recedere poſſit. Et vt tibi clarior ſit ſolutio dubij qualiter ſit in noſtra poteſtate & libertate ſequi deū & facere bonū quamq̄ oē bonū primo a deo mo uente ꝓcedat. Nota duo familiaria exēpla: quorꝝ primum

Quali ter aīa a deo at trahiť.

eſt diui Aug. ſuper illud Ioā. vj. Nemo pōt venire ad me ni ſi pater meus traxerit eū: & eſt tale. Imagineris vnū piſcato rem qui hamo capit piſcē: ille ponit hamū & eſcam: & totū ponit ſub aquis. Conſidera modo ſi eſt in poteſtate alicuiꝰ piſcis intrare gremiū piſcatoris vel nō. Dicendū eſt ꝙ non. Nā eſto ꝙ piſcis capiat eſcā & hameť: ſi piſcator nō traxerit ſurſum hamū & piſcē: nunq̄ piſcis exiret de aquis nec ad pi ſcatorē aſcenderet: ſed neceſſe eſt vt piſcator trahat. Cōſide ra ſcđo ſi in poteſtate piſcatoris eſt trahere ad ſe piſces cum vult. Et ſilr̄ dicendū eſt ꝙ nō. Nam ſi piſcator per mille an nos traheret ſurſum hamum: & piſcis nō eſſet affixus hamo nunq̄ traheret piſcē. Quis ergo ordo eſt huius. Et primo ꝙ piſcator aptet hamū inuolutū eſca: demum mittat in mare deinde ꝙ piſcis ſponte veniat & capiat hamū ſub eſca: po ſtremo ꟶo ꙗ piſcator trahat piſcē. Iam puto ꝙ habeas intē tionē. Deus eſt piſcator qui poſuit eſcā ſuorꝝ præceptorꝝ in hoc mari magno & ſpatioſo: ſub qua eſca latet hamus. id eſt amor. Nā oīa pręcepta ad amorē referunť. Ecce ergo ꝙ deꝰ incepit: ſed neceſſe eſt ꝙ tu ſequaris & vadas ad capiēdum eſcā & amorē: & tūc deus per ſuū amorē trahet te: ſi ergo tu nō venis nō traheris: & ſi nō te traxerit nunq̄ ibis ad eū. Be ne ergo dicit Salomō cū quęriť quid eſt homo: ꝙ ipe eſt in libertate arbitrij vt ſeq poſſit. Ad hoc etiā facit quod Aug. dicit ibidē videlicet. Noli cogitare te inuitū trahi: non em̄ inuitus trahiť animus ſed amore. Eſt quædā voluntas cor dis tui cui dulcis eſt panis ille cœleſtis. Porro ſi Poetæ di

Virgi. ī Bucco.

cere licuit. Trahit ſua quemq; voluptas: non obligatio ſed

delectatio.Quantomagis dicimus trahi hoĩem chriſtũ qui delectaꝛ veritate: delectatur beatitudine: delectaꝛ iuſtitia: delectatur vita ęterna quod totũ eſt chriſtus.Ramũ oſtẽdis oui & trahis eã;nuces oſtendis puero & trahis eum.Hinc & Amb.Voluntariũ militẽ ſibi elegit chriſtus: volũtarium ſeruũ ſibi diabolus auctionaꝛ.xv.q.j.nõ eſt. Et in hoc eſt ſimilitudo ad deũ:qui oĩa operaꝛ ſm ꝯſiliũ voluntatis ſine nullo cogente:& homo eſt dñs actuũ ſuoꝝ.

§.II. DICO SECVNDO QVOD cũ qriꝛ qd eſt homo:ꝙ noſter Salomõ reſpondet vt aſtrologus:& dicit ꝙ eſt dignitate ſublimitatus &c.quaſi velit dicere ꝙ ipſe homo eſt minor mũdus q dr microcoſmꝰ. Vbi debes ſcire ſm Tho.ſuper Ioã.in.c.j.ꝙ mũdus eſt triplex.ſ. magnꝰ;immo maximꝰ:& iſte eſt deꝰ:ſcdꝰs eſt mediꝰ: & iſte eſt mũdus creatus in quo ſumꝰ nos.tertius eſt minor:& iſte eſt homo.Sic puto intelligebat Io.qñ dicebat:ĩ mũdo erat.i.in ſeipſo:& ſic deus eſt mũdus. Et mũdus per ipm factus eſt:& iſte eſt de quo Gen.j. In principio creauit deus cœlũ & terrã:& mũdus eũ nõ cognouit.i.homo ad quẽ ſpectat eũ cognoſcere.ſ.deũ:ſic etiam videtur Amb. hoĩem appellare mundũ.diſt.xxxv.ſexto die.vbi dicit ꝙ per cibos mũdꝰ haberet minui.i.homo per quos deſijt augeri.vide ibi glo.Et rationẽ aſſignat Damaſ.in.ij.lib. qa mũdus dr hõ:qa participat cum oĩbus creaturis mũdi.propter qd etiã Greg.dicit in homiꝛ.ſuper illud.prędicate euangeliũ oĩ creaturę.i.hoĩ qui diciꝛ oĩs creatura rõne pdicta:habet em̃ in ſe ſimilitudinem quaſi oĩm.Vñ Alanus de plãctu naturæ introducens naturã ſequentẽ ſic ait.Ego ſum illa q ad decorẽ mundanæ machinę ſiſitudinẽ hoĩs aſſimilaui naturã:vt mea velut in ſpeculo ipſius mũdi ſtructura cõpareat. Sic igiꝛ cũ audis regem intellige hoĩem eſſe:qui dr rex vt ſuus principalis rex qui dr mũdus maximus:& eſt rex:qa ſicut ille rex maximꝰ oĩa pugillo tenet:ſic homo totũ mũdũ mediũ in ſe cõtinet Et eſt alius tertius mũdus:ideo vide ſtaturã hoĩs ſm Amb. in hexa.de opere ſextę diei.& Lactã.lib.de opificio dei additis qbuſdã vt viſum fuerit.Primo in cœlo te natũ ſcias:erectus cõſtitutus es:ſurſum ſpectans.Ceruix vero rotunda vt cœlũ.Decem em̃ ſunt cœli ſcilicet Lunæ.Veneris amoroſe Mercurij gratioſi: Solis luminoſi: Martis vigoroſi: Iouis pluuioſi:Saturni tẽpeſtuoſi:& ſtellaꝝ fixaꝝ:cryſtallinũ:& empyreũ:primos octo videmꝰ hic:ſed nõ duos vltĩos:hos cœlos quere in capite & vide ſolem & lunam duos oculos: Martem & Mercuriũ duas aures: Saturnũ & Iouẽ duas nares: Venerẽ vnũ os.Illi mundũ illuminant & gubernãt.hęc ſeptẽ mẽbra totũ corpus ordinant & decorant.Stellatũ cœlum in vertice capitis conſidera:cuius ſtellę multę & decus ſunt capilli qui in hoĩe ad decus pertinent:vt patet in his q ex toto ſunt capillatura priuati.Cryſtallinum quod nõ vides habes in fronte:vbi eſt ſenſus cõis:& empyreum in memoria q̃raꝛ.Sed hęc aliquantulũ aliter notãda ſunt. Primo capilli ſunt neceſſarij cõtra nimiũ eſtũ & validũ frigus.Capitis pars ſuperior vñ egrediunꝛ capilli poſita eſt ad defendendum cerebrũ:capitis ꝓpria forma eſt ſicut nauis:nõ ꝓprie rotunda:ſed cõpreſſa aliquãtulũ cuius mediũ põt dici carina:anterius prora: poſterius puppis.Et hęc figura neceſſaria fuit:vt meliꝰ in ipſo capite diſtiguerẽtur cellulę ſenſuũ.Frons eſt libera et aperta:vt mẽtis habitũ pãdat:et ſic a malis cogitationibꝰ abſtrahas mẽtẽ. Supercilia ſunt munimẽta oculoꝝ:ne ſi de capite aliqd cadat eos offendere poſſit.Pilis nigris implenꝛ vt viſum magis ꝯfortẽt.Sunt effoſſi vt habeant vñ recipiant viſibilia.Sunt palpebrę vt a nocumẽtis tegãꝛ:quia nobiles ſunt.Septẽ inſuper pelliculis ipſa lux vel pupilla tegitur: vt a nullo eſtu vel frigore lędi poſſit.Duo ſunt vt ſi vnus abeſſet:alter nõ deſit:nec plures ꝙ duo:quia turpitudo eſſet ipſa multiplicitas. Aures autẽ eadẽ cauſa duę ſunt: licet vnus tantũ ſit auditus ſicut & viſus nõ niſi vnus:in quibus primo abſcõdunꝛ foramina:ne etiã lędanꝛ ab extra.Factę ſunt vt occulta & inuiſibilia noſcamus & tortuoſa. Cartilago cũ carne extra aures in gyrũ cõponitur:ſit ad vocis dulciorẽ boatum:qa dum per eã ſonus reuoluiꝛ:melodiã quandã de nouo cõponit:& animus magis delectaꝛ.Nares aũt ad hoc ſunt factę: vt cerebri purgamenta & totius interioris capitis inde extrahanꝛ.Et non eſt naſus totus ex oſſe:ſed pars ex cartilagine: quia oportet eũ dilatari & cõtrahi.Per ipſas etiã nares odoramẽta ſumũtur ad cerebri cõfortationẽ.Os deniq pro cibo ſumẽdo datum eſt vt vita cõſeruetur. In ore em̃ dantur dentes ad maſticandum:ne ſtomachus graueꝛ cibo groſſo:& ſapidius q̃ ſumimus faciunt deguſtare.Os etiã & dẽtes ꝓ loquela formanda ſunt data:quæ velut plectro percuſſo faciunt melodiam.Eſt em̃ ipſa lingua vel plectrũ verberãs aerem ſuper palatum & dentes & labia:q̃ ſi vel pars coꝝ deeſſet efficereꝛ vox nõ ſonora.Hinc quanta melodia & varietas cõſonantium ſit nata: qui cõſiderare poſſet in laudẽ ſui prorũperet creatoris qui tantã ſpecioſitatẽ cõtulit hoĩ. Sed qd ſingularius eſt oĩbus alijs linguis:ſola humana loquelam inuenit cũctis alijs aĩalibus exiſtẽtibus mutis.In hac ergo figura capitis totius cœleſtis ornatus cõtineꝛ.Demũ vero a cœlis ad terrã deſcendunt rores & impreſſiones & calores naturales: quibus mũdus gubernaꝛ cõtinue. Et hoc eſt in hoĩe gula ꝑ quã ad corpus nutriendũ ab aĩa deſcendunt: cuius pulchritudinẽ & gracilitatẽ ſi cõtemplatus fueris miraberis. Inde procedũt muſculi quaſi totius capitis baſes: quia cœlũ ſua fortitudine ſuſtentaꝛ a deo ſibi donata. Veniamus ad brachia vbi ſunt manus & digiti decẽ:quæ oĩa miniſtrant toti corpori noſtro: quia cœli ſunt illi qui influũt nobis neceſſaria inferius.Sed eſt manus aperta ad largitatẽ monſtrandam: digiti ꝓcedunt ab vno fruſto tendẽtes ad vnitatẽ docendam.Poſt oẽs cœlos ſequiꝛ ſphera ignis:quã reperies in ſtomacho: vbi intenſiſſimus calor eſt pro digeſtione faciẽda.Qui ſtomachus eſt velut olla:ad quã oĩs calor corporis ſequiꝛ cũ cibũ ſuſceperit. Hinc dicimus bonũ ſignũ poſt cibum frigus: quia totus calor currit ad ſtomachũ:& experimur mẽbra eſſe ſubtiliora poſt cibum q̃ ante in hoĩe ſano vt patet maxime de digitis mittendo & extrahendo anulũ. Poſt ſpherã ignis ſequiꝛ ſphera aeris: in qua generanꝛ pluuiæ:niues:& grãdines & impreſſiones diuerſę ſine hoc nõ: nec per momentũ homo viuere poſſet:hæc in corde require ſine quo nec per ſe aliquis viuere valet in quo generanꝛ furta:homicidia:blaſphemię &c.Deinde ſequitur terra cõfuſa cũ aqua vbi ſit generatio & corruptio rerũ. Et hoc q̃re in te hoĩe in ventre corruptionis & genitalibus generationis.Et qa terra ſuo pondere libraꝛ: ſiue ſuper nihil eſt fundata:poſt iſtas partes duę ſequunꝛ ſubtiles colũnę:quibus corpus oẽ vehitur nõ ſine miraculo grandi: cũ videas boues & oues & equos & aĩalia multos habere pedes crura ſimul & tibias fortiora cruribus hoĩm & tñ nõ poſſunt recte: ſed ſolũ prone ꝓcedere. Igitur hoc eſt miraculũ ꝙ terra nõ eſt ſuper graue corpus fundata.Iſta eſt ſolutio ſecunda. Nã cũ quęritur:quid eſt homo:tibi rñdetur vt aſtrologo ꝙ homo eſt totus mũdus & perfectio oĩm. Sic etiã reſpondebat Anaxagoras:qui interrogatus quid eſſet homo:ait, menſura oĩm rerum.vt habeꝛ.x.Meta. Sic forſitan intellexit Pythagoras qñ interrogatus ad qd natus eſſet homo:ait. Cauſa videndi cœlũ:vt dicit Lactan.iij.inſti.c.xxiij. quia debemus cõtemplari cœlũ:& cũ eius pulchritudinem cognoſcimus ad noſmetipſos reuerti:& nos cõſeruare:ne tam nobilem creaturã damnare velimus & eũ auferre a cœlo.Et iſta cõſideratio ſubleuat ad eum:vt regem ſequaris.

Hõ eſt microcoſmꝰ.

In figura capitis cœleſtis ornatꝰ cõtineꝛ.

Septem pelliculę oculorum.

Signũ eſt ſanitatis frigus pꝰ cibũ ſũptum.

§.III. TERTIA QVESTIO EST quid eſt homo:& hoc quantum ad corporis originẽ. Et ad hoc rñdet Salomon di.ꝙ eſt grauitate cõfirmatus vanitati Et ſic reſpondet vt bonus moralis & ethicus. ſicut rñdebat pater ſuus qui dicebat.Homo vanitati ſilis factus eſt.Facta prius interrogatiõe. Dñe quid eſt homo:quaſi puluis qui vento flante tranſfertur quaſi limus in terrã liquidã reſolutus:qui habere nõ põt firmitatem.Quapropter quid eſt hõ ſub interrogatione & deſpectiue ꝓnuntiandũ eſt. Vbi nota quod ait Priſci.in.iij.lib. ꝙ hõ quintuplicẽ habuit diminutionẽ vſq ad hanc diẽ.Nã antiquitus declinabaꝛ hic hõ homonis.ſicut vtebaꝛ Ennius qñ dicebat. Vulturis in ſyluis miſerũ mandebat homonẽ. Prima ergo ſua diminutio fuit hic homo. inis.ſcd'a eſt homunculus.tertia homuntio. quarta eſt homulus.quinta homuſculꝰ. Prima diminutio eſt tãtũ in obliquo & nõ in recto:alię quatuor ſunt in obliquo & in recto: qa ꝓculdubio natura hũana iã primo fuit diminuta in obliquo:ſed nõ in recto:qa prio obliqua mulier fuit creata:q nõ eſt perfecta ſicut vir: nullã tñ imperfectionem ex hac creatiõe acquiſiuit Adã:ſed ipſa natura fuit imperfectior:cũ ſua imperfectio quę latebat ad extra patuit Scd'a diminutio fuit in recto in primo peccato Eue. Nam tũc recte humana natura acquiſiuit mortem corporalẽ: ſed nõ ſpũalem. Tertia diminutio fuit etiam in recto qñ ſcilicet ipſe Adã peccauit:qa tũc fuit ipſa mors corporis & aĩæ.

De diuerſa diminutiõe huius nominis homo.

Quarta

Quarta diminutio fuit qñ habuit maledictionẽ & dictum ei fuit.In ſudore vultus tui veſceris pane tuo.Quinta diminutio fuit quando expulſus eſt de paradiſo.Igitur ſi quęris quid eſt hõ:reſpice factorẽ:vt recorderis te factum fuiſſe:& tũc cognoſces in ipſo eſſe breui tpe tuę factionis: & quantam diminutionem habuiſti.Vel prima diminutio fuit in pctõ Eue.ſcd'a in pctõ Adam.tertia in peccato legis naturę quarta in pctõ legis ſcripturæ.qnta fuit in pctõ habito cõtracto cõtra legem gratiæ.Et prima nõ fuit in recto:qa nõ dãnauit naturã humanã:ſed oẽs alię dãnant:maxime contrahẽtes.Vel prima diminutio fuit qñ de Adam fuit coſta extracta:qa tũc diminutus eſt homo.Alię vo quatuor fuerũt quãdo per peccatũ quatuor elemẽta ex qbus cõponitur homo facta ſunt alterabilia inter ſe & ex eoꝝ actiuitate totꝰ corrumpitur:& venit ab eſſe ad nõ eſſe ꝑ mortẽ corporis. Igitur ſi vis ſcire qd eſt homo:factorẽ ſequere & conſiderabis factionem ꝙ de aliqua materia ſis creatus vel factus:& videbis eſſe tũc vanũ. Vñ Berñ.in ſuis contemplationibꝰ ſic ait. Attende homo qd fuiſti ante ortũ:& quis es ab ortu vſq ad occaſum:& qd eris poſt hãc vitã:profecto fuiſti qd nõ eras ex vili materia poſtea factꝰ & viliſſimo pãno iuolutus:menſtruali ſanguine in vtero materno fuiſti nutritus: tunica tua fuit pellis ſecundina:ſic indutus & ornatus ad nos veniſti &c.multa ibi.Et be.Ambr.ĩ hexa.de ope ſextæ diei ait. Nõne hæc oĩa ſicut vmbra prætereũt? Nõne domus tua hæc puluis ẽ & ruina? Nõne hæc oĩa fabula? Nõne ſæculi theſaurus vanitas eſt? Nõne tu ipſe vermis? Reſpice in puluerẽ hoĩm:& vide qd de te niſi cinis & oſſa remanebũt:ħ eſt ex corpe tuo.Reſpice inquã:dic mihi qs ibi diues:qs ibi pauper ſit:dicerne inopes ac potentes: nudi oẽs naſcimur:nudi morimur:nulla diſcretio inter cadauera mortuoꝝ:niſi qa grauiꝰ fetent diuitũ corpora dedita gulæ & luxuriæ:q pauperis quẽ audiſti crudeliter defunctũ: ſ.Lazarum.Si ergo cõſiderabis te factũ:videbis quid eſt hõ quia qd vanũ.hæc oĩa ibi. Macrobiꝰ etiã de ſomno Scipionis dicit. Aĩæ incluſæ corporibꝰ ipm corpus velut carcerem fœtidũ:tenebris horridũ:ſordibꝰ & cruore inquinatũ patiunꝛ.Et.xiij.q.ij.in Eccleſiaſtico dr. Terrã geris:terram teris:& in terrã reuerteris:q de terra ſumeris. ſm aũt Aug. nihil informius terra.Hinc & Virgi.in.vj. Enei. Nõ mihi ſi linguæ ſint centũ:oraq centũ.Ferrea vox: oẽs ſcelerum deprẽdere formas:Oĩa pœnarũ ꝑcurrere genera poſſim pſ. Vniuerſa vanitas oĩs hõ viuẽs.Caro inſuper ait apſus concupiſcit aduerſus ſpiritũ:& ſpũs aduerſus carnem: & ſic cõtinuum bellũ inteſtinum:qd bellũ repreſentaꝛ in motibꝰ cœloꝝ ſibi contrarijs.Sicut em̃ ſunt duo motꝰ cœlõꝝ.ſ.motus primi mobilis qd theologi appellant cœlũ cryſtallinũ alij firmamentũ:qui eſt ab oriente in occidentẽ vniformis & cõtinuus.Alius eſt motus planetarum ad oppoſitũ.ſ.de occidente in orientem ꝑ ſigna zodiaci.Ita in hoĩe ẽ duplex motus in appetendo.ſ. motꝰ ſenſualitatis:& motus rõnis ex ſpũ qui ſunt oppoſiti. Vñ & Alanus de cõplanctu naturæ.Sicut cõtra raptã firmamẽti volubilitatẽ motu contrario exercitus militat planetarũ:ſic in hoĩe ſenſualitatis rationiſq hoſtilitas contraria reperitur.Rõnis em̃ motus ab ortu cœleſtiũ oriens:occaſum pertrãſiens:terrena conſiderãdo regyrat in cœlũ.Ecõtrario motus ſenſualitatis planetarũ cõtra rõnis firmamentũ in terreſtria occidens aliqñ labuntur.Et nota ꝙ hõ vltra ꝓpriã acceptionẽ aliqñ ſumiꝛ ꝓ parte rõnali:& dr hõ interior. Aliqñ ꝓ parte ſenſuali ſeu corpore & dr exterior hõ:& de vtroq.ij.Coꝝ.iiij.Licet is q foris eſt noſter homo corrũpaꝛ:tñ is qui intus eſt renouatur de die in diẽ.Item de primo.Hoĩes & iumenta ſaluabis dñe.i.rationabiliter viuentes & beſtialiter ſalute naturali & ſaluti ſpirituali cum beſtię cõuertunꝛ in hoĩes: ſicut Nabuchodonoſor per pœnitẽtiam.De ſcd'o.j.Coꝝ.iij.Cũ ſint inter vos zelus & contentio nonne ſm hoĩem ambulatis? Aliquando ſumiꝛ homo ꝓ diabolo:& dr malus homo.pſ Non timebo qd faciat mihi homo.Et alibi. Eripe me domine ab hoĩe malo.i.diabolo:vel meipſo ſm Berñ.

Gen.iij.

Quid ſit hõ.

Ad gal.v.

Hõ ſumiꝛ diuerſimode.

TITVLVS. II. DE POTENTIIS animæ.

¶De potẽtijs animæ in cõi. CA.I.

In hoĩe eſt tm̃ vna aĩa

IN HOMINE NON SVNT plures animæ per eſſentiã differentes.ſ.nutritiua:ſenſitiua:& intellectiua: ſed vna tantum.ſ. intellectiua continens in ſe illam triplicem virtutem:ſcilicet nutritiuum:ſenſitiuum:& intellectiuũ. Vñ in lib.de eccleſia.dogmatibus dicitur.Neq duas animas dicimus eſſe in vno homine:ſicut Iacobus & alij Syrorũ ſcribunt:vnam animalem qua animatur corpus & quæ immixta ſit ſanguini:alterã ſpiritualẽ quæ rationem adminiſtrat:ſed dicimus vnam & eandem eſſe animã in homine quæ & corpus ſua ſocietate viuificat:& ſeipam ſua ratione diſponit.Pro huius maiori declaratione dicit btũs Thom. in.j.parte.q.lxxvj.arti.iij.ꝙ Plato poſuit diuerſas animas eſſe in corpore vno:etiã ſm organa diſtinctas qbꝰ diuerſa vitæ opera attribuebat dicens. Vim nutritiuã eſſe in epate:ꝯcupiſcibilis in corde.cogitatiuã aľs cognitiuam in cerebro:quã opinionẽ Ariſt.reprobat in lib.de aĩa. Apparet autẽ hoc eſſe impoſſibile.ſ. plures aĩas in vno corpore eſſe differẽtes per eſſentiã per iſtud:quia vna operatio aĩæ cum fuerint intenſa impedit aliã:quod nullo modo cõtingeret niſi principiũ actionũ eſſet ꝑ eſſentiã vnum.Ponit & alias duas rõnes quas ibi potes videre.Dicendũ eſt ergo ꝙ eadẽ numero eſt aĩa in hoĩe nutritiua:ſenſitiua: & intellectiua. Qũo aũt hoc cõtingat de facili cõſiderari põt:ſi qs differẽtias ſpecierũ & formarum attendat. Inueniuntur enim ſpecies rerũ & formæ differre abinuicẽ:ſicut pfectũ & minꝰ pfectũ:ſicut in rerũ ordine animata ſunt pfectiora inanimatis:& aĩalia plãtis:& hoĩes brutis:& in ſingulis horum generũ ſunt gradus diuerſi.ideo Ariſto.in.viij.Meta. aſſimilat rerũ ſpecies numeris:q differunt ſpecie ſm additionem vel ſubtractionem vnitatis.Et in.ij.de aĩa comparat diuerſas aĩas ſpeciebus figurarũ,quarũ vna continet aliam. Pẽtagonus continet tetragonũ & excedit:ſic aĩa intellectiua continet in ſe ſua virtute qcqd habet aĩa ſenſitiua brutoꝝ: & nutritiua plantarũ.Sicut ſupficies q̃ habet figuram pentagonã nõ per aliã figurã eſt tetragona:& ꝑ aliã pentagona:qa ſuperflueret tetragona ex quo in pẽtagona contineꝛ. Sic non per aliã aĩam ſortes eſt hõ:& per aliã ſortes eſt aĩal ſed per vnã & eandẽ.Et licet embrio prius habeat animam ſenſitiuã:tñ hæc abijciꝛ adueniẽte perfectiori.ſ.rationali q̃ eſt intellectiua & ſenſitiua ſimul. Hęc Thom. Quamuis autem in hoĩe nutritiua & ſenſitiua communius & ꝓpriꝰ dicantur potentię q animæ:tamen aliquando animę dicunꝛ Et de aĩa nutritiua poteſt intelligi illud qd dixit Petrus chriſto. Animã meã pro te ponã.i.vitã:quæ pertinere videtur ad nutritiuã. Alienatus em̃ ab intellectu actu præſenti:& ab omni ſenſatione adhuc põt viuere vt fuit in Paulo:ſed nõ alienatus a nutritiua.De anima ſenſitiua dicitur Ioan.xij.Qui amat aĩam ſuã perdet eam:ibi eam eſt relatio ſimplex:& eſt ſenſus.Qui amat aĩam ſuã rationalem: vere perdit.i.mortificat aĩam ſenſualem ſuam.ſ. quoad illicita ad quæ inclinaꝛ vt a viſu:auditu:ab appetitu illicitorũ venereorũ & hmõi.De aĩa intellectiua intelligitur illud Iob xiij.Animã meã in ma.me.porto.Et Pſ.Aĩa mea in manibus meis ſemper.i.diſcuſſio rationis quæ pertinet ad animam intellectiuam:in manibus.i.operibus meis:ad conſiderandum ſi licita ſint vel illicita. Et de hac triplici ſimul poteſt exponi illud Io.x.Bonus paſtor animã ſuam ponit pro ouibꝰ ſuis:ſiue illud intelligaꝛ de prælato quo ad ſubditos:ſiue moraliter de quocunq virtuoſo quoad greges cogitationũ:affectionũ:& operationum. vt tãq oues ſint cogitationes & actiones innocentiæ & obediẽtię mãſuetudinis & patiẽtiæ ac beneficiẽtię & hmõi.Talis em̃ ſi eſt bonus ponit ſi expedit ꝓ cõſeruatione ouiũ & animã nutritiuã.i.vitã ſenſitiuã aĩam reſpiciẽdo:audiendo:admonẽdo: diſcurrendo ꝓ ſalute eoꝝ:animã intellectiuã orando: meditãdo:ſtudẽdo:prędicando & hmõi Figura in Iacob qui virgas populeas & amygdalinas ponebat partim decorticatas in aquis ante oues quarũ erat paſtor dũ bibebant:q ſm Grego.in moralibus ſignant exempla patrum partim ſm hiſtoriã:partim ſm ſenſum ſpũalem aĩabus proponẽda:vt ex horũ aſpectu cõcipiant ꝓpoſita variarũ actionũ virtutis.Gen.xxx.Figura in Dauid qui pugnabat contra leones & vrſos ꝓ ouibꝰ ſuis:& ſic morti ſe exponens.j.Re.xvij.In Moyſe etiã qui minauit gregẽ ouium ad interiora deſerti:vbi vidit rubũ ardentẽ nõ conſumi.Exo.iij.Sic prelatus ſuis orationibꝰ & exemplis debet oues ſubditas ad viſionẽ ſuperiorũ perducere. Scd'm hoc etiam poteſt exponi illud.Magnificat aĩa mea dñm.Nã quantum ad aĩam vegetatiuã magnificauit realiter dñm Ieſum augmentando paulatim in vtero & nutriendo:& ſic fecit magnum corporaliter. Vel etiã magnificauit generando ipm ſine huma-

Spẽs rerũ nũeris cõparantur.

Exẽpla moralia.

Luce.j.

no opere:& ſic oſtẽdẽdo in ſe magnã dei potentiã:& ſic cũ Maria ſorore Aaron inuitat nos ad idẽ dicens.Cantemus dño glorioſe em̃ magnificatus eſt &c. Exod.xv.Magnificat quantum ad ſenſitiuã dñm exẽplariter proponẽdo ſenſus ſuos:& vincẽdo oẽs paſſiones cõcupiſcibiles & iraſcibiles:vt dicere poſſet illud apl'i. Magnificabiť chriſtus in corpore meo. Phil'.j. Tertio magnificauit quantũ ad intellectiuã aĩam:videlicet affectu ĩ diuinis exultãdo.ibi: Et exultauit ſpũs meus.Intellectu ſe paruã cognoſcẽdo.ibi:Quia reſpexit humilitatẽ ancillæ ſuę &c.Memoria recolendo beneficia ſibi collata.Quia fecit mihi magna&c.Et ſacra eloquia Sicut locutus eſt &c.Et ad idem inuitat nos pſ̃.dicens.Magnificate dñm mecũ:& ſic magnificauit virtualiter.

Anima vnitur corpori ſine aliquo medio.

§.I. VNITVR AVTEM ANIMA

rõnalis corpori nõ mediãte aliquo corpore:nec mediante aliqua diſpoſitiõe accidẽtali:ſed p ſeipſam. Pro cuius declaratione dicit be.Tho.ĩ.j.par.q.lxxvj.ar.j.ꝙ cũ aĩa vniať corpori vt forma:eſt impoſſibile ꝙ vniatur aliquo corpe mediãte.Cuius rõ eſt:qa ſic diciť aliqd eſſe vnũ quõ & ens. forma aũt p ſeipſam facit rẽ eſſe in actu:cũ p eſſentiã ſuam ſit actus nec dat eſſe p aliqď mediũ.Vñ vnitas rei cõpoſita ex materia & forma ẽ p ipſam formã:q ſm ſeipſam vniť materiæ vt actus eius:nec eſt aliqd aliud vniẽs niſi agens qď facit materiã eſſe in actu . vt dř in.viij.Metaphyſi.Vñ patet falſas eſſe opiniones illoꝝ q dixerunt aliqua corpora eſſe media inter aĩam & corpus hoĩs. Quoꝝ quidam vt Platonici dixerũt ꝙ aĩa intellectiua habet corp⁹ ĩcorruptibile ſibi vnitũ naturaliter a quo nũꝗ ſeparať:& eo mediãte vnitur corpori corruptibili hominis.Quidã alij dixerũt ꝙ vnitur corpori mediante quodã ſpũ corporeo. Alij dixerũt ꝙ vniť corpori mediãte luce:quã dicũt eſſe corpus & de qnte eſſentiæ natura:ita ꝙ aĩa vegetabilis vnitur corpori mediãte luce cœli ſyderei. Aĩa ſenſibilis mediãte luce cœli cryſtallini.Anima intellectiua mediante luce cœli empyrei.Qď ficititiũ & deriſibile apparet:tũ qa lux nõ eſt corp⁹:

Errores de aĩa.

tũ qnta eſſentia nõ venit materialiter in cõpoſitionẽ corporis mixti cũ ſit inalterabilis:ſed tantum virtualiter tum etiã qa anima vniť immediate corpori vt forma materiæ. Quãuis aũt ſubtracto ſeu deficiente ſpũ:qui eſt quodã corpus ſubtile anima ſeparať a corpe: & ſic deficiat vnio aĩæ ad corpus:hoc nõ eſt ideo:qa ille ſpũs ſit mediũ ad cauſam dñ illã vnionem:ſed qa tolliť diſpoſitio p quã corpus ẽ diſpoſitũ ad talẽ vnionẽ.Eſt tñ prædictus ſpũs mediũ in mouendo:ſicut primũ inſtrumentũ motus:qa partes groſſiores corpis mouet aĩa p partes ſubtiliores:vt p ignẽ & aerẽ i.per cholerã & ſanguinẽ.Sed nec mediãte aliquo accidente vniť aĩa corpi.Rõ eſt ſm Tho.vbi.ſ.qa cũ accidẽs poſterius ſit ſubſtãtia & tpe & rõne.vt dř.vij.Meta.non põt intelligi aliqua forma accidẽtalis in materia ante animam q̃ eſt forma ſubſtãtialis.Preter iſtã vnionẽ aĩæ cum corpore põt aĩa noſtra vniri cum deo p charitatem & feruẽs deſiderũ.Pſ̃.Adheſit aĩa mea poſt te.ſ.p charitatẽ.&.j.Coꝝ.vj. Qui adheret deo vnus ſpiritus eſt cũ eo.Poteſt vniri cum proximo per volũtatis cõformitatẽ:vel in bono:vt illi de quibus dř Actuũ.iiij.Multitudinis credẽtiũ erat cor vnũ & aĩa vna in dño:vel in malo:vt Iudęi de quibus dř. Pſ̃.ij. Principes cõuenerũt in vnũ aduer.do. Poteſt etiam vniri aĩa cum corpore ſuo.i.appetitu ſenſitiuo.iuxta illud Pſ̃. Sitiuit in te aĩa mea.ſ.cupiẽdo diſſolui: tibi ſũme placere: voluntatẽ tuã in oĩbus cõplere: ꝗ̃ multipliciter tibi caro mea.i.appetitus ſenſitiuus & oĩa mẽbra corporis ad idem ſubijciũtur ſpiritui & in vnũ cõueniũt cũ aĩa ad operandũ virtuoſa.Solus tamẽ chriſtus etiã viator habuit pfecte & omnimode hãc vnionẽ vnde animã ſuã appellat vnicam.

Aĩa eſt tota in toto & i q̃libet pte tota.

§.II. ANIMA SECVNDVM AV

guſt.in.vj.de tri.in vnoquoꝗ corpore & in toto eſt tota & ĩ qualibet pte corporis eſt tota. Hui⁹ rationẽ aſſignat btũs Tho.in.j.par.q.lxxvj.di.cũ anima vniať corpori nõ vt motor tantũ:ſed vt forma ei⁹:neceſſe eſt ꝙ ſit in toto tota & in qualibet parte tota non em̃ eſt forma corporis accidentalis ſed ſubſtantialis:forma aũt ſubſtãtialis nõ ſolũ eſt pfectio toti⁹:ſed cuiuſlibet partis cũ totũ cõſiſtat ex partibus:forma totius quę non dat eſſe ſingulis partibus corpis:eſt forma q̃ eſt cõpoſitio & ordo ſicut forma dom⁹:& talis forma eſt accidẽtalis. Aĩa vero eſt forma ſubſtantialis. Vñ oportet ꝙ ſit forma & act⁹ nõ ſolũ toti⁹: ſed cuiuſlibet partis:& ideo recedente aĩa ſicut nõ dř aĩal & homo:niſi equiuoce: quẽadmodũ aĩal pictũ & lapideũ:ita eſt de manu & oculo & carne & oſſe: vt phs dicit. Cui⁹ ſignũ eſt ꝙ nulla pars corporis habet ꝓpriũ opus aĩa recedente:cũ tñ omne qď retinet ſpeciẽ retineat operationẽ ſpeciei. Actus aũt eſt in eo cuius actus eſt. Vnde oportet aĩam eſſe in toto corpore & in qualibet parte eius. Hoc aũt intelligendũ nõ eſt ſm quantitatiuam totalitatẽ quia hãc nõ habet:qa aĩa non ẽ quãta. Nec etiã ſm totalitatẽ virtutis:qa nõ ſm quãlibet ſuã potentiã eſt in qualibet parte corporis:ſed ſm viſum ĩ oculo ſm auditũ in aure:& ſic de alijs. Sed eſt tota in q̃libet parte ſm totalitatẽ pfectionis & eſſentiæ: ſicut in ſupficie alba tota albedo eſt ĩ ſupficie:& ĩ q̃libet parte ſupficiei ſm totalitatẽ perfectionis & eſſentiæ. Potentiarũ aũt aĩæ quia quędã ſunt in ea ſm ꝙ excedũt totam corporis capacitatẽ.ſ.intellectus & volũtas:hmõi potẽtiæ in nulla parte corporis eſſe dicunť. Alię vo ſunt cões aĩę & corpori:vñ nõ oportet ꝙ taliũ potẽtiarũ q̃libet ſit in qualibet pte corpis:ſed ĩ illa corporis parte ꝓportionata ad talis potentiæ operationẽ.

De qua totalitate intelligatur aĩam tota eſſe in toto &c.

§.III. SCIENDVM AVTEM

ꝙ ipſa eſſentia aĩæ nõ eſt ei⁹ potẽtia. Si em̃ vt dicit Dio.v. c.angelicę hierarchiæ:cœleſtes ſpũs.i.angeli diuiduť in eſſentiã virtutem & operationẽ: multo magis dicẽdũ de aĩa q̃ eſt inferioris gradus in ordine intellectiuoꝝ: aliud eſſe eſſentiã:aliud virtutẽ & potẽtiã. Pro cuius declaratione dicit beat⁹ Tho.in.j.par.q.lxxvij.arti.j.ꝙ eſt impoſſibile dicere ꝙ eſſentia aĩæ ſit eius potẽtia licet quidam poſuerunt. Et ratio eſt:quia cũ potẽtia & act⁹ diuidãt ens:& quodlibet gen⁹ entis:oportet ꝙ ad idẽ genus entis referať actus & potẽtia:& ideo ſi act⁹ nõ eſt in genere ſubſtãtiæ potentia quę eſt ad illũ actum nõ põt eſſe in genere ſubſtantię. Opatio aũt aĩæ nõ eſt in genere ſubſtãtię:ſed in ſolo deo cui⁹ operatio eſt ei⁹ ſubſtãtia. Vñ dei potẽtia q̃ eſt operationis principiũ eſt ipſa dei eſſentia:qď eẽ nõ põt nec ĩ aĩa nec in angelo vel alia creatura. Vñ ſequiť ꝙ nec aĩę potentia eſt in genere ſubſtãtię. Eſſentia aũt aĩæ eſt in genere ſubſtantię: ergo eſſentia eius nõ põt eſſe potentia eius. Alia ratio:qa aĩa ſm eſſentiã ſuã eſt act⁹:ſi ergo ipſa eſſentia aĩæ eſſet immediatum operationis principiũ ſemper habẽs aĩam actu haberet opera vitę:ſicut ſemper habẽs aĩam actu eſt viuum: ſed inueniť habẽs aĩam nõ ſemp habere in actu opa vitę vt cũ dormit & hmõi. Si aũt quęrať qd ſit potentia animæ ex quo nõ eſt ei⁹ eſſentia. Reſpõdet be.Tho.vbi.ſ.ꝙ eſt accidẽs ꝓut accidẽs diuidiť cõtra ſubſtantiã. Sic enim nihil eſt mediũ inter ſubſtantiã & accidẽs:quia diuidunť ſm affirmationẽ & negationẽ.ſ.eẽ in ſubiecto vel nõ eſſe in ſubiecto. Et ſic cũ nõ ſit ſubſtãtia ipa aĩę: oportet ꝙ ſit accidẽs q̃libet potẽtia ei⁹:& eſt ĩ ſcďa ſpecie q̃litatis. Sed ꝓut accidẽs accipiť ſm ꝙ poniť vnũ ex qnꝗ vniuerſalib⁹: ſic nõ eſt accidẽs potẽtia aĩæ. Nã ſm hũc modũ aliqd eſt mediũ inter ſubſtãtiã & accidẽs:quia ad ſubſtãtiã ptinet qcqd eſt eſſentiale rei. Non tñ qcqd eſt extra eſſentiã rei: põt ſic dici accidẽs:ſed ſolũ qď nõ cauſať ex prĩcipijs eſſentialibus ſpeciei: ꝓpriũ em̃ nõ eſt de eſſentia rei:ſed ex prĩcipijs eſſentialib⁹ ſpeciei cauſať. vñ mediũ eſt inter ſubſtantiã & accidens:& hoc modo potẽtiæ aĩę pñt dici medię inter ſubſtãtiã & accidẽs:quaſi ꝓprietates aĩæ naturales:ſicut riſibile dř ꝓpriũ hoĩs:& calor propriũ ignis & hmõi. Qď aũt Aug. dicit ꝙ notitia & amor nõ ſunt in aĩa ſicut accidentia in ſubiecto: intelligiť ꝓut cõparanť ad aĩam:nõ ſicut ad amantẽ & cognoſcentẽ:ſed vt cõparanť ad eã ſicut ad amatã & cognitã: qa ipſa ſubſtantialis eſſentia aĩæ cognoſciť & amať. Et ſic etiã intelligendũ cũ idẽ dicit:ꝙ memoria: intelligentia:& voluntas ſunt vna eſſentia. Vel etiã ſm aliquos põt dici: ꝙ hæc locutio verificať ſm modũ quo totũ potentiale prędicať de ſuis partib⁹:quia em̃ tale totũ adeſt ſingulis partibus ſm totã eſſentiã:ſed nõ ſm totã virtutẽ:ideo prædicať de q̃libet parte ei⁹:ſed non ita ꝓprie ſicut totũ vniuerſale. Quod etiã phs dicit.in.ij.de aĩa. ꝙ illud quo primo ſentimus & intelligimus eſt aĩa:nõ ex hoc ſequitur ꝙ eſſentiæ animæ ſit eius potẽtia:ſed qa hoc ipſum qď forma accidentalis:cuiuſmodi eſt potentia animæ eſt actionis principiũ habet a forma ſubſtantiali. Et ideo forma ſubſtantialis eſt primũ actionis principiũ ſed non proximũ.

Eſſentia aĩæ diſtinguiť ab eius potentia.

Potẽtia aĩæ ẽ accidens.

Potẽtię aĩę qualia bõa ſunt.

§.IIII. PONVNTVR AVTEM HE

potẽtię aĩę eẽ bona media.magř em̃ ſen.li.ij. diſ.xxvj.poſt Auguſt.

Aug.ponit triplicẽ differẽtiã bonoꝝ.ſ. minima: media:& magna:videlicet bona tpalia:naturalia:& ꝟtualia. Et qa oĩa a deo accepiſti ſm apl'm. Recordare qa recepiſti bona in vita tua dixit Abraã.Lucę.xvj. Tẽporalia qdẽ ad recte diſtribuẽdũ.Naturalia ad bene exercendũ.Virtualia ad cõtinue augẽdũ. Tpalia vt diuitiæ bona ſunt:quia organice deſeruiũt fœlicitati ſm phm.i.ſunt inſtrumẽta ad vitã virtuoſam.Qui em̃ ſibi theſaurizat & tpalia nõ diſtribuit ſm rectitudinẽ dãnationẽ incurrit. Vñ cuidã diuiti q ſibijpſi dicebat. Aĩa mea habes multa bona poſita in annos plurimos comede:qeſce &c.dictũ fuit a deo.Stulte aĩam tuã hac nocte repetẽt a te.Luc.xij.Super quo euãgelio dicit Amb. Tu.ſ.diues ſuſceptis dei munerib⁹:& in ſinũ tuum redactis nihil te reputas facere iniquũ:ſi tã multoꝝ vitæ ſubſidia ſolus obtineas &c.diſt.xlvij.ſicut hi. Bona naturalia ſunt potentiæ aĩæ interiores & exteriores qbus operamur. qb⁹ põt aĩa bene & male vti ſicut & bonis temporalib⁹. Et de his põt illud exponi pſ̃.Bonoꝝ meoꝝ non indiges dñe.i. operum noſtroꝝ quæ ꝓcedũt a potentijs. Exercere aũt debet qs hmõi bona & bene:al's ea in vanum accepit.pſ̃.Qui non accepit in vanum aĩam ſuã.hic.ſ.habitabit in tabernaculo tuo.Bene aũt exercet hmõi bona cũ pœnitet & ſe mortificat. ſm illud pſ̃.Tabeſcere feciſti ſicut araneam animã eius.i.ſm glo.feciſti tu deus vt aĩa conuerſa ſit tabida.i.humilitate infirmata ſicut aranea q̃ etiã leui tactu man⁹ tabeſcit.i.deficit a ꝟtute ſua & vigore. Sic aĩa correpta & pœnitens a contractu manus diuinæ inſpiratiõis deficit a vigore ſupbiæ & moriť vitæ priſtinę. Aranea eſt ſubtile corp⁹ terrena deſerit:alta q̃rit:emiſſione viſcerũ telas texit. Sic cõuerſus & correptus p pœnitẽtiã corpus extenuat: mũdi infima cõtemnit:cœleſtẽ cõuerſationẽ appetit:ſubtiles opationes ex timore dñi facit. Bene exercet aĩa potẽtias dũ intellectũ & affectũ ad ſuperna erigit.vñ Pſ̃. Aĩa mea exultabit in dño & delectabiť in deo ſalutari ſuo: oĩa oſſa mea dicẽt dñe qs ſil'is tibi. Exultatio & delectatio aĩæ eſt ipſa maxima cõplacẽtia quã habet volũtas ex cognitione & cõſideratiõe intellectuali:diuię ꝓuidẽtiæ & bñuolẽtiæ magnę ad ipſam aĩam. Prouidentia ꝟo in dño q ſi bonus eſt ꝓuidet ſeruis ſuis. Beneuolẽtia in ſalutari qui ſic dř:qa nos ſaluat. Oſſa aĩæ ſunt potẽtię:qa ſicut oſſa inſeparabiliter inhęrent carni & dãt ei robur ad operãdũ:ita potẽtiæ inſeparabiliter ſunt in aĩa:& ex his eſt virtus hoĩ ad operandũ. Oẽs ergo potẽtiæ admiratione q̃dã cuiuſdã reuerẽtiæ debẽt experimẽtali guſtu intelligere nullũ eſſe ſimilem deo. Bonis virtualib⁹ nõ põt qs male vti. De qbus põt illud intelligi Prouer.xj.In bonis iuſtoꝝ.ſ.operibus virtutũ:exaltabiť ciuitas. Eſa.lviij.Implebit ſplendoribus aĩam tuã. Virtutes ſunt vt qdã radij qbus aĩa illuſtrať in baptiſmo q bona debet augere.iuxta illud Pſ̃.Ibunt de virtute in ꝟtutem. Nã qui accepit bonũ vnius talenti deſignãtis aliquã gratiã: qa nõ auxit ſed cõſeruauit:fuit eo priuatus & cõfuſus. Matth. xxv. Recordare ergo qa recepiſti & ad qd recepiſti.& ſic ſm pſ̃. Anima mea in bonis demorabiť.ſ.ad recordandũ.

Aĩę mẽbra tropologice.

§.V. POTENTIAS ANIMAE ES

Plures ſunt potentiæ animæ.

ſe plures ponit phs ĩ.ij.de cœlo.& magř ſen.j.li.di.iij.qď neceſſe eſt ponere ſm bea.Tho.ĩ.j.par.q.lxxvij.ar.ij. Nã ſicut infime eſt diſpoſitus ad ſanitatẽ q̃ eſt quedã pfectio corporis aĩalis qui nõ põt cõſequi pfectã ſanitatẽ: ſed aliquã modicã cõſequitur paucis remedijs. Melius aũt diſpoſitus eſt qui põt cõſequi perfectã ſanitatẽ: ſed remedijs multis. Et adhuc melius qui remedijs paucis perfectã conſequi poteſt. Optime aũt qui abſꝗ remedio pfectam habet ſanitatẽ. Ita dicendũ de bonitate & pfectione rerũ: videlicet ꝙ illæ res q̃ ſunt infra hoĩem vt aĩalia & ſenſibilia:quedam particularia bona cõſequunť:nõ aũt pfectam bonitatẽ & vniuerſalẽ qualis eſt deus:& ideo quaſdã paucas & determinatas ꝟtutes & operationes habẽt qbus illã aſſequantur. Homo aũt põt conſequi perfectã & vniuerſalẽ bonitatẽ: quia põt adipiſci beatitudinẽ. Sed tñ quia ẽ ĩ vltimo gradu ſm naturã eoꝝ qbus cõpetit beatitudo:ideo multis & diuerſis operationibus ac virtutib⁹ ſeu potentijs indiget aĩa humana ad conſequendã hmõi pfectã bonitatẽ:angelis vero minor diuerſitas potentiarũ competit. In deo aũt non eſt aliqua potentia vel actio præter ei⁹ eſſentiã. Eſt etiam alia ratio quare aĩa humana eſt in diuerſitate potẽtiarũ videlicet qa eſt in cõfinio corporaliũ & ſpũaliũ creaturarũ: & iõ cõcurrũt in ipſa ꝟtutes vtrarũꝗ creaturarũ. Sciendũ etiã ſm bea.Tho.vbi.ſ.ꝙ q̃dã operatiões aĩæ ſunt q̃ exercenť ſine organo corporali vt intelligere & velle. Vñ potentiæ quę ſunt harũ operationũ principia:ſunt in aĩa vt in ſubiecto. Quedã ꝟo actiones ſunt aĩæ q̃ exercenť p organa corporalia:ſicut viſio p oculũ:& auditus p aurem. Et ſil'e de oĩbus alijs operationib⁹ ſenſitiuæ & nutritiuæ partis. Et potẽtiæ q̃ ſunt harũ opationũ principia ſunt in cõiuncto vt ĩ ſubiecto:& nõ in aĩa ſola. Vñ phs ĩ li.de ſom.& vigi.dicit ꝙ ſentire nõ eſt ꝓpriũ aĩæ neꝗ corporis ſed ꝯiuncti. Dicunť aũt oẽs potẽtiæ eſſe aĩę nõ ſicut ſubiecti:ſed ſicut principij: qa p aĩam cõiũctũ habet ꝙ tales opatiões poſſit opari. Fluũt ergo oẽs potentiæ etiã ſenſitiuæ & vegetatiuæ ab eſſentia aĩæ ſicut a principio: Sunt em̃ q̃dã ꝓprietates naturales ei⁹ ſed ſubiectũ eſt cauſa ꝓprioꝝ accidẽtiũ: vñ & poniť ſubiectũ in diffinitiõe accidẽtis. Notãdũ etiã ꝙ oĩs actio ꝓcedit ab aliq̃ potẽtia:& eſt circa aliqď obiectũ ſeu materiã. Potentia em̃ ſm id qď eſt potẽtia ordinať ad actũ & diuerſificatur ſm diuerſam rationẽ actus: & actus diuerſificať ſm diuerſam rõnẽ obiecti. Quia em̃ aliud eſt color inquãtum obiectum viſus: aliud ſonus inquantũ obiectũ auditus: iõ diuerſa oĩno actio eſt videre ab audire. Et quia diuerſa ratio actionis vtriuſꝗ: ideo etiã potentiæ diuerſę vnde ꝓcedunt illi actus. Potẽtia aũt aut eſt actiua aut paſſiua. Actio aũt ꝓcedẽs a potentia actiũa alio modo ſe habet ꝗ̃ ꝓcedẽs a paſſiua erga ſuũ obiectũ. Cõparať em̃ obiectũ ad actũ potẽtiæ paſſiuę ſicut prĩcipiũ & cã mouẽs. Color em̃ inquantũ mouet viſum ẽ principiũ viſiõis: ſic & intelligentia eſt potẽtia paſſiua. Ad actũ aũt potẽtię actiuę cõparať obiectũ vt termin⁹ & finis: ſicut augmẽtatiue virtutis obiectũ eſt quantũ ad perfectũ qď eſt finis augmẽti: & ex his duobus actio recipit ſpeciẽ.ſ.ex prĩcipio vel fine ſeu termino: & ſic eſt neceſſe ꝙ potentię diuerſificenť ſm actus & obiecta.

Oẽs potentiæ. quõ dicuntur eſſe animæ.

§.VI. QVINQVE SVNT GENE

Quinꝗ ſunt genera potẽtiarũ.

ra potentiarũ ſm phm in.ij.de aĩa.videlicet vegetatiuũ: ſenſitiuũ: appetitiuũ: ſm locũ motiuũ: & intellectiuũ. Pro cuius declaratiõe dicit be.Tho.in.j.par.q. lxxviij. ar.j. ꝙ gña potentiarũ diſtinguunť ſm obiecta actuũ ipſarũ: quanto em̃ potẽtia eſt altior tãto obiectũ vniuerſali⁹ reſpicit. Obiectũ aũt operationis aĩæ triplici ordine poteſt cõſiderari. Alicuius em̃ potentiæ aĩæ obiectũ eſt ſolũ corp⁹ aĩæ vnitũ. Et hoc genus potentiarũ dř vegetatiuũ: nõ em̃ vegetatiua agit niſi in corpus cui vniť aĩa. Eſt aliud gen⁹ potentiarũ qď reſpicit vniuerſali⁹ obiectũ.ſ.oẽ corpus ſenſibile: & nõ ſolũ corpus cui aĩa vnitur. Eſt alterũ genus potẽtiarũ qď adhuc reſpicit vniuerſali⁹ obiectũ.ſ.non ſolũ corpus ſenſibile: ſed etiã oẽ ens. Et ex hoc patet ꝙ iſta duo genera potẽtiarũ habẽt operationẽ nõ ſolum reſpectu rei cõiunctę: ſed etiã reſpectu rei extrinſecę. Cũ autem operãs oporteat aliquo modo cõiungi ſuo obiecto: neceſſe eſt rem extrinſecã quæ eſt obiectũ operatiõis aĩæ ſm duplicẽ rõnem ad aĩam cõparari. Vno mõ ſm ꝙ nata eſt cõiungi aĩæ & in aĩa eſſe per ſuã ſil'itudinem. Et quãtũ ad hoc ſunt duo genera potẽtiarũ: ſenſitiuũ reſpectu obiecti min⁹ cõis qď eſt corpus ſenſibile: & intellectiuum reſpectu obiecti cõmuniſſimi qď ẽ ens vniuerſale. Alio mõ res extrinſeca q̃ eſt obiectũ operationis cõparať ad aĩam ſm qď ipſa aĩa inclinať & tendit in ipſam rẽ exteriorẽ. Et ſm hanc operationẽ ſunt duo genera potentiarũ; vnũ.ſ.appetitiuũ ſm qď aĩa cõparatur ad rẽ extrinſecã vt ad finẽ q eſt primũ in intẽtione. Et hic appetitus q dř appetitus aĩalis diſtinguiť ab appetitu naturali. Appetitus enim naturalis eſt inclinatio cuiuſlibet rei ad aliqď ex natura ſua: & ſic naturali appetitu q̃libet potẽtia deſiderat ſibi cõueniẽs. Sed appetitus aĩalis ſequiť formã apprehẽſiuã: & ad hmõi appetitũ requiriť ſpecialis potentia aĩæ: & nõ ſufficit ſola apprehenſio. Viſus em̃ naturaliť appetit viſibile ſolũ ad ſuũ actũ.i.ad vidẽdũ. Aĩal aũt appetit rem viſam p appetitum nõ ſolũ ad videndũ: ſed etiã ad alios vſus. Aliud genus potentiarũ eſt motiuũ ſm locũ prout.ſ.aĩa cõparať ad rẽ exteriorẽ ſicut ad terminũ operationis & motus. Ad cõſequendũ em̃ aliqd deſideratũ & intentũ oẽ aĩal moueť. Et ꝗ̃uis ſenſus & appetitus ſint principalia mouẽtia in aĩalibus pfectis: nõ tñ ſenſus & appetitus inquantũ hmõi etiã ſunt ſufficientia ad mouendũ: niſi ſupaddereť eis aliqua virtus. Nã in immobilib⁹ aĩalibus eſt ſenſus & appetitus: nõ tñ habẽt vim motiuã: hæc aũt vis motiua eſt non ſolũ in appetitu & ſenſu vt ĩ operãre motum: ſed in ipſis partibus corporis vt ſint habilia

Appetitus naturalis diſtinguiť ab appetitu aĩali.

ad obediendũ appetitui aĩæ mouentis. hæc beatus Tho.

§.VII. POTENTIARVM AVTEM

De vſu & exercitio bono potentiaꝝ animæ.

animæ rõnalis cũ qnqꝫ ſint gña ſm pħm in.ij.de aĩa. & oĩs actio humana ab his ꝓcedens: tũc bene agit & meritorie qñ ex grã in aĩa agitur. vñ pſ.xxj. Aĩa mea illi viuet.ſ.vita grẽ:& ſemen meũ ſeruiet ipſi. Semen ſpũale ſeu generatio aĩæ eſt qntuplex genus potẽtiaꝝ q̃ fluũt:& ſic generant ab aĩa. Quæ tũc ſeruiũt deo: cũ aĩa viuit ei.ſ.ex grã. Poſſunt & iſte figurari p qnqꝫ talenta tradita a dño ſeruo ſuo. Matth. xxv. quæ tũc duplicant. vñ talis intrat in gaudiũ dñi: cũ.ſ. qs exercet non ſolũ inſtinctu humanę rõnis vt pħi: ſed etiã diuina illuſtratione grẽ: vt ſancti. Nec põt iſta expoſitio ĩcõgrua reputari: qa diſſuta eſt ab his q̃ ſequuntur ĩ illa parabola.i.nõ correſpõdet eis: nã ſubdit de duob⁹ talẽtis aut vno tantum alijs datis. Certũ eſt autem ꝙ oẽs hoĩes habẽt prædictas oẽs potẽtias. Dicit em̃ be. Tho. ſup Cañ. in ꝓlogo. ꝙ illud habet locũ in expoſitiõe litterali ſcripturę.ſ.ꝙ oportet ꝙ nõ ſit diſſuta: ſed reſpõdeat præcedẽtib⁹ & ſequẽtibus: hoc aũt nõ requirit in expoſitiõe morali ſcripturæ: vt patet ĩ expoſitionib⁹ doctoꝝ. Debet ergo qs operari ſm potentiã motiuã ex grã eundo ad templũ vt chriſt⁹ & apl̃i Act.v. Non aũt ad theatrũ vel ſpectaculũ. tales em̃ debent puniri. de ɔſc.diſ.j.q die. Debet moueri ad indulgentias & laudes diuinas. pſ. Lauda aĩa mea dñm &c. Qui ꝓpitiatur oĩbus iniqtatib⁹ tuis: p indulgentias quoad pœnã: p laudẽ cõfeſſionis quoad culpã. Non aũt debet ire ad choreas: ibi em̃ amputat figurate caput Ioãnis bap. Mar.vj. qui interpretat, in quo eſt grã. Debet moueri & operari ad iuuãdũ ꝓximos vt Tobias: q diſcurrebat p ciuitates viſitando: cõfortãdo captiuos: veſtiendo nudos: ſepeliẽdo & hmõi. Et vt Paulus qui laborabat manib⁹ ſuis ad ꝓuidendũ ſibi & ſuis: nõ aũt diſcurrẽdo cũ malis ad iniqtatẽ. De qbus Salomon Prouer.j. Pedes eoꝝ ad malũ currũt: & ſic aĩal laborantis laborat ſibi.

De potentia motiua.

Vegetatiua.

Vegetatiua bene vti debet: videlicet cibis & potib⁹ qui deſeruiunt nutritiue & augmentatiue vtẽdo ad neceſſitatẽ nõ voluptatẽ. Nã & Helias carnes comedit: & Dauid aquã male cõcupitã.ſ.de ciſterna Bethleẽ effudit.ſ.nõ bibẽdo. diſt.xij. delitiæ. Venereis aũt actib⁹ qui deſeruiũt generatiue præciſe cũ cõiuge ſua: & nõ aliter ad ꝓlem procreandã: vel debiti redditionẽ nõ ad libidinem explendã. xxxiij.q.iiij. vir cũ ꝓpria. ibi. cũ em̃: cũ gloſ. ſua.

De ſenſitiua.

Cũ ſenſitiua bene qs cõmercat cũ ſenſus exteriores viſum auditũ & alios ſub diſciplina cuſtodit rationis: non eos exercens ad curioſitatẽ vt ille q dixit. Iuga boum emi qnqꝫ: & eo ꝓbare illa. Lu.xiiij.ſ. per curioſitatẽ: paſſiones inſuper appetitus ſenſitiui mortificat a vitijs.

De itellectiua.

Talentũ intellectiui duplicat: cũ quis ipm applicat ad cõſideranda ſpiritualia & diuina ad intelligendũ ſacra eloquia: qa vt dicit diſt. xxxviij. ſicut. Sicut ſtellas cœli nõ extinguit nox: ita mẽtes fideliũ inhęrentes ſacrę ſcripturæ firmamẽto nõ obſcurat mundana iniqtas. Qđ faciebat btã ṽgo Maria cui dixit Symeon. Tuã ipſius aĩam ptrãſibit gladius. Luc.ij. qđ exponit Amb. de gladio ſpũali. qđ ſm apl̃um eſt ṽbum dei qđ in ſcripturis poſitũ valide trãſiuit p animã.i. intellectũ & mentẽ ṽginis cõferẽdo ſcripturas adinuicẽ de deo.

De appetitiua.

Talentum aũt appetitiue auget dum qs affectũ habet ad deũ exẽplo Eſa. di. Aĩa mea deſiderauit te in nocte: ſed & ſpũ meo in præcordijs meis: vel vera amicitia charitatis afficit ad ꝓximũ. Vñ de dauid & Ionatha dr̃.j.Reg.xviij. ꝙ aĩa Ionathæ conglutinata eſt cũ aĩa Dauid.ſ. affectu amicitiæ & charitatis. Diligere em̃ & deſiderare deũ & ſalutem ꝓximi eſt actus voluntatis: & vt paſſiones appetitus ſenſitiui refrenat rõne. Si qs aũt vellet totã iſtam parabolã exponere de bonis nobis a deo traditis. Tũc põt dici ꝙ qnqꝫ talẽta ſunt qnqꝫ genera bonoꝝ circa q̃ verſant operatiões noſtræ: quę oẽs ꝓcedũt a potẽtijs ipſius aĩæ.

Quinqꝫ ſunt bona nobis a deo tradita.

Et primũ talentũ eſt bonũ naturæ datũ ad exercendum. Matt.xx. Quid hic ſtatis tota die ocioſi: ite & vos in vineam meã.i. aĩam ad laborandũ: & figurat per talentum ęneum. Scđm eſt bonũ gratiæ collatum ad augendũ.ij. Coꝝ.vj. Hortamur vos ne in vacuũ gratiã dei recipiatis. Prou.iiij. Iuſtoꝝ ſemita quaſi lux ſplẽdens ꝓcedit & creſcit &c. Et figurat p talentũ aureũ: quia ſicut aurum excedit oĩa metalla: ita gratia oĩa hũana. Tertium eſt bonũ ſcientiæ datum ad docendũ. Matth. vlt. Docete oẽs gentes. Sap.vij. dr̃ de ea. Sine inuidia communico & honeſtatem illius nõ abſcondo. Et figurat per talentum argenteum. De quo pſ. Eloqa dñi eloquia caſta argentum &c. Quartũ eſt bonũ potẽtiæ datũ ad defendẽdũ ſe & alios Eſa.j. Subuenite oppreſſo: iudicate pupillo: defendite viduam. xxiij.q.iij. qui põt obuiare. & in ca. ſequẽ. Et figurat per talentum ferreum: quia ferrum ſua potentia & vigore domat alia metalla efficaciter. Quintum eſt bonum opulentiæ datum ad ſubueniendum. Luc.xj. Quod ſupereſt date eleemoſynã & oĩa munda ſunt vobis. Et figuratur per talẽtum plumbeum. de q̃ Zacha.v. quia plumbum vilius ẽ & graui⁹ alijs metallis: ita temporalia ſunt vilia & grauia. Aliqui vero ex prædictis tantum duo talenta habuerunt: ſcilicet bonũ naturæ & gratiæ: alij tm̃ vnũ.ſ. bonũ naturę nec talis excuſatur ſi nõ exercet. Hæc in Catholicon.

§.VIII. DE ORDINE IPSARVM

De ordine potẽtiarum aĩę adinuicẽ.

potentiarũ adinuicẽ dicit be. Tho.ĩ.j.par.q.lxxvij.art.iiij. ꝙ cũ vna ſit aĩa: potentia aũt plures: ordine ṽo quodã ab vno in multitudinẽ ꝓcedat: neceſſe eſt inter potentias ordinẽ ponere & ſm dependentiã vnius ab altera. Quãtũ ad ordinẽ naturæ ꝓut pfecta naturaliter priora ſunt imperfectis: ſic potẽtię intellectiuę ſunt priores ſenſitiuis. vñ dirigũt eas & imperãt eis. Et ſil'r potẽtiæ ſenſitiuę ſunt priores potẽtijs nutritiuę aĩæ. Scđm ṽo gñationis ordinẽ & temporis ecõuerſo ſe habẽt. Nã potẽtiæ aĩę nutritiuę ſunt priores potẽtijs aĩæ ſenſitiuę ĩ via generationis: & ad eaꝝ actiones corpus præparant. Sil'r etiã de potẽtijs intellectiuis reſpectu ſenſitiuarũ: Cũ aũt potẽtiæ cognoſcant per actus: ſicut actus vni⁹ potẽtiæ cauſat ab alio vt actus phãtaſiæ ab actu ſenſus: ſic vna potẽtia cauſat ab alia: q̃uis enim omnes potentiæ fluunt ſeu ꝓcedũt ab eſſentia aĩæ: ordine tm̃ quodã vt vna ꝓcedat ab aĩa ĩmediate: alia mediãte alia: & hmõi. Et ſi dicat ꝙ potẽtia q̃libet aĩę eſt accidẽs: ſi vna potentia ꝓcederet ab alia: tunc accidẽtis ſubiectũ eſſet accidens: quod eſſe non põt. Rñ. bea. Tho. ꝙ accidẽs p ſe nõ poteſt eſſe ſubiectum accidẽtis: ſed vnũ accidens p prius recipit in ſubſtãtia q̃ aliud: ſicut pri⁹ quãtitas q̃ q̃litas. Et hoc modo dr̃ accidẽs vnũ eſſe ſubiectũ alteri⁹ vt ſupficies coloris inquãtũ ſubſtãtia vno accidẽte mediãte recipit aliud: & ſil'r de potẽtijs animæ. De his aũt quinqꝫ generib⁹ potentiarum q̃uis omnes habeant principum ab aĩa: tñ quedã ſunt quæ ſolũ ſunt in aĩa vt in ſubiecto: vt intellectus & volũtas. Et has neceſſe eſt remanere etiã deſtructo corpore: cũ ſubiectum eaꝝ.i. aĩa remaneat immortalis. Quędã ſunt in coniuncto vt in ſubiecto. ſicut oẽs potentiæ nutritiuę: ſenſitiuę: & motiuę.

De ſubiecto potentiaꝝ.

Et quia deſtructo ſubiecto nõ põt accidens remanere: ideo corrupto cõiuncto.i. hoĩe nõ remanent illę potentiæ actu: ſed tantũ ṽtute ſicut in principio vel radice. Et ſi obijciat ꝙ in lib. de ſpũ & aĩa dr̃: ꝙ aĩa recedit a corpore trahens ſecũ ſenſum: & imaginationẽ: rationẽ: & intellectũ: iraſcibilitatẽ: & cõcupiſcibilitatẽ. Rñ. bea. Tho. ꝙ liber ille non habet auctoritatẽ: vñ qđ ibi ſcriptũ eſt: ea facilitate contẽnit qua probat. Vel põt dici ꝙ aĩa trahat ſecũ has potentias nõ actu: ſed virtute. Si etiã obijciat quia Luc.xvj. fuit dictũ diuiti. Recordare quia recepiſti &c. memoria aũt eſt potentia ſenſitiua. Reſpondet bea. Tho. ꝙ memoria ibi accipitur eo modo quo Aug. ponit memoriã in mente prout.ſ. eſt pars intellectiuę: nõ prout eſt potentia parti⁹ ſenſitiuę.

¶De potentia vegetatiua & ſenſitiua. CA.II.

VEGETATIVA DISTIN-

guitur in tres partes, ſiue potẽtias.ſ. nutritiuum augmẽtatiuũ: & generatiuũ. Vñ in.ij. de aĩa dicit pħs. ꝙ opa hui⁹ aĩæ ſunt generare: alimento vti: & augere. Pro hui⁹ declaratione dicit be. Tho.ĩ.j.par. q.lxxviij.ar.ij. ꝙ vegetatiuũ habet ꝓ obiecto corp⁹ ipm viuẽs p aĩam. Ad qđ triplex opatio aĩæ ẽ neceſſaria. Vna per quã eẽ acqrat & ad h̄ ordinat potentia gñatiua. Alia p quã corp⁹ viuẽs acqrat debitã quãtitatẽ: & ad h̄ ordinat vis augmẽtatiua. Alia p quã corp⁹ viuẽtis ſaluat & in eſſe & in debita quantitate: & ad h̄ ordinat vis nutritiua. Eſt tñ quędã differẽtia attẽdẽda inter has potentias: nã nutritiua & augmẽtatiua habẽt ſuũ effectũ in eo in quo ſunt: qa ipm corpus vnitũ aĩę auget & cõſeruat per vim augmentatiuã & nutritiuã in eadẽ aĩa exiſtẽtẽ. Sed vis generatiua habet effectũ ſuum: nõ in eodẽ corpore: ſed ĩ alio: qa nil eſt gñatiuũ ſuipſius: & ideo vis generatiua appropinquat quodãmõ ad dignitatẽ aĩæ ſenſitiuę: q̃ habet opationẽ in res exteriores: & ſic in his pfectior eſt gñatiua. Eſt em̃ rei pfectę facere alterã qualis eſt ipſa: ei aũt deſeruiũt nutritiua & augmentatiua:

tatiua: augmẽtatiue ṽo nutritiua. Dicit aũt nutritiua deſeruire generatiuę potentię. ſm be. Tho. in.j.par.q. vlti. qa illud qđ eſt cõuerſum p ṽtutẽ nutritiuã ex alimẽto anteqꝫ cõuertat in ſubſtantia mẽbroꝝ accipit a ṽtute generatiua vt ſemẽ. Et hui⁹ ſignũ ponit pħs: qa aĩalia magni corpis q̃ indigẽt multo nutrimẽto ſunt pauci ſeminis ſm quãtitatẽ corpis ſui & pauce generatiõis: vt patet in elephãte. Sil'r hoĩes pingues ſunt pauci ſeminis ꝓpter eãdẽ cãm. Et propter hãc cauſam in pueris nõ eſt ſemen: qa ſupfluũ nutrimẽti in augmẽtũ cõuertit: & ideo nõ pñt gñare: & ſic ſupfluũ alimẽti eſt ſemẽ ſm pħm in li. de gña. aĩaliũ.

Aĩalia magni corporis indigent mł' to nutrimento.

Sciendũ etiã ſm bea. Tho. vbi.ſ. ꝙ alimentũ ex cibo & potu vere conuertit in ſpeciẽ hũanę naturę inquantũ accipit ṽe ſpeciẽ carnis & oſſis: & hmõi partiũ: & h̄ eſt qđ pħs dicit in.ij. de aĩa. ꝙ alimẽtũ nutrit inquãtũ eſt potẽtia caro. Qđ autẽ dñs dicit Mat.xv. Oẽ qđ intrat in os in ventrẽ vadit & in ſeceſſum emittit: nõ ſic intelligendũ eſt ꝙ oẽ.i. totũ qđ intrat in os emittat p ſeceſſum: ſed quia de oĩ cibo aliqd ipurũ p ſeceſſum emittit. Et quia ṽt⁹ oĩs in corpore paſſibili p cõtinuã actionẽ bebilitat: qa hmõi agẽtia etiã patiunt: ideo virtus cõuerſiua alimẽti in naturã corpis aĩalis ĩ principio quidẽ eſt tã fortis vt poſſit cõuertere nõ ſolũ qđ ſufficit ad reſtaurationẽ depditi: ſed etiã ad augmẽtũ. Poſtea ṽo non põt cõuertere: niſi quãtũ ſufficit ad reſtaurationẽ depditi & tũc ceſſat augmẽtũ. Demũ nec h̄ põt: & tũc fit diminutio deinde deficiẽte hac ṽtute totaliter deficit aĩal: ſicut virtus vini cõuertẽtis aquã mixtã paulatim p admixtionẽ aq̃ debilitat vt tãdem totũ fiat aquoſum. vt pħs exẽplificat. Qđ aũt aliq dicũt ꝙ alimentũ nõ cõuertit in ṽtutẽ hũanæ naturę: ſed accipit alimẽtũ vt q̃ddã fomẽtũ.ſ. vt reſiſtat actiõi caloris naturalis: ne cõſumat humidũ naturale: ſicut plũbũ vel ſtannũ adiũgit argẽto ne ɔſumat p ignem. Sed illa materia q̃ ĩ primo homĩe formę hũanę fuit ſubiecta ĩ ſeipa multiplicatur: & h̄ mõ multitudo hũanoꝝ corpoꝝ a corpe primi hoĩs deriuat. Totũ h̄ reprobat be. Tho. ibi p multas rõnes probãs ꝙ vere cõuertit alimẽtũ in naturã hoĩs.

§.I. DE POTENTIA SENSITI-

De qnqꝫ ſenſibus exterioribus.

ua hæc eſt duplex: videlicet exterior: & ĩterior. Exterior dr̃ q̃ habet organa ĩ qbus ẽ affixa exteri⁹ viſibilia. Iſta aũt ſubdiſtinguit in qnqꝫ ſenſus exteriores.ſ. viſum: auditũ: odoratũ: guſtũ: & tactũ: vt ponit pħs in.ij. de aĩa. Pro cui⁹ declaratiõe dicit be. Tho. in.j.par.q.lxxviij.art.iij. ꝙ ratio nũeri & diſtinctiõis exterioꝝ ſenſuũ accipiẽda eſt: ſm id qđ proprie & p ſe ad ſenſum ptinet. Eſt aũt ſenſ⁹ potẽtia paſſiua q̃ nata eſt imutari ab exteriori ſenſibili: exterius ğ immutatiuũ eſt qđ ꝓprie & p ſe a ſenſu pcipit: & ſm ei⁹ diuerſitatẽ potẽtię diſtinguunt. Eſt aũt duplex immutatio. Vna naturalis & alia ſpũalis. Naturalis qdẽ ſm ꝙ forma ĩmutantis recipit in mutato ſm eſſe naturale: ſicut calor in calefacto. Spũalis aũt ſm ꝙ forma immutãtis recipitur in mutato ſm eſſe ſpũale: vt forma coloris in pupilla: q̃ nõ fit p h̄ colorata. Ad opationẽ aũt ſenſus reqrit immutatio ſpũalis: p quã intẽtio formę ſenſibilis fiat in organo ſenſus. Sed in qbuſdã ſenſib⁹ ĩuenit ĩmutatio ſpũalis tantũ: ſicut ĩ viſu. In qbuſdã aũt cũ immutatiõe ſpũali etiã ĩmutatio naturalis. Et h̄ vel ex parte obiecti tm̃: vel etiã ex pte organi. Ex pte aũt obiecti inuenit ĩmutatio naturalis ſm locũ vt in ſono q eſt obiectũ auditus. Nã ſon⁹ ex pcuſſione cauſatur & aeris cõmotione. Scđm alterationẽ vero in odore q eſt obiectum olfactus. Oportet em̃ p calidũ aliq̃ mõ alterari corpus ad h̄ ꝙ ſpiret odorẽ. Ex parte aũt organi eſt ĩmutatio naturalis in tactu & guſtu. Nã & man⁹ tãgens calida caleſcit & lingua humectat p humiditatẽ ſapoꝝ. Organũ ṽo olfact⁹ & audit⁹ nulla naturali ĩmutatiõe immutat in ſentiẽdo niſi p accidẽs. Viſus aũt eſt maxime ſpũalis: quia eſt abſqꝫ aliq̃ ĩmutatiõe naturali orgãi vel obiecti: & pfectior inter oẽs ſenſus & cõmunior. & poſt hunc auditus: deinde olfactus: tactus aũt & guſtus ſunt maxime materiales. Et inde eſt ꝙ alij tres ſenſus non fiunt per medium coniunctũ: ne aliq̃ naturalis tranſmutatio pertingat ad organum: vt accidit in his duobus ſenſib⁹.

duplex eſt imutatio.

Eſt autem triplex ſenſibile obiectũ.ſ. propriũ: cõe: & per accidens. Senſibile ꝓpriũ eſt: qđ primo & p ſe immutat ſenſum: vt color viſum: ſon⁹ auditũ: & hmõi. Senſibile cõe eſt qđ nõ primo & per ſe mouet ſenſum: ſed rõne ſenſibilis qualitatis exiſtentis in eo: vt ſuperficies rõne coloris: & hmõi. Senſibile ṽo per accidẽs eſt qđ nõ facit aliquã diuerſitatẽ in mutatiõe ſenſus.

triplex eſt ſenſibile.

¶De ſingulis quinqꝫ ſenſibus. CA.III.

DE VISIONE CORPORA-

li qũo fiat. Plato & Empedocles opinati ſunt ꝙ mod⁹ vidẽdi fieret extramittẽdo radios ab oculis: nõ intus ſuſcipiẽdo ſicut eſt veritas. Qđ ꝓbabãt hac rõne. Si viſio pficeret ſuſcipiẽdo ĩtus: tũc nõ eẽt neceſſe vt qñ aliqs acute vellet videre: niſi ꝙ aperiret oculos: & quãto magis aperiret: tanto magis videret formam. Sed cõtrariũ apparet: & hoc tenet Ariſt. quia qñ aliqs vult acute videre magis' conſtringit palpebras & arctat oculos ita ꝙ ille conat⁹ deſignat aliqd a ſe eijcere & emittere & nõ recipere. Sed ꝙ iſta opinio ſit falſa & ĩpoſſibilis.ſ. ꝙ viſio fit extramittẽdo: ita ꝙ lux piramidalis egrediat a viſione vt dicunt illi: oſtendit p hoc ꝙ lux nõ põt egredi a viſu niſi q̃tuor modis. Primo quia aut lux erit cõtinuata cũ vidẽte & cũ tota re viſa cõiuncta. Scđo aut lux in viſiõe cõiungit cũ tota re viſa & ſeparat tota a vidente. Tertio aut lux egrediens nõ eſt cõiuncta cũ tota re viſa: ſed cũ aliqua parte ei⁹. Quarto aut lux pficiẽs viſionẽ ſeparat ab vtroqꝫ.ſ. re viſa & vidẽte. Et primũ qdẽ eſſe nõ põt.ſ. ꝙ lux egrediẽs cõtinuet cũ tota re viſa & vidẽte. Hui⁹ ratio eſt: quia cũ videam⁹ aſtra cœli ſequeret ꝙ lux egrediẽs extenderet vſqꝫ ad aſtra cœli: qđ eſt impoſſibile: cũ egredi non ſit niſi corpoꝝ: lux aũt nõ eſt corp⁹. Scđm etiã.ſ. ꝙ tota lux ſeparet a vidẽte & cõiungat cũ re viſa qđ eſſe nõ põt: qa qđ nõ cõtigit videntẽ nõ videt: vñ hoc ſil'e eſſet ac ſi qs ſentiendo tãgat manu abſciſſa. Tertium.ſ. ꝙ lux coniũgat cũ aliq̃ parte rei viſę hoc nõ põt eſſe: qa tũc nulla res videret ſm ſe totã: ſed ꝓ parte q̃ a luce tãgit. Quartũ.ſ. ꝙ lux egrediens nõ continuet nec cũ re viſa nec cũ vidẽte: ſed ab vtroqꝫ ſeparetur: hoc etiã nõ põt eẽ: qa ſi lux nõ cõtinuat cũ vidẽte nõ videbit. Si nõ cõtinuat cũ re viſa: nõ videbit. Sic ergo in vanũ ponit lucẽ egredi a viſu. Ad rationẽ autẽ prædictę opinionis cũ.ſ. dr̃ ꝙ volẽs videre acute nõ aperit oculos: ſed poti⁹ cõſtringit. Reſpõdetur ꝙ hoc nõ fit ꝙ lux exprimatur vel emittat a viſu: ſed potius vt cryſtallinus humor vniat ac virtus viſiua & adiuuet & cõfortet: qa virtus vnita eſt fortior diuiſa. Vñ natura ordinauit cilia eminẽtia & groſſa & nigra vt adiuuẽt viſum: ne cõfundat diſgregatus a lucę vl' lumine exteriori. Cui⁹ ſignum eſt ꝙ cũ aliqs vult videre ſubtil'r & acute obumbrat viſum: vt p vmbrã virtus viſiua cõgregetur. Alber. & Tho. in cõmen. ſup. lib. de anima.

§.I. FIT ERGO VISIO PER RE

ceptionẽ ſm Ariſto. nõ p emiſſionẽ radioꝝ ab oculis. Ad quã viſionẽ corporalẽ neceſſe eſt q̃tuor p ordinẽ ɔcurrere. Et primũ eſt color in obiecto viſus: color aũt mouet dyaphanũ ad ſui ſuſceptionẽ: q motus nõ eſt localis: ſed mot⁹ alterationis q̃ alteratio eſt mot⁹ ad formã q̃ eſt qualitas rei viſę. Vbi ſciendũ ꝙ color in corpore colorato: eſt q̃litas cõpleta in ſuo eſſe naturali: imediate aũt eſt q̃litãs incompleta ſm eſſe rõnale. Scđm qđ reqrit ad viſionẽ eſt dyaphanũ.i. aliqđ corpus pſpicuũ: puta vitrũ aqua vel aer: quia ſi inter viſibile & viſum nõ eſſet mediũ tranſparẽs ſed vacuũ cũ ĩ vacuo nõ poſſit eẽ cõtact⁹: tũc viſibile nõ immutaret: & viſus nõ immutaret. Tertiũ qđ requirit eſt lumẽ: qđ lumẽ eſt neceſſariũ nõ qdẽ ex parte coloris q de ſe eſt viſibilis: ſed ex parte dyaphani. Nã color cum ſit lux obſcura ex admixtione corporis opaci: nõ mouet dyaphanũ pfecte: & in vltima diſpoſitione: ſed lumẽ in vltima diſpoſitiõe facit dyaphanũ receptiuũ coloris. Quartũ qđ requirit eſt potẽtia ſenſitiua ſimul cũ organo. potẽtia enim ſenſitiua eſt principiũ viſiõis: q̃ potẽtia exercet p corpus: & eſt iuxta cerebrũ interi⁹ vbi cõiũgunt duo nerui ex oculis ꝓcedẽtes. Organũ etiã requirit.i. oculus quod nõ debet eſſe igneum neqꝫ aereũ: ſed aqueũ ſm Ariſto. Et hoc rõne pſpicuitatis: nõ ſm ꝙ aqua: perſpicuũ em̃ aqueũ: & magis conſeruat q̃ aer & magis repreſentat. Thom. & Alber. in cõmen. de aĩa.

Quatuor requirunt ad viſionẽ corporalem.

De qnqꝫ ſenſibus corporis. Hi figurantur per qnqꝫ portic⁹ piſcine. de qbus dr̃ Io.v. In his iacebat multitudo magna languentiũ. Aqua piſcinæ ſignificat mollẽ & fluidam carnem circa quam ſunt quinqꝫ ſenſus. Vel meli⁹. Piſcina in qua lauabant oẽs ſacrificãdę & deo offerendę: ꝓpter quod dicebat probatica a probaton hebraice qđ eſt ouis latine: & ſignificat pœnitentiã in qua lauant a ſordib⁹ ſpũalibus aĩarũ oues chriſti. Quinqꝫ porticus circa eã ſunt qnqꝫ ſenſus principia pctõꝝ. In his iacet q infirmus eſt p pctm̃ ge-

Quinqꝫ ſenſus ſunt qnqꝫ porticus.

ſcens in hmõi ſenſationibꝰ & q̄ ſequunt̃ ex eis. Ex his opor
tet exire q vult ſanari & intrare in piſcinā pœnitētiæ: & hoc
poſt motionē aquę ab angelo. i. poſt ꝑdicatoris vel ſacer-
dotis admonitionē: vel angeli inſtigationē: aut dei inſpi-
rationē: virtute aūt crucis q̄ ibi dr̃ fuiſſe tūc abſcōdita ſana
tur vnus tantum. i. q in vnitate fidei & charitatis pœniten
tiā agit: & qui prior. i. q habet ſolicitudinē. i. diligētiā ad h̄
Hi etiā figurantur per q̄nq; reges in terra ꝓmiſſionis quos
cruci affigi præcepit Ioſue. Hi em̄ ſenſus vſurpant ſibi do-
miniū ſuper aīam: ſed chriſtꝰ Ieſus iubet cruce modeſtię &
auſteritatis mortificari vt exponit Orige. ſuper penta. Vñ
chriſtus Luc. xiiij. Qui non accipit crucem ſuam &c.

§. II. IN PORTICV ERGO VI-
ſus iacet multitudo languentiū ſpiritualiter multipliciter:
quia ſicut nobilior ſenſus: ita periculoſior. Et præcipue.
¶ Ex lepra laſciuiæ.
¶ Ex hydropiſi auaritiæ.
¶ Ex cecitate inuidentiæ.

Viſus inducit laſciuiā
Viſus ſi nõ refrenat̃ multū inducit ad laſciuiā & luxuriā.
vñ Threñ. iij. dr̃. Oculus meus depredatus eſt aīam meā in
cūctis filiabus vrbis mee. In huiꝰ exēplū & figurā dina q̄ &
egreſſa eſt de domo vt videret mulieres &c. rapta & viola-
xxxij. q. ta ē a Sychē, Geñ. xxxiiij. vñ Aug. Nec dicatis vos hr̃e aīos
v. c. nec pudicos ſi habeatis oculos impudicos. Quintil'. Oculi ſūt
ſolo. tota luxuria noſtra: hi nos in oīa quotidie vitia præcipitāt
Narrat ideo quoſdā phĩos vt totam cogitationē ad mentis
puritatē cogerent ſibi oculos eruiſſe. & q̄uis non bñfecerīt
tñ cognouerūt quātū malū ſequat̃ ex viſu inordinato vi-
ſus. Quod em̄ chriſtꝰ ait Mat. xviij. Si oculus tuꝰ dexter ſcā
dalizet te erue eū &c. Non intelligitur de materiali extra-
ctiōe qđ ꝓhibet̃ ſed de ſpūali videlicet ꝙ ſi aſpectꝰ alicuiꝰ
rei īducit hoīem ad ruinā: puta fornicationē: debet ſubtra-
here nõ oculū ſed actū. i. non aſpicere. Moral'r aūt oculꝰ dex
ter ē ſtatꝰ ſpeculatiuꝰ & cōtemplatiuꝰ: quē ſi qs videt indu
cere ad ruinā: vel ꝓpter dubia fidei vel ſupbiā & hmõi abu
tendo: debet dimittere & tradere ſe actiuis. Infirmat̃ quis
ex viſu hydropiſi auaritię: ſicut em̄ hydropicus nõ põt ſa-
tiari potu: ſic nec cupidus pecunia. Eccl'i. xiiij. Inſatiabilis
eſt oculus cupidi in parte iniq̄tatis nõ ſatiabit̃ donec con-
ſummat areſaciens aīam ſuā, pſ̃. Tabeſcere feciſti ſicut ara-
neam aīam eiꝰ. ſ. cupidi. i. tu deus permiſiſti deficere & con
ſumi. Sicut aranea ſe euiſcerat faciendo telas ad capiendas
muſcas: ita auarus ad excogitandas malitias & fraudes. A-
ſpectus ergo rerū inducit cupiditatē earū: ſicut Acham vi-
dens regulā aureā & chamydē coccineū furatꝰ eſt ea. Ioſue.
vij. Adauget viſus inuidiā. Videns em̄ aliq̄s ꝓſperitatem
& excellentiā alteriꝰ cui nõ afficit̃: affligitur: inuidet videre
nõ poteſt. Eccl'i. xiiij. Nequā eſt oculꝰ inuidi al's liuidi: &
auertēs faciē deſpicit aīam ſuā. Vñ ſaluator in parabola vi
neæ dixit vni ex murmurantibus. An oculus tuus nequā
eſt: quia ego bonus ſum. Mat. xx. Sic filij Iacob videntes ꝙ
Ioſeph a patre plus alijs amaretur inuidebant ei. & ꝓpter
hoc vendiderunt Hiſmaelitis. Geñ. xxxvij.

§. III. IN PORTICV AVDITVS

Per auditum fiūt mala hæc.
iacet alia multitudo infirmoꝝ ſpūal'r & præcipue inducit.
¶ Iracundiæ feritatem.
¶ Erroris falſitatem.
¶ Mentis vanitatem.
Cū quis em̄ audit q̄ ſibi nõ placent turbat̃. Vnde Phariſęi
auditis verbis chriſti ſcandalizati ſunt: iniuſte tñ. Mat. xv.
Herodes audiens de natiuitate noui regis turbatꝰ eſt. Mat.
ij. Vnde & Chilo vnus de ſeptem ſapientibus mūdi: ne ma
ledicas inquit proximis: audies enim vnde & tu contriſte-
ris. pſ̃. Dñe libera aīam meam a labijs iniq̄s: & a lingua do
loſa: ne. ſ. audiā ea & ex hoc vt ex contumelijs & hmõi ira-
ſcar. Auditus cū indifferēter adhibet̃ inducit multos erro-
res: dū. ſ. credit̃ qđ audit̃ & dr̃ ꝑ partialitatū diſſeminatores
vel detractores. ij. Timo. iiij. Sanam doctrinā non ſuſtine-
bunt: ſed ad ſua deſideria coacerbunt ſibi magiſtros pruriē
tes auribus: & a veritate quidē auditū auertēt: ad fabulas
autem cōuertentur. Eſa. xxx. Loquimini nobis placentia &
audiemus &c. Eua quia audiuit ſerpentē loquentē iniuriā
dei faciliter credidit & ruit. Non ſolum reus eſt qui falſum
de alio profert: ſed etiam is qui aurem cito criminibus præ
bet. xj. q. iij. non ſolum. Inducit vanitatem: quia cum quis
laudari ſe audit inde ſupbit vel gloriat̃: ſicut Herodes Agrip
pa: qui ia libenter audiebat a populo laudes dei ſibi dari: ꝑ-
cuſſus ab angelo fuit: ita vt ſcaturiret corpus eius vermibꝰ
Actuū. xij. Audiendo etiam otioſa & inutilia: mens efficit̃
vana & indeuota tempore orationis & curioſa. Vnde de
Athenienſibus curioſis dicitur: ꝙ ad nihil aliud vacabāt:
niſi vt audirent vel dicerent aliquid noui.

§. IIII. IN PORTICV ODORA-
tus multitudo magna iacet infirmātium ſpiritualiter ꝑ di
uerſa peccata. Quæ mala fiunt per odoratum.
¶ Inuenitur in eo crudelitas.
¶ Exercetur multa guloſitas.
¶ Procuratur carnalis ſuauitas.
Pſ̃. Lõge feciſti. i. permiſiſti fieri notos meos a me: poſue
runt me abominationem ſibi. ſ. ꝓpter infirmitatē paſſam.
Martha etiā dixit chriſto qñ iuſſit tolli lapidē a monumen
to. Dñe iā fetet: quatriduanꝰ em̄ eſt. Io. xj. Et ſic videbat̃ cru
delis germano reſuſcitando: ne naribus ſentiret fetorem.
Multi ꝓpter hoc abominant̃ paupes: & crudeles ſunt pro-
pter ſudores & fetores eoꝝ: nec viſitant infirmos incarcera
tos mortuos: nec recipiunt peregrinos: ſicut diues Lazarū
in domo noluit recipere vlceroſum: q ſepultus eſt in infer-
no: & ꝓpter hmõi crudelitatem dicet̃ multis. Ite maledicti
&c. Multi q̄rūt ſentire varios odores: & ex his inardeſcit vi
tium gulę. Dicit Hiero. ꝙ vultur & aq̄la odorant trāſmari
na cadauera: & ad hmõi eſcā cōgregāt̃ diu volādo: ſic gulo
ſi ſentiētes odorē alicuiꝰ cibi multū diſcurrūt & laborant
ad illū habendū quantūcūq; etiā eſſet immūdū & nociuū.
Vnde & Ioſephus narrat in lib. de bello Iudaico: ꝙ Hiero-
ſolyma obſeſſa a Tito filio Veſpaſiani: q̄dā ſentientes odo
rem carnis aſſatę q diſcurrebāt ꝑ ciuitatē intrauerūt domū
viduę: & inuenerunt filiū eiꝰ præ fame aſſatū: & iā in par-
te comeſtū. Et in figurā prædicta aīalia. ſ. vultur & aq̄la: q̄a
in odore ſequuntur & comedunt cadauera immūda decla
rant̃. Querit̃ a multis odor ꝓpter ipſam delectationē talis
ſenſus: & ſi fieret ad cōfortādū cor in infirmitate non eſſet
malū: iuxta illud. Vnguento & varijs odoribꝰ delectat̃ cor:
& bonis amici conſilijs aīa dulcorat̃. Prouer. xxvij. Sed cū
fit ad voluptē & vanitatē vt alijs redoleat: multū diſplicet
deo: & contra hmõi dicit comminando dñs per Eſaiā. iij. c.
Erit pro ſuaui odore fetor: ꝓ zona funiculus: & ꝓ criſpāti
crine caluitiū &c. Et ibi etiam reprehendunt̃ olfactoriola.

§. V. IN PORTICV GVSTVS IA
cet aliqua multitudo languentium ſpūaliter: nam indu-
cit plura mala per abuſum rationis.
¶ Eſt enim obfuſcatiuus.
¶ Ariditatis inductiuus.
¶ Vitę vtriuſq; deſtructiuus.
Iob. vj. Quæ prius nolebat tāgere aīa mea: nūc præ angu
ſtia cibi mei facti ſunt. i. quæ prius ſcḋm iudiciū rõnis diſpo
ſueram non ſumere cibaria guſtādo: cū anguſtia & remor
ſu cōſciētię indifferēter ſumit etiā ad voluptatē. Guſtus em̄
cū delectat ſenſualitatē: obfuſcat rõnē: vt quaſi videatur re
cte facere quæ ex gulæ ſumit appetitu. Grego. in moral'. In
ipſo eſu dū furtim gula ſurrepit: edenti delectatio permi-
ſcetur. Vnde plærūq; cōtingit vt refectionē corpis quam
ſalutis cauſa cœpimus cauſa voluptatis expleamus. Exem
plum in Noe & Loth guſtu dulcedinis vini ebrijs factis.
Eſt ariditatis mētalis inductiuus. Sicut em̄ guſtata ſuauita
te ſpūs: deſipit oīs caro ſcḋm Berñ. Ita econuerſo guſtata ſua Nume. xxj.
uitate cibi ex gula: deſipiūt ſpūalia. pſ̃. Omnē eſcā abomi
nata eſt anima illorum. Vñ dicebāt. Aīa noſtra nau. ſu. ci.
iſto leui. ſ. mannę qđ ſignificat ſpūalia. Deſtruit vitā cor-
poralem & ſpūalē guſtus immoderate vſus. Eccl'i. xxxvij.
ꝓpter crapulā multi perierūt: mēte & corpe. Hinc & Chry
ſo. Exceſſus ciboꝝ cōſumit & cōputreſcere facit corpus hu
manū: & macerat egritudine diuturna: & tūc eū morte cru
deli cōſumit. de cōſe. di. v. nihil. ij. Ad idē Innocē. in libr. de
miſeria hoīs dicit. Tā eſt breuis gulæ voluptas: vt ſpatio
loci vix ſit quatuor digitoꝝ. Spatio tp̄is vix ſit q̄tuor mo-
mentoꝝ. Et dū auiditas neſcit modū: & voracitas excedit
mēſurā: grauat̃ ſtomachus: turbant̃ ſenſus corporis: quaſi
equi ſine rõne currentes: aīę v̄o aurigę nõ retinēt frena &c.
Loquit̃ ibi de guſtu. Tā multa aīalia capiuntur ad mortē ꝑ
guſtum: vt piſces hamo adeſcato: aues: mures & hmõi.

§. VI. IN PORTICV TACTVS

Per tactū fiūt
multitudo

Triplicia mala.
multitudo etiā iacet infirmoꝝ. Et licet ſit hic ſenſus per to-
tum corpus præcipue: viget tamen in manibus.
¶ Eſt luxurię perpetratiuus.
¶ Eſt iniuriæ illatiuus.
¶ Eſt ſubſtantiæ ablatiuus.
Leuit. v. Aīa q̄ tetigerit aliq̄d immūdū rea eſt. Qui tetige
rit picem inq̄nabit̃ ab ea. Eccl'i. xiij. Qui ingredit̃ ad vxorē
ꝓximi ſui nõ erit mūdus cū tetigerit eā. j. Coꝝ. vij. Bonum
eſt hoī mulierem nõ tāgere. Eſt aūt valde periculoſus oīs
tactus ex libidine: & mortiferꝰ extra mr̄imoniū. Per manꝰ
em̄ in q̄bꝰ maxīe viget tactꝰ ledit̃: ꝓximus verbērādo: vulne
rādo: occidēdo & hmõi: vñ dñs per pſ̃. ciiij. Nolite tangere
chriſtos meos. i. inūctos. Oēs chriſticolę ſunt ī baptiſmo &
cōfirmatiōe inūcti: ꝑcipue tñ ſacerdotes. Zach. ij. Qui teti
gerit vos. ſ. iniuriando tāgit pupillam oculi mei. Vnde q̄-
dā mulier pediſſequa impatricis arrianę: q̄a tetigit Ambr.
ꝑ veſtē temere dicēs: vt deſcenderet de ſede ſua: q̄ citiſſime
mortua eſt. Per manus aūt fiūt furta: rapinæ: & multa ma-
la opa inutilia. vñ Eſa. j. dr̃. Manꝰ vr̃æ plenę ſunt ſanguīe.
Eſa. lij. Recedite & inde exite: pollutū nolite tangere. ſ. fa-
ciēdo aliq̄d illicitū. Si q̄s ḡ aliqua harū īfirmitatū grauat̃:
deſcendat in piſcinā pniæ: & virtute crucis ſaluabit̃. Vñ in
figurā chriſtus in cruce q̄nq; vulnera ſuſtinuit magna. ſ. in
manibus & pedibus & latere: vt. ſ. vulnera nr̄a q̄ ꝯximꝰ ex
quinq; ſenſibꝰ ſanaret: & ipſos ſenſus exēplo & meditatio
ne cruce mortificemꝰ. ad Gal'. v. Qui ſunt chriſti carnē ſuā
crucifixerūt cū vitijs & ꝯcupiſcētijs. Propterea aīæ dr̃ Cañ.
ij. Veni colūba mea in foraminibꝰ petrę ꝑ meditationē pla
gaꝝ manuū & pedū. In cauerna maceriæ. i. plaga lateris.

§. VII. DE QVINQVE SENSIBVS
ſpūalibꝰ q̄bus ſentit̃ deꝰ dū q̄s bñ cuſtodit ſenſus exterio-
Aīa cōparatur hieroſolymę.
res. Pro cuius declaratione ſciendū ꝙ aīa noſtra figurat̃ ꝑ
Hieroſolymā ſcḋm doct. Dedi te: ait dñs Hiere. j. in ciuitatē
munitā: te. i. aīam tuā. Ad munitionem ciuitatis vltra ar-
ma virtutū & victualia ſacroꝝ eloquioꝝ q̄bus aīa paſcitur
requirit̃ & cuſtodia diligēs portarū. Vñ dñs Deutero. iiij.
Cuſtodi temetip̄m: quātum. ſ. ad ſenſus exteriores: & aīam
Hier. ix tuā. ſ. quantū ad cogitationes interiores ſolicite. Mors em̄
inquit ꝓpheta: ingreſſa eſt ꝑ feneſtras noſtras. Nec ſuffice
ret cuſtodia propria: niſi adiungatur gratiæ dei cuſtodia.
Quod pſ̃. intelligens orabat dicens. Cuſtodiat animā tuā
dñs: dñs cuſtodiat introitū tuū. i. ſenſationes exteriores: q̄-
bus ſimilitudines rerū ingrediuntur ad animā: & exitum.
i. interiores affectiones: quibꝰ aīa quaſi egreditur ad appe-
titum rerū. Matth. xv. Ex corde enim exeunt cogitationes
De ſex portis hierl'm ſpūal'r.
male &c. Dicit̃ aūt Hieroſolyma fuiſſe ſex portis munita:
vt elici põt ex libro Neemiæ: quæ ſignāt ſex portas aīæ. ſ.
ſenſum. Nā cū in lingua & palato nõ ſolū ſit guſtus. ſed ēt
locutio per quam multa & bona & mala īgrediunt̃ ad ani
mam: ideo ipſa loquela ponat̃ pro ſexta porta. Prima igi-
tur porta Hieruſalē dicebatur porta fontis Siloe: quia ꝓpe
erat ibi fons Siloe: vbi illuminatus eſt cęcus. Ioan. ix. Et ſi
gnat viſum. Cuſtodienda eſt cōtinue porta oculoꝝ ſicut fa
ciebat Iob dicēs. Pepigi fœdus cum oculis meis: vt ne co-
Iob. 31. gitarē quidē de virgine. Auerte oculos meos: ait pſ̃. ne vi-
deāt vanitatē. ſ. mulierum ſicut videns Berſabeam concu
piuit. Clauſo autem iſto oſtio orat quis vere patrē ſuū i'ab
ſcōdito. Matth. vj. vt dicere valeat cum Iacob. Gene. xxxij.
Vidi dñm facie ad faciē: & ſalua facta eſt aīa mea. Aperitur
em̄ tunc oculus mētis ꝑ contemplationē: Sic Saulꝰ cū cęca
tus fuit exterius: tunc Ieſum videbat. dicit Augu. qñ cętera
nõ videbat: ideo ſcti cōiter clauſis ſenſibꝰ habēt viſiones
dei. Scḋa porta Hierl'm dicebat̃ porta vallis: quia in valle
erat vel in vallē ducebat. Et ſignat portā diſciplinę: id eſt
auditus q deſeruit acq̄ſitioni doctrinę: in valle tñ humilia
tionis: humil'r. ſ. ſuſcipiēdo doctrinā. Et hæc cuſtodienda ē
nõ audiēdo detractiōes vel nociua alia: ſicut Eua audiuit
ſerpentem in dei iniuriā. Vñ Eccl'i. xxviij. Sepi aures tuas
ſpinis. Hoc clauſo carnis oſtio aperit̃ oſtium ſpūs: auditus
aīæ: quo intelligunt̃ diuinæ locutiones & inſpiratiōes pſ̃.
Audiā q̄d loquat̃ in me dñs deus. Cañ. v. Anima mea liq̄-
facta eſt: vt dilectus locutꝰ eſt. i. oī tarditate & frigiditate de
poſita ſecuta eſt diuinas inſpirationes cū magno deſiderio.
pſ. In auditu auris obediuit mihi. Vt Abraā in oībꝰ. Ter-
tia dicebat̃ ſterq̄linij porta: quia per eā ſtercora eijciebant̃:
& ſignat nares in q̄bꝰ eſt odoratus: vñ egrediuntur immū
ditiæ cerebri: & ſentiunt̃ fetores. Et hæc claudēda eſt rebus
mundanis. Nõ em̄ deus floribus & aromatibꝰ odorē dedit
ad vtendū voluptuoſe: ſed neceſſarie: & vt ex hoc aſſurga
mus ad bonitatē eius cognoſcendā. Sētit̃ aūt odor ſpūalis
ab eo q ſenſus mortificat in v̄itate ꝑ odoratū ſpūs: q eſt di
ſcretio boni & mali: ſicut inter odorem & fetorē. Nā ſpūa-
lia cōfortāt: vitia cōturbāt. Naſus tuꝰ: dr̃ de aīa Cañ. vij. ſi-
cut turris. i. diſcretio q̄ ē ita alta vt a lõge cognoſcat occul-
tas inſidias vitioꝝ. & Cañ. j. In odore vnguētoꝝ tuoꝝ cur
rimꝰ: inq̄t aīa ad ſpõſum ſuū chriſtū. i. in ſuauitate exēploꝝ
tuę vitæ. Quarta erat porta vetꝰ: q̄ ſic dicebat̃ quaſi a prin
cipio facta & prior alijs. Et ſignat guſtū q a pricipio fuit re
gulatꝰ priꝰ alijs: dū ꝓhibitus fuit guſtꝰ arboris ſcię boni &
mali: & alioꝝ conceſſus. Hūc oportet cuſtodire: q̄a q̄ cuſto Pu. xxj.
dit os ſuū. ſ. a guſtādo ſcḋm rõnē & nõ ſcḋm ſenſualitatē cuſto
dit ab anguſtijs aīam ſuā. Et tūc guſtat̃ ꝑ internā delectatio
nem & gaudiū. Vñ pſ̃. Guſtate & vi. q. ſua. eſt dñs. Dulcis
eſt deus in orõne: dulcior in mortificatiōe: dulciſſimꝰ cōtē
platiōe: ait Baſiliꝰ. Quinta erat porta piſciū: q̄a inde appor
tabant̃ piſces. Et ſignat tactū: q̄a ſicut piſcis gaudet in aqua
ita tactꝰ in mollitie. Hūc oportet claudere: non ſolum a ve
nereis actibꝰ tactibꝰ & hmõi: ſed ēt ab oībus illicitis. Eſa.
xxxiij. Btūs q excutit manus ſuas ab oī munere. ſ. a lingua: Amplexus ſpiritalis aīę
ab obſeq̄o: & pecunia. j. q. j. ſunt nõnulli. In manibꝰ ꝑcipue
eſt tactꝰ. Quidā cōtactus ſpūalis & amplexꝰ eſt aīę ad ip̄m
deū ꝑ ſyncerū & feruidū affectū. Vñ aīa Canti. ij. Dextera il
lius amplexabit̃ me. Et de muliere ſanata ex cōtactu fim-
brię veſtimentoꝝ chriſti dixit ipſe. Tetigit me aliq̄s. Mat.
ix. Mar. v. Lu. viij. Tetigerat ip̄a ꝑ deuotā affectionem: tan
git etiam eius veſtimēta q̄ eū imitat̃. Sexta porta dicebatur
porta gregis: quia ibi accubabant pecudes. Et ſignat portā
locutionis: vbi multę locutiones beſtiales q̄eſcūt & vitia.
Cū ergo cuſtodiunt̃ bene hæ portę Hierl'm: intrat Ieſus in
ipſam ꝑ ſenſus ſpūales. ſ. viſum cōtēplatiōis: auditum exe
cutiōis diuinarum inſpirationū: odoratum diſcretionis &
ſctē imitationis: guſtum dulcis exultationis: tactū feruētis
dilectionis: os diuinæ laudatiōis. Et in ipſo ingreſſu mirā
tur interiores potētię ſeu affectus. In cuiꝰ figurā dr̃ Matth.
xxj. Cum introiſſet Ieſus Hieroſolymam: cōmota eſt vni-
uerſa ciuitas di. Qualis eſt hic? Sed cū male cuſtodiuntur
ſenſus eijcitur chriſtꝰ ſeu egredit̃ iuxta illud. Egreſſus eſt Ie
ſus &c. & tunc intrat diabolus. Vnde Hier. Si ſuſceperimꝰ
chriſtū in hoſpitio pectoris noſtri: ilico fugamus diabolū:
& ſi peccauerimus & ꝑ peccati ianuā ingreſſus fuerit dia-
bolus: ꝓtinus chriſtus recedit. de pœn. di. ij. ſi em̄ inquit.

¶ De locutione & multiplici vitio eius. CA. IIII.

QVIA MEMBRVM LINGVE
deſeruit nõ ſolū ſenſui guſtus: ſed etiā locutiōi.
Ideo nūc agēdū eſt de locutiōe. Et de hac dicit ſa- Prouer. xviij.
piens ꝙ mors & vita. ſ. aīę & corpis in manibꝰ
lingue ſunt. i. in poteſtate ſeu vſu locutionis. Nā ſi q̄s ma-
le vtat̃: inde mors ei ſequit̃ animæ: ſicut patet in Petro cū Io. xviij
ore chriſtū negauit: qui ex hoc mortē animæ incurrit. Et in Le. xiiij.
quodā de pp̄lo Iudeoꝝ q̄ in deſerto chriſtū blaſphemauit
lingua ſua: & ob h̄ lapidatꝰ ē. Vita aūt ex lingua ꝓcedit aīę
& corporis: ſi quis bene vtat̃: qđ patet in publicano q di.
Deꝰ ꝓpitiꝰ eſto mihi pctōri: cū humilitate iuſtificatꝰ eſt: & Lu. xviij
chriſto dicēte verbo ſuo. Lazare veni foras corā oībus viui Io. xj.
ficatꝰ eſt. Prīo igit̃ oſtēdet̃ q̄ño bene q̄s ea vti debet. Scḋo
q̄ño q̄s male vtat̃: & quot mala inde ꝓueniāt. Et ꝓ primo
ſumat̃ ad declarationē huiꝰ verbū Pſ̃. dicētis. Laudationē
dñi loquet̃ os meū: & benedicat oīs caro noī ſcto eius in ſę-
culū & in ſcl'm ſcl'i. Vbi notant̃ tria gn̄a locutionū bonaꝝ.
¶ Prima ſcḋm naturā: ibi. Laudationē dñi.
¶ Scḋa ſcḋm gratiā: ibi. & benedicat oīs caro.
¶ Tertia ſcḋm gloriā: ibi. & in ſæculū ſcl'i.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM
eſt cōſiderādū ꝙ īter oīa aīalia ſolū hoī cōceſſa eſt loquela De locutione naturali.
natural'r. Nā & ſi aſina Balaā aliq̄n locuta eſt: illud fuit per
ſpāle miraculū nõ ꝑ naturā: ſed nec v̄ba ſua ipſa intellexit.
Ex quo igit̃ creaturę rationali eſt cōceſſa lingua loquax: ra
tionabil'r ea vti debet: nõ beſtialiter. Et hoc etiā oñdit ipſa
diſpoſitio naturalis oris & linguę. Et hoc eſt qđ dicit pſ̃.
Laudationē dñi loquet̃ os meū. i. diſpoſitio oris mei bene
cōſiderata: docebit me recte loqui ſcḋm rõnē: & ſic ꝯſequen
ter deū laudare. Vñ & de quodā muto a chriſto ſanato dr̃
ꝙ loquebat̃ recte. Mar. vij. Et de quodā alio ꝙ locutus eſt

..atus.Luc.xj.Circa diſpoſitionē aūt oris & linguę q̄tuor cōſiderabimꝰ:videlicet eiꝰ finalē cām:materiā:formam:& circūſtātiā.Quantū ad primum cā finalis ꝓpter quam linguę nr̄ę data eſt locutio:eſt vt homo ꝑ eam manifeſtet cor ſuū & cogitationes ſecretas:q̄ al's ab hoīe ſciri nō poſſent. Vn̄ dicit ph̄s ꝙ ea q̄ ſunt in voce:ſunt notę earū q̄ ſunt in aīa paſſionū.Hoc ergo eſt primū qd' docet te naturaliter os tuū ſeu lingua:vt.ſ.loquaris quæ habes in corde & nō cōtrariū.Caueas ne lingua tua ſit ſerpētia:q̄ triſulcata ſeu triplex dr̄:nō ꝙ habeat tres lı̄guas:ſed qa ita velociter mouet vt videaꝛ hr̄e tres linguas.Hac triplici lı̄gua vſus eſt antiquus ſerpens cū locutꝰ ē primę mulieri.Nā & falſum dixit & decipē intēdebat:& v̄bū ſuum colore veritatis & vtilitatis operuit.Ne igiꝛ ei ſimiliſſias:vide ne falſum loq̄ris:nec ꝑ mēdaciū decipere intēdas. Nec duplici aut ſophiſtico vtaris ſermone:ſed ſicut vnā linguā tm̄ nō duas dedit tibi dn̄s ad manifeſtandū interiorē cōceptū:ita vera & ſimpl'r loq̄ris.

Quare data ſit hoī lingua.

De materia ipſius linguę.

Nam de loquētibus doloſe dicit pſ̄. Linguis ſuis doloſe agebant:iudica illos deus.i.cōdēna.Quatum ad ſcd'm videlicet materiā linguę:nota ꝙ ipſa lingua eſt carnea:nō oſſea:& inde multū ductilis & volubilis hincinde per os:vt ex hoc intelligas te in locutione tua nō eſſe durū & ptinacem: ſed ductilē ad retractandū ſi qd male dixiſti:ad petendū veniā ſi aliū offendiſti:& nō ꝓteruū & durū ad defendēdū tuā opinionē.Vn̄ & Aug.dicit.Magne ſapiētię ē hominē reuocare qd' male locutꝰ eſt.xxij.q.iiij.magne ſapientię.Eſt etiā ipſa lingua mollis & delicata nō aſpa:& hoc te docet vt locutio tua ſit benigna:hūana:nō aſpera & dura. Vn̄ dicit ſpōſus de ſpōſa ſua.ſ.aīa in Cā̄.Mel & lac ſub lingua tua.Mel ſcilicet ſuauis locutionis & lac refrigeratiōis.

Canti. iiij.

Et hoc niſi oporteat aliq̄n aſpere loq̄ in correptione ſubditoꝝ.Vn̄ apl's ad Tytū.Increpa eos dure.Eſt ipſa lingua q̄ſi ſemp madefacta & mollis:& hoc vel ex ſaliua ꝓcedente a ſtomacho:vel a phlegmate ex capite deſcēdēte:vel ex putredine in pectore cōgregata:ad ſignificādū ꝙ locutio tua debet eſſe:vel de verbis diuinis tāq̄ ex cibis ſpūalibꝰ acceptis ex ſacra ſcriptura & retētis in ſtomacho memorię.Vel de opprobrijs & paſſionibꝰ chriſti q̄ eſt caput nr̄m.Vel de pctīs tuis ꝓprijs tanq̄ ſaliuę in pectore volūtatis aggregatis.iuxta illud Prouerb.xviij.Iuſtus prior accuſator eſt ſui. Qd' etiā faciebat apl's dicēs.j.ad Ti.j.Qui prius blaſphemus fui & pſ̄ecutor & cōtumelioſus.Quantum ad tertiū.ſ. formā.Notādū ꝙ lingua eſt longa & lata & groſſa:ſed magis longa q̄ lata:& magis lata q̄ groſſa:vt itelligas ꝙ recte potes loq̄ vel de lōgitudine pſeuerātię in bono:vel de latitudine mutationis ſtatꝰ ſpūalis:vel de ſubtilitate ſciētię diuinæ vel humanę.Iſtud vltimū nō frequēter exercēdū & ſi bonū ſit:ſed vt dr̄ Iaco.j.Si qs veſtrū indiget ſapientia poſtulet a deo.Potiꝰ lingua in ſe ſubtilis eſt ingroſſando:ſicut naturalr' fit q̄n linguā qs retorq̄t:ſicut faciebat apl'us.j.ad Coꝝ.iij.di.Nō potui vobis loq̄ ſpūalia:ſed carnalia.i. groſſa & materialia tāq̄ paruulis in chriſto lac potū vobis dedi.De mutatione aūt ſtatꝰ hoīs nō de facili loquēdū:niſi cū qs intelligit vocationē a deo eſſe:ſed ad pſeuerandū in bono pmaxie debet eē locutio:ſicut apl'us faciebat.j.Coꝝ.vij.vnuſq̄ſq̄ ī ea vocatione qua vocatꝰ eſt pmaneat.Eſt et attendendū ꝙ lingua deſup eſt lōgior q̄ ſubtus:vbi quodāmō ligata eſt:nō aūt ex parte ſupiori:ad innuendum ꝙ locutio de inferioribꝰ ſiue terrenis debet eē breuis:de ſupnis v̄o ꝓlixa.Qd' ſeruauit ꝓptime v̄go gl'ioſiſſima breuiſſime loquēs de terrenis et neceſſarijs:vt illd' Io.ij.Vinū nō habēt:ſed copioſe de diuīs:vt illd'.Magnificat &c.Lu.j.Quantū ad quartum.ſ.circūſtātiā cōſidera diligēter quot muris ſit circūquaq̄ lingua clauſa & circūdata:vt hic eliciās nō de facili & indifferenter eſſe loquēdū.Nō tn̄ ex omi parte clauſa eſt:ſed habet apturā oris:& ſi cū clauſura dētiū vel labioꝝ:qa etiā rephēſibile eſſet ſemp tacere:ꝓpter qd' dicit Eſa.vj.Ve mihi qa tacui.Sed priꝰ frangenda ſunt v̄ba dentibꝰ examinationis.Et hoc eſt qd' dicit Calliſtus papa. Pōderet vnuſq̄ſq̄ ſermones ſuos:& qd' ſibi nō vult loq̄ alteri ne loquaꝛ.diſt.l.pōderet.Poſita eſt etiā lingua in ore tāq̄ in quodā furno igneo:qa totū eſt rubeū:& ſub oculis & naribꝰ:vt ſcias locutionē eē debere charitatiuā & diſcretā.Vn̄ apl's.Sermo veſter ſit ſale conditꝰ:& vt videat quis quibꝰ loquaꝛ.Et ſic laudationē dn̄i loqueꝛ os meum iſtis obſeruatis:cū em̄ qs ſic bn̄ loquiꝛ deū laudat exemplo pſ̄.

De forma linguę.

Lingua q̄re clauditꝛ ꝑ dētes & ꝑ labia.

Col.iiij

§.II. SECVNDO EX AVCTORITATE

tate pſ̄.innuiꝛ locutio ſc̄m grām:cū dicit.Et bn̄dicat oīs caro nomini ſc̄tō eius:oīs caro.i.oīs hō.Omis etiam caro dici poteſt omne animal:& nō ſolū oīe animal:ſed & oīs creatura benedicit deo modo ſuo.Ad qd' etiā faciendū inuitabāt tres pueri:Ananias:Azarias:& Miſael:oēm creaturam in fornace ignis pōſiti:ſed ſine leſione dicētes. Benedicite oīa opa dn̄i dn̄o.Dan̄.iij.Quadruplici autem v̄bo oīs caro & oīs creatura benedicit deū:& ſuo exēplo nos omnem carnem.i.omnem hominem ad benedicendum inducit.

quadruplex v̄bū bn̄dictiōis

¶Et primum verbum eſt.Regratiemur.

¶Secundum.Faciamus.

¶Tertium.Proficiamus.

¶Quartum.Nos non ſumus vel non ſtamus.

Quantū ad primū regratiaꝛ qs ſuū bn̄factorē:q̄n & ipm̄ laudat:& de eo qd' conceſſit q̄etaꝛ nō aliud q̄rens:etiā cū ei ſeruit:ſic oīs caro & creatura q̄cūq̄ deū bn̄dicit & regratiatur.Laudat em̄ ex ſua virtute & pulchritudine creatura ſuū creatorem:ſicut vulgariter dr̄ ꝙ opus laudat factorem:ſc̄m quem intellectū dicebat pſ̄.Laudēt eū cœli & terra mare & oīa q̄ in eis ſunt.Cōtētanꝛ aūt ſingula ita de eſſe ſuo & cōditione ꝙ nō deſiderāt:nec q̄rūt ī alia trāſmutari.Et id qd' deus īpoſuit in hoc ei indefectibil'r ſeruiūt & obediunt.iuxta illud pſ̄.Præceptum poſuit.ſ.eis:& nō pręteribit.Ex quo igiꝛ oīs creatura benedicit deo regratiando:erubeſcat miſer homo nō regratiari deo.qui ſup oēs exaltatus eſt ab eo.O quanta īgratitudo reperitur in hoīe:q̄ nec deū laudat nec deo regratiaꝛ eū laudādo:nec cōtentaꝛ de ſtatu ſuo:tan q̄ minus debito receperit a deo ſuo vilificās beneficium receptum:nec obſeruās eiꝰ p̄ceptū.Exēplo igiꝛ vniuerſę creaturę regratieꝛ ore:ex quo locutio ei conceſſa eſt noī ſancto dei in ſcl'm.iuxta illud qd' ait apl's.In oībus gratias agite.

Oīs creatura benedicit deo regratiādo ſibi.

Scd'm verbū creaturę eſt faciamꝰ.Nulla em̄ creatura reperitur otioſa:ſicut nulla reperitur abſq̄ forma ſubſtantiali:forma em̄ quæ dat eſſe rei:dat ei & operari.Vnde & cōmentator dicit:ꝙ qui aufert opationes a rebus aufert eſſentias rerū.Facit aūt vnaquęq̄ ſemp qd' ſibi cōgruit:ſed & hoīem qui primꝰ creatus eſt poſuit in paradiſo voluptatis:vt operaretur illud Gen̄.ij.Sed natura vitiata ꝑ pctm̄:ita iners & otioſa effecta eſt:vt maiorē tpis partē ſibi conceſſi ad operandū amittat ſemp tp̄s expectans ad operandū ex deſidia. Vn̄ pſ̄.Tp̄s faciēdi dn̄e.i.ꝓpter tp̄s qd' expectant faciendi diſſipauerūt.ſ.hoīes legē tuā nō faciēdo qd' debēt.Cū igiꝛ oīs caro ſeu creatura bn̄dicat dn̄m operando qd' ſibi cōuenit:& in hoc oſtēdit v̄tutē ſuā:nā terra fructificat:cœlū illuminat:aqua purgat:aer adiuuat diuerſis modis.Benedicat & hō deū ſuū:& ore benę loquēdo:& ope faciēdo qd' dicit.

Creaturæ bn̄dicūt deo faciēdo

Tertiū verbū eſt proficiamꝰ.Naſciꝛ em̄ omne animal paruum:ſed paulatim creſcit quouſq̄ ꝑueniat ad debitam ſtaturā ſeu magnitudinē.Sic etiā plātę q̄rūt & ſui conſeruationē:nā oīe aīal (vt dicit Boetiꝰ & Cicē.in.j.officioꝝ) vitā tueri laborat:vt patet ad ſenſum.Sic & hō quęrat nō ſolū ſui cōſeruationē in eſſe ſpūali:ꝑ locutionē cōfitēdo pctā ſua:& inquirēdo ea q̄ cōferūt ad ſalutē.Sed etiā & ꝓficiat de die in diē.Sicut ex valde paruo cū naſciꝛ corpaliter creſcit in magnū:ita & ſpūal'r cū apl'o:quæ retro ſunt oblitus ad brauiū ſequaꝛ ſupnę vocatiōis in anteriora ſe extēdens.

Creaturæ bn̄dicūt deo ꝓficiendo.

Ad ph̄.iij.

Quartū v̄bū creaturæ eſt.Nos nō ſumus.Ex nihilo enim fecit ea deꝰ & hoīm genus.vt dr̄.ij.Mach̄.vij.Et ſicut ex nihilo ſunt ad nihilū tēdūt:& ex ſua cōtinua mutabilitate ſe nō eſſe oſtēdūt.Solꝰ deꝰ v̄e eſt q̄ immutabilis eſt.Humilietur igitur oīs caro.i.oīs hō:& mētali verbo & vocali fatendo ſe nihil eſſe ex ſe:ſed totū ex deo depēdere.Qd' intellexit glorioſus baptiſta cū interrogatꝰ qd eēt:rn̄dit ſe vocem eē. Vox aūt eo ipſo quo ꝓfertur ad nihil laꝛ.Nō ḡ ſe hō bn̄dicat aliquid de ſe eſtimando cum nihil ſit.Sed bn̄dicat nomini ſc̄to dei a quo eſt:& qui ſemp eſt in ſcl'm.i.in vita pręſenti.

§.III. QVANTVM AD TERTIVM

principale eſt ſciendū ꝙ locutio gl'ię erit diſſimilis a locutione vitæ pn̄tis:ꝓpter qd' dicit apl'us.j.ad Coꝝ.xiij.Linguę ceſſabūt.ſ.cuiuſmodi hic ſunt:qa nec erit ibi varietas idiomatū:nec multiplicitas docentiū:nec modus iſte verboꝝ:cū ibi non ſit aer ex cuius repercuſſiōe formamꝰ locutiones:erit tn̄ ibi locutio ī tali ſtatu q̄ appellaꝛ ſcl'm ſcl'i.i. ſcl'm futurū ſequēs ad p̄ſens.Et ſcl'm q̄dē dr̄ ætas.l.annoꝝ q̄ eſt numerꝰ ſignās quietē & oīmodā libertatē. Et hic eſt ſtatus patrię ad quē ꝑueniꝛ ex prima & ſcd'a locutione prędicta.Ibi autem eſt quadruplex locutio benedicta.Prima eſt admirationis

de locutōe gloriæ.

quadruplex locutio beatorum.

eſt admirationis & reuerētię:quā dicunt ſancti cum angelis mēte.Sctūs ſctūs ſctūs dominus deꝰ ſabaoth.Eſa.vj.Secunda eſt appetitionis reſurgētiæ.Clamāt enim aīæ interfectorum propter deum dicētes.Apocal'.vj.vſq̄ quo dn̄e ſanctus & verus nō iudicas & nō vindicas ſanguinē nr̄m. In qua locutione:vt dicit Grego.in moral'.nō eſt credēdū eos vindictā petere de inimicis ſuis:cū ſint in pfectiſſima charitate.Sed locutio illa eſt affectus intenſus quē hn̄t de finali iudicio:& ꝯiter ſuoꝝ corpoꝝ rehabitione:qd' tn̄ deſideriū quietaꝛ:& ex magnitudine gloriæ aīæ:quā iā receperūt:& ex certitudine rehabitiōis ipoꝝ corpoꝝ tpe deo bn̄placito:& multiplicatione ſaluādoꝝ:q̄ interim ꝓcuraꝛ. Vnde ibidem dr̄ ꝙ datę ſunt illis ſingulę ſtolę albæ.i.gl'ia aīarū:& dictū ē illis ꝙ quieſcerēt adhuc modicū donec impleaꝛ numerꝰ fratrū eoꝝ.Tertia eſt manifeſtatio cogitationis ſeu cognitionis occultę.Manifeſtat em̄ angelus vel ſanctus alter alteri ſuos conceptus ꝓut vult.Et ſic dicunꝛ ad īuicē loqui:ſicut in lib.Zacha.legiꝛ.Quarta locutio eſt recognitiōis bn̄ficentiæ.de qua dr̄ Apo.vij.ꝙ ſeniores ante thronū dei & agni tollentes coronas de capitibꝰ ſuis:ponebant ad pedes eius dicentes.Bn̄dictio & claritas & ſapiētia & gr̄arū actio:honor & virtus & fortitudo deo nr̄o in ſæcula ſcl'oꝝ.i.de his bonis nobis collatis gr̄as tibi agimus.Et nūc quidē tm̄ mēte gr̄as agūt & bn̄dicūt:reſuſcitatis v̄o corporibꝰ ſuis credēdū eſt ꝙ etiā ore laudabūt.Vn̄ & Tobiæ. xiij.ca.dr̄ de ſupna Hierl'm.Per oēs vicos eius cantabitur alleluia:qd' interpretatur laudate dn̄m oēs.& Eſa.lj.dr̄ de ipſa ſupna Hierl'm:ꝙ gaudiū & lętitia inuenieꝛ in ea:gaudiū.ſ.quo ad corpꝰ:lętitia quo ad aīam:gr̄arū actio & vox laudis.Dr̄ aūt a q̄buſdā ꝙ locutio illa corpalis quæ inſenſibilis erit & ſuauiſſima ad vnum idioma reduceꝛ:qd' primū fuit in mūdo:& h̄ idioma Iudei dicunt fuiſſe hebraicū quāuis certitudinal'r ſciri non poſſit.Nec ibi opꝰ erit docēre:qa vt dicit dn̄s ꝑ Hiere.Oēs ſciēt me a maiori vſq̄ ad minimū.Vt ergo valeat qs ꝑuenire ad hāc locutionem iocūdiſſimā & pfectiſſimam:vtaꝛ bn̄ in pn̄ti lingua naturæ & gr̄æ:& ſic ex v̄bis iuſtificaberis:ait ſaluator.Matth̄.xij.

Angeli quō dicunꝛ ad inuicē loqui.

§.IIII. QVANTVM AD MALVM

vſum linguæ vnde mors ſequiꝛ corpis & aīæ:ꝓpter qd' dicit Salo.Prouerb.xv.Lingua immoderata cōteret ſpm̄ pſ̄. Pone dn̄e cu.ori meo:& oſtium cir.la.meis.Non decli.cor me.in ver.mali.vbi tria poſſunt notari.

¶Difficultatio rectę locutionis:ibi.Pone dn̄e.

¶Obſeruatio debitæ diſcretionis:ibi.& oſti.cir.

¶Multiplicatio malignę infectionis:ibi.Noli decli.

Quātū ad primū nota ꝙ maxima difficultas eſt linguā cuſtodire ne erret:propter qd' dicit Iacob.in Cano.ſua.ca. iij.Qui nō offendit in verbo hic perfectus eſt vir:& in eo. c.dicit.Omnis natura beſtiarū & volucrū & ſerpentū & cęteroꝝ domantur & domita ſunt a natura humana:linguā vero nullus hominū domare pōt.Inquietum malū & plenum veneno mortifero.Et ꝓpterea ſpūſſanctus ſuper diſcipulos apparuit in ſpecie linguarū:vt habeꝛ Actuū.ij.ad oſtendendū ꝙ ipē eā regat & dirigat.Hoc igiꝛ cognoſcens propheta nō confidēs in ſua virtute ſed dn̄i adiutorio ait. Pone dn̄e cuſto.ori meo.i.oportet vt cuſtodias.Quantum ad ſcd'm oportet ꝙ plures circunſtantię obſeruentur ī locutione noſtra ne ſit mala:& ꝓpterea dicit oſtiū circūſtantię labijs meis.ſ.pone:vt ſciā q̄n debeo loqui:q̄n tacere.Nā & tacere cū expedit loqui:vitioſum eſt:& male loqui peius. Vnde aug.in.c.quiſquis.xj.q.iij.Et qui mēdaciū loquiꝛ & veritatem occultat vterq̄ reus eſt:ille quia nocere deſiderat:iſte:qa ꝓdeſſe nō vult.Neq̄ em̄ aliqd' opꝰ virtuoſum eſſe pōt:niſi debitis circunſtantijs veſtiaꝛ ſc̄m.b.Th.ī ſum. Debet ergo loquēs cōſiderare cui loquaꝛ:vbi loquaꝛ:q̄n loquaꝛ:quantū loquaꝛ:ad qd loquaꝛ.i.ad quē finē:& q̄uo loquaꝛ.Hę ſunt circūſtātiæ attēdēdę in locutiōe.Et quantum ad primū.ſ.cui loquaꝛ:ſcire debes ꝙ cū excōicatis loq̄ nō debet:niſi in certis caſibus expreſſis a iure.xj.q.iij.cū excōicato.&.c.ſeq.Itē ꝯſiderare debet ſi is cui loquiꝛ eſt pręlatus ſociꝰ vel ſubditꝰ.Nā p̄latis loqui debet cū humilitate & reuerētia:etiā cū de aliquo malo eos admoneret & humane:ſicut fecit Nathā cum reprehēdit Dauid de adulterio cōmiſſo:vt habetur.ij.Reg.xij.Socijs aūt cū dereliquerint loquendum eſt nihilominꝰ reprehendendo nō aſpere:ſed cū benignitate.Vnde aplus.Si pręoccupatus fuerit homo in aliquo delicto:vos q̄ ſpūales eſtis hmōi inſtruite in ſpū lenitatis.Subditis v̄o ſc̄m ꝙ exigit conditio eoꝝ & qualitas criminis.Scd'o cōſiderari debet vbi loquaꝛ:nam in eccleſia quæ eſt locus orōnis nō decet loq̄ de rebꝰ mūdanis.Vn̄ extra de immu.eccle.c.decet.lib.vj.dr̄ ꝙ ibi nō debēt fieri parlamēta.& apl's.j.ad Coꝝ.xiiij.dicit.Mulieres in eccleſijs taceāt:nō em̄ pmittiꝛ eis loq̄.Et paulopoſt.Turpe ē em̄ mulieri loqui in eccleſia.Tertia circūſtantia attendenda in locutione eſt tp̄s.Nā vt dr̄.Eccl's.iij.Tp̄s tacendi:& tp̄s loquēdi.Cum enim qs dicit ſuas orationes priuatas ſeu cōes:nō debet tūc loqui cū alijs:niſi magna neceſſitas cogat.Et cū iuuenis eſt multum non expedit ei multa loqui & docere alios:ſed potius tacere & interrogare ſeu addiſcere.Vnde Eccl'i.xxxij.Adoleſcens loquere in cauſa tua vix cum neceſſe fuerit.Si bis interrogatus fueris:habeat caput reſpōſum tuum.Sic & chriſtus duodēnis in templo audiebat & interrogabat:vt habeꝛ Lu.ij.Quarto debet attendere vt nō nimis loquaꝛ etiā de bonis:qa in multilogo nō deerit pctm̄ vt dr̄ Prouer.x.Quinto debet attēdere ad finē ꝓpter quem loquiꝛ:nā vbi finis malus eſt etiā ipm̄ opus malū eſt.Si qs em̄ loquereꝛ de diuinis rebꝰ vt inde laudareꝛ vel deciperet aliū:vtiq̄ pctm̄ eſſet.Et ideo apl'us dicebat ad Col'.iij.Omē quodcunq̄ agitis ī v̄bo aut in ope:oīa in noīe domini noſtri Ieſu chriſti facite.Quantum ad ſextā circūſtātiā debet qs modū debitū ſeruare:vt.ſ.ſc̄m materię exigentiā & pſonas modū ſeruet:vel cōpaſſiuū vt ad puſillanimes:vel argumētatiuū rationibꝰ vt ad ſapientes:vel mordicatiuū ad duros & rebelles.Vnde apl's.ij.ad Timo.iiij.argue obſecra increpa.Et qa difficile eſt iſta oīa ſeruare:ideo Pſ̄.poſtulat a dn̄o hoc ſibi p̄ſtari dicens.Et oſtiū circunſtātię &c.

Circunſtantiæ obſeruādę in locutione.

Gal.vj.

§.V. QVANTVM AD TERTIVM

principale ſciēdū innumera mala ꝓcedere ex locutiōe indebita.Vn̄ Iac.iij.dr̄ ꝙ vniuerſitas iniq̄tatis lı̄gua cōſtituitur in mēbris noſtris inflāmata a gehēna.Et ꝓpterea Dauid dn̄m orat ab his malis liberari dicēs in eo qd' ſequitur in p̄dicto themate.Nō declines cor meum in v̄ba malitię. Nō declines.i.nō declinare pmittas:cor meū.i.mentē & voluntatē meā:in v̄ba malitię.i.ī v̄ba q̄ ſunt mala & pctā.Iō aūt dicit prius cor poſtea verba:qa vt dicit Aug.Ream linguā nō facit niſi rea mens.Et ſicut nunc lingua mala inflāmaꝛ per deſideriū a gehenna.i.a diabolo:ita poſtmodū in gehenna inferni cruciatur ab eo.Et propterea diues epulo poſtulabat refrigerium in lingua di.Mitte &c.vt refrigeret linguā meā:qa crucior in hac flāma.Lu.xvj.non ꝙ aīa linguā habeat:ſed qa cruciabaꝛ ſpeciall'r ꝓpter pctā linguę. Et ſicut oīs nr̄a locutio ex lr̄is reſultat & cōponiꝛ alphabeti:ita ex lingua tot pctā oriunꝛ quot ſunt lr̄ę ipſius alphabeti:vt patebit deſcēdēdo per ſingula.Primū ergo eſt adulatio:q̄ in hoc cōſiſtit cū qs verbis vel factis inordinate alteri placere quęrit.Et de hac dicit dn̄s ꝑ Ezech.Ve qui conſuunt puluillos ſub omni cubito manus:& faciunt ceruicalia ſub capite ad capiendas aīas.Ezec.xiij.Puluillos ſub cubito:& ceruical ſub capite ponitur vt molliter quieſcatur:quia quiſquis male agētibus adulatur:hoc agit vt peccator in culpa ſua quieſcat:vt dicit Grego.xlvj.diſtin.ſunt nōnulli.Ve aūt importat ętернā damnationē:nam adulādo laudando aliquē de criminalibus:vel etiam de bonis ad ipſum decipiēdum ſpūal'r vel tpal'r ſc̄m beatum Tho.in ſumma.mortale eſt:ſicut fecerunt diſcipuli Phariſeoꝝ cū chriſto dixerunt.Magr̄ ſcimus qa verax es &c.Matth.xxij. Sed & in bonis circa bonos debet laudatio moderari:ne ſit eis occaſio ruinæ.Vnde Sene.Lauda parce:vituperato parcius.Et Eccle.xj.dicitur.Non laudes virum in ſpecie ſua.id eſt in facie.Blaſphematio.Eſt aūt blaſphemia attribuere deo quod ei non cōuenit:vel remouere ab eo quod congruit:vt cum quis dicit deum eſſe iniuſtum vel partialem vel ꝓditorē:vel nō poſſe facere hoc vel illud.De quo vitio cōqueriꝛ dn̄s ꝑ Eſa.frequētato in ppl'o ſuo dicens.Iugiter nomē meum blaſphemaꝛ:qd' ſemp mortale eſt:cū qs auertit ſignificata verborum.Et propter hoc Sennacherib rex aſſyrioꝝ:qa dicebat deū non poſſe defendere Hierl'm de manibꝰ ſuis quā obſidebat:confuſus eſt interfectus ab angelo.clxxxv.milibus exercitꝰ ſui ibi defunctis:vt habeꝛ iiij.Reg.xix.c.Cōtentio:quæ ſc̄m Amb.eſt impugnatio veritatis cū confidētia clamoris:quā vitandā docebat apl'us.ij.Tim.ij.dicēs.Noli contendere verbis.Ad nihil eſt enim ſit.

locutio īdebita ꝓducit multa mala.

Tot peccata oriunꝛ ex lı̄gua q̄t ſunt lr̄e ī alphabeto.

Eſa.lij.

Cōtentio q̄d.

vtile niſi ad ſubuerſionē audiētium. vbi gloſ. Collatio de
bet eē inter ſeruos chriſti nō contētio. Fieri em̄ vix pōt ī cō
tendēdo vt vinci ſe qſqꝫ patiaꝛ aliqd & nō extorqat cōtra
ꝟitatem: ne inferiori ſe ſuccūbere videaꝛ. Sed & ꝓ veritate
etiā & ſi efficaciter tn̄ modeſte cōtēdendū eſt. Detractio: q̄
eſt denigratio alienæ famæ ꝑ verba occulta: occulta. ſ. ei cō
tra quem fit: qđ vitiū ſemꝑ eſt mortale: cū hoc intēdiꝛ ſi
ue falſum ſiue verū dicēdo. Et grauiꝰ q̄ꝫ auferendo ſubſtā
tiā tꝑalē ſm̄. b. Tho. ij. ij. Vn̄ dr̄ Sap̄. j. A detractione parci
te linguæ. Nā vt dicit Alex. pa. Sūma iniqtas eſt detrahere
vj. q. ō. j. ſumma iniqtas. Ex loquacitate etiā detrahere qn̄qꝫ
eſt mortale: qn̄qꝫ veniale. Excuſatio pc̄ti. Augu. Si te excu
ſes: deus te accuſat. Hoc malū gn̄ale eſſe in humano genere
cognoſcēs deus dicebat ꝑ Hier. c. viij. Nullus eſt q agat pœ
nitentiam ſuꝑ pc̄tō ſuo: dicēs qd feci. In quo oſtēdimꝰ nos
eſſe nō ſolū filios natura: ſed etiā imitatione primoꝝ parē
tū: qui redarguti excuſauerūt pc̄tm̄ ſuum: ſed ꝓpter hoc ex
paradiſo expuſi ſunt. Gen̄. iij. Fallax locutio: p̄cipue cōtra
id qđ eſt ī corde: q̄ fallacia ſi ſit cōtra fidē & bonos mores
neceſſarios ad ſalutē: vel in nocumentū proximi notabile:
mortale eſt ſm̄ beatū Tho. ij. ij. Et hoc intelligitur ꝑ illud
Sap̄. j. Os qđ mentitur occidit animā. Sed & mendacium
iocoſum vel etiā ad vtilitatem alioꝝ dictū ſpūale vel tꝑa
le nunqꝫ eſt ſine pc̄tō veniali ſaltē. Gloriatio ſiue ꝑ iactan
tiā ſiue vanā gloriā. Sed dicit dn̄s. Nō glorieꝛ ſapiēs in ſa
pientia ſua: & nō glorietur fortis in fortitudine ſua: & non
glieꝛ diues in diuitijs ſuis. Hiere. ix. Et rō eſt: qa glia eiꝰ q̄ſi
ſtercus: vt dr̄. j. Macha. ij. Et cū qs iactat ſe vel laudat de ali
quo criminali: vtiqꝫ mortale eſt ſm̄ be. Tho. ij. ij. Addit au
tem iactātia ſupra glorificationē vt plurimū falſitatē dicē
do plus q̄ꝫ ſit: ſed dicūt dānati in inferno quidē. Quid no
bis ꝓfuit ſuperbia noſtra & iactātia diuitiarū. Ecce oīa trā
ſierunt ſicut vmbra. Sap̄. v. Homicidij ꝑpetratio. ſ. p̄cepto
vel conſilio & hmōi. Pſ. Lingua eoꝝ gladius acutus. ſ. ad
occidendum. Et ſic turbę Iudęorum occiderūt chriſtū hora
tertia crucifixū. ſ. linguis Iudęorum. Sed & vt dicit Augu.
Si fratri tuo mala perſuades occidis. de pœn. di. j. c. noli. Irri

Irriſio quōfiat

ſio cum. ſ. aliqs deridet aliū ad iniuriam: ꝓpter qđ agit cō
tra honorem ipſius. Et talis irriſio graue peccatū eſt circa
deū & diuina: ac etiam cū fit erga parētes: & ſimilr̄ cōtra ſer
uos dei. Vnde dicit Prouerbi. iij. Abominatio eſt dn̄i oīs
illuſor. Et ex pueris qui deridebāt Heliſęū vocantes caluū
xlij. occiſi ſunt ab vrſis. iiij. Reg. ij. Rantio: id eſt cantare va
na & amatoria prouocantia ad laſciuiā: quod vtiqꝫ nō eſt
abſqꝫ graui pc̄tō. Vnde & Salomon inter cętera delectabi
lia curię ſuę dicit ſe habuiſſe cātores & cātatrices. Et poſtea
cōcludit q̄ in his oībus reperit vanitatē & afflictionē ſpūs:
ſ. per contritionem: ſed debet remiſſio huiꝰ pc̄ti haberi. Vn̄
& in vitis patrū legiꝛ de quodā q̄ propter cōplacentiā mul
tum in hmōi torquebatur acriter in alia vita futura. Laſci
ua ꝓnūciatio. ſ. per lenociniū vel ſcurrilitatē q̄ eſt de ver
bis turpibus: & hæc ſunt grauia pc̄tā: nō ſolum cū dicunꝛ
intentione inducendi alium ad turpia: ſicut dicit Salo. de
muliere mala. Prouer. vij. Irretiuit eum multis ſermonibꝰ:
ſed etiā cū ex hmōi ſequiꝛ ruina audientiū. Vn̄ apl's dicit.

Eph̄. v.

Scurrilitas quæ ad rē non pertinet non noīetur in vobis.
Maledictio hic importat imprecationem mali erga aliquā
creaturā: vt cū dr̄. Veniat tibi tale malū. Et cum deliberato
animo illud optaꝛ in malum eius mortale eſt. Et ſic intelli
gitur illud. j. Ad Coꝝ. vj. Nec maledicti regnum dei poſſi
debūt. Sed etiā maledicere familiā vel ſubditos cauſa cor
reptionis nō ē abſqꝫ pc̄tō: quia non debitus modus eſt iſte
corrigendi. Nugatio incantationis: quæ vtiqꝫ verbis fit nu
gatorijs & vanis: & ſemꝑ pc̄tm̄ eſt: aliquando etiā mortale
& de hac pſ. Odiſti obſeruantes vanitates ſuperuacuę. Ad
qđ etiā facit qđ dicit Augu. xxvj. q. iij. igitur. Oēs hmōi ar
tes nugatorię & noxię ſupſtitionis fugiendę ſunt a chriſtia
no. Oratio indebita: videlicet ſine intentione: interruptio
ne: & nimia acceleratione. Oratio em̄ cōis vt horarum ca
nonicarū: vel in pœnitētia iniūcta oportet q̄ ſit vocalis: &
etiā qcūqꝫ alia pōt eſſe vocalis: & cū petiꝛ illicitū, vt vindi
ctā inimici vel poſſe aliqd mali facere: graue pc̄tm̄ eſt: iux
ta illud Pſ. Oratio eiꝰ fiat in peccatū. & illud Iaco. iiij. Pe
titis & non accipitis &c. Peieratio. i. iurare ſcienter falſum:
vel qd illicitū ꝓmittēdo: vel ſine neceſſitate: aut nō ſerua
re ꝓmiſſum iuramēto firmatū cū pōt fieri & debet: qđ mor
tale eſt quātū ad primū & vltimū caſum. Vnde Eccli. xxiij.
Iurationi non aſſueſcat os tuum: multi enim caſus in illa.
Querulatio. i. murmuratio: videlicet conqueri verbis de
aliquo cū impatientia: & p̄cipue de ſuꝑioribꝰ: quod q̄ꝫ gra
ue ſit pc̄tm̄ oſtēditur in punitione eiꝰ. j. Coꝝ. x. Neqꝫ mur
murauerítis ſicut quidā eoꝝ murmurauerūt: & perierunt
ab exterminatore. Et multiplr̄ al'ſpuniti ſunt: vt patet lib.
Numeri. Reuelatio ſecretoꝝ vel confeſſionis vel ſigilli cō

Secretū ſeruādū

feſſionis: vel aliorum in ſecreto cōmiſſoꝝ: qđ cū fit in pri
mo caſu ſemꝑ eſt grauiſſimū pc̄tm̄ mortale: in alijs quia cō
tra ius naturale: niſi fiat ad obuiādū ſcādalis: etiā mortale.
Prouerb. xj. Qui ambulat fraudulenter reuelat arcana. Et
Eccli. xxvij. Qui denudat arcana amici fidē perdit. Suſurra
tio quæ in hoc conſiſtit. ſ. ponere diſcordiā & maliuolētiā
inter amicos ꝑ ꝟba: dicendo vni malū de altero: qđ ex ſe ē
mortale ſm̄ Tho. ij. ij. faciendo hoc ad talē finē ad Ro. j. Su
ſurrones deo odibiles ſunt. Temeraria affatio: id eſt dicere
alicui contumeliam & opprobria in iniuriam eius. Et hoc
vitiū ponit apl'us ad Ro. j. inter alia de quibꝰ dixit. Qui ta
lia agūt digni ſunt morte. ſ. ęterna. Verbū otioſum de quo
chriſtus Mat. xij. dicit. De oī verbo otioſo qđ locuti fuerīt
hoīes rōnem reddēt in die iudicij. Et dr̄ verbū otioſum ſm̄
Grego. in moral'. qđ careꝛ neceſſitate vel debita vtilitate.
Cū igitur tot vitia orianꝛ ex lingua orandꝰ eſt deus vt diri
gat eā cū pſalmiſta dicente. Pone dn̄e cuſtodiā ori meo &c.

¶De ſenſibus interioribus. CA. V.

E SENSIBVS INTERIO-

Quatuor ſunt ſenſus interiores ſm̄ beatū Tho.

ribus q̄s Auic. ī li. de aīa dicit eſſe qnqꝫ. ſ. ſenſum
cōem: phātaſiā: imaginatiuā: eſtimatiuam: me
moratiuā. Sed. b. Th. i. j. parte. q. lxxix. dicit eſſe
q̄tuor tm̄. Nā potētiā imaginatiuā & phātaſiā ꝓ vna pōit.
Pro huiꝰ aūt declaratiōe dicit idē q̄ cū natura nō deficiat ī
neceſſarijs oportet tot eē actiōes aīæ ſenſitiuę q̄t ſufficiāt ad
vitā ꝑfecti aīalis. Et q̄cūqꝫ haꝝ actionū nō poſſunt reduci
ad vnū pricipiū: reqrūt diuerſas potētiās: cū potētia aīæ ni
hil aliud ſit q̄ꝫ ꝓximū pricipiū opatiōis aīæ. Eſt aūt cōſide
rādū q̄ ad vitā ꝑfecti aīalis reqriꝛ q̄ nō ſolū apprehēdat rē
apud p̄ntiā ſenſibilē: ſed etiā eiꝰ abſentiā. Alioqn cū aīalis
motꝰ & actio ſequaꝛ apphēſionē: nō moueret aīal ad q̄rē
dū aliqđ abſens: cuiꝰ ꝯtiū appet: maxīe in aīalibꝰ ꝑfectis q̄
mouenꝛ motu progreſſiuo: mouentur em̄ ad aliqđ abſens
apphēſum. Oportet ḡ q̄ aīal ꝑ aīam ſenſitiuā nō ſolū reci
piat ſpēs ſenſibiliū: cū p̄ntialr̄ īmutaꝛ ab eis: ſed etiā q̄ eas
retineat & cōſeruet. Recipe aūt & retinere reducunꝛ ī corꝑa
libꝰ ad diuerſa pricipia. Nā hūida bn̄ recipiūt & male reti
nēt: ecōtrario aūt eſt de ſiccis. Vn̄ cū potentia ſenſitiua ſit
actus organi corꝑalis: oportet eſſe aliā potētiam q̄ recipiat
ſpēs ſenſibiliū: aliā q̄ cōſeruet. Rurſus cōſiderandū eſt q̄ ſi
aīal moueret ſolū ꝓpter delectabile vel ꝯtriſtabile ſm̄ ſen
ſum nō eſſet neceſſariū ponere ī aīali: niſi apphēſionē for
marū q̄s ꝑcipit ſenſus ī qbꝰ delectaꝛ aut horret. Sed neceſſa
riū ē aīali vt q̄rat aliq̄ vel fugiat: nō ſolū qa ſunt cōuenien
tia vel nō cōuenientia ad ſentiēdū: ſed et ꝓpter alias cōmo
ditates & vtilitates ſiue nocumenta. Sicut ouis videns lu
pū fugit: nō ꝓpter indecētiā coloris aut figurę: ſed q̄ſi ini
micū naturæ. Silr̄ auis colligit paleā: non qa delectet ſen
ſum: ſed qa vtilis ad nidificādū. Neceſſariū eſt ḡ aīali vt ꝑ
cipiat hmōi intētiōes q̄s nō ꝑcipit ſenſus exterior: & hmōi
ꝑceptiōis oportet eē aliud principiū: cū ꝑceptio formarū
ſenſibilis ſit ex īmutatiōe ſenſibilis: nō aūt ꝑceptio p̄dicta
rū intētionū. Sic ergo ad receptionē formarū ſenſibiliū or

Senſus ꝓprius & cōis differūt

dinaꝛ ſenſus ꝓprius & cōis. Qui ī hoc differūt: qa ſenſus ꝓ
prius. ſ. viſus: auditꝰ & hmōi: iudicant de ſenſibili ꝓprio:
diſcernēdo ipm̄ ab alijs q̄ cadunt ſub eodē ſenſu: ſicut viſus
diſcernit albū a nigro vel viridi. Sed diſcernere albū a dul
ci ſeu ſonitū ab odore nō pōt nec viſus: nec guſtꝰ: nec aliꝰ
ſenſus exterior: qa oportet q inter aliqua diſcernit q̄ vtrūqꝫ
cognoſcat. Sed pertinet hoc ad ſenſum cōem qui eſt alia po
tentia a p̄dictis: ad quē referunꝛ ſicut ad terminū cōem oēs
apprehēſiones ſenſuū: a quo etiā ꝑcipiunꝛ intētiones ſen
ſuum: ſicut cū aliqs videt ſe videre: hoc em̄ non pōt fieri ꝑ
ſenſum ꝓpriū: qa non cognoſcit niſi formā ſenſibilē a q̄ ī
mutaꝛ: in q̄ immutatiōe ꝑficiꝛ viſio. Ad formarū aūt ſen
ſibiliū: q̄ apphendūt ꝑ ſenſus exteriores: retētionē ſeu ꝯſer
uationē: ordinaꝛ phātaſia ſeu imaginatio q̄ idem ſunt. Eſt
em̄ phantaſia ſeu imaginatio q̄ſi theſaurus qdā formaꝝ ꝑ
ſenſum acceptaꝝ. Auicēna ponebat diuerſas potentias eſſe
appellans

appellans phātaſiā quādā potētiā: q̄ cōponit & diuidit for
mas imagiatas: vt cū ex forma imaginata mōtis & forma
imaginata auri cōponimus vnā formā quā nūqꝫ vidimꝰ.

Eſtimatiua vel cogitatiua. Memoratiua.

ſ. mōtē aureū. Sed ad h̄ opꝰ ſufficit virtꝰ imaginatiua ī hoīe
in alijs aūt aīalibꝰ nō reperiꝛ hoc. Ad apphēdēdū vero in
tētiōes q̄ ꝑ ſenſum nō acipiunꝛ: ordinaꝛ eſtimatiua: & ad
ꝯſeruādū eas vis mēoratiua q̄ eſt theſaurꝰ qdā hmōi inten
tionū. Cuius ſignū eſt q̄ pricipiū memorādi in aīalibꝰ fit
ex aliq̄ hmōi intētione: puta q̄ eſt nociuū vel cōueniēs: &
ipa rō p̄teriti quā attēdit memoria inter hmōi intētiones
cōputaꝛ. Cōſiderādū eſt aūt q̄ quantū ad formas ſenſibiles
nō eſt dr̄ia inter hoīem & alia aīalia: ſilr̄ em̄ mutanꝛ a ſenſi
bus exterioribꝰ. Sed quātū ad itētiōes p̄dictas eſt dr̄ia. Nā
alia aīalia ꝑcipiūt hmōi intētiones naturali q̄dā inſtinctu:
hō aūt ꝑ quādā collationē. Et ideo q̄ in alijs aīalibꝰ dr̄ eſti
matiua: in hoīe dr̄ cogitatiua: q̄ ꝑ collationē quādā hmōi
intētiōes adinuenit. vn̄ & dr̄ rō particularis: cui medici aſſi
gnāt determinatū organū. ſ. mediā partē capitis. Ex parte
aūt memorię nō ſolū habet mēoriā hō ſicut cętera aīalia in
ſubita recordatiōe p̄teritoꝝ: ſed ēt reminiſcētiā q̄ſi ſyllogi
ſtice ingrēdo p̄teritoꝝ mēoriā ſm̄ indiuiduales intētiones

¶De phantaſia ſeu imaginatiua. CA. VI.

EQVITVR DE POTEN-

ia apphēſiua iteriori: q̄ dr̄ imagiatiua ſeu phā
aſtica qđ idē ē. Et phātaſia qdē nomē ē græcū
& ī latino interp̄taꝛ apparitio: qa in ipa potētia
fiūt & reſeruanꝛ appitiōes ſeu imagines ſenſibiliū acceptę
a ſenſibꝰ q̄ appitiōes dicunꝛ imaginationes vel phātaſma
ta ſeu idola: qa rep̄ntāt res apphēſas a ſenſibꝰ. Et de hac p̄t ī
telligi illud pſ. In imagine ꝑtrāſit hō: ſed & fruſtra contur
batur. Non ſolū em̄ intelligiꝛ de imagine dei. ſ. creatoris q̄
eſt in hoīe: in q̄ exiſtēs. i. eā hn̄s ꝑtrāſit. i. cito, trāſit de tanta
nobilitate ad miſeriā pc̄tī a q̄ vix recedit. Nā & ſi cōturbeꝛ
varijs flagellis vt conuertaꝛ fruſtra videꝛ eſſe: qa nec ꝑ illa
nouit reuerti ad deū. vn̄ dicit ꝓpheta. Fruſtra cōflauit con

Hier. vj

flator: malitiæ non ſunt cōſumptę: ſed etiā pōt intelligi de
imagine phātaſię. Ex qua auctoritate tria poſſunt elici.

¶Et primū eſt q̄ hō eſt diſcurrēs ꝑ rōnē: ibi. Pertrāſit hō.

¶Scđm eſt q̄ eſt intelligēs ꝑ imaginationē: ibi. ī imagine.

¶Tertiū eſt q̄ eſt iraſcens: ſed non ad fructificationem: ibi
ſed fruſtra conturbatur.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

Differt cognitio hoīs a cognitiōe angeli.

eſt ſciendū q̄ iſta eſt differētia inter hoīem & angelū in co
gnoſcēdo: qa angelus intelligit ſubito abſqꝫ diſcurſu intel
lectus: ſed hō mortalis intelligere nō pōt: niſi ꝑ diſcurſum
rationis trāſeūdo ſeu ꝓcedēdo per plura media de vno in
aliud: & de noto ad ignotū: & ſic pertrāſit homo in rerū co
gnitione. Vnde & diffiniꝛ q̄ eſt animal rōnale. Angelꝰ au
tem dr̄ intelligētia ſeu ſubſtātia intellectualis. Et qđ Gre
go. dicit in Homil'. q̄ Iudęis. ſ. paſtoribꝰ tanqꝫ rōne vtenti
bus debuit apparere rationale animal. i. angelus ad mani
feſtandā chriſti natiuitatē: ſumiꝛ ibi improprie rationale
ꝓ intellectuali creatura: ſic igitur pertranſit homo.

§. II. QVANTVM AD SECVN-

Hō ſine phātaſmate n̄ pōt itelligere.

dū ſciendū ē q̄ ī tali trāſitu ſiue diſcurſu nō pōt hō intelli
gere niſi ī imagine. i. in phātaſmate rep̄ſentato intellectui
Vn̄ & ph̄s dicit q̄ neceſſe eſt quēcūqꝫ intelligentē phātaſ
mata ſpeculari. Sicut em̄ res ſenſibilis cū videꝛ multipli
cat ſpeciē ſuā. i. ſilr̄itudinē vſqꝫ ad potētiā viſiuā: mediante
q̄ ſilr̄itudine oculus videt: & ſilr̄itudo illa exinde deferꝛ po
tentiæ ſenſus cōis: vbi diſcerniꝛ vnū ſenſibile ab altero: &
exinde deferꝛ potētiæ imaginatiuę ſeu phātaſticę talis ſilr̄i
tudo magis ſubtiliata: & ibi reſeruaꝛ. Sic ipa potētia phan
taſtica rep̄ntat tales ſilr̄itudines: quæ dicunꝛ phantaſmata
ſeu imaginatiōes intellectui: & ī illis intelligit. Et hinc eſt
q̄ deꝰ a mortalibꝰ videri nō pōt ſeu intelligi clare ꝑ eſſen
tiā ſuā: qa cū non poſſit intellectus intelligere abſqꝫ phan
taſmate: & phātaſma ſit rep̄ſentatiuū rei corꝑalis: non pōt
aliqđ phātaſma deū in ſua eſſentia rep̄ntare: nā vt dr̄ Ioan.
iiij. Spiritꝰ eſt deus nō corpꝰ: & ideo clare intelligi nō pōt:
niſi qs ſit alienatus a ſenſibꝰ: vt Paulus in raptu ſuo. Sic er
go pertrāſit homo in imagine. ſ. ad intelligendum.

§. III. QVANTVM AD TERTIVM

cōturbaꝛ hō frequēter ex eo q̄ ea q̄ imaginaꝛ. ſ. implēdo de
ſideria ſua: q̄rēdo diuitias & hmōi: nō habuerūt effectū: ſed
fruſtra cōturbaꝛ: qa inutiliter & ſine rōne: cū hæc expediāt
ſaluti ſuę. Cōturbaꝛ & aliqn̄ tribulatiōibꝰ & aduerſitatibꝰ
ſed fruſtra: qa nō pōt ea vitare deo ſic diſpōnēte. Cōturbaꝛ
etiā ſæpe ſuis ſolicitudinibus in multiplicādo tꝑalia: ſed &
fruſtra: qa demū oīa in morte dimittit. Ad qđ facit qđ di
cit idē pſ. alibi videlicet: ſicut ſomniū ſurgētiū dn̄e ima
gines ipoꝝ. i. imaginationes mūdanoꝝ ad nihilū rediges.

§. IIII. NOTA QVOD CIRCA

Bonus āgelꝰ pōt operari circa phantaſiā hoīs

potētiā phātaſticā ſiue imaginatiuā opari pōt poſt deū q ē
pria cā oīs motiōis: angelꝰ bonꝰ: & angelꝰ malꝰ: & hō ipe ꝑ
ꝓprios actꝰ. Et angelꝰ bonꝰ opaꝛ in ea ad inſtruendū: qđ
ꝓbaꝛ rōne: auctoritate: & exēplo. Rōnē aſſignat. b. Th. j. ꝑ
te. q. cxj. q̄ talis ē. Diuina ſapiētia: vt dicit Dio. de diui. no.
cōiūgit fines prioꝝ pricipijs ſcđoꝝ. Ex q̄ patet q̄ natura ī
ferior ī ſui ſupmo attingiꝛ a natura ſuꝑiori. Natura aūt cor
poralis eſt infra naturā ſpūalē. Inter oēs aūt motus corpo
reos ꝑfectior eſt motꝰ localis: vt ꝓbat ph̄s. ī. viij. phyſi. Et
ideo natura corꝑalis nata ē & apta moueri a natura ſpūali
ſm̄ motū localē. Imaginatiua igiꝛ potētia ſiue phantaſti
ca: cū ſit ſenſitiua & affixa organo corꝑali: pōt īmutari per
angelū bonū. Et h̄ magis particulariter declarat. b. Thom̄.
q. cxj. arti. iij. vbi dicit q̄ apparitiōes imaginariæ q̄ fiūt in
phātaſia cauſanꝛ interdū ī nobis ex locali mutatiōe corꝑa
li ſpirituū & humoꝝ. vn̄ Ariſt. ī li. de ſom. & vigi. aſſignās
cām appitionis ſomnioꝝ: dicit q̄ cū aīal dormit deſcēdēte
plr̄ino ſanguine ad pricipiū ſenſitiuū. ſ. a capite ad cor: ſilr̄
deſcēdūt motꝰ. i. impſſiōes relictę ex ſenſibiliū motionibꝰ
q̄ ī ſpiritibꝰ ſenſualibꝰ ꝯſeruanꝛ. & mouēt pricipiū ſenſiti
uū: ita q̄ fit q̄dā appitio: ac ſi tūc principiū ſenſitiuū a rebꝰ
ipis exterioribꝰ īmutareꝛ. Et tāta pōt eſſe cōmotio ſpirituū
& hūoꝝ q̄ hmōi appitiōes etiā vigilātibꝰ fiūt: ſicut patet ī
phreneticis & ī alijs hmōi. Sicut ḡ h̄ fit ꝑ naturalē cōmotio
nē hūoꝝ: ita pōt fieri ꝑ opationē angeloꝝ: ex q̄ vt dictū eſt
materia corꝑalis naturalr̄ ſubeſt angelis q̄ ad motū localē
Probaꝛ h̄ etiā auctoritate: dr̄ em̄ Eccl'es. j. Luſtrās vniuerſa
in circūitu ꝑgit ſpūs: & in circulos ſuos reuertitur. Quod
exponiꝛ a qbuſdā de ſole: q idcirco dr̄ ſpūs non q̄ corpora
cœleſtia ſint aīata: ſed qa vniꝛ eis angelꝰ: ſicut motor mobi
li ad mouēdū ipm̄ corpꝰ ſolare virtute ſua. Diciꝛ aūt reuer
ti in circulos ſuos: qa ꝑ eoſdē gradus ꝑ q̄s aſcēdit ꝑ zodaicū
ꝑ eoſdē reuertiꝛ ſeu retrocedit. Aug. etiā in libr. de tri. dicit
q̄ angeli adhibēt ſe ad corꝑalia ad aliq̄s effectus producen
dos: ſicut factū fuit ꝑ angelos malos de ſerpētibus de nouo
formatis corā Pharaone incātationibꝰ magoꝝ: ſm̄ expoſi
tionē aliquoꝝ: hoc aūt fieri nō pōt niſi localr̄ mouendo.
Ph̄i etiā poſuerūt ſupma corꝑa moueri localr̄ a ſpūalibus

Viſiōes imaginariæ

ſubſtātijs. i. angelis. Oſtendiꝛ idē ꝑ exēplū: videlicet ex vi
ſionibus imaginarijs ꝓphetaꝝ eis factis in ſomno vel vi
gilia miniſterio bonoꝝ angeloꝝ. Et in hmōi opatiōe ſeu
trāſmutatiōe imaginatiōis ſm̄. b. Tho. nō imprimit ange
lus aliquā formā imaginariā: q̄ nullo modo priꝰ ſit per ſen
ſum accepta: nō em̄ poſſet facere q̄ cęcus imaginareꝛ colo
res. Sed hoc facit cauſando motū localē ſpirituum & hu
moꝝ: vt dictum eſt: ex quo motu imaginatio informatur:
vt actus phātaſticꝰ motꝰ cōſurgat ab impſſionibꝰ interius
cōſeruatis & priꝰ acceptis a ſenſibꝰ. Et cū angelꝰ bonꝰ cau
ſat aliquā imaginariā viſionē: ſiue ī hoīe vigilāte: ſiue dor
miēte: qn̄qꝫ ſimul illuminat intellectū: vt cognoſcat talis:
qd ꝑ hmōi ſilr̄itudinē ſignificeꝛ. Sicut in Ioan. euāg. de vi
ſionibus imaginarijs: vt habeꝛ in Apoc. de libro clauſo ſe
ptē ſigillis & apertione eoꝝ: & de ſeptē angelis tuba canen
tibus: quas habuit & intellexit miniſterio angeloꝝ vigi
lans. Vn̄ dicit ipſe in. c. j. Significauit deꝰ q̄ oportet fieri ci
to loquēs ꝑ angelū ſuum ſeruo ſuo Ioanni. Et Ioſeph dor
miēti apparuit angelus & illuminauit eū: monēdo de trāſ
latione pueri Ieſu ī Aegyptū. Matt. ij. Qn̄qꝫ ꝟo ꝑ opationē
angeli boni ſolūmō ſilr̄itudines rerū apparēt in imagina
tione abſqꝫ alia illuminatione intellectus ad intelligendū
quid ſignificet: nec tn̄ fit deceptio per eos. Sed hoc contin
git ex defectu intellectus eius cui apparent: ſicut accidit in
ſomno Pharaonis de ſeptē ſpicis & de ſeptē vaccis varijs:

Gen̄. xlj

ſignificantibus ſeptē annos fertilitatis: & alios ſeptem ſte
rilitatis: quod tamē ipſe non intellexit: ſed Ioſeph.

diabol⁹ opat̃ circa phantaſiã hominis.

§.V. OPERATVR ETIAM ANgelus

malus.i.diabol⁹ circa phãtaſiã hoĩs:ſed ad decipiendũ.Qđ declarat̃ naturali rõne:canonis auctoritatẽ:& experimẽtoꝝ multiplicitate. Primũ ſic declarat̃. Corpora naturaliter ſubduntur & obediunt naturæ ãgelicæ quãtũ ad motũ localẽ.Angeli aũt mali etiã ſi amiſerint gratiã:non tamen virtutem naturalẽ.Cũ aũt potẽtia phantaſtica ſiue imaginatiua ſit corporalis.i.affixa organo corporeo:naturaliter ſubditur etiã angelis malis vt poſſint eã trãſmutare:cauſando varias phantaſias ex deſcenſione humorũ & ſpirituũ ad principiũ ſenſitiuũ ꝓcurata ab eis.Patet etiam hoc ex Canone:dicit̃ eñ.xxvj.q.v.epĩ.Illud non eſt omittendũ ꝙ quędã ſcelaratę mulieres retro poſt ſathanã conuerſę:demonũ illuſionibus & phantaſmatib⁹ ſeductæ:credũt ſe & profitentur cum Diana nocturnis horis dea paganoꝝ: vel cum Herodiade vel cũ innumera multitudine mulierum equitare ſuper quaſdã beſtias:& multa terrarũ ſpatia intẽpeſte noctis ſilẽtio ptrãnſire.Et.j.

Onꝰ ſacerdotale.

Quapropter ſacerdotes ꝑ eccl'ias ſibi cõmiſſas ppl'o dei oĩ inſtantia prædicare debẽt:vt nouerint hæc oĩno falſa eſſe: & nõ a diuino:ſed a maligno ſpũ talia phantaſmata mẽtibus fidelium irrogari arbitrent̃. Siquidẽ ipſe ſathanas qui transfigurat ſe in angelũ lucis;cũ mẽtẽ cuiuſcũq₃ mulieris cœperit:& hãc ꝑ infidelitatẽ ſibi ſubiugauerit:ilico transformat ſe in diuerſaꝝ ſpecies ꝑſonaꝝ atq₃ ſiĩitudines:& mentẽ quã captiuam tenet in ſomnijs deludẽs modo læta:modo triſtia:modo cognitas:modo incognitas ꝑſonas oſtẽdẽs per quæq₃ deuia deducit.Hæc ibi.Et in.c.nec mirũ ea.q. Augu.narrat ꝙ in libris gentilium legit̃ de quadã maga dicta Circe:ꝙ ſocios Vlixis mutauit in beſtias:qđ magicis ꝑſtigijs potius fingebatur q̃ in rerũ veritate cõpleret alterando phãtaſias hominum.Patet hoc etiã ꝑ plura exempla. Legitur eñ in vitis patrũ:ꝙ quędã iuuencula quia aſſentire noluit cuidã iuueni de turpitudine eam ſolicitãti:ipſe iuuenis turbatus ex hoc a quodam Iudęo ꝓcurauit maleficiũ fieri contra illã Quo peracto mulier conuerſa eſt in equã. Quæ conuerſio nõ fuit ſm rei veritatẽ:ſed ſm ludificationẽ demonis immutãtis phãtaſiã & ſenſum ipſius mulieris: & aſpicientiũ eã:vt videret̃ equa:q̃ erat vere mulier.Vñ ducta ad beatũ Machariũ non potuit diabolus ita opari ꝙ illuderet ſenſus eius ſicut alioꝝ ꝓpter ſuã ſctitatẽ:nã ſibi videbat̃ mulier vera non equa:cui⁹ tandẽ oratione liberata eſt ab illa illuſiõe:dicẽs hoc ſibi accidiſſe:qa nõ vacabat diuinis:nec frequẽtabat ſacra vt decebat:ideo diabolus poteſtatem habuerat ſup eã:& ſi alias eſſet honeſta.

Diabolus põt in cunctas potentias organicas.

Põt igitur diabolus per cõmotionẽ interiorẽ ſpirituũ & humoꝝ operari ad immutandũ actũ & potentiã nutritiuæ & ſenſitiuę & appetitiuę:& cuiuſcũq₃ potẽtiæ corporalis organo vtẽtis ſm be. Tho.in.j.parte.q.cxj.Sicut credi põt fuiſſe geſtũ ꝑ Simonẽ magũ incantationib⁹ ſuis:q̃ de eo narrant̃. Sed nil horum põt diabol⁹ facere:niſi deo pmittẽte:q cũ angelis ſuis bõis frequenter reprimit malitiã ei⁹:decipere nos & nocere querenti.Vnde dicit Augu.loquẽs de maleficis.Hi ſunt q permiſſu dei elemẽta cõcutiunt:hoĩm mentes ꝑturbãt minus confidentium i deo.xxvj.q.v. nec mirũ.Hoꝝ etiã opatiõẽ ꝑ maleficã artẽ fit qñq₃:vt vir non poſſit videre vxorem & ecõuerſo.Et hoc ꝑ immutationẽ phantaſię:repñſentando ei talẽ vt rẽ odibilẽ & horribilẽ.Ipſe etiã diabolus vigilantibus & dormientibus ſuggerit repñtationes turpiũ phantaſię ad decipiendũ & inducendũ ad malũ.

Pctm̃ ñ cõſiſtit niſi ĩ voluntate

Verũ qa pctm̃ nõ cõſiſtit in imaginatiõe:ſed in volũtate:ideo ex hmõi phãtaſijs per diabolum ſuggeſtis & alteratiõibus varijs homo nõ peccat:niſi volũtate ꝓpria alicui malo aſſentiat.

§.VI. HOMO ETIAM PER SE

metipm̃ cauſat mutationẽ phantaſię:formãdo phantaſmata ꝑ imaginationes ex acceptis a ſenſib⁹:& qñq₃ qdẽ ꝑ voluntatẽ ſuã voluntarię.ſ.imaginãdo q̃ pri⁹ ſenſerat:& hꝫ ſiue de bonis ſiue de malis.Qñq₃ fiũt & cauſant̃ imaginationes ꝑ cõmotiões humoꝝ ꝓcedẽtiũ ex infirmitate maniaca vel melãcholica.Et ſm Auicẽ.& Alber. Maniaca paſſio lædit organũ phãtaſię:vñ diminuit imaginationẽ.Melancholica ṽo paſſio diminuit iudicium ratiõis.Vnde refert ipſe de quodã maniaco:ꝙ cũ fugeret prẽm: & pr̃ eũ ſecut⁹ fuiſſet:cõuerſus ad patrẽ ꝑcuſſit eũ:cui pr̃ cũ diceret.Fili q̃re verberas patrẽ:ſubito ille plorãs cecidit ad pedes patris: & veniã petijt.Et ſic in ipſo fuit lęſa imaginatio:qa nõ cognouit patrem ſuũ.Ratio ṽo nõ fuit lęſa:qa ſciuit ꝙ nõ debuit verberare patrẽ.Et qa in maniacis & melancholicis fit imutatio ſenſus:ideo maniacoꝝ qdã plãgũt: alij ſaltãt: alij ſtultiſſima q̃ſi veriſſima opinant̃:vnde timent ſe tangi ne rumpant̃:credũt ſe nõ hr̃e caput:ranas in ventre portare:demones videre aut hr̃e.

Melancholicorũ complexio.

Melancholicoꝝ aũt quidam pigritiã hñtes & grauedinẽ amãt ſolitudinẽ & obſcuritatẽ & ab hoĩbus remotionẽ. Immo oĩbus melancholicis q̃dã ſunt vniuerſalia & ſempiterna:ſicut triſtitia & timor de re nõ habenda:certificatio terribilis rei & timoroſe ſenſus rei quę nõ eſt.Itẽ melancholici triſtant̃:timent:anguſtiantur: ſuſpicioſi ſunt:multũ dormiũt:iacent in monumẽtis:qdã multũ comedũt:& ſi ſemel retrahant̃ oĩb⁹ dieb⁹ deſperant. Et iſtis oĩbus propriũ eſt ꝙ ſunt medicinę deſiderãtiſſimi Et hæc oĩa ꝓcedũt ꝑ immutationẽ phãtaſię organo lęſo ꝓpter dictas infirmitates.Cauſant̃ aũt tam mania q̃ melancholia ex melancholicis cibis:ex triſtitia & timore aut retẽtione ſanguinis fluere conſueti:aut ex nimia cerebri infrigidatione & deſiccatione:aut ex corrupto ſemine in viris: aut mẽſtruo ſanguine in fœminis.Cauſant̃ etiam ex ĩordinatis vigilijs:ieiunio:ſtudio: ſolicitudine: ac cogitatione ꝓfunda.Et quidã in præfatis infirmitatibus in defectu lunæ plus laborant.In ſomno etiã phantaſia multipliciter ĩmutatur per varias apparitiones contingentes dormientibus:in qbus tñ de bonis vel de malis exiſtẽtib⁹ hõ nõ peccat:quia videlicet vſus liberi arbitrij ſm beatũ Tho.i.iiij. ſopitus eſt & ligat⁹:in quo cõſiſtit meritũ vel demeritum.

¶De ſomnijs q̃ad varias cãs & modos eoꝝ. CA.VII.

ET QVIA IN POTENTIA

phãtaſię ſunt ſõnia dormiẽtib⁹.Idcirco de ſomnijs aliq̃ ſunt vidẽda.Et prĩo ei⁹ diffinitio.Pħs aũt.ij.lib.de ſom.& vigi.eũ ſic diffinit.

Diffinitio ſomnij.

Somniũ eſt phantaſma factũ a motu ſimulacroꝝ.i.ſimilitudinum ſenſibiliũ in dormiẽte ſm ꝙ dormit.Et circa hoc poſſum⁹ cõſiderare tria:videlicet eoꝝ ortũ:effectum:& peccatum.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

De ortu ſomnioꝝ.

Somnia vnde orian̄t & quæ ſit cauſa ſomnioꝝ. Et quãuis Greg.in lib.moral'.ac etiã dialogoꝝ aſſignet ſex cauſas: videlicet ex nimia vẽtris repletiõe:ex multa capitis exinanitione: ex demonis illuſione:ex dei reuelatione:ex hominis multa occupatione circa aliqd & præcogitatiõe:& ex hoĩs cogitatione ſimul & reuelatione.De quo vltimo ponit exẽplũ de ſomnio Nabuchodonoſor habito de ſtatua cõpoſita ex quatuor gñib⁹ metalloꝝ:deſignante quatuor ſucceſſiuas monarchias mũdi:vt habet̃ Dañ.ij.cœpit eñ cogitare de ſucceſſore in regno anteq₃ ſomniũ illud haberet qđ fuit ex diuina reueratione ꝓut ipſe Dañ.expoſuit.

Decẽ & nouem ſunt cãe ſõnioꝝ

Sed dñs Ioãdnici cardi.in fi.libri ſui quem appellauit Luculam noctis extendẽs materiã:decẽ & nouẽ cauſas aſſignat.Et primo cõceptui aut natiuitati prædominans ſignũ cœleſte:nõ infimã cauſam ſomnioꝝ ponit:& ita natus ſub Mercurio ĩ geminis exiſtẽte ſomnia futuroꝝ pſcia non ignorat:Scđo cœlorũ influx⁹ in ſenſus interiores rationi ſomno ſopite corporeos agẽs:quæ productur⁹ eſt frequẽter demonſtrat hic Pharao cũ vaccis ſuis ꝓ exẽplo ponat̃.

nota

Geñ.xl

Tertio complexionũ varietas diſtincta viſa ꝓducit:ſanguis.ſ.circa ignẽ:cholera volat⁹ ꝑ aerẽ dicis:melẽcholia regna tenẽda:ſed phlegma circa terreſtria verſatur.Quarto pugnant mixti mutuo ĩ memorię arca ſeruati cõceptus:& quia phãtaſma hũc ab illo diſcernere nequit:tetrũ deſinit in piſcem mulier formoſa ſuperne.Quinto tpis qualitates cerebrũ imitatum illo euaneſcente euaneſcit inuiſa.ſic apud Virgiliũ folijs arborum autumno labẽtibus fit ad infernũ ſomni parentem animarũ cõcurſus:in eo libro vbi totius plꝫę rimant̃ arcana.Sexto locoꝝ diuerſitas ſuis vaporibus corpore nudis cellulas capitis ambit:ſuas ibi ꝓprietates relinquit: quas non ſentit vigil maioribus occupat⁹.Septimo quędam reliquię velut exuuię exercitijs in vigilijs potentijs vitalib⁹ adherent impreſſę:quæ corpore a labore ceſſante laborare non ceſſant.Octauo plærũq₃ phãtaſia a cæteris curis ſoluta cudit caſu ventura:ſicut Platoni cogitanti de Sorte:Sortes occurrit.Nono perſonarum reuerentia apud nonnullos meretur ſcđis cauſis lympidius viſitari: cui membro redduntur cygnus Socrati loco Platonis oblatus captiuitas:& mortis potio Platoni monſtrata: Octauia. Augu. pñtia in pugna futura caſus hoſtis Scipioni pene militi reuelata Enee Italica ſedes & Hannibali a Ioue directus iuuenis ſcđ's oſtẽſa.Decimo ſenſus Cupido addit ad idẽ.

Diſticõ catonis

Nam mẽs humana qđ optat dum vigilat ſperat per ſomniũ cernit idipm.Vndecimo neceſſitas cogit vires quaſi imperẽdo vitales exeq ſui corpis curas:quas illud neqđ exercere ſopitum:ita famelicus vacuo ſtomacho mãdit. Duodecima aĩa ſuis diſcipulis ſoporatis ſpeculãs ſibi ſoli rimatur arcana quibus maiori deſiderio fragrat:dicitq₃ ſomno prius ſepe negata.In his ſcholis nocturnis vt meminit.Aug.qdam cupitã queſtionẽ fuit edoctus:puto ibi doctorẽ ſtatuiſſe iam nõ vltra negare q̃ petierat ſepe diſcipul⁹ importune.Tredecimo ſic diſpoſitio dormiẽtis mẽbrorũ aut accidẽtia ambiẽtia illa varias ſed correſpondẽtes imagines format:ſic Ephilates putat ſe ꝑmi pondere ſtigis:& pes nudus & algẽs niues calcat vel lymphas.Decimo quarto eſt cibi q̃plures ſuis vaporib⁹ ſupiora cõtẽdũt vana inde formãtes vt porri cũ multis.Decimoqnto morbi predominãtes ĩ corpore egro.dũ ſimilia gliſcũ ꝑ ſõnia ſeſe perito medico pãdũt.Decimoſexto ſi te linies vpupe ſanguine:demones in ſomnijs tibi infeſtos videbis:Decimoſeptimo familiares ſpiritus cõcil iatiui moralis amoris:amico produnt apud Valeriũ infelices caſus amati:cuius generis viſiones non paucas poſſem vere notare diebus noſtris oſtenſas:Decimooctauo per demonũ artes plurime ludificationes fiunt in ſomnis:licet Apulegius his oĩa ſomnia reddat.Decimonono repletio ventris nimia:ex cibis fumoſitatibus ad cerebrũ deſcendẽtibus:vel etiã exinanitio capitis ex nimia abſtinentia multos ſõniare facit ſecũdũ Grego:vt dictũ ẽ ſupra.

Gene. xxiij Gen.t xxxvij.

Tãdẽ ex diuina reuelatiõe ĩ ſomnis facta multa futura manifeſta ſũt bonis & malis:vt patet in Iacob cũ vidit ſcalã ĩ ſomnis:& Ioſeph cum dixit fratribus ſuis audite ſomniũ qđ vidi de manipulis & ſtellis.Scio hominẽ nõdũ defũctũ in ſomnis vidiſſe notorũ aĩas purgatorij penis detentas: quarũ tormẽta varia & horrẽda deſcribit.Hec oĩa ille.

§.II. QVANTVM AD SECVNdũ.

De effectu ſomniorũ.

ſ.effectũ ſciẽdũ ꝙ ſomnia futurorũ euẽtuum qñq₃ ſunt cã:qñq; ſigna:qñq₃ neq₃ cã neq₃ ſigna:ſed ꝑ accidẽs caſuale Et primo qdẽ ſũt ſomnia cã futuroꝝ euẽtuũ vt cũ mẽs alicui⁹ ex his q vidit in ſomnis inducit̃ ad aliqd faciẽdũ vel vitandũ:tũc eñ tale ſomniũ eſt cã vel occaſio faciẽdi vel vitãdi aliqd.Nã cã eſt ad quã ſequit̃ effect⁹ ſicut dicimus ꝙ ĩterpoſitio inter nr̃m viſum & lunã eſt cã eclipſis lune & ĩterpoſitio lune ĩter viſũ nr̃m & ſolẽ ẽ cã eclipſis ſolis.Et ſicut putrefactio humoris eſt cã febris.Sic etiam quedã ſomnia ſunt que cauſant & inducũt nos ad aliquẽ effectũ exequẽdũ malũ vel bonũ.

Geñ.xli

Sicut ſomniũ Pharaonis de vaccis & ſpicis interꝑtatũ a Ioſeph fuit cã inductiua ad cõgregãdũ triticũ multũ ad ꝓuidẽdũ future penurie.

ij.coꝝ. xj.

Et qa ipẽ ſathanas trãſfigurat ſe in angelũ lucis:ideo cauẽdũ ne qs ſub ſpecie & credulitate diuine reuelationis ſibi facte ex demonis illuſione inducat̃ ad aliqd faciẽdũ. Sicut legit̃ in ſcđa collatione abbatis Moyſi de quodam q frequẽter illuſus a diabolo ſub ſpecie bonorũ angeloꝝ ſibi in ſomnis apparẽtiũ:tandẽ ex eius mãdato ſeu exhortatione quẽ credidit chriſtũ:ꝓiecit ſe ĩ puteũ.Et de alio q ſili'i illuſiõe ſeipm̃ circũcidit.Et de q̃dã alio q ꝓpriũ filiũ more Abrae interficere voluit.Scđo ſomnia qñq₃ ſunt ſigna aliquorum futuroꝝ euẽtuũ:in quãtũ.ſ.reducũt̃ in aliquã cãm cõem ſomnijs & futuris euẽtib⁹.Et ſm hoc plurime recognitiões futuroꝝ ex ſomnijs fiũt tãq₃ ex ſignis. Signũ aũt vocat̃ qđ deſignat aliqd:licet nõ ſit cã ipſi⁹:vt verbi grã.Aſperitas lingue ſignũ eſt febris:vel amaritudo lingue & ſomniũ de guſtu fellis:ſignũ eſt febris inſtãtis.Vñ q̃dã ſomnia ſunt q̃ ſunt ſigna eorũ q̃ accidũt circa corpus.Qđ ꝓbat Gale.ꝑ exẽplũ tale.ſ.ꝙ qdã ſomniauit ſibi fũdi in vẽtrẽ picẽ ardẽtẽ:& eſtuare in igne picis:eo ꝙ cholerã aduſtã nigrã & incẽſam habuit in vẽtre:& hãc cõſurrexit a ſõno emiſit:& plene liberatus fuit:Ponit aliud exẽplũ.ſ.ꝙ qdã dolẽs ſplenẽ:ſepe cõtulit & ordinauit qd faceret:vnde ſibi cõtra hmõi defectũ medicaret̃.Et ſõniauit ꝙ minueret ſe ſup manũ inter duos digitos.ſ.auricularẽ et anularẽ:et cũ euigilaret ſic fecit et cõualuit:et ſic ſõniũ fuit ſibi principiũ operis:qđ in vigilia ſequẽti fecit.

Sõnijs eſt attẽdẽdũ ad cogſcendũ egritudines

Vnde & medici dicũt ꝙ opꝫ valde ſomnijs attendere ad cognoſcendũ cauſas egritudinum.Tertio dico ꝙ ſomnia qñq₃ nec ſunt ſigna neq₃ cã futurorũ euẽtuũ:ſed caſualia. vñ hmõi ſomnia ꝑ accidẽs ſe habẽt ad futuros euẽtus. Et dũ ſi qñq₃ ſiml' occurrãt:erit ſomniũ caſuale.i.a caſu.ṽbi grã Si aliq̃ ãbulãte cõtingit caſu & fortuna eclipſare ſolẽ:am ſm me bulatio illi⁹ nec ſignũ nec cã eſt eclipſatiõis:nec ecõuerſo dicos. defect⁹ ſolis eſt cã vel ſignũ ambulãdi:& nil taliũ fit ſpvl' frequẽter:ſed raro valde & ĩcerte.Sic a ſili'i ꝙ aliqs de aliq̃ bello futuro ſõniet & poſtea eueniat euẽt⁹ illi⁹ belli:hoc erit a caſu et ꝑ accidẽs:& nõ ideo euenit ꝙ ſomniũ cã vel ſignũ fuerit euẽt⁹ belli.Hec philoſoph⁹ de ſom.& vigil'.& Alber.in cõmẽto ſup ipm̃ librũ.

Aliquibus ſomnia accidũt & aliqb⁹ non.

Sciendũ etiã ꝙ qdã ſunt qb⁹ nõ accidit ſomniũ ĩ tota vita ſua:qdã ṽo ſunt qb⁹ cũ dormiũt ſemꝑ accidit ſomniũ:qdã ṽo qb⁹ accidit in ſenectute & nõ accidit in iuuẽtute Et rõ primi eſt:quia multa euaporatio aſcẽdẽs ad ſuperiorẽ locũ q̃ iteꝝ lata deorſũ facit multũ motũ.& qbuſcũq₃ tale cõtigit:nullũ apparet phantaſma;qa magno motu delet̃:vt illi q ꝓfũdo & graui ſomno dormiũt expreſſi.Qđ aũt aliq alij multũ ſomniãt et cõtinuo ſomnioꝝ ſuorũ patiũt̃ obliuionẽ:hui⁹ rõ ẽ qa mot⁹ fortiores aliq excludũt ꝑceptionẽ imaginũ apparentiũ in ſomnis.Et ideo qui cõtinue poſt ſomnũ fortiter mouet̃ corpe precipue ſi ſomniũ in fine ſomni videãt oĩno ſomnioꝝ obliuiſcũt̃.Et nota ꝙ ſimilitudines phantaſmatũ q̃ in ſomnio accidũt.ſunt ſimiles illis idolis vel ſiĩitudinib⁹ q̃ ſunt in aqua:In aqua autem ſi multus fiat mot⁹:tũc vel nulla figura ibi apparet:vel apparet inordinate & diſtorte:vt ptꝫ in eo q reſpicit ĩ aqua multũ mota ſed poſt cõmotionẽ cũ fuerit quietata hui⁹ figure clare reſpiciunt̃.Rõ tertij eſt.ſ. ꝙ aliqui in ſenectute ſomniãt nõ in iuuẽtute:ꝓpter mutationẽ aliquã factã circa etatẽ vel paſſionẽ.Ex eo eñ ꝙ ſenes mutant̃ per calorẽ & humiditatẽ non eſt incõueniens ſi mutet̃ accidẽs ſomnij eorum.

§.III. QVANTVM AD TERTIVM

Sõniũ ĩ ſe nec meritũ eſt nec peccatũ

principale ſciẽdũ ꝙ in ſomnijs ipſis ſiue apparitionibus ſomnioꝝ ſiue de bonis ſiue de malis nullũ eſt ibi pctm̃:cũ vſus rõnis ſit ligat⁹ ꝑ ſomniũ:nec etiã meritũ:ſed poteſt ibi eſſe ſignũ ꝑcedẽtis meriti vel pcti.Nec obſtat ꝙ Salomon petẽs ſibi ſapiẽtiã dari in ſomnijs meruit exauditionẽ:tale eñ meritũ nõ acqſiuit in ſomnio illo ſed ex ꝑcedenti in vigilia deſiderio cui⁹ deſiderij ſignũ illud ſomnium fuit.iij.Reg.iij.Et ad hoc facit qđ ait Aug.ſup Geñ. de bonis:ꝙ ꝓpter affectionẽ a ſe bonã quedã eorũ clarẽt merita in ſomnijs tãq₃ ſigna. Vñ & ꝑs.lxxv.Reliqe cogitationum diẽ feſtũ agent tibi .Dicũt̃ aũt reliquie cogitationũ ille ſimilitudines q̃ remanent in phantaſia ex cogitationib⁹ habitis:q̃ feſtũ agũt dño dũ vc ſomniãt virtuoſi lete & feſtiue dño deſeruire.Similiter nõ obſtat qđ dicitur in veteri lege.ſ.ꝙ pollutus nocturno ſomnio ingredi nõ valebat tẽplũ vſq₃ ad veſperã & niſi pri⁹ lot⁹.Leui. xv.Hoc eñ ĩ figurã fuit:non ꝙ in tali immũditia etiã cũ turpi imaginatiõe peccatũ ſit:qđ ſignificat ſm Grego.ꝙ qui tẽtat⁹ immũditia veris imaginib⁹ in cogitatione inquinat̃:lauãdus eſt prius aqua pnĩe q̃ ad tẽplũ.i.eccl'iam merito & grã reuertat̃:& niſi pri⁹ ignis tẽtationis receſſerit rerũ q̃ſi ad veſperã qñ occũbit ſol:& ꝑ ꝯñs deficit calor ei⁹ ſe extra eccl'iam fore cognoſcat:vt dicit̃ diſti.vi.teſtm̃. Põt tñ eſſe pctm̃ ante a vel poſtea circa materiã ſomnij. Antea qdẽ puta ſi qs multum cogitat & mẽtẽ reuoluit ad aliqđ pctm̃ malũ qđ optat:vt furtũ homicidiũ fornicationẽ:qđ poſtea dormiẽs ſõniat ꝑpetrare.In ſomnio qdẽ nõ peccauit:ſed añ in vigilia ex mala cogitatiõe:vñ Iſid'. Nõ eſt pctm̃ qñ nolãtes imaginib⁹ nocturnis illudimur. Sed tũc eſt pctm̃ ſi anteq₃ illudamur cogitationis affectibus ꝑuenimur.diſtin.vi.c.nõ eſt.

Qñ ſõnia ſũt illicita.

Poſt ſomniũ ṽo & vigilando põt pctm̃ cõtingere inquantũ.ſ.aliqs volũtarie delectaret̃ ſuper re mala ſomniata:vel inquãtum tp̃s amitteret in recogitãdo ſtudioſe q̃ ſomniauit:vel ex eo ꝙ ſomnijs nimiã fidẽ ꝑſtat.Sed vt di.Greg. Cũ multe & varie ſint cauſe ſomnioꝝ:vt ſupradictũ ẽ:& difficile ſit cãm ſomnij cõtingẽris certe cognoſcere:niſi fuerit ex dei reuelatione:ideo parũ vel nihil fidei debet ipſis adhiberi firmiter Nã ꝑ hec diabolus multipliciter decipit hoĩes.Vñ narrat Greg.lib.moral'.ꝙ cũ cuidã aſſueto fidẽ ſomnijs abhibere:intimatũ fuiſſet ĩ ſomnijs ex diaboli illuſiõe ꝙ multũ

adhuc deberet viuere:expoſuit ſe totũ auari tię ꝑ fas& ne
fas:vt poſſet ſibi ĩ longinquũ ꝓuidere:ſed ſubita morte
ꝑuent⁹ eſt.Vt in vitis patrũ p̃dicatoꝝ narraꝛ ꝙ cũ qdem
ꝓpoſuiſſet religionem ĩgredi & de exitu timeret:ſomnia
uit ſe in religionẽ ingreſſum:&exinde egreſſũ:qd' credẽs
ſic debere ſibi cõtingere ꝓpoſitũ dimiſit religionis. Sed
magiſtro Iordano p̃dicante circa hmõi deceptiõis ꝓpo
ſitũ reſumpſit & religionẽ intrauit ac perſeuerauit.Vnde
ad ip̃a cõtemnẽda ſcriptura nos admonet di.vbi multa
ſunt ſomnia/ibi plurime vanitates.Eccl's.v.&alibi.Som
nia extollũt imprudentes.ſ.in ſuperbiã.Eccli.xxxiiij.&in
eo.c.dicit.Multos errare fecerũt ſomnia:falſum.ſ.ꝓ vo
credẽtes.Rõ autẽ falſitatis in ſomnijs & deceptiõis pro

Cauſa erroris ſomniorum.

uenit ex eo ꝙ forma ſenſu accepta accipit vt res ip̃a.Cau
ſa autẽ huius in cõmuni vna eſt:videlicet qa aĩa iudicat
ſecũdu eãdẽ potẽtiã id qd' eſt prĩcipale ſicut res:& id qd'
eſt ſecundariũ.ſ.id qd' fuerit phantaſma.Primũ em̃.ſ.res
anima iudicat ratione.Scd'm vero aĩa iudicat non ſenſu
proprio:qa circa ꝓpria ſenſibilia nunq̃ decipit:imo ſem
per eſt verus:eo ꝙ de ꝓprio ſenſibili ſemꝑ iudicat & enũ
ciat id qd' eſt:ſed ſenſu cõi vel eſtimatione imaginatiõe
ſeu phantaſia:qd' probo per tale exẽplũ.Quia ſecũdũ id
q̃ phãtaſmata fiũt.i.ſecũdũ motũ vel iudiciũ factũ a ſẽſu
proprio puta a ſenſu viſus:ſol videtur eẽ monopedalis.i.
vnius pedis:& hoc propter diſtantiã inter ſolẽ & oculũ.
Sed alia pars aĩe que eſt in ſcientibus.ſ.ratio contradicit
ad phantaſiã & dicit ſolẽ maiorẽ eſſe tota terra.De ſupſti

tit. xiiij. cap.vj. §.x.

tione autẽ ſeu diuinatione ꝑ ſomnia habes in.ij.pte titu.
xij.c..Et de pollutione in ſomnijs habes in.iij.parte.

§.III. ET QVIA SOMNIA CON

tingũt ĩ ſomno:aliqua breuiter de ſomno dicẽda:de quo
pſ̃.Dormierũt ſõniũ ſuũ:& nihil ĩuenerũt oẽs viri diui
tiarũ in manibus ſuis.Et loquit de pctõrib⁹/quoꝝ vitã
ſomno aſſimilat:qa dũ bona p̃ſentia tanq̃ vera & ꝑma
nentia diligũt:& in eis delectant:morte q̃ ↄ̃citiſſime ſuꝑ
uenit talibus ſe vidẽt priuari:& nil meriti ĩ manib⁹ ſuis:
ideſt opib⁹ reperiũt.Et h̃ ſiue ſint diuites in tpalib⁹ ſiue

triplex eſt ſon⁹

ſint viri diuitiarũ.i.ꝑleni copijs pctõꝝ:ſiue viri diuitiaꝝ
ſapialiũ niſi cũ eis ſit gr̃a chriſti.Eſt autẽ triplex ſommus
ſeu ſomn⁹ ſig̃t moraliter loquẽdo tria in ſacra ſcriptura.

¶Primo pigritationem criminalem.

¶Scd'o contemplationem ſupernalem.

¶Tertio migrationem mortalem.

Et primũ docet nos apl's ꝓpulſare di.Hora eſt iam nos
de ſomno ſurgere:ad Rõ.xiij.Scd'm docet nos chriſtus

Sõn⁹ ſignificat pigritiã vel negligentiam.

ꝓcurare di.Dormite iã & reqeſcite.Mat.xxvj.Tertiũ do
cet nos apl's tolerare di.nolo vos ignorare de dormiẽtib⁹
vt nõ cõtriſtemini &c.j.ad Teſ.iiij.Quãtũ ad primũ ſciẽ
dũ ꝙ ſõn⁹ ſignificat pigritiã & negligẽtiã ꝑpt ſiĩitudinẽ
cauſalitatis:ocioſitatis.et vanæ imaginabilitatis . Cauſat
etiã ſõn⁹ ex humiditate capitis aſcẽdẽtib⁹ vaporib⁹ a ſto
macho ad cerebrum.Vñ pueri & phlegmatici:qa multũ
abundãt in humiditate multũ dormiũt.Sic ſpũal'r ex hu
miditate.i.affectu inordinato terrenoꝝ cauſat pigritia &
negligẽtia:q̃ multum piculoſa eſt:ꝓpter qd' parobolice
dr̃.Mat.xiij.ꝙ cum dormirẽt hoĩes venit inimic⁹ et ſupſe
minauit ſiſania in medio tritici ſeminati.Cũ em̃ dormiũt
pigritia & negligẽtia ſiue p̃lati erga ſubditos:ſiue ſubditi
erga ſeipſos ſupſeminat diabolus ſupueniẽs ſiſania ſcan
dalorũ errorũ &vitiorũ ĩ eccl'ia vel ĩ cordib⁹ fideliũ : vbi
pri⁹ erat ſatũ a deo ſemẽ ꝟtutũ.Vñ Salo.ab h̃ ſomno pi
gritię excitãs dicit.Vſq̃quo piger dormies:qñ conſurges
a ſomno tuo:paululũ dormies:paululũ dormitabis: pau
lulũ ↄſeres man⁹ tuas vt dormias:& veniet tibi quaſi via
tor egeſtas & pauperies q̃ſi vir armatus.Prouer.vj.Aſſi
milatur etiã pigritia ſomno:qa ſicut dormiẽs nil operat:
ita & piger ocioſus manet & nil boni facere vult. Vñ pſ̃.
Dormitauit aĩa mea pṙ tedio.ſ.nil boni operando. Dor
miẽs inſuꝑ vana multa imaginat & ſic piger & negligẽs

Sõn⁹ ſignificat ↄtẽplationem

plen⁹ eſt cogitatiõib⁹ & deſiderijs malis:vñ Prouerb.xxj
dr̃.Deſideria.ſ.mala occidũt pigrũ ſpũal'r ab eo auferẽdo
deuotionẽ & gr̃am. A q̃ ſõno excitat apl's di.Surge q dor
mis:& exur.a mor.& illumi.te chriſt⁹. Quãtũ ad ſcd'm di
co ꝙ ſõn⁹ aliqñ ſignificat ↄtẽplationẽ.Vñ Cãt.v.dicit aĩa
cõtẽplatiua.Ego dormio & cor meũ vigilat. Et hoc ſigni
ficat ꝓpter ſimilitudinẽ ſenſualis clauſiõis.Corꝑalis re
frigerationis alias refectionis. Temporalis determinatio
nis.Clarum eſt em̃ ꝙ cũ hõ dormit tenet ſenſus exterio
res clauſos:quia nec videt:nec audit:nec guſtat:nec odo
rat.Sic contemplans ſenſus claudit ad iſta terrena : quia
diſtrahere habent animum a ſubtili & fixa conſideratio
ne.Vnde pſ̃.Si dedero ſomnum oculis meis.i.ſenſib⁹ ex
terioribus:& palpebris meis dormitationem.i. curioſis
inquiſitionibus:q tamq̃ palpebræ oculos intellectus co
operiunt:& requiem temporibus meis.i.affectibus carna
lib⁹:ſic inueniam locum domino per gratiæ inhabitatio
nem.Reficit etiam ſomnus:mirabiliter confortat & nu

Sõnus fugat triſtitiã

trit:non min⁹ q̃ cibus vt docet experiẽtia.Fugat etiã tri
ſtitiã ſecũdũ Augu.Delectamẽto ſõni ↄueniẽtis nutritus
ſum.Sap̃.vij.Sic & contẽplatio ſuꝑ oĩa recreat : nutrit &
fortificat animã:ꝓpter qd' dicit ſpũs.ſ.alloquens electos
ſe inferiores de aĩa cõtẽplatiua.Adiuro vos filie Hieruſa
lẽ per capreas hinuloſq̃ & ceruos camporũ:vt non euigi
letis nec ſuſcitare faciatis dilectã donec ipſa velit . Canti.
ij.Loquitur aũt ſpirit⁹ per occultum inſtinctũ:adiurat ꝑ
internam exhortationẽ & monitionẽ:filias Hieruſalem.
i.aĩas fideles ꝑ capreas hinuloſq̃ ceruoꝝ:ꝑ merita et exẽ
pla ſctõꝝ qui caprę dicunt ꝓpter velocẽ curſum.ſ.feruo
ris ad diuina:acutũ viſum.ſ.cognitionis ad ſpũalia : leuẽ
paſtũ vel herbarũ ꝓpter abſtinẽtiã circa cibaria . Hinuli
dicuntur.i.parui cerui propter longeuitatẽ perſeuerãtię.
Cerui em̃ diutiſſime viuunt ꝓpter ſupportabilitatẽ bene
uolẽtię.Ceruis em̃ gregatim ambulantibus vn⁹ ponit ca
put ſuꝑ dorſum alterius.Ex hoc docẽtes illud ad Gal'.vj.
Alter alterius onera portate.Delectãtur & hinuli inſpice
re humanã faciẽ:quod deſignat in electis humanitatis be
nignitatẽ.Vt non ſuſcitetis.ſ.a ſomno contẽplationis:

Sõn⁹ ĩ ĩfirmis ſignũ ſanitatis.

nec euigilare faciatis.ſ.ad iſta mundana tractãda . Som
nus q̃z in infirmis cum debite ſumit ſignum magnum ẽ
future ſanationis.Vnde dixerunt diſcipuli de laſaro.Dñe
ſi dormit ſaluus erit.Io.xj.Infirmi oẽs ſumus in vita pñti
ſpiritualit:ꝑpetua autẽ ſanatio eſt ſaluatio in ſupna glo
ria.Huius autẽ ſperandę pfectę ſalutis eſt actus debitę ↄtẽ
plationis:iã em̃ inchoare incipit ſtatum futuꝝ. Tempus
autẽ conueniẽs comunis dormitionis ſ̃m medicos eſt tp̃s
ſeptẽ horarum.Sic in ſeptẽ horis varijs qb⁹ chriſt⁹ ſuſti
nuit paſſionẽ:debet qs dormire:id ẽ attẽte meditari chri
ſti multiplicẽ afflictionẽ.Decet etiã contẽplari& maxima
bona bonis in patria reſeruata:vt roboremur ↄ̃ aduerſa.
Et hoc de ſomno ↄtẽplationis pulchrã habemus figurã.
Gene.xxviij.qñ Iacob dimiſſa domo paterna peregre con
ſtitutus in Luza lapide capiti ſuppoſito dormiens vidit
ſcalam de cœlo in terram attingentem:et angelos aſcendẽ
tes et deſcẽdẽtes ꝑ eã et dñm ſcalę innixũ cũ bñdicentem.
Iacob ſiquidem interpretatur luctator ſiue ſupplantãs:et
ſig̃t eum qui vitia ſupplantat eis dñans:parentes deſerit
cum affectũ ꝓpinquorũ:vt peregrinus in hac vita trãſit
Caput mẽtis lapidi ſupponit:chriſto ſe ↄformãdo et clau
ſis ſenſibus ad exteriora cõtemplatur ſcalã diuini ↄſenſ⁹
ad patriã:et demũ a dño bñdictionẽ ęternã recipit.De hac
igit dormitiõe põt illud exponi.Lazar⁹ amic⁹ nr̃ dormit.
Io.xj.ferię ſextę quartę hebdomadę in.xl.Et illud aliud.

dormitio ſignificat mortẽ.

Nõ eſt mortua puella ſed dormit. Matt.ix. Quantum ad
tertiũ dico ꝙ dormitio ſignificat mortẽ corꝑalẽ.Vñ ĩ lib.
Reg.cum narrat de morte ipſorũ dr̃ dormiuit cũ patrib⁹
ſuis.Deſignat autẽ hoc ꝓpter trinã ſimilitudinẽ . Primo
qa ſicut q vadit dormitũ poſt ſomnũ per aliqd' tẽp⁹ exur
git:ita q morit poſt tp̃s a deo pręfixũ reſurget in nouiſſi
mo die.Vñ dr̃ Dañ.xij.qui ĩ puluere terre dormiũt euigi
labũt.Scd'o qa ſ̃m diſpoſitionẽ qua qs capit ſomnum.ſ.
infirmitatis vel ſanitatis varia videt in dormitione.Nã
infirm⁹ horribilia cernit.ſanus et quiet⁹ ſuauia intuetur.
Et a dormitione qdẽ ſurgẽs infirm⁹ totũ ſe reperit fractũ
et debilitatũ:ſanus aũt roboratũ et cõfortatũ.Sic ſpũali
ter qui capit ſomnum mortis ĩ infirmitate pcti mortalis
videt horrẽda et pauẽda in gehenna ignis.Qui autẽ gr̃a
ſanus aſſumit ſomnũ mortis bñ purgatus videt lęta et io
cũda ſupnę patrię.Et demũ in vltima reſurrectione cõfra
ctior repiet pctõr et robuſtior et fœlicior iuſt⁹. Vñ apl's
Oẽs quidẽ reſurgem⁹:ſed non oẽs immutabimur.Tertio
ex eo ꝙ ſicut ſomnus arripit aliqñ hominẽ ex ĩſperato et
cõtra ſuũ velle:ita mors hoĩem interimit cũ nõ ſperat.
Neſcit em̃ homo finẽ ſuũ.Eccl's.ix.Et hoc quo ad tertiũ.

De eſtimatiua

¶De eſtimatiua & cogitationibus. Cap̃.viij.

SEQVITVR DE POTENTIA

æſtimatiua:quæ etiam cõmunis eſt nobis & bru
tis:& in nobis qdẽ dr̃ cogitatiua.Vñ & hic de co

De potẽtia eſtimatiua.

gitationib⁹ inferem⁹.Eſt aũt potẽtia æſtimatiua ordina
tiua ad apprehẽdẽdũ intẽtiones q̃ ꝑ ſenſum nõ accipiũt
ſ̃m.b.Tho.in.j.parte.q.lxxviij.Neceſſariũ eſt em̃ aĩali vt
q̃rat aliqua vel fugiat:nõ ſolũ qa ſunt cõueniẽtia vel nõ
cõueniẽtia ad ſentiẽdũ:ad qd' ordinat ſenſus cõis & parti
cularis exterior.Sed etiã eſt neceſſariũ vt q̃rat aliq̃ vel fu
giat ꝓpter aliquas alias cõmoditates & vtilitates conſe
quẽdas:vel nocumẽta vitãda:ſicut ouis vidẽs lupum fu
git:nõ illã ĩdecẽtiã coloris:ſed q̃ſi ĩimicũ naturæ:& auis
colligit paleã:nõ qa delectat ſenſum:ſed qa ẽ vtilis ad ni
dificãdũ.Ad hmõi igit intẽtiões apprehẽdẽdũ : ordinat
æſtimatiua ſicut & memoria ad eas cõſeruãdũ:& eſt cõis

Hec potẽtia differenter ẽ ĩ hoĩe & alijs animalib⁹.

iſta potẽtia nobis & brutis.Sed ẽ differẽtia quãtũ ad p̃di
ctarũ intentionũ app̃henſionẽ.Nã alia aĩalia percipiunt
hmõi intẽtiones quodã naturali inſtinctu:hõ autẽ ꝑ quã
dam collectionẽ:al's collationẽ.Et ideo q̃ in alijs aĩalib⁹
dr̃ ęſtimatiua:in hoĩe dicit cogitatiua:qa ꝑ collectionem
quãdã hmõi intẽtiões adinuenit.Vñ & dr̃ etiã rõ particu
laris:cui medici aſſignãt determinatũ organũ.ſ. mediã ꝑ
tẽ capitis.Verũ qa in potẽtia ſenſitiua & p̃cipue app̃hẽſi
ua nõ põt eſſe pctm̃:ideo in cogitationib⁹ hoĩm ꝓut ſũt
in tali potẽtia nõ eſt pctm̃ vel meritũ:ſed ꝓut eis additur
vel ſupuenit aliqs effect⁹ bon⁹ vel malus. Nota igit ſ̃m
Tho.ij.ij.q.ij.ar.j.ꝙ cogitare ſumit tripl'r.Vno mõ cõiter
ꝓ q̃cũq̃ actuali ↄſideratione intellect⁹ ſiue pueniẽdo ad
clarã & certã cognitionẽ ei⁹ qd' cogitat:vt cũ qs ↄſiderat
q̃ ſcit:ſiue etiã anteq̃ pueniat ad pfectionẽ cognitiõis ꝑ
fectã & clarã viſionẽ.Scd'o mõ proprie.ſ.ſolũ ꝓ ↄſidera
tione intellect⁹ cũ quadã inq̃ſitione anteq̃ pueniatur ad
clarã notitiã rei.& hoc circa ĩtẽtiones vl'es.Tertio modo
ꝓ quadã inq̃ſitiõe & diſcurſu circa particularia app̃hẽſa
a ſenſibus & iſto tertio modo eſt act⁹ hui⁹ potẽtię cogita
tiuę: nec tñ eſt ibi pctm̃ vel meritũ:niſi cooperãte intelle
ctu & affectu aliquo modo.Et ſ̃m hoc nunc de cogitatiõi
bus agetur.De quib⁹ pſ̃.Dñs ſcit cogi.ho.qm̃ vanę ſunt.
Vbi tria de ipſis cogitationibus poſſunt notari.

¶Et primũ eſt ꝙ deo ſunt ſimpl'r denudate:ibi.Dñs ſcit.

¶Scd'm eſt ꝙ in homine ſunt multipliciter variatæ: ibi.
cogitationes ho.

¶Tertium eſt ꝙ in eo ex ſe ſunt vituperabiliter termina
tæ:ibi.quoniam vanæ ſunt.

§.I.QVANTVM AD PRIMVM

Deo cũcte cogitatiões ſunt nude.

ſciendũ ꝙ cogitationes q̃cunq̃ note ſunt deo.Oĩa em̃ ait
apl's ad Heb̃.iiij.nuda & apta ſunt oculis ei⁹.i.cogitatiõi.
Et ita ſũt ei note ꝙ neq̃ ab angelo bono neq̃ malo:neq̃
a proximo ex ſe ſciri poſſunt.Vñ dr̃ Hiere.xvij. Prauũ ẽ
cor hoĩs & ĩſcrutabile & qs cognoſcet illud.Ego dñs ſcru
tãs corda & ꝓbans renes qui do vnicuiq̃ iuxta viã ſuã.
Prauũ dr̃ cor hoĩs:qa ĩclinatũ ad praua.iuxta illud Geñ.
viij.Senſus hoĩs& cogitatio hũani cordis in malũ prona
ſunt ab adoleſcẽtia ſua.Inſcrutabile dr̃:qa eius cogitatio
nes nulla creatura ſcire valet.Vnde apl's.j.Coꝝ.ij . Quis
hoĩm ſcit quæ ſunt hoĩs.i. in cogitationibus interiorib⁹:
niſi ſpũs hoĩs q ĩ ipſo eſt.Quis g̃ cognoſcet illũ:q̃ſi dicat
null⁹ niſi deo reuelãte.Sic cognouit Heliſe⁹ cogitatiões
malas auaritię:qb⁹ mot⁹ fuit Giezi diſcipul⁹ ſu⁹ ad petẽ
dũ a Naamã.Syro veſtes & argẽtũ:vt hr̃.iiij.Reg.v.Sol⁹
ergo deus ſcit cogitationes hoĩm.vnde ſubditur in aucto
ritate.Ego dñs ſcrutãs corda.i.cogitationes cordiũ: & re
nes.i.delectationes earum bonum vel malũ/ex qbus ho
mines tandẽ iudicat &non ſolũ ex operib⁹.Vnde Chryſ.
Nõ ex opib⁹ iudicat:ſed ex cogitatiõib⁹ & ex corde.xxij.

Cogitatio tripliciter põt cognoſci.

q.v.qui periurare.Sed ꝓ maiori declaratione notandum
ꝙ cogitatio vel affectio põt cognoſci ab aliquo triplicit
Primo ꝑ ipſi⁹ in ſe certã & clarã intuitionẽ.Scd'o per re
uelationẽ.Tertio per coniecturationẽ.Et primo qdẽ mo
do prout.ſ.cogitatiões ſunt in intellectu & affectiones in
volũtate:ſic ſol⁹ de⁹ cogitatiões & affectiones cognoſce
re põt:& hoc eſt proprie ſcire.vñ bene dicit Pſ̃.Dñs ſcit

ij.Para. vj.

nõ homo vel angelus:ſed ſol⁹ deus.Quod etiã atteſtatur
Salo.dicens.Tu ſolus noſti corda filiorum hominũ : cor
da.i.cogitationes & affect⁹.Huius ratio eſt ſcd'm.b.Tho.
j.parte.q.lviij.qa volũtas rõnalis creaturæ ſoli deo ſub
iacet:& ipſe ſol⁹ in eã opari põt:qui eſt principale ei⁹ ob
iectũ &vltim⁹ finis.Et iõ ea quæ mihi ex volũtate ſunt:
vel quæ ex volũtate ſola depẽdẽt ſoli deo ſũt nota.Ex ſo
la volũtate hoĩs dependet ꝙ aliquis actu aliqua conſide
ret qa cũ aliqs habet habitũ ſciẽtiæ vel ſpẽs intelligibi
les in eo exiſtentes vtitur eis cũ vult.Scd'o mõ.ſ.per re
uelationẽ põt cognoſci cogitatio hoĩs ĩ quãtum.ſ.a deo
alicui reuelat.Et ſic aĩa chriſti per reuelationẽ a verbo
cui erat & eſt vnita:cognoſcit & cognoſcebat oẽs cogi
tationes hoĩm.Vnde & Iudeis mala de eo cogitãtib⁹ di
xit vt quid cogitatis mala in cordib⁹ veſtris? Matt.ix.&
Luc.xj.dicitur.vt vidit cogitationes eoꝝ &c.Sic & Petr⁹
apl's per dei reuelationẽ cognouit fraudẽ factã per Ana
niã & Saphirã de precio poſſeſſionis venditæ.Act.v.Sic
& bea.Benedict⁹ cognouit cogitationes murmurationis
quã faciebat cõtra eũ qui ante eũ tenebat lucernã dũ co
mederet:vt habetur in.ij.dialo.Tertio põt cognoſci co
gitatio vel affectio hoĩs per coniecturationẽ.Et ſic ange
lus bon⁹ & malus etiã homo põt cognoſcere cogitatiões
alteri⁹.ſ.vt in ſuo effectu.Cognoſcit em̃ ſcd'm.b. Tho.in
j.parte.q.lvij.ar.iiij.interdũ cogitatio non ſolũ ꝑ actũ ex
teriorẽ:puta locutionẽ vel operationẽ manifeſtãtẽ ip̃am
ſed etiã ꝑ immutationẽ vult⁹.Et medici etiã aliquas affe
ctiões animi ꝑ pulſum cognoſcere poſſunt.Et multo ma
gis angeli & dęmones quãto ſubtilius hmõi paſſiões oc
cultas corporales ꝑpendunt.Vnde Augu.dicit demones
aliqñ hoĩm diſpoſitiones:nõ ſolũ voce ꝓlatas:ſed etiã
cogitationes receptas cũ ſigna quedã ex aĩo exprimunt
in corpore tota facilitate perdiſcere.xxvj.q.iiij.c.ſi. quã
uis in lib.retractationũ dicat hoc nõ eſſe aſſerẽdũ.ſ.qũo
hoc ſciãt:nõ tñ dicit quin talia ſciant.ſ.per coniecturas.

§.II.QVANTVM AD SECVN

dũ ſciẽdũ ꝙ cogitatiões hoĩm ſunt multę & multiplicit
variatę.vñ in plurali dicit cogitationes hoĩum. Variatę
aũt ſunt nõ ſolũ ſcd'm materiã:ſed ſcd'm cãm.Nam vt di

triplex põt eſſe cã cogitationũ

cit venerabilis Caſſia.in.j.coll'.abbatis Moyſi. Quedam
cogitationes habent ortum a deo:quædã a diabolo:quæ
dã a carne ſeu corde ꝓprio.Et ꝙ cogitatiões habent prin
cipiũ a deo oſtendit apl's.ij.ad Cor.iij.di.Nõ ꝙ ſum⁹ ſuf
ficientes cogitare aliquid.ſ.boni a nobis quaſi ex nobis.
ſed ſufficiẽtia nr̃a ex deo eſt.Oĩs igit cogitatio bona ĩ no
bis a deo ꝓcedit:puta cum cogitas agere pœnitentiã:ieiu
nare:orare:virtutes acquirere:ꝓximis ꝓdeſſe:deo place
re:& hmõi.Et ad hoc hortabatur Pſ̃.liij.dicens.Iacta co
gitatum tuũ in dño.ſ.de eo & ꝓpter eũ bona cogitando.
Quod cogitationes aliquæ etiã ꝓcedant a diabolo inſti
gante oſtendit ex eo ꝙ chriſto poſt reſurrectionẽ apparẽ
tẽ diſcipulis cũ ęſtimarẽt ipſum phantaſma eſſe dixit eis.

Lu.xxiiij.

Quid turbati eſtis & cogitationes aſcendunt in corda ve
ſtras? Aſcẽdunt dicit:quia malæ erant & falſæ:& ideo aſcẽ
debant a dęmonijs:ſi bonæ fuiſſent deſcendiſſent a patre
luminũ.Et de Iuda dicit Euãgeliſta.Cũ miſiſſet diabol⁹

Io.xiij.

in cor ei⁹ vt traderet eũ.Vbi aduertendũ eſt ſcd'm.b.Th.
in.j.parte.q.cxj.ꝙ dęmones nõ poſſunt immutare cogita
tiones interius eas cauſando:cũ vſus cogitatiue virtutis
ſubiaceat volũtati.qd' ergo dr̃ a damaſ.& Beda:ꝙ eſt im
miſſor & incenſor cogitationũ:intelligit hoc non ꝙ cau
ſat eas:ſed inquãtũ ĩcitat ad cogitãdũ vel appetẽdũ cogi
tata ꝑ modũ pſuadẽtis vel paſſionẽ cõcitãtis:Et hoc ip̃m
incẽdere Damaſ.vocat ĩmittere:qa talis opatio interi⁹ ſit
Sed bone cogitatiões attribuunt altiori principio.ſ.deo
licet angelorũ miniſterio ꝓcurent.Ponit aũt Anſel.ĩ li.

Cor noſtrũ cõpat molẽdino ſecũdũ Anſel.

de ſimilitudibus pulchrã ſimilitudinẽ circa hãc materiã
cogitationũ ꝓut ſunt a deo vel a diabolo vbi comparat
cor noſtrũ molẽdino cuidã:qd' ↄtinue voluitur:cui⁹ mo
lẽdini dñs locat ip̃m alicui:dãs ſibi triplex genus victua
lium ad molẽdũ.ſ.triticum:hordeũ:& ſpeltã cum hac cõ
ditione ꝙ cõtinue molat aliqd' ex illis:& hoc faciendo ſi
bi fideliter ſeruit ꝙ inde bñ viuit.Habet aũt dñs ille ini
micũ capitalẽ querẽs in oĩbus ei diſplicere.Vñ ſciẽs mo
lendinũ ſuũ tali locatum:occultat ſe iuxta domũ ei⁹:vt ſi
talis cõductor ceſſat per modicũ a molẽdo victualia dñi
ſui:et cũ hoc reperit immediate ponit ſuꝑ molẽdinũ de re
bus ſuis:videlicet picẽ:arenã:vel paleas:et hoc ad deſtruẽ

dum molēdinū & illi nocēdū.Spūaliter dn̄s ipſe eſt deus noſter vniuerſoꝝ dn̄s:molēdinū ſuū eſt cor nr̄m qđ con tinue voluit circa aliqd cogitādū.Vn̄ Bern̄.Nil fugaciꝰ aīo meo.Locat autē iſtud molēdinū nobis vt molamus cūvoluntatē pręſtat & ratione ad cogitādū.Adminiſtrat & ipſe ꝑ inſpirationē triplicē materiā ſuper qua debemꝰ voluere cor nr̄m:videlicet cogitationes de deo & de eius immēſa bonitate:& gl'ia ſupna tamꝙ̄ triticū optimū.De virtutibꝰ & donis ſpūalibus quō in eis ꝓficiamus tamꝙ̄ hordeum.Cogitationes de pc̄tis cōmiſſis vt doleamus:& de his q̄ poſſunt cōmitti vt fugiamus tamꝙ̄ ſpeltā.Et certe cū hoc faciamꝰ deo fideliter ſeruimꝰ:& inde tandē viuimus vita gratiæ et tandē gloriæ.Inimicus huius dn̄i diabolus eſt:q̄ inſidiatur cōtinue molēdino cordis noſtri:& ſi videt nos nō cogitare aliqua vtilia:tūc ipſe ſuggerit:& ſuadet cogitatiōes luxuriæ maculoſas corporis & animæ tamꝙ̄ picem:vel cogitatiōes auaritiæ graues tamꝙ̄ arenam:vel leues inanis gloriæ tamꝙ̄ paleas:ex quibꝰ molēdinū deteriorat̃.Et talis conductor niſi reſipiſcat:oportet ꝙ moriat̃ ſpūaliter:qa ex illis viuere nō pōt.Vn̄ dicit dominus ꝑ prophetā.Vſꝗ quo morabunt̃ in te cogitatiōes

Hiere.

noxie.Et Sap.j.dr̄:de ſpūſancto:ꝙ auferet ſe a cogitationibꝰ quæ ſunt ſine intellectu.i.ſine rōne.Procedūt & cogitationes aliqn̄ ex corde ꝓprio.Vn̄ ſaluator.Matth.xv. inquit.De corde exeūt cogitationes male.Vnde & i figuram dictū fuit primo parenti.Spinas & tribulos germi-

Gen̄.iij.

nabit tibi.ſ.terra cordis tui etiā cultiuata ſpūalibus exercitijs:ſpinas.ſ.cogitationū et ſollicitudinū tpaliū et tribulos affectionū ſenſualium:quæ cogitationes infeſtāt hominē importune:ſicut muſce frequentant cadauer.Vnde & bea.Anto.quaſi attediatus ſemel ex tanta cogitationū importunitate exclamauit ad deū.Dn̄e volo ſaluus fieri: ſed nō permitūt me cogitatiōes meæ.Verū qa primi motus earū non ſunt in noſtra poteſtate:vnde nec pc̄tā:ſaltē a ſecūdis;motibus ſeu delectationibꝰ earū cauendum eſt.

eſa.j.

Vnde dn̄s dicit per Eſaiā.Auferte malū cogitationū veſtrarū:nō dicit cogitatiōes ſed malū cogitationū:inquātum.ſ.de vitijs ſunt cum cōplacentia ipſarum.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM

dixit ꝙ cogitationes ipſe ex ſe.i.defectu cogitātis ſunt de

Triplex eſt vanitas cogitationū

prauate:qm inquit vane ſunt.Eſt autem triplex vanitas. ſ.penalitatis:iniquitatis:et inſtabilitatis:de qua triplici vanitate agit̃ Eccl'es per totū.vnde et in princi.lib.nominat vanitatē dicens.Vanitas vanitatū et omnia vanitas. Omnia em̄ creata ſunt vanitas:quantum ad mutabilitatem.& de hac agit̃ a.j.c.Eccl's vſꝗ ad.iiij.c.excluſiue.Sed hō nō ſolū eſt vanitas p̄dicto modo:ſed etiā per iniquitatem:& de hac agitur a cap̄.iiij.vſꝗ ad.xij.excluſiue.Eſt & tertia vanitas in hoīe.ſ.penalitatis & ea plenus.Vnde dr̄ Vanitas vanitatū.i.vanus per culpā:plenus vanitate per penā:& de hac agit̃ ipſo.xij.c.in fine lib.Eccl's.Quantum igit̃ ad vanitatē pene de qua apl's ad Rom̄.viij.Vanitati creatura ſubiecta eſt etiā nō volēs.ſ.pene:fame:ſitis:frigoris:& hmōi:vtiꝗ cogitationes hoīm vane ſunt.i.afflictiue:vnde dr̄ Sap̄.ix.cogitationes mortaliū timide:& incerte ꝓuidētie noſtre.Nā ſi bonꝰ eſt homo timet non diſplicere deo:nō incurrere pc̄tā varia & hmōi.Si malus timet ne impediat̃ executio ſuarū malarū cogitationū:vel ne

j.Io.iiij. Gal'.v.

ꝓuidētia ſua circa tpalia non habeat effectū.Timor autē vt dr̄ in p̄ria Canonica Ioā.penā habet.Frequēter em̄ vna cogitatio pugnat ꝯ aliā:cum.ſ.caro concupiſcit aduerſus ſpm̄:& ſpūs aduerſus carnē:vnde ſequit̃ cogitatiōes etiā circa curā corporis:& ꝓuiſionē etiā neceſſarioꝝ multū tediū & penā inferūt p̄cipue bonis:quāuis i ſe pc̄tā nō ſint Scđo cogitatiōes hoīm vane ſunt vanitate iniqtatis.de qua Pſ̄.v.Cor eoꝝ vanū eſt.i.iniquū.Et quidā ita iniq ſunt vt etiā contra dn̄m cogitēt.de quibus pſ̄.Cogitauerunt & locuti ſunt nequitiā:iniquitatem in excelſo locuti ſunt:dicentes deū non habere ꝓuidētiā debitā circa homines.Cōtra q̄s Hieron̄.Quid cōtra dn̄m cogitatis:ipſe eſt qui creauit mūdū & cōſummationē faciet eius.Quod ſi vobis videt̃ crudelis et rigidus et cruentus ꝙ genus humanum diluuio deleuit &c.xxiij.q.v.qd ergo.Et ad itelli

Cogitatiōes q̄ modo efficiūt iniquę.

gēdū quō cogitationes efficiunt̃ iniq:ſume exēplū in nebula quæ eleuata a terra ſepe in parte ſuperioris aeris generat nubes q̄ ibi nutriūtur:nec diſſoluunt̃ niſi ꝑ magnū ventū qui reſoluit illas et conuertit:vel i aerē vel i aquā grandinē aut niuē.Nutriunt̃ autē ille nubes in aere virtute caloris vel ignis elemētalis:q quaſi extinguit̃ ꝑ tonitrua:coruſcationes et fulgura.Sic accidit de cogitationibus.Sunt em̄ vt quidā vapores ſiue nebulę q̄ a terra ſenſitiue.ſ.phātaſię vel memoriæ aſcēdūt ad altitudinē intellectus:& calore.i.volūtatis affectu nutriūtur et creſcūt et obnubilāt mētē aliqn̄:vt ſol chriſtꝰ nō videat̃.Et hoc qn̄ amor ꝓprius reperit̃ in voluntate:qui omnē materiā i ſe bonā cogitationū peruertit ad malū.Sed ſi ventus ſpiritusſancti percutit tales nubes cogitationū:tunc extinguit malū ignē ſeu calorē proprij amoris.Et exinde ſequūtur tonitrua lamentationū de peccatis cū clamore petēdi diuinam miſericordiā:ſequunt̃ et coruſcatiōes bonoꝝ exēplorum et fulgura incendētiū operum et verboꝝ pluuię lachrymaꝝ et hmōi.Quantum ad tertiū cogitatiōes hominū vane ſunt inſtabilitate ſeu mutabilitate.de q̄ Eccl's penul.Vanitatis arguent̃ præterita:ex eo em̄ ꝙ pręterita ſunt oſtendūt inſtabilitatē:et ſic cogitationes hominum vane ſūt.Dūm enim quis vult fixe aliquid de ſpūalibus cogitare:ſubito mēs ad alia euolat:vt dicere valeat illud Pſ̄.Cor meum dereliquit me.Exēplū patet in beato Bernar.qui vt habet̃ in legēda eius conquerens cum quodā ruſtico in itinere de tanta diſtractione mētis:vt vnum pater noſter dicere nō valeret ſine alia cogitatione.Aſſeruit ruſticus ſe hoc facere poſſe.cui Bernar.mulam cui inſidebat ſi hoc agere poſſet promiſit:quod cum ille attentaret in medio eius occurrit ſibi cogitatio de ſella &c.

§.IIII.CIRCA EVIDENTIAM EO

Cogitatio pōt ꝯparari ad tria.

rum quæ dicta ſunt in.j.§.huiꝰ.c.ſ.ꝙ angelus non cognoſcit cogitationes noſtras.Eſt ſciēdum ꝙ cogitatio noſtra vel etiam alicuius angeli poteſt comparari ad tria.ſ. ad ſubiectum qđ informat:ad obiectum quod rep̄ſentat:ad effectum quem inclinat.Primo enim ſi cōparatur cogitatio ad ſubiectum qđ informat:tūc dico ꝙ angelus poteſt ſcire vel videre cogitationem noſtram vel etiā angelicā. Cuius ratio eſt:quia angelus poteſt videre ſpecies exiſtentes in mente mea vel angelica.Sed cogitatio actualis eſt quædam forma & quidā actus exiſtens in intellectu ęque realis:et ęquę actualis ſicut ſpecies vel magis q̄ ſpecies. Ergo qua ratione ſpecies exiſtentes in mente mea vel angelica angelus pōt videre:eadē ratione cogitatio actualis mea vel angelica poteſt cognoſci ab aliquo angelo. Secūdo modo poteſt cōparari cogitatio mea vel angelica ad obiectum,quod repreſentat.Et ſic cogitatio mea vel angelica poteſt cognoſci et videri ab āgelo:vt verbi gratia.Sicut ille qui videt ſpeciem alicuius rei in oculo alte-

Angelꝰ quomō videt cogitationes.

rius:& mediante illa ſpecie habet aliquam notitiā de re cuius eſt ſpecies.Sic angelus videns cogitationē alicuius in mente noſtra vel angelica cognoſcit & videt rem cuiꝰ eſt cogitatio vel quā illa cogitatio rep̄ſentat.Nota tamē differentiā inter illū qui videt cogitationē alicuius rei in mente alterius:quia non habet rem de qua eſt cogitatio ꝓ immediato obiecto:ſed ipſam cogitationē:et mediāte cogitatione habet aliquā notitiā de re cuiꝰ eſt cogitatio. Sicut dictū eſt de illo qui videt ſpeciē alicuiꝰ rei in oculo alterius:et mediāte illa ſpē habet aliquā notitiā de re cuiꝰ eſt ſpēs.Ille aūt cuiꝰ cogitatio videt̃ habere rē de qua eſt illa cogitatio:ꝓ imediato obiectoꝗ et videt illā rē de qua eſt cogitatio:ſicut ille q videt rē imediate viſiōe corpali pfectius videt:et aliqd pōt cognoſcere de ea:puta quanta ſit vel aliqd tale qđ nō pōt cognoſcere ille q videt eā mediāte ſpecie exiſtēte in oculo alterius:Ita etiā ille q videt rē intellectualiter in mēte ꝑ actū ſuū cogitādi:perfectiꝰ et plura nouit de re illa q̄ ille q videt eā mediāte cogitatiōe exiſtente in altero.Et ſic quāuis angelus cognoſcat cogitationē noſtrā vel angelicā:tn̄ cogitatio tā nr̄a q̄ angelica pōt latere aliquē angelū:quātū ad hoc ꝙ nō ita pfecte videt rē illā de q̄ eſt cogitatio vidēdo cogitationē in altero:ſicut ille cuiꝰ eſt cogitatio.Tertio modo pōt cōparari

Volūtas duplr ꝯſiderat

cogitatio nr̄a vel angelica ad effectū quē inclinat.Et tūc dico ꝙ voluntas pōt duplr̄ cōſiderari.ſ.vt habitualit̃ volēs:& vt actualiter volēs.primo mō voluntas pōt cōſiderari vt habitualit̃ volēs:& ſic cogitatio nr̄a vel etiā āgelica latet quēcunꝗ intellectum creatum:etiā ipm̄ cogitātē: qa.ſ.nullus intellectus creatus videt quid in futurum velit voluntas

lit volūtas de eo qđ mō cogitat̃:ad quē finē debeat i poſterū vti.Scđo mō pōt cōſiderari volūtas:vt actualiter volēs:& intendens aliqd aſſequi ꝑ ipſam cogitationē & rē cogitatā:& tūc cogitatio talis aliquo mō patet & aliq modo latet.Verbi gr̄a:vt ſi aliqs cogitet de lapide volēs actu vti eo ad ꝓijciendū ad auem:tūc dato ꝙ non lateat angelū ipſa cogitatio:quātū ad hoc ꝙ eſt q̄dā forma inherens volūtati:nec lateat ipm̄ etiā habitudo vniꝰ ad alteꝝ quin ſciat ꝙ illud qđ vult volūtas eſt lapis:tn̄ pōt latere āgelū habitudo vniꝰ ad alterū.ſ.ꝙ neſciat ad quē finē volūtas vult rē cogitatā.Verbi gr̄a.Licet videat volūtatē velle lapidē de quo cogitat intellectꝰ meꝰ:pōt tn̄ ignorare rōnē vel finem quare voluntas vult lapidē:vtrū.ſ.ad ꝓijciendū ad auem vel ad inimicū:vel ad edificandū.Et ſic qn̄ idē effectus pōt ꝓuenire ex multis cauſis:nō oportet cito effectū ſcire ex q̄ cā venit.Et ſic ē in ꝓpoſito ſicut

Cogitatio peccati q̄druplici ratione fit.

patet:h̄ doctor ſubtilis:id eſt Scotus & magiſter Herueus Britor ordinis predicatorū.Cogitatio pc̄ti fit ꝑ quatuor cauſas.ſ.vel ad cognoſcendū:cauendū:delectandum:perpetrandū.Primo cogitatio pc̄ti fit aliqn̄ ſolū ad cognoſcendū.Sicut cū qs vult diſputare vel p̄dicare de pc̄toꝗ & ideo oportet ꝙ de ipō cogitet vt ſciat quō debeat diſputare vel p̄dicare.Et talis cogitatio de pc̄tō q̄ ordinat̃ ſolū ad cognoſcendū ipſum pc̄tm̄ eſt ſine omni pc̄tō.Scđo cogitatio peccati quæ fit ad deteſtādū cōmiſſum:& cauēdum futuꝝ eſt meritoria.Eſa.xxxviij.Recogitabo tibi oēs annos meos in amaritudine aīæ meæ.In quo v̈bo notantur tria.Primo cōfeſſiōis humilitas:ibi.recogitabo.ſ.ad cōfitendū tibi.Scđo confeſſionis integritas:ibi.oēs annos meos.Tertio cōtritiōis qualitas:ibi in amaritudine aīæ meæ.Oportet ei ꝙ qn̄cūꝗ qs cogitat de pc̄tō:de ipō ꝯtritionē habeat.Tertio cogitatio peccati fit ad delectādum & hoc duobus modis.Vel ad delectandū de cogitatione peccati ſolum:& talis cogitatio eſt pc̄tm̄ veniale.Vel ad delectādū de re vel de peccato cogitato:& talis cogitatio eſt pc̄tm̄ mortale.Quarto modo cogitatio peccati fit ad ꝑpetrandū pc̄tm̄:& tūc ſi pc̄tm̄ eſt mortale:etiā cogitatio iſto.fine.ſ.vt perpetretur eſt peccatū mortale.Vnde ſup illo verbo Leui.xv.Mulier quæ patitur fluxū ſanguinis gloſ.ſic dicit.Cogitationes & volūtates quāuis opere nō compleātur.apud deū pro factis habent̃ & puniūtur.Hec bea.Tho.in.iiij.& Alex.in.ij.parte ſum.q.xxxv.Finalit̃

Cogitationes cordis dupliciter cōſiderari poſſūt:

circa cogitationes cordis conſiderare debemꝰ cauſam.ſ. a quo oriūtur.Vbi nota ꝙ cogitationes cordis dupliciter conſiderari poſſunt.ſ.abſolute inquantū cogitationes: & cōditionate inquantū bone vel male.Primo ergo cōſiderādo cogitationes cordis abſolute inquātū cogitationes:tunc dico ꝙ cauſa cogitationū vel radix eſt triplex.ſ. propinqua:mediata & remota.Prima cauſa cogitationū ꝓpīqua & immediata eſt apprehēſio ſenſuū particulariū per organa.Scđa cauſa vel radix cogitationum mediata eſt imaginatio cauſata ex apprehēſione ſenſuū particularium per organa.Tertia cā vel radix cogitationū remota eſt cor.Quod patet:quia cogitatio a corde non exit niſi ꝑ aliquam imaginationē vel phantaſiā:quæ eſt motus factus a ſenſu:vt dicit̃ in.ij.de anima.Et ideo cū dicit̃ Mat. xv.De corde exeunt cogitationes &c.Intelligitur cor eſſe principiū cogitationū tamꝙ̄ cauſa vel radix remota:vt patet.Hec beatus Tho.in.iiij.di.xxiiij.

¶De memoria. Capitulum.ix.

MEMORIA. NOTA QVOD

Memoria dupliciter ſumit̃.

memoria ſ̄m bea.Tho.i.j.pte.q.lxxix.ar.vj.ſumit̃ duplicit̃.Vno mō ꝓut rōne eiꝰ ē ꝙ obiectū eiꝰ ſit p̄teritū vt p̄teritū:et ſic memoria ē i parte ſenſitiua:vna potētia diſticta ab alijs ſenſitiuis interioribꝰ:prout.s̄.dictū eſt.Senſitiua em̄ tm̄ ē app̄hēſiua particulariū.Preteritū autē vt preteritū cū ſignificet eſſe ſub determinato tpe ad cōditionē particularis ptinet.Et habet talis potētia ſēſitiua organū corpale cui eſt affixa ſicut & aliæ:bruta etiā eā habēt.Alio mō ſumit̃ memoria ſolū ꝓut ꝯſeruatiua ſpecierū itelligibiliū:& ſic memoria eſt in parte itellectiua.Quāuis em̄ Auicen̄.dixerit ſpecies intelligibiles impoſſibile eſſe in intellectu cōſeruari.Vn̄ ſ̄m ipm̄ q̄cito aliqs deſinit actu intelligere aliquā rē deſinit eſſe ſpēs illiꝰ rei i itellectu.Tn̄ Ariſt.in.iij.de aīa ꝯriū aſſerit.Rōne etiā dicta poſitio reprobat̃.Qđ em̄ recipitur in aliquo recipit̃ ꝑ modū eiꝰ in quo recipit̃.Intellectꝰ autē eſt magis ſtabilis naturæ & immobilis q̄ materia corporalis.Si ḡ materia corpalis formas q̄s recipit non ſolū tenet dū ꝑ eas agit in actu:ſed etiā poſtꝙ̄ ꝑ eas agere ceſſauerit:multo fortius intellectus immobiliter & inamiſſibiliter recipit ſpēs intelligibiles ſiue a ſenſibus receptas: ſiue ab aliquo intellectu ſuperiori effuſas.vn̄ in.iij.de aīa phs dicit ꝙ aīa eſt locus ſpecierū nō tota:ſed intellectus. Sciēdū etiā ꝙ ſpecies intelligibilis aliqn̄ eſt in intellectu in potentia tm̄:& tunc dr̄ intellectus eſſe in potētia tantū Aliqn̄ eſt ſ̄m vltimā cōpletionē actus:& tunc intellectꝰ intelligit actu.Aliqn̄ medio mō ſe habet inter potētiā & actu:& tūc dr̄ intellectus eſſe in habitu.Et ſcđm hūc modū intellectꝰ cōſeruat ſpēs etiam qn̄ actu non intelligit.

Memorię rō exponit̃.

Saluat̃ etiam rō memorie quātū ad hoc ꝙ eſt p̄teritoꝝ in intellectu ex parte actus nō ex parte obiecti.Nā p̄teritum pōt referri ad duo.ſ.ad obiectū qđ cognoſcit̃:et ad actū cognitionis.Et quātū ad obiectū ꝑ ſe cōuenit memorię quę eſt partis ſenſitiue p̄terito.Memorat̃ em̄ aīal nō ſolū ſenſiſſe i p̄terito:ſed etiā ſēſiſſe quoddā p̄teritū ſenſibile.Sed inquātū ad partē intellectiuā ptinet memoria:p̄teritio accidit & nō ꝑ ſe ꝯuenit intellectui ex parte obiecti.Intelligit em̄ intellectꝰ hoīem inquātū eſt hō:accidit em̄ homini inquātū eſt hō in preterito vel in p̄ſenti vel in futuro eē. Ex pte v̈o actꝰ cognitiōis preteritio ꝑ ſe accipi pōt in intellectu ſicut & in ſenſu:qa itelligere aīę nr̄ę eſt qdā pticularis actus in hoc vel in illo tpe exiſtēs:ſ̄m ꝙ hō dr̄ intelligere hodie vel heri vel cras:& hoc nō repugnat intellectualitati:qa hmōi itelligere q̄uis ſit quoddā particulare eſt tn̄ immaterialis actꝰ.Et ideo ſicut intellectꝰ intelligit ſeipſum q̄uis ipſe ſit quidā ſingularis intellectꝰ:ita intelligit ſuū intelligere:qui eſt quidā ſingularis actus vel in pręterito:vel in pręſenti:vel in futuro exiſtēs.Et ſic vt dictū eſt ſaluatur ratio memoriæ quātū ad hoc ꝙ eſt pręteritorū in intellectu:ſ̄m ꝙ intelligit ſe priꝰ intellexiſſe:nō aūt ſ̄m ꝙ intelligit preteritū ꝓut eſt hic & nūc:qa intellectus abſtrahit a cōditionibꝰ indiuiduātibꝰ vt hic & nunc ſed ſic preteritū pertinet ad potentiā memorię ſenſitiuā q̄

Memorię & intellectꝰ diſtinctio

eſt pticulariū rerum:vt hic & nunc.Et nota ꝙ memoria ꝓut eſt conſeruatiua ſpērū intelligibiliū:& ꝑ ꝯn̄s ptinēs ad intellectum non eſt alia potentia realiter diſtincta ab ipſo intellectu.Vnde & phs in.iij.de anima.locū conſeruatiuū hmōi.ſpecierū attribuit intellectui.Eſt em̄ intellectus potētia paſſiua.Ad rōnē aūt potentiæ paſſiuę ptinet ꝯſeruare ſicut & recipere.Et quāuis magr̄ ſen.in.j.lib.di. iij.dicit ꝙ memoria intelligētia.& volūtas ſūt tres vires idest potētiæ.Hoc tn̄ vt dicit.b.Tho.nō eſt de intentiōe Aug.i.xiiij.de trini.vbi de his loquēs nō accipit illa tria ꝓ tribus potētijs.Sed memoriā accipit ꝓ habituali retentione aīæ.Intelligētiā ꝓ actu intellectꝰ.Volūtatē ꝓ actu volūtatis.Cōſuetū eſt em̄ aliqn̄ noīa potētiarū vel habituū ꝓ actibꝰ earū ſumi.Et ſic itelligētia dr̄ oriri ex memoria nō ſicut potētia vna ex alia:ſed ſicut actus ex habitu.

§.I.DE EXERCITIO MEMORIE

vtili.pſ̄.In memoria æterna erit iuſtus.Quod poteſt exponi tripliciter:etiā totū quod ſequitur in verſu.
¶Iuſtus erit in memoria ſui æterna.i.aſſidua.
¶Vel in memoria æterna.i.perpetua proximi.
¶Vel in memoria æterna dei.

Iuſtus tria habet in mēoria

Quedam em̄ debet recolere reſpectu ſui:quedā reſpectu proximi.quedā reſpectu dei.Et hoc faciēdo ab auditione mala nō timebit.Et de ſe qdē iuſtꝰ habet i memoria tria. Primo infirmitatē naturæ.vt ſic ſit cautior cōtra caſum. Exēplū de illo q incedit ꝑ viā lubricā qui caute icedit ne cadat.Eccl'i.viij.Ne deſpicias hoīem auertentē ſe a pc̄tō: neꝗ improperes ei.Memento qm̄ oēs in corruptione ſumus:exēpla de Dauid:Petro & alijs.Scđo recordādū de dānoſitate culpę.Mercator recolēs quantū lucrū pdidit: inde ſumit materiam doloris.Malefactor cōſiderās ſe deprehenſum & ſuſpendēdū dolet.Apoc.ij.Memor eſto vn̄ excideris & age pœnitētiā.Amb̄.Nihil eſt qđ tā ſummi doloris ſit:q̄ ſi vnuſqſꝗ poſitꝰ ſub captiuitate pc̄ti:recordet̃ vn̄ lapſꝰ ſit:atꝗ vnde ceciderit:& ꝙ ad corporea atꝗ terrena ab illa ſpecioſa & pulchra diuinæ cōditiōis itētione defluxerit.de pœni.diſtī.j.ſunt q arbitrant̃.circa finē

Eęech. xxxviij

Hoc agebat Eęechias di.Recogitabo tibi oēs annos

meos in ama.ani.meę.Recogitanda eſt breuitas vitę ad ſtudioſe operandū.Qñ em̄ laborās videt appropiq̄re finē diei vel opis vel breuitatē tpis ſtudioſius operatur.Eccl'i xiiij.Offert dignas deo:oblatiōes:& memēto q̄m mors nō tardat. Et Greg.Tanto ſolicitior eſſe debes quāto morti vicinior.lxxxvj.diſ.tāta.Plato.ſumma p̄ia ē meditatio mortis.Ecōtrio malus recordatˀ eoꝝ q̄ ꝓuocāt ad malū. Sicut in figurā dixerūt q̄dā ex his q̄ exierant de Egypto. In mēte veniūt cucumeres:allia & cæpe q̄ comedebamus in Egypto &c.Num.xj.De ꝓximo habet tria ī memoria iuſtꝰ:& ſic nō timebit ab auditiōe mala tētatiōis q̄ loq̄tˀ ei diabolꝰ.Exēpla ꝓbitatis electoꝝ ad imitādū:ſic ꝓponūtur filijs exēpla parētū & cōciuiū q̄ fecerūt magnalia vt aientˀ ad imitādū.Iudith.viij.Memores eſſe debēt quomō Abraā tentatꝰ eſt ꝑ multas tribulatiōes ꝓbatus dei amicus effectus eſt.Sic Iſaac:ſic Iacob:ſic Moyſes: & oēs qui placuerunt deo ꝑ multas tribulationes trāſierūt fideles.

j.Machą.ij.

Sic Matathias ſiī reducebat ad mētē opa ſc̄toꝝ. Secūdo recordāda eſt fatuitas reproboꝝ ad deteſtādū.Bene enim corrigitˀ & ſuauiter q̄ per aliū corripitˀ:ſicut canis ꝟberatˀ vt timeat leo. Luce.xvij. Memores eſtote vxoris Loth. Tertio recordāda eſt neceſſitas miſeroꝝ ad ſubleuandū. Sic recordantˀ aues & alia aīalia ſuorū pulloꝝ ꝓcurando eis neceſſitatē q̄ duplex eſt:ſpūalis.ſ.& corporalis. Et de corpali dicit apl's ad Gal'.ij.ꝙ Petrꝰ cū ceteris apl'is approbata predicatione Pauli inter gētes dederūt ei in ſocium Barnabā:tm̄ vt memores eēnt pauperꝝ in Hieroſolymis qd' & fecerūt faciētes collectas fieri de ſpūali ſubuētione. Pro hmōi dr̄.j.Macħ.xij.Memores ſumus veſtri in ſacrificijs.

Iniuſtꝰ ecōtrario tria habet ī memoria ſicut iuſtus.

Econtrario iniuſtus recordatur iniuriarū ad vindicandū vel bonorū temporaliū aliorū ad appetēdū:& miſeriarum ad gaudendū ex īuidia:De deo iuſtꝰ tria habet ī memoria:& ſic nō timet ab auditiōe mala:quā immittit ei diabolus cōtra deū occulte loquēdo per ſuggeſtiones. Recordatur creationis omniū ad deum laudandū. Omīa enim nos inuitāt ad deū benedicēdū.Nam ſicut prouerbialiter dicitur.Lopera lodo el maeſtro.Pſal.Memor fui operū dei:quia memor ero ab initio mirabiliū tuorū.Sic tres iuuenes in fornace reducentes ad memoriā creata a deo omnia inuitabant ad deū benedicendū.Secundo recordādū redēptionis hominū:Threnorū.iij. Zay.Recordare paupertatis & tranſgreſſionis meę ait ꝓpheta in perſona Chriſti:abſynthij & fellis. Et ſubditur .Memor ero & tabeſcet in me anima mea.Hoc maxime animat ad cōſtantiā.In huius figurā.j.Macha.vj.c.dicitˀ ꝙ ſanguinem vuę & mori ponebant ante elephantes ad animādum in pugna.Tertio retributionis operum. Pſal. Memorabor iuſtitię tuę ſolius. Reddet enim deus vnicuiq; ſecūdū opa ſua:& in hoc peccatores decipiuntur dum attēdūt ad preſentem retributionem non ad futurā.Vnde dictū fuit diuiti epuloni.Fili recordare &c.Luce.xvj.

§.II.SECVNDO EXPONITVR

j.Macha.ij.

In memoria ęterna.i.ꝑpetua erit iuſtus:q̄a de ipō ſemper eſt recordatio in mundo:vt patet de ſanctis ꝓuer.x. Memoria iuſti cū laudibꝰ:& ſic nō timet ab auditione mala: præcipue quo ad bonos q̄ loquuntur bona de bonis:Vñ Matathias dixit filijs.Date aīas veſtras ꝓ teſtamento patrū:& memētote opeꝝ patrū q̄ fecerūt ī ḡnationibꝰ ſuis: & accipietis gl'iā magnā & nomē eternū.i.memoriā bonę famę ꝑpetuā.Tot milia annorū fluxerūt:& adhuc memorię iuſtorū Abrae/Iob/Dauid & alioꝝ vigēt ī mētibus hoīm.

tria reddūt hominem obliuioſum.

Tria aūt ſunt q̄ faciūt obliuiſci hoiem:ſui dei & ꝓximi.ſ.ꝓſperitas mundialis. Curioſitas criminalis. Voluptas carnalis.Proſperitas facit obliuiſci dei & hominū qui eū iuuerūt tpe tribulatiōis.Exēplū de ꝓpoſito pincernarum pharaonis regis egypti.Qui cum fuiſſet in carcere a Ioſeph humane tractatus & conſolatꝰ in expoſitiōe ꝓphetica ſomnij ſui:liberatꝰ oblitꝰ fuit interp̄tis ſui vt patet.Geñ.xl.Sic multi ī mēte deū hñt et amicos ſuos in tpe neceſſitatis q̄ poſtea obliuiſcūtˀ in ꝓſpitate.Deut. xxxij.Deū q̄ te genuit dereliq̄ſti &c.oblitus es & Señ.in lib.de beneficijs cōparat legē gratitudinis & beneficētię ludo mutuo pilę.Qñ em̄ duo ludunt ad pilam & eā alternatim reproijciunt inter ſe:tādiu durat inter eos ludus:& cōtinuatˀ quādiu ꝯuenīēter inter eos reproijciatˀ & iactetˀ. Si vnus recipiat & retineat:vel incōuenīēter reproijciat: deſinit ludus:qui deſinere nō pōt:niſi ex defectu mittētis vel recipiētis.Sic eſt de mutua inter amicos bñficētia & gratitudine:extēde exemplū ad ꝓpoſitū.Ecōtrario dicit apl's ad Heb.xiij.Beneficētie & cōionis nolite obliuiſci.

Dei iugis memoria.

Hugo de clauſtro aię ſicut nullū momētū eſt quo hō non vtatur vel fruatˀ dei bonitate:ita nullū debet eſſe momētū quo eū p̄ſentē non habeat in memoria.Scd'm qd' reddit hoīem obliuioſū eſt curioſitas & nimia ſolicitudo circa mundū vel minꝰ vtilia.pſ̄.Obliti ſūt benefactoꝝ eiꝰ: & mirabiliū eiꝰ.Eſt em̄ cōe ꝓuerbiū ꝙ pluribꝰ intētꝰ minor eſt ad ſingula ſenſus.Exēplū in Salomone q̄ ex eo ꝙ fuit nimis curioſus ī p̄paratiōe ſuę curiæ:& inueſtigatiōe rerū naturaliū & īq̄ſitione diuerſarū doctrinarū oblitꝰ ē dei:ita vt idola adoraret:dicit enim Origenes & dñs Ioā. dominici poſt eū ſuper Eccleſiaſten:ꝙ tot fœminę vel cōcubinę quot recitat ſcriptura eū habuiſſe:fuerūt multę & diuerſę doctrinę variarū nationū:quas voluit videre:q̄ non cōtinebāt veritatē ſapiētię:quę ſola eſt legitima ſpōſa intellectus:quibus mētem applicando deuiauit a veritate:licet cōmuniter credatur pœnituiſſe.

xxxij. q.v.c. Salomon.

Tertium qd' impedit memoriā ē voluptas.Vnde Apl'us. Amor formę: i.carnalis concupiſcentia mētis obliuio eſt.ſ.cauſatiue. Sed ſc̄ti viri cauēt ſibi a carne ſicut ab hoſte & ſubijciūt rōni:& ideo ſeipos faciunt dignos memoria in bonū:vt Eccl'i.xlv.Dilectus deo & hoībus Moyſes cuius memoria in benedictione eſt.Narrat magiſter in iſto.eccle.ſuper Exo.ꝙ Moyſes duxerat vxorē filiam regis ęthiopię & cū in patriā ſuā redire voluiſſet impedire eū nitebatur vxor.Moyſes igitur tamq̄ vir expertꝰ aſtrorū ſculpſit in anulis duas imagines huiꝰ efficacię: vt altera memoriā altera obliuionē afferret.Cumq; eas paribus & ſimilibus anulis īcluſiſſet:obliuiōis anulum vxori tradidit:& anulum memorię ſecū tulit.Et ſic mulier paulatim oblita eſt viri ſui:& Moyſes recordationē habēs de patria ſua libere regreſſus eſt.Moraliter exponēdo ſm Robertum Holkot.Animus noſter natione caleſtis patrię eſt Moyſes: qui contrahit cōiugiū cū carne terrena per æthiopiſſam deſignata:quādo.ſ.corpori infunditˀ.Animus vero deſiderās beatitudinē vult in patriā reuerti cœleſtē:ſed iſta vxor.ſ.caro impedit eius reuerſionē.Et ideo vtendū eſt cautela Moyſi:vt.ſ.duos anulos faciamus cum gēmis & anulum obliuionis carni tradamꝰ & anulū memorię aīo noſtro.Anulꝰ obliuionis eſt meditatio mortis:q̄a mors obliuioni hoīem tradit.Pſ̄.Obliuioni datus ſum tamq̄ mortuꝰ a corde.Anulus memorię ē recogitatio vitę æternę:quam habens animus reuertitur ad patriā per bona opera.Et ſic iuſtus ꝓpter bona quæ facit eſt in memoria hominū:vt ſcribitur Eccl'i.xlix.Memoria Ioſue in omni ore indulcabitˀ:& ſic nō timebit iuſtus ab auditiōe mala.

§.III.TERTIO EXPONITVR

ꝟſꝰ ille ſic.Iuſtꝰ erit in memoria æterna.i.dei æterni.Hierem.ij.Hec dicit dñs.Recordatus ſum tui miſerās adoleſcētiā tuā.Recordatur autē deus electi ſui.Primo predeſtinando.Scd'o iuſtificando.Tertio glorificando.Et ſic nō timebit ab auditiōe mala:quā audiēt reprobi in fine:quibus dr̄.Ite maledicti in ignē eternū &c.Mat.xxv:

TITVLVS.III.DE POTENTIA intellectiua.

¶ De intellectu poſſibili & agēte realiter diſtinctis. Capitulum.j.

Intellectus eſt potētia animæ & non ipſa eēntia eiꝰ.

DE INTELLECTV QVEM dicit ph̄s in lib.de aīa eſſe potentiā aīę. Quod aūt intellectꝰ ſit potētia animę.& nō ipſa eſſentia eius probat bea.Tho.in.j.parte.q.lxxix.art.j.ſic. Tunc ſolum immediatū principium operationis eſt ipſa eſſentia rei operātis:quādo ipſa operatio eſt eius eē. Sicut enim potentia ſe habet ad operationem & ad ſuum actum:ita ſe habet eſſentia ad eſſe.In ſolo autē deo idem eſt intelligere quod ſuum eſſe.vnde in ſolo deo intellectꝰ eſt eius eſſentia.In creaturis autem intellectualibus intellectus eſt quedā potētia intelligentis.Et ſciendum ſm beatū Tho.vbi.ſ̄.ꝙ philoſophi ponunt quatuor intellectus.ſ.intellectū poſſibilē:intellectum agentē:intellectū in habitu:& intellectū ī actu ſeu adeptū.Quoꝝ quatuor intellectus agens & intellectus poſſibilis ſunt realiter diuerſe &

diſtincte potentie:ſicut & in omnibus alijs. Alia eſt actiua:alia:paſſiua. Alia ꝟo tria diſtinguūtur ſm tres ſtatus intellectus poſſibilis.Qui qñq; eſt in potentia tm̄: & ſic dicitur poſſibilis.Quādoq; ꝟo in actu primo qui eſt ſciētia:& ſic dr̄ intellectus in habitu.Qñq; in actu ſecūdo qui eſt cōſiderare:& ſic dicitˀ intellectus in actu ſeu intellectus adeptus.Hunc aūt actū intellectus importat proprie hoc nomē intelligentia:ſignat em̄ ipſum actū intellectus q̄ eſt intelligere.Vñ nō differt intelligētia ab intellectu:niſi ſicut actus a potentia ſua.In q̄buſdā tñ libris de Arabico tranſlatis ſubſtantię ſeparatę quas nos angelos dicimus intelligentie nūcupantˀ:forte ꝓpter hoc ꝙ ſemꝑ huiuſmodi ſubſtātię actu intelligūt. Damaſcenus etiam ponit quedā que ſunt nō diuerſę potētię ſed diuerſi actus

Actꝰ intellectꝰ declarātur.

intellectus.Primo em̄ ſimpliciter aliq̄d apprehēdit:& hic actus dicitˀ intelligētia.Scd'o id qd' intelligit ordinat ad aliquid aliud cognoſcendū vel operandū:& hec vocatur intentio.Dum ꝟo perſiſtit in inquiſitione eius qd' itēdit: vocatur excogitatio.Dū ꝟo id qd' excogitatum ē examinat ad aliqua certa dicitur ſcire vel ſapere.Nā ſapiētie eſt iudicare.Ex quo aūt habet aliquid ꝓ certo tamq̄ examinatum.cogitat quō poſſit illud alijs manifeſtare. Hec eſt diſpoſitio iterrioris ſermonis ex q̄ ꝓcedit exterior locutio.Omnia hec ſunt actus vnius potētię intellectiuę.

§.I.DE INTELLECTV POSSIBILI.

Pati ſumitˀ triplicitˀ.

Hec potētia ē potētia paſſiua.Vñ ph̄s dicit.iij.de aīa.ꝙ intelligere eſt quoddā pati.Sed ſciēdū ſm Tho.in.j.parte.q.lxxix.ar.ij.ꝙ pati triplicitˀ dicitˀ.Vno modo ꝓprijſſime:quādo.ſ.aliquid remouetˀ ab eo qd' patitur:qd' cōuenit ei ſm naturā:vel ſm ꝓpriā inclinationē:ſicut cū aqua frigiditatē amittit per calefactionē:aut cū homo egrotat vel triſtatur.Secūdo modo dr̄ aliquid pati minꝰ proprie ex eo ꝙ aliq̄d abijcitˀ ab eo:ſiue illud ſit cōueniēs. ſiue ſit non cōueniens.Et ſm hec dicitur pati non ſolū qui egrotat:ſed etiā qui ſanatˀ.Et nō ſolū qui triſtatur:ſed etiā qui gaudet:vel quocunq; modo alteretˀ ſeu moueatur.Tertio modo dr̄ pati cōmuniter aliq̄d ex hoc ſolū ꝙ id qd' eſt in potentia ad aliq̄d recipit illud ad qd' erat in potētia abſq; eo ꝙ aliquid abijciatˀ:ſm quē modū omē quod exit de potentia in actū dicitur pati.etiā cū perficitˀ:& ſic intelligere noſtrū eſt pati.Qd' apparet hac rōne. Intellectus em̄ habet operationē circa ens in vniuerſali. Cōprehendi igitˀ poteſt vtrū intellectꝰ ſit in actu vel potētia:ex hoc ꝙ cōſideratur quomodo intellectus ſe habet ad ens vniuerſale. Inuenitur em̄ aliq̄s intellectꝰ qui ſe habet ad ens vniuerſale:vt actus totius entis.Et talis eſt intellectus diuinus qui eſt diuina eſſentia:ī qua originaliter & virtualiter totū eſt & prēexiſtit ſicut in prima cauſa.Et ideo intellectꝰ diuinus nō eſt in potētia:ſed purus actus. Nullus autem intellectus creatus pōt ſe habere vt actus reſpectu totius entis vniuerſalis:q̄a ſic oporteret ꝙ eſſet ens īfinitū. Vñ oīs intellectus creatus ꝑ hoc ipm̄ qd' eſt:nō eſt actus oīm intelligibilis:ſed cōparatur ad ipſa ītelligibilia ſicut potentia ad actū.

Potētia dupl'r ſe habꝫ ad actum.

Potentia aūt dupliciter ſe hꝫ ad actum.Eſt em̄ quedā potētia que ſemꝑ ꝑfecta eſt ꝑ actū:ſicut eſt materia corporū cœleſtiū.Et ſic ītellectꝰ angelicus ſemꝑ eſt in actu reſpectu ſuorū intelligibiliū:ꝓpter propiquitatē ad diuinū intellectū qui eſt actus purus.Quedam potentia eſt que nō ſemper eſt in actu:ſed de potētia ꝓcedit ad actum:ſicut inuenitur in generabilibꝰ & corruptibilibꝰ. Et ſic intellectus humanus qui eſt infimus in ordine intellectuū:eſt in potentia reſpectu ſuorum intelligibiliū. Et in principio eſt ſicut tabula in qua nihil eſt ſcriptū:vt dicit ph̄s.iij.de anima.Qd' manifeſte apparet ex hoc ꝙ in principio ſumus intelligentes in potentia.& poſtea efficimur intelligētes in actu.Et patet ꝙ intellectus eſt potētia paſſiua ſm tertiū modū.Et notandū ſm.b.Tho.vbi.ſ̄.ꝙ intellectus paſſiuus ſm quoſdam eſt appetitus ſenſitiuus in quo ſunt animę paſſiōes.Qui etiā in.j.Eth.hoc.dicitur rōnale ꝑ participationē:q̄a obedit rationi.Secūdū alios intellectus paſſiuus dicitˀ virtus cognitiua q̄ noīatˀ ratio particularis. Et vtroq; mō paſſiuum accipi poteſt ſm primos duos modos paſſiōis:inquantū talis intellectus eſt actus alicuius organi corporalis. Sed intellectus qui eſt in potētia ad intelligibilia quē ob hoc Ariſto. nominat intellectum poſſibilem:nō eſt paſſiuus illis duobus modis:quia non eſt actus organi corporalis.

§.II.DE INTELLECTV AGENTE.

Hic eſt alia potētia real'r diſtincta ab intellectu poſſibili. Vnde ph̄s in.iij.de aīa dicit.Neceſſe eſt in aīa has duas differētias eſſe.ſ.intellectū poſſibilē & agentē.Pro cuius declaratione dicit.b.Tho.in.j.parte.q.lxxix.ar.iij.ꝙ ſm platonē nō eſſet neceſſe ponere intellectum agentē ad faciendū intelligibilia in actu.Et ratio eſt:q̄a Plato ipſe poſuit formas rerū materialiū ſine materia ſubſiſtere:& per ꝯñs intelligibiles eſſe:q̄a ex hoc eſt aliq̄d intelligibile actu ꝙ eſt immateriale.Et hmōi vocabat ſpēs & ideas ex quarū participatione dicebat nos ſcientiā rerum habere.Sed q̄a Ariſto.nō poſuit formas rerū naturalium ſubſiſtere ſine materia:forme autē in materia exiſtentes non ſunt intelligibiles actu:ſequebatur ꝙ forme ſeu nature rerū ſenſibilium quas intelligimus non eſſent actu intelligibiles. Nihil autē reducitur de potentia ad actum:niſi per aliquod ens actu:ſicut ſenſus fit actu per ſenſibile actu. Oportebat igitur ponere aliquā virtutē ex parte intellectus que faceret in actu intelligibilia per abſtractionē ſpecierum a conditionibus materialibus.Et hec eſt neceſſitas ponendi intellectum agentem.

Neceſſe ē itellectū agētē eſſe in aīa.

Eſt autem iſte intellectus agens aliquid in anima:id eſt quedam virtus ſeu potentia propria ſm beatum Tho.vbi.ſ̄.Nam in rebus naturalibus perfectis preter vniuerſales cauſas agentes ſunt proprie virtutes indite ſingulis rebus perfectis ab vniuerſalibus agentibus deriuate.Nō enim ſolus ſol generat hominē: ſed etiam eſt virtus generatiua hominis in homine. & ſimiliter in alijs animalibus perfectis.Cum autē nil ſit perfectius in inferioribus rebus anima humana:ideo oportet dicere ꝙ in ipſa ſit aliqua virtus deriuata a ſuperiori intellectu per quā poſſit phantaſmata illuſtrare.Et hoc experimēto cognoſcimus dum ꝑcipimꝰ nos abſtrahere formas vniuerſales a cōditionibꝰ particularibꝰ qd' eſt facere intelligibilia actu.Nulla autē actio alicui conuenit rei niſi per aliq̄d' pricipiū formal'r inherens ei.Oportet igitˀ virtutē que eſt principiū huiꝰ actionis aliquid eſſe ī aīa. Vnde Ariſto.cōparauit intellectum agentē lumini:qd' ē aliq̄d receptū in aere.Sicut ergo lumē requiritˀ ad vidēdū nec ſufficit potentia viſiua:nec res colorata que obijcitur viſu.Ita intellectus agēs eſt neceſſarius ad intelligendum nec ſufficit intellectꝰ poſſibilis:nec intelligibilis res:niſi adeſſet intellectus agēs qui faceret intelligibilia in actu per modū abſtractiōis.Et quia ſenſibilia ſunt in actu extra animā q̄ apprehenduntˀ a ſenſibꝰ ſm ꝯditiones particulares & indiuiduantes:ideo non oportet ponere ſenſū agētē:ſed ipm̄ ſenſum q̄ eſt potētia paſſiua.Sed intelligibilia rerū materialiū nō ſunt in actu extra aīam q̄ pñt imprimere in intellectū:& iō oportet ponerere intellectum agētē q̄.abſtrahat ꝯditiōes materiales a rebꝰ ſenſibilibus ſeu phātaſmatibꝰ earū & ſic ſpecies intelligibiles deferat ſeu preſentet intellectui poſſibili ut intelligat.

Deus quō oēs illuminat.

Qd' aūt dr̄ Io.j.Erat lux uera que illuminat omnē &c.ſ.lumine naturalis cognitionis.verum eſt ꝙ illuminat oēs ſed vt cauſa vniuerſalis:a qua anima humana participat quādā particularē uirtutē.ſ.intellectū agentē.iuxta illud.Signatū eſt ſuper nos lumē vultus tui dñe.Et ſi intellectus agens nō eſſet aliq̄d aīe:ſed eſſet quedā ſubſtātia ſeparata :tūc vnus eſſet intellectꝰ agēs oīm:ſed hoc eſt falſum.Nam intellectus agens vt dictū eſt:eſt aliquid anime vt quedā virtus ſeu potētia eius.Et ideo neceſſe eſt dicere ꝙ ſint plures intellectus agētes ſcd'm pluralitatē animarū que multiplicantˀ ſcd'm multitudinē hoīm.Non em̄ pōt eſſe ꝙ ſit vna & eadem uirtus diuerſarum ſubſtantiarum.

§.III.VNA ANIMA ET VNVS INtellectus

nō eſt in oībus hoībus:ut tradidit & dixit Auerrois in.iij.de aīa.Qd' quadrupl'r probo.ſ.ſimilitudine:auctoritate:rōne:& īpoſſibilitate.Prio ꝓbo ſilitudine.Nā Ariſto.in.iij.de anima aſſimilat intellectū vel animā itellectiuā lumini.Sed non eſt idem numero lumen in diuerſis illuminatis:ḡ non eſt idē intellectꝰ in diuerſis hoībꝰ. Scd'o hoc idē probo ſacre ſcripture auctoritate.Apoc.vij Vidi turbā magnam quā dinumerare nemo poterat &c. Sed turba illa nō erat hoīm corporaliter viuētiū : ſed animarū a corꝑe ſeparatarū:ergo ſunt multe aīe intellectiue

ſm multitudinē corporũ. Tertio ꝓbo hoc idē duplici ra
tione. Prima eſt talis. Aut aīa eſt tantũ motor corpis aut
forma. Si eſt tantũ motor opꝫ multiplicari in diuerſis ho
minib⁹: ergo aſſignabũt diuerſe aīe. Si aũt aīa eſt forma
corporis: tũc etiā opꝫ ꝙ ſint diuerſe aīe in diuerſis hoīb⁹.

ōnes ꝯ errorē Auerrois.

Tũ ꝗa impoſſibile eſt pluriũ īdiuiduorũ eſſe vnā formā
numero. Tũ ꝗa ſi intellect⁹ eſt virt⁹ aīe: ſequitur ꝙ ſicut
ad multiplicationē corporũ ē multiplicatio aīarũ: ita ad
multiplicationē animarũ neceſſario ſeqꝛ multiplicatio
intellectuũ. Scd'a ratio ad idem eſt talis: aut homo habet
eſſe ab aīa intellectiua: aut ab aīa ſenſitiua. Si ab anima
intellectiua: ergo ad multiplicationē hominũ erit multi
plicatio aīarũ intellectiuarũ. Si vero ab aīa ſenſitiua vel
nutritiua: tũc hō non haberet vñ excederet alia aīalia qđ
eſt inconueniēs: ergo impoſſibile eſt vnā aīam rōnalem
eſſe numero oīm hoīm. Quarto hoc idē ꝓbo ex impoſſi-
bilitate q̄ ſequiꝛ ponētib⁹ eſſe vnũ itellectũ oīm numero
Qđ em̄ nō poſſit eſſe vn⁹ intellect⁹ numero oīm ꝓbo ex
quatuor impoſſibilib⁹ que ſequũtur. Primũ eſt: ꝗa ipoſſi
bile eſt plures ꝑfectiones ſecũdas eſſe ꝯrias exiſtente vna
prima ꝑfectione. Sed nos inuenim⁹ plures ſcd'as ꝑfectio
nes eſſe ꝯrias in diuerſis hominib⁹. ſ. ꝙ quidam ſunt ſtulti
quidā ſapiētes: quidā vitioſi: ergo opꝫ primā ꝑfectionē. ſ.
aīam intellectiuā variari & multiplicari ī diuerſis hoīb⁹.
Scd'm eſt: ꝗa ſi oīm hoīm eſſet vn⁹ intellect⁹ vel vna aīa
numero: tunc oēs hoīes eſſent vnus homo: & ſic nō eſſet
diſtĩctio Sortis et Platonis ꝑ aliquā formā ſubſtātialē: ſed
ſolũ ꝑ aliqđ extrinſecũ: puta ꝙ vn⁹ eſſet capacior & ali⁹
nō tertiũ eſt: ꝗa cũ cōtingat duos vel plures hoīes ſimul
& ſemel vnũ & idē obiectũ intelligere: ſi em̄ ꝑ vnũ poſſi
bilē intellectũ intelligũt ſequeꝛ ꝙ vni⁹ & eiuſdē virtutis
ſimul & ſemel reſpectu vni⁹ & eiuſdē obiecti ſint plures
actiones: ſed hoc eſt falſum & impoſſibile. Ad cui⁹ proba

Similitudo pulchra.

tionē ſimilitudinē talē adduco. Ponaꝛ ꝙ oculus oīm ho-
minũ ſit vnus numero: ita ꝙ oēs homines habeāt vnum
oculũ numero: tũc quāuis ſint multi vidētes: tñ oīm viſio
nō eſt niſi vna reſpectu eiuſdē obiecti in eodē tēpore. Si-
militer ſi intellectus ſit vnus oīm ſequeꝛ ꝙ oīm hominũ
idē intelligentiũ eodē tpe ſit vna actio itellectualis tātũ:
ſed hoc eſt impoſſibile. Vnde ſicut due viſiones numero
nō poſſunt eſſe ſimul vnus viſus vel viſus vnius oculi: ꝗa
habētes vnũ oculũ poſſunt dici duo vel plures vidētes:
non tamē plures viſiones ſed vna. Sic duo vel plures ha
bentes vnũ intellectũ numero: poſſunt dici duo intelligē
tes: nō tñ poſſunt eſſe vel dici due intellectiones vni⁹ in-
tellectus: ſed vna tantũ. Quartum ē ꝙ tunc homo nō bea
tificaretur per aliquā operationē anime ſue cōiunctā: ſed
per aliquā operationē extra eſſētiā anime. Cum philoſo-
phus ponat beatitudinē in nobiliſſima operatiōe anime.
hec beatus Tho. ij. ſcripto ſententiarum. diſt. xvij.

¶De multiplici oculo varie exercendo. Cap. ij.

DEINDE VIDENDVM Eſt
quō ipſe intellect⁹ exercēdus ſit pie & fructuo
ſe. Eſt aũt intellectus oculus anime: per quem
vidit ſeu cognoſcit res & in corpore & a corpo
re ſeparatas. Sicut autē duplex eſt oculus corpalis: ita &
duplex ē oculus aīe. Intellectus. ſ. ſpeculatiuus tamq̄ dex
ter oculus: & intellectus practicus tamq̄ ſiniſter. Et ſicut

Duplex ē ocul⁹ anime.

dextrũ eſt perfectius ſiniſtro ſiue oculus: ſiue manus: ſiue
aliud ita: & ſpeculatio eſt perfectior actione de ſe. Et ſicut
naturaliter oīs homo habet duplicem oculum corporis:
& ſi vno careat quāuis videat tamē defectus eſt non par-
uus in eo. Ita & anima cuiuſlibet debet habere & oculum
ſpeculatiuũ & oculum practicũ: aliquādo. ſ. conſiderādo

Duplex ē ſpeculatio.

diuina: aliquando cōſiderando & ordinādo humana. Eſt
autē duplex ſpeculatio ſm. b. Tho. ſup Canti. Vna eſt in-
tuitiua ſolũ conſiderās res & precipue ſpũales & diuinas
ad intelligendũ & hec modicũ perutilis. Hanc habuerũt
philoſophi. de quib⁹ apl's Rom. i. Cũ cognouiſſent deum
non ſicut deũ glorificauerũt aut gratias egerũt, ſed eua-
nuerũt in cogitationib⁹ ſuis. Alia ſpeculatio eſt guſtati-
ua: cũ. ſ. affectus diligit qđ intelligit habēdo ſaporem de
diuinis & ſpũalibus prot ſunt. Et hec eſt ſpeculatio ſan-
ctoꝝ & bonoꝝ fideliũ: de q̄ apl's ad Heb. vi. Qui ſemel il
luminati ſunt: guſtauerũt etiā donũ celeſte: & ꝑticipes fa
cti ſunt ſpũſſancti: guſtauerũt nihilomin⁹ donũ dei ꝟbũ.
Hoc ꝑtinet ad ſapientiā: que dr̄ a ſapore: & ducit ad regnũ
perpetuũ. vt. dr̄. Sap̄. vi. Hunc oculũ. ſ. guſtatiue ſpecula
tionis conaꝛ diabolus in hoīe excecare. In cuius figurā le-
gitur. i. Reg. xi. ꝙ Naas Ammonitarum rex Iſraelitas de
Iabes Galaad quos obſidebat in hoc voluit cum eis con
federare & pacem habere vt omnium oculos dextros eru
eret. Et ſic diabolus qui cum fidelibus bellat cum eis qua
ſi pacem facit & non moleſtat: ſi oculum conſiderationis
ſpiritualium & diuinorum auferat ab eis. Vñ Salo. Eccl's
ij. Oculi ſapientis in capite eius. Caput cuiuſlibet virtuo-
ſi eſt chriſtus: & ad hunc contemplandum & opere imitā
dũ oculi intellectus bonorum diriguntur & Prouer. iiij.
dicitur. Oculi tui recta videant ſcilicet ſpeculando & pal
pebre tue precedāt greſſus tuos. Palpebre oculorum ſunt
cōſiderationes debite & rōnabiles que in angelo dicunꝛ
precedere greſſus nr̄os. i. opa nr̄a. Sic igiꝛ vtroq̄ oculo. ſ.
practico & ſpeculatiuo vtendũ eſt: ſicut & ſancti viri fece
rũt. Vñ Melchiades Papa. Nonne Moyſes in ſeculo erat
cũ crebro intraret tabernaculũ & exiret: Qui intus contē
platione rapiebatur foris infirmantiũ negotijs vrgebaꝛ.
Sed & Iacob aſcēdētes & deſcēdētes angelos vidit: ꝗa re-
ctores eccl'ie nō ſolũ cōtēplādo aſcēdũt: ſed deorſum q̄ꝫ
ad mēbra illi⁹ miſerādo deſcēdũt. diſt. lxxxviij. decreuit.

Multiplex eſt oculus.

§. I. SCIENDVM TAMEN Q MVLTI
plex eſt oculus. Eſt oculus corpalis: & hic coercēdus pro-
pter occaſiones multoꝝ inde conſequētiũ. Vñ Iob. xxxi.
Pepigi fedus cũ oculis meis vt ne cogitarēt quidē de vir
gine. Et Eccl'i. xxxvi. Fornicatio mulieris ī extollētia ocu
lorũ. Eſt oculus preſidētalis: & hic reuerēdus. Vñ dn̄s per
prophetam. Qui vos tangit: tāgit pupillũ oculi mei. ij. q.
vij. accuſatio. Tanguꝛ autē qñ inhonorātur. De his etiā
Hiere. xiiij. Defecerũt oculi eoꝝ: ꝗa non erat herba. ſ. ſpi-
ritualis refectionis. Et illud p̄s. Oculi mei languerũt pre
inopia. ſ. ſpũs. Eſt oculus rōnis naturalis: & hic fidei ſubij
ciendus. Vnde Canti. vi. dicitur a ſponſo aīe ſponſe ſue.
Auerte oculos tuos: ꝗa ipſi me auolare fecerũt. i. remoue
inquiſitiōes ſm naturalē rōnem in his que ſunt fidei: ꝗa
hmōi inueſtigationes faciunt aīam a deo recedere ꝓpter
qđ ait apl'us. ij. Coꝝ. x. In captiuitatē redigētes omnē in-
tellectũ in obſequiũ chriſti. Eſt oculus affectiōalis & hic
ad deũ erigēd⁹: iuxta illud Eſa. xxxviij. qđ dixit Ezechias
Attenuati ſunt oculi mei ſuſpi. in excel. Oculi mei. i. intel
lectus quo ad cogitationē: & affect⁹ quo ad appetitionē
iſta. ſ. tēporalia nimis amādo. Sic eꝯrio de reprobis diciꝛ
Statuerunt oculos ſuos. i. affectus declinare in terram. i.
ad terrena. Eſt oculus intentionalis: & hic ad celum exten
dendus vt ſcilicet ſerueꝛ illud apl'i. i. Coꝝ. x. Oīa ī gl'iam
dei facite. Et de hoc Lu. xi. diciꝛ. Si oculus tuus. i. intentio
fuerit ſimplex: totũ corpus tuũ. i. operatio ſequens lucidũ
erit. Qđ faciebat Tob. iij. Ad te dn̄e oculos meos erigo.
In plurali dicit oculos: ꝗa & ſi vnus tātũ vltimus ſit finis

Oculus cōtēplationis.

qui in opere intenditur: multi tñ poſſent eſſe fines medij
qui ad deũ dirigi debēt. Eſt oculus contēplationis: & hic
ſpũ cōcidēdus. De hoc dicit ſpōſus. Canꝛ. iiij. Vulneraſti
cor meũ. ſ. ad amorē trahendo in vno oculoꝝ tuorũ. id eſt
cōtēplatiōe diuinoꝝ que pertinēt ad oculũ ſpeculatiuũ.
Et in P̄s. Defecerũt oculi mei ī eloquiũ tuum: qđ eſt ſcri
ptura ſacra ſeu inſpiratio dei. Eſt oculus cōſcientialis: &
hic detergēdus. ſ. a puluere terrenoꝝ & detractionum. Vñ
de chriſtus. Luce. vi. ait. Quid vides feſtucam in oculo fra
tris tui: trabē autē quæ in oculo tuo eſt nō cōſideras? Hic
Grego. de detractoribus ait, Quid aliud detrahentes fa-
ciũt: niſi ꝙ in puluerē ſufflāt: & ī oculos ſuos terram exci
tāt: vt vnde plus detractionis perflāt: inde magis nil veri
tatis videant. xi. q. iij. inter verba. Eſt oculus diuinalis: &
hic cuſtodiēdus. Zacb. iij. Super lapidē vnũ oculi ſeptē. i

Eccleſiaſtici. xxiij.

ſup chriſtũ: & ſup quālibet electũ ſeptē dona ſpũs requiē
ſcũt: q habent hoīes in oībus dirigere & illuſtrare: iuxta il
lud: Oculi dñi multo plus lucidiores ſũt ſup ſolē: ꝗa ſpiri
tuſſancti dona totā animā illuſtrāt. Eſt oculus doctrina
lis: & hic caute exercendus. Et de hoc Iob. xxix. Oculus
fui ceco: docēdo. ſ. ignorātē: ideo aũt caute exercēdus: ꝗa
(vt diciꝛ) Eccl'i. xliij. Sol exurēs radijs obcecat oculos. ſol
exurēs. i. doctrina nimis rigida vel nimis alta: & de his oī
bus oculis debet ſeruari illud P̄s. Oculi mei ſemper ad
dominũ & tũc beati oculi qui vident hoc modo. Luce. x.

De his que

¶De his quæ requiruntur ad bene videndum corporaliter
& ſpiritualiter. Capitulum. III.

NOTANDVM QVOD SI-
cut ad bñ videndũ corporaliter tria requiruñꝛ:
ita ad videndũ ſpũaliter. i. ſm intellectum.
¶Primum eſt ſubiectum recte conditionatũ.
¶Scd'm eſt interiectum. i. medium illuſtratum.
¶Tertium eſt obiectum congrue coloratum.
Hæc tria poſſunt notari in illo verbo Symeonis. Vide-
runt oculi mei ſalutare tuũ. Lu. ij. Nā ſubiectũ viſus eſt ocu
lus. & ideo dicit oculi mei. Mediũ ꝑ qđ videꝛ eſt lumen: &
ideo dicit viderunt. Obiectũ viſus eſt res corporalis colo-
rata. ideo addit ſalutare tuũ. Et de hac viſione etiā pōt intel
ligi illud qđ dixit chriſtus diſcipulis ſuis Lu. x. Beati ocu-
li qui vident quæ vos videtis. ſ. chriſtũ & ſpũaliter.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM
eſt ſciendũ ꝙ oculus ſeu pupilla oculi eſt ſubiectum vbi re
cipiꝛ ſpecies ſeu ſimilitudo rei q̄ videꝛ. Sed ad hoc ꝙ bñ vi-
deatur oportet ꝙ oculus habeat quatuor conditiones.
¶Concauitatem priuato apparenti tumore.
¶Integritatem ſociato competenti vigore.
¶Obſcuritatem remoto impedienti albore.
¶Siccitatem ſemoto defluenti humore.

Oculũ oportet eſſe concauũ ad bene videndũ.

Ita & oculus mētis debet habere has cōditiones ſpũaliter
ab bñ cognoſcēdũ. Primo em̄ oportet ꝙ ocul⁹ vt bñ videat
corporaliter ſit cōcauus: nō elatus cũ tumore exteriori. Ex-
periētia em̄ docet ꝙ oēs q habent oculos groſſos & eminē-
tes ad extra male vidēt: & habētes oculos cōcauos ecōtrario
bene vidēt. Et rō huius eſt: ꝗa improportionata lux fuſcat:
vñ hō nō habet poſſe reſpicere ſolē ī ſphera ſua. Si igiꝛ ocu-
lus eſt ꝓminēs extra: ſtatim percutiꝛ radijs lucis: & ideo fu
ſcatur. Sed ſi oculus eſt cōcauus radij lucis recipiunꝛ primo
in illa cōcauitate: & ſic ipſis diffuſis oculus ſine læſione ad
ſuũ actũ adijciaꝛ. Vñ diciꝛ ꝙ ſi quis in meridie eſſet ī valde
concauo puteo: ſtellas videret in cœlo. ſic accidit de oculo
ſpũali. Nā q habet intellectũ tumidũ & elatũ nō videt. iux
ta illud Ro. j. Dicētes ſe eſſe ſapiētes ſtulti facti ſunt. Sed ha
bēs intellectũ humilē q ad intra occupaꝛ. ſ. ſui cognitione:
hic bñ videt. Vñ Prouer. xj. Vbi humilitas fuerit: ibi ſapiē
tia. Et Saluator Mat. xj. Cōfitebor inquit tibi dñe pater cœ
li & terræ: quia abſcōdiſti hęc a ſapiētibus & prudētibus: &
reuelaſti ea paruulis. Ad ſenſum em̄ patet ꝙ cōuexa ſeu ela
ta male ſunt receptiua & cōcaua bñ: ſicut videm⁹ in mōti-

P̄s. ciij.

bus q nō retinēt aquā pluuialē ſed valles & foueę. Vñ Pſal.
Inter mediũ mōtiũ ꝑtranſibũt aq̄: nō in mōtib⁹. ſ. ſupbis:
ſed inter mediũ mōtiũ. ſ. in vallibus quæ ſunt mediæ inter
montes: ꝑtranſibunt aquę veritatis ſcripturę & gratiæ. Ad
hoc ipē chriſtus hortabaꝛ di. Diſcite a me quia mitis ſum &
humilis corde. Mat. xj. Quod & exemplo oſtēdit in oībus.
Nā humilē matrem elegit quæ diceret. Ecce ancilla dñi &c.
Lu. j. Humilē patrē ſeu nutricē Ioſeph: qui cogitauit occul
te dimittere Mariā tanq̄ indignũ ſe reputans ſecũ habitare
vt dicit Berñ. Humilē lectum fœnum habuit. Humilia aīa
lia: humiles pānos ad cooperiendũ: humiles paſtores ad in
uiſendũ. Demũ elegit humilē turbā diſcipuloꝝ ſcilicet pi-
ſcatoꝝ: & eis prefecit humilē Petrũ q dixerat. Exi a me dñe
quia homo pc̄tōr ſum. Luc. v. Et ꝗa beatus Stephanus ple-
nus fuit humilitate: ꝗa ſapiētia & obediētia quæ niſi ex hu
militate haberi nō poſſunt: ideo intuens in cœlũ vidit glo
riam dei &c. Acꝛ. vij. Scd'm qđ requiritur ad bene videndũ
eſt integritas ſociata cōpetēti vigore. Et ꝑ huius declaratio
ne ſcire oportet ꝙ oculus corporalis habet ſupra pupillam
ſiue lucē ſeptē tunicas ſeu velamina: & quęcũq̄ illarum de

Septem tunicis veſtiꝛ oculus.

ficeret aut læſa eſſet, viſio impediret. Appoſuit autē auctor
noſter glorioſus deus ſeptē tunicas ipſi pupillæ: vt magis
cuſtodiretur illa virtus nobilis quæ ꝓpter ſuam nobilita-
tem de facili lędereꝛ. Propter quod P̄s. xvj. dicebat. Cuſto-
di me dñe vt pupillā oculi. i. ſicut ſeptē tunicas induis pu-
pillā oculi corporalis: ſic ſeptē donis ſpirituſſancti cuſtodi
oculũ animæ meæ. Neq̄ em̄ qs pōt bene videre ad ſufficiē-
tiam ea quæ ſunt ſibi expediētia ad ſalutē niſi habuerit ſe-
ptē dona ſpũſſancti: quæ pleniſſime fuerũt in chriſto: & ab
ipſo deriuanꝛ in oēs ſuos electos. De q̄bus diciꝛ Eſa. xj. Re-
quieſcet ſuper eũ ſpũs dñi: ſpũs ſapiētiæ & intellectus: ſpũs
cōſilij & fortitudinis: ſpũs ſcientię & pietatis: & replebit eũ
ſpũs timoris dñi. Et ex his bene videbit & iudicabit quęcũ
q̄ agēda. Vñ ſequiꝛ immediate. Nō ſm viſionem oculoꝝ
iudicabit. i. ſm iudicium hoīm & apparentiā exteriorē. Sa-

Septem dona in chriſto

pientia em̄ in eo apparuit dum diabolo occultauit myſte-
riũ incarnationis: diſponēdo vt mater ſua ſpōſum accipe-
ret. Quā rōnē aſſignat Orige. xxvij. q. ij. inuēta. Spũs intel-
lectus oſtendiꝛ ex eo ꝙ illius carnis aſpectus intellectũ da-
re videbaꝛ. Bruta em̄ viſo Ieſu nato videntur ratione reple
ta. De quibus Eſa. j. Cognouit bos poſſeſſorem ſuũ &c. Et
paſtores idiotæ videntes cognouerunt de verbo &c. Luc. ij.
Requieuit ſpũs cōſilij ſuper eũ: quia oīa cōſilia quæ prædi-
caturus erat: infantulus adimpleuit virginitatem: pauper-
tatem: obedientiā: patientiā &c. Quantũ ad ſpm̄ fortitudi-
nis dicit Eſa. lij. Cōſurge conſurge induere fortitudine bra
chij dñi. Dñi brachium filius eſt a patre procedens: qui in-
dutus eſt fortitudine qñ vnitus eſt carni nr̄æ: in qua forti-
ter deiecit hoſtes inferni & vitia mũdi. Et ideo bis dicit cō-
ſurge cōſurge. i. cōſurges contra diabolum. Vnde ipſe dicit
Io. xvj. Iam princeps huius mũdi iudicatus eſt. Cōſurge cō
tra aduerſa & cōtra vitia mũdi ea ſuperando. Confidite in-
quit ibidem. ego vici mundũ. Spũs ſciētiæ in eo oſtenditur.
non ſolũ ſpeculatione ſeu notitia ſcripturarũ cũ in templo
duodānis interrogaret doctores: ſed & experiētia ſenſitiua.
Ex his em̄ quę paſſus eſt didicit ſm Ap̄ſm ad Heb. v. paſſus
eſt em̄ agonem: eſuriē: & alias pœnalitates. Pietatis ſpiritu
repletus eſt: qui quia noſtri cōpaſſus. naſci voluit vt nos nō
moreremur. Pietatis etiam ſpm̄ habuit: quia ad dandā no-
titiam cœloꝝ: & religionē veram reuelādam natus eſt. Vt
em̄ homo cōfidentius ambularet ad veritatē: ait Augu. de
ciuita. dei. ipſa veritas dei filius hoīe aſſumpto nō deo con
ſumpto veniens fundauit ac ſtabiliuit fidē. De ſpũ timoris
quid dicendũ: niſi quia timuit dñs Ieſus nō ſolũ timore re-
uerētiali perfectiſſimo: ſed etiā timore naturali. iuxta illud
Mat. xxvj. Cœpit Ieſus timere. & dicēte angelo. Fuge in ęgy
ptum: illuc delatus fuit. Et quia beatus Stephanus erat ple
nus ſpũſancto: vt diciꝛ Acꝛ. vj. quo ad iſta dona: ideo vidit
gloriā dei. Et beatus etiā Symeon: quia ſpũſſanctus erat in
eo vt dicitur Luc. ij. ideo præſentatũ chriſtũ in tēplo agno-
uit dicens. Viderunt oculi mei &c. Tertio oportet ꝙ ocul⁹

Oculus debet eſſe obſcurus.

ſit niger non albus ad bene videndũ. Hoīes em̄ multũ albi
male vident: ſiue ſi habent palpebras albas: ſiue pilos eoꝝ
albos nimiũ. Ratio huius eſt: quia albedo diſgregat viſum
& ideo debilitat. Oīs em̄ virtus diſgregata debilior eſt vir-
tute ſimul cōgregata. Hinc auctor naturæ fecit aīalibus me
lius videntibus pupillam nigrā: vel ad nigredinem tendē
tem principaliter. Et ex hoc inſinuatur ꝙ ad hoc ꝙ oculus
mentis ſit aptus ad videndũ: oportet ꝙ ſit nō albus vel de-
licatus: ſed niger vel mortificatus. Vñ & de ſapientia dicit
Iob. xxviij. Nō inueniꝛ in terra ſuauiter viuentium. Talis
fuit vita chriſti plena ſcilicet aſperitate & mortificatiōe ꝓ-
pter quod dicebat aīa Cañ. j. Faſciculus myrrhe dilect⁹ me⁹
dilectus aīæ ſpōſus Ieſus dñs. Et ſic faſciculus myrrhæ. i. co
pioſus in mortificatione & amaritudine vitę. Sic & Stepha
nus fuit mortuus mundo: renuntiatis tēporalibus & inter
lapidatores ſuos & inimicos quaſi oblitus ſui: in cœlũ ocu
los dirigens pro inimicis exorabat dñ. Ne ſtatuas illis hoc
pc̄tm̄. Acꝛ. vij. Ita & Symeō mortuus per affectũ vitę tēpora
lis nō aliud expectabat niſi chriſtũ videre: & ideo ipſo viſo
inquit. Nunc dimittis ſeruũ tuũ dñe &c. Quia viderũt &c.

Oculus debet eſſe ſiccus & abſq̄ hũore.

Quarto oportet ꝙ oculus ſit ab humore ſeparatus: nam la
chrymę impediunt viſum: vt experiētia docet. Vñ & Mag-
dalena dũ fleret ad monumētũ vidit dñm cœloꝝ: & exiſti-
mauit hortulanum virgultoꝝ. Accidit em̄ de lachrymoſis
oculis ſicut de aere humido & pluuioſo: qui repreſentat iri
dem ſiue arcũ: & hoc non niſi ꝑ humores eiuſdē aeris. Vñ ſi
quis dum plorat reſpiceret fixę lumē pure cādelę exiſtima-
bit lumē circũdatũ ab arcu cerulei viridis rubei & flaui co-
loris: ſed tergendo lachrymas videbis ibi arcũ non eſſe: ſed
te fuiſſe deceptũ. Verbũ dei qđ factũ eſt caro ſummę puri-
tatis eſt. vñ dr̄ ſpeculũ ſine macula. Sap̄. vij. Et liliũ cōual-
liũ Cañ. ij. Et ideo videri nō pōt niſi a puro & mũdo corde.
ſm illud ad Heb. xij. Sanctimoniā ſequimini. i. puritatē: ſi-
ne qua nemo videbit deum. Et Mat. v. Beati mundo corde
qm̄ ipſi deum videbunt. Quis em̄ aliquis naturaliter vel
per exercitatũ ſtudiũ habeat acutũ intellectũ: ſi tñ carnali-
ter & ſm mundum viuit: parũ diuina penetrat & deguſtat Leuiti-
vñ in figurā prohibebaꝛ Leuitis. Ne qui lippis erat oculis. ci. xxj.

accederet ad altare dei: nec offeret panes deo. Grego. in lippis quippe oculis pupillę ſanę ſunt: ſed humore defluēti infirmantes palpebrę groſſeſcunt. Quoꝝ itaqꝫ quia infuſione crebra atteritur etiā acies pupillę vitiatur. Lippus quidē eſt cuius ſenſum natura exacuit: ſed cōuerſationis prauitas cōfundit. diſ. xlix. hinc etem̄. Talis ergo q̄ habet oculos humoroſos plenos carnalitate nec ad miniſtrandū & offerendum ſacramēta eſt idoneus: nec in accedēdo ad altare ad recipiendū euchariſtiā: nec cōſequenter ad videndū deū. Sed btūs Stephanus q̄ inter ſctōs in terris poſitos primus vidit gloriā dei valde purus fuit. vñ intuētes in eum. Iudęi videbant eū vt angelū: & ſibi in teſtimoniū magnę puritatis cōmiſſa fuit cura mulierū cōuerſaꝝ. Symeon etiā q̄a fuit valde purus. Vnde dicit̃ iuſtus: ideo meruit chriſtum videre dicens. Quia viderūt oculi mei ſalutare tuum &c.

§. II. SECVNDVM QVOD RE-

quiritur ad videndū eſt mediū illuminatū. Patet em̄ per experientiā ꝙ de nocte aere nubiloſo quantūcūqꝫ quis haberet oculū bene diſpoſitū: & ante ſe rē coloratā: nil de ea videret: quia. ſ. mediū nō eſt illuſtratū. ſ. aer. Vbi etiā conſiderāda ſunt quatuor circa ipſum mediū ad hoc ꝙ ſit bene ordinatum ad videndum corporaliter & ſpiritualiter.

¶Subtilitas eſſentialis.
¶Luciditas radialis.
¶Puritas accidentalis.
¶Continuitas terminalis.

Mediū viſiōis debet eſſe ſubtile.

Quantū ad primū ad hoc ꝙ poſſit bñ res videri requirit̃ ꝙ mediū viſionis ſit ſubtile eſſentialiter. Eo em̄ ꝙ medium eſt groſſi⁹ viſio eſt imperfectior: ſicut patet ꝙ ea q̄ vident̃ p mediū aqueū: nō ita clare cōprehendūtur ſicut quæ vident̃ per aerē: & q̄ vident̃ per aerē denſiorē: minus perfecte & clare vident̃ q̄ ea q̄ vident̃ per aerē rariorē. Vñ aliqñ & alicubi aer eſt ita denſus: vt nō videat̃ fere ſol. Sic ad videndum ſpūaliter requirit̃ ſubtilitas in medio. Media ſpūalia q̄bus ſpūaliter videre poſſumus ſunt doctores & prædicatores: quoꝝ doctrinis illuminamur: qui in vtroqꝫ teſtamēto claruerunt: p̄cipue ꝓphetę in veteri & apl'i in nouo. Sed & euāgeliſtę permaxime media ſunt ad illuminandū. Sunt autē quatuor media p' q̄ ſpūaliter poſſumus deū & dñm Ieſum chriſtū & magnalia ei⁹ videre. Ipſi quatuor euāgeliſtę figurari pñt per quatuor elementa. Licet em̄ naturalr̄ nō oīa elemēta ſunt tranſparētia corpora: ſicut patet de terra: tñ vitrū qd' eſt terreſtre eſt tranſparens. Ita aūt ipſi euāgeliſtę fuerūt ſubtiliati & a mūdo reuulſi: vt optime p oēs poſſim⁹ dñm videre: & q̄ ad ipm ptinēt: ex doctrina euāgeliȷ̄ & vita ipoꝝ. Et Matthęū quidē poſſum⁹ apte terrā appellare: q̄a primo fuit valde terrenus dedit⁹ mūdi lucris. Vñ telonarius dr̄ & publicanus. Et hic etiā Ezech. ȷ. & Apoc. iiȷ̄. p hoīem figuratur: cui cōmiſſa eſt cura terræ vt in eo operaret̃. Gen. iȷ̄. Tradidit etiā notitiā nobis de chriſto ſm̄ carnem quā a terrenis traxerit: incipiēs euangeliū Liber gñationis &c. Marcus ſignificat̃ per aquā. Nā in ciuitate q̄ fundata eſt tota in aq̄s: ſcilicet Venetiaꝝ elegit habitare: & per leonem figurat̃ qui quartanā patit̃ eo ꝙ multo humore abūdat. Aqua ſumme nutrit quartanā. Hic tradit notitiā de Ieſu ſm̄ ſuā ſapientiā q̄ per aquā figurat̃ in ſcriptura. iuxta illud Eccl'i. xv. Aqua ſapiētiæ ſalutaris potauit illū. Vñ principaliter Marcus deſcribit p̄dicationē chriſti. Et incipit euāgeliū ſuū in aquis Iordanis dicēs. Mox poſt exordiū fuit Ioānes in deſerto baptizans & p̄dicans &c. Lucas aūt eſt vt aer. Vñ euangelium ſcripſit ea lingua quæ melius vtit̃ aere in formādo vocē q̄ aliȷ̄. Dicit Iſi. in lib. Etymo. ꝙ oriētales frangūt aerē in gutture: & in gutture loquunt̃: vt Hebręi ſeu Iudęi. Occidentales p̄cipue Hiſpani frangūt vocē in dētibus: & ideo in dētibus loquunt̃ vt Latini. Sed Mediterranei frangūt vocē in palato: & in palato formant vocē: & ideo melius q̄ aliȷ̄ loquunt̃ vt Gręci. Et iō locutio eoꝝ cōptior eſt cęteris ſm̄ ipſum. Et hac lingua Lucas ſuū ſcripſit euangeliū ſm̄ Hiero. vñ ſeculari quadā redolet eloquētia. Hic figurat̃ per vitulū qui in veteri teſtamēto figurabat mortē chriſti: q̄ in aere facta eſt. Vñ & principaliter Lucas deſcribit ignominiā paſſionis: & hęc viſio eſt nobis magis ꝓportionata. Nā per aerem corporaliter meli⁹ videm⁹. Et eſt rō: q̄a nil nobis naſci profuit qd' dixit Matthęus: nec prædicatio ꝓfuit qd' dixit Marcus: niſi redemi ꝓfuiſſet qd' dixit Lucas. Ioānes aūt figuratur per ignē. Et merito: q̄a dilectionis amore ardebat.

Euāgeliſtę figurant̃ q̄tuor elementis.

Hic figurat̃ etiā per Aquilā quę ſuper oīa alia aīalia viſitat ſpherā ignis: vbi exuſtis plumis ad terrā veniēs iterū iuueneſcit. Igni recte cōparatur cuius verba fuerunt plena igne charitatis. Ipſe deſcribit quō ſic deus dilexit mundū vt vnigenitū ſuū daret. Et qualis ſit ipſe vnigenitus datus nobis. i. In principio erat verbū. Ipſe narrat ſermonē in vltima cena plenū igne amoris. Ipſe ſolus latus chriſti lancea perforatum deſcribit: vñ exiȷ̄t oīs flāma amoris. Epiſtolę eius plenę ſunt fraterno amore. Quæ habent̃ in legēdis ad propoſitum hic ſunt. Scd'o mediū debet eſſe lucidū illuminatum. Vñ licet aer ſit mediū p quod videm⁹: qñ tñ eſt tenebroſus viſioni nequaq̄ deſeruit. Lux autē quæ habet perfecte illuminare: eſt verbū æternū: vt patet Io. ȷ. Media aūt illuminātur vario modo ab eadē luce ſm̄ mediȷ̄ diſpoſitionē. Nā aliqua ſunt media terſa & opaca vt ſpeculū & calibs. Aliqua ſunt media tranſparētia & ſolida: vt vitrū. Aliqua ſunt media repreſentatiua & ſubtilia: vt ignis; aer: & aqua. Prima media illuminant̃ tantū in ſuperficie. Et hæc repreſentant: ſed nō recipiūt. Scd'a media illuminant̃ tota: ſed dubiū efficiunt: ſeu nō clare oſtendunt. Sed tertia media illuminant̃ perfecte & clare repreſentant. Primi ſunt p̄dicatores ſcripta recitantes; ſed nō intelligentes: ſeu bene loquentes & male operantes. Scd'a media ſunt doctores veri catholici. Sed tertia ſunt euangeliſtę & apoſtoli qui immediate a dño illuſtrantur. Et tñ ſciendum ꝙ illa pars media lucidior eſt q̄ eſt vicinior corpori in quo radiȷ̄ terminant̃. Vnde aer eſt lucidior iuxta terram q̄ ſit ſuperius: propter quod media regio aeris dicitur tenebroſa. Cum aūt radiȷ̄ diuinitatis terminētur in carne: quā verbum aſſumpſit. in illa tertia parte mediorum quæ illuminant̃ quæ cōprehendit euangeliſtas: illa perſona eſt magis illuſtrata q̄ fuit illi carni propinquior Et hic fuit Ioannes euāgeliſta. Nam ſm̄ carnē frater fuit in ſcd'o gradu Ieſu chriſti. Et q̄uis & aliȷ̄ fratres ei⁹ fuerint: nō tñ ei ita familiares & cōtinui cum eo. Vnde Iſid. dicit ꝙ eſt quaſi vnus de quatuor fluminibus paradiſi: qui ex ipſo ſacri dñici pectoris fonte potauit: qd' poſtea in toto orbe diffudit. Tertio ad hoc ꝙ medium ſit cōpetens: exigitur ꝙ medium ſit purum ab oī accidente: ꝙ videlicet nō habeat aliquem colorē: nec etiā repleatur humore. Nā ſi mediū eſſet coloratum: oīa viderent̃ eſſe coloris illius mediȷ̄. Similiter ſi medium eſt vaporibus aut humoribus repletū: nō repreſentatur oībus ſicuti eſt. Vñ aliqñ ſol apparet ſanguineus aut rubicundus: quia aer nō eſt in ſua puritate. Ioānes euāgeliſta fuit optimus vt eſſet mediū viſionis tantę. Nā fuit ab oī amore alienatus a chriſto. Nam vocatus de naui ſtatim oblitus eſt amoris paterni: renuit nauim artēqꝫ piſcandi: & exiſtens in nuptiȷ̄s: quia ducebat vxorem: virgo purus ipſa vxore relicta: virgo permanſit in euum. Quarto & vltimo medium debet eſſe cōtinuum ſcilicet ab oculo vſqꝫ ad rem viſibilē vel videndam. Hæc eſt vna ratio quare poſitus conus in igne ſubtiliſſimo non videt̃: quia variantur media. Nam oculus eſt in aere & conus in igne. Et vbi oculus ſine lęſione ſtaret in igne clarius videret q̄ videat per aerem. Hic aūt ſacer euangeliſta cōtinuus eſt a chriſto ad nos ad quod inſinuandū factus fuit medius inter ſenatum apoſtolicum & chriſtū dñm: qñ volentes ſcire quiſnam ipſum traderet: Ioannem interceſſorē fecerunt. vbi dicit Pet̃. Rauen. Quantū poterit apud deū ꝓ nobis minimis: ſi interceſſor fuit ꝓ ſummis. Quāta reuerētia eius patrociniū debet a nobis flagitari: qui aduocatus factus eſt apoſtoloꝝ. Huius autem continuitatem ſub figura deſcripſit Ezechiel. xviȷ̄. c. dicens. Aquila grādis magnaꝝ alarū longo mēbroꝝ ductu: plena plumis & varietate venit ad libanū: & tulit medullā cedri: & ſummitatē frondiū eius auulſit: & tranſportauit eā in terram Chanaā: in vrbe negotiatoꝝ poſuit illā. Vbi primo notat̃ euangeliſtæ dignitas varia. Habuit enim dignitates plurimas. ſ. lympiditatē viſualē: & ideo dicit̃. Aquilla. Scd'a dignitas fuit virginitas angelicalis: & ideo dicit̃ grandis. Tertia fuit poteſtas ſupernalis: quæ ibi notatur. magnarum alarum. Quarta tenacitas mētalis. ſ. in bene retinendo mente verba audita a chriſto: ibi. longo membrorū ductu. Quinta ſuauitas internalis: ibi. plena plumis. Sexta varietas gradualis: q̄a. ſ. patriarcha, propheta, apoſtolus, euangeliſta, martyr, doctor, & v̄go, & frater xp̄i: ibi. & varietate. Secūdo notat̃ in eo perſpicacitas lucida: cum dicitur. venit a libano & tulit medullam cedri &c. Vbi primo deſcribitur eius aſcēſus mirabilis: ibi. venit a libano: q̄ eſt

quidā

Mediū debet eſſe lucidum.

Mediū debet eē purū

Mediū debet eſſe cōtinuum.

quidā mons: & interpretatur cādidatio: & ſignificat altitudinem diuinæ maieſtatis. Scd'o fructus tractus ineffabilis: ibi. tulit medullam cedri. i. diuinitatis. Medulla em̄ ſtat in medio. Media aūt inter diuinas perſonas eſt filius: nō quidem loco ſitu vel prioritate tēporis: ſed noīatione perſonę & hanc medullā. ſ. verbū tulit &c. Tertio ſermo prolatus incōprehēſibilis: ibi, & ſummitatē frondiū eius auulſit. Frōdes em̄ ſunt ꝓprietates verbi quas deſcripſit dicens. Verbū erat apud deum &c. Tertio notatur de eo charitas optima: ibi, tranſportauit eā in terrā Chanaā &c. Et hoc cū perduxit verbi narrationē vſqꝫ ad carnis aſſumptionem: cum dixit. Verbum caro factū eſt &c. Et etiam quia dimiſit in mundo veram cognitionem de chriſto & vita eius.

Ioan. ȷ.

§. III. TERTIVM QVOD NE-

ceſſario requiritur ad vidēdum eſt obiectū coloratū. Nam & ſi quis habeat oculum purificatum & medium illuſtratū & non adſit obiectum coloratū nō videt corporaliter. Vñ & aīam cum egreditur de corpore nō videm⁹: nec angelos in ſua eſſentia: nec virtutes & huiuſmodi. Et ratio eſt: quia nō ſunt corporalia: nec per conſequens colorata. Quia igitur deus purus ſpiritus erat eum videre nō poteramus. Sed poſtq̄ effectus eſt homo: & per conſequens coloratus eum omnis videre potuit. iuxta illud Eſa. lȷ̄. Videbit omnis caro ſalutare dei. Notat autem ſponſa quatuor colores eius: cum dicit Cañ. v. Dilectus meus candidus & rubicundus. Caput eius aurum optimum. Comę eius ſicut elatę palmarum: nigrę vt coruus. Vbi nota.

Obiectū coloratū req̄rit̃ ad bñ videndum.

¶Albedinem puritatis: quia candidus.
¶Rubedinem charitatis: quia rubicundus.
¶Fuluedinem dignitatis: quia aurum optimum.
¶Nigredinem humilitatis: quia nigrę comę.

Reſpice inquit Pſ̄. in faciem chriſti tui. Et primus color ſpectat ad carnem eius puriſſimam. Eſt aūt quadruplex puritas. Vna habetur per eſſentiam quæ eſt ſolius dei. Leuit̃. xix. Ego ſanctus ſum dñs deus veſter. Scd'a per gloriæ permanentiam. Et hæc angeloꝝ & beatoꝝ. Pſ̄. cxlix. Exultabunt ſancti in gloria. Tertia per innocentiā. Apoc. xiiȷ̄. Sine macula ſunt ante thronum dei. Et hanc occiſi ab Herode habuerunt per pœnitentiam. Pſ̄. l. Lauabis me: & ſuper niuem dealbabor. iiȷ̄. Regū. v. Lauare ſepties in Iordane &c. Omnis iſta puritas fuit in chriſto. Nam quantum ad quartam: ſepties effudit ſanguinē in ablutionē ſeptē capitaliū non ſui ſed noſtroꝝ. Secundus color ſcilicet rubeus ſpectat ad animam charitatē ardentiſſimā quam oſtendit in effuſione ſanguinis. Apo. ȷ. Dilexit nos & lauit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Sed quadruplex eſt martyriū. Primum eſt alios ſaluans vt chriſtus eccleſia. Venite & videte martyrem &c. Scd'm eſt voluntatis & operis: vt Stephani. Tertium eſt voluntatis tantū: vt Ioannis euangeliſte. Operis tantum: vt Innocentum. Sed nullum martyrium cœlos aperire potuiſſet niſi martyr chriſtus ſuo ſanguine rubricatus aperuiſſet. Vnde Aue ſanguis apertor ianuę. Tertius color ſcilicet fuluus: quia dicitur caput eius aurum optimū: ſpectat ad diuinitatem eius nobiliſſimam carni vnitā. Aurum purū fuit caro eius; perfectius aīa eius: optimū diuinitas eius. Et poteſt dici ꝙ iſte color demonſtrat oīpotētiam eius. Cognoſcitur aūt diuina potentia. Primo quando agit ſupra naturam: quod factum eſt cum virgo peperit. Scd'o oſtendit ſe agere contra naturam quando virgo eum lactauit vbere de cœlo pleno: & cū Stephanus vidit cœlos apertos. Tertio tranſformat naturam vt cum ſtella videbat̃ ipſum cognoſcere: & magis demonſtrare: & aīalia bruta & cū Ioannem eduxit de nuptiȷ̄s. Quarto operatur id quod non habet natura vt cum remittebat peccata ſiue originale paruulis occiſis non circunciſis & actualia parentibus eorum & huiuſmodi. Quartus color niger fuit: vt patet in auctoritate, comę eius &c. Et pertinet ad vitam eius vera mortificatione patientiſſimam. Fuit em̄ humilis quantum ad ſui perſonam: quia paruulus natus eſt nobis. Eſa. ix. qui immēſus erat. Secundo humilis quātum ad locū vbi natus: quia in paruo caſtro in vili tugurio. Michęę. v. Tu Bethleem terra Iuda &c. Tertio humilis fuit quantum ad pœnalitatem quam ſuſtinuit vt aliȷ̄. Sap. vȷ̄. Primam vocem emiſi plorans &c. Quarto humilis quantum ad ſubiectionem hominum & legum: quia circunciſioni ſe ſubdidit. Et erat ſubditus illis ſcilicet parentibus. Luc. ȷ̄.

puritas eſt quadruplex

Martyrium ē quadruplex.

¶De his q̄ impediunt viſum aīę vel auferunt. Ca. iiij.

SEPTEM SVNT QVAE AVferunt vel impediunt viſum aīæ ſpūalē vt dici poſſit cęcus: figuratus per cęcū qui ſedebat ſecus viā; ꝓcedentia ab inordinato amore. ꝓpter qd' dicit Pſal. Super cecidit ignis nō viderunt ſolē. Vbi nota.

Septē ſūt q̄ auferūt viſum ſpiritualē.

¶Primo inchoationem excęcationis: ibi. ignis.
¶Scd'o cōpletiuū huius priuationis: ibi. ſupercecidit.
¶Tertio conſecutiuum huius defectionis; ibi. & non viderunt ſolem.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

Principiū obſcurationis vel obcęcationis mentis eſt amor inordinatus: qui ſignat̃ per ignē: q̄a ſicut ignis eſt primū quatuor elemētorum maxime actiuum: ita amor eſt prima principaliū quatuor paſſionū & maxime operatiuus. ſolus em̄ amor neſcit laborē ſm̄ Aug. Et ſicut ignis in ſinu celari nō poteſt: vt dicit ſapiens Prouerb. vȷ. ſic nec amor vehemens. Omne aūt pctm̄ procedit vel ab amore male inflammante: vel a timore male humiliante: vt dicit Augu. exponens illud Pſalm̄. Incenſa igni. ſ. īordinati amoris & ſuffoſſa. ſ. per defectū inordinati timoris. Ab increpatione vult⁹ tui peribunt. ſ. in iudicio ſnīa æternę damnationis. Sed & timor fundatur in amore. Propterea em̄ quis timet aliquid perdere vel ſuſtinere: q̄a illud amat. Ad ſenſum etiam patet ꝙ ignis materialis debilitat viſum corporalem

Pſ̄. lxxix.

§. II. QVANTVM AD SECVN-

dum ſciendū ꝙ nō q̄libet ignis inordinati amoris tollit viſum ſpūalē. Sed tūc qñ ſupercadit. i. in parte ſuperiori rōnis per cōſenſum deſcēdit: auferēs lumē naturę actualis cognitionis: & cōſequēter gratiæ illuſtrationis: qd' fit frequēter inſtigante diabolo q̄ habitat in cœlo aereo. In cuius figurā legitur Iob. ȷ. ꝙ ignis deſcendēs de cœlo. ſ. a dęmone procurato: pueros: oueſqꝫ ꝯſumpſit. pueros. i. rōnales & occultos ſenſus. oues. i. ſimplices & innocentes cogitationes mentis. Sunt autē ſeptē mala ꝓcedentia ab iſto igne excæcantia vt dictū eſt. Primū eſt nimia circa tēporalia occupatio. Sicut em̄ puluis ſup oculos vel in oculos intrās excęcat & impedit viſum: ſic occupatio circa terrena obſcurat vel ſubtrahit cognitionē ſpūaliū. Et ſicut aſpiciēs in terrā pro tunc in cœlū nō pōt aſpicere: ſic & mens ad terrena applicata cœleſtia meditari nō pōt. Vñ parabolice dr̄ Lu. xiȷ̄. de quadam muliere a dęmone curuata: & cōſequenter oculis ad terram directa: ꝙ ſurſum reſpicere non poterat. Et. iiȷ̄. Reg. vlti. habetur in figura ꝙ Sedechias rex fugiens a Hieroſolyma excęcatus eſt a Nabuchodonoſor in Rebblata. Hieruſalē interpretatur viſio pacis: Rebblata interpretatur multa. Cum aūt quis ab intuitione vero pacis implicat ſe multis occupationibus tēporaliū: excęcat̃ a diabolo ſignato per Nabuchodonoſor. Scd'm ablatiuū ſeu impeditiuum viſus ſpūalis eſt carnalis parentū affectio. Cū em̄ q̄s nimis ſenſualiter amat ꝓpinquos multa facit incōuenientia: quæ tñ ipſe nō videt paſſione amoris obſcuratus. Quod manifeſte patet q̄tidie. Nā & p̄lati eccleſiæ largiunt̃ bona eccleſiaꝝ pauperibus diſtribuēda cōſanguineis etiā nō egētibus: & bñficia & dignitates eis in meritis: exiſtimātes ſibi hęc licere. Contra quos dicit Amb. Non ꝓpterea te deo dedicaſti vt illos diuites facias. ſ. ex bonis eccleſiaꝝ: ſed vt tibi vitā perpetuā fructu boni opis. i. eleemoſynę acq̄ras: & p̄tio miſerationis pctā tua redimas. Putāt ſe parū poſcere p̄miū q̄runt tuum: vitę tuę adimere cōtendūt fructum: & accuſant ꝙ eos diuites nō feceris: cū te velint illi parentes æternę vitę fraudare mercede. diſt. lxxxvȷ. eſt ꝓbāda. Et laicis licitū videt̃ retinere aliena ad nutriendū familiā cū honore. In cuius figurā legitur ꝙ Dalila dedit Sanſonē in manibus Philiſtinoꝝ: qui eū ſubito excęcauerūt: vt habet̃ Iudi. xvȷ. Sanſon interp̄tat̃ ſol eoꝝ: & ſignificat p̄latos qui habent alios illuminare ſicut ſol. Nā de eis dixit chriſtus Mat. v. Vos eſtis lux mūdi. Vel etiā ſignificat rectores quoſcūqꝫ familiaꝝ: qui debent ſuo exēplo illuſtrare. Dalila interp̄tat̃ ſitula qua. ſ. hauritur aqua de puteo: & ſignificat affectionē carnalē ꝓpinquoꝝ. Sicut em̄ ſitula haurit̃ de aqua putei ad volūtatē: ita hmōi affectiōe carnali hauriūt ꝓpinq a ſuis p̄latis: vel maiorib⁹ de his tp̄alibus quātū volūt: q̄ affectio tradit in ptātē Philiſtinorum. i. dęmonū obcęcātiū illos: vt dicere poſſint illud

Septē ſunt excæcātia viſum.

Pſ̄.Lumē oculoꝝ meoꝝ:& ipm non eſt mecū.Tertiū excę
Scrutator maieſtatis opprimitur a gloria.
catiuum eſt diuinoꝝ nimis ſubtilis pſcrutatio.Vñ dr̄ Pro
uer.xxv.Qui ſcrutator eſt maieſtatis opprimetur a glīa.Si
cut em̄ ſi qs vellet aſpicere fixe in ſpherā ſolis: potius obcę
caref̄ ꝙ ipm plene videret: ſic mētis nr̄æ acies inualida in
tā excellēti luce.ſ.perfecte cognitiōis diuinoꝝ figi nō pōt:
qđ ſi tētauerit qſpiā errore cęcabit̄.Vñ & in figurā q̃ erant
in ſctāſctōꝝ veteris tēpli ſeu tabernaculi velata erant: & a
quocūqꝫ apte videri nō poterāt.Qđ eſt ꝯ curioſos qbus vi
def̄ diuina ſecreta intellectu poſſe metiri: de quoꝝ numero
aliqn̄ fuit Paulus cōfidens nimis de propria ſapiētia:& ob
hoc nō intelligēs ſecretū myſteriū incarnationis ad qđ ꝓ
priū lumē naturale nō attingit.Vñ & de eo dr̄ Act.ix.ꝙ cir
cūfulſit eū lux de cœlo:cadēſqꝫ in terrā aptis oculis nihil vi
debat.In quo ſignificata eſt indiſpoſitio ſua.Sed poſtea hu
miliatus cū acceſſit ad Ananiā viſum recepit.Quartū excę
catiuum eſt tepiditas & pigritatio.Sicut em̄ inſtrumēta ar
tis cū nō exercentur diu hebetant̄:& alioquin rubiginē cō
trahentia deſtruunt̄.Et ſicut vires corporis minuunt̄ ſi qs
in aliquo opere nō ſe exerceat.Ita & intellectus hebetatur ſi
torpeſcat deſidia:nō vacās lectioni vel meditationi ſpūali.
Vñ & Victorinꝰ dicit.Cito pigreſcit iudiciū hūanū:niſi iu
gi lectione reparet̄.Et in huius figurā legit̄ Tob.ij.ꝙ cū ſe
deret dormitās hyrūdinibꝰ emittētibꝰ ſtercora ſup oculos
ſuos excęcatus eſt.Ad ſignificādū ꝙ q dat ſe dormitioni pi
gritię & qeti corporali:tētationibus immiſſis a diabolo ex
cęcatur.Quintū excęcatiuū eſt munerum receptatio.Vñ dr̄
Iudicū doctria
Exo.xxiij.de iudice.Nā accipies munera q̃ excęcāt pruden
tes:& ſubuertūt verba iuſtoꝝ.& ꝓpterea in iure talibꝰ phi
bet̄ munera recipere.Nā hmōi obcęcati efficiunt̄ poſtea ac
ceptores perſonaꝝ ferentes iniuſtas ſn̄ias.vñ Iſido.xj.q.iij.
paup.dicit.Cito violat̄ auro iuſtitia:nullāqꝫ reus pertime
ſcit culpā quam redimere numis exiſtimat.Et de hoc etiam
dn̄s cōquerit̄ p Eſa.di.c.j.Principes tui infideles.ſ.nō ſeruā
tes fidelitatē & ęquitatē in iudicijs:ſocij furū: oēs diligunt
munera:ſequunt̄ retributiones:pupillo nō iudicant:& cau
ſa viduę nō ingredit̄ ad eos.Et in figurā huius dixit rex Ie
raris Sarai vxori Abraę.Ecce dedi mille argēteos fratri tuo
ſcilicet Abraę:hoc erit tibi in velamē oculoꝝ ad oēs q tecū
ſunt:& quocūqꝫ perrexeris memēto te dephenſam.Gen̄.xx.
Sextū eſt tēporalis exaltatio.Multū em̄ impedit honor & p
ſperitas mūdi cognitionē ſui:& per cōſequens dei.vñ dicit̄
Apo.iij.dicis ꝙ diues ſum & locupletatus & nulliꝰ egeo:&
neſcis qa miſer es & miſerabilis:& paup & cęcus & nudus.
Sic Saul.exaltatꝰ ad regnū ſeu regimē ppl̄i ita excęcatus eſt:
vt reuerentiā quā prius exhibuerat patri ſpūali.ſ.Samueli
amitteret dei obedientiā negligeret:generū ſuū Dauid ſibi
& toti regno perutilē cōtinuo pſequeret̄ ad mortē: & ad ea
q̃ dānauerat & expulerat de regno.ſ.Phitoniſſas & diuina
tores ſe cōuerteret:vt hr̄.j.Reg.xxviij.Septimū excęcatiuū
eſt in malo aſſuefactio.Vñ dr̄ Sap.ij.Malitia excęcauit eos
Malitia aūt importat habitū vitij:qui acquirit̄ ex frequen
tatione actuū & aſſuefactione.Talē cęcitatē incurrerāt Pha
riſei:de qbus chriſtus ait.Cęci ſunt & duces cęcoꝝ.Mat.xv.
In huiꝰ figurā legit̄ Gen̄.xxvij.ꝙ ſenuit Iſaac & caligauerūt
oculi eius:& præ ſenectute videre nō poterat.Cū em̄ qs in
ueteratur in aliquo malo ex cōſuetudine ipſius nō cogno
ſcit:nec ſibi cōſcientiā facit etiā de apertis malis.Simil'r &
de Germanis legit̄.i.Theutonicis ꝙ antiquitus nō ſibi fa
ciebant cōſcientiā de furto & rapina putātes ſibi licere: ita
Sodomitarū redargutio.
erant aſſueti ad illud.Et Sodomitę aſſuefacti tanto ſcelere
nō cognoſcebant:& cōſcientiā ſibi nō faciebāt de tanta tur
pitudine palā:& pene oēs illius ciuitatis talia operantes.Et
ſicut percuſſi erant cęcitate mētali ꝓpter eoꝝ malitiā:ita &
in figurā percuſſi ſunt cęcitate corporali cum voluerunt in
Loth irruere:vt habetur Gen̄.xix.Sed talia flagitia & ſi oēs
gentes facerent:eodē criminis reatu diuina lege tenerentur
xxxij.q.vij.flagitia.Sic etiam multi qui dicunt̄ chriſtiani ī
ueterati in malis ita excęcati ſunt:vt tāqꝫ licita velint ea de
fendere:vt ꝙ plures contractus vſurarios:fraudulētias:tur
pitudines:pompas:& alia plura:de quibus dicit̄ Eſa.vj.Ex
cęca cor populi huius.i.excęcari permittes:& aures eius ag
graua:& oculos eius claude: ne forte videat oculis ſuis: &
auribus ſuis audiat:& corde ſuo intelligat: & conuertatur:
& ſanem eum.

§.III. CONSECVTIVVM HVIVS

defectionis quod eſt tertium principale eſt priuatio viſio
nis chriſti.Vnde dicitur.Non viderunt ſolem.Sol iuſtitiæ
chriſtus deus noſter canit eccleſia.Sicut em̄ hic non vident
per veram fidem:ita in futuro non videbunt per manifeſtā
ſpeciem eius ſcilicet diuinitatem.

¶De illuminatione ſeu recuperatione viſus. Cap̄.v.

POST TRACTATVM DE excęcatione videndū eſt de recuperanda illumi
natione:quā vt ſumme neceſſariam poſtulabat
quidā cęcus dicēs dn̄o Ieſu.Dn̄e vt videā.ſ.peto.
Lucæ.xviij.Et ad idē facit qđ ait Pſ̄.cxviij.Reuela oculos
meos:& cōſiderabo mira.de lege tua.Vbi tria notant̄.
¶Petit illuminationem:ibi.Reuela oculos meos.
¶Innuit huius rei fructificationem:ibi.conſiderabo.
¶Exprimit fructus determinationē:ibi.mira.de le.tua.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

Septem modis illuminat̄ qs ſpūalr̄.
ſciendū ſm̄ Hug.cardi.ſuper Pſ̄.ꝙ ſeptē modis illuminat̄
quis ſpūaliter:ſeu aperiunt̄ oculi eius mētales.Et primo p
pœnę afflictionē.Eſa.xxviij.Vexatio dabit intellectū.Ve
xatio videlicet alicuius infirmitatis:perſecutionis:infama
tionis:& hmōi:dabit intellectū.i.illuminationē intellectꝰ
In huius figurā legit̄ Gen̄.iij.de primis parētibus:ꝙ aperti
ſunt oculi eoꝝ.Senſerunt em̄ carnis rebellionē:& inde pœ
nam cōfuſionis & erubeſcētię:ꝓpter qđ fecerūt ſibi perizo
mata.Vñ dicit ibi glo.Gre.Oculos quos culpa claudit pœ ij.Parali.xxxiij
na aperit.Exēplū patet in Manaſſe rege Iuda peſſimo:& in
uoluto in oī ſcelere vñ & mēte excęcato:& tn̄ cum ſuſtinuit
pœnā incarcerationis & vinculationis & amiſſionis regni
a rege Aſſirioꝝ:ibi aperti ſunt oculi mētis eiꝰ ad recogno
ſcendū ſcelera ſua.Scđo per ꝓprie fragilitatis ꝯſiderationē
Ad ſenſum patet ꝙ qui habet albuginē in oculo nō videt:
ſed pupilla q̃ nigra eſt bn̄ videt.Moraliter aūt albuginē ha
bet in oculo q veritatis lucē videre nō ſinit:q arrogātia ſa
piētię ſeu iuſtitiæ excęcat̄.Sed pupilla oculi nigra videt:al
buginē tolerās nihil videt:qa videlicet ſenſus hūanę cogi
tatiōis ſi ſtultū ſe pctōrēqꝫ intelligit:cognitionē intimę cla
ritatis apphendit.Hęc Grego.diſt.xlix.hinc etem̄.In huius
figurā legit̄ Io.ix.ꝙ dn̄s Ieſus luto impoſito ſup oculos cę
ci nati eū illuminauit.Lutū aūt ſuper oculos ſignificat fra
gilitatē & miſeriā ꝓpriā in cōſideratione mentis habitam.
Amos etiā ꝓpheta cū dixit amaſię cōſiderando ſuę vilitatē
ex ſe.Nō ſum ꝓpheta:& nō ſum filius ꝓphetę:ſed armēta
rius ego ſum villicans Sycomoros.Ex hac ſua humiliatio
ne & recognitione ſuę cōditionis recepit tūc actualiter lu
mē ꝓphetię a dn̄o:vt patet Amos.vij.Tertio per pœnitētię
amaricationē aperiunt̄ oculi.pœnitētia certum eſt ꝙ tollit
pctm̄.Vñ dixit princeps apl'oꝝ Pet̄.turbis Iudęoꝝ q audie
bant verbū eius.Pœnitemini & cōuertimini vt deleantur
pctā vr̄a.Act.iij.Cū autē pctm̄ ſit illud ſolū qđ habet aīam
excęcare,iuxta illud Sap̄.ij.qđ dr̄ de pctōribꝰ.Excęcauit il
los malitia eoꝝ.Pœnitentia aūt pctm̄ expellit ſicut ſanitas Pœnitētia expellit pctm̄ ſicut ſanitas īfirmitatē.
infirmitatē & virtus vitiū:ideo ſequit̄ ꝙ pœnitētia illumi
nat mentē.In cuiꝰ figurā legit̄ Tob.xj.ꝙ cū Tobias poſuit
ſup oculos patris ſui excęcati fel piſcis:apti ſunt oculi eius:
& lumē recepit.Fel qđ eſt amarū ſignificat pœnitētiā:q̃ vt
diffinit Amb.eſt dolor cordis & amaritudo aīę pro malis q̃
qſqꝫ cōmiſit vel cōſenſit.de pœn.diſt.j.ecce nūc tp̄s.Q; aūt
illud fel qđ illuminauit eſſet piſcis: deſignat qa pn̄ia ipſa
eſt ſemp in electis & bonis:q ſuperenatāt mūdū ſicut piſcis
aquā.Exēplū in maria Magdalena: q̃ poſtqꝫ amaritudinē
pnię oculis interioribus & exterioribꝰ adhibuit:vanitates
pōpas:laſciuias:ornatus:q̃ prius vt cęca nociua & dānabi
lia eſſe nō videbat:& ideo illis dedita erat:poſtea vt illumi
nata deſpexit & abominata ē.Sic & Pelagia & Maria Aegy
ptiaca & Arſenius & plures alij fecerūt:& quotidie faciunt
multi pctōres reuertētes ad pniam.Quarto per ꝓpriam vel
alienā orōnem:vñ & cęcus q ſedebat ſecus viā medicās pe
tens illuminationē:dū clamabat.Miſerere mei fili Dauid:
vidit recepto lumine.Luc.xviij.Sapiēs etiā dicit ꝙ inuoca
uit.ſ.orando:& venit in eū ſpūs ſapiētię cuius lumē eſt in
extinguibile.Et Salomon poſtulās lumē ſapiētię ſuper oīa
alia ad videndū q̃ ſibi agēda erāt ad regimē ppl̄i exauditus
fuit:vt patet.iij.Reg.iij.Sed & orō alterius multū etiā iuuat
ad illuminationē.Vñ &.iiij.Reg.vj.dicit̄ ꝙ orante Heliſeo
ꝓ puero.i.ſeruo ſuo aperuit dn̄s oculos pueri & vidit mōtē
plenum

plenū equoꝝ & curruū ignitorū/Oportet tn̄ ꝙ is ꝓ q̃ ora
tur adiuuet orātē habilitādo ſe.ſ.ad grām:& nō ī malicia
pſeueret.Vnde dixit dn̄s Hiære.vij.c.Noli orare ꝓ ppl'o
iſto:neqꝫ ſumas laudē.& orōnē:& nō obſiſtas mihi:qa nō
exaudiā te.Vñ legit̄ ī vitiſpatrū.ꝙ cū qdā multū tētatꝰ re
cōmēdaſſet ſe orōnibꝰ cuiuſdā ſctiſſimi viri:& h̄ pluries
Exēplū referf.
feciſſet.nec ſētiret iuuamē vt aperitāt̄ oculi mētis eius ad
cognoſcēdū malū dānū pcti.Demū reuelatū ē illi pr̄i hoc
ꝓcedere ex defectu illiꝰ tētati:qa nō ſe adiuuabat.Et iō ip
ſo reuertēte ad eū declarauit pr̄ ille talē defectū per mate
riale exēplū:videlicet iubēs illi vt ſaccū plenū arēna ele
uaret ſup humerū ſuū:ꝙ eo faciēte:pr̄ ille retinebat ſaccū
ex pte īferiori deprimēdo.Et cū ille ꝓpterea eleuare non
poſſet.& pr̄ ſctūs īſtaret ī dicēdo vt leuaret.Rn̄dit:nō poſ
ſum:qa tu me nō adiuuas ſed īpedis.Et ait pr̄.Sic & orō
mea nō p̄t tibi ꝓdeſſe & illūinare:qa tua deſideria me nō
adiuuāt ſed īpediūt.Quīto illuminat̄ qs p ęeli habitionē.
Apoc.iij.Collirio inūge oculos tuos vt videas.ęelus im
portat quēdā ītēſum amorē q nō pmittit:ſed īpedit quā
tū pōt:ne aliqd ſiniſtrū cōtingat amato:& ne ſeparet̄ ab
eo.Hoc ęelo ductꝰ dn̄s Ieſus flagello expulit emētes & vē
dētes ī tēplo.Io.ij.Nō valēs ſuſtinere dehonorationē pr̄is
cœleſtis.Si q habet ęelū erga ſalutē ꝓpriā:ipſe ęelus ape
rit oculos eiꝰ ad cōſiderādū & cauēdū:q̃cūqꝫ ſunt ꝯ ipſā
ſalutē.Et ſicut radius ſolaris cū reuerberat terrā:in eo vi
dētur minutiſſimi atomi & īnumerabiles:ita q pcurit̄ ęe
lo dei & aīæ ſuæ ī ſe videt minimos defectꝰ & īnumeros
Hoc ęelo ductus Matathias:occidit nuntium regis Antio
chi.q inducere volebat ppl'm ad idolatriā: & Iudæū quē
dā tūc idolis īmolātē.vñ de eo ſcribit̄.j.Mach̄.ij.ꝙ ęelatꝰ
eſt legē:ſicut fecit Phinees Tābri filio Salomi.Sexto ape
riunt̄ oculi p æternæ ſuauitatis preguſtationē.Pſ̄.xxxiij.
Guſtate & videte:qm̄ ſuauis eſt dn̄s.Vel ſic:p euchariſtiæ
deuotā ſumptionē:ibi em̄ ſm̄ btm̄ Tho.ſpūalis dulcedo ī
ſuo fōte guſtat̄:& recolit̄ memoria paſſiōis chriſti:ī q̃ la
tere eiꝰ trāſfixo a Lōgino:ex ſtilla ſanguinis de latere ex
Hiſtoria Lōgini.
eūtis(vt dr̄)tāgēte Lōgini oculos:illuminatꝰ ē corporali
ter & multo magis ſpūalit̄:qa poſtea ſctūs & martyr fuit:
& ipſe ſāguis effuſus:miſteriū erat ſacramēti altaris quo
mētes illuminant̄.In cuiꝰ figuram dr̄.j.Reg.xiiij.ꝙ Iona
thas guſtato melle repto:illuminati ſūt oculi eiꝰ:q iā pre
fame:quaſi defecerat.Significat em̄ mel:ſuauitatē ipſiꝰ ſa
cramēti.Et qa p guſtū ſeu comeſtionē vnit̄ cibꝰ cū cibato
ex quo vigorat̄ ī viſu & alijs potētijs.Iō ſacramētū iſtud
p modū cibi:& p guſtū ſumit̄:ad deſignādū:ꝙ p ipiꝰ de
bitā ſūptionē:vnit̄ ſuauiꝰ aīa cū xpō:& magis illuminat̄
ſm̄ Tho.in.iiij.Hinc & Dama.dicit.Ignis noſtri deſiderij
aſſumēs eā:q̃ ex iſto carbone ē ignitionē:illuminabit cor
da noſtra.Septimo aperiunt̄ oculi:p grāe infuſionē.Qđ
cognoſcēs Pſ̄.xij.ipſam petebat di.Illumina ocl'os meos:
ne vnqꝫ obdormiā in morte.In cuiꝰ figurā dr̄.iiij.Reg.iiij.
ꝙ Hæliſeꝰ incubuit ſuper puerū.& oſcitauit puer ſepties:
aperuitqꝫ oculos.Puer mortuus eſt peccator:cui incubat
Incōſideratio vt ē cā diſmalita ꝯſideratio:cā ē multoꝝ bonorū.
dn̄s:vocando ad pœnitentiā:qui ſepties oſcitat:cū ſancti
ſpiritus.ſeptē dona recipit.Et ſic illuminatur per gratiā.

§.II.QVANTVM AD SECVN

dū Sicut nō ꝯſiderare:eſt cauſa oīs mali & dānatiōis:ꝓpt̄
qđ dr̄ Eſa.v.Opa manuū eiꝰ.ſ.dei:nō cōſideratis:ꝓpter
ea captiuꝰ ductus eſt ppl's meus.Ita ꝯſideratio:eſt cā mul
toꝝ bonoꝝ:videlicet & receſſꝰ a malo.Vñ dr̄.Eçechielis.
xviij.de pctōre.Cōſiderās & auertēs ſe ab oībꝰ iniqtatibꝰ
ſuis:quas operatꝰ eſt:vita viuet & non moriet̄.Eſt & cā
ſolicitatiōis:ad bona.Vñ Iob.xxiij.dr̄.cōſiderās:eū timo
re ſolicitor.Eſt & cauſa ꝯpaſſiōis:ad ꝓximū.Vñ ad Gal̄.
vj.dicitur.Arguite eum.ſ.peccatorē ī ſpiritu lenitatis cō
ſiderans teipſum:ne & tu tenteris.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM

determinatio fructus cōſiderationis notatur ibi.Mirabi
lia de lege tua.Lex dei:eſt pręcipue lex euangelica:de qua
Pſ̄.Lex dn̄i immaculata &c.Hæc continet mirabilia.Et
quo ad exempla geſta Saluatoris nobis imitāda: & quo
ad miracula,a nobis venerāda:& quo ad documenta,a
nobis obſeruanda:vt de diligēdo inimicos:& reddere bo
num pro malo:& huiuſmodi.xxiij.q.iij.ſex differētiæ ſūt.

¶De exercitio intellectus ſpeculatiui. Cap̄.vj.

DE EXERCITIO INTELLE ctus ſpeculatiui:& practici ꝟtuali.Et de ſpecula
tiuo quidem ait dominꝰ:per pſ̄.xlv.Vacate &
videte:qm̄ ego ſum deus.Cū em̄ dilectio dei ſit neceſſaria
ad ſalutem:& Via quæ ducit ad cœlum:quia ſm̄ Aug.In
uiſa diligere poſſumus:ſed incognita nequaqꝫ:ideo cona
ri debemus ad vidēdum.i.cognoſcendū dn̄m noſtrū eſſe
deū:qa alit̄ eū diligere nō valemꝰ.Eſt em̄ obiectū volūta
tis:bonū cognitū ſeu intellectu viſum:ꝓpterea chriſtꝰ di
cit.Btī ocl'i q vi.&c.Lu.x.Vacate & videte.vbi tria nota.
¶Primum:eſt ab alijs actibus ceſſatio:ibi vacate.
¶Secundum:actualis ſpeculatio:ibi.videte.
¶Tertium:eſt ſpeculationis determinatio:ibi quoniam
ego ſum deus.

§.I.QVANTVM AD PRIMVM

ſicēdū:ꝙ cū aīa ſit virtutis finitæ:& q̃ libet eiꝰ potētia:cū
actual'r exercet̄ ī vna vehemēter:opꝫ ꝙ remittat̄ vel ceſ
ſet ab actu aliaꝝ:ſicut:cū qs facit aliqđ opꝰ:qđ reqrit attē
tionē:vt pīgēdo:ſculpēdo:ſcribēdo:nō pōt ꝓtūc ītelligē
re aliqđ arduū.Oportet ğ ſi qs debet ſpeculādo deū ītue
ri:ꝙ ceſſet ab alijs corpalibꝰ actibꝰ.Et ꝓpterea deꝰ p̄cepit Proceſſus virtutum.
die ſabbati(cui nūc ſuccedit dn̄ica & alia feſta)vt vacarēt
ab opibꝰ:vt ſic meliꝰ poſſēt diuinis ītēdere.In huiꝰ figurā
Iacob priꝰ dictꝰ eſt Iacob:qđ interp̄tat̄ ſupplātās:& exin
de Iſrael:qđ interp̄tat̄:vidēs deū.Gen̄.xxxij.ad ſignificā
dū:ꝙ oportet priꝰ vitia ſupplātare:āteqꝫ poſſit ſubtilit̄ ſpe
culādo deum videre.Et hoc eſt qđ dicit:Vacate.i.ceſſate.
Primo pricipalit̄ a pctis:q̃ tollūt qetē mētis:& obſcurāt ī
tellectū.iuxta illud.Eſa.lvij.Cor ipij:qſi mare feruēs:qđ
quieſcere nō pōt.In aqua aūt turbata:nō clare intuet̄ ſed
quieta.Vacate etiā:ab exterioribꝰ exercitijs & occupatio
nibꝰ:q̃ & ſi bonæ ſint:tn̄ obnubilāt ſeu diminuūt ſpecu
lationē.In huiꝰ figurā Lya:et ſi.plures filios generaret:lip
pis tn̄ oculis erat.Rachel aūt & ſi infœcūda:tn̄ venuſtū &
pulchrū habebat aſpectū:& īterp̄tat̄:vidēs pricipiū:quā
pmaxime ſup alias dilexit Iacob:vt habet̄ Gen̄.xxix.& ſi
gnificat ſpeculationē ſiue aīam cōtēplatiuā:q̃ in ſpecula
tiōe deū ītuet̄ pricipiū oīm.Hęc & ſi ſterilis ſit filijs occu
pationū:exterioꝝ:qbꝰ aīæ p fidē deo gn̄ant̄:tn̄ qa magis
& feruētiꝰ diligit deū:pmaxime ipa a deo diligit̄.vacare
quoqꝫ.i.ceſſate a tumultibꝰ cogitationū:q̃ īpediūt ſubtilē
īueſtigationē.vñ & ſaluator dixit.Intra ī cubiculū tuū.ſ.
ſecretū mētis:& clauſo oſtio.ſ.ſeſuū interioꝝ & exterioꝝ:
alijs rebꝰ extraneis:ora patrē tuum.Mat.vj.Orō autē ſm̄
Dama.eſt aſcēſio intellectus in deū.ſ.p ſpeculationē.

§.II.QVANTVM AD SECVN

Orō eſt aſcēſio intellectꝰ in deū.
dū clarū eſt:ꝙ ſicut habēs viſum corpalē:nō videt rē niſi
actualiter oculū:ad illā dirigat intuēdā:ſic & habēs intel
lectū quātūcūqꝫ etiā acutū:deū videre ſeu cognoſcere nō
pōt niſi actualiter intellectꝰ ferat̄ in eū.Sed cū dirigit̄ in
deū videt eū p fidē ī via:p ſpeciē ī patria.& ſm̄ Augu.vi
ſio eſt tota merces.ſ.fundamētaliter.ex viſione em̄ ſequi
tur neceſſario dilectio & fruitio.vñ ipē Aug.ī fine vltimi
de ciui.dei.dicit.Ibi vacabimꝰ:& videbimꝰ:videbimꝰ &
amabimꝰ:amabimꝰ & laudabimꝰ.vbi notat̄ gaudiū frui
tionis.Et ſicut vidētes vnā rē & eādē:pleniꝰ videt & plu
res eiꝰ q̃litates & circūſtātias:q acutiorē viſum habet.Si
cut etiā ī pn̄ti:maiorē cognitionē de deo habet vnꝰ fidelis
qꝫ aliꝰ:ac ēt de alijs rebꝰ.Sic in pn̄tia: licet oēs videāt deū
(qđ ē vnū denariū ꝯceſſū oībꝰ laborātibꝰ ī vinea dn̄i) tn̄
acutius & perfectius videt vnus qꝫ alter:& ꝯn̄r magis eo
fruitur.Et hoc eſt:in domo pr̄is eſſe multas manſiōes.Io.
xiiij.id ē differētias premioꝝ.Nō obſtat his:qđ dr̄ Exod̄.
xxxiij.Nō videbit me hō et viuet:et aliud Ioā.j.Deū ne
Deū nemo vidit vnqꝫ itelligit̄ dupliciter
mo vidit vnqꝫ.Pōt em̄ h̄ ītelligi duplicit̄:videlicet ꝙ nō
videt deū:nec videre ī gloria pōt hō.i.carnalit̄ et ſēſuali
ter viuēs:ſm̄ Io.Caſſia.Alio modo ꝙ hō.i.creatura rōna
lis viuēs vita ſenſitiua:ſeu vtēs ſenſibus:nō pōt deū vide
re in gloria.Sed aīa ſeparata:nō vtitur ſenſibus:cū corpꝰ
non habeat:et ideo videre poteſt deū ſm̄ Tho.In corpe
etiā poſita:aliena a ſenſibus:poteſt videre deū p eſſen
tiā:ſicut vidit paulus in raptu ſuo.viſione etiam guſtati
ua:videt homo.i.carnalis deū:in Vita iſta ſicut virtuoſi:
de qua pſalm̄.Guſtate et videte qm̄ &c. Pſ̄.xxxiij.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM

[Exodi xxxiij.] nota:ꝙ de⁹ ſm Anſ.eſt q̄ meli⁹ excogitari nõ põt.Eſt em̄
vniuerſale bonū.vñ & moyſi dixit aſcēde ĩ mõtē ad me
& oſtēdā tibi oē bonū.i.meipm̄.Et qa ſpūs ē nõ corp⁹:iõ
cū Pſ̄.ait.Magnitudinis eius nõ eſt finis loqtur de ma-
gnitudine ꝟtuali:nõ corpali.In his em̄ q̄ mole magna nõ
ſunt:idē dicim⁹ maius:qđ meli⁹.Eſt igiꝛ bonitas ei⁹ ĩfini
ta:& bonitas ei⁹ eſſentia ei⁹.& qđ ait Iob.c.xj.ꝙ de⁹ eſt ex
celſior cœlo:latior mari:lõgior terra.Admonet apl'us ad
Epħ.iij.nos ita bene viuere:vt poſſim⁹ ꝯprĕhēdere cū oĩ
bus ſanctis:q̄ ſit lõgitudo:latitudo:ſublimitas.& ꝓfūdū
ſ.dei.i.intelligere ſane ſicut vidēt ſc̄ti.Nõ em̄ materialr̄
intelligēdę ſunt iſtę dimēſiões:ſed ſpūaliꝛ.Et lõgitudo q
dē ei⁹ ē ęternitas:qa nec pricipiū nec finē habet.vñ Dañ.
vij.dr̄.Ptās ei⁹ ptās ęterna.Eius latitudo eſt charitas im-
mēſa:q̄ āplectiꝛ etiā inimicos:& nihil odit eoꝝ q̄ fecit:&
p̄cipue amor quē habet ad hoĩes.Hiere.xxxj.In charitate
ꝑpetua dilexi te:iõ attraxi te miſerās.Ei⁹ altitudo ē ſubli
mitas ſapię vel ptātis:qua cūcta cognoſcit.Oculi em̄ dñi
multo plus lucidiores ſūt ſuꝑ ſolē:vt dr̄ Eccl'i.xxiij.Sicut
em̄ ſol illuminās reſpicit:ita de⁹ cūcta videt.vñ Ambro.
Oĩs rõ ſuꝑnę ſciētię vel terrenæ creaturę in eo eſt:q eſt ca
put eaꝝ & auctor:vt q hūc nouit:nihil vltra q̄rat:qa hic ē
ꝑfecta virt⁹ & ſapĩa:qcqd alibi q̄riꝛ:hic ꝑfecte iueniꝛ.In
Daniele & in Salomõne oſtēdit ĩfidelib⁹:ſe eē auctorē to
ti⁹ eloquētię & ſapiētię.diſt.xxxvij.legim⁹.j.§.ſed ecõtra
rio.Eius aūt ꝓfundū:eſt inſcrutabile iudiciū iuſtitię eius
quo aliquos ſaluat:alios iuſte dānat.Videte ergo ꝙ ego
ſum deus:iuſtus:æternus:ſapiēs:fortis:& amandus.

§.IIII.TRIPLICITER VIDERI
põt de⁹ a nobis ꝓut notari põt ex illis ꝟbis apl'i.ſ.videm⁹
nūc ꝑ ſpeculū ĩ ęnigmate:tūc aūt facie ad faciē.j.Cor.xiij.
¶Primo ergo:notatur ſpeculatio communialis:ibi.Vi-
demus nunc ꝑ ſpeculum.
¶Scd'o.iſinuaꝛ ſpeculatio ꝓphetialis:ibi.In enigmate.
¶Tertio:demonſtratur ſpeculatio clara & eſſentialis:ibi
Tunc autem facie ad faciem.
Primus igiꝛ nobis vidēdi ſeu cognoſcēdi deū:eſt ſpecula
tio cõis.Cõem dico:qa fideles & infideles:boni & mali
pñt deū cognoſcere ſpeculādo:ꝑ fidē vel rõnē naturalē.
Vñ & apl's ad Rom.j.dicit de pħis Ethnicis.qđ notum eſt
dei.i.qđ ſciri poteſt de deo naturaliter:manifeſtū ē illis.
[Specu-la dei ſe ptem.] Sunt autē ſeptē ſpecula:per quæ nūc videꝛ de⁹.
¶Primum:eſt amor naturalis.
¶Secundum:ratio internalis.
¶Tertium:creatura corporalis.
¶Quartum:ſcriptura diuinalis.
¶Quintum:iuſtitia virtualis.
¶Sextum:anima humanalis.
¶Septimum:angelus ſpecialis.

§.V.PRIMVM IGITVR SPECV
lū eſt,amor naturalis ſummi boni.Vnūquodq; em̄ gra-
ue:ꝓ tāto cognoſcit naturaliter modo ſuo ꝙ ſit cētrū ter
ræ:ꝓ quanto in ſe ſentit appetitū ſeu inclinationē illud ĩ
uenire et illuc ſe dirigit.Vnūquodq; aĩal nouit modo ſuo
cibū eſſe:qa ſentit ſe fameſcere & illum appetere.Quodli
bet flumen fateꝛ eſſe mare:qa diſcurrit quouſq; illud iue-
niat.Qđ aūt nõ eſt naturaliter,mouere nõ põt.& ſi volū
tarie poſſet qs moueri ad aliqđ bonū qđ crederet eſſe &
nõ foret:ſed talis motus naturaliter eſſe nõ põt.Ad ꝓpo
ſitum.Oĩs aĩa rõnalis,& ſi nihil viderit/audierit:vl' lege
[Aĩa ſentit in ſe tria de-ſideria.] rit:ſentit iſta tria in ſe deſideria.ſ.cognitiõis veritatis:affe
ctionis bonitatis:requietionis & trāquillitatis:horrēs &
fugiēs cõtraria eorum.De primo dicit pħs.Oēs hoĩes na-
tura ſcire deſiderāt:& quāto plus nouit hõ:tāto magis ap
[In principio Metaphyſ.] petit ſcire.ꝓpter qđ dicit Salomon Eccl's.j.ꝙ nõ ſatiatur
oculus viſu:nec auris auditu impleꝛ.Qđ intelligitur ma
gis de interiori cognitiõe q̄ exteriori.Et quāto res eſt ma
gis ardua & difficilis:tāto magis intelligere cõcupiſcit,ſi
eius capax eſt.Nā & de diuinis & cœleſtib⁹:& ſi modicū
quid & imꝑfectiſſime cognoſcere valeamus:tñ propter
eoꝝ nobilitatē & maximā veritatē:talis parua cognitio
magis perficit & mentē delectat:q̄ ꝑfecta cognitio ĩferio
rū.De ſcd'o dicit pħs in.j.Ethi.Bonū eſt qđ oĩa appetūt.
& quāto maius,tāto magis appetiꝛ.Vñ Boe.in de conſo.
pħię.inquit.Inſita eſt mētib⁹ hoĩm naturaliter veri ſum-
miq; boni cupiditas.Et quia virt⁹ eſt verū bonū cõducēs
ad vnū ſummū bonū qđ eſt de⁹:ideo ipſa naturaliter ap-
petitur:& cõtrariū eius.ſ.vitiū horrori habeꝛ:adeo vt di-
cat moralis Seneca.Et ſi ſcirē hoĩes ignoraturos:& deos
ignoſcituros,adhuc dedignarer peccare.Tertiū.ſ.quies
ſeu pax etiā naturaliter peroptatur.Oĩa em̄ appetunt pa-
cē ſm Diony.quę nõ ē aliud:q̄ trāquillitas ordinis rerū:
vt.ſ.vnaquęq; teneat locū & obtineat finē ſuū.Vñ & Au
gu.in lib.cõfeſ.Feciſti(inquit)nos dñe ad te:et inquietū
eſt cor noſtrū,donec requieſcat in te.Cū igiꝛ qlibet expe
riaꝛ in ſe iſta deſideria.ſ.cognoſcēdę ſummę veritatis:adi
piſcēdę pleniſſimę bonitatis:cõſequēdæ indeficiētiſſimę
requiei et trāquilitatis:et in nulla re ex creatis poſſint iſta
haberi:cum deus et natura nihil fruſtra operētur:ne iſtud
naturale deſideriū ĩ hoĩe fruſtreꝛ:oportet ꝙ ſit aliq̄ prima
cā ſumma veritas:maxima et pleniſſima bonitas:ſuauiſſi
ma et quietiſſima trāquillitas:ĩ qua oĩno quieſcat noſter
affectus.Et hic eſt deus noſter.et non æſtimabiꝛ alius ad-
uerſus eū.Hic adiuenit omnē viā diſciplinę:et tradidit il
lam Iacob puero ſuo,et Iſrael dilecto ſuo.Poſt hęc in ter-
ris viſus eſt et cū hoĩbus cõuerſatus eſt.vt dr̄ Baruch.iij.
per rõnē videlicet cognitus.Videte ergo ꝑ hↄ ſpeculū:qm̄
[Exēpli familiare.] ego ſum deus.Sume exēplū in aliq̄ corpore humano:qđ
nūq; fuit ſanū:neq; vidit hoĩem:nec ſcit qd ſit ſanitas:pu
ta hydropicū:paralyticū et hmõi.Si interroges talē infir
mū corpore,qd vellet:quid deſideret:quid querat.Reſpõ
debit vtiq; ſe velle eſſe liberū ab illis calamitatib⁹ et mi
ſerijs et ĩfirmitate.Et ſic implicite deſiderat ſanitatē:licet
ſpecialiter ab eo nõ cognitā.Sic ad ꝓpoſitū:ingredere ſe
cretū mētis tuę et tibi loquēs dic.O aĩa mea:es ne quieta
in totū:Et ſubito reſpõdebit tibi:certe nõ.Et quare:quid
velles vt quieta eſſes? Sed caue diligenter ne ſenſualitas
ſe immiſceat intra aĩam et ſpiritū:et nõ vocata rñdeat.Cu
pio diuitias:honores:potētias:famam et hmõi.Certe iſta
nõ ē reſpõſio ſpūs ſiue aĩę:qa ſpūs ſpūalia appetit nõ car
nalia.Impone igiꝛ ipſi carni ſilētiū:et dic ſpiritui ꝙ reſpõ
deat ipſe.Et ſubito dicet.deficit mihi requies:et hoc ē qđ
ſumme opto.ſ.quietari:tale bonū habēdo ꝙ amplius nõ
deſiderē.Et tunc queras vlterius.Quid eſt iſta quies ſeu
bonū,in quo appetis quieſcere?Et cū adhuc nõ ꝑfecte cõ
gnouerit & ꝑceperit tale bonū:talē quietē:nec ĩ quacūq;
creatura inuenerit:videt ꝑ hoc ſpeculū naturalis deſide-
rij:deū eſſe ſolū illud bonū perfectiſſimū qđ eū quietare
poteſt:quo cognito ipſum ſuper omnia diligat.Nam co
gnoſcendo et nõ diligendo dicit Iacobus:ꝙ talis ſimilis
[Iaco.j.] eſt homini cõſiderāti vultū natiuitatis ſuæ in ſpeculo:q
ſtatim abijt et oblitus eſt qualis fuerit.Vultus aĩę eſt vo-
[Volūtas ē vultus aĩę.] lūtas:qa nutibus vultus manifeſtamus volūtatē ipſam.
Vnde vultus a volo vis dicitur.Vultus vero natiuitatis
eſt volūtas ſeu appetitus naturalis.Tūc ergo quis in ſpe-
culo reſpicit vultū natiuitatis ſuę:cū intellectu cõſiderat:
naturale deſideriū ſibi ineſſe ſummi boni.Sed ſi non dili
git et operaꝛ vt nouit:abijt et obliuiſciꝛ qualis fuerit.Et
ſic patet quomodo videmus nunc per primū ſpeculum.

§.VI.SECVNDVM SPECVLVM
vt dictū eſt:eſt ratio internalis.Egreditur enim ipſa rõ ex
tra ſe:et reſpicit(mediātib⁹ oculis corporalib⁹)creaturas
oēs quas poteſt videre:vel qđ libet ſcire.Exinde reuertiꝛ
[Aĩa dicit tres conſide ratiões] intra ſe,et elicit ex his cõſiderationes:tres:quaſi tres par-
tes hui⁹ ſpeculi ſecūdi:ꝑ qđ deū videt:videlicet quātita-
tis magnitudinē:virtuoſitatis pulchritudinē:mot⁹ ĩceſſi
tudinē.Et ſic atteſtātur et oſtēdūt diuinā poteſtatē:eius ꝟ
tuoſitatē:et omnimodā immutabilitatē.Et hoc eſt qđ ait
apl's ad Rom.j.inuiſibilia dei.i.inuiſibilis magnitudo et
potētia eius a creatura mūdi.i.hoĩe:ꝑ ea quæ facta ſunt.i.
iſta ſenſibilia intellecta conſpiciūtur.Sempiterna quoq;
virtus eius ac diuinitas quæ immutabilis eſt.Reſpicia-
mus ergo primo ĩ prima parte huius ſpeculi:et conſidere
mus magnitudinē quātitatis continue et diſcrete creatu-
[Pſal. cxliiij.] rarū:et vidimus qa magnus dñs et laudabilis nimis:et
magnitudinis eius non eſt finis.Tātę magnitudinis dici
tur eſſe cœlū a ſapiētibus,ꝙ ſi de nouo creareꝛ tot terrę &
tātę:quanta eſt ea quę nūc eſt:quot ſunt grana arenæ ma
ris:oēs ſimul nõ adequarētur magnitudini cœli:q tñ plu
res ſunt:

res ſunt:ſed et ſi ſtellas cœli ille poſſet dinumerare:poſſet
guttas maris q̄ plurimę ſunt:multo maiores tota terra.q̄
terra & ſi ĩ ſe magna ſit:maior tñ ē aqua:& multo maior
aer:& ignis ſphæra aere maior.Quis etiam dinumerare
poſſet multitudinē piſciū in ſpeciebus innumeris:nume
rū auiū:quātitatē beſtiarū terrę.domeſticarū & ſilueſtriū
Quot ſunt genera arboꝝ:quot ſpecies herbarū:quot la-
pides p̄cioſi:quot alia creata nobis ignota.Et harū crea-
turarū:aliquæ nõ ſolū ſunt ĩ maxima multitudine & ma
gnitudine cõtinua:ſed & ꝑpetuitate ſemꝑ durantia:vt ele
mēta & corpora cœleſtia.Et cū nulla harū ſe facere potue
rit:ſed oēs clamāt illud Pſ̄.xcix.qm̄ ipſe fecit nos & non
ipſi nos.Sic per ea videmus tāq; in ſpeculo rõnis:earum
factorē eſſe deū noſtrū & ſumme potētē.Accedat:ait Am
bro.quæcūq; creatura:& faciat tale cœlū & talē terrā:dicā
qa deus eſt.Sed qa nulla creatura hoc facere põt:cõſtat il
lū eſſe deū:qui hęc oĩa facere potuit.Eſt em̄ potētiæ ĩfini
tę ex nihilo aliquid facere:ſicut & cūcta a deo ipſo creata
ſunt:ſm illud.ij.Macha.vij.Ex nihilo fecit ea deus:& ho-
minū genus:& ſic per ſpeculū nunc videmus deū.Scd'a
pars huius ſpeculi eſt ratio:quæ elicitur ex virtute & pul
chritudine creaturarū.Neq; em̄ eſt aliq̄ ita minima crea-
tura quæ careat ſua ꝓpria virtute:nõ petrula:nõ penula:
[Philo-ſopho-rū ĩſci-tia taxa tur.] nõ pellis:nõ pilus:qui nõ habeat ſuā virtutē.Et licet na
turales multa dixerint de ꝓprietatib⁹ & virtutibus rerū:
tñ nihil eſt qđ cognouerūt vel ſcripſerūt reſpectu ꝟtutū
ignotarū:& quæ nūq; ſcienꝛ ab hoĩbus.Pulchritudo etiā
ipſarū mirabilis eſt.Et vt melius intelligas:cõſidera infi
mū elementoꝝ.ſ.terrā:quæ cū videaꝛ deforis turpis:in vi
ſcerib⁹ ſuis eſt ſpecioſiſſima & virtuoſiſſima.Si em̄ terra
in ſe nõ haberet magnas virtutes & pulchritudines abſcõ
ſas:vnde ex ea poſſent educi metalla:aurū.ſ.& argentum
ſtānū:æs:orichalcū:ferrū:plūbū.Vnde formātur ſuauia
ĩſtrumēta organoꝝ:tibiaꝝ:cibaloꝝ:cāpanarū:& hmõi.
Ex radicibus terræ egrediūtur illa ligna de quibus fiunt
ſuauia inſtrumenta:vt leuta:cithara:lyrę violę:biferi:&
alia.Et ex metallis & lignis natis & terra cõpingūtur dul
cia pſalteria:harpæ:& alia.O quot pulchri flores naſcūꝛ
de terra:roſę:lilia:violę:q̄ pulchri & ſuaues fructus:Quā
ta differētia & ſuauia vina vernacia:maluetica:gręca:tri
bianica:muſchatella alba:rubea:potētia & debilia ꝯfert
nobis.Quot genera bladorū.quot aromata colliguꝛ ex
ea:cinnamomū & balſamū aromatizās:canella:myrrha:
nardus:crocus:piper:zinziber:nuces muſcatæ:gariopho
li:ſaccarū:& alia multa.Nõ ergo terra ita eſt turpis vt ap
paret:cū in ſe habeat tot pulchra/tot virtuoſa.Et tñ ita vi
lis eſt ꝙ pedibus calcamus:& oĩs turpitudo & putredo ĩ
eā proijcitur:& in ipſam cõuertitur.Viliſſima eſt terra ĩ
ter oēs creaturas:ſed nobiliſſima ſm noſtrā capacitatem:
tot pulchra ex ſe producēs.Et ĩ tātū nobilis:ꝙ affect⁹ no
[Cõpa-tio my ſtica q̄-tuor ele mētoꝝ] ſter deceptus,non videtur aliud querere:q̄ res ipſius ter-
rę.Si ergo terra eſt ita nobilis/pulchra/vtilis & cõcupiſci
bilis:quāto nobilior ē aqua quæ ipſa ē pręcioſior.Et aer
ꝑfectior aqua:& ignis aere.Et cœli multo nobiliores:pul
chriores & virtuoſiores:elemētis ſunt cõſiderat ĩde mens
in ſpeculo rationis:qm̄ oĩs virtus & puchritudo effectus
alicuius:eſt nobilius & perfectius in ſua cauſa.Et ideo cū
deus ſit oĩm cauſa:videt qm̄ ſm Boe.de cõſoſ.philo.Mū
dum mēte gerēs ſimili ſub imagine formās:pulchrū pul
cherrimus ipſe.Hac rõne motus ſapiēs oſtendit vanitatē,
& ſtultitiā Gētiliū:qui creaturas deos putauerūt ex pul-
chritudine & virtute earū inſpecta.cū ipſe verus de⁹ pul-
cherrimus ſit:& pulchritudinē & virtutē cūctis rebus ipſe
tradiderit.Vñ dicit.Vani ſunt oēs hoĩes:in quib⁹ nõ ſub
eſt ſciētia dei.i.vera cognitio de deo.Et ſequiꝛ.Et de his
quæ vidētur bona:nõ potuerūt intelligere eū qui ē:neq;
operibus attendētes:agnouerūt quis eſſet artifex:ſed aut
ignē:aut ſpiritū:aut citatū aerē:aut gyrū ſtellarū:aut ni-
miā aquā:aut ſolē & lunā:rectores orbis terrarū deos pu
tauerūt.Quorū,et ſi ſpecie delectati deos putauerūt:ſciāt
quāto his dominator eoꝝ ſpecioſior eſt.Speciei em̄ gene
rator hęc oĩa cõſtituit.Aut ſi virtutē & opera eorū mirati
ſunt itelligāt ab illis:qm̄ q hęc fecit,fortior eſt illis.A ma
gnitudine em̄ ſpeciei & creaturæ:cognoſcibiliter poterit
creator horū videri.Hæc oĩa Sap.xiij.Tertia pars huius
ſpeculi eſt ratio formata ex motu rerū.Oĩa em̄ creata ali-
quo modo mouentur.iuxta illud Boetij.Stabiliſq; ma-
nens das cūcta moueri.Mouētur enim aliqua per genera [Motus]
tionē & corruptionē formæ ſubſtātialis:puta elemēta & ſp̄es ex [ponūꝛ.]
elemētata.Alia per mutationē qualitatis accidētalis:vt
cū quis mouetur ſeu mutatur de calido in frigidū:& ecõ
uerſo:de ſano ĩ infirmū:& de bono in malū,& ecõuerſo:
vel de ætate in ætatē:vt de iuuene in ſenē.Mouentur alia
localiter ſicut aĩalia & corpora cœleſtia.In his igiꝛ moti-
bus corporalibus,cū nil poſſit mouere ſeipm̄:ſed oē qđ
mouetur ab alio mouetur:ſicut aĩalia mouētur ex motu
cœli:& cæli mouētur ex motu angeli:& angelus ad motū
alterius:& cū nõ ſit procedere in infinitū:oportet deueni
re ad vnū primū motorē:q oĩa mouet:& ipſe immobilis
perſeuerat.Et hic eſt verus deus & dñs noſter:qui dixit
Malacħ.iij.Ego dñs & non mutor.Et ſic videmus nunc
deū,per ſpeculū rationis dictæ internalis:vt poſſimus di
cere illud.ij.Peꝛ.j.Speculatores facti illius magnitudinis
gloriæ.i.ex ſpeculo rationis facti ſumus videntes magni
tudinem dei glorioſi.

§.VII.TERTIVM SPECVLVM EST
creatura corporalis.Sicut em̄ cœli enarrant gloriā dei:ita
et alia inferiora ipm̄ nobis manifeſtāt.Et hoc ſpeculū ha
bet tres partes,vñ deū videamus.Et prima eſt ordo crea- [Ordo]
turarū,cū perſeueratione.Scd'a eſt actio earū,in ſui cõſer [vniuer]
uatione.Tertia eſt finis earū,in creatione.Ordo vniuer- [ſi mira]
ſi eſt mirabilis:ita ꝙ ex hoc in tāta rerū varietate ſic ordi [bilis.]
nata ratio cogatur affirmare vnā eſſe prouidētiā:quæ cū
cta diſponit:& hic eſt de⁹.Et qa ſapiētis eſt ordinare,ſm
pħm.Ideo maximus ordo vniuerſi oſtēdit maximā eius
ſapiētiā:propter qđ dicit Pſ̄.Magnus dñs noſter,& ma-
gna virtus eius:& ſapiētiæ eius nõ eſt numerus.Reperiꝛ
aūt in iſtis rebus creatis nõ ſolū ordo ſitualis:ſed etiā tpa
lis et potētialis.Et ordo qdē ſitualis ſiue localis ĩ hoc ap
paret:quia quęlibet creatura tenet locū ſuū ſm dignitatē
ſuam.Nā terra & terrena(ſicut viliora)ĩ imis locata ſūt.
Aqua(vt dignior)alti⁹ eminet:diuina tñ ſapiētia,arena
maris et terminus ſtatuiꝛ:vt vltra nõ ꝓgrediaꝛ ad diluē
dā terrā.Aer(vt ꝑfectior)aquæ eminet.Et ignis ita actiu⁹
et calid⁹:a nobis elongaꝛ ſuꝑ alia ſituatus.Cœli incorru-
ptibiles.Sol luna:et ſtellę lucētes in ſuis ſphęris altiſſime
collocatæ ſūt.Et cœlū empyreū nobiliſſimū,vbi gaudēt
ſācti cū chriſto:ſupremū oĩm corporū eſt.Habēt etiā iſta
corporalia ordinē tpis ſui:ꝓpter qđ dicit.Oĩa temp⁹ ha- [Eccl's.iij.]
bēt:et ſuis ſpatijs trāſeūt vniuerſa ſub ſole.Ordinatiſſime
em̄ ſol facit curſum ſuū per ſigna zodiaci infra annū inte
grū.Et ſic trāſeūt tpa veris:æſtatis:autūni:hyemis cū effe
ctibus ſuis.Trāſeūt et dies naturales:eadem tpis menſura
ad motū primi mobilis ꝯpletū.Vñ Pſ̄.cxviij.Ordinatio
ne tua pſeue.di.qm̄ oĩa ſer.tibi.Et ea q̄ in hyeme mortua
videbātur:in vere reuiuiſcūt annuatim:et in ęſtate fructi
ficāt.Ordo quoq; potētialis in ipſis reb⁹ eſt aſpiciēdus.
Nā minor ptās nõ ĩfluit in maiorē ꝑ virtutē:ſicut nec ĩeſt
ſuprapoſita loco.Nõ em̄ terra ĩfluit ĩ cœlū:ſed cœlū ĩ ele
menta.Sic etiā in corpore humano:qđlibet mēbrū ē ſuo
loco cõgrue ordinatū:& potētiæ ſuperiores influūt ĩ infe
riores.Sic ergo ſapiētia diuina diſponit oĩa ſuauiter.Sa-
piē.viij.Scd'a pars hui⁹ ſpeculi.ſ.creaturæ corporalis eſt
act⁹ quē habēt:ſiue effect⁹ ipſe creaturę,ex cõſeruatiõe ſui
eſſe.Om̄e em̄ aĩal:vitā tueri laborat.Et oĩs creatura quā-
tū põt:ſuā libertatē & ꝓprietatē defendit.Et lapis iact⁹ ĩ
altū,ex violētia ad terrā reuertiꝛ q̄ citiſſime:vbi meli⁹ cõ
ſeruaꝛ.Aues:piſces:& beſtiæ terrę:& minimi vermiculi:
fugiūt ꝓ poſſe ne capiātur:nec ē aliqua creatura q̄ appe-
rat mutare ſtatū ſuū & cõditionē.Vermis em̄ nõ deſide-
rat muſca eſſe:nec formica canis.Quieſcit piſcis in aqua:
in quā ingredi fugiūt cætera aĩalia.Neſcit ſerpēs appete-
re,ſe eſſe leonē aut hominē.Et totū hoc:qa creaturę nõ vi
deꝛ poſſe eſſe meli⁹:ſeu maiorē habere ꝑfectionē ĩ ſpecie
ſua:q̄ illā quā dedit ſibi de⁹.Qđ em̄ nobis vile videꝛ(cū
a deo factū ſit)precioſum eſt.Vñ dr̄ Gen̄.j.Vidit deus cū
cta q̄ fecerat:& erāt valde bona.Et ſi cūcta erant bona:er
go bonus erat aſpis:bonus eſt draco:bonus eſt vrſus:bo
na eſt aranea & ſcorpio:bona eſt formica:bon⁹ eſt culex
& pulex:bonus eſt equus:leo:capra:& bon⁹ eſt homo:&
bonus erat angelus.Oĩa iſta & alia bona ſunt in ſui natu [Hõ &]
ra:et ſi aliqñ ꝓpter defectū noſtrū nobis nociua.Cõtētaꝛ [angel⁹]
em̄ vnaquęq; creatura de bonitate ſibi ꝯceſſa:& eā ꝓ poſſ [oſten-]

[derunt maiorē ingratitudinē deo q̄ miserrima bruta.]

ſe cōſeruat. Solus angelus & hō: q plus acceperūt bonitatis: plus oſtēderūt & oſtēdūt ingratitudinis: deſiderando ſtatū mutare: & deo ſimilē eſſe. Et ſic quotidie nūq̄ in eodē ſtatu pmanet: ſed ſemp peruigil & auidus ad mutādū. O miſer hō: quare nō diſcis a brutis cōtētari de ſtatu tuo et cōditione: credēdo hāc veritatē: ꝙ melius eſſe nō poſſis q̄ ꝙ te deus fecit: ſiue ſis cœcus: ſiue mācus: ſiue claudus: ſiue pauper: ſiue ſeruus: ſiue contēptus ab alijs: ſiue infirmus. Quid em̄ eſſe poteſt niſi bonū & precioſum: qđ de⁹ operatur & ꝯcedit: pręcipue, cū dicat ſapiēs. Tu aūt dominator dn̄e: oīa cū trāquillitate iudicas: & cū magna reuerētia diſponis nos. Sap. xij. Cū ergo omnia hunc effectū habeāt vt quærāt pro poſſe cōſeruationē ſui eſſe: p hoc quærūt modo ſuo aſſimilari deo: qui habet eſſe vniuerſale & ſemp eſt. Tertia pars ſpeculi huius eſt: finis ipſarū rerum in creatione. Dicit em̄ Augu. ꝙ oīa fecit de⁹ ꝑpter hominē: hoīem aūt ꝑpter ſeipm̄. Et vt exēplificat Hug. de ſancto Victo. in lib. de arrha aīæ. fecit deus humanā naturā vt ſponſam ſuam. et vt videret ipſa ſponſa quātū diligeretur a ſpōſo: miſit ſibi forſerium plenum iocalib⁹. Aperiendo aūt ipſum forſeriū: qđ eſt vniuerſum per cōſiderationē eius; in ſupremo reperis ſeraphin ardētes: cherubin laudantes; thronos reuerētes: dn̄ationes præcipiētes: poteſtates inimicos coercētes: virtutes mirabilia facientes: principatus prouincias cuſtodientes: archāgelos ſumma nūtiantes: & rectores dirigētes: angelos hoīes cuſtodientes. Hi oēs ſm̄ apl'm ad Heb. j. ſunt adminiſtratores ſpiritus. ſ. ſpōſę. Alia iocalia ſunt cœli & planetę: quorū qlibet habet ſuā influentiā: ita vt vna ſtella ſiue planeta: aq̄s trahat ſup mōtes: & vbi nō dominatur ibi putei fieri nō poſſunt. Alius dat influentiā vino alius oleo: ali⁹ ſapores varios fructib⁹: & ſic de alijs. Poſt hęc in forſerio reperis nō ſolū elemēta: ſed & piſces & aues, & beſtias terrę. Et oīa (vt ait ps̄. ad dn̄m) ſubiecíſti ſub pedib⁹ eius. Sed certe nō inferiora iocalia ſunt ſacramēta & alia ſpūalia: qbus ipſa aīa ſpōſa proficiat. Quāuis igiť ipſa ſponſa, faciē ſpōſi videre nō poſſit; ex arrha tamē ſibi miſſa: & tā pręcioſis iocalibus; & pręcipue cū ſanguinē ſuū effuderit. vt ornaret genas eius. Ex hac conſideratione videre pōt (tāq̄ per ſpeculū) magnificentiā: largitatem: & intimā & viſceroſam ei⁹ dilectionē. Et ſic videmus nūc deū per ſpeculū: ſicut videbat apl's dicēs. Nos gloriā dn̄i ſpeculātes. i. vt in ipſo ſpeculo glorioſum deū aſpiciētes; transformamur de claritate in claritatem. i. de cognitione vna ad aliam.

[Heb. j.] [ij. cor. iij.]

§. VIII. QVARTVM SPECVLVM

eſt ſcriptura diuinalis. Quę quidē, pręſupponiť ad deum intuendū. Si em̄ non credideritis: non intelligetis: ait dn̄s per Eſa. (ſed ſm̄ aliā literam. vt Aug. in vlti. de trini. c. ij.) In iſto ſpeculo ꝑ tanto videť deus: ꝑ quāto locutio eius, eſt locutio dei. In ipſa em̄ audiuimus deū loquētem: & de ſe nos docentē. Ex auditu aūt & lectione videt qs in intellectu: qđ prius non videbat. Habet aūt iſtud ſpeculū tres partes (ſm̄ ꝙ ipſa ſcriptura veteris & noui teſtamēti trifariam diuidi poteſt) videlicet i libros legales: ānectēdo eis & hiſtoriales libros ſapiētiales: & libros ꝓphetales. Et in qualibet harū partiū videmus deū: cum perfectionibus ſuis licet obſcure. Et in parte quidē legali & hiſtoriali: videmus deū cū ſua omnipotētia: cū in libro Gen̄. agiť de creatione rerū a deo. In Exodo videmus ei⁹ clementiam: cū populū Hæbraicū eduxit de duriſſima ſeruitute Egypti: & ꝯduxit per deſertū paſcēs māna cœleſti: & a multis moleſtijs eos liberauit. In Leuitico oſtenditur ꝙ ſit maxima reuerētia: dū ſacrificia multa & varia voluit ſibi offerri. In lib. Numeri depręhēditur eius patiētia: dū ipſe contra ſe & Moyſen & Aaron vicarios eius iraſcētes & murmurātes: eos non exterminauit. In quinto legis libro (. ſ. Deuteronimij) videre potes eius perſeuerantiā: lōganimiter eos tolerans: vt peruenirēt ad terram repromiſſam. In lib. Ioſuæ videbis maximā eius fidelitatē: in introducendo populū illū i terrā, lacte & melle manātem. proſtratis habitatoribus eius: prout ꝓmiſerat Abrahę et ſemini ei⁹. In lib. Iudicū manifeſtatur iuſtitia ſua punitiua: ex hoc ꝙ toties populū ſuū Hębraicū ſubiecit eorū inimicis finitimis: et i ſeruitutē redegit p annos plures, quoties deum offenderūt. In lib. Ruth. videre potes dei pietatem indeficientē: qa Ruth Moabitidę & Noemi ſocrui eius valde deſolatis et afflictis: egregie prouidit. In quatuor lib. Regū cū duobus Paralipomenon: apparet gratia ſua in electione Dauid ſup regnū & populū ſuū: cū dilatione & exaltatione ipſius ac etiam Salomonis. In lib. Eſdræ nota prudentiā ſuam: qua eū direxit ad petendā & obtinēdā licentiā A Cyro & Dario: de reuerſione a Babylonia i Heroſolymam cum vaſis ſanctis. In Tobia videť dei magnificentiā: cū ipſum Tobiā depauperatū & cęcū ita magnificauit etiam in temporalibus. In Iudith habes dei magnanimitatem: inducēdo ipſam ad tam arduū opus. ſ. decapitationis Holofernis. Liber Hæſter ibi demonſtrat: quantū deus ſit diſcretus; laqueū mortis quē ꝑparauerat. Amā cōtra. Mardocheū iniuſte: torquens in eum. In lib. Iob videbis mirabilē dei prouidentiā: dū ipſum Iob ſine culpa ſui priuatū oī ſubſtātia filijs & ſanitate: vxore et amicis ſubſannātibus: attēdens illa oīa ex dei ordinatione ſibi prouenire gr̄as egit: demūq̄ (deo diſponēte) oīa rehabuit amiſſa: duplicatāq̄ ſubſtantiā. In lib. Machabeorum reperies magnā tolerantiā & longanimitatē: potius eligentes fœni cibo veſci: & mori in bello: q̄ ꝑticipes fieri tranſgreſſionis legis. In nouo teſtamento (in lege: ſ. euangelica) per totū videbis deū: ſumme ad nos beneuolū. Nā i pricipio Matthæi, vides eū ꝑpter nos hoīem factum: ex virgine tamē generatū. Marcus tibi eū oſtendit vt noſtrū doctorē & predicatorē: tamq̄ leonē clamātē in deſerto. Lucas tibi inſinuat noſtrū redēptorem: tāq̄ vitulum i paſſione oblatū. Ioānes vero: tāq̄ noſtrū pręmiatorē; vt aquila volās in cœlū. Actus apl'oꝝ hiſtoriales: medicinalibus exēplis ipſum deum nos iuuare oſtēdūt. Scđa pars hui⁹ ſpeculi: videlicet libri Sapiētiales. videre nos faciūt deū ſapientiſſimum. Et in Prouerbijs quidē docet ſapientiam ſeu prouidentiā œconomicā. quēlibet vt filiū i moribus inſtruens. Incipientes a muliere mala. ſ. cōcupiſcentia vel doctrina hęretica: vel gentiliū ſcientia cautos reddēs. In Eccleſiaſte: docet ſapientiā monaſticā ſe regulantem: & ad mūdi contēptū ꝑficientes inducēs. In Cātico Canticoꝝ: docet ſapientiā hęroicā ſeu guſtatiuā per ꝟba ſuauia & amoris plena: vt iter ſpōſum et ſpōſam pfectos erigēs. In lib. Sapientiæ: ſapientiā ſeu prudentiā regendi alios: docet. Diligite (iqt) iuſtitiā q iudicatis terrā. Cognitionē veri dei: cū ſapore neceſſariā oſtēdēs. In Eccleſiaſtico videť; qm̄ oīs ſapiētia a dn̄o deo ē: & cū illo fuit ſēp et ē ante ęuū. Epiſtolæ q̄q̄ apl'oꝝ. Petri et pauli. Ioannis. Iacobi et Thaddęi (q̄ correſpōdēt ſapiētialib⁹ libris): ſapientia diuina pariter et humana plenę ſunt. Et qa oīs ſapiētia ab ipſo deo ſapiētiſſimo eſt: ideo dicit Iaco. j. Si qs veſtrū indiget ſapiētia: poſtulet a deo: qui dat oib⁹ affluēter. Tertia pars huius ſpeculi: ſunt libri ꝓphetales; q etiā deū nos videre faciūt. Ex lib. quidē Eſa. videre poſſum⁹, ipſum deū benigniſſimū ex vocatione gentiū frequētiſſime ibi pręnūtiata: ex ſuſceptione finali iudæorū i fine reuertētiū. In Hieremia: videm⁹ eū eſſe verū et rigidū frequēter; videlicet cōminantē captiuitatē illi⁹ populi i Babyloniā: ꝑpter peccata eoꝝ: et tādem exequētē. In Ezechiele: videmus eius ęquitatē: qa et veniā promittit peccatori reuertēti: et pœnā iuſto ſe ab eo auertenti. In Daniele: videť ipe eſſe cūctorū futurorū pręſci⁹: et dominiū vniuerſale obtinere ſuper oīa regna mūdi eaq̄ dare et mutare ſm̄ beneplacitum ſuū. In Pſalterio: oſtendit ſe placabilē: et exorabilē petētibus eum ac multū liberalē. In duodecim ꝓphetis minoribus: lux veritatis ei⁹ maxime apparet ex. xij. radijs fidei. i. articulis ibi cōpręhenſis. In prophetia vero apocalypſis Ioannis: oſtendiť eius tremenda maieſtas: in plagis ab eo immiſſis. Et ſic per iſtud ſpeculum videm⁹ nūc deū: et ſi obſcure tamē multifarie. vnde Greg. dicit in. ij. moral'. ꝙ ſcriptura ſacra apte dr̄ ſpeculū: qa in ea velut in ſpeculo pulchra fœdaq̄ noſtra ītuemur: et deū ex ea plenius cognoſcimus: et certius q̄ p quaſcūq̄ doctrinas gētiliū: vnde ipſa maxima ſapientia diciť.

[Epitome ſacrę ſcripturæ.] [Scriptura ſacra dr̄ ſpeculum.]

§. IX. QVINTVM SPECVLVM

ē iuſtitia vniuerſalis. de qua dicit phs. c. j. v. Ethic. ꝙ ē oīs virtus et mirabiles ſplēdores ſunt in ea: nec Heſperus nec Lucifer eſt ita clarus. Et p iſtā iuſtitiā videmus deū in habētib⁹ ipſam: ſicut p radiū ſolis de nocte videm⁹ lunā et ſtellas. Sicut em̄ luna et ſtellę (ſm̄ quoſdā) lumen recipiūt a ſole: et ipſo occidēte ex diffuſiōe radiorū ei⁹ ſupra nr̄m hemiſphæriū: luna

hemiſpheriū luna & ſtellę ab eo illumiatę nob̄ lucēt: niſi nubes aerē obnubilent. Sic oēs iuſti hoīes: lumē iuſtitiæ ſuæ. i. ꝟtutis aliūde nō habēt niſi a deo: ꝓut oſtendit Io. j. dicens. Illuminat oēm hoīem venientē in hunc mundū. Et in nocte qdē vitæ pręſentis: ipſe ſol deus nobis manet occultus: & clare videre non poſſumus. Sed videmus eū in ſanctis ſuis mediante eorū iuſtitia: qui ſtellis comparātur. Daniel'. xij. Qui ad iuſtitiā erudiūt multos quaſi ſtellę. ſ. erūt. Sicut em̄ claritas ſeu lumē ſtellarū: ſolē manifeſtat: vt effect⁹ cauſam. Sic & virtutes ſctōrū: ꝟtutes dei: q̄ exēplares dicunť a Plotino phō: & inde noſtræ exēplāť: ſed nunq̄ adęquātur: ad gloriā dei nos videre faciunt ſm̄ illud Ps̄. Glorioſus deus in ſanctis ſuis. ſ. apparet: mirabilis in maieſtate &c. Hui⁹ igiť ſpeculi poſſunt tres partes aſſignari: ſm̄ varias ꝟtutes: q̄ repertę ſunt in triplici ſtatu humani generis. In ſtatu legis naturæ: legis Moyſaicæ: & legis gr̄æ. In ſtatu quidem legis naturalis: refulſit Abel: in ꝟtute inocētię. Nā & de meliorib⁹ obtulit deo: & vocatus a fratre ſuo Cain in agrū: vbi eū intendebat occidere cōfidēter & ſine ſuſpiciōe mali acceſſit: mortē inocēter & ſine defenſione ſuſtinuit. Noe iuſtus ac perfect⁹ in generationib⁹ ſuis: q̄ oēs corruperant viā ſuā: iuſtitiā nos. i. ꝟtutē & rectitudinē, iter quoſcūq̄ reprobos & male agētes ꝯſeruare docet: ac etiā dei lōganimitatem oſtēdit. Abraā: pfecta obediētia mundū illuſtrauit: ad dei mandatū propinquos relinquēs & patriā: vt peregrinus diſcurrēs p diuerſas terras: ac vnigenitū ſuū in ſacrificiū offerre diſponēs Et in hoc facit nos deū videre obediētem & volūtatē facientē: timētium eū. Ac ꝓprio vnigenito nō parcēs: eū morti crucis expoſuit. O quantū caſtitatis lumē patriarcha Ioſeph prętitit mūdo: cū inſtigatus ab vxore ſui patroni Putifar ad turpitudinē: qn̄q̄ verbis laſciuis: qn̄q̄ maleficijs: qn̄q̄ munerib⁹ et xenijs: qn̄q̄ comminationibus & ꝓmiſſis: vt habeť in lib. de. xij. patriarchis: poti⁹ & infamiā, & carcerē, & piculū mortis, ſubire voluit: q̄ caſtitatē ipſam violare: & ſi iuuenis eſſet pulcherrimus & opportunitas nō deeſſet. Moyſes mitiſſimus hoīm ſup terrā nobis manifeſtat māſuetiſſimū deū: erga cōtumaces & rebelles: ac etiā pręſidētibus lumē miniſtrat: vt erga ſubiectos māſuetudinem ſeruēt. In ſcđa parte hui⁹ ſpeculi (. ſ. legis ſcriptæ): videm⁹ Ioſue cū magna ſpe & cōſtāti fidutia; expectare adimpletionē diuinę ꝓmiſſionis obtinere. In nobis (ſui exēplo) ad ardua ſpem erigens: ac videre faciēs deū potentē ad erudēdū nos ab aduerſarijs: & inducendū ad ea: q̄ ſupra noſtras vires exiſtūt. Dauid rex & ꝓpheta diligētiſſim⁹ in cultu diuino: materiā pręparās opulentiſſimā ad tēpli conſtructionē: quā etiā cum perficere voluiſſet: ſacerdotes ordinans ad laudes diuinas & ꝯcinēdos pſalmos, quos ipſe ędiderat: nobis radiū prętat permaximū orōnis: deuotionis: ac meditatiōis diuinoꝝ myſteriorū: & diligētiſſimę obſeruātię ſacrę religiōis: ac videre nos facit dei reuerēdam maieſtatē. Per Ezechiā regem, fletu magno ſua delicta abluentē: inuitamur ad pœnitentiā: vt cū ipſo; & veniā ꝯſequamur & vitā: ac etiā videam⁹ dei pijſſimā miſericordiā, pctāq̄ citiſſime remittentem. Ioſias etiā rex: a pueritia ſtudioſus ad obſeruādū legem dominicā: & ad inducēdū ppl'os ad eiuſdē plenā obediētiā: nos ad ſtudioſitatē ꝓuocat diuinoꝝ verborū ac deū timēdū inſinuat. Helias dū zelat ęelū dei nō regib⁹ parcit nec populis: ſed firmā veritatē cūctis manifeſtās: ac quadringētos ꝓphetas falſos occidere faciēs: in igne ęeli ſui receptus eſt in cœlū: ad veritatē incōcuſſe tenēdā: nos efficaciter prouocās, & verū deū nobis probās. Venerabilis matrona cū ſeptē filijs Machabæis dū poti⁹ mortē ſuſtinuit & ſeptē ſuos filios, diuerſis cruciatib⁹ laceratos ad idem animauit: ne cœrimonias diuinę legis tranſgrederentur: maximę fortitudinis lucē ſeculo reliquit. Conſolatorēq̄ deū & pręmiatorē oſtendit. Inſpiciendo in parte hui⁹ ſpeculi tertia. ſ. tempore gratiæ: deficerēt folia pri⁹ q̄ exēpla ſanctorū mundū illuſtrantiū: vel pauca i mediū ꝓponamus incipiēdo a virgine Maria cuius vita inclyta cūctas illuſtrat eccleſias: ex q̄ (vt ait Ambro.) velut i ſpeculo relucet forma caſtitatis. ſ. virginalis: et pfectæ ꝟtutis. Hinc ſumatis exēpla viuēdi. Prima Mariæ virtus: fundamētum omniū virtutū eſt humilitas: et ipſa eſt quæ deū nos fecit videre hoīem factum ex ſubſtātia ſua. Intueamur et Ioannē Baptiſtā; auſteritatē vitæ exēplo: mūdum edocētē in cibo, et potu, et veſtitu, et tranſitorijs alijs: et ipſe deū digito demōſtrauit dicēs. Ecce agn⁹ dei. Charitatē perfectā Petri et pauli: cęteroꝝq̄ apl'orū: quis enarrare poſſet: qui deum verū per doctrinā et miracula nos videre fecerūt Martyres pręcioſi ad fidei cōſtantiā nos vrgent: grati deo, non ſolū in tormentis gratias agendo: ſed ſeipſos ſponte deo offerendo in obſequium eius qui gratioſ⁹ eſt oīb⁹. Confeſſores modeſtiā: liberalitatem: ac pietatē prædicant dei imitantes æquitatem; et virgines honeſtatē cū ſobrietate amantes dominū laudant. Sicq̄ p virtutes ſanctorum: videmus tamq̄ per ſpeculum deū perfectiſſimū qui illas tribuit. Vnde et in figurā pręcepit dn̄s fieri mare ęneū. Exod'. xxxviij. circa tabernaculū, cuius labrum erat de ſpeculis mulierū: vt in illis ſpeculis videntes ſacerdotes ſeipſos: a maculis per aquam mundarentur. Specula mulierū ſunt lucida exempla animarū ſanctarum: in quibus intuentes, ſimul et videmus defectus noſtros: et deū noſtrū in operib⁹ earū: ſicut ſolē in omni ſphæra ſua fixę ſed ſuper montes vel domos radios diffuſos.

[Virtutes exēplares apd' plotinum.] [triplex ſtat⁹ humani generis.] [Virtutes oſtē ſei lege naturę.] [Virtutes oſtē ſei lege ſcripta.] [Virtutes oſtē ſei tempore legis grę.] [Ioā. j.]

§. X. SEXTVM SPECVLVM AD

videndū deū eſt aīa rationalis in potentijs ſuis. Et p iſtud ſpeculū videť deus trinus et vn⁹: et ſi meli⁹ q̄ p alias creaturas: tn̄ valde alonge et obſcure. Vn̄ Aug. xiiij. lib. de trini. c. viij. dicit. Quāuis mēs humana: nō ſit ei⁹ naturæ cuius eſt deus; imago tamē naturæ eius (qua natura melior nulla eſt) ibi quærenda et inuēiēda eſt in nobis: quo etiā natura noſtra nihil habet meli⁹. Hui⁹ ſpeculi tres ptes: dici poſſunt tres partes ipſius aīæ: memoria. ſ. itelligētia. et volūtas. ex memoria videť pater: ex itelligētia fili⁹: ex volūtate ſpūſſctūs: quantū ad modū ꝓceſſionis. Et primo de memoria cōſtat quātū ad actū ſuū. ſ. memorādi: ꝙ ipſa nō ꝓcedit ab ītellectu nec volūtate: qm̄ multorū meminimus: quæ nō ītelligim⁹: ſicut cū quis recordať de aliquo dei iudicio miro et occulto: vt ꝙ Ioſias rex iſrael ita pfectus fuit occiſus a Pharaone iniquo rege Egypti: et ꝙ in Tyro et Sydone: ſi facta fuiſſēt miracula: q̄ fuerūt a Chriſto facta i Bethſaida: ꝯuerſi fuiſſent ad pœnitētiam hoīes illi: qa ſic chriſt⁹ cōfirmauit. hui⁹ rei recolimus: ſed cauſā hui⁹ q̄re illis nō fuerit predicatū neſcim⁹. Reminiſcimur etiā eorū q̄ nullo modo volum⁹: ſicut pctōrū cōmiſſorū et piculorū. Mēs em̄ bene diſpoſita: nō habet cōplacentiā ſed diſplicentiā de ppetratis malis. Sic pater æternus non ꝓcedit a ſpūſancto nec a filio: ſicut nec memoria ab intellectu et volūtate; Et ſicut iſtæ tres potētiæ: nō ſūt tres aīę: ſed vna. Ita pater, et fili⁹, et ſpūſanct⁹, nō ſunt tres eſſentiæ: ſed vna eſſentia: vna natura: vna ſubſtātia. De intellect⁹ etiā actu oportet ꝙ nō poſſum⁹ itelligere aliqd niſi prius recordemur: ſed intelligere poſſumus multa et ipſa nō velle: ſicut intelligim⁹ miſerias quas patimur: et multoties nō vellemus. Sic ergo filius a patre procedit nō a ſpūſancto: ſicut intelligentia procedit a memoria et nō a volūtate. Et ſicut iſtæ potētiæ nō ſūt vna: ſed realiter ſūt diſtinctæ: ita ꝙ vna nō eſt alia potētia. q̄uis ſit in vna tātū eſſentia aīę. Ita pater et fili⁹, et ſpūſanct⁹, ſunt tres pſonæ realiter diſtictæ: ita ꝙ vna nō ē alia: ſicut dicebat Sabellius hereticus: ſed vna tantū eſſentia. Voluntas vero procedit quātum ad actū ſuū a memoria et itellectu. Nō em̄ poſſum⁹ velle aliqd quin illđ pri⁹ memorię occurrat et quin illud aliquo modo ſaltē generali itelligam⁹ ſicut ſpūſſctūs a patre filioq̄ ꝓcedit: non tantū a patre vt qdā hęretici dixerūt: ſed etiā a filio. Et ſic patet quō per potētias animæ noſtræ: tāq̄ per ſpeculū videre poſſumus deū verū: vnū in trinitate: & trinitatē in vnitate. Vnde Bern̄. O beata trinitas: ęternitas: veritas: bonitas: ad te clamat aīa trinitas: memoria: ratio ſeu intelligentia: et voluntas. Sed qa iſtud ſpeculū frequēter in lutū proijcim⁹ vitiorū: ideo i ſic deturpato male videm⁹ aliqd diuinorū: niſi pri⁹ emundeť p trinitatē quādā nobis accidētalē actuū ꝓborū ſicut em̄ eſt vna eſſentia diuina: in trib⁹ pſonis purificās oīa: ſic eſt vna pœnitētia itegrata ex partib⁹ ſuis. ſ. cōtritiōe: cōfeſſiōe: & ſatiſfactiōe: emūdās corda. Et cōtritio qdē: qa p eā pctōr iuſtificať: qđ ē potētiæ maximæ: & maioris q̄ creatio cœli & terre ſm̄ Aug. Ideo contritio patri adaptatur, cui attribuiť omnipotētia. Cōfeſſio vero qa p ipſam manifeſtātur occulta, et cū veritate fieri debet: ipa attribuiť filio: qui lux eſt manifeſtatiua & veritas prima.

[Animę tres partes.] [Proceſſi⁹ volūtatis.]

Satiſfactio aūt (quia finis eſt pœnitētiæ) procedēs ex vera contritione & cōfeſſione: & bonitatē operū pœnaliū habet: ſpūiſancto attribuitur. Et ꝗuis ipſe ꝑtes ſeu actus pœnitētię. ſ. contritio: confeſſio: & ſatiſfactio realiter ſicut diſtincta: in vna tamē pœnitētię eſſentia cōueniūt. Et ſic videmus deum per ſpeculum animę rationalis.

§. XI. SEPTIMVM ET VLTImū ſpeculū eſt natura āgelica ſeu ītellectualis: quę ī vna natura ſpūali: ſine corpulētia: ſeu materia exiſtens, in tres hierarchias diſtincta: nobis indicat myſterium trinitatis.

Et modicā quidē notitiā de his babemus: quā quidem nobis tradidit apl's Paulus raptus ad tertiū cœlum. ſ. ſupremę hierarchię: per Dionyſiū Ariopagitā diſcipulū ſuū & ſummū philoſophū. Per hāc igitur naturā āgelicam conſideratā: velut per ſpeculū (etſi a nobis multū remotū) videmus dei ſublimitatē incōprehenſibilē: & hoc ex tribus ſentētijs & cōcluſionibus circa materiā angelorū: tāꝗ ex tribus ꝑtibꝰ huius ſpeculi.

Perfectiores ſunt angeli hominibꝰ

Prima ergo ſentētia Dionyſij eſt ꝙ minimus angelorū ſm ſuā naturalē eſſentiā eſt nobilior & perfectior: quacūꝗ aīa humana ſm ſuā naturam Veritatē huiꝰ ſentētię firmauit dn̄s Ieſus qn̄ dixit. Matth. xj. Inter natos mulierū nō ſurrexit maior Ioāne baptiſta. Qui aūt minor eſt ī regno cœloꝝ: maior eſt illo. Notāter aūt dixit: nō ſurrexit. Surgere em̄ eſt, ex imo in altū eleuari. Oēs aūt ſancti in imo originalis pc̄ti nati: tunc eleuati ſunt in altū & ſurrexerūt: qn̄ purgati ab eo ad grām peruenerūt. Chriſtus nō ſurrexit hoc modo: qa in imo originalis nūꝗ fuit: & iō ſine ꝯparatione chriſtus eſt maior Ioāne Quando chriſtus hoc dixit: ī regno cœlorum ſoli angeli erant, non aīę: minorē ergo angelū dixit maiorē Ioāne ſupræmo ſc̄toꝝ & maxime glorioſo.

De numero angelorū.

Scd'a ſētētia Dionyſij eſt: ꝙ numerus ſit incomprehenſibilis. Qd' dn̄s dixit Iob xxv. Nunqd eſt numerus militū illiꝰ? Sicut em̄ ſtellas cœli ſolus ille dinumerat q eas fecit: ſic & āgelos q ſtellę nominantur. Vn̄ Baruch. iij. Stellę dederunt lumē in cuſtodijs ſuis: quas ſcilicet faciūt erga hoīes. De qua cuſtodia: ſaluator dixit in euāgelio. Angeli eoꝝ in cœlis: ſēp vidēt faciē patris. Mat. xviij. Super quo vbo dicit Hiero. qd' cōfirmauit magr̄ ſen. in. ij. ꝙ quęlibet aīa ab exordio ſuæ natiuitatis maris & fœminę: fidelis: ſiue infidelis: boni vel mali: habet angelū ad ſui cuſtodiā deputatū: qui ſm theologos ſūt de ordine infimo angelorū. Vn̄ oportet ꝙ tot nūero ſint in ordīe illo: quot ſunt hoīes ī mūdo qn̄ vnꝗ plures fuerūt. Et vltra numeꝝ hoīm adhuc oportet eē tot plures: quot ſunt ſpēs aliarū creaturarū: qa ꝗlibet ſpecies & ꝗdlibet cœlū habet ſpecialē angelū ad ſui gubernationē. Et cū videamus in creaturis corporalibꝰ, vt elemētis & cœlis: illā ꝗ ſuperior eſt: eē decies maiorē quātitate continua ꝗ inferior: ſicut aqua, decies maior eſt ꝗ terra: & aer decies maior eſt ꝗ aq̄: & ignis decies maior eſt ꝗ aer. Et cœli etiā ſilr̄: multo maiores ꝗ iſta viſibilia. A ſimili videt̄ ꝙ iudicare debeamꝰ de inuiſibilibꝰ. Cū igit̄ in āgelis nō ſit quātitas cōtinua: qa corpore carēt: attēdenda eſt in eis quātitas diſcreta ſeu numeralis: & ſm prædicta forte ſecūdꝰ ordo. ſ. archāgeloꝝ, ſit maior primo in decuplo: & tertius ordo principatuū: ſit maior numero ordine archāgeloꝝ ī decuplo: & ſic de ſingulis aſcēdēdo: vſꝗ ad ſuprēmū. ſ. ordinē ſeraphicū. Si ergo infimꝰ ordo eſt pluſꝗ milia milionū: quot erūt archāgeli: quot principatꝰ quot cæteri: qs poterit dinumerare.

De āgelorū diſtinctiōe

Tertia ſentētia Dionyſij ē: quæ hoīes præ ſtupore deficientes facit: ꝙ vnus angelus eſt diſtinctus ab altero: non ſolū numero: ſed ſpecie. Non enim diſtinguntur abinuicē angeli ſicut Petrus a Martino: & Martinus a Ioāne: & aīa vna ab altera: quæ ſolum eſt diſtinctio numeralis nō ſpecifica. Sed differunt eo modo quo agnus differt ab equo: equus a boue: bos a leone: leo ab hoīe: inter quę eſt differentia ſpecifica. Vt aūt dicit ph̄s in lib. Meta. Species rerū ſunt ſicut numeri. Sicut em̄ quilibet numerus: addit ad inferiorē ſe, ad minus vnam vnitatē: ſicut numerus ternariꝰ: addit ad binariū vnū: ſic quælibet ſpecies creaturæ: addit vnū gradū ꝑfectionalis eſſentię: ad minus ad aliā ſpeciē īferiorem. Ex dictis ergo formo concluſionē talē.

Infimꝰ āgelus ē nobilior Ioāne baptiſta.

Infimus angelus eſt nobilior Ioanne Baptiſta in ſui natura: qui Ioannes maximus credit̄ ſanctorum: & per cōſequens glorioſiſſimus & ſpecioſiſſimus. Secūdus angelus eſt nobilior primo vno gradu perfectiōalis eſſentiæ. Et tertius, ſcd'o nobilior vno alio gradu ꝑfectionis: & ſic ſemꝑ aſcēdēdo vſꝗ ad ſupræmū infimi ordinis angelorū: qui (vt dictū eſt) ſunt plus ꝗ milia milionū. Quis ergo poterit (nō dico) narrare: ſed vel parꝝ intelligere nobilitatē: ſpecioſitatem: magnificētiā: & gloriā illius angeli ſupremi? Certe nullus: neꝗ Moyſes: neꝗ Ioannes: nec Petrus: nec Paulus cū viuebant. Aſcendatur exinde ad alios octo ordines gradatim ſemꝑ addēdo ꝑfectionē maiorē: cū vētū fuerit ad ſupremū ſeraphin: nōne deficiet mens prę ſtupore in cōſideratione tantæ nobilitatis? Et qa ſuꝑ ſeraphin reſidet dn̄s deus noſter: vt eminentior cūctis ſine cōparatiōe: & oēs creās, & regēs, & ꝑfectionem eis infundens. Sic ꝑ iſtud ſpeculū naturę angelicę videmus deū: etſi obſcurę: tn̄ ꝓut poſſumus eminentiſſimū nobiliſſimū: perfectiſſimū: vniuerſale & ſūmū bonū. Et de hoc ſpeculo naturę angelicę poteſt intelligi illud Sap. vij. Speculū ſine macula. Nunꝗ em̄ in eis angelis reperta eſt macula culpæ. ſ. in beatis angelis: ſicut reperta eſt in ſpeculis animarum. Et hoc quo ad primum principale.

§. XII. SECVNDO DICEBAtur

ꝙ in auctē apl'ica innuebat̄ ſpeculatio ꝓphetalis: cum ſubdit̄. In ænigmate. ſ. videmꝰ nunc.

Quid ænigma.

Enigma vt habet̄ in Catholicon: eſt ſn̄ia ſeu locutio obſcura occultata ꝑ ſilitudines rerū ſub qbus fit: & difficile ē intelligere niſi exponat̄: vt illd' qd' ꝓpoſuit Philiſteis Samſon: de comedente exiuit cibus: & de forti egreſſa eſt dulcedo. Iudicū. xiiij. Qd' illi intelligere nō valebāt, niſi ipſe expoſuiſſet: videlicet ꝙ de ore leonis: q ē fortiſſimū aīal: comedēs & deuorās alia: eduxerat cibū dulcē. ſ. fauū mellis ibi reꝑtū. Et dr̄ ænigma ab æ, qd' eſt in. & nigma qd' eſt imago quaſi ſētētia ſiue locutio facta ſub imagine. i. ſub ſilitudine. Tales autē ſunt locutiones prophetice cōmuniter. Sicut em̄ ipſi vidēt deū ſiue diuina myſteria ſub imaginibꝰ: & ſimilitudibus rerū ſenſibiliū: ita & populis ꝓponūt. Sed ꝗ populis occulta & obſcura erāt: ꝓphetę ipſi videbāt. Vn̄ apellabant̄ vidētes vt habet̄. j. Reg. ix. Non tn̄ ꝙ ipſi clare viderēt deū: ſed ſub imaginibus (vt dictū eſt) & ſilitudinibꝰ rerū ſenſibiliū a deo impreſſis: ꝑfectius & celſius videbāt diuina: ꝗ videātur per ſeptē ſpecula ſupradicta. Poterant igit̄ ipſi dicere. Videmus nunc in ęnigmate: & non ſolum per ſpeculū: nos autē per ipſa ęnigmata a doctoribus vel potius a ſpirituſancto reſerata: deū cernere poſſumns. Et hoc ſub ſeptēplici eius diſpoſitione erga nos: videlicet.

¶Primo in diſpoſitione innitētis: hoc quo ad pœnitētes.
¶Scd'o in diſpoſitione inſtruētis: quo ad ignorantes.
¶Tertio in diſpoſitione ſtantis: quo ad laborātes.
¶Quarto in diſpoſitione ſedētis: quo ad contemplantes.
¶Quinto in diſpoſitione deambulantis: quo ad iudicium expectantes.
¶Sexto in diſpoſitiōe comedētis: ꝗ ad gloriā ſuſcipiētes.
¶Septimo in diſpoſitione regentis: quo ad angelos & omnes gentes.

§. XIII. PRIMO MODO VIdit

deū Iacob: vt habet̄ Gen̄. xxviij. Vidit em̄ ī ſōnis ſcalā ſtantē: & dn̄m deſuꝑ innixū ſcalę. Vbi notādū ex ipſa viſione Iacob aliꝗ prę exigi ad dictā viſionē: videlicet ſupplātationē vitioꝝ: & hoc ex īterpretatiōe ipiꝰ noīs.

Scalæ Iacob expō.

Interprætāt em̄ Iacob ſupplātator. i. cōculcator vitioꝝ, & tētationū, & dęmonū. Extinctionē cōcupiſcentiarū: qd' notat̄ ex eo: ꝙ poſt ſolis occaſū illa vidit. Occaſus aūt ſolis: feruētē ardorē concupiſcentiarū extinctum deſignat. Aſſumptio quoꝗ aſperitatis & laborū adeo neceſſaria eſt: in cuius ſignū dr̄: ꝙ tulit de lapidibꝰ & ſuppoſuit eos capiti. Lapides duri: aſperitates tribulationū & pœnitētię ſignant. Sed & ligatio ſenſuū corporaliū & deſideriorū carnaliū: oſtēdit̄ figurate in hoc: ꝙ dormiuit. In ipſa aūt dormitione vidit ſcalā & angelos aſcēdentes et deſcēdētes: et dn̄m innixū ſcalę. Scala eſt pœnitētia ſeu conuerſio bona: hæc debet ſtare. ſ. per verā fidē. Ad Rom. xj. Tu autē fide ſtas. Sed ſuper terrā per ſpem: qa ipſa eſt quę erigit mentem de terrenis ad ſuperna. Ad Rom. v. Stamus ſpe claritatis ſupnę erecti. Cacumen ſcalę: quod tangit cœlum charitas eſt: ipſa em̄ eſt ſm Aug. quę ducit ad cœlū. Angeli aſcendētes et deſcendentes ſunt vel ipſi ad literā offerentes deo vota noſtra, et referētes nobis eius dona: vel ipſę affectiones & cogitationes

cogitationes aſcēdentes ad cōſideratione̅ præmij: & deſcēdentes ad cōſideratione̅ ſui debiti ſupplicij. Innixus autē huic ſcalę dn̄s manet: vt nobis aſcēdendi modum oſtēdat Micheæ. ij. Aſcēdet pandens iter ante eos. Alliciēs per ꝓmiſſiōes ad ipſum aſcēſum. Innixus etiā manet ſuꝑ ſcalā: vt dexteram adiutorij ne deficiāt porrigat: & demū ſēſim ad glīā trahat. iuxta illd' pſ. Tenuiſti manū d ex. me. &c.

§. XIIII. SECVNDO VIDERVNT

ꝓphetæ: & nos ex eorū relatu deū ī diſpoſitione īſtruētis Et ſic vidit Moyſes deum, qn̄ ei apparuit in rubo ardenti. Vn̄ dixit Moyſes. Vadā & videbo viſionē hāc: quō rubꝰ ardeat & non conſumatur. Exod'. iij. Rubus ſignat deum incarnatū: nos inſtruētem. Etem̄ deus noſter ignis conſumens eſt. Deut̄. iiij. Rubus pungēs: ſignat noſtrā humanitatē: nos vndiꝗ pœnis pungentem. Ignis ergo in rubo: ē deitas ꝛ noſtræ humanitati vnita: cū aſſumptis pœnalitatibus. Qui rubus nō cōſumit̄ nec ignis extingui̅t: qa ex ipa vnione humanitas nō fuit cōſumpta ſeu conuerſa in diuinitatē: nec diuinitas vnꝗ deſeruit humanitatem: etiam in morte.

Inſtruit̄ moyſes de tribꝰ

In rubo autē apparens de tribꝰ inſtruxit Moyſē & per eū omnem animam. Et primo: reuerētiæ exhibitionem cū ei dixit. Non appropies huc. Nimia em̄ familiaritas, & facilis, & frequēs acceſſus ad aliquē: ſolet ꝯtēptū inducere: ꝓpter qd': magni prę lati, & dn̄i tēporales, nō ꝑmittunt de facili acceſſum ad eos vel appropinquationē: vt magis habeant̄ in reuerētia. Vnde & regem magnum Aſuerū nullus adire poterat ad aſpectū eius ſub periculo vitæ niſi vocatus. Permaxime aūt in reuerentia debet haberi: & cum reuerentia debet accedi: cōſideratione pia: nō curioſa ad myſteriū incarnationis: & ipſum in ſacramēto exiſtentē. Hac reuerentia motus Centurio dixit Ieſu. Dn̄e nō ſum dignus vt intres ſub tectū meū. Math. viij. Et Petrus apl's cū ait. Exi a me dn̄e: qa hō peccator ſum. Luc. v. Secundo: inſtruxit in temporaliū abrenūtiatione: cum dixit. Solue calciamentum de pedibꝰ tuis. Calciamenta quę fiunt de animalibꝰ mortuis: & terræ inhęrent: ſignant iſta tēporalia quæ in terra ſunt: & de inanimatis. ſ. elementis oriūtur: a quibꝰ pedes affectuū extrahi debent. Sicut enim puluis impedit viſum ſi oculū intret: ita & tēporalia mētis intuitū erga diuina: & ita deprimunt affectū vt ad ſuꝑna euolare nō poſſit. Sicut viſcus implicat pennas auiū: vt in altū volare non poſſint.

Terræna cōtēnenda.

Et ꝓpterea vt ait Aug. Oīa terræna cōtēpſit homo chriſtus: vt ea cōtēnenda demonſtraret eſſe: verbo & exēplo nos ad hoc inſtruēdo. Et quādo tribus ex diſcipulis ſuis voluit manifeſtare gloriā ſuam de valle ad montē Thabor excelſum adduxit. Vbi eū viderūt transfiguratū. Matth. xvij. ad innuendū mundū cōtemnēdum: vt in altū contēplationis aſcendi poſſit ad videndū deū. Tertio inſtruxit de affectus ſui efficaci compaſſione in eo: quod dixit. Videns vidi afflictionē populi mei: qui eſt in Egypto & deſcēdi liberare eū. Quod impletum fuit in deſcēſione eius de cœlo: quādo poſt multa flagella immiſſa Pharaoni. i. diabolo: per eius doctrinam & miracula, & opera ſancta. Demū ſanguine ipſius agni immaculati: liberati ſumꝰ de ſeruitute diaboli. Sed heu? qa nemo eſt, qui recogitet tantū beneficiū. Suꝑ quo ipſe conquerit̄ Oſee. vj. di. Miſericordia veſtra quaſi nubes matutina: & quaſi ros mane tranſiens. Sicut em̄ ros, qui deſcendit de cœlo, ſuper terram ad fœcundandum eam: & herba adueniēte ſole ſubito deficit & ſiccatur. Sic miſericordia: qua chriſtus nos liberauit. Et ideo noſtra dr̄: qa nobis facta: cū a deo proceſſerit: ad replendū nos fructu bonorum operū ſuperueniente calore tentationis vel tribulationis modice: ſubito deficit in memoria noſtra: & ſiccat̄ affectꝰ ſuauitate tanti beneficij infructuoſus remanens.

§. XV. TERTIO VIDERE POSSVmus

deū: in ęnigmate prophetice viſionis per modū recti manētis. i. auxiliū ferētis laborātibus: ſicut ipſe deꝰ incarnatus laborātibus diſcipulis in remigādo: propter ventū contrarium apparuit eis rectus: manēs ſuꝑ vndas maris: & eos iuuās amota tēpeſtate. Laborāt autē aliqui ex tribulatiōe: qbus fert auxiliū patientię. Vn̄ ipſe dicit Eſa. xliij. Cum trāſieris per aquas tecū ero: per aquas. ſ. tribulatiōis & flumina non operient te magnarum ſcilicet paſſionū & perfectionū nō abſorbebunt rationē. Sed (vt dicit Aug.) ꝙ mala æquanimiter toleramus ab illo (. ſ. deo) & nō noſtra potētia. Et in ſignū huiꝰ. Stephanus protomartyr: in tribulatione lapidationis poſitꝰ dixit. Ecce video cœlos apertos: & filiū hoīs ſtantē a dextris virtutis dei. Ideo ſtantē vidi: quaſi paratū eum iuuare. Act. vij. Vn̄ cū magna dulcedine migrauit & pro inimicis lapidantibꝰ exorauit. Laborāt alij in eliminatiōe vitiorū a ſe vel a ꝓximis. vn̄ pſ. pro remotione ſuoꝝ vitioꝝ dicebat. Laboraui ī gemitu meo. Labor eſt em̄ recogitare & dolere dę peccatis ſuis. Et apl's diſcipulū ſuū Thim. hortat̄ ad extirpādum vitia aliorū per doctrinā dicēs. Laboravt bonus miles Ieſu xp̄i *ij. ad Timo. ij.* Et ad hunc laborem neceſſarium eſt adiutorium dei. In huius rei ſignū vidit Amos dn̄m ſtātem ſuper altare & dixit Percute cardinē & cōmouebūtur ſupliminaria. Auaritia em̄ in capite oīm. Amos. ix. Per auaritiā (ꝗ cupiditas etiā dr̄ radix oīm maloꝝ:) notat̄ generale pc̄m̄. Amos typū gerit illorū: qui laborāt ad eliminationē vitiorum: qbus apparet dn̄s ſtās ad iuuandum cōſtantiā immittēdo. Sed ſuꝑ altare dr̄ ſtare: vt oſtēdatur, ꝙ oīs poteſtas eccleſaſtica: a dn̄o deo eſt. Sed vide qd dicit: percute cardinem. Per cardines ſignātur ſuperiores peccantes: qui debent increpationibus & obiurgationibꝰ caſtigari: vt ſupliminaria: id eſt inferiores per exēplū eorū valeant ad pœnitentiam cōmoueri. Vn̄ & Moyſes dure arguit Aaron de conflatione vituli. Et dn̄s fecit ſuſpendi. xij. principes tribuū quando populus fornicatus eſt in Moab. Nume. xxv. *Exodi xxxij.* Laborāt alij in informatione morum. Parum eſt em̄ eliminare vitia niſi & mores informētur. Vnde dictum ē Hiere. j. Ecce cōſtitui te ſuper gentes & regna: vt euellas & deſtruas & diſperdas & diſſipes quantū. ſ. ad vitia: & ædifices & plātes: quātū ad virtutes, & bonos mores. Sed qa ſine me nihil poteſtis facere: ait chriſtus Io. xv. Ideo poſui adiutoriū ſuꝑ potentē. i. laborantē ait dn̄s. Et in huiꝰ figuram vidit Amos. vij. dominū ſtantē ſuper murū litū: & in manu eiꝰ trulla cementaria. Murus litus: eſt eccleſia fortis & cōſtās ex pluribus fidelibus: tāquā viuis lapidibus ædificata: & calce charitatis vnita, & modeſtia linita & ornata: ſuꝑ quā ſtat dn̄s tamꝗ regēs & gubernans: in cuiꝰ manu eſt gratia quę ſignat̄ per trullam cementariam: qa ſicut trulla cemētaria ad ædificationem valet & linitionem murorum: ſic gratia ad inſtructionem morum & informationē.

§. XVI. QVARTO VIDENT PROphetę

deū: & nos ꝑ illos, in ænigmate: ꝑ modū & diſpoſitionē ſedētis: & hoc quo ad contēplationes de qbus poteſt intelligi illud qd' dn̄s dixit Eſa. vlti. cœlū mihi ſedes ē cœlū. i. hoīes cœleſtes & cōtēplatiui. Sedet aūt ſuper tales: vt cogitationes & affectiones eorū ad ſeruiendū ſibi aſſiſtere faciat: & eos ſecreta iudicia doceat. In cuiꝰ figuram Micheas ꝓpheta qd' viderat in ęnigmate. i. imaginarie expſſit dicens. Vidi dn̄m ſedentem ſuper ſolium ſuū: & omnē exercitū cœli aſſiſtētem ei: a dextris & a ſiniſtris: & ait dominꝰ. Quis decipiet Achab regē Iſrael vt aſcēdat & cadat in Ramoth Galaad? Et cū diuerſi diuerſa dicerēt ex aſſiſtētibus: egreſſus eſt ſpiritus quidā & ait. Ego decipiā illū in hoc videlicet: qa egrediar & ero ſpūs mendax in ore oīm ꝓphetarū eius. Et dixit dn̄s decipies & præualebis: egredere fac ita. iij. Reg. xxij.

Exercitus dei qs ſit.

Per exercitū cœli dn̄o aſſiſtentem a dextris & a ſiniſtris: ſignatur cōgregatio affectionū & deſideriorū circa diuina vel humana: quę debēt dn̄o aſſiſtere. Per locutionē dn̄i miniſtris ſuis factā: intelligunt̄ occulta iudicia miniſterio angelorum exæquenda: per aſſenſum dn̄i ad deceptionē Achab: ſignatur permiſſio eius, qua ꝑmittit hoīes: & pręcipue rectores decipi et deficere in ſpūalibus et tēporalibꝰ. Scd'o ſedet in cōtēplatiuis, vt eos grā ſua repleat. iuxta illud. Dn̄s in cœlo ſedes eiꝰ. In cuiꝰ figurā dicit Eſa. vj. Vidi dn̄m ſedentē ſuꝑ ſoliū excelſum & eleuatū: et plena erat domus maieſtate eiꝰ: et ea quę ſub ipſo erāt replebāt templū. Seraphin ſtabant ſuꝑ illud: ſex alæ vni et ſex alæ alteri. Et clamabāt alter ad alterū: et dicebāt. Sanctus: ſanctus: ſanctꝰ dn̄s deus exercituū. Solium domini: ē aīa ſanctorū. Et hoc ſoliū eſt eleuatū a deſiderio terrenorū. Et eſt excelſum: in cōtēplatione diuinorū. Et tūc domus mētis replet̄ maieſtate eius. i. gratia. Seraphin autem qui denominant̄ ab incendio: q ſtabāt ſuper illud. i. iuxta illud: ſignāt ardētia deſideria diuini amoris: quæ dicunt. Sanctus. ſanctus. ſanctꝰ dn̄s deus & c. qa ex amore ꝓcedūt,

cũ admiratione ad diuinas laudes trinitatis ſanctiſſimæ ĩ
vnitate eſſentiæ. Exinde impletur domus fumo.i.mẽs ſeu
conſcientia humili deuotione. Tertio dñs in eis ſedet vel
potius amplexatur: vt eos mirabili guſtu conſolationis
reficiat.iuxta illud Cañ.ij. Dextera illiꝰ amplexabitur me
id eſt cõtẽplatio de ipſo ſpõſo deo: me ſibi vniet: & ſũme
cõſolabitur. In cuius figurã legiť ꝙ apparuit dñs Iacob:
cum ſolus remãſiſſet, ſeparatis a ſe familia & ſubſtãtia: &
luctabatur cũ eo vſq; mane: & cũ eum ſuperare non poſſet
tãgens neruũ femoris eius: ſtatim emarcuit. Vbi & muta-
tũ eſt nomẽ ipſius de Iacob in Iſrael: quod interpretatur:
videns deũ. Vnde dixit. Vidi dñm facie ad faciẽ: & ſalua
facta eſt aĩa mea: benedictioneq; ab eo recepit: vt habetur
Significatio luctaminis Iacob. Gen.xxxij. Luctamẽ iſtud Iacob cũ deo inſtantiam ſignat
orantis. Duo brachia luctãtis ſunt fletus ſeu cõpunctio: &
oratio. Vñ dr̃ Oſee.xij. de iſto Iacob: ꝙ fleuit & rogauit.
Sicut aũt ille, qui luctatur cum aliq̃ ſcilicet brachio: aliqñ
videtur deijci & ſuperari: aliquãdo deijcere aliũ & ſupera
re. Ita & orãs ſiue contemplans: aliquãdo oratione videť
ſubijcere & ſuperare: ĩ pũcto apprehẽdẽs aliquid diuinũ
ſuper ſe: aliquãdo videtur deijci grauatꝰ carne & obfuſca-
tus phantaſia: vt fixe diuina appræhẽdere non poſſit. Ve
rũ ſi ꝓualere vult: luctari debet vſq; mane.i.pſeuerare in
orãdo: cõtemplãdo: vſq; ad mane ſupernæ gloriæ. In hac
aũt lucta recepit benedictionẽ: videlicet magnæ cõſola-
tionis: & marceſſit neruus femoris: qa extinguiť carnalis
appetitus. Guſtata em̃ ſuauitate ſpiritus, deſipit omnis ca
ro: qa maxima eſt & ſi parũ duret actualiter. Vñ Bern. Fœ
lix cũ inuenero.ſ.dominũ: tunc amplexus: tũc oſcula quę
vincunt mellis pocula. Sed in his parua morula.

§. XVII. QVINTO VIDENT PRO-

phetę deũ ęnigmatice ꝑ modũ deambulantis. Et hoc quo
ad iudicium expectantes. Sed qs ſtabit ad vidẽdum eum?
Ipſe em̃ quaſi ignis cõflãs & quaſi herba fullonum? Ma
lach.iij. Deambulabit aũt: qa ĩ forma humana aſſumpta:
de cœlo deſcẽdet ad terrã. Et videbit eũ omnis oculꝰ: etiã
qui eũ pupugerũt. Apoca.j. Hoc autẽ vidit Daniel viſiõe
imaginaria. Vñ ait.vij.c. Videbã in viſione mea nocte: &
quattuor beſtiæ grãdes aſcendebãt de mari diuerſæ inter
ſe. Prima ſimilis leenæ habẽs alas aquilæ. Secũda ſimilis
vrſo: tres ordines dentiũ habẽs in ore. Tertia ſimilis par-
do: habens alas quattuor: & capita quattuor. Quarta terri
bilis & mirabilis & fortis: habẽs dentes ferreos: comedẽs
& cõminuens: & reliqua pedibus cõculcãs: habẽs cornua
decẽ: & de medio eorũ: ortũ eſt aliud paruulum. Quæ qui
dem quattuor beſtię deſignãt: quattuor monarchias mũ-
di, principales ſcilicet Aſſyriorũ Perſarũ & Medorũ quo-
ad ſecundã: Græcorũ quoad tertiã: & imperiũ Romanorũ
quoad vltimã. Decem cornua ſignãt decẽ partes in quas
ſcindẽdũ ẽ imperiũ Romanorũ. Cornu paruulũ Antichri
ſtus eſt qui orietur in tali diuiſione. Pene oĩa iſta regimĩa
perambulauit dñs ipſa gubernãdo & de ipſis iudicãdo: &
cõferẽdo tẽporaliter prout ſibi placuit. Demũ cũcta ſimľ
regna cũ cõpræhenſis cũ eis: ſimul eſt iudicaturus: peram
bulãs de cœlo vt dictũ eſt ad terrã. Vnde in viſiõe illa di-
xit ipſe daniel. Aſpiciebã: & ecce in nubibus cœli quaſi fi
lius hoĩs veniebat: qa vſq; ad antiquũ dierũ peruenit: vt
Chriſtꝰ veniet ad iudiciũ propter tria. ſ.manifeſtetur ꝙ poteſtatẽ dedit ei pater (qui dr̃ antiquus
dierũ) iudiciũ facere. Veniet aũt in iudicio ad tria. Ad ſui
quidem exaltationẽ vt.ſ.ab oĩbus videatur ꝙ conſtitutꝰ
eſt iudex viuorũ & mortuorũ. Vñ in dicta viſione ſubdiť:
ꝙ dedit ei poteſtatẽ & honorẽ & regnũ: & oẽs populi tri-
bꝰ & linguę ſeruiẽt ipſi. Veniet ſcd'o ad cõfuſionẽ malo-
rũ. iuxta illud Hiere.xx. Confundentur vehemẽter: qa nõ
ĩtellexerũt opprobriũ ſẽpiternũ: qđ nũq; delebiť. Et hoc
ſignatur Gen.iij. quãdo Adã audiuit dñm deambulãtẽ in
paradiſo poſt meridiem. Qui q̃uis abſconderit ſe ꝓpter
peccatũ comiſſum: tamẽ oportuit ꝙ eũ audiret & videret
ſententiantẽ. Adã qppe ſe abſcõdens: peccatorẽ deſignat
excuſantẽ peccata ſua: ꝓpter q̃ indignũ ſe facit dei viſiõe.
Audit tamẽ poſt meridiẽ.i.poſt charitatis & feruoris extin
ctionẽ: vocem deambulãtis dei venientis.ſ.ad iudicium: &
qa nudũ ſe agnoſcit, virtutibus & gratia, cõparere erube-
ſcit. Dñs autẽ arguit peccatores dure.ſm illud Iude.j. Ecce
Gen.iij. venit dñs in nubibus cõtra oẽs.ſ.facere iudiciũ: & argue-
re impios. Vñ & Adę dixit. Adã Adã vbi es. Exinde ſepa
rat ipſos malos a cœtu ſanctorũ: quod innuitur cum dñs
Adam emiſit de paradiſo voluptatis. Demũ ponit eũ in
mũdo ſubiectũ innumeris pœnalitatibꝰ. Sic reprobos ad
infernũ emittit: acerbiſſimis pœnis cruciãdos. Tertio ve-
niet in iudicio: ad glorificationẽ bonorũ. iuxta illđ ꝓphe
tę Eſa.xl. Ecce merces eius cum eo. Et Apoca.xxij. Ecce ve
nio cito: & merces mea mecũ eſt. Et in ſignum huiꝰ vidit
Ioãnes dñm deãbulantem in medio candelabrorum au-
reorũ: tenentem ſeptẽ ſtellas in dexterã. Apoc.j. In ſeptem
candelabris aureis: notať vniuerſitas ſanctorũ habentiũ
aurum ſapiẽtiæ & veritatis & ardorẽ charitatis. In medio
autẽ horum candelabrorum ambulat: vt hic in via eos ſu-
ſtẽtet: cuſtodiat & defendat: & in dextra ſua (quæ deſignat
gloriã & æternitatẽ) ſeptẽ ſtellas habet.i.ſeptẽ dotes qbus
ſanctos beatificat.ſ.impaſſibilitatẽ: claritatẽ: ſubtilitatẽ:
agilitatem: cognitionem: compręhẽſionem: & fruitionẽ.

Viſio Ioannis exponitur.

§. XVIII. SEXTO VIDETVR DE-

us ænigmatice in diſpoſitione comedẽtis. Vnde ipſe inqt
Cañ.v. Comedi fauum cum melle meo. Mel eſt chriſti hu
manitas: q̃ eſt principiũ in vniuerſo. Cera eſt genꝰ huma
nũ quo ad electos: & vtrũq; deus comedit ſibi vniendo. In
huiꝰ figurã legitur Gen.xviij. ꝙſtanti Abrææ, ad ilicẽ mã
bræ & eleuanti oculos apparuerũt ei tres viri. Et vt dr̃ in
alia tranſlatione: tres vidit: & vnũ adorauit. Intelligẽs ibi
ſignari myſteriũ trinitatis. Vnde q̃nq; loquiť in ſingula-
ri ad exprimẽdũ vnitatẽ eſſentiæ: q̃nq; in plurali ad deno
tãdũ pluralitatẽ perſonarũ. Dixit em̃. Dñe: ſi inueni gra-
tiã in oculis tuis: ne tranſeas ſeruũ tuũ: ſed afferã pauxillũ
aquæ & lauẽtur pedes veſtri: & requieſcite ſub arbore: po
namq; buccellam panis: & confortetur cor veſtrũ: poſtea
tranſibitis. Quibꝰ acquieſcẽtibꝰ, fecit ex tribꝰ ſatis ſimile
id eſt tribus menſuris farinę bene purgatæ a furore: fieri
ſubcineritios panes, & vitulũ vnũ tenerrimũ & optimũ
coquere: ipſoſq; panes ſubcineritios & vitulũ coctum: bu
tyrũ quoq; & lac poſuit corã eis ad comedẽdũ: quę oblata
comederũt. Fuit illa viſio ꝓphetica: & ſi non imaginaria:
ſenſibilis tamen. Fuerunt em̃ illi tres angeli in forma hu-
mana apparentes: repræſentantes deum vnũ: in perſonis
autẽ trinũ. Pedes autẽ dei qui terrã calcant: ſignificant ge-
nus humanũ: in quo & chriſtus cõpręhẽditur vt verus ho
mo: vnitus tamẽ deo. Tria autẽ innuuntur ex iſta viſione
ſub figura eſſe neceſſaria ſaluandis: & in deũ per gloriam
tranſformãdis. Et primũ eſt lotio in baptiſmo actu vel ꝓ
poſito. Niſi em̃ quis renatus fuerit ex aqua: & ſpũſancto:
non poteſt introire in regnũ dei: ait ſaluator. Io.iij. Et hoc
ſignatur in ablutione pedũ illorũ apparentiũ: qui (vt di-
ctũ eſt) ſignãt genus humanũ: quod in nouo teſtamento
chriſto ĩcorporatur per baptiſmũ: quẽ ipſe primo ĩſtituit.
& ſuſcepit: nõ ad auferendũ aliquẽ ſuũ defectũ: ſed ad con
ferendũ aquę virtutẽ regeneratiuã: & nobis præbendum
exemplum. Secundum quod reqritur in perueniendo ad
gloriam: eſt purgatio plena a peccato per pœnitẽtiam: &
alios modos poſt baptiſmũ. Diciť em̃ in Apoc. de ſanctis
ſine macula ſunt ante thronũ dei. Et hoc ſignať in ſimila
quæ eſt flos farinæ plenę ſegregatę a furfure. Furfur enim
qđ ęſt cibus cõmuniter beſtiarum. ſignat peccatũ: quo pa
ſcũtur & delectanť hoĩes beſtialiter viuẽtes. Simila autẽ
ſignat puritatẽ a peccato. Tria ſata ſimilę deſignãt purita
tem: quæ reperitur in vniuerſa congregatione electorũ in
tribus partibus mũdi.ſ. Aſia: Africa: & Europa exiſtentiũ
vel ſub triplici ſtatu.ſ.actiuorũ: contẽplatiuorũ & præla-
torũ. Tertiũ quod requiriť eſt: cõformitas vitę cũ chriſto
per dolorẽ & amorẽ: qui ſub figura panis ſubcineritij fuit
oſtẽſus Helię: & inde confortatus.iij. Reg.xix. Panem em̃
ſe vocat dicens. Ego ſum panis viuus. Ioã.vi. Fuit em̃ hic
panis ſub cinere poſitus, in igne decoctus: quando in hu-
miliatione crucis fuit vilificatus & igne ſuæ dilectiõis cru
cifixus & mortuus. Oẽs ergo electos ipſi oportet confor-
mari: vt tãq; panis ſubcineritius cibꝰ dei fiant. iuxta illud
apoſtoli ad Rom.viij. prędeſtinauit.ſ.electos ſuos confor
mes fieri imaginis filij ſui. Iſtũ igitur cibum.i.fideles ba-
ptiſmo chriſto incorporatos: a peccatis mũdatos: per do-
lores & labores cũ charitate chriſto cõformatos: comedit
ſanctiſſima trinitas.i.ſibi vnit & in ſe transformat in gľia
Sed in conuiuio hoc nõ ponitur ſubcineritius panis ſine
vitulo optime decocto: quia in mẽſa diuinę glorię, nullꝰ

Tria ſũt neceſſaria ſaluandis.

Furfur qđ ẽ & qđ ſignificat.

¶beatus

beatus poſitus fuit anteq̃ Chriſtus per vitulũ deſignatus
in ara crucis per paſſionẽ eſſet decoctus. Butyrũ pingue:
deſignat multitudinẽ meritorũ chriſti & ſanctorũ. Lac aũt
puritatẽ corporũ. Et propterea ſe nobis dimiſit in cibũ in
ſacramẽto altaris: vt aliquãdo & nos efficiamur cibus ip
ſius tranſformati per conformitatẽ voluntatis in ipſum.

§. XIX. SEPTIMO VIDETVR

deus imaginarie in diſpoſitione regentis. Et hoc quo ad
regimen ſpirituale electorũ & angelorum. Et quo ad mo-
narchias mũdiales. Et hoc exprimit viſio Ezechielis quã
habes.j.c. De quattuor animalibꝰ & rotis & homine ſedẽ
te ſuper thronũ, qui erat ſuper firmamentũ cryſtallinum
quod extẽtum erat ſuper capita animalium. Et quod regi
men ſpũale exponit Grego. ſuper Ezechielẽ: & ipſa expo-
ſitio infra ſecundario ponitur. Quo ad regimen mũdiale
exponit Nicolaus de Lyra ſuper Ezechielẽ.ſ.de quattuor
monarchijs mũdi. Et ipſa poniť primo Ezech.j.c. Et vidi
&c. Hec viſio imaginaria habet tres partes. Prima conti-
net animalia apparentia. Secũda rotas apparentes iuxta
ea. Tertia firmamẽtum apparẽs ſuper capita animalium:
& deſuper veſtigiũ hominis ſedentis ſuper thronum. Ad
intellectũ primę partis cõſiderandum ꝙ ꝓpheta videbat
imaginarie nubẽ magnã ab aquilone venientem igne in
uolutã: eo modo quo apparet in coruſcatione per apertu
ram illius nubis: videbat quattuor aĩalia in oĩbꝰ ſimilia.
(licet aliqui dicãt ꝙ apparebat tãtum vnũ habẽs quatuor
facies) Sed pria expoſitio magis literæ cõcordat.ſ.ꝙ eẽnt
quattuor. Erat autem corpus animalis cuiuſlibet eorum
erectum ſuper pedes: & in ſuperiori parte quadratum: ita
vt facies hoĩs erat ĩ parte aĩalis oppoſita directe aſpectui
prophetæ: & dicitur pars anterior. In parte vero oppoſita
ſiue poſteriori, facies aquilæ erat: & in alijs duabꝰ partibꝰ
ſibi oppoſitis facies leonis & facies bouis: ita ꝙ facies leo
nis erat in dextra: reſpectu faciei hominis: & facies bouis
in ſiniſtra. Et diciť facies aquilę deſuper ipſorũ quattuor:
qa aquila habet collũ longũ, & ſic eleuabatur ſuper alias
tres facies. Et in quolibet animali erãt ſimiliter quattuor
alæ: quarũ duę erant demiſſę ad corpus regendum: & duæ
ſuperius erectę ad volandũ. Et per extenſionẽ alarũ erant
iſta animalia adinuicẽ iuncta: ſicut hoĩes in choreis: & in
quolibet horũ erãt quattuor manus ſimiles manibus ho-
minũ: & ſimiliter quattuor pedes: quorũ tibię erant tales
ꝙ flexa genua, ęqualiter flectebanť ad quattuor partes op
poſitas. Et ſimiliter planta pedis, ęqualiter applicabilis,
procedẽdo ad quattuor partes oppoſitas. Et ſic oĩa illa
animalia progredi poterãt, ad quattuor partes oppoſitas
abſq; corporis conuerſione: ſicut ſi homo haberet oculos
in parte poſteriori capitis: ſicut habet in ãteriori: & genua
ęqualiter flexibilia ad partes quattuor: & plantas æquali
ter applicabiles ad ipas partes: poſſet ambulare ad quat-
tuor partes oppoſitas ſine corporis ꝯuerſione. Apparuit
exinde vna rota cõpoſita ex duobus circulis, habens qua
tuor facies.i.quattuor ſemicirculos & aſpectꝰ rotarum &
opus earum quaſi viſio maris.i.talis coloris ſicut videtur
mare quãdo eſt quietũ: quaſi ſi ſit rota in medio rotæ id ẽ
vna tranſiens per mediũ alterius interſecando ſe inuicem
plena oculis.i.picturis ad modum oculorũ ſicut eſt in cau
da pauonis. Quocũq; ibat ſpũs &c. id eſt ventus turbinis
vel ſpũs viuificans qui erat in rotis. Et ſimilitudo ſup ca-
put animalium quaſi firmamenti: id eſt cœli ſtellati: & ſu
per firmamẽtũ erat thronus ſaphyrinus: & ſuper thronũ
effigies hominis ſedentis, ad cuius nutũ mouebanť ani-
malia & rotæ. Pennę eorũ rectæ.i.ſurſum erectę alteriꝰ ad
alterum: qa tangebãt ſe extremitatibus: quaſi ſonũ ſubli-
mis dei.i.ſonũ tonitrui: qui dicitur ſonus dei quaſi ſonus
ab eo factus. Cum ſtarent demittebantur pennę illę: ſcili-
cet pennę quę erigebãtur cũ volabant: deinde demittebãť
ſicut fit, cũ aues ceſſant a volatu. Cum fieret vox ſuper fir
mamẽtum.i.præceptũ ſedentis in throno velut aſpectum
arcus.i.iridis qui eſt ſplendidus. Et ſicut ignis inuoluens,
ſicut apparet in coruſcationibus magnis: quattuor pennę
erant q̃ttuor alę. Dicit ergo Nicolaus de Lyra: ꝙ deſignat
propheta mala ventura de propinquo in Hieruſalẽ maio
ra q̃ paterẽtur tranſlati in Babyloniam. Per ventum igi-
tur turbinis & nubem: deſignat exercitũ Babylonis veni
entem ab aquilone. Per ignem, incendentem: intelligitur

Hiſtoria viſionis primę Ezechielis.

Expoſitio viſionis.

r

incendiũ ciuitatis & templi futurũ. Per quaternariũ ani-
maliũ & facierum & rotarũ: intelligitur quaternarius nu
merus regnorũ magnorũ ſibi inuicẽ ſuccedentiũ.ſ. Chal-
deorũ Perſarum Gręcorum & Romanorũ: quę regna infe
ſtauerũt populũ Iudęorũ. Nec mirũ ꝙ idẽ numerus plu-
ribus ſimilitudinibꝰ figurať. Nam & Gen.xlj. anni ferti-
litatis & ſterilitatis, pluribꝰ rebus deſignati ſunt.ſ.ſpicis
& vaccis. Per faciẽ ergo leonis: quę ẽ prima ſm deſcriptio
nem Hebręorũ ſignatur regnum Chaldeorũ ſeu Babylo
niorũ: quod fuit primũ inter iſta quattuor. Vñ & rex Ba-
bylonis frequẽter vocať leo in ſcriptura. iuxta illud Hie-
re.iiij. Aſcendit leo de cubili ſuo. Et ſm aliquos habebat
imaginẽ leonis in vexillo. Per faciẽ hominis: intelligitur
regnũ Medorum & Perſarum: quod ſucceſſit regno Chal
deorũ. Illud em̃ regnũ ſeu dominium tractauit humanius
populũ Iudæorũ q̃ cętera. Vñ & Cyrus dedit licentiam re-
deũdi in Iudęã. Per faciẽ bouis: ſignatur regnũ Gręcorum
quia ſicut bos impellit cornibus: ita regnũ Græcorũ illũ
populũ dei moleſtauit: & maxime tpe Antiochi illuſtris
Vñ vocatur Antiochus cornu modicum. Danie.viij. Per
faciẽ aũt aquilæ: intelligiť regnũ Romanorũ. Vñ & aqui
la ſignũ eſt Romani imperij ſeu vexilli. Per alas: intelligiť
tur angelica poteſtas præſidẽs iſtis regnis: qa iſta inferio-
ra adminiſtrantur per angelos. Per hoc aũt ꝙ animalia &
rotæ ibant ad quattuor partes: ſignat dilatatiõem iſtorũ
regnorũ ad alias partes. Per velocẽ motũ & terribilẽ aſpe
ctum: intelligiť robur & ferocitas eorũ. Per manus autem
opera: eo ꝙ manꝰ eſt organũ organorũ. Per firmamentũ
qđ erat ſup capita animaliũ: ſignatur pars ſuperior mun
di quę eſt locus beatorũ. Per ſedẽtem in throno ſupra fir-
mamentũ ſignatur deꝰ prędidens omni creaturæ & cœleſti
& terreſtri: ad cuius nutũ omnia diſponuntur. Vnde & ad
præceptũ ſedentis in throno: aĩalia quieſcebãt & mouebã
tur: qa ipſe mutat tẽpora & ętates: trãſfert regna atq; cõſti
tuit. Dan.ij. Per hoc autẽ ꝙ apparebat in forma humana:
figurabatur ꝙ erat in tempe humanãdus. Per hoc ꝙ appa
rebat in ſpecie electri: qđ eſt auro vel argento fulgidius:
figurabatur ſapientia eiꝰ: cuius non eſt numerus. Per hoc
ꝙ a parte ſuperiori retinebať a lũbis & ſurſum retinebat
ſplendorem interius: & in parte inferiori a lũbis & infra
emittebat ſplẽdorem exterius: intelligitur ꝙ diuina ſapiẽ
tia (prout eſt in ipſo) eſt nobis occulta. Manifeſtatur autẽ
nobis aliqualiter, ꝑ ſuos effectus ſm ꝙ dr̃ Rom.j. Inuiſibi
lia dei per ea &c. Sic igitur in prædicta viſiõe deſcribiť di
uinæ pręſidentiæ ſuperueniẽs ſtatus ſiue virtus. Et Greg.
expoſitio. Primo ponit reproborũ cõditionem ſignatã in
turbine: caligine & igne: q̃s chriſtus iudicat. Secundo ele-
ctorũ ſanctã conuerſationẽ, ſignatã in animalibus: & eo-
rum circũſtantijs, pręcipue de rotis ſequentibus ea q̃ deſi
gnãt ſacra eloquia. Tertio angelorũ perfectionem ſigna-
tam in firmamẽto & throno q̃ erant ſuper aĩalia. Quarto
chriſti dei & hoĩs ſuper omnes exaltationẽ & illuſtratio-
nẽ ſimilis hoĩ ſedenti. Vidi: & ecce ventus turbinis venie
bat ab aquilone &c. Quia ventus aquilo aerem ꝯſtringit
in frigore: nõ incongrue turbationem maligni ſpiritꝰ de-
ſignat. Venit ergo vẽtus turbinis ab aquilone: cum vitã
Iudaici populi malignus ſpũs in tẽtatione ꝯcuſſit. Seqtũr
Nubes magna. Quia quãto plus exarſit in crudelitate: tã-
to amplius obcęcari meruit ignorãtię caligine: ad cogno
ſcendũ chriſtum. Et ignis inuoluẽs: qui deſignat malitiã
perſecutionis Iudęorũ erga chriſtũ & ſuos: & ſplendor in
circũitu eius. Quia dũ perſecutio in Iudæa acta eſt: apl'orũ
prędicatio diſperſa eſt in mũdo vniuerſo: & de medio eiꝰ
id eſt ignis quaſi ſpecies electri. Electrum deſignat domi-
num Ieſum chriſtum. In electro em̃ aurũ: argentũ: igniſq;
miſcetur. Et argentũ ad claritatẽ creſcit. Vñ & ſignat natu
ram humanã in chriſto: quaſi creſcentẽ ad gloriã & mani
feſtationẽ ſuæ diuinitatis. Aurũ vero a ſuo fulgore palle-
ſcit: & ſignat naturã diuinã ĩ chriſto, quę a ſui fulgore po
tẽtiæ per opera ſuæ humanitatis ſe tẽperauit: & vtraq; na
tura diuina & humana in ipſo vna pſona fuit. Electrum ğ
in igne eſt deus, homo factus in perſecutione. Et in medio
eius, ſimilitudo quattuor animalium eius: ſcilicet ſiue ele
ctri ſiue ignis. Per iſta quattuor aĩalia ſignanť q̃ttuor euã Euange
geliſtæ: vel etiã omnes pfecti q̃ chriſto ſunt vniti, & a ma liſtarũ
lis perſecuti perfecta opera iuxta euãgelica præcepta ege- figura.
rũt. Et hic aſpectꝰ eorũ ſimilitudo hoĩs in eis: qa videlicet

Scđa expoſitio Ezechielis prophetæ ſm Gregorium.

ſancti hoĩes vitam ſimilẽ tenent chriſto:qui per excellentiã dicitur homo in pręſenti:& demũ ſimilitudinem glĩæ cũ ipſo in corpore & anima ĩ futuro recipiũt. Et quattuor facies vni, et quattuor pẽnæ vni:ſcilicet aĩaliũ pdictorũ: qa p faciẽ homo cognoſcitur:et per fidem a deo cognoſcimur et ipſum cognoſcimus:ideo, per faciẽ fides ſanctorũ deſignatur. Et qa per pẽnam in altũ corpus auis ſubleuatur:ideo per pẽnam cõtemplatio qua mens ad deũ leuat̃ ſignificatur. Quattuor ergo facies vnicuiq; animaliũ ſũt: et quattuor pennę:quia notitia fidei qua cognoſcuntur, a deo:ipa eſt in vno:quę eſt ſimul in quattuor, et ſimiliter vna de eo cõtẽplatio:ita vt facies pertineat ad notitiã humanitatis:et pẽna ad cognitionẽ deitatis. Et pedes eorum pedes recti:quia.ſ.ſancti ad mala mũdi quæ reliquerunt non reflectũtur. Et planta pedis eorũ planta pedis vituli: quia ſcilicet prędicatores, et alij ſancti, in locutione habẽt maturitatem:in actione fortitudinẽ:in mente diſcretionẽ deſignatã:in diuiſiõe vngulę pedis vituli. Vitulus etiam mature incedit:et fortiter laborat. Et ſcitillę quaſi aſpect⁹ ęris candentis. Es qđ eſt ſonorum, ſignat prędicationem: quia in omnem terram exiuit ſonus eorum.ſ.apoſtolorũ. Es candens:eſt prędicatio feruida & ignita. Scintillæ huius eris:ſunt paruæ ſententiæ de ſuperna gloria ab eis expreſſę:quę auditores incendunt:ſed loqui non valẽt:etiã quod intelligunt. Et manus hominis ſub pennis eorũ in quattuor partibus. Per quattuor partes:poſſum⁹ principales quattuor virtutes accipere:ex quib⁹ reliquę oriñt̃ videlicet prudẽtiã:fortitudinem:iuſtitiam:ac temperãtiã

Virtutũ q̃ttuor ſignificatio,

Per manus autẽ:actiua vita deſignatur:& per pennas:cõtemplatiua, Manus ergo hominis eſt ſub pennis eorum: id eſt virtus operis ſub volatu cõtemplationis:& actiua prior eſt tempore. Contẽplatiua vero ſuperior merito & dignitate. Et iunctę erant pennę eorum, vnius ad alterum Quia.ſ.omnis virtus ſanctorum:omnis ſapientia eorum (qua alios cõtemplationis volatu trãſcendũt) viciſſĩ ſibi in pace atq; vnanimitate iunguntur. Non reuertebantur cũ incederent. Quia ſancti ſic a terrænis actibus ad ſpiritualia tranſeunt:vt ad ea(.ſ.terræna) nullatenus reflectãtur:ſed vnũquodq; ante faciem ſuam gradiebatur. Ante nos æterna ſunt:& ſancti viri in æternis quę appetunt pedem boni operis ponunt, Similitudo vultus eorũ:facies hominis, & facies leonis a dextris ipſorũ quattuor: facies autem vituli a ſiniſtris ipſorum. Et facies aquilæ deſuper ipſorum quattuor, Iſte quattuor facies:deſignãt quattuor euangeliſtas:propter proprietatẽ materię, de qua agũt in euãgelijs ſuis ſimilẽ predictis animalibus. Nam Matthe⁹ agit de incarnatione:& ideo per hominem ſignatur. Marcus de predicatione reſurrectionis:& ideo per leonem figuratur, Lucas de paſſione:& ideo per vitulũ animal immolaticum figuratur. Incipit etiam euangeliũ:& termĩat circa tẽplũ; Ioannes de eius diuinitate: & ideo per aquilã altiſſime volantem deſcribitur. Chriſtus etiã de quo tractant fuit homo:in incarnatione & conuerſatione. Leo in reſurrectione. Vitulus in paſſione. Aquila in aſcenſione. Quilibet etiam perfectas habet virtutes, per hæc animalia deſignatas. Dicitur autem facies hominis & leonis a dextris ipſorum:quia de incarnatione vnigeniti & reſurrectione omnes electi lætati ſunt. Facies vituli a ſiniſtris aſpicitur:quia de paſſione chriſti diſcipuli cõtriſtati ſunt. Siniſtrũ enim dicimus:quod nobis eſt aduerſum. Facies aquilæ deſuper ipſorũ dr̃:quia diuinitatẽ eius altius cęteris deſcripſit. Et facies eorũ & pennæ eorũ extentę. Quod omnis intẽtio operis:omniſq; cõtemplatio ſanctoꝝ ſup ſe tendit:vt poſſit adipiſci quę in cœleſtibus appetit. Duę pennę ſinguloꝝ iungebant̃:& duę tegebant corpora eoꝝ. Quattuor pẽnæ horũ animalium:quattuor virtutes ſunt videlicet amor, et ſpes in futuris:timor et pœnitentia ſeu dolor de preteritis. Pennę ergo ſibimet iunctę ſupi⁹ extẽdunt̃:quia ſanctorũ mentes ad ſuperna eleuantur. Iunctæ

Pẽnarũ q̃ttuor ſignificatio,

autẽ dicũt̃:qa ſancti amãt cœleſtia quæ ſperãt:et ſperant quæ amãt. Duę vero pẽnę corpora tegebant:qa timor, et pœnitẽtia, a dei oculis:eorũ mala pręterita abſcõdunt. Et vnũqđq; eorũ, corã facie ſua ambulabat. Qui ſe ãte ſe ponit:vigilanter videt an defluat vel ſurgat:vel quotidie in bonis excreſcat. Vbi erat impetus ſpũs, illuc gradiebant̃. Impetus ſpiritus eſt:incitamentum ad virtutes varias:qđ eſt a ſpiritu. Sicut impetus carnis quem ſequuntur reprobi:eſt inſtigatio ad vitia varia. Et ſimilitudo animaliũ, quaſi carbonum ignis ardentium:& quaſi aſpectus lampadum. Qui carbones tangit incenditur. Et ſic qui cũ ſanctis cõuerſatur: in dei amore exardeſcit. Lampas lucẽ ſuã longius ſpargit. Et ſic vita ſanctorum etiam, lõge poſita, per bona exẽpla lucet & illuminat. Et in medio animaliũ ſplẽdor ignis:quia.ſ.ignis ſpũſſancti a peccatorũ rubigĩe mentẽ quã replet mundã reddit. Et de igne fulgur egrediens. Quia ipſe ſpũs ex ſe per electos flammas amoris proijcit:vt more coruſcationis:& per terrorẽ feriat, & ad morẽ accendat. Et animalia ibant & reuertebant̃ in ſimilitudinẽ fulgoris coruſcãtis. Quod ſupradictũ eſt:ꝙ cum ipa animalia ibant & nõ reuertebantur: intelligitur ad vitia nõ recedunt:quę dimiſerunt:quod autẽ hic dr̃:ꝙ reuertebãtur intelligitur:qa de cõtẽplatiua vita ſeu contemplatione(in qua diu fixi manere nõ poſſunt) ad vitã actiuã p ſtudiũ bonę operationis reuertuntur. Ex hoc in ſimilitudinẽ fulguris:coruſcantis:qa cœleſtia loquẽtibus dũ per eos ſupernũ lumen intus micat:ad amorẽ cœleſtis patriæ audiẽtes inflãmat. Cũq; aſpicerem animalia apparuit rota vna ſuper terrã. Rota ſcripturã ſacrã ſignat:quia ex oĩ parte ad auditorũ mentes voluit̃:& nullo erroris angelo a predicationis ſuæ via retinet̃. Ex omni parte voluitur: quia inter aduerſa & proſpera:recte & humiliter incedit.

Scriptura ſignatur per rotam.

Circulus quippe illius pręceptorũ:modo ſurſum : modo deorſum eſt:qa ipſa(que perfectioribus ſpũaliter dicũt̃) infirmis iuxta literã congruũt:& ipſa(quę paruuli iuxta literã intelligunt) docti viri per ſpiritalẽ intelligentiã in altum ducũt. Apparuit aũt rota ſuper terrã deſignantem peccatores:qa legẽ ſuper corda peccãtium deus dedit:habẽs quattuor facies:quę rota quattuor facies habere dicit̃ ex eo ꝙ ſcriptura ſacra vtriuſq; teſtamẽti in quattuor partes eſt diſtincta. Vetus em̃ teſtamẽtũ in lege:& prophetis Nouũ vero in euãgelijs atq; apoſtolorũ actibus & dictis. Et aſpectus rotarũ & opus earum quaſi viſio maris:quia videlicet in ſacris ſcripturis per rotam ſignatis magna ſũt volumina ſententiarum cumuli ſenſuum. Nec immerito mari ſcriptura ſimilatur:quia firmantur in ea ſentẽtiæ locutionis ſacramẽto baptiſmatis. Et aſpectus earũ & opera quaſi ſit rota in medio rotę. Rota intra rotam, eſt teſtamentũ vetus. Rota veo in medio rotę eſt teſta m ium nouũ in veteri cõpręhenſũ. Quod em̃ ibi futurũ promittit̃ in nouo ipletũ oſtendit̃. Per quattuor ptes earum ibant. Vadit rota prędicando eum quem promiſit:& promiſſum ĩpletum oſtendit. Et per quattuor partes vadit:qa in quattuor mũdi partibus redẽptor(de quo loquitur) prædicat⁹ fuit. Et non reuertebãtur.ſ.rotę cum ambularent:quia dũ

Quattuor mundi ptes,

nouũ teſtamentũ non reſcinditur:dum vetus nõ carnaliter ſed iã ſpũaliter intellectũ tenetur. Poſt ſe non redeunt: quia vſq; ad finẽ mundi immutabilia perſiſtunt. Statura quoq; erat rotis:& altitudo & horribilis aſpect⁹: ad terrorem gehẽnę cruciationis. Scriptura igitur ſacra rotam deſignans:ſtaturã habet in rectitudine pręceptionis. Altitudinẽ in celſitudine:ſupernæ pmiſſionis. Horribilem ꝟo aſpectũ:in minis ſupplicij ſequentis. Et reuertens ppheta ad loquendũ de animalibus prędictis, dicit. Et totum corpus plenũ oculis:in circũitu ipſarũ quattuor:qa videlicet ſanctorũ actio ab oĩ parte circũſpecta eſt:bona deſiderabiliter prouidẽs:& mala ſolicite cauens. Et ibi notatur, quõ vitia ſub ſpecie virtutũ ſuggeruntur. Cũq; animalia ambularent, ambulabãt pariter & rotę iuxta ea. Et cũ eleuarentur animalia de terra:eleuabant̃ ſimul & rotæ. Ambulabãt animalia:cũ ſancti viri in ſcriptura intelligũt, quẽadmodũ moraliter viuant. Eleuãtur, vero a terra:cũ ſe in contẽplatione ſuſpẽdunt. Et qa vnuſquiſq; quanto ĩ ſcriptura ſacra pficit:tãto & eadẽ ſcriptura pficit apud ipſũ Ideo dr̃ ꝙ rotæ ambulabant, vel eleuabãtur cũ animalibus. Quocũq; ibat ſpũs & rotæ pariter eleuabantur ſequẽtes eũ. Quo em̃ ſpiritu. legẽtis tendit:illuc & diuina eloqa eleuantur. Legentis enim ſpiritus ſiquid in eis ſcire moralę aut hiſtoricum quęrit:ſenſus hunc moralis hiſtorię ſeqtur. Si qd typicum:mox figurata locutio cognoſcitur. Si quid cõtemplatiuum:ſtatim rotę quaſi pennas accipiunt. Cum euntibus ibãt:& cũ ſtantibus ſtabant:& cũ eleuatis a terra pariter eleuabantur. Vadunt cũ euntibus:qa eos q ſe ad vtilitatẽ proximi extendunt:ſacra eloquia dictorum ſuorum paſſus in eius itinere diſponunt. Sant rotæ cum

ſtantibus

ſtãtibus animalibus:qa eos qui fortes ſunt in fide:vt aduerſis euntib⁹ reſiſtant:& cõtradicentes reuincãt:rectitudinem ſuã ſacra eloquia cõfirmãt. Cum eleuatis eleuant̃: qa inquãtũ quiſq; ad alta contẽplationis & perfectionis profecerit:tantum ei ſacra eloquia de altioribus loquuntur. Spũs vitæ erat ĩ rotis:quia.ſ.dilectionẽ dei & pximi capim⁹ in eloquijs diuinis quæ vita ẽ aĩæ. Et ſimilitudo ſup capita animalium firmamẽti:quaſi aſpect⁹ cryſtalli horribilis. Nomine firmamẽti:põt intelligi angelica natura quæ creata eſt, cũ libero arbitrio flexibili ad bonũ & malũ. Quibuſdã aũt ex eis labentib⁹ alij cõfirmati ſunt: ita vt iã fluere nõ poſſint:et ideo ſignãtur congrue p cryſtallũ qđ ex aq̃ fluxibili fit:ſed ita obdurat̃ vt liquefieri nõ poſſit. Horribilis dr̃ iſte cryſtallus:qa nobis pauendę ſũt ãgelicę poteſtates:et ſup capita animaliũ extẽtum dr̃: qa ſupra ĩtellectũ noſtrũ ſunt pfectio et gloria earũ. Sub firmamẽto aũt pennæ eoꝝ rectę alteri⁹ ad alteꝝ. Tũc pennæ animaliũ rectæ ſunt alteri⁹ ad alterũ:quando bonum qđ qs habet, pximo ſtudet cõmunicare ſubſtãtiã videlicet tẽporalẽ vel doctrinã et hmõi. Et audiebãt ſonũ alarũ quaſi ſonũ aquarum multarũ:quia.ſ.ille ꝟtutũ ſonus, q in aures dei pri⁹ ex paucis ſanctis incarnato dño factus eſt poſtea diffuſa prędicatiõe de chriſto per orbem ex aquis multis.i.ex ppl̃is innumeris conuerſus multiplicatus eſt: quaſi ſonum ſublimis dei:qa videlicet ipẽ de⁹ ĩplet mentes ſanctorũ et cordib⁹ eorũ amorẽ ĩfundit:ipſe ex amantibus cordibus ſuſcipit pręcẽ. Vel qa laudẽ dei:quã prius pauci ſancti poſtea multi cõuerſi in mũdo : predicauerũt. Demũ in cœlo vniti cum capite ſuo chriſto ſine fine plene laudabunt. Et cum ambularẽt:quaſi ſon⁹ erat multitudinis:vt ſonitus caſtrorũ. Animalia ãbulãt:cũ ſancti prædicãdo:et ad fidẽ trahẽdo diſcurrunt. Et qa quos cõuertũt in laudẽ cõditoris ſimul exurgũt:fit quaſi ſonus multitudinis. Et qa in prędicatione eadẽ, bellũ cõtra dęmones cõuerſi aſſumunt:ideo dr̃ quaſi ſonitus caſtrorũ. Caſtra em̃ multitudines exercitus dicũtur. Et cũ fieret vox ſup firmamẽtũ:qđ erat ſup capita eorũ:ſtabãt & ſubmittebãt alas ſuas. Quia videlicet ſctõꝝ mentes, cũ creatoris ſui potentiã intenta contẽplatione cõſiderãt: vileſcũt eoꝝ animo ꝟtutes:quas habẽt. Et hoc eſt ſubmittere alas:quæ virtutes ſignãt. Vel etiã cũ cõſiderãt iudicia dei:quæ conſideratio vox dr̃ : ſup firmamentũ:timent & ſe humiliãt quãtũcunq; ſancti ſint. Et ſup firmamẽtum imminens capiti eorũ quaſi aſpect⁹ lapidis ſapphyri ſĩl'itudo throni. Thronus:deſignat angelos ſuprẽmos:ſicut firmamẽtum inferiores. Sapphyrus q habet colorẽ aereum:& ſignificat dignitatẽ & perfectionẽ maiorẽ ſuperiorũ ãgelorũ. Et ſuper thronũ:quaſi aſpectus hoĩs deſuper:qa videlicet ſup angelos etiã ſupræmos eleuatus eſt homo Ieſus chriſtus deus noſter. Et vidi quaſi ſpeciẽ electri.ſ.illũ hoĩem ſup thronũ:qa videlicet vtraq; natura diuina & humana in xp̃o ẽ vt ſupra expoſitũ eſt, de electro. Velut aſpect⁹ ignis ĩtrinſecus:per circũitum eius a lũbis & deſuper. Et a lũbis vſq; deorſum quaſi ſpeciem ignis ſplẽdentis in circũitu : qa.ſ. ante incarnationẽ quæ in lũbis deſignat̃ vnigeniti dei ſola Iudæa intra ſe ardorem amoris eius habuit. Sed poſt incarnationẽ eius ignis reſplẽduit:qa vniuerſo mũdo gẽtibus claritatẽ ſpũſſctĩ effudit. Vel etiã angelos ad amorem ſuũ per diuinitatẽ tenuit:& hoĩes ad ſancti ardoris ſui deſideriũ ex humanitate reuocauit. Hec omnia Grego.

Angelicę naturę comparatio.

§. XX. QVANTVM AD TERTIum prĩcipale,

qđ notat̃ in auctoritate apl̃i.dico: ꝙ demõſtrat̃ ſpeculatio ſeu viſio clara & eſſẽtialis. Vñ dicit. Tũc aũt facie ad faciẽ.ſ.videbimus deũ in alia vita. Vbi ſciendum ſm Tho.ſuper ep̃l'as Pauli.j.ad Corĩ.xiij.ſuper hoc verbo:ꝙ deus(ſm ꝙ deus)non habet faciẽ. Et ideo cũ hic dr̃:facie ad faciẽ:methaphorica locutio ẽ. Dicimur em̃ tũc videre aliquẽ ſm faciẽ:cũ videm⁹ pſonã ſicuti eſt:hoc autẽ vult dicere Apl̃s cũ ait. Videbimus in patria facie.i.videbim⁹ dei eſſentiã.j.Io.iij. Videbimus eũ ſicuti eſt. Huiuſmodi autẽ viſio in corpe mortali haberi nõ põt. Vñ Moyſi hoc poſtulanti dixit dñs. Videbis poſteriora mea faciẽ aũt meã videre nõ poteris. Exo.xxxiij. Videre pſonã ex pte dorſi eſt, videre ipſam impfecte:puta ꝙ ſit naturæ rõnalis:ꝙ ſit vn⁹ viuẽs magn⁹, & hmõi. Sed qs vl' q̃lis ſit:cognoſci nõ põt, niſi vidẽdo faciẽ. Sic de⁹ videri põt

De clara viſione dei & eẽntiali.

Deus quõ viſibilis.

hic quaſi ex pte poſteriori:qa cognoſcere poſſumus rõne vel fide:deũ vnũ eſſe rõnabilẽ viuẽtẽ & ĩmẽſum:ſed non ſicuti eſt in eſſentia ſua. Et ſi Moyſes pure aliqñ vidit diuinã eſſentiã ĩ corpe cõſtitutus:fuit viſio illa quaſi momẽtanea, p modũ paſſiõis trãſeũtis:& non duratiua p modũ habitus pmanentis:ſicut eſt viſio facialis patrię. Nec obſtat huic ſñiæ qđ dicit Iacob Geñ.xxxij. Vidi dñm facie ad faciẽ. Nõ em̃ pprie loquẽdo fuit illa viſio Iacob facialis(ſicut eſt viſio patrię) ſed fuit viſio imaginaria:in qua ſũt diuerſi grad⁹. Altior.ſ. videre illud qđ apparet ĩ ipſa imagĩe, ĩ qua apparet. Et ali⁹ gradus infimus.ſ.audire tm̃ verba. Vt ergo Iacob inſinuaret excellẽtiã viſionis imaginarię ſibi oſtenſæ dixit. Vidi dñm facie. Nõ ergo vidit deũ p eſſentiã:ſm beatũ Tho.vbi.ſ̃. Notandũ eſt aũt ſm ipſũ btm̃ Tho.ꝙ ſenſibile aliquod põt tripliciter cõſiderari. Primo p ſui pręſentiã:ſicut ipa lux q̃ eſt pręſens oculo. Scđo p præſentiã ſuæ ſimilitudinis:in ſenſum ĩmediate deriuatã:ſicut albedo q̃ eſt in pariete, videt̃ nõ exiſtẽte ipſa præſẽtialit̃ ĩ oculo:ſed eius ſĩl'itudine:licet ipa ſĩl'itudo non videat̃ ab eo. Tertio p p̃ſentiã ſimilitudinis:non immediate deriuatæ ab ipa re:ſed deriuatę a ſimilitudine rei:ſicut cũ videt̃ aliqs hõ p ſpeculũ. Non em̃ ſimilitudo hominis ĩmediate eſt ĩ oculo:ſed ſimilitudo hoĩs reſultata. Loquẽdo igit̃ p hũc modũ de viſione dei:dicẽdũ ꝙ naturali cognitione ſolus deus videt ſeipm̃ qa in deo idẽ eſt eſſentia ſua:& ſuus intellectus:& iõ eſſentia ſua eſt pręſens ſuo intellectui. Nec aliqua creatura etiã glorificata poteſt eo mõ deũ videre ſicut ipẽ videt ſeipm̃:qa hoc eẽt ſimpliciter infinitũ a finito cõpræhẽdi:qđ nõ põt eſſe. Vñ Hie. xxij.dr̃ de eo. Magnus cõſilio:& incõpræhẽſibilis cogitatu. & ſic ĩtelligit̃ illđ Math.xj.qđ dixit. Nemo nouit filiũ niſi pater:neq; patrẽ qs nouit:niſi fili⁹.ſ.notitia plenę cõpręhẽſiõis. Nec p dictionẽ exceptiuã: niſi excludet̃ ſpũſſãctus:cuius cũ patre & filio:ẽ vna pleniſſima cognitio. Et qđ ſequit̃ in illa auctoritate chriſti. Et cui voluerit fili⁹ reuelare. Intelligẽdũ eſt:filiũ reuelare alicui patrẽ, nõ notitia cõpręhẽſionis:ſicut nouit ipſe filius patrẽ:ſed notitia appræhẽſionis:ſicut cognoſcit̃ a ſanctis. Scđo mõ: put.ſ. p præſentiã ſimilitudinis rei:in ſenſum immediate deriuatũ videtur aliqd ſenſibile:ſicut albedo in pariete videt̃ ipſa non adſiſtẽte preſentialiter in oculo ſed ĩ ſimilitudie Sic forte angeli naturali cognitione deũ vidẽt:& hæc viſio fuit in angelis ante lapſum. Sed maiori lumine ſupadito.ſ.lumine glorię angeli confirmati vidẽt deum facie ad faciem ideſt clariſſime ſuam eſſentiam. Vñ Saluator Matth.xviij.inquit. Angeli eorũ in cœlis ſemp vidẽt faciẽ pr̃is. Et ſimiliter ſancti lumine glorię eis cõicato faciẽ dei vidẽt.qđ ardẽter poſtulabat Pſ̃.xlj.di. Quãdo veniã: & apparebo ante faciẽ dei. Et de ipo lumine glorię ait idẽ Pſ̃.xxxv. In lumine tuo:videbimus lumẽ. Qđ lumẽ, qui dã dixerunt eſſe:quandã ſimilitudinẽ de deo creatã. Sed h̃ eſſe oĩno falſum & impoſſibile pbat btũs Tho.vbi.ſ̃.tri b⁹ rõnib⁹. Et prima eſt:qa nũq; põt aliquid cognoſci per eſſentiã:ſi cognoſcat̃ per ſimilitudinẽ:quæ nõ ꝯueniat cũ ipſa re in ſpecie. Lapis em̃:non põt cognoſci ſm illud qđ eſt:niſi p ſpeciẽ lapidis, quę eſt in aĩa. Nulla em̃ ſimilitudo ducit in cognitionẽ eſſentiæ alicui⁹ rei:ſi differat a re illa ſm ſpeciẽ:& multo minus ſi differat ſm gen⁹. Nõ em̃ p ſpeciẽ equi:vel albedinis põt cognoſci eſſentia hoĩs:& multo minus eſſentia angeli. Multo igit̃ minus, p aliquã ſpeciẽ creatã:q̃cũq; ſit illa põt videri diuĩa eſſẽtia:cum ab eſſentia diuĩa: plus diſtet quæcũq; ſpẽs creata in aĩa:q̃ ſpecies equi, vel albedinis, ab eẽntia angeli. Vnde ponere ꝙ de⁹ videat̃ ſolũ p ſimilitudinẽ ſeu p quãdã reſulgẽtiã claritatis ſuę:eſt ponere diuinã eſſentiã non videri. Scđa ratio eſt:qa cũ aĩa ſit quædam ſimilitudo dei:viſio illa magis eſſet ſpecularis & ęnigmatica:quæ eſt in via:q̃ viſio clara & aperta:quę pmittitur ſanctis in gloria : in q̃ erit beatitudo nr̃a. Vnde dicit Augu.hic in gl̃o.ꝙ viſio dei q̃ ẽ p ſimilitudinẽ:pertinet ad viſionẽ ſpeculi & ęnigmatis. Tertia rõ eſt:qa ſequeretur:ꝙ beatitudo hoĩs vltima eſſet in alio q̃ in ipſo deo:qđ eſt alienũ a fide. Sequeretur etiã: ꝙ naturale deſideriũ hoĩs:qđ eſt perueniẽdi ad primã rerũ cauſam:& cognoſcendi ipſam per ſeipſam eſſet inane. Videtur ergo diuĩa eſſẽtia per ſeipſam in patria:& non p ſimilitudinẽ creatã. Et hoc eſt qđ dicit apl̃s paulo ĩferius Tunc cognoſcã ſicut & cognitus ſum.i.ſicut deus cogno

Sẽſibile tripliciter poteſt conſiderari

De naturalu minis glĩæ.

Aĩa ẽ q̃dã ſimilitudo dei.

j.Coꝝ. xiij.ca.

ſcit eſſentiã meã: ita deũ cognoſcã per eſſentiã ſuã. Nõ tñ
ly: ſicut importat æqualitatẽ: ſed ſimilitudinẽ. Sic ergo in
lumine gloriæ: qđ tñ eſt quid creatũ: eleuatus intellectus
videbit lumẽ diuinæ eſſentiæ. Ad qđ intelligendum ſu-
me exẽplũ in lumine corporali. Oculus eñ noſter nõ eſt
tãtæ potẽtiæ ꝙ poſſit fixe reſpicere in ſolẽ: & ꝗto plus ap
propinquaret ad eũ: tãto ineptior redderet̃ advidendum
ipm. Ita oculus intellectus humani: eſt ita debilis ex par-
te ſui: ꝙ in tã excellẽti luce diuinę eſſentię figi nõ põt: ni-
ſi cõfortetur & fortificet̃ per virtutẽ diuinã. Et iſta virtus
fortificãs & cõfortãs: dicitur lumẽ gloriæ. Ideo dicitur. In
lumine tuo &c. Nullũ enim lumẽ: aliud lumẽ demõſtrat
ꝗ ſe: neq; enim lumen ſolis adiuuat: vt videatur luna aut
ſtellæ. Vñ ſi qñ luna eſt. xv. aere ſereno: de nocte mľto cla
rior appet ꝗ cũ orit̃ ſol. Et ſi quis accẽderet mille tortitia
Lux di- de die: nõ ꝓpter hoc melius videret ſolẽ. Sic ad ꝓpoſitũ:
uina cu- lux diuina æterna & ĩfinita: per aliã lucẽ nõ videt̃, ꝗ per
ius na- ſeipſam: quæ lumẽ gloriæ efficit̃: qñ intellectui creato cõ
turæ. municatur: ita ꝙ lux intellectiua vnita eſt cũ diuina: & vi
det per virtutẽ diuinã: nõ per lucẽ ſuã propriã. Vñ hære-
ticus eſſet qui diceret: ꝙ intellectus beatus videt deũ ſine
lumine gloriæ: qa hoc eſſet dicere ꝙ intellectus humanus
videt deũ virtute ꝓpria: qđ falſum eſt. Proſequat̃ de exẽ
plo lucis. Mediãte ipſa luce: tu vides terram: lapides: arbo
res: aĩalia: & multa alia: & cũ ipa eadẽ luce vides ſolẽ. Qđ
cõſidera: vbi ſit iſta lux ſolis mediãte qua tu vides ſolẽ &
alia: certe non eſt lux in oculo tuo: ſed ſup re viſa. Et ideo
te ſtante in loco obſcuro: vides rẽ in loco luminoſo: ſiue
rẽ luminoſã. Et nocte obſcura vides ſtellam: & domũ ali-
quã, quę ſit ĩ aliqđ lumẽ poſita: ꝗuis lumẽ ſuũ nõ reddat
claritatẽ: vſq; ad lumẽ tuũ. Et ſic vides mediãte duplici lu
ce: vna eſt tui: q es in loco tenebroſo: ſed oculũ habes abĩ
tra luminoſum: cuius lux extra nõ extẽditur. Scđa eſt illa
lux: quę eſt diffuſa & reuerberata ſuper illã rem quã tu vi
des. Quęcũq; harũ duarũ deficeret, non videres. Neq; per
lucẽ oculi tui ſolã: nec ſolũ per extraneã ſi tua propria de
ficeret. Si autẽ vis reſpicere mediãte iſta duplici luce: ſine
alio medio ſolẽ in ſphęra ſua: certe hoc nõ vales: ſed poti⁹
excęcareris. Etrõ huius eſt: qa lux ſolis reuerberat ĩ tua lu-
ce propria. Et eſt tãta diſtãtia inter tuã & ſuã: ꝙ tua refugit
ipſam: & ſuſtinere nõ poteſt, propter excellẽtiã claritatis.
Vnde quãtũcũq; coneris nõ potes oculũ fixe tenere aptũ
ad ſpheram ſolis. Et auẽ volantem inter oculum tuum: &
ſphęram ſolis, etiã videre nõ vales. Sed ſi lux ſolis poſſit
vniri cũ tua luce: ſuſpẽdẽdo defectũ & debilitatẽ ipſi⁹ tuę
lucis: quę ſuſpẽſio ſequeretur ex vnione facta: tũc reſpice-
res ſolẽ ipm in ſphæra ſua, cũ delectatiõe & ſuauitate ſine
Duplex reuerberatiõe oculoꝝ. Nũc ad ꝓpoſitũ: ſciendũ ꝙ duę lu
lux ne- ces ſunt neceſſarię: ad vidẽdũ deũ ſimul vnitę virtute for
ceſſaria tioris lucis: videlicet lux hũani intellect⁹: & illa eſt debi-
ad vidẽ lis: & lux diuina: & illa eſt fortiſſima. Sic lux naturalis hu
dũ deũ mana. ſ. intellectus ſi cõſideratur ſola: nihil cognoſcit cer
titudinaliter: ſicut qui in tenebris eſt, & nihil videt: ꝗuis
in alia luce poſſit opinari aliquid: ſed nõ perfecte ſcire: ſi-
cut exiſtẽs aliquis clauſus in camera obſcura: poteſt diuia
re palpãdo: audiẽdo: guſtãdo: vel odorãdo aliquid qđ eſt
intra camerã. Sed dubitare, habet ſe decipi: quouſq; ocu-
Aĩę dã- lus illud videat virtute lucis abextra veniẽtis. Et ideo aĩę
natorũ dãnatorũ errãt in cognitiõe dei: reputãdo ipm iniuſtũ &
errãt in crudelẽ: qa nõ habẽt aliã lucẽ, ꝗ ꝓpriã ẽm ſenſum cũ illa
cogni- iudicãdo: diuinãdo: & opinãdo. Et ipę aĩę dãnatę diuina
tione. luce. ſ. naturaliter infuſa: vident oẽs alias aĩas: & glori-m
btõrũ ad ipãrũ afflictiõnẽ: & aliqñ ſtatũ aĩarũ viatorũ ad
ſuã ꝯfuſionẽ: & pœnas aĩaꝝ dãnatoꝝ: ad eoꝝ tribulationẽ
ſicut patet in parabola diuitis epulonis & Lazari. Lu. xvj.
Quia igit̃ lumẽ glorię, prẹexigit in itellectu humano lu-
mẽ gratię vt ſupueniat ei: quia in aĩabus dãnatorũ: nõ re-
perit̃ ipm lumẽ gratię: ideo non ſunt ſuſceptibiles lumĩs
glorię: & ideo deũ videre nõ poſſunt, nec gloriam ſuam.
Sed aĩæ btõrũ habent propriã lucẽ: gratia informatã: in
qua diuina lux illuſtrãdo ſecũ vnitur: nõ permittẽdo ĩfir
mari aut exterreri: ſicut fuerũt exterriti oculi exteriores &
interiores Petri Iacobi, & Ioãnis, in tranſfiguratione dei:
qa adhuc erãt mortales. Facta ergo illa vnione per lumen
glorię: videt intellectus creatus in virtute intellectus icre
ati. Et ſic lux naturalis: quæ erat gratioſa: ſupra ſe eleuata
a glorioſa: quæ nõ eſt aliud, ꝗ verbũ diuinũ æternũ: tãq;
ſolaris radius a patre procedẽs: videt lumẽ gloriæ glorio
ſum deũ, & oẽm creaturã, ſup quã talis lux ſpargit̃. Et qa
illa lux totũ videt: nihil ei abſcõſum eſt: ideo quilibet ſã-
ctus videt oẽm creaturam vbicũq; ſit. Sicut oculus huma
nus: ſi eſſet in ſole vnitus cũ ſuo radio claro: certe videret
vbicũq; ſol attingeret & irradiaret ex ſe: & in ſole videret
plus & minus: ẽm ꝙ illa vnitas eſſet perfecta. Et quia aĩa
chriſti, perfectiſſime fuit vnita cũ verbo æterno & ẽ: ideo
pfectiſſime videt vbũ: & oĩa quæ ſũt in verbo. Aliæ autẽ
aĩæ pl⁹ & min⁹ vidẽt: ẽm ꝙ ſunt plus vel min⁹ vnitæ: ẽm
perfectionẽ charitatis: quæ eſt cã hui⁹ vnionis & viſionis
facialis. Et ſic habes: ꝙ lumẽ gloriæ nõ eſt creatura. ſ. aliq
de per ſe repreſentãs creatorẽ: ſed eſt ipe creator lumẽ glo-
riæ ſuæ, vnit⁹ intellectui humano. & ſic in lumine tuo. ſ.
verbo diuino videbim⁹ lumẽ. Vnde & Ioãnes in Apoca.
circa fi. dicit: ꝙ in illa ciuitate ſupna nõ vidit ſolẽ: nec lu-
mẽ lucernæ ibi eſt: ſed agnus. ſ. verbũ æternũ illuĩat illã.
Ad hoc etiã facit: qđ dixit chriſtus. Matth. xiij. Iuſti fulge
bunt ſicut ſol in regno patris mei. i. lux verbi: qđ verbũ
ẽ ſol vitæ eternæ. Et lux cuiuſlibet beati: erit quid vnũ p
vnionẽ nõ p ꝯuerſionẽ. Nõ eñ cõuertet̃ lux vbi: ſicut nec
natura ſua: quia idẽ eſt in natura aĩę beatę vel glorię eius.
Sed ſicut in myſterio incarnatiõis: ſalua vniuſcuiuſq; ꝓ-
prietate naturę: vnita ſunt diuinitas & humanitas: diuini
tate permanẽte impaſſibili: humanitate ſubiecta mortali
tati: deus & homo vniti ſunt in vnitate perſonę. Ita lux in
creata: cũ luce aĩę vnita: erũt vnũ nõ quidẽ vnitate pſonę
ſed vnitate charitatis & amicitię pfectiſſimę: remanẽte tñ
deitate in ſua virtute & glorię infinita: & aĩa btã cũ ſua v
tute & gloria finita. Vnde dñs Ieſus in oratione ad patrẽ
facta: poſt vltimã cœnã inquit. Nõ pro eis rogo tm̃: ſed &
ꝓ eis: qui credituri ſunt per verbũ eoꝝ in me: vt oẽs vnũ
ſint: ſicut tu pater in me: & ego ĩ te vt & ipi in nobis vnũ
ſint. Itẽ & ego claritatẽ quã tu dediſti mihi: dedi eis: vt ſit
vnũ: ſicut & nos vnũ ſumus. Ego in eis, & tu ĩ me: vt ſint
cõſummati in vnũ. Et paulo poſt. Pater quos dediſti mi-
hi: volo vt vbi ſum ego: & illi ſint mecũ: vt videãt clari-
tatẽ, quã dediſti mihi. Ioã. xvij. Tũc. ſ. in patria videbim⁹
facie ad faciẽ. Vt dicit deuotus Bernar. Fœlix aĩa: quę ter-
reno reſoluta carcere, libera cœlũ petit. Quę dulciſſimum
dñm facie ad faciẽ cernũt: vbi verus ſol iuſtitię, mira ſuę
pulchritudinis viſione oẽs recipit. Et illa, vniuerſos cœle
ſtis prĩę ciues illuĩat: vt luceãt ipi lumĩe: videlicet illumi
nãte vltra oẽm ſolis nrĩ ſplẽdorẽ: ĩmortali adhęrẽtes dei-
tati. Et ĩ hui⁹ figurã dixit regina Heſter vxor Aſueri maxi
mi regis qui interpretatur beatitudo: ſignificãs animam
ſummi regis regũ Ieſu chriſti q ẽ vera beatitudo: de ipſo
loquẽs. Valde mirabilis es dñe: & facies tua plena ẽ gra-
tiarũ. Et. iij. Reg. x. in figurã dicit̃: ꝙ vniuerſa terra deſide
rabat videre vultũ Salomonis. Quãtũ ad tertiũ modum
vidẽdi ſenſibilia. ſ. p præſentiã ſimilitudinis nõ imedia-
te deriuatę ab ipſa re ſed deriuatæ a ſimilitudine rei ſicut
videtur homo per ſpeculũ: Sic iſto modo videmus ſeu co
gnoſcim⁹ deũ: cognitione naturali in vita iſta & ſic expo
nitur. Videmus nunc. i. per naturalẽ ratiõnẽ noſtrã. Et ſi
addatur lumini naturali fidei lumẽ: qđ eſt ſupernaturale
adhuc plenius videmus deũ in vita pręſenti. Sed tale, lu-
mẽ fidei, ſi nõ ſit charitate formatũ: nõ ſufficit ad cõducẽ
dũ lumẽ glorię. Inter deũ eñ & aĩam: eſt infinita diſtãtia
perfectionis virtualis. Deus eñ infinitus eſt: & quælibet Cõpa-
eius virtus infinita. Aĩa aũt: ſicut & quælibet creatura eſt tio fini
finita: & potentiæ finitæ. Cũ igitur finitũ nõ poſſit ꝯprę ti ad iſſi
hẽdere infinitũ: nõ poterit anima deũ cõpræhẽdere: niſi nitum.
efficiatur vnũ cũ eo: & ſic: quodãmodo efficietur infinita
hoc autẽ charitas operat̃: qa q manet in charitate: in deo
manet, & deus ĩ eo. j. Io. iiij. c. & j. Cor. vj Qui adhęret deo
ſ. per dilectionẽ: vnus ſpiritus eſt cum eo: nõ quidem ſub
ſtãtialiter: ſed affectualiter. Habet eñ amor (ẽm Diony.)
vi vnitiuã: & calori aſſimilatur qui diuerſa vnit: & cibũ
in aſſumẽtẽ cõuertit. Sume exẽplũ in agno, vel alio cibo
qui a nobis comederetur. Certũ eſt eñ: ꝙ agnus, cũ mul-
tis gradibus perfectionis naturalis ſit inferior hoĩe: nũq;
vnum effici poſſe cum homine, niſi per vnũ modũ. ſ. per
calorẽ naturalẽ hominis, ipm agnũ in cibũ ſumptũ dige
rẽtis: & in ſubſtãtiã ſui cõuertentis: & ſic agnus quodam-
modo efficitur homo. Sed ſi homo comederet venenum:
vel rẽ venenatã, nõ poſſet illud cõuertere ĩ ſe. Et ratio hu-
ius eſt

ius eſt: qa illud ſumptum extinguit calorẽ naturalẽ, quo
fit digeſtio & ꝯuerſio. Sicut etiã ſi cõederet lapidẽ vel fer
rũ: nõ cõuerteretur in ſe ꝓpter ſui duritiã & frigiditatem.
Illi eñ cibi dicunt̃ eſſe ꝓportionati humanæ naturę: qui
participãt cũ calore: & ſunt ſine reſiſtẽtia de facili cõuerti
hõ qũo biles in ſubſtantiã ſuã: Sic ad propoſitũ dicendum. Si ho
põt cõ- mo vult conuerti in deũ, & effici deus. ſ. per participatio-
uerti in nẽ: oportet ꝙ comedatur ab eo. i. incorporetur ſeu vniat̃
deum. p calorẽ ſuę infinitæ charitatis. Sed deus ipſe nõ comedit
cibũ. i. nõ venit ſecũ in gloria eũ: qui calorẽ charitatis hic
non habuerit feruenter. Nam & de quibuſdam tepidis di
cit ipſe per Io. Apoc. iij. Quia tepidus es: incipiam te euo-
mere de ore meo. Tepidus eſt qui fidem habet ſine operi-
bus & abſq; calore charitatis efficaciter manet. Et iõ Apo
ſtolus faciens comparationem inter virtutes: cõcludit ꝙ
maior hoꝝ eſt charitas. Verũ quia nihil poteſt amari niſi
ſit cognitũ: ideo ad amorẽ charitatis exigitur primo co-
gnitio rei: quæ ad ſufficientiã haberi non poteſt, niſi p fi
dẽ. Et ne homo deficiat vel oberret a fine vltimo iã cogni
to exigitur ſpes, p quã tendat in illũ finẽ. Vnde & de his
rebus: tanq; neceſſarijs dicitur Eccľi. ij. Qui timetis dñm
credite illi. ſ. per fidem: & non euacuabitur merces veſtra
Et ſequitur immediate. Qui timetis dñm ſperate in illũ:
& in oblectationẽ veniet vobis miſericordia. Et exinde
ſequitur. Qui timetis dñm diligite illũ & illuminabunt̃
corda veſtra. Et talis cognitio. ſ. habita ex lumine gratiæ
& charitatis: poſſet etiã dici. licet nõ ita proprie. viſio fa-
cialis reſpectu. ſ. ei⁹ quæ ſolũ eſt p fidẽ vel rõnẽ naturalẽ.
Vnde Pš. xxx. de electis ait. Abſcõdes eos. ſ. a turbinibus
mundi, et occupationibus eius: in abſcondito faciei tuæ
i. in facie: videlicet cognitionis gratioſæ a te eis collatæ
et reprobis abſconſæ et igeoratæ.

¶De intellectu practico qũo debet exerceri. Capi. vij.

DEBET QVOQVE ANIMA
oculo ſuo ſiniſtro. i. intellectu practico vti vir-
tualr̃. ſ. ad bene operãdũ. Intellect⁹ eñ bon⁹ ait
Pš. cx. oib⁹ faciẽtibus eũ. i. bonũ, intellectus in illis eſt: q
nõ ſolũ querũt intelligere vt ſciãt: ſed etiã vt faciãt faciẽ
tes bonũ: qđ itelligũt. Sciẽti eñ bonũ facere: & nõ facien
ti: pctm̃ eſt illi inquit Iacobus in canonica ſua. c. iiij. Vn-
de & idem Pš. cxxij. Sicut oculi ſeruoꝝ in manibus dñoꝝ
ſuoꝝ. ſ. ſunt: ita oculi noſtri ad dñm deũ noſtrũ. Oculi ſer
uorũ dicunt̃ eſſe in manib⁹ dñoꝝ ſuoꝝ. ſ. ad vidẽdũ ſi ali
quid in manibus habẽt ad ꝯferẽdũ: vel ſi aliquid habent
ad pcutiẽdũ: vel ſi aliquid habẽt ad exercẽdũ: vt illđ ope
rent̃. Et ita oculi electorũ ſunt directi. ad dñm: ad ꝯſiderã-
dũ, largita & dãda beneficia illata & ꝯferẽda ſupplicia: &
iuxta agẽda exercitia: vt ꝯſiderẽt quę dñs vult eos agere:
ſicut ſeruus ꝯſiderat opera: quę vult dñs. ſuus eũ exercere.
Et ſic oculi ſeruorũ ſunt in manibus dñorũ. i. in operib⁹
quæ volũt dñi ab eis. Et qa multa ſunt: quæ a nobis ĩſpi
cienda & cõſiderãda ſunt ad agẽdũ: ideo Ioãnes in apoca.
iiij. c. refert ꝙ aĩalia quę ipſe vidit in circũitu dñicæ ſedis
deſignãtia (ẽm Grego.) dei electos erãt plẽa oculis. Opor
tet eñ oculos hrẽ ſpũales intus & extra: inferius & ſupra:
retro & antea: in dextera pte & ſiniſtra: ad valẽdũ bene in
ſpicere quę nobis ſunt cõgruẽtia. Vñ & chriſtus dixit cui
Octo dã ab eo illuminato. Reſpice Luc. xviij. Et Primo.
ſunt re- ¶Reſpice intus in conſcientia: vt rectificetur.
ſpicien- ¶Reſpice extra circa creata: vt recompenſentur.
da. ¶Reſpice ſupra ad cœleſtia: vt adiuuetur.
¶Reſpice infra ad ſupplicia: vt ad ea non intretur.
¶Reſpice retro ad commiſſa: vt remoueantur.
¶Reſpice ante ad pericula: vt caueantur.
¶Reſpice ad dexterã ſctõrũ exẽpla vt ſimilia agantur.
¶Reſpice in ſiniſtra prauorũ geſta: vt tua confundantur.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM DI
Reſpici- cit Saluator Luc. xj. Vide ne lumen qđ in te eſt tenebræ
enda ẽ ſint. i. ne ſis tenebroſus in cõſideratione eorũ quę intra te
ꝯſciẽtia ſunt. Quãuis eñ ocul⁹ corpalis: et ſi alia videat: ſeipſum
vt recti videre nõ poſſit: oculus tñ ſpũalis aĩę et ſe et alia videre
ficetur. põt quinimo, vt dicit Hugo de ſctõ Victo. Oculus tu⁹. ſ.
aĩę nihil bene videt ſi ſeipm nõ videt: Et querẽti cuidam
Gentili ab Apolline quid ſibi eſſet agendũ ad beatitudi
nẽ ꝯſequẽdam. Reſpõſum eſt: noſce te ipm. Ad qđ facit il
lud Iob. v. Viſitãs ſpeciẽ tuã nõ peccabis. i. conſiderãs te
ipm. Hinc & deuotus Berñ. ad Eugeniũ papã in. ij. lib. de
cõſideratiõe inquit. A te primũ inchoet cõſideratio tua
Nõ ſolũ aũt a te: ſed & in te finiatur. Quocũq; euaget̃ ad
te reuocetur cũ ſalutis fructu. Vñ & Eccľs. ij. dr̃. Oculi ſa-
pientis in capite ei⁹. Oculi quidẽ corporales: ita ſũt in ca
pite ſtulti: ſicut in capite ſapiẽtis. Sed oculi ſpũales. ſ. cõſi
derationis ſolũ ſunt in capite ſapiẽtis. i. virtuoſi: nõ ſtul-
ti. i. pctõris. In capite videlicet ĩ pte ſuperiori aĩæ: vt ẽm
rationẽ operet̃. Hæc aũt cõſideratio ſui: ẽm Ber. vbi. š. in
tria diuiditur: vt. ſ. reſpicias qd ſis in natura: qs in perſo-
na: qualis in moribus ſeu vita. Reſpice ergo primo quid
ſis in natura: & cõſiderans occurret tibi illud beati Iob di
cẽtis. Hõ natus de muliere: breui viuẽs tpe: replet̃ multis miſeria
miſerijs &c. et nũq; in eodẽ ſtatu pmanet. Reſpice igit̃ qa naturæ
natus es de muliere nudus. ſ. & paup: miſer & miſerabilis: hũanę.
erubeſcẽs, ꝙ ſis nudus: plorans, ꝙ natus ſis. Murmurans
ꝙ ſis natus ad laborẽ: nõ ad honorẽ. Natus de muliere: &
ob hoc cũ reatu. Primã vocẽ quam emittis fletus eſt: quaſi
ex hoc ꝓphetãs ẽm Aug. de ciui. dei te ĩ valle lachryma-
rũ ingreſſum. Breui viuens tpe. & ideo ſemp cũ metu. Et
ipſa quoq; breuitas incerta eſt. Repletur multis miſerijs.
Et vere multis: qa corporis & aĩę ſimul. Cũcti eñ dies ei⁹
doloribus: & ærũnis pleni ſunt. vt dr̃ Eccľs. ij. Quid eñ ca
lamitate vacat naſcẽte ĩ pctõ & fragili corpore: mẽte ſteri
li: repletus in corpore pœnalitatibus: infirmitatib⁹: neceſ
ſitatibus innumeris. In aĩa vero repletus ignorãtia: cõcu
piſcentia: malitia. Demum nũq; in eodẽ ſtatu pmanet Al
teratus ętate: ſubſtãtia: honore: moribus: affectu: & nunq;
quieſcere valẽs. Reſpiciẽdo igit̃ quid in natura es: ad ma
gnã humiliationẽ te inducet: conſideratio hęc. Verũ & ra
tionalitas: quæ ad quidditatẽ hoĩs ptinet reſpecta: te ſub-
leuabit a deiectione tãtę humiliationis. Reſpice ſecũdo
quis ſis in pſona. i. cuius cõditionis: ſi videlicet laic⁹ cleri
cus, religioſus, vel prẹlatus. Nã ſi laicus: vt dicit Hieroñ.
xij. q. j. c. duo ſũt. Licet his tẽporalia poſſidere. Sed nõ niſi
ad vſum. i. nõ ad abuſum: nihil eñ miſerius eſt: ꝗ propter
minimũ deũ cõtẽnere. His cõceſſum eſt vxorẽ ducere: ter
rã colere: inter virũ & virũ iudicare: cauſas agere: oblatio
nes ſuper altaria apponere: decimas reddere. Et ita ſalua-
ri poterũt: ſi vitia tñ benefaciẽdo euitauerint. Reſpice er-
go ſi in tali ſtatu es, ꝙ ꝯſcientia tua ẽm hęc rectificet̃. Qđ
ſi clericus es: interpretare nomẽ tuũ: vt coneris eſſe qđ di
ceris. Cleros eñ grece: latine ſors interpretat̃: quia. ſ. ipſe
cleric⁹ ẽ ps dñi: & dñm ſuã ptẽ habet. Vt aũt dicit. Amb.
de fuga ſeculi. Cui portio de⁹: nihil curare debet niſi deũ:
ne alterius ipediat̃ neceſſitatis munere. i. ſolicitudinis oc
cupatione: qđ eñ ad alia officia cõfert̃. hoc religionis cul
tui, atq; huic nrõ officio decerpit̃. Hęc eñ vera eſt ſacerdo
tis fuga: abdicatio domeſticoꝝ: & q̃dã alienatio chariſſi-
morũ: vt ſuis ſe abneget, qui deo ẽuire elegerit. xij. q. j. cui
portio. Illud q̃q; eos obſeruare opꝫ: qđ ait apľus. j. Theſ.
v. Ab oĩ ſpecie mala abſtinete vos. extra de vi. et ho. cle.
cũ ab oĩ. et pcipue: a familiaritate mulieꝝ. vt. lxxxj. di. cle
ric⁹. & c. ſeq. Si aũt religioſ⁹ es: et ſic religat⁹. i. bis ligat⁹ li Religi-
gamine pręceptorũ ĩ baptiſmi acceptiõe: & ligamine ob oſi an o
ſeruatiõis ꝯſiliorũ in ſolẽni ꝓfeſſione. Reſpice qđ ait Au ptimi
gu. diſt. xlvij. quãtũlibet. Sicut difficile ſum expt⁹ melio- an peſ-
res: ꝙ q in monaſterijs ꝓfecerũt: ita nõ ſum deteriores ex ſimi.
pertus: ꝗ q in monaſterijs defecerũt. His igit̃ deditis: con
tẽplationi & orationi: ab oĩ ſtrepitu tpaliũ ceſſare ꝯuenit
& victu & veſtitu ꝯtẽti: nullã ĩter ſe ꝓprietatẽ habere: ſed
oĩa ĩ cõi ẽm Hiero. xij. q. j. duo ſunt. Debet etiam clauſtro
eſſe cõtẽt⁹: qa ſicut piſcis, ſine aqua caret vita: ita ſine mo
naſterio monachus. Sedeat itaq; ſolitarius. & taceat: quia
mũdo mortuus eſt. xvj. q. j. c. placuit. Si aũt prẹlatus es: re
ſpice. qa ẽm Chryſ. in iudicio tuo ſedes. Siqdẽ bñ vixeris
& bene docueris. populũ inſtruis. Si bñ docueris: & male
vixeris: tui ſol⁹ ꝯdẽnator eris. Nã bene viuẽdo, & bñ do
cẽdo, populũ inſtruis quõ viuere debeat. Bene aũt docẽ-
do & male viuẽdo: deũ inſtruis quõ te debeat cõdẽnare.
diſt. xl. multi. Tãta aũt debet eſſe pcellẽtia vitę: rectoris ad
vitã ſubditoꝝ ĩ quãtũ paſtor excellit ꝯditionẽ ſuaꝝ ouiũ.
Nec ſibi ſufficit puritas ſua: niſi & puniat aliena crimina
Vñ Aug. Qui nec regiminis in ſe rõnem habuit: nec ſua
delicta deterſit: nec filiorũ crimẽ correxit: canis impudic⁹
dicendus eſt magis, ꝗ eps. ij. q. vij. q nec regiminis. Reſpi-

Hora. i prio ſermonũ ſatyra ſiue ſermo,j.

ce tertio:qualis ſis in vita:ꝓficiẽs.ſ.aut deficiens in mori
bus in aduerſitatibus & ꝓſperitatibus:circa que oportet
te tenere mediũ:ſi non vis ꝑdere modũ. Nã vt dicit poe=
ta.Eſt modus in rebus:ſunt certi deniq; fines.Quos vltra
citraq; nequit cõſiſtere ꝟtus(al's rectũ)In te ergo cõſiſte:
&non infra deijci:nõ attolli ſupra:nõ euadere in lõgius:
nõ extẽdi latius diſce.Nã vt longitudo.ſ.nimia extermi
nium habere ſole:dilatatio ſciſſurã:altitudo ruinã:&ꝓ=
fundũ abſorptionẽ.Lõgitudinẽ nimiã tibi aſſumis:cum
ꝓmittis tibi longiorẽ vitã.Latitudinẽ vero incongruã:
cum in ſuperfluas diſtenditur animus curas.Altitudinem
ruinoſam:cum de ſe plus præſumit.Profundum:cum ſe
plus debito deijcit.Qui enim longa ſibi mentitur tempo
ra:nõne ingreditur iter exterminij?Tranſit enim vitę ter
minos,ꝓductiõis vitę ſolicitudine.Similiꝛ anim⁹ diſtẽ=
tus ĩ multa:multis laceraꝛ curis:neceſſe eſt.Nẽpe ĩmode=
rata extenſio extenuationẽ:et extenuatio nimia ſciſſionẽ
facit.Alta vero p̃ſũptio:qd niſi ruinoſa p̃cipitatio ẽ.Vñ
Salomõ Prouerb.xvj.c.Ante ruinã exaltabiꝛ ſpirit⁹.Ni
mia aũt puſillanimitatis deiectio:deſpata q̃dã abſorptio

Media via eſt ſeruanda,

ẽ.Mediũ g̃ ĩ cũctis tene:vt poſſis cõphẽdere cũ oĩb⁹ ſãctis
quę ſit latitudo,et longitudo:ſublimitas et profundũ ſm
Apoſtolum Ephe.iij.Reſpice etiam qualis ex te ſis:qualis
ex deo.Ex te mala:bona a deo eſſe non ambigas.

§.II.RESPICE SECVNDO EX=

Reſpiciende ſũt creaturæ & q̃uo, triplex locutio creaturarum,

tra te.ſ.creata,ſm illd' Eſa.lx.Leua in circuitu oculos tuos
et vide.In circuitu em̃ tuo:ex omni latere inuenies crea=
turas.Omnis aũt creatura triplici voce te alloquitur,ſm
Hug.de ſancto Victo.Et prima eſt:accipe beneficiũ. Se=
cũda eſt:redde ſeruitiũ.Tertia eſt:caue ſuppliciũ.Et a ſu=
perioribus inchoando,dicunt angeli per effectũ tibi.Acci
pe beneficiũ noſtrũ:qd' ex parte creatoris ꝯtinue tibi im
pendimus cuſtodiẽdo: a malis eripiendo:ad bona excitã
do.Et pro huiuſmodi beneficio ipi creatori redde ſuitiũ:
eius mandata adimplendo:alioquin teſtes erimus cõtra
te in iudicio:et miniſterio nr̃o,ad ĩferna detraheris,Dicit
tibi cœlum cũ luminarib⁹ ſuis,Ego tibi motũ prębeo:et
ſine me inſenſibilis permaneres:Gratiſſimam lucem tibi
ſol porrigit:ne in tenebris tedioſus reſideas:et vt patet ve
re in omnia inferiora multiplices virtutes infundit.Ft ne
obſcura in totũ nox habeaꝛ:luna cũ ſtellis ſplẽdorẽ emit
tunt:cœlũq; decorãt,Pro huiuſmodi igitur beneficijs red
de obſequiũ creatori noſtro:gratias agẽs:adimplẽs illud
Pſ̃.xxxiij,Benedicã dñm,in omni tẽpore . Loquiꝛ ignis
modo ſuo dicẽs.O homo:quantum beneficium tibi:præ
ſto:te calefaciendo:cibos tuos decoquendo:q̃ plura ope
ra efficiendo tibi perutilia:et ſine mei participatione in
calore naturali:nutriri nõ poſſes,Pro hmõi igiꝛ deo red=
de ſeruitiũ:vt calore ſuccẽſo: dulciſſimæ charitatis domi
num deum præ omnibus diligas : alioquin ſupplicium

Vox elemẽtorum ad hoĩem.

ignis ęterni nõ euades.Aer quoq; non reticet dicens.Ego
tibi flatum concedo:vt aſpires et reſpires:atq; locutionẽ
tam neceſſariam vt formare valeas:deſeruio:te vndiq; cu
rando.Et aues varias ſuaue perſonantes melos:et in ci=
bum tranſeuntes contineo.Redde igitur ſeruitium deo:
os tuum ad ſui honorem et gloriam aperiendo.Aqua in
quit.Ego tuas immunditias purgo:et fœtores remoueo.
Sitienti:non paruum refrigerium affero.Species innume
ras piſcium:ad tui vſum enutrio:et(quod plus eſt)in ſa=
cramentis animæ tuæ neceſſarijs:me prębeo.Redde ergo
ſeruitium:vt ipſa ſacramenta reuerearis:et ſi non ratio=
ne materiæ in ſe:ratione tamen inſtituẽtis et gratiæ ibi a
deo poſitæ,Alioquin abſorptus ab aquis niuium:tran=
ſibis ad calorem nimium . Demum terra q̃uis infimum
ælementorum:tamen copioſiori voce,te excitat dicens.
O homo:vnde factus es:niſi ex me humo.Ego te ſuſten=
to ego diuitias dono:aurũ et argentum cęteraq; metalla
quæ in viſceribus meis geſto.Quot genera aĩaliũ ꝓpter
te paſco et retineo.Et aliqua quidẽ in tui cibũ.vt pullos:
agnos:hędos:capras:ceruos vitulos cæteraq; domeſtica=
ac ſylueſtria,Alia ad tui adiutorium:vt equos:mulos:ca=
melos:aſellos:& hmõi.Alia ad tui ſolatiũ:vt ſimeas:ca=
niculos.Ego quoq; herbas nõ ſolũ ſuaues ſed et q̃pluri=
mas medicinales ꝓduco:flores varios & fragrantes emit
to:fructus ĩnumeros et ſapidos diuerſis tẽporibus offero,
Pro hmõi igiꝛ beneficijs creatori tuo & meo recognoſcę
re debitorẽ:& ad neceſſitatẽ,non voluptatẽ his vti debe=
re:ꝓximiſq; tuis indigẽtib⁹:portionẽ ꝓ poſſe porrigere.
Alioquin ſi ingratus inueniaris:ſicut aperta eſt terra &
deglutiuit Dathan.ſic aperietur & tibi:vt ad cẽtrum eius
deſcẽdas,ad terrã miſeriæ &tenebrarũ:vbi nullus ordo:
ſed ſempiternus horror inhabitat.Iob.x.

§.III.RESPICE TERTIO SVPRA

Q̃uo reſpicienda ſunt cœleſtia.

ad cœleſtia vt adiuueris:vt nõ ſolũ gloriã ſanctorũ ꝯtem
pleris:ſed etiã ipſos in auxiliũ inuocare digneris. Vnde
Pſ̃.cxx.Leuaui oculos meos in mõtes:vnde veniet auxi
liũ mihi.Nec credẽdũ eſt ꝓphetã loqui de mõtib⁹ mate=
rialibus:qa inde nõ magis auxilium ſperare poſſum⁹,q̃
ad valles reſpiciẽdo.Sed loquiꝛ de montibus ſpũalibus
ſiue diuinis pſonis:ſup q̃bus fundamẽta ſupnę ciuitatis
(ſm eũdẽ Pſ̃.)ſunt ſita:ſiue de mõtib⁹ rõnabilibus.i.ſan
ctis tẽplatione & pfectione in altũ eleuatis.Et circa hoc
tria debes reſpicere.Et primo:ꝙ ipſa oratio ad deũ & ſan
ctos directa fiat congruẽter:in eo ꝙ dicit.Leuaui oculos
meos:non oculũ ait,ſed oculos.Debet em̃ eleuari ad deũ
& ſanctos in orone oculus ſpeculatiuus:ad cõſiderandũ
videlicet:dei & ſctõꝝ bonitatẽ & largitatẽ:& caueri de=
bet:ne ocul⁹ ipſe ad terręna tũc aſpiciat.Vñ & Damaſ.di
cit:ꝙ oratio,eſt aſcẽſus ĩtellect⁹ in deũ.Debet etiã erigi
oculus practicus:vt.ſ.intẽdat operari qd' velit.ſ.cũ poſtu
lat virtutes & hmõi.Vel etiã ſecũd⁹ ocul⁹:põt dici pius
affectus,in deũ directus.Vñ & de Saluatore dꝛ Io.xvij.ꝙ
eleuatis oculis in cęlũ:orãs dixit.Pater venit hora:clarifi
ca filiũ tuũ &c.Vt doceret moraliter:& oculũ ĩtellect⁹.ꝑ
attẽtionẽ:& oculũ affectus per feruorẽ,ad deũ dirigẽdũ.

Oro eſt faciẽda ad plures ſanctos.

Scd'o reſpice:ꝙ oratio ipſa fiat pluraliter.Vnde ſubdit
Pſ̃.In montes.Nõ ſolũ em̃ ad vnũ ſanctũ:ſed ad plures
dirigẽda ẽ oratio:q̃nq; ad vnũ:q̃nq; ad aliũ:vt nos docet
ſancta mater eccleſia.Quaſdã em̃ gratias:ſeu dona obti=
net quis,oratiõe directa ad vnũ ſanctũ:quas nõ obtinet,
ex orone facta ad aliũ ſãctũ:etiã lõge maioris meriti ſm
cõe iudiciũ:ſicut patet ꝑ quotidianã experiẽtiã in pericu
lis maris & terrę.Frequẽter em̃ in naufragijs: vel infirmi
tatib⁹ cõſtituti:recõmẽdãtes ſe Petro.Paulo. Ioanni vel
Laurẽtio:nullũ inde reportarũt leuamen.Et exinde recõ
mãdãtes ſe btõ Dñico:vel btõ Cyriaco:vel btõ Eraſmo
vel alijs:q ęſtimãtur inferiores apoſtolis:ſubito pericula
euaſere.Qd' ꝓpterea cõtingere crediꝛ:qa vult glorioſus

Orationis bonæ ꝯditiones.

de⁹:etiã minimos ſanctos exaltari.et ab hoib⁹:venerari:
dũ magna beneficia:ipis mediãtibus:ſe percepiſſe cogno
ſcũt, Vel hoc etiã põt procedere:qa aliquãdo quis cũ ma
iori affectu: et deuotione:oculos mẽtis erigit,ad auxiliũ
poſtulãdo ab aliquo ſãcto:et ſi minori:q̃ faciat orationẽ
dirigendo,ad ſanctos maiores.Oratio autem quanto affe
ctuoſius fit:tanto efficacius exauditur cõiter.Reſpice ter=
tio:ꝙ oratio ipa,fiat fiducialiter.Vnde ſubdit Pſ̃.Vnde
veniet auxiliũ mihi.Et hoc eſt qd' Iacob⁹ ait ĩ canoñ.c.j.
Poſtulet autẽ in fide,i.cum fiducia nihil hęſitãs.Et certe,
cauſam habem⁹ ſperandi auxiliũ a ſanctis:cũ ſint fratres
noſtri.Sciunt em̃ neceſſitates noſtras & miſerias:p̃cipue
cũ eos inuocamus:exoptantq; nobis bona.Neq; em̃ cha
ritas in eis deficit:quã in via habuerũt ad ꝓximos:ſed in
eis ad ſummũ perfectionis deueniet.Cũ igitur in mundo
cõuerſantes,cũ magno affectu laborarẽt:et in ſubleuãdis
alioꝝ miſerijs multo magis credẽdũ eſt:nũc nobis velle
ſuffragari in illis:in q̃b⁹ deo beneplacitũ eſſe cognoſcũt:
ſed & poſſe ſubeſt eis cũ voluerint . Neq; em̃ bti eſſent ſi
aliquid vellent,quod obtinere non poſſent:et cũ per mę
rita Abraã Iſaac et Iacob et Dauid:dñs deus multa mala,
et flagella remouerit a populo ſuo antiquo:et multa bo=
na conceſſerit:vt patet ex pantateuchon:et libris Regum
qui tamẽ patres:necdũ ad gloriã intrauerant:ſed in lim=
bo detinebãtur:quãto magis credẽdum eſt:ꝓpter merita
apoſtoloꝝ,martyrũ ac cõfeſſoꝝ,ac ſacrarũ virginum:et
permaxime,virginis matris Mariæ glorioſiſſime:q ſunt
in gloria:et fruitione beatiſſima:eos qui verſantur ĩ mũ
do:multipliciter adiuuari,in corpore et anima:in ſpũali
bus et temporalib⁹:ſicut patet per exempla beati Domi=
nici:beati Barptolomei:et aliorum ſanctorum.

§.IIII.QVARTO RESPICE IN=

fra.ſ.ad ſupplicia,vt caueantur. Vnde Eſa.lj.dicitur . Le=

uate in cœlũ oculos veſtros:& videte ſub terra deorſum
i.non ſolum cœleſtia: ſed & inferna reſpiciatis:ſub terra
em̃ infernus eſt.Reſpiciendo aũt illuc:tria genera:ſeu tres
ſtatus reperies animarum.

In iferno tres ſunt ſtatus animarũ.

¶Et ex primo cognoſcere poteris maximam tibi conceſ=
ſam gratiam.
¶Ex ſcd'o pręcipue tibi remouendam negligentiam.
¶Ex tertio ſumme tibi cauendam impœnitentiam.

Reſpice igitur primũ ſtatum:& hi ſunt pueri ſiue puellę
mortui ſine baptiſmo poſt æuangeliũ diuulgatũ:vel re=
medio alio cõtra originale ordinatũ in veteri teſtamẽto
Et hi q̃uis pœnal ſenſibili careãt:gloria tamẽ beatiſſimę
viſionis in ꝑpetuũ priuanꝛ.Et q̃uis mirũ videaꝛ & durũ
eos priuari tãta fœlicitate glorię ſupnę ſine aliqua culpa
ab eis commiſſa: nulla tñ eis fit iniuria, vel iuſtitia.Ex ꝯ
cto em̃ originali pctõ,naſcimur oẽs filij iræ & debitores

Eph.ij.

mortis æternę.Qd' ſi ſine vllis meritis tuis placuit pijſſi=
mo deo:ſequeſtrare te a maſſa perditorũ:& ad remediũ ꝯ
debitã mortem te ꝑducere:nõ habes hic certe qd' contra
deũ queruleris.Sed vñ de tua liberatione magis,q̃ illoꝝ
admireris & ipſum affectuoſe venereris.Reſpice ad ſecun
dũ ſtatũ.ſ.eorũ qui ſunt in purgatorio.& ibi ſm Pſ̃.Ocu

Status eorũ q ſunt in Purgatorio.

lis tuis conſiderabis et retributionẽ peccatorum videbis.
Quia em̃ deus delictũ oĩno ſine vltione nõ deſerit: vt di
cit Grego.de pœni.diſt.j.ſi pctm̃ Dauid.Sic etiã quantun
cũq; minimũ ſit:qa negligẽtes fuerũt illi ĩ mũdo degẽtes
ad purgandũ venialia & ad ſatiſfaciendũ ꝓ criminalibus
ideo ibi torquentur maxima pœna.Et quę a nobis leuiſ=
ſima vel nulla æſtimantur delicta,ibi acerrime puniunꝛ.
Sicut patet in vitiſpatrũ præcipue de qnodã religioſo,q
ob hoc ꝙ acceſſerat ad ſe balneandũ ob quãdã recreatio=
nẽ in aqua ibi ſuffocatus:apparuit defunctus cũ brachijs
& cruribus exuſtis dicẽs ſe acerrime cruciari & præcipue:
propter illã delectationem balneãdi:& ꝓpter hoc appa=
ruerat cũ exuſtiõe brachiorũ & crurium. Sed qui deum ti

Timor eſt duplex.

met nihil negligit.Eccl's.vij.(eorũ.ſ.)quę debet facere ad
ſui ſalutẽ& purgationẽ plenã.Si tñ perfectũ dei timorem
habeat:non ſolum initialẽ:ſed etiã finalẽ.Reſpice tertio:
ad ſtatũ damnatorũ.Quia enim ipſi noluerũt oculos ape
rire ad cognoſcendas culpas& lachrymis diluẽdas:nunc
ſine fructu eos aperiunt,in tormentis.Sicut legitur de di=
uite epulone in inferno ſepulto:ꝙ eleuãs oculos ſuos:cũ
eſſet in tormẽtis:vidit Abraam a lõge,& Lazarum ĩ ſinu
ei⁹.Lu.xvj.Et(vt dicit Pſ̃.xlvij.) Ipſi videntes ſic.ſ.dãnati
admirati ſunt:cõturbati ſunt:cõmoti ſunt: tremor appre
hẽdit eos.Ibi dolores vt parturiẽtis in ſpũ vehemẽti con
teres naues Tharſis.Et loquitur de regibus terrę.i.pecca=
toribus:qui ſm terrena ſe regũt:& habitant in lateribus
Aquilonis:vbi eſt frigus intẽſum:& ſignificat iniquita=
tẽ:quę frigidã facit animam dei amore.Vbi tria nota.
¶Primo pœnæ multiplicitatem.ibi.Ipſi videntes.
¶Secũdo multiplicitatis acerbitatẽ ibi .Dolores vt par=
turientis.
¶Tertio acerbitatis huiuſmodi cauſalitatem:ibi. In ſpiri
tu vehementi.

Dãnati admirãtur de gl'ia bonorum

Videntes,ergo dãnati ſic.ſ.ſicut vidit ille diues in inferno
gloriã & requiẽ bonoꝝ admirati ſunt dicẽtes: vt refert ſa
piẽs Sap̃.v.Hi ſunt quos aliqñ habuimus in deriſum &
in ſimilitudinẽ improperij.Nos inſenſati vitã illoꝝ æſti
mabam⁹ ĩſaniã:et finẽ illorũ ſine honore.Ecce q̃uo ꝯpu=
tati ſunt inter filios dei:ipſi videntes ſic:ꝙ vbi in mundo
erãt ĩ honore:diuitijs:et delicijs:et tũc ſunt in tãta miſeria
vt deficiat eis etiã aquę gutta:admirati ſũt dicẽtes.Quid
nobis profuit ſupbia:aut diuitiarũ iactantia quid ꝯtulit
nobis?Tranſierunt oĩa illa tanq̃ vmbra.Exinde ꝯturbati
ſunt ꝯ deum:qui habet poteſtatem ſup plagã.ſ.ignis quo
crucianꝛ audiẽtes eũ:et pre turbatione linguas ſuas com=
manducãtes eũ blaſphemãt.vt habetur Apoca.xvj. Tur
bati ſunt ꝯ ſeipſos a deo vt deſiderent mortem.i.ſui adni=
hilationẽ:cõſiderãtes,melius eis eſſe:nõ eſſe q̃ male eſſe:
ſed mors fugit ab eis:qa deficere non poſſunt,a male eſſe
Turbanꝛ et ꝯ eos:cum quibus:vel pro quibus:vel cõtra
quos male egerunt:tanq̃ occaſiones eorũ pœnę.Cõmoti
etiã ſunt a demonijs q eos cruciãt:qui nõ dant eis requiẽ:
die ac nocte.vt dicitur Hiere.xvj.Et qa ꝓ lecto habẽt qd'
dicit Eſa.xiiij.ſ.ſubter te ſternetur tinea:et operimentum
tuũ erũt vermes.Tinea ſcilicet ſynterefis:remuneratio a
malo:& vermes ſtimuloꝝ ꝯſciẽtię:propter pœnã:quã ſẽ
tiunt:nõ aũt ꝓpter dei offenſã.Et vltra hæc.Tremor ap
pręhendit eos:timẽtes adhuc peiora pati:& præcipue in
receptiõe corporũ ſuorum.Vbi cruciatus eis augetur:&
in pręſentatione ſui in finali iudicio:ꝓpter qd' diciꝛ Eſa
xxxiij.Poſſedit tremor(al's timor)hypocritas.Reſpice hu

Tormẽta iferni ſũt multa, & aſpera.Et g̃na tormẽtoꝝ hui⁹ vitę ẽ lud⁹ q̃ ad ea.

ius multiplicis pœnę acerbitatẽ:cũ diciꝛ.ibi.ſ.ĩ pręductis
dolores,vt parturiẽtis:q maximi ſunt:& quaſi mortales
prout mulieres ex earum clamoribus oſtendũt.Magnus
em̃ clamor:magnũ dolorẽ indicat.Neq; em̃ aliqua ſimi=
litudo poſſet induci:ad declarãdũ acerbitatẽ,illius dolo
ris:oĩa em̃ genera tormentoꝝ:huius vitę:etiã ſi poſſet re
periri ĩ vno hoĩe:eſſent quaſi ludus & ſolatiũ reſpectu il=
lius pœnę:ꝓpter qd' dꝛ Eſa.xxxiij.Quis poterit habitare
de vobis:cũ igne deuorãte?Aut quis habitabit ex vobis
cũ ardoribus ſempiternis.q.d.intolerabile erit:& tñ ĩha=
bitare.oportebit pctõres.Et deuorãs dꝛ ignis ille:propter
abſorptionẽ doloris:totius hoĩs.Et ſempiternus diciꝛ:ꝓ
pter durationẽ.Dolores em̃ maximi erũt,in aſpectu iudi
cis ſuperni:accuſantibus oĩbus eũ:et teſtificãtibus cõtra
eũ dæmonib⁹:angelis bonis:& cõſciẽtia ꝓpria:ac cũctis
creaturis.Vnde.Grego.O q̃ anguſtæ ſunt tũc viæ: repro
bis &c.Vide in homel'. aduẽtus.Reſpice tertio : acerbita
tis cauſalitatẽ:ibi In ſpũ vehementi:cõteres naues Thar=
ſis .Ad dñm:ꝓpheta hũc ſermonẽ dicit:Cuius ſpũs vehe Pſ̃.lx.
mẽs:ẽira maxima:quę tamẽ ira:nõ eſt vt in nobis:cõcita vij.
ti animi furor:ſed iuſta ſupplicij ꝯſtitutio.ſm Grego.Eſt
igitur ira dei:ſeuera punitio eius.Et in hac cõterit.i.tota=
liter terit:vt nulla pars aĩę,vel corporis:remaneat ĩtacta
aut nõ afflicta.Naues videlicet mẽtes:merces peccatorũ
ſecũ portãtes Tharſis.i.gaudia mũdi:ĩ ipſis peccatis quæ
rentes.Interpretatur em̃ Tharſis exploratio gaudij . Ex=
plorãt em̃ hoc eſt querũt aliqui gaudiũ ſuũ:& delectatio
nem in diuitijs:vt auari.Alij ĩ delicijs:vt laſciui & guloſi
Alij in honoribus.vt ambitioſi & ſuperbi.Has igiꝛ na=
ues in ſpũ vehementi id eſt ſeuera ſententia cõteret aĩa &
corpore.Hiere.xvij.Duplici contritione,cõtere eos . dñe
deus noſter.Et hęc cauſa:totius pœnæ eorũ:quia quærẽ=
tes gaudia mundi:noluerũt in mũdo ſalubriter conteri.
Qui em̃ impœnitẽs moritur:oĩno moritur :et eternaliter
cruciatur.ſm Augu.de peni.diſ.vij.c.fi .§.ſtudeat.Et ideo
euita impœnitẽtiã, & reſpice:quia peccatores videbunt
cũ his malis:filium hominis venientem &c.

§.V.RESPICE QVINTO POST

Q̃uo reſpicienda ſunt peccata commiſſa.

te ſeu retro.ſ.pctã cõmiſſa:ad ſatiſfaciẽdũ,nõ ad iterandũ
Nemo em̃ mittẽs manũ ſuã ad aratrũ,& aſpiciens retro:
aptus eſt regno dei.Luce ix.ponere manũ ad aratrum:&
aſpicere retro:eſt:poſt aſſumptã pœnitẽtiã vel religionẽ:
ad pctm̃ vel ad ſæculũ:corde redire: hoc aũt a regno dei ex
cludit.Sed oculos debet qs retro habere,ſicut habebãt aĩa
lia:de q̃bus ſcribiꝛ Apoca.iiij.(vt videlicet)pctã cõmiſſa
recogitãtes:ea mortificẽt.In cui⁹ figura legiꝛ:ꝙ Abraã le

Figura moraliter expoſita.

uauit oculos:viditq; poſt tergũ hærẽtẽ arietẽ:cornib⁹ ſpi
nis:quẽ obtulit in ſacrificiũ,ꝓ Iſaac primogenito.Gene.
xxij.Abraã intẽdẽs mactare primogenitũ ſuũ ĩ ſacrificiũ
vt deo placeret:ſignat virtuoſum:qui aliqñ appetitũ ra=
tionalẽ:quærit mortificare ĩ honorẽ dei:dũ.ſ.neceſſaria q̃
dictat ratio:ſubtrahit ſibi.Sed aſpiciẽs retro.ſ.ad vitã præ
teritã:& vidẽs appetitũ ſenſualẽ:& aĩalem ducẽ paſſionũ:
(vt aries eſt dux ouiũ)infixũ vitijs:tanq̃ ſpinis cõſciẽtiã
pũgẽtibus:a deo inſtruiꝛ:vt appetitũ beſtialẽ offerat deo
carnẽ ſuã crucifigẽdo:cũ vitijs,& cõcupiſcentijs magis:q̃
indiſcretis abſtinentijs.Quia ſm Hiero.apud deũ non tã
valet abſtinẽtia ciboꝝ:q̃ mortificatio vitioꝝ.de pœni.
diſt.j.menſurã.Reſpice g̃ retro:ad opera praua cõmiſſa:ꝓ
pter quæ creatura exoſa efficitur deo.ſm illud Pſ̃.Odiſti Pſ̃.xl
oẽs:q operãtur iniquitatẽ.Quæ,etſi aliqñ occulta ſint ho iiij.
minib⁹:deo tamen clare nota.vnde ipſe dixit.Scio opera
tua:qa nomẽ habes ꝙ viuas.ſ.ſm apparentiã:& mortuus
es.Eſto vigilãs:& cõfirma cætera:quæ moritura erãt : &
pœnitẽtiã age.Apo.iij.Reſpice retro:ad locutiones inuti
les:quia(vt dꝛ Sap̃.j.)Sermo obſcurus,in vacuũ nõ ibit.
Et dꝛ ſermo obſcurus:locutio quæ nõ habet ĩ ſe claritatẽ,
ædificationis & rectæ intentionis.& hic nõ ibit in vacuũ
i.nõ trãſibit ſine punitione.Et vt dicit apl's.j.ad Coꝝ.xv.
Corrumpũt bonos mores:colloquia mala.Qd' patet per

experientiã in pueris:qui cũ a natura pueri ſint efficiunť pleni blaſphemijs:periurijs:mendacijs:cõtumelijs: ſcurrilitatibus ꝓpterea quæ audiunt ab his:inter quos conuerſantur.Reſpice ad cogitationes prauas.Nã(vt dicič Sap̃.j.In cogitationib⁹ impij interrogatio erit.ſ.in iudicio dei ac etiam punitio de ipſis:ſi noxiæ fuerint.Vnde dr̃ Mich.ij.Ve q̃ cogitatis inutile.Et multo magis ve erit eis qui ĩ ipſis morantur.Qđ repræhendẽs dñs ait Hiere.iiij.Vſq; quo morabunť in te cogitationes noxię:Et ideo poeta inquit.Principijs obſta ſero medicina paratur. Cum mala per longas conualuere moras.

Ouí.i.ſ. de reme dio amoris.

§.VI.RESPICE SEXTO QVE ANte te ſunt:

Qũo reſpicienda ſunt inſtantia pericula.

videlicet futura mala ſeu ꝑicula:vt em̃ dr̃ Prouer.j.Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum. videntes em̃ pennata.i.aues rete ante ſe:& ex hoc æſtimãtes periculum captionis:ab eo declinant.Sic & habentes pẽnas virtutũ:cũ aſpiciunt quæ ſunt ante ſe:& vident pericula imminentia ſibi:ꝓuident ne capiãtur a diabolo.Et in huius figurã Balaam propheta cũ iret ad maledicẽdum populũ dei,aperiens oculos,& vidẽs ante ſe ſtantẽ angelũ: gladio euaginato ad percutiendũ eũ:intelligẽs periculũ ſuũ:ab itinere ſuperſtetit:vt habeť Nume.xxij.Ad ſignificandũ ꝙ ſi quis diſpoſitus ſit:ad male agẽdũ: ſi oculos aperit mẽtis ad aſpiciendũ.quid ante ſe eſt:futurã.ſ.dei vltionẽ:a malo aliquãdo deſiſtit:ne incidat in man⁹ dei viuentis & punictis.Debet aũt aſpicere & pericula futura tribulationis vt eis,ſi poteſt debito modo obuiet:ſicut fecit regina Heſter,ad obuiandũ interfectioni totius populi ſui:quã fraudulẽter procurauerat Aman ab Aſuero primo ſe iuuãs orationibus:ieiunijs:& alijs humiliatiõibus Et exinde vtẽs humana prudẽtia,vt poſſet alloqui regẽ: & reuocationẽ ꝑſuadere p̃dictę ſniæ:pauens periculũ qđ imminebat:vt ſcribiť Heſter.xiiij.Ex dei adiutorio ſublatũ eſt periculũ:Aman ſuſpẽſo.Debet ſecundo aſpicere pericula futura exercitationis.Sunt em̃ quędã exercitia magni ꝑiculi inter quę: eſt prælatio.Vnde Augu.in regula. Quanto in loco ſuperiori:tanto in periculo maiori verſatur.nõ enim ſolũ de ſua:ſed & de ſubditorũ aĩabus habet reddere rõnẽ:& permaxime prẹlatio eccleſiaſtica. Vnde Augu.Nihil eſt in hạc vita:& maxime hoc tpe difficilius & laborioſius,et periculoſiuș, epi:aut prẹſbyteri:aut diaconi officio.di.xl. ante oĩa.Exercitationẽ etiam negotiationis & hoſpitis eſſe multũ periculoſam:oſtendit Sapiens Eccl̃i.xxvj.dicẽs.Duæ ſpẽs difficiles,& periculoſæ mihi apparuerũt.Difficile exuitur negociãs a negligẽtia: ſ.circa ſalutem animę:& nõ iuſtificabitur caupo: a peccatis labiorũ.Et dicič negocians nõ ſolũ ille qui rem emit & eam nõ mutatã alteri vendit ſed etiã difficile eſt qui de materia ẽpta: artificia faciẽs vẽdit.Difficile ẽ autẽ inquit Leo papa:inter vendẽtis ementiſq; ꝯmercium,non interuenire peccatũ:& iõ pœnitẽti:vtilius eſt diſpẽdia pati:q̃ꝫ periculis negociationis aſtringi. de pœni.di.v.qualitas. Et permaxime vbi eſt periculũ mortalis.Nõ eſt etiam liber a laqueis diaboli:qui ſe militiæ mũdanæ voluerit implicare.Idẽ Leo diſt.eadẽ.cap.ſeq. Tertio debet aſpicere, pericula perplexionis:vt videlicet vbi dubitat ꝓbabil'r in aliquo ope eſſe pctm̃:pręcipue mortale:nõ faciat illđ, niſi ablata dubitatione:qñ eſt ex cõſciẽtia erronea.Dicič em̃ Eccl'.iij.Qui amat periculũ:in illo peribit.Sed neq; cooperari debet aut ratificare:quod alij faciunt cũ periculo irrõnabili ſuo.Vñ & Dauid aquã concupitã,de ciſterna Bethleẽ:quia tres viri fortes acceſſerunt illuc:ad hauriẽdũ eã cũ maximo periculo:qa ibi habitabãt hoſtes eorum Philiſtijm:bibere noluit:ſed effudit dicẽs:qa in periculo aĩarum ſuarꝫ obtulerũt mihi aquã.j.Paral'.xj. Fœlix etiam:quem faciunt aliena pericula cautum:

Nota ꝓ mercatores.

§.VII.RESPICE SEPTIMO AD EXtris ſanctorum excẽpla.

Quõ reſpicienda ſunt ſãctorũ excẽpla.

ſ.vt ſimilia agantur.Dicitur enim Ezech.x,de aĩalibus electos ſignificantibus ꝙ omne corpus eorũ & manus plena oculis erant.Et qa idẽ propheta vidit in alia viſiõe:aquã egrediẽtẽ a la tere dextro:& oẽs ad quos peruenit aqua iſta:ſalui facti ſunt. Ezechie.xlvij. Quę aqua ſignificat gratiam virtuoſę ꝯuerſationis procedẽtẽ a cõgregatione ſanctorũ deſignatã per latus dextrũ. Ideo reſpice ad dexterã vitã.ſ.ſanctorũ,vt imiteris.vnde Iob.Reſpiciet(.ſ.homo) hoĩes:& dicet. Peccaui , et vere deliqui:& vt erã dignus nõ recepi.xxxiij.c . Reſpice igiť primo:ꝙ ſancti & permaxime caput eorꝫ chriſt⁹:habẽt in ſe humanitatẽ,ĩ verbis & operib⁹ ſuis:cõpatiẽdo aliorꝫ miſerijs.Vnde dicit apl's ad Titũ.iij.c.Apparuit benignitas & humanitas ſaluatoris nr̃i dei.videlicet ĩ recipiẽdo pctõres:nõ abijciẽdo pauperes:flẽdo cũ flentibus:ſubueniẽdo infirmãtibus:& hmõi.Et(vt dicit Sap̃.xij.)Docuiſti ppl'm tuũ p talia opera:qm̃ oportet iuſtũ eſſe & humanũ.Vnde dicit Iob in dicta auctoritate. Reſpiciet hoies. Homo aũt dr̃ ab humanitate.i.videbit iuſtos eſſe humanos.Scđo habẽt puritatẽ:nã & de minimis(quæ peccata nõ reputãtur)ſibi cõſciẽtiã faciũt.Vñ & augu.i lib̃.cõfeſ. publice fatetur:ſe peccaſſe in aſpectu aranearũ capientiũ muſcas in telis ſuis:et canẽ inſequẽtẽ leporẽ. Et cũ puer erat,nõ libẽter iret ad ſcholas ſeu diſceret:niſi ex metu verberum et hmõi.De beato Hiero.narrat Euſebius:ꝙ minima peccata(vt verba otioſa amariſſime deflebat:tãq; ſcelera.Similiter,et in prima collatione abbatis Moyſi dicitur:ꝙ aĩa ſancta et ꝑfecta:etiã leuiſſimas cogitatiões peccatorꝫ:in pũcto tãgentes,reputat quaſi vt magnã fornicationẽ:timẽdo ne deus deſerat eã.Et ideo dicit Iob.xxxiii. ꝙ aſpiciẽs hoies(.ſ.ſanctos)dicet:peccaui:hoc eſt conſiderãdo:ꝙ de minimis, illi ſibi faciũt cõſciẽtiã:nõ ſe excuſãt ſed accuſant de ſuis ſceleribus dicẽdo peccaui.Tertio.habẽt ſancti,multã aduerſitatẽ.Ego em̃ ait dñs.Apocal'.iij. quos amo:arguo,et caſtigo.Et iudith.viij.oẽs q deo placuerũt ab initio:per multas tribulationes trãſierũt fideles.Qđ maxime fuit impletũ in chriſto diſcurrẽdo p eius vitã et mortẽ.Et ideo vt ait apl's Heb̃.xij.aſpiciẽtes in auctorẽ fidei et cõſummatorẽ Ieſum:q ꝓpoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucẽ,ꝯfuſiõe ꝯtẽpta:Et iõ(vt dicit Iob.xxxiij.) ꝙ hoc aſpiciẽdo,dicũt hoies:vt erã dignus nõ recepi.Nã ſi innocentes et iuſti,tanta perpeſſi ſunt:nihil eſt quod recepi aduerſum reſpectu eorum:quæ merui.

Hõ ab humanitate dr̃.

§.VIII.RESPICE OCTAVO A ſiniſtris prauorũ geſta:

Quõ reſpicienda ſunt prauorũ geſta

vt tua opera cõfundantur. In ſiniſtra em̃ pte:mali collocãdi ſunt in iudicio:qa ſiniſtrã ĩtẽtionẽ habuerũt:et ſiniſtra opera fecerũt.Horũ ꝯſideratio cõfuſionẽ ĩducit nõ modicã,ſeruis dei.propter qđ dicič Eſa.xxiij.Erubeſce Sydon(ait)mare. Mare,ſignat vitã et cõuerſationẽ pctõris:et mũdani.Eſa.lvij.Cor ĩpij : quaſi mare feruens.Sydon autẽ ciuitas inſula maris: ſignificat conuerſationẽ religioſorũ & ſpiritualiũ:q ſunt ſeparati a mundo.Qđ ergo mare dicit Sydoni vt erubeſcat:ſignificat ſm̃ Grego.ꝙ vita ſęcularis:inducit cõfuſionẽ vitę ſpirituali:ex conſideratione ſuæ actionis.Et hoc tripl'r.Primo cõſiderãdo quãtũ laborãt,ĩ tpalia cõgregãdo: & mala operãdo.Vñ Hiere.ix.dr̃.Vt inique agerent:laborauerunt.Et Sap̃.v.dicũt ipſi reprobati.Laſſati ſumus in via iniqtatis & ꝑditionis:& ambulauim⁹ vias difficiles.Vnde in vitiſpatrũ legitur:ꝙ cum Pelagia publica meretrix pergeret ad eccleſiã in Alexandriam,vbi erant multi epiſcopi,cõgregati:vnus ex eis ſanctiſſimus:fixe intuitus eſt eã,admirãs de ornatũ eius:et ſtudio adhibito:ad capiendas aĩas:et demũ conuerſus ad alios epos dixit,cũ multis lachrymis.Iſta meretrix confundit et cõdẽnat nos . Non em̃ omni tẽpore vitę meæ : ego habui tãtam diligẽtiã ad placendũ deo:quãtã iſta habuit diligentiam et ſolicitudinem ad placendũ mũdo.Demũ oratione eius:cõuerſa eſt ad fidẽ,et pœnitentiã.Magnã erubeſcentiã debet habere homo:ꝙ plus faciat ꝓ mũdo & dãnatione eius q̃ꝫ ꝓ deo et ſaluatione ſua.Vnde apl's Rom̃.vj.Humanũ dico &c. Sicut exhibuiſtis mẽbra veſtra ſeruire immũdiciæ & iniquitati ad iniquitatẽ:ita nunc exhibete ea:ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationẽ.i.non minus laboretis pro deo q̃ꝫ feceritis ꝓ mundo.Secũdo,vita mũdanorũ cõfundit vitã ſpiritualiũ inquãtum ſunt ſolicitiores,ad inquirẽdum diuerſos modos augendi diuitias:et cautiores,ad vitandũ dãna tẽporalia:q̃ꝫ ſpũales circa ſpũalia.Vñ chriſtus Lu.xvj. Filij huius ſæculi:prudentiores filijs lucis:in generatiõe ſua ſunt. Tertio:qa magis dolẽt de dãnis mundi:q̃ꝫ multi boni,de dãnis animæ.Qui enim amittit ſubſtãtiã vel aliquem conſanguineũ,dolet aliquãdo vſq; ad mortẽ:ſicut, experientia docet.Sed ꝓ dãnis animæ: et amiſſionis glorię:vix poteſt qs dolere,et vnã lachrymã ab oculis extorquere.Sed(vt dicit Augu.)Sciat ſe culpabiliter reum:qui deflet dãna

Excẽplũ patrum ãtiquorum.

deflet damna amici vel tẽporis.i. tẽporalia:& peccata cõmiſſa,non deflet.Et hoc pręcipue:quãdo procedit ex paruitate doloris & amoris dei.Deduc ergo,quaſi torrentem lachrymas per diem & noctem:nõ des requiem tibi:neq; taceat pupilla oculi tui.Threñ.ij.

¶De ratione ſuperiori & inferiori. Capl'm.viij.

SCIENDVM QVOD RAtio:

& intellectus ni homine:non poſſunt eſſe diuerſæ potentiæ,ſm̃ beatum Thomam in.j.par.qõ.lxxix.articu.viij.Et hoc manifeſte cognoſcitur ſi vtriuſq; :conſideretur actus. Intelligere em̃: eſt ſimpliciter veritatem intelligibilem appræhendere. Ratiocinari aũt:eſt procedere de vno intellectu in aliud: ad veritatem intelligibilẽ cognoſcendã.Et qa angeli perfecte poſſidẽt,ſm̃ modũ ſuæ naturæ cognitionẽ intelligibilis veritatis:nõ habẽt neceſſe ꝓcedere de vno in aliud: ſed ſimpl'r & abſq; diſcurſu:veritatẽ rei appræhẽdũt:& iõ dicũtur intelligẽtię,ſeu intellectuales. Hoies vero,ad ĩtelligibilẽ veritatẽ cognoſcẽdã perueniũt:ꝓcedẽdo de vno in aliud.Et ideo hoies rõnabiles dicuntur. Vnde patet,ꝙ ratiocinari cõparatur ad intelligere:ſicut moueri ad quieſcere:vel ſicut acquirere ad habere:quorũ vnũ eſt perfecti aliud impfecti.Manifeſtũ eſt autẽ,ꝙ quieſcere & moueri, nõ reducũtur ad diuerſas potẽtias:ſed ad vnã & eãdẽ:etiã in rebus materialibus:qa per eãdẽ materiã:aliquid mouetur ad locũ,& quieſcit in loco:multo igiť magis p eãdem potẽtiã:intelligimus,& ratiocinamur.Aug.etiã dicit ſup Geneſim ad literã:ꝙ illud quo hõ irrõnabilibus aĩalibus antecedit:eſt ratio vel mẽs vel intelligẽtia:vel ſi quo aliq̃ alio vocabulo cõmodius appelleť.Et ſic patet ꝙ ratio & mẽs:ſunt vna potẽtia realiter ſed differũt ratione.Item nota,ꝙ intelligẽtia:nõ eſt alia potẽtia ab intellectu.Pro cuius declaratione dicit btũs Tho.q.vbi.s̃.ꝙ hoc nomẽ intelligẽtia:ꝓprie ſignificat ipm̃ actũ intellectus,q eſt intelligere.Vñ in quibuſdã libris de arabico trãſlatis:ſubſtantię ſeparatæ quas nos angelos dicimus intelligẽtię vocãtur.Forte ꝓpter hoc:qa hmõi ſubſtantiæ ſemper actu ĩtelligũt.In libris tñ de Greco trãſlatis:dicũtur angeli intellectus ſeu mẽtes.Sic ergo intelligentia ab intellectu non diſtinguiť:ſicut potẽtia a potẽtia:ſed ſicut actus a potentia. Inuenitur talis diuiſio etiã a pħis. Qñq; em̃ ponunt quattuor intellectus.ſ.intellectum agentẽ:intellectũ poſſibilẽ intellectũ in habitu:& intellectũ in actu vl' adeptũ:quorꝫ quattuor:intellectus agẽs:& intellectus poſſibilis:ſunt diuerſæ potẽtię:ſicut & in omnibus alia eſt potẽtia actiua: & alia paſſiua:alia vero tria diſtinguũtur,ſm̃ tres ſtatus intellectus poſſibilis:qui qñq; eſt in potentia tm̃:& ſic dicič poſſibilis.Qñq; eſt in actu primo.i.ſcientia:& ſic dicitur intellectus in habitu.Qñq; autẽ in actu ſecũdo:qui eſt cõſiderare: & ſic dicitur intellect⁹ in actu,ſiue intellect⁹ adept⁹.Nec obſtat:ꝙ in lib̃.de ſpũ & aĩa dr̃.ꝙ cũ ab inferiori ad ſuperiora aſcendere volumus prius occurrit nobis ſenſus:deinde imaginatio:& poſtea ratio:poſtea intellectus: & poſtea intelligentia.ponitur enim intelligentia ibi:ꝓ actu intellectus:& ratio,pro actu diſcurſiuo ipſius intellectus.& ſic diſtinguitur intelligentia & ratio ab intellectu ſicut actus cõtra potẽtiam:& nõ ſicut vna potẽtia contra aliã.Sed & ille liber:nõ eſt multę auctoritatis ſcđm Tho. Notandũ etiam:ꝙ diuiſio intellect⁹ in ſpeculatiuũ & practicũ:nõ eſt diuiſio realis.ſ.ꝙ ſint diuerſæ potẽtię realiter diſtinctę:ſed ſunt actus vnus potentię intellectiuę diuerſi per reſpectum ad finem.Nam intellectus ſpeculatiuus eſt qui hoc qđ appræhẽdit nõ ordinat ad op⁹:ſed ad ſolã veritatis cõſiderationẽ. Practicus vero intellectus dicič:qa hoc qđ apprẹhẽdit:ordinat ad opus.Et hoc eſt quod dicit pħs in.iij.de anima.ꝙ ſpeculatiuus differt a practico fine. Vñ & a fine denoĩatur vterq;.Hic quidẽ ſpeculatiuus. Ille vero practicus.i.operatiuus. Dicit etiã pħs ibidẽ:ꝙ intellectus ſpeculatiuus:per extenſionem fit practicus.Et ex hoc ꝓbatur ꝙ nõ ſunt diuerſę:qa vna potẽtia nõ põt mutari in aliã.Tho.vbi.s̃ . Ratio diſtinguitur in ſuperiorem & inferiorem.Et circa hoc:tria poſſunt cõſiderari pro declaratione huius materiæ:videlicet.

Differunt rõ & ĩtellectus.

Intelligẽtia & intellectus nõ ſunt diſtinctæ potẽtiæ

Diuiſio itellect⁹ in ſpeculatiuũ & practicum nõ eſt diſtinctarum potẽtiarum.

Duplex eſt ratio

¶Officium vel actum:quo diſtinguũtur.
¶Vitium vel peccatum:quo inficiuntur.
¶Gradum vel reatum:quo intenduntur.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

ſcilicet actũ vel officiũ:quo diſtinguũtur . Sciendũ,ꝙ rõ inferior vel ſuperior:nõ ſunt diuerſę potẽtię ſed vna:quę ſm̃ diuerſa officia,& diuerſos actus quos habet: geminať & diſtinguiť.Et ꝓbatur tripliciter:videlicet rõne:ſil'itudine:& auctoritate.Rõne aũt,ꝓbatur ſic . Quãto potẽtia eſt immaterialior & ſimplicior:tãto exiſtẽs vnita:ſe extẽdit ad plura.Qđ patet:qa oĩa ſenſibilia:quæ diuerſis ſenſib⁹ appræhẽdũt ſenſ⁹,cõis vna potẽtia exiſtẽs:apprehendit & diſcernit.Sed intellect⁹ ẽ ſimplicior & ĩmaterialior oĩ potẽtia ſenſitiua:& ꝑticulari ſiue cõi:iõ ad plura ſe poteſt extẽdere.Similitudine vero idẽ ꝓbať. Experimur em̃ ꝙ eadẽ potentia ſenſitiua.ſ.viſu ſuperiora:vt corpora cœleſtia:ſolem & lunã:& hmõi.& inferiora vt corpora terreſtria:metalla:& aĩalia:& hmõi cernimus & videm⁹.Ergo multo magis eadẽ potẽtia intellectiua:quę rõ dicič ſuperior vel inferior:æterna & tẽporalia intueri valet.Et ſuperior quidẽ ratio dicitur prout ea æterna cõtẽplamur.Inferior:ꝓut ea tẽporalia ĩtuemur. Auctoritate idẽ ꝓbatur. Dicit em̃ Aug.xij.& in prin.xiij.de trini.ꝙ rõ ſuperior eſt q̃ intẽdit reb⁹ æternis aſpiciẽdis vel cõſulẽdis.Et ipſis rebus æternis cõſpiciẽdis intẽdit ſicut obiecto:ſcđm ꝙ ęterna in ſeipſis:ratio ſuperior cõtẽplať.Sed rebus ęternis cõſulẽdis intẽdit tãq; medio:ſcđm ꝙ ex æternis ratio ſuperior accipit regulas agẽdorꝫ:vel ſcđm ꝙ ęterna applicat ad dirigẽdã volũtatẽ & actionẽ.Verbi gratia. Cũ aliquis per iudiciũ rationis delibẹrat de agẽdis:ex hoc ꝙ aliquid eſt deo acceptũ:vel diuina lege præceptũ vel prohibitũ: tũc tale iudiciũ rationis attribuitur rationi ſuperiori.Sed cũ aliquis per iudiciũ rationis conſiderat de agẽdis ꝑ cauſas inferiores:vt pote furtũ vel adulteriũ:vel aliud peccatũ nõ eſt faciẽdũ conſiderando actus turpitudinem: rationis dignitatẽ:offenſam hominũ:& quantũ peccatum ſit: dãnoſum & inhoneſtũ:& tũc tale iudiciũ attribuitur rationi inferiori.hęc Rayne.poſt beatũ Tho.in.j.par.& in quęſtionibus de veritate.Et principiũ vel habit⁹,cui ratio ſuperior attribuitur:eſt ſapiẽtia.Principiũ vero vel habit⁹ cui ratio inferior attribuitur,eſt ſcientia. His vero duob⁹ ſapientię & ſcientię:directe opponũtur ſtultitia & ignorãtia.Stultitia quidem ſapientiæ:& ignorantia opponitur ſcientiæ . Omnia autẽ alia peccata indirecte predictis duobus habitibus.ſ.ſapiẽtię & ſciẽtiæ opponũtur inquantũ regimen ſapiẽtię & ſcientię in quolibet opere requiritur: deprauať.ratione cuius,oĩs malus:ſtultus dicič & ignorans.Rayne.poſt Tho.in.j.parte.

De officijs vel actibus ratiõis.

Diuiſio rõnis in ſupiorẽ & ĩferiorẽ nõ ẽ potẽtiarum ſed actuum.

Duo duobus opponuntur.

§. II. QVANTVM AD SECVMdum

De vitijs vel defectibus rationis.

cõſiderãdũ.ſ.vitiũ:quo ratio ſuperior & inferior inficiũtur.Notãdũ eſt ꝙ in vtraq;.ſ.in ratione ſuperiori & inferiori,poteſt eſſe peccatũ.Hoc aũt ſic probatur.Peccatũ cuiuſlibet potẽtię:cõſiſtit in actu eius.Ratio autẽ habet duplicẽ actũ.ſ.cognitiuũ,& directiuũ . Ratio em̃ primo ẽ cogntiua veri:& nũq; ratio ĩ cõi errat reſpectu veri.& ſimiliter voluntas nũq; errat reſpectu appetit⁹ boni in cõmuni:& ſic nũq; in eis eſt pctm̃.Si in particulari ſic. Nã defectus rationis in cognoſcẽdo verũ:cauſatur ex tribus.ſ.ex omiſſione:ex electione:& ex paſſione . Ex omiſſione primo cauſatur defectus rõnis:qñ videlicet quis,habet circa ignorantiã:veritatẽ vl' errorẽ:ex eo ꝙ omittit ſcire vel cognoſcere aliquid:qđ poteſt & debet ſcire:& tũc eſt peccatũ defectu talis rõnis. Vñ Aug.Illis omnino ignoſci non poterit:qui habẽtes a quo diſcerẽt,operã nõ dederunt.di. xxxvij.c.fi.Scđo cauſatur defect⁹ rõnis in cognoſcẽdo veritatẽ ex electione:quãdo quis affectat,& eligit neſcire qđ debet ſcire & poteſt:vt liberius & licentius peccet:& talis defect⁹ rationis,aggrauat pctm̃.de quo Ps̃.xxxv . Noluit intelligere:vt bene ageret. Tertio,defectus rõnis circa cognitionẽ veri cauſatur ex paſſione.Sed hic notandum ꝙ paſſio nõ abſorbet rationẽ ĩ vniuerſali:ſed in particulari Vnde quia voluntas ſequitur iudiciũ rationis:ſicut ratio peccat ex aliqua paſſione:iudicãdo hoc eẽ bonũ: qđ non eſt bonũ:ita volũtas peccat in eligẽdo:quãdo.ſ.volũtas ex defectu ratiõis bonũ aliquod eligit:qđ nõ debet. Verbi gratia. Accipiãtur et proponãtur tria.duo vniuerſalia et vnum particulare.Et primũ eſt iſtud.Nulla fornicatio eſt cõmittẽda.Iudiciũ rõnis in vniuerſali ẽ perfectũ:eo ꝙ

in vniuerſali ratio nūꝙ̄ errat: vel peccat. Sc̄d'o ꝓponatur
alia vniuerſalis hęc: ſcilicet oīs fornicatio eſt delectabilis.
In hoc etiā eſt perfectū iudiciū rationis. Tertio, ex his dua
bꝰ ꝓpoſitionibus enumeratis: accipiatur vna particula=
ris. ſ. hæc. Accedere ad hāc mulierē eſt fornicatio. Tūc em̄
ſi ratio fuerit adeo fortis: vt nec etiam ī particulari paſſio
ne vincatur: erit recta electio cōcluſionis. Tūc em̄ cōtinēs
eliget iſtam cōcluſionē negatiuā particularē veram: ſcili
cet fornicationē non cōmittere. Sed ſi ratio fuerit debilis
adeo: vt a paſſione vincat̄: erit peruerſa cōcluſiōis electio
puta dicet incontinēs: fornicationē delectare: & ſic ad hāc
mulierē accedere: & ita erit peccatū in ratione. Hoc autē ꝑ
exēplū ꝓbatur de ebrioſo. Sicut em̄ ebrioſus: poteſt ꝓfer
re verba ſapiētiæ in cōi: quę tñ intellectꝰ in particulari nō
accipit: ſic ille, qui eſt paſſionibꝰ ſubditꝰ vel ligatus: licet
habeat rationē: nō tñ verū iudiciū rōnis: cuius. ſ. eſt dirige
re interiores vires vel paſſiones: & exteriora mēbra. Sciē=
dum tñ ꝙ motus illicitos nō reprimit ratio poſtꝙ̄ delibe
rauit per ipſam rationē: quia motꝰ paſſionū inſurgentes
ſunt inordinati: ſi circa tales motus illicito immoratur: &
non expellit, ſemper peccat. Et rō huius eſt: qa huiuſmodi
paſſionibus, & inordinatis motibus mēbrorū exteriorū:
per actū propriū rationis & voluntatis poteſt occurrere
& obuiare: & ideo ſi nō facit peccat: qa hoc eſt hmōi aſſen
tire & ei placere. Raynerius poſt Tho. in. ij. ſententiarum.

§. III. QVANTVM AD TER=

tiū pricipale. ſ. gradū vl' reatū quo intēdūtur rō inferior
& ſuperior. Notandæ ſunt tres cōcluſiones. Prima eſt, ꝙ

Prima ꝯcluſio.

in vtraꝙ̄ rōne. ſ. ſupiori et iferiori pōt eſſe pc̄tm̄. Qd' ſic ꝓ
batur: cū voluntas deordinat̄ ex falſo iudicio: vel ex fal=
ſa deliberatione rationis per rones diuinas: ex qua ratio=
nis deordinatiōe & falſa deliberatiōe ſequit̄ electio praua
tunc eſt peccatū in rōne ſuperiori. Verbi grā. Si dicat̄ ſic.
Omne ꝓhibitū lege dei: eſt vitādū. Ex hac deliberatione
rōnis hæreticus dicet. Omne iuramētū a deo eſt prohibi=
tū: ergo eliget & permittet ſe potius mori ꝙ̄ iuret: & ſic vo
lūtas eius deordinatur, per falſum & inordinatū iudiciū
rationis ſuperioris. Similiter in ratione inferiori pōt eſſe
peccatū: cū videlicet voluntas deordinatur ex falſo iudi=
cio: vel falſa æſtimatione: ratione tēporaliū & creaturaꝝ:
ſicut verbi gratia. Si quis poſt deliberationē iudicet oēm
delectationē eē ꝓſequēdā: & cōſiderans fornicationē eſſe
delectabilē: cōcludat eam eſſe proſequēdam: tūc eſt pecca
tū in ratione inferiori. Sc̄d'a cōcluſio eſt, ꝙ in ratione ſu=

Sc̄d'a cō cluſio.

periori: poteſt eſſe peccatū mortale & veniale. Habet em̄
ratio duplicē actū. ſ. ſubitū & deliberatū: & quātū ad actū
ſubitū nō eſt ibi mortale. Et ratio huius eſt: quia cōtingit
hoc ex ſurreptione mētis, ante iudiciū rationis. Verbi gra
tia. Appræhēdit aliquis ſubito ꝑ rationē: aliquid eē tāꝙ̄
impoſſibile circa fidem: vt deū eſſe æternū, vel eſſe trinū
& vnū: tūc ſi anteꝙ̄ rō aduertat hoc eſſe ꝯtra mandatū dei
dicat deū nō eſſe trinum & vnum: non eſt mortale, ſed ve=
niale. Quātū vero ad actū ſcd'm rationis. ſ. deliberatū: pōt
eē in ratione ſuperiori & mortale & veniale. Nā poſtꝙ̄ ꝑ
deliberationē rationis percepit, aliquid eē p̄ceptū dei: pu
ta ꝙ credat, deū eſſe trinū & vnū: ſi diſcernēdo diſcedat ab
hoc præcepto: erit mortale. Sed ſi ratio ſuperior poſt deli
berationē: qa percipit qd' occurrit: agēdum nō eſſe cōtra
legē dei: ſed p̄ter: eſt veniale pc̄tm̄: ſicut verbū otioſum &
huiuſmodi: & tunc in rōne ſuperiori eſt veniale. Et hoc ni
ſi illud quod ex ſe eſt veniale: deliberate paratus eēt face=
re: etiā ſi eſſet cōtra præceptum. Nā tunc tale facere vel ad
hmōi cōſentire, eēt mortale. Tertia cōcluſio eſt: ꝙ in rōne

Tertia ꝯcluſio.

inferiori qn̄ꝙ̄ eſt mortale, qn̄ꝙ̄ veniale. Ratio huiꝰ eſt: qa
cū inferior ratio circa inferiora nō habeat niſi actū delibe
ratū. ſi qs cōſentit in id, qd' eſt veniale ex genere: puta mē
daciū iocoſum: & hmōi erit veniale. Sed ſi cōſentiat in id
qd' ex ſuo genere: eſt mortale: vt in furtū, rapinā, vſurā &
hmōi erit mortale. Rayne. poſt Tho. in. ij. ſen. Et nota ꝙ li

Ligatio ratiōis cauſat̄ ex qnꝙ̄

gatio rationis poteſt cauſari ex quinꝙ̄. Primo ex natiui=
tate: ſicut illi qui naſcuntur amentes: & per totam vitam:
nūꝙ̄ habuerunt lucida interualla. Et tales quicquid ope=
rentur de genere bonorū vel maloꝝ: nō imputatur eis ad
meritū vel demeritū. Huius ratio eſt: qa ſicut nō ſunt com
potes rationis: ita nec habent vſum propriæ volūtatis: &
his poteſt dari baptiſmus & vtiliter: ſed nō alia ſacramen
ta & chriſma. Ligat̄ ſc̄d'o ratio: ex infirmitate ſuperueniē=
te: vt furia, amētia, phręneſi, & hmōi. Et ſi talis infirmitas
impediat iudiciū rationis ſ'm omne tēpus: ita ꝙ nūꝙ̄ ha=
beat lucida interualla: ſi ipſa infirmitas accidit ſine vlla
culpa ſua præcedēti: tūc excuſatur omnino in his: quæ fa=
cit de genere maloꝝ: etiā & a pœna tēporali. argu. ad hoc.
xv. q. j. aliquos. Sed ſi nō impedit infirmitas iudicium rō
nis: ſcd'm oēe tēpus: quin habeat lucida interualla nō ex
cuſatur: immo grauius inculpatur in malis: ſi in illā infir
mitatē incidit ex culpa ſua: ſed ſi ſine culpa ſua, tunc excu
ſatur. Tertio cauſatur ligatio rōnis ex dormitione: & ideo
quicquid accidat in ſōno ſiue pollutio: ſiue aliquid aliud
de ſe nō eſt peccatū. Ratio huius eſt: quia ibi eſt ligatū iu=
diciū rōnis, & arbitriū volūtatis: ex quibus peccat homo
& meretur. de hoc plene. j. in tertia parte. Contingit quar=
to ligatio rationis ex turbatione ſeu ſtupore: ſicut fuit in
Loth quādo turbatus de ſcelere Sodomitarū: qd' perpetra
re volebāt in hoſpites ſuos: voluit flagitiū flagitio com=
mutare: offerēdo filias cōmixtioni: ne illi paterētur iniu=
riā. vt patet Geñ. xix. Vbi notādū ꝙ in Loth fuit duplex
volūtas. Vna rōnis vel deliberationis: qua voluit hoſpi
tes ab iniuria liberare: & hæc eſt cōmendāda & imitanda.
Alia fuit ex perturbatione & ſurreptione: qua filias crimi
ni voluit exponere: & hæc ē aliqualiter excuſanda: ſed nō
imitāda. Et qa in Loth fuit turbatio in ſenſualitate, nō in

Loth an peccauit offerendo ſuas filias.

ratione deliberata ſed ſubitus motꝰ fuit in eo: ideo pecca=
tum fuit veniale. Aliqui tamē dicunt, ꝙ peccauit mortali
ter. Quinto cōtingit ligatio ex ebrietate. Et ſi ebrietas ac=
cidat: ex excedēti & libidinoſa potatione vel aduertenter
eſt ibi & pœna & culpa: & cauſa culpæ: quæ in ebrietate
cōmittitur: ſicut accidit Loth, quando inebriatus fuit a fi
liabus ſuis. Geñ. xix. Rayne. poſt Tho. in ſumma.

¶De ſynthereſi. Capitulum. ix.

SYNTERESIS NON EST

potētię animę: ſed quidā habitus. Circa quam
tria poſſunt conſiderari. ſ. quidditas: impecca=
bilitas: & inextinguibilitas. Et quantū ad pri=

Quid ſit ſyntereſis.

mum ſciēdum: ꝙ ſyntereſis eſt quidam connaturalis ha=
bitus ſiue connaturale lumen: cuius actus vel officium eſt
hoīem retrahere a malo murmurando contra peccatum &
inclinare ad bonū. Quod autem in nobis ſit iſtud lumen
ſcilicet ſyntereſis probat̄ ſic. Sicut em̄ in anima noſtra eſt
aliquis habitus: vel aliquod lumen reſpectu cognoſcibi=
liū: quē habitū vocamꝰ intellectū principiorū. ſ. lumē in=
tellectus agentis. Ita in anima noſtra eſt quidam habitus
naturalis: ſiue quoddā lumen naturale principioꝝ opera
bilium: quę ſunt vniuerſalia principia iuris naturalis: qd'
ſcilicet lumē vocamꝰ ſyntereſim: quę omni malo reſiſtit:
& omni bono cōſentit. Vñ Aug. in lib. de baptiſmo par=

Diffinitio ſyntereſis ſecūdū Aug

uulorū diffiniēs ſyntereſim dicit ſic. Syntereſis eſt lumen
innatū & animę cōcreatū: quo dirigimur & mouemur ad
faciēdū ea quæ ꝑtinēt ad iuſtificationem culpæ & pœnæ:
& adeptionē gloriæ. Hanc Baſilius appellat: naturale iu=
dicatorium. Ita ꝙ ſyntereſis eſt naturale lumē rationis: q̄
reſiſtimus omni malo: & aſſentimus naturaliter omi bo=
no. Pro cuius declaratione ſciendū: ꝙ ratio aīæ habet tria

Ratio aīę tria facit.

facere. ſ. cognoſcere: deliberare: & iudicare. Primo em̄ eſt
cognitiua operabiliū: & talis ratio: non eſt ſyntereſis. Cu
ius rō eſt: qa in cogitatione boni vel mali: vt ſic nō ꝯſiſtit
meritū vel demeritū. In ſyntereſi autē ſic. Sc̄d'o modo ra=
tio eſt deliberatiua operabiliū: & talis etiam rō non dicit̄
ſyntereſis. Cuius ratio eſt. Quia ſcd'm cognitionē delibe=
ratiuā cōtingit peccare: ſyntereſis autē peccare nō poteſt.
Tertio modo ratio eſt iudicatiua operabiliū: & hoc duo=
bus modis: videlicet vel operabiliū: q̄ ad mores non ſpe=
ctāt: & talis ratio nō eſt ſyntereſis: vel credibiliū aut opa
biliū: quę pertinēt ad bonos mores: & tale lumē naturale
rationis dr̄ ſyntereſis. Itē nota ꝙ licet ſyntereſis naturali
ter inclinet ad bonū: nō tñ in opus meritorium: ex puris
naturalibus ſine gratia dei. Item liberū arbitriū nō ē idē
quod ſyntereſis: qa liberū arbitriū habet iudiciū de parti
culari operabili. Syntereſis autem de operabili iudicat in
vniuerſali. Sed nec ſyntereſis eſt idē ꝙ cōſcientia: qa con=
ſciētia recipit errorē & perturbationē: non aūt ſyntereſis.
Tamē cōſcientia ex parte ſupiori ſcd'm rē: reducit̄ ad ſyn=
tereſim. Tho. in. j. ꝑte. q. lxxix. arti. xij. Et in quęſtionibꝰ de
veritate

Syntereſis peccare nō pōt triplici ratione.

veritate. Et Alexā. in. ij. par. ſummæ. Raynerius. Quantū
ad ſcd'm ſcilicet impeccabilitatē ſciendū: ꝙ ſyntereſis pec
care nō poteſt triplici ratione. ſ. oppoſitionis: operatiōis:
& imitationis. Et primo ratione oppoſitionis probat̄ ſic.
Syntereſis & fomes opponūtur: eo ꝙ contrarias inclina=
tiones habent: ſed fomes ſemper inclinat ad malum: ergo
ſyntereſis ſemper inclinat ad bonum. Secundo ſcilicet ra=
tione naturalis operationis ꝓbatur ſic. Quod naturalr̄ in
eſt: ſemper ineſt, ſed naturale eſt ſyntereſi ꝙ remurmuret
& reſiſtat peccato: qd' eſt contrariū ad conſentire peccato:
ergo nunꝙ̄ in malum cōſentit: & per cōſequēs nunꝙ̄ pec
cat. Tertio. ſ. ratione imitationis: ſic probatur. Syntereſis
reſpicit & imitatur ſuperiorem partem rationis: ſicut fo=
mes inferiorē. Sed pars ſuperior rationis peccare non po=
teſt: ergo nec ſyntereſis. Tho. in quęſtionibus de veritate.
Ray. Circa tertiū. ſ. extinguibilitatē ſciendū: ꝙ ſyntereſis
quantum ad eius effectum: qui ſunt inclinatio ad bonum
& diſplicentia mali culpę. Cum queritur vtrū poſſit exti=
gui: ſciendū ꝙ hęc extinctio pōt intelligi quadrupliciter.

Syntereſis an extigui pōt intelligit̄ q̄drupliciter.

Primo ex parte habitualis luminis: & ſic nō poteſt ſynte=
reſis extingui: qa ſicut impoſſibile eſt: ꝙ anima priuet̄ lu
mine intellectus agētis: ꝑ quod hmōi ſpeculabilia & ope
rabilia innoteſcunt: cū ſint de eſſentia animæ. Ita impoſſi
bile eſt, ꝙ anima priuetur lumine ſyntereſis: cū ſit de na=
tura ipiꝰ aīæ. Sc̄d'o modo poteſt intelligi ſyntereſis extin
gui ex parte organicę leſionis: & hoc modo nō corrūpitur
ſed aliquando extinguitur. i. intercipitur actꝰ eiꝰ: in nō ha
bētibus vſum liberi arbitrij: vel in non habētibus vſū ra
tionis: propter impedimētū proueniens ex leſione orga=
norū corporaliū: a quibus ratio noſtra indiget accipere.
Tertio modo poteſt intelligi extingui ex parte paſſiōis
& hoc modo nō in vniuerſali: ſed in particulari actus ſyn
tereſis reſpectu particularis eligibilis & operabilis extin=
gui poteſt. Qd' patet: qa vis concupiſcētię vel alterius paſ
ſionis, ita rationem in particulari abſorbet: vt in eligēdo
ſyntereſis vniuerſale iudiciū: ad actum particularem non
applicet. Quarto modo poteſt intelligi hæc extinctio, ex
parte criminis: & ſic ille qui habet habitū alicuiꝰ vitij: eſt
quidē corruptꝰ circa pricipia operabiliū: nō quidē in vni
uerſali: ſed in particulari operabili: inquantū. ſ. ꝑ habitū
vitij deprimit̄ ratio: ne vniuerſale iudiciū applicet ad par
ticulare operabile. Et ſic dr̄ extingui in tali lumine ſynte=

Oīs iclinatio ad malū remouet̄ in beatis.

reſis: vt. ſ. non ſequatur in eligendo. Tho. in q̄ſtio. de ꝟita
te. q. xvj. Et ſciendū ꝙ licet in beatis remoueatur oīs incli
natio ad malū: non tñ per contrariū amouetur in dānatis
ſyntereſis inclinans ad bonū. Cuius ratio eſt: qa malū eſt
præter naturā: & ideo nihil ꝓhibet inclinationē ad malū
a beatis remoueri: cū etiā fomes accidētaliter ſit in anima
& poſſet extingui per grāe excellētiā: vt in beata virgine.
Sed bonū & inclinatio ad bonū conſequit̄ ipſam naturā:
& ſyntereſis naturaliter eſt in aīa. Vñ natura manēte: nō
poteſt inclinatio ad bonū tolli etiā a dānatis. ſ. quātū ad
iſtū actū: & naturalē inclinationē & appetitū bonum. Eſt
aūt ſyntereſis abſolute extīcta in diabolo: & dānatis quā=
tū ad iſtud. ſ. actū boni meritorij, & diſplicētiam mali cul
pę. Sed in collatione ad pœnā: non eſt extincta ſyntereſis
in diabolo & dānatis. Vñ Eſa, vlti. Vermis eorū non mo
rietur. Vermis eoꝝ: eſt remorſus conſcientię ſ'm Aug. Sed
remorſus cōſcientię: cauſat̄ ex hoc ꝙ ſyntereſis remurmu
rat a malo ratione pœnę: ergo ſyntereſis nō extinguet̄ in
dānatis. hæc Alex. in. ij. par. ſummæ. q. lvij. Raynerius.

¶De conſcientia. Capitulū. x.

CONSCIENTIA NON EST

ꝓprie potētia: quia cōſcientia deponi poteſt:
potentia autem deponi nō poteſt. Nec eſt etiā
habitus: qa tunc nō eſſet vnū quid: ſed multa,
per multos em̄ habitus cognoſcitiuos: dirigimur in agen
dis. Tamen aliquādo ſumitur pro potētia. Vnde Orige=

Quid ē ꝯſciētia ſecūdū Orige.

nes dicit: ꝙ cōſcientia: eſt ſpiritus corrector & pedagogus
animæ ſociatus. Et ſumitur ibi ſpūs, pro mente ſeu ratio=
ne. Et ſic cōſcientia dicitur ſpiritus inquantū eſt quoddā
dictamen mentis: qa etiam habitus eſt principium actus:
ideo nomen conſciētiæ attribuitur aliquādo primo habi
tui naturaliter. ſ. ſyntereſi: ſicut Hiero. ſuper Ezechiel'. con
ſcientiā ſyntereſim vocat. Sed cōſcientia ꝓprie: eſt actus.
Nec obſtat qd' dicit̄ ad Titū. j. de quibuſdā: ꝙ inqnatæ
ſunt eorū mēs & conſcientia: actus autem nō eſt ſubiectū
inquinationis. Inquinatio autē dr̄ eſſe in cōſcientia, non
ſicut in ſubiecto: ſed ſicut cognitū in cognitione inquan=
tum. ſ. aliquis ſcit ſe eſſe inquinatū. Tho. in. j. parte. q. lxix.
arti. xiij. Habet autē ortū conſcientia: ex naturali iudicio
rationis, quod dr̄ lex intellectus: & ab eo eſt deducta & de
riuata, vt quædā concluſio. verbi gratia. Fit in animo vl'
in mēte hoīs quaſi quidā ſyllogiſmus: cuius maiorē præ
mittit ſyntereſis dicēs. Omne malum eſſe vitandum. Mi=
norē vero huius ſyllogiſmi, aſſumit ratio ſuperior dicēs.
Adulteriū eſſe malū: quia prohibitū eſt a deo. Ratio vero
inferior dicit: adulteriū eſſe malū: quia vel eſt iniuſtum:
vel quia eſt inhoneſtū. Conſcientia vero infert concluſio
nem dicens & cōcludens ex ſupradictis: ergo adulterium
eſt vitandū. Propterea dr̄ cōſcientia: quaſi cōcludens ſciē
tia: eo ꝙ ꝯſcientia ratione ſupradictorū. ſ. ſintereſis: rōnis
ſuperioris: & rationis inferioris concluſionē infert. Tho.
in. ij. ſenten. diſt. xxiiij. Conſcientia dicitur facies animæ.

Cōſciētia ē facies aīæ

iuxta illud Mat. vj. Faciem tuam laua. i. conſcientiā macu
lis peccatoꝝ fœdatā. Et dr̄ cōſcientia facies: ratione diuer
ſificatiōis: qa ſicut inter tot hoīes nō eſt dare duas facies
omnimodo ſimiles: qd' mirū eſt: ita nec duas conſciētias
oīno ſimiles. i. in oībus idem ſentientes. Sc̄d'o ratione de
nudationis: qa ſicut facies nūꝙ̄ cooperit̄: etſi oīa alia ali=
quādo cooperiātur: ita cōſcientia cooperiri nō poteſt: ni=
ſi libri ſint apti. Dañ. vij. Tertio ratione diſpoſitiōis: qa
ſicut ſ'm ꝙ quis eſt, effigiat̄ in facie: vel cōponit faciem,
cōpræhēditur de diſpoſitione interiori: ita ſ'm opera con=
uerſationis alicuius: cognoſcit̄ de probitate vel malitia.
Eccl'. xix. Ab occurſu faciei: cognoſcit̄ ſenſatus. Eſt tamen

triplex facies ſpūalis.

triplex facies ſpūalis. ſ. rationalis: quę eſt conſcientia. pſ̄.
lxxix. Oſtende faciē tuam: nō leoninam vel vulpinam &
hmōi. Salutaris: quæ eſt humanitas chriſti, & couerſatio
eiꝰ. Pſ̄. lxxxiij. Reſpice in faciē chriſti tui. In hac ſunt oēs
ſenſus. i. oēs gratiæ cōgregatæ. Heſter. xv. Facies tua dñe:
plena eſt omniū gratiarū. Diuinalis: quę eſt dei eſſentiæ,
clara notitia. j. Coꝝ. xiij. Videbimus tūc: facie ad faciem.
Hāc triplicē faciē notat Pſ̄. xxvj. ibi. Exquiſiuit te facies
mea: quo ad primā: faciē tuā dñe requiram: quo ad ſecun=
dam: & ne auertas faciem tuam a me: quo ad tertiam.

§. I. CIRCA CONSCIENTIAM

vidēda ſunt tria. ſ. ſignificatū: actū: & effectū. Quātum ad
primū ſciēdū: ꝙ cōſcientia ſignificat applicationē noſtrę

Quid ſignificat ꝯſciētia.

notitiæ ſeu cognitionis: ad aliquē actū particularem. Vñ
Hugo lib. ij. de aīa: diffiniēs eā ſic. ait. Cōſciētia: eſt cordis
ſciētia. Vñ dr̄ conſcientia: quaſi cū alio ſcientia. Et ſubdit.
Cor em̄ & ſe nouit: ſua ſciētia. & multa alia. Quādo em̄ ſe
nouit, appellat̄ conſciētia: quādo præter ſe alia noſcit: ap
pellatur ſciētia. Applicatur autē noſtra notitia vel cogni
tio: ad aliquē actū particularē tribus modis. Primo ſcd'm
ꝙ cognoſcimus: conſideramus an aliquis actus ſit factus,
vel nō. Vt cū dr̄ in cōmuni vſu loquēdi: hoc nō eſt factū
de conſcientia mea. i. neſcio vel neſciui, an hoc eſſet factū.
ſcd'm ꝙ dr̄ Geñ. xlij. Non eſt in cōſciētijs noſtris: quis po
ſuerit pecuniā in ſaccis noſtris. Vel etiam applicatur ſciē=
tia vel cognitio noſtra ad aliquid: quod ſit factū: ſcd'm ꝙ
dicit̄ Eccl'i. vij. Scit conſcientia tua: ꝙ tu crebro maledixi=
ſti alijs. Secūdo applicatur ſcientia vel cognitio noſtra:
videlicet an actus factus ſit rectus vel nō: ſcd'm ꝙ iudica=
mꝰ ħ quod factū eſt: eſſe bene factū: vel non bene factum.
Tertio modo applicatur ſcientia & cognitio noſtra: ad
aliquē actū, an ſit faciendū vel non: ſcd'm ꝙ per ſcientiā
iudicamus an aliquid ſit faciendum, vel non faciendum.

§. II. SECVNDVM HEC POTEST

cōſiderari triplex officiū ſeu actꝰ cōſcientiæ. & ſic patet ꝙ

Cōſciētia tres habet actus.

ꝯſciētia importat triplicē actū. Primus eſt teſtificari. ſcd's
eſt accuſare. tertius eſt ſoluere vel ligare. Primus igit̄ actꝰ
conſcientiæ eſt, teſtificari in preterito: inquantū cōſciētia
perhibet teſtimoniū: ſicut illud in quo eſt ſcriptū aliquid
illud teſtificat̄ ſiue bonū ſit: ſiue malū. Vñ apl's Ro. ij. Te
ſtimoniū illis reddēte: cōſcientia eorū. Et Augu. Qñ deus
iudex erit: alius teſtis: ꝙ̄ cōſcientia tua: non erit. Inter iu=
ſtum iudicē, & ꝯſcientiā tuā, noli timere niſi cauſam tuā.
xj. q. iij. cuſtodi. Dicitur aūt cōſcientia eſſe teſtis factoꝝ vl'
non factoꝝ: inquantū cōſciētia retinet illud: cōtra qd' vo

lũtas fecit:quaſi voluntatẽ accuſans de eo: ꝙ ſibi nõ obe
diuit.Et ſic cõſciẽtia,habet virtutẽ dictaminis. Dictat em̃
cõſcientia:an aliquid ſit factũ vel nõ . Iſtud autẽ dictamẽ
nil aliud eſt:ꝗ̃ peructio pręcepti diuini ad eũ:q habet cõ-
ſcientiã.Scd's actus ſeu officiũ conſcientiæ eſt:accuſare &
excuſare:reprehẽdere &remordere de malo cõmiſſo:&bo
no omiſſo. Vñ apl's Roma.ij . Cogitationũ inter ſeinuicẽ
accuſantiũ: aut etiã defendentium in die iudicij &c. Aug.
Quẽ conſciẽtia defendit,liber eſt inter accuſationes:& li-
ber ſine accuſatiõe eſſe nõ poteſt:ſi ſola,q̃ intus adijcit cõ
ſciẽtia,accuſet.xj.q.iij.in cũctis. Iſte actus ſecundus poteſt
dici examinatio:in quantũ cõſciẽtia examinat:quæ iã fa-
cta ſunt,an ſit recta vel non recta:an bene facta, vel male
facta. Et quãdo per examinationẽ inuenit id quod factũ
eſt:diſcordare a cõſciẽtia:a qua examinatꝰ:dr̃ conſcientia
remordere vel accuſare . Quãdo inuenit illud qd' factum
eſt:ꝓceſſiſſe ſm formã conſciẽtiæ vel ſciẽtiæ:dicit conſci
entia defendere & excuſare.Tertius actus cõſcientię ẽ liga
re vel ſoluere:nã conſciẽtia obligat ad peccatũ:qa oẽ illd'
qd' fit intra conſcientiã:etiã ſi ſit bonũ : peccatũ eſt.vnde
apl's Rom̃.xiiij. Omne qd' non eſt ex fide:peccatũ eſt:ſup
quo verbo Amb.in gloſ.Omne quod fit:etiã ſi in ſe,& de
ſe ſit bonũ:& tñ nõ fit ex fide.i.cõtra cõſciẽtiã.vt.ſ. credi-
mus eſſe malum:peccatũ eſt. Et.xxviij.q.j.oẽs.§.ex his.dr̃
Omne qd' contra conſciẽtiã fit ædificat ad gehẽnam.vt
dicit gloſ.& bene.Contra cõſciẽtiã.ſ.pręcepti vel ꝓhibi
tionis.Hoc eſt ꝓprie facere cõtra cõſciẽtiã.i.facere con-
tra illud:quod cõſciẽtia dictat eſſe,in pręcepto vel ꝓhibi
tione.Facere aũt aliquid:qd' conſcientia dictat eſſe venia
le:non eſt niſi veniale:niſi illd' de ſe eſſet mortale.Et hoc
eſt facere nõ contra:ſed præter cõſciẽtiã. Et iſte actus ter
tius cõſcientię:dici poteſt cõſiliatio.Nam ad cõſcientiam
pertinet,de agẽdis cõſiliari.Et cũ per conſiliũ inuenitꝰ:an
aliquid ſit faciendũ:ſm hoc cõſciẽtia dicitur inſtigare vel
ligare.Cum autẽ per conſiliũ conſciẽtia inuenit ꝙ non ſit
faciendũ aliquid qd' occurrit:tũc cõſciẽtia dicitur,abſol-
uere vel retrahere.Et ſic conſcientia habet virtutem liga
minis, inquantũ conſtringit voluntatẽ: vt nõ poſſit ſine
nocumẽto deformitatis culpæ:in aliud tẽdere:ꝗ̃ ratio vl'
cõſcientia iudicat:ſicut ligatus corporaliter:neceſſitatem
habet cõſiſtendi in loco,vbi eſt ligatus.Rayneriꝰ.

Notu-
la vti-
lis pro
conſciẽ
tię noti
tia.

§.III. CIRCA EFFECTVM CON

ſcientiæ:tria poſſumus conſiderare.

¶Defectum deuiationis.i.quõ conſcientia errat.

¶Modum obligatiõis.ſ.quomodo ligat.

¶Diuerſum conſecutiõis:ſcilicet quomodo ſequitur ma
gna cõſolatio ex conſciẽtia ſi eſt recta:& ecõtrario:affli-
ctio.ſi eſt mala.

Cõſciẽ
tia errat
duobꝰ
modis.

Quantũ ad primũ ſciendum: ꝙ cõſcientia errat duobus
modis.ſ.ex falſa aſſumptione: & ex falſa applicatione.Et
primo ex falſa aſſumptione:puta quãdo aliqs aſſumit ali
quod malũ vl' falſum:tãꝗ̃ bonũ vl' tãꝗ̃ verũ.Verbi grã:
vt his q occidebãt apl'os:dictabat cõſciẽtia . ꝙ ex hoc pla
cerent deo.Io.xvj.Venit hora in qua oĩs.q interficit vos:
arbitretꝰ obſequiũ ſe pręſtare deo. Vel dũ ſynteresis dicit:
omne prohibitũ a deo eſſe vitandũ. Conſciẽtia autẽ fun-
datur in hoc: ꝙ iuramẽtũ ſit a deo prohibitũ : & ideo fal-
ſo credit illud eſſe vitandum:cũ ante permittat ſe mori ꝗ̃
iuret.ſicut facit hæreticus . Scd'o errat conſcientia ex falſa
applicatione:ſicut cum ex aliquibus veris:aliqua cõſciẽ-
tia erronea formatꝰ. Verbi grã.vt ex hoc,ꝙ deus eſt ſuper
oĩa diligẽdꝰ:aliquis format ſibi hãc conſcientiã:ꝙ nihil
poteſt ſimul diligi cũ eo:ſed tãtũ deus. Quædã enim con
cluſiones ſunt:in qbus ita relucẽt prima principia operã
dorũ:ꝙ circa ea cõſcientia errare non poteſt : ſicut deũ nõ
eſſe diligendum:malum ſciẽter eſſe faciendũ:& hmõi . Et
quædã alia ſunt,circa quæ errare põt:& errat.vt ex dictis
patet bea.Tho.in quæſtionibus de ꝟitate,q.xvij. Excẽplũ
etiã poteſt poni de eo:qui facit id,qd' habet ſpeciẽ mali:
licet nõ ſit malũ:exiſtimãs ſibi ſufficere intentionem bo
nam quã habet:non curans de ſcãdalo proximi. Sicut fa-
ciebãt quidã in eccleſia primitiua fideles:qui comedebãt
idolothitũ:licet nõ i veneratiõe idoli: tamẽ corã ſimpli
cibus:qui inde ſcãdalizabantꝰ illos imitantes:ſed in vene
rationẽ idoli qd' æſtimabãt alios facere : quos reprẽhẽdit
apl's Rom̃.xiiij.&.j.Coꝝ.viij.Vnde Aug.Propter nos cõ

ſcientia nõſtra nobis neceſſaria eſt:propter vos fama no-
ſtra nõ polluitꝰ:ſed pollere debet in vobis.Duę res ſunt cõ
ſcientia & fama.Conſcientia neceſſaria eſt tibi:fama ꝓxi
mo tuo. Qui confidens cõſcientiæ:negligit famã ſuã:cru
delis eſt.xij.q.j.nolo. Ad maiorem euidentiã prædictorũ
nota:ꝙ error conſcientiæ,cauſatꝰ ex ſeptem cauſis. Primo
ex ignorantia: ex eo em̃ ꝙ ratio apprǽhẽdit malũ ſub ra-
tione boni:& bonũ ſub ratione mali:ſequitur error in cõ
ſcientia:& peccatũ in volũtate. Et ignorantia quidẽ ſi ſit
iuris naturalis vel diuini:nullũ excuſat habentẽ vſum ra
tionis.Ignorantia autẽ iuris canonici vel ciuilis:quando
excuſat vl' nõ:habetꝰ.j.q.iiij.turbatꝰ.§.penul.in tex.&gloſ.
Secundo error conſcientiæ cauſatur ex negligentia. Sicut
cũ aliquis propter laborẽ, vel alias occupatiões negligit
addiſcere vel ab alijs quęrere: & ſcire illud per qd' a pecca
to retraheretur:tũc em̃ ignorantia eius:qd' quis ſcire tene
tur,ꝓpter talẽ negligentiam eſt voluntaria.Vnde volun
tas cõcordans cõſcientię erranti ex negligentia ſciendi ad
qd' tenetur:eſt mala.Et ideo Aug.dicit. Illis oĩno ignoſci
nõ poterit:qui habẽtes a quo diſcerent:operam non dede
rũt.diſt.xxxvij.c.fi. Tertio error cõſcientię cauſatur ex ni
mia vel inordinata ſui beneuolentia.Ex eo em̃,ꝙ aliqs ni
mis ſeipſum diligit:inclinat &pręcipitat ꝯſciẽtiã ad illud
qd' appetit.&ſic eam,a ſua rectitudine facit declinare.Vñ
Seneca . Perit omne iudiciũ:cum res trãſierit in affectum.
Talis cõſcientia diligẽtis nimis ſeipſum: eſt nimis larga:
& ideo cauẽda:qa facit hoĩem pręſumptuoſum, dicẽs ma
lum eſſe bonũ:ſaluat dãnandum. Quarto error conſcien
tię cauſatur ex cauſis puſillanimitate:qua quis timet non
timenda:ſm rectũ iudiciũ rationis.ſm illud Pſ̃.xiij . Illic
trepidauerũt timore : vbi nõ erat timor.i.cauſa rationabi
lis timendi:& talis conſcientia eſt nimis ſtricta.&vt dicit
Hoſtien.magis ſcrupuloſa eſt:& erronea ꝗ̃ theologica:&
ideo vitãda:qa multũ periculoſa. Nam facit de bono ma
lũ: de feſtuca trabem.i.de leui peccato graue : generat de-
ſperationem:dãnat ſaluandũ. Vnde deponẽda eſt ad con
ſilium alterius. Quinto error conſcientiæ cauſatur ex ſu-
perbia.ſ.quãdo quis nõ humiliat itellectũ ſuum: vt velit
melioribꝰ:prudẽtioribus & ſuperioribꝰ credere. Nam cõ
ſcientiã in differẽtibus:tenetꝰ ſcd'm diſcretionẽ prelati for
mare.Quãuis em̃ in his:quæ ſunt præcepta vel prohibita
a deo:coſciẽtia recta plus obliget: ꝗ̃ pręceptũ ſuperioris:
eo ꝙ obligat ꝟtute præcepti diuini:qd' eſt maiꝰ præcepto
prælati. Vnde in talibus:conſcientia recta eſt iudex ĩme-
diate ſub deo:ita ꝙ nullũ habet iudicem ſupra ſe alium,a
deo.In indifferentibus tamen:præceptũ pręlati plus obli
gat ꝗ̃ cõſcientia:& ſic cõſcientia ſubditi in hmõi non ſo-
lũ deũ:ſed etiã pręlatũ habet ſupra ſe: &ideo ſm diſcretio
nem prælati formari debet.Nam ſubditus,nõ habet iudi
care de præcepto prælati:ſed de impletione pręcepti:quæ
ad ipm ſpectãt.Hęc Tho.in quęſtionibus de veritate.Vñ
ſęculares ſequi debẽt ſententiã pręlatorũ in his:quę ad ca
thedram ſpectant.Iuxta illud Mat.xxiij. Quæcunꝗ̃ dixe-
rint vobis:facite.Religioſi tenentur ſequi ſententiam pre
latorum vel mandatorũ eorum in his:quę non ſunt cõtra
deũ:vel contra regulam:vel cõtra conſtitutiones:vel cõ-
tra ordinationes capituli generalis . Cauere tamẽ debent
prælati:ne indiſcrete pręcipiãt, propter periculum cõſciẽ
tiarũ ſubditorũ. Alexã.ij.parte ſummæ. Argumentum ad
hoc.xj.q.iij.ſi is qui præeſt.&.c.quid ergo mirum. Sexto
cauſatur ex cõſcientiæ perplexitate.i.ex quadam dubieta
te:ex qua quicqd fiat ſequitur ineuitabilitas vel neceſſi-
tas peccandi:puta cum videt ſe quis inter duo operabilia
poſitum:quorũ alterum oportet agere: & quodcũꝗ̃ fece-
rit impoſſibile eſt:nõ peccare.Super quo dicitur ex ꝯſilio
Toletano.Duo mala:licet omnino cautiſſime ſint præca
uenda:tamen ſi periculi neceſſitas:vnũ ex his perpetrare
cõpulerit:id debemus reſoluere: quod minori nexu noſci
tur obligari.diſ.xiij.c.j.Sed hæc perplexitas:quantum ad
rem:nihil eſt:vt dicit ibi gloſ.ſummaria.Non eſt veꝝ:ꝙ
aliquis poſſit eſſe perplexus inter duo mala: ſed hoc pro-
cedere poteſt,ex ſtulta opinione ipſius.&erronea cõſcien
tia:vel ex præſumptione alicuius:in quo vult manere fir
mus:puta,iurauit aliquis occidere hoiem:format ſibi cõ-
ſcientiam licet erroneã: ꝙ ſi nõ occidit periurat:ſi occidit
homicida eſt:& ſic eſt perplexus ex fatua eſtimatione: nã
& nõ occidendo:periurus non eſt, Et ſm hanc perplexita
tem di-

Cõſciẽ
tia et fa
ma ẽ no
bis ne-
ceſſaria

Error ꝯ
ſciẽtiæ
cauſatꝰ
ex ſeptẽ
cauſis.

Cõſciẽ
tia ni-
mis
ſcrupu-
loſa eſt
vitãda.

religio
ſi obe-
dientia
qualis.

Perple
xus ali
quis eſ
nõ põt
ĩter duo
mala.

tem dicitur in illo capitulo:ꝙ minꝰ malum eligendũ eſt.
ẽem tenetur quilibet cõmunicare in paſcate.Aliquis ha-
bens odium non vult dimittere: & hoc pręſuppoſito eſt
perplexus:quia ſi cõmunicat cũ odio:peccat mortaliter:
& ſi non cõmunicat ſimiliter.Sed dimittere poteſt:& de-
bet odiũ:& ſic nõ eſt perplexus ſimpliciter . Septimo cau
ſatꝰ error ꝯſciẽtiæ ex humanitate,& cordis puritate. Vnde
Grego.Bonarũ mẽtiũ eſt:ibi etiã culpas ſuas cognoſcere:
vbi culpa nõ eſt.diſt.v.ad eius.vbi dicit gloſ. Cognoſce-
re.i.timere.Non aũt debet quis ſe culpabilem dicere:vbi
non eſt ſm ſui eſtimationẽ:quia hoc pertineret ad mẽda-
cium & ironiam.In primis ſex modis error cõſciẽtiæ ſem
per eſt reprǽhẽſibilis:& voluntas ſequens conſcientiam
errantem.ſemper mala.Septimo autem modo ẽ laudabi-
lis:cuius ratio eſt:quia ad bonitatẽ mentis pertinet:vt ho
mo ad iuſtitiæ perfectionem tendat:& ideo in culpam re-
putatur:non ſolum ſi deficit a cõmuni iuſtitia:quod ve-
re eſt culpa:ſed etiam ſi deficit a perfectione iuſtitię:quod
quandoꝗ̃ culpa non eſt.

Quõ cõ
ſciẽtia
ligat.

§.IIII. QVANTVM AD SECVN-

dum videlicet modũ obligationis.ſ.quõ cõſcientia ligat.
Nota ꝙ cõſciẽtia nõ obligat in virtute ꝓpria:ſed in vir-
tute præcepti diuini.Qd' patet:qa nõ dictat aliquid eẽ fa-
ciendũ vl' nõ faciendũ hac ratione:qa ſibi videtur vel nõ
videtur.Sed ſub hac ratione:quia eſt a deo præceptũ vel
prohibitũ:vt dicit bea.Tho.in.ij.ſen.diſt.xxxix.Nullꝰ au
tem ligatur per præceptũ aliquod:niſi mediante ſcientia:
vel notitia illiꝰ pręcepti.Et ideo ille:qui nõ eſt capax no-
titię pręcepti:nõ ligatur præcepto . Nec aliquis ignorans
pręceptũ dei:ligatur ad pręceptũ faciẽdum:niſi quatenus
tenetur ſcire pręceptũ.Si autem non tenetur ſcire nec ſcit:
nullo modo ex præcepto ligatur. Tenetur autẽ ſcire quili
bet:habens vſum rationis præcepta dei:nec excuſatur nõ
faciendo illud:ex ignorãtia.Et ſic eadẽ virtus eſt:qua præ
ceptũ ligat:&qua cõſcientia ligat:cũ pręceptum nõ liget:
niſi in virtute ſcientię vel notitię:nec ſcientia vel notitia
pręcepti ligaret:niſi per virtutem pręcepti. Vnde cum cõ
ſcientia nihil aliud ſit:ꝗ̃ applicatio ſcientiæ vel notitiæ
ad actũ:conſtat ꝙ cõſcientia dicatꝰ ligere:in virtute diuini
præcepti.Ideo ſi aliquid apprǽhendatur:a dictamine rõ-
nis:vt directe cadẽs ſub pręcepto:mortaliter peccat:omit-
tens illud:quod conſcientia dictat:etiã ſi de ſe ſit veniale.
Si autẽ non apprǽhendatur:vt directe cadens ſub præce-
pto vel prohibitione:tunc non fit directe contra conſciẽ-
tiam:ſed pręter cõſcientiam:& ita non peccatur mortalitꝰ:
ſed venialiter:vel etiã nullo modo:ſicut quando conſciẽ
tia dictat alicui:ꝙ bonũ eſt facere aliquod opus cõſilij : ſi
non faciat:nõ peccat:qa non appręhẽdit illud:vt bonum
debitũ,& neceſſarium ad ſalutem.Grego.Vbi conſilium
datur:offerentis eſt arbitrium Vbi pręceptũ:neceſſitas eſt
ſeruientis.xiiij.q.j.quiſquis pręceptis.§.itẽ Gregorius. Et
ſic aliud eſt facere contra cõſcientiã:qd' eſt mortale ſemp.
Aliud præter conſcientiã:quod eſt veniale:vel nullum.
Ligare autẽ dicitur conſcientia:non quidem per modum
coactionis:quia cũ voluntas ſit libera & ſuijpſiꝰ domina:
a nullo cogi poteſt.Amb.Nemo noſtrum tenetur ad cul-
pã:niſi ꝓpria voluntate deflexerit.xv.q.j.non eſt . Nec li
gat etiã ꝯſcientia:per modum principalis auctoris:ſic em̃
ligat deus præceptis.ſicut iudex pręcepit:ſed ligat per mo
dum ſuppoſitionis ſeu conditionis.ſ.ꝑ modum conſecu-
tiõis alicuius finis:puta:niſi faciat hoc quod conſcientia
dictat:non conſequetur finem ſuum:id eſt ſalutem . Ligat
etiam per modum inſtrumentalis agentis:ſicut præco : q
velut inſtrumentum iudicis præceptum iudicis:ad noti-
tiam hominis deducit:& ſi pręceptum iudicis vl' regis nõ
perueniret ad populum:niſi aliquo pręcone vel principe
mediante:tũc ſi pręco vel princeps diceret:hoc eſt p̃ceptũ
a rege:& eſt verũ:tũc omnes dictũ illius obligaret.Et hoc
modo ligat recta conſcientia.Si vero præco vel princeps
diceret:hoc eſſe præceptũ a rege:ꝗ̃uis nõ eſſet verũ : dictũ
ſuũ obligaret:vt præceptũ regis:ita vt cõtemptores pœ-
nã mererentꝰ:& hoc modo facit & ligat erronea cõſcientia
Vñ ꝯſciẽtiã ligare voluntatẽ : nil aliud eſt ꝗ̃ adſtringere
volũtatẽ vt nõ poſſit aliud ſine pc̃tõ facere: vel omittere
ꝗ̃ ꝯſciẽtia tibi dictat.Sicut ligatꝰ corporaliter non poteſt
ad aliũ locũ ire niſi ſoluatur ſed põt homo & debet erro-

Cõſciẽ
tia quõ
dr̃ nos
ligare.

neã conſcientiã deponere:ſicut &intentionẽ prauã:&de-
poſita nõ peccabit illud faciẽdo:bea.Tho.ĩ.ij.diſt.xxxix
Licet autẽ vtraꝗ̃ conſciẽtia.ſ. recta & erronea liget : ipſa
durãte:ita ꝙ cõtrarium faciens peccat. Aliter tamẽ ligat
recta conſcientia:ꝗ̃ erronea.Nã recta ligat abſolute & in
oẽm euẽtũ &ſemper:nec deponi poteſt.Sicut ſi quis faci-
at ſibi cõſcientiam de adulterio:quæ cõſciẽtia vtiꝗ̃ recta
eſt hanc deponere nõ poteſt .ſ.ſine pc̃tõ : qa deponendo
erraret &grauiter peccaret.Sed cõſcientia erronea non li
gat niſi ſcd'm qd:& ſub conditione:quia nõ obligat niſi
inquantũ cõſcientia erronea creditꝰ eſſe recta:ſed ea depo
ſita qd' fieri debet nõ ampliꝰ ligat bea. Tho.in.ij.ſen.di.
xxxix.Item cõſcientia recta in his : quę ſunt præcepta vel
prohibita a deo:plus obligat &ligat:ꝗ̃ pręceptum prela
ti:quia præceptũ dei:in cuius virtute ligat cõſcientia:ma
ius eſt præcepto prælati.In indifferẽtibꝰ vero:plus obli-
gat præceptum pręlati.ꝗ̃ cõſciẽtia ꝓpria:qa in hmõi cõ
ſcientia ſubditi:habet prælatũ ſupra ſe:non ſolum deũ
ſed,ẽt prælatũ ſuũ.Conſciẽtię aũt erronę obligatio ma-
ior eſt:quia intẽſior:ꝗ̃ obligatio pręcepti. Ex alia parte
obligatio:quę eſt ex parte cõſcientię erroneæ eſt minor:
qa ſalubrior:qa obligatio:quæ ſubditi ad pręlatum ſol-
ui vel deponi non poteſt:cõſcientia autem cum eſt erro-
nea deponi poteſt. Raine.poſt Tho.

so lu bilior

§. V. QVANTVM AD TERTI-

um videlicet,effectũ diuerſũ ꝯſecutionis.ſ.quõ ſequitꝰ ma
gna ꝯſolatio ex ꝯſciẽtia:ſi ẽ recte & ecõtrario&c.Sciẽdũ ꝙ
ex cõſciẽtia recta:ſeqꝰ magna cõſolatio ſm ipſam operã-
do.Vñ apl's.ij.ad Coꝝ.j.Gloria nr̃a hęc eſt. teſtimonium
cõſcientiæ nr̃æ. Econtrario maxima afflictio:ſi eſt mala.
Vñ.Chriſ.Conſcientia rei:ſemp eſt in pœna.Eſt autẽ cõ-
ſciẽtia recta laudabilis &appetenda:ꝓpter q̃tuor cauſas:
ſ.propter bonitatẽ:puritatẽ:ſynceritatẽ &tranquillitatẽ.

Recta
conſciẽ
tia ẽ ma
gna cõ
ſolatio

¶Eſt itaꝗ̃ conſcientia bona laudabilis:primo ex ordina
tione affectionis.

¶Secundo conſcientia pura eſt laudabilis:ex excluſione
criminis.

¶Tertio conſcientia ſyncera eſt laudabilis ex ſimplicita
te intentionis.

¶Quarto conſciẽtia tranquilla eſt laudabilis : quia ſine
remorſione vermis.

Primo eſt laudabilis cõſcientia:cũ eſt bona:ex ordina
tione affectionis.j.ad Timo.j.Finis pręcepti:eſt charitas:
de corde puro &cõſcientia bona.Dicitꝰ aũt charitas finis
non in quo quieſcitur:qa ſic ſolꝰ deꝰ ẽ finis: ſed finis quo
quieſcitur.Et ſubditꝰ:de corde puro,&cõſcientia bona.i.a
vitijs expurgato:&additur.de cõſcientia bona:videlicet
nõ erronea:ſeu nimis groſſa vel ſcrupuloſa.Quod totũ fi
guratꝰ in paruo grãdi vel torto naſo:quẽ qui habebat:tan
ꝗ̃ maculã habens:prohibebatꝰ accedere ad miniſteriũ tẽ-
pli vt habetꝰ Leuit.xxj.Vl' dr̃ ꝯſciẽtia bona:qua .ſ. qs ſpe-
rat ꝑuenire ad id ꝙ diligit.ſ.deũ.Quem em̃ pungit cõſciẽ
tia mala(vt dicit Aug.)retrahit ſe a ſpe . Vel conſcientia
bona dr̃ ſm Bernũ.cui rõ decepta nõ ẽ:nec voluntas ꝑuer-
ſa nec memoria fuerit inquinata. Scd'o conſcientia lau-
dabilis eſt:q̃ pura ẽ:ex excluſione criminis.Eccl'i.xiij. Bo
na eſt ſubſtãtia:cui nõ eſt peccatũ i cõſciẽtia:qñ nõ eſt ac
quiſita:retẽta vel diſpẽſata : contra conſcientiam Tertio
laudabilis eſt conſciẽtia ſyncera.i.ſine duplicitate ĩtẽtio
nis. Act.xxiiij.Studeo ſine offendiculo,conſcientiã bonã
habere ad deũ:& ad hoĩes.Sed qd eſt melius:an bona fa-
ma:an bona cõſciẽtia:certe bona cõſcientia.Ita dicit Señ.
Conſcientiam magis ꝗ̃ famã intende:& ponit rationem
huius dicẽs.Falli nãꝗ̃ poteris fama:conſcientia ꝟo nũꝗ̃.
vñ Aug.Senti de Auguſtino quicquid vis:qcqd libet:ſo
la me in oculis dei:cõſcientia nõ accuſet.xj.q.iij.ſenti.Idẽ
ad clerũ Hipponẽſem.Quid obeſt homini:ꝙ ex illa tabu
la vult eũ delere humana ignorãtia:ſi de libro viuentiũ.
non eũ deleat iniqua cõſcientia.q.d.quid obeſt.Ex qbus
verbis:nõ vult dicere Aug.ꝙ nõ debet qs curare de cõſer
uatione famæ:ad ędificationẽ alioꝝ. Nã tales reprẽhẽdit
acriter dicens.Non ſunt audiendi:ſiue viri ſancti:ſiue fœ
minę:qui quãdo reprehẽdũtur i aliqua negligẽtia:ꝑ quã
fit.vt in malam veniãt ſuſpitionẽ: vnde vitã ſuã lõge ab
eſſe ſciũt:dicũt corã deo ſufficere ſibi cõſcientiã æſtima-
tionẽ hominũ non ſolũ imprudẽter verũetiã crudelitꝰ cõ

Cõſciẽ
tię bõæ
deſcri-
ptio.

ꝯſciẽtia
preua-
let fa-
mæ.

tēnētes:cũ occidãt animas aliorũ.xj.q.iij.nõ ſunt.Sed loquiť Aug.in.c.ſupradictis:cum quis eſt inter eos q parati ſunt repræhēdere & nũq; imitari:& tunc quo ad illos:ſufficit cõſciētia ſua vnicuiq;.vt dicit Gratia.c.iter verba.§.hoc inter eos.q.e.& gloſ.Ioã. Quarto cõſcientia eſt laudabilis:trãquilla.ſ.ſine remorſione vermis.vñ Ber.in libro de cõſideratione ait.Magnę diuitię ſunt bona:& trãquilla cõſcientia:& reuera ſic eſt. Quid in rebꝰ ditius:quid in corde dulcius:qd in terra quietius atq; ſecuriꝰ: bona conſciētia? Dãna rerũ nõ metuit:nõ verborũ cõtumelias:nõ corporis cruciatus:q̃ etiã ipſa morte magis erigiť:q; deijcitur. Conſcientia mala.dr̃ triplici ratione:vel quia ē coinquinata. de qua ad Titũ.j.Coinquinatæ ſunt:eorũ mēs & cõſcientia.Mens quãtum ad intellectum:cõſcientia quantum ad effectũ coinquinata:quantum ad peccatũ.Secũdo conſcientia eſt mala:qa cauteriata de qua.j.ad Timo.iiij. Cauteriatã habētes cõſcientiã.i.corruptã.praua intentione:& aduſtã igne:malæ concupiſcētiæ. Nam cauteriũ:eſt corruptio carnis:ex igne vel per ignē facta.Tertio cõſciētia eſt mala:qa perturbata.de qua Sap.xvij. Semper præſumit ſęua:pturbata cõſcientia:qa extollitur contra deũ: peccare nõ metuens:cum eſt perturbata ex remorſu vermis:vel qa extollitur alios affligendo: & hoc cũ eſt pturbata.i.inquieta & crudelis. Vnde conſcientia perturbata eius.ſ.qui deſperat ex crimine:& præſumit ſæua ſuper ſe ventura:anteq; veniãt,ſicut fecit Cain. Geñ.iiij.qui dixit anteq; puniretur a deo.Ero vagus,& profugus.

Cõſciētia mala dr̃ triplici rõne.

§. VI. NOTANDVM QVOD

ꝯſciētia recta:in ſcriptura aliquando domus diciť.Vñ Pſ̃.cxxvj.Niſi dñs ædificauerit domũ:in vanũ laborauerũt: domũ.i.conſciētiam. Et de hac domo poteſt exponi illd̓: qd̓ chriſtus dixit paralytico ſanato.Vade in domũ tuam Mat.x.Vbi moraliter tria imperat.

Cõſciētia recta ĩ ſcriptura quid?

¶Primum:vt nequaq; quis per deſidiam ocieť:in eo qd̓ dicit.Vade.

¶Secundum:vt ẜm rectam conſcientiam operetur:in eo quod dicit.in domum.

¶Tertiũ:vt alienam vitã non ſcrutetur:cum dicit.tuam

Quantũ ad primũ dixit paterfamilias(qui ſignat dominũ deũ)quibuſdã ſtãtibus in foro.Quid hic ſtatis tota die ocioſi:ite & vos.vt habetur parabolice Mat.xx.Ire enim eſt operari.Et qua via eũdum ſit:docet Pſ̃.lxxxiij.dicens, Ibũt de virtute in virtutem.i.de opere vnius virtutis ad opus alterius:& de bono in melius. Et quo tãdem perueniatur oſtēdit idē Pſ̃.xlj.Effudi in me animã meã:exeundo.ſ.de potētijs aiæ,ad actus virtutum:& quaſi declarans iſtã effuſionem:ſubdit. Quoniã tranſibo in locũ tabernaculi admirabilis.ſ.cõſcientiæ:quæ tabernaculũ & domus dr̃:vſq; ad domũ dei.ſ.ſupnæ glorię. Quantũ ad ſecundũ ſciendũ:ꝙ tunc qs vadit in domũ ſuam quãdo operať ẜm rectam cõſciētiã.Nã ꝙ domꝰ:ſignificet cõſcientiã patet ꝑ illud Eccli.xxvij.Si nõ tenueris te inſtãter? in timore dñi cito ſubuertiť domus.i.conſciētia tua. Tertiũ ſeruandum eſt:ꝙ ita qs ingrediatur domũ ſuã.i.cõſciētiã ad diligēter perſcrutandũ:ꝙ non intret alienã curioſe inquirēdo vitã aliorũ:qa minus tũc vacare poterit.Vñ dr̃ Prouerƀ.xxiiij Nõ quæras impietatē in domo iuſti.i.in cõſciētia nec vaſtes requiē eius.Reuertēdo autē ad ſcd̓m membrum.Notandũ ꝙ ad hoc vt cõſcientia ſit recta:debet ſe habere:ad modũ domus materialis peroptimę diſpoſitæ:quã diſpoſitionē notat Salomon Prouer.ix.vbi di.Sapientia ædificauit ſibi domũ.i.cõſcientiam:& excidit colũnas ſeptē: immolauit victimas:miſcuit vinũ & poſuit mēſã.

Domꝰ ſignificat ꝯſciētiam.

¶Eſt ergo prima cõditio domꝰ bene diſpoſitæ:vt ꝯgruēter ædificetur.vñ dicit.Sapientia ædificauit ſibi domũ. Scd̓a eſt,vt firmiter ſuſtētetur.vñ ſubdit.Excidit columnas ſeptem:ſcilicet ad ſuſtentandum.

¶Tertia eſt:vt delectabiliter ibi quietetur.vñ concludit. Immolauit victimas:miſcuit vinũ & poſuit menſam. Certe huic domui ſic bene diſpoſitę:congruit illud qd̓ dixit chriſtus Zachæo.Salus huic domui facta eſt. Luc.xix. Et qlibet ſic ꝯſcientiã ſuã deberet aptare:vt ſic eſſet recta. Vñ in figurã dictũ fuit Ezechię.Diſpone domui tuę. Eſa.xxxviij.id eſt cõſcientiæ:eã ordinãdo. Quantũ ad primũ ſcilicet ad hoc:vt domꝰ ꝯſciētię ꝯgruēter ędificeť:oportet ꝙ fundamentum iaciať ſolidũ:paries erigať in altũ:tectũ ponatur deſurſum:ſolaria intra multipliceť in mediũ.Solidũ autē fundamētũ eſt petra:petra autē erat chriſtus ait apl̓s.i.ſignificat chriſtũ.Et fundamentum aliud in domo ſ.rectæ conſcientiæ:nemo põt ponere pręter id.qd̓ poſitũ eſt:qd̓ ē chriſtꝰ Ieſus.j.ad Coꝝ.iij.hoc eſt fides eius. Vnde & ſaluator noſter loquēs de viro ſapiēti dicit:ꝙ ędificauit domũ ſuã ſupra petrã.Mat,vij.id eſt cõſcientiã ſuã:ſuper verã fidē doctrinę eius.Et ideo(vt ſubdiť ibi)deſcēdēte pluuia.ſ.tētationũ: quæ ſunt a demonijs exiſtētibus in aere:& flantibꝰ vētis:ambitionis & inanis gloriæ:q̃ ſunt a mũdo & ſupuenietibꝰ fluminibꝰ cõcupiſcētiaꝝ q̃ ſunt a carne:& irruētibus in illã domũ:nõ cecidit.ſed ſtetit: qa fundata erat ſupra firmã petrã.

Qualiť domus ꝯſciētię ꝯgruēť ędificať

Fundamentũ.

Paries:qui a fundamento ſurgit & verſus cœlũ erigiť:eſt ſpes procedēs a fide & reſpiciens dei ꝓmiſſum:q paries ad modũ domus eſt q̃druplex:videlicet expectatio præmij in cœlis:expectatio venię de pctis:expectatio auxilij in agēdis:& expectatio refrigerij in aduerſis.Vñ apl̓s.ij.ad Coꝝ.v. Habemꝰ domũ nõ manufactã.ſ.cõſciētiã:in cœlis:videlicet ꝑ ſpē.

Paries.

Tectũ talis domus.ſ.cõſcientiæ rectæ:eſt charitas. De qua diciť Prouer.x.Vniuerſa delicta operit charitas.Hæc oĩa ſuſtinet:ſicut tectũ domꝰ.ſ.grãdinē:calorē,& hmõi:quæ ſignificãt tribulationes.Reſpicit etiã tectum in extremitatibus ſuis terrã:qa nõ ſolũ contēplatur deũ i altitudine:ſed etiã inclinat ad ſuffragãdũ ꝓximo.In cuiꝰ figurã: paralyticus iacens in lecto:a quibuſdam per tectum domꝰ fuit ſubmiſſus ante chriſtũ,& inde curatus.vt habetur Mat.ix.&Luc.v.

Tectũ.

Solaria huius domus ſunt quattuor.de quibus dicitur Sap̃.viij.Sobrietatē & ſapientiã docet:iuſtitiã & virtutē: qbꝰ vtilius nihil eſt in vita hoĩbus.Eſt igitur primum ſolariũ ſobrietas ſeu tēperantia:quæ facit abſtinere a ſuperfluis delectationibus:& in hoc ſolario ſunt plures camerę ſiue officinę.ſ.virtutes ei annexę: de qbus nũc nõ oportet dicere,breuitatis cauſa.Scd̓m ſolariũ dr̃ ſapientia:q̃ p̄cauet inſidias in agēdis:habēs cameras ſuas:videlicet virtutes annexas.Tertiũ eſt iuſtitia:in malis vitãdis,ꝓximoꝝ in miſerijs ſubleuandis:habens & ipſa multas cameras.i.virtutes annexas. Quartũ eſt virtus.i.fortitudo in perferendis moleſtijs cũ ſuis cameris.i.virtutibus annexis.

Solaria

Vade ergo in domũ tuã.i.conſcientiã ſic recte ædificatã de ſolario in ſolariũ:& de officina in officinã: & de camera in camerã virtutũ diſcurrēdo:&ſic recte operaberis.Hanc tñ domũ cõſcientiæ nõ tu:ſed principaliter deus ædificat.Et ideo bene dr̃:ꝙ ſapiētia(.ſ.chriſtus)ędificauit ſibi domũ.

Quantũ ad ſcd̓m ad hoc:vt domꝰ firmiter ſuſtentetur: cũ lata eſt & alta:requiruntʼ plures colũnæ:quæ ſuſtineãt põdus.Septē aũt colũnas ſapiētia excidit ad ſtabiliēdũ & ſuſtentandũ domũ conſciētię:al̓s propter diuerſos impulſus vitiorũ corrueret.Et ſunt hæ ſeptē colũnæ ſeptē cõditiones veræ pœnitētiæ:quas ponit apl̓s.ij.ad Coꝝ.vij.di. Quæ em̃ ẜm deũ triſtitia eſt:pœnitētiam in ſalutē ſtabilē operať.Operať em̃ in nobis ſolicitudinē:ſed deſiderium: ſed defenſionē:ſed indignationem:ſed timorē:ſed æmulationē:ſed vindictã.ẜm Hug.cardi. Eſt igiť prima colũna ſolicitudo.ſ.ad bene cuſtodiēdũ ſenſus ſuos:q ſunt feneſtrę aię ſeu portæ per quas ingrediť diabolus,vt fureť theſauꝝ virtutũ.Vnde ſolicite vigilare oportet:ꝙ docet chriſtus Mat.xxiij.Si ſciret paterfamilias:qua hora fur venturus eſſet:vigilaret vtiq;:&nõ ſineret perfodi domũ ſuam.

Domꝰ ꝯſcię ſirmiť debet ſuſtentari

Sept colũnę regrũť ad domũ ꝯſcientię,& quid ſignificentur pceas.

Scd̓a eſt deſideriũ.ſ.placendi deo:qui eſt feruor charitatis multũ domũ cõſcientię fortificans:&abſorbēs peccata quotidiana:ſicut ignis guttas aquę.In huius figuram Zachęus deſiderãs chriſtũ videre:& non valens ꝓpter paruitatē ſtaturę:aſcēdit in arborē ſycomorũ:propter qd̓ deſideriũ chriſtus dixit. Deſcēde: qa in domo tua oportet me manere.Aſcēſio aũt in arborē:ſignat aſcēſum mētis ꝑ meditationē:&affectũ ad crucē ſeu paſſionē chriſti.Circa qd̓ dixit Berñ.ſuꝑ Cañ. Quid efficatius ad curandũ cõſcientiæ vulnera:necnon ad purgandũ aiæ mentem:q; chriſti vulnerũ:ſedula meditatio. Tertia colũna dr̃ defenſio:vt ſi cũ inimicus vult circũdare domũ conſciētię:&intrare ꝑ deſperationē vel laſciuiam vel ꝑ aliavitia:defendat ſe qs viriliter reſiſtendo.Quod qa nõ fecit mulier:quę fuit poſita ad cuſtodiã domus Iſboſeth regis Iſrael : ſed dormitauit:intrãtes duo pricipes latronũ domum occiderũt ipm regē percutientes in inguine.vt habeť.ij. Reg.iiij.Ad figurandũ ꝙ ſi mulier.i.ratio:nõ defendit ſe cõtra tētationes: ſed dormiat

Luc.xix.

ſed dormiat:occidiť animus & domus cõſcientię ſpoliať.

Quarta colũna dr̃ indignatio ꝯtra ſeipſum : deteſtãdo peccatũ cõmiſſum:inquãtum eſt dei offenſa. Et quãto qs magis indignať & deteſtať peccatũ: tanto fortior eſt colũna. Non aũt debet qs indignari cõtra naturã pctõris vel cõtra perſonã eũ:ad miſericordiã ſuſcipientis.Sicut indignatus eſt frater ꝓdigi de patre ſuſcipiente ipm prodigũ reuertentē ad pœnitentiã & ad domũ paternã:adeo indignatus:ꝙ noluit in domũ introire.Sed ipe ꝓdigus indignatus cõtra ſuã culpam.intrauit domũ:&honorabiliter ſuſceptus eſt.

Lu.xv.

Quinta columna eſt timor:qui in pctõribus aliqualiter diſpoſitis in cõſcientia:ſolet eſſe principaliter de pœnis inferni.Et hic timor:licet nõ ſit ſufficiēs ad ſalutem:tñ cauere facit a multis malis.Et ideo bonus. Timor em̃ dñi expellit pctm̃: vt dr̃ Eccl̓i.j.Sed in recte conſciētiatis:timor iſte eſt de nõ offendendo deũ:ne amittať gr̃a beniuolētiæ eiꝰ:& iſte eſt neceſſarius.Vñ Eccl̓i.xxvij.dr̃. Si nõ in timore dñi tenueris te inſtãter:cito ſubuertetur domus tua.Sexta colũna eſt æmulatio illa:videlicet de q̃ dicit apl̓s. Aemulamini chariſmata meliora.j. ad Cori.xij. Hæc æmulatio:iportat affectũ magnũ habēdi dona ſpiritualia:quæ videt i ꝓximo:cũ quadã triſtitia de defectu illorũ bonoꝝ:quæ i ſe eſſe nõ videt.Et hoc facit hoĩem laborare:ad proficiendũ in via dei.Hãc æmulationē videť habuiſſe Martha:q̃ chriſtũ excepit in domũ ſuã. vt dr̃ Lucę.x. ꝓpter qd̓ quaſi dolēs:ꝙ ſoror ſua erat magis dedita ſpũalibus:qa ſedēs ſecus pedes dñi:audiebat verbũ illius dixit chriſto.Dñe.nõ eſt tibi curæ: ꝙ ſoror mea reliqt me ſolã miniſtrare? Septima columna dr̃ vindicta.i.punitio de ipſis pctis.Quãto em̃ qs plus peccauit & grauius: tãto magis debet dolere:& ſe corporaliť affligere. Eſt em̃ pœnitētia(vt dicit Aug.)quædã dolētis vindicta:puniēs i ſe qd̓ dolet cõmiſiſſe.de pœni.di.iij.pœnitētia. Qd̓ optime ſeruauit Maria Magdalena:quãdo intrãs in domum vbi chriſtus erat:ſtãs retro:lachrymis cæpit rigare pedes &c. Luce.vij.

Pœnitentia quæ ẜm Aug.

Exēplũ magdalēæ pœnitētis.

Has igiť ſeptē colũnas:domũ cõſciētiæ ſuſtētantes ſapiētia chriſtus excidit ex ſe ꝓcedentes:ꝓponens etiã homo per liberũ arbitrium in domo cõſcientię habitare: ſupponit has etiam colũnas. Vade ergo ĩ domũ:ad hmõi colũnas ſupponendũ vel reficiendũ.Poſſunt etiã intelligi ꝑ has colũnas:ſeptē dona ſpũſſancti.Quantum ad tertiũ principale dico ꝙ ad bonitatē domus requiriť ꝙ delectabiliter ibi homo quieteť:dr̃ em̃ Prouer.xxvij.ꝙ fumꝰ: ſtillicidiũ:&litigioſa mulier? expellũt hominē de domo: & hoc ideo,qa ĩquietãt ipm.Et fumus : quidē qui in altũ aſcēdit eſt mētis elatio. Mulier litigioſa: eſt ſenſualitatis contradictio:ad ſpiritũ.Stillicidiũ:eſt pctõꝝ &ſi paruoꝝ vilipēſio:ſeu curationis eorũ neglectio.Sed diuina ſapiētia:in domo cõſcientiæ quã ædificauit:vt ſibi ſit quies & lætitia:poſuit mēſam ſacroꝝ æloquioꝝ: bonoꝝ ſpiritualiũ:q̃ defendũt nos,ꝯtra volētes ĩqetare.Vñ pſ̃.xxxij. Paraſti in cõſpectu meo mēſam:aduerſus eos :qui tribulant me.Immolauit victimas.i.ſacrificia chriſti & ſanctorum quibꝰ ſeipſos obtulerunt morti.Propoſuit vt in euchariſtia.& alijs ſacramētis.Sic pater filio prodigo in domum reuerſo:obtulit vitulũ ſaginatũ ĩ æſum.Miſcuit etiam vinũ:qd̓ lætificat cor hoĩs:& oēm mentē facit ſecurã.vt dr̃ ij.Eſdræ.iij.id eſt ſpũalem cõſolationē & lætitiã.De q̃ domo cõſciētiæ:ſic præparata dicit Sapiens.Intrãs in domũ meã(ſcilicet ꝯſciētiæ)cõqeſcã cũ illa.Nõ em̃ habet amaritudinē cõuerſatio illius:nec tædiũ conuictus illiꝰ:ſed lętitiã & gaudiũ.Sap̃.viij.

Tria

ĩ domo

Lu. xv.

Quod gaudiũ: cauſať ex ſeptē fructibꝰ ipſiꝰ cõſciētiæ:qbus fruiť,ſcilicet ĩ vita p̄ſenti.Et horũ primus eſt:qa ipſa eſt radix charitatis.Vnde.j.ad Tim.j.Finis præcepti eſt charitas: de corde puro &cõſciētia bona ſcilicet ꝓcedēs.Et Berñ.ĩ lib.de cõſideratione. Fortitudo tua:fiducia fidelis cõſciētiæ. Secũdus fructus eſt:nitor veritatis.Vñ Pſ̃.orabat.Dirige ĩ conſpectu tuo viã meã. Glõſ.ĩ ꝯſpectu tuo.i.in cõſciētia.vbi ſolus deꝰ videt: via quæ ducit:eſt via veritatis(& ſubdit)qm̃ non eſt ĩ ore eorũ veritas.ſ.inimicoꝝ:q falſo opinanť de ꝯſciētia alteriꝰ. Sed(vt dicit Greg.)Quę enim cõſciētia defendit:liber eſt inter accuſatiões:&liber ſine accuſatione eſſe nõ poteſt:ſi ſola:q̃ interius adijciť:cõſcientia accuſet.xj.q.iij.in cũctis.

Septem fructus bonæ ꝯſcientię.

Pſ̃.v.

Tertius fructus eſt:ornatꝰ venuſtatis.ſ.aiæ quæ ē ſpõſa chriſti.Vñ dicit ipe ſponſus:aiæ ſanctæ Cañ.iiij. Q; pulchra es amica mea:q; pl̃chra.ſ.q̃ ad ĩteriorē diſpoſitionē, & exteriorē cõuerſationē.Et ideo dicit bis pulchra :oculi tui colũbarũ ꝑ diligētē circũſpectionē abſq; eo qd̓ intrinſecus latet:ſcilicet ĩ cõſciētia:per bonoꝝ ornatũ.ſ.ꝓpoſitionē.Quartus eſt:retractoriũ a pctis. Quę em̃ conſciētia mordet & ſtimulat ꝙ aliqd ſit illicitũ: ꝑ hoc retrahitur a pctõ:in quo labi poſſet. Conſiderat enim illud Iaco.iiij. Scienti bonũ:& nõ faciēti:pctm̃ eſt illi.Et.ij.Peť.ij. Meliꝰ erat illis nõ cognoſcere viam iuſtitiæ:q; poſt agnitionem retrorſum cõuerti ab eo:qd̓ illis traditũ eſt ſancto mãdato. Nec tñ propter hoc fugiendũ eſt ad latebras ignorantiæ:(vt dicit Aug.)Quia affectata ignorãtia: peccatũ auget:nõ minuit.Et ꝙ cõſciētia retrahat a malo, & ꝓuocet ad bonũ,oſtendiť Prouer.xij.Et q promittit &q̃ſi gladio pungitur ꝯſcientiæ.Nã inſtinctus ꝯſcientiæ: ꝓmittit præmiũ benefacienti,& pungit minãdo pœnã æternã :bona negligēti. Malis doctoribus maior dãnatio. Quintꝰ eſt theſaurus honeſtatis.de q̃ Eccl̓i xiij. Bona eſt ſubſtantia:cui non eſt peccatum in conſcientia. Quod tã de ſubſtãtia rerũ terrenarũ: q; ſpiritualiũ intelligi põt:vt.ſ.nec de virtutibꝰ,nec ſciētia ſuperbiat: & tēporalia illicite nõ retineat.Hinc Caſſiod̓.ĩ epl̃is. Quid acqri(ait)putatur? vbi bona ꝯſciētia perditur:aut in qua parte poſſit homo ꝓficere:ſi innocentiam ꝓbatus fuerit amiſiſſe.Sextus eſt teſtimoniũ bonitatis.ad Rom.ij. Teſtimonium illis reddente ꝯſcientia ipſoꝝ.Vñ Greg. ſuꝑ Ezech̃. Quid ꝓdeſt:ſi oēs laudēt, et cõſcientia accuſet? aut qd poterit obeſſe:ſi oēs derogēt,& ꝯſcientia defendat? Et Berñ. ſuꝑ Cañ. Omnino ſufficit aduerſum nos loquentium iniqua:opinio bonorũ cũ teſtimonio cõſcientiæ. Septimus fructus bonę cõſcientię eſt: cõuiuiũ delectabile. Nã vt dr̃ Prouer.xv.Mens ſecura:q̃ſi iuge conuiuium:ſecuritatem autē mētis:facit bona cõſcientia. Vñ & ſapientia parauit mēſam:miſcuit vinũ:quod vinũ etiã intelligi põt de ſanguine chriſti:q principaliter operať cõſcientiæ bonitatē. Vñ apl̓s ad Heƀ.ix.Sanguis chriſti emũdauit ꝯſcientiam noſtrã:ab operibꝰ mortis,ad ſeruiēdũ deo viuēti.Quantũ ad quartũ de ornatu domus requiriť: ꝙ ſit picturata .i. exēplis ſanctorũ edocta. Vñ quidã rex turpis ſpecie : cubiculũ ſuũ depingi fecit pulcherrimis imaginibꝰ:vt earum aſpectu,vxor ſua pulchrũ pareret filiũ.Cur chriſtianꝰ:domũ ſuę ꝯſcientię,in memoria bonorũ exēploꝝ non depĩget:vt vxor ſenſualitatis:ꝓles virtutũ gignat? Scd̓o requiriť ad ornatũ domus:ꝙ ſit odoribꝰ,nõ fœtoribꝰ referta.qd̓ fit ꝑ bonã famã:ex honeſta ꝯuerſatiõe & virtuoſa. Vñ apl̓s.ij.ad Coꝝ.ij. Chriſti bonꝰ odor ſumus deo in oĩ loco.Et ĩ figuram huiꝰ dr̃ de domo.vbi chriſto facta ē cæna a Martha & Maria:ꝙ domꝰ repleta eſt ex odore vnguēti.Io.xij. Tertio ꝑtinet ad ornatũ domꝰ:vt ſit bene illuſtrata lumine gr̃æ vel lucernæ lumina ſcripturæ veritatis. Vnde etiã in figurã mulier:vt adinueniret drachmã:accēdit lucernã & euertit domũ:vt habeť parabolice Luc.xv.

Cõſciētię ornatus.

§.VII. SED QVAERI POTEST:

vtrũ qs ſcire valeat ſe habere rectã ꝯſciētiã lumine.ſ. gr̃æ illuſtratã an non? Ad qd̓ reſpõdeť ẜm Alexan. de Hales. ꝙ ſeptē ſunt differētiæ hoĩm:circa hmõi attendēdæ. Aliq em̃ putant ſe habere bonam ꝯſcientiam &gratiã ſeu charitatem:ſed neutrũ habent.alij ſciunt ꝙ illã non habēt , alij dubitãt de hoc.alij opinãtur ꝙ habeant gratiã & bonã cõſcientiã.alij experiũtur:ſed nõ habēt de hoc ꝯſcientiã. alij hoc ſciũt tantũ per reuelationē:ſeptimi hoc ſciũt per cauſam & certã viſionē.Primi ergo ſunt infideles &hęretici: immo etiã chriſtiani qdam tepidi:qui non illuſtrãtes cõſcientiã ſuã ex ignorãtia craſſa:mortalia cõmunia: nõ credũt mortalia eſſe. Vñ in his perſeuerãt:& ſacramentũ euchariſtię indigne percipiunt:propter quod dicit apl̓s.j.ad Coꝝ.xj.Probet aũt ſeipm homo.i.conſcientiã examinet: &ſic de pane illo ædat.In tali cæcitate,fuit aliquãdo Paulus:vt ipſe teſtatur. Nã captus a romana militia Hieroſolymis Iudæos:ad quoꝝ petitionem captus fuerat:ſic alloquitur. Ego omni conſcientia bona cõuerſatus ſum ante deũ:vſq; in hodiernũ diē.Acť.xxiij.Qui tñ pſecutꝰ fuerat eccleſiã:putans bene facere.Secũdi ſunt qui ſciũt ſe habere nõ bonam cõſcientiam vt hi q ſciunt ſe eſſe in mortali actu vel ꝓpoſito nõ pœnitētes: ad quos põt illud dirigi. Eccl̓s.vij.Scit ꝯſciētia tua : qa tu crebro maledixiſti alijs.

Circa ꝯſciētiã ſeptem ſunt differētie hoim

Tertij ſunt? qui dubitãt ſe habere bonã ꝯſcientiam: qui ſcilicet habēt rationes æque fortes ad hoc: ꝙ ſint ĩ gratia:

ſicut ad oppoſitũ:puta;cũ vident ſe eſſe tepidos in aman
do deũ:non habendo affectũ orãdi.& ad alia ſpũalia:vel
multũ remiſſum:parũ dolorẽ ſentire de peccatis:& hmõi
Et ex oppoſito cõſiderant:nullã voluntatẽ ſe habere pec
candi mortaliter:ſed ꝓpoſitũ abſtinẽdi:deteſtari peccata
cõmiſſa ratione & hmõi. Tales dicere poſſunt illud apl'i.
Nihil mihi cõſcius ſum:ſed nõ in hoc iuſtificat⁹ ſum.j.ad
Coꝝ.iij.Quarti opinantur ſe habere bonã conſcientiã:&
ſe eſſe in gratia:etiã ꝓbabiliter cũ formidine tamẽ aliqua
de oppoſito:ſicut illi:qui vident ſe feruẽtes in amore dei
et ꝓximi:& amare lugere dei offenſas;paratos ad ſufferen
dum aduerſa.Sentiunt tamen aliquando rebellionẽ car-
nis:ad ſpm̃ & fragilitatẽ:& hi dicere valẽt illud.ij.Coꝝ.j.
Gloria nr̃a hæc eſt:teſtimonium conſcientiæ noſtrę ꝙ in
ſimplicitate cordis & ſynceritate dei: & nõ in ſapiẽtia car
nali:ſed in gratia cõuerſati ſumus. Quinti experiuntur ſe
habere gratiã a bona conſcientia:ſicut illi qui ſentiũt dul
cedinem diuinæ bonitatis in oratione:& guſtãt q̃ ſuauis
eſt dñs:ad qd' inuitat pſ̃.xxxiij.:Guſtate & videte qm̃ ſua-
uis eſt dñs:btũs vir qui ſperat in eo. Guſtate ait. ſ.notitia
experimentali & affectiua cauſata: ex re vnita ſenſui: gu-
ſtus.ſ.& affect⁹.Videte.ſ. contẽplãdo eius bonitatem:qm̃
ſuauis eſt dñs aĩæ:quærenti eum & gratiæ poſſeſſionem.
Beatus vir qui ſperat in eo.ſ.habens conſcientiã bonam.
Nam ꝙ cõſciẽtia bona ſignificet ſpem.patet ex illo apl'i.
j.ad Tim.j.Charitas de corde puro.ſ.procedit:& cõſcien-
tia bona vbi gloſ.i.ſpe vera quę cauſat̃ ex dei amicitia:ſi
cut & ſpes cauſat̃ ex bona cõſcientia.Iſta tñ cognitio non
eſt per mediũ infallibile:ſed p̱ ſigna. Et ꝙ de bona cõſciẽ
tia queat haberi experimẽtalis cognitio:ꝓbatur Apoc.ij.
vbi dr̃.vincenti dabo mãna abſconditũ. Vincenti.ſ. vi-

Vincẽ-tiũ mã-na.

tia dabo mãna abſconditũ.i. dulcedinẽ ex inhabitatione
chriſti in domo cõſcientiæ.Abſconditũ:qa ab alijs nõ vi
detur:nec clare a ſeipſo ſentitur.Et dabo ei calculũ cãdidũ
i.habitum gratiæ & charitatis.quæ gratia lucet & emun-
dat:inde dr̃ candidum.Calculus aũt hic:dicitur carbuncu
lus:et nomẽ nouũ ſcriptũ: qd' nemo ſcit niſi qui accipit:
hoc nomẽ eſt: quo filij dei per adoptionẽ efficimur. Sexti
ſunt q ſciunt ſe habere bonã cõſcientiã & grãm per reue-
lationẽ dei qd' habuit Abrahã:qñ dñs ei dixit p̱ angelum
Nunc cognoui ꝙ timeas deum,Geñ.xxij. Cognoui.j.co-
gnoſcere te feci:ꝙ timeas deum,ſ.timore filiali:q ſine grã
et conſcientia bona eſſe nõ poteſt. Septimi ſunt:qui ſciũt
per cauſam rei vel ratione rei:vt hi qui clare viderũt diui
nam eſſentiã in vita pñti:ſicut moyſes in veteri teſtamẽ-
to:& Paulus in nouo: qñ raptus fuit ad tertium cœlum.
Vnde ipſe dicebat. Certus ſum : ꝙ nec mors nec vita &c.
ſeparabunt nos a charitate chriſti, ad Roma.viij.

Dom⁹ cõſcientiæ efficit̃ ſpelũca latronũ ex ſeptẽ malis.

§. VIII. HAEC ERGO BONA

cõſcientia dr̃ domus.de q̃ chriſtus dixit.Domus mea: do-
mus orationis vocabitur.Et de mala ſubdit. Vos aũt feci
ſtis illã ſpeluncã latronũ.Mat.xxj.Facit aliquis domũ cõ
ſcientiæ ſpeluncã latronũ ex ſeptẽ malis: q̃ reperiũtur in
ea.Et primũ eſt:qa bellũ inteſtinũ generat:dũ vna cogita
tio alteri recalcitrat.Señ.Timidũ nõ facit aĩm:niſi repræ
henſibilis vitæ conſcientia.Scd'm malũ eſt: quia ꝓximũ
enecat:qa cũ quis abintra habituatus mala cõſcientia: ad
extra mala opari incipit ꝓximo:cauſa ruinæ inſiſtit. Vñ
apl's.j.ad Coꝝ.viij. Si qs viderit eum: q habet ſcientiã in
idolio recũbentẽ:nõne conſciẽtia eius(cũ ſit infirma)ædi
ficatur ad mãducandũ idolothita: & peribit infirmus fra
ter in cõſciẽtia tua.Tertiũ:mũda immũda ſibi aptitat ſeu
facit ad Titũ.j.Omnia mũda mundis: coinquinatis aũt &
infidelib⁹ nihil eſt mundũ:ſed inquinatæ ſunt eoꝝ mẽs
& conſcientia.Quartũ malum eſt:quia difficilẽ viã parti
tur cũ iniuſtis:q dicũt Sap.v.Ambulauim⁹ vias difficiles.
Quod cõtrariũ ſuadet apl's ad Hæb,x.dicens, Accedamus
ad ſacerdotẽ magnũ chriſtum cũ vero corde:in plenitudi
ne fidei:aſperſi corda a cõſcientia mala.Hinc & Señ.Ma-
la conſcientia:ſæpe tuta eſt:ſecura nunq̃. Quintũ:ad erro
rem adiuuat:it. vt nõnunq̃ ad hæreſim inducat.j.Timo.
iiij.In nouiſſimis temporibus diſcedent quidã a fide:attẽ-
dentes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum in hy
pocriſi:loquentiũ mendaciũ:& cauteriatam habẽtiũ ſuã
cõſcientiam.i.corruptã & concupiſcentiã aduſtã.Sextum
ad gehennam ædificat,Omne em̃ qd' cõtra cõſcientiã fit:
etiam erroneã ſi durat: vel quod non eſt ex bona cõſcien
tia:ædificat ad gehennã.xxviij.q.j.oẽs.Septimũ malũ eſt
quia triſtitiã cõtinuat in magnũ grauamẽ aĩæ .Sap̃.xvij.
Semp̱ præſumit ſæua perturbata conſcientia. Et Iſido. di
cit.nulla pœna grauior : q̃ mala conſcientia.

§.IX. DE CONSCIENTIA SCRV

Triado cumẽta

puloſa:põt exponi illd' p̃s.liiij.Saluũ me fecit(.ſ.de⁹)a pu
ſillanimitate ſpũs & tẽpeſtate. Vbi tria poſſunt notari.

¶Primum eſt:ſcrupuloſæ conſcientiæ ſanatio ibi. Saluũ
me fecit.

¶Secundum:ſcrupuloſæ conſcientiæ cauſatio.ibi.A pu-
ſillanimitate.

¶Tertium:ſcrupuloſæ cõſcientiæ nociua aggrauatio ſeu
propagatio.ibi. Et tempeſtate.

Quid eſt ſcrupulus,

Incipiendo autem a ſcd'o(vt ordinatius loquamur.) Sciẽ
dum ꝙ ſcrupul⁹ eſt:vacillatio q̃dã conſurgens cũ formi-
dine:ex aliquib⁹ cõiecturis debilib⁹ & incertis. Vñ videt̃
eſſe ſcrupulus id:qd' apud alios dr̃:puſillanimitas:quæ ẽ
tædio ſeu timore rerum aduerſarũ iners:& inconſiderata
fracti animi deiectio. Et ſic vtrũq̃.ſ.tam ſcrupulus:q̃ pu-
ſillanimitas importat:inordinatũ timorẽ.Vnde ipſe ſcru
pulus quibuſdã vocat̃ erronea conſcientia:ab alijs timor
conſcientiæ;& ab alijs puſillanimitas. Cõtra qd' dr̃ Eccl'i
vij.Noli eſſe puſillanimis:in animo tuo. Sciendum autẽ
ſm̃ Alber.in lib.de quatuor coeuis:ꝙ differentia eſt inter
ſcientiã:fidẽ:opinionẽ:dubitationẽ:& ſcrupulũ ſeu ſuſpi

Differẽtia ſcientia fides opinio &c.

tionẽ.Nam ſciẽtia ꝓprie eſt eoꝝ:q̃ cognoſcunt̃ per cauſã
et quia impoſſibile eſt aliter ſe habere. Fides aũt eſt:perfe
cta perſuaſio vni⁹ partis ſeu cõcluſionis:per multa ꝓba-
bilia vel auctoritatẽ dicentẽ: & hoc etiã appellat̃ crudeli
tas & cõſcientia. Opinio aũt eſt acceptio vnius partis:cũ

Fides, opinio

formidine alterius:ita tñ ꝙ ad illam quam formidat̃: nõ
habetur ratio expreſſa:formidatur tamen ꝓpter debilita
tem rationis alterius partis. Dubitatio vero eſt intermĩa

Dubitatio.

tus motus rationis: ſuper vtrãq̃ partem contradictionis
p̱ æqualia media:ita ꝙ nõ magis pẽdet ad vnam partẽ q̃
ad aliã:& hæc etiã dr̃ ambiguitas.Demũ ſcrupul⁹:ex leui
bus cõiecturis ſeu medijs & multũ debilib⁹ mouet̃ ad vnã
partiũ.Et hic etiam dr̃ ſuſpitio & puſillanimitas ſpũs : q̃

Scrupulus ſeu ſuſpicio.

repellenda eſt. Vñ dr̃.vj.q.j.oues. Omnis ſuſpitio potius
eſt repellenda:q̃ approbanda vel recipienda.Et ratio aſ-
ſignatur in.iij.parte:cũ dr̃.Et tẽpeteſtate.In qua quidẽ ter
tia parte notatur effectus nociuus:qui ſequitur ex ipſa pu
ſillanimitate ſeu ſcrupulo.Inducit em̃ ad quoddã tedium
et triſtitiã aggrauantem aĩm:vt nil boni agere libeat. Et
ſic velut tẽpeſtas:que deſcendit in ægyptum:conſumpſit
omne qd' reperit viride.Sic triſtitia:procedens ex ſcrupu
lo cõſumit vigorẽ & robur animi.Diminuit etiã audaciã
aliorũ ad bonũ ſui exẽplo.Propter qd' dñs p̃cepit:ꝙ hi q
erant cum Gedeone pugnaturi cõtra hoſtes formidoloſi:
& puſillanimes:non irent cũ alijs:ſed reuerterẽtur domũ:
ne videlicet ex timore fugiẽdo alioꝝ audaciam debilita-
rent:Vt habet̃ Iudic.vij.Et in figura ſcribit̃ Ione.j.ꝙ hi q
nauigabãt cũ Iona ꝓpheta orta tempeſtate in mari oẽs ti-
muerunt valde:ſed ipſo Iona ab eis ſemoto ceſſauit tẽpe-
ſtas & ſecuri facti ſunt.Inducit demũ ſcrupuloſa cõſcien-
tia tempeſtatẽ deſperationis:a qua liberari ſe petebat p̃s.
lxviij.di.Non me demergat tẽpeſtas aquæ. ſ. deſperatio-
nis.Vñ & Berñ.Puſillanimitas parit perturbationẽ:per-
turbatio deſperationẽ: deſperatio vero interimit. In cui⁹
figurã legit̃.j.Machab.ij. ꝙ quidã ſcrupuloſi ex ſocietate
Machabeorũ: quia noluerunt ſe defendere contra hoſtes
bellantes aduerſus eos in die ſabbati:timẽtes: ne propter

Vñ cauſat̃ puſillanimitas: vl' ſcrupulus.

hoc violarent ſabbatũ.occiſi ſunt ab eis.Cauſatur autem
iſta ſcrupuloſitas ſiue puſillanimitas;inducẽs tempeſtatẽ
multorum maloꝝ:qñq̃ ex cõplexione ad timorem ſido-
nea:vt eſt complexio frigida:puta in fœminis:vetulis:et
melancholicis,Timor em̃ naturaliter ſcd'm Dama.cor cõ
ſtringit:ſicut & frigida cõſtringunt:& cõgelationẽ faciũt
ad quẽ motũ ꝯtractionis:imaginatio mouetur a timoris
diſpoſitione:ita vt cõcipiat qs aliquod eſſe futurũ malũ:
& per ꝯñs fugiẽdũ. Quãdoq̃ cauſatur puſillanimitas ſeu
ſcrupulus:ex ægritudine inaniaca vel melancholica: quę

Mania quæ.

eſt infirmitas capitis:p̱ quã lædit̃ imaginatio:& quãdoq̃
ratio,Vñ Gale.& Auicẽ.dicunt:ꝙ Mania eſt infectio an-
terioris cellulæ capitis:cum diminutione imaginationis.

Melãcholia vero eſt:infectio mediæ cellulæ capitis:cũ di

Melancholia quæ,

minutione rationis.Cauſat̃ & aliquãdo ſcrupulus :ex tẽ-
tatione diabolica:poteſt em̃ diabolus:deo p̱mittẽte: mo-
uere melancholicos humores in hoĩe:p̱ quos imaginatio
vel errare põt:aut turbari ad timorẽ inordinatũ.Vnde &
Auicẽ.dicit:ꝙ qbuſdã medicis viſum eſt ꝙ melãcholia cõ

Melancholia vñ contingat ſecũdũ Auicẽ.

tingat a dæmonio.Aliqñ vero ꝓcedit puſillanimitas ſeu
ſcrupulus:ex regiminis corporalis negligẽtia .ſ. p̱ nimiã
abſtinentiã:vigilias & hmõi.Vñ beatus.Hiero.Rationa
lis hoĩs dignitatẽ amittit:qui vel ieiuniũ charitati:aut vi
gilias præfert ſenſus integritati:vt per immoderatã abſti
nẽtiam:atq̃ indiſcretã pſalmorũ vel officioꝝ decantatio
nem aut amentię aut triſtitię.i.melãcholiæ notam incur-
rat.de cõſe.diſt.v.nõ mediocriter.Aliquãdo cauſant̃ ſcru
puli:ex ſocietate timidorum. Nam vn⁹ ſcrupuloſus facit
aliũ ſcrupuloſum.Remouẽdæ igitur hmõi ſunt cauſæ: ne
ipſa puſillanimitas tẽpeſtatem inducat:& demũ in infer-
num deuolat.Quod inde cõſequi oſtendit.Pſ̃ .lxviij.qui
poſtq̃ dixit.Nõ me demergat tẽpeſtas aquæ:vt expoſitũ
eſt:Subdit.Neq̃ abſorbeat me profundũ.i.infernus.

§.X. QVOMODO AVTEM RE-

moueat̃ talis ſcrupuloſitas, declarãdũ ẽ nũc:reuertẽdo ad
primã ꝑtẽ vbi dicit̃. Saluũ me fecit.ſ.ab hmõi.Saluat ab
iſto malo:ſicut & ab alijs cũctis prĩcipaliter de⁹. Vñ & di
xit Sara: vxor Tobię dño loquẽs.Poſt tẽpeſtatẽ.ſ. ſcrupu
loſitatis tranquillũ facis.Saluũ aũt facit ab hmõi : tãq̃ p̱
inſtrumẽta p̱ morales medicos:p̃latos & cõfeſſores:cõſul
tores idoneos.Non aũt debẽt ſcrupuloſi dure corripi:ſed
animari ad deponendũ puſillanimitatẽ et ſcrupulũ oſtẽ-
dendo pericula ſupradicta:niſi ſequat̃ medici ſpũalis mo

Septẽ ſunt regulæ, p̱ qs erronea cõſciẽtia : põt rectificari.

nitũ. Septẽ aũt ſunt regulæ quarũ adminiculo cõſcientia
ſcrupuloſa ſeu erronea deponi põt & debet: & ſic ſaluari.

¶Primũ videlicet debita ad gratiã dei præparatio.

¶Secundũ:ſolicita ſacrę ſcripturæ indagatio.

¶Tertiũ:orationis deuotæ continuatio.

¶Quartũ:opinionis alicuius tuta electio.

¶Quintũ: obedientiæ humilis imitatio.

¶Sextum ſcrupulorũ animoſa abiectio.

¶Septimũ:p̃ceptoꝝ diſcreta epikeizatio.i.interp̃tatio.

Quæ ſeptẽ:iubet habere ęterna ſapiẽtia Prouerb.ij. et ſi
nõ ſm̃ ordinẽ poſitũ di.Si ſuſceperis ſermones meos(ſub
a idi modo debito quo ad ſeptimũ)& mandata mea cuſto
dieris penes te.ſ.obſeruãdo:& ſic te ad gratiã præparãdo:
(quo ad primũ)Si ſapiẽtiã ĩuocaueris.ſ.p̱ orationẽ(quo
ad tertiũ)& inclinaueris cor tuũ.ſ.p̱ obediẽtiã(quo ad qn
tũ)prudentiæ.ſ.eligẽdo opinionẽ tutã(q̃ ad quartũ(Si q̃
ſieris eã q̃ſi pecuniã(q̃ ad ſextũ).ſ. animoſe abijciẽdo ſcru
pula:tũc ĩtelliges timorẽ dñi & ſcientiã dei inuenies: q̃ fa
cit rectã ꝯſcientiã.Prima igit̃ regula eſt: vt qs ſe ad gratiã

Prima regula.

præparet:quantum põt ſeruando mandata dei:de pc̃tis p̱
petratis:dolẽdo & cõfitẽdo.Nã qcũq̃ facit qd' ĩ ſe ẽ:ſcd'm
Tho.in.iiij.nulli tali abſtrahit de⁹ gratiã: ſed ĩfallibiliter
infundit:& lumẽ doni ſapiẽtię ſciẽtię ꝯſilij:& ĩtellect⁹ tri-
buit:qb⁹ iuuari põt ad depoſitionẽ erroneæ ꝯſcientię.vñ
ipſe dicit p̱ Hiere.c.iij.Cõuertimini filij reuertẽtes(quãtũ
ſcilicet ĩ vobis eſt)& ego ſanabo auerſiões vr̃as.Et p̱ Eze
cħ.xviij.Nunqd volũtatis meę eſt mors ĩpij:& nõ potius
vt ꝯuertat̃ & viuat?Et p̱ Eſa.xlix.di.Nunqd obliuiſci p̃t
mulier ĩfantẽ ſuũ:vt nõ miſereat̃ filio vteri ſui? Et ſi illa
oblita fuerit:ego tñ nõ obliuiſcar tui. Figurã hui⁹ habes
ij.Reg.xiiij.in Abſalone fratricida:recepto ad gratiã a pa
tre ſuo Dauid:recognita offenſa ſe humiliãdo.Scd'a regu

Secũda regula.

la eſt:ſolicita ſacræ ſcripturæ indagatio.vñ dicit Salomõ
Prouer.ij.ſi queſieris eam quaſi pecuniam:amatores mũ-
di q ſtudiũ habẽt acqrẽdi pecũias : pręceptorẽ quærũt pri
mo bene doctũ in arte:p̱ quã volũt acquirere pecuniã:vt
doceat eos ſubtilitates & modos acqrendi : exinde ſunt ſo
liciti ad vidẽdũ & recolligẽdũ libros ſuoꝝ cõputorũ: au
xilia ẽt quærũt alioꝝ.Et ſic ẽt ſpũaliter:q̃ri debet ſapien-
tia ſcripturaꝝ diuinarũ.vñ Prouer.j.dr̃. Audiẽs ſapiẽs: ſa
piẽtior erit:& ĩtelligẽs:gubernacula poſſidebit. Aĩaduer
tet parabolã & interpretationẽ v̱ba ſapientũ:& ænigma-
ta eorũ.Hinc Hiero.ad Paulinũ. Intellige te in ſacris ſcri-
pturis:ſine præuio & mõſtrãte ſemitã:nõ poſſe ĩgredi.Et
exẽplificat de qbuſlibet artib⁹:& de Paulo: q poſt annos
.xiiij.ꝯtulit cũ apl'is euãgeliũ:& ſaluatore noſtro:duodẽ-
ni ĩterrogãtes doctores in tẽplo.Deinde debet qs: aſſidu⁹
eſſe in lectiõe ſcripturarũ.vñ Hiero.ad Nepo. Scripturas.
ſepi⁹ lege : immo de manu tua:nũq̃ ſacra lectio deponat̃.
Diſce qd' doceas.In huius figuram mandauit dñs. Exod'.
xxxviij.vt vectes:qb⁹ portabat̃ arca : iugiter anulis ipſi⁹
arcæ eſſent inſerti:ne cũ haberet transferri: mora fieret de
trãſmittẽdis vectib⁹.Ad ſignandũ ꝙ q habent alios doce
re:p̱ quos eccl'ia quaſi circũfertur:debẽt ꝯtinuo adhærere
ſtudio ſcripturaꝝ:ſcd'm q̃druplicẽ ſenſum ſignatum: per
quatuor anulos:ne cũ habẽt alios inſtruere : tũc quærant
addiſcere.Tertia eſt orationis deuotæ continuatio. Vnde
Iac.j.dr̃.Si qs veſtrũ indiget ſapiẽtia:poſtulet a deo:q dat

Tertia regula.

oĩbus afluẽter:& nõ improperat:& dabit̃ ei..Sapiẽs in ſe
expert⁹ ait.Sap̃.vij.Inuocauit:& venit ĩ me ſpũs ſapiẽtiæ
q ſpũs eſt vnctio:q̃ docet de oĩbus:vt dr̃ in.j.Cano.Ioã.ſ.
neceſſarijs ad ſalutẽ.Sic & Salomõ poſtulans ſibi dari ſa
pientiã ad recte iudicãdũ populũ,vbi occurrũt multa du
bia:obtinuit eã. iij. Re.iij. Et Ioſaphat rex ad dñm inquit
Cũ ignorem⁹ qd agere debeam⁹:hoc ſolũ reſidui habem⁹
vt oculos noſtros dirigam⁹ ad te . Et p̃cipue oratio valet

ij.Paralipo.xx

ad tollendũ ſcrupulos ꝓut ꝓcedũt ex tẽtatione diaboli:
qd' figuratũ eſt Mat.xvij. in dæmoniaco lunatico ſanato
a chriſto:q proijciebat illũ obſeſſum qñq̃ in ignẽ:quãdo
q̃ in aquã.Sic ſcrupuloſus:de vno ꝯ̃rio vadit ad aliud:&
de eo dixit:ꝙ illud gen⁹ dæmoniorũ eijcit̃: in orone & ie
iunio.Sic beatus Petrus martyr: oratione liberatus fuit a
ſcrupulo infidelitatis. Quartã regulã qa ꝓlixa eſt pone-

Quarta regula.

mus in fine.Eſt igit̃ qnta regula:obedientiæ humilis imi

Quita regula.

tatio:vt.ſ.ſcrupuloſus captiuet intellectũ ſuũ:dictis ſapiẽ
tum & obedientia ſuperiorũ:quantũcũq̃ ſcrupul⁹ ſibi di
ctet aliud.Vñ Prouerb.iij. dr̃.Ne innitaris prudẽtiæ tuæ.
Et Tob.iiij.Cõſiliũ ſemp̱ a ſapiẽte perquire & Prouerb.
xxij.Ne trãſgrediaris terminos antiquos quos poſuerunt
p̃res tui.Hinc & cãcellari⁹ Pariſiẽ.in.iiij.de vita aĩæ inqt.
Vnũ hoc generale dam⁹ documẽtũ: credere videlicet faci
liter ſapiẽtioꝝ & bonoꝝ iudicio: & ꝯtra ꝯmunes eoꝝ ſen
tẽtias: nõ leuiter ſibimet formare ſcrupulos ãxios & timi
dos.Et in libro de vitis patrũ prædicatorũ narrat̃:ꝙ cum
qdã defunctus appareret alteri eiuſdẽ ordinis.ſ. p̃dicato-
rũ:qui erat multũ ſcrupuloſus:ipſo interrogãte de ſcrupu
lis ſuis.Rñdit defunctus.Conſule diſcretos, & acqeſce eis.
Silr̃ legit̃ de quodam diſcipulo beati Bernardi: ꝙ cũ non
poſſet deponere ſcrupulos ſuos; ꝓpter qd',ad celebrandũ
non auderet accedere.Dixit ei Berñ.Vade frater & in fide

Reſpõſio Ber. ad ſcrupuloſũ fratrem

mea celebres.Obediuit ille ſimpliciter: & oĩs ille ſcru-
pulus p̱petuo receſſit.Sed ſi qs ſcrupuloſus diceret.Vtinã
talis eſſet prælatus:qualis erat Bernardus: crederem faci-
liter imperanti:& acquieſcerẽ cõſulenti. Nunc aũt cũ ſu-
perioris mei:paruã ſapientiã cõſpicio:nõ audeo meã con
ſciẽtiam:ſuæ fidei cõmittere.Rñdet cancellarius . Quiſqs
ita dicis & ſapis:erras & decipierisDebes ergo ſibi obedi
re:nõ vt hmõi:ſed vt deo iubẽti:cui⁹ vices gerit.Vñ Lucę
x.chriſt⁹ dixit.Qui vos audit:me audit:ſi tñ nõ cõtra deũ
iuſſerit.Et cũ cauſa ſcrupuloſitatis(vt dictũ eſt.ſ̃.)aliquã
do ꝓcedit ex qualitate cõplexionis:p̃cipue melãcholicæ:
aliqñ ex egritudine ſupueniẽte maniaca, vel melãcholia:
aliqñ ex indiſcreto vitæ regimine:puta p̱ nimias abſtinẽ
tias:ptinebit ab moralẽ medicũ rectorẽ: vel cõfeſſorem ĩ
hmõi adhibere remedia:de cõſilio medicinę: vt ſcrupulo
ſus ſeipm̃ vincat.Et ſi durũ videat̃ in aſſumẽdo illa reme
dia: p̃cipue cõſulta vel data ſeu impoſita ab ipſo medico
ſpũali.Dicit̃ em̃ Eccl'i.xxxviij.Altiſſimus de terra creauit
medicinã:& vir prudẽs nõ abhorrebit eã.Nõ tñ expedit ĩ
oĩb⁹ viuere medicinaliter pręcipue religioſis.Nã vt dicit
Ambro.de cõſe.diſt.v.cõtraria.Cõtraria ſunt diuinę cõdi
tioni:p̃cepta medicinæ q̃ a ieiunio reuocãt: lucubrare nõ
ſinunt: vigilare nõ permittũt:ab omni intẽtione medita
tionis adducunt.Nec etiã ſcrupuloſus : debet timere vitã
ſibi abbreuiari:ex obſeruatiõe p̃ceptoꝝ dei & eccleſię vel
obſeruatione ſuę religionis;dummodo ex capite ſuo: nõ
addat alia magis auſtera.Nã vt dicit Iob. xiiij. Conſtitui
ſti terminos ei⁹.ſ.vitæ hoĩs:qui præteriri nõ poterũt: nec
ſcd'm ꝓlõgationẽ, nec ſcd'm abbreuiationẽ:ſed etſi abbre

Sexta regula.

uiaret̃:ſcd'm cãs ſecũdas & naturales ſibi eſſet ad cumulũ
præmij nõ peccati:illa.ſ.faciẽdo ad placẽdũ deo: & ſcd'm
cões regulas traditas: ab eccleſia & religionib⁹ approba-
tas.Sexta regl'a:eſt animoſa pugnatio ſeu repulſio : ſcru-

pulorum ſeu puſillanimitatis. Ad quod hortaꝛ dñs Eſa.
xxxv. dicens. Confortamini puſillanimes: ꝯfortamini &
nolite timere: ecce deus veſter: ſcilicet adiuuãs et illuſtrãs.
Vnde Greg. in moral. dicit: ꝙ diabolus aſſimilatur myr-
micoleoni: qđ animal: dicitur leo formicarũ. Nã formicis:
quæ minutiſſimæ ſunt diſcurrentibus: inſidiaꝛ & occidit.
Sed alia animalia grãdiuſcula: itinerãdo cõculcant & pe
rimunt. Sic diabolus: inueſtigat cõplexiones hominũ: vt
dicit Grego. & quos videt parui cordis & puſillanimes &
ſcrupuloſos: ipſos aggrediꝛ: & ſcrupulis & vitijs occidit.
Sed a magnis ſpe & vigore rõnis: diabolus ipe proſterni
tur & abijcitur. Hinc & Cancellarius: in quodam tractatu
ſuo inquit. Mille ſurgunt apud aliquos ſcrupuli: more ca
num oblatrãtes & lacerare minantes ipſos: qui volũt ire
per viã dei quos cõuincere & cõpeſcere melius: ꝗ̃ per cõ
temptũ nequimus. Tantũmodo: ſi cõtẽptus ille ſit timo
ratus & regulatus. non abſq; præuio alteriꝰ præſertim: ſu-
perioris conſilio. Et idem in tractatu de regulis moralibꝰ
ait. Conſiliũ ſalubre eſt: frequẽter agere contra ſcrupulos
leues & tepidos: vitando eos ad aliorũ iudiciũ: quatinus
ex conſuetudine fiat homo robuſtus: ſolidus & tranquil-
lus: in exercitio ſpirituali. Sicut etiã: ſiquis vellet ligamẽ
tum diſtortũ: ad rectitudinẽ ducere: oporteret: ꝙ retorque
ret ipm ex parte oppoſita curuãdo: & ſic reduci poſſet ad
rectitudinẽ. Notandũ etiam: ꝙ dicit Cancellarius in quo
dam trac. ꝙ aliqui doctores tenent: quibus aſſentit: aliqñ
non tã meritoriũ eſſe credere: ſicut velle credere: nec dole
re ſenſualiter de pc̃tis: ſicut velle dolere: & non poſſe. Pro
batur hoc per Pſ. dicẽtem. Deſideriũ pauperũ exaudiuit
dñs præparationẽ cordis eoꝝ: audiuit auris tua. Et ita iu-
dicat nos deꝰ ſm ſuperioris arbitriũ: volũtatẽ & iudiciũ:
& nõ ſm ea: q̃ nobis iuitis & ꝯtranitẽtibꝰ: portio ſenſuali
tatis inferior adheſit & perducit: qualia ſunt volubilitas
imaginationũ & phãtaſiarũ. Solet aũt impedire ꝓportio
nẽ ſcrupuloꝝ: ſnĩa aliquarũ auctoritatũ nõ bñ itellectaꝝ.
& ideo declarãdę ſunt: vt illa quę habeꝛ extra: de ſpõ. iuue
nis. ſ. i dubijs: tutior via ẽ eligẽda: ꝓpter qđ ſcrupuloſus:

Via tutior ẽ eligenda.

eligit viã rigidiorẽ. Sed ad hoc rñdeꝛ: ꝙ eligere viã tutio
rẽ ꝯſilij eſt: nõ præcepti: alſ oporteret multos ingredi reli
gionẽ: in qua tutiꝰ viuiꝛ: ꝗ̃ in ſæculo. Non ergo de neceſ
ſitate: oportet tutiorẽ eligere: qñ ẽt alia via. põt eligi tuta
Sicut em̃ diuerſę vię: tẽdũt ad vnã ciuitatẽ: licet vna tu-
tior. alia ſit. Sic ad ciuitatẽ cœleſtẽ: aliꝰ ſic: aliꝰ ſic vadit &
tute: licet aliqs tutiori mõ. Itẽ qa dr̃ Eccli. iij. Qui amat pi
culũ: i illo pibit. Hinc eſt ꝙ bea. Tho. & alij dicũt: ꝙ ille q
agit id: de quo eſt dubiũ vtrũ ſit mortale an non: peccat
mortaliter: qa periculo ſe exponit mortalis. Cũ ergo i ali
qua materia morali: ſunt varię & ꝯtrarię opiniones: ille q̃
adhęret opinioni latioris vię: videꝛ ſe exponere periculo
mortalis: qa i dubio: cũ poſſit illa opinio eſſe falſa: & ꝯtra
ria vera. Sed ad hꝫ rñdeꝛ: ꝙ vtiq; ille q agit ſcienter id: de

Regula moralis.

quo dubitat eſſe mortale: ꝑmanẽte dubitatiõe mortaliter
peccat: etiã ſi illud in ſe nõ eſſet mortale: ſumẽdo ꝓprie &
ſtricte dubitationẽ: videlicet ꝑut rõnes ſunt æq̃ ponderã
tes ad vtrãq; partẽ: nec magis declinat quis ad vnã: ꝗ̃ ad
aliã. Sed ſi dubitet leuiter qs: & per modũ ſcrupuli: ſicut
dubitat ſeu formidat habẽs opinionẽ de aliquo: qa ita in
hæret ipi ſententię: ꝙ tamẽ formidat de oppoſito. Sic agẽ
do ꝯtra tale dubiũ nõ peccaꝛ: dũ adhęret opiniõi alicuius
doctoris: & habet rõnes ꝓbabiles: ꝓ ipſa magis ꝗ̃ ꝓ op-
poſita opinione: ẽt ſi ipſa opi. quã tenet. non eſſet vera: et
hoc: niſi ipſa opi. ſumpta: eſſet ꝯtra manifeſtũ teſtimoniũ
ſcripturæ: vel determinationẽ eccl'ię. Talis em̃ nõ operaꝛ
in dubio mortalis: ſed ſm opi. probabilẽ: qđ magis decla
rabitur in ſeptima regula. Quod etiam Greg. dicit. Bona
rum mẽtiũ eſt: ibi etiã culpas ſuas cognoſcere: vbi culpa
non eſt. diſt. v. ad eius. circa finẽ. Ad hoc dicit gloſ. cogno
ſcere. i. timere: & nõ per aſſenſum firmũ determinare. Hoc

Septĩa regula.

ſtultum eſſet: & periculoſum ſm Cancellariũ. Septima re
gula: eſt pro ſcrupulorũ depoſitione præceptorũ diſcreta
epykeizatio: id eſt interpretatio vel declaratio. Eqtas em̃

Quid æqtas.

quã phs nominat epykeiam: pręponderat iuris rigori: ſm
iuriſperitos. Eſt aũt æquitas iuſtitia penſatis omnibꝰ cir-
cũſtantijs particularibꝰ: dulcore miſericordiæ temperata
Et ait ſapiens. Noli eſſe nimis iuſtus: qui perit in iuſtitia
ſua. Pertinet autẽ ad virtutẽ epykeiæ: ꝯſiderare nõ nudũ
de ſe præceptũ: ſed circũſtãtias oẽs: particulariter ipm ve

ſtientes. Vnde phs. v. ethi. dicit: ꝙ epykeia interpretatiua
legũ eſt melior: ꝗ̃ iuſtitia legalis. Et ſm hanc virtutẽ epy
keiæ: poſſumꝰ p̄cepta dei æccleſiæ: prælatorũ ſeu iudicũ:
benigne interpretari. Et in foro quidã ꝯtẽtioſo: eiꝰ eſt iter
pretari: cuius eſt condere vel ſentẽtiare. Sed in foro con-
ſciẽtię: circa p̄cepta & humana et diuina dico: ꝙ ptinet ad
quẽlibet pro facto ſuo: ſi tamen rationabiliter interp̄teꝛ.

Et ſm Ioã. de Amb. ſeptuplex doctrina: ꝑ virtutẽ epy
keiæ ſcrupuloſæ ꝯſciẽtiæ: ꝓficua dari põt. Quaꝝ prima
eſt iter duram & benignã: circa p̄cepta ſniam: ꝙ benigna
eſt: potius cæteris paribꝰ interpretatio faciẽda: quod etiã
aſſerit Guil. Huiꝰ ratio eſt: quia p̄cepta dei & eccleſiæ: non
ſunt ad tollendã oẽm ſpũalem dulcedinẽ: qualis certe tol
litur: qñ nimis ſcrupuloſe. & timide pręcepta interp̄tanꝛ.
Scd'a doctrina: ſm virtutem epykeiæ eſt: ꝙ nec deus: nec
eccleſia: per ſua præcepta itẽdit obligare ad vix poſſibile
alicui. Cũ em̃ ſm regulã iuris: nemo poſſit ad ipoſſibile
obligari: extra de reg. iur. lib. vj. nemo. Nõ ſolũ dr̃ ipoſſi
bile: qđ abſolute nõ ẽ poſſibile. Sed ẽt videꝛ iterp̄tãdũ
ſm virtutem epykeię: in lege noua: eſſe ipoſſibile qđ vix
eſt poſſibile: vt puta nimiã habẽs difficultatẽ: alſ quõ ſal
uareꝛ illud. Onus meũ leue. Matt. xj. Tertia doctrina eſt:
ꝙ nec deus, nec eccl'ia, intẽdit ſuis p̄ceptis aliquẽ obliga-
re ad hoc ꝙ ſit fatuus. i. talia p̄cepta: loco & tẽpore nõ ob
ligant: quibꝰ eorũ obſeruantia fieret ridiculoſum: ſaltem
apud diſcretos & bonos viros. Patet igiꝛ a ſimili: de votis
ex diuino p̄cepto deo reddendis: quæ tñ ſi ſtulta ſint ſm
docto. nullus obligaꝛ implere: ad qđ facit gloſ. Inno. ſup
c. nouerit. de ſen. excõi. Quarta doctrina: eſt ꝙ in dubijs:
bonorum vita: alijs debet eẽ viuẽdi regula: & tãto magis
quãto meliores ſunt. Vnde Hiero. ad Ruſticũ monachũ:
& habeꝛ. xvj. q. j. ſic viue. inter bonos: ſemp ſectare melio
res: ꝓpter qđ chriſtꝰ, diſcipulos ſuos vocat ſal terrę: qa vi
delicet ex moribꝰ ipſoꝝ: populi ſunt cõdiendi. Et rõ huiꝰ
regulę ẽ: qa tales: ſm virtutẽ epykeię: p̄ſumi debẽt habere
rectũ iudiciũ: qa habẽt rectũ affectũ: ſicut ſanus bene iudi
cat de ſaporibus: qa nõ habet guſtũ ifectũ. Quinta doctri
na ẽ: qa in his q̃ ſolũ ſunt mala: qa ꝓhibita: vt cõiter poſi
tiua p̄cepta: multũ excuſat: vel in toto: vel in tãto ꝯſuetu
do: ſi ſit p̄ſcripta. imo aliqñ tollit legẽ ſcriptam poſitiuã:
vt di. iiij. in iſtis. & . c. ſeq. cũ gloſ. Sicut enim epykeia: ẽ in
terpretatiua legũ: ſic & cõſuetudo: eſt optima legũ inter-
pres. extra de cõſue. cũ dilectus. Sexta doctrina eſt: quã tra
dit Pe. de palu. in. iiij. ſen. ꝙ homo vbi non peccat morta
liter: nunq; incurrit ſniam excõicationis iuris. Cũ em̃ per
excõicationẽ ab hoĩe: nullus debeat eijci ab eccl'ia: niſi ꝑ
mortali vero vel præſumpto ſm be. Tho. i. iiij. qa maxĩa
pœna eſt. Sic etiã: cũ ſnĩa iudicis nõ ſit iniuſta: põt homo
formare ſibi cõſcientiã: ꝙ vbi nõ peccat mortaliter: non
incurrit ſnĩam iuris. Septima eſt: ꝙ in quocunq; caſu præ
termittens facere hoc qđ lex iponit: poſſet excuſari a pc̃tõ
puta: qa hoc facit ſine cõtẽptu: ꝑ virtutẽ epykaię. rõne ali
cuius periculi cõſiderati: qua põt fieri qñq; ꝯtra vba legis

Reuertendo ad quartã omiſſam: dico ꝙ ipſa eſt opinio
nis alicuius tuta electio. Sunt em̃ aliqñ de aliquibus ma-
terijs moralibus doc. opinionũ ꝯtrariarũ: & tũc ſcrupulo
ſi dubitant: quã partẽ poſſint. cũ bona cõſcientia eligere.

Pro cuius enodatione difficultatis notandũ: ꝙ cum bo
na cõſciẽtia: poteſt quis tenere vnã partẽ alicuius opinio
nis: & ſm eã operari: excluſo ſaltẽ ſcãdalo: quæ ſcilicet ꝑs
habeat ꝑ ſe: notabiles docto. dũmodo talis opinio non
ſit cõtra auctoritatẽ expreſſam ſacræ ſcripturę: nec contra
determinationẽ eccleſiæ catholicæ: & ꝙ etiã ex cõtrarieta
te taliũ opinionũ nõ inducaꝛ ad dubitãdũ: ſed bonã ſibi
cõſcientiã & credulitatẽ formet de eo: qđ credit tamq; de
ꝓbabiliori parte & p̄cipue. quãdo quis adhibet diligen-
tiam ingrẽdo an liceat: nec inuenit aliqd: qđ eũ ſufficien
ter moueat ad hoc: qđ ſit illicitũ. Qꝫ ſint cõtrariæ opinio
nes inter doctores ſanctitate: & ſcientia maximos: in ma-
teria morali: aliquando etiã ad ſalutẽ neceſſaria: patet per
exẽpla. Nam. b. Tho. in. iiij. tenet: ꝙ poſt lapſum i morta-
le: non oportet aliquẽ ſtatim confiteri ſub p̄cepto: habita
copia cõfeſſoris: niſi in pauciſſimis caſibus: qui ibi ponũ-
tur. diſ. xvij. Et cũ eo tenet Richar. ſed Hugo de ſancto Vi
cto. & beatꝰ Bonauẽtura. ſunt in hoc cõtrariæ opinionis.
Sanctitas aũt & magnitudo ſciẽtiæ ipſorum: nota eſt toti
eccl'ię: neutra aũt illorũ opinio reprobaꝛ. Et ſi beati Tho.
opinio

Doctrina ſeptuplex. ſcrupuloſæ cõſcientiæ proficua.

Vita bonoꝝ alijs debet eſſe regula.

Quarta regula q̃ hꝫ poniꝛ. propter ꝑplexitatẽ de q. ſ.

Doctores etiã ſcti: qñ q; cõtrariãꝛ i materia morali & ſpirituali.

opinio cõmunis teneatur: quæ tamẽ minus tuta videtur.
Raymũdus decretiſta: & ſanctꝰ in ſumma tenet: ꝙ partici
pare cũ excõicatis maiori excõicatiõe in loquela: cibo: &
hmõi: in caſu nõ cõceſſo: ſit mortale vniuerſaliter. Sed. b.
Tho. in. iiij. & Io. and. & Archidia. tenẽt cõtrariũ. Et illud
cõtrariũ cõiter tenetur. Et ſic exempla immunera poſſent
poni. Quod autẽ dicit. b. Tho. in quodlibeto. iij. q. iiij. art.
ij. quãdo duę ſunt opiniões cõtrarię de eodẽ: oportet alte-
ram eſſe verã: & alterã falſam. Si ergo ille: qui facit contra
opinionẽ magiſtrorũ: vt puta in habẽdo plures prębẽdas
faciẽs cõtra verã opinionẽ: nõ excuſaꝛ a pc̃tõ: cũ faciat cõ
tra legẽ dei: quãuis nõ faciat cõtra cõſciẽtiam. Hęc em̃ ver
ba beati Tho. nõ poſſunt intelligi: niſi de his: vbi manife
ſte patet ex ſcriptura: vel eccleſię determinatiõe: ꝙ ſit con
tra legẽ dei: & nõ de illis intelligit: vbi non apparet: alſ ſi
bi cõtradiceret in eodẽ libro: qđ nõ eſſet credẽdũ. Itẽ Vlri
cus in ſumma dicit: ꝙ ſi quis de aliquo agẽdo dubio: ma-
gis peritos cõſulat: de quo nullã habet exp̄ſſã auctoritatẽ
vtrũ ita ſit an nõ: dũmodo formet ſibi bonã cõſciẽtiã: ẽt
ſi res aliter ſe habeat: ꝗ̃ id qđ ſentit: & qđ ſibi cõſultũ fue
rit: excuſaꝛ: qa fecit quod potuit: & deus plus nõ requirit.
Itẽ ex reſpõſis: quę videnꝛ data ab Alberto magno habe-
tur: ꝙ frater ſimplex: vl' quilibet homo cum ſalute põt ſe
qui in conſilijs: quãcũq; opinionẽ voluerit: dũmodo ali-
cuiꝰ doctoris magni opinionẽ ſequaꝛ. Hoſtiẽ. etiam dicit
extra: de cogna. ſpiri. ſuper. c. ſi vir. vbi ſunt diuerſę opini
ones & diuerſa iudicia: ſemꝑ hũanior ẽ p̄ferẽda & ęquior.
Et ad idem facit: quod ait Aug. di. ix. ſana. Guil. etiam in
gloſ. Ray. dicit: ꝙ in apicibus iuris: vbi dubitãt etiã ſapiẽ
tes: excuſabilis eſt ignorantia. Vnde ſi aliquis: bona fide:
partẽ illã vel illã elegerit: nõ debet ſuꝑ hoc habere cõſciẽ
tiã nimis ſcrupuloſam. Item Pe. de palu. ſup. iiij. diſ. xvij.
dicit: ꝙ ſi confeſſor dubitaret vtrum illud: de quo confi-
tens nõ pœnitet: nec cõfitetur eſſet mortale: & ipſe ꝯfitẽs
dicit: ꝙ cõſilio peritorũ illud fecit: de quibꝰ ex vita & ſciẽ
tia ꝓbabile ẽ: ꝙ nõ cõſulerẽt niſi bene: illi iudicio ſe põt
ꝯformare. Secus aũt eſſet: ſi eſſet certus de oppoſito. Idem
videꝛ ſentire Gof. de fontibus: in his. ſ. opinionibus con-
trarijs: quę tolerãtur ab eccleſia: (vt dictũ ẽ.) Et ꝙ debet ꝓ
ponere cõfitẽti: ꝙ bene ſtudeat de hoc ſeipm: ꝑ prudentes
informare: eo ꝙ alij tenẽt contrariã opinionẽ: maxime ſi
illius cõtrariæ opinionis cõfeſſor: ſit inordinarius eiꝰ: &
ſic eũ abſolueret. Itẽ ſentit Richar. Claremoñ. Nõ diſtin-
guẽdo: vtrũ cõfeſſor eiꝰ ſit ordinariꝰ: vel nõ ordinarius.
Idem põt haberi ex decretali extra de ſen. excõ. iquiſitiõi.
tam in tex. ꝗ̃ in gloſ. vbi declaratur: qñ mulier vxorata i
cipit ꝑ nouã informationẽ dubitare: an attineat viro gra
du ꝓhibito: quõ ſe debeat habere in tali dubio: circa exa-
ctionẽ vel redditionẽ debiti cõiugalis. Probaꝛ & hoc idẽ:
tali ratione ſm Cancellariũ. Non plus nocet homini er-
rare in articulo fidei: qui nõ eſt declaratꝰ adhuc ab eccl'ia:
ꝙ ſit articulus de neceſſitate credendus: ꝗ̃ neceſſe poſſet
actus moralis. contra aliquid agibile perpetratus: qa actꝰ
non dicitur eſſe certus ex ſcriptura: aut determinatione ec
cleſię ꝙ ſit illicitus. Patet hoc ex eo: ꝙ fides eſt tã neceſſa-
ria: ſicut virtutes morales: etſi non amplius. Sed conſtat
cõmuniter apud theologos: ꝙ in materia fidei: dũ docto-
res ſenſiunt cõtraria: licitũ eſt ante determinationẽ eccl'iæ:
tenere vnã partẽ vel alterã: ſine periculo peccati vel fidei
vt patet in abbate Ioachim: qui tenebat cõtrarium ad id:
qđ magiſter ſen. dixerat in. j. diſt. j. lib. pro quo magiſtro
ſenten. eccleſia poſtmodũ determinauit extra: de ſum. tri.
dãnamꝰ. Nec tamẽ dictus Ioachim incidit in hæreſim aut
perfidiã propter hoc: quia dicta ſua omnia: ſubiecit corre
ctioni eccleſię. Ergo a ſimili: licet vnã opinionem in mo-
ralibus tenere: iuxta limitata ſuperius: vbi ſaltem magis
ſapientes non ſentiũt cõtrariũ: & vbi paratus eſt obedire
eccleſię & ſcripturę: ſi ei errorẽ explanauerit. Solet autem
mouere ſcrupuloſus: & detinere illud dictũ Auguſt. Tene
certũ: & dimitte incertũ. de pœ. di. vij. c. ſi quis. ij. Sed vbi i
eadẽ materia morali: ſunt contrariæ opiniones doctorũ:
illa videꝛ tutior quę eſt rigidior: & ſic potius amplectẽda:
ad qđ inſtigãꝛ ſcrupuloſi. Sed ad hoc rñdetur: ꝙ Aug. lo-
quitur in dic. c. ꝓprie de eo: q differt pœnitẽtiã: vſq; ad ex
tremũ vitæ: cuius ſaluatio dubia eſt & incerta: nõ qa vera
pœnitẽtia: nõ poſſit eſſe in extremis: & deus indulgeat: vt
patet in latrone cũ xp̃o crucifixo. Sed qa icertũ ẽ & dubiũ

Ignorãtia i apicibꝰ iuris: ẽ excuſabilis.

Submiſſio eccleſię excludit hęreſim.

vtrum talis vere pœniteat: qa videtur moueri p̄cipalr ti
more gehennæ magis: ꝗ̃ reſpectu diuinæ offenſæ: & diui-
nę glię: qđ reqriꝛ ad verã pñiam: ſm Aug. de pœ. diſ. vij.
nullꝰ. Sed extendaꝛ illa auctoritas Aug. ad alias materias
morales. Notãdũ ſm Cancellariũ: ꝙ certitudo: quę requi
ritur in materia morali: nõ eſt certitudo euidẽtiæ: ſed pro
babilis coniecturæ. Et pro huius declaratione ſciendũ ꝙ
triplex eſt certitudo. Vna ſupernaturalis: alia naturalis:
tertia: ciuilis ſeu moralis. Et certitudo ſupernaturalis ita
ſe habet: ꝙ nõ ſtat: aliquem certa ſentire & falli: & ipſa eſt
triplex. Prima euidẽtiæ intuitiua: qualis eſt beatorũ ſup-
næ patrię. Alia ẽ euidẽtię reuelatę: vt in ꝓphetaꝝ illuſtra
tione. Tertia eſt ſolius adhęrẽtiæ in ſpeculo: & in ęnigma
te: qualis eſt certitudo fidei: q̃ nõ innitiꝛ euidẽtię rationis
humanę: ſed auctoritati diuinę: q̃ cõtineꝛ in ſacra ſcriptu-
ra. Eſt aũt quælibet triũ: certitudinũ ſupernaturaliũ tãta:
ꝙ per nullã potẽtiã etiã diuinã & abſolutã: fallax eſſe po
terit: alioquin deꝰ negaret ſeipſum. Certitudo vero natu-
ralis ita ſe habet: ꝙ nõ ſtat ꝑ naturam aliquã: taliter aſſen
tire & falli: quam phi nobis poſuerũt poſſibilem. in prin
cipijs ꝑ ſe notis: cognitis. ſ. ex ſola appręhẽſione termino-
rũ: vt quodlibet eſt: vel nõ eſt. Poſuerũt etiã in cõcluſiõi
bus demõſtratiuis: & in cõſequẽtia euidenti deductis ꝑ ta
lia principia: quẽadmodũ dixerunt ſciẽtiã mathematicã:
eſſe ſciẽtiã certiſſimã. Tertia certitudo. ſ. moralis ſeu ciui
lis: tangitur vna cũ præcedẽti in principio Ethicorũ. vbi
diciꝛ: ꝙ diſciplina eſt in vnaquaq; re: certitudinẽ quęrere:
iuxta exigentiã materiæ. Eque em̃ vitioſũ eſt: perſuaden-
tem quęrere mathematicũ: & moralẽ demõſtrãtem. Non
em̃ cõſurgit certitudo moralis: ex euidẽtia demonſtratio-
nis: ſed ex probabilibus cõiecturis groſſis & figurabilibꝰ
magis ad vnã partẽ: ꝗ̃ ad aliã ſe habẽtibus. Dicitur autẽ ꝓ
babile: qđ pluribus & maxime ſapiẽtibꝰ apparet verum.
Ex his igiꝛ ſequitur: ꝙ in humanis agibilibꝰ: q̃ tãtã habẽt
varietatẽ (teſte Ariſt.) & experiẽtiã: ſufficit talis certitudo
q̃ nõ ſemꝑ ſcrupulos oẽs abijciat: ſed ſufficit: vt contẽnat
ſeu ſupet eos. Ad qđ etiã optimũ facit illud Leonis papæ
dicentis. In his q̃ dubia fuerint aut obſcura: id nouerimus
ſequendũ: qđ nec p̄ceptis euangelicis contrariũ: nec decre
tis ſanctorũ patrum inueniatur aduerſum: diſ. xiiij. c. ſicut
quædã. Iſta autẽ certitudo moralis: colligitur ex vno triũ
modorũ: videlicet ex alteriꝰ auctoritate: qđ pertinet ad i-
cipiẽtes: qui. ſ. erudiũtur per alios: in doctrinis & addiſcũt
& obediunt. iuxta illud Deutero. xxxij. Interroga patrem
tuum: & annuntiabit &c. Secũdus modus eſt: ex propria
eruditione: quod congruit proficientibus ſtudẽdo in ſcri
pturis. iuxta illud Prouerbioꝝ. xxvij. Stude ſapiẽtiæ: fili
mi. Tertius modus eſt: ex circũſpectione circũſtantiarum
& hoc quo ad perfectos.

triplex eſt certitudo.

In dubijs qd ſequendum.

¶ De actu intellectus. Capitulum. xj.

DE ACTV INTELLECTVS.

Et primo: quomõ cognoſcit anima in corpore
Et quantum ad hoc cõſideratio erit tripartita.
Primo: de cognitione eorum: quę ſunt infra ſe.
Scd'o: de cognitione eoꝝ: quę ſunt in ipſa anima: & de ſe.
Tertio: de cognitione eorũ: quæ ſunt ſupra ipſam.

§. I. ANIMA COGNOSCIT COR

pora per intellectum. Pro cuius declaratione: dicit beatus
Tho. in. j. pte. q. lxxxiiij. arti. j. ꝙ primi phi: qui de naturis
rerum inquiſierũt: putauerũt nil eſſe in mũdo. niſi corpꝰ.
Et quia videbãt oĩa corpora eſſe mobilia: & putabãt eſſe
in continuo fluxu: æſtimabãt: ꝙ nulla certitudo de rerum
varietate: haberi poſſit a nobis. Quod em̃ eſt in continuo
fluxu: per certitudinẽ apprehẽdi non põt: qa priꝰ labitur:
ꝗ̃ a mẽte dijudicetur. Sicut Eracliꝰ dixit: ꝙ non erat poſſi-
bile aquam fluuij currentis bis tangere: vt recitat phs in
iiij. metaph. His autẽ ſupueniens Plato: vt poſſet ſaluare
certam cognitionẽ: a nobis veritatis per intellectũ poſſe
haberi: poſuit p̄ter iſta corporalia: quaſdã ſubſtãtias ſub-
ſiſtentes: ſeparatas a materia & a motu: quas noĩauit ſpe-
cies vel ideas: per quarũ participationẽ: vnũquodq; ſin-
gulariũ & ſenſibiliũ iſtorũ dicitur homo: vel equus: vel
aliqd hmõi. Sic ergo dicebat: ſciẽtias & diffinitiones: & q̃c
qd ad actũ intellectus pertinet: nõ ad iſta materialia & ſen
ſibilia referri: ſed ad illa immaterialia & ſeꝑata: vt ſic aĩa

Idee platonis.

nõ intelligat iſta corporalia:ſed intelligat horum corporaliũ ſpẽs ſeparatas. Qđ apparet eẽ falſum:qa cũ illæ ſpẽs ſeparatę:ſint immateriales & immobiles ſm ipm: excluderetur a ſcientijs cognitio & motus materię:qđ eſt ꝓpriũ ſciẽtiæ naturalis:& demõſtratio ꝑ cauſas mouẽtes & materiales. Dicẽdũ igitur:ꝙ anima per intellectũ cognoſcit corpora cognitiõe intellectuali:immateriali:vniuerſali:& neceſſaria. Sicut em̃ forma ſenſibilis:alio modo eſt in re:q̃ eſt extra aĩam:& alio modo in ſenſu:q ſuſcipit formas ſenſibiliũ abſq; materia:ſicut colorẽ auri abſq; auro. Sic intellectus ſpecies corporũ:quę ſunt materiales & mobiles:recipit immaterialiter & ĩmobiliter ſm modũ ſuũ. Nam receptũ eſt in recipiente:ꝑ modũ recipiẽtis. Quod autẽ Aug. dicit in lib. ſoliloquiorũ:corpora intellectu cõprehẽdi nõ poſſe:intellgendũ eſt:quãtum ad ea:quib⁹ mediãtibus intellect⁹ intelligit:non quãtũ ad ea q̃ cognoſcit. Cognoſcit em̃ intellect⁹ corpora:ſed nõ per corpora:nec per ſimilitudines corporales & materiales:ſed ꝑ ſpẽs ĩmateriales & ĩtelligibiles:q̃ ꝑ ſui eſſentiã:eſſe poſſunt in aĩa. Et (vt dicit etiã Augu. vlti. de ciui. dei.) Nõ eſt dicẽdũ: ꝙ ſicut ſenſus:cognoſcit ſola corporalia:ita ĩtellect⁹ cognoſcit ſola ſpũalia:qa ſequeretur ꝙ deus & angeli:corpa nõ cognoſcerẽt: Hui⁹ diuerſitatis rõ eſt:qa inferior virt⁹:nõ ſe extendit ad ea q̃ ſunt virtutis ſuperioris:ſed bene ſuperior virtus:ad ea quę ſunt inferioris virtutis: excellẽtiori modo operatur. Quãuis etiã trãſmutetur forma ſubſtantialis rerũ inferiorũ:remanet tñ materia immobilis rerũ. Rerũ etiã mutabiliũ:ſunt habitudines immobiles. Sicut Sortes:etſi non ſemper ſedeat:tamẽ immobiliter verum eſt:ꝙ qñ ſedet in vno loco manet:& ꝓpter hoc nihil prohibet:de rebus mobilibus. immobilem ſciẽtiam habere.

Materialia q̃ mõ cognoſcũtur.

§. II. ANIMA HVMANA NON

cognoſcit ꝑ eſſentiã ſuã corpora:ſed per intellectũ ſuum: mediãtib⁹ ſpecieb⁹ ĩtelligibilib⁹. Antiq aũt phi poſuerũt aĩam ipam:ꝑ eſſentiã ſuã cognoſcere oĩa. Et qa conſiderabãt res inferiores cognitas:eẽ corporeas & materiales:poſuerunt etiam oportere res cognitas:eſſe in anima cognoſcente materialiter. Et ideo:vt animæ attribuerẽt omniũ cognitionẽ:poſuerunt eam habere naturã cõem cũ oĩbus Et qa natura principiatorũ ex principijs conſtituitur:attribuerũt aĩę:naturã principij. Vnde qui dixit principiũ oĩum eẽ ignẽ:dixit aĩam eſſe de natura ignis. Qui dixit eſſe aerem principiũ oĩm dixit aĩam ex aere. Empedocles:qui poſuit quattuor elemẽta principiũ oĩm:dixit aĩam ex his cõſtitutã. Sed hęc eſt falſa opinio:& eam reprobat Ariſto. in. j. de anima. Quod autẽ ipſe in. iij. de anima dicit animã quodãmodo eſſe oĩa:nõ ex hoc vult dicere:ꝙ actu ſit compoſita aĩa ex oĩbus. Sed inquãtũ eſt in potẽtia ad oĩa:per ſenſum ad ſenſibilia:& per intellectũ ad intelligibilia. Solus ergo deus:eſt qui per eſſentiã ſuã intelligit oĩa:qa eſſẽtia eius immaterialiter in ſe oĩa habet:ꝓut effectus virtute prę exiſtunt in ſua cauſa. Nõ aũt aĩa humana:vel angelus. per eſſentiã ſuã cognoſcit oĩa. Intellectus tñ cognoſcit perfectius q̃ ſenſus:quia ſenſus:accipit formã rei cognitę ſine materia:ſed cũ materialibus conditionibus. Intellectus autẽ abſtrahit in cognoſcendo nõ ſolũ a materia:ſed etiam a conditionibus indiuiduantibus materialibus.

Aĩa ĩtelligit ꝑ ĩtellectũ & nõ ꝑ ſuã eſſẽtiam.

Opinio erronea repellit̃.

§. III. ANIMA HVMANA NON

intelligit per ſpecies naturaliter inditas:quia eas non habet:vnde phs in. iij. de aĩa dicit:ꝙ intellect⁹ eſt ſicut tabula raſa:in qua nihil eſt ſcriptũ. Pro cuius declaratione dicit. b. Tho. vbi. ſ. ꝙ nos videmus:ꝙ homo quãdoq; eſt cognoſcẽs in potentia tantum:tam ſm ſenſum:q̃ ſm intellectum. Et de tali potẽtia ad actum reducitur: vt ſentiat per actiones ſenſibiliũ:in ſenſu:vt intelligat per diſciplinam aut inuẽtionem. Vnde oportet dicere:ꝙ aĩa cognoſcitiua ſit in potẽtia:tam ad ſimilitudines:quę ſunt principia ſentiendi:q̃ ſimilitudines:quæ ſunt principia intelligẽdi. Et propter hoc Ariſto. poſuit:ꝙ intellectus quo anima intelligit:nõ habet aliquas ſpecies naturaliter ĩditas:ſed eſt in principio in potẽtia:ad omnes ſpecies hmõi: Sed quia id quod habet actu:formã interdum non poteſt agere ſcđm formã:ꝓpter aliqđ impedimẽtũ:ſicut leue non poteſt ferri ſurſum ſi impediat̃:ꝓpter hoc Plato poſuit:ꝙ ĩtellect⁹ noſter naturaliter:eſt plen⁹ oĩb⁹ ſpecieb⁹ intelligibilib⁹: ſed per vnionẽ corpis impedit̃:ne poſſit in actũ exire. Sed hoc nõ videtur cõuenienter dictum:qa ſi habet aĩa naturalem cognitionem omniũ:nõ videt̃ eſſe poſſibile:ꝙ huiuſmodi notitia naturalis habeat tãtam obliuionẽ:ꝙ neſciat ſe hmõi ſciam habere. Nullus em̃ obliuiſcit̃ ea: quæ naturaliter cognoſcit. Sicut ꝙ oẽ totũ ẽ mai⁹ ſua pte:& pcipue eſt hmõi incõueniens:ſi ponatur naturale eſſe:animam vniri corpori. Apparet etiam inconueniẽs iſtud ex hmõi:quia deficiẽte vno ſenſu:deficit ſciẽtia in hoĩe eorũ quę appræhẽduntur per illum ſenſum. Sicut cæcus natus: nullã habere põt notitiã de colorib⁹. Quod nõ eſſet:ſi naturaliter omniũ rerũ intelligibiliũ rationes:aĩa haberet. Intellectus autẽ angelicus:a principio ſuæ creationis:fuit repletus hmõi ſpeciebus intelligibilibus:quib⁹ intelligit perfecte. Vnde in libro de cauſis dicitur. Omnis intelligẽtia eſt plena formis:ſcilicet angeli:non autem hominis.

Aĩa nõ habet ſpẽs naturalr ĩditas: ſed acqſitas.

§. IIII. IN ANIMAM NON EF-

fluũt ſpẽs intelligibiliũ:ab aliquib⁹ formis ſeparatis: vt dixerũt qdã. ſ. Plato & Auicẽna. Sed alio & alio mõ. Nã vt ponit beat⁹ Tho. in. j. parte. q. lxxxiiij. arti. iiij. Plato dixit formas rerũ ſenſibiliũ:ꝑ ſe ſine materia ſubſiſtẽtes:ſicut formã hoĩs quã noĩabat per ſe:hoĩem & formã equi: ſeu ideã quã per ſe noĩabat equum:et ſic de alijs. Has igit̃ formas ſepatas:dicebat pticipari ab anima nr̃a:ad cognoſcẽdũ & a materia corporali ad eſſendũ. Et ita intellectus noſter per hoc:ꝙ participat ideã lapidis:intelligit lapidẽ Participatio aũt ideę:eſt per aliquã ſimilitudinem ipſius ideę:in participãte ipſam ꝑ modũ:quo ab exẽplato participatur exẽplar. Et ſic ponebat ſpecies intelligibiles intellect⁹ noſtri:eſſe ſimilitudines quaſdã idearũ ab eis effluẽtes. Sed Ariſto. ꝓbat eſſe cõtra rationẽ rerũ ſenſibilium:ꝙ earũ formæ:ſubſiſtãt abſq; materia. Auicẽ. autem remota hac poſitione Platonis:poſuit omniũ rerũ ſenſibiliũ ſpecies intelligibiles:non quidẽ per ſe ſubſiſtere abſq; materia:ſed præexiſtere immaterialiter:in intellectib⁹ ſepatis: a quorũ primo deriuant̃ hmõi ſpecies in ſequẽtẽ:& ſic de alijs:vſq; ad vltimũ intellectũ: quẽ noĩat intellectũ agentẽ:a quo (vt ipſe dicit) effluũt ſpẽs ĩtelligibiles in aĩas noſtras:& formę ſenſibiles in materiã corporalẽ. Sed ſecũdũ hãc poſitionẽ ſufficiẽs ratio nõ poſſet aſſignari:quare aĩa noſtra corpori vniret̃. Non em̃ poteſt dici:ꝙ vniatur aĩa ꝓpter corpus:qa nec forma eſt ꝓpter materiã: nec motor ꝓpter mobile:ſed poti⁹ ecõuerſo. Maxime aũt eſt corpus neceſſariũ aĩæ intellectiuę:ad operationẽ eius ꝓpriã: quę eſt ĩtelligere:qa ſm eſſe ſuũ:a corpore nõ depẽdet:ſi autẽ ſpẽs ĩtelligibilis:eẽt apta nata recipere naturaliter ꝑ ĩfluẽtiã aliquorũ ſeparatorũ principiorũ tãtũ:& non acciperet eas a ſenſibus:non indigeret corpore ad intelligẽdũ. Vñ fruſtra corpori vniret̃. Si autẽ dicatur:ꝙ aĩa indiget ſenſib⁹ ad intelligẽdũ:quib⁹ quodãmodo excitet̃ ad conſiderãdũ ea:quorũ ſpẽs intelligibiles accipit a ſubſtãtijs ſeparatis:hoc non videtur ſufficere: qa hmõi exercitatio non videtur neceſſaria:niſi ad excitandã animã:quaſi conſopitam & obliuioſam ſm Platonicos. Et ſic ſenſus non proficerent animæ intellectiuæ:niſi ad tollendũ impedimentũ:quod ꝓuenit aĩæ:ex corpis vnione. Remanet ergo quęrendũ:quę ſit cauſa vnionis animæ ad corpus. Patet etiã falſitas huius ex hoc:ꝙ qui deficit vno ſenſu: caret ſciẽtia ſenſibiliũ illius ſenſus: quod nõ eſſet:ſi ex intellectibus ſeparatis effluerẽt: ſolũ ſpecies intelligibiles in aĩam. Et qa oẽ:qđ per pticipationẽ eſt tale:reducit̃ in aliqđ principiũ:qđ per eẽntiã ẽ tale:vt ignita reducũt̃ (ſicut in cauſam) in ignẽ:ideo ſpẽs intelligibiles:quas pticipat intellectus noſter:reducũt̃ (ſicut in cãm primã) in aliqđ principiũ:quod ꝑ eſſentiã ẽ ĩtellectuale. ſ. deũ:& ab illo principio ꝓcedunt:mediãtib⁹ formis ſenſibiliũ rerum & materialiũ:a quibus ſcientiã colligimus:vt dicit Dionyſius.

Vñ habet aĩa ſpẽs intelligibiles.

Corp⁹ quomodo ſubſeruit aĩæ.

§. V. ANIMA INTELLECTIVA.

cognoſcit res materiales in rationibus æternis. Pro cuius declaratione dicit beatus Tho. vbi. ſ. arti. v. ꝙ phi: ſi qua dixerunt vera & fidei noſtræ accõmoda: tamq; ab ĩiuſtis poſſeſſoribus: in vſum noſtrum vendicãda ſunt. Simulacra ṽo & ſuperſtitioſa eorũ:euitari debẽt. Augu. ḡ q imbutus fuit doctrinis Platonicorũ:ſi qua inuenit fidei accommoda in eorũ dictis:aſſumpſit fidei aũt noſtrę aduerſa:in melius com-

Quidẽ cogſai rõnib⁹ ęternis.

melius cõmutauit. Quia igit̃ Plato poſuit formas rerum per ſe ſubſiſtere a materia ſeparatas:quas ideas vocabat: ꝑ quarũ participationẽ:dicebat ĩtellectũ nr̃m intelligere: hoc autẽ alienũ eſt a fide noſtra. Ideo Aug. in lib. lxxxiij. queſtionũ loco harũ idearũ:quas Plato ponebat: poſuit rationes omniũ creaturarũ: eſſe in mẽte diuina ſcđm q̃s: oĩa formant̃:& ſcđm q̃s ẽt aĩa nr̃a oĩa cognoſcit. Sed ſciẽdum ꝙ aliquid ĩ aliquo cognoſci dicitur dupliciter. Vno modo:ſicut in obiecto vel ſubiecto cognito. Sicut aliquis videt in ſpeculo omnia:quæ in ſpeculo repſentantur. Et hoc modo:aĩa noſtra in ſtatu vitę pſentis:non videt oĩa ĩ rationibus æternis. Sed in eis oĩa cognoſcunt beati: qui deũ vident & oĩa in eo. Alio modo dicit̃ cognoſci aliqd ĩ aliquo:ſicut in cognitionis principio. Sicut ſi dicamus:ꝙ in ſole videntur oĩa:quæ videntur per ſolem. Et ſic neceſſe eſt dicere:ꝙ anima noſtra in rationibus ęternis:omnia cognoſcit per participationẽ earũ. Ipſum enim lumẽ intellectuale:qđ eſt in nobis non eſt aliud:niſi quædã participata ſimilitudo: luminis increati: in quo cõtinẽtur rationes æternæ. Vnde in pſ. dicit̃. Multi dicũt quis oſtendit nobis bona? Cui quæſtioni reſpõdens Pſalmiſta ait. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui dñe: quaſi diceret:ꝑ ſigillationẽ ipſam diuini luminis:oĩa nobis demõſtrantur. Quia tamen præter lumẽ ĩtellectuale: in nobis exiguntur ſpecies intelligibiles acceptæ. a rebus ſenſibilibus:vt de eis ſcientiã habeamus:ideo nõ per ſolam participationẽ rationũ æternarũ:de rebus materialibus notitiam habemus:ſicut Platonici poſuerunt:ꝙ ꝑ ſolã participationẽ idearum ſcientiam haberemus.

Aliqd dicit̃ in alio cognoſci duplr.

§. VI. INTELLECTIVA COGNI-

tio accipit̃ a rebus ſenſibilibus: nõ tñ totaliter et perfecte ſed quædã eſt materia media cauſæ cognitionis:ſcđm illud phi in. j. Metaphi. Om̃is noſtra cognitio ortũ habet a ſenſu. Pro cuius declaratione dicit. b. Tho. vbi. ſ. artic. vj. ꝙ circa hęc fuit triplex opinio phorũ. Democritus dicit ꝙ nulla alia eſt cauſa noſtrę cognitiõis:niſi:cũ ab his corporibus quæ cogitamus:veniũt atq; ſubintrãt imaginationes in animas noſtras. Et ſic poſuit iſte cognitionem noſtram fieri per idola & defluxiones. vt ariſto. dicit de eo ĩ lib. de ſomno & vigilia. Et hmõi poſitionis ratio fuit: qa ipſe & antiqui nõ ponebãt intellectũ differre a ſenſu. Plato vero poſuit:ĩtellectũ eſſe virtutẽ immaterialẽ:organo corporeo nõ vtentẽ:& intellectualẽ cognitionẽ a ſenſibili nõ ꝓcedere: ſed ꝑ participationẽ idearũ (vt dictũ ẽ. ſ.) Nec etiã ſenſibilẽ cognitionẽ a ſẽſibilib⁹ ꝓcedere: ſed ꝙ ſolũ ſenſibilia excitãt animã ad ſentiẽdũ:ſicut etiã ad intelligendũ. Ariſto. aũt media via ꝓceſſit:poſuit quidẽ cũ Platone differre intellectũ a ſenſu. Et cum Democrito: ꝙ operationes ſenſitiuę partis:cauſent̃ per impræſſionẽ ſenſibiliũ in ſenſu. Sed nõ tamẽ ꝑ modũ defluxionis vt Democrit⁹ poſuit:ſed ꝑ quãdã operationẽ. Intellectũ vero: poſuit habere opationẽ:abſq; cõicatione corporis: nihil autẽ corporeũ imprimere põt ĩ rem corporeã. Et ideo ad cauſandũ intellectualẽ opationẽ:nõ ſufficit impſſio ſenſibiliũ corporũ:ſed reqrit̃ aliqd nobili⁹: eo ꝙ agẽs eſt nobili⁹ patiẽte. Id aũt ſuperi⁹ & nobili⁹ eſt ſcđm Ariſt. ĩtellectus agẽs de quo. ſ. Hic facit phantaſmata accepta a ſenſibus intelligibilia: in actu ꝑ modũ abſtractionis cuiuſdã. Scđm hoc ḡ intellectualis cognitio:a ſenſibilib⁹ cauſat̃: ex parte phãtaſmatũ. Sed qa phãtaſmata:nõ ſufficiũt immutare intellectũ poſſibilẽ: oportet ꝙ fiãt ĩtelligibilia ĩ actu ꝑ ĩtellectũ agẽtẽ. Et ideo nõ põt dici: ꝙ cognitio ſẽſibilis totalis & pfecta:cã ſit cognitionis intellectualis.

Opinio Platonis. de ĩtellectu

§. VII. INTELLECTVS HVMA-

nus:nõ põt actu intelligere ꝑ ſpẽs intelligibiles:quas penes ſe habet:niſi ꝯuertendo ſe ad phãtaſmata in vita pñti. Vnde phus in libro de aĩa dicit:ꝙ nihil intelligit aĩa ſine phantaſmate. Et cõtrariũ dicit beat⁹ Tho. vbi. ſ. arti. vij. eſſe impoſſibile: qđ ſcđm ipſum apparet duob⁹ indicijs. Primo quidẽ:quia cũ intellectus ſit q̃dã vis:nõ vtẽs organo corporali:nullo mõ impediret̃ a ſuo actu:ꝑ leſionẽ alicuius organi corpalis:ſi nõ reqreret̃ ad actũ eius: act⁹ alicui⁹ potẽtiæ. vtẽtis organo corporali:vt ſenſus:imaginatio:& alię vires pertinẽtes ad partẽ ſenſitiuã. Vnde manifeſtũ eſt:ꝙ ad hoc ꝙ intellect⁹ actu ĩtelligat: nõ ſolũ accipiẽdo ſcientiã de nouo:ſed ẽt vtẽdo ſciẽtia iã acquiſita:requirit̃ actus imaginatiõis:& cæterarũ virtutũ. Videmus em̃:ꝙ impedito actu virtutis memoratiuæ: vt accidit ĩ lethargicis:ꝑ leſionẽ organi corpalis: impeditur hõ ab intelligẽdo in actu:etiã ea quorum iã ſciẽtiã habuit. Secundo:quia hoc quilibet in ſeipſo experiri põt:ꝙ qñ aliqs conatur aliqd intelligere: format ſibi aliqua phãtaſmata ꝑ modũ exẽplorũ:in quib⁹ quaſi inſpiciat:qđ ĩtelligere ſtudet. Et ĩde eſt ꝙ qñ volumus aliquem facere ĩtelligere aliqd:ꝓponim⁹ ei aliqua exẽpla:ex qbus ſibi phantaſmata formare poſſit ad ĩtelligendum. Huius autem rõ eſt:quia potẽtia cognoſcitiua ꝓportionat̃ cognoſcibili. Vnde intellect⁹ angeli:q eſt totaliter a materia ſeparat⁹:obiectum ꝓpriũ:eſt ſubſtãtia ĩtelligibilis a corpe ſepata:et ꝑ hmõi intelligibile:materialia cognoſcit. Intellect⁹ ṽo humani qui eſt cõiunctus corpori:eſt obiectũ ꝓpriũ quidditas ſeu natura ĩ corporali exiſtẽs materia:& ꝑ hmõi naturas viſibiliũ rerũ cognoſcit:et etiam ad aliqualem notitiã inuiſibiliũ aſcẽdit. De rõne autẽ hui⁹ naturę eſt ꝙ in aliquo indiuiduo exiſtat:qđ nõ eſt abſq; corporali materia. Sicut de rõne naturæ eq eſt:ꝙ ſit in hoc equo:& ſic de alijs. Vñ natura lapidis vel cuiuſlibet rei:ĩ materia corpali exiſtẽtis nõ põt cõplete & vere cognoſci: niſi ſm ꝙ cognoſcit̃: vt ĩ particulari exiſtẽs. Particulare aũt apprehendimus:ꝑ ſenſum & imaginationẽ. Et ideo neceſſe eſt ad hoc ꝙ ĩtellectus intelligat ſuũ obiectũ ꝓpriũ:ꝙ cõuertat ſe ad phãtaſmata:vt ſpeculet̃ naturã vniuerſalem ĩ particulari exiſtentẽ. Nec ſufficit cõſeruatio ſpecierũ intelligibilium ĩ ĩtellectu poſſibili ad hoc ꝙ actu ĩtelligat:ſed oportet ꝙ eis vtat̃ ſm ꝙ cõuenit reb⁹:quarũ ſpẽs ſunt naturæ:ĩ particularib⁹ exiſtẽtes. Incorporea aũt quorũ nõ ſunt phãtaſmata:cognoſcunt̃ a nobis per ꝯparationẽ ad corporalia ſenſibilia:q̃rũ ſunt phãtaſmata. Deũ autẽ vt dicit Diony. cognoſcimus vt per cauſam:ꝑ exceſſum: & per remotionẽ. Alias etiã ſubſtãtias ĩcorporeas in ſtatu vitæ præſenti cognoſcere nõ poſſumus:niſi ꝑ remotionẽ: vel aliquã comparationẽ ad corporalia. Et ideo cũ de huiuſmodi aliqd ĩtelligimus:neceſſe habemus conuerti ad phãtaſmata corporum:ſed ipſorum non ſunt phantaſmata.

Obiectũ ĩtellect⁹ angelici.

Senſus ſũt particularium

§. VIII. IVDICIVM INTELLE-

ctus ĩpeditur per ligamentũ ſenſus. Vnde Augu. dicit:ꝙ ĩ dormiendo ea:quæ cõtra licitos mores cõtingũt nõ iputantur ad peccatũ:quod nõ eſſet: ſi homo haberet liberũ vſum rationis & ĩtellectus:quod etiã ſic declarat. b. Tho. vbi. ſ. arti. viij. Propriũ obiectũ ĩtellectui noſtro proportionatũ:eſt natura rei ſenſibilis:perfectum aũt iudiciũ de re dari nõ poteſt:niſi oĩa quę ad rem pertinẽt cognoſcant̃ Vnde impoſſibile eſt ꝙ ſit ĩ nobis perfectum iudiciũ ĩtellectus cum ligamẽto ſenſus:per quẽ rerũ ſpecies cognoſcimus. Sed ſciendũ: ꝙ ſenſus ligat̃ ĩ dormientibus propter euaporatiões quaſdã:& fumoſitates reſolutas: vt dicitur ĩ lib. de ſom. & vigi. Et ideo ſm diſpoſitionẽ huiuſmodi euaporationũ contĩgit eſſe ligamentũ ſenſus:maius et minus. Quando em̃ multus fuerit motus:ligat̃ non ſolũ ſenſus:ſed etiam imaginatio:vt nulla appareãt phãtaſmata: ſicut precipue accidit:cũ aliqs ĩcipit dormire: poſt multũ cibũ & potũ. Si vero motus vaporũ fuerit aliquãtulũ remiſſior apparẽt phantaſmata:ſed diſtorta & inordinata: vt accidit ĩ febricitãtibus. Si vero adhuc motus magis ſedetur:apparẽt phantaſmata:ſed magis ordinata: ſicut maxime ſolet accidere ĩ dormitiõis fine:& ĩ his q ſunt ſobrij: & q habent fortem imaginationem. Si autem modic⁹ fuerit motus:non ſolũ imaginatio remanet libera: ſed ẽt ipſe ſenſus cõis ſoluit̃ ex parte:ita vt hõ ĩ dormiendo ĩterdũ iudicet ſomnia eſſe q̃ videt:quaſi dijudicans ĩter res: & rerũ ſimilitudines:ſed tñ ex aliq parte remanet ſenſus ligatus Et ideo ſemper licet aliquas ſiĩitudines diſcernat a rebus: in aliqbus tñ decipit̃. Sic igitur ꝑ modũ:quo ĩ dormiẽdo ſoluit̃ ſenſus & imaginatio:ſic ẽt liberat̃ iudicium ĩtellectus:non tñ ex toto. Vnde illi qui dormiẽdo ſillogizãt: cum excitant̃ ſemꝑ recognoſcunt ſe ĩ aliquo defeciſſe.

Sõnus ligat ſẽſum.

§. IX. DE MODO ET ORDINE

ĩtelligẽdi. Et primo ꝙ ĩtellectus noſter ĩtelligat abſtrahẽdo a phãtaſmatibus & quõ. Pro cuius declaratione dicit Tho. ĩ. j. parte. q. lxxxv. ar. j. ꝙ ĩtellectus noſter medio modo ſe

Quõ ĩtellect⁹ abſtrahit ſpeciem a phantaſmatibus

do ſe habet:inter ſenſum noſtrũ & ĩtellectũ angelicũ.Nõ em̃ intellectus eſt actus alicuius organi corpalis . ſicut eſt ſenſus:& ideo ꝓpriũ ipſi⁹ ſenſus eſt: cognoſcere formam in materia corpali indiuidualr̃ exiſtẽtẽ:ſicut colorẽ ĩ iſta vel in alia re particulari.Nec etiã ipſe intellect⁹ noſter ẽ: act⁹ alicui materię corpali nõ cõiũctus:ſicut eſt intellect⁹ angelic⁹.Et ideo angelici intellectus obiectũ eſt:forma ſine materia ſubſiſtens.Quãuis enim etiam materialia cognoſcat:nõ tñ ea niſi in immaterialib⁹ intuet̃.ſ.vel in ſeipſis,vel in deo.Sed cũ intellectus noſter ſit ꝟtus aię:q̃ eſt forma corpis:ideo ꝓpriũ ei⁹ eſt cognoſcere formã:in materia corporali indiuidualiter exiſtẽtẽ : nõ tñ ꝓut ſunt in tali materia. Cognoſcere aũt id:qđ ĩ materia indiuiduali eſt:nõ ꝓut eſt in tali materia:eſt abſtrahere formã a materia indiuiduali:quã repñtãt phãtaſmata.Et ideo neceſſarium ẽ dicere:ꝙ intellect⁹ noſter intelligit ĩmaterialia:abſtrahẽdo a phãtaſmatib⁹.Et per materialia ꝯſiderata,: deuenit etiã in cognitionẽ aliqualẽ immaterialiũ:ſicut ecõuerſo:angeli materialia cognoſcũt per immaterialia. Ad declarandũ ꝟo modũ hui⁹ abſtractionis:ſciẽdũ ꝑm Tho. vbi.ſ̃.ꝙ duplr̃ cõtingit ĩtellectũ abſtrahere. Vno modo: per modũ cõpoſitionis & diuiſionis:ſicut cũ intelligim⁹ aliquid:non eſſe in alio vl̃ eſſe ſeparatum ab eo. Alio modo:per modũ ſimplicis & abſolutæ conſiderationis ſicut cũ intelligimus vnũ:nihil conſiderando de alio. Abſtrahere ergo per intellectũ;ꝑm primũ modũ abſtrahẽdi ea:q̃ ꝑm rem nõ ſunt abſtracta:nõ eſt abſq; falſitate.Sed abſtrahere ꝑ intellectũ ſcđo modo:q̃ ꝑm rem nõ ſunt abſtracta: non eſt cũ falſitate:ſicut & videmus in ſenſibus. Si em̃ intelligim⁹ vel dicim⁹ colorẽ nõ eſſe in colorato corpe vel eſſe ſeparatũ ab eo:eſt falſitas in opinione & in locutione Sed ſi conſideremus colorẽ & proprietatẽ eius:nihil conſiderando de pomo colorato erit abſq; falſitate opiniõis.

Intellectus abſtrahit duob⁹ modis.

Pomũ em̃ nõ eſt de rõne coloris:& nihil prohibet intelligi colorẽ:nihil intellecto de pomo.Similiter ea:quę pertinent ad rationẽ ſpeciei cuiuſcũq; rei materialis:puta lapidis aut hoĩs & alia hmõi:poſſunt cõſiderari ſine principijs indiuidualib⁹:quę nõ ſunt de rõne ſpeciei. Et hoc eſt abſtrahere vl̃e a particulari:vel ſpẽm intelligibilẽ a phãtaſmatib⁹cõſiderare.ſ.naturã ſpẽi ſine indiuidualiũ ꝯſideratione principiorũ:quæ per phantaſmata repręſentãtur. Si ergo obijciat̃:ꝙ intellectus eſt falſus:intelligendo rem aliter q̃ꝫ eſt.Reſpondet̃:ꝙ verũ eſt:ſi aliter referat̃ ad rem intellectã. Tunc em̃ intellect⁹ eſt falſus:qñ intelligit rem aliter eẽ q̃ꝫ ſit.Sicut ſi abſtraheret ſpẽm lapidis a materia: vt intelligeret eam non eſſe in materia . Sed ſi aliter referat̃ ex pte intelligentis:eſt intellect⁹ abſq; falſitate:eſt em̃ hoc abſq; falſitate:vt ſit ali⁹ modus intelligẽdi q̃ꝫ modus rei in exiſtẽdo:qa intellectũ eſt in intelligẽte ĩmaterialit̃ ꝑ modũ ĩtellect⁹:nõ aũt materialr̃:ꝑ modũ rei materialis

Obiectio ſoluitur.

§.X. FIT AVTEM HEC ABSTRA

ctio a materia indiuiduali:nõ a materia cõi.Eſt em̃ materia cõis:& ſignata ſeu indiuidualis . Cõis vt caro:& oſſa. Indiuidualis vt hæc caro hæc oſſa.Intellectus autẽ ita abſtrahit a materia indiuiduali:ad intelligẽdũ ſpẽm rei ſenſibilis:ꝙ nõ abſtrahit a materia cõi.ſ.ꝯſiderãdo hominẽ: cum carnibus & oſſibus in cõi;ſed nõ his carnibus & oſſibus. Et qa phãtaſmata:cum ſint particulariũ:nõ poſſunt imprimere ſuã virtutẽ intellectui poſſibili:ideo virtute ĩtellectus agentis:reſultat quædã ſimilitudo:ab intellectu poſſibili:ex cõuerſione intellectus agẽtis ſupra phãtaſmata:quę qdẽ eſt repñtatiua eoꝝ:quorũ ſunt phãtaſmata ſolum;quãtũ ad naturã ſpẽi:& per hũc modũ dicit̃:abſtrahi ſpẽs ĩtelligibilis a phãtaſmatib⁹. Nõ ꝙ eadẽ numero forma;q̃ prius fuit in phantaſmatib⁹:poſtea fit in intellectũ poſſibili:ad modũ:quo vnũ corpus accipit̃ ab vno loco: & trãſfert̃ ad aliũ.Illuminãtur autẽ phantaſmata ab intellectu agẽte:& iterũ ab eis:ꝑ virtutẽ intellectus agẽtis:ſpecies intelligibiles abſtrahũtur . Abſtrahit em̃ intellectus agens:ſpẽs intelligibiles a phantaſmatib⁹;inquãtũ ꝑ virtutem intellectus agentis:accipere poſſumus in nr̃a cõſideratione naturas ſpecierũ:ſine cõditionibus indiuiduãtib⁹:quarum ſimilitudinibus intellect⁹ poſſibilis formar̃ Quãuis autẽ intellectus abſtrahat ſpecies a phantaſmatib⁹:inquãtũ conſiderat naturas rerũ indiuidualiũ: tamẽ intelligit eas in phantaſmatibus:qa nõ põt intelligere eã:quorũ ſpẽs abſtrahit:niſi cõuertẽdo ſe ad phantaſmata.Species a phantaſmatibus abſtracta:nõ ſe habet ad intellectũ:ſicut illud quod primo intelligitur:ſed ſicut illđ quo mediãte aliqd intelligit̃.Nã ſi ipẽ ſpẽs intelligibiles eſſent illđ;qđ intelligitur circa aliquam rem:(quod qdã dixerũt:)ſequeret̃ hoc:ꝙ ſciẽtię oẽs:nõ eſſent de reb⁹ quæ ſunt extra animã:ſed ſolũ de ſpecieb⁹ ĩtelligibilib⁹q̃ ſunt in aĩa:qđ oĩno ẽ falſum.Nã ſciẽtię:ſunt de reb⁹q̃ ſunt extra aĩam:& ea intelligim⁹ de quib⁹ſunt ſciẽtię.Se habet ğ ſpẽs ĩtelligibilis ad intellectũ noſtrũ:ſicut id quo intelligit:non ſicut illud:qđ principalr̃ intelligit:ſicut ſimilitudo rei viſibilis:qua informat̃ oculus:cum videt ſe habet ad viſum:vt id quo videt:nõ ſicut id qđ videt.Nã id qđ videt:ẽ extra oculũ.ſ.res colorata.Sed qa ĩtellect⁹ ſupra ſe ipm̃ reflectit̃:ꝑm eãdẽ reflectionẽ ĩtelligit:ſuũ ĩtelligere& ſpẽm ꝑ quã ĩtelligit.Et ſic ſpẽs ĩtellecta eſt : ſecundario id qđ ĩtelligit̃.Primo em̃ eſt res:cui⁹ ſpẽs intelligibilis eſt ſimilitudo:id qđ intelligit̃. Et hoc etiã patet ex antiquorũ opiniõe;q ponebãt ſimile ꝑ ſil'e cognoſci.Ponebãt em̃ ꝙ aĩa per terrã:q̃ eſt in ipã:terrã cognoſcit:q̃ eſt extra ipſam & ſic de alijs.Si ergo accipiamus ſpẽm terræ : loco t̃ræ ꝑm doctrinã Ariſt.iij.de aĩa.q dicit:ꝙ lapis non eſt in aĩa:ſed ſpẽs lapidis:ſeq̃retur ꝙ aĩa:ꝑ ſpẽs intelligibiles intelligit q̃ ſunt extra ipſam.Et ſic in parte ſenſitiua reperit̃ duplex operatio. Vna ꝑm ſolã immutationẽ:& ſic ꝑficit̃ opatio ſenſus per hoc:ꝙ immutatur a ſenſibili.Alia operatio eſt formatio:ꝑm ꝙ vis imaginatiua format ſibi aliquod idolum rei abſentis:vel etiã nunq̃ꝫ viſæ. Ita accidit in intellectu.Sed in eo:vtraq; operatio coniũgitur. Nã primo cõſideratur paſſio intellect⁹ poſſibilis: ꝑm ꝙ informat̃ ſpecie intelligibili:qua qdẽ informat⁹:format ſibi ſcđo vl' diffinitionẽ vel diuiſionẽ:aut cõpoſitionẽ:quę ꝑ vocẽ ſignãtur. Cum ergo ph̃s dicit.j. Perihermenias . ꝙ voces ſunt notæ earum:quę ſunt in anima paſſionum:intelligitur ꝙ ſignant ea:quę intellectus ſibi format:ad iudicãdũ de rebus exterioribus:non aũt ſpecies intelligibiles.

Spẽs intelligibilis ẽ id:q̃ intelligit̃

Modus intelligẽdi exponit̃.

§. XI. COGNITIO SINGVLA

riũ eſt prior:quo ad nos:q̃ꝫ cognitio vniuerſaliũ. Rõ eſt: quia cognitio intellectiua;quę eſt vniuerſaliũ aliquo modo habet primordiũ a ſenſitiua:& qa ſenſus ẽ ſingulariũ intellectus vniuerſaliũ:ideo:quo ad nos:oportet ꝙ prior ſit cognitio ſingulariũ q̃ꝫ vniuerſaliũ. Sed ꝑm ſe:ſimplex cognitio vniuerſaliũ:eſt prior cognitiõe ſingulariũ:& cognitio magis cõis:minus cõi.Ratio eſt:qa intellectus nr̃: cum procedat de potẽtia in actũ:& oẽ qđ ꝓcedit de potẽtia in actũ:prius peruenit ad actũ incõpletũ: qui eſt medius inter potẽtiã & actũ:q̃ꝫ ad actũ perfectũ. Actus autem perfect⁹ad quẽ peruenit intellectus:eſt ſciẽtia cõpleta:per quã res diſtinctę & determinatę cognoſcũtur. Actus imꝑfectus:eſt ſciẽtia incõpleta:per quã:res ſciũtur ſub quadã confuſione.¶Dicit aũt ph̃s.j. Phyſi.ꝙ ſunt nobis primum manifeſta & certa confuſa magis:poſterius autem cognoſcimus:diſtinguẽdo magis diſtincte principia & elemẽta. Prius em̃ occurrit in intellectu noſtro: cognoſcere aĩal:q̃ꝫ cognoſcere hominem. Et idem eſt de cognitiõe ſenſitiua: ꝑm locũ & tempus.Nã prius cognoſcitur a remotis:aliqd eſſe aĩal q̃ꝫ eſſe homo:& prius eſſe homo q̃ꝫ Sortes : ſcđm tempus:quia puer prius diſtinguit hoĩem a non homine: q̃ꝫ hunc hominẽ ab alio diſtinguat.b. Tho.vbi.ſ̃.arti.iij.

Cognitio vliũ ſequitur cognitionẽ particulariũ.

§. XII. INTELLECTVS NOSTER

poteſt mľta ſimul intelligere per modũ vni⁹: nõ aũt multa ꝑ modũ multorũ:dico aũt ꝑ modũ vni⁹:vel multoꝝ:ꝑ vnã.ſ.vl' plures ſpẽs intelligibiles . Rõ eſt:qa mod⁹ cuiuſlibet actionis conſequit̃ ſuã formã:q̃ eſt actionis pricipiũ Quęcũq; ergo intellectus:põt intelligere ſub vna ſpẽ poteſt ſimul intelligere:& inde eſt:ꝙ de⁹ oĩa ſimul videt per vnũ:qđ eſt eſſentia ſua.Quęcũq; ꝟo intellectus:per diuerſas ſpẽs intelligit:non ſimul intelligit.Huius rõ eſt qa impoſſibile eſt idẽ ſubiectũ ꝑfici pluribꝰ formis vni⁹ gñis: & diuerſarũ ſpecierũ:ſicut impoſſibile eſt:ꝙ idẽ corp⁹ ꝑm idẽ coloret̃ diuerſis coloribus ſimul : vel figuret̃ diuerſis figuris.Oẽs aũt ſpẽs intelligibiles ſunt vni⁹ gñis:qa ſunt perfectiones vnius potẽtiæ intellectiuæ:licet res quarum ſunt ſpecies:ſint diuerſoꝝ generũ.Impoſſibile eſt ergo:ꝙ idem intellectus perficiatur diuerſis ſpeciebus intelligibilibus:ad intelligendum diuerſa in actu.

Quõ intellectũ poſſunt ſimul intelligi.

§. XIII. INTELLIGIT AVTEM

intellect⁹ nr̃:cõponẽdo & diuidẽdo ſcđm Tho Vbi .ſ̃.arti.v.Cum enim intellectus humanus exeat de potẽtia in actũ:ſimilitudinẽ quandã habet cum rebus gñalib⁹:quæ nõ ſtatim ſuã ꝑfectionẽ habẽt:ſed ſucceſſiue eã acquirũt. Et ſimiliter intellectus humanus:non ſtatim in ꝓpria apprehẽſione capit ꝑfectã cognitionẽ rei.Sed primo apprehẽdit aliqd de ipa re.ſ.quidditatẽ rei:quæ eſt ꝓpriũ & primũ obiectũ intellectus:deinde intelligit accidentia & ꝓprietates:& habitudines circũſtãtes rei eſſentiã. Et ſcđm hoc neceſſe habet:appræhenſum vnũ alijs cõponere & diuidere:& ex vna cõpoſitione & diuiſiõe ad aliã ꝓcedere: quod eſt ratiocinari.Intellectus aũt diuinus & angelicus ſe habent ſicut res incorruptibiles : quæ ſtatim a principio habent totam ſuã perfectionẽ. Vnde intellectus diuinus & angelicus ſtatim perfecte:cognitionẽ totam rei habent in cognoſcendo quidditatẽ rei: cognoſcit de re quicquid nos cõponendo & diuidẽdo & ratiocinando poſſumus intelligere:abſq; hoc ꝙ componat diuidat vel ratiocinetur.Intellectus noſter circa ꝓpriũ obiectũ ei⁹:ſcilicet quidditatẽ rei:per ſe loq̃ndo non põt eſſe falſus: ſed circa ea quæ circunſtant eſſentiã rei:ſcđm btm̃ Tho.vbi.ſ̃.arti.vj.Vnde ph̃us in.iij.de anima.quantũ ad hoc aſſimilat intellectũ ſenſui.Senſus em̃ circa ꝓpriũ obiectũ non decipitur:ſicut viſus circa colorem:niſi forte per accidẽs ex impedimẽto circa organum contingente:ſicut guſtus febricitantiũ dulcia iudicat amara;ꝓpter hoc ꝙ lingua malis humoribus eſt repleta.Circa ſenſibilia vero cõmunia decipitur ſenſus.ſicut in magnitudine & figura iudicãdo: vt cum iudicat quis ſolem eſſe pedalem:qui tamẽ maior eſt terra.Et multo magis decipitur circa ſenſibilia ꝑ accidens:vt cum iudicat fel eſſe mel;ꝓpter coloris ſimilitudinem.Et huius ratio eſt in euidenti:quia ad proprium obiectum vnaquæq; potẽtia:per ſe ordinatur ſcđm ꝙ ipſa: q̃ autẽ ſunt huiuſmodi: ſemper eodem modo ſe habent. Vnde manente potentia: non deficit eius iudicium circa proprium obiectum.Obiectum autẽ intellectus propriũ: eſt quidditas rei. Vnde circa quidditatẽ rei non fallitur. Sed circa ea quæ circũſtant quidditatem rei : falli poteſt: dum vnum ordinat ad aliud:vel componendo:vel diuidẽdo:vel ratiocinãdo.Et ꝓpter hoc circa illas propoſitiones:intellectus errare non poteſt:quæ ſtatim cognoſcuntur cognita terminorum quidditate:ſicut accidit circa prima principia.Circa concluſiones tamen:per accidens cõtingit intellectum decipi.Circa vero qdditatem in rebus cõpoſitis contingit intellectum decipi:nõ ex parte organi:quia intellectus nõ eſt vtens organo corporali: ſed ex parte cõpoſitionis interuenientis circa diffinitionẽ:dum ſ.diffinitio vnius rei eſt falſa de alia:ſicut diffinitio circuli de triangulo:vel dum aliqua diffinitio eſt falſa implicans cõpoſitionem incompoſſibilium:vt ſi accipiat̃ hoc vt diffinitio alicui⁹ animalis irrationalis:rationale animatum.vnde in rebus ſimplicibus:in quarum diffinitionibus compoſitio interuenire non poteſt: non poteſt decipi intellectus:ſed deficimus in attingẽdo:vt dicit philoſophus.ix.Metaphi.Error autem in peccãtibus cõtingit: ex applicatione rationis ad particulare.

Intellectus ſi vel ligit:cõponendo et diuidẽdo

Qñ intellect⁹ põt decipi et qñ non

Obiectũ propriũ intellect⁹

§. XIIII. CVM QVAERITVR

Vtrum vnã & eandẽ rem vn⁹ alio melius intelligere poſſit;Reſpondet.b.Tho.vbi.ſ̃.arti. vij.ꝙ intelligi aliquid meli⁹ vel magis ab vno q̃ꝫ altero:põt intelligi dupliciter Vno mõ:ꝙ magis vel melius determinet actũ intelligẽdi ex parte rei intellectæ:& ſic non põt vnus eandem rem magis intelligere q̃ꝫ alius:qa ſi intelligeret illam rẽ aliter q̃ꝫ ſit:vel melius vel peius: falleretur et non intelligeret. Alio modo põt intelligi:vt determinet actum ĩtelligẽdi ex parte intellect⁹.Et ſic vn⁹ põt magis vel meli⁹ intelligere vnã rem q̃ꝫ alius:qa melioris eſt virtutis,ĩ intelligendo.Sicut etiã melius videt aliqd vnus q̃ꝫ alius:inquãtum virtus ꝑfectior videndi:eſt in vno q̃ꝫ in alio.Sic etiã inuenitur per experiẽtiã:vnus alio ꝓfundi⁹ intelligere.Sicut ꝓfundius intelligit qui aliquã concluſionẽ põt reducere in prima principia & cauſas prmas : q̃ꝫ q poteſt reducere ſolũ in cauſas ꝓximas.Contingit aũt hoc ꝙ.ſ.vnus intelligat meli⁹ altero:duplici ex cauſa.Primo ex parte diſpoſitionis corporis:qa quãto eſt corp⁹ meli⁹ diſpoſitũ:tãto meliorẽ ſortitur aĩam:qua mediante melius intelligit.Secũdo ꝯtingit hoc:ex parte inferiorũ virtutũ: quibus intellectus indiget ad ſui operationẽ. Illi em̃ in quibus virtus imaginatiua:cogitatiua:& memoratiua ſunt meli⁹ diſpoſita:ſunt melius diſpoſiti ad intelligendum.

Intelligit vn⁹ melius alio duplici ex cauſa.

§. XV. SI QVERITVR. VTRVM

pri⁹ ĩtelligat̃ diuiſibile q̃ꝫ ĩdiuiſibile; Rñdet beat⁹ Tho. vbi.ſ̃.arti.viij.ꝙ indiuiſibile aliquid dicitur triplicit̃ : vt dicitur in.iij.de anima.Vno modo:ſicut continuũ indiuiſibile:quia eſt indiuiſum actu:licet ſit diuiſibile potentia. Et huiuſmodi indiuiſibile pri⁹ eſt intellectum a nobis:q̃ꝫ eius diuiſio quę eſt per partes:quia cognitio cõfuſa prior eſt q̃ꝫ diſtincta:vt dictum eſt.ſ̃.Secũdo modo dicitur indiuiſibile ꝑm ſpeciem:ſicut ratio hominis eſt quoddã indiuiſibile.Et hoc modo:eſt etiã pri⁹ indiuiſibile intellectũ: q̃ꝫ diuiſio eius per partes rationis:vt dictum eſt.ſ̃.Et iterũ prius q̃ꝫ intellectus componat:& diuidat affirmando vel negando.Et huius ratio eſt:quia huiuſmodi indiuiſibile: duplex intellectus ſcđm ſe:intelligit ſicut ꝓpriũ obiectũ. Tertio modo indiuiſibile dicitur:vt punctus & vnitas q̃ nec actu:nec potẽtia diuidũtur.Et huiuſmodi ĩdiuiſibile per poſterius cognoſcitur:nam cognoſcitur per priuationem diuiſibilis.Vnde punctũ priuatiue diffinitur.Pũctũ eſt:cuius pars nõ eſt.Et ſimiliter ratio vnius:eſt ꝙ ſit indiuiſibile:vt dicitur.x.Meta.Et ratio huius eſt:qa hmõi indiuiſibile habet quãdam oppoſitionẽ ad rẽ corporalẽ:cuius quidditatem primo & per ſe intellectus accipit.

Indiuiſibile dicitur tripliciť.

§. XVI QVOD INTELLECTVS

nr̃ intelligit corporalia quę ſunt infra ſe;ꝓut ſunt abſtracta,a materia.i.vniuerſalia & neceſſaria . Indirecte aũt intelligit:etiã ſingularia cõtingentia & futura. Quãtum ad primũ:ſciendũ ꝑm.b.Tho.vbi.ſ̃.q.lxxxvj.arti.j.ꝙ ſingulare in rebus materialib⁹:primo & directe intelligere nõ poteſt.Cuius rõ eſt:quia principiũ ſingularitatis in reb⁹ materialibus:eſt materia indiuidualis: intellectus autem noſter(vt dictũ eſt)intelligit abſtrahẽdo ſpeciẽ intelligibilẽ ab hmõi materia;qđ aũt a materia ĩdiuiduali abſtrahit̃ eſt vniuerſale.Vnde intellectus noſter directe:nõ ẽ cognoſcitiuus niſi vniuerſaliũ.Indirecte aũt:& quaſi ꝑ quãdã reflectionẽ,põt intelligere ſingulare:(qa ſicut dictũ ẽ) etiã poſtq; ſpẽs intelligibiles abſtraxerit:non põt ꝑm eas actu intelligere:niſi cõuertẽdo ſe ad phantaſmata:in qb⁹ ſpẽs intelligibiles intelligit:vt dr̃.iij.de anima . Indirecte igit̃ intelligit ſingularia:quorũ ſunt phantaſmata.Et hoc modo format hãc ꝓpoſitionẽ.Sortes eſt homo.Quod em̃ poteſt virt⁹ inferior:vt ſenſus appræhẽdere ſingulare:poteſt & ſuperior:vt intellectus & eminẽtiori modo. Sed & vniuerſalis rõ intellectus practici:in electione nõ mouet ad appetẽdũ:niſi mediãte particulari appræhẽſione ptis ſenſitiuę.Cõtingẽtia aũt duplr̃ poſſũt ꝯſiderari. Vno mõ inquantũ cõtingẽtia.Et ꝑm hoc a ſenſu directe cognoſcũtur;ab intellectu autem indirecte. Eſt em̃ vnũquodq; contingẽs ex parte materiæ:qa cõtingẽs eſt:qđ põt eſſe & nõ eſſe.Potẽtia aũt pertinet:ad materiã.Materia aũt eſt indiuiduationis principiu:& ideo hic vt ſingularia indirecte intelligũt̃.Alio mõ poſſunt cõſiderari:ꝑm ꝙ in eis aliqd neceſſitatis reperitur.Nihil em̃ eſt adeo contingens:quin in ſe aliquam neceſſitatem habeat:ſicut hoc ipm̃ quod eſt Sortẽ currere:in ſe qdẽ contingens eſt:habitudo autẽ curſus:ad motũ eſt neceſſaria. Neceſſe ẽ em̃ Sortẽ moueri cũ currit.Et ꝑm hoc cognoſcunt̃ directe ab intellectu:videlicet rationes vniuerſales & neceſſarie cõtingẽtiũ.Vñ ſi attendant̃ rationes vniuerſales ſcibiliũ:oẽs ſciẽtiæ ſunt de neceſſarijs.Si attendant̃ res ipæ:ſic quædã ſcientia eſt de neceſſarijs:quædam de contingentibus.

Indirecte intellect⁹ intelligit ſingulare.

Cõtingentia duplr̃ poſſunt conſiderari.

§. XVII. DE COGNITIONE FV

turorũ;eodẽ modo cõſiderandũ eſt:ſicut & de cognitione cõtingẽtiũ.Nã ipſa futura:vt ſub tpe cadũt:ſunt ſingularia:quę intellect⁹ human⁹ nõ cognoſcet:niſi per reflectionẽ(vt dictũ eſt.)Rationes aũt futurorũ:poſſunt vl'es eẽ in intellectu ꝑceptibiles:& de eis poſſunt eſſe ſcientię. Sciendũ tamen:ꝙ futura dupliciter cognoſci poſſunt.Vno mo

Futura dupľr cognoſci pn̄t.

do:in ſeipſis. Et ſic cognoſci non poſſunt:niſi a deo cui futura ſunt preſentia:inquantum.ſ.eius intuitus æternꝰ fertur:ſimul ſupra totū tēporis curſum. Alio modo cognoſci poſſunt futura in ſuis cauſis:& ſic etiā a nobis poſſunt cognoſci. Et ſi ita ſint in ſuis cauſis:vt ex eis de neceſſitate ꝓueniāt:cognoſcūtur per certitudinē ſcientię:ſicut ęclipſis ab aſtrologo. Si aūt ita ſint in cauſis ſuis: vt ꝓueniāt ex eis vt in pluribus:ſic cognoſci poſſunt ꝑ coniecturam vel magis vel minꝰ certā:ſm ꝙ cauſa eſt magis vel minꝰ inclinata ad effectꝰ hmōi. Qđ aūt aliqū aīa cognoſcat futura:hoc non eſt ſm naturā aię:etiā cū alienaṫ a ſenſibus:ſed magis per impræſſionē cauſarū aliquarū ſuperiorum vel virtute dei miniſterio angelorū:ſicut in veris ꝓphetis:vel virtute dæmonū:ſicut in diuinis & maleficis:vel etiā aliqū:ꝑ impſſionē corporū cœleſtiū. Ex īpreſſiōe em̄ corporū cœleſtiū:immutaṫ aliqū phātaſia:vt fiāt aliqua ſigna imaginatiua futurorū euentuū:ad q̄ ſe extendit ꝟtꝰ corporū cœleſtiū:& hęc magis percipiūtur a dormiētibꝰ:q̄ꝫ a vigilātibus. Infinita aūt:neqꝫ in actu neqꝫ in habitu intellectus cognoſcere pōt:qa in rebus materialibus quarū quidditas eſt obiectum ꝓpriū:intellectus noſtri nō inueniṫ infinitū:vt dr̄ in.j.Phyſi. Sed in potentia tantū:qa nūq̄ꝫ poteſt tot cognoſcere:quin adhuc plura poſſit cognoſcere. Infinitus autē dr̄ deus:ſicut forma quę nō eſt determinata per materiā:& in ſtatu vię:a nobis cognoſci nō pōt ꝓpter defectū intellectus noſtri:qui nō intelligit:niſi materialia. Sed in alia vita:in gloria cognoſcetur perfecte.

§. XVIII. ANIMA INTELLECTI-

ua intelligit ſe:& ea que in ea ſunt:vel ab ea ꝓcedunt:vt habitus:actus:intellectus:& volūtas. Et quātū ad primū. Aīa nō cognoſcit ſeipſam ꝑ eſſentiā ſuā:ſed ꝑ ſpēs intelligibiles:ſicut & alia. Pro cuiꝰ declaratiōe dicit.b.Tho.in.j.pte.q.lxxxvij.artic.j.ꝙ vnumqđqꝫ cognoſcibile eſt:ſm ꝙ eſt in actu:nō ſm ꝙ ē in potētia:vt dr̄ in.ix.Metaphy.

Ordo intelligibilium

Sic em̄ aliquid eſt ens & verum:qđ ſub cognitiōe cadit:ꝓut eſt in actu:& hoc manifeſte apparet in ſenſibꝰ. Nō em̄ viſus ꝑcipit coloratū ī potētia:ſed coloratū in actu. Eſſētia igitur dei:q̄ eſt actꝰ purꝰ & ꝑfectus:eſt ſimpľr & ꝑfecte ſm ſeipſam intelligibilis. Vnde deus ꝑ eſſentiā ſuam:nō ſolū ſeipſū:ſed etiā oīa alia ītelligit. Angeli aūt eſſentia:eſt quidē in gn̄e intellectuū vt actus:nō tn̄ vt actus purꝰ & cōpletus. Vn̄ eius intelligere:nō cōpleṫ ꝑ eſſentiā ſuā. Quāuis em̄ āgelꝰ ꝑ eſſentiā ſuā ſe intelligat:nō tn̄ alia oīa a ſe:ꝑ eſſentiā ſuā cognoſcere pōt:ſed ꝑ ſimilitudines reꝝ ītelligibiliū. Intellectus autē humanus:in gn̄e intellectuū ſe habet:vt ens in potētia tantū:ſicut & materia ſe habet in gn̄e rerū ſenſibiliū:vn̄ & poſſibilis nominaṫ. Et qa cōnaturale eſt intellectui noſtro:vt ad materialia & ſenſibilia reſpiciat(vt dictū eſt.ſ.)ꝯn̄s eſt:vt ſic ſeipm̄ ītelligat ītellectus noſter:ſm ꝙ fit actu ꝑ ſpēs intelligibiles:a ſenſibilibus abſtractas:per lumē intellectus agētis. Nō ergo per eſſentiam ſuā:ſed per actū ſe cognoſcit intellectus noſter. & hoc dupliciter. Vno modo particulariter:ſm ꝙ Sortes vel Plato percipit ſe habere animā intellectiuā:ex hoc ꝙ percipit ſe intelligere. Alio modo:ſm ꝙ naturam mentis ex actu intellectus conſyderamꝰ. Et ad iſtā ſecundā cognitionem:nō ſufficit pręſentia animę:ſicut ad cognitionem primo mō. Sed requiriṫ diligēs:& ſubtilis inquiſitio. Vn̄ multi naturā animę ignorant:& alij multi circa naturam animæ errauerunt. Quod autē Augu.dicit in lib.de trini. ꝙ anima ſeipſam:per ſeipſam cognoſcit: intelligitur ꝙ ī ſuīpſius cognitionē venit:ſed per actum ſuū.

Qualiṫ cognoſciṫ habitus.

Cognoſcit intellectus habitꝰ:ſed per actus ipſorū. Pro cuius declaratione dicit beatus Tho.vbi.ſ.arti.ij.ꝙ habitus eſt mediū inter potētiam puram:& actū purum: Dictum eſt autem: ꝙ nihil intelligitur:niſi ſm ꝙ eſt in actu. Sicut igiṫ inquantum habitus deficit ab actu perfecto:deficit ab hoc:vt nō ſit per ſeipſum cognoſcibilis:ſed neceſſe eſt:vt per actum ſuū cognoſcaṫ. Siue:dū aliquis percipit ſe habere habitū:per hoc ꝙ percepit ſe ꝓducere actū propriū illius habitus Siue dum aliquis inquirit naturā & rationem habitus:ex conſideratione actus. Si autē obijciendo dicaṫ:illud propter qđ vnūquodqꝫ tale:& illud magis:ſed res cognoſcūtur ab aīa ꝑ habitus:ergo multo magis habitus ab anima debent per ſe cognoſci. Rn̄detur:ꝙ regula iſta propter qđ vnūquodqꝫ &c.habet veritatē ſi intelligaṫ in rebus vniꝰ ordinis:puta in vno genere cauſę:vt ſi dicaṫ:ꝙ ſanitas ſit ꝓpter vitam:ſequiṫ:ꝙ vita ſit magis deſiderabilis. Sed ſi accipiatur ſm ea:quæ ſunt diuerſorū ordinū:nō habet veritatē regula illa:vt ſi dicaṫ:ꝙ ſanitas eſt propter medicinā:nō ideo ſequitur:ꝙ medicina ſit magis deſiderabilis:q̄ꝫ ſanitas:quia ſanitas eſt in ordine finiū:medicina aūt ē in ordine cauſarū efficiētiū. Sicut ſi accipiamꝰ duo:quoꝝ vtrūqꝫ ſit per ſe in ordine obiectoꝝ cognitiōis: illud propter qđ aliud cognoſcitur:erit magis notū:ſicut pricipia concluſionibꝰ. Sed habitus inquantū habitꝰ:non ſunt de ordine obiectoꝝ:nec ꝓpter habitū alia cognoſcunṫ:ſicut per obiectū cognitionis:ſed ſicut ꝓpter diſpoſitionē vel formā:qua cognoſcēs cognoſcit.

Intellectus cognoſcit ꝓpriū actum.

Cognoſcit inſuper actū ꝓpriū intellectus. Vnūquodqꝫ em̄ cognoſciṫ:ſm ꝙ eſt in actu. Vltima autē intellectus perfectio eſt:eius operatio. Non em̄ eſt ſicut actio tendens in alterū:quę eſt perfectio operati:ſicut ædificatio domꝰ ędificatę:ſed manet in operante:vt perfectio & actus eius:vt dicitur.ix.Meta. Hoc ē ergo primū:quod de intellectu intelligitur actus eius:id ē ipſum eius intelligere. Sed in hoc eſt differētia in ordine intellectuū:nā intellectus diuinus:idem eſt in eo ꝙ intelligat ſe intelligere:& ꝙ intelligat ſuam eſſentiam:qa ſuū intelligere:eſt ſua eſſentia. In angelo aūt:quāuis aliud ſit ſm rationē ꝙ intelligat ſuū intelligere:& ꝙ intelligat ſuā eſſentiā:tamē ſimul in vno actu vtrūqꝫ intelligit:qa hoc qđ eſt intelligere eſſentiā ſuā:eſt ꝓpria perfectio eſſentiæ ſuę:ſimul autē vno actu intelligit res cū ꝑfectione ſua. In intellectu vero humano:nec ſuū intelligere:nec propriū obiectum:eſt eſſentia eius:ſed aliquid extrinſecum.ſ.natura generalis:& ideo id:quod primo cognoſcitur ab intellectu humano:eſt obiectum eiꝰ ſecūdario cognoſciṫ actus eius:quo cognoſcitur obiectum:& per quē cognoſciṫ ipſe intellectus. Cognoſcit inſuper intellectus & actū voluntatis:actus enim voluntatis nihil aliud eſt:q̄ꝫ inclinatio q̄dam conſequens formam intellectiuam:ſicut appetitꝰ naturalis eſt:inclinatio ſequens formam naturalem.

Actus voluntatis q̄liṫ cognoſcitur.

Inclinatio autē cuiuſlibet rei eſt:in ipſa re per modum eiꝰ. Vnde inclinatio quæ eſt appetitus ſenſibilis:eſt in ſentiente:& ſimiliter inclinatio intelligibillis quæ eſt actus voluntatis:eſt intelligibiliter in intelligente:ſicut in principio & obiecto proprio. Quod autem intelligibiliter eſt in aliquo intelligente:conſequēs eſt vt ab eo intelligaṫ:vnde actus voluntatis intelligitur ab intellectu:& inquantum aliquis percipit ſe velle:& inquātum quis percipit naturam huius actus:& per conſequens naturam huius principij:ꝙ eſt habitus vel potentia.

§. XIX. SVNT AVTEM EFFE-

ctꝰ animæ:qui ſunt actꝰ voluntatis in intellectu:nō per ſimilitudinē tantū:ſicut corpora:nec per præſentiam vt in ſubiecto:ſicut artes:ſed ſicut principiatū ī principio:in q̄ habetur notio principiati.

Aīa nō poteſt perfecte intelligere ea:q̄ ſunt ſupra ſe.

Quod anima humana ſm ſtatum vitæ pręſentis:nō poteſt perfecte intelligere quæ ſūt ſupra ſe:ſcilicet āgelos & deū. Vnde Sap.ix. Quę in cœlis ſunt:quis inueſtigabit? Et āgeli quidē qui dicunṫ ſubſtātiæ ſeparatę:neqꝫ per ſeipſos:neqꝫ per ſimilitudines rerum materialiū:poſſunt intelligi perfecte ſm beatū Tho.in.j.parte.q.lxxxviij.arti.j.&.ij. Sciendū tn̄ ſm ipm̄:ꝙ Plato q̄ poſuit ſubſtātias immateriales:etiā materialiū ꝑ ſe ſubſiſtētes:quas ideas vocabat(vt dictū eſt)dicebat ꝙ ſubſtantię immateriales non ſolū intelliguntur a nobis:ſed ſunt prima a nobis intellecta. Sed ſm Ariſto.ſn̄iam quam magis experimur:intellectꝰ noſter ſm ſtatū vitę ꝑſentis:habet naturalē reſpectū ad rerū materialiū naturas:vn̄ nihil intelligit:niſi cōuertēdo ſe ad phantaſmata. Et ſic ſubſtātias immateriales:cū nō cadant ſub nr̄a imaginatione & ſenſu:primo & per ſe:ſcđm modū cognitionis:nos experte cognoſcere nō poſſumus. Sed Auerrois in cōmēto de aīa ponit:ꝙ ī fine in hac vita homo ꝑuenire poteſt ad hoc:vt ītelligat ſubās ſeparatas:ꝑ cōtinuationē vel vnionem cuiuſdā ſubę ſeparatæ a nobis:quem vocat intellectū agētē:qui cū ſit ſubā ſeparata:ītelligit ſubās ſeparatas:vnde:cū fuerit nobis perfecte vnitus:ſic vt per eū intelligere poſſimus:intelligemus tūc ſubās ſeparatas:ꝑfecte autē vnitur nobis ſcđm ipm̄ iſte intellectus agēs:cū oīa intellecta ſpeculata cognouerimꝰ:& tūc per eū poterimus: cognoſcere oīa materialia & immaterialia. Hāc autē poſitionē Auerrois repro-

rois reprobat.b.Tho.pluribus rationibꝰ. Primo: quia intelligere om̄ia ſpeculata:vix contingit alicui in hac vita:& ſic nullus vel pauci ad fœlicitatē peruenirent:qđ eſt cōtra ph̄m in.j.Meta.qui dicit ꝙ fœlicitas eſt:quoddā bonū cōmune:qđ pōt ꝓuenire oībus:nō orbatis ad virtutē. Secūdo qa ph̄s dicit expreſſe in.j.Meta.ꝙ fœlicitas eſt: operatio ſcđm ꝑfectā virtutē. Et enumeratis multis virtutibꝰ in.x.Meta.ꝯcludit ꝙ vltima fœlicitas cōſiſtēs ī vltima cognitione maximoꝝ intelligibiliū: ē ſcđm ꝟtutē ſapiētię:quā poſuit in.vj.eſſe caput ſciētiarū ſpeculatiuarū. Et ſic patet ꝙ Ariſto. Poſuit vltimā fœlicitatē:ī cognitiōe ſubarū ſeparatarū:q̄lis pōt haberi ꝑ ſpeculatiuas ſciētias:nō ꝑ vnionē intellectꝰ agētis:cōfictā a quibuſdā. Tertio: qa (vt dictū ē.ſ.ſcđm Ariſt.)ītellectus agens:non eſt ſubſtātia ſeparata:ſed quædam virtus aīæ. Inducit & alias rationes tres ob breuitatē omiſſas. Itē:neqꝫ per rerum cognitionem materialiū poſſumus deuenire ad cognitionē angelorū ſeu ſubſtātiarū ſeparatarū. Cū em̄ ſubſtātiæ immateriales vt angeli:ſint omnino alterius rationis a quidditatibus rerū materialiū:quantūcūqꝫ intellectus noſter abſtrahat quidditatē rei materialis a materia: nequaq̄ꝫ peruenit ad aliquid ſimile ſubſtātiæ immateriali.beatus Tho. vbi.ſ. Vnde & dionyſius dicit.j.c.de diuinis nominibus

Intelligentiæ natura.

ꝙ ſenſibilibus intelligibilia:compoſitis ſimplicia:& corporibus incorporalia:appręhendi non poſſunt: poſſumꝰ vtiqꝫ ex huiuſmodi materialibus conſideratis:in aliqualem cognitionē deuenire ſubſtātiarū ſeparatarū: ſed non perfectā:qa nō eſt ſufficiēs comparatio materialiū ad immaterialia:& ſimilitudines quæ a materialibus accipiuntur:ad intelligēdū immaterialia:ſunt multum diſſimiles ſm Dionyſiū: Tractaṫ autē in ſciētijs maxime de ſuperioribus per viā remotionis:ſicut corpora cæleſtia notificat Ariſto.per negationē proprietatū corporum inferioꝝ:& ſic a ſanctis dantur documenta de angelicis:per remotam formā. Ex his ſequitur:ꝙ deꝰ nō eſt id quod primum ab ī intellectu noſtro cognoſcitur in hac vita. Si enim ſubſtātias ſeparatas creatas intelligere non valemus:multo minus eſſentiam ſubſtantię increatæ. Vnde Ioannis.j. Deū nemo vidit vnq̄ꝫ. Sed magis per creaturas deuenimus in cognitionem dei: ſcđm illud apľi ad Rom.j. Inuiſibilia dei a creatura mūdi: ꝑ ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Primum enim:quod intelligitur a nobis in ſtatu viæ:eſt quidditas rei materialis:quod eſt obiectum ꝓprium intellectus noſtri: deus autem omnino immaterialis eſt.beatus Tho.vbi.ſ.arti.iij.

TITVLVS. IIII. DE VOLVNTATE.

¶De cōparatione volūtatis ad intellectū. Capłm.j.

Quō voluntas eſt nobilior intellectu & quomodo non

DE VOLVNTATE. QVAE eſt alia potentia a ſenſualitate. Vbi primo ſciēdum:ꝙ voluntas non eſt eminentior intellectu ſimpliciter:ſed ſm quid. Pro cuius declaratione:dicit beatus Tho.in.j.parte.q.lxxxij.ꝙ eminnentia alicuius ad alterum:poteſt attendi dupliciter. Vno modo:ſimpliciter. Alio modo:ſcđm quid. Conſideratur autem quid tale ſimpliciter: quando prout eſt ſcđm ſe tale. Scđm:quid autem dicitur aliquid tale: prout ſcđm reſpectum ad alterum:eſt tale. Si igitur intellectus & voluntas conſideranṫ ſm ſe ſic intellectus eminentior inuenitur. Et hoc apparet:ex ꝯparatione obiectorum adinuicem:obiectum em̄ intellectus eſt ſimplicius & magis abſolutum:q̄ꝫ obiectū voluntatis. Nam obiectum intellectꝰ: eſt ipſa rō boni appetibilis. Bonum autē appetibile:cuius rō eſt in intellectu:eſt obiectū volūtatis:quāto autē aliqd eſt ſimplicius & abſtractius:tāto ſcđm ſe eſt nobiliꝰ & altius. Et ideo obiectū intellectus eſt altius q̄ꝫ obiectum volūtatis. Cum ergo propria ratio potētiæ ſit:ſcđm ordinē ad obiectū ſequiṫ ſcđm ſe & ſimpliciter ꝙ ītellectus ſit nobilior volūtate & altior. Vn̄ & ph̄s i.x.Ethic.ponit ītellectū altiſſimā potētiā animæ. Scđm qd autē:& ꝑ ꝯparationē ad alterū:voluntas interdū inueniṫ altior intellectu:ex eo.ſ. ꝙ obiectū volūtatis in re altiori inueniṫ:q̄ꝫ obiectū ītellectus. Sicut ſi dicerem:auditū eſſe nobiliorē viſu ſcđm qd inquātū res aliqua:cuius eſt ſonus: nobilior eſt aliqua re cuius eſt color:quāuis color ſit nobilior & ſimplicior ſono. Vt em̄.ſ.dictū eſt:electio intellectꝰ ꝯſiſtit in hoc: ꝙ ratio rei intellectæ: eſt ī intelligente. Actus vero volūtatis:perficitur in hoc:ꝙ volūtas inclinatur ad ipſam rē:prout in ſe eſt. Et ideo ph̄us dicit in.v.Meta. ꝙ bonū & malum quę ſunt obiecta voluntatis:ſunt in rebus. Verum autē et falſum:quę ſunt obiecta intellectus:ſunt ī mente. Quanto igiṫ res:in qua eſt bonū eſt nobilior ipſa aīa:in qua eſt ratio intellecta per cōparationē ad talē rem intellectꝰ eſt altior volūtate. Vnde melior eſt amor dei:q̄ꝫ cognitio. Ecōtrario aūt melior cognitio rerū corporaliū:q̄ꝫ amor. Simpliciter tamen intellectꝰ:eſt altior q̄ꝫ voluntas.

Melior ē amor dei q̄ꝫ cognitio.

§. I. EST ETIAM INTELLECTVS

Quō intellectꝰ ē prior voluntate vel econtrario.

quo ad actū: prior volūtate ſcđm ordinē naturæ & ſimpliciter:ſicut motiuū mobili:& actiuū paſſiuo. Bonū em̄ intellectū eſt:qđ mouet volūtatē. Vnde figuraṫ ītellectꝰ ꝑ virū q eſt ꝑfectior & nobilior muliere:quæ ſignat volūtatem. Sic enim exponit Aug.illud Io.iiij.dictum Samaritanæ.ſ.voca virum tuū.i.repſenta intellectū tuum. Vbi ſciendū:ꝙ primo volūtas hoīs accipit: quaſi viros illegitimos quinqꝫ ſenſus:iuxta illud. Quinqꝫ viros habuiſti. Nam a deo diſpoſitum eſt:vt vſqꝫ ad tēpus vſus rationis qs ſequatur inſtinctus ſenſuū: ſeu ſenſualitatis ſine pctō. Nec em̄ imputatur ad peccatū:qđ quis facit ante vſum rationis. Poſtea ſi accipit voluntas intellectum ſeu rationē in virum vt.ſ. ſequaṫ inſtinctū rationis nō ſenſualitatis:legitime eſt volūtas deſpōſata. Si autem ſequaṫ errorem:id eſt ſenſualem appetitum:adulteraṫ ſeu fornicatur ſpiritualiter anima.iuxta illud Hiere.iij. Tu autē fornicata es:cū amatoribus multis &c.Io.iiij. Hunc quem habes: non eſt tuus vir. Sicut ḡ. ex viro & muliere legitime cōiūctis:generaṫ proles legitima cui debeṫ hæreditas: ita ex intellectu & volūtate:ꝯcipiṫ bonū ꝓpoſitū operis: principiū tamē actiuū eſt vir:& mulier paſſiuum. Ita & intellectus eſt:qui mouet voluntatē & concipitur opus bonū per ꝓpoſitum:naſcitur per operis executionē. Operatur etiam ad generationē influxus ſolis: qa homo hominē generat & ſol:ſic influxꝰ gratię ſolis Ieſu chriſti principaliter operatur:in bonis operibus noſtris: quæ opera ſi ſint magnę probitatis maſculi ſunt:ſi imperfecta:fœminæ qbꝰ demū reſeruatur hæreditas æterna. Diabolus autem permaxime:quærit īpedire præcipua opa:vt pn̄iam:reſtitutionē:mūdi cōtēptū & hmōi:non aūt multū curat de his:q̄ ſunt de genere bonoꝝ:vt ieiuniū:ęlemoſyna & hmōi. In cuius figurā legitur:ꝙ Pharao rex Aegypti præcepit maſculos Hebræorum occidi:& fœminas reſeruari(vt exponit Origenes). Nutriunṫ hi filij.ſ.bonoꝝ opeꝝ:ꝑ orōnē & doctrinā & ſacra. Creſcunt ꝑ ꝓfectū virtutū. Sic ecōtrario:ꝑ volūtatē ꝯcipiunṫ ex errore intellectꝰ: ſequētis ſenſualitatem ꝑ mala opa:q̄ priuanṫ hęreditate æterna. Et ſicut mulier laborat in partu:ita volūtas in bene operando: iuxta illud Ioā.xvj. Mulier cū parit:triſtitiā habet.

Exodi. j.

Quomodo voluntas mouet intellectū et ecōrio

Cū aūt q̄riṫ Si voluntas moueat intellectū? Rn̄det.b.Tho.in.j.parte q.lxxxij.art.iiij.ꝙ aliqd dr̄ mouere dupliciter. Vno mō ꝑ modū finis:ſicut dr̄ ꝙ finis mouet efficientē:& hoc modo intellectus mouet voluntatē: quia bonum intellectū eſt obiectū volūtatis:& mouet ipſam vt finis. Alio modo dicitur aliqd mouere ꝑ modū agētis:ſicut alterās mouet alteratū:& impellens impulſum. Et hoc mō voluntas mouet intellectū:& oēs alias vires:vt Anſel.dicit in lib.de ſimilitudinibꝰ. Cuius rō eſt: qa in oībus potētijs ordinatis actiuis.illa potentia:q̄ reſpicit finē vl̄em: mouet alias potentias:quæ reſpiciunt fines particulares: & hoc apparet tā in naturalibus:q̄ꝫ in politicis. Cœlum em̄: qđ agit ad cōſeruationē vniuerſalē generabiliū & corruptibiliū mouet oīa iferiora corpora:quorū vnūquodqꝫ agit ad cōſeruationē ꝓpriæ ſpeciei vel īdiuidui. Rex etiam q ītendit bonū cōmune totiꝰ regni mouet ꝑ imperiū ſuū ſingulos præpoſitos ciuitatū:qui ſingulis ciuitatibꝰ regni curā impendunt. Obiectū igiṫ volūtatis cū ſit bonū & finis ī cōmuni:& quælibet potētia cōparatur ad aliqđ bonū ꝓpriū ſibi cōueniēs:ſicut viſus ad perfectionē coloris:intellectꝰ ad cognitionē veri: ideo voluntas per modū agētis mouet oēs animæ potētias:ad ſuos actꝰ:preter vires naturales vegetatiuæ partis:q̄ noſtro arbitrio ſubduntur. Hæ autem duæ potentiæ in actibus ſuis ſe inuicē includūt qa intellectus intelligit volūtatē velle & volūtas vult intellectū intelligere. Et ſimili rōne bonum cōtineṫ ſub vero.

inquantum eſt quoddã verũ intellectum:& verum ꝯtinetur ſub bono:inquãtũ eſt quoddã bonũ deſideratũ:ſm tñ rationẽ cõmunitatis obiectoꝝ vtriuſq;(vt dictũ eſt)intellectus ſimpliciter eſt altior & nobilior volũtate. Nec eſt ire in infinitũ:quia intellectus qui mouet voluntatẽ non mouetur ſemper a voluntate: ſed principium conciliãdi et intelligendi eſt:aliquot intellectiuum principiũ altius intellectu noſtro: & hoc eſt deus.

§. II. VTRVM VOLVNTAS VElit aliqd ex neceſſitate. Rñdet bea. Tho. vbi. ſ. arti. j. ꝙ neceſſitas multipliciter dr̃. Neceſſe em̃ eſt: qđ nõ põt nõ eſſe qđ quidẽ cõuenit alicui dupliciter. ſ. ex pricipio intrĩſeco vel ex principio extrinſeco. Ex principio qdẽ intrĩſeco dupliciter. ſ. vel ex materiali: vel ex formali pricipio. Ex materiali quidẽ pricipio: ſicut cũ dicimꝰ. Omẽ qđ cõpoſitũ eſt: ex cõtrarijs neceſſe eſt corrũpi. Ex formali ſicut cũ dicimus: ꝙ neceſſe eſt triangulũ habere tres angulos: æquales duobꝰ rectis. Ec hæc eſt neceſſitas naturalis: & abſoluta. Alio modo conuenit alicui: ꝙ non poſſit non eſſe ex aliquo extrinſeco fine: vel agente. Fine quidem ſicut cum quis non poteſt conſequi ſine hoc vel bene conſequi aliquem finem: vt cibus dr̃ neceſſarius ad vitam: et equꝰ ad iter. Et hæc vocatur neceſſitas finis: quæ interdum etiam dicitur vtilitas. Ex agente autẽ hoc alicui conuenit: ſicut cum aliquid cogitur ab aliquo agente: ita ꝙ nõ poſſit cõtrarium agere.: & hec dr̃ neceſſitas coactiõis. Hæc ergo neceſſitas coactionis repugnat voluntati. Nam hoc dicimꝰ violentum: qđ eſt contra inclinationem naturalem rei: ipſe aũt modus voluntatis: eſt inclinatio quædam in aliquid. Et iõ ſicut dr̃ aliquid naturale: qa eſt ſcđm inclinationẽ naturæ: ita dicitur aliquid voluntariũ: qa eſt ſm inclinationem voluntatis. Sicut ergo eſt impoſſibile: ꝙ ſit aliqd ſimul violentũ & naturale: ita eſt impoſſibile ꝙ aliquid ſimul ſit ſimpliciter coactũ & volũtariũ. Neceſſitas finis nõ repugnat volũtati: qñ ad finem non põt ꝑueniri niſi vno modo ſicut ex voluntate tranſeundi mare: fit neceſſitas in voluntate vt velit nauim. Silr̃ neceſſitas naturæ nõ repugnat voluntati: qminmo neceſſe eſt: vt ſicut intellectus inhæret primis principijs: ita volũtas inhæreat vltimo fini: qui eſt beatitudo. Finis em̃ ſe habet in operatiuis: ſicut principium in ſpeculatiuis: vt dicitur in. ij. lib. Phyſi. Et ſic ex neceſſitate vult quis beatitudinem.

Multiplex eſt neceſſitas. — *Natura quõ dicitur.*

§. III. VOLVNTAS NON VVLT omnia ex neceſſitate: & ſi aliquid vt btĩtudinem. Pro cuius declaratiõe dicit btũs Tho. vbi. ſ. arti. ij. ꝙ ſicut intellectꝰ naturaliter & ex neceſſitate inhæret primis pricipijs ita voluntas vltimo fini. Sunt aũt q̃dam intelligibilia q̃ non habent neceſſariã connexionẽ ad prima principia: ſicut cõtingentes ꝓpoſitiones: & talibus nõ de neceſſitate aſſentit intellectus. Sic ex parte volũtatis ſunt quædã particularia bona: quæ non habent neceſſariam connexionẽ ab btĩtudinem: quibꝰ. ſ. huiuſmodi: qs deo ĩhæret: in quo ſola conſiſtit vera beatitudo. Sed tamen anteq̃ per certitudinem diuinæ viſionis: neceſſitas huiuſmodi cõnexionis demonſtretur: voluntas non ex neceſſitate ĩhæret deo nec his quæ ſunt dei. Sed voluntas videtis deum ꝑ eſſentiam ex neceſſitate inhæret deo: ſicut nũc ex neceſſitate volumus eſſe beati. Patet ergo ꝙ voluntas in nihil tendere poteſt: niſi ſub ratione boni. Sed quia bonũ multiplex ẽ non propter hoc ex neceſſitate determinatur ad vnum.

¶ De libero arbitrio. Capitulum. ij.

D E LIBERO ARBILRIO.

hoc ſic diffinit magiſter ſenten. in. ij. lib. dicẽs. Liberꝝ arbitriũ eſt: facultas rõnis & volũtatis q̃ bonũ gr̃a aſſiſtente: eligitur & malũ gr̃a deſiſtẽte. ſ. deficiẽte. Ex prima particula huiꝰ diffinitiõis oñditur: ꝙ liberꝝ arbitriũ eſt potentia non actus vel habitꝰ: dr̃ em̃ facultas hic potẽtia expedita. i. libera. Neq; em̃ poteſt dici actus: qa actus non ſemper manet in hoĩe: ſed tranſit: liberum arbitrium ſemper manet ĩ hoĩe. Sed neq; in hoĩe habitus dici põt. Et rõ eſt: qa habitus dicũtur: ſcđm quos nos habemus bene vel male ad actus vel paſſiones: vt dr̃ in. ij. Ethi. Nam per temperantiam bñ nos habemus circa concupiſcentias: per intẽperantiã aũt male: ꝑ habitũ ſciẽtiæ bñ nos habemus ad actũ intellectꝰ: dum ꝑ eũ cognoſcimus: verum & ꝑ contrariũ habitum male. Liberũ autẽ arbitriũ indifferẽter ſe habet: ad bene vel male eligendũ. Vnde impoſſibile eſt: ꝙ liberũ arbitriũ ſit habitus: eſt ergo potentia. Quãuis em̃ ſcđm ꝓpriã ſignificationẽ vocabuli nominet quẽdã actũ: tñ ſcđm cõem vſum loq̃ndi liberꝝ arbitriũ dicimꝰ id qđ eſt principiũ huiꝰ actꝰ. ſ. quoꝝ hõ libere iudicat. Principiũ aũt in nobis actus eſt potẽtia vel habitꝰ: ſed ꝓbatũ ẽ ꝙ habitꝰ eſſe nõ põt: ergo potẽtia eſt.

Diffinitio li. ar.

Ex ſcđa particula diffinionis cum. ſ. dr̃ rõnis & volũtatis: nõ dat intelligi: ꝙ iſta potentia ſit vna cõpoſita ex rõne & voluntate: vel ꝙ ſit vtraq;: ſed ꝙ ad actum liberi arbitrij concurrũt: ratio & volũtas: & dicit bea. Tho. in. j. parte. q. lxxxiiij. ar. ij. Pro cuiꝰ declaratione dicit. b. Tho. vbi. ſ. ar. iij. ꝙ liberũ arbitriũ eſt electio: ꝑ hoc dicimur liberi eſſe arbitrij: qa poſſumus vnũ recipere de duobꝰ alio recuſato qđ eſt eligere. Et iõ naturam liberi arbitrij ex electione conſiderare oportet. Ad electionem aũt concurrit aliqd ex parte cognoſcitiuæ virtutis: & aliqd ex parte appetiuæ. Ex p̃te cognoſcitiuæ reqritur conſiliũ: per qđ diiudicatur qd ſit tandem p̃ferendũ: Ex parte appetitiue requiritur: ꝙ appetendo acceptet: qđ ꝑ conſiliũ diiudicať. Vñ p̃hs in. vj. Ethi. ſub dubio reliqt: vtrũ electio principalius pertineat ad vim cognitiuã: vel ad vim appetitiuam. Dicit em̃ ꝙ electio: vel eſt intellectus appetitiuꝰ vel appetitus intellectiuꝰ. Sed in. iij. Ethico. in hoc magis declinat: ꝙ ſit appetitus intellectiuus noĩans electionẽ deſyderium conſiliabile, Et huius ratio eſt: quia ꝓpriũ obiectum electionis eſt id: qđ eſt ad finẽ. Hoc aũt inq̃tum huiuſmodi habet rõnẽ boni: qđ dr̃ vtile. Vñ cũ bonũ iquãtum hmõi ſit obiectũ appetitꝰ: ſequiť ꝙ electio ſit principaliter actꝰ appetitiue virtutis: & per ꝯñs liberꝝ arbitriũ ẽ potentia appetitiua. Arbitriũ em̃ importat iudiciũ. Iudicium ꝟo eſt: quaſi cõcluſio & determinatio cõſilij. Determinatur aũt conſilium: primo ꝑ ſñiam ratiõis: ſcđo ꝑ acceptationẽ appetitus. Et quãuis appetitꝰ nõ ſit collatiuus qa collatio importat ꝯparationẽ vnius ad alterũ qđ pertinet ad rõnem: tñ inquantum a vi cognitiua conferente moueť: habet quãdam collatiõis ſilitudinẽ dum vnũ alteri præoptat.

Scđa particula diffinitionis.

Ex tertia particula diffinitionis. ſ. bonum eligitur: gr̃a aſſiſtẽte: oñditur gratia neceſſaria ad bñ agẽdum: nec tñ ex hoc tollitur libertas arbitrij. Liberũ em̃ arbitrium eſt cauſa ſui motus: ꝑ hoc ꝙ homo ſeip̃m mouet ad agendũ: nõ tñ hoc eſt de neceſſitate libertatis: ꝙ ſit prima cauſa ſui id qđ liberũ eſt: ſicut etiã nec ad hoc ꝙ aliqd ſit cauſa alterius: reqriť ꝙ ſit prima cauſa eius. Deus ergo eſt prima cauſa mouens cauſas naturales & voluntarias. Sicut ergo mouendo cauſas naturales nõ eis aufert: quin actus earum ſint naturales: ita mouendo cauſas voluntarias: non aufert quin actiones earũ ſint voluntarię: ſed potius hoc eis facit. Opatur ei in vno q̃q;: ſcđm eius ꝓprietatem. Et hoc eſt qđ ait apl̃s Phil. ij. Deus operať in nobis: velle & ꝑficere: & Prouer. xxj. Cor regis in manu dei eſt: & quocunq; voluerit vertet illud btũs Tho. vbi. ſ. Opať em̃ in oĩbus deus velle: inquãtum illud velle eſt quidam actꝰ naturalis: ſm ꝙ deus eſt cã oĩm motionũ ſuo influxu quo oĩa mouet. Operatur aũt in bonis velle. ſ. meritoriæ: inquãtum deus lumine gr̃æ mouet volũtatẽ ad mouẽdũ aliqd meritoriũ.

Tertia ꝑticula diffinitionis.

Ex vltima particula oñdiť: ꝙ nullus cogitur ad malũ. Vñ Amb. Nemo nr̃m teneť ad culpã: niſi ꝓpria volũtate deflexerit. xv. q. j. nõ eſt. & Aug. Vaſis irę nunq̃ deus redderet interitũ: ſi nõ ſpontaneũ inueniretur homo habere pc̃m. xxiij. q. iiij. Nabuchodonoſor. §. j. Vñ & Cain dictũ fuit a dño. Gen. iiij. Sub te erit appetitus eiꝰ ſ. peccati: & tu dñaberis illius. Qđ aũt aug. dicit: ꝙ homo peccando ſeip̃m perdidit & liberum arbitriũ: nõ vult dicere ꝙ perdiderit illud quo ad libertatẽ naturalẽ: quæ eſt libertas coactione: ſed quãtum ad libertatem q̃ eſt a culpa & miſeria. iuxta illud Ioan. viij. Qui facit pc̃m ſeruus eſt peccati. Et nota ꝙ hæc diffinitio liberi arbitrij: tm̃ conuenit libero arbitrio hominis: dum eſt viator: vel ſi intelligatur de libero arbitrio angeli: tũc oportet intelligere de ipſo: quantũ ad ſtatũ primũ angeloꝝ: in quo fuerũt vertibiles ſcđm Alex. de Hal. in ſumma Raynerius.

Quarta particula diffinitiõis.

§. I. HOC AVTEM LIBERVM arbitriũ nõ ẽ alia potẽtia a volũtate. vñ Damaſce. l. iij. li. dicit: ꝙ liberũ arbitriũ nil aliud eſt q̃ volũtas. Pro cuius declaratione dicit bea. Thom̃. vbi. ſ. arti. iiij. ꝙ potentias appetitiuas oportet eſſe proportionatas: potẽtijs appræhenſitiuis. Sicut aũt ex parte app̃hẽſionis ſe habẽt intellectus & rõ: ita ex parte appetitꝰ intellectiui: ſe habẽt volũtas & liberũ arbitriũ: q̃ nihil aliud eſt: q̃ vis electiua. Et hoc patet ex habitudine obiectoꝝ & actuũ. Nam ĩtelligere: importat ſimplicẽ app̃henſionẽ alicuiꝰ rei. Vñ intelligi ꝓprie dicuntur principia: q̃ ſine collatiõe per ſe cognoſcunť. Ratiocinari autem: eſt de vno deuenire in cognitionẽ alteriꝰ. Vñ proprie de concluſionibꝰ ratiocinamur q̃: ex principijs innoteſcũt. Ex parte autem appetitus velle: importat ſimplicẽ appetitũ alicuiꝰ rei. Vnde volũtas dicitur eſſe de fine: qui ꝓpter ſe appetiť. Eligere aũt eſt appetere aliquid: propter aliquid conſequẽdum. Vnde ꝓprie eſt eorũ: quæ ſunt ad finẽ. Sicut aũt ſe habet in cognitiuis principiũ ad ꝯcluſionẽ: cui propter principia aſſentimus ita in appetitiuis ſe habet finis ad ea: q̃ ſunt ad finẽ q̃ propter finem appetunť. Vnde manifeſtum eſt: ꝙ ſicut ſe habet ĩtellectus ad rationẽ: ita ſe habet volũtas ad vim electiuam: id eſt liberum arbitriũ. Oſtenſum eſt autem. ſ. ꝙ eiuſdẽ potẽtię eſt: intelligere & ratiocinari: ſicut eiuſdem virtutis eſt: quieſcere et moueri. Vnde etiam eiuſdẽ potẽtiæ eſt: velle eligere & per eandem rationẽ. Et propter hoc voluntas & liberum arbitrium: nõ ſunt duæ potẽtiæ: ſed vna. Electio ergo & volũtas: quantum ad ip̃m velle ſunt diuerſi actus: ſed tamẽ pertinent ad vnam potentiã: ſicut intelligere & ratiocinari. Et quãuis ex parte ĩtellectus ſint duæ potentiæ: ſcilicet intellectus agens: & intellectus poſſibilis: non ſic ſit diſtinctio voluntatis in agẽtem & poſſibilem. Et ratio huius eſt: quia intellectus agens comparatur ad poſſibilem vt mouens. Sed ad voluntatem comparatur vt mouens non liberum arbitriũ: ſed intellectum: quia bonum appræhenſum per intellectum mouet volũtatem: & liberum arbitrium.

Intellectus eſt principioꝝ. — *Voluntas ẽ finis.*

§. II. LIBERVM ARBITRIVM eſt ſubiectiue ĩ deo: ĩ angelis & ĩ hominibꝰ: & perfectius in deo q̃ in angelis: & perfectius in angelis: q̃ in hominibus. Primũ. ſ. ꝙ ſit ĩ deo liberum arbitriũ: ꝓbatur auctoritate & ratione. Dicit enim Ambro. in libro de trini. Spũs ſanctꝰ: diuidit ſingulis prout vult: id eſt ꝓ libere volũtatis arbitrio nõ neceſſitatis obſequio. Spiritus aũt ſanctus eſt deus: ergo in deo eſt liberũ arbitriũ. Ratione probatur ſic. Liberum arbitrium eſt eorũ: quæ nõ ex neceſſitate vel naturali ĩſtinctu volumus: ſed libere. Sed deus neceſſario vult ſuam bonitatem: velut finem vltimũ volũtatis diuinæ. Alia vero omnia vult quaſi ordinata ad iſtum finẽ. ſ. ad bonitatem ſuã. Quæ quidem nõ neceſſario vult: ſed libere: eo ꝙ ſua bonitas his: quæ ad ipſam ordinantur non indiget: vnde remanet in eo iudicium liberũ ad volendũ hoc vel illud: ſicut etiã in nobis eſt in his: quæ ad finẽ nõ ſunt neceſſaria. Quod autem ipſum liberũ arbitrium ſit perfectius in deo q̃ in angelis vel hominibꝰ: probatur tali ratione. Liberũ arbitriũ præſupponit tria: naturã: vim cognitiuã: & volitiuã. Sed hec tria perfectius ſunt in deo: q̃ in angelis & hominibus: ergo &c. Et quantũ ad primũ ſcilicet ꝙ natura ſit ꝑfectiꝰ in deo. q̃ in angelis & hominibus patet ex hoc: qa natura diuina eſt ĩcreata: & eſt ſuũ eẽ & ſua bonitas. Vnde ĩ eo: nõ põt eſſe defectꝰ aliquis. Nec corruptibilitatis: quia cum ſit ĩcreata: nõ eſt ex nihilo: & ideo non eſt vertibilis ĩ nihil. Nec defectꝰ permixtibilitatis: quia cũ natura diuina ſit per eſſentiã talis non eſt alicuius admixtionis vel cõpoſitionis ſuſceptibilis. Nec defectus culpabilitatis: quia cũ eius bonitas ſit eſſentialis: nõ eſt in malũ flexibilis. Liberũ autẽ arbitriũ hoĩs vel angeli in ſuis naturalibus cõſideratũ eſt: defectuoſum quantum ad iſta tria. Scđo: liberũ arbitriũ præſupponit virtutẽ intellectiuã: vbi aũt perfectius inuenitur & nobiliꝰ virtꝰ intellectiua: ibi eſt perfectius liberũ arbitriũ: ſed perfectiꝰ natura intellectiua inueniť in deo q̃ in alijs: qa deus intelligit ꝑ vnũ ſol. i: qđ eſt idẽ cũ ipſo. i. ꝑ eſſentiã ſuã. Angelus aũt ꝑ ꝯuerſionẽ ad ſuũ ſuperius. ſ. deũ. Homo mediantẽ phãtaſmate a rebꝰ inferioribus: ergo &c. Tertio liberũ arbitriũ: p̃ſupponit virtutẽ volitiuã tanq̃ primã cãm eiꝰ Et quantũ ad hoc: etiã perfectius eſt in deo: qa in malũ oĩno tendere non põt arbitriũ eius: ſicut angeli & hoĩs.

Liberũ arbitrium perfectius eſt ideo q̃ĩ alijs. — *In deo nullus eſt defectus.* — *Obiectio mouetur.*

Si aũt obijciať ſic: liberũ arbitriũ in vtraq; partem flecti põt ſcilicet in malũ & in bonũ: & viã habet ad oppoſita: ſed deus ad malũ flecti nõ põt. Dicit em̃ Adamãtiꝰ. Nõ peccare ſoliꝰ dei ẽ: emẽdare ſapiẽtis de pœni. di. iij. c. iter hęc. Qđ intelligiť: nõ ꝙ oĩs creatura peccauerit: vt Hierony. dicit. Sed quia nulla eſt quæ peccare nõ poſſit. de pœni. diſt. ij. principiũ em̃. §. vlti. Ad hoc rñdeť: ꝙ cũ malũ culpę dicať ꝑ auerſionẽ a bonitate diuina: ꝑ quã deꝰ oĩa vult: manifeſtum eſt ꝙ ĩpoſſibile eſt deũ velle malũ culpę: & tñ ad oppoſita ſe habet eius volũtas ĩquãtũ põt velle hoc eſſe vel nõ eſſe. Vbi notandũ: ꝙ ad rõnem liberi arbitrij nõ ꝑtinet ꝙ quis indeterminate ſe habeat ad malũ & bonũ. Cuius rõ eſt: qa liberũ arbitriũ: per ſe ẽ ordinatum ĩ bonum cũ bonũ ſit obiectũ volũtatis: nec ĩ malũ tẽdat: niſi ꝓpter aliquẽ defectũ qui appræhẽdiť vt bonũ: cum electio quæ eſt actus ꝓprius volũtatis non ſit niſi boni vel apparẽtis boni. Et ideo: vbi liberꝝ arbitriũ eſt ꝑfectiſſimũ: vt ĩ deo: in malũ tendere non põt. Sed ad libertatem arbitrij pertinet: vt actionẽ aliquã facere, vel nõ facere poſſit: et h̃ deo cõuenit: qa bona quæ facit: põt nõ facere: nec tamen poteſt malũ facere ratione prędicta.

Quid ꝑtinet ad rõnẽ liberi arbitrij.

Cũ ergo dr̃: ꝙ liberũ arbitriũ viã habet ad oppoſita: põt intelligi tripliciter. Primo: qa poteſt velle bonũ & malũ: & ſic non cõuenit deo: qa hoc ĩportat defectibilitatẽ. Scđo vt prius aliqd velit: & poſtea illud nolit. & hoc etiã deo nõ conuenit: qa repugnat immutabilitati diuinæ. Tertio põt intelligi viã habere ad oppoſita: qa põt velle hoc: & nõ velle. Et hoc cõuenit deo: qa ipſe habet liberã electionẽ volẽdi aliqd vel nõ volẽdi: qa multa ita libere vult ꝙ põt ea velle & non velle abſq; eiꝰ defectibilitate & mutabilitate. Hec Tho. ĩ q̃ſtionibꝰ de ꝟitate. Raynerîꝰ.

Liberũ arbitrium qualiť poſſit ad oppoſita.

Liberũ arbitriũ eſt ĩ ãgelis: & ꝑfectiꝰ q̃ in hoĩbus. Q; ſit in angelis ꝓbať auctoritate Damaſce. qui dicit in lib. ij. ꝙ angelus eſt ſubſtãtia ĩtellectualis ſemꝑ mobilis arbitrio libera &c. Probatur etiam tali rõne. Omne creatũ ẽ vertibile: vel ſcđm eẽ vel ſcđm electionem: ſed angelus eſt creatꝰ: ergo eſt vertibilis: non ſcđm eẽ: cũ ſit ĩmortalis: ergo eſt vertibilis ſcđm electionem quæ pertinet ad liberũ arbitriũ. Hec Alexã. in ſum. Oſtendiť etiã hoc ex hoc: qđ habeť de pœ. diſ. ij. pricipiũ. Quod angeli liberum arbitriũ ſit perfectius, q̃ hoĩs patet ex hoc. qa cũ liberꝝ arbitriũ ſit facultas volũtatis: & rõnis: vbi eſt ꝑfectior ratio ſeu intellectus & maior facultas voluntatis: ibi eſt maior libertas arbitrij. Sed perfectius eſt virtus intellectiua in angelo q̃ ĩ hoĩe: qđ patet qa app̃hẽdit cognitionẽ veritatis abſq; diſcurſu & ĩquiſitione: vñ non accidit dubitatio vel difficultas in eo. Homo autẽ intelligit cũ diſcurſu & iquiſitione: vñ accidit dubitatio & difficultas. Simlr̃ maior facilitas vel facultas voluntatis eſt: in angelo ad exeundũ ĩ actũ q̃ ĩ homine: qđ patet: qa q̃ cito angelus eſt, habet poteſtatẽ volẽdi: eligẽdi: amãdi homo, aũt nõ ſic: vt patet ĩ paruulo q habet impedimẽtũ a carne: & expectat tẽpus vt habeat vſum rõnis: ergo ꝑfectius eſt liberũ arbitriũ in angelo: q̃ in homine.

Liberũ arbitriũ eſt in angelis & ꝑfectiꝰ q̃ in hoĩbus.

Si autem obijciať ſic. Vbi eſt maior libertas: ibi ꝑfectius liberũ arbitriũ: ſed in hoĩe maior libertas videť: quia homo poteſt conuerti a bono in malũ: & inde a malo in bonũ: ſed ãgelus ſemel vertiť in bonũ: vel malũ ſine reuerſione: g̃ &c. Reſpondetur vtiq; maior vertibilitas eſt in hoĩe q̃ in angelo: ſed non maior libertas. Liberũ ꝟo arbitriũ attendiť penes libertatẽ: non vertibilitatẽ. Alia em̃ rõne eſt, libertas in creatura: alia vertibilitas: quia libertas eſt dignitas exiſtens in creatura rationali: vel intellectuali ꝑ cõueniẽtiam & cõuerſionem ad primũ. ſ. deum. Vertibilitas autẽ ſequiť ipſam naturam creaturæ rõnalis ſcđm ſe. Et ideo nõ ſequitur: ꝙ vbi eſt maior vertibilitas: ſit maior libertas. Hæc Alexander in. ij. parte ſummæ. Item quamuis electio: quæ pertinet ad liberum arbitrium: ſit eorum q̃ ſunt ad finem: et angelis aduenerit finis eorũ: quia ſcilicet cõiuncti ſunt ipſi deo inſeparabiliter: ac etiam ſancti in patria: non tamen ſequitur ꝙ ceſſet in eis electio: nec ꝑ cõſequens liberum arbitrium. Et ratio eſt: quia id quod eſt ordinatum ad finem: eſt duplex. Quoddam vt diſtans a fine: et huiuſmodi adueniente fine ceſſat electio eius quod ordinatur ad illum finem Sicut nunc quis eligit velle credere et ſperare: quę electio ceſſabit in patria. Aliud ordinatum ad finẽ eſt: vt cõiunctũ fini. Et hmõi electio nõ ceſſat adueniẽte fine: ſed manet cũ fine. bea. Tho. ſup. ij. ſen.

Liberũ arbitriũ attendiť penes libertatẽ; nõ vertibilitatem.

Item ſciendum: ꝙ hoc pertinet ad pfectionē libertatis arbitrij: ꝙ poſſit diuerſa eligere: ſeruato tñ debito ordine finis. Sed ꝙ eligat aliquid deuiando ab ordine finis: vt fit in peccando: hoc pertinet ad effectū libertatis: & ideo maior libertas eſt in angelis & ſanctis q peccare nō poſſunt: ꝗ̄ in viatoribus. beatus Tho. j. parte. q. lix. arti. iij. In hoīe eſt liberū arbitriū: & añ peccatum: & poſt pctm̄: aliter tñ & aliter. Vnde Hiero. ad Damaſum. Nos dicimus hoīem ſemper peccare: & nō peccare poſſe: vt ſemꝑ nos liberi cōfiteamur arbitrij. Si ei poſt peccatum mortale cōmiſſum: non poſſet quis vitare peccatū: iā non peccaret: quia Auguſti. dicit: ꝙ nullus peccat ī eo: qđ vitare nō poteſt. Gregorius etiam dicit: ꝙ debilis eſt hoſtis: qui non pōt vincere niſi volentē: ergo non neceſſitatur ex quo eſt volēs. Et quāuis habēs habitū neceſſario faciat ſm̄ habitū: non tñ oportet: ꝙ peccator ſemꝑ faciat ſm̄ habitū peccati. Sed ꝑ liberum arbitrium: poteſt vti habitu & non vti. Et facere poteſt aliqñ contra ipſum habitū peccati: licet cū difficultate. Tamen manente habitu: nō poteſt contingere: ꝙ diu maneat nihil agens ſcđm habitū. Item videt̃ ꝙ peccator: non habeat liberū arbitrium: qa liberꝫ arbitriū diffinitur ꝙ eſt facultas volūtatis & rōnis: qua bonū: gratia aſſiſtēte eligitur. Sed peccator non habet gratiā: ergo nō pōt libere eligere bonū: & ita non habet liberū arbitriū ad bona. Reſpondetur: ꝙ ille qui non habet gratiā poteſt eligere bonum: ſed non meritoriū. Hoc autē nō derogat libertati arbitrij. Dicit̃ em̄ homo eſſe liberi arbitrij: ſcđm ꝙ poteſt agere hoc vel illud. Et nō ſcđm ꝙ pōt agere ſic vel ſic taliter ſcilicet qualiter virtuoſus agit: niſi īquantum pōt acquirere habitū virtutis. Vel etiā ſic: poteſt aliter reſpōderi. Licet gratiā: qua homo poſſit meritoria opera facere non poſſit quis ex libero arbitrio promereri ſeu acquirere: poteſt tamen ad eam gratiā habendā ſe preparare: quæ ei a deo nō denegabitur: ſi faciat quod eſt in ſe: & ideo nō eſt omnino extra poteſtatem arbitrij: opera meritoria facere: quāuis poteitas arbitrij per ſe ad hoc nō ſufficiat: eo ꝙ modus: qui ad meritū requiritur facultatem naturæ excedit: non autem modus qui eſt in operibus ex virtutibus politicis. Nullus aūt diceret: hominē non eſſe liberi arbitrij: qa nō pōt taliter velle eligere: ſicut deus vel angelus. Quod autē Augu. dicit: ꝙ neceſſe eſt hoīem peccare: ante reparationē dānabiliter. Intelligit̃ aliquo poſito: tamen reſpectu nullius habet neceſſitatē. Vel dicas: ꝙ de hoc ē duplex opinio. Quidā dicūt: ꝙ homo in mortali exiſtēs nō pōt diu manere quin peccet mortaliter: pōt tñ vitare hoc vel illud mortale: ſicut cōiter omnes dicūt de venialibus. Quidā alij dicunt ꝙ in mortali exiſtens: pōt vitare omne mortale: non tamē poteſt vitare: quin ſit ſub peccato: qa non pōt per ſe reſurgere ſine gratia: ſicut potuit per ſe cadere: & ſcđm hoc libertas arbitrij ſuſtinetur.

Qualr liberū arbitrium eſt ī hom ie.

Gratia quō habeatur.

Primus error.

§. III. NOTANDVM IGITVR

ꝙ duplex error extat circa liberꝫ arbitriū. Vnus eſt eorꝫ q dicunt: per liberū arbitriū poſſe hominē ſufficienter mandata implere omnia: & meritorie agere ſine grā dei. Sed ꝑ gratiam facilius operatur bene. Et hoc eſt hęreſis Pelagianorum: xxiiij. q. iij. c. penul. Et cōdēnatur de conſe. diſtin. iiij. placuit. iiij. vbi dicit̃. Placuit vt quicūꝗ dixerit: ideo nobis gratiā iuſtificatiōis dari: vt qđ facere per liberū arbitriū iubemur: facilius poſſimus implere per gratiā: tamꝗ̄ etſi gratia nō daretur: non quidem facile: ſed tamē poſſumus etiā ſine illa: implere mandata diuina: anathema ſit.

Secundus error.

Secundus error eſt eorꝫ qui dicūt: actus humanos ex neceſſitate procedere: et hoc vel ex conſtellationibus ſub qbus homines naſcuntur vel ex immutabilitate diuinæ pręſcientiæ. Sed primū. ſ. de conſtellationibus. xxvj. q. iij. igitur genus. Et per Auguſti. in. v. de ciui. dei reprobatur. Secundum reprobatur per beatū. Tho. in. j. parte. et etiā ī decre. xxiij. q. iiij. Nabuchodonoſor. §. due ſunt. vbi Aug. Si quid prouidentia dei præſciens videt: id neceſſe ē eſſe: tametſi nullam naturæ habeat neceſſitatem. At quidem ea futura: q̄ ex libertate arbitrij proueniunt: præſciētia cōtuetur. Hæc igitur ad intuitum relata diuinum neceſſaria fiunt ꝑ diſpenſationē diuinæ notionis: per ſe vero cōſiderata: abſolute naturæ ſuæ libertatē nō deſerunt. Fiēt igitur ꝓcul dubio cūcta: quæ futura deus eſſe prænoſcit: ſed eorꝫ quædam de libero ꝓficiſcunt̃ arbitrio. Hæc Auguſt. ibi. Q꞉ homo ſit liberi arbitrij: ꝓbatur per illud Eccl'i. xv. c. deus ab initio cōſtituit hoīem: et reliquit eū in manu cōſilij ſui: id eſt ī libertate arbitrij ſcđm gloſ. Ad qđ ēt facit: quod dicit Hiero. cōtra Iouinianū. ſ. liberi arbitrij nos cōdidit deus: nec ad virtutes: nec ad vitia: neceſſitate trahimur. Alioquin vbi neceſſitas: ibi nec corona. de pœni. di. ij. ſi enim inquit. §. cæterum. Secūdo probatur ex legum ordinatiōe & exhortatione ſic. Præcepta & ꝓhibitiones nō debēt fieri: niſi ei q pōt facere: alſ em̄ fruſtra fierēt: ſed homini etiā diuinitus fiūt ꝓhibitiones & præcepta: ergo in hoīs poteſtate eſt facere: & non facere: & ita eſt in eo liberū arbitriū. Tertio ex pręmio: & pœna ſic. Nullus debet puniri vel præmiari ꝓ eo vel de eo: qđ non eſt in eius poteſtate: facere & nō facere. Sed homo iuſte a deo punitur: & præmiatur ꝓ ſuis operibus: ergo homo poteſt operari & non operari: & ita eſt liberi arbitrij. Quarto ꝙ homo ſit liberi arbitrij ꝓbatur rōne ſic. Vbicūꝗ eſt intellectus: eſt et liberū arbitriū: ſed in hoīe eſt intellectus: ergo &c. Maior ſic ꝓbat̃. Vbi eſt æſtimatio vel diſcretio: ibi eſt & electio ſed in hoīe eſt æſtimatio & diſcretio: quæ ꝑtinēt ad ītellectum. Nam iudicāt vel diſcernunt: per apprehenſionē veritatis: ergo & ibi eſt electio: q̄ pertinet ad liberū arbitriū. Nā voluntatē habēt indeterminatā reſpectu aliquorū libere eligendi vel nō eligēdi: quod patet per experientiā: dum quis eligit vnū poſtea cōtrariū: ergo ē liberū arbitrium.

Arbitrij libertas ꝓbat̃.

Quinto ꝓbari pōt: per exēplum quod ponit Augu. de Nabuchodoſor & Pharaone. xxiij. q. iiij. Nabuchodonoſor. vbi dicit. Nabuchodonoſor pœnitētiam meruit fructuoſam. Nōne poſt īnumeras impietates: flagellatus pœnituit: & regnū qđ amiſerat: rurſus accepit. Pharao autem ipſis flagellis durior eſt effectus et perijt: & infra. Quantum ad naturā: ambo homines erāt quantū ad dignitatē: ambo reges: quātū ad cauſam: ambo captiuū dei populū poſſidebant: quantū ad pœnam: ambo flagellis clęmēter admoniti. Quid ergo fines eorū fecit eſſe diuerſos: niſi ꝙ vnus dei manū ſentiēs: in recordatiōe ꝓpriæ iniquitatis ingemuit: alter libero cōtra dei miſericordiſſimā veritatē pugnauit arbitrio. Hæc ibi. Probatur hoc idem ſexto: ex ſufficienti diuiſiōe ſic. Actuū humanorū: oportet aliquā cauſam dare. Nō autem poſſumus dicere: ꝙ ꝓpria cauſa eorꝫ: immediate ſit deus. Ratio eſt: quia ea quę ſunt a deo immediate: non poſſunt eſſe niſi bona. Actus autē humani: alij ſunt mali: alij ſunt boni. Secūdo nō poſſumus dicere ꝙ cauſa eorum ſit neceſſitas: qa ea quæ ſunt ex neceſſitate eueniūt ſemꝑ: & eōdē mō ſe habēt: vt ortus ſolis & hmōi. Hoc autē nō eſt in humanis actibus qa innumerabiliter variant̃. Tertio nō poſſumus dicere: eſſe cauſam eorū fortunā vel caſum: qa fortuna & caſus ē eorꝫ q̄ raro eueniūt: & præter intētionē vt dicit̃. ij. phiſy. Ergo relinquit̃ ipm̄ hominē faciētē: eſſe cām ſuorū actuū & principiū: & hoc per liberū arbitriū. Septimo ꝓbat̃ idē: ex diffinitione liberi arbitrij: diffinitur enim ſic: ꝙ eſt facultas voluntas & rationis &c. ſed in hoīe inuenitur rō & voluntas: ergo &c.

Illa quę ſunt a deo immediate nō poſſunt eē niſi bona.

Pro huius declaratione dicit Tho. j. parte. q. lxxxiij. ar. j. Qđ quædā agūt abſꝗ iudicio: ſicut lapis mouet̃ deorſū: & ſimilr oīa cognitiōe carētia. Quædā alia agūt iudicio: ſed nō libero ſicut aīalia bruta. Iudicat em̄ ouis lupum videns: eum eſſe fugiendum naturali iudicio & non libero: quia nō ex deliberatiōe: ſed ex naturali inſtinctu hoc iudicat. Et ſimile eſt de quolibet iudicio animalium brutorū. Sed hō agit iudicio libero: quia per vim cognoſcitiuam: iudicat aliqđ eſſe fugiendū vel ꝓſequendū. Sed quia iudiciū iſtud nō eſt ex inſtinctu naturali ī particulari operabili: ſed ex collatione quadā rationis: ideo agit libero iudicio potens in diuerſa ferri. Ratio enim circa contingentia viā habet ad oppoſita: vt patet in dialecticis ꝓpoſitionibus et rhetoricis pſuaſionibus. Particularia autē operabilia ſunt quædā ꝯtingentia: et ideo circa ea iudiciū rōnis: ad diuerſa ſe habet: & nō eſt determinatū ad vnū. Et tāto neceſſe eſt: ꝙ homo ſit liberi arbitrij ex hoc ipſo: ꝙ eſt rōnalis. Quod autē dicit apl's ad Rom̄. vij. Non em̄ qđ volo bonū hoc facio: ſed qđ nolo malū illud ago: nō eſt cōtra determinata. Nā appetitus ſenſitiuus: etſi ī aliq̄ poſſit repugnare rationi: cōcupiſcēdo cōtra illud qđ dictat ratio: tamē ex hoc tantū nō tollit̃: quin ſubijciat̃ rationi. Et hoc eſt bonū: q đ hō nō facit cū vult: quia. ſ. vellet nō cōcupiſcere: id eſt nō ſentire motum ſenſualem cōtra rationem: & tamen ſentit. Sed per hoc non tollitur libertas arbitrij: quia ibi nō eſt aſſenſus rationis in tali motu: qui requiritur in actu liberi arbitrij. Similiter ꝙ idem apl's dicit ad Rom̄. ix. Non eſt volētis neꝗ currētis &c. Nō ſic eſt intelligendū: quaſi homo nō velit & currat: id eſt operet̃ bene & feruēter libero arbitrio. Sed quia liberū arbitriū: ad hoc nō eſt ſufficiens: niſi moueatur & iuuetur a deo: qđ etiam dicitur Hiere. x. Non eſt in homine via eius: neꝗ viri eſt: vt ambulet & dirigat greſſus ſuos. Intelligitur quātum ad executiones electionū ſuarū: in quibus poteſt homo impediri: velit nolit. Sed electiones ipę: quæ pertinēt ad liberum arbitrium: ſunt in nobis ſuppoſito diuino auxilio. Hæc beatus Tho. vbi. ſ.

Exponuntur verba.

§. IIII. LIBERTATEM ARBItrij

vertibilem in malū: dedit deus homini: ſeu fecit deus hominem: liberi arbitrij vertibilem in malum quinꝗ ratiōibus. Prima ratio: eſt manifeſtatio diuinæ potentiæ. Voluit em̄ deus oſtendere homini: ꝙ ſicut ſine eo factus non fuerat: ita nec ſine ipſo: perſiſtere poterat. Vt ergo cognoſceret: ꝙ diuinū poſſe: non ſolū eſt oīs potētiæ: ſed etiam omnis potentiæ conſeruatiuū: & ꝙ ille ſolus eſt indefectibilis & inuertibilis: ideo voluit & ſibi placuit creaturā rationalem facere vertibilē: nec ipſam confirmare in bono quouſꝗ illi conſtaret ꝙ ipſe ſolus deus eſt: in quo non cadit non poſſe. Ad quod facit qđ ait Aug. de pœni. di. ij. c. ſi. §. vlti. dicens. Solus ille omnipotens vocatur: qui hoc non poteſt. ſ. peccare: qa omnia poteſt quę poſſe ē aliquid poſſe. Secūda ratio: eſt manifeſtatio diuinę ſapiētię: ex ordine malorū cum bonis. ſ. ex vertibilitate hominis in malum: qđ quidem malum: deus ordinat cū bonis. Ex eo em̄: ꝙ deus ex malo bonū elicit: diuina ſapientia manifeſtat̃: eo ꝙ maioris ſapientę eſt: ordinare malū cū bonis: & elicere bonū ex malis: ꝗ̄ ordinare ſolū bona cū bonis: vł' elicere bona ex bonis. Et ideo cum diceret: nec poſſibile eſſet deū facere mala: debuit talē facere creaturā: quæ poſſet in operando deficere & malū cōmittere: vt deus mala illa ordinādo in bonū: ſuā ſapientiā declararet. Dicit em̄ Aug. ī. x. de ciui. dei. Neꝗ deus vllum: nō dico angelorū vel hoīm crearet: quē malū futurū eſſe præſciret: niſi pariter noſceret: qbus eos bonorū vſibus cōmodaret. Oſtendit̃ etiam dei ſapientia in huiuſmodi vertibilitate: ex comparatiōe meriti ad pręmiū. Nemo em̄ eſt dignus coronari: niſi q legitime certauerit. ij. ad Timo. ij. Et ideo decuit diuinā ſapientiam: prius hominē quaſi in campo certaminis examinare: ꝗ̄ in glīa coronare & exaltare. Ad hoc facit quod habetur. lix. diſtī. c. j. vbi dicitur: ꝙ dignitates nec eccleſiaſticę: nec ſæculares conferendæ ſunt: nō examinatis ſeu ꝓbatis laboribus & exercitijs. Tertia ratio: eſt manifeſtatio diuinę miſericordię: quę potiſſimum manifeſtata eſt: cum vnigenitum ſuū tradidit pro hominis liberatione. Vnde Ioan. viij. ait ipſe vnigenitus. Si filius vos liberauerit: vere liberi eritis. Vbi Auguſti. Si filius vos liberauerit: non a barbaris: ſed a diabolo: non a corporis captiuitate: ſed ab animę iniquitate. Et Grego. ait Redemptor noſter totius conditor creaturę: ad hoc propitiatus: humanam carnem voluit aſſumere: vt diuinitatis ſuę grā dirupto: quo tenebamur captiui vinculo ſeruitutis. ſ. peccati: priſtinæ nos reſtitueret libertati. xij. q. ij. cum redēptor. Quarta ratio ē manifeſtatio diuinę iuſticię: quæ potiſſime manifeſtatur in hoc ꝙ deus tribuit vnicuiꝗ ſm̄ opera ſua. ſ. bonis bona ęterna tribuendo: & malos ęterna pœna puniēdo Hæc autem retributio & punitio ęterna: nō fuiſſet niſi deus hominem in ſtatu vertibilitatis condidiſſet: qa non meretur aliquis vel demeretur: & ꝑ conſequēs non præmiatur nec punitur: niſi ꝑ hoc ꝙ eſt dominus ſuorū actuū per liberā volūtatē. Ad hoc etiā facit: qđ dicit Augu. Vaſis irę nūꝗ deus redderet interitum: ſi non ſpontaneum inueniretur habere peccatum. xxiij. q. iiij. Nabuchodonoſor. §. j. Et Hiero. Vbi neceſſitas. ſ. benefaciendi ibi nec corona. ſ. debetur. de pœni. di. ij. ſi em̄. §. cęterum cōfido. Quinta ratio eſt augmētatio glīę beatorum. Nā glorioſius eſt homini: in vertibilitate ad malū condito: quodāmodo ex meritis gloriā obtinire: ꝗ̄ in inuertibilitate conditū fuiſſe: & ſic ſine aliquo genere meriti beatificari. Et ꝓpter hoc: ad commendationē iuſti vertibilis in malum dr̄ Eccl'i. xxxv. Qui potuit trāſgredi: & non eſt tranſgreſſus (. ſ. præceptū) etiā ab hoīe puniendū: & facere mala & nō fecit: quo ad occulta: ideo ſtabilita ſunt bona illius ī dño: id eſt opera illius ſūt firmata in dño: quaſi in fundamēto. quaſi diceret. pręmia illius firmiter reſeruata ſunt a domino. Hæc Alexā. ij. parte ſummæ. q. lvj. exceptis allegationibus decretorum.

Creatio dei optima.

Beneficiū īcarnatiōis.

§. V. QVOD LIBERVM ARBItriū

debuit dari a deo: & angelo et hoī oſtenditur rationibus & ſimilitudinibus. Rationibus quidem ſic. Primo ex comparatione boni: & eſt interrogatio Aug. a Deodato. Quid tibi melius eſſe videtur ī nobis? An illud: ſine quo recte viui poteſt: an illud ſine quo viui nō poteſt: Reſpondet Deodatus. Quis ambigat: id longe eſſe præſtantius? ſine quo recta vita nulla eſt. Auguſt. cum ergo in corpore concedas eſſe aliquid: quo amiſſo: tamen ad recte viuendum non impeditur homo: voluntas libera tibi videtur: nullum bonum ſine quo recte nemo viuit: & confirmat per exemplum dicens. Vides quantum boni deſit corpori cui deficiat manus: & tamen manibus male vtitur: qui eis vel ſæua vel turpia operatur. Si aſpiceres aliquem ſine pedibus: fatereris eſſe integritatem corporis plurimū bonum: & tamen qui vteretur ad nocendum cuiꝗ vel ſeipſum dehoneſtando/ male vti pedibus non negares: & ſic de oculis & de alijs. Quemadmodum ergo iſta probas in corpore: & non intueris eos qui male vtūtur: in his laudas illum qui hoc dedit donum: & qui hęc dedit bona: ſic liberam voluntatem: ſine qua nemo poteſt recte viuere: oportet eſſe bonum etiam diuinitus datum: & potius eos eſſe damnandos: qui hoc bono male vtuntur: ꝗ̄ eum qui dederit dare: non debuiſſe fateris. Secunda ratio eſt: ex ſufficienti diuiſione boni. Nam bonorum quædam ſūt magna: quędam minima: quędam media. Bona magna ſunt quibus recte viuitur: vt virtutes quibus nullus male viuit. Bona minima ſunt: vt ſpecies vel ſenſus quorumlibet corporum: ſine quibus recte viui poteſt. Bona media ſūt: ſine quibus recte viui non poteſt: vt potentiæ. Voluntas ergo libera: videtur tibi nullum bonum ſine qua recte nemo viuit. Tertio: debuit deus dare liberum arbitrium ad perfectionem vniuerſi. Si quis enim dixerit: non erat tam difficile aut laborioſum omnipotenti deo: vt omnia quęcunꝗ fecit ſic haberent ordinem ſuum: vt nulla cratura vſꝗ ad miſeriam perueniret. Nō em̄ eſt dicere vt hoc: aut impotēs nō potuit: aut non bonus inuidit. Reſpondeo & dico: ordinem creaturarum a ſumma vſꝗ ad infimam: ita gradibus iſtis decurrere: vt ille inuiderit: qui dixerit iſta non eſſe: & ille inuideat qui dixit: iſta talia non debere eē. Si enim talis vult eſſe īferiorem: qualis eſt natura vel creatura ſuperior: iam illa eſt & tanta eſt: vt adijci non poſſit: quia perfecta eſt. Verbi gratia. Qui diceret lunam debere eſſe vt ſolem: dupliciter errat. Vno modo: quia ad rerum perfectionem aliquid cupit: cum deſiderat alterū ſolem. Alio modo: quia perfectionē vniuerſi vult minuere: cum lunā vult detrahi. Sic a ſimili. Si dicis ꝙ deus voluntatem noſtram debuit facere impeccabilem: & ſic eſſet abſꝗ miſeria. Erras primo: quia vis adijcere voluntati diuinæ: qđ ē impoſſibile: cum illa ſit perfectiſſima. Secūdo: quia vis diminuere perfectionē vniuerſi: cū etiam noſtra miſeria ad perfectionē vnuerſi faciat. Defuiſſet autem huic perfectioni: ſi beati ſemper eſſemus. Quapropter ſi ad miſeriā niſi peccādo: non peruenit aīa: etiā peccata noſtra neceſſaria ſunt pfectioni vniuerſitatis: quā condidit deus. Quid em̄ tam opus habet miſericordia: ꝗ̄ miſer? Et qd tā īdignū miſericordia: ꝗ̄ miſer ſuperbus? Qđ probat Aug. ꝑ exēplū tale. Quid tā dignū in domo ꝗ̄ homo? Et quid tam indignū adiectū & infimū: ꝗ̄ cloaca domus? Seruus tñ in tali domo deiectus in tantū: vt mūdandę cloacę dignus habeatur: ornat domū etiā turpitudine ſua. Et vtrūꝗ horum. ſ. ſeruus & mūdatio cloacę: faciunt ad pulchritudinē domus. Hinc fit: vt creatura ſuperior: peccans: cęteris inferioribus puniatur: quia tamē illę ſunt infinitæ: vt ornari etiā a turpibus animis poſſint: atꝗ ita vniuerſitatis decori cōgruere. Habitationi ergo cœleſti: talis anima non cōgruit per pctm̄: terreſtri autē cōgruit per ſuppliciū. Raynerius.

Homo & angelus debent habere liberū arbitriū.

Bona ſunt triplicia.

Inſtitutio hominis bene facta.

§. VI. DE LIBERO ARBITRIO

qđ eſt debilitatum in mō. Confirmatū in bono. Obſtinatum in malo. Et quantū ad primum dico ꝙ liberum arbi

triū:eſt debilitatū in mō. Nā in eo q incidit ī pctm̄ liberꝝ arbitriū nō eſt ablatum:ſed dr̄ eſſe debilitatū. hoc modo ſ.qđ prius ante pctm̄ facile poterat:poſtmodum poſt peccatū ſine difficultate &pugna non poſſit.Sed contra mgr̄ ſentē.in.ij.diſt.xxv.dicit:ꝙ homo ante recuperationē grē non pōt non peccare etiā mortaliter:ergo ſine gratia non pōt homo vitare peccatū.Et ſic liberū arbitriū: videt̃ eſſe ablatum vel coactū.Reſpondeo et dico:ꝙ liberū arbitriū etiā poſt peccatum: pōt vitare pctm̄:qđ oſtenditur ſimilitudine &ratione.Et ſimilitudo exempli patet ex hoc. Sicut videre dicitur dupliciter:vt dicit pħus i.ij.de anima. ſ.

Viſio duplex

habere viſum:& vti viſu.Ita etiam peccare dicitur dupliciter.Vñ cū dr̄:ante recuperationē gratię:homo non pōt non peccare:intelligitur non habere peccatum.Nam anteꝗ homo ꝑ dei gratiā rapararetur:& a pctō liberaretur: ſemꝑ erat in peccato.Sed non pōt intelligi:ꝙ non poteſt homo non vti pctō:qa exiſtēs ī mortali:pōt per liberꝝ arbitrium peccatū cōmittendū vitare:quāuis non tā faciliter ſicut ante peccatū.Ratione autē idem probatur tali.In omnibus quę ſub electione cadunt:voluntas libera manet.Electio autē eſt actus liberi arbitrij:ergo &c. Vñ dicere ꝙ volūtas velit aliquid &cogatur ab eo:eſt implicatio contradictionis:qa neceſſitas coactionis eſt contraria voluntati:vt in.v.Metapħ.dicit pħs.Eo ꝙ voluntarium eſt: cuius principiū eſt ab intra.Violentū autē eſt:cuius prīcipium eſt ab extra vt dicit philoſophus in.iij.Ethicorū.Ergo etiā poſt peccatū remanet volūtas libera:ad nō peccādū:vel peccatū ſequēs vitandū.Hæc beat⁹ Tho.in.ij. ſenten.diſtin.xxv.Raynerius. ad hoc etiā facit:quod dicitur di.xlv.de iudæis.vbi ſic habetur.Sicut homo propria arbitrij voluntate ſerpenti obediēs perijt. ſic vocante ſe gratia dei:propria mentis conuerſione:quiſꝗ credēdo ſaluatur.Ergo non vi:ſed liberi arbitrij ſui voluntate &facultate:vt conuertantur ſuadendi ſunt:non potius impellēdi. Hęc ibi. Secundo liberū arbitriū conſiderari pōt: vt confirmatum in bono.Et ex natura quidē:non poteſt liberū

Nulla creatura de ſe ēcō firmata in bono.

arbitriū eſſe confirmatū in bono.Et ꝙ nulla creatura rationalis habeat liberū arbitriū:confirmatum in bono ex ſui natura.Probatur primo:ex ipſius inuētione.Nam liberum arbitrium nō inuenitur in aliqua creatura:niſi in angelo& in homine : ſed tam homo ꝗ angelus peccauit: ergo nullius creaturę:liberū arbitriū eſt naturaliter confirmatum in bono. Secūdo idē probatur: exempli inductione ſic.Proprietas naturæ ſuperioris: nō pōt inferiori naturæ:naturaliter cōuenire : niſi in ſuperiorē naturā cōuertatur:vt verbi gratia.Sicut nō pōt fieri:ꝙ aqua naturaliter ſit calida:niſi conuertatur in naturā ignis: ſed habere indefectibilē bonitatem:eſt proprietas diuinæ naturæ:ergo non pōt eſſe:ꝙ alicui alij naturę cōueniat naturaliter:niſi in diuinam naturā cōuertatur: quod eſt impoſſibile. Tertio probatur idē:ratione tali.Quęlibet creatura cū non ſit:vel cū nō habeat ꝑ ſe eē:eſt ex nihilo procedens:& ideo flexibilis:& ex ſe ad nihilū tendēs. Preterea cum nulla creatura ſit bonū vniuerſale ſed particulare:ex ſe eſt contrarij:id eſt mali ſuſcipiens. Solus autē deus eſt: naturaliter impeccabilis. Tū quia ipē eſt bonū eſſentiale & actuale:nullius potentiæ permixtionē recipiens. Tum quia ipſe eſt bonū vniuerſale:nulla perfectiōe carēs. Tū quia ipſe eſt:nec eſſe incipiens:nec ad non eſſe tendēs:vel eſſe deſinēs.Et ideo ſolus deus : habet liberū arbitriū na-

Ex grā creatura pōt confirmari in bono.

turaliter impeccabile:& ꝯfirmatū in bono.b.Tho.ī quęſtionibus de veritate.Rayneri⁹.Ex gratia autem pōt liberum arbitrium confirmari in bono:etiam in ſtatu vię.Et hoc probatur exempli inductione:ratione:& diſtinctiōe. Exēpli inductiōe patet:in beata virgine Maria : ꝗ in ſtatu vię ita fuit cōfirmata in bono: vt deinceps peccare nō poſſet.Et merito cōpetebat : eo ꝙ beata virgo erat mater ſapiētiæ diuinæ:in qua nihil coiquinatū īcurrit.Sap.vij. Probat̃ idē per exēplū apl'orꝝ:qui per aduētū ſpūſſcī fuerūt ꝯfirmati ī bono:qđ etiā decuit:qa erāt quaſi fūdamētū & baſis toti⁹ eccl'iaſtici ædificij:vñ oportuit eos eē firmos.Scđo ꝓbat̃ hoc idē rōne ſic. Tū chō habet liberū arbitriū in bono cōfirmatū:qñ bonū perfectū(quod de⁹ ē) mēti humanæ eſt vnitū:ſed de⁹ mēti humanę vnit̃ ꝑ gratiam:nō autē per naturā : ergo liberū arbitriū cōfirmari pōt per gratiā:nō ꝑ naturā. Cōfirmat̃ hęc ratio ꝑ exēplū: in hūano corpe : qa corp⁹ humanū habet ex ſui natura:ꝙ ſit corruptibile:ſed dono grę:efficit̃ īcorruptibile.j.Corꝝ xv.Oportet hoc corruptibile induere incorruptionē : ita liberū arbitriū hoīs:qđ ex ſua natura habet ꝙ ſit flexibile in malū:ꝑ grām:pōt in bono cōfirmari. Exēplū aliud induci pōt.ſ.de aere & de luce.Sicut enim aeri naturaliter repugnat:ꝙ ſit actu lucidus : non tñ ꝙ poſſit illuminari. Ita repugnat libero arbitrio ex eo:ꝙ ē ex nihilo ꝙ ſit naturaliter confirmatū in bono:nec hoc ei:niſi per gratiam concedi pōt.Et ſicut lux ſuperueniens aeri : aufert obſcuritatē aeri.quā ſine luce habet naturaliter : ita ex defectu liberi arbitrij eſt:ꝙ in malū flecti pōt.Et hunc defectū aufert gratia:perficiēdo naturā liberi arbitrij:cōfirmās ipm̄ in bono. Tertio ꝓbat̃ hoc:diſtinctiōe ſic.Dupliciter aliquis eſt ꝑfectus.ſ.ſm̄ quid:vt in via:qñ quis habet fidē&

aliquis dr̄ perfectus dupl'r.

charitatē:ſm̄ modum vitę ꝑſentis . Et ſimpl'r vt ī patria: quādo perfecte diligit deū: nec tamē in via aliquis omnino perfectus eſt vt in patria:ita aliquis poteſt eſſe confirmatus in bono in via:qui tamē non eſt cōfirmatus omnino in bono:vt ī patria.Verbi gratia.Aliquis habet liberum arbitrium cōfirmatū in bono dupliciter. Vno mo-

Dupliciter al'. quis in gratia confirmatur.

do ſimpliciter:ita ꝙ oīno peccare nō pōt: ſicut beati qui ſunt in patria:,habētes in ſe ſuę firmitatis ſufficiens principiū.ſ.donū gloriæ:ex quo oīno peccare non poſſunt. Alio modo dicunt̃ aliqui cōfirmati in bono: ꝑ hoc ꝙ eis datur donū diuinæ gratiæ: quo ita inclinātur in bonum. ꝙ non de facili poſſunt deflecti a bono : nō tamē per hoc donū retrahūtur a malo : ꝙ oīno peccare nō poſſint:niſi diuina prouidentia cuſtodiēte : & hoc modo aliqui in ſtatu viæ:poſſunt cōfirmari in bono.ſ.ex dono gratię & nō primo modo.ſ.ex dono gloriæ: vt in ſtatu patriæ. Et ratio eſt:quia non poteſt aliquis omnino impeccabilis reddi:niſi auferatur totaliter omnis origo peccati. Quod nō contingit in ſtatu vię:niſi in domino Ieſu: qui ſimul erat viator & cōpræhēſor.Et nota : ꝙ ꝗuis liberū arbitriū hominis:naturaliter poſſit flecti ad malū: non tñ ſequit̃ : ꝙ grā ſuperueniēs:ſi tollat iſtam flexibilitatē ad malum: ꝙ propterea deſtruat naturā,. Nō em̄ per hoc deſtruit naturam:ſed perficit eam. Nam ex defectu naturæ:liberi arbitrij eſt ꝙ flecti poſſit ad malū . Sed gratia hunc defectum a natura aufert:perficiendo naturā : & in bono confirmādo.Item poſſe peccare:& tñ non peccare:non facit ad meritum:ſed ad manifeſtationē meriti: inquātum oſtēditur per hoc opus bonum eſſe volūtariū:propter quod in laudem viri iuſti dicitur.Qui potuit trāſgredi:& nō eſt trāſgreſſus.Et ideo : ſi ex gratia cōferatur alicui ꝙ non poſſit peccare:non propter hoc minuitur virtus meriti.b.Tho. in quæſtionibus de veritate . Raynerius. Tertio:liberū

Quōlibet arb. pōt in malo eſſe obſtinatū qđ pōt ītelligi dupl'r.

arbitrium cōſiderari poteſt:vt obſtinatū in malo.Quod poteſt intelligi dupliciter.ſ.vel in vita præſenti: vel ī vita futura.Sed obſtinatus in malo:poteſt dici quis dupliciter.Importat em̄ obſtinatio.quandā firmitatē animi in peccato:a qua reuerti non poteſt . Sed ꝙ quis non poſſit reuerti a peccato : poteſt intelligi vno modo.ſ.inquantū vires ſuæ:non ſufficiūt ad hoc:ꝙ liberetur a peccato totaliter:& ſic in mortale cadens:dicitur nō poſſe a peccato reſurgere:& ad iuſtitiā redire.Sed ex iſta firmitate in peccato:nō proprie quis dicitur obſtinatus. Alio modo habet quis firmitatē in peccato:ita ꝙ nec cooperari pōt ad hoc: ꝗ a peccato reſurgat. Et ſiquidem iſtud non poſſe cooperari ad reſurgendū:intelligitur quo ad facilitatem : id eſt quia nō de facili poteſt cooperari ad hoc: ꝙ exeat a peccato.Sic eſt obſtinatio imperfecta in vita præſenti : dum.ſ. aliquis habet animū firmatū in malū : ꝙ in eo non ſurgunt motus ad bonum:niſi debiles: tamē quia aliqui ſurgunt ex eis:datur via vt præparetur quis ad gratiam . Si autem non poſſe cooperari ad reſurgēdum a peccato: intelligitur ſimpliciter:ita.ſ.ꝙ nullo modo poteſt cooperari:ꝙ exeat de peccato:ſic eſt ꝑfecta obſtinatio:qua dæmones obſtinati ſunt & dānati.Hoc autē modo:nō poteſt liberū arbitriū eſſe in via obſtinatum. Quod probatur au-

Null⁹ in via ē ꝑfecte obſtinat⁹. Prima.

ctoritate:ſimilitudine:& ratiōe. Auctoritate primo ꝓbatur.Nā ſuper illud ad Roma.ij.Secūdum duritiā tuam: & impœnitens cor tuū&c.Dicit Augu.& habet̃ in gloſſa:ꝙ iſta impœnitētia: vel cor ipœnitēs ꝗdiu quiſꝗ in hac carne viuit:iudicari non poteſt.De nullo enim deſperādum eſt:ꝗdiu patientia dei:ad pœnitētiam expectat.Et ſubdit. Paganus eſt hodie.Iudæus infidelis eſt hodie . Hæreticus eſt hodie: ſchiſmaticus eſt hodie.Quid ſi cras amplectatur catholicam veritatem &pacem:& ſequatur catholicam fidē & vnitatem veritatis.Quid ſi iſti: quos in quocūꝗ genere erroris damnas tamꝗ deſperatiſſimos:anteꝗ finiant vitam iſtā:agant pœnitentiā:in futuro īueniāt veram vitam.Nolite ergo:anteꝗ veniat tempus iudicare. Hæc ille.Et Leo papa.Nemo eſt deſperandus : dū in hoc

Nota ꝗ deſperatos.

corpore cōſtitutus eſt:quia nōnunꝗ quod diffidentia ætatis differtur:conſilio maturiori ꝑficitur.de pœn.di.vij. nemo.Secūdo:probatur idem ratiōe ſic . Quod quis pec-

Scđo.

cat:aut peccat ex ratiōis errore aut ex paſſione, aut ex habitus inclinatione.Et ſiquidē peccat homo ex errore rationis:quia non in generali:ſed in particulari errat : tunc ratio non ita pertinaciter inhęret falſo:quin per cōtrariā rationem a tali peccato auerti poſſit . Si vero ex paſſione peccat paſſio reſoluitur &reprimitur:&ſic a peccato auertitur.Si autē peccat ex habitus inclinatione:tunc quia totaliter habitus animā non corrūpit:poteſt a peccato auerti.Et ſic patet:ꝙ quocūꝗ modo vel motiuo qs peccet : po

Tertio.

teſt a peccato liberari &pœnitere. Tertio oſtenditur idē: ſimilitudine morbi.Nam morbus poteſt eſſe incurabilis tribus ex cauſis.Prima:propter naturam morbi: vt lepra &hmōi.Scđa ꝓpter imperitiā medici.Tertia propter indiſpoſitionē ſubiecti.Sed morbus ſpūalis viatoris hoīs: ſ.peccati:nō eſt incurabilis ex prima cauſa ſcilicet ex natura morbi:quia non peruenit ad terminū malicię.Neꝗ ex ſecūda cauſa.ſ.imperitia medici: quia deus ſcit & poteſt: omne peccatū curare. Vnde ex ſeptima ſynodo habetur. Omnē pœnitentiā recipit deus.&.j.bonus in oibus deus: &aperta ſunt viſcera ei⁹ omni homini pœnitēti.j.q.vij. ſi quis oēm. Neꝗ ex tertia cauſa.ſ.in diſpoſitione hominis qa ſicut per aliū in peccatū cecidit:ita per alium reſurgere pōt.Ergo in ſtatu viæ:nullus poteſt ita eſſe obſtinat⁹:ſeu immutabiliter firmatus in malo:quin reſurgere poſſit & liberari, Vnde Chriſ. Etiā ſi ad ſummū quis peruenerit malorū:&inde tñ velit reuerti ad virtutis viā: ſuſcipit de⁹ libenter amplectitur:&oīa facit vt ad priorem reuocet ſta-

In alia vita:liberꝝ arbitriū ē firmatum immutabiliter.

tum.de pœni.diſtin.iij.talis.Raynerius . Sed in alia vita: ſ.in inferno liberū arbitriū eſt omnino firmatū immutabiliter in malo.Et hoc ꝓbatur auctoritate:ꝯrietate : & ratione:auctoritate quidē Eccl'es .xj . Vbi ceciderit lignū.i. (homo ꝑ mortē)ſiue ad Auſtrū ſiue ad Aquilonē. i. ſiue ī ſtatu gratiæ.ſiue in ſtatu mortalis peccati: ibi erit.ſ.immutabiliter.Et Lu.xv.dixit Abraā.Chaos magnum firmatū eſt inter nos &vos &c.qđ eſt immutatio ſtatus . Et Damaſcenus.Qđ eſt homini mors:hoc eſt angelis caſus ſed homines poſt mortē non ſunt capaces pœnitentiæ.Ergo nec angeli poſt caſum.Scđo probatur hoc ꝯrietate ſic Fœlicitati beatorū: opponitur miſeria dānatorū. Sed ad fœlicitatem beatorꝝ pertinet:ꝙ habeāt liberū arbitriū ita firmatū in bono:ꝙ nullo modo poſſint deflecti in malū: ergo etiā ad miſeriā dānatorꝝ pertinet,ꝙ ita ſint obſtinati &firmati in malo:ꝙ nullo mō poſſint deflecti ī bonū. Tertio probatur idē rōne.Et prima ratio ad hoc eſt: ex defectu pœnitētię ſic.Nō patet reditus de pctō in bonū:niſi per pniām.Sed in agenti malum ex certa malicia:&decedente in ipſo non cadit pœnitētia:ergo eſt immutabiliter confirmatus in malo. Alia ratio eſt:ex defectu grię ſic. Sicut grā ſuperinfuſa:confirmatur liberū arbitriū in bono ita diuina gratia excluſa:firmat̃ liberū arbitriū in malo. Sed in eo qui decedit in mortali eſt grǣ priuatio&concluſio:igitur talis ſic decedēs:pœnitere nō pōt. Tertio ꝓbat̃:

exactio diuinæ iuſtitię

ex defectu diuinę iuſtitię ſic. Iuſtitia diuia exigit : vt ſicut gloria beatorū eſt perfecta &perpetua:ita dānatorꝝ pœna &miſeria perpetua ſit:qa(vt dr̄ Mat.xv.)Ibunt hi in ſupplicium ęternū:iuſti autē in vitam ęternā.Ergo liberū arbitriū dęmonū & dānatorū : eſt ita firmatum in malum: ꝙ ad beneuolēdū:reuerti non poſſunt. Et ſi arguatur ſic in contrariū.Fortior eſt charitas ꝗ cupiditas : ad peccatū pertrahēs.Iuxta illud:qđ dicit gloſ.ſup illud. Bonū mihi lex oris tui:ſuper milia auri & argenti . Sed dæmones vel hoīes a charitate in peccatū ceciderūt.Ergo multo fortius a peccato redire poſſunt ad charitatē : & a malo ad bonū. Reſpondeo:ꝙ charitas eſt fortior ꝗ cupiditas vel pctm̄:ſi fiat cōparatio ſm̄ eundē modū habēdi:vt.ſ.vtrumꝗ accipiatur:vel in via vel in termino vię.Sed ſi vnum accipiat̃ ī via:aliud in termino vię:nō ſic ē:qđ ſic patet.Quia charitas viatoris eſt fortior:ꝗ cupiditas viatoris . Sed exiſtēs in termino malicię:firmius ſe habet:&firmi⁹ inhæret. Poteſt etiā dici:ꝙ dæmones nūꝗ habuerunt charitatem ſm̄ quoſdam:ad quod facit de pœni.diſt.ij.c.principium.Vl' ſi habuerunt:nūꝗ eam:niſi ſicut in ſtatu viæ habuerunt. Homines autem dānati:ſimiliter cadere non potuerunt: niſi a charitate ſeu gratia viatoris.Hæc beatus Thoñ. in quæſtione de veritate.Raynerius

§.VII.NOTANDVM EST ETIAM

ꝙ libertas arbitrij excludit coactionē:īcludit electionem : admittit variationē. Quantū ad primū.ſ.ꝙ liberū arbitriū excludit coactionē declarandū:notāda eſt diſtinctio: quā facit magiſter ſentētiaꝝ.ij.lib.diſ.xxvij.de libertate.

Libertas arb. excludit coactionē

Dicit enim:ꝙ eſt triplex libertas arbitrij.ſ.a neceſſitate :a pctō:& a miſeria.Ratio huius diſtinctionis:ſm̄ bea.Tho. eſt iſta:qa coactio:quā excludit libertas:eſt duplex. Quædam eſt perfecta & ſufficiēs:quæ dr̄ cōpulſio: & ſic prima libertas:eſt a neceſſitate vel coactione:quæ libertas a coactione ꝑ ſe:& ſemꝑ ſequitur liberū arbitriū. Vnde dicit

duplex eſt coactio.

magiſter ſen.ibidē:ꝙ liberū arbitriū : & añ pctm̄ & poſt: æque liberū eſt a coactione:qa ſicut ante peccatū cogi nō poterat:ita nec modo. Ideoꝗ volūtas merito apud deum iudicatur:quæ ſemꝑ a neceſſitate libera ē: & cogi nō pōt. Vbi neceſſitas:ibi libertas nō eſt:vbi libertas nō eſt : nec voluntas eſt:& ideo nec meritū.Hæc magr̄ ibidē. Quędā vero coactio eſt imꝑfecta & inſufficiēs: quæ poti⁹ impulſio ꝗ coactio dicitur.Et hæc eſt duplex.Vna eſt impulſio quę per ſe liberū arbitriū impellit vel impedit:ſicut habitus& diſpoſitiones:ꝗ ſunt in aīa.Et ſic eſt libertas a pctō.

coactio duplex liberi arbitrij

De qua.ij.Corꝝ.iij.dicit apl'us . Vbi ſpūs dñi:ibi libertas: & ꝟitas in euāgelio.Ioā.viij . Si fili⁹ vos liberauerit vere liberi eritis.Quæ libertas a peccato: etſi poſt pctm̄ nō tollitur:tamē debilitatur.Scđa coactio imperfecta:quæ impulſio dr̄:impellit vel ipedit liberū arbitriū ꝑ accedēs: ſicut ipotētiæ:& pœnalitates:quę ſunt ex ꝑte corpis: vſum liberi arbitrij impedientes:& ſic eſt libertas a miſeria.De qua apl'us ad Rom. viij. Ipſa creatura liberabit̃ a ſeruitute corruptionis:in libertatem glorię filiorꝝ dei. Vbi notādū:ꝙ nulla miſeria vel pœnalitas corpis: libertatē illā:ꝗ eſt a neceſſitate coactionis excludit : eo ꝙ nūꝗ ad tātā miſeriā vl' pœnalitatē corporis deuenitur:ꝙ liberū arbitriū cogi poſſit bea.Tho.in ſcrip.ſuper.ij.ſentē.diſtī.xxv.Raynerius.Cōtra prædicta occurrit:triplex obiectio. Prima eſt talis.Grego.dicit : ꝙ peccatū quod per pœnitentiā nō diluitur:mox ſuo pondere ad aliud trahit . Cum ergo tractio:ſit quidā motus violēt⁹ ſm̄ philoſophū : ergo videt̃ quis cogi:ad peccatū.Reſpondeo ſm̄ beatū Tho. in quæſtionib⁹ de veritate:ꝙ peccatū cōmiſſum: non trahit cogēdo volūtatē ſed inclinādo ; inquantū priuat gratia per quā fortificabat̃ contra peccatū : & inquantū etiā ex actu peccati: relinquitur diſpoſitio & habit⁹ in anima. Secūdo arguitur ſic. Quicūꝗ vincitur : ab aliquo cogitur:ſed ſm̄ philoſophū incōtinens vincitur a paſſionibus: ergo paſſiones cogunt voluntatem.Reſpondeo:ꝙ incōtinens dicitur vinci a paſſionibus:non ꝙ paſſiones cogant:& ī mutent neceſſario volūtatem:alioquin incontinens non eſſet puniēdus.Sed dicit̃ talis vinci a paſſionib⁹ : inquantum earum impulſui volūtarie cedit. Tertio arguitur ꝑ hoc:quod dixit paterfamilias Lucæ.xiiij. cōpelle intrare. Intratur autē ad cœnā patriæ per voluntatē:ergo per angelum:qui eſt miniſter dei: volūtas poteſt cogi ad aliqd. Reſpondeo:ꝙ illa compulſio non eſt coactionis: ſed efficacis perſuaſionis:per aſpera vel leuia. Vnde Grego. Qui huius mūdi aduerſitatibus fracti : ad dei amorem redeūt: compelluntur intrare . Raynerius . Ad hoc etiam pulchre facit:quod habetur.xxiij.q.iiij.diſplicet.&.q.vj.iam ꝟo.§ vlti. Secundo: libertas arbitrij:includit electionē tamꝗ immediatū:& propriū actū eius.Et ſm̄ hoc Bernar.diſtinguit libertatem i libro:de libero arbitrio ſic dicēs.Eſt triplex libertas:ſcilicet arbitrij:conſilij:& complaciti.Ratio

Liberū arbitrium includit electionem.

huius eſt:quia cū liberū arbitrium: includat electionem: & nihil ſub electione cadat:niſi ſm̄ ꝙ habet aliquā rationē boni: ſm̄ diuerſos gradus bonitatis in humanis actibus, Berñ. diuerſos gradus libertatis:ſeu diuerſas libertates diſtinguit . Vt verbi gratia. Primo in humanis actib⁹ eſt aliquid bonum:quia licitū:qđ.ſ.nulla lege ꝓhibe-

Liberū arbitrium habet officiū iudicis & arbitri.

tur:& reſpectu iſtius boni liciti: dicit libertatē arbitrij: qa in iudicio noſtro cōſiſtit: vt hoc ſequamur vel non. Vbi nota: ꝙ liberꝝ arbitriū: habet officiū iudicis & arbitri. Primo: habet officiū iudicis: & hꝰ quo ad rōnē: qa ſicut iudex in iudicādo debet ſequi leges: & arctatur ad ſequēdū eas: ſic liberū arbitriū habet officiū iudicis quo ad rōnē: qa ī quātū deliberat: debet ſeq leges. Scd'o: inquātū liberum arbitriū libere vult, tenet formā arbitri. Hoc enim ad volūtatem pertinet: libere hoc vel illud velle vel eligere. Et ideo magis dr̄ liberum arbitriū: ꝙ̄ iudiciū. Scd'o: ē aliqd in humanis actibus: qd' nō tantū eſt licitum: ſed etiā vtile. Quia omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: vt dicit apl's. j. ad Corinth. vj. Et ſm hoc aſſignat & diſtiguit Bernar. libertatē conſilij. Nam conſiliū eſt de meliori bono: quod eſt expediens ad ſalutē. Tertio: in humanis actibus eſt aliquid bonū eligendum: quod delectat. Et reſpectu huius aſſignat Bernar. libertatem cōplaciti. Vnde dicit ibidem Bernar. ꝙ libertas arbitrij: habet diſcernere: qd liceat. Libertas arbitrij: habet probare quid expediat. Libertas arbitrij: habet experiri quid libeat. Hæc Thom. ſuper. ij. ſenten. diſtinc. xxv. Tertio dico, ꝙ liberū arbitriū admittit: id eſt habet variationem. Et cū ſit triplex libertas (vt dictū eſt) liberū arbitriū quantū ad libertatē: quę a neceſſitate ſeu coactione compulſiua: per ſe non augetur vel minuitur: ſed ęqualiter habetur: qa hoc eſt naturale & eſſentiale libero arbitrio: vt ſufficiēter nō cogaꝛ: coactione cōpellente. Et hoc. ſ. non poſſe ſufficiēter cogi & ꝯpelli: ſequitur liberū arbitriū: in quolibet ſtatu. ſ. ante peccatū & poſt peccatū. Nō ergo per ſe augetur vel minuiꝛ libertas arbitrij: ſed p accidens tantū. i. rōne naturæ: in qua inuenitur: & quā liberꝝ arbitriū cōſequitur: & hoc ſic ꝓbaꝛ. Oīs proprietas q̄ cōſequitur aliquā naturam: quanto illa natura in aliquo inuenitur nobilius: tāto etiā illa ꝓprietas perfectius ꝑticipaꝛ ab illo: ſm quē modū homo diciꝛ minus intelligēs: ꝙ̄ angelus. Vn̄ qa libertas arbitrij cōſequitur naturā & potentiā intellectus & voluntatis: & hęc perfectiſſime ſunt in deo: & in angelo nobilius ꝙ̄ in hoīe. Ideo libertas a neceſſaria coactione: pfectius reperitur & nobilius in deo ꝙ̄ in angelo: & in angelo: ꝙ̄ in hoīe: & in vno angelo magis: ꝙ̄ in vno alio. Vn̄ patet: ꝙ libertas arbitrij: nō variaꝛ ex parte ſuę naturę vel eſſentię: ſed p accidens. ſ. ex parte ſuæ cauſæ: quæ eſt intellectus & volūtas. Nam ſm ꝙ natura inueniꝛ intellectiua: nobiliꝰ in vno ꝙ̄ in alio: vel minus nobilius: ſic libertas iſta intenditur vl' remittiꝛ. Libertas ſcd'a: q̄. ſ. eſt a peccato ꝯtraria coactioni imperfectę & inſufficienti, q̄ īpulſio vel diſpoſitio nūcupatur: vt ſunt habitus & diſpoſitiōes īteriores pc̄tōꝝ: augetur talis libertas vel minuiꝛ in hoīe ſm diuerſos actus. Qd' ſic declaratur. Libertas iſta a pc̄tō: eſt cōis triplici ſtatui hominis. ſ. In innocētia. In reparata grā. In gloria. Et tamen augetur & minuiꝛ ante peccatū & poſt peccatum. Vnde magiſter ſentē. lib. ij. diſti. xxv. Semp volūtas hoīs libera eſt: ſed non ſemper bona eſt. Nō em̄ eſt bona: niſi a peccato liberata ſit: & ſubdit. Liberū ergo arbitriū: cū ſemper & in ſingulis ſit bonum: non tamē eſt pariter liberum in bonis & in malis: & ad bona & ad mala. Liberius eſt em̄ in bonis vbi liberatū eſt. ſ. a peccato per gratiam ꝙ̄ in malis: vbi liberatū nō eſt: & liberius ad malum qd' per ſe agit: ꝙ̄ ad bonū: quod niſi gratia adiuuetur et liberetur: non poteſt. Hæc magiſter. In ſtatu innocētiæ: poterat homo peccare. & non peccare. In ſtatu naturæ reparatæ poteſt peccare & non poteſt non peccare: ſaltē venialiter. In ſtatu gloriæ: poterit non peccare: & non poterit peccare. Sed in ſtatu naturæ deſtituta gratia: non poteſt non peccare: etiā mortaliter: id eſt non eſſe in mortali qd' cōmiſit: quia ex ſe non poteſt exire: vl' nō poteſt difficulꝛ nō incurrere alia mortalia: ſemper tn̄ volūtas: a coactiōe eſt libera. Libertas a miſeria: q̄ eſt contraria coactioni imperfectæ & inſufficiēti: quæ diciꝛ impellēs vel inducens: ſicut ſunt pœnalitates exteriores: vt fames: ſitis: infirmitas corpalis: mutabilitas mētis: tētatio hoſtis & hmōi: nō eſt æque in oībꝰ hęc libertas: ſed ſm magis: & minꝰ reperiꝛ in diuerſis. Nā pfectiſſime in deo: poſt deū maxime in angelo bono: minor in homine bono: minima in homīe malo: nulla in dæmone: vel dānato hoīe: vt dicit magiſter ſenten. diſt. xxv. Omnis tamē miſeria mētis & corporis: quātūcūq; magna: neceſſitatē coactionis ſemp excludit: quia nunq; in ſtatu vitæ præſentis: ad tātā miſeriā deuenitur mētis vel corporis: vt liberū arbitriū cogi poſſit. al's non diceretur liberū: nec efficeretur meritoriū vel demeritoriū. b. Tho. ſuper. ij. ſen. Raynerius. Hinc Ambro. Quoꝝ nos dn̄i ſumus. ſ. actuū noſtroꝝ & pc̄tōꝝ: eoꝝ principia extrinſecus non requiramus: nec deriuemꝰ in alios: ſed agnoſcamꝰ ea: quę ꝓpria noſtra ſunt: qd' em̄ poſſumꝰ nō facere ſi volumꝰ: hmōi electionē mali: nobis potiꝰ debemus adſcribere ꝙ̄ alijs. Ideo etiā in iudicijs: iſtiuſmodi voluntarios reos: non neceſſitate cōpulſos: culpa cōſtringit: pœna condēnat. xv. q. j. c. illa. §. j. eiuſdem quæſtionis diciꝛ. Ex voluntate pc̄tā procedunt: quæ libero mentis arbitrio: & delinquendi propoſito committuntur.

Liberū arbitrium: habet & admittit variationē.

Voluntas hominis ſemper eſt libera: licet non ſemper bona.

§. VIII. NOTANDVM ETIAM

Libtas ē q̄druplex.

ꝙ quadruplex eſt libertas. ſ. ꝑuerſa: mūdana: vera: & plena. Libertas ꝑuerſa eſt: quando quis abutitur libertate ad peccandū. & hæc libertas a iuſtitia eſt: quā nullus ſeruare cogitur. de qua. j. Pet. ij. dr̄. Quaſi liberi: & non quaſi velamē habētes. i. quo maiori libertate vtimini apd' hoīes: eo liberius diuino famulatui ſubiugati ſitis. Et ſubdit. Non quaſi velamē habētes malitiæ: libertatē. Gloſ. qa ex hoc ꝙ liberi ſunt multi: ſe velāt & defendunt pc̄tā. Alia gloſ. Et nō habētes velamē malitiæ: vt tāto licētiꝰ peccetis, ꝙ̄to iugo ſeruitutis dei muniminí. Et addit apl's. Sed ſicut ſerui dei. Gloſ. Seruitus dei humilitatē: & puritatē a culpa requirit. Scd'a libertas: quę dicitur mundana ſeu humana eſt: qua quis alterius eſt domino non ſubiectus. de qua Iob. iij. Seruus & liber a dn̄o ſuo. ſ. in alia vita. Et. j. ad Coꝝ. vij. Seruus vocatus es: non ſit tibi curæ: ſed & ſi potes fieri liber: magis vtere. Seruitus huic libertati contraria: inducta eſt de iure gentium. vt patet diſt. j. ius gentiū. Originata in iure diuino: ex irriſione Noe facta a filio eiꝰ Cham. Gen̄. ix. Maledictꝰ Chanaan: ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis. Et Ambro. Nō eſſet hodie ſeruitus: ſi ebrietas nō fuiſſet. diſt. xxxv. c. ſexto die. Iure humano ꝯfirmata: canonico & ciuili. Hęc libertas multū appetitur: qa nō bene pro toto: libertas venditur auro. Sed propter peccata multipliciter ꝑditur: vt patet de populo Iſrael: qui ex libertate frequenter propter ſcelera: eſt ſeruituti addictꝰ. Iudi. per totū. Tertia libertas: eſt vera & ſpūalis: quæ eſt libertas gratiæ. ſ. carere criminibꝰ. Et eſt iſta cōtraria: malæ ſeruituti. ſ. peccati. De qua chriſtus Io. viij. Omnis qui facit peccatū: ſeruus eſt peccati. Vbi tria nota. Primo dictio generalis: ibi. Omnis. ſ. diues & paup: Iudæus & Græcus: imperator vel vaſallus. Non eſt enim diſtinctio Iudæi & Gręci: omnes enim peccauerunt. Qui omnia dicit: nihil excludit. diſt. xix. c. ſi Romanoꝝ. circa mediū. Secūdo tangitur trāſgreſſio criminalis: ibi. Qui facit peccatū. & nō ſolum qui facit: ſed & qui cōcupiſcit. Peccatū enim eſt ſm augu. voluntas retinēdi vel cōſequendi: quod iuſtitia vetat: vnde liberū eſt abſtinere. xv. q. j. c. j. circa finē.

Seruitꝰ pceſſit ex ebrietate.

Tertio: notatur conditio vilis & pœnalis: quia ſeruus ē peccati. Hieremiæ. ij. Qꝫ vilis facta es nimis: iterans vias tuas. Viliſſima autē huius ſeruitus: quia cū peccatū nihil ſit in rerum natura. Huiꝰ ſeruitio peccator adijcitur. ij. Petri. ij. A quo quis victus eſt: huius et ſeruus eſt: ſed peccator vincitur a vitijs. ergo &c̄. Et dicit Anſel. ꝙ peccatū nō habet: vnde dominetur homini: quia peccatū: eſt quidam defectus ſeu priuatio modi: ſpeciei & ordinis: ſed tamē homo habet vnde ſit ſeruus peccati. ſ. volūtatis conſenſum. Vnde Augu. ſuper Ioā. ſuper dicta auctoritate. Omnis q facit peccatum &c̄. O miſerabilis ſeruitꝰ. Seruus hominis: aliquando ſui domini duris imperijs fatigatus: fugiendo requieſcit. Seruus aūt peccati quo fugit: ſecum trahit quocūq; fugerit. Peccatum enim qd' facit intus eſt: voluptas tranſijt: peccatū non trāſit: præterit qd' delectat: remanet qd' pugnat. Solus de pc̄tō liberare pōt: qui venit ſine peccato propterea dixit Io. viij. Si liberauerit vos filius: vere liberi eritis. Licet autē iſta libertas a crimine ſit vera: eſt tamen in præſenti īperfecta: qa (vt ait apl's ad Gal'. v.) Caro cōcupiſcit aduerſus ſpiritū: & ſpiritus aduerſus carnē. hæc em̄ ſibijnuicem aduerſātur: vt nō quęcūq; vultis: illa faciatis. Vbi tria oſtēdit. ſ. Pugnam: cauſam & ſequelam. Primo oſtendit pugnā: dicēs. Caro concupiſcit aduerſꝰ ſpiritū. i. ſm gloſ. Augu. Anima carnali cōcupiſcētia: ſpiritui reluctatur: quæ carnalis cōcupiſcētia non eſt in carne ſola: nec in anima ſola: ſed ī vtroq;: qa ſine carne & aīa nulla delectatio ſentitur. ſ. corporalis. Sicut videre nō eſt ſolū oculi nec aīæ: ſed cōiūcti. Et eſt iſta pugna ſm Amb. ī glo. magna, cōtinua, & ꝑiculoſa. Magna qa cōtra ſpiritū vbi maior deberet eſſe cōcordia. Continua: qa ſemper eſt noua cōtra ſpm̄. Et periculoſa: qa habet multos impulſores: vt diabolū & mūdū. Pſ. xxxiij. Viæ illoꝝ tenebræ & lubricū: & angelus dn̄i pſequēs eos. Scd'o oſtendit apl'us. Gal'. v. pugnæ cauſam dicēs. Hæc ſibijnuicē aduerſantur: qa caro vult ſeruire vitijs: ſpūs virtutibus. Caro infirma ſpiritus promptus. Ratio ſeu ſpūs diſponit macerare corpus & ſubijcere ſeruituti, & caro vt ſeruus inutilis & piger cōqueritur. Figura in Sara vxore Tobiæ quæ cū repræhēderet ancillā: cōqueſta eſt inferēs ei cōtumeliā: dicēs eam interfectricē viroꝝ ſuoꝝ ſeptē. i. mortificatricē quinq; ſenſuū: ac etiā phantaſie & intellectus. Tob. iij. Tertio oſtendit apl's pugnæ ſequelā: ſubdēs. Vt nō quęcūq; vultis: illa faciatis. glo. id eſt illa facere pmittamini. Iuxta illud apoſtoli: Velle adiacet mihi: perficere autē bonū nō inuenio ad Rom̄. vij. glo. Amb. i. velle eſt in nobis: ex libero arbitrio. Et dicit adiacet. i. iuxta carnē iacet: quia naturale eſt quodāmodo velle bonū: p rationē naturalē: ſed perficere nō: qa facere bonū meritoriū: ſolū ē ex grā dei. Vel ſic ſm alios: ſeu aliā expoſitionē. Velle adiacet mihi. i. liberū arbitriū poſt pc̄m̄: tāq; infirmū iacet iuxta carnē: impotēs per ſe reſurgere: ad bonū operandū. Quarta & vltima libertas ē: libertas plena atq; pfecta. ſ. libertas gloriæ: quæ erit ī patria. De qua apoſtolꝰ ad Rom̄. viij. Ipſa creatura liberabitur a ſeruitute corruptiōis: ī libertatē gloriæ filiorum dei. Et hoc erit: quia nihil erit ibi: inclinans ad malū Nihil opprimēs: qa ibi erit libertas: a culpa & pœna. Ad Gal'. iiij. Illa quæ ſurſum eſt Hieruſalē: libera eſt: q̄ eſt mater noſtra. Libertas itaq; plena & pfecta erit: quādo nullæ erunt inimicitiæ: quādo nouiſſima inimica mors, deſtruetur. Hæc Tho. in poſtilla ſup Io. ſuper illud Io. viij. Si ergo liberauerit vos filiꝰ &c. de hac libertate a miſeria & culpa Albinus in ſermone. Quid hac vita beatius: vbi non eſt paupertatis metus: nec ægritudinis imbecillitas: Nemo ibi leditur: nemo iraſcitur. Inuidet nemo. Cupiditas nulla exardeſcit: nullū ſibi deſideriū: nullā laboris aut poteſtatis pulſat ambitio: nullus ibi diaboli metꝰ. Inuidiæ nullæ: terror gehēnæ ꝓcul. Mors neq; corporis neq; aīæ: ſed īmortalitatis mūere vita iocūda: nulla erit tūc diſcordia ſed cūcta cōſona: iocūda ſunt oīa: iugis ſplendor.

Pc̄tī ſeruitꝰ deſpicabilis.

Pugna carnis &ū

Libtas plena.

§. IX. NOTANDVM ETIAM ꝙ

Liberū arbitrium pōt inclinari vel ī mutari. Primo.

liberū arbitriū & ſi cogi nō poſſit (vt dictū ē): pōt tn̄ iclinari: imutari: determinari: ad aliquid volēdū vel agēdum Primo quidē poteſt liberū arbitrium: inclinari vel induci ad aliquid volēdū vel agendum: per aliquas diſpoſitiones vel habitus: ex quibus pronior efficitur: ad eligēdum alterā partē. Tho. in ſcrip. ſuper. ij. ſen. Ad qd' facit: qd' dicit aug. ſup Pſ. Cū per timorē gehēnæ: cōtinet ſe homo a peccato: fit paulatim cōſuetudo iuſtitiæ: & īcipit quod durū erat amari: & incipit excludi timor a charitate: & ſuccedit timor ille ſanctus qui permanet: quo timemus ne tardet: ne diſcedat: ne eo careamus. xxiij. q. vj. c. ſi. §. cū per timorē. Scd'o: voluntas pōt immutari. Et hoc vel a ſeipſa vel ab obiecto: vel a deo. Immutaꝛ primo volūtas a ſeipſa. cū modo vult vnū: modo aliud. Vn̄ Augu. Nihil tā eſt in noſtra poteſtate: ſicut volūtas ipſa. Voluntas noſtra: nec volūtas eſſet: niſi in noſtra poteſtate eſſet. Porro qa in noſtra poteſtate eſt: libera eſt. Immutatur ſecundo voluntas ab obiecto: ſm diuerſitatē obiectoꝝ: quæ ſibi repræſētāꝛ per cognitiuā. Et talis mutatio fit in ea: occaſionaliter ab aliqua creatura repræſentāte obiectū. Tertio immutatur volūtas a deo. Nā deus immutat voluntatem dupliciter, Vno modo: mouendo ſolum voluntatem: nō imprimendo inquantū. ſ. voluntatē mouet: ad aliquid volēdū: abſq; hoc ꝙ imprimat aliquā formā voluntati: ſicut ſine appoſitiōe habitꝰ. Quādoq; deus facit: vt volūtas modo velit aliquid: qd' priꝰ nō volebat. Iuxta illud Prouerb. xxj. Cor regis ī manu dei eſt: & quocūq; voluerit, vertet illd'. Alio mō: immutat volūtatē: imprimendo aliquā formā: in ipſam voluntatē. Sicut em̄ ex ipſa natura: quā deus dedit volūtati: inclinatur volūtas naturaliter ad aliquid volendū: ita ex aliquo ſuperaddito. ſ. aliqua forma quā imprimit. Et aliqn̄ quidē imprimit formā imperfecte: vt cū dat gratiā de nouo viatoribus: & ſic inclinatur volūtas ad aliquid volēdū: nō tn̄ neceſſitate ſemp. Aliqn̄ imprimit pfecte. ſ. cōferēdo gloriā: ſicut in beatis in quibus volūtas inclinaꝛ ſemp: & ſufficiēter p charitatē pfectā in bonū: nō ſolū quātū ad vltimū finē: ſed etiā quātū ad ea: quæ ſūt ad finē. Hæc btūs Tho. in quæſtionibꝰ de veritate. Cū autē deus immutat volūtatē: nō cogit eā ſed facit vt præcedēti iclinationi: ſuccedat alia inclinatio. Et ita ꝙ prima auferaꝛ: & ſcd'a īdueatur & maneat. Vnde illud ad qd' īducit volūtatē: nō eſt cōtrariū inclinationi iā exiſtēti: ſed inclinationi quæ prius inerat: vn̄ nō eſt violentia nec coactio. Verbi gratia. Lapidi: ratione ſuæ grauitatis: ineſt iclinatio ad locū deorſum. Hac aūt inclinatiōe manēte: ſi proijciatur ſurſum: erit motus violentus. Si aūt deus auferat lapidi inclinationē grauitatis: & det inclinationem leuitatis: tūc ferri ſurſum nō erit ei violentum: & ita immutatio motus: pōt eſſe ſine violētia. Et per hūc modū intelligendū eſt: ꝙ deus immutet volūtatē ſine hoc ꝙ cogat eā. Cuius ratio eſt: qa pōt deus immutare volūtatē ex hoc: ꝙ ipſe in volūtate operatur ſicut in natura. etiā hæc btūs Tho. ī quæſtionibus de veritate. q. xxij. Tertio: volūtas pōt determinari ab obiecto: ad volēdū aliquid determinate. Cuius ratio eſt: qa eſt dare aliquod obiectū: in quo nulla ratio malitiæ inuenitur: & volūtas neceſſario determinatur ad id volendū. Vel ſi eſt aliquod: in quo nulla ſit ratio vl' apparētia boni: tūc voluntas neceſſario determinaꝛ: ad illud reſpuēdū. Sicut patet in hoc: ꝙ nullꝰ poteſt non velle eſſe fœlix: & nullus pōt velle eſſe miſer. Et ī hoc etiā nō cogitur: ſicut nec cū immutatur a deo: vt dictū eſt. Vtrū aūt volēdo hmōi qd' de neceſſitate vult ſcilicet eſſe beatū mereaꝛ. Dicēdū: ꝙ aliquo modo ſic: & aliquo mō nō. Cū em̄ inditus ſit appetitꝰ vltimi finis ſui in cōi: vt ſcilicet naturaliter appetat ſe eē cōpletū ī bōitate: ſcilicet ſe eſſe beatū. Vn̄ Boe. ꝓſa. ij. tertij de philo. cōſol'. ait. Inſita eſt mentibus hoīm naturalr̄: veri ſummiq; boni cupiditas. Sicut & grauibꝰ: naturaliter eſt inditus appetitꝰ ſeu inclinatio ad ferri deorſum: & aīalibus cōſeruatio vitæ. Ideo appetēdo beatitudinē ita in cōi homo nō meretur: qa hoc ē ei naturale: & naturalibus homo nō meretur. Sed qa in quo iſta cōpletio fœlicitatis ſeu beatitudo conſiſtat: vtrū ī virtutibus vel ſcientijs: vel delectationibus: vel viſione dei & hmōi: al's nō eſt ei determinatum a natura. Ideo quando ex ꝓpria rōne adiutus diuina gratia: appræhēdit aliquod ſpeciale bonū: vt ſuā beatitudinē ī quo vere ſua btitudo cōſiſtit: tunc meretur: nō ex hoc præcipue: ꝙ appetit naturaliter beatitudinē: ſed ex eo ꝙ appetit hꝰ ſpeciale: qd' non naturaliter appetit: ſcilicet viſionē dei: in qua ſm rei veritatē: ſua beatitudo conſiſtit: Et ſm hoc ſancti merētur: appetendo deum vel vitam æternā. Hæc beatus Tho. ī quæſtionibus de veritate. Raynerius.

Scd'o.

Voluntas mutaꝛ per deū nō tn̄ cogitur.

Tertio.

Quæſtio pulchra & curioſa

§. X. LIBERVM ARBITRIVM SE

Ad quę ſe extendit liberum arbitriū.

extendit ad oēs actus humanos: ſcilicet q ꝓcedūt a voluntate deliberata ratiōe: Hi em̄ proprie dicūtur actus humani. Hoc probatur auctoritate Damaſ. li. ij. dicētis. Homo libero arbitrio appetit: libero arbitrio vult: libero arbitrio inquirit vel ſcrutaꝛ: libero arbitrio iudicat libero arbitrio diſponit: libero arbitrio eligit: libero arbitrio īpetū facit: & libero arbitrio agit vel operatur ī his: quæ ſm naturā ſunt. Declaratur aūt hoc: per diſtinctionem talem. Actus aliqui: attribuūtur alicui potētię: dupliciter. Vel ꝙ elicit ipſum: vel qa imperat ipm̄. Ille actus proprie a potētia eſt elicitus: qui immediate ab ipſa potētia ꝓcedit: ſicut a viſu videre: & ab intellectu intelligere. Vnde viſꝰ immediate elicit videre: tāq; propriū actū eius: & intellectus intelligere. Et hoc modo non omnes actus humani: ſunt actus liberi arbitrij. Sed ꝓprius & principalis actus liberi arbitrij eſt: eligere. Alio modo actus attribuitur potentiæ quia imperat potentia ipm̄. Et hoc modo: actus omnium viriū obediētiū rationi: poſſunt volūtati attribui: quæ ē motor oīm viriū p imperiū. Et ita etiā actus diuerſarū viriū: libero arbitrio attribuūtur. Vnde per imperiū voluntatis & liberi arbitrij mouētur etiā potētiæ in actus ſuos. Propter qd' virtus appetitiua dicitur mouēs: qa imperat motū. Et virtus motiua: quæ eſt affixa neruis & muſculis qa exequitur motū. Et per hunc modū: oēs actus humani

quō omnes actus humani ſit a libe. ar.

ſūt a libero arbitrio: qa imperati ab eo. Vnde illi act⁹ humani: qui ſunt viriū rationaliū per eſſentiā: illi ſunt eliciti a libero arbitrio. Illi vero qui ſunt viriū rationaliū ꝑ participationē: ſicut ſunt actus iraſcibilis & concupiſcibilis: ſunt imperati a libero arbitrio. Virtutes autē nutritiuæ partis: nullo modo participāt rationē: vt dicit. Phs. j. Ethic. Vnde earū actus: nō ꝓprie dicūtur humani: & ideo nō ſubdūtur libero arbitrio. Ad hoꝝ ampliorē euidētiā: notanda ſunt tria. Primū eſt: ꝙ cū liberū arbitriū ſit facultas rationis & volūtatis: tres actus attribuūtur libero arbitrio ex parte rationis: & tres ex parte voluntatis. Et ex parte rationis: attribuūtur libero arbitrio: cōſilium: iudiciu & arbitriū. Qui quidē actus rationis: procedūt ab imperfecto ad perfectū. Nā primo: eſt motus īquiſitiōis de faciendo & nō faciendo: & iſtud eſt conſilium. Secūdo: ē iudicium de faciēdo. Tertio: eſt propoſitū faciēdi qđ dicitur diſpoſitio: vel poteſt dici arbitriū. Ex parte aūt volūtatis: ſunt tres actus. ſ. electio: progreſſus & vſus. Primo igitur eſt electio: & ille eſt actus ſimpliciter iterior & primus. Et hoc eſt duobus prę iacentibus: alterū alteri præoptare. Secūdo: eſt progreſſus ad motum exteriorem: & talis dicitur impetus. Tertio: eſt motus exterior: & talis dicitur vſus. Secūdo nota: ꝙ liberum arbitrium principaliter: eſt reſpectu actuum interioꝝ: ſecūdario autē exterioꝝ prout ab actibus interioribus procedunt: qa hoc modo īpediri nō poſſunt. Sed inquātum actus exteriores: ſunt a virtute motiua corporali: ſic impediri poſſūt. Et hoc modo nō eſt libertas: reſpectu illoꝝ actuū. Tertio notādum ꝙ qa electio eſt proprius act⁹ liberi arbitrij: & electio nō eſt finis: ſed eoꝝ: quę ſunt ad finē. Ideo finis vltimus: non cadit ſub libero arbitrio. Tamen quia id quod eſt finis reſpectu quorūdā: poteſt eſſe ordinatū etiā ad finē vlteriorem. ſ. vltimū finē. Nulla autē operatio humana eſt vltimus finis: niſi per accidēs: inquātum cōiūgitur vltimo fini. Et ideo oīm operationū humanarū: poteſt eſſe electio nō inquantū ſunt fines: ſed inquantū ordinant ad finem Verbi gratia. Quāuis vīcere: ſit finis potētię militaris: ordinatur tamen ad vlteriorem finē: & ideo ſub electiōe cadere poteſt: & ſic ſub libero arbitrio. Et ſi arguatur in cōtrariū: quia operatio mala: eſt pręter volūtatē ſm Dionyſium & Auguſtinum. Peccare nemo appetit propter hoc ipm: ſed propter aliud: quod ex eo cōſequitur. xv. q. j. merito. Cum autem talis ſit operatio humana: ergo nō omnis operatio humana: cadit ſub libero arbitrio ſeu volūtate. Reſpondeo: ꝙ operatio mala: potius debet dici defectus q̃ꝫ actus: & potius hoc pertinet ad impotentiā q̃ꝫ potentiā. Vel aliter. Malū in eo ꝙ malū eſt: pręter voluntatē eſt. Sed operatio mala: inquantū apparet bona: ꝓpter illud quod inde conſequitur quis. ſ. delectationē vel vilitatem: ſic cadere poteſt ſub voluntate & libero arbitrio Verbi gratia. Apprehendit quis fornicatiōem: nō vt malum: ſed vt bonū delectabile tēpore paſſionis: & ſic vult eam Tho. ſuper. ij. ſen. Raynerius.

notule tres de libe. arbitrio.

Nemo peccare appetit propter ꝙ ipm ſed ꝓpt aliđ qđ ex eo cōſequit.

¶De voluntario & inuoluntario. Caplm. iij.

DE ACTV VOLVNTATIS videnda ſūt tria. Primo: de volūtario & inuolūtario in cōmuni. Secūdo de: actibus voluntarijs: q̃ſi ab ipſa volūtate elicitis: vt imediate ipſi volūtatis exiſtentib⁹. Tertio: de actibus volūtarijs q̃ſi a voluntate imperatis: quę ſunt ipſius volūtatis: mediātibus alijs potentijs. c. ſequentibus.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

Quī ſūt act⁹ volūtarij.

ſ. de volūtario & inuolūtario. Sciendū: ꝙ actuū humanorū: aliqui ſunt oīno volūtarij, alij inuolūtarij: tertij mixti ex volūtario & inuolūtario. Volūtarij oīno dicunt act⁹ illi hūani: q ſpōte fiūt abſcꝫ violētia & ignorātia & metu

Pro hoꝝ maiori declaratiōe ſciēdū: ſm Tho. j. ij. q. vj. ꝙ quę agunt ſeu ſe mouent in finē: cū aliquali cognitiōe finis: hoꝝ motus & actus dicunt volūtarij. Vnde volūtariū dicitur eſſe: ſm diffinitionē Ariſto. Damaſ. & Grego. Niceni. nō ſolū cuius principiū eſt intra: ſed cū additiōe ſciētię. Vnde cū homo maxime cognoſcat finē ſui operis & moueat ſeipm in eius actibus: maxime volūtariū inuenitur. Sciendū eſt eīm: ꝙ quorūdā actuū ſeu motuū: pricipiū eſt i agēte: ſeu in eo qđ mouet. Quorūdā vero actuū vel motuū: principiū eſt extra. Cum eīm lapis mouet ſurſum: puta cū proijcitur: huius motionis principium ē: extra lapidē. Sed cū mouetur deorſum vt cū cadit: pricipiū huius motionis eſt: in ipſo lapide. Eoꝝ autē q̃ a pricipio intrinſeco mouētur: quædā mouent ſeipſa: quędā nō. Cū eīm omne agēs ſeu motū: agat ſeu moueat ꝓpter finē: illa perfecte mouētur a principio intrinſeco: in quibus eſt aliquod intrinſecū principiū: nō ſolū vt moueantur i ſe: ſed vt moueant in finē. Ad hoc aūt: ꝙ fiat aliquid ꝓpter finē requirit cognitio finis aliqualis. Quicūcꝫ igitur ſic agit: vel mouet a pricipio itrinſeco: qđ habet aliquā notitiā finis: habet i ſeipſo principiū ſui actus: nō ſolū vt agat: ſed vt agat ꝓpter finē. ꝙ aūt nullā notitiam finis habet: & ſi in eo ſit principiū actionis vel motus: nō tñ eius quod eſt agere vel moueri ꝓpter finē: eſt principiū i ipo: ſed i alio a quo imprimit ei principiū ſui actus vel motionis i finē Vnde hmōi nō dicunt mouere ſeipſa: ſed moueri ab alijs Quę vero notitiā habēt finis: dicūtur mouere ſeipa: qa in eit principium: non ſolū vt agant: ſed vt agāt ꝓpter finē Vtrūcꝫ aūt hoꝝ. ſ. & ꝙ ſe moueat: & finem ſui motus vel actionis cognoſcat: reperitur in actibus humanis: & ideo in eis ꝓprie & perfecte volūtariū inuenitur. Voluntariū etiā reperit aliquo modo: in brutis & pueris: licet impfecte. Vnde & phs dicit in. iij. Ethic. & Damaſ. & Grego. Nicenus. ꝙ bruta & pueri volūtario cōicāt. Pro cui⁹ declaratiōe ſciēdū: ſm beatū Tho. j. ij. q. vj. ꝙ cū ad rationē volūtarij requiratur: ꝙ principiū actus ſit intra agētē: cū aliqua cognitione finis: ſicut cognitio finis actionis in brutis & pueris eſt impfecta: ideo etiā volūtariū in eis eſt ſm imperfectā rationē. Dicit autē cognitio imperfecta finis quæ in ſola finis appræhēſione cōſiſtit ſine hoc ꝙ cognoſcatur ratio finis: & proportio actus ad finē: & talis cognitio inuenitur in brutis: per ſenſum & ęſtimationē naturalē. Vnde aīal brutū apphēdēs finē nō deliberat: ſed ſubito mouetur in ipm. Perfecta aūt cognitio finis eſt: non ſolū qñ apprehēditur res quę eſt finis: ſed etiā cū cognoſcitur ratio finis: & ꝓportio ei⁹ qđ ordinat ad ipm finē. & talis cognitio pfecta: cōpetit ſoli rōnali naturæ. Et ſic etiā volūtariū ſm perfectā rationē: put. ſ. appræhēſo fine: aliquis pōt deliberans de fine. & de his quæ ſūt ad finē moueri vel nō moueri in ipm. Et nota: ꝙ licet volūtariū denoīatiue dicat a volūtate: q̃ noīat rōnabilē appetitū: vñ in brutis nō reperitur. tamē volūtariū poteſt trahi ad ea: in quibus eſt aliqua participatio volūtatis: ſm aliquā cōueniētiā ad volūtatē. & hoc modo attribuitur etiā brutis inquantū. ſ. per cognitionē aliquā mouentur in finē. Itē nota: ꝙ q̃uis deus moueat hominē: ad agendū nō ſolum ſicut proponēs appetibile ſenſibili: vel ſicut imutans corpus ſed etiam ſicut mouēs ipſam volūtatē. Vnde ipſe ait Io. xv. Sine me nihil poteſtis facere. non tñ hoc eſt contra rationē actus volūtarij. Cū eīm omnis motus: tā voluntatis q̃ꝫ naturæ ſit a deo: ſicut a primo mouēte: ſicut nō eſt cōtra rationē naturę ꝙ motus naturę ſit a deo: ſicut a prima mouēte: inquātū natura eſt quoddā inſtrumentū dei mouentis: ita nō eſt cōtra rationē actus volūtarij: ꝙ ſit a deo inquātū volūtas mouet a deo. Eſt tñ de rōne naturalis & voluntarij motus: ꝙ ſit a principio intrinſeco. Itē licet de rōne volūtarij ſit ꝙ pricipiū eius ſit intra: nō tñ eſt cōtra rationē voluntarij. ꝙ primū principiū extrinſecū. Sicut in genere alterabilium: primū alterans eſt corp⁹ cœleſte: qđ tñ nō eſt primū mouēs ſimpliciter: ſed mouet motu locali a ſuperiori mouēte. Sic principiū itrinſecū volūtarij actus: qđ eſt vis cognoſcitiua vel appetitiua: eſt primū principiū in genere appetitiui motus: q̃uis moueatur ab aliquo alio exteriori ſm alias ſpecies motus.

volūtariū quō eſt i pueris & brutis.

§. II. VOLVNTARIVM DICITVR

volūtarium dr dupl'r.

quid dupliciter. ſ. directe & indirecte. Pro cui⁹ declaratione: dicit beat⁹ Tho. vbi. ſ. ꝙ volūtariū dicitur. qđ ē a volūtate. Ab aliquo aūt dicit aliqđ dupliciter. Vno modo directe. qđ. ſ. ꝓcedit ab aliquo inquantū eſt agēs. ſicut calefactio a calore. Alio mō indirecte ex hoc ipo ꝙ nō agit. ſicut ſubmerſio nauis dicit eſſe a gubernatore inquātum deſiſtit a gubernādo. Sed ſciēdum eſt ꝙ nō ſemper illud. qđ cōſequitur defectū actionis reducitur in agēs ſicut in cauſam ex eo ꝙ nō agit ſed ſolū tūc cū pōt & debet agere. Si eīm gubernator nō poſſet nauē dirigere vel nō eſſe ei cōmiſſa guber

cōmiſſa gubernatio nauis: nō imputaretur ei nauis ſubmerſio: quæ ꝑ abſentiā gubernantis cōtingeret. Quia igitur volūtas volendo et agēdo poteſt impedire hoc: qđ ē: nō velle et nō agere: et aliquādo debet hoc: qđ eſt nō velle & nō agere imputari ei: quaſi ab ipo exiſtēs: cū. ſ. debet impedire & nō facit: & ſic volūtariū poteſt eē abſcꝫ actu. Et qñcꝫ quidē abſcꝫ actu exteriori: cū actu interiori ſicut cū vult nō agere. Aliqñ etiā abſcꝫ actu interiori: ſicut cū nō vult. Probatur & hoc: ratione tali. Id cuius dñi ſum⁹ dicitur voluntarium: ſed nos domini ſumus eius: quod eſt agere et non agere: velle & non velle: ergo ſicut agere & velle eſt voluntarium: ita & non agere & nō velle. Ad qđ facit: quod ait Ambro. xv. q. j. non eſt.

§. III. INVOLVNTARIVM DI

Inuolūtarium quid.

cit. qđ quis nullo modo vult. Et quia quodqđ fit ꝑ violētiā ſeu coactionē abſolutā: homo nullo modo vult. iō dicit phs & Damaſ. ꝙ eſt aliquid inuolūtariū ꝑ violētiā. Itē, quia etiā qđ fit per ignorantiā facti: præmiſſa debita diligētia: homo nō vult. Ideo dicit etiā phs: eſt aliquid inuoluntariū per ignorantiā. Lex etiā dicit: ꝙ errantis nulla eſt volūtas. Sed pro maiori hoꝝ declaratiōe: dicit beatus Tho. vbi. ſ. ꝙ duplex eſt actus voluntatis. Vnus quidem: qui eſt eius immediate velut ab ipſa elicitus. ſ. velle. Alius aūt: eſt actus volūtatis ab ea imperatus: & mediante alia potētia exercitus: vt ambulare & loqui: qui actus a volūtate imperātur: mediāte potētia motiua. Quantum igitur ad actus a voluntate imperatos: volūtas violentiā pati poteſt: inquantū per violētiā exteriora mēbra impediri poſſunt: ne exequātur imperiū volūtatis. Sed quantū ad propriū actū volūtatis: nō poteſt ei violētia iferri. Et huius ratio eſt: qa actus volūtatis: nihil eſt aliud: q̃ꝫ inclinatio quędā procedēs ab interiori principio cognoſcēte: ſicut appetitus naturalis: eſt quædā inclinatio ab interiori pricipio, abſcꝫ cognitione. Quod aūt eſt coactū vel violētū: eſt ab exteriori pricipio. Vnde cōtra rationē ipſius actus volūtatis eſt: ꝙ ſit coactus vel violentus: ſicut eſt etiā contra rationē: naturalis inclinationis vel mot⁹. Poteſt eīm lapis per violentiā ſurſum ferri: ſed ꝙ iſte motus violentus: ſit ex naturali inclinatione eius: eſſe nō poteſt. Similiter poteſt etiā homo per violentiam trahi: ſed ꝙ hoc ſit ex voluntate eius: repugnat rationi violētię. Et nota: ſm beatū Tho. vbi. ſ. ꝙ ſicut naturale dicitur: quod eſt ſm inclinationē naturę: ſiue inclinatio ſit in natura: ſicut a principio actiuo: ſicut ad agēdum naturale eſt igni calefacere: ſiue iclinatio ſit in natura: ſicut a pricipio paſſiuo ad recipiendū: ſicut motus cœli dicitur naturalis: qa habet naturalem aptitudinē ad talē motum: licet mouēs ſit voluntarium. Ita voluntarium dicitur: quod eſt ſm inclinationem volūtatis. & hoc poteſt eſſe dupliciter. Vno modo ſm actionē: puta cū aliquis vult agere. Alio modo ſm paſſionem: vt cum aliquis vult pati ab alio. Vnde cū actio infertur ab aliquo: exteriori manēte in eo qui patit voluntate patiēdi: nō eſt ſimplicit violentū: qa licet ille qui patitur nō conferat agendo: cōfert tamen volenti pati: vnde nō poteſt dici inuoluntariū. Itē ſm beatū Tho. licet id in qđ tēdit volūtas peccādo: ſit cōtra naturā. i. ꝯtra naturā rationalē & malū ſm rei veritatē: tñ apprehendit illud vt bonū & cōueniēs naturæ: iquātū eſt cōueniēs homini: ſm aliquā paſſionē ſenſus vel habitū corruptū. Et ideo nō ſequitur: ꝙ ſi motus violētus ſit cōtra naturā motus voluntatis: in peccādo ſit violentus: quia volūtas tēdit in actum peccati: vt in rem ſm naturam.

duplex eſt act⁹ voluntatis.

duplex inclinatio volūtatis.

§. IIII. MIXTVM EX VOLVN

De his q̃ fiunt ꝑ metū

tario & inuolūtario dicit: qđ fit ex metu ſeu coactiōe cōditiōata. Et qđ fit ex ignorātia craſſa. Et quātū ad primū dicit phs in. iij. Ethi. & Grego. Nice. ꝙ quæ ꝑ metū aguntur: mixta ſunt ex volūtario & inuoluntario. Pro hui⁹ declaratione dicit beat⁹ Tho. j. ij. q. vj. ar. vj. ꝙ id qđ per metum agitur: in ſe cōſideratū nō eſt volūtariū: ſed fit volūtariū in caſu. ſ. ad vitandū malū qđ timet. Sed ſi quis recte conſideret: magis ſunt iſta volūtaria. q̃ꝫ inuoluntaria. Sunt eīm voluntaria ſimpliciter. Inuoluntaria ſm quid. Vnūquodcꝫ eīm dicit eſſe ſimpliciter: ſm ꝙ eſt i actu: ſm autē ꝙ eſt ſolū in appræhēſione: nō eſt ſimplicit: ſed ſm quid. Hoc autē qđ per metū agitur: ſm hoc eſt i actu: ſm ꝙ fit. Cū eīm actus in ſingularibus ſint: ſingulare autē inquātū hmōi: eſt hic & nūc: ſed hoc id: qđ fit eſt actu ſm ꝙ eſt hic et nūc & ſub alijs cōditionibus indiuidualibus. Sic aūt hoc: qđ fit per metū eſt volūtariū: inquātū. ſ. eſt hic & nūc: prout. ſ. in hoc caſu eſt impeditiuū maioris mali: qđ timebat. Sicut proiectio mercīū in mare: fit volūtariū tēpore tēpeſtatis: propter timorē periculi. vnde manifeſtū eſt: ꝙ eſt ſimpliciter volūtariū. nam cōpetit ei ratio volūtarij: quia principiū eius eſt intra. Sed ꝙ accipiat hoc qđ per metū fit: vt extra iſtū caſum exiſtēs: prout repugnat volūtati: hoc non eſt: niſi ſm cōſiderationē tātū. Et idē ē inuolūtarium ſm quid: id ē prout cōſideratur extra iſtū caſum exiſtēs. Et licet qđ per metū fit: voluntas non feratur in illud propter ſeipſum: tñ fertur i illud ꝓpter aliud: ſ. ad repellēdum qđ timetur malū: vnde volūtarius motus eſt. Sufficit enim ad rationē volūtarij: ꝙ fiat propter aliud. Voluntariū eīm ē: nō ſolū quod volum⁹ vt ad finē: ſed etiā quod volum⁹ propter aliud: vt propter finē. Sed in eo quod fit per vi. ſ. abſolutam: volūtas interior nihil agit. Vnde differūt: quod agitur per vim: & qđ agitur ꝑ metum: ſicut inuolūtarium & volūtarium. Cōcupiſcētia aūt: quæ eſt paſſio nō cauſat inuolūtariū: etiā ſm quid: ſicut timor. Ratio eſt: qa timor eſt de malo: cōcupiſcētia autē reſpicit bonū: malū aūt ſm ſe cōtrariatur volūtati: ſed bonum eſt voluntati conſonum. Vnde magis ſe habet timor: ad cauſandum inuoluntarium q̃ꝫ cōcupiſcentia: immo concupiſcētia auget voluntarium.

§. V. QVOD FIT EX IGNORAN

De his q̃ fiunt ex ignorantia.

tia. dicitur etiā mixtū volūtario & inuolūtario: ſed non intelligitur hoc, de quacūcꝫ ignorātia. Pro cuius declaratione: dicit beat⁹ Tho. j. ij. q. vj. art. viij. ꝙ ignorātia tripliciter ſe habet ad actū volūtatis. ſ. cōcomitāter: cōſequenter: antecedēter. Concomitāter quidē primo modo: quando ignorātia eſt de eo qđ agitur: tamē etiā ſi ſciret: nihilo minus ageretur. Tūc tñ ignorātia nō inducit ad volēdū vt hoc fiat: ſed accidit ſimul eſſe aliquid factū & ignoratū ſicut in hoc exēplo. Cum aliquis vellet quidē hoſtē occidere. ſed ignorās occidit eum: putās occidere ceruū. Et talis ignorātia nō facit inuolūtariū: vt phs dicit: qa nō cauſat aliquid qđ repugnet volūtati: ſed facit nō volūtariū quia nō poteſt eſſe actu volitū: qđ eſt ignoratū. Cōſequēter aūt ſe habet ignorātia ad volūtatem: inquantum ipſa ignorantia eſt voluntaria. Et hoc cōtingit dupliciter, ſm duos modos volūtarij ſuprapoſitos. Vno modo: qa act⁹ volūtatis fertur in ignorātiam. ſicut cū aliquis vult ignorare: vt excuſationē habeat de pctō ſuo: vł vt nō retrahatur a peccādo. ſm illud Iob. xxj. Sciētiam viarum tuarum nolumus. & hæc dicitur ignorantia affectata. Alio modo dicitur ignorantia eius: qđ quis poteſt ſcire & debet. ſic eīm nō agere & nō velle: volūtarium dicit indirecte. Hoc igitur modo: dicitur ignorātia. Siue cum aliquis actu nō cōſiderat: quod cōſiderare poteſt & debet: quę eſt ignorātia malæ electionis: ex paſſione vel habitu proueniēs. Siue cū quis notitiam quā debet. nō curat acquirere. Et ſm hūc modum: ignorātia vniuerſalium iuris: quæ quis ſcire tenetur: volūtaria dicitur: quaſi per negligētiā veniēs. Cum autē ignorantia ſit voluntaria: aliquo iſtoꝝ modorum nō cauſat ſimpliciter inuoluntariū: ſed cauſat tamē: ſm quid inuoluntariū: inquātum præcedit motū volūtatis ad aliquid agēdum: qui nō eſſet ſciētia præſente. Antecedenter ſe habet ignorantia ad voluntatem: quando nō eſt voluntaria: & tamē eſt cauſa volendi: qđ alˢ hoc non vellet: vt cum homo ignorat aliquam circūſtātiam act⁹: quam nō tenebatur ſcire: & ex hoc aliquid facit: quod nō faceret ſi ſciret: puta cum aliquis diligētia adhibita: neſciret aliquē tranſire per viam: proijcit ſagittam: quę interficit tranſeuntem: & talis ignorantia quæ dicitur facti: cauſat inuoluntarium ſimpliciter.

Ignorātia tripliciter ſe habet ad actū

§. VI. DE PRAEDICTIS SCILI

cet volūtario & iuolūtario & mixto ex vtrocꝫ: multa habēt i iure: vñ e plurib⁹ aliqua ponētur. Vbi ſciēdū: ꝙ regulare eſt. ꝙ ea quæ vi metuſve cauſa fiūt: carent roboris firmitate. extra de his q̃ vi me. ve cau. fiūt. c. ad audiētiā. Et talia ſunt inuolūtaria ſimpliciter: vel ſm quid. Pro cuius declaratione: nota ſm Rayneriū. ꝙ vis eſt maioris rei

Qd vis & met⁹.

impetus:qui repelli nõ poteſt.ff.qđ me.cau.l.j. Met⁹ vero eſt inſtantis:vel futuri periculi cauſa mẽtis trepidatio. Et idem beatus Tho.in.iiij. Vis autem:ſeu coactio eſt duplex ſm Tho.in.iiij.&ſm gloſ.ſuper.c.de iudęis.diſt.xlv. ſ.abſoluta & conditionata.

Itẽ quotuplex.

Et de abſoluta coactione intelligit̃ diffinitio ſupradicta de vi data.Et hęc quidẽ: qa eſt in voluntaria ſimpliciter:ĩ materijs peccatorꝝ excuſat a toto:ſicut ſi qua mulier violẽter cognoſcatur:vel ſi violenter manus alicuius accipiatur:ad ponẽdum thura ſuper ignẽ corã idolis:& huiuſmodi.In nullo peccat̃ volũtate omnimo renitẽte.vt habet̃.xxxij.q.v.ita ne.&.c.ſeq. Talis etiã coactio abſoluta:tollit veritatem & effectũ ſacramentorꝝ.vt dicitur ĩ glo.ſuper.c.de iudęis. diſt.xlv .Si em̃ quis teneatur violẽter:& ipo reclamãte baptizet̃: nil recipit:nec characterẽ nec gratiam:& ſic de ordinibus ſacris.Coactio conditionata:quia hęc nõ eſt omnimo inuoluntaria:ſed eſt voluntariũ mixtum.In ſe enim illud nõ vellet ad quod cogitur:ſed vult pœnas euitare:quib⁹ cogitur:& ideo aſſentit:vnde nõ excuſat a toto:ſed a tãto in malis.

Metus rõne nõ debet ꝯmitti pc̃tm̃ mortale.

Vnde dicitur ex̃ eo.ti.ſacris.ꝙ licet metus: culpam attenuet:nõ tamen prorſus excludit:quia pro nullo metu quis debet cõmittere mortale peccatum. Et ſub hac coactione conditionata cõprehendit̃ metus:ſiue coactio per metũ:ſm btm̃ Tho.in.iiij.& Pe.que eſt duplex.Vna.ſ.leuis & inſufficiẽs:quę nõ cadit in cõſtantẽ virum:vt ſi qs non timeret nõ perdere gratiã ſeu amicitiã alicuius:ſi non facit qđ vult.Dicitur etiã metus leuis in vno:qui nõ dicetur in alio:quia nõ eſt veriſimile hominẽ clarę dignitatis in vrbe timuiſſe:vel regẽ paruũ militẽ ſuũ.vt.xxxj. q.ij. c.Lotharius.&.ff.qđ me.cau.l.nõ eſt veriſimile.

Metus cadẽs ĩ cõſtãtẽ virum.

Alia coactio eſt grauior per metũ:qui.ſ.cadit in cõſtãtem virũ:vt metus mortis vel cruciatus:& talis metus excludit matrimoniũ:quo ad deũ:et quo ad eccleſiã ſm Tho.&Pe.& Alber.in.iiij.&Ray.&Hoſtiẽ.ĩ ſum.Et ſimiliter timor ſtupri vel ſeruitutis:excludit matrimonium:ſm pręfatos doctores.Nec differt:vtrũ prædicta quatuor fiãt perſona propria:aut liberorum.aut vxoris.Vnde verſus.Excuſare metus hos poſſe puta:quia vis fit:Stupri ſiue ſtat⁹ :verberis atqꝫ necis.Et hoc:niſi poſtea conſentiret.Talis etiam metus qui poteſt cadere in cõſtantem virum:reſcindere facit contractus.Dicit tamẽ Alber.in.iiij.ꝙ compulſus per metum cadentem:in conſtãtem virum:cum promiſit aliqd alteri:vbi eſt iudicium:per quod poteſt inueniri defẽſio a iudice:debet ſoluere promiſſum.ſ.qđ de ſe non eſt malũ: vt dare cẽtum florenos & huiuſmodi.Competit em̃ actio ex lege & ex canone:& iudex debet reſtituere facere in integrum.Sed ſi defectus ſit iudicis:tunc non debet ſoluere vt puto.Et hoc ſi iuramentũ non interuenit:nam tunc ſoluendum eſt.Vel faciat:per ſuperiorem relaxare. Si autem iam violauit iuramentum non ſoluendo: veniẽs ad pœnitẽtiam:nõ eſt cogẽdus ad dãdũ promiſſum:ſed pœnitentia iniungẽda de peccato.Iſta em̃ coactio conditionata:& ſi non impediat veritatẽ ſacramentorꝝ in ſuſcipiẽte:impedit tamen effectũ ſecũdarium.ſ. gratiam. Qui em̃ ſuſcipit baptiſmum vel ordinẽ timore:ne amittat vitã vel ſubſtãtiam:alˢ nõ ſuſcepturus:non recipit gratiã: ſed characterẽ vtiqꝫ recipit,vt dicitur in glo.in.d.c.de iudęis.diſt. xlv,Idem Ray.& Tho.

Iudei nõ ſũt cõpellẽdi ad fidem.

Et ꝗuis nullus ſit cogendus ad fidem vel ſacramenta.etiã coactione condionali. vnde dicitur.De Iudæis aũt pręcepit ſancta ſynodus :nemini deinceps ad credendum vim inferretur:cui em̃ vult deus miſeretur:& quem vult indurat.Nõ enim tales inuiti ſaluãdi ſunt.ſed volentes:vt ĩtegra ſit forma iuſtitię.diſt.eadẽ. Tamen ſi qui coacti ſunt:per talem coactionẽ conditionatam:cogendi ſunt ad ſeruandũ fidem,& regulas chriſtianorũ:quam neceſſitate ſuſceperunt:vt dicitur in.d,c,de iudęis.Non autẽ cogendi ſunt:qui abſoluta coactione ſunt coacti:quia nil acceperunt.Quę etiã fiũt ex ignorãtia nõ inuincibili:ſed procedẽte ex negligẽtia quę dicitur craſſa ignorantia:ſunt inuolũtaria mixta.Et de his.xv.q.j.c.j.§. ſed hoc,&.c,ſeq,Item nõ ſolũ quæ fiũt coactione abſoluta:ſunt inuoluntaria ſimpliciter:ſed etiam quę fiunt mẽte omnino alienata.& ideo nõ imputãtur ad culpam vł pœnã,vnde Augu.Aliquos ſcimus ſubito dementes factos ferro:fuſte:morſibus:lapidibus:multis nocuiſſe: quoſdã etiã occidiſſe:captos autem induſtria & iudicijs oblatos minime reos factos:eo ꝙ non voluntate:ſed impellẽte vi neſcio qua:hęc greſſerũt neſciẽtes.xv.q.j.aliquos.Nec obſtat.c.ſiquis inſaniens.q.ea.vbi pœnitẽtia dicitur ĩponenda ei:qui in inſania fecit homicidiũ:reuerſo ad ꝓpriũ ſenſum.Hoc enim fit vt dicit ibi glo.ad cautelam:quia.ſ.forte nõ totaliter erat mente alienatus.argu.xxxiiij.q.ij.in lectũ.Et ne deſerat̃ eccleſiaſtica diſciplina.xxiij.q .v . excõmunicatorũ.Ioã. Quod autẽ Gratianus dicit in ſeq.§.ꝙ ideo pœnitentia iniungitur tali:quãdo ex culpa ſua ĩcurrit inſaniam:& ſic videtur ei imputari aliquo modo.tunc dicit gloſ.Io.ꝙ illa opinio Gratiani non eſt approbãda quia talis ſatis ipo iure punitur.iij.q.ix.c.indicas.De voluntario:ſimpliciter intelligitur illud Ambro.Illa cauẽda ſunt flagitia:quę ex noſtra prodeunt volũtate: delicta iuuẽtutis:& irrationabiles corporis paſſiones . Quorum igitur nos ſumus domini:eorum principia extrinſec⁹ nõ requiramus:nec deriuemus in alios: ſed agnoſcamus ea: quæ propria noſtra ſunt:quod enim poſſumus nõ facere ſi volumus.huius electionẽ mali:potius nobis debemns adſcribere ꝗ alijs.xv.q.j.illa.

Flagitia quę vitãda.

¶De actibus voluntatis:ab ipſa immediate elicitis.Et de ipſo velle:qui eſt primus actus. Capitulũ.iiij.

DEINDE VIDENDVM EST de actib⁹ voluntatis:ab ipſa immediate elicitis. Mouetur autem volũtas in finem: & in ea quæ ſunt ad finem.Primo igitur agendum de actibus voluntatis ab ea elicitis:quibus mouetur in finẽ:& hi ſunt tres ſ.velle:frui:& intẽdere.Deinde de actibus volũtatis quibus mouetur in ea:quę ſunt ad finem.Et hi ſunt tres.ſ.eligere:qđ tñ pręcedit cõſulere:ſecũdus eſt cõſentire: tertius vti.Et quãtũ ad primos actus ſciẽdũ:ꝙ cũ actus voluntatis primo ſit reſpectu finis.Voluntas ipſa:reſpicit finẽ tripliciter.Vno modo abſolute:&ſic dicitur actus eius volũtas ſeu volitio:prout.ſ.abſolute volumus vel ſanitatẽ:vł ſi quid aliud eſt hmõi.Alio modo volũtas reſpicit finẽ: ſm eã conſiderationẽ:qua in ipſo quieſcitur : & talis act⁹ volũtatis dicitur fruitio.Tertio modo conſideratur finis prout volũtas reſpicit ipſum:ſm ꝙ eſt terminus alicuius qđ in ipm ordinatur.Et actus volũtatis ſm hãc cõſiderationẽ ſeu reſpectũ:dicitur intentio.Nõ em̃ ex hoc ſolũ dicimur intendere ſanitatem ꝙ volumus eã:ſed qa volum⁹ per aliquid aliud ad eã ꝑuenire:vt per medicinã et hmõi. Hæc beatus Tho.j. ij .q.xij.ar.j .Et quantum ad primum actum voluntatis qui eſt velle:inſpicienda ſunt tria.

Vo lũtas reſpicit finẽ tripłr.

¶Primum:de quo ſit voluntas.

¶Secundum:a quo moueatur voluntas.

¶Tertium:quomodo moueatur voluntas.

§.I.QVANTVM AD PRIMVM.

volũtas ſeu velle ẽ em̃ de bono.Vñ Diony.dicit.iiij.c.de diui.no.ꝙ malũ eſt pręter volũtatẽ:eo ꝙ oĩa appetũt bonũ.Sed bonũ de quo eſt volũtas:non eſt ſemper verũ bonũ.Sed aliquãdo verũ:aliquãdo apparẽs bonũ : vt actus peccati. Pro cuius declaratione dicit beatus Tho.j.ij.q. viij.ar.j.ꝙ volũtas eſt appetitus rationalis. Omnis autẽ appetitus:nõ eſt niſi boni. Huius rõ eſt:qa appetit⁹ non eſt aliud:ꝗ inclinatio appetẽtis in aliquid.Nihil aũt ĩclinatur:niſi in aliquid ſimile & cõueniẽs.Cũ igitur oĩs res: inquãtũ eſt ens & ſubſtãtia ſit quoddã bonũ:neceſſe ẽ vt oĩs inclinatio ſit in bonũ.Et inde eſt:ꝙ phs dicit in.j.Ethicorꝝ.ꝙ bonũ.eſt:qđ oĩa appetũt.Sed cõſiderãdum eſt : ꝙ cũ oĩs inclinatio cõſequatur aliquã formã.Appetitus naturalis:conſequitur formã in natura exiſtentẽ.Appetitus aũt ſenſitiuus:vel intellectiuus ſeu rationalis qui dicitur volũtas.cõſequitur formã appręhẽſam.Sicut ergo id : in qđ tendit appetitus naturalis eſt bonũ exiſtẽs in re:ita id in quod tẽdit appetitus animalis ſeu rationalis:eſt appręhẽſum.Ad hoc ergo:ꝙ volũtas in aliquid tẽdat:nõ requiritur ꝙ illud ſit bonũ in rei veritate:ſed ꝙ apprehendatur in ratione boni.ꝓpter hoc phs dicit.ij.Phyſic.ꝙ finis :eſt bonũ vel apparẽs bonũ.Et licet eadẽ potẽtia ſit oppoſitorũ:ſicut viſus eſt albi & nigri:nõ tamẽ eodẽ modo.Sic volũtas:eſt boni & mali.Sed ad bonũ ſe habet illud appetẽdo:& ille actualis appetitus dicitur volũtas ſeu velle.Ad malũ ſe habet volũtas fugiendo:& ipſa fuga mali:magis dicitur volũtas nõ malum ipſum.Volumus enim nõ malum:ſed fugere malum:& hoc habet rationem boni.Futura aũt

Appetitus eſt boni.

ra autem:etſi nõ ſint in rerũ natura.appræhẽdũtur tamen ſub ratione boni vt entia rationis:ſicut etiã ſunt priuationes & negationes:vt nõ loqui:nõ operari: quæ dicuntur entia rationis: & ſic in ens tendit voluntas. Vnde & phs dicit.ĩ.v.Ethicorũ.ꝙ carere malo: habet rationem boni.

Velle ꝓprie ẽ ipſius finis.

Voluntas: prout ſignat actum ipſius volitiuæ potẽtiæ proprie eſt finis:nõ eorum quæ ſunt ad finem . Pro cuius declaratione:dicit beatus Tho.j.ij.q.viij.art.ij.ꝙ volũtas quãdoqꝫ dicitur potẽtia qua volumus:quãdoqꝫ dicit̃ ipe actus volũtatis. Scđm ergo ꝙ voluntas nominat potentiã:ſic ſe extẽdit ad finẽ:& ad ea quæ ſunt ad finem. Ad ea enim ſe extendit vnaquæqꝫ potẽtia: in quibus ĩueniri poteſt quoquo modo ratio ſui obiecti.Sicut viſus ſe extẽdit ad omnia:quę participãt quoquo modo colorẽ.Ratio autem boni:quod eſt obiectum potentiæ volũtatis: inuenitũr non ſolum in fine:ſed etiã in his:quę ſunt ad finẽ.Sed ſm ꝙ voluntas nominat actum:ſic ꝓprie loquẽdo eſt finis tantum.Cuius ratio eſt: quia omnis actus denominatus a potentia: denominat ſimplicem actum illius potentiæ:ſicut intelligere nominat ſimplicẽ actum intellectus. Simplex autem actus potentiæ:tẽdit in id quod ſm ſe eſt: obiectum potentię.Id autẽ quod propter ſe eſt bonum & volitũ:eſt finis.Vnde volũtas:ꝓpriæ eſt ipſius finis . Ea vero quæ ſunt ad finẽ:non ſunt bona vel volita ꝓpter ſe ipſa,ſed in ordine ad finem. Vnde volũtas in ea non fertur:niſi quatenus fertur in finẽ: vnde hoc ipſum qđ ĩ eis vult eſt finis.Actus voluntatis poteſt ferri in finem abſqꝫ hoc ꝙ ferat̃ in ea:quæ ſunt ad finẽ. Sed in ea quæ ſunt ad finẽ:inquãtum huiuſmodi ferri nõ poteſt niſi feratur ĩ finẽ:vnde vno actu fertur in vtrũqꝫ.Hoc ſic probat beatus Tho.j.ij.q.vij.arti.iij.Cũ finis ſit ſm ſe:volitus.Id aũt qđ eſt ad finem:nõ ſit volitũ niſi ꝓpter finem:manifeſtũ eſt ꝙ volũtas poteſt ferri in finem:abſqꝫ hoc ꝙ feratur in ea: quæ ſunt ad finem.Sed in ea quæ ſunt ad finem :inquãtũ huiuſmodi voluntas ferri non poteſt: niſi feratur in finẽ.

Ad finẽ & ad ea quę ſũt ad finẽ quõ ſe habet voluntas.

Sic igit̃ voluntas in finem fertur dupliciter . Vno modo abſolute ſcđm ſe. Alio modo in ratione volẽdi ea:q̃ ſunt ad finem.Manifeſtum eſt ergo : ꝙ vnus & idẽ motus voluntatis eſt:quo fertur in finem:ſcđm ꝙ eſt rõ volendi ea quæ ſunt ad finẽ:& in ipſa quæ ſunt ad finẽ . Sed ali⁹ act⁹ eſt:quo fertur in ipſum finẽ abſolute: & qñqꝫ ꝑcedit tẽpore:ſicut cũ aliqs primo vult ſanitatẽ:& poſtea deliberans quomodo poſſit ſanari : vult ꝯducere medicũ vt ſanetur. Exẽplum.Quãdocũqꝫ videtur color:videtur & lumen eodem actu:poteſt tamen videri lumen abſqꝫ hoc:ꝙ videat̃ color.Et in executionẽ quidem operis:ea quę ſunt ad finẽ ſe habent vt media:finis aũt vt terminus.Sed in volitione eſt ecõuerſo.Nam voluntas per finem: tãqꝫ per mediũ deuenit ad volendum ea: quæ ſunt ad finem:ſicut intellectus deuenit in ꝯcluſiones per principia: quæ media dicũtur.Vnde ſicut intellectus aliquando intelligit mediũ:& ex eo nõ procedit ad cõcluſionẽ:& ambulans ad aliquem locũ:aliquando perſiſtit in medio itineris:& nõ peruenit ad terminũ.Sic & volũtas aliquando vult finem:& non pertingit ad volendum id quod eſt ad finem.

§.II. QVANTVM AD SECVNdum

circa actũ volũtatis.ſ.a q̃ ſit ipſe actus ſeu mot⁹ volũtatis.Vbi ſciẽdũ:ꝙ motus volũtatis eſt a deo:vt a primo motore oĩm.Eſt a potẽtia volitiua:quantũ ad exercitium actus:ſcđm rationẽ finis ꝑcipue in volẽdo finẽ:qa ꝑ hoc ꝙ vult finẽ mouet volũtas ſeipſam in volendo ea q̃ ſunt ad finẽ.Eſt & motus volũtatis ab intellectu ipſius volentis:vt a præſentante ei obiectũ ſuũ:qđ eſt bonum apphẽſum per intellectũ.Eſt qñqꝫ ab appetitu ſenſitiuo:vt a trahẽte ipm per paſſionẽ ſub apparẽtia boni . Et quãtum ad primũ:ꝙ actus voluntatis ſit a deo: oſtendit apłs Phil.ij. dicẽs.Deus eſt qui operatur in nobis:velle & ꝑficere.Pro cuius declaratione dicit btũs Tho.j.ij.q.ix.arti.vj.ꝙ ſicut motũ naturalẽ rei cauſare nõ poteſt: niſi quod eſt aliqualiter cã rei:vt ꝙ lapis moueatur deorſum.Nam cũ mouetur ſurſum per iactum hominis:qui homo naturam lapidis nõ cauſat:motus ille non eſt naturalis: ſed violentus. Ita et ſi homo habẽs volũtatẽ:moueri poſſit ab aliquo qđ nõ eſt cauſa eius:vt ab alio homine per violentiã: motus tñ volũtatis eius:ꝙ ſit ab aliquo extrinſeco:qđ nõ ſit cauſa eius eſt impoſſibile. Volũtatis aũt cauſa: nihil aliud eſſe poteſt ꝗ deus:& hoc dupliciter.Primo ex hoc ꝙ voluntas eſt potẽtia aĩæ rationalis: quæ a ſolo deo cauſatur per creationẽ(vt dictũ eſt.ś.)Secũdo:ex hoc patet ꝙ volũtas habet ad vniuerſale bonũ ordinẽ. Omne autẽ aliquid bonũ per participationẽ dicitur:& eſt quoddã bonũ particulare. Particularis autẽ cauſa non dat inclinationem vniuerſalem. Vnde nec materia prima quæ eſt in potẽtia ad omnes formas: poteſt cauſari ab aliquo particulari agente.

Actus volũtatis eſt a deo

Voluntatis cã

nihil aliud poteſt eſſe ꝗ deus & hoc dupłr.

Nec tamen ſequitur ꝙ cũ homo vult malum: deus moueat volũtatẽ ei⁹ ad illud malũ:quia ipſe eſt motor:et vniuerſale obiectũ volũtatis.qm̃ ſcđm beatũ Tho.(vbi . ś. Deus mouet volũtatẽ hominis : ſicut vniuerſalis motor ad vniuerſale obiectum volũtatis quod eſt bonum.Et ſine hac vniuerſali motione:homo nõ poteſt aliquid velle Sed homo per rationem determinat ſe ad volendum hoc vel illud:quod eſt vere bonum vel apparẽs bonum . Sed interdũ mouet ſpecialiter deus aliquos:ad aliquid determinate volendum quod eſt bonum:ſicut in his quos mouet per gratiã.Mouetur etiam volũtas ad actum ſuum:ab intellectu.Vnde phus dicit in.iij.de anima . ꝙ appetibile intellectum eſt mouens nõ motum.Voluntas aũt eſt mouens motum.Motum.ſ.quia mouetur ab intellectu.Mouens quia mouet alias potentias:etiam ipſum intellectũ: quantum ad exercitiũ actus.i.ad intelligendum.Non tamẽ mouet intellectus volũtatem ex neceſſitate . vnde Augu.tractãs illud Pś.cxviij.Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas &c.ait.Præuolat intellectus:ſequitur tardus aut nullus effectus. Scimus bonũ : nec tñ delectat agere.Cuius ratio eſt ſm beatũ Tho . quia ſicut imaginatio formæ conueniẽtis vel nociui ſine ęſtimatiõe nõ mouet appetitũ ſenſitiuũ.Ita nec appræhẽſio veri ſine ratione boni:nec appetibilis mouet voluntatem.Vnde intellectus ſpeculatiuus non mouet:ſed practicus:vt dicitur in.iij.de anima.Pro maiori horum declaratiõe dicit btũs Tho. j.ij.q.ix.ar.j.Intãtũ aliquid indiget moueri: inquantum eſt in potentia ad plura.Oportet enim:vt id qđ ẽ in potentia reducatur ad actũ per aliquid qđ eſt actu: &hoc eſt mouere.Dupliciter autẽ aliqua vis animæ inuenit̃ eſſe in potentia ad diuerſa.Vno modo quantũ ad agere &nõ agere Alio modo quantũ ad agere hoc vel illud. Sicut viſus quandoqꝫ videt actu:&quandoqꝫ nõ videt:&quãdoqꝫ videt albũ &quandoqꝫ nigrum . Indiget igitur mouente quãtũ ad duo.ſ.quantũ ad exercitiũ & vſum actus:& quantum ad determinationem actus . Quorũ primũ eſt ex parte ſubiecti:quod inuenit̃ quandoqꝫ agens:quandoqꝫ non agens.Aliud eſt ex parte obiecti ſm ꝙ ſpecificatur actus. Motio autem ipſius ſubiecti:eſt ex agente aliquo.Et cum omne agẽs:agat propter finem:principium huius motionis eſt ex fine.Et inde eſt ꝙ ars ad quã pertinet finis :mouet artem ad quã pertinet id:quod eſt ad finem ſuo imperio:ſicut gubernatoria ars imperat naui factiue. Bonum aũt in cõmuni quod habet rationẽ finis:eſt obiectũ volũtatis.Et ideo ex hac parte:volũtas mouet alias potentias animę ad ſuos actus:vtimur enim: & alijs potẽtijs animæ cũ volumus.Nam fines & perfectiones omniũ aliarũ potẽtiarum:cõpręhendũtur ſub obiecto volũtatis: ſicut quędam particularia bona.Semper enim ars : vel potẽtia ad quam pertinet finis vniuerſalis:mouet ad agẽdum artem vel potentiam:ad quam pertinet finis particularis ſub illo vniuerſali cõpręhenſus.Sicut dux exercitus:qui intendit bonũ commune ſm ordinem totius exercitus : mouet ſuo imperio aliquẽ ex tribunis:qui intendit bonũ vnius aciei.Obiectum autem mouet : determinando actum ad modũ principij formalis:a quo in rebus naturalib⁹ actio ſpecificatur:ſicut calefactio a calore.Primum autem principium formale:eſt ens & verum vniuerſale:quod ẽ obiectum intellectus.Et ideo iſto modo motionis:intellectus mouet voluntatem:ſicut repręſentans ei obiectum ſuum. Mouetur voluntas etiam : ad actum ſuum a ſeipſa . Cum em̃ ſit domina ſui actus:& ipſius ſit velle & nõ velle: ꝙ nõ eſſet ſi nõ haberet in poteſtate ſuã mouere ſeipſam ad volendum:ſequitur ꝙ a ſeipſa mouetur.Vnde dicitur Eccli xv.Poſuit de⁹ ante illum(ſcilicet hominẽ) bonum & malum:ad quodcumqꝫ voluerit extendat manum ſuam.Pro huius declaratione:dicit beatus Tho.j.ij.q.ix.arti.iij . Ad voluntatem pertinet:mouere alias potẽtias ex ratione finis:qui eſt obiectũ volũtatis . Sed hoc modo ſe habet fi-

Volun tas etiã mouet̃ per intellectũ

Vires aĩe dupliciter ſunt in potẽtia

Voluntas etiã mouet ſeipſam.

nis in appetibilibꝰ: ſicut principiũ in intelligibilibꝰ. Manifeſtum eſt aũt: ꝙ intellectus per hoc ꝙ cognoſcit principium: reducit ſeipſum de potẽtia in actum quãtum ad cognitionẽ concluſionũ: & hoc modo mouet ſeipſum. Et ſimiliter volũtas: per hoc ꝙ vult finẽ mouet ſeipam ad volendũ ea: quę ſunt ad finẽ nõ autem eodẽ modo mouetur ab intellectu & ſeipſa. Sed ab intellectu mouet̃ ſm rationẽ obiecti inquantũ ipſum ſibi repræſentat. A ſeipſa mouet̃ ſm rationẽ finis inquantũ vult ea quæ ſunt ad finẽ ꝓpter finẽ. Nec ſm idẽ volũtas mouet & mouet̃: ſed ſcd'm diuerſa: quia cũ vult finẽ: eſt quidẽ in actu voluntas q̃ ad finẽ: ĩ potẽtia aũt quo ad illa: quæ ſunt ordinata ad illũ finẽ. Cũ aũt vult actu ea: quę ſunt ad finẽ: reducit ſe de potẽtia in actũ reſpectu illoꝝ: & ſic vt mouẽs eſt inquãtũ vult finem: vt mota: inquãtum vult ea: q̃ ſunt propter finem.

Voluntas mouet̃ ab appetitu ſenſitiuo.

Mouetur voluntas ad actũ ſuũ: quandoqꝫ ab appetitu ſenſitiuo ſicut ab alliciẽte. Vñ Iaco. j. dicitur. Vnuſquiſqꝫ tẽtat̃ a cõcupiſcentia ſua: abſtractus & illectus. Non enim abſtraheretur quis a cõcupiſcẽtia: niſi voluntas eius moueretur ab appetitu ſenſitiuo in quo eſt cõcupiſcẽtia. Pro huius declaratione: dicit beatus Tho. j. ij. q. ix. arti. ij. ꝙ id quod appræhendit̃ ſub ratione boni & ꝯueniẽtis mouet volũtatem per modum obiecti. Quod aũt aliquid videatur bonum & cõueniens: ex duobus contingit. ſ. ex conditione eius quod proponit̃: & eius cui proponitur. Cõueniens enim ſm relationẽ dicitur: vnde ex vtroqꝫ extremo depẽdet. Et hinc eſt ꝙ guſtus diuerſimode diſpoſitus non eodem modo accipit aliquid vt conueniens: & vt nõ conueniens. Vnde & phs dicit in. iij. Ethi. Qualis vnuſquiſqꝫ eſt: talis finis videtur ei. Manifeſtũ ẽ autẽ: ꝙ ſcd'm paſſionẽ appetitus ſenſitiui immutatur homo ad aliquã diſpoſitionẽ. Vnde ſcd'm ꝙ homo eſt ĩ paſſione aliq: videt̃ aliquid ei vt cõueniens: quod nõ videtur eidẽ extra paſſionem exiſtenti: ſicut irato videtur: quod nõ videtur qeto. Et per hũc modum ex parte obiecti: appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem. Et q̃uis voluntas ſit præſtãtior appetitu ſenſitiuo ſimpliciter loquẽdo: & agens & mouens ſit naturaliter præſtantius: patiente & moto ſcd'm Augu. tñ quoad illũ in quo paſſio dominatur appetitus ſenſitiuus eſt præſtantior voluntate: & ideo volũtas vt mota & patiẽs: ſubiacet appetitui ſenſitiuo. Et q̃uis voluntatis actꝰ ſit vniuerſalis: quia ſequitur appræhenſionem intellectꝰ qui eſt vniuerſalium: tamen quia actus & electiones hominũ ſunt circa ſingularia: inde eſt: ꝙ quia appetitus ſenſitiuus eſt virtus particularis: quia ſequitur appræhenſionem ſenſus: qui eſt particularium rerum: habet magnam virtutẽ ad hoc ꝙ ſic diſponãtur: vt ei aliquid videat̃ ſic: vel aliter circa ſingularia. Mouetur etiam quãdoqꝫ volũtas a rebus ſenſibilibus ſibi propoſitis exterius.

Voluntas mouet̃ a rebus ſenſibilibus.

Nam voluntas mouetur ab obiecto: ſed obiectum voluntatis poteſt eſſe aliqua res exterior ſenſui ꝓpoſita: ſicut Berſabeę viſa a Dauid mouit voluntatem eius ad concupiſcẽdum. Vnde & Io. dicit. j. epiſtola. c. j. Nolite diligere mundum: neqꝫ ea quæ in mũdo ſunt. ſ. ſenſibilia. Dilectio: eſt actus voluntatis. Mouent ergo iſta exteriora: volũtatem ſicut obiecta: nõ de neceſſitate: nec etiam mouẽt eo modo quo mouetur voluntas: quantum ad exercitium actus ab aliquo exteriori agente: & imprimente in ipſam voluntatẽ & influente. Sic enim a ſolo deo mouetur: non autem ab angelis etiam bonis: q̃uis enim angelus: operetur in intellectum hominis confortando lumen ipſius: & illuſtrãdo phantaſmata: non tamen operatur in volũtatem mouẽdo ipſam: ſed nec a corporibus cœleſtibus ſeu planetis poteſt moueri voluntas directe: nec in ipſam poſſunt imprimere vel operari directe. Et ratio eſt: ſcd'm beatũ Tho. j. ij. q. ix. ar. v. Quia nullum corpus poteſt agere in rem incorpoream: ſed econuerſo. Intellectus & volũtas ſunt potẽtiæ animæ quæ non ſunt affixæ organis corporeis: ſed ſunt pure ĩmateriales: & ideo ĩpoſſibile eſt: ꝙ vllũ corpꝰ cœleſtẽ directe ĩprimat in intellectum vel volũtatem. Indirecte poſſunt imprimere: quãtũ videlicet volũtas moueri poteſt ad aliquid ab appetitu ſenſitiuo per paſſiones eius. In appetitum autem ſenſitiuum: ſicut & in alias vires ſenſitiuas imprimere poſſunt corpora cœleſtia: qa affixe ſunt organis corporeis. Quæ organa corporis: ſicut & ĩpa corpora oĩa inferiora ſubiacent influentijs & impreſſionibꝰ corpoꝝ cœleſtium. Sicut autem volũtas ipſa: nõ cogit̃ ad ſequendũ appetitũ ſenſitiuum: q̃uis inſtigetur: ſed libera eſt. Nec etiam cogitur ad appetendum ipſa ſenſibilia: quæ proponũtur in quæ habẽt ĩpreſſionẽ & operationẽ corpora cœleſtia. Ita non cogit̃ a conſtellationibus & influentijs corporum cœleſtium: ad volendum.

§.III. DE TERTIO VIDELICET

de modo: quo mouet̃ volũtas ad actum ſuum. Sciẽdum: ꝙ mouet̃ ad quædam de neceſſitate & naturaliter: vt ad volẽdum bonum in ꝯmuni: & vltimũ finẽ ſeu beatitudinem: & quæ ꝯueniũt alijs potentijs: vt cognitionem veri quę conuenit intellectui: & eſſe & viuere & alia huiuſmodi: quæ reſpiciunt conſiſtentiã naturalem. Ad quędã alia mouetur cõtingenter: & nõ naturaliter vt ad omnia alia.

Voluntas a diuerſis diuerſimode mouet̃.

Pro horum declaratione: dicit beatus Tho. j. ij. q. x. ar. ij. ꝙ voluntas mouetur dupliciter. Vno modo: quãtum ad exercitium actus. ſ. ad velle & non velle Alio modo: quãtum ad ſpecificationẽ actus. ſ. ad velle hoc vel illud. Primo modo voluntas a nullo obiecto ex neceſſitate mouet̃ poteſt em̃ aliquis: de quocũqꝫ obiecto non cogitare & per conſequens: nec actu velle illud. Sed quantũ ad ſecundũ motionis modum voluntas ab aliquo obiecto ex neceſſitate mouetur: ab aliquo autem nõ. In motu enim cuiuſlibet potentiæ: a ſuo obiecto ꝯſiderãda eſt ratio: per quam obiectum mouet potentiam. Viſibile enim mouet viſum ſub ratione coloris actu viſibilis. Vnde ſi color ꝓponat̃ viſui: ex neceſſitate mouet viſum: niſi aliquis viſum auertat: quod pertinet ad exercitium actus. Si autẽ proponeretur aliquid viſui: qđ nõ oĩbus modis eſſet color in actu: ſed ſcd'm aliqd eẽt tale: & ſcd'm aliqd nõ tale: nõ ex neceſſitate viſus: tale obiectũ videret: poſſet enim non intẽdere ĩ ipſum: ex ea pte qua nõ eſt coloratum in actu: & ſic ipſum non videret. Sicut aũt coloratũ in actu: eſt obiectum viſus: ita bonũ: eſt obiectum voluntatis. Vnde ſi ꝓponetur aliquod obiectũ voluntati: quod ſit vniuerſaliter bonum: & ſcd'm oẽm cõſiderationẽ: ex neceſſitate voluntas in illud tenderet: ſi aliquid velit. Nõ em̃ poteſt velle oppoſitũ. Si aũt proponatur ei aliquod obiectũ: qđ non ſm oẽm cõſiderationẽ ſit bonũ: nõ ex neceſſitate volũtas fertur in illud. Et quia defectus cuiuſlibet boni habet rationẽ nõ boni: ideo id ſolum bonũ quod eſt ꝑfectũ & cui nihil deficit: eſt tale bonum quod volũtas nõ poteſt nõ velle: qđ eſt beatitudo. Alia aũt particularia bona ĩquãtum deficiũt ab aliq̃ bono: poſſunt accipi vt nõ bõa. & ſcd'm hãc cõſiderationem poſſunt repudiari vel acceptari a voluntate: quæ poteſt in idem ferri: ſm diuerſas cõſiderationes. Sicut em̃ intellectus de neceſſitate mouetur ab obiecto: quod eſt ſemper & ex neceſſitate verum: nõ ab eo qđ poteſt eſſe verum & falſum. ſ. a contingente. Sic & volũtas a bono perfecto: cui nihil deficit: vult etiã de neceſſitate ea: quæ ſunt ad finẽ: ſine quibus finis haberi nõ poteſt vt eſſe viuere & huiuſmodi. Et q̃ vult homo ex neceſſitate: vult etiam naturaliter. Q̃uis enim volũtas diuidatur contra naturam: ſicut vna cauſa ꝯtra aliam: quædã enim fiunt naturaliter: & quædam voluntarie. Et alius modus cauſandi: eſt propriꝰ volũtati: quæ eſt dña ſuorũ actuũ: et habet viam ad oppoſita. Alius modus cauſandi eſt: proprius naturæ: quæ eſt determinata ad vnũ: nec habet viã ad oppoſitũ. Tamen quia voluntas in aliqua natura fundatur: neceſſe eſt: ꝙ modus proprius naturæ: quantum ad aliquid participetur a volũtate: ſicut quod eſt prioris cauſæ: participat̃ a poſteriori. Eſt autẽ in vnaquaqꝫ re primũ ipſum eſſe quod eſt per naturã: qꝫ velle: quod eſt ꝑ volũtatẽ. Et inde eſt: ꝙ volũtas aliquid vult naturaliter: & ita determinate. ꝙ nõ habet viã ad oppoſita: vt beatitudinẽ bonũ ĩ cõi eſſe viuere. Et dicitur hic naturale: ſm q̃ natura dicitur quælibet ſubſtãtia: & quodlibet ens. Et ſcd'm hꝫ dicit̃ naturale rei: qđ cõuenit ei ſcd'm ſuã ſubſtãtiã: et hoc eſt qđ ꝑ ſe ineſt ei. Et ſic accipiẽdo ſemper principium in his quæ conueniũt rei: oportet ꝙ ſit naturale: & hoc apparet ĩ ĩtellectu. Nam principia naturalis cognitionis: ſunt naturaliter nota. Similiter principiũ volitiuoꝝ oportet: ꝙ ſit aliqd naturaliter volitũ. & hoc eſt bonũ ĩ cõmuni & vltimus finis. Motus voluntatis cũ ſit adeo vt a primo mouẽte: nõ tñ eſt motus neceſſarius ille ſed cõtingẽs: niſi his quæ naturaliter vult: de quibus dictũ eſt. Vnde Eccl'i xv. dicitur: ꝙ deus ab initio cõſtituit hominẽ: & reliqt eũ in manu

Bonũ ẽ obiectũ volũtatis.

Ea q̃ hõ vult ex neceſſitate: vult naturaliter.

in manu cõſilij ſui. ſ. ad volendũ vel nõ volendũ hoc vel illud. Pro cuiꝰ declaratione dicit beatꝰ Tho. j. ij. q. x. arti. iiij. Vt dicit Dioniſ. Ad prouidentiã diuinã: nõ pertinet corrũpere naturam rerũ: ſed ſeruare. Vnde mouet omnia ſm eorũ conditionẽ ita ꝙ ex cauſis neceſſarijs per motionem diuinam ſequũtur effectus ex neceſſitate Ex cauſis autem contingentibus conſequuntur effectus contingenter. Quia igitur volũtas: eſt actuũ principium nõ determinatum ad vnum: ſed indifferẽter ſe habẽs ad multa: ſic deus ipſam mouet: ꝙ non ex neceſſitate ipſam determinat ad vnũ: ſed remanet motus eius cõtingẽs & non neceſſarius niſi ĩ his ad quæ naturaliter mouet̃. Sed ab appetitu ſenſitiuo cũ mouetur volũtas: non mouetur ex neceſſitate. Nã ſi talis eſt paſſio in appetitu ſenſitiuo: ꝙ tollat totalr̃ vſũ rationis vt in phreneticis & amentibus: tũc actus talis hominis non eſt actus volũtatis: ſed ſimilis brutoꝝ actibus. Sed nõ totaliter abſorbet rationẽ paſſio: ſicut cum remaneat aliquo modo iudiciũ rationis liberũ: ſic & motꝰ voluntatis. Vnde non neceſſario mouetur ab appetitu per paſſionẽ: ad quod facit qđ dicit Geñ. iiij. c. Sub te erit appetitus eius: & tu dominaberis illius.

Diuina ꝓuidẽtia ꝗ debet cõſeruare naturã rerũ nõ corrumpere.

¶De ſecundo actu voluntatis: q̃ dicitur frui. Cap̃. v.

FRVI EST SECVNDVS

actus. elicitus a voluntate. Vbi notãdum: ſm beatũ Tho. j. ij. q. xj. ꝙ viſio dei: inquantũ eſt viſio eſt actꝰ intellectus. Inquantũ autẽ eſt bonũ & finis: eſt voluntatis obiectũ: & hoc modo eſt eius fruitio. Et ſic hunc finẽ conſequitur intellectus vt potentia attingens. voluntas tanqꝫ potẽtia mouens ad finem: & fruens fine iã adepto. Item nota ſm Tho. vbi. ſ. ꝙ in delectatione quã ĩportat fruitio duo ſunt: ſcilicet perceptio conuenientis: q̃ pertinet ad apprehenſiuã potentiam: & cõplacentia eius quod offertur vt conueniens: & hoc pertinet ad appetitiuam: in qua ratio delectationis perficitur. Pro quorũ declaratione: dicit beatus Tho. in. j. ſen. diſt. j. vbi diffuſe tractatur iſta materia etiam in textu: ꝙ fruitio cõſiſtit: ĩ optima operatione hominis: cũ fruitio ſit vltima fœlicitas hominis. Fœlicitas autem non eſt in habitu: ſed in operatione ſm philoſophũ. Optima autem operatio hominis: eſt operatio intellectus ad nobiliſſimum obiectum: quod eſt deus. Vnde ipſa viſio diuinitatis ponitur tota ſubſtantia noſtræ beatitudinis. iuxta illud Io. xvij. Hæc eſt vita ęterna: vt cognoſcant te &c. Ex ipſa autem viſione: cum ipm viſum non videatur per ſimilitudinem ſed per eſſentiam efficitur quodãmodo intra vidẽtem: & ita eſt compræhẽſio: quæ ſuccedit ſpei: conſequens viſionem quæ ſuccedit fidei: ſicut & ſpes quodãmodo generatur ex fide. Et ex hoc ꝙ ipſum viſum receptum eſt intra videntẽ vnit ſibi ipm videntem: vt fiat quædã mutua penetratio per amorẽ. Sicut dicitur. j. Ioã. iiij. Qui manet in charitate: in deo manet &c. Ad vnionem autem maxime conuenientis: ſequitur ſumma delectatio. Et in hoc ꝑficitur noſtra fœlicitas: quã nominat fruitio. Ex parte ſui cõplementi magis: qꝫ ex parte principij: cum includat in ſe quandam delectationẽ. Et ideo ipſa fruitio eſt actus voluntatis & ſm habitum charitatis: q̃uis ſm ordinem ad habitus & potẽtias præcedentes. Q̃uis enim concurrãt ad fruitionẽ prædicta tria. ſ. viſio: ꝯpræhenſio. & amatio: perficitur tamẽ ipſa ĩ amore. Et aliæ quidẽ virtutes cõiũgunt nos deo: per modũ meriti & diſpoſitionis: charitas per modum perfectæ vnionis Dant̃ aũt diuerſæ diffinitiones eius: ſcd'm diuerſos reſpectus. Et prima eſt: ꝙ frui: eſt amore ĩhærere rei propter ſe. Hæc datur per ꝯparationẽ ad obiectũ & habitũ: elicientẽ actũ. Alia eſt Augu. dicentis. Fruimur cognitis: in quibus voluntas delectata conquieſcit. Hæc datur per cõparationẽ: ad potentiã cuiꝰ eſt actus: ſcd'm ordinẽ ad potentiã p̃cedentẽ. ſ. cognitionẽ quæ pertinet ad intellectum. Tertia eſt: ꝙ frui eſt cum gaudio vti: nõ ſpei ſed rei iã habitę Hęc datur per cõparationẽ cõſequentẽ actũ inquãtũ eſt perfectũ. ſ. gaudiũ de re habita. Nec eſt incõueniẽs: ꝙ de vna re dentur plures diffinitiones: ſcd'm diuerſas cãs vel ꝓprietates: Quando aũt exprimeret̃ totũ eſſe rei ſcd'm oẽs cauſas eius: tũc diffinitiones prędictæ: nõ eſſent niſi vna.

Fruitio in qua ꝯſiſtit.

Tria cõcurrũt ad fruitionem

§. I. QVO FRVENDVM SIT.

Ad qđ dicendum: ſcd'm beatũ Tho. (vbi. ſ.) ꝙ frui aliq̃ dicitur tripliciter. Vno mõ: ſicut obiecto. Et hoc modo: ſolo deo fruendum eſt. Et ſic dicit Augu. ꝙ fruendum eſt ſolum illis rebus quæ nos beatos faciũt. ſ. perſonis diuinis prẽ & filio: & ſpirituſancto: qa ad bonitatẽ ipſius dei ordinatur tota bonitas vniuerſi: ſicut bonitas totiꝰ exercitus: ad bonũ ducis. Secundo modo: ſicut habitu ęliciẽte actũ fruitionis. Et hoc modo: beatitudine creata & charitate: fruẽdum eſt. Deus enim facit beatos effectiue: dando ſeipſum & cauſando ipſam beatitudinẽ. Beatitudo autẽ creata: formaliter facit beatũ ſicut albedo facit album. Tertio modo fruimur aliquo: ſicut inſtrumento fruitiõis: & hoc modo fruimur potentia cuius fruitio eſt actus. Quia vero humanitas chriſti non eſt finis vltimus: ideo in viſione eiꝰ nõ eſt proprie fruitio: ſed q̃ddã accidẽtale gaudiũ & non ſubſtantialis beatitudo. Homine aũt quocũqꝫ ſancto: nõ eſt fruendum ſimpliciter: ſed ĩ deo. Iuxta illud: qđ ait apl's ad Philemonem. Ego te fruar in dño. Vbi aũt homine in deo frueris: magis deo qꝫ homine frueris. Et ſic ſecũdũ beatũ Tho. ibi obiectũ fruitionis eſt deus. cõrepſentans ipſum obiectũ per ſimilitudinẽ grę: in qua inhabitat deus. Peccatore aũt: nõ eſt fruẽdũ in deo: quia nõ eſt in eo gratia: quæ facit deũ inhabitare: quæ quidẽ eſt exẽplar expreſſum: ipſius ſummæ bonitatis qua fruendũ eſt. Et multo minus: creatura irrationali fruendũ eſt. Nõ em̃ ſufficit ad hoc ſimilitudo imaginis vel veſtigij: ſed requirit̃ ſimilitudo gratiæ. Tribus aũt pſonis diuinis: eſt vna fruitiõe fruẽdũ. Huiꝰ rõ ẽ duplex: ſcd'm beatũ Tho. vbi. ſ.. Prima eſt ex parte eſſentię. Obiectũ em̃ fruitionis eſt: ſumma bonitas. Vnde fruitio reſpicit vnãq uãqꝫ pſonã prout ẽ ſummũ bonũ. Vnde cũ eadẽ numero ſit bonitas triũ perſonarũ: eadẽ erit & fruitio. Alia vero ſumit̃ ex parte ꝓprietatũ. Sicut em̃ dicit phs: qui cognoſcit vnũ relatiuorũ. cognoſcit & reliquũ. Et ſic cũ tota fruitio originet̃ ex viſione (vt dictũ eſt) qui fruitur vno relatiuoꝝ inquantũ huiuſmodi fruitur & reliquo. prima ratio melior.

Frui aliquo tripliciter dicitur.

Quõ fruẽdũ ſit rebꝰ.

Triũ pſonarũ vna eſt fruitio.

§.II. QVORVM SIT FRVITIO.

Reſpõdeo: ſcd'm beatũ Tho. vbi. ſ. Fruitio: ponit quãdã delectationẽ in fine. Delectatio aũt nõ põt eẽ: niſi ĩ cognoſcente. Et ideo cũ creaturæ inſenſibiles nõ cognoſcãt: nõ delectãtur nec fruunt̃. Q̃uis tamẽ oĩe deſiderium ſequatur cognitionem deſiderium tamẽ creaturæ inſenſibilis: qđ eſt eius inclinatio naturalis: non ſequitur cognitionẽ in ipſa exiſtẽtẽ: ſcd'm cognitionẽ primi motoris. Itẽ fruitio ꝓprie loquẽdo eſt tãtũ vltimi finis: bruta aũt vltimũ finẽ non appræhendunt: nec finẽ proximũ pñt ordinare ad finem vltimũ: cum careant ratione cuius eſt ordinare. vnde nõ proprie fruunt̃. Similiter peccator ponit vltimũ finem ſuũ in eo in quo nõ eſt: vnde cum verũ finẽ nõ habeat: nõ fruitur vere: q̃uis enim talis aliquãdo faciat aliquid ꝓpter deũ: tamen qa aliquid diligit habitualiter ſupra deum: etſi non actu ſemper: ideo non fruitur deo: ſed illo ad qđ omnia ordinat: pecuniã videlicet gloriã veneream delectationem: & hmõi. Vlterius fruitio dicit delectationem in fine. Vnde perfecta fruitio nõ eſt: niſi perfecta delectatio: quæ eſſe nõ poteſt: ante conſecutionẽ finis. Vnde iuſtus homo in mũdo: nõ perfecte fruitur: ſed ſancti in patria vere & proprie & perfecte fruuntur. Magiſter in. ij. ſen. diſt. j. Fecit deus rationalẽ creaturam: vt ſummũ bonũ intelligeret: intelligendo amaret: amando poſſideret: poſſidẽdo frueretur. Deus autem perfectiſſime ſeipſo fruitur. vñ Greg. dicit: ꝙ deus glorioſus eſt: quia dum ſeipſo fruitur: accedentis laudis indigens non eſt.

Fruitio eſt pfecta delectatio.

¶De intẽtione: quæ eſt tertius actus volũtatis. Cap̃. vj.

DE INTENTIONE QVAE

eſt tertius actus elicitus a volũtate. Hanc chriſtus vocat oculum: dicens Lu. xj. & Mat. vj. Si oculus tuus fuerit ſimplex id eſt intentio recta: totum corpus tuum id eſt opus inde ſequens: lucidum erit. Q̃uis autem oculus ſit inſtrumentũ viſiuæ potentiæ: quæ eſt app̃henſiua potentia: nõ tamen intentio eſt actus intellectus: ſed volũtatis. Dicit̃ aũt oculus intentio: quia cognitionẽ prẹſupponit: ꝑ quã ꝓponit̃ volũtati finis ad quẽ mouet: ſicut oculo præuidemus: quo tẽdere debeamus. Quod autem intentio ſit actus volũtatis: bea. Tho. j. ij. q. xij. arti. j. ſic declarat. Intentio (ſicut ipſum nomen ſonat) ſignat in

Intẽtio eſt actꝰ volũtatis.

aliquid tendere.In aliquid autem tendit:& actio mouẽtis & motus mobilis.Sed ꝙ motus mobilis in aliqd tendat: ab actione mouẽtis procedit.Vnde intentio:primo & principaliter pertinet ad id:qd' mouet ad finẽ.Vnde dicimus: architectorẽ ſuo imperio mouere ad id:quod ipſe intẽdit. Et idẽ eſt in omni præcipiẽte aliquid.Voluntas aũt eſt:q̄ mouet oẽs alias vires animæ:ad finẽ.Et ſic patet:ꝙ ĩtẽtio eſt actus volũtatis propriæ. Eſt autem proprie & principaliter intendere:ſm Tho.j.ij.q.xij. arti.iiij. Intẽdere finẽ prout.ſ.ordinat motũ alicuius vel alterius in finẽ. Ordinare aũt aliquid in finẽ:eſt act⁹ rationis tantũ: & qa bruta ratione carẽt:ideo nõ proprie dicunt̃ intendere:ſeu habere intentionem.Sed large ſumendo intendere:ſcd'm id qd' mouetur ad finem ab alio:dr̃ intẽdere finẽ: ſicut natura dr̃ intẽdere finem:quaſi mota ad ſuũ finem a deo:ſicut ſagitta a ſagittante:& ſic bruta intendũt finem:inquantũ mouent̃ inſtinctu quodã naturali ad aliquid.Non ꝙ cõſiderent:ꝙ per motũ ſuũ poſſint cõſequi finem:qd' eſt ꝓprie intẽdentis:ſed quaſi cõcupiſcẽtes finem: naturali inſtinctu mouent̃ ad finẽ:quaſi ab alio mota:ſicut &cętera: quæ naturaliter mouent̃.Intentio aũt non ſolum eſt vltimi finis:ſed & aliorum finium.Cum em̃ vltimus finis humanarũ voluntatũ ſit beatitudo:& per conſequens vnus finis.Si intentio eſſet tantũ vltimi finis:nõ eſſent diuerſę hominũ intẽtiones:qd' patet eſſe falſum. Pro cuius declaratione:dicit bea.Tho.j.ij.q.xij.arti.ij. ꝙ intentio reſpicit finem:ſcd'm ꝙ eſt terminus motus:reſpectu volũtatis.In motu autẽ:poteſt accipi terminus dupliciter.Vno modo terminus vltimus:in quo quieſcit̃:qui eſt terminus toti⁹ motus.Alio modo:mediũ qd' eſt principium vnius ꝑtis motus:& terminus vel finis alterius : ſicut motus de quo itur de a,in c,per b,c,eſt termin⁹ vltimus b,autẽ eſt terminus,ſed nõ vltimus:&vtriuſq; poteſt eſſe intẽtio.Vñ etſi intẽtio ſemper ſit finis:nõ tamen oportet:ꝙ ſemꝑ ſit vltimus finis.Intentio etiã poteſt eſſe pluriũ ſimul. Quod ſic declarat bea.Tho.vbi.ſ̃.ar.iij. Aliqua duo poſſunt accipi dupliciter:vel ordinata adinuicẽ: vel adinuicem non ordinata.Et ſiquidę fuerint adinuicem ordinata:manifeſtum eſt:homo poteſt ſimul plura intendere.Eſt em̃ intentio:non ſolũ finis vltimi:ſed etiam finis medij vt dictum e.ſ.Simul autẽ intẽdit aliquis in finem vltimũ & proximũ:ſicut ꝯfectionem medicinæ. Si autẽ accipiantur duo: vt nõ ordinata adinuicẽ:ſic etiã poteſt homo plura intẽdere:quod patet ex hoc ꝙ homo vnũ alteri præeligit: qd' melius eſt,Inter alias aũt conditiones:quibus vnum aliquid melius eſt altero:qa valet ad plura. Vnde poteſt aliqd præeligi alteri:ex eo ꝙ valet ad plura.& ſic patet manifeſte:ꝙ homo plura ĩtẽdit.Quod aũt Aug.dicit: ꝙ homo non poteſt ſimul deũ & corporale cõmodum intendere: intelligitur vt vltimos fines:qa nõ poſſunt eſſe hominis plures vltimi fines.Intentio finis & voluntas eius qd' eſt ad finẽ:aliquo modo eſt vnus & idẽ motus:aliquo modo non.Quod ſic declarat bea.Tho.vbi.ſ.arti.iiij.Mot⁹ voluntatis in finem:& in id quod ad finẽ:poteſt conſiderari dupliciter.Vno modo:ſcd'm ꝙ volũtas fertur ĩ vtrũq; abſolute & ſm ſe:& ſic ſimpliciter:ſunt duo motus volũtatis in vtrũq;.Alio modo põt ꝯſiderari:ſcd'm ꝙ voluntas fertur in id:quod eſt ad finẽ:propter finem:Et ſic vnus & idẽ ſubiecto motus volũtatis:eſt tendẽs in finẽ:& in id quod eſt ad finem.Cum em̃ dico: volo medicinã propter ſanitatem:nõ deſigno niſi vnum motũ volũtatis. Cui⁹ ratio eſt:qa finis eſt ratio volẽdi ea:quæ ſunt ad finem. Idẽ aũt actus cadit ſuper obiectũ:& ſuper rationem obiecti: ſicut eadẽ eſt viſio coloris & luminis. Et ſimile eſt de ĩtellectu qui ſi abſolute cõſideret principiũ & cõcluſionem: diuerſa erit cõſideratio vtriuſq;.In hoc autẽ:ꝙ cõcluſioni propter principia aſſentit: eſt vnus actus intellectus tantum. In hoc aũt differt ab electione:qa inquantum motus volũtatis fertur in id:quod eſt ad finẽ:prout ordinatur in finem:eſt electio,Motus autem voluntatis qui fertur ad finem prout acquiritur per ea:quæ ſunt ad finẽ/vocatur intentio.Cuius ſignũ eſt:ꝙ intẽtio finis eſſe poteſt:etiã nõdum determinatis his:quæ ſunt ad finẽ quoꝝ eſt electio.

Intẽtio nõ ſolũ eſt vltimi finis: ſed & aliorum

Intẽdere deũ & corporale cõmodũ hõ non poteſt quõ hoc intelligit̃.

§.I. DE INTENTIONE LOQVI

tur Pſ.cxviij.docẽs nos ſuo exemplo:ea rectificare dicẽs Inclinauit cor meum:ad faciendas iuſtificationes tuas in eternum:propter retributionem.Intẽtio ſiquidem(vt ait Amb.)operi tuo nomẽ imponit.Nam cui⁹ finis bon⁹ eſt: eius quoq; opus bonũ eſt:& ecõtrario ſcd'm pꝛm. Vnde ſaluator ait Lu.xj.Si oculus tuus fuerit ſimplex:totũ corpus tuum lucidum erit.Oculus: intentio dicitur qui reſpicit finem ſeu ea:quæ ſunt ad finẽ reſpectu finis. Simplex autem dicitur:cum ſolum intendit vltimum finẽ: ſine duplicitate vel alia mixtura:& tũc totũ corpus.i.congeries operũ inde ſequentiũ:lucidum eſt.i.gratioſum. Quatuor autem requirunt̃ ad hoc:vt oculus ſit ſimplex & rectus.i. intentio:quæ notant̃ in prædicto verſu Pſ.

Ad intẽtionem rectã q̄tuor requirunt̃.

¶Et primũ eſt:ꝙ ipſa intentio ſit ſeparata ab arrogatione.ibi.Inclinaui cor meum.

¶Secundũ eſt:ꝙ ſit ſequeſtrata a deceptione.ibi.ad faciẽdas iuſtificationes tuas.

¶Tertium:ꝙ ſit immaculata ſine mortali infectione. ibi in æternum.

¶Quartum:ꝙ ſit determinata ĩ ꝑfecta fœlicitatione ibi. propter retributionem.

Primo ergo debet intentio:ad hoc vt ſit recta : eſſe ſeparata ab arrogãtia:vt.ſ. q̃uis quis operetur opera de genere bonorum:propter gloriam ꝯſequendam:nõ hoc intendat tãq; deus debeat ſibi retribuere ipſam gloriã:ex debito neceſſitatis ſeu ex cõdigno.quia(vt ait apl's ad Roma. viij.)Non ſunt cõdignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam:quæ reuelabitur in nobis nec etiam: quæcumq; actiones.Et ratio huius eſt : quia ſicut creatura eſt virtutis finitæ:ita & meritum operis eius:gloria autẽ dei eſt præmium infinitum. Finitum autem non poteſt ꝑ ſe attingere ad infinitum. Debet ergo quilibet intendere & credere: ꝙ principaliter deus ex ſua largitate dabit gloriam benefaciẽti.Iuxta illud ad Roma.vj.cap.Gratia dei: vita æterna ſcilicet habetur.Gratia autẽ gratis datur.Hoc aũt notat Pſ.cũ ait.Inclinaui cor meũ.i.humiliaui:expectans retributionẽ a dño: non ex operibus iuſtitię per me factis:ſed ſcd'm ſuã miſericordiã.Debet ſecũdo:intẽtio eſſe ſequeſtrata a deceptione:vt videlicet nõ faciat ea: q̄ de ſe ſunt mala ꝓter aliquẽ finem appetentẽ bonũ. Hoc em̃ eſſet decipere ſeipſum.Nam vt ait apl's ad Rom. iij. Non ſunt facienda mala vt inde eueniant bona. Hinc & Greg. Qui hac intẽtione male accipit vt bene diſpenſet: grauatur potius q̃ iuuet̃.j.q.j.nõ eſt putãda. Quod ſiqs fœnus exerceret:vt hoſpitalia & eccleſias cõſecraret:vel etiã aliena raperet:vt pauperibus ſubueniret: ſeipſum deciperet: cũ nil mereret̃:ſed peccatũ incurreret. Vñ & Loth q obtulit duas filias ſuas virgines habitatorib⁹ Sodomorum ab eis illudẽdas ne abuterent̃ iuuenibus:quos ad hoſpitium receperat.i.angelis qui in forma iuuenũ apparuerant: potius hoc qd' fecit :adſcribit̃ perturbationi eius ex horrore illi⁹ ſceleris q̃ rationi.vt diſ.xiiij.c.qd' ait.In quo frequẽter offendũt hoĩes cõmittendo diuerſa peccata: vt liberẽt proximos a tribulationib⁹ vel a peccatis: ꝓpter hoc dicẽdo mẽdacia:addendo periuria vel alia mala.Sed(vt dicit Aug.)Cũ ad id venerit homo:vt ſaluti ꝓximi niſi peccãdo ꝯſulere nõ poſſit:iã ſe nõ exiſtimet habere qd' faciat.i. qd' debeat facere.xxij.q.ij.c.faciat.Nam cõtra ordinẽ charitatis eſt:ſuæ ſaluti nocere vt alteri ſubueniat.Nec eſt cõtra hãc ſniam:ꝙ Moyſes dñm rogauit:vt deleret eũ de libro ſuo vel populo dimitteret pctm̃ idolatriæ cõmiſſum in adoratiõe vituli.Exo.xxxij.Non em̃ ſic eſt intelligẽdũ tãq; Moyſes orauerit ſe priuari ſalute:& deleri de libro viuentiũ ĩ gloria.Hoc em̃ irrationabile fuiſſet. Sed petijt deleri de libro dei nõ ſimpliciter ſed quantum ad cõſolationes multas:quas debebat a dño recipere in præſenti: ꝓut ſcriptũ ĩ libro dei erat.i.pręordinatũ :vt ex hꝫ populo illi parceretur de tanta offenſa. Quod ergo dr̃:ꝙ qcqd agant hoĩes:ĩtentio iudicat oẽs:intelligendũ eſt hoc: non de his quæ mala ſunt ſcd'm ſe ſed de bonis ſeu indifferẽtib⁹.Vñ dicit Pſ.ad hoc deſignandũ.Inclinaui cor meũ ad faciendas iuſtificationes tuas:non mala opera: ſed iuſtificationes.i.mandata tua:quæ ſeruata : faciunt hominẽ iuſtum. Tertio:intentio debet eſſe immaculata.i. ꝙ ille qui facit aliquod bonũ:& propter deũ nõ habeat in ſe maculã peccati mortalis:quia de operibus hmõi:etſi bona intẽtione factis: retributionem a deo non haberet ĩ ſuperna gloria. Vnde apl's dicit.j.ad Coꝛ.xiij.Si diſtribuero omes facultates meas in cibos pauperũ : & ſi tradidero corpus meũ:

ita vt

Gloria dei: eſt ꝓmiũ infinitũ.

Loth quõ excuſat̃ a pctõ.

moyſes petijt deleri de libro domini quõ intelligitur.

ita vt ardeã.ſ.propter deũ ſeu propter fidẽ ſeruandã:martyrio me exponã:charitatem autẽ nõ habuero:nihil mihi prodeſt.ſ.quod ad retributionẽ æternã. Charitas autem non cõpatitur ſecũ maculã alicuius mortalis. Qui ergo eſt ĩ aliquo pctõ mortali:vt odio:luxuria: ĩuidia & hmõi quantacũq; ſupplicia ſuſtineat pia intẽtione:ſcilicet propter deũ:nõ tamẽ ĩde recipit retributionẽ gloriæ.Sed aliqua alia bona:vt proſperitatẽ:liberatiõem a multis periculis:diſpoſitionẽ ſeu mollificationẽ cordis ad pœnitentiã:aut min⁹ ſuppliciũ ĩ alia vita.Et ſic remanet illud bonũ irremuneratũ.Et ad hoc ſignandũ dicit Pſ. In æternũ peccator non intendit facere iuſtificationes.i.mandata: in æternũ.i.ſemper.Sed protũc quãdo facit aliqua de genere bonorũ:vt ieiunia:eleemoſynas:orationes & hmõi intẽtione retributionis & præmij.Sed quãdo cõmittit peccata:tunc nõ inclinat cor ſuũ ad iuſtificationes dei immo ab eis recedit tranſgrediendo. Cum aũt quis eſt in gratia & charitate:habet intẽtionem ſemper ſeruandi præcepta dei.vñ Pſ.xliiij.Pulchritudine tua intende.i.ex gratia q̄ eſt pulchritudo aĩæ intentionẽ tuã dirige. Quarto intentio ad hoc vt ſit recta oportet ꝙ reſpiciat tanq; ad vltimũ finem ad retributionem.Sed notandum ꝙ eſt triplex retributio a deo.ſ.temporalitatis:pœnalitatis:& æternæ fœlicitatis.De prima dr̃ Eſa.j.Omnes ſequuntur retributiones.ſ.tẽporalium.& Luce.xiiij.dicit ſaluator.Cũ facis prãdiũ aut cœnã:noli vocare amicos tuos: neq; fratres tuos: neq; cognatos:neq; vicinos:neq; diuites ne forte & ipſi te reinuitent:& fiat tibi retributio.ſ.alicuius cõmodi temporalis.Qui igitur inclinat cor ſuũ.i.proponit ad faciendum iuſtificationes dñi.i.ad ſeruandũ mandata & ad faciendũ bona:propter hãc retributionẽ :vt ſcilicet proſperetur a deo in tẽporalibus:nõ habet rectã ĩtentionẽ:vnde nec meretur.Sic & xp̃s dixit quibuſdã:nõ recta intẽtione eũ ſequẽtibus.Quæritis me:non quia vidiſtis ſigna : ſed quia manducaſtis ex panib⁹ meis:& ſaturati eſtis.Ioã. vj. Quidam alij:aliqua bona faciũt hac intẽtione:vt tẽporalem gloriã inde conſequãtur:de quorum numero fuerũt Phariſei:de quibus chriſtus ait.Omnia opera ſua faciunt vt videãtur ab hoĩbus. Mat.xxiij.Sed receperunt mercedem ſuã:dixit ipſe Mat.vj.De ſcd'a retributione.ſ.pœnalitatis.dr̃ Eſa.iiij.Ve impio in malũ.Retributio enim manuũ ſuarum.i.operũ fiat ei.& ad Heb.ij.Omnis præuaricatio & inobedientia accipit iuſtã mercedis retributionẽ ſcilicet pœnæ.Qui ergo ſeruat mãdata hac intentione principaliter ꝓpter retributionẽ pœnæ ĩfernalis ſcilicet euitãdã nõ habet intẽtionẽ debitã nec meritorie operat̃ Oportet em̃ ſcd'm Augu.non ſolũ timere deum iudicẽ & punitorẽ peccatorũ ſed iuſtũ diligere:nõ tamen pœnã timeat ſed anxietur pro gl'ia de pœni.diſt.vij.nullus.§.nõ ita. Et regula iuris dicit.Qui ex timore facit pręceptũ:& ſi bonũ eſt quod facit:non tamen bene facit.Sic etiã qui cauent ſe a peccatis vel bona aliqua faciũt:vt nõ flagellẽtur a deo & nõ alia intẽtione principaliter parũ vel nihil grati ſũt deo.Sicut Achab rex Iſrael qui ex comminatione Heliæ humiliatus eſt exterius deferẽdo cilicium & ieiunando ad euadẽdũ pœnam ſibi cõminatam.iij.Regũ.xxj. De tertia retributione dicit apoſtolus de veris fidelibus. A domino accipietis retributionẽ.ad Col'.iij.Et hanc eſſe magnã: innuit ſapiens dicens Eccl'i.xij.Inuenies retributiõem magnam & hoc ſimpliciter:quia in huiuſmodi retributione cõtinentur omnia bona iuxta illud Pſ.xviij. In cuſtodiẽdis illis retributio multa.Et ſi aliquis intẽderit deo ſeruire & mandata eius cuſtodire propter bona gloriæ.ſ.diuitias:honores: pacem:ſecuritatem:ſanitatem :ſapientiam: gaudium & alia huiuſmodi bona:quæ iuſtis promittuntur in vltima retributione habendo reſpectum ad iſta principaliter,& nõ ad deum adhuc nõ eſſet recta Intentio ſed amor mercenarius:quo ſeruus operatur propter mercedẽ principaliter ex labore conſequendam. Sed ſeruiendo principaliter deo bona faciendo propter ipſum conſequendũ:in quo & ex quo ſunt omnia prædicta bona:quoniã retribuens eſt dñs: vt dicitur Eccl'i.xxxv.Iſte talis habet amorẽ filialem & oculũ ſimplicem perfectæ intẽtiõis bene in gratia operando:& propter hanc intentionẽ ſemper meretur & augetur præmium eius.Sic ergo ſit oculus tuus ſimplex: vt dicere valeas cum Pſalmiſta. Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes &c.

triplex eſt retributio dei.

Deus quõ timend⁹.

¶De electione: prout eſt actus voluntatis. Cap.vij.

CONSEQVENTER AGENdum de actibus voluntatis:qui ſunt in comparatione eorũ quæ ſunt ad finẽ reſpectu quorũ voluntas dicitur liberum arbitrium:eadẽ potentia realiter cũ volũtate:ſed differens ratione. Horum primus dicitur electio.Quod electio ſit actus voluntatis non rationis patet per philoſophũ in.iij.Ethi.qui dicit:ꝙ electio eſt deſiderium eorum:quæ ſunt in nobis.Deſiderium autem eſt actus voluntatis.Sciendum tamen ſecundum beatum Tho.j.ij.q.xiij.ar.j.ꝙ electio importat in nomine ſuo aliquid pertinens ad rationẽ: & aliquid pertinens ad voluntatem.Dicit em̃ phs in.vj.Ethic. ꝙ electio eſt appetitus intellectiuus vel appetitiu⁹ intellectus.Quãdocumq; autem duo concurrũt: ad aliquod vnum conſtituendum:vnum eorum eſt vt formale:reſpectu alteri⁹ Vnde Greg.Nicenus dicit: ꝙ electio neq; eſt appetitus ſecũdũ ſeipam:neq; conſiliũ ſolũ:ſed aliquid ex his cõpoſitũ.Sicut em̃ dicimus animal ex aĩa & corpore cõpoſitũ eſſe.Neq; vero corpus eſſe ſecũdũ ſeipm:neq; aĩam ſolam ſed vtrũq; ita electionẽ. Eſt aũt cõſiderãdũ in actib⁹ aĩæ: ꝙ act⁹ qui eſt vnius potẽtię eſſentialit̃ vel habit⁹:recipit formã & ſpeciẽ a ſuperiori potẽtia vel habitu:ſcd'm ꝙ ordinat̃ ĩferi⁹ a ſuꝑiori.Si em̃ aliquis actũ fortitudinis exercet ꝓpter dei amorẽ:actus quidẽ ille materialiter eſt fortitudinis formaliter autẽ eſt actus charitatis.Quamuis ergo ratio:quodãmõ voluntatem præcedat & ordinet actũ ei⁹:inquãtum ſcilicet volũtas tendit:ĩ obiectũ ſunt ſcd'm ordinẽ ratiõis:eo ꝙ vis apphẽſiua appetitiuę ſuũ obiectũ repræſentet:tñ in huius ſubſtãtia:actus materialiter ſe habet ad ordinẽ q imponit̃ a ſuperiori potẽtia. Et ideo electio nõ eſt actus rationis:ſed volũtatis. Perficitur em̃ electio in motu quodã aĩæ ad bonũ quod eligit̃. Et q̃uis electio importat quãdam collationẽ qua vnũ alteri præfert̃ Conferre aũt licet ſit rationis: tñ electio nõ eſt eſſentialiter ipſa collatio ſed collatio eſt pręcedens:ad electionem. Electio non eſt brutorũ.Vñ Greg.Nicenus dicit: ꝙ irrationabilia:& pueri nõ eligunt.Ratio huius eſt ſcd'm btm̃ Tho.vbi.ſ̃.arti.ij.ꝙ cũ electio ſit pręacceptio vnius reſpectu alteri⁹:neceſſe eſt ꝙ electio ſit reſpectu pluriũ:quæ eligi poſſunt.Et ideo in his:quæ ſunt penitus determinata ad vnũ electio non habet locũ. Eſt autẽ differentia inter appetitũ ſenſitiuũ:& intellectiuũ ſeu volũtatẽ:qa appetitus ſenſitiuus eſt determinatus ad vnũ aliquod particulare:ſcd'm ordinẽ naturę: vt ex prędictis patet:Volũtas aũt ſcd'm ordinẽ quidẽ naturę determinata eſt ad vnũ cõmune:qd' eſt bonũ :ſed indeterminate ſe habet reſpectu particularium bonorum.Et ideo ꝓprie voluntatis eſt eligere. nõ autẽ appetitus ſenſitiui : qui ſolum eſt ĩ brutis:& ideo eorum nõ eſt electio.Quãuis autẽ animalia appetant aliquid propter finẽ vt comedere ꝓpter viuere non tamẽ in eis eſt electio qa nõ oĩs appetitus alicuius propter finem vocat̃ electio:ſed oportet:ꝙ ſit cũ quadã diſcretione vni⁹ ab altero.quod eſſe nõ poteſt:niſi vbi appetitus põt ferri in plura:Item ꝙ brutum aĩal : præaccipit vnũ potius q̃ alterũ:vt ouis vnam herbã & nõ aliã abſq; electione mouetur in illud.Sicut etiam ignis:abſq; electione mouetur ſurſum,nõ deorſum.Statim em̃:quod per ſenſum vel imaginationẽ repręſentatur bruto aliquid:ad qd' naturaliter inclinat̃ eius appetitus: abſq; electione in illud mouetur Quod etiam appareant aliquæ mirabiles ſagacitates in quibuſdã animalibus:vt canibus apibus & hmõi procedit hoc inquãtum habent naturalem inclinationem & inſtinctum ad quoſdam ordinatiſſimos proceſſus vt pote a ſumma arte diuina ordinatos.Sicut & ſagitta directe tendit ad ſignũ ex motione ſagittantis ac ſi haberet rationẽ dirigentem:& propter hoc dicuntur illa animalia ſagacia & prudentia & nõ quia in eis ſit ratio vel electio.

Electio eſt act⁹ voluntatis.

Electio non eſt brutoꝝ nec puerorum.

Differt appetere & eligere.

§.I. ELECTIO EST EORVM

q̄ ſunt ad finẽ.ſicut voluntas ẽ finis(vt dicit philoſoph⁹ in.iij.Ethic.)humanoꝝ actuum & poſſibilis.Pro hui⁹ declaratione dicit beatus Tho.j.ij.q.xiij.arti.iij.ꝙ electio cõſequitur ſententiã ſeu iudicium qd' eſt ſicut cõcluſio ſyllogiſmi operatiui.Vnde illud cadit ſub electione:qd' ſe habet vt cõcluſio in ſyllogiſmo operabilium:finis autem ĩ

Electio & cõcluſio ĩ ſyllogiſmo.

Ad inuicē cōparantur.

opabilibus ſe habet vt principiū: & nō vt cōcluſio: vt dicit philoſophus in .ij. Phyſi. Vnde finis inquātum hmōi: nō cadit ſub electione. Sed contingit ꝙ id: quod eſt ī vna operatione vt finis. in alia operatione ordiatur ad aliqd vt ad finē. Et hoc modo ſub electione cadit finis: ſicut in operatione medici. ſanitas ſe habet vt finis. Vn̄ hoc non cadit ſub electione medici ſed hoc præſupponit tāq̄ prīcipium. Sed ſanitas corporis ordinatur ad bonum commune aīæ. Vnde apud eum qui habet curam de ſalute animę poteſt ſub electione cadere eſſe ſanum vel eſſe infirmum Nam et apl's dicit. Cū īfirmor tunc fortior ſum & potēs. ij. ad Cor. xij. Sed vltim⁹ finis nullo modo ſub electiōe cadit. Sicut etiā id quod eſt principium in vna ſciētia vel demonſtratione poteſt eſſe cōcluſio in altera ſcientia vel demonſtratione ſed primū principium indemōſtrabile ī nulla poteſt ſcientia eſſe cōcluſio.

Reſpectu humanorū actuum ſolum eſt electio.

Eſt etiā electio ſolū reſpectu humanoꝝ actuum. qa vt dicit p̄s. in. ij. Ethi. Nullus eligit niſi quod eſtimat fieri per ipm. Qd' ſic declarat bea. Tho. vbi. ſ. arti. iij. Sicut intentio eſt finis: ita electio eorū: quæ ſunt ad finē. Finis autē: vel eſt actio vel res aliqua: & cum res aliqua fuerit finis: neceſſe eſt ꝙ aliqua humana actio interueniat. Vel inquantum homo facit rem illā quæ eſt finis: ſicut medic⁹ facit ſanitatē: quæ eſt finis illius: vnde facere ſanitatem: dr̄ finis medici. Vel inquantū homo aliqua vtitur vel fruit̄ re quę eſt finis: ſicut auaro finis eſt pecunia vel poſſeſſio pecuniæ. Et eodē modo dicendū eſt in eo qd' eſt ad finē: qa neceſſe eſt: ꝙ illud qd' eſt ad finē: vel ſit actio vel res aliqua interueniēte aliqua actione: per quā facit illud quod eſt ad finē: vel vtitur eo et ſic electio eſt ſemper humanorū actuum.

Electio ſolū eſt poſſibilium.

Eſt etiam electio poſſibilium tantū. Vnde p̄hs dicit. iij. Ethic. Electio nō eſt impoſſibiliū. Huius ratio eſt ſm be. Tho. vbi. ſ. ar v. quia (vt dictū eſt) electiones noſtrę referunt̄ ſemper ad actiones noſtras. Ea aūt quæ per nos aguntur ſunt nobis poſſibilia. Vn̄ neceſſe eſt dicere ꝙ electio non ſit niſi poſſibilium. Silr̄ ratio eligendi aliquid eſt vt ex hoc qd' ducit ad finem: poſſimus conſequi finem. Per id autē quod eſt impoſſibile: nō poteſt quis conſequi finē. Cui⁹ ſignū eſt: ꝙ cum in cōſiliando peruenerint hoīes ad id quod eſt impoſſibile: diſcedunt quaſi nō valentes vlterius ꝓcedere. Voluntas igitur completa nō eſt niſi de poſſibili. Sed voluntas incōpleta quę dicitur a quibuſdā velleitas: pōt eſſe de impoſſibili: qa. ſ. vellet illd' ſi eſſet poſſibile. Et qa electio noīat actum voluntatis: determinatū ad id quod eſt hinc agendum: ideo non poteſt eē de īpoſſibili. Et qd' Benedictus dicit in regula ꝙ ſi prelatus aliquid præcepit impoſſibile a ſubdito eſt tentandum. Hoc ideo dicit quia an aliquid ſit poſſibile vel non: ſubditus non debet ſuo iudicio diffinire: ſed in vnoquoq; iudicio ſupioris ſtare.

Electio non ineſt hoī neceſſario.

Electio autem non eſt ex neceſſitate in hoīe quia quod poſſibile eſt non eſſe non neceſſe eſt eſſe. Huius ratio: ex duplici hominis poteſtate accipi poteſt ſm beatum Tho. vbi. ſ. arti. vj. Poteſt enim homo velle & non velle: pōt agere & non agere: poteſt agere hoc vel illd': et velle hoc vel illud. Cuius ratio ex ipſa virtute rationis accipitur. Quicquid enim ratio poteſt apprehendere vt bonum: in hoc voluntas tendere poteſt: poteſt autem ratio apprehēdere vt bonum non ſolum hoc quod eſt velle aut agere: ſed etiam hoc quod eſt nō velle aut non agere. Et rurſus ī omnibus particularibus bonis: poteſt conſiderare rationem boni alicuius: et defectum alicuius boni quod habet rationem mali. Et ſm hoc poteſt vnūquodq; horum bonorum apprehendere: vt eligibile aut fugibile. Solū aūt perfectum bonum quod eſt beatitudo: nō poteſt ratio apprehendere ſub ratione mali aut alicuius defectus & ideo ex neceſſitate homo beatitudinem vult: et non poteſt velle non eſſe beatus: aut eſſe miſer. Electio autem cum non ſit de fine: ſed de his quæ ſunt ad finem (vt dictum eſt) nō eſt perfecti boni quod eſt beatitudo: ſed aliquorum particularium bonorum: & ideo homo nō ex neceſſitate: ſed libere eligit.

§. II. CIRCA MATERIAM ELE

ctionis pōt induci illud Pſ. lxiij. Beat⁹ quem elegiſti et aſſumpſiſti inhabitabit in atrijs tuis. Signanter autem dicit in ſingulari. Beatus quē elegiſti &c. Nā vt dicit ſaluator. Mat. xx. Et iterū. xxij. pauci ſunt electi. Nec eſt contra hanc ſententiā illud: qd' Ioannes dicit de electis. Apocal. vij. Vidi turbam magnā quā dinumerare nemo poterat: ex oībus gentib⁹ & tribubus & populis & linguis ſtātes ante thronū. Nā electi: & ſi in ſe præ multitudine a nobis: quaſi innumerabiles ſunt: reſpectu tn̄ reproborum pauci ſunt. Exēpli gratia. Sextari⁹ vel ſaccus arenæ in ſe quaſi innumerabilis eſt: reſpectu tamē totius arenæ maris: quid paucum eſt. Sic & electi: reſpectu prauorum pauci ſunt: & iſti demū beati. iuxta illud: quod dictum eſt per Pſ. lxiij. Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti: inhabitabit in atrijs tuis. Vbi poſſunt notari: tres electiones ſcd'm deū.

Electi licet ſīt quaſi innumerabiles: tn̄ ſunt pauci reſpectu damnatorum.

¶ Prima: eſt æternalis ad ſupernā fœlicitatem: ibi. Beatus quem elegiſti.

¶ Scd'a: eſt rōnalis ad hūanā dignitatē: ibi. & aſſumpſiſti

¶ Tertia electio eſt virtualis: per noſtram voluntatem: ibi inhabitabit in atrijs tuis.

§. III. PRIMA IGITVR ELECTIO

eſt dei ab ęterno: qua videlicet elegit ex toto hūano genere beatificandos in gloria de qua apl's ad Ephe. j. inquit. Benedixit nos deus in benedictione ſpūali. i. plena benedictione in cœleſtibus. i. in gloria in chriſto. i. per merita xp̄i: ſicut elegit non ī ipſo: ante mūdi conſtitutionē. Qui aūt & quot ſunt iſti electi: ſolus ille nouit qui elegit. Vn̄ & in eccleſiæ oratione, dicit̄. Soli deo eſt cognitus numerus electorū: in ſuperna fœlicitate locandus nos autē: & ſi per certitudinē ſcire nō poſſumus: per aliqua tamē ſigna data ab ipo in ſcriptura: coniecturare valemus. Et vt hæc ſigna in nobis experiantur: hortatur. Petrus apoſtolus in ij. Cañ. c. j. dicens. Satagite: vt per bona opera: certam veſtram vocationē & electionē faciatis. Hæc autē ſigna ſunt tria: quæ notat ſapiens. Eccl'i. xlv. dicens. Elegit eum dn̄s ex omni carne: & dedit illi cor ad pręcepta: & legem vitæ & diſciplinæ. Vbi tria nota ſigna huius electionis.

Tria ſigna electionis

¶ Primum eſt abdicatio malarum delectationum: ibi: Elegit eum dominus.

¶ Secundum eſt: obſeruatio diuinorum pręceptorum: ibi Dedit illi cor ad præcepta.

¶ Tertium eſt: frequentatio ſacrorum eloquiorum: ibi. Legem vitæ & diſciplinæ.

Quantū ad primū q̄uis ꝓprie loquat̄ ſapiens de Moyſe: tamē & ītelligi poteſt: de quolibet alio electo. Vn̄ & hoc canit eccleſia de beato Thoma de Aquino: & de quibuſdā alijs & vult dicere ꝙ quē deus eligit extra: hic ab oī carne idest delectatione carnali delebit inquit dn̄s ad Noe in figurā omnē carnē. Et em̄ multiplex caro. ſ. leonū: vrſorum porcorū. canū hoīm: & hmōi. Et caro quidē leonis eſt delectatio: quā ſibi quęrūt ſuperbi in honorib⁹ ſuis. Caro vrſorū eſt cōplacētia: quā ſibi quærūt guloſi: in crapulis ſuis & ebrietatibus. Caro porcorū eſt voluptas laſciuorū: quā quærūt in immunditijs ſuis. Caro hoīm eſt delectatio ſenſualis: quā habent aliqui: ad ſuos ꝓpinquos & amicos: & ſic de alijs. Debet igit̄ dn̄s aquis diluuij infernalis: delere omnē carnē. i. oēs in carnalibus & vitijs ſe delectantes. Et hoc eſt etiā: qd' ait apl's. Caro & ſanguis regnū dei nō conſequētur. j. Cor. xv. id eſt delectationes prauas ſequentes Impoſſibile em̄ eſt (ait Hiero) vt præſētib⁹ quis: & futuris fruat̄ bonis: & de delicijs tranſeat ad delicias. Vn̄ & ſaluator ad diſcipulos electos ad ſupernā fœlicitatē ait Ioā. xv. Ego elegi vos de mūdo. i. de vitijs & delectationib⁹ mūdi Et ad Ephe. j. apl's ait: Elegit nos. ſ. de⁹: vt ſimus ſancti & immaculati. Sic fuit elect⁹ beatus Tho. a deo extractus de aquis: mundanæ vanitatis & delectationis: velut alter Moyſes. De quo dr̄ ad Heb. xj. ꝙ elegit magis affligi cum populo dei: q̄ tēporalis pc̄ti habere iocunditatē. patet autem hoc ꝑmaxime in beato Tho. ex geſtis circa puellā ad eū introductā &c.

Fœlicitatē huius mūdi & vitæ æternæ impoſſibile eſt habere.

Quantū ad ſcd'a. Certū eſt ꝙ electus dei volūtatē habet efficacē: ad obſeruandū diuina mandata quæ ſunt de actib⁹ virtutū. Vn̄. pſ. ait. Mandata tua elegi. ſ. ad obſeruādum. Ad qd' tamē neceſſaria eſt diuina gratia: quæ & velle facit. & obſeruare ipſa dei mādata. Vn̄ dr̄ in dicta autoritate dedit illi. ſ. deus: cor. i. voluntatē ad p̄cæpta ſcilicet obſeruāda. Ad efficacē aūt volūtatē ſemp ſequit̄ operatio: ſi adſit poſſibilitas. Sicut autē illi: qui verent̄ & multū diligūt aliquē ſuperiorē ſeu prælatū: nō ſolū p̄cæpta facta ab eo: ſub graui pœna, ſed etiā ſimplicia monita habēt ea: vt debita obſeruari. Sic & electi dei nō ſolum

ſolū pręcepta legis eius: ſed etiā ſimplicia documēta & cōſilia: conātur ſeruare ſi poſſūt: & ita bōa ichoāt: vt ad ꝑfectiora ſe extēdant. Vn̄ Greg. ſuper Ezech. Electi quicq; ſic ad bona tendūt. vt ad mala perpetrāda nō redeāt: qui em̄ ꝑſeuerauerit vſq; in finē: hic ſaluus erit. Et ſicut per Salomonē dr̄. Iuſtorū ſemita: quaſi lux ſplēdens procedit: & creſcit vſq; ad perfectū diē. In eorū nāq; animo bonū deſideriū atq; intellect⁹ lucis intimæ: iā pars diei eſt. Sed qa vſq; ad finē vitæ: in virtute proficiūt de pœ. di. ij. nō reuertebant̄. ſicut Moyſes ſeruauit mādata: ſic be. Tho. a pueritia ſua diuina cepit ſeruare mandata: nūq; eoꝝ aliquod trāſgrediēdo: qa nunq; cōmiſit mortale peccatū: & amplectēs diuina etiā cōſilia per ingreſſum religionis ſemp ꝓfecit vt patet in legēda.

Pro. iij.

Fruct⁹ diuinæ electionis.

Quantū ad tertiū: nota ꝙ quē de⁹ eligit infundit ſibi magnū effectum circa diuina eloquia vn̄ & ipſe qui ſapiētia æterna eſt dicit. Magis q̄ aurū & argentū ſapiētiā eligite. Prouer. viij. Sapientia pręcipue dr̄ ſcriptura ſacra: ſm be. Tho. in. j. par. q. j. qa pleni⁹ & veri⁹ docet de diuinis: q̄ quęcumq; aliæ doctrinæ. Dicit ergo ſapiēs: ꝙ dedit illi legē vitę & diſciplinę. ſ. ad intelligendū & docendū. Et dr̄ lex vitæ: qa vitā cōfert animæ obſeruātis. Non ſolū em̄ illumināt ītellectū: diuina eloquia: ſed etiā accendūt affectū. Nunqd nō verba mea ſunt quaſi ignis: dicit dn̄s per Hiere. xxiij. (quaſi diceret) vtiq;: qa incēdūt ad dilectionē aīæ. Vn̄ dr̄. Sap. vij. Infinitus theſaurus eſt hoīb⁹ ſapientia: quo qui vſi ſunt participes facti ſūt amicitiæ dei: ſicut aūt Moyſes fuit eruditus: in omni ſcientia ægyptiorū & Chaldæorū. Act. vij. & maxime ī diuina ſapientia ſic beatus Tho. eruditus fuit in ſcientia: tam ſęculari q̄ diuina & ꝑmaxime in theologia: quā & magno ſtudio & orationis ſuffragio acquiſiuit: vt patet in legenda.

§. IIII. SECVNDVM GENVS ELE

ctionis ſm deū exiſtens eſt ad humanā dignitatē quando eſt rationabiliter factū: quæ notari pōt in eo qd' dicit. Pſ. & aſſumpſiſti. Aſſumi dr̄ cōmuni locutione: qui ad alti⁹ aliqd ſumit̄: cōmuni ſtatu. Vnde apl's ad Heb. v. Omnis pōtifex: ex hoībus aſſumptus. ſ. eſt. Et cū Paulū & Barnabā dn̄s elegit ad prædicandū gētib⁹ qd' eſt officiū præſidētiū: dixit. Segregate mihi Paulū & Barnabā in opus: ad qd' aſſumpſi eos. Act. xiij. Et hoīes quidē errare poſſunt in eligēdo. ſeu aſſumēdo indignū: ſed deus errare nō pōt. & ideo Btūs: quē elegiſti & aſſumpſiſti & nō ſolū beatus eſt: qui aſſumit̄ a deo ī prælationē rationabiliter exercēs eā: ſed & beatiſſimus ſup alios. Vn̄ Aug. Nihil difficilius & laborioſius & periculoſius eſt: epi vel p̄ſbyteri vel diaconi dignitate: ſed apud deū nihil beatius: ſi eodē modo militetur: quo imperator noſter præcepit. diſ. xl. ante oīa.

Ad electionē rationabilem tria requirūtur.

Ad hoc aūt: vt iſta electio ſit rationabilis tria requirunt̄.

¶ Primū eſt ꝙ fiat ſine præcedenti ambitione.

¶ Scd'm ꝙ fiat congruenti aſſumpti diſpoſitione.

¶ Tertiū: ꝙ fiat concurrenti regulari cōſenſione.

Quantū ad primū dr̄ beatus electus: non qui ſe ingerit ad dignitatē ſed qui aſſumit̄ a deo vt hoībus. Vt em̄ dicit Leo papa. Principat⁹ quē metus extorſit aut ambit⁹ occupauit etiā ſi morib⁹ aut actib⁹ ſuis nō offēdat: ipſi⁹ tamē initij ſui: eſt pernicioſus exēplo. j. q. j. p̄ricipat⁹. Et Chryſ. Qui deſiderauit principatū in terra: inueniet confuſionē in cœlo: ſicut dn̄s elegit ſeruū ſuū. Dauid ī regē: q nō quærebat neq; cogitabat de regimine: ſed oues cuſtodiebat in deſerto. Non autem elegit aliquē aliū: ex ſeptem fratrib⁹ eius de quib⁹ ſm apparētiam videbat̄ Samueli hiſtoriam vide. j. Reg. xvj. Scd'm qd' requirit̄: eſt cōgrua diſpoſitio eligendi ſeu aſſumēdi: in ætate videlicet couenīēti ſm canones: ſciētia competēti: & vita decenti vt extra de elec. cū in cunctis. Sic dn̄s Ieſus elegit primos rectores & paſtores non pueros quos ſapientia ſua doctiſſimos feci: & ſanctitate perfectiſſimos: dicens eis Ioan. xv. Ego vos elegi: vt eatis & fructum afferatis. ſ. conuerſionis animarum. Hinc & Symmachus papa Viliſſimus cōputandus eſt: niſi præcellat ſciētia & ſanctitate: qui eſt honore præſtātior. j. q. j. viliſſimus. Quātū ad tertiū: vt ſcilicet rationabiliter fiat electio: ad dignitatē requirit̄ cōſenſus eligētiū omniū: vl' maioris partis qui remota omni affectione pſonę: & munere pecuniæ: & pręce eligere debent: quē credūt magis ꝓficere Vn̄ Moyſes principatū ſuū nō dimiſit filijs ſiue cōſanguineis: ſed extraneis de alia tribu. ſ. Ieſu nauæ: Sed nūc (vt ait Hiero.) plurimi quærūt colūnas in eccleſia erigere nō quos plus cognoſcunt eccleſiæ ꝓdeſſe. Sed quos vel ipſi amāt: vel quorū ſūt obſequijs deliniti: vel ꝓ quibus maiorū quiſpiā rogauerit: & vt deteriora taceā: qui vt clerici fierēt: munerib⁹ impetrauerūt. viij. q. j. Moyſes. Et ideo in hmōi electionib⁹: præmitti debet oratio: vt fecerūt apl'i in electione Matthiæ dicētes. Tu dn̄e qui corda oīm noſti: oſtende quem de his duobus elegeris. Act. j. Sic be. Tho. ad dignitatē magiſterij aſſumptus fuit non hoc quęrens: ſed coactus obedientia: vt patet ex legenda.

Abuſ⁹ eccleſiaſticorū.

§. V. TERTIA ELECTIO EST DV

cēs ad beatitudinē quæ fit virtualiter p noſtrā voluntatē qd' notat̄ ibi Inhabitabit in atrijs tuis. Non dicit: ponet vel ligabit̄: ſed ihabitabit. i. volūtarie ſtabit in atrijs tuis Atria erāt: porticus ſeu clauſtra circa tēplū: per q̄ accedebatur ad ipm: & ſignificant habitacula ſeu cōditiones virtutū: per qs patet acceſſus: ad tēplū militātis & triūphātis eccl'iæ. Nullus aūt cogit̄ ad virtutes: ſed electiōe ꝓprię voluntatis in eas ingredit̄: & inhabitat qs. Vn̄ Amb. Voluntarium ſibi militē elegit chriſtus Voluntariū ſibi ſeruū diabolus auctionatur. xv. q. j. nō eſt. Sunt autē præcipua tria dn̄i atria in quibus voluntas electorū eligit inhabitare.

Tria ſunt atria domini.

¶ Primum eſt: ſui humiliatio.

¶ Secundum eſt: dei contemplatio.

¶ Tertium eſt: aduerſi toleratio.

De primo dicit Pſ. lxxxiij. ī pſona cuiuſlibet electi. Elegi abiectus eſſe in domo dei. i. deſpectus & contēptus. Vn̄ & quaſi ſe declarans: dixit Michol vxori ſuæ. Vilior fiam plus q̄ factus ſum & humilis ero. ij. Regū. vj. Vt em̄ dicit Greg. Euidētiſſimū ſignum electorū: eſt humilitas: ſicut reproborū ſuperbia. De humilitate beati Thomæ habes: quando aſſociauit illū procuratorē extra: pro negotijs cōuentus & in occultatione ſuę ſcientię: vt patet in legenda.

Secundum atriū: in quo eligit volūtas ſācti inhabitare eſt contēplatio. Hic em̄ reperit magnā quietem & guſtum ſuauē dei. Vn̄ ſaluator de hac loquens: ait. Maria ſcilicet Magdalena optimā partem elegit: quæ non auferetur ab ea. Hic em̄ incipit vita contēplatiua: nec deficit in alia vita vt actiua: ſed perficit̄. Ad hanc tamen non eſt idoneus: niſi pene purgatus a paſſionibus. Vn̄ in figurā dr̄. Exod. xix. Beſtia quæ tetigerit mōtē ſcilicet cōtēplatiōis lapidabitur lapidib⁹: ſcilicet errorū & phātaſiarū irrationabiliū Beſtia ſignificat hoīem paſſionatum & rudem. Permaxime hoc atriū inhabitauit be. Tho. qui frequēter rapiebatur in extaſi: vt patet quando crucifixus ei locutus eſt Neapoli: & alibi.

Luce. x.

Tertiū atrium eſt: toleratio aduerſorum. Eligunt enim ſancti propoſito volūtatis: ſuſtinere omnia aduerſa patienter. Vnde de ſanctis illis Machabeis dicitur: ꝙ elegerunt magis mori: q̄ cibis inquinari īmundis: & noluerunt infringere legē dei. j. Machab. j. vt ſcilicet euaderēt mortē: ſuſtinētes fortiter cruciat⁹. Sed & de⁹ (vt dicit Greg) ab electis ſuis tēporali afflictione: maculas peccatorū ſtudet tergere: quas in eis in æternum: non vult videre de pœni. diſt. j. ſi peccatū. Hoc igitur conſiderantes electi: eligunt ſponte: & aliquando deſiderant pati aduerſa Sic & beatus Thomas: patienter portauit moleſtias &c. Sed & ſi quid patimini: propter iuſtitiam beati. j. Petri. iij. Et Matthei. v. Beati qui perſecutionem patiūtur: propter iuſtitiam &c. Beatus ergo: quem elegiſti &c.

¶ De conſilio. Capitulum. viij.

DE CONSILIO QVOD

pręcedit electionē qd ſit: de quo dr̄ Eccli. xxxij: Omnia fac cū conſilio. ſ. rationis. Vbi ſciēdū ꝙ conſilium eſt quædam mentis inquiſitio. Pro cuius declaratiōe dicit be. Tho. j. ij. q. xiiij. arti. j. ꝙ electio (vt dictū eſt) cōſequitur iudiciū rationis de rebus agēdis. In reb⁹ autē agendis: multa incertitudo inuenit̄: quia actiones ſunt circa cōtingentia ſingularia: quæ ꝓpter ſui variabilitatē: incerta ſunt. In rebus aūt dubijs & incertis: ratio nō profert iudiciū ſeu ſententiā: abſq; pręcedenti inquiſitiōe: & ideo neceſſaria eſt inquiſitio rationis: ante iudiciū de eligendis: & hmōi inquiſitio conſiliū vocat̄. Propter qd' p̄hs dicit in. iij. Ethic. ꝙ electio eſt appetitus præcōſiliati. Pertinet aūt conſiliū non ſolū ad rationem: ſed etiā ad voluntatē: ſicut & electio etiā. Nam in actu volun

Cōſiliū quid:

Ad quā potētiā cōſiliū ꝑtinet

tatis:qui eſt electio:apparet aliqd ratiōis.ſ.ordo.Et in cōſilio:qđ eſt act⁹ rationis:apparet aliquid voluntatis ſicut materia:qa cōſiliū eſt de his:quę homo vult facere:& etiā ſicut motiuū:qa ex hoc:ꝙ homo vult finē mouet̃ ad cōſiliandū de his quæ ſunt ad finē.& ideo ſicut phs dicit ī.vj.Ethic.ꝙ electio:eſt intellect⁹ appetitiuus:vt ad electionē vtrūq; cōcurrere oſtendat.Ita Damaſ.dicit ꝙ conſiliū eſt appetitus inquiſitiuus:vt conſiliū aliquo modo pertinere oſtendat ad voluntatē circa quā & ex qua:fit inquiſitio & ad rationē inquirentem.Cum aūt dicit apl's ad Ephe.j.de deo:ꝙ operat̃ oīa ſm conſiliū volūtatis ſuæ.Sciēdum ſm Tho.vbi.ſ.ꝙ cū ī nobis ex inquiſitione quæ dr̃ cōſiliū:ꝓueniat certitudo iudicij ſeu ſentētiæ:cōſiliū inquantum attribuit̃ deo importat ſolū certitudinē ſententiæ & iudicij:nō aūt īquiſitionem:quæ fit per diſcurſum.Et ſm hoc dicit Damaſ.ꝙ deus nō conſiliatur.Ignorantis enim eſt conſiliari:qđ in nobis eſt:nō in deo.Quāuis aūt virginitas:& hmōi ſint bona certa:non dubia.Certa qdē ſunt:ſm ſententiā ſapientū & ſpiritualiū virorum.Sed incerta ſunt:ſm ſenſum carnaliū hoīm & pluriū:& ideo nō incōgrue de his dantur cōſilia.iuxta illud.j.Cor.vij.De virginibus præceptum dñi non habeo:conſiliū autem do.

§.I.CONSILIVM DE QVIBVS

rebus ſit.Vbi nota ꝙ ſm be.Tho.vbi.ſ.ar.ij.Cōſiliū eſt tantū de his:quę ſunt ad finē:vt dicit Greg.Nicenus.Cuius ratio eſt:qa finis ī operabilib⁹:habet rationē pricipij eo:ꝙ rationes eorū quę ſunt ad finē:ex fine ſumunt̃.Principium autē:non cadit ſub quæſtione ſeu inquiſitiōe:ſed principia oportet pręſupponere:ī omni īquiſitione.Vñ cum conſiliū ſit quæſtio ſeu inquiſitio.De fine nō eſt cōſiliū:ſed ſolū de his quę ſūt ad finē.Cōtingit tamen ꝙ id qđ eſt finis reſpectu quarūdam operationū:ordinari ad aliū finē.Eſt etiā conſiliū de his quæ ſunt in nobis:& quę per nos fieri poſſunt:vt dicit Grego.Nicenus.Nā ſi de factis aliorū conſiliū quęrimus.hoc eſt inquantū reputant̃ vnū nobiſcum:vel per vnionē affectus:ſicut in factis amicorū conſiliamur:vel per modū inſtrumēti.Nā agens inſtrumentale & principale:ſunt quaſi vna cauſa:cum vnū agat per alterū:& ſicut dñs cōſiliatur de his quæ ſunt agēda per ſeruū:ſm bea.Tho.vbi.ſ.Pro maiori declaratione ſciendū:ꝙ cōſiliū ꝓprie importat collationē inter plures habitā:nō tamen quorūcūq;:qa non vniuerſaliū & neceſſariorū:ſed de rebus agendis:quod etiā ipſum nomen deſignat.Dicit̃ em̄ cōſiliū:quaſi conſidiū:eo qđ multi cōſidēt:ad ſimul conferendū.Eſt aūt cōſiderādū:ꝙ in particularibus contingentib⁹ ad hoc:ꝙ aliquid certū cognoſcat̃:plures cōditiones ſeu circūſtantias.cōſiderare oportet:quas ab vno nō eſt facile conſiderare:ſed a plurib⁹ certius reperiunt̃:vñ qđ vnus cōſiderat:alij non occurrit.In neceſſarijs & vniuerſalib⁹ nō ſic:ſed per ſe vnus ſufficere poteſt.Appetitur autē cognitio veritatis in hmōi:nō ꝙ ꝑ ſe habeat aliqd magnū:vt cognitio vniuerſaliū & neceſſariorū:ſed appetit̃:ſm ꝙ eſt vtilis ad operationes:qa actiones ſunt circa cōtingētia:& ideo ꝓprie cōſilium eſt de his quæ agunt̃ a nobis.Fit etiā conſultatio de futuris euentibus:qui nō ſunt in noſtra poteſtate.Sed hoc eſt inquantū per futuros euentus cognitos homo dirigitur ad aliquid faciendū vel vitandum:Et ſic conſiliū eſt non ſolū de his ꝗ agūtur:ſed etiā de his quæ ordinant̃ ad operationes.De his autē duobus:ꝗuis agant̃ a nobis:nō dicit̃ eſſe cōſiliū ꝗuis ordinentur ad finem:vt dicit phs.ſ.de rebus paruis:quę parū iuuāt vel impediunt.Quod autē parū eſt:quaſi nihil accipit ratio.Secundū eſt:de quo non conſiliamur.Ea quæ determinata ſunt:qualiter fieri debeāt:ſicut eſt in operibus artiū:quę habēt certas vias operandi:ſicut ſcriptor nō conſiliatur:quō litteras trahere debeat.In operibus ergo artiū:nō eſt cōſiliū pręter ꝗ̄ ī operib⁹ artiū:quę ſunt coniecturales vt dicit Grego.Nicenus vt puta negotiatiua & medicinalis.Quāuis aūt electio ſit de omnibus his:quæ agunt̃ per nos & electio præſupponat cōſilium:hoc nō eſt niſi ratione iudicij & ſentētiæ ꝙ præſupponat̃ conſiliū in electione.Vñ quādo iudiciū vel ſētētia manifeſta eſt abſq; inqſitione:nō requirit̃ cōſilij inquiſitio.In rebus em̄ manifeſtis ratio nō inquirit:ſed ſtatim iudicat.

Cōſiliū ē de his quæ a nobis agūtur.

Cōſiliū dr̃ quaſi conſidimu.

De duobus nō cōſiliamur.

§.II.IN CONSILIO QVOMO-

do procedat̃.Vbi ſciendū:ꝙ (vt dicit phs in.iij.Ethi.) ille q ꝯſiliat̃:videt̃ q̄rere & reſoluere:& ſic ꝓcedit̃ modo reſolutorio.Qđ ſic declarat be.Tho.vbi.ſ.arti.v.In oī inqſitione oportet incipe ab aliquo principio qđ quidē ſi ſicut eſt primū in cognitione:ita etiā ſit pri⁹ in eſſe:non eſt ꝓceſſus reſolutorius:ſed magis cōpoſitiuus.Nam cauſæ ſunt ſimpliciores effectibus.Si autē id.qđ eſt primū ī cognitione:ſit poſterius in eſſe:eſt ꝓceſſus reſolutori⁹ vt pote de effectibus manifeſtis iudicamus:reſoluēdo in cauſas ſimplices.Principiū aūt in inquiſitiōe cōſilij:eſt finis:q quidē eſt prior in intētione:poſterior tñ in eſſe.Et ſcđm hoc oportet:ꝙ inqſitio cōſilij ſit reſolutoria:incipiēdo.ſ.ab eo:qđ in futuro intēdit̃:quouſq; ꝑueniat̃ ad id:qđ ſtatim agendū eſt.Et ꝗuis cōſiliū ſit de his ꝗ agunt̃ a nobis & operatiōes noſtræ nō procedāt modo reſolutorio:ſed magis cōpoſitiuo.ſ.de ſimplicibus ad compoſita tñ ratio operationū:accipit̃ ex fine.Et hinc eſt:ꝙ ordo ratiocinādi de operationibus:eſt cōtrarius ordini operādi.In ipſa aūt in qſitione cōſilij:nō eſt proceſſus in infinitū.Sed ipa inquiſitio conſilij:eſt actu finita ex duplici parte.ſ.ex pte pricipij et ex parte termini.Accipit̃ aūt in inquiſitione cōſilij:duplex principiū.Vnū ꝓpriū:ex ipſo genere operabiliū.Et hoc eſt finis:de quo nō ē cōſiliū (vt dictū eſt) ſed ſupponit̃ in cōſilio:vt principiū aliud:q̄ſi ex alio genere aſſumptū.Hmōi aūt principia:quæ ī inquiſitione cōſilij ſupponunt̃:ſunt quæcunq; ꝑ ſenſum accepta ſunt:vt pote ꝙ hoc ſit panis vel ferrū.Et quæcūq; ſunt per aliquam ſcientiā ſpeculatiuā vel practicā:in vniuerſali cognita.Sicut:ꝙ mœchari eſt prohibitū a deo:& ꝙ homo nō pōt viuere:niſi nutriat̃ cōuenienti nutrimēto:& de his nō inqrit cōſiliator.Terminus aūt inquiſitiōis eſt id:qđ ſtatim eſt in poteſtate noſtra:vt faciamus.Sicut em̄ finis habet rationē principij:ita id qđ agit̃ ꝓpter finē:habet rationē cōcluſionis.Vñ id qđ primo agēdū occurrit:habet rationē vltimæ ꝯcluſionis:ad quā īquiſitio terminat̃.Nihil autē ꝓhibet cōſiliū:potētia īfinitū eſſe:ſcđm ꝙ ī infinitū poſſunt aliqua occurrere cōſilio inquirēda.Et licet in ſingularib⁹ cōtingentib⁹:nō poſſit aliqd certū accipi ſimpliciter:tamē vt nūc prout aſſumit̃ in operatiōe:pōt accipi vt certū.De conſilio loquēs Pſ.ait.Deus glorificatus eſt:in cōſilio ſctor̃.Sancti ex cōſilijs:quę ſibi aſſumūt & alijs tribuūt:oſtēdunt magnā ſapientiā & prudentiā:cū ex eis multis obuiēt malis:& magna bona procurēt:& cū hanc ſapiētiā & prudentiā:ex ſe nō habeāt:ſed a deo:inde glorificat̃ deus ab hoīb⁹:magnificat̃ & exaltatur:ex ipo conſilio ſanctor̃:qđ patet ꝑ exēpla.Nā ſanctus Ioſeph prænūtiata fertilitate ſeptē annor̃ fructuū terrę:& exinde maxima ſterilitate ſeptē alior̃ annor̃:ſcđm ſomniū Pharaonis:conſiliū dedit ipſi regi Pharaoni:vt in annis fertilitatis reponeret maximā quātitatē frumēti:ad prouidendū ſterilitati:ſeu penuriæ vēturæ.vt habet̃ Gen.xlj.Quo facto mirabiliter glorificatus eſt deus:ex conſilio & prouidentia ſancti illius.Sic ſanctus Daniel:priuſq; declarauit regi Nabuchodonoſor terribilē ſententiā ei imminētem ſcđm ſomniū eius:dixit.Placeat tibi o rex conſiliū meū:& peccata tua eleemoſynis redime.Dañ.iiij.Quibus peractis dilatata eſt ſententia per annū:quā poſtea incurrit ꝑ ſuperbiā.Sed ex cōſilio & oratione Danielis infra tēpus ſtatutum ſuæ mutationis in animal brutū ſcđm apparētiā:reducebat̃ aliquādo ad ſenſum propriū & deflens peccatū ſuū:reuertēs ad ſtatū priſtinū:repoſitus eſt in regno ſuo:& inde glorificatus eſt deus:ex conſilio & adiutorio Danielis.Sic & ſanctus Nathā ꝓpheta.iij.Reg.j.conſulēs Betſabeæ:vt poſtularet a Dauid regnū ꝓ filio ſuo Salomone:ne Adonias ipm regnū vſurparet:cū conſilio cōplicū ſuor̃:ſeruato conſilio a Dauid regnū filio obtinuit deſtructo ꝯſilio & cōiuratione Adoniæ cū ſuis:& ſic glorificatus eſt deus.Significat aūt Betſabeæ eccleſiā vxorē Dauid.i.chriſti ꝗ edocta a ſpū ſancto & cōſilio eius directa:poſtulat a chriſto regnū æternū:ꝓ vero filio ſuo quolibet.ſ.iuſto timens ne ei auferatur ab Adonia.i.diabolo cū ſatellitibus ſuis:quo obtēto:glorificatur deus in conſilio ſanctorū deſtruēs ꝑ eos cōſilia malignor̃:ſicut deſtruxit per Chuſi amicū Dauid cōſilium Achitophel:qđ erat contra bonū populi.qui Achitophel erat tantæ reputationis in conſilijs:ꝙ omnes homines ad eum recurrerent ſicut ad deū.ij.Reg.xvj.Et hoc ī figurā:ad ſignificandum ꝙ cōſilia

In inquiſitione conſilij non eſt proceſſus ī infinitū.

Conſilior̃ ſctorum vtilitas

Exēpla cōſilior̃ ſanctorū.

ꝙ cōſilia pricipū:tyrānor̃:philoſophorū & dæmonū:ex qbus intendebant populū dei ſubuertere:viſitauit deus per amicos ſuos.ſ.apoſtolor̃:martyrū & doctor̃.Iuxa illud Iob.xij.Adducit.ſ.deus cōſiliarios in ſtultum finem.Sic & Phariſeorū:qui abiere & cōſiliū fecerūt cum Saduceis:vt caperent eum in ſermone.ſ.Ieſum.confuſi ſunt & deus glorificatus eſt Mat.xxij.

§. III. EST AVTEM SCIENDVM

ꝙ triplex eſt genus conſilij.

¶Primū eſt conſiliū internale:qđ quis ſibijpſi infert.

¶Scđm eſt cōſiliū particulare:quod quis alteri affert.

¶Tertiū eſt cōſiliū generale quod qs cōmunitati cōfert.

Conſiliū primū.ſ.internale eſt:quod quis facit in ſemetipo:cū videlicet aliquid occurrit agendū dubiū:iueſtigat ratio ſi illud eſt bonū vel malū:& ſi bonū quibus medijs vtendū ſit:adducēdo diuerſa exempla in ſe:qbus poſſit illud iudicari bonū vel malū.Et de hoc dr̃:ſine ꝯſilio nihil facias:& poſt factū nō pœnitebis.Eccl'i.xxxij.Quod ītelligit venerabilis Caſſianus de cōſilio īteriori.Et Salomō Prouer.xiij.ait.Aſtutus.i.prudens oīa facit cū cōſilio:& intelligit̃ omnia.ſ.quæ ſunt dubia vbi conſiliū exigitur.Nam de certis & neceſſarijs ſimpliciter vel ex ſuppoſitione alicuius finis:nō oportet cōſiliari:qa ratio abſq; inquiſitione quæ pertinet ad cōſiliū ſubito iudicat illđ agēdū.Nō em̄ oportet eū q vult viuere cōſiliari:ſi debet comedere:qa hoc neceſſariū ē & certū.Et ſimiliter qui vult ſaluari:nō oportet cōſiliari de obſeruādis pręceptis:quia hoc certū & neceſſariū eſt.iuxta illđ Mat.xix.Si vis ad vitā īgredi:ſerua mādata.Nec oportet vti velocitate:ſeu p̄cipitatione:ſed magis maturitate.Vñ Caliſtus papa.Non præcipitemus (inquit) cōſilia & opa nr̃a.Nos em̄ tempore egemus:vt aliquid maturius agamus.diſt.l.pōderet.Et Ariſto.in lib.Ethi.Oportet quidē tarde cōſiliari:velociter autē exequi cōſiliata.Nō ſolū aūt conſilio mentis iueſtigandū eſt:ſi opus agendū ſit bonū vel malum:ſed etiā quod eſt bonū vel melius:vt melius eligatur:ceſſante impedimēto.Verbi gr̃a.Cū inquirit qs in ſeipſo vtrū debeat matrimoniū contrahere:vel ſolutus manere:cōſideret bona vel mala:grauamina vel leuamīa:quæ inde ſibi cōtingere poſſunt.Nā vxorē ducēdo:ſi ipa erit vana vl' iracunda:male ſibi habebit & parū quietis:vt em̄ dr̃ Eccl'i.xxv.Nō eſt ira:ſuper irā mulieris:& non eſt malitia:ſup malitiā ei⁹.Oportebit etiā te ſolicitari:quō ei placeas:ſed & de expēſis ornamētor̃ ei⁹:& gubernatiōe familiæ ꝓuidere:tibi neceſſariū erit:& parū tp̄is:valebis deo vacare.Qđ ſi ſolutus remanes:tui ſoli curę incumbis:cōtentiōes & querelas mulier̃ vitabis:ſuſpitionibus multis carebis & quod deo eſt placitū:poteris facere & meritum augere.Primū igitur.ſ.matrimoniū:etſi bonū ſit:ſcđm tamen.ſ.cōtinētia virgīalis melius.vñ apl's.j.Cor.vij.Si nupſerit virgo nō peccauit.Et poſtea.Qui matrimonio iūgit virginē ſuā:bene facit:& qui non iungit:meli⁹ facit.Ver̃ qa nō oēs capiūt verbū:ſi qs videt̃ cōtinere nō poſſe:melius ſibi eſt matrimoniū contrahere.vñ apl's in.d.c.Melius eſt nubere ꝗ̄ vri.id eſt diuerſis vitijs carnalibus incendi.

Secundū cōſiliū eſt particulare:qđ alter exhibet alteri.Cū em̄ qs nō eſt ſufficiēs ſibi:ad cōſiliū capiēdū circa agēda:ab alio cōſiliū accipere debet.Quinimo:circa ꝓpriam vitā:& obſcura ptinētia ad cōſcientiā:ſibi credere nō debet:ſed cōſiliari cū peritis & bonis:vel ex libris doctorū.Vnde Thobię.iiij.dr̃.Cōſiliū ſemꝑ a ſapiēte:perquire.Dicit̃ autē qs ſapiēs:dupliciter.Vno mō:ſm quid.Alio mō ſimpliciter.Sapiēs ſm quid dicit̃:qui bene iudicat de fine alicuius artis vel miniſtri:& de his quæ ducunt ad illū finē.Et ſic dicit̃ ſapiēs medic⁹:q bene iudicat & de ſanitate:& de medicinis ꝯferētib⁹ eā.Et ſapiēs negotiator dicitur:qui bene iudicat de lucro acqrēdo:& de medijs ad ipm:& ſic de alijs.Sed ſapiens ſimpliciter dr̃:qui bene iudicat de vltimo fine totius vitę humanę:qđ eſt de⁹:& de perducētibus ad eū.Et hic eſt verus ſapiēs:& virtuoſus.Quia igit̃ Tobias dicit.A ſapiēte:ſine alia aditione.primo & principaliter:cōſiliū quærendū eſt a virtuoſo:etiam a ſapiente.i.docto in factis cōſcietiæ.Neq; em̄ a medico quis quęrit cōſiliū.ſ.de negotiatione:ſed a docto negotiatore.Nec a negotiatore de medicinalibus:ſed a perito medico:& ſic de alijs.Multo magis:de pertinentibus ad animam.Vbi

ilſum iternale eſt qđ qs facit in ſeipſo.

Cōſiliū eſt mature agēdum.

Mr̃imoniū an ſit ꝯhendum.

Aliqs dr̃ ſapiens dupliciter

ſunt maiora dubia:& magis periculoſa:nō debet quis indifferēter cōſiliū quærere a quibuſcūq;:ſed virtuoſis doctis & practicis.Vñ Eccl'i.xxxvij.dr̃.A ꝯſiliario malo ſerua aīam tuā.i.caue tibi.Et qui ſint mali cōſiliarij:a quib⁹ cauendū ſit:quaſi declarans dicit.Cū viro irreligioſo:tracta de ſanctitate:& cū iniuſto de iuſtitia:& cū muliere:de his quę emulat̃.Cum timido de bello.Cū negotiatore:de traiectione.Cū emptore:de vēditione.Cū viro liuido:de gratijs agendis.Cū impio:de pietate.Cū inhoneſto:de honeſtate.Cū operario agrario:de omni opere.Cum operario annuali:de conſummatione anni.Cū ſeruo pigro:de multa operatione.Non attēdas his:in omni cōſilio.Et ex hoc vltimo dicto:patet ꝙ locutio Eccleſiaſtici eſt per ironiā:quaſi diceret.Cum prædictis:non habeas conſilium.Et ſubdit.Cor boni cōſilij:ſtatue tecū.Non eſt em̄ tibi aliud:plus illo.Sciēdū inſup:ꝙ illud qđ dicitur Prouer.xj.Ibi ſalus vbi multa conſilia:non ſic intelligendū eſt:quo ad incipientes benefacere & ſimplices:tanq; quis multorū hoīm ſeu a multis debeat inquirere cōſiliū:de directione vitę ſuæ.Nam hoc faciēs:audiet diuerſa conſilia:& aliquando ſibi cōtraria.Vñ in mēte ſua cōfundet̃:neſciens quid magis ſequatur.Sed vnū vel pauciſſimos aſſumat:in quo cauſam habeat cōfidēdi:vt qa bonus & practicus & qui cognoſcit eius conditiones.vñ melius pōt conſulere.Sicut medicus qui diu habuit curā alicuius:& ſcit complexionē & accidētia eius:vtilius pñt mederi:nec multū laudat̃ hoc:ſępe variare medicū.Vñ vulgari ꝓuerbio dr̃.Quāte mutatę:tāte caducę.Mlta igit̃ ꝯſilia q̄rēda ſunt ab īcipiētib⁹ & ſimplicib⁹:ſed nō a mltis ſed ab vno de multis agēdis.Vñ Eccl'i.vj.dr̃.Mlti pacifici ſint tibi.Et ꝯſiliarius ſit tibi vnus de mille.Conſilium tamen:quod manifeſte apparet bonum:a quocunq; detur:numquā debet cōtemni:vel reſpui:etiam a ſapientibus.Vñ & Moyſes ſanctiſſimus & ſapientiſſimus:conſiliū quod dedit ſibi Ietro ſocer ſuus gentilis in audiendis cauſis populi:vt ſcilicet magis arduas audiret & expediret:& ad alias audiēdas cōſtitueret ſibi adiutores:vt perſeuerare poſſet:& non ſtulto labore conſumeretur:audiuit illud & ſeruauit.Notandū inſuper:ꝙ cum quis fideliter conſulit doctos & practicos ſaltem competenter in illa materia:nō tenetur illi cui conſulit:ſi inde malū ei eueniat:& parū vel nihil peccat:quia liber eſt ad ſequendū illud:vel non ſequendū.Vñ de reg.iur.lib.vj.nullus.Nullus ex cōſilio alterius obligat̃:niſi fuerit fraudulentū.Sed ſi intendit decipere:ſeu aduertēter dat ſibi malū conſiliū:peccat grauiter & tenetur de omni dāno:quod inde ſecutū eſt:ꝓpter illud conſiliū:ſi al's nō fuiſſet ſecutū.Si quis etiā poneret ſe ad conſulendū in materia de qua non habet peritiā:vt in medicina:in iure:ī factis cōſciētię & hmōi:non eſſet immunis a peccato.Vnde Balaam:poſtq̄ non valuit maledicere populū dei:vt ide mala haberet deo impediente:dixit finaliter Balach regi Moabitarū:qui ad hoc vocauerat eum.Pergēs ad populū meum:dabo tibi conſilium.Nume.xxiiij.Et hoc fuit malum conſiliū:vt ſcilicet mitteret fœmīas Moabitides pulchras & ornatas ad caſtra Iſrael:vt fornicantes cum eis iſraelitæ:incurrerēt irā dei:& factū eſt ſed de illo malo cōſilio:punitus eſt cū Moabitis:ipſo interfecto.Tertium genus cōſilij eſt:quod fit in cōmunitatibus & vniuerſitatibus:nec em̄ bene pōt regi aliqua ciuitas:vel vniuerſitas abſq; cōcilio.Vnde omni tēpore mundi:principes & rectores ciuitatū:vſi ſunt conſilijs & fideles & infideles.Nā & Salomō ſapientiſſimus:cōſiliarios habuit:quorū cōſiliū:quia Roboam filius eius reliquit:magnā partē regni amiſit.ij.Paral'.x.Et Nabuchodonoſor ſuperbiſſimus:cū maioribus natu et ducibus habuit myſterium cōſilij ſui:de eo quod agere volebat.vt habet̃ Iudith.ij.Sed & Romani infideles & idololatrę:poſſederunt omnē locum conſilio ſuo & patientia:locaq; quæ longe erant valde ab eis:vt habet̃.j.Machab.viij.Apoſtoli quoq; ad ſedādam diſſentionem exortam inter Paulum & Barnabam et fideles cōuerſos ex Iudaiſmo circa obſeruationē legaliū.cōuenerunt in vnum:et cōmuni conſilio decreuerunt:quid eſſet agendum:vt habetur Actuū.xv.Et ob hoc:inſtituta ſunt ab eccleſia concilia et generalia et ꝓuīcialia celebrari:vt de cōmuni cōſilio ibi habito:prouideret̃ ſaluti fideliū:vt patet diſt.xv.ꝑ totum.Facilius nāq; inuenitur:qđ a pluribus ſenioribus quęritur.Verus autē repromiſſor dñs ait.

Cōſilia quę ſint vtilia.

Exodi xviij.

Cōſiliarij quales eligēdi.

De cōſilio gñali.

Si duo ex vobis vel tres conuenerint &c. diſt. xx. c. vlt.

§. IIII. DEBENT AVTEM HVIUSMODI

ꝯſilia generalia: tria in ſe hẽre. Primo occultationẽ tractatoꝝ. Sc̃d'o intẽtionẽ rectã determinãdoꝝ. Tertio executionẽ diffinitoꝝ. Quantum ad primum ſciẽdũ ꝙ ea quę tractanť in cõcilijs alicuius ciuitatis vel vniuerſitatis cõmuniter debẽt eſſe alijs occulta dũ tractanť: al's ſcandala plurima cõtingere poſſunt. Vñ ꝓuer. x. c. dr̃. Qui fidelis eſt cælat amici cõmiſſum. Vñ narrat Valerius Maximus: ꝙ cũ eẽt de more Romanoꝝ: vt patres poſſent filios ſuos paruulos ducere ſecũ in cõciliũ: accidit ſemel: vt cum quidam ex ciuibus duxiſſet filiũ ſuũ paruulũ in cõcilium & fuiſſet ibi decretũ: vt qd' ibi tractatũ fuerat: ſub ſecreto remaneret. Reuertentẽ ad domũ interrogauit curioſa mater eius: qd ibi tractatũ eſſet. Cũq; ille reſpondiſſet ꝙ poſitũ fuiſſet ſub ſecreto: cœpit mater ipſa blanditijs & minis ipſum cogere ad manifeſtandũ cõſiliũ: qd' prudẽtiſſimus puer: vt declinaret matris importunitatẽ & tractatũ in cõcilio occultũ ſeruaret: officioſo mendacio vſus eſt: dicens ibi fuiſſe tractatum ꝙ quilibet vir duas poſſit habere vxores: qd' illa credẽs & alijs matronis manifeſtauit. Quare diuulgata ꝑ vrbẽ: cõuenientes mulieres plurimæ quadã die ad locũ cõcilij acceſſerũt poſtulãtes a ſenatu (tanq; æquũ) & ipſas duos poſſe accipere viros: ex quo in ꝯcilio decretũ fuerat: viros accipere poſſe duas vxores. Quod illi admirantes vnde hoc proceſſerit: cũ hmõi nulla fuiſſet facta mentio: ſuꝑ hoc inquirẽtes: īuenerũt hoc proceſſiſſe ex aſtutia illi' pueri talia referẽtis. Vñ ad occultãdũ ꝯſilia: ſtatuerunt nullũ amplius pueꝝ introduci: niſi illũ tantũ: qui ita caute ſciuiſſet occultare ſecretum. Valde ergo male faciunt qui talia reuelant quæ in ſecreto ponuntur & qui q̃runt ea ab ipſis.

No. pl'chrã hiſtoriã

Sc̃d'o debent cõſiliarij habere rectam intentionẽ in determinãdis: vt non paſſione ducanť ad cõplacendũ vel diſplicendũ his qui proponunt ea quę ſunt ad bonũ cõmunitatis vel cõtraria: vt nõ declinent a regula rationis. Vnde & ipſa cõgregatio facta ꝑ cõſilio habẽdo: cõciliũ dr̃ a cõmuni videlicet ītẽtiõe. dictũ: eo ꝙ intuitũ mẽtis oẽm in vnũ dirigãt. ſ. ad quęrendũ bonũ cõmune. Vel cõſiliũ quaſi cõſidiũ d, in l, literã trãſeũte: qa ſimť debẽt ſedere. i. mẽte quieſcere: a paſſionibus liberi eſſe ẜm Iſido. diſ. xv. ca. j. Cũ ergo tractať ī cõcilio aliquid iniquũ cõtra ius diuinũ naturale vel canonicũ: nõ poteſt dici cõciliũ ſed ſuperciliũ: quod ſignat ſupbiã. Et vt dr̃ Prouer. xxj. Non eſt cõſiliũ contra dñm: & ipſum cõmuniter diſſipatur. Sicut patet in cõcilio Iudæoꝝ: quod fecerunt contra chriſtũ: ad tractandũ mortẽ ipſius: ne amitterent bona tẽporalia: ex quo tñ ſecutũ eſt vt amitterent bona tẽporalia & ſpũalia: quãdo. ſ. collegerũt põtifices & Phariſei cõciliũ dicentes. Quid facimus: quia hic homo &c. Ioan. xi.

In cõſilio debet eſſe recta intentio

Tertio debet id qd' in cõcilio determiatur rationabiliter executioni mãdari: al's fruſtra fierent cõſilia. Vnde & Heſter. j. c. dr̃ ꝙ ſeptem ſapiẽtes qui ex more regio ſemꝑ aderant regi Aſuero: ſcientes leges ac iura maiorum illorũ faciebant cuncta conſilio. Et hæc eſt cauſa frequenter multorũ maloꝝ in regimine tẽporali & ſpirituali: quia quæ cõmuni cõcilio determinãtur: nõ obſeruanť. Vñ Ioſeph' & Azarias: qa nõ ſeruauerunt quod fuerat determinatũ. ſ. vt nõ exirẽt in præliũ contra inimicos: debellati fuerunt: occiſis duob' milibus de exercitu ſuo. Et hoc quia ſine cõſilio exierũt in præliũ: vt habetur. j. Machab. v.

Ad cõſiliũ requiriť determiatoꝝ executio.

¶De conſenſu. Cap. ix.

DEINDE CONSIDERANDŨ eſt de cõſenſu. Et prĩo ꝙ conſenſus ꝑtinet ad virtutẽ appetitiuã: quod patet ex hoc: qd' dicit Damaſ. Quod ſi aliquis iudicet & non diligat: non eſt ſententia. i. conſenſus. Diligere autẽ pertinet ad appetitiuam ſeu voluntatem. Pro cuius declaratione dicit beat' Tho. j. ij. q. xv. arť. i. ꝙ conſentire importat applicationem ſenſus ad aliquid. Eſt autem ꝓprium ſenſus ꝙ eſt cognoſcitiuus rerum pręſentium. Vis em̃ imaginatiua appræhẽſiua eſt ſimilitudinũ corporaliũ: etiã rerũ abſentiũ: quaꝝ ſunt ſimilitudines. Intellectus autẽ eſt appræhẽſiuus vniuerſaliũ rationũ: quas poteſt appræhẽdere indifferenter: & abſentibus & præſentibus ſingularibus. Et quia actus appetitiuę virtutis: eſt quędã incliatio ad rem ipſam: ẜm quãdam ſimilitudinem: ipã applicatio appetitiuę virtutis ad rem ipſam ẜm ꝙ ei inhæreret: accipit nomẽ ſenſus: quaſi experientiã quandã ſumens de re cui inhæret inquantũ cõplacet ſibi in ea. Vñ Sap. j. dr̃. Sentite de dño in bonitate. Et ẜm hoc cõſentire: eſt actus appetitiuę virtutis. Quãuis em̃ ſentire proprie: dictũ pertineat ad potentiã apprę̃henſiuã: tamen ẜm ſimilitudinẽ cuiuſdã experiẽtiæ pertiet ad appetitiuã. Quod autẽ Aug. ſuper Geñ. attribuit ꝯſenſum rationi: accipit ibi rationẽ ẜm ꝙ in ea īcluditur volũtas. Differentia eſt em̃ inter aſſentire & ꝯſentire. Nam aſſentire eſt quaſi ad aliud ſentire: & ſic importat quandã diſtantiã ad id cui aſſentitur. Sed conſentire eſt ſimul ſentire: & ſic importat quandã cõiunctionẽ ad id cui conſentitur. Et ideo voluntas cuius eſt tendere ad ipſam rem magis dr̃ cõſentire. Intellectus autem cuius operatio non eſt ẜm motum ad rem: ſed potius ecõuerſo: magis proprie dicitur aſſentire: q̃uis vnum ponatur pro alio.

Aſſentire & ꝯſẽtire diſferunt.

Non autẽ ꝓprie cõſenſus eſt in brutis animalib'. Et ratio eſt ẜm beatũ Tho. vbi. ſ̃. arti. ij. quia conſenſus importat applicationẽ appetitiui motus ad aliquid agendũ: in cui' poteſtate eſt appetitiuus motus. Bruta autẽ nõ habẽt in ſui poteſtate appetitiuũ motum: ſed talis motus eſt in eis ex inſtinctu naturę. Appetit quidẽ brutum: hoc vel illud: ſed nõ applicat motum appetitiuum. Vnde eſt in eo determinatio appetit' ad aliquid paſſiue tantũ: nõ actiue: qd' requiritur ad conſenſum: ꝑut eſt in hoĩe. vñ & Damaſ. dicit ꝙ poſt iudiciũ homo diſponit & amat: qd' ex cõſilio iudicatũ eſt: qd' vocať ſnĩa. i. cõſenſus. Hoc autẽ nõ repitur in brutis. Executio em̃ opis in eis: eſt ex impetuoſo appetitu.

Conſẽſus non ẽ in brutis.

§.I. CONSENSVS DE QVIBVS

ſit & in quo differat ab electione. Et quãtum ad primum ſciendũ ẜm. b. Tho. vbi. ſ̃. arti. iij. ꝙ cõſenſus eſt tm̃ de his quę ſunt ad finem: quod ſic declarat. Conſenſus nominat applicationẽ appetiui motus: ad aliquid præexiſtẽs ī poteſtate applicãtis. In ordine autẽ agibiliũ. primo quidem oportet ſumere appræhẽſionẽ finis: deinde appetitũ finis deinde conſiliũ de his quæ ſunt ad finẽ: deinde appetitus eorũ quæ ſunt ad finẽ. appetitus autẽ in vltimũ finẽ tẽdit naturaliter. Vnde applicatio motus appetitiui in finem appræhenſum: nõ habet rationẽ conſenſus: ſed ſimplicis voluntatis. Ea autem quę ſunt poſt vltimum finem: inq̃tũ ſunt ad finẽ ſub cõſilio cadũt: & ſic de eis poteſt eſſe cõſenſus: inquãtũ motus appetitiuus applicať ad id: qd' ex conſilio iudicatũ eſt. Motus autẽ appetitiuus in finẽ non applicatur conſilio: ſed magis conſilium ipſi: quia conſiliũ p̃ſupponit appetitũ finis: ſed appetitus eoꝝ quæ ſunt ad finẽ præſupponit determinationẽ ꝯſilij. Et ideo applicatio appetitiui mot' ad determiationẽ cõſilij ꝓprię ẽ cõſenſus. Vnde cũ cõſiliũ nõ ſit: niſi de his quæ ſunt ad finẽ: conſenſus etiam proprie loquendo: non eſt niſi de his quæ ſunt ad finem.

Differt aũt ab electione conſenſus ẜm Tho. vbi. ſ̃. ꝙ electio addit ſupra cõſenſum quandã relationẽ reſpectu eius cui aliquid p̃eligitur: & ideo poſt conſenſum adhuc remanet electio. Poteſt em̃ contingere ꝙ ꝑ conſilium plura inueniantur ducentia in finem: quorum dũ quodlibet placet in quodlibet eorũ cõſentitur. Sed ex multis quæ placent: vnũ p̃accipimus eligẽdo: ſed ſi inueniatur vnũ ſolũ quod placeat nõ differt: re cõſenſus & electio: ſed ratione tãtũ: vt conſenſus dicatur ẜm ꝙ placet ad agendũ: electio autẽ ẜm ꝙ præfertur his quæ non placent Vñ & Damaſ. dicit ꝙ poſt diſpoſitionẽ quam vocauerat prius ſententiã. i. cõſenſum fit electio.

Conſẽſus differt ab electiõe

Conſenſus ad agenda ſemper pertinet ad rationẽ ſuperiorẽ: quod ſic probat bea. Tho. vbi. ſ̃. arti. iiij. Finalis ſententia ſemper pertinet ad eũ qui ſuperior eſt: ad quem pertinet iudicare de alijs. Quãdiu enim iudicãdum reſtat quod proponitur: nondũ datur finalis ſententia. Manifeſtum eſt autẽ ꝙ ſuperior rõ eſt quę habet de oĩbus iudicare: quia de ſenſibilibus ꝑ rationẽ iudicamus inferiorẽ: de his vero quæ ad ratiões humanas pertinẽt: iudicamus ẜm rationes diuinas quæ pertinẽt ad rationẽ ſuperiorẽ. Et ideo q̃diu incertũ eſt: an ẜm rationes diuinas res ita agitur vel non: nullũ iudicium rationis habet rationẽ finalis ſententię. Finalis autem ſententia de agẽdis eſt conſenſus in actum. Et ideo conſenſus in actum pertinet ad ſuperiorẽ rationẽ: ẜm tamen ꝙ in ratione includitur volũtas: vt dictũ ẽ ſupra. Notãdũ etiam ẜm bea. Tho.

bea. Tho. vbi. ſ̃. ꝙ conſenſus in delectationẽ operis: ꝑtinet ad ſuperiorẽ rationẽ: ſicut & cõſenſus in opus. Sed cõſenſus in delectationẽ cogitatiõis: ꝑtinet ad rationẽ inferiorẽ: ſicut ad ipſam pertinet cogitare. Et tamen de hoc ipſo qd' eſt cogitare vľ nõ cogitare: inquãtum cõſiderať vt actio quędã: habet iudicium ſuperior ratio: & ſimiliter de delectatione cõſequẽte. Sed inquãtũ accipiť: vt ad actionẽ aliã ordinatũ: puta ad conſenſum in opus: ſic pertinet ad inferiorẽ rationẽ. Et ſic intelligiť: qd' dicit Aug. ſuper Geñ. ꝙ conſenſus in delectationẽ pertinet ad inferiorem rationẽ. Itẽ ratio ſuperior diciť cõſentire: non ſolum quia ẜm rationes æternas ſemꝑ moueat ad agendum: ſed etiã qa ſcd'm rationes æternas nõ diſſentit cum debet. Et dicitur iudiciũ: ẜm rationes æternas ſeu diuinas: qa illud tale eſt ſcd'm vel contra legem diuinam ſeu mandata dei.

Conſẽſus operis & cogitationis diſferẽtia.

§.II. DE CONSENSV QVI EST

actus voluntatis inquit Pſ̃. liiij. In domo dei ambulauimus: cũ cõſenſu. Et ad hoc exhortabatur chriſtus Mat. v. dicẽs. Eſto cõſentiẽs aduerſario tuo cito dum es in via cũ eo. Aduerſarius iſte (ſcd'm expoſitionẽ doctoꝝ) eſt ſermo diuin': q dr̃ aduerſarius: qa aduerſať ſenſualitati & concupiſcẽtijs noſtris: repræhẽdendo vitia. Cui tunc ꝯſentim': cũ ei obedimus: & ſic a carcere infernali liberamur. Hoc autem facientes ſancti dicere poſſunt verbũ Pſ̃. In domo dei ambulauimus cũ cõſenſu. Vbi tria poſſunt annotari.

¶Primũ eſt motus humanæ rõnis: ibi. Ambulauimus.

¶Scd'm eſt locus huius debitæ motionis: ibi in domo.

¶Tertiũ eſt modus perfectæ actionis: ibi: cum cõſenſu

Motus humanæ rõnis.

Quantũ ad primũ dicit Saluator Io. xv. Poſui vos vt eatis. Vnde tota vita noſtra: eſt quoddã iter. Terminus huius itineris: eſt duplex: videlicet Hieruſalem cœleſtis ſurſum q̃ libera eſt: ab omni miſeria: & Babylon: quæ deorſum eſt. ſ. infern': plen' omni miſeria. Ad alterã iſtarũ ambulamus motibus ſeu actib' rõnis. Vnde pueri qui non habẽt vſum rõnis: verſus neutrã ambulãt: & ꝙ moriẽtes in tali ſtatu baptizati: & veniãt ad ſupernã Hieruſalẽ hoc nõ eſt ex aliquibus actibus eorũ: ſed ſuperabũdãs meritũ paſſiõis chriſti: quo in baptiſmo erga eos operatur. Inſuper: & habente vſum rationis: cũ dormiũt ad neutrã ciuitatẽ ſeu locum pœnæ vel gloriæ tendũt: qa ligatus tũc eſt in eis vſus rationis: nec tunc merẽtur vel demerẽtur. Sed cũ quis ratione vtitur: ſi ad malũ vtitur vel vti poteſt: ſi ad malũ vtitur ea: ambulat verſus infernum. iuxta illud Sopho. j. Ambulabũt vt cęci: q̃a dño peccauerũt. Cęci aũt ambulãdo in foueã cadũt: & ſic peccatores in infernũ. Si aũt quis ratione vtitur ad bonũ: verſus ſupernã Hieruſalẽ ambulat: per viã charitatis: ad qd' hortabatur apľs ad Ephe. v. dicens. Ambulate in dilectione.

Locus motus hũanæ rõnis ẽ eccleſia

Loc' debiti motus rõnis humanę: eſt eccleſia militãs. Vñ dicit Pſ̃. In domo dei prout declarat Hiero. xxiiij. q. j. omnibus conſideratis. Et quia domum tuam decet ſanctitudo. ait Pſ̃. ad dominũ. ideo extra iſtã domũ ſunt numero & merito oẽs īfideles. Merito aũt extra ipſam: ſunt mali chriſtiani. Vnde dicit Hiero. de pœni. diſt. j. eccleſia. ꝙ eccleſia nõ ẽ habẽs maculã nec; rugã: maculã. ſ. iniquitatis: rugam infidelitatis. Et ideo qui eſt aliqua ſorde peccati pollutus: de eccleſia dici nõ põt. Talis ergo non ambulat in domo dei: ſed in domo diaboli. i. imitatiõe malitiæ ei': in qua quieſcit: & demũ in inferno: vt dicere valeat. Infernus dom' mea eſt. Iob. xvij.

Modus pfectæ actiõis.

Quantũ ad tertium ſciendũ: ꝙ pfecta actio hominis: vnde meritũ & prę̃miũ acquirit: eſt cõſenſus in bonũ. de quo loquitur Pſ̃. hic cũ dicit. Ambulauimus in domo dei: cũ cõſenſu. Sed ſciendũ ꝙ eſt triplex cõſenſus bonus: excludens triplicem malum conſenſum.

¶Primus eſt intelligentiæ & voluntatis.

¶Secundus ſententiæ & veritatis.

¶Tertius eſt modeſtiæ & conformitatis.

Primus igitur cõſenſus eſt qñ intellectus & volũtas cõueniũt in vnũ: vt videlicet qd' intelligit intelligẽtia ꝑ fidẽ: volũtas illud velit operari per amorẽ. Vnde Augu. dicit: ꝙ credere eſt cũ aſſentione cogitare. Cogitare eſt act' intelligẽtiæ ſiue rõnis: & aſſentire: actus volũtatis. Et hęc duo ſunt: taq; vir & vxor. Intelligẽtia vxor eſt: quę materiã adminiſtrat gñeratiõis filioꝝ. i. ꝓductiõis bonꝝ operũ. Affectus aũt taq; vir formã præſtãs: & cõplemẽtũ operũ ipſoꝝ in directionẽ. De cõiugio ſpũali intelligi põt illud qd' diciť Eccľi. xxv. Beneplacitũ eſſe ſpiritui ſuo: & ꝓbatũ corã deo & hominib'. ſ. vir & mulier ſibi conſentiẽtes. Et de his etiam exponitur illd' Matth. xviij. Si duo ex vobis conſenſerint ſuꝑ terrã: de omni re quã petierĩt fiet eis. Et iſte eſt bonus cõſenſus: in quo ambulãt qui ſunt in domo dei. i. eccleſia excludẽs, maloꝝ cõſenſum q fit a ſuggeſtione diaboli: de q̃ Thob. iiij. dicitur. Caue ne aliquãdo peccato cõſentias. Vnde & Augu. dicit de pœni. di. ij. ſicut. ij. ꝙ prima differẽtia peccati mortalis eſt cũ ī corde cõſentitur libidini. i. delectationi: cuiuſcũq; peccati mortalis. Qd' figuratũ eſt: ſcd'm ipſum: in puella mortua: ſed adhuc in domo retẽta. Mat. ix.

Crede re qd ẽ. Cogitare qd ẽ.

Secundus cõſenſus bon': eſt cõſentire ſententiæ veritatis determinatæ per eccľiam nec diſcrepare a cõi ſentẽtia doctoꝝ: etſi aliqñ ꝓprio ītellectui aliud videatur. Vñ apľs ad Rom. xij. Nõ alta ſapiẽtes: ſed humilibus cõſentiẽtes. Nõ ſolũ humilibus perſonis: ſed etiã humilibus verbis & ſentẽtijs: etſi intellectus clare nõ videat. Cũ iſto cõſenſu ambulauerunt oẽs qui ī domo dei. ſ. eccleſię habitauerũt. Nam & doctores (vt Hiero. Augu. & alij) etſi in aliquib' diuerſa ſenſerint & cõtraria: nõ tñ illa erãt ad fidẽ ꝑtinentia: vel mores neceſſarios ad ſalutem. In hmõi em̃ ambulauerũt cũ cõſenſu: ſi bene intelligãtur verba eoꝝ: q̃uis aliqñ videãtur diſſentire. Et ſic cõſenſus bon' excludit cõſenſum hereticoꝝ: qui cõueniunt in errore: contra veritatẽ fidei eccleſiaſticę. Sicut & Paulus ante cõuerſionẽ cõſentiebat Iudæis: perſequentib' fideles dicens Acť. xxij. Ego conſentiebã & cuſtodiebã veſtimẽta interficiẽtiũ illũ. ſ. lapidantiũ: Stephanũ. Et hi infideles figurãtur ꝑ vulpes Sãſonis: quæ ſunt animalia multũ malitioſa habentes caudas colligatas inſimul: ſed facies ꝯtrarias ſibi. Sic hæretici in materia erroris ſui diſſentiũt: & aliqñ manifeſte cõtrarij ſunt. Sed in cauda. i. in cõcluſione ſuę doctrinę cõſentiũt & vniti ſunt. ſ. in recedẽdo a veritate fidei.

Secundus cõſenſus bonus.

Terti' cõſenſus bonus: eſt conformitatis in moralibus. Vnde Pſ̃. ad dñm loquens ait. Habitare facis vnanimes in domo. Cõſentiũt em̃ qui ambulãt, in domo dei in viuẽdo vniformiter quãtũ ad ea q̃ ſunt neceſſaria ad ſalutẽ: euitando pc̃tã. Et hic bonus cõſenſus excludit cõſenſum iniquoꝝ. de quibus apľs ad Roma. j. Digni ſunt morte: nõ ſolũ qui faciũt ſed etiã qui ꝯſentiũt facientibus. Et. ij. q. j. notũ. dicitur. Faciẽtẽ & cõſentientẽ par pœna cõſtringit.

Terti' ꝯſenſus bonus.

Cõſenſus aũt ad malũ alteri': poteſt intelligi tripliciter. Primo auctoritatiue cũ. ſ. aliqs præſtat auctoritatẽ: & defenſionem male faciẽti. Et hic quãto grauius peccat, tãto maiori debet pœna ꝯſtringi. Vnde. xj. q. iij. qui cõſentit. Iſido. dicit. Qui cõſentit peccãtibus: & defendit aliũ delinquẽtẽ: maledictus erit apud deũ & hoĩes. Et idẽ. Siquis peccantem defendit, acrius q̃ ille qui peccauit coerceatur. Secundo conſentit quis cooperatiue. De quo conſenſu dicit Iſido. in ſi. pręallega. c. Siquis alterius errori cõſentit ſciat ſe cũ illo: ſimili modo culpabilẽ iudicandũ. Tertio modo conſentit quis neglectiue. i. negligit corrigere delinquẽtẽ cum debet. Vnde ait dñs. Recedite et exite inde: et immundũ ne tetigeritis. Eſa. lij. Super quibus verbis dicit Augu. Hoc eſt inde exire & immundum non tangere: voluntate non conſentire: & ore non peccare. xxiiij. q. iij. recedite. Nã ſcd'm re. iu. in. vj. Qui tacet cõſentire videtur cũ ſcilicet poteſt & debet reprę̃hẽdere. Hic tamen minori pœna conſtringitur q̃ peccans.

Cõſenſus ī malũ cõtigit tripliciter

¶De imperio voluntatis. Capitulũ. x.

DEMVM VIDENDVM EST de actibus īperatis a volũtate. Vbi primo ſciendũ: ꝙ imperare eſt actus rõnis p̃ſuppoſito a mẽactu volũtatis: ſcd'm btm̃ Tho. j. ij. q. xv. Vnde & pħs dicit ꝙ appetitiuũ obedit rationi: ex q̃ ſequitur ꝙ ratiõis eſt imperare. Eſt autẽ actus rõnis: imperare eſſentialiter. Imperãs em̃ ordinat eũ cui imperat ad aliquid agendum: intimãdo vel denũtiãdo. Sic autẽ ordinare per modũ cuiuſdã intimationis eſt rõnis. Sed rõ põt aliquid intimare dupliciter. Vno modo abſolute: quę qdẽ intimatio exprimitur per verbũ indicatiui modi: ſicut ſi aliquis alicui dicat hoc tibi faciendũ eſt. Scd'o modo ratio intimat aliqd alicui mouẽdo ipm̃ ad hoc. Et talis intimatio exprimitur per verbum īperatiui modi: puta cum alicui dicitur. Fac hoc. primum autem mouens in viribus animę ad exercitium actus eſt voluntas: vt. ſ̃. dictum eſt. Cum igitur ſecũ

Rõ intimat aliquid dupliciter

dum moues: nõ moueat niſi in virtute primi mouẽtis: ſequitur ꝙ ipſum qđ ratio mouet imperando: fit ei ex virtute volũtatis. Vnde relinquitur ꝙ imperare, ſit act⁹ rationis præſuppoſito actu voluntatis: in cuius virtute: rõ mouet per imperiũ ad exercitiũ actus. Et nota ſcđm beatum Tho. vbi. ſ. ꝙ radix libertatis eſt voluntas ſicut ſubiectum: ſed ratio ſicut cauſa: eſt libertatis. Ex hoc enim volũtas poteſt libere ad diuerſa ferri: quia ratio poteſt habere diuerſas cõceptiones boni. Et ideo philoſophi diffinierunt liberum arbitrium: ꝙ eſt liberum de ratione iudiciũ quaſi ratio ſit cauſa libertatis. Ex his ſequitur: ꝙ imperare proprie non cõuenit brutis. Nam nihil aliud eſt imperare (vt dictũ eſt) ꝙ̃ ordinare aliquem ad aliquid agendũ Ordinare autem eſt actus propri⁹ rationis: qua carẽt animalia bruta. Et q̃uis per imperium fiat impetus ad op⁹: non tamen per hoc bruta dici poſſunt habere imperium: quia habent impetum ad opus. Nam homines faciũt impetum ad opus: per ordinationem rationis: vnde in eis talis impetus: habet rationem imperij. Sed bruta hoc faciunt ex inſtinctu naturæ: quia ſtatim appetitus eorum: appræhenſo conuenienti vel incõuenienti: naturaliter mouentur ad proſecutionem vel fugam.

Impare nõ ꝯuenit brutis.

§. I. IMPERIVM PRAECEDIT

vſum & eſt vn⁹ act⁹ tãtũ. qđ ſic ꝓbat beatus Tho. vbi. ſ. ar. iij. Vſus eius quod eſt ad finẽ: ſcđm qđ eſt in ratiõe referẽte ipſum in finẽ: præcedit electionẽ: vt. ſ. dictũ eſt. Vnde multo magis: præcedit imperiũ: ſed vſus eius quod eſt ad finem ſm ꝙ ſubditur potẽtię executiuę: ſequitur imperiũ eo ꝙ vſus vtentis cõiunctus eſt cũ actu eius: quo quis vtitur. Non enĩ vtitur aliquis baculo: anteꝗ̃ aliquo modo operetur per baculũ. Imperium autẽ nõ eſt ſimul cum actu eius cui imperatur. Sed naturaliter prius eſt imperiũ ꝗ̃ imperio obediatur: & aliquando etiam eſt pri⁹ tempore. Et ſic patet ꝙ imperiũ eſt prius ꝗ̃ vſus. Vnde Damaſ. dicit ꝙ impetus ad opus: quod fit per imperium præcedit vſum. Poſt determinationẽ enim cõſilij: quę ẽ iudiciũ rationis volũtas eligit: & poſt electionẽ ratio imperat ei ꝑ quod agẽdum eſt qđ eligitur: & tũc demũ voluntas alicuius incipit vti: exequendo imperiũ rationis: quãdoꝗ̃ quidẽ volũtas alterius cũ aliquis imperat alteri: quãdoꝗ̃ autem voluntas ipſi⁹ imperãtis: cũ aliquis imperat ſibijpſi. Eſt aũt imperiũ vnus actus: cũ actu imperato: nihil enim prohibet (vt dicit beatus Tho. vbi. ſ. artẽ. iiij.) aliqua eſſe ſcđm quid multa: & ſcđm quid vnũ. Sicut autẽ in gñe rerũ naturaliũ: aliquod totum cõponitur ex materia & forma: vt homo ex anima & corpore: qui eſt vnũ ens naturale: licet habeat multitudinẽ partium. Ita etiam in humanis actibus: actus inferioris potẽtiæ: materialiter ſe habet ad actũ ſuperioris: inquãtũ inferior potẽtia agit in virtute ſuperioris mouentis ipſam: formaliter ſe habet ad actũ inſtrumenti. Et ſic patet ꝙ imperium ẽ actus imperatus. ſunt vnus actus humanus ſicut quoddã totũ: ſed eſt multa ſcđm partes. Quando em̃ vna potẽtia eſt mouens alteram: tunc actus earũ ſunt quodãmodo vnus. Nam idẽ eſt actus mouentis & moti ſcđm philoſophum.

Imperium eſt vnus act⁹ cũ ĩperato

§. II. EXTENDITVR AVTEM

iſtud imperiũ ad actũ volũtatis: ad actum rõnis: ad actũ appetit⁹ ſenſitiui: & ad mẽbra corporis. Nõ autẽ ad actus animę vegetabilis. Et de ſingulis horum vidẽdum. Et ꝙ actus voluntatis ſit imperatus: probat ſic beatus Thom. vbi. ſ. art. v. Omne qđ ẽ in poteſtate noſtra: ſubiacet imperio noſtro. Sed actus voluntatis ſunt maxime in poteſtate noſtra. Nã oẽs actus noſtri: intantum dicũtur eſſe in poteſtate noſtra: inquantum ſunt volũtarij. Vnde ſequit̃ ꝙ actus voluntatis imperãtur a nobis. Patet idẽ etiam ex hoc: quia (vt dictũ eſt) imperium nihil aliud eſt: ꝗ̃ act⁹ rationis ordinantis: cũ quadã motione: ad aliquid agendũ. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ ratio poteſt ordinare de actu volũtatis: ſicut enĩ poteſt iudicare ꝙ bonũ eſt aliquid velle: ita poteſt ordinare in operando ꝙ homo uelit. Et ſic patet ꝙ actus volũtatis poteſt eſſe imperat⁹. Et (vt dicit Augu. cũ animus perfecte imperat ſibi vt velit: tunc iam vult. Sed ꝙ aliquãdo imperet & nõ velit: hoc cõtingit ex hoc ꝙ nõ perfecte imperat. Imperfectũ autẽ imperium cõtingit ex hoc ꝙ ratio ex diuerſis partibus mouetur ad imperandũ: vel nõ imperãdũ: vnde fluctuat inter duo: & nõ perfecte imperat. Itẽ ſicut in mẽbris corporalibus: quodlibet mẽbrũ operatur nõ ſibi ſoli: ſed toti corpori ſicut oculus videt toti corpori. Ita in potentijs animę. Nã intellectus ĩtelligit nõ ſolũ ſibi ſed oĩbus potẽtijs & voluntas vult nõ ſolum ſibi: ſed omnib⁹ potẽtijs: & ita homo imperat ſibi actũ volũtatis inquantũ eſt intelligens & volẽs. Item cũ imperiũ ſit actus rationis ille actus imperatur qui ſubditur rationi: prim⁹ aũt voluntatis actus non eſt ex ordinatiõe rõnis: ſed ex iſtĩctu ſuperioris cauſę: & ideo nõ oportet: ꝙ eatur in infinitũ. Imperatur etiã actus rationis. Dicit em̃ Damaſ. ꝙ homo libero arbitrio exquirit: ſcrutatur iudicat & diſponit. & hi ſunt actus rõnis. Pro cuius declarõne: dicit btũs Tho. vbi. ſ. art. vj. ꝙ ꝗa rõ ſupra ſeipſam reflectit̃: ſicut ordinat de actibus aliarũ potẽtiarũ: ita etiã ordinare põt de actu ſuo. Vnde & actus ſuus põt etiã eſſe imperatus. Sed attendendũ: ꝙ actus rõnis: poteſt conſiderari tripliciter. Vno modo quãtum ad exercitiũ act⁹ et ſic actus rõnis ſemꝑ imperari põt ſicut cũ indicitur alicui: ꝙ intẽdat & ratiõe vtatur. Alio modo: quãtũ ad obiectũ reſpectu cuius: duo actus rationis attenduntur. Primo quidẽ vt veritatẽ circa aliquid appręhẽdat: & hoc nõ eſt ĩ poteſtate noſtra. hoc em̃ contingit pet virtutẽ alicuius luminis naturalis vel ſupernaturalis. Et ideo quantum ad hoc actus rõnis non eſt in poteſtate noſtra: nec imperari põt. Alius aũt actus rõnis eſt: dũ his quę appræhẽdit, aſſentit. Si igitur ſint talia appręhenſa: quibus naturaliter intellectus aſſentiat ſicut pria principia: aſſenſus talium vel diſſenſus: non eſt in poteſtate noſtra: ſed in ordine naturę: et ideo ꝓprie loquẽdo: nec imperio ſubiacẽt. Sunt autẽ quędã alia appręhẽſa: quę ita nõ cõuincũt ĩtellectũ: ꝗn poſſit diſſentire vel aſſentire: vel ſaltem aſſenſum vel diſſenſũ ſuſpẽdere: ꝓpter aliquã cauſam. Et in talibus aſſenſus ipſe et diſſenſus: in poteſtate noſtra cadit & ſub imperio eſt Imperatur etiã appetitus ſenſitiuus & ſubiacet imperio rõnis: ſed nõ totaliter: qđ ſic declarat btũs Tho. vbi. ſ. ar. vij. Appetitus ſenſitiuus in hoc differt ab appetitu intellectiuo qui dicitur volũtas: ꝗa appetit⁹ ſenſitiuus eſt virtus organi corporalis nõ aũt volũtas. Omnis autẽ actus virtutis vtẽtis organo corporali: depẽdet nõ ſolũ ex potẽtia animę ſed etiã ex corporalis organi diſpoſitione: ſicut viſio ex potẽtia viſiua & qualitate ocli: per quam iuuat̃ vel impeditur. Vnde actus appetitus ſenſitiui: nõ ſolũ depẽdet ex vi appetitiua: ſed etiam ex diſpoſitione corpis. Illud autẽ quod eſt ex parte potentię animæ: ſequitur appræhenſionẽ. Appręhenſio autẽ imaginatiõis cũ ſit particularis: regulat̃ ad appręhenſionẽ rõnis quę eſt vniuerſalis: ſicut virtus actiua particularis: a virtute actiua vniuerſali. Et ideo ex iſta parte act⁹ appetitus ſenſitiui: ſubiacet rationis imperio. Qualitas autẽ & diſpoſitio corporalis: non ſubiacet imperio rationis: & ideo ex hac parte impeditur ne appetitus ſenſitiui motus: ſubdatur totalr̃ imperio rationis. Contingit etiam quãdoꝗ̃ ꝙ motus appetit⁹ ſentiui: ſubito concitatur ad appræhenſionem imaginationis vel ſenſus: et tunc ille motus eſt præter imperiũ rationis: q̃uis potuiſſet impediri a rõne ſi preuidiſſet. vñ & pħs dicit i. j. Politice: ꝙ ratio præeſt cõcupiſcibili & iraſcibili nõ prĩcipatu diſpontico: qui eſt ad liberos: qui nõ totaliter ſubduntur imperio. Et ꝓpter hoc: dicit apl's Roma. vij. Non em̃ quod volo bonũ hoc facio: quia. ſ. vult non concupiſcere: & tamen cõcupiſcit ſaltem: quo ad primos motus qđ prouenit ex diſpoſitione corporis: ꝑ quã impeditur appetitus ſenſitiuus: nec totaliter imperiũ rationis ſequatur: cõtingit etiam hoc propter ſubitũ motũ concupiſcẽtię. Actus aũt animę vegetabilis: vt digeſtio: formatio corporis. per generationem & hmõi: nullo mõ ſubijciunt̃ imperio rõnis. Qđ ſic ꝓbat beat⁹ Tho. vbi. ſ. art. viij. Ratio imperat: ꝑ modũ appręhẽſiue virtutis. Cũ autẽ omne agẽs aliquo modo appetat finẽ: appetitus naturalis nõ ſequitur aliquã appræhenſionẽ: ſicut appetit⁹ aĩalis aut intellectiuus & ideo illi actus qui procedũt ab appetitu aĩali vel intellectiuo poſſunt a rõne impari: nõ aũt illi ꝗ procedunt ab appetitu naturali hmõi autẽ ſunt actus aĩæ vegetabilis. Vnde Greg. Nice. dicit: ꝙ vocatur naturale: quod eſt generatiuũ & nutritiuũ: & hmõi nõ ꝑſuadetur a ratione. Imperio rationis mouentur membra corpis: ad actus ſuos: niſi cor & mẽbrũ genitale. Qđ ſic declarat

Act⁹ rõnis etiã iperat̃.

Act⁹ rõnis cõſideratur triplr̃.

Appetitus ſenſitiuus ſubiacet iperio rationis.

Vegetatiuę potẽtię nõ ſubſũt impio rationis.

clarat beatus Tho. vbi. ſ. ar. ix. Mẽbra corporis ſũt organa quædã potẽtiarũ aĩæ. Vnde eo modo quo ſe habẽt potẽtiæ animę: ad hoc ꝙ obediãt rationi hoc modo ſe habẽt & mẽbra corporis. Quia igitur vires ſenſitiuę ſubduntur imperio rõnis: nõ aũt vires naturales: ideo oẽs mot⁹ mẽbrorũ: quæ mouentur a potẽtijs ſenſitiuis: ſubdũtur imperio rõnis. Motus aũt mẽbrorum qui cõſequũtur vires naturales: nõ ſubduntur imperio rõnis: Et nota ꝙ ſicut ĩ his quæ ad intellectũ & voluntatem pertinent, primũ ĩuenit̃ id qđ eſt ſm naturam: ex quo alia deriuãtur: ſicut a cognitiõe principiorũ naturaliter notorũ cognitio cõcluſionũ & a volũtate finis naturaliter deſiderati: deriuat̃ electio eorũ: quę ſunt ad finem: ita in motibus corporalibus: principiũ eſt ſcđm naturã. principiũ aũt corporalis motus: eſt a motu cordis: vñ motus cordis corporalis eſt ſcđm naturã nõ ſcđm volũtatem. Vñ Grego. Nice. dicit: ꝙ ſicut generatiuũ & nutritiuũ nõ obedit rationi: ita nec pulſatiuũ qđ eſt vitale. Pulſatiuũ aũt appellat: motũ cordis ꝗ manifeſtatur ꝑ venas pulſatiles. De mẽbro genitali dicit Augu. in. xij. de ciui. dei ꝙ hoc mẽbrũ nõ obediat rationi: qđ motus ĩ eo inſurgũt etiã nolẽte hoĩe: eſt ex pœna peccati: vt ſcilicet aĩa ſuæ inobediẽtiæ: ad deũ pœnã patiat̃: ꝑ qđ pctm̃ originale ad poſteros trãſmittit̃. Sed pħs in lib. de cauſa motus aĩaliũ: aſſignat cauſam naturalẽ: ꝗa iſta duo mẽbra. ſ. cor & pudendũ: nõ ſubiacent ĩperio rationis: ex eo videlicet ꝙ vtrũꝗ̃ horũ eſt quaſi quoddã animal ſeparatũ: inquãtũ eſt principiũ vitę. Principium aũt: eſt virtute totũ: cor em̃ principiũ eſt ſenſuũ. Et ex mẽbro genitali exit virtus ſeminalis: quæ eſt virtutum totum aĩal: & ideo habent proprios motus naturaliter: quia principia oportet eſſe naturalia: vt dictum eſt. ſ.

Mẽbrũ virile nõ obedit rationi.

§. III. DA IMPERIVM TVVM

puero tuo. Pſ. lxxxv. Loquitur ꝓpheta ad dominũ orans Et poteſt intelligi de triplici imperio.

¶Primum eſt imperium diuinale: & reuerendum.

¶Scđm eſt imperium temporale: & diſcernendum.

¶Tertium: eſt imperium internale: & cuſtodiendum.

Primum imperium abſolute: eſt dñi dei cui ſubiacẽt oĩa Vnde Mardocheus in oratione dicebat Heſter. xiij. Domine deus omnipotens: in ditione tua cuncta ſunt poſita: & non eſt ꝗ poſſit reſiſtere volũtati tuæ & Aug. Nihil ĩ mũdo fit: qđ de illa aula cœleſtis & ęterni ĩperatoris: nõ egrediatur opatiue. ſ. vel pmiſſiue. Nec tñ aliquid mali pmitteret euenire ĩ vniuerſo: niſi ex illo malo: omnipotẽtia & bonitas ſua: eliceret maius bonũ: ſicut ex crudelitate tyrãnorum: & rabie infideliũ elicita ẽ patiẽtia: & coronatio martyrũ: & ex errore hęreticorum doctrina radioſa doctorum. Ante autẽ ꝗ̃ deus ipſe carni noſtræ eſſet vnitus: multum rigide exercebat imperiũ: tãꝗ̃ ſpiritus qui eſt aduerſus carnẽ ipſi nõ parcens. Nõ permanebit inquit ſpũs meus in homine in æternũ: quia caro eſt. Gen̄. vj. Vnde & diluuio delevit omnem carnẽ: exceptis reſeruatis in arca. Sodomitas in igne cõſumpſit. Iſraelitas proſtrauit in heremo. Iudæos in Babylonia captiuauit. Propter quod dicebatur. Deus emulator & vlciſcens dñs vlciſcens dñs & habens furorẽ: vlciſcens dñs in hoſtes ſuos: & iraſcens ipſe inimicis ſuis. Naũ. j. Sed poſtꝗ̃ vnitus eſt carni noſtræ per incarnationem: ex his q̃ paſſus eſt didicit compati infirmitatibus noſtris. Et hoc eſt qđ ꝓpheta petit: cũ dicit. Da imperium puero tuo. Hoc eſt petere incarnari: vt ĩpe mitius incarnatus agat & clęmentius: erga genus humanũ. Nam ſubito ab initio ſuę cõceptionis: datũ eſt ſibi imperiũ vniuerſi: vt in noĩe eius: omne genu flectatur. Multiplicabit̃ eius imperium (inquit Eſa. ix. c.) de ipſo chriſto loquens: puero nato in mũdo. Eſt ipſe poſt reſurrectiõem: dixit diſcipulis. Data eſt mihi omnis poteſtas: in cœlo & in terra. Mat. vlti. Non ꝙ tunc fuerit ſibi data de nouo: ſed tũc cœpit manifeſtari poteſtas data vt dicit magiſter in. iij. ſent.

De imperio diuinali.

Quãtum ad ſcđm imperiũ: large ſumpto iſto vocabulo importat quoddã dominiũ qđ quis habet ſuper aliquem vel aliquos: ex quo poteſt ipſis aliquid imperare ſeu præcipere: & illi tenentur obedire. & ſic pater habet ĩperiũ ſuper filios: vt ei in licitis debeãt obedire. Vñ dr̃ Deut̃. xxj. Si genuerit homo filium contumacem & proteruum: qui non audiat patris vel matris imperium & coercitus obedire cõtempſerit: accuſatus ab eis ſenioribus ciuitatis: de ſua inobedientia & inordinata vita: lapidari iubet̃ a populo. Sic & maritus imperium habet ſuper vxorem: pcipue circa gubernationem ꝓdom⁹. Et ideo quia Vaſthi regina vxor. Aſſueri regis a rege vocata noluit venire ad cõuiuium ſuum: de concilio ſapiẽtum ſuorum repudiata fuit: et regno priuata: qui hoc cõſuluerunt iſta de cauſa: ne cõiuges Perſarum atꝗ̃ Mædorum ꝯtẽpẽderent imperia maritorum. Heſter. j. Dñi quoꝗ̃ temporales: ſibi ſubditis ĩperant. Iuxta illud Prouerb. viij. Per me reges regnant: & legum conditores iuxta decernunt &c. Per me principes ĩperant. Et multo magis reges in regnis ſuis. Vnde dixerũt decem tribus Roboam filio Salomonis regnum ſuſcipienti poſt mortem patris. Imminue de regno patris tui duriſſimo: & de iugo grauiſſimo qđ ĩpoſuit nobis: & ſeruiemus tibi. iij. Regũ. xij. Sacerdos quoꝗ̃ imperiũ dicitur habere ſuper oues ſibi cõmiſſas & illę tenentur obtemperare in his: quæ pertinent ad ſalutem fideliũ: ſeu ad neceſſaria ad ſalutem al's mortẽ animæ incurrerẽt. Dicitur em̃ Deut̃. xvij. a dño. Qui ſuperbierit nolẽs obedire ſacerdotis imperio morietur ille homo. Apoſtolus quoꝗ̃ Titum diſcipulũ ſuũ epiſcopũ: admonet dicẽs. Argue cũ omni ĩperio. i. auctoritate oſtẽſa & rigiditate. Q̃uis enim (vt dicit Seneca) melius imperat qui remiſſius imperat. Hoc verum eſt: cooperando nimiam ſecuritatẽ, quam ꝯmuniter reprobant iura diuina & humana & natura ipſa male tolerat. Propter quod dicit Cryſ. Melius eſt (. i. minus malum) habere deo reddere rationem de nimia miſericordia ꝗ̃ de nimia ſeueritate. xxvj. q. vij. alligant. Nimia tamen remiſſio et multũ exceſſiua nimis ſolet nocere ſubditis ꝓpter qđ dicitur Eccl'i. xlij. Melior eſt iniquitas viri: ꝗ̃ mulier benefaciens. Quę auctoritas a quibuſdam ſic exponitur. Melior eſt ſeueritas pręlati: & ſi cum aliquali exceſſu: ꝗ̃ nimia mollicies & remiſſio: ex qua ſubditis bñfacere videatur. Verũ ex his imperijs: nullus appellari conſueuit imperator niſi ille qui tenet monarchiã mundi: & prę eſt oĩbus in temporalibus. Vnde Hiero. In apibus princeps vnus eſt. Grues: vnã ſequũtur ordine iterato. Imperator vnus. vij. q. j. in apib⁹. Talis dignitas imperialis: primo videtur fuiſſe in gente Aſſyriorum: vt ĩ Nabuchodonoſor: & Aſſuero. Deinde in Męd is & Pærſis ſub Cyro et Dario: et quibuſdam alijs. Exinde in Græcis ſub Alexandro magno. Demum in Romanis: quorum primus Imperator Iulius Cæſar fuit. Et ſub eius ſucceſſore Octauiano: natus eſt Chriſtus. Et ſub Tyberio baptizatus & crucifixus. vt patet Luc. iij. Sed cõſiderans propheta: ꝙ imperatores & quicumꝗ̃ rectores, qui non ſunt ſerui dei quales ſunt infideles omnes multa mala: oppreſſiones: pſecutiones: cruciatus: & occiſiones inferũt ſeruis dei. vt patet de imperatorib⁹ infidelib⁹ Diocletiano: Maximiano. Decio: Nerone & alijs paganis. Iuliano apoſtata. Conſtantino hæretico: & alijs plurimis: ideo petit pſalmiſta imperium ſuũ. i. dignitatẽ: ſiue imperialẽ: ſiue regalem: ſiue q̃lẽcũꝗ̃ præſidentiã dari puero ſuo. i. ſeruo ſuo. Vſitatum eſt em̃ in ſcriptura ſeruũ vocare puerũ: vt illud Matth. viij. Puer meus iacet in domo paralyticus. quę Lucas euangeliſta appellat ſeruũ. Imperiũ aũt & quęcumꝗ̃ prælatio dr̃ imperium dei: ꝗa vt dicit apl's ad Rom. xiij. Omnis poteſtas a dño deo eſt. & Dañ. iiij. Sciant hoĩes: quia dominatur excelſus in regno hoĩm: & cuicũꝗ̃ voluerit dabit illđ Et Augu. in de ciui. dei. Prouidentia diuina: regna conſtituuntur humana. Exaudita fuit oratio ꝓphetæ prædicta: ſ. da imperiũ puero tuo: ꝗñ Conſtantinus imperator factus eſt chriſtianus: & ſeruus dei. Ex quo facto eccleſia dei fuit mirabiliter exaltata in tẽporalibus & ſpũalibus.

De imꝑio tẽporali.

Titũ. ij.

Imperium in quo primo fuerit.

Puer in ſacra ſcriptura dr̃ ſeruus.

§. IIII. EST AVTEM DIGNI-

tas in eccleſia ſeu in orbe quæ antecedit dignitatem imperialẽ: videlicet papatus. Quãuis enim vtraꝗ̃ dignitas prĩcipiũ habuerit a chriſto ſummo põtifice & ſummo impatore: vt dr̃ diſt. x. ꝗm̃ idem mediator. Nõ tamẽ ex æquo ſe habent: & de pari iſtæ dignitates ſed ſubalternatim: ita ꝙ imperator ſit ſub papa. Qđ oſtenditur ratione: ſimilitudine: & auctoritate. Ratione quidẽ: ꝗa vt dicit pħus. xij. Meta. Entia nolunt male diſponi. Male aũt vel minus bene diſponerẽtur: ſi mẽbra eccleſiæ ſeu fideles qui ſunt nobiliſſima entia in mũdo pplures gubernarẽtur ex ęquo. Nã frequẽter: qđ vni placeret alteri diſpliceret: & qđ vn⁹ ſta

Papa ẽ maior ĩpatore.

tueret alius deſtrueret:ſicut de facto pluries contigit:quādo euenerũt cõtrouerſię:inter papā &imperatorē. Nõ autē dicēdũ eſt:iperatorē eſſe ſuper papā : ſicut nec caro ſup ſpiritũ:nec tēporale ſuper ſpũale:ſed papa eſt ſup imperatorē. Vnde &primo(ſcilicet Petro) dixit xp̃s. Paſce oues meas. Io. vlti. Et ideo:ſi impator ouis chriſti.i. fidelis eſſe deſiderat:oportet vt ſummo paſtori regimine & imperio ſe ſubditũ fateatur. argu. ad hoc diſti. x. ſuſcipitis. In hmõi ſignũ papa cõfirmat & cõſecrat ſeu benedicit imperatorē

Mirum ꝙ null⁹ papa canonizatus hac vſus eſt ptāte.

Dicit aũt apl's ad Heb: vij. ꝙ minor a maiori benedicitur. Inſuper papa deponit imperatorē: cum ſubeſt cauſa ſicut Innocētius depoſuit federicũ:qđ nõ poſſet:ſi maior non eſſet. par em̃ in parē non habet imperiũ. diſt. xxj. inferior Tranſtulit quoq; papa imperiũ de Græcis in Francos : & de Francis ad Alemãnos:vt patet diſtin. lxiij. Adrianus. quo ad primũ &in. c. ſeq. quo ad ſecũdum. Excõmunicat quoq; papa imperatorem:ſicut Innocētius papa Archadium imperatorē excõmunicauit. Et ambroſius: qui non erat papa. Theodoſium magnum imperatorē ab eccleſia cum excommunicatis excluſit vt diſt. xcvj. duo probatur & hoc ſimilitudine. Nã &eccleſia militãs:imitatur inquãtum poteſt triumphantem:quæ ſub vno principe gubernatur. ſ. deo. Sic & decet eccleſia præſentem ſub vno põtifice ſũmo regi &gubernari:qui tñ non dicitur imperator ſed ſummus paſtor ſeu papa. i. pater patrum:vt nouerit ſe nõ quaſi tyrãnũ dominare ĩ clero& fideli populo:ſed tãq̃ patrē oĩm viſceroſo amore cunctos diligere: & pro poſſe iuuare. Cõparantur etiam hæ duæ dignitates ſoli &lunæ papatus ſoli:qđ eſt luminare maius:& imperiũ lunę qđ eſt luminare min⁹. Sicut ergo luna inferior eſt:& lumē recipit a ſole:vt in. c. ſolite. de maio. & obe. ſic imperator ĩferior eſt papa:& lumē ſuę poteſtatis ſuſcipit ab eo. Auctoritate idē probatur. Dicit em̃ Gelaſius papa Anaſtaſio imperatori ſcribēs. Duo quippe ſunt, imperator Auguſtæ, q̃bus principaliter hic mũdus regitur: Auctoritas ſacra põtificũ:&regalis poteſtas:in quibus tãto grauius eſt pondus ſacerdotũ:quãto etiã pro ipſis regibus hominũ in diuino reddituri ſunt examine rationē. di. xcvj. duo. Hinc & Ambro. ĩ eo. c. Si ſublimitatē epiſcopalē:regũ fulgori cõpares & principũ diademati:lõge erit inferius:q̃ſi plumbi metallũ:ad auri fulgorē cõpares. Quippe cum videas regum colla &principũ:ſubmitti genibus ſacerdotum:& exoſculata eoꝝ dextera:orationibus eoꝝ credant ſe cõmuniri. Itē Ioannes papa ad Honorium inquit. Si imperator catholicus eſt:filius eſt nõ præſul eccleſiæ:qđ ad religionē cõpetit:diſcere ei cõpetit:nõ docere. diſt. ea. ſi imperator. Vnde & de eccleſiaſticis perſonis & rebus non ptinet ad eũ diſponere:niſi perſuadēdo &cõſulēdo. argu. ad hoc diſt. xcvj. bene quidē. Si qua aũt diſpoſuerunt circa eccleſiaſtica:intantũ ſũt valida:inquantũ eccleſia approbauit vt. xvij. q. iiij. ſi quis ſuadēte. §. qui autē. Habet tamē papa vtrũq; gladiũ. ſ. temporalē & ſpiritualē. Spiritualē quidē vt excõicationis & hmõi:quē vniuerſaliter ad oēs exercere valet. Tēporalē aũt in terris eccleſiæ per ſuos miniſtros exercet. In alijs aũt ciuitatibus vtitur in ſupplementum defectus:cũ ad eũ appellatur:vl' de alio modo. Et ĩ hui⁹ figurã dixerũt apoſtoli dño. Ecce gladij duo hic. Luc. xxij.

Nõta pro ſũmo põtifice.

Imperator eſt fili⁹ eccleſiæ nõ præſul.

§. V. TERTIVM IMPERIVM SCIlicet iternale. eſt in quolibet.

De ĩperio ĩternali.

eſt enim voluntas tanq̃ regina & ĩperatrix actuũ aliaꝝ potentiaꝝ & mẽbrorũ corpis Et in hoc differt homo a brutis:quia dñiũ habet actuum ſuoꝝ:quod illa non habent. Vnde Seneca. Vis tibi dem magnũ imperium:impera tibi ipſi. Et hoc ſignatur. ſ. exercitiũ huius imperij rectum:in eo quod dixit Cēturio chriſto Mat. viij. Ego. ſ. homo ſub poteſtate conſtitutus ſum habēs ſub me milites:& dico huic vade &vadit:&alio veni & venit& ſeruo meo fac hoc & facit. Vbi innuitur ĩperiũ volũtatis:quę eſt ſub diuino imperio:ſuper triplex genus potētiæ. ſ. appetitiuę: cũ dr̃ dico huic vade& vadit. Affectus em̃ voluntatis extēdit ſe ad rem volitã ſeu amatã. Scđm appręhēſiue ſiue interioris ſiue exterioris:qđ notatur:cũ dicit:&alio veni & venit. Per hoc em̃ quis ĩtelligit cũ ſimilitudo rei venit ſeu recipitur in ipſo ſenſu vel ĩtellectu. Tertio executiue vel motiue in eo qđ dicitur: ſeruo meo fac hoc &facit. Seruus noſter eſt corp⁹:in quo eſt vis motiua mẽbroꝝ:&hoc tũc facit:qđ ſibi iperatur qñ mẽbra mouet &operat̃ ſcđm rationē. Vel ſic. Dicit quis vade & vadit:cũ reſiſtit tētationib⁹ vitioꝝ. Tũc em̃ recedũt ſaltem ne dominētur. Dicit alio: veni&venit:cũ bonis inſpirationibus acqeſcit:optãs vt veniãt & permaneãt. Seruus eſt corpus:qđ tunc facit qđ ſibi dicit dñs ſpũs:cũ caſtigat &mortificat ſe concupiſcentijs ſuis.

¶De vſu. Capitulum. xi.

DE VSU Q̃ SIT ACTVS VOluntatis:

Vſus ē act⁹ volũtatis.

&diuerſis diffiniõib⁹ eius. Vbi ſciendum ꝙ vſ⁹. rei. alicui⁹ ſcđm be. Tho. j. ij. q. xxj. importat applicationē illi⁹ rei. ad aliquã operationē. Vñ opatio ad quã applicamus rem aliquã. dicit̃ vſus eius:ſicut equitare eſt vſus equi:&percutere eſt vſus baculi ad operationem autē applicamus &principia interiora agendi. ſ. ipas potētias aiæ:vl' mẽbra corporis: vt intellectum ad intelligendũ:&oculũ ad vidēdum:&etiã res exteriores:ſicut baculũ ad percutiēdũ. Sed manifeſtũ eſt ꝙres exteriores:nõ applicam⁹ad aliquã opationē: niſi p principia intrinſeca quæ ſunt potētię aię aut habitus Potentiarũ autē organa ſunt mẽbra corpis. Oſtenſum eſt aũt ſupra ꝙvoluntas eſt, quæ potētias aię mouet:ad actus ſuos:& hoc eſt applicare eas ad operationem. Vñ manifeſtum eſt:ꝙvti primo & principaliter:eſt voluntatis tãq̃ primi mouētis:rõnis tãq̃ dirigētis. Sed aliarũ potētiarũ: tãq̃ exequentiũ. quę cõparantur ad voluntatem a qua applicantur ad agendum:ſicut inſtrumento ad principale agens. Actio aũt proprie nõ attribuitur inſtrumento : ſed principali agenti:ſicut ędificatio ædificatori.

§. I. SED PRO MAIORI DECLAratione

Vti dr̃ tripl'r.

dicit bea. Tho. in. j. ſentē. diſt. j. ꝙ vti dr̃ tripliciter Vno mõ:prout:nominat quãdam opationē:ſcđm ꝙ dicimus vſum alicuius rei:eſſe bonũ vl' malũ. Et ſcđm hoc videtur diffiniri ab. Aug. cũ dicit ꝙ vti eſt aliquid aſſumere in facultatem volũtatis. i. vt vtens operetur de eo:q̃ vtit̃ ad nutũ volũtatis. Scđo modo dicit frequentiã opationis &ſic vſus eſt idē, qđ conſuetudo. Et ſcđm hoc diffinit. Victorinus:ꝙvſus eſt actus de potentia frequenter elicitus. Et Iſido. Prauum vſum:lex & ratio vincat. diſt. xj. c. j. Tertio modo dr̃ vti:reſpectu eoꝝ quæ ordinãtur ad finem. Et ſic ſumitur hic cum diſtinguitur contra frui. Et diffinit̃ ab Auguſtino:ꝙ vti eſt quod in vſum venerit:referre ad id quo fruendum eſt. Vbi notãdum:totum hoc qđ dicitur: id quod in vſum venerit:ponit̃ loco vnius dictionis& ē circũlocutio huius quod dico vtile:quod eſt obiectum huius actus vti. Actus autem conuenięter p ſuum obiectum diffinitur. Id autē qđ eſt ad finem inducitur ad finem per imperiũ voluntatis. Vnde vti eſt actus volũtatis quę eſt vniuerſalis motor virium ſcđm ordinē ad rationem.

Varia diffinitio vſus

§. II. QVIBVS REBVS EST vtendum

dicendum ꝙ vtibilia ſunt oēs creaturę mundi. Opera noſtra:&pœnę temporales:qa hęc oĩa debemus in deũ referre vt ĩ finē. Pro cui⁹ declaratione:dicit be. Tho. vbi. ſ. ꝙ quęcũq̃ ſunt bona:nõ habēt bonitatē:niſi ĩquãtũ accedunt ad ſimilitudinē bonitatis diuinę. Vnde oportet:ꝙ cũ bonitas ſit ratio dilectionis & deſiderij:ꝙ omnia amētur in ordine:ad bonitatē primã. i. diuinã. Omne aũt qđ bonũ ē a deo eſt:vñ q̃ ab ipſo nõ ſunt:nec q̃renda ſũt nec vtendũ eſt eis. Vnde nullo peccato vtendum eſt:quia peccatum non eſt a deo. Pœna autem a deo eſt:& ideo ea vtendum eſt:& ordinanda in finem : ſcđm ꝙ promouet meritum hominis:ducens eum ĩ conſiderationē proprię infirmitatis. &ſcđm ꝙ purgat pctã. Similiter&res mundi quia ab ipſo ſunt eis vtendum eſt:vel inquantum conferunt ad dei cognitionē:oſtendentes ei⁹ magnitudinem:vl' inquãtum ſunt in ſubſidiũ vitę noſtrę ordinatę in deum. Qđ em̃ dicat̃ creaturæ eſſe factæ:in odium:& muſcipulã pedibus inſipientium hoc eſt ex parte hoĩs inquantum abutat̃ eis:ſiſtendo in eis vt in fine:&non ex pte ipſarum creaturarum. Siſr opera quæ mala ſunt:ab ipſo ſunt:& ꝓpter ipſum facienda:non ꝙ quãlibet operationem oporteat ſemp actualiter referre in deũ:ſed ſufficit ꝙ habitualiter conſtituat finem in deo:ſuæ voluntatis.

§. III. VSVS AVTEM NON SOLVM

eſt in via:

Vſus ēt aliq̃rũ ẽi pr̃ia

ſed etiã in patria quo ad quædã. Pro cui⁹ declaratione dicit beat⁹ Tho. vbi. ſ. ꝙ vſus cũ ſit eorum q̃ ſunt ad finē quædã ſunt cõtingētia finem & includētia ipm. Et hæc ſunt quę nõ repugnãt perfectioni finis:ſicut diſpoſitiones materiæ manēt cũ forma ſubſtãtiali. Et talium erit vſus in patria. Sicut pfectiones naturales & ſeptem dona ſpirituſſancti:& alia quæ ex ſua ratione imperfectionem non dicunt. Quædam autem ſunt ad finem : ſicut diſtãtia a fine:vt mot⁹ & hmõi:& iſtis ꝓpter ſuã impfectionē nõ cõpatitur finis. Et horũ nõ erit vſus in patria. ſicut pœnę actus:fidei:ſpei:cibi:& hmõi. Differt aũt vſus dei in reb⁹ creatis ab vſu noſtro in duobus. Primo quia deus vſum ſuũ quo vtitur rebus:refert ad bonitatē ſuam. Nos autem nõ ad bonitatē noſtrã ſed ipſius. Scđo qa nos referimus vſum noſtrum quo operamur circa creaturas ad vtilitatē noſtrã. Ipſe vero nõ ad vtilitatem ſuã: ſed noſtrã. Primũ oſtendit magiſter in. j. diſt. j. in operibus miſericordię creationis & iuſticiæ. Vſus electionē ſequit̃:& præcedit executionē operis. Vñ Damaſ. dicit ꝙ poſt electionē imperiũ facit ad opationē:& poſtea vtitur:ipam ei executionē operis præcedit motio:qua voluntas mouet ad exequendum ſequitur autē electionē. Et ſic cum vſus pertineat ad prędictã motionē voluntatis eſt mediũ inter electionē & executionē quæ executio pertinet ad imperiũ:vt dicet̃ in ſeq. cap. Pro huius maiori declaratione dicit btũs Tho. in. j. ij. q. xvj. ar. iiij. ꝙ volũtas habet duplicē habitudinē ad volitũ. Vnã ſm qđ volitũ ē quodãmõ in volēte per quãdã proportionē ad volitũ. vnde & res quæ ſunt naturaliter ꝓportionatæ ad aliquē finē:dicũtur naturaliter appetere illũ finē. Sed ſic habere finē eſt impfecte habere ipſum. Secũda habitudo volũtatis ad volitũ:eſt vt habeat ipm finē realiter:& hoc eſt pfecte habere ipm. Volitũ aũt nõ ſolum eſt finis:ſed etiã id qđ eſt ad finē. Vltimũ autē qđ ptinet ad primã habitudinē voluntatis reſpectu eius qđ ē ad finē eſt electio. Ibi ei cõpletur proportio volũtatis : vt perfecte velit id:qđ eſt ad finē:ſed vſus iã pertinet ad ſecũdã habitudinē volũtatis:qua tēdit ad cõſequēdũ rē volitã. Et ſic patet ꝙ vſus ſequitur electionē. Si tñ accipiatur vſus ſm ꝙ volũtas vtitur potētia executiua mouendo ipſam:ſed qa volũtas etiã quodãmodo rationem mouet. & vtitur ea:poteſt intelligi vſus eius ꝙ eſt ad finē ſcđm ꝙ eſt in cõſideratione rationis referētis ipſum in finē:& hoc modo vſus p̄cedit electionē. Itē ſciēdũ ſcđm Tho. vbi ſupra ꝙ electio p̄cedit vſum ſi referant̃ ad idē. Nihil autē ꝓhibet ꝙ vſus vnius p̄cedat electionē alteri⁹. Et qa act⁹ volũtatis reflectunt̃ ſupra ſeipſos:in quolibet actu voluntatis poteſt accipi & cõſenſus & electio & vſus vt ſi dicatur ꝙ voluntas conſentit ſe eligere:& cõſentit ſe cõſentire: & vtitur ſe ad conſentiendũ & eligendũ:vt ſemper iſti act⁹ ordinati ad id qđ eſt prius ſint priores.

Vſus ſequit̃ electionē.

Duplicē habitudinē habet voluntas ad volitũ.

¶De bonitate & malitia humanoꝝ actuum. Cap. xij.

DE BONITATE VEL MALItia humanoꝝ actuũ.

Differt bõitas naturæ & bonitas moris.

Vbi primo ſciendũ ꝙ licet oĩs actio:inq̃tũ actio ſit bona. ſcilicet in genere naturæ: nõ tamē in gñe moris: ſed aliqua bona & alia mala. Vñ chriſtus Io. iij. Oĩs q male agit odit lucē. & Mat. vij. Arbor mala fructus malos facit &c. Pro cuius declaratiõe dicit beat⁹ Tho. j. ij. q. xviij. ar. j. ꝙ de bono & malo in actionib⁹ oportet loq ſicut de bono & malo in rebus:eo ꝙ vnaquæq; res talē operationē ꝓducit q̃lis eſt ipſa. In rebus autē vnũquodq; tm̃ habet de bono q̃tũ habet de eſſe. bonũ em̃ & ens cõuertũtur. Solus aũt de⁹ habet totã plenitudinem ſui eſſe ſcđm aliquid vnum & ſimplex. Vnaquæq; autē res. alia habet plenitudinem eſſendi ſibi conuenientē ſcđm diuerſa. Vnde in aliquibus contigit ꝙ quãtũ ad aliquid habēt eē:& tamē q̃tũ ad plenitudinē eſſendi ſibi conueniētē deficit eis aliquid. Sicut ad plenitudinē eſſe humani requiritur ꝙ ſit quoddã cõpoſitũ ex aĩa & corpore habēs oēs potentias & inſtrumenta cognitionis & motus. Vnde ſi aliquid horum deficiat alicui homini:deficit ei aliquid de plenitudine ſui eſſe. Quãtum igitur habet de eſſe:tantum habet de bonitate. Inquãtum vero ei aliquid deficit de plenitudine eſſendi:intantum deficit a bonitate:& dicitur malũ. Sicut homo cæcus habet de bonitate ꝙ viuit:& malum eſt ei ꝙ caret viſu. Si vero nihil haberet de entitate vel bonitate: neq; bonum neq; malũ dici poſſet. Sic igitur oĩs actio inquantũ habet aliquid de eſſe:intantũ habet de bonitate. Inquantũ vero ei aliqd deficit de plenitudine eſſendi:quæ debetur actiõi humanę:intantũ deficit a bonitate:& ſic dicitur mala puta ſi deficiat ei vel determinata q̃titas ſm rationem vel debitus locus:vel aliquid huiuſmodi. Et quod Diony. dicit ꝙ malum nõ agit niſi in virtute boni. Verũ eſt:ſed bonũ illud eſt deficiens. Si em̃ nihil eſſet ibi de bono:nõ eēt ens neq; agere poſſet. Si non eſſet deficiens non eſſet malum. Vnde & actio mala eſt quoddam bonum deficiens : quod ſm quid ē bonum:ſimpliciter autem malum. Item adulteriũ quod eſt quædã actio:non ſolum importat cõmixtionē maris & fœminæ. vnde quandoq; ſequitur generatio:quæ bonũ eſt:ſed etiã talē actionē inq̃tum caret ordine rationis:& ſcđm hoc eſt mala actio.

§. I. ACTIO HVMANA HABET bonitatē vel malitiã ex obiecto.

Bõitas obiectalis hũanorum actuum

Vñ Oſeæ. ix. dr̃ de peccatoribus. Facti ſunt abominabiles:ſicut ea quæ dilexerunt Fit autē homo abominabilis p malitiã ſuæ actionis. Pro cuius declaratione dicit beatus Tho. vbi. ſ. art. ij. ꝙ bonũ & malũ actiõis ſicut & aliarũ rerũ:attenditur ex plenitudine eſſendi vel defectu ipſius. Primũ autē qđ ad plenitudinē eſſendi ptinere videtur:eſt id qđ dat rei ſpeciē. Sicut autem res naturalis habet ſpeciē ex ſua forma:ita actio habet ſpeciem ex obiecto:ſicut & motus ex termino. Et ideo ſicut prima bonitas rei naturalis attenditur ex ſua forma quę dat ei ſpeciē:ita & prima bonitas actus moralis attenditur ex obiecto cõuenienti. Vñ etiã a quibuſdã appellat̃ bonũ ex genere puta vti re ſua. Et ſicut in rebus naturalibus primũ malum eſt ſi res generata non conſequitur formã ſpecificam:puta ſi nõ generetur homo:ſed aliquid loco hominis. Ita primũ malum in actionibus moralib⁹ eſt qđ ē ex obiecto:ſicut accipere aliena. Et dicit̃ malũ ex genere:genere pro ſpecie accepto : eo modo loquendo quo dicimus genus humanũ:humanã ſpeciē. Vbi etiã ſciendũ ꝙ obiectum actionis non eſt materia ex qua: ſed materia circa quã:& habet quodãmodo rationē formæ inq̃tũ dat ſpeciē. Item licet res exteriores circa quas ſunt actiones humanæ in ſe ſint bonæ:tamen inquantum cõſiderantur:vt obiecta actionum talium:cum non habent debitam proportionem ad hanc vel illam determiatam actionem. nõ habent rationē boni:Et quia ſimiles habitus:ſimiles act⁹ reddunt:vt dicit phs in. ij. Ethic. Sicut habitus bon⁹ & malus differunt ſpecie:vt prodigalitas & liberalitas. Ita & actus bonus & malus differunt ſpecie. Quia enim differētiæ per ſe diuerſificãt ſpeciem:cum differentia boni & mali circa obiectum conſiderata:cõparetur per ſe ad rationē. ſcilicet ſcđm ꝙ obiectũ eſt ei cõueniens vel nõ ꝯueniens. dicuntur enim actus humani vel morales ſm ꝙ ſunt a ratione. Ideo bonũ & malũ diuerſificãt ſpeciē in actib⁹ moralib⁹. Sicut etiã in naturalibus bonum quod eſt ſcđm naturã & quod eſt cõtra naturã:vt corpus viuum & corpus mortuum diuerſificant ſpeciem naturę. Ita in moralibus quod eſt ſcđm rationē vt bonũ:& quod contra rationem vt malũ:diuerſificant ſpeciē moris ſcđm beatũ Tho. vbi ſ. arti. v. Actio humana habet bonitatē vel malitiam ex circũſtantia & aliquando ſpecie. Pro cuius declaratione: dicit beatus Tho. vbi. ſ. ar. iij. ꝙ in rebus naturalibus non inuenitur tota plenitudo quę debetur rei ex forma ſpeciali quę dat ſpeciē:ſed multũ ſupadditur ex ſupueniētib⁹ accidētib⁹:ſicut in hoĩe:ex figura & colore& alijs hmõi:q̃rũ ſi aliquid deſit ad decentē habitudinē ꝯſequitur malum. Ita eſt etiam in actione. Nam plenitudo bonitatis nõ tota cõſiſtit in ſua ſpecie:ſed aliquid additur ex his quę adueniunt tanq̃ accidentia quædã:& hęc ſunt circũſtãtiæ debitæ. Vnde ſi aliquid deſſit:quod pertineat ad circũſtãtias debitas:erit actio mala. Sũt autē circũſtãtię extra actionē inquantum non ſunt de eſſentia eius:tamen ſunt in ipſa velut quędam accidentia eius:ſicut accidētia quæ ſunt in ſubſtantijs naturalibus. Et ſunt huiuſmodi circũſtãtię: vt accidentia per ſe ſeu propria:& ideo conſiderantur in doctrina morum:ſicut in vnaquaq; arte conſiderantur accidentia propria. Et nota diligenter ꝙ tunc circunſtãtia nõ ſolum auget malitiam in actu malo:ſed etiã mutat ſpeciē illius actus:quãdo videlicet conſideratur illa circũſtãtia: vt principalis cõditio obiecti actionis;habens ſpecialem

Obiectum actiõis eſt materia circa quã.

Ex circũſtantijs actiõ denoĩatur.

Circũſtantia interdũ mutat ſpeciē.

repugnantiam:& vt cõtrariã ordini rationem:puta ratio conſiderat vel ordinat:ſeu conſiderare poteſt & ordinare:& ſi non facit hanc cõſiderationẽ vel ordinationẽ: nõ eſſe iniuriam faciẽdam loco ſacro. Tollere ergo alienum de loco ſacro:addit ſpecialem repugnantiam ad ordinem rationis. Et ſic circunſtantia mutat ſpeciem vt dicit beat⁹ Tho. vbi.ſ. arti.x. Et tunc non remanet in ratione circunſtantię in genere moris:cum dat ſpeciem actui:quia cõſideratur vt quędã conditio principalis obiecti:& quaſi q̃dam ſpecifica differentia:ſed in genere naturæ illius actionis. Non eſt autem conueniens:ꝙ vnus actus moralis ſit in pluribus ſpecieb⁹ moris etiam diſparatis. Cum autem circunſtantia non reſpicit ordinem rationis in bono vel malo per ſe:ſed præſuppoſita alia circũſtãtia: a qua actus moralis habet ſpeciem boni vel mali: ſicut tollere aliqd in magna quantitate vel parua:non reſpicit ordinẽ rationis in bono vel in malo:niſi pręſuppoſita alia conditiõe per quam actus habet malitiam:puta hoc qđ eſt eſſe alienum quod repugnat rationi:& ideo hoc nõ mutat ſpeciẽ peccati:ſed aggrauat.

§. II. ACTIO HVMANA HA-

Actio denoĩatur ex fine.

bet bonitatem & malitiã:ꝑcipue ex fine. Vnde Boetius. Cuius finis bonus eſt:& ipſum bonum:& cuius finis mal⁹: & ipſum quoq; malũ. Pro cuius declaratiõe: dicit beatus Tho. vbi.ſ. art.iiij. ꝙ eadẽ diſpoſitio rerũ ĩ bonitate: & in eſſe, eſt. Sunt em̃ quædã:quorũ eſſe ex alio non dependet: & in his ſufficit cõſiderare eorũ eẽ abſolute. Quædã vero ſunt:quorũ eſſę dependet ab alio:vnde oportet:ꝙ conſiderẽtur per cõparationẽ ad cauſam a qua depẽdẽt:ſicut autẽ eſſe rei:dependet ab agẽte & forma:ita & a fine dependet bonitas. Vnde in perſonis diuinis:quæ non habẽt bonitatẽ depẽdẽtẽ ab alio:nõ conſideratur aliqua ratio bonitatis ex fine. Actiones humanæ & alia:quorũ bonitas depẽdet ab alio:habẽt rationẽ bonitatis ex fine:a quo depẽdẽt præter bonitatẽ abſolutam:quę in eis exiſtit. Sic igitur in actione humana:quadruplex bonitas conſiderari poteſt.

In actione hũana q̃druplex bonitas pt ꝯſiderari.

Vna.ſ.ſm genus:prout.ſ.eſt actio:quia inquantum habet de actione in entitate, intantũ habet de bonitate. Alia vero bonitas ẽ:ſm ſpeciẽ: quæ accipitur ſm obiectum conueniens. Tertia quæ accipitur ſm circũſtãtias quaſi accidentia quædã. Quarta ſm finẽ:quaſi ſm habitudinem ad cauſam bonitatis. Et cũ Dionyſius dicat. Nullus ad malũ reſpiciẽs:operatur. Sciendum:ꝙ bonũ ad qđ reſpiciens operatur:nõ eſt ſemper verũ bonũ:ſed aliquando apparẽs bonũ & nõ verũ:& tũc ſequitur actio mala. Nihil etiã ꝓhibet: in vna actione adeſſe vnã dictarũ bonitatũ:& deeſſe aliã. Nõ eſt autem actio bona ſimpliciter:niſi adſint oẽs prędictę bonitates. Itẽ ſm beatũ Tho. vbi.ſ. ar.vj. Ex fine diuerſificatur etiã ſpecies actus humani. Qđ ſic declarat. Actus dicuntur humani inquãtũ ſunt voluntarij. In actu autem voluntario inuenitur duplex actus.ſ. actus interior volũtatis:& actus exterior:& vterq; eorũ actuũ habet ſuũ obiectũ. Finis autẽ ꝓprie eſt obiectũ actus interioris voluntarij. Idẽ autẽ circa quod eſt actio exterior:eſt obiectũ eius. Sicut ergo act⁹ exterior:accipit ſpeciẽ ex obiecto circa qđ eſt:ita & actus iterior accipit ſpeciẽ ex fine:ſicut ex ꝓprio obiecto. Id autẽ qđ eſt ex pte volũtatis:ſe habet vt formale ad id qđ eſt ex parte actus exterioris: qa voluntas vtitur mẽbris ad agendum:vt inſtrumentis. Neq; actus exteriores habent rationem moralitatis niſi inquãtum ſunt voluntarij. Et ideo actus humani ſpecies:formaliter conſideratur ſm finẽ. Materialiter autẽ ſm obiectũ exterioris act⁹. Vñ philoſoph⁹ dicit in.v. Ethic. ꝙ qui furatur vt mæchetur:per ſe loquendo magis adulter eſt:q̃ fur. Et ſic cũ act⁹ habeat ſpeciem ex obiecto:quia finis etiam habet rationẽ obiecti:ex eo enim habet ſpeciem.

§. III. ACTIONVM HVMANA-

De actibus indifferẽtibus

rum aliquę ſunt indifferentes ſm ſpeciem:ſed nulla eſt indifferẽs ſm indiuiduũ. Et primũ oſtendit Augu. in lib. de ſermo. dñi in mõte, vbi dicit: ꝙ quędã facta hoim ſunt media:quę pñt boño & malo aĩo fieri:de quib⁹ temerarium eſt iudicare:& hæc dicũtur indifferẽtia. Quod ſic declarat btũs Tho.j.ij.q.xviij.art.ix. Oĩs actus ſpeciẽ habet ex obiecto. Et actus human⁹ q dicitur moralis:habet ſpeciẽ ex obiecto relato ad principiũ actuũ humanorũ:qđ eſt rõ. Vnde ſi obiectũ actus includit aliquid qđ ꝯueniat ordini rõnis erit actus bonus ſm ſuã ſpeciẽ:vt dare eleemoſynã indigenti. Si autẽ includat aliquid qđ repugnet ordini rationis:erit actus malus ſm ſuã ſpeciẽ:ſicut furari qđ eſt tollere aliena. Contingit autem:ꝙ obiectum actus nõ includit aliquid pertinens ad ordinem rationis:ſicut leuare feſtucã de terra:ire ad campũ & hmõi:& tales ſm ſuam ſpeciẽ ſunt indifferẽtes. Quãuis autẽ omne obiectũ vel finis:circa quæ eſt actus:habet aliquã malitiã vel bonitatẽ ſaltem naturalẽ:nõ tñ ſemper importat bonitatẽ vel malitiã moralẽ:quæ cõſideratur per cõparationẽ ad rationẽ. Itẽ q̃uis malũ ſit priuatio boni & habit⁹ & priuatio ſint oppoſita ĩmediata (ſm philoſophũ) nõ tñ ex hoc tollitur quin poſſit eẽ aliqs act⁹ indifferẽs, quaſi mediũ inter bonũ & malum ſm ſpeciẽ. Et rõ eſt:qa duplex eſt priuatio:quædã quę cõſiſtit in priuato eſſe:& qa hęc nihil relinqt:ſed totũ aufert vt cęcitas totaliter aufert viſum:tenebrę lucẽ: mors vitã: ideo inter hãc priuationẽ & eius habitũ oppoſitũ nõ põt eſſe aliqđ medium circa propriũ ſuſceptibile. Alia priuatio eſt q̃ cõſiſtit ĩ priuatiõe:ſicut ęgritudo ẽ priuatio ſanitatis:nõ ꝙ tota ſanitas ſubtrahatur:ſed eſt quaſi q̃dã ad totalẽ ablationẽ ſanitatis via:q̃ fit per mortẽ. Et ideo cũ talis priuatio aliquid relinquat:non ſemper eſt immediata cũ oppoſito habitu. Et hoc mõ malũ eſt priuatio boni qa nõ totũ bonũ aufert, ſed aliqd relinquitur:vñ põt eſſe aliqd mediũ inter bonũ & malũ. Scđm.ſ. ꝙ nullus actus ſm indiuiduum ſit indifferens: ꝓbatur ex hoc qđ dicit chriſtus Mat.xij. Omne verbũ ocioſum:qđ locuti fuerint homiẽs: reddẽt rõnẽ de eo ĩ die iudicij:qa.ſ. eſt malũ. Et dicitur ocioſum verbũ (ſm Grego.) ꝙ vtilitate rectitudinis vel ratiõe iuſtæ neceſſitatis caret. ſi aũt nõ careret his:nõ eſſet ocioſum nec malum:ſed bonũ:& idẽ de alijs actib⁹.

Scđm idiuiduum:nul l⁹ act⁹ ẽ indifferens.

Pro cuius declaratione dicit btũs Tho. vbi.ſ. ꝙ contingit aliquem actũ eſſe indifferẽtem ſm ſpeciẽ:q tñ erit bon⁹ vel malus: in idiuiduo conſideratus. Et hoc ideo qa actus moralis nõ ſolum habet bonitatẽ vel malitiam ex obiecto:ex quo habet ſpeciẽ:ſed etiã ex circũſtãtijs quę ſunt quaſi quędã accidẽtia. ſicut aliqd cõtingit indiuiduo hoĩs:ſm accidẽtia indiuiduãtia:qđ nõ cõtingit homini ſm rõnẽ ſpeciei. Et iõ oportet ꝙ quilibet actus indiuidualis habeat aliquã circũſtãtiã per quã trahatur ad bonũ vel malũ:ad min⁹ ex pte intentionis finis. Cũ em̃ rationis ſit ordinare act⁹ a ratiõe deliberatiua ꝓcedens:ſi nõ ſit ad debitũ finẽ ordĩatus: ex hoc ipſo repugnat rõni & habet rõnem mali. Si vero ordinetur ad debitũ finẽ:cõgruit cũ ordine rationis. vñ habet rationẽ boni:neceſſe eſt aũt ꝙ act⁹ ordinetur vel nõ ordinetur ad debitũ finẽ. Vñ neceſſe eſt oẽm actum hominis a ratione deliberatiua ꝓcedẽtẽ in indiuiduo cõſideratum eſſe bonum vel malũ. Si aũt nõ procedit a ratione deliberata:ſed ex quadam imaginatione:ſicut cum quis fricatur barba:vel mouet manũ vel pedẽ:talis actus non eſt proprie moralis vel humanus:cum hoc habeat actus a ratiõe & ſic erit indifferens:quaſi extra genus actuum moralium exiſtens. Quod aũt dicit phs in.iiij. Ethi. de placidis.i. adulatoribus & prodigis:ꝙ non ſunt mali:non eſt contra dicta:quia phs ibi vocat malos proprie eos:qui ſunt proximis nociui. Sed theologus dicit actũ oẽm malum: qui repugnat rectę rationi:ſiue noceat proximo ſiue ſibi ſoli:& ſic prodigi & placidi & huiuſmodi ſũt mali. Sed & q agit aliqd quærens ſuſtentationem vel quietẽ corporis ſui: vt comedendo dormiẽdo & huiuſmodi. Si ipſum corp⁹ ſuũ ordinat ad bonũ virtutis:& ille actus pertinebit ad virtutẽ:& ecõtrario ſi malus. Itẽ nota ꝙ actus vnus ĩ genere naturę poteſt eſſe bonus & malus in genere moris:puta ambulatio ad eccleſiam vnã:in principio poteſt eẽ bona: vt ſi fiat propter deũ:& in proceſſu mala:vt ſi mutetur intentio:& fiat propter inanẽ gloriam vel laſciuiã:& tunc ſunt diuerſi actus in genere moris:bonus & malus propter mutationem intentionis:licet vnus in genere naturę ſed vn⁹ & idem actus in genere moris:eſt impoſſibile ꝙ ſit bon⁹ & malus:cum ſint contraria. Tho.j.ij.q.xx.

Mali homĩes ſunt ſm phiam & ſm theologiam.

§. IIII. BONITAS VOLVNTATIS

humanæ in actibus ſuis. Primo dependet ex obiecto.i. ex bono quod vult. Secũdo ex ratiõe volẽtis. Tertio ex lege ęterna. Quarto ex hoc ꝙ cõformatur voluntati diuinæ.

Primum ſic ꝓbatur. Dicit phs in.v. Ethi. ꝙ iuſtitia eſt i m quam

ſcđm quã:aliqui volunt iuxta. Et eadẽ ratione virtus eſt: ſcđm quã aliqui volũt bona. Sed bona voluntas eſt: q̃ ẽ ſcđm virtutẽ. Vñ ſequitur:ꝙ bonitas voluntatis ex hoc ẽ ꝙ aliquis vult bonũ:nõ quodcũq; ſed cõueniẽs ad appetendũ ſcđm rationẽ. Nã & malus vult bonũ:nõ qdẽ verũ ſed apparens. Sub hoc etiã ꝙ quis velit bonũ includitur obſeruatio debitarũ circũſtãtiarũ. Nã ſi quis vult bonũ quãdo nõ debet:vel vbi nõ debet:nõ vult vere bonũ. Includitur etiã intẽtio debiti finis. Nã cum volumus aliquid: ꝓpter intẽtionẽ alicui⁹ finis:ordo ad illũ finẽ accipitur:vt quędã ratio bonitatis in obiecto.i. in ipſo volito. Vt cũ quis vult ieiunare propter deũ:ipſum ieiuniũ habet rationẽ boni:ex hoc ipſo ꝙ fit propter deũ.

Bõitas actuum hũanorũ ẽ ex obiecto.

Secundo:depẽdet humanę voluntatis bonitas ex ratione: ex eo videlicet ꝙ obiectũ volũtatis proponitur ei per rationẽ. Ad bonũ intellectũ:eſt bonũ volũtatis ꝓportionatũ ei. Bonũ ſenſibile vel imaginatũ non eſt proportionatũ ei:ſed appetitui ſenſitiuo:quia volũtas poteſt tẽdere in bonũ vniuerſale:qđ ratio appræhẽdit. Appetitus autẽ ſenſitiuus:non tẽdit niſi in bonũ pticulare:qđ appræhẽdit vis ſenſitiua.

Tertio:depẽdet bonitas volũtatis ex lege æterna: cũ eſt ſcđm eã:ſicut pc̃m qđ eſt cõtra bonitatẽ: dicitur eẽ actio cõtra legẽ ęternã:ſcđm diffinitionẽ Aug. In cauſis em̃ ordinatis:effectus plus dependet a prima cauſa q̃ a ſcđa: cũ ſecũda nõ agat niſi virtute primæ. Qđ aũt ratio humana ſit regula volũtatis humanæ:ex qua bonitas eius menſuratur:hoc habet a lege æterna:quæ eſt ratio diuina. Vnde in Pſ.iiij. Signatũ eſt ſuper nos:lumẽ vultus tui dñe.i. lumẽ rõnis qđ in nobis eſt:qđ nobis põt oſtẽdere bona: & regulare voluntatẽ noſtrã:inquãtum eſt lumen vult⁹ tui i. a vultu tuo:ſeu lege æterna tua deriuatũ. Magis ergo dependet bonitas voluntatis a lege æterna: q̃ a ratione humana. Et vbi deficit ratio humana: oportet recurrere ad rõnem ęternã. Quę lex ęterna licet nobis ſit ignota ſcđm ꝙ eſt in mẽte diuina:innoteſcit tñ nobis ꝑ rõnẽ naturalẽ: q ab ea deriuatur vt ꝓpria imago:vel ꝑ aliquã reuelationẽ ſupadditã.

Bõitas actuum eſt ex lege diuina.

Quarto:depẽdet ex cõformitate ad voluntatẽ diuinã. Vñ ſup illud Matth.xxvj. Non ſicut ego volo:ſed ſicut tu, dicit glo. Hoc dicit qa rectũ vult eẽ hoĩem: & ad deũ dirigi ſcđm Aug. Rectitudo aũt volũtatis:ẽ bonitas eius. Et ſic patet:ꝙ dependet bonitas voluntatis: ex conformitate diuinæ voluntatis. Cum enim bonitas volũtatis:depẽdeat ex ĩtẽtione finis: finis autem vltim⁹ volũtatis humanæ ſit deus qui eſt ſummũ bonũ: ſequitur ꝙ requiratur ad bonitatẽ voluntatis humanæ:ꝙ ordinetur ad ſummum bonum:qđ eſt deus. Et ſic oportet ꝙ conformet ſe cũ diuina voluntate:formaliter quidẽ, nõ materialiter:id eſt in cõmuni, nõ particulari. Volitũ eñi diuinũ id eſt qđ vult de⁹ ſcđm rationẽ ꝯmunẽ:quale ſit ſcire poſſumus. Scimus enim ꝙ quicqd vult deus/vult ſub ratione boni:& ideo quicũq; vult aliquid ſub ratiõe boni:habet voluntatẽ conformẽ voluntati diuinæ: quãtũ ad rõnẽ voliti. Sed in particulari neſcimus: quid deus velit:& quãtũ ad hoc nõ tenemur cõformare volũtatem noſtrã: voluntati diuinæ. In ſtatu autẽ glorię oẽs videbũt in ſingulis quę vult: & ideo nõ ſolum formaliter ſed etiam materialiter conformant volũtatem ſuam voluntati diuinę. Ecõtrario malitia volũtatis humanę procedit ex obiecto quãdo nõ vult verũ bonũ:& ex defectu rationis. Et qa eſt cõtra legẽ æternã illud volitũ:nec cõforme volũtati diuinæ. Hæc Tho.j.ij.q.xix.articu.ix.

Bõitas actuum ẽ ex cõformitate ad voluntatẽ diuinam.

§. V. DE BONITATE ET MA-

litia actuũ exteriorũ. Bonitas & malitia:per prius reperitur in actu ĩteriori volũtatis:q̃ in actu exteriori. Qđ probatur ex hoc qđ dicit Augu. ꝙ volũtas eſt qua peccatur:& recte viuitur. Et ſic pc̃m vel opus bonũ:ꝑpri⁹ reperitur in volũtate. Verũ eſt tamẽ ꝙ ſi cõſideretur bonitas act⁹ exterioris ſcđm ꝙ eſt in appręhẽſione & ordinatiõe rõnis:prior eſt, q̃ bonitas actus voluntatis. Actus em̃ exterior eſt obiectũ volũtatis inquãtũ proponitur volũtati a rõne: vt quoddã bonum appræhẽſum & ordinatũ ꝑ rõnem:& ſic eſt prius q̃ bonũ act⁹ volũtatis. Sed ſi ꝯſideretur ſcđm ꝙ ẽ ĩ executiõe operis:ſequitur bonitatẽ volũtatis q̃ eſt principiũ eius. Eſt em̃ effectus volũtatis & ſequitur ipſam. Finis em̃ eſt prior ĩ intentione & poſterior in executione. Item ſciendũ ꝙ tota malitia vel bonitas act⁹ exterioris non depẽdet ex voluntate:

Vnde eſt tota malitia exteriorũ actuum

Nam duplex bonitas vel malitia:poteſt conſiderari in actu exteriori. Vna ſm debitã materiã & circũſtantias. Alia ſm ordinem ad finẽ. Et illa quidẽ q̃ eſt ſcđm ordinem ad finẽ:tota dependet a voluntate. Illa autem quę eſt ex debita materia & circunſtantijs: dependet ex rõne: & ex hac depẽdet bonitas voluntatis:ſcđm ꝙ ĩ ipſam fertur. Eſt aũt cõſiderãdum:ꝙ ad hoc ꝙ aliquid ſit malũ: ſufficit vnus defect⁹:ad hoc autẽ: vt aliquid ſit ſimpliciter bonũ nõ ſufficit: vnũ ſingulare:ſed requiritur integritas volũtatis. Si ergo volũtas eſt bona:& ex ꝓprio obiecto & ex fine:ꝯſequẽs eſt actũ exteriorẽ ĩde ſequẽtẽ eſſe bonũ: ſi aũt deficit alterũ eorũ:erit actus malus. Quando igitur dicitur Matth.vij. Arbor bona:nõ põt fructus malos facere: vbi arbor bona:ſignificat bonã volũtatẽ:intelligẽdũ eſt voluntatẽ, eſſe bonã ex actu volito bono:et fine debito. Peccat em̃ quis & qñ vult malũ actũ: & etiã qñ vult malũ finẽ. Et qñ act⁹ exterior dicitur bon⁹ vel mal⁹:ſolũ ex ordine ad finẽ:tũc ẽ oĩno eadẽ bonitas vl' malitia act⁹ volũtatis q̃ per ſe reſpicit finem:& actus exterioris quę reſpicit finẽ mediãte actu voluntatis. Qñ aũt actus exterior habet bonitatẽ vel malitiã ſcđm ſe.i. ſcđm materiã ĩ circũſtãtias: tũc bonitas act⁹ exterioris ẽ vna:& bonitas volũtatis q̃ ẽ ex fine:eſt alia:ita tñ ꝙ bonitas finis:ex voluntate redundat in actũ exteriorẽ:& bonitas materię & circũſtantiarũ redundat in actũ voluntatis. Quãuis enim actus interior & exterior ſint diuerſi in genere naturę: tñ ex eis ſic diuerſis conſtituitur vnum in genere moris. Tho.j.ij.q.xx.

De bonitate actꝰ exterioris.

Quomodo actus exterior addit ad bonitatem vel malitiã act⁹ interioris vel non. Sciẽdum igitur ꝙ bonitas vel malitia act⁹ exterioris poteſt ꝯſiderari dupl'r videlicet ex fine ĩtẽto:& ex materia & circũſtantijs. Et quantũ ad primũ id ẽ ex volũtate finis:tunc actus exterior nihil addit ad bonitatem vel malitiam:niſi contingat ipſam volũtatem fieri:vel meliorẽ in bonis:vel peiorem in malis ꝑ ipm actũ exteriorem: q̃ ſolum per interiorem qđ põt contingere tripliciter. Primo mõ:ſcđm numerũ:puta cum quis vult aliqd facere bono fine vel malo:& tũc id non facit:poſtmodũ aũt vult & facit:& ſic ibi duplicatur actus volũtatis vnde ibi duplex bonũ ẽ vel duplex malũ. Secũdo modo quãtũ ad extenſionẽ: puta cũ quis vult aliquid facere bono fine vel malo:& ꝓpter aliquod impedimẽtũ: deſiſtat Alius aũt cõtinuat motũ volũtatis quouſq; ꝑficiat opus manifeſtũ eſt ꝙ hmõi volũtas:eſt diuturnior ĩ bono vel in malo:& ſic melior vel peior. Tertio mõ: ſcđm ĩtẽtionẽ. Sunt em̃ quidã actus exteriores:qui inquantũ ſunt delectabiles vel pœnoſi:nati ſunt intẽdere voluntatẽ vel remittere. Conſtat em̃:ꝙ quãto volũtas intenſius tendit in malũ vel bonũ:tanto eſt peior vel melior. Quantum ad ſecũdũ:id eſt loquẽdo de ipo actu exteriori ſcđm materiã & circũſtantias: ſic cõparatur ad volũtatem vt terminus & finis. Et hoc modo addit ad bonitatem vel malitiã volũtatis:quia oĩs inclinatio vel motus ꝑficitur in eo ꝙ cõſequitur finẽ:vel attingit terminũ. Vñ nõ eſt ꝑfecta volũtas:niſi ſit talis:q̃ data oportunitate operetur. Si vero poſſibilitas deſit volũtate exiſtẽte ꝑfecta: vt operetur ſi poſſet: defect⁹ ꝑfectiõis:q̃ eſt ex actu exteriori eſt ſimpl'r inuoluntariũ. Inuolũtariũ aũt ſicut non meretur pręmiũ vel pœnam in operando bonũ aut malũ:ita aliquid non tollit de pœna vl' pmio:ſi hõ inuolũtarie ſimpliciter deficiat ad faciẽdum bonum vel malum. Hæc.b. Tho.j.ij.q.xxj.

Habitudo act⁹ ad volũtatẽ.

Euentus autem ſequens ex actu exteriori:aliquãdo addit ad bonitatem vel malitiã:aliquando non addit. Nam ſi euentus eſt præcogitatus: manifeſtum eſt ꝙ addit ad bonitatem vel malitiam. Si quis enim cogitans:ꝙ ex opere ſuo multa mala poſſunt ſequi:& tamen non deſiſtit: vtiq; graui⁹ peccat:& ſic in bonis actibus:magis meretur. Si autẽ non ſit præcogitatus talis euentus: tunc diſtiguendum: quia ſi per ſe & vt ĩ pluribus ſequitur talis euentus ex tali actu ſic euentus huiuſmodi addit ad bonitatem vel malitiam actus. Manifeſtum eſt em̃ actum eſſe meliorẽ ex ſuo genere:ex quo poſſunt ſequi plura bona & peiorem ex q̃ poſſunt ſequi plura mala. Si vero per accidens:& vt in paucioribus tunc euentus non addit ad malitiam vel bonitatem actus. Nõ em̃ datur iudiciũ de re aliqua ſcđm id quod eſt per accidens:ſed ſolum ſcđm id quod eſt per ſe.

§. VI. ACTIO HVMANA DICI-

-tur bona vel mala:recta vel pc̃tm̃:laudabilis vel culpabi
lis:meritoria vl' demeritoria:ſcd'm diuerſos reſpect⁹&bo
nũ & malũ:in plus ſe habent q̃ rectũ & peccatũ.Quęlibet
em̃ priuatio boni:in quocũq; exiſtat : habet rõnem mali.

Bonitas ē ex diuerſis.

Actio hũana intãtũ dr̃ bona:inquãtum habet de entitate.
Si em̃ quis agat ſcd'm materiã cõuenientẽ rõni : & debitas
circũſtãtias & ad bonũ finẽ: erit actio bona ſimpl'r ĩ gñe
moris : quia habet totã plenitudinem entitatis actionis
moralis. Si aliqd hoꝝ deficiat erit mala in genere moris:
remanebit tñ bona:in gñe naturæ: qa omnis actio inquã
tũ actio eſt bona.Sed & ſi qs ãbulet claudicãdo poterit di
ci actio illa mala:in gñe naturę:qa deficit a pfectione am
bulationis.Sed qa rectũ dr̃ : cuius mediũ nõ diſcrepat ab
extremis:dicitur actio humana recta:qñ ipa actio quæ eſt
quaſi mediũ:nõ exit ab extremis: videlicet ab ordine pri
cipij actiui:ad finẽ debitũ. In hiſem̃ quæ aguñt p volũta-
tem regula pxima eſt ratio hũana:regula ſupræma: ē lex
æterna . Qñ ergo actus human⁹ pcedit ab hac duplici re-
gula:vt a pricipio intẽdit in finẽ: tunc eſt rect⁹. Quando
autem ab hac rectitudĩe obliquat̃ dicitur eſſe pc̃tm̃ : & ſic
pc̃tm̃ pprie cõſiſtit in actu:q agit̃ ppter finẽ aliquẽ: cum
nõ habet debitũ ordinẽ ad illũ finẽ.Sicut aũt malũ:ĩ plus
ſe habet q̃ pc̃tm̃ ita pc̃tm̃ in plus q̃ culpa.Ex hoc em̃ dicit̃
actus culpabilis vel laudabilis:ex hoc q̃ imputat̃ agenti.
Nihil eſt em̃ aliud laudari vel culpari :q̃ imputare alicui
malitiã vel bonitatẽ ſui actus. Tunc autẽ act⁹ imputatur
agenti:qñ eſt in ptãte ipſius: ita q̃ habet dñium ſui actus.
Hoc autẽ eſt in omnibus actib⁹ voluntarijs.Vnde ſequit̃:
q̃ bonũ & malũ:ſolũ in actibus volũtarijs cõſtituit ratio
nem laudis & culpæ : in quibus idẽ eſt malum peccatũ &

Actio ē meritoria.

culpa.Meritoria autẽ dicitur actio vel demeritoria:per re
ſpectum ad retributionẽ:quæ fit ſecũdũ iuſtitiã.Retribu-
tio autẽ fit alicui ſecũdũ iuſtitiã:ex eo q̃ agit in pfectũ vl'
nocumẽtum alterius . Vnuſquiſq; autẽ in aliqua ſocieta-
te viuens : eſt quodãmodo pars & mẽbrum totius ſocie-
tatis.Quicumq; ergo aliquid agit :in bonum vel malum
alicuius de ſocietate exiſtẽtis : hoc redundat in totam ſo-
cietatẽ:ſicut qui ledit manũ: per conſequens ledit corpus
totum:cuius eſt manus . Quando ergo quis agit in bonũ
vel malum alicuius de ſocietate aliqua: debet̃ ei retribu-
tio præmij vl' pœnę. Primo ab illa perſona quã iuuit vl'
lęſit deinde a toto collegio: ſi aũt agit in bonũ vel malũ
toti⁹ collegij:debetur ei retributio:primo a toto collegio
pmij vel pœnæ:exinde a ſingulis de collegio. Et cũ agit ĩ
bonũ vel malum propriũ:etiã debetur pręmiũ vl' pœna:
qa ipe etiã pars eſt collegij:& ſic iuuit vl' nocuit.Habet g
actus humanus rõnẽ culpæ vel laudis: ſcd'm q̃ ē in ptãte
noſtra.Rectitudinis aũt vel peccati: ꝑm ordinem ad finẽ.
Meriti vel demeriti ſcd'm retributionẽ iuſtitię. Et qa act⁹
hominis habet rationẽ meriti vel demeriti:ꝑm q̃ ordinat̃
ad alterũ:vel rõne cõitatis ſeu cõmunis. Vtroq; autẽ mõ
actus noſtri boni vel mali:habẽt rõnem meriti vel deme
riti apud deũ.Ratione quidem ipſius dei:inquantũ eſt vl
timus finis hois.Eſt autẽ debitũ: vt ad finẽ vltimum oẽs
actus referãtur.Vnde qui facit actũ malũ: nõ referibilem
in deũ:nõ ſeruat honorẽ deij: qui ei vt vltimo fini debet̃.
Ex pte ꝟo toti⁹ cõitatis vniuerſi: qa in q̃libet cõitate:ille
qui regit cõitatẽ: pcipue habet curã boni cõis : vñ ad deũ
pertinet retribuere p eis:quæ bene vel male fiunt in cõi-
tate.Eſt aũt de⁹ gubernator & rector toti⁹ vniuerſi & ſpe-
cialiter:creaturarũ rõnabiliũ.Et ſic patet q̃ act⁹ hũani ha
bent rationẽ meriti vel demeriti:per cõparationẽ ad deũ:
alioquin ſequeret̃: q̃ deus nõ haberet curã de actibus hu-
manis.Vnde Eccl's vlti.Oia quæ fiunt adducet dñs in iu

Demerito apud deum.

diciũ:ſiue bonũ ſiue malum.Thom.j.ij.q.xxj.De merito
apud deũ:quod procedit ex voluntate pręſuppoſita tamẽ
prius gratia. Nota ſcd'm durand'. ordinis minoꝝ in ſũ-
ma ſua:q̃ omne peccatũ:cõſiſtit in voluntate: ſicut effect⁹
in cauſa quia voluntas eſt cauſa oĩs peccati.Vnde Augu.
Vſq; adeo pc̃tm̃ voluntariũ malũ eſt: vt nullo modo pec
catũ ſit:ſi nõ ſit voluntariũ.xv.q.j.c.j. Idẽ teſtatur Amb.
ea.q.c.non eſt. Ita meritũ omne a voluntate pcedit quã-
tũ eſt ex parte noſtra.Vnde de pœ.diſ.j.ſi cui.Volũtas re-
munerat̃:nõ op⁹.i.reddit opus meritoriũ & remunerabi-
le:nihil em̃ põt eẽ meritoriũ:niſi illud : qd' fit ppter deũ
actualiter vel habitualiter non em̃ requirit̃ ſemp actualis
relatio ĩ deũ:ſed ſufficit habitualis cũ aliqua actuali . Nã
quãdo voluntas fertur ſup vnã actionẽ:tunc ſufficit intẽ
tio actualis in principio opis: vt qui vult peregrinari p
deo ſufficit q̃ in primo exitu habeat actualẽ intẽtionem.
Qñ aũt volũtas fert̃ ſup plures actiones ſe cõſequẽtes: vt
qui proponit oĩ die dare centum eleemoſinas : ſic ſufficit
actualis intẽtio in prima actione.Vñ religioſi qui ex cha
ritate vouerũt regulã :merent̃ in omi ope qd' ſpectat ad
regulã rõne primę intẽtionis:niſi forte ꝯtraria ĩtẽtio ſup
ueniret.In alijs aũt q̃ non ſpectãt ad regulam:non ſufficit
illa intentio reſpectu regulæ: ſed requiritur actualis.

Religioſi q̃uo merent̃

§.VII. DE MODIS VARIIS ME

rendi.Nota ꝑm durand. ordinis minorum in ſumma :q̃
dupliciter:dr̃ aliquid meritoriũ.Vno mõ rõne opis puta
qñ opus de ſe eſt ordinabile ad finem vltimũ: vt op⁹ qd'
eſt de gñe bonoꝝ:ſicut eleemoſyna:ieiuniũ orõ:& hmõi
Scd'o modo dr̃ meritoriũ aliqd rõne operãtis qñ.ſ.op⁹.j.
de ſe ē ordinabile ad finẽ creatũ:cũ tñ charitate operãtis:
ordinat̃ ad vltimũ finẽ:et ſic opa indifferẽtia:pñt eſſe me
ritoria.Vnde apl'us.Siue mãducatis:ſiue bibitis ſiue ali-
quid aliud facitis:omnia in gloriã dei facite. Quãtum ad
primum modum:q̃ meritũ conſiſtit aut in agẽdo : aut in
omittendo ſeu vitãdo:aut in patiendo.Si in agẽdo: tunc
dupliciter quia aut actio eſt ĩterior aut exterior. Si inte-
rior ſic præcipue contingit mereri ſeptem modis.Primo:
ex conſideratione perpetrati criminis:dũ illud deteſtatur
dolẽdo:tunc em̃ nõ ſolũ purgat̃ pc̃tm̃:ſed etiã meretur dũ
hoc agit in ſtatu gratię iuxta illud Pſ̃.Scd'm multitudinẽ
dolorum meoꝝ.ſ.de peccatis in corde meo cõſolationes
tuæ.ſ.meritorum lętificauerunt animam meã.Scd'o ex cõ
ſideratione p merito pœnalitatis dum p eam roborat̃ ad
ſatiſfactionem iuxta illud pſ̃. Qm̃ ego in flagella parat⁹
ſum & dolor meus in cõſpectu meo ſemper.Et pro quia.

j.Coꝛ. x.

Actiõe interiori meretur aliquis ſeptẽ modis.

¶Tertio ex cõſideratione pprię fragilitatis: dũ per eã hu
miliatur.Pſ̃.Humiliat⁹ ſum vſq; quaq; dñe:viuifica me.
Quarto ex cõſideratione præſentis calamitatis:dũ pręſen
tia aſpernat̃. Hiere.iiij. Aſpexi terram : & ecce vacua erat
ſ. veris bonis : et quaſi nihil. Quinto ex conſideratione
diuinæ libertatis:dum p eã ad amorem dei inflãmat̃.Ro-
ma.viij.Proprio filio ſuo non pepcit ſed pro nobis oĩb⁹
tradidit illũ q̃uo nõ etiã cum illo oĩa nobis donauit. pſ̃.
Benedic aĩa mea dño:& oĩa q̃ intra me ſunt &c.Qui pro-
pitiatur oĩbus iniquitatibus tuis:qui replet in bonis deſi
deriũ tuũ &c.Sexto:ex conſideratione alienæ aduerſita-
tis:dum per eam cõpaſſionis iaculo vulnerat̃.ij. Coꝛ.xj.
Quis infirmatur & ego nõ infirmor? quis ſcãdalizatur &
ego non vror? Septimo ex conſideratione alienæ pſperi
tatis:dũ profectui pximi cõgratulatur.ij. Io. j. Gauiſus
ſum valde:qm̃ inueni de filijs tuis ambulãtes in veritate
Idẽ in.iij.Cañ. Maiorẽ horũ nõ habeo gratiã:q̃ vt audiã
filios meos in veritate ãbulare.Ro.xij.Gaudete cũ gaudẽ
tibus.Si autẽ eſt actio exterior q̃ cõſiſtit in carnis macera
tione.ſ.ieiunijs,vigilijs:diſciplinis:cilitijs:peregrinatio-
nibus & hmõi.In eleemoſinarũ largitione ſpũaliũ & cor
poraliũ q̃ ſũt ſeptẽplices et orone vocali ſiue priuata ſiue
ſolẽni vt in horis canonicis:ſic aliqd' horũ agẽdo ĩ ſtatu
grẽ et debito mõ meret̃.j.Tim.iiij.Pietas ad oĩa vtilis eſt
pmiſſionẽ hñs vitæ:q̃ nunc eſt & futuræ.Ioã.xij. quo ad
macerationẽ corpis.Si mortuũ fuerit granũ frumẽti mul
tũ fructũ affert.ſ.meriti.pſ.Oratio mea in ſinu meo cõuer
tetur.in mente.ſ.quo ad meritũ.Si vero meritũ cõſiſtit in
dimittẽdo ſeu euitãdo.ſ.pc̃tm̃:tunc aut cã vel actio ſubeſt
puta cũ quis impugnat̃ de tẽtatione alicuius pc̃ti: & tunc
reſiſtendo meret̃ pręmiũ.Iaco.j.Beat⁹ vir qui ſuffert tẽta-
tionẽ:qm̃ cũ probat⁹ fuerit accipiet coronã vitę.j.Coꝛ.x.
Non patietur vos tentari ſupra id qd' poteſtis : ſed faciet
cũ tentatione pventũ &c. Aut qs nõ impugnat̃ tentatiõe
& ſic nõ meret̃ pręmiũ ſed vitat ſuppliciũ.Si autẽ cõſiſtit
in patiendo. Aut eſt paſſio naturalis: ſic homo non mere
tur per talem paſſionẽ niſi occaſionaliter vt grauitas mẽ
tis:quã hñt melãcholici. Aut paſſio nõ eſt naturalis & hęc
aut eſt oĩno voluntaria:vt qa aſſumpta a ſe:aut impoſita
ab alio & vtroq; modo meritoria:ſed magis prio modo.
Aut oĩno inuoluntaria : et ſic nihil meret̃ per talia.Aut
partim volũtaria:& ſic eſt meritoria:non ſolum cũ eligit
ipſam paſſionẽ:ſed etiã cum tolerat:plus tñ de primo mo
do meretur.Apl's. Si ſuſtinebimus:& cõregnabimus.

Meritorũ variæ cauſę.

ij.Tim.ij.

De exercitio

¶De exercitio volũtatis:et q̃uo cor ſit exercẽdũ. Ca.xiij.

DE EXERCITIO VOLVN-

tatis.Vbi notandum q̃ voluntas humana fre
quẽter in ſcriptura dr̃ cor.vt illud Deut̃. vj.&
Matt.xxj.Diliges dñm deũ tuũ ex toto corde
tuo.i.ex tota volũtate ꝑm cõem expoſitionẽ. Ratio hui⁹

Voluntas frequẽter dr̃ cor.

eſſe põt:qa ſicut cor eſt pricipalius omnibus mẽbris cor-
poris:ita voluntas eſt principalior inter potẽtias aĩe ꝑm
Tho.vt patet.ſ.Et ſicut ex diſpoſitione cordis bona vel
mala pcedit vita vl' mors pricipal'r:ſic ex diſpoſitiõe vo
luntatis bona vel mala procedit vita per gratiã aĩæ: vel
mors per pc̃tm̃.Sub noĩe igitur cordis hic tractatur de ex
ercitio voluntatis.Et circa hoc tria videamus.
¶Primo a deitate oportet cor pfectionari.
¶Secũdo ab humanitate debet cor exercitari:vt in gratia
proficiat.
¶Tertio ab iniquitate habet cor mortificari: vt in gehen
na non permaneat.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

dicit ſaluator.Hoc fac et viues.ſ.in vita æterna. Lucę.x.ſ.
vt diligas ex toto corde.i.pfecto.Sed vt dr̃ in Cantic.Dei
pfecta ſunt opa:nõ hois Deut̃.xxxij.Ipſe em̃ deus eſt: qui
opat̃ in nobis velle & pficere:ait apl's ad Phil̃.ij. Septem
autẽ modis:deus operat̃ in corde nr̃o.i.in volũtate:vt du
cat eam ad pfectionẽ. Primo intuendo ipm̃ cor vt ducat
ad mali deteſtationẽ:j.Reg.xvj.Homo videt quę parent:
ſcilicet exterius.Deus autẽ intuet̃ cor.Intuet̃ autẽ cor: co-
gnoſcendo oẽs cogitatiões.i.affectiões hoim̃:propter qd'
deberent hoĩes multũ erubeſcere de malis deſiderijs etſi
occultis:cũ ante hoĩes pbos erubeſcat quis & caueat pec-
care.Intuet̃ etiã cor deus cũ videlicet facit hoiem intueri:
& cognoſcere ac deteſtari pc̃tm̃ ſuũ.In cui⁹ figurã domin⁹
Ieſus reſpiciens Petrũ q ſtabat ante ignẽ cũ Iudeis:& eum
negauerat:cognoſcere fecit & flere pc̃tm̃ ſuũ.Scd'o aperiẽ
do ipm̃ cor ad gratię ſuſceptionẽ & obeditionẽ. Vnde.ij.
Macħ.ij.dr̃. Adaperiat dñs cor veſtrum in lege ſua : & in
pręceptis ſuis.Et pauloante quaſi declarãs: qd' ante præ-
miſit:det vobis cor oĩbus vt colatis eũ & faciatis eius vo
luntatẽ.Oportet tamẽ pulſare orationibus:& alijs operi-
bus:quę ſunt de genere bonorũ.Pulſate & aperiet̃ vobis
(inquit dñs Ieſus).ſ.cor veſtrũ ad gratiam recipiendã.Si-
cut em̃ artifex:nõ ĩtroducit formã : niſi diſpoſita materia
ad eã recipiendã.Sic nec deus gratiam. Vnde in figuram
clauſum cœlũ:orationibus Helię apertũ eſt. Sic cœlũ cor
dis clauſum per peccatũ: aperit̃ et aquis gratiæ replet̃ ad
effundẽdum alijs:vt patet in Mattheo.& Paulo.et multis
alijs. Tertio operatur deus circa cor ipm̃ tangendo ad fer
uentẽ imitationẽ.In cuius figurã legit̃.j.Reg.x. Abijt cum
Saul pars exercitus: quorũ deus tetigerat corda . Sic illi:
quorũ corda deus tãgit per feruorẽ: tamq̃ boni et fideles
chriſti milites:chriſtũ ſequũtur regẽ populi ſui imo vni-
uerſi:licet quidam eum deſpiciãt.Imitatur aũt fugiẽdo et
horrẽdo:honores diuitias & delectabilia mũdi. Vñ Cañ.
v.dicit aĩa de ſpõſo.ſ.chriſto. Vẽter me⁹ cõtremuit:ad cõ
tactũ eius. Vẽter qui eſt caro tenera & mollis cõtinens fi
mũ ſignificat ſenſualitatẽ:quę tota mollis eſt: ad munda
na & delectabilia cõtinens fimũ concupiſcẽtiæ. Et hęc cõ
tremuit ad cõtactũ chriſti:p feruorẽ horrẽdo & reſtringẽ
do talia:q̃ chriſt⁹ rẽnuit:tremuit etiã mirando:quę p no-
bis fecit:& quãta ptulit dura.Quarto operatur circa cor:
viſitãdo ad emũdationẽ.Pſ̃.xvj.Probaſti cor meũ et vi
ſitaſti nocte.ſ.tribulationis.Igne me examinaſti:tentatio
nis.Et ecce effectus vtilis in eo qd' ſequit̃. Non eſt inuẽta
in me iniqtas:qa.ſ.purgata eſt per hmõi viſitationẽ:ſicut
igne purgat̃ aurũ & argẽtum a ſcoria.Et ſicut prælatus et
medicus:in viſitãdo ſubditos et infirmos:p correctiones
& medelas amaras:purgãt ille aĩas iſte corpora:ſi tñ per-
mittũt ſe tractari:ita de⁹ pijſſim⁹ :viſitãdo p tribulatiões
& tẽtationes & hmõi.Quinto operat̃ molliẽdo ad deuo-
tionẽ.Iob.xxiij.De⁹ emolliuit cor meũ. Importat aũt de-
uotio(ꝑm.b.Tho.ij.ij.)quãdã prõptitudinẽ volũtatis ad
ea:quę ptinent ad dei cultũ & honorẽ vt ad adorãdũ deũ
laudandũ,meditandũ & hmõi. & ex his proficit aĩa ĩ dile
ctione.Iuxta illud Pſ̃ . Concaluit cor meũ intra me :& in
meditatione mea exardeſcet ignis.ſ. dilectionis ad extra

Deus opat̃ in corde nr̃o ſeptẽ modis.

Luc̃.xj.

iij.Reg. xvij. et xviij.

Pſalm⁹ xxxviij

ſe manifeſtando p bona & deuota opera. Et apl's ad Ephẽ.
v.Loquẽtes vobiſmetipſis in Pſalmis: hymnis : canticis
ſpũalib⁹:cantãtes & pſallẽtes:in cordib⁹ veſtris dño. Nã
vt dicit Hiero.Nõ verbis tantũ:ſed a corde orãd⁹ eſt de⁹.
Et melior eſt qnq; pſalmorũ decãtatio:cũ cordis puritate
ac ſerenitate ac ſpũali hilaritate:q̃ toti⁹ pſalterij modula-
tio:cũ anxietate cordis atq; triſtitia.de ꝯſe.di.v.nõ medio
criter.& hoc ptinet ad deuotionem verã:quæ ē a deo.Vñ
Amb.dicit:q̃ facit deuotos quos vult. Sexto operat̃ lo-
quẽdo per illuſtrationis cõſolationẽ. Oſee.ij.Ducã eã(.ſ.
aĩam)in ſolitudinẽ.ſ. ſeparãdo eã a tumultu hoĩm paſſio
nũ & affectionũ:& loquar ad cor eius oſtẽdẽdo.ſ. volũta
ti:q̃ bon⁹ & ſuauis ſit de⁹.Bonũ em̃ appræhẽſum p ĩtelle
ctũ:mouet volũtatẽ : & q̃tomagis oſtendit̃ bonũ : tanto
volũtas magis amat & gratulat̃.pſ̃.iiij.Signatũ eſt ſuper
nos lumẽ vult⁹ tui dñe:dediſti lætitiã in corde meo.i.co-
gnitio volũtatis tuæ & mãdatoꝝ tuorũ:per legẽ natura-
lẽ:incerta eſt & cognitio bonitatis tuæ:& ex hoc ſequit̃ q̃
dediſti lętitiã in corde meo:quę letitia & delectatio volũ-
tatis excedit omne gaudiũ mũdi. Septimo & vltimo ope
rat̃ deus circa cor.i.voluntatẽ trahẽdo & vniendo ſibi to
taliter.Iob.xxxiiij.Si direxerit ad eũ.ſ.deũ cor ſuũ : ſpũm
illius & flatũ ad ſe trahet:ipſe.ſ.deus.i.volũtatẽ ſuã & pe-
titionẽ ſuã in oratione:vt.ſ.creatura nõ appetat : niſi deũ
Qui em̃ adhęret deo per dilectionẽ perfectã:vnus ſpũs eſt
cũ eo.Habet em̃ amor vim vnitiuã:& trãſformatiuã.Vñ
& de primis chriſticolis dr̃ Act̃.iiij.Qd' multitudinis cre-
dentiũ erat cor vnũ:& anima vna in dño:vt.ſ.quod vult
vnus velit & alter ꝑm deũ.Sic & q puro corde deum dili
git:nõ aliud vult:niſi dei volũtatẽ & beneplacitũ in oĩb⁹
impleri.Et talis dicere poteſt cũ apl'o. Viuo iam nõ ego:
viuit ꝟo in me chriſtus.Ad Gal'.ij.Et illud Pſ̃.lxxij.Deus
cordis mei.ſ.poſſeſſor:& pars mea de⁹ in æternum.

Orõnis breuis vtilitas

j.co.vj.

§. II. QVANTVM AD SECVN-

dum principale ſciẽdum:q̃ ad hoc: vt terra cordis nr̃i fa-
ciat fructũ cẽteſimũ.i. perfecta opera ex ſemine verbi dei:
vel diuinæ inſpirationis:prout de ea dicit̃ parabolice Lu
cę.viij.Quod aũt cecidit in terram bonam : hi ſunt qui in
corde bono & optimo audientes verbũ retinẽt : & fructũ
afferunt in patientia.Septem a nobis circa cor:ſunt faciẽ-
da:& ex his habetur cor purum & mundũ . de quo chriſt⁹
Matth.v.Beati mundo corde: quoniã ipſi deũ videbunt.
Item ſeptem ſunt ſigna ſeu effectus perfectæ dilectionis.
de qua Deutero . vj.& Luc̃.x.& Matth.xxij. dicitur . Dili-
ges dominũ deũ tuũ:ex toto corde tuo.Cor.

ſeptem ſunt nobis facienda circa noſtrũ.

¶Primo eſt molliendum.
¶Secundo eſt abluendum.
¶Tertio eſt cuſtodiendum.
¶Quarto eſt deprimendum.
¶Quinto eſt exercendum.
¶Sexto eſt refouendum.
¶Septimo eſt in vnitate tenendum.

Quantũ ad primũ ſciẽdum q̃ pc̃tm̃ facit cor.i. volũtatẽ
durum vt lapis:vt quẽadmodũ lapis & alia dura reſiſtũt
tactui:nec recipiũt impreſſionẽ digiti ſicut mollia vt cera
Ita pc̃tõris cor:ita obdurat̃:q̃ reſiſtit tactui diuinæ inſpi-
ratiõis:nec recipit impreſſionẽ digiti.i.ſpũſſancti: qui dr̃
digitus dei:per grę infuſionẽ. Vñ & de diabolo & q̃libet
mẽbro eius.i.peccatore dr̃ Iob.xlj . Cor ei⁹ indurabit̃:q̃ſi
lapis.Nec intelligi põt de corde carneo:qa diabolus cor-
pus nõ habet.Sed intelligit̃ de volũtate:quæ eſt in malũ
obſtinata.Emolliendũ eſt ergo cor:& mollificãdũ. Et ra
tio huius eſt: ppter magnũ nocumẽtum inde ſequẽs. Nã
vt dr̃ Eccli.iij.Cor durum:male habebit in nouiſſimo.Et
declarat Bernardus pprietates cordis durĩ: dicẽs in libro
de cõſideratione.Cor durũ eſt: qd' cõtritione nõ ſciditur:
præcib⁹ non flectitur:minis nõ cedit:flagellis obduratur
Et tale cor habens in nouiſſimo:male ſe habet:qa ſicut la
pis & omnia grauia tendũt ad centrũ.Ita habẽtes cor ob-
duratũ ĩ malis: deſcẽdũt ad infernũ qui eſt in cẽtrõ terræ:
ſicut accidit Pharaoni:cuius cor obduratũ:nec minis dei
nec flagellis:nec monitis eſt emollitũ.Demum deſcende-
rũt in profundũ quaſi lapis : vt dr̃ Exod'.xv.Ipſe.ſ.Pha-
rao cum exercitu ſuo: deſcenderũt in pfundũ maris rubri
quo ad corpus: & in pfundũ inferni:quo ad aĩam . Emol
liẽdũ eſt cor noſtrũ: qd' & ipſa natura docet: quę nõ dedit

Cor eſt molliẽdum.

Cor durũ quid eſt.

Cor emollitur per bona opera.

nobis cor ęneũ:lapideũ aut oſſeũ:ſed carneũ. Emollit̃ au
tẽ a ſua duritia ꝑ opera de genere bonoꝝ: vt ieiunia: elee-
moſynas:orõnes & alia hmõi. Vñ Greg.de permanente
in pctõ mortali dicit. Interim quicqd boni facere poterit
hortamur: vt faciat vt oĩpotẽs deus cor illius illuſtret ad
pœnitẽtiã.de pœni.diſ.v.falſas. Quãdo eñ illuſtrat̃: tũc
mollificat̃.i.diſponitur & habilitat̃. Qď qa deus operat̃
hãc mollificationẽ:ꝓpter qď dicit ꝑ Ezech.xxxvj. Aufe-
rã a vobis cor lapideũ.i.obdurationẽ:& dabo vobis cor
carneũ.i.mollificationẽ:ideo orãd⁹ ẽ: vt tollat duritiam.

Cor eſt abluendum.

Quãtũ ad ſcď m idẽ de ablutione. Nota ꝙ deus prĩcipaľr
ab hoĩe cor expoſtulat. Vñ dicit Prouerƀ. xxiij. Fili p̃be
mihi cor tuũ. Nõ dicit manũ:pedẽ:vel caput:aut cerebrũ
ſed cor.i.volũtatẽ. Manũ offert deo: qui opera de ſe bona
tantũ facit:pedes qui ad eccleſiã vel indulgentias vadit.
Caput prębet ſeu cerebrũ:qui vacat cognitioni diuinoꝝ:
ſpeculãdo tantũ. Sed iſta nõ ſufficiũt ad ſalutẽ: ſed opor-
tet cor.i.voluntatẽ deo offerre. Eſt eñ deus: ſimilis cuidã
aui:quæ dicitur phœnix: hæc cũ paſcit̃ de præda nõ vult
niſi tãtũ cor. Sic glorioſus deus de corde.i.affectib⁹ hoĩm
erga ipm:paſcitur ſeu delectat̃. Sed qa(vt dr̃ Prouer.xx.)
Quis poteſt dicere:mũdum eſt cor meũ: purus ſum a pec-
cato.quaſi diceret nullus. Deus autẽ ſumma puritas eſt:
& inter lilia paſcitur:(vt dicitur in Cañ.ij.) id ẽ mẽtes pu
ras:ideo abluendum eſt cor ipſum. Et hoc ipſe præcepit
dicens Hiere.iiij. Laua a malitia cor tuũ. Cor corpis vtiq;
lauari nõ poteſt viuente hoĩe: loquitur ergo de corde ſpi
rituali animæ.i.volũtate quæ lauari nõ poteſt: aqua ma
teriali. Sed lauari põt & debet aq̃ ſpũali.ſ. lachrymis mẽ-
tis.i.deteſtatione & pfecta diſplicẽtia ipſoꝝ peccatoꝝ:vt
ſic purificet̃. Ad qď hortatur Iaco.dicens.iiij.c. Purificate
corda veſtra.ſubdens modũ. Miſeri eſtote & lugete.i.do-
lẽtes. Sicut eñ circa corpora humana videm⁹: ꝙ cõtraria

Contraria contrarijs curant̃.

cõtrarijs curant̃ ſm medicinã:vt infirmitas ex humorib⁹
frigidis contracta:per remedia calida:& infirmitas ex ni-
mio calore:per frigida ſeu recẽtia remouet̃. Itẽ:ſm beatũ
Tho.in.iiij.diſt.xvij. Cum peccatũ qď maculat animã cõ
mittat̃ per nimiã complacẽtiam & inordinatã volũtatẽ:
ad hoc vt tollat̃ ab ea:oportet cõtrariũ fieri.ſ.ꝙ per pœni
tẽtiam habeat aĩa deteſtationẽ volũtatis de ipſo pctõ: &
diſplicẽtiã ſcď m rationẽ:ita ꝙ nullo modo voluiſſet cõ-
miſiſſe:ſed poti⁹ mortẽ incurriſſe:ꝙ̃ peccatũ mortale. Eſt
eñ pœnitẽtia(ſcď m Amƀ.dolor cordis & amaritudo aĩę

Pœnitẽtia q̃d ẽ.

ꝓ pctĩs ꝯmiſſis.de pœ.diſ.j.ecce nũc tps. Et ꝓpterea dice-
bat ꝓpheta Iohel.ij. Scindite corda veſtra.i. conterimini
volũtate:& non veſtimẽta veſtra. ſupple tãtũ.i.corpa q̃
ſcindunt̃:quaſi per abſtinentiã. Sed non ſufficit hoc ſine
cõtritione:cui ad pfectiorẽ purificationẽ:addenda eſt cõ-
feſſio:tẽpore congruo & cõpleta. Vnde dr̃ Threñ.ij. Effũ-
de ſicut aquã cor tuũ:vt.ſ.quicquid malitię eſt in corde to
tum cõfiteat̃ cum circũſtantijs: præcipue neceſſarijs:ſicut
cũ de vaſe materiali effundit̃ aqua nõ remanet nec ſapor
nec odor:nec color vel aliud. Tertio cor eſt cuſtodiẽdũ:
& multũ diligẽter. Vnde Prouerƀ.iiij.dr̃. Omni cuſtodia
cuſtodi cor tuũ:quoniã ex ipſo vita procedit. Et hoc ipm
natura docet:q̃ circa cor mãtiale poſuit plures cuſtodias:
ãteq̃ poſſet pueniri ad ipm & ledi: vt carnẽ & oſſa ſeu co
ſtas & pulmonẽ. Et ꝓpter multiplicem cuſtodiã ei⁹ appo
ſitã:dicitur quaſi cuſtodiũ. Vel aliter & meli⁹ dr̃:quaſi cu
ſtodia omniũ rerũ.ſ.corporis:vt dr̃ in catholicõ. Eſt autẽ
ipſum cor animæ.i.volũtas:ſicut quoddã caſtrũ ſeu pala
tiũ obſeſſum ab inimicis: qď cũ habeat multas portas vľ
aditus:niſi circũquaq; bene cuſtodiat̃ vna ſola porta vel
rimula aperta vel nõ cuſtodita:de facili intrat hoſtis & ca
pit. Et ideo dicit Salomon:omni cuſtodia.i. plena nõ in
partẽ. Senſus exteriores ſunt portę:vt viſus:auditus: gu-
ſtus:odoratus:& tactus. Et iſtas oportet cuſtodire. Etiam
cõcupiſcibilis & iraſcibilis ſunt portę:ĩde ſurgẽtes paſſio
nes intrant ad voluntatẽ vt illicite aſſentiat malis: & dia
bol⁹ intrat per eas. Vñ ꝑ amorẽ pecunię ĩordinatũ ĩtrauit
diabolus in cor Iudæ:vt traderet dominũ Ieſum: vt dicit
Ioã.euãge.xiij.c. Intrauit autem in cor non eſſentialiter
ſed ꝑ effectũ malitię.ſ. inſtigãdo & inducẽdo ad illud ma
lũ:vt dicit Beda. Sed & ipſum cor:etiã ex ſe ĩclinat̃ ad ma
la appetẽda.propter qď dr̃ Hiere.xvij. Prauũ eſt cor hoĩs
id eſt aptũ ad volendũ praua. Et de facili etiã recedit a bo
nis ꝓpoſitis:& affectibus ſeu cogitationibus, iuxta illud
Pſ̃.xxxix. Cor meũ dereliquit me.i.dũ bona cogitarem &
optarẽ:imperceptibiliter receſſi:ab illis bonis cogitatio-
nibus & affectionib⁹. Oportet ergo omni cuſtodia cuſto
dire cor quo ad impugnatiões dęmonis:carnis paſſiones
& ipſius voluntatis vanitatẽ & malitiã: alľs peccatũ ĩtrat
in ipſum de facili & occidit aĩam. In cuius figurã.ij. Reg.
iiij.dr̃.ꝙ Iſboſeth filius Saulis rex Iſrael:cum poſuiſſet in
cuſtodiã palatij ſui mulierem purgãtem triticũ. Duo prĩ-
cipes latronũ Rechab & Banaa occulte intrauerũt in do-
mũ ipſa dormiente: & Iſboſeth quieſcẽtem & dormiẽtẽ: ĩ
inguine percuſſerũt ablatiſq; ſpicis receſſerunt. Palatium
ſeu domus Iſboſeth eſt cor noſtrũ: ad cui⁹ portã & aditũ
nõ ſufficit ponere cuſtodiã:ſed oportet ſtatuere virilẽ:nõ
mollẽ cuſtodiã:& diligentẽ & fortẽ.ſ.rationẽ:quę nõ dor
mitet præ tedio: ſed vigilãs perſeueret ad diſcernẽdũ co-
gitationes & affectus bonos a malis. Qď ſi dormitauerit:
dæmones ꝑ vitia carnalia vel ſpũalia ſeu per peccata ope
ris:aut ſaltem cogitationis latẽter intrant & occidũt aĩam
priuatã gratia:& auferunt ex domo cordis ſpicas oĩm vir
tutũ. Vigilandũ eſt ergo circa cuſtodiã cordis. vnde dicit̃
Eccľi.xxj. Qui timet deũ:conuertetur ad cor.i. totũ ſe ꝟtet
& vndiq; ad cuſtodiẽdum cor. Quarto eſt deprimendũ:
ex pœnitentia & diligẽti cuſtodia ſui. Quãdoq; orit̃ ſup-
bia & ideo:vt dr̃ Eccľi.ij. Deprime cor tuũ.i. deorſum pręme:& inclina per humilitatẽ cõſiderãdo vilitatẽ tuã: ſub

Cor altũ:quõ deprimendũ.

mittẽdo voluntatẽ ipſam ſeu cor:dei voluntati & mãda-
tis eius:nec extollas te ſupra virtutẽ tibi collatam vľ regu
lam tibi prefixã a deo:ponẽdo te:& appetẽdo quę ſunt ſu
pra cõditionẽ tuã. Nam ꝙ ſuperbia extollat oſtendit Ab
dias ꝓpheta dicẽs. Superbia cordis tui extulit te.i. ſupra
te tulit appetẽdo quæ ſupra cõditionẽ tuã ſunt: & maiora
de te æſtimãdo ꝙ̃ habeas. Ex hoc autẽ ſequitur ruina ma-
gna:prout dr̃ Prouerƀ.xviij. Anteq̃ conterat̃ exaltat̃ cor
hominis.i.ꝓpter hoc cõteritur voluntas hoĩs: vt ad nihi
lum redigãtur merita eius & virtutes & bona:qa ſe exalta
uit per ſuperbiã: qď patet in Lucifero & Nabuchodono-
ſor qui dicebat in corde ſuo. In cœlum cõſcẽdã: ſup aſtra
dei:exaltabo ſolium meum &c̃. Eſa.xiiij. Et ſequit̃. ad ĩfer
nũ detraheris. quod exponit̃ a doctoribus: de vtriuſq; ſu-
perbia.ſ.diaboli & Nabuchodonoſor. Deprimẽdũ eſt igi
tur cor noſtrũ & humiliandũ: quod ipſe ſaluator exẽplo
& ꝟbo nos docuit dicẽs. Diſcite a me:qa mitis ſum & hu-
milis corde. Matth.xj. Et rationẽ videtur aſſignare pſ̃.lxj.
quare deo ſubijci debet voluntas noſtra: & ſic cor depri-
mere dicẽs. Nonne deo ſubiecta erit aĩa mea? &c̃. Certe ſic
ꝓpter cauſas quę ſequũtur:id ẽ ſua beneficia: vt dicit Hu
go Cardinalis ſuper Pſ̃. Et primo ꝓpter beneficium re-
demptiõis. Ab ipſo enim ſalutare meũ.i. Ieſus ſaluator a
deo miſſus. Secũdo propter beneficiũ creationis: nam &
ipſe deus meus. Tertio propter beneficiũ iuſtificationis
ibi & ſaluator meus. Quarto propter beneficiũ ſuffraga
tionis in anguſtijs & tentationibus. ibi ſuſceptor me⁹. Eſt
aũt ſubijcienda anima deo:vt diſciplina magiſtro. Eſa.l.
Audiam quaſi magiſtrũ.i.obediã. Itẽ ſubijcienda vt crea-
tura creatori. Eſa.xlv. Ve qui contradicit factori ſuo. Itẽ
ſicut materia artifici. Hieř.xviij. Sicut lutũ in manu figu-
li:ſic oẽs vos in manu mea dicit dñs. Item ſicut ſpõſa ſpõ
ſo. Eſa.lxj. Exultauit aĩa mea in deo meo:qa induit me ve
ſtimentis ſalutis &c̃. Itẽ ſicut ancilla dñe.j.Regũ.xxv. Fa-
mula tua ſit in ancillam:vt lauet pedes ſeruorũ dñi ſui &
Pſ̃.cxxij. Sicut oculi ſeruoꝝ in manib⁹ dominorũ ſuorũ.
His igitur modis humiliandum eſt deo. Quinto eſt cor

Cor eſt exercendum in bonũ.

in bono exercẽdum:nõ in ocio dimittendũ vľ malo occu
pandum. Et hoc optime ipſa natura docet. Nam: vt dicit
Rabbi Moyſes. Sicut ſe habet cœlum ad vniuerſum ma-
terialem:ita cor ad corpus aĩalis. Cœlum enim nũq; quie
ſcit:ſed ſemp mouet̃:ita & cor:qď per pulſum manifeſtat̃
Huius cordis motus ſi ad horã ceſſaret deficeret vita ani-
malis. Sicut etiã deficiẽte motu cœli: ceſſaret mot⁹ gene-
rationis & corruptionis & alteratiõis in iſtis inferiorib⁹.
Eſt aũt ipm cor rubicũdũ:acutũ in ſummo:ad modũ flã

Quõ ẽ cor exercẽdũ.

mę ignis:ad innuendũ ꝙ debet cor aĩę.i.volũtas:exerceri
ſcď m ignẽ charitatis. vñ Eccľs.xj.dr̃. In bono ſit cor tuũ
ſ.opere occupatũ. Eſt aũt exercẽdum in bono multiplici
ter. Primo.ſ.circũcidendo. vñ Hiere.iiij.dr̃. Circuncidi-
mini dño:& auferte præputia cordiũ veſtroꝝ.i.auferte ſu
perfluitates ab appetitu rationali: ad quas inclinat ap-
petit⁹

petitus ſenſualis.delectabilium.ſ.in cibis & venereis:quo
ad honorẽ & famã & ſcientiam & ſuperſtitiones. Reprehẽ
ſi fuerũt Iudæi:a ꝓtomartyre Stephano de hac circũciſio
ne dicente Incircũciſi cordibus & aurib⁹: vos ſemp ſpũiſã
cto reſtitiſtis. Act. vij. Vbi oſtendit̃ grauitas mali huius
incircunciſionis:quia.ſ.per hoc reſiſtit̃ ſpũiſancto: ne in
cor intret. Eſt etiã a triſtitia ĩmoderata:reſecandum:qa:vt
dr̃ Prouer.xxvj. Triſtitia viri nocet cordi. Nec eſt contra
illud Eccľs.vij. Cor ſapientis vbi triſtitia:i.ſapiens morat̃
in triſtitia cordis:qa hoc intelligitur:de triſtitia vtili pœ
nitentię & moderata: Secũdo:cor eſt ad deum in oratione
erigendũ:per affectũ intenſum Threñ.iij. Leuemus corda
noſtra cũ manib⁹.i.operib⁹ ad dñm in cœlos. Hinc & Cy
prianus ait. Qñ ſtamus ad orõnem fratres dilectiſſimi: in
uigilare & incũbere ad p̃ces:toto corde debem⁹ &c.de con
ſe.di.j.quãdo.et Eccľi.xxxix.dr̃ de iuſto viro.ꝙ tradet cor
ſuũ ad vigilãdum diluculo.ſ.per meditationẽ & orationẽ
attentam:ad deũ qui fecit illũ. Nã de orãtibus & laudanti
bus deum:ſine attentione & affectu dicit dñs Eſa. xxix. &
Mat.xv. Populus hic labijs me honorat: cor autẽ eorum
longe eſt a me.ſ.diſtracti in alia:& affecti ad vitia. Tertio:
cor eſt exercẽdũ inquiſitione: per ſtudioſitatẽ. Mouet eñ
affectus cordis intellectũ:ad inquirendũ veritatẽ & pręci
pue a deo. Sed in ſimplicitate cordis:quęrite illum ait ſa-
piẽs Sap.j.id eſt pura intentione ad placendũ illi & fruen
dũ eo nõ ad diuitias & honores obtinendos:vt faciũt ho
mines mũdi quęrentes proſperari:& ſcire diuina vt vocẽt
ab hoĩbus Rabbi. Regia Saba:quę fuit ita ſtudioſa: ꝙ ve
nit a finibus mũdi audire ſapientiã Salomonis:cum locu
ta fuiſſet omnia: quæ erant in corde ſuo Salomoni. vt dr̃
ij.Paral.ix. Dubia & obſcura inquirendo ab eo:de omni
bus fuit edocta. Quarto:in ſufferendo increpationes. Vñ
Prouer.xv.dr̃. Qui acquieſcit increpationibus: poſſeſſor
eſt cordis. Acquieſcit aũt:qui non ſolum ſuffert patienter
repræhenſiones dei vel hominũ:ſed etiã cognoſcit ſuum
defectum:vnde emendatur:& ſic cor poſſidet. habens ĩ ſua
poteſtate:non ſubditum paſſionibus iræ & odij & hmõi.
Vñ(ſm Iſido.)ideo natura incluſit in pulmone cor:vt cũ

Cor eſt refouẽdum.

ſanguis accenditur per irã circa cor:humectet̃ ex humore
pulmonis:ne nimis inardeſcat. Sexto eſt cor refouendũ.
Cum eñ(vt dictũ eſt)cor continue laboret:oportet ꝙ cõ
fortetur ad ſufferendum laborem. Sic & corpus noſtrum
oportet cõfortare & cibare:vt poſſit in exercitio pſeuerare
Et hoc eſt:qď dicit Pſ̃.xxx. Viriliter agite & confortet̃ cor
veſtrũ quaſi diceret:vt poſſitis pdurare in virtuoſis acti-
bus:cõfortetur voluntas. Et quib⁹ modis ipſum cor cõfor
tetur & roboretur:idẽ oſtendit dicẽs. Pſ̃.ciij. Panis:cor ho
minis cõfirmet. Nec eſt credendũ ſolũ de pane materiali:
locutũ fuiſſe prophetã:qa prophetæ intendebant docere
populos ſpũalia:non corporalia & naturalia. Sed princi-
paliter de pane ſpũali:ſub ſimilitudine corporalis:qa ſi-
cut panis materialis fortificat corporis cor:ita panis ſpũa
lis ſacræ doctrinę:vľ euchariſtię corroborat & confirmat
in bono cor aĩę.i.voluntatẽ. In cuius figurã:dñs Ieſus tur
bas ſequentes eum in deſerto:noluit dimittere ieiunas:ne
(vt ipſe ait)deficerẽt ĩ via. Sed ſatiauit eas pane:vt fortifi
carent̃ vt habet̃ Mar.viij. Sic ſequentes chriſtũ in deſerto
mũdi:oportet pane verbi dei refici:ne deficiant ſpiritu.
Et qui in Emaus cũ chriſto venerãt dicebant. Nonne cor
noſtrũ ardens erat &c. Luce.vlti. Et Helias ſumpto pane
ſubcineritio:quod ſignat euchariſtiã(ſm beatum Tho.in
officio corporis chriſti)ãbulauit in fortitudine cibi illi⁹
cõfortatus vſq; ad montẽ dei:vt habet̃.iij.Reg.xix. Mons
dei:eſt vita æterna. Confortatur cor etiam vino:qa lętifi-
cat cor hoĩs:& oẽm mẽtẽ facit ſecurã:alľs ſerenã. Et hoc vi
num:eſt iocũditas mentis ſpũalis. Vnde dr̃ Eccľi.xxx. Io
cũditas cordis:hæc eſt vita hoĩs.i.conſeruat vitã ſpiritua
lem:ſicut & corporalẽ. Odorib⁹ quoq; cõfortatur cor &c.

ij.Eſdrę iij.

vt dr̃ Prouer.xxviij. Odores ſpũales ſũt exempla ſanctoꝝ
q̃bus cõfortatur cor:& animatur ad bona. Septimo & vl-
timo eſt vniendũ ſeu in vnitate ſeruandum. Sicut natura

Cor eſt in vnitate ſeruandũ.

vnũ cor dedit corpori:ita & vnam voluntatẽ animę:quo
ad potẽtiã. Sed quantũ ad actus eius & fines:facim⁹ mul-
tas & diuerſas. Volunt eñ aliqui:& deũ & diuitias & hono
res in eis cõſtituendo finẽ:& ſic diuidunt cor in multa. Et
de hmõi pctõribus dr̃ Oſeæ.x. Diuiſum eſt cor eorũ.ſ.in
diuerſa diſtracti. Sed vt dr̃ Eccľi.ij. Ve duplici corde. Ve
autẽ importat ęternam damnationẽ. Ecõtrario omnis vir
tus vnita eſt magis infinita.i.fortior:vt dr̃ ĩ lib.de cauſis
Et ideo: vt cor ſit robuſtũ ad prelia tentationũ:reducẽdũ
eſt ad vnitatẽ:vt ſcilicet in oĩbus vnũ vltimũ & verũ finẽ
ſibi pręſtituat.ſ.deũ vñ dr̃ Eccľi.xxx. Congrega cor tuum
Et qa ad hoc opus eſt dei auxilio ipſe illud ꝓmittit dicẽs
Hiere.xxxij. Dabo eis cor vnũ.i.vnitũ ad perfecte diligen
dũ:non ſolũ deum:ſed ꝓximos etiã:propter deũ. Qď illi
chriſticolæ primi optime ſeruauerũt. Nam:vt dr̃ Act.iiij.
Multitudinis credentium:erat cor vnũ.ſ.concordantes in
voluntate ad quęrendũ & faciẽdũ voluntatem dñi: & ho
norem & mutuã ſubuentionẽ. Vbi ergo malitia:vnũ cor
diuidit in multa ad quæ applicat̃. concordia multa corda
vnire facit & vnit etiã cum corde dei.i.voluntate. Et vt dr̃
Matthei.vj. Vbi eſt theſaurus tuus.i.illud quod æſtimas:
principale bonũ & maxime amas:vt amatur theſaurus a
mundanis:ibi eſt & cor tuũ. Si deũ theſaurũ tuũ reputas:
qui & verus & infinitus theſaurus eſt homĩbus:vt dicitur
Sap̃.viij. Illum cogitas & frequenter conſideras:& conti-
nue amas. Et quia amo(ſm Dionyſium)habet vim vniti
uam: & deus ſi dici poſſet vniſſimus eſt:ideo eum pfecte
diligendo:cor tuum perfectiſſime efficitur vnum.

§. III. QVANTVM AD TERTIVM

principale.ſ.ꝙ cor mortificatur:& ad gehẽnam dirigit̃ per
iniquitatẽ. Et ex tali corde:exeunt cogitationes male &c.
Matthei.xv. Eſt notandum ſm Mauritiũ in diſtinctioni-
bus:& ſeptem ſunt differentiæ cordium iniquorũ.

Septẽ ſunt differẽtiæ cordiũ iniquorum.

¶Eſt enim cor:indiſciplinatum.
¶Eſt cor:infatuatum
¶Eſt cor:ſuperbia elatum.
¶Eſt cor:nequitiæ applicatum.
¶Eſt cor:dolo circundatum.
¶Eſt cor:deprauatum.
¶Eſt cor:induratum.

De primo dr̃ Iob.xvij. Cor eoꝝ: lõge feciſti a diſciplina
Diſciplina:importat doctrinã & correctionẽ ſeu cõpoſi-
tionẽ in morib⁹. Eſt ergo cor indiſciplinatũ:quod nõ reci

Cor ĩdiſciplinatum.

pit doctrinam:vel nõ ſe emẽdat per flagella. Dicit̃ autem
deus hoc facere.ſ.indiſciplinã inquantum permittit fieri.
Confert autẽ hęc indiſciplinatio tria mala ſcilicet. Primo
ad malũ pronitatem. Vñ dr̃ Geñ.viij. Senſus & cogitatio
humani cordis, ꝓna ſunt ad malũ.ſ.ex ſe:niſi fuerint diſci
plina:pręcipue in adoleſcẽtia refrenati. Inducit mentis in
ſtabilitatẽ: ꝓpter qď dicit̃ Eccľi.xvj. Qui minorat̃ corde:
cogitat inania. Minoratur aũt quis corde.i. volũtate bo-
ni:propter defectũ doctrinæ & correctionis. Adducit & cõ
ſcientię mordacitatẽ:quę eſt vtiq; maxima pœna. Et ideo
Prouer.v.dicit Salomõ:ꝙ indiſciplinatus habẽs remor-
ſum de malis dicit. Cur deteſtatus ſum diſciplinã:& incre
pationibus nõ acquieuit cor meũ? De ſcďo:ſcilicet corde

De corde infatuato.

ĩfatuato dr̃ Prouer.xviij. Nõ recipit ſtultus:verba prudẽ
tię:niſi dixeris ea q̃ verſant̃ in corde ſuo.i.niſi aſſẽſeris affe
ctionib⁹ ſuis. Pręcipue facit ira:hoĩem fatuũ. Vnde dicit̃
Eccľs.vij. Ira in ſinu.i.mẽte ſtulti requieſcit. Et Chryſo.
Iræ & inſaniæ:nihil eſt medium. Hęc autẽ ſtultitia cordis:
tria mala generat. Primo:nullam retinet ſapiẽtiam. Nam
iracũdus.omnis doctrinę & ſcripturę:& rationis obliuiſci
tur in ira ſua. ꝓpter quod dicit̃ Eccľi.xxj. Cor fatui: quaſi
vas confractũ:& omnẽ ſapientiã nõ tenebit. Liquor: eñ
ſapientiæ & gratiæ ex eo effunditur. Secundo inclinat ad
blaſphemiã. Eccľs.v. Ne temere quid loquaris.ſ. blaſphe
mando:neq; cor tuũ ſit velox:ad proferendum ſermonẽ
corã deo. Comuniter ex fatuitate irę hoĩes:male loquun-
tur de deo & hoĩbus. Tertio:prouocat ſtultitiã in audien
te:vt ſcilicet ĩducat illũ:ad loquendũ cõtra illũ ſtulta & fa
ciendũ ſcilicet verba cõtumelioſa:rixas & vindictas. Vñ
Prouer.xij.dr̃. Cor inſipientiũ: prouocat ſtultitiã:& ideo
bene dicit ſapiẽs Prouer.xxvj. Ne reſpondeas ſtulto:iux-
ta ſtultitiã ſuam:ne ſimilis ei efficiaris. De tertio.ſ. corde

De corde elato.

elato per ſuperbiã dicit̃ Ezechieľ.xxviij. Multiplicaſti for
titudinẽ tuam tibi:& eleuatũ eſt cor tuum:in robore tuo.
Quod fit:cũ qs bona:quę habet:ſibi attribuit vel meritis
ſuis:non a deo recognoſcit:ſicut fecit Nabuchodonoſor
de quo dr̃ Iudith.j. Exaltatum eſt regnum Nabuchodono
ſor:& cor eius eleuatum eſt. Hec autẽ elatio: tria mala fa-
cit. Primo ĩducit ad dei obliuionẽ:ſcď m illud Deut̃. viij.

Ne poſtq̃ comederis & ſaturatꝰ fueris: & poſt parũ eleue
tur cor tuũ:& nõ reminiſcaris dñi dei tui.i.bñficiorũ eius
Ingratiſſimus aũt(inquit Seneca) qui eſt oblitus.ſ.bene
factoris ſeu beneficij. Scd'o ſui deceptionem. Hiere.xlix.
Arrogãtia tua decepit te:& ſuperbia cordis tui.Et quõ de
cipiat:oſtendit ſapiens dicens Eccl'i.xj. Sicut perdix indu
citur in caueã:& vt capra in laqueũ: ſic & cor ſuperborũ.
Tertio de amiſſione.ſ.gratię ſuę.Pſ.lxiij. Accedet homo
ad cor altũ.i.ſuperbũ:& exaltabitur deus.i.eleuabit rece
dẽdo ab eo.Aug. Humilis deus humilia reſpicit & alta.i.
De cor de neq̃tiæ. ſuperba corda a longe cognoſcit:humilias te: venit ad te
attollis te: recedit a te. De quarto.i. corde nequã ſeu ne
quitię applicatũ dr̃.j.Reg.xvij. Ego noui ſuperbiã tuam:
& nequitiã cordis tui.Quę verba dixit frater Dauid ſibi:
Nequã quis dr̃. ſed iniuſte. Dicit̃ autẽ nequã(ſm Catholicon)a nequeo.
Vnde nequã dicit̃:qui adeo ſceleroſus ẽ: ꝙ nequit ceſſare
a malis.Dicitur em̃ nequã luxurioſꝰ: vt ibi habet̃. Vnde
Onan filius Iudæ: qui luxurioſus turpiter erat: dr̃ nequã
Geñ.xxxviij.Et forte propterea: luxurioſus magis dr̃ ne
quã:q̃ alijs vitijs deditus: qa difficilius & tardius recedit
qs ab illo q̃ ab alijs.Vñ Aug. Dum non reſiſtit̃ concupi
ſcẽtię fit cõſuetudo:& dum conſuetudini nõ reſiſtitur: fit
neceſſitas. Et talis nequitia inducit tria mala. Primo mł
tiplicem dolorẽ corporis & animę.Eccl'i.iij.Cor nequam
grauabit̃ in doloribus. Scd'o aufert boni cognitionẽ &
affectionẽ.Eccl'i.xix.Vinũ& mulieres apoſtatare faciunt
ſapientes:& arguunt ſenſatos. Et Oſeę.iiij. Fornicatio:&
vinũ:& ebrietas auferunt cor.i.gula:& luxuria: auferunt
affectũ veri boni.Tertio ꝑducit ad ęternã dãnationẽ.Eſa.
j.Ve genti peccatrici:populo graui iniquitate: ſemini ne
quã filijs ſceleratis. Ve autem importat dãnationem.De
De cor de doloſo. quinto.ſ.corde dolo circũdato.ſ. per hypocriſim & frau
dulẽtiam ſeu perditionẽ dr̃ Eccl'i.j.Cor tuum plenum eſt:
dolo & fallacia.Et tale cor tria mala operatur. Primo ꝓ
funditatẽ habet in conſilium vel intentum ſuũ:abſcõdẽ
do vt magis decipere valeat.Eſa.xxix.Ve qui ꝓfũdi eſtis
corde &c.Secũdo duplicitatem habet in reſpondendo:di
cendo ỽba ſophiſtica.Sed vt dr̃ Eccl'i.iij.Cor ingrediens
duas vias:non habet ſucceſſus proſperos: quia frequẽter
detegitur fraus & dolus eius:& inde abominatur. Tertio
malitiã habet in ſuadẽdo: quaſi querat bonum proximi:
cũ tamen velit eũ decipere.Prouerb.xxvj.Quãdo ſubmi
ſerit vocem ſuã:ne credideris ei:quoniã ſeptem nequitiæ
ſunt in corde illius. De ſexto.ſ.corde deprauato dr̃ Eccl'i.
iij.Cor prauũ ſcandalizatur. Dicitur autẽ cor deprauatũ
De cor de deprauato. qd' aliquo tẽpore fuit bonũ & poſtea efficitur malũ in eo
permanens.Et tale cor vtiq; ſcãdalizatur: de facili ruens
in mala ex dictis & factis aliorum.Nam dũ bonũ eſt cor:
non ſcandalizatur.Tale autem cor obediẽtiã poſtponit.
Hiere.xvj.Ecce ambulat vnuſquiſq; poſt prauitatem cor
dis ſui mali vt me non audiat. Secũdo apoſtaſiam indu
cit. Vnde de Salomone dr̃.iij.Reg.xj. ꝙ cũ eſſet ſenex de
prauatũ eſt cor eius vt ſequeretur deos alienos. Quanto
em̃ quis cadit ab altiori ſtatu virtutis:non cito inde reſur
gens:tanto grauius ruit in omnia mala. Tertio iram dei
incurrit.Prouerb.xj.Abominabile domino:cor prauum
De ſeptimo corde.ſ.indurato quod fit per obſtinationẽ
dicit dominus Exo.vij. Ego indurabo cor Pharaonis:&
De cor de indurato. nõ audiet vos.Vbi ſciendum(ſm btm̃ Tho.j.par.ſũmę)
ꝙ obduratio duo importat.ſ.ſubtractionem gratiæ:quæ
non eſt culpa ſed pœna: & hæc eſt a deo ſicut & oĩs pœna
quam nõ niſi iuſte infert.Nec em̃ alicui ſubtrahit gratiã:
niſi hoc ille a quo aufertur mereat̃ per culpam. Et ſcd'm
hoc deus indurat:ſcd'm illud ad Rom.ix. Cuius vult mi
ſeretur:& quem vult indurat. Aliud:qd' importat obdu
ratio eſt inheſio culpę.i.firmitas in peccato: & hoc eſt ab
hoĩe:& culpa eſt.Et inducit tria mala.Primo:ꝙ ſemẽ ver
bi dei:fructum non recipit.Vnde Luc.viij.dicitur.Quod
autẽ cecidit ſupra petrã:id eſt cor induratũ: natum aruit:
quia non habebat humorem.ſ.gratiæ. Secundo cumulũ
culpę & pœnę adauget.Rom.ij. Secũdum duritiam tuam
& impœnitẽs cor tuũ:theſaurizas tibi iram in die irę &c.
Id eſt congregas tibi pœnã:in iudicio. Tertio beatitudĩe
priuat.Vnde in figuram filij Iſrael: qui indurauerunt cor
ſuum erga dei mandata:vt nõ facerent ea omnes qui nu
merati ſunt in egreſſu de Egypto:ſexaginta cẽtena milia:
omnes priuati ſunt terra promiſſionis: quę ſignat vitam
æternam: vt nullus intraret niſi Caleph & Ioſue.Propter
quod.Pſ.xciiij.admonet:cauere talem obdurationem:ne
incurramus in illud malum & damnum :dicens. Nolite
obdurare corda veſtra &c.

¶De voluntate & opere exteriori:quomodo ſe habẽt ad
inuicem in merito vel demerito. Ca.xiiij.

NOTA CIRCA VOLVNTA

tem & opus exterius quantum ad meritum:&
demeritum. Et quantum ad forum iudiciale:
fieri poteſt talis diſtinctio. Aut enim volũtas
circa aliquod agendum habetur ſine opere exteriori. Aut
opus exterius exercetur:ſine voluntate interiori. Aut vo
luntas adeſt immediate operi exteriori ſequente.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

notat materiã talem valde diffuſe Archi.ſup.c.qui bona.
xvij.q.j.cuius verba abbreuiabo ob prolixitatẽ vitandã. An volũtas ꝓ ope habeatur.
Aliquando mutabo:ſequendo ſentẽtiam theologorũ ad
pleniorem declarationẽ.Ex quibuſdã auctoritatibus vi
detur:ꝙ voluntas ſine opere tantũ valeat in malo & ĩ bo
no:quantũ voluntas cũ opere.Dicit em̃ Aug.votũ.i. vo
luntas pro opere reputatur .xij.q.j.nulli epiſcoporũ.§.ſi
ergo.Item Cyprianus.Nũquid Cain:cum domino munꝰ
offerret peremerat fratrẽ:& tamen fratricidiũ mente con
ceptum.i.volũtate deus prouidus ante dãnauit. Ita & in
dei ſeruis apud quos cogitatur et martyriũ mente conci
pitur animus.i.voluntas ad bonũ deditus:deo iudice co
ronatur de pœni.diſ.j.nũquid.Et Hiero. Licet gladio nõ
occidas:voluntate tamen interficis.diſt.ea.ca.oĩs iniqui
tas.Ad idẽ facit.c.ſi cui.&.c.ſi forte mł'ier et plura alia ca.
in dicta diſt.Pro huius igitur declaratione ſm Archi. di
ſtinguendũ.Quia aut loquimur de volũtate in opere bo
no:aut de voluntate in opere malo.Si primo modo.i. de
volũtate affectante facere opus bonũ:ſed non exequente
iterum ſubdiſtinguẽdum .Quia aut habetur reſpectus ad
deum:aut ad eccleſiam ſiue ad ius .Et ſi habeatur reſpectꝰ
ad deum: quantum quidem ad tempus pręteritum vel fu
turum vtiq; non habetur volũtas pro opere nam ſi volo
me ieiunaſſe:eleemoſynas feciſſe:& alia hmõi bona:talis
voluntas in conſpectu dei:id eſt quoad meritum:non ha
betur pro opere.i.non remuneratur ſicut ſi factum fuiſſet
opus quæ tamen proprius dicitur velleitas q̃ voluntas.
De futuro etiã ſi volo ſeu propono hĩc ad mẽſem ieiuna
re dare eleemoſynam & hmõi:hoc nõ habetur pro opere
q̃uis tale propoſitũ & voluntas ſit meritoria:non tamen
tantũ:ſicut cum opere ſubſecuto:quod propoſitũ boni di
mitti poteſt licet nõ ſine peccato.Vñ Greg. ſup Ezechie.
Qui bona agũt & meliora agere proponũt:ſi ea nõ agũt:
licet in bonis prioribus perſeuerẽt in cõſpectu tamen dñi
ceciderunt.ſ.venialiter vel mortaliter:ſm qualitatẽ pro
poſiti qd' dimittũt:puta alicuius voti vel neceſſarij ad ſa xvij.q.j.
lutẽ:vel alicuius rei nõ neceſſarię vt alicuius deuotionis c.q̃ bo
faciendę.Si autẽ loquimur de pſenti:iterũ ſubdiſtinguit̃: na.
quia aut illa volũtas:poteſt impleri in bono opere & nõ
implet̃ ex negligẽtia vel alia cauſa.vt ỽbi gratia. Habeo
voluntatẽ faciendi eleemoſynã & bene poſſum: ſed cupi
ditas me tenet vel negligentia. Habeo voluntatem oran
di:ſed me piget: & talis voluntas non habetur pro opere
nec eſt efficax voluntas:quin ſequeret̃ effectus . Et ad hoc
facit qd' dicit Amb.di.lxxxvj.nõ ſatis . Nõ ſatis eſt bene
velle:niſi ſtudeas etiã bene facere.i.nõ ſufficit bona volũ
tas ſine opere:cum adeſt facultas . Et ſic intelligitur illud
Prouer.xiij.Vult & nõ vult piger. Vult em̃ quodãmodo
leui voluntate & inefficaci.Aut quis habet voluntatẽ ad
opꝰ & pręciſe dimittit:qa exequi nullo modo põt. Et tũc
quantũ ad gloriã conſequẽdã:& quantũ ad pœnã æternã
euadendam:voluntas pro opere reputatur in genere: ſed
nõ quantũ ad quantitatẽ pręmij: vel quantitatem euaſio
nis pœnę temporalis:debitę ꝓ peccatis.Et hoc vel ex ope
re operãte: vt in illis operibꝰ q̃ habẽt in ipſo actu delecta
tionẽ prouocãtẽ:tunc em̃ operatio addit ad bonã volun
tatẽ:quantũ ad pręmiũ eſſentiale:aliquãdo ad accidenta
le:ſm bea. Tho.in.iiij.diſt.xvij. Vel ex opere opato.i.ex
ſumptione ſacramenti. Verbi gratia. Si qs vult recipere
baptiſmũ,vel confeſſionẽ,ſeu euchariſtiam:& nõ põt qa
deficit vel miniſter vel ſacramentũ vel aptitudo illius ad
hoc vtiq;

hoc.vtiꝙ talis & præmiũ meretur æternũ ex illa volũtate
ſi eſt gr̃a informata:& euadit pœnas æternas.Sed non ita
euadet pœnas purgatorias:nec tãtum præmij cõmuniter
Martyriũ volũtatis. cõſequitur:ſicut ſi ſecutũ eſſet opus.i.ſuſcipiẽdo ſacramẽ
ta.Aliud exemplum.Vult qs ſummo deſiderio ſuſtinere
martyriũ:ſicut beatus Dñicus:vt ceruus ad aquæ fluuiũ,
Talis.ex illa voluntate præmiũ recipit vt dicit Cyprianꝰ
in auctoritate ſuperiꝰ allegata.Et quantũ ad eſſentiale p̃
miũ:tantũ recipere poteſt:quantũ ſi actu reciperet marty
riũ:dũmodo æqualis eſſet feruor & affectus:nõ ſuſtinẽdo
martyriũ ſiue ſuſtinẽdo.Secus ſi minor eſt.arg.de pœ. di.
ij.qui vult.non tñ recipit illud præmiũ accidẽtale : qd' dr̃
aureola martyrij.Vñ & Ioã.ĩ gloſ.de pœ.di.j.dicit:ꝙ iſtud
dictũ:votũ pro opere cõputatur:habet exceptionẽ in ope
ribus priuilegatis:qbus debet̃ aureola. Aliud exẽplum.
Vult.qs ire ad eccleſiã vbi eſt indulgẽtia:nõ vadit:qa nul
lo modo poteſt:talis vtiq;:& ſi meritũ habeat aliquod de
bona voluntate:non tñ indulgentiã conſequit̃ nõ eundo
Quãdo vero habet̃ reſpectus ad eccleſiã.Cũ quærit̃: vtrũ
voluntas habeat̃ pro facto.Reſpondet̃:ꝙ ſiue ꝓceſſit ad
actũ exteriorem imperfectũ:qd' plus eſt.Siue ſtetit in cõ
finibus cogitationis qd' minus eſt:non habet̃ talis volũ
tas(quo ad eccleſiã)pro opere:vt apparet de eo q erat ex
cõmunicatus:& voluit recõciliari eccleſię:& per eũ nõ ſte
tit quo minꝰ recõciliaret̃:& de hoc apparent indicia mani
feſta:ꝙ voluit recõciliari eccleſiæ ſed nõ potuit& mortuꝰ
Modus fori cõtẽtioſi. eſt talis:ſi morte pręuẽtus abſolutionis beneficiũ non ha
buit:apud eccleſiã non habetur abſolutus:q̃uis ſit ſecus
apud deũ.Et ratio eſt:qa eccleſia:opinionẽ hoĩm ſequit̃
in iudicãdo:præcipue in foro cõtentioſo:quæ ſæpe fallit̃
ſed ipſe deus ſemꝑ innititur veritati:& ideo nec fallit nec
fallit̃.extra de ſen.excõ:a nobis.ij.Vñ tali negabit̃ eccl'ia
ſtica ſepultura:& ꝙ nõ fiat ſolẽnis oratio pro eo:niſi fue
rit poſt mortẽ abſolutꝰ ab excõicatione:qd' fieri debet:ſi
in vita q̃ſiuit abſolutionẽ. Aliter aũt agendũ in ſacramẽ
to cõfeſſionis.Nam ſi quis vult cõfiteri:quod oſtẽdit per
ſigna petens ſacerdotẽ:& poſtea mutus efficiat̃ : nõ debet
tali denegari euchariſtia:& alia eccleſię ſuffragia: dũmo
do cõſtet eccleſiæ ſeu ſacerdoti de volũtate illius:quantũ
cũq; leuiter:etiã per vnũ teſtem: vel per ſigna ipſius infir
mi.Ratio diuerſitatis in hmõi eſſe poteſt:qa primũ perti
net ad forũ cõtẽtioſum:vbi requirunt̃ probationes ſuffi
ciẽtes.Scd'm:ꝑtinet ad forũ pœnitẽtiale:vbi nõ requirũ
tur tales ꝓbationes.Si aũt agatur de actibꝰ iudicialibus:
ſiue de his:quæ inter hoĩes continue agitant̃ & frequẽtan
tur.Cũ queritur:vtrũ volũtas habeat̃ pro facto. Reſpon
det̃:ꝙ ſiue de præterito:ſiue de pręſenti.ſiue de futuro aga
tur:cũ volũtas ſtat in cõfinibus cogitationis:in nullo ꝓ
cedẽs ad extra:nunq; habet̃ illa volũtas pro facto. Verbi
gratia. Miſſus erat aduerſarius meus:in poſſeſſionem rei
meæ:ex primo decreto:poterã infra annũ recuperare poſ
ſeſſionẽ ipſam:præſtãdo cautionẽ de parẽdo iuri:& habui
voluntatẽ in corde præſtãdi dictã cautionẽ:& faciẽdi alia
neceſſaria:ſed nõ proceſſi ad actũ exteriorem.Certe volũ
tas iſta.nõ habetur ꝓ facto:vt poſtea poſſim recuperare
poſſeſſionẽ extra de eo q mit.in.poſ.ca.j.Si autẽ volũtas
proceſſit ad actũ aliquem tunc ſubdiſtinguendum qa aut
actus ille:fuit perfectus aut imperfectus & ſi fuit ꝑfectus:
tũc clarũ eſt:& de hoc nemo dubitat.extra vt lit.nõ cõteſ.
quoniã.Sed ſi actus ille:fuit imperfectus:tunc ſubdiſtin
guendum:qa aut fuit imperfectus: ꝓpter voluntatem aut
ꝓpter impotentiã:& ſi fuit imperfectus ꝓpter volũtatem
tunc illa voluntas in tali actu imperfecto:non habetur ꝓ
facto. Verbi grata.Habeo in corde voluntatẽ præſtandi
cautionẽ:pro recuperanda poſſeſſione mea:& illam volũ
tatẽ produco ad actũ exteriorem:ſed imperfectum: hoc vi
delicet modo.Vado corã iudice & aduerſario meo & dico
volo recuperare poſſeſſionẽ meã:& duco mecũ fideiuſſo
rem:& offero ſatiſfactionẽ de iudicio ſiſti:& nihil aliud fa
cio.Certe iſte actus imperfectus fuit:quia non ſolũ debeo
Actus quõ imperfectꝰ. offerre:ſed etiã pręſtare.Nam ſola oblatio fideiuſſoris nõ
ſufficit:quod quidẽ locũ habet in his in qbus cadere po
teſt depoſitio:vt in his quæ cõſiſtunt in probando. Sed ĩ
his in qbus non cadit depoſitio:vt in his quæ cõſiſtunt ĩ
faciendo:ſufficit ſola oblatio faciẽdi ſeu ꝓteſtatio:vt ap
paret in appellatione:in qua ſufficit:ſi me offerã probare
corã iudice cauſę principalis:& ꝙ proteſtatio ſufficiat:pro
batur eo.titu.c.fi.Si autẽ fuit actus imperfectus: propter
impotentiã tunc ſubdiſtingue:qa aut illa imperfectio cõ
tingit propter defectum propriũ:aut propter defectum iu
dicis vel aduerſarij.aut propter caſum fortuitũ,aut ꝓpter
factum prorſus extranei.Si ꝓpter defectũ propriũ:cui nõ
poteſt prouidere:tunc voluntas habetur pro facto.Verbi
gratia.Habeo voluntatẽ præſtandi cautionẽ ꝓ poſſeſſio
ne mea recuperãda:& procedo ad actũ exteriorẽ:hoc mo
do.Nam modo cõpareo coram iudice & aduerſario:& di
co.Dñe bene vellem pręſtare cautionẽ:ſed in veritate nõ
poſſum:quoniã pauper ſum:& ꝓpter paupertatẽ non in
uenio:qui pro me intercedat.Certe in iſto caſu iſta volũ
tas.haberetur ꝓ facto:ad recuperandam poſſeſſionẽ dum
modo præſtem iuratoriam cautionẽ extra de eo qui mit.ĩ
poſ.c.j.& extra de ſo.odoardus.Nã inanis eſt actio:quã in
opia debitoris excludit.ff.de arbi.le.inanis. Fallit tamen
hoc in vſufructuario:qui debet præſtare cautionẽ:de vtẽ
do & fruendo arbitrio boni viri:& finito vſufructu de re
ſtituẽdo.Nam ſi propter paupertatẽ vel aliud:nõ poteſt
fideiuſſorem pręſtare:nõ ſufficit iuratoria cautio & ſic nõ
habebitur volũtas pro facto:vt not.Azo.C.de vſufructu.
l.vſufructuarius. Si autem illa impoſſibilitas:contingit
propter defectum iudicis vel aduerſarij:tunc iterũ eſt ſub
diſtinguendũ:quia aut hoc eſt ꝑpter factum ipſorũ:pu
Impotẽtia q̃culpabilis ta quia dum vellem præſtare cautionẽ:ſtetit per iudicem
vel aduerſariũ:quo minus pręſtarem:qa ipſi noluerũt re
cipere:dũ offerrem & ipſam præſtare vellem:& tunc volũ
tas habet̃ pro facto:quantũ ad poſſeſſionẽ recuperandã.
Aut impotentia cõtingit propter abſentiã iudicis vel ad
uerſarij:quo minus prædictã cautionem præſtaret. Et tũc
voluntas nõ habet̃ pro facto:niſi ego iſtã cautionẽ præ
ſtẽ corã publicis & honeſtis perſonis vt extra de offi. or.
paſtoralis.Si aũt impotentia cõtingit propter caſum for
tuitum:tũc ſiue caſus contingat in iudicijs:volũtas habet̃
pro facto:quãtum ad euitationem pœnæ:vt apparet exẽ
plum de eo qui certa die debebat in iudicio cõparere ſub
pœna:& dũ veniret ſuperuenit tempeſtas:vel põs flumi
nis eſt fractus:vel flumen creuit ꝙ trãſire nõ poteſt:certe
iſte caſus illum excuſat a pœna.ff.ſi qs cau.l.ij.Item ſi cõ
tingat caſus fortuitus in cõtractibus:idẽ videt̃ dicẽdum:
vt.ff.ad.l.rho.de iactu.l.fi.Cõſueuit tñ ſubdiſtingui in cõ
tractu locationis:an caſus ſuꝑueniat in ꝑſona locatoris:
an in ꝑſona conducẽtis tantũ:aut in re locata:vt illa ma
teria ſatis declarat̃.ff.de va.& extraor.cog.l.j.In cõtracti
bus etiã cõſueuit diſtingui:an caſus cõtingat in ꝑſona de
bẽtis:vel eiꝰ cui debet̃:& an debeat̃ quantitas vel ſpecies
& an mora interceſſerit vel ne. Si etiam cõtingat caſus ĩ
vltimis volũtatibus:volũtas habet̃ pro facto: vt apparet
de illo: q reliq̃t libertatẽ ſeruo ſuo:ſi decẽ daret heredi.&
cũ iſte portaret pecuniã incidit in latrones:vel in hoſtes:
& pecuniã amiſit:ita ꝙ in termino ipſe non potuit hære
di dare.Certe ille actus imperfectꝰ propter impotentiam
ex caſu fortuito:habet̃ pro facto:quantũ ad libertatẽ cõſe
quẽdã.Et de caſibꝰ cõtingentibꝰ:circa vltimas volũtates
pleniſſime no.per Azo.C.de iſti.& ſubſti.ſub.cõdi. fac.l.
j.Si aũt cõtingat impotẽtia: ꝓpter factũ prorſus extranei
tũc voluntas nõ habet̃ ꝓ facto.verbi gr̃a. Reus debebat
ſiſtere ĩ iudicio certa die:& ſub certa pœna:dũ aũt veniret
ad iudiciũ quidã extraneus vir retinuit eũ:& ſic nõ ſtetit
in iudicio illa die:talis non excuſatur a pœna. Sed datur
actio contra impedientẽ ad intereſſe.ff.ſi quis cau.l.ij.

§.II. QVANTVM VERO AD SE

cũdũ mẽbrũ principale:primæ q̃ſtiõis.ſ.an volũtas ſolũ
habeat̃:pro opere exteriori in malis.Rñdet̃. Quia aut lo In malis qñ voluntas pro facto habet̃.
quimur in foro dei:aut in foro eccleſiæ pœnitẽtiali ; aut ĩ
foro cõtentioſo ſeu iudiciali. Primo ergo ſcilicet quantũ
ad deũ diſtinguẽdũ.Quia aut voluntas eſt deliberata:aut
nõ deliberata:circa malũ.Si indeliberata:ita.ſ. ꝙ non ac
cedat aſſenſus rationis:tũc clarũ eſt ꝙ voluntas nõ habet̃
pro opere:etiã ſi illud opus ſuꝑ quo ĩſurgit voluntas :ſit
mortale.Vñ Greg.de pe.diſ.ij.inter hæc. Nequaq; mentẽ
cogitatio immũda inquinat:cũ pulſat.ſ.inclinationẽ vo
lũtatis:ſed cũ hãc ſibi ꝑ declarationẽ ſubiugat.ſ.ꝑ cõſen
ſum rõnis.Si ỽo volũtas eſt deliberata circa opus malũ:
ſiue in præterito:vt puta qa vult:& cõtentat̃ ſe cõmiſiſſe
aliqd' criminale. Siue in futurũ:vt cũ vult ſeu intẽdit ꝑpe

trare in futurū aliquod malū:vl' i pſenti:cū proponit ma
lū operari.In oibꝰ hmōi:volūtas habeṫ ꝓ facto : quātum
ad grauitatē pcti in generali:non ī ſpeciali:hoc eſt ꝙ ita
mereṫ pœnā æternā:ex voluntate deliberata:ad opꝰ mor
tale ꝗuis effectꝰ nō ſequaṫ:ſicut ſi ſequaṫ : actus exterior:
nō tamē tantā pœnā mereṫ ī inferno:ꝓpter voluntatē ſo
lam:quātā ſi addat opus:qa cōiter actus exterior pcti: ad=
auget ipſam inordinationē volūtatis:& ſic ītelligiṫ illđ
Clęmētis de pœ.diſ.j.c.homicidiorꝝ.Homicidiorū tria ge
nera:btūs Petrꝰ eſſe dicebat:& eorū pœnā fore parilē: ſci
licet odiētis:detrahētis:& actu occidētis . Illa em̄ parilitas
pœnę odiētis &ſic volūtatē habētis ad mortē exoſi:&pœ
na actu occidētis:ītelligēdæ ſūt: ſm̄ ęqualitatē ꝓportiōis:
nō ſm̄ ęqualitatē eiuſdē quantitatis.i.ꝙ vterꝗ dānabitur.
Facilius etiā quis reſurgit a pctō voluntatis cōſentientis
ſiue imoroſam delectationē:ſiue in actū exteriorē : nō tn̄
exequēdo:ꝙ cū procedit ad opꝰ exteriꝰ . Ad hoc facit:qđ
dicit Hiero.xxxij.q.ij.ſicut ſemina.Vbi ait.Senſus : ex ra=
tione cōceptus.i.cōſenſus in malū:niſi in opera prorupe
rit:adhuc in ventre retinetur:& cito perit ab hoſte . Quā
tū vero ad forū pœnitentiale eccleſiævolūtas cōtenta ter
minis ſuis:non habeṫ pro facto.Non em̄ tanta pœnitētia
eſt iniungenda: ꝓ peccato interiori:quāta pro peccato ex
teriori cæteris paribꝰ.Et pœnitētiæ ſeptēnes:quæ taxanṫ
ab eccleſia.vt.xxij.q.j.prædicādū.&.xxxiij.q.ij.hoc ipſum
Cōmuniter imponūtur ꝓ peccatis exterioribꝰ:ꝗuis etiā
īteriora(vt dictū eſt)ſufficiāt ad dānationem:vt expreſſe
habeṫ de pœni.diſt.j.ſi cui.Et nota ꝙ cū ſola ſpes : quādo
Sola ſpes ad lucrū ī mutuo facit vſurarium. eſt principalis ad lucrū in mutuo:facit hominē vſurariū.
vt.xiiij.q.iiij.ſi fœneraueris.Sicut etiā ſola ſpes rei tēpora=
lis:facit hoīem ſimoniacū quando eſt pricipale motiuū:
in traditiōe rei ſpūalis:ſcđm Ray.Io.& Archid.Hæc ſpes
includit voluntatē deliberatam.Vnde ī foro pœnitētiali
puniri debet ſeu pœnitentiari:vt pro mortali peccato. Et
ſi inde aliqd recipit oblatū in foro pœnitētiali:eſt inducē
dus vſurarius ad reſtituendū:& ſimoniacus ad pauperi=
bus erogandū.Et ſic puniṫ voluntas pro facto:hoc eſt, ac
ſi pactū feciſſet expreſſe.Sed non quantū:ad cenſuram ali
quā vel diſpoſitionem vt extra de ſimo.c.vlti.qua pœna
poſſet puniri ſi ad actū exteriorem perueniſſet per actionē
&hmōi.Et ꝗuis aliqui dicant:ꝙ vſurarius ſolū mentalis
nō teneaṫ reſtituere alij tamen dicūt:ꝙ tenetur ſemꝑ reſti=
tuere.Et hoc Inno.dicit eſſe tutius.extra de vſur.cōſuluit.
Hoſti.autē dicit omnino eſſe reſtituendū:qa turpiter acce
pit.Idē ſentit Ber.Ray.& Archi.& theologi idem ſentiunt
Sed quantū ad forū iudiciale:eccleſiaſticū vel ciuile : vo
Lex nō punit voluntatem. luntas ſi nō procedat ad actū exteriorem aliquē nunꝗ pu
nitur.Et hoc eſt qđ dicit lex.Cogitatiōis pœnā:nemo pa
tiatur.de pœ.diſ.j.cogitatiōis.Et aug.xxxij.q.v.chriſtiana
dicit.Latētia peccata:vindictam non habent:qa.ſ. proba
ri non poſſunt.In iudicio autē procediṫ:per allegata & ꝓ
bata : Sed ſi voluntas :ꝓcedat ad aliquē actum exteriorē
licet imperfecte:hoc eſt nō illum cōplendo:tūc ſubdiſtin
guiṫ:qa aut ille actus fuit imperfectus ꝓpter volūtatem:
qa videlicet pœnituit actū,& bene ad effectum ꝑduxiſſet
ſi voluiſſet:puta qa virgo deo dicata:cum ꝗ habuerat col
loquiū de malo.ſibi cōſentiebat:ſed ipm pœnituit ſua ꝓ
pria volūtate: &tūc nō puniṫ.ff.ad.l.corne.de fal.l.q falſā
Exēplum etiā de eo ꝗ vocauit clericum ī foro ſęculari:quē
pœnituit ante litis cōteſtationē ꝗuis em̄ talis & voluerit
& egerit aliquid:qa nō ꝑfecit proſecutionē cauſæ in tali
iudicio,nō patieṫ pœnā eoꝝ capituloꝝ.xj.q.j.inolita . &
extra de fo.cō.ſi diligēti. Si autē fuit actus imperfectus:
ꝓpter impotentiā.ſ.qa attētauit &fecit qđ potuit:vt ve
niret ad ꝑfectionē operis & nō valuit:tūc volūtas habeṫ
ꝓ facto & puniṫ.Et ita intelligunṫ leges canonizatæ . de
pœni.diſ.j.ſi qs nō dicā rapere.& abinde vſꝗ ad legē co=
gitationis.&.C.de fur.l.ſi qs ſeruo.Sic&vxor puniṫ:quo
ad coniugium,ꝓpter inſidias&cōſilia quæ interpoſuit ī
mortē mariti,ꝗuis effectus nō fuerit ſubſecutus.Notan=
dum ꝙ ī pœnis ſpūalibꝰ īfligēdis diſtinguiṫ ,vtrum ſci=
licet īponaṫ a canone pœna ſpūalis an īponaṫ ab hoīe.
Pœnæ ſpūales dupliciter īponuntur Et ſiquidē īponaṫ a canone tunc effectꝰ cōſideraṫ, nō affe
ctus animi ſeu voluntas.Et hinc ē ꝙ ſi qs ꝓponēs manum
ſuā inijcere ī clericū ſolūmō inſultum facit:eleuat manum
vt ꝑcutiat,&tn̄ nō tangit eū,qa fortior ille fuit vel alia de
cauſa,iſte nō obligatur pœna ſpūali,ſcilicet excōicatiōis
ſi qs ſuadēte.xvij.q.iiij.Silr ſi qs voluerit homicidiū per=
petrare:etiā ſi vulnerauerit atrociter:dūmodo non fuerit
ſubſecutū homicidiū ſeu mutilatio:pœnā irregularitatis
non icurrit,extra de homi.c.ſi qs. Si aūt pœna ſpūalis im
ponaṫ ab hoīe:tunc cōſideratur animi volūtas & deſtina
tio.ſ.cum aliquali opere exteriori:& nō ſolū iuris effectꝰ.
Et ratio eſt qa mitius agiṫ cū lege ꝗ cū miniſtro legis .ff.
de ar.l.celſus.& extra de cle.excō.mi.ſi celebrat.verbi grā
Dicit ſuperior ordinarius.Excōmunico te:ſi eligis.Nam
incōtinenti cū paras te ad eligendū :incidis in excōmuni
cationē qđ dicit vt notauit Inno.extra de ap.c.ꝑterea . Et
ſic patet:ꝙ volūtas nō producta ad actum perfectū puni
tur & pro facto habeṫ quantū ad pœnas ſpūales quæ īfli=
gunṫ ab hoīe.Et ratio eſt:qa hmōi pœnę ſpūales:ſunt me
dicinales.ij.q.j.mlti & extra de ſen.excō . cū medicinalis.
lib.vj.Sed in pœnis tēporalibus:ꝯditionalibus &iudicia
libus ſecus dicendū eſt. Nā in iſtis cōſideratur iuris effe=
ctus nō affectꝰ vel animi deſtinatio.extra de ſpō.c.vlti.Et
eſt ratio:quia pœnę ſunt potius emolliendę ꝗ exaſperan
dę de pœni.diſt.j.hęc autem verba.§.pœnę.

§.III. QVANTVM AD SECVN=

dū mēbrū pricipale:cū ſcilicet exerceṫ opꝰ exteriꝰ ſine vo
lūtate.Diſtinguendū:qa aut hoc fit voluntate oīno reni= De opere exercito : ſine voluntate.
tente.Aut ratione oīnō deficiente.Aut volūtate negligē
te.Quantum ad primum.ſ.cum ſit aliqđ opus renitēte vo
lūtate oīno:nec in bono eſt meritoriū:nec in malo deme
ritorium.Meretur em̄ quis aut demereṫ:per actum liberꝝ
volūtatis.Vn̄ Ambro.Nemo noſtrū tenetur ad culpā:ni
ſi ꝓpria volūtate deflexerit. Nō habent crimē: ꝗ inſerūṫ
reluctātibꝰ:voluntaria tamen cōmiſſa: ſequiṫ delictorū
inuidia:quā in alios deriuamus. Volūtarium ſibi militē
elegit chriſtus:voluntariū ſibi ſeruū diabolus auctionaṫ
xv.q.j.non eſt.Ad idē Chryſ.ſup Mat. Sicut em̄ peccatū:
opus ſine volūtate nō facit:ita &iuſtitia ex opere non cō
ſummaṫ:niſi &volūtas affuerit.xxxij.q.v.ſicut.Et ex hoc
patet ꝙ ſi īferatur violētia virgini oīno renitēti: nec pec
cat:nec amittit virginitatem.Vn̄ dixit Lucia Paſcaſio.Si
me iuitā feceris violari caſtitas mihi duplicabitur ad co=
ronā.Non em̄ inquinaṫ corpus:niſi de ꝯſenſu mētis. Nā
ſi in manu mea thura ponas& per manū meam ſacrificia Deꝰ iudicat de volūtatibus.
facias deus hoc nō attendit,qui & deridet. De cōſenſibus
em̄ & volūtatibus deus iudicat.Gratia.xxxij.q.v.c.j. Silr
ſi qs occideretur ꝓ fide īuitus : vel pro iuſtitia meritū nō
haberet nec talis eſt capax alicuius ſacramenti.Nā ſi quis
oīno inuitus baptizareṫ;tentus ſub aqua per violētiā : ta
lis nō reciperet nec effectū:nec ſacramētū ipſiꝰ baptiſmi.
Quantū ad ſecundā partē diſtinctionis cū.ſ. ſit opus ra=
tione oīno neſciente.ſ. cum quis nō habet vſum rationis
vt infans & adultus furioſus qui eſt extra vſum rationis:
opus qđ fit a talibꝰ cū ſit īuolūtariū qa ſine deliberatiōe
rationis ſiue in bonū ſiue in malū nō reputaṫ ad meritū:
neꝗ ad demeritū . Nā actus humanus reddiṫ meritorius
vel demeritoriꝰ: inquantū procedit a libero arbitrio:qđ
diffiniṫ eſſe facultas voluntatis& rationis.In ꝑdictis aūt
ratio deficit:ſed ēt in iudicio eccl'iaſtico vel ciuili tales nō
puniunṫ nā infās ſi proijciēdo lapidē occidat aliquem ho
minē:ſi nō ē doli:capax:non puniṫ:nec ꝗ ad deū nec ꝗ ad
mundū de ꝯſe.diſt.iiij.paruuli.Et in glo.ꝗ eſt ibi. extra de
deli.pu.c.ij.Et.ff.de ſic.l. infans.Idē de furioſo:dum eſt in
furia & extra ſe.Satis em̄ ipſo furore puniṫ.ff.de offi.præ.
l.diuus.&.xv.q.j.merito.§.ſed obijciṫ.Verū ē tn̄ ꝙ furio=
ſo:a furia reuerſo pōt pœnitētia imponi ad cautelā vt ea.
cauſa.&.q.c.ſi qs.et licet aliqui dicant ꝙ cū quis ex culpa
ſua incidit in furiā:amētiam vel ebrietatē ea ꝗ facit mala
extra vſum rationis cōſtitutus imputātur ei ex eo qa fuit
in cauſa.Verior tn̄ opinio eſt ꝙ nō imputanṫ quę facit in
tali ſtatu ſed culpa pręcedēs aggrauaṫ ex malis ꝗ ſequun= Baptiſmꝰ valet ad ſalutē pueris et carētibus vſu rōnis ex ſpeciali munē.
tur.Notandum tn̄ ꝙ adultus amens vel phreneticus eſſe=
ctus ſi anteꝗ icurreret talē amētiam habuit ꝓpoſitum &
voluntatē ſuſcipiēdi ſacramēta & declarauit ipſam volū
tatē:nō debent ſibi denegari.Et quantūcūꝗ etiā cōtradi=
cit in amētia poſitus recipiet effectū ſacramētoꝝ:ſi in ſta=
tu grē intrauit phreneſim vel amentiā:& ſic opus ſine vo
lūtate actuali erit meritoriū : ex volūtate tamē pręcedēti.
Inſuper eſt notandū : ꝙ opus baptiſmi valet ad ſalutē &
præmiū oībus pueris & adultis carētibus vſu rōnis cū tn̄
deſit

deſit in eis volūtas ad ipm opus:ſed hoc ex ſpeciali mune
re venit:ſicut & paruulis īnocētibus:opus martyrij ſuſce
ptū ſine volūtate:ex grā chriſti:fuit eis ad præmiū eſſētia
le gloriæ:& accidentale aureolæ.Regulariter autē vt dicit
Aug.Oīs qui ſuæ volūtatis eſt arbiter cōſtitutus:nō pōt
nouā inchoare vitā:niſi pœniteat eū veteris vitæ de pœ.
diſt.j.tres aūt ſunt actiones . Allegaṫ etiā eadē auctoritas
ea.diſt.c.qs aliquādo.§.econtrario auctoritas illa,vꝰſi.eſt
em̄ pœnitētia.Quātū ad tertiā partem:qn̄ ſcilicet fit opus
exterius volūtate tepeſcēte.i.opus ipm eligente,ſed non
inquātum meritoriū vel demeritoriū eſt intēdente:qđ cō
tingere poteſt in bonis &in malis actibꝰ :qn̄ꝗ ex ignorā=
tia:qn̄ꝗ ex certa ſciētia.Et in his quidē:quæ ſunt de gene
re malorū:poteſt eſſe duplex ignorātia.ſ.iuris & facti . Et
ſi adeſt ignorātia iuris diuini vl' naturalis vel eorū:ꝗ ſcire
tenetur ſm̄ ſtatū ſuū opus malū factum ex tali ignorātia:
& per cōſequens ſine voluntate:inquātum opus ipſum ē
malū.nō excuſat a toto:& ſi a tāto.Et in his verificatur il
lud apl'i.j.Coꝝ.xiiij.Si qs ignorat ignorabiṫ.Et de hoc.j.
q.iiij.§.vlt . Eēxpla ſume in paulo:qui perſequebaṫ eccle
ſiam dei:arbitrās exinde obſequiū ſe pręſtare deo.Sed(vt
ipe dicit)ignorans fecit:nec ꝓpter hoc ſe excuſat:ſed accu
j.Tim.j ſat de pctō.Similiter & filiæ Loth:cū inebriauerūt patrē:
vt ex eo cōciperent:ꝗuis putauerunt ſibi licere:credentes
totū mundū ſubmerſum:ſicut & Sodoma:nō excuſanṫ a
peccato inceſtus:ꝓpter ignorātiam illā ſed fuit ignorātia
iuris naturalis.xv.q.v.inebriauerunt.Similiter ordinatꝰ
ī ſacris ſi dimitteret officium ex eo ꝙ neſcit ſe ad hoc obli
gatū præcepto eccl'iæ:vt patet extra de cel'.miſ.dolētes:nō
excuſaṫ a mortali:ꝗuis nō intēdat:neꝗ velit illā omiſſio
nem officij:inquantū pctm̄:immo ſi ſcire:non omitteret:
ſed qa negligēs eſt volūtas ad inquirēdum:quæ ſcire de=
bet:ideo ei imputaṫ ad peccatū:vt habeṫ diſ.xxxvij.c.vl.
Quantum autē ad ignorātiam facit.notāda eſt diſtinctio
Diſtinctio de ignorātia. decretiſtarū : quæ poniṫ diſt.l.c.de his.j.& extra de homi.
ſicut dignū.videlicet ꝙ aut qs ī fctō qđ agit dat operā rei
illicitæ:aut licitę.Et ſi dat operā rei illicitę:puta qa ſola=
tiaṫ aliꝗ ludo ꝑiculoſo:vn̄ ſequiṫ mors vel mutilatio:ꝗ=
uis ad illud malū nō velit:tn̄ qa voluit illum ludū vnde
ſecutū eſt:ei īputaṫ:&quo ad peccatū:&quo ad irregulari
tatē&quo ad pœnā iudicialem:Similiter:ſi cæcus ſagittā
vel lapidē iaceret:ei imputareṫ:quia dat operā rei illicitę
Vn̄&Lamech quādo ſagitta occidit Cain.exiſtimās eum
Ge.iiij. ferā ſylueſtrē non hoīem,qa cæcus erat:ſed a puero quem
ſecū ducebat,vt fera iudicatus fuit:nō excuſaṫ a peccato.
Idē poteſt dici de minori doli capace,ꝗuis ætatis nō per
fectæ,& dāte operā rei illicitę:quod dictum eſt de maiori
&adulto: vt extra,de delic.pu.c.vlti.Si vꝰo dat operā rei li
citæ,tūc aut adhibuit debitā diligentiā aut nō.Et ſi nō ad
hibuit debitā diligentiā:non excuſatur a peccato licet ma
Factū contra volūtatē punitur. lum ſequēs:ſit cōtra eius voluntatē:puta ſi qs proijciat re
gulas de tecto.ad ipſum reparādum & nō ponat aliquod
ſignum añ domū:nec dicit aliqd cum proijcit:& ſi cū vna
ipſarū.interficiat trāſeuntē per viā.Aut ſi qs proijceret la
pidē,ad animalia bruta,&nō reſpiciens trāſeuntē ꝑ viā:a
caſu interficeret aliquē cōtra voluntatē ſuam,ei imputa=
retur peccatum &pœna iudicialis:qa nō adhibuit diligē
tem ſolicitudinē,ad opus illud iactatiōis.Vbi vero adhi
beat debitā diligentiā operi licito,ſi quod malum a caſu
cōtingat:nō ei imputatur,puta ſi qs incidendo arborem,
dū eam ꝓſternit,alius ſubito trāſit ſubtus eā & ſic perimi
tur,cū tamen ille non videret eū nec haberet æſtimare ali
quē tranſiturum inde.vt diſt.l.ſepe.&.xv.q.j.ſi qs nō ira
tus.Vn̄ & Iacob excuſaṫ in cognoſcēdo Lyam , quæ non
geneſis xxix. erat vxor ſua,loco Rachelis vxoris ſuæ . In his autē:quæ
ſunt de genere bonoꝝ factis ex ignorantia iuris vel facti
nō habetur meritum ex quo ibi nō eſt voluntas ſeu ītētio
ad meritum actualis vel habitualis.Ad qđ facit quod ait
Amb.Non ſatis eſt benefacere,niſi id ex bono fonte.i.ex
bona volūtate,proficiſcatur.diſt.lxxxvj.nō ſatis & Hier.
Deus voluntatē nō opus reſpicit .ſ.ſine voluntate.xv.q.j.
ſi quis nō iratus verbi gratia.Si qs dat pauperi vnū flo=
renū eleemoſinaliter : volēs dare tātū vnum quatrenum
opus iſtud factū etiam in gratia non habet meritum vniꝰ
floreni ſed vniꝰ quatreni:qa voluntas nō fuit ad florenū:
ſed ad quatrenū.Similiter ſi quis iret ad miſſam die feſti=
uo:vel ieiunaret die inſtituta ab eccleſia:vel diceret offi
cium exiſtēs ordinatur ī ſacris:nec aliquod horum faciat
actu vel habitu vt ſatiſfaciat pręcepto eccleſię ꝑſuppoſito
ꝙ illud ignoret:vel etiā ſi ſcit:non habet intentionem ad
illđ:ſed a caſu.vel ꝓpter ſocietatē facit aliquod prædicto
rum:talis in hmōi non meretur ex quo non habet volun
tatē ad illa opera.Dicit em̄ auctoritas de pœ.diſt.j . ſi cui. Voluntas remuneraṫ : nō opus.
ꝙ voluntas remuneratur non opus.i.voluntas principa
liter facit opus remunerandi.Quantum autem ad opera:
quæ fiunt ex certa ſcientia:ſiue in bonis ſiue in malis im=
putanṫ ad meritū vel demeritum:inquantū volūtas aſſē
tit operi : &ſi nō ipſi operi inquantū meritoriū vel deme
ritorium qđ habet in coactione conditionali verbi grā.
Datur infideli optio:vt aut recipiat baptiſmū aut occide
tur vel amittet ſua bona:eligit talis baptizari : ne perdat
vitam vel bona.In hmōi opere bono iſte nō acquirit nec
meritū nec ſalutē ex eo ꝙ nō habet voluntatē ad opus ba
ptiſmi ſuſcipiendū:inquantū bonum eſt&ſalutiferū.arg.
ad hoc de pœni.diſt.j.tres autem ſunt actiones.Silr in ma
lis operibus:quāuis em̄ aliquis non velit aliquo mō opꝰ
malū facere ī quātū malum& demeritoriū:tamē aſſentit
opꝰ agere:qđ ſcit eſſe malū:ne incurrat aliqđ dānū:tale
opꝰ nō excuſaṫ a pctō verbi grā.Peierat qs ne amittat ſuā
cauſam iuſtā:ꝗ tn̄ al's nullo modo vellet peierare.Ad qđ
optime facit qđ ait Au.Si diligenter inſpiciaṫ:forte ipm
peccatū nemo vellit:ſed ꝓpter aliud:qđ vult peccat.Oēs
quippe hoīes:ꝗ ſciētes faciūt qđ nō licet :vellent licere fa
cere:vſꝗ adeo ipm peccare nemo appetit ꝓpter hoc ipſū:
ſed ꝓpter illud:qđ ex eo conſequiṫ.xv.q.j.merito. Vnde Nota hiſtoriā đ lucretia.
& Lucretia nobiliſſima Romana:quæ aſſenſit filio Tarq
ni in adulteriū:ne incurreret infamiam adulterij: ex eo ꝙ
ille minabatur ei:ꝙ ſi non aſſentiret interficeret eā&vnū
ex ſeruis iuxta eā:& diceret marito ſuo Collatino : ꝙ eos
interfecerat:qa inuenerat eos pariter cōmiſceri Ob vitan
dam igitur talē infamiā:aſſenſit operi nefario:de quo ta=
men tantam diſplicentiā habuit ꝙ ꝓpter hoc coram con=
ſanguineis ſuis ſe occidit.Nō excuſaṫ a pctō adulterij: qa
potius debet qs oīa mala tolerare ꝗ malo cōſentire:ſcili=
cet peccati vt dicit Augu.xxxij.q.v.c.ita ne.

§.IIII.QVANTVM AD TERTIVM

partē primę.& principalis diuiſionis cū ſcilicet voluntas Voluntas reperitur ī ope exteriori.
reperiṫ cū opere exteriori.Sciendū ꝙ voluntas ipſa natu
ral'r ſemꝑ pæcedit actū exteriorē ſic cā ꝑcedit ſuū effectū:
& tamꝗ regina potētiarū:& oībus alijs habet īperare ſm̄
doctores,Tpe vꝰo aliqn̄ voluntas eſt ſimul cū ope:aliqn̄ ī
diuerſo tpe.Et qn̄ eſt ſimul cū ope exteriori vel immedia
te:exequitur ipm pro vno actu meriti vel demeriti cōpu
taṫ.Sed cōpletiꝰ & grauiꝰ in ipſo opere exteriori(vt dictū
eſt.ā.puta cū quis volēs furari ſubito quærit furtum facerē
vel cū quis volens orare vel eleemoſynā dare ponit ſe ad
orandū vel dandū eleemoſynā.Sed cū volūtas &opꝰ ſint
in diuerſis tpibus:medio interuallo:infra qđ mens diuer
tit ad illud:reputantur vt duo bona vel mala:ſm̄ Peṫ.de
Tharanthaſia : verbi gratia.Habet quis volūtatē fornicā
di vel occidēdi &hmōi:& dū tale malū deliberat agere: oc
currunt ſibi aliæ volūtates&occupationes varię in quibꝰ
immoratur deinde occurrente ſibi oportunitate ꝑpetrat
illud malū qđ volūtas decreuerat:ſcilicet fornicationis
vel homicidij:ibi ſunt duo pctā mortalia.Primū qn̄ volū
tate decreuit illud agere.Scđm qn̄ illud ꝑpetrauit:qđ non
fuit ſine volūtate iterū deliberāte. Vn̄ & ꝓ vtroꝗ:a deo
puniṫ.In iudicio autē humano puniṫ tantū ſcđm qn̄ eſt
cōtra leges vel canones.Et primū ꝓbaṫ vel ex ſe notoriū
eſt.Dicit em̄ lex ꝙ grādis rō ſuadet:vt maleficia punianṫ
ff.ad.l.aquil.l.ita vulneratꝰ.§.ij.Et vt pœna vniꝰ ſit metus
multoꝝ.ix.q.iij.c.ſi autē.&.ff.de pœnis.l.aut dānū . Nā ſi
ea ꝗ male vſurpanṫ omittimꝰ:exceſſus viā alijs aperimus Propagatio vitiorum.
diſt.xciij.c.ꝓuenit.ij.Propagatur enim vitiū niſi per corre
ctionē diſciplinę ſubſequaṫ correctio.xxj.q.ij.placuit. Et
ſi pœna ꝓ tali crimine exterius cōmiſſo eſt determinata ī
iure:tūc ſubdiſtinguendū eſt .Quia aut iudex ꝗ habet co=
gnoſcere eſt iudex delegatꝰ:& talis qui nō pōt ī pœna di=
ſpēſare,vt extra de offi.dele.de cauſis.&de pœ.licet.Et tūc
pœnā illā:lege taxatā mutare vl' minuere non pōt.j.q.iiij.
turbatur nauicula.§.norandū.Et propterea diciṫ ī auṫ.de

iudi..§.oportet ꝙ iudex non debet eſſe mitior lege.Si aūt
ꝓ vno eodē ꝗ ſcelere diuerſę pœnæ de iure īponanť:tunc
vtraꝗ vno eodēꝗ tpe nō eſt imponēda.extra de iudi.at ſi
clerici.ſed minor īponēda eſt.arg.de pœ.di.j.§.pœnę. Vl'
opus eſt gratificatione.extra de paroch.c.j.Vel illa impo
natur quæ magis timetur.extra vt lit.non conteſt.c.quo-
niam frequenter.Qui vt dicit Aug.Hoc ſolum bene agi-
tur ſiue plectendo ſiue ignoſcendo:dummodo mala vita
hominum corrigatur.xxiij.q.v.prodeſt.Si vero eſt iudex
quia habet merum imperium & de illo crimine poſſit diſ
ſpenſare: tunc poterit commutare vel minuere pœnam.
vt extra de rap.c.in archiepiſcopatu. &.C. de his qui not.
infa.l.& ſi ſeuerior.Dum tamen hanc diminutionem vel
commutationem faciat cauſa cognita : & in ipſa ſenten-
tię prolatione & non poſt ſecus autem ſi faceret non cau
ſa cognita,vel poſt ſententiam : quia tunc non poſſet. Et
in hac cauſarum cognitione habetur conſideratio loco-
rum & temporum perſonarum & cauſæ ac etiam multi-
tudinis & ætatis & ſcandali.Nam ex iſtis omnibus rigor
iuris mitigatur vt colligitur manifeſte extra de ſen.excō-
mu.c.pueris.&.lxxxvj.diſt.tanta.l. di. vt conſtitueretur.
&.ij.q.j.in prin.& extra de trāſac.c. vlti. Item cauſa cogni
ta ex predictis cauſis & iuribus poterit pœnam augmen-
tare & etiam:quia multis graſſantibus vindicta opus eſt.
ff.de pœ.l.aut facta.Nota etiā ꝙ arbiter poteſt leges trāſ-
gredi.ff.de arbitris.l.qualem.Si autem non eſt determina
ta a lege pœna:tunc imponitur arbitrio iudicantis .ff. de
pœ.l.hodie.& extra de offi.dele.c.de cauſis.In bonis vide
tur idem dicendum quo ad deum ſiue meritum . Hoc eſt
ꝙ voluntas bona cum opere exteriori ſubſecuto tunc ha
bet ſuam plenam perfectionem vnde & maiorem remu-
nerationem.Et hoc eſt qđ dominus requirit dicens Mat.
vij. non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit ī
regnum cœlorum: ſed qui facit voluntatem patris mei.
Primū eñ dñe refertur ad voluntatem ſiue ad affectionē
qua quis vult bonum.Secundum domine refertur ad lo-
cum bonum . Sed tertium refertur ad exteriorem bonam
operationem quæ exigitur cum adeſt poſſibilitas . vt.ſ.
dictum eſt.Comparatur enim mens ſeu voluntas bene di

Mēs bona arbori cōparatur.

ſpoſita bonę arbori de qua chriſtus dixit in.d.c.ꝙ fructus
bonos facit:non flores tantum affectionum : nec frondes
tantum verborum : ſed & fructus exteriorum bonarum
operationum flores enim & ſi pulchri ſint:non tamen pa
ſcunt.Vnde deuota anima dicit in Cant.v. Veniat dile-
ctus meus in hortum ſuum id eſt in mentem ſuam vt co-
medat fructum pomorum ſuorum non flores dicit . Cu-
ſtodiendi tamen ſunt ne pereant vel deſtruantur:quia ex
floribus ſequūtur fructus.Iuxta illud Eccli.xxiiij .Flores
mei fructus honoris & honeſtatis.Et propterea dicit ſpō-
ſa in Canti. ij. Capite nobis vulpes paruulas id eſt tenta-
tiones ſeu cogitationes fraudulentas ſub ſpecie boni ſub
intrantes : tunc ſunt paruulæ id eſt in ipſo principio oc-
curſus. Sequitur in textu quæ demoliuntur vineas id eſt
flores eius.Vnde & ſequitur.Nam & vinea noſtra floru-
it.Similiter etiam frondes arboris non paſcunt homines
ꝗuis aliquādo medicinalia ſint propter qđ dicitur Apo
ca.vlti.Folia eius ad ſanitatem gentium. Sic & bona ver
ba : quamuis auditoribus plærumꝗ proſint . Si ſint ſi-
ne fructu operum proſūnt quandoꝗ auditorib9 ſed non
paſcunt ſpiritualiter facientem vel ipſum deum . Vnde
in figuram:cum ſemel dominus Ieſus chriſtus eſuriens:
ad arborem fici accederet:quia non inuenit ibi fruct9 ſed
tantum folia:maledicens ſubito exiccata eſt. Mat.xxi. Ad
ſignificandum ꝙ qui habent tantum verba & non facta
a deo reprobantur.Requiritur ergo ad bonitatem arboris
vt producat non ſolum flores bonarum voluntatum ſeu
deſideriorum & frōdes ſalutarium locutionum ſed & fru
ctus etiam bonarum operationum. Vnde Iacobus in ſua
epiſtolica cano.Oſtende mihi ſidem tuam ex operib9 .Et
quales ſicut fructus boni producti ab arbore bona oſten
dit.Pſalm, cum ait. Erit tamꝗ lignum quod plantatum
eſt ſecus decurſus aquarum quod fructum ſuum dabit in
tempore ſuo.Vbi tria poſſunt notari.
¶Primo diſpoſitio laudabilis ex parte ſui ſignatur : ibi.
Erit tamꝗ lignum.
¶Secundo infuſio gratiæ optabilis ex parte dei inſinuať
ibi.Quod plantatū eſt:ſecus decurſus aquarum.
¶Tertio operatio imitabilis ex parte futuri demonſtrať
ibi.Quod fructum ſuum &c.

§.V. QVANTVM AD PRIMVM

lignum appellat hominem rationalem.Vnde homo grę
ce dicitur:antropos.i.arbor reuerſa.Nam vbi arbores ir-
rationales habent radices in terra:& ramos verſus cœlum
arbor rationalis.i.homo econuerſo ſituatur.Nam caput
cum capillis:quod eſt quaſi cyppus cum radicib9 eſt ver-
ſus cœlum:& brachia cum manibus tibię cum pedibus &
digitis:quæ ſunt quaſi rami & ramuſculi ſunt verſus ter
ram:vt ſciat & conſideret:ſe ex ipſa ſui diſpoſitione corpo
ris:mentem & cogitationes habere ad cœleſtia. Iuxta illud
Ouid.Os homini ſublime dedit.i.faciem:cœlumꝗ vide-
re iuſſit.Ac etiam dum conuerſatur in terra: multiplicare
bona opera ieiuniorū:orationum:eleemoſynarum & hu
iuſmodi.Iuxta illud Eccl's.ix.Quęcumꝗ poteſt man9 tua
inſtanter operare:quia nec opus &c.Plantatum eſt autem
tale lignum ſecus decurſus aquarum : quo ad ſecundum.
cum videlicet : eſt circundatus aqua diuinæ gratiæ:quæ
multiplex eſt in effectu: & currens :quia habentem facit
prompte operari.Iuxta illud Ambroſij.Neſcit tarda moli
mina ſpiritusſancti gratia.Hæc eſt aqua de qua dominus
dixit Samaritanæ.Oīs qui biberit ex aqua:quam dabo ei
non ſitiet.Ioan.iiij.ſcilicet terrena ea irordinate amando
plus quam deum:& merito quia ex hac aqua procedit tri
plex alia aqua ſcilicet ſapientiæ:& pœnitentię:& patiētię:
quæ mirabiliter reficiunt.Et de aqua ſapientiæ dicit ſa-
piens de iuſto habente gratiam:ꝙ dominus aqua ſapiētię
ſalutaris potabit illum:Hæc ita reficit mentem guſtu diui
norum in meditando:in legendo:in audiendo:q(vt dicit
Bernar).guſtata ſuauitate ſpiritus: quod fit per ſapientiā
deſipit omnis caro.De aqua pnię ſeu lachrymarum dicit
Pſ.cxlij.Flabit ſpiritus eius.i.gratia ſpiritusſancti in mēte
& fluent aquæ lachrymarum quibus peccata purgantur
ſm Chryſo.de pœ.diſ.j.c.iij . Lachrimæ lauant delictum.
De tertia aqua:dicitur figurate Exod.xiiii. Aq̄ erant eis ꝓ
muro a dextris & ſiniſtris.Sicut aqua refrigerat :ita patiē
tia ſuper omnia alia:a dextris.i. aduerſis ſpiritualibus:vt
tentationibus & anguſtijs,& a ſiniſtris :id eſt aduerſis tpa
libus:vt paupertate:fame:ſiti:frigore:infirmitate.In om
nibus his qui patienter fert:non poſſet habere melius re-
frigerium in anima:& etiam quo ad corpus multum miti
gatur pœna.Et hoc patet ex martyrib9:qui pœnis gaude-
bant refrigerari ex patientia . Vnde quando medici ne-
ſciunt:quid amplius faciant infirmo : pro vltimo reme-
dio confortant eum ad patientiam .Quo ad tertiū lignū
iſtud facit fructū dicit Pſalmiſta id eſt opus bonum quia
primo cum recta intentione & ideo dicit. Dabit fructum.
Arbor enim ſi ſibi retineret fruct9 in ea marceſceret:ſed &
dando alijs : & ſibi prodeſt.Sic mens bene diſpoſita & in
gratia fundata fructus operum ſuorum non ſibi attribuit
ſed deo ab eo recognoſcens:nec ſibi tantum laborat : ſed
proximis ſuis: & ſic dat fructum:non retinet ſibi.Secundo
operatur cum ratione . Vnde dicit . Dabit fructum ſuum.
Fructus enim hominis:qui eſt animal rationale : proprie
eſt actus procedēs a ratione.Ratio autem(vt dicit philoſo
phus)ſemper depræcatur ad optima: id eſt inſtigat.Mala
opera non ſunt proprie fructus hominis : ſed fructus
ſylueſtres cibus beſtiarū.Tertio arbor bona & rationalis
facit opus cum debita obſeruatione:ſcilicet circunſtantia
rum vnde dicit.Dabit fructum ſuum in tēpore ſuo.Nul-
lum enim eſt virtuoſum opus:niſi debitis circunſtantijs
veſtiatur, ſm beatum Tho.ij.ij. Inter quas circunſtantias
eſt debitum tempus.Vnde Eccl'es.viij.Omni negotio,tē
pus eſt & opportunitas. Aliqui enim nimis cito exequun-
tur quod voluntati occurrit non conſiderantes quid inde
mali poſſit cōtigere,qbus accidit ſicut arborib9 amygda
lis vel alijs quæ cum nimis cito incipiunt florere, ſuper-
ueniente pruina vel imbre amittunt flores & fructus. Alij
vero nimis tardant ad exequendam bonam voluntatem
propter quod aliquando vel flores deſideriorum cadunt
& non reddunt fructum vel fructus faciunt ſerotinos ni-
mis qui cōiter non matureſcūt,quia non ſunt in tempore
ſuo bona igitur arbor,id eſt bona voluntas gratia infor-
mata:

Hō cōparatur arbori.

Oui.in j.Metamor.

Ecc.xv

Patientia ē optimum remedium pro anima.

Arboris male fruct9

mata:producit flores bonarum affectionum:& ſic primo
dicit.Domine.Producit ſecundo frondes bonarum locu
tionum:& ſic ſecundo dicit domine.Producit tertio fruct9
bonarum operationum cum recta intentione:cum huma
na ratione cum debita circunſtantiæ obſeuatione .Et ſic
tanꝗ lignum plantatum , ſecus decurſus aquarum dans:
fructum ſuum in tempore ſuo dicens tertio.Domine.Fa-
cit voluntatem patris cœleſtis:& ipſe intrabit in regnum
cœlorum.

¶Qomodo a voluntate bona non poſſunt procedere opera mala. Cap.xv.

Homo ſimilis ē arbori

DE VOLVNTATE NO-

tandum ꝙ cum vere bona eſt: producere
non poteſt mala opera.Ad quod facit: qđ
ſaluator ait Matthei.vij.Non poteſt arbor
bona fructus malos facere:arbori hominē
vel eius voluntatē aſſimilās.Circa quā au
ctoritatem:videnda ſunt tria.
¶A quo oriatur voluntatis probitas quia arbor bona.
¶Ex quo ſequatur malignitas in opere eius impoſſibili-
tas:cum dicitur:non poteſt.
¶In quo cognoſcať criminoſæ operoſitatis qualitas ibi
fructus malos facere.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

arbor deſignat(vt dictum oſt)hominē vel eius volunta
tem.Qui homo & eius voluntas tūc arbor bona eſt : quā
do affectiones & cogitationes eins tanꝗ radices fixę ſunt
in cœlo.Iuxta illud pſ.de iuſto Plantatus in domo domi
ni &c.Huius humor faciens fructificare eſt deuotio. Stu-
pes rectus congrua intentio.Eius rami robuſti potentiæ
ſeu virtutes in bono permanētes.Cortex autem exterior
conuerſatio malis reſiſtens.Folia eius verba rationabilia
ſm illud.Et folium eius non defluet.Flores odoriferi: re-
dolens fama.ſm illud.ij.Corin.ij.Chriſti bonus odor ſu-
mus deo.Fructus vero iuxta opera.ſm illud Sap.iij.Bo-
norum laborum glorioſus eſt fructus.Terra in qua radi-
çatur;humilitas.Dicitur autem humilis quaſi terræ accli
uis . Radius ſolaris reuerberans arborem & fructus
maturans & ſuaues faciens eſt gratiæ lumen . Aqua irri-
gans:doctrina ſcripturæ ſm illud.Eccli.xv.Aqua ſapien
tiæ ſalutaris potabit illum.Quando igitur iſta concurrūt
nulli dubium ꝙ arbor eſt bona:homo ſcilicet & volūtas
eius.Permaxime autem ad hoc vt voluntas ſignificata p
arborem ſit bona requiruntur duo:ſecūdum beatū . Tho.
ſuper.ij.ſen.di.xl.Primum eſt intentio finis boni.Secun-
dum eſt electio eius quod eſt ad finem:vt ſcilicet ſit bonū
id eſt ad hoc vt voluntas ſit bona:oportet ꝙ voluntas ve
lit bonū:& propter bonū & ſi vtraꝗ bonitas in volūtate
fuerit:ſcilicet bonitas intētionis quæ eſt reſpectu finis : &
bonitas electionis:quæ eſt eius quod eſt ad finem : tunc
ſemper erit voluntas bona:& actus exterior : ſemper erit
bonus qui dicitur fructus . Et ſic permanens bona arbor
fructus malos facere non poteſt.Et de hac arbore bona &
copioſa & fructuoſa poteſt exponi moraliter viſio Nabu
chodonoſor quam habuit de arbore:vt habetur Daniel.
iiij.ibi vide hiſtoriam. Videbam : & ecce arbor in medio
terræ &c.Vbi poſſunt tria notari de homine virtuoſo.
¶Et primo ſanctitas ſtupenda in eius deſcriptione : ibi.
Ecce arbor in medio terrę.
¶Secundo:eius defectuoſitas lugenda in eius præciſione
ibi ſuccidite arborē & præcidite ramos eius.
¶Tertio eius ſpecioſitas reſumenda ex germinis ſeu radi
cis reſeruatione ibi. Veruntamen germen radicum eius ī
terra ſinite.

Vt voluntas ſit bōa duo requiruntur.

Quantū ad primum commendatur ſanctitas multiplici
ter ex conditionibus ipſius arboris.viſæ.Et primo com-
mendatur ab eius virtuoſitate:cum dicitur.Ecce arbor in
medio terræ . Conſiſtit enim virtus in medio vel ratio-
nis vel rei:propter quod dicit quidam ſapiens medium
tenuere beati.Secūdo commēdatur a magnanimitate ſeu
magna operoſitate:ibi. Arbor magna. Operatur enim
magna amor dei.i.operari facit ſecundum Greg . Tertio,
laudatur a vigoroſitate:ſcilicet ad toleranda mala forti-
ter:ibi.Fortis.Sapien.v.Stabunt iuſti in magna conſtan
tia.Quarto:laudatur ab eius ſublimitate:ſcilicet in con-
templādo ſuperna:ibi . Procera.i.alta ſecūdum illud apo
ſtoli Philip.iij.Noſtra conuerſatio in cœlis eſt: ſcilicet p
contemplationem.Quinto magnificatur ab eius digni-
tate ſeu opinionis claritate de eo:ibi. Aſpectus eius erat:
vſꝗ ad terminos vniuerſæ terræ quod fit per diffuſionē
nominis & famæ eius.Sexto : commendatur ab vtilitate
multiplici:ibi.Et folia eius pulcherrima : & fructus eius
nimius & eſca vniuerſorum in ea.In folijs notantur verba
Apocalip.vlt.Et folia eius ad ſanitatem gentium:ſcilicet
ſunt.In fructu opera vel ſcientia:ſecundum illud pſ. ciij.
De fructu operum tuorum ſatiabitur terra in eſca:refectio
deſignatur.Sicut enim fructus veſtitur folijs: ita ſcientia
adornatur verbis compoſitis & operibus virtuoſis.Iuxta
illud Prouer.xv. Lingua ſapientum:ornat ſcientiam. Et
ibidem.Labia ſapientum diſſeminabunt ſcientiam : ſcili
cet exemplis & verbis. Septimo commendatur a poteſta
te:& hoc reſpectu ſubditorū:ibi.Subter eam habitanbant
animalia & beſtiæ:& in ramis eius conuerſabantur volu
cres cœli.Per animalia & beſtias:deſignantur mentes car
nales & penitus ſęculares.Seu per animalia voluptuoſi &
per beſtias:iracundi:& hi dicuntur habitare ſubtus hanc
arborem:quia huiuſmodi perſonæ premi debent rigore
diſciplinæ.Per volucres cœli deſignanť ſpirituales affect9
ad cœleſtia volantes & hi dicuntur habitare ī ramis:quia
ſpirituales viri in locum ſuperiorem debent eligi , & di-
gno honore ſublimari :ſecundum illud apoſtoli.Qui be-
ne prę ſunt: duplici honore ſunt digni,ſcilicet & reuerentia
paternali & ſubuēientia temporali .Secundum,ſcilicet de
fectuoſitas probi viri lugenda notatur ibi:ſuccidite arbo
rem quod intelligi poteſt : & de defectu eius per mortem
corporalem & de defectu animæ per mortem ſpiritualem
Et quantum ad primum dicere ei ſuccidite arborem eſt di
ſponere & ordinare vel miniſterio angelorum vel ope-
ratione ſecundarum cauſarum naturalium mortem viri
probi qui abſcindi dicitur dum a terra habitabili huius
mūdi ſubtrahitur iuxta illud quod dicitur de chriſto.Eſa.
liij.Abſciſus eſt de terra viuentium . Prçciduntur tunc ra
mi eius:cum videlicet potentiæ ſenſitiuę organis corpo
reis affixæ auferuntur ab actibus ſuis Excutiuntur folia:
quia deficiunt verba doctrinæ .Diſpergitur fructus: quia
deſinit facultas meritoria operandi.Fugiunt beſtiæ:quæ
ſunt ſubtus eam & volucres quę erant in ramis:quia ſub
diti boni vel mali ſubtrahuntur a iuriſdictione & poteſta
te eius . Cum feris eſt habitatio eius:quia quo ad corpus:
cū ſerpētibus & bufonibus vermibus alijſꝗ ſe reperit.Ro
re cœli intingitur:quia deſcendit pluuia & ros ſuper ſepul
chrum cadaueris eius .In herbis terræ eſt quæ oriūtur ex
terra ſuper corpus eius.Hic autem defectus vtiꝗ per mor
tem lugendus eſt.Sic legitur de ſancto Ambroſio :qui au
dita morte alicuius ſancti viri amare lachrymabatur , Si
autem exponatur de morte ſpirituali,quæ fit per culpam
ſic tunc ſucciditur arbor tam magna & pulchra: cum ma-
gnę ſanctitatis vir decidit in mortali:vt dauid, Petr9 & alij
Quod vtiꝗ contingit:& ſi non operante deo qui non eſt
auctor peccati:tamen permittente eo,& gratiam ſubtrahē
te ex culpa & demerito illius peccantis. Tunc autem rami
ꝑcidūť cū vtutes magnæ ſubtrahūť folia excutiūť qa gra
tia prius habita bene loquendi & fructuoſe prædicandi:
tollitur.Fructus diſpergitur:quia bona operatio iam fctā
quo ad meritum tollitur. Fugiunt volucres & beſtiæ ab
eo:quia & ſubditi boni & mali horrent eius conuerſatio-
nem & declinant conſortium.Cum feris habitat.i.cum dę
monijs & impijs quorum voluntati aſſentit. In herbis ter
ræ eſt:quia temporalibus vacat & in illis gaudet.Cor ei9
ab humano commutatur:quia nullum intellectum verū
pœnæ habet ſicut beſtię.Rore cœli itingitur:quia aliquā
do bona inſpiratione diuina ad ſe recognoſcendum tan-
gitur.ſed vinculo ferreo alligatur:quia conſuetudine ma
la & obduratione peccati detinetur . Et certe huiuſmodi
defectus magis lugendus eſt ꝗ prior.ſ.de morte corpora-
li.Quod etiam Amb.faciebat audito caſu ſeu ruina ſpiri-
rituali alicuius perſonæ. Quantū ad tertium:quod eſt re
ſumptio ſpecioſitatis deperditæ, hoc ibi notatur cum di-
citur .Germen eius in terra ſinite:quia videlicet habilitas
& aptitudo ad reſurgendum:cum omni ſpecioſitate natu

Ornat9 ſciētiarū aſſerit.

Quid ſit ſuccidere arborem.

Repullulatio virtutū

rali & ſpirituali virtute diuina remanet. Et ſeptem tempora mutantur in eo: anteq̃ redeat ad priſtinum ſtatum: quia ſcilicet ſeptem mũdi etates oportet cõpleri añ reſurrectionẽ vniuerſalẽ oĩm. Et tũc recognoſcent oẽs ꝙ dñat̃ exelſus in regno hoĩm vt dr̃ ibi Dañ.iiij. Et hoc cõtinuando ad expoſitionẽ de morte corꝑali. Nã quãtũ ad defectũ mortis ſpũalis ꝓ pctĩ dr̃ remanere germẽ in terra ad reuiuiſcẽtiam ipſius arboris quia quantũcunq̃ quis peccet a perfectione declinãs: remanet tñ ſemꝑ libertas arbitrij: & facultas vitam grẽ recuperãdi & ꝑfectionẽ oẽm amiſſam vel etiã maiorẽ reſumẽdi ſm conatũ & feruorem in reuerſione. Sed oportet pri⁹: ꝙ ſeptẽ tpa mutent̃ ſuꝑ eũ.i. ꝙ oĩa pctã cõmiſſa in tpe vniuerſalr̃ deteſtet̃: q̃ in ſeptẽ capitalibus vitijs cõtinent̃ & hoc ꝑ ſeptiformẽ grãm ſpũſſancti: Et ſic ex beſtia reuertit̃ ad ſtatum hoĩs: ſicut Nabuchodonoſor & ad regnũ inclytũ quia ex beſtiali mente tota paſſionibus dedita reuertit̃ ad cõuerſationem vitæ rationalis & virtualis: & ad regnũ virtutũ & glorię prius amiſſũ

Bõa arbor nõ põt malos fructus facere q̃mõ hoc debet itelligi.

§.II. QVANTVM AD SECVNdũ principale qd̃ ẽ in potentia malignitatis opis notata in volũtate vel hoĩe cũ dr̃ non põt.ſ. malos fruct⁹ facere.

Ratio aũt hui⁹ eſt: qa arbor bona eſt. Sicut autẽ ex igne frig⁹ ꝓcedere nõ põt: nec ex luce tenebrę ſic nec ex bona volũtate ſeu ex habitu bonitatis nõ põt ꝓcedere malus actus. Sed bene põt arbor.i. voluntas vel ꝑſona q̃ eſt bona aliq̃ tpe effici mala arbor & ſic faciet fructus malos. Non autẽ dũ bona perſeuerat arbor. Vñ Hiero. ſuꝑ Matth. Si arbor bona fruct⁹ malos facere nõ põt: quõ Moyſes arbor bona peccauit ad aquas contradictiõis.ſ. nõ credẽdo verbis dñi? Petrus quoq̃ in paſſione dñi negauit chriſtũ: Et ecõtrario quõ Ietro ſocer moyſi arbor mala (qa gẽtilis) quõ fecit fructũ bonũ dãdo cõſiliũ Moyſi bonũ.ſ. de cõſtituẽdo coadiutores officij ſui. Et rñdet ꝙ hoc intelligitur ꝯditionaliter. ſeu cõiũctim videlicet ꝙ dũ arbor bona ꝑſeuerat bona nõ p̃t facere malos fruct⁹.i. opa mala: ſed arbor bona põt effici mala: & tunc faciet malos fruct⁹: & ad idẽ facit qd̃ ait Aug. in ſer. dñi in monte dicens. Errant Manichęi q̃ putãt & dicũt: nec aĩam bonã poſſe fieri malã neq̃ ecõuerſo malã bonã. Intelligentes ꝑ arborẽ bonã de qua chriſt⁹ loquit̃ aĩas bonas quarũ dicũt deũ auctorẽ & per arborẽ malam aĩas malas: quarũ dicunt auctorẽ diabolũ eſſe. Sed vt ſubdit Augu. Falſitas huius opinionis & ſnĩæ error oſtẽdit̃ ex modo loquẽdi ipſius ſaluatoris. Neq̃ em̃ dicit ꝙ arbor bona nõ poſſit fieri mala & econuerſo. Sed ꝙ bona arbor nõ põt facere fruct⁹ malos & mala bonos: appellans bonã arborẽ bonã voluntatẽ & malos fructus mala opera & malã arborẽ malã volũtatẽ & bonos fruct⁹ opera bona. Qd̃ infallibiliter verũ eſt cõditionaliter.i. q̃diu volũtas eſt vere bona, vt debet nõ põt agere opera mala & ecõuerſo. Sic etiã exponit̃ illud Aug. de pœ. di.ij. radicata. Radicata eſt charitas ſecurus eſto: nihil mali procedere poteſt. Quod intelligitur coniunctim ſm gloſſam quia ex charitate elicitiue vel imperatiue nõ põt malum procedere ſicut & nix q̃diu eſt nix nõ põt calida eẽ ſed p̃t liquefieri & tũc aquam vocamus. Qd̃ autẽ volũtas bona poſſit ĩ via fieri mala patet ex hoc quia dum viatores ſumus liberũ arbitriũ flexibile eſt ad bonũ & malũ. Alia ratio eſt: qa charitas vię q̃ facit volũtatẽ bonã nõ replet totã capacitatẽ volũtatis ſeu mentis vt actualiter nihil alid̃ poſſit intendere niſi deũ ſicut charitas patrię dũ autem ad alia extendit̃: tũc põt a deo auerti per inordinatũ affectũ ad creaturã ſm btĩ Tho.ij.ij. Sicut autem ex terra bona cauſat̃: vel in terra bona radicat̃ mala arbor ſic mala voluntas.i. mala affectio cauſat̃ ex volũtate potẽtia naturali: quæ eſt bona & radicat̃ ĩ aĩa vel volũtate habitualiter q̃ aĩa & volũtas eſt bona inquãtũ volũtas. Nec ſm Aug. ex bono potuit oriri volũtas mala qa bonũ factũ ẽ a bono deo: ſed qa de nihilo factũ ẽ nõ de deo.

Ad h̃ ꝙ arbor ſit bõa: qd requiritur.

Ad hoc autem ꝙ arbor ſit bona et faciat fruct⁹ bonos cõcurrunt plures cõditiones. Et primo radicem habet in imo. Vñ Aug. Attendite arborem radicẽ figit in imo vt ramos tẽdat ad cœlũ. Sic mẽtẽ debet qs in humilitate firmare: vt poſſit eam ad cœlũ leuare. Et nõ ſolũ vna radice inhæret terræ ſed oĩbus. Radix eſt quaſi os arboris ꝑ qd̃ nutrimentũ recipit. Sic ore cordis debet qs inhęrere & figere in terra viuẽtiũ. Scd̃o arbor impceptibiliter creſcit continue: quouſq̃ veniat ad magnam altitudinẽ. Sic vt dr̃ Prouer.iiij. Iuſtorꝝ ſemita: quaſi lux ſplẽdẽs proficit & creſcit. Et vt dicit Virgi. Labor improb⁹ oĩa vincit. Tertio oportet ꝙ arbor cultiuetur alr̃ degeneraret & ſylueſter fieret: & iſipidos fruct⁹ produceret. Sic oportet mentem colere ferro compũctionis: & inutilia reſecare. Ioan. xv. Omnẽ qui fert fructum purgabit, eũ vt fructũ plus afferat. Et parabolice ſcribit̃. Luc.xiij. dixiſſe cultorem vineæ patrono volẽti ficulneã quãdã infructuoſam ſuccidere: fodiã circa eã & mittã ſtercora vt.ſ. faciat fructum. Mittere ſtercora ad radices: eſt bene recogitare miſerias & defectus ſuos. Quarto arbor bona nõ in vno ramo tantũ ſed in oĩbus facit fructũ. Sic nõ ſolũ vno mẽbro debet qs deo ſeruire puta: pedib⁹ tãtũ eũdo ad eccleſias: ore tãtũ bene loquẽdo: aure verba dei audiendo: ſed oĩbus mẽbris que ſunt vt rami arboris rationalis & corde & ore & manu operũ & alijs multis. Ro.vj. Exhibete mẽbra veſtra ſeruire iuſtitię: in ſanctificationẽ.

Virgil. j. Geor.

Quinto arbor nõ facit fructus niſi ad quos ꝓducendum ordinata eſt a deo & a natura. Nam ficus nõ ꝓducit vuas nec vitis ficus. Ita vnuſq̃ſq̃ (vt ait Pet.j. cano. c.iiij.) ꝓut accepit gratiã in alterutrũ illam adminiſtrantes. Non autem ſe intromittere debet de eo in quo nõ habet gratiam ſeu aptitudinẽ vel cõmiſſionem. Sexto arbor licet ſylueſtris faciat plures fructus q̃ hortẽſis: tamẽ hortenſis facit meliores. Sic laicus licet plura faciat opera exteriora: vel etiã religioni actiuę deditus q̃ cõtemplatiu⁹ vel clauſtralis: tamẽ puriora & ꝑfectiora ſunt opera cõtẽplatiuorꝝ q̃ actiuorꝝ & religioſorꝝ bonorꝝ cõiter q̃ laicorꝝ. pš.xvij. Secũdũ puritatẽ manuũ mearũ: retribuit mihi &c. Nõ dicit ſm multitudinẽ. Septimo arbor trãſplãtetur melius fructificat: ſi in locũ meliorẽ mutet̃. Sic mutãdo ſtatum: puta de laicali in religioſum: ꝑfectiora opera aptus eſt facere: Sed ſciendũ ꝙ paucæ arbores ĩ autumno vel hyeme: pauciſſimę in ęſtate tranſplantant̃. Sic in ſenectute vel etiam in feruore iuuentutis pauci cõuertunt̃. Sed in vere adoleſcentię cõmuniter & aliquę quidem arbores nil fructus faciunt vt otioſi: Alij folia tantũ vt verboſi. Aliq̃ folia fetẽtia: vt ſãbuci.i. luxurioſi. Alij ſpinoſa folia: vt iuniper⁹.

Fructus bon⁹ q̃ modo diſcernitur a malo.

§.III. QVANTVM AD TERTIVM prĩcipale ſcilicet quõ diſcernat̃ fruct⁹ bon⁹: quẽ arbor bona ꝓducit: a fructu malo quẽ ꝓducere nõ põt.

Sed arbor mala ipm ꝓducit. Arbor bona (vt dictũ eſt) ẽ volũtas vere bona vel homo bonus. Et fruct⁹ bonus actus bonus procedens ex ea. Et ex fructu arbor cognoſcitur ait ipe ſaluator. A fructib⁹ eorum cognoſcetis eos.ſ. hoĩes ſi vere boni ſunt vel hypocritæ mali.ſ. ſub pelle ouina. Sed difficile hoc videt̃ ad diſcernẽdũ & vix poſſibile ad cognoſcẽdũ. Nã oratio & ieiuniũ: eleemoſyna & hmõi fruct⁹ videt̃ boni & tñ nõ ſolũ boni hoĩes ex bõa volũtate iſta faciũt ſed etiã mali hoĩes qui ſignant̃ ꝑ malã arborẽ. Ad cognoſcẽdum igit̃ & diſcernẽdũ eos. Notãdũ ꝙ triplex genus fructuũ ſeu operꝝ põt ꝓduci ſeu fieri ab hoĩe: Aliqui em̃ act⁹ ſunt de ſe mali adeo ꝙ nullo modo poſſunt eſſe boni vel bene fieri ſicut periuria blaſphemię odia & illa quę noĩat apl̃s opera carnis, dicens ad Gal.v. Manifeſta ſunt opera carnis quę ſunt fornicatio: immunditia: impudicitia &c. Hos fructus arbor bona dũ bona eſt ꝓducere nõ põt: ſed mala ꝓducit. Et ex hmõi p̃t manifeſte cognoſci: ꝙ hęc faciens arbor mala eſt. Sed tñ talia opa dici nõ pñt veſtimẽta ouiũ ſub quib⁹ ſe abſcondũt falſi ꝓphę.i. hypocritę qa ipſa nõ hñt ſpeciẽ vel apparẽtiã boni: vnde poſſint alios decipere. Sunt aliqui alij fructus ſeu actus q̃ de ſe ſunt boni ita ꝙ nullo mõ pñt eſſe mali: vt actus illi de quibus ait apl̃s ad Gal.v. Fructus autem ſpũs ſunt charitas: pax gaudiũ patiẽtia & c. Hi actus & ſimiles ꝓcedentes a gratia dei producunt̃: & fiunt a bona arbore: & nõ poſſunt ꝓduci a mala arbore dũ mala eſt. Sed cũ ſciri nõ poſſit ꝑ certitudinem quis gratiã habeat: & actus virtutũ acq̃ſitarũ ſunt ſimiles actib⁹ virtutũ infuſarũ qui ꝓcedũt ex gratia: & ſũt vere boni. Hinc eſt ꝙ ꝑ certitudinẽ ſciri nõ põt ſi faciens illos actus.ſ. charitatis exteriores patiẽtię modeſtiæ: continẽtię: & alia ſit arbor bona cũ poſſit ſimilia facere ſine gratia & arbor mala.i. malus homo habẽs malã volũtatẽ plura illorꝝ opa exteri⁹ apparẽtia poſſit facere. Alij actus

Triplex eſt gen⁹ fructuũ ſeu operum.

humani ſunt qui dicũt̃ de genere bonorꝝ: q̃ fieri poſſunt bona & mala volũtate: vt eleemoſyna: oratio: ieiuniũ & hmõi. Et iſta dicuntur veſtimẽta ouiũ: qa ſunt ꝓprie electorum cum fiunt debito modo.ſ. in gratia. & hos fruct⁹ ꝓducere põt arbor bona & mala. Sed cognoſci plene nõ poteſt. Cum procedunt a mala voluntate ſeu intentione: tũc ſunt mali vel ſine gratia: & tũc etiã nõ ſunt vere boni i. meritorij. Vl̃ cũ ꝓcedũt a bona volũtate & gratia: & tũc ſunt boni. Per coniecturã tamẽ põt diſcerni arbor bona a mala per quædã opera tãq̃ per ſigna. Et primũ eſt ſi fidei veritas nõ peruertat̃ in ſe vel in alio operãdo: ſed firmiter credat & viuaciter. Ioan.vj. Qui credit in me habet vitam æternã. Secũdũ eſt ſi mãdata eccleſię non contemnat: ſed impleat. Matt.xviij. Qui eccleſiã nõ audierit: ſit tibi ſicut ęthnicus & publicanus. Eccl̃s.viij. Qui cuſtodit pręceptũ non experiet̃ quicq̃ mali. Tertiũ eſt ſi per eũ nouus ritus viuendi non introducat̃: quod ꝑtinet ad ſuꝑſtitionem & ſuperbiã: ſed cõia documẽta ſequat̃. Iuxta illud Deut.xix. Non trãſferes terminos quos fixerunt priores. Quartum eſt ſi charitas proximi per eum nõ ſpernatur. j. Ioã.iij. Tranſlati ſumus de morte ad vitã: qm̃ diligimus fratres. Sed qui habuerit ſubſtantiã huius mundi: & viderit fratrem ſuum egere: & clauſerit viſcera ſua ab eo: quõ charitas dei eſt in illo? Certe non. Quintũ eſt ſi peccatum per eum toto conatu fugiatur. Eccl̃i.xxj. Quaſi a facie colubri fuge peccatũ. Sextũ eſt ſi verbum dei delectabiliter audiatur. Ioã.viij. Qui ex deo eſt: verba dei audit. vel meli⁹. Si æquanimiter aduerſa & dulciter patiat̃. Vñ chriſt⁹ Matth.vij. Nunquid colligũt de ſpinis vuas: aut de tribulis ficus.i. de aduerſitatib⁹ feruorem ſpiritus: & dulcedinẽ charitatis quaſi diceret: non hypocritę ſed vere bonę arbores. Septimũ eſt ſi per eum de operibus bonis: gloria mundi non quæratur. Ioã.vij. Qui quærit gloriam eius qui miſit eũ: hic verax eſt & in iuſtitia in illo nõ eſt. Hos actus tãq̃ fructus bonos producit bona arbor: & fructus contrarios qui ſunt mali: producere non poteſt. Et cum aliquis facit hos fructus malos cõtrarios bonis: ſignum eſt ꝙ non eſt bona arbor.

De ſignis bonorum operũ.

¶De ſenſualitate. Capitulum.xvj.

DEINDE VIDENDVM EST de ſenſualitate q̃ idem eſt qd̃ appetit⁹ ſenſitiu⁹. Circa quã notãda ſunt q̃tuor.ſ. diffinitio: ſubiectio: offenſio & duratio.

§. I. ET QVANTVM AD PRImũ ſciẽdũ ꝙ magr̃ ſen.li.ij. di.xxiiij. ſic diffinit ſenſualitatẽ.

Senſualitas qd.

Sẽſualitas ẽ q̃dã vis aię ĩferior: ex q̃ ẽ mot⁹ q̃ intẽdit̃ in corpis ſenſ⁹ atq̃ appetit⁹ rerꝝ ad corp⁹ ꝑtinẽtiũ. Pro cui⁹ declaratiõe ſciẽdũ ꝙ mot⁹ ſenſualitatis ĩ duo tẽdit.ſ.ĩ ea q̃ ſm exteriores ſenſus delectabilia ſunt. & h̃ ẽ qd̃ dr̃ ĩ diffinitione ꝙ ex ſenſualitate eſt motus qui intẽditur in corporis ſẽſus. Scd̃o tẽdit ad ea q̃ nociua vl̃ incõuẽiẽtia corpori ſm ſolã ęſtimationẽ cognoſcũt̃. & ſic ĩ diffinitiõe dr̃ ꝙ ex ſenſualitate ꝓcedit appetit⁹ rerꝝ: ad corp⁹ ꝑtinẽtiũ. Sic igit̃ ſenſualitati duo attribuũt̃.ſ. mot⁹ & appetit⁹. Cuius ratio eſt: qa licet ſenſualitas ſit vna potentia: eius tamen ſunt plures actus: non ęque primi: ſed ſecundũ ordinem adinuicem ſe habentes. Motus enim ſenſualitatis eſt quædam inclinatio ad ſenſus corporis: dum ſcilicet appetimus ea quæ per ſenſus corporis appræhenduntur. Vnde ad ſenſualitatem pertinẽt duo ſcilicet corporis ſenſus quaſi præambuli: & appetitus ſenſitiuus: qui eſt inclinatio vel motus conſequens appræhenſionem ſenſitiuã: & ſic appetitus ſenſitiuus inquãtum fertur in aliquid vel inclinatur eſt cõueniens naturæ ſentientis: ſicut cibus & pot⁹ & alia huiuſmodi quę ſunt neceſſaria corpori. Scd̃a ratio eſt quia illud eſt cõueniens potentię ſenſitiuæ: ſicut color pulcher eſt delectabilis viſui ad videndũ: & ſonus moderatus: eſt cõueniẽs & delectabilis auditui ad audiendum: & ſic de alijs. Et ſic appetitus ſenſitiu⁹ eſt melior inter appetitũ naturalem & rationalem. Superior eſt enim appetitui naturali: quia appetitus naturalis qui eſt inclinatio naturę in rem vel opus ſibi cõuenientem: eſt abſq̃ propria appræhenſione ſcilicet ipſius appetitus: licet ſequatur appręhenſionẽ inſtituentis naturã; ſicut appetitus naturalis lapidis eſt inclinatio vel motus deorſũ. Sed appetitus ſenſitiuus fertur: & inclinatur in aliquid mediãte propria apprehenſione.ſ. notitiæ ſenſitiuę. Eſt tñ inferior appetitui naturali: quia appetitus rõnalis fert̃ & ĩclinat̃ ĩ bonitatẽ rei abſolutæ: ſed ſub tali vel tali conſideratione puta vel quia eſt vtilis: vel qa eſt delectabilis. Hæc autem ſenſualitas figurata eſt in tẽtatione primorũ parentũ. Nã (ſm Aug.ij. de trini.) ſerpens aſſimilat̃ ſenſualitati. Nã ſerpens nõ ſolũ oſtẽdit & ꝓpoſuit mulieri delectatũ vel pomũ: ſed etiã inclinauit mulierẽ in affectũ peccati. Mulier vero cõparat̃ inferiori rõni: eo ꝙ acquieuit ſerpenti ſcilicet ſenſualitati. Vir autẽ aſſimilat̃ ſuperiori rõni: eo ꝙ occaſiões ſerpẽtis ad peccatũ alliciẽtis: vir.i. rõ pctõ cõſẽſit Sed idẽ Aug. cõtra Manicheos aliter aſſignat iſta: ſcilicet ꝙ ſerpens figuraret ſenſum: eo ꝙ ſicut ſerpens ꝓpoſuit & oſtendit peccatũ: ita ſẽſus exteriores. Mulierẽ aſſimilat ſẽſualitati vel cõcupiſcẽtiæ: eo ꝙ cum mulier inclinauit ad peccandũ: ita ſenſualitas vel concupiſcentia inclinat affectum ad peccandũ. Vir vero aſſimilat̃ rõni: eo ꝙ ſicut vir credidit mulieri ita rõ ſenſualitati vel cõcupiſcẽtiæ. Hæc Tho.j.ij.q.lxxxj. & in quæſtionibus de veritate. Greg. v̾o dicit ꝑ ſerpẽtẽ ſignificari diabolũ: per mulierem carnẽ.i. ſenſualitatẽ: per virũ ſpm̃ ſiue rõnẽ. di.vj. teſtamẽtũ. Diſtinguit̃ aũt ipa ſenſualitas ſiue potẽtia appetitiua ſẽſualis in duas potẽtias realiter diſtinctas: ſcilicet iraſcibilẽ & cõcupiſſibilem ſicut diſtinguitur genus in ſpẽs ſpecialiſſimas ſm Tho. ſupra.ij. ſen. di.xxiiij. & hoc rõne oſtẽdit̃ ſic Appetit⁹ ſenſibilis eſt nobilior appetitu naturali: vt dictũ eſt.§. Sed ĩ naturalib⁹ oportet eſſe: nõ ſolũ inclinationẽ ad cõſequẽdũ conueniẽtia & refugiendũ nociua: ſicut lapis naturalr̃ inclinat̃ ad locũ deorſum q̃ eſt ſibi cõueniẽs & refugit aerẽ cũ iactat̃ in altũ deſcẽdens q̃citiſſime ad terrã. Sed etiã inclinationẽ oportet eſſe ipſis naturalib⁹ ad reſiſtendũ corrũpentib⁹ & cõtrarijs: quę cõueniẽtib⁹ ĩpedimentũ præbent & ingerunt nocumẽta ſicut lapis reſiſtit percutiẽti quãtũ poteſt: ne frãgat̃. Silr̃ & ignis q̃ habet naturalẽ ĩclinationẽ nõ ſolũ vt recedat a loco ĩferiori q̃ ſibi nõ cõuenit & tendat in locũ ſuperiorẽ ſibi cõuenientem ſed etiã ꝙ reſiſtat corrũpentibus: puta abſorbendo aquã: q̃ eũ extinguit ſi nõ ſit nimia quãtitate & ꝑ ꝯñs maior virtute. Ita etiã in nobis in parte ſenſitiua oportet ꝙ ſint duę potẽtiæ: quarũ vna ferat̃ in id qd̃ eſt ſibi cõueniens: & diſcedat ab eo qd̃ eſt ſibi diſcõueniens & hæc dr̃ cõcupiſcibilis q̃ eſt conuenientis appetitiua & ꝓſecutiua. & incõueniẽtis fugitiua. Aliã eſſe oportet etiã q̃ ſit ĩpediẽtis expulſiua & hæc eſt & dr̃ iraſcibilis: cui⁹ obiectũ eſt arduũ & difficile: ipm ſcilicet repellẽdo. Cõparãdo aũt iſtos adinuicẽ iraſcibilis videt̃ nobilior cõcupiſcibili ꝓpter tres eius excellentias. Quarũ prima eſt: qa iraſcibilis eſt ꝓpugnatrix & defenſatrix cõcupiſcibilis: eo ꝙ ipſa inſurgit contra ea quæ impediũt couenientia q̃ cõcupiſcibilis appetit. Scd̃a excellentia iraſcibilis eſt: quia eſt magis finis rationis vl̃ magis rõnalis q̃ cõcupiſcibilis. Huius ratio eſt: quia ad cõcupiſcibilẽ pertinet cõſequi delectabile: ſed iraſcibilis derelicto delectabili: appetit victoriam quam conſequit̃ cum dolore. Tertia excellentia iraſcibilis eſt: quia magis laudabilis eſt q̃ concupiſcentia. Hæc beatus Tho.j.ij.q.lxxxj. & in quæſtionibus de veritate.

Tẽtatio primorum parentum.

Senſualitas diuiditur

§.II. SECVNDVM PRINCIPALE quod eſt conſiderandũ circa ſenſualitatẽ eſt obſecutio vel ſubiectio quã habet ad rationẽ.

Nam ſubijcitur rationi & obedit deo: qd̃ probat̃ ex parte ordinis: voluntatis: & motoris. Primo ex parte ordinis ſic. Motor inferior obedit ſuperiori & regulatur ab eo: ſed inter partes aię rõ eſt motor ſuperior: ſenſualitas eſt motor ĩferior ergo ſicut rõ inferior obedit rõni ſuperiori & regulatur ab eo: vt patet.§. ita ſenſualitas obedit rõni & regulat̃ ab ea: inquantũ ſenſualitas mediante imaginatione mouet̃ ad gaudiũ vel triſtitiã: ſm ꝙ ratio opponit vel oſtẽdit ſenſualitati mediãte imaginatione rẽ aliquã: ſiue ſit cõtriſtabilis vl̃ delectabilis ſm ꝙ ei videt̃. Probat̃ hoc ſcd̃o ex parte voluntatis ſic. Sicut ĩ corporib⁹ cœleſtib⁹ ſphera ſuꝑior mouet ſpheram inferiorem: vt dr̃ in.iij. de aĩa. Sic appetitus ſuperior ſ. voluntas: mouet appetitum inferiorẽ.i. ſenſualitatem. Tertio probatur hoc: ex parte virtutis exequentis: quia

Sẽſualitas ſubiecta eſt rationi

De ordine diuerſorũ appetituum.

per rationem diligētem & voluntatem imperantem: vel retinentur vel mouentur exteriora membra: ne peccatum ſenſualitatis perficiatur: vt patet per exemplum. Sicut in exercitu progredi ad bellum vel non progredi: ex impe-rio ducis dependet. Ita in nobis membra exteriora corpo-ris: non mouentur neq; quieſcunt: niſi ad imperium eius quod principatur in nobis: ſcilicet ad imperium rationis & volūtatis: propter quod dicitur Geñ. iiij. Sub te erit ap-petitus tuus: & tu dominaberis illius id eſt appetitꝰ tuus inferior: qui dicitur ſenſualitas erit ſub te id eſt ſub appe-titu rationali: & tu dominaberis illius id eſt ſenſualita-tis vt moueatur vel retineatur ſecundum imperium ratio-nis & voluntatis. Vel ſic. Sub te erit id eſt ſub te eē debet appetitus ſenſitiuus: & tu dominaberis illius id eſt domi-nari debes. Patet igitur ex dictis: ꝙ ratio triplicem regu-lam adhibet ſenſualitati. Prima eſt: quia proponit ei & oſtendit obiectum ad quod moueatur. Secūda regula eſt: quia ratio & voluntas imperioſe ferri poteſt in aliud: & ſic retrahitur ſenſualitas ab actu ſuo. Tertia regula eſt: qa per rationem & voluntatem retinentur membra exterio-ra: ne perficiatur peccatum ſenſualitatis. Vnde ſenſualita-ti humanę naturale eſt moueri ſecundum regulam volū-tatis & rationis. Hæc Thom. vbi. ſ. Eſt autem notandum ſecundum eundem: ꝙ vt dicit philoſophus in. j. Politi. In homine eſt contemplare duplicem principatum: ſcilicet

duplex pricipatꝰ eſt in homie.

diſponticum & politicum. Dicitur autem principatꝰ diſ-ponticus ille: quo aliquis principatur ſeruis: qui non ha-bent facultatem in aliquo reſiſtendi imperio præcipien-tis: quia nihil habent ſui. Principatus autem politicus & regalis dicitur: quo aliquis principatur liberis: qui etſi ſubdantur regimini principis: habent tamen aliquid pro-prium vnde poſſunt reniti præcipientis imperio. Sic er-go anima dominatur corpori & membris eius principa-tu diſpontico: quia corporis membra in nullo poſſunt re-ſiſtere imperio animæ: ſed ſtatim ad appetitum animæ: mouetur manus & pes: & quodlibet membrum quod na-tum eſt moueri voluntario motu: quid propterea dicitur quia digeſtiuum: nutritiuum: augmentatiuum: ita & ge-neratiuum quo ad membra genitalia: & pulſatiuum qđ eſt vitale & motum hominis nominat: non obedit ratio-ni & voluntati: vt ait Grego. Nicenus. Intellectus autem ſeu ratio dicitur: principari concupiſcibili & iraſcibili po-litico principatu: quia appetitus ſenſitiuus habet aliquid proprium: vnde poteſt reniti imperio rationis. Natus eſt enim moueri appetitus ſenſitiuus: non ſolum ab æſtima-tiua in animalibus: & cogitatiua in homine: quam dili-git ratio vniuerſalis: ſed etiam ab imaginatiua & ſenſu. Vnde experimur iraſcibilem vel concupiſcibilem ratio-ni repugnare: per hoc ꝙ ſentimus vel imaginamur aliqd delectabile quod ratio verat: vel triſte quod ratio recipit. Et ſecundum hoc dicit apoſtolus. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meę. Per hoc au-tem non tollitur: quin concupiſcibilis & iraſcibilis ratio-

Ro. vij.

ni obediant: quia aliquando in aliquo repugnatur.

§. III. TERTIVM PRINCIPALE

circa ſenſualitatem conſiderandum: eſt offenſio. Nam in

In ſenſualitate pōt eſſe veniale.

ſenſualitate poteſt eſſe peccatum veniale: non tamē mor-tale. Et quod in ſenſualitate poſſit eſſe veniale: probatur tripliciter ſcilicet auctoritate: ratione: & diſtinctione. Au-ctoritate quidem patet ad Romañ. vij. vbi apoſtolus ait. Nō enim quod volo bonum hoc ago: ſed quod odio ma-lum illud facio. Vbi Haymo in gloſ. dicit: ꝙ apoſtolus duorum hominum perſonas aſſumit ſcilicet interioris id eſt mentis & exterioris id eſt carnis ſeu carnalitatis: quaſi diceret. Bonum quod ego interius id eſt in mente & ratio-ne volo & approbo: exterius id eſt in carne ſeu ſenſualita-te non ago. Et ad Gal. v. ait idem apoſtolus. Caro concu-piſcit aduerſus ſpiritum &c. Vbi Auguſti. in gloſ ſic ait. Videte quale bellum propoſuit qualem rixam: hoc intra teipſum ſentis. Nec enim vllum vitium eſt: cum caro cō-cupiſcit aduerſus ſpiritum. Tunc enim caro concupiſcit: cum anima carnali concupiſcentia ſpiritui reluctatur. q̄ quidem concupiſcentia non eſt in anima ſola: nec in car-ne ſola: ſed in vtroq;. Secundo probatur idem ratione ta-li. Peccatum poteſt inueniri in qualibet potentia: cuius actus poteſt eſſe voluntarius & inordinatus in quibus ra-tio peccati conſiſtit: ſed actus ſenſualitatis poteſt eſſe hu-iuſmodi. Nam poteſt eſſe voluntarius inquantum ſen-ſualitas id eſt appetitus ſenſitiuus nata eſt moueri a vo-luntate & ei obedire. Item & ipſe actus ſeu ſenſualitas po-teſt eſſe inordinatus: quia ſicut ī nobis eſt rectus ordo qñ ſenſualitas rationi obedit ita quando contrarium accidit ſcilicet ꝙ ſenſualitas non ſubdatur rationi ipſe actus ſenſualitatis eſt inordinatus & per conſequens in ſen-ſualitate eſt peccatum. Tertio hoc idem probatur diſtin-ctione. Quidam enim ſic diſtingunt: ꝙ motus ſenſua-litatis eſt duplex. Vnus eſt: qui dicitur primo primus ſci-licet motus ſenſualitatis naturalis: qui imaginationem non ſequitur ſed ſolum actionem naturalium qualitatū: procedēs ex corporali diſpoſitione vel complexione. Et nullus talis motus: ſic proueniens eſt peccatum. Et ratio huius eſt: quia non ſubiacent imperio rationis vel volū-tatis. Alius motus ſenſualitatis eſt: qui dicitur ſecūdo pri-mus ſcilicet qui imaginationem vel deliberationem ſe-quitur. Et hic eſt peccatū. Et ratio huius eſt: quia talis app̄-henſio vel imaginatio ſubiacet imperio rationis vel vo-luntatis. Poteſt enim ratio vel voluntas prohibere vſum vel actum cuiuſlibet potentiæ appræhenſiuæ & motum cuiuſlibet organi & maxime in abſentia ſenſibilis ſcđm tactum quod ſi non facit in ſenſualitate eſt peccatum ve-niale. Sciendum tamen ꝙ motus ſenſualitatis illiciti poſ-ſunt conſiderari dupliciter. Vno modo ſigillatim & per ſe et ſic ſunt in poteſtate noſtra & vitare poſſumus: quia quemlibet eorum pręueniendo impedire poſſumus. Alio modo poſſunt conſiderari in generali ſimul omnes: et ſic non ſunt in poteſtate noſtra quia dum vni obuiare niti-mur: ex alia parte motus illicitus ſurripere poteſt. Cuius ratio eſt quia non poteſt ſimul intentio voluntatis reni-tentis contra diuerſa in actu. Quod autem in ſenſualitate non poſſit eſſe mortale peccatum triplici ratione proba-tur. Primo ſic. Mortale peccatum habet eſſe in illa poten-tia per quam homo poteſt ſeparari a deo: quod patet: qa per peccatū mortale fit ſeparatio a deo ſed ſeparari a deo non eſt ſenſualitatis: ſed rationis & voluntatis. Secun-da ratio eſt: quia peccatum mortale ſemper ſequitur iudi-cium rationis ſed motus illiciti ſenſualitatis præueniunt iudiciū rationis: ergo mortale nullo modo habet eſſe in ſenſualitate: ſed in ratione & voluntate. Tertia ratio eſt quia in eadē potentia habet eſſe actus virtutis & peccati: ſiue meritum & demeritū: ſed actꝰ virtutes ſeu meritū nō perficit per id qđ eſt ſenſualitatis: ſed magis per id qđ ē rationis & voluntatis: cuius eſt eligere & ordinare in finē ergo mortale peccatū nō habet ꝙ ſit mortale ex eo qđ eſt ſenſualitatis cuius nō eſt ordinare in finē: ſed ex eo quod eſt rationis et voluntatis: cuius eſt auerti ab vltimo fine. Hęc beatus Tho. ſ. ij. ſen. diſt. xxiiij. & in q̄ſtionibus de ve-ritate. q. xxv. Itē ſciendū ꝙ rō pōt ſe habere ad motus illi-citos qui fiunt in ſenſualitate triplr: vt. ſ. reſiſtens: vt p̄ci-piens: vt nō impediēs. Et primo ratio ſe habet vt reſiſtēs: ſ. qñ ipſa rō & voluntas motibus illicitis ſenſualitatis re-ſiſtunt. ſ. habendo diſplicentiā de tali motu & conatū ad repellendū: & tūc nullū eſt pctm̄: ſed meritū coronæ. ſ. ſi ſit in ſtatu merēdi. Scđo ſe habet rō vel voluntas vt p̄ci-piēs motus illicitos ſenſualitatis: puta cū aliquis ex pro-poſito votum cōcupiſcentię excitat & imperat. Et tunc ſi ſit illicitū in genere peccati mortalis: erit mortale. Tertio ratio: vel volūtas ſe habet vt nō ꝓhibēs motus illicitos ſenſualitatis: & tūc talis nō ꝓhibēs cū ꝓhibere poſſit: ve-nialiter peccat. Dicitur aūt facere aliquis illud qđ nō im-pedit cum impedire poſſit. Hæc Tho. vbi. ſ.

duplex eſt motus ſenſualitatis.

In ſēſualitate ñ pōt eſſe mortale peccatū

Ratio ſe pōt habere triplr ad actꝰ illicitos.

§. IIII. QVARTVM PRINCIPA

le cōſiderādū circa ſenſualitatē eſt duratio ipſius. Si enim quæratur quāto tpe motus illiciti ſenſualitatis nobis du-rent. ſ. rebellio ſenſualitatis carnis ad ſpm̄. Rñdetur ꝙ in iſta vita ſenſualitas a prędicta corruptione & rebellione: liberari non poteſt niſi ꝑ diuinū miraculū: vt fuit in bea-ta virgine: q̄ fuit a fomite miraculoſe liberata. Et ꝙ nul-lus naturaliter valeat liberari a prædicta corruptione: ꝓ-batur tripliciter. Ratione. ſ. ſimilitudine: & ſufficienti di-uiſione. Et ratione qdē ſic. Neceſſitatē peccādi ſaltem ve-nialiter

nialiter conſequitur neceſſitas moriēdi: ſed in hac vita ne-ceſſitas moriēdi nō tollitur: ergo nec neceſſitas peccandi. ſaltē venialr. Et ſic nec corruptio ſenſualitatis: ex qua prę-dicta neceſſitas venit. Vnde ſicut hō naturalr morit nec a mortalitate reduci pōt niſi miraculoſe: ita naturalr con-cupiſcibilis tēdit in delectabile: & iraſcibilis in arduū vel difficile: etiā præter ordinē rōnis. Nō ergo corruptio iſta remoueri pōt: niſi miraculoſe virtute ſupnaturali. Scđo hoc idē probatur ſimilitudine vel exēplo. Nā ſcđm phm vij. Ethico. Tēperatus nō caret omnino cōcupiſcētijs: ſed aliquādo vehemētibus cōcupiſcētijs vexatur: quales poſ-ſunt eſſe ī incōtinēte: ergo &c. Tertio probat idē ex ſuffi-ciēti diuiſione: videlicet ex pte medici: morbi: medicinæ: & cauſę. Ex pte quidē medici: probatur. Licet deus ſit po-

ſolutio q̄ſtiōis.

tēs oēm morbū curare: tñ ſcđm ordinē ſuę ſapiētię diſpo-ſuit & voluit vt oīs morbus vl corruptio in hac vita nō curet: & hoc ꝓ meliori vt. ī. patebit. Ex parte vo morbi. ſ. culpę vl ſequelę probat idē ſic. Licet talis corruptio ſit cō-tra ſtatū naturę primitꝰ inſtitutę: eſt tamē cōſequēs prin-cipia naturę ſibi derelictę. Ex parte quoq; medicinę ꝙ ta-lis infectio naturaliter nō curetur: probat ſic. Licet donū gratię qđ ꝑ chriſtū cōfertur ſit efficacius q̄ peccatū primi hoīs: nō tñ ordinatur prędictū donū ad remouēdū corru-ptionē prędictā quę eſt naturę: ſed ad remouēdū culpam ꝑſonę. Demū ꝓbat hoc idē ex parte finalis cauſæ ſic. Deꝰ non debet omnino remouere illud ex quo ſequitur bonū ſed prædicta corruptio eſt vtilis ad multa: & præcipue ad vitandum elationis vitium. Ideo conueniens eſt ꝙ infir-mitas ſenſualitatis maneat etiam poſt baptiſmum. Pro-pter quod dicit apoſtolus. ij. Corinthio. xij. Ne magnitu-do reuelationum extollat me: datus eſt mihi ſtimulus car-nis meæ & cætera ſicut etiam ſapiens medicꝰ: dimittit ali-quem morbum non curatum: quia talis curari non poſ-ſet ſine periculo maioris morbi. Hæc Thom. in quæſtio-nibus de veritate. q. xxv. Et notandum ꝙ ipſa cōcupiſcē-tia in quibuſdam plus: in quibuſdam minus inuenitur. Sicut enim eſt de perfectione naturæ: ita eſt de corruptio-ne eius. Perfectio autem naturę poteſt conſiderari dupli-citer. Vno modo quantum ad rationē ſpeciei: & ſic ęqua-

Duplr ꝯſideratur ꝑfectio naturæ.

liter in omnibus inuenitur. Alio modo ex parte indiui-dui. & ſic vnus homo in corpore eſt potentior alio: in ex-plendis operationibus ſpeciem cōſequentibus. Et in mē-te vnus promptior alio: ad intelligendum vel ratiocinā-dum. Similiter eſt de corruptione fomitis quia ſi conſi-deretur prout eſt infectio naturæ: ſic eſt ęqualiter in oībꝰ Sed ſi cōſideret ꝓut eſt infectio ꝑſonæ: ſic in vno eſt ma-ior q̄ in alio ſecundum ꝙ ꝑ naturalē complexionem vel conſuetudinem concupiſcibilis vel iraſcibilis vnius: eſt efficatior & feruentior ad ſuum actum q̄ alterius. Et ſecū-dum hunc modum: fomes poſt baptiſmum dicitur dimi-nui: inquantum ſcilicet gratia retardat impetum cōcupi-ſcibilis & iraſcibilis: in contrarios actus inclinans. Hæc Thom. in ſcripto ſuper. ij. ſentē. diſtinctio. xxxij. Sciendū etiam ꝙ concupiſcentia ipſa: qua ſenſualitas eſt corrupta (vt dictum eſt:) nominatur multis modis ſecundum Ale-

Senſualitas diuerſis noiat modis.

xandrum de Hal. in. ij. parte ſummæ. q. lxxxix. in fi. vide-licet dicitur concupiſcibilis in paruulis: ſed concupiſcen-tia in adultis. Libido autem cum īclinat ī actum: & hoc ex parte coniuncti id eſt animæ & carnis. Nam prout accipi-tur ex parte animæ: dicitur vitium inquantum habet op-poſitionem ad virtutem: Corruptio dicitur propter dimi-nutionem boni naturalis. Lāguor propter inueterationē in illa Et hæc tria: quo ad bonum. Nam quo ad malū: di-citur infirmitas propter impotentiam reſiſtendi malis motibus. Fœditas: propter inquinationem ſpiritualium. Pronitas propter inclinationem appetitus ad malū. Sed prout accipitur ex parte carnis: dicitur lex carnis: quia in-fligitur ipſi carni propter peccatum ex lege diuinæ iuſti-tiæ. Dicitur & lex membrorum: quia dat quandam apti-tudinem ad mala: quæ fiunt per membra. Dicitur etiam tyrannus: quia dominatur violenter in quibuſdam mem-bris. Nominatur & ſtimulus carnis: quia ſtimulat ad pec-catum. Fomes etiam: quia concupiſcentia ipſa fouet ar-dorem peccati in carne: vt ex carne foueat peccatum in anima. Vel dicitur fomes: quia ardet in nobis: cum caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Hæc ille.

TITVLVS. V. DE ANIMA SEPA-rata & exercitio eius.

¶ De triplici morte: & nūtijs: & miſerijs mortis & multis alijs circa mortem. Capitulū. j.

DE SEPARATIONE

aīe a corpore ꝑ mortē & de his que ſūt circa mortem conſideranda & de retri-butione & exercitio ipſius animæ ſe-paratæ: circa q̄ occurrit illud. Quis eſt homo qui viuet & non videbit mor-tem: eruet animam ſuam de manu in-feri. Vbi ſciendum ꝙ interrogatio fa-cta per quis aliquando importat raritatem vt illud. Quiſ putas eſt fidelis ſeruus & prudēs quaſi diceret rarus. Mat. xxiiij. Aliquando importat nullitatem vt illud Iob. xiiij. Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſe-mine quaſi dicat nulla creatura: & ſic videtur in iſta au-ctoritate ſumi. Quis eſt homo &c. Vbi tria poſſūt notari.

¶ Primum eſt mors criminalis quæ eſt ineuitabilis.

¶ Secundum eſt mors corporalis quæ eſt irremediabilis.

¶ Tertiū eſt mors infernalis: quæ eſt interminabilis.

Quis eſt homo qui viuet & nō videbit mortē eruet ani-mam ſuam de manu inferi. q. d. per ſingula nullus purus homo hoc ex ſe facere poteſt.

§. I. QANTVM AD PRIMVM

ſciēdum ꝙ mors criminalis non eſt aliud: q̄ priuatio vel ſubtractio gratiæ: quæ eſt animæ vita. Peccatum autem eſt quod priuat animam gratia: vel impedit eius infu-ſionem. Vnde dicitur. Sap. xvj. Per malitiam occidit ho-mo animam ſuam. Et quia vt dicitur ad Ro. iij. Omnes in Adam peccauerunt & egent gloria dei: quia ſcilicet

De morte criminali.

vnum erant cum illo quando per illud peccatum inobe-dientiæ commiſſum eſt: ideo & omnes mortui ſunt cum illo ſpiritualiter ſeu criminaliter per peccatum originale quod ab ipo trahitur per carnalem propagationem. Pro-pter hanc igitur mortem originalis peccati quam incur-rit quilibet immediate poſtq; aīa corpi fuerit infuſa: aīa ſine gratia reperitur ſolus chriſtus qui non fuit homo tā-tum: ſed deus & homo ipſam euaſit. bene ergo dicit. Pſ. Quis eſt homo qui viuet. q. d. nullus purus homo. Quā-uis autem tollatur tale peccatum per baptiſmum: & ibi ꝑ gratiam viuificetur anima: pauciſſimi tamen ſunt qui ꝑ-uenientes ad vſum rationis conſeruēt hāc vitā gratię & nō moriātur per varia pctā mortalia. Aīa eñ quę peccauerit (dicit dñs) ipſa morietur. Ezech. xviij. Sicut aūt liber ē hō ad proijciēdū ſe i puteū ꝓfundū: ſed exire nō valet niſi ei auxiliū porrigat. Et ſicut īpoſſibile eſt: ꝑ vtutē cuiuſcūq; creaturę mortuū reſuſcitari ſic nō pōt aliquis a morte pcti reſurgere ad vitā gratię ꝑ ſe vel virtute cuiuſcūq; creatu-rę. Et hoc eſt qđ dicit pſ. Nunqd medici ſuſcitabūt & cōfi-tebuntur tibi: Medici ſunt pręlati: doctores: ꝯfeſſores: & hmōi qui ſuis verbis vel orōnibus vel ſacris tamq; qbuſ-dā medelis vtuntur ad viuificationē pctōꝝ. Sed certe hoc nō valēt efficere niſi manus vel virtus dñi operet. Vnde dicit Luc. vj. virtus de illo exibat & ſanabat oēs. & Io. vj. Spiritꝰ eſt qui viuificat. i. gratia ſpūſſancti: bene ergo di-cit Pſ. Quis eſt homo qui viuet. i. qui conſeruet vitā gra-tię rectam quaſi dicat rarus. Sed certe in mortem peccati prolapſus nullꝰ viuet ex ſe niſi a chriſto reſuſcitatus. Vn-de. j. ad Corinth. xv. In chriſto omnes viuificabunt. Aug. quia ſcilicet nullus ex his qui viuificantur hoc habet: niſi ab ipſo.

§. II. QVANTVM AD TERTIVM

reuertendo (poſtea ad ſcđm) qa ꝓlixiꝰ. Notandū ꝙ mors infernalis eſt gehēna. i. ignis infernalis: cū priuatiōe ꝑpe-tua diuinę viſionis: q̄ cū ſit vita ꝑfectiſſima ꝑmaxime aīa

Mors infernalis

dr̄ mori ꝑpetuo ipſa priuata. Et de hac morte dr̄ Apoca. ij. Qui vicerit. ſ. vitia non ledetur a morte ſcđa. ſ. inferni. Et Grego. in moral. Erit ibi mors ſine morte. Per primā aūt mortē ſupradictā ꝑuenit ad iſtā. Vñ Augu. diſt. xxv. vnū orarium. §. alſ ea. dicit. Quicūq; aliquod criminalium i ſe dñari cognouerit & nō digne emendauerit & ſi habuerit

ſpatiū lōgo tpe pñiam nō egerit &c.æterna illū flāma ſine vllo remedio cruciabit.Et hoc eſt quod dicit.pſ.Quis eruet aīam ſuā de manu inferi? Certe nullus: qui ad locū dānatorū finalr fuerit deputat⁹:qa q deſcendit ad inferos non aſcendet.Iob.vij.Et qa oēs naſcimur filij iræ: & cōſequēter debitores huius mortis æternę. Adeo eſt tenax & fortis man⁹ inferni:id eſt poteſtas diaboli dei iuſtitia: ꝙ nullus ſe erueret:niſi chriſtus extraheret ſua paſſione. Et ꝗuis plurimi quotidie deſcendant ad ipm:tñ(vt dr Prouerb.penul.)Infernus & perditio nunꝗ dicunt ſufficit.

de morte corpali.

§. III. REVERTENDO AD SEcūdum.

ſ.de morte corpali:clarū eſt & euidēs ꝙ eſt irremediabilis.Vñ ꝓuerbialr dr.Ad omnia eſt remediū:niſi ad mortē.Statutū eſt em̄ hoībus ſemel mori. ait apl's ad Hebre.ix. Et Eccl's ix dr.Nemo eſt qui ſemp viuat:aut q huius rei habeat fiduciā bene ergo dicit pſ.Quis eſt hō q nō videbit.i.experief mortē? Certe null⁹:qa vt dicit apl's ad Ro.viij.Qui proprio filio ſuo nō pepcit.Verū mortē ipe ſpontanea voluntate ſuſcepit:nos aūt ei ſubijcimur ex neceſſitate.Dicif autē mors a mordeo mordes:ex eo videlicet qa mordet hoīem ſeparādo vnā partē ab alia.ſ.aīam a corpe:ptē pricipalē dimittēdo: minorē partē aſſumēdo

Mors vñ dr.

& ꝯſumēdo p maſticationē & digeſtionē: ſicut accidit in morſo rei eſibilis.In morte em̄ dimittif aīa:q ē ps principalis intacta.i.imortalis.Corp⁹ qd' ē min⁹ pricipale ꝟmi b⁹ ꝯſumif.Vel dr mors a morſu:eo ꝙ morſu ligni vetiti: pvitiū gulę mors introducta eſt.Vnde ad Rom.v.dr.Per vnū hoīem.ſ.Adā pctm̄ intrauit in mundū.ſ. orginale & hoc qñ momordit fructū vetitū: & p pctm̄ mors.ſ.intrauit in mūdū.Vl dr mors in morſu:qa cōſideratio ei⁹ mordet cōſciētiā retrahendo a multis malis.Propter quod dr Mors tibi futura eſt: & appropiat etſi tardet.xiij.q.ij.c.in eccl'iaſtico.Quāto aūt morti vicinior efficeris(ait Greg.) tāto ſolicitior atꝗ timidior eſſe debes.diſ.lxxxvj.tāta nequitia ad hoc.ſ.mordēte & ſtimulāte ꝯſciētia. Pro maiori aūt declaratione hoꝶ.Notādū ꝙ hō pōt cōſiderari ſm triplicē ſui ſtatū.ſ.ſcd'm ſtatū naturę primo a deo formatæ: & ſcd'm ſtatū naturę p pctm̄ deformatę: & ſcd'm ſtatū in vltima reſurrectione reformate naturę. Quā diſtinctionē ponit magr.in.ij.ſent. In primo igif ſtatu hō fuit ita mortalis ꝙ potuit mori & nō mori:mori ſi peccabat:nō mori ſi nō peccabat.Vñ de ꝯſe.diſ.iiij.c.placuit.ij.dr. Si quis dicat Adā primū hoīem mortalē factū:itavt ſiue peccaret ſiue nō peccaret moreref in corpe ħ eſt de corpe exiret:non pctī merito:ſed neceſſitate naturę: anathema ſit. In ſcd'o ſtatu pōt mori:& nō pōt nō mori: qa neceſſitatem habet moriēdi.vñ ꝓpri⁹ diceref hō mortu⁹ ꝗ mortalis:qa neceſſitatē habet ad ħ ꝓpf qd' dicit aplus ad Ro. viij. Corpus mortuū ē.In tio ſtatu poterit nō mori & nō poterit mori

Status hois triplex.

§. IIII. ET PRO PLENIORI DIlucidatiōe hui⁹

materiæ ſciēdū ſm beatū Tho.in.j.parte q.xcvij.ꝙ incorruptibile dr aliqd tripl'r. Vno mō ex pte materię:eo.ſ.qa nō habet materiā: vt angelus:vel habet materiā q nō ē in potētia niſi ad vnā formā: ſicut corpus cœleſte:& ħ dr icorruptibile ſcd'm matiā. Alio mō dr aliqd incorruptibile ex pte formę:qa.ſ.rei corruptibili ſecūdū naturā iheret aliq diſpoſitio:p quā totalr a corruptiōe ꝓhibef & ħ dr incorruptibile ſcd'm gl'iam.Tertio dr icorruptibile ex pte cauſę efficiētis.Et hoc mō fuiſſet homo icorruptibilis & immortalis in ſtatu inocētię. Nō em̄ corpus eius erat indiſſolubile p aliquē immortalitatis vigorē i corpe exiſtētē: ſed ierat naturę aīę: vis qdā ſupnaturaliter data:p quā poterat corp⁹ ab omni corruptiōe ſeruare ꝗdiu ipa ſubiecta deo māſiſſet.Quod rōnabiliter factū eſt:qa em aīa rōnalis excedit ꝓportionē corporalis materię:couenies fuit vt in principio ei⁹ virt⁹ daref:p quā poſſet corpus cōſeruare ſupra naturā corpalis materiæ.Et qa aīa rōnalis & aīa & ſpūs eſt.Aīa dr inquātū dat vitā qd' ē ſibi cōe & alijs aīabus: ſpūs dr inquātū habet virtutē intellectiuā & immaterialē:qd' eſt ſibi ꝓpriū nō alijs aīab⁹. In primo igif ſtatu aīa cōicabat corpi qd' ei ꝯuenit inquātū aīa.vñ dicebaf corp⁹ aīale: inquātum.ſ. habet vitā ab aīa.Primū aūt pricipiū vitę in iſtis inferiorib⁹: eſt aīa vegetatiua cui⁹ opa ſunt:alimento vti:gñare:& augere:quę

Incorruptibile dr tripliciter

opa cōueniebāt homini in primo ſtatu.In vltimo ꝟo ſtatu poſt reſurrectionē cōicabit quodāmodo aīa corpi qd' ei cōuenit inquātū ſpūs. Immortalitatē quidē quantū ad oēs. Impaſſibilitatē ꝟo gloriā & ꝟtutē quantū ad bonos quorū corpa dicunf ſpūalia. Vñ tūc cibis nō indigebūt ſicut in primo ſtatu.In illo igif primo ſtatu duo remedia habebat cōtra duos defectus.Prim⁹ defect⁹ eſt deperditio humidi p actionē caloris naturalis:& cōtra hūc defectum ſubueniebaf hoī p eſū alioꝶ lignoꝶ paradiſi ſicut & nūc ſubuenif nobis p cibos quos ſumimus.Scd's defectus eſt debilitas vigoris naturalis:ex admixtione extranei ꝓueniēs.Qd' em̄ generaf ex aliquo extraneo adiūctū ei quod pri⁹ erat humido p̄exiſtēti minuit virtutē actiuā ſpeciei: ſicut aq̄ mixto vino:ꝗuis cōuertaf in vnū:minuit tñ virtutē ei⁹.Et quāto plus addif tāto magis minuit:vt tādem vinū fiat aquoſum & tollaf ſpēs & rōnis virt⁹ ei⁹.Sic em̄ eſt i ſumptione cibi ꝗuis em̄ p cibū reparef humidū: nō tñ in vigore priori.Vñ fit vt finalr ſoluaf ꝟtus illa. Et ꝯ hūc defectū erat lignū vitę habebat em̄ virtutē fortificādi virtutē ſpeciei cōtra talē debilitatē.Et qa virt⁹ cuiuſcūꝗ corpis ē finita nō poterat illud lignū ſemel ſumptū dare vitā tpe ifinito:ſed vſꝗ ad certū tps poſt qd' vel trāſlatū fuiſſet ad gl'iam:vel iteꝶ comediſſet de eo. Immortalitas ergo illa principalr erat ex virtute data aīę ſupernaturalr & ſcd'ario ex vſu lignorū.Hęc beat⁹ Tho.Neceſſitatē moriēdi habet hō i ſcd'o ſtatu & ē ei mors naturalis & pœnalis.Qd' declarat Tho.ij.ij.q.clxiiij.ſic. Naturale dr qd' ex principijs naturæ cauſaf:principia naturę per ſe in corporalib⁹ ſunt materia & forma.Et qa forma hoīs eſt aīa quę eſt immortalis ideo ex parte formę nō eſt mors hoī naturalis.Materia aūt eſt corp⁹: qd' quia cōpoſitū eſt ex ꝯrijs: ideo eſt corruptibile:& ex hoc mors eſt hoī naturalis.Hęc autē cōditio in materia humani corpis eſt cōſequēs ex neceſſitate materię qa oportebat corpus humanū eſſe organum tactus:& per conſequēs mediū iter tāgibilia. Et hoc nō poterat eſſe:niſi eſſet cōpoſitū ex ꝯrijs.Sed de⁹ q conditor eſt hoīs oīpotēs ē:& ex ſuo bñſicio ademit hoī principaliter inſtituto neceſſitatē moriēdi itavt ꝗdiu rō ei⁹ ſubdita eſſet deo tādiu corpus ſubijcerel ſpūi:& eſſet imortale:qd' bñficiū traſſundebat p gñationē in poſteros.Et qa prim⁹ hō receſſit a dei obediētia:ideo ex culpa ſua fuit ꝙ auferref ei & toti hūano generi illud bñficiū & remanere cū neceſſitate moriēdi:& ſic mors eſt pœnalis p pctm̄ inducta.Mors ſm Pe.de palu. in.iiij. qa eſt hoī naturalis & debita ꝓ pctō originali:ideo ꝓ actuali nō ſatiſfacit:qa eadem ſolutio nō parit duas liberationes. Sed quātū eſt de dolore mortis & languore illud bñ ſatiſfacit pro actuali quia illud nō debef originali ſcd'm actū ſed ſcd'm aptitudinē.Vñ qui deficiūt ſenio: nō dolentes mortis debitum perſoluunt ſicut fames & ſitis. Et hmōi pœnalitates ſunt pœna debita ſcd'm aptitudinem & nō ſcd'm actū.Vñ ſiue acceptenf ſiue aſſumātur ſatiſfaciūt quo ad actum. Mors vero violenta:inquātū nō eſt debita ꝓ originali cui non debef pœna ſenſus: & ideo ſi eſt iniuſte illata: ſi attingat vſꝗ ad titulū & triūphum martyrij: certū eſt ꝙ ſatiſfaciat pro oī pœna. Vnde Augu.loquēs de Cypriano martyre. Etſi ad tps dānaris ab hoīe: ab inferiore accipis ſnīam a ſupiore.ſ.deo coronam.xj.q.iij.etſi.ſed ſi nō ſit cā martyrij:ſed tm̄ pœna & inocētia ſi patiēter illā accipiat ꝓ pctis ſuis multū ſatiſfacit.Sed qa non eſt voluntarie aſſumpta: ideo licet excedat oēm aliā pœnā:q poſſit eſſe liberatoria totaliter a pœna debita:nō tñ ex toto ſatiſfacit ſemp. Vñ Amb.de pœ.di.iij.prima cōſolatio.dicit. Prima ꝯſolatio eſt.ſ.i tribulatiōe: qa nō obliuiſcif miſereri de⁹. Scd'a per punitionē vbi etſi fides deſit.i.remorſus cōſciētię de pctō pnīa vel pœna ſatiſfacit & releuat eū ſi patiēter portatur vt exponit Gratianus.Si ꝟo ſit mors iuſte illata pro aliq pctō actuali morte digno: tunc de ſe etſi patiēter feraf nō ſatiſfacit:quia iam illa pœna eſt debita in foro mūdi.Sed propter magnitudinē cōtritiōis pōt ſatiſfacere etiā in totū.Pe.de pal'.Vñ Hiero.Chriſt⁹ in paradiſum de cruce latronē tulit:& homicidij pœnā fecit martyriū.de pœ.di.j. importuna.Et vt dicit ibi glo.Improprie dr martyriū illd' ꝓpter ſimilitudinē effectus.Nā illa pœna ei⁹ ex magnitudine ꝯtritiōis introduxit eū ſubito in regnū ſicut facit verū martyriū ꝗuis nō fuerit martyriū: qa nō ꝓ fide paſſ⁹.

De primo ſtatu hois.

de' ſecūdo ſtatu hois

Martyriū improprium.

Dicit em̄

Dicit em̄ Augu. ꝙ martyrē nō facit pœna:ſed cauſa. Sed b.Tho.in.iiij. videtur dicere ꝙ mors violēta etiā ꝓ pctīs illata:ſi patiēter feraf de ſe:habet ſatiſfacere. Qd' etiā Hiero.aſſerit dicēs.deū velut oīm rerū: ita & ſuppliciorū quoꝗ ſcire mēſuras: & nō pręueniri ſnīa iudicis:nec illi in pctō rē exercēdæ.de hinc pœnę auferri ptātem:& magnū pctm̄ magnis diuturniſꝗ lui cruciatib⁹.Si qs aūt punit⁹ ſit: vt ille in lege q maledixerat Iſraelitæ: & q in ſabbato ligna collegerat:tales poſtea nō puniri: qa culpa leuis pnti ſupplicio cōpēſata ſit.de pœ.di.iij.ſunt plures.§. actoritas cū c.ſe.ſ.Quærat hic aliquis. Et oīa hęc dicta de morte violēta intelligunf:cū quis eā ſuſtinet: nō ſolum patienter:ſed etiā ꝓpter deū non ꝓpter mundi fauorē. Vñ hiero.Si ita martyriū ferimus: vt nr̄as ab oībus reliquias venerari optem⁹: & ſi opinionē vulgi ſectātes intrepidi ſanguinē fuderimus:& ſubam nr̄am vſꝗ ad mēdicitatē ꝓpriā dederim⁹: huic operi nō tam pręmiū ꝗ pœna debef:& pfidiæ magis tormēta ſunt ꝗ corona victorię.j.q.j.vide.

§. V. MORTIS CORPORALIS

tres ſunt nūtij:ſm Hugonem de ſancto victo.Prim⁹ nūti⁹ eſt multiplex & varius caſus. Scd's eſt infirmitas & defectus.Tertius eſt miſera ſenectus. Propter quæ dici poteſt de qlibet hoīe illud qd' dr de filio reguli Ioan.iiij. Incipiebat enim mori.Quantū ad primum docet experientia: ꝙ multiplices & varij caſus mortis improuiſi:de quib⁹ vix poſſet ęſtimari:cōtingūt hoībus.Vñ Eccl'es.ix.dr. Neſcit homo finē ſuū:ſed ſicut capiūtur piſces hamo: & aues laqueo cōprehēdunf:ſic capiūtur hoīes in tpe malo.ſ.imp̄meditate:& p̄ter intētionē.Hinc & Proſper. Ferro:peſte: fame:vīclis:algore:calore. Mille mors miſeros mors capit vna homines.Cum igif quilibet ſciat ſe ſubditū hmōi caſibus varijs mortis: tāꝗ quidā nuntius ei ſignificat:ꝙ de momēto in momentū mori pōt: etſi ſanus foret & iuuenis:ideo ibi ꝓuidere debet.Nō ſolū em̄ malis:ſed & bonis eueniūt varij caſus horribiles mortis: quod patet per exēplū.Quidā ꝓpheta ſctūs:poſtꝗ ex dñi pręcepto repręhendit Hieroboā de idolatria ſua & reuertens domum in via a leone ſtrangulatus eſt.iij. Reg.xiij. Ioſias innocens & optimus dei cultor:in bello a rege infideli Egypti occiſus eſt.Vide hiſto.iiij.Re.xxij.& xxiij.& ij.Parali.c.xxxv. & xxxvj.Iuuenis quidā in infirmitate graui cōſtitutus acceptō dono omniū linguarū:vt patuit p expiētiā:poſtea manibus & lacertis morſibus ꝓprijs dilaniatus:mortuus eſt:vt narrat Grego.in.iiij.dialogorū.Summus pontifex quidā:toxicatus in ſanguine chriſti celebrans mortuus ē: vt habetur ex chronicis Martinianis. Imperator quidam chriſtianiſſimus:a pediculis cōſumptus eſt remedium nō inueniens.vt narrat Vincē.in ſpec.hiſto. Miniſter cuiuſdā ſolitarij ſcti viri:a ciuitate Alexādrię recedēs vbi totū clerū & populū repererat occupatū in veneratione ſepulturę cuiuſdā peſſimi hominis:cum reuerteretur ad cellam illius prædicti ſolitarij:reperit caluariā eius: reſiduo corporis a beſtijs deuorato:vt habef in vitis patrū.bea'.Iordanus magiſter ordinis p̄dicatorū in mari ſubmerſus eſt: vt patet in.iij.lib.de vita fratrum.Quædam matrona audiēs ꝓpriū filiū occiſum in bello qd' tñ verū nō erat poſt amarū fletū de morte ipſius: quadā die reuertentē ad domū vidēs ipm pre lętitia crepuit & defuncta eſt:vt recitat Valerius maximus lib.ix.c.xij.qd' eſt de morte nō vulgari.Ecōtrario Anthioch⁹ qa nō potuit obtinere qd' voluit præ triſtitia & inſoporeitate mortu⁹ eſt:& innumera alia poſſent adduci.Ex quib⁹ mētes infirmę aliqñ ſcandalizātur:exiſtimātes vel deū nō habere curā de ſuis electis:vel tales ſic inſueto & horribiliter morientes:nō fuiſſe ſeruos dei.ſ.grauiſſimos pctōres. Sed errant hi nimis ſm Augu. cū mala mors dicēda nō ſit:quā bona vita p̄ceſſerit. De⁹ inſup etſi ei ſit cura de oībus permaxime de fidelib⁹ ſuis. Iuxta illud Sap.xij.Tu autē dñator virtutis oīa cū tranqllitate iudicas:& cum magna reuerentia diſponis nos.Sed & inter fideles ſm.b. Augu. maxime diligit mēbra vnigeniti ſui.i.electos.Verū cū ipſe vnigenit⁹ morte acerbiſſima & ignominioſiſſima fuerit ꝯdēnat⁹. Sicꝗ oportuit chriſtū pati & intrare in gloriā ſuā:vt habef Luc.vlti.tāto mēbra ei⁹(q ſunt electi)efficiūf ipi ſiliora & pulchriora:quāto horribili⁹ & pœnoſius mortē ſubierint.Qui em̄ non pepercit figulo(ait deuot⁹ Berñ.)figmēto nō parcet.

Mortis nuntij ſūt tres.

Exēplū tribile.

Scandalū puulorum.

Nō pepercit baptiſtę:ſed dimiſit eū decapitari poſt ſaltū puellę.Nec petro prīo paſtori ſibi dilectiſſimo:qui a peſſimo tyrāno Nerone crucifigeref.Nec alijs apoſtolis ſuis quin varijs tormentis interimerenf.Et ad hoc facit quod narrat Robert⁹ Holkot ſuper lib.Sap.ꝙ ſcilicet cū qdā doctus vir & ſanctus mortuus in ſtudio ſuo fuiſſet repertus. & ex hoc plurimi ſcandalizarenf de eius ſubitanea morte inuenerūt manū illius defuncti ſeu digitū in quodā libro aperto tangentē verſum: vbi dicif.Iuſtus quacūꝗ morte pręuētus fuerit in refrigerio erit:ex quo conſolati & ędificati ſunt plurimū.Et ſimiliter cum quidā religioſus ordinis minorū qui ſup hac materia vacillabat audita morte magiſtri Iordani in mari multū pturbaref:apparēte ei in viſu btō Iordano in magna gloria: & eū admonēte ꝗ de hmōi ſcādalizari nō deberet:cōſolatus eſt: Quamuis aūt aliqñ ſeruis dei contingat horribilis mors ob defectū alicuius peccati:tñ cōiter minuta ſunt illa pctā.Sicut accidit in morte illi⁹ ꝓphetę ſupradicti ſtrāgulati.In quo ex vna parte oſtendif clementia diuinę bonitatis:dū hic ſuos ad plenū quęrit purgare:ne vel purgatoriū habeāt intrare: quod Aug.petebat dicēs.Domine hic vre:hic ſeca:vt i futuro parcas. Et alia parte oſtendif ſeueritas diuinę iuſtitię:& ꝗ dure puniet ſcelera magna: quando tā aſpere ſibi dilectos pro minutis correxit:Secundus nunti⁹ mortis eſt infirmitas:q multipliciter adeo grauat:vt dicit Pſ. in pſona humani generis.Non eſt ſanitas in carne mea.Et qd ipſa niſi quidam nuntius mortis cū diſponat adeam.Vñ Gratian⁹ in decretis.xv.q.j.illud relatū.§.itaꝗ.dicit.Infirmitas quæ proprie carnis dicif qua elemētorū ſeu humorū cōcordia turbata caro ipſa afficif & tandē diſſoluitur. Adeo autē reperif caro humana infirma:vt vix reperiaf: qui nō ab vtero matris aliquā infirmitatē ſecū adduxerit quę eū frequēter moleſtet & tandē perimat.Aliqui quidē paſſionē iliacā vel cholicā:vel podagram vel calculeā ſuſtinēt.Alij hydropiſim vel ptiſim vel paralyſim vel epilenſiam incurrunt.Torquentur & plurimi dolore capitis pectoris ſtomachi:aut viſcerū.Febris ꝗ plurimos vexat: & ſepe aut ephimera: aut longa quotidiana ſeu phlegmatica aut tertiana ſeu quartana ſeu ethica. Et ꝗuis medicinæ auctores multa in ſuis libris expreſſerint & remedia adhibuerint:tamen ad notitiā oīm attingere non valuerunt:& mortis remedia inuenire.Verum etſi infirmitates corpales nociuę ſunt corpori plurimū tñ ꝓficiunt menti Vñ Amb.Quod nocet corpori iuuat ſpm̄.de pœ.di.j.c.p̄t fieri.Nam infirmitas corpalis frequenter pctm̄ impedit. ne.ſ.fiat.Vnde Amb.eo.c.Egritudo carnis pctm̄ repellit. Et in Prouerbijs.c.xx.dr.Liuor vulneris abſterget mala. Scd'o infirmitas feruentiorē reddit.Vñ pſ.Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum poſtea accelerauerūt.ſ.feruētius operantes.Tertio infirmitas humilem reddit.Vñ apl's.ij. ad Coꝶ.xij.Libenter gloriabor in infirmitatib⁹ meis: vt inhabitet in me virt⁹ chriſti.ſ.humilitatis.Ob quā cōſeruandā ſibi fuerat datus ſtimulus carnis.i. quædā infirmitas corpalis ſm Aug.Quarto cōſtantem efficit ex aſſuetudine patiēdi:quēadmodū & artifex & terrę cultor & ſtipēdiarius ex ꝯtinuatiōe exercitij fortiores redduntur. Vnde ait apl's ibidē.Cum em̄ infirmor tunc fortior ſum.ſ. ꝯ nequitias dęmonū & tētationū.Quinto & vltimo ad perfectionē adducit ibidem. Virtus in infirmitate pficitur.Homines autē primę ætatis qa propter vigorē naturę nō ita de facili ifirmabanf:& ideo diutinę vitę erāt. Aſſignat nihilomin⁹ Nico.de lyra.ſup Geñ.c.v.& vj. cauſas tā prolixę eorū ętatis ita vt tranſcenderint plures nōgentos annos.Et prima eſt ex bonitate cōplexionis primoꝶ parētū fuerunt em̄ adeo in integritate formati vñ optime cōplexionati:& ſic ad longiorē vitā diſpoſiti.Illa autē bonitas magis deſcendit ad hoīes ꝓpinquos illi⁹ tēporis ꝗ alios. Scd'a cauſa eſt ex modo viuendi.qa tēperate viuebāt:nūc autē ſatis in tēperate hoīes viuunt.propter qd' dicif Eccl'i xxxvij.Propter crapulā multi perierūt.Tertia eſt ex bonitate nutrimēti:qa meliora fuerūt terrę naſcētia ante diluuium:qa inundatio fuit ex aquis oceani ex magna parte. Aquę aūt ſal'ſę:inducūt ſterilitatē.Quarta cā eſt ex ſcientia Adę:qa habuit pfectā ſciētiā oīm naturaliū plus ꝗ qcūꝗ:& ſic potuit cognoſcere ꝟtutē herbaꝶ & lapidū:q valent ad conſeruationē vitę:& ipe docuit alios.Hanc autē doctrinā taliū parū habem⁹. Quinta cā ex bono aſpectu

Sap.iiij.

Secūd⁹ nunti⁹ mortis.

Infirmitates corporis aliqñ ꝓ ſunt menti.

In prima ętatem ūdf quare diutius vixerūt

ſiderū ſup regionē illā: qa aſpect⁹ cœli multū facit ad ꝓ-
longationē vitę. Sexta cā eſt ex diuina diſpoſitione ꝯ or-
dinante: vt p lōgā vitā hoīm cito multiplicaret̃ gen⁹ hu-
manū: & vt hoīes illi⁹ tpis per longā vitā poſſent habere
experiētiā de curſu cœli & effectu ſyderū & hmōi. Cū igit̃
infirmitas in nobis, frequēter diſponit pſonam ad mortē

De ter-
tio nū-
tio mor
tis.

quidā nūtius eſt: ſignificans ipm cito moriturū. Tertius
nūtius mortis eſt ſenectus. Nā vt dicit apl's ad Heb. viij.
Omne qd' antiquat̃ & ſeneſcit: prope interitū eſt. Hęc aūt
ſenect⁹ plena eſt miſerijs: q̄ annūtiāt ſeu indicāt domum
corpis cito ruiturā. Vñ Boe. de phi. cōſo. in primo metro.
Venit enī ꝓperata malis inopina ſenect⁹. Et quę ſint iſta
mala multū particulariter declarat Salomon Eccs vlti. a
principio. c. vſq; ad illud incluſiue. Spūs redeat ad deum:
qui dedit illum. Dicit ergo ibi. Memēto creatoris tui. ſ. in
dieb⁹ iuuētutis tuę. ſ. de ipſo cogitādo: ipm venerādo: pro
pter ipm bene operādo: & hoc in iuuētute: qa iuuētus for
tis eſt ad labores. Hinc & ſene. In iuuētute cogitaui vt be-
nefacerem: in ſenectute vt bene moriar. Sequitur in textu
Anteq; veniat tps afflictiōis tuę. ſ. ſenectutis q̄ hoīem affli
git multiplr: & pcipue ex ſuſpitiōib⁹. Senes em̄ ſunt mul

Senes
ſunt ml'
tū ſuſpi
tioſi.

tū ſuſpitioſi ſm phm in lib. Rheto. putāt em̄ ſe deſpici &
derideri. Et appropinquēt anni de quibus dicas: nō mihi
placēt anni. ſ. antiquitatis: quibus homo ſibimet efficitur
tędioſus & alijs: vt frequēt appetat mortē. Aliqñ etiā ſen
ſus deficit ꝓpt̃ qd' dicit Pſ. Ne proijcias me in tēpore ſe-
nectutis cū defecerit virt⁹ mea: ne derelinquas me.

§. VI. SVBSEQVENTER SPECI

ficat Salomon miſeriā ſenectutis in ſpeciali.
¶Et primo quantū ad miſerias mortē antecedētes.
¶Scd'o quātū ad ipſam cōcomitātes: ibi. ibit homo.
¶Tertio quantum ad ipſam ſubſequentes: ibi. & reuerta-
tur puluis.

¶Circa primū hoc eſt miſerias mortem antecedentes po-
nitur triplex genus defectus: videlicet potentię apprǽhē-

triplex
defect⁹
eſt in ſe
nibus.

ſiuę: & potentię motiuę: & mēbrorū exteriorū. Et defectus
quidem potentię apprehenſiuæ notat̃ in eo quod ſequit̃.
Anteq; tenebreſcant ſol & lumen & luna & ſtellę. Per ſo-
lem intelligitur intellectus: qui clarius cognoſcit. Per lu-
nam quę minus lucet ratio: q̄ diſcurrit ad cognoſcendū &
nōdū apprǽhendit. Per lumē imaginatio: quę formas ap
prǽhenſas a ſenſibus retinet. Per ſtellas ſenſus exteriores
qui ſenſibilia apprehendunt. Oīa iſta tenebreſcunt tpe ſe
nectutis: inquātū. ſ. multū debilitant̃ deficiētib⁹ organis
corporis: quib⁹ ſunt affixę: imaginatio. ſ. & ſenſus exterio
res. Intellect⁹ aūt & rō: etſi non ſunt affixa corporeo orga
no: tñ qñq; debilitant̃: vl' ex defectu memorię: vel aliqua
infirmitate: quę eis aufert vſum rōnis: & reducit quaſi ad
pueritiā: ſicut dr̃ de Alberto magno: q fuit ſumm⁹ phus.
Exinde notat defectū virtutis ſeu potētię motiuę: vel etiā
appetitiuæ: cū dicit. Et reuertantur nubes poſt pluuiam.
Apte aūtē p nubes inſinuant̃ vires motiuę & appetitiuæ
cū dicit: qa ſicut nubes vento mouent̃: ſic motiua & appe
titiua ſpiritib⁹ & humorib⁹ ad diuerſa mouent̃. Dicūtur
aūt hę reuerti poſt pluuiā: qa poſt humiditatē corpis de-
ficiēte paulatim humido radicali: virtus eius vel appeti-
tus attenuat̃. Deinde ponit miſeriā ſenectutis: quantum
ad defectū mēbrorū exteriorū: qui ſunt ſex. Quorū primū

Sex de-
fect⁹ ſe
num.

exprimit dicēs. Qñ cōmouebunt̃ cuſtodes dom⁹. Hæc do
mus corpus noſtrū luteū eſt. Iob. iiij. qui habitant domos
luteas. Hui⁹ cuſtodes ſunt oſſa: qa vt dicit Ariſtote. in lib.
de aīalibus. Natura fecit oſſa dura: ad cuſtodiendū mem-
bra mollia: ſicut coſtas ad cuſtodiā ventris: & teſtā ad cu-
ſtodiā capitis. Hæ cōmouebunt̃ in ſenectute: qñ eorū iun
cturę laxabunt̃. Vel cuſtodes dicuntur brachia: qa ſe expo
nunt vt cuſtodiant totū corp⁹. Scd's defectus exteriorum
membrorū eſt debilitas cruriū quę ſunt ad corporis ſuſtē
tationem. Et hoc notat cū ſequit̃. Et mutabuntur viri for
tiſſimi. i. crura: quia ſicut viri fortes portāt pōdus corpis:
ita crura portāt corp⁹ hoīs. Hęc aūt mutāt̃ cū vacillant: &
non firmiter ſuſtentāt: ſed quaſi cadendo hincinde decli-
nant. Tertius defectus eſt dentium: qui ſunt ordinati ad
maſticationē & contritionē ciborū: & hic innuitur dum ſe
quitur. Et ocioſæ erunt molētes in minuto numero. Mo-
lētes ſunt duæ maxillę: quę ad modū duarū molarū con-
terunt cibū: & hæ in minuto numero. ſ. dentiū qui cadūt
paulatim de maxillis ſenum ſunt ocioſæ: quia cibū maſti
care non poſſunt. Quartus defectus eſt oculorū: qui ordi
nati ſunt ad videndum. Viſus autem paulatim deficit in
ſenibus. Vnde dr̃ de Iſaac Gen̄. xxvij. Senuit Iſaac: & cali-
gauerunt oculi eius: & videre nō poterat. Hunc autem de
fectū exprimit cū ſubdit. E tenebreſcent vidētes per fora-
mina. i. oculi videntes per ocularia: quia per ſe ſufficiēter
videre non poſſunt obſcurabūtur. Quintus defectus eſt
labiorū: quę ſunt ad ſermonis ꝓpalationē qui notat̃ cum
ſubdit̃. Et claudēt oſtia in platea: in humilitate vocis mo
lentes. Oſtia ſunt labia. Iuxta illud pſ. Et oſtiū circunſtā-
tiæ labijs meis. Dicuntur autē ſenes claudere oſtia in pla
tea: quia ita ſubmiſſe loquuntur ꝙ nō poſſunt audiri ab
alijs qui ſunt in platea: ſed ſunt molētes in humilitate vo
cis: qa deficiēte virtute: vocē emittūt exiguā. Sextus de-
fect⁹ eſt auriū: quę ſunt ad vocum pceptionē & hoc nota
tur cū dicit̃. Et cōſurgēt ad vocē volucris: & obſurdeſcēt
oēs filiæ carminis. Conſurgēt. ſ. homines ſenes ad vocem
volucris. ſ. galli ſm Hiero. Noctis em̄ medio cū gallus ce
cinerit feſtin⁹ cōſurgit: nequaq; valens in ſtrato ſcpi⁹ mē
bra cōuertere: leuē enim & modicū ſummū habet: ꝓpter
frigiditatē & ſiccitatē humorū. Frigeſcente em̄ ſanguine:
& ſiccato humore: & nutrimenti paruitate: qa pauci vapo
res ferūtur ad cerebrū: ideo parū dormiūt: & hic etiam eſt
ſpecialis defect⁹. ſ. ſomni. Nā quātū ad defectū audit⁹ ma
gis cōgruit qd' ſequit̃. Et obſurdeſcēt oēs filiæ carminis:
id eſt aures q̄ libēter audiūt harmonias & delectant̃ ī car-
minib⁹: & ideo dicunt̃ filię carminis. Obſurdeſcēt: qa cā-

Exem-
plū ſe-
nectu-
tis gra
uis.

tilenas audire non poſſunt ſenes. Vñ dicit Berzellai Ga-
laadites ſenex ad dauid. Nunquid vigent ſenſus mei ad
diſcernendū ſuaue vel amarū: aut delectare poteſt ſeruū
tuū cibus aut potus: vel audire poſſum vltra voces canto
rum vel cantatricū. ij. Reg. xix. q. d. non. Ponit conſequen
ter Salomon ſigna aliqua debilitationis ſenū. Et primo:
quātū ad timorē. Vñ dicit Excelſa q̄q; timebūt & formi
dabunt in via. i. loca aſpera & alta: Scd'm quantū ad cano
num effuſionē: quod innuit dicens. Florebit amygdalus.
Flores amygdali ſunt albi: vñ ſignificāt capillos canos
ſenū: & vt dicit quidā ſapiens. Canicies multi tpis flos eſt
cuius fructus mors eſt. Tertiū ſignū eſt pedū & tibiarū in
flatio: qd' innuit dicēs. Impinguabit̃ locuſta. Locuſta vt
dicitur in ſenectute impinguat̃: & eſt poti⁹ illud tumor q̄
pinguedo. Dicit̃ ergo locuſta impinguari: qa ſenex qui ī
iuuētute eſt gracilis tibijs & pedibus in ſenectute erit pon
deroſus. Aliud ſignū eſt defect⁹ caloris: vnde ſequit̃. Diſſi
pabitur capparis. Capparis eſt herba calida: q̄ valet reni-
bus. Scd'm autem Hiero. in hebræo: nomen eſt cōe ad her
bā & ad morē. Et p hoc ſignificat̃ in ſene defectus caloris

De mi-
ſerijs
mortē
conco-
mitan-
tibus.

naturalis & generatiue virtutis. Vñ dr̃. iii. Reg. j. Rex da-
uid ſenuerat: habebatq; ætatis plurimos dies cūq; operi-
ret̃ veſtib⁹ nō calefiebat. Vnde nec Abiſac Sunamitē co
gnoſcere potuit. Quantum ad ſcd'm. ſ. miſerias poſt ſene-
ctutē mortē cōcomitantes dicit Salomō. Eccl's. xij. Ibit hō
in domū ęternitatis ſuę. Dom⁹ iſta ē ſepulcbrū: iuxta illd'
Pſ. Sepulcra eorū dom⁹ illorū in æternū. Dicit̃ aūt ſepul-
crū domus æterna ſeu ęternitatis: qa quantū eſt de virtu-
te naturę: nunq; corpus inde exiret. Qd' em̄ reſurgat virtu
te diuina efficit̃. Vel ēt dr̃ ſepulchrū dom⁹ æterna: qa icer
tū eſt qñ ī de reſurget: id eſt qñ erit finis mūdi. Dicitur em̄
æternū nō ſolū qd' nō habet prīcipiū nec finē: vt de⁹ ſol⁹
iuxta illud Pſ. Tu autē dñe in ęternū pmanes. Aut qd' ha
bet principiū ſed nō finē. iuxta illud Eccl's. j. Terra in ęter
nū ſtat. Sed etiam qd' habet tps incertū: nobis ignotū. Iu
xta illud qd' dictū fuit Abraæ de circūciſione. Erit pactū
meū in carne veſtra in fœdus ęternū. Gene. xvij. Quando
aūt portat̃ cadauer ad ſepulcrum: cōiter amici & conſan-
guinei comitant̃ lugētes p hoc ē qd' ſubdit̃. Et circūibūt
in platea plangētes. ſ. amici defuncti. Reſumit exinde mi
ſerias mortem cōcomitantes di. Anteq; rumpat̃ funis ar-
genteus ſupple memēto creatoris tui. Funis argēteus po-
teſt dici cartilago: q̄ eſt ligamētū partiū corpis: & cōtinet
et ligat ſpūalem medullā. Vel etiam pōt dici vis vegeta
tiua: quæ dr̃ funis ꝓpter vitæ continuationē. Et texit̃ iſte
funis trib⁹ funiculis. ſ. vi generatiua: nutritiua: & augmē
tatiua. Dicit̃ autē argēteus iſte funis ꝓpter harmonię cō-
ſonātis ꝓportionē. Alius defectus notat̃ cū ſubdit̃. Et re-
currat vitta aurea. Vitta dr̃ inuolutio venarū qa p eā to-
tum corp⁹

ru in corp⁹ ligat̃ & ſaluat̃: & dr̃ aurea: ꝓpter ruborē ſangui
nis quē cōtinet. Hæc recurrit: qñ venarū & arteriarū inuo
lutio amplius nō pdurat ſed deficit. Alia miſeria eſt ſenis
moriētis: ruptio veſicæ: & hoc innuit̃ cū ſubdit̃. Et cōtera
tur hydria ſup fontē. Hidria eſt receptaculū aq̄ exhauſtæ
a fonte. Sil'r veſica eſt receptaculū vrinæ ꝓcedētis ex epa
te tamq; a fonte. Vrina em̄ eſt colamētū ſanguinis & alio
rū humorū: ab epate tanq; a fonte quodāmodo in totum
ꝓcedēs corpus. Hidria ergo ſup fontē conterit̃: qñ veſica
rumpit̃: & ad receptionē talis colamēti inutilis redditur.
Sequit̃ alius defectus. Et cōfringat̃ rota ſup ciſternā. Ro
ta eſt inſtrm: p qd' fit extractio aquæ de puteo: vl' ab alio
loco. Ciſterna eſt receptaculū continens aquam lutoſam
Rotā ergo ſup ciſternā confringi: eſt meatum ſupfluitatis
impuræ & groſſę avētre qui eſt quædā ciſterna excuti &

Miſerię
mortē
ſeqntes

oīmode diſſipari. Quantū ad tertiū ponunt̃ conditiones
mortē ſequētes: videlicet regreſſio corpis ad ſuūū princi-
piū. Vñ ſubdit. Et reuertat̃ puluis in terrā ſuā vnde erat:
& ſpūs redeat ad deū qui dedit illū. Et per primā reuerſio
nem: oſtēdit̃ magna miſeria hominis qa ſcilicet ī puluerē
reuertit̃: & q̄citiſſime. Iac. iiij. Quæ eſt vita veſtra: Vapor
eſt ad modicū parcēs: & deinceps exterminabitur. Putri-
dus iuxta illud qd' dixit Martha de lazaro. Iam fetet. Sed

Ioan. xj

& in vita ei⁹ pene ex omnib⁹ partib⁹ corporis fetor exha
lat: pcipue in ſenib⁹. A vermib⁹ demū cōſumit̃. Iob. xxv.
Homo putredo: & filius hominis vermis. Et Eccl'i. x. Cū
morietur homo hæreditabit ſerpentes beſtias & vermes:
Reuertitur autē ſpiritus. i. anima ad deum qui dedit illū:
ſcilicet dominū ſi meminerit eius in iuuentute ſua &c.

§. VII. QVAMVIS ENIM PLV-

De his
q̄ ſene-
ctutē de
corant.

res ſint miſeriæ ſenectutis (vt dictū eſt) ſunt tamen aliquę
quę ipam decorāt. Et primū eſt pfectior de diuinis cogni
tio. Vñ Iob. xij. In antiq̄s eſt ſapiētia. Et hoc per diutinam
lectionē: auditionē meditationē diuinorū. Scd'm eſt: de
humanis ſeu agendis melior determinatio. Vñ Iob ibidē
In his q multo ſunt tpe eſt prudentia. Cū em̄ experientia
ſit magiſtra rerū: & ſenes plura fuerunt experti: iuuenes
pauca hinc eſt ꝙ prudentiores ſunt ſenes: & difficulter in
iuuenib⁹ prudētia reperit̃. Tertium eſt natura cōſiliatio
Iuuenes em̄ qa ſanguine feruēt: pcipites ſunt in cōſilijs &
propter inexperiētiā rerū. Senes autem magis valent cōſi
derare pericula q contingere pñt. Vñ dñs nō iuuenes: ſed

Nu. xj.

ſeniores ſeptuaginta inſtitui fecit: ad iuuādū Moyſen in
regimine ppl'i. Et Salamō ſeniores habuit in cōſilio ſuo.
quorū cōſiliū optimū: qa nō eſt ſecut⁹ Roboā filius eius
ſed cōſiliū pręſumptuoſum iuuenū: decē partes regni ami
ſit. iij. Reg. xij. Quartū eſt reuerētiæ veneratio. Debent em̄
ſenes honorari ab oībus: qd' dñs mandauit: dicens. Leuit.
xix. Corā cano capite cōſurge & honora perſonā ſenis. Et
ꝓpter hoc dicit apl's. j. ad Timo. v. Seniorē ne increpaue

Nume-
ri. viij.

ris: ſed obſecra vt patrē. Et propter reuerentiā quā habet
ipſa ætas: prudentiā & maturitatē aptius ponunt̃ in regi-
mine q̄ iuuenes. In cui⁹ figurā præcepit dñs leuitas a vi-
ceſimo anno & ſupra portare onera tēpli ſeu tabernaculi:
alijs vero l annis ſupra vbi incipit ſenectus ſeruare vaſa ta
bernaculi. i. cuſtodire & regere aīas: quæ ſunt vaſa eccl'ię
ad recipiendum gratiam deputata. Quintū eſt a paſſioni
bus ſedatio: & præcipue carnalis cōcupiſcentiæ. Vñ dicit
Hierony. ꝙ oīa vitia cum ſenectute ſeneſcunt. Et Sap. iiij.
Etas ſenectutis: vita immaculata. Et hoc niſi quis ſit inue
teratus dierum malorum ex continuata aſſuefactione: ſi

Danie.
xiij.

cut fuerunt illi duo ſenes: qui falſe accuſauerunt. Suſan-
nam de quibus dicitur Eſa. lxv. Puer centū annorū morie
tur: ſcilicet morte æterna. Et Prouerb. xxij. Adoleſcēs iux
ta viā ſuā ambulās. ſ. ſequēdo appetit⁹ ſuos cū ſenuerit: nō
recedet ab ea. Sextū eſt: augmentatio meritorum. Quanto
enim quis plus viuit: tanto plura merita acquirere pōt.

§. VIII. DE TERMINO VITAE

vtrū poſſit abbreuiari vel prolongari. Et videt̃ ꝙ nō: qa
dicit pſ. Aſcendūt mōtes. i. hoīes perfecti altitudine contē
plationis & grǽ: & deſcendunt campi. i. peccatores per la
tam viā in cœlū incedentes: in locū quē fūdaſti eis. ſ. cœli
quo ad perfectos inferni: quo ad campos ſiue malos: quę
illis ſunt pparata. Fit autē hic aſcēſus & deſcēſus poſt mor
tem. De quo ſubdit pſ. dicens. Terminū poſuiſti: quē nō
trāſgredientur. Et ad idē facit quod ait Iob. xiiij. Poſuiſti
terminos eius. ſ. vitę qui præteriri nō poterunt. i. nec pro
longari nec breuiari. In contrariū eſt: quia dictum eſt per
Eſaiā ex parte dñi Ezechię regi. Morieris tu & non viues:
& tamē additi ſunt ad vitā eius. xv. anni: vt habetur Eſa.
xxxviij. Pro quęſtionis huius declaratione notandum: ꝙ
terminus vitę humanę poteſt conſiderari tripliciter.
¶Primo per reſpectū ad actionis humanę variationē.

Termi-
nus vi-
tę huma
nę ꝯſide
rat̃ tri-
pliciter

¶Scd'o per reſpectum ad cauſarum ſecundarum ſeu natu
ralium operationem.
¶Tertio per reſpectum ad diuinę diſpoſitionis præordi-
nationem.

Quantū igit̃ ad primū: vtiq; terminus humanæ vitæ &
ꝓlōgari & abbreuiari pōt. Nā ſicut bñ vtēs bñficio rece-
pto. meret̃ ſibi augeri: ita abutēs meret̃ eo priuari. Et ideo
qa pctōr male vtit̃ vita pſenti: meret̃ eā ſibi auferri. Iuxta
illud qd' dicit de quadā ficulnea infructuoſa dñs eius cul
tori ipſi⁹. ſ. ſuccide eam vt quid etiam terrā occupat. Luc.
xiij. Et propter hoc dr̃. Iob. xvij. Dies mei breuiabūtur: &
Eccl's. vij. Ne impie agas multum & noli eſſe ſtultus: ne
moriaris in tpe non tuo. Exempla patēt Gen̄. vj. vbi dati
fuerūt. cxx. anni vitæ humani generis cū videlicet dñs di
xit. Erūtq; dies ei⁹. cxx. annorū. ad hoc. ſ. vt reuerterentur
ad pœnitentiam. Sed qa hoīes abuſi ſunt: addētes ſcelera
maiora: ablati ſunt eis. xx. anni. Nā trāſactis centū inūda-
uit diluuiū. Sic exponit Hieroñ. de pœ. di. j. prędixerat. Et
Ananias filius Azarię falſus ꝓpheta: qa pdixit tamq; ex
parte dñi loquens reuerſionē Iechonię filij Ioachim cum
ppl'o ſuo q̄ citiſſime de captiuitate babylonica: cui⁹ ꝯriū
prophetauerat Hieremias: & confregit catenas quas Hie-
remias in collo portabat ex mādato dñi ī ſignū captiuita
tis plenioris futurę dixit illi Hieremias. Quia ꝯfidere fe-
ciſti iſtū ppl'm ī mēdacio: idcirco hoc āno morieris: & ſic
mortu⁹ ē: vt habet̃ Hiere. xxviij. Et paruul⁹ nat⁹ ex adul-
terio Dauid cū Berſabeę ꝓpter pctm̄ ipſius Dauid: ante

filij ſepe
puniūt̃
pro pec
catis pa
rentum

octauū diem mortuus eſt. ij. Reg. xij. Frequenter enim pu-
niunt̃ filij pro pctīs parentū pœna tpali & corporali ſm
ſententiā doctorū: nūq; autē pœna ſpūali ſeu gehēnali. Et
ꝯrio: vita bonorū meret̃ ꝓlongari. Vñ Eccl'i. iij. Qui ho
norat patrē ſuū vita viuet lōgiore. Et Ezechię reuertenti
ad pœnitentiā: additi ſunt anni. xv. vt. ſ. dictū eſt. Et mul
tis pr̄ibus cōceſſum eſt diu viuere ꝓpter probitatē ipſorū
& vtilitatē aliorū qui ſm viam naturę viuere nō poterāt.

Quantū ad ſcd'm etiā vita hoīs prolōgari & abbreuiari
pōt ſm Bernardi. or. mi. in quodam ſermone. dicunt̃ aūt
cauſę ſcd'ę ſeu naturales influentię diſpoſitio aeris: cōple
xio corpis: regimē vitę & hmōi: Sicut em̄ videm⁹ fructus
meliores & durabiliores naſci in vno loco ꝙ ī altero ſm
diſpoſitionē terrę & aeris & aſpectū cœli ad tales arbores
Sic & ſanius & diuturnius viuunt hoīes ī vno loco q̄ in
altero ſm influētiā cœli: Vnde & de quadam inſula circa
extrema terrę dr̃: ꝙ hoīes ibi ſaniſſime viuunt & multū ſe
neſcunt: & vix mori poſſūnt niſi ad aliā īſulā trāſferant̃.
Docet & experientia: ꝙ in ciuitate infecta peſte morient̃
centū in die & in alia ciuitate ſimili propīqua vel eadem
alio tpe nō morient̃ decē. Ab vtero matris plurimi addu
cūt diuerſas infirmitates: quę vitā abbreuiāt. Vnde & de
chriſto Ieſu: qa erat optime cōplexionatus dicūt ſapiētes:

Chriſt⁹
diu vi-
xiſſet na
turalr̃.

ꝙ ſaniſſime vixiſſet et valde diu naturalr̃. Regimen vitæ
ſi ſit inordinatū: vitā habet abbreuiare. Vñ et Galen⁹ di-
cit Athletas quorū vita et ars ſagina eſt: nec viuere poſſe
diu nec ſanos eſſe: vt refert Hiero. de cōſe. diſt. v. nec tales
Ecōtrario regimen vitæ moderatū diuturnā facit. Vnde
Chryſ. dicit. Nihil ſic ſalutē: nihil ſic ſenſuū acumē opera
tur: nihil ſic ægritudinē fugat ſicut moderata refectio. de
cōſe. diſt. v. nihil. Quantū vero ad tertiū. ſ. dei præordina-
tionē termin⁹ vitę humanæ a deo præfix⁹ eſt: vt nec ꝓlō
gari nec abbreuiari poſſit: quia dei pſciētia aut pordina-
tio infallibilis eſt. Et ſm hunc reſpectum itelligitur illud
Iob ſupius allegatū. Cōſtituiſti terminos ei⁹ &c. Et illud
pſ. Terminū poſuiſti &c. Et quia: vt dicit̃ ī lib. de cauſis.
Prima cauſa plus influit in cauſatū ſcd'ę cauſæ: q̄ ipſa ſe-
cunda cā. Ideo cū deus ſit prima cā oīm effectus quicumq;

Perio-
dus vi-
tæ.

ſcd'arū cauſarū ſiue naturaliū ſiue a libero arbitrio proce
dētes: magis ſubijciūt̃ ipſi primę cauſę. ſ. a deo: q̄ ipſis cau
ſis ſcd'is. Sed contingit aliquē effectū mortis vel infirmi-
tatis vel alterius caſus aliter eſſe præordinatum a deo: ꝙ

debeat ꝓcedere a cauſis ſecũdis: & tunc eueniet talis effectus: nõ ſm ꝙ habet reſpectũ & influxũ ab ipſis cauſis ſecũdis: ſed ſcd'm ꝙ eſt p̃ordinatũ a deo. Et ſm hoc intelligiť illd' Sap̃. iiij. de immatura morte iuſti: q̃ non eſt ſcd'm cãs ſcd'as. Raptus eſt ne malitia immutaret intellectũ ei⁹: aut ne fictio decipet aĩam illi⁹. Et. j. Placita erat deo aĩa illius: ꝓpter hoc ꝓperauit educere illũ de medio iniqtatũ ꝑ morte. Et ẽ ꝯrio aliqñ cõtingit ſicut mors Ezechię: q̃uis ſm cauſas ſcd'as: videlicet diſpõnẽ naturalẽ corpis & demeritũ ei⁹ ꝓpter pctm̃ ſupbię vel ingratitudinis: tũc euenire deberet: quãdo Eſaias dixit. Morieris tu & nõ viues: habito reſpectu ad cauſas ſecũdas. Tamẽ qa in pręordinatione diuina erat: vt ſuperuiueret adhuc. xv. annis: dicuntur ei additi. xv. anni quib⁹ poſtea vixit. Nec tamẽ Eſaias dixit falſum Ezechiæ ſignificãs eũ moriturũ: qa ꝓpheranuit hoc ex dei reuelatione: ſm ꝙ ille effect⁹ mortis erat in cauſis ſecũdis: ſm quas omnino erat futura. Reuelat enim deus ꝓphetis ſuis aliqua nõ ſimpliciter ſm ꝙ ſunt futura in ſeipſis. i. nõ ſm diuinã pręordinationẽ: ſed ſm ordinẽ quẽ habent ad cauſas ſecũdas tantũ: & ideo ſi aliter cõtingit q̃ dicant nõ propterea falſum dicunt ſm Tho. ij. ij. Sicut etiã ſi medic⁹: ſm oĩa ſigna & regulas medicinę prędicit aliquẽ de ſua infirmitate moriturũ: q tñ nõ moriť deo mirabiliter eũ ſanante. Et aſtrolog⁹ p̃dicit ſiccitatem vel inundationẽ multã futurã: ſm influxũ conſtellationũ. Si hoc nõ venit: nõ dicũt falſum: qa loquũtur ſm cauſas ſecũdas: ſed de⁹ põt eas immutare vt placet. Verũ qa ſcire non poſſumus quid ſit in pręordinatione dei de termino vitę noſtrę: ſcim⁹ autẽ ipm̃ velle nos conſeruare vitã ſm bñplacitũ ſuũ. Ideo in conſeruatione vitę debem⁹ nos regulare ſm cãs ſcd'as: nõ tñ vtẽdo ſuperſtitionib⁹: vel incãtationib⁹: vel trãſgreſſionib⁹ alicui⁹ pręcepti dei: vl' eccleſię ſeu regulę quo ad religioſos: etiã ſi ꝑ hoc mors vitareť: qa inde mors aĩę ſequereť. Dicit aũt Aug. ꝙ ſi vna aĩa pereat: innumerabiliũ corporũ mors huic dãno cõparari nõ põt. xxiij. q. iij. ſi habes. Sed cauẽdo a cõtrarijs vtendo medicinis: habitãdo in locis ſanis: ſubtrahendo ſe a locis infectis peſte. Licitũ eſt cuilibet cum nullo iure ꝓhibeať: niſi qs eſſet curatus in loco infecto peſte. Talis em̃ deſerere nõ poſſet plębẽ ſuã ꝓpter peſtẽ: niſi prouiderit de vicario idoneo. Et in caſu etiam extremæ neceſſitatis corporalis vel ſpũalis: vbi alij non adeſſent: quilibet teneret iuuare de eo qd' põt: nõ obſtãte infectiõe peſtis: cũ ſe offert talis neceſſitas. Hoc etiã cõfirmat Gratian⁹ dicens. Quamuis certiſſime ſciam⁹: neminẽ vltra terminũ ſibi a deo pręfixum eſſe victurum: oĩb⁹ tamẽ lãguẽtib⁹ nõ incongrue medemur. xxiij. q. iij. Nabuchodonoſor. §. finali.

Agẽdũ ꝓ vitæ conſeruatiõe.

§. IX. CIRCA MORTEM IPSAM

tria ſunt videnda.

¶Et primũ eſt: ꝙ mors ꝓpria eſt debite expectãda.

¶Scd'm eſt: ꝙ mors aliena eſt ęquanimiter toleranda.

¶Tertiũ eſt: ꝙ mors ipſa eſt frequẽter rememoranda.

Quãtũ ad primũ ſciẽdum: ꝙ mors debite expectatur cũ ad eã qs debite præparať. Vnde dñs ait Matt. xxxiiij. Eſto te pati: qa qua neſcitis hora fili⁹ hoĩs vẽtur⁹ eſt. Idẽ habetur Luce. xij. & mat. xxv. Vigilate qa neſcitis diẽ necꝫ horã. Propterea incertã voluit de⁹ nobis eẽ horã mortis. Primo qdẽ vt homo viuat puri⁹: q a vt dicit Cyprian⁹. Qualẽ te inuenit dñs cũ vocat: talẽ pariť te iudicat. de pœ. di. j. nunqd. Stultũ autẽ eſt viuere in illo ſtatu: in quo qs non vellet mori. Et cũ de momẽto in momẽtum hoc poſſet accidere: rõ debet vrgere ad pure viuẽdum: ꝓpter hmõi incertitudinẽ. Scd'a ratio vt hõ opereť cõius: & ꝑ cõſequẽs vtilius. Si em̃ ſciret hõ in breui ſe moriturũ: a multis bonis deſiſteret q̃ cedũt in vtilitatẽ aliorũ: vt ſibi ſoli vacaret qd' tñ nõ cõgrueret. Vnde cuidã ſancto viro: qñ fuit ei reuelata mors inde ad certũ tp̃s futura: dictũ eſt ei ab angelo. Age qd' agis: operare qd' operaris: vt refert Grego. in lib. Dialogoꝝ. Tertia rõ eſt vt conuerſetur homo humani⁹. Si em̃ quis ſciret ſe diu victurũ ꝓſequereť odia & vindictas & iniurias: & ſi ſcirẽt hoĩes ſe cito morituros: mlti nimis melãcholice viuerent: & alios ex hoc amaricarent: & tędiarẽt. Primæ duæ rationes ſunt. b. Tho. in ſumma. Debet autẽ ipſa mors expectari nõ ſolũ patiẽter: ſed lętãter qd' faciebat Pſ. ꝓ hoc orans & dicẽs. Educ de carcere animã meam. Vbi põt notari triplex cauſa ſiue rõ: quare

ad mortẽ quilibet debet debite p̃parari.

mors nõ debet timeri ſed deſiderari. & prima eſt: qa ĩ vita p̃ſenti aĩa in corpore manet vt in illo loco obſcuro tedioſo & ꝑiculoſo cuiuſmodi eſt carcer. Tenebris em̃ inuoluimur ait Iob. c. xxxvij. Miſerijs replemur & laboribus. iuxta illud Eccl's. ij. Cũcti dies eius laborib⁹ & ęrũnis pleni ſunt. Periculis ſubijcimur mortis criminalis & infernalis ſicut q ſtat in carcere eſt multoties in periculo vitæ. Propter qd' clamabat apl'us. Infœlix ego hõ qs me liberabit de corpe mortis hui⁹? Hęc pſ. Pericula inferni iuenerunt me. Scd'a rõ mortẽ letãter expectãdi eſt: ꝓpter pleniorem & acutiorẽ diuinoꝝ et dei laudationẽ. Vñ ſudiť. Vt confiteatur noĩ tuo. Nõ em̃ aĩa cõfiteť deo & laudat eũ & cõtẽplať: vt velit ꝓpť grauamẽ corpis. vñ dr̃. Sap̃. ix. Corpus qd' corrũpiť: aggrauat aĩam: & deprimit terrena ĩhabitatio ſenſum multa cogitãtẽ. Et ꝓpter h̄ bea. Andreas pendens in cruce orabat liberari ad hmõi onere. ſ. corpis: qd' aliqñ a contẽplatione impediebat ꝓpter neceſſaria vitę.

Mors nõ eſt timenda triplici ratione

Ro. viij

Tertia eſt ꝓpter bonoꝝ conſecutionẽ: Vñ dicit pſ. Me expectãt iuſti. ſ. in alia vita. Beati aũt mortui: q ĩ dñomo riũť. Apo. xiiij. Si beati ergo oĩ bono pleni. Et Señ. mors timẽda nõ eſt: quã ĩmortalitas aĩę ſequiť. Sicut aũt repoſita eſt corona iuſtitię his q diligũt aduentũ dei. ſ. ꝑ mortẽ. vt dr̃. ij. ad Timo. iiij. Ita & timere habet de pœna. q q̃ſi ĩuit⁹ migrat a ſęculo. Vñ cyprian⁹ hoc rep̃hẽdẽs dicit. Q̃ ꝑpoſterũ q̃ꝫ peruerſum eſt: vt cũ volũtatem dñi fieri poſtulemus: qñ vocat & accerſit nos de hoc mũdo: nõ ſtatĩ voluntatis ei⁹ imperio paream⁹. Obnitimur & reluctamur & ꝑuicaciũ more ſeruoꝝ: cũ triſtitia & merore añ ꝯſpectũ dñicum cũ triſtitia & merore perducimur: exeuntes iſtinc neceſſitatis vĩculo nõ volũtatis obſeqo: & volum⁹ ab eo pręmijs cœleſtibus honorari ad quẽ venim⁹ inuiti. xiij. q. ij. q̃ prępoſterũ. Expectať debite ipſa mors: ſi pia præparatio fiat ſm dñi hortamentũ dicẽtis. Lu. xij. Sint lũbi vr̃i p̃cincti: & lucernę ardentes in manib⁹ veſtris: & vos ſiles hoĩbus expectãtib⁹ dñm ſuũ. Vbi tria poſſunt notari. Primũ eſt a vitioſis delectationib⁹ abſtractio: ibi. Sint lũbi veſtri pręcincti. In lũbis em̃: eſt mot⁹ delectatiõis venereę ꝓpter qd' diciť Iob. xl. Qd' fortitudo ei⁹ ſcilicet diaboli ẽ in lũbis ei⁹. Cinctura autẽ eſt q̃dã reſtrictio lũboꝝ ſignãs mortificationẽ delectationis. Scd'm eſt in opib⁹ feruẽs dilectio: ibi. Lucernę ardẽtes ĩ manib⁹ vr̃is. Lucerna ſignat mentẽ ſiue conſcientiam. Ignis ardẽs feruens eſt charitas. iuxta illud Luc. xij. Ignẽ veni mittere in terrã. Man⁹ ſunt opera. Tertiũ: ẽ viua vigilatio: ibi. Et vos ſimiles ho. ex. vigilant em̃ tales: nõ ſolũ in prima vigilia: ſed in ſcd'a & tertia: & quouſqꝫ veniat dñs. Eſt em̃ prima vigilia ętas iuuẽtutis: ſcd'a virilitatis: tertia ſenectutis: in qualibet autẽ ętare debet quilibet vigilare in cohęrẽdo bonis operib⁹: & expectãdo dñi aduentũ. Signãter aũt dicit expectãtibus ſ. ꝯ illos q impatiẽtia mori nolũt expectare: ſed p̃uenire dei aduentũ: inferentes ſibijpſis mortẽ: qd' nullo mõ licet necꝫ ꝓpter quãcũqꝫ miſeriã vel tribulationẽ mundi euadẽdã: vt fecit Saul & armiger ſu⁹. j. Reg. vlt. Et Cato Romanus dict⁹ Vticẽſis. Necꝫ ꝓpter pctm̃ quodcũqꝫ puniẽdũ: vt Iudas q laqueo ſe ſuſpẽdit. Act. j. Nec ꝓpter quodcũqꝫ pctm̃ euitãdũ: vt fecerũt quędam mulieres ne violarẽtur a quodã tyrãno: vt habeť ĩ hiſto. eccle. Nec propter quãcũqꝫ aliã cauſam: vt exp̃ſſe dicit Aug. ĩ. j. de ciui. dei. et xxiij. q. v. ſi nõ licet. Et de hac materia pleni⁹ in ſcd'a pte in tractatu de homicidio. Vt em̃ dr̃ Eccl'i. xj. Mors & vita a deo ſunt. Vñ iferre ſibi mortẽ: eſt auferre qd' dei ꝓpriũ eſt. Nã etſi iudex ſiue rector iuridice occidit in hoc vt dei miniſter agit: et ideo non male facit. xxiij. q. v. qui malos Nec eſt cõtra id qd' dr̃ Sap̃. j. Deus mortẽ non fecit. Intelligitur em̃ mortẽ. i. cauſam mortis: ſcilicet peccatũ. Vnde ſubdit. Nec lętatur in perditione viuorum.

triplex diſpoſitio ad mortẽ.

§ .X. SECVNDO VT DICTVM

ẽ mors aliorũ eſt æquanimiter tolerãda. Et circa hãc qdã ex cõpaſſiõe ẽ moderate lugẽdũ. Ex deſperatiõe: a nimia triſtitia cauẽdũ. Ex dilectiõe efficaciť ſubueniẽdum. Quãtũ ad primũ dr̃ Eccl'i. xxij. Supra mortuũ plora: defecit em̃ lux ei⁹. Vñ & dauid nõ ſolũ mortẽ ſibi dilectiſſimi Ionathę defleuit: ſed & mortẽ Saulis ĩimiciſſimi: q eũ pſeqbať pro eo ꝙ ieiunauit: vt habeť. ij. Reg. j. Et de beato Ambroſio legitur: ꝙ cum audiebat mortẽ alicui⁹ ſancti viri amare flebat. tum qa p̃ceſſerat eũ ad præmium: tum qa ſubtra-

Moderate ſiit lugẽdi mortui

ctum eſſet a fidelib⁹ tale auxiliũ: cũ pauciſſimi boni repeniãtur. & Eccl'i. xxxviij. In mortuum produc lachrymas: & quaſi dira paſſus incipe plorare. Nec eſt ꝯ̃rio: qd' ait apoſtolus. j. ad Theſ. iiij. Nõ cõtriſtemini de dormientibus. i. mortuis: ſicut & cęteri qui ſpem nõ habẽt. Et illud qd' ait Chryſ. xiij. q. ij. vbicũqꝫ. ij. Vbicũqꝫ ſepeliamur: dñi eſt terra & plenitudo eius. ſm ꝙ oportet fieri efficiatur. Lugere aũt & deplorare & lamẽtari eos: q de hac vita decedunt ex puſillanimitate ꝯtingit. Nam vt dicit Gratianus in. §. immediate ſeq. Hoc intelligiť cum fit per deſperationẽ futuræ reſurrectiõis: vt patet ex ipſis verbis apoſtoli. Vel etiã cum inordinate hoc fit: vt a gẽtilibus clamãdo: & lachrymãdo: & carnes lacerãdo & huiuſmodi. Sed pietatis affectu & humanitatis intuitu: mortuos lugere non prohibemur: ſicut nonnullos ſanctoꝝ alioꝝ exequijs pias lachrymas impẽdiſſe legimus. vt de beato Martino & Dñico & alijs. Secũdo dico ꝙ nimia triſtitia: ꝓpter mortẽ cuiuſcũqꝫ eſt cauẽda. vñ Eccl'i. xxxviij. dr̃. Ne dederis in triſtitiã cor tuũ. ſ. nimiã: ſed repelle eã a te. Necꝫ em̃ eſt conuerſio. ſ. ad vitã: & huic nihil ꝓderis. ſ. mortuo: & teip̃m peſſimabis. Et paulo ſuperius rationem aſſignãs peſſimationis dicit. A triſtitia em̃ feſtinat mors. ſ. corporis: & cooperit virtutẽ ſ. animi: & triſtitia cordis flectit ceruicẽ. Et ſm hoc: intelligiť dictũ Cypriani. xiij. q. ij. q̃ p̃poſterũ. videlicet. Nobis q̃qꝫ ipſis minimis & extremis q̃tiẽs reuelatũ eſt: q̃ frequẽter atqꝫ manifeſte de dei dignatiõe p̃ceptũ eſt: vt cõteſtarer aſſidue: vt publice p̃dicarẽ fratres nõ eſſe lugẽdos accerſiõe dñica de ſęculo liberato: cũ ſciamus illos nõ amitti ſed p̃mitti. Loquitur em̃ de lugẽtib⁹ ex deſperatione ſeu cũ nimia triſtitia. Nec obſtat ꝙ filij Iſrael Moyſen defunctũ plãxerunt. xxx. dieb⁹. Deut. vlť. Nã vt dicit Gratian⁹ xxvj. q. ij. ſors non eſt. Multa permittebanť in veteri teſtamento illis: tãqꝫ imperfectis quæ tp̃e perfectionis. ſ. gratię eliminata ſunt. Oĩa etiã in figurã ꝯtingebãt illis: quæ nũc ceſſant. Vnde & chriſtus ꝯſolãs viduã lugẽtẽ defunctum vnigenitũ qui portabať ad ſepulcrũ dixit. Noli flere. Luce. vij. Poſſunt aũt aſſignari decẽ ratiões ꝓpter quas: quis debet & põt ꝯſolari & nõ nimis ꝯtriſtari. Prima rõ eſt: qa deus vult ſic. Nõ ergo debes ei⁹ reſiſtere voluntati. Vnde Aug. Nihil ẽ qd' de illa aula ſummi & ęterni nõ egrediať: inuiſibilis imperatoris. Ei etiã tu petis in oratiõe. fiat voluntas tua: qa volũtas dei eſt prima cauſa oĩm reꝝ: nec põt inuẽiri ratio: quare ſic vult ſm magiſtrũ in. j. ſenť. placeat igitur homini quicqd placet deo. Et ob hoc qa placet deo: ait Señ. Scd'a ratio eſt: quia quęlibet creatura eſt dei. Ad Rom. xiiij. Siue viuim⁹ ſiue morimur: dñi ſumus. Et ideo ſicut nõ debes triſtari: ſi is qui mutuauit aliquid illud repetit: ſic nec de morte ꝓximi tui. Vñ dicit Hier. Nil abſtulit tuum: qui dignatus eſt recipere ꝓprium. Et Aug. dicit. Qui perfecte diligit deũ: nõ cõtriſtatur de morte cuiuſqꝫ. Et Iob. j. Dñs dedit: dñs abſtulit &c. Tertia ratio eſt: quia ſtatutũ eſt hoĩb⁹ ſemel mori. ad Heb. ix. Et Berñ. dicit ſup illud. Proprio filio nõ pepercit. Si igitur non pepercit figulo: nũquid parcet figmẽto? Si ergo cõe eſt hoĩb⁹ mori: non debes cõtriſtari ſi filio tuo accidat illud & Ambro. in lib. de bono mortis. Quid abſurdius: vt id qd' ſcis oĩbus eſſe præſcriptũ: quaſi ſpeciale deplores? Quarta ratio eſt: quia mors liberat hominẽ a miſerijs huius vitæ. Vñ dicit Salomõ Eccl's. ij. Cuncti dies eius laborib⁹ al's doloribus & ęrũnis pleni ſunt: nec per noctem quidẽ mente requieſcit. Et ideo noſter ſaluator: in morte Lazari fecit feſtũ dicens. Lazarus mortuus eſt & gaudeo. Sed in reſuſcitatione eius lachrymatus eſt per cõpaſſionẽ: quia reuocabat eum ad miſerias huius vitæ. Vñ dicit Augu. in li. de viſitatiõe infirmoꝝ. O mors deſiderabilis: o mors oĩm præſentium malorum finis: o mors laboꝝ clauſura & quietis initium. Quis poſſet cogitare tuarũ vtilitates beatitudinũ? Nam male mori nõ eſt chriſtianoꝝ: quoꝝ mors ẽ viuere in chriſto. Et ratio eſt: qa dicit Pſ. Apud te eſt fons vitæ. Quinta ratio eſt: quia de⁹ oĩa nouit: & videt quid eſt melius ꝓ homine. & ideo talis moritur: qui ſe remaneret ĩ vita: faceret mala & eſſet de reprobãdis cum ſit de electis. vl' ſi nõ eſſet de electis: feciſſet peius. Vñ diciť Sap̃. iiij. Rapt⁹ eſt ne malitia immutaret intellectũ eius: aut ne fictio deciperet animam illius. Faſcinatio em̃ nugacitatis obſcurat bona &c.

Cauẽda ẽ nimia triſtitia propter mortẽ alicuius.

j. cor. x.

Demorte alicuius non ẽ nimis dolẽdũ & rõ q̃re non.

Roma. viij.

Ioã. xj.

Sexta rõ eſt: qa tua accidia & triſtitia tibi nocet. & ei nihil ꝓdeſt. de quo eſt exẽplũ. ij. Reg. xij. vbi diciť: ꝙ Dauid donec fili⁹ ſu⁹ infirmareť: ſtabat in triſtitia & plãctu: poſt mortẽ vero filij incipit a ſe excludere triſtitiã & plãctũ: & poſuit ſe ad comedendũ. Et interrogat⁹ quare hoc feciſſet. Rñdit quia ante mortẽ ei⁹ forte potuiſſet impetrare a deo per plãctũ ſuum ſanitatẽ filij: qd' nõ põt fieri poſt mortẽ.

Septima ratio eſt: quia nocet tibi talis triſtitia. Ideo diciť Eccl'i. xxxviij. Ne dederis in triſtitia cor tuũ: ſed repelle eã a te: & memẽto nouiſſimoꝝ. Noli obliuiſci. Necꝫ em̃ ẽ reuerſio illius: & huic nihil proderis: & teip̃m peſſimabis. dum em̃ homo tãta triſtitia abſorbeť: aĩm nõ habet liberꝝ ad orãdũ ꝓ eo quẽ luget. Octaua rõ eſt: qa multi ſunt qui dãnanť ꝓpter amorẽ amicoꝝ: qa ſm Aug. ſup Geñ. ad literã. Sepe offendiť de⁹: ne offendať amic⁹. Multi em̃ dãnãtur ꝓpter filios vel vxores & ſimul. Et ideo cũ hoc ſit tibi incertũ: an ſi vixiſſet filius tuus: ipſe fuiſſet cã dãnationis tuæ: ideo non debes triſtari. Nona rõ eſt: quia reſurget. Vñ apl's. j. ad Theſ. iiij. Nõ contriſtemini de dormientib⁹: ſicut cæterę gẽtes q̃ ſpẽ nõ hñt. & . xiij. q. ij. q̃ præpoſteꝝ. & Ambro. Ceſſabũt lachrymæ meæ &c. Et iõ dr̃. Eccl'i. xxij. Modicũ plora ſup mortuũ. Decima rõ eſt: quia ſi ip̃e qui mortu⁹ eſt: reperit ſe in bono loco debes lętari: qa orabit pro te. Aug. Sic em̃ amici nr̃i a torrẽte voluptatis inebriãtur: vt nr̃i nõ obliuiſcãtur: Tertio: mortuis eſt efficaciter ſubueniẽdũ. Vñ Eccl'i. xxxviij. dr̃. Cõtege corp⁹ illi⁹ ſcilicet mortui: & nõ deſpicias ſepl'turã illi⁹. Vñ & Tobi. multũ deo placuit ĩ ſepeliẽdo mortuos. Sed nõ min⁹ ſubueniẽdũ eſt aĩę orãdo: & alia bona ꝓ ip̃a faciendo. Et ad h̄ facit qd' dr̃. xiij. q. ij. q diuina. Qui diuina vocatiõe ab hac vita recedũt: cũ pſalmis tm̃modo & pſallẽtiũ vocib⁹ debẽt ad ſepulcrũ deferri. Sufficiat autẽ: ꝙ in ſpe reſurrectiõis chriſtianoꝝ: corporib⁹ famulatus diuinoꝝ impẽdiť cãticoꝝ.

Mortuis ẽ ſubueniendum.

§. XI. TERTIVM PRINCIPALE

ꝙ mors eſt frequẽter memorãda. Vñ diciť Eccl'i. xxxviij. in perſona mortui. Memor eſto iudicij mei (. ſ. mortis) ſic enim erit & tuum: mihi heri & tibi hodie. Hinc & Plato. Summa ſapientia eſt: meditatio mortis. Valet em̃ ad multa huiuſmodi recordatio: ꝓpter qd' diciť. Eccl's. vij. Meli⁹ eſt ire ad domũ luctus: q̃ ad domũ cõuiuij. In illa em̃ finis cũctorũ admonetur hominũ: & viuẽs cogitat quid futurꝝ ſit. Et primo quidem valet: ad mũdi contemptum. Iuxta illud Hierony. ad Paulinũ. Facile contẽnit omnia: q ſemper cogitat ſe eſſe moriturũ. Contẽnit ſane memorãs mortem carnis delicias: cum ſit a vermibus cõſumenda. Iuxta illud Eccl'i. x. Cum morietur homo: hæreditabit ſerpentes & beſtias & vermes. Cõtẽnit mũdi honorificentias: quia vt dicit Pſ. Cum interierit (ſcilicet homo) non ſumet oĩa: necꝫ deſcendet cum eo gloria dom⁹ eius. Vnde & Baſilius ad reprimendum motum elationis & gloriæ: cũ in dieb⁹ ꝓceſſionis in pontificalib⁹ eẽt ornatus: ordinauit aliquẽ ex ſuis familiarib⁹ ſibi debere dicere. Pater iube pfici ſepulcrum tuum: quia neſcis quando moriturus es. Cõtẽnit talis mundi diuitias: cum ex eis nihil valeat portare. Iuxta illud Iob. Diues cum dormierit nihil ſecũ afferet: aperiet oculos ſuos & nihil inuenier. Scd'o: valet mortis recordatio ad labores ſufferendũ. Iob. iij. Quaſi effodiẽtes theſaurum: gaudentqꝫ vehementer cũ inuenerint ſepulcrũ. Effodiẽtes theſaurũ multũ laborãt: vt inueniãt ip̃m quẽ ſũme deſiderãt. Et quia antiqui in ſepulcris ſuis faciebãt theſauros abſcõdere: ideo tales effodientes cũ inueniũt ſepulcrũ gaudent: nihil curantes de labore: ſperãtes q̃ citiſſime ad theſaurũ quã optabãt p̃uenire viſo ſepulcro. Sic deſiderãtes theſaurũ ſupernæ vitæ: cũ conſiderãt ꝙ per mortẽ cito ip̃m cõſequunť: fortiores reddũtur ad labores & paſſiões: intelligẽtes illud apl'i. ad Rõ. viij. Nõ ſunt ꝯdignæ paſſiones hui⁹ tp̃is: ad futurã gloriã q̃ reuelabiť in nobis. Hinc & Aug. in ſermone. Quicqd ſęuit pro noĩe chriſti: ſi vinci põt tolerabile eſt: ſi vinci nõ põt migrare hinc faciat: non aufert. ſed accelerat ipſam requiem: ipſam dulcedinẽ: quæ cũ venerit ſine fine erit. Valet tertio ad pctm̃ cauẽdũ vt dr̃ Eccl'i. vij. In oĩb⁹ operibus tuis memorare nouiſſima tua: & in ęternũ nõ peccabis. Sicut econuerſo dicitur Threñ. j. Sordes ei⁹ in pedib⁹ eius. ſordes peccatoꝝ ei⁹. ſ. animæ in pedibus. ſ. affectuũ. Nec eſt recordata finis ſui. Cum enim quis conſiderat mortẽ: delectationẽ oẽm peccati deficere ſentit. Et cũ punitionẽ audit: dicẽte dño Apoc. xviij. Quãtum glorificauit ſe & in delicijs fuit: tantũ date ei tormen-

Memoria mortis valet.

Iob. xxvij.

Figura perpulcra.

tium & luctũ: cauet ſibi a pctõ. Et ad hoc Ioan. Damaſ. ponit talẽ ſimilitudinẽ. Quidã dum a facie vnicornis: ne ab eo deuoraretur velocius fugeret: in quoddam baratrũ magnum cecidit. Dũ aũt caderet manibus arbuſculã quandã appræhendit: & in baſi quadam lubrica & inſtabili pedes fixit. Reſpiciens vero vidit duos mures: vnũ albũ & alterum nigrũ inceſſanter radicẽ arbuſculæ quã appræhenderat corrodentes: & iam prope erat vt ipſam abſcinderent. In fundo autem baratri vidit draconẽ terribilẽ ſpirantem ignẽ: & aperto ore ipm deuorare cupientem. Super baſem vero: vbi comitantẽ tenebat vidit quatuor aſpidum capita inde prodeuntium. Eleuans autẽ oculos vidit exiguum mellis de ramis illi⁹ arbuſculæ exire: oblituſq; periculi in quo vndiq; poſitus erat ſeipſum dulcedini illius modici mellis totũ dedit. Quis igitur hominẽ iſtum nõ iudicaret inſanũ qui ita attendit ad illud modicũ delectationis habendũ: ꝙ tam multiplicis periculi obliuiſcit: tãq; cœcus eſſet ac ipm nõ videret. Et ideo orabat pſ. dicẽs. Illumina oculos meos ne vnq; obdor. in morte. i. in cõſideratione & memoria mortis. Ne quãdo dicat inimicus meus (.ſ. diabolus:) præualui aduerſus eum. ſ. ꝑ pctm̃. Vnicornis igit mortis tenet figurã: quæ hoĩes ſemper ꝑſequit & appræhendere cupit. Vñ dicit. Iob. xxxix. Nũquid volet rhinoceros ſeruire tibi. Rhinoceros ẽ vnicornis: & iſte nõ vult alicui ſeruire: qa mors nemini vult ſubijci vel parcere: ita vt elephantem etiam cornu in vẽtrem figens interimat: qa ſcilicet mors: quẽcũq; virtute vel ſciẽtia vel ptãte magnũ interemit.

Mũdus eſt baratrum.

Baratrũ ſiue foſſatũ mũdus eſt: oĩbus malis plenus. Arbuſcula vniuſcuiuſq; eſt vita: quę per horas diei & noctis quaſi per murem album & nigrum inceſſanter conſumitur & inciſioni appropinquat. Baſis quatuor aſpidũ corp⁹ eſt ex quatuor elementis cõpoſitũ: quib⁹ inordinatis corpis cõpago diſſoluit. Draco terribilis: eſt infern⁹ cũctos deuorare cupiẽs. Dulcedo ramuſculi mellea: eſt delectatio fallax mũdi: ꝑ quã hõ ſeducit ne ſuũ periculum intueatur. Et ſic dũ mundi delectationib⁹ vacat: & ſe moriturũ nõ cõſiderat: cõſumpta radice arbuſculę & baſe deſtructa: in foſſatũ cadit: & ibi deſideriũ pctõꝝ peribit. Sed dũ mortẽ bene recogitat propinquã mel dimittit delectatiõis mũdanę: & pctm̃ & periculũ euadit. Et ideo dicitur Eccli. xxxviij. Memẽto nouiſſimorum tuoꝝ & noli obliuiſci. Et ſic põt intelligi illud a ſaluatore noſtro parabolice dictum. Recũbe in nouiſſimo loco. Luce. xiiij. ideſt requieſce in conſideratione mortis.

§. XII. NOTA QVOD TRIPLEX

eſt mors ſpiritualis: ſcilicet
¶Mors criminalis indefectionis.
¶Mors clauſtralis conuerſationis.
¶Mors infernalis cruciationis.

De morte criminali.

Peccator aſſimilatur mortuo propter tria.

Quãtũ ad primũ dicit Ezechie. xviij. Anima quę peccauerit ipa morietur. Per peccatũ homo occidit aĩam ſuam. Vbi nota: ꝙ peccator aſſimilatur mortuo ꝓpter tria. ſ. primo propter cõſimilẽ defectum: ꝓpter ſimilẽ effectum: ꝓpter cõſimilẽ aſpectũ. De primo moriẽte corpore: talis eſt proceſſus in deficiendo. Primo corp⁹ diſtẽperat & diſcraſiatur. Scd'o infirmat. Tertio morit. Quarto: portat extra domum. Quinto ſepelitur. Sexto a vermibus cõſumitur. Iſto modo anima primo diſtẽperat & diſcraſiatur: per tẽtationẽ & cogitationem de peccato. Secũdo, infirmatur: ꝑ comitantẽ delectationem. Tertio moritur: per cõſenſum. Quarto aſportatur & elõgatur ab hominibus: per culpæ ſuæ abominationẽ & diffamationẽ apud homines. Quinto ſepelitur: per malam conſuetudinem. Similiter eñ terra vel lapis ſuperpoſitus onerat & opprimit corp⁹: vt nõ reſurgat etiam ſi poſſit. Ita mala conſuetudo: quę eſt quædam moles grauiſſima: opprimens & incitans hoĩem ad peccandũ. Vñ Aug. viij. lib. confeſ. c. v. Lex peccati eſt violoſa cõſuetudo: quare trahit & tenet etiã inuit⁹ animus: eo merito quo in eam volens illabitur. Et in eodẽ libro loquens de ſtatu peccati ante baptiſmũ ſuũ ait. Suſpirabam inquit ligatus non ferro alieno: ſed mea ferrea voluntate. Velle meũ tenebat inimicus: & inde mihi catenã fecerat. Coſtrinxerat me: quippe ex voluntate peruerſa facta libido: & dum ſeruitur libidini facta eſt ꝯſuetudo: & dũ cõſuetudini non reſiſtitur facta eſt neceſſitas. hęc Aug. & hęc cõſuetudo peccandi cõparat ſepulturæ Lazari: ſm eundẽ in ſermone dñi in mõte lib. i. c. xiiij. Et ſicut videtis iſtis maximis & nobilibus: fiũt ſepulcra honeſtiſſima de marmore vel de alijs lapidib⁹ honeſtis ſeu lignis cum picturis & figuris: quę ſimul ornãt & honorant. Ita iſtis magnis & potentib⁹ mortuis per peccatum faciũt adulatores ſepulcra dealbata & depicta. i. palliantes & ornantes & excuſantes: immo commẽdãtes peccata potẽtum. Quia laudatur peccator in deſiderijs aĩæ ſuæ: & iniquus benedicit. Et iſti videntur eos honorare & ornare: & ita faciunt: ſed tñ ſimul cũ hoc onerant & opprimũt miſeros: vt nõ reſurgant per pœnitentiã de peccatis. Vñ multũ notat Greg. iiij. moral. c. lxxv. & lxxvi. ꝙ chriſtus tres mortuos ſuſcitauit: puellã in domo: iuuenem in porta. Lazarum ĩ ſepulcro. Quartũ vero mortuũ: diſcipulo nũciãre cognoſcit: ſed eũ nõ ſuſcitat: quia valde difficile eſt: vt is quẽ poſt vſum male conſuetudinis: etiã ad vltimũ adulantiũ linguę: excipiũt a mẽtis ſuę morte reuocetur: de quo etiam bene dicit. Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos. Luc. ix. & Mat. viij. Mortui enim mortuos ſepeliunt: cũ pctõres pctõrẽ fauorib⁹ præmunt: erat aũt Lazarus mortuus: ſed nõ ſepultus a mortuis: ſed a fidelib⁹ mulieribus. Sexto: corpus mortuum a vermib⁹ cõſumitur: & mẽs priuata vita grãæ a verme cõſciẽtię deſperatiõis & finalis ĩpœnitẽtię: corrodit & mordet. Sic ergo cõueniẽter pctm̃ dicit mors ꝓpter cõſimilẽ defectũ vel ꝓceſſum deficiẽdi: ſic eñ intrat in animam: ſicut mors in corpus. Ro. v. Peccatũ intrauit in mũdũ: & per pctm̃ mors. Secũdo ponitur pctm̃ mors: ꝓpter conſimilẽ effectũ. Mors nãq; facit corp⁹ rigidũ & frigidũ & fœtidũ: putridũ & horridũ: terræũ atq; põderoſum. Iſto mõ pctm̃ mortale: facit aĩam rigidã & ſuperbã & inobedientẽ ad deũ. Prouer. xviij.

Peccatũ morti cõparatur.

Cum obſecrationibus loquit pauper: & diues. i. ſuperb⁹ effabit rigide. Frigidũ ꝑ inuidiã quã vocat ꝓpheta malitiã. Hie. vi. Sicut frigidã facit ciſterna aquã ſuã: ſic frigidam facit animã malitia ſua. Fœtidã per luxuriam. Eſaię. xxxiiij. De cadauerib⁹ eoꝝ aſcẽdet fœtor. Putridã per gulæ immoderantiam: per quã ſenſus & ratio ſopiuntur & ſepeliũtur: & homo in aſinũ cõmutat. Hiere. xxij. Sepultura aſini ſepelietur: putrefactus & ꝓiectus. Terrẽna per auaritiam quæ nihil ſapit niſi terræna: vt dicat tali aĩæ: ſicut talpæ dixit natura: & ſerpẽti dixit deus. Geñ. iij. Terrã comedes cũctis dieb⁹ vitæ tuæ. Pigrã ꝑ accidiã: quæ nihil boni operatur. Prouer. xiij. Vult & nõ vult piger. Et ſic cõueniẽter pctm̃ vocatur mors: ꝓpter cõſimilẽ effectũ. Ro. vij. Pctm̃ vt appareat pctm̃: ꝑ bonũ mihi operatũ eſt mortẽ: vt fiat ſupra modũ peccãs pctm̃ ꝑ mandatũ. Tertio: ꝓpter cõſimilem aſpectũ. Quãtũcumq; eñ homo fuerit amabilis: pulcher & delicatus: ſtatim poſt mortem erit horribilis: turpis & abominabilis: & a cõione hoĩm ſeparandus. Sic aĩa: ante peccatum pulcherrima & formoſa eſſe videtur. iuxta illud Cant. iiij. Tota pulcra es amica mea: & macula non eſt in te. Sed per pctm̃ ſpoliatur gratuitis: & vulneratur naturalib⁹: fit fœtida & abominabilis corã deo: vt dicat illud Ezech. xvi.

Pctõꝝ miſeria

Ad omne caput vitæ: ędificaſti ſignũ proſtitutiõis tuę: & abominabilẽ feciſti decorẽ tuũ. Et tũc per peccatũ anima miſera ſeparatur a cõmunione fidelium: & ab amicitia dei & angeloꝝ bonoꝝ. Prouer. xiiij. Miſeros facit ppl'os pctm̃. Fatuiſſim⁹ operarius eſt ille: qui difficilimis laboribus ſe fatigat: & tamen nihil ſtipendij vel mercedis in fine reportat. Quot laboribus & periculis difficilib⁹ ſe exponũt hoĩes pro peccato: iſti pro voluptatibus: illi ꝓ cupiditatibus: iſti ꝓ vanitatib⁹: inexplicabile eſt dicere. Et quod erit ſtipendium: certe mortis ſuppliciũ: & infernale ſuſpẽdiũ. Roma. vi. Stipẽdia peccati mors. Et ideo poſtq; Salomon præmiſit Sapi. i. Nolite zelare mortem in errore vitę veſtræ: ſignanter adiunxit. Neq; acquiratis perditionẽ in operib⁹ manuum veſtrarum: quaſi di. Nullum aliud lucrum habebitis ꝑ peccatũ. Et quia manus eſt organum organorum hominis: ſicut dicitur. iij. de anima ideo male operatiões quæcũq; homo poteſt exercere per opera manuum ſuarum prohibentur.

§ XIII. QVANTVM AD SECVN

Religio aſſimilat morti.

dũ. Sãcta religio figuratiue vocat mors. Vnde vulgariter regulares dicũtur mortui: & ſęculares viuẽtes: tñ malus ſecularis eſt vere mortuus: & bonus regularis vere viuens. Nã malo ſæculari dicit Apoc. iij. Nomẽ habes ꝙ viuas: et mortuus es. Et de ſanctis dr̃. ij. Coꝛ. vi. Quaſi moriẽtes: et ecce viuim⁹.

ecce viuimus. Mortui aũt ſunt pctõ: viuẽtes autem deo in chriſto Ieſu. Quare aũt religioſi mortui dicantur: poſſunt aliquæ cõgruitates adduci. Primo enim tãq; moriturus condit teſtamẽtũ ſuum in quo legat aĩam deo: corpus tumulto: facultates habitas & habẽdas reſignat mũdo. Executores aũt iſtius teſtamẽti cõſtituit p̃latos ſuos: quorũ cuſtodiæ: tã corp⁹ ſuũ q; animã tradit. Item moriturus incipit amittere calorẽ ſuũ naturalẽ: poſtea vſum ſenſuum exteriorum: ſicut viſus: auditus: & huiuſmodi. Tãdẽ vltimo motum ſuum ꝓpriũ: ita ꝙ ſi moueri debeat de loco ad locum: oportet ꝙ hoc fiat ꝑ aliquos, non ꝑ ſeipſum: pannus ei tribuit breuis & incerta mẽſura: & ſic finaliter abſcõditur in ſepulcro. Iſto modo moraliter ingrediẽs religionẽ. Primo amittit oẽm calorẽ naturalẽ: hoc eſt oẽm amorem carnalem & mũdialem: amicorum & parẽtũ: quo poſſit a mũdi cõtẽptu & a ſctã cõtẽplatiõe retardari. Scd'o amittit quaſi vſum ſenſuũ exterioꝝ: ꝑ honeſtã & religioſã cuſtodiã: videlicet viſus: audit⁹: tact⁹ &c. Tertio ꝑdit q̃ſi loq̃lã: ꝑ ſilẽtiũ locis & tꝑibus cõueniẽter ſeruatũ. Silẽtiũ nãq; iuuat: ad mẽtis refectionẽ & gratiã cõſequẽdã. In cuius figura Zacharias mutus genuit Ioãnẽ. i. gratiã. Luce. i. Quarto ꝑdit motũ ꝓpriũ videlicet volũtatem: qa nuſq; ſe mouet aut alio vadit: niſi ꝑ obediẽtiã vel licẽtiã p̃latoꝝ. Quinto ſibi tribuitur pãnus modicus: qa habitus vilis ad neceſſitatẽ nõ ad ſuperfluitatẽ. Et ſexto: tãdẽ abſconditur in clauſtro q̃ſi in ſepulcro ſuo: ne ꝑ ſęculi tumultus a ſanctis occupationibus perturbetur. Vñ iſtis mortuis dicitur. Col. iij. Mortui eñ eſtis: & vita veſtra abſcondita eſt cum chriſto.

§. XIIII. QVANTVM AD TER

De morte infernali.

tiũ. dico ꝙ tertia mors eſt infernalis cruciatiõis. Et hæc eſt ecõuerſo deteſtãda. de qua pſ. Sicut oues in inferno poſiti ſunt: mors depaſcet eos. Ouis eſt ſtolidiſſimũ pecus: & ĩter alias cõditiões hoc habet: ꝙ ſi ſit ĩ domo accẽſa. nullo mõ exit ab igne: ſed magis ingerit ſe igni. Sic dãnati in ĩferno: ſic effecti ſunt ſtolidi: & ꝑ malitiã obſtinati: ꝙ de inferno: qui eſt eis quaſi dom⁹ accenſa nũq; exibũt. Et hęc eſt mors ſecũda. Apoc. ij. de qua ĩ pſ. Mors pctõꝝ peſſima. Huic cõtrariat vita æterna. De qua loquẽs Ambr. ita dicit. Ibi eſt vita ſine morte: dies ſine nocte: gaudiũ ſine merore: tranquillitas ſine labore: fortitudo ſine debilitate: rectitudo ſine peruerſitate: pulcritudo ſine deformitate: veritas ſine falſitate: charitas ſine inuidia: fœlicitas ſine miſeria.

Regrere ab aliq vt reuelet ſtatũ ſuũ poſt mortẽ an ſit licitum.

Itẽ querit: vtrũ ſit licitũ ab aliquo moriẽte: regrere ꝙ reuelet ei ſtatũ ſuũ poſt mortẽ? Rñdit de hoc beat. Tho. in quadã q̃ſtiõe de quodlibetis. Qd' cũ pctm̃ ſit ꝯ naturã: vt patet ꝑ Damaſ. in. ij. lib. Requirere impletionẽ naturalis deſiderij non eſt pctm̃: niſi aliqua inordinatio adiũgat: ſicut patet in ſumptione cibi & pot⁹: hõ autẽ naturaliter ſcire deſiderat. Vnde ſi requirat alicuius rei notitiam. nõ eſt pctm̃: niſi forte ꝑ accidẽs: hoc eſt ꝑ aliquã inordinationẽ adiũctã: puta ſi per ſtudium alicuius ſciẽtię aliquis impediatur ab officio ꝑdicatiõis debitæ: vt ꝓpter ſtudiũ geometriæ: aut etiã ſi quis ĩquirat aliquid cognoſcere ſuperbe & prẹſumptuoſe: aut ſi qua alia inordinatio circa hoc cõtingat. Nulla autem inordinatio in hac inquiſitione videt: ſiquis inquirat a moriente cognoſcere ſtatũ eius poſt mortẽ: ſubijciendo tamẽ hoc diuino iudicio. Vnde nulla ratio eſſe videtur: quare debeat dici hoc eſſe peccatũ: niſi forte ex dubitatione fidei de futuro ſtatu: quaſi dubitando inquirat.

¶De tribus nouiſſimis mortis. Cap. ij.

TRIA SVNT NOVISSIMA

in morte: & ideo dicit in plurali: memorare nouiſſima. Primũ eſt aię ſeparatio. Scd'm: eſt ſeparate ad deũ p̃ntatio. Tertiũ: eſt p̃ntate ſentẽtiæ illatio. Quãtũ ad primũ ſciẽdũ: ꝙ in ſeparatiõe aię a corpore: cõiter ſuꝑuenit multiplex bellũ durũ & grauiſſimũ: qd' chriſt⁹ ĩſinuauit ſub ſiĩitudine obſidionis Hieroſolymæ dicẽs. Circũdabũt te inimici tui vallo: & coanguſtabunt te vndiq;: & ad terram ꝓſternẽt te. Luce. xix. Et rationẽ aſſignat dicẽs. Eo ꝙ non cognoueris tẽpus viſitationis tuæ. ſ. recipiendo chriſtum ꝑ gratiã & dilectionẽ. Et in prędictis verbis notatur triplex bellãtiũ genus: cõtra animæ ciuitatem in nouiſſimo. ſ. ſeparationis eius a corpore.

Triplex genus bellãtium.

¶Primũ: eſt dæmonioꝝ infeſtatio. ibi. Circundabunt te.
¶Secundum: eſt propinquorum moleſtatio. ibi: & coanguſtabunt te.
¶Tertium: eſt ſenſuum fatigatio. ibi. & ad terram proſternent te.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

dicit Greg. in Homel. ipſi⁹ euãgelij: ꝙ diabol⁹ p̃cipue aggredit hominẽ in fine grauiſſime & aſtutiſſime tẽtãs: ſciẽs plus tꝑis nõ ſibi reſtare ad ſeducẽdũ. Et in hui⁹ figurã dixit dñs antiquo ſerpẽti. Tu ĩſidiaberis calcaneo ei⁹. ſ. creatura rõnalis: cui⁹ calcaneus corporalis eſt extremitas corporis finẽ vitę deſignãs. Gen. iij. Et ſicut ſerpens in cauda dicit habere venenũ: ita in fine hoĩs: tentatiões oĩs malitiæ ſuggerit. Et de hoc pſ. xvi. Inimici mei aĩam meã circũdederũt: adipem ſuum concluſerũt: os eoꝝ locutũ eſt ſuperbiã. Inimici noſtri maximi ſunt dæmones: & hi aĩam vallo circũdant: cũ pctã cõmiſſa ante mentẽ ponũt: vel diuerſa tentamenta ſuggerunt hincinde. Adipẽ ſuũ cõcludũt: quia abũdãtẽ malitiã ſuã in aĩam includere quærũt. Os eoꝝ loquitur ſuperbiã: dũ videlicet de ĩfidelitate vel de deſperationis crudelitate: vel de cõfeſſionis taciturnitate moriẽtem tentãt: quæ oĩa ad ſuperbiã pertinẽt. Cũ eñ ſciat: quia ſine fide impoſſibile eſt placere deo. Heb. xi. Et dubius in fide ſit infidelis. extra de hęre. dubius. Ideo ad dubitandum de fide conatur inducere. Sed dicit Apoca. ij. Eſto fidelis vſq; ad mortẽ. ſ. incluſiue & dabo tibi coronã vitæ.

Exẽplũ

Vnde legitur de quodã magno doctore: ꝙ cũ eſſet in extremis cõſtitutus: diabolus adueniẽs ſuggerẽdo: cæpit alloqui mentẽ ei⁹: & quęrere qd ipẽ crederet. Rñdit aũt ille cogitationi tali: ſe credere qd' credebat eccl'ia. Et vlterius ille q̃ſiuit quid eccleſia crederet: & reſpõdet articulos qui in ſymbolo cõtinẽtur. ſ. deũ trinum & vnũ dei filiũ: a virgine cõceptũ & natum & hmõi. Cui ſubdidit ſuggeſtio diabolica. Nonne philoſophia q̃ ſm rõnẽ eſt vt didiciſti: docet hoc impoſſibile fore. Et ſic intrãs ipſe diſputationem ſuꝑ hmõi: exiſtimãs ꝓpria virtute rõnis illã expellere: in incredulitatẽ incidit & mortuus eſt. Inde ad paucũ tẽpus alius doctor infirmatus ad mortẽ: cui apparẽs prędictus mortu⁹: quia ſibi familiaris & not⁹ interrogauit de fide ſua ne forte erraret. Cui ille reſpondit. Credo: quod credit ſancta mater eccleſia. Et ille. Quid credit eccleſia? Rñdit infirm⁹. id quod ego credo. At ille iterũ inquit: & tu quid credis? Rñdit idẽ quod prius. ſ. qd' credit eccleſia. Et ſic pluries interrogando: nunq; potuit eũ de prædictis terminis educere: nec in deſperationẽ ponere: propter qd' demũ ille mortuus exclamans dixit. Heu mihi quare nõ ſic feci in infirmitate mea vltima: volui diſputare cũ diabolo: confidẽs ex ſuperbia mea de ꝓprio ingenio: ex quo ſuccubui de fide dubitans: & ꝓpter hoc ęternaliter dãnatus ſum.

Deſperatione nil periculoſi⁹.

Ponũt autem & tũi inimici dęmones aliã obſidionem & vallũ. ſ. deſperationis: & certe periculoſa eſt deſperatio: vt dicit. ij. Reg. ij. immo nil periculoſius & ideo per maxime de deſperatione tentat. Quod etiã fecit erga beatũ Berñ. Nam vt habetur in eius legenda: in graui infirmitate cõſtituto ſuperuenit ſibi tentatio deſperationis de ſua ſalute: conſiderans ſe in multa negligentia deo ſeruiſſe: & ſe nil quaſi boni feciſſe: vnde tñ præmium gloriæ recipere deberet: ſed illuſtrat⁹ a deo reſpondit tentatori. Fateor nil feciſſe dignum tanto prẹmio: ſed chriſt⁹ dei filius duplici rõne illud obtinet. ſ. merito paſſionis: & ratione hẹreditariæ ſucceſſiõis: qa naturalis filius dei: ipẽ vna rõne cõtẽtus eſt ipm poſſidere. ſ. inquantũ filius: merito aũt paſſionis ſpero mihi ẹertitudinaliter velle alargiri. Sicq; confuſus eſt inimicus: & nõ p̃ualuit cõtra eum: ſicut contra Cain qui dixit: maior eſt iniquitas mea: q; vt veniã merear. Geñ. iiij. Et ſicut Iudas: qui laqueo ſe ſuſpẽdit. Matth. xxvij. Aliquos inducit ad taciturnitatem cõfeſſionis alicuius peccati: vel ad nõ reſtituẽdum. Taciturnitas aũt talis ex ſuꝑbia oritur: vt dicit de pœni. di. i. quis aliqñ. §. taciturnitas.

Exẽplũ ex vitis patrũ.

Vnde in vitis patrum legit: ꝙ cuidã ꝓbo religioſo in infirmitate cõſtituto: apparuerunt duo dæmones in forma angeloꝝ bonorum dicẽtes ſe miſſos a deo: vt portarẽt animã eius ad cœlũ: ſed ita grauẽ reperiebant ꝙ nõ poſſent deferre. Nihilomin⁹ darent ſibi modũ ad alleuiandũ peccata ſua: videlicet vt exinde teneret ſilẽtium firmiſſimum. Quibus recedẽtibus illis: nulli loquebatur nec reſpondebat. Quod perpendẽs quidam ſanctus vir & expertus viſitans eũ cæpit admonere: ne ꝑmitteret ſe dæcipi a diabolo: qui ſe aliqñ transformat in angelum

lucis.Ex cuius verbis illuminatus locutus eſt:& reuelauit
quomodo ſibi apparuerant illi duo:& quid dixerãt:& ꝙ
poſtea recordatus fuerat de quodam peccato mortali cõ-
miſſo in ſæculo:de quo nũq̃ cõfeſſus fuerat ex obliuione
quod ſubito confeſſus eſt:al's fuiſſet dãnatus:& ſic detectę
ſunt inimicoꝝ inſidiæ.Sic igiť circũdabũt te inimici tui:
vallo tẽtationum in fine.Nã & ad chriſtũ acceſſit in cru-
ce pendentẽ:ſicut ipſe ait Ioan.xiiij.Venit eñ ideſt veniet
princeps mundi huius ideſt diabolus:& in me non habet
quicq̃.ſ.peccati.Sed & beatus Martinus cũ ipſum vidiſſet
in extremis conſtitutus,ait.Quid hic adſtas cruẽta beſtia
&c.Quãuis ergo graues ſint eius tentationes:tamen qui
recte viuit & verũ membrum chriſti eſt:ipſe qui caput eſt
noſtrum pro eius pugnat & vincit:ſicut & ipſe ait.Confi-
Io.xvj. dite quia vici mundum.i.peccata & tentationes mundi.

§ II. QVANTVM AD SECVN-

Quõ cõ dũ.Aliud genus bellãtiũ inimicoꝝ:eſt multitudo conſan
ſangui- guineoꝝ:de quib⁹ dicit Mich.vij.Inimici hoĩs domeſtici
nei bel- eius.i.conſanguinei:& illi multum coanguſtant. Primo
lant cõ- qdẽ:qa durũ eſt ſibi deſerere filios & vxorẽ & alios quos
tra mo- inordinate diligit.Vñ Augu.de ſero pœnitẽte ait. Quem
rientes. morb⁹ vrget:& pœna terret:ad verã vix venit ſatiſfactio
nẽ:maxime cũ filijs quos illicite dilexit ſint pñtes:& vxor
& mũdus ad ſe vocet.de pœni.diſ.vij.nullus. Et frequẽter
ex inordinato amore filioꝝ:potius volũt perdere aiam ꝙ
Hiſto- aliena reſtituere ne pauperes remaneãt.Vnde de quodam
ria vſu- vſurario legiť i infirmitate cõſtituto:ꝙ cũ filij ꝑſuaderẽt
rarioꝝ. ad reſtituẽdum.Ille rñdit:ꝙ ſi hoc ageret ad hoſpitale eos
ire oporteret.Moriť igiť ſine reſtitutione facta:poſt mor-
tẽ vnus fili⁹ totã partẽ ſibi cõtingẽtẽ reſtituit:& dei ſerui-
tio ſe mãcipauit.Alter vero retinuit ſuã partẽ mũdanis de
ditus:& inde ad modicũ mortuus eſt.Quadã autẽ die cum
oraret ille qui reſtituerat:vidit terrã apertam:& in centro
ignẽ infernalẽ,ibiq̃ iacere filiũ ſuꝑ patrẽ,alterq̃ alterum
maledicere:pater filiũ eo ꝙ amore eius illicite acquiſierat
nec ſatiſfecerat.Filius patrẽ:eo ꝙ talia male ablata ſibi di
miſerat.Coãguſtãt tales inimici domeſtici morientem in
quãtum vnus quærit ſibi legari tm̃:alius tm̃:& tota eorũ
ſolicitudo eſt de lana,nõ de aĩa.Aliqñ etiã incipiunt eua
cuare capſas:quod videns infirmus nõ parũ anguſtiatur:
& de euentu familiæ ſuæ. Coãguſtãt aliqñ:quia volen-
tem de ſuis diſponere nõ ꝑmittũt:nec ad eum ingredi do-
ctum religioſum:ne forte faceret ſibi cõſciẽtiam de reſtitu
tiõe:vel eleemoſynis pauperib⁹ dãdis:decipiũt eum dicẽ
tes:cito ſanandũ:cum tñ ſit periculũ.Medicus etiã qui vt
domeſticus aſſumitur:nõ ſeruat præceptũ eccleſiæ.de pœ
ni.& remiſ.cũ infirmitas:quia nõ admonet primo vt mit
tat pro cõfeſſore.Et ideo bene diciť Hie.ix.Vnuſquiſq̃ ſe
a ꝓximo ſuo cuſtodiat:& in omni fratre ſuo nõ habeat fi-
duciam:quia omnis frater ſupplãtãs ſupplantabit &c.

§. III. QVANTVM AD TERTI-

De ſen- um.inimici noſtri domeſtici ſunt ſenſus noſtri figurati:ꝑ
ſuũ fati qnq̃ fratres diuitis epulonis:de qb⁹ Pſ̃.lviij.Eripe me de
gatiõe. inimicis meis deus me⁹.Vtiq̃ inimici noſtri ſunt:qui fu-
rantur præcioſiſſima.ſ.animã Threñ.iij.Oculus meus de-
prædatus eſt aĩam meam:& ſic de alijs.Iſti aũt cũ organis
ſuis laborãt & paulatim deficiunt:& ita animã defatigãt
vt vix valeat infirmus aliquid de ſalute cogitare:ſed quo
modo poſſit ſanari & habere guſtũ ciboꝝ & hmõi.Vnde
Pſ̃.vj.Nõ eſt in morte qui memor ſit tui.Demum ad ter-
ram ꝓſternũt dolores ipi corporis.Et ſicut arbor magna:
quæ habet plures radices in terra multũ defixas:cũ per ſe-
curim inciditur:magno impetu ꝓſterniť ad terrã.Ita cum
anima ſeparať a corpore per ſecurim mortis:cũ extrahere
habeat oẽs potẽtias & vitã ab organis corporis:fit hoc cũ
maxima violẽtia & dolore:& p̃cipue in peccatorib⁹.Vñ
Eccl'i.xlj.dr̃.O mors q̃ amara eſt memoria tua:hoi pacem
habenti in ſubſtãtijs ſuis viro quieto &c.Sed electos ſuos
in hmõi bello humoꝝ:ad ſeinuicẽ bellãtiũ deus mirabili
ter cõſolatur.vnde Grego.in.iiij.Dial'.dicit.Iuſti aliqñ in
morte ſua ſctõꝝ:precedẽtiũ viſiões aſpiciũt:ne ipſam mor
tis ſuę pœnalem ſentẽtiam ꝑtimeſcãt:& ſine dolore & for
midinis fatigatiõe ſoluanť.Et aliqñ ſanctos eis apparẽtes
aſpiciũt.Exemplum de preſbytero qui dixit ſorori.Tolle
igniculũ:adhuc foculus eſt:cui apparuerũt apl'i Petrus &
Paulus.c.xij.in.iiij.Dial'.Aliqñ angelos vidẽt.exemplum
in Stephano.c.xxix.i eo.lib.iiij.Et de beato Nicolao ep̃o.
Aliqñ vident virginẽ Mariã.Exẽplum de Muſa.c.xxviij.
lib.iiij.Aliqñ dñm nr̃m Ieſum chriſtũ.exẽplũ de Tharſil-
la.c.xvij.eo.lib.iiij.Aliqñ ſentiũtur cœleſtes melodiæ:&
odor ſentiť & lux videť:ſicut in ſeruulo paralytico.c.xv.
eo.lib.iiij.Ecõtrario:mali in morte vident dęmones cum
magno ĩpetu & violentia extrahẽtes aĩam de corpore vel
deuorãtes:ſicut habeť in vitis patrũ.& in.iiij.Dial'.de hęre
mita hypocrita:qui dixit ſe paulatim abſorberi a dracone
&c.Memorare ergo iſtud primum nouiſſimum.

§. IIII. SECVNDVM NOVISSI-

mũ aĩę ſepatę ẽ ante deũ pñtatio:vt eñ dicit apl's ad Heb. De ſecũ
ix.Statutũ eſt hoĩb⁹ ſemel mori:& poſt hoc iudiciũ:iudi- do no-
ciũ.ſ.particulare diſcuſſiõis de aĩa q̃ ei pñtať.Vñ pſ̃.De⁹ uiſſi-
iudiciũ tuum regi da.i.o deus pater da.i.dabis iudicium.ſ. mo.
diſcuſſionis & examinationis.regi.ſ.chriſto qui eſt rex re-
gũ & dñs dñantiũ.Et infra.Iudicare.i.ad iudicãdũ popu-
lũ tuũ in iuſtitia.Ante ipm oportet nos pñtari.iuxta illud
apl'i Rom.xiiij.Oẽs ſtabim⁹ ante tribunal iudicis chriſti.
Et.ij.Coꝝ.v.Omes nos manifeſtari oportet ante tribunal
chriſti.Et quia vt dicit Greg.Qualis quiſq̃ hinc egreditur
talis in iudicio præſentabiť.diſt.xxv.qualis.Ideo vt dicit
ſapiẽs.Eccl'i.xviij.Ante iudicium para iuſtitiã.i.opera iu
ſta cũ qb⁹ cõpareas.Nã oĩa alia te deſerũt:niſi opera tua.
Apoc.xiiij.Opera illoꝝ.ſ.mortuoꝝ ſequũtur illos.Vnde
Io.damaſ.circa hoc ponit ſimilitudinẽ talem.Fuit qdã ha Nota ſi
bẽs tres amicos:vnũ diligebat plus q̃ ſe:aliũ ſicut ſe:ter- militu-
tiũ minus ſe:& ſatis parũ.Hic cũ fuiſſet citatus a dño ſuo dinẽ.
ad rñdẽdũ in curia ſuꝑ factis ſuis:vñ ſibi periculũ mortis
imminebat:acceſſat ad primũ:rogãs vt cũ eo iret & eũ iu-
uaret.q rñdit ſe nõ poſſe ꝓpter alias occupationes:tñ pro-
pter amicitiã ſuã ſi ſñiam mortis acciperet: daret ei ſaccũ
cilicinũ ad eũ inuoluẽdũ.Ad aliũ accedẽs ꝓ ſimili cauſa:
etiã ille ſe excuſauit:ſed tñ ꝓpter amicitiã eum aſſociaret
vſq̃ ad curiã.Ad tertiũ accedẽs cũ verecũdia & ꝯfuſione:
qa parũ dilexerat:rogauit ſimiliter vt eũ aſſociaret.Cui il
le.Licet parum mihi dilectionis oſtẽderis:nihilomin⁹ no
lo te deſerere:ſed ad iudicẽ tecũ volo venire & ꝓ te loqui.
Hõ hic ſignificat quẽlibet pctõrẽ:q habet tres amicos:mũ
dũ quẽ diligit magis q̃ ſe.i.ſalutẽ ſuã:cõſanguineos q̃s di
ligit vt ſe:& aliqua bona opera:q̃ tñ parua ſunt:& cũ mo
dica affectiõe facta.Cũ aũt citatur ꝑ mortẽ a dño:& multũ
habet timere de ſñia dãda:vtiq̃ mũd⁹ nimis amat⁹ ab ipo
nõ comitatur eũ:ſed dat ſibi ꝓ cadauere cooperiẽdo ſaccũ
vilem.Cõſanguinei etiã nõ vadũt ad iudiciũ ad interce-
dẽdũ ꝓ eo:ſed aſſociãt vſq̃ ad eccleſiã fun⁹.Sed bona ope
ra eũ comitãtur.& ſi ſunt facta in charitate eum defendũt.
Vnde Amb.Nõ ſunt hoĩs bona:quę ſecũ ferre nõ põt.ſ.tẽ
poralia.Sola mĩa comes ẽ defunctoꝝ.Cũ igiť aĩa deo prę
ſentať exigiť rõ ab ea.ſm ꝙ parabolice habeť Matt.xviij.
de rege qui voluit rõnem ponere cum ſeruis ſuis. De qb⁹ ẽ rõ red dẽda.
¶Et primo:ponit rationem de bonis naturalibus.
¶Secundo:ponit rationem de bonis ſpiritualibus.
¶Tertio:ponit rationem de bonis temporalibus.
¶Quarto:ponit rationẽ de peccatis admiſſis & dimiſſis.
¶Quinto:ponit rationem de faciendis omiſſis.
¶Sexto:ponit rationem de ſubditis commiſſis.
Quantũ ad primũ dicit apl's.j.Coꝝ.iiij.Quid habes qđ
nõ accepiſti?q.d.nihil.Ipſe eñ deus te fecit quãtũ ad cor-
pus:& poſſedit quãtũ ad vitę cõſeruationẽ:& creauit quã
tũ ad aĩam.Deuť.xxxij.Sũt autẽ bona naturalia figurata
per talẽta plura vel pauciora cõmiſſa a dño ſeruis ſuis ad
lucrificãdũ:vt habetur parabolice Mat.xxv.nã vni dedit
quinq̃ talẽta:alteri duo:alij vnũ tm̃.Et poſt certũ tp̃s ve-
niẽs:vocauit eos vt rõnẽ redderẽt de lucro.Vnũ igiť talẽ
tum põt dici eſſe liberũ arbitriũ:qđ oĩb⁹ dať adultis:niſi
fatuis qui nõ habẽt reddere rõnẽ.Et hoc ſolo ſine ſanita-
te corporis & alijs bonis tpalib⁹ põt multa facere.ſ.ad gra
tiã ſe p̃parare ſi eã nõ habet.Et certũ eſt:ſm beatũ Tho.in
iiij.ꝙ nulli eã ſubtrahit faciẽti qđ in ſe eſt:& receptã põt
& debet augmẽtare.Vñ Eccl'i.xv.dr̃.Deus creauit hoĩem:
& reliquit eũ in manu ꝯſilij ſui.i.ꝑtãte arbitrij:poſuit añ eũ
malũ & bonũ:ad qđ voluerit extẽdat manũ ſuã.Duo talẽ
ta:ſunt liberũ arbitriũ quo ad aĩam:& valitudo corporis
q̃ a deo dãť.Vñ Pſ̃.xxvj.Dñs illuminatio mea.i.cauſa il-
luminationis

luminatiõis quo ad aĩam & rõnẽ:& ſalus mea quo ad cor
poris ſanitatẽ:& certe magnũ eſt iſtud talẽtũ:qa vt dr̃ Ec-
Talẽta cl'i.xxx.Nõ eſt cẽſus ſuꝑ cẽſũ ſalutis corporis.Quinq̃ ve-
qnq̃. ro talẽta intellectiua acuta ad inueſtigandũ:& memorati-
ua tenax ad recordãdũ:ęſtimatiua ad arbitrãdum:imagi-
natiua fortis ad phãtaſiãdũ:ſenſitiua exterior ad exercitan
dũ.Rõ igiť exigeť de intellectiua:ſi circa vana & curioſa ſe
exercuit:qa tũc demeruit aut circa diuina p̃cepta:qa tunc
lucratus eſt merita.Vñ Eccl'i.iij. In pluribus operibus ei⁹
ne fueris curioſus:ſed quę tibi pręcepit de⁹:illa cogita ſem
per.De memoria inqreť,ſi fuerit occupata ad recolẽdũ in
iurias ob vindictã cõtra illud.Ne memoreris iniuriæ.Le-
uiť.xix.Aut ad recolẽdũ diuina beneficia.ſm exẽplũ Eſa.
lxiij.dicẽtis Miſerationũ dñi recordabor. Tũc eñ lucrať.
De æſtimatiua iũcta cũ ratione:ſi ſe ęſtimauit ſupra ſe:nã
tũc multũ perdidit.ad Gal.vj.Qui ſe exiſtimat aliqđ eſſe:
cũ nihil eẽ ſit:ipſe ſe ſeducit.Sed habẽdo rectã ęſtimationẽ
de futuro p̃mio ꝑ pœnas cõſequẽdo:& principaliter virtu
te dei multum lucrať.Sic faciebat apl's dicẽs ad Rom. viij.
Exiſtimo ꝙ nõ ſunt cõdignę paſſiones hui⁹ tp̃is: ad futu-
rã gloriã:quę reuelabitur in nobis.De imaginatiua cũ in-
tellectu iũcta:ad phãtaſiãdũ circa ſcripturaꝝ cõcordãtiã.
Pſ̃.xlj.Abyſſus abyſſum inuocat.Ab altitudine phanta-
ſię.i.vetus teſtamẽtũ vbi eſt abyſſus quaſi infinitæ ſapiẽ-
tię:inuocat abyſſũ noui teſtamẽti:& ecõuerſo:qa vnũ red
dit teſtimoniũ alteri.Et abyſſus culpaꝝ inuocat abyſſum
penarũ ex teſtimonio ſcripturarum:qđ phãtaſię altitudo
cõcernit:& ſic lucrať.De ſenſitiua exteriori exigeť ratio:ſi
vſus eſt rõnabiliter nõ pueriliter.Vñ apl's.j.ad Coꝝ.xiiij.
Nolite pueri effici ſenſib⁹.ſed malitia paruuli eſtote.i.nõ
vtẽdo ad malitias pctõꝝ.Qui vero duo talenta accepit.ſ.
ſanũ ſenſum ſeu intellectũ:& corpus:exigeť rõ ſi itellectu
& attẽtiõe fecit orõnes & audiuit diuina:& ſi corpus ſpiri
tui ſubiecit per abſtinentias moderatas:tñ ſm illud Rom.
xij.Exhibeatis corpora vr̃a hoſtiã viuẽtẽ:ſanctã:deo placẽ
tẽ.Qui ꝟo vnũ tm̃ accipit:etiã ſi illud nõ multiplicauerit
pręparãdo ſe ad gratiã & viuẽdo ſm eã:vt malus & piger
cõdẽnabiť.Qui ꝟo accepta multiplicauerit:bñ vtendo di
ceť ei.Euge ſerue bone & fidelis &c. Mat.xxv. De bonis
ſpũalibus exigeť rõ:quę vtiq̃ dãtur a deo.j.Coꝝ.xij.Vni-
cuiq̃ datur.ſ.a deo manifeſtatio ſpũs ad vtilitatẽ.Et hæc
ſunt decẽ figurata ꝑ decẽ mnas:quas hõ nobilis dedit vni
ex ſeruis ſuis:alteri dãs qnq̃: alteri vnã vt negotiarentur
cũ eis:vt habeť Luce.xix.parabolice.Nouẽ ex his ſunt grę
gratis datę cõmunes bonis & malis:quas enũerat apl'us.j.
Coꝝ.xij.Diuiſiões gratiarũ ſunt &c.Decima grã q̃ eſt oĩ-
bus vtilior:eſt gratia gratũ faciẽs.Hæc dať cuilibet in ba-
ptiſmo:niſi ponat obſtaculũ.Sed grę gratis datæ:oẽs non
dãtur ſimul vni cõiter:ſed alicui plures: alicui pauciores:
alicui aũt danť oẽs ſimul cũ grã gratũ faciẽte:vt btõ Dñi-
co.habuit eñ ſermonẽ ſapiẽtię.ſ.ad loquẽdũ ſapide & alte
de diuinis.Sermonẽ ſciẽtiæ:ad loquẽdũ efficaciter de hu-
manis & moralibus.Habuit & fidẽ.i.quãdã certitudinem
credẽdoꝝ:qđ oſtẽdit in diſputatione cõtra hęreticos:prę-
cipue in charta in ignẽ miſſa & illeſa. Gratia ſanitatum ei
Compa nõ defuit:qa plurimos ex varijs lãguoribus ſanauit. Ope
tio gra- ratio virtutũ i eo refulſit.i.inſigniũ miraculorũ:vt reſuſci
tiaꝝ. tatio mortuoꝝ.Prophetiã ſe habere oſtendit reuelatione
occultoꝝ:vt de cõuerſione cuiuſdam hæretici deputati ad
mortẽ.Diſcretio ſpirituũ ei adfuit:in cognoſcẽdo inſidias
dęmonũ ſibi apparẽtiũ.Genus linguarũ:& p̃cipue intelli
gendo idioma alioꝝ ſibi ignotũ.Interpretatio quoq̃ ſer-
monum in eo fuit oſtẽſa:ꝙ mirabiliter & ſuauiter expone
bat myſteria ſcripturarũ vñ plures libros poſtillauit.Ha-
buit & gratiã gratũ faciẽtẽ:vt patet ex ſanctitate ei⁹ & ope
rib⁹ virtuoſis:de vſu earũ exigeť rõ.Nã qui tm̃ minã vnã
recipit.i.gratiã gratũ faciẽtẽ reddere habet rõnẽ:nõ ſolũ ſi
cõſeruauit:ſed & ſi augmẽtauit ꝑ exercitiũ ꝟtutũ.Propter
qđ dicebat apl's.ij.ad Coꝝ.vj.Hortamur vos:ne in vacuũ
gratiã dei recipiatis.In vacuũ recipit.i.fruſtra q in ea ſe nõ
exercet.Vñ in illa parabola:quia nõ multiplicauit eã qui
vnã accepit mnã repręhẽſus:& ea priuatus fuit:Qui reci-
pit aliquas ex gratijs gratis datis:ſed nõ oẽs:figuratur per
eũ qui qnq̃ acceperat.Et talis etiã ſiue ꝑtẽ ſiue oẽs rece-
perit:rõnẽ reddet:quõ eis vſus eſt & quo fine: videlicet ſi
ad vtilitatẽ ꝓximoꝝ & honorẽ dei ꝓpter quę danť:aut ꝓ-
pter honorẽ ꝓpriũ.j.Peť.iiij.dr̃. Vnuſquiſq̃ ſicut accepit
gratiã in alterutrum illã adminiſtrãtes:ſicut boni diſpẽſa
tores multiformis gratiæ dei. Hinc & Augu.j.q.j.ꝓpheta
uit dicens.Nõ ſe iactẽt:qui forte ſine charitatę habent ſan
ctũ dei munus.i.aliquã gratiam gratis datam:ſed videant
qualẽ rõnẽ ſint habituri cũ deo:qui ſanctis nõ ſancte vtũ-
tur:vt Saul malus & Balaã prophetiã habẽtes.Bona tem-
poralia ſũt diuitiæ:honores:fama & hmõi:quę dãtur abũ
danter & mediocriter & tenuiter ſm bñplacitũ dei. Vt eñ
dicit Amb.de diuite.Qñ hanc ingreſſus es lucẽ:qñ de ma-
tris vẽtre exiſti:quibus facultatibus queſo: quibus ſubſi-
dijs ſtipatus ingreſſus es.diſt.xlvij.ſicut hi.q.d.nullis. Er-
go a deo tibi cõceſſa ſũt:nõ ad diſſipãdum vel tibi retinẽ
dũ:ſed rõnabiliter diſpẽſandũ tibi & alijs.Et de hmõi diſ-
pẽſatione rõ exigeť:vt habeť parabolice Luc.xvj.de quo-
dã villico:qui diffamatus ꝙ diſſipaſſet bona dñi ſui:voca
tus ab eo ait.Redde rõnẽ villicationis tuæ.Ad idem facit
qđ ait Augu.Hoĩes qa rõnabiles facti ſũt & de ſe & de oĩ-
bus rebus quæ in vſum vitę pręſentis acceperũt:rõnẽ red-
dituri ſunt deo:& ꝓ actuũ ſuoꝝ qualitate recipiẽt:aut glo
riã aut pœnã.xv.q.j.firmiſſime tene.§.ex eo aũt.Qui igiť
tenaces ſunt & pauperibus nõ ſubueniunt:male poterunt Dãna-
reddere rõnem:vt diues epulo.Lu.xvj.Et qui ea in vanita tio aua
tibus:in ludis:in cõuiuijs:in põpis cõſu munt:deterius eis roꝝ.
erit:niſi ſe recognoſcãt & doleãt:vt fili⁹ ꝓdigus:qui diſſi-
pauit oẽm ſubſtãtiã ſuã viuẽdo luxurioſe.Lu.xv.ſed poſt
ea:ad patrẽ cũ humilitate reuerſus eſt.Peſſime aũt rõnem
reddere poterũt:qui per fas & nefas acquirũt & retinẽt ta-
lia:ſicut Achan qui furatus regulã aureã & chlamidẽ.pro-
pter hoc lapidatus eſt.Ioſuæ.vij.cap.Quarto:exigeť rõ de
pctĩs admiſſis & dimiſſis.De omni verbo otioſo: reddent
hoĩes rõnẽ in die iudicij.Mat.xij.Nõ ſolũ vniuerſalis: ſed
& particularis iudicij qđ eſt per mortẽ.Eſt aũt verbũ mẽ-
tale vt cogitatio:vocale vt locutio.manuale vt laboratio
Et de quolibet hoꝝ ſi fuerit otioſum.i.inutile & ĩfructuo-
ſum puniť.Vnde Mich.ij.Ve vobis qui cogitatis inutile.
Et multo magis & ſtrictius : de locutionibus maledicis:
detractorijs:mendacijs:piuratorijs:incãtatiõib⁹ & hmõi.
Cũ aũt hmõi pijſſimus deus dimittat reuertẽti ad pœnitẽ-
tiã:& toties quoties exigeť rõ ſi ipe ita dimiſit odiũ offen
dẽtibus eũ.Nam ſi nõ dimiſit:ſed cũ odio fraterno migra
uit:acerrime confundeť & punieť:ſm ſimilitudinẽ datã a
Saluatore nr̃o Mat.xviij.de ſeruo debitore decẽ miliũ ta-
lẽtorũ:qui cũ fuiſſet oblatus dño ſuo i ratiocinio faciẽdo:
& nõ haberet vñ redderet:iuſſiſſetq̃ dñs ei⁹ eum vendi &
vxorẽ eius & filios:& ex prætio ſibi ſatiſfieri:hũiliat⁹ ille
promittẽs ſatiſfactionẽ:data ſibi dilatione:dñs eius dimi-
ſit eũ liberꝫ & debitũ eius.Poſtmodũ ſeruus ille inueniẽs
conſeruũ ſuũ debitorẽ in centũ denarijs:cũ ille ſe humilia-
ret & peteret dilationẽ ab eo repetẽte debitũ noluit conce
dere:ſed miſit eũ in carcerẽ.Quo audito dñs eius:iterum fe
cit vocare eũ dicens.Serue nequã: omne debitum dimiſi
tibi &c.demũ tradidit eũ tortorib⁹.Dñs iſte & rex deus eſt:
debitor decẽ miliũ talẽtoꝝ eſt trãſgreſſor pręceptoꝝ:cogi
tatione:locutione:vel operatione.Exactio ſeu inqſitio ra
tiocinij:prima vice eſt ꝑ iſpirationẽ & iternã cõpũctionẽ:
in qua conſideratiõe videt ſe pctõr dignũ cõdẽnatiõe: vt
ſcilicet vẽdať in ſeruũ diabolo:vt.ſ.ei ſubijciať in pœnis.
& vxor ei⁹.i.volũtas:& filij.i.affect⁹ ſui & ſenſus.Sed ſciẽs
diuinã pietatẽ:mĩam humiliter petit:ꝓponẽs in futurum
vita comite ſatiſfacere de malis ſuis.Ad quã cõpunctionẽ
& propoſitũ ſubito deus liberat a ſeruitute diaboli:& de- Ingrati
bitũ pctõrũ relaxat.Sed ingratus homo de tã immenſo be tudo hu
neficio:cũ poſtea recipit aliquã iniuriã a ꝓximo: vel re- mana.
cordať de alia ſibi facta:nõ vult ignoſcere:ſed quęrit vindi
ctã.Et pſeuerãdo in hmõi crudelitate:deus ſcđo vocat.ſ.
per mortẽ.Et ſi cũ tali indiſpoſitiõe ad tribunal chriſti ac-
cedit poſt maximã cõfuſionẽ:tãdẽ tradiť tortorib⁹ carce-
ris infernalis.Et ad hoc facit quod dicit Augu.Qui diuini
beneficij oblitus:ſuas vult vĩdicare iniurias:non ſolũ de
pręteritis pctĩs veniã nõ merebiť:ſed quæ ſibi dimiſſa fuiſ
ſa gaudebat:ei imputabuntur ad pœnã.de pœni.diſt.iiij.q
diuini.Quinto ponit rõnem ſeu exigit de bonis omiſſis:
quæ innumera ſunt.Propter quod dicit Pſ̃.xviij. Delicta
quis intelligit.q.d.nullus.Et dicũtur delicta:pctã omiſſio
nis:quaſi derelicta.ſ.bona q̃ fieri debebãt.Et quæ ſint iſta
delicta ſeu bona omiſſa:i parte oñdit in eo qđ ſuddit. Ab
occultis meis munda me &c.Multa eñ ſunt pctã quæ eo,

ꝙ ſunt nobis ignota &oblita:omittim⁹ de ipſis agere pœ
Delicta nr̃a multa. nitẽtiã.Multa em̃ ſunt:quę etſi in ſe bona ſint & bona in-
tẽtione facta:ꝓpter aliquã circũſtãtiã debitã ibi omiſſam
demeritoria ſunt.Quis etiã poſſet itelligere tp̃s omiſſum:
in quo potuit quiſq; bona plus agere.De quo inquit Ber-
nar.Omne tp̃s tibi impẽſum exigetur a te:qualiter fuerit
expẽſum.Sc̃d'o:erga ꝓximũ omittit quis etiã multa quæ
debet facere:vt fraternã correctionẽ.De qua omiſſiõe Au
gu.ait.Si neglexeris corrigere:peior:effectus es eo:qui pec
cauit.Sed de hac materia fraternæ correctionis habes in.ij.
par.ti.ix.c.vj.Similiter omittit quis bona exẽpla ꝓximo
ſuo dare:& a ſpecie mali ſibi cauere:ꝓpter qd' efficiť alteri
occaſio ruinę.Et iſta ſunt delicta aliena.de qbus Pſ̃.xviij.
dicit.Ab alienis parce ſeruo tuo.Ab alienis.ſ.peccatis q̃ꝝ
ſum occaſio.Tertio:omittit qs facere plura bona:vt mun
dũ deſerere:religionẽ intrare:& alia opa ꝑfectionis facere
ꝓpter amorẽ ſuoꝝ:ne diſpliceat eis.Propter quod ſubdit
ꝓpheta ibidẽ.Si mei nõ fuerint dñati.ſ.amici &ꝓpinqui:
vel etiã cũ ꝓponit quis ſenſus ſuos diligẽter cuſtodire:ne
mors peccati itret p eos:tract⁹ poſtea ſenſualitate omittit
illud exequi:& ſic ſui.ſ.ſenſus dñantur ei⁹.Sed tũc qs erit
immaculatus vt ſubdit Pſ̃.Si ab occultis & ab alienis: &
ſuis liber fuerit pc̃tis.Hęc cõuerſatio immaculata.ſ.libera
ab oĩbus mortalibus figurať p veſtẽ nuptialẽ:quã qs nõ
habet in nuptijs eccl'ię militãtis:ſed ſine ea pñtať añ cõſpe
ctũ ſuperni iudicis:cũ ſumma ſui ꝯfuſione dr̃ ſibi.Amice
quõ huc intraſti:nõ habẽs veſtẽ nuptialẽ:vt habeť para-
bolice.Mat.xxij.Sicut em̃ illi q noluerũt iuitati ire ad illas
nuptias ſignificãt Iudęos & alios ĩfideles q ad nuptias ec-
cleſiæ.i.fidẽ accedere noluerũt:ꝓpter qd' igni cũ ciuitate
traditi ſunt.i.aĩæ:& poſtea corpora ipſorum.Sic ille:q nu
ptijs interfuit ſine veſte nuptiali:ſignificat quẽlibet chri-
ſtianũ nõ habẽtẽ virtuoſam ꝯuerſationẽ:ſed maculatã:&
ob hoc talis etiã mittitur in tenebras exteriores obmute-
ſcẽs. Sexto:exigetur rõ de ſubditis cõmiſſis.Vñ apl'us ad
Heb.vlti.Obedite prępoſitis vr̃is & ſubiacete eis.ipſi em̃
ꝑuigilãt quaſi rõnẽ ꝓ aĩabus vr̃is reddituri.Et aliqui qdẽ
rõnẽ reddituri ſunt:quãtũ ad gubernationẽ oeconomicã:
ſicut pr̃ & mater de moꝛib⁹ filioꝝ:nõ em̃ min⁹ de aĩb⁹ eo-
rũ curã gerere debẽt ne infirmẽtur p pc̃tã:q̃ de corporib⁹
vt ſana cõſeruẽtur.Qd' qa nõ fecit Heli:etſi in ſe bon⁹ fue
rit:horribili morte mulctat⁹ eſt.j.Reg.iiij.Aliqui rõnẽ red
dẽt de alijs:quo ad gubernationẽ politicã.ſ.ciuitatũ & ca-
ſtroꝝ:& hi rõnẽ habẽt reddere & puniri de legibus iniuſtis
vel iniuſte cõſtitutis.de malis cõſuetudinib⁹ non extirpa
tis ſi potuerũt extirpare:de taleis & alijs grauaminib⁹ ex-
Nota ꝯ p̃latos. tortis:de ſentẽtijs iniqs & alijs hmõi.Et vt diciť Sap.vj.Iu
diciũ duriſſimũ fiet his:q p̃ſunt.Durũ ſi nõ bñ rexerint ſe
ipſos:durius ſi nõ bñ gubernauerint familiã ꝓpriã:duriſ
ſimũ ſi iuſtitiã legalẽ oĩb⁹ nõ miniſtrauerint.Alij vero rõ
nẽ reddituri ſunt quo ad gubernationẽ eccleſiaſticã:vt p̃-
lati eccl'iæ:videlicet ſi regimẽ ꝯſecuti ſunt canonice:& nõ
p ambitionẽ vel ſimoniã.Si p ſe:vel ſaltẽ alios ppl'os do
cuerũt neceſſaria ſaluti. Si bona eccl'iaꝝ bene tractauerũt:
pauperes ſubleuãdo:nõ in põpis veſtiũ:in mulis: in ꝯſan
guineis:in ludis & turpitudinib⁹ male expẽdẽdo.Si plus
de aĩa ſubditi:q̃ de lacte & lana curã habuerũt.Si vitia de-
bite correxerũt.vnde.xiij.q.j.eccleſias:dicitur de talibus.
Vnuſquiſq; terminis ſuis ſit cõtẽtus:& taliter eccleſiam &
plebẽ ſibi cõmiſſam cuſtodiat:vt añ tribunal iudicis ęter
ni:ex oĩb⁹ ſibi cõmiſſis rõnẽ reddat:& nõ iudiciũ:ſed glo
riã ꝓ ſuis actibus ꝑcipiat.Vñ & dñs dixit Luc.xij.Quiſpu
tas eſt fidelis diſpẽſator & prudẽs:quẽ cõſtituit dñs ſuper
familiã ſuã:q.d.rarus.Sed beatus ille ſeruus:quẽ cũ vene-
rit dñs inueniet ita faciẽtẽ.ſ.fideliter & prudẽter.Sed ſi ſe-
cus fecerit:veniet dominus hora qua neſcit & diuidet eũ:
partemq; eius cum hypocritis ponet.

§. V. TERTIVM ET NOVISSI-

De tertio nouiſſimo. mũ qd' eſt memorãdũ eſt,poſt rõnẽ redditã coram chriſto
iudice ſentẽtiæ illato.Eſt aũt ſup oĩa hoc horrẽdũ & expa
ueſcẽdũ:qa vt dr̃ Eccl's.xj.In quãcũq; ptẽ lignũ ceciderit:
ſiue ad Auſtrũ ſiue ad aquilonẽ ibi erit.Et loquiť de ligno
ſeu arbor rationali:quæ tũc cadit:cũ moriẽs ſentẽtiã reci-
pit.ſ.vel eũdi ad Aquilonẽ.i.ad infernum.Ab Aquilone
em̃ pãdetur omne malũ.Hiere.j.Vel ad Auſtrũ.vbi eſt ca
lor ſignãs charitatem:vel ad Auſtrũ.ſ.paradiſum actu vel
aptitudine recipiẽdũ:& ibi ſemp erit ſm ea quę hic opera-
tus eſt:ſententiam reportãdo.Vnde Pſ̃.lxj.dicit.Poteſtas
dei eſt:& tibi dñe mĩa:qa tu reddis vnicuiq; iuxta opa ſua.
Poteſtas abſoluta & vniuerſalis in eo eſt: ad faciendũ de
creatura ad placitũ ſuũ:nec eſt q de manu ſua poſſit erue-
re.Poteſtas in ipſo eſt:ad puniendum pc̃tõres.Ineſt ſibi &
mĩa ad remunerãdũ bonos vltra cõdignũ:& puniẽdũ ma
los citra cõdignũ.Reddet vnicuiq; nõ ſm opinionem ho
minũ quæ ſępe errat:ſed ſm ſua opera. Vnde vt habeť pa
rabolice Mat.xxv.Fatuæ virgines qnq;:quæ ſimiles pru-
dẽtibus videbãtur: aliã ſentẽtiã reportarunt q̃ ille: ſignã
tes aĩas quinq; ſenſibus deditas:vnde & fatuas.Nam quia
nõ portauerũt ſecũ oleũ in vaſis.i. charitatẽ in cõſciẽtijs:
cum habuerũt occurrere ſponſo.ſ.ipi iudici chriſto eis no
uiſſime veniẽtibus.i.ꝓ reportatiõe ſentẽtiæ clauſa eſt ia-
nua:& dictũ eſt eis.Neſcio vos. Multũ terret ſanctos: iſta
cõſideratio. Nã vt dicit Greg.Multa ſunt:quæ de dei iudi
cio hoĩes ignorãt:quia fortaſſe qd' vos laudatis:ille reprę
hẽdet:& qd' vos repræhẽditis:ille laudabit.Et loquiť Gre
go.ſic ſcribens Mauritio imperatori.xj.q.j.ſacerdotibus.
Vnde in vitiſpatrum:cũ abbas Agathon eſſet in extræ- Timor agathonis.
mis:oſtẽdebat ſe multũ timere:cui circũſtãtes cũ ĩterroga
rent quare timeret:cum per.lx.annos ſemper deo ſeruiſſet
cũ magna abſtinẽtia. dixit ille.Laboraui iuxta fragilitatẽ
meã in ſeruitio dei:ſed quia alia ſunt iudicia dei q̃ noſtra:
ideo timeo.Aliquãdo putamus deo placere:vbi demere-
mur ꝓpter aliquẽ defectũ nobis ignotũ.Vñ & Iob.x.Ve-
rebar oĩa opera mea:ſciẽs ꝙ non parceres delinquenti. Et
ad hoc etiã facit quod dñs vineæ dixit.Voca operarios &
redde illis mercedem.Mat.xx.Vbi tria notantur.Primo.

¶Noſtra migratio:ibi.Voca.

¶Varia hic exercitatio:ibi.operarios.

¶Operis retributio:ibi.redde illis mercedem.

§. VI. QVANTVM AD PRIMVM

dicit Iob.xiiij.Vocabis me(ſcilicet p mortẽ)& ego reſpõ- Nr̃a migratio.
debo tibi hinc migrando.& vt dicit Cyprianus de pœni.
diſt.j.nũquid Cain.Qualẽ te inuenit dñs cum vocat: talẽ
te iudicat.Vocat aũt ipſe deus prius nos in vita præſenti:
ad laborandum in vinea eccleſiæ & varie.

¶Nam aliquos vocat:ad neceſſarioꝝ obſeruationem.

¶Aliquos:ad perfectorum conuerſationem.

¶Aliquos ad plurimorum gubernationem.

Et de primo poteſt intelligi illud Pſ̃.xlix.Deus de cœlo
dñs locutus eſt:& vocauit terrã.i.hominẽ.Et hoc.A ſolis
ortu vſq; ad occaſum.i.a principio q̃ ſol intelligẽtiæ oriť
ei:vſq; ad occaſum ſenectutis.Vocat aũt ad tria obſeruan
da oĩbus neceſſaria.ſ.ad fidẽ credendoꝝ:ſpem ęternoꝝ:&
dilectionẽ dei & ꝓximoꝝ.Et de his in figurã dixit Moy-
ſes Exo.iij.Dñs deus Hebræoꝝ vocauit nos:viã trium die
rũ ibim⁹ in ſolitudinẽ.ſ.vitæ præſentis.Via triũ dieꝝ eſt:
opera illaꝝ triũ virtutũ:& ſic immolam⁹ deo nr̃o ſacrifi- j.Pet.ij.
ciũ ſibi gratũ ſpũaliter.Nã de fide dicit btũs Pet.in cano-
nica ſua.De tenebris.ſ.infidelitatis nos vocauit in admi-
rabile lumẽ ſuum.ſ.fidei.De ſpe dicit idem apl's.j.Pet.v.
Deus vocauit nos in æternã gloriã ſuã.ſ.ad ſperãdũ eam.
De charitate.j.Coꝝ.j.Vocati eſtis in ſocietatem filij eius.
qd' vtiq; eſt per charitatẽ. Facit aũt iſtã vocationẽ tripli- De vocatione q̃ fit per internã inſpiratione.
citer.ſ.per internã inſpirationẽ: p beneficã largitionẽ &
flagellationem.Quę tria notantur Prouerb.j.ibi.Vocaui
vos.ſ.p internã inſpirationẽ.iuxta illud Apo.iij.Ego ſto
ad oſtiũ & pulſo.Sto ad oſtiũ.ſ.ad portã intellectus & vo
lũtatis:& pulſo p inſtigationem ad bona opera:ſed renui
ſtis:ſubdit deus.Extẽdi manũ meã:& nõ fuit q aſpiceret:
quo ad ſcd'm.ſ.largitionẽ beneficioꝝ.Extendit manus in
creãdo.ſm illud Pſ̃.cxviij.Man⁹ tuæ domine fecerũt me.
Extẽdit in cruce redimẽdo.Pſ̃.cxl.Eleuatio manuũ mea-
rũ &c.Extẽdit in gubernãdo:ſed nõ ẽ q aſpiciat recogno-
ſcẽdo.Et inter alia beneficia dat conſilia & monita:p p̃di
cationes.Sed deſpexiſtis:ingt ſapiẽtia quæ deus eſt:omne
conſiliũ meũ.Vocat p flagella.Grego.in homel'.Ecce tot
flagellis atterimur:tot minarũ aſperitatibus deterremur:
& tñ vocatẽ.ſ.p hæc flagella ſequi contẽnimus.Et hoc eſt
quod ſubdit Sap.Increpationes meas.ſ.p flagella neglexi
ſtis nõ emẽdãdo vos.Et ſubdit:malũ proueniẽs in nõ au
diẽdo & ſequẽdo tales vocationes.Ego inquit in interitu
veſtro.ſ.mortis æternę ridebo.Et ideo apl's hortabatur di
cẽs.Eph.iiij.

cens Eph.iiij.Obſecro vos:vt digne ambuletis vocatione
De progreſſu ad ſtatũ ꝑfectionis. qua vocati eſtis.Quãtũ ad ſcd'am vocationẽ.ſ.ad ſtatum
perfectiõis dicit Eſa.xlj.Vocauit ab oriẽte iuſtũ vt ſeque
reť ſe.& loquiť de Abrã cui dñs dixt Gene.xvij.Ambula
corã me & eſto ꝑfect⁹.Vocauit aũt eũ ab oriẽte:qñ ſibi di
xit.Egredere de terra tua:& de cognatione tua:& de domo
patris tui:& veni in terram quam monſtrauero tibi.Geñ.
xij.Hęc terra:figurat ſtatũ religionis & perfectiõis ad quã
qs vocat⁹ debet tria facere i illis verbis notata.Debet em̃
primo egredi de terra.i.de affectu terrenoꝝ:vt nõ ſolũ nõ
habeat quid ꝓpriũ:ſm illud Aug.Nõ dicatis vos aliquid
habere ꝓprium:ſed ſint vobis oĩa cõĩa.xij.q.j.nõ dicatis.
Sed abrenũtiat affectui inordinato oĩm tpaliũm honoris
potẽtię:glorię & hmõi. Sc̃d'o debet egredi de cognatiõe
ſua.& de hac cognatiõe dicit Iob.xvij.Putredini dixi:pa-
ter meus es:mater mea:& ſoror mea vermib⁹.Oportet er-
go etiã deſerere patrẽ appetit⁹ ſenſualis:q nõ q̃riť niſi pu-
trida.i.corruptibilia:& matrẽ curioſitatis ſenſitiue:& ſo-
rores & fratres paſſionũ impugnãtiũ.ac ẽt affectũ parẽte-
le carnalis.Vñ Amb.Hæc eſt vera ſæculi fuga abdicatio
domeſticoꝝ:& q̃dã alienatio chariſſimoꝝ:vt ſuis ſe abne
get.xij.q.j.cui portio.Tertio egredi oportet de domo pr̃is
ſui:Prim⁹ pater nr̃ cũ terrã ingredimur:eſt diabol⁹ cuius
p originale pc̃tm̃ filij dicimur.Dom⁹ ei⁹:ꝓpria volũtas &
ſupbia:quã ꝯtinue inhabitat.Et hãc ẽt oportet deſerere p
hũilitatẽ & verã obediẽtiã.Et hãc vocationẽ cũ ſit ad ter-
ij.Pet.j. rã ꝓmiſſionis.i.vitã æternã:vt dicit Pe.in cano.ſua.Sata
gite vt p bona opa certã veſtrã vocationẽ & electionẽ fa
Tripliciter vocat nos deus. ciatis.Tripliciter aũt vocat de⁹,ad hmõi ſtatũ.In cui⁹ fi-
gurã Samuel diuino cultui mãcipatus,ter fuit a dño euo-
cat⁹:vt habeť.j.Reg.iij.Aliquos em̃ vocat ad hmõi ſtatũ,
ob alicui⁹ miſeriæ euaſionẽ:& ſic fuit vocat⁹ abbas Moy
ſes:vt habeť in collationib⁹ patrũ. Nã cũ feciſſet furtũ &
quęrereť ad mortẽ:vt euaderet/habitum religionis aſſum
pſit:ſed poſtea timore ſeruili depoſito magnũ apicẽ ꝑfe-
ctiõis applhẽdit.Sc̃d'o:aliqs vocat p doctrinę eruditionẽ:
& ſic vocatus fuit btũs Antonius cũ audiuit in eccleſia le
gi.Si vis ꝑfect⁹ eſſe &c.Sic & Barnabas & plures alij diſci
puli ꝓfecti ſunt ad p̃dicationẽ apl'oꝝ.Act.iiij.Tertio:vo
cãtur alij p ſpũalẽ reuelationẽ:vt Paulus q de ſe dicit.Cũ
placuit ei q me ſegregauit ex vtero mr̃is:& vocauit p gra
tiã ſuã vt reuelaret in me filiũ ſuũ &c.ad Gal'.j.Sic etiã vt
habeť in vitiſpatrũ de quodã ſtudẽte Bononiæ:ꝙ in ſom
no viſum eſt ſibi eſſe ſupra pratũ latiſſimũ:& ſupueniẽte
maxima tẽpeſtate:cũ huc illucq; fugiendo diſcurreret:nec
recipi potuiſſet in domo vbi habitabat veritas:nec in do
mo iuſtitiæ:nec etiã mĩę:demũ ad domũ pacis veniẽs cõ-
Aliqui vocanť ꝓalioꝝ gubernatiõe. ſuluit ſibi ad euadẽdũ mortẽ ꝙ iret ad domũ p̃dicatoꝝ:ex
qua viſione intellecta:factus eſt frater.Videte ergo voca-
tionẽ veſtrã ait apl's.j.Coꝝ.j. Quãtũ ad tertiũ dico:ꝙ vo
canť aliqui ad alioꝝ gubernationẽ.ſ.p p̃lationẽ.Vnde ad
Heb.v.Nec qſq̃ ſibi ſumat honorẽ:ſed q vocať a deo tãq;
Aaron.Nõ dixit qui ſe ingerit:ſed qui vocatus eſt a dño.
Vnde Grego.Sicut qui inuitatus renuit:quęſitus refugit:
ſacris altarib⁹ eſt amouendus.ſic qui vltro ambit:vel im
portune ſe ingerit:eſt proculdubio repellẽdus.viij.q.j.in
ſcripturis.Et ſicut ipſi apoſtoli:q fuerũt primi prælati ec-
cleſiæ:ter fuerunt a dño euocati.vt patet Io.j.Mat.iiij.Lu-
Prælati tripliciter ad electionẽ vocãtur. ce.v.Sic etiã vocať quis a dño in pręlationẽ tripliciter:vi
delicet vel p canonicã electionẽ.de q̃ extra de elec.cũ ĩ cun
ctis.&.c.qa ꝓpter.Vel p ſuperioris ex ſe impoſitionẽ.Vel
p diuinã reuelationẽ:vt contigit beato Nicolao:& bea-
to Seuero & Ambroſio.Et in tali vocatione debet qs aſſi
milari Aarõ ĩ ſua vocatiõe:vt videlicet ſicut virga Aarõ
fronduit,floruit,fructus produxit.Ita & pręlatus abundet
in frondibus ſanę doctrinæ:in floribus modeſtiæ & bonę
famæ:in fructib⁹ operatiõis virtuoſę.Sed heu qa põt dici
illud Saluatoris.Multi ſunt vocati.In iſtis varijs vocatio
nibus.ſ.neceſſariæ obſeruationis:religionis:& prælatio-
nis:pauci vero electi.Mat.xxij.quo.ſ.ad cõſecutionẽ præ-
mij.Et hoc qa impediũtur vel p carnalia opera:vel per di
uitias nimis amatas:vel p curioſitatem & ſuperbiã:figu-
rati p eos:qui vocati ad cœnã noluerũt accedere:vt habeť
parabolice Luc.xiiij.de quibus diciť.Nemo viroꝝ illorũ
qui inuitati fuerant venire voluerunt:& ideo non guſta-
bunt cœnã meã.Vbi notatur & humana iniquitas in nõ
veniẽdo:ibi.Nemo illoꝝ viroꝝ.Et diuina benignitas in
accerſiendo:ibi.Qui vocati ſunt.Et ſecutura infœlicitas:
ibi.Non guſtabũt cœnã meam.De qua Apoca.xix.Beati
qui ad cœnam nuptiarum agni vocati ſunt.

§. VII. QVANTVM AD SECVN

dũ vbi.ſ.dr̃.Operarios.notať humana exercitatio.Hõ em̃ Hõ naſciť ad laborãdum.
naſcitur ad laborẽ:& auis ad volatũ.vt dr̃ Iob.v.Vñ & de
primo parẽte noſtro Adã diciť Geñ.ij.ꝙ deus poſuit eũ in
paradiſo voluptatis vt operareť.Vinea aũt in qua operã
tur hoĩes:ſignificat eccleſiã ſm Grego.& alios doct.eccle-
ſiæ.Et hęc vinea plãtata fuit in lege naturæ.In cuius figu-
rã legitur ꝙ Noe cepit exercere terrã & plantauit vineam.
Geñ.ix.Põt etiã ſignificare animã.Vinea dñi exercituum
domus Iſrael eſt.Eſa.v.Domus iſrael ad literã erat popu
lus iudaicus q deſcẽdit ab Iſrael:q alio noĩe vocatus eſt Ia
cob.Et in illa familia Iacob:remãſerat verus cultus dei:&
cõſequẽter eccleſia:alijs declinantibus ad idolatriam na-
tionibus.Spũaliter aũt domus Iſrael eſt congregatio fide-
liũ bonoꝝ:q deũ vidẽt viua fide.Iſrael em̃ interpræratur
vidẽs deũ:& Iacob ſupplãtator.ſ.vitioꝝ:& vtrũq; fit vi-
ua fide.Hæc aũt vinea:habuit initiũ ſm Greg.ab Abel iu-
ſto.q̃uis em̃ primi parẽtes vt crediť egerint pœnitẽtiã de
pc̃tõ inobediẽtiæ ſuę:vt dr̃ de pœni.di.j.ſicut primi.Et ſic
pertinuerint ad vineã iſtã:nõ tñ dr̃ inchoaſſe in eis:qa pri
mi fuerũt ad deſtruẽdũ:ne videať initiũ habuiſſe a pc̃tõri
bus:& habebit finẽ in vltimo iuſto.Et ſciẽdũ:ꝙ ipi boni
fideles cuiuſcũq; natiõis & tpis & vinea dicuntur & culto
res vineę diuerſo reſpectu:Vinea ſunt inquãtũ colũtur &
exercẽtur a deo:a ſeipis p liberũ arbitriũ:& a ſuperiorib⁹
ſuis.Cultores ipſius vineæ dicũtur:inquãtũ exercẽt potẽ-
tias aĩæ ſuæ:& ꝓximos ſuos monitis & exẽplis.Sicut etiã
diciť domus dei:fideles boni & habitatores ipſius dom⁹: Cultores vineę quales.
vt dicit Hiero.Tranſplãtata autẽ eſt ſub lege ſcripturę ſeu
Moyſaica.& de hoc Pſ̃.lxxix.Vineã de ægypto tranſtuli-
ſti:eieciſti gẽtes & plãtaſti eã.Qñ videlicet dñs ppl'm Iu-
dæorũ:q erat in ægypto ſub ſeruitute Pharaonis:eductũ
ſub ægyptiaca ſeruitute data ei lege in deſerto : conduxit
in terrã ꝓmiſſiõis:ꝓſtratis & deuictis nationib⁹ Chana-
neoꝝ q ibi habitabãt.Fuit aũt mltiplicata & mirabiliter
dilatata p orbẽ:iſta vinea tpe gratiæ p apl'os dei virtute.
Vñ Pſ̃.lxxx.Dux itineris fuiſti in cõſpectu eius:plantaſti
radices eius & impleuit terrã.Diciť aũt vinea quodãmo-
do itinerare:dũ paulatim creſcit & extẽdiť.Sic eccleſia ex
vbertate palmitũ ꝓcedẽtiũ a chriſto & apoſtolis mũdi iã
cinxit ambitũ.Radices autẽ plãtauit:qñ apl'os in diuerſis
locis poſuit ad prędicãdũ & fructificãdũ:& ſic ĩpleuit ter-
rã:& appellata eſt vinea iſta eccleſia.Plãtauit aũt vineam
iſtã dñs deus.ſicut ipſe ait Hiere.ij.Ego te plãtaui vineam
electã:omne ſemẽ verũ.ſ.virtutũ in te ponendo. Proui-
Triplex ꝓuiſio eccleſiæ. dit autẽ de trib⁹ ad vtilitatẽ ipſius:vt habetur parabolice
Mat.xxj.videlicet de cuſtodia angeloꝝ:qui figurãtur p ſę
pem quã circũdedit ipi vineæ:vt ibi diciť.q̃uis em̃ ſingu
lis hoĩb⁹ fidelib⁹ & infidelib⁹ ſint ad cuſtodiã ſingulares
angeli deputati:vltra hoc tñ ſpecialiori modo & diligen-
tiori eccleſiæ adſiſtunt ad cuſtodiã & defendẽdũ a contra-
rijs:vt patet in veteri & nouo teſtamento per multa exem
pla:vt de angelo q præcedebat populũ Hebræoꝝ in ſuis
itinerib⁹.Exo.xiiij.Et de angelo qui eripuit Petrũ de car-
cere & de manu Herodis.Act.xij. Sc̃d'o:ꝓuidit de regimi
ne ſpirituali ſacerdotũ:qd' figuratur in illa parabola:per
turrim in medio vineæ edificatam ad intuendũ & oſten-
dẽdum inſidias inimicoꝝ:qd' tãto melius agunt quãto al
tiores ſunt ſanctitate & peritia.Et in lege naturę primoge
niti erãt ſacerdotes:vt dicit magiſter in hiſtoria ſcholaſti-
ca.& de melchiſedech q erat rex ſalem:& obtulit Abrææ
panem & vinum:in figuram excellentiſſimi ſacramẽti ec
cleſiæ dicitur:ꝙ erat ſacerdos dei ſummi.Geñ.xiiij.quem
Hebræi dicũt eſſe primogenitũ Noæ.ſ.Sem.In lege Mo-
ſaica primus ſacerdos & pontifex fuit Aaron:offerens pa
nes cũ alijs ſacerdotib⁹ deo ſuo:& ſacrificia in ſignum ve-
ri ſacrificij Ieſu chriſti. In lege gratiæ primus ſacerdos &
pontifex ſummus poſt chriſtum fuit.Petrus apoſtolus.Et
Nota. licet multi ſacerdotes & pręlati fuerint & ſint mali.de qui
bus dr̃ Hiere.xij.Paſtores multi demoliti ſunt vineã meã:
(ſ.malis exẽplis:)tñ monitis & ſacramentis cuſtodiunt vi
neã eccleſię.Tertio:prouidit de declaratione agendoꝝ:&
hoc p leges deſignatas p torcular.Nã ſicut torcular præ-

mit:& præmẽdo ſeparat vinũ a ſuperfluitate corticis vuę: ita lex pręmit cõſcientiã:& remordendo ſeparat virtutes a vitijs: virtutes cõſeruando: vitia abijciendo. Agebat hoc prius lex naturalis ex inſtinctu rõnis. Sed cum quaſi deleta eſſet talis lex ſcripta in cordibus: ꝓpter abũdãtiã iniquitatis vt legere neſcirẽt in ea: addidit plãtator huius vineæ eccleſiæ dñs deus legẽ Moſaicam: ſcribendo in tabulis lapideis legẽ decẽ præceptorꝝ: quæ dicta ratio naturalis. Et quia in proceſſu temporis Scribe & Phariſei peruerterant verũ intellectũ ipſius legis cũ ſuis falſis expoſitionib⁹: vt patet Mat.v.vj.&.vij.c. Ideo chriſtus ſupaddidit legẽ euãgelicã: legẽ amoris: auferendo falſas expoſitiones diuinæ legis:& euacuando cærimonialia per adimpletionẽ in ſe:& populo ſuo ac etiam addendo conſilia.

Diuerſi ſũt operarij vineę dñi.

§. VIII. OPERARII AVTEM IN

hac vinea ſũt nõ ſolum prælati: ſed & quicũq; alij. Sed tripliciter operantur homines: erga vineam iſtam.

¶Aliqui nequiter: ad deuaſtandum.
¶Aliqui excellenter: ad fructificandum.
¶Aliqui ſegniter: ad degenerandum.

Primi operarij ſunt mali de qbus Pſ̃.lxxix. Vindemiãt eam. ſ. vineam omnes: qui prætergrediuntur viam. Exterminauit eam aper de ſylua: ſingularis fœrus depaſtus eſt eam. Vbi notantur tria genera deuaſtantium vineam eccleſiæ:& his omnibus redditur merces æternæ damnationis: ſicut Iudas recepit mercedem iniquitatis.

Tria ſũt domini vineam deuaſtãtia.

¶Et primi ſunt hypocritæ & ſimulatores: ibi Vindemiãt eam
¶Secundi: ſunt tyranni perſecutores: ibi. exterminauit eã aper de ſylua.
¶Tertij hęretici & peruerſores: ibi. ſingularis fœrus depaſtus eſt eam.

Primi ſunt oẽs: q habẽt fidẽ ſine operib⁹ q̃ mortua eſt: & ſic cũ nomẽ habeãt ꝙ viuãt rõne chriſtianiſmi: tñ mortui ſunt ex defectu operũ: vt dr̃ Apoc.iij. Hi p̃tergrediũtur viã mãdatorꝝ dei:& vineã vindemiãt: quęrẽtes fructũ ſibi nõ deo: ſibi. i. ſenſualitati ſuę. Et q ſunt hi hypocritæ faciẽtes contra iuſtitiã: qua colit̃ vinea eccleſię:& qui ſint tales inſinuat Cyprianus in lib. de. xij. abuſionibus. dicens. Sapiẽs ſine operibus: ſenex ſine religiõe: adoleſcẽs ſine obedientia: diues ſine eleemoſyna: fœmina ſine pudicitia: dñs ſine virtute: chriſtianus cõtentioſus: pauper ſuperbus: rex iniquus: ep̃s negligẽs: plebs ſine diſciplina: populus ſine lege. per hęc inquit ſuffocatur iuſtitia: q̃ eſt oĩs virtus. Sapiẽs: hic dr̃ perit⁹ in aliqua ſciẽtia: pręcipue morali & theologica. Et cũ finis talis ſciẽtiæ ſit opus bonũ: ꝓpter quod dicit chriſtus Io.xiij. Si hæc ſcitis: beati eritis ſi feceritis ea. Peritus igit̃ nõ habẽs opera virtuoſa: abutit̃ ſciẽtia & deſtruit operibus ſuis malis: ſeu furatur fructũ vineæ dño:& plus q̃ alij imperiti: quia ad horũ exẽpla multũ attẽditur.

Duodecim ſũt abuſiones ſęculi.

ætas ſenectutis: vita immaculata: vt dr̃ Sap̃.iiij. ſcilicet eẽ debet. Tũ qa naturaliter paſſiones in ea mortificantur: tũ qa exẽplũ cęterorꝝ vt iuuenũ eẽ debet ſenex: tũ qa pedẽ habet in fouea:& ideo ſolicitiſſim⁹ in operib⁹ religiõis chriſtianæ. ſ. orare: viſitare eccleſias: frequẽter cõfiteri & cõicare: prædicatiões frequẽtare & hmõi. Quod ſi non fecerit: ſed iſiſtit: lucris: laſciuijs: tabernis & hmõi: vtiq; ſe & alios ſuo exẽplo deſtruit vineã:& ſibi põt illud iuehi. Inueterate dierũ malorꝝ: nũc venerũt pctã tua. Dañ.xiij. id eſt nũc punient̃. Tertia abuſio eſt: adoleſcẽs ſine obediẽtia. Nil ita neceſſariũ & vtile adoleſcẽti: ſicut ſubijci ſuis maiorib⁹ & obedire. Propter qd' dicit̃ Threñ.iij. Bonũ eſt viro cum portauerit iugũ ab adoleſcẽtia ſua. ſ. ſubiectionis & obediẽtiæ. Sicut em̃ virgula viridis: flecti poteſt ad omnẽ partem de facili:& ſicut cera mollis: oẽ ſignũ ſigilli apta eſt recipere: ita & mens adoleſcẽtis faciliter flectitur ad bonum vel ad malũ:& recipit diſpoſitionẽ virtutũ vel vitiorꝝ: ſm̃ eius cõuerſationẽ. Vnde ſi egreditur terminos obedientię & ſubiectionis: ſequẽs ꝓpriũ iudiciũ & libertatẽ: abutitur ſua adoleſcẽtia:& diſponitur ad perditionem. iuxta illud Prouer.xxij. Adoleſcẽs iuxta viam ſuam ambulans: cum ſenuerit non recedit ab ea. i. ſi ſequit̃ ꝓpriã volũtatẽ:& in hoc pſeuerat: poſtea ita obdureſcit ꝙ neſcit ab ea recedere: niſi in ipſa adoleſcẽtia ad pœnitẽtiã reuertatur & obediẽtiam: ſicut egit ab adoleſcẽtia prodigus: poſt conſumptionẽ ſubſtãtiæ reuerſus ad domũ patris. vt habet̃. Luce.xv.

Quarta abuſio eſt diues ſine eleemoſyna: cum dñs deus cõcedat abundãtiã bonorꝝ temporaliũ aliquibus: vt dent pauperib⁹ eleemoſinas: vt ſic faciẽtes ſibi amicos de mãmona iniquitatis: recipiant̃ in æterna tabernacula: ſi pauperibus non ſubueniũt abutuntur ſubſtãtia ſua vindemiãtes vineã eccleſiæ: in quãtum reputãtur indigẽtib⁹ illa bona auferre: quæ eleemoſynaliter ipſis potuiſſent & debuiſſent cõcedere: vt not. Amb.xlvij. diſt. ſicut hi. Vnde ap̃ls ſcribit Thimotheo dicens. Diuitib⁹ huius ſæculi præcipe bene agere: diuites fieri in bonis operibus: facile tribuere: cõicare: theſaurizare ſibi fundamẽtũ bonũ in futurum: vt appręhendãt verã vitã. j. ad Timo.vj. Quinta abuſio eſt fœmina ſine pudicitia. Importat autẽ pudicitia honeſtatẽ in actib⁹ & geſtis exteriorib⁹: quã maxime decet mulieres habere. iuxta illud. j. ad Timo.iij. Mulieres ſimiliter oportet eſſe pudicas: nõ detrahentes ſobrias. Dicitur autem pudicitia a pudore. i. verecũdia. Et hãc. ſ. verecũdiam permaxime datura cõceſſit mulieribus tãq; optimũ frenũ: ad reprimẽdũ laſciuias & vanitates eius. Vnde Eccl'i.xxvj. Gratia ſuper gratiam: mulier ſancta & pudorata. Si ergo mulier pudicitiam dimittit: abutitur cõditione ſua & ſuis leuitatibus: tripudijs: cãtilenis: fucis: ornatibus:& alijs modis vindemiat vineã eccl'ię: a multis auferẽs fructum ſalutis. Sexta abuſio eſt: dñs ſine virtute: q aliquos regit temporaliter ſiue ſeruos: ſiue familiã: ſiue cõmunitatẽ dñs dici põt. Sed vt dicit Saluator Io.viij. Qui facit pctm̃: ſeruus eſt peccati. Cũ aũt quælibet virtus patiatur detrimentum ab vno vitio: ſm̃ Augu. de pœni. diſt.v.c.j. ante medium. Quinimmo & expellat̃ a vitio directe ſibi oppoſito & cõtrario: ſicut ſanitas repellit̃ p īfirmitatẽ:& lux p tenebras. Ideo ſi dñs. i. quicũq; rector alterius ſit ſine virtute: ſeruus erit nõ dñs:& abutẽs ſuo dñio:& vindemiabit eccleſiã ſuo malo exemplo: ſibi ſubditos ad praua inducens. Qualis em̃ dñs: tales & miniſtri eius. Septima abuſio eſt: chriſtianus cõtẽtioſus. Nomẽ chriſtiani deriuatũ eſt a chriſto: qd' eſt nomẽ mititatis & pacis: qui. ſ. chriſtus nõ cõtendit neq; litigauit cũ quoq;. Et ad cõtẽtionẽ vitãdã: tunicã auferenti non ſolũ nõ repetere mãdauit: ſed & pallium dimittere. Matth.v. Hinc & ap̃ls ait. j. Corꝝ.xj. Si quis videtur inter vos cõtẽtioſus eſſe: nos talẽ cõſuetudinem non habemus: ſed neq; eccleſia dei. Et Grego. in homel'. Melius puto fore ſalua fide aliorꝝ intellectui credere: q̃ cõtentionibus deſeruire. Qui ergo cõtentionibus vacat chriſtianitate abutens: vineam eccleſię fructu ſpũali ſpoliat. Octaua abuſio eſt: pauper ſuperb⁹. Paupertas ſiue in temporalib⁹ ſiue in ſpũalibus: eſt cõditio deiectionis & vilificatiõis. Vñ dat̃ homini occaſio quaſi vrgẽs ad ſe humiliãdũ:& per ipſam humiliationẽ ſibi procurãt & acquirũt vitã æternã. ſm̃ illud Mat.v. Beati pauperes ſpũ. i. humiles: qm̃ ipſorum eſt regnũ cœlorꝝ. Sed ſi pauper ſe exaltet:& deſtitutus bonis ſpũalibus ſe alijs pręferat:& velit ab hoĩb⁹ honorari: abutitur conditione ſua & ſibi ac pluribus nocet. Nona abuſio eſt: rex iniquus: vt dicit Aug. ĩ lib.iiij. de ciuit. dei. c.iiij. Remota iuſtitia regna non ſunt aliud: niſi magna latrocinia. Spectat igit̃ ad dignitatẽ regiã iuſtitiã ſeruare:& idem ſuis miniſtris imponere. Vnde Sap̃.vj. dicitur. Audite reges & intelligite: qm̃ data eſt poteſtas a dño vobis: qui interrogabit opera veſtra & cogitatiões ſcrutabitur: qm̃ cũ eſſetis miniſtri regni illius nõ recte iudicaſtis: neq; cuſtodiſtis legem iuſtitiæ. Et ſubdit. Horrẽde & cito apparebit vobis. Iniuſtitia vero: eſt quędã inęqualitas. Dicitur autẽ rex iniquus. i. non ęquus. Eſt aũt æquitas iuſtitia dulcore miæ tẽperata. Quia ergo in regẽdo nõ ſeruat iuſtitiã: terribiliter vindemiat vineã deſtruens dei eccleſiã. Decima abuſio eſt: ep̃s negligẽs: ſm̃ Augu. ep̃s nomẽ eſt gręcũ: deriuatũ ab epi: qd' eſt: ſupra:& ſcopos qd' eſt intẽtio: videlicet qa multũ vigilãter debet ītẽdere gregi ſuo. viij. q. j. qui ep̃atũ. Vñ dñs ad Ezechielẽ ait in perſona cuiuſlibet prælati eccleſiæ. Fili hoĩs ſpeculatorem dedi te domui Iſrael Ezech.iij. Si dicẽte me: ad impiũ morte morieris: nõ annũtiaueris ei: neq; locutus fueris vt auertat̃ a via ſua impia & viuat: ipſe impius in impietate ſua moriet̃: ſanguinẽ vero eius de manu tua requirã. Nã vt dicitur per Leonẽ papã diſt.lxxxvj.c.j. Inferiorꝝ ordinũ culpę ad nullos magis referẽdæ ſunt: q̃ ad deſides negligẽteſq; rectores: q multã ſepe nutriũt peſtilentiã: dũ auſteriorẽ diſſimulant adhibere medicinã. Ep̃s ergo: ſi eſt negligens abutẽs officio ſuo: vinea in

Ep̃s vnde dicit̃

vineã eccleſiæ vindemiat: fructũ tẽporalẽ inde ſibi vẽdicãs:& de ſalute animarꝝ nihil curãs. Vndecima abuſio eſt plębs ſine diſciplina. Diſciplina aliqñ ſumit̃ ꝓ doctrina: aliqñ ꝓ correctione vel morꝝ compoſitione:& his oĩbus plębs indiget. Vñ Salomon Prouerb.j. Audi fili mi diſciplinã patris tui. i. doctrinã p̃ris: videlicet nõ ſolũ carnalis ſed magiſtri & p̃lati & ſenioris, de bono te inſtruẽtis. Cũ em̃ aĩa noſtra naſcatur vt tabula raſa: niſi doctrinã ſuſcipiat ignorãter & beſtialit̃ oportet: vt viuat. De diſciplina aũt correctiõis ſiue flagelli: dicit ap̃ls ad Heb.xij. Si extra diſciplinã eſtis adulteri: nõ filij eſtis. Si em̃ hoĩes & præcipue plębes: quę modicã habẽt prudẽtiã & maturitatẽ proſperãtur:& ſine flagellis ſe reperiunt abutũtur ꝓſperitate:& in multa mala incidũt. Duodecima abuſio: eſt popul⁹ ſine lege: qd' intelligẽdũ videt̃ quo ad eius obſeruationẽ. Nã pauci populi ſunt pręcipue inter fideles: qui leges aliquas nõ habeãt: ſed pauciſſimi obſeruãt:& ſimiles eſſe videntur telis aranearꝝ. quib⁹ capiũtur muſcæ: ſed a maiorib⁹ aĩalib⁹ lacerantur. cũ tñ Augu. dicat. Quicũq; legibus imperatorꝝ quæ ꝓ dei volũtate: al's veritate: ferũtur obtemperare nõ vult: acqrit ſibi grande ſuppliciũ. diſt.ix.c.j. Hi ergo oẽs mali chriſtiani: vñ & hypocritæ nequiter operãtur in vinea eccleſię. Sed demũ dicet̃ eis a chriſto. Nõ noui vos: diſcedite a me: operarij iniquitatis. Matt.vij. Et loquitur ibi de falſis ꝓphetis: qui ſm̃ Originẽ ſignificãt hypocritas. Secũdi: nequiter operãtes in vinea eccleſiæ ſunt perſecutores: de quib⁹ põt intelligi illud Iob.xv. Lędetur quaſi vinea. ſ. eccleſia in primo flore: hoc eſt in primitiuo ſuo ſtatu. Quæ leſio pręcipue facta fuit a tyrãnis infidelibus. Vnde Pſ̃.lxxix. in p̃dicta aucte ſubdit. Exterminauit eã aper de ſylua. Aper q ẽ aĩal ferox & ſylueſtre: dilacerãs & cõminuẽs q̃ ſibi occurrũt: ſignificat Romanũ imperiũ: qd' alia dominia dilacerãs ſibi ſubiugauit.& hic venit de ſylua. i. de gentilitate infructuoſa. Hoc aũt imperiũ exterminauit quãtũ in ſe fuit vineã eccleſię: quærẽdo ipſam deſtruere:& ponẽdo extra terminos mũdi p plures tyrãnos imperatores. Vñ & Aug.xviij. de ciui. dei. c.lij. refert eccleſiã dei decẽ magnas pſecutiones fuiſſe paſſam ab imperatoribus Romanis figuratas per decem plagas ægypti:& ei vnã tm̃ reſtare. ſ. eã q erit tp̃e Antichriſti: poſtq; liberabitur eccleſia plene de ſeruitute mũdi & diaboli. Sicut p vndecimã plagã. ſ. ſubmerſionis Pharaonis cũ exercitu ſuo in mari rubro plene liberatus eſt populus dei de ægyptiaca ſeruitute. Prima igitur: cõputat̃ ſub Nerone imperatore: ſub q̃ principes ap̃l'orꝝ Petrus & Paulus coronati ſunt cũ multis alijs. Scd'a: ſub Domitiano: in qua Ioãnes euangeliſta poſt martyriũ: quo miſſus fuit in doliũ olei feruẽtis: ſed illeſus exiuit: in inſula Pathmos relegat⁹ fuit. Tertia ſub Traiano: in qua Clęmens in mari ſubmerſus eſt. Quarta: ſub Antonio. Quinta: ſub Seuero. Sexta: ſub Maximiano. Septima ſub Decio. Octaua ſub Valeriano. Nona: ſub Aureliano. Decima ſub Diocletiano & Maximiano. Non aũt negat ipſe Augu. ſeu reprobat: ꝙ iſtas decem perſecutiões paſſa fuit eccleſia: ſed hoc reprobat ꝙ ſolum iſtas decẽ tm̃ fuerit paſſa: cum ſubſtinuerit multas alias diuerſis tp̃ib⁹. Et præcipue narrat ipſe Aug. ibidẽ & de alijs duab⁹ factis ab imperatorib⁹ Romanis. ſ. a Iuliano apoſtata:& Valẽte Arriano fratre Valẽtiniani. Sub his aũt duodecim pſecutionib⁹: exterminata eſt vinea eccl'ię quãtum ad aliquos ĩ parte: qa videlicet timore tormẽtorꝝ a fide receſſerũt. Exterminata eſt corporaliter ſeu quo ad vitã pręſentẽ: quãtũ ad innumeros fideles: q ꝓ fide martyrio coronati ſunt. Sed plãtatis radicibus. i. mortuis & ſub terra poſitis ipſis martyrib⁹: q erãt pręcipui in eccleſia impleta eſt terra fide chriſti: qa mirabiliter dilatata ẽ eccleſia p orbẽ. Vñ Pſ̃.cxxviij. loquẽs in pſona eccleſię de hmõi pſecutionibus ſuis ait. Sepe expugnauerũt me a iuuẽtute mea. i. in ſtatu primitiuo meo: dicat nũc Iſrael. i. ppl's dei. Interpretatur em̃ Iſrael vidẽs deũ: qd' eccleſiæ cõgruit p fidẽ. Etem̃ nõ potuerũt mihi. ſ. auferre fidẽ & charitatẽ. Sed ſupra dorſum meũ. i. fideles quos ſuſtineo: fabricauerunt. ſ. coronas perpetuas: p percuſſiones ſuppliciorꝝ pctõres. ſ. ipi infideles pſequẽtes & impugnãtes: ꝓlõgauerũt iniquitatẽ ſuã. ſ. augẽdo pctã ſua. Sed demũ deus cõcidet ceruices peccatorũ ipſorꝝ pſequẽtiũ: ſuperbiã illorꝝ annihilãdo:& de mũdo ſublatos deputãdo dãnationi. Vñ & ipſi fideles cõſtãtes in fide figurati ſunt p Naboth Nabutheũ: q cũ noluiſſet vineã ſuã tradere Achab regi idolatræ petẽti: demum falſe accuſatus: iniuſte occiſus eſt. Sed ip̃e Achab cũ oĩ domo ſua ad nihilũ redactus eſt. iij. Regũ.xxj. Sic & p̃lati eccleſiæ & alij veri fideles: nec pręcib⁹ aut minis aut terroribus tyrãnis acquieuerũt: vt vineã eccleſię traderẽt in manib⁹ eorꝝ: acquieſcẽdo. ſ. perfidę eorꝝ vſq; ad acerbiſſimam mortẽ reſiſtẽdo. Et licet aliqñ videret̃ eccleſiã. i. fideles ad placitũ poſſidere: demũ ipſis regib⁹ & tyrãnis miſerabiliter de medio ſublatis: vinea eccleſia ĩ ſua libertate permãſit. Et vt dr̃. j. Mach.iij. Cõturbati ſunt oẽs operatores iniqtatis. ſ. illi pſecutores tyrãni. Tertij operarij: mali ſunt hęretici ꝑuerſores: de qb⁹ figuratiue dr̃ Iudicũ.ix. Habitatores Sichen: egreſſi ſũt in agros vaſtantes vineas. Sichen interpretat̃ laborãs:& ſignificat hæreticos: q laborant ad peruertẽdũ alios. Hi egreſſi ſunt de domo vel ciuitate vnitatis eccleſiaſticę: in agros latos vitiorꝝ ad deuaſtãdum vineas. i. plębes eccleſię. Eccleſia em̃ figurata p vineã:& vna eſt & multę. Vna vnitate: finis & fidei: multa: rõne pluralitatis locorꝝ & rituũ in quib⁹ diſperſa eſt. Quos vt deſtructores cauere admonet ap̃l'us ad Phil'.iij. dicẽs. Videte malos operarios. Et.ij. ad Corꝝ.xj. Eiuſmodi pſeudo apoſtoli: operarij ſunt ſubdoli, trãſfigurantes ſe in ap̃l'os chriſti. Horꝝ autẽ noxiũ opus in vinea eccleſię notat Pſ̃.lxxix. in dicta auctoritate quam inducit. Singularis fœrus depaſtus eſt eã. Fœrus dicit̃ cœt⁹ hęreticorꝝ: qa intellectũ fœrũ & beſtialẽ habẽt in ſuis doctrinis:& ferilitatẽ crudelitatis cum poſſunt: aduerſus fideles exercẽt. Singularis dr̃ hic fœrus: quia ſingulares ſunt in opinione: nolẽtes aſſentire cõi ſententię ſapiẽtũ. Vel etiã ſingulares ex ſuperbia: qua cupiunt cęteris anteferri in vita vel ſciẽtia: faciẽtes ſe capita aliorũ. Et hic fœrus depaſtus eſt vineã eccleſię: quãtum ad oẽs q errores eorꝝ ſecuti ſunt: q incorporati cũ eis: a deo & eccleſia dãnati ſunt. Oẽs aũt hæretici ĩ doctrinis ſuis: duodecim articulis fidei ꝯtrarij inueniũtur. i. cõtrariũ ſenſiſſe & dixiſſe alicui ex duodecim articulos directe vel indirecte, principaliter vel reductiue. Equidẽ primus ſingularis fœrus q depaſtus eſt & multas vites deſtruxit de vinea eccleſię: docens cõtra primũ articulũ fidei: fuit Arrius aſſerens tres perſonas diuinas eſſentialiter differentes: q̃pq; fateatur tres deos & tres eſſentias diuinas: maioreq; vnũ altero. Cõtra illud Deut̃.vj. Dñs deus veſter: deus vnus eſt. Qd' eccleſia fatet̃ in ſymbolo dicẽs. Credo in vnũ deum.

Leges ſunt ſimiles telis araneari.

Eccleſia hũit decẽ pſecutiões & vndecima erit ſub Antichriſto.

Allego ria Naboth.

De hereticis & eorꝝ erroribus.

Arrius.

Secũdus fœrus ſingularis fuit Sabellius hæreticus: ꝯtra ſcd'm articulũ dogmatixãs:& aſſerẽs patrẽ & filiũ & ſpiritũ ſanctũ: vnã eẽ eãdeq; pſonã: quę aliqñ vocat̃ pater: aliqñ filius: aliqñ ſpũſſctũs. Cuius fallaciam deſtruit Ioãnes dicẽs. Tres ſunt qui teſtimoniũ dãt in cœlo: pater: verbũ:& ſpũſſctũs, j. Io.v. Tres. ſ. pſonę quod fatetur eccleſia: nõ ſolũ in ſymbolo apoſtolorꝝ: ſed etiã in ſymbolo Athanaſij, vbi dicitur. Alia eſt perſona patris: alia filij: alia ſpiritus ſancti. Cõtra tertiũ articulũ. ſ. creationis rerum: locut⁹ eſt fœrus ille qui dictus eſt Manicheus: fingẽs diabolo inſtigãte:& ponẽs duo prima principia rerũ. Vnũ videlicet principiũ inuiſibiliũ:& hoc eẽ deũ dicit. Aliud principiũ ſ. viſibiliũ: hoc aſſerit eẽ diabolũ. Cui⁹ cõtrariũ aſſerit ſapiẽs Salomõ Eccl'i.xviij. dicẽs. Qui viuit in æternũ creauit oĩa ſimul: qd' fatetur eccleſia dicens. Creatorem cœli & terrę: viſibiliũ oĩm & īuiſibiliũ. Cõtra quartũ articulũ. ſ. ſanctã eccleſiã catholicã: ſctõrꝝ cõionẽ &c. quę ſanctificat̃ vtiq; p gratiã ſacramẽtalẽ: dixit alius fœrus. Pelagius dictus: aſſerẽs principaliter: p ꝓpriũ arbitriũ poſſe ſaluari. Sed cõtra eum dicit ap̃l'us ad Ephe.ij. Gratia dei ſalui facti eſtis p fidẽ:& hoc nõ ex vobis. Et illud ad Titũ.iij. Nõ ex operib⁹ iuſtitię quę fecimus nos: ſed ſm̃ ſuã mĩam ſaluos nos fecit: per lauacrum regenerationis &c. Quintum articulum. ſ. carnis reſurrectionẽ fœrus quidã vt ponit Greg. in morali. hæreticus impugnauit dicẽs. In futura reſurrectione recepturos nos eſſe carnẽ nõ verã: ſed aeri & vento ſimilẽ. Quem elidit Iob.xix. dicens. In carne mea videbo deũ: quem viſurus ſum ego ipſe & non alius. i. nõ mutat⁹ alia carne. Sexto qui eſt de vita æterna: cõtradixit quidam hęreticus cũ ſequacibus ſuis: quærẽs depaſcere vineam eccleſiæ dicẽs deũ nõ videri per eſſentiã ſuã a ſanctis: in qua viſione eſſentiali cõſiſtit vita ęterna. ſm̃ illud Io.xvij. Hęc eſt vita æterna: vt cognoſcãt te ſolum deũ &c. Sed dicebat ſolum per quãdã ſpeciẽ vel ſimilitudinẽ videri. Cui Ioannes in canonica prima: imponit ſilentium dicens. Videbi

Sabellius.

Manicheus.

Pelagi⁹.

Hæreticus.

Hęreticus.

museũ ſicuti eſt. Contra ſeptimum.ſ.ꝙ dei filius eſt conceptus de ſpirituſancto:natus ex virgine:fœrus ille dictus

Hebion.

Hebion locutus eſt dicẽs:chriſtũ nõ de ſpirituſancto: nec de virgine cõceptũ:ſed ex cõmixtione viri cum muliere. Quem euangeliſta iugulat dicẽs Matth.j.Quod in ea natum eſt:de ſpirituſancto eſt. Octauũ reſpuẽs ſcilicet chriſtum filium dei paſſum & mortuum Mahumetus peſſimus fœrus cum ſuis Saracenis dicunt:chriſtum non fuiſſe

Mahumetus.

paſſum & mortuum:cũ dei filius eſſet & impaſſibilis.Sed Daniel obſtruit os eorum dicens. Occidetur chriſtus &c, Daniel.ix.c.Et Petrus.j.Petri.ij.Chriſtus paſſus eſt ꝑ nobis &c.Paſſus eſt aũt ſm humanitatem aſſumptã:non ſm deitatem. Nonum:videtur deſtruere fœrus ille qui dixit

Hæreticus.

chriſtũ aĩam nõ habuiſſe:ſed loco aĩæ fuiſſe deitatẽ.Et eſt nonus de deſcẽſu ad inferos:qd fuit ſm aĩam:nõ ſm carnẽ q̃ ſepulta fuit:nec ſm deitatẽ:q̃ vbiq; eſt.Vnde Pſ.xv. in pſona chriſti cõtra illos ait. Nõ derelinques aĩam meã in inferno &c. Decimũ:qui eſt de reſurrectiõe chriſti tertia die.Iudæus fœrus malignus audire non potuit:dicens

Iudæus.

non reſurrexiſſe:ſed corpus eius a diſcipulis furatũ fuiſſe. Sed apl's.ij.ad Timo.ij.teſtatur hãc reſurrectionẽ dicẽs.Memor eſto dñm Ieſum chriſtum reſurrexiſſe a mortuis:ex ſemine Dauid ſm euangeliũ meũ.Et Pſ.iij.Ego dormiui & ſoporatus ſum & exurrexi. Vndecimũ:de aſcẽſione negat Eutices hæreticus:dicens carnẽ cõuerſam in deitatem.

Eutices

Qd ſi eſſet:nõ aſcẽdiſſet:qa deitas in cœlis & vbiq; eſt.Cõtra hoc micheas ꝓpheta ait.Aſcẽdes:pandet iter ante eos.

Mich. ij

Et Pſ.xlvj.Aſcẽdit deus in iubilo. Duodecimus articulus eſt:ꝙ chriſt⁹ vẽturus eſt iudicare viuos & mortuos:ad retribuẽdũ prẽmiũ bonis:& pœnã ẽternã reprobis.Cõtra hũc latratus eſt Origenes dicens:chriſtũ debere oẽs in fine

Origenes.

ſaluare:& ꝓ eis pati.Sed cõtra eũ eſt,qd ait chriſtus Mat. xxv.Ibũt hi in ſuppliciũ ẽternũ:iuſte autem in vitã æternã.Et Dañ.xij.De puluere terrẽ euigilabunt:alij in vitam ẽternã:alij in opprobriũ vt videãt ſemp.Quãuis ꝯtra articulos fidei duodecim ſint:nõ ſolũ duodecim fœri ſingulares & hẽreſiarchẽ negter operati:vineã eccleſiæ depaſcẽtes:& multos inficiẽtes:qm̃ multi alij ſũt expreſſi & extincti:vt patet.xxiiij.q.iij.c.peñ.Et extra de ſũ.tri.& fi.catho. c.dãnamus.Et in opuſculis beati Tho.de articulis fidei & ſacramẽtis.Sed nũq; potuerũt prẽualere nec poterũt.chriſtus em̃ orauit ꝓ eo:vt nõ deficiat fides eius.Pro Petro declamauit dicẽs.Ego ꝓ te rogaui:vt non deficiat fides tua. Lu.xxij.Mat.xvj.dixit.Sup hãc petrã.ſ.ſe chriſtum ẽdificabo eccleſiã meã:& portæ inferni(.i.errores & hereſes)non præualebũt aduerſus eam.Quinimmo ſublatis hæreſib⁹: ſubortis paulatim eccl'ia remãſit glorioſior & clarior ĩ doctrina:ꝑ expoſitiões & diſputatiões doctoꝝ hẽreticos ꝯfutãtiũ:dño eã cuſtodiẽte.Vñ Eſa.xxvij.ipẽ dicit.In die illa vinea meri cantabit ei.Ego dñs:q ſeruo eã repẽte ꝓpinabo:ei ne forte viſitetur cõtra eã:nocte & die ſeruo eam.

§. IX. SECVNDI OPERARII IN

vinea eccleſiæ ſunt:qui operantur excellẽter ad faciẽdum ipam fructificare.Et ad hoc exhortaẽ apl's dicẽs.ij.Tim.ij. Solicite cura teipm ꝓbabilẽ exhibere deo:operarium incõfuſibilẽ.Et ad frequẽtãdũ & continuãdũ opus exhortaẽ Salomon Eccl's.ix.dicẽs.Quodcũq; facere põt manus tua inſtãter operare:qa nec opus:nec rõ:nec ſapiẽtia:nec ſciẽtia erunt apud inferos:quo tu ꝑperas.Et admittẽdũ hmõi excellẽtes operarios in vineã eccleſiẽ:orabat Pſ.lxxix.dicens.Deus virtutũ cõuertere:reſpice de cœlo & vide:& viſita vineã iſtã.ſ.ꝑ efficaces operarios:& ꝑfice eã.i.diſpone.vt pfectũ fructũ ꝓducãt. Apte aũt eccleſia figuratur

Eccl'ia figuraẽ ꝑ vineam.

per vineam:multiplici de cã ſm Hug.cardi.ſup Pſ.Et prima eſt:ꝓpter ligni abſciſſi inutilitatẽ.Nõ em̃ vtile eſt lignũ vitis abſciſſum:niſi ad cõbuſtionẽ.Sic hõ ab eccleſia ſeparatus:numero vel merito.Vnde dñs Ezech.xv.c.Fili hois:quid fiet de ligno vitis ex oĩb⁹ lignis nemoꝝ q̃ ſunt ĩter ligna ſyluarũ?Nũquid tolleẽ de ea lignũ vt fiat op⁹? aut fabricabiẽ de ea paxillus:vt depẽdeat in eo quodcũq; vas?Ecce igni datũ eſt in eſcã.Sic etiã dixit chriſtus Ioan. xv.Ego ſum vitis:ſiquis in me nõ mãſerit.ſ.vnitus ꝑ charitatẽ:ꝑ quã qs merito eſt in vinea eccleſiæ:mittetur foras ſicut palmes & areſcet:& in ignẽ mitteẽ & ardet. Secũda rõ eſt:ꝓpter fructus ſuauitatẽ.Sola em̃ vinea vinũ habet: qd lẽtificat cor hois & cõfortat.Sic ſola eccleſia:habet vinũ doctrinæ ſalutaris:aĩam letificãtis & cõfortãtis.Vnde Cañ.viij.dr.Dabo tibi poculũ & vino cõdito.Vinũ cõditũ:eſt dulce & medicinale.Et Mat.vij.dr.Nunqd colligũt de ſpinis vuas?q.d.Non habetur ſalutaris doctrina a Iudæis:aut Gẽtilib⁹:aut hẽreticis.Sed & de illis diciẽ.Deuẽ. xxij.Vua eorum vua fellis:& botr⁹ amariſſimus.Fel draconũ vinũ eoꝝ &c. Tertia rõ eſt:quia ſicut pĩguedine debilitaẽ vinũ & luxuriaẽ vinea.i.ſuperfluos ꝓducit palmites.Sic in eccleſia:ex abũdãtia tẽporaliũ naſcitur luxuria in palmitib⁹.i.clericis & laicis:& ex hoc inſipidatur & inſipidum fit vinũ.i.doctrina eccleſiẽ:& de eo dici valeat illud Eſa.j.Vinũ tuũ mixtũ eſt aqua.i.carnali voluptate inſipidũ factũ.Et ꝓpter hoc dñs viſitat ipſam vineam ſẽpe: abſcindẽdo palmites.i.ſuperfluitates tpaliũ per varias afflictiones vt magis fructificet.Vñ cõquerẽs dñs de vinea eccleſiæ dicit Eſa.xxvij.In prælio gradiar ſuper eã:ſuccendam eam pariter.q.d.parũ fructificat eccleſia ꝓſperitate: ſed faciã eã fructificare per aduerſitatem.Et loquiẽ ſm cõſuetudinẽ quarũdã regionũ.In Aluernia em̃ in aliquibus

Vineæ Aluernoꝝ.

locis:ita qñq; multiplicãtur vineæ:ꝙ q̃ſi in ſyluas vineæ degenerãt:& tũc hoies cõburũt eas:& poſtea optime fructificãt.Vinea etiã radicata inter prata & ĩn eminẽti loco: in radio ſolis melius vinum facit.Sic illi de eccleſia:q ſunt fundati & radicati in duritia pœnitẽtiæ:in eminẽtia vitæ cõtẽplatiuẽ:in feruore dilectiõis & beneuolẽtiæ:meli⁹ docẽt & operãtur.Hiere.xxxj.Adhuc plãtabis vineas in mõtibus Samariæ.Samaria interpretatur nõ ſolum cuſtodia dñi:ſed etiã cõiũctio dñi:& per pœnitẽtiã & cõtẽplationẽ cõiũgitur homo deo:& dñm in ſe cuſtodit.Ipſa aũt vinea eccleſiẽ perficitur per excellẽtes operarios:quos ipſe deus cõducit ad operãdũ vineã mane hora tertia:ſexta:nona:& vndecima.vt habetur parabolice Matt.xx.de patrefamilias:qui exijt cõducere operarios ĩ vineã ſuã:qa videlicet in diuerſis ẽtatibus mũdi:a primo Abel iuſto:vſq; ad vltimũ naſciturũ poſuit multos ſanctos in ipa eccleſia:ad exercẽdũ ſe & alios in perfectione virtutũ.Vel diuerſæ horẽ ſignificãt ſm Grego.in homel'.diuerſas ætates hominũ.ſ. pueritiæ,adoleſcẽtiæ,iuuentutis,ſenectutis, ac decrepitæ ætatis.In quib⁹ hoĩes vocãtur a deo:ad pœnitẽtiam & virtuoſam conuerſationẽ.Ad hoc aũt ꝙ vinea fructificet tri-

Vt vinea fructificet, tria requiruntur.

plici opere indiget:videlicet ligonizatione: putatione & ligatione.Ligonizatiõe qdẽ idiget ad hoc:vt ſpinæ & herbæ inutiles eradicẽtur:in quo opere terra ferro ſcinditur: & abſciſſis radicibus herbarũ,ſoli oſtẽdũtur.Sic in vinea eccl'iæ ſeu aĩẽ:ad hoc vt fructificet deo oportet ꝙ terra cordis ferro cõtritionis frangaẽ:vt abſcindantur peccata etiã vſq; ad radices cogitationũ:& manifeſtentur per cõfeſſionẽ:ne occultata reuiuiſcãt.Vnde in ſeptuageſima: quãdo in officio repreſentaẽ lapſus primoꝝ parẽtũ & punitio.ſ.

De.lxx.

introductio generis humani in exiliũ hui⁹ mũdi ad agendã pœnitẽtiã:propter ꝙ dñs induit eos habitu pelliũ animaliũ:vt cognoſcerẽt ſeipſos:& pœnitẽtiã agerẽt:eccleſia dimittit cãtica letitiẽ:vt Gloria in excelſis:niſi in magnis ſolẽnitatib⁹:& Alleluia.& ſumitur tractus loco Alleluia. qui tractus habet cãtũ aſperũ & lachrymoſum:ad inducẽdum hoĩes ad pœnitẽtiã:& hoc ꝑ nouẽ hebdomadas facit ſcilicet vſq; ad paſcha:qa.ſ.amiſit ſocietatẽ ãgeloꝝ:q ſunt diſtincti in nouẽ ordines.Aliã rõnẽ habes de cõſe.diſ.j.hi duo.Nã qa ipſi noluerũt in paradiſo pœnitere & cõfiteri pctm̃ ſuũ ſe excuſantes:ideo expulſi ſunt:vt vel ſaltẽ ex afflictione huius exilij:pœniterẽt:qd & fecerũt. Scd'o:oportet ꝙ vinea putetur.Vnde dicitur Cañ.ij.Tempus putationis aduenit.Per putationẽ autẽ:abſcindũtur palmites ſuperflui ne fructũ impediãt.Ita & in cultu ſpũali aĩæ:oportet ſuperflua reſecare.Paucis em̃ minimiſq;: natura cõtẽta eſt:dicit Boe.de cõſol'.philo.lib.ij.pſa.v.Sed ſenſualitas inſatiabilis eſt:querẽs multa ſuperflua.Propter quod dicebat apl's.j.Timo.vj.Habentes victũ & quib⁹ tegamur:his cõtenti ſimus. Tẽpus aũt congruũ huic putatiõi eſt tempus adoleſcentiẽ:quẽ indiget maiori freno:ꝓpter maiorẽ inclinationẽ ad ſuperfluitates & vanitates:quæ ſignatur per tẽpus veris in cuius principio vel circa:fit putatio materialiũ vinearũ. Tertio.oportet ꝙ ligeẽ.Debẽt autẽ ligari vites.i.potẽtiẽ aiẽ firmo palo.ſ.chriſto:vt dicere poſſit:cũ apoſtolo Gal'.ij.Cruci affix⁹ ſum.ſ.per affectũ & imitationẽ.Proderit inſuper multũ ad fructificãdum: immo neceſſariũ videtur:vt vinculo obediẽtiẽ alicui pñi ſpũali alligetur

alligetur:cuius conſilio dirigatur.Sed bene videat ne ſit arũdo vacua.i.hypocrita:ſed cõſtãs & ſolidius in obſeqo diuino.Perutile etiã erit:aĩalia quẽ deſtruunt vineã:capere & occidere.Vñ dr Cañ.ij. Capite nobis vulpes paruulas:quæ demoliũtur vineas.Vulpes paruule ſm Berñ.ſuper Cañ.ſignant cogitationes:quẽ occurrũt ſub ſpecie boni.Eſt em̃ vulpis:aĩal calidiſſimũ.Sicut cũ alicui ſuggeritur affectus prælationis:ſub ſpecie fructificatiõis: & indiſcretio vitæ ſub ſpẽ tẽperãtiẽ & hmõi.iſte deſtruũt vineã niſi paruulẽ.i.in initio mortificentur.Cũ aũt ſic bene exercetur & colitur vinea:optime fructificat:& deo affertur fructus ipſi gratus.Vñ in figuram legitur Geñ.xl.ꝙ pincerna regis Pharaonis in carcere poſit⁹: vidit in ſomnis vitem:treſq; ex ea ꝓpagines ꝓcedẽtes:quẽ gẽmas floreſq; & vuas paulatim ꝓducebãt:ipſiſq; maturatis: ille pincerna ex eis præmebat vinũ in calicẽ Pharaonis offerens ad bibendũ.Pincerna in carcere:eſt quilibet noſtrũ:poſitus in

Tropologia pincernæ Pharaonis.

carcere huius mũdi:propter defectũ ſaltẽ cõtracti originalis.Hoc eſt aũt ſignũ:vt quis ad curiã reuertaẽ regis æterni:vt ei gratus & propitius ſit factus:cũ.ſ.videt quaſi per ſomniũ:qa hic nõ habetur certitudo ſaluationis futurẽ:niſi per ſigna:cũ.ſ.quis videt vineã aĩæ:cũ tribus potentijs ſuis:memoria:intellectu & volũtate: gẽmas bonoꝝ ꝓpoſitoꝝ:flores bonoꝝ exẽploꝝ:fruct⁹ rectorũ operũ ꝓducere & in eis proficere:ita ꝙ expreſſis vinatijs.i. defectib⁹ & imperfectionibus:vinũ ſpũalis feruoris & letitiæ:ĩ calice cordis offerat deo ꝓpter eũ oĩa faciendo. Per hoc ſperare põt ꝑ interpretationẽ ſanctoꝝ:ꝙ eductus de carcere mundi:ad curiã Pharaonis regis æterni reuocabitur cũ honore.Vel ſic exponi põt.vitis eſt chriſtus:ſicut ipſe dicit Io. xv.Vera vitis dr:ad differentiã vmbraticẽ:quẽ cõuerſa eſt in amaritudinẽ.Tres ꝓpagines:ſunt tres ordines fidelium in eccleſia:qui ei per gratiã adherẽt.ſ.prælati actiui & cõtẽplatiui:figurati per Noe,Iob,& Danielem.de his habetur Ezechie.xiiij.Et per Petrũ,Iacobũ,& Ioãnẽ:qui ſe inuenerũt in transfiguratione.Mat.xvij.Et per Lazarum,Mariã, & Marthã:quos diligebat Ieſus.Ioã.xj.Prẽlati enim regũt

Prælati quõ viuere debent in eccl'ia.

eccleſiam figuratã,per arcam rectã a Noe.Paſcere debent verbo & exemplo:ſicut dictum fuit Petro Io.vlti.Viriliter ſe debẽt habere in militia dei:mortui mundo vt Lazarus.Cõtẽplatiui vacare debẽt orationi & meditationi:caſtitati & abſtinẽtiẽ:vt Dauid fecit:& puritati:& ſapiẽtiæ: vt Ioãnes euãgeliſta.Auditui diuinoꝝ qeti & ſolicitudini: vt Maria Magdalena.Actiui vero operib⁹ miæ:vt Iob:& gubernationi familiæ:& luctari cũ vitijs ita vt ſupplantẽtur.Iacob em̃ interpretatur ſupplantator.Et inſiſtere ſolicite:neceſſarijs dom⁹:vt Martha.Vel tres propagines:tres ſtatus.ſ:virginũ:viduaꝝ & cõiugatoꝝ.Vel tres propagines:tres gradus in eccleſia.ſ.incipientiũ: proficientium:& perfectoꝝ.Et hi oẽs producunt gẽmas cogitationũ bonarum:flores ſanctaꝝ affectionũ & exẽploꝝ:& vuas rectorũ operũ.Ex quibus chriſtus eliciens vinũ meritoꝝ:ipẽ chriſtus porrigit & prẽſentat in curia ſupna corã rege vniuerſoꝝ:& hoc in calicẽ principaliter ſuẽ paſſionis tertia die.ſ. tẽpore gratiẽ.Et de his tribus ordinibus:ſtatibus vel gradibus exponit beatus Tho.ſup Cañ.illud.Sexaginta ſunt reginæ:octoginta cõcubinæ:& adoleſcẽtularũ nõ eſt numerus.Canẽ.vj.Reginẽ em̃ ſignificant virgines: quia ipſe ſe optime regũt:quo ad domãdas cõcupiſcẽtias carnis:& magis dicunẽ ſpõſẽ chriſti q̃ aliæ.Hẽ ſunt ſexaginta in numero paruo: ſed excellẽti.ꝗuis em̃ in ſe ſit paruus numerus.lx.reſpectu ſuperioꝝ tamẽ ſuperabũdans.Dicitur autẽ

Nũerus ſupabũdans qs dicitur.

numerus ſuperabundãs ille:cuius partes ſingulẽ quẽ in ſe multiplicatẽ cõſtituũt ipm totũ ſimul:poſt adunate & collecte:excedũt ipm totũ.Sicut partes aliquote.lx.ſunt vnũ & duo & tria & quatuor & quinq; & ſex & decẽ & qndecim & viginti & triginta.Et hẽc oĩa ſimul excedũt:non ſolum ſexaginta:ſed & octoginta.Signãt etiã reginæ ſexaginta: animas pfectas:ex dignitatis & numeri ſignificatione.Tales enim admittuntur frequẽter:vt verẽ ſponſæ:ad amplexus regis Salomonis.i.chriſti ꝑ cõtẽplationem & intimã vnionẽ:& generãt ſtirpẽ regis.i.pfecta opera faciunt:& cũ magna fiducia in domo ſuperna cõuerſantur. Cõponitur autẽ numerus ſexagenarius ex ſex & decem:quia denarius ſexies multiplicatus cõſtituit.lx.Et denarius:quia eſt primus limes numeroꝝ: ſignat perfectionẽ. Senarius qui eſt

Figura

numerus quadratus in figuris.Nã figura quadrata habet ſex facies:vt patet in taxillo:& ſignat firmitatẽ:qa res quadrata ex omni facie:firma manet.Concubinẽ.i.viduẽ quẽ

q̃drata quid ſignificat.

dicuntur ꝯcubinẽ:qa habuerũt aliqñ aliũ virũ q̃; chriſtũ. Et hæ dicunẽ octoginta:qa in maiori numero ſunt q̃; virgines.Dicunẽ etiã aiẽ ꝓficiẽtes:etſi nõdũ perfectẽ:quẽ etſi aliqñ admittũtur ad amplexũ diuinũ: ꝑ contẽplationem & guſtũ ſpũalium:nõ tñ ita frequẽter vt perfectẽ aĩæ:nec perfecta ſunt opera earũ.Laborãt tñ ad obſeruãtiã decem præceptoꝝ:& exercitiũ octo beatitudinũ.De quib⁹ habetur Mat.v.& ideo dicũtur octoginta:qui numerus componitur ex denario:octies multiplicato.Adoleſcẽtulæ ſunt animæ in ſtatu cõiugij:vel etiã imperfecti ſeu incipiẽtes: in via dei.Et hi ſunt in maiori numero q̃; virgines & viduæ:vel pfecti & ꝓficientes:licet in minori merito.Vnde adoleſcẽtulẽ dicũtur:quia adhuc tenere ad ſufferendos labores:nondum ſenſu perfectẽ ac mutabiles.

§. X. OPERANTVR ALIQVI A-

lij ſegniter ĩ vinea eccleſiẽ:vñ vinea paulatim degenerat:

De negligenter inuinea operãtib⁹.

& deſtruiẽ.Et de hoc Prouer.xxiiij.dicit Salomon.Tranſiui.ſ.per conſiderationẽ ꝑ agrũ hois pigri & per vineã ſtulti.i.mentẽ & cõuerſationẽ:& ecce totũ repleuerãt vrticẽ.i. paſſiones cõcupiſcibiles vrẽtes vt vrtica:& operuerãt ſuperficiẽ eius ſpinẽ.i.paſſiones iraſcibiles:q̃ pũgũt alios.Et de hmõi vinea ſeu aia dñs cõquerẽs dicit.Quid eſt qd vltra debui facere vineẽ meẽ:& non feci ei?An ꝙ expectaui vt faceret vuas:& fecit labruſcas.Eſa.v.ideſt expectaui vt faceret fructum bonoꝝ operum:& fecit fructũ inutilẽ. Vnde infra dicit.Expectaui vt faceret iudicium:& ecce iniquitas:vt faceret iuſtitiam,& ecce clamor.Sed timẽdũ eſt qd ſubdit.Et nunc oſtendã vobis quid faciã vineẽ meẽ.i. animẽ tepidẽ & pigræ:ſi ſe nõ emendet.Auferã ſepẽ eius: ideſt remorſum cõſciẽtiẽ pungẽtis:auferri permittã ſeu timorem:& erit in direptionẽ a dẽmonijs:per tentationem. Diruam maceriem eius.i.permittã remoueri cõſiderationẽ vitæ ſanctorũ:qui lapides dicũtur:& erit in cõculcationẽ vitioꝝ.Et ponã eam deſertã bonis.ſ.ſpiritualib⁹.Non putabitur.i.nõ remouebit talis piger & tepidus:ſuperfluitates & occaſiones vitioꝝ.Nec fodietur ferro.ſ.cõpũctionis & confeſſionis.Et aſcendẽt ſup eam vepres & ſpinæ.i. malẽ cogitationes & affectiones.Et nubibus mandabo:ne pluant ſuper eam imbrem.i.nõ percipient doctrinam fructificãtem & vtilem eis.Vnde cuilibet tali dicitur. Apoc. iij.Nõ inuenio opera tua plena.In mẽte ergo habe:qd acceperis & audieris & ſerua:& pœnitentiã age.Nam demũ vt diciẽ Apoca.xiiij.miſit angelus.i.chriſtus falcem ſuã.ſ. mortis:& vindemiauit vineã terræ:eccleſiam.ſ.militantẽ. & omnẽ palmitẽ qui nõ fert fructũ:tollet eum a ſe:& omnem qui fert fructũ:purgabit eum &c.Io.xv.

§. XI. QVANTVM AD TERTI-

um principale diuiſionis.ſ.circa. vj.ſ.de facienda retribu-

De mercede reddenda.

tione diciẽ.Redde illis mercedẽ. Nota primo ꝙ non dicit vt veniãt cras:ſed immediate poſt opus:da illis mercedẽ. Vñ Tob.iiij.dr.Quicũq; tibi aliqd operat⁹ fuerit: ſtatim ei mercedẽ reſtitue:& merces mercennarij tui oĩno apud te nõ maneat.Da ergo & nõ differas.Nota ſcd'o:ꝙ dicit illis ſ.oparijs ĩ vinea.Sed dicit apl's.j.ad Coꝝ.iij.ꝙ vnuſquiſq; ſm ſuũ laborẽ:mercedẽ ꝓpriã accipiet.ſm laborem:q̃ ad qualitatem:quo ad quantitatem : quo ad diuturnitatem: Quo ad qualitatẽ:boni laboris vel mali:quo ad quantitatẽ:magni laboris vel parui:quo ad diuturnitatẽ:multi tẽporis vel modici.Nã qui laborauit in vinea ad deſtruẽdũ,vt primi:cum cõgrua merces ſeu retributio peccati ſit pœna.Iõ vt diciẽ.Eccl'i.xxx.Effugatur a dño portãs mercedes iniqtatis.& ad Ro.j.de reprobis diciẽ.Mercedẽ quã oportuit:in ſemetipſis recipientes.Ad Heb.ij.Omnis prẽuaricatio & inobedientia:accipit iuſtam mercedis retributionẽ.Qui laborauit negligẽter:tãdem in gratia moritur, mercedẽ accipit:ſed nõ de operatis in mortali.Vñ Aggei. j.dr.Qui cõgregauit mercedes miſit eas in ſacculum pertuſum.i.q fecit opera de genere bonoꝝ extra charitatẽ:non inde recipit prẽmiũ in gloria:ſicut qd poniẽ in ſaccũ ptuſum nõ remanet ibi:ſed extra mittiẽ.Qui autẽ laborat excellẽter:mercedẽ gloriẽ accipit.Vñ Sap.x.Reddet deus iuſtis:mercedem laboꝝ ſuoꝝ.Et quæ ſit iſta merces: oſtẽdit Pſ.cxxvj.di.Ecce hæreditas dñi filij:merces fructus ven-

tris.Merces.i.præmiū filij.ſ.dei ꝑ adoptionē:& huius mer
ces hæreditas dñi.i.bonū gloriæ:quę tāq̄ heredibus filijs
tribuit:quæ hęreditas ſeu fœlicitas gloriæ:eſt fructus ven
De quã titate merce dis. tris.ſ.beatiſſimę Mariæ.Scd'o:datur merces ſm quãtitatē
laboris.Quanto em̄ qs plus laborauerit & bene in vinea
dñi:tanto maiorē mercedem accipiet.Ita tñ:ꝙ non intelli
gatur ęqualitas laboris:ad mercedē in quãtitate.Nã:vt di
cit idē apl's.ij.ad Coꝶ.iiij.Quod in pñti eſt momētaneū:
& breue tribulationis noſtrę:ſupra modū in ſublimitate:
æternū glorię pōdus operat̄ in nobis.Et ad Ro.viij.Non
ſunt cōdignæ paſſiones huiꝰ tēporis:ad futurã gloriã.Sed
intelligit̄ ęqualitas in ꝓportiōe.ſ.vt vbi eſt maior labor:
ibi ſit maior merces.Sed labor pōt intelligi maior vel po
tior tripliciter:ſm be.Tho.ſup epl'am.ad Coꝶ. ſup dicta
auctoritate. Primo modo:ſm formam charitatis.Et huic
labori rñdet merces eſſentialis:quę cōſiſtit in viſione dei
& fruitione.iuxta illud Ioã.xiiij.Qui diligit me:diliget̄ a
patre meo:& ego diligã eū:& manifeſtabo ei meipm̄.Qui
ergo ex maiori charitate laborat;etſi minorem laborē pa
tiat̄ q̄ aliꝰ:plus recipiet de mercede præmij eſſentialis:qa
lympidius deū videbit:& de tali viſiōe magis gaudebit.
Secundo pōt attēdi magnitudo laboris ex ſpecie operis.
Sicut em̄ in rebꝰ humanis ille plus pręmiatur:q digniori
opere laborat.Sicut architector:plus q̄ artifex manualis
mercedis accipit:licet minꝰ laboret corporaliter.Ita in re-
bus diuinis:q nobiliori opere occupat̄:maius pręmiū ac
cipiet:quãtū ad aliquã prærogatiuã præmij accidētalis:li
Aureo- la qbus datur. cet forte minꝰ corporaliter laboret.Vñ aureola dat̄ virgi
nibꝰ:doctoribꝰ & martyribꝰ:nō alijs. Et cōſiſtit præmiū
accidētale:in quodã gaudio qd' habet̄ de opere priuilegia
to:vel etiã de alijs bonis operibꝰ ratione laboris.Tertio:
attēdit̄ magnitudo laboris:ex quãtitate ipſius laboris.Et
ſi maior ſit labor in ope:qd' ſit ex natura opis:vt ieiuna-
re magis q̄ abſtinere ab eſu carniū:aut etiã ex conditione
cōplexionis:vt cholerico cōiter difficilius eſt ieiunium:
q̄ phlegmatico.Sic maior labor:meret̄ maiorē mercedē:
& q̄ ad remiſſionē pœnę tēporalis:& quo ad gaudiū acci-
dētale:qd' recipiet de maiori labore.Vñ Sap.x.dicit̄.Red
det deus mercedē laboꝶ ſuoꝶ.ſ.iuſtis.Sed ſi maior labor
in opere ꝓueniat:ex defectu volūtatis:puta ex tepiditate
vel negligētia:facta em̄ hmōi etſi ſint leuia:aliquãdo vi-
dētur & ſūt alicui multū laborioſa:ſed hoc ꝓpter defectū
mentis indiſpoſitæ.Et talis magnitudo nō auget:ſed mi-
nuit mercedē.Eſa.xl.Deficiēt pueri & laborabūt:pueri.i.
De diu turnita te mer- cedis. imperfecti.hæc be.Tho.Tertio:datur merces ſm diutur-
nitatē:quia q tpe lōgiori laborauit(cæteris paribꝰ)plꝰ re
cipiet:qa plura merita acquirit.Signãter dr̄:cæteris pari-
bus:quia q minori tēpore vixit:ſi in illo tpe ſuo plꝰ labo
rauit:vel cū maiori charitate:q̄ alius q diu vixit:maiorē
Math. xx. mercedē recipiet.Nec eſt contra:qd' dr̄ in parabola euan-
gelica.ſ.ꝙ acceperūt ſinguli vnum denariū:& ſic nō plus
q diu laborauit:vt ab hora prima:q̄ q vndecima.Ad qd'
rñdetur:ꝙ merces quæ redditur:eſt ipſe deus.Iuxta illud
Geñ.xv.Ego protector tuus:& merces tua magna nimis.
Et pro hac mercede laborãtibus mercēnarij laudantur.iu-
xta illud.Quãti mercēnarij:in domo patris mei abundãt
panibus.i.refectionibꝰ ſpiritualibꝰ.Luce.xv.Secus ſi in-
tenderent aliam mercedem in alia vita:& hæc merces cō-
munis eſt omnibus:& propria ſinguloꝶ.Cōmunis quidē
oibus:qa oēs ſancti vident deū & fruūtur eo:qui eſt mer-
ces eoꝶ.Propria aūt erit ſinguloꝶ:qa vnus alio clariꝰ vi
debit & pleniꝰ fruetur:ſm determinatã ſibi mēſurã a deo.
Et hoc oſtendit̄ Ioã.xiiij.vbi dr̄.In domo patris mei mã-
ſiones multę ſunt.i.varietates pręmiorū:modo prędicto.
Merces æterna: cōpara tur de- nario. Et hæc merces dr̄ denariꝰ:& ꝓpter ęternitatē quã cōtinet:
quã ſignat forma denarij circularis, & ꝓpter deitatē quã
habet:quæ ſignatur in imagine regis ſculpta in denario:
& ꝓpter recipientiū qualitatē:hi ſunt angeli & hoīes qui
ſunt.x.quia nouē ſunt ordines angeloꝶ:& quaſi decimus
natura humana:& eis datur ꝓpter habitã perfectionem:
ſignatam etiã per denariū numerū:qa primꝰ limes eſt nu
merorū:& ꝓpter obſeruantiã decē pręceptoꝶ:hoīes illuc
perducunt̄.Oēs aūt ſancti etiam minimi:ita ſunt quieti &
pleni bono gloriæ diuinæ viſionis:ꝙ nil plus appetunt:
nec minimꝰ motus mēti inſurgit appetēdi maius pręmiū
Math. xx. alioꝶ:ita em̄ plenos ſe eſſe cognoſcūt:ꝙ plus non cupiūt.
Quod aūt dicit̄ in euãgelio:aliquos murmuraſſe:intelli-
gitur dictū per hypotheſim.i.ꝑ præſuppoſitionē:nō ſm
realitatē ꝙ ibi ſit aliqua querela.Sed ſi pręſupponat̄ hoc:
quod tñ eſt impoſſibile:oſtēditur ꝑ rationem:ꝙ nulli ſit
iniuria.Nam deus glorioſus patronus vineæ:nulli debet
aliquid ex neceſſitate:ſed gratia dei vita ęterna.Ro.vj.De
ſuo in quo nulli tenet̄ poteſt facere qd' vult:dare & nō da
re:ſine aliqua iniuſtitia.Nec etiã ex condignitate aliquis:
quãtūcūq̄ laboret meret̄ illud præmiū:ſi cōſiderent ipſa
opera hoim in ſe.Sed ex cōgruitate tribuit denariū hunc:
inquãtū videlicet ſua liberalitate ꝓmiſit dare talē merce-
dē laborãtibꝰ in vinea mediãte gr̄a ſua.& ſic ſeruat.Sed &
nouiſſimi prius recipiūt:& efficiūtur primi in recipiendo
mercedē:inquãtū videlicet ſancti noui teſtamēti:ſi purga
ti migrãt ſubito euolãt:& denariū mercedē recipiunt dei.
ſ.viſionem.Sed ſancti veteris teſtamenti poſt mortē:quã
tūcūq̄ ꝑfecti & purgati,nō recipiebãt mercedē:ſed deſcē-
debãt ad limbū:ibi expectãtes ꝑ aduētū chriſti,denarium
ſuū.Nec etiam poſſent conqueri de iſta retardatione:quia
ipſa liberatio eoꝶ ſine meritis ſufficientibꝰ eorum fuit &
præmiatio.Voca ergo operarios:dicit ꝓcuratori paterfa
milias.i.chriſto qui ꝓcurauit nobis pręmiū & mercedem:
mediãte paſſiōe:& hoc ſero.i.in fine vitæ nr̄æ:& ipſe ſol-
uit virtute tñ & volūtate patris æterni:q ſm deitatem eſt:
eiuſdē virtutis & volūtatis.Poſt vocationem igitur.ſ.per Sētētia dat̄ vni cuiq̄.
mortē operarioꝶ in vinea ꝑ præſentationē & eoꝶ diſcuſ
ſionē:demū reddit̄ merces ꝑ ſentētiam vnicuiq̄:ſm ope-
ra ſua.Vñ & Apoc.j.dr̄ ꝙ ex ore ſedētis in throno:exibat
gladius ex vtraq̄ parte acutus.Gladius iſte:ſentētia eſt ex
ore iudicis ſuperni plorata:ſeparans reprobos a bonis.Et
cōtra reprobos quidē ꝓferēs ſentētiã:aſpectus eiꝰ appare-
bit eis vt fulgur:terribilibꝰ verbis eos increpãs:& dicens
cuilibet reprobo:ſm Chriſ.ſuper Mat.Ego propter te ho-
mo factus ſum:deluſus:cæſus:& crucifixus:vbi eſt tanta-
rū iniuriaꝶ meaꝶ fructus?Vbi eſt ſeruitus:quã mihi pro
pretio ſanguinis mei debuiſti?Ego ſup gloriam meam te
habui:cū eſſem deus apparēs homo.& tu oēm rem viliſſi
mam terrę dilexiſti amplius:q̄ iuſtitiã meã & fidē.Mitti-
te ergo adſtãtibꝰ & miniſtris:dicet:ligatis manibus eiꝰ &
pedibꝰ:in tenebras exteriores.Et qs ſtabit ad vidēdū eum
(inquit Malach.iij.c.)q.d.Intolerabile erit illud.Ipſe em̄
quaſi ignis cōflãs.Ve aūt homini illi:cōtra quem profer-
tur talis ſententia.Melius em̄ ei fuiſſet:ſi natus non fuiſſet
homo ille.Neq̄ enim ab illa ſententia appellari poterit:
quia a ſumma ꝑtãte ꝓcedet:quæ nō habet ſuperiorē.Ap-
pellatio aūt fit ab inferiori ad ſuperiorē.vt habet̄.ij.q.vj.
per totū.Neq̄ ꝑ errorem intolerabilē euacuabit̄:vt in iu
dicio humano aliqñ cōtingit:iuxta illud quod habet̄.xj.
q.iij.c.epi.&.c.iniuſtū.Cui eſt illata ſentētia:qa iuſtiſſima
erit.Iuſtus em̄ dñs iuſtitias dilexit &c.Neq̄ pecunia amici
tia:vel præcibꝰ reuocari poterit:ſicut fit in præſenti.xj.q. Pſ.x.
iij.epſ preſbyter.§.ad hoc reſpōdendum.Vnde & Hiero.
Cum ante tribunal chriſti venerimꝰ:nec Iob:nec Daniel:
nec Noe rogare poſſunt,pro quoq̄.Sed vnūquemq̄ onus
ſuū portare.ſ.oportet.xiij.q.ij.in præſenti.Et ad idē facit:
qd' ait Pſ.xlviij.Frater nō redimet.ſ.chriſtus qui eſt fra-
ter noſter:in illo iudicio.Redimet homo.q.d.Nō aliquis
quãtūcūq̄ ſanctus:ex quo chriſtꝰ ipſe nō liberat reprobū.
nō dabit deo placationē ſuã.ſ.ipſe reprobꝰ in nullo placa
re poterit.Et pręciū redēptiōis aīæ ſuæ.ſ.ſoluere non pote
rit ꝓ ſui liberatione:ſed laborabit in ęternū.Hæc aūt ſen
tentia pulchre & plene fuit deſignata Dañ.v.in ſententia
data ꝯtra regē Balthaſar.vbi dicit̄:ꝙ Balthaſar cū feciſſet
grãde cōuiuiū optimatibꝰ:vxoribꝰ & concubinis ſuis:&
biberent in vaſis aureis & argēteis:quę aſportata erant de
tēplo Hieroſolymoꝶ:laudarētq̄ deos ſuos:aureos & ar-
gēteos:ferreos:ęreos:ligneos & lapideos:apparuerūtq̄ di
giti:quaſi hoīs ſcribētis cōtra cãdelabrū:in ſuperficie pa-
rietis aulæ regiæ.Et rex aſpiciebat articulos manꝰ ſcribē-
tis:& tūc facies eius cōmutata eſt:& ꝑturbabãt eū cogita-
tiones eius.& cōpages renū eius ſoluebãtur:& genua eius
ad ſeinuicem collidebantur.Et cum nullus ſapientum cu
rie:legere potuiſſet ſcripturã:demum a Daniele lecta eſt.
Mane Thethel Phares.Eadēq̄ die ipſe Balthaſar regnum Mane thethel phares quid.
amiſit & vitã:interfectꝰ a Perſis & Medis.Moraliter expo
nēdo ſm Nico.de Lyra.Balthaſar:qui interpretatur capil
lus capitis,ſignificat ſuperfluitatē:quia capillus naſcitur
ex ſuperfluitate.Hæc ſuperfluitas:reperitur in peccatori-
bus &

bus & in luxuria manifeſta:qd' ſignificat̄ per concubinas
eius.Et in gula:quod deſignatur ex cōuiuio:Et in inepta
lętitia:per vinum figurata.Et adulatorū applaudentia:in
optimatibus inſinuata.Et in ſuperbia:in vaſis aureis de-
Col'.iij. monſtrata.Et in auaritia(quę ſm apoſtolū:)eſt idoloꝶ ſer
uitus.Et in dijs:quos laudabat præſignata. Quæ quidem
auaritia:vel eſt cum violentia.Et hi ſunt dij ferrei:qa ſicut
ferrū domat oīa:ſic iſti ſine miſericordia,cūcta auferūt.
In æreis dijs:ſignat̄ auaritia:quæ eſt cū fraudulētia:qa vi-
detur eſſe verū & nō eſt:quod fraude fit. In dijs argenteis:
apparētia ſignatur auaritia:quę quærit̄ ex doctrina:qa ar
gentū ſonoꝶ eſt.In dijs aureis:innuitur auaritia præſidē
tium:ꝓpter claritatē & nobilitatē ipſius auri.In dijs lapi-
deis.auaritia vſurarioꝶ:qui vt lapides inſenſibiles & in-
cōuertibiles fiunt.In dijs ligneis:auaritia alioꝶ illicite lu
crantiū.Contra hmōi igitur diuino iudicio cōparens:vi-
det ſcripturã ſentētiæ cōtra ſe dari:per manum ſcribentē.
Cōpara tio trini tatis. Vbi ſciendum:ꝙ ſcribens eſt pater:manus eſt filius:digi-
tus eſt ſpūſſanctꝰ.Sicut em̄ digitus eſt a manu & brachio:
& manus tantū a brachio procedit:ita ſpirituſſanctus a pa
tre & filio:& filius tantū a patre deriuatur.In pariete:no-
tatur plenitudo aſſumpti hominis a dei filio:aula:eſt vte
rus virginalis.Candelabrum cōtra qd' ſcripſit:eſt certitu-
do naturalis dictaminis:quia deficit naturalis cognitio in
oibꝰ his perſcrutãdis myſterijs.& ideo dicitur:aſpiciebat
articulos manus ſcribentis.Scriptura autem eſt:arctitudo
ſeu ſentētia extremi examinis.Scriptura igitur hæc.i.ſen-
tētia auctoritatiue ꝓcedit:a patre,& filio,& ſpiritu ſctō.
Manifeſtatiue vero:a Ieſu chriſto de virgine nato.Quia:
vt dicitur Ioan.v.Pater omne iudiciū dedit filio.Scriptu
ra:quę continet Mane:Thethel:Phares:ſignificat quia in
iſto iudicio:deus notabit oēs actiōes hominis.Mane em̄:
interpretatur numeratio.Ponderabant omnes circunſtan
tias.Thethel em̄ dicit̄:ponderatio.Separabit omnes occa
ſiones.Phares em̄ dicit̄:diuiſio.Et tunc ſequitur in taliter
ſentētiato terror affectionis:qd' notat̄ in faciei mutatiōe.
Error cognitionis:quod ſignatur in cogitationū pertur-
batione.Mœror afflictiōis:quod innuitur in renum diſſo
lutione.Terror deſperationis:quod oſtēditur in genuum
colliſione.Cum igitur tam ſubtile ſit illud examē:tam ter
ribilis illa ſententia.Si iuſtus vix ſaluabitur.vt ait Pe.in
Ordo Carthu ſienſiū: quō ſū- pſit ori ginem. cano.ſua.Impius & peccator vbi parebūt?Ad quod etiã
facit notabile exemplum. vnde ſumpſit originem ordo
Carthuſienſiū.Cum enim circa annū dñi milleſimū.Pa-
riſius quidã doctor ſolēnis eſſet defunctus:ſciētia & hone
ſtate vitæ famoſus:delatum eſt corpus eius ad eccleſiam:
magno comitatu vniuerſitatis & populi.Et dum feretro:
vbi iacebat in medio chori poſito celebrarentur exequię:
cunctis vidētibus ſurrexit cadauer,& dixit.Ante tribunal
chriſti raptus ſum.Quo dicto ſe depoſuit vt prius.Ex quo
cūctis ſtupentibus decretū eſt:die ſequenti iterum proſe-
qui officiū inchoatum:quo facto cum cantaret̄ lectio illa
Reſponde mihi &c.ſurrexit ſecūdo cadauer & dixit.Accu
ſatus ſum:& ſubito iacuit vt prius.Creſcente autē admira
tione in cunctis:placuit & in ſequentē diē tertiū ſepultu-
ram differri.Et cū iam exiſſet fama hęc in vniuerſam ter-
rã illã:factus eſt cōcurſus nimius hoīm:& clericis officiū
funeris celebrantibus.ſurrexit tertio corpus illud dicens.
Iuſto iudicio dei condēnatus ſum.ſicq̄ priuatus eſt ſepul-
tura:ex quo diuina ſententia erat reprobatus. Et propter
hoc aliqui ex doctoribus ſeu ſęcularibus cōſiderãtes peri-
cula mūdi: & futurū diſtrictū examē:relinquētes ſæculū,
Appari tio iudi cis corã electis. ordinē Carthuſieñ.fundauerunt & ſancte vixerunt. Sed
cuilibet electo apparebit aſpectus ipſius iudicis ſicut nix
ſuauis:videlicet & delectabilis & ſentētiam ꝓferēs dicet.
Euge ſerue bone & fidelis:quia in pauca fuiſti fidelis,ſu-
pra multa te conſtituam: intra in gaudium dñi tui. Mat.
xxv.Quot intrat in aliquo loco:vndiq̄ circundat̄ a loco.
Intrans ergo in gaudium domini:quod eſt perfectum vn
diq̄ ab ipſo gaudio circūdabitur.Nam aſpiciens ſupra &
vidēs deitatem:ſumme gaudebit.Iuxta illud Eſa.lx.Tūc
videbis & afflues & mirabitur & dilatabitur cor tuum.ſ.
lętitia ineffabili.Si ad infra reſpiciunt.i.ad damnatos:&
inde gaudēt.propter quod dicit Pſ.lvij.Lętabitur iuſtus:
cum viderit vindictas.ideſt punitiones peccatorum.Non
ꝯplet̄ et̄ de malo alterius:ſed de diuina iuſtitia.Si ꝯſpiciūt:
ad intra gaudent de pura cōſcientia & ſua gloria,iuxta il-
lud Pſ.cxix.Exultabunt ſancti in gloria:lętabuntur in cu
bilibus ſuis.i.in conſcientijs ſuis.Si reſpiciunt extra:ſum-
me gaudent de ſocietate innumera tã præclara.Vnde di-
cunt adinuicem:quod dicitur in Apocal'.xix.Gaudeamus
& exultemus:& demus gloriam deo.Et:vt dicit Berñ.Il-
lud eſt verum gaudium,quod non de creatura:ſed de crea
tore concipitur:quod cum acceperis nemo tollet a te:ſcili
cet gaudium æternum.Cuiꝰ compatatio nemo omne pul
chrum fœdum:omne dulce amarum:omne quod delecta
re poteſt moleſtum:& nō ſolū anima:quæ in cœlum in-
troducitur,gaudiū ineffabile ſuſcipit: ſed & tota cœleſtis
curia.Vnde & de ſanctis canit eccleſia:ꝙ de eorum tranſi-
tu gaudent angeli,& collaudant filium dei.In cuius etiam
figuram quando arca dei introducta eſt in Hieruſalem,cū
magno tripudio omniū:in loco ſuo collocata eſt.ij.Reg.
vj.Sicq̄ recipit mercedem ęternam.

¶De ſententia pœnæ infernalis contra reprobos: & ibi
de ſeptem pœnis inferni. Cap.iij.

DATA SENTENTIA A IV-
dice ſuperno:quilibet vadit ad locū ſuū:vel ad
infernū vel ad paradiſum:vl' ad purgatoriū.Et
primus dicere poteſt.Vadam & non reuertar ad terram te
nebroſam & opertam mortis caligine: terram miſeriæ &
tenebrarū:vbi vmbra mortis & nullus ordo: ſed ſempi-
ternus horror inhabitat.Iob.x.Vbi tria notatur.

¶Primum:eſt adductiuum infernalis cruciationis.
Quia vadam.

¶Secundum:eſt continuatiuum perpetualis afflictionis.
Quia non reuertar.

¶Tertium:eſt multiplicatiuum pœnalitatis variationis.
Quia ad terram tenebroſam.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

qd'.ſ.inducit,ad dãnationē,eſt ſciendū:ꝙ amor terrenorū De cau- ſis dãna tionū.
nimius:eſt prima cauſa pctōrū & dãnatiōis.Et hoc eſt ire
ad terram vadit enim aīa:pede amoris.vñ Aug.Pes meus
eſt amor meꝰ.Sicut dr̄.Iuſtus vadit ad cœlū ꝑ deſiderium
ita pctō ad terrã per inordinatū affectū: & cū eo intrat ſe-
ptē vias difficiles quã ducūt ad infernū.Vñ dicūt ipſi dã
nati in inferno:vt habet̄ Sap.v.Laſſati ſumꝰ in via iniq
tatis & ꝑditionis.Ambulauimꝰ vias diffieiles.Et qa ꝑ mo
ralia:meliꝰ intelligunt̄ ſpiritualia.Nota ꝙ ſeptē ſunt viæ
difficiles.Prima eſt via mōtuoſa:via ſpinoſa:via lutoſa Septem ſūt viæ diffici- les.
via tenebroſa:via tumultuoſa:via ſūptuoſa:via tędioſa.
Dico primo:ꝙ via mōtuoſa eſt difficilis ad ambulandū.
Mūtuoſa.i.mōtiū ſicut patet ad ſenſum.Vñ hoīes cōiter
fatigant̄ & ſudãt ī aſcenſu:& ꝓpterea declinãt tales vias,
quãdo poſſunt.Iſta moraliter eſt via ſupbi:qua q̄rit puer
ſe dñari alijs:magnꝰ reputari:exaltari:alios deprimere:ſe
extollere.Sed certe laborioſa eſt via.Multū em̄ ꝑturban-
tur tales:anxiant̄:famulant̄ alijs vt habeãt honorē inten
tū.Vñ dicit Greg.ī moral'.ꝙ oīe qd' hic eminet:mœror ī
bus plus afficit̄:q̄ honoribꝰ gaudet.Sed ſupbus non ſen
tit iſtū laborem:qa paucū habet ad deū amorē:& multū
ad mūdū.vñ accidit de eo ſicut de lepore:q facillime aſcē
dit ad montē currēdo:cū tñ cōmuniter aſcenſus ſit diffici-
lis:& hoc,qa habet crura ãteriora breuiora, poſterioribꝰ
cruribus.Sicut q̄uis facilius ſit deſcēdere per humiliatio-
nē:q̄ aſcēdere ꝑ elationē & ambitionē:tñ qa ſupbus cru-
ra anteriora.i.affectionē ad deū modicã habet:& crura po
ſteriora.i.affectionē magnã habet ad mūdū:ideo non ſen
tit laborē:ſed faciliter currit iuxta illud Iob.xv.Cucurrit
aduerſus deū erecto collo.Nouiſſima aūt huiꝰ viæ condu
cūt ad infernū:& ideo caue. Scd'a via eſt difficilis qñ eſt
ſpinoſa.i.plena ſpinis:nã tranſiens per eã in pãnis appræ
hendit̄,ab ipſis dilacerat̄:pungitur:cruētatur:& ſic habet
laborē,Iſta via ſpinoſa:opus eſt auaricię:in qua quęrunt̄
diuitię aſſimilatæ a chriſto ſpinis.Lu.viij.Quia mentē di
lacerãt,diſtrahēdo a dei timore:pūgunt cōtinuis ſolicitu
dinibꝰ:timoribꝰ:& anguſtijs:cruentãt inducēdo ad diuer
ſa pctã:vt mendaciorū:proditionū:fallaciarū:periurioꝶ
vſurarum:fraudulentiarū & hmōi.Sepiam(ait dñs auaris
Oſee.ij.)viã tuã ſpinis.Terminus huius viæ eſt infernus.
Vñ apl's dicit.ij.ad Timo.vj.ꝙ qui volūt diuites fieri: in
cidūt ī tētationē & in laqueū diaboli:& in deſideria mul
ta quæ mergūt hoīes in interitū & perditionē: ergo caue,

Tertia via:eſt difficilis qn̄ eſt lutoſa:tū qa homo lubricatur:tū qa pes infigit in cœno:& cū difficultate diſtrahit eū quia deturpat:& talē viā.ſ.multū lutoſam:ſolēt facere

Iohel. j.

beſtiæ.Hæc aūt eſt via luxurioſoꝝ:q ſunt ſiles beſtijs,de quib⁹ ait ꝓpheta.Cōputruerunt iumenta in ſtercore ſuo. Difficulter aūt trahūt pedē affectiōis: a luto voluptatum quib⁹ infigunt.De qb⁹ ait Pſ̄.ix.Inquinatę ſunt vię illi⁹, in omni tēpore.Quarta via:eſt difficilis cū eſt tenebroſa. Oportet em̄:ꝙ qs vadat palpādo,ne cadat in aliquod pręcipitiū qd' nō videt:timet etiā hincinde capi a latronib⁹: & ſic difficultat.Hęc eſt via inuidoꝝ:q tenebroſi ſunt:qd' patet ex ætymologia nois.Inuidus em̄ dicit:quaſi nō vidēs:qa bona alioꝝ videre non poſſunt:niſi cū magna ſui afflictione.Tales ſemp ſtāt in timore,ne alij habeāt bona. De quib⁹ pōt intelligi illud Prouer.ij.Ambulāt p vias tenebroſas:qui lętant cū male fecerint.ſ.alijs hoib⁹:& exultāt in rebus peſſimis.i.caſib⁹ aduerſitatū alioꝝ. Quinta via:eſt difficilis cū eſt tumultuoſa.i.cū multi ambulant p eam:ita ꝙ ſe cōprimūt.In talib⁹ em̄ vijs:hoies impingun

Lu.viij.

tur aliqn̄ conſtringuntur.Vn̄ & ſemel beatus Petrus dixit chriſto,per talē viā ambulāti.Pręceptor turbæ te comprimūt & affligūt.Hæc aūt eſt via iracūdoꝝ:qui ꝓpter iracūdiā ſuā multis & diuerſis affligūtur & conculcantur cōtumelijs:clamoribus:rixis:minis:odijs:& hmōi.Et de his dicit Pſ̄.xiij.Contritio & infœlicitas,in vijs eoꝝ.Cōterunt em̄ tēporaliter:& fœlicitate priuantur:quo ad aīam,ꝓpter irā ſuā.Vn̄ ſubdit pſ̄.Et viā pacis nō cognouert.& ꝓ qa.

Sexta via:ē difficilis cū ē ſumptuoſa.i.cū hoſpitia illius vię:ſunt in caro foro.Mali em̄ hoies,libēter vadūt p tales vias,vbi ſciūt multū expēdi.Et hæc eſt via guloſoꝝ:q vt ſatiſfaciāt gulę ſuæ:nō curāt de tali difficultate:expēdētes multā pecuniā in detrimentū aīæ & corporis.Ideo em̄(ait Seneca,)cito morimur:qa de mortib⁹ paſcimur.i.de aīalibus mortuis:qd' maxime faciunt guloſi.de qb⁹ Pſ̄.xlviij. Hęc via illoꝝ ſcādalū ipſis:poſtea in ore ſuo cōplacebūt. Quāuis em̄ recipiāt ſcādalū ſępe aīæ & corporis dolorib⁹: tamen poſtea tranſacto dolore,volunt cōplacere ori ſuo.

Septima via:eſt difficilis qn̄ eſt tędioſa:& hoc eſt qn̄ eſt multū ſaxoſa vel tota plana & vniformis:& neſcit terminus.Hæc via ē accidię:q̄ inſurgit ex duritia pœnitētiæ:ac etiā qn̄ aliquis vult ſemper occupari in vno aliquo: puta vel ſemp legēdo:vel ſemp meditādo & orando:vel ſemp manibus laborādo.Dicit em̄ cōiter:ꝙ via qn̄ eſt totaliter plana:magis fatigat ambulantē q̄ cū eſt aliqn̄ plana:aliquādo aliqualiter mōtuoſa p colliculos.Et ratio eſt:quia in via plana & vniformi,oēs partes corporis ſimul fatigantur.Sed in via aliqualiter montuoſa in aſcendēdo:dū

Vię planę difficiles.

fatigātur genua & tybiæ:quaſi refrigerātur crura.In deſcēdēdo aūt:crura fatigātur,& genua & tybiæ quaſi pauſant. Sic in opere humano melius fertur labor:qn̄ aliquis vno tēpore legit:altero orat:alio in exteriorib⁹ vacat:q̄ ſe ſemper vellet legere:orare:vel operari:qa ex tali cōtinuatiōe vniformi alicuius rei:attediatur cōmuniter homo.Exemplū Antonij:qn̄ vidit angelū aliqn̄ laborātē:aliqn̄ oran

Prouer. xiiij.

tem.De via horū poteſt intelligi illud.Eſt via quæ videt homini recta:& nouiſſima ei⁹ deducūt ad mortē.ſ.accidię. Videt em̄ aliqn̄ alicui bonū eſſe,ſemper ſe occupari exteriorib⁹:ꝓ tēporali ſalute vel ſpirituali ꝓximi:alteri multū legere:& p hoc intrant frequēter in mortem accidiæ:videlicet negligendo ea:quæ ſunt eis magis neceſſaria.Quādo etiā nō attēdit qs ad pręmiū:q eſt terminus noſtrę vię: cito fatigatur bonis operib⁹.Cū igitur:quęlibet harū viarū ducat ad perditionē:exi de eis ſi vis mortē euadere.iuxta illud Eſa.lv.Derelinquat impi⁹ viam ſuam.Dicit em̄ Aug.ꝙ quicūq̄ cum aliquo mortali tranſit æterna flāma: illum trucidabit inferni non purgatorij.

§ III. QVANTVM AD SECVN-

dū principale dico:ꝙ pœna infernalis dom⁹ ē ꝑpetua:nō habēs finē,qd' notat Iob: ī auctoritate p̄fata dicēs.Nō reuertar.In inferno nulla eſt redēptio:ait idem.Videt forte alicui iſtud incōueniēs eē & iniuſtū:vt cū culpa fuerit tē

Meritō pœna dānatorū ē ęterna.

poralis & ad tps:ꝙ pœna ꝓ ea det ęternalis.Sed ſex rationib⁹ demōſtrat iuſtiſſime:aīam in culpa mortali decedentē,ęternal'r cruciari. Pria ē:ꝗlitas offenſę.Nā & ī humana cōuerſatione quāto maioris dignitatis ē offenſus:tāto offendēs maiorē pœnā meret.Dādo em̄ alapā regi,mortem meret:dādo puero ꝓ iniuria nō habet.Cū em̄ p pctm̄ hō: quātū in ſe eſt ꝑcuſſerit & offenderit deū:q eſt dignitatis infinitę:meret pctōr pœnā infinitā.Pœna aūt infinita nō pōt eē ſm intēſionē:qa ſic cōſumeret naturā.Oportet ergo:vt ſit infinita ſm extēſionē.i.ſm durationē:vt ſic pœna rn̄deat culpæ. Secūda rō eſt:qa manēte cauſa debet remanere effect⁹:cā aūt illi⁹ pœnę eſt culpa.Cū autem culpa mortalis,poſt mortē ab aīa tolli nō poſſit.qa(vt dicit Damā.)qd' eſt hoī mors:eſt angelo caſus:igit debet ſemp manere pœna.Qd' aūt dicit Aug.xiij.q.ij.tēp⁹.circa fi.ꝙ qb⁹ ꝓſunt ſuffragia.ſ.ꝓ defunctis facta:vel ad hoc ꝓſunt, vt plena remiſſio ſit:aut vt tolerabilior ſit ipſa dānatio.nō vult Aug.ꝓpter hoc:ꝙ pœna dānatoꝝ minuat p ſuffragia:(vt qdā dixerūt)qa ſi ſic eſſet:poſſet aliqs p ſuffragia multiplicata liberari ab īferno:qd' hæreticū eſt dicere ſm Tho.in.iiij.Sed loquit Aug.de his:q ſunt in purgatorio: qbus proſunt ſuffragia:vel ad liberationē vel ad pœnaꝝ alleuiationē:ad quā dānati.i.cōdēnati ſunt.Dicitur enim quis dānari,cū deputatur ad pœnā.

Dānati nullo mō pn̄t iuuari.

Tertia rō eſt:qa pctōr quātū in ſe fuit:peccauit volūtate ꝑpetua.Nā ſemper voluiſſet viuere:vt ſemp potuiſſet peccare.Qd' aūt peccator pctm̄ dimiſerit quātū ad actū:hoc fuit ex parte dei:qui per mortē ſubtraxit ſibi facultatē:& iō iuſtū eſt,vt puniat pœna æterna ſiue ꝑpetua.Iuxta illud. Ite maledicti in ignem æternū.Mat.xxv.Hāc rōnem aſſignat Greg.in.iiij.dial'.& habet de pœ.di.j.voluiſſent.dicēs.Voluiſſent iniqui ſine fine viuere:vt potuiſſent ſine fine peccare.Qd' oſtēdunt: qa dū viuunt,peccare nō deſinūt.Ad magnā ergo iuſtitiā ꝑtinet iudicātis:vt nūq̄ careāt ſupplicio:qui dū viuerēt, nūq̄ voluerūt carere pctō.Quarta rō eſt:qa rō ꝯcupiſcibilis & iraſcibilis errauerūt:pręponētes finitū minimū bonū:ſummo bono infinito.Nā diuitię:honores:voluptates & hmōi:valde paruū ſunt bonū & mixtū cū amaritudine.Deus aūt ſummū bonū eſt:& non habet amaritudinē cōuerſatio ipſius.dicit Sap̄.viij.Miſer aūt pctōr,vt cōſequat illud fragile bonū tēporale:ꝯtēnit:& dimittit ſummū bonū,trāſgrediēdo ei⁹ præcepta:& ideo qa in infinitum errauit:in infinitū debet puniri.Vnde dicit Chryſ.ꝙ chriſtus in fine reprobis dicet:oſtēdēs q̄ iuſte cōdēnet eos ad pœnas æternas.Ego ꝓpter vos hō factus ſum:propter vos deluſus:cæſus & crucifixus.Ego ſup gloriā meā vos habui:& vos oēm rem viliſſimam terrę:ampli⁹ dilexiſtis q̄ iuſtitiā meā & fidē.Quinta ratio eſt:qa pctōr peccauit in æterno ſuo:& ideo debet puniri in ęterno dei.Aeternū hois:eſt vita præſens.Hic em̄ eſt ſtatus merēdi & demerēdi.

Aeternū hois ē & ęternū dei.

Aeternū dei:eſt alia vita,quæ ſemper durat.Nō em̄ eſt incōueniēs:vt culpa tpalis puniat pœna ꝑpetua:cū videamus iſtud ſeruari in humana cōuerſatione:vt dicit Aug. ī lib.de ciui.dei.ca.xxj.Nā adulteriū:homicidiū:& hmōi. qd' cōmittit.ſm leges humanas punit morte:& illud qdē maleficiū tpale eſt & cito tranſit actus ei⁹:pœna aūt ꝑpetua:qa.ſ.ſeparat a vita iſta & cōuerſatiōe hoīm mors:q̄ ei infertur ad quā nūq̄ reuertit.Sexta rō eſt:qa ipſe peccator dānatus:ſtat in inferno cū volūtate obſtinata ī malo ſemper:& odit deū punitorē ei⁹.Vn̄ & ꝓpter odiū qd' habēt ad ipſum.dicit Ioā.Apoc.xvj.ꝙ dānati cōmāducauerunt linguas ſuas pre dolore:& blaſphemauerunt deū q habet poteſtatem ſup has plagas.Ratio aūt dictat & iuſtitia exigit.(vt etiā dicit Grego.)ꝙ ſicut pœnitentibus & veniam poſtulātibus:iudex debet miſericordiā facere:ita obſtinatis & cōtumacib⁹:nullā debet veniā pręſtare:& ideo ſemp puniūtur iuſte:cum ſemp ſint auerſi a deo & ei rebelles.

§. III. QVANTVM AD TERTI-

um principale dico:ꝙ notat multiplex & varia pœna inferni, in eo quod dicitur.Ad terram tenebroſam &c.vbi ſignantur ſeptem pœnę infernales.

Septem ſūt pœnę inferni.

¶Prima eſt:locatio vilitatis:quia ad terram.
¶Secunda:priuatio deitatis:quia tenebroſam.
¶Tertia:cruciatio igneitatis:qa opertā mortis caligine.
¶Quarta:ablatio refrigerabilitatis:quia ad terrā miſerię.
¶Quinta:excœcatio veritatis:quia tenebrarum.
¶Sexta:aſſociatio malignitatis:quia vmbra mortis.
¶Septima:implicatio inordinabilitatis:qa nullus ordo.

Prima.

Quātum ad primū dico:ꝙ aīa cruciat in inferno ex vilitate loci,vbi ſe reperit.Patet em̄ ad ſenſum:qa qn̄ nobilis ꝑſona eſt adiudicata & clauſa ab aliquo loco vili:puta ſi rex ponatur

rex ponat in carcere:etiā ſi nulla alia pœna ſenſibili cruciaret:ex hac ſolū incarceratione multū doleret.Cū igitur aīa ſit nobiliſſima regina:& ſciat ſe eſſe creatā ad habēdū dominium totius mundi:& ſibi cōpetat locus cœli empyrei:qui eſt ſuper oēs cœlos:& videat ſe detruſam in centrū terrę:q locus eſt infernus infimus oīm.Vbi etiā ſm Baſiliū in fine mūdi:ponet fex oīm ælemētoꝝ.Nā(vt ipſe dicit)tūc ꝓprietates ælemētoꝝ lęſiue ab eis ſeparabūtur virtute diuina:& in infernū mittētur ad cruciatū maloꝝ.Ex tali igit carcere:habet magnā pœnā vltra alias etiā & merito.Quia em̄ terrā dilexit plus q̄ cœlū:ideo ad terrā condēnata eſt.

Scd'a.

Quātū ad ſcd'm:qa tenebroſam.i.lumine glorię priuatā:ſm expoſitionē Tho.ſup Iob.dico ꝙ priuatur aīa dānata viſione deitatis.Iuxta illud Eſa.vlti.Tollatur impius,ne videat gloriā dei.Hęc aūt ē maxima pœna:ſed parū & quaſi nihil cōprehēdim⁹ eā:qa neſcim⁹ intelligere quātū bonū deus eſt aīæ ipm poſſidēdo.Tāto em̄ quis plus dolet de aliquo amiſſo:quātum illud reputabat magis vtile & amabile.Et qa in vita pręſenti ītellect⁹ noſter corpe aggrauat⁹ ſe habet ad deū,vt oculus veſpertilionis ſe habet ad lumen ſolis:iō parū diligim⁹ ipm deū:& parū curamus ipſum amittere.Sed aīa timēs:quæ aliquātulum guſtauit dulcedinē diuinæ pręſentiæ p gratiā:ex anxietate & pœna quā ſentit qn̄ ſubtrahēdo ſibi ipſi relinquitur: pōt aliquātulū:licet valde parū:intelligere de tali pœna priuationis diuinæ viſionis:ſed cū aīa ſeparat a corpore:

Aīæ ſepatę notitia.

ſibi ſubito infundūtur ſpecies oīm rerū naturaliū.Vnde maiorē cognitionē habet de deo & creaturis,q̄ vllus phs mūdi.Et ſic cognoſcens:ꝙ de⁹ eſt ſummū bonū & ſumme vtilis aię:videns ſe eo priuatā ſua miſeria:cū capax fuerit eū acquirēdi,ſumme dolet.Vn̄ Chryſo.dicit:ꝙ poti⁹ vellet pati mille ignes infernales q̄ priuari dei viſione.Hæc em̄ viſio tātę pulchritudinis eſt:tātoq̄ amore digniſſima. (dicit Aug.de ci.dei.)vt ſine hac qbuſlibet & quātiſlibet bonis prēditū protin⁹ exiſtimet infœliciſſimū.Si em̄ tantus erit ſplēdor gloriæ:q̄ exibit a chriſti humanitate ad iudiciū veniētis:ꝙ ſol obſcurabitur,qui tūc erit ſepties lucidior q̄ modo ſit:quia.ſ.nō apparebit claritas ei⁹ reſpectu claritatis chriſti:quāta erit claritas glorię ei⁹ diuinitatis:a

Tertia.

qua excludūtur ſemp dānati?Quātū ad tertiū dico ꝙ cruciabūtur in igne:& aīæ qdē ſole vſq̄ ad diē iudicij:poſtea aūt aīæ ſimul & corpora:vt ſicut cū vtroq̄ peccauit:cum vtroq̄ puniat.Vn̄ dicet eis.Mat.xxv.Ite maledicti,ī ignē æternū & Iudith.xvj.Dabit ignē & vermes in carnes ipſorū.Et hic ignis ita acerrime cruciat,vt mors dicatur:& ita obſcurus eſt,vt caligo nūcupet.Et ideo dicit Iob.illā terram infernalē, opertā eſſe caligine mortis.i.igne trucidāte.Sicut em̄ mortis pœna:excedit oēm pœnā aliā q̄ hic ſentit:ſic & ignis inferni(vt dicit Aug.)excellit oēm pœnā: quā vnq̄ aliqs expert⁹ eſt ī vita iſta:nūq̄ ī carne tāta inuēta eſt pœna:licet mirabilia martyres paſſi ſint tormēta.de pœ.diſ.vij.§.vlti.Vn̄ & Eſa.xxx.Pręparata eſt ab heri Tophet:a rege ꝓfunda pręparata & dilatata.Nutrimēta eius ignis & ligna multa.Flatus dn̄i:ſicut torrēs ſulphuris ſuccēdēs eā.Tophet īterpręttatur gehēna:ſiue aula plena ſtultoꝝ.Gehēna aūt eſt infernus:plenus ſtultis peccatoribus. Hęc dr̄ præparata ab heri.i.ab eterno:a rege.ſ.dn̄o deo.Ligna quæ nutriūt ignē inferni,ſunt peccata reproboꝝ:quę ſicut ſemper permanēt:ita & ignis ille ſemp cruciat.Flat⁹ dn̄i ſuccēdēs:eſt influxus virtutis eius affligens animas:& poſtea corpora ſine eoꝝ conſumptione.Eſt autē ille ignis

Quarta

fœculētus & turbidus:ſicut flāma mixta fumo:vt non videāt,niſi qd' eſt augmētū pœnæ eoꝝ.Quartū: eſt ablatio refrigerabilitatis:& iō dicit terra miſeriæ.Miſeria opponit fœlicitati:& ſicut fœlicitas pfecta prię ſupnę:excludit oēm defectū:ita miſeria infernalis excludit oēm refrigeriū & cōſolamētū.In hac vita ſuſtinemus vtiq̄ multas miſe

Miſeria dānatorum.

rias.propter qd' dicitur.Iob.xiiij.de hoīe.Repletur multis miſerijs.Sed īter eas,plura habet refrigeria:& ſcit ipās miſerias tādē debere deficere:ſed in inferno vbi eſt ſumma miſeria.nullū refrigerium eſt:adeo ꝙ diues epulo tamdiu deſiderauerat guttam aquę,vt refrigeraret linguā ſuā.ſm ꝙ habet Luce.xvj.adhuc obtinere non valuit.Pro gratia ſingulari:dānati reciperēt permanere in illis pœnis:ſaltē tot annis quot ſunt guttæ aquæ maris:& grana arenæ ei⁹: vt poſtmodū liberi eſſent:& ex hoc refrigeriū aliqd' ſuſciperēt.Quāuis em̄ illa innumerabilia ſint:nobis finita tn̄ ſunt & a deo dinumerata:& ſic aliqn̄ finē haberēt.Sed cū ſciunt,nūq̄ finē habere pœnā eoꝝ:ideo refrigerio carent. Solet hic ſocietas afflictoꝝ:aliquod pręſtare refrigerium. Iuxta illud.Solatium eſt miſeris:ſocios habere pœnarum. Sed ex eoꝝ ſocietate.nullā ꝑcipiūt cōſolationē:etiā amicorum & parētū quos hic multū dilexerūt:ſed poti⁹ pœnę augmentū.Vn̄ Aug.de dānatis inquit.Non ꝓpterea minus ardebūt:quia cum multis ardebunt.ij.q.j.multi.in fi.

Quinta

Quinta:eſt afflictio obſcuritatis.Et ideo dicit:terrā tenebraꝝ.Sunt em̄ ibi tenebræ interiores & exteriores. Exteriores qdē:qa neq̄ a radio ſolis illuminātur:neq̄ ab igne illuſtrātur vbi ſunt.Vnde dr̄ Mat.xxij.Mittite eū in tenebras exteriores.Interiores tenebras ſuſtinēt:qa lumine gratiæ priuantur.Et q̄uis ſynteresis in eis remaneat: q̄ eſt lumen rationis:remurmurās cōtra malū:hoc eſt eis ad pœnā.Et hic eſt vermis ille,de quo dr̄ Eſa.vlti. Vermis eorū nō morietur.Adeo aūt obſcurati ſunt:vt reputēt deū īiuſtū & odiant eū inquātum punientem.ſm illud Pſ̄.lxxiij. Superbia eoꝝ,qui te oderūt aſcēdit ſemp.Et licet ſciētia, quā quis habet ī vita p̄ſenti multū delectet.Illi tn̄ dānati: etſi retineāt ſciētiā hic acquiſitā & maiorē adhuc recipiāt: hoc tn̄ nō eſt in eis ad ſubleuamētū pœnę:ſed augmetum: quia cognoſcūt ſua culpa ſe priuari ꝑfectione ſciētiæ:quę ſolū habet in ſuperna patria,quā valde optāt.

Sexta.

Sexta:eſt aſſociatio malignitatis.i.dæmonioꝝ.Vn̄ dr̄ loc⁹ iſte,vmbra mortis.Dicitur aūt diabolus mors:qa quātū eſt ex ſe, nemī parcit:ſicut & mors.Et vmbra mortis.i.ſimilitudo: qa ſicut mors priuat vita naturali:ita p peccatū diabolus: aīam vita ſpūali.Vn̄ Eſa.ix.dr̄.Habitātib⁹ in regiōe vmbræ mortis.i.in pctō:quod eſt regio diaboli : lux orta eſt eis.& Apoc.vj.dicit.ꝙ ſedēs ſup equū pallidū:nomē illi mors & infernus ſequebat eū.Congrue autē talem habebūt ſocietatem:vt quos habuerunt incētores in culpa:habeāt tortores ī pœna.vt dicit Greg.in lib.moral'.qui multipliciter vexabūt eos.Vn̄ Hiere.v.Seruietis dijs alienis.ſ. in inferno.Dijs.i.dęmonijs:alienis.i.extraneis ab om̄i miſericordia:qui nō dabūt vobis requiē ceſſando.ſ.a pœnis.

Exēplū

Tantus eſt horribilis aſpectus dæmonis:vt quidā religioſus videns eum in corpore aſſumpto:ita exterritus eſt. vt exclamando fortiſſime præ pauore ſemiuiuus remāſit.In ſe aūt reuerſus:cū inquireret de cauſa clamoris & defectionis.Reſpōdit ex eo:qa diabolū viderat.Et cū interrogaretur de forma ei⁹ inquit:neſcirem nec poſſem vobis deſcribere:ſed vnū vobis dico:ꝙ ſi mihi daret optio intrādi in fornacē ſumme incenſam:vel in ictu oculi dæmonē aſpicere:præeligerē ipſam fornacē ingredi:vt habetur ī vitis patrū.Si ergo tm̄ terrorē incutit aſpectus vnius dęmonis: quid faciet & aſpectus & cōtinua cōuerſatio cū innumerabilibus?Septimū:eſt implicatio inordinabilitatis cū dr̄. vbi nullus ordo ī habitat.Sicut ordo reꝝ inducit pulchritudinē & cōplacentiā:ita ablatio ordinis cōfuſionē & diſplicētiā.Et ex parte quidē dei puniētis:eſt ibi ſummus ordo:ſicut & in cunctis alijs operib⁹ ei⁹.Quæ aūt ſunt:a deo ordinata ſunt:ait apl's Roma.iij.Et ordinē quidē ſeruat ſuperbos cū ſuperbis:auaros cū auaris:luxurioſos cū luxurioſis puniendo.Et hoc innuitur Matt.xiij.vbi parabolice dicit a patrefamilias ſeruis ſuis.i.deo angelis ſuis.Colligite zizania,& alligate ea in faſciculos ad comburendū. Erit enim vnus faſciculus omniū ſuperboꝝ.Alius hypocritaꝝ:alius inuidoꝝ.& ſic de alijs.Seruabit quoq̄ ordinē in exhibitione pœnarū:quia ei qui plura peccata cōmiſit vel grauiora:grauior pœna dabit.iuxta illud Apo.xviij. Quātū glorificauit ſe & in delicijs fuit(.ſ.peccator)tm̄ date ei tormētū & luctum.Seruabit & ordinē illū,quē ponit ſapiens Salomō.Per quæ quis peccat:per hæc & torquet. Peccat em̄ miſer homo per creaturas male eis vtendo:et p creaturas affligitur:nō ſolū ignis:ſed etiam aliarū rerum. Vn̄ Pſ̄.x.Ignis & ſulphur et ſpiritus ꝓcellaꝝ:pars calicis eoꝝ.Et Salomō.Pugnabit pro eo.ſ.deo orbis terrarū:contra inſenſatos.Trāſibūt enim ſicut ait Iob.xxiiij.ab aquis niuium,ad calorem nimium.Ecce ordo,qui hic cōſueuit ſeruari,ablatus eſt.Nā cū quis ſuſtinet calorem magnum: nō habet frigus,et ecōuerſo.Et trāſeūdo de vno ad aliud ſentit refrigeriū:ſaltem in principio.Sed in inferno:experiūtur et calorē et algorem:et nullā habēt cōſolationem. Itē cum quis patitur aliquod malū nō timet illud ſed anteq̄ patiatur:ſed in inferno et patiēdo timet:et timēdo pa

Sap̄.xj.

Sap̄.v.

titur. Bene igitur ait Pſ.xxxiij. Mors peccatorum peſſima. Prima enim:q̄ eſt corporalis eſt mala.ſ.naturæ. Scd'a:quę eſt criminalis eſt peior. Sed tertia:q̄ eſt infernalis eſt peſſima:& ideo doctrina chriſti eſt obſeruanda:per quā ipſa mors peſſima euitatur. iuxta illud Ioā.viij. Siquis ſermonem meum ſeruauerit:mortē non videbit inęternum.

¶De ſnīa q̄ datur pro his:qui aſcēdūt ad cœlum. Cap.iiij.

DATVR SENTENTIA A SVperno iudice:erga ſcd'm genꝰ hoīm.ſ.oīno purgatoꝝ q liberi ſunt ab oī defectu:& iſta eſt cœli via:per quā incedēs anima cū a corpore ſeparatur immediate peruenit ad ſummā fœlicitatē & gloriā. de qua pſ.lxxxiij. Ibūt de virtute in virtutē:videbitur deus deoꝝ in Sion. Et viſio dei:vt ait Aug. eſt tota merces. Hāc docuit chriſtus tenere exēplo ſuo dicens. Relinquo mundū & vado ad patrem. Ioā.xvj. Reliquit chriſtus mundū:non ſolū quo ad pręſentiā corporalē:ſed etiā quo ad ꝯuerſationem mundialē:liber ſemper ab omni peccato. Vñ dicebat ipe. Ego non ſum de hoc mundo. Io.viij. Iuit ad patrē per paſſionē. vt per aſſentiōem pararet nobis locum: aduocatus noſter factꝰ apud patrem. Vnde dixit diſcipulis. Vado parare vobis locum. Ioā.xiiij. id eſt ad præparatum vobis regnum ab ęterno:vobis diſponendo per gratię infuſionē: & veſtram exercitationem. Vnde apl's ad Gal.ij. Tradidit ſemetipm ꝓ pctis noſtris chriſtus:vt eriperet nos de præſenti ſeculo nequā. Et hoc faciēs.ſ.relinquēs ſęculū inquātū nequā dicere pōt. Relinquo mundū &c. Vbi tria nota.

Aſcēſio nis chriſti rō.

¶Primum:eſt egreſſus a loco animum inficiente:ibi. Relinquo mundum.

¶Secundum:eſt progreſſus in bono ad cœlum dirigente: ibi. Vado.

¶Tertium:eſt acceſſus in termino deſiderium implente: ibi. Ad patrem.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

Mūdus vñ dr.

ſciēdum:ꝙ mūdus ſm aliquos dicit ꝑ antiphraſim:eo ꝙ munditia caret:ſic piſcina quæ piſce caret. vñ Aug. O mūde immunde:qui te diligunt non te norunt. Qui autē voluerit amicus eſſe huius mūdi:inimicus dei cōſtituitur:& ideo relinquendus eſt mundus. Sex em̄ genera maloꝝ reperiūtur in ipſo notata per literas ipſius dictionis.

Sex gn̄a malorū ſunt in mūdo.

¶Prima:eſt multiplicitas malignitatis.
¶Secūda:eſt vanitas mutabilitatis.
¶Tertia:eſt nullitas tranquillitatis.
¶Quarta:eſt defectuoſitas veritatis.
¶Quinta:eſt varietas periculoſitatis.
¶Sexta:eſt ſeruilitas corruptibilitaits.

¶Quātū ad primū dicit.j.Ioā.v. Totꝰ mūdus ī maligno poſitꝰ eſt.i.in malo igne.ſ.auaritię:ꝯcupiſcētię:ſupbiæ:& alioꝝ vitioꝝ. Et ideo in figurā huiꝰ legis Ioſuę.vj.ꝙ hiericho tota igne ſuccēſa eſt. p̄cepitq; dn̄s vt de rebꝰ illis nullus de ppſo ſuo aliqd ſumeret. & quia Achan ꝯ mādatū fecit aliqd ſubripiēdo, lapidatꝰ fuit. Hiericho īterpretat luna:qa ſicut ipa eſt aliqn̄ plena:aliqn̄ media:aliqn̄ vacua ī apparētia luminis. Ita in mūdo:aliqui ſunt pleni tpalibꝰ, aliqui vacui:aliqui mediocriter ſe habēt:& pene oēs incēdi ignis cupiditatis:q̄ ē radix oīm vitioꝝ. vt dicit.j.Tim.vj. Et qa bonoꝝ auctori inhęrere nō valemꝰ:niſi cupiditatē funditꝰ euellamꝰ:vt dicit Greg. di.xlvij. bonoꝝ auctori. Ideo dn̄s prohibet accipere res Hiericho.i.vitia mundi. Qui v̄o accipit, mortē ꝑpetuā incurrit:ſicut Achan corporalē. Vñ.j.Ioā.ij.dr̄. Nolite diligere mūdū:neq; ea quæ in mūdo ſunt.i.vitia quæ ſunt in mūdanis:qa ſiquis diligit mūdū:nō eſt charitas patris in eo. & Eſa.lij. Exite de medio eius.ſ.Babylonis:quæ interpretatur confuſio:ſignificans mundū plenū confuſione peccatoꝝ:& immundum ne tetigeritis.i.mundo immundo affectu nō adhæſeritis: vt poſſitis dicere. Relinquo &c. Quātum ad ſecūdū dico: ꝙ in mundo eſt vanitas vertibilitatis ſeu mutabilitatis: propter qd' ait apl's.j.ad Coꝝ.vij. Qui vtūtur hoc mūdo: ſiant tanq; non vtentes.i.ita vtātur rebus mundi, ꝙ in eis finem nō conſtituant:nec vt rebus permanentibus inhæreant. & ſubdit. Præterit em̄ figura huius mūdi:nō quidē quo ad ſubſtātiā ſed quo ad ſuperficialem:quā naturæ habet formā:& quo ad apparētiā. Apparēt em̄ diuitiæ:delicię:honores:potētiæ:& hmōi magna bona:quæ oīa cito deficiūt. Vnde & in figurā regionē Sodomę quę videbatur vt paradiſus deliciaꝝ:iuſſit dn̄s Loth iuſtū cū familia ſua egredi ne inuolueret igne & ſulphure vitioꝝ:& æternæ dānationis cū eis combuſta illa regiōe:vt habet Gen̄.xix. Dicit magiſter hiſtoriarū:ꝙ ibi ex arboribꝰ naſcūtur qnidā fructus pulcherrimi aſpectu:ſed ipſis apertis nō reperitur ī eis niſi fauilla:fœtor & cinis. Sic & ex mūdo vbi apparet multa pulcbritudo:demū finis eiꝰ eſt fœtor vitiorū:ignis tormentoꝝ:& cinis mortuoꝝ. Et ꝙuis oīa q̄ ſunt in mūdo mutabilia ſint, ꝓpter qd' ſm Iſido. Mūdꝰ dicitur a motu:q permaxime mutabilitatis reperitur in hoīe mūdi. Ideo dicit Pſ.xxxviij. Vniuerſa vanitas oīs homo viuēs.i.tota vanitas ſeu mutabilitas eſt in hoīe:ita vt dicat Iob.xiiij. Fugit velut vmbra:& nūq; in eodē ſtatu permanet. Mutat em̄ de ætate in ætatē:de ſano in infirmū, & ecōtrario:de frigore in calorē & ecōuerſo: de gaudio in merorem: de odio in amorē & ecōuerſo:& de ſapiēte in inſipiētē:& de vna phātaſia cogitationū ad aliā imaginationē: de libero in ſeruū:de diuite in pauperrimū:de dn̄o in captiuū:de gloria in ignominiā & hmōi. & ſic vt dr̄.j.Io.ij. Mundus trāſibit & cōcupiſcētia eius. Cum aūt oīs motus ſit quid imperfectū reſpectu quietis:& naturaliter appetatur perfectū nō imperfectū:ergo relinquēdus eſt mundus. Tertia miſeria mūdi eſt:nullitas trāquillitatis. Vnde ſaluator noſter inquit. In mūdo præſſuram habebitis:in me aūt pacē. Io.xvj. Nec mirū:qa cū mūdus abūdet iniquitatibus:habere pacē nō valet qa nō eſt pax impijs, dicit dn̄s. Sed chriſtus eſt qui habet:& dat verā pacē & perfectā. Et in ſignū huius dicit Hiero. ꝙ ſcrutādo antiquas hiſtorias ſemꝑ reperit mūdus pace caruiſſe:& bellis innumeris laceſſitus, vſq; ad aduentū chriſti in carne. Tūc em̄ fuit plena pax per orbē ad oſtēdēdū:ꝙ ipſe chriſtus tūc natus eſt: pax noſtra:auctor & amator pacis & dator. Vnde dixit diſcipulis Ioan.xiiij. Pacē meā do vobis:pacē meā relinquo vobis. Non quō mūdus dat:ego do vobis. Pax mundi.i. amatoꝝ mūdi:eſt gaudere in tēporalibus:triumphare in honoribꝰ:delicijs affluere:tribulationibꝰ carere. Concordare inuicem in peccatis cōmittēdis:nō ꝯtriſtari prauos, in vitijs corrigēdis. Sed hoc modo chriſtus nō dat pacem: ſed pax eius eſt ſubiectio carnis ad ſpiritū: dilectio animi ad ꝓximū:cōformatio ſuæ volūtatis ad deū:Et hāc vtiq; mūdus dare nō poteſt pacē:vt canit eccl'ia. Quātū aūt mūdus careat, trāquillitate & pace interiori & exteriori omnibus patet:cū vix reperiat domus vna:in qua nō cōtingat frequens diſcordia. Sic & prima domus Adę habuit bellū inter filios:& arca Noe inter fratres:& ſchola chriſti inter diſcipulos. Cū igitur trāquillitas & pax multū appetat:& in mūdo parū habeat:ergo relinquendus eſt. Quarta miſeria mūdi eſt:defectuoſitas veritatis ſeu cognoſcibilitatis. Vnde ſaluator noſter Ioā.xvij. inquit. Pater iuſte:mūdus te nō cognouit. Sed neq; ipm chriſtū dei filiū intellexit:vt dicit Io.j. Mūdus eū nō cognouit.ſ.verbū incarnatū. Ipſum quoq; ſpiritū veritatis percipere non valet: ꝓut ſaluator dixit diſcipulis ſuis. Spiritū mūdus nō poteſt accipere:qa nō vidit eū, nec ſcit eū. De diuinis igitur parum vel nihil ſcit:ſeu cognoſcit mūdus vbi eſt ſumma & pfectiſſima veritas. De humanis & naturalibus pauciſſimas cognoſcit veritas ꝑ ſciētiam. Naſcitur ſiquidē anima noſtra ſm ph'm:ſicut tabula raſa in qua nihil eſt pictum. Et ſi poſtea aliqua addiſcat:tn̄ cū mlta difficultate & tēporis ꝓlixitate & frequēter mixta falſitate:vnde & oēs philoſophātes qui ſpiritū veritatis nō acceperūt, in multis errauerūt. Propter quod dicit apl's:ꝙ ſapientia huiꝰ mūdi:ſtultitia eſt apud deū. & iterū. Stultā fecit deus ſapiētiā huiꝰ mūdi.ſ.apparere:dum ꝑ effectum oſtendit ſe poſſe agere qd' illi dicebāt īpoſſibile:neſciētes dei oī potētiā. Vnde apte figuratus eſt mūdus ꝑ Aegyptū quæ inerpretat tenebræ: quæ & ita denſiſſimis tenebris flagellata eſt vt ꝑ triduū alterū alter videre nō poſſet:nec de loco moueri ſuo. Et ipa dr̄ mater ſuperſtitionis & idolatra:de qua Aegypto iuſſit dn̄s exire populū ſuū. Cū ergo tenebras horreamus & lucem veritatis naturaliter appetamus:relinquēdus eſt mūdus &c. Quinta miſeria eſt varietas periculoſitatis. Qui nauigant mare inquit ſapiens:enarrāt pericula eius:quia ſ.frequenter ea experiuntur. Mare autem amarum ſm doctores ſignat mūdum. Quia ſm boetium.in.ij. de conſol'. proſa.iiij. Fœlicitatis humanę dulcedo multis amaritudinibus reſperſa eſt. Nauigāt autem qui cōuerſant in mūdo: & hi experiunt pericula eiꝰ: qualia expertus pſ.cxiiij. ait. Pericula inferni inuenerūt me. Nam cum lapſus eſt de alta contēplatione & perfectiōe in adulteriū & homicidiū: periculū incurrit intrandi infernū. Et ſic diſcurrere vales per exēpla ſanctoꝝ & lapſus eorū:vt adæ:Saulis: Moyſi ad aquas cōtradictionis:Ezechiæ:Salomonis: Iudæ proditoris:Nicolai ex ſeptē diaconibꝰ:& invitis patrū:& clare videbis pericula varia et noxia mūdi: q̄ ſine dei adiutorio vitari nō poſſunt. Solus chriſtus om̄ia euaſit ꝑicula qa impeccabilis erat. Et ſm hoc pōt ītelligi illd' dictū Iudęis. Vos de hoc mūdo eſtis: ego nō ſum de hoc mundo: ſ. periculis vitiorū ſubiectus:ſicut & vos. Vñ beatꝰ Antonius vidēs in orōne mundū laqueis plenū:cōnectētibꝰ ſeinuicē exclamauit. O qs iſtos euadet.ſ.laqueos periculorum. & reſponſum fuit. Sola humilitas. In cuiꝰ figuram diſcipuli nauigātes cū chriſto:orto periculo naufragij clamauerūt humiliter dicētes. Dn̄e ſalua nos perimus. Cum autem naturale ſit euitare pericula: ergo relinquēdus eſt mūdus. Relinquo mundū &c. Sexta miſeria eſt: ſeruitus corruptibilitatis. De qua apl'us ad Rom̄.viij. Ipſa creatura liberabit.ſ.egrediendo per mortē de mūdo: a ſeruitute corruptiōis.i.corporis corruptibilis. Multipliciter enim ſubijcimur. partim neceſſitatibꝰ:partim voluptatibꝰ corporis:& frequēter vincimur ab appetitibꝰ eius.i.ſenſualitatis. Dicit aūt.ij.Pet.ij. A quo quis victꝰ eſt:eiꝰ & ſeruus eſt. Narratur in libro de ſeptē donis:ꝙ cū quidā nobilis fuiſſet ingreſſus religionē: eius germanus hoc audito cū eſſet miles & potēs:diſpoſuit in mēte illū reducere de religione. Vñ ſumēs ſecū arma & ſocios:cū illa die nō poſſet ad monaſteriū applicare:cōtigit eū in ſylua dormire vbi habuit talē viſionē. Videbat ſibi quieſcere in amęno prato:& ꝙ ſex iuuenes a dextris eiꝰ eſſent & tres a ſiniſtris: & cœperūt dicere pugnemus adinuicē. Et cōcordantibus ad hoc dixerūt. Manifeſtemus priꝰ noīa noſtra: qlibet dicat ſuū. Dicit ergo primꝰ eoꝝ q erat a dextris:ego vocor pulchritudo. Dicit ſcd's:& ego ſanitas. Tertius dicit:ego ſum iuuētus. Quartus ait:ego fortitudo. Quintus:ego diuitię. Sextus:ego ſpes vanæ vitæ. Eorum autē qui erant a ſiniſtris, dixit primus ego vocor infirmitas. Scd's ego vocor ſenectus. Tertius & ego mors. Incipit ergo bellare infirmitas cōtra primos duos qui erāt a dextris.ſ.pulchritudinē & ſanitatem & proſtrauit eos:qa infirmitas aufert pulchritudinē & ſanitatē. Senectus pugnat contra duos alios ſcilicet fortitudinē & iuuentutē:& eos deiecit & ꝓſtrauit. Demū mors ꝯ diuitias & ſpem vitæ & aufert eos de mundo. Dicūt tādem iſti tres. Occidamus nūc iſtū iuuentem. Qui hoc audiēs expergefactus valde timuit. Et cū veniſſet cū ſocijs ad monaſteriū & narraſſet germano viſionē. Expoſuit germanus ille viſionē.ſ.ꝙ pratum amœnū erat mūdus in quo quieſcebat & ſex iuuenes erāt ſex q̄ ſunt in mūdo quæ vident magna eſſe ſed oīa deficiunt & ſic īduxit eū ad contemptum eius. Sed iſta eſt differētia inter bonos & malos:qa boni & ſi ad horā ſeruiūt ſenſualitati:nō tn̄ vt dn̄et eis. Mali aūt ſerui efficiunt ipſiꝰ ſenſualitatis. Chriſtus aūt & ſi voluntarie fecit ſe ſubiectū neceſſitatibꝰ corporis vt fami cū eſuriret in deſerto ſiti cū ad fontē Iacob ſitiret tamē nunq; vel ad momentū ſenſualitati ſeruiuit, præter rōnē. Et ſic pōt intelligi illud dictū diſcipulis Iam nō ſum in mūdo:& hi in mūdo ſunt. Nō rogo vt tollas eos de mūdo:ſed vt ſerues eos a malo:ne ſcilicet in eis dominetur iniquitas. Reliquēdus eſt ergo mūdus:ſicut & ſeruitus abijcienda vt eū chriſto dicat. Relinquo &c.

Delicię mundanę.

Eſaiæ xviij.

Mūdus falſitate plenus.

Io.xiiij.

j.cor.iij.

Exo.x.

Eccl'i xliij.

Ioā.viij

Matth. viij.

Exēplū

Pugna ſenectę.

Io.xvij.

§. II. IN SECVNDO PRINCIPA

li notat progreſſus ī bono ad cœlum dirigēte cū dr̄ vado. Quāuis chriſtus nō tūc actualiter iuerit ad patrē præſentiam ſuam corporalē ad cœlū deferendo ſed in aſcenſione ſua propter qd' exponi poteſt vado.i.vadā quod de ꝓpinquo erat futurū: tamē continue actualiter ibat ad patrem anima eius vidēdo & fruēdo eius diuinitate:ac etiā quotidie per electos ſuos qui ſunt mēbra eius vadit ad patrē. Sunt autē ſex vię qbus relinquēdo mundū in morte immediate itur ad patrem cœleſtem.ſ.Ieſum chriſtū.

Sex ſūt vię per qs itur ad cœlū

¶Prima eſt martyrij tolerationis.
¶Scd'a eſt baptiſmalis purificationis.
¶Tertia eſt intentionalis cōpunctionis.
¶Quarta eſt virtualis perfectionis.
¶Quinta eſt diutinalis tribulationis.
¶Sexta eſt indulgentialis plenę cōceſſionis.

Quantū ad primū cōmunis ſententia doctoꝝ eſt, ꝙ qui martyriū ſuſcipit ꝓ fide chriſti:vl' etiā ꝓ quacūq; virtute cōſeruāda vel exercēda:decedēs immediate ingredit cœlū. Vñ cantat de ſanctis martyribus. Sancti tui mirabile coſecuti ſunt iter, ſeruiētes pręceptis & paulopoſt. In mari rubro apparuit via ſine impedimento via.ſ.ad cœlū in mari rubro.ſ.effuſione ſanguinis ſine impedimēto.ſ. culpę vel pœnę debitę q̄ tollitur per martyriū. Vñ ī Apo. de martyribꝰ dr̄. Lauerūt ſtolas ſuas.i.aīas & cādidas eas fecerūt.i.purificatas in ſanguine agni.i.in paſſione Chriſti quem ſunt imitati. Hinc & Cyprianus ī ſermone. O dedicata paſſio & glorificata cōfeſſio:abſoluit per martyriū aīa a vinculo carnis & in cœlo cū triūpho eleuatur ab angelis. Et ꝓpterea dr̄ extra de cele.miſ.cū Marthe. ꝙ iiuriā facit martyri, qui orat ꝓ martyre qa videlicet īdubitāter credit ad cœlū euolaſſe. Et qui ſunt ī cœlis cū nullo bono careāt aliorū nō indigent ſuffragijs. Quod etiā per plura exempla oſtēſum eſt aīas martyrū ſubito volare ad patrē cœleſtē. Sicut legit de Tiburtio & Valeriano quorū aīas vidit Maximꝰ in pūcto martyrij aſcēdere cœlū. Et beata Emerentiana collectanea btē Agnetis ſine baptiſmo aq̄ baptizata ꝓprio ſāguine fuſo ad cœlū euolauit:& mltis alijs. Scd'a via immediata ad cœlum eſt purificatio baptiſmalis. In cuius figuram filij Iſrael viā faciētes per Iordanis fluuiū eo trāſacto immediate intrauerūt terram ꝓmiſſionis:Iordanis in quo chriſtus baptizatus eſt:& inde collata eſt virtus in baptiſmo ſignificat baptiſmū. Per hunc trāſit cū Ioſue qui baptiſmum recipit & ieſum fide. Et hic eſt effectus eius vt ſanctificatus intret in regnū cœlorū ſignatū per terrā ꝓmiſſionis ſi tunc morit quantacūq; peccata originali addidiſſet. Et ad hoc oſtēdendū: baptizato chriſto aperti ſunt ei cœli:& vox pr̄is ītonuit. Hic ē filius meus dilectus. Qd' intelligit non ſolū de chriſto:ſed & de quocūq; baptizato debite inquantū.ſ. filiꝰ eſt ꝑ adoptionem. Filio autē debet paterna hæreditas. Hanc vitā tenēt oēs paruuli baptizati decedentes ante vſum rationis: qa ſcilicet ſubito euolāt:& ideo ꝓ eis orare non oportet & ſi qd' officiū ꝓ eis fiat ī eccleſia magis fit ad ꝯſolationē viuoꝝ, q̄ ꝓ adiutorio ipoꝝ. Tertia eſt:ītēſionalis ꝯpūctionis. De qua pōt ītelligi illud pſ.lxxvj. In mari via tua.i. magna amaritudine cōpunctionis eſt via dei ad cœlū:nō tamē quęcūq; cōpunctio ſeu contritio eſt via immediate ducens ad cœlū cū quis decedit ſed oportet ꝙ ſit valde intenſa ita ꝙ auferat oēm culpā & debitam pœnā de qua dr̄ Thren̄.ij. Magna eſt, velut mare cōtritio tua. Hanc qa habuit Diſmas latro.ſ.ille qui cum chriſto crucifixus ē a dextris eius audire a chriſto meruit. Hodie mecum eris ī paradiſo. Non em̄ martyriū fecit illū ſubito decedentē paradiſum introire:qa martyr nō fuit cū pro ſuis ſceleribꝰ dānatus fuerit non ꝓ fide ſed ꝓpter maximā ſui cōpunctionē. Hāc etiā credit habuiſſe Maria Magdalena quæ cum lachrymis ſuis lauit pedes dn̄i Ieſu. Similit de quadā meretrice legit ꝙ audita quadā prædicatione tāta cōpūctione & lachrimarū effuſione ad confeſſionē acceſſerit: ꝙ in proceſſu ipſius pręꝯ dolore mortua eſt. Et cū pręꝯdicator dubitās de eius ſalute recōmēdaret populo vox de cœlo audita eſt ꝙ nō indigeret illa eoꝝ orationibꝰ:ſed potiꝰ ipſi ſuis:qa immediate ad cœlū euolauerat. Et de hmōi tā intēſa cōpunctione, ad literā ītelligitur illud dictū Aug. in lib. de pn̄ia. & allegat de pœ.diſt.iij. ſunt plures ante me. ꝙ vera pœnitētia ad puritatē baptiſmi conatur adducere pœnitentē: al's cōfitentē. Quarta via eſt virtualis perfectionis de qua Prouer.iiij. Iuſtorū ſemita quaſi lux ſplendēs ꝓcedit & creſcit vſq; ad perfectā diē.i.perfectā cōuerſationē. Hęc ꝑfectio conſiſtit in perfectiſſima charitate:q̄ ſm apl'm ad Col'.iij. eſt vinculū ꝑfectionis. Huiꝰ effectus & ſigna ſunt martyrij deſideriū pro dei honore & ꝓximi ſalute carnē ſpūi ſubiectā experiri ſedatū eē ſatis a paſſionibus:& ſi aliquādo aliquantulū īſultū aliquē ſentiat cogitationes turpiū nō multū moleſtari circa deū aīo occupari per contēplationē cōcipere viſionis eiꝰ affectū: pc̄ti odiū:mūdi faſtidiū vitā pręſentē in patiētia habere mortem in deſiderio:in alijs exercitiis niſi quātū charitas vrgeat nō delectabiliter occupare ſed magis ꝯtēplationi &

Sa.xix.

Ap.vij.

Baptiſmi efficacia.

Ma.iij.

Lu.xxiij.

Conuerſio peccatricis.

lectioni vacare. Per hãc viã, hortatus eſt dñs Abraã ince
dere, cũ ei dixit. Ambula corã me & eſto pfect⁹. Geñ. xvij.
id eſt totaliter dirige mentẽ tuã ad me: oĩa ad me referen
do: & meę volũtati te ſubijciẽdo: ſic eris pfectus. Hãc pfe
ctionẽ intrauerat apl's, cum dicebat. Cupio diſſolui & eſſe
cũ chriſto. & iteꝝ. Quę retro ſunt oblit⁹: ad brauiũ ſupnæ
vocationis feſtino. Quicũqꝫ pfecti ſumus: hoc idẽ ſentia
mus. Hanc cõſecuti ſunt viã perfectionis: beatus Bernar
dus. Bñdictus: Dñicus: Franciſcus: Tho. & alij. Et ideo ſu
bito eis aperte ſunt ianuę cœli immediate in eoꝝ tranſitu
vt patet ex eorũ legẽdis de eorũ tranſitu per varias viſio
nes. Et ad hãc viã perfectionis intrandã: inſtitutæ ſunt re
ligiones ſanctę: & cerimonię & ſtatuta eaꝝ, ſunt admini
cula & media ad iſtã viã. Et cũ per mediũ veniat ad extre
mũ: qui feruẽter nõ tepide pgrediendo: nõ retrocedẽdo:
voluntatẽ pprιã abnegãdo: nõ ſuperioribus detrahẽdo:
nõ otio: & ɔfabulatiõib⁹ & murmuratiõib⁹ vacãdo: ſed
pijs exercitijs: orationi: deuotiõi cõtẽplationi: in officio
attẽtioni inſiſtendo: cũ his infimũ ſe æſtimãdo: ſic qui p
hmõi media ad perfectionẽ veniẽs: cœlũ introibit. Nã ſe
cũd. i. b. Tho. in ſumma. pie credit religioſo in ſuſceptiõe
habit⁹ pcipue profeſſoꝝ debito modo oĩa pctã ſibi remit
ti: etiã quo ad pœnã. Et in. iiij. ſenten. inducit ſentẽtiã q̃ ha
bet in vitis patrũ. ſ. q̄ ſup hmõi eadẽ gratia deſcẽdit: quę
ſup baptizatos. Et deuotus Berñ. dicit q̄ tales cõfidẽtius
moriuntur & copioſius remunerãtur. Quinta via eſt: tri
bulationes patienter tolerare. Sap. x. dicitur de hac via. Iu
ſtũ deduxit dñs p vias rectas: & oſtendit illi regnũ dei. Et
paulopoſt. Honeſtauit illũ in laboribus: quaſi labores &
tribulationes ſunt vię rectę: per quas oſtendit de⁹ pueniri
ad regnũ ſuũ. Propter qd' & ipſe dicit Hiere. xxxj. Addu
cam eos p torrẽtes aquarũ in via recta. Torrẽtes aquarũ:
ſignificãt tribulationes magnas. Et Act. xiiij. dr: q̄ p mul
tas tribulationes oportet nos intrare in regnũ dei. In cu
ius figurã dñs populũ ſuũ: nõ per viã planã ſeu propriã:
quę erat breuior & facilior: ſed per viã deſerti circũduxit:
(vt habet Exod. xiij. q̃ via erat multum aſpera: & in ipſa
ſuſtinuerunt multos labores & tẽtatiões: & exinde intra
uerunt terrã lacte & melle manãtẽ: quæ ſignificat cœleſtẽ
patriã. Pauciſſimi tñ intrauerunt: qa & pauci ſunt: q viri
liter aduerſis vtant. Ad qd' etiã facit qd' ait Grego. videli
cet. Ab electis ſuis de⁹ maculas pctõꝝ tẽporali afflictione
curat abſtergere: quas in eis ĩ ęternũ nõ vult videre. de pœ.
di. j. ſi peccatũ. Nec tñ oĩs tribulatio & afflictio liberat ho
minẽ a pctõ: ſed cõtritũ & humiliatũ. Nec etiã ɔtritũ libe
rat ab oĩ pœna cõiter: ſed a quota. i. certa quãtitate plus &
min⁹: ſcd'm patiẽtiã & deuotionẽ ſuſtinẽtis: & grauitatẽ
doloris: & diuturnitatẽ tpis. vñ tot poſſet qs ſuſtinere &
tãdiu deuote, q̄ plene purgat⁹ ĩ fine ſubito ad cœleſtẽ pa
triã euolaret. Exẽplũ de Lazaro mẽdico: vlceribus pleno
portato ab angelis in ſinũ Abraæ. Luc. xvj. Et ſil'r de Tar
ſilla & ſeruulo in. iiij. dial. Sexta via eſt indulgentiarũ q̃
dicunt plenarię cõceſſę: particularibus pſonis in articulo
mortis: vel alicui eccl'ię: q̃s ſolus papa põt conferre. Et de
hac: põt intelligi illud Eſa. xxxv. qa hæc via ſancta voca
bit. & Eccl'i. xvij. Pœnitẽtib⁹ dedit viã iuſtitiæ. Signãter
dicit pœnitẽtibus: qa impœnitẽtibus nulla valet ĩdulgẽ
tia. Per indulgẽtiã ipam appellat viã iuſtitię dũ videlicet
debita pctõꝝ. i. pœnę ad q̃s ſunt obligati: nõ ex obrupto
dimittit: ſed facit ſibi ſolui de theſauro eccl'ię. ſ. merita ſeu
ſatiſfactiões xp̃i & ſctõꝝ per eũ cui cõmiſſus eſt talis the
ſaurus. ſ. papã. Exigit etiã ibi quędã iuſtitia ęquitatis: vt
ſi papa diſcrete & rõnabiliter concedat: & recipiẽs id qd'
iniũgit in forma indulgẽtię adimpleat cũ plena deuotio
ne: & talis niſi ponat obſtaculũ ſcd'm Ray. & Hoſti. dece
dẽs immediate ad cœlũ euolat. Per aliquã igit iſtaꝝ via
rũ oportet quẽlibet incedere: ſi vult poſſe dicere. Vado
ad patrẽ. ſ. imediate poſt mortẽ. Si tibi dura videtur via
martyrij prima ſaltẽ ĩcede p quintã. Nã ſcd'm Greg. Mar
tyres ſine ferro eẽ poſſum⁹: ſi patiẽtiã in aĩo teneamus. Si
ſecũdã viã egreſſus es. ſ. puritatẽ & innocẽtiã baptiſmalẽ
intra per tertiã. ſ. pfectę pœnitẽtię. Si pctõꝝ põdere graua
tus: tẽpus nõ videt tibi poſſe ſufficere ad ſatiſfaciẽdũ: in
gredere monaſteriũ vt cõſuluit Stephanus papa quendã
ſceleroſum humiliare ſub manu abbatis ſeu alterius ſupe
rioris: vt de⁹ refrigeret aĩam tuã. xxxiij. q. ij. admonere. Si
aũt durus tibi videt hic ſermo ad indulgẽtias recurre de

Phil. j.
Foi. ij.

Via ad trã pro miſſionis.

Indulgentia nõ prodeſt impœnitẽtibus.

bito modo. Et pñt iſta ſex media euolãdi ad cœlũ ſignari
p ſex hydrias aquæ repertas in nuptijs ob purificationẽ.
Hęc oĩa valent ad purificandũ pctã: & hæ ſunt in nuptijs
eccl'ię militãtis decoratę p p̃ſentiã chriſti: vt habet Ioã. ij.
Aq̃ aũt in vinũ cõuertit: qa tales vię & ſtat⁹ ſunt aſperę &
difficiles: ſed cõuertunt in vinũ ſuauẽ ſpũalis ɔſolatiõis.

§. III. QVANTVM AD TERTI

um ſciẽdũ: q̄ attingẽdo ad patrẽ cœleſtẽ & per eẽntiã ipm
videndo: implet oẽ humanũ deſideriũ. Vñ & Philippus
dixit Io. xiiij. Dñe oſtẽde nobis patrẽ, & ſufficit nobis. Ni
hil em̃ aliud eſt ad ſufficiẽtiam. No em̃ ſufficiũt panes du
cẽtoꝝ denarioꝝ: inquit ipſe philippus. Denari⁹ imaginẽ
regis habẽs: eſt angelus intellectualis: hõ rõnalis: & ſcri
ptura diuinalis. Quodlibet horũ habet in ſe imaginẽ re
gis ęterni. Centenari⁹ ſignat pfectionẽ: qa quãtũcũqꝫ an
gelus, & hõ & ſcriptura ſit qd pfectũ: & totaliter & plene
poſſideat: nõ ſufficit panis. i. refectio ei⁹ ad ſufficiẽtiã: etſi
aliq̃liter reficiat. Sed pater pfecte reficit. Qui autem videt
patrẽ: videt & filiũ & ſpm ſanctũ in vna deitate. Et hæc ẽ
(inquit ſaluator) vita ęterna: vt cognoſcãt te ſolũ deũ pa
trẽ: & quẽ miſiſti. ſ. p ĩcarnationẽ attributã ſpũi ſctõ. Ieſũ
chriſtũ, in humanitate & deitate vnitũ. Ioã. xvij. Quõ aũt
miſeret pater filioꝝ ait Pſ. cij. Miſert⁹ eſt dñs timentibus
ſe. Bonus pater: etſi filij ei⁹ delinquãt: corrigit. Vñ Amb.
Non ſemp oſculat pr̃ filiũ: ſed aliqñ caſtigat: & cũ caſti
gat qui diligit: tũc circa eũ pietas exercet. v. q. v. c. iij. Sic
& de⁹ pater caſtigat ſuos in p̃ſenti. Et qa humiliant: & vt
legitimi ſe habẽt timorẽ filialẽ oſtẽdẽtes ad patrẽ ipſum:
dimittit eis hereditatem. Sic & pater cœleſtis facit electis
ſuis: vt ſint (ſm apl'm) hęredes qdẽ dei. ſ. patris: cohęredes
aũt chriſti. Dicit aũt pater miſericordiarũ & de⁹ totius cõ
ſolationis: q cõſolat nos in oĩ tribulatione noſtra. ſ. quã
in p̃ſenti habuimus. ij. ad Coꝝ. j. Pater quidẽ dr̃ miſericor
diarũ: qa & hic ſubuenit miſerijs noſtris: & illic liberat ab
oĩ miſeria. Pater eſt cõſolationis: prębẽdo gaudiũ ſupnæ
fruitionis. Et quo ad primã miſeriã mundi. ſ. malignitatẽ
pctõꝝ ppter quę affligunt hoĩes & cõſciẽtia remordet: li
berat de⁹ pater & cõſolat in regno: qa nihil coinqnatũ in
troibit in illã: aut faciens abominationẽ: ſed ſine macula
ſunt ante thronũ dei. vt habet Apoca. xiiij. Null⁹ em̃ ibi
peccare põt. Vñ ſaluator Luẽ. xij. Cõplacuit patri veſtro
vobis dare regnũ. Sed regnũ ei⁹ (vt dr̃ Dañ. vij) nõ corrũ
pet. ſ. p aliqd' vitiũ. Liberat ſcd'o pater ipẽ a miſeria mu
tabilitatis: qa aĩa mutari nõ põt niſi per ſctãs cogitatiões
& affectiões: nõ diſcurrẽdo de noto ad ignotũ: ſed ſimpli
ci intuitu veritatẽ accipiẽdo. Corp⁹ etiã poſtea nõ varia
bit de ętate in ętatẽ. de ſanitate in infirmitatẽ: de diuite ad
pauperiẽ: nec alijs modis. Vñ dr̃ Eſa. xxv. q̄ in ɔuiuio qd'
dñs celebrabit in mõte. Faciet (inquit) dñs exercituũ oĩb⁹
ppl'is in mõte hoc ɔuiuiũ pinguiũ. Et paulopoſt ſubdit.
& mortẽ p̃cipitabit in ſempiternũ. Mutabilitas ſm Hie
ro. eſt quędã mors. vñ Iaco. j. Omne datũ optimũ, & oĩe
donũ pfectũ deſurſum eſt deſcẽdens a patre luminũ apud
quẽ nõ eſt trãſmutatio. Liberat tertio a nullitate tranquil
litatis. i. a guerris: diſcordijs & alijs inquietatib⁹ q̃ verſan
tur in mũdo. Nã ibi ſedebit ppl's in pulchritudine pacis:
& in tabernaculis fiducię & requię opulẽta. Eſa. xxxij. Pul
chritudinem pacis appellat ipſum ordinẽ pacis ſummũ
requiem opulentã trãquillitatẽ ad multa ſe extendẽtem.
Nullus em̃ ibi põt egredi ciuis: nec intrare hoſtis: immo
nec appropĩquare ibi ſcd'm Alcuinũ. Nulla pulſat hono
ris ãbitio. Nemo iraſcit, nemo lędit. Inſidię dęmonũ nul
lę: ſed ɔſona cũcta & iocunda ſunt oĩa. Ex p̃dictis em̃ vitijs
ſequunt diſcordię & alia vitia. Sed ibi nulla diſſentio: nul
la ſeditio: nulla cõtẽtio: ſed oẽs cõcordãt in vna volũtate
quã dei eſſe cõſtituũt. Eſt igit hic pater prĩceps pacis & fu
turi ſęculi. Liberat a q̃rta. ſ. defectu cognitionis. Tenebræ
em̃ vitioꝝ operiũt terram & caligo erroꝝ ppl'os. Eſa. lx.
Sed in illa patria oẽs cognoſcent me: a minimo eoꝝ vſqꝫ
ad maximũ. Hiere. xxxj. (Et allegat ab apl'o ad Heb. viij.
licet nõ eiſdẽ v̾bis.) Et hęc ſciẽtia pfecta eſt & clara. Vñ &
Aug. de ciui. dei allegãs Plotinũ ſeu Porphyriũ eunuchũ
dicit egrediendas eſſe aĩas a corporib⁹ ad patriã: ibiqꝫ pa
tere oĩa. Vñ dixit chriſtus Luc. xxij. Diſpoſuit pater meus
regnũ vt ędatis & bibatis ſup mẽſam meã, in regno meo.
Menſa iſta eſt idea diuinæ mentis: in qua tot ſunt fercula
quot ſunt

Ioã. vj.

triplex denari⁹ regis.

Ro. viij

De⁹ ab oĩ miſeria nos liberat.

Apoc. xxj.

Eſa. ix.

Lib. ix. ca. xvj.

quot ſunt creaturę cũ virtutib⁹ ſuis q̃ oẽs in ſe cõſiderate
vnũ faciũt prout ſunt in ipſo deo. Liberat a qnta. ſ. a peri
culis: qa ibi nullũ periculũ nec quo ad aĩam nec q̃ ad cor
pus. Sicut enim hic corpus electorũ fuit ſubiectũ ſpũi: ita
ibi perfecti⁹ ſubijciet ſubito exequẽdo qd' volũtas appe
tierit: quę nõ niſi rõnabilia deſiderare poterit: & ſic null⁹
peccare põt. Et hoc eſt qd' dicit ſaluator Ioan. x. Nemo ra
piet oues meas. i. electos de manu pr̃is mei: precipue in re
gno. Sed & ſi hic aliqñ rapiunt a diabolo tandẽ reuertũ
tur. Liberat a ſexta. i. a ſeruitute corruptionis qa oẽs defe
ctus quos hic patimur: famis ſitis ĩfirmitatis & hmõi au
feret. Vñ Apo. xxj. dr̃. Abſterget de⁹ oẽm lachrymã ab oc
culis ſctõꝝ & mors vltra ñ erit: neqꝫ luct⁹ neqꝫ clamor ne
qꝫ dolor erit vltra. Et ibidẽ. c. vij. Nõ eſuriẽt neqꝫ ſitiẽt ã
plius &c. Vnde Berñ. O vita vitalis o vita ſempiterna &
ſempiterne beata vbi gaudiũ ſine mœrore requies ſine la
bore dignitas ſine tremore perpetuitas ſine corruptione:
opes ſine amiſſiõe: ſanitas ſine lãguore: abũdãtia ſine de
fectiõe vita ſine morte beatitudo ſine calamitate perpe
tua eſt. Vbi oĩa bona pfecta in charitate ſunt: vbi ſpecies
& viſio dei facie ad faciẽ. vbi plena ſcientia in oĩbus & p
oĩa vbi ſumma bonitas dei cernit & lumen illuminãs a
ſanctis glorificat: vbi præſens dei maieſtas cõſpicitur. Et
hoc vitę cibo ſine defectu: mens intuentium ſatiatur. Vi
dent & videre deſiderãt: ſine anxietate deſiderãt & ſine fa
ſtidio ſatiantur. hęc ille. Scit em̃ pater veſter qa his omni
bus ĩdigetis. ſ. ſubleuari a miſerijs. Ipſe enim pater amat
vos. Ioan. xvj. Et vt perfectus amicus liberabit in regno
ſuo electos ab omni languore.

Vita btã deſcribit.

¶De his qui ſentẽtiantur ad purgatorium. Ca. v.

DATVR SENTENTIA A SV

perno iudice erga tertiũ genus hominum q̄ eo
rum animę cũ ſeparantur a corporibus vadant
ad locũ tẽporalis purgationis qa ſecũ portãt aliquid ĩfe
ctionis. Et in eoꝝ perſona dicit Pſ. lxv. Tranſiuimus per
ignẽ & aquã & eduxiſti nos in refrigerium. In quibus ver
bis ad dñm directis poſſunt tres cõcluſiones notari.

¶Prima q̄ nõ perpetuo cruciant ibi. Tranſiuimus.

¶Scd'a q̄ pro pctõ ſed in gratia affligãtur: ibi. & aquã.

¶Tertia q̄ ſuffragio alieno liberant ibi. eduxi. nos ĩ re.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

ſciẽdũ q̄ cũ aĩa recedit a corpe ſi nõ eſt plene purgata & li
bera ab oĩ culpa & debito pœnę: nõ eſt idonea ad intrãdũ
regnũ cœleſte. Sed etſi nõ defert ſecũ mortalia pctã nõ eſt
etiã digna gehẽna: ſed eſt medius locus qui. ſ. dr̃ purgato
riũ quo deſtinat ob ſui purificationẽ ad tẽpus. Et ideo di
cere poſſunt aĩę ipſę: Trãſiuim⁹ per ignẽ. i. nõ ſemp mãſi
mus. Vñ apl's. j. ad Cor. iij. dicit. Si quis ſup ædificauerit
ſupra hoc fundamentũ aurũ, argentũ, lapides præcioſos,
lignũ, fœnũ & ſtipulam ipẽ ſalu⁹ erit ſic tñ quaſi p ignẽ
trãſeũdo. Aedificiũ ſpũale ẽ multiplicatio bonoꝝ operꝝ.
Quot em̃ bona opera fiũt quaſi tot lapides ſupponũtur.
Fũdamẽtũ huius ædificij eſt fides chriſtiana ſine qua ſpi
ritualiter ędificari nõ põt. Lignũ fœnũ & ſtipula q nõ du
rãt ĩ igne, ſignãt diuerſa pctã venialia, grauiora vel leuio
ra quę quis immiſcet inter bona opa ſua. Et ſic dr̃ ſupędi
ficare non qa ſint quaſi ad meritũ ptinẽtia, vt bona opa:
ſed qa ſunt nõ deſtruẽtia ędificium ſalutis ſm Tho. i. iiij.
Hmõi igitur ſecũ deferẽtes ſalui fiũt ſic tñ quaſi per ignẽ
purgatorij trãſeuntes. Nec tñ quaſi, ibi eſt nota ſimilitudi
nis ſed exp̃ſſio veritatis: vt illud quaſi vnigeniti a patre.
Io. j. Et quia ignis in ſcriptura ſignat afflictionẽ: ſm quẽ
intellectũ dixit Ioã. bapti. de chriſto. Ipſe vos baptizabit
in ſpũſancto: & igne. Math. iij. id eſt abluet & purificabit
vos gratia & pœna afflictiua. Ideo ſciendum: q̄ ſunt qua
tuor afflictiones animarum quę ſunt ĩ purgatorio.

Medi⁹ loc⁹ purgatorij.

¶Prima eſt ex priuatione viſionis dei ad tempus.

¶Secunda eſt ex ĩſultatione & viſu dæmonis.

¶Tertia eſt ex cruciatione materialis ignis.

¶Quarta eſt ex cõſideratione negligẽtiæ ſubuẽtionis.

Quatuor ſunt afflictiones purgatorij.

Quãtũ ad primũ notãdũ q̄ aĩa dũ ĩ purgatorio demo
ratur, dei viſione priuat: & cũ ſũmo deſiderio ſeparata a
corpore affectat deũ videre cognoſcẽs ipm eſſe ſummũ &
pfectiſſimũ bonũ qd' ſolũ ipſam põt qetare: vidẽs ſeipſo
priuari & ſi ad tps ppter ſuũ defectũ ſumme dolet. Vñ cla
mat mẽtalit cum Pſ. xlj. Sitiuit aĩa mea ad deũ fontẽ viuũ:
qñ veniã &c. Licet em̃ ſperet ſeipm viſurũ. vt dr̃ in Pro
uer. c. xiij. Spes q̃ differt affligit aĩam: & tãto magis quan
to res ſperata magis amat. Tã em̃ intẽſum eſt deſiderium
aię vidẽdi deũ: q̄ nullius deſiderio in pñti adęquari põt.
Nã & ſi Iacob patriarcha: multũ affectauerit videre filiũ
ſuũ Ioſeph Egypto p̃ſidẽtẽ quẽ mortuũ æſtimabat. Geñ.
xlv. Et regina Saba tã vehementer optauerit videre regẽ
Salomonẽ: & audire ſapiẽtiã eius q̄ regnũ dimiſit veniẽs
a finibus terrę. iij. Reg. x. & ij. Paral. ix. Et Symeon iuſtus:
tãto feruore cupierit videre chriſtũ dñm, q̄ pro alio viue
re nõ volebat. Luc. ij. Tamẽ q̃libet haꝝ affectionũ minor
eſt illa aiæ ſepatæ inhiãtis deũ videre. Et hęc maxima ſu
per oẽs pœnas eoꝝ q ſunt in purgatorio ſcd'm Thom̃. in
iiij. & Chriſ. Scd'a afflictio eſt: dęmonis irridẽtis. Solet em̃
hoĩ eſſe valde anguſtioſum cũ videt inimicũ ſuũ inſulta
re & irridere de pœnis ei⁹. Et ppter hoc Razias vir venera
bilis & magnę opinionis in populo Iſrael: ne captus illu
deret ab inimicis: piecit ſe ex feneſtra inter turbas: inteſti
na q̃ egrediebãtur de corpore ei⁹ pijciẽs ſup eos: vt habet
ij. Mach. xiiij. Ipſi ſiqdẽ dęmones ptãtẽ non habẽt torquẽ
di aĩas purgãdas, ſicut aĩas dãnatas: cũ fuerint in pñti eo
rũ victores: ſed adſiſtẽtes ante eas irridẽt: & inſultãt eis de
ſupplicijs ſuis ſcd'm Tho. in. iiij. Pie tñ credit: q̄ & angeli
boni aliqñ viſitãt eas & cõfortãt. Vñ legit de q̊dã q diu
infirmus iacuerat: q̄ attediat⁹ ſup hoc pluries dñm roga
uerat vt eũ de ſęculo euocaret: cui angelus dei apparens:
ex pte dei ſibi optionẽ dedit, vt eligeret alterum hoꝝ: aut
tũc mori, & p diẽ integrã in purgatorio manere: aut p ali
q̃t adhuc ĩ infirmitate pſeuerare: poſtmodũ moriẽs ad cœ
lũ ſubito euolare q elegit tũc mori: cõſiderãs diẽ vnã cito
trãſiturã. Quo facto cũ aĩa illa iã p horã in purgatorio pſ
ſtitiſſet: vltra pœnas acerbiſſimas alias a dæmonijs illu
ſas: apparuit ei angelus dñi dicens ſe illũ eſſe q ei dederat
optionẽ in ſeculo cõſtituto. At ille rñdit. Hoc eſſe nõ põt
qa angel⁹ mẽtiri nõ nouit: ſed ille mihi dixit tm̃ p integrã
diẽ in purgatorio mãſurũ: & ego iã hic fui p multos ãnos
afflict⁹ acerrime. Cui angelus. Cõfortare inqt & viriliter
age. Noueris em̃ q̄ ex. xxiiij. horis vnã tm̃ hic expleſti et ti
bi reſtãt adhuc. xxiij. alię. At ille. Rogo te vt ſupplices pro
me dño deo: ne reſpiciat ad inſipiẽtiã meã qua hoc ex gr̃a
poſtulaui. Talia em̃ & tã acerba expt⁹ ſum q̄ parat⁹ ſum
ad oẽm infirmitatẽ: & quãtocũqꝫ tpe p noĩe eius patiẽter
ferre: ſi hinc placet ſibi me educere. Qui exaudit⁹ ad votũ
reuiuiſcẽs: lętãter oĩa ſufferebat recolẽs eoꝝ quę ſuſtinue
rat. Demũ poſt aliqd' tẽpus ad chriſtũ fœliciter migrauit.

Scd'a afflictio.

Exẽplũ.

Tertia eſt ignis materialis cruciatio. Q2 uis em̃ ignobi
lius nõ agat in nobili⁹ nec cõſequẽter corp⁹ in ſpm tñ ille
ignis purgatorius nõ naturaliter: ſed vt ĩſtrumẽtũ diuinę
iuſtitiæ agit in aĩas: detinẽdo eas & affligẽdo mõ a nobis
impceptibili. Vñ Aug. Hic ignis & ſi nõ ſit ętern⁹ miro tñ
mõ ẽ grauis. Excellit em̃ oẽm pœnã: quã vnqꝫ aliqs expt⁹
eſt ĩ hac vita. de pœni. diſ. vij. §. vlti. Adeo em̃ grauis ẽ q̄
ignis quo vtimur reſpectu illi⁹ reputat vt ignis pict⁹. Et
dr̃ nõ eſſe ętern⁹: nõ qdẽ quãtũ ad ſubſtãtiã: ſed quãtũ ad
officiũ vt dicit btũs Tho. in. iiij. Quia ignis ille nõ habet
purgare electos: niſi vſqꝫ ĩ diẽ iudicij pmanet tñ poſtea qa
idẽ eſt in ſubſtãtia cũ igne ĩferni. Vñ Greg. dicit. Sub eo
dẽ igne palea fumigat & aurũ rutilat. Sup hoc etiam ha
bet exẽplũ in legẽdis ſctõꝝ de cõmemoratione defũctoꝝ
de illo. ſ. ſcholari defũcto: qui apparẽs doctori ſuo narrãs
grauitatẽ pœnarũ alteri⁹ vitę. Et in ſignũ hui⁹ ſup palmã
man⁹ guttã ſudoris ei⁹ impoſuit: q̃ ſubito pforauit manũ
ei⁹ cũ dolore intẽtiſſimo &c. ibi vide. Quarta afflictio eſt
ɔſideratio negligẽtię ſuoꝝ amicoꝝ & propinquoꝝ ad ei
ſubueniendũ ppter qd' clamant illud. Iob. xix. Miſeremi
ni mei, miſeremini mei ſaltẽ vos amici mei. Siqs em̃ ĩ gra
uibus dolorib⁹ eſſet cõſtitut⁹ nec ſe poſſet iuuare videret
aũt ſuos amicos & ppĩquos eũ deſerere: cũ tñ multiplici
ter poſſent eũ ſubleuare nonne magnã amaritudinẽ inde
cõciperet de eoꝝ inhumanitate. Tales ſunt aię in purga
torio qm̃ ſe iuuare nõ pñt: ſed expectant ſubleuari a ſuis:
quos ĩ ſœculo dimiſerũt ſed cũ nõ ſẽtiãt eoꝝ iuuamẽ: nõ
paruã cauſam habẽt doloris & p̃cipue cũ multũ laboraue
rint: & multarũ pœnarũ ſe debitores fecerĩt peccãdo vt il
lis bona dimitterẽt. Et tãta eſt crudelitas hoꝝ q̄ etiã quæ
pauperib⁹ legauerũt diu differãt adimplere. Sed tales ſm

Tertia afflictio

Quarta afflictio.

qd' habeť.xiij.q.ij.quſ oblatiões.j.&.ij. vt egētiū necatores debēt excõicari. Exēplū q̄re in legēdis de milite:q intrãs iuſtū bellū: diſpoſuit de ſuo equo: vt in caſu mortis cognatus eius præcium pauperibus daret &c.ibi vide.

§. II. QVANTVM AD SECVNdū pricipale.

Quar itur ad purgatoriū.

No.ꝙ cã quare itur ad purgatoriū:eſt pc̄tm̄ cū quo qs morit̄:ſed & tale qd' nõ tollit gratiã: & hoc notať cū dr̄ p aquã.ſ.trãſiuim⁹.Aqua em̄ ſignat & culpã & grãm nec ē icõueniēs, vnã & eãdē rē ſignificare diuerſa& ſibi ꝯria:ppter varias ei⁹ pprietates hoc em̄ frequēter reperitur in ſcriptura ſacra:ſm Grego.in moral'. Nã leo & chriſtū & diabolū ſignat.Chriſtū ppter ei⁹ dignitatē:diabolū propter ei⁹ ſeueritatem. Sic& aqua ſignat qn̄q; culpã ppter ei⁹ velocē fluxibilitatē & frigiditatē. Quãdoq; gratiã ppter eius purificationē & refrigerationē. Qd' totū ſaluator noſter oſtendit: cū dixit Samaritanæ Omnis qui bibit ex hac aqua.ſ.cupiditatis:ſitiet iterū:qui aūt biberit ex aqua quã ego dabo ei.ſ.gratia:nõ ſitiet ineternū. Io.xiiij. Eſt igiť quadruplex aqua cupiditatis p quã tranſeūtes de hoc mūdo aiæ cū aqua gratię:oportet ꝙ tranſeãt per ignē purgatorij:vbi frigiditatem illã dimittãt.

De cauſis quare itur ad purgatorium.

¶Et prima eſt cupiditas temporalitatis.
¶Secunda eſt cupiditas familiaritatis.
¶Tertia eſt cupiditas ſenſualitatis.
¶Quarta eſt neglectę pœnalitatis.

¶Prima igitur cauſa quare itur ad purgatoriū eſt cupiditas,i.inordinat⁹ affect⁹ quē qs habet ad tpalia: vt diuitias &honores:potētias& hmõi:ita tñ ꝙ ſemp p̄ponatur oib⁹ talibus amor dei.Cū em̄ quis nimis ſolicitať ad ipſa acqrēda:nimis timet circa ipſa amittēda:nimis dolet de ipſorū amiſſione:nimis gaudet de eorū poſſeſſione:nõ eis vtitur:& ſubuenit debita diſcretione. In oibus hmõi cõmitťuť frequēter venialia:&vtinã nõ aliqñ puenirēt ad mortalia. Difficile eſt reperire talia poſſidentes ſine inordinatione affectus. Vñ Greg. dicit ꝙ cura rei familiaris, vix ſine pc̄tõ exerceri poteſt:ab his etiã q nouerūt vitare pc̄tm̄.

Scd'a cauſa eſt inordinat⁹ affectus ad parētes & amicos: qui frequēter fit (vt dicit Augu.) vt offendať de⁹ nõ offendať amic⁹:cū tñ ſcd'm verã charitatē:nec minimū veniale qs p ſalute pximi ꝯmittere debeat. Et qa iordinata affectio ad hmõi trahit hoiem ad plura pc̄tã ideo chriſt⁹ dixit Inimici hoīs domeſtici eius. Mich.vij. Tertia cauſa eſt cupiditas ſenſualitatis. ppter qd' dicit apl's ad Rom.xiij. Curã carnis ne feceritis in cõcupiſcētia. Appetit em̄ ipſa ſenſualitas cõtraria ſpūi:quę.ſ. ſunt delectabilia ſenſibus vt videre:audire:guſtare & hmõi:horret & refugit dura& aſpera:vt vigilare:orare:ieiunare:& hmõi. ppter qd' etſi ſpūs propt⁹ ſit ad bonū:caro tñ infirma frequētiſſime cadēs ſaltē in venialib⁹:cū qb⁹ decedēs ad purgatoriū mittiť. Vñ Greg. de qbuſdã leuib⁹ culpis: ante diē iudicij purgationis credēdus eſt ignis.xxv.diſt.qualis. Vñ in vitiſpatrū legiť p hmõi leuibus quoſdã pbos viros ad purgatoriū deputatos:& aliqui quidē p delectatione quã habebãt in cãtu:alij p delectatiõe nimia in potu: alij p nimia ſollicitudine in edificijs etiã eccleſiaſticis:alij p ſtudio curioſo gētiliū. Grego. etiã narrat de Paſcaſio ſancto viro in.iiij.dialo.ꝙ in purgatorio ſtetit:cuius cauſam ibi vide.

Exēplū

Aliud exēplū

Quarta cauſa eſt neglectę pœnalitatis.i.qa in pñti neglexit ſatiſfacere ad plenum p mortalib⁹ cõmiſſis: de qb⁹ tñ pœnituit & cõtrit⁹ fuit. Nã cū pc̄tõr reuertiť ad pñiam vtrã reſtituiť ſibi grã & dei amicitia:& debitū pœnę inferni remanet tñ obligat⁹ cõiter pœnę tpali:quãtę aūt null⁹ ſcire põt. Cui ſi nõ ſatiſfacit:nõ ſolū p pñias iniūctas a ꝯfeſſore qa illud cõiter quaſi nihil eſt reſpectu ei⁹ qd' debet& p alia opa pœnalia in grã facta: vt ieiuniū:eleemoſyna: orõ:flagellatiõ:& hmõi: qd' reſtat ī morte ei de pœna ſoluēda:ibi ſuſtinet vſq; ad plenū:niſi ſubleueť ab alijs. Vñ Aug. de pœ.di.vij.c.vlti.§.ſed qm̄.Purgãd⁹ eſt igne purtionis:qui in alio ſęculo diſtulit fructū cõuerſiõis.

§. III. QVANTVM AD TERTIum pricipale.

ſ.ꝙ libēter demū illę aię trãſeãt de pœna ad glíam oñdit Ps̄.lxv.cū ſubdiť. Et eduxiſti nos in refrigeriū educūtur aūt de purgatorio quatuor modis.

aię educunť de purgatorio q̄tuor modis.

¶Primo per modum interceſſionis.
¶Secūdo per modum redemptionis.
¶Tertio per modum proprie ſolutionis.
¶Quarto per modum alienę pro eo afflictionis.

¶Primus igiť modus eſt p interceſſionē: videlicet aut capitis.ſ. Ieſu chriſti:cū offerť ſacrificiū corpis ſui i altari p defunctis.xiij.q.ij.nõ ęſtimemus.Et hoc eſt præcipuū ſuffragiū. Exēplū de monacho in legendis q ſuffragijs.xxx. miſſarū euolauit ad cœlū. Et in vitiſpatrū de fratre Rao. q vnica miſſa liberauit a purgatorio quēdã: q ibi eſſe debebat.xv.annis.

Exēplū

Interceſſio etiã mēbrorum.i. fideliū ſuffragať ipis purgãdis: ppť qd' eccleſia frequēter orat p ipſis liberãdis:vt illd'.Dñe Ieſu chriſte libera aias oim fideliū defunctorum.ſ.q fuerunt vere fideles numero & merito de manu iferni.i.de ptãte purgatorij.Et infra. De ore leonis i. diaboli:ne cadãt in obſcurū.i.ne detineãtur in obſcuro in q̄ ceciderūt:ne abſorbeat eas tartar⁹.i. ne abſorptas teneat:ſed ſignifer ſctūs Michael repñtet eas. Vbi oſtēditur quõ aiæ educanť de purgatorio: videlicet p angelos ſanctos eas repñtãtes archãgelo Michaeli q cū maximo tripudio & gaudio toti⁹ curię cœleſtis ante cõſpectū dei ſtatuit eas. Qd' patet p pabolã Mat.xviij.& Luc.xv. ouis ad ouile reportatę cū magno gaudio amicorum & vicinorum.i. ſctãrum ṽtutū ſeu angelorum & aiarū de introductiõe ei⁹. Vñ canit eccleſia. Archãgele Michael cõſtitui te cuſtodē &c. Lux ſctã pmiſſa Abraæ:ē vita gl'ioſa figurata p t'rã pmiſſionis. Nec em̄ credēdū ē eccl'iã intēdere orare p dãnatis: imo hoc phibet cū ſciūť:ſed qa hoc nõ põt nobis innoteſcere:certe cū etiã qs in extremis poſit⁹ poſſit pœnitere dato ꝙ rariſſimū& piculoſiſſimū ſit tūc vere pœnitere vt hr̄ de pœ.di.vij.p totū. Iõ eccl'ia orat p oib⁹ defūctis bñ p̄ſumēs de q̄libet:niſi appareat ꝯriū. Scd's mod⁹ ē p redemptionē. Dañ.iiij. Pc̄tã tua eleemoſynis redime. Qd' habet locū nõ ſolū in vita pñti ſed etiã i purgatorio cū videlicet qs legat largas eleemoſynas p ſe fieri. Sed bñ talis aduertere debet ꝙ pſonas ꝯſtituat ſiue executores ſiue commiſſarios tales:& hr̄des obliget culpabiles ſub pœnis priuatiõis hr̄ditatis:vl' aliqd hmõi: vt q̄ citiſſime expediat. Nã ſi tardauerit nulla expiationē ſiue ſubleuationē ſentiet q̄uſq; illd' fuerit ipletū:&ſi ptē facit ptē habebit. Tertius mod⁹ eductiõis ē p viã ſolutiõis pprie in purgatorio. Cū aūt ipi nõ poſſint ſe p aliqd' ſuffragiū vitę pñtis iuuare qa nõ ſunt i ſtatu merēdi vl' ſatiſfaciēdi iõ illi q nõ hñt amicos vl' notos q eis ſuffragēť ſpecial'r tandiu manēt in purgatorio q̄uſq; p illas pœnas debitū ſoluãt. Q̄uis gñalia ſuffragia ab eccl'ia p oib⁹ fiãt tñ modicū inde reportãt reſpectu ſpecialiū. Diſtribui em̄ habēt i mlt'a milia aiarum. Vñ Saluator. Nõ exies.ſ.de carcere purgatorij donec reddas nouiſſimū q̄drãtē.i.donec ſatiſfacias etiã p minimo veniali. Mat.v.p te pœnã ſuſtinēdo:vl' p aliū ſuffragãtē. Sic ſctūs iudas Machabe⁹ collatiõe ſctã duodecim milia drachmas argēti miſit Hieroſolymã offerri ea ibi p pc̄tis mortuorum.ſ. vel venialib⁹ vl' pœnis debitis mortalibus. Obſeruadū etiã eſt ꝙ de ſubſtãtia ſua nõ aliena legata faciat cū.ſ.pſone ſciūt qb⁹ ſatiſfieri debet. Sed etſi legauerit p icertis cū ipis debitor ſit modicã inde expiationē vl' ſubleuationē reportat in purgatorio. Magnū tñ cõmodū recipit qa euitat infernū. Vñ legiť in Chronicis Martini anis:ꝙ cū qdã maxim⁹ priceps legaſſet i morte magnã q̄titatē pecunię erogari deberi poſt mortē ſuã paupib⁹: & ipletū fuiſſet apparuit cuidã ſuo familiari dicēs ſe adhuc i purgatorio detineri: qa de data eleemoſyna nullã ſuſceperat ſubleuationē:qa erat illicite cõgregata. Sed rogauit vt daret certã aliã q̄titatē licite acqſitã: & ſic ſentiret ſuffragiū:qd'& ſctm̄ ē & inde educt⁹ in refrigeriū. Sed & q̄cū ꝙ eleemoſyna deť p defūctis ſiue p amicos ſiue p extraneos eis valet ſi in purgatorio ſunt. Et rõne redēptionis: qa ille p eleemoſinas captiuū redimit:ſicut etiã frequēter fit in curijs ſęcularib⁹ ſi tñ ille q facit hoc ſit in grã ꝯſtitut⁹ valet & rõne interceſſiõis.i.orõnū& miſſarum q̄ fiūt ab his q eleemoſynã recipiūt. Et h̄ ſiue ſit malus ille q eleemoſynã pſtat:ſiue ſit malus ipſe ſacerdos clericus vel religioſus accipiēs ſm Tho.in.iiij. Et rõ eſt qa cū ſint tales miniſtri eccl'ię:& eccl'ia p eos opereť:nec poſſint fruſtrari oratiões eccl'iæ:ideo qd' debēt vel faciunt miniſtri eccleſiæ: deus acceptat etſi ad ſui pniciē miniſterio vtanť. Et ideo notorij mali nõ debēt ad hmõi de facili iduci. Et ſm btm̄ Tho.in.iiij.ſen.quãto culpa in pręſenti magis traduciť i ſubiecto p inordinatã affectionē & aſſuefactionē rñdet in purgatorio

Exēplū

Virtus eleemoſynæ.

purgatorio acerbitas pœnę cęteris parib⁹ & grauiori culpę rñdet illi diuturnitas pœnę. Quart⁹ mod⁹ deducendi aias de purgatorio in refrigeriū: eſt afflictio pprij corporis pro pc̄tis accepta:puta ieiuniū, vigilia, abſtinētia, peregrinatio, rõne laboris ibi tolerati:nõ rõne indulgētię poſitę ad talē eccl'iã niſi forma indulgētię expſſe hoc cõtineret vt.ſ. pdeſſet & viuis & mortuis: & aliter nõ valēt ſm Tho.in.iiij. Sil'r & maceratio carnis p diſciplinã valet p eis aſſumpta. Vñ & de btõ Dñico legiť ꝙ quaſi oī nocte vnã diſciplinã inter alias cū catena ferrea vſq; ad ſanguinem ſibi dabat pro ſubleuamine defunctorum.

¶De cognitione animæ ſeparatæ.

DE COGNITIONE ANImæ ſepatæ.

Aia ſeparata cognoſcit aliter ꝙ nunc.

Et primo, ꝙ cognoſcit aia ſepata ſed nõ cõuertendo ſe ad phantaſmata:ſicut cū eſt vnita. Pro cui⁹ declaratiõe dicit btūs Tho. in.j.par.q.lxxxix.ar.j.ꝙ cū nihil opereť niſi inquantū eſt i actu mod⁹ opãdi vniuſcuiuſq; rei ꝯſequiť modū eſſendi ipi⁹. Habet aūt aia aliū modū eſſendi cū ē ſepata: manēte tñ eadē natura aię. Aia igiť ſm illū modū eſſendi quē habet cū eſt corpi vnita cõpetit ei mod⁹ intelligēdi q ē ꝯuertēdo ſe ad phãtaſmata corporum q̄ in corpeis organis ſunt. Cū aūt fuerit a corpe ſepata cõpetit ei mod⁹ itelligēdi per conuerſionē ad ſuperiora: & ad ea q̄ ſimpliciter intelligibilia ſunt ſicut & alijs ſubſtãtijs ſeparatis. Vñ mod⁹ intelligēdi p cõuerſionē ad phantaſmata eſt ei naturalis ſicut & corpi vniri ſed eē ſepatū a corpore eſt p̄ter rõnē ſuæ naturę. Et ſimiliter intelligere abſq; cõuerſiõe ad phãtaſmata. Q̄uis intelligere p cõuerſionē ad ſuperiora ſit ſimpl'r nobili⁹ q̄ intelligere p ꝯuerſionē ad phãtaſmata: tñ talis mod⁹ intelligēdi put erat poſſibilis aiæ: erat impfectior qd' ſic declarať. In ſubſtãtijs intellectualib⁹ inueniť virt⁹ intellectiua p influētiã diuini luminis, qd' in primo pricipio ē vnū & ſimplex: & q̄to magis creaturę itellectuales diſtãt a primo lumine:tãto magis diuidiť illd' lumē & diuerſificať:& inde eſt ꝙ de⁹ p vnã eſſentiã oia itelligit. Superiores aūt intellectualiū ſubſtãtiarum:etſi per plures formas intelligãt:tñ intelligūt p pauciores & magis vniuerſales & virtuoſiores ad cõprēhēſionē rerū ppter efficaciã virtutis q̄ eſt in eis. In inferiorib⁹ aūt ſunt formę magis& min⁹ vniuerſales & min⁹ efficaces ad apphēſionē rerū in quãtū deficiūt a virtute intellectiua ſupiorum. Si ergo inferiores ſubſtãtię haberēt formas i illa vniuerſalitate quas hñt ſuperiores q̄ nõ ſunt tãtę efficacię i itelligēdo nõ acciperēt per eas pfectã cognitionē de reb⁹ ſed i quadã cõitate & ꝯfuſiõe qd' aliqualiter apparet i hoīb⁹. Nã q ſunt debiliores intellect⁹ p vniuerſales cõceptiões magis intelligētiū nõ accipiūt pfectã cognitionē niſi eis ſingula i ſpeciali explicētur. Inter ſubſtãtias aūt intellectuales manifeſtū eſt vltimas eē aias humanas ſm ordinē naturę: hoc aūt pfectio vniuerſi exigebat vt eſſent diuerſi gradus i rebus. Si igiť aię humanę ſic eſſent inſtitutę a deo vt intelligerēt p modū qui cõpetit ſubſtãtijs: ſeparatis nõ haberēt cognitionē pfectã ſed ꝯfuſam & i cõi. Ad hoc ergo vt pfectã & ppriã poſſint habere cognitionē de reb⁹ ſicut naturaliť ſunt inſtitutę vt corporib⁹ vnianť & ſic ab ipis reb⁹ ſenſibilib⁹ cognitionē ppriã de eis accipiãt ſicut hoīes rudes ad ſcientiã iduci nõ pñt niſi p materialia exempla. Et ſic patet ꝙ ppter meli⁹ aię ē vt corpori vniať & itelligat i corpore p cõuerſionē ad phãtaſmata & tñ ſeparata p̄t habere aliū modū itelligendi. Qd' aūt dicit ph's in.iij.de aia. ꝙ intelligere corrūpiť corrupto quodãmodo interius vt phãtaſma itelligiť de mõ intelligēdi p cõuerſionē ad phãtaſmata quē in corpore aia habet q mod⁹ deficit p mortē vt dictū eſt. Intelligit aūt aia ſeparata nõ qdē p ſpecies innatas:qa ñ habet cū a pricipio ſit vt tabula raſa nec p ſpecies quas abſtrahat a ſenſib⁹ qa nõ habet organa ſenſus& imaginationes quibus mediãtibus abſtrahantur ſpecies intelligibiles a rebus. Nec etiã p ſpecies prius abſtractas, & poſtea cõſeruatas qa ſic aia pueri nihil itelligeret poſt mortē ſed itelligit p ſpecies ex influentia diuini luminis participatas quarū aia ſit particeps ſicut & alię ſubſtãtiæ ſeparatę:q̄uis inferiori modo: Vnde q̄cito ceſſante ꝯuerſione ad corpus aia ad ſuperiora cõuertitur.

Scd's modus cognitionis ē nobilior.

Aia tabula raſa.

§.I. ANIMA SEPARATA PERFEctã cognitionē habet de alijs aiab⁹ ſeparatis

loq̄ndo de cognitiõe naturali aię. Vñ & diues i iferno vidit Abraã & Lazarū. Lu.xvj. De angelis aūt habet ipfectã cognitionē & deficiētē.ſ.cognitionē naturalē. Nã de cognitiõe glorię quã habēt aię.ſ.in deo eſt alia rõ. Pro huius declaratione: dicit btūs Tho.vbi.ſ.ar.ij.ꝙ p hoc ꝙ aia ſeparata cognoſcit ſeipſam accipere poſſumus qualiter cognoſcat &alias ſubſtantias ſeparatas. Et q̄diu qdē eſt aia corpori vnita (vt dictū eſt.ſ.) intelligit ꝯuertēdo ſe ad phãtaſmata & iõ nec ſeipam itelligere põt niſi inquantū ſit actu intelligēs p ſpecies intelligibiles a phãtaſmatib⁹ abſtractas. Sed cū fuerit ſeparata intelligit nõ cõuertēdo ſe ad phãtaſmata, ſed ad ea q̄ ſunt ſm ſe itelligibilia. Vñ ſeipam p ſeipam itelliget. Eſt aūt cõe oī ſubſtãtię ſeparatę ꝙ itelligit id qd' eſt intra ſe & id qd' eſt ſupra ſe per modū ſubſtãtię. Sic em̄ intelligiť aliqd ſm ꝙ eſt i intelligente. Eſt aūt aliqd in altero p modū ei⁹ in quo eſt. Modus aūt ſubſtãtię aię ſeparatę:eſt ifra modū ſubſtãtię angelicę:ſed eſt cõformis modo aliarū aiarū ſeparatarū & iõ (vt dictū ē) habet aia ſeparata cognitionē pfectã de alijs aiabus ſeparatis ſed ipfectã de angelis. Vltima aūt fœlicitas hoīs cõſiſtit in pfecta cognitiõe ſoli⁹ dei q niſi p gratiã videri nõ põt. In cognitione aūt aliarū ſubſtãtiarū ſeparatarum cõſiſtit magna fœlicitas. Si tñ pfecte cognoſcanť qd' tñ nõ ꝯtingit naturali cognitiõe in aiab⁹ ſeparatis:nec tñ eſt vltima etiã ſi eēt pfecta:vt poſuerūt qdã ph'i: & iõ falſum dixerūt. Aia ſeparata nõ cognoſcit oia naturalia ſtatim. Nã ſi hoc eſſet ſeq̄retur ꝙ hoīes fruſtra ſtuderēt ad rerū ſciētiã capeſcēdã: qd' eſt inconueniēs dicere. Pro cuius declaratione: dicit ſctūs Tho.vbi.ſ.arť.iij.ꝙ aia ſeparata intelligit p ſpecies ex influētia diuini luminis ſicut & ãgeli. Sed tñ qa natura aiæ: eſt ifra naturã angeli cui ille modus eſt cõnaturalis: ideo aia ſeparata p hmõi ſpecies nõ habet pfectã rerum cognitionē ſed q̄ſi i cõi cõfuſam. Sicut ergo angeli ſe habēt ad pfectã rerum cognitionē naturaliū p hmõi ſpecies ita aię ſeparatę ad impfectã rerū earū cognitionē & cõfuſionē. Ergo angeli habēt pfectã cognitionē oīm naturaliū p ſpecies: qa oïa quę fecit deus in proprijs naturis fecit in intelligētia angelica ſm Augu.ſup Gen̄. Aię aūt ſeparatę etiã pfectę nõ certã & ppriã:ſed cõfuſam & cõem de oīb⁹ naturalib⁹ cognitionē habēt. Et ideo nõ fruſtra hĩmõ laborať ad habēdū ſciētiã:qa ſciētia hic acqſita p ſtudiū eſt ppria & perfecta nõ confuſa vt illa. Futura aūt nec angeli:nec dæmones nec aię ſeparatę cognoſcunt niſi vel in ſuis cauſis vel p reuelationē:nõ aūt cognitione naturali per ſpecies inditas. Aiæ ſeparatę cognoſcūt aliqua ſingularia. Vnde diues in inferno dixit. Habeo quinq; fratres &c. Luce. xvj. Nõ tñ oïa cognoſcunt ſingularia etiã pręſentia. Pro cui⁹ declaratione dicit btūs Tho.vbi.ſ.ar.iiij.ꝙ duplex ē modus intelligēdi. Vnus per abſtractionē a phãtaſmatibus & p hūc modū nõ pñt cognoſci ſingularia ab aia directe:ſed indirecte (vt dictū eſt.ſ.) Alius modus eſt p influētiã ſpecierū a deo. Et p iſtū modū intellect⁹ põt cognoſcere ſingularia. Sicut em̄ deus inquantū eſt cauſa oīm vniuerſaliū & idiuidualiū principiorum cognoſcit oïa vniuerſalia & ſingularia ita ſubſtãtię ſepatę a corpib⁹ p ſpecies quę ſunt participatę ſimilitudines diuinę eſſentię pñt cognoſcere ſingularia. In hoc tñ eſt differentia: inter ãgelos & animas ſeparatas qa angeli p hmõi ſpecies:nõ ſolū naturas rerū in ſpeciali cognoſcere poſſunt ſed etiã ſingularia ſub ſpeciebus cõtēta. Sed aię ſeparatæ habēt cõfuſam cognitionē naturaliū p ſpecies. Et ideo nõ poſſunt cognoſcere ſingularia niſi illa ad quę quodãmodo determinantur ad quę habent aliquã habitudinem quã nõ habent ad alia vel p præcedentē cognitionē vel per aliquã affectionē vel p naturalē aut diuinã ordinationē qa om̄e qd' recipitur in aliquo determinatur in eo p modū recipiētis:

Aię ſeparatæ cognitio ſe extendit.

Aia ſeparata, quõ cognoſcit ipſa naturalia.

Aia ſeparata cognoſcit aliq̄ ſingularia.

§.II. ANIMA SEPARATA RETInet ſibi habit⁹ ſciētię acquiſitę

ſed nõ remanet act⁹ ſm eū dē modū ſciēdi. Primū ſic declarat beatus Tho. vbi.ſ.ar. v. Sciētia eſt in intellectu qui eſt locus ſpecierum: vt dicitur in.iij.de aia. Et ideo q̄uis ſciētia hic acquirať ex ſenſibilibus & p cõſequens ex viribus ſenſitiuis quarū illa ſūt obiecta oportet ꝙ habitus ſciētię acqſitę ſit parti i ipſo intellectu & partim de virib⁹ ſenſitiuis. Et hoc põt cõſiderari ex ipſis actib⁹ ex qbus acqriť ſciētia. Nã habit⁹ ſunt ſimi

Sciẽ acquiſitæ quõ remanēt i aia.

les actibꝰ, ex qbus acqrunt̃. vt dr̃ in .ij. Ethic. Actus aũt intellectꝰ ex qbꝰ ſciẽtia acqrit̃: ſunt ꝑ conuerſionẽ ad phantaſmata: q̃ ſunt in viribꝰ ſenſitiuis. Sicut ergo actus intellectꝰ prĩcipaliter qdẽ & formaliter eſt in ĩpo itellectu: materialiter aũt & diſpoſitiue in viribꝰ. Idẽ dicẽdũ eſt de habitu. ſ. quãtũ ad id qđ aliqd p̃ntis ſciẽtię habet, eẽ in inferioribꝰ viribꝰ: nõ remanebit in aĩa ſepata: quãtũ autẽ ad id qđ habet eẽ ĩ intellectu: neceſſe eſt vt maneat: qa talis forma intellectꝰ nec ꝑ ſe corrũpi põt: ſicut corrũpitur aliqd a ſuo ꝯrio: vt frigidũ a calido: qa ſpeciebꝰ intelligibilibus quę ſunt in intellectu poſſibili ſeu intẽtione intelligibili nil eſt cõtrariũ pręcipue quãtũ ad ſimpliciũ intelligẽtiã. ſ. eiꝰ qđ quid eſt. Nec ꝑ accidẽs corrũpi põt talis forma. ſ. ꝑ corruptionẽ ſubiecti: qa ſubiectũ ſciẽtiæ qđ eſt intellectꝰ, ẽ incorruptibile. Qđ aũt apl's. j. ad Coꝝ. xiij. dicit ꝙ ſciẽtia deſtruet̃: intelligit̃ quãtũ ad actũ qui nũc eſt: qa ſ. intelligẽdo ꝑ ſpecies intelligit a ſenſibilibꝰ abſtractas. Et ſicut aliquis minꝰ bonꝰ: ſcđm ſtaturã corporis erit maior aliq̃ magis bono: ita nihil ꝓhibet, aliquẽ minꝰ bonũ aliquã habere ſcientiã: quã nõ habet magis bonus: ſed tñ nullius momẽti eſt in cõpatione ad alias prærogatiuas: quas meliores habebũt. Quãtũ vero ad actũ habituũ acquiſitoꝝ de ſciẽtijs: nõ erit idẽ modus intelligẽdi qui nũc eſt. ſcđm ergo ſpecies ĩtelligibiles hic acquiſitas aĩa ſeparata intelligere põt quę prius intellexerat: nõ tñ eodẽ modo. ſ. per cõuerſionem ad phantaſmata: ſed ꝑ cõueniẽtem modũ animę ſeparatę. btũs Tho. vbi. ſ̃. ar. vj.

§. III. ANIMA SEPARATA SE-

Aĩa ſeparata quõ cognoſcit ea q̃ hic egũtur

cũdũ naturalẽ cognitionẽ, de qua hic agit̃ quę cõis eſt ſaluatis & dãnatis: in alia vita nõ cognoſcit: q̃ hic agunt̃ particularia ſcđm btm̃ Tho. vbi. ſ̃. ar. viij. Et huius rõ eſt qa aĩa ſepata ꝑ hoc cognoſcit ſingularia: ꝙ quodãmõ eſt determinata ad illa: ꝑ veſtigiũ alicuiꝰ pręcedẽtis cognitionis vel affectiõis: vel ꝑ diuinã ordinationẽ. Aię aũt mortuoꝝ ſcđm ordĩationẽ diuinã ſcđm modũ eſſendi ſegregatę ſunt a cõuerſatione viuẽtiũ: & cõiũctę cõuerſationi ſubſtãtiaꝝ ſpũaliũ q̃ ſunt a corpe ſeparatæ. Vñ quę apud nos agũtur, ignorãt. Et hãc rõnẽ aſſignat btũs Grego. in viij. moral'. tractans illud Iob. xiiij. Siue fuerint filij eius nobiles ſiue ignobiles ignorãt. Vbi ſic dicit. Mortui vitã in carne viuẽtiũ poſt eos qualiter hic diſponat̃ ignorant qa vita ſpũs, lõge eſt a vita carnis: & ſicut corporea & incorporea diuerſa ſunt gñe: ita ſunt diſtincta cognitiõe. Si aũt obijciat̃ illđ Luc. xvj. de diuite epulone qui dixit. Habeo qnq̃ fratres vt teſtet̃ illis: ne & ipi veniãt in hũc locũ tormẽtoꝝ &c. Et ſic videtur ꝙ habuerit curã de fratribus: & ꝑ cõſequens cognouerit ſtatũ eoꝝ. Rñdet btũs Tho. ꝙ aię mortuoꝝ, p̃nt habere curã viuẽtiũ: etiã ſi ignorẽt ſtatũ eoꝝ. Sicut ecõuerſo viuẽtes habẽt curã de mortuis facientes ſuffragia ꝓ eis licet neſciant ſtatũ eoꝝ. Poſſunt etiã mortui facta viuẽtiũ ſcire nõ qdẽ ꝑ ſeipos: ſed ꝑ aĩas eoꝝ qui hinc accedunt ad eos: vel per angelos ſeu dæmones: vel ſpũ dei reuelãte: vt dicit Augu. & habet̃. xiij. q. ij. fatẽdũ. Diſtãtia aũt localis iter nos & ipos nõ eſt cã huiꝰ ignorãtię: ſed cã ſupradicta. Et rõ eſt ſcđm btm̃ Tho. vbi. ſ̃. ar. ij. qa aĩa ſepata intelligit ſingularia ꝑ influxũ ſpecieꝝ ex diuino lumine. Qđ lumẽ ęqualiter ſe habet ad ꝓpinquũ & diſtãs. Vñ diſtãtia localis nullo mõ ĩpedit cognitionẽ aię ſepatę. Qđ etiã patet: qa diues in inferno vidit Abraã a lõge. Sed quãtũ ad aĩas ſeparas btõꝝ: dicit btũs Grego. vbi. ſ̃. ꝙ h̃ de eis ſentiendũ nõ eſt: quod. ſ. dictũ eſt de alijs ſcđm cognitionẽ naturalẽ: qa q̃ itra oĩpotẽtis dei claritatẽ vidẽt: nullo mõ credẽdũ eſt, ꝙ ſit foris aliquid ꝙ ignorẽt. Aug. tñ in lib. de cura ꝓ mortuis agẽda dicit expreſſe: ꝙ neſciũt mortui qd in hac vita agant viui: etiã filij eoꝝ: vt habet in glo. ſuꝑ illđ hymni Abraã neſciuit nos. Qđ ꝯfirmat idẽ Aug. ꝑ hoc ꝙ nõ viſitabat̃ a matre ſua: & in triſtitijs ꝯſolat̃ ſicut qñ viuebat. Nec eſt ꝓbabile vt vita facta fœlicior qa btã ſit effecta crudelior. Sed per hoc qđ ꝑmiſit dñs Ioſię regi vt prius moreret̃ ne videret mala: quę ſuperuentura erãt populo ſuo. iiij. Reg. xxij. Aug. dubitãdo hoc dixit. Sed Greg. aſſertiue dicit: ꝙ nullo modo eſt credẽdũ. Scđm ergo ſñiam Greg. videt̃ ꝙ aĩæ ſanctorũ deũ vidẽtes: oĩa p̃ſentia quę hic agũtur, cognoſcãt. Sũt eñi æquales angelis dei: de qbus etiã Augu. aſſerit ꝙ ea q̃ apud viuos agũt̃ nõ ignorant. Sed qa aĩæ ſctõrũ ſunt ꝑfectiſſime ꝯiũctę iuſtitiæ dei: nec triſtãtur nec rebus viuentiũ ſe ingerunt: niſi ſm̃ ꝙ ordo diuinæ iuſtitiæ exigit.

Mortui neſciũt qd viui agant.

§. IIII. DE APPARITIONIBVS

Diuerſis rõnibꝰ apparẽt aĩæ defunctorũ.

aĩarũ ſeparatarũ. Sciẽdũ ſm̃ beatũ Tho. vbi. ſ̃. art. viij. ꝙ cũ apparẽt viuis aię defunctorũ ad aliqd annũtiãdũ: qđ vtiq̃ aliqñ cõtingit: vt dr̃ Mat. peñ. ꝙ mľta corpora ſanctoꝝ q dormierũt ſurrexerũt & apparuerũt multis. Aliqñ etiã apparẽt aię ſine corporibus ꝓprijs ſuſcitatis: ſed alijs corpibus aſſumptis ex aere formatis: ſicut potuit eẽ Moyſi iã defuncti: corã chriſto ſe trãſſigurãte. Mat. xvij. Vľ de aĩa Paſcaſij: quę apparuit beato Germano in balneis pro loco purgatorij ſibi aſſignato vt narrat Grego. in. iiij. dialo. & de pluribus alijs ibi. & in vitiſpatrũ habet̃: ꝙ cũ euenit ꝑ ſpecialẽ dei diſpẽſationẽ cõtingit: vt aię defunctoꝝ rebꝰ viuẽtiũ interſint. Et eſt hoc inter dei miracula cõputãdũ. Vel hæ apparitiones fiũt ꝑ operationes bonoꝝ angeloꝝ: ignorantibꝰ etiã ipis mortuis: ſicut etiã viui: alijs aliqñ viuẽtibus in ſomnijs apparẽt ignorãtibus eis: ſicut forte accidit in apparitione beati Nicolai Cõſtãtino dormiẽti ad ꝓhibẽdũ necẽ triũ innocẽtiũ viuẽtiũ. Et apparitio etiã beati Ambroſij: & officiatio eiꝰ ad exequias beati Martini ꝑ angelũ fuit in forma eiꝰ: cũ ipe corporaliter remanſit Mediolani: qđ tñ ipſe nõ ignorauit. Qđ etiã legitur de frequẽti apparitione chriſti aliqbus ſanctis: vt beatę Catharinæ de Senis & alijs: magis videtur credibile: ꝙ fuerit ꝑ angelũ chriſti ꝑſonã repręſentãtẽ: q̃ ꝑ perſonã ꝓpriã chriſti. Sicut etiam angelꝰ apparebat & loquebatur Moyſi in perſona dei. Vel etiã hoc poteſt fieri: per operationẽ angelorũ maloꝝ ad decipiẽdum hoĩes. Sicut ſcđm vnã expoſitionẽ Augu. habet̃. j. Reg. xxviij. de Samuele mortuo apparẽte Sauli: quẽ dicit Augu. fuiſſe diabolum in forma Samuelis. vt habetur. xxvj. q. v. nec mirum.

TITVLVS. VI. DE CAVSIS PECCATORUM: & animæ paſſionibus.

¶De triplici cauſa peccati, ſcilicet ignorantia: fragilitate & malitia. Capitulum. j.

CVM DICTVM SIT SVPRA ꝙ pctm̃ eſt dictũ vel factũ: vel cõcupitũ contra legem dei: & omne quod fit cauſam habet: ideo videndum eſt de cauſa peccati. Cauſa autem peccati: poteſt eſſe triplex. ſ. interior: & exterior: & iferior: qa triplicẽ cauſam reperimꝰ in pctõ primoꝝ parẽtũ.

Cauſa pcti eſt triplex.

Cauſa interior: eſt ratio & ſenſualitas: quę figurat̃ ꝑ Adã & Euã. Cauſa exterior: fuit antiquus ſerpens & pomũ. Et de his duobus habes diſt. vj. teſtamẽtũ. & c. ſeq. Cauſa inferior. i. pctm̃: ibi etiã cõcurrit & fuit cauſa pcti gulæ q̃dã: ſ. mentis elatio: quę præceſſerat in mẽte ipoꝝ ſcđm Aug. Vñ & dicit̃ diſt. xxxv. ſexta die. Gulã fuiſſe primã pręuaricationẽ: intelligẽdũ eſt de pctis exterioribꝰ. Et qa extra primum pctm̃: oĩa alia poſſunt dici & pctã & pœnæ pcti. Ideo de pctõ in gñe agit̃ ꝯgrue in iſta prima pte: vbi tractat̃ de pœnis. Cã aũt interior pcti iteꝝ põt eſſe triplex ſecũdũ Tho. j. ij. q. lxxv. Cũ eñi pctm̃ ꝯſiſtat in actu: & prĩcipiũ hũanoꝝ actuũ ſit ſenſitiuus appetitus intellectꝰ: & affectus ſiue voluntas. Sic pctm̃ põt cauſari a ſenſualitate: volũtate: & rõne. Sicut eñi ex iudicio rõnis voluntas mouet̃ in aliqd ſcđm rõnẽ: ita etiã ex paſſiõe ſenſus appetitꝰ ſenſitiuus in aliqd inclinat̃ quę inclinatio interdũ trahit volũtatẽ & rõnẽ. Et qa cauſa pcti eſt aliqđ bonũ apparẽs motiuũ cũ defectu debiti motiui. ſ. regulę rõnis vel legis diuinę. Ipm̃ motiuũ qđ eſt apparẽs bonũ: pertinet ad apprehẽſionẽ ſenſus & appetitũ. Ipſa aũt abſentia debitæ regulæ ptinet ad rõnẽ quę nata eſt hmõi regulã cõſiderare. Sed ipſa pfectio volũtarij actus pcti ptinet ad voluntatẽ: ita ꝙ ipe actus volũtatis pręmiſſis ſuppoſitis iã eſt quodã pctm̃. Et q̃uis iſta tria cõiter aliquo modo cõcurrãt in pctõ mortali: tñ ſcđm ꝙ aliqd hoꝝ ẽ magis cã & prior ad actũ pcti qđ ꝯmittit̃: ſcđm hoc qs dr̃ peccare vľ ex ignorãtia qđ ptinet ad effectũ rõnis: vel ex malitia qđ ptinet ad inordinationẽ volũtatis: vel ex infirmitate ſiue paſſione: qđ ptinet ad inordinationẽ ſenſualitatis in qua ſunt paſſiones. Vñ Grego. dicit de pœ. diſt. ij. ſciẽdum quippe. Peccatum tribus modis cõmittitur: aut eñi peccatur ignorantia: aut ſtudio: id eſt malitia: aut infirmitate.

Cã pcti interior eſt triplex.

quantum ad

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

ſ. de pctõ ex ignorãtia dicit Augu. xv. q. j. merito. Quærit̃ quę ſunt pctã neſciẽtiũ. Sed nõ. ꝙ triplex ignorãtia põt reperiri in actu pcti. Tho. j. ij. q. lxxvj. Prima eſt: cũ neſcit̃ id qđ ſcitur eſſe ꝓhibitũ: & ꝑ ꝯſequẽs malũ: puta cũ fornicatur qs: neſciẽs fornicationẽ eſſe pctm̃: & hæc dr̃ ignorãtia iuris. Scđa eſt: cũ ſcit qs aliquẽ actũ eſſe ꝓhibitũ & malũ: ſed neſcit h̃ qđ agit eſſe illũ actũ: vt cũ qs ſciẽs adulteriũ eſſe pctm̃: accedit ad vxorẽ aliená, quã putat eẽ ſuã: vt Iacob ad Lyam: vel occidit hoĩem, quẽ putat fœrã: & h̃ dicitur ignorãtia facti. Et hęc non excuſat a pctõ: ſi dat̃ opera rei illicitæ. Sicut nec Lamech excuſat̃ ab occiſione Cain. xv. q. j. illud. §. ſed obijcit̃. aut etiã ſi nõ adhibet̃ debita diligẽtia. Vnde nõ excuſaret̃: qui diabolũ adoraret ſubito, apparẽtẽ ſub ãgelo lucis. vt dr̃. xxix. q. j. ĩ glo. Tertia ignorãtia eſt: cũ ſcit qdẽ id qđ quis agit eſſe pctm̃ in vniuerſali: puta nullã fornicationẽ eſſe ꝯmittẽdã: & etiã ſcit eẽ fornicationẽ: ſed nõ cognoſcit in pticulari illũ actũ q ẽ fornicatio nõ eſſe faciẽdũ obnubilatus paſſione vel habitu vitioſo & hmõi: vt actualiter nõ cõſideret & intelligat id qđ agit eſſe malũ. Iſta ignorãtia repirit̃ in omni peccato. Vnde phs dicit: ꝙ oĩs malus eſt ignorans. Et Prouerb. xiiij. dr̃. Errãt qui operãt̃ malũ. Et diſt. xxxviij. q̃uis. dicitur. Nõ niſi rerũ ignorãtia põt errare: & ꝓ vero qppe approbat̃ falſum: qđ erroris eſt propriũ. Hęc igit̃ nõ eſt cauſa peccati: ſed aliquid cõſequens ad cauſam. ſ. ad paſſionẽ vel habitũ inclinãtẽ ad peccatũ. Scđa etiã ignorãtia non eſt cauſa peccati: ſed cõcomitanter ſe habet ad ipſum. Vnde reſtat ꝙ tm̃ prima eſt cauſa peccati ꝓut nũc loquimur quia tollit ſciẽtiã prohibentẽ actũ peccati. Et hæc ignorãtia niſi ſit affectata excuſat a tãto: & ſi nõ a toto: ſi eſt eorũ quę qs ſcire tenetur & ſcire põt. diſt. xxxvij. c. vlti. Qđ aũt Amb. dicit: ꝙ grauiſſime peccat qui ignorat: intelligitur vno mõ: vľ de ignorãtia ſimpliciter affectata: vľ de ignorãtia infidelitatis ſcđm Tho. Vel dic grauiſſime. i. ꝑiculoſiſſime: qa qui ignorat morbũ nõ quęrit medicũ. Itẽ licet trãſeũte reatu per pręſentiã remaneat ignorãtia ſcđm ꝙ ẽ priuatio ſciẽtię: nõ tñ remanet negligẽtia ſcđm quã ignorãtia dr̃ pctm̃. Nec ſequit̃ ꝙ ignorãs cõtinue actu peccet: ſed ſolũ qñ eſt tp̃s acqrendi ſciẽtiã quã habere tenet̃ ſicut in alijs pctis omiſſionis. Vñ & notãter dr̃ ꝙ ignorãtia mater cũctorũ erroꝝ a cũctis vitãda eſt. diſt. xxxviij. c. j. Et de ipſa ignorãtia multa habes in. ij. par. ti. v. c. ix.

triplex ẽ ignorantia.

Quæ ignorãtia ſit cauſa mali.

§. II. QVANTVM AD SECVNDUM

quõ peccat ex malitia

dum id ẽ pctm̃ ex malitia. Nota ſm̃ Tho. j. ij. q. lxxviij. ꝙ pctm̃ ex malitia dicit̃ peccatũ qđ qs facit q̃ſi ſciẽter malũ eligens quia talis id qđ ſcit eſſe malũ ſpũale qđ eſt malũ ſimpliciter, ꝑ qđ bono ſpũali priuat̃ vult ipm̃ vt bono tẽporali potiat̃ qđ totũ ꝓcedit ex inordinatione volũtatis qa. ſ. minus bonum magis amat. Nam cũ aliqs eligat pati detrimẽtũ, in bono minꝰ amato ad hoc vult vt potiat̃ bono magis amato ſicut cũ vult homo pati abſciſſionẽ mẽbri etiã ſciẽter vt cõſeruet vitã magis amatã. Ideo quãdo voluntas eſt ita inordinata ꝙ aliquod bonũ tpale plꝰ habitualiter amat puta diuitias vel voluptates q̃ ordinẽ rõnis vel legis diuinę vel charitatis vel aliqd hmõi: ſequitur ꝙ velit diſpẽdiũ pati ĩ aliq̃ ſpũaliũ bonoꝝ vt potiatur aliquo tpali bono. Eſt tñ in ipo ignorãtia aliquo modo inquantũ. ſ. neſcit ĩ particulari illud malũ non eẽ ſuſtinendũ ꝓpter cõſuetudinẽ talis boni. Peccatũ ergo ex malitia: cũ nõ ꝓcedit ex impulſu appetitus ſenſitiui quod eſt peccare ex paſſione: neq̃ ex defectu ratiõis qđ eſt peccare ex ignorãtia ſequit̃ ꝙ ꝓcedit ex ipſa volũtate q̃ ex ſeipſa mouetur ad malum. Et hoc põt eſſe tripliciter.

Inclinatio ad malũ ex tribus oritur.

¶Vno modo ex habitu male acquiſito.

¶Secundo ex aliqua ęgritudinali habitudine.

¶Tertio ex remotione alicuius prohibentis.

Quãtũ ad primũ eſt ſciẽdũ ꝙ cũ aliqs acquirit ſibi habitũ vitioſum ex multiplicatione actuũ maloꝝ inducẽtẽ cõſuetudinẽ q̃ vertit̃ in naturã. Hinc eſt ꝙ illa mala diſpoſitio habituata ſit quaſi ꝯueniẽs & ſimilis bono & hoc modo rõne cõueniẽtię tẽdit volũtas quaſi in bonum qa vnũquodq̃ ſm̃ ſe tẽdit in id qđ eſt ſibi ꝯueniens. Et ſic peccare ex habitu eſt peccare ex malitia. Quãtum ad ſcđm eſt ſciẽdũ ꝙ etiã ſine habitu acqſito vitij cõtingit aliquẽ peccare ex malitia, quãtũ ad ſcđm. Qđ cũ nõ ꝓcedat neq̃ ex ignorãtia neq̃ ex paſſiõe oportet ꝙ ꝓueniat ex aliq̃ prĩcipio corrupto itrĩſeco qđ dr̃ ęgritudinalis hebetudo ſicut aliqs habet q̃ſdã naturales inclinationes ad aliqua prędicta ꝓpter corruptionẽ naturę ipſius. Qantum ad tertium ſciẽdũ ꝙ volũtas aliqñ ꝑ ſe tẽdit ĩ aliqđ malũ ꝑ remotionẽ alicuius ꝓhibẽtis puta ſi aliqs ꝓhibeat̃ peccare nõ qa pctm̃ ei ſm̃ ſe diſpliceat ſed ꝓpter ſpem vitę ęternę vel ꝓpter timorẽ gehẽnę remota ſpe ꝑ deſperationẽ vľ timore per præſumptionẽ: ſequit̃ ꝙ ex certa malitia quaſi abſq̃ freno peccet qđ eſt peccare ĩ ſpm̃ ſctm̃ de quo vitio habes j. in. ij. par. ti. viij. c. vij. & . viij. Et nota ꝙ pctm̃ ex certa malitia ẽ grauiꝰ pctõ ex infirmitate ſiue ex paſſione triplici rõne. Prima quidẽ qa cũ pctm̃ cõſiſtat in volũtate: quãto motus pcti eſt magis ꝓprius volũtati tanto pctm̃ eſt grauius cęteris paribus. Sed in pctõ ex malitia motus ipſius pcti eſt magis ꝓprius volũtati qa ex ſeipſa ĩ malũ mouetur q̃ qñ peccat̃ ex paſſione qa eſt a quodã ĩtrinſeco ĩpulſa ad peccãdũ & quãto malitia fuerit vehemẽtior tãto peccatũ eſt grauius. Vnde Grego. dicit. Multo grauius malitia (ał's ſtudio) q̃ infirmitate peccat̃. de pœni. diſ. ij. ſciẽdũ.

Peccare ex malitia peſſimũ eſt

Scđo: qa pctm̃ ex malitia, eſt diuturnius. Nã habitꝰ quo vt in pluribꝰ peccat̃ ex malitia eſt qualitas ꝑmanens. Vñ aſſimilat̃ ĩfirmo cõtinua ĩfirmitate laboranti. Sed paſſio quę inclinat volũtatẽ ad peccãdũ eſt qualitas cito trãſiẽs vñ aſſimilat̃ ei q laborat ĩ infirmitate interpolatim & ſic cito redit ad bonũ ꝓpoſitũ pœnitẽs. Ad h̃ facit qđ dr̃ de pœ. diſt. j. & venit. Vbi dicit Hiero. Sancti ſi peccant corã deo peccãt: qa. ſ. cito reuertunt̃ ad pœnitẽtiã. Tertio quia pctm̃ ex malitia eſt periculoſius nã ſic peccãs male eſt diſpoſitus quantũ ad ipm̃ finẽ q eſt principiũ ĩ operabilibꝰ. Et ſic eius defectus eſt periculoſior q̃ eius qui ex paſſione peccat cuius propoſitũ tẽdit in bonũ finẽ licet ꝓpoſitum eius ad horã iterrũpatur. Ad hoc facit de pœnit: diſt. j. ſuꝑ tribus. Vbi dicit Hiero. Quartũ ſcelus &: poſt pctm̃ non agere pœnitentiã ſed ſuo ſibi complacere delicto.

§. III. PECCATVM VERO EX IN

firmitate vel paſſione dicitur ex ſimilitudine ĩfirmitatis corporalis. Corpus eñi tũc dicitur ĩfirmũ qñ impedit̃ vel debilitatur ĩ executione ꝓprię operationis ꝓpter aliquã inordinationẽ partiũ corporis ita. ſ. ꝙ humores & mẽbra nõ ſubdunt̃ virtuti regitiuę & motiuę corporis. Sic ĩfirmitas aię dicit̃ qñ ĩpeditur ipſa in ꝓpria operatione: propter inordinationẽ partiũ eius ſunt ꝯcupiſcibilis & iraſcibilis quę tũc ſunt inordinatę cũ nõ ſubdunt̃ rõni qđ fit ꝑ paſſiones ĩſurgentes. Et ille qui eſt ĩ paſſione conſtitutus ſcit peccatũ eſſe qđ agit ĩ vniuerſali quidem nõ ĩ particulari qa nõ cõſiderat illud ĩ particulari ꝓpter paſſionẽ impedientẽ. Impedit aũt paſſio talẽ cõſiderationem tripliciter. Primo quidẽ per quandã abſtractionẽ. Cũ eñi oẽs potẽtię aię in vna eſſentia aię radicentur neceſſe ẽ, ꝙ quãdo vna potentia intendit̃ in ſuo actu altera remittat̃ in actu ſuo: vel vt totaliter impediatur: tũ quia oĩs virtꝰ ad plura diſperſa fit minor. Vñ ecõuerſo qñ itẽditur circa vnũ minus, põt ad alia diſpergi pręcipue ſi intendit̃ itenſe: tũ qa in operibus aię aĩalibus requirit̃ quædam itẽſio: q̃ autẽ vehemẽter applicatur ad vnũ nõ põt alteri vehemẽter attẽdere. Et ſm̃ hunc motũ per quãdã diſtractionẽ quãdo motus appetitus ſenſitiui fortificat̃ ſm̃ quãcũq̃ paſſionẽ neceſſe eſt ꝙ remittat̃: vel totaliter impediat̃ motus proprius appetitus rõnalis qui eſt voluntas. Scđo impeditur talis cõſideratio a paſſione per cõtrarietatẽ quia plerũq̃ paſſio inclinat ad cõtrariũ huius qđ ſciẽtia vniuerſalis habet. Vñ phs dicit in. iij. Ethi. ꝙ ſyllogiſmus incontinẽtis qui. ſ. vincitur a paſſione habet quatuor propoſitiones ĩ mẽte. Duas vniuerſales quarũ vna eſt rõnis quæ dicit nullam fornicationẽ eſſe cõmittẽdã quia mala. Alia ẽ paſſionis quę dicit oẽm delectationẽ eſſe ſectãdã quia bona. Paſſio igitur incõtinẽtis ligat rationẽ cũ non aſſumit ſub illa vniuerſali quę dicit nullã fornicationẽ eẽ ꝯmittẽdam. Si eñi ſub illa ſumeret ſic diceret. Iſta eſt fornicatio quã. ſ. vis facere & per cõſequẽs malũ: & tãdẽ cõcluderet: ergo nõ eſt faciendũ. Sed aſſumit icontinens propoſitionẽ ſub vniuerſali paſſionis & dicit. Iſta eſt delectatio: cũ ſcilicet vult fornicari vñ cõcludit ergo eẽ faciẽdã. Tertio tollit paſſio ꝯſiderationẽ per quãdã immutationẽ corpo

Paſſio ĩpedit aliquẽ tripliciter

Syllogiſmus incontinentis.

ralē:ex qua ratio quodāmodo ligatur:ne libere in actum
exeat:ſicut etiā ſomnusvel ebrietas:quadā corporali trāſ
mutatione facta:ligat vſum rōnis. Et ꝙ hoc contingat in
paſſionibus patet ex hoc ꝙ aliqñ cū paſſiões multū intē
dūtur:homo amittit totaliter vſum rōnis. Multi em̄ pro
pter abundātiā humoris vel iræ:ſunt ꝯuerſi in inſaniā. Et
ꝓpter hunc motū paſſio trahit ad iudicādū in particulari
cōtra ſciētiā quā habet in vniuerſali. Sciētia em̄ vniuerſa
lis, ꝗuis certiſſima ſit:nō habet pricipalitatē in operatio
ne:ſed magis ſciētia particularis: eo ꝙ opationes ſunt cir
ca ſingularia. Et ſicut ebrius qñq; ꝓfert verba ſignifican
tia ꝓfundas ſentētias:quas mēte dijudicare nō poteſt pro
pter ebrietatē:ita in paſſiōe exiſtēs etſi ore ꝓferat hoc nō
eſſe faciendū: tamē interius nō ſentit ꝓpter paſſionē ꝙ il
Paſſiones quę ſint. lud ſit faciēdū. Tho.j.ij.q.lxxvij. Et nota ꝙ paſſiones pro
prie ſunt motꝰ potētiarū aīę nō quidē appræhēſiuarū:vt
eſt ſenſus & intellectꝰ.ſ.appetitiuarū:nō tamen ſunt mo
tus appetitus rationalis qui dicit̃ voluntas:ſed appetitus
ſenſitiui qui dicit̃ ſenſualitas quę diſtinguit̃ in potētiā cō
cupiſcibilē & iraſcibilē. Sed cū amor & gaudiū triſtitia &
ira & hmōi:quę ꝓprie ſunt paſſiones:attribuūtur deo vl'
angelis vel ſanctis hoībus: vt patet in ſcriptura tunc im
proprie & large aſſumūtur:& ſignificāt ſimplicē actū vo
lūtatis cū ſimilitudine affectus paſſionis ſed abſq; paſſio
ne. Et ipſi quidē motus paſſionū ſcd'm ſe ꝯſiderati cū ſint
naturales & cōmunes nobis & brutis: nō faciunt nos vir
tuoſos vel vitioſos:ſed ſm ꝙ a rōne regulāt̃ bene vel ma
le. Et ſciendū ꝙ ipſe paſſiones dupliciter ſe poſſunt habe
Paſſiones dupliciter ſe habēt ad rōnē re ad iudiciū rationis. Vno modo antecedēter: & ſic cum
obnubilent iudiciū rationis:ex quo depēdet bonitas actꝰ
moralis, & ex impulſu inclinet volūtatē: diminuit boni
tatē actꝰ:quātū ad opa virtuoſa: ac etiā grauitatē peccati
quātū ad opera vitioſa. Laudabilius eſt em̄ ꝙ aliquis ex
iudicio rationis facit opꝰ charitatis: ꝗ faceret ſola paſſio
ne miſericordiæ: & minus peccatū eſt ex paſſiōe peccare,
ꝗ ex malitia:vt dictū eſt. Alio modo ſe habēt conſequen
ter:& hoc dupliciter. Vno modo:per modū redūdātię:qa
ſ.cū ſuperior pars aīę intenſæ mouetur in aliqd: ſequitur
motū eiꝰ etiā pars inferior: & ſic paſſio exiſtēs cōſequen
ter in appetitu ſenſitiuo:eſt ſignū intenſionis voluntatis
vnde indicat bonitatē maiorem:quo ad opa virtuoſa:&
malitiā etiā maiorē:quo ad opera vitioſa. Alio modo p
modū electiōis:qñ.ſ.hō ex iudicio ratiōis eligit affici ali
qua paſſione: vt prō ptius operet̃ cooperāte appetitu ſen
ſitiuo. Et ſic paſſio aīę addit ad bonitatē:quo ad virtuoſa
opera:& malitiā:quo ad vitioſa. Tho.j.ij.q.xxiiij.

¶De prima paſſione amoris:& multiplici amore & effe
ctibus eius. Capitulum.ij.

Vndeci ſunt paſſiones appetitus ſēſitiui. PASSIONES AVTEM ANI
mę ſunt vndecim. ſex qdē in cōcupiſcibili po
tētia.ſ.amor & odiū:deſideriū ſeu cōcupiſcētia
& fuga:gaudiū ſiue delectatio: & triſtitia ſiue
dolor. In iraſcibili quinq;.ſ.ſpes & deſperatio:timor & au
dacia:& ira:cui nulla paſſio opponitur. Qd' aūt dicantur
quatuor:iuxta illud Boe.lib.j.metro vlti.de philo.cōſol'.
Gaudia pelle:pelle timorē:ſpēq; fugato: nec dolor adſit.
De quibus etiā ait Aug.in.xiiij.de.ciui.dei. Hoc ꝓpterea
dicit̃:quia hæ ſunt pricipales:qa ſunt cōpletiuę & finales
reſpectu aliarū paſſionū. Pro hoꝝ declaratione eſt ſcien
dū ꝙ in motibꝰ appetitiuæ partis:bonū habet quaſi vir
tutē attractiuā:malū aūt virtutē repulſiuam. Bonū ergo.
primo quidē in potētia appetitiua: cauſat quādā inclina
tionē ſeu aptitudinē vel cōnaturalitatē ad ipm bonū:qd'
pertinet ad paſſionē amoris: cui per contrariū reſpondet
odiū ex parte mali. Secundo ſi bonū ſit nōdū habitū dat
appetitui motū ad exequēdum bonū amatū:& hoc perti
net ad paſſionē deſiderij vel cōcupiſcētię. Et ex oppoſito
ex parte mali:eſt fuga vel abominatio. Tertio:cū adeptū
fuerit bonū.dat appetitui quietationē quādam in ipō bo
no adepto & hoc pertinet ad delectationē vel gaudiū:cui
opponitur ex parte mali dolor vel triſtitia. In paſſionibꝰ
autē iraſcibilis præſupponitur quidā aptitudo vel incli
natio: ad proſequēdū bonū vel fugiendum malū ex con
cupiſcibili quę abſolute reſpicit bonū vel malum. Et re
ſpectu boni nondū adepti:eſt ſpes & deſperatio: reſpectu
autem mali nōdū inuadētis:eſt timor & audacia reſpectu
autem boni adepti:non eſt aliqua paſſio in iraſcibili:qa
iam non habet ratio rationē ardui ſed ex malo iam immi
nenti:ſequitur paſſio iræ. Tho.j.ij.q.xxiij.

§. I. AMOR EST PRIMA PAS

ſionū & pricipalis:ex q̃ alię cauſant̃:vt oſtēdit Augu.in
xiiij.de ciui.dei. Eſt autē amor aliqd ptinēs ad appetitum Amor quid.
Nam amare eſt velle bonū:bonū aūt eſt obiectum appe
titꝰ. Et ſic ſm triplicē appetitū qui reperit̃ in rebus:eſt tri
plex amor. Tho.j.ij.q.xxvj. Eſt em̄ quidā appetitꝰ nō con triplex ē amor.
ſequēs apprehēſionē ipſius appetētis:ſed alterius, & hmōi
dicitur appetitus naturalis. Res enim naturales appetunt
qd' eis cōuenit ſm ſuā naturam:nō p appræhēſionē pro
priam:ſed per apprehenſionem inſtituētis naturam.i.dei
Alius appetitꝰ eſt cōſequēs appræhenſionē ipſius appe
tētis nō ex iudicio libero:ſed ex neceſſitate: & talis eſt ap
petitus in brutis: qui tamen in hoībus aliquid libertatis
participat, inquātū obedit rationi. Eſt & aliꝰ appetitꝰ cō
ſequēs apprehēſionē appetētis, ſm liberū iudiciū:& talis
eſt rationalis ſiue intellectualis appetitus:qui dicit̃ volū
tas. In vno quoq; aūt hoꝝ appetituū amor dr̄ id qd' ē pri
cipiū motus tēdētis in finē amatū. In appetitu aūt natu
rali principiū motus eſt cōnaturalitas apparētis ad id in
qd' tēdit. Et iſta cōnaturalitas dici pōt amor naturalis:ſi
cut ipſa cōnaturalitas corporis grauis ad locū infimū eſt
per grauitatē:& dici poteſt amor naturalis:& ſimil'r coa
ctio appetitꝰ ſenſitiui vel volūtatis ad aliquod bonū.i.ip
ſa cōplacētia boni dicit̃ amor ſenſitiuꝰ vel intellectualis.
Vñ talis amor nō importat ſeu noīat motū appetitus ten
dētē in appetibile. nā iſtud ptinet ad deſideriū ſiue cōcu
piſcētiā:ſed noīat motū appetitus:qui immutat̃ ab appe
tibili:vt ei appetibile cōplaceat: & ſic ipa cōplacētia ap
petibilis:dr̄ amor. Differūt aūt iſta tria.ſ.amor, dilectio, Amor dilectio & charitas differunt.
& charitas. Amor em̄ importat cōplacētiā ad rē amatā:ſi
ue talis cōplacētia ſit in appetitu ſenſitiuo: ſiue i volūta
te: & ſic eſt cōis nobis & brutis. Dilectio aūt ſupra amorē
addit precedētē electionē vt ipm nomē ſonat:& pōt cōue
nire & bonis & malis:ꝗuis nō multū in ſcriptura vl' a ca
tholicis doctoribus dicat̃ de malis. Charitas aūt addit ſu
pra dilectionē quādā pfectionē ſeu diuinā īfuſionē.vt de
poe.di.ij.charitas. Eſt amor cauſa cognitinois ſm Tho.j.
ij.q.xxvij. Nā bonū apprehēſum a ſenſu:mouet appetitū
ſenſitiuū:& apprehēſum ab ītellectu mouet volūtatē. Si
militudo etiā eſt cauſa amoris:tēdit em̄ i aſſimilatū: ſicut
in vnū ſibi ipſi. Delectatio etiā vel aliqua alia paſſio q̄ tñ
priꝰ ꝓcedit ab amore cauſat amorē:ſicut & vnū bonū cau
ſa eſt alterius. Nota ꝙ amor eſt via, qua itur ad chriſtum
ad ſupernā patriā. Vñ ipe ait Io.iij. Oīs qui credit in eum
non pereat:ſed habeat vitā æternā. Credere aūt in chriſtū
(ſm Aug.) eſt credēdo tēdere in ipm. Via aūt amor chari
tatis eſt. Vñ apl's.j.ad Coꝝ.xij.ait. volēs loqui de charita
te. Excellētiorē viā vobis demōſtro. Hinc (inqt Hug.) de
arrha aīę ipi loquēs.) O aīa mea ſcio qa vita tua amor eſt:
& ſine amore eſſe nō potes:& bene. Nā ex amore fiūt quę
cūq; agūtur. Oīa em̄ agūt ꝓpter finē. Finis aūt eſt bonum
deſideratū ab amāte. Eſt etiā amare ſm Tho.in.iiij.cōtra
gētiles:actus principalis volūtatis, a quo alij ꝓcedūt. Nā
deſiderat volūtas bonū amatum cū nō habet:delectat̃ in
pręſentia boni amati:triſtat̃ cū timet amittere ipm:dolet
de eiꝰ pditiōe:iraſcit̃ ſi impedit̃ a cōſecutione. Iſte autem
amor:ſi regulat̃ a ſpūſctō charitas dr̄:quę eſt in via ſcd'm
Aug.q̄ ducit ad cœlū. Si eſt ſine ſpūſctō cupiditas ē radix
oīm maloꝝ:via q̄ ducit ad infernū cōtraria charitati. Qd'
autē amor noſter fiat charitas p ſpm̄ſctm̄:patet p illd' qd'
dixit xp̄s Io.vij. Qui credit in me (ſicut ſcriptura dicit) flu
mina de vētre eius fluēt aquę viuę. Hoc aūt dixit de ſpiri
tuſancto quē accepturi erāt credentes in eum. Et Pſ̄.cxlij.
Spūs tuus bonꝰ deducet me in terrā rectam. Et ſic omnis
qui credit in eum non perit:ſed habet vitam æternam.

§. II. SEPTEM ERGO AMORES

poſſūnt eſſe in nobis:qui ſi regulātur a ſpūſancto: chari Septē amores qui ſi regulant̃ p ſpm̄ ſanctū.
tas ſunt:ſi ibi deſit, ſunt cupiditas. Primus amor natura
lis:amor ſenſualis:amor parētalis:amor cōiugalis: amor
patrialis:amor ſocialis: amor rei tpalis. De primo, dicit
qdā ſapiēs. Eſt cūctis cōis amor. Et iſte amor naturalis in
inſenſibilibꝰ:eſt naturalis inclinatio ad cōſeruationē ſui
eſſe.

eſſe. Hinc eſt:ꝙ aqua fluminū currit quantū pōt ad mare
qa ibi melius cōſeruatur. Lapis ī altū ꝓiectus:ꝗ citiſſime
reuertit̃ ad terrā vbi conſeruat̃:vitulus, agnus, procellus
cū ducūtur ad macellū:renitūtur inquātum poſſunt. Iſte
amor eſt eximius inter aīam & corpus humanū. Nā cū ſit
maxima diſtantia cōditionis inter eos & differētia: qa vnū
corpus aliud ſpūs vnū viliſſimū.ſ.corpus aliud nobiliſſi
mū:plꝰ ꝗ oēs cœli & planetę:tāto amore cōiūgūt̃ ꝙ vnū
nunq; vellet dimittere aliud. Et rō eſt:qa ex tali ſeparatio
ne tollit̃ natura hoīs q homo nō ē corpꝰ tm̄ vl' aīa tm̄ ſed
cōiunctū ex aīa & corpe. Etiā in pfectis viris nō tollit̃ iſte
amor:īmo auget̃:inquātū cognoſcūt vitā ſuā vtilem alijs
Vñ apl's Ro.viij.&.ij.Coꝝ.v.& Phil'.j.de ſe & alijs apl'is
Nos ipſi ingemiſcimus primitias ſpūs habētes:eo ꝙ nolu
mus expoliari.ſ.corpore:ſed ſupueſtiri.i.vellemus cū cor
pore regnū intrare. Qd' autē dixerat cupio diſſolui & eſſe
cū chriſto erat:ſm inſtinctū diuinū ſuperātē naturalē. Iſte
ergo amor naturalis:ſi nō regulat̃ a ſpirituſctō:cupiditas
dr̄ & malus. Nā cum quis amat viuere vt poſſit gaudere
& delectari in mūdo:& diu permanere i ſuis cōcupiſcētijs
nō curans de ſalute aīę:vel etiā cū ita amat vitā ꝙ propter
ipſam conſeruandā facit fieri incātationes:vel alia q̄cūq;
contra dei mandata:amor īfernalis eſt ſuus amor. Sed cū
amat ſui cōſeruationem:p̄ſuppoſito beneplacito diuinæ
voluntatis ad hoc vt pœnitentiā agat vt merita augeat vt
alijs ꝓſit:eligere paratꝰ potius mortē ꝗ aliquod crimina
le committere:ꝓpter ſui cōſeruationem nō peccat. Io.vj.
Spūs eſt q viuificat:caro nō ꝓdeſt quicq;.i.inſtinctus ſm
ſpm̄ſctm̄ eſt q facit habere vere amorē vitæ, nō inſtinctꝰ
ſm carnē. Secundꝰ:eſt amor ſenſualis. Iſta eſt q̄dā inclina
de amore ſenſuali. tio ſenſualitatis:cū placentia ad ea q̄ ſunt delectabilia ſen
ſibus. Vnuſquiſq; em̄ ſenſus amat & delectat̃ de obiecto
ſuo ſibi ꝓportionato:viſus in vidēdo pulchra:auditꝰ in
audiēdo ſuaues ſonos & cantus:olfactꝰ, de fragrātia odoꝝ
floꝝ & aromatū & alijs:guſtꝰ, in dulcedine ſapoꝝ & hmōi.
Sed ſi iſte amor nō regitur a ſpūſancto:efficitur beſtialis:
& peior oī beſtia inſaniæ ꝓximꝰ. Vñ & multi īfatuati ſūt
ex tali amore qñ exit limites ſuos. Iſte inducit in mala in
numera:ad curioſitates: ad carnalitates: ad tripudia:ad
ſpectacula:ad crapulam & ebrietatē & hmōi. vñ dixit xp̄s
Io.xij. Qui amat aīam ſuam.ſ.ſenſitiuā acquieſcendo eius
appetitibus:perdet eā.ſ.aīam intellectiuā. Eſt em̄ ibi rela
tio ſimplex:qa neceſſe eſt vt ruat in multa pctā: propter
qd' ſcti viri ſemper attēdūt ad mortificationē ſenſuum &
carnis: vt poſſint magis in dño delectari:ſm Greg. Tāto
vnuſquiſq; a ſuperno amore diſiūgit̃.quāto ī infimis de
lectat̃. Vnde ſanctus Dñicus:per totā noctē multoties vi
gilabat:& ter in die ſe diſciplinabat catena ferrea. Et btūs
Franciſcus in cibis:aliqñ cineres vel aquā immiſcebāt:vt
magis eſſent capaces diuinorū. Et nimia familiaritas:quā
habēt mulieres cū pſonis ſpūalibus & ſi pura intentione
niſi magno rigore gubernet̃ in ſenſualē conuertit̃. Cuius
ſignū eſt:qñ magis cogitat de ipſo ꝗ de deo:& delectat̃ de
eiꝰ pñtia corporali magis ꝗ de doctrina eiꝰ & hmōi. Spūs
aūt ſctūs:cum regit hunc amorē:facit quærere tm̄ neceſſa
ria corpori vel ſpūi:& ſupflua reſecare, Vñ apl's Ro.viij.
Si ſpū facta carnis.i.ſenſualitates mortificaueritis viuetis
de amore parētali. Et q ſic credit i chriſtū nō perit:ſed habet vitā ęternā. Ter
tius eſt amor parētalis. Magnus vtiq; eſt amor inter parē
tes & tāto maior:quāto ſtrictior eſt parētela. Vñ inter pa
trē & matrē & filios eſt maximus. Maior tamē parētū in
filios ꝗ filioꝝ in parētes. Et ratio eſt ſm Tho.ij.ij.qa tāto
amor eſt maior quāto diuturnior:& quāto eſt ad certio
rem rē. Sed amor pr̄is & matris, ē diuturnior ꝗ filioꝝ. Nā
ſubito quādo naſcuntur filij parētes incipiunt eos amare
ſed filij differunt per plures annos anteq; ament parentes
qa nō habēt vſum rōnis:quo cognoſcunt eos eſſe parētes
Etiā parentes ſunt magis certi de filijs ſuis: ꝗ filij de parē
Mater magis amat ꝓlē ꝗ pr̄. tibus. Et qa mater eſt magis certa:de ꝓle ꝗ pr̄:& admini
ſtrat materiā in generatione:ideo ipa tenerius amat & ve
hemētius ꝗ pater. Amandus eſt generator (ait Aug.) ſed
p̄ponendus eſt creator:Si igitur iſte amor parētalis:nō di
rigitur a ſpūſctō:inducit ad multa mala:& quaſi ad idola
triam. O quot ſunt parentes:q ꝓpter inordinatum amo
rē ad filios:dānationē īcurrunt. O quot ſunt q eis q̄ſi ido
Idolatria a q̄ lis inſeruiunt. Et no. ꝙ idolatria habuit initiū:ab inordi
nato amore parētū in filios & ecōuerſo. Nā Ninꝰ q ædifi
cauit Niniuē mortuo Belo pr̄e ſuo ꝓpter īordinatū amo initiū ſumpſit.
rē pr̄is fecit fieri ſtatuā eiꝰ repſentatiuā: ordinās ꝙ qcūq;
haberet refugiū ad ipam poſt maleficium ꝯmiſſum liber
eſſet ab oī pœna. Et ꝓpter hoc multi vidētes ſe mortē eua
dere:cœperūt ipſam venerari & adorare. Et alię ciuitates
ſimilia fecerūt. Alius aūt Ninus:dolēs de morte filij:fecit
ſibi imaginē eius eā colēs vt dr̄ in lib. Sap.c.xiiij. Sic mul
ti faciūt de filijs idola. Nā vt dimittāt eos diuites congre
gāt per fas & nefas nec curāt ire ad infernū. Et econtrario
multi filij & filię inſpirant̃ mūdum deſerere & īgredi reli
gionē vidētes pericula ſęculi ſed ne cōtriſtēt parentes, di
mittunt ꝓſequi bonā inſpirationē. Qui amat patrē ſuū &
matrē plus ꝗ me non eſt me dignus &c. Sed ſi regit̃ a ſpū
ſancto eſt amor charitatis:vt.ſ.parētes amēt filios princi
paliter quo ad aīam eos erudientes & corrigentes. Et filij
parētes eis in licitis obedientes & ſubuenientes. Vñ apl's
ad Rom̄.viij. Qui ſpū dei agūtur hi ſunt filij dei.ſ.non ho
minū tm̄. Et talis qa credit i eū nō perit:ſed habet vitā ęter
nā. Quartꝰ eſt amor ꝯiugalis q fundat̃ i duobus. In cōica
tione mutua ad ꝓlē ꝓcreādam:& cooperatione guberna de amore cōiugali.
tionis domꝰ:& ꝓuiſione neceſſarioꝝ vitę. Vir em̄ vacat
circa exteriora negotia vxor ad gubernationē domꝰ. Iſte
amor ſi nō regit̃ a ſpūſctō eſt amor fatuꝰ & cauſa multoꝝ
maloꝝ. Vñ Hiero. Amor formę mulieris rōnis obliuio ē
& inſaniæ ꝓximus. Propterea legit̃ de Salomone q ardē
tiſſimo amore coniunctus eſt vxoribus: ꝙ infatuatus eſt
& idola adorauit. Origo amoris erat honeſta ſed magni
tudo deformis (iqt Hiero) de qbuſdā cōiugatis. Et vt ait
Sextus.ſ.pħs in ſententijs. Omnis adulter eſt in vxorē ſuā
amator ardētior.xxxij.q.iiij.origo. Sed ſi regat̃ a ſpūſācto
charitas eſt. Et modū docet apl's dicens ad Eph.v. Viri di
ligite vxores veſtras ſicut & chriſtꝰ dilexit eccl'iā. Dilexit
aūt, vt eſſet ſctā caſta:honeſta & ad hoc laborauit inſtruē
do ipam. Sic vir debet diligere vxorē, vt ſit honeſta mo
deſta & hmōi nec acquieſcere vanitatibꝰ eius ſed arguere
ipam de ſuis leuitatibꝰ:& docere ipam. Et ecōuerſo vxor
virū cū humilitate inducēdo ad reuerētiam diuinoꝝ ſum
ptionē ſacramētoꝝ & hmōi. Bonitas vxoris multoties vi
rū iniquū efficit bonū ſicut dicit apl's.j.ad Coꝝ.vij. de īfi
deli. Sanctificatus eſt vir infidelis, p mulierē fidelē. Exē
plū patet ī rege Aſuero & vxore eius Heſter. In Theodo
ra & Siſinnio. In Cecilia & Valeriano:& quotidie ħ cer
nitur. Vnde apl's Gal'.v. Spū ambulate & deſideria carnis
nō pficietis.i.carnalis amoris q inducit ad multa illicita
perpetrādū cōiugatos & aſſentiēdū malis. Et talis qa cre de amore patriali.
dit in chriſtū nō perit &c. Quintus eſt amor patrialis vñ.
Sap. Dulcis amor patriæ. Iſte eſt ita magnus ꝙ aliqñ ſu
perat amorē parētalē & maritalē. Vñ refert Augu. lib.iij.
de ciui.dei.c.xvj.& lib.v.c.xviij. ꝙ iunius Brutꝰ ꝓprios
filios & virgis cædi: & tādē occidi iuſſerit amore patriæ.
Nā fauebant Tarquinio ſupbo rege Romanoꝝ expulſo.
eādē hiſtoriā ponit Valerius maximꝰ lib.v.c.viij.ſ.de pa
rentū ſeueritate aduerſus filios. Narrat etiā Augu.lib.v.
de ciui.c.xviij.& Valeriꝰ maximꝰ lib.ij.c.ij. de diſciplina
ſ.militari de Manlio Torquato ꝙ ꝓprio filio nō pepcit
ꝓpter amorē patrię:cuiꝰ bonū maxime ꝓcurabat ex obe
diētia legū & punitiōe trāſgreſſionis ipſarū. Nā cū dictus
Torquatus eſſet cōſul Romanoꝝ in quodā bello: cū im
peraſſet neminē debere de exercitu ſuo mouere arma con
tra inimicos eoꝝ:filius eius audacia ductus:ſub ſpe victo
rię mouit bellū:& victoriā habuit:& nihilominus pr̄ fe j.Macha.vj.
cit eū decapitari:qa fecerat cōtra ſtatutū ſuū. Vñ Virg.vj
Eneid'. Vicit amor patrię laudūq; immēſa cupido. In lib.
quoq; Machabeoꝝ habemus de Eleazaro: qui vt libera
ret patriā ab inimicis ipe ſolus inceſſit p media caſtra ini
micoꝝ.ſ.exercitus regis Antiochi:quouſq; puenit ad ele
phātē:ſup quē erat poſitū caſtrū de lignis factis ad bellā
dū vbi plures ſtabāt:excellētiorē & ornatiorē cæteris ele
phātibus:ęſtimās ibi regē eſſe: & ingreſſus ſubtus eū occi
dit:ſub eo occumbēs. Hic aūt amor ſi nō regitur a ſpūſan
cto cōmittit ſcelera multa:frāgit fidē:ordinat ꝓditiones:
leges dei trāſgreditur: de ordinatiōibus eccleſiæ non cu
rat:clerū cōculcat:& oīa facit vt poſſit cōſeruare ſtatū ſu
um tpalē. Et tādem iſte amor generat ambitionē ſectas &
partialitates producit: ſeditiones excitat:concitat bella:
odia gignit:inuidias nutrit:oēm iuſtitiā peruertit:adula
tionibus ſeruit:detractionibus & pſecutionibus ſęuit: ne

mini parcit:& tãdẽ patriã deſtruit. Sicut Iudæi quia fecerũt contra deũ & legẽ eius: vt cõſeruarẽt ſtatũ tẽporalem patriæ: occidẽdo xp̃m: ne forte veniãt Romani & tollãt noſtrũ locũ & gentẽ: dicentes, Tandẽ amiſerũt patriã tẽporalẽ & æternalẽ: diſperſi p̱ orbẽ &c. Sed ſi regitur a ſpũſc̃tõ: iſte amor patriæ charitas eſt, Et tũc attẽdit: vt ſup̱ oĩa in ciuitate obſeruentur leges dei auferãtur partialitates: extirpẽtur malæ cõſuetudines: exaltent̃ boni: puniãtur iniqui: mali contractus eliminẽtur, Sic vere amat̃ ciuitas: & hinc cõſeruatur ſua libertas. Apl's. ij. Cor. iij. Vbi ſpũs dñi: ibi libertas, Et talis amator patriæ: qa credidit in chriſtum nõ perit &c. Sextus amor eſt ſocialis: qui alio modo dr̃ amicitia. Et vt dr̃ Eccli. vj. Amico fideli nulla eſt comparatio Vide ibidẽ plura de amicis. Valde intẽſus eſt iſte amor & multa facit, Talis amor fuit inter Ionathan filiũ Saul & Dauid, vt patet. j. Reg. xviij. & c. ſeq. Et tãtus q̃ nõ curaret Ionathas incurrere indignationẽ & cõtumeliã patris: excuſando ip̃m Dauid. Et nõ ſolũ in vita: ſed & poſt mortẽ ſeruauit Dauid amicitiã: bñfaciendo filio Ionatæ. ſ. Miphiboſeth. ij. Reg. ix. Vñ & ip̃e Dauid audita morte. Ionathæ: lugẽs dicebat. Ita te diligebãt ſicut mater diligit vnicũ filiũ ſuũ. ij. Reg. j. Iſte aũt amor ſi non ducit̃ a ſpũſc̃tõ incidit in varia pc̃tã. Nam vt complaceat qs amico vel ne diſpliceat: aſſentit aliqñ in id qđ non debet, Sic Adã acquieuit vxori ſuãdẽti ſibi æſum pomi vetiti: nõ qa credidit ſe p̱ hoc ſimilẽ deo futurũ: ſed ne diſpliceret & cõtriſtaret ſociã ductus nõ amore cõcupiſcẽtiæ: quæ adhuc nõ erat ĩ eo ſed amore ſociali: q̃ timet qs non offendere amicũ ſuũ: vt dicit Aug. Sed ſi eſt ſociatus cũ ſpũſancto, eſt charitas fraternitatis, ad quã exhortat̃ apl's Eph. iiij. dicens. Soliciti ſeruare vnitatem ſpũs, Iſte amor oĩa exteriora facit cõia. Vñ Clemens quidã Græcorũ ſapiẽtiſſimus: amicorũ dixit debere oĩa eſſe cõia. xij. q. j. dilectiſſimus. Immo & ip̃as volũtates vnit in deũ & cõmunẽ vtilitatẽ: propter qđ dr̃ de primis fidelibus: q fuerãt repleti ſpũſancto Act. iiij. Multitudinis credẽtiũ erat cor vnũ, & anima vna in dño. Pertinet aũt ad veritatẽ huius amicitiæ (ſm Tul. in. li. de amicitia) vt nec quid ĩhoneſtũ. i. vitioſum petas ab amico: nec rogatus facias. Inſuper c̃ꝗuis amicitiæ ſit p̱priũ: delectabiliter cõuerſari adinuicẽ: tamẽ ſm Tho. ij. ij. nõ debet verus amicus veteri contriſtari amicũ ſuũ cũ expedit. ſ. in rep̃hẽdẽdo eũ de defectibus ſuis ſi committit aliquos: al's ſi ſemper vellet placere eſſet adulator: nõ amicus. Sup̱ oẽs autẽ amicitias mũdi: p̱fectiſſima: & fructuoſiſſima eſt illa qua aliqui vel aliquæ ſub vna regula & religione in debita obſeruatione viuunt. De qua venerabilis Caſſianus facit vnã collationẽ quæ intitulatur abbati Ioſeph vbi ponũtur p̱prietates eius. Talis ergo non perit &c. Septimus & vltimus eſt amor creaturæ irrationalis. De dño deo dicitur. Sa. xj. Diligis oĩa quæ ſunt & nihil odiſti eorũ quæ feciſti. Vnde cum debeam⁹ dñam imitari: debemus & oĩa amare: aliter tñ creaturas rõnales & aliter irrõnales. Nam creaturas rõnales q̃ ſunt in ſtatu gloriæ amamus ex charitate: qa iã poſſidẽt beatitudinẽ gloriæ. Quæ aũt nondum adepti ſunt ſed adipiſci poſſunt: vt q ſunt ĩ purgatorio: & oẽs viatores ex charitate & in charitate diligimus vt. ſ. p̱ueniãt ad ſupernã patriã. Alias autẽ creaturas amamus, non ĩ charitate: vt. ſ. habeant vitã æternã: cum non ſint capaces: ſed amam⁹ ĩquãtum ſunt creaturæ dei: vt ſint ad illud ad qđ ordinauit eas deus. Sicut ſeruus bonus: nõ ſolũ amat familiã dñi ſui: ſed etiã aĩalia bruta: vt veſtes; eq̃s. domus: & oĩa ei⁹. Nos etiã poſſum⁹ ea amare ĩquãtum deſeruiũt nobis: ſed ita moderate debem⁹ amare: q̃ p̱pterea nihil fiat iniquum. Si igit̃ amas pecuniã: honores: domus vineas, cibũ: potũ: gloriã: veſtes & hm̃õi: ita ama q̃ p̱pter hoc nõ facias aliqđ inordinatũ: ita ama q̃ totũ referas in deũ. Nã: vt dicit Augu. Minus te dñe amat: qui tecum aliquit amat qđ nõ p̱pter te amat: ſed ſup̱ oĩa amari debet ſapiã. Hãc amaui & exq̃ſiui a iuuentute mea: ait ſapiẽs doctus a ſpũſancto. Sap̃. viij. Hiero. ad ruſticũ monachum & habet̃ de ꝯſe. di. v. nũq̃. Ama ſciẽtiã (al's ſtudia) ſcripturarũ. ſ. ſacrarũ: vbi eſt vera ſapiã: & carnalis vitia nõ amabis Sapiã em̃ ducit ad claritatẽ æternã: ad quã nos p̱du. &c.

Io. xj.

de amore ſociali,

Amor creaturæ irrõnalis.

§. III. SVNT AVTEM EFFECTVS

De effectibus amoris

amoris plures. ſ. ectaſis: vnio: zelus ſeu feruor: languor: liquefactio: vulneratio: inebriatio: q̃ videtur reduci ad ectaſim: & inhæſio & de ſingulis dicẽdum. Ectaſis q̃ ſit effect⁹ amoris patet p̱ id: qđ dicit Diony. q̃ diuinus amor ectaſim facit: nõ ſinens hoĩes ſui eſſe amatores. Pro cui⁹ declaratione no. ſm bea. Tho. j. ij. q. xxviij. q̃ ectaſim pati aliq̃s dr̃ cũ aliq̃s extra ſe ponit̃: qđ q̃dẽ cõtigit & ſm vim apprehẽſiuã & ſm vim appetitiuã. Scđm q̃dẽ vim apprehẽſiuã aliq̃s dr̃ extra ſe poni: qñ ponit̃ extra cognitionẽ ſibi propriã vel qa ad ſup̱iora ſublimat̃: ſicut homo dũ eleuat̃ ad app̃hẽdenda aliqua q̃ ſunt ſupra ſenſum & rationẽ: dr̃ ectaſim pati: ĩquãtum patitur extra naturalẽ apprehẽſionẽ rationis & ſenſus vel qa ad ĩferiora deprimit̃: puta cũ aliq̃d in furiã vel amentiã cadit dr̃ ectaſim paſſus, Scđm appetitiuã vero partẽ dr̃ aliq̃s ectaſim pati: qñ appetit⁹ alicui⁹ in alterũ fert̃: exiens quodãmodo extra ſeip̃m. Primã q̃dẽ ectaſim facit amor diſpoſitiue: inquantũ. ſ. facit meditari de amato vt dictũ eſt. Intẽſa aũt meditatio vnius: abſtrahit ab aliis. Sed ſcđam ectaſim facit amor directe: ſimpliciter q̃dẽ amor amicitiæ: amor aũt ꝯcupiſcẽtiæ nõ ſimpliciter ſed ſm q̃d. Nã ĩ amore ꝯcupiſcẽtiæ quodãmodo fert̃ amãs extra ſeip̃m: ĩquãtũ. ſ. nõ contentus gaudere de bono qđ habet: q̃rit frui aliquo extra ſe. Sed qa illud extrinſecũ bonũ quærit ſibi habere: nõ exit ſimpliciter extra ſe: ſed talis affectio ĩ fine ĩfra ip̃m cõcludit̃. Sed ĩ amore amicitiæ: affectus alicui⁹ ſimpliciter exit extra ſe: qa vult amico bonũ & opat̃ quaſi gerẽs cauſam: & curã atq̃ p̱uidẽtiã ipſius p̱pter amicũ ip̃m. Nota q̃ zelus ex intẽſione amoris p̱uenit manifeſtũ eſt em̃ q̃ quãto aliqua virtus intenſius tẽdit ad aliq̃d forti⁹ etiã repellit oẽ cõtrariũ vel repugnãs. Cũ em̃ amor ſit quidã motus in amatũ vt Augu. dicit in lib̃. lxxxiij. quæſtionũ. Intenſ⁹ amor quærit excludere oẽ, qđ ſibi repugnat. Aliter tñ hoc cõtigit ĩ amore ꝯcupiſcẽtiæ: & aliter in amore amicitiæ. Nã ĩ amore cõcupiſcẽtiæ qui intenſe aliq̃d cõcupiſcit: mouet̃ circa oẽ illud qđ repugnat cõſecutioni vel fruitioni vel quieti ei⁹ qđ amat̃ & hoc mõ dicunt̃ viri zelare vxores. Si eſt amor amicitiæ quærit bonũ amici: vñ ſi eſt intenſus facit hoĩem moueri cõtra oẽ illud qđ repugnat bonis amici. Et ſm hoc dr̃ aliquis zelare p̱ amico vel p̱ deo: quãdo ea quæ ſunt circa honorẽ vel voluntatem dei repellere ſm poſſe conatur.

de ectaſi

duplex ectaſis

De zelo

§. IIII. DE VNIONE DICIT DIO

de vnione amãtis ad amatum

ny. c. iiij. de diui. no. q̃ amor eſt virtus vnitiua. Pro cui⁹ declaratiõe dicit Tho. j. ij. q. xxvij. ar. j. q̃ duplex ẽ vnio amãtis ad amatũ. Vna ſm rẽ purã: cũ amatũ eſſentialiter adeſt amãti. Alia vnio eſt ſm affectum. Quæ quidẽ vnio cõſiderãda eſt ex apprehẽſiõe p̄cedenti. Nã mot⁹ appetit⁹ ſeq̃t apprehenſionẽ. Cũ aũt ſit duplex amor. ſ. cõcupiſcentiæ & bñuolentiæ: vterq̃ p̱cedit ex q̃dã app̃hẽſiõe vnitatis amati ad amãtem. Cũ em̃ aliq̃s amat aliq̃d q̃ſi ꝯcupiſcens illđ app̃hẽdit illud q̃ſi p̱tinens ad ſuũ bene eſſe. Silr̃ cum aliq̃s amat aliquẽ amore amicitiæ vult ei bonum ſic & ſibi vult bonũ. vñ app̃hendit eũ vt alterũ ſe ĩquãtum. ſ. vult ei bonum ſic & ſibi ip̃ſi. Et ĩde eſt: qđ amic⁹ dr̃ alter ip̃e. Et Aug. dicit ĩ. x. ꝯfeſ. q̃ bene dixit q̃dã de amico ſuo dimidiũ aĩæ ſuæ eſſe. Primã igit̃ vnionẽ, amor facit effectiue qa mouet ad deſiderãdũ & q̃rendum p̄ſentiã amati q̃ſi ſibi cõuenientis & ad ſe p̱tinentis. Scđam vnionem facit formal'r: qa ip̃e amor eſt talis vnio vel nexus. vñ Aug. dicit in. viij. de tri. c. vlti. q̃ amor eſt quædã vis (al's vita) duo aliq̃ copulans vel copulare appetẽs. ſ. amantẽ & qđ amat̃. Qđ em̃ dicit Aug. copulãs: refert̃ ad vnionẽ affect⁹: ſine q̃ nõ eſt amor qđ vero dicit copulare appetẽs: p̱tinet ad vnionẽ realẽ.

Item ſciendum ſm be. To. vbi. ſ. q̃ vnio triplex habet ad amorẽ. Quædã em̃ vnio ẽ q̃ eſt cauſa amoris: & hæc quidẽ eſt vnio ſubſtãtialis quantũ ad amorẽ: quo q̃s amat ſe ip̃m: quantũ vo ad amorẽ quo q̃s amat alia eſt vnio ſiliztudinis: vt dictũ eſt. Quædã vo vnio ẽ eſſential'r ip̃e amor & hæc eſt vnio ſm coaptationem affect⁹: qui q̃dem aſſimilat̃ vnioni ſubſtãtiali: ĩquantum amans ſe habet ad amatum in amore quidẽ amicitiæ vt ad ſeip̃m. In amore aũt cõcupiſcentiæ vt ad aliq̃d ſui. Quædã vero vnio eſt effect⁹ amoris: & hæc eſt vnio realis quã amãs quærit de re amata & hæc q̃dẽ vnio eſt ſcđm cõuenientiã amoris. Vt em̃ p̄hs refert in. ij. Polytic. Ariſtopãtes dixit q̃ amãtes deſiderarent ex ambobus fieri vnũ. Sed qa ex hoc accideret aut ambos aut alterũ corrũpi: quærunt vnionẽ quæ conuenit & decet: vt. ſ. ſimul cõuerſent̃ ſimul loquant̃: & in aliis hm̃õi cõiungãtur.

Vnio tripl'r ſe habet ad amorem.

iungãtur. De vnitate ſm triplicẽ ſtatũ. ſ. incipientiũ p̱ficientiũ p̱ficiẽtiũ ſeu p̱fectorũ loquit̃ P̃s. lxvij. Qui habitare facit. ſ. de⁹ vnius moris in domo. ſ. eccl'iæ militãtis & triũphãtis. Vtraq̃ em̃ dr̃ dom⁹ dei, vni⁹ moris. i. ſm vnũ & eũdem morem. i. act⁹ virtuoſos in genere. Nec p̱ueniri põt ad vnitatẽ ciuitatis ſupernæ: niſi per vnitatẽ præſentis eccleſiæ. & hoc eſt qđ ait apl's. j. Cor. ix. Qui in ſtadio currũt: oẽs quidẽ currũt: ſed vnus accipit brauiũ. Currimus quidẽ oẽs ad mortẽ, quantũ ad corpus & ad vltimũ finẽ beatitudinis quantũ ad naturale deſideriũ aĩæ. Sed ſolum vnus. i. q manet in vnitate eccleſiæ ille accipit brauiũ ſup̱næ gloriæ. Sic q deſcẽdebat in piſcinã poſt motionẽ aquæ ab angelo vn⁹ ſanabat̃ ab oĩ infirmitate. Qui em̃ in piſcinã baptiſmi vel pœnitẽtiæ deſcẽdit ſe humiliãdo ad illđ ſuſcipiendũ poſt cõtactũ aquæ In iordane a chriſto qui eſt magni cõſilij angelus ſeu poſt paſſionẽ ſuã p̱ quã aquas ĩtrauit ſummæ afflictionis ſanus efficit̃ ab omni infirmitate aĩæ ſi vnus. i. in vnitate eccl'iæ hoc agit. de hoc Io. v. Ad hãc vnitatẽ hortat̃ Aug. dicẽs. j. q. j. teneamus. Teneamus fratres mei vnitatẽ qm̃ præter vnitatẽ etiã qui facit miracula, nihil eſt. Nã & magi Pharaonis fecerũt miracula: & tñ reprobi qa extra vnitatẽ. Propterea voluit gl'ioſus de⁹ vnũ eſſe principiũ oĩm hoĩm. ſ. Adã ex quo poſt Eua formata eſt vt cõſiderantes hoĩes ſe vnũ principiũ habere q̃ ad corpulentã ſubſtantiã ſeu propagationẽ: vnitatẽ amarent & tenerent̃ adinuicẽ vt dicit magiſter ſen. ĩ. ij. lib̃. Et ſicut eſt vnus pater qui in cœlis eſt de⁹ quẽ ſolũ debemus cognoſcere noſtrũ creatorẽ & auctorẽ oĩm bonorũ & nõ aliũ ita & vn⁹ eſt magiſter noſter chriſtus vt dr̃. Ma. xxiij. Qui ſolus illuminat mẽtes hoĩm ſine quo nullus illuminari poteſt. De vnitate incipientiũ dr̃ Act. iiij. Multitudinis credentiũ erat cor vnũ & aĩa vna. Ad hanc vnitatẽ requirit̃ primo vt idẽ credatur quantũ ad ſubſtãtiã fidei implicite vel explicite præteritũ vel futurũ ſm tẽpora varia Ephe. iiij. Vna fides vnũ baptiſma. Secũdo requiritur vt vnum & idem appetat̃ ab oĩb⁹. ſ. honor & gloria dei & ſalus animarum. Ephe. iiij. Soliciti ſeruare vnitatẽ ſpũs in vinculo pacis. glo. ibi. vt idẽ velimus & idem nolim⁹ cũ fratribus quod intelligendum eſt de his q̃ mala non ſunt. Tertio vt eidẽ. & pro eodẽ gratia agatur ſeu petat̃. Ephe. iiij. Vnus de⁹ & pater omniũ a quo. ſ. eſt omne datũ optimum: qui eſt ſuper oẽs requirendus & per oẽs. ſ. fideles regratiãdus & in oĩbus inuocandus. Vt enim dr̃ Mat. xviij. Si duo ex vobis cõſenſerint ſuper terrã de omĩ re quã petierint, fiet illis a patre meo. Cõſenſerint. i. in vnũ conuenerint ad petẽdum. Quarto vt defectus aliorũ ſufferat̃ ſeu ſupportetur. Eph̃. iiij. Supportãtes inuicem in charitate. Charitas dr̃ quaſi chara vnitas. gloſ. Talis actio nec frangitur negotio nec frigida eſt otio: nec turbulẽta nec marcida nec audax nec fugax nec præceps nec iacens. Quinto vnitas in hoc reperitur in ĩcipiẽtibus quia idem ſperatur ſcilicet præmium. Ephe̊. iiij. Vocati eſtis in vna ſpe. Hæc quinq̃ notãtur ad Roma. xv. vbi dicit̃. Quæcũq̃ ſcripta ſunt &c. Vbi notat̃ vnitas in credendo ĩ eo qđ dicit̃. Ad noſtrã doctrinã ſcripta ſunt: doctrinã. ſ. fidei q̃ eſt de eiſdẽ Scđa vnitas. ſ. ĩ appetẽdo vel volẽdo ibi notat̃ cũ ſubditur. Deus aũt pa. & ſo. det vobis idip̃m ſapere in alterutrũ Cũ aũt aliq̃ idẽ ſapiũt de aliq̃ re & idẽ iudiciũ habẽt ſi boni ſunt idẽ volũt. Ex hoc em̃ aliqñ diuerſa boni volũt qa vni videt̃ hoc aliĩ illđ eſſe melius. Tertia vnitas. ſ. in gratias agẽdo vel petẽdo notat̃ in eo qđ ſequit̃. Oẽs vnanimes vno ore honorificetis deũ & patrẽ dñi nr̃i Ieſu chriſti. Quarta. ſ. ĩ ſupportando ibi notat̃ cũ ſeq̃tur. Suſcipite inuicẽ ſicut & chriſt⁹ ſuſcepit vos. i. ſupportate. Cõſequẽter declarãs quõ chriſt⁹ ſuſcepit Iudæos q̃dẽ quos appellat circũciſionẽ eis prędicãdo primo & p̱ ſe exĩde gẽtes p̱ p̄dicationẽ aplorũ: Et ſic ſuſcepit vtroſq̃ vt faceret vtraq̃ vnũ ſm apl'm q̃ ad cõuerſos. Quĩta vnitas ibi notat̃. De⁹ autẽ ſpei. ſ. auctor ĩ ſingulari dicit ſpei qa vna eſt nr̃a. ſ. de ſup̱na btitudine: quã ipſe ſolus ꝯferre põt. Et in eo qđ ſequit̃ quinq̃ fruct⁹ notari pñt hui⁹ vnitatis. Prim⁹ eſt q̃ lætificat q̃ ad cõcupiſcibilẽ. vñ dicit. Repleat vos oĩ gaudio. Scđs eſt q̃ pacificat ſeu æquitat cũ ſubdit̃ & pace. Terti⁹ q̃ certificat q̃ ad rõnalẽ cũ ſubdit in credẽdo. Quartus q̃ ad ſup̱erna eleuat ĩtellectũ: vñ dicit vt abunderis in ſpe. Quintus qa cõtra aduerſa roborat cõcludẽs & virtuti ſpũſſc̃tĩ.

De vnitate ſm triplicẽ ſtatum.

De vnitate ĩcipientiũ

Quinq̃ fructus vnitatis.

De vnitate p̱ficiẽtiũ põt ĩtelligi illud Col'. iij. Pax chriſti exultet in cordib⁹ veſtris: in q̃ vocati eſtis ĩ vno corp̱e Proficiẽtes em̃ aduocant̃ ſm ſtatũ eorũ: vt ſedatis paſſionib⁹ virtutib⁹ inſiſtãt. Et ad hãc vnitatẽ q̃nq̃ concurrunt q̃ notat prĩceps aplorũ di. Oẽs vnanimes cõpatientes: fraternitatis amatores miſericordes: modeſti: humiles. ſ. ſitis j. Pe. iij. In iſtis q̃nq̃ oſtẽdit debere ſeruari vnitatem animi & primũ eſt cõpaſſio reſpectu pc̃tõrum: in eo qđ dicit Cõpatiẽtes. Vnũ corp⁹ ſumus in chriſto: ait apl's ad Ro. xij. Sed in corp̱e videm⁹: q̃ ſi patit̃ mẽbrũ vnũ: cõpatiunt̃ oĩa mẽbra. Patit̃ mẽbrũ ſpũaliter p̱ pc̃m: cõpatit̃ mẽbrũ aliud p̱ cõpaſſionẽ vt faciebat apl's di. ij. Cor. xj. Quis infirmat̃. ſ. p̱ pc̃m: & ego non ĩfirmor. ſ. p̱ cõpaſſionẽ. Scđm eſt viſceroſa dilectio reſpectu bonorũ in eo qđ ſubdit̃. Fraternitatis amatores. Oẽ em̃ aĩal diligit ſibi ſil'e. Eccl'i. xiij. Et multo magis ſil'itudo q̃ ẽ ex bonitate vtuali debet mouere ad amore qui facit vnitatẽ. Tertiũ eſt ſubuẽtio reſpectu egenorũ. vñ ſubdit miſericordes: vt dicat p̱ effectũ illđ Prouerb. j. Marſupiũ ſit vnũ oĩm noſtrũ. Ipſa lex naturalis in extrema neceſſitate facit oĩa cõia: & q̃dãmodo vnũ. Quartũ eſt modeſtiæ obſeruatio: reſpectu extraneorũ, vñ addit modeſti. i. morigerati & bñ cõpoſiti. Phil'. iiij. Modeſtia vr̃a, nota ſit oĩb⁹ hoĩb⁹. Quintũ eſt oĩs q̃rimoniæ: & rancoris depoſitio reſpectu aduerſariorũ vñ ſubdit humiles nõ reddẽtes malũ pro malo. Dicit dñs Ieſus mat. xxiiij. q̃ duo erũt in agro vn⁹ aſſumet̃ ali⁹ relinquet̃: duo molẽtes in mola: vna aſſumet̃ & vna relinquet̃: & duo in lecto vno &c. Ager vbi laborat̃: ſignificat vitã actiuã in qua q eſt vn⁹ vnit⁹ cũ p̱ximo aſſumit̃ ad gloriã. Et q ali⁹. i. diuiſus p̱ odiũ reliquit̃. Molitio ſignat pœnitentiã: ita q̃ mola ſuperior eſt ſpes: & ĩferior timor & ĩter hæc mouet̃ pœnitẽs. Sed in ſtatu pœnitẽtiũ: q eſt vn⁹ ſaluat̃ q eſt ali⁹. i. diuiſus p̱ odiũ reprobat̃. Lect⁹ vbi quieſcit̃, eſt contẽplatio: & ex cõtẽplatiuis vn⁹ p̱ dilectionẽ ſaluat̃: & ali⁹. ſ. habẽs rãcorẽ ꝯ̃ p̱ximũ: dãnat̃. De vnitate p̱ficiẽtiũ ſeu p̱fectorum apl's ad Phil'. iij. Vnũ eſt q̃ retro ſũt obliuiſcẽs ad ea vero q̃ ſũt priora extẽdẽs meip̃m ad deſtinatũ p̱ſeq̃r: ad brauiũ ſup̱næ vocatiõis dei in xp̃o Ieſu. Et ad hãc req̃runt̃ quinq̃ quæ notat apl's. j. Cor. xij. loquẽs de fidelib⁹: ad ſil'itudinẽ vnitatis q̃ reperit̃ in corpore humano. Vñ dicit. Oẽs nos in vnũ corp⁹ baptizati ſum⁹. Et poſtea ſpecificat illa q̃nq̃. Et primũ ẽ ſup̱biæ excluſio qđ no. cũ dicit. Nõ põt oculus dicer̃ manui: op̱a tua nõ ĩdigeo &c. Sic nõ debet ſpeculatiu⁹ cõtẽnere actiuũ æſtimãdo nõ eo egere, qđ p̱tinet ad ſup̱biã p̱pterea vni data eſt vna gr̃a alteri alia vt humiliẽtur hoĩes adinuicẽ & vnũ fiãt. Scđm: eſt ĩfirmorũ ſup̱abũdans ſupportatio vñ ſubdit. Quæ inhoneſta ſunt noſtra. habẽt abũdantiorẽ honeſtatẽ: appellans inhoneſta infirmos & imperfectos. Tertiũ eſt mutua ſolicitudo p̱ impẽſionẽ beneficij. vñ ſubdit. Proinuicẽ ſolicita ſint mẽbra &c. Quartũ eſt ĩ paſſione cõis tribulatio ſeu cõpaſſio: ad augmẽtũ meriti. vñ ſubdit. Si q̃d patiat̃ vnũ mẽbrũ: compatiunt̃ alia mẽbra. Quintũ eſt de bono cõis congratulatio ibi. ſiue gloriat̃ vnũ mẽbrũ &c. Rom. xij. Gaudere cũ gaudentibus: flere cũ flentibus idipſum inuicẽ ſentiẽtes.

De vnitate p̱ficientiũ.

j. co. xij.

De vnitate p̱fectorum

§. V. DE MVLTIPLICI VNITATE

Aliq̃d ẽ neceſſariũ dupliciter

diuerſis modis neceſſaria vñ chriſtus dixit Marthæ. Porro vnũ eſt neceſſariũ. Luc. x. Vbi aduertendũ: q̃ neceſſarium dr̃ aliq̃d vno mõ qa ſine illo aliq̃d eſſe nõ põt: & ſic cibũ dicimus neceſſariũ ad vitã hominis corporalẽ ſm viã naturalẽ. Et ad vitã ſpũalẽ dicimus neceſſariã: ſumptionem ſacramẽtorũ p̄cipue baptiſmi & pñiæ: actu vel propoſito. Vñ a theologis dicunt̃ ſacramẽta neceſſitatis & baptiſma vnũ eſt qa ad vnũ effectũ principal'r ordinatũ. ſ. ad tollẽdũ originale c̃ꝗuis & alia tollat ſi ĩuenit: & qa ſub vna ſubſtãtiali forma dat̃. Ephe. iiij. Vn⁹ de⁹: vnũ baptiſma. Am. etiã dicit q̃ ſicut vnũ eſt baptiſma: & pñia ẽ vna. de. pœ. di. iij. reperiunt̃. Qđ dictũ ſi intelligat̃ de ſolẽni pñia q̃ olim fiebat: vult dicere q̃ nõ põt iterari ſicut nec baptiſm⁹. Sed ſi intelligat̃ de pñia priuata & ſacramẽtali: iterari frequenter & quotidie põt. Sed dici põt vna qa ad vnũ effectũ ordinata. ſ. ad tollẽdũ culpã actualẽ q̃ ſi mortalis eſt auferri nõ poteſt niſi p̱ ipſam & ſic vnum eſt neceſſariũ. Alio mõ dr̃ neceſſariũ illđ ſine quo aliq̃d bene eſſe nõ põt: ſed qđ vtile eſt: & ſic cibus carniũ neceſſari⁹ ad vitã dr̃. ſ. ad bene eſſe & vtili⁹ nutrimẽtũ. Sed ad vitã ſpũalẽ ſic neceſſaria eſt obſeruãtia cõſiliorũ chriſti ſeu cõtẽptus mũdi. Vñ

ſaluator:dicit.Niſi q̄s renūciauerit oīb⁹ quæ poſſidet:nō
pōt meus eſſe diſcipul⁹.Lu.xiiij. Diſcipulat⁹ autē chriſti
conſiſtit in quadā perfectione vitæ ſpūalis:ad quā meli⁹
peruenit̄ p̄ cōtēptum terrenorū.Et hoc eſt illud vnū : qđ
dixit chriſtus iuueni quęrenti viā ad cōſequēdū vitā ęter
nā ſcilicet adhuc vnū tibi deeſt.Luc.xviij.Si vis pfect⁹ eſſe
Septuplex vnitas ē neceſſaria &c.Eſt igit̄ & hoc vnū neceſſariū ad vitā ſpūalem pfecti⁹
habendā & multum vtile. Sciendum autem ſeptēplicem
eſſe vnitatem neceſſariam & vtilem ſed varijs modis.
¶Vnitas naturalis:& hęc nec̄aria ē ad hoīs ꝯſeruationē.
¶Vnitas coniugalis:& hæc eſt neceſſaria ad generis mul
tiplicationem.
¶Vnitas politial̄:& h̄ nec̄caria ad multitudīs directionē.
¶Vnitas eccl'iaſticalis:& h̄ neceſſaria ad ſalutis ꝯſecutionē
¶Vnitas regularis:& hæc neceſſaria ad perfectionis ade
ptionem.
¶Vnitas perſonalis:& hæc neceſſaria ad peccatoris redē
ptionem.
¶Vnitas eſſentialis ſeu diuinalis:& hæc neceſſaria ad or
bis gubernationem.
Vnitas naturalis. De prima inq̄t Atanaſius. Aīa rōnalis & caro vnus eſt
hō.Neq̄ em̄ caro eſt hō neq̄ aīa rōnalis eſt hō ſed iſta duo
vnita cōſtituūt vnā naturā q̄ dr̄ hō.Naturalis ē ergo iſta
vnio & neceſſaria ad cōſeruationē talis ſpeciei.i.naturæ.
Et ſicut neceſſaria eſt hmōi vnitas,ad cōſeruationē eē na
turalis:ita neceſſariū eſt ad cōſeruationē eoꝝ eſſe ſpūalis
ꝙ vnita ſint ad operādū:qđ contigit,qn̄ aīa dn̄at̄ corpori
& caro vt ācilla ſubiugat̄ ſpūi.Nā vt ait Ber.Dn̄am ancil
lari & ancillā dn̄ari magna ē abuſio.Et ſicut i domo aliq̄
ſi ancilla dn̄aret̄ vel rebellaret matronę:nō poſſet eſſe vni
tas & cōcordia:ſed m̄lta diuiſio & īq̄etudo:ita ſi rō nō dn̄at̄
ſed ſēſualitas velit ſpūi imperare:nec renuat vt ſatiſfaciat
voluptatib⁹ carnis:nō eſt ibi vnitas q̄a ſynteresis pars ſu
perior rōnis remordet & ꝯdicit tali ſubiectioni.Sed cū ita
ſubijcit̄ caro rōni ad bona opa:vt dicere valeat illud Ps̄.
Cor meū,i.voluntas:& caro mea.i.ſenſualitas : exultaue
rūt.i.extra ſe ſaltauerūt nō ꝓpria q̄rētes:ſed in deū viuum
cōformādo ſe ei⁹ volūtati:tūc hæc vnitas facit hoiem for
tē ad oīa vt em̄ dr̄ i,li,de cauſis.Oīs ꝟt⁹ vnita ē magis infi
nita,id eſt fortior.Qđ patet p̄ experiētiā q̄a tres vel plures
candelę accēſę nō ita faciliter extiguuntur:ſicut quælibet
de per ſe.Et magis eſt fortis ad reſiſtēdum inimicis : & in
uadēdum & vincēdum exercit⁹ adunatus q̄ꝫ diſperſus,vn̄
dr̄ Iudith.xv.ꝙ Aſſyrij.ſ.exercitus Holofernis nō aduna
ti in fugam ibant præcipites: filij autē iſrael vno agmine
Vnitas cōiugalis. perſequētes debilitabāt oēs quotquot poterant inuenire.
Sic potētię ſenſitiuæ & rationales cum ſuis alijs potentijs
adunatę.i.directe in deū cōſeruāt vtrūq̄ꝫ hoiem.De ſcđa
vnitate dr̄.Gen̄.ij.Erūt duo in carne vna duo videlicet vir
& vxor in carne vna.i.ad vnā carnē:hoc eſt prolē generan
dā ſ̄m Nico.de Ly.Vn̄ & de vna coſta,facta ē prima vxor
ſ.Eua:ad īſinuādū ꝙ non plures debet q̄s habere vxores
ſicut nec vxor plures viros.Qđ autē Iacob dauid & ali
qui alij habuerūt plures vxores:diſpēſatiue fuit a dn̄o or
dinatū diuerſis rōnibus:quas ob breuitatem dimitto.Eſt
autē neceſſaria hmōi vnitas:ad multiplicationē humani
generis.Vn̄ & illud p̄ceptū datū primis parētibus.ſ.Cre
Gen̄.j. ſcite & multiplicamini.ſ.p̄ actum cōiugalē neceſſariū fuit
obſeruari in principio humani generis. Et iterū poſt dilu
uiū:quouſq̄ꝫ ipm̄ genus humanū eſſet notabiliter multi
plicatū.Nam poſtmodū:q̄a ſemp̄ inuēti ſunt multi vacā
tes tali.operi.ſ.nuptiarū:magis q̄ꝫ viduitati vel virginita
ti:ideo i libertate hoīm poſitū eſt alteri cōiugari vel cōti
nentiā ſeruare.Sicut aūt iſta vnitas eſt ordinata ad vnam
carnē.i.prolē procreādum ita ad eā etiā neceſſarijs vitæ &
morib⁹ educādam:ad qđ requiritur vtriuſq̄ꝫ parētis.ſ.pa
tris & matris exercitiū & labor diutinus .Et ideo neceſſa
riū eſt ꝙ talis coniunctio.ſ.viri & mulieris fiat p̄ vinculū
cōiugale qđ diſſolui non pōt ad placitū:ſicut cōiūctio q̄
fit per fornicationē:ſed neceſſariū eſt cohabitare ī vnum
& inuicē debitū reddere:ad prolē procreandā & ſufficiēter
gubernandā:ſ̄m Tho.contra gētiles.Et tunc talis vnitas
ſeu cōiunctio,ē abſq̄ꝫ pctō:qn̄ ad hūc finē exercet̄:ſcilicet
cauſa ꝓlis generāde vel debiti reddēdi.Et in hui⁹ ſignum
dicit Amb.in lib.de offi.ꝙ nubētes poſt benedictionē iū
cta vno:inuicē vinculo copulātur:qđ videlicet iō ,fit ne
cōpagē vnitatis cōiugalis dirūpāt:at vero ꝙ eadē iuncta

cādido:purpureoq̄ꝫ colore permiſcet̄.Cādor q̄ppe ex mū
ditia vitæ:purpura ad ſanguinis poſteritatē adhibere:vt
hoc ſigno & cōtinentia & lex cōtinendi ab vtriſq̄ꝫ ad tēpus
admoueat̄: & poſt hoc reddēdum debitū nō negetur. De
Vnitas politialis. tertia vnitate.ſ.politiali ſeu populari dr̄ Iudicum.xx. Cō
uenit vniuerſus Iſrael ad ciuitatē quaſi hō vnus eadē mēte
vnoq̄ꝫ conſilio.ſ. ad ꝓuidēdum bono communi . Vn̄ &
ciuitas dr̄ q̄ſi ciuium vnitas.Eſt em̄ neceſſaria talis vnitas
ad bonā gubernationē,ꝓpl'i:vt ſcilicet q̄rat̄ principal'r bo
nū cōe:& ſpūaliter & tēporal'r poſtponēdo oē priuatū cō
modum.Vn̄ apud Platonē i Thimeo illa ciuitas iuſtiſſi
me ordinata tradit̄:in qua quiſq̄ꝫ neſcit affectus ꝓprios:
Cauſat̄ autē & conſeruat̄ hæc vnitas in ciuitatib⁹:quādo
ad hoc vnum attendit̄ vt iura ſeruent̄ vniuerſaliter.i.tā a
minorib⁹ q̄ꝫ a maioribus:ne al's appareant vt telæ aranea
rum:q̄ aīalia parua,vt muſcas capiunt:vt occidāt̄ & a ma
ioribus aīalibus lacerātur.Scđo:vt honores & officia plu
raliter diſtribuantur:& non oīa vel multa vni & nihil al
teri.Vn̄ Greg.Sicut ī vno corpore multa mēbra habem⁹: Ro.xij. j.co.xij.
oīa autē mēbra non eundē actum habēt ita ī vno eodēq̄ꝫ
corpore ſpūali:ſcilicet eccleſiæ vel ciuitatis conferēdum
eſt hoc officiū vni:alij cōmittēdū eſt illud.Neq̄ꝫ em̄ quātū
libet exercitatæ vni perſonæ vno tpe duarum rerum of
ficia cōmittēda ſunt q̄a ſi totū corp⁹ eſt oculus vbi audit⁹
Sicut em̄ varietas mēbrorum:per diuerſa officia & robur
corporis ſeruat,& pulchritudinē repræſentat:ita varietas
pſonarū,nihilomin⁹ per diuerſa diſtributa officia:& for
titudinē & venuſtatē ſanctæ eccleſiæ dei:vel etiā ciuitatis
manifeſtat.lxxxix.diſt.ſingula.Tertio debet eſſe vnitas ci
uiū:vt onera ꝓportionaliter imponātur.Nā ſi maiorib⁹
vel amicis leuia iniūgantur:plebeis autē & minus notis
onera grauia & importabilia imponātur oportet ſequi di
ſcordiā:inuidiā:ſeditionē:& alia mala deſtructia ciuitatē
Melius etiā gubernat̄ ciuitas,vel regnum per vnum vel
paucos ſapiētes cōiter:q̄ꝫ per multos.Vnde Hiero.dicit ad
Ruſticum.In apib⁹:princeps vnus eſt grues vnā ſequunt̄
ordine iterato:iudex ꝓuinciæ vnus.Roma condita duos
fratres reges ſimul habere non potuit:ſed fratricidio de
dicat̄,In Rebeccę vtero eſau & iacob bella geſſerunt:hæc
ille.Romani dum vniti fuerunt ad quęrendū bonum cōe
totius orbis dominium adepti ſunt & econuerſo diuiſi:ad
quærendum quiq̄ꝫ ꝓpria ad nihilum deuenerunt.De quar
Vnitas eccleſiaſticalis. ta vnitate.ſ.eccleſiaſtica dr̄ Act.iiij.Multitudinis creden
tium erat cor vnum & aīa vna.Anima quidē vna:quan
tum ad intellectū p̄ vnitatem fidei.Cor vnum:quantum
ad volūtatē p vnitatē charitatis.Dicit̄ autē charitas quaſi
chara vnitas:q̄a vnit nos cū deo & ꝓximo.Qui em̄ adhę
ret deo:vnus ſpūs ē cum eo.j.ad Coꝝ.vj.Adhęſio autē fit
per charitatē.Nihil autē charius & perfectius tali vnione
hæc aūt vnitas eſt neceſſaria ad conſecutionē ſalutis.Vn̄
& Beda ſup̄ Mat.dicit.Quicūq̄ꝫ ab vnitate fidei vel ſocie
tate Petri apl'i.ſ.per charitatē quolibet mō ſeipſos ſegre
gant tales nec vīculis pctōꝝ abſolui:nec ianuā regni cœ
leſtis poſſunt ingredi.Sicut autē eſt vnum ouile.ſ.eccleſię
ita & vnus paſtor.vt habet̄ Ioā.x.Et vt ait Cyprianus ep̄s
Vt hāc vnitatē manifeſtaret:vnitatis eiuſdē originem ab ma.xv
vno incipiētē ſua auctoritate diſpoſuit:cū dixit Petro.Ti
bi dabo claues &c. Hoc erāt vtiq̄ꝫ cæteri apl'i :qđ Petrus
fuit pari conſortio præditi,& honoris & honeſtatis : ſed
exordiū ab vnitate proficiſcit̄:vt eccl'ia chriſti vna mon
ſtret̄.&.j.Quō radij multi ſunt:ſed vnum lumē:& rami ar
boris multi ſunt:ſed robur vnum tenaci radice fundatū:
& quō de fonte vno riui plurimi defluunt et numeroſitas
licet diffuſa videat̄ exundātis copiæ largitate vnitas inte
gra tn̄ ſeruat̄ in origine.Auelle radiū ſolis a corpore:diui
Eccleſia comparatur ſoli. ſionem vnitas nō capit ab arbore frāge ramū fruct⁹ germi
nare non poterit a fonte,præſcinde riuū præciſus areſcit
Sic et eccleſia,dn̄i luce perfuſa per totū orbem radios ſuos
porrigit vnū tamē eſt qđ vbiq̄ꝫ diffundit̄:hæc ille.xxiiij.
q.j.loquit̄.Figura eſt aūt ipſa eccleſia: per tunicā dn̄i icō
ſutilē:quæ ſortita eſt cui⁹ eſſet:nō aūt diuiſa.Io.xix.Sicut
aūt qui recedit ab vnitate eccl'ię Romanę ſaluari non pōt
ita q̄ recedit ab vnitate capitis ſui.ſ.ſummi pontificis per
ſchiſma dānari neceſſariū eſt vt oſtēdit Cyprian⁹.vij.q.j.
deniq̄ꝫ ibi vide.Et vt dr̄ Eccl's.ix.Qui in vno peccauerit:
Vnitas regularis. ideſt in hac vnitate multa bona perdet q̄a om̄ia ſpūalia.
De q̄nta vnitate.ſ.regulari.i.religioſoꝝ dicit̄.Ps̄.cxxxij.
Ecce q̄ꝫ bonum

Ecce q̄ꝫ bonū & q̄ꝫ iocundū habitare fratres ī vnū.Vbi di
cit Aug.ſup̄ Ps̄.ꝙ hæc vnitas & ſi cōueniat oībus chriſti
fidelib⁹ ꝓprie tn̄ monaſterijs:& fratrib⁹ cōuenit habitan
tibus in vnū ſpūaliter & corporaliter.Vn̄ & monaſteriū
dicitur a monos quod eſt vnum:q̄a maxime debet ibi vni
tas reperiri.Et poteſt in dicto verſu triplex bonū notari:
vt omne bonum cōprehendatur ibi in tali ſtatu.
¶Bonum vtile.ibi.Ecce q̄ꝫ bonum.
¶Bonum delectabile ibi & q̄ꝫ iocundum.
¶Bonum honeſtum.ibi.habitare fratres in vnum.
Bonū honeſtum. Et incipiendo a tertio:tūc bonū honeſtū & perfectum ē
in ſtatu religioſo qn̄ fratres habitāt in vnum.i.in vnitate
nō in diuiſione.In vnitate.ſ.ſubſtātię cōmunialis vel re
mota ꝓprietate.In vnū obedientię totalis abiecta ꝓpria
voluntate.In vnū cōtinētię integralis ſiue venerea ſocie
tate.Hęc triplex vnitas eſt neceſſaria,ad perfectionis ade
ptionē.Nā vt dr̄ Lu.vj.Perfectus oīs erit ſi ſit ſicut magi
Cañ.ij. ſter ei⁹ ſcilicet chriſt⁹:q̄ fuit mēdicus & paup̄ fact⁹ obediēs
vſq̄ꝫ ad mortē.Et liliū cōualliū per continentiā virginalē
Sicut ergo fratres ſ̄m carnē cū habitāt in vnum:viuūt de
vna cōmuni ſubſtātia dom⁹ ita fratres ſcđm ſpm̄ habitā
tes in vna domo:debent accipere neceſſaria ab vno cella
rio:ab vno veſtiario:viuere ſub vno modo vt vnitatem
ī cordib⁹ foueat:& rep̄ſentet vniformitas in exterioribus
pſalm⁹ lxvij. morib⁹ iuxta illud Ps̄.Qui habitare facit.ſ.de vni⁹ moris
i.ſcđm vnū morē ī domo religiōis.Vn̄ clemēs papa.Cōis
vita oībus neceſſaria eſt fratres:maxīe his,q̄ deo militare
irrep̄hēſibil'r cupiūt,et vitā apl'oꝝ eorūq̄ꝫ diſcipuloꝝ imi
tari volūt.i.pfecte viuere.& ibidē.Et ſic aer diuidi nō pōt
neq̄ꝫ ſplēdor ſolis:ita nec reliq̄ q̄ cōiter data ſūt oībus.xij.
q.j.dilectiſſimis.Qđ intelligit̄ de religioſis ſcđm gloſ.Et
ſicut fratres carnales obediūt ſuo pr̄i carnali ſic fr̄es ſpūa
les obedire debēt pr̄i ſpūali in vnū.i.in totū.Cū em̄ per ī
iunctionē obediētię p̄lati manifeſtet̄ volūtas dei:nō autē
per inſtigationē ꝓprię voluntatis ſed ſępe p̄ hāc deuiat̄ ab
ea ideo obedire oportet Actuū.v.vt cōformet̄ q̄s volunta
pē. xxvj. ti dei.Hoc eſt vnū quod poſtulabat Dauid dicēs.Vnā pe
tij a dn̄o hāc requirā &c.vt videā voluntatē dn̄i:vt.ſ.ea co
gnita impleā.Fratres ſcđm naturā habitāt ī vnū ſuū:ſine
aliqua inter ſe venerea voluptate niſi ſint peiores beſtijs
quę talia oſtēdunt horrere:ſic religioſi debēt caſte viuere
mēte & corpore.Qui em̄ cū vxore eſt ſollicit⁹ eſt q̄ ſunt mū
j.co.vij. di quō placeat vxori & diuiſus eſt.Vt ergo nō ſit diuiſus:
ſed vnit⁹ cū deo in vnū debet habitare.i.ſolum ſine cōiu
ge.Vnū em̄ dr̄ qđ īdiuiſum eſt a ſe & diuiſū a q̄libet alio.
Nō ergo vniat̄ ſeu cōiungat̄ carnaliter alteri.& in ſe ma
neat indiuiſus.i.impollutus.Bonū delectabile notat̄ in
Bonū delectabile. ſtatu hmōi p̄ ſil'tudinē poſitā.ibi.Sicut vnguētum ī capi
te &c.Et ſicut ros Hermō.Hæc nō poſſunt ītelligi ad lite
rā.i.ſcđm corticē:q̄a nunq̄ꝫ Aarō fuit ita inunct⁹ vt vnctio
deſcēderet in orā veſtis:nec ros Hermon pōt deſcēdere in
montē Siō cum ſint multum diſtātes:& mōs Siō ſit altior
mōte Hermō.ſcđm Hugo.Cardinalē.Oporet ergo intel
ligere ſpūaliter.Aarō primus & ſumm⁹ ſacerdos:eſt figu
ratiue chriſt⁹.Caput Aarō eſt ipſe chriſt⁹ īquātum caput
& rector eccl'iæ.Vnguētū eſt gr̄a qua ſanant̄ vulnera pec
catoꝝ & leniunt̄ aduerſa.Barba aaron quæ ſignat virili
tatē & capiti inhæret:eſt cōgregatio apl'oꝝ:q̄ chriſto adhę
ſerunt:& viriles fuerunt ī grauia ſufferēdo:& ardua aggre
diēdo:& ideo bis ponit̄ barba.Veſtis Aarō:eccl'ia eſt quę
circūdat chriſtū.Ora veſtis ſunt minores fideles eccleſiæ:
vel q̄ erūt in fine mūdi.Sicut gr̄a deſcēdens a capite . Ieſu
chriſto in apl'os,& de apl'is in oēs fideles vſq̄ꝫ ad finē ſęcu
Act.v. li ita ſe habet ꝙ facit eos iocūdos & lętos ita ꝙ ibant apl'i
gaudētes a cōſpectu cōſilij:qm̄ digni habiti ſūt pro noīe
Ieſu cōtumeliā pati.Vn̄ ipſa gr̄a dr̄ ſicut padiſus vbi ē ma
gnū gaudiū Ita ſtat⁹ religionis: vbi eſt vnitas vera facit
iocūdos.Hermon interpretat̄ lumen exaltatū & ſignificat
xp̄m. Siō ſpeculatio & ſignificat eccleſiam.Sicut ergo ros
miſericordię et dulcedinis ſpūalis deſcēdit a chriſto in ec
cleſiā triūphātē ita ros dulcedinis ſpūalis a deo infundit̄
in religioſos:p̄cipue ſpeculātes p̄ contēplationē vn̄ Ber.
Bonū vtile. dicit ꝙ ibi irrorat̄ frequētius.Bonum vtile ibi notat̄ cum
ſubdit.Illic mandauit dn̄s bn̄dictionē et vitā vſq̄ꝫ in ſcl'm
Ecce vtilitas magna q̄a dn̄s mandauit.i.miſit illic in tali
vnitate bn̄dictoinē.i.multiplicationē ꝟtutum ſ̄m Hug.
Cardi.& ſic pfectionē et vitā.ſ.ſpūalē:gr̄ę cōſeruādā vſq̄ꝫ

in ſęculū.i.aliā vitā.ſ.glorię nil vtilius hoī virtutib⁹.Vn̄
de eis dr̄.Sap.viij.Sapientiā & ſobrietatē docet iuſtitiā &
veritatē.i.fortitudinē,q̄bus vtilius nihil eſt ī vita hoīb⁹.
De ſexta vnitate.ſ.pſonali dr̄ ī Ps̄.lxviij.Simul ī vnū di
Beneficiū diuinę īcarnatiōis ues & paup̄.Qđ impletū eſt:quādo verbū caro factū eſt:
tūc em̄ diues ī miſericordia deus:& paup̄ ī multa miſeria
hō ī vna pſona & eadē pſona reperta ſunt.Deus em̄ & hō
vnus eſt chriſt⁹:inq̄t Athanaſius ī ſymbolo.Neq̄ꝫ em̄ na
tura humana q̄ erat ī chriſto erat vna pſona & natura:di
uina erat alia pſona:vt dicit Neſtorius hęreſiarcha.Neq̄ꝫ
natura humana aſſumpta:conuerſa eſt ī naturā diuinam
vt dixit Eutices hæreticus . Sed vt dicit Leo papa in ſer.
Salua vtriuſq̄ꝫ ꝓprietate naturę: naturę.ſ.diuinę & huma
nę:& ī vnā coeūte pſonā ſuſcipitur ab ęternitate mortali
tas.i.a deo ęterno natura humana mortalis.Si em̄ deus nō
eſſet non afferret remedium ſi verus hō non eſſet:nō prę
beret exemplū.Neceſſariū ergo eſt hoc vnū.i.vnio natu
rę diuinę cū humana, vt mori poſſet ex vno:& reſurgere
ex altero.& ſic ſ̄m Greg.ī.iij.moral'.p̄ vnicā ſuā mortē .ſ.
tm̄ corporis nos a duplici morte redemit.ſ.corpali & ſpūa
li.In cui⁹ ſignū vna die integra & artifiali & duab⁹ nocti
bus mortu⁹ iacuit q̄a ſua vnica morte lucida:q̄a ſine pctō
nos a duab⁹ mortib⁹ tenebroſis liberauit.Vn̄ Petrū volē
tē eū in tpe paſſionis defendere repręhēdit dicens.Qm̄ ſic
oportet fieri:vt.ſ.patiar ob redēptionē pctōꝝ . De ſepti
Vnitas eſſentialis. ma vnitate,ſ.eſſentiali dr̄.j.Io.v. Tres ſunt q̄ teſtimoniū
dāt ī cœlo.ſ.chriſto:pr̄:verbū & ſpūſſanctus & hi tres vnū
ſunt.& Ioā.x.Ego & pater vnū ſum⁹:nō inde excluſo ſpū
ſancto q̄ eſt nexus amboꝝ:Vbi notādū eſt ꝙ abbas Ioa
Error abbatis Ioachī chim,male intellexit iſtā vnitatē in diuinis.Dicebat em̄:
hāc vnitatē nō eſſe verā & ꝓpriā ſed q̄ſi collectiuā & ſil'i
tudinariā ſicut multi hoīes dicunt̄ vn⁹ ppl's & multi fide
les vna eccl'ia.Et ſicut dr̄. iij. Reg.vlt.Popul⁹ me⁹ & ppl's
tuus vnū ſūt.ſ.collectiue nō ſubſtātialiter.Et ad adſtruē
dā ſuā ſn̄iam vt verā inducebat ipē Ioachim illđ qđ chri
ſtus dixit in orōne de fidelib⁹ ſuis ad patrē:volo pater vt
ſint vnū ī nobis.ſ.fideles:ſicut & nos vnū ſum⁹ vt ſint cō
ſummati ī vnū.Ioā.xvij.Nō em̄ fideles dicebat Ioachim:
ſunt vnū.i.quędā vna res q̄ cōmunis ſit oīb⁹ ſed tm̄ ſunt
vnū.i.vna eccleſia ꝓpter fidei vnitatē & tādē vnū regnū
ꝓpter vnionē indiſſolubilis charitatis ſimilem dicēs eſſe
vnitatē in pſonis diuinis ſeu trinitate. Et magiſtrū Petrū
Lōgobardū q̄ in.j.ſen.diſ.v.dixerat ꝙ q̄dā res ſumma eſt
pater fili⁹ & ſpūſſctūs: & illa nō ē generās nec genita nec
ꝓcedēs.Dixit eū in hac ſn̄ia fuiſſe hæreticū:q̄a q̄ternitatē
nō trinitatē adſtruebat ī deo:videlicet tres pſonas: & illā
cōem eſſentiā:q̄ſi q̄rtā.Sed ſacroſctm̄ concilium vniuer
ſale determinauit opinionē ſeu ſn̄iam Ioachim hęreticā
et falſam & veriſſimā eſſe ſn̄iam magr̄i Petri p̄dictā:vide
licet ꝙ vna q̄dā ſūma res eſt:q̄ veraciter eſt pr̄ & filius et
ſpūſſctūs ineffabilis & incōpręhēſibilis tres ſimul pſonæ
ac ſigillatim q̄libet earūdē.Et ideo ī deo ſolūmodo eſt tri
nitas nō quaternitas q̄a q̄libet triū pſonarū eſt illa res vi
delicet ſubſtātia ſeu eſſentia ſeu natura diuina q̄ ſola ē vni
uerſoꝝ principiū pręter qđ aliud iueniri non pōt. Et illa
res nō eſt generās nec genita nec procedēs: ſed eſt pater q̄
generat :fili⁹ q̄ gignit̄ & ſpūſſctūs q̄ procedit vt diſtīctio
ſit in pſonis & vnitas in natura: Ad auctoritatē aūt indu
ctā euāgelij rn̄det ꝙ cū dicit chriſtus vt ſint vnū in nobis,
ſicut nos vnū ſum⁹ ly ſicut nō dicit oīmodā ſil'itudinē .ſ.
equalitatē ſed ſ̄m ꝓportionē ita vt cū dr̄ ſint vnū ī nobis
Intelligit̄ ibi vnio charitatis & gr̄ę.Et cū ſubdit̄ ſicut nos
vnū ſumus ibi attēdit̄ vnitas idētitatis in natura. Quem
admodū etiā intelligit̄ illud.Eſtote vos pfecti ſicut pater
veſter pfectus eſt.Mat.v.Non.ſ.ſ̄m æqualitatē ſed ſ̄m ꝓ
portionē.q.d.Eſtote pfecti perfectione gr̄ę:ſicut pater ve
ſter pfectus eſt,pfectione naturę.Hec oīa extra de ſū.tri.&
fi.ca.Dānamus.Iſta aūt p optime declarat Tho.in expoſi
tione p̄dictę decretalis.dānamus.dicēs ꝙ iſte Ioachim ru
dis fuit in ſubtilib⁹ fidei dogmatib⁹ & in duob⁹ errabat
Errores duo abbatis Ioachī. circa hāc materiā.Primo q̄a dicēs patrē & filiū & ſpm̄ſan
ctū eſſe vnā ſubſtātiam ponebat vnitatē eſſentię triū pſo
narū nō eſſe verā & realē & ſimplicē:ſed ſimilitudiariā.ſ.
per cōſenſum amoris ſicut dicimur nos vnū eſſe cū deo,p̄
amorē.Et ſic incidit in errorē Arrianoꝝ licet nō ptinaci
ter. Scđo errauit male intelligēdo verba magiſtri Petri:
q̄a in eo qđ dixit Petrus ꝙ quędā ſumma res eſt pater &

filiꝰ & ſpūſſanctꝰ credidit ꝙ illā rē diceret eſſe aliqd aliud
a tribꝰ pſonis diuinis q̄ſi quartū qd ille nō dixit. Vbi cōſi
derādū eſt: ꝙ nihil cōnumeraṫ alijs qd non diſtinguiṫ ab
eis. Vñ qa aīal nō diſtinguiṫ ab hoīe: equo & boue: quorū
q̄dlibet eſt aīal ideo nō poſſumꝰ dicere: ꝙ hō equus & bos
ſunt q̄tuor: ſed tria tātū qa q̄dlibet eorū eſt aīal: ita q̄libet
triū perſonarū eſt illa res. ſ. eſſentia diuina vel natura: nō
pōt dici: ꝙ tres pſonę & illa res ſint quatuor: qa illa res nō
eſt aliud a tribꝰ pſonis hæc Tho. Hæc aūt vnitas eſt neceſ
ſaria ad gubernationem vniuerſi. Entia em̄ nolūt male di
ſponi: & meliꝰ gubernaṫ regnū vel multitudo p vnū q̄ p
plures ſm̄ philoſophū. Et cū gubernatio vniuerſi ſit opti
ma, neceſſarium eſt dicere vnum eſſe gubernatorem eius.
Qd per rationes ꝓbat phs in vltimo Metaphy. dicens.
Vnus eſt ergo prīceps. Si enim plures eſſent aut omnino
eſſent in oībus æquales: aūt non. Si vero vnus alio maior
in aliquo minor nō eſſet deꝰ: qa nō oēm perfectionē habe
ret. Si oīno æquales & diuerſi in eſſentia: tūc vnꝰ ſupfluꝰ
eēt: qa fruſtra fit p plura qd pōt fieri p pauciora. Si eſſent
vnū in ſubſtantia & natura licet plures in perſonis ſic ſūt
vnus deꝰ gl'ioſus. Et ſic neceſſariū eſt eſſe vnū deū. Deuṫ.
vj. Dñs deꝰ veſter deꝰ vnꝰ eſt. Et Ber. Si dici pōt vniſſimꝰ
eſt qa abſq; oī cōpoſione qd in nulla creatura reperitur.

§. VI. NOTANDVM DE ZELO

q eſt effectꝰ amoris. Et de q̄ dr̄ in Pſ̄. lxviij. Zelus domꝰ
tuæ comedit me. Primo eius diffinitionē. Scd'o eiꝰ produ
ctionem. Tertio eius per ſigna manifeſtationē. Et quantū
ad primū zelus aliter diffinitur a phō: aliter a theologo.
Phs em̄. ij. rhetoricorū diffinit ꝙ zelꝰ eſt triſtitia de bono
Diffinitio zeli ſm̄ philoſophum.
alteriꝰ: ex eo ꝙ nobis deeſt illud bonū. Sic ergo eſt triſti
tia de bono alteriꝰ ex eo motiuo: ꝙ bonum alteriꝰ repute
tur inpeditiuū boni ꝓprij ſeu excellētię ꝓpter qd nō vel
let tale bonū ꝓximo ineſſe. Talis em̄ triſtitia pertinet ad
inuidiā. Neq; em̄ zelās triſtatur de bono alterius propter
hoc ꝙ cōpatitur ꝓximo de malo eius. Hoc em̄ ptinet ad
miſericordiā. Neq; ꝓpter hoc triſtaṫ zelās de bono alte
rius qa ille ſit indignus illo bono qd facit neemeſis. Sed
eſt triſtitia de bono alterius: eo ꝙ tale bonū deeſt nobis:
& ſic diffinit phs zelum. Et circa bona ſpūalia eſt laudabi
lis. ſ. cōtriſtari ſe habere defectū ipſoꝝ propter qd ait apl's
j. Coꝝ. xij. Emulamini qd idē videtur ꝙ zelate chariſma
ta meliora. i. ardēter deſiderate excellentiora bona. Sed ſi
zelus hmōi eſſet de tēporalibus: poteſt eſſe cū pctō & ſine
pctō ſm Tho. ij. ij. q. xxxvj. A theologis vero zelus ſic diffi
Diffinitio zeli ſm theologos.
nitur zelus eſt quidā feruor mentis: quo qs debet incitari
ad proficiendū cū melioribꝰ iuxta illud apl'i. ij. ad Co. xj.
Emulor vos. i. zelo: dei ęmulatione. Vl' ſm Aug. & Alchui
nū ſup illud Pſ̄. Zelus domus tuæ &c. zelus eſt feruor ani
mi quo mens abiecto humano timore: p defenſione veri
tatis accendiṫ. Et ſubditur. Zelus domus tuę comedit me.
Gloſ. iterṫ. i. intus cōmouit: & q̄ſi corroſit: vt impios eijce
rem & periculo me exponerē cū ſcilicet flagello f̄cō de fu
niculis oēs eiecit de templo &c. Ioan. ij. Cauſatur autē ſeu
zelus vñ cauſatur.
producit zelus ab amore intenſo vt effectus eius: qd oſtē
diṫ auctoritate: ratione: & diſtinctione. Auctoritate quidē
vt beati Dionyſij dicētis. iiij. c. de diui. no. Qd deus appel
latur zelotes iuxta illud Exod. xx. Ego ſum dñs deus tuus
fortis zelotes ꝓpter multū amorē quē habet ad exiſtentia
& maxime ad ea in q̄bus poſuit & impreſſit imaginē ſuā:
ſicut ad angelū & hoīem. Ratione vero idem probatur ſic
Quāto virtus aliqua intēſius tēdit in aliqd: tanto fortius
repellit omne contrariū & repugnās. Cū ergo zelus ꝓue
niat ex intēſiōe amoris (vt patet) ad zelū pertinere videṫ:
ꝙ aliquis nō patiatur conſortiū vel amorē contrarium ī
amato ipſum, refutās quātum poteſt. Tertio ꝓbatur idē
inductiue. Nam dr̄ quis zelare pro deo & p amico. Et pro
deo quidē dr̄ quis zelare: quādo ea quę ſunt cōtra honorē
vel volūtatē dei repellere ſecūdū poſſe conatur ſicut legi
tur de Helia. iij. Regū. xix. Zelo zelatus ſum pro dño exer
cituū: qa dereliquerunt pactum dñi filij Iſrael. Et Numeri
xxv. de Phinees dicit dñs. Auertit Phinees iram meam a
filijs iſrael: qa zelo meo ſuccenſus. i. magno ardore hono
ris mei ſuccēſus motus eſt cōtra eos: ſcilicet virū Iſraelitā
& mulierem Madianitem interficiēs eos coeuntes ſimul.
Pro amico autē zelare quādo aliqua fiunt vel dicunṫ con
tra bonū amici homo repellere ſtudet. Vbi tamen notan
dū ꝙ aliter ſe habet amicus zelotās amore beneuolentiæ
Zelans duplex
aliter zelans amore cōcupiſcētiæ. Nā in amore beneuolē
tiæ quo principaliter quæritur bonū amati zelās ſtudet &
conatur repellere omne quod cōtrariatur honori & bono
amati non propter ſe. i. propter vtilitatē ipſius amātis: ſed
propter bonū amici. Sed in amore concupiſcentiæ eſt op
poſitū qa ſcilicet ſtudet repellere omne illud qd cōtrariaṫ
& impedit fruitionē & plenam delectationē boni amati: ī
quantū eſt bonū ſuum non amate rei, & ſic viri dicunṫ ze
lare pro vxoribus vel alijs mulieribus. Vbi etiā notādū:
Bonū qd amatur duplex eſt
ꝙ bonū qd qs amat eſt duplex: qa vl' eſt perfectū qd inte
gre poteſt ſimul a multis poſſideri & ex amore talis boni
nō cauſatur zelus inuidiæ vel indignationis: qa nullus in
uidet alteri de cognitione veritatis vel viſione lucis quæ
ſimul a multis cognoſci & videri pōt. Sed de excellentia
hmōi cognitionis poſſet eſſe zelus quia ex hoc magis ab
alijs honoraret: & hoc iā pertinet ad tēpopalia bona & im
perfecta. Aliud bonū eſt imperfectū, defectuoſum, & par
uum: qa ſimul a multis poſſideri nō pōt: & ex amore ta
lium quādo inordinatus eſt cauſatur zelus indignationis
& hmōi: vt de diuitijs: de honoribꝰ de delectationibus car
Triplex eſt zelus.
nalibus & hmōi. Eſt igitur triplex zelus. ſ. p deo bonus
ſi tamē ſit ſm ſcientiam. i. rectā rationem al's magis poſſet
pertinere ad vindictā & irā. De quo apl's Rom. x. Zelum
(al's æmulationē) quidē dei habent: ſed nō ſm ſcientiam.
zelū hūc habuit (vt dictū eſt) Helias. Et de hoc etiam Pſ̄.
cxviij. Tabeſcere me fecit zelus meꝰ &c. Illū zelū fatuum,
nō ſm ſcientiā habuit Saul quando occidi fecit gabaoni
tas non obſtante iuramento facto eis a Ioſue. Ioſuæ. ix.
Sed propter hoc iratus dñs miſit famē ſuper terram diu:
quouſq; fuit ſatiſfactum a dauid Gabaonitis &c. Vide hi
ſtoriā. ij. reg. xxj. Pro amico circa honeſta & rationabilia:
nō inutilia & reſpiciētia ſuorū doctoꝝ vl' maiorū & aliorū
magis q̄ dei & veritatis. Qualem indiſcretū zelum habe
bāt Corinthij: contendētes de ſuis baptiſtis: quibus apl's
ait. j. ad Coꝝ. iij. Cum ſit inter vos zelus & cōtentio: nōne
carnales eſtis? Talem zelū habebant & diſcipuli Ioannis
Lu. vij. Ioā. iij.
erga ipm egreferētes Chriſtū plus ipſo honorari vt patet
in euāgelio. Eſt tertius zelus carnalis p bono ꝓprio: quo
quis indignetur cōtra eos: qui habent vel quęrunt habere
conſortiū in re amata pro delectione vel vtilitate mun
dana ex eo ꝙ impedit perfectā & totam fruitionē ſeu dele
ctationē rei amatæ & iſte ē plenus ſuſpitionibus: & dr̄ ze
lotypia de q̄ dr̄ Nume. v. Si ſpūs zelotypię concitauerunt
virū contra vxorē. Sciendū etiā ꝙ cum zelus ꝓprie nō ſit
aliud q̄ intenſus amor refutās conſortiū in amato, zelus
ipſe non refutat niſi amorē cōtrarium ī amato qd ſcilicet
ſit cōtra ſuū: non autē ſi ſit directe ſm ſuū ſic verbi gratia
Vir nō indignatur ſi filius ſuus vxorē diligat qa apprēhē
dit hoc ipſum agere, inquantū vxor patris & dilecta ab eo
ſed ſi extraneus amaret vxorem illā indignaretur qa con
ciperet illū eam diligere ꝓpter propriā dilectionem: & ſic
contrariatur pfectę delectationi vel fruitioni: quā q̄rit in
ſua vxore. Sic a ſimili deꝰ diligit creaturam ſuam: & maxi
me angelū & hominē. Vnde in eis nō patitur alienū amo
rem: qui ſcilicet nō referaṫ ad gloriā ſuā. Vnde quādo ho
mo refert amorē ſuū ad gloriam dei amans. ſ. aliquā crea
turā inquantum dei creatura vel dei capax vel bona eadē
dilectione diligit qua & deus. i. ſimili. Sed quando creatu
ra rationalis quærit gloriā in creatura ponens ibi finem
ſuū: & pręponēs amorē creaturę amori diuino: tunc ſuus
amor cōtrariatur amori & honori diuino. Et amorē talem
cōtrarium: non patitur zelus diuinus. Vnde ſoli pctō idi
gnaṫ deus: & punit vñ dicit Exod. xx. Ego deꝰ zelotes: vi
ſitās iniquitatē patrū in filios ī tertiā & quartā generatio
nē et faciēs miſericordiā in milia his q diligūt me et cuſto
Tres dei proprietates.
diunt præcæpta mea. In quibus verbis cōmendatur deus
¶ Primo a feruore dilectionis. ibi deus zelotes.
¶ Scd'o a rigore punitionis ibi viſitās pctā patrū &c.
¶ Tertio a dulcore compaſſionis vel præmiationis ibi et
faciens miſericordiam.
Et inchoando a tertio dr̄ deus facere miſericordiam ī mi
lia. i. in oēs. Ponitur enim finitū p infinito iuxta illd Pſ̄.
ciiij. Verbi qd mādauit in mille generationes. Facit autē
miſericordiā ſaluatricē: nō ſimpliciter oībus: ſed vt ſubdi
tur: his qui diligunt eū quæ dilectio manifeſtaṫ per obſer
uationē pręceptorū ꝓpter qd ſequitur et cuſtodiūt pręce
pta mea.

pta mea. Sic ergo notaṫ in deo: & iuſtitia cū dr̄: viſitans.
i. puniēs iniquitatē &c. Et miſericordia cū ſubdiṫ & faciēs
miſericordiā &c. Vbi oſtēditur: ꝙ in terra: miſericodia p
cellit iuſtitiā: quāto plus cōprehēdiṫ per milia: q̄ p tertiā
Miſericordia pcellit iuſtitiā.
& quartā generationē. Quantū ad ſcd'm: dr̄ deus viſitare
iniqtates. i. punire. Et ſic medicus dr̄ viſitare īfirmū: cum
eū curat per aſpera remedia intendens quantū in ſe eſt ſa
nationē eius. Ita deus dr̄ viſitare pctōres cū flagellat: intē
dēs per aduerſa a pctis emēdare. Viſitat autem peccata pa
trū in filios: qa punit aliquando filios p pctis parentum
qd intelligendū eſt de pœna tpali: nō ęternali de qua pœ
na æterna intelligiṫ illud Ezech. xviij. Filius nō portabit
iniquitatē patris. Magis autē puniunṫ filij p parentibus:
& ecōuerſo & p alijs cōſanguineis tēporaliter q̄ p extra
neis: vel ꝓpter diffuſionē: qa pœna ꝓprinquorū redūdat
in alios: inquātū filius eſt quædā res patris: vl' ꝓpter imi
tationē: qa exēpla ꝓpinquorū & domeſticorū magis mo
uēt filios & alios propinquos q̄ extraneos: qui nō ita fre
quenter conuerſantur cū illis. De hac tñ materia vide ple
nius in. iij. par. tiṫ. xxix. vbi declaraṫ: quō vnus puniaṫ p
alio vel nō. Quod autē ſubdiṫ: vſq; ad tertiā & quartā ge
nerationē: ſm litteralē expoſitionē intelligiṫ vſq;. ſ. quo
viuunt. Tantū em̄ aliquādo hoīes cōſueuerunt viuere: vt
tertiā & quartā generationē filiorū videant. Et ſic mutuo
videre poſſunt filij peccata patrū ad imitādum: & patres
pœnas filioꝝ ad dolēdū. Et hꝰ ſm be. Tho. j. ij. q. lxxxvij.
Quattuor ſunt gñationes in peccato.
Scd'm autē expoſitionem moralē ſic intelligiṫ. Quatuor
ſunt generationes ſeu progreſſus in pctō. Prima: eſt cogi
tatio pcti. Scd'a: delectatio in pctō citra cōſenſum. Tertia:
cōſenſus peccati. Quarta operatio pcti. Non viſitat ergo
deus. i. nō punit pœna ęterna pctā primę & ſcd'ę generatio
nis: ſed tertię & quartæ. i. conſenſum in mortale: vel opus
magr̄ ſen. in. ij. lib. Quantū ad primū notatū in diuiſione
ſed vltio poſitū quo ad declarationē qa materia ꝓlixior
Notādum ꝙ ad cōprehēdendū intenſum feruorē amoris
erga nos: oportet cōſiderare ea quæ facit multum zeloty
pus erga vxorē ſuam. Que oīa ſcriptura oſtendit deū face
re erga nos. Vnde dicitur zelotes. Exo. xxxiiij. Dñs zelotes
nomē eius. Et Zacha. viij. ait. Zelatus ſum Sion zelo ma
gno, & indignatione magna zelatus ſum Hieruſalem. i. ec
cleſiā vel animā quālibet. Sicut ergo zelotypus vxoris ſe
ptē facit circa vxorē: videlicet ꝙ audit reſpicit lōge ſe ire
Mirum de zelotypia.
fingit, ſubito venit, aliū habitū aſſumit, inquirit, & nulli
parcit, ſic iſta deus facit aīę quā diligit. Primo nāq; zeloty
pus audit: ſi vxor videlicet loquatur cū ſuſpecto & quid
dicat ita & deꝰ. Vñ Sa. j. dr̄. Auris zeli audit oīa. i. auris dei
zelātis aīas ex multo amore quē habet ad eas audit. i. pci
pit mente omnia verba cordis oris & operis & ſi inuenit
aliquid cogitantē loquentē operantem non directum in
eum iraſcitur puniens hic vel in futuro. Secundo zeloty
Deꝰ zelotypꝰ de aīabus.
pus reſpicit nutus & actus mulieris zelatæ: per feneſtras
vel rimulas vel alios modos illi occultos, ſic deus facit.
Vnde Cañ. ij. dr̄. En ipſe ſtat poſt parietē noſtrū, reſpiciēs
per feneſtras proſpiciēs per cancellos. Stare dicitur: quia
imutabilis & impeccabilis eſt. Poſt parietē ſtat, qa ſcilicet
in humanitate aſſumpta diuinitas latuit, ſicut ille qui
eſt poſt parietē non videṫ in ꝓpria pſona: ſed per aliqua
ſigna. Reſpicit per feneſtras & cācellos. i. per creaturas no
biliores tamq; per feneſtras & inferiores tāq; per cancel
los per quos minus videtur de re ipa. i. reſpicit quali affe
ctu moueamur ad creaturas rationales vel irrationales:
ſi videlicet ꝓpter eū vel propter mundū. Vnde Zacha. j.
dr̄. Zelatus ſum Hieruſalē. i. aīam vel eccleſiam: & Siō, qd
interpretatur ſpeculatio zelo magno. i. in conſideratione
operū eius diligenti. Tertio zelotypus lōge ſe ire fingit:
ſic deus Prouerb. vij. Abijt via longiſ[illegible]. ſ. chriſtus vt
fingat ſe non videre vel audire cū tñ ab oſtio nō recedat.
ſm illud Apoca. iij. Ego ſto ad oſtiū & pulſo. Sto ſcilicet
ad oſtiū voluntatis per quod ingreditur ad aīam xpſ: &
pulſo per increpationē & occultam inſpirationē, Si quis
audierit vocem meā per prædicationē & alios modos: in
telligendo & obediēdo: & aperuerit ianuā impedimentū
gratiæ nō præſtando. Introibo ad illū per gratiā iuſtificā
tem & cęnabo cū illo & ipſe mecū in refectione ſpirituali
& poſtea ſupnali. Quaſi ergo longe recedit: cū ſinit mali
gnum in ſuis iniquitatibus ꝓſperari: ſed oſtendit ſe ꝓpe
eſſe, cū ſubito terribiliter flagellat. Sap. v. Accipiet arma
turā zelus illius. ſ. dei armabit creaturā & ad vltionē ini
micorū. Quarto zelotypus ſubito venit quādo vxor nō
credit. Vñ apl's. j. ad Theſſal'. v. dies dñi ſicut fur in nocte:
ita veniet. Apo. iij. Si nō vigilaueris: veniam ad te tamq;
fur. ſ. improuiſus tibi. Soph. j. In igne zeli eius deuorabiṫ
oīs terra. i. oīs peccator amans inordinate terrena deuora
bitur: qa ſubito abſorbediṫ a pœnis īferni: qa noluit ſe p
parare & vigilare ad aduentū eiꝰ per mortem. Quinto: ze
lotypus aliū habitū aſſumit, vt quaſi cognoſcatur alius
eſſe: & ſic mulier videaṫ eſſe magis libera ad malū pagē
dū ſi vult. Sic deus cū ſit ſemper quaſi naturali habitu in
dutus perfectiſſima iuſtitia & clemētiſſima miſericordia
& bñuolentia aliquādo videṫ ſm exteriorem apparētiā:
mutare habitū iuſtitię & habere habitum iniuſtitię cū, vi
delicet pmittit multos in magnis ſceleribꝰ ꝓſperari: & p
lōga tēpora & habitū miſericordię & beneuolentię q̄ ma
xime debeṫ bonis mutare in habitū crudelitatis & inclę
mentię dū permittit ſanctos multipliciter affligi: ac ſi nō
curaret de eis. Ex q̄bus caſibꝰ contingētibus: aīæ videtur
quaſi dari occaſio cuiuſdā libertatis ad malū. q. deus non
ſit punitor maloꝝ & amator bonorū: vt ſic libere faciat
malū: qa īde nullū ei ſequaṫ. Sed aīa caſta ꝓpter hoc nul
lo modo dimittit fidelitatē debitā ſpōſo chriſto nec adhę
ret diabolo. Et ex hoc deus magis diligit, vidēs firmitatē
eius. Ezech. xxiij. Ponā zelum meū in te: dicit dñs loquēs
de populo ſuo. Sexto: zelotypus inqrit a familia domus
ſuę: vel a vicinis & amicis de geſtis ipiꝰ vxoris: ſi qd ſciūt
vel viderint ꝓcacitatis vel leuitatis. Deus autē vt inqui
rat de cōuerſatione animę ſpōſę ſuę nō oportet qui oīa
nouit anteq; fiant. Sed dr̄ inquirere quia inquirentes fa
cit eos videlicet q ſunt in domo ſua angelos ſanctos. Vñ
ſingulis animabus, dat vnū ī cuſtodiā ad obſeruandum
vitā eius. iuxta illud Pſ̄. xc. Angelis ſuis deus mandauit
&c. Et hi diligenter inqrunt, quō ſe habeat anima: vel ad
accuſandū vel excuſandū & cōmēdandū eā coram ſpōſo
Similiter per ꝓphetas pręſidentes & doctores inquirit &
inquirere facit mores animarum: vt vel emēdētur: vel ſi
permāſerint in ſua malitia demū contra eas teſtificētur.
Quod totum fit ex magno zelo: quē habet ad animas vt
dici poſſit illud Eſa. ix. zelꝰ domini exercituū faciet hoc.
Septimo zelotypus non parcit adultero vel vxori. Pro
uer. vj. zelus & furor viri nō parcet in die vindictę nec ac
quieſcet cuiuſq; præcibus &c. Et ſm literam exponiṫ ſic.
zelus: id eſt amor vehemēs viri erga vxorē ita vt nō poſ
ſit ſuſtinere colloquiū alterius cum ea: timens amiſſionē
delectationis plenæ in ea & furor viri. ſ. contra adulterū:
nō parcet. ſ. a morte corporali adultero etiam ſi lex nō pu
niat in die vindictę. i. quando comprēhendetur cum adul
tera nec acquieſcet cuiuſq; præcibus quin ipſum occidat.
Spiritualiter poteſt exponi de chriſto qui in iudicio repe
riens animam adulteraſſe nec pœnituiſſe nō parcet: neq;
flecteṫ per præcamina vel munera: nec miſericordia in iu
dicio vniuerſali vel particulari.

§. VII. ALIVS EFFECTVS AMO

Amor lāguorē generat
ris eſt languorē facere. Nam quādo bonū amatū amanti
eſt abſens: tunc ex ſui abſentia triſtitiā cauſat quę triſtitia
per languorē ſignificatur. Vñ Tullius in. iij. de Tuſcula
nis quęſtionibꝰ dicit ꝙ maxime triſtitia ęgritudinē noīat
& intēſum deſideriū de ꝓſecutione amati. Hęc. b. Tho. pri
ma ſcd'e. q. xxviij. Qd autē triſtitia de abſentia dilecti lan
guorē aīæ ſignificet. patet p illud qd dr̄ Cañ. ij. Fulcite me
floribꝰ: ſtipate me malis qa amore langueo. Et ſubdiṫ. Le
ua eiꝰ ſub capite meo & dextera illius amplexabitur me.
In quibus verbis, ſponſa amore īfirmata tria facit.
¶ Primo quęrit remedia. ibi. Fulcite me floribus.
¶ Secūdo oſtendit morbum. ibi. Amore langueo.
¶ Tertio: innuit ſeu agnoſcit beneficiū. ibi. Leua eius &c.
Quātum ad primū aīa quęrit remediū in hoc qd dicit.
Fulcite me floribus ſtipate me malis. Petit em̄ adiuuari
orationibꝰ ſctōrū quę hic dicūtur flores arboꝝ & muniri
bonis operibus eoꝝ & hoc eſt ſtipari malis. i. pomis. Vel
ſic. Fulcite me floribus. i. cōſolamini me exēplis bene ici
pientiū exēpla ipſa mihi ꝓponēdo ſtipate me malis. i. ro
borate me exēplis perfectoꝝ ipſa mihi nūtiando. Vel ſic
Fulcite me floribus. i. virtutibꝰ interioribꝰ quę ſunt initia
bonorū operū ſicut flores principia fructuū & ſtipate me

malis.i.nõ ſolũverborũ folijs:ſed ꝟtutũ operib⁹.Vel ſic.
Fulcite me florib⁹.i.replete me ſuffragijs ſanctorũ. Canit
eccleſia.Sancti tui florebunt ſicut liliũ.Et de virgine glo
rioſa illud canit.Circũdabãt eã flores roſarũ.i. martyres.
Stipate me malis.i.roborate me pſentia diuinarũ pſona
Exẽplũ deitatis. rũ.Malũ em̃.i.tale pomũ eſt rotũdum.Forma aũt rotun
da:nõ habet principiũ nec finẽ in ipſa figura:&id eo apte
ſignificat pſonas diuinas.i.patrẽ &filium&ſpiritũſanctũ
tãq̃ tria mala ſeu poma:quæ principiũ nõ habẽt nec finẽ
Solus em̃ deus eſt:qui poteſt animã replere:& ſic ſtipare
ſeu roborare ꝙ a nullo moueatur.Scd'o: oſtendit ſponſa
ſpõſo ſuo morbũ cũ ait:qa amore langueo.Qd' intelligit
ſm gloſ.interl'.id eſt amore ſupernę viſiõis deficio iuxta
illud Pſ.lxxij.Deficit caro mea & cor meũ de⁹ cordis mei
&c.Vel ſm gloſ.colla amore langueo.i.defectũ in amore
tẽporaliũ ſuſtineo.Quãto em̃ ad amorẽ chriſti:veri ſpõſi
ſeſe ſpõſa accendit:tãto ad amorẽ temporaliũ langueſcit:
Phi.iij. vt ſcilicet ei vileſcãt.iuxta illud apl'i.Oĩa detrimentũ feci
& arbitrat⁹ ſũ vt ſtercora:vt chriſtũ lucrifaciã.Sicut enim
lãguens nõ habet delectationẽ in cibis ſolitam: ſed faſti
diũ& abominationẽ:ita perfectus chriſti amator,faſtidit
iſta tẽporalia:&circa ea cum tædio occupatur.Tertio mo
do exponit ſic amore lãgueo.i.amore eius pœnas carnis
ſuſtineo.Quanto em̃ quis plus amat ſponſum tanto plus
carnẽ domat vt ſcilicet ſatiſfaciat offẽſis cõtra eũ cõmiſſis
& pleni⁹ ſpiritu poſſit ei vacare.Ac etiã vt ei magis cõfor
metur:qui paſſus eſt ꝓ nobis pœnas innumeras.Languet
ergo aĩa in defectu peccati.i.dolet:eo ꝙ dilectum offendit
Scd'o:in affectu boni:eo ꝙ quãtũ vellet ꝓ dilecto pati nõ
ſufficit. Tertio in affectu dei:eo ꝙ differt beatitudo quã
apetit.Tertio pricipaliter recognoſcit beneficiũ. ibi leua
eius &c.Vbi beneficiũ gratiæ in pſenti innuit,cum dicit,
leua eius &c.Et beneficiũ gloriæ in futurũ cũ ſubdit &de
xtera illius&c.Per leuã em̃ ſponſi vita præſens:deſignat:
& per dexterã vita ęterna:quæ perfectior eſt:ſicut dextera
perfectior eſt ſiniſtra per caput autẽ ſponſi mens quæ aię
principatur:aſſumit.Sed leua ſponſi dicit eſſe ſub capite
ſponſæ:qa vitã tẽporalẽ ſub mẽte ſua ſẽper ponit.i.ſub
ratione vt ipſam vitã dirigat ſm naturã rationis nec ali
qd tẽporale ei pręponat.Dextera autẽ ſponſi amplexat.i.
cõcupiſcit,&ſicut qd' amplexatur firmiter tenet:ita ipam
vitã ſupernã inamiſſibiliter cõſequitur:& ſpõſo fruitur.
Vel leua eius ſignificat vitã actiuã:& dextera contẽplati
uam.Sed actiuam oportet ſemp tenere ſub capite.i.exerce
re ſe in actiua nõ totaliter prout occupatio trahit ſed ſm
regulã rationis.Contemplatiua vero qa optimã partẽ ele
git quæ non auferetur,ſed perficitur in alia vita:ideo ipa
fruendũ non reſtringendũ. Vel leua eius.i.iuſtitia ſeueri
tatis quã ſponſus aliquãdo ponit ſub capite ſponſæ vt eã
excitet a ſomno pigritiæ cũ flagellis & minis.Dextera ve
ro eius miſericordiæ & benignitatis,qua aĩam cõuerſam
multa ſpe & fiducia confortat.Notandũ etiã ꝙ cũ benefi
Triplex vſ⁹ ſiniſtrę. ciũ gratiæ inſinuetur.ibi.Leua eius &c.Sicut leua aliquis
vtit ꝓpter tria:ſic dñs gratia ſua tripliciter aĩam ſpõſam
iuuat.Nã primo leua ſupponit lapſo:vt exigat:& ſic dr
leua quaſi lęſo valẽs:ſic deus leua gratię lapſos erigit.Pſ.
xxxvj.Cũ ceciderit nõ collidet:qa dñs ſuppõit manũ ſuã.
Scd'o:leua ſupponit iuſto actiuo:vt i labore ſuſtẽtetur:&
ſic dr leua quaſi leuãs vadẽtes.Ezech.iij.Abij amar⁹ in in
dignatiõe ſpũs mei:man⁹ em̃ dñi erat mecum confortans
me.Tertio:leua ſupponitur iuſto deuoto & cõtẽplatiuo:
vt in contẽplatione æternoꝝ quieſcat:& ſic dr leua quaſi
vacãtibus leta.Eſa.xlix.In vmbra manus ſuæ ꝓtexit me.
Cum aũt dicit dextera eius &c.Beneficium gloriæ ſignifi
cat vt dictũ eſt:Nam ſicut dextera ſpecialiter tria facit.ſ.at
Triplex. vſus dextræ. trahit:ſtringit &vnit.Sic ſpũaliter gloria dexteræ dei.Pri
mo enim attrahit, per cognitionẽ.Pſ.cxvij.Dextera dñi
fecit virtutẽ:dextera dñi exaltauit me.Secũdo ſtringit,per
fruitionem.Pſ.lxvij.Adhæſit anima mea poſt te.& meri
to:quia me ſuſcepit dextera tua.Tertio:cõiungit vel vnit
per amorem:amor enim vnit deo ſm Aug.Et ideo dicit.
Amplexabitur me.i.coniunget me æternaliter ſponſo.

§.VIII. ALIVS EFFECTVS AMO

Amor liq̃facit ris eſt liquefacere.Ideo dr Cañ.v.Aĩa mea liquefacta eſt
vt dilectus locutus eſt mihi.In quo verbo ſpiritusſanctus
tangit tria quæ multũ ſunt notanda videlicet.

¶Primo ſubiectum culpæ.ibi.Anima mea.
¶Secundo effectum gratiæ ibi liquefacta eſt.
Tertio actum amicitiæ.ibi vt dilectus locutus &c.

Primo igit notat ſubiectũ culpæ cũ dicit.Anima mea.i.
volũtas quæ eſt ſubiectũ culpæ vl'gratiæ:amoris vl'odij.
Omnis em̃ aĩa vel eſt conuerſa ad deũ per amorẽ:& ſic eſt
liquefacta vel auerſa a deo per odiũ:& ſic eſt obſtinata vl'
indurata:Hiere.v.Indurauerũt facies ſuas ſupra petram:
& reuerti noluerũt.Nam cõgelatio:&liquefactio,durũ&
molle in ſe:&in ſuis effectib⁹ naturaliter opponũtur.Sic
ſpũaliter liquefactio cordis eſt conditio amori cõueniẽs
Duritia vero cordis eſt diſpoſitio repugnans amori: qd'
probat ex trib⁹ proprietatibus duri:vel mollis:vel liqdi
Nam durũ eſt quod ſubſiſtit proprię terminatiõi:reſiſtit
alienę inciſioni:obſiſtit facillime ſuſcœptioni.Et ſic oĩs:
qui obdurati & obſtinati eſt cordis peccat his tribus mo
dis.Primũ enim durũ eſt qd' ſubſiſtit ꝓpriæ terminatio Tres ꝓprietates duri cordis
ni eo ꝙ durũ ſuis terminis cõtinetur.Liquidum vero ſuis
terminis nõ continet:ſed alienis ſicut patet de aqua:quæ
nõ continet aqua:ſed terra vel aliqua re ſolida.Sic opor
tet ꝙ ab amante terminatio illa:hoc eſt duritia vl' cõgela
tio cordis quæ infra ſuos terminos ſine amore cõtinebat
amoueat:&inſit debita diſpoſitio.ſ.liquefactio cordis:vt
aĩa ſit amoris merito vel rationabiliter ſuſceptiua.Cuius
ratio eſt:qa ſicut res naturalis:nõ amittit vnam formã ni
ſi excluſis diſpoſitionibus:qb⁹ forma illa in materia cõti
nebat:ſic in ſpũalibus niſi excluſa cordis duritia veluti
amori contraria nõ ſequit liquefactio cordis nec per ↄñs,
cor eſt ſuſceptiuũ amoris.Scd'o durũ reſiſtit alienę inciſio
ni.Liquidum vero velociſſime cedit.Si ſpũaliter congela
tio cordis ſeu duritia mẽtis impedit ſicut cõtraria diſpoſi
tio amatũ:ne ſubintret affectum amãtis & cõiungatur ei.
Sed liquefactio importat quandã molliciẽ cordis:ex qua
amatũ vulnerat vel penetrat cor amantis. Tertio durum
eſt qd' obſiſtit facillime receptiõi.Liqdũ vero eſt ecõuer
ſo qa eſt faciliter receptiuũ.Sic ſpũaliter:ſicut duritia vel
cõgelatio cordis eſt diſpoſitio cõtraria impediẽs,: ne cor
ab amore diuidat:ita ne amor a corde recipiat.Nã amatũ
ab amante nũq̃ recipit,niſi prius amãs a ſeipſo ſeparet i
amatũ tendẽs:& ſm hoc dr amor ectaſim facere&feruere:
quia qd' feruet extra ſe ebullit & exhalat,hæc btũs Tho.i
iij.ſen diſt.xxvij.art.j.His tribus modis peccat oĩs qui eſt
obdurati & obſtinati cordis.Primo:qa ſicut durum ſubſi Obſtinat⁹ peccat tripliciter
ſtit propriæ formationi vel terminationi ſic qui eſt men
tis obſtinatę pręſumit &promittit ſibi pcĩi impunitatem
Eccli.v.Peccaui & qd mihi accidit triſte. Scd'o q eſt ob
ſtinatæ mẽtis:reſiſtit &cõtẽnit dei bonitatem:qa a deo lõ
ganimiter expectatur:ſed ↄ hoc apl's Roma.ij.An diuitias
bonitatis eius:& patiẽtiæ & lõganimitatis contẽnis.Ter
tio:q eſt obſtinatæ mẽtis nõ recipit:hoc eſt:nõ cognoſcit
dei benignitatẽ.Contra hoc:dicit apl's Rom.ibidem. An
ignoras qm̃ benignitas dei:ad pñiam te adducit.Secũdo:
tãgit effectũ grǽ.ibi.Liquefacta eſt.q.d.Poſtq̃ dilectus lo
cutus eſt mihi interna locutione:aĩa mea liquefacta eſt:qa
dũ chriſtus,ꝑ ſpm̃ ſuũ aĩæ ſe deſideranti:infundit oẽm du
ritiã cordis,mox excludit & diſſoluit.Liqueſcit ergo aĩa:
ad verbũ dilecti tpaliter.ſ.in liquorem aquæ:in molliciẽ
ceræ:in odorẽ ſpeciei aromaticę.Primo:liqueſcit aĩa in li
quorẽ aquæ.pſ.Emittet ꝟbũ ſuũ.ſ.inſpiratiõis &cõmina pſ. cxlvij.
tiõis,& liqfaciet ea.ſ.corda arida:& fluẽt aquæ cõpũctio
nis:& ꝑ hoc ſoluit glacies cordis.Scd'o:liqſcit aĩa in mol
licie ceræ:& ħ igne dilectionis.pſ:Cõcaluit cor meũ itra
me &c.Et iterꝫ.Factũ eſt cor meũ tãq̃ cera liqueſcẽs:in me Pſal. xxxviij
dio ventris mei.Dicit em̃ tãq̃ cera liqueſcens:& merito vt vſus ceræ myſtice exponũt.
in ea ſcribat ſponſi doctrina:pingatur vitę forma:& ſigil
letur ſimilitudo dei grata.Nam in cera ſcribimus:in cera
pingimus:in cera ſigillam⁹.Tertio liqueſcit aĩa in odorẽ
vel ad odorẽ ſpeciei aromaticæ. Quæ quidẽ eſt pulcra in
horto,odorifera in mortario:ſaporoſa i electuario.Sic de
uota liquefactio.i.cordis dilectio:eſt pulchra i horto reli
gionis,odorifera in mortario tribulationis,ſapida& dele
ctabiliſſima in electuario.i.in præmio æternę glorifica
nis.Et qa aĩa ad verbũ dilecti ſic liqueſcit,ideo creſcit,cur
rit,clareſcit.Creſcit in virtute,currit in charitate,clareſcit
in veritate.Vl' creſcit quoad meritũ currit quoad terminũ
ſcilicet deum clareſcit quo ad præmiũ.Tertio,tangit act⁹
amicitiæ,ibi dilectus meus de quo.ĩ.§.x.&ſeq.

§. IX. ALIVS EFFECTVS AMO

ris eſt vulnerare.Rõ hui⁹ eſt qa ꝓprietas acuti eſt diuidẽ
Amor vulnerat. do penetrare.i.ad intima rei ꝑuenire.Sed.b.Diony.vij.c.
cel'.hierarc.dicit amorẽ eſſe acutũ intente, itime,actiue &
reductiue. Primo dicit ꝙ amor eſt acut⁹:eo ꝙ ſicut acutũ
diuidit vnam partẽ ab altera:ſic&amor amantẽ diuidit a
ſeipſo.i.ab effectu ꝓprio et cõiũgit amato.Vñ dicit idem
Diony.iiij.c.de diui.no.ꝙ amor non ſinit eſſe ſuipſius:
ſed amatoꝝ.Scd'm ſubdit ꝙ amor eſt acut⁹ intẽte,quo ad
intellectũ:qa amans oblit⁹ ſui ꝑ amorẽ trahit ad intendẽ
dũ amato.ſ.deo & ꝓximo.Tertio dicit ꝙ amor eſt acut⁹ i
time quo ad effectũ:qa amori nõ ſufficit qualiſcũq̃ cõiun
ctio,ſed q̃rit & facit ſubintrare amatũ,&penetrare amatũ
&vnire ſe ſibi:ſm ꝙ etiã ſi poſſet cum amato vellet fieri
vnũ.Quarto dicit ꝙ amorẽ acut⁹ actiue & reductiue ſicut
ignis:q ſuã ſimilitudinẽ in alijs cauſat excludẽdo vnam
formã & inducẽdo ꝓpriã:ſic amor dei formã facit hęc be.
Diony.vbi.ſ.&Alber.ibi.& be.Tho.iij.ſẽ.diſ.xxvij.Qd'
be.Tho.ↄfirmat ibidẽ auctoritate ſacrę ſcripturę.Cañ.iiij.
Vulneraſti cor meũ:in vno oculoꝝ tuoꝝ.In qb⁹ verbis
tãgunt tres affect⁹:quos amor & pcipue charitatis habet
ꝓducere:habet em̃ diuidere vnire decernere vl' eligere.Pri
mo habet amor charitatis diuidere. Vñ dicit vulneraſti.
Magna em̃&violenta eſt vis charitatis:ipm affectũ dei at
tingẽs & penetrãs:& velut ſagitta iecur ei⁹ vbi eſt cor: &
p ↄñs ſedes amoris trãſfigẽs vt dr Prouerb.vij.Vulneraſti
igit triplici vulnere.ſ.amoris:compaſſionis:&paſſionis:
Primo:vulneraſti vulnere amoris in incarnatione vñ
gloſ.ꝓ amore tuo carnẽ ſuſcepi.Scd'o:vulneraſti vulnere
cõpaſſionis in ꝓgreſſu hui⁹ vitę.Luce.xix.Vidẽs ciuitatẽ
fleuit ſup illã.Tertio vulneraſti vulnere paſſionis in cru
ce.Eſa.liij.Vulneratus eſt,ꝓpter iniq̃tates noſtras.Scd'o:
amor & pcipuę charitatis habet vnire: & ideo ſubdit cor
lu.viij. meũ.Nam amor amati penetrat affectũ amãtis:vñ dr cor
Mar.vj meũ.Ex q̃ ſequit:ꝙ vuln⁹ nõ ẽ ſine ſenſu:qa etiã cor pene
Lu.xxij trat bonũ vuln⁹ de quo tãta virt⁹ egredit.Tetigit mulier
fimbriã veſtimẽti eius: & virtutẽ de ſe chriſt⁹ ſenſit exire
quãto magis ſi cor ei⁹:nõ leuiter tangit ſed vulnerat. Re
ſpexit Petrũ:& cor eius ꝑcuſſit & cõpunxit ad pœnitẽtiã.
Vulnerati cordis lachrymæ præbent ſigna. Tertio amor
charitatis habet diſcernere&eligere:ſed amor mũdi nõ qa
cęcus.Vñ dicit in vno oculoꝝ tuorũ:qd'verbũ q̃tuor mo
dis exponit.Prĩo ſic.Vulneraſti cor meũ amore i vno nõ
in plurib⁹:qa Martha ſollicita eſt &turbat erga plurima
porro vnũ eſt neceſſariũ.Lu.x.Et in Pſ.xxvj.Vnã petij
a dño &c.Scd'o ſic ſi vni adherere eſt neceſſariũ:quo ma
gis inhæret q̃ oculo:certe nullo ergo in vno oculorũ.Nã
vbi amor ibi oculus & ecõuerſo.Cuius ratio eſt qa poteſt
videre &videri:& ideo iudex ſolet eſſe amoris.Tertio ſic i
vno oculoꝝ dicit ſe vulneratũ:&nõ i plurib⁹ ad oſtẽdẽdũ
ꝙ duplex eſt oculus.ſ.affectus &intellectus:oculus affect⁹
vulnerat deſiderijs &ſuſpirijs:intellectus vero nõ:qa cõſi
Intẽtio eſt oculus cordis. ſtit in pura ſpeculatiõe.Quarto modo exponit ſic. Nam
intẽtio aſſimilat oculo:ergo ſicut duplex eſt oculus: ita ẽ
duplex intẽtio.Vna qua intendit honor dei:& iſte ocul⁹
ſ.rectę intentionis vulnerat qa rectiſſime in deum tendit.
Alia intentio eſt quæ oblique tendit in deũ.Cuius figurã
habemus in Geneſi vbi dr: ꝙ Rachel erat venuſta facie
Geñ. xxix. & decora aſpectu.Lya vero lippis erat oculis &c.

§. X. ALIVS EFFECTVS AMO

ris eſt,inebriare ꝑ totũ qd' dupl'r ꝓbo.ſ.ſiĩitudiẽ & aucto
Amor ebriat. ritate.Prĩo ꝓbo hoc rõne vel ſiĩitudine:qa ſicut ebri⁹ calo
re vini ſui&alioꝝ obliuiſcit oĩm:ita amãs ex amore ama
ti,ſic i amatũ tẽdit ꝙ ſuipſi⁹ &oĩm reꝝ pter illũ:quẽ amat
obliuiſcat.Scd'o hoc idẽ ꝓbo auctoritate Cañ.v. Cõedi
te amici mei &bibite & inebriamini chariſſimi.Quæ qdẽ
verba pñt eſſe ꝟba chriſti ad diſcipulos in cœna: vel dei
ad ſuos ſpeciales amicos.In qbus verbis tangunt tria.ſ.
¶Delectabilis refectio.
¶Incomparabilis & ſingularis dilectio.
¶Mentalis transformatio.

Primo tangitur delectabilis refectio: ibi.comedite. Sed
forte quęres qdẽ actus em̃ nõ ẽ ſine obiecto:ſic nec come
ſtio ſine comeſtibili:qd ergo comedam⁹:Rñdet ibidẽ ſu
pra imediate.Comedi fauũ cũ melle meo bibi vinũ meũ
cũ lacte meo.In quibus ꝟbis vide tria. Primo modũ quo
aſſumit:qa comedi.gloſ.i.mihi icorporaui.nã per modũ
mãducationis ſumit corpus chriſti.Scd'm vide bonũ qd'
percipit,qa fauũ& vinũ fauũ.ſ.deitatis.Prouer.xxv.Mel
inueniſti:comede qd' ſufficit tibi:ne forte ſatiat⁹ euomas
illud.Vinũ redẽptionis.ſ.ſanguinẽ chriſti.Nat.xxvj. Bi
bite ex hoc oẽs.Tertio:vide nexũ quo cõiũgitur:qa fauũ
cũ melle & vinũ cum lacte.Dicit ergo. Comedite fauũ cũ
melle:nã fauus eſt quoddã cõpoſitũ ex cera & melle:& ꝓ
pter ſui excellentiã aureis literis ſcribebat.Eſt enim fauus Fauus qd eſt
cera cõtinens mel.i.caro cõtinens deitatẽ vel caro conti
nẽs deũ.Aut fauus eſt mel in cera.i.de⁹ in carne vel diui
nitas in humanitate.vnde Cañ.iiij.Mel & lac ſub lingua
ei⁹ Bene dicit ſub lingua eo ꝙ poſtq̃ ſacerdos ſub lingua
ſup hoſtiã verba cõſecratiõis finiuit:ibi eſt mel diuinita
tis & hic humanitatis.Hoc mel guſtauit Ionathas qñ cum
ſummitate virgę guſtauit de melle:& exhilarati ſunt ocu
li ei⁹ vt dr.j.Reg.xiiij.Scd'o addit bibi vinũ meũ cũ lacte
meo illud vinum fuit ſanguis noſtræ redẽptionis q fluxit
de latere chriſti:qd' qdẽ vinũ vt infirmis eſſet ſalubri⁹ vl'
vtili⁹ ad bibendũ:aqua fuit admixtũ.Prouerb.ix.Bibite
vinũ qd' miſcui vobis.Hoc vinũ recuſat bibere qui cõtra
dicit paſſioni ei⁹ Bene igit vtriuſq̃ nexus.ſ.faui &mellis
vini&lactis eſt neceſſari⁹.Vbi nota ꝙ quidã comedũt fa
uũ ſine melle:ſicut occulti hęretici q comedũt corp⁹ chri Diuerſitas communicantium.
ſti ſed nõ credũt ex eo peruenire ad ęternã ſalutẽ.Quidem
comedũt cũ melle nõ ſuo ſicut chriſtiani exiſtẽtes in pctõ
mortali:qui credũt i eo eſſe ſalutẽ:& eſt quidẽ ſed nõ eoꝝ.
Quidã alij comedũt fauũ cũ melle ſuo:ſicut boni chriſtia
ni qui ſumũt &ſuã ſalutẽ in eo conſtituũt. Et vide ꝙ dicit
fauũ:ſed non meũ.Comedi inquit fauũ ſed non meũ &c.
Sed mel dicit meũ:comedi fauũ cũ melle meo: quia cor
pus chriſti eſt ſalus:vnde ꝓuenit noſtra ſalus.Scd'o.prin
cipaliter tangitur ſingularis dilectio:cũ ſubditur i princi
pali auctoritate.Amici mei chariſſimi.Nam ſuos amicos
vocat pręcipue:ꝓpter tres rõnes.Prima eſt:ꝓpter volũta
tũ & affectuũ vnitatẽ:qa vera amicitia eſt idẽ velle &idẽ
nolle vt dicit Tul.Scd'a rõ eſt ꝓpter pręceptoꝝ adimple
tionẽ.Io.xv.Vos amici mei eſtis,ſi feceritis&c.Tertia eſt
propter amoris cõtinuationẽ.Prouer.xvij.Omni tpe di
ligit:q amicus.eſt.Vocat aũt eos nõ ſolũ amicos:ſed cha
riſſimos.Vñ dicit.Amici chariſſimi.i. charitate pleniſſi
mi.Vbi nota:ꝙ inter electos(q̃s amicos appellat) triplex
Inter amicos chriſti triplex ẽ differentia. eſt differentia.Quidã em̃ ſunt onere carnis grauati,q ad
huc gemunt: & hi habentur chari ꝑ charitatem quam ha
bẽt.Quidã alij ſunt q carnis põdere ſunt ſoluti, qui ſũt in
cœlo:& hi ſunt chariores:eo ꝙ prõptiores &expeditiores
fcti ſunt ad amandũ.Quidã vero ſunt in cœlo vtraq̃ ſto
la veſtiti:et hi ſunt chariſſimi:eo ꝙ amore diuino fruunt
&alacriores quãto de ꝓprio nihil reſiduũ eſt qd' eos aliq
liter ſolicitet vel retardet.Vel dicas ꝙ apoſtoli & alij ele
cti ſunt chari,chariores,&chariſſimi:ſunt em̃ chari inquã
tũ creatura dei:chariores:qa grã informati:chariſſimi:qa
gloria coronati.Ephe.v.Eſtote imitatores dei ſicut filij
chariſſimi.Tertio principaliter tãgitur mẽtalis trãſforma
tio cũ ſubiungitur.Et inebriamini.ſ.diuino amore.Ex q
bus verbis dat intelligi ꝙ comedere.i.ꝑ fidẽ chriſto icor
porari eſt bonũ:bibere.i.chriſto delectari eſt melius: ſed
iebriari.i.ſui obliuiſci eſt optimũ.Vbi ſciẽdũ ꝙ comedẽ
Triplex eſt differẽtia ſumẽtiũ corpus chriſti. tiũ hoc ineffabile ſacramẽtũ corporis & ſãguinis redẽpto
ris noſtri Ieſu chriſti eſt differentia triplex.Quidã em̃ come
dunt &nõ bibũt:ſicut illi qui nõ ſunt amici.Quidã come
dũt & bibũt:ſed nõ inebriãtur:ſicut illi qui ſũt amici nõ
tñ chariſſimi.Quidã vero comedũt & bibũt et inebriãtur
vt illi q ſũt chariſſimi.i.ꝑfecti.Qd' ꝓbo de oĩbus per exẽ
plũ.Primo em̃ dico ꝙ ſunt quidã q comedũt et nõ bibũt
vt illi q nõ ſunt amici:vt verbi grã.Quidã ſunt qui in ſã
cta eccleſia diuina pręcepta & iuſtorũ exẽpla audiũt & ad
diſcũt:nec tñ ꝓpter hoc vitã ſuã corrigunt.Scd'o quidam
alij ſunt q comedũt& bibũt:ſed nõ inebriantur,ſicut ami
ci dei:nõ tñ chariſſimi&ꝑfecti:ſicut ſunt illi qui in ſancta
eccleſia pręcepta diuina audiũt:&cœleſtia plus q̃ terrena
amare diſcũt &volunt et ꝓ deſiderio cœleſtiũ multa pau
peribus tribuũt:a prauis operibus ſe cuſtodiũt:nulla ali
cui violenter rapiũt:prędicationem libẽter audiũt:in fide
xpi et operib⁹ bonis ꝓficiunt:et tñ vxores et filios habẽt
pinguiora nutriũt:res ſuas diligunt:q̃uis his oĩbus chri

ſtū præponāt:hi ꝑfecto comedūt& amici ſunt qn̄ ſine cri
mine viuūt.Sed adhuc eſt anplius.ſ.bibere& inebriari:&
ideo tertio ſunt aliqui alij:q tāta auiditate diuinā ſcriptu
ram audiūt vel legūt vt ꝓtinus cunctis terrenis operibus
abdicatis:ſola cœleſtia ambiūt:parētes:vxores:filios:&
domos:& omnia trāſitoria abijciūt:& ſolūmodo chriſtū
ſequūtur:vel ſequi& amplecti cōcupiſcunt:eius deſiderio
ſe affligūt ieiunijs:afficiunt lachrymis:exercēt meditatiōi
Phi.iij. bus diuinis.Sola q̄ ſunt æterna cogitāt:cōtēplationibus
vacāt:ad hoc vacātes vt eā quę retro ſūt obliuiſcētes:ī an
teriora magis ac magis ſe extendāt.Et iſti quid aliud agūt
niſi ꝙ bibētes inebriātur:dū oīm terrenoꝝ ꝑ deſiderium
obliuiſcūt:idcirco a ſpōſo cœleſti nō tm̄ amici:ſed etiam
chariſſimi vocari merent.Vn̄ ergo dicit inebriamini.gl.
id eſt torporē mētis excutite:& ad amorē ęternoꝝ acceſſi:
tēporales pœnas nō ſētietis:ſicut ebriꝰ q obliuiſcit oīm
tēporaliū Vn̄ in Pſ.inebriabunt ab vbertate domꝰ tuæ.

Pſ. xxxv. §. IX ALIVS EFFECTVS AMO

Amoris eſt amato īhęrere. ris eſt inhæſio.Pro cuius declaratione dicit btūs Tho.j.ij.
q.xxviij.ar.ij.ꝙ iſte effectus mutuæ inheſionis pōt intelli
gi:& quātū ad vim apphēſiuā:& quantū ad vim appetiti
uā.Amatū dicitur eſſe in amāte:inquātū amatū immorat
in appręhēſiōe amātis ſm illud Phil.j.Eo ꝙ habeam vos
in corde.Amans vero dicit eſſe in amato ſm appræhen-
ſionē:iquātū amās nō eſt cōtēptus ſupꝑficiali appręhēſio
ne amati:ſed nitit ſingula q̄ ad amatū ptinet intrinſecus
diſquirere:&ad interiora eius ingredit:ſicut de ſpūſancto
qui eſt amator dr̄.j.Coꝝ.ij.ꝙ ſcrutatur etiā ꝓfunda.i.Sed
quātū ad vī appetitiuā amatū dr̄ eſſe ī amante:ꝓut eſt ꝑ
quandā complacētiā in eius affectu:vt vel delectet in eo
aut in bonis eius:apud præſentiā vel in abſentia ꝑ deſide
riū tēdat in ipm amatū ꝑ amorē cōcupiſcētię:nō quidē ex
aliqua extrinſeca cauſa ſicut cū aliqs deſiderat aliqd pro-
pter alterū:vel cū aliquis vult bonū alteri propter aliqd
aliud:ſed ꝓpter cōplacētiā amati interius radicatā:vnde
& amor dr̄ intimuſ:& dicūtur viſcera charitatis.Ecōuerſo
autē amās eſt in amato:aliter quidē ꝑ amorē cōcupiſcētię
diſtīcto dupli-cis amoris. nō requieſcit in quacūq; extrinſeca aut ſupꝑficiali adeptio
ne vel fruitione amati:ſed q̄rit amatū pfecte habere:qua-
ſi ad intima illius perueniēs.In amore vo amicitiæ:amās
eſt ī amato,inquātum reputat bona vel mala amici ſicut
ſua &volūtatē amici ſicut ſuā vt quaſi ipſe in ſuo amico
videat bona vel mala pati & affici.Et ꝓpter hoc ꝓpriū
amicoꝝ eſt eadem velle & de eodē triſtari & gaudere ſm
phm in.ix.Ethic.&i.ij.Rheto.vt ſic inquantū quę ſūt ami
ci ęſtimat ſuą amans videatur eſſe in amato quaſi idē fa
ctus amato.Inquātū aūt ecōuerſo vult&agit ꝓpter amicū
ſicut ꝓpter ſeipm quaſi reputās amicū idē ſibi:ſic amatū
in amāte.Pōt aūt& tertio modo mutua inhęſio intelligi
ī amore amicitiæ ſm viā redamationis inquantū mutuo
ſe amāt amici:& ſibijnuicē bona volunt & operant Qd
aūt amor cauſet mutuā inhęſionē:dr̄ Cañ.ij.Dilectus meꝰ
mihi & ego illi.Qd verbū ſex modis exponit.Primo ſic.
vox eſt ſpōſę ſponſi imperio paritur ę:& ꝓmittētis &dicē
tis.Dilectus meus mihi.ſ.pręcepit vt ſurgerē & venirē:vt
Expoſitio ſexuplex. faciē meā ei oſtēderē.Et ego illi.ſ.integerrime& deuotiſſi
me obediā:qa ipſe diligit me & ego illū & iō vna prorſus
debet eſſe volūtas:ſui præcipiētis & mei obediētis. Scđo
modo exponit ſic dilectus meus mihi intēdit:qa ſolicitus
mihi:& ego illi.ſ.itēdo ſolicita ſeruire ſibi.qd oīno mirā
da eſt ſpōſi mei dignatio:qa intēdit mihi:ſed minꝰ laudā
da miſeratio:qua efficit vt ego intendam illi.Tertio mo-
do exponit ſic:dilectus meꝰ mihi.ſ.cōgruit:qa ſi puritas:ſi
ſpecioſitas:ſi generoſitas:ſi fidelitas:ſi qd pcipuū eſt cha
ritas mutua in alterutrū attendat oīno cōgruit mihi ſpon
ſus.& ego illi:ſed oīa hęc habet ipſe ꝑ naturā:ego ꝑ grām
Quarto modo exponit ſic:dilectꝰ meꝰ mihi eſt oīm labo-
rū dolorū fatigationum pretiū ſiue præmiū ſm ꝙ ipſe di
xit Abræ Gene.xv.Ego merces tua magna nimis:et ego
illi.ſ.ſum oīm laboꝝ doloꝝ fatigationū:merces & pmiū
Oīa em̄ ꝓpter me habendum fecit et ſuſtinuit oēs labores
immo ſeipm ꝓpter me habendū dedit.Vn̄ apl's.j.ad Cor.
vj.Empti eſtis ptio magno&c.Quinto mō exponit ſic di
lectus meꝰ mihi.i.ad meā vtilitatē:bibit calicē paſſionis
Vn̄ tota eius vita & tota mors eius fuit mihi.i.ꝓpter me
et ego illi.i.ad gliam eiꝰ&honorem bibā & dicam.Quid
retribuā dn̄o pro oībus quæ retribuit mihi calicē &c. Se-
xto modo exponit ſic dilectus meꝰ mihi eſt totū qd amo Pſ.cxv
qd cupio:quod quæro.Quid enim venit quęrere ī terris:
niſi ouē quę perierat:& drachmā quā perdiderat & ego il
li.ſ.ſum totum quod amat quod cupit qd quęrit.

¶De ſecūda paſſione.ſ.odij. Ca.iij.

ODIVM QVOD EST AMO
ri cōtrariū,ꝓut eſt naturale ſic importat quādā
diſſonātiā naturalē ad id qd ē repugnās &cor
ruptiuū naturę &ſic ē ī̄ oibꝰ rebus ſicut amor
naturalis q īportat cōſonātiā & coactionē ad id qd cōue
nit rei.Sed ꝓut eſt paſſio ſic odiū eſt q̄dā diſſonātia appe
titus ad id qd apphēdit vt nociuū &repugnās .Qd autē
ē repugnās rei habet rōnē mali & ſic odiū ē de malis.Cau Odium natura le et odi um paſ ſionale differt.
ſat aūt odiū ex amore.Nihil em̄ odit:niſi ꝑ h̄ ꝙ ſi cōtrariat
etiā cōuenięti qd amat.Dicit aūt qs odire ſeipm inquā-
tū vult ſibi aliqd bonū qd eſt ei ſimplr̄ malū & nociuū
vt peccatū: & qa vult illud qd eſt ꝯriū rōni:& ſi placitū
ſenſualitati.Veritas in vniuerſali odio haberi nō pōt im
portat em̄ ꝯſonantiā q̄ communis eſt oībus rebus .Sed in
particulari poteſt aliqua veritas odio haberi:qa.ſ. repu-
gnat bono amato:vt quis nō vellet aliquod veꝝ eſſe qd
eſt:vel non vellet ſcire aliquod opus eſſe peccatū:vt libe
rius peccaret:vel cum qs vult latere in peccato odit ꝙ co
gnoſcatur veritas peccati hęc be.Tho.j.ij.q.xxix.Triplex
eſt genus odij.ſ.domini dei:viri iuſti:& hominis peruer-
ſi.ad Ro.xij.Odientes malum adhęrētes bono.Mat.xviij.
Sic pater meꝰ cœleſtis faciet vobis ſi nō remiſeritis vnuſ
quiſq; fratri ſuo de cordibus veſtris ſcilicet odium ita ſci
licet vt non habeatis ī corde ex iniurijs receptis.

¶Odit deus:ſed ſine ſui mutatione.

¶Odit iuſtus ſed cum diſcretione.

¶Odit impius:ſed cum malignatione.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM de odio dei.

dixit Achior Holoferni:vt habet Iudith.v.Deus illoꝝ.ſ.
Iſraelitarū q ſoli colebāt verū deū odit iniqtatē.Iacob di
lexi.Eſau odio habui.Malachię.j. Iacob q interptat ſup-
plantator ſignat bonos ſupplātantes.i.dominātes &vin
centes dęmones &vitia.Eſau interpręratur fruſtra vel ru-
beus:& ſignat peccatores rubeos peccatis: qui fruſtantur
fine vltimo.Odit aūt deus non ſm paſſionē,quę eſt cum
tranſmutatione corporali ſicut odiūt animalia:qa deꝰ in
corporeus eſt.Nec etiā odit cū mutatione affectus & volū
tatis ſicut odit angelus & homo:qui variant in affectibꝰ
&motibus volūtatis.Deus aūt immutabilis eſt &vnicū
volūtatis actū habet:qui nō differt a ſua volūtate &eſſen
tia.Eſt ergo odiū dei ad creaturam :ipa ſubtractio gratiæ ſex odit deus.
vel nō cōferre eā &punitio peccati.Et qa omnis creatura
inquātū creatura bona eſt qa a deo facta : ideo bn̄ dicitur
Sap.xj.Diligis oīa quę ſūt & nihil odiſti eoꝝ q̄ feciſti.Di
ligit vtiq; oīa ad eſſe naturale.Nec odit ſeu punit pctōrē
inquantū creaturā ſed inquātū peccatorē.i. ratione mali:
qd ipſe deus nō facit quāuis autē odiat omnē iniquitatē
pcipue dicit Salomō ipm ſex odire,& pmaxime ſeptimū
qd addit dr̄ em̄ Prouer.vj.Sex ſūt q̄ odit dn̄s:& ſeptimū
deteſtat aīa eius.Oculos ſublimes.i.ſuperbos & arrogan
tes.Linguam mendacem quę.ſ.eſt habituata in mendacijs
dicēdis.Manus effundētes ſanguinē innoxiū : id eſt cru-
deles & homicidas.Cor machinās cogitationes peſſimas
vt faciētes cōiurationes & ꝓditiones tractātes.Pedes ve-
loces ad currēdū in malū.i. qui ꝓręcipitant & ſine cōſide
ratione feſtināt ad mala.Proferētē mēdacia : vt oſtendat
differētiā a ſcđo(vbi dictū eſt)linguā mendacē q̄ſi decla de odio viri iuſti qđ tria reſpicit.
rans & magis determinans quod dixerat:ſubdit. Teſtem
fallacē.i.mendaciū in iudicio.Et qa pdicatores dicunt te
ſtes dei ideo ſi ſint fallaces vt.ſ.nō dicāt vera vel ad debi
tum finē ſed ꝓpter lucrū vel honorē propriū :aut nō bn̄
viuant facientes qd docent hos odit deus. Septimū eſt q
ſeminat inter fratres diſcordias.Quia ergo iſta odit deus
ab his debet quilibet cauere:ne odio habeatur a deo.

§.II. QVANTVM AD SECVN-

dū dicit Amos.v.Odite malū & diligite bonū.Odiū autē
habent iuſti ad tria mala.ſ.offenſę deitatis collectę prauæ
ſocietatis: & nociuæ ꝓpinqtatis.Habēt primo odiū oēm
iniquitatē

iniqtatē inquantū eſt offenſa dei:& cōtra rōnē ſiue ſit ī ſe
ſiue in alijs iuxta illud Pſ.Omnē viā iniquā.i.actū iniqui
tatis odio habui vn̄ &magiſter ſen.in.iiij.diſ.xiiij.dicit:ꝙ
penitere eſt peccata odire.ſ.cōmiſſa &c. Diſcernūt tamen
iuſti naturā a culpa in odio ſuo.Nam ita odiūt culpā in
ſe & ī ꝓximis,ꝙ diligūt naturā:& merito:qa creatura in-
quantū creatura a deo eſt &bona:& iō diligenda& aman
da.Et qa eiuſdē rōnis eſt velle alicui bonum : & appetere
aliquod malū:qd ꝓcederet in bonū eius:ſicut deſiderare
abſciſſionē manꝰ:vt ſeruaret vita hoīs:ideo recte iuſti ap
petūt aliqua mala:tpalia pctōribꝰ vt emēdēt de iniqtati
bus ſuis.Et ſignū huiꝰ.ſ.ꝙ diligant naturā & odiāt culpā
eſt:qa cū videant indigētiā naturę:ſubueniāt illis quorū
vitia odiūt.Et hoc eſt qd ait Aug.Sic diligēdi ſunt hoīes
vt eoꝝ nō diligant errores:qa aliud eſt odiſſe qd fecerūt
ſ.pctm̄:& aliud qd facti ſunt.i.naturam:qd vtiq; nō licet.
Et diſt.lxxxvj.c.ij.dicit.Leo papa.Odio habeant pctā nō
hoīes:corrigant tumidi:tolerent infirmi:&quod caſtiga
re ſeueriꝰ neceſſe eſt:non ſeuiētis aīo plectat,ſed medētis.
hęc ille.Odit iuſtꝰ prauā ſocietatē:ex eo ꝙ multū pōt no
cere iuxta illud pſ.Odiui eccl'iam malignātiū.Et pcipue
ſocietas hęreticoꝝ odienda eſt&vitāda:quia vt dicit apl's
ij.Ti.ij. Sermo eoꝝ vt cancer ſerpit .Sed &iuſtꝰ Ieſus Sirach dicit
Eccl'i.xxv.Tres ſpecies odiuit aīa mea,&aggrauor valde
Tria odibilia. aię illoꝝ.Pauperē ſupbū:diuitē mēdacē:& ſenē fatuū &
inſenſatū.Paup ſupbus eſt q rebꝰ tpalibꝰ indigens:ita ſe
habet ī exteriori apparatu:ac ſi diues eſſet.Vl' q vacuꝰ ſciē
tia&intellectu ponit ſe ad ardua&ſubtilia:vel q vtutibus
puus magna de ſe ęſtimat.Diues magis deteſtabilis ī mē
dacio:qa nō habet occaſionē mētiēdi.ſ.neceſſitatē.Vel di
ues ī virtutibꝰ &ſcīa:cuiꝰ mēdaciū multū nocet.Senē fa-
tuū ī locutiōibꝰ vanis & laſciuis.Inſenſatꝰ:quo ad cogni
tionē ſpūaliū .Odit iuſtꝰ nociuā ꝓpinqtatē. Propinqui
em̄ hoīes :cōiter nō quęrunt niſi terrena de eis honores&
diuitias &hmōi.Et diligere eos in hmōi eſſet aſſentire vo
luntati eoꝝ:& tradere ſe mūdo qd faciēdū nō eſt ſed dete
ſtādū & odiendi ſunt quantū ad iſtą.i.habēdi in diſplicē
tia.Et ſic intelligit qd chriſtꝰ ait.Qui nō odit patrē&ma-
trē & fratres & ſorores &c.nō pōt meꝰ eſſe diſcipulus.Lu.
xiiij.Et illud Ioan.xij.Qui odit aīam ſuā in hoc mundo.i.
quantū ad ea q̄ ſunt mūdi:vt vitia & pctā:& delectatiōes
carnis habendo in deteſtationē & vitando:ī vitā ęternam
cuſtodit eā.Et qd ait apl's:Quia nemo vnq; carnem ſuam
odio habuit:ſed nutrit & fouet eam. Verum eſt quantum
ad ea quæ ſunt neceſſaria vitæ ſecundum inſtinctum etiā
naturæ.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM

de odio impiorū. dr̄ de fratribꝰ Ioſeph:ꝙ oderāt eū nec poterāt ei qcq; paci
fice loqui.Ge.xxxvij.Et de Egyptijs ꝙ oderāt filios Iſrl'.
Exo.j.& de Eſau ꝙ oderat Iacob.Ge.xxvij.Et cōiter ma-
li odiūt bonos.Et rō eſt:qa veritas odiū parit(vt dicit Te
rētiꝰ)& iuſti veritatē dicūt reprehēdētes malos cū oportet
ꝓpter qd dicebat chriſtꝰ.Me odit mūdus: qa teſtimoniū
Peruerſi odiūt tria. phibeo de illo:qa opa eiꝰ mala ſunt.Io.vij.Sed aduerten
dum ꝙ pueꝛſi odiūt deū:animū ſuū &ꝓximū.Odiūt qdē
deū īquātum eſt punitor ſcœlerum ſuorum:&flagellat &
ꝓhibet mala q̄ optāt ppetrare.ſed aliqn̄ nō valet:&ipm
eſt maximū pctm̄:qa directe cōtra charitatē dei:&eſt cōdi
tio dæmonū & dānatoꝝ:q deū odiūt qa punit eos:& de h̄
Pſ.Supbia eoꝝ q te oderūt aſcendit ſemp'. Odiunt mali
ſeipos:qa ea faciūt q̄ ſumme nocēt eis.ſ.pctā.Vtiq; dicere
tur ſe qs odire q ſeipm occideret.Sed hoc agit pctōr occi-
dēdo ꝑ iniquitatē aīam ſuā vn̄ Pſ.Qui diligit iniqtatem
odit aīam ſuā quātū.ſ.ad ptē ītellectiuā:q̄ eſt pars pricipa
lior.Nā q̄tum ad ptē ſenſitiuā,nimis ſe diligit.Odiunt&
ꝓximos:ītēdētes malum eoꝝ īquātū malum.i. ī nocumē
tum ſolū eoꝝ :ſed vt dicit Io.ī Cano.j.c.iij:Oīs q odit fra
trē ſuum homicida eſt:occidēs.ſ.animā ſuā &priuans grā
Hoc autē ꝓhibet in Leuit.xix.vbi dr̄.Ne oderis fratrem
ī corde tuo.Odiūt autē cōiter bonos:q rephēdunt eos ſic
odiebat Achab Micheā dicēs.Nō ꝓphetat mihi niſi ma-
lum& idcirco. odiui eū.iij.Re.xxij.Sed qui odit correctiō
nem minuet vita dr̄ Eccl'i.xix.De odio quō ſit peccatum
& q̄ graue & mortale habes in.ij.parte.titu.viij.c.iij.

¶De tertia paſſione quę dicitur deſiderium:&quarta quę
dicitur abominatio. Capitulum.iiij.

TERTIA PASSIO DICI-
tur cōcupiſcentia ſeu deſideriū.Pro cuiꝰ decla
ratione eſt ſciēdum:ꝙ bonum delectabile ſm
ſenſum inquātum ſibi appetitū adaptat quo-
dāmō & cōformat:ſic cauſat paſſionē amoris.Inquātum
vero ipm bonum abſens attrahit ad ſeipm appetitū cau-
ſat paſſionē q̄ dr̄ cōcupiſcētia.Inq̄tum autē ipm bonū:qa
pſæſens quierat appetitum in in ſeipſo,ſic cauſat paſſio-
onem quæ dr̄ delectatio.Et ſic ꝓprie appetitꝰ delectatiōis
ſm ſēſū q̄ ptinet ſimul ad aīam & corpꝰ:dr̄ cōcupiſcētia vt
ſonat ſit ipm nomē.Et ē paſſio ī appetitu ꝯcupiſcibili:cui triplex eſt cōcupiſcētia
opponit paſſio inoīata:q pōt dici abominatio. Et pōt di
ci ꝙ triplex cōcupiſcētia.Pria ſpūalis.Sap.vj.Cōcupiſcē
tia ſapiæ ꝑducit ad regnū ppetuū.Improprie tn̄ talis ap-
petitꝰ dr̄ cōcupiſcētia:cū ſit de ſpūalibꝰ ptinētibꝰ ad vo-
lūtatē.Magis ꝓprie dici pōt deſideriū qd īportat ſiplicē
motū ī rē deſideratā.Dicit tn̄ &cōcupiſcētia ꝓpter ſilitu-
dinē q̄dā vl' ꝓpter ītēſionē appetitꝰ ſupioris ptis ex q̄ fit
redūdantia ī iferiorē appetitū iuxta illud Pſ.lxxxiij . Cor
meū et caro mea exultauerūt.Alia ꝯcupiſcētia dr̄ natura
lis et hmōi ē appetitꝰ delectabilis cōuenientis naturæ aīa-
lis:ſeu de his qbꝰ natura corporis ſuſtētat:vl' quātum ad
naturā īdiuidui:vt cibi et potus vel quātū ad naturā ſpe-
ciei vt in venereis.Tertia eſt cōcupiſcētia aīalis:q̄.ſ. non
de his eſt q̄ afferunt delectationē ꝑ ſenſum carnis vel ſuſtē
tationē:ſed ſunt delectabilia ſm apprehēſionem imagina
tionis:aut alicuius hmōi acceptationis:ſicut pecunia:or-
natus veſtiū & hmōi.Qn̄ qlibet harū cōcupiſcētiaꝝ a rō
ne regunt:bonę ſunt Qn̄ aūt ſunt pręter vel cōtra rōnē.ſ.
prout in eis eſt amor inordinatꝰ ad creaturā:ſic ſunt ma-
lę.Et ponunt eſſe tres radices ſeu cauſę oīm malorū.j.Ioā.
ij.Omne qd eſt ī mundo aut eſt cōcupiſcētia carnis:qd ꝑ
tinet ad ſcđam:aut cōcupiſcētia oculoꝝ qd ptinet ad pri
mā:aut eſt ſupbia vitę:et hęc eſt tertia radix:q̄ ptinet ad in
ordinatū appetitū boni ardui:vt bonoꝝ excellētia & hu
iuſmodi.Et ſicut ad primas duas pn̄t reduci oēs paſſiones
cōcupiſcibiles:ita ad tertiā omnes paſſiones iraſcibiles.
Et ſciēdū ꝙ cōcupiſcentia naturalis nō pōt eſſe infinita ī
actu:eſt em̄ eius qd natura reqrit.Natura em̄ ſemp tendit
ī finitū et certū:ſed pōt eſſe īfinita ꝑ ſucceſſionē:qa.ſ.poſt
acceptū cibū iterū vult cibum.Vn̄ dn̄s dixit Samaritanæ
Io.iiij.Oīs q bibit ex aqua hac ſitiet iterū. Qui aūt bibe-
rit ex aqua quā ego dabo ei:nō ſitiet ī ęternū.Sed cōcupi
ſcētia nō naturalis eſt oīno īfinita:ſeqtur em̄ rōnē.Rō au
tē poteſt infinitū ꝓcedere .Vn̄ Amb.Nec ſatietas vnq;:
nec finis aderit cupiditati.diſ.xlvij.ſicut hi.hęc.b.Tho.j.ij
q.xxx.arti.ij.&.iiij.De malo vſu huiꝰ paſſionis dr̄ a Gre.j.
Cū mēs cōcepta deſideria ſeqtur ſeruire rebꝰ conuincitur
q̄rū amore ſuperat.xiiij.q.j.§.j.Et Leo papa.Virū catho-
licū ſicut nullo errore:ita nulla cupiditate īplicari opor
tet:dicēte ſcriptura.Poſt cōcupiſcētias tuas ne eas &c. Eccl'i xviij.

§. I. SCIENDVM ꝙ EST TRI

De deſiderio pctōꝝ. plex genꝰ deſiderioꝝ.Eſt em̄ deſideriū pctōꝝ:deſideriū iu
ſtoꝝ deſideriū btōꝝ.De prīo dicit Pſ.cxj.Deſideriū pctō
rum pibit.Eſt em̄ h̄ deſideriū plenū paſſionibꝰ carnis: et
iō ſicut oīs caro fenū cito deficiēs a ſua viriditate:ſic deſi
deria prauoꝝ.Sed quātū dānū īferat hoībꝰ oſtēdit apl's.j.
ad Tim.vj.dicēs de amoribꝰ mundi.Qui volūt diuites fie
ri:īcidunt ī tētationē & laqueū diaboli &deſideria multa
inutilia&nociua:q emergūt hoīes in interitū & ꝑditionē
Habēt em̄ deſideria pctōꝝ multiplicitatē: īutilitatē:& no
cibilitatē:ſm auctoritatē apl'i inductā.Quia igitur multa
ſunt ideo nō faciēda ſeu ſequēda.iuxta illud ad Rom.xiij.
Luce.x. Curā carnis ne feceritis in deſiderijs : nimis em̄ multipli-
cant.Inducūt em̄ perturbationē ſm illud qd dixit Mar-
thæ dn̄s.Turbaris erga plurima.Sicut enim deſideria iu-
ſtoꝝ ſunt vnita in fine&iō pacifica:qa in vnitate nō pōt
eſſe diuerſitas vel cōtrarietas:ita deſideria maloꝝ ſunt di
uerſificata in varijs vitijs inuicē rixātibus.ij.ad Timo.iij.
Seducunt varijs deſiderijs.i.a deo ſeorſum ducuntur ſeu
ſeparant:& iō nō eſt cū eis dn̄s vnitatis & pacis.Adducūt
hoſtiū multiplicationē ꝓpter qd.j.Pe.ij.dr̄.Obſecro vos
tāq; aduenas et pegrinos abſtinere a carnalibꝰ deſiderijs
quæ militant aduerſus aīam.i.milites infernales ſecū tra-
hūt ad proſternēdū aīam.Demū iudiciū dei & punitionē

inferũt. Pſ. lxxvij. Non ſunt fraudati a deſiderio ſuo: qđ. ſ. habuerũt circa carnes ex vitio gulæ. & ſequiť. Adhuc eſcæ eorꝝ erãt in ore ipſorꝝ: & ira dei aſcẽdit ſuper eos. Scđo: qa inutilia ſunt hmõi deſideria: ideo fugiẽda ſunt. ij. ad Tim. ij. Deſideria aũt inutilia (alˢ iuuenilia) fuge. Habẽt em̃ vanitatẽ. Hiere. ij. Onager aſſuetus in ſolitudine: in deſiderio aĩæ ſuæ attraxit vẽtũ amoris ſui. Onager eſt homo paſſionib⁹ beſtialibus deditus: hoc eſt aſſuetus in ſolitudine. i. ad ea quæ ſunt mundi in deſiderio aĩæ: ipm̃. ſ. perſequẽdo deſideriũ hoc inde attrahit vẽtũ. i. vanitatẽ. Nõ em̃ exequendo deſideriũ ſuũ cõſequitur intẽtũ. ſ. quietationẽ & cõtẽtamẽtũ: ſed vanitatẽ quã amat. prębent & hæc deſideria ſeruitutẽ. Vñ Grego. Cũ mẽs cepta deſideria. i. concepta ſequitur: ſeruire rebus cõuincitur: quarũ amore ſuperať. xiiij. q. j. §. j. Tollũt viuacitatẽ. Prouer. xxj. Deſideria occidunt pigrũ. Noluerũt em̃ manus eius quicꝙ operari. Tota die concupiſcit & deſiderat. ſ. mala. Et qa nõ operať bona opera vnde aĩa viuit: ideo in mortẽ aĩæ incidit. Tertio: quia nociua ſunt: ideo abnegãda & abijciẽda. Tit. ij. Abnegantes impietatẽ & ſecularia deſideria: ſobrie & pie & iuſte viuamus in hoc ſeculo. Hæc em̃ abijciẽdo: homo viuit ſobrie quo ad ſe. ad Gal. v. Spũ ambulate & deſideria carnis nõ pficietis: id eſt ſobrie viuetis: ſi ſꝫm ſpm̃. i. rõnẽ vixeris: qa ipſa abdicat ſæcularia deſideria. Viuit pie quo ad deũ: expectãdo & deſiderando aduentum eius cũ bonis operibus. De impijs autẽ diciť Mich. vij. Dñm deũ noſtrũ nõ deſiderabunt. Viuit iuſte quo ad proximũ: ſeruãs illud. j. Theſ. iiij. Nullius aliquid deſideretis. De ſcđo deſiderij genere dr̃. Prouer. xj. Deſiderium iuſtorũ omne bonũ eſt. Et iſtud deſideriũ principaliter eſt voluntatis ſed aliqñ etiã eſt ſenſualitatis: vt cum quis deſiderat aliq corpori neceſſaria: vel vtilia bono modo & fine. Deſiderãt aũt iuſti pręcipue tria. ſ. ſui iuſtificationẽ & obeditionẽ. Pſ. cxviij. Mãdata tua deſiderabam. ſ. implere. Itẽ concupiuit aĩa mea deſiderare iuſtificationes &c. Scđo: deſiderãt pximi ædificationẽ & cõſolationẽ. Rom. j. Deſidero vos videre: vt aliqd vobis impartiar gratiæ ſpiritualis. Et ſic chriſt⁹ dixit. Deſiderio deſideraui hoc paſcha mãducare vobiſcũ. Luc. xxij. Hoc em̃ deſiderauit valde: & ideo deſiderauit: qa agnus ille comeſtus qui diciť paſca: ſignabat paſſionẽ & ſacrã cõmunionẽ: quę ꝓ noſtri vtilitate deſiderabat impleri. Tertio deſiderãt dei viſionẽ vel fruitionẽ. Eſaię. xxvj. Aĩa mea deſiderauit te in nocte. i. in vita præſenti &c. Phil. j. Aplˢ deſiderium inquit habẽs. Cupio diſſolui & eſſe cum chriſto. De tertio deſiderij genere dicit. Pſ. cij. Qui replet in bonis deſideriũ tuũ. Nunꝙ impletur deſideriũ alicuius: niſi ſit beatus. Hoc aũt deſideriũ: eſt totaliter remotũ a paſſione. Et cũ deſiderium ꝓprie importet & magnã auiditatẽ ad rẽ deſideratã, ꝓpter cõplacẽtiam ad ipſam: & carentiã habitionis illius rei. Sicut cũ quis deſiderat pecuniã vel alia: ipſam tũc non habet. In deſiderio beatorũ eſt primum. ſ. qa nõ faſtidiũt æſtimationẽ illius boni: ſed habẽt ſummã auiditatẽ & cõplacẽtiã. Propter qđ dr̃. j. Pe. j. In quẽ deſiderant angeli ꝓſpicere. Sed ſcđm: non eſt in deſiderio eorꝝ: qa nõ carẽt: ſed quotidie poſſidẽt illud bonũ. Vnde ad hoc bonũ deſiderandũ: inuitãs ſapiẽtia q deus eſt: ait Eccli. xxiiij. Trãſite ad me oẽs qui concupiſcitis me. id eſt deſideratis: & a generationibus meis implemini. i. a bonis quæ genero: hoc eſt infundo creaturis ſaturabimini: ſed ſine faſtidio. Vnde ſubditur. Qui edunt me. ſ. poſſidendo vel fruendo per gloriã: adhuc eſurient: & qui elucidant me. i. clare cognoſcũt: qđ nõ fit niſi in patria: vitã ęternam habebunt. Abominatio eſt quædã fuga & vitatio eius qđ quis odit vel ei diſplicet. Sicut deſideriũ eſt quidam motus cõcupiſcibilis, tẽdens in rẽ amatã: quã præſentẽ non habet. Sunt aũt quædã inter cætera: quæ faciũt hoĩem deo abominabilem: & ideo vitãda. Et primũ eſt in cogitationibus & affectibus immũdialitas. Oſeæ. ix. Facti ſunt abominabiles: ſicut ea quæ dilexerunt. Scđm: in ꝓpoſitis inſtabilitas. Vnde in figuram Leuit. xj. dicitur. Quicquid ſupra pectus ſuũ graditur, & habet multos pedes: abominabile erit vobis. Graditur ſupra pectus. ſ. per terrã: qui habet mentem fixã in terrenis. Habet multos pedes: qui diuerſa ꝓpoſita habet: & non firmatur in eis: cũ bona ſunt. Tertiũ peruerſitas in iudicijs. Prouer. xvij. Qui iuſtificat impiũ: & q cõdẽnat iuſtũ: abominabilis eſt vtercꝙ apud deũ. Quartũ in contractibus doloſitas. Prouerb. xx. Pondus & pondus, menſura & menſura: vtrũcꝙ abominabile eſt apud deum. Quintum, conſuetudinis tenacitas. Iob. xv. Abominabilis & inutilis homo qui bibit quaſi aquã iniquitatẽ. Aqua potus eſt cõſuetudinarius & ideo ſignat peccati cõſuetudinẽ.

Inutilia ſunt fugienda deſideria.

De deſiderio iuſtorum.

De deſiderio beatorꝝ.

Abominatio quid ſit.

¶De qnta paſſiõe q dr̃ delectatio vel gaudiũ. Ca. v.

EST ALIA PASSIO IN APpetitu ſenſitiuo q diciť delectatio vel gaudiũ. Pro cuius declaratione ſciẽdũ ꝙ iſta ẽ differẽtia iter aĩalia & alias res materiales qa aliæ res materiales qñ conſtituunť in id qđ cõuenit eis ſꝫm naturam hoc nõ ſentiunt ſed animalia hoc ſentiunt. Et ex iſto ſenſu cauſatur quidam motus & delectatio quę eſt paſſio. Delectationũ aũt quædã eſt corporalis quæ. ſ. conſequiť adeptionẽ eorꝝ quę ad naturã corporis pertinẽt ſicut ſunt cibi: potus: & venerea. Et iſta eſt cõis nobis & brutis. Alia ſpũalis eſt q conſequitur adeptionẽ eorꝝ, quæ ptinent ad intellectũ & iſta eſt cõis nobis & angelis: & diciť gaudiũ. Vnde gaudiũ ꝓprie eſt ſpecies delectationis. Et talis delectatio quę eſt in voluntate nõ eſt cũ tranſmutatiõe corporali ſicut delectatio corpalis & quælibet alia paſſio ſed importat ſimplicem motũ volũtatis. Vnde dicit Aug. in xiiij. de ciuita. dei. c. vj. ꝙ nil ẽ aliud cupiditas & lętitia: ꝙ voluntas in eorum conſenſionem quę volumus.

Delectatio ẽ duplex.

§. I. ITEM CIRCA DELECTAtiões fuit duplex error antiqrũ.

Nã Epicurei dixerũt oẽs eſſe bonas. Sed in hoc decepti ſunt: quia nõ diſtinguebãt inter ſimplex bonũ & bonũ ſꝫm quid. Cũ ergo delectatio ſit quies: ſi id in quo quieſcit appetitus ſit ſimpliciter bonũ puta qa eſt ſꝫm rõnẽ & illa delectatio ẽ ſimpliciter bona. Sed ſi ſit bonũ ſꝫm quid puta cõueniens ſenſui ſed contrariũ rõni erit delectatio bona ſꝫm quid. i. ſenſui: ſed mala ſimpliciter licet apparens bona vt fornicatio. Alij (vt Stoici) arbitrabãť eẽ dicẽdũ: oẽs delectationes ſenſibiles eſſe malas moti ex hoc vt qa oẽs ſunt proni ad hmõi delectationes immoderatas: ab ipſis ſe retrahẽtes ad medium virtutis puenirẽt. Sed iſta ęſtimatio nõ fuit conueniens. Nam cũ null⁹ poſſit viuere ſine aliqua corporali delectatione ſi illi q docẽt oẽs delectationes eſſe malas deprehẽdanť aliquas delectatiões ſuſcipere magis homines ad delectationes erunt ꝓcliues exẽplo operũ verborꝫ doctrina pretermiſſa. In operationibus em̃ & paſſionib⁹ humanis in quibus experiẽtia plurimũ valet magis mouẽt exẽpla ꝙ verba. Dicẽdũ igit ꝙ delectationũ aliqua eſt bona illa videlicet in qua appetitus ſupior vel iferior reqeſcit i eo qđ cõuenit rationi vel lege dei & q eſt de operatiõe bõa. Magis em̃ eſt ꝓpinqua delectatio opationi ꝙ deſiderio. Deſideriũ aũt dr̃ bonum qđ eſt de bona operatiõe. Alia delectatio eſt mala illa videlicet ĩ qua appetit⁹ ĩferior vel ſuperior requieſcit ĩ eo qđ diſcordat a rõne vel a lege dei vel etiam quę eſt de mala operatione optima aũt delectatio inter humanã eſt in fruitione dei. Nã optimũ in vnoquocꝙ eſt finis eius. Finis aũt eſt duplex qa vel ipa res vł vſus rei vt finis auari eſt pecunia vel vſus pecunię. Vltimus aũt finis hoĩs eſt deus qui eſt ſummũ bonũ vel fruitio eius q importat delectationẽ quãdã in vltimo fine. Et in hoc errauit Plato q cũ ęſtimaret oẽm delectationẽ ꝯſequi generationẽ & motũ qđ tñ eſt falſum ſequebatur ſꝫm eũ nullã delectationẽ habere rationẽ vltimę pfectiõis. Et nota ꝙ delectatio non ſenſualis: quę eſt cõis bonis & malis. ſ. voluntatis eſt quaſi regula & menſura bonitatis vel malitię moralis. Scđm em̃ ꝙ quiſꝙ delectatur ſꝫm rationem ſic deprehẽdiť bonus vel malus. Tho. j. ij. q. xxxiiij. Cauſat autẽ delectatio iſtos effectus delectationẽ deſideriũ aliqñ etiã vſum rationis impedit, & delectationẽ pficit vide delectationẽ notabilẽ. j. ij. q. xxxiij.

Error Epicurei.

Error Stoicorum.

Error Platonis.

§. II. CAVSATVR AVTEM DElectatio ab opatiõe ſicut a ꝓpria et prima cauſa.

Nã cũ ad delectationẽ duo cõcurrãt. ſ. cõſecutio boni cõueniẽtis & cognitio hmõi adeptionis vtrũcꝙ cõſiſtit in quadã opatiõe. Nã actualis cognitio quædã opatio eſt ſimiliter bonũ conueniens adipiſcimur quadã operatione. Ipſa etiã operatio propria quoddã bonũ cõueniẽs eſt. Itẽ cauſatur delectatio a motu ꝓpter trãſmutationẽ quę ibi fit. Et hoc tripliciter. Primo ex parte noſtri q delectamur tranſmutatio em̃ efficitur nobis delectabilis ꝓpter hoc, ꝙ natura noſtra trãſmutabilis eſt, ꝓpter hoc qa qđ eſt nobis cõueniẽs nũc, nõ erit nobis cõueniẽs poſtea: ſicut calefieri ad ignẽ ĩ hyeme & poſtea in ęſtate. Et ex pte boni delectãtis: qđ cõiungiť nobis. Nã actio cõtinuata alicui⁹ agẽtis, auget effectũ. Quãto em̃ qs diuti⁹ appropinquat igni tãto magis calefit. Naturalis autẽ habitudo ĩ qdã mẽſura cõſiſtit & iõ qñ ꝯtinuata pſentia delectabilis ſupexcedit mẽſurã: remotio efficiť delectabilis. Tertio: ex pte ipſi⁹ cognitiõis. Nã cũ hõ deſideret cognoſcere aliqđ totũ & pfectũ cũ aliqua non poterũt apphẽdi tota ſimul: in his delectat trãſmutatio vt vnũ trãſeãt & alterũ ſuccedat: & ſic totũ ſentiať. Si aũt ſit aliq res cui⁹ natura ſit intrãſmutabilis: & nõ poſſit ĩ ea fieri exceſſ⁹ naturalis habit⁹ p continuationẽ delectabilis & q poſſit ĩ totũ ſuũ delectabile ſimł mouere nõ erit ei trãſmutatio delectabilis. Et quãto aliq delectatiões pl⁹ ad hoc accedunt: tanto plus continuari pñt. Itẽ cauſať delectatio ex ſpe: inqtũ videlicet p eã fit cõiũctio rei delectãtis & delectati: non ſolũ ſꝫm apphẽſionẽ: ſed etiã ſꝫm facultatẽ vel poteſtatẽ adipiſcẽdi bonũ qđ delectat. ad Rom. xij. Spe gaudentes. Itẽ memoria cauſat delectationẽ: nõ quidẽ ĩquãtũ eſt rei abſentis: ſicut nec etiã ſpes: ſed ĩquãtum per eã fit coniunctio ſꝫm apprehẽſionẽ tm̃ ad rem delectabilẽ. pſ. lxxvj. Memor fui dei & delectatus ſum. Item triſtitia non inquantum triſtitia: ſed inquantũ facit memoriã rei dilectę: ex cuius ſola apprehenſione delectatur: ꝙuis de eius abſentia triſtetur. Fit etiã memoria triſtitiæ delectabilis: ꝓpter ſubſequentẽ euaſionẽ. Nã ſꝫm ꝙ homo apprehendit ſe euaſiſſe triſtia & doloroſa accreſcit ei materia gaudij. pſ. Fuerunt mihi lachrimę meę &c. Per panẽ em̃ ĩtelligitur refectio delectationis. Item operatio aliorꝫ cauſat in nobis delectationẽ. Et hoc tripliciter. Primo inquãtũ p operationẽ alicuius cõſequitur aliquod bonũ. Scđo ĩquãtũ p operationes aliorꝫ efficitur nobis aliqua cognitio, vł ęſtimatio ꝓprij boni. Et ſic ex laudatione vł honoratione aliorꝫ & dilectione q fit nobis delectamur. Tertio inquãtũ ipſe operationes aliorꝫ ſi ſint bonę ęſtimãtur vt bonũ ꝓprium ꝓpter vim amoris qui facit ęſtimare quaſi amicũ eũdẽ ſibi. Vnde in. ij. epła Io. Gauiſus ſum valde: qm̃ inueni de filijs tuis ambulãtes in veritate. Item benefacere alteri: cauſat delectationem. Et hoc tripliciter. Vno modo p compationẽ ad effectũ qui eſt bonũ ĩ altero conſtitutũ inquãtũ reputam⁹ vt noſtrũ. Scđo: p comparationẽ ad finẽ: qa p hoc ꝙ alteri benefacit ſperat cõſequi aliqđ bonũ ſibi: vel a deo: vel ab hoĩe: ſpes aũt eſt cauſa delectationis. Tertio modo per compationẽ ad prĩcipium quod principium eſt triplex. Vna eſt facultas benefaciẽdi. Nã per hoc fit quędam imaginatio abundantis boni in ſe: ex quo poſſit alijs communicare. Aliud principum eſt habitus inclinãs, ſꝫm quẽ benefacere ſit alicui cõnaturale. Tertiũ: eſt prĩcipiũ motiuum. i. amor puta cũ aliquis moueť ab aliquo quem diligit ad benefaciendum alicui. Itẽ ſimilitudo eſt cauſa delectationis. Nã ipſa eſt cauſa amoris: q cauſat delectationẽ. Si autẽ ſimile ſit corruptiuũ proprij boni qđ poteſt eſſe p exceſſũ: ſicut patet ĩ ſupabundãtib⁹ cibis: ſic generat faſtidiũ non delectationẽ. Itẽ admiratio. cauſat delectationẽ. Eſt em̃ admiratio deſideriũ quoddã ſciẽdi qđ ĩ hoĩe contẽdit ex hoc ꝙ videt effectũ & ignorat cauſam: vel ex hoc ꝙ cauſa talis effectus excedit cognitionẽ vel facultatẽ ei⁹: & iõ admiratio eſt cauſa delectatiõis. ĩquãtũ habet adiũctã ſpẽ cõſequẽdi cognitionẽ ei⁹ qđ ſcire deſiderat & ꝓpter hoc oĩa mirabilia ſunt delectabilia. Et cũ delectator habeat duo. ſ. quietẽ ĩ bono: & hmõi quietis pceptionẽ. Quãtũ ad primũ cum pfecti⁹ ſit ꝯtẽplari veritatẽ cognitã ꝙ inqrere ignotã: cõtẽplationes rerꝫ ſcitarꝫ p ſe loquendo ſunt magis delectabiles, ꝙ inqſitiones rerꝫ ignotarum. Quãtum ad ſcđm inqſitiones ſunt qñꝙ delectabiliores ſꝫm ꝙ ex maiori deſiderio ꝓcedunt: vñ hõ maxime delectať in his, q de nouo inuenit vel didicit: hęc oĩa Tho. j. ij. q. xxxij. Et nota ꝙ delectationes ſpũales intelligibiles: ſi comparẽť delectationib⁹ ſenſibilibus corporalibus ſimpliciter: & ſꝫm ſe loquẽdo ſunt maiores: Et hoc apparet ſꝫm tria q reqruntť ad delectationẽ. ſ. bonũ cõiunctũ: & id cui cõiungiť: & ipſa cõiũctio. Nã ipm̃ bonũ ſpũale ẽ maius ꝙ bonũ corporale & mai⁹ dilectum: cui⁹ ſignũ ẽ ꝙ hoĩes a maximis voluptatib⁹ corporalib⁹ ſe abſtinẽt vt nõ perdãt honorẽ qui eſt bonũ intelligibile. Simiľr ipa pars intellectiua eſt nobilior & magis cognoſcitiua ꝙ ſẽſitiua. Cõiunctio aũt vtriuſꝙ eſt magis intima & pfecta & firma. Intimius qdẽ eſt: qa ſenſus ſiſtit circa accidẽtia rei exteriora. Intellect⁹ vero penetrat vſꝙ ad rei eſſentiam. Perfectior eſt: qa cõiũctionis ſenſibilis rei ad ſẽſum adiũgiť mot⁹, q eſt actus impfectus: vñ delectatiõe ſenſibiles non ſunt totę ſimul: ſed ĩ eis aliqd trãſit: aliqd reſtat cõſummãdũ: vt patet in delectatione ciborꝫ & venereorꝫ: ſed ĩtelligibilia coniunguntť ĩtellectui abſꝙ motu: vñ delectationes eorꝫ ſũt totę ſimul: & ſic ſũt magis pfectę. Eſt em̃ firmior: qa delectabilia corporalia ſũt corruptibilia & cito deficiũt: bona vero ſpũalia ſunt incorruptibilia. Sed quo ad nos delectationes corporales ſunt magis vehemẽtes ſpũalibus ꝓpter tria. Primo: qa ſenſibilia ſũt magis nota quo ad nos. Scđo: qa cũ delectationes corporales ſint paſſiones appetitus ſenſitiui ſunt cũ aliqua trãſmutatione corpali. Trãſmutatio autẽ eſt delectabilis hoĩ quaſi ei naturalis. Sed trãſmutatio corporalis nõ eſt ĩ ſpũalib⁹ delectationibus niſi p quãdã redundantiã ab appetitu ſupiori in ĩferiorẽ. Tertio qa delectationes corporales appetũtur vt qdã medicinę cõtra corporales defectus & moleſtias: ex qbus triſtitię quædã cõſequũtur in hoĩe. Vñ delectationes corporales ſupueniẽtes hmõi triſtitijs magis ſentiũtur: & p conſequens magis acceptantur ꝙ delectationes ſpũales quæ nõ habent triſtitias cõtrarias. Tho. j. ij. q. xxxj.

Opatio cauſat delectationem triplr.

Siĺitudo ẽ cã amoris

Admiratio qd

Delectatiões ſpirituales maiores ſũt corporalibus,

Vñ cauſať delectatio.

delectationes corporales ſunt vehemẽtiores ſpiritualibus,

§. III. DE GAVDIO VARIO.

Gaudete in dño ſemp. ait aplˢ ad Phil. iiij. Notandum: ꝙ gaudere naturaliter quilibet deſiderat: ſed eſt gaudium criminale: qđ cõgruit pctõrib⁹: & hoc eſt gaudere. eſt gaudiũ ſpũale: qđ congruit iuſtis viatoribus: & hoc eſt gaudere in dño. Et eſt gaudiũ: qđ congruit cõphẽſoribus: & hoc eſt gaudere in dño ſemper. De his gaudijs varijs: notabilẽ diſtinctionem ponit Peť. de Tharan. ſuper epiſtolam pauli ad Phil. iiij. circa fi. ſic dicens.

¶Quidam gaudent in vanitate mũdi.

¶Alij in voluptate peccati.

¶Tertij in voluntate boni.

¶Quarti in viſione dei.

Primũ gaudiũ eſt perículoſum & vanũ. ſcđm: pnitioſum & inſanũ: tertiũ gratioſum & bonũ: quartũ eſt glorioſũ & verũ. Eſt ergo primo gaudiũ mũdi. de quo Io. xvj. Mundus gaudebit. Hoc oſtẽdũt nõ eſſe bonũ, quatuor. Primũ falſitas caſus. Merito timet & non gaudet q videt domũ pximi cõburi. iõ Hiere. xlv. Quos plãtaui ego euello: vt Luciferũ, Adã, Iudã & vniuerſam terrã hãc vt diluuio: & tu qris tibi gaudia. Hoc pcipue probat vanitatẽ gaudij: ꝙ gaudemus in ſtatu quo poſſumus dãnari. Scđm ignorantia ſtatus: merito dolet & nõ gaudet viator: q dubitat de rectitudine viæ. Nemo aũt ſcit an amore vel odio dign⁹ ſit Eccs. ix. & Tob. v. Quale gaudiũ mihi erit q ĩ tenebris ſedeo. Tertiũ eſt cauſæ gaudij trãſit⁹. Pl⁹ dolet ꝙ gaudeat: pr̃ vidẽs hodie filiũ naſci & cras mori ſic & mũdus trãſit: de quo gaudem⁹. Iõ Iob. xxx. Gaudiũ hypocritæ. i. mũdi ad inſtat pũcti. Quartũ eſt multiplicitas reat⁹. Vane expẽdit ſupflua q obligať ad multa. In multis em̃ offendim⁹ oẽs qđ emendare tenemur luctu: iõ vane gaudem⁹. Eſaie. xxij. Vocauit dñs ad fletũ & ad planctũ: ad caluitiũ & ad cĩgulũ ſacci: & ecce gaudium & lętitia &c. Scđo ẽ gaudiũ pctĩ de quo Eccl. xix. Qui gaudet iniqtate denotabiť. i. de nota libri vitæ delebiť. Qđ gaudiũ oñdũt eẽ ĩſanũ qtuor efficiẽs: materia: forma: & finis. Aliqñ em̃ iudicať res vituperabilis rõne efficiẽtis: vt dõa iniquorꝫ. Aliqñ rõne materiæ: vt nũm⁹ plũbeus. Aliqñ rõne formæ, vt hõ monſtruoſ⁹. Aliqñ rõne finis, ſyrenarꝫ cãt⁹. Sic gaudiũ pctõrꝫ ſꝫm quãlibet ſui cãm vituperabile & inſanũ eſt prĩo ratione efficiẽtis. Si laborans ad mortẽ rideret & gauderet reputareť phrenetic⁹. Peccãs mortałr laborat ad mortẽ aĩę. Eccs. ij. Riſum reputaui mẽrorẽ (alˢ errorẽ) & gaudio dixi. qd fruſtra deciperis. Vere pctõr decipiť p ignorantiã ſtatus: qa ſi aduerteret pctĩ maculã, offẽſã, & pœnã, fleret ſꝫm illud Luc. xix. Quia ſi cognouiſſes & tu &c. Scđo rõne materię. Fatu⁹ reputareť q ignẽ ad ſe cõburẽdũ: vł laqueum ad ſe ſuſpẽdẽdũ vel gladiũ ad ſe interficiendũ faceret ſciẽter & gaudẽter. Sic facit, q gaudet in pctõ. Iõ Prouer. xv. Stultitia gaudiũ ſtulto. Tertio ratione formę. Fatua eſſet mulier: q corã marito ſuo oſtẽderet ſigna impudicitię ſuę Sic fatui ſunt q in choreis comeſſatiõib⁹ & hmõi gaudent

De gaudio naturali & ſpirituali.

De gaudio mũdi.

Iac. iij.

De gaudio pctĩ

q̄ ī hoc culpā deo & hoībꝰ manifeſtāt. Sic illi de qbꝰ Sap.
ij. Venite & fruamur bōis &c. Eſa. xxiiij. Ingemuerūt oēs
q lętabanꝛ corde, ceſſauit gaudiū. Iō. j. Coꝶ. vij. Tēpꝰ bre
ue eſt reliquū eſt, vt & q habēt vxores tāꝗ̃ nō habētes ſint
& q flēt, tāꝗ̃ nō flētes. & q gaudēt, tāꝗ̃ nō gaudētes. Quar
to: rōne finis. Piſcis ſumēs cibū cū hamo: auis granū cum
laqueo: fatue gaudēt: qa ſtatī ex hoc ſequiꝛ dolor mortis.
Si ergo motus recipit ſpeciē a fine: cuiꝰ finis malus: & ipm̄
quoꝗ̃ malū. Finis gaudētiū in pctō malus: qa Iob. xxj. dr̄.
Tenēt tympanū & cytharā: & gaudēt ad ſonitū organi &c.
Scabioſus dū fricat ſe gaudet: ſed vertiꝛ in anguſtiam. Sic
huiꝰ gaudiū. Prouerb. xiiij. Riſus dolore miſcebiꝛ: & extre
ma gaudij &c. Ideo pctōribus gaudētibꝰ dr̄ Iac. iiij. Miſeri
eſtote & lugete & plorate riſꝰ veſter &c. Tertio eſt gaudiū
De gaudio iuſtorum
iuſti de quo Prouer. xxj. Gaudiū iuſto ē facere iudiciū &c.
Hoc gaudiū oñdit grtioſum & bonū eſſe quatuor: qa eſt
de bñficijs dei: de auerſitatibꝰ mūdi de ꝓſperitatibus ꝓxi
mi: ſtatꝰ ꝓprij. Primo ergo eſt gaudiū ſpūale de beneficijs
dei. Sicut egeni merito gaudent de donis diuitū. Pſ̄. cxxv.
In cōuertēdo dn̄s captiuitatē ſion &c. tunc repletū eſt gau
dio &c. Ergo gaudēdū de īcarnatiōe: vt īfirmo de ꝑpara
tione medicinę. Hiere. xv. Factū eſt mihi ꝟbū tuū in gau
diū: qa ꝟbū caro factū eſt. Io. j. Lu. j. Ecce vt facta eſt vox
ſalutationis tuę ī auribꝰ meis: exultauit in gaudio infans
&c. De natiuitate: vt īfirmo de pn̄tia medici. Lu. ij. Euāge
lizo vobis gaudiū &c. De apparitione: vt cæco viſo lu
mine. Mat. ij. Vidētes ſtellā magi gauiſi ſunt &c. De ꝑdica
tiōe & cōuerſatiōe vt diſcipulo de doctrina magr̄i. Io. iij.
Amicꝰ ſpōſi gaudet. De victorioſa paſſiōe: ſicut viro devi
ctoria pugilis ſui. Abacuc. iij. Ego aūt ī dn̄o gaudebo &c.
De ſacramētoꝶ inſtitutione & virtute ſicut ſautio de cura
tione. Eſa. xij. Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſal
uatoris. i. ſacramētis. De glorioſa reſurrectiōe: ſicut ſeruo
de dn̄i exaltatiōe. Io. xx. Gauiſi ſunt diſcipuli. De mirabi
li aſcēſione: ſicut catholico de interdicti amotiōe. Io. xiiij.
Si diligeretis me gauderetis vtiꝗ̃: qa vado ad patrē. Secū
do gaudet iuſtꝰ de aduerſitatibꝰ mundi ſicut mercator de
mercimonijs lucroſis. Mat. v. Btī eſtis cum maledixerint
vobis hoīes &c. gaudete et exultate &c. Itē ſicut debitor ī
debitis acquirendis ſic xp̄s poſuit aīam ſuam ꝓ nobis, di
gnū eſt vt nos ꝓ eo patiamur. Act. v. Ibāt apoſtoli gaudē
tes a conſpectu conſilij &c. Item ſicut miles probus in tor
neamentis: qa ibi probatur et acquiritur gloria: ſic hō pa
tiens in aduerſis. Iaco. j. Omne gaudiū exiſtimate &c. Ter
tio debet iuſtus gaudere de ꝓſperitatibꝰ ꝓximi ſicut vnū
mēbrum de ſalute alterius: Rom. xij. Gaudete cum gaudē
tibus. Ideo Iob. xxxj. Si gauiſus ſum ad ruinā eiꝰ q me ode
rat. Ergo gaudet iuſtus et bene de peccantium pœnitētia.
ij. ad Coꝶ. vij. Nunc gaudeo nō qa contriſtati eſtis: ſed qa
ꝯtriſtati eſtis ad pn̄iam de ignorātiū ſapīa. Prouer. xxij. Fi
li mi ſi ſapiēs fuerit animus tuus: gaudebit tecum cor meū
De proficiētium ꝑſeuerantia. ij. Io. j. Gauiſus ſum valde:
qa inueni de filijs tuis &c. Quarto gaudet iuſtꝰ de ſtatu ꝓ
prio: ſicut obſeſſus in firmitate caſtri: in exultatione et de
uotione aduerſarij ꝓuer. xiiij. Cor qd̄ nouit amaritudinē
aīæ ſuæ: in gaudio eius nō miſcebiꝛ extraneus. Et ſic om̄e
De gaudio beatorum.
iſtud genꝰ gaudij eſt ſanctum. Quinto et vltimo ſequitur
gaudium paradiſi: de quo Mat. xxv. Euge ſerue bone et fi
delis intra in gaudium dn̄i tui. Hoc gaudium oſtendunt
glorioſum quatuor. Primo aſpectꝰ grauiſſimę pulchritu
dinis. Si delectabile eſt oculis viderē ſolem. ſiue creaturaꝶ
pulchritudinē quanto delectabilius erit videre pulchritu
dinem increatā. Ideo Pſ̄. xx. Letificabis eum in gaudio cū
vultu tuo. Secundo amplexus ſummę dulcedinis. Si am
plexus ſponſi delectat ſpōſam quāto plus amplexus dei:
q eſt ſplēdor lucis ęternæ delectat aīam. Ideo apocal. xix.
dr̄. Gaudeamus et exultemus et demus gloriam deo qa ve
nerunt nuptiæ agni &c. Felix aīa q̄ pōt dicere Cañ. ij. Leua
eius ſub capite meo &c. Tertio expulſio oīs inqetudis. Si
gaudet qui de vno ſtulto ſe liberat quātum gaudebit qui
Fœlicitas patriæ.
de oībus ſtultis et ſtultitijs liberabiꝛ. Eſa. xxxv. Gaudium
et lętitiā obtinebunt &c. Quarto obtentus æternus dictæ
beatitudinis. Si quis gaudet de cōuiuio qd̄ tn̄ non durat
niſi per dimidiā diē quātum gaudebit de conuiuio æter
no. Io. xvj. Iterū videbo vos et gaudebit cor veſtrū et gau
diū veſtrū nemo tollet a vobis. Hoc eſt plenū gaudiū de
quo Io. xvj. Petite et accipietis &c. Fœlix triſtitia ī labore
preſentis pœnitētię quę ī illud gaudiū cōuertetur. Appe
tendū ergo eſt gaudiū vbi rōnalis videbit pulchritudi
nē: cōcupiſcibilis amplexabiꝛ ſummā dulcedinē iraſcibi
lis tenebit totā quietē totus homo ęternā beatitudinē.

¶De ſexta paſſione quę dr̄ dolor ſiue triſtitia. Ca. vj.

SEQVITVR DE PASSIO
ne q̄ diciꝛ dolor ſiue triſtitia. De qua cū cęteris
Aug. de ciui. dei in. xiiij. c. viij ducit illud Ver
gilij. Hic metuūt cupiūt gaudētꝗ̃ dolētꝗ̃. Pro
cuiꝰ declaratiōe ſciendū ꝙ ſicut ad delectatione duo req
runtur. ſ. cōiunctio boni & perceptio huius cōiunctionis
Ita etiā ad dolorē duo requirunꝛ. ſ. cōiunctio alicuius ma
li qd̄ ea rōne ē malū: qa priuat aliquod bonū & ꝑceptio
Ad dolorem duo cōcurrunt
huius cōiunctionis. Pertinet autē dolor ad appetitū. Nā
oīs motus appetitiuus ſeu inclinatio cōſequēs apprēhen
ſionē: pertinet ad appetitū intellectiuū vel ſenſitiuū. In
clinatio em̄ appetitus naturalis nō conſequiꝛ appræhen
ſionē ipſius appetentis ſed alterius. Cū igitur dolor ſicut
& delectatio pręſupponat ī eodē ſubiecto ſenſum vel ap
prēhenſionē aliquā: manifeſtū eſt ꝙ dolor ē in appetitu
ſenſitiuo vel intellectiuo. Et ſm̄ ꝙ eſt in appetitu ſenſiti
uo ꝓprijſſime diciꝛ paſſio. Quod autē Aug. dicit dolo
rē eſſe corporis pro tanto diciꝛ, qa cauſa doloris eſt ī cor
pore puta cū patimur aliqd nociuū corpori ſed motꝰ do
loris ſemꝑ eſt in aīa. Sicut autē gaudiū eſt ſpecies delecta
tionis ita & triſtitia eſt ſpecies doloris. Et ſicut ſola illa de
lectatio quę ex interiori apprēhēſione cauſatur gaudium
nominatur quę aūt ex exteriori apprēhēſione cauſaꝛ dele
ctatio nominaꝛ nō autē gaudiū. Ita ſolus ille dolor q ex
interiori apprēhēſione cauſatur noīatur triſtitia qui autē
ex exteriori dolor non triſtitia nominatur. Et quia vis co
gnitiua interior imaginatio vel intellectus poteſt perci
pere prēſens prēteritū & futurū. Senſus ꝟo exterior, non
Notabiliter differētiam.
percipit niſi prēſens ideo triſtitia eē poteſt de ꝑſenti præ
terito & futuro. Sed dolor corporalis, qui ſequiꝛ appræ
henſionē ſenſus exterioris non poteſt eſſe niſi de prēſenti
Naturaliter autem maior eſt appetitus delectationis: ꝗ̃
fuga triſtitiæ. Cuius ratio eſt: quia cauſa delectationis eſt
bonum cōueniens cauſa autē doloris vel triſtitię: eſt ali
quod malum repugnans. Contingit aūt eſſe aliquod bo
nū cōueniēs abſꝗ̃ omī diſſonātia. Nō aūt pōt eſſe aliqd̄
malū totaliter repugnās abſꝗ̃ omni cōuenietia. Per acci
dens autem contingit qd̄ triſtitiā aliquis magis fugiat ꝗ̃
delectationem appetat. Et hoc tripl̄r. Primo ex parte ap
præhenſionis qa vt dicit Augu. Amor magis ſentitur cū
eum prodit neceſſitas. Ex indigentia autem amati proce
dit triſtitia quæ eſt ex amiſſione alicuius boni amati vel
incurſu alicuius mali ꝯtrarij. Delectatio aūt, nō habet in
digentiā boni amati ſed quieſcit in eo iam adepto. Secū
do ex parte cauſę triſtātis ex eo. ſ. qa eſt magis repugnans
bono amato & per ꝯſequēs maius malū, ꝗ̃ ſit bonū illud
in quo delectamur. Magis em̄ amamꝰ ꝯſiſtētiā corporis:
ꝗ̃ delectationē cibi. Tertio ex parte effectꝰ qa triſtitia nō
impedit tm̄ vnā delectationē ſed oēs. Eſt aūt dolor īterior
(ſimpliciter loqndo) potior ꝗ̃ exterior. Nā dolor īterior
dolor interior maiorē exteriore
eſt ex hoc ꝙ aliqd repugnat appetitui ipſi. dolor aūt exte
rior ex hoc ꝙ repugnat appetitui quia repugnat corpori.
Qd̄ aūt eſt per ſe eſt prius eo qd̄ eſt per aliud. Patet etiam
hoc ex parte apprēhenſionis. Nā apphēſio imaginationis
& rationis eſt altior ꝗ̃ apprēhēſio ſenſus tactus & ſic po
tior eſt dolor interior exteriori. Cuius ſignū eſt ꝙ etiā do
lores exteriores quis volūtarie ſuſcipit vt euitet interio
rem. Quandoꝗ̃ tamē dolor exterior eſt cū īteriori: & tunc
dolor augetur. Quicquid em̄ ſenſu apprēhenditur poteſt
apprēhēdi imaginatione & ratione ſed nō cōuertitur. Po
nunt autem Damaſcenus & Gregorius Nicenus quatuor
De ſpeciebꝰ triſtitiæ.
ſpecies triſtitię. Cū em̄ triſtitia ſit de malo inquātum ma
lū alterius ęſtimaꝛ vt ſuū ſic eſt triſtitia miſericordię. In
quātū apparēs malū ſed vere bonū ęſtimaꝛ, vt ſui bonū
diminutiuū ſic eſt triſtitia inuidię. Inquātū vero malū ſic
aggrauat: vt non appareat aliqd̄ refugiū ſic eſt anguſtia.
Inquātū aūt ſic aggrauat vt etiā ipſa mēbra immobiliter
ſic eſt accidia. Eſt etiā & triſtitia pœnitentię. quę eſt de ma
lo ꝓprio. Eſt aūt triſtitia bona qn̄ ē ſm̄ rōnē: mala ꝟo qn̄
eſt contra vel extra rationē. Tho. j. ij. q. xxxv. Cauſat autē
Cauſa triſtitiæ
triſtitiam bonū amiſſum & magis malum cōiunctum. i.
præſens

prēſens ſm̄ ſenſum vel imaginationem patienti. Itē con
cupiſcentia ſeu cupiditas cauſat triſtitiam: inquantum. ſ.
de retardatione boni cupiti: vel totali ſubtractione triſta
mur. Itē appetitus vnitatis. Vnūquodꝗ̃ em̄ appetit vnita
tem ſicut & bonitatē: qa bonū vniuſcuiuſꝗ̃ cōſiſtit ī qua
dā vnitate. Sicut ergo amor boni: cauſat dolorē modo di
cto: ita & amor vnitatis. Itē poteſtas maior: inquātū. ſ. re
manet appetitus in cōtrariū inclinās cauſat dolorem. Si
em̄ nō reſiſteret appetitus ſed ꝯſentiret: non cauſaret dolo
rem. Ex triſtitia inordinata impediꝛ homo ab addiſcēdo.
Item ex ea aggrauaꝛ animus aſpirādo euaſionē mali. Itē
debilitaꝛ vel etiā priuaꝛ ab operando. Itē inter oēs paſſio
nes maxīe nocet corpori: & hoc nō ſolū ꝑ quātitatē exceſ
ſiuā: ſed etiā quantum ad ſpeciē ſui motus hęc Tho. j. ij. q.
xxxvij. In remediū nota: ꝙ triſttiā habet mitigare quæli
delectatio mitigat triſtitiam
bet delectatio: ſicut ſibi contraria. Itē fletus mitigat triſti
tiā: & hoc tū qa ad exteriora diffundiꝛ: tū ꝓpter ipam ope
rationē fletus: quę cū cōueniat triſtato efficitur delectabi
lis. Itē dolor amici cōpatientis mitigat etiā triſtitiā & hoc
qa ei fit imaginatio in cōtriſtato: ꝙ alij cū ipſo ferūt onꝰ
triſtitię. Tum quia ex hoc percipiunt contriſtati ſe amari
qd̄ eſt delectabile. Itē contemplatio veritatis mitigat tri
ſtitiam: quia maximam delectationem cauſat. Item ſom
nus & balneū: & hoc qa reformāt naturā corporalē indebi
tum ſtatum motionis vitalis. Tho. j. ij. q. xxxviij.

§. I. DE MVLTIPLICI TRISTI

tia. Nota ꝙ ait Saluator diſcipulis. Mulier cū ꝑit, triſtitiā
habet. Io. xvj. Et iterum ibidem. Triſtitia veſtra vertetur ī
gaudiū. Et mulier quidē naturalis. i. fœmina: triſtitiam ha
bet in partu humanali. Mulier carnalis. i. mala cōſcientia
triſtitiam habet in partu criminali. Et mulier virtualis &
intellectiua: triſtitiā habet in partu ſpirituali. Vbi ſciēdū
Multiplex eſt triſtitia
ꝙ ſunt ſeptem genera triſtitię. prima mulier vnā habet. ſe
cunda tria & tertia tria in partubus ſuis.

¶Eſt igitur triſtitia paſſionis: & hæc moderanda.
¶Eſt triſtitia attediationis: & hęc reſecanda.
¶Eſt triſtitia emulationis: & hęc abdicanda.
¶Eſt triſtitia conturbationis: & hęc ſegreganda.
¶Eſt triſtitia miſerationis: & hęc procuranda.
¶Eſt triſtitia compunctionis: & hęc peramanda.
¶Eſt triſtitia deuotionis: & hęc amplexanda.

Quātum ad primum ſciendū: ꝙ ſicut naturale eſt homini
gaudere & delectari in prēſentia rei amatę: & in habitatio
ne rei cōueniētis naturę vel ſenſualitati vel rōni. Ita econ
de triſtitia quā tūc paſſio naturalis.
trario: naturale eſt triſtari & de priuatione rei amatę: & de
eo qd̄ moleſtat naturā: ſenſualitatē aut rōnē. Et qa frequē
ter contigit nos incidere in ea quæ ſunt moleſta & nociua
naturę vel ſenſualitati vel rationi: ſicut in infirmitates ſa
mē, ſitim, frigus, vituperationes, iniurias, pœnas & hm̄ōi
ideo frequēter triſtitia nos tāgit: ſaltē ſm̄ paſſionē. Et qa
nullꝰ eſt tā cōpoſitę fœlicitatis: qui nō aliqua ex ꝑte cum
ſua fortuna rixetur (ſm̄ Boe. de philo. cōſo) ideo nullus eſt
q aliqn̄ nō cōtriſteꝛ. Verū qa ex naturalibꝰ (vt dicit phs)
non ſumus laudabiles neꝗ̃ vituperabiles: nec meremur:
nec demeremur: ideo ſiſtēdo in ipſo primo motu paſſiōis
& nō vltra ꝓgrediēdo: nō eſt pctm̄. Hāc & chriſtus: Ieſus
habuit. Vñ dixit diſcipulis. Mat. xxvj. Triſtis ē aīa mea vſ
ꝗ̃ ad mortem. Hinc & Amb. Suſcepit dn̄s triſtitiā meā cō
fidēter: triſtitiā nomino q crucē ꝑdico. Diciꝛ autē triſtis
ſm̄ Etymol: quaſi tritus ſtās: vt habetur in Catholicō: qa
ipſa triſtitia terit. i. affligit & cōſumit corpus: & ideo diciꝛ
Prouer. xxv. Sicut tinea veſtimēto & vermis ligno: ſic tri
ſtitia viri nocet cordi: & adeo ꝙ Antyochꝰ rex incidit ī lā
guorē prę triſtitia & dixit ſuis. Pereo triſtitia magna ī ter
ra aliena. j. Machab. vj. qd̄ & multis alijs contigit: & ideo
moderāda eſt iſta triſtitia & refrenāda, orādo & conformā
do ſe in oībus volūtati diuinę: ſine cuius beneplacito ad
uerſa pati nō poſſumus: ſicut ipſe Ieſus cōtriſtatus: docuit
nos exēplo ſuo ꝓlixiꝰ orās & dicēs Lu. xxij. Nō mea volū
tas ſed tua fiat. Et vt dr̄ ī. iij. ſen. Triſtitia fuit ī eo ſm̄ pro
paſſionē nō ſm̄ paſſionē. i. tali modo ꝙ ex illa triſtitia in
nullo obſcurata eſt ratio: nec ab aliquo bono per eam vl̄ ī
momento ſe ſubtraxit. In nobis aūt eſt ſm̄ paſſionē. i. tali
ter: ꝙ aliquātulū obtenebrat itellectū & debilitat affectū.
Mulier ergo cū parit (ad litterā) triſtitiā habet ex afflictio
Io. xvj.
ne. Vnde primę mulieri ī perſona oīm dictū fuit (excepta
virgine Maria: quæ ſine dolore peperit. In dolore paries
filios. Geñ. iij. Dolor cōprēhēdit triſtitiā: ſic & q̄libet ani
ma in operādo multa afflictiua: ſed triſtitia verteꝛ in gau
diū. j. Pe. ij. Hęc eſt em̄ gratia ſi propter deum quis ſuſtinet
triſtitias gratia aūt ducit ad gloriā. Scd̄a eſt triſtitia at
de triſtitia attediationis.
tediationis: cū quis. ſ. contriſtatur in operibus vel de ope
ribus bonis: ad quæ teneꝛ rōne laboris exiſtētis in eis: vt
in orādo: dicēdo officiū: ieiunādo: cōfitēdo & hm̄ōi. Vnde
Damaſ. diffiniēs accidiā: quæ īportat tædiū operādi dicit
ꝙ accidia ē triſtitia aggrauās animū: vt nil ei libeat face
re. Iſtā triſtitia deuicti filij Iſrael: cū ambulabāt per deſer
tū vt venirēt ad terrā promiſſiōis cœperunt habere tędiū
laboris & habere ī nauſeā ſuauē cibū mannæ: ſed mortui
ſunt plurimi. Sic ꝑſſi triſtitia accidię faſtidiūt bona ſpūa
lia: quę & ſi in principio videātur laborioſa: tn̄ ſunt vere
Triſtis nēo pōt eſſe diu
ſuauia. Et ſicut illi cōtēpto ſuauiſſimo illo cibo, q̄ſierunt
viliſſimos cibos, ita accidit accidioſis. Nā cū nō diu quis
in triſtitia manere poſſit quin eā expellat: neſciēs ſe cōuer
tere ad bona ſpūalia: quę & ſi in principio videantur labo
rioſa, tn̄ ſuauia multū ſentiunꝛ: tradit ſe ad mūdana & car
nalia viliſſima: vt eorū delectatione abijciat triſtitiā. Pro
pterea dicit ſapiens Eccl̄i. xxx. Triſtitiā longe repelle a te
multos em̄ occidit triſtitia ſaltem ſpūaliter. Sic dn̄s Ieſus
ſurgens ab oratione: cū inueniſſet diſcipulos dormientes
prę triſtitia vt dicitur Mat. xxvj excitauit ad orationē. Et
qa nō ſe iuuerunt ad laborandum in oratione: inciderūt
ꝗ̃cito in mortē īfidelitatis circa diuinitatē chriſti. Sed & cū
chriſtus dixit cuidā adoleſcēti: quærēti viā ſalutis & perfe
ctionis. Si vis perfectus eſſe vade & vende oīa quę habes.
& da pauperibus & ſequere me. Cū ille hoc audiſſet abijt
triſtis. Matth. xix. quia diues erat: ideo videbatur ſibi ni
mis difficile relinquere ſubſtātiā. Mulier ergo. i. ſenſuali
tas: cum parit faciēdo opera peccatoꝶ ad ſe delectandū vt
vitet triſtitia: triſtiam habet incurrēdo labores & dolores
in eis & remorſum cōſcietiæ ſuſtinet: qui generat nō ꝑuā
triſtitiā. Vnde dicit phs: ꝙ oīs malus impletur pœnitudi
ne. ſ. poſt malū cōmiſſum. Et de huiꝰ partu criminali dicit
Iaco. in canoñ. Cōcupiſcētia cum cōceperit. ſ. malum de
Iacob. j.
ſideriū parit pctm̄. Pctm̄ cum conſummatum fuerit: gene
rat mortē. ſ. ęternā. Tertia eſt triſtitia ęmulationis: cum
de triſtitia emulatiōis.
ſ. quis triſtaꝛ de bono alterius: qd̄ aliqn̄ pertinet ad inui
diā: aliqn̄ ad neemeſim: ſm̄ phm. Cum qs triſtatur de bo
no proximi tēporali vl̄ ſpūali: īquātū bonū ipm̄ proximi
apprēhēdiꝛ: vt diminutiuū ſui honoris & glorię: ſm̄ iudi
ciū ſuū licet falſum ſit: ſic talis triſtitia eſt inuidia. Vñ Da
maſce. dicit ꝙ īuidia eſt triſtitia de bono alieno. Et qa cō
tra charitatē ꝓximi eſt ꝓpter qd̄ dicit apl̄s. j. ad Coꝶ. xiij.
ꝙ charitas non ęmulatur. i. nō inuidet: ſicut nec frigefacit
ignis: ideo Apl̄s admonet ipſam abdicādo dicens Roma.
xiij. Nō in cōtētiōe & ęmulatiōe. ſ. inuidiæ: triſtitiæ cōuer
ſemini. Omnis em̄ plaga. i. inuidia. Eccl̄i. xxv. triſtitia cor
dis eſt. vulnerat em̄ aīam & corpus. Vñ Sene. Vtinā oculi
inuidorum in oībus ciuitatibus inuenirētur: vt de omni
fœlicitate torquerētur. Eſt & alia triſtitia qua qs triſtaꝛ de
bono alterius tēporali inquātū ſibi videꝛ eo indignus: ſi
cut cūquis triſtatur aliquē malū honorari: dignitate ſubli
mari: diuitias habere & hm̄ōi. Sed cū diuina ꝓuidētia iſta
diſponātur: quę cūcta certiſſime diſpenſat: nō debet aliqs
de hm̄ōi cōtriſtari. Aliqn̄ em̄ talia deus cōcedit malis: vt
cōſiderata dei benignitate erga ſe: reuertantur a vijs ſuis
peſſimis: vel ſi nō ſe emēdāt ad remunerandū bona q̄ hic
faciūt. Et ita ſunt hm̄ōi parua & trāſitoria ꝙ nō debeāt bo
ni curare & cōtriſtari his carere. Vñ Pſ̄. xxxvj. Noli æmu
lari in malignātibus. ſ. ſi videris eos ꝓſperitatē habere &
hoc ideo: qm̄ vt ſubditur. Tāꝗ̃ fœnū velociter areſcēt &c.
Mulier ergo. i. aīa viuēs ſm̄ ſenſualitatē: cum parit opera
ſ. ęmulationis: triſtitiā habet. i. affectionē de ipa ſua inui
dia. Et cum peperit nō vtiꝗ̃ triſtitia ſua conuertiꝛ in gau
diū. & hoc ideo qa nō peperit maſculū. i. opus virtuoſum
ſed fœminā. i. opus vitioſū fecit: & ſic triſtitiā ſuꝑ triſtitiā
habet. Eccl̄i. xxxvij. Nōne triſtitia ineſt vſꝗ̃ ad mortē. ſ. ī
de triſtitia turbatiōis
ferni vbi eſt ſūma triſtitia? Quarta triſtitia eſt: turbatiōis
ſ. cum quis ex aduerſitate vel iniuria recepta triſtatur mul
tum circa ipſam: ita ꝙ exinde turbaꝛ non ꝙ triſtitia ſit ira
ſed ex ipſa cauſaꝛ: niſi qs cito abijciat eā. Et de hoc pōt in
telligi illud Eccl̄. xiiij. Fœlix qui non habuit animi ſui tri
titiā. ſ. ꝑturbationis. Et ꝓpterea dicit Hiero. Iram vince

patiẽtia:nec mẽs tua vageť:(al'svacet)varijs ꝑturbationi
bus.q̃ ſi pectori tuo inſederint,dñabũtur tui:&te deducẽt
ad delictũ maximũ.de cõſe.di.v.nũq̃. ſignãter aũt dicit.
Irã vince patiẽtia:qa primũ qđ occurrit mẽti:qñ aduerſa
&iniurias ſuſtinet:eſt triſtitia & deiectio quædam animi,
qa videť ſibi idigna pati:& tali triſtitię opponiť patiẽtia
& eã expellit:vt ſuũ cõtrariũ.Et qa ex illa triſtitia poſt eã
cauſať ira ideo per patiẽtiã vincitur ira: qa remota cauſa
remoueť effectus.Hãc aũt triſtitiã ꝑturbationis:&ſi habe

Ira patientia vĩcitur.

ri nõ debet ĩ aĩo:qa vitioſa tñ oñdi debet ĩ actu extriſeco
ad correctionẽ alioꝝ.Diciť em̃ Eccs.vij.Per triſtitiã vul-
tus:corrigitur animus delinquẽtis.Cũ em̃ rephendendo:
quis exhibet faciẽ triſtẽ & turbulẽtã:is qui corrigiť cõpre
hẽdit illi qui reprehẽdit:multũ diſplicere talẽ defectũ: &
ſic magis datur ſibi occaſio emendãdi.Et prouer.xxv.dici
tur.Vẽtus Aquilo diſſipat pluuias:& facies triſtis linguã
detrahẽtẽ.Sic legimus de btõ Augu.ꝙ ſi in mẽſa aliquis
cœpiſſet detrahere : oñdebat ſe triſtẽ & turbatũ:adeo ꝙ di
cebat obloquẽtibus Si quis amat dictis : abſentũ rodere

de triſtitia miſeratiõis.

vitã.Hãc mẽſam indignã nouerit eſſe ſibi. Quinta triſti
tia eſt miſerationis:cum.ſ.quisvidẽs miſerias proximoꝝ
corporales vel ſpirituales cõtriſtatur.Vñ Augu.dicit ĩ li
bro de ciuiť.dei ꝙ miſeri cordia eſt alienę miſerię:noſtra ĩ
corde cõpaſſio.Hanc habebat apl's cũ dicebat ad Rom.ix.
Triſtitia mihi eſt magna:&ꝯtinuus dolor cordi meo.Hãc
&Saluator habuit qñvidẽs ciuitatẽ.ſ. Hieroſolymam fle
uit ſuper illã vt habeť Luc.xix.Cõpatiebatur em̃ ꝑditio-
ni illoꝝ:& ꝓpter magnas tribulationes quas debebãt ſu
ſtinere tempore obſidionis futurę ſub Tito &veſpaſiano
quã expreſſit ipſe.Hãc etiã oſtẽdit qñ de morte Lazari la
chrymatus eſt.Ioã.xj.ex cõpaſſione ſoroꝝ eius:vel potiꝰ
ex cõpaſſione ad animã Lazari quę reuocabatur ad miſe
rias huius vitæ:vt dr̃.xiij.q.ij.qui diuina.Et quanto qs ha
bet maiorẽ charitatẽ:tãto magis habet hãc triſtitiã : nam

Exẽplũ

miſericordia effectus eſt charitatis. Vñ & de beato Dñi-
co legiť,ꝙ miſeratio quę cũ eo ab infãtia creuerat : nulliꝰ
aſpectę afflictionis ſinebat eũ nõ eſſe participẽ,ꝓpter qđ
bis voluit in ſeruũ venũdari:ad redimẽdũ filiũ cuiuſdam
viduę ab infidelibus captũ cũ mater illius ſubſidiũ ab eo
poſtularet &altera vice,ad ſubueniẽdũ neceſſitati quorũ
dã nobiliũ.Cõpati aũt debet quilibet pręcipue crucifixo
Nã ẜm apl'm.ij.Tim.ij.Si cõpatimur & conregnabimus.
Quis em̃ tã duri cordis eſt qui ſi videat dñm ſuũ optimũ:
patrẽ amãtiſſimũ:benefactorẽ largiſſimũ:aſperrima tole
rare & ꝓ ſui vtilitate nõ cõpatiatur:nõ cõtriſteť &multũ

Triſtitia compũctionis.

quãto magis &c. Sexta triſtitia eſt cõpunctionis:cũ.ſ. qs
triſtať & dolet de peccatis cõmiſſis:de qua dicit apl's.ij.ad
Cor.vij.Triſtitia quę ẜm deũ eſt:ſalutẽ operať. Et loquiť
vt ex pręcedẽtibus:patet de triſtitia pœnitẽtię&cõpũctio
nis.Et qa nil vtilius ad ſalutẽ & purgationẽ pctõꝝ ex par
te nr̃a triſtitia & dolore pœnitẽtiæ vera ideo amãda eſt &
ꝓcurãda.Vñ dr̃ Eccl's.vij.Cor ſapiẽtũ, vbi triſtitia eſt.Pe
trus apl's:qa fleuit amare.i.cũ magna triſtitia pctm̃ ſuum

Mat. xxvj.

inde ꝑcepit remiſſionẽ.Maria Magdalena:qa contriſtata
eſt valde de peccatis ſuis:vt lachrymis ſuis lauaret pedes
Saluatoris meruit audire:remittuntur tibi pctã tua.Luce.
vij.Et quãto quis plus triſtatur de peccatis:cum ſpe tñ re
miſſionis ex diuina mĩa plus recipit emundationis.Et
triſtitia quidẽ ẜm rõnẽ quę non ẽ aliud niſi q̃dã diſplicẽ-
tia voluntatis:& deteſtatio de pctõ inquãtũ ſunt offenſa
dei nimia eſſe nõ põt.Et rõ eſt ẜm btm̃ Tho.qa amor dei
vñ illa ꝓcedit:nõ põt eſſe nimius.Sed triſtitia q̃ eſt in pte
ſenſitiua:& eã affligit ſenſibiliter:illa põt excedere : ſicut
&alia afflictiua corporis vt ieiunium,vigilia, diſciplina
& hmõi,& ideo oportet illã moderari.Cauẽda eſt aũt,tri-
ſtitia hypocritarũ qua exterminant facies ſuas ꝓpter mũ
di gloriã vt laudentur ꝓpter qđ Saluator ait.Nolite fieri

Triſtitia deuotiõis

ſicut hypocritę triſtes Septima triſtitia eſt deuotionis: dũ
ſ.qs cõtriſtať ex dilatione patriæ ſupnę:conſiderãs fœlici
tatẽ & ſecuritatẽ illius:& pericula & pctã vitæ præſentis.
De hac Pſ̃.xlj.Quare triſtis es aĩa mea & quare cõturbas
me.Sed aſſignatur rõ ſupra ibi. Fuerunt mihi lachrymæ
meæ panes die ac nocte. Ecce triſtitia.Et ſubdit cauſam.
Dũ dr̃ mihi quotidie vbi eſt deus tuus.ſ.ex dilatione glo
riæ.Hæc procedunt ex magna charitate,& ipſam nutriũt
& aĩam ſanant:ſed non reperiuntur niſi ex magna conſe
queſtratione a tumultu hoĩm & cogitationum,Et in huiꝰ
figuram legitur: ꝙ Anan inuenit aquas calidas.i.balnea
res ĩ ſolitudine.Gẽn.xxxvj.c.Aquę calidę ſunt lachrymæ
deuotionis quę ſolitarius inuenit.

¶De ſeptima paſſione q̃ dicitur Spes. Ca.vij.

PASSIONVM AVTEM IRA

Conditiones obiecti ſpei.

ſcibilis prima ẽ ſpes. Circa obiectũ autẽ ſpei q̃
tuor cõſideranť cõditiones.Primo quidẽ ꝙ ſit
bonum.Nõ em̃ ꝓprie loquẽdo eſt ſpes niſi de
bono:& per hoc differt ſpes a timore qui eſt de maloꝝ.Se-
cũdo vt ſit futurũ.Nõ em̃ eſt ſpes de pręſenti iã habito &
ꝑ hoc differt ſpes a gaudio qđ eſt de p̃ſenti. Tertio reqri-
tur ꝙ ſit aliqđ arduũ cũ difficultate: adipiſcibili.Nõ enĩ
dicitur quis ſperare aliquod minimũ qđ eſt ſtatim in ſua
poteſtate vt habeat:& ꝑ hoc differt ſpes a ꝯcupiſcẽtia ſeu
deſiderio q̃ eſt de bono futuro abſolute.Vñ ꝑtinet ad ꝯcu
piſcibilẽ ſpes ad iraſcibilẽ. Quarto ꝙ illđ arduũ ſit poſſi
bile adipiſci.Nõ em̃ aliqs deſiderat id: qđ oĩno adipiſci
non põt & ꝑ hoc differt ſpes a deſperatione,Pręſupponit
aũt deſiderium ſicut &oẽs paſſiones iraſcibilis pręſuppo
nũt paſſiones cõcupiſcibilis.Cũ aũt motus ſpei importet
quãdam extẽtionem appetitꝰ in id qđ ei repręſentat vis
cognoſcitiua vt bonũ arduũ &adipiſcibile ideo ſpes per
tinet ad appetitũ,In hoc em̃ videtur differre vis.i. poten-
tia appetitiua a potẽtia cognoſcitiua qa appetitiua perfi
citur per extenſionẽ ad res deſideratas :ſed cognoſcitiua,
per receptionẽ rerũ cogitarũ in cognoſcẽte.ſ. per ſuas ſi
militudines.Eſt aũt cauſa ſpei experiẽtia .Et hoc duplici

Experientia ẽ cã ſpei dupl'r.

ter.Primo qa per experiẽtiã homo acquirit facultatem de
facili aliquid faciendi ex quo ſequiť ſpes. Scđo qa per ex
periẽtiã fit hoĩ ęſtimatio,ꝙ aliquid ſit ſibi poſſibile qđ ĩ
poſſibile añ experiẽtiã reputabat ſed ꝑ hũc ſcđm modũ:
eſt etiam cauſa defectus ſpei.Itẽ iuuentus cauſa ſpei eſt:&
hoc ꝓpter tria quę accipiunť ẜm cõditiones boni :qđ eſt
obiectũ ſpei.ſ.arduũ,futurũ,& adipiſcibile. Iuuenes ha-
bẽt multũ de futuro &parũ de p̃ſenti:&ideo qa memoria
eſt pręteriti ſpes futuri parũ habẽt de memoria & multũ
viuũt in ſpe.Iuuenes etiã ꝓpter caliditatẽ habẽt multos
ſpũs & ita in eis cor ampliatur. Ex amplitudine autẽ cor
dis eſt,ꝙ aliquis tẽdat in arduũ & iõ iuuenes ſunt animo
ſi &bonę ſpei.Iuuenes etiã qa nõ ſunt paſſi repulſam nec
multa impedimẽta in ſuis conatibꝰ experti de facili repu
tãt aliqd poſſibile adipiſci.Et ſic ꝓpter inexperiẽtiã &cõ
traria que non ſunt paſſi in ſuis operibus ſunt bonę ſpei.

Ebrietas cauſat ſpẽ.

Ebrietas cauſat ſpem ꝓpter caliditatẽ cordis ex vino&
cõſideratione periculoꝝ fatuitas vero ꝓpter incõſidera-
tionẽ.Effectꝰ ſpei,ẽ amor.Sciẽdũ tñ ꝙ ſpes & eſt cauſa &
eſt effectꝰ amoris ẜm diuerſos reſpectꝰ.Inquãtum em̃ ſpes
reſpicit bonũ ſperatũ ſpes ex amore cauſaťꝛ. Non enĩ eſt
ſpes niſi de bono deſiderato & amato.Inquantũ ꝟo ſpes
reſpicit id ꝑ qđ fit nobis poſſibile aliqd ſic amor cauſať
ex ſpe & nõ ecõuerſo.Et hꝫ ẽ qñ ꝑ aliquẽ ſperamꝰ nobis ꝓ
uenire bona poſſe mouemur in ipm̃ ſicut ĩ bonũ nr̃m &
incipimꝰ amare eũ.Itẽ ſpes adiuuat opationẽ. Et hoc du-
pliciter.ſ.& rõne obiecti,qđ ẽ arduũ poſſibile arduũ aũt
excitat attẽtionẽ & rõnem effectus:qa.ſ. cauſat delectatio
nẽ delectatio aũt adiuuat operationẽ. Tho.j.ij.q.xl.

§.I. TRIPLEX AVTEM EST

De ſpe naturali.

ſpes:videlicet naturalis ꝟtualis & criminalis . Spes natu
ralis,ẽ q̃dam paſſio.Vñ & phus dicit ꝙ iuuenes ſunt ma
gnę ſpei.Hęc eſt cõis nobis & brutis.Per experiẽtiã em vi
demꝰ:ꝙ canis moueť ad inſequẽdũ leporem :& accipiter
auem & hmõi qđ nõ faceret niſi qa ſperat aſſequi.Eſt aũt
hęc paſſio ĩ vi iraſcibili q̃ eſt etiã in brutis: ẜm Tho .i.iij.
ſen.diſ.xxvij.Cũ em̃ oĩs paſſio ſit ĩ concupiſcibili vel ira
ſcibili:oĩs illa paſſio de cuius ĩtellectu eſt appetitus ĩ bo-
nũ vel cõueniẽs ſimpl'r eſt ĩ cõcupiſcibili ſicut amor de-
lectatio,& hmõi & oppoſita hoꝝ. Oĩs aũt illa paſſio de
cuiꝰ intellectu eſt motus ĩ bonũ,cũ circũſtantia difficulta
tis eſt ĩ iraſcibili.Et hmõi ſunt oĩa illa q̃ ĩportãt bonum
vel malũ cũ denoĩatione alicuius quãtitatis ſicut ira quę
exurgit ex magna lęſiõe quã qs põt vĩdicare ſed nõ ĩ ꝓm
ptu.Timor nõ ẽ de q̃libet malo ſed de magno cui ñ p̃t re
ſiſti vel difficulter.Spes ĩportat motum appetitus ad ali
quod bonũ cõmenſuratũ appetẽti. Non em̃ eſt de bono
& tãto ad qđ nullo modo põt perueniri nec tamẽ de tam
paruo qđ

paruo,qđ pro nullo habeať:ſed de eo qđ eſt difficile ha-
beri:& tñ põt haberi ꝓpter qđ dr̃ arduum.Et ſic arduum
addit quandã ſpecialẽ rationẽ bonitatis.ſ.præcioſitatem

Spes q̃mõ differt ab audacia.

quãdã ex hoc ipſo ꝙ nõ de facili poteſt haberi:ſicut dr̃ eẽ
raꝝ charũ.Differt autẽ in hoc ab audacia: qa audacia im-
portat extẽſionẽ appetitꝰ: ĩ aliqđ arduum malũ vt repel
lať.Spes autẽ extẽſionem appetitꝰ in arduum bonum:vt
acquirať.Sed quia de ſpe(vt eſt paſſio)dictũ ẽ.ſ̃. ideo nõ
hĩc aliud de ea.Naturalia tantũ nõ ſunt,nec vitia,nec vir
tutes.Spes virtualis eſt virtus theologica.de qua Pſ̃.lxx.
Tu es dñe ſpes mea: & eſt ibi prædicatio per cauſam.i.tu
es cauſa ſpei meę.Vbi etiã ſciẽdũ ſcđm Tho.in.iij.ſen.di.
ij.ꝙ ſpes vltra acceptionẽ prædictã.ſ.ꝓ paſſione ſcđm ꝙ
ſumiť ĩ bonũ:accipiť quadrupliciter.Vno modo ꝓut no

Spes ſumitur quadrupliciter

minat habitũ inclinantẽ ad actum volũtatis:ſimilẽ actui
ſpei q̃ ẽ paſſio partis ſenſitiuę.vt ibi.j.Coꝝ.xiij.Nũc ma-
nẽt fides:ſpes:charitas. Scđo modo ꝓut nominat actum
ꝓcedẽtẽ a tali habitu: & ſic eſt actꝰ virtutis.vt ibi Pſ̃.lix.
Moab olla ſpei meę. Moab ſignificat malos q ſunt olla
facientes ſua ꝑſecutione feruẽſcere & coquere.i. perficere
ſpem noſtrã.Tertio modo ꝓut noĩat rẽ ſperatã : & ſic eſt
obiectũ virtutis:vt ad Titũ.ij.Expectãtes beatã ſpem.i.vi
ſionẽ beatã ſperatam. Quarto modo prout nominat cer-
titudinẽ quę ſequitur ſpem. vt ibi ad Roma.v. Probatio
vero ſpem.i.ſpei certitudinẽ:& ſic nominat ſtatũ ꝑfectio
nis in virtute:quantũ ad certitudinis intentionẽ. Eſt etiã
ſciendũ:ꝙ ſpes quæ eſt virtus non oppoſiť timori quæ ẽ
donum:cũ ꝗs illa de bono futuro:iſta de malo futuro. Et
ratio eſt qa ſpes ſe extẽdit in deũ ex cõſideratione diuinæ
largitatis. Timor vero dicit reſilitionẽ ex conſideratione
proprię prauitatis:& ita nõ eſt ẜm idẽ reſilitio timoris &
extenſio ſpei,vnde nõ ſunt cõtraria:cum cõtraria ſint ẜm

De ſpe criali.

idem.Spes criminalis ſolo noĩe & improprie dr̃ ſpes pro
pter aliquã apparentẽ ſimilitudinẽ quã habet cũ ipſa de
qua dr̃ in Pſ̃.lxj.Nolite ſperare in iniqtate.Et in euange-
lio Lucẽ.vj.Mutuum date nihil inde ſperantes.Nam talis
ſpes quę improprie & large dr̃ ſpes in mutuo inducit vſu
rã extra de vſur.conſuluit.Qđ intelligiť quãdo talis ſpes
eſt cauſa principalis mutui.De iſta tñ materia plene in .ij.
par.ti.j.ca.vij.Et dr̃ ſpes ſcđm Etymol'.quaſi pes ꝓgredi
endi ad ardua:vt dr̃ in Catholicon.Scđm iſtã largã acce-
ptionẽ ſpei.ſ.in malum,Nota ſcđm Guil.in ſumma ꝟtu-

triplex ẽ vana cõfidẽtia.

tũ:ꝙ ipã eſt triplex.Prima eſt cõfidẽtia de ſeipõ.Scđa eſt
cõfidẽtia de alio. Tertia eſt confidentia de aliquo vano.
De prima dr̃ Prouerb.xxviij.Qui ꝯfidit in corde ſuo ſtul
tus eſt.Vere autẽ ſtultus eſt cõfidẽs de ſe : quæ ꝓprius lo-
quẽdo pręſumptio eſt.Nã homo nõ eſt ſufficiẽs ex ſe:nec
ad ſubſiſtẽdũ:nec ad defendendũ ſe: nec ad merẽdum : eo
ꝙ homo nec aliqua alia creatura ſit ſufficiẽs ad ſubſiſten
dũ ex ſe:vt oſtẽdit Greg.dicẽs. Eſſe omniũ quæ de nihilo
facta ſunt in nihilũ retẽderet:niſi ea omniũ auctor manu
regiminis retineret . Scđo non eſt ſufficiens defendere ſe
ab hoſtibꝰ ſuis:immo a dęmonibꝰ cito perimeretur:niſi a
deo protegereť.Threñ.iij. Miſericordiæ dñi ꝙ nõ ſumus
cõſumpti . Tertio eſt inſufficiẽs ad merendũ: qa nec ex ſe
ſufficit bonã vitã inchoare.ij.Coꝝ.iij.Non ꝙ ſufficientes
ſimus cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobis.Cogitatio
autẽ primũ opus videtur eſſe. Poteſt homo ſe perimere:
ſed non ſe reſuſcitare. Oſeæ.xiij . Perditio tua ex te Iſrael:
tantũmõ ĩ me auxilium tuum. Itẽ eſt inſufficiẽs in bono
inchoato perſeuerare.Grego.Cito bonũ amittiť niſi a lar
giẽte cuſtodiať.Eſt etiã inſufficiens,in bono ꝓficere.Pſ̃.
lxxxiij.Beatꝰ vir cuiꝰ eſt auxilium abs te aſcenſiones &c.

Cõfidẽtia ſeu ſpes eſt fallax.

Confidentia ſeu ſpes in hoĩe : eſt fallax & cõfundens ho-
minẽ.Eſa.xx.Cõfundenť ab Ethiopia ſpe ſua:& ab Egy-
pto gloria ſua.Et confidunt hoĩes in altero: Aliquãdo ra
tione poteſtatis.Sed dr̃ his Eſa.xxxj. Vel qui deſcendunt
in Egyptũ ad auxiliũ in equis ſperantes:ſequiť ibidẽ. Et
nõ ſunt cõfiſi in ſanctũ Iſrael&c.Aliquãdo ratione cõſan
guinitatis:ſcđm ꝙ dr̃ Hiere.xvij. Maledictꝰ vir q cõfidit
in homine: & ponit carnẽ.i.parẽtelã brachiũ ſuũ.i.robur
ſuũ. Aliquãdo ratione malitię & iniqtatis.Pſ̃.lxj.Nolite
ſperare in iniqtate per aſtutias hoĩm putantes obtinere q̃
volũt.Cõfidẽtia in re vana:eſt cõfidere vel in vita tẽpo-
rali quę breuis & momentanea eſt.Sap.v. Spes impij.q̃ſi
lanugo:quæ a vento tolliť vel cõfidentia in diuitijs.j.ad
Timo.vj.Diuitibꝰ huiꝰ ſœculi pręcipe nõ ſublime ſapere
neq; ſperare in incerto diuitiarũ:ſed in deo viuo:vel cõſi
dere in fama & opinione hoĩm.Iob.viij.Spes hypocritæ

Spes hypocritę

peribit.Quid em̃ hypocrita in cũctis ſuis operibus ſperat
niſi honoris reuerẽtiam:gloriã laudis a melioribꝰ metui.
ſanctus ab hoĩbus vocari.Sed peribit iſta ſpes:qa ęterni-
tatem nõ quęrens: fugit quod tenet:qa eius intẽtio in illa
gloria nõ figitur:quæ ſine fine poſſidetur.Iob.viij.Sicut
telę aranearũ fiducia eius.ſ. hypocritæ . Omnis ergo iſta
mala improprie dicta:ſpes abijcienda eſt.

¶De octaua paſſione:quæ dicitur deſperatio. Cap̃.viij.

DESPERATIO EST PAS-

ſio ꝯria ſpei.Sicut em̃ ſpes importat quendam
acceſſum.Tendit em̃ ſperans in obiectũ.i. rem
ſperatã q̃ eſt bonũ arduũ ; qđ habet rõnẽ attra
ctiui ꝓut eſt cũ poſſibilitate adipiſcẽdi: ſic deſperatio im
portat quẽdã receſſum. Nã deſperans diſcedit a bono ar-
duo:nõ qa non deſiderat: ſed qa cõſiderat illud cũ impoſ
ſibilitate obtinendi:& ideo habet rationem retractiui.

§. I. DE DESPERATIONE

Deſperatio nõ ſemper caſpitĩ malã ꝑtem

quãuis ipã ſonet in vitiũ:tñ aliqñ ſine pctõ eſt:cũ.ſ.eſt ſo
lũ ſcđm motũ paſſiõis primũ:vt cũ qs vidẽs ſe in ꝑiculis
maximis:maris vel inuaſionis ſibi factę:vel infirmitatis
grauiſſimę deſperat euadere mortẽ: nihil tñ incõueniens
agit ꝓpter hoc paſſionibꝰ em̃ puris nec meremur nec de-
meremur. Aliqñ eſt meritoria rõne adiũctę hũilitatis: ꝓu
ta cũ quis vocatꝰ vel miſſus ad aliqđ officiũ vel exercitiũ
magnę importãtię deſperãs de aptitudine ſua & idoneita
te ad illud humiliter recuſat & refugit:nõ tñ aĩo obſtina-
to.Sic Moyſes deſperãs ſe eẽ aptũ ad loquẽdũ Pharaoni Exo.iiij
& educendum ppl'm de Egypto: propter impeditiorẽ lin
guã recuſauit ire:niſi cum ſocio.ſ. Aarõ eloquẽti.Et Saul
audito ꝙ deberet rex fieri ſup Iſrael ſe abſcõdit in domo j.Reg.x
reputãs ſe oĩno indignum.Et Greg fugit deſperãs ſe apte
papatũ recturũ.Aliqñ eſt vitioſa & cõdẽnatoria: vt cum
qs deſperat de remiſſione pcti: & ſalute vel receptione au
xilij a deo in ſuis indigẽtijs.Huiꝰ aũt deſperationis ſeptẽ

ſeptem pñt eſſe cauſæ deſperationis.

poſſunt eẽ cauſę ſcđm Mauritiũ de diſtinctionibꝰ.Et pri-
ma eſt ex cõfuſione quã habet qs de pcti ſui publicatiõe.
Confundiť qs ex hoc aliqñ vt intret deſperationẽ & effrę
nis peccet: ex quo videt ſe famã amiſiſſe.Et ꝓpter hoc prę
cipiť a chriſto:vt cũ pctm̃ alicuiꝰ eſt occultũ,occulte cor-
rigať: nõ palã ne amiſſo pudore ex ipius manifeſtatione
qui eũ retinebat:frequenter ſine fręno recidiuet. Hiere.ij.
Deſperaui:nequaq̃ faciam.dicebat ppl's Iudæoꝝ.ſ.vltra
qđ dñs iubet . Et q̃ſi aſſignãs cauſam huiꝰ deſperationis,
ſubdit.Quõ cõfundiť fur qñ depræhendiť:ſic confuſa eſt
domus Iſrael.Cõfuſio furis deprehenſi in furto deſignat
cõfuſionẽ animi ex publicatione ſui pcti.Sed vt dr̃ Eccli.
xx.Eſt q pręcõfuſione perdit aĩam.Et ideo nõ debet pro-
pter hoc qs deſperare: ſed cõſiderare ꝯfuſionẽ immẽſam:
quã habebit in finali iudicio:qñ publicabunť oĩa ſcelera
ſua corã toto mũdo.Hiere.xx.Cõfundenť vehemẽter tũc
ſ.quia nõ intellexerũt opprobriũ ſempiternũ qđ nũq̃ de
lebiť.Et ex hac cõſideratiõe ceſſare a malis : & ſperare dei
adiutoriũ & famę recuperationẽ: quę vtiq; recuperantur
per pnĩam & bonã vitã:vt patet ex Magdalena & Paulo.
Scđa cauſa deſperationis eſt:ex peccatoꝝ cõmiſſa mul-
tiplicitate.De quibus poteſt intelligi illud Ephe.iiij.De-
ſperãtes ſemeipõs tradiderunt impudicitię in operationẽ
immunditię oĩs.Sed ſicut incedẽs ꝑ viam lutoſam, & fre
quẽtiſſime cadẽs in cœnũ:nõ tñ ibi ſe firmat ſed reſurgit.
Ita quãtũcũq; qs deliquerit:ſemꝑ debet reſurgere ꝑ pœni
tẽtiam & nũq̃ deſperare. Ad qđ animat pctõres ipẽ fons
pietatis Ieſus dicens Petro.Non dico tibi vſq; ſepties.ſ.ſi
peccauerit frater dimitte cũ pœnitet:ſed vſq; ſeptuagieſſe
pties.Mat.xviij. etiã ſi cõmiſiſſet oĩa pctã q̃ cõmiſſa ſunt
ab initio mũdi vſq; ad nũc q̃ numeraň a Lu.iij.c.& deſcri
bũtur.lxxvij.eẽ ab Adã vſq; ad Chriſtũ.Ad qđ etiã facit
qđ ait Chryſ.in li.de reparatiõe lapſi dicẽs.Talis eſt erga Deꝰ nr̃
hoĩes dei pietas vt nunq̃ reſpuat hoĩs pnĩam ſi ei pure & ꝯreſpu
ſimpl'r offerať:etiã ſi ad ſummũ qs ꝑuenerit vitioꝝ:& ĩde it pœni
tñ reuerti velit ad ꝟtutis viã ſuſcipit:& libẽter amplectiť: tẽtiã ho
& oĩa facit quatinꝰ ad priorẽ reuocet ſtatũ.de pœ.di.iij.ta minis.
lis.Exẽplũ patet in parabola de ꝓdigo filio q abierat ĩ re
gionẽ lõgiquã & cõſumpſerat oẽm ſubſtãtiã &c.Vbi no

taꝛ multiplicitas vitioꝝ: tñ reuerſus, cũ magno gaudio re
cept⁹ fuit a pře, Luce, xv. Tertia cauſa prouenit ex flagitij
enormitate. Mich. j. Deſperata ex plaga eius ſicut eſt pec⸗
catũ cõtra naturam, ꝓditio, homicidiũ & hmõi. Sic iudas
Scarioth attendens enormitatẽ ſceleris cõmiſſi deſperans
ſe vnq̃ poſſe ſatiſfacere laqueo ſe ſuſpẽdit Ma. xxvij. Ma
ius autem fuit pc̃tm̃ ipſa deſperatio & occiſio ſui: q̃ ꝓdi⸗
tio, abſtulit em̃ ſibiipſi tempus pnię qđ ſolũ eſt ĩvita pſẽ
ti, ſic enim ſibi fuiſſet ĩdultũ, ſicut Petro ſi pniã egiſſet.
Nã, j. q. vij. ſiqs. §. itẽ ep̃m, dr̃. Bon⁹ eſt ĩ oĩbus deus & aper
ta ſunt viſcera ei⁹. ſ. miſericordię oĩ hoĩ pœnitẽti. Vñ Leo
papa in ſer. Sceleratior oĩb⁹ o Iuda & infœlicior extitiſti:
quẽ nõ pnĩa reuocauit ad dñm ſed deſperatio traxit ad la
queũ. Expectaſſes conſummationẽ criminis tui & donec
ſanguis chriſti ꝓ pc̃tõrib⁹ funderet ĩformis lœti ſuſpẽdiũ
diſtuliſſes de pœ, di, iij. ſceleratior. Quarta cauſa deſpera⸗
tionis eſt ex tp̃is diuturnitate puta cũ qs ꝑmanet in pc̃tõ
per multa tp̃a vel vſq; ad mortẽ. Prouerb. xxiiij. Si deſpe
raueris lapſus ĩ die anguſtiæ imminuetur fortitudo tua.
Dies anguſtiæ, eſt dies mortis. Neq; em̃ lapſus ĩ pc̃tã vſq;
in finẽ debet deſperare q̃uis em̃ periculoſũ ſit permanere
diu in pc̃tis qa vſus vertiť ĩ naturã & naturalia niſi ꝑ diui
nã potentiã nõ mutenť tñ manet vſq; ad extremũ vitę li
berũ arbitriũ adaptandũ & pręparandũ ſe ad gratiã: quã
deus infundit ſemꝑ facienti hoi qđ in ſe eſt ſm̃ Tho. ĩ. iiij.

Deſpare nemo debet ĩ hac vita quia miſericordia dei eſt ĩfinita.

Quę gr̃a ſubito tollit oẽm habitũ vitij inquãtũ cõtrariũ
virtutib⁹ infuſis Vñ Leo pa. Nemo deſperãdus eſt dũ in
hoc corpe cõſtitut⁹ eſt qa nõnunq̃ qđ diffidẽtia ętatis dif
ferť cõſilio maturiori perficiť de pœ, diſ. vij. c. j. idẽ. Miſeri
cordię dei nec mẽſuras poſſum⁹ imponere nec tp̃a diffini
re apud quẽ nullas patiť moras venit cõuerſio de pœ. diſ.
j. multiplex miſericordia. Exẽplũ de latrone in cruce: de q̊
Iuli⁹ pa. Latro vni⁹ momẽti pnĩa meruit eſſe in paradiſo
ĩ hora vltimę cõfeſſionis. xxvj. q. vj. ſi pr̃ſbyter pœnitẽtiã
Exẽplũ de manaſſe impijſſimo rege Iuda q diu perſeuera
uit in multis malis regnauit em̃ p. lv. annos & in ſenectu
te ꝓpter pc̃tã ſua capt⁹ ab inimicis & incarcerat⁹ pœnitẽs
meruit indulgẽtiã & reſtitutionẽ regni ſui. iiij. Reg. xxj. &
ij. Paral. xxxiij. Quinta cauſa eſt ex puſillanimitate: dum
ſ. videť pc̃tõri nimis difficile & q̃ſi impoſſibile poſſe face
re pœnitẽtias ſibi iniũgendas cũ ꝓ vnoquoq; mortali ſm
regulas antiquas eccl'ię deberet imponi ſeptẽnis pnĩa vt
habeť. xxij. q. j. p̃dicandũ ſed hodie cũ ſint arbitrarię pnĩæ
vt habeť extra de pœ. & remiſ. oĩs vtriuſq;. nõ ĩiũgiť pnĩa
alicui quã nõ poſſit faciliter pagere dũmõ pc̃tã velit di⸗
mittere & reſtituere & ſatiſfacere proximis de his q̃ teneť:
& ſi hoc durũ, tñ neceſſariũ. Et rõnabili⁹ & vtili⁹ eſt hoĩ p̃
ponere ſalutẽ ſuã ſubſtãtię tp̃ali & familię q̃ ĩ breui habet
dimittere & nil ſecũ pt̃ ferre q̃ ꝓpter amorẽ filioꝝ & diui
tiaꝝ aliena retinẽdo ĩ ĩfernũ demergi cũ familia ſua. Ali⁹
aũt ex puſillanimitate deſperat ſe poſſe vitare pc̃tã exper
tus frequẽter recidiuũ. Sed cũ gr̃a potior ſit q̃ natura gr̃a
quę dať in pnĩa credere debet q̃ faciet eũ fortiorẽ cunctis
hoſtib⁹. Nã ſm̃ bea. Tho. minim⁹ gradus gr̃ę eſt ſufficiẽs
ad reſiſtẽdũ oĩ tẽtationi: vt. ſ. nõ aſſentiat & etiã ſuffragia
eccleſię eũ iuuãt. Debilis q̃q; ẽ hoſtis q nõ vincit niſi volẽ
tẽ. Vñ dicebat Iob dño. Pone me iuxta te. ſ. per gratiam &
cuiuſuis manus pugnet cõtra me. q. d. nullus pręualebit

Io. xvij.

Sexta cauſa deſperationis ꝓcedit ex falſa imaginatiõe:
dum. ſ. qs videt ſe multũ tepidũ in dei ſeruitio & oĩa defe
ctuoſe & pauca bona agere: vel multũ vexari a tentatiõi
bus fidei vel luxurię & hmõi dubitat & q̃ſi ęſtimaret ſe a
deo reprobatũ & odio habitũ ꝓpter qđ deſperat ſe poſſe
ſaluari. In q̃rũ pſona dicebat Pš. xxx. Ego dixi in exceſſu
mẽtis meę. i. rationis ꝓiectus ſum a facie oculoꝝ tuoꝝ vt
ſ. non videas me ad approbationẽ & ſalutẽ. Sed vt dr̃. ij.

Remediũ deſpationis.

Reg. ij. Periculoſa eſt deſperatio. Hãc per modũ tentatio⸗
nis ingreſſi ſunt ſancti viri ad tẽpus vt legimus de ſancto
Berñ. & de qbuſdã alijs. Sed falſa eſt iſta imaginatio: qa
vt dicit ſaluator Lu. xviij. nõ eſt volũtas patris: vt pereat
vnus ex his puſillis. Propterea toti mundo oĩb⁹ ꝓponit
documẽta ſalutis & ſacramẽta gratię. Et dicit bea. Tho. j.
ſen. q̃ ſi reuelareť alicui q̃ eſſet reprobatus & deberet dã⸗
nari nõ debet credere ſed eſſe illuſionẽ diaboli ſub ſpecie
angeli lucis. Vel ſi ſciret eſſe a deo talẽ reuelationẽ debet
credere hoc dictum fore ſub ꝯditiõe videlicet ſi ſuã ꝯuerſa
tionẽ non mutet quã habet malã. Sed talis dicat cũ effe⸗
ctu illud Iob. xiij. Etiã ſi occiderit me. i. occidendũ & dam
nandũ reuelauerit ſperabo in eum. Q̃m ſperauit in me li
rabo eũ ait ipſe per Pš. xc. protegã eũ. Et infra cum ipſo
ſum in tribulatione: eripiã eũ & glorificabo eũ. Septimo
cauſa deſperatiõis eſt: multiplicatio tẽporalis afflictiõis
a qua cũ quis nõ credit poſſe erui nec poſſe ſufferre ſe, de⸗
ſperat procurãs ſibi mortẽ vt illa aduerſa euadat. Hiere.
xv. Quare factus eſt dolor meus perpetuus: & plaga mea
deſperabilis. Multum em̃ talis decipiť qa dũ credit euade
re miſerias illas quas patiť incurrit multo maiores & ip⸗
ſam. ſ. mortẽ quę eſt vltimũ terribiliũ & ęternas pœnas ĩ⸗
ferni. Sicut fecit. Saul rex Iſrael: q in monte Gelboę præ⸗
liũ exercens cũ Philiſtijm: videns exercitũ ſuũ deuictũ ti⸗
mens capi & in vltionẽ illudi ab inimicis ex deſperatiõe
ſup haſtã ſuã ſe proiecit ad ſe occidendũ. Et qa ꝑ illũ mo⸗
dũ nõ plene mortu⁹ ẽ rogauit adoleſcentẽ Amalechitã vt
cõplete occideret eum ne viu⁹ capereť a Philiſteis: qđ &
factum eſt & dãnat⁹ inde. vt hr̃. j. Reg. vlti. & ij. Reg. j. Sed
quãtumcunq; qs aduerſis circundeť & ãguſtieť: nunq̃ de
bet diffidere de adiutorio dei & p̃cipue vt ꝓpter h̊ agat ali
qd iniquum. Mirabiliter em̃ deus adiuuat in caſib⁹: vbi
deficit virtus humana. Reſpicite filij nationes hoĩm & ſci
tote qa nullus ſperauit in dño & derelictus eſt. Eccl'i. ij. Et
de Dauid legim⁹ q̃ cũ Saul pſequẽs eum in quodam mõ
te ſeu loco cinxiſſet eum cum ſocijs ita q̃ Dauid deſpera⸗
bat euadere de manib⁹ ei⁹ ſubito delata fuerunt ipſi Saul
noua q̃ Philiſtijm inuaſerãt & diſcurrerãt ꝑ territoriũ ei⁹
ꝓpter qđ coact⁹ fuit redire & ſic Dauid euaſit. Nũq̃ ergo
debet qs in anguſtijs deſperare ſed deo ſe recommendare,
qui oĩa poteſt. Señ. Fortuna tibi oĩa abſtulit ſpem reliqt.
Idẽ. tolle ſpem nemo victus tẽtabit arma. Cum tamen vi
deas quotidie aliq̃n fortes viros & bene munitos vĩci &
capi: & ecõuerſo: paucos & debiles peruenire ad magnas
victorias pręter omnẽ ſpem & credulitatẽ humanam.

Adiutoriũ dei quãdo.

¶ De nona paſſiõe quę diciť audacia. Ca. ix.

CONTRARIA AVTEM PAS
ſio ad timorẽ, dr̃ audacia. Cum enim de ratione
cõtrariorum ſit: q̃ maxime a ſe diſtẽt: & audacia
maxime diſtat a timore. Nam timor refugit nocumen⸗
tũ futurũ ꝓpť ei⁹ victoriam ſup ip̃m timẽtẽ. Sed audacia
aggrediť piculũ iminẽs ꝓpter victoriã ſui ſupra ip̃m pi⸗
culũ. Et ſic patet q̃ ꝯriať audacia timori. Et nota q̃ auda⸗
cia, ira: & noĩa oĩm paſſionũ: ſm̃ q̃ ĩportãt abſolute mo⸗
tũ appetit⁹ ſenſitiui in aliqđ bonũ vl' malũ: ſic ſunt noĩa
paſſionũ: ſm̃ vero q̃ ſimul cũ motu tali importãt receſſũ
ab ordine rõnis: ſic ſunt noĩa vitioꝝ: & iſto modo loquẽ
di vtunť cõiter doc. ſ. de ira: audacia: & hmõi ꝓut ĩportãt
vitiũ. Cõſequiť autẽ audacia ad ſpẽ: ex hoc qđ aliqs ſpe⸗
rat ſuperare terribile imminens: ex hoc audacter inſequiť
ip̃m. Sic ad timorẽ ſequiť deſperatio. Ideo em̃ quis deſpe⸗
rat: qa timet difficultatẽ quę eſt circa bonũ ſperãdũ. Et ſic
ꝓſecutio boni ꝑtinet ad ſpem. Fuga ṽo boni ad deſpera⸗
tionẽ. Fuga autẽ mali ad timorẽ. Inſecutio ṽo mali terri⸗
bilis ad audaciã. Cauſať etiã audacia ex parte qdẽ appeti
tiui motus q ſequiť appręhẽſionẽ ꝑ ea q̃ faciũt æſtimare:
q̃ poſſibile ſit adipiſci victoriã. Vel per ꝓpriã potentiã:
ſicut fortitudo corporis: experientia in periculis: multitu
do pecuniaꝝ & talia hmõi. Siue per potentiã alioꝝ ſicut
multitudo amicorũ vl' quorũcũq; auxiliantiũ: & p̃cipue
ſi homo cõfidat ex auxilio diuĩo. Vñ illi q ſe bene habẽt,
ad diuina audaciores ſunt: vt etiã dicit ph̃s. Ex prædictis
em̃ oĩbus prouocať ſpes quæ cauſat audaciã. Cauſať etiã
per remotionẽ terribiliũ appropĩquãtiũ per qđ tolliť ti⸗
mor: qa nõ habet homo ĩimicos qñ nulli nocuit & hmõi
Ex parte vero trãſmutationis corporalis cauſať audacia:
per ꝓuocationẽ ſpei in excluſione timoris ex his q̃ faciũt
caliditatẽ circa cor. Vñ ſm̃ ph̃m habẽtia ꝓuũ cor: aĩalia,
ſcđm quãtitatẽ ſũt magis audacia: & habẽtia magnũ cor
ſunt timida: qa calor naturalis nõ tantũ poteſt calefacere
magnũ cor ſicut paruũ. Habẽtes etiam pulmonẽ ſangui⸗
neum: ſunt audaciores ꝓpter caliditatẽ cordis exinde ſe⸗
quẽtẽ. Vini etiam amatores ſunt magis audaces propter
caliditatẽ vini. Item audaces ſcđm ph̃m ſunt volãtes ãte
pericula: ſed in ipſis deſcẽdunt. Et ratio eſt: qa cũ audacia
ſit mot⁹ appetit⁹ ſenſitiui: ſequiť appręhẽſionẽ ſenſitiuæ
virtutis. Virt⁹ autẽ ſenſitiua nõ eſt collatiua: nec inquiſi⸗
tiua

Audacia ſeqť ad ſpẽ. Deſperatio ad timorẽ.

vinum reddit hoĩes audaces.

tiua ſingulorũ, quæ circũſtãt rẽ: ſed habet ſubitũ iudiciũ.
Vñ qñ audaces q ex ſubita appręhẽſiõe aggreſſi ſunt ali⸗
qđ difficile: nõ ꝯſiderãtes picula: qñ iã experiũtur ip̃a pe
ricula ſentiũt maiorẽ difficultatẽ q̃ ęſtimauerunt: & ideo
deficiũt. Sed ratio eſt diſcurſiua oĩm: q̃ afferũt difficulta⸗
tẽ negotij: & ideo forte q ex iudicio rõnis aggrediunť pe⸗
ricula in pricipio videť remiſſi: qa nõ paſſim: ſed cũ deli⸗
beratiõe debita ingrediũť: qñ aũt ſunt in ipſis periculis,
nõ experiunť aliquid improuiſum: ſed qñq; minora illis
quę pręcogitauerũt & ideo magis pſiſtũt. Tho. j. ij. q. xlv.

¶ De decima paſſione quę diciť timor: & de effectu
& vtilitate eius. Cap. x.

DE TIMORE VIDENDA
ſunt qnq;. ſ. ort⁹: obiectũ: defect⁹: effect⁹ & ꝓfe
ctus. ſm̃ Ray. in ſum. Quantum ad primũ ſciẽ
dũ q̃ cã timoris ẽ duplex. ſ. amor & defect⁹ vir
tutis. Qđ amor ſit cã timoris ꝓbať tali rõne: ex hoc q̃ ali
quis amat aliqđ bonũ: ſequiť q̃ timeat priuatiuũ illi⁹ bo
ni qđ amat: ergo amor boni eſt cauſa timoris mali priua
tiui illi⁹ boni. Ad h̊ etiã facit qđ ait Aug. in lib. lxxxiij. q.
videlicet. Nulli dubium eſt nõ eẽ aliã cãm metuẽdi: niſi
ne illud qđ amam⁹ aut adeptũ amittam⁹: aut non adipi⸗
ſcamur ſperatũ. ergo &c. Per accidẽs autẽ eſt q̃ econuerſo
timor ſit cauſa amoris. Inquãtum em̃ hõ qa timet puniri
a deo ſeruat eius mãdata: ſic incipit ſperare de deo & ſpes
introducit amorẽ. Hæc bea. Tho. j. ij. q. xliij. Scđo defect⁹
ṽtutis eſt cauſa timoris: qđ ſic ꝓbať. Cõtrariorũ effectuũ
ſunt cõtrarię cauſę: ſed diuitię: robur: multitudo amicorũ
poteſtas: excludũt timorẽ ſm̃ ph̃m. ij. rhetoricoꝝ. ergo ꝑ
ꝯtrariũ: defect⁹ hoꝝ bonoꝝ cauſat timorem. Probatur &
alia ratione ſic. Obiectũ timoris eſt malũ, qđ de facili vi
tari nõ poteſt: ſed ex defectu virtutis contingit q̃ aliquis
vitare nõ põt ſeu repellere malũ imminẽs ergo &c. Hæc
Tho. vbi. š. Ponit autẽ Damaſce. ſex ſpecies timoris qui
eſt paſſio. ſ. ſegniciẽ: erubeſcẽtiã: verecũdiã: admirationẽ:
ſtuporem: & agoniam. Quorum ſufficientiã ſic declarat
bea. Tho. j. ij. Cum timor ſit de futuro malo: quod excedit
poteſtatẽ timẽtis: vt. ſ. reſiſtere nõ poſſit. Sicut bonũ ho⸗
minis: ita & malũ cõſiderari poteſt: vel in operatiõe ip̃i⁹
vel in reb⁹ exteriorib⁹. In operatione ipſius hoĩs põt ma
lũ dupliciter timeri. Primo quidẽ labor grauãs naturã: &
ſic cauſať ſegnities: cũ. ſ. aliquis refugit operari ꝓpter ti⸗
morẽ excedẽtis laboris. Scđo turpitudo lędẽs opinionẽ,
& ſic ſi turpitudo cõmittať in actu: ſic eſt erubeſcẽtia: ſi ſit
de turpi iã facto eſt verecũdia. Malũ vero qđ in reb⁹ exte
riorib⁹ cõſiſtit triplici ratione põt excedere hoĩs faculta⸗
tẽ ad reſiſtẽdũ. Primo rõne ſuæ magnitudinis: cũ. ſ. aliqs
conſiderat aliquod malũ magnũ cuius exitũ conſiderare
nõ ſufficit: & ſic ẽ admiratio. Scđo rõne cõſuetudinis: qa
ſ. aliquod malũ incõſuetũ noſtræ conſiderationi offertur
& ſic eſt magnũ noſtra reputatiõe. & hoc modo ẽ ſtupor,
qui cauſať ex inſolita imaginatione. Tertio modo ratio⸗
ne improuiſionis: qa. ſ. prouideri non poteſt: ſicut futura
infortunia timentur: & dicitur agonia. hæc beatus Tho.

Cã timoris.

De ſpecieb⁹ timoris.

§. I. DE OBIECTO TIMORIS.

malum ẽ obiectum timoris.

Nota q̃ primo & prĩcipaliter eſt ip̃m malũ. ſecũdario qđ
poteſt infligere illud malũ. Et qa de⁹ eſt ſumma bonitas:
inquãtum timor reſpicit ip̃m malũ: ſic de⁹ timeri nõ põt:
qa nullũ malũ eſt in eo. Eſt aũt ſciẽdum q̃ timor ꝑ ſe ẽ de
malo. Et ratio hui⁹ eſt: qa timor eſt de eo qđ eſt priuatiuũ
eius qđ amam⁹. Cũ ergo amor ſit boni: & malũ ſit priua
tiuũ boni: ſequiť q̃ timor ſit de malo. be. Tho. j. ij. q. xliij.
Scđo notãdũ q̃ timor nõ eſt de malo culpę ꝓprie. Hui⁹
rõ ẽ: qa illđ qđ oĩno ſubiacet poteſtati hoĩs: nõ habet ra
tionẽ terribilis: ſed malũ culpę eſt hmõi: eo q̃ ꝓpriã cau⸗
ſam habet volũtatem humanã: quę vitare põt quodcũq;
peccatũ: ergo &c. Tamẽ poteſt dici aliquo modo timorẽ
eſſe de malo culpę: etſi nõ ita ꝓprie. Ratio huius eſt: qa ti
mor eſt de malo futuro terribili qđ vitari & vĩci põt: ſed
cũ magna difficultate. Cũ ergo voluntas humana poſſit
ab aliquo extrinſeco inclinari ad peccãdum: ſi illud incli
nãs habet magnã vim ad inclinãdũ: ſm̃ hoc põt eẽ timor
de malo culpę vt cũ qs timet cõmorari ĩ ſocietate maloꝝ
ne inducať in malũ: etſi nõ cogať. Separatio autem a deo
timetur: qa eſt cõſequẽs pc̃tm̃ vt pœna. Tho. vbi. š. Ter⸗
tiũ eſt q̃ timor eſt de malo naturæ: qđ patet ex hoc quia
mors eſt malũ naturæ: & mors ẽ ĩter oĩa mala terribiliſſi⸗
mũ: vt dicit Ph̃us in. ij. rheto. Tho. vbi. š. Et ꝓpterea xp̃s
ſingulariter admonuit diſcipulos, mortẽ nõ eſſe timendã
quæ infertur ꝓpter deũ dicens Matt. x. Nolite timere eos
qui occidũt corpus: qa ſciebat maxime timeri ab hoĩbus
Quartũ notandum eſt q̃ timor eſt de malo futuro. Et in
hoc differt a triſtitia ſeu dolore: qa triſtitia eſt de malo p̃⸗
ſenti: timor de malo futuro: & hic eſt, q̃ illud malũ quod
nõ æſtimatur vel appręhendiť vt futurũ: ſed vt pręſens &
neceſſariũ nõ timeť. Vñ dicit Ph̃s in. ij. rheto. q̃ illi qui iã
decapitãtur, nõ timẽt mortẽ vidẽtes ſibi imminere neceſ
ſitatẽ mortis. Tho. vbi. š. Quĩtũ eſt q̃ timor eſt de malo
futuro propĩquo. Si em̃ malũ appręhẽdatur vt multũ re⸗
motũ & multũ diſtãs non timeť. Vnde dicit Ph̃s q̃ hoĩes
etſi ſciãt q̃ morietur: tñ qa nõ appręhẽdunt nec æſtimant
mortẽ ꝓpe nil curãt. Tho. vbi. š. Sextũ eſt q̃ timor ẽ de
malo arduo cui de facili reſiſti nõ põt: ſed triſtitia põt eẽ
de quocũq; malo paruo vl' magno: timor autẽ nõ eſt niſi
de magno malo. Cui⁹ ratio eſt: qa eſt de illo malo q̃ non
ſubiacet volũtati nr̃ę & ptãti: ſed tale eſt magnũ & arduũ
Et cũ timor ſit de malo principaliter: q̃tuor ſunt mala in⸗
ter alia q̃ magis timenť. ſ. mala pœnalia: ĩſolita: repẽtina:
irremediabilia. Primo igiť timẽtur pœnalia mala. Cui⁹
ratio eſt: qa vitare talia nõ ſubiacet poteſtati nr̃ę & volũ
tati de facili (vt dictũ eſt. š.) de morte. Scđo timenť ĩſoli
ta. Cui⁹ rõ ẽ qa expiẽtia facit magis potẽtẽ ad opãdũ: &
ideo ſicut auget ſpẽ: ita diminuit timorẽ. Per oppoſitum
in expiẽtia facit hoĩem minus potẽtẽ ad opandũ: & iõ ſic
in expiẽtia diminuit ſpẽ: ita auget timorẽ: ĩſolita autẽ ca⸗
rẽt expiẽtia: g̊ &c. Itẽ vnũqđq; magis apparet ꝯrio iuxta
ſe poſito. Vñ cũ aliqs ſtati trãſit a pauptate ad diuitias ꝓ
pter pauptatẽ p̃exiſtẽtẽ diuitias magis æſtimat: & ecõuer
ſo diuites ſtatim ad pauptatẽ venĩẽtes eã magis horrent.
Tho. q. vbi. š. Tertio timentur repentina. Et rõ huius eſt
qa oĩa corpalia bona & mala: quãto magis cõſideraũť aľs
particulanť tãto minora apparẽt. Et per oppoſitũ, quãto
minus cõſideranť: tãto apparẽt maiora. Et ideo ſicut per
diuturnitatẽ, dolor pręſẽtis mali mitigať. vt patet ꝑ Tul⸗
liũ in lib. de Tuſculanis q̃ſtiõib⁹: ita etiã ex p̃meditatiõe
minuiť timor futuri mali qđ aũt repẽte venit pręmedita
ri nõ põt. Tho. vbi. š. Quarto timeť irremediabilia. Cu
ius ratio eſt: qa cũ malũ ſit obiectũ timoris: qđ auget ma
lũ auget timorẽ: ſed diuturnitas vel ꝑpetuitas mali auget
malũ: qđ patet. qa ſi pati malũ in tãto tp̃e ẽ malũ: g̊ pati
illud in duplicato tp̃e erit malũ duplicatũ: ergo pati idẽ
malũ ꝑpetuo eſt quoddã malũ infinitũ. Sed irremediabi
lia quoꝝ nõ ĩueniť auxiliũ: accipiũť vt ꝑpetua. ergo &c.
Tho. vbi. š. Ex his patet extremũ iudiciũ multũ eſſe timẽ
dũ tũ qa ſupra oĩa afflictiuũ: tũ qa repentinum vl' ĩproui
ſum: tũ qa ĩſolitũ: tũ qa oĩs remedij excluſiuũ: tũc em̃ nul
la patebũt remedia. Secũdario (vt dictũ eſt) obiectum ti⸗
moris eſt illud qđ põt infligere malũ: & ſic de⁹ põt & de⸗
bet timeri. Timet aũt hõ ſm̃ hęc tria. ſ. diuinã æqtatẽ. Nã
cõſiderãdo diuinã iuſtitiã, qua de⁹ inflictor eſt pœnę vel
ſubtractor ſuę gratię vl' gl'ię & merito pc̃ti noſtri: tũc de⁹
põt & debet timeri a nobis. vñ Mal'. j. Si dñs ego ſum vbi
eſt timor me⁹. Scđo, timet hõ humanã poteſtatẽ qñ eſt lę
ſiua: vel qñ eſt iniuſta: qa ſic in prõptu habet nocumẽtũ
ĩferre: ſicut legiť de Holoferno q̃ cecidit timor illi⁹ ſuper
oẽs ĩhabitãtes terrã. Iudith. ij. Et hoc ꝓpť potẽtiã magnã
vſurpatã: tũ qa nõ receperant legatos Nabuchodonoſor
cũ honore. Tertio timet homo crimen eius cognoſcẽtem
ſicut ille qui eſt cõſci⁹ criminis: qa põt nocumẽtũ inferre
timet ne crimen reuelet: ſicut Moyſes, cũ depræhenderet
Hebręũ ſocio ſuo iniuriãtẽ: & ille rñdiſſet. qs te cõſtituit
iudicẽ ſup nos: nũ interficere me vis ſicut interfeciſti heri
Egyptiũ? Timuit Moyſes, eo q̃ ille ſciret illud. vñ & fu⸗
git a facie & curia Pharaonis: ne. ſ. accuſaretur. Exod'. ij.

Timor ẽ de malo naturæ.

Timor ẽ de malo futuro propĩquo.

quadruplex malũ ẽ qđ magis timetur.

Timor extremi iudicij.

§. II. DE DEFECTV TIMORIS

triplex cõditio hoĩm repręhẽſibilis.

Sciẽdũ, q̃ triplex eſt cõditio vel varietas hoĩm. Nã qdã
ſuperabũdant in audẽdo: quidã in timẽdo: quidã in nõ ti
mẽdo. Primi ſunt qui ſunt nimis audaces: ſicut fuerũt illi
tres viri de exercitu Dauid: q iuerũt vſq; ad portã Bethleẽ
vbi morabãtur caſtra Philiſtijm qui erant inimici Iſrael:
& ex ciſterna q̃ ibi erat hauſerũt aquã: quã deſideratam a

Dauid attulerũt ei ſed nõ voluit bibere:imo libauit dño ꝓpter maximũ periculũ ad qđ ſe ſine cauſa vrgẽte poſuerãt,ij.Reg.xxiij, Hoꝝ ſocietatẽ admonet vitare ſapiẽs dicẽs,Cũ audace nõ eas.i.nõ cõuerſeris cũ eoꝗ nõ metuit: vt recta ratio docet.Sunt aliqui,q ſuperabũdant in timẽdo & hi dicunť timidi:q.ſ.timẽt quãdo nõ oportet & vbi nõ oportet & eo modo quo nõ oportet.de qb⁹ Pſ̃.xiij.Illic trepidauerũt timore vbi nõ erat timor.Et hoc eſt pctm̃ ſicut Petr⁹ ita timuit mortẽ ꝙ chriſtũ negauit vt patet Lu xxij,Vñ Aug.xj.q.iij.nõ ſolum timẽdo mortẽ carnis tuæ dabis mortẽ aĩę tuę.Tertij ſunt qui ſuperabũdant in non timendo:& tales dicunť impauidi:qui.ſ.nihil timẽt.Tales ſunt ſiſ̃es cuidã iudici de quo dr̃ Lucæ.xviij, Erat qdã iudex in ciuitate qui deũ nõ timebat & hoĩes nõ verebať &c,Et licet timor dei magis debeat retrahere a pctõ ꝗ̃ verecũdia mũdi tñ oppoſitũ frequẽter cõtingit. Vñ Theophilus ſup illo verbo ſic dicit.Vide ꝙ impudẽtẽ erga homines eſſe,grauioris eſt mali indiciũ.Deũ enim ꝗ̃ plures hoĩes non timent attamẽ humano cohibenť pudore .Cũ em̃ aliquis ſit impudens erga hoĩes tunc creſcit tumultus vitiorũ,Et de diabolo dr̃ Iob.xlj,Fact⁹ eſt vt nullũ timeret.i.non per naturam ſed elationẽ ad hoc venit vt nullũ timeret,vel ſic,Factus eſt bonus ſed per propriã præſumptionẽ ad hoc venit vt nec deum nec quod paſſurus eſt timeret.Licet enim demones timore naturali tormenta timeãt qa vt dr̃ Iaco.ij.Dęmones credũt & cõtremiſcũt: nõ tñ habent timorẽ filialem vel ſic,Factus eſt vt nullũ timeret.ſ.p hũc modũ ꝙ vellet ei ſubijci.Quõ autẽ timor & intimiditas ſit peccatũ vide in.ij.par.ti.ix.ca.xvj.

Ecci.viij

§.III. DE EFFECTV TIMORIS

Timor cauſat contractionẽ.

Nota ꝙ tria in nobis cauſat timor inter alia,Primo contractionẽ efficit,Scđo tremorẽ elicit.Tertio:operationẽ impedit,Quantũ ad primũ timor contractionẽ efficit ſm̃ be,Tho.vbi.ſ̃,Nã ex imaginatione alicui⁹ mali q̃ cauſat timorẽ fit in nobis cõtractio virtutis &coloris.Cõtrahiť em̃ virtus aĩalis ad interiora,Cui⁹ ratio eſt qa ꝙ malũ aliqđ repelli nõ poſſit ꝓuenit ex debilitate virtutis.Virtus aũt quãto debilior eſt tãto ad pauciora ſe põt diffundere & ad exteriora ſe põt minus extẽdere & ħ patet per exemplũ.Videmus em̃ in morientib⁹ ꝙ calor naturalis ad interiora retrahiť ꝓpter debilitatẽ virtutis. Siſr̃ in ciuitatib⁹ quãdo ciues timẽt retrahũt ſe ab exteriorib⁹ & recurrunt ad interiora loca magis tuta quantũ poſſunt .Fit ſcđo:ex timore cõtractio coloris.Cui⁹ratio eſt qa ſpũs vel calor q̃ eſt cauſa coloris in timẽtibus retrahitur ab exteriorib⁹ ad interiora quo ſubtracto remoueť color. Vbi notandũ,ꝙ timor facit pallẽtes tacẽtes & fugientes. Primo pallentes facit.Cui⁹ ratio eſt qa calor eſt ſpũs ĩ timẽtibus (vt dictũ eſt retrahiť ab exteriorib⁹ ad interiora: hoc ſubtracto remoueť color & ſeqť palledo.Vñ videm⁹ ꝙ timẽtes mortem palleſcũt eo ꝙ tũc ex timore mortis calor q eſt cauſa coloris ad interiora retrahiť .Oppoſitũ aũt hui⁹ verecundia cauſat:nã verecũdati nõ palleſcũt ſicut faciũt timidi: ſed potius rubeſcũt.Cui⁹ ratio eſt qa ſicut in timore fit retractio vel cõtractio caloris ad interiora ita in verecũdia fit diffuſio caloris ad exteriora.Quãto aũt calor q eſt cauſa coloris ad exteriora diffundiť tanto magis rubedo cauſať.

Timor fac̃ pallorem.

Timor facit tacentes.

Facit ſecũdario homines tacẽtes.Cui⁹ratio eſt qa in timẽtibus fit mot⁹ interioris caloris & ſpirituũ a corde ad inferiora & ideo timor ꝯtrariať formationi vocis quę fit per emiſſionẽ ſpirituũ ad ſuperiora p os p qđ timor non ſinit formare vocẽ:& p cõſequens tacẽtes facit.Sed in dolentib⁹ eſt oppoſitũ nã ĩ dolore natura conſeruat interi⁹ ſpiritũ & calorẽ vt hoc vtať ad expellendũ nociuũ.Multiplicatis aũt interi⁹ ſpiritib⁹ a calore neceſſe eſt ꝙ emittantur per vocẽ:& ideo dolẽtes vix poſſunt ſe ꝯtinere qn clament vt dicit Pħs in lib.de ꝓblemať.Tertio: timor facit fugiẽtes.Cui⁹ rõ eſt qa in timẽtibus ꝓpter frigiditatẽ ingroſſãť ſpũs & p calorẽ ſpũs & calor a ſupiorib⁹ ad ĩferiora moueнť nec cõgregantur circa cor ſed magis recedũt a corde ex imaginatiõe defect⁹ ṽtutis,Et ꝓpter hoc timentes nõ prompte inuadũt ſed magis refugiũt,Irati aũt oppoſitũ faciũt nam irati reddũť prompti & audaces ad inuadẽdũ.Cui⁹ rõ eſt qa in iratis ꝓpter ſubtilitatẽ ſpirituũ & calorẽ q ꝓuenit ex appetitu vindictę fit interior mot⁹ ſpirituũ ab inferiorib⁹ ad ſupiora & ideo ꝯgregãť ſpũs & calor circa cor, ꝓpter qđ irati prõpte & audacter incedũt.Hęc.b.Tho.vbi.ſ̃.Scđs effect⁹ timoris eſt:qa tremorẽ elicit.

Timor facit fugientes

Timor tremorẽ elicit

Hui⁹ rõ eſt:qa in timore calor ab exteriorib⁹ ad ĩteriora cõtrahiť.Remoto aũt ab exterioribus calore q mẽbra cõtinebat:remanẽt mẽbra frigida: & ꝓpť hoc accidit in eis tremor . Tremor em̃ ex frigiditate cauſať ꝓpter qđ tremũt mẽbra timẽtiũ.Et prĩo tremit cor, eo ꝙ in timore calor deſerit cor.Scđo tremit vox, ꝓpter vicinitatẽ arterię vocalis ad cor.Tertio tremit mãdibula inferior ꝓpter cõtinuitatẽ.Quarto ſequiť ſtrepit⁹ dentiũ ꝓpter eãdẽ rationẽ.Quinto,brachia & man⁹:tũ ꝓpter ꝯnexionẽ ad pectus vbi eſt cor:tũ qa hmõi mẽbra ſunt magis mobilia ꝓpter qđ in timẽtib⁹ genua tremũt. Vñ Eſa.xxxv.Cõfortate man⁹ diſſolutas & genua debilia & tremẽtia roborate. Tho,j.ij.q.xliiij .Terti⁹ effect⁹ eſt qa operationẽ impedit ꝓ cui⁹ declaratiõe vidẽda ſunt tria.Primũ ẽ ꝙ opatio exterior a duob⁹ cauſať.ſ.ab agente pricipali qđ ẽ aĩa & ab agẽte inſtrumẽtali.ſ. a mẽbris corpis vñ & ꝓpter defectũ agẽtis pricipalis & imperãtis vel mouẽtis & ꝓpter defectũ agẽtis inſtrumẽtalis nõ obſequẽtis operatio põt impediri . Scđm vidẽdum eſt ꝙ timor impedit operationẽ ex parte corporis vel ex parte mẽbroꝝ eius.Cui⁹ ratio eſt qa ꝓpter defectũ caloris,q ex timore cauſať in mẽbris exteriorib⁹ & p̃cipue in mẽbris ſuperiorib⁹ timor,ex ſubtractiõe caloris mẽbra debilitat & ſic ea impedit opari. Tertiũ ꝯſiderãdum ẽ ꝙ ſi timor ſit multum vehemẽs & exceſſiu⁹ ĩtãtum, ꝙ rõnem perturbet tunc talis timor impedit operationẽ ex parte mentis.Si aũt ſit ita moderat⁹ ꝙ rationẽ nõ pturbet tũc ad bene operandũ cõfert: inquantũ ſ.ſolicitudinẽ cauſat & facit hoĩem attẽti⁹ cõciliari & operari.Et hoc eſt qđ dicit apl̃s ad Phil'.ij. Cum metu & tremore ſalutẽ veſtrã operamini.i.cũ metu mẽtis & tremore corporis vel ſic cũ metu.i.nõ p̃ſumptuoſe ſed cũ humilitate & cũ tremore.ſ.manifeſto operamini ſalutẽ veſtrã.i. vitã ęternã.q.d.apl̃s,Nos meremur vitã ęternã p humilitatẽ & p bonã opationẽ q̃ ex nobis nõ habem⁹ ſed a deo: qui ſm̃ apl̃m operať ĩ bonis velle bonũ & pficere bonũ. Hęc bea.Tho.j.ij.q.xliiij.Qđ autẽ dicit pħs ꝙ timor facit hoĩes cõſiliatiuos hoc ĩtelligẽdũ eſt nõ ſm̃ ꝙ cõſiliatiuũ a facultate dr̃ cõſiliãdi bene:qa ſic nec timor,nec aliq̃ paſſio facit cõſiliatiuos.Nã hoĩb⁹ affectis aliq̃ paſſiõe videť qd maius vel minus ꝗ̃ ſit ſm̃ rei veritatẽ qđ fit ex defectu rectitudinis iudicij.Sed facit timor cõſiliatiuos ꝓut cõſiliatiuus dr̃ a volũtate vel ſolicitudine cõſiliant em̃ hoĩes de magnis in qb⁹ q̃ſi nobiſipſis diſcredimus.Ea aũt q̃ timorẽ incutiũt,habẽt quãdã magnitudinẽ tũ qa apprehẽdunť vt difficilia ad repellẽdum tũ qa apphẽdunť vt de ꝓpe exiſtẽtia.vñ in timoribus cõſueuerũt hoĩes conſiliari.

Timor opationẽ impedit.

Phil'.ij.

§. IIII. DE PROFECTV TIMORIS.

Ex timore dei gr̃a infundiť.

Sciẽdũ ꝙ ex diuĩo timore tria nobis bona ꝓueniunt. Et primo gr̃a infundiť.Scđo culpa excludiť. Tertio vita perficiť. Quantũ ad primũ dico ꝙ gr̃a infundiť ex timore dei.Vñ Prouer.xiiij.dr̃.Timor dñi ſicut fons vitę:ſicut em̃ a fonte ꝓcedit riuulus aq̃:ſic a timore dei riuulus gr̃ę. Vñ Ber. ſup Cañ.ſermo.liiij . In veritate didici nihil eſſe ita efficax,ad ꝓmerẽdum gratiã dei retinendã & recuperãdã ꝗ̃ ſi in oĩ tpe inueniaris corã deo nõ altũ ſapere ſed timere.& ideo Prouer.xxviij.dr̃.Beat⁹ homo q ſemp eſt pauidus.Sup quo ṽbo ſic dicit Ber.,Time cũ arriſerit gratia dei:time cũ abierit:time cũ de vno reuertiť:time cũ p̃ſens extiterit:cũ adeſt time ne indigne opereris . Sed ſi abſceſſerit multo magis timẽdũ eſt:qa vbi tibi deficit gr̃a: deficis & tu.Si autẽ gr̃a tibi ꝓpitiata redierit : tunc multo magis timendũ eſt tibi: ne forte cõtingat te recidiuũ pati:ergo ꝓ omni tpe eſt timendũ . Scđo ex timore dei culpa excluditur vl̃ remittiť.Vñ Eccl'i.j.Timor dñi expellit pctm̃ Et hoc trib⁹ modis:corrigẽdo.ſ.pręterita:vitãdo p̃ſentia: cauẽdo futura.Et prĩo qdẽ modo , excludit timor dñi peccatũ.ſ.cõmiſſum ſeu pręteritũ:& hoc ex cõſideratiõe dãnificatiõis inde inducit cõtritio:ſicut apoſtematis inſciſſura expellit ſaniem.Vñ Eſa.xxvj.A timore tuo (al's a facie tua) dñe cõcepimus & q̃ſi parturiuimus & pepim⁹ ſpm̃ ſalutis.i.cõpunctionẽ vñ ſpũs ſaluať.Scđo ex cõſideratiõe futurę cõfuſiõis inducit cõfuſionẽ: ſicut vomit⁹ expellit cibũ venenoſum. Tertio ex cõſideratiõe æternæ punitionis induciť ex timore ſatiſfactio:ſicut in infirmo cõualeſcẽte, remanẽt in ĩfirmitate aliq̃ nociuę reliquię,q̃ expellunť p medicinã.Scđo modo culpa remittiť vitãdo p̃ſentia p innocẽtiã.Prouer.xv.Per timorẽ dñi declinat omis a malo. Tertio modo remittiť culpa p timorẽ ꝓuidendo futura.Eccl's.vij. Qui deũ timet.ſ.timore filiali nihil negligit.ſ.facere eoꝝ q̃ teneť facere & vitare.

Per timorem dei culpa excluditur.

Vita ex timore dei perficitur.

Tertio vita ex timore dei pficiť.Cũ em̃ timor filialis fundeť & radicetur in charitate:creſcẽte charitate augeť timor.Vnde Grego. Mens q̃ plus eſt illuminata & inflãmata plus timet: hoc autẽ de⁹ exigit a nobis.vñ dr̃ Eccl's vlti.Deũ time & mandata ei⁹ obſerua:hoc eſt om̃is homo.Deũ time.ſ.timore filiali:q.ſ.docet nõ pœnã ſed offenſam patris timere: & mãdata eius obſerua.i.ob ipſum & ꝓpter ipm̃ ſerua:non ob aliud.& ſubdit cãm . Hoc eſt em̃ oĩs hõ.i.ad hoc factus eſt oĩs hõ:vt deũ timeat & mãdata ei⁹ ſeruet.vel ſic . Hoc eſt oĩs hõ.i.per hãc formã.ſ.p timorẽ dei & obſeruationẽ mãdatoꝝ habet hõ eſſe gr̃ę & demũ glorię:qđ eſt pfectius ꝗ̃ eſſe naturæ. vel ſic . Hoc eſt oĩs homo.i.hoc ſolum reqriť ab omni hoĩe:& per hoc beatificať. vel ſic.Hoc eſt oĩs homo.i.totus et perfectus homo.Si em̃ alterũ deeſt.ſ.vel declinare a malo vel facere bonũ:dimidius non totus eſt.

§.V. DE VTILITATE TIMORIS

dñi.Nota,ꝙ nihil vtilius incipiẽti:nil vtili⁹ ad perfectionẽ peruenĩẽti:nil vtili⁹ oĩ ſtatui vel ſexui timore dei.Vñ Eccl'i.xxiij.Nil meli⁹ eſt ꝗ̃ timor dei.Qđ patet diſcurrendo p ſingula.Eſt em̃ vtilis peccãtibus:pœnitẽtib⁹:tribulatis:tẽtatis:& cõtẽplatiuis. Primo eſt vtilis peccantib⁹ inquãtũ ad ſtatũ pœnitẽtię adducit & tranſfert . Sicut em̃ latro vidẽs iudicẽ inſequentẽ ſe:prę timore iudicis timet: & ſe repręhendit dicens.Heu qd feci:ſe iudicandũ affligit dicẽs.Heu tu ſuſpenderis:& rem furatã ſi põt proijcit.Sic pctõr cõſiderãs futurũ iudiciũ prę timore cor ſuũ primo redarguit cõſiderãdo debitã pœnã:pctã dimittit,cõſiderãdo dei miſericordiã.Et ſcđo timor vtilis pœnitẽtib⁹ inducit em̃ ad cõtritionẽ cõfeſſionẽ:& ſatiſfactionẽ . Vñ dr̃ Eccl'i.j.Sine timore dñi,nõ poterit qs iuſtificari.Iuſtificatur em̃ homo per pœnitentiã p quam de impio fit iuſtus. Quãdo & publican⁹ ,qui cũ timore iuit ad orandũ ad tẽplũ:reuerſus eſt domũ iuſtificatus, Luc.xviij . Tertio eſt vtilis tribulatis.Sicut em̃ infirmus timens mortẽ corporis libẽter ſumit potiões amaras & medicinas: ſic timens mortẽ aĩę & ſeparari a deo:libẽter gaudet in tribulationibus longanimiter ſuſtinet.Vñ talis timor facit tribulatũ patientẽ:gaudentẽ:cõſtantẽ in tribulationib⁹.Vñ Eccl'i. ij.ſta in iuſtitia & timore:& prępara aĩam tuã ad tentationẽ.Vñ ſancti gaudebãt in aduerſitatib⁹ & eas affectabant qa ſperabãt inde euadere pœnas futuras & ſeparationẽ a deo quem timebãt.Et ideo Aug.dicebat.Dñe hic vre:hic ſeca vt in futuro parcas.Quarto eſt vtilis timor tentatis. Sicut em̃ pugnãti ꝓ ſua hęreditate, timor incutit ſolicitudinẽ in aggrediẽdo:perſeuerantiã in impugnãdo & cõfidentiã in vincẽdo:ſic timor dei facit diligẽtem in pugna ſpũali.Eccl's.vij. Qui timet deũ:nihil negligit.ſ.eorũ quę oportet facere ꝓ vincendis vitijs. Facit pſeuerantẽ in diligẽtia.Eccl'i.xxvij.Niſi tenueris te inſtãter in timore dñi cito ſubuerteť domus tua.Facit & timor tentatũ cõfidentẽ de victoria.Prouer.xiiij.In timore dñi fidutia fortitudinis:qa.ſ.tãto qs forti⁹ mundũ deſpicit: quãto plus timet deũ.Quinto eſt vtilis timor contemplatiuis.Sicut em̃ ſeruus dño cui ſeruit aſſiſtit ſepi⁹:obſequiť humili⁹:alloquitur dulci⁹:ſic facit timor de cõtẽplatiuis.Nã primo ſubleuat ad aſpectũ ſummæ ṽitatis.Eccl'i.x . Qui deũ timent.ſ. vt filij erũt in oculis ei⁹.i.bene placebũt ipi deo ſicut oculi matris ſup filiũ ſunt q̃cũq; vadit:qa vbi amor ibi oculus.vel ſic exponiť.Erũt in oculis ei⁹.ſ.pręlati q dr̃ ocul⁹ dei.i.cognoſciť a p̃lato.Scđo timor humiliat contẽplatiuos ad obſequiũ diuinę maieſtatis.Eccl's.viij.Ego cognoui ꝙ erit bonũ timẽtib⁹ deũ:qverenť faciẽ ei⁹. Tertio pręparat ad guſtũ ſummę bonitatis.Pſ̃. Q; magna multitudo dulcedinis tuę dñe:quã abſcõdiſti timẽtibus te. vnde Eccl'i.xxv . Timor dei ſup oĩa.ſ.bona tãq; cuſtos eorũ ne amittãť:vl' ſup oĩa mala tãq; repſſor ne ingrediãť:vl' ſup oĩa trãſitoria tãq; prudẽs cõtẽptor & vt paruipendanť. & ideo dr̃ Eccl'i xxv.Beat⁹ hõ cui donatũ eſt hr̃e timorẽ dñi. vbi tria notari pñt.Primo habit⁹ ṽtuoſus:ibi hr̃e timorẽ dñi.Scđo donũ gratioſum:ibi.cui donatũ eſt. Tertiũ eſt

Quib⁹ vtilis ẽ timor dei.

Timor cõtemplatiuorum.

pręmiũ glorioſum:ibi.btũs &c.De ſeptẽ ſpecieb⁹ timoris & de timore ꝓut eſt donũ ſpũſſancti.j.in.iiij.p.titu.xiiij.

¶De vltima paſſione quæ diciť ira:& cauſa eius & multiplicitate. Cap.xj.

Ira eſt paſſio gñalis.

VLTIMA PASSIO EST ira q̃ dici põt paſſio gñalis : non qa cauſet oẽs paſſiões:nã iſto modo amor eſt paſſio gñalis: ſed ĩquãtũ ex ꝯcurſu multaꝝ paſſionũ gñatur dr̃ gñalis.Nõ em̃ inſurgit motus irę niſi ꝓpter aliquã triſtitiã illatã:& niſi adſit deſideriũ & ſpes vlciſcendi . Appetit em̃ irat⁹ vĩdictã vt ſibi poſſibilẽ. vñ ſi fuerit multũ excellẽs pſona q̃ nocumẽtũ intulit nõ cauſať iram: ſed triſtitia.Denominať aũt vis iraſcibilis ab ira:nõ ꝙ oẽs mot⁹ ei⁹ ſint ira: ſed qa ad irã ẽminãť oẽs mot⁹ illi⁹ potẽtiæ: & inter oẽs alios mot⁹ eſt manifeſtior.Motus aũt irę tendit in duo.ſ.in ipſam vindictã:quã appetit & ſperat ſicut quoddã bonũ:vñ & de ipa delectať.Tendit etiã in illũ de quo quęrit vindictã.Et qa circa vtrũq; ira reqrit quãdam arduitatẽ:nõ em̃ ſurgit mot⁹ irę, niſi cũ quadã magnitudine:qa nihil & modica valde,nullo digna nõ ęſtimam⁹: hinc patet ꝙ ẽ in potẽtia iraſcibili:cui⁹ obiectũ eſt arduũ.

Eſt aũt duplex differẽtia attẽdẽda : circa hoc iræ ad odiũ & ad amorẽ. Quarũ prima eſt ꝙ ira ſemp reſpicit ad duo obiecta: amor vero & odiũ quãdoq; reſpiciũt vnũ obiectũ tãtũ:ſicut cũ dr̃ aliqs amare vinũ vel aliqd hmõi:vel etiã odire. Scđa eſt qa vtrũq; obiectoꝝ qđ reſpicit amor ẽ bonũ:qñ.ſ.duo reſpicit:vult em̃ amans bonũ amico:& hoc tamq; ſibi cõuenĩẽti. Vtrũq; vero horũ quæ reſpicit odiũ,habet rõnem mali:vult em̃ odiens malũ alicui tãq; ſibi incõuenienti.Sed ira ſemper reſpicit duo obiecta: & vnũ qdẽ ſm̃ rationẽ boni.ſ.vindictã quã appetit . Aliud ſm̃ rationẽ mali.ſ. hoĩem nociuũ de quo vult vindicari: & iõ ira eſt paſſio quaſi cõpoſita ex cõtrarijs paſſionib⁹. Diciť aũt ira creſcere in animũ ſm̃ Aug.in regula p quãdam cauſalitatẽ qa.ſ.ipſa odiũ cauſat cum eſt inueterata.

§.I. ITEM NOTA QVOD IRA

ẽ cũ rõne:nõ qdẽ vt pręcipiẽte: ſicut dr̃ eſſe volũtas cũ ratione ſed vt denũtiãte.i.manifeſtãte iniuriã. Appetit⁹ em̃ ſenſitiuus rationi nõ obedit immediate:ſed mediante volũtate.Qđ autẽ bruta habeãt irã:cũ nõ habeãt rationem: ex inſtinctu naturali indito eis,eſt p rationẽ diuinã.Item ira eſt qdẽ naturalior cõcupiſcẽtia ex parte ſubiecti: cõſiderãdo hoĩem ſcđm naturã ſpeciei : ĩquãtũ rõnale & etiã ſcđm ꝯplexionẽ ꝓpriã indiuidui . Inquantũ em̃ hõ eſt rationalis:naturalior eſt ira qa ipa cũ rõne. Vñ pħs dicit ꝙ humanius eſt punire qđ ptinet ad irã ꝗ̃ manſuetũ eſſe qa vnũquodq; inſurgit ꝯtra nociua . Siſr̃ cõſiderãdo hoĩem ſcđm ꝓpriã cõplexionẽ ĩdiuidui: ira eſt naturalior cõcupiſcẽtia. Eſt em̃ homo diſpoſitus ad iraſcẽdũ ſcđm ꝙ habet cholericã cõplexionẽ.Cholera aũt ĩter cęteros humores citi⁹ moueť:aſſimilať em̃ igni:& iõ magis ẽ ĩ prõptu: vt ille q diſpoſit⁹ eſt ſcđm naturalẽ ꝯplexionẽ ad irã iraſcať:ꝗ̃ de eo q ẽ diſpoſit⁹ ad cõcupiſcẽdũ ꝯcupiſcat. Vñ & pħs dicit in.vij. Eth.ꝙ ira magis traduciť a parẽtib⁹ in filios ꝗ̃ cõcupiſcẽtia.Sed ꝯſiderãdo cãm irę ex pte obiecti: vel ex parte ſubiecti ſcđm naturã generis.i.ĩquãtũ ẽ aĩal: ſic naturalior eſt cõcupiſcẽtia ira.Cõcupiſcẽtia em̃ ciboꝝ & venereoꝝ eſt naturalior: & ex ipa natura cõmuni habet hõ ĩclinationẽ ad appetẽdũ ea q̃ ſunt cõſeruatiua vitę ſcđm ſpẽm vl' ſcđm ĩdiuiduũ.Itẽ odiũ eſt grauius ira:qđ patet ex dicto Aug.ĩ regula q cõpat odium trabi: feſtucæ irã.Hui⁹ rõ ẽ:qa ꝗ̃uis vterq; appetat malũ:nõ tñ eadẽ ratione.Nã odiẽs appetit malũ inimici, inquãtũ eſt malũ: & qa appetit malũ alterius ſcđm ſe nulla mẽſura mali ſatiať:ea em̃ q̃ ſcđm ſe appetũť,ſine mẽſura appetunť:ſicut auarus diuitias.Sed irat⁹ appetit malũ ei⁹ cõtra quẽ iraſcitur.nõ inquãtũ malũ:ſed inquãtũ habet quãdã rõnẽ boni ꝓut ęſtimat illud eſſe iuſtũ inquãtũ vindicatiuũ.Irat⁹ em̃ appetit vt ille cui nocumẽtũ infert pcipiat & doleat & ꝙ cognoſcat ꝓpter iniuriã illatã ſibi hoc ꝓuenire. Et qa ħoc appetit ſub rõne iuſti vĩdicatiui: iõ qñ malũ illatum excedit mẽſurã iuſtitię ſcđm ęſtimationẽ iraſcẽtis:tũc miſereť. Ira ꝓprie nõ ẽ cõtra ſeipm̃ ſed inquãtũ quędã metaphorica iuſtitia: & ĩiuſtitia eſt hoĩs ad ſeipm̃ inquantũ.ſ. ratio regit ꝯcupiſcibilẽ & iraſcibilẽ:ſcđm ħ dr̃ hõ de ſe ſa

Ira eſt ĩ brutis.

Odium graui⁹ ẽ ꝗ̃ ira.

cere vindictã & ſibi iraſci.Itẽ ꝗa ira cauſat̃ ex hoc ꝙ aliqs
nos leſit per actũ ſuũ actus aũt ſunt ſingulariũ ideo ira eſt
ſemꝑ circa aliqd' ſingulare.Itẽ in.iiij.Ethic.ph̃us dicit ſeu
appellat quoſdã iraſcentiũ acutos:q.ſ.cito iraſcunt̃:ꝗſdã
amaros q.ſ.diu retinẽt iram:ꝗſdã difficiles q.ſ.nunꝗ̃ ꝗe

Cã iræ.

ſcũt niſi puniãt.Eſt autẽ cauſa irę aliqd factũ cõtra ipſum
iraſcẽtẽ.Cuiꝰ ratio eſt:ꝗa ira eſt appetitꝰ nocẽdi ſub rõne
iuſti vĩdicatiui.Vindicta aũt locũ nõ habet niſi vbi p̄ceſ-
ſit iniuria,q̃ ad eũ ꝑtineat q vindictã appetit. Iniuria aũt
ab aliq̃ facta nõ ꝑtinet ad aliquẽ:niſi aliqd fecerit quod
ſit aliquo modo cõtra ipm.Qd' aũt iraſcamur cõtra illos
etiã q alijs nocẽt:hoc ideo eſt inquãtũ illi qbꝰ noceẗ aliq̃
modo ꝑtinẽt ad nos vel ꝑ affinitatẽ:vel ꝑ amicitiã vel ꝑ
cõmunionẽ naturæ,Qd' etiã hoĩes iraſcant̃ contra eos :q
deſpiciũt ea circa q̃ ipi maxime ſtudẽt vt dicit ph̃s h̃ ideo
eſt:ꝗa ꝑ illd' maxime reputamꝰ nos deſpici. Ira aũt dr̃ de

Ira dei.

deo nõ ẜm paſſionẽ animi:ſed ẜm iudiciũ iuſtitię ꝓut.ſ.
vult punire pctõres de culpa ſua.Peccator aũt & ſi deo nil
poſſit nocere effectiue:tñ ex parte ſua agit cõtra deum .Et
ꝗa eũ in mãdatis ſuis cõtemnit & ꝗa infert nocumẽtũ ali.
quod ei qd' ſub diuina tutela ꝯtinet̃. Paruipẽſio eſt cauſa
irę ad quã oẽs alię cauſæ reducunt̃:paruipẽſio eñ excellẽ
tię hoĩs opponit̃.Quę eñ hoĩes putant nullo digna eſſe,

Paruipẽſio ẽ cã irę.

paruipẽdũt.Ex oĩbꝰ aũt bonis noſtris aliquã excellentiã
quęrimꝰ:& ideo quodcũꝗ̃ nocumentũ inferat̃ inquantũ
excellẽtię derogat videt̃ ad paruipẽſionẽ ꝑtinere .Cũ eñ
ira appetat vindictã ſub rõne iuſti:& ideo ꝓuocatiuũ ad
irã eſt aliqd ſub rõne iniuſti.Maxime autẽ facit iniuſtũ q
ex certa electione & malitia nõ paſſione vel ignorãtia al
teri ĩfert nocumẽtũ & ideo maxime cõtra tales iraſcimur
ꝗa ꝓpter paruipẽſionem videnẗ feciſſe.Qui ex ignorãtia
vel paſſiõe peccãt nõ videnẗ paruipẽdere: & ideo magis
merenẗ veniã & miſericordiã,& nõ irã.Itẽ cũ cauſa irę ſit
iniuſta paruipẽſio & nocumẽtũ ꝯtriſtatiuũ illatũ ẜm pri
mã cauſam excellẽtia hoĩs eſt cauſa vt de facili qs iraſcat̃
Quãto eñ qs eſt excellẽtior tãto iniuſtiꝰ paruipẽdit̃ in eo
in q̃ excellit.Vñ iraſcit̃ diues ſi paruipendit̃ in pecunia&
rhetor in loquẽdo:& ſic de alijs.Sed inquãtũ nocumentũ
ꝯtriſtatiuũ eſt cauſa irę ſic ea q̃ ſunt cõtriſtãtia vt q̃ ꝑtinẽt
ad defectꝰ,ſunt cauſa irę:& ẜm h̃ infirmi de facili iraſcunt̃
Itẽ defectꝰ eiꝰ vel prauitas ꝯ quẽ iraſcimur,aliqñ auget
irã,aliqñ minuit. Si eñ defectꝰ augeat indignã deſpectio
nẽ ſic auget irã vt deſpiciat̃ nobiles a ruſticis & hmõi.Si
ꝟo minuat deſpectionẽ indignã ſic diminuit irã.Et h̃ mõ
q peniteñt de iniurijs factis & ꝯfitent̃ & humiliant̃ mitigãt

Irã ſeqtur delectatio.

irã.Cauſat aũt ira delectationẽ .Nã motus irę inſurgit ex
aliqua illata iniuria cõtriſtãte cui quidẽ triſtitię remediũ
adhibet̃ ꝑ vindictã quãto autẽ ꝯ iuſtitiã maiorẽ ꝑ delecta
tionẽ remediũ adhibet̃ tãto maior delectatio cauſat̃. Nõ
eñ tollit̃ triſtitia:niſi ꝑ delectationẽ vt ꝑ ſuũ ꝯriũ.Ad p̄ſẽ
tiã aũt vindictę delectatio ſequit̃:& tãto maior quãto ma
ior fuit triſtitia.Si igit̃ vindicta fuerit p̄ſens realr̃: cauſat̃
perfecta delectatio q̃ totalr̃ excludit triſtitiã & ꝑ hoc q̄etat
motũ irę.Sed anteꝗ̃ ſit pñs realr̃ vindicta, fit iraſcẽti pñs
duplr̃.Vno mõ ꝑ ſpem:nullus eñ iraſcit̃ niſi ſperãs vĩdi
ctã.Alio modo ꝑ cõtinuã cogitationẽ vnicuiꝗ̃ eñ cõcu-
piſcẽti:eſt delectabile immorari ĩ cogitatiõe eoꝝ q̃ ꝯcupi
ſcit.Et ꝓpter h̃ imaginatiões ſomnioꝝ ſunt delectabiles:
& ideo cũ iratꝰ multũ cogitet de vindicta ĩ aĩo ſuo ex hoc

Ira cauſat feruorem.

delectat̃.Itẽ cauſat ira feruorem. Quędã eñ impetuoſitas
eſt in motu irę & ꝗa motꝰ irę nõ eſt ꝑ modũ retractionis,
cui ꝓportionat̃ frigꝰ ſed magis ꝑ modũ inſecutionis cui
ꝓportionat̃ calor cõſequẽter fit motꝰ irę cauſatiuꝰ cuiuſ-
dã feruoris ſanguinis & ſpirituũ circa cor qd' eſt ĩſtrumẽ-
tũ paſſionis aĩæ. Et exinde eſt ꝙ ꝑ magnã perturbationẽ
cordis q̃ eſt in ira maxime apparent in iratis indicia quæ
dã in exteriobus mẽbris.Feruor tñ qui calorem cõſequi-
tur alia ratione ꝑtinet ad irã: & alia ad amorẽ. Nã feruor
amoris eſt cũ quadã dulcedine & lenitate:eſt eñ in bonũ
amatũ & ideo aſſimilat̃ calori aeris & ſanguinis propter
quod ſanguinei ſunt magis amatiui. Feruor autẽ iræ eſt
cũ amaritudine ad cõſumendũ: ꝗa tẽdit ad punitionẽ cõ
trarij vnde aſſimilatur calori ignis & cholerę. Item ira in
ter cęteras paſſiones manifeſtius impedit vſum rationis.
Item cũ ira ſit cũ rõne & impediat rationẽ ex vtraꝗ̃ par-
te põt taciturnitatẽ cauſare :aliquãdo tamẽ ſeqtur magis
locutio ſi non fuerit nimia Tho.j.ij.q.xlvj.& ſequẽtibus.

§.II. NOTANDVM QVOD TRI

De ira diuinali.

plex eſt ira.ſ.diuinalis:ꝟtualis & criminalis.Ira diuinalis
eſt illa quã dicit ſcriptura eſſe in deo vt Eccl'i.xvj.Miſeri-
cordia eñ & ira cũ illo eſt & pſ̃.cv. Iratꝰ eſt furore dñs in
pplm ſuũ.Fuerũt aliqui ph̃i:vt Epicurei qui dixerunt irã
nõ eſſe in deo hanc videlicet rõnẽ aſſignãtes ꝗa nõ punit
ſubito malos cum ſcelera perpetrãt.Sed(vt dicit Lactan-
tius reprobãs talẽ opi.falſam)hoc facit ꝓpter ſuã immẽ-
ſam clementiã & miſericordiã erga hoĩes ſciẽs eoꝝ fragi
litatẽ,& cõpatiens eis expectans eorũ cõuerſionẽ & ex eo
differẽs vltionẽ.Nã ſi cũ hoĩes peccãt ſubito vellet puni
re pauciſſimi in mũdo remanerẽt. Probari autem poſſe
irã eſſe in deo dicit nõ ſolũ ex ſcripturis ſctĩs ſed etiã gen-
tiliũ allegãs plura dicta Sibyllaꝝ.Sibylla ,Fuge ſcelera-

Ira eſt i deo.

tas religiões:& viuo deo inſeruire & ab adulterio te abſti
ne:& maſculi permixtione praua pro patria generationẽ
crea & ne occidas:his deꝰ immortalis iraſcit̃ q hęc agunt.
Refert Lactã.in li.de ira dei.Sed ſciendũ ꝙ cum ſcriptura
dicit deũ iratũ & irã eſſe ĩ deo:loquit̃ ꝑ ſimilitudinẽ eoꝝ
quæ dicũtur de hoĩe irato non ꝙ proprie ira ſit in deo.Et
ratio eſt:ꝗa ira ꝓprie eſt cũ alteratiõe partis ſenſitiue.Eſt
enim ira ẜm Damaſ.aſcenſio ſanguinis circa cor.Deꝰ aũt
eſt immutabilis & alterari nõ põt. Et cũ ſit purus ſpũs:&
nihil corporeũ ſit ĩ ſua deitate nec ſãguinẽ nec cor habet:
vñ ẜm paſſionẽ poſſit iraſci.Sed cũ hõ iraſcitur cõtra ali-
quẽ alterat̃ in parte ſenſitiua & ſi põt minat̃ vel caſtigat
vel grauiter ledit eũ cõtra quẽ iratus eſt .Et ꝗa hoc eſt cõi
ter effectꝰ irę:cũ quis iſta facit erga aliquẽ dicimꝰ illũ ira-
tum ꝯ talẽ. Et quãtũ ad iſtũ effectũ qui procedit ab ira di-
cit ſcriptura,deũ aliqñ iratũ:nõ ꝙ ſit in eo alteratio cũ ap
petitu vĩdictę:q̃ ꝓprie eſt ira:ſed ꝗa punit mala & iuſtiſſi
me.vñ dr̃ de pœ.di.iij.ꝓductior.Ira dei non eſt vt hoĩs.i.
cõcitati animi furor:ſed trãquilla iuſti ſupplicij ꝯſtitutio
Eſt autẽ ira dei triplex ſeu dicere poſſumꝰ ꝙ deus tripli
citer iraſcit̃.ſ.malis cõminãdo:flagellis expurgando repro

Deꝰ iraſcit̃ tripliciter

bos exterminãdo.Locutꝰ eſt dñs aliqñ ꝑ ꝓphetas ꝓmit-
tẽs & aſſerẽs alicui ppl'o ſe iratũ cõtra ipm & mala illatu
rũ & cũ talis ppl's ſe correxit & pœnituit de pctĩs dñs reuo
cauit ſententiã & nõ ĩmiſit illa mala. Nec tñ locutio fuit
falſa:ꝗa ꝯminatoria fuerat & ſub cõditione.ſ.ſi ſe nõ emẽ

Primo.

darẽt ſicut patet de Niniue de qua dixerat dñs ꝑ Ionã ꝓ-
phetã.Adhuc q̃draginta dies & Niniue ſubuertet̃ . Ionæ
iij. Et cũ audiſſent hoc Niniuitę pñiam egerunt dicentes.
Quis ſcit ſi forte ignoſcat deus & auertat̃ a furore irę ſuæ:
& propter pœnitentiã eorũ reuocata eſt ſententia. Vnde
& Hiero.ſuꝑ Oſeæ.xj.c.inquit.Sed ꝯtinuo q dixerat:ſicut
Adama faciã te & ſicut Seboim ponã te.Quæ duæ ciuita
tes ex vicinia Sodomoꝝ parilis excidij traxere cõſortiũ.
Conuerſum eſt(inquit.ſ.dñs)cor meum in memetipo cõ
turbata eſt aĩa mea nõ faciam ẜm iracũdiam furoris mei
Nõne g̊ apparet ꝙ ideo nobis peccãtibus: indignat̃ dñs
Ieſus vt nos indignationis ſuę terrore ꝯuertat.de pœ.di.j.
ſed & cõtinuo.Et loquit̃ de ppl'o .Iſrael cui dñs minabat̃
ſe exterminaturũ ꝓpter pctã ſicut illas duas ciuitates vi-
cinas Sodomis :ſed cũ aliqñ conuerſi ſunt ad pñiam dñs
ſuſpendit ſententiã.Scd'o dr̃ deus iratus cũ ſcilicet flagel-

Scd'o.

lat,& flagellando pctã expurgat reuertẽtibus ad pœnien
tiã .Vnde dicebat Tobias ad dñm loquens .Cũ iraſceris
flagellãdo.ſ.miſericordiã facis & in tpe tribulatiõis pctã
dimittis his qui inuocãt te.Tob.iij.& Abach.iij. Cũ ira-
tus fueris(.ſ.flagellãdo)miſericordię recordaberis ſcili-
cet pctã remittẽdo .Sicut patet ꝑ exẽplũ in Dauid cũ ꝑſe-
cutionẽ ſuſtinuit a filio Abſalon ꝓpter pctã ſua & cũ pe-
ſtis maxima ſuꝑuenit in pplm ſuũ ꝓpter pctm elationis.
ij.Reg.xviij.&.c.fi.Hinc & Hiero.Si qñ fames & pœnuria
& oĩm rerũ ęgeſtas,opprimit mũdũ ſciamꝰ hęc ex ira dei
deſcẽdere q ĩ pauperibꝰ ſi nõ recipiãt eleemoſynã ſe frau

Tertio.

dari loquit̃.xvj.q.j.c.j.reuertimini.Tertio iraſcit̃ erga re-
probos exterminãdo: ſicut cũ iraſcit̃ hõ ꝯ hoſtẽ capitalẽ:
exterminat eũ,ſi põt de mũdo.Sic vt dr̃ Naũ.j.Vlciſcens
dñs in hoſtes ſuos & iraſcens ipſe inimicis ſuis.Ioan.iij.
Qui incredulus eſt nõ videbit vitã ęternã ſed ira dei ma-
net ſuper eũ.Iraſcit̃ g̊ deus iſto modo.ſ.exterminando :&
morti ęternę deputãdo impœnitẽtes vſꝗ̃ in finem ꝓpter
qd' ait apl's ad rom.ij. Tu autẽ ẜm impœnitens cor tuum
theſaurizas tibi irã ĩ die irę.Non eñ(vt ait Hiero) hoibꝰ
ſed vitijs.

ſed vitijs iraſcit̃ deus.de pœ.di.j.Quãobrẽ.Et ꝗa in repro

Deꝰ iraſcit̃ vitijs non hoibus

bis ſemꝑ inueniunt̃ pctã:ideo ſemꝑ ꝯ eos dñs manet ira-
tus:& ita terribilr̃ vt in fine mundi dicãt mõtibꝰ. Cadite
ſuꝑ nos & abſcondite nos a facie ſedẽtis ſuꝑ thronũ & ab
ira agni.Apo.vj.Nec ira põt ceſſare.i.punitio:ꝗa nec cul
pa remoueri.Hinc Greg.in lib.dial'.ait.Cũ ſuperna indi-
gnatio ſeſe(vt ita dixerim)medullitus mouet.i.determi-
natiue:hãc humana opinio nõ remouet: nec ſe cuiuſlibet
vtiliter deꝑcatio obijcit: cũ ſemel aliquid deꝰ ab intimis
iraſcẽdo diſponit.xxiij.q.iiij.Nabuchodonoſor.§.his oĩ-
bus.Et Lactã.in lib.de ira dei. Ita diuina, in æternum ma-
net aduerſus eos qui peccãt in ęternum.Ne ergo tardes cõ

De ira ꝟtuali.

uerti ad dñm.&c.Eccl'i.v.Secũdario eſt alia ira quæ dicit̃
virtualis ſeu ira ꝑ zelũ:& hęc eſt cũ videlicet qs habet diſ
plicẽtiã & turbationẽ: ꝯ vitiũ cõmiſſum a ſe vel ab alio,
ĩquãtũ ẽ offenſa dei: ꝓpẽ qd' ſi habet auctoritatẽ ipm pu-
nit:& ad hãc inuitat pſ̃.cũ dicit.Iraſcimini & nolite pecca
re.Loquit̃ eñ ẜm Grego.in.v.Moral'.de ira ꝑ zelũ. vnde
quaſi declarans ipſam irã ſubdit. Quę dicitis in cor.ve.&
in cu.ve.cõpũgimini.i.iſto mõ iraſcimini vt habeatis cõ
pũctionẽ & dolorẽ de his, q̃ dicũt hoĩes in cubilibꝰ & cor
dibꝰ.i.de pctĩs quę fiunt ope corꝑis: qd' eſt q̃ſi cubile aĩæ
& cogitatione q ẽ in corde. Signãter aũt dicit(iraſcimini
& nolite peccare.)Nam etiã ex zelo iraſcẽdo peccat̃ : niſi
modꝰ ſeruet̃ . Ita g̊ iraſcẽdum ẽ cõtra ſua vel alioꝝ vitia:
ꝙ ratione ira regatur: nõ impatiẽtia vel odio vel nimia
ſeueritate vtat̃. Vnde Augu.Iraſcit̃ iuſtꝰ peccatis pallea-
rum:ſed nõ odit in quo extinguit̃ oculus rõnis.vij.q.j.ad

Ira virtualis tria bona facit

uerſitas.§.hinc idẽ.in pſ̃.Hęc autẽ ira tria bona facit.
¶Placat deum.
¶Auget meritum.
¶Excitat proximum.
¶De primo pſ̃.Stetit Phinees & placauit.ſ. deũ ĩ eo ꝙ ex
ira ꝑ zelũ occidit principẽ ex Iudęis : fornicãtẽ cũ Moabi
tidis:& ceſſauit quaſſatio id ẽ flagellum ppl'i quo multa
milia occiſa ſunt,vnde dr̃ Nume.xxv.Phinees auertit irã
dei ab eis.ibi habes hiſtoriã. Sic ſanctus Moyſes cum vi-
dit deſcendens de monte Syna : vitulum aureũ & choros
adorãtium eum:iratus eſt valde & cõfregit tabulas lapi-
deas diuinę legis.vt habetur Exodi.xxxij..reputans indi-
gnum margaritas verborũ dei : ante illos porcinos expo
nere.Et caſtra ingreſſus ipſe cũ leuitis zelo ducti interfece
runt.xxiij.milia qui adorauerant vitulũ:qui prius in mõ
te dñi placauerat ſua oratiõe iratum cõtra populũ illum:
ita vt vellet delere.Qd' talis ira augeat meritum:patet ex
hoc ꝗa ꝑ quẽlibet actum virtutis meret̃ hõ:& tãto magis
quãto maior eſt virtus cæteris paribus. Sed iraſci per ze-
lum eſt actus virtutis:& maxime.ſ.pietatis:.ſiue pietas di
cat̃ dei cultus:qd' ꝑtinet ad religionẽ,q̃ eſt maxima virtu
tũ moraliũ:ſiue ſumat̃ pro miã:q̃ ẽ maxima in his q̃ ſunt
ad proximũ ſcd'm btm Tho.ij.ij.q.xxxiij.Qd' autẽ ſit hæc
ira actus pietatis oſtendit Hieroñ. ſic dicens ad riparium.
Legi Syromaſtẽ.i.vindictam Phinees: auctoritatem He-

Pietas ẽ punire crĩa ꝓ deo nõ crudelitas.

lię zelũ Simonis Chananei:Petri ſeueritatẽ Ananiam &
ſaphyrã trucidãtẽ: Pauli conſtantiã qui Helimã Magum
vijs dñi reſiſtẽtẽ æterna ſeueritate dãnauit:non eſt crude-
litas crimina ꝓ deo punire:ſed pietas hęc ille.xxiij.q.viij.
legi.Oportet tñ ꝙ ad puniendum habeat qs auctoritatẽ a
deo vl' ab hoĩe al's nõ iuſte fieret. Eſt inſuper talis ira:per
zelũ excitatiua ꝓximi ad cauẽdũ malũ: dũ videt puniri ĩ
bonũ faciẽdum.Vñ cũ rex Anthiochꝰ miſiſſet nũtiũ in ci
uitatẽ Modin præcipiẽs Iudæis oĩbus vt delicta lege dei
trãſferrent ſe ad mores gentiliũ ſacrificãdo idolis: ſubito
qdã ex Iudæis in cõſpectu oĩm:ſacrificium obtulit idolo
qd' vidẽs Matathias iratus zelo legis occidit illũ Iudeũ &
nuntiũ regis & filios ac populũ animauit & cõfortauit ad
ſeruãdum legẽ dei: deſerẽs ciuitatẽ cũ multis milibꝰ & in

De ira criali.

deſertũ ſeceſſerũt ne cõtaminarentur.vt habet̃.j. Mach.ij.
Tertia dr̃ criminalis:cũ videlicet qs habet ĩordinatũ ap
petitũ vindictę.i.punitiõis alicuiꝰ : ꝓpter aliquẽ defectũ
ꝯmiſſum.Et ꝗa inordinatꝰ eſt talis appetitus.i.non ſcd'm
ordinẽ rõnis:dũ.ſ.deſiderat punitionẽ fieri: nõ ꝓpter iu-
ſtitiã & ſcd'm iuſtitiã:ſed ꝓpter indignationẽ ſui & nõ de
bito mõ:ideo peccat male vtens paſſione irę. Sed p̄cipue
cauendũ eſt,ne multũ teneat̃ : ne(ſcd'm Aug.ĩ regula)ira
trãſeat in odiũ:& trabẽ faciat de feſtuca:& aĩam faciat ho
micidã. Et ideo dicit apl's ad Eph̃.iiij . Sol nõ occidat ſuꝑ
iracũdiã veſtrã.i.nõ teneatis vſꝗ̃ ſero.Vel meliꝰ:ſol.i.lu
mẽ rõnis vl' lumẽ grãæ:nõ occidat.i.nõ ſuccũbat ſuꝑ ira-
cũdiã vrãm.i.nõ extinguat̃ & amittat̃ in ira vrã ꝗa tunc
incurretis tenebras pctĩ mortalis:ꝑ qd' diabolꝰ nõ xp̃s ha
bitaret in vobis.Vñ ſubdit.Nolite locũ dare diabolo.Et
de hac ira mortali ĩtelligit̃ illd' Mat.v. Oĩs qui iraſcit̃ frĩ
ſuo reꝰ erit iudicio.i.dãnatiõe ęterna. vñ Amb.Ira ſępe ĩ
crimẽ ĩducit ĩnocẽtes.xj.q.iij.ira.Et ponit exẽplũ de Phu
tifar p̄rono Ioſeph q iratꝰ ꝯ Ioſeph ꝓpter falſam accuſa-
tionem vxoris iniuſte miſit eum in carcerem.

§. III. PONIT AVTEM GREG.

v.moral'.tria remedia cõtra irã.Primũ eſt vt hõ in operi-

Remedia contra irã.

bus ſuis conſideret q̃ ſibi poſſunt accidere vel fieri aduer
ſa.& ex alia parte recogitet quanta ſuſtinuit chriſtus pro
eo : & q̃ꝫ patienter:& ſine turbatione immo orando pro
crucifixoribꝰ:& ſic imitari debet dñm ſuum.j.Pet.ij.Chri
ſtus paſſus eſt pro nobis , vobis relinquens exemplum:
vt ſequamini veſtigia eius:qui peccatum non fecit nec ĩ-
uentus eſt dolus in ore eius.qui cum malediceretur : non
maledicebat :cum pateretur non comminabatur: ſicut fa
cit iratus. Secundum remedium eſt : vt cogitet quis defe-

Scd'm.

ctus & iniurias quas ſępe facit deo & proximo: & in om-
nibus his vult ſibi compati & nõ iraſci cõtra eũ. Sic ergo
& alteri ipe faciat hoc iure naturali dictãte:& non iraſcat̃.
Eccli.xviij. Homo homini reſeruat irã & a deo quęrit me
delã.q.d. Fruſtra quis medelã grę qua vulnera pctoꝝ cu-
rant̃ petit a deo:ſi ipſe permanet in ira cũ proximo.Neꝗ̃
deus pctõri recõſiliat̃:ſi ipſe cum ꝓximo ꝑſeuerat iratus.

Tertiũ.

Tertiũ remediũ eſt reſpõdere irato humiliter & dulcit̃.
Nã vt dr̃ Prouer.xv.Reſpõſio mollis frãgit irã:ſermo du
rus ſuſcitat furorẽ. Exẽplum primi Iudicũ.vj.c.de Gedeo
ne.Exẽplũ ſecũdi in lib. Reg. de tribu Iuda dura loquen-
te cõtra Iſrael. Vel ſaltẽ tacere.iuxta illud Pſ̃.lxxvj. Tur-
batus ſum & non ſum locutus.De vitio irę:& q̃ꝫ ſit graue
& quantũ noceat:& quãdo eſt mortale vel veniale: & de
diuerſis gradibus eius habes in.ij.par.titu.de ira.

¶De cauſa exteriori peccati. Cap.xij.

NVNC DE CAVSA EXTE-
riori pctĩ breuit̃ vidẽdũ ẽ.Vbi ſciẽdũ: ꝙ ſicut
cauſa interior pctĩ: eſt volũtas vt ꝑficiẽs actũ
pctĩ:& rõ quãtũ ad carẽtiã debitę regulæ & ap
petitꝰ ſenſitiuꝰ ĩclinãs. Sic aliqd extrĩſecũ triplr̃ põt eẽ cã
pctĩ.Vel ꝗa mouet immediate volũtatẽ vel ꝗa mouet ra
tionẽ vel ꝗa mouet appetitũ ſenſitiuũ.Sed quantũ ad pri
mũ cũ volũtatẽ interiꝰ nõ poſſit mouere aliqd extrĩſecũ
niſi deꝰ & deꝰ nõ eſt cauſa pctĩ:ſequit̃ ꝙ nil exteriꝰ põt cau
ſare pctm ex parte volũtatis.ſ.mouẽdo ipam immediate.

Deꝰ nõ põt eſſe cã pctĩ.

Qd' autẽ deꝰ nõ ſit cauſa pctĩ: neꝗ̃ directe neꝗ̃ indirecte
ſic declaratur.Illud eñ eſt cauſa directe alterius ad peccan
dũ qd' inclinat volũtatẽ ad peccãdũ. Indirecte autem eſt
cauſa.cũ nõ retrahit a pctõ cũ poſſit & debeat ſic pręlatus
nõ corrigẽs ſubditos: dr̃ cauſa indirecta vitioꝝ eoꝝ.Sed
ꝙ deꝰ nõ ſit cã directa pctĩ ſui vel alteriꝰ: patet ex h̃ ꝗa oẽ
peccatũ eſt receſſum ab ordine : q eſt in ipm ſicut in finẽ:
deus aũt(ẜm Diony.)oĩa inclinat:& cõuertit in ſeipm ſi-
cut in vltimũ finẽ. Vñ ĩpoſſibile eſt ꝙ ſit cauſa ſibi vl' al
teri diſcordãdi ab ordĩe q eſt in ipm .Qd' etiã nõ ſit cauſa
indirecta pctĩ patet ꝗa nulli eſt debitor ad dãdã grãm:gu
bernator eñ nauis nõ dr̃ cã indirecta ſubmerſiõis nauis:
ex hoc ꝙ nõ gubernat nauẽ:niſi qñ põt & debet guberna
re. Quãuis eñ deꝰ aliqbꝰ nõ det auxiliũ ad vitãdũ pctm:
qd' ſi daret nõ peccarẽt: tñ ꝙ nõ det hoc totũ facit ẜm or-
dinem ſuę ſapientię & iuſtitię:cũ ipe ſit ſapiẽtia & iuſtitia
& ſic nõ ĩputat̃ ei ꝙ aliqs peccet & ſit cauſa pctĩ . Et q̃ꝫuis
actus pctĩ inquãtũ actus & inquãtũ ens ſit a deo : ꝗa oĩe
ens eſt a primo ente:& oĩs actus a primo actu.i.deo:nõ tñ
ſequit̃ ꝙ deꝰ ſit cauſa pctĩ.Pctm eñ dicit actũ cũ quodam
defectu:qui defectꝰ eſt ex cauſa creata.ſ.libero arbitrio:in
quãtum deficit ab ordine primi agẽtis.i.dei: ſicut defectꝰ
claudicatiõis reducit̃ in tibiam curuã ſicut in cauſam:nõ
aũt in virtute motiua: a qua tñ cauſat̃ qcqd eſt motionis

Deꝰ dr̃ excæcare & obdurare.

in claudicatione . Qd' etiam deꝰ dr̃ excęcare & obdurare.
hęc duo importãt. Vnũ eſt motus animi humani inhærẽ-
tis malo: & auerſi a diuino lumine : & ẜm h̃ deꝰ nõ ẽ cau-
ſa excęcationis vel obduratiõis.Aliud eſt ſubtractio grę:

ex qua ſequit̃,ꝙ mens diuinitus nõ illuminat̃ ad recte vi
dēdū:& cor hoīs nõ emolliat̃ ad recte viuēdū:& ſic obdu
ratiōis & excęcatiōis de⁹ ē cauſa. Et quātum ad quoſdam,
ſ. reprobos excęcatio operat̃ ad dānationē: quantum ad
quoſdā ad ſanationē.ſ. quo ad electos: q̃s aliqñ de⁹ pmit
tit cadere vt humiliores fiāt. Tho.j.ij.q.lxxix. Vñ de pœ.
di.ij. talib⁹. dicit Aug. Talib⁹ deū diligētib⁹, oīa cooperā
tur in bonū: vſq; adeo prorſus oīa: vt etiā ſi q eoꝝ deuiāt
& exorbitāt: etiā hīpm faciat eis pficere in bonū: vt.ſ. hu
miliores & feruētiores ſurgāt. Exēplū in Petro de quo di
cit Amb. diſ.l.c. fidelior. Fidelior factus eſt Petrus: poſtq;
fidē ſe pdidiſſe defleuit. Cū igit̃ de⁹ nõ ſit cā pctī: ſequitur
ꝙ nil exterius põt eſſe cauſa peccati: niſi vel inquantum
mouēs rationē: vel inquātum mouēs appetitū ſenſitiuū.
Et ſm hoc tripliciter aliqd põt eſſe cauſa peccati: ſeu mo
uere volūtatē ad peccādū. Vno modo p ipm obiectū pro
poſitū: ſicut cibus excitat deſideriū hoīs ad comedēdum:
& ſic res ſenſibiles exterius apparētes: mouēs volūtatem
ad peccādum. Alio modo ille qui pponit vel offert hmōi
obiectū: & ſic diabolus vel homo mouēt ad peccandum.
Tertio modo: ille qui perſuadet obiectū propoſitū: habe
re rationē boni: qa & hic aliq̃liter pponit propriū obie
ctū voluntati: qđ eſt ratiōis bonū verum vel apparēs: &
ſic etiā diabolus vel homo: mouēt ad peccādum perſuadē
do ad malū. Et qa nullo iſtoꝝ modoꝝ trium poteſt aliqd
directe cauſa peccati eſſe: cum voluntas nõ ex neceſſitate
moueat̃ ab aliquo obiecto, niſi ab vltimo fine: ideo non
eſt ſufficiens cauſa peccati: neq; res exterius oblata neq; il

Diabolus directe nõ ē cā pctī.

le qui cauſam pponit: neq; ille qui ſuadet. Vnde ſequit̃:
ꝙ diabolus non ſit directe & ſufficiēter cauſa peccati: ſed
ſolum per modum perſuadētis vl' pponentis appetibile,
Quod autē dicit Hiero. de pœ. diſ.ij. ſi em̃ inqt. §. cæterum
cõfido. ꝙ ſicut deus eſt pfectio boni: ita diabolus mali in
telligēda eſt illa ſimilitudo in gn̄ali: inquantū videlicet
ſicut de⁹ eſt cauſa boni noſtri: ita diabolus aliquo modo
eſt cauſa mali: ſed non eodē modo: qa de⁹ operat̃ interius
mouendo voluntatē: quod non poteſt facere diabolus,

¶De tētatione multiplici: ſcilicet mundi
carnis & diaboli. Capitulum. xiij.

Diabolus qualiter aliquomõ eſt cauſa peccati.

PRIMO IGITVR VIDEN
dum eſt aliqd breuiter: de tentatione diaboli
ſm quā dr̃ aliq̃ mõ eē cā pctī. Vbi ſciēdū: ſm
Tho.j.ij.q.lxxx. ꝙ cū iterior pars aīę ſit ītelle
ctiua, & ſenſitiua. Intellectiua aūt ↄtinet ītellectū & volū
tatē volūtatē qdē diabolus p ſe & directe mouere nõ põt
intellectus aūt per ſe mouet̃ ab aliquo illumināte ipſum
ad cognitionem veritatis: diabolus autē hoc non ītendit
circa hominē: ſed magis obtenebrare ipſius rationem ad
cõſentiēdū quæ obtenebratio puenit ex phantaſia & ap
petitu ſēſituo. Vnde tota operatio diaboli interior vide
tur eſſe circa phātaſiā & appetitū ſenſitiuū quoꝝ vtrūq;
cõmouēdo põt inducere ad pctm̄. Põt em̄ operari ad hoc
ꝙ imaginatiōi aliquæ formæ imaginariæ pſentent̃. Põt
etiā facere ꝙ appetitus ſenſitiu⁹ ad aliquā paſſionē con
citet̃. Natura enim corporalis naturaliter ſpūali obedit
ad motū localē. Vnde & diabolus oīa cauſare põt quę ex
motu locali corporū īferiorū puenire poſſunt niſi ex vir
tute diuina reprimantur. Quod autē aliquę formæ repræ
ſententur imaginationi cõſequitur quādoq; ad motū lo
calē. Similiter & cū appetitus ſenſitiuus concitetur ad ali
quas paſſiones ſm quēdā debitū motū ſpirituū & cordis
diabolus etiā põt ad hoc cooperari. Ex hoc aūt, ꝙ paſſio
eſt cõcitata in appetitu ſenſitiuo cõtingit vt id qđ propo
nitur imaginationi iudicet̃ pſequendū quia ei qui a paſ
ſione detinet̃ videt̃ eſſe bonū ad qđ per paſſionē inclina
tur & p hunc modū diabolus interi⁹ inducit ad peccādū.
Et quāuis diabolus poſſit propria virtute niſi a deo refrę
netur aliquē inducere ad faciendum aliquē actū q de ſuo

Diabolus neminem põt iduce ad neſſitatē peccandi.

gn̄e eſt pctm̄: inquātum videlicet põt īpedire vſum rõnis
mouēdo imaginationē & appetitū ſenſitiuū ſicut in arre
ptitijs patet. Tñ nõ põt īducere neceſſitatem peccandi. Ra
tio ē: qa homo motiuo ad peccādū nõ reſiſtit niſi p rõnē.
Si igit̃ rõ ſit totaliter ligata p opus diaboli mouētis ima
ginationē qcqd agat hõ: tūc nõ imputat̃ ei ad peccatum.
Si autē rõ non ſit totaliter ligata ex ea parte qua eſt libe
ra põt reſiſtere pctō. Vñ Hiero. de pœ. di.ij. ſi em̃ inqt. §. ce
terū cõfido.) Liberi arbitrij nos cõdidit deus: nec ad virtu
tes: nec ad vitia neceſſitate trahimur. & Amb. xv. q.j. non
eſt. Nõ eſt ꝙ cuiq; noſtrā aſſcribamus ęrumnā: niſi noſtrę
volūtati. Nemo noſtrū tenet̃ ad culpā niſi ppria volūta
te deflexerit ſequit̃. Volūtariū ſibi militē elegit chriſtus:
voluntarium ſibi ſeruū auctionat̃ diabolus &c.

§. I. ET QVIA TENTATIO IN
ducit ad pctm̄: & ſic eſt quaſi cā: licet īſufficiēs peccati agē
dū eſt de tentatione. Vbi notandū ꝙ quinq; ſunt illa q̃ tē
tant: ſed varijs modis.ſ. deus homo caro mūdus & diabo
lus. Et deus quidē tentat hoīem non vt decipiat ſicut dia

Quõ deus tētat

bolus: nec vt aliquid circa creaturā addiſcat quod prius
neſciebat q oīa nouit ſed vt bonū occultū ipſi tētato vel
alijs patefaciat. Et ſic tētauit de⁹ Abraam: vt habet̃ Gen̄.
xxij. vt.ſ. ipſi abrahę innoteſceret & alijs etiam in exēplum
fides & obedientia. Vel etiam vt defectum homini occul
tum ſibi manifeſtet. Sic chriſtus tentauit Philippū qñ di
xit, Vnde emem⁹ panes vt māducēt hi? Ioan. vj. Et ad idē
facit qđ dr̃ Deuter. xiij. Tentat vos dn̄s deus veſter: vt pa
lam fiat vtrū diligatis eum & habet̃. xxvj. q.v. nec mirum
circa finē. c. Nec eſt ↄ illud qđ dr̃ Iaco.j. deus neminem tē
tat hoc em̄ exponit̃ diuerſimode videlicet ſm glo. qa nõ
tētat vt decipiat vel peruertat ſicut facit diabolus, immit
tendo malas cogitationes vel mala culpę vel (ſm Augu.)
Deus neminē tentat, inducendo in tentationem. Vel (ſm
Bedam) loquitur de tentatione interiori qua concipitur
malū: nõ de tentatione exteriori tribulationis. Vel nemi
nem tentat deus (ſm Tho.) ad diſcēdū qđ ignoret. Cum
ergo tentari a deo non ſit malū ſed bonū nõ debet hõ re
fugere tentari, Nam vt dr̃ Eccl'i. xxxiiij. Qui tentatus non
eſt qualia ſcit. q.d. qui nõ eſt tentatus id eſt in tribulatiōe
probatus & examinatus: parum vel nihil ſcit qualiter ſe
debet habere ī tribulatiōe: vl' qa nõ habet notitiā tribula
tionum per experiētiā: q̃ eſt optima magiſtra. Multa em̄
vident̃ bona ab inceptis quę mala cognoſcuntur ab exp
tis: nec ſcit compati tribulatis & tentatis. Eſt etiā pericu
loſiſſima res nulla tentatione pulſari (ſm Augu.) qa inde
pcedunt multa mala. Et primū eſt elatio cordis: ſcđm eſt
incircūſpectio ſui tertiū incõpenſatio tentatoꝝ quartum
deſpectio aliorū quintū ignorantia agēdorū ſextū priua
tio pręmiorū ſeptimū īcurſio ęternoꝝ ſupplicioꝝ ppter
qđ econtrario dr̃ Iaco.j. Omne gaudiū exiſtimate fratres
mei cum in tentationes varias incideritis. Scđo tentat ho
mo deum iuxta illud Pš. Tentauerunt deum in cordibus

Quõ hõ tētat deum vti pſalmo lxxvij. & pš. xciij. & pš. cv.

ſuis. Dicit̃ autē quis tentare deū cum prætermittit facere
qđ ex ſe põt ad pericula euadēda & ad ſubſidia tēporalia
quęrenda ſolū ad auxiliū diuinū reſpiciens. Sicut dicere
tur aliquis tentare equū qñ eum ſigne magna neceſſitate
vel vtilitate currere facit. Non autē quādo ex neceſſitate
puta vt hoſtes fugiat vel ex vtilitate puta vt brauium ap
pręhendat cū aliter obtinere nõ poſſit. Sic cū quis ſe ſine
rõne cõmittit alicui periculo in aliquo faciendo cū aliter
ſibi poſſit prouidere ſine periculo: iſte dicit̃ tentare deum
ad experiendū.ſ. vtrum poſſit liberari ab eo. Quod prohi
bet dn̄s dicēs. Non tentabis dn̄m deū tuū. Deut. vj. Et hoc
chriſtus vitauit qñ tentāti eū diabolo mittere ſe deorſum
de pinnaculo recuſauit allegās dictā auctoritatē vt habe
tur Mat. iiij. Hoc etiam egit Abraam cum vxorem ſuam
Sarai dixit ſororem: non dicēdo mēdacium ſed veritatē
occultando. vt habet̃ Gen̄. xij. In quo facto (inquit Aug.)
oſtēdit̃ ꝙ nemo deū ſuū tētare debet dū habet qd rõnabi
li cõſilio faciat. Fecit qđ potuit.ſ. Abraā & qđ nõ potuit
deo cõmiſit. xxij. q.ij. quęrit̃. Qđ ſi quis obijceret ꝙ tenta
re deū non ſit pctm̄ ex eo: qa tentare deū eſt experiri bonī
tatem & voluntatē dei: ſed hoc nõ eſt pctm̄ qa in Pš. dicit̃
Guſtate & videte qm̄ ſuauis eſt dn̄s. Rn̄det̃: ꝙ cognitio di
uinę bonitatis eſt duplex ſcilicet ſpeculatiua & affectiua.
Et quātū quidē ad cognitionē ſpeculatiuā, nõ licet dubi
tare vtrū ſuauis & bon⁹ ſit deus: qa hoc eſſet tentare deū.
Sed quantum ad cognitionē affectiuā: dum.ſ. aliquis affe
ctat in ſeipſo experiri guſtū diuinę dulcedinis & ↄplacen
tiā diuinę volūtatis ſic licitū eſt: & hoc nõ eſt tentare deū
Quõ autem iſtud.ſ. tentare deū ſit pctm̄ ſpeciale & quot
modis hõ tentet deū habes in.ij. parte. ti.iij. c.x. Tertio tē

Caro tētat hominem

tat caro hominem.i. concupiſcentia carnis iudiciū rõnis
peruertendo aut impediendo. Vnde apl's ad Gal'. v. Caro
concupiſcit

concupiſcit aduerſus ſpm̄. Et Iacob.j. Vnuſquiſq; tentatur
a concupiſcētia ſua abſtract⁹ a deo.ſ. & regula rõnis p paſ
ſionē: & illect⁹ a ſenſibilib⁹. Dicit̃ aūt caro tētare hominē
inſtrumētaliter vel materialiter: inquātū.ſ. põt cognoſci
qualis ſit homo: ex hoc ꝙ ſequitur vel repugnet concupi
ſcētijs carnis, ſm Tho. in.j. parte. q.cxv. Vbi ſciēdū ꝙ tēta
tio carnis ſemp eſt pctm̄. Cuius ratio eſt: quia omnis appē
titus aīæ inordinatus eſt pctm̄: ſed motus carnis qui eſt ex
appræhenſione delectabilis: eſt actus & appetitus animæ
inordinatus: quia ipſa aīa eſt q̃ inordinate mouet̃ & appe
tit: licet mediāte carne: ergo &c. Sed ſi motus carnalis in
ſurgeret ex calefactione corpis ſine imaginatione aliqua:

Ex trib⁹ tētatio reddit̃ difficilis.

eſt pure naturalis: nec habet rõnem peccati. Et ad hoc, põt
diabolus cooperari ſua virtute. Conſiderandum etiam: ꝙ
tentatio aliqua eſt difficilis ad vitādum: propter tres cau
ſas.ſ. propter fortitudinem: debilitatē & propinquitatem.
Et quantū ad fortitudinem impugnātis: ſic tētatio ab ho
ſte.i. diabolo, eſt difficilis ad vitādū. Vnde dr̃. xvj. q.ij. vi
ſis. Mille nāq; nocēdi habet artes ſeu modos: nec ignora
mus aſtutiā eius. Conatur namq; a principio ruinæ ſuæ:
vnitatem eccleſiæ reſcindere: charitatē vulnerare: ſancto
rum operum dulcedinem inuidię felle inficere: & omnib⁹
modis humanum genus euertere & perturbare. Dicitur ēt
Iob penul. Non eſt ſuper terram poteſtas: quæ compare
tur ei. Quātum vero ad ſecundam cauſam difficultatis in
tentatione.ſ. propter debilitatem tentati: ſic tentatio car
nis eſt difficilior ad vitādum vel vincendū: quia tentatio
carnis magis debilitat hominem: qui eſt magis pronus ad
peccata carnalia q̃ ſpiritualia. Vnde & de diabolo dicitur
Iob. xl. ꝙ fortitudo eius in lumbis eius: & virtus illius in
vmbilico manet: quia videlicet per luxuriam carnis mul
tum dn̄atur hoībus: ſedes enim luxuriæ in viris eſt in lum
bis: quia inde deciditur ſemē: ſicut mulieribus ab vmbili
co. Quātū ad tertiam cauſam.ſ. propter propinquitatem:
etiam tentatio carnis eſt magis vicina ipſi tētato: ideo eſt
difficilior: quāto em̄ hoſtis ē magis ppinqu⁹: tāto magis
poteſt nocere. Vnde & Boeti⁹ dicit: ꝙ nulla eſt efficacior

Mund⁹ tētat hominē.

peſtis ad nocendū: q̃ familiaris inimicus. Mundus etiam
tentare dicitur improprie.ſ. inſtrumentaliter vel materia
liter: inquantū.ſ. põt cognoſci qualis ſit homo: ex hoc ꝙ
contēnit proſpera mūdi vel aduerſa: quibus etiam vtitur
diabolus ad tentandū: ſm beatum Tho.j. parte. Et de hoc
bello tentationis mundi: inquit apl'us ad Ephe. vj. Nõ eſt
nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinē.ſ. ſolū: ſed
aduerſus principes & poteſtates: aduerſus mundi rectores
&c. Et Augu. in ſermone. Duplicem aciem contra milites
chriſti mundus producit: demulcet proſperis: deterret ad
uerſis. Poteſt igitur dici tentatio mundi: inquātum homo
vel ex malitia propria vel inſtigatus a diabolo: inducit
aliū ad malum. Nam & mūdus: dicitur peccatores mūdi
amatores. Fit autē hoc tripliciter.ſ. ꝙ vnus tentet alium.

Vn⁹ homo tentat aliū tripliciter.

Vno modo perſuadēdo. Vnde Auguſt. Si fratri tuo mala
perſuades: occidis.ſ. animam eius: quātum eſt ex te ad pec
catum inducendo. de pœni. diſtin.j. noli. Vnde pš. Lingua
eorum.ſ. male perſuadentium, gladius acutus. Secūdo mo
do tentat mundus.ſ. perſequendo: qđ figuratū fuit in Hiſ
maele pſequēte Iſaac. de quibus apl's ad Gal'. iiij. Is qui ſm
carnem nat⁹ eſt: pſequebat̃ eum qui ſm ſpiritū. Cogebat
em̄ Hiſmael maior natu: Iſaac adorare imagines luteas:
quas ipſe faciebat: vt dicit magiſter hiſtoriarū. Hinc Libe
rius papa. Oēs qui volunt in chriſto pie viuere: perſecu
tionem patiuntur: & ideo non vos a pio mentis ppoſito:
afflictionis amaritudo coerceat recedere: conſiderātes quā
ta p abſolutione noſtri & liberatione: creator dominuſq;
ac redēptor noſter pertulerit. vij. q.j. ſuggeſtū. Tertio mo
do tentat mūdus.i. homines mundi ſcelerate in manifeſto
viuendo: & ſic ſuis exemplis ad malū inclināt alios: quia
vt dicitur. xx. q.iij. c.ij. Procliuus aūt eſt curſus ad volupta
tem: & imitatrix natura vitioꝝ.ſ. eſt. Et, xxviij. q.j. ſępe di
citur. Sępe maloꝝ cõſortia etiā bonos corrumpunt: quā
to magis eos qui ad vitia proni ſunt. Propter qđ dicit̃ in

Eccl'i xlij.

Prouer. Qui tetigerit picem: inquinabitur ab ea. Poſſunt
etiā dici mundus: iſta bona ſenſibilia mūdi: quę alliciunt
appetitū ad ſui affectum: & diabolus eis vtitur proponen

Mūdus alio mõ accipit̃.

do ad tentandum: tāq; magna bona. Vnde cū bonū ſit il
lud: quod trahit appetitum ad ſui maiorē: etſi illud ſit ve
rum bonum vel apparēs: cum aliquid boni ſit in iſtis ſen
ſibilibus: licet minimū reſpectu ſpiritualiū bonorū: non
attēdens homo ad vera bona ſpiritualia & cœleſtia: ipſis
poſtpoſitis: exteriorib⁹ & ſenſibilib⁹ ſe īmergit: ea amās
vel inquātū delectabilia: vt cibos & venerea: vel tāq; vti
lia: vt diuitias: vel tāq̃ honeſta: vt honores & reuerētias:
quæ exhibētur in teſtimonium virtutis: vel ſcientiam: vt
inde honoretur. Et de his omnib⁹ quõ ſcilicet rapiāt appe
titum: oſtēdit Adamātius dicēs, Vbi irrationabilis impe
tus pręuenit: & flāma celerrimi mot⁹ exurit animā: depa
ſcitur eius innocentiā: preponderāt em̄ futuris præſentia:
ſerijs iocunda: & lęta triſtib⁹: & properata tardioribus: ve
lox enim iniquitas: quę ad nocendū occaſionem ſuggerit,
de pœ. di.iij. inter hęc, Et ſic anima miſera deſerto ſummo
bono: inhęret vt fini bono creato: eſtimās illud ſuper oīa
alia appetendum in ipſo actu peccati: ſimilis illi qui pro
pter delectatiōem eſus vnius ficus: nõ curat amittere vnū
regnum. Vnde Auguſt. dicit: ꝙ peccatum non eſt appeti
tus malarū rerū: ſed deſertio meliorū. Vltimo & proprie:
eſt tentare diaboli. Vnde,j. ad Theſſ. iij, Ne forte tentaue

Proprie diaboli eſt tentare.

rit vos is: qui tentat.ſ. diabolus. Tentare enim proprie: eſt
experimētum ſumere ſm Thomam.j. parte. q.cxv, De ali
quo aūt experimentum ſumitur, aliqñ: vt ſciatur aliquid
circa ipm: puta vtrū intelligat vel ſciat reſpondere ad ali
quid de quo interrogat̃: vel vtrū velit facere quod petit̃.
Aliqñ aūt vltra ſcientiā talē: querit̃ aliqs alius finis bon⁹
vel malus. Et bonus quidē: vt cū aliqs vult ſcire qd ſit vel
qualis ſit: vt eū pmoueat & adiuuet: ſicut magiſter tentat
ſcholarē. Malus autē finis intenditur: qñ hoc ſcire vult vt
decipiat vel ſubuertat & noceat: & hoc ſcđo modo & fine:
ſemp diabolus tentat vt.ſ. noceat in peccatū præcipitādo.
Et ſm hoc dicitur: propriū officiū eius tentare. Et ſi aliqñ
homo ſic tentat; hoc agit inquantum eſt miniſter diaboli:
ſicut tentauerunt Iudęi chriſtum & Phariſei: quando in
terrogauerūt de depręhenſa in adulterio: vt habetur Ioan.
viij. & de cenſu Cæſari dando. Quibus reſpõdit, Quid me
tentatis hypocritæ? Matth. xxij.

§. II. TRIPLICI ENIM DE CAV
ſa mouet̃ diabolus ad tentandū hoīes.ſ. ex malitia: ſupbia
& inuidia. Ex malitia quidē: quia cum odio deum habeat
inquantū punitor eſt eius: ex malitia ſua quærit auertere:

Cā triplex q̃re diabol⁹ tētat hominē.

a ſeruitio ipſius dei hoīes inquantū põt, Sicut is qui inimi
catur alicui & odit: quærit auertere ab eius obedientia &
reuerentia ſubditos ei⁹: & nocere quātum põt: & pręcipue
ſctōs viros. Vñ dr̃ Iob. xl. Eſca ei⁹ electa: & habet fiduciam
ꝙ influat Iordanis in os ſuū.i. ꝙ deuoret baptiſmo purga
tos: qui baptiſmus habuit originē in Iordane: & pp̄terea
baptizati deſignant̃ p Iordanē. Scđa cauſa quare tētat: eſt
ſuperbia eius. Sicut enim boni angeli miniſtrāt deo in de
terminatis officijs ad ſalutē hoīm: ſic dęmones ppter eo
rū ſupbiā diuinę ptātis ſimilitudinē vſurpantes: determi
nant ſibi certos & determinatos miniſtros ad impugnatio
nem hoīm. Vñ & de eo dr̃ Iob penul. Ipſe eſt rex ſup oēs
filios ſupbię. Exēplū in vitis patrū de ſathana: qui fuit vi
ſus a quodam exigere rationē a ſatellitibus ſuis, dęmonijs

Exēplū

inferioris gradus: de malis ad q̃ induxerāt tentatos per ip
ſos: & illū q quēdā ſctm̄ virū in heremo cõmorātē tētatū:
ab eo p plurimos annos: ad ruinā tandē adduxerat luxu
riæ: multū commēdauit & honorauit. Tertia cā quare ten
tat: eſt inuidia ſui. Nam dæmones ſaluti hoīm inuidentes
pfectū eorū per tētationē impedire nitunt̃. Vñ dr̃. Sap. ij.
Inuidia diaboli mors: introiuit in orbē terrarū. Et, xvj. q.
ij. c. viſis. dr̃ de eo ꝙ dolet ſatis & erubeſcit charitatē quam
nequit in cœlis habere.i. ↄſeruare: hoīes cõſtātes ex lutea
materia in terris tenere. Sed hic occurrunt tres q̃ſtiones Et

Prima q̃ſtio.

prima eſt: quia cū deus ſit amator iuſtitiæ: videt̃ ꝙ nõ de
beat pmittere hoīes tentari a demonijs cum ipſi hoīes ſint
infirmi & ignari: ac ecõtrario dæmones multū potētes &
aſtuti: eo ꝙ inter eos nõ vr̃ eē æquale bellū vl' pugna Sed

Rn̄ſio.

ad hoc rn̄det̃: ꝙ licet cõditio pugnæ vel belli inter eos nõ
videt̃ eſſe æqualis fit tñ recõpenſatio p diuinā gratiā: & p
angeloꝝ cuſtodiā: nec pmittit tētare quātū volūt dęmões
ſed quātū pn̄t reſiſtere hoīes. Vñ,j. Coꝝ. x. dr̃, Fidelis deus
i. verax ī pmiſſis eſt: qui nõ patiet̃ vos tētari ſupra id qđ
poteſtis: ſed facit cum tētatione puentū, dando.ſ. virtutis
augmentum. Nam ſm gloſ. Qui dat diabolo tētādi licen
tiam: dat tentatis miſericordiam et gratiā. Vel facit cum

tentatione prouectũ robur & conſtantiã dando: vt poſſitis ſuſtinere: id eſt vincere: vel patienter & perſeueranter ſuſtinere, ne deficiatis in lucta.

Scd'a q̄ſtio.

Secunda queſtio eſt: quia videtur ꝙ cum natura humana ſit infirma & debilis: ſufficiat ei ĩpugnatio quę eſt a carne & a mundo. Vnde nõ videtur ꝙ ei ꝯueniat etiã ĩpugnatio q̄ ẽ a diabolo.

Rñſio,

Sed ad hoc rñdet. ꝙ ĩfirmitati hũanę: q̄ ad exercitiũ ſufficeret ei ĩpugnatio q̄ eſt a carne & a mũdo: ſed malitię dæmonũ nõ ſufficeret: qa etiã vtraqꝫ ĩpugnatiõe vtit̃ ad malũ. Sed deꝰ illã impugnationẽ ordinat ad gl'iam: & maiorẽ coronã electorũ ſuoꝝ: & ꝯfuſionẽ dæmonũ cũ vincunt̃: vñ Pſ̃.ciij. inqt. Draco iſte quẽ tu formaſti ad illudendũ ei. Formauit ſiqdẽ deꝰ draconẽ. i. diabolũ ad participãdũ gl'iam: ſed ex ſuperbia ſua eã amittẽs: & hoĩes ꝑ tẽtatiões infeſtãs: gl'ioſus deꝰ malitiã draconis ꝯuertit in bonũ electoꝝ ſuoꝝ. ſ. cũ tẽtati ab eo vincẽtes coronas pręmioꝝ ſibi adaugẽt: & ſic in pugna ei illudit̃: dũ electi nõ acqeſcũt ſuggeſtiõibꝰ eiꝰ: vt ipe intẽdit & credit ſed reſiſtũt: ſicut patet ĩ exẽplo Iob. j. c.

Tertia q̄ſtio.

Tertia q̄ſtio eſt: an oĩa pctã a demonis tẽtatiõe ꝓcedũt. Ad qđ dicendũ: ꝙ aliud eſt eſſe occaſionẽ alicuius effectꝰ: aliud eſt eſſe cãm eiꝰ: ſicut ꝟbi grã. Deſiccãs ligna eſt occaſio cõbuſtiõis lignorũ: importat em̃ occaſio ꝟtutẽ ꝓductiuã alicuiꝰ effectus: ſed impfectã: cã autẽ perfectã. A ſimili, diabolꝰ inquantũ inſtigauit primũ hoĩem ad peccãdũ: dr̃ occaſio oĩm pctõrũ: inquãtũ. ſ. ex illo pctõ natura hũana fuit ita vitiata: vt oẽs hoĩes ſint procliues ad peccandum. Sed directe diabolus nõ eſt cauſa oĩm pctõrũ humanorũ: ita ꝙ ipſe oĩa ſuadeat: aut ꝙ efficaciter ad peccandũ ipſe inducat. Sed directa & per ſe & principalis cã peccati: eſt libertas arbitrij & corruptio carnis. Vñ Orige. dicit, ꝙ etiã ſi diabolus nõ eſſet: haberent hoĩes appetitũ cibi & venereorũ: qui poſſet eſſe inordinatus: niſi ratione regularetur q̄ ſubiacet libero arbitrio. Et Auguſt. dicit etiã: ꝙ non oẽs cogitatiões malæ a diabolo immittũtur: ſed aliquæ emergunt arbitrij motu. Tho. j. parte.

§. III. CIRCA TENTATIONEM

autem diaboli poſſunt notari tria: ſcilicet.

¶Generalitas vitiorum de quibus tentat.

¶Varietas modorum.

¶Et qualitas tentatorum.

Diabolus tẽtat de oĩ crimine.

Et quantũ ad primũ: ſcilicet gñalitatẽ vitiorũ diabolus tentat de oĩ crimine: ex oĩ latere: & in oĩ tpe. Qđ aũt tentet de omni crimine: patet ꝑ hoc qđ dicit chriſtus. Mat. xij. de ſpũ immũdo. i. diabolo ꝙ vadit & aſſumit ſeptẽ ſpũs nequiores ſe: & ingreſſi in domũ vacãtẽ habitant ibi. Spũs iſte immũdus dici põt diabolus q tẽtat de accidia: qa accidia & ocioſitas: ꝑmaxime eſt cã oĩm malarũ cogitationũ & immundarũ affectionũ. Septẽ ſpũs quos ſecũ aſſumit: ſunt ſeptẽ vitia capitalia ipſo grauiora. ſ. ſuperbia: vana: gloria: auaritia: ira: inuidia: gula: luxuria. de quibꝰ tentãt dęmones. Et ſicut angeli boni ſumũt ſibi noĩa ab officijs quę circa nos gerunt: ita & dęmones ſumũt ſibi noĩa a vitijs: de quibus pręcipue impugnãt. Nam & ſi oẽs de ſingulis peccatis tentare poſſint: magis tñ de vno aliquo vnuſquiſqꝫ impugnat ẜm magi. in. ij. ſenten. Et nomina ipſorũ in ſacra pagina reperiuntur.

Nomĩa diaboloꝝ tentantiũ.

Vnde qui de ſuperbia tentat Leuiathan dr̃: quod interpretat̃ additamentũ eorum. Tentãs em̃ primos parẽtes de ſupbia: promiſit eis additamentũ diuinitatis: de quo noĩe dicit dñs ꝑ Eſa. c. xxvij. Viſitabo ſup Leuiathan ſerpentẽ veterẽ & tortuoſum. Tentans em̃ de inani gl'ia: dr̃ Lucifer quaſi lucẽ ferẽs. ſ. gl'ię temporalis de q̄ Eſa. xiiij. dr̃. Quõ cecidiſti Lucifer, q mane oriebaris. Tẽtãs de auaritia: dr̃ Mãmona: qđ interꝑtatur diuitię circa quas eſt auaritia. de hoc dr̃ Matt. vj. Non poteſtis deo ſeruire & Mãmonę. Tẽtãs de ira: dr̃ Abedon qđ interpretat̃ exterminator. Ira enim ponit hoĩem extra terminos rõnis: & extra terminos hũanę cõuerſationis: qa iracũdus nõ de facili reperit ſocietatem. Tentans de inuidia: dr̃ Sathan: qđ interꝑtat̃ aduerſarius: qa inuidus aduerſatur ſeu ꝯtrariatur oĩ bono alteriꝰ cui inuidet. de quo Luc. xxij. dicit chriſtꝰ. Ecce Sathã expetiuit vos. ſ. ad tẽtãdũ. Tẽtans de gula: dr̃ Behemoth: qđ interꝑtat̃ aĩal: qa gula facit hominẽ animalẽ & brutalẽ. de quo dr̃ Iob. xl. Behemoth prĩcipiũ viarũ dñi. i. prima ipſarũ opationũ: nõ ordine tpis: ſed dignitate. Tẽtãs de luxuria: dr̃ Aſmodeus: qđ interꝑtatur factura iudicij: qa propter hmõi vitiũ factũ fuit terribile iudiciũ: ſup Sodoma & quatuor alijs ciuitatibꝰ.

Vitia figurant̃.

Et figurant̃ his vitijs dediti ꝑ octo dæmoniacos. de quibꝰ habet̃ in ſcriptura ſacra. Supbi em̃ figurant̃: per filios quoſdã Iudęorũ: qui in nomine Pauli apl'i quęrebãt dæmones expellere ab obſeſſis: in hoc ꝯmittẽtes magnã ſupbiã & p̃ſumptionẽ: faciẽtes qđ nõ congruebat ꝯditioni eorũ. Vñ & a dęmonijs arrepti ſunt. vt habet̃ in actibꝰ apl'oꝝ. c. xix. Vaneglorioſi: figurãtur per filiã Chananeę. Matt. xv. & Mar. vij. Nã cõiter iuuẽculæ ſunt deditę vitio inanis glorię: in ornatibꝰ / picturis / fucis & hmõi. Auari: figurant̃ ꝑ ventiloquam: quę habebat ſpm̃ phitonicũ vnde diuinabat: & inde magnũ quæſtũ ſuis dñis procurabat: vt habet̃ in acti. apl'oꝝ. c. xvj. Vel etiã per lunaticũ illũ, quẽ diabolus ſępe ꝓijciebat in ignẽ vel aquã: vt hr̃ Matt. xvij. Mar. ix. & Lu. ix. Inducit em̃ diabolus auaros: ad multa pericula frigorũ & calorũ ꝓpter tpalia. Iracundi: figurantur per habentẽ ſpm̃ immundũ qui clamabat in tẽplo: qa tu es filius dei &c. Luc. iiij. Iracundus em̃ clamat pręira: noĩando aliquãdo deũ & ſanctos: ſed male. ſ. blaſphemando. Inuidi: deſignantur per Saulẽ quem inuaſit ſpiritus malus: vt habet̃. j. Reg. xvj. Hic aũt per inuidiã ꝑſecutꝰ eſt ſctm̃ Dauid. Guloſi: figurant̃ ꝑ demoniacũ habitãtẽ in monumentis & nudũ incedentẽ. vt habet̃ Lucę. viij. Nã vitiũ gulę & denudat hoĩem tpali ſubſtãtia: & diſcooperit ad turpia: ſicut patet in Noe poſt ebrietatẽ: & abbreuiat vitã: & ducit ad ſepulturã. Luxurioſi: figurãtur ꝑ viros Sarę: q obſeſſi a diabolo occiſi ſunt vitio libidinis: cui intendebãt: etſi cũ ꝓpria ꝯiuge. Accidioſi ꝟo ſignificant̃ ꝑ dæmoniacũ mutũ. Lucę. xj. Surdũ etiam ẜm Mar. c. vij. qa accidia facit hominẽ taciturnũ a laude dei & confeſſione pctĩ: & ſurdũ ab auditiõe diuinorũ & correctionũ.

Diabolus tentat hoĩes ex oĩ latere.

Scđo, tẽtat diabolꝰ hoĩes ex oĩ latere: videlicet ab añ & retro: a ſurſum & deorſum: a dextris & ſiniſtris. Ab ante tentat: vt. ſ. a bonis inceptis qs reſiliat. A retro: vt. ſ. ad mala p̃terita redeat. Qđ cõtra dr̃ de ſctĩs aĩalibꝰ q̄ ſignificãt electos: ꝙ cũ recederẽt. ſ. in ante nõ reuertebant̃. ſ. retro. Ezech. j. qa videlicet proficiũt in actiõe virtutũ: & nõ redeũt ad ꝯmiſſa vitioꝝ: ſicut apl's de ſe dicit ad Phil'. iij. Quę retro ſunt oblitus (. ſ. pctã nõ iterãdo) in anteriora me extendẽs: ad brauiũ ſequor ſupernę vocationis.

Ge. xix.

Lu. xvij. Memores eſtote vxoris Loth q̄ reſpiciẽs retro, cõuerſa eſt in ſtatuã ſalis. A ſurſum tentat diabolus: cũ inſtigat vt de bonis opibꝰ ſupbiant hoĩes. A deorſum tẽtat: cũ ad deſperationẽ ꝓuocat: & de his duobꝰ modis dicit Pſ̃. Aſcẽdũt vſqꝫ ad cœlos (. ſ. hoĩes ꝑ ſupbiã) dum ſibi attribunt qđ dei & ſctõꝝ eſt: q habitant in cœlis & deſcẽdũt vſqꝫ ad abyſſos. ſ. inferni ꝑ deſpationẽ cui ſunt dediti dãnati. Sed ecõtrario dr̃ Eccl'i. xj. In die bonorum. ſ. operũ vel ꝓſperitatis ne immemor ſis maloꝝ. i. peccatoꝝ vel aduerſoꝝ: q̄ cõtigerunt vel pñt cõtingere vt hũilieris, nõ inde ſupbias. Et in die maloꝝ ne immemor ſis bonoꝝ factorũ: vel q̄ põt tibi deꝰ facere vt fidutiam ſumas nõ deſperationẽ: ſicut colũbę q̄ inſecutę ab accipitre ꝑ aerẽ volitant in imis: & ꝑ terrã inſecutę ab eo: volãt fugiẽdo ꝑ altũ aeris. A dextris tẽtat diabolꝰ: vt ꝓſperis abutatur. A ſiniſtris: vt aduerſis ꝑ impatiẽtiã frãgat̃. Et de his q in tentatiõe vincunt̃ dicit Pſ̃. Cadẽt a latere tuo. ſ. dei. i. a ſiniſtris aduerſitatis mille & decem milia a dextris tuis. ſ. per proſperitatẽ: qa multo plures abutunt̃ ꝓſperitate q̄ꝫ aduerſitate: ſicut patet in Dauid & Salomone. Sed econtrario dicit apl's. ij. ad Coꝝ. vj. Exhibeamꝰ nos ſicut dei miniſtros: per arma iuſtitię a dextris & a ſiniſtris &c. Proſpera rectitudine tẽperãtię moderãdo: & aduerſa virtute ꝯſtãtię ſufferendo. Ex oĩ q̄qꝫ latere tẽtat diabolꝰ qa ex oĩ elemẽto. Ex igne qui eſt ſupra nos in ſphœra ſua: ſicut tẽtauit Nabuchodonoſor, ad mittẽdũ tres pueros Ananiã Azariã & Mizaelẽ in fornacẽ ignis. Dañ. iij. Ex aere, q eſt circa nos: ſicut tẽtauit Simonẽ Magũ ad volãdũ ꝑ aera ductũ a dęmonijs: ſed orõne apl'oꝝ dimiſſus & confractus eſt. Ex aqua. quæ eſt iuxta nos: ſicut tẽtauit Pharaonẽ ad faciẽdum proijcere in aquã paruulos Hebræoꝝ. Exo. j. Ex terra. q̄ eſt infra nos: ſicut tẽtauit illos qui ſtatuerũt oculos ſuos. i. intentionẽ declinare in terrã. i. in terrenis inter quos fuit Saphat: qui repertꝰ eſt colligere ligna de terra in die ſabbati.

Tentatio qñ q̄ſenſuum.

Tentat etiã ex omĩ latere. i. ex oĩ ſenſu exteriori: vt de viſu: qñ inſtigat ad vidẽdũ illicita vel vana: ſicut tẽtauit Dinã filiã Iacob: ad egrediendũ domũ vt videret mulieres regionis: q̄ violata fuit. Gene. xxxiiij. De auditu ꝟo: qñ noluerũt intelligere vt bene agerẽt: ſicut Nathanias cũ reliquijs Iudæoꝝ: qui remãſerãt in Hieruſalem de captiuitate qui noluerunt audire Hieremiam loquentem eis: ex parte dei ne deſcenderent in ægyptũ. Vel etiã quãdo a veritate auditũ auertunt: ad fabulas autẽ cõuertuntur. ij. Tim̃. iiij. De odoratu: qñ facit odorari ſuauia: & infirma vitari & faſtidire. quibus dr̃ ꝑ Eſa. iij. Erit ꝓ ſuaui odore fœtor ſicut diues epulo: qui faſtidiuit Lazarũ vlceroſum: nũc in fœtore ignis & ſulphuris torquet̃ in inferno.

Lu. xvj.

De guſtu: ſicut tẽtauit Euã. Gene. iij. Et chriſtum in deſerto quando dixit. Dic vt lapides iſti &c. Matt. iiij. De tactu: contrectando aliena inuito dño: quod pertinet ad furtũ: ſicut Acham qui abſtulit virgam aureã & chlamidẽ coccineã: & pecuniã de rebus Hiericho ꝓhibitis. Ioſuæ. vij. Vel etiã tãgẽdo impudica: ſicut Onã & Zares. Gene. xxxviij. Tẽtauit quoqꝫ in cœlo: qñ. ſ. draco traxit ad terrã tertiã partẽ ſtellarũ: vt dicit̃ in Apo. quia. ſ. exẽplo primi angeli ſupbiẽtis: alij inferiores inclinati ſunt ad idẽ: voluntarij tñ nõ coacti.

Apoca. xij.

In paradiſo terreſtri tentauit & vicit primos parẽtes ſerpens: qui erat callidior cũctis animãtibꝰ. i. diabolus ꝑ ſerpẽtẽ. Ge. iij. In mundo tentauit Cain de fratricidio: & filios dei deſcendẽtes ex generatiõe Seth: vt videntes filias hoĩm. i. deſcẽdẽtes ex ꝓgenie Cain qui mali erant: ꝙ eſſent pulchrę: acceperunt in vxores: vnde & praui facti ſunt. Gen. vj.

Diabolus tentat oĩ tẽpore.

Tertio tentat diabolus ĩ oĩ tpe: a principio. ſ. mũdi vſqꝫ ad finẽ: & ab eo tpe quo qs incipit habere vſum rõnis, vſqꝫ ad decrepitã ętatẽ. Vnde ſaluator Luc. xxj. Vigilate oĩ tpe orãtes: vt digni habeamini fugere oĩa iſta. ſ. tẽtamẽta. Et Greg. xxiiij. moral'. tractãs illud Iob. xxxiij. Hæc operat̃ deꝰ tribꝰ vicibꝰ ꝑ ſingulos. ſ. hoĩes: vbi loquitur Iob de hoĩe tẽtato: & poſt tentationẽ cõſolato: ẜm expoſitionẽ eius: dicit hoĩem tẽtari a diabolo tribꝰ vicibꝰ. i. in principio ꝯuerſiõis: & in medio ꝓbatiõis: & ĩ termino migrationis. Et ĩ principio qdẽ cõuerſionis: qñ. ſ. efficaciter vult vitia deſerere ꝑ pñiam vel ad religionẽ trãſire: cogitãti iſta occurrit ſibi illa familiaris ſua carnalis delectatio: quę inueterata quãto diutiꝰ ſuſtinuit: tãto acrius ſtringit. Et qs ibi mæror: q̄ anxietas qñ huc ſpũs vocat: hinc caro reuocat: vñ de h̃ amareſcẽte hoĩe dici põt qđ Iob ait.

Iob xxxiij.

Appropinquabit corruptioni anima eiꝰ &c. Sed qa diuina grã: diu nos iſtis difficultatibꝰ affici nõ ꝑmittit ruptis pctõꝝ nr̃oꝝ vinculis: citiꝰ nos ad libertatẽ cõuerſionis nouę cõſolãdo ꝑducit: & p̃cedẽtẽ triſtitiã ſubſequens lętitia refouet: vt de ipõ dici poſſit. qđ ait Iob xxxiij. Liberauit aĩam eiꝰ: ne ꝑgeret in interitũ &c. Figura de labore & anxietate quam habuerũt Iſraelitæ in exeũdo de ægypto & de mari rubro: cũ Pharao ſeq̄ret̃ eos. Sed qa cõuerſio ſeueritatẽ parit: mater aũt negligẽtiæ ſolet eſſe ſecuritas. ne ſecuritas negligẽtiam gereret: ſcriptum eſt. Fili accedẽs ad ſeruitutẽ dei, ſta in iuſtitia & timore: & prępara animã tuã ad tentationem. Eccl'i. ij. Quod in chriſto figuratũ fuit: qa poſt baptiſmũ in deſerto tẽtatꝰ fuit. Matt. iiij.

Tres modi cõuerſoꝝ.

Tres aũt ſunt modi cõuerſoꝝ. ſ. inchoatio vbi ſentiuntur blãdimẽta dulcedinis: mediatio: vbi experiũtur certamina tẽtatiõis & terminatio talis. ſ. ſtatꝰ ꝓbatiõis vbi habet̃ pfectio plenitudĩs. Priꝰ ergo dulcia ſuſcipiũt cõuerſi qbꝰ cõſolẽtur: poſtea amara: qbus exercitent̃: & demũ ſuauia: quibꝰ cõfirment̃. Nã & ſpõſam vir qſqꝫ priꝰ dulcibꝰ blãdimẽtis fouet: quã tñ coniũctã aſperis increpatiõibus ꝓbat, ꝓbatã ſecure poſſidet. Vñ in figurã: plębs Iſraelitica cum ad nuptias mẽtis ex ęgypto reuocaret̃ a deo: q̄ſi arrharum vice prius accepit blãdimẽta ſignoꝝ. Cõiũcta aũt. ſ. per legem acceptã ꝓbatiõibꝰ exercet̃ in hęremo: ꝓbata: in terra ꝓmiſſiõis virtutis plenitudine cõfirmat̃. Sepe em̃ ꝯuerſi: in ipſo adhuc principio ſuæ cõuerſionis: vel trãquillitatẽ ſuæ pacatiſſimę carnis vel dona alia ſuſcipiũt: & poſt hoc duris tẽtationibꝰ fatigãtur: qbꝰ ſi in ipõ principio tãgerẽtur forte deficerent. Sepe em̃ tam diutina ſunt tẽtationum certamina: q̄ꝫ longa fuerunt in inchoatione blandimenta. Sepe autem magis datur in inchoatiõe dulcedinis: minus aũt in labore ꝓbationis: & aliquando ecõuerſo. Plerumqꝫ etiã ex eo ꝙ cõuerſus quiſqꝫ inchoationẽ magnam gratiæ dulcedinẽ & dona recepit cõfirmationẽ: accepiſſe pfectionis ſe arbitrat̃: vñ fit vt dũ ſubita tẽtatiõis ꝓcella tãgitur deſpectũ ſe a deo & ꝑditũ arbitret̃: & hoc qa ſuã cõditionẽ & ſtatũ ignorat. Plerũqꝫ etiã cõuerſus quiſqꝫ, talibus tẽtationibꝰ agitatur: qualis ante cõuerſionem nũqꝫ pulſatum ſe reminiſcit̃: & hoc nõ qa hęc eadẽ tẽtatiõis radix deerat: ſed qa nõ apparebat / multis occupato. Iuxta ſummã vero certaminis: remunerat̃ qſqꝫ plenitudine pfectiõis & cõſolatiõis ẜm illud pſ̃. xciij. Scđm multitudinẽ doloꝝ meoꝝ in corde &c. vñ chriſto poſt tẽtationẽ acceſſerũt angeli & miniſtrabãt ei.

Mortis tatio.

Reſtat demũ dura in morte tẽtatio. Cõſiderat em̃ cõuerſus & ꝓbatus qa oportet de oĩbus iudicari: & dura tẽ ſeuere ẽt de cogitatiõibꝰ minimis. Quis em̃ cõſiderare valeat: quãta mala ꝑ momẽta tẽporũ: ipſis incõſtãtibꝰ cogitationum motibꝰ perpetramus. Propter hoc Dauid timẽs ait. Non intres in iudiciũ cũ ſeruo tuo. Et quid facient tabulæ: ſi tremũt colũnæ. Vnde & chriſtus ſolutioni carnis appropinquãs: & mẽbroꝝ ſuoꝝ ſpeciem ſeruans: factus in agonia certaminis ꝓlixius orabat. Luc. xxij. Sed dei adiutorio cõuerſus & ꝓbatus: tentatorem vincẽs ad iubilũ ſupernæ patrię peruenit. Et de tẽtationibꝰ in morte habes. ſ̃. in pręcedenti titu. Tentat etiam diabolus in omni tempore vnius & eiuſdẽ opera: quia in principio bonę operationis, in medio, & in fine vt declarat Greg. in. j. moral'. Et in principio quidẽ bonę actionis: impugnat inſtigãdo mẽtẽ vt ſiniſtrã intẽtionẽ in ipſa habeat: vt. ſ. illã faciat non ꝓpter deum: ſed propter ſui laudẽ vel aliũ mundanũ reſpectũ. Intẽtio autẽ principiũ põt dici operis: qa finis ad quẽ reſpicit intẽtio: mouet agentẽ ad operãdum: & ad hoc facit quod dicitur Threñ. j. Facti ſunt hoſtes in capite eius. ſ. dæmones inſidias poſuerũt tentatis in capite. i. in principio operationis: ꝙ ſi ei reſiſtitur intẽtionẽ firmando in deum: tũc ponit inſidias in ꝓſecutiõe operis ĩducẽdo: vel adeo vanã lętitiã, vel nimiã triſtitiã & accidiã: vel iracũdiam vel amiſſionẽ alicuiꝰ debitæ circũſtãtię: in ipõ exercitio boni operis eleemoſynæ. ſ. orõnis: ieiunij: correctiõis & hmõi. Vñ Pſ̃. In via hac qua ambulã. ſ. bonoꝝ operũ: abſconderunt laqueũ. ſ. tentationis mihi dæmones. Et ad hoc firmãdum ponit ipſe Greg. figurã q̄ habet̃ Hier. xlj. videlicet ꝙ octoginta viri de Silo & de Samaria raſi barba & ſciſſis veſtibꝰ: habẽtes in manibꝰ thus & munera: ad offerẽdũ in tẽplo ibãt. qbꝰ obuiauit Hiſmael filius Nathaniæ incedens cũ eis & lugẽs dixit. Venite ad Godoliã dñm terræ quẽ. ſ. Nabucho. pręfecerat reliquijs Iudęoꝝ q̄ remãſerãt in Hieruſalẽ: & cũ veniſſet cũ eis ad mediũ ciuitatis: occidit oẽs decẽ: exceptis q dixerũt ne occidas nos, & oſtendemus tibi theſauros frumẽti & mellis abſcõditos in agro, quo dicto nõ occidit.

Myſtirũ & ca expoſitio.

Significãt hi exercẽtes ſe in actiõe decẽ p̃cepto rũ & octo beatitudinũ: cõponit̃ em̃ octogenariꝰ nũerꝰ ex decẽ octies multiplicato. Barbã radere: ẽ ſibi virilitatẽ bonoꝝ operũ nõ aſſcribere ſed deo: veſtes ſcindere, eſt corpora abſtinentijs macerare. thus & munera deferre: eſt orõnẽ & alia pietatis opera facere. Sed iſta agenda in ꝓſecutione operũ ipſoꝝ Hiſmael. i. diabolus occurrit inſtigãs eos ad ꝓſequẽdũ talia opa: & cõpaſſiõe quaſi volẽs eos dirigere ad dñm terræ. ſ. deũ ꝑ ꝓſecutionẽ ipſoꝝ bonoꝝ operũ: ad quẽ ſolicitat vt decipiat: ſed in medio ciuitatis occidit: dũ ad aliquã indiſcretionẽ vel vitiũ mixtũ aut defectũ neceſſariæ alicuiꝰ circũſtãtiæ inducit: ꝑ qđ vita grę priuat̃. Decẽ vero euadũt habẽtes theſauros abſconditos in agro: qa habẽtes theſaurũ pnię in agro cordis: cũ ꝓpoſito obſeruationis decẽ p̃ceptoꝝ: mortẽ æternã euadũt: ꝙ ſi vincere & decipere nõ põt in ꝓſecutiõe: ĩ fine operis ponit inſidias: vt. ſ. inde hõ ſupbiat vel aliud malũ faciat. Et ad hoc facit illud Gene. iij. Tu inſidiaberis calcaneo eius. ſ. mulieris. i. aĩę. Calcaneus qui eſt finis corporis: ſignat finem operis.

§. IIII. SECVNDVM PRINCIPA

Septem ſunt genera tẽtationũ diaboli.

le quod eſt videndũ: circa tentationes diaboli eſt varietas modoꝝ. Ponit aũt Berñ. ſeptẽ genera tentationũ: figurata per ſeptem capita draconis inſidiantis partui mulieris ſole amictæ. id eſt eccleſiæ ſeu animæ virtuoſę: vt habetur Apo. xij. Et prima tẽtatio dicit̃ importuna: qua. ſ. diabolꝰ cõtinue & frequẽter ad malũ inſtigat, infra vires tñ tentati. Vñ Greg. dicit ꝙ diabolus frequẽter tẽtat vt hominem ſaltẽ tœdio vincat: ꝙ tñ deus ꝑmittit ne homines ignauia torpeãt. In cuiꝰ figurã dicitur Iudicũ. iij. Has gẽtes non deleuit deus vt erudiret Iſrael in eis. Et loquitur de finitimis nationibus Chananeorum Iebuſeis & alijs. Vnde de quodam ſancto legitur in vitis patrum, ꝙ tẽtatus fuit ꝑ. lx. annos a ſpũ fornicationis. Secũda tẽtatio dr̃ dubia: qua animus vel mẽs tentati dubitatione inuoluitur circa aliquid faciendũ. A tẽtatiõe hac videt̃ pulſatus & deiectus Moy-

ſes ad aquas ꝯdictiõis qñ dixit ppl'o. Audite rebelles & increduli. Nũquid de petra hac poterimꝰ aquã eijcere: quaſi dubitãs de miraculo. ſ. exitꝰ aquaꝝ de petra: qđ dñs ꝓmiſerat: attẽdẽs ad malitiã illiꝰ populi: & minꝰ ad dei clemẽtiã: vt habeť Nu. xx. Tertia dr̃ ſubita: q̃ mẽs vel rõ deliberare nõ pt, ꝓpter ĩprouiſionẽ tpis. Hac tẽtatiõe videť pulſatus Aarõ: qñ petẽte ppl'o Iudæoꝝ vt faceret eis deos quos adorarẽt: cũ iã Hur ſputis ĩterfeciſſent: qa eis ꝯdicebat (vt dicũt Hebrei:) timẽs ne ꝯdicẽdo nõ ſolũ eũ occiderent: ſed ẽt in ægypto reuerterẽtur: in ſubito torques aureas & anulos: quos mulieres portabãt ĩ auribꝰ poſtulauit. Forte credẽs ꝙ ex auaritia ei dare nõ vellẽt. Acceptis tñ proiecit in ignẽ ex quibꝰ cõflatus eſt vitulꝰ aureus: forte ope diaboli, quẽ ppl's adorauit. vt habeť Exo. xxij. Exẽplũ etiã de Loth q in ſubito voluit filias ſuas exponere libidini Sodomitarũ: ne hoſpites ſup hoc moleſtarẽt. Gen̄. xix. & de hoc. xiiij. diſtin. ꝙ ait. Quarta dr̃ occulta: qua rõ deliberare non põt ꝓpter abſcõſionem rei: qualis fuit tẽtatio diſcipuloꝝ, qñ cõtẽdebãt quis eoꝝ eſſet maior. Luc. xxij. Vel qñ Iacobꝰ & Ioãnes petebant a christo: vt facere poſſent ignẽ deſcẽdere de cœlo ad cõburẽdũ Samaritanos: q christũ cũ diſcipulis hoſpitio nolebãt recipere. Lu. ix. zelo putãtes moueri: qui tñ verꝰ zelus nõ erat. Quinta dr̃ violẽta: qua mens ꝓpter quãdã violẽtiã cõducitur ad cõſenſum: & hac deuictꝰ Petrꝰ vt mortẽ vitaret: chriſtũ negauit. Mat. xxvj. Hac etiã inſtigata Suſanna vt aſſentiret ſenibꝰ in actũ turpẽ: viriliter reſtitit. Dañ. penul. Sexta dr̃ ꝑplexa: quę varijs vitijs aĩm impedit: & cũ alterũ illoꝝ maloꝝ neceſſe videať faciẽdũ: ꝓpter diuerſas rõnes neſciť qđ minꝰ ſit malũ. Hac tẽtatione permotus Iepte vt votũ ſeruaret qđ dño fecerat ꝓ hoſtiũ habenda victoria: vt primũ. ſ. occurrens ſibi de domo ſua aĩa reuertẽti de prælio dño imolaret: occurrẽtẽ filiã vnicã in ſacrificiũ obtulit. Iudic. xj. Septima dr̃ fraudulenta: qua mens ꝑ quãdã doloſam æſtimationem ſeduciť: & cõſentit ſub ſpecie alicuius boni. Et ſic Sathanas transfigurat ſe in

ij. Coꝝ. xj.

angelũ lucis: vt dicit apl'us. Hac fuit ſeductus vir dei: qui miſſus a Iudęa ad increpandum Hieroboã de idolatria: & prohibitus a deo ne ibi comederet. ſ. in Samaria inuitatus a quodam alio ꝓpheta ex parte dñi ad comedẽdũ: mendacioſe tñ loquens aſſenſit ibi comedendo: ꝓpter quã tranſgreſſionẽ in via ſtrãgulatus eſt: vt habetur. iij. Reg. xiij. Et quis gratianus dicat. xxix. q. j. §. ꝙ autẽ error ꝑſonę. ꝙ non eſt periculoſus error cũ diabolus ſe transfigurat in angelũ lucis: ſi creditur bonꝰ cum bonum ſe ſimulat. Vnde ſiquis ſimpliciter interrogatus tũc ab eo ſi vellet in eiꝰ cõſortiũ tranſire. Rñderet ꝙ ſic: non ex hoc intelligereť conſenſiſſe in conſortiũ dãnationis. Tñ ꝙ talis adoraret eũ & aſſentiret locutioni ſuæ falſæ: nõ excuſaretur a pctõ mortali ſm Alex. in ſumma. qa nõ debet qs eſſe facilis ad adorãdũ vel ad credẽdũ hmõi: niſi bene certificatus. Et credendum eſt: ꝙ in hmõi debite ſe habendo & humiliter: deus nõ ꝑmitteret decipi ſi apponeret omnẽ diligẽtiã quã deberet: quia deus reuelaret vel per ſe cognoſceret: ſicut legimus de beato Martino. Et per hunc etiã modũ. ſ. per fraudulentiã: hoc eſt oſtẽſionẽ miraculoꝝ ſed falſoꝝ: terribiliter tẽtabit tpe Antichriſti: ita vt in errorẽ ducãtur: ſi fieri põt: etiã electi: vt dicit chriſtus. Mat. xxiiij. Et apl's inquit, ꝙ aduentus eiꝰ ſ. Antichriſti eſt in omnibꝰ ſignis & ꝓdigijs mendacibus. Et ꝓ huiꝰ declaratione ſciẽdũ: ſm Tho. in. j. parte. q. cxiiij. ar. iiij. ꝙ ſi miraculũ ꝓprie accipiať: dæmones miracula facere nõ poſſunt: nec aliqua creatura: ſed ſolus deus: qa miraculũ ꝓprie diciť qđ fit pręter ordinẽ totiꝰ naturę creatę. Sed qñq; miraculũ dr̃ large: qđ excedit humanã facultatẽ & cõſideratiõnẽ: & ſic dæmones pñt facere miracula: quæ ſ. hoĩes miranť inquãtũ eoꝝ facultatẽ & cõditionem excedũt. Vbi notãdũ eſt: ꝙ oẽs trãſmutatiões corporaliũ rerũ

Transmutationes rerũ quõ fiant.

q̃ fieri pñt ꝑ aliquas virtutes naturales ſeminũ rerũ: ad q̃s ptinẽs ꝓdicta ſemina pñt fieri ꝑ opationẽ dæmonũ hmõi ſeminibꝰ adhibitis. Sicut cũ aliq̃ res trãſmutãtur in ſerpẽtes & ranas: quæ per putrefactionẽ generari pñt. Illæ vero trãſmutatiões q̃ fieri nõ pñt virtute naturę: nullo mõ operatione dęmonũ ſm rei veritatẽ perfici pñt: ſicut ꝙ corpꝰ humanũ vertať in brutale aĩal: vel ꝙ mortuus ſuſciteť. Et ſi aliqñ aliquid tale opatiõe dęmonũ fieri videať hoc nõ ẽ ſm rei veritatẽ: ſed ſm apparẽtiã tm̃. qđ qdẽ dupl'r põt cõtingere. Vno mõ: ab interiori ſm ꝙ dæmon põt immutare phantaſiã hoĩs & ſenſus corporeos vt aliquid videať aliter q̃ ſit: & hoc ẽt interdũ fieri dr̃ virtute aliquarũ reꝝ naturaliũ. Alio mõ: ab exteriori. Cũ em̃ diabolꝰ poſſit formare corpꝰ ex aere ſpiſſato cuiuſcũq; formę & figuræ: vt illud aſſumẽs in eo viſibil'r appareat: põt eadẽ rõne circũponere cuicũq; rei corporeæ quãcũq; formã corporeã: vt in eius ſpecie videať. Et hoc eſt qđ Aug. ait in. xviij. de ci. dei. c. xviij. ſ. ꝙ phãtaſticũ hoĩs qđ etiã cogitãdo ſiue ſomniãdo ꝑ rerũ innumerabiliũ gña variať: velut corporatũ in alicuiꝰ aĩalis effigie ſenſibꝰ apparet alienis. Qđ ſm. b. Tho. nõ ſic eſt intelligẽdũ: ꝙ vis ipſa phãtaſtica hoĩs aut ſpẽs eius eadẽ numero incorpata alterius ſenſibꝰ oſtẽdať. Sed qa dęmõ q in phãtaſia vniꝰ format aliquã ſpeciẽ: ipſe etiã põt ſimilẽ ſpeciẽ alterius ſenſibꝰ offerre. Exẽpla habes de his de Samuele ficte ſuſcitato: ſeu dęmõe apparẽte Sauli in forma Samuelis ad inuocationẽ phitoniſſę: & ſocijs Vlixis in beſtijs mutatis: vt habeť. xxvj. q. v. nec mirum. Per hęc aũt falſa miracula tentat diabolus intendendo homines ducere in errorẽ & credulitatẽ alicuius falſitatis.

j. Regũ xxviij.

§. V. TERTIVM PRINCIPALE

De varietate eoꝝ qui tẽtãtur.

notãdũ eſt. ſ. qualitas & varietas eoꝝ q tẽtãtur. Nã aliqui ſunt ĩfideles: aliqui fideles. Et inter fideles aliqui ſunt mali: alij boni. Et inter bonos aliqui perfecti: alij imperfecti. Et infideles quidẽ multiplicius impugnãtur. i. pluribꝰ tentationibꝰ: ſed acriꝰ fideles. Rõ huiꝰ eſt: qa ſm Greg. quãto crebrius qs diabolo ſe ſubijcit: tãto intolerabilẽ ſibi facit, vt ei reluctari non poſſit. Sed cũ infideles crebriꝰ ſe ſubijciant diabolo: eis tẽtatio fit magis intolerabilis & frequẽtior: cũ nõ habeãt ſcutũ fidei quo ſe tueãtur. De quo ſcuto apl's Ephe. vj. In oĩbus ſumẽtes ſcutũ fidei: in quo poſſitis oĩa tela neq̃ſſimi ignea extinguere. Sed ex alia parte acriꝰ impugnat fideles q̃ infideles. Magis enim appetit deijcere fideles quaſi magis ſibi reſiſtentes. Scđo ſciendũ: ꝙ intentio & appetitus diaboli maior eſt ad tentãdũ bonos q̃ malos. Sed ex parte tẽtati, magis tẽtat malos q̃ bonos. Huius rõ eſt: qa cũ malos iam poſſideat: non aũt bonos: ideo magis conať ꝑ tentationẽ ad trahẽdũ ad ſui dñiũ iuſtos quos nõ habet q̃ poſſeſſos malos. Sicut etiã aliqs princeps terrenus magis inſurgit ꝯtra illũ: q plus aufert de iure ſuo vl' qui plus nocet regno ſuo: q̃ ꝯtra alios qui nõ ſibi ꝯriãtur. Ita diabolus plus inſurgit contra bonos, q plus nocẽt regno ſuo ꝑ documẽta & exẽpla virtutũ: q̃ ꝯ malos qui in hmõi ſe nõ exercent. Sed ex parte tẽtatoꝝ amplior habilitas eſt in malis: ad recipiẽdũ tẽtationem dæmonis q̃ ſit in bonis: mali em̃ inclinantur ad tentationẽ dæmonis: boni vero reſiſtũt inquãtũ tales. Propterea ipſi mali veniunt ad diabolum, vt tentẽtur ab eo præueniẽtes tentationes.

Diabolus magis tentat bonos q̃ malos.

Tertio: fortioribꝰ & occultioribꝰ tẽtationibꝰ impugnat perfectos diabolus q̃ imperfectos. Vnde Leo papa in ſermone. Nemo de ſui cordis puritate cõfidat: qa pugil ille hoſtis acrioribꝰ pulſat inſidijs: quos maxime nouit abſtinere a peccatis. Minus tñ laborãt & facilius vincunt tentationes ipſi perfecti: q̃ imperfecti ſuas leuiores. Vnde imperfecti vt infirmi: nullo modo debẽt appetere ſe velle tẽtari. Et hoc triplici ratione. ſ. orõnis ꝯformationis: & perditionis. Et ratione quidẽ orõnis ꝓbať ſic. Illud debemus deſiderare: qđ debemus orare. Sed dñs docet nos orare: ne inducamur in tentationem: ergo & illud debemus deſiderare. Eſt aũt duci in tentationem: conſentire delectationi: & delectari de quo quis tentatur. Non aũt inducit deus in tentationem cauſaliter ſeu efficiẽdo: ſed ꝑmiſſiue & deſerendo. Rõne aũt conformationis, ꝓbať ſic. Sicut volũtas nr̃a volũtati diuinę debet eẽ cõformis: ita a volũtate hoſtis debet eſſe diſcordãs: ſed hoſtis noſter diabolus vult & petit nos tẽtari. Vñ diciť Lu. xxij. Ecce Sathanas expetiuit vos (. ſ. a deo permittẽte) vt cribraret ſicut triticum. i. vt ꝑ tentationem concuteret & conturbaret ſicut triticũ: qđ cribratũ & vẽtilatũ concutiť. Rõne demũ ꝑditionis: infirmi & imperfecti non debẽt appetere tẽtari. qđ ſic ꝓbať. Illud quod eſt ad malũ finẽ ordinatũ: non debemꝰ appetere ſed odire: ſed tentatio eſt ordinata ad malũ finẽ. i. ad perditionem: ergo debemus eã odire non appetere. Ad ſalutẽ autẽ hominũ nõ eſt ordinata: niſi per aliud. ſ. ꝑ auxiliũ diuinę gratię: ergo tẽtari non eſt ſimpl'r appetẽdũ. Hęc. b. Tho. ſuper. ij. ſentẽ. Perfecti aũt & experti debẽt appetere tẽtari. Tum ꝓpter patiẽtiam: tum ꝓpter coronã: tum ꝓpter victoriã in tribulatione & tentatione: relucet virtus patien-

Imperfecti nõ debent appetere tentationes.

Experti & perfecti debẽt appetere tẽtationes.

tiæ ſm

tiæ ſm illud Iaco. j. Tribulatio patiẽtiã operať. Hanc autẽ tẽtationẽ ideo ꝑmiſit deꝰ. ſ. Tobiæ euenire: vt poſteris daretur exemplum patientiæ eius: ſicut & ſancti Iob. Tob. ij. Secũdo: debẽt appetere iuſti & ꝑfecti tentationẽ propter coronã. Iaco. j. Beatus vir qui ſuffert tentationem: qm̃ cum ꝓbatus fuerit accipiet coronam vitæ. Dicitur aũt ſufferre tẽtationem: q in ſenſualitate tẽtationem fert ſub rõne: ne ratio ſuccũbat. Vel dr̃ ſufferre, q deorſum fert tentationẽ: ſ. conculcãdo & vilipẽdẽdo. vel etiã ſuffert q ſub deo fert nõ murmurãdo: ſed volũtati diuinæ ſe cõformãdo in tentationibꝰ. & tribulationibꝰ. Vel ſuffert tẽtationẽ: qui pro his quæ ſurſum ſunt. i. cœleſtibꝰ fert tẽtationes & tribulationes. Tertio ꝓpter victoriã. Qui em̃ certus eſt de victoria debet bellũ appetere: ſed ſancti ex perfecto dei amore: ſunt quaſi certi de victoria. Diciť enim in Canticis. c. viij. Aquę multæ (. ſ. tentationũ & tribulationũ:) nõ potuerũt extinguere charitatem. Vnde apl's ad Ro. viij. Quis nos ſeparabit a charitate chriſti. Tribulatio an anguſtia. ſ. mentis anxietas: quæ contingit in tentationibus. q. d. nihil. Et propter hoc Dauid certus de patiẽtia: inflãmatus de corona: ſecurus de victoria, dicebat ad dñm. Tenta me: vre renes meos & cor meum. Vbi tria petit. Primo appetit prę-

Tria petiit ſctus.

lium dicens. Tenta me. i. permitte me tẽtari vt innoteſcat qualis ſim in proſperis & aduerſis: in bonis & malis. Sap. iij. Deus tentauit illos: & inuenit eos dignos ſe. Secundo: petit gratię auxilium dicens. Vre igne. ſ. gratiæ ſpirituſſancti qui coronabat mẽtes ſicut ignis materialis vaſa teſtea: & perficit ſicut ignis aurum. ſm illud Sap. iij. Tãq; aurum in fornace probauit electos dominus. Tantæ enim virtutis eſt ignis gratiæ: vt minimus ſufficiat ad oĩa tentamẽta & aduerſa vincenda: ſm beatum Tho. Tertio: mali incitamentum oſtendit dicens. Renes meos & cor meũ. i. delectationes concupiſcibiles per renes deſignatas: & perturbationes iraſcibiles ꝑ cor figuratas. Ira enim eſt accenſio ſanguinis circa cor. Sed ignis ſpirituſſancti: delectationes carnis & turbationes cordis aufert vel ſedat. Nullus tñ debet ſe ingerere tentationibus: quia præſumptuoſum eſſet: ſed vitare occaſiões. iuxta illud pſ. xxxvj. Declina a malo &c.

Dubitatio.

Sed quęritur: vtrũ diabolꝰ ſuperatus in tẽtatiõe ab hoĩe poſſit amplius tẽtare? Circa qđ eſt duplex opinio: vt ponit beatus Tho. in. j. parte. q. cxiiij. Prima eſt: ꝙ dęmon ſeparatus nullũ de cętero tentare põt: nec de illo: nec de alio peccato. Huius opinionis videť fuiſſe Origenes. vnde dicit. Puto ſanctos viros ſathanæ reluctantes minuere exercitum dæmonũ: vt qui victus eſt, nec illũ nec aliũ amplius poſſit tentare. Alij tamẽ dicũt ſolum de illo vitio: de quo victus eſt dęmon: tñ de alijs vitijs poteſt: vt inducit magiſter in. ij. Scđa opinio eſt: ꝙ põt alios tẽtare ſed nõ eundẽ: & hoc ꝓbabilius & melius dicitur: ſi tñ intelligať vſq; ad tẽpus. Vnde & Lucæ. iiij. dicitur de chriſto: ꝙ cõſummata omni tentatione. ſ. in deſerto: diabolus diſceſſit vſq; ad tẽpus. Et ꝙ diabolus non tẽtet victorẽ ſuũ ſaltẽ vſq; ad tps.

Diabolus non tẽtat victorem.

probat bea. Tho. duplici rõne. Prima: ex parte diuinę clemẽtię: quia ſicut Chryſ. dicit ſup Matt. Nõ tãdiu hoĩes dei diabolus tẽtat: q̃diu diabolus vult: ſed q̃diu deus permittit: q non ꝑmittit vltra vires. Scđa eſt: ex parte diabolicæ aſtutiæ. Vnde Amb. ſup Lucã dicit: ꝙ diabolꝰ inſtare formidat: quia refugit frequentius triumphari. i. vinci. Sicut qui victus eſt ab aliquo: timet ampliꝰ præliari cũ eo. Tertio põt ꝓbari hoc: ex parte humanę potentiæ. Nã dñs cognoſcẽs infirmitatẽ humanæ naturæ: non ꝑmittit hoĩem ſemp tẽtari: ſed (vt dr̃ Tob. iij.) poſt tẽpeſtatẽ. ſ. tẽtationũ trãquillũ facis. Quod aũt diabolus reuertať ad eum quem amiſit: patet ꝑ id qđ dr̃ Mat. xij. Reuertar in domum meã vnde exiui. Et veniens inuenit eã vacãtẽ: ſcopis mundatã & ornatã. Vbi tria notanť quę præparant. i. diſponũt conſcientiã pctõris ad hoc vt diabolus reuertať ad eũ. Primũ eſt ocium: vñ dicit vacãtẽ. i. a bonis operibꝰ ceſſantẽ. vnde Beda. Timendũ eſt: ne culpa quã per pœnitẽtiã dimiſſam fuiſſe credebamus, per incuriã nos vacantes opprimat: Et Hiero. Non facile capiť a tẽtatione qui alicui bono vacat exercitio. Scđm vitiũ: eſt inanis gloria vel laſciuia. vnde dicit ſcopis mundatã: qñ. ſ. ſtudet purgare ſordes corporũ & ornare varijs coloribus. Pſ. Dñs diſſipat oſſa eoꝝ. i. virtutes q hominibꝰ placẽt eas auferendo: querũt aũt placere mundo laſciui & vane glorioſi. Tertium: eſt ſuperbia vel hypocriſis. vnde ſubdit ornatam. Mat. xxiij. Ve vobis hypocritę qui ſimiles eſtis ſepulcris dealbatis: quę deforis apparent hominibus ſpecioſa: intus vero plena ſunt oſſibus mortuorum & omni ſpurcitia.

§. VI. REMEDIA AD VINCENdum tentationes:

ſunt plurima de quibꝰ pauca dicemꝰ. Et primum: eſt ſui humiliatio. Pſ. cxiiij. Cuſtodiẽs paruulos dñs: humiliatus ſum & liberauit me. Figura. j. Reg. xvij. in Dauid qui vicit Philiſteum fortiſſimũ diabolũ ſignãtem in funda. i. humilitate & lapide reſiſtentię. Exẽplũ de bea. Antonio: qui vidẽs totũ mũdũ plenũ laqueis ſe innectentibus. i. tentationibus: cũ exclamaſſet. O quis iſtos euadet: audiuit: ſola humilitas. Secũdum: eſt deuota oratio. Matt. xxvj. Vigilate & orate ne intretis ĩ tẽtationẽ: dixit chriſtꝰ diſcipulis ſuis. Figura Exo. xvij. Moyſe tenẽte manus eleuatas ad cœlũ & orãte: ppl's ſuus vicit Amalechitas: q deſignat dęmones. Exẽplum orante beato Petro martyre: cũ tẽtaretur de fide fuit ſibi dictũ a virgine Maria. Ego pro te oraui. vt nõ deficiat fides tua. Et orãte bea. Bernardo pro quodã tentato: ceſſauit tẽtatio. Tertiũ: eſt ſacra lectio lecta vel audita. Ad Hebrę. iiij. Viuus eſt ſermo dei & efficax: & penetrabilior omni gladio ancipiti. ſ. ad vulnerandum & debilitandũ inimicos. Figura. ij. Mach. vlti. in gladio quẽ dedit in viſione Onias Iudę Machabeo dicens. In hoc deijcies inimicos. Et ibidẽ de ipſo Iuda diciť ꝙ muniuit exercitum ſuũ: nõ lãcea vel clypeo: ſed ſermonibus optimis referẽdo geſta ſctõꝝ de quibus in ſcriptura habetur: quibus cõfortati victoriã cõtra inimicos habuerũt. Hiero. ad Ruſticũ monachũ. & allegať de cõſe. di. v. nũq;. Ama ſtudia: (al's ſciam) ſcripturaꝝ & vitia carnis nõ amabis. Et chriſtꝰ etiã in deſerto tentatus: verbis ſcripturæ tentatori reſiſtit Matt. iiij. Quartum: eſt paſſionis xpi pia meditatio. Treñ. iij. Dabis ei ſcutum cordis laborem tuum. ſ. paſſiõis ad deferendum ſeſe: cõtra tela inimici tẽtationũ. ad Heb. xij. Recogitate eũ q talẽ ſuſtinuit a pctõribꝰ aduerſus ſemetipm cõtradictionẽ: vt nõ fatigemini animis veſtris deficiẽtes. Figura fuit qñ ad aſpectum ſerpẽtis ænei in palo erecti: homines aſpiciẽtes ſanabunť a morſibꝰ ſerpẽtũ. i. dæmonũ. ꝓſeruãtur ne occidãtur hoĩes aſpiciẽdo ad crucifixũ: mẽte figuratũ in ſerpẽte æneo. Num̃. xxj. Quintũ: eſt conſideratio eoꝝ q̃ ſunt fidei: vt pręmij cœleſtis: ſupplicij ęterni: & hmõi. ad Eph. vj. In oĩbꝰ ſumẽtes ſcutũ fidei: in q̃ poſſitis oĩa tela. i. tentamẽta inimici extinguere. j. Ioan. v. Hæc eſt victoria q̃ vincit mũdũ fides nr̃a. Conſiderãdo em̃ gloriã aĩatur qs ad laborẽ certaminis. vñ Luc. xxij. Vos eſtis qui ꝑmãſiſtis mecũ in tẽtationibꝰ meis: & ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnũ: vt edatis & bibatis ſup mẽſam meã in regno meo. Et quidã (vt habeť in vitis patrũ) cũ tentareť de luxuria ꝓpter mulierẽ receptã ex cõpaſſione in cella: ne deuoraretur nocte a feris cõſiderans pœnas inferni: & vt efficacius intelligeret ponens digitos ad ignẽ lucernę accenſæ vſq; ad cõbuſtionẽ ſic vicit tentationẽ. Sextũ: eſt cõcordia & fraterna charitas. Vñ diciť de ſancta eccl'ia in Cant. c. vj. ꝙ eſt terribilis. ſ. dęmonibus vt caſtrorũ acies ordinata: qa. ſ. fideles ſunt vniti inuicẽ ſicut exercitus ordinatus. Et in figurã huiꝰ diciť Iudith. xv. ꝙ filij Iſrael inſimul vniti etſi pauci: ꝑſequẽtes exercitũ holofernis pœnæ innumerabilem fugarũt & vicerunt eum. Et Greg. ſup Ezechi. dicit ꝙ nõ timet diabolus in nobis abſtinẽtiã vel vigiliã vel paupertatem & alia hmõi. ſed cõcordiam & charitatem quam in cœlo ſeruare neſciuit.

Primũ remedium tẽtatiõis.

Secundum remediũ.

Tertiũ remedium.

Quartũ remedium.

Quĩtũ remedium.

Exẽplũ

Sextũ remediũ.

§. VII. DICTO DE CAVSA PECcati interiori & exteriori:

ſequiť de alia cã, quæ ẽ ipm peccatũ. Cõtingit aũt vnũ pctm̃ eſſe cã alterius, ſm quatuor genera cauſaꝝ. vt dicit Tho. j. ij. q. lxxv. Primo quidẽ: ſm modũ cauſæ efficiẽtis vel mouẽtis: & per ſe & ꝑ accidens. Per accidẽs quidẽ: ſicut remouẽs ꝓhibẽs, diciť mouẽs per accidẽs. Cũ em̃ per vnũ actũ peccati: hõ amittat grãm vel charitatem vel verecũdiã vel quodcũq; aliud retrahens a pctõ: incidit ex hoc in aliud pctm̃. & ſic primũ pctm̃ eſt cã ſecũdi, per accidẽs. Per ſe autẽ, ſicut cũ ex vno actu peccati hõ diſponiť ad hoc: ꝙ aliũ actũ cõſimilẽ faciliꝰ cõmittat. Ex actibꝰ em̃ cauſanť: diſpoſitiones & habitꝰ inclinantes ad cõſimiles actꝰ. Scđm vero genꝰ cauſæ materialis: vnũ pctm̃ eſt cã alteriꝰ inquãtũ præparat ei materiã: ſicut auaricia præparat materiã litigioſo: qđ pleruñq; eſt de diuitijs

Vnum pctm̃ ẽ cã alterius.

cõgregatis.Scd'm vero gen⁹ cauſę finalis:vnũ pc̃tm̃ eſt cã alterius:inquãtũ ꝓpter finẽ vni⁹ peccati aliquis cõmittit aliud pc̃tm̃:ſicut cum quis cõmittit ſimoniã ꝓpter finem ambitionis:vel fornicationẽ ꝓpter furtum.Et quia finis dat formã in moralib⁹.(vt.ſ.habitũ eſt.)ex hoc etiam ſequitur:ꝙ vnum pc̃tm̃ ſit moraliter cauſa alterius.In actu em̃ fornicatiõis:quæ ꝓpter furtũ cõmittitur eſt quidẽ fornicatio:ſicut materiale:furtum vero ſicut formale.

TITVLVS. VII. DE PECCATO.

¶De diffinitione peccata multiplici. Cap̃.primũ.

DE PECCATO PRIMO VI

dendũ eſt,de diffinitione ei⁹ quid ſit. Vbi notãdũ:ꝙ multiplex diffinitio datur ſm̃ doctores ſm̃ diuerſas cauſas.ſ.materialẽ vel formalẽ:efficientem vel finalẽ.Ex parte cauſę materialis ſeu materię exequẽtis ſeu exercẽtis pc̃tm̃.Augu. ſic diffinit pc̃tm̃.

Diffinitur peccatũ p Augu. Eſt dictũ vel factũ vel cõcupitũ ꝯtra legẽ dei:ſeu ꝯtra legẽ æternã.In hac deſcriptiõe tãgũtur duo.Primum:eſt actus in ordine ad inſtrumẽta:quibus actus ipſe peccati exercet (cũ dicit.)dictũ vel factũ vel cõcupitũ.Nam inſtrumẽta, quibus exercetur actus peccati:ſunt vel cor vel lingua vel manus.Nam aut cogitatione:aut locutione:aut operatione perpetratur.Vbi notãdum:ꝙ nulla priuatio vel negatio ẽ in genere p ſe:qa nõ habet aliquã quidditatẽ vel eẽ: ſed reducit ad genus affirmationis:ſm̃ ꝙ in nõ eſſe intelligitur eſſe:& in negatione affirmatio:(vt dicit pħs:)qa oĩs priuatio p habitum cognoſcitur:& remotio p poſitionẽ ſm̃.b.Tho.in.j.pte.Et ideo in dicta deſcriptione in dicto includit nõ dictũ vel omiſſio dicti.In facto:omiſſio facti. In cõcupito:omiſſio cõcupiti.Nõ em̃ habet hoc dictũ:inquãtum eſt affirmatiue dictũ ꝙ ſit pc̃tm̃.ſed hoc habet a duobus.Primo qdẽ:ex pte volũtatis.ſ.inquãtũ dictũ vel factũ:vel cõcupitũ:eſt in ptãte volũtatis.Scd'o:habet h̃ ex parte finis inquãtũ eſt a rectitudine finis exiẽs.In his duobus cõuenit:cũ dicto affirmatiuo facto vel concupito:etiã nõ dicere vel nõ facere vel nõ cõcupere:quia ſimiliter eſt in ptãte volũtatis:& a recto ordine finis exiens.Vnde ſicut actus eſt in ptãte voluntatis:& p hoc habet ꝙ ſit pc̃tm̃ vel meritũ:ita etiã negatio actus.Secundo:tãgit defectus regulæ dirigẽtis:(cũ ſubdit.)contra legẽ dei vel legẽ æternam.Nam lex ęterna ſeu dei:primo & principal'r ordinat hoĩem ad finem:cõſequẽter hoĩem bene ſe hr̃e in his,quæ ſunt ad finẽ.Et ideo in hoc ꝙ dicit:cõtra legẽ æternã tãgit auerſionẽ a fine:& oẽs alias inordinationes. Et ſi querat: cum pc̃tm̃ ſit aliquid ex eo:qd' eſt cõtra rõnẽ,quare Aug. in diffinitione prædicta:nõ poſuit pc̃tm̃ eſſe dictũ vel factum vel cõcupitum ꝯtra rõnẽ:ſicut dicit eſſe cõtra legem æternã.Ad hoc r̃ndetur:ꝙ pc̃tm̃ aliter cõſiderat a pħo:aliter a theologo.Nã pħs conſiderat pc̃tm̃ ſm̃ ꝙ contrariatur rõni:ſed theologus cõſiderat ſm̃ ꝙ eſt offenſa dei & cõtra deũ.Et ideo Aug.vt theologus diffinit pc̃tm̃ conuenientius ex hoc,ꝙ eſt cõtra legẽ æternã:ꝙ̃ ex hoc ꝙ eſt cõtra rationem.præcipue cũ in multis regulemur per legẽ ęternã: quæ excedunt rationẽ humanã.vt in his q̃ ſunt fidei.Hæc bea.Tho.ſup.ij.ſent. diſt.xxxv.Rayne.Et qa pc̃tm̃ ex dictis cõmittitur q̃tuor modis.ſ.cogitatiõe:locutiõe:opere: & omiſſione.ideo prius deus exhortat aĩam peccatricẽ ad pniam:quater inuitãs ad reuerſionẽ dicẽs in Cant.

Canti. vj. Reuertere reuertere ſunamitis:reuertere reuertere: vt intueamur te.ſ.oculo pietatis & gratiæ.Sunamitis interpręt captiua:& p pc̃tm̃ homo captiuus tenet a diabolo.q.d.pc̃tã oĩa dimitte:& deteſtare q̃ cogitatiõe,locutiõe,opere,& omiſſione commiſiſti.Et cum tunc reuertit ad pniam:reſuſcitatur ſpũal'r lazarus quatriduanus.Ioã.xj.Dicti quatuor dies:ſunt prædicti quatuor gradus:quib⁹ moritur anima.

Peccatum diffinitur p ãbroſium. Ex pte formæ vel potẽtię deficiẽtis,diffinit ſic.Pc̃tm̃ eſt p̃uaricatio legis ęternę.& cœleſtiũ inobediẽtia mãdatoꝝ & eſt Amb.in lib.de paradiſo.In qua deſcriptiõe tãgũtur duo.ſ.priuatio dirigẽtis ĩ finẽ:& deordinatio ab ipõ fine. Et priuatio dirigentis in finẽ.ibi notat c̃ĩ dr̃:ꝙ peccatum eſt pręuaricatio legis ęternę:& hoc vel faciẽdo qd' lex ꝓhibet:vl' omittẽdo qd' lex pręcipit:ex quo pc̃tm̃ habet rõnẽ mali.Nã ſiue in natura ſiue in morib⁹,de rõne peccati,eſt præterire regulã rõnis.Regula aũt rõnis:qua conſtituitur mediũ inter ſuperfluũ & diminutũ:neceſſe eſt vt q̃dã reſecet & q̃dã ſtatuat.Vñ etiã in rõne naturali & in lege diuina:vñ debẽt act⁹ nr̃i regulari:cõtinẽtur quædã p̃cepta negatiua:& quędã affirmatiua.Sicut aũt negationi opponitur affirmatio:ita affirmatiõi negatio.Et ideo ſicut malũ agere imputat homini ad pc̃tm̃:qa opponit præcepto legis negatiuo:ita ipm̃ bonũ nec agere imputat hoĩ ad peccatũ:qa opponit præcepto affirmatiuo.Secũdo:in diffinitione pc̃ti tangit deordinatio ab ipõ fine in hoc ꝙ dr̃:cœleſtiũ inobediẽtia mãdatoꝝ.

Inobedientia dupliciter accipitur. Vbi nota:ꝙ inobediẽtia accipit duob⁹ modis.Vno modo ſpãliter.ſ.qñ quis nõ facit qd' præcipit:vel facit qd' ꝓhibet:reſpiciẽdo ad contẽptũ pręcipiẽtis vel ꝓhibẽtis.Et talis inobedientia opponitur obediẽtię:q̃ eſt ſpãlis virtus q̃ reſpicit autoritatẽ pręcipiẽtis vel ꝓhibẽtis.Secũdo modo:accipitur inobediẽtia generaliter.ſ.qñ qs nõ facit qd' pręcipit vel facit quod prohibet:& hoc modo inobediẽtia comitat oẽ pc̃tm̃.Et opponitur hmõi inobediẽtia obediẽtiæ quæ cõcomitat omnẽ virtutẽ:qd' patet qa quicũq; facit aliquẽ actũ virtutis obedit.& de hac gñali inobediẽtia intelligit dictũ Amb.in ſupradicta diffinitiõe ſm̃ beatũ Tho.in.ij.ſen.diſt.xxxv.

Lex & mandatũ diſtiguũtur. Et ſciẽdũ ꝙ illa duo quæ ponunt in diffinitiõe Amb.nõ ſũt eadẽ,vt videt:ſed diſtiguunt dupl'r lex & mãdatũ.Primo qa cũ fiẽdũ vel cauẽdũ ſtatuit:tũc lex eſt.Cũ aũt præcipit vel ꝓhibet:pręceptũ eſt.Aliud eſt aũt ſtatui:qd' fit p legẽ aliud iuberi:qd' fit p præceptũ.Secũdo mõ:diſtinguũtur ſic vt lex dicat in declinãdo a malo:pręceptũ vel mãdatũ in faciẽdo bonũ.Hęc Alex.de ales in.ij.parte ſum.hinc p̃s.

p̃s.xxxij. Cõfitemini dño in cithara.i.in cõfeſſiõe vocali:& in pſalterio decẽ chordaꝝ pſallite illi.i.in obſeruatione decẽ pręceptoꝝ.Figurat aũt trãſgreſſio decẽ mãdatoꝝ:p illos decẽ leproſos q a lõge ſtantes clamauerũt dicẽtes xp̃o Lucæ xvij.Ieſu pręceptor miſerere nr̃i.Qui ab eo miſſi ad ſacerdotes dũ irẽt,mũdati ſunt.Sic per recognitionẽ peccati & ꝓpoſitũ debitũ cõfitendi:purgantur hoĩes a lepra inobedientiæ.Alio mo:diffinit pc̃tm̃ ex pte formę ſeu cauſę exẽplaris a qua deficit.Dictũ em̃ fuit Moyſi Exo.xxv.Inſpice & fac ſm̃ exemplar qd' tibi in monte mõſtratũ eſt.quæ ſ.pertinẽt ad cõſtructionẽ tabernaculi.i.eccl'iæ.Mons aũt xp̃m ſignat.

Alia diffinitio auguſtini. & ſm̃ hoc diffinitur ab Augu.ꝙ pc̃tm̃ eſt appetere quę xp̃s cõtempſit:vel fugere ea quæ xp̃s ſuſtinuit. Quod probat per eius oppoſitũ dicens.Nõ em̃ vllũ pc̃tm̃ cõmitti põt:niſi dũ appetunt quę xp̃s cõtẽpſit:aut fugiuntur quæ ipſe ſuſtinuit:qd' eſt reſpectu triſtiũ & aduerſoꝝ. Aliud eſt amoris ſeu cupiditatis.ſ.appetere quę xp̃s cõtẽpſit,qd' eſt reſpectu delectabiliũ:& aliud fugere aut timere quæ xp̃s ꝓpeſſus eſt,& hoc reſpectu penaliũ.Omne aũt pc̃tm̃:(vt dicit Aug.)ꝓcedit vel ex amore male inflammãte:vel ex timore male humiliante.ſed & timor ꝓcedit ex amore.Timet em̃ quis amittere aliquid:quia illud amat Hęc Alex.in.ij.parte ſum.Rayne. Tertio:põt pc̃tm̃ cõſiderari ex parte potẽtię:vel cauſæ ſufficiẽter imperãtis & peccatũ cõplẽtis.

Alia diffinitio auguſtini. Et ſic diffinitur ab Aug.in lib.de duab⁹ aĩabus.ꝙ pc̃tm̃ eſt volũtas retinendi vel cõſequẽdi qd' iuſticia vetat Et hr̃.xv.q.j.c.j.In qua diffinitione tãgunt duo. Primũ:eſt actus volũtatis:in hoc qd' dicit,ꝙ eſt voluntas retinendi vel cõſequẽdi aliquid.Secũdo:tãgit defect⁹ rectitudinis in hoc qd' ſubdit:qd' iuſtitia vetat. Et ſumitur hic iuſticia nõ ꝓut eſt virt⁹ ſpãlis:ſed ꝓ iuſtitia generali: quæ idẽ eſt qd' oĩs virtus.ſ.ſm̃ ꝙ importat rectitudinẽ volũtatis:q̃ attẽdit ſm̃ oẽm virtutẽ:ſm̃ be.Tho.ſup.ij. ſen.

P̃s. xcvj. De hac iuſtitia generali intelligit illud p̃s.Lux orta ẽ iuſto.ſ.gratiæ & veritatis q̃ ad intellectũ.& rectis corde lętitia:quo ad effectũ.Idẽ aũt eſt eſſe iuſtũ & rectũ corde.Conſiſtit em̃ talis lęticia in quadam rectitudine:qua redditur vnicuiq; qd' ſuũ eſt.ſ.ſuperiorib⁹,vt deo & p̃latis obediẽtiã & venerationẽ.ad Ro.xiij.Oĩs aĩa ptãtib⁹ ſublimioribus ſubdita ſit.Et ad hoc facit qd' hr̃ di.viij.quæ cõtra mores.Equalib⁹ ꝓpiquis & extraneis:beniuolentiã & ſubuẽtionẽ.Ioã.xv.Hoc eſt pręceptũ meũ vt diligatis inuicem: ſicut dilexi vos.affectu.ſ.& effectu.Ad hoc facit qd' habet de pœ.diſt.ij.ꝓinde.Inferiorib⁹.ſ.ſubditis & corpori ſuo: prouidentiã & coertionẽ.j.Pet.v.Paſcite qui in vobis eſt gregẽ.Ad hoc facit qd' hr̃.xxiij.q.iiij.duo iſta.& de pœ.di. ij.corp⁹.Et ſicut iuſtitia gñalis iſta inſtigat:ita vętat ꝯtraria.Quia ibi eſt pc̃tm̃.ſ.ſuperiorib⁹ ꝯtradictionẽ & irreuerentiam:ęqualibus obdurationem & maliuolẽtiã:inferioribus relaxationẽ & negligẽtiã.De hac etiã iuſtitia habet Ezech.xviij.

Ezech.xviij.Si auerterit ſe iuſtus a iuſtitia ſua &c.Item ex

Alia diffinitio peccati auguſtini. parte cauſę principalis agẽtis.i.volũtatis diffinit ſic a beato Aug.in lib.de lib.ar.Pc̃tm̃ eſt affectio mala volũtaria. In qua diffinitione tãgũtur tria:quæ ſunt de rõne peccati. Primũ:eſt actus volũtatis.Scd'm:eſt effectus rectitudinis. Tertiũ:eſt defect⁹ culpabilis.Primo ergo notat act⁹ volũtatis cũ dr̃.pc̃tm̃ ẽ affectio.Nã affectio ſumit ꝓ actu volũtatis elicito vel impato interiori vel exteriori.Et ſi arguat in ꝯ̃riũ:qa affectio ẽ res.Pc̃tm̃ aũt nõ ẽ res vel ſubã.(vt dicit Aug.)ergo nihil eſt.& ſic p ꝯñs nõ ẽ affectio.R̃ndet:ꝙ affectio vtiq; eſt res.Sed cũ dr̃,ꝙ pc̃tm̃ nõ eſt res:intelligit pc̃tm̃ nõ eſt res rõne defectus q adiũgit affectioni.Et rõne illi⁹ defect⁹ cõparat pc̃tm̃ claudicatiõi & alijs defectib⁹.ſed ille defectus eſt in affectiõe:ſicut claudicatio q̃ nihil ponit in tibia.Scd'o tãgit defect⁹ rectitudinis:cũ dr̃ mala.ſ.affectio:ex q̃ ſepat a bona affectiõe,q̃ ẽ in actu virtutis.Si em̃ eſſet defect⁹ ei⁹ qd' nõ debet ineſſe:nõ haberet rõnẽ mali. Sicut nõ ẽ malũ in lapide nõ hr̃e viſum:qa nõ ẽ nat⁹ ipm̃ hr̃e.Vbi nota:ꝙ defectus realis vel priuatio rei nõ eſt res: ſed id cui accidit defect⁹ vel priuatio eſt res.Sicut eẽ cœcũ nõ eſt res vel aliquid reale:ſed id cui accidit eẽ cœcũ.Defectus ergo virtutis ſeu virtualis eſt malũ.Hæc bea.Tho.in q̃ſtiõib⁹ de malo.q.j.vbi dicit.Qd' nõ oĩs defect⁹ boni habet rõnẽ mali:ſed defect⁹ vel priuatio boni,quod natum eſt haberi.Sicut nõ eſt defect⁹ hoi,ꝙ nõ poſſit volare:nec p ꝯñs habet rõnẽ culpæ vel pœnæ:nec eſt ei malũ culpæ vel pœnę:ſed eſſet malũ aui qui eſt nata ad hoc:Vñ cũ hõ ſit natus hr̃e affectionẽ bonã ꝟtutẽ & gratiã:nõ habere ea eſt pc̃tm̃:qa hoꝝ priuatio eſt voluntaria.Tertio:tangitur in dicta diffinitione defect⁹ culpabilis:& p ꝯñs vituperabilis.i.volũtaria ex qua ſeparat ab affectiõe pœnali:q̃ nõ eſt pc̃tm̃ vel culpa:ſed effect⁹ culpę ſm̃ Alex.ij.parte ſum.

Aliter diffinit pc̃tm̃ p auguſtinum. Diffinitur pc̃tm̃ ex parte cauſę finalis:a qua deficit ſic ab Augu.in lib.de libe.ar.Pc̃tm̃ eſt auerſio ab incõmutabili bono:& cõuerſio ad commutabile bonum indebita.Vbi quatuor ſunt notãda.ſ.grauamẽ:ordo:ligamẽ: & vnitas. Et quãtũ ad primũ.ſ.grauamẽ nota:ꝙ ex indebita cõuerſione ad cõmutabile bonũ:ſequit auerſio ab incõmutabili bono in qua pficit rõ mali:& iõ oportet ꝙ ſm̃ diuerſitatẽ eoꝝ q̃ ptinent ad cõuerſionẽ:ſequat diuerſa grauitas in pc̃tis. Quãtũ ad ſecũdũ.ſ.ordinẽ qd ſit:videlicet prius in pc̃tõ mortali auerſio an cõuerſio. Sciẽdũ ẽ:cũ pc̃tm̃ principaliter in volũtate conſiſtat:iõ quãtũ ad volũtatẽ illud eſt prius quod a volũtate principal'r intẽdit.Et iõ in pc̃tis ſpũalib⁹ pricipalius intendit auerſio.prius eſt em̃ auerſio ab incõmutabili bono:ꝙ cõuerſio ad cõmutabile bonũ: ſicut in infidelib⁹:& in illis q̃ deſperãtes ſeipſos tradiderũt impudicitiæ.vt dr̃ ad Ephe.iiij.In pc̃tis aũt corpalib⁹ in qb⁹ principal'r intẽdit fruitio boni cõmutabilis:prius eſt natural'r cõuerſio q̃ auerſio:q̃ nõ eſt principal'r intẽta: ſed præter intẽtionẽ q̃ ſequit ex inordinata cõuerſione ad bonũ cõmutabile.Hęc bea.Tho.in quodlibeto.xij.q.xvj.

Duo ſũt in pc̃tõ. idẽ ibi.qa clari⁹. Quãtũ ad tertiũ.ſ.cõnexionẽ notãdum: ꝙ in pc̃tõ ſunt duo.ſ.auerſio & cõuerſio.& ex parte quidẽ auerſionis:mortalia hñt cõnexionem inquãtũ quodlibet auertit a bono incõmutabili:ſed ex pte cõuerſiõis: nullo mõ hñt cõnexionẽ ſicut virtutes.Ex hoc em̃ ꝙ quis cõuertitur ad vtilitatẽ pecuniæ p auariciã:nõ ſequit ꝙ conuertatur ad bonũ delectabile carnis:qd' fit p luxuriã. Quãtũ ad quartũ.ſ.vtrũ hęc auerſio vel ꝯuerſio ſint duo pc̃tã vel vnũ.

Auerſio & cõuerſio ſũt vnũ pc̃tm̃. Ad quod breuiter r̃ndet:ꝙ hæc duo ſunt vnũ pc̃tm̃ ſm̃ rẽ differẽs in cõparatiõe ad diuerſos terminos.ſ.deũ & creaturã.ita ꝙ ibi eſt vnic⁹ mot⁹ vel vnic⁹ act⁹:& duo termini.ſ.receſſus a deo & acceſſus ad creaturam.Sicut verbi grã.idẽ eſt mot⁹ q̃ recedit a bononia & venit ad florẽtiã. Cũ ḡ cõtẽpt⁹ & auerſio ſit receſſus a deo:cõuerſio vero ſit acceſſus ipſius volũtatis ad creaturã:eſt ibi vn⁹ motus & vnũ pc̃tm̃.Hæc.b.Tho.in.ij.ſen.di.xlij.& Alex.ij.pte ſum. Scd'm autẽ ipſos duos termios.ſ.receſſus a deo:& acceſſus ad creaturã p cõuerſionẽ inordinatã.dicit dñs p Hiere.ij.c. Duo mala fecit ppl's meus.Me dereliq̃rũt fontẽ aq̃ viuæ: & foderũt ſibi ciſternas diſſipatas:q̃ nõ valẽt ꝯtinere aq̃s

Deus cõparatur fonti p tria. Vbi duo notãtur.Primũ:diſceſſio vel auerſio a creatore. ibi.Me dereliquerũt.nõ inutilẽ vel parũ vtilẽ: ſed multũ vtilẽ:quia fontẽ aquæ viuę.Cõparat aũt de⁹ fonti triplici ratione.Prima,eſt rõne eminẽtiæ:qa ſicut fons nõ aliũde aquas habet ſicut riuus ſed ex ſeipſo:ſic de⁹ a nullo aliqd boni habet vel recipit:ſed ex ſeipſo & p ſuã eſſentiã eſt infinitũ bonũ.Scd'o rõne influẽtię:qa ſicut fons riuis aquã influit:ſic de⁹ oĩb⁹ creaturis.p̃s.Dñe apud te eſt fons vitæ P̃s. xxxv. Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris.Eſa.xij. Tertio:rõne efficiẽtiæ:qa ſicut fons aquam viuã tribuit: ſic de⁹ nõ eſt fons cuiuſcũq; aquę ſed viuæ.Ioã.iiij.Dediſſet tibi aquã viuã.Et in Canti.c.iiij.Fons hortoꝝ eccl'ia.ſ. eſt puteus aquaꝝ viuẽtiũ:quæ fluunt impetu de libano.i. a deo.Et tam viua eſt iſta aqua:ꝙ in potantib⁹ fontẽ faciat.& ideo eſt multũ deſiderabilis:qa nõ eſt aqua quę in potãtes cõuertatur:ſed ipſa cõuertit in ſe potãtes:qa fontes facit.iuxta illud.Aqua quã ego dabo ei:fiet in eo fons aquæ ſaliẽtis in vitam ęternã.ait xp̃s ſamaritanæ.Ioã.iiij.

Scd'o:tãgit illud malũ peccati adhæſio.ſ.vel inordinata conuerſio ad creaturã:ibi.Et foderũt ſibi ciſternas diſſipatas:qui non valẽt continere aquas.Vbi oſtendit defectus triplex.Prim⁹:qa non ſunt principales:& iõ a ſeipſis non ſunt vt fons.Scd's:ꝙ ſunt deteſtabiles:qa diſſipatæ.ſ.idola qb⁹ adhærẽt:& qa implere non valẽt mẽtẽ creatam:ſicut nec ciſterna diſſipata põt ĩpleri. Terti⁹:qa ſunt inutiles:qm̃ continere non valẽt aquas:& ideo nec recipere nec alijs influere:& ſeruari non pñt:qa trãſitoria ſunt.Ex p̃dictis patet ꝙ cã efficiens peccati eſt volũtas.Vñ Aug.Pc̃tm̃ vſq; adeo volũtariũ malũ eſt:vt nullo modo ſit malũ.ſ. malo culpę:niſi ſit volũtariũ.xv.q.j.c.j.§.ij.Et ſi arguatur cõtra.qa Diõñ.dicit in.iiij.c.de diui.no.ꝙ malũ eſt p̃ter intẽtionẽ & volũtatẽ:eo ꝙ nullus intẽdẽs ad malũ operat. R̃ndet:ꝙ malũ dr̃ eſſe præter volũtatẽ p ſe:qa intẽdens ad malũ p ſe operat aliquid.Sed p accidẽs malũ põt eſſe volũtariũ:dũ.ſ.aliquis æſtimat bonũ qd' eſt malũ.vel cũ apparet alicui bonũ aliqd ſm̃ qd:cui ẽ adiũcta rõ mali ſimpliciter.Vel põt dici:ꝙ malũ eſt pręter volũtatẽ:qa volũtas nõ tẽdit in malũ ſub rõne mali:ſed qa aliquod malũ ẽ apparẽs bonũ:& iõ voluntas aliqñ appetit aliquod malũ.Hæc bea.Tho.ſup.ij.ſen.Ad hoc etiã facit,qd' ait Aug. xv.q.j.c.merito.vbi ſic ait.Si diligenter inſpiciatur: forte ipm̃ peccare nemo velit:ſed ꝓpter aliud qd' vult peccat. Oẽs quippe hoĩes:qui ſciẽtes faciũt qd' nõ licet:vellẽt licere facere vſq; adeo ipſum peccare nemo appetit propter hoc ipſum:ſed propter illud quod ex eo conſequitur.

Cauſa effecti eſt voluntas.

¶De diuiſione peccatorum. Capl'm.ij.

DE DIVISIONE PECCA-

toꝝ.Sciedũ:ꝙ ſex modis pñt diſtigui pc̃tã adinuicẽ.Prim⁹,eſt ex parte reatus.Scd's,eſt ex pte grad⁹.Terti⁹,eſt ex pte reſpect⁹.Quart⁹,ex pte nois.Quintus,ex parte radicis.Sext⁹,ex parte originis. Et quantũ ad primũ.ſ.ex parte reatus:ſic diſtinguit pc̃tm̃:qa aliud mortale:aliud originale:aliud veniale.Quæ quidẽ diuiſio non eſt generis in ſpecies.Cui⁹ ratio eſt:qa ſpecies ęqual'r participãt rõnẽ generis.iſta aũt nõ æqualiter participant rõnẽ peccati:ad qd' ptinet ꝙ ſit volũtariũ pfecte: ſed eſt diuiſio analogi in analogata:qd' ſm̃ prius & poſterius pfecte & imperfecte prædicat de plurib⁹.Sicut verbi grã:Ens diuidit in ſubſtãtiã & accidens:ens actu & ens in potẽia.de quib⁹ pdicat analogice.Perfecte qdẽ:de ente in actu & de ſubſtãtia.Imperfecte:de accidẽte & de ente in potẽtia:qa minimũ qd' eſt de natura entis:eſt in ente ĩ potẽtia:& in ente p accidẽs.Sic a ſil'i diuiſio pc̃ti in mortale & veniale:& originale:eſt ſicut diuiſio alicuius in pfectũ & in imperfectũ:qa rõ peccati p prius & pfectius inuenit in pc̃tõ mortali.in veniali vero p poſterius & imperfecte: vñ minimũ qd' eſt de rõne peccati in aliquo actu,eſt ĩ veniali.Et hoc ipſa noĩa oſtẽdunt:qa venia non debet pc̃tõ: niſi ſm̃ ꝙ aliquã imperfectionẽ pc̃ti habet.Per prius ergo dr̃ pc̃tm̃ de mortali.tum qa mortale eſt voluntarium voluntate ꝓpria.tum qa ab vltimo fine deordinat.tum qa ei debet pœna æterna.Pc̃tm̃ aũt veniale deficit a mortali in duob⁹.Primo:qa non deordinat ab vltimo fine:ſed aliq̃ modo a fine retardat:ordine ad finẽ ſeruato.Scd'o:quia ei nõ debet pœna ęterna:ſicut mortali.Pc̃tm̃ autẽ originale deficit a mortali ex pte illa:qua pc̃tm̃ habet rõnẽ culpæ.ſ. ex pte volũtarij:qa mortale eſt volũtariũ:volũtate propria illi⁹ in quo eſt:vel q peccauit:ſed pc̃tm̃ originale:eſt voluntariũ volũtate alterius:ꝙ̃ ei⁹ in quo eſt.ſ.volũtate primi parẽtis adæ.Hæc.b.Tho.ſup.ij.ſen.di.xlij.Et qa dictum eſt ꝙ iſta diuiſio eſt ſm̃ reatum. Sciendum ꝙ reatus

Pc̃tm̃ ex pte reatus diuiditur.

Nota quid ſit reatus.

ꝓprie:nõ eſt aliud ꝙ̃ obligatio ad pœnã. Et mortale obligat ad pœnã æternã dãni & ſenſus: veniale ad pœnã tpalẽ ſeu purgatorij. Originale tm̃ ad pœnam dãni: nõ ſenſus. i. priuatiõis dei viſiõis: nõ ignis infernalis. Et hęc. j. declarabunt. Aliqñ tñ reatus ſumitur ꝓ culpa: & obligatione ad pœnã: vt in collecta. reatus noſtri cõfeſſio indulgẽtia &c. Cõfitet̃ em̃ homo culpã non pœnã debitã. Et ſciendumq̃ pctm̃ actuale ſiue mortale ſiue veniale aliquando tranſit actu: ſed remanet reatu. Et hoc, vel cum ceſſat ab ipſo actu peccati: puta perpetrato homicidio vel fornicatione: tunc ceſſat pctm̃ quãtũ ad ſuã eſſentiã. i. quãtũ ad actum illum inordinatum: ſed remanet reatu in ſuo effectu. i. in obligatiõe ad pœnã. Vel ẽt cũ qs ꝑ pœnitẽtiã habet remiſſionẽ: pctõꝝ quo ad debitũ pœnę æternæ: ſed tñ ꝓpter imperfectionẽ ſatiſfactionis adhuc remanet obligat⁹ pœnæ tpali. Sed tunc tranſit pctm̃ actu & reatu qñ quis habet plenam remiſſionẽ culpæ: & toti⁹ pœnę debitæ. Hęc Duran. ſup. ij. ſententiarũ. Pctm̃ aũt originale tranſit reatu per bptiſmũ fluminis vel ſanguinis vel flaminis: ſed remanet actu inquantum. ſ. in viatore remanet ſemper habitualis concupiſcentia: quæ ſemper inclinat ad malum: quę videtur eſſe materialiter ipſum originale peccatum.

§. I. SECVNDA DIVISIO PEC

Pctm̃ diuidit̃ ex pte gradus.

catorꝝ eſt: ex parte grad⁹ ſeu ꝓceſſus. Et ſic diuidit̃ pctm̃ in pctm̃ cogitationis & locutiõis & operationis. Addit̃ etiã aliqñ pctm̃ cõſuetudinis. Et iſta diuiſio ꝓbat̃ auctoritate, rõne, & ſilitudie. Et quãtũ ad primũ auctoritas Hierony. ſup Ezech. ſic cõtinet. Tria ſunt genera pctõꝝ: quibus humanũ gen⁹ ſubiacet. Aut em̃ cogitatione: aut ſermone: aut operatione peccam⁹. Additur a qbuſdã quartus gradus. ſ. ꝑ conſuetudinẽ. quod figurat̃ in lazaro quatriduano. Sed Grego. in. iiij. moral. ponit aliter iſtos gradus. dicens ꝙ in corde cõmittit̃ q̃tuor modis: & ĩ ope alijs quatuor modis. Eſt ergo prim⁹ grad⁹: ſuggeſtio vel ſenſualis delectatio, q̃ eſt veniale. Scd's gradus eſt: moroſa delectatio in ipſa cogitatione abſq; deliberatiõe in opus. Tertius: eſt deliberatio cogitationis in opus. Quartus: eſt defenſio ſeu excuſatio ipſius peccati in ſeipo: ſicut primi parẽtes poſt pctm̃ ſe excuſauerũt. Quintus gradus eſt: ipſum opus exterius: ſed occultũ. Sextus: ipm̃ opus peccati cum fit manifeſte. Septimus: dũ ducit̃ in conſuetudinẽ. Octauus: cũ qs obſtinatus in malo obdurat̃ ꝓponẽs nõ pœnitere. Scd'o ꝓbat̃ rõne. Nã iſta diuiſio aſſignat̃ ſm̃ gradus: qb⁹ fit ꝓceſſus ad pctĩ cõplemẽtũ. Gradus aũt iſti attẽdunt̃ ſm̃ ꝙ vnus actus includit primũ. & terti⁹ ſecũdũ. & quart⁹ tertiũ. & addit ſuper eũ. Verbi gratia. Prim⁹ grad⁹ ſup quẽ addũt alij: eſt voluntas interior. ſ. pctm̃ cogitationis. Secundus huic additus & hũc exprimens: eſt actus locutiõis. Cuius rõ eſt: quia inter oĩa mẽbra eſt magis propinquũ interiori actui. ſ. pctõ cogitationis: quia locutio eſt ſignũ interioris actus. ſ. cordis. Tertius gradus eſt: pctm̃ operis tãq; cõplemẽtũ omnium predictorꝝ. Probat̃ hoc tertio: ꝑ triplicem ſimilitudinem ſeu exẽplum. ſ. artificiali: naturali: & morali. In artificiali exẽplo patet: de domo materiali in qua ſunt tria. ſ. fundamẽtũ vt pricipiũ parietũ erectio vt mediũ: tectũ vt cõplemẽtũ domus. Oſtẽdit̃ hoc in exẽplo naturali. Nã in generatiõe aĩalis. primũ quod generat̃ eſt cor: exinde mẽbrorꝝ productio: demũ tãq; cõplemẽtũ toti⁹ corpis vel hoĩs formatio. Patet ſilĩtudo etiã in materia morali. Nã iracũdus, ex eo ꝙ appetit vindictã primo pturbat̃ in corde. ſcd'o in v̾ba cõtumelioſa prorũpit. tertio ĩ facta iniurioſa. Idẽ patet de pctõ luxurię & alijs. Cõſuetudo aũt & deſperatio vel defenſio pctĩ: quas Greg. addit (vt dictũ eſt. ſ.) ſunt gradus cõſequẽtes poſt pfectã ſpeciẽ pctĩ: ſicut adoleſcẽtia & iuuẽtus: poſt pfectã gñationẽ hoĩs cõſequuntur. Vel dicẽdũ: ꝙ conſuetudo & deſperatio ſeu defenſio ſunt quędã circũſtãtiæ aggrauãtes oẽ pctm̃ ex multiplicatiõe ipſorꝝ actuum. Hæc omnia bea. Tho. j. ij. q. lxxvij. & ſup. ij. ſen. diſt. xlij.

§. II. TERTIA DIVISIO SEV DI

Pctm̃ ex pte obiectorũ diuidit̃.

ſtinctio pctõꝝ eſt: ex pte reſpectus ſeu obiecti. Et ſic hõ dr̃ peccare in deũ, in ꝓximũ, in ſeipſum. In deũ peccat: cũ de deo male ſentit vt hęretic⁹: vl̾ q̃ dei ſunt vſurpare p̄ſumit indigne participãdo ſacris: vel qñ nomẽ dei peierãdo vel blaſphemãdo contẽnit. In ꝓximũ peccat, cũ eũ iniuſte lędit. vel offendẽdo ꝑſonã. vel famã denigrãdo, vel ſubſtãtiã diripiẽdo. & hmõi. In ſeipm̃ peccat: cum ſibi ſoli nocet & nõ alteri: vt in pctõ gulæ vel molliciei. vel accidiæ. vel inanis gl'iæ. & hmõi. Et hãc diſtinctionẽ ponit etiã Iſid. in lib. de ſum. bo. Secũdo: hoc idẽ ꝓbat̃ rõne ſic. Sicut omnis virt⁹ eſt iuſtitia quodãmodo: vt dr̃. v. Ethi. ita oẽ pctm̃ eſt iniuſticia. Iniuſticia autẽ eſt ex hoc: ꝙ detrahit̃ alicui qd' ſibi debet̃. Vñ iniuſticia habet q̃ſi duo obiecta. i. id qd' detrahit̃ & ille cui detrahit̃: ſicut hõ cui aufert̃ res ſua. Sicut aũt hõ debet ꝓximo & aliquid ſibiipſi: ſic & multo magis debet deo. Debet autẽ deo amorẽ ſup oĩa, & reuerẽtiã. Vñ qñ ab his deficit: dr̃ peccare ĩ deũ. Et ſi obijciat̃ hoĩem peccare in aliquẽ inquãtũ eũ lędit: ſed null⁹ poteſt lędere deũ: ſcd'm illud Iob. xxxv. Si peccaueris quid ei nocebis. ſ. deo. q. d. nihil. Rationẽ huius Aug. aſſignat dicens li. de lib. ar. Malum cũ nocumẽtũ ſit nocere tñ non põt niſi bono: qd' corruptibile eſt. Summũ aũt bonũ incorruptile eſt & ideo malũ ei nocere non põt: qa naturę eſt impaſſibilis. Rñdet̃ ad hoc: ꝙ non dicit̃ hõ peccare ĩ deũ ex eo ꝙ eũ ĩ aliquo lędat: ſed qa deo ſubtrahit qd' ei debet̃ & quãtũ ĩ ipo eſt: ei⁹ gloriã minuit: q̃uis hoc facere non poſſit. Tũc ergo dr̃ in pctõ quis deũ offendere: qñ in eo qd' ſibi debet̃ ei iniuriatur. Proximo etiã qs debet ædificationẽ & beneficiẽtiã & hmõi. Qñ igit̃ hoc nõ facit cũ poſſit & debeat: vel cũ facit cõtraria his: dicit̃ peccare ĩ ꝓximũ. Sibi etiã debitor eſt. ſ. quo ad neceſſitatis collationẽ & mundiciã. Vñ qñ ꝯ̃ria facit: ſibi neceſſaria ſubtrahẽdo vel peccãdo: vbi cũ nõ alijs noceat in ſe peccat. Tertio: hoc idẽ ꝓbat̃ ꝯ̃rietate ſic. Sicut ꝓpoſitũ in ꝓpoſito: & oppoſitum in oppoſito. Sed ꝑ virtutes quib⁹ opponunt̃ pctã: hõ ordinat̃ in deũ & ꝓximũ, & in ſeipſum. Quod patet. Nã per virtutes theologicas hõ ordinat̃ in deũ: tẽperãtia & fortitudine ordinat̃ in ſeipm̃. iuſticia autẽ ad ꝓximũ. Ergo ꝑ oppoſitum, q peccat in his quę excedunt humanã rationẽ: ſicut ſunt ea quæ ſunt fidei peccat in deum: ſicut hæreticus, ſacrileg⁹. & blaſphem⁹. & huiuſmodi. Qui autẽ peccat in his in qb⁹ qs ordinat̃ & dirigitur in ſeipſum. dr̃ peccare in ſeipm̃: ſicut patet in guloſo, luxurioſo, ꝓdigo, & hmõi. Qui vero peccat ĩ his ꝑ quę ordinat̃ ad alterꝝ ſeu ad ꝓximũ: dicit̃ peccare in ꝓximum ſicut patet in homicida, fure, adultero, & hmõi. Et notandum: ꝙ iſta diuiſio ſeu diſtinctio ſumit̃ ſcd'm id in qd' directe peccatur, & principal'r non cõſequẽter. Verbi gr̃a, cũ qs facit homicidiũ vel furtũ. & hmõi: iſte directe & principaliter peccat in ꝓximũ eũ lędendo. Ex conſequẽti autem peccat in deũ: qa in hoc mãdata ei⁹ trãſgredit̃: & ĩ ſeipſum. qa ꝑ pctm̃ occidit aĩam ſuã. Sil'r q peccat in ſeipm̃: vt ĩ gula, luxuria & hmõi directe & pricipal'r peccat in ſe: & ex cõſequẽti in deũ: ꝯ̃ mãdata ei⁹ faciẽdo. Et ſic q peccat in deũ: ex conſequẽti peccat in ſeipſum: priuãdo ſe lumine grãe & virtutibus: & in ꝓximum aliqñ per malum exẽplum: vel alio modo. Hæc beatus Tho. j. ij. q. lxxij. & ſuper. ij. ſen.

§. III. QVARTA DIVISIO PEC

Pctm̃ diuidit̃ ex pte nominũ.

catorꝝ, eſt reſpectu noĩs. Et ſic diuidit̃ pctm̃ in delictũ & cõmiſſũ: ſiue in pctm̃ omiſſionis & trãſgreſſionis: qd' idẽ eſt. Quam diſtinctionẽ ponit Aug. ij. q. leuiter. dicẽs. ꝙ pctm̃ qd' dr̃ delictũ eſt omiſſio boni: qd' etiã ipm̃ nomẽ oſtẽdit. Dicit̃ em̃ delictũ q̃ſi derelictũ. Pctm̃ v̾o qd' dr̃ cõmiſſũ: eſt ꝑpetratio mali. Vel ſcd'm magr̃m ſen. ĩ. ij. lib. diſt. xlij. Delictũ eſt qd' ignorãter fit cõmiſſum qd' ſciẽter committit̃.

Vbi notãdũ: ꝙ hæc diſtinctio ſcd'm noĩa. ſ. delictũ & cõmiſſum attẽdit̃ ſcd'm p̄cepta legis: ex qb⁹ regulãt̃ act⁹ nr̃i. Inter ipa aũt p̄cepta q̃dã ſunt affirmatiua: qñ fit ꝯ̃ affirmatiua p̄cepta, dr̃ omiſſio: qñ aũt fit ꝯ̃ p̄cepta negatiua: dr̃ cõmiſſio vel trãſgreſſio. Itẽ qa ꝯ̃ p̄cepta fit qñq; ſciẽter. qñq; ignorãter. ſi ſciẽter, dr̃ cõmiſſio. ſi ignoranter: dr̃ omiſſio. Tho. ſup. ij. ſen. Eſt autẽ ſciẽdum: ꝙ prius eſt omiſſio ꝙ̃ cõmiſſio. Rõ hui⁹ eſt: qa cũ ſcd'm phm̃: tria ſunt in actib⁹ virtutum q̃ requirunt̃. ſ. ſcire. velle. & ĩmobil'r. ſeu firmiter operari. Ignorãtia eſt ꝯ̃ primum actum. ſ. ſcire. Omiſſio contra ſcd'm qñ. ſ. tenet̃ qs aliqd velle & non vult: ſic cõmiſſio ẽ cõtra opari. qñ. ſ. aliqs facit aliqd: ad qd' obligat̃ non facere. Et ſic patet ex ipo ꝓceſſu: ꝙ prius ẽ omiſſio q̃ cõmiſſio. Hæc Alex. ij. pte ſum. Sed pctm̃ cõmiſſionis ẽ graui⁹ pctõ omiſſionis. ſ. commiſſio mali ꝙ̃ omiſſio boni. Tum qa in pctõ cõmiſſionis: eſt maior deordinatio & effrenatio voluntatis. Tum qa maius nocumẽtum vel iniuriã facit ceteris paribus in pctõ cõmiſſionis. Tum qa magis ꝯ̃ iuſticiã: ſicut patet

Omiſſio prior ẽ cõmiſſione.

ſicut patet ꝑ exẽpla: qa grauius eſt occidere hoĩem: ꝙ̃ ſibi in extrema neceſſitate non ſubuenire. & deũ blaſphemare: ꝙ̃ eũ non honorare tpe debito & hmõi. Notã dum etiã: ꝙ peccatũ omiſſionis alicuius boni: ꝓ eo tpe alicui imputatur ad culpã: qñ nõ facit qd' debet. ſ. eo tpe quo debet. Cui⁹ rõ eũ: qa omiſſio boni opponit̃ p̄cepto affirmatiuo: qd' licet obliget ſemp: non tñ ad ſemp. Verbi grã. Nõ obligatur hõ, ꝙ ſemp actu inſiſtat parentib⁹ honorandis: ſed tñ ſemp obligat̃ ꝙ tpe debito honoret parentes. Tãdiu ergo durat pctm̃ omiſſionis: ꝙ̃diu durat tp̄s quo obligatur: ad qd' obligat̃ ꝑ præceptũ affirmatiuũ: quo trãſeũte tẽpore tranſit actu pctm̃ & remanet reatu. Et iterũ redeũte tẽpore tali: iterat̃ omiſſio. Sicut em̃ tranſeũte actu virtutis: remanet meritũ pręmij: ita trãſeũte actu peccati: remanet reatus pœnæ. hæc bea. Tho. ſup. ij. ſen. diſt. xlij. Si autẽ q̃rat̃: vtrũ in quolibet pctõ ſit aliqs actus. Rñdet̃: ꝙ quidam opinati ſunt, ꝙ in omi pctõ eſt aliqs act⁹. vel interior. ſ. act⁹ volũtatis: ſicut cũ aliqs nõ dãs eleemoſynã peccat: qa vult non dare. & ſic ibi eſt actus interior volũtatis. ſ. velle nõ dare. Vel etiã aliqs act⁹ exterior. ſiue ille act⁹ exterior ſit ſimul cũ omiſſione: puta cũ facit aliquid quo retrahitur ab actu debito: ſicut cũ aliquis ludit: & propter hoc dimittit ire ad eccleſiã. Siue ille actus ſit præcedẽs omiſſionẽ: vt cum aliquis impeditur ne ſurgat ad matutinas: quia nimis vigilauit in ſero circa aliqua ſe occupãdo. tñ. b. Tho. tenet cõtrariũ. ſ. ꝙ nõ requirit̃ aliquis act⁹ in pctõ omiſſionis ꝑ ſe loquẽdo: ſed in ipſa ceſſatione debiti actus pctm̃ omiſſionis cõſiſtit. Et hoc ꝓbat quatuor modis. ſ. auctoritate, ratiõe, diſtinctione, & cõparatiõe. Auctoritate qdẽ ꝓbat̃ ꝑ illud Iac. iiij. Sciẽti bonũ & nõ faciẽti pctm̃ eſt illi: ſed nõ facere qd' hõ debet: nõ importat aliquẽ actũ. ergo pctm̃ omiſſionis eſt abſq; omi actu: immo ceſſare ab actu. Secũdo: ꝓbat̃ idẽ ratione ſic. Iudiciũ dãdũ eſt de rebus ſm̃ id quod eſt ꝑ ſe: & non ſm̃ id qd' eſt ꝑ accidẽs: ſed act⁹ ꝑ accidẽs ſe habet ad pctm̃ omiſſionis (qd' patet) qa ꝙ omittens aliqd ad qd' tenet̃ aliqd faciat, eſt ꝑ accidẽs. ergo non debet dici ꝙ peccatũ omiſſionis cõſiſtat in actu: ꝓpter aliquẽ actũ adiunctũ: qa actus ille adiunctus ꝑ accidẽs ſe habet ad peccatum omiſſionis: vt dictũ eſt. Tertio: ꝓbat̃ hoc cõparatione: qa etiã in peccato trãſgreſſiõis cõtingit aliquẽ actũ adiũgi: q tñ ad pctm̃ trãſgreſſionis ꝑ accidens ſe habet. ſicut cũ contingit aliquẽ furantẽ loqui vel videre. & ſil'r nullus actus pertinet ad pctm̃ omiſſionis: ſed ipſa ſola ceſſatio ab actu debito. Cõfirmat̃ idẽ & alia rõne: videlicet qa nõ punitur hõ iuſte niſi ꝓ pctõ: ſed ꝓ ſola omiſſiõe boni qd' tenet̃ facere, punit̃ ſm̃ illud. Oĩs arbor q̃ nõ facit fructũ bonũ: excidet̃ & in ignẽ mittet̃. Mat. vij. Et ſeruus q cognouit volũtatẽ dñi ſui & non fecit: plagis vapulabit multis. Luc. xij.

Peccatũ omiſſiõis qñ imputatur alicui.

Ad oẽ rñ. ſ. peccatũ nõ requirit̃ act⁹.

Quarto: probat̃ diſtinctione. Nã differẽtia iſta eſt quantum ad hoc: inter pctm̃ tranſgreſſionis & omiſſionis: quia peccatũ trãſgreſſionis nõ eſt ſola priuatio: ſed etiam actus priuatus debito ordine rõnis: ſicut furtũ vel adulteriũ eſt quidam actus inordinatus. Et ratione actus peccatum eſt quędã res vel natura. rõne priuatiõis ordinis: pctm̃ dicitur nihil ſm̃ Aug. ſuper Ioan. Et bea. Tho. j. quodlib. dicit, ꝙ pctm̃ maximę tranſgreſſiõis eſt actus inordinatus. Et rõne act⁹: pctm̃ eſt aliqua res ſeu natura. Sed illa inordinatio eſt priuatio: & ſm̃ hanc, pctm̃ dicitur nihil ab Aug. Sed pctm̃ omiſſionis ſm̃ veritatẽ loquẽdo: eſt ſola priuatio actus debiti: cuius ſubiectũ nõ eſt aliqs actus: ſed poteſtas volũtatis: ſicut ſubiectũ cœcitatis nõ eſt viſio: ſed id qd' aptũ natũ eſt videre. Vnde qa volũtas eſt cã effectiua & ſubiectiua omiſſionis: iõ omiſſio habet rõnẽ culpę: qa omiſſio eſt volũtaria: qm̃ in ptãte noſtra eſt nõ velle ſicut & velle: nõ facere ſicut & facere: & iõ ipſa boni omiſſio debiti eſt peccatũ. Et ſi arguat̃ ſic in cõtrariũ. Sicut meritũ cõparatur ad virtutẽ: ita demeritũ ſeu pctm̃ ad vitiũ: ſed meritũ nõ põt eſſe abſq; actu: ergo nec demeritũ. Rñdet̃: ꝙ differentia eſt inter meritum & demeritum. Nam meritum non põt eſſe abſq; actu aliquo ſaltẽ volũtatis: ſed demeritũ poteſt eſſe abſq; actu. Et rõ huius diuerſitatis eſt: qa plura requirunt̃ ad bonũ ꝙ̃ ad malũ: eo ꝙ bonũ cõtingit ex tota & integra cauſa: malũ autẽ ex ſingulis defectib⁹: vt dicit Dioñ. c. iiij. de diui. no. Hęc be. Tho. j. ij. q. lxxvij. & in quæſtionib⁹ de malo. Quia ergo & omiſſio boni debiti: pctm̃ eſt ſicut & trãſgreſſio: iõ pš. vtrũq; dño cõfitet̃ dicẽs. Delictũ meũ cognitũ tibi feci: & iniuſtitiã meã nõ abſcõdi. Vbi pſal. tria facit. Primo: exprimit pctm̃ omiſſiõis: ibi. delictum meũ, Dicit̃ enim delictũ quaſi derelictũ. i. omiſſum: vt qa pctã dicenda tacui: & hoc eſt cõtra illos q ſolum de cõmiſſis & nõ omiſſis: faciunt ſibi conſciẽtiã vel cõfitent̃. Sed Dauid vtrũq; fatet̃ qa peccatũ. Eſt etiã contra illos: q. de magnis confitentur: de paruis non curant: ſed Dauid etiam parua quæ dicunt̃ delicta reſpectu aliorꝝ. Eſt & contra ſe excuſantes: vel in alios ſua peccata retorquẽtes. ſicut Adã & Eua. Vnde dicit meũ: quod. ſ. ego feci ex meo arbitrio. Ad hoc facit. xv. q. j. non eſt. Scd'o: ꝓpheta innuit vitiũ commiſſionis ſeu trãſgreſſionis. ibi. & iniuſtitiã meã &c. id eſt quę feci contra iuſtitiam trãſgrediẽdo præcepta negatiua: vbi magis apparet iniuſtitia: & plus nocumenti proximo fit. Tertio addit actum confeſſionis. ibi. nõ abſcõdi. Cũ enim deus cognoſcat certius & clarius omnia, ꝙ̃ ille qui facit: tamen hoc eſt (vt dicit Caſſiod.) peccatũ deo cognitum facere in confeſſione. ſ. delicta & peccata producere. Confeſſor enim repręſentat perſonam dei: hoc eſt nõ abſcondere: nõ minuere grauitatem: magnitudinem & turpitudinem peccatorum circunſtantias celando.

Diſtinctio peccatorꝝ.

Differũt meritũ & demeritum.

§. IIII. QVINTA DIVISIO PEC

Pctm̃ diuidit̃ ex parte radicis.

catorꝝ eſt, ex parte radicis eorꝝ. Sũt aũt quinq; radices peccatorum. Prima: eſt amor inordinatus ſui. Secunda: eſt timor indiſcretus. Tertia: cupiditas. Quarta: cõcupiſcentia. Quinta: ſuperbia. Primę duæ: inſinuant̃ ꝑ pſal. dicẽtẽ. Incenſa igni & ſuffoſſa ab increpatiõe vultus tui peribũt. i. ꝓpter opera mala q̃ procedũt ab inordinato amore ſui: & hæc dicũtur ſuccẽſa igni: & ea opera q̃ ſunt ex inordinato timore mali: & hęc dicũtur ſuffoſſa: qa timor deijcit hoĩem infra ſe. Peribũt homines ab increpatione dei. i. iudicante deo. Vñ Aug. ſup pš. dicit: ibi. Omne peccatum ꝓcedit vl' ab amore male inflammãte: vel a timore male humiliãte. Aliæ tres radices peccati notant̃. j. Ioan. ij. Omne qd' eſt in mũdo: aut eſt cõcupiſcẽtia carnis aut cõcupiſcẽtia oculorꝝ aut ſuperbia vitæ. i. quod eſt in amatorib⁹ mũdi ſeu peccatoribus. i. omne pctm̃ quod eſt in eis ꝓcedit aut ex concupiſcentia carnis: aut cõcupiſcẽtia oculorꝝ: aut ſuperbia vitæ. Dicunt̃ aũt hęc radices peccatorꝝ: quia ſimilitudinarie ſe habẽt ad peccata ſicut radices ad arbores materiales. Sicut enim radix arboris eſt: per quã arbor nutrimentum ſumit: & per quam arbor conualeſcit & creſcit: & ꝑ quam arbor proficit & fructum ꝓducit. Sic ſm̃ hęc tria a ſimili: ex qualibet harꝝ radicũ peccatũ incipit: conualeſcit: & fructũ producit. Ex eo em̃ pctm̃ incipit: ex quo homo ad peccatũ inclinatur. Hoc autẽ eſt bonum intentum: ad quod peccator inordinate cõuenit̃. Nã bonũ quod habet rõnẽ finis: mouet efficiẽtẽ & appetẽtẽ: & ideo radix peccati in nobis dicitur paſſio vel pronitas ad peccandũ: quę ex corruptione originalis cõſequitur. Vnde paſſio: quę eſt radix peccati ſic diſtinguitur: quia vel eſt paſſio ſm̃ inclinationẽ appetitus in id: qd' eſt vltimus. finis bonorꝝ commutabiliũ ſicut eſt hõ: & ſm̃ hoc ponit̃ prima radix peccati ab Aug. q̃ eſt amor ſui inordinatus: quę eſt cã oĩs peccati. Secunda radix oĩs peccati eſt timor. Huius rõ eſt: qa ex eo: ꝙ aliqd inordinate diligit̃ & male oĩa impediẽtia illud male timẽtur. Et ſic oẽ pctm̃ ꝓcedit: vl' ex inordinato appetitu alicuius boni: vel ex inordinata fuga alicuius mali: ſed vtrũq; horꝝ reducit̃ ad inordinatũ amorẽ ſui. Cuius rõ eſt: qa ꝓpter hoc hõ: vel appetit inordinate bona: vel fugit inordinate mala: qa inordinate amat ſeipm̃. Qd' em̃ aliqs appetat inordinate bonũ tpale: vel fugiat inordinate malum tpale: nõ eſt niſi ex hoc, ꝙ ſeipm̃ inordinate amat. Qd' patet ex hoc: qa amare aliquẽ nõ eſt aliud niſi velle ei bonũ: q ergo amat ſeipm̃ inordinate: inordinate vult ſibi bonũ aliquod. Vel ẽt paſſio: inordinate inclinans appetitũ hominis: in ea bona q̃ ꝓpter finẽ vltimũ cõmutabiliũ. i. ꝓpter hoĩem quærunt̃: & hoc tripliciter. Primo: qa vel talis paſſio eſt inclinans appetitũ inordinate in bonũ vtile: vt diuitias & hmõi. De qua apl's. j. Thi. vj. Radix oĩm malorũ eſt cupiditas: & ſic eſt tertia radix. ſ. cupiditas. Vel eſt talis paſſio: quæ inclinat inordinate appetitũ in bonum delectabile: & ſic erit q̃rta radix pctĩ. ſ. cõcupiſcẽtia oculorũ circa bona exteriora in vſum ordinata: & hęc cõcupiſcẽtia eſt duplex. Vna: q̃ ordinat ad cõſeruationem ſpeciei ꝑ generationẽ: & hæc diſtricte dr̃ ꝯcupiſcẽtia carnis: (vt ĩ venereis:) dicit̃ etiã luxuria. Alia cõcupiſcẽtia eſt: q̃ ordinat̃ ad

Tripliciter cõualeſcit pctm̃.

Paſſio iclinat tripl'r.

cõſeruationẽ indiuidui:& talis dicit̃ ↄcupiſcẽtia ocl'orũ.ſ. eorũ q̃ ſunt delectabilia:non tñ ſm ſenſum ſolum;ſed ſm appræhenſiohẽ cuiuſcũq; apprẽhẽſiuę virtutis:vt in cibis et alijs delectabilibus ſenſibus. Tertio:paſſio inclinat appetitũ inordinate in bonũ opinabile vel honeſtum.Et ſic erit quita radix.ſ.ſuperbia:circa bona ſm opinionẽ:vt honor:dignitas:& hmõi.Hæc be.Tho.ſup.ij.ſẽ. diſt.xlij.et.ſ.ij.q.lxxvij.Poſſet etiã dici ſic:vt in auctoritate ipſa.Ioã.ſuperius poſita:exprimantur tres vltimæ radices peccati.In cõcupiſcẽtia carnis:notat̃ inordinatus appetitus in bonũ delectabile:vt in cibis & venereis & hmõi.In concupiſcẽtia oculorũ:appetitus inordinatus in bonum vtile: vt diuitias & hmõi:quæ al's dicitur cupiditas. Tertiũ.ſ.ſupbia: aliter exponi non oportet.

Peccatũ ẽt diuidit̃ ex pte originis.

§. V. SEXTA DIVISIO PECCA

torũ:eſt ex pte originis,Vñ be.Greg.xxxj.lib.moral'.dicit ꝙ ſeptẽ ſunt capitalia vl' principalia vitia:ex qb⁹ oĩa alia oriunt̃.ſ.inanis gl'ia:inuidia:ira:accidia:auaritia:gula:luxuria.Et ſup hæc oĩa:quaſi regina & mater eſt ſupbia. Et circa iſta capitalia videnda ſunt tria,ſ.cõuenientia: numeri ſufficientia:differentia. Quantũ ad primũ ſciẽdum: ꝙ oĩa prædicta capitalia dicũtur quaſi a capite deriuatã:qa capita ſunt multorũ vitiorum & in hoc cõueniũt. Dicitur aũt vitiũ capitale a capite:p ſilitudinem.

Caput tripliciter ſumitur.

Caput em̃ tripliciter ſumit̃. Primo ſumit̃ caput:p mẽbro corporis: & ſic ſumit̃ j,Cor.xj.Oĩs vir orans aut prophetans:velato capite deturpat caput ſuũ.Et caput:eſt quoddã mẽbrũ aĩalis quod eſt corporis prĩcipiũ:ideo ſcd'o caput dicit̃ oẽ principiũ: ſm illud Threno.iiij.Diſperſi ſunt oẽs lapides ſanctuarij: in capite oĩm platearũ.i.in principio. Tertio:caput ſignificat principatũ vel ducatũ rectoris. Et huius ratio eſt:qa ſicut oĩa alia mẽbra corporis a capite quodãmodo reguntur & ad ipm ordinãtur:ita exercit⁹ a duce regit̃ & ad ipſũ ordinat̃:& hoc mõ ſumit̃ Amos.vj.Capita ppl'orũ põpatice ingrediẽtes domum Iſrael. Capita vocat principes & rectores.Et ſcd'm has tres ꝓprietates capitis vitiũ capitale poteſt dici:quod capite plectit̃.ſcd'm.Augu. vt ſacrilegiũ furtum:homicidiũ:& hmõi.Et hoc mõ: vitiũ capitale idẽ eſt quod mortale.i.dignũ morte ſeu decapitatiõe. Nõ em̃ infligitur iſta pœna mortis ĩ iudicio niſi p mortali,ſed ſic nõ accipit Greg.in dicta numeratiõe.Scd'o mõ dicit̃ capitale:qd' eſt prĩcipiũ aliquorũ pctõrũ:ex quo plura alia oriũtur:& ſcd'm hꝰ Greg.vitia capitalia principalia noĩat. Tertio dicit̃ capitale vitiũ:ad qd' vitia alia ordinãtur,Nã prĩceps eſt caput exercitus ad cuius bonũ totus exercitus ordinatur:vt dicit̃.xj.Meta.Et p hũc modũ illud vitiũ: ad qd' alia ordinant̃ dicit̃ capitale.vñ Greg.in Moral'.vbi.ſ.Vitia capitalia ſunt quaſi duces:& vitia quæ ex eis oriũtur: ſũt quaſi exercitus.Hæc bea.Tho.ſup.ij.ſen.diſt. xlij.& in quæſtionib⁹ de malo.

Septem ſunt capitalia peccata.

Quantũ ad ſcd'm.ſ.numeri ſufficiẽtiam:quare.ſ.ſeptem & non plura neq; pauciora ſunt. Pro huius declaratione ſciendũ:ꝙ omne peccatũ procedit:vel qa appetitus inordinate appetit bonũ:vel quia inordinate fugit bonũ:quæ duo ſunt eiuſdem rationis.ſ.appetere bonũ inordinate:& fugere oppoſitũ inordinate.ſ.malum Verbi grã.ſicut guloſus ĩordinate appetit cibũ: & inordinate fugit triſtitiã:quæ ex abſentia ciborũ cauſatur:& ſil'e ĩ alijs capitalib⁹.Et ſic vitia capitalia pñt cõueniẽter diſtĩgui ſcd'm differẽtiã boni & mali.Ita ꝙ vbicũq; aliqua ſpecialis rõ appetibilis vel fugibilis eſt:ibi ẽ vnũ vitiũ capitale.Et eſt etiã ſciendũ:ꝙ bonũ ad ſe attrahit appetitũ ſed ꝙ appetitus refugiat aliquod bonũ:hoc eſt ſcd'm ſpecialẽ rationẽ cõſideratã circa hmõi bonũ:vt qa laborioſũ vel impeditiuũ delectationũ corporearũ. Primo igitur dico: ꝙ omne pctm̃ procedit ex hoc:ꝙ appetitus inordinate appetit bonũ.Et hoc quidẽ bonũ põt eſſe triplex.ſ.vel bonũ mẽtis:vel bonũ corporis:vel bonũ rei exterioris. Primo igitur:appetit⁹ inordinate appetit vel q̃rit bonũ mẽtis honeſtũ:qd' eſt bonũ imaginatiuũ.ſ.excellẽtię gl'ię & honoris:& ad hoc ordinat̃ vt ei⁹ prĩcipiũ ſupbia vel inanis gloria. Secunda appetit⁹ appetit bonũ corporis qd' eſt bonũ delectabile:& hoc bonũ vel ptinet ad cõſeruationẽ ĩdiuidui:qd' eſt cib⁹:& ad hoc ordinat̃ gula:vel ptinet ad cõſeruationẽ ſpeciei:ſicut eſt in venereis:& ad hoc ordinatur luxuria. Tertio appetitus inordinate appetit bonũ vtile.ſ.corpi:vt diuitias & ad hoc ordinat̃ auaritia.Et ſic quatuor ſunt vitia capitalia:ex parte appetit⁹ inordinate appetẽtis bonũ.ſ.ſupbia vel inanis gl'ia:reſpectu boni honorabilis: auaricia:reſpectu boni vtilis:gula:reſpectu boni delectabilis ſcd'm guſtũ:vel luxuria: reſpectu boni delectabilis ſcd'm tactũ. Scd'o:appetit⁹ hũanus inordinate fugit bonũ aliqd':ſcd'm aliquã ſpecialẽ rõnẽ:puta ĩquãtũ illd' bonũ eſt ipeditiuũ boni ĩordinate cupiti in ſeipo:vt verbi gratia. Sicut bonũ ſpũale:impedit quietẽ vel delectationẽ corporalẽ:& ſic eſt accidia:q̃ nihil alid' eſt:q̃ triſtitia de aliquo bono ſpũali:ꝓut eſt impeditiuũ boni corpalis: qd' appetens in ſeipſo inordinate cupit. Scd'o appetitus inordinatus alicuius bonũ refugit ĩ alio:ſcd'm ꝙ bonũ illius impedit ꝓpriã excellẽtiã in ſeipſo:& ſic eſt inuidia: q̃ eſt dolor de alieno bono:inquantũ apphẽdit̃ vt diminutiuũ ꝓprię excellẽtię. Tertio:nõ ſolũ aliquis refugit vel odit bonũ in alio:ſed etiã ↄtra bonũ ei⁹ inſurgit ipm repellẽdo & ſic eſt ira:quæ eſt appetit⁹ vindictæ qua aliquis ĩpugnat aliquẽ cõtrariũ agendo. Hec.b.Tho.ſup.ij.ſen.diſt.xlij.& in quæſtionibus de malo. Quantũ ad tertiũ prĩcipale.ſ.differentia capitaliũ a radicib⁹.Sciendũ:ꝙ ipſa vitia:ita dicuntur capitalia:ꝙ non dicuntur radices. Et ratio huius eſt: quia hæc eſt differẽtia inter capitale & radicẽ:qa capitale eſt q̃ddã pctm̃:radix aũt pcti inquãtum radix nõ eſt peccatum.

Differunt radix & capitale.

§. VI. HAEC SEPTEM VITIA CA

Septem capitalia p q̃ figurãtur.

pitalia figurata ſunt:p ſeptẽ gentes ſeu nationes quæ habitabãt in terra ꝓmiſſiõis:ſcd'm magiſtrũ in.ij.ſen. & Hug. cardinalẽ ſup Pſ.Ipſa em̃ terra ꝓmiſſionis affluens lacte & melle:ſignat humanã naturam in genere: vel animam quãlibet in particulari in ſtatu innocẽtiæ & iuſticię:q̃ vtiꝗ; affluebat lacte puritatis & melle ↄſolatiõis cœleſtis. Sed per primorũ parẽtũ trãſgreſſionẽ:poſtea inhabitata eſt & poſſeſſa a ſeptẽ nationib⁹:id eſt vitijs capitalibus. Obtenta aũt per chriſtũ:deuictis vitijs: eſt poſtea inhabitata per tribus duodecim Iſrael:& leuitica: id eſt p ſeptẽ virtutes, & ſex opera miſericordiæ corpalia & ſpũalia:quę reperiũtur in veris fidelib⁹:quod bellũ chriſt⁹ notauit:cũ ait Lu.xj.c.Si fortior illo ſupueniens vicerit eum:vniuerſa arma auferet &c.Fortis in malitia diabolus:qui caſtrũ ſeu atriũ mũdi tenebat in pace:quaſi nullo ei reſiſtente:& hoc cum ſeptẽ his nationib⁹.i.vitijs. Superueniens fortior chriſtus vicit eum:& abſtulit ei arma ſuę malitiæ ea detegẽdo. Et hoc bellũ & victoriã notat Pſ.pſalmo.xliij.dicẽs ad dñm Manus tua gentes diſperdidit:plãtaſti eos:afflixiſti populos & expuliſti eos. Vbi oſtendit in ipſo bello tria.

¶Gratiã chriſti operatã:ibi.manus tua gen.diſ.

¶Iuſticiã animi reformatã:ibi.planta. eos.

¶Malitiã pœnitentia euacuatã:ibi.afflixiſti.

Pctm̃ ſine gratia non põt ejci.

¶Quantũ ad primũ ſciendũ:vtiq; ꝙ p nos nõ poſſum⁹ ſuperare vnã minimã tẽtationẽ:nec ejcere a nobis vnũ peccatũ. Sine me (ait ſaluator) nihil poteſtis facere. Ioan.xv. Et ratio eſt:qa cũ pctm̃ mortale ſit defectus quaſi infinitus ſeu iniuria:qa cõtra deũ bonũ infinitũ:& homo ſit virtutis finitę:nõ põt finitũ attingere ad infinitũ:niſi adiũctũ infinito:& hæc eſt grã chriſti:q̃ eſt q̃ſi ĩfiniti valoris. Vñ apl's

Ro.iij.

Iuſtificati gratis p gratiã ipſius &c.Et ad Titũ.iij.Iuſtificati gratia ipſius.i.iuſti facti expulſis pctis. Sicut ergo Ioſue ſeu Ieſus naue dux populi dei ipſe fuit.qui tranſito Iordane deuicit & ꝓſtrauit illas ſeptem nationes:& tradidit tribubus Iſrael terrã poſſidendam. Sic Ieſus noſter mediante baptiſmo:vbi dimiſit virtutẽ ſuæ paſſiõis:expulſis oĩb⁹ capitalib⁹ vitijs:tribus virtutũ infundit in genus humanũ:ſeu animã quãlibet eũ ſequẽtem p fidem:vt poſſideat ſtatũ quietũ & ſuauẽ.Et hoc eſt qd' dicit Pſ.Manus tua. Brachiũ dei dicit̃ pater.ſm illud.Fecit potẽtiã in brachio ſuo.Luc.j.qa ab ipſo ꝓcedit filius ſicut manus a brachio. Digit⁹ dicit̃ ſpũſſctũs.ſm illud.Si in digito dei ejcio dæmonia &c.Luce.xj.qa ꝓcedit a patre & filio:ſicut digit⁹ a brachio & manu.Sed man⁹ in ſcriptura frequẽter dr̃ fili⁹: qa ſic ꝓcedit a patre:ſicut manus a brachio. Et qa ſicut p manũ q̃s operat̃:ita oĩa p ipſum facta ſunt.Io.j.Manus ergo dei.i.filius dei incarnatus ſuperueniẽs in mũdum gentes vitiorũ vicit: diabolũ cũ ſeptẽ capitaneis vitiorũ:quæ vitia dicunt̃:gẽtes quaſi gehẽnę.i.inferno deditę:qa p ipa hõ tradit̃ inferno. Diſperdidit aũt & deſtruxit.i.ad nihilũ deduxit merito,ſuæ paſſionis,doctrina,ſuæ eruditiõis:& exẽplo,ſuæ pfectiſſimæ cõuerſatiõis. Ipſa aũt interpratio nominum

Manus eſt dei filius.

noĩm illarũ gentiũ:oſtẽdit ꝓprietates ipſorum vitiorum. De ipſis aũt nominib⁹ gentiũ dicit̃.Deut.vij.Cũ introduxerit te dñs deus tuus in terrã quã poſſeſſurus ingredieris: id eſt in illum ſtatum iuſtitiæ reparatę:& deleuerit gentes multas coram te.q.d.Dñs hoc faciet nõ tu. Etheum. Gergezeum:Amorreũ:Chananeum.Pherezeum:Eueũ:& Iebuſeũ:percuties eos vſq; ad interitionẽ.Nõ inibis fœdus cũ eis:vt.ſ.etiã motib⁹ ipſorũ capitaliũ veniali'r acq̃eſcas: ſed vſq; ad primas radices ꝓſterne.

Etheus.

Per Etheũ:qui interpretat̃ ſtupẽs vel formidãs ſignat̃ inuidia:q̃ formidat fœlicitatẽ alienã & dolet. Vnde Señ. Vtinã inuidi oculos vbiq; haberent,vt oĩm felicitate torquerentur. Dicitur Etheus ſtupẽs.i.admirans;qa inuidus quodlibet bonũ etiã paruũ admirat̃ in ꝓximo cui inuidet:tãq; ſit multum excellens. Vnde poeta. Fertilior ſeges:eſt alieno ſemp in aruo. Vicinũq; pecus,grãdius vber habet.

Oui.li.j.de arte amãdi.

Vel ſtupẽs etiã dicitur q ob frigiditatẽ dẽtiũ:vt cũ comedũtur acerbæ vuæ & huiuſmodi:nõ põt bene comedere. Sic inuidia:facit ſibi inſipida bona aliorũ. Amos.iiij.Ego dedi vobis ſtuporẽ dentiũ in cũctis vrbib⁹ veſtris.Dedi.i.ꝑmiſi dare:vel ꝑmiſi habere:ac etiã rõnæ pœnę illius afflictiõis inuidi:hoc dat deus in punitionẽ.

Gergezeus.

Per Gergezeũ:quod interpretat̃ colonum ejciens vel aduena appropinquans:ſignatur ſuperbia vel inanis gloria. Hæc em̃ ſuperbia eiecit diabolũ de cœlo & hoĩem de paradiſo;q erãt coloni illorũ locorũ. Dicitur etiã aduena:quia quãto ſua mẽte cogitat deo appropinquare.i.exaltari:tanto magis elongatur a deo. Iob.xx. Si aſcenderit vſq; in cœlum ſuperbia eius:& caput ei⁹ nubes tetigerit:quaſi ſterquiliniũ in fine perdet̃.

Amorreus.

Per Amorreum:qui interpretat̃ amaricans.ſignificat̃ accidia:quę facit hoĩem amaricari ꝓpter laborẽ boni operis:ſicut gaudiũ ſpirituale cõſolatur aĩam:ita tędium de bono diuino agẽdo faſtidit & in horrorẽ ducit. ad Hebrę.xij.Videte ne qua radix amaritudinis ſurſum germinãs impediat.

Chananeus.

Per Chananeum:qui interpretat̃ lapides colligens vel cõmotus:intelligitur ira:quæ commouet totũ hoĩem ad appetitum vindictæ:& colligit lapides cõtumeliarũ & detractionum & contẽtionũ:in mente ſua cõcipiẽdo ad offendendum alios verbis ſuis. Ecl'i.xxvij. Qui voluit lapidem.ſ. ꝓjciendo cõtra aliquẽ cõtumelias:reuertet̃ ad eũ:qa ſibi etiam fit iniuria in verbis & factis.

Pherezeus.

Per Pherezeũ:qui interprætat̃ diſſeminatio:ſignatur luxurioſus: qui non curat vbi ſemen ſpergat:ſed paſſim & indifferenter Hiere.v. Equi amatores ĩ fœminas:& emiſſarij facti ſunt:vnuſq̃ſq; ad vxorẽ ꝓximi ſui hinniebat. In veteri lege q patiebatur fluxũ ſanguinis:immundus iudicabat̃ nec ad templũ dei: qd' ſignificat eccleſiã militãtẽ:põt accedere vel triũphantem.

Eueus.

Per Eueũ:qui interpretat̃ fœtus vel peſſimus:ſignatur auaritia:quæ facit hoĩem fœrã peſſimã deuoratricẽ ſui ꝓximi:adeo ꝙ nõ miſeret̃ amicorũ & ꝓpinquorũ. Eccl'i.x. Nihil iniquius q̃ amare pecuniã:hic em̃ aĩam ſuã venalẽ habet.

Iebuſe⁹

Per Iebuſeũ:q interpretat̃ præſepe ſignat̃ gula:q̃ ſemp vellet eſſe ad mẽſam:ſicut aĩalia bruta ad pſepe. Eſa.v.Ve qui cõſurgitis mane ad ebrietatẽ ſectãdã &c. vel interptat̃ cõculcatio: qa aĩa ſaturata calcabit fauũ. Prouer. xxvij. Scd'm qd' notat̃ in pdicto pſalmo:eſt iuſtitia reformata dũ dr̃:plantaſti eos.ſ.filios Iſrael. Ad literã dr̃ plantaſſe:qñ de nouo induxit in terrã ꝓmiſſionis. Et ſicut plãta cũ noua eſt ſępe irrigatur vt conualeſcat:ita deus illum populũ ſuũ de nouo introductũ in terrã ꝓmiſſionis miraculis plurimis irrigauit:& bonis varijs fœcundauit. Moraliter aũt filij Iſrael:ſunt virtutes & boni mores: q̃s deus aĩabus cõuerſorũ infundit. Nam (vt dicit Amb.) Cũ renũtiat̃ improbitati,ſtatim aſſiſtit̃ virtuti. Egreſſus em̃:malitię virtutis operat̃ ingreſſũ. Eodẽq; aditu quo vitiũ excludit̃ innocẽtia copulatur. Has aũt virtutes vt firmentur & creſcãt:de⁹ ſpiritualib⁹ cõſolationib⁹ irrigat vt fructũ faciãt.

Hiere.ij

Ego ait ipſe deus p Hiere. plantaui te vineã meã electã oĩe ſemen verũ.ſ.virtutũ poſui ibi. Tertiũ notatũ eſt malitia euacuata:& hoc p pœnitẽtiã:dũ dr̃. Afflixiſti populos & expuliſti eos. Populus dicit illas nationes gentiũ:q̃ ſignãt vitia:vt dictũ eſt. Affligit aũt per pœnitẽtiã. Nã guloſus dũ dolet & pœnitet vere de gula:affligit ſe mẽte & corpore ieiunãdo & abſtinẽdo. Luxurioſus pœnitẽs: triſtatur de vitijs perpetratis:& affligit ſe continendo. Sic ſuo modo auarus ſuperb⁹ & alij. Dicunt̃ aũt hęc vitia gentes quaſi gehẽnæ dedita:quia deducũt ad gehẽnam:ſed ex afflictione pœnitẽtiæ expellũtur de terra ꝓmiſſionis.i.de aĩa. Vñ Magdalene ſe affligenti in pœnitentia qd' figurabat etiã vnguentũ ſecum allatũ dictũ fuit. Remittũtur tibi peccata tua &c.Luc.vij.Et per afflictionem pœnitẽtiæ factũ fuit:vt chriſtus ejceret ſeptẽ dæmonia ab ea:(vt dicitur. Marci.xvj.) id eſt ſeptem vitia capitalia.

¶De nocumẽtis pcti mortalis:q̃ ſunt vigintitria. Ca.iij.

EFFECTVS SEV NOCVMEN

Nocumenta peccati xxiij.

ta peccati mortalis:colligendo ſummatim notabim⁹.xxiij.qui cum magna mala ſint:cogit̃ pctõr clamare cũ pſ. peccãte ſed pœnitẽte. Miſerere mei deus ſm mag.mi.tu. Magna eſt miſericordia dei erga hoĩem ĩ creãdo:qa de nõ ente:qd' eſt magna miſeria facit eẽ:& tã nobile eẽ dedit:qa ad imaginẽ & ſimilitudinẽ ſuã. Magna etiã mĩa dei in gubernãdo hoĩem,& ꝓuidẽdo oĩb⁹ ſuis neceſſitatib⁹:ſed maior p excellẽtiã:& maxima eſt educẽdo pctõrẽ de lacu pcti:& de luto fęcis:& de tenebris inferni ad lumẽ cœli. Et ꝓpter hoc efficiẽdũ de cœlo venit ad terras:& ſuſtinuit paſſionem. Ideo aũt miſericordiã poſtulare debet pctõr potius q̃ aliud:qa mĩa habet ꝓ obiecto miſeriã,& ipſam leuat. Nõ põt autẽ eſſe maior miſeria,q̃ pctm̃. Cõducit em̃ tandẽ ad ſummã miſeriã: cõtrariã perfectiſſimę fœlicitati. Vnde ĩ figurã:decẽ leproſi deſignãtes trãſgreſſores decem præceptorũ clamabant ad Ieſum. Ieſu pręceptor miſerere noſtri. Luc.xvij. Et Chananea pro filia ſua dæmoniaca:ſignante animã poſſeſſam a diabolo. Miſerere mei &c. inquit. Filia mea male a dæmonio vexatur. Vexat̃ aũt aĩa a pctõ multiplici malo. Et in vitę huius cõuerſatione:& in ipſius aĩæ ſeparatione:& in ipſius collatiõe. Et in vitæ quidem cõuerſatione:miſeriã patit̃ & vexat̃ in triplici differẽtia bonorũ:ſcilicet.

¶In bonis temporalibus.

In bonis naturalibus.

¶In bonis ſpiritualibus.

§. I. ET BONA QVIDEM TEM

Triplex bonũ tpale p peccatũ amittit̃.

poralia etſi minima ſint reſpectu aliorum:tñ bona ſunt a deo:& (vt dicit phs) organice deſeruiũt felicitati.i.inſtrumẽtali'r:qa ſunt tãq̃ media:ad pficiẽdũ aliq̃ opera virtuoſa. Sũt aũt hmõi tripartita:videlicet diuitię ſeu ſubſtãtia tpalis:honorificẽtiæ ſeu gl'ia mũdialis:pſidẽtię & libertas humanalis. Diuitias qdẽ ſiue naturales:vt poſſeſſiões:aĩalia victualia:& hmõi:ac etiã diuitias artificiales:vt pecuniæ argẽteæ:aureæ veſtes:& hmõi dñs tribuit:vt mediãte earũ fideli diſpẽſatione:q̃s ſibi mereat̃ vitã ęternã. Sed ſi q̃s eis abutat̃:vel al's earũ largitorẽ offendat per pctm̃: frequẽter eas amittit:vñ ad magnã miſeriã & vexationẽ deueniat. Sic ægyptijs ꝓpter pctm̃ ſuũ:iniurias videlicet & offẽſiones quas Hebręis inferebãt:ablata ſunt.æs:vaſa aurea & argẽtea:& plures eorũ diuitiæ dño Hebræis illa cõcedẽte. vt habetur Exo.xj. Iſraelitis aũt idolatrãtib⁹ in terra promiſſiõis ꝓpter pctm̃ eorũ clauſum eſt cœlũ:annis trib⁹ & mẽſib⁹ ſex. Vnde magnã penuriã credẽdũ eſt indubitanter ibi exortã. Et iterũ al's ſub Heliſeo ꝓpheta:tanta fame Samaria oppreſſa,eſt vt matres comederẽt filios:vt habetur.iiij.Reg.vj.&.vij.ꝙ etiã quotidie talia flagella populi patiũtur ꝓpter pctã ipſorũ. Bonum honoris & glorię multum appetit̃. Vnde & Aug.de ciui.dei dicit allegans Ciceronẽ. Honos alit artes:quiq; gloria ad ſtudia accẽduntur. Et propter hãc cõſequẽdã:antiqui Romani ad innumera & immenſa pericula & labores ſe expoſuerunt. Et hoc eſſe maius bonũ.ſ.habere bonã famã. Salomon oſtendit magis q̃ diuitias habere dicens. Melius eſt nomen bonum:q̃ diuitiæ multæ. Vnde & ſancti viri hãc cõſeruare & augere nitũt̃:nõ ꝓpter ſe:ſed ad ꝓximorũ ędificationẽ:ꝓpter qd' dicebat apl's.j.Cor.ix. Expedit mihi magis mori:q̃ vt gloriã meã quis euacuet. Sed & iſtud bonũ:per pctm̃ tollitur vel diminuit̃. Vnde & Salomon ſapiẽtiſſimus quẽ ꝓpter famã virtutis & ſapiẽtię:omnis terra deſiderabat videre. Cui etiã dixit regina Saba ad eũ veniens de finibus terræ. Viciſti famã virtutibus tuis: ꝓpter pctã laſciuię ſuæ adeo ſibi gloriã & honorẽ minuit:vt etiã de ſua ſalute dubitaret̃:de quo etiã dicit ſapiẽs Eccl'i.xlvij. Dediſti maculã in gl'ia tua &c. Sic & Magdalena:quãtũcũq; eſſet genere nobilis diues & pulchra: ꝓpter laſciuias ſuas:ita famam attriuerat vt diceretur peccatrix. Poteſtas quoq; qua quis

Lib.v.c.xiij.

Lib.j.tuſcu.q̃ſti.

Prouer.xxij.

Lu.vij.

aliȷs præeſt:donũ eſt non paruũ a dño cõceſſum.ſm illud Sap.vȷ.O iudices data eſt vobis poteſtas a dño:&virt⁹ ab altiſſimo.Et in hoc habẽt quandã ſimilitudinẽ cum deo: ſpecialem participãtes diuinã ptãtem:vt ſicut deus oĩbus præeſt & oĩa regit:ita præſidẽtes ĩ mũdo qbuſdã præeminent &eos regũt.Vñ & diȷ aliqñ vocãtur:ꝓpter quod dixit dñs Moyſi.Exo.vȷȷ.Cõſtitui te deum Pharaonis.Hæc autẽ poteſtas & dominiũ:frequenter per peccata tollitur. Vñ & Nabuchodonoſor:ꝓpter ſuperbiã ſuã ablatũ fuit ſibi regnũ ad tẽpus,qui erat monarcha mũdi:voce emiſſa de cœlo dicẽte.Trãſiȷt a te regnũ tuũ:& ab hoĩbus eȷcieris:& cũ beſtiȷs erit habitatio tua.Dañ.iiȷ.Sed & Balthaſar fili⁹ eius:ꝓpter pctã ſua ex toto amiſit ipm regnũ:ipſo interfecto a Cyro rege Perſarum & Dario capta Babylonia.Dañ.v.

Septem natiões extirpatę.

Sic & ſeptem nationes:quę habitabãt in terra ꝓmiſſionis amiſerũt terras ſuas:ipſis interfectis cum regibus ſuis a Ioſue cũ exercitu ſuo.ſ.Iſraelitarũ:& pro eis ipſi Iſraelitæ poſſiderunt.Vnde & cũ dñs ꝓmitteret illam terram ſe daturum ſemini Abraæ:quaſi rõnẽ aſſignãs quare tũc non dabat ipſi Abraæ:ſubdit.Nondũ ſunt completæ iniquitates amorreoꝝ.Geneſ.xv.i.nondũ aſcenderunt ad tãtã malitiã:ꝙ adhuc mereanť perdere illa dominia.Inſuper & ipſi iudæi poſſeſſam illã patriã fertilẽ & gratioſam ꝓpter pctã ſua per.lxx.annos amiſerunt:tranſlati in captiuitatẽ Babylonicã cũ rege ſuo Sedechia.iiȷ.Reg.vl.Et demũ reuerſi grauiora perpetrantes:& dei filium interimentes:poſt maximã ſtragẽ:amiſſa omni dignitate regali &ſacerdotali:captiuati &venditi in ſeruos diſperſi ſunt p vniuerſum orbẽ.Libertas vtiq; magnũ bonum ęſtimať.Non bene ꝓ toto,libertas venditur auro.Sicut econtrario:ſeruitus eſt maxima miſeria:qa p pctm inducta eſt ſeruit⁹.Vnde Amb.Nõ eſſet hodie ſeruit⁹ ſi ebrietas non fuiſſet.diſt.xxxv.ſexto die.

Geñ.ix.

Et loquiť de Cham:q ex eo ꝙ deriſit Noe patrẽ ſuũ:quẽ ꝓpter ebrietatem vidit nudatũ: maledictionem ſeruitutis ab eo accepit in genere ſuo.Peccator:ſeru⁹ etiã efficiť diaboli &peccati.Io.viiȷ.Qui facit pctm ſeruus eſt peccati:male ergo vexatur homo a dæmonio peccati: cum de magnis dignitatibus deuoluatur ad magnas miſerias:ꝓpter quod clamare cogiť.Miſerere mei vel noſtri.

§. II. BONA AVTEM NATVRALIA

Peccatum nocet triplicibono naturali.

lia tripartita ſunt:videlicet
¶Familia parentalis.
¶Conſiſtentia corporalis.
¶Potentia animalis.

Familia parẽtalis ſunt ꝓpinqui:pcipue filiȷ q cũ ſint de ſubſtãtia patris &matris:rationabiliter dicũtur bona naturalia.Et hoc bonũ cum non habeť: multum deſideratur etiam a ꝓbis viris:ſicut patet in Iſaac:orante ꝓ ꝯceptu Rebeccæ vxoris ſuæ & Abraã de hoc dño pie cõquerẽti cũ dixit.Vernaculus me⁹ Helieſer iſte Damaſcus erit hęres me⁹ mihi autẽ non dediſti ſemen.

Gene. xxv. Ge. xv.

Et cũ habeť:multũ amať cõſeruatio vitę eoꝝ & ſanitas.Et ratio hui⁹ eſſe põt:qa naturaliter vnũquodq; appetit ꝑpetuari quantũ poſſibile eſt: cognoſcit aũt quilibet experiẽtia docẽte: qa in ſe diu ꝑmanere nõ põt:cũ mortalis ſit &corruptibilis:& cũ filius ſit: de ſubſtãtia parentũ dũ ſunt & viuũt filȷ:ſic in eis & p eos videtur permanere & perpetuari:p ſucceſſiuã ex eis generationẽ.Sed certe filȷ:ꝓpter pctã parẽtum qñq; ex hac vita ſubtrahũtur:aliqñ diu &grauiter infirmãtur.Exẽplum ĩ Dauid:cui dictũ fuit a Nathã:qa blaſphemare feciſti nomen dñi:idcirco morietur filius tuus:qui.ſ.fuerat natus ex Berſabeę:quod & factũ eſt,vt habeť.ȷȷ.Reg.xȷȷ. Sic & Heli ſacerdos:q peccauerat in nõ habẽdo curam de filiȷs Ophni & Phinees:audito ꝙ filȷ eius in bello mortui eſſent &occiſi,& arca dñi capta a Philiſteis ex dolore cecidit retro:& fractis ceruicibus expirauit.ȷ.Reg.iiȷ.

Vn⁹ punitur ꝓ alio.

Quãuis ſm leges humanas:filius nõ debeat aliquo modo occidi pro peccato patris:etiã ſi cõmiſiſſet crimẽ leſæ maieſtatis:ſed aliȷs pœnis puniri poteſt:vt amiſſione bonorum:rerum temporalium & patriæ:tamẽ in iudicio dei & ſm legẽ ſuam:etiam morte corporali punitur filius pro patre.Nec ex hoc fit iniuria vel iniuſtitia filio:qa oẽs ſumus & iuſti & iniuſti debitores mortis:quo ad deũ ꝓpter originale pctm:ſed quo ad animam,ſeu pœnam inferni vl' purgatoriȷ:vtiq; firma manet ſentẽtia dñi illa Ezech.xviȷȷ.Filius nõ portabit iniquitatem patris:& econuerſo. Conſiſtẽtia corporalis ſeu conſeruatio vitæ corporalis:quãtũ ameť pręcipue cũ ſanitate eius quilibet experiť in ſeipõ:vt induci non oporteat illud qd' Sathã dixit dño Iob.ȷȷ.Pellem pro pelle & cũcta quæ habet hõ:dabit pro aĩa ſua.i.vita cõſeruãda.

Curacirca epidimiam.

Propter hoc tpe peſtis:vitanť etiã cõſanguinei ne inficiãt:qrũtur diligẽtiſſime medici:ſumũtur potiões amariſſimę:veſtiones & inciſiones ſuſtinẽtur:varia tormẽtoꝝ genera ac maleſactores patiunť:& multa illicita ꝑpetrãtur ne vita ꝑdatur.Sed vt dř extra de pœ.& remiſ.cũ infirmitas.Infirmitas corpis:nõnũq; ex infirmitate animi ꝓcedit:dicẽte dño languido:qui.ſ.iacebat in porticu piſcinæ:ecce ſan⁹ fact⁹ es: vade & noli amplius peccare:ne deterius tibi aliquid contingat.Ioan.v.Et exempla patent de Ezechia rege Iuda:qui egrotauit vſq; ad mortẽ.Eſa.xxxviȷȷ.Et hoc ꝓpter pctm ĩgratitudinis vel ſupbię:de victoria habita ſeu liberatione ab exercitu Sennacherib.Exẽplũ etiã in Maria ſorore Aaron:quæ effecta eſt leproſa ꝓpter murmurationẽ factã cõtra Moyſen:vt patet Num.xȷȷ.Sed &infectio aeris & peſtis:euenire ꝓpter pctã hoĩm oſtẽditur.ȷȷ.Reg.vlt.qñ & ꝓpter elationẽ Dauid:qua vſus eſt in numerare faciendo pplm:tum etiã ꝓpter cõſpirationẽ ppli cõtra ipm Dauid factã in coniuratione Abſalonis:infra triduũ mortui ſunt ex peſte.lxx.milia de Iſrael.Notandum tñ:ꝙ decretalis dicit nõnũq;.i.nõ ſemper ſed aliqñ.Nam & infirmitates etiã immittũtur a deo:ꝓpter alias cauſas qñq; q̃ ꝓpter peccata:vt patet in Iob vlcere peſſimo pcuſſo:& Chelidonio cæco &poſtea illuminato.Ioã.ix.Et qa difficile eſt ex certitudine ſcire hmõi cauſam niſi a deo reueleť:ideo qlibet in hac parte viã tenere debet hũiliorẽ:vt.ſ.ꝓpter pctã ſua cũ infirmať exiſtimet ſe a deo flagellatũ:de aliȷs nõ iudicet cũ cãm neſciat.Inſup & guerrę & bella vbi vulnerãtur & occidũtur innumera miliũ hoĩm:ꝓpter pctã cõtingunt.Iaco.iiȷ.Vñ bella & lites in vobis?Nõ ne ex concupiſcẽtiȷs quæ militant in mẽbris veſtris?Poſtq̃ Salomon pctis ſe implicauit:ſuſcitauit ei dñs plures inimicos ad bellandũ cõtra eũ:q prius in maxima regnauerat pace:vt patet.iiȷ.Reg.xȷ.c.Et ĩ libris Iudicũ hoc plene oſtẽdiť:ꝙ cum ille ppl's Iſrael a mãdatis dei declinabat:ſuſcitabanť contra eos bella a finitimis natiõib⁹ cũ multis oppreſſiõib⁹. Male ergo vexať creatura a pctõ:& ideo in miſeriȷs hmõi cõſtituta clamat.Miſerere &c.Potẽtiæ aĩales cum naturales ſunt:(ſunt ſm Aug.bona media:)quib⁹ & bene & male vti poſſumus:ſed in ſe valde bonę ſunt & neceſſariæ ad operandũ.Et hę ſunt tres principales.Primo:potentia intellictiua.Scd'o:potentia volitiua.Tertio:potẽtia ſenſitiua.Quælibet vexať ſuo mõ per pctm.Vñ pſ.pœnitẽs ait. Conturbata ſunt oĩa oſſa mea.i.potẽtię quib⁹ aĩa vigoratur ad operandũ.Et hoc figuratũ extitit in vulnerato a latronib⁹:q deſcẽdit a Hierlm in Hierico:vt habetur Luc.x. Vulnera enim ſunt ipſa mala infixa potentiȷs:vt declarat magiſter in.iiiȷ.ſen.in prin.

Intellectus per peccatũ obfuſcatur.

Et quãtũ ad potẽtiã intellectiuã dicitur Sopho.ȷ.de peccatorib⁹.Ambulabãt.i.operabãtur vt cœci:qa dño peccauerunt.Et in huius figura legitur Iudi.xvȷ.c.ꝙ Samſon captus a Philiſteis excœcatus eſt ab eis:ad inſinuãdũ ꝙ viro quãtũcũq; ſancto:capto per tẽtationẽ a dęmoniȷs:eruũtur ſibi oculi intellect⁹:nõ quidẽ vt priueť potẽtia intellectiua vel actu intellect⁹ ſimpliciter: ſed in particulari opere eligibili:ita paſſione obtenebrať: vt tunc nõ aduertat illud eſſe malũ:ſed bonũ ſibi videtur illud faciendũ:q̃uis in habitu & in generali cognoſcat illud eſſe malũ,Et hoc eſt qnod dicit pħs in lib.Ethic.ꝙ oĩs malus eſt ignorãs.Ignorat enim peccans tũc illud eſſe malum:vt fornicationem:etſi habitualiter ſciat illud eſſe malum & ꝓhibitum:ſicut ebrius poſitus in ebrietate:dicit veras ſentẽtias quas habitu tenet:ſed cũ ꝓfert in ebrietate nõ eas actu intelligit impeditus ab ebrietate.Ignorat etiã peccator quot & quãta bona p pctm perdat:quanta mala incurrat per pctm non conſiderans ea.Et q̃uis non auferat ex toto pctm iudiciũ rõnis:ꝓpter qd' peccator non priuať actu iudicandi &ſententiandi & reprẽhendendi alios peccatores & puniẽdo:dũmõ cũ humilitate fiat:tñ multũ hebetať intellectus & obſcurus remanet:nõ adiutus lumine gratiæ:qua talis priuať in iudicãdo:corrigendo &puniendo:& indignus redditur.Qua enim frõte põt alios corrigere cũ tacitus ſibiȷpſi reſpõdet:eadẽ ſe admiſiſſe quæ corrigit(inquit Hiero.diſt.xxv.primum.)Et ſi parũ gaudiȷ eſſe valeat ei:qui lumen cœli corporale videri nõ põt:(vt ait Tob.c.v.)

Tob.c.v.)immo multũ doloris:non minus vexať anima amiſſo lumine intellect⁹ per peccatũ:& ideo clamet.Miſerere &c.

Voluntas per peccatũ inficiť.

Voluntas quoq; multum eſt remiſſa ad bonum p peccatum:adeo ꝙ bonũ qd' intelligit & in generali proponit agere nõ valeat:ꝓpter qd' ait apl's Roma.viȷ.Non enĩ qd' volo bonũ hoc ago:ſed qd' odi malũ illd' facio.Et loquiť ſm vnã expoſitionẽ in pſona ꝯſtituti in mortali. Vnde & figurať p claudũ:qui videt quidem quo pergere debeat:ſed recto greſſu incedere non valet:quibus claudis dicitur p Heliã.iȷ.Reg.xviȷ. Vſq;quo claudicatis in duas partes.Claudicat ex parte dextra:qui pręcepta ad deũ nos ordinãtia non ſeruat.Claudicat ad ſiniſtrã:qui mãdata erga ꝓximũ nos dirigentia non cuſtodit.Et ſm beatũ Tho. in.ȷ.ȷȷ.Nec talis diu in peccatis ꝑmanere põt:quin labatur in alia.In repentinis enĩ caſibus qui quotidie occurrũt:in quib⁹ non poteſt haberi multum temporis ad deliberãdũ operatur homo ſm finẽ ſibi præſtitũ & habitũ perceptũ. Et cum peccator non ſibi præſtituat vt vltimũ finem:ad quẽ oĩa dirigat glorioſum deũ:ſed creaturã cui⁹ amorem deo & mandatis ei⁹ præponit:ideo nõ ſm deũ &mandata eius agit:ſed ſm paſſionẽ ſuam &malũ habitũ alicuius vitȷ cui eſt deditus.Et hoc eſt qd' dicit Greg.ꝙ pctm quod p pœnitentiam nõ diluitur:mox ſuo pondere ad aliud trahit.Sicut patet in Dauid q lapſus in adulteriũ:qa cito non pœnituit:addidit & homicidiũ ordinando de morte Vrię.ȷȷ.Regũ.xȷ.Volũtas etiã peccatoris ſpiritualia non guſtat: qa ſuperfluo humore terrenoꝝ.i.amore infectus eſt vt infirmus:ſed ei vileſcũt & faſtidiũt ſpiritualia.

Senſualitas p peccatũ vexať.

Potẽtia ſenſitiua ſeu ſenſualitas:multipliciter vexatur paſſionibus ꝓpter peccatũ.Glorioſus enĩ deus ſic inſtituit hoĩem:vt ratio ſubȷceret ſibi:& inde ſenſualitas oĩno erat ſubdita rationi.Sed p pctm inobediẽtiæ rebellãs ſe ratio deo immediate:& caro recalcitrauit ſpiritui.In cui⁹ ſignũ (ſm Aug. de ciui.dei)primi parẽtes ſenſerunt ſtimulos carnis in mẽbris genitalib⁹:ꝓpter qd' erubeſcẽtes ad ĩuicẽ fecerũt ſibi perizomata.i.ſuccinctoria ſeu cooperimẽta.Geñ.iȷ.Et potẽtia quidem concupiſcibilis:nõ appetit niſi delectabilia ſenſibus etſi cõtraria ſpiritui.Caro enĩ concupiſcit aduerſus ſpm:vt dř ad Gal'.v.In cui⁹ figurã ancilla Agar concepiſſe ſe vidẽs ex Abraã: etiã ꝓterua deſpiciat dominã ſuã Sarai:&cum verberibus angereť ab ea:fugã arripuit.Geñ. xvȷ.

Figura exponitur.

ad deſignãdũ:ꝙ ſenſualitas quæ eſt ancilla rationis: poſtq; p concupiſcentiam conceperit pctm ex viro.i.appetitu rõnali:deſpicit poſtea rõnẽ nec vult ei obedire.Sed & ſi aliqñ cogatur quibuſdã pœnis:vt ieiuniȷs &diſciplinis: ipſa ſenſualitas fugit a rõne:nec propter hoc ei obedit:ſed vt libera vagatur.Et intãtum excreſcit ipſa cõcupiſcẽtia: vt nõ deferat naturali fœderi ſeu propinquis:vt patet in Ammon primogenito Dauid:q amore ꝯcupiſcẽtiæ inſaniẽs in Thamar ſororẽ ſuã:violẽter conſtuprauit eã.ȷȷ.Re. xiȷȷ.Et de Rubẽ q aſcẽdit cubile patris ſui Iacob cognoſcẽdo.ſ.vxorem patris.Ge.xxxv.& pe.Et de Semiramide belliçoſiſſima regina Niniuæ:q̃ duxit ĩ maritũ filiũ ſuũ:ſed ab ipſo interfecta eſt.Iraſcibilis potẽtia,plena eſt perturbationibus &vindictis illicitis.Vnde Saul qui prius erat pacatiſſimus:adeo ꝙ deſpiciẽtes dñium ei⁹ ſibi a dño traditum patienter tolerauit:nec in aliquo moleſtari eos voluit.Poſt victoriã magnã habitã cõtra Ammonitas:cum tñ populus hoc quereret:poſtq; a dño receſſit per pctm:ita turbulẽtus & furioſus effectus eſt:vt frequẽter per ſe & per alios mortẽ q̃ſierit gñi ſui Dauid ei fideliſſimi.&.lxxxv. ſacerdotes occidi fecit:qa Achimelech priceps eoꝝ fauorẽ dederat ipſi Dauid cõcedẽdo ei panes & gladiũ Goliæ:& cõſulẽdo ꝓ eo dñm.ȷ.Reg.xxȷ.&.c.ſeq.Alexãder magnus vitiȷs immerſus:ita iracundus aliqñ erat vt fideliſſimũ & amiciſſimũ ſibi ꝓpria manu interficeret.Senſitiua quoq; apprẽhenſiua:vt viſus:auditus:guſtus & hmõi:ita efficiũtur inordinati per curioſitatem,ꝙ nec ſatiatur oculus viſu:nec auris auditu impletur,vt dř Eccleſ.ȷ.c.

§. III. VEXATVR AVTEM PECCATOR

Triplex eſt gen⁹ ſuffragiorũ eccleſiæ.

cator,&detrimẽtũ patiť in tertio gñe bonoꝝ:quę ſunt pcipua.ſ.in bonis ſpũalibus:quæ ſunt ſub triplici differẽtia.
¶Munimenta ſuffragiorum.
¶Fulcimenta meritorum.
¶Ornamenta virtutum & donorum.

Ille qui eſt in gratia:recipit ſuffragium & munimen a ſacramentis:ab indulgẽtiȷs & a fidelium actionibus bonis. Et a ſacramẽtis quidẽ:qa ſumẽdo aliquod eoꝝ cum deuotiõe:inde augeť ſibi gratia:& fruct⁹ multiplex ſpiritualiũ:vt illuminatio mentis:conſolatio ſpũalis fortificationis & hmõi. Sed ille qui eſt in mortali:non põt accedere ad ipa:niſi cum ſui detrimento.Dicit Aug.ȷ.q.ȷ.qui epi.ꝙ ſacramẽta talia fiunt vnicuiq;:cũ quali cõſciẽtia quis accedit.Idẽ habeť eo.Dñs declarauit.§.item nos dicimus.Qui cum conſciẽtia mortalis accedit mortẽ nouam animæ incurrit,per ſpeciale mortale quod addit.ſicut dicit apl's.ȷ. Coꝝ.xȷ.de euchariſtia.Qui mãducat & bibit indigne:iudicium ſibi mãducat & bibit.Etſi in confeſſione accedens, cum mortali & non contritus:totum tñ dicẽs:forte nouũ non cõmittat mortale:tñ fructũ magnũ confeſſionis non recipit.Si vero ſacramẽta non percipit:& vtilitate ipſoꝝ ſe priuat:& mãdatũ eccleſię trãſgrediť:& ſic oĩmõ vexať.

Valor idulgẽtiarum.

Secũdario verus fidelis.ſ.q eſt in gratia habet ſuffragiũ ab eccl'ia in indulgẽtiȷs.Valẽt enĩ indulgẽtiæ datę a prælatis eccleſiæ:ad tollẽdũ ſeu diminuẽdũ pœnã tẽporalem debitã ꝓ pctis cõmiſſis.Nã culpa &debitũ pœnæ infernalis contractũ pro mortali:ſolus deus remittit.Cũ aũt culpa cõmiſſa ſit cã debiti pœnæ remanẽte culpa in aĩa:nũq; põt fieri remiſſio pœnę.Ratio eſt:qa remanẽte cã remanet effect⁹.Exẽpli grã.Sol exiſtẽs ſuper hemiſphæriũ nřm:eſt cauſa illuminationis aeris: dum ergo ſol eſt ſup noſtrum orizontẽ:ſemp aer inueniť illuminatus:ſic remanente culpa in aĩa:remanet & obligatio pœnæ.Et cũ pctã mortalia ſint cõnexa quo ad auerſionẽ:quia oĩa auertũt ab vltimo finę:ideo q remanet in vno mortali:nullo mõ põt habere remiſſionẽ de aliquo alio mortali q̃ ad culpã:nec veniali & p ꝯñs nec quo ad pœnã:remanẽte inordinatione culpę. Et ſic indulgẽtiæ datæ a quocũq;:ſiue a papa ſiue ab epis aliȷs:nihil valẽt his qui ſunt in mortali.Indulgẽtiæ enim tm valent,quãtũ ſonãt.Sonant aũt ſm formã comunẽ:ꝙ habent eas qui fuerint contriti & confeſſi.Vnde exiſtẽs in mortali nullius indulgentiæ eſt capax:etſi centies iret ad ſepulcrũ dñi & limina apl'oꝝ & haberet indulgẽtiã in articulo mortis:nil ei valẽt ꝑmanẽti in mortali:cũ recepturus non eſt effectũ eius:q̃uis al' faceret qd' ꝑtinet indulgẽtia:puta qa dat eleemoſinã eccl'ię ſtatutã:vadit ad illã eccleſiã & hmõi.Clamare igiť habet.Miſerere &c. Tertium genus ſuffragiȷ eccleſiæ eſt:participatio oĩm bonoꝝ quæ fiunt in eccleſia,orõnũ,ieiunioꝝ,eleemoſynaꝝ,& hmõi.

Participatio bonoꝝ eccl'iæ.

Aſſimilãt enĩ theologi.vt.b.Tho.& Pe.de Tharan.& aliȷ eccleſiã corpori humano:quã ſilitudinẽ notauit aplus ad Ro.xȷȷ.dicẽs.Omnes.ſ.fideles ſumus vnum corpus in chriſto.Videm⁹ enĩ in corpore humano,ꝙ ex cibo aſſumpto, omnia mẽbra recipiunt nutrimẽtũ &robur:niſi ſint pciſa vel ſtupida:vt manus arida vel pes.A ſimili ex omnib⁹ operibus bonis:quæ fiunt a bonis quilibet verus fidelis recipit participationẽ & fortificationẽ:niſi ſit mẽbrũ pciſum.ſ.p ſentẽtiã excõicationis:vel aridũ qd' euenit p priuationẽ viuacitatis gratiæ.i.p mortale.Hoc intelligẽs pſ. orabat dicens.Participẽ me fac deus,oĩm timentiũ te &c. q.d.Da mihi gratiã tuã qua ſim liber a mortali:&extũc habebo partẽ oĩm bonoꝝ:quę fiũt in eccl'ia.His ergo ſuffragiȷs priuatis peccator:non mirũ ſi diabolus habet maiorẽ ptãtẽ ſup eũ ad nocendũ ſpiritualiter & tpal'r q̃ ſup alios.

Tobię.iiȷ.&.vȷ

Vnde & ſup ſeptẽ viros Saræ habuit poteſtatẽ dæmoniũ ſuffocandi eos:qa mali erãt:nõ aũt ſup Sarã vel Tobiam qui timebãt deũ.Poteſtatẽ habuit ad ligãdũ & immobilẽ reddendũ Philetũ diſcipulũ Iacobi apl'i.ante cõuerſionẽ eius:non autem poſt baptiſmũ eius.

Triplex eſt fructus meritorum.

Secũdũ genus bonorũ ſpũaliũ:eſt fruct⁹ meritoꝝ:& hęc ſunt tripartita:videlicet merita agẽdoꝝ:merita geſtoꝝ:merita ſeu ſubſidia aliorum.Et quãtũ ad primũ.Vnuſquiſq;(ait apl's.ȷ.Coꝝ.iiȷ.) propriã mercedẽ accipiet,ſm ſuum laborẽ.Qd' veꝝ eſt de his quę fiũt in grã:quãtum ad mercedẽ gloriæ.Et qa charitas eſt radix merendi ſm Tho.in.iiȷ.quodlibet aũt mortale contrariatur charitati ſm ipm:ideo exiſtens in mortali: nullo modo poteſt mereri:nec ꝑ ſe nec ꝑ aliȷs aliquod bonũ gl'iæ ſeu gradũ præmiȷ ęterni.Quę ergo facit de genere bonoꝝ qui eſt in mortali:etſi ad multa bona ſibi valeant & tpalia & ſpũalia:qa diſponiť per illa ad grãm & hmõi: non tñ de his mercedẽ accipit:vt congreget fructũ in vitã æternã.Nec etiã reuerſo tali ad verã pœnitẽtiã:illa bona reuiuiſcũt ad pręmiũ gloriæ.Vnde apl's.ȷ.ad Coꝝ.xiiȷ.Si

ꝺiſtribuero oēs facultates meas in cibos pauperū:&tradi-
dero corpus meū ita vt ardeā:charitatē aūt non habeā:ni-
hil mihi prodeſt.ſ.ad vitam ęternā:(vt exponit Augu.de
pe.diſt.iij.ſiquis.)Et ſicut qđ viuū non fuit vnꝙ̄:reſuſcita
ri nō poteſt:ſic viuere nō poſſunt.ſ.opera mortua:q nūꝙ̄
viua fuerūt ſm Hoſti.Quātū ad ſcđm.ſ.merita acquiſita:
verum eſt quod dicitᷣ Aggei.j.Congregauerunt mercedes:
id eſt merita ex bonis factis in gratia:&miſerūt eas in ſac-
culū pertuſum.i.perforatū:vnde egreditᷣ quicquid immit
titur.Vult dicere:ꝙ qui acquirit aliqua merita ꝑ opa vir
tuoſa:ea amittit per peccatū qđ poſtea cōmittit:ſi eſt tale
qđ ꝑforet.i.tollat vnitatē aīę eiꝰ:vt eſt mortale.Nā ꝑſeue
rās i eo ſi moriatᷣ:præmiū nō ꝑcipit illoꝝ meritoꝝ ꝓpter
defectū ſuū & obſtaculum peccati: quo ſe indignum fecit
pręmio ſupno.Ad qđ innuēdū dixit nobilis hō de illo ſer
uo:q ꝓpter ſuā pigritiā non multiplicauerat mnā ſibi tra
ditā familiaribus ſuis. Auferte ab illo mnā:&date ei q ha
bet.x.mnas:vt parabolice hr̄ Lu.xix.Erogatᷣ ꝗ illud meri
tū inter electos.Verū eſt tñ:ꝙ ſi ille reuertitᷣ ad pœnitētiā:
merita illa q̄ acquiſiuit i ſtatu grǣ ſibi reſtituūtur:nō aūt
q̄ fecit bona extra gratiā:(vt dictū eſt.)Vñ Aug.Piū ē cre
dere &fides nr̄a hoc expoſtulat:vt cum gr̄a chriſti deſtru-
Pctōr cōparatur mortuo. xit mala priora:in hoīe ēt remuneret bona.ſ.mortificata.
ſ.ꝑ pctm̄.de pœ.diſt.iij.piū eſt.Quātū ad tertiū.ſ.ſubſidia
particularia.Sciēdū:ꝙ ſicut corpus mortuū nō pōt aliquē
iuuare:nec ab aliquo iuuari:ita mortuus ꝑ pctm̄ in aīa:nō
eſt capax operis boni:qđ fit ꝓ eo inquātū eſt opus ipſum
ſatiſfactiuum:nec ꝑ ſe ſatiſfacere pōt:per opera quātūcūꝗ
pœnalia:vt ieiunia:peregrinatiōes:eleemoſinas:&hmōi.
Pctōr em̄ inimicus dei cōſtituitur:ꝓpter offenſam cōmiſ-
ſam.Durāte ergo inimicitia:nō accepta deꝰ aliquā emēdā
vel ſatiſfactionē:cū deficiat amicitia q̄ acceptatᷣ.Vñ pſ.l.
Edificentᷣ muri Hieruſalē.i.ꝟtutes cōgregatę in aīa deſtru
ctę ꝑ pctm̄:q̄ reædificantᷣ ꝑ pniam:& tūc tu deꝰ acceptabis
ſacrificia iuſtitiæ.i.religionis & ōronis:oblatiōes eleemo
ſynaꝝ:holocauſta ieiunioꝝ.Inſuꝑ in mortali exiſtēs pro
alio ſatiſfacere nō pōt viuo vel defuncto:ex operibꝰ mere
ꝓprijs & directe.Nā indirecte hoc poteſt facere:puta dādo
eleemoſynas ꝓ miſſis dicēdis:vel alijs ōronibꝰ faciēdis a
clericis ꝓ viuis & defūctis.Q̄uis em̄ eleemoſynę tales:nō
valeāt illis ad expiationē ꝓ q̄bus facit:tñ miſſæ &ōrones
dictę a clericis(etiā ſi ſint mali)valēt:nō inquātū priuatæ
ꝑſonę:ſed inquātū miniſtri ecclīæ:cuiꝰ pręces deo nō poſ
ſunt nō eſſe gratæ.Valēt tamē talia ad alia bona:cū fiunt
pręciſe a malis:& ideo nō eſt ceſſandū ab eis:vt deus men
tem illuſtret.Tertiū genꝰ principale ſpiritualium bonoꝝ
ſunt virtutes & dona.Pſ.Dereliq̄t me virtꝰ mea.ſ.quā ha
bebā.Et qa ſm magiſtrū in.iij.ſentē.virtutes oēs ſunt con
nexe:ita ꝙ vna ſine altera haberi non pōt.Cū q̄s cōmittit
aliqđ mortale:illud directe oportet ꝙ cōtrarietᷣ alicui vir
tuti:& per ꝯñs vt ſuū cōtrariū eā expellit:&cū illa oēs alię
ab anima recedūt.Et hoc figuratū extitit in illo:q incidit
in latrones.Luc.x.qui eū expoliauerūt.Latrones ſunt dæ-
mones:q cum capiūt aīam per pctm̄ in deſerto mundi:ex-
poliātᷣ vertutibꝰ.Fides igitᷣ amittitᷣ quantū ad meritū:etſi
nō quātū ad informē habitū.Sic Hieroboā filius Nabath
rex primus Iſrael victus a peccato ambitionis:ne populus
Iſrael accederet ad tēplū in Hierl'm ad offerēdū ſacrificia:
(vt mādabatᷣ in lege:)timens inde amittere regnū:fieri fe-
cit duos vitulos aureos:quos ipſe cum populo adoraret &
ſacrificia offerret:vt habetur.iij.reg.xij.Spem oēm amiſit
Iudas patrato facinore ꝓditionis:vñ & laqueo ſe ſuſpen-
dit.Mat.xxvij.Charitatē oēm a ſe eliminauerat diues epu
lo:non ſubueniēdo neceſſitatibꝰ Lazari vlcerati.Luc.xvj.
Amiſſio ꝟtutū quō fit. Dona ſpūs in pctōre reperiri nō poſſunt.Nā ſapiētia:per
inſipientiā deijcitᷣ:vt diuina nō guſtet.Intellectus:ꝑ hebe
tudinē obſcuratur:vt ſcripturæ ſint i eis:in parabolas nō
intra medullā penetrātes.Cōſiliū ꝑ præcipitationē perijt:
vt ſine examinatione cūcta faciat.Fortitudo:ꝑ puſillani-
mitatē & impatiētiā ꝓſternitᷣ.Sciētia:ꝑ ignorātiā cōculca
tur:circa cōuerſationē cū ꝑſonis nō prudēter ſe habēs: nec
ſufficiēter diſcernēs verū a falſo:circa mores & fidem.Pie
tas:quę eſt dei cultus vel ꝓximis ſubueniēs ab impietate
deijcitᷣ:& timor:ꝑ ſupbiā abſorbetᷣ.Hoc aūt totū figuratū
fuit ꝑ oppreſſionē triū filiaꝝ&.vij.filioꝝ Iob.vt exponit
Greg.in lib.moral'.ſignificāt tres filię:tres ꝟtutes theolo-
gicas.ſeptē filij:ſunt ſeptē dona ſpūſſcti:q conuiuiū faciūt
quilibet in die ſuo:qa quodlibet reficit mentē ſpūali refe
ctione:hæc ꝑ vētū tētationū cōcutientē domum cōſciētię
oīa mortificantᷣ.Cū ergo ꝑ pctm̄ factū:ſit miſer &miſerri-
mus,expoliatus priuatus oībꝰ bonis ſpūalibꝰ:& multipli
citer vexatus clamare cogitur.Miſerere mei &c.vel miſe-
rere noſtri:quia filia mea male a dæmonio vexatur.

§.IIII. VEXATVR QVOQVE IN

ipſiꝰ aīæ ſeparatiōe.Mors em̄ ſm pħm:eſt vltimū terribi-
liū.Sed vt dicitᷣ Eccl'i.j.Timenti dñm:bñ erit in extremis.
Spe em̄ pręmij & ex fiducia bonoꝝ laboꝝ p̄teritoꝝ cōfor
tatur.Sed miſer pctōr:refrigeriū hinc habere non pōt:ſed
magis anguſtias.Et hoc ex triplici cauſa ſeu ratione. In morte triplex eſt vexatio.
¶Ex amore concupiſcentiæ.
¶Ex remorſione conſcientiæ.
¶Ex terrore diabolicæ nequitiæ.

Quātū ad primū:certū eſt ꝙ dolor ex amore ꝓcedit.Do
let em̄ q̄s cū priuatᷣ eo qđ amat:& quāto plꝰ amat rē:tāto
ex eiꝰ carētia & priuatione magis dolet.Hinc videmꝰ mr̄s
grauiſſime dolere & lugere:ſuꝑ mortē filioꝝ propter ma
gnum amorē ad eos.Sic & Iacob delata ſibi veſte filij Io-
ſeph ſanguine cruentata:exiſtimās ipm̄ mortuū valde do
luit:adeo ꝙ cōgregatis cunctis liberis vt delinirēt dolorē
patris:noluit eos audire.Ge.xxxvij.Miſer pctōr diligit va
rias creaturas:plus q̄ deū & aīam ſuā ibi conſtituēs finem
vt diuitias:honores poſſeſſiones:venereas delectationes;
filios & alios vel alia:& qñ aliq̄d de hmōi ꝑdit multū do
let.Sed veniens ad mortē cū videt ſe oībꝰ priuari:vbi ſuū
amorē poſuerat nimis dolet:ſciens ſe illis oībꝰ in ꝑpetuū
priuari.Vñ dicitᷣ Eccl'i.xlj.O mors q̄ amara eſt memoria
tua:hoī iniuſto habenti pacē in ſubſtātijs ſuis.Iuſtus autē
qa iordinate nō diligit iſta terrena:ſed reputat ſe hic adue
nā & ꝑegrinū.iuxta illud pſ.Aduena ego ſum apud te &
ꝑegrinꝰ.Et futurā inq̄rit ciuitatē vt ꝓpriā & ꝑmanētē:iō
nō dolet ſm rōnē:ſed cupit diſſolui & eſſe cū chriſto.Secū
dū qđ cruciat pctōrē in extremis ē remorſus cōſciētiæ.Cō
ſiderat em̄ infidelis:ꝙ oportet eū cōparere corā ſupno iu
dice:cui nil occultū:nil inultū remanebit.Cōſiderat vitā
ſuā totā fuiſſe deditā mūdo & pōpis eiꝰ:q̄ſi nil boni feciſ
ſe.Cōſiderat quō tp̄s trāſiuit plenū iniquitatibꝰ:q̄t & quā Cōſideratio pctōris.
ta bona facere potuiſſet q̄ non fecit:vñ cōſciētia acerrime
torquet eū:& ex hoc aliq̄n in deſperationē īducitᷣ.Et q̄uis
quātūcūꝗ malus fuiſſet:reuerti adhuc potuiſſet ad pniam
& ad gr̄am.Iuſto tñ iudicio dei ſępe cōtigit vt nec de pnia
nec de deo aliquid curet:ſed deſperatꝰ vel cæcus ad infer-
na deſcēdat.Vñ Aug.Hac aīaduerſiōe ꝑcutitᷣ pctōr,vt mo
riēs obliuiſcatᷣ ſui:q dū viueret oblitꝰ eſt dei:& iō clamā-
dū eſt ei.Miſerere mei &c.Tertiū cruciās:eſt turba dæmo-
nū.ſciēs em̄ diabolus ſibi non ſupereſſe plus tp̄is ad deci-
piēdū hoīem vltra terminū vitæ:totū virus malitiæ ſuæ
in cauda reſeruat.i.in fine.Vñ in figurā Geñ.iij.dictū fuit
ſerpēti.Tu inſidiaberis calcaneo eiꝰ.i.aīę vel creaturæ rō-
nali:cuiꝰ calcaneus eſt terminus vitæ.Et frequēter pctōres
obduratos:quos cognoſcit ſecū mācipādos in inferno an
teꝗ aīa exeat de corpore torquere incipit.Sicut legitᷣ in vi Exēplū
tiſpatrū de quodā diuite:cuiꝰ aīam ſanctus q̄dā vidit vn-
cinis ferreis violēter trahi ex corpore:& cū multa caterua
dæmonū eū percutiētiū ad infernū deduci.De hac mate-
ria plenius vide.ſ.ti.vj.c.viij.de deſperatione aīæ.Poſt ſe
parationē a corpore vexatᷣ aīa ꝑmaxime ex tribus:licet &
alijs modis crucietᷣ.Ex priuatione diuinę viſiōis.Eſa.vlti.
ſed ſm aliā literā.Tollatᷣ impius ne videat gloriam dei.&
Pſ.vj.Diſcedite a me oēs q operamini iniquitatē.Ex dura
tione igneæ cruciationis.Vñ in Apo.xxj.Pars illoꝝ erit
in ſtagno ardēti igne & ſulphure. Mat.xiij. Exibūt angeli
& ſeparabūt malos de medio iuſtoꝝ:& mittet eos i cami-
nū ignis.Nūc mittūtur in aīa:ſed in fine etiā cū corpore.
Ex malignatione diabolicę aſſociatiōis.Mat.xxv.Ite ma-
ledicti in ignem æternum:quia paratus eſt diabolo &an-
gelis eiꝰ.Hiere.xvj.c.Seruietis dijs alienis.i.dæmonijs alie
nis ab omni miſericordia:qui non dabūt vobis requiem
die ac nocte &c.De hac materia.ſ.inferni vide.j.titu.ix.de
peccato actuali mortali.c.iij.

TITVLVS. VIII. DE PECCATO originali.

¶De cauſa peccati originalis & eius pœna. Capl'm.j.

Poſt tractatum

POST TRACTATVM DE
cauſis pctōrū:& de diffinitionibus,& diuiſio-
nibꝰ,& nocumētis coꝝ.Nūc videdū eſt de ip-
ſis pctis : ſm illā diuiſionē qua primo diuidū-
tur:qa.ſ.pctōꝝ aliud originale:aliud actuale.Et hoc diui-
ditᷣ in mortale & veniale:& de ſingulis hoꝝ dicēdū eſt:&
Pctm̄ originale q̄d ſit. primo de originali.Eſt aūt originale pctm̄:cū quo naſcun
tur hoīes de quo Aug.de cōſe.diſt.iiij.c.ij.ſic ait.Firmiſſi-
me tene & nullatenꝰ dubites:oēm hoīem q ꝯcipitᷣ ꝑ cōcu-
bitū viri & mulieris naſci cū pctō originali.Et ꝓpter hoc
pueri mox nati deferūtur ad baptiſmū:tāꝗ ab aliqua infe
ctiōe culpæ abluēdi.Sic fatetᷣ fides catholica:& contrariū
tenere eēt hæreſis Pelagiana:vt dicit Tho.j.ij.q.lxxxij.Eſt
aūt pctm̄ originale ſm Tho.q.vbi.ſ. quidā habitus inna
tus ꝑ vitiatā originem: ſeu q̄dā inordinata diſpoſitio na-
turæ q̄ habet rōnē culpę inquantū ꝓcedit a primo parēte.
Et habet talis habitus aliq̄d priuationis & aliq̄d poſitiōis
ſicut egritudo. Formaliter em̄ eſt defectꝰ ſeu priuatio ori-
ginalis iuſtitiæ.Dicitᷣ autē orginalis iuſtitia illa rectitudo
in qua fuit creatꝰ primus hō:ex qua mēs & rō deo ſubdita
Donū originalis iuſtitiæ quale fuit. erat:& vires inferiores rōni & corpꝰ ſpūi. Qđ donū origi
nalis iuſtitiæ erat: vt accidens ſpeciei hūanæ nō ex princi
pijs naturæ cauſatū:ſed diuino munere collatū primo pa
rēti:vt transfundēdū in poſteros:cū natura humana q̄ po-
ſtea in mltis cōicata:tota erat in ipō.Vñ ꝑ ſuū pctm̄ actua
le vitiata & ablata ipa originali iuſtitia:eius oppoſitū vt
accidens ſpeciei humanę.ſ. pctm̄ originale ꝑ ꝓpagationē
trāſmiſit in poſteros cū natura.Generat em̄ hō ſibi ſimilē
in ſpecie:etiā quātū ad accidētia propriæ ſpeciei,nō quan
tū ad accidētia indiuidualia: q̄ pertinēt ad actiones ꝑſona
les:nō em̄ muſicus generat muſicū.Et hinc eſt ꝙ ſolū illđ
pctm̄ primoꝝ parentū traducitur & nō alia:nec etiā alio-
rū hoīm:qa ſolū per primū pctm̄ ſublatū eſt bonū naturę
qđ erat ꝑ originē naturę traductū.Per alia vero pctā:ſub-
trahitᷣ bonū gratiæ ꝑſonalis qđ nō trāſit ad poſteros. Si-
militer nec pœnitentia primi parētis:nec eius ſciētia : nec
alioꝝ hoīm traducūtur:qa pertinēt ad actiones ꝑſonales:
ſeu ſunt accidētia indiuidualia.Materialiter autē eſt pctm̄
originale cōcupiſcētia(qa vt dicit Augu.)paruulos facit
habiles ad cōcupiſcendū:& adultos actu cōcupiſcentes.Et
dr̄ hic cōcupiſcētia inordinatio potentiarū aīę:quę in hoc
attēditur ꝙ inordinate feruntᷣ in bonū cōmutabile. Pctm̄
Pctm̄ originale qualiter traducitᷣ. autē iſtud origīale:traducitur a primo parēte ꝑ generatio
nis actiuā virtutem in hoīes:de quo apoſtolus ad Rom.v.
Per vnū hoīem pctm̄ in hūc mundū intrauit: & per pctm̄
mors.j.q.iiij.iā itaꝗ.Pro cuius declaratione eſt ſciēdū: ſm
Tho.j.ij.q.lxxxj.& ſuꝑ epl'am ad Rom.Cū oēs hoīes con-
ueniāt in natura humana quā traxerunt ex Adam:& ſic di
ci poſſint vnus homo:ſicut vna ciuitas dicitur vnum cor
pus.Vñ ſm Porphyriū participatiōe ſpeciei plures hoīes
ſunt vnus homo.hinc eſt ꝙ ſicut diuerſa corporis mēbra
ſunt partes vnius ꝑſonę particularis,ita omnes homines
ſunt ꝑtes & quaſi mēbra naturæ humanæ.Sicut actus pec
cati exercitus ꝑ aliquod mēbrū:puta ꝑ manū vel pedē:nō
eſt volūtarius volūtate manus:ſed volūtate totius hoīs.
Vnde homicidiū vel aliud cōmiſſum per manū:nō impu
taretᷣ ei ad culpā:ſi cōſideraretᷣ manus vt ſeparata a corpo
De ordinatio naturæ quæ ſit. re:ſed prout eſt aliquid hoīs motum a volūtate ipſius.Ita
inordinatio iſta naturę:quę dicitur pctm̄ originale nō vo
lūtaria huius:vel illius deriuati ex Adā:ſed volūtate ipſiꝰ
Adæ qui mouet oēs hoīes deſcendētes ab eo per propaga
tionem motionis generationis.Sicut volūtas vnius per-
ſonæ:mouet oīa mēbra ad peccatū:& ſic talis inordinatio
naturæ habet rationē culpę in oībus ad quos peruenit in-
quātū ſunt ſuſceptiui naturæ infectæ culpa per Adam.Et
ſicut peccatum actuale:quod eſt pctm̄ perſonę:trahitur ad
ſingula membra ꝑ aliquem actum perſonalem:ita pecca-
tum originale trahitur ad ſingulos homines ꝑ actum na-
turæ q eſt generatio:& ſic in ꝓceſſu peccati originalis per
ſona id eſt Adā infecit naturā ſcilicet humanam. Sed poſt
modū in alijs natura vitiata infecit perſonā : dum ſcilicet
genugo imputatur in culpā naturę vitiū propter volunta
tē primi parētis.Q̄uis em̄ aīa huius vel illius hoīs nō fue-
rit ſm ſeminalem rationē in Adam peccāte:ſicut in princi
pio effectiuo:eo ꝙ ſemē corporale qđ ex Adam traducitᷣ:
ſua virtute nō poteſt cauſare animā rōnalē. Fuit tñ in ipō
ſicut in principio diſpoſitiuo:quia ſemen ex ipō traductū
diſponit ad animæ ſuſceptionem:& ſic ipſa anima cū in-
funditur corpori:tunc maculatur culpa originali.

§.I. EST AVTEM IPSVM PEC-

catū originale vnū in eſſentia:ſed multiplex in effectu ꝓ- Pctm̄ originale q̄mō eſt vnū.
pter qđ Pſ.l.Ecce in iniquitatibus conceptus ſum: in plu
rali.ex eo videlicet ꝙ inficit plures potētias aīæ:vt volū-
tatē,concupiſcibilē:iraſcibilē.Tum etiā:qa in ipō virtua
liter pręexiſtūt oīa pctā actualia:ſicut in quodā principio
Participatᷣ aūt ęqualiter ab oībus.Et q̄uis vnꝰ ſit pronior
q̄ alter ad cōcupiſcendū vel iraſcendū & hmōi: hoc nō ꝓ
cedit ex ratione peccati originalis: cum æqualiter in om-
nibus ſoluatur & tollatur originalis iuſtitia: & æqualiter
in omnibꝰ partibus inferioribus aīæ ſibi relinquantᷣ.Sed
accidit hoc ex diuerſa diſpoſitione potentiarū . Nam aliq̄
vires animæ ſunt fortiores in vno q̄ in alio ꝓpter diuer-
ſas corporis cōplexiones: ſoluto autem vinculo origina-
lis iuſtitiæ:vnaquæꝗ vis tēdit in ſuū proprium motū: &
tanto vehementius quanto fuerit fortior. Et qa oēs hoīes
(excepto Chriſto ſolū:deſcendunt ab Adam per virtutem
actiuam in generationē originaliter ab Adam deriuatam
quod eſt ſm rationem ſeminalem ab eo deſcendere : ideo
firmiter eſt tenendum(vt dicit beatus Tho.j.ij.q.lxxxj.)ꝙ
ſm fidem catholicam omnes homines præter ſolum Chri
ſtum ex Adam deriuati:peccatum originale ex eo contra-
hunt:alioquin non omnes indigerent redemptione:quæ
eſt per Chriſtum:quod eſt erroneum.

§. II. POENA AVTEM HVIVS

pcti : quantū quidē ad animā eſt pœna damni.i. priuatio Pēa peccati originalis quę eſt.
diuinæ viſionis:qa niſi purgatꝰ fuerit q̄s ab eo:nō pōt in
troire regnū dei.Nō aūt ſuſtinēt pœnā ſenſus ꝓ ſolo ori-
ginali.id eſt pœnā ignis infernalis:vt tenet & ꝓbat bea-
tus Tho.in.ij.ſent.& in quadā quæſtione de quodlibetis.
Et habetur de cōſe.diſt.iiij.c.nulla præter baptiſmū ſalus.
Qđ aūt Augu.dicit diſt.eadē.c.firmiſſime tene.tales par-
uulos ſine baptiſmo trāſeūtes:ſēpiterno igne puniendos.
exponit gloſ.& bene igne.i.pœna:quia ſemper erunt in te
nebris.i.priuati dei viſione:quæ tamē priuatio diuinę vi
ſionis eſt:etſi adultis ſit in maximā pœnam:eis tñ non eſt
ad afflictionē:qa ſciunt ſe nō fuiſſe capaces:& ſine ꝓpria
culpa eſſe priuatos:ſicut nec etiā ruſticus pœnam habet:ꝙ
nō eligatur in papā vel in imperatorē:qa nō ꝓportiona
tur ei talis dignitas.Quātum vero ad corpus:pœna ipſius
peccati eſt mors.de conſe.diſt.iiij.placuit.ij.ac etiam alias
pœnalitates quibus ſunt ſubditi homines:vt fames:ſitis
& huiuſmodi:etiam inclinationes ad malum.

§. III. TOLLITVR AVTEM IP-

ſum pctm̄ nunc.ſ.in nouo teſtamēto ꝑ baptiſmū actu vel Quō originale tollitᷣ
ꝓpoſito ſumptū:& nō ꝑ aliū modū:niſi ꝑ martyriū quo
ad paruulos.In veteri aūt teſtamēto ꝑ fidē parentū:quan
tū ad nō habētes vſum rōnis.i.per actū fidei relatū ad ſa-
lutē pueri ꝑ modū orationis:quā fidē ꝓteſtabātur oriūdi
ex Abraā in circūciſione mariū:quæ oīno erat neceſſaria.
Alij vero aliarū nationū & oēs vniuerſaliter ante circūci
ſionē datā Abraæ: eā ꝓteſtabātur in virtute ſacrificioꝝ.
Adulti vero purgātur ab originali:per fidē ꝓpriā.Fœmi
nę iudæoꝝ ante vſum rōnis nō ꝑ circunciſionē:ſed ꝑ fidē
parētū purgabātur.Et ſic debet intelligi:ꝙ virtute ſacrifi
cioꝝ dicebātur purgari ab originali ante circūciſionē da-
tā:ſicut & mares Iudęoꝝ in virtute circūciſionis(vt dicit
Greg.in moral'.) & habetur de cōſe.diſt.iiij.qđ apud nos.
Nō ꝙ in illis ſacrificijs vel circūciſione eſſet aliqua virtꝰ
gratiæ ad purgādū:vt eſt in baptiſmo:ſed ꝑ fidē tolleba-
tur peccatū:quā ꝓteſtabatᷣ illud ſacrificiū vel circunciſio.
Vnde & beatus Tho.qui hoc dixit in.iiij.de circūciſione:
poſtea retractauit in.iij.par.ſum.quāuis aūt tranſeat ipm̄
pctm̄ originale:& tollatur ꝑ baptiſmum reatus:qa euadit
obligationē pœnæ æternæ:remanet tñ actꝰ.i.remanet in
ipſo baptizato ipſa habitualis cōcupiſcētia.i.inclinatio
ad malū & inordinatio viriū inferioꝝ.Et quia homo non
generat ſm mentē ſed ſm vires inferiores:& cū ipſa habi-
tuali cōcupiſcētia:ideo trāſmittit pctm̄ in prolē:etiā ſi in
ipſo actu generatiōis daretur alicui ꝑ gratiā:ꝙ nō ſentiret
actualem cōcupiſcētiā ſeu ardorē libidinis:nihilominus:

(vt dicit beatus tho.j.ij.q.lxxxj.)ſic genitꝰ contraheret pec
catū originale. Aug. dat exēplum de frumēto: quod ꝗuis
purgatum ſeminetur tamen naſcitur cum lolio.

§. IIII. PRO ALIQVA MAIO=

De par= ri declaratione de ſtatu paruuloꝝ decedētiū ſine bapiſmo
uulis de eſt ſciēdū: ꝙ aīa quęlibet rōnalis migrās a corpore ꝓprio
cedenti vadit ad locū gloriæ: quę. ſ. eſt ꝑfecte purgata ab oī culpa
bus cū &reatu. Et locutus iſte gl'ię: dr̄ eē cœlū empyreū ſuprẽmū,
origina remotū a motu: ꝟtute tn̄ ſua influēs in inferiora ſm Tho.
li. in. j. parte. Aut aīa vadit ad locū miſeriæ: q locus largo vo
cabulo dr̄ infernus: & credit̄ eſſe in cētro terræ ſeu ſub ter=
ra. Qd' ꝓbat Greg. in. iiij. dial'. ꝑ eo ꝙ dicit Io. in Apoc. v.
ꝙ nō reperiebat̄ q poſſit aperire librū clauſū ſignatū ſeptē
ſigillis: neq; in cœlo neq; in terra: neq; ſubtus terram: niſi
agnus &c. De iſtis aūt diuerſis locis ſeu receptaculis anima
rū: ſic dicit Augu. Tēpus qd' inter hominis mortē & vlti
mā reſurrectionem interpoſitū eſt: animas varijs recepta=
culis continet: prout vnaqueq; digna eſt: requie vel erūna
ſm ea quæ geſſit in carne dū viueret. xiij. q. ij. tēpus. Infer=
nus aūt diſtinguitur inter locū vbi eſt pœna dāni. i. priua
tio viſionis dei: q dicitur limbus: & locū vbi eſt pœna ſen
ſus. i. ignis cruciatio vltra pœnā dāni: & dicit̄ ſtrictiꝰ infer
nus. Qui etiā locus diuiditur in locū dānatoꝝ ęternaliter:
qui dicitur infernus ſtrictiſſima acceptiōe: & locū purgan
doꝝ: qui dicit̄ purgatoriū: quæ loca. ſ. infernus & purga=
toriū diuerſificātur: ſicut inferius & ſuperiꝰ: ac ſi imagina
remur vnā domū plenā ignis vſq; ad ſummū: & in paui=
mento ſtarent aīæ dānatæ & in ſuperiori parte iuxta tectū
aīæ quę purgant̄. Vn̄ Greg. dicit, ꝙ ſicut ſub eodē igne au
rum rutilat & palea fumat: ſic idem ignis & reprobos cru=
duplex ciat: & electos pugat. Sic etiam limbus eſt duplex. ſ. limbꝰ
eſt lim= paruuloꝝ: & limbus patrū: qui etiā quātū ad ſitū differūt
bus. ſm ſuperius & inferius (vt dictū eſt de purgatorio & infer
no:) & in parte quidem ſuperiori eſt limbus patrum q etiā
dicit̄ ſinꝰ Abrahæ. Sinus quidē: qa quies ibi erat Abraę: aut
qa nō niſi ꝑ fidē charitate informatā: ibant ad illum locū
aīæ: cuius fidei. ſ. de vno deo: primꝰ publicus prædicator
& proteſtator fuit Abraā: declinantibus alijs ad idolatriā.
Limbus iſte fuit locus ſanctoꝝ patrum: a creatione mūdi
vſq; ad mortē chriſti: vl' reſurrectionē: ad quem locum de
purgatorio aſcendebant tūc tēporis illæ animæ: quę poſt
hanc vitam indiguiſſent purgatione. Et ad iſtū locū deſcē
dit aīa chriſti diuinitate ſociata: quādo in cruce expirauit:
& ſic in ſymbolo dicitur deſcēdiſſe ad infernū: & tunc eos
beatificauit educens inde in ſua reſurrectione. Non autem
alia loca inferni viſitauit: nec ab eis viſus fuit: nec eos edu
xit. Erat aūt ibi i limbo illo: etſi nō pœna ignis: tamē pœ=
na dāni. ſ. de retardatione gloriæ: quā expectabāt quę ali=
qualiter affligebat eos: ꝗuis em̄ purgati eſſent a pctō ori=
ginali: inquantū ipſum peccatum inficiebat ꝑſonas eoꝝ:
tum qa nōdū erat natura humana purgata ab ipſo origi=
nali: quę purgata fuit in genere: & vt in cauſa per paſſionē
chriſti ſoluētis Adæ debitū: & ideo detinebātur illi paren
Nota tes in tali loco & pœna. Vnde eccleſia in hymno. Soluit a
de pœ= pœna miſeros &c. ſ. chriſtus. In limbo aūt paruulorū ꝗ=
na par= uis non videat̄ deus: tn̄ de priuatione talis viſionis pœnā
uuloꝝ. nō habēt: & cū tales paruuli migrant a corpore: imprimū
tur ſeu cōcreantur in intellectibꝰ eoꝝ ſpecies rerū natura=
liū: ſicut & omnibꝰ alijs aīabus de corpore egredientibus:
quę dicit̄ ſcientia indita: ad quas ſpecies ſeu ſimilitudines
rerū intellectus ſe cōuertēs melius intelligit: quæ naturali
cognitione cognoſci pn̄t: ꝗ aliquis phs mūdi: & ſic in ſpe
culatiōe rerū poſſunt aīæ taliū paruuloꝝ valde delectari:
qd' facere nō poſſunt dānati: ꝗuis habeāt talem ſciētiam
qa abſorbent̄ a pœnis. Reſurgēt aūt & ipſi paruuli in vlti
ma reſurrectione: ſicut & alij cū corporibꝰ ſuis ꝓprijs illius
ſtaturæ quā habuiſſent in. xxxiij. āno ſi vixiſſent: nō habi
turi nec pœnā nec gloriā. Sed in quo loco habitaturi no=
uit deus. Aīæ aūt ipſoꝝ paruuloꝝ iuuari non poſſunt vel
liberari a tali ſtatu ſuffragijs noſtris. qd' trahi pōt ex ver=
bis Aug. qui loquēs de ſuffragijs: quæ fiūt ꝓ defunctis ſic
dicit. Eis ſolis hęc ꝓſunt: quibus cum viuerent, hęc ſibi vt
poſtea poſſent prodeſſe meruerunt, xiij. q. ij. c. tempus. Sed
clarum eſt ꝙ tales in vita nihil meruerunt.

¶ De quæſtione vtrum virgo Maria fuit concepta in pec=
cato originali. Capitulum. ij.

ET QVIA DE PECCATO
originali facta eſt mētio: hic icīdēter ponat̄ ma
teria ſeu q̄ſtio: de qua quotidie a curioſis diſpu
tat̄ & infructuoſe. ſ. de cōceptu virginis gl'ioſę:
ponēdo ea q̄ ſenſerūt doctores tā antiq ꝗ moderni: ad hoc
dimittendo determinationē ſanctæ eccleſiæ: ꝗuis em̄ non
ſit determinatū per eccleſiam virginē eſſe conceptā in pec
cato originali vel non: propter quod abſq; ꝑiudicio ſalu=
tis licet vnicuiq; tenere alterā opinionē quæ ſibi placeat.
Tamē ſi bn̄ cōſiderētur ſcripturę: & dicta doctoꝝ antiquo
rū & modernoꝝ q fuerūt deuotiſſimi virgini glorioſę: ma
niſeſte patet ex verbis eorū: ipſam in pctō originali cōce=
ptā fuiſſe. Sed tenētes cōtrariā opinionē extorquent dicta
eorū cōtra intētionē dicētiū. Et primo oſtēdit hoc apl's ad Probat
Rom. iij. vbi dicit: ꝙ oēs in Adā peccauerūt: & egēt gloria ꝟginē i
dei: & nullū excipit niſi chriſtū: vt patet ex eo qd' ſequit̄. & origina
in glo. ibidē. Dr̄ etiā Iob. iij. Expectet lucē & non videat: li fuiſſe
nec ortū ſurgētis aurore. Vbi loquit̄ ꝓpheta de nocte: quę ꝯceptā.
deſignat originalē culpā: q̄ nullo mō vidit lucē. i. chriſtū:
qa ſolus ipſe ſine originali pctō cōceptꝰ. Aurora vero vir
go Maria: cuius ortū ipſa nox culpæ originalis nō vidit:
qa ante fuit ſanctificata: & a pctō originali mundata, q̄ na
ta in mūdo. Sic expoſuit btūs Tho. in. iij. pte. q. xxiij. Eccs
etiā, vij. c. dicit. Virū de mille vnū reperi: mulierē aūt nul
lam inueni. Vir ille fuit chriſtus. numerus aūt millenariꝰ
ponit̄ iuxta morē ſcripturæ determinatus ꝓ indetermina
to. i. ꝓ omni cetu ſanctoꝝ: inter quos ſolus chriſtus reper=
tus eſt ſine peccato aliquo: nō aliqua mulier. Ita exponit
dn̄s Ioā. dn̄ici ſup Eccl'. vbi etiā per multa originalia ſan=
ctoꝝ antiquoꝝ & rationes ꝓbat ꝓpoſitū. Pſ̄. xlv. etiā ait.
Sanctificauit tabernaculū ſuū altiſſimus. Doctores etiam
ſancti & quoꝝ doctrina approbata eſt ab eccleſia, hoc cla
re dicūt. Dicit em̄ Aug. in lib. de ꝑfectiōe iuſtitiæ. Quiſqs
fuiſſe vel eſſe in hac vita aliquē hoīem vel aliquos hoīes
putat: excepto vno mediatore dei & hoīm: qbus nō fuerit
neceſſaria remiſſio pctōꝝ: cōtrarius eſt diuinæ ſcripturæ.
Vbi apl's ait Ro. v. Per vnū hoīem peccatū intrauit in mū
dum: & per pctm̄ mors: & ita in oēs hoīes pertrāſijt: in quo
peccauerūt: & neceſſe eſt vt in pia contentione aſſerat poſ
ſe eſſe hoīes: q ſine mediatore chriſto liberante & ſaluante
ſint liberi: ſaluiq; a pctō. Idē in lib. de nuptijs & cōcupiſcē
tia ſic ait. Sine carnis cōcupiſcētia q̄ accidit ex pctō: cōci=
pi voluit q futurꝰ erat ſine pctō: vt hinc etiā doceret oēm:
quæ de cōcubitu naſcit̄: carnē eſſe peccati q̄nquidem ſola
quæ nō inde nata eſt, nō fuit caro peccati. Itē Greg. xj. mo
ral'. c. vlti. ſic dicit. Solus redēptor in carne ſua vere mun=
dus extitit: qa nec per carnalē delectationē venit. Idem in
glo. ſup Exo. ait. Oēs in peccatis nati ſumus: & ex carnis de
lectatiōe cōcepti: culpā originalē nobiſcū traximus. Item
Leo papa in ſerm̄. de natiui. Sicut a reatu nullū dn̄s liberꝝ
reperit: ita ꝓ liberandis oībus venit. Itē Amb. ſuper Lucā.
Solus ex natis de fœmina ſanctus dn̄s Ieſus: q terrenæ con
tagia corruptelæ immaculati partus nouitatem nō ſenſit:
& cœleſti maieſtate depulit. Item Hilarius cuius teſtimo=
niū inducit Aug. cōtra Iulianū. Ex pctō eſt oīs caro pręter
illā quæ venit in ſimilitudinē carnis pcti ſine pctō. Item
Aug. in. ij. lib. cōtra Iulianū. Propter catholicā veritatem
& diuinoꝝ eloquioꝝ ꝑtractionē: clariſſimi ſacerdotes Hi Antiq=
reneus, Cyprianus, Olimpius, Hilarius, Ambroſius, Gre rum do
gorius. ſ. Nazāzenus: immo & Baſilius: quibus addi ve= ctorum
lis nolis Hiero. vt eos omittā: qui nōdū dormierūt aduer ſnīa.
ſum nos: ꝑferūt oīm hoīm pctō originali obnoxiā ſnīam.
Item Anſel. in lib. Cur deus hō. dicit ita expreſſe ꝙ gloſſa=
ri nō pōt. dicit em̄. Licet ipſa hoīs chriſti cōceptio ſit mun
da & abſq; carnalis delectationis pctō. virgo tn̄ ipa in ini
quitatibus cōcepta eſt: & in pctīs cōcepit eam mater eius.
Bern̄. quoq; q deuotius & copioſius cęteris de virgine ſcri
pſit: expreſſe hoc dicit in quadā epl'a. & in ſerm̄. de aſſum.
ſic ait. Beatā virginē oīmodis cōſtat ab originali cōtagio
ſola dei gratia anteq; naſceretur fuiſſe mūdatā &c. Sanctus
Tho. cuiꝰ etiā doctrina eſt approbata ab eccl'ia. in. iij. par
te. q. xxvij. & i. iij. ſen. idē ſentit & ꝓbat di. ꝙ ſi nūq̄ aīa bea
tæ Marię fuiſſet contagio pcti maculata: hoc derogaret di=
gnitati chriſti: ſm quā eſt vniuerſalis ſaluator oīm & redē
ptor. Tūc em̄ eſſet aliqua pſona quā nō redemiſſet. ſ. ipſa
virgo: nec debet tn̄ honorari mater: ꝙ dehonoretur filius
derogando

derogādo ſuæ dignitati: qa nec virgini placet talis honor.
Alber. magnus ſup. iiij. ſen. ait: ꝙ dicere ꝙ beata virgo nō
fuerat cōcepta in pctō originali: fuit cōdēnatum tanq; erro
neū a magiſtris Pariſien̄. Magiſter quoq; ſen. in. iij. lib. diſt.
xxx. per totum. nullū excludit a pctō originali: præter chri=
ſtū. Et idem in. iij. diſt. iij. In decretis quoq; de conſe. diſ. iiij.
c. iij. dr̄. Firmiſſime tene & nullatenus dubites: oēm hoīem
q ꝑ cōcubitū maris & fœminæ cōcipit̄: naſci cū pctō origi
nali. Et loquit̄ de natiuitate in vtero. i. ꝯceptiōe. Et Hugo.
& Ray. & Guil'. canoniſte dicūt eā cōceptā in pctō origina=
li. Potiſſimi etiam doctores idē dicūt: declarātes particula=
rius materiā. Vn̄ & Pe. de Tharan. ordi. prædi. q fuit papa
ſ. Innocentius. v. ſup. iij. ſen. diſt. iij. ſic dicit. Quāto qs ma=
gis accedit ad ſan ctū ſan ctoꝝ: tanto debet habere maiorem
ſanctificationis gradū. Nō eſt em̄ acceſſus ad deum: niſi per
ſanctificationē: Mater vero plus oībus accedit ad filium q
eſt ſanctus ſanctoꝝ: ergo debuit gradū ſanctificationis ha=
Quadru bere maiorē poſt filiū. Gradus aūt ſanctificationis quadru
plex eſt pliciter pōt intelligi: aut ꝙ ſanctitatē quis habeat ante cō=
gradus ceptum & ortum: aut poſt conceptū & ortū: aut in ipo ꝯce
ſcitatis ptu & ortu: aut in ortu nō cōceptu. Nā ꝙ i cōceptu & nō in
ortu eſt impoſſibile. Primus gradus nō eſt poſſibilis: qa ꝑ=
ſonalis perfectio: vt ſciētia & virtus nō trāſfundūtur a pa=
rentibus: tū qa in filios nō pōt fieri eſſe gratiæ: ante actuale
eſſe naturæ ſup quo fundat̄. Secūdus gradus: cōis eſt oībus
ſm cōem legem ſanctificationis per ſacramēta. Tertius gra
dus: eſt ſingularis ſancti ſanctorum: de quo ſolo fuit ſimul
ortus: ſanctificatio: conceptio: aīatio: & aſſumptio. Reſtat
igit̄ quartus gradus: & hic habet quatuor gradus: quia pōt
intelligi factus in vtero ſanctificatus: aut ante animationē:
aut in ipſa aīatione: aut cito poſt aīationē: aut diu poſt ani=
mationem. Primus gradꝰ impoſſibilis eſt: qa ſm Dionyſ.
de diui. no. ſanctitas eſt ab omni immūditia libera: & perfe
cta & immaculata. Immūditia vero culpæ nō expellit̄: niſi
per gratiā gratū facientē. ſicut tenebra ꝑ lucem: cuius ſubie
ctū nō eſt, niſi creatura rōnalis. Secūdus gradus: non fuit cō
ueniens btē virgini: qa aut non cōtraxiſſet originale: & ſic
nō indiguiſſet vniuerſali ſanctificatione chriſti & redēptio
ne: aut ſi cōtraxiſſet, ſimul culpa & grā in ea non poſſet eſſe.
Tertius etiā gradus: nō fuit cōueniens btē virgini: qa fuit
talis vt Ioānis & Hiere. & qa nō cōuenit tātæ ſanctitati: vt
diu morata ſit in pctō Quartus vero: videt̄ conueniens &
pie credibilis: licet de ſcriptura nō habeat̄ vt cito poſt aīa=
tionē: vel i ipo die vel hora: ꝗuis nō ipo momēto ſctīfica=
ta fuerit. hæc ille. Quā opinionē ſequit̄ Herueus: Henricus
de Gandauo: Durandus: Durandellus: Ioānes Neapolita=
nus: & alij ſolēnes doctores ordi. prædi. Multi etiam excel
lētiſſimi ordi. mino. idem dicunt: & præcipue deuotiſſimꝰ
ſup oēs Bonauē. qui poſtea fuit cardinalis: ſicut dicit ſuper
iij. ſen. diſt. iij. q. ij. Sanctificatio virginis ſubſecuta eſt pec=
cati originalis contractionē: qa nullus immunis fuit a cul
pa originalis pcti: niſi ſolus filius virginis: ſicut dicit apl's
Nūc cō= ad Rom. iij. Oēs peccauerūt, & egent gloria dei. Hic autem
traria te dicendi modꝰ eſt cōmunior, rōnabilior & ſecurior. Cōmu
net̄ opi= nior: qa oēs fere id tenēt: ꝙ beata virgo habuerit originale:
nio. cū id appareat ex multiplici eius pœnalitate: quā non eſt di
cere ipſam eſſe paſſam propter aliorū redēptionē: quā etiā
nō eſt dicere per aſſumptionē habuiſſe: ſed ꝑ ꝯtractionem.
Rationabilior eſt etiā: qa eſſe naturæ p̄cedit eſſe gratiæ vel
tpe: vel natura. Et ꝓpter hoc dicit Auguſt. ꝙ prius eſt naſci
ꝗ renaſci: ſicut eſt eſſe: ꝗ bene eſſe. Igitur prius eſt animam
vniri carni: ꝗ gratiā dei ſibi infundi. Sic igit̄ caro illa infe
cta fuit: & ex ſua infectione nata erat, aīam culpa originali
inficere. Neceſſariū igitur eſt: ꝙ ante fuit culpæ originalis
infectio ꝗ ſanctificatio. Securior eſt: qa magis conſonū fi=
dei & pietati & ſanctoꝝ auctoritatibus magis cōcordat: ꝑ
eo ꝙ ſancti cōiter cū de iſta materia loquuntur: ſolū chriſtū
excipiūt ab illa generalitate qua dicitur: oēs peccauerūt in
Adā. Nullus aūt inuenitur dixiſſe de his q̄ audiuimus au=
ribus noſtris: virginē Mariā ab originali fuiſſe immunē.
Pietati etiā fidei magis concordat, ꝓ eo ꝙ ſi mater haben=
da ſit in reuerētia & deuotione: multo maior eſt habēda er=
ga filiū: ex quo eſt oīs honor & gloria. Et ideo quia hoc ſpe
ctat ad excellentē chriſti dignitatē: qa ipſe eſt oīm redēptor
& ſaluator: quia ipſe vnus ꝓ oībus eſt mortuus: nullatenꝰ
ab hac generalitate virgo Maria excludēda eſt: ne dum ma
tris excellentia ampliatur: filij gloria minuatur: & ſic ma=
ter ꝓuocet̄ quæ filiū vult magis honorari ꝗ ſeipſam. Huic
igitur opinioni adhærētes: ꝓpter honorē Ieſu chriſti: qa in
nullo præiudicat matris honori: teneamus ſm ꝙ cōis opi=
nio tenet. ſ. virginis ſanctificationē fuiſſe poſt peccati ori=
ginalis cōtractionē. Hæc ille. Quem opinionem ſequūtur
Richar. de media villa ſup. iij. ſen. Alexan. de Hal'. Rigal. &
Bertrā. in ſermonibus de ꝓphetis: in ſer. Egredietur virga
&c. Oēs hi ordinis minorū ſolēnes doctores idem dicunt.
Egidius ordinis heremitarū doctor excellentiſſimus in ſuo
quodlibeto ſexto. Idē Guido ordinis carmelitarum in ſuo
iij. quodlibeto. Idem magiſter Ioannes de Policratis: qui
omnes inducunt auctoritatem apl'i ad Rom. iij. Omnes pec Q; ꝟgo
cauerunt &c. Et aſſignāt rationes ſuas. Quidam alij dicunt i origia
nō fuiſſe cōcepta in pctō originali virginē ipſam: & p̄cipue li nō fue
Ioan. Sco. ordinis minoꝝ doctor ſubtiliſſimꝰ: & ꝑ ſua opi rit cōce=
nione allegāt auctoritates & aſſignant rōnes. Et primo il= pta.
lud Can̄. iiij. Tota pulchra es amica mea: & macula non eſt
in te. Et exponūt de virgine dicentes ex hoc: ꝙ nō fuit ma=
cula pcti in ea: ergo nec originalis. Secūdo: inducunt illud
Augu. Cū de pctīs agit̄ ꝓpter honorē dn̄i nullā prorſus de
ea (. ſ. virgine) volo habere mētionē. Tertio: illd' Anſel. De
cuit vt ea puritate niteret (. ſ. virgo Maria:) qua maior ſub
deo nequeat inueniri. Quarto: id oſtēdūt ꝑ hāc rōnē: qa or
dinās vas ad ſeruitium altaris cōſeruat ipm̄ a maculis: hoc
em̄ eſt valde decens: ſed virgo fuit vas deitatis: ergo decuit
vt præſeruaretur etiā a macula originalis. Quinto ſic. De=
cuit ꝙ chriſtus eā ſingulari & nobiliori modo redimeret &
liberaret ꝗ alios: ſed hoc fuit ſi ſine pctō concepta fuit. De=
cuit em̄ magis honorare eā: qa mater eiꝰ ꝗ cæteros. Sed no
bilius & melius liberat̄ & redimit̄ cui prouidet̄ ne cadat: &
in ſeruitutē incurrat: ꝗ vt lapſus erigat̄: & factus ſeruus re=
dimatur: ergo &c. Sexto ſic: eccleſia errare non pōt: ſed ipſa
celebrat feſtū cōceptionis octauo die Decembris: ergo &c.
Ad rōnes in cōtrariū inductas ſic rn̄dēt. Primo ad illud ꝙ
oēs in Adā peccauerunt: & ꝙ oēs geniti ex Adā originale Solutio
contraxerunt: dicūt ꝙ ſancti qn̄ loquebātur oēs cōtraxiſſe nes ar=
originale: loquebant̄ in cōi de filijs Adæ ſm cōem curſum gumēto
ſed cū locuti ſunt de virgine in ſingulari: dixerūt oppoſitū rum ꝑ=
vt in auctoritatibus inductis Augu. & Anſel. patet. Dicūt tis affir
etiā: ꝙ vbicūq; ponit̄ ſolū vel tn̄ aīa chriſti: intelligit̄ etiā matiuę.
aīa virginis: qa partus eſt pars viſcerum. Alij eorū dicūt: ꝙ
oēs ex Adā ꝯtrahūt originale de iure & ex debito: & ſic etiā
virgo: ſed de facto ipſa nō traxit in hoc ꝑuilegiata & exem
pta a iure cōi. Scd'o: ad illud qd' dicit alia opi. ſ. ꝙ ſequeret̄:
ꝙ chriſtus non eſſet vniuerſalis oīm redemptor. Rn̄dent, ꝙ
nō ſequit̄ ex iſta poſitione hoc: qa redēpta eſt & ſaluata per
præſeruationē ab originali ne incurreret. Ad illud Bern̄.
qa gloſſari nō pōt: dicūt quidā ſimplices, ꝙ in viſiōe ei ap
paruit cū macula in pectore: eo ꝙ hoc dixerat: vel qa retra=
ctauit. Inducunt etiā reuelationes ſup hoc quarūdam mu=
liercularū. Sed ad oīa iſta faciliter rn̄det̄ clare non extorte.
Ad primum: ꝙ illa auctoritas Cāticorū intelligit̄ de eccle= Solutio
ſia ꝓprie: trāſſumptiue aūt dr̄ de virgine: poſtq; fuerat ſan nes argu
ctificata. Vnde in aſſumptione eiꝰ canit̄. Hæc Durādellꝰ. mētorū
Ad ſcd'm ſm Tho. & Durā. dr̄ ꝙ ibi loquit̄ Augu. de pctīs ptis ne=
actualibꝰ: vt clare patet ex p̄cedētibus & ſequētibꝰ illius li gatiuę.
bri: & ex auctoritate Io. in cano. quā immediate Anſ. indu j. Io. j.
cit. Si dixerimus qa pctm̄ nō habemus &c. In hoc autē oēs
doc. cōcordāt: ipſam virginē ſolā inter adultos: fuiſſe etiā a
veniali immunē. Ad tertiū dicit Io. Neapol'. ꝙ illud Anſ.
eſt magis pro ꝗ contra. decuit em̄ vt puritas mr̄is eſſet ſub
puritate chriſti dei: q nō ꝯxit originale: nec cōmiſit actua=
le: & hoc fit ꝑ hoc: ꝙ mater actuale nullū cōmiſit: ſed origia
le cōtraxit. Si aūt non cōtraxiſſet originale: iā puritas eius
equaret̄ puritati chriſti: nec eſſet ſub ea. Nec valet inſtātia
de angelis bonis: qa in eis nō pōt eſſe pctm̄ ꝑ originē cōtra=
ctū: eo ꝙ vnus ab alio nō originat̄: ſed oēs immediate creā
tur a deo. Vel aliter & melius. Sicut non refert ad hoc ꝙ aer
poſſit dici magis lucidus: an qn̄q; fuerit tenebroſus vl' non
Aer em̄ qui plus habet de luce magis eſt lucidꝰ: licet aliqn̄
tenebroſus fuerit. Sic in ꝓpoſito. Cū ſpūalis puritas ſit per
carētiā impuritatis culpæ: quā puritatē cauſat lux grāæ dei.
Virgo q̄ plus habuit de luce grāæ: ꝗ quæcūq; alia creatura:
pura debet dici, ꝙ enituit maiori puritate ꝗ creatura q̄cūq;
dato ꝙ fuerit qn̄q; ſubiecta culpæ originali. Sicut etiā po=
teſt dici magis albū: qd' aliqn̄ fuit nigrū. Ad quartū ſic rn̄=
deat̄: ꝙ decuit virginē nō ꝯcipi cū originali: qa (vt dicit Io.

Neapoli.)nō decuit vt conceptio naturalis cuiuſcūq; hoīs:
etiā matris virginis æquaret̃:quātū in immunitate a cul=
pa originali ſup naturali cōceptione chriſti. Herueus autē
in quolibetis dicit:ꝙ idē eſt decētiꝰ oībꝰ fieri qđ magis in
honorem dei cedit:magis aūt cedit in honorem dei:totā hu
manā naturā deſcendentē ab Adā.per generatione indige=
re redēptione facta ꝑ chriſtū:inducēdo virginē ꝙ aliquā ꝑ=
ſonā nō indigere vt virginē.Quis em̄ & iſtud cedat in ho
norem filij.ſ.puritas talis matris:primum tn̄ magis. Ratio
eſt:qa illud ꝑtinet ad honorem chriſti:vt deꝰ.ſ.generalis i=
fluētia eiꝰ redēptionis:hęc em̄ fuit qa diuina perſona fuit ī=
carnata.Puritas aūt prædicta matris:pertinet ad honorem
eius inquātū homo:quia licet ſit mater dei:nō tn̄ ſm ꝙ eſt
deus:ſed inquātū homo.ergo &c.Sed dicetur:ꝙ ꝑ talē im=
munitatē ab originali non tollitur:quin fuerit redēpta per
præſeruationē ſeu meritū præacceptum:qđ quinto diceba
tur.Reſponſio per Io.Neapo.& alios: ꝙ redemptio ſeu ſa=
lus nō eſt niſi exiſtētis.Sicut em̄ nihil ꝓprie habet eſſe cum
eſt in cauſa ſua,ſolū:niſi habeat eſſe in ſeipo.Sic nec proprie
pōt dici redēptus vel ſaluatus:exiſtens ſub ſpūali ſeruitute
quæ eſt per culpā:ſolū in ſuis parētibus:& nō in ꝓpria per=
ſona.Quātūcūq; ergo virgo fuiſſet ab originali pc̄tō p̄ſer=
uata:nō poſſet dici redēpta & ſaluata:niſi qn̄q; fuiſſet ſub=
iecta peccato:non ſolū in perſona parentū,ſed propria Ra=
tio eſt:ſm ipſum & Io.de Policratis.Redēptio & ſaluatio=
importāt quādā mutationē & tranſitū de pc̄tō ad gratiam.
Res ei quæ aliqn̄ fuit mea & poſtea nō eſt:dicit̃ redimi:ſed
res quæ nūq; fuit mea:dicit̃ emi.Res aūt quæ ſemꝑ fuit &
eſt mea:q̃ nō pōt dici emi neq; redimi.Si ergo virgo bea=
ta:nulli vnq; pc̄tō ſubdita fuit:ergo ſemꝑ fuit dei:& ſic nō
fuit redēpta.. tidē de ſaluatione:qa p̄ſupponit caſum ſeu
infirmitatē peccati.Et q̄uis deus de potentia abſoluta:po=
tuerit facere ip̄am originale nō cōtraxiſſe.Eſt em̄ origina=
le pc̄tm̄ carentia originalis iuſtitiæ:determinate volūtaria
volūtate primi parētis.Poſſet aūt deus excipere a tali debi
to quēcūq; concipiendum:tn̄ nō decuit qđ ꝑtinet ad poten
tiā ordinatā:qua voluit honorare matrē rōne iam dicta.Et
(vt etiā dicit Egid.)qui.ſ̃.Aliqd ē laudabile in inferiori:
qđ nō eſt laudabile in ſuperiori.chriſto nō eſt laudabile ꝙ
eſſet cōceptus in originali:eſt tn̄ laudabile in virgine ma=
tre:nō qa originale ꝯtraxit:ſed qa facta eſt membrū chriſti
ab ipſo redēpta.Dicit etiā Augu. de baptiſmo paruulorū:
ꝙ nullū mēbrū chriſti fuit ſine pc̄tō.Si ergo dicatur virgo
nō cōtraxiſſe originale:ſic nō erit mēbrum chriſti:qđ eſt ī
dedecus eius.Immo ſm Rich.ordinis minorū hoc derogat
matri & filio Matri virgini:quia eius priuilegiū ē: ꝙ ſo=
la ſine pc̄tō cōcepit.Derogat & filio:q ſolus eſt imunis ab
omni labe:etiā originali.Et ꝑ hoc patet eos nō ſufficienter
reſpōdere.Ad id qđ primi dicūt de redēptione & ſaluatio=
ne:dictū eſt.ſ̃.ibi.ſcđo ad illud qđ dicit.Ad ſextum.ſ.de fe
ſto conceptionis:reſpondet beatꝰ Tho.in.iij.par.vbi.ſ̃.ꝙ
eccleſia Romana nō facit illud:cū nunq; reperiatur inſtitu=
tum.Immo Bernar.in epiſtola ad Lugdunenſes dicit: non
debere fieri.Tolerat autem hoc fieri ab aliquibus eccleſijs
referendo hoc ad tempus ſanctificationis:quod quia igno=
tum eſt quando fuerit:fit feſtum de ipſa ſanctificatione:die
qua dicitur eſſe concepta:vel ſm Ioan.Neapo. poteſt dici:
ꝙ tale feſtum non eſt feſtum conceptionis eius vt illi dicūt:
cum fiat per nouem menſes ante eius natiuitatem: qua die
nondū aīa erat infuſa:quæ eſt ſubiectū ſanctitatis. Sed ma=
gis eſt feſtū gratiarū actionū:ſicut in veteri lege erat feſtum
Epyphaniæ:in quo nulla ſanctitas fuit noua collata:ſed ec
Solutiones argumentorū ſūt inſufficientes. clesia regratiat̃ de beneficijs.& ſic in ꝓpoſito. Ad rationes
aūt & auctoritates nō ſufficiēter rn̄dēt.Nā prima rn̄ſio nō
valet.ſ.ꝙ doctores loquātur in cōi & ſm cōem curſum non
intēdēdo de virgine illud dicere:qa qui totū dicit,nihil ex
cludit:& q oē dicit,nullū excipit:& q nullum dicit,oē exci=
pit:ſed in predictis auctoritatibus nō dr̄ īdefinite:ſed vni=
uerſaliter oēm ab Adā ꝓpagatū:vniuerſaliter culpā incur
rere originalē:ergo ſancti nullū intendūt excipere:etiā vir=
ginē Mariā:cū & ipſa exprimat̃ in aliqbus auctoritatibus
hic & alibi.Phi autē & ſc̄ti loquentes de aliqua materia in
cōi:tractāt illā materiā cōiter loquēdo indefinite & nō vni
uerſaliter:ſi ea q̃ dicunt in illa materia in cōi:in aliquo ſin=
gulari exceptionē habeant.Ad illud aliud qđ cū dr̄ ꝙ ſolū
de chriſto & de mr̄e intelligat̃:nulla rō cogit hæc dicere:im
mo plures exp̄ſſe auctoritates Aug.excludūt chriſtū ab ori
ginali & includūt matrē.Nec em̄ eſt tāta vnio chriſti & ma
tris,quāta ꝑſonarū diuinarū:vt ſicut dicimꝰ:ꝙ cū dr̄ aliqd
de vna ꝑſona etiā cū dictione excluſiua ꝑtinēs ad ſubſtan=
tiā:illud intelligendum eſt & de alia.Sicut cū dicit chriſtus
Mat.xj.Nemo nouit patrē niſi filius &c.nō excludit̃ ſpūs=
ſc̄tūs.Ita etiā oporteat dicere de ỽgine:qđ dr̄ de chriſto:cū
ſine cōparatione filius fuerit maioris ſc̄titatis:etiā inquan=
tū hō.Ad illud aliud:ꝙ etſi de iure & debito cōtraxit: nō tn̄
de facto:qa priuilegiata.Rn̄.Ioan.de Policratis:ꝙ priuile=
giū ſurreptitiū reputat̃:& igitur vitādū qđ eſt cōtra tenorē
cōcilij:nec de hoc facit aliquā mētionē:ſed nullū priuilegiū
legit̃ in ſcripturis ꝑtinens ad virginē:qđ de lege cōi de ea
faciat mentionē.Itē priuilegiū ſm iura: debet eē exp̄ſſiuū:
vn̄ cū in ſc̄tificatiōe etiā in vtero ſit priuilegium nō credit̃
de aliquo eſſe ſatiſfactū niſi iſtud habeat̃ clare in ſcriptura:
vt de Hiere.& Ioan.Et multo magis videt̃ hoc dicendum:
de immunitate a culpa originali cū illud ſit maius:& tn̄ nil
exp̄ſſe reperit̃ in ſcriptura de iſto p̄uilegio:ſed cōtrariū. er=
go &c.Ad illud de reuelatione & de viſione Bern̄.&c.dicit
Ioan.Neapoli.ꝙ ſunt viſiones phātaſticæ:qbꝰ nō eſt credē
dū.Et ſi dr̄ aliquas ſc̄tās habuiſſe reuelationem de hmōi:vt Nota de reuelationibus.
ſc̄tā Brigida.Sciēdū ꝙ aliæ ſc̄tę q̃ claruerunt miraculis: vt
btā Catharina de Senis:habuerunt reuelationem de contra
rio:& cū etiā veri ꝓphetę:aliqn̄ putēt ſe ex reuelatiōe ſpiri=
tuſſancti aliqua habere q̃ ex ſe dicūt:nō eſt incōueniens di=
cere:ꝙ tales reuelationes nō fuerūt a deo:ſed ſomnia huma
na.Exemplum in Nathan propheta loquente ad Dauid ij.
Reg.vij.qui credebat ex ſpū prophetiæ rn̄diſſe Dauid:& tn̄
nō ſic erat vt poſtea patuit. Cōcluſiue circa iſtā materiam
ſic:vni iſtarū opinionū debet hō inhęrere,& potiꝰ priæ rōi
bus dictis ꝙ paratꝰ ſit tenere ꝯriū:ſi eccleſia ꝯrium determi
naret:& ante determinationē nō iudicet hæreticū vel ip̄ū
& malū alterā tenētē q̄cūq; ſit:& caueat a prædicatione hu=
ius materiæ corā populis cū impugnationē alterius partis:
qa materia ſcādaloſa in populo cū velut noctuę nō poſſint
ſufferre tm̄ radium veritatis:& nil fructus reportauerit. Et
modus pulcher tradit̃.ex quadā p̄dicatiōe magiſtri & ſan=
cti Vincētij eximij prædicatoris:q̃ hic immediate ponitur.

¶De conceptione virginis Marię per modum prædicatio=
nis. Capitulum.iij.

NONDVM ERANT ABYS=
ſi.& ego iā ꝯcepta erā.Prouer.viij.Abyſſꝰ ipor
tat quādā voraginē ſeu ꝓfūditatē:cuiꝰ terminꝰ
nō iuēit̃.Et ſic Pſ̃.xxxv.dicit.Iudicia tua abyſ=
ſus mſta:qa.ſ.ꝯpræhēdi non pn̄t.iuxta illud apl'i ad Ro.xj.
O altitudo diuitiaꝝ ſapiētiæ & ſciētiæ dei: q̄ꝫ ī cōꝑhēſibi
lia ſūt iudicia eiꝰ.Aliqn̄ etiā iportat abyſſꝰ ꝯfuſionē & īde=
corē:& hoc ex eiꝰ deriuatiōe.dr̄ em̄ ab a qđ ē ſine:& abyſſꝰ Abyſſi ratio.
q̃ (ſm Bedā)eſt genꝰ lini cādidiſſimi & pſchri:& ſic ſumit̃
ibi Gen̄.j.Tenebrę erāt ſuꝑ faciē abyſſi.Dr̄ ei abyſſus ma=
teria iſta prima informis & cōfuſa:vn̄ & indecora.Abyſſi
etiā dici poſſunt ſcripturæ ſacræ:ꝓpter ꝓfunditatē itermi
nalē ſenſus earū.Ac etiā apl'i: ꝓpter maximā notitiam ſeu
ſapiētiā & dilectionē eoꝝ.Scđm aūt vtrāq; p̄mā acceptio=
nē:creaturæ oēs dici pn̄t abyſſi.Nā in ſeꝰ conſiderate habēt
quādā ꝓfunditatē ỽtutis a deo:vt nec maximi phī potue=
rint cōplete intelligere:naturā & ꝓprietatē cuiuſcūq; mini
me ex eis:ſed reſpectu perfectionis diuinæ: oēs etiā maxi=
me habent quandā ꝯfuſionē & turpitudinem.Eſt ergo ſen
ſus thematis:ꝙ anteq; eſſent creaturæ factæ quæ dicuntur
abyſſi:virgo Maria erat cōcepta.Sed ſubito quicumq; etiā
rudis:mouebit quæſtionem dicens. Cum virgo ſanctiſſi=
ma ſit ꝯcepta de Anna.quō Anna quæ creatura eſt potuit
concipere:ſi nondū erat ſicut nec alia creatura? Sed ad hoc
reſpondetur per diſtinctionem quadruplicis conceptionis.

¶Eſt enim eius conceptio:in intellectu diuinali.
¶Eſt eius conceptio:in mente angelicali.
¶Eſt eius conceptio:in ſcriptura ſpeciali.
¶Eſt eius conceptio:in vtero materiali.

De prima loquit̃ thema.Nō ſolū em̄ ab æterno concepta De conceptiōe diuinali.
fuit diuina ſapiētia.ſ.filius a patre:ſed & virgo Maria non
quidē eo mō quo filius a patre.ſ.de ſubſtātia ſua:ſed ꝑ prę=
ordinationē æternā.Exēplū ſume in operibus hūanis. Qn̄
em̄ aliqs vult aliqd boni vel mali facere:tūc dicit iſtud fiet
a me:qa ſic cōcepi ī corde meo:ſicut qn̄ pc̄tōr imaginat̃ di
mittere malā vitā & bn̄ facere deinceps:tūc cōcipit pc̄tōr.
Vn̄ Eſa.

Vn̄ Eſa.xxvj.dr̄.A facie tua dn̄e cōcepimus:& quaſi partu
riuimꝰ & peperimꝰ ſpm̄ ſalutis.A facie dicit dn̄i.i.ab aſpe=
ctu:quo reſpicit dn̄s pc̄tōrē oc'lo mię:faciēs eū recognoſce=
re mala ſua.Cū em̄ homo pſeuerat in malis:deꝰ dr̄ auertere
faciē ſuam ab eo:& merito:qa & ip̄e pc̄tōr vertit ei tergū &
nō faciē.ſ.rōnis:propter qđ & pc̄tm̄:dr̄ eſſe auerſio ab incō
mutabili bono.Sed cū deꝰ illuſtrat cor:cōuertit ſe pc̄tōr ad
deū:tunc cōcipit deſideriū boni:& ꝓponit ſe emēdare:& cū
hoc tractat agere:tunc parturit:qa laborat in his faciendis.
Poſtq; aūt executus eſt:peperit:& maſculum cū opus eſt re=
cte factū vt reſtitutionis:cōfeſſionis:orationis: & hmōi:&
tūc iā nō meminit preſſuræ ꝓpter gaudiū:qa inde cōſequi
tur ſpm̄ ſalutis.i.gratiā ſpūs eum ſaluantē. Sic igit̃ patet:ꝙ
priuſq; hō aliqd faciat illud mēte cōcipit:mēte decernēdo:
ita deꝰ in mēte ſua ab eterno cōcepit.i.diſpoſuit mundū fa=
cere:& hoīem in maxima dignitate.Et præuidēs hoīem de
bere ruere a tāta dignitate:concepit etiā in mente ſua ante
creationē mūdi:& p̄ordinauit vnā virginē facere ꝑ quā hō
recuperaret dignitatē ſuā:imo & maiorē priori cōſequeret̃
per vnionē.ſ.verbi:cum humana natura.Et ſic intelligitur
hoc thema.Nōdū erāt abyſſi.i.creaturæ:& ego iā concepta
erā.ſ.in mētę diuina:vt ſuo tpe in mundo fierē & in actuali
exiſtētia.Et ſciebat deus ꝙ vna mulier erat futura in mun=
do.ſ.Eua:ex qua eueniret oē malū in mundo. Ita cōcepit &
p̄ordinauit:ꝙ alia deberet venire.ſ.beata Maria:ex qua to
Eua & Maria comparantur. tū malum auferret̃.Sicut etiā p̄ſciebat:ꝙ Eua prima mater
& ſponſa eſſet & virgo.ſ.dū fuit in paradiſo:ita concepit &
ordinauit:ꝙ btā Maria deſpōſata eſſet:& virgo ſemꝑ inta=
cta:mater viuificatrix cūctoꝝ.Et ſicut fuit Eua viſitata ꝑ
angelū malū q eā decepit:& mortē intulit:ita Maria viſita
ta per angelum bonū:q ei vitā nuntiauit.Et ſicut euacuata
fuit grā:cum de fructu accepit & comedit:ita Maria grā re
pleta:qn̄ fructū in ventrē recepit verbi diuini.Et ſicut fru=
ctus quem poſuit in vētrē Eua:occidit multos: ita fructus
quē in vētrē recepit Maria:viuificauit electos & viuificat
quotidie comedētes deuote:cū in ſacramento miniſtratur
populo:ideo dicit̃ bn̄dictus fructus ventris tui:qa ꝑ ipſam
benedicti ſumus:ſicut per fructū quem porrexit Eua viro
ad eſum:fuimus oēs maledicti.Paradiſi porta demum per
Euam cūctis clauſa eſt:ſed per beatā virginē iterum patefa
cta eſt:vt canit eccleſia.Et ſicut rex dū mittit ad præliū mi=
lites ſuos:qa vt ſapiēs cognoſcit ꝙ multi ibi vulnerantur:
mittit etiā medicū ad curandū.Ita deus ſapientiſſimus pre=
ſciēs nos habituros cōtinuū certamē cū dæmonibus:& ſę=
pe ab eis vulneribus peccatoꝝ dānificari. cōcepit in men=
te ſua & diſpoſuit mūdo mittere medicā.ſ.virginē beatiſſi=
mā.Vn̄ & deuotus Bern̄.dicit de ea:ꝙ de plenitudine eius
oēs recipiunt:æger curationē:triſtis cōſolationē:pc̄tōr ve=
niā:iuſtus gratiam.Et de ipſa virgine Maria pōt intelligi
illud Eccl'i.xxxvj.Vbi non eſt mulier:ingemiſcit æger:aſs
egēs.Nā cōtra:vulnꝰ ſuperbiæ:ponit ipſa exēplo vitæ ſuę:
ligaturā ſeu emplaſtrū humilitatis ad curādum. Cōtra vul
nus auaritiæ:emplaſtrū liberalitatis:cū aurū ſibi oblatū a
Magis non reſeruauit ꝓ futuris neceſſitatibꝰ:ſed pauperi=
bus erogauit ſm Bern̄ Contra vulnus luxuriæ:remedium
caſtitatis:cū votū fecerit ſm Augu perpetuæ virginitatis.
vt.xxvij.q.ij.c.beata Maria.& ſic diſcurrendo per alia. Per
maxime aūt placuit:& deo electa fuit:vt mater dei eſſet ꝓ=
pter humilitatē.Sicut expulſa de paradiſo Eua cum viro &
omni ꝓgenie ꝓpter ſuꝑbiā:& hoc eſt qđ ipſa dicit ī epiſto
la.Dn̄s poſſedit me ab initio viarū ſuarū.Vię dei ſūt virtu
tes:quibus nos imus ad deum:initium virtutum:eſt hūili=
De cōceptiōe angelicali. tas:vnde & fundamētū dicit̃ earū.Scđa conceptio.ſ.ange=
licalis fuit non ab æterno:ſed in principio mundi ante crea
tionē aliarū rerū.Nā cū dn̄s deus creauit angelos:qui ſignā
tur noīe cœli cum dr̄.In principio creauit deus cœlū & ter=
rā.(ſm Augu)tūc etiā cōcreauit ſeu indidit in mētibus eo
rū ſpecies ſeu ſimilitudines oīm creaturarū:q̃ in ſex diebus
referūtur factæ:quaſi quædā ſemina ad cōcipiēdū intelle=
ctū.Ip̄a ergo factio rerū:ſignificat(ſm Augu.)infuſionem
illarū ſpecierū intelligibiliū. Et numerus ſucceſſiuus die=
rū,nō importat ordinē tp̄is:ſed dignitatis.nā in principio
creatiōis eorū ſimul creatæ ſunt oēs ſpecies rerū:non prius
vna & poſtea alia prioritate tp̄is.Sed qa differentia magna
Duplex eſt cognitio. dignitatis eſt inter ipſas creaturas:illa ideo dr̄ primo die fa
cta:q̃ nobilior inuenit̃ in eis:& ſic de alijs diebus. Dies ſi=
gnat cognitionē angelicam rerū:q̃ duplex eſt.Prima eſt co
gnitio naturalis.ſ.per cōuerſionem intellectus ſui ad alias
ſpecies concreatas:& illis mediātibus intelligunt res: ſicut
nos modo mediāte phātaſmate.Et dr̄ hæc cognitio,veſpti
na.Scđa eſt cognitio ſupernaturalis:quam.ſ.habent cogni
tionē:conuertēdo ſe ad verbū æternū in quo relucent ideæ
oīm rerū:& inde cōcipiūt clariorē cognitionē rerū. Et hæc
dicit̃ cognitio matutina:q̃ ꝑfectior eſt pria.Et ſic dr̄ factū
veſpere & mane dies vnꝰ:qa.ſ.cognitio vna quo ad cogni
ta.i.creata:ſed duplex quo ad modū cognoſcendi:qa vel in
ſpeciebus ſibi cōcreatis:vel in verbo.Inter cętera autem an
geli ſancti aſpiciētes in verbū:reuelatū ſeu declaratum fuit
eis myſteriū incarnationis cū ſuis circūſtātijs:& ꝙ ad repa=
randum lapſum hoīs ordinaretur:& reſtaurādū ruinas eo=
rū dei filius humanæ naturæ vniret̃.Et virgo hæc ſanctiſſi
ma mater eius eſſet.Et ſic anteq; eſſent abyſſi.i.creaturæ:in
ſua diſtinctione & vltima perfectione.Ego.ſ.virgo dei ma
ter)cōcepta erā:intellectu angelico per cognitionem. Et cū
hoc cognouerunt magnum feſtū fecerūt in paradiſo regra=
tiantes deo:& collaudantes eius mīam maximam: ꝓ repa
ratione fratrū ſuorū.i.noſtra:& reſtauratiōe ſua:quo ad la=
pſos angelos.Vn̄ Iob xxxviij.dr̄.Vbi eras cum me lauda=
rēt aſtra matutina(.i.angeli:)& iubilarēt oēs filij dei:ip̄i.ſ.
angeli ſumme exultātes de reparatione futura ꝑ filium hu=
ius virginis benedictæ:& oēs offerebāt ei famulari tēpore
ſuo.Si em̄:vt dicitur Luc.xv.gaudiū eſt in cœlis corā ange
lis dei:ſuper vno peccatore pœnitētiā agēte.quantū debuit De ꝯceptiōne ſpeciali.
eſſe ſuper mediatrice peccatoꝝ &c.Tertia conceptio dicit̃
ſpecialis.Sapiētia frequēter noīe mulieris nūcupat̃:præci
pue in libris ſapientialibus:Vnde dicit̃ Sap̄.viij.Hanc.ſ.ſa
pientiam amaui: & exquiſiui eā a iuuentute mea:& quæſi
ui mihi eā ſpōſam aſſumere.Sapiētia aūt ſuper oēs alias do
ctrinas:maxime eſt in ſcriptura ſacra ſm Tho.in prin.ſum
mæ ſuæ.Hæc autem eſt pręgnans multis myſterijs.i.ſpūali
bus ſignificationibus:quæ ſunt multis occulte.Cū aūt do
ctor vel prędicator exponit qđ latebat:tunc quaſi parturit.
Et inter cætera in hac muliere.ſ.ſapientia ſcripturæ: eſt ibi
cōcepta.i.occulte cōtēta iſta beatiſſima virgo:& frequētiſſi
me de ea ibi fit mētio ꝑ metaphoras varias.Et ſic anteq; eſ
ſent abyſſi ſiue creaturæ(vt dictū eſt cōplete)ſiue ſcriptu=
ræ quæ dicūtur etiā abyſſus ꝓpter ꝓfunditatem ſenſuū:an
teq; innoteſceret earū ꝓfunditas cōcepta erā.i.ibi compræ
hēſa:vt cū dr̄.In principio creauit deus cœlum & terram.In
pricipio.ſ.noui teſtamēti creauit(q̃ ad aīam)cœlū. Ioachim Figuræ de beata virgine.
cœlū dictū ꝓpter affectū cœleſtē.Terrā Annā ſic dictā ꝓ=
pter humilitatem.Terra aūt erat inanis & vacua.i.ſterilis.
Spūs dn̄i ferebat̃ ſuꝑ aquas lachrymarū ipſorū de confu=
ſiōe ſua.Tenebræ erāt ſuꝑ faciē abyſſi.tenebræ vitioꝝ ſuꝑ
mūdū totū.Dixit deus dādo virtutē fœcūdatiuā Annę:fiat
lux.i.virgo hæc beatiſſima:& facta eſt lux:ex Ioachim &
Anna:quo ad corpꝰ:a deo:quo ad animā.Et diuiſit lucem
a tenebris:purificās illā aīam ſubito ab originali. Hæc eſt
etiā cōcepta & figurata ibi in paradiſo deliciarū:vbi erat li Gen̄.iij.
gnū vitæ &c.Hęc eſt ibi cōcepta:cū dn̄s dixit ſerpēti.Inimi
citias ponā inter te & mulierē:& ſemē tuū & ſemē illius &c.
Hæc eſt mulier Maria a deo facta,mater ſpūalis cunctorum
maxime inimica ſerpenti antiquo.ſ.diabolo.Semen ſerpē=
tis ꝓcedens ex interioribus voluntatis eiꝰ:eſt malitia eius:
vnde generat in mentibus hoīm vitia & pc̄tā.Semē mulie
ris huius virginis:eſt bonitas & benignitas eius:contraria
ſemini diaboli.Contriuit ipſa caput ſerpentis ſola: qa oēs
ſuggeſtiones vitiorū ſubito extinxit.nec ꝯcupiſcētiam ſen
ſit religato in ea:fomite poſtea extincto &c.Hæc etiā cōce=
pta eſt in ſcriptura qn̄ Gen̄.xv.dictū fuit Abrææ Genera=
tione quarta reuertetur huc.ſ.ad terram promiſſionis:quæ
ſignificat vitā æternā.Semē Abrææ ſpūale: ſunt oēs viri fi
deles:vt oſtēdit apl's ad Gal'.iiij.Hi exules erant & peregri=
ni:in terra nō ſua in ægypto:q̃ interpretat̃ tenebrę.ſ. mun=
do ſeruituti addicti Pharaonis iniqui.i.diaboli.Sed quar=
ta generatiōe:quæ ꝑ Mariā ſeu in Maria facta eſt:reuertun
tur ad patriam ꝓpriam.ſ.ſupnę gloriæ.Nā prima gn̄atio
ſm Anſ.hoīs eſt:qua Adā factus eſt a deo de limo:ſine vi=
ro & muliere.Scđa eſt q̃ formata eſt mulier ex viro.Tertia
qua cōiter oēs generantur ex fœmina & maſculo. Quarta:
alia ab his.ſ.qua hō generat̃ de muliere ſine viro:qua chri=
ſtus formatus eſt ex virgine.Nec alius modus productio=
nis hominis reperitur.Hæc ꝯceptio:eſt figurata ī arca dei.
In throno Salomonis.In virga Aarō.In porta dn̄i clauſa.

In vellere Gedeonis. Et alijs innumeris. Quarta conceptio eſt in vtero maternali: qñ. ſ. Anna concepit eam. Et de hac aliqui faciunt feſtum. Et hoc tribus rationibus.

¶Prima: quia fuit congruenter impetrata.

¶Secunda: quia fuit ſublimiter ſanctificata.

¶Tertia: quia fuit firmiter bene operata.

Quãtũ ad primũ ſciẽdũ: ꝙ cũ Anna & Ioachim nõ haberẽt filios: q͞a ſteriles: & ꝑ multos annos tranſiſſent ſine ꝓle orõnib⁹: ieiunijs: & eleemoſynis inſiſtebãt, vt impetrarẽt a deo ꝓlem: nõ diffidẽtes de liberalitate dei: quia qđ natura nõ valet: gratia ſupplet. Votũ etiã fecerũt offerendi prolẽ deo in tẽplo. Diuidebant quoq; ſuos reditus: vt legitur, in tres partes. Vnã. ſ. templo: aliam pauperib⁹: tertiam ſibi & familię cõcedentes: & ꝑ hmõi cõtinuata impetrarũt fecunditatẽ. Vbi oſtenditur exemplo: hoc nõ diſplicere deo: dũmodo fiãt ſine ſupſtitionibus: & cũ conditione ſi ſaluti ſuę expediat. Apparuit ergo angelus eis: & prænũtiauit ꝙ haberent filiã noĩe Mariam &c. vt habeť in legenda. Et ſic antequã eſſent abyſſi. i. apoſtoli qui dicũtur abyſſi: ꝑpter ꝓfũditatẽ cognitionis diuinorum & dilectionis ſuper oẽs ſanctos. Vnde Dionyſius Paulum appellat abyſſum ſapientiæ: virgo cõcepta fuit in vtero maternali. Quantum ad ſecũdum notãdũ: tres fore ſanctificationes. Prima cum puer egrediť ex vtero matris: & hæc fuit Hiere. iuxta illud eiuſdẽ. j. Antequã exires de vulua: plene. ſ. ſanctificaui te. Secunda eſt: qñ proles eſt adhuc in vtero tota: vt Ioannes baptiſta qui in ſexto menſe fuit ſanctificatus: quando. ſ. virgo Maria concepto dei filio ſalutauit Elizabeth. Lucæ. j. Tertia ẽ in puncto: quaſi poſt creationem & infuſionẽ animæ. Formato enim corpore virginis: cõcepto ex Anna & Ioachim non ex ſpiritu ſancto: hoc enim dicere eſſet hæreticum ſol⁹ enim Chriſtus hoc habuit. Creata aĩa virginis a deo & infuſa ſubito ſanctificata fuit eadem die. Fluminis impe. leti. ciui. dei ſan. taber. ſuum altiſ. Quantum ad tertiã rationem dico: ꝙ firmiter operata eſt bonum: & cõtinuiter: quia nullũ vnq; pc̃tm̃ commiſit: nec etiã veniale. Non ſic fuit in alijs ab vtero ſanctificatis: nã oẽs venialiter peccauerunt.

Quare agiť feſtũ ꝯceptiõis. — *Triplex eſt ſc̃tificatio.* — *Pš. xlv*

TITVLVS. IX. DE PECCATO Actuali mortali.

¶Penes quid attendatur grauitas varia in peccato mortali. Et de. xvj. regulis: per quas poteſt cognoſci quando aliquid eſt mortale. Capitulum. j.

Quare dr̃ mortale.

SECVNDVM GENVS PECcati eſt actuale. Et diciť mortale ex eo ꝙ priuet aĩam dei inhabitatiõe ꝑ gratiã: ex qua aĩa viuit ſpũaliter. de pœni. di. j. porro illi. §. reſuſcitat⁹: Et ꝯducit tãdẽ ad mortẽ dãnatiõis æternę ĩ ipõ moriẽtẽ. xxv. diſ. vnũ orariũ. §. al's ea. Et de hoc quinq; videnda ſunt.

¶Primum eſt: de grauitate ipſius ſm̃ quid attendatur: ex quo vnum dicatur grauius altero.

¶Secundum eſt: quomodo diſcernatur vel cognoſcať mortale a veniali.

¶Tertiũ: de nocibilitate ſeu dãno qđ infert perpetranti.

¶Quartum. quõ puniatur in alia vita pœna inferni.

¶Quintum eſt: quomodo remittatur mortale.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

ſciẽdum: ſm̃ Tho. j. ij. q. lxxiij. ꝙ opinio fuit Stoicorꝝ ꝙ oĩa pc̃tã eſſent paria. & ex hoc deriuatus eſt quorũdã hæreticorũ error: q ponẽtes oĩa eſſe paria: dicũt etiã oẽs pœnas inferni eſſe pares. Et ſiquidẽ pc̃tm̃ eẽt pura & ſimplex priuatio: q. ſ. cõſiſtit quaſi in eſſe corruptũ: ſicut mors & cœcitas: ſic verum eſſet: nõ em̃ põt dici vn⁹ eſſe magis mortu⁹ q̃ alius. Sed pc̃tm̃ ẽ priuatio nõ ſimpl'r: ſed aliqđ retinẽs de habitu oppoſito: q conſiſtit magis in corrũpi: q̃ in eſſe corruptũ: ſicut ægritudo corp̃alis. Vñ ſicut verũ dr̃: vn⁹ magis vl' grauius infirmus q̃ alter: vel etiã in eodẽ vna infirmitas grauior eſt altera: ſic & vnũ pc̃tm̃ graui⁹ altero. Et ꝙ pc̃tm̃ cõpareť ĩfirmitati patet: nõ ſolũ ex ſcriptura ſacra, q̃ freq̃nter hoc dicit. iuxta illud Pš. vj. Miſerere mei dñe: q̃m infirm⁹ ſum. Sed etiã ex doctrinis Gẽtiliũ. Nã Señ. & Tull'. vitia appellant ægritudines. Et ꝙ vnum ſit graui⁹ altero: oſtendit chriſt⁹ dicẽs Pilato. Qui me tradidit tibi: mai⁹ pc̃tm̃ habet. Io. xix. Hiero. etiã dicit. Quis dubitat ſcelerati⁹ eẽ commiſſum: qđ eſt graui⁹ punitũ. xxiij. q. j. nõ afferam⁹. Patet etiã hoc ex diuerſis pœnis taxatis ab eccleſia: ꝑ pnĩa ſm̃ diuerſam grauitatẽ pc̃tõrũ. Prima aũt & principalis differentia grauitatis in pc̃tis ſm̃ Tho. vbi. š. eſt illa: q attendiť penes obiecta eorũ. Obiecta aũt actuũ: ſunt fines eorũ. Pro cuius declaratione eſt ſciẽdũ: ꝙ grauitas pc̃tõrũ differt eo modo: quo vna ægritudo eſt alia grauior. Sicut em̃ bonũ ſanitatis: cõſiſtit in quadã cõmẽſuratiõe humorꝝ ꝑ cõueniẽtiã ad naturã aĩalis: ita bonũ virtutis cõſiſtit in quadã cõmenſuratiõe hũani act⁹: ꝑ cõueniẽtiã ad regulam rõnis. Manifeſtum eſt aũt: ꝙ tãto eſt grauior ægritudo: quãto tolliť debita humorũ cõmẽſuratio: ꝑ cõmẽſurationẽ prioris p̃cipij: ſicut ægritudo q eſt in corde hũano, qđ eſt p̃cipiũ vitę: vl' ex aliq qđ appropinquat cordi, ꝑiculoſior eſt. Vñ oportet etiã. ꝙ pc̃tm̃ ſit tãto graui⁹: quãto deordinatio cõtingit circa aliqđ p̃cipiũ: qđ eſt pri⁹ in ordine rõnis: rõ aũt ordinat oĩa agibilia ex fine: & iõ quãto pc̃tm̃ cõtingit in actib⁹ hũanis ex altiori fine: tãto pc̃tm̃ eſt graui⁹. Sicut patet ꝙ res exteriores ordinãtur ad hoĩem: ſicut ad finẽ. Hõ aũt ordĩatur in deũ: ſicut in finẽ. Vnde pc̃tm̃ qđ eſt circa ipam ſubſtãtiã hoĩs: ſicut homicidiũ eſt grauius pc̃tõ: qđ eſt circa res exteriores ſicut furtũ. Et adhuc eſt graui⁹ pc̃tm̃, qđ immediate contra deũ cõmittiť: ſicut infidelitas: blaſphemia & hmõi. Et in ordine quorũlibet horꝝ pc̃tõrꝝ vnũ pc̃tm̃ eſt graui⁹ altero: ſm̃ ꝙ eſt circa aliqđ p̃cipali⁹ vel min⁹ principale. Et idẽ haberi põt. xxxiij. q. ij. ſi qđ veri⁹. Vbi dr̃: ꝙ homicidiũ eſt graui⁹ q̃ adulteriũ. & xvij. q. iiij. ſicut. ij. dr̃ ꝙ ſacrilegiũ eſt maius q̃ fornicatio. In pc̃tis etiã eiuſdem g͞nis: reperitur vnũ pc̃tm̃ graui⁹ altero, ſm̃ gradũ trãſgreſſiõis: ſicut adulteriũ eſt graui⁹ q̃ fornicatio: & inceſtus grauius adulterio & hmõi. vt. xxxij. q. vij. adulterij malũ. Attẽdiť ſcđo grauitas pc̃tõrꝝ: ex cauſis ſeu motiuis. Põt aũt eſſe multiplex cã inducens ad peccandũ ſm̃ Tho. vbi. š. Prima eſt: q eſt propria & ꝑ ſe cauſa pc̃ti: q eſt ipa volũtas peccãdi. Cõparatur aũt ad actũ pc̃ti: ſicut arbor ad fructũ. vt dr̃ in glo. ſup illud Mat. vij. Nõ põt arbor bona: fruct⁹ malos facere &c. Et cã quanto fuerit maior: tanto pc̃tm̃ erit grauius. Quanto etiã fuerit voluntas maior ad peccandum: tanto hõ graui⁹ peccat. Aliæ ꝟo cauſæ pc̃ti accipiũtur quaſi extrinſecę & remotę ex qb⁹. ſ. voluntas inclinať ad peccandũ. Et in his cauſis eſt diſtinguẽdũ. Quædã em̃ harũ inducũt volũtatẽ ad peccãdũ ſm̃ ipſam naturã volũtatis: ſicut finis: qđ eſt propriũ obiectũ volũtatis: & ex tali cã augeť pc̃tm̃. Graui⁹ em̃ peccat cui⁹ volũtas ex intẽſione peioris finis inclinať ad peccãdũ. Aliæ ꝟo cauſæ ſunt: q inclinãt volũtatẽ ad peccandũ præter naturã & ordinẽ ipſi⁹ volũtatis: q nata eſt moueri libere ex ſeipſa ſm̃ iudiciũ rõnis: ſicut ignorãtia: vel q diminuũt liberũ motũ volũtatis: ſicut infirmitas: vel violentia aut metus: vel aliqđ hmõi: diminuũt pc̃tm̃ & diminuũt volũtariũ: in tãtũ ꝙ ſi act⁹ ſit oĩno inuolũtari⁹, nõ habet rõnẽ pc̃ti. & de his habes. xv. q. j. §. ſ. vbi inter cętera: poniť dictũ Aug. ſ. ꝙ pc̃tm̃ vſq; adeo volũtariũ malũ eſt: vt niſi ſit volũtariũ nullo modo ſit pc̃tm̃. Et in. c. aliquos. dicit Aug. ꝙ reus nõ ꝯſtituiť q neſcit qđ fecerit. & loquitur de ſtulto. Poteſt attẽdi tertio: diuerſitas grauitatis in pc̃tõ: ex actu ipſi⁹. Cum enim cauſa ꝓpria pc̃ti ſit volũtas (vt dictũ eſt) & peccatũ cõſiſtat in actu ei⁹ inordinato: quanto magis actus eſt inordinatus: tãto graui⁹ eſt pc̃tm̃. Magis aũt eſt act⁹ voluntarius & inordinatus qui cum ope ꝑpetrať: q̃ ſolũ mẽtis cõſenſu cæteris paribus: & grauius ex ꝯſuetudine peccatur: q̃ vnica operatiõe. Et no. ſm̃ Pe. ꝙ cũ volũtas & op⁹ pc̃ti ſũt ſeparata: vt puta ſm̃ aliud & aliud tẽpus ſunt diuerſa pc̃tã: quia diuerſę auerſiones & conuerſiones: vt ſi q̄s habens voluntatem deliberatã ad fornicãdũ, furãdũ, occẽdẽdũ &c. Diuertit ꝓtũc ad alia dimittẽs exequi illã voluntatẽ: inde ad horã oportunitate ſe ingerẽte cõmittit illa pc̃tã: & ſic ſunt diuerſa. Sed ſi volũtas & opus ſint cõiũcta vt cauſa & effectus: ſic ſunt vnum pc̃tm̃ formaliter: ſed plura materialiter: q͞a eſt vna rõ deordinãdi: licet plura ſint deordĩata. Graui⁹ tñ eſt pc̃tm̃ actu exteriori cõmiſſum: q̃ ſola volũtate. Nam ipſe actus exterior cõiter ad auget volũtatẽ in malis operibus: ſicut & in bonis. Vñ Augu. de pœni. diſt. ij. c. ſicut tribus. ſic di. Sicut trib⁹ gradib⁹ ad pc̃tm̃ ꝑueniť ſuggeſtione: delectatione: conſenſione: ita ipſius pc̃ti tres ſunt differentiæ & in corde: & in facto: & in conſuetudine tanq; tres mortes. Vna quaſi in domo: cũ in corde cõſentiť libidini. Altera. quaſi ꝓlata iã extra portã: cũ in factũ procedit aſſenſus. Tertia: cũ vi cõſuetudinis malæ: tanq; mole terrena premiť animus: quaſi in ſepulchro iã fœtẽs. Quę tria g͞na mortuorꝝ: dñm reſuſcitaſſe quiſquis euãgelium legit agnoſcit. hæc ille. Et extra de ꝯſue. c. vlti. dr̃: ꝙ tãto ſũt grauiora pc̃tã: quanto diutius aĩam infœlicẽ detinẽt alligatã. Attendiť quarto: diuerſitas grauitatis in pc̃tis ſm̃ qualitatẽ circũſtãtiarum. Vbi eſt ſciẽdũ ſm̃ Tho. i. j. ij. q. lxxiij. ꝙ cũ vnũ quodq; ex eodẽ natũ ſit augeri ex quo cauſať. ſicut dicit phũs de habitu virtutis: & pc̃tm̃ cauſeť ex defectu alicui⁹ circũſtãtiæ: q͞a ex hoc recediť ab ordine rõnis: ꝙ aliq̄s in operãdo non obſeruat debitas circũſtãtias: ſequiť ꝙ pc̃tm̃ ꝑ circunſtantias natũ eſt aggrauari. Sed hoc ꝯtingit tripliciter. Vno modo: inquantum circũſtãtia trãſfert pc̃tm̃ in aliqđ gen⁹ vel ſpeciẽ pc̃ti: ſicut pc̃tm̃ fornicationis conſiſtit in hoc: ꝙ hõ accedit ad nõ ſuã. Sed ſi addať hæc circũſtantia: vt illa ad quam accedit ſit vxor alteri⁹: trãſferť iã in aliud gen⁹ pc̃ti. ſ. in iniuſticiã: inquãtũ homo vſurpat rẽ alteri⁹. Et ſm̃ hoc adulterium eſt grauius: q̃ fornicatio. Sed talis circunſtantia quæ mutat ſpeciẽ: q̃uis ꝑ reſpectũ ad actũ in ſe. i. actum naturæ poſſit dici circũſtãtiã: nõ tñ ꝓprie per reſpectũ ad ipm̃ peccatũ: quãtũ ad ſuã ſpeciem ſeu actũ moralẽ. Nã circũſtãtiæ pc̃ti proprie ſunt accidẽtia: quæ reperiuntur circa ipam eẽntiã actus peccati: ſeu ſpeciẽ ad quã perduciť ꝑ prædictã circũſtãtiam. Scđo modo: circũſtãtia nõ aggrauat pc̃tm̃: ita ꝙ trahat ipm̃ ĩ aliud genus: ſed ſolũ q͞a multiplicat rationem pc̃ti. Sicut ꝓdigus: ſi det qñ nõ debet & cui non debet: multiplicius peccat eodẽ genere pc̃ti: q̃ ſi ſolum det cui non debet: & ex hoc ipſo pc̃tm̃ fit grauius. Sicut etiã ægritudo eſt grauior: q plures partes corporis inficit. Tertio modo: circũſtãtia aggrauat pc̃tm̃ ex eo: ꝙ auget deformitatẽ prouenientẽ ex alia circũſtãtia: ſicut accipere alienũ: cõſtituit peccatũ furti. Si autẽ addať hæc circũſtãtia, vt multũ accipiat de alieno: eſt grauius pc̃tm̃: q̃uis accipere multũ vel parum de ſe: non dicat rationẽ boni vl' mali. Hæc ibi. Excepto illo modico (quod dictũ eſt in primo mẽbro:) vbi incipit. Sed talis: vſq; ad ſcđm mẽbrũ. Et ex his habes declarationẽ & determinationẽ glo. quę habeť diſ. xl. ſup. c. homo. Vbi poniť duplex opinio de circũſtãtijs pc̃ti: quorũdã. ſ. dicẽtiũ: ꝙ circũſtãtiæ nõ aggrauãt pc̃tm̃: ſed ſolũ cõtẽptus qui deprahẽdiť maior vel minor: ſm̃ omiſſionẽ pluriũ vel paucarũ circũſtãtiarum debitarꝝ. Alia opinio eſt: ꝙ circũſtãtiæ ipſę: habeãt aggrauare ipſam. Et iſtam ſcđam tenet Tho. & alij theologi prima reiecta. Inter cæteras aũt circũſtantias: quæ pc̃tm̃ habẽt aggrauare: eſt cõditio ꝑſonę in quã peccatur: ſi habeat aliquã excellẽtiã. Pro cuius declaratione eſt ſciendũ: ſm̃ Tho. j. ij. vbi. š. ꝙ cũ prima grauitas peccati attẽdať ex parte obiecti: ex hoc ſequitur ꝙ tanto attenditur maior grauitas in pc̃tõ: quãto obiectum eſt principalior finis. Fines aũt principales humanorum actuũ ſunt deus: ipſe hõ: & ꝓximus. Quicquid em̃ facimus: ꝓpter aliquod horũ facimus: q̃uis etiã horũ triũ vnũ ſub altero ordineť. Põt igiť ex parte horũ triũ conſiderari maior vel minor grauitas in pc̃tõ ſm̃ cõditionẽ perſonæ in quã peccať. Primo quidẽ ex parte dei: cui tanto aliquis homo magis cõiũgitur: quanto eſt deo virtuoſior: vel deo ſacratior: & ideo iniuria illata tali perſonæ: magis reddũdat in deũ: ſm̃ illud Zacha. ij. Qui vos tãgit, quaſi pupillã oculi mei tangit. Vñ pc̃tm̃ fit grauius: ex hoc ꝙ peccať in ꝑſonã magis deo cõiũctã: vel rõne virtutis: vel ratione officij. Ex parte vero ſuiĵpſius manifeſtũ eſt: ꝙ tãto aliquis grauius peccat: quanto in magis coniunctã ſeu naturali neceſſitudine: ſeu beneficijs: ſeu quacũq; cõiunctione peccauerit. Ex parte vero ꝓximi tãto grauius peccať: quãto pc̃tm̃ plures tangit. Et ideo pc̃tm̃ qđ fit in perſonã publicã: puta regẽ vel principẽ: vel rectorem: eſt grauius pc̃tõ qđ cõmittitur cõtra vnã perſonã priuatã. Et ſimiliter iniuria quæ fit alicui perſonę famoſæ: videtur eẽ grauior ex hoc, ꝙ in ſcãdalũ & perturbationẽ plurimorꝝ redũdat. Magnitudo etiã ipſius perſonæ peccantis: quæ pertinet ad circunſtãtiam habet ſępe grauare pc̃tm̃. Vñ Chryſ. diſt. xl. homo dicit. Homo chriſtianus fortiter cadit in peccatum ꝓpter duas cauſas: aut ꝓpter magnitudinẽ peccati: aut propter altitudinẽ dignitatis: ſed hoc non eſt ſemper. Pro cuius declaratiõe: dicit btũs Tho. j. ij. vbi. š. ꝙ duplex eſt pc̃tm̃. Quoddã. ſ. ex ſurreptione ꝓueniens: ꝓpter infirmitatem humanæ naturæ: & tale peccatũ min⁹ imputatur ei qui eſt maior in virtute: eo ꝙ minus negligit hmõi pc̃tã reprimere: quæ tamẽ oĩno ſubterfugere infirmitas humana nõ ſinit. Quædã ſunt ex deliberatione ꝓcedentia: & iſta pc̃tã tanto magis alicui imputãtur: quãto maior eſt. Et hoc põt eſſe propter quatuor. Primo quidem: quia facilius poſſunt reſiſtere pc̃tõ maiores: puta qui excedunt in ſciẽtia & virtute. Vnde dñs dicit Luc. xij. ꝙ ſeruus ſciens voluntatẽ dñi ſui & non faciẽs: plagis vapulabit multis. Scđo ꝓpter multitudinẽ: quia omne bonũ quo quis magnificatur: eſt dei beneficiũ: cui hõ fit ingratus peccando: in quãtũ ad hoc quęlibet maioritas etiã in tp̃alibus bonis pc̃tm̃ aggrauat. ſm̃ illud Sap. vj. Potentes potẽter tormẽta patientur. Tertio: ꝓpter ſpecialẽ repugnãtiã actus pc̃ti ad magnitudinem perſonę: ſicut ſi p̃ceps iuſtitiã violet, qui ponitur iuſtitiæ cuſtos: & ſi ſacerdos forniceť, qui caſtitatẽ vouit. Quarto ꝓpter exẽplum ſiue ſcãdalũ: q͞a vt Grego dicit in paſtoral'. In exẽplũ vehemẽter culpa extẽditur: qñ ꝑ reuerentia gradus pc̃tõr honorať, ad pluriũ etiã notitiã perueniunt peccata magnorũ: & magis hoĩes ea indigne ferunt. Attenditur etiã grauitas pc̃ti ſm̃ nocumẽtũ: qđ ſequiť ex ipſo. Pro cuius declaratione: dicit Tho. vbi. š. ꝙ nocumẽtũ tripliciter põt ſe habere ad pc̃tm̃. Qñq; em̃ nocumentũ qđ ꝓuenit ex pc̃tõ: eſt præuiſum & intẽtũ: ſicut cũ aliq̄s aliquid operatur aĩo nocẽdi alij: vt homicida vel fur: & tũc directe quãtitas volũtatis adauget quãtitatẽ pc̃ti: q͞a tũc nocumẽtũ eſt per ſe obiectũ pc̃ti. Qñq; vero nocumẽtũ: eſt pręuiſum ſed non intẽtũ: ſicut cũ aliquis trãſiẽs per agrũ vt cõpendioſius vadat ad fornicãdũ: infert nocumentũ his quæ ſunt ſeminata in agro ſciẽter: licet nõ aĩo nocẽdi. Et ſic etiam quãtitas nocumẽti aggrauat pc̃tm̃ ſed indirecte: inquantũ. ſ. ex volũtate multũ inclinata ad peccãdũ procedit: ꝙ aliq̄s non pręter mittat facere dãnũ ſibi vel alij: quod ſimpliciter nõ vellet. Qñq; autẽ nocumẽtũ nõ eſt intẽtũ nec eſt præuiſum: & tũc ſi per accidẽs ſe habeat ad pc̃tm̃: nõ aggrauat peccatum directe: ſed ꝓpter negligẽtiã cõſiderãdi nocumenta quæ cõſequi poſſent: imputãtur homini ad pœnã mala quæ veniũt pręter eius intẽtionẽ: ſi dabat operã rei illicitæ. Si vero nocumẽtũ ꝑ ſe ſequiť ex actu pc̃ti: licet nõ ſit intẽtũ nec præuiſum directe: pc̃tm̃ aggrauat: q͞a quæcũq; ꝑ ſe ſequuntur ad pc̃tm̃: ꝑtinent quodãmodo ad ipſam ſpeciẽ peccati: puta ſi aliquis publice forniceť: ſequiť ſcandalũ plurimorũ: qđ q̃uis ipſe nõ intẽdat nec forte præuideat directe: per hoc aggrauatur peccatum. Q̃uis nocumẽtũ aggrauet peccatum: nõ tñ ſequiť ꝙ ex ſolo nocumẽto peccatũ aggraueť: quinimmo peccatũ ꝑ ſe eſt grauius ꝓpter inordinationẽ. vt. š. dictũ eſt. Vñ & ipm̃ nocumẽtũ aggrauat peccatũ: inquantũ facit actũ eſſe magis inordinatũ. Vñ non ſequiť: ꝙ ſi nocumentũ maxime habeat locũ in peccatis q ſunt circa ꝓximum: ꝙ ipa pc̃tã ſint grauiſſima: q͞a multo maior inordĩatio inueniť in pc̃tis quæ ſunt cõtra deũ: & in quibuſdã eorꝝ quæ ſunt ꝯtra ipſum: & tñ põt dici: ꝙ etſi deo nullus poſſit nocere q̃tum ad eius ſubſtãtiã: põt tñ nocumentũ attẽdi in his quæ dei ſunt: ſicut extirpãdo fidẽ: violãdo ſacra: q ſunt peccata grauiſſima. Sibi etiã aliq̄s qñq; ſciẽter & violenter infert nocumẽtum. ſicut patet de his qui ſe interimũt: licet finaliter hoc referant ad aliquod bonum apparens: puta ad hoc ꝙ liberentur ab aliqua anguſtia.

Grauitas pc̃tõrũ attenditur ex pte obiectorũ. — *Grauitas attẽditur ex cãis peccatorũ.* — *Grauitas attẽditur ex actu peccati.* — *Tripl'r circũſtãtia dr̃: aggrauare peccatum.* — *Inter cæteras circunſtantias: ꝯditio pſonæ magis aggrauat.* — *Propť q̃tuor ꝯditio pſonę peccatũ aggrauat.* — *Grauitas ĩc̃tp ẽtiã attẽditur ex nocumẽto eius.* — *Nota q̃liter nocumẽtũ aggrauat peccatum.*

§. II. NOTANDVM ETIAM VLtra ſupradicta: ꝙ vna culpa vel iniuria eſt grauior alia: quatuor rationibus.

Quatuor ſũt q̄bus culpa redditur grauior.

¶Primo ratione modi circunſtantis.

¶Secundo: ratione damni conſequentis.

¶Tertio ratione viri offendentis.

¶Quarto: ratione animæ inducentis.

Q; vna culpa vel iniuria ſit maior vel grauior alia: rõne modi circũſtãtis octo modis phũs docet cognoſcere. Et primo ſic. Illa culpa vel iniuria eſt maior: q eſt beſtialior. Cui⁹ rõ eſt: q͞a talis eſt magis inordinata. i. ꝯ ordinẽ vel rectitudinẽ rõnis. Scđo ꝓbať ſic. Illa culpa vel iniuria eſt maior q eſt euidẽtior: & magis ſm̃ electionẽ. Cui⁹ rõ eſt: q͞a de rõne peccãtis vel ĩiuriãtis eſt: ꝙ agat volũtarie: & peccet quanto aũt magis volũtarie: tãto grauius peccat. Tertio ſic. Illa culpe vel iniuria eſt maior quæ auditoribus eſt horribilior & abominabilior. Nã hoĩes magis horrẽt & abominanť vnũ ſcelus q̃ aliud, tũ ꝓpter ſui nouitatẽ: tũ ꝓpter ſui grauitatẽ. Quarto ſic. Illa culpa & iniuria eſt grauior: in q traſgreſſio eſt multiplicior: puta in q ſunt multæ trãſgreſſiões. verbi grã. Qui frãgit iuramenta: dexteras: fides: cõnubia &c. grauiſſime peccat. Cuius rõ eſt: q͞a in talib⁹ exceſſus culpa

rum multarũ vel iniuſticiarũ vel iniuriarũ eſt magnitudo ſceleris: vel grauedo criminis. Quinto ſic. Illa culpa vel iniuria eſt maior vbi locus eſt ineptior: qñ. ſ. fit in illo loco: vbi facientes culpã puniũtur: quẽadmodum faciũt falſi teſtes. Cui⁹ ratio eſt: qa ſi q in prætorio nõ faciunt iuſtitiã vř peccãt: ſignũ eſt ꝙ in omni loco non facerent iuſtitiã. Si em̃ falſi teſtes in curia peccant: ſignũ eſt ꝙ in omni loco peccarent. Sexto ſic. Illa culpa vel iniuria eſt maior: ĩ qua eſt maior confuſio. Cuius ratio eſt: qa cõfuſio ſolũ debeť turpi & prauiori. vñ de magis turpi videť ſequi maior ꝯfuſio: tãꝗ magis prauũ. Septimo ſic. Illa culpa vel iniuria eſt maior: q̃ eſt indignior vel irrationabilior. i. quã qs facit contra eũ a quo bona ſuſcepit. Cuius ratio eſt: quia talis plures iniurias & pc̃tã facit: & præcipue qa facit male. Scd̃o: qa nõ facit bene: tenemur em̃ benefacere benefactori. Octauo. Ille plus peccat & grauius: qui peccat cõtra iura nõ ſcripta ꝗ cõtra ſcripta. Cui⁹ ratio eſt: qa meli⁹ eſt eſſe iuſtũ per volũtatẽ ꝗ per neceſſitatẽ: obſeruare aũt ſcripta videtur eſſe ex neceſſitate: ſeruare aũt non ſcripta videť eẽ non ex neceſſitate ſed propria volũtate. peccare cõtra iura non ſcripta, ſed tñ iuſta videť grauius. Hæc Phũs. ij. Rheto. c. xxiij. Secundo. cognoſci põt grauitas culpæ: rõne nocumenti cõſequentis. vbi eſt maius damnum ibi maius pc̃tm̃: cęteris parib⁹ ſm̃ be. Tho. j. ij. q. lxxiij. Põt aũt magnitudo dãni cõſequentis cognoſci q̃tuor modis ſm̃ Pphm̃ in. j. li. Rheto. Primo: qa difficile eſt vel impoſſibile fieri recõpenſationẽ: vt ſi qs occideret filiũ alteri⁹: vel deſtrueret rẽ irreparabilem: vel non inuentibilẽ. Scd̃o: qñ non põt inueniri æqua punitio tali culpæ vel dãno: ſed oĩs alia eſt mitior: vt ſi qs occideret vel offenderet regẽ vel publicã pſonã. Tertio: qñ cõtingit eum qui dãnificat⁹ eſt: nõ recipere ſatiſfactionẽ: vtputa qa mortuus eſt. Quarto: qñ qs paſſus eſt dãnũ a ſeipſo: vt q ſe affligit vel nocumentum ſibi infert: vel occidit ſe ex aliquo infortunio vel malo cõmiſſo: & mľto magis qñ ſine cauſa hⁱ egit. Hæc Phũs vbi. s̃. Tertio: põt cognoſci grauitas cľpæ vel iniuriæ rõne viri offendẽtis: qđ qnqꝫ modis videri p̄t ſm̃ Phm̃ in li. Rheto. Et prio: qñ eã culpã vel iniuriam primus vel ſolus vel cũ paucis fecit. Et ratio huius eſt: quia videť alijs eſſe exemplũ & cauſa male faciẽdi: & multitudini magis parciť in delictis ꝗ paucis. Scd̃o: qñ in illa culpa ſepe peccat: aggrauať enim culpa ex frequentatione actus ꝓpter inordinationẽ volũtatis. Tertio: qñ propter illam culpã inueniunť tormẽta dãnificãtia grauiora. Nam propter magnitudinem ſcelerum: inuenta ſunt grauiora tormenta Quarto: qñ ꝓpter illũ qui cõmiſit lex eſt poſita: qđ eſſe nõ põt: niſi qa ille fuit primus vel nouo modo peccauit. Quinto: qñ ꝓpter illũ carcer fuit ædificatus. Hæc Phũs vbi. s̃. ſed magnitudo pſonę peccãtis aggrauat. Quarto: oſtẽditur vna culpa grauior alia: rõne animi inducẽtis. i. ex diſpoſitione & q̃litate animi peccãtis. Qđ oſtendiť ſex rõnibus. Et prima eſt ex cauſa pc̃ti. Nam duplex eſt cauſa pc̃ti: vna per ſe: alia per accidens. Cauſa pſe: eſt ipſa voluntas: & hæc quãto fuerit maior: tãto pc̃tm̃ eſt grauius: qa cum pc̃tm̃ ſit malũ volũtarium: quãto volũtas fuerit maior ad peccandũ: tãto peccatũ eſt grauius. Aliæ ꝟo cauſæ pc̃ti: ſunt cauſę per accidẽs inclinãtes voluntatẽ ad peccandum: præter naturã & ordinẽ ipſius volũtatis: quæ nata eſt moueri libere: ex ſeipſa vt ſunt paſſio: ignorãtia: motus: & hmõi. Scd̃a ratio: quare vnum peccatum eſt graui⁹ alio eſt ex notitia: qui em̃ peccat ex certa ſcientia & induſtria: peccat grauius eo q peccat in idem ex ignorantia. Ratio huius eſt: qa voluntas peccantis ex certa ſciẽtia: eſt magis inordinata: & hoc qa talis ſciẽter eligit qđ malum eſt. ſ. pati detrimentũ in maiori bono. ſ. bono aĩæ vt priuari grã: ad hoc ꝙ potiatur minori ſeu fruatur. ſ. corporali bono: cuius ꝯriũ facit voluntas ordinata: ꝗuis enim nullus intendens ad malũ operatur (ſm̃ Diony.) tñ poteſt eſſe intentum malum aliqđ: vel ad vitãdũ aliquod malũ: vel ad cõſequendũ maius bonum. Tertia ratio quare vnũ pc̃tm̃ eſt maius alio: eſt ex electione. Nam peccans ex electione: peccat grauius in eodẽ peccato eo qui ſolũ ex paſſione. Hui⁹ ratio eſt: qa talis peccat ex certa malitia inquantũ ſciẽter eligit malũ: non ꝙ velit illud quod ẽ de ſe malũ: ſed qa eligit minus bonũ ſpreto maiori. Aliud em̃ eſt peccare ex electione: aliud ex paſſione. Qui em̃ peccat ex paſſione peccat: eligẽs nõ tamẽ electione: quia electio nõ eſt in eo primũ principiũ peccati: ſed ĩducitur ex paſſiõe ad eligendũ id qđ extra paſſionẽ non eligeret. Sed ille qui

Nocumẽtũ cõſequens aggrauat delictum.

Culpa aggrauať ratione viri offendentis.

Anim⁹ inducẽs aggrauat peccatum.

Paſſio quõ ſe habet adpc̃tm

peccat ex malitia ſm̃ ſe eligit malum: qa. ſ. ſpreto maiori bono vel poſtpoſito. ſ. aĩæ eligit minus: vel laſciuus qui magis vult habere delectationẽ venereã: ꝗ gratiam vel virtutem, & ideo electio eſt in eo primũ principiũ. Hæc be. Tho. j. ij. q. lxxviij Quarta ratio: grauitatis maioris ex parte animi eſt maioritas contemptus. Nã vbi maior contemptus: ibi maior grauitas. Et ratio: qa quanto contẽptus maior: tanto volũtas inordinatior. Quinta ratio eſt: ex diſpoſitione volũtatis & rationis. verbi grã. Idẽ peccatũ. vt homicidiũ grauius eſt factũ ab hoĩe ſobrio: ꝗ ab hoĩe ebrio. Cuius ratio eſt: quia ebrietas plus minuit de ratione pc̃ti: ꝗ ſit ſua grauitas. Hæc be. Tho. j ij. q. lxxvj. Sexta ratio eſt: quia maiori virtuti opponitur maius vitium: tanto ergo pc̃tm̃ eſt grauius: quãto opponitur maiori virtuti cæteris paribus. Vñ phũs dicit. viij. Ethic. ꝙ peſſimũ optimo contrariũ eſt: quod etiam patet ex hoc: ꝙ charitas quæ eſt amor dei: ſicut ipſa eſt maxima virtutũ: ita odiũ dei maximum pc̃tõꝝ: qđ odiũ cõtrariatur dilectioni dei: ita ꝙ maius eſt infidelitate & deſperatione. Hæc bea. Tho. j. ij. q. lxxviij. Rayne.

§. III. NOTA SEXDECIM REGVLAS

las vniuerſales: ad cognoſcendũ vbi ſint pc̃tã mortalia vel nõ. Valẽt aũt tales regulę ad hoc: ꝙ dum ad particularia venitur: oſtenditur per eas qd de ſingularibus iudicãdum ſit Singulares quippe regulas in illas vniuerſales reſoluere cõuenit: quo facto veritas illuceſcet. Eſt igitur prima ſm̃ Cancellarium Pariſieñ. ꝙ nullum eſt peccatum actuale mortale: abſqꝫ conſenſu libero rõnis veræ vel interp̃tatiuę. Interprætatiuũ aũt cõſenſum eſſe dicimus: dum habuit ratio tp̃s deliberãdi: & refugiẽdi ea circa q̃ vitãda eſſe peruigil tenebať. Qualiter dicit lex. Qui tacet conſentire videť de regu. iur. qui tacet dũ videlicet repugnare deberet. Conſenſus tñ ſolus rõnis in actũ venialiter malũ eſt tantũmodo venialis: loquendo de veniali ex genere ſuo: vt eſt verbũ otioſum.

Regulę xvj. ad cognoſcẽdum peccata mortalia.

Prima.

Scd̃a regula eſt. Nõ qlibet tenetur ſcire de quolibet pc̃tõ mortali: an ſit tale: licet expediat iſtud inquirere & ſcire iuxta vniuſcuiuſqꝫ vires & ſtatũ: & plus eccleſiaſticos ꝗ laicos. Et inter eccleſiaſticos prælati ex officio teneť: ꝙ ſint parati oĩ poſcenti reddere rationem: de ea quæ eſt in eis fide & ſpe. arg. ad hoc. xxxvj. di. per totũ. Nota ꝙ Aug. xxj. de ciui. dei. c. vlti. dicit. Quis iſte ſit modus: & quæ ſint illa pc̃tã quæ ita impediũt peruentionẽ ad regnũ dei: vt tamen ſanctorũ amicorũ meritis impetrent indulgentiã: difficillimũ eſt inuenire: periculoſiſſimũ diffinire. Ego certe vſqꝫ ad hoc tẽpus cum inde ſatagerẽt: ad eorũ indaginẽ peruenire non potui. Et fortaſſis ꝓpterea latent: ne ſtudium ꝓficiendi ad oĩa peccata cauenda pigreſcat. Quoniam ſi ſciret: quæ vel qualia ſint delicta: pro qbus etiã permanentibus: nec profectu vitæ melioris aſſumptis: interceſſio ſit inquirenda & ſanctorũ ſperanda: eis ſecura ſe obuolueret humana ſegnicies: nec euolueret talibus implicamẽtis vllius virtutis expeditione curaret. Tertia regula eſt: ꝙ cõparatio peccatorum adinuicem ſm̃ grauitatẽ maiorem & minorẽ: generaliter ſumi nequit: niſi ꝯpareť in genere ſuo & cæteris paribus: qm̃ ſm̃ alias circũſtãtias particulares ſe habent plurimum: vt excedentia vel exceſſa Quarta regula eſt: ꝙ quãtificatio pc̃tõrum a poſteriori ſumitur a pœna: licet non ſufficienter vſqꝫquaqꝫ: & a priori penes genus obiecti: & intentionẽ finis & libidinẽ ſeu conatũ voluntatis maiorẽ vel minorẽ: & ſm̃ motũ tẽp⁹ locũ: & pœnes dãna inde ſequentia: q̃ peccãs præuidebat: aut p̃uidere tenebať. Quinta regula eſt: ꝙ bonitas moralis ſumitur ex obiecto: ſed talis bonitas moralis ſpecialiter pendet ex circunſtantijs finis: & aliarum ſimul adunatis. Malitiã ꝟo ex vnius illaꝝ circũſtantiarum carentia cognouimus reſultare. Cæterum bonitatẽ gratuitam & meritoriam: gratia gratũ faciens operať. Sexta regula: omnis actus cuius finis intentus eſt mortale: mortalis ẽ: ſiue intendatur actu ſiue habitu. Quod ſcitur ſi operãs interrogatus cur hoc facis: & aduertens. tandẽ reſpõdebit ad hunc finem feci. Septima regula: actus qui aliunde non eſſet mortalis: & ſit propter finem venialis: videť eẽ ſolũ venialis: niſi forte præſtituať finis ille vt vltimus & quietãs. & nõ ſolũ vt incidẽs: & minus principalis actu vel habitu.

Scd̃a.

j. Peť. iij

Tertia.

Quarta

Quinta

Sexta.

Septĩa.

Octaua regula. Nullum etiã deſideriũ rei illicitæ factum: tm̃modo ſub cõditiõe actualiter vel habitualiter adhibita: eſt de per ſe mortale delictum: de ꝑ accidẽs tñ ꝓpter appetitus ſenſualis cõmotionẽ nimiã: qua ſciẽter dimittiť inualeſcere

Octaua

leſcere: ex talis deſiderij cõtinuatiõe libera: põt ipſum inter mortalia deputari. Nona regula: ſi quis mouetur occaſionaliter ſolum ex pc̃tõ mortali: ad aliquẽ actũ faciendũ: non oportet illum actũ eſſe pc̃tm̃ mortale. Secus: ſi cauſa principalis huius actus eſſet mortale pc̃tm̃. Decima regula: exponere ſe periculo mortalis pc̃ti: eſt pc̃tm̃ mortale. Vel ſic: agere incertum & dimittere certũ: qđ fit mortale nõ ſolum per coniecturas leues: aut ex ſuſpitione trepida & ſcrupuloſa: prouenięte ex nimio timore cadẽdi in via dei, eſt mortale. Sed intelligiť dũ tale ẽ vehementer & ꝓbabiliter incertũ: æque ſicut oppoſitũ vel magis: tũc em̃ illud qđ aggit nõ carebit mortali culpa: aliter nõ oportet vt tactũ eſt. s̃. Vndecima regula: Oĩs agens cõtra cõſcientiã ædificat ad gehennã vel mortaliter: ſi cõſcientia ſit fixa: ꝙ id qđ agiť ſit mortale: vel venialiter ſolũ quantũ eſt ex parte vni⁹ circunſtantiæ, q̃ eſt facere cõtra conſcientiã: ſi cõſcientia iudicet eſſe illud ſolũ veniale. Duodecima regula. Nullus eſt actus adeo mortalis: quin ipſe vel ſibi ſil'is ſit non mortalis dũ diſplicet: vel ſi nõ placet ꝯſenſu pfecto & deliberato. Sil'r nullum pc̃tm̃ eſt adeo veniale: qn ip̃m vel ſibi ſil'e fiat mortale dũ placet: hoc eſt dũ ꝯſenſus addiť. Si tñ illud veniale erat act⁹ mortalis ex genere ſuo: & ex hoc ꝙ non fiebat ex conſenſu libero & pfecto: venialis reddebatur. Decimatertia regula. Multa ex genere mortalia ſunt: quoꝝ ſil'ia poſſunt effici bona: dum trahuntur extra rationem ſuã. Quẽadmodũ dolere deliberate de bono alterius: eſt mortale delictum. Si vero hoc fiat ꝓzelo iuſtitiæ boni cõis: cui cõtrariũ eſt tale bonũ: iſte dolor virtus erit. Pleraqꝫ & multa ex genere ſuo bona eſſent: q̃ ex aliqua circũſtantia pverſa fiũt mala: & ſpeciem mortalem imitantia. Decimaquarta regľa. Nihil eſt adeo conſiliũ in lege euãgelica: qn in caſu poſſit eſſe obligatoriũ Et ita qlibet vtens ratione: teneť ſm̃ præparationẽ animi ad q̃dlibet conſiliũ: ſi & vbi neceſſitas immineret hoc agẽdi. Obligat igiť quodlibet conſiliũ: vt nõ cõtẽnatur tanꝗ nõ ſit ſalubrior ſeruatio ei⁹ ꝗ oppoſiti. Et tñ nullus ita cõſilijs ſeruandis adſtringiť: qn ab eis aut poſſit aut debeat in caſu eorum obſeruatio quãdoqꝫ prætermitti: vt de non habẽdo duas tunicas: & depræhẽdo pallio tunicã auferenti & ſimilibus. Decimaquinta regula eſt: quia ars nõ deliberat: ſicut aliqs ex virtute bene agit & ſubito. Sic ex peruerſa aſſuefactione vitioſus: quaſi repẽte præcipitatur. Et ita male habituatus in vitijs vt iniuriando: cõcupiſcendo: odiendo: iudicando: & ſimilibus vere demeretur continue: ſicut virtuoſis continue merces accreſcit. vt verũ ſit qđ dř Apoca. xxij. Qui in ſordibus eſt ſordeſcat adhuc: & iuſt⁹ iuſtitiã faciat adhuc. Decimaſexta regula eſt: de permiſſionibus peccatoꝝ & relaxatiõe Pœnarũ: videlicet ꝙ pœnę ſint reſtrĩgẽdæ: ſic ꝙ abſqꝫ vtilitate reipublicę vel eius cui infliguntur: neqꝫ institui neqꝫ inſtitutæ exequi deberẽt: & peccãt oppoſitũ facientes vel eas cum inſtituerit non delentes. In omni aũt republica tolerari poſſunt & debent vitia: q̃ abſqꝫ deteriori periculo nec corrigi neqꝫ extirpari valerent. Quando aũt illud eſt & quãdo nõ: difficile eſt & fere ipoſſibile generaliter diffinire: niſi ꝓut circũſtantijs particularibus inſpectis prælati ſuperiores & ſapiẽtes determinabũt. Exemplũ habes ĩ meretricib⁹ & vſuris & ſimilib⁹: quę quãdoqꝫ permittunť. ita & de concubinarijs pro loco & tempore.

Nona.

Decĩa.

Vndecima.

Duodecima.

Decĩa tertia.

Decĩa quarta.

Decĩa quinta.

Decĩa ſexta.

¶ De nocumẽto pc̃ti mortalis in præſenti vita. Cap. ij.

VIDENDVM EST DEINDE de effectu & nocumẽto pc̃ti mortaľ: qđ ẽ mľtiplex. Nã bonũ naturæ corrũpit. Maculã aĩæ ĩducit. Reatũ pœnę ĩcludit: q̃ oĩa deſignanť ĩ pabola deſcẽdẽtis a Hieruſalẽ in Hiericho ſpoliato & vulnerato: vt habetur Luc. x. De multiplici etiã nocumẽto peccati habes. s̃. ti. vij. ca. iij. Pro declaratione autem primi. i. ꝙ peccatũ bonum naturæ corrumpat ſeu diminuat. Nota ſm̃ Tho. j. ij. q. lxxxv. ꝙ bonũ naturæ hũanæ: põt dici tripliciter. Primo: ipſa principia naturæ ex qbus ipſa natura conſtituiť: & proprietates ex his cauſatæ: ſicut potẽtiæ aĩæ & hmõi. & illud tale bonũ naturæ: neqꝫ tolliť neqꝫ diminuiť per peccatũ. Secundo diciť bonũ naturæ, bonũ originalis iuſtitiæ: qđ fuit in primo homine collatũ toti humanæ naturæ: & iſtud totaliter eſt ablatũ ꝑ peccatũ primi parentis. Tertio modo: diciť bonũ naturę ipſa inclinatio ad virtutẽ: ex eo ꝙ a natura: homo habet inclinationem ad virtutem Et iſtud eſt illud bonũ naturę: qđ diciť diminui ꝑ peccatũ.

Pc̃tm̃ mortale corrumpit bonũ naturę.

Per actus em̃ humanos: fit quædam inclinatio ad ſimiles actus. Oportet autẽ ex hoc: ꝙ aliquid inclinať ad vnũ contrariorũ: inde diminuať inclinatio eius ad alia. Vnde cum peccatũ ſit contrariũ virtuti: ex hoc ipſo ꝙ hõ peccat diminuitur bonũ naturæ: qđ eſt inclinatio ad virtutẽ. Et qa talis inclinatio cõuenit homini: ex hoc ipſo ꝙ eſt rationalis: ex hoc em̃ habet ꝙ ſm̃ rationẽ opereť: qđ eſt agere ſm̃ virtutẽ. Per pc̃tm̃ aũt: non poteſt totaliter ab hoĩe tolli qn ſit rationalis: qa nõ iã eſſet capax peccati: ideo non eſt poſſibile: ꝙ prædictũ bonum naturæ tollatur totaliter. Vnde etiã in dãnatis manet talis naturalis ĩclinatio ad virtutem: alioqn non eſſet in eis remorſus conſcientiæ: ſed ꝙ non reducatur in actũ contingit qa deeſt grã. Prædicta aũt diminutio inclinationis ad virtutẽ, dř vulneratio: q̃ vniuerſaliter inducta eſt per pc̃tm̃ primi parentis. Nã cũ per ip̃m ſit ablata originalis iuſtitia: oẽs vires aĩæ remanẽt quodãmodo deſtitutæ ꝓprio ordine: quo naturaliter ordinanť ad virtutẽ: & ipſa deſtitutio vulneratio aĩæ dř. Sunt aũt quatuor potẽtiæ aĩæ ſm̃ Tho. vbi. s̃. ar. iij.) quæ pñt eſſe ſubſtãtiæ ꝟtutum. ſ. ratio. in qua eſt prudẽtia: volũtas. in qua eſt iuſtitia: iraſcibilis. in qua eſt fortitudo: cõcupiſcibilis. in qua eſt tẽperãtia. In quãtum ergo ratio deſtituiť ſuo ordine ad veꝝ: eſt vulnus ignorãtiæ. Inquantum ꝟo volũtas deſtituiť ſuo ordine ad bonũ: eſt vulnus malitiæ. Inquantũ ꝟo iraſcibilis deſtituiť ſuo ordine ad arduum: eſt vulnus infirmitatis: Inquantũ ꝟo concupiſcibilis deſtituiť ordine ad delectabile moderatum ratione: eſt vulnus cõcupiſcẽtiæ. Sic igiť iſta q̃tuor ſunt vulnera inflicta toti hũanæ naturæ: ex pc̃tõ primi parẽtis. Sed qa inclinatio ad bonũ ꝟtutis in vnoquoqꝫ diminuiť per pc̃tm̃ actuale: ideo etiã iſta q̃tuor. ſ. ignorantia: malitia: cõcupiſcẽtia: & infirmitas ſunt vulnera ex alijs pc̃tis cõſequẽtia inquantũ. ſ. ꝑ pc̃tm̃ actuale: & ratio hebetať, præcipue in agẽdis: & voluntas quãdã ꝓnitatẽ habet ad malũ: & difficultas bene agẽdi creſcit: & concupiſcentia magis exardeſcit. Scd̃o: pc̃tm̃ inducit maculam aĩæ: vt ad Eph. v. dř: vt exhiberet ſibi glorioſam eccleſiã: nõ habentẽ maculã. i. pc̃tm̃ mortale. Quæ expoſitio haberi põt ex verbis Hiero. de pœ. di. j. eccľia. vbi dicit. Eccleſia chriſti eſt nõ habens maculã neqꝫ rugã aut aliquid iſtiuſmodi: qui ergo pc̃tõr eſt aliqua ſorde maculatus: nõ põt de eccleſia chriſti appellari: nec chriſto ſubiectus dici. hæc ille. Et loquitur de macula pc̃ti mortalis: vt exponiť in gloſ. Ruga aũt refertur ad ſchiſma vel hæreſim. Pro cui⁹ declaratiõe eſt ſciẽdũ: ſm̃ Tho. j. ij. q. lxxxvj.) ꝙ macula ꝓprie dř ĩ corpalibus: qđ ad corpus nitidũ prodit ſuũ nitorẽ ex cõtactu alteri⁹: ſicut veſtis: aurũ & argentũ vel aliqd aliud hmõi. In rebus autem ſpũalib⁹ ad ſiſitudinẽ hui⁹, oportet maculã dici. Habet aũt anima hoĩs duplicẽ nitorẽ. Vnũ quidẽ ex refulgentiã luminis naturalis rõnis: per quã dirigitur ĩ ſuis actibus. Alium vero ex refulguratiõe diuini luminis. ſ. ſapiẽtiæ & gratiæ: per quã homo perficiť ad bene & decẽter agendũ. Eſt autẽ quaſi quidam aĩæ tactus: quãdo inhæret rebus aliquib⁹: ꝑ amorẽ cõtra lumen rõnis & diuinæ legis: vt ex ſupradictis patet. Vñ ip̃m detrimentũ nitoris ex tali cõtactu ꝓueniẽs: aĩæ macula metaphorice vocatur. Itẽ nota: ꝙ aĩa non inquinatur ex rebus inferioribus virtute earũ: quaſi agẽtib⁹ eis in aĩam: ſed magis econuerſo: aĩa ſua actione ſe inqnat inordinate eis inhærẽdo: cõtra lumẽ rationis & diuinæ legis Item no. ꝙ actio intellectus perficiť: ſm̃ ꝙ res ĩtelligibiles ſunt in intellectu: per modũ ipſi⁹ intellectus: & ideo intellectus ex eis non inficiť: ſed magis perficiť. Sed act⁹ voluntatis conſiſtit in motu ad ipſas res: ita ꝙ amor conglutinat aĩam rei amatæ: & ex hoc aĩa maculať: qñ inordinate inhęret. ſm̃ illud Oſeæ. ix. Facti ſunt abominabiles: ſicut ea quę dilexerũt. Macula aũt iſta pc̃ti remanet in aĩa: etiam tranſeunte actu pc̃ti. Cui⁹ ratio eſt: qa macula (ſicut dictum eſt) importat quẽdã defectũ nitoris: per exceſſum a lumine rationis vel diuinæ legis: ideo ꝗdiu hõ manet extra hmõi lumẽ: manet in eo macula pc̃ti: ſed poſtqꝫ redit ad lumen diuinũ & ad lumen rõnis: qđ fit per gratiã: tunc macula ceſſat. Licet autẽ ceſſat actus pc̃ti: quo hõ receſſit a lumine rõnis vel legis diuinæ: nõ tñ hõ ſtatim ad illud redit in quo fuerat: ſed reqriť aliqs motus voluntatis cõtrarius & diſtans: primo motui oppoſitus. Sicut aliquis ſit diſtans alicui per aliquẽ motũ: non ſtatim ceſſante motu fit propinquus: ſed oportet ꝙ appropinquat: rediẽs ꝑ motũ ꝯtrariũ. Et iſta macula non eſt aliqd poſitiue in aĩa: nec ſignat priuationẽ ſo-

Quę potẽtię aĩę ꝑ peccatũ vulnerãtur

Pc̃tm̃ mortale inducit maculã animæ.

Macula pc̃ti remanet ĩ aĩa trãſeũte peccato.

lã:ſed ſignat priuationẽ quãdã nitoris aĩæ in ordine ad cauſam ſuã:q̃ eſt pc̃tm̃:& ideo diuerſa pc̃tã diuerſas maculas inducunt. Et eſt ſil'e de vmbra:quæ eſt priuatio luminis ex obiecto alicui⁹ corpis:& ſm diuerſitatẽ corpoꝝ obiectorũ diuerſificat̃ vmbra. Tertius effect⁹ pc̃ti:qui tñ multiplex eſt: eſt reat⁹ pœnæ. Reatus aũt importat meritũ pœnæ.i.ꝙ hõ ſit dignus pœna:hoc aũt eſt malũ:q̃uis ip̃m puniri non ſit malũ. Facit autẽ pc̃tm̃:hoĩem reũ ſeu dignũ multiplici pœna. Huius ratio eſt:qa qcqd contra ordinẽ aliquẽ inſurgit: ꝯñs eſt vt ab ipſo ordine ſeu a principe ipſi⁹ ordinis deprimat̃. Videm⁹ em̃ in naturalib⁹ ꝙ vnũ cõtrariũ vehementi⁹ agit altero contrario ſupueniẽte: ꝓpter qd' aquæ calefactæ magis congelantur:vt dr̃ in.ij. Meteororum. Cũ aũt peccatum ſit actus inordinatus: manifeſtũ eſt ꝙ quicũqꝫ peccat: contra aliquẽ ordinẽ agit:& ideo ab ipſo ordine ꝯñs eſt ꝙ deprimat̃:q̃ quidẽ depræſſio pœna eſt. Vñ ſm tres ordines qb⁹ ſubdit̃ humana volũtas:triplici pœna põt hõ puniri. Primo quidẽ:ſubdit̃ humana natura ordini ꝓpriæ rõnis. Scd'o:ordini exterioris hoĩs gubernantis:vel ſpũaliter vel tpaliter politice ſeu oeconomice. Tertio:ſubit̃ vniuerſali ordini regiminis. Quilibet aũt horũ ordinũ p pc̃tm̃ peruertitur:dum ille q peccat:agit & cõtra rationẽ & ꝯtra legẽ humanã & cõtra legẽ diuinã. vñ triplicẽ pœnã incurrit. Vnã quidẽ a ſeipſo:q̃ eſt conſcientiæ remorſus. Aliã v'o ab hoĩe. Tertiã a deo. De pœna ꝓpria:dicit apl's ad Rom.ij. Tribulatio & anguſtia:in omnem aĩam hoĩs operãtis malum. Et Hiero. loquens de aĩa dicit. Caueat ne fiat ciuitas meretrix: filia Sion ne poſt trinitatis hoſpitiũ ſaltẽt in ea dæmones. ſ. tentationum:& ſyrenes nidificent.i. paſſiones inordinatæ cõcupiſcibiles:& ericij.i. mot⁹ iraſcibiles inordinati vel pũctiones ꝯſcientiæ. Et habet̃.xxxij.q.v.ſi Paulus. De pœna ab hoĩe dicit Aug. in lib. de ciui. dei. Pertinet ad innocẽtis officium:non ſolũ alteri malũ ſeu iniuriam non inferre: ſed etiã cohibere a peccato vel punire peccatum.xxiij.q.v. non eſt innocẽtiæ. De pœna quã infligit deus:dicit Hiero. Non hoĩbus ſed vitijs iraſcitur deus:quæ cum in hoĩe non fuerint: nequaq̃ punit quod mutatũ eſt. de pœ. diſt.j. quãobrem. Sed in vita iſta aliquãdo deus punit peccatores:vt oſtendat ſe habere prouidentiã hominũ:& mala ei diſplicere. Aliquãdo non punit:ſed expectat vt oſtendat clementiam ſuã Gratia.xxij.q.iiij. guiliſarius. ante finem.

Pc̃tm̃ mortale inducit reatum pœnæ.

Triplex ẽ pœna peccãtis

¶Quomodo puniunt̃ dãnati in alia vita:& de pœnis dãnatorum:& de cognitione eorum.

Cap̃.iij.

TDEO PVNITVR PECCAtor ꝓpter mortale:nõ ſolũ i vita p̃ſenti: ſed etiã i alia vita. Et pœna qdẽ tpali ſi ip̃m pœnituit añ mortẽ:ita ꝙ i grã deceſſit:ſi hoc nõ plene ſatiſfecit:tũc ei qd' reſiduũ ẽ debitæ ſatiſſfactiõis ſoluit i purgatorio. Vñ Augu. dicit. Purgãdus eſt igne purgationis: qui in alliud ſæculũ diſtulit fructũ cõuerſionis. de pœ. diſ. vij.c.vl. Et de pœna purgatorij habes.j.tit.x.c.ij. Sed ſi moritur impœnitẽs:punit̃ a deo pœna æterna. Vñ Mat.xxv. dr̃. Ibunt hi i ſuppliciũ æternũ. & Aug. de pœ. di.vij.c.vl. circa finẽ. Qui impœnitẽs morit̃: oĩno morit̃ & æternaliter cruciat̃. Ratio aũt:quare pœna hæc ſit æterna:cũ culpa fuerit tpalis eſt:ſm Tho.j.ij.q.lxxxvij. Quia pœna pc̃tõ ꝓportionatur: ſm acerbitatẽ tam in iudicio diuino q̃ humano. ſicut Augu. dicit.xxj. de ci. dei.c.xj. In nullo iudicio reqrit̃:vt pœna adæquet̃ culpæ ſm durationẽ. Non em̃ qa adulterium vel homicidiũ in momẽto cõmittit̃: ꝓpter hoc momentanea pœna punit̃:ſed qñqꝫ qdẽ perpetuo carcere vel exilio:qñqꝫ etiã morte in qua nõ cõſiderat̃ occiſiõis mora:ſed poti⁹ ꝙ in ꝑpetuũ aufert̃ a ſocietate viuentiũ. & ſic reputat ſuo modo æternitatẽ pœnæ inflictæ diuinitus. Eſt aũt hæc pœna aliquo modo finita:& aliquo modo infinita:pœna em̃ ꝓportionatur pc̃tõ. In peccato autem ſunt duo:quoꝝ vnũ ẽ, auerſio ab incõmutabili bono qd' eſt infinitum. vñ ex hac parte peccatũ eſt infinitum. Aliud qd' eſt in pc̃tõ, eſt inordinata cõuerſio ad cõmutabile bonũ:& ex hac parte peccatũ eſt finitum:tum quia ip̃m bonũ cõmutabile eſt finitũ: tũ qa ipſa cõuerſio eſt finita:nõ em̃ poſſunt eſſe actus creaturæ infiniti. Ex parte igit̃ auerſionis:rñdet pc̃tõ pœna dãni: quę eſt infinita: eſt em̃ amiſſio infiniti boni ſm Dama. Ex parte autẽ inordinatæ cõuerſionis rñdet ei pœna ſenſus: q̃ etiam eſt finita. De hac materia habes.õ.tit.v.c.iij.§.ij. vbi ponuntur ſex rationes:quare pœna inferni eſt æterna.

Pœna dãnatorum q̃re ẽ æterna.

§.I. EST ERGO PRIMA ET PRINcipalis pœna dãnatoꝝ:priuatio diuinæ viſiõis in ꝑpetuũ, iuxta illud Eſa.vlt. Tollat̃ impi⁹, ne videat gloriã dei. Hęc aũt viſio (vt refert Aug. de ci. dei.) tãtę pulchritudinis eſt: tãtoqꝫ amore digniſſima:vt qbuſlibet & quãtiſlibet bõis præditũ ſine hac Plotin⁹ exiſtimet infeliciſſimũ. Hãc priuationẽ viſiõis eẽ maiorẽ:q̃ pœna ignis oſtẽdit Chryſo. ſup Mat. ſic dicẽs. Intollerabilis eſt gehẽna.i. ignis inferni:veꝝ mille gehẽnas ꝓponat qs nil tale dicet:q̃le eſt excidi ab ipſa gl'ia:& odio haberi a chriſto. Et h' intelligendum eſt ſm Pe. in.iiij. de carentia tali hui⁹ viſiõis:q̃ eſt cũ ſenſu doloris prout eſt in adultis:& non ꝓut eſt in paruulis de limbo. Rationem grauitatis huius pœnę declarat Tho. in.iiij. diſ.xxj. Quãto em̃ aliqd magis deſiderat̃:tãto eius abſentia eſt moleſtior. Et qa effect⁹ deſiderãs ſummum bonũ poſt hanc vitã:eſt valde intenſus. Nã intellect⁹ intelligit i generali magnitudinẽ maximã boni:nec affect⁹ retardat̃ mole corporis:cũ iã termin⁹ aduenerit fruẽdi ipſo ſummo bono: quo tñ videt ſe priuari & in ꝑpetuum:hinc ſumme dolet. Scd'a pœna dãnatoꝝ:q̃ etiã excedit icõparabiliter oẽm pœnã vitæ p̃ſentis:eſt pœna ignis de quo chriſt⁹ Mat.xxv. Ite maledicti in ignem æternum. Et Aug. enumeratis multis pc̃tis mortalibus:ſic ꝯcludit. Quiſquis aliquod hoꝝ.ſ. pc̃tõꝝ i ſe dñari cognouerit:niſi ſe emẽdauerit æterna illum flamma cruciabit.xxv. diſ.§. al's ea. Ignis aũt iſte ſm Tho. in.iiij. di. xliiij. nõ debet intelligi metaphorice dictus:nec ignis imaginari⁹, ſed ver⁹ corpore⁹ a quo aĩa patit̃:non eo ipſo quo videt (vt qdã dixerũt) nec ſolũ ex eo q̃ aĩa appræhẽdit ip̃m vt nociuũ ſibi:ſed vt inſtrumẽtũ diuinæ iuſtitiæ. Qd' quõ ꝯtingat, ſic declarat idẽ Tho. Corp⁹ in ſpm̃ natural'r agere non põt:nec aliquo mõ obeſſe vel ip̃m grauare:niſi ſm ꝙ aliquo mõ corpori vnitur. Sic enim inuenim⁹ ſcriptũ. Corpus qd' corrumpit̃:aggrauat aĩam. Sap̃.ix. Spũs aũt vnitur corpi dupl'r. Vno mõ vt forma materiæ:vt ex eis fiat vnũ ſimpl'r:& ſic ſpũs vnit̃ corpi & viuificat corp⁹:& a corpe aliqualiter aggrauatur. Spiritus aũt hoĩs vel dæmonis: ſic igni corporeo nõ vnit̃. Alio modo ſicut mouẽs mobili:vl' ſicut locatũ loco:eo mõ quo incorporalia ſunt in loco. Et ſm h' ſpũs incorporei creati loco diffiniunt̃:ita & in vno loco exiſtẽtes, ꝙ nõ in alio. Quãuis aũt res corporea ex ſua natura habeat:ꝙ ſpm̃ incorporeũ loco diffiniat:non tñ habet ex ſua natura:ꝙ ſpm̃ incorporeũ loco diffinitũ detineat: vt ita alligetur illi loco ꝙ ad alia diuertere nõ poſſit:cum ſpũs non ita ſit in loco naturaliter ꝙ loco ſubdat̃:ſed hoc ſupaddit̃ igni corporeo:inquãtum eſt inſtrumẽtũ diuinæ iuſtitię iudicãtis ꝙ detinet ſpm̃:& ita efficit̃ ei pœna vel retardans eũ ab executione ꝓprię voluntatis:ne.ſ. poſſit operari vbi vult & ſm ꝙ vult. Et hũc modum ponit Greg. in.iiij. dial. Exponẽs em̃ quõ eſt, ꝙ oĩa incendiũ experiẽdo patiatur ſic dicit. Dũ veritas peccatorẽ diuitẽ dãnatum in igne ꝓhibet quiſnã ſapiãs reproborũ aĩas teneri ignibus neget. Et hoc etiã Iul'. dixit vt in litera magiſter dicit:ſi viuentis hoĩs incorporeus ſpũs tenet̃ corpore:cur nõ etiã poſt mortem corporeo igne teneat̃? Aug. etiã.xxj. de ci. dei dicit.ꝙ ſicut aĩa in hoĩs cõditione iũgitur corpori:vt dãs ei vitã:q̃uis illud ſit ſpũale hoc corporale:& ex illa cõiunctione: vehemẽtem cõcipit amorẽ ad corpus. Sic ligatur igni vt accipiẽs ab eo pœnã:& ex illa cõiunctione cõcipit horrorẽ. Oportet ergo oẽs prædictos modos in vnũ colligere:vt ſic ꝑfecte videatur:quõ aĩa ab igne corporeo patiat̃:vt.ſ. dicamus ꝙ ignis ſm naturã ſuã habet:ꝙ ſpũs incorporeus ei coniũgi poſſit vt loco locatũ. Sed inquãtũ eſt inſtrumẽtũ diuinæ iuſtitiæ: habet vt ip̃m ſpm̃ quodãmodo retineat alligatum. Et in hoc veraciter eſt ignis ille ſpũi noxius:& ſic aĩa ignẽ vt noxium ſibi videns:ab igne cruciat̃. vñ Greg. in.iiij. dial'. iſta oĩa p ordinẽ tãgit: vt ex præmiſſis auctoritatib⁹ eius patet. Idem Tho. i quodlibeto dicit. Videm⁹ ſpm̃ corpi alligari, qñqꝫ naturaľr vt aĩa corpi:qñqꝫ q̃dã ſupiori virtute:ſicut per virtutem ſuperiorum dæmoniũ:inferiores dæmões alligãtur arte necromãtiæ:imaginib⁹ vel anulis vel hmõi rebus multomagis virtute diuina:dæmones vel aĩa alligari poſſunt igni corpeo vt ab eo aſſumãt pœnã. Pe. aũt in.iiij. diſ.xxj. ſic dicit. Ignis iſte corporeus:agit in aĩam ſui ſĩitudinẽ imprimẽdo:qua appræhẽſa aĩa:affligit̃ veriſſime multomagis q̃ affligebat̃ in corpore:ex ignis agẽtis in corpus appræhenſione

Pria pœna dãnatorum

Scd'a pœna dãnatorum.

Quõ ignis agat in ſpm̃.

Varius modus actiõis.

appræhẽſione. Ille aũt ignis corporeus, dupl'r põt conſiderari. Aut ꝓut eſt inſtrumẽtũ naturæ:& ſic agere põt in corpus non in aĩam:aut ꝓut eſt inſtrumentũ diuinæ iuſtitię:& ſic agit in aĩam imprimẽdo illi ſpeciẽ ſuã velit nolit. Et inde eſt:ꝙ aĩa affligit̃, qa violẽter illa ſpecie iformat̃:& p illã a ſuis operationib⁹ impedit̃ & retardat̃. Hæc ibi. Et Rich. in.iiij. ponẽs iſtã paſſionẽ aĩæ ab igne:vtrũqꝫ tãgit.ſ.ꝙ patiat̃ ex hoc, ꝙ illi igni alligat̃:& ſpecies ipſi⁹ ignis violẽter in ipſa imprimat̃:p quã paſſionẽ ab alijs operationib⁹ impediat̃. Et idẽ modus eſt in punitiõe dæmonũ in ipõ igne: qui etiã quocũqꝫ vadãt:vel cũ apud nos morant̃:dicuntur ſecũ ignem portare:qa iſta ſpecie ſeu ſĩlitudine ignis ſemp intellect⁹ eorũ informat̃:qua cognoſcũt ſe illo igne alligatos. Vñ maxime affligunt̃:ſicut & captiuus q ad horã exiret carcerẽ:ſciẽs ſe oĩno illuc reuerſurum & imꝑpetuũ deputatũ, nihilomin⁹ triſtis remaneret. In vltima v'o reſurrectione reaſſument & ipſi dãnati corpora ſua ꝓpria: v'tute diuina reſuſcitata:vt ſicut corpore & aĩa deũ offenderunt: ita in vtroqꝫ patiant̃. Et qa p quæ peccat qs:p hęc & torquet̃:vt dr̃ in lib. Sap̃. cũ ipi dãnati p ſenſibilia peccauerint inordinate amãdo:ideo cõgruẽter ab igne ſenſibili in vtroqꝫ patiũtur:cũ etiã ipſe amor inordinat⁹:ignis metaphorice dicat̃. Vñ Adamantius dicit, ignis libido eſt: ignis auaritia eſt &c. de pœ. di.ij. inter hæc.j. Erunt aũt ipſa corpora incorruptibilia ſimpl'r.ſ. ſm ſubſtantiã:ſed corruptibilia ſm qd.ſ. corruptione accidentali:vel paſſione alterationis materialis vel imaterialis. Per quã corrũpet̃ oĩs quies:& delectatio corporalis in eis. Cauſa autẽ incorruptibilitatis eorum ſm ſubſtantiã prima & principalis:ẽ ordo diuinæ iuſtitię: quæ vtit̃ igne infernali ad corruptionẽ accidentalẽ.i. tranſmutationẽ ſm qualitates immateriales:& paſſio erit in recipiẽdo nõ in abijciẽdo:ſicut oculus patit̃ a ſĩlitudine recepta in eo. Scd'a cauſa:& quaſi inſtrumẽtalis eſt ordo naturæ:qa deficit actio primæ cauſæ naturalis.i. motus rei qui tunc nõ erit. Exẽpla ponũt doctores de Salamandra q̃ viuit in igne:& quibuſdam vermibus qui non niſi in aqua bullienti. Aug. etiam plura ponit de ciui. dei. li.xxj.

Corpora dãnatoꝝ q̃lia futura.

§.II. ERVNT DAMNATIS ET Aliæ pœnæ vltra p̃dictas:vt illæ q̃ inferent̃ eis a dęmonib⁹. Dicit em̃ Greg. de ipſis quos habuerũt incentores in culpa: habebunt tortores in pæna. Sunt etiam ibi in maximis tenebris. iuxta illud Mat.xxij Ligatis manibus & pedibus: proijcite eum in tenebras exteriores. Et ad hoc ſatis facit: vt dicit Tho. in.iiij. naturalis ſitus loci:qa in terræ medio vbi inferna ponunt̃: nõ poteſt etiã ille ignis eſſe niſi fretulẽtus & turbidus & q̃ſi fumoſus Quid i tñ tenebrarum harũ cauſam aſſignãt: cõpręſſionẽ & maſſam corpoꝝ dãnatorũ:quæ ꝓpter multitudinẽ ita replebũt locũ inferni: ꝙ nihil ibi de aere remanebit:& ſic nõ erit ibi aliqd de diaphano:qd' poſſit eſſe obiectũ lucis & tenebrę:niſi oculi dãnatorũ qui erũt obtenebrati. Tamẽ q̃uis ille locus ſit tenebroſus:ex diuina diſpoſitiõe:eſt ibi aliqd luminis quantũ ſufficit ad videndũ illa quæ aĩam torquere poſſunt. Eſt etiam in eis fletus:iuxta illud Mat.viij. Ibi erit fletus. Nõ quidem reſolutio lachrymarũ:ſed dolor interior:& cõmotio, & ꝯturbatio capitis & ocl'orũ: ſm Tho i.iiij. qa ceſſante motu cœli:ceſſabit & oĩs reſolutio corporalis. Dicit etiã idem i.iiij. diſ. vlti.ꝙ (ſm Baſiliũ) in vltima mũdi purgatiõe fiet quędã ſeparatio in elemẽtis:vt qcqd eſt purũ & nobile: remaneat ſuperi⁹ ad gloriã beatorũ:qcqd autẽ eſt ignobile & fœtulentũ:in infernũ proijciat̃ ad pœnã dãnatoꝝ:vt ſicut oĩs creatura dei eſt beatis materia gaudij:ita dãnatis ex omnibus creaturis tormentũ acreſcat ſm illud Sap̃.v. Pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos. Hoc etiam diuinæ iuſticiæ ꝯpetit:vt ſicut ab vno recedẽtes p pc̃tm̃ in rebus materialib⁹:q̃ ſunt multa & varia finẽ ſuũ cõſtituerũt: ita etiã multipliciter affligant̃ & ex multis. Itẽ ſciẽtia acquiſita in dãnatis:in vita iſta non erit eis ad refrigeriũ:ſed ad augmẽtũ pœnæ & etiã ſciẽtia indita. Pro cuius declaratione:dicit bc. Tho. in.iiij.ꝙ ſicut ꝓpter perfectã ſc̃tõꝝ beatitudinẽ nihil erit in eis qd' non ſit gaudij materia:ita nihil erit in dãnatis: qd' non ſit eis materia & cauſa triſtitię:nec aliqd qd' ad triſtitiã pertinere poſſit deerit vt ſit eorũ miſeria cõſummata. Conſideratio vero aliquoꝝ notorũ:quantũ ad aliqd inducit gaudiũ:vel ex parte cognoſcibiliũ: inquantũ diligunt̃:vel ex parte ipſi⁹ cognitionis, inquantũ eſt cõueniens & pfecta. Poteſt etiã triſtitiæ eſſe ratio: & ex parte cognoſcibiliũ q̃ nata ſunt cõtriſtari:& ex parte ipſius cognitionis, ꝓut ei⁹ imꝑfectio cõſiderat̃:vtpote cũ aliquis cõſiderat ſe deficere in cognitiõe alicui⁹ rei: cuius pfectionẽ appeteret. Sic ergo in dãnatis erit actualis conſideratio eorũ:quæ pri⁹ ſciuerũt vt materia triſtitiæ: nõ aũt vt delectationis cauſa. Conſiderabũt enim & mala q̃ geſſerunt ex qb⁹ dãnati ſunt:& bona dilecta q̃ amiſerũt:& ex vtroqꝫ torquebunt̃. Sil'r etiã torquebunt̃ de hoc:ꝙ conſiderabunt notitiã quã de reb⁹ ſpeculabilib⁹ habuerũt imperfectam eſſe vt amiſiſſe ſummã ei⁹ perfectionẽ quã potuerũt adipiſci.

Mat. xiij. & xxij. xxiiij. & xxv. c. Luc. xiij

De alijs pœnis dãnatorum.

Scĩa dãnatorũ erit eis pœnoſa

Itẽ ſm quoſdã:augeri põt pœna eorũ accidentalis aliquo modo. Pro cui⁹ declaratione:dicit Pe. in.iiij.ꝙ loq poſſumus de ſtatu reproborũ poſt iudiciũ & ante. Nã poſt iudiciũ erit cõpletus terminus & conſummatio oĩm bonoꝝ & malorũ:vñ non erit augmentũ quo ad meritũ vel præmiũ: ſiue eſſentiale ſiue accidentale. Ante iudiciũ vero: non eſt perfecta conſummatio bonorũ & malorũ. Vnde dubiũ eſſe poteſt:vtrũ reprobi adhuc demereant̃: videt̃ em̃ quibuſdã ꝙ demereantur ſupplicium accidẽtale non eſſentiale. Alijs videtur ꝙ neutrum:iam enim acceperunt diffinitiuam ſententiã:& ſunt in termino viæ. Nõ ſil'r aũt eſt in dæmonib⁹ qui habẽt officiũ exercendi hoĩes: ꝓpter quod nõ ſunt deducti ad terminũ viæ:& ſic in eis auget̃ pœna accidentalis vſqꝫ ad iudiciũ. Erit & in eis vermis. iuxta illd' Iudith. vlt. Dabis ignẽ & vermes in carnes eorũ. Et q̃uis Aug.xxj. de ciui. dei. dimittat ſub dubio ſi in inferno erũt v'mes vl' nõ. Dicit tñ Rich. in.iiij. diſ vlt.ꝙ cõiter tenet̃ ꝙ nõ:qa vegetabilia & bruta nõ remanebũt:ĝ vermis intelligit̃ in ſcriptura ſacra:remorſus ꝯſciẽtiæ:quo etſi pricipal'r & imediate affligit̃ aĩa:eo tñ ex ꝯſequẽti & p quãdã redũdantiã affligit̃ caro. Vñ caro dãnatorũ affliget̃ ab exteriori & interiori. Et ꝓbat idẽ Rich.ꝙ iſta pœna v'mis.i. remorſus ꝯſciẽtiæ: erit maior pœna q̃ ignis. Nã aĩa nõ eſt apta pati ab igne ex ꝓpria virtute imediate:ſed inquantũ inſtrm̃ diuinæ iuſtitię. Patit̃ aũt ex prædicto verme remorſus immediate: & p ſe. Eſt etiã p̃ſentior aĩæ vermis: q̃ ignis & cõiunctio fortior.

Pœna dãnatorũ accidẽtalis auget̃.

§.III. SI AVTEM QVAERITVR. vtrũ dãnati ſciãt q̃ circa nos aguntur i mũdo. Circa h' dicit Pe.i.iiij.ꝙ duplex eſt mod⁹ cognoſcẽdi p ſe:vel p alterum. Modus cognoſcẽdi p ſe duplex eſt. Vn⁹ eſt:q̃ cognoſcuntur p̃ſentia & manifeſta.ſ. p ſciẽtiã. Alter:q̃ cognoſcuntur abſentia & occulta.ſ. p cõiecturã. Per alterũ dupl'r:aut p intuſionẽ ſupioris:aut p reuelationẽ paris ſiue inferioris. Primo mõ, reprobi nõ cognoſcũt mundana:qa cognitio talis fit p acceptionẽ a reb⁹:hmõi vero acceptio non põt fieri in quãtacũqꝫ diſtãtia. Scd'o:cognoſcũt coiecturãdo ſtatũ viuẽtiũ præſentẽ ex ſtatu p̃terito:in q̃ eos viderũt. Tertio:cognoſcere pñt ſi deus vellet eis reuelare. Quarto etiã mõ:cognoſcũt p reuelationẽ dæmonũ vel aĩaꝝ q̃tidie ad eos deſcendentium. vñ Aug.xiij.q.ij. fatẽdũ. dicit. Fatẽdũ eſt qdẽ neſcire mortuos qd hic agat̃ dũ hic agit̃: poſtea v'o auditur ab eis q hinc ad eos moriẽdo pgũt:nõ qdã oĩa ſed q̃ ſinunt̃ etiã iſti meminiſſe, & q̃ illos qb⁹ hęc iudicant̃ oportet audire. Pñt etiã ab ãgelis:q reb⁹ q̃ hic agunt̃ p̃ſto ſunt audire aliquid mortui. Vident etiã ipſi dãnati gloriã btõrũ (ſm Richar. in.iiij.) vſqꝫ ad diẽ iudicij:nõ tñ ꝓprie nec ſpeciali mõ: qa viſio ꝓprie:ẽ cognitio ſyncera & clara. ſic em̃ nõ poſſet videri gl'ia btõꝝ:q n videant̃ bti & ipſe de⁹ eos beatificãs. In gñali tñ & partim in ſpeciali cognoſcũt gloriã beatorũ q̃ſi argumẽtãdo:nullũ em̃ videt dãnatũ:q tenuerit fidem & bonos mores:vñ cogit̃ intellect⁹ eorũ aſſentire ꝙ vera eſt ſacra ſcriptura:& ex cõſequẽti, ꝙ beati habẽt bona q̃ eis in ſacra ſacriptura ꝓmittunt̃. Et h' cognoſcũt nõ tm̃ in gñali: ſed partim etiã in ſpeciali: q̃uis nõ in rõne pure ſpecialiſſima:ꝙ ſint tanta ꝙ lingua hoĩs ea non poſſit enarrare. Et de hmõi cognitione triſtant̃ dãnati: ꝓpter inuidiã fœlicitatis alienæ & carẽtiã btitudinis ꝓpriæ. Sed poſt iudiciũ dãnati hãc cognitionẽ nõ habebũt:eo ꝙ ad ꝓprias pœnas q̃ſi totaliter eoꝝ ꝯſideratio flectet̃:niſi forte hoc ſciãt in eſſe generaliſſimo:& ad hoc inducit auctoritatẽ Greg. in homil'.

Quõ dãnati ſciant quę apud nos agũtur.

Quõ dãnati videãt gloriã beatorum.

§. IIII. ITEM SI QVAERATVR. vtrũ aĩæ defũctoꝝ pñt ad nos venire: dicit Aug.xiij.q.ij. fatẽdũ.ꝙ miſi ad viuos aliquos ex mortuis venire credũtur: ſicut ecõuerſo Paulũ ex viuis in paradiſum raptũ eſſe: ſcri-

Quõ aię defũctoꝝ ad nos pñt venire.

ptura diuina teſtaᷣ, hæc ille. Cum aūt venerint ad nos:& ad hoc vt ſentianᷣ: oportet ꝙ aſſumāt aliqꝺ corp⁹: puta phātaſticū ſeu de aere formatū. vñ dicit Rich. in. iiij. ꝙ aīa ſeparata: pōt ꝑ ꝟtutē ſuā naturalē mouere aliquod corp⁹ de loco ad locū: niſi ꝓhibeaᷣ a ſuꝑiori ꝟtute. In aīa em̄ ſeparata eſt virtus motiua ſm̄ locum:& ꝟtuoſior eſt ſeparata q̄ corpori vnita:& cū corpi corruptibili vniᷣ hoc pōt: qꝺ tñ aggrauat aīam: multo forti⁹ ħ pōt cū ſeꝑata eſt ab eo. vñ Grego. in. iiij. dial. narrat Germanum epm̄ Capuanū inueniſſe Paſcaſium defunctum & obſequētem in balneis. Cū ꝰ aīa illa non eſſet illi⁹ corpis forma. & tñ ipm̄ mouebat: patet ꝙ aliqñ aīa ſepata mouet aliqꝺ corp⁹ ſm̄ locū. Nec ē dicēdū: vt aliq dicūt ꝙ eēt angelus bon⁹ vel mal⁹ in ſpecie Paſcaſij: qa hoc faciendo ille Paſcaſi⁹ faciebat pnīam ſuam: nec tñ fuit idē corpus cui⁹ aīa Paſcaſij erat forma. Aīa em̄ ſeparata: ꝓhibetur diuina ꝟtute mouere illud corpus cuius fuit forma & qꝺcūq; aliud corp⁹: qꝺ pōt aīari aīa rōnali:& etiā corpa brutoꝝ: ne eſſet hoīb⁹ occaſio ruēdi in vilē & horrēdū errorē: opinātiū intellectū poſſe trāſire de corpore in corpus: ita ꝙ ſucceſſiue ſit ꝓprius motor corporū diuerſorū:& q̄libet aīam q̄dlibet corp⁹ ingredi poſſe: vt Pythagoricæ fabulæ dicūt. Itē no. ſm̄ Tho. in. iiij. ꝙ aīæ ſepatę ſi ſunt btē ī libertate ſua: eſt venire in mūdo & apparere: vbiq; tñ videntes gloriam dei ſicut angeli ſancti. Sed ſi ſunt dānatæ: nō eſt in poteſtate carū exire de iferno: ſed ex ſpeciali dei diſpēſatiōe & permiſſu: circūferētes ſecū infernū quocūq; pgunt:& hoc vſq; ad diē iudicij: nā poſtea nec dānatæ aīæ nec dæmones inde poterūt exire. Sed nec credendum eſt: ita ſępe apparere btōs vel dānatos ſicut dr̄. Nā aliqñ angeli ſcti apparent in pſona btōꝝ:& diabolus in ſpecie dānatoꝝ ad decipiendū.

In inferno nulla ē redēptio.

Sciēdū vlteri⁹: ꝙ aīæ dānatoꝝ ad infernum finalr̄ deputatæ: qꝺ eſt ī oīb⁹ ſm̄ legē cōem: de pœnis inferni liberari nō pñt: qa in iferno nulla eſt redēptio: vt dicit Iob. Vñ & Hiero. di. Cum ante tribunal chriſti venerim⁹: nec Iob: nec Daniel nec Noe rogare pñt pro quoq;: ſed vnūquēq; portare on⁹ ſuū, xiij. q. ij. in pñti. qꝺ dicit Gratia. in. §. ſeq. eſſe intelligēdū de ipœnitētib⁹. de qb⁹ ꝓpheta di. Nō dabit deo placationē ſuā: nec pꝛīū redēptiōis aīæ ſuæ:& iō frater nō redimet eū: ſed laborabit ī æternū, & viuet adhuc ī finē. Contrariū credere eſt hæreſis Orig. q̄ dicit oēs dānatos liberādos: vt refert Aug. xxj. de ci. dei. Nec obſtat de Traiano q vt di. Damia. educt⁹ fuit de iferno orōnib⁹ Grego. Nā ſm̄ Tho. in. iiij. æſtimari pōt ꝙ oīa iſta nō eēt ad ifernū finalr̄ deputata. Q̄uis em̄ ſm̄ pſentē iuſtitiā: ꝓ ꝓprio merito eēt in iferno: tñ ſm̄ cauſas ſuꝑiores qb⁹ ꝓuidebaᷣ ad vitā reuocandus de⁹ aliter erat factur⁹ vltra legē cōem ꝑ ſpeciale priuilegiū ꝯceſſum illi:& ſic reuocat⁹ ad vitā crediᷣ ꝑ grām ꝯuerſus obtinuit. Sed nec aliq̄ mō pñt iuuari ꝑ nos ipę aīæ damnatę q̄cūq; ſuffragio ad diminutionē eorū pœnæ vel intermiſſionē vel ipſoꝝ ꝯfortationē. vt declarat Tho. in. iiij. Et qꝺ dicit Aug. xiij. q. ij. tēpus. ſ. ꝙ qb⁹ proſunt ſuffragia: aut ad ħ ꝓſūt vt ſit plena remiſſio: aut certe vt tolerabilior fiat ipa dānatio. Dicunt Tho. Pe. & Rich. ꝙ dānatio non ſumitur ibi ꝓ pœna īfernali: ſed ꝓ pœna purgatorij: ad quā etiā pōt dici dānari q̄ illuc accedit: Et qꝺ dr̄ in gloſ. ibi ꝙ eleemoſyna facta ꝓ eo: q deceſſit in mortali q eſt mediocriter malus: valet ad mitiorē pœnā, & ꝑ q̄dlibet ſuffragiū diminuiᷣ de pœna: nō in tāta quāta dimiſſa eſt ꝑ p̄cedēs ſile ſuffragiū: ſed ī tāta ꝓportione: ita ꝙ ſemꝑ aliqd remaneat de pœna. Falſa eſt illa gloſ. q̄ ad duo. Primo qdē: qa mediocriter malus nō dr̄ ille, q moriᷣ in pctō mortali: ſed bon⁹ q moriᷣ in ſtatu grāæ: q tñ deficit a perfectiōe iuſtitię:& ꝓpterea etiā dr̄ mediocriter bon⁹. Sed mediocriter malus: dr̄ idē ipſe ab Aug. qa deficit a cōpleta rōne malitiæ: cū non habeat mortale ſm̄ Pe. in. iiij. Scꝺm eſt: ꝙ diminuaᷣ aliqd de pœna dānatis ꝑ ſuffragiū. Nā ſi ħ verū eſſet: ſeq̄reᷣ ꝙ tot poſſent fieri, ꝙ oīno liberareᷣ: qꝺ eſt falſum ſm̄ Tho. in. iiij. In vita aūt pſenti remittiᷣ quodcūq; mortale: dūmodo vere pœniteat. Hæc eſt em̄ drīa ſm̄ Tho. in. iiij. inter ſpm̄ carni vnitū & ſeparatū: qa ſpūs carni vnit⁹: eſt ſuſceptibilis pnīe. nō aūt ſpūs ſeparat⁹. Vñ Dam. hoc eſt hoī mors: qꝺ angelo caſus. Hinc ꝑ ꝓphetā Ezech. xviij. dñs ait. In q̄cūq; hora cōuerſus fuerit pctōr:& igemuerit: oīm pctōrum eius non recordatus fuerit. Et Chryſ. in lib. de reparatione lapſi dicit. Talis mihi crede: talis eſt erga hoīes dei pietas: vt nunq̄ reſpuat hoīs pnīam: ſi ei pure & ſyncere & ſimplr̄ offeratur. Etiā ſi ad ſummū qs ꝑuenit maloꝝ, & inde tñ velit reuerti

Nulla dānatis ꝓſūt ſuffragia.

Nota ħ falſitatē cuiuſdā gloſſę.

ad ꝟtutis viā ſuſcipit: libēter amplectiᷣ & oīa facit: quatinus ad priorē reuocet ſtatū. hæc ipe de pœ. di. iij. talis. Vt ꝰ euadat pœnas ęternas: oportet hic pctōrē pœnitere. Vñ Hiero. O pctōr ſatiſfacito deo in cōfeſſione pnīæ: non expectes vt hūiliet te cuſar ſatan. i. diabolus:& ab initio neceſſitatis extorqueat pnīam: ſed ipſe ꝑueni ipſius tortoris duritiam: qa ſi teipm̄ correxeris: ſi te emendaueris: pius eſt de⁹ vt remittat. de pœ. diſ. j. vide. Sine pnīa autem: mortale remitti nō pt. i. ꝯtritiōe. Dicit em̄ regula iuris. Pœnitēti venia non daᷣ niſi correcto. extra de re. iur. Et Aug. Neminē putes ab errore ad veritatē:& a quocūq; ſeu magno ſeu paruo vitio: ſine pnīa poſſe ꝑuenire: ita impartiᷣ a deo largitas miæ: vt nō dimittaᷣ ſeueritas diſciplinę. de pœni. diſ. j. neminē. De mō aūt pœnitēdi habes in. ij. & iij. parte. Quanto aūt pctōr magis expectaᷣ ad pnīam & nō reuertiᷣ: tāto duri⁹ puniᷣ. vñ Vale. Lento qdem gradu diuina ꝓcedit ira tarditatēq; ſupplicij grauitate cōpenſat. Et Hiero. Moderatio dei & pietas: ſolum noſtrum reditū q̄rit: ac nos cupit longa ſua benignitate ſaluare: ꝙ ſi nō cōuertimur: ſi duri colli ſumus: ſi vſq; in finē ī pctīs pſeueram⁹ aſſidue peccātiū: nō miſeretur de⁹. diſt. xciij. diaconi. Et qa oīa mortalia habēt cōnexionē adiuicē ex pte auerſionis. vñ pricipalr̄ eſt grauitas pctī: qa oīa auertunt a deo ſm̄ Tho. in. iiij. Ideo nō pōt quis pœnitere de vno ſine altero. Aīa em̄ cū ſit ſimplex non pōt ex pte auerti & ex pte cōuerti: ꝑ q̄dlibet aūt mortale aīa auertiᷣ a deo. vñ Inno. papa. ij. falſam pnīam eſſe cōſtat: cum ſpretis plurib⁹ de vno ſolo pnīa agiᷣ: aut cū ſic agiᷣ de vno: vt nō diſcedaᷣ ab alio. de pœ. diſt. v. fratres nr̄os. Cū aūt pœnitet qs vere de oīb⁹ mortalib⁹: remittunᷣ ei pctā quātū ad maculā: qa. ſ. ſibi reſtituiᷣ grā:& quātū ad debitū pœnę ęternę: remanet tñ obligat⁹ ad pœnā tpalē cōiter. Pctm̄ enim mortale ſm̄ Pet. in. iiij. tollit qꝺ eſt ꝯ eq̄litatē iuſtitiæ: dū vltra debitū vſus eſt propria volūtate: ſubtrahēdo debitū obſequiū. Reſtituta ꝰ amicitia: qa ſe humiliauit & petijt veniā: cōiter remanet obligat⁹ ad ſoluēdū debitū pœnæ tpalis: ad recōpēſandū iiuriā & ſatiſfaciēdum iuſtitiæ leſę. qꝺ ſoluit poſtea ꝑ opa ſatiſfactoria. Poſſet tñ (ſm̄ doc.) eſſe ꝯtritio tāta ꝙ ſufficeret ad delendū. oēm pœnā & culpā. Exēplū in latrōe. de pœ. di. j. iportuna. Et Exēplū de illo q abſtulit ꝓxio decē: hic cū fecerit ꝯ amicitiā & ꝯ iuſtitiā: ſi veniā petit humiliat⁹ dicit Ieſus: iniuriā tibi remitto: ſed volo ꝙ reſtituas meū:& ſi nō potes mō: in futurū paulati facies. Poſſet tñ ita & taliter hūiliari & ille Ieſus eē ita diues & liberalis: ꝙ etiā debitum dimitteret & nō ſolū iniuriā: ſic accidit de offendēte deū. Et ꝙ poſt remiſſionē culpæ remaneat qs obligatus pœnæ tpali: habes exēplū ī Dauid (cui poſtq; dictū fuit ꝟe pœnitēti:) dñs trāſtulit pctm̄ tuum: tñ ꝓpter ipm̄ ſuſtinuit magnā tribulationē & pſecutionē filij. qꝺ no. Greg de pœ. di. j. ſi pctm̄. vbi dicit ꝙ delictū de⁹ ſine vltōe nō patiᷣ. Aut em̄ hō punit pſeipm̄: aut de⁹ cū hoīe. ſ. vel ꝑ tribulatiōes vl̄ poſtea in purgatorio. Qꝺ em̄ nō facit ad plenū ſatiſfactionis debitę ꝓ pctīs mortalib⁹ in purgatorio ſoluet: vel etiā ꝓ venialib⁹. & de his modo dicendū. ſ. de venialibus.

Pniæ ītegritas oſtēdiᷣ.

TIT. X. DE PECCATO VENIALI.

¶ Quid dicaᷣ pctm̄ veniale:& de nocumētis ei⁹. Cap. j.

Veniale dr̄ aliqꝺ peccatū triplicitēr.

VENIALE DICITVR A VEnia. Pōt ꝰ dici aliqꝺ pctm̄ veniale triplr̄: ſm̄ Tho. j. ij. q. lxxxviij. Vno modo, qa ē veniā cōſecutū:& ſic mortale poſt pnīam dr̄ veniale. Vñ Aug. dicit Fit veniale ꝑ ꝯfeſſionē: qꝺ erat criminale ī opatione. de pœ. diſ. j. quē pœnitet. & hoc dr̄ veniale ex euentu. Alio modo dr̄ veniale: quod habet in ſe vñ veniā cōſequatur: vel in toto vl̄ ī parte. In parte quidē ſicut cum habet aliquid diminuens culpā: vt cū fit ex infirmitate vel ignorantia:& hoc dr̄ veniale ex cauſa q̄uis ſit mortale. vñ Cypria. diſt. viij. cōſuetudo. Qui poſt veritatē manifeſtā: pſeuerat prudēs & ſciēs. ſ. ī errore de aliq̄ materia: iā nō ī venia ignorantiæ peccat: pſumptione em̄ atq; obſtinatiōe quadam nitiᷣ cū rōne ſupereᷣ. Tertio mō dr̄ veniale: qa nō habet in ſe vñ nō cōſequaᷣ veniā ex toto: ſed faciliter dimitiᷣ: qa. ſ. nō tollit ordinē ad vltimū finē. vñ nō mereᷣ pœnā ęternā ſed tpalē. Et de his intelligiᷣ illud Bedę. Pctā q̄ ex ignorātia vl̄ infirmitate hūana cōmittunᷣ: dicit & ꝑcipit alterutrum cōfiteri (. ſ. Iac. v.) qa facile remittunᷣ. di. xxv. vnū orarium §. criminis, vbi dicit gloſ. & bene ꝙ loquiᷣ de venialib⁹ q̄ poſſunt

pñt laico cōfiteri: etiā oblata copia ſacerdotis. Nunq̄ tñ eſt neceſſarium ipſa vel alia laico confiteri. Vñ ly præcipit ponitᷣ ꝓ cōſulit ſeu exortaᷣ:& ſic ſumiᷣ. xxiij. q. iiij. guiliſari⁹. Hoc aūt dr̄ veniale ex genere, & de ħ nūc loquiᷣ: qꝺ diſtinguiᷣ ꝯtra mortale. Pctōrū ergo actualiū: aliqꝺ dr̄ mortale ex genere:& aliqꝺ veniale ex gñe: ſm̄ ꝙ genus vel ſpecies act⁹ determinanᷣ ex obiecto. Cū em̄ volūtas ferᷣ in aliqꝺ: qꝺ ſm̄ ſe repugnat charitati dei vel ꝓximi: ꝑ quā hō ordinaᷣ in vltimū finē: tūc pctm̄ ex obiecto ſuo habet ꝙ ſit mortale:& ex gñe ſuo eſt illud mortale: ſicut blaſphemia dei: ꝑiurium: homicidium:& hmōi. Qñq; aūt volūtas fertur in illud: qꝺ in ſe cōtinet inordiatiōnē aliquā dei & ꝓximi: vt ꝟbū otioſum: riſus immoderat⁹ & hmōi. Et tale eſt veniale ex genere ſuo. Et ab Aug. ponuntur multa de his q̄ ſunt venialia ex genere ſuo. xxv. diſt. c. iij. §. alr̄s ea. Verū qa act⁹ morales accipiūt rōnē boni vel mali: nō ſolum ex obiecto: ſed etiā ex diſpoſitiōe agētis: cōtingit qñq; (vt qꝺ eſt veniale ex genere ſuo rōne obiecti:) ſit mortale ex diſpoſitiōe agentis: vt puta verbū otioſum: dictū eſt ad inducendū ad fornicationē. Et ecōuerſo. ſ. ꝙ eſt mortale ex genere fit veniale ex diſpoſitiōe agētis: ꝓpter hoc. ſ. qa eſt actus impfectus id eſt non deliberatus a ratione: vt cogitatio de adulterio: cui nō aſſentitur in ratione. De his clarius. j. dicetur.

Quō mortale & vēiale ex genere diſtinguūtur.

§. I. VENIALE PECCATVM SE-

cūdū Tho. j. ij. q. lxxxix. cōmitti nō potuit ī ſtatu īnocētiæ: vt cōiter poniᷣ. Qꝺ nō eſt ſic ītelligēdū: ꝙ illud qꝺ eſt nobis vēiale ſi ipe Adā cōmitteret: eēt ei mortale propter altitudinem ſui ſtatus: qa nō potuit eſſe ꝙ cōmitteret aliquod qꝺ de ſe eſt veniale anteq̄ amitteret integritatē illi⁹ ſtatus: peccādo mortaliter: Ratio em̄ hui⁹ eſt: qa pctm̄ veniale in nobis cōtingit: vel propter impfectionē actus: ſicut ſubiti mot⁹ in gñe mortaliū: vel ꝓpter inordinationē exiſtētē circa ea: q̄ ſunt ad finē ſuato tñ debito ordīe ad finem. Vtrūq; aūt horū ꝯtingit ꝓpter quendā defectū ordinis: eo ꝙ inferi⁹ nō ꝯtineᷣ firmiter ſub ſuꝑiori. In ſtatu autē innocentię erat ordinis infallibilis firmitas: vt ſemꝑ inferi⁹ cōtineret ſub ſuꝑiori. i. ſenſualitas ſub rōne q̄diu ſummum hoīs aīo cōtineret ſub deo. vt Aug dicit in. xiiij. de ci. dei. Et qa maior eſt pfectio angeli q̄ hoīs in primo ſtatu: ſequiᷣ ꝙ ſi hō ī ſtatu innocētię nō potuit peccare venialr̄: vt dictū eſt: nec angelus pōt peccare venialr̄. Angelus em̄ ſi eſt bonus non moueᷣ ad ea q̄ ſunt ad finē: niſi in ordine ad finē debitū q eſt de⁹:& ꝓpter hoc oīs ei⁹ actus eſt act⁹ charitatis:& ſic in eo nō pōt eſſe veniale. Angelus malus non mouetur in aliqꝺ niſi in ordine ad finē pctī ſuꝑbiæ ei⁹:& ſic ī oīb⁹ peccat mortalr̄ q̄cūq; ꝓpria volūtate agit ſec⁹ de appetitu naturalis boni q eſt in eo. Et q̄uis venialia videanᷣ qñq; ea q̄ ꝓcurant dęmones cōmitti ab hoīb⁹: tñ ħ faciunt vt ſic hoīes ad ſui familiaritatē adducāt & inducāt ad mortale. Vnde ī oīb⁹ talib⁹ mortalr̄ peccāt ꝓpter intētionē finis. Itē primi motus in īfidelib⁹ nō ſunt mortalia vt qdā dixerūt: ſed venialia ſi eis nō cōſentiāt. Hui⁹ ratio eſt duplex ſm̄ Tho. j. ij. q. lxxxix. ar. v. Prima qa ſenſualitas nō potuit eſſe ſubiectū mortalis. Eſt aūt eadē natura ſenſualitatis in infidelibus ſicut in fidelibus:& ſic nō pōt eſſe ꝙ primus motus ſenſualitatis in infidelib⁹ ſit mortale. Scꝺa eſt qa dignitas pſonę nūq̄ diminuit pctm̄: ſed magis adauget. Vñ pctm̄ non eſt min⁹ in fideli q̄ in ifideli: ſed mlto mai⁹: vt patet ad Heb. x. Ex hoc etiā expſſe colligiᷣ. xij. q. j. c. ſcimus. Pctm̄ veniale eſt impoſſibile ꝙ ſit in aliquo cū origīali ſolo abſq; mortali. Cuius ratio eſt ſm̄ Tho. j. ij. q lxxxix. ar. vj. Quia anteq̄ ad annos diſcretionis qs ꝑueniat defect⁹ ętatis ꝓhibēs vſū rōnis excuſat eum a mortali. vñ mlto magis a veniali ſi cōmitteret aliquod quod ex genere ſuo ſit tale. Hoc etiā expſſe habetur. xv. q j. §. ex co aūt. Cū ꝟo vſum rōnis habere incipit non oīno excuſaᷣ a culpa venialis & mortalis peccati Sed primū qꝺ tūc homini cogitādū occurrit eſt deliberare de ſeipſo:& ſiquidem ſeipm̄ ordinauerit ad debitum finē: per gratiā cōſequetur remiſſionem originalis pctī. Si vero nō ordinet ſeipm̄ ad debitum finem ſm̄ ꝙ ī illa ętate eſt capax diſcretionis: peccabit mortaliter non faciēs quod in ſe eſt:& tunc peccatū non erit in ſe peccatū veniale ſine mortali: niſi poſtq; totū fuerit ſibi per gratiam remiſſum.

Adā nō potuit primo pctō venialr̄ peccare.

Diabolus ī oībus peccat mortaliter.

Pctm̄ veniale non pōt eē in aliquo cū ſolo originali.

Primi mot⁹ ſēſualitatis ſunt vēialia.

§. II. ET NOTA QVOD PRIMI

motus peccatorū q ſunt in ſenſualitate: ſunt venialia. Dicit em̄ magiſter. ij. ſen. diſ. xxj. ꝙ tētatio a carne non poteſt eſſe abſq; peccato: ſed quādocūq; eſt prim⁹ motus eſt tentatio a carne: ergo primus motus non pōt eſſe ſine pctō. Pro cuius declaratione dicit Tho. in q̄dlib. ꝙ mot⁹ importat inclinationē quādā ad terminū: quæ qdē inclinatio ptinet ad appetitum in humanis actibus. In homine triplex appetitus eſt. Vnus qdē naturalis: ſm̄ ꝙ vis appetitiua ptinet ad animā vegetabilē: q̄ habet vim digeſtiuā & expulſiuā & retētiuā. Scꝺs appetit⁹ eſt ſenſualitatis: q moueᷣ ſm̄ appræhenſionē ſenſus. Terti⁹ appetit⁹ eſt volūtatis: q moueᷣ ſm̄ iudicium rōnis. Pctm̄ aūt qꝺ habet rōnē culpæ: de quo nūc loqmur, nō pōt eſſe niſi in actu volūtatis: qui. ſ. eſt aliq̄liter in poteſtate peccātis. Actus aūt appetit⁹ naturalis nō ſubiacet imperio rōnis: ſicut nec act⁹ aliarū potentiarū vegetabilium aīæ. Et ideo in actu talis appetitus non pōt cōſiſtere culpa: ſicut ꝙ hō eſuriat vel ſitiat abſq; culpa eſt. & idē dicendum eſt in alijs hmōi. Sed actus appetit⁹ ſenſitiui ſubiacet imperio rōnis: qa ratio præueniēs ipſum poteſt eū imperare vel etiam impedire. & ideo talis motus pōt iā habere rationē culpæ:& ſi ſequatur iudiciū rōnis: poterit etiam eſſe pctm̄ mortale: ſicut mot⁹ exteriorū mēbrorū a rōne imperati. Si aūt præueniat iudiciū rōnis eſt qdē pctm̄: ſi tēdat in aliqꝺ illicitū: qa in poteſtate hoīs fuit ipm̄ cohibere: eſt tñ veniale pctm̄ & leuiſſimū: vt patet ꝑ Aug. xij. de tri. Et hoc dr̄ prim⁹ mot⁹ pctī. Mot⁹ autē ſuperioris appetitus. i. voluntatis cōſequens iudiciū rōnis: iā poteſt eſſe pctm̄ mortale. Et ſi dicatur: ꝙ nemo peccat in eo qꝺ vitare nō pōt. vt. xv. q. j. §. ij. Sed cōcupiſcētia vitari nō poteſt. Reſpōſio: ꝙ cōcupiſcētia non poteſt vitari: ſic ꝙ nullus motus inſurgat: qa dum reſiſtitur vni inſurgit alius: poſſunt tamē vitari ſinguli:& ex hoc quilibet habet aliquid de ratione pctī: licet non habeat rationē perfecti peccati: quod eſt peccatum mortale.

In hoīe triplex appetit⁹.

§. III. INSVPER QVERITVR. SI

veniale poſſit effici mortale. Rñdet Tho. j. ij. q. lxxxviij. ar. iiij. ꝙ veniale fieri mortale pt itelligi triplr̄. Vno mō ſic. ꝙ idē act⁹ numero poſſit eē pctm̄ veniale & poſtea mortale & hoc nō pōt eē: qa pctm̄ principalr̄ cōſiſtit in actu volūtatis: ſicut & q̄libet act⁹ moralis. Vñ nō dr̄ vn⁹ act⁹ moralr̄ ſi volūtas mutaᷣ: q̄uis etiā actio ſm̄ numerū ſit continua. Si aūt voluntas non mutetur: non pōt eē ꝙ de veniali fiat mortale. Alio mō pōt intelligi: vt id qꝺ eſt veniale ex genere fiat mortale:& ħ qdē poſſibile eſt inquātū cōſtituiᷣ in eo finis: vel inquātū referᷣ ad mortale pctm̄ ſicut ad finē: ſicut cum qs dicit ꝟbū otioſum intēdēs ꝑ hoc iducere ad fornicationē:& ꝑ iſtū ſcꝺm modū intelligiᷣ illud dictū Augu. Nullū pctm̄ eſt a deo veniale: qꝺ non fiat criminale. i. mortale dū placet. diſt. xxv. c. iij. §. criminis. Et intelligiᷣ de cōplacētia fruitiōis: cū. ſ. ibi ꝯſtituiᷣ finis. Tertio mō pōt intelligi ita: ꝙ multa venialia pctā ꝯſtituāt vnū pctm̄ mortale: qꝺ oīno falſum eſt. Nō em̄ oīa pctā venialia de mūdo: pñt hr̄e tantū de reatu: quātū vnū pctm̄ mortale. qꝺ patet etiā ex pte durationis: qa pctm̄ mortale habet reatū pœnę ęternę: pctm̄ aūt veniale reatū pœnę tpalis vt dictū ē. Patet etiā ex pte pœnę dāni: q pctm̄ mortale mereᷣ carētiā viſiōis diuinæ: cui nulla alia pœna cōparari pōt: vt Chryſ. dicit. Patet etiā ex pte pœnæ ſenſus: quātū ad vermē conſciētiæ: licet forte q̄tū ad pœnā ignis iproportionabiles pœnę ſint. Si ꝟo itelligatur: ꝙ multa pctā venialia faciant vnū mortale diſpoſitiue: ſic verū eſt. Actus em̄ pctī duplr̄ ad aliqd diſponit. Vno qdē mō directe: ſic ꝙ diſponit ad actū ſimilē ſm̄ ſpeciē. Et hoc mō prīo & ꝑ ſe pctm̄ veniale ex genere: nō diſponit ad mortale ex genere: cū differāt ſpecie. Sed ꝑ hunc modū pctm̄ veniale: pōt diſponere quandā ꝯſequentiā ad pctm̄, qꝺ ē mortale ex parte agentis. Augmētata enim diſpoſitione vel habitu ꝑ act⁹ pctōrū venialium: in tātum pōt libido peccandi creſcere: ꝙ ille qui peccat finē ſuū cōſtituet in pctō veniali. Nā vnicuiq; habēti habitū inquantū hui⁹ finis eſt opatio ſm̄ habitū:& ſic multoties peccādo venialr̄: diſponetur ad pctm̄ mortale. Alio mō act⁹ human⁹, diſponit ad aliqd remouēdo ꝓhibēs:& ħ mō pctm̄ veniale ex gñe pōt diſponere ad pctm̄ mortale ex gñe. Qui em̄ peccat venialr̄ ex gñe ꝓtermittit aliquem ordinē:& ex hoc ꝙ ꝯſueſcit volūtatē ſuā in minorib⁹ debito ordini nō ſubijcere: diſponiᷣ ad hoc ꝙ etiā volūtatē ſuā nō ſubijciat ordini vltimi finis eligendo: id qꝺ eſt pctm̄ mortale ex genere. Et ſm̄ hūc modum. i. ſm̄ diſpoſitionē intelligēdū eſt: qꝺ dicit Aug. de pœ. diſ. j. tres

Veniale quō pt effici mortale.

Quō ex venialibus fiat mortale.

ſunt.ſ.ꝙ illa pctã:q̃ humanæ fragilitati q̃ꝫuis parua:tñ cre-
bra ſurrepũt:q̃ ſi collecta ꝯ nos fuerint ita nos grauabũt &
opprimẽt: ſicut vnũ aliqd' grande pctm̃.ſ.mortale.hęc ille.
Itẽ no.ſm Tho.vbi.ſ.ar.v.ꝙ veniale ex ſui diuturnitate
vel frequẽtia vel aſſiduitate:nõ põt eẽ mortale niſi forte ꝑ
accidẽs ex aliquo ſuperueniẽte:cum.ſ.in actu multiplicato
vel ꝓtelato ſupuenerit aliud qd' variat ſpeciẽ: puta inobe
diẽtia vel cõtẽptus:vel aliud hmõi.Et ſic intelligendum ẽ

Idẽ actꝰ ſpecie põt eſſe veniał & mortalis.

qd' dr̃.xxv.diſ.§.al's ea.vbi videť dici ꝙ aliq̃ venialia ĩ cõ
ſuetudinẽ ducta efficiunť mortalia.Et no.ſm Pe.de pal.in
iiij.ꝙ idem actꝰ ſpecie põt eſſe venialis & mortalis tripl'r.
Primo ꝓpter conſcientiã erroneã:q̃ iudicat mortale qd' eſt
veniale.Scd'o ꝓpter contẽptũ.Tertio ꝓpter finẽ ibi cõſti-
tutũ.Cuiꝰ ſignũ eſt,qñ faceret etiã ſi eſſet ꝓhibitũ:diſpoſi-
tiue em̃ veniale fit mortale:vñ periculoſum eſt veniale mł
tiplicare:qa quidã dicũt ea ſic poſſe multiplicari:vt hõ non
poſſit poſtea peccare:niſi mortaliter primo pctõ. Periculo
ſum etiã vnũ pctm̃ nimis aſſueſcere etiam veniale: quia fa
cillimũ eſt agere ſm habitũ radicatum firmiter & difficili
mum eſt agere cõtra:qa aſſuetudo facit neceſſitatẽ. Vñ hõ
aſſuetus ꝟbis ocioſis ſi occurrat ſibi tentatio:qd' faciet ſi a
deo eſſet prohibitum:cõſentiet facere illud.Et ideo ne habi
tualiter in hoĩe firmenť frequenter confitenda ſunt: & ſic
nunq̃ꝫ radicabitur habitus,Hæc ille.diſ.xvj.q.j.in.iiij.ſen.

Septem effectus pcti venialis.

§.IIII.EFFECTVS AVTEM PEC-
ti venialis ſeu nocumẽtum eſt multiplex:ſm qd' dr̃ in ꝯpẽ
dio theologiæ.Primus eſt macula aĩæ.i.impeditio exterio
ris fulgoris & nitoris actualis operũ bonorũ.Nã ꝓprie ſu-
mẽdo macula:ſic tãtũ mortale nõ veniale cauſat eam:vt di
cit Tho.j.ij.q.lxxxix.Qd' etiã videtur innuere Greg. di.ꝙ
mẽtẽ nequaq̃ꝫ cogitatio immũda coinqnat.i.maculat cum
pulſat:ſed cũ hãc ſibi ꝑ delectationẽ ſubiugat.de pœ. diſ.ij.
inter hæc.Scd's eſt:ꝙ minuit feruorẽ charitatis:ſicut aqua
in igne proiecta:licet ignẽ nõ extinguat feruorẽ tñ illiꝰ tem
perat.Tertiꝰ:ꝙ poteſtas aĩæ in bonis opibꝰ laſſať. Quartꝰ
eſt:ꝙ retardat a gr̃ia:qa hõ qui nõ cõmitteret deberet & poſ
ſet ſtatim poſt mortem euolare:cogetur ꝓpter venialia ad
tp̃s in purgatorio expectare.Nunq̃ꝫ em̃ ab aliquo facies dei
videbitur:donec ſoluat ꝑ pœnas minimum quadrãtem ve
nialiũ pctõrũ.Oportet em̃ quẽlibet ita mundum eſſe ante
introitum paradiſi: ſicut fuerat in innocentia baptiſmali.
Quintus eſt:ꝙ bona gloriæ cœleſtis diminuũtur: non qdẽ
illa quæ iã debenť:& quæ habemꝰ ibi per meritũ repoſita:
ſed q̃ deberenť ſi venialia non fierẽt:qa in eodẽ tp̃e poſſent
aliqua bona fieri quãdo iſta fiũt.ꝓpterea poſt ꝑpetrationẽ
venialium: oportet nos quædã opera conuertere ad ſolu-
tionẽ hmõi debitorum:ꝑ q̃ deberet nobis creſcere cumulus
æterni præmij.Sextus effectus eſt:qa venialia ſunt ſępe oc-
caſio pctõrũ mortaliũ.Septimus:qa pctm̃ veniale obligat
ad pœnã:vel tẽporalẽ præſentẽ,ſi hic ſatiſfacit:vł purgato
riã,ſi moritur in gr̃a:vł infernalem,ſi moritur cũ mortali.
Nota ꝙ pctm̃ veniale remitti non poteſt ſine mortali.Et
ratio eſt ſm Tho.in.iiij.di.xvj.qm̃ remoto priori remoueť
poſterius:nec poſterius reſtituetur,niſi priori reſtituto.Fer

Veniale abſq̃ꝫ mortali non põt remitti.

uor autem charitatis cui veniale opponitur eſt poſterior ip
ſa charitate:vñ q̃ꝫdiu charitas non reſtituitur ſcilicet per di
miſſionem peccati mortalis: nõ feruor charitatis reparari
poteſt:in qua reparatione eſt venialis dimiſſio:& ſic nõ di
mittiť ei cui mortale nõ dimittitur.Idem Petrus.Poteſt aũt
dimitti vnum veniale ſine alio:ſm Tho.vbi.ſ.qa venia-
lia non habẽt cõnexionẽ ad inuicẽ ex parte auerſionis ſicut

Vnũ veniale poteſt ſine alio dimitti.

mortalia:qm̃ in eis nulla eſt auerſio a deo:nec etiam ex par
te cõuerſiõis:vt ꝑ ſe patet.Nõ poteſt dimitti veniale volũ
tate manẽte ad illud:ſm Tho.vbi.ſ.qa non põt tolli culpa
niſi reordineť volũtas:quæ reordinari nõ põt q̃ꝫdiu in ipa
deordinatione manet:al's eſſent duo oppoſita ſimul: & ideo
veniale nullo modo poteſt dimitti q̃ꝫdiu voluntas ad illud
manet. Idem Pe.Quõ aũt ad remiſſionẽ venialis requirať
contritio:declarat ſic Tho.vbi.ſ. Peccatum veniale nõ re-
mittiť(vt dictum eſt.ſ.)q̃ꝫdiu volũtas manet in illo. Ip̃m
aũt recedere a voluntate ab eo qd' prius volebat:eſt diſpli
cere ei qd' voluit:& talis diſplicẽtia qñ eſt gr̃a ĩformata; dr̃
dolor cõtritionis:& ideo veniale ſine contritione nõ dimit
tiť.Sed ſciẽdum:ꝙ contritio põt accipi tripl'r.ſ.vel habitu
vel actu:vel medio modo.Habitu qdẽ cõtritio: nõ ſufficit
ad pcti venialis dimiſſionẽ:qa tũc quicũq̃ꝫ haberet habitũ
virtutis pniæ:cuius actus eſt quælibet cõtritio conſecutus
eſſet venialis pcti dimiſſionẽ:& ſic pctm̃ veniale cũ gratia
eſſe nõ põt:nec iterũ reqriť:ꝙ ſemꝑ ſit actualis cõtritio:qa
ſequereť ꝙ pctm̃ qd' qs in memoria & cõtritione nõ habet
remitti nõ poſſet Et ideo dicendũ:ꝙ requiriť cõtritio me-
dio modo:qñ.ſ.etſi actu pctm̃ nõ diſpliceat explicite: diſpli
ceat implicite:qa ex virtute pniæ quã agit ſequereť diſpli-
centia explicite pcti venialis:ſi cogitatio ad illud ferretur.
Idem Pe.Et nota ſm Pe.de palu.in.iiij.ꝙ feruor charitatis

Feruor charitatis dupl'r ſumitur.

ſumitur dupl'r.Vno modo.ꝓ actu charitatis cum conatu:
& hoc actu intendiť & augeť charitas:ſed hic nõ eſt neceſſa
rius ad remiſſionem venialis.Alio modo ꝓ actu ſimplici:
in quẽ prorũpit charitas etiã tepide deteſtãdo peccatum:&
hic requiriť ad remiſſionẽ venialiũ.hæc ille.Dicũt quidẽ:
ꝙ q̃ꝫuis aĩa informata charitate mereatur per cõtritionem
remiſſionẽ venialiũ:tñ illius remiſſio nõ debet dici cauſa
efficiens:ſaltẽ loquendo de cauſa ꝑ ſe:qa motus contritiõis
nõ eſt cauſa remiſſionis pcti venialis efficiens:ꝑ hoc ſolum
ꝙ cõtritio immediate elicitur a voluntate charitate infor-
mata:vt qdã dixerũt:ſed eſt principalius per hoc:ꝙ illa cõ-
tritio eſt ipſius dei immediatus effectus.Hæc ille.

Pctm̃ veniale octo modis dimittitur.

§.V.DIMITTVNTVR AVTEM VE
nialia octo mõis ſm Ray.Primo ꝑ dignã cõmunionem de
cõſe.diſ.ij.cũ omne crimẽ.&.c.ſi quotieſcũq̃ꝫ.Et(vt qdã ad
dũt)ꝑ extremã vnctionẽ.extra de ſacra vnc.c.vnico. Scd'o:
ꝑ aquæ benedictæ aſperſionẽ.de cõſe.diſ.iij.aquã ſale. Ter
tio ꝑ eleemoſynarũ largitionẽ.de pœ.di.j.quãobrẽ.&.c.me
dicina.& diſt iij.ſane. Addũt qdã iniuriarũ dimiſſionẽ: q̃
eſt eleemoſyna ſpũalis.de qua Luc.vj. Dimittite & dimit-
temini Quarto ꝑ orõnẽ:& p̃cipue dñicã.de pœ.diſt.iij.c.de
quotidianis.Quinto ꝑ ꝯfeſſionẽ generalẽ:multo magis ꝑ
confeſſionem ſacramẽtalẽ de pœ.diſ.iij.c. de quotidianis.
Sexto ꝑ epãlem benedictionẽ:& ſm quoſdã etiam ſacerdo
talẽ.j.q.j.multi.ĩ fi.Septimo:ꝑ deuotã pectoris tũſionem.
vt de pœ.diſ.j.tres ſunt actiões. Octauo:ꝑ cordis cõtritio-
nẽ:vt in præcedẽti.c.dictũ eſt.De his ſunt verſus. Cõfiteor
tũdo cõſpergo cõteror oro.Signor.edo.dono:ꝑ hæc venia
lia pono.Et nõ ſolũ ꝑ iſta ſpecialiter noĩata:ſed etiã ꝑ quod
libet bonũ opus delenť.vt in p̃dicto.c. medicina. ꝟſi. redi-
me te operibꝰ tuis.Et ſicut dicit Tho.plura & pauciora ve
nialia ꝑ p̃dicta remittunť:ſm ꝙ ꝑ hoc maior vel minor fer
uor cõcitať:qd' de pluribꝰ vel paucioribꝰ ſaltẽ implicite cõ
tritionẽ cõtineat.vñ nõ oportet:ꝙ ſemꝑ oĩa venialia dimit
tanť.Nota ꝙ dicit Pe.de pal.ĩ.iiij di.xvj.ꝙ ꝑ hos modos
dictos:pctã venialia dimittunť plus q̃ꝫ alia bona opa:licet
cõiter per hos etiã dimittanť: niſi cũ diſplicẽtia volũtatis.
Minor tñ dolor cũ his ſufficit ad remiſſionẽ venialium q̃ꝫ
ſine his.vñ nõ fruſtra adhibenť:ſed multũ vtiliter & rõna-
biliter.Et priõ:qa iſti modi plus incitãt hoĩem ad motũ li-
beri arbitrij deteſtãtis pctã.Scd'o:quia plus valẽt ad remiſ
ſionẽ pœnę:qa ex merito & p̃cibꝰ eccl'iæ multa ex his ope
ranť Tertio:qa plus ſufficit generalis cõtritio hic q̃ꝫ alibi.
ita tñ ꝙ homo vtať his hac intẽtione. Addit etiã ad prædi
cta idem:ꝙ quæcũq̃ꝫ ſacra vnctio delet veniale:vt epoꝝ:
regũ:& ſacerdotum.Itẽ & benedictio monialiũ & panis be
nedictus in eccleſia.Itẽ & patientia flagellorũ:& totũ intel
lige quoad eos:qui ſunt in gratia.Indulgentiæ aũt ſolum
pœnã non culpam:nec etiam veniale remittunt. Hæc ille.

¶De purgatorio & ſuffragijs mortuorum. Cap.ij.

PVRGATORIVM ESSE EX
ſcriptura oñditur:cũ dr̃.ij.Mach.xij.Sctã & ſalu
bris eſt cogitatio:ꝓ defunctis exorare vt a pctis
ſoluanť.Nõ em̃ iſtud põt intelligi de beatis:qa
non indigent:nec de dãnatis:qa eis non proſunt. Intelligi-
tur ergo de his q ſunt in purgatorio.Dum enim per contri-
tionem deleta culpa:non ex tota tollatur ſemper reatus pœ
næ:nec etiã ſemper venialia dimiſſis mortalibus tollũtur:
& iuſticia dei hoc exigit:vt peccatũ per pœnã debitam ordĩ
neť:oportet ꝙ iſte q poſt contritionem de pctõ decedit ante
ſatiſfactionẽ debitã:vel etiã cũ venialibus poſt hanc vitam
puniať.Et ideo qui negat purgatoriũ:cũ eccleſia vniuerſa-
lis hoc teneat.ſ.purgatorium:orãs pro defunctis illis q ibi
ſunt:hæreticus eſt:etiã qui hoc non credat:cum auctoritati
eccl'iæ reſiſtat.Hæc Tho.in.iiij.di.xxj.Hinc & Greg. dicit.
de qbuſdã paruis culpis:ãñ diem iudicij purgationis ignis
credendus

credendus eſt.diſt.xxv.q̃lis.Et Augu.Si conuerſus.ſ.pctõr
fuerit vita viuet & nõ morieť.Nõ tamẽ ꝓmittimus ꝙ eua
det omnem pœnã:prius eſt em̃ purgandꝰ igne purgationis
&c.de pœ.diſ.vij.c.vlt.Et ſic errãt Iudæi & Græci purgato
riũ negãtes.De loco aũt purgatorij non reperiť aliquid ex-
preſſe determinatũ in ſcriptura:nec rõnes efficaces ad hoc
poſſent induci.Tamẽ ꝓbabiliter & ſm qd' magis cõſonat

De loco purgatorij.

dictis ſctõrũ.& reuelationi factæ multis: locus purgatorij
aĩabus dupl'r aſſignãť ſm Pe.in.iiij. Aut ſm legem cõem:
& ſic purgatoriũ eſt circa limbũ. Aut ſm diſpoſitionẽ ſpe
cialẽ:& ſic purgãť aĩæ aliquãdo in diuerſis locis in quibus
peccauerũt:aut ꝓpter aliquam ſuã releuationẽ: ꝑ ſuffragia
eorũ qbus apparet:aut ꝓpter aliquã viuẽtiũ ædificationẽ:
hoc aũt non eſt ſm legẽ cõmunẽ:qa ſm legẽ cõmunẽ ſimul
puniunť.Exẽpla plura habes in libro dialogorũ & legẽdis
ſanctorũ.Eſt aũt ibi duplex pœna.ſ.pœna dãni:vt carentia

Duplex ẽ pœna purgatorij.

diuinæ viſionis:& iſta eſt maxĩa(vt patuit.ſ.)de pœna in-
ferni.Alia ẽ pœna ignis: & iſta etiã excedit omnẽ pœnã tẽ
poralem.Vñ Aug.Hic ignis.ſ.purgatorij:etſi non ſit æter-
nus.ſ.quo ad officium:miro tamẽ modo grauis eſt excellit
em̃ omnem pœnam:quã vnq̃ꝫ aliquis paſſus eſt ĩ vita iſta.
de pœ.diſ.vij.c.vlti.Huius rationẽ aſſignat Tho.in.iiij.di.
xxj.dicens.ꝙ cum dolor nõ ſit leſio:ſed ſenſus leſionis:tãto
magis aliqs dolet de aliqua leſione:quãto magis eſt ſenſi-
tiuus:cum leſiones quæ fiunt in locis maxime ſenſibilibꝰ:
ſunt maximum dolorẽ cauſantes.Et qa totus ſenſus corpo
ris eſt ab aĩa:ideo ſi in ipſam aĩam aliquod leſiuũ agat de
neceſſitate:oportet ꝙ maxime affligatur. Quod autem aĩa
ab igne corporali patiatur(dictũ eſt.ſ.)in tractatu de infer
no.Etenim eodem igne cruciãtur aĩæ:quæ ſunt in purga-
torio:& quæ in inferno.Et dicũt quidã:ꝙ ita ſunt abſorpti
pœnis:ꝙ neſciũt ſe per pœnam purgari. Sed dicit Tho.ꝙ
hoc eſt falſum:qa niſi ſcirẽt ſe liberandos non peterent ſuf-
fragia,vt frequenter faciunt.Suſtinent ergo illam pœnam
non voluntate abſoluta:ſed conditionata:quia ſciunt ſe ſi-
ne illa pœna:ad gloriam venire non poſſe.

Quorũ miniſterio animæ purgantur.

§.I. PVRGANTVR AVTEM IP-
ſę aĩæ ſola diuina iuſticia ignẽ incẽdẽte:non miniſterio dæ
monũ quorũ victores extiterũt:nec miniſterio angelorũ:q
cõciues ſuos non tam vehementer affligerẽt.Sed tñ poſſibi
le eſt:ꝙ angeli eos ad loca pœnarum deducant: & etiã ipſi
dæmones:q de pœnis hoĩm lętãtur:eos comitantur & aſſi
ſtũt purgãdas:tum vt de eorũ pœnis ſatienť:tum vt ĩ eorũ
exitu a corpore ſuũ aliquid ibi reperiãt.Tho.in iiij.diſ.xxj.
Notãdũ etiã ꝙ qa quædã venialia ſunt maioris adhærẽtię
q̃ꝫ alia ſm ꝙ affectus magis ad ea inclinať:& in eis fortius
figiť:& ea q̃ ſunt maioris adhærẽtiæ tardiꝰ purgãtur. Ideo
quidã in purgatorio diutiꝰ q̃ꝫ alij torquẽtur:ſm ꝙ affectus
eorũ ꝙ ad venialia fuerit magis merſꝰ.Et acerbitas quidẽ
pœnæ rñdet quãtitati culpæ ꝓpriæ:ſed diuturnitas rñdet
radicatiõi culpæ in ſubiecto Vñ põt contingere ꝙ aliqs in
purgatorio diutiꝰ moreť q minꝰ affligiť.Rich.in.iiij diſ.ꝙ
hoc nõ videť verũ:qa cũ priuatio ſeu carẽtia viſiõis dei ſit
maxima pœna:q diutius ibi maneret acerbiꝰ affligereť:ſed
oĩbꝰ computatis ſimul q plus peccauit plus puniť. Ex dua

Duplici de cã aĩa igredit purgatoriũ

bus aũt cauſis aĩa recedẽs a corpore ſuſtinet pœnam purga
torij.ſ.vel qa moriť cũ venialibꝰ.& de hoc apl's.j. Coꝝ.iij.
Siquis ſupedificauerit ſup hoc fundamentũ.i.fidẽ viuã:li-
gnũ:fœnũ:& ſtipulã:ipe ſaluus erit:ſic tñ quaſi ꝑ ignẽ.No
mine aũt ligni fœni & ſtipulæ diuerſa venialia deſignanť.
vt exponit Aug.xxv.diſt.§.al's ea.Alia cauſa eſt ex eo ꝙ qs
nõ ſatiſfecit plene pœnis debitis ꝓ pctis ſuis:moriens tñ in
ſtatu gr̃æ:ꝓ his ergo poſſumus & debemꝰ facere ſuffragia
ſed quia diſcernere nõ poſſumꝰ qs moriať in ſtatu gr̃æ vel
nõ:vt dicit Augu.ꝓ oĩbus baptizatis ea facere debemus:
niſi quis in notorio moriatur.xxiij.q.v.c.placuit.

Quatuor modis aĩæ defunctoꝝ iuuantur.

§. II. QVATVOR AVTEM MO-
dis aĩæ defũctorũ ꝑ ſuffragiũ noſtrũ iuuanť.Vñ Greg.Aĩę
defunctoꝝ quatuor modis ſoluuntur:aut oblationibus ſa-
cerdotũ:aut præcibꝰ ſctõrũ:aut charorũ eleemoſynis:aut ie
iunijs cognatoꝝ.xiij.q.ij.nõ æſtimemꝰ.&.c.aĩæ.Quos mo
dos diſtinguit Ray.di.ſic.Suffragia quidem ꝓſunt defun-
ctis ad abſolutionẽ pœnæ a qua pñt abſolui quatuor mo-
dis.Vno modo ꝑ interceſſionẽ ipſius capitis.ſ.chriſti:& ſic
iuuãtur ꝑ oblationẽ altaris.Scd'o per interceſſionem quaſi
priuatoꝝ mẽbroꝝ.i.per orões ſctõꝝ.Tertio ꝑ modũ redẽ
ptionis pœnæ.ſ.ꝑ eleemoſynarũ largitionẽ.Quarto ꝑ mo
dũ ſolutiõis pœnæ.ſ.ꝑ ieiunioꝝ afflictionẽ:& ad dictos q̃
tuor modos oẽs alij reducunť.Quæ aũt hoꝝ ſint meliora
ſuffragia.Dicit Ray.ꝙ melius eſt opus charitatis qd' diri-
giť in deũ q̃ꝫ qd' in hoĩem:iõ duo primi modi q diriguntť ĩ
deũ meliores ſunt q̃ꝫ ſecũdi vltimi:niſi ꝑ accidẽs:in quantũ
eleemoſyna impetrat orões.Quia ꝟo meliꝰ eſt opus cha-
ritatis cõis q̃ꝫ priuatæ & ſpecialis:iõ meliꝰ ſuffragiũ ſacra-
mẽti altaris q̃ꝫ orões.Iterũ qa bonũ quãto cõmunius tan
to melius:iõ eleemoſyna melior eſt ieiunio.Suffragia facta

Suffragia malorum quõ valent.

per malos miniſtros aliquo modo valent: & aliquo mõ nõ
valẽt.Pro cuiꝰ declaratione dicit Tho.in.iiij.diſ.xlv.ꝙ ſuf
fragia ꝑ malũ fiũt tripliciter.Primo.ſ.velut ꝑ actorẽ: ſicut
fiũt ex priõ motu:& ſic nõ ꝓſũt niſi forte ex cõſequẽti & ꝑ
accidẽs:inquantũ ꝑ eleemoſynam mali hoĩs pauperes exci
tati orãt ꝓ defunctis.Scd'o pñt fieri ꝑ malũ vt miniſtrũ pu
blicũ dei vel totius eccl'iæ:ſic ſacerdos qui celebrat miſſam
vel exequias mortuoꝝ in eccleſia:valent ſuffragia talis ſa-
cerdotis q̃ꝫuis ſit pctõr & ꝓſunt defunctis.Tertio pñt fieri
per malũ vt miniſtrũ priuatũ.ſ.priuatæ perſonæ de mãda
to.ſ.alicuiꝰ exiſtẽte in charitate:ſiue ſit defunctꝰ:ſiue viuꝰ:
& talia ꝓſunt:ſicut ſeruus in pctõ exiſtens quodcũq̃ꝫ opus
miæ facit ex præcepto dñi charitatẽ habẽtis: magis tñ pro-
deſſent ſi etiã miniſtri in charitate eſſent:qa tunc illa opera
eſſent meritoria ex duabus partibus.Si quęratur vtrum ꝓ-
ſint facientiꝰ dicit beatus Tho.vbi.ſ. Opus ſuffragij qd' ꝓ
altero fit põt conſiderari dupliciter.Vno modo vt expiati
uũ pœnæ ꝑ modũ cuiuſdã recõpẽſatiõis.& hoc modo opus
ſuffragij reputať quaſi eiꝰ ꝓ quo fit:& ita abſoluit eũ a de-
bito pœnæ ſuæ qd' nõ abſoluit faciẽtẽ a debito ꝓprię pœ-
næ.Alio mõ põt ꝯſiderari ĩquãtũ ẽ meritoriũ vitæ eternæ:
qd' habet ĩquãtũ ꝓcedit ex radice charitatis:& ſm hoc non
ſolũ ꝓdeſt ei ꝓ quo fit:ſed faciẽti magis.Vñ in Pſ.xxxiij.
Oratio mea in ſinu meo cõuerteť.& ideo Damaſ. in ſerm.
de his qui in fide dormierũt dicit Quicũq̃ꝫ ſalutẽ proximi
agonizat:primum ipſe ſibi prodeſt:deinde proximo.

Vtrum miſſa defunctorum aiæ plꝰ proſit vna q̃ꝫ alia.

§.III.VTRVM MISSA PRO DE
functis eq̃liter valeat defuncto vna ſicut aliaꝰ Rñdeť ſm
Pe.ĩ.iiij.diſ.xlv.In officio miſſæ nõ ſolũ ẽ ſacr̃m:ſed etiam
orões ſũt:& iõ ſuffragiũ miſſæ ꝯtinet duo de p̃dictis.ſ.orõ
nẽ & ſacrificiũ.Quantũ igiť ẽ ex pte ſacrificij oblati miſſa
de q̃cũq̃ꝫ dicať eq̃l'r ꝓdeſt defũcto:& hoc ẽ p̃cipuũ qd' fit in
miſſa.Sed ex pte orõnũ magis ꝓdeſt illa ĩ qua ſunt orões
ad h̃ determiatæ.Sed tñ iſte defectꝰ recõpẽſari põt ꝑ maiorẽ
deuotionẽ vel eiꝰ q dicit miſſam:vel eiꝰ q facit dici:vł etiã
ꝑ ĩterceſſionẽ ſcti:cuiꝰ ſuffragiũ ĩplorať.Vtrũ ſuffragia ſpe
cial'r ꝓ aliq̃ facta ꝓſint alijsꝰ Rñſio ſm Tho.& Pe.ĩ.iiij.di.
xlv.cũ ſuffragiũ ſit ꝟtutis finitæ:& deriueť ꝑ ĩtẽtionẽ faciẽ
tis q̃ voluerit:valet ei ꝓ q̃ fit q̃ꝫtum ad liberationẽ a pœna:
tñ quãtũ ad ꝯgratulationẽ & ĩterior ẽ ꝯſolationẽ:ſm ꝙ vnꝰ
in charitate exiſtẽs de bonis alteriꝰ gaudet.ſic valet oĩbꝰ in
charitate exiſtẽtibus:& plus ei qui in maiori charitate eſt.
Vtrũ ſuffragia facta ꝓ multis eq̃l'r ꝓſint ſingulisꝰ Rñſio

Alia dubitatio.

ſm Tho.& Pe.vbi.ſ.Si valor ſuffragioꝝ ꝯſidereť ſm ꝙ va
lent ex ꝟtute charitatis:ſic tm̃ ꝓſunt ſingulis ac ſi pro vno
tm̃ fierẽt:qa charitas nõ minuiť ſi diſtribuať affectꝰ ĩ mul-
tos imo magis augeť.Et ſil'r etiã gaudiũ ex charitate ꝓce-
dens:quanto ĩ pluribꝰ ẽ tãto fit maiꝰ:vt dicit Aug.ĩ li.ꝯfeſ.
& ſic quãtũ ad cõgratulationẽ põt ĩtelligi de ꝯſe. diſt.v. nõ
mediocriter.Si aũt ꝯſidereť valor ſuffragiorũ ĩquãtũ ſunt
ſatiſfactiões q̃dã ꝑ ĩtẽtionẽ faciẽtis tranſlatæ ĩ mortuos: ſic
magis valẽt ei ꝓ q̃.ſpecial'r fiũt:& ſic effectus ſuffragij diui

Alia dubitatio.

diť ex diuina iuſticia ĩter eos ꝓ qbꝰ fiunt.Si aũt q̃riť vtrũ
exiſtẽtes ĩ purgatorio poſſint iuuari ab exiſtẽtibꝰ in hoc ſe
culoꝰ Rñ.Pe.ꝙ ſic.& ſic declarat apl's.j.ad Coꝝ.xij. loquiť
de corpe myſtico ad ſil'itudinẽ corpis hũani.ĩ corpe ꝟo hũa
no natura ꝑ vnũ mẽbrũ ſupplet ĩdigẽtiã alterius: ğ cũ gr̃a
ſit potẽtior q̃ꝫ natura:ĩ corpe myſtico vnũ membrum põt
ſupplere ĩdigentiã alteriꝰ.Et hic ẽ ꝙ ſuffragia mẽbroꝝ ec-
cl'iæ pñt ꝓdeſſe mẽbris ĩdigẽtibꝰ.Quia ꝟo ꝑ mortẽ nõ deſi
nũt eẽ mẽbra eiuſdẽ corporis:ſuffragia viuorũ pñt ꝓdeſſe
Nã ad hoc ꝙ aliqs defunctꝰ iuueť duo reqrunť ex pte eius.
Vnũ eſt indigẽtia:& iõ nõ ꝓſunt btĩs.Alterũ eſt cõditona
le meritũ.ſ.vt hic meruerit ſibi ꝓdeſſe:& iõ nõ ꝓſunt dãna
tis.Vtrũq̃ꝫ ꝟo eſt in his q ſunt in purgatorio:& idcirco ꝓ-

ſunt illis. Vñ Augu. Nõ eſt negãdũ defunctorũ aïas pietate ſuorꝫ viuentium poſſe iuuari .xiij. q. ij. tempus.

celebrãs ꝓ pluribus quinqꝫ modis excuſatur

§. IIII. SOLET ETIAM QVAERI vtrũ ꝓmittẽs ſigillatim diuerſis vnã miſſam liberetur & ſatiſfaciat celebrãdo vnã ꝓ oïbus? Rñ. ſm Pe. de pal. in .iiij. ꝙ nõ liberatur a toto: ſed a tãto: qa ſoluit minus ꝗ̃ debet. Sicut ꝓmittens Titio vnã marchã: & Seio vnã: non totalr liberatur offerẽdo duobus vnã: qa miſſa celebrata ꝓ mltis nõ tm̃ valet ſingulis: põt tñ talis celebrans excuſari qnqꝫ modis. Primo ꝓpter ĩpoſſibilitatẽ celebrãdi ꝓ qlibet ſpecialr: puta ſi collegiũ ſaluo officio ad qd' eſt inſtitutũ non põt ſoluere plus ꝗ̃ tres aut duas vel vnã miſſam. Aut religioſo ſi poſtꝗ̃ ꝓmiſit a ſupiore ĩponantur aliẽ miſſẽ: qa difficltas patrocinatiõis etſi non liberat tñ excuſat. Vñ ſicut qñ bona defuncti nõ ſufficiũt ad ĩtegre ſoluẽdũ creditoribus: ſoluitur ſimul pluribus qd' cuilibet erat ꝑ ſe ſoluẽdũ. ſic hic. Scd'o ꝓpter cõſuetudinẽ maxĩe apud eũ q ſcit vel ſcire tenetur: qa ſciẽti dolus nõ infertur: ſicut qui petiũt miſſas a curatis aut canonicis relinquẽtes anniuerſariũ canonicis. Tertio ꝓpter ↄuẽtionem ſi expſſe hoc dicat ꝓmittẽs: qa pacti ex cõuẽtiõe legẽ accipiũt qd' etiã ſufficit dicere executori: qa cui ↄmiſit teſtator diſtributionẽ pecuniæ ꝓmiſſa: videtur etiã cõmiſiſſe ordinationẽ de miſſa ꝓcurãda. Quarto ꝓpter recõpẽſationẽ: qa non refert qd ex eqpollẽtibus fiat: vt ſi in alijs miſſis vel ſuffragijs recõpẽſetur: ſicut apud nos miſſa dicẽda a cõuẽtu imponitur vni fratri. Quinto ꝓpter ſuppletionẽ dei. Vbi eſt ſciẽdum ſm quoſdã miſſam nõ valere tm̃ pluribus quantũ vni ſoli. ſi ꝓ vno ſolo dicatur ꝓuenit ex actuali attẽtiõe ſacerdotis nõ ꝓpter hoc ꝙ eius attẽtio vl' cui valet diſtribuatur diuerſis ſm diuerſas ꝓportiões. Sed qa nõ põt aliqs ad plures: ſimul affici tm̃ quantũ ad vnũ: ſicut nõ põt haberi tanta amicitia acqſita ad mltos ſicut ad vnũ. Et iõ miſſa dicta ꝓ pluribus

Miſſa ꝓ pluribus ſimul quõ valeat.

ſimul nõ tm̃ valet cuilibet illorum quãtũ ſi ꝓ illo ſolo diceretur: niſi ſummus ſacerdos ſuppleat. Tũc aũt ſupplet qñ rõnabile eſt ꝙ ſacerdos tm̃ affectũ habeat ad quẽlibet: quãtum deberet habere ad vnum ſolum: ſi ꝓ illo ſolo celebraret. Sicut ſi aliq parochiani vel canonici ex deuotiõe quã habent ad eccleſiã ſuã faciunt fieri anniuerſariũ ĩ eccl'ia ſua: qd' fieri nõ põt niſi plures cõcurrãt ad vnã miſſam: miſſa illa tm̃ valet cuilibet illorũ: quãtũ ſi ꝓ quolibet ſolo diceretur miſſa ab extraneo ſacerdote: q nõ ẽ ita affectus defuncto: nec econuerſo. Dicũt etiã iſti ꝙ bona ſpũalia q̃ cõicãt religioſi ſuis familiaribus: nõ iõ dicuntur minus valere multis ꝗ̃ paucis: qa diuidũtur diuerſis: ſed qa ſm curſum cõem qñ aliqs extẽdit deuotionẽ ſuã ad multos deuotio ſua minuitur: & ex hoc talia minus valẽt multis. Sed qa etiã talia bona plus vel minus valẽt petẽtibus ſm maiorẽ vl' minorẽ deuotionẽ ĩporꝫ iõ ſi cũ inſtãtia multi petãt: & alij recta intẽtiõe ea recipiãt: videtur ꝙ tm̃ valẽt talibus multis ſicut paucis: quia ſupplẽt vicẽ deuotiõis actualis: cũ maneat ſufficiens ſm habitum & radicẽ. Sed prima iſtorꝫ diſtinctio inter ſecularẽ & regularẽ ꝓpriũ ſacerdotẽ & extraneũ nõ valet: qa videtur eadẽ rõ in extraneo qui a diuerſis equale bñficiũ recipit: vñ nõ minus tenetur ſcd'o ꝗ̃ tertio rõne bñficij: ſicut curatus vtriqꝫ parochiano rõne officij. Nec valet pro iſtis ſuppletio de receptis ad bñficia: qa ꝑ hmõi receptionẽ nõ ẽ ĩmunis a pœna ſibi iniũcta: nec in toto nec in parte ꝓpter ieiunia q̃ fiũt in ordine: ſicut eſſet ꝑ indulgẽtias. Nec minus diu punientur in purgatorio: ꝓpter qd' poſt mortẽ ſolẽt recitari obitus: vt ſpecialiter ꝓ eis oretur. Qui aũt ſpecialiter petit miſſam ꝓ ſe vel ꝓ amico viuo vl' mortuo: intẽdit habere ꝓ ſe totam miſſam ad ſatiſfaciendũ: cũ nõ poſſit habere eã totã ad merẽdũ: qa nullũ meritũ põt eẽ ſic ſingulare qn oẽs boni participẽt: ſed ſatiſfactio ſic. Vñ nõ eſt ſimile ꝓpter differẽtiã quæ hic modo ponitur. Et nota ꝙ duplex eſt differẽtia inter participiũ qd' eſt ad merẽdũ: & illud qd' eſt ad ſatiſfaciẽdũ.

Nota duplicẽ differentiam.

Prima: qa participiũ meriti eſt ex ſola vnione charitatis ſine aliqua intẽtione facientis ſpecialiter directe ad participãtẽ: licet ſit maior cũ intẽtiõe: ſed participiũ ad ſatiſfaciẽdũ nõ. Alioqn quicũqꝫ eſſet in charitate: ſiue ĩ hoc mũdo ſiue in alio: ſtatim eẽt immunis ab oĩ pœna theſauri eccleſiæ q eſt infinitus: diſtributio pro eius ſatiſfactione. Sicut etiã qlibet ex participatione meriti chriſti ꝑ ſacramẽta meretur pmiũ infinitũ: qd' eſt deus intẽſiue: & extẽſiue vita ẽterna: vel ſaltẽ ille qui eſt ĩ maiori charitate eſſet minoris pœnæ debitor ĩ hoc ſeculo & ĩ alio: qd' nõ eſt verũ: ſed ex ſola intentione faciẽtis. Scd'a differẽtia eſt qa participium meriti nõ minuitur ex multiplicatione participãtiũ: ſicut patet ꝙ nõ fit deterior ↄditio multiplicatis electis ſed melior: nõ ſolũ qa illi incipiũt participare q incipiũt cõicare: vt etiã paruuli baptizati ſunt participes bonorꝫ operũ q nihil operãtur: & ꝓpter hoc ſine præiudicio prius receptorũ ad bñficia ordinis pñt recipi: nec minus capiũt nouiſſimi ꝗ̃ primi: ſed ĩ ſatiſfactione ſecus ſm cõem doctrinam. Sed qd importat illud participiũ meriti dubiũ eſt: nõ em̃ ꝓpter hoc maiorem habebit gloriã: qa cũ pluribus participat: qa poſſibile eſt illũ qui nõ habet plus de charitate eſſe participẽ plurium ſicut nũc qñ ſunt plures fideles ꝗ̃ temporibus Adæ, Noe, & Abraæ: vel aliqs eſt receptus ad bñficia pluriũ ordinũ religioſorũ ꝗ̃ alius qui tantã habet charitatẽ ſm quã datur gloria. Vnde nõ videtur aliud niſi qa ꝓpter merita aliquorũ pſeruat eum deus quãdoqꝫ a pctõ: quãdoqꝫ a morte, & ſic de alijs. Sicut recordatus eſt deus Abraã & liberauit Loth: cum etiam quandoqꝫ propter iuſtos parcat impijs: vbi non concurrat meritũ niſi ex vna parte: ſed quãdo ambo iuſti: tunc ex vtraqꝫ parte. Sed per receptionẽ ad beneficia conſequitur aliã vtilitatẽ: qa ſpecialius participat: & ex ĩtentiõe prima generali in recipiendo: & ex intentione ſpeciali pro receptis orando. Hæc Pe. de palu. in .iiij.

Pulchrũ dubiũ mouetur.

Ge. xix.

§. V. VTRVM SOLVENS PRO mltis tot ſuffragia q̃t debet oïbus ſigillatim liberetur: vt ſi ſoluo xxx. miſſas ꝓ recõmẽdatis mihi ĩ capitulo & nõ hãc ꝓ illo &c. Dico ꝙ nõ põt pfecte: qa minus ſoluit cuilibet: & ꝑ ↄñs nõ liberatur. Nã pticularis ſolutio mlta habet ĩcõmoda: vt ſi debeo tibi .x. titio .x. & ſeio .x. & ſoluo hodie .x. tribus nõ tm̃ ꝓdeſt oïbus eis: ſicut ſi vni ſoluiſſet .x. qa vnus ſtatim de illis facere potuiſſet vtilitatẽ ſuã. Et ſic ẽ hic in ꝓpoſito vt ſi ſint quatuor in carcere: qlibet ꝓ .x. ſi prĩo die ſoluo .x. ꝓ oïbus nullus euadet carcerẽ: licet debitũ oĩm minuatur: ſi ſcd'o die .x. adhuc nullus: ſi tertio & quarto die: tũc oẽs: ſed ſoluẽdo ꝓ ſingulis primus prima die: ſecũdus ſcd'a: tertius tertia: quartus quarta fuiſſet liberatus. Et ſic feci triũ cõditionem deteriorẽ. Si ergo aliq in purgatorio exiſtẽtes ſic ſunt diſpoſiti ꝙ vnus vna miſſa & nõ minori ſuffragio liberãdus eſt: & ſunt mlti tales: vna miſſa ꝓ oïbus iſtis dicta neminẽ eripit: & ſic diuitius ſinguli tenerẽtur. Nec hoc eſt cõtra Antiſiodorẽſem qui credit ꝙ nulla miſſa celebratur ꝓ qua non plures de purgatorio liberẽtur: qa qñqꝫ ſunt multi ĩ purgatorio ſic diſpoſiti: vel q ibi diu ſteterũt: vel q pauca purgãda habuerunt. Pe. de pal. in .iiij. It. nota ꝙ ſoluẽs ꝑ alium ita liberatur: ſicut ſi ſolueret ꝑ ſeipm̃: qa nõ refert qd ex eqpollẽtibus fiat dũ tñ æque bene. eſſet aũt pſumptuoſus q putaret orõnẽ ſuã meliorẽ orationibus aliorũ. Itẽ liberatur quiſquis ſoluẽdo ſuffragia cũ alio ſicut & ſolus ſimplũ: immo ſi a duobus: quorũ qlibet debet ꝓ mortuo pſalteriũ: ſoluatur ſimplũ dicẽdo. ſ. ſil' vnũ pſalteriũ ſufficit. Qd' apparet ꝑ ſimile de horis canonicis: quorũ qlibet clericorũ tenetur in ſolidũ: & tñ dicẽdo ſil' oẽs liberantur vnica vice: ſed tñ reqritur ꝙ vnus attẽdat ad verſum ſeu illã partẽ quã dicit ſocius: ſicut ad id qd' dicit ipſe debet attẽdere: aliter debitũ ↄfunderetur. Põt etiã dici in hmõi caſu: qa magis acceptat deus orõnes cões ꝗ̃ ſingulares: & etiã eccleſia: ideo ex dei acceptione & eccleſiẽ ordinatiõe liberãtur & nõ al's. Pe. de pal. in .iiij. Item cũ q̃ritur vtrũ ſoluẽs ſuffragia in mortali liberetur: vel ſi tenetur ea iterare? Rñ. Pet. de pal. ſic. Talis aut eſt obligatus ad ſuffragiũ ex ſtatuto ſuperioris: aut ex ꝓmiſſiõe ꝓpria: aut rõne bñficij accepti. Et prĩo caſu nõ tenetur: qa ſupior nõ potuit eũ obligare ad hoc ꝙ faceret in charitate: ſed ſolũ ad ſubſtãtiã facti. In ſecundo etiã caſu nõ videtur ꝙ teneatur iterare: qa nõ eſt veriſimile ꝙ ſe obligauerit ad dicẽdũ ĩ charitate: ſed ſolũ ad dicẽdũ vel faciẽdũ abſolute. In tertio caſu tũc aut eſt obligatus ex congruitate tm̃: & tũc nõ tenetur iterare aut ex neceſſitate: & tũc etiã nõ tenetur: qa nõ tenebatur determinate ad iſtud vel illud. Vñ illud non tenetur iterare ſicut nec tenebatur facere: immo nec tenetur aliud facere: ſi fuerit miſſa. Cuius principalis efficacia eſt ex opere operato: immo etiam nec tenetur ſi ſit aliud ꝗ̃ miſſa: qa valet ex charitate poſtulantis ſuffragiũ interpretatiue ꝑ bñficij collationẽ: qd' dici põt qñ ex mãdato vel rogatu alterius in charitate exiſtẽtis viui vel mortui. Alter q eſt pctõr ſuffragiũ faciat quaſi ex pſona illius: al's non facturus tunc ꝓdeſt ei. Si aũt noïe ſuo faciens & illi tm̃ applicare vellet: non poſſet. Pe. de pal. Itẽ cũ q̃ritur vtrum tm̃ valeant ſuffragia

De ſuffragijs differẽtia pulchra.

Alia dubitatio.

ſuffragia cõtinuata: quãtũ ſuffragia ſimul multiplicata. ſ. tm̃ .xxx. miſſæ dictæ ꝑ .xxx. dies ꝗ̃tum .xxx. dictæ ĩ vno die a diuerſis? Rñſio Pe. de palu. vbi. ſ. ꝙ ad celeriorem liberationẽ a purgatorio & citius vidẽdo deũ plus valet accelerata multiplicatio: quia ſacramentum habitũ tm̃ in propoſito nunqꝫ tm̃ valet ad pœnæ remiſſionem ex opere opato quãtũ ad actũ exercitatũ. ſicut patet de baptiſmo fluminis: & forte nõ eſt tãdiu mãſurus in purgatorio ille ꝓ quo perpetuũ fit anniuerſariũ ꝙ eis egeat. Sed cõtinuata ſucceſſio tm̃: vl' plus valet ad meritum multitudinis: quia magis eſt ad honorem dei continuatio taliũ anniuerſariorũ. Neutrũ cõdẽnandũ: quia vtrũqꝫ fieri poteſt bona intentione & anniuerſariorꝫ: vt deus clarius videatur per opus magis ſibi honorificũ: & multitudo miſſarũ ſimul dicẽdarũ: vt deus citius miſereatur: & ne diutius torqueatur.

¶De indulgentijs. Capitulum .iij.

D E INDVLGENTIIS NIL expſſe habemus ĩ ſacraſcriptura: ꝗ̃uis ad hoc inducatur illud apl'i .ij. ad Corꝫ ij. Si qd donaui vobis ꝓpter vos ĩ pſona chriſti. Nec etiã ex dictis ãtiquorꝫ doctorũ: ſed modernorꝫ. Dicitur tñ Grego. impoſuiſſe indulgẽtias ſeptẽnes in ſtatiõibus Romæ. Et qa eccleſia facit hoc & ſeruat nõ eſt credẽdũ ꝙ erret. Sciẽdũ aũt ꝙ non valent ad remiſſionẽ culpæ: quã ſolus deus remittit autoritatiue de cõſe. diſ. iiij. nemo. ſed valẽt ad remiſſionẽ pœnẽ debitæ ꝓ pctĩs: ſeu ſolutionẽ q̃ fit de theſauro eccl'iæ. Et dr̃ indulgẽtia plena ſm Pe. de pal. in .iiij. di. xx. quo ad remiſſionẽ pœnæ mortaliũ. Plenior reſpectu pœnæ iniunctæ mortaliũ & venialiũ. Pleniſſima reſpectu pniarꝫ nõ ſolũ ĩiũctarũ: ſed & ĩiũgẽdarꝫ. Vl' ſic. Plena reſpectu pœnẽ mortaliũ & venialiũ. Pleniſſima reſpectu nõ ſolũ pœnẽ: ſed etiã culpæ venialiũ. Põt em̃ vt vr̃ ꝑ ĩdulgẽtiã inquãtũ habet rõnem cuiuſdã abſolutionis remitti culpa venialis: ſicut & ꝑ confeſſionẽ gñalẽ & ſacramẽtalẽ. Sed ad hoc requiritur contritio nõ pfecta ſed aliqua ↄtritio ſemiplena: adiũcta papali abſolutiõe q̃ ꝑ ſe nõ eſſet ſufficiẽs: ſicut in adiũcta epali bñdictiõe quæ ꝑ ſe nõ ſufficeret Hæc Pet. Claues autẽ iſtius theſauri ad ipm̃ erogandum plenarie habet papa: ideo dictum eſt Petro. Tibi dabo claues regni cœlorum &c. Particulariter & ſm quandam determinationem eis ↄceſſam hñt epi & eorꝫ ſupiores ptãtem ad dandũ indulgẽtias præciſe ſubditis ſuis & nõ alijs ſm Hoſt. extra de pe. & re. ꝙ aũt. Inferiores epĩs dare nõ pñt ĩdulgẽtias: ſed bñ pñt concedere pticipationem bonorꝫ q̃ fiunt ꝑ ſubditos ſuos qbuſcũqꝫ dũmõ rõnabiliter fiãt & in gr̃a cõſtitutis: al's non eſſent capaces. Pñt aũt valere indulgẽtiæ ſm Tho & Rich. in .iiij. non ſolũ viuis: ſed etiã exñtibus in purgatorio: qñ. ſ. in forma indulgẽtiæ cõtinetur: ꝙ q facit hoc vel illud: ipſe faciẽs vl' alius ꝓ quo facit ↄſequatur tm̃ indulgẽtiæ. Sed ſi in forma indulgẽtiæ hoc nõ dr̃: ſed ſimplr̃ q facit hoc vel illud habet tm̃ indulgẽtiæ: tũc nõ põt extẽdi ad defunctos: quantũcũqꝫ iſte q faceret id ꝓ q̃ datur indulgẽtia intẽtionẽ ſuã dirigeret ad defunctos. Dare ergo indulgẽtiã eſt accipe de illo theſauro eccl'iẽ dicto & ſoluere ꝓ debitis pœnarꝫ recipientibus indulgẽtias. Nec eſt neceſſarium ꝙ ſit qs ſacerdos ad dandum indulgentiam qa ptinet ad iuriſditionẽ: Et cũ papa ponit gñalem indulgentiam in aliqua eccl'ia: vel dat faciẽtibus certũ qd: quẽ indulgẽtia cõſueuit appellari licet corrupte a pœna & culpa: ſi diſcrete & rõnabilr̃ detur, & fiat debitũ ꝓ q̃ datur. Dicit Hoſti. ꝙ ille ſtatim euolat: ſi in tali ſtatu decedat: ad cœlũ.

Indl'gẽtiæ ad qd valent.

§. I. IN VALORE INDVLGENtiarꝫ ẽ triplex cã. Vna ẽ ex pte chriſti. & hoc eſt meritũ & ſatiſfactio chriſti: cuius vna gutta ſanguinis ſuffeciſſet. Vñ iſte theſaurus quo ditauit ſpõſam ſuã eccleſiam reſtat ad mutuandum pctõribus gratis vñ ſatiſfaciãt. Secunda cauſa eſt merita ſctõrũ & pœnæ pœnalitates q multo plura erogauerũt ꝗ̃ meruerũt pctã eorꝫ. Tertia cã eſt ex pte eccl'iæ. ſ. aliqd' opus pium ſpũale vel tpale Et licet niſi ſit iuſta cã dandẽ indulgentiæ peccet cõcedens: quaſi dilapidator tanti theſauri: videtur tñ valere illi qui conditionẽ impleret: niſi ipſe illã ſine cauſa impetraret: quia tunc & ipſe peccaret: & ſine cauſa ſufficiẽti impetrãs. Si ergo papa ꝓprio motu moriẽtem abſolueret ab omni pœna ꝑ modum ĩdulgentiæ. & ille pie crederet: ſtatim ad cœlum euolaret: ac ſi nullam culpam haberet: etiã ſi papa iuſtã cauſam non haberet. Sed alij dicunt ꝙ nõ valet indulgentia collata ſine cauſa iuſta & rationabili a quocũqꝫ detur: qa eſt contra voluntatem dei. Et nota ꝙ opus bonũ pœnale ſanctorꝫ põt duplr̃ conſiderari. Vno mõ inquantũ meritoriũ: & ſic nõ trãſgreditur pſonã merentis: niſi ſolũ meritũ chriſti q ſibi & alijs meruit & ſic nullus plus meruit ꝗ̃ acceperit vel accepturus ſit in ſeipſo. Alio modo inquantũ eſt ſatiſfactoriũ: & ſic multi ſancti plus ſatiſfecerunt ꝗ̃ debuerũt. Quia ergo ſancti plus ſuſtinuerunt ꝗ̃ meruerunt: & nõ ſolum animo merendi: ſed etiam ſatiſfaciẽdi: etiã ꝓ ſe quidẽ primo. Deinde ꝓ oïbus ĩdigẽtibus ſm intẽtionẽ eccl'iæ: ideo illis primo cedit ĩ ſatiſfactionem ſm ꝙ indigerẽt: reſiduũ reſeruatur ꝓ ĩdigẽtibus diſpẽſandũ ꝑ prælatos eccl'iæ. Sic igitur tota ſatiſfactio chriſti ceſſit in theſaurꝫ ꝓ cæteris & nihil ꝓ ſe: qa nullius pœnẽ debitor. De virgine Maria: qa nullius pœnẽ ꝓ actuali erat debitrix: oẽs em̃ pœnalitates cedũt nobis ĩ ſatiſfactionẽ. Pœna aũt origĩalis quæ eſt mors naturæ ſatiſfecit ꝓ ſe: qa illi erat debitrix. De alijs ſctĩs qd' ſuperogauerũt ſoluto debito, ſuorꝫ pctõrꝫ hoc remanet in theſauro eccl'iæ. Hẽc oïa Pet. de pal. Et nota ſm Pe. de pal. vbi. ſ. ꝙ chriſtus nõ ſolũ oïbus meruit: ſed ꝓ oïbus ſatiſfecit: qa ſuppoſitũ agebat & patiebatur: vñ non ſolũ actio merens ſed etiã paſſio ſatiſfaciens fuit infinita. Non eſt ergo ex inſufficiẽtia ꝙ paſſio chriſti in ſacramẽtis nõ ſoluit ſed ex dei ordĩatione q gratis remittit. Dicere eĩ ꝙ in ſacrĩs deus nil remittit: niſi quantũ ſibi ſoluitur: aut de theſauro cõi eccl'iæ: aut de theſauro cordis vel corpis vel oris: eſt dicere deũ minus liberalẽ. Et licet ĩ hoc eſſet liberalitas hoïs chriſti nobis cõicãtis diuitias ſuæ pœnalitatis: ĩ hoc tñ nulla eſt liberalitas dei q nihil de ſuo nobis donat. ꝓpter qd' melius dr̃ ꝙ in ſacrĩs eſt liberatio vel a tota pœna vl' a partiali: nõ ex ſolutiõe ſicut in indulgẽtijs: ſed ex liberali dei remiſſiõe. Ex merito quidẽ chriſti. ſ. amore chriſti: ſed nõ ex ſolutione chriſti: q etſi ꝓ pctõ naturẽ ſoluit & ſatiſfecit. nõ ſic ꝓ pctõ pſonæ. Et ſi dicatur cũ vltra infinitũ nil ſit: & vnũ ĩfinitũ cõſumat aliud: ergo ſatiſfactio Chriſti etſi fuit infinita videtur exhauſta: tollẽdo pœnã infinitã. ſ. originalis culpẽ in baptizatis: nil ergo remanet ad ſoluẽdũ in indulgẽtijs ꝓ actualibus pctĩs. Rñ. ꝙ hoc eſt verũ in infinitis eiuſdẽ rõnis: ſed infinitas virtutis dei eſt alterius rõnis ab alijs infinitatibus: oẽs eĩ excedit: & oïa alia ad ipſam comparata ſunt finita & quaſi nihil. Paſſio igitur chriſti & inquantũ meritoria & ĩquantũ ſatiſfactoria eſt infinita rõne ſuppoſiti qa oẽs infirmitates exiſtẽtes & poſſibiles excedit: qa omnẽ pœnã dãni & ſenſus infinitã & nullã facere põt: alioquin ſimiliter argui poſſet ꝙ paſſio Chriſti ꝓ vno ſolo ſatiſfacere poſſet: cuius pœna ẽ infinita: & non pro duobus ſicut prius arguebatur ꝙ pro originali non pro actuali: niſi diceretur quod dictum eſt.

Opus pœnale ſctõrum dupliciter põt ↄſiderari.

Chriſtus nõ ſolũ oïbus meruit ſed etiã ꝓ oïbus ſatiſfecit.

§. II. ET NOTA QVOD AD CONſequẽdũ aliquã ĩdulgẽtiã datã q̃tuor ſũt neceſſaria ſm Pe. in .iiij. Duo ex parte dantis eam. Primũ eſt autoritas plenaria: quã habet papa erga oẽs: legati aũt non: niſi in termino ſuæ legatiõis. Archiepi vero etiam in epatibus ſuorꝫ ſuffraganeorꝫ. extra de pœ. & re. nr̃o. Epi aũt etiã electi: etſi nõdũ cõſecrati: dare pñt tm̃ ĩ ſuo epatu: & in dedicatione eccl'iæ ſiue ab vno ſiue a pluribus conſecretur: dare nõ pñt niſi vnũ annũ. In ãniuerſario dedicatõis tm̃ .xl. dies. extra de pœ. & re. cũ ex eo. ĩ fi. Idẽ Rich. Qꝫ aũt plati ſũt boni vel mali nihil habet facere ad valorẽ indulgentiæ. Tho. Scd'm eſt cã rõnabilis puta aliquod opus piũ ad honorẽ dei & vtilitatẽ ꝓximorũ ordĩatũ: vt viſitatio eccl'iarꝫ: edificatio hoſpitaliũ: redẽptio captiuorꝫ: & hmõi. Verũ qa indulgẽtiæ ſunt bona ſpiritualia: & ſpũalia pro temporalibus nõ ſunt dãda: ideo ſm Tho. & Pe. indulgẽtiæ nõ ſunt dãdæ principaliter pro tpalibus ſed ꝓ ſpũalibus: vt. ſ. ꝑ eas excitentur hoïes ad bona opa. Et ex hoc oſtenditur ꝙ nõ poteſt Papa extrahere oẽs aïas de purgatorio dando eis indulgentias: quia hoc eſſet indiſcretum & irratiõabile. Alia duo requiruntur ex parte recipiẽtis. Et primum eſt ꝙ ſit in ſtatu merendi. ſ. ꝙ habeat gr̃am. Vñ ſm Pe. de pal. nõ valẽt indulgẽtiæ exiſtentibus in mortali: qa manẽte offẽſa reatus pœnẽ tolli nõ põt. Dicit idem Pe. de palu. ꝙ cũ dicitur in indulgentijs vere pœnitẽtibus & cõfeſſis: intelligit ipſe cõfeſſionẽ in propoſito: qa nõ oportet de facto. Cõtra qd' tñ eſt qa in quibuſdã exprimitur vel qui ĩfra menſem fuerint cõfeſſi: vñ videtur ex mẽte & pactione cõcedẽtis ꝙ quando qs nõ implet cõfeſſionẽ nõ eſt in ſtatu merendi: poſtea recedente fictione recipiat effectum. Scd'm eſt vt fa

Ad cõſequendũ ĩdulgẽtiã quatuor ſũt neceſſaria.

Indulgentias recipiẽs qlis ſit.

ciat illud pro quo daꝛ indulgentia. vñ quantūcūq; aliquis haberet volūtatē faciēdi id pro quo daꝛ indulgentia: puta eundi ad eccleſiā vel dādi eleemoſinā: & nō faceret: quia nō poteſt nō obtinet indulgentiā ſm Tho. & Alber. Religioſi aūt pñt habere ſicut laici: ſi faciūt id qđ ꝯtinet indulgentia Q̃uis em̄ ex ſe nil dare pñt cū nil habeāt ꝓpriū. xij. q. j. non dicatis. Poſſunt tñ ex licētia ꝑlati dare. Tho. Prælati etiam dantes indulgētiā pñt ea vti. Et clerici etiā ipſiꝰ eccl'iæ vbi eſt indulgētia cōſequi pñt. Vnus aūt ꝓ altero indulgentiā capere non pōt: niſi hoc ꝯtineat forma indulgētiæ. Thom.

§. III. VALENT ETIAM INDVL-

De valore indulgentiarum.

gētiæ ſm Tho. & Alb. q̃tū ſonāt: vt videlicet. xl. dies īdulgētiæ valēt q̃tū. xl. dies pniæ ſm taxationē factā: ſiue a ſacerdote ſiue a iure: ſiue a iuſtitia diuīa. Dies em̄ iſte ſiue āni non ſunt āni cœli nec purgatorij: ſed mūdi. Et ſicut ī mūdo xl. dies pniæ plus valēt vni pficiēti cū maiori deuotiōe q̃ valeāt alteri: ita. xl. dies indulgētiæ plus valēt illi q cū maiori charitate ſeu rei datæ quātitate accedit. Rich. autem dicit in. iiij. ſen. ꝙ quantū ad remiſſionē pœnæ pares ſunt iſti qui plus dat & q minꝰ: ſi hoc cōtineꝛ in forma indulgētiæ. Sed quātū ad remiſſionē intētionis pœnæ & quantū ad ſui diſpoſitionē & recipiēdū augmētū grãe: plus recipit q plus dat: niſi in caſu in q̃ minꝰ datū eſſet maius ꝑ cōparationem ad dantē. Qñ aūt indulgentia poſita eccl'iæ eſt determinata ad tp̄s: puta qui vadit ad talē eccleſiā vſq; ad tale tp̄s habeat tm̄ de indulgentia: intelligiꝛ ſemel tm̄ haberi ſm Tho. Vñ ſi quis multis vicibus iret ad vnā eccleſiam in die qua eſt ibi indulgētia: & ſemper de nouo offerret: nō hr̄et ꝓpterea indulgētiā niſi ſemel. Sed in eccl'ia ſcti Petri de Roma eſt ꝑpetua indulgentia. xl. dierū: vt quoties ingrediaꝛ toties obtineat. Tho. Nota ꝙ indulgentia ſm Pe. de pal. in. iiij. tantum valet quātū ſonat: & in foro dei: & hic & ī purgatorio. Sic intelligēdo ꝙ q lucraꝛ indulgētiā. xx. annoꝝ tantū ſibi valet ad remiſſionē pœnæ ꝓ pctīs ſuis: quātū illi valuiſſēt xx. anni in pnīa iniūcti: ſi illis. xx. ānis pœnituiſſet. aliter eccl'ia decipet. Sed ſicut pnīa q̃to fit in maiori charitate: tāto eſt magis ſatiſfactoria: ſic iſti. xx. āni lucrati tāto ſunt plus vel minus ſatiſfactorij iſti q̃ illi: quāto pnīa iſtiꝰ fuiſſet ſatiſfactoria magis q̃ illius. Et ꝓpter hoc indulgentiæ ſunt

Vilitas īdulgētiaꝝ.

maxīe vtiles pctōribꝰ & ſecuræ q ſepe recidiuāt & nō facile abſtinēt ꝑ totū annū a mortali ſicut abſtinent vno die q̃ daꝛ indulgentia. Quibuſdā ꝓbabiliter videꝛ ꝙ intelligaꝛ de pœnitētijs iniūgēdis. q. d. xl. dies de tali pnīa qualis tibi claue nō errāte deberet iniungi. Alij dicunt ꝙ tantū valent quātū ſonāt: & plus ſi plus intēdit ille q dat: dū tñ poſſit cōcurrētibꝰ debitis circūſtātijs. Sed ſi nō ītēdit dare niſi quātū ſonāt: tunc non relaxanꝛ niſi pniæ iniūctæ ī foro pniali. Vñ ſi nihil eſt iniūctū nihil remittiꝛ. Sed cū daꝛ indulgētia plena: plenior vel pleniſſima: tūc oīs pnīa iniūcta & iniungēda remittiꝛ hic & in futuro. Alij dicūt ꝙ videꝛ iſte ſenſꝰ vboꝝ. Remitto tibi vnū annū de pnīa iniūcta. i. tātū minꝰ punieris in purgatorio: quantū eſſes ſi vno anno continue egiſſes pnīam in hac vita. Nec credunt ꝙ ꝓpter has indulgētias gñales minꝰ teneanꝛ agere pœnitētiam ī hac vita: & horū dictū ſatis videꝛ concordare æquitati: vt notat Inno.

Itē nota ꝙ cū eſt determinata quātitas indulgētiæ: & taxata quātitas eleemoſinę q dat tm̄ habet: q non dat tantum nō habet etiā ſi ſit paup. Sed ſi ſimpl'r daꝛ ſic qui ſubuenit tali loco habeat tantū de indulgētia: intelligiꝛ ſm ſuā conditionē. Itē nota ꝙ indulgētia data vel per papam vel per epiſcopos ſimpl'r ſemꝑ durat dū durat locus. Nec expirat ꝑ mortem concedentis. Sed ſi eccl'ia deſtruaꝛ vt oporteat eā iterum dedicare: tūc indulgētiæ deſtruunꝛ datæ ad tempus vt quinquēniū vſq; ad illud tēpus durant. Hæc oīa Peꝛ. de pal. Item nota ꝙ præciſi nō poſſunt dare indulgentias: qa nō extenduntur niſi ad ſubditos quos præciſus non habet. Item nota ꝙ non ꝓſunt non ſubdito: niſi de licentia ꝓprij epiſcopi vl' proprij iudicis vnde ſufficere videtur licētia curati. Petrꝰ de Palude.

Duratio īdulgētiaꝝ.

§. IIII. DEMVM VIDENDVM EST

Indulgentia plenaria.

de indulgentia plenaria: q̃ daꝛ ſolū a ſummis pōtificibꝰ qđ fit diuerſimode. Aliqñ em̄ daꝛ vniuerſaliter oībus certum locū viſitantibꝰ ſimpl'r. i. pro oī tp̄e: ſicut cōiter dr̄ de viſitātibus ſepulcrū dñi. Verū eſt tñ ꝙ ſine licētia papæ non pñt illuc accedere: qđ videꝛ inſtitutū ne ob ſuaſionem Saracenorū ibi habitātium fideles fidē verā abnegarēt: vl' timore deuicti pœnarū inferēdarū ab eis. Aliqñ daꝛ indulgentia plenaria oībus viſitātibꝰ certū locū certa die infra annū. vt cōceſſū ē eccl'iæ ſctē Mariæ de angelis ordinis Prædicatorum Ferrariæ ꝑ Eugeniū. iiij. & in Prouincia prouinciæ in eccl'ia ſanctæ Mariæ Magdalenæ in balnea per eundem. Et hmōi ī ꝑpetuū ꝑmanēt niſi ꝑ papā reuocenꝛ. ſicut reuocatę fuerunt oēs tales indulgentiæ datæ inſtar indulgentiarum aliaꝝ ī cōcilio Cōſtātieñ. Oportet em̄ viſitātē talia loca implere ea q̃ in forma ipſa cōtinenꝛ ad ꝯſeq̄ndā talē indulgentiam: nec ad alios viuos vel defunctos pñt applicari: qa cōiter ibi dr̄ de ipſis accedentibꝰ. Tertio modo daꝛ indulgentia plenaria oībus facientibꝰ certū opꝰ: puta aſſumentibus crucē ad bellādū contra infideles vel euntibꝰ vel mittētibꝰ bellatores contra illos: vel dantibꝰ certam ſummā pecunię eleemoſynaliter pro tali ope vel alio pio negotio. Quarto mō daꝛ certis & determinatis ſiue noīatis pſonis faciētibꝰ infra annū: vel aliud tp̄s ī bulla taxatū certas eleemoſynas & ieiunia: vel alia pia opa orōnū & hmōi: ꝙ talis habeat facultatē eligēdi idoneū cōfeſſorē in articulo mortis: qui vigore talis īdulgētiæ valeat abſoluere ab oībꝰ pctīs de qbꝰ eſt corde contritus & ore cōfeſſus. exceptis illis q̃ ꝑpetraſſet ſub fiducia talis grãe. Quinto daꝛ plenaria indulgētia viſitātibꝰ certas eccl'ias vrbis certis diebꝰ: vt diceꝛ. Et hoc de quinquagenario ī quinq̃genariū: & dr̄ indulgētia iubilei.

Indulgētia a pœna & culpa.

Circa materiā iſtā primo ſciendum ꝙ q̃uis tales plenariæ indulgentiæ vulgariter nūcupenꝛ indulgentiæ de culpa & pœna locutio tamē talis ꝓprie non eſt vera: qa culpæ ſolus remiſſor eſt deꝰ autoritatiue: iuxta illud qđ dñs ait per Eſa. ca. xliij. Ego ſolus deleo iniquitates tuas ꝓpter memetipſum. Et de conſe. diſt. iiij. nemo. Pōt tñ ſic ſaluari dicta locutio vt remiſſio culpæ referaꝛ ad cōtritionē & confeſſionē: quæ præexigiꝛ ad ꝯſequēdā indulgētiā: vt patet ex forma & remiſſione pœnæ ad affectū indulgētiæ. Ad hoc em̄ ordinatur oīs indulgētia: ſiue pticularis ſiue vniuerſalis ad remiſſionē pœnæ tp̄alis debitæ ꝓ pctīs cōmiſſis partialē vel totalē ꝓ qua ſi qs nō ſatiſfacit in pſenti opa bona in ſtatu grãe facta: vel ꝑ pnīas iniūctas in cōfeſſiōe: vel ꝑ ſacrorū piā ſuſceptionē vel indulgētiaꝝ ſuffragationē in purgatorio poſtmodū eas luet: ſi tñ in ſtatu grãe decedat: al's ad inferna deſcēdit nūq; eas ſoluturus ſm doc. in. iiij. Et quia indulgētiæ tantū valēt quantū ſonāt: ideo diligēter attendendus eſt tenor earū & obſeruādus. Nō em̄ in hmōi votum ꝓ opere reputaꝛ: vt ait Caſſio. de pœ. diſt. j. ſed oportet opere implere qđ ibi mādaꝛ. Nec ſufficit partem implere vt partē habeat indulgentiæ: ſed aut totū aut nihil. vt verbi grã Si quis teneaꝛ ex forma indulgētiæ certa ieiunia facere infra annum ꝓximū: & ex incuria nō faciet oīa nō conſequeꝛ. Si qs debeat viſitare quatuor eccl'ias ꝑ quindenā: & tantū tres ex eīs viſitat: vel ſolū ꝑ quaterdenā nō cōſequeꝛ eam.

§. V. ET QVIA INDVLGENTIAE

in articulo mortis q̃ plurimis datæ ſunt ab Eugenio. iiij. q̃ nulli dubiū ꝑmanēt in ſuo vlaore poſt mortē eius ꝑ regulā Decet beneficiū principis eſſe manſuꝝ. lib. vj. plura dubia inſurrexerūt circa hmōi. Primum eſt quis dicaꝛ in hac materia articulus mortis: in quo habēs hmōi indulgentiā abſoluiꝛ. Vtrū verus cū. ſ. quis moriꝛ: vel præſumptus cū. ſ. qs eſtimaꝛ ſm cōmune iudiciū moriturꝰ q̃uis poſtea euadat: qđ pluries accidit. Ad qđ rñdeꝛ ꝙ ſi nō plus habeatur ex forma indulti: nec cōcedens aliter ſuā intentionem exprimat videꝛ intelligendū de articulo præſumpto non vero. Sicut etiā extrema vnctio dr̄ quæ eſt ſacramentū exeūtium quia debet dari his qui ſm cōmunem eſtimationem reputantur morituri: & tamen ſi euadant iterum poſtea inunguꝛ: & nihilominꝰ extrema dr̄: qa ſic eſtīabaꝛ ꝙ foret extrema. Tūc ergo cū in tali articulo pſumpto mortis abſoluiꝛ: cōſeq videꝛ effectū indulgentiæ vſq; ad illud tp̄s: q̃uis poſtea euadat: & grã illa expirat in poſterum. Ita conſuluit dñs Io. do. Secꝰ aūt eēt ſi ī forma diceręꝛ ꝙ cōſeqtur effectū indulgentiæ in caſu quo moriaꝛ: tūc al's ſibi reſerueꝛ ī finē. Tunc em̄ nō ꝯſequiꝛ effectū ſi nō moriꝛ: nec grã expirat per illā abſolutionē. Idē ſi nō habeaꝛ hoc ī forma: & tñ ꝯcedēs declarat ſic ītēdere. ſ. de articulo vo nō pſumpto: vt dr̄ Eugeniū declaraſſe. Scđo q̃riꝛ vtrū qs teneaꝛ gñaliter confiteri de pctīs etiā q̃ al's rite cōfeſſus eſt: vt cōſequaꝛ effectum indulgētiæ plenarię. Et aliqbꝰ viſū eſt ꝙ ſic: qa dr̄ ī forma

Dubitatio.

Alia dubitatio.

indulti ꝙ ꝯfeſſor quē elegerit in articulo mortis abſoluat & det ſibi auctoritate apl'ica plenariā remiſſionem oīm pctōrū q̃ eſt ore cōfeſſus & cōtritꝰ. Si ergo nō cōfiteaꝛ: tūc ad illa q̃ al's cōfeſſus ē nō videꝛ extēdi remiſſio niſi ad ſibi tūc cōfeſſa & nō ad alia. Sed ī oppoſitū eſt rei veritas. Pro cuiꝰ declaratiōe eſt ſciēdū ꝙ clauis iuriſditionis circa hominē in mortis articulo ꝯſtitutū dupl'r in ſacerdote dilatatur. ſ. de iure cōi: & de īdulto particulari huiꝰ. Et quātū ad primū modū pōt qlibet ſacerdos quēlibet ī articulo mortis ꝯſtitutū ſibi cōfitētē abſoluere ab oībꝰ pctīs & ſētētijs excōicatiōis indifferenter: ſacramētaliter & ī foro pniali. Hæc aūt ptās ꝑ hmōi īdultū nō cōmittiꝛ: qa qlibet ſacerdos nō pciſꝰ habet hęc de iure cōi ī eo caſu. Præterea talis abſolutio ſacramētalis etiā extēdiꝛ ad pctā q̃ ptextu talis vniuerſalis auctoritatis cōmiſſa eſſent: nullū enim excipitur dūmodo cōtritꝰ cōfiteaꝛ. Sed ptās cōceſſa ſacerdoti reſpectu huiꝰ indulti nō extēdiꝛ ad pctā q̃ cōmiſiſſet ptextu talis indulgētiæ: vt patet ex forma īdulti. Sed nihilominꝰ quo ad ipa cōmiſſa ptextu īdulti valet abſolutio ſacramētalis q̃ fit de iure cōi in hmōi articulo ſi cōteraꝛ & cōfiteaꝛ ſi memoriæ occurrat quo ad culpā & q̃ ad pœnā tp̄alē poteſtate cōi clauiū plus & minus ſm diſpoſitionē eiꝰ. Scđo mō dilataꝛ clauis iuriſditionis ī ſacerdote in hoc articulo ꝓpter indultū ſpeciale talis īdulgētię quo ad remiſſionē pœnaꝝ tp̄ariū quas qs ſoluturus eſt hic vel ī purgatorio quas de iure cōi ſacerdos remittere non poterat ſed pōt vigore indulti huiꝰ. Vbi etiā notādū eſt ꝙ iſta remiſſio q̃ ī hac grã indulgētiæ cōmittiꝛ non ē ſacramētalis iō non reqrit de neceſſitate notitiā pctōrū: nec formā abſolutionis ſacramētalis: ſed pſupponit ꝙ ſit tūc vl' antea corde ꝯtritꝰ & ore confeſſꝰ. Cuiꝰ rō eē pōt qa cū ſint tres ptes integrales pœnitētię: hmōi gratioſa īdulgētia non pōt ſuppleꝛ niſi tertiam. ſ. ſatiſfactionē cōtritionē: & ꝯfeſſionē ſupplere nō pōt. Nō em̄ pōt qs ꝓ alio cōteri vl' ꝯfiteri ſacramētal'r niſi ꝑ īterptē cū neſcit loq ſed bñ pōt vnꝰ ꝓ alio ſatiſfaceꝛ viuo vel defūcto. Et iō pōtifex Romanꝰ q eſt principalis diſpēſator theſauri eccleſię intēdit ꝑ hmōi indulgētias. i. ꝙ de ipſo theſauro. ſ. pœnarū xp̄i & ſctōꝝ adiuuenꝛ fideles ad ſatiſfaciēdū ſeu ſoluēdū debita hmōi pœnarū. Non ergo oportet ꝙ ꝯfiteaꝛ gñaliter ſeu al's cōfeſſa: nec hoc exprimit forma īdulti: ſed ꝙ det ſibi plenariā rmiſſionē pctōꝝ quę eſt ore cōfeſſꝰ & cōtritꝰ. Non dicit ſibi: ſed ſimpl'r q̃ ē confeſſꝰ Si igiꝛ aliqs ē confeſſus iā ē confeſſus & īpleuit formā īdulti: vt nō oporteat cōfeſſa iterum confiteri. Sed ſi q̃ ꝑpetraſſet mortalia poſt vltimā ꝯfeſſionē rite fctām: de illis oportet cōfiteri vt ad illa extēdaꝛ remiſſio pœnæ debite ꝓ illis. Et ſi amiſiſſet loqlā: ſed nō vſū rōnis ꝓſſet ꝓuideri ſaluti ſuæ ꝑ ſigna & nutꝰ q̃ equalent cōfeſſiōi & ad cōſecutionē remiſſiōis pœnę illoꝝ. Sed ſi ꝑ nullum modū pōt ītimare talia pctā: valebit qdē ſibi ꝯtritio ſola ſi eā habeat ad remiſſionē culpaꝝ taliū: ſed nō extēdeꝛ remiſſio pœnę illarū vigore īdulti: vt videꝛ qa nūq; ē ea cōfeſſus. Si aūt īcurrat amētiā vel phreneſim poſt mortale cōmiſſum de q̃ nūq; habuit cōtritionē: cū nec in tali ſtatu poſſet eā habere nec ſaluaꝛ nec ī aliq̃ ſibi ſuffragaꝛ vel valet īdulgētia. Verū qa ſciri nō pōt ħ niſi ꝑmāſiſſet vſq; ad illud vltimū ī aliq̃ notorio crimīe vt ī cōcubinatu: vſura publica & hmōi: pōt ſacerdos facere qđ in ſe ē: vt det ſibi talē abſolutionē & plenā remiſſionē. Et idē dicēdū ē de venialibꝰ hoc eſt ꝙ qa non ſūt de neceſſitate cōfitēda iō eis nō confeſſis: non ꝓpē ħ tolliꝛ valor īdulgētię ſi mortalia eſt confeſſꝰ: tūc vel al's: & de venialibꝰ ſit cōtritꝰ al's: & ſic ꝑ hoc nō īpedireꝛ a ſalute qa venialia nō tollūt grãm nec effectū huiꝰ īdulgētię: īpedirēt tñ ad remiſſionē pœnaꝝ debitarū ꝓ illis venialibꝰ niſi extēdereꝛ: ex eo ꝙ pœna non remittiꝛ remanēte culpa etiā veniali. Idē ītelligēdū eſt de oībus indulgētijs q̃ dāꝛ pticulariter vel vniuerſaliter pœnitētibs & confeſſis. ſ. ꝙ oportet ꝯfiteri ſi qua cōmiſiſſent mortalia poſt vltimā cōfeſſionē: al's ſibi non valerēt. Veniale aūt non oportet confiteri: nec mortalia irā rite confeſſa. Verū qa cōfeſſio ſēp eſt vtilis: etiā iterata frequēter & etiā de venialibꝰ: & venialia confiteri & al's confeſſa: non pōt niſi iuuare. pſertim cū ꝑ confeſſionē efficiaꝛ qs aliqñ de attrito contritꝰ. Iō ſi qs vult gñaliter tūc confiteri non pōt nec debet repħēdi: ſed cōmendari: ſed non ē hoc neceſſariū ad conſequēdū effectū īdulgētiæ. Tertio q̃riꝛ ſit forma huiꝰ abſolutionis vl' remiſſionis plenarię: qđ eſt diligēter in ſuſpiciēdū: qa ſicut forma eſt pricipiū eſſendi: ita & cognoſcēdi. Et iō eſt faciēda vna diſtinctio cōis & ſatis vulgata ſm theologos & canoniſtas: videlicet ꝙ duplex ē clauis: vna ē ordinis alia iuriſdictionis. Dare aūt indulgētiā plenariā vl' non plenariā non ptinet ad clauē ordinis vl' iuriſdictionis qđ patet ex eo qa claue ordinis non pōt vti niſi q eſt ſacerdos: qđ eſt abſoluere in ſacramēto pnię ſacramētaliter. Sed abſoluere in foro iudiciali ſeu dare īdulgētiam partialē vel plenariā ptinet ad clauē iuriſditionis: qđ fieri pōt etiā ꝑ eū q non ē ſacerdos. Nā legatꝰ non ſacerdos dat īdulgētiā & papa electꝰ canonice: etſi nō ſit adhuc ſacerdos: pōt dare īdulgētias. Et ſic patet ꝙ nō ptinet ad clauē ordinis: ſed iuriſditionis dare īdulgētias. Ad clauē aūt ordinis ptinet hr̄e ptāte ſuꝑ corpꝰ chriſti verū ad cōficiēdū: & ſuꝑ corpꝰ chriſti myſticū ad abſoluēdum a pctīs ſacramētaliter. Et abſolutio qdē a pctīs ſacramētalis habet certā formā q̃ mutari nō pōt q̃ ad formā ſubſtantialē nec ea vti pōt qs ꝙ efficaciā habeat niſi ſacerdos. Sed abſolutio plenaria ſeu ꝯceſſio remiſſionis plenarie nō habet certā formā determinatā: & iō variari pōt: qnimmo abſq; aliqua forma verborū pōt cōcedi: vt puta cū cōcedēs dicit viſitās talē eccleſiā vel faciēs talē eleemoſynam pœnitēs & cōfeſſus habeat plenariā indulgētiā: & ītelligitur vt dictū. ē. ſ. ꝙ tūc vel antea ſit cōfeſſus de neceſſario cōfitēdis. Manifeſtū ē em̄ talē q illa īplet ſtatim abſq; alia forma verboꝝ alicuiꝰ abſolutionis ꝯſeq effectū illius īdulgētię: niſi ponat obſtaculū īcontritionis. Scđo notandū ꝙ illa debet eē forma vboꝝ ī remiſſione plenaria cōcedēda quā concedēs īdulgentiā decreuit. Nam ī illa forma debet miniſter exeq mādatū q̃ eiꝰ imꝑator iniūxerit. Cū ergo in hmōi gratijs cōiter talis ſit forma indulti: vt cōfeſſor tali pſonę in obedientia Romanę eccl'ię pſiſtēti eā plenariā remiſſionē largiaꝛ: ſequiꝛ ex tali forma cōmiſſionis īpatiua ꝙ talis debet eē forma executiōis īdicatiua. Ego autoritate ſedis apl'icę mihi ꝓnūc ꝯmiſſa: ꝯcedo tibi plenariā remiſſionē oīm pctōꝝ tuoꝝ de qbꝰ es ꝯtritus & ore ꝯfeſſus: pterea q̃ ex ꝯfidētia huiꝰ īdulti commiſiſti. Si addaꝛ. In noīe pr̄is & filij & ſpūſſctī: congruū erit ſed nō neceſſariū. & qđ alij addūt: & reſtituo te illi īnocentię ī qua eras qñ baptizatus fuiſti: ſupfluū videꝛ nō tñ vitiat actū.

Dubitatio de forma abſolutionis.

Ternor vboꝝ notādꝰ.

Tertio eſt notādū ꝙ ex cōmiſſione actualiter plenariā remiſſionē cōcedēs nō oportet ꝙ neceſſario ſit ſacerdos: niſi expſſe ī ꝯmiſſione mādeꝛ hoc. Non em̄ eſt ſeruꝰ maior dño ſuo: ſed concedēs plenariā īdulgētiā pōt nō eſſe ſacerdos: ergo & exequēs nō oportet ꝙ ſit ſacerdos: niſi hoc cōtineret forma īdulgētię huiꝰ. Sicut em̄ talis plenaria remiſſio pt dari cū forma & ſine forma: ita etiā ꝑ miniſtrū & ſine miniſtro & ꝓ miniſtrū ſacerdotē & non ſacerdotē niſi in bulla dicaꝛ expſſe ꝙ miniſter huiꝰ cōfeſſionis ſit ſacerdos. Si aūt nō dicaꝛ ī bulla niſi ꝙ ſit idoneus confeſſor: & qs ī articulo mortis ꝯſtitutꝰ hñs talē īdulgentiā ſacerdotē hr̄e nō poſſit: vl' eēt clericū. ſatis vr̄ ꝙ laicꝰ ī eo caſu poſſit iudicari idoneꝰ confeſſor: qa vt dictum ē: talis cōfeſſio vel abſolutio nō eſt ſacramētalis. q̃ non pōt fieri niſi ꝑ ſacerdotē. Vñ & cōfitēs pctā ſua laico ī tali caſu: cū nō habet copiā ſacerdotis laudabiliꝛ qdē facit ſed euadēs teneꝛ iteꝝ illa ſacerdoti cōfiteri cū laicꝰ nō hēat clauē ordīs. Tñ ſi cōfitetur laico neceſſario confitēda vl' mortalia cōmiſſa poſt vltimā cōfeſſionē valet qdē ſibi ad cōſeq̄ndā īdulgentiā talē. Quarto eſt notādū ꝙ materia circa quā pricipal'r eſt remiſſio plenaria: & materia circa quā ē remiſſio ſacramētalis: differūt quaſi ſicut culpa & pœna. Nā ptās quę ē clauis ordinis pcipue eſt circa culpā actualē q̃uis etiā virtute clauiū diminuaꝛ: & de pœna debita tp̄ali plꝰ & minꝰ ſm quātitatē cōtritiōis & laboris: & priꝰ ope iniūcto ſatiſfactionis. Sed clauis iuriſditionis eſt in hmōi indulgētijs contra pœnā tp̄alē debitā ꝓ culpa. Nā & ſi culpa dimittatur: hoc eſt rōne cōtritionis & cōfeſſiōis priꝰ factę. Vñ & remiſſio ſacramētalis vel culpaꝝ mortaliū ſēp ē plenaria vl' nulla cū oīa mortalia ſint connexa adinuicē ex pte auerſiōis vt vnū nō poſſit dimitti ſine altero. Remiſſio aūt q̃ fit ꝑ indulgētias pōt eſſe & plenaria & ptialis de aliqbꝰ annis vl' diebꝰ ſm formā indulti. Quinto idē videꝛ dicēdū ſit ſacerdos vl' laicꝰ cū nō habeꝛ ſacerdos, cū neſciat formā q̃ conſueuit cōiter dici ex ignorātia vl' inaduertētia nō illā dicit: ſed eqpollētiā: puta do tibi illā īdulgētiā q̃ cōtineꝛ in hoc tuo īdulto. Vel dñs te abſoluat a tua culpa & pœna

Clauis iuriſditionis ī ſacerdote dupliciter dilataꝛ.

Remiſſio īdulgētiarū qlis ſit.

Caſus reſoluitur.

De venialibꝰ

Materia remiſſionis plenariæ.

Dubitatio q̄rta de pctīs oblitis.

ſm gratiā quā dicis tibi conceſſā a ſūmo pontifice. Nec ſequit ꝙ fruſtra in forma indulti ponit ꝙ valeat ſibi eligere cōfeſſorē idoneū &c. qa hoc fit vt faciēdo ſi pt cōfeſſionē ſacramētalē ſacerdoti de mortalibꝰ nōdū cōfeſſis. Vel de illis etſi iā cōfeſſis vel venialibꝰ nō neceſſarijs cōfiteri efficaciꝰ tollat obſtaculū ad cōſeqndū īdulgētiā: cū ꝑ cōfeſſionē efficiat qs aliqñ de attrito contritꝰ ſm Tho. Qđ ſi in forma īdulti hoc diceret ꝙ valeat ſibi eligere cōfeſſorē ſacerdotē ſecularē vel regularē. Ex ipa forma patet ꝙ debet eē ſacerdos q det ſibi illā plenariā remiſſionē. Quarto q̄rit vtrū valeat dicta cōfeſſio quo ad pctā oblita? Et videt ꝙ nō: qa dat ex forma īdulgētię remiſſio plenaria pctōrū de qbꝰ eſt cōtritꝰ & cōfeſſus. Sed quorū ē oblitꝰ nō eſt cōfeſſus: ergo de illis nō dat. In contrariū: vt credo eſt rei veritas. Cuiꝰ rō eſt: qa cū deꝰ nō reqrat ab hoīe impoſſibile: ita videt ſentiēdū de papa q eiꝰ vices tenet in terris: cū regula dicat. nemo ad īpoſſibile obligari poterit. de regu. iur. lib. vj. Impoſſibile eſt aūt ꝙ qs cōfiteat ī particulari illud qđ nō habet ī mēoria: niſi diceret mēdaciū: qđ nullo mō eſt faciēdū. xxij. q. ij. cū humilitatis. Sed nec iſtud reqrit ad hoc vt remittat oblita: ſed ſufficit ꝙ cōterat & cōfiteat de his ī gñe cū ꝓpoſito cōterēdi & cōfitēdi ī ſpecie cū mēti occurrerit: & ꝑ hoc remittūtur ſi alˢ eſt bñ diſpoſitus. Et ita videt eſtimādū papā hoc intēdere in tali indulto. ſ. de cōfeſſiōe eoꝝ que mēti occurrūt cū cōpetēti diſcuſſione & eoꝝ: q̄ ſūt neceſſario cōfitēda vt mortalia: de oblitis autē ſufficiat cōfeſſio ſicut & cōtritio generalis. Ad qđ etiā facit a ſimili Decretalis. oīs vtriuſqꝫ ſexꝰ. de pę. & re. Nā ibi p̄cipit ꝙ qs oīa pctā ſua debeat ſaltē ſemel ī anno cōfiteri ꝓprio ſacerdoti: & certū ē ꝙ pctā oblita ſunt pctā. Nō em̄ obliuio facit pctm̄ perpetratū nō eſſe pctm̄: & cū quis ea non confiteatur: qa nō recordat: ergo nō oīa pctā ſua cōfitet: ergo cū nō ſeruet mādatū ea nō cōfitēdo: quia nō oīa: peccabit mortaliter: qđ eſſet abſurdū dicere.

Expoſitio Decretalis

Intelligēda eſt ergo Decre. illa de pctīs confitendis. ſ. q mēorię occurrunt in particulari: alia in gñali. Et ſilr ī propoſito quo ad cōſecutionē plenarię remiſſiōis ſufficit ꝯfeſſio de oblitis in gñe: nec reqrit in ſpecie qđ eſt impoſſibile. Idē videt dicēdū cū in forma huiꝰ indulti cōtinet ꝙ ſi habet alteri ſatiſfacere ſeu reſtituere reſtituat: intelligendū vr̄ ſi pōt ſic em̄ gloſſat Augu. illā regulā. Pctm̄ nō dimittit niſi reſtituat ablatū. de re. iu. li. vj. videlicet ſi pōtvt ipe Aug. exp̄ſſe dicit. xiiij. q. vj. ſi res. Qui ergo abſtulit ab alijs per furtum rapinā: vſurā: fraudes & hmōi certā ſūmā pecunię & pœnitus nihil habet ad reſtituendū vtiqꝫ talis habēs talē īdulgētiā nō priuabit fructu eiꝰ ſi alˢ cōtritus & cōfeſſꝰ eſt cū ꝓpoſito efficaci ſatiſfaciēdi ſi poſſet. Sed ſi poteſt ī totū vel ī ptē: & ſi nō ſine magno incōmodo ſuo: vtiqꝫ eā nō cōſequit.

Dubitatio, quīta de lethargicis phreneticis & amētibus.

Quinto querit vtrū lethargicꝰ vel phreneticus vel amens effectꝰ q nōdū elegit cōfeſſorē q eū abſoluat ſeu concedat dictā remiſſionē plenariā vigore talis indulti valeat cōſequi effectū talis īdulgētiæ? Et videt ꝙ nō: qa talis priꝰ nō elegit cōfeſſorē: nūc aūt eligere nō valet cū nō ſit cōpos rōnis: ergo &c. Circa hoc licet aliq̄ ſint ſupradicta: adhuc addētur & alia vtiqꝫ dubiū nō habet ꝙ ſi in ſana mēte ꝯſtitutꝰ declarauit velle hoc ſibi fieri qñ caſus cōtingeret mortis ꝑ quēcūqꝫ: extūc vr̄ elegiſſe: & ſic ꝑ ſacerdotē ſibi haberi poſſet fiat abſolutio vl ꝯceſſio remiſſiōis: & valebit ei ad oīa: niſi ad ea pctā q̄ ꝑpetraſſet p̄textu illiꝰ indulgētię qa hęc excludūt in forma illa. Et idē q̄ ad pctā mortalia q̄ nūqꝫ fuit cōfeſſꝰ de qbꝰ recordabat & cōtritꝰ ꝓponebat tpe ſuo cōfiteri: ſed p̄uentꝰ vel caſu repētinę & īprouiſę mortis vel amiſſiōe loquelę vel phreneſi ſupueniente nō valuit. Nā tali & ſi cōcedat a ſacerdote ad hoc vocato abſolutio ſeu plenaria remiſſio vigore talis īdulti valebit qdē ſibi īdulgētia: alˢ cōtrito: ſed nō quo ad ea q̄ nōtādū fuerat cōfeſſus. Vr̄ etiam qbuſdā ꝙ & ſi modo p̄dicto exp̄ſſe nō elegerit vel declarauerit: hoc tñ intēdebat ꝙ iſta electio habitualis ei ſufficit ad cōſequēdā indulgētiā mō tñ p̄dicto: qnimmo in abſentia ſacerdotis dicūt ꝙ etiā laicꝰ eſt idoneꝰ ad cōſedendū talē remiſſionē ex īdulto hmōi. Vtrū aūt hoc ſit verū dubitari pōt: & rōnes ad vtrāqꝫ ptē ſunt nil tñ nocet ꝙ fiat ꝑ laicū ſi haberi nō pōt ſacerdos: & valeat quātū valere pōt.

Dubitatio ſexta de exiſtēte in mortali.

Sexto q̄rit vtrū qui adimpleuit ea q̄ cōtinent in forma īdulgētię: ad hoc ꝙ cōſequat eā ī pctō mortali etiā ꝑ eū cognito cōſequat mortali effectū indulgētię. Verbi grā. In huiꝰ indulgentię forma exprimit ꝙ eroget pauperibꝰ certā quātitatē pecuniæ: & ꝙ ieiunet ꝑ annū ſi pōt vna die in hebdomada alˢ nō habeat eā vel ſi poſita ſit indulgētia ad certū locū puta ī viſitādo aliquas eccleſias vt īdulgentia iubilei habet. Si in mortali exiſtēs ſumit iter ad vrbē vtrū ꝯſequat īdulgētia. Et videt ꝙ nō qa ab oībꝰ doctoribꝰ tenet ꝙ eſt neceſſariū hoīem eē extra mortale pctm̄ ad h̄ ꝙ valeat ꝯſeq fructū eiꝰ. Sed talis ē ī mortali ergo &c. Ad h̄ ſaluo meliori iudicio rñdēdū videt ꝑ diſtīctionē qa aliđ ē dicēdū de eo tpe & loco q̄ ꝯcedit īdulgētia aliđ de tpe q̄ itur vel diſponit ad īdulgētiā. Nā de tpe q̄ cōſecuturꝰ ē īdulgētiā: vtiqꝫ oportet ꝙ ſit cōtritꝰ & ꝑ cōſequēs ſine mortali alˢ nō ꝓdeſſet videlicet cū ē ī articulo mortis qñ fit ei talis abſolutio vl ꝯceſſio ſeu ꝙ eo tpe q̄ viſitat eccl'iā: vel eccleſias vbi poſita ē īdulgētia vt ī indulgētia iubilei. Sed tpe q̄ ꝑgit ad vrbē vbi ſunt dictę eccleſię vel tpe q̄ dat eleemoſinas: vel facit ieiuniū ꝑ annū ſm formā īdulgentiarū in articulo mortis nō videtur neceſſariū ꝙ illa faciat extra mortale q̄uis vtiqꝫ tutius & meliꝰ foret & vtilius etiā tūc eſſe ſine mortali ſicut etiā dicūt plures doctores vt Tho. in iiij. ꝙ eas ſatiſfactiones iniūctas a cōfeſſore quę poſt expletionē earum relinquūt effectū: ī ſatiſfaciēte in mortali peractas nō oportet iterare vt ieiunia, & eleemoſynę, & peregriuationes quia effectus ille remanens valet reuerſo ad gratiam.

§. VI. DE INDVLGENTIA IVBIlei q̄ eſt plenaria.

De indulgētia iubilei.

& videt valde rōnabiliter inſtituta ſeu cōceſſa. Tum qa hoīes ſunt valde tepidi ad ſatiſfaciēdum maximis debitis pœnarū quibꝰ tenent: obnoxij propter innumerabilia & grauia pctā cōmiſſa ſaltem ſemel ī vita gratioſe recipiāt tale ſuffragiū ad ſoluēda tāta debita ex theſauro inexhauſtibili meritoꝝ chriſti & ſanctoꝝ. Tū vt conſeruetur reuerētia ac deuotio apoſtolicę ſedis quę originata eſt in vrbe vbi talis indulgētia conceſſa eſt: cū pōtifex Romanus ſit in terris chriſti vicarius & Petri ſucceſſor. Tum ad confirmādā fidem catholicā & excitandū feruorem eius in mentibus fideliū quā verbis & factis innumerabiliū paſſionū & miraculoꝝ ſcti martyres defēſarūt & corroborarūt ꝑmaxime ī vrbe tūc dñā mūdi vbi & illoꝝ corpa ſine numero reqeſcūt. Accedētes em̄ illuc deuote & viſitātes eccleſias ingrūt & audiūt de locis martyriorū & īde cōfortant ī fide & animāt ad cōſtātiā. Qñ habuerit initiū talis indulgētia iubilei nōdū īueni. ſed Io. an. & quidā alij doc. referūt Bonifa. viij. inſtituiſſe de cōſilio & cōſenſu cardinaliū īdulgētiā plenariā, ſeu cōceſſiſſe de cētenario ī cētenariū accedētibꝰ ad vrbē & viſitātibꝰ certis diebꝰ q̄ſdā vrbis eccleſias. ſ. ſcti Ioannis Lateran. ſcti Petri ſancti Pauli ſctē Marię maioris. Qđ videt fuiſſe circa annos dñi M.ccc.

Iubilei traſpoſitio.

Poſtea Clæmens & exinde Gregorius cōſiderātes pauciſſimos hoīes attingere ad cēteſimū reduxerunt numerum cētū annoꝝ ad numerū qnquagenariū ad quē ꝑueniūt q ī mūdo veteraſcūt. Demū. Nic papa. v. anno dñi. M.cccc.l. īchoāte in feſto natiuitatis dñi fecit in miſſarū ſolēnijs indulgētiā iubilei publice īſinuari. ſ. plenariā remiſſionē cōſeq pœnitētes & ꝯfeſſos q dictas eccleſias ſemel in die viſitauerint ꝑ qndenā vltramōtanos & citramontanos, Romanos aūt & vicinas ciuitates ꝑmenſem ꝑ totū annū qnquageſimū ꝑmanet dicta indulgētia: & in ſua bulla patēti hoc exprimēte recolit quatenꝰ p̄fati ſummi pōtifices modo declarato idē ſtatuerūt. Paulꝰ ſo papa. ij. certis ex cauſis rōnabilibꝰ animū ſuū mouētibꝰ dictū iubileū aſſignauit de. xxv. āno. Et ne qs ſumat dubia pro certis: ſciēdū ꝙ ī copia cuiuſdā bullę q̄ dr̄ eſſe Clęmētis multa narrant q̄ nō vident eſſe de ſtylo curię cū ſint leuia & exorbitātia ſatis. Vñ licet adſcribant Clęmēti nō videt veriſimile illiꝰ vel alteriꝰ ſummi pōtificis fuiſſe ſed ficititie inuēta: & ſi ēt eſſent papa Nico. illa nō approbauit. Poſſet autē papa abbreuiare dies viſitationis ſicut aliqñ fecit ꝓpter maximā multitudinem concurrentem.

§. VII. NOTANDVM DE IVBIleo

Vñ ſūptū nomē iubilei.

ꝙ h̄ nomē ſm īterp̄tationē: deriuat a Iobel. Iobel em̄ hebraice latine interp̄tat initiū vel remiſſio. Inde iubileꝰ remiſſiuꝰ vel initiās dr̄: qa vt dicet fiebant in eo remiſſiones. Scđm vero etymologiā dr̄ a iubilo qui ſignificat magnū gaudiū, nā in tali anno erat magnū gaudiū & feſtū.

¶Eſt itaqꝫ iubileus in Abraam inchoatus.

In veteri

¶In veteri lege pręfiguratus.
¶In tempore gratię perfectionatus.
¶A ſūmo pōtifice ad plenariā pœnę īdulgētiā applicatꝰ

Quātū ad primū refert magr̄ ī hiſto. ſchol. ꝙ Hebræi tradūt iubileū habuiſſe initiū qñ Abraā Loth nepotē ſuū q ductꝰ erat captiuꝰ a quatuor regibꝰ: q debellauerāt quiqꝫ reges. ſ. regē Sodomoꝝ vbi habitabat Loth & alios a captiuitate liberauit. Quia enim remiſſa fuit captiuitas eiꝰ Geñ. xiiij. Et tunc dr̄ Loth fuiſſe qnquaginta annorū. Vel ipe Abraā in qnquageſimo anno erat cū dñs ei locutꝰ fuerat qñ egreſſus eſt de Arā. Vel qa Abraā peritꝰ aſtroꝝ nouerat ꝙ aeris intēperies q̄ fit ex eleuatis: vel dep̄ſſis planetis ſemꝑ vſqꝫ ad qnquagīta annos ad tēperiē reducit: qđ fieri vidit ī aſtris: voluit imitari ī terris: vt qnquageſimꝰ annus diceret iubileus. Quātū ad ſcđm mandauit deus in lege Leuit. xxv. vt poſt ſeptē hebdomadas annoꝝ annus ſequens q erat qnquageſimꝰ diceret iubileꝰ: in quo anno fiebat remiſſio multiplex. Nā remittebat terra a cultura: qa nō poterāt colere: ſerere & hmōi. Remittebat ſeruitus hoīm: qa tūc ſerui efficiebant liberi. Remittebant & debita: & poſſeſſiōes vēditę reuertebant ad priores poſſeſſores. Similiter & pignoratę & plura fiebāt alia ad gaudiū. Sed vt dicit apl's. j. Coꝝ. x. Hæc oīa in figurā cōtīgebāt illis facta ſunt aūt ꝓpter nos.

Iubilęꝰ qñ ē ꝑfectiōatus.

Quantū ad tertiū hoc perfectionē habuit: & fuit impletū qñ qnquageſima die poſt chriſti reſurrectionē fuit lex grę & amoris data diſcipulis chriſti in mōte Sion deſcēdēte ſpū ſctō ſup illos in ſpecie ignis. Vñ & hūc canit eccleſia. Patrata ſunt hęc myſtice paſchę: peracto tpe ſacro dierum numero quo lege fit remiſſio. Reſurgēs chriſtꝰ & apparēs eis dixerat Io. xx. Accipite ſpm̄ ſctm̄ quoꝝ remiſeritis pctā &c. Sed ipa qnquageſima die copioſius receperūt grām: qua remiſſa eſt eis oīs iniqtas quo ad culpā & pœnā: & ꝑ hāc reuerti tur hō ad poſſeſſionē antiquā deꝑditā vitæ ęternæ. Priꝰ aūt mortali carne indutꝰ dixerat Petro p̄mo ſummo pōtifici. Nō dico tibi ſepties: ſed vſqꝫ ſeptuagieſſepties. Mat. xviij. qđ multipliciter exponit & alias expoſitiōes omittēdo. Septuagīta ſeptem gñationes numerātur a Luca a chriſto vſqꝫ ad adā primū oīm patrē. q.d. Si oīa pctā qs haberet q̄ cōmiſſa ſunt ab oībus hoībꝰ q fuerūt oīa dimittent. ita tñ vt ibi dr̄ ſi fuerit cōuerſus & penituerit. Venia em̄ nō dat niſi correcto. de reg. iu. li. vj. & ī vnitate eccleſiæ exiſtat. Vñ & flāma ignis vitioꝝ & demū infernalis egrediēs de fornace Babylonica cubitis quadragintanouē incendit quos reperit de Chaldæis miniſtros regis diaboli qa nō venerāt ad qnquageſimū remiſſionis annū vnitas em̄ deficiebat. Eos autem q ī ea erāt: qa ī vnitate erāt nō tetigit ignis. Dañ. iij. Sed bñdicebāt deū ſecū habētes ſimilē filio dei.

Poteſtas papalis oñdit.

Quātū ad quartum qa ſolus papa habet plenitudinē ptātis quo ad iuriſditionē a qua deriuat vt a fōte oīs iuriſditionis ſpūalis ī p̄latos & ſacerdotes alios. xxiiij. q. j. loquit & cōferre īdulgētias ꝑtinet ad foꝝ iuriſditionale eccleſiaſticū: vt dictū eſt. ſ̄. Iō dare īdulgētiā plenariā ſpectat ſolū ad papā: q habet vniuerſaliter claues theſauri eccleſiæ. ſ. meritorū ſatiſfactiōaliū xp̄i & ſctōꝝ. Et nota ꝙ cū in ſymbolo fidei vnus ex articulis ſit ſanctā eccleſiā catholicā: ſctōꝝ cōiōnē: peccatoꝝ remiſſionē in quo cōpręhēdūtur effectꝰ grǣ: remiſſio pctōrū ꝑ ſacramēta & effectus grǣ q eſt cōicatio meritoꝝ & bonoꝝ operū q̄ eſt ꝑ charitatē. cū relaxatio pœnę q̄ fit per indulgentias īnitat meritis eccleſię: & p̄cipue paſſiōis chriſti ꝑtinaciter tenere ꝙ īdulgentię nō valeāt ad remiſſionem pœnę habitis debitis circūſtātijs vl ꝙ papa nō poſſit cōcedere plenariā īdulgentiā. eſt hæreticū cū ſit cōtra articulū fidei & cōtra determinationem vniuerſalis eccleſiæ.

TITVLVS. XI. DE LEGE IN COMmuni.

¶De ſeptēplici lege ordinata ad charitatem. Ca. j.

QVIA PER LEGEM DOMIni docemur vitia euitare virtutes amplecti: quibus ad ſupernam beatitudinem anima ꝑuenit ideo in hac prima parte poſt tractatum de aīa agetur de multiplici lege q̄ aīa & potentiæ eiꝰ regulantur. De lege autem dicit ī Pſ̄. cxviij. Beati immaculati in via: qui ambulant in lege domini. In quibus verbis Pſalm̄. tria oſtēdit.

¶Complementum humanæ appetitionis: ibi. Beati
¶Fundamentū huius adeptionis: ibi. immaculati.
¶Additamētum ipſius exercitationis: ibi. qui ambulant in lege domini.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

Beatitudo ab oībꝰ appetitur.

dicit Boet. lib. iij. proſa. ij. de cō ſol. ꝙ naturaliter inſita eſt mētibꝰ hoīm veri ſummiqꝫ boni cupiditas. Hoc aūt ſummū bonū nō habet niſi ꝑ verā btitudinē. Nā hāc diffiniēs ipſe Boe. ibidē ait. Btitudo eſt ſtatꝰ oīm bonoꝝ aggregatione ꝑfectus. Talē aūt ſtatū. ſ. hr̄e oē bonū oēs appetunt. Vñ Augu. in prin. x. de ciui. dei. inqt. Oīm certa ſnīa eſt q rōne quoquomodo vti pñt oēs hoīes btōs eſſe velle. Qui aūt ſint vel vñ fiāt dū mortaliū q̄rit infirmitas. multę magnæ q̄ cōtrouerſię cōcitatę ſūt in qbꝰ phi ſua ſtudia & ocia cōtriuerūt. Et ponit multas opiniōes circa hmōi. Sed magiſter veritatis dñs Ieſus chriſtꝰ q ad hoc venit in mūdū vt teſtimoniū ꝑhiberet veritati vt ipe dicit Io. xviij. & ī fine ſuę p̄dicationis in vltima cœna declarauit in quo cōſiſtat iſta btitudo dicēs in orōne ad patrē. Hæc eſt aūt vita ęterna vt cognoſcāt te ſolū deū verū: & quē miſiſti Ieſum chriſtū. Io. xvij. ideſt in hoc cōſiſtit vita ęterna q̄ eſt ꝑfecta beatitudo cognoſcere clara & ꝑfecta viſiōe te patrē & filiū quem miſiſti. i. incarnari feciſti.

Intellectus verborum chriſti.

Et qa ipa incarnatio facta eſt opere ſpūſancti: ī hoc includitur & ꝑſona ſpūſancti & ipſa incarnatio. Eſt ergo ſenſus. In hoc cōſiſtit btitudo & vita ęterna cognoſcere patrē & filiū & ſpm̄ ſctm̄ eſſe vnū ſolū deū: & ſecūdario xp̄i hūanitatē. Et viſio: vt dicit Augu. eſt tota merces. ſ. fundamētaliter ad ipm̄ īmediate ſequit cōpręhenſio dilectio & fruitio ipſiꝰ dei. Hęc em̄ viſio tātę pulchritudinis eſt, tātoqꝫ amore digniſſima: vt qbuſlibet & quātiſlibet bonis animā repletā: ſine hac Plotinꝰ phs eſtimet infeliciſſimā. Aug. de ciui. dei. Modū autē ꝑueniēdi ad hāc btitudinē declarauerat cū dixit in mōte diſcipulis: in principio ſuę inſtructiōis: & de eo deſcēdēs ad turbas Beati pauperes &c. Mat. v. & Lucę. vj. Quę omnes btitudines. ſ. ſeptē ſunt actus virtuoſi quibus ꝑuenitur ad beatitudinē. Et illos oēs modos cōpręhēdit Pſ̄. dum ſubdit. immaculati qui ambulant in lege dñi.

§. II. SECVNDVM ERGO QVOD

notatur eſt fundamentū & modus adipiſcēdi beatitudinē. Hoc autem eſt charitas ſyncera: q̄ notat cū dr̄. Immaculati in via. Viā ad beatitudinem eſſe charitatē oſtēdit apl's. j. ad Coꝝ. xij. Poſtqꝫ locutus eſt de qbuſdā donis ſpūalibus di. Adhuc excellētiorē viā vobis demōſtro: videlicet charitatē de q̄ īmediate loquit ꝑ totū ſequēs capl'm. Cōgrue autē charitas dicta ē via: qa ſicut ſine via nō pñt hoīes ꝑuenire ad terminū optatū alicuiꝰ loci: ita ſine charitate q̄ dicta ē via nō pñt hoīes ambulare ſed errare: īqt Proſper. de pœni. diſt. ij. valida eſt. Et Augu. in ſerm̄. Charitas eſt fons & origo oīm bonoꝝ. Via quę ducit ad cœlū. Ipam quoqꝫ eē fundamentū totius ſpūalis edificij: oſtēdit idē Apl's di. In charitate radicati & fundati. ſ. ſitis: vt poſſitis cōpręhendere. cum oībus ſanctis. ſ. deum ad Ephę. iij. Sed in hac via. ſ. operū charitatis quibus itur ad beatitudinē oportet eſſe īmaculatū. Nā maculati nō ſunt beati ſed īmaculati. Apocal. xiiij. Sine macula ſunt ante thronū dei. ſ. beati.

§. III. OPORTET ERGO VT VIA

Quō via charitatis erit īmaculata.

charitatis ſit immaculata: ꝙ ſit de corde puro: cōſciētia bona & fide nō ficta: vt docet apl's. j. ad Timo. j. Et hoc eſt diligere deū ex toto corde & ex tota aīa: & ex oī mēte ſua: & ꝓximū ſuū ſicut ſeipm̄. Mat. xxij. c. Cordis puritas excludit maculā affectiōis & facit diligere ex toto corde. Cōſciētiæ bonitas educit maculā erroris: & facit diligere ex tota aīa. i. intellectu. Nō ficta fides. i. fidelitas reſpuit maculā defectionis: & facit diligere ex oī mēte. i. ſemꝑ. Quantum ad primū ſunt aliq q vident eſſe in via charitatis: qa videlicet faciūt opa de gñe bonoꝝ: vt eleemoſynas orōnes ieiunia, & hmōi ꝑ deū. Sed qa habēt cor maculatū ſordiatis affectionibꝰ: iō nō ſunt īmaculati in via. Btūs vir inqt ſapiēs Eccl'i. xxxj. q īuētꝰ eſt ſine macula: & q poſt aurū nō abijt: nec ſperauit in pecunia & theſauris. Ille vadit poſt aurū qui inordinate ad tpalia afficit: magis diligēs pecuniā q̄ deū vel ꝓximū: & iſte vtiqꝫ nō habet cor purū. Charitas aūt vera eſt de corde puro. Purum ſm Tho. in ſum. dr̄

Aĩarũ nobilitas.

Charitatis deſcriptio.

Iuris diuini obligatio.

ꝙ nõ eſt mixtũ cũ alio ſe viliori. Dicimus vinũ purũ qd' nõ eſt mixtũ aq̃: qa aqua nõ eſt tã p̃cioſus liq̃r: ſicut vinũ: ſed cũ aq̃ miſcet nõ eſt purũ. Aurũ eſt purũ cũ nõ ẽ mixtũ orichalco vel argẽto q̃ min⁹ p̃cioſa ſunt. Argẽtũ ĩpurũ ẽ qd' mixtũ eſt ſtãno. Sed ſi argẽto miſceat aurũ vt cũ deaurat calix vel aliud. Si anulo aureo includat lapis p̃cioſus adamas: carbũcul⁹: topazi⁹: & hmõi: null⁹ dicet illa eſſe ĩpura: imo magis pfecta & p̃cioſa ex eo ꝙ iũgũtur reb⁹ nobiliorib⁹ ſe. Ad ꝓpoſitũ. Aĩa nr̃a vbi eſt cor nr̃m. i. volũtas q̃ ẽ nobilior oĩ re corpea: nõ ſolũ auro & argẽto & lapidib⁹ p̃cioſis q̃ ita ap̃p̃ciãt. Sed oĩb⁹ cœlis & planetis & ſole & luna & ſtellis pulchrior et pfectior naturali ſua cõditione. Coniũgit aũt reb⁹ & q̃dãmõ miſcet p amorẽ: qa amor habet v̄tutẽ vnitiuã. Si g̃ qs ĩordinate diligit terrẽa diuitias gl'iã delectatiões corpis: p̃ponẽs amorẽ horũ dei et ꝓximi dilectiõi: cor hmõi. i. volũtas efficit ĩpurũ & maculatũ: qa reb⁹ viliorib⁹ miſcet. Sed ſi cor tuũ & affectus tu⁹ dirigat ad deũ ad ſupnã p̃riã: ad cõtẽplãdũ gl'iã angelorũ et ſctõrũ: ad ꝑficiẽdũ in v̄tutib⁹ & gr̃a: qa oĩa iſta ſũt nobiliora ipſa aĩa. Iõ ex cõiũctiõe tali efficit aĩa & cor purũ diligẽdo iſta ſup oĩa trãſitoria. Sic g̃ diligẽs deũ ex toto corde tuo nõ ex pte vt deũ ex vna pte & mũdũ ex alia pte ĩordinate diligas. Dicit eñ Eſa. c. xviij. Anguſtatũ eſt ſtratũ ita vt alter decidat & palliũ breue vtrũq; opire nõ põt. Stratũ ĩ q̃ q̃eſcit amor nr̃ ẽ cor. & iſtud eſt ita anguſtũ vt nõ poſſit cape niſi vnũ deũ vel mũdũ. Si dei amor q̃eſcit in eo amor mũdi ĩmediate decidit & cũ eo manere nõ põt. Si ĩtrat amor mũdi inordinat⁹ & maculoſus: decidit ex eo amor dei. Et ꝗuis de⁹ ſit ĩfinit⁹: & cor nr̃m paruũ tñ ita ſe coaptat vt tot⁹ in eo q̃eſcat & palliũ breue affectiõis hũane vtrũq;. ſ. vitiũ & virtutẽ coopire nõ põt ſimul. Sit g̃ charitas de corde puro: vt deũ diligas ſup oĩa: & ꝓpter ſe nõ ꝓpter te. i. tuã vtilitatẽ & oĩa facias ꝓpter deũ. Diligas & ꝓximũ de corde puro: nõ qa tibi vtilis vel delectabilis vt amor carnis ſed qa capax ſupnẽ btĩtudinis & ſic eris ĩmaculat⁹ ĩ via ĩ. Quãtũ ad ſcd'm ſunt multi q̃ vident eſſe in via charitatis ſuſtinẽtes etiã tormẽta & multa aduerſa ꝓpter deũ ſed qa habẽt aĩam. i. ĩtellectũ maculatũ errore: hi nõ ſũt ĩ via: qa nõ ſũt ĩmaculati. Dicit apl's Ephe. v. ꝙ chriſt⁹ elegit ſibi ſpõſam eccleſiã nõ habẽtẽ maculã neq; rugã. maculã. ſ. erroris nec rugam duplicitatis. Nullus error circa ea q̃ ſunt fidei & bonorũ morũ eſt vel eſſe põt ĩ ſãcta eccl'ia. Vñ q̃ habet aliquẽ errorẽ circa hmõi firmat⁹ in eo hic nõ ẽ de eccleſia nec ĩ charitatis via ambulat qa charitas eſt de ꝯſciẽtia bona quã ille nõ habet: ſed erroneã & ꝑuerſam. Cõſciẽtia dr̃ cũ ſciẽtia q̃ ſciẽtia ſi eſt vera tũc cũ ea eſt bona cõſciẽtia. Si eſt falſa eſt mala cõſciẽtia. Qui g̃ ĩ aliq̃ articulo fidei errat vel dubitat de aliq̃ determinato p eccleſiã circa fidẽ & bonos mores ille nõ habet bonã cõſciam nec charitatẽ et ſi ſuſtineret mortẽ ꝓpter chriſtũ ſaluari nõ poſſet: nec ꝑuenire ad btĩtudinẽ: qa nõ ẽ ĩmaculatus ĩ via. Qui ſequũt ĩcãtatiões diuinatiões & vanas ſupſtitiões q̃b⁹ plen⁹ ẽ mũd⁹ & ſi videat ea facere ꝓpter charitatẽ ꝓximi vt ſubleuet eũ ab ĩfirmitate vl' alia moleſtia ad ẽternã dãnationẽ tẽdit ſm Aug. xxvj. q. vij. nõ obſeruetis. Nõ hñt hi bonã ꝯſciẽtiã. Siĩr q̃ mutuat ꝓximo ſuo vt ſubueniat ei ĩ magna neceſſitate ꝯſtituto certã ſummã pecuniẽ recipiẽs ĩ pign⁹ aliquã domũ vel agrũ: cuius fructũ pcipit dũ ille retinet ſuã pecuniã videt iſte eẽ ĩ via charitatis cũ faciat illi magnũ ſuitiũ. Sed certe extra viã ẽ qa cõſciẽtiã habet maculatã nõ bonã. Et ꝗuis ip̃e ſibi ñ facit cõſciẽtiã ẽſtimãs illd' licitũ: ñ ꝓpterea excuſat qa illa cõſciẽſcia ſua nõ ẽ cũ ſcia iuris diuini vel naturalis ſed ꝯ ius diuinũ. Dicit eñ chiſt⁹ Lu. vi. Mutuũ date nihil ĩde ſperãtes. ſ. tpale vltra mutuatũ. extra de vſu. ꝯſuluit. Ignorãtia autẽ iuris diuini nullũ excuſat. Vñ q̃cq̃d fit ꝯ ip̃m fit cũ mala ꝯſcia. Idẽ põt dici de dãtib⁹ pecuniã mercatoribus vl' alijs ad diſcretionẽ ſi nõ ſubſtãt periculo ꝓut cõiter fit. Itẽ alij ſũt q̃ vt faciãt ꝓximos euitare picula vel dãna magna nõ faciũt ſibi cõſciẽtiã mẽdacia dicere & qd' peius eſt etiã peierare. Sed mala ꝯſcia ẽ iſta nõ bona cũ ſit ꝯ ordinẽ charitatis ſm quẽ qs debet pl⁹ diligere ſalutẽ ꝓpriã q̃ aliorũ. Vñ nũq̃ põt licite fieri aliqd' de ſe malũ ꝓpter ſalutẽ aliorũ. Nõ ſũt faciẽda mala vt ĩde eueniant bona ĩqt apl's ad Rom. iij. Indecẽs eſt eñ crimẽ ſuũ alienis cõmodis impendere. ait Leo. papa diſ. xlvj. ſicut nõ ſuo. Sit ergo charitas de ꝯſciẽtia bona vt nõ ſit error in ꝯſcia de his q̃ ſũt fidei & bonorũ morũ. ſed diligas ex tota aĩa. i. ĩtelligẽtia: habẽdo ſanũ intellectũ de agendis: & ſic eris immaculatus in via.

Charitas viatorum amiſſibilis.

Quãtũ ad tertiũ ſunt plurimi q̃ & ſi in via charitatis aliquãdo reperiant: tñ qa ꝯhũt maculã defectionis: nõ pſeuerãtes in ea ideo via illa nõ pducit eos ad btĩtudinẽ. Incaſſum eñ bonũ agit: ſi ante vitẽ terminũ deſerat. Grego. in j. mora: & hr̃ de pœ. di. iij. in caſſũ. Et de Salomõe dr̃ Eccl'i. xlvij. Poſuiſti maculã in gl'ia tua. Et q̃ fuit iſta macula niſi qa nõ perſeuerauit in gr̃a ſibi collata a via recedẽs diuini amoris ꝓpter inordinatũ amorẽ mulierũ. Sed vera & pfecta charitas eſt cũ fide nõ ficta. i. fidelitate obſeruatiõis mãdatorũ nõ fragili & caduca. Vt eñ dicit Amb. de pœ. di ij. ficta. Ficta eſt charitas q̃ deſerit in aduerſitate. i. fragilis. Nã oĩ tpe diligit q̃ amicus eſt: vt dr̃ Prouerb. xvij. & tẽpore aduerſitatis & tpe ꝓſperitatis & tpe tẽtationis. Et ſi amicus hoĩs multo magis amicus dei. Nã vt dr̃ Cañ. viij. Multẽ aquẽ. ſ. tẽtationũ & tribulationũ nõ potuerũt extinguere charitatẽ: dũ. ſ. qs vult ſeq̃ inſtinctum ei⁹. Sic eñ charitas nũq̃ excidit. j. ad Cor. xiij. id eſt ex charitate operãs nũq̃ peccat. Sicut ex igne non põt ꝓcedere niſi calor: nõ aũt frigus: & ex habitu virtuoſo nõ põt ꝓcedere actus vitioſus: ita ex charitate nõ põt ꝓcedere niſi bonũ. Verũ qa volũtas vbi eſt habit⁹ charitatis eſt libera & vertibilis ad bonũ & malũ: ideo põt habẽs charitatẽ peccare grauiter & eã amittere: ſic patet exẽplũ in petro negãte: Dauid adulterãte. Ezechia infirmante. Et hẽc eſt ratio q̃re charitas viatorũ põt amitti & nõ charitas cõprẽhẽſorũ: qa ſcti ſemp actual'r vidẽt diuinã eſſentiã facie ad faciẽ: & cognoſcũt clare ip̃m deũ eſſe ſummũ & infinitũ bonũ ĩ quo oĩa bona cõtinent. Volũtas autẽ amat bonũ ſibi p intellectũ rep̃ſentatũ: & quãtũ bonũ eſſe qd' intelligit ſibi p̃ſentatũ amat. Et qa cõtinue actual'r cognoſcit ĩtellect⁹ deũ eẽ bonũ ſummũ & vniuerſale: cõtinue volũtas ſumme amat ĩ patria: & nõ põt non amare: eo ꝙ videat oĩa alia bõa q̃ſi nihil eẽ in cõparatione: eius ſed ĩ via impfecte cognoſcit de⁹ p fidẽ. ſ. Et ſi pfecti viri ĩ cõtẽplatiõe poſiti cognoſcãt quodã guſtu mẽtis ip̃m deũ eſſe ſummũ bonũ: & oĩa q̃ in mũdo ſunt q̃ſi lutũ in cõſpectu eius: vñ dũ habẽt illũ guſtũ nũq̃ peccãt. Sed qa nõ põt mẽs viatoris ſemp actualiter in tali ſpeculatiõe & guſtu cõſiſtere. qa circa aliđ' oportet occupari: hic eſt ꝙ dũ circa alia v̄ſatur aliq̃n volũtati rep̃ſentat aliqd' opus vt maximũ bonũ a rõne obfuſcata paſſione: & ſic aſſentit poſtponẽs dei mãdata: & ĩde amittit charitatẽ. Sit ergo charitas ex fide nõ ficta: nõ fragili & deuicta tentationib⁹ & tribulationibus. Sed diligas in oĩ mẽte. i. omni tẽpore vitæ & eris immaculatus in via.

§. IIII. QVANTVM AD TERTIVM

De executione dilectionis.

principale diuiſiõis p̃io addit executio ipſi⁹ dilectiõis dũ dr̃: q̃ ambulãt in lege dñi. Probatio dilectionis (inq̃t Grego.) exhibitio eſt operis. Hi eñ vere ſunt in via dilectiõis qui ambulãt in lege dñi. i. q̃ operant ſm legẽ dei. Oĩs eñ lex in vno ſermone implet, diliges ad Gal. v. Et finis p̃cepti eſt charitas idẽ apl's. j. ad Timo. j. Vnde interrogatus a Chriſto legiſperit⁹ q̃ dixerat ei. Quid faciendo vitã ẽternã poſſidebo. ait chriſtus. In lege qd ſcriptũ eſt. Et rñdit optime. Diliges dñm deũ tuũ: & ꝓximũ tuum. Luc. x. Qd' vtiq; in oĩ lege ſcriptum eſt. ſunt eñ multẽ legum differẽtiæ. Vñ Iob. xj. dr̃. Vtinã oſtẽderet tibi deus ſecreta ſapientiẽ ſuæ: & ꝙ multiplex ſit lex eius & quælibet lex habet multa p̃cepta quaſi multas leges. Sunt igit dñi leges.

¶Lex deifica & æternalis.
¶Lex intrinſeca & naturalis.
¶Lex moſaica & diuinalis.
¶Lex euangelica & ſpiritualis.
¶Lex conſuetũdinaria & generalis.
¶Lex canonica & eccleſiaſticalis.
¶Lex politica & ſecularis.

De lege æterna.

De prima lege. ſ. ẽterna põt ĩtelligi illud Pſ. xxxvj. Lex dei ei⁹ in corde ipſi⁹. ſ. iuſti. Nã iuſtus ſemp oĩb⁹ operib⁹ reſpicit ad legẽ æternã q̃ eſt ratio ſapiẽtiſſima voluntatis dei ꝓut ordinat oĩa ĩ debitos fines ſuos. Cuilibet creaturẽ dedit legẽ ſuã ſeu p̃ceptũ qd' ſeruãt: ſm illud Prouer. viij. Q̃n circũdabat mari terminũ ſuũ & legem ponebat aq̃s ne trãſirẽt fines ſuos & Pſ. cxlviij. Preceptũ poſuit. ſ. cœlis & planetis: de q̃b⁹ loquit & non p̃teribit: & ſic de alijs creaturis. Nõ eſt aliud illa lex ſeu p̃ceptũ ꝙ ĩclinatio creaturẽ ad operationes ſuas ꝓprias. Sicut lex cœlorũ & planetarũ eſt ĩclinatio ad motũ quẽ faciũt & q̃tidie de oriẽte in occidẽs & ad ĩfluẽdũ ĩ iſta inferiora: & hãc legẽ nũq̃ p̃tereũt: oẽs aũt creaturẽ p ſuas operatiões manifeſtãt dei magnificentiã & bonitatẽ & ad cõſeruationẽ ſuã tẽdũt: & ſic ſuo mõ deũ diligũt: hoĩ aũt de⁹ dedit inclinationẽ ad appetendũ ſummũ bonũ. Et qa nulli⁹ boni ſolitarij eſt iocũda poſſeſſio: ideo etiã dedit inclinationẽ ad appetẽdũ participationẽ hui⁹ boni ĩ proximo. In lege ergo hac ſcriptũ ẽ. Diliges deũ & ꝓximũ. ꝓ his oĩb⁹. ſ. tibi collatis. Hugo. nil aliud vult niſi vt diligas. De lege naturali q̃ eſt intrĩſeca boni: & q̃dã participatio legis æternẽ dicit apl's ad Ro. ij. Cũ gẽtes. q̃ legẽ nõ habent. ſ. ſcriptã naturaliter q̃ legis ſunt faciũt: ipi ſibi ſunt lex. i. legẽ naturalẽ habent ſecũ. Hẽc eñ

de lege naturali.

lex naturalis multiplex eſt: qa cõtinet in ſe multa p̃cepta ſed oĩa reducũt ad duo. ſ. ad dilectionẽ dei & ꝓximi. In his duob⁹ mãdatis vniuerſa lex pendet. Mat. xxij. Ph̃i naturales nullã habẽtes a deo legẽ ſcriptã rõne naturali cognouerũt & probauerũt vnũ eẽ deũ gubernatorẽ oĩm & hũc eſſe colẽdũ & amãdũ. Ad legẽ etiam naturalẽ ptinet illud Qd' tibi oderis fieri alteri ne feceris: & quecũq; vultis vt faciãt vobis hoĩes & vos facite illis. Et ad hẽc duo reducũt plura alia p̃cepta legis naturalis q̃ habent di. j. ius naturale. In lege ergo hac qd ſcriptũ ẽ. Certe. Diliges do. deũ tu. & c. & ꝓxi. tu. ſi. teip. Deu. vj. & Leui. xix. Mat. xxij. Mar. xij. & Lu. x.

Tob. iiij. Matth. vij. et Luc. vj.

de lege moſaica.

De tertia lege dr̃ Io. j. Lex p Moyſen data eſt. ſ. a deo miniſterio angelorũ. Angel⁹ eñ dñi apparẽs Moyſi in monte. Sina: dedit legẽ decalogi ſculptã in duab⁹ tabulis lapideis quã ppl'o Iudẽorũ referret. Quia eñ hõ ita erat iã rõne obſcurat⁹ ꝙ neſciebat legere ĩ corde ſuo legẽ naturalẽ a deo ĩſitã: nec cõſeruabat ſm eã ſed iã decliñauerat ad idololatriã qd' ẽ ꝯtra dilectionẽ dei & ad vitia ꝯ naturã: & alia q̃ ſũt ꝯ ꝓximũ: ideo pijſſim⁹ de⁹ dedit legẽ ſcriptã in tabulis: vt ex ea quodãmõ recordaret vl' excitaret ad legendũ ſcripturã cordis. Sed in lege hac qd ſcriptũ eſt Certe ad litterã. Diliges do. deũ tu. ex to. cor. tuo. Deut. vj. Et diliges ami. tu. i. ꝓximũ ſicut teip̃m. Leuit. xix. Ac etiã explicatũ eſt in ea quõ ſit diligẽdus de⁹ p tria p̃cepta priẽ tabulẽ vt. ſ. ipſe ſolus adoret & oĩs irreuerẽtia in loquẽdo caueat: & quies in eo p puritatẽ mẽtis & orõnẽ q̃rat. Et quõ etiã ꝓxim⁹ diligat p p̃cepta ſeptem ſcd'ẽ tabulẽ declarat: vt videlicet adiuuet in ſuis neceſſitatib⁹ & p maxime parẽtes. ibi. Honora patrẽ tuũ & c. Et vt nõ offendat ipſe ꝓximus: nec ĩ pſona ꝓpria p lẽſionẽ corporis: nec ĩ pſõa cõiũcta p adulteriũ: nec ĩ reb⁹ per furtũ & alias vſurpationes: nec in fama p falſã teſtificationẽ & mẽdacia: nec etiã deſiderio. Ad iſta decẽ p̃cepta oẽs natiões erãt obligatæ: & omi tpe mundi ad ea ſeruãda q̃ voluerũt ſaluari: qa ſũt de iure naturali. Addita ſunt illis prẽcepta multa cẽrimonialia & iudicialia q̃ obligabant ſolũ illũ ppl'm vſq; ad chriſti paſſionẽ. Et cærimonialia ptinebãt ad cultũ dei: & dilectionẽ. Iudicialia ad pacificũ cõuictũ ppl'i illi⁹: vñ ad dilectionẽ ꝓximi. Et qa multa p̃cepta erãt dicunt ml'tẽ leges. Leuit. xix. Ego dñs leges meas cuſtodite: ĩq̃t.

de lege euangelica.

De q̃rta lege dicit Iaco. c. iiij. in ſua cano. Vn⁹ ẽ legiſlator & iudex. ſ. chriſt⁹ q̃ legẽ dedit euãgelicã q̃ dr̃ lex ſp̃ũs: qa vltra moralia p̃cepta q̃ cõtinet vt lex Moſaica cõprẽhendit & ſacrã q̃ ſunt cõtẽtiua & cauſatiua grẽ & ſp̃ũs: vt baptiſmũ pniam: euchariſtiã & alia q̃ nõ erant in lege Moſaica: niſi in figura tñ. & iõ bñ dicit apl's. Nihil ad pfectũ adduxit lex. ſ. illa ad Heb. vij. Nõ eñ cõferebat gr̃am q̃ adiuuat ad obſeruandũ p̃cepta vt lex euãgelica rõne & v̄tute ſacrorũ quẽ etiã ducit ad gloriã apta ianua p chriſti paſſionẽ. Vñ Iac. j. dr̃. Si q̃s pſpexerit in lege pfectẽ libertatis. i. euangelica & pmãſerit ĩ ea nõ auditor obliuioſ⁹ fact⁹: ſed factor opis: hic beat⁹ in facto ſuo erit. Sed in lege hac qd ſcriptũ eſt. Certe ad l'ram. Diliges do. de. tu. & c. & ꝓximũ tuũ ſic teip̃m. Mat. xxij. inq̃t dñs Ieſus. Addidit etiam ipſe legis hui⁹ lator chriſt⁹ ad p̃cepta decalogi ꝯſilia caſtitatis paupertatis obediẽtiẽ & patiẽtiẽ: vt p illa magis poſſit diligi de⁹ & ꝓximus. Remouit etiã falſas expoſitiões quas doctores Iudẽorũ inuenerant circa legẽ Moſaicam vt illud. Diliges amicũ tuũ: & odio habebis inimicũ tuũ: oſtẽdens inimicũ nõ odiẽdum ſed diligẽdum ſm charitatẽ. Mat. v. Et illd'. Nõ mechaberis: qd' ĩtelligebãt ꝓhibitum tãtum de ope exteriori: ſed xp̃s oſtẽdit idẽ eſſe de affectu ĩteriori di. Qui viderit mulierẽ ad cõcupiſcẽdũ eã iã mechat⁹ eſt eã ĩ corde ſuo. Mat. v. Et multa hmõi. Cærimonialia q̃q; ĩpleuit qd' figurabãt exhibẽdo. Et ꝓpterea ipſe dixit. Nõ veni legẽ ſoluere ſed adimplere. Mat. v. Et qa multa ſunt mãdata euãgelica q̃ oĩa clamãt pfectã dilectionẽ: eſt multiplex etiã lex iſta. Vñ Hiere. xxxj. di. dabo leges meas in viſcerib⁹ eorũ: & in corde eorũ ſcribã eã: & loquit de euangelio.

de lege cõſuetudinis.

De q̃nta lege q̃ eſt conſuetudo: dr̃ in decre. diſ. xi. ĩ his. Mos ppl'i dei & ĩſtituta maiorũ ꝓ lege tenẽda ſunt. Et ꝗuis lex iſta fuerat añ legẽ moſaicã vel euãgelicã: qa q̃n cœperũt hoĩes multiplicari ſup terrã ante diluuium vel poſt ſumpſerunt aliquos mores exteriores ſuæ cõuerſationis adinuicem ꝓut dictabat ratio: quos abſq; ſcriptura ꝓ lege tenebãt: tñ iõ ponit lex ꝯſuetudinis poſt legẽ diuinã: moſaicã & euãgelicã: qa q̃cq̃d eſt cõtra mãdata moralia vel euãgelica: p quantũcũq; tpis ſit ductũ in cõſuetudinẽ nõ ẽ lex nec ligat: immo nec excuſat a pc̃õ illud faciẽs vñ Cypria. Cõſuetudo ſine rõne quantũuis vetuſta q̃tũuis vulgata: veritati oĩno eſt poſtponẽda: & vſus q̃ veritati eſt cõtrarius eſt abolẽdus. diſ. viij. ſi cõſuetudinẽ. Idẽ. e. cõſuetudo. Cõſuetudo ſine veritate vetuſtas erroris eſt. Sed qd in hac lege ſcriptũ eſt. Certe. Diliges dñm deũ tuũ & ꝓximũ tuũ. Nã ſic vbi eſt de more ſupſtitiones facere, peierare, furari, fornicari, vindictas facere & hmõi q̃ ſunt cõtra dilectionẽ dei & ꝓximi: nõ ẽ illa lex q̃ dr̃ cõſuetudo ſed abuſio & corruptela. Nã cõſuetudo eſt ius moribus id ẽ actib⁹ morigeratis approbatũ (al's ĩſtitutũ) q̃ ꝓ lege ſuſcipit cũ deficit lex: vt dr̃. diſ. j. cõſuetudo. Sed de cõſuetudine fuit antiq̃ offerre deo ſacrificia abſq; alia lege: vt patet ĩ Abraã, iſaac, & Iacob, & alijs. Reuereri & obedire parẽtib⁹: nõ ĩferre nocumẽta ꝓximis & hmõi q̃ ptinẽt ad dilectionẽ dei & ꝓximi. Et hẽc lex multiplex: qa ml'tẽ & variẽ ſunt cõſuetudines.

de lege canonica.

De ſexta lege. ſ. canonica põt intelligi illud qd' dr̃ Prouer. viij. Per me ſapiẽtiã legũ cõditores iuſta decernũt. Cõditores legum ciuiliũ nõ ſemp decernũt iuſta vt patet ĩ legib⁹ pmittẽtib⁹ vſuras: vl' p̃ſcriptiones malẽ fidei: vñ nec vĩ legis habẽt tales leges. Sed cõditores legũ eccl'iaſticarũ ſẽp iuſta decernũt. Nã eccl'ia regit a ſpũſctõ in cõdẽdis legib⁹ ſuis. vñ errare nõ põt ſm Tho. in q̃dli. & p̃iudicat legi ciuili ĩ eo qd' ẽ ꝯ eã. Vñ Nico. pa. Lex ĩperatorũ nõ eſt ſupra legẽ dei. i. canonicã ſed ſubt⁹. di. x. lege imperatorũ. Sed qd in hac lege ſcriptũ eſt. Certe. Diliges dñm deum tuũ ex toto corde tuo: & ꝓximũ tuũ ſicut teip̃m. Docẽs modũ diligẽdi ex toto corde & ꝓximũ: cũ. dicit ip̃a lex cano. de pœ. di. ij. valida eſt. §. itẽ g̃ ſi. Deũ diligere ex toto corde ẽ illi copulari: aĩo cõcipe fruẽ dẽ viſiõis ei⁹ affectũ pc̃i odiũ: mundi faſtidiũ: et. xxiij. q. iiij. c. pe. Debet hõ diliger ꝓximũ ſuũ ſicut ſeip̃m: vt oẽm hoĩem q̃ẽ põt ĩformatiõe doctrinẽ: bñficẽtiẽ ꝯſolatiõe: coertiõe diſciplinẽ: ĩducat ad colẽdũ deũ. Et in pri. decre. dr̃. Rex pacific⁹ pia miſeratiõe diſpoſuit ſibi ſubditos fore pacificos: pios pariter et modeſtos pios q̃ ad dilectionẽ et deuotionẽ erga deũ. Pacificos q̃ ad dilectionẽ et iuſtitiã erga ꝓximos. Modeſtos q̃ ad dilectionẽ et tẽperãtiã ſui. Et ꝓpter hẽ eccl'ia ſtatuit multas leges ptinẽtes ad cultum diuinũ et dilectionẽ dei augẽdã vt de cõfitẽdo, cõione ſumẽda, feſtis celebrãdis, diuinis exequẽdis et hmõi. Remouit multas altercatiões & litigia q̃ pñt fieri ĩ iudicijs cõtra charitatẽ ꝓximorũ p ſuas determinatiões iõ et iſta multiplex lex dei.

de lege politicali ſeculari.

De ſeptia lege. ſ. ſeculari intelligit illud. Heſter. j. Septẽ ſapiẽtes erãt ꝯſiliarij legis aſſueri: quorũ cõſilijs cũcta agebat: ſciẽtes leges et iura maiorũ. Nõ habebãt illi neq; legẽ moſaicã: qa nõ erãt de ppl'o Iudæorũ nec euãgelicã: nec canonicã q̃ adhuc nõ erãt: ſed leges ciuiles. Et hæ vtiq; cũ nõ ſint iniuſtẽ ſiue ſint ĩperiales: ſiue municipales vt ſtatuta ciuitatũ: a q̃buſcũq; factæ ſint fidelib⁹ vl' infidelib⁹, leges dñi ſunt & ſeruari debẽt ab oĩb⁹. Sed qd in hac lege ſcriptũ eſt. Certe Diliges dñm deũ tuũ & c. Vñ et priuilegiãt eccl'ias et miſtros eccl'iẽ et puniũt hẽreticos et blaſphematores: et alia q̃ ſunt ꝯ dei cultũ & honorẽ. Et ſiĩr puniũt ĩferẽtes nocumẽta ꝓximis vt ſic ĩter ꝓximos cõſeruet dilectio. Vñ dicit Iſid'. ꝙ factẽ ſunt leges vt earũ metu hũana coerceat audacia: tutaq; ſit inter ĩprobos innocẽtia. diſ. iiij. c. j. Et loquit de legib⁹ ſẽcularib⁹: q̃ ponũt pœnas varias etiã mortis ꝯ trãſgreſſores. Et qd' ait apl's. j. Ad tim. j. ꝙ iuſto nõ ẽ poſita lex: ſed iniuſtis, maleficis, veneficis, homicidis et adulteris & c. Nõ ĩtelligit vt q̃dã hẽretici falſo exponebãt: ꝙ iuſti nõ ſint obligati ad leges hu

manas ſeruãdas: ſed quia cũ lex habeat duplicẽ actũ. ſ. dirigere hoĩem in opib⁹ ſuis: & cogere metu pœnę ad obſeruãtiã ei⁹: iuſtis etſi ſit poſita lex: vt eſt directiua nõ tñ vt eſt coactiua: quia videlicet nõ metu pœnę eã obſeruãt vt pctõres: ſed libere amore iuſtitię & obediẽtię. Hęc etiã lex multiplex: quia multę ſunt leges hoĩm: q̃ ĝ ambulãt. i. opant̃ ſm has leges q̃ dñi ſunt: & p quaꝝ obſeruãtiã exercet̃ immaculata charitas hi erũt ſine dubio btĩ in pñti in ſpe: & ĩ futuro ĩ re. Eſt tñ vna alia lex q̃ nõ eſt ꝓprie dñi: ſed q ſeqt̃ eã tranſgredit̃ oẽm dñi legẽ. Et de hac ait apl's Ro. vij. Video aliã legẽ in mẽbris meis repugnãtẽ legi mẽtis meę. ſ. rõnis & captiuũ me ducẽtẽ ĩ lege pctĩ. Iſta lex dr̃ fomes & lex mẽbroꝝ. i. ꝯcupiſcẽtia nobis ĩnata: ĩclinatio videlicet ad malũ & ad delectabilia ſenſuũ: ẽt q̃ ſunt ꝯ rõnẽ. Pro cuius declaratiõe dicit Tho. j. ij. q. xcij. ar. vi. ꝙ lex eſſential'r ĩuenit̃ in regulãte & mẽſurãte: pticipatiue aũt ĩ eo qđ regulat̃ & mẽſurat̃: ita ꝙ oĩs ĩclinatio q̃ ĩuenit̃ ĩ his q̃ ſubiecta ſũt legi pticipatiue dr̃ lex. Sub deo igit̃ legiſlatore diuerſę creaturę diuerſas hñt ĩclinatões naturales: ita qđ vni ẽ q̃dãmõ lex: alteri ſit ꝯ legẽ. Vt ſi dicam⁹: ꝙ eẽ furibũdũ eſt lex canis: eſt aũt ꝯ legẽ ouis vel alteri⁹ aĩalis mãſueti. Eſt igit̃ hoĩ lex quã ſortit̃ ex ordinatiõe diuina ſm ꝓpriã ꝯditionẽ vt ſm rõnẽ opet̃: q̃ qdẽ lex fuit tã valida in prio ſtatu vt nihil vel p̃ter rõnẽ vel ꝯ rõnẽ poſſet ſurripere homini. Sed dũ hõ a deo receſſit icurrit ĩ h̃ ꝙ ferat̃ ſm ĩpetũ ſenſualitatis: & vnicuiq; etiã pticul'r h̃ cõtingit quãtomagis a rõne receſſerit: vt ſic quodãmodo beſtijs aſſimilet̃ q̃ ſenſualitatis impetu ferunt̃. ſm illud Pſ̃. Hõ cũ in honore eſſet nõ intel: cõpara. eſt iumẽ. &c. Sic igit̃ ipſa ſenſualitatis ĩclinatio q̃ fomes dr̃ in alijs aĩalib⁹ ſimpl'r habet rõnẽ legis: illo tñ mõ quo ĩ talib⁹ põt lex dici ſm directã inclinationẽ. In hoĩb⁹ tñ ſm h̃ habet nõ rõnẽ legis: ſed magis ẽ deuiatio a lege rõnis. Sed inq̃tũ p diuinã iuſtitiã hõ deſtituit̃ originali iuſtitia & vigore rõnis: ĩpet⁹ ſenſualitatis q eũ ducit habet rõnẽ legis inquãtũ eſt penalis: & ex lege diuina ꝯñs hoĩem deſtitutũ ꝓpria dignitate. Sicut ſi aliqs dñs ponẽs ſubditos ſuos in diuerſis ſtatib⁹ ſeu officijs ciuilib⁹ ſtatuens legẽ quã debeãt ſeruare: & ordinans ꝙ ſi aliqs ab illa deficiat: trãſeat ad aliũ ſtatũ viliorẽ: puta de ſtatu militũ vel mercatorũ ad ruſticorũ ſtatũ vel ſeruorũ. Miles ergo recedens a lege ꝓpria ꝙ trãſeat ad ſtatũ ſeruorũ ex lege eſt ordinationis illius domini.

De lege fomitis

pſal. xlviij.

Fomitis ratio exponit.

¶De actib⁹ & ꝓprietatibus & vtilitatibus legis. Ca. ij.

ATTENDITE POPVLE MEus legẽ meã ĩclinate aurẽ veſtrã ĩ v̾ba oris mei. Pſ̃. lxxvij. Cõgruẽter dñs ĩuitans ad obſeruationẽ legis populũ vocat. Nõ eĩ ꝓprie dat̃ lex niſi ppl'o quẽ Tul. ĩ lib. de rep. & Aug. lib. ij. de ciui. dei. c. xxi. & lib. xix. c. xxi. diffinit eẽ cętũ multitudinis iuris ꝯſenſu & vtilitatis cõione ſociatũ. Vñ Abrę nõ fuit data lex a dño nec Iſaac vl' Iacob. ſed aliq̃ p̃cepta domeſtica vt de circũciſione qa nõ adhuc creuerat in populũ. Sed multiplicatis eorũ filijs & deſcendẽtibus in gẽtem copioſam: & liberatis a ſeruitute Pharaonis: qa ſeruis nõ congruit lex: data fuit a deo p Moyſen ppl'o Iudęorũ qa erat ppl's dei: ſed nũc populus dei eſt ppl's Chriſtian⁹ cui ꝯgruit oĩs lex iuſta q̃ dei eſt bene intellecta. Et ideo attendite. Vbi tria poſſunt notari in ipſis verbis de lege dei quacũq;.

¶Qđ eſt diligenter intuenda. ibi. Attẽdite popule me⁹.

¶Qđ eſt reuerenter ſuſcipienda. ibi. Legem meã.

¶Qđ eſt cõgruenter adimplẽda. ibi. Inclinate aurẽ &c.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

dicit. Attẽdite. i. diligẽter cõſiderate. Cler⁹ debet attendere vt poſſit ſine errore alios docere. Dicit em̃ Mala. ij. Labia ſacerdotis cuſtodiũt ſcientiã: & legẽ reqrũt ex ore eius ſ. populi. Vñ Hiero. ad Paulinũ. Sacerdotis officium eſt interrogatũ de lege rñdere. Nõ inqt de Poeſi vel Philoſophia vel Rhetorica: ſed de lege: & ideo attendite. Populi aũt ſeu laici debẽt attẽdere cũ docẽtur vt intelligãt & mẽte retineãt: ſicut de populo antiquo legit̃ Neemię. viij. ꝙ Eſdras ſacerdos legit in libro legis dñi apte: de mane vſq; ad veſperã in conſpectu virorũ & mulierũ & ſapientum et aures omĩs populi erant erectę ad librũ: & Leuitę ſilentium faciebant in populo ad audiendam legem: & legerunt in libro legis dei diſtincte & aperte. Ergo & vos ipſi,

¶Attendite ad legis quidditatem.

¶Attendite ad eius actualitatem.

¶Attendite ad eius effectualitatem.

Quantũ ad primũ. ſ. qd ſit lex in cõmuni. Beat⁹ Tho. j. ij. q. xc. ſic diffinit. Lex eſt quędã ordinatio rationis ad bonum cõmune ab eo qui curã habet cõmunitatis promulgata. Vbi ponuntur quatuor conditiones legis.

Diffinitio legis.

¶Quod lex eſt rationis practicę ordinatio.

¶Quod eſt boni cõmunis procuratio.

¶Quod eſt populi vel principis cõſtitutio.

¶Quod de eius ratione eſt promulgatio.

Qđ lex eſt rationis practicę ad actiones ordinatio ꝓbatur nois interp̃tatione, diffnitione, & auctoritate. Dicit em̃ Iſid'. ꝙ lex dr̃ a legẽdo: quia ſcripta eſt: vl' dr̃ a ligãdo: qa ligat. i. obligat p̃ceptis affirmatiuis ad agendũ: negatiuis ad cauẽdũ. Vel dr̃ lex ab eligẽdo ſm Aug. qa debet qlibet eligere: viuere ſm legẽ. Iſti aũt actus. ſ. eligere, legere, et ligare: ſunt actus rõnis. Probat̃ hoc idem rõne vel diffinitione ſic. Lex eſt q̃dã mẽſura directiua humanoꝝ actuũ: ſm quã inducit̃ hõ ad aliqd agendũ: vel retrahit̃ ab agẽdo. ſ. mala. Regula aũt prima humanoꝝ actuũ eſt ratio: q̃ eſt primũ pricipiũ humanoꝝ actuũ. Rationis eſt ordinare ad finem qui eſt primũ principiũ in agẽdis. In vnoquoq; aũt gñe id qđ eſt principiũ ſeu primũ eſt regula & mẽſura aliorũ illi⁹ generis. Et ſic patet ꝙ lex pertinet ad rationẽ. Tertio ꝓbat̃ autoritate legis canonicę & ciuilis. Nã Iſido. dicit in lib. Ety. diſt. iij. oĩs. &. c. p̃ceden. ꝙ lex habet præcipere & ꝓhibere. Hi aũt act⁹ ſunt actus rõnis. Iuris etiã peritus dicit in lege qđ placuit principi habet legis vigorẽ: qđ intelligendũ eſt cũ volũtas ei⁹ eſt rõne regulata. Nã voluntas principis nõ regulata rõne: magis eſt iniquitas q̃ lex. Scđo de rõne legis eſt boni cõmunis intẽtio vl' ordinatio. Nam lex ad bonũ cõmune oĩm tãq; ad finẽ ordinat̃ ſemp. vñ Iſido. dicit ꝙ lex nullo priuato cõmodo: ſed ꝓ cõmuni vtilitate ciuiũ debet eſſe cõſcripta. diſt. iiij. erit autẽ. Ratio hui⁹ eſt ſm Tho. vbi. ſ. qa primũ principiũ in operatiuis: eſt vltim⁹ finis. Finis aũt vltim⁹ humanę vitę eſt fœlicitas ſeu btĩtudo. Vñ oportet ꝙ maxĩe reſpiciat ordinẽ qui eſt in beatitudine: cũ ſit lex regula directiua humanarũ actionũ. Rurſus cũ oĩs pars ordinet̃ ad totũ ſicut impfectũ ad perfectũ: vnus aũt hõ ſit pars cõmunitatis perfectę. neceſſe eſt ꝙ lex reſpiciat ꝓprie ordinẽ ad cõmunẽ fœlicitatẽ. Quodcũq; aũt pręceptũ fiat ad aliquẽ de aliq̃ particulari opere intantũ habet rõnẽ legis inquantũ ordinat̃ ad bonũ cõmune. Nã particularia opa poſſunt referri ad bonũ cõmune cõitate cauſæ finalis: ſm ꝙ bonũ commune dr̃ cõmunis finis. Et oĩs quidẽ lex iuſta dei eſt: & ad fœlicitatẽ ordinat: ſed ſi fiat aliqua lex hũana ob vtilitatem priuatã aliquoꝝ ſine rõne nõ erit ꝓprie lex. Tertio lex eſt populi vel principis cõſtitutio. Vñ dicit Iſido. vi. Ety. ꝙ lex eſt cõſtitutio populi qua maiores natu ſimul cũ plębibus aliqd ſanxerũt. diſt. ij. c. j. Ratio hui⁹ eſt ſm Tho. quia lex principaliter & ꝓprie ordinat̃ ad bonũ cõe. Ordinare autẽ ad bonũ cõe aliqd eſt pricipis vel toti⁹ multitudinis & ideo cõdere legẽ ptinet ad totã multitudinẽ vel ad pricipẽ q curã habet multitudinis. Nã itẽtio legiſlatoris ẽ vt hoĩes ad virtutes inducat & a vitijs retrahat. Sed perſona priuata põt qdẽ inducere monitiõe aut ſuaſione bene diſpoſitos. ſed efficaciter ĩducere. ſ. p vim coactiuã metu pœnarũ ꝓteruos & male diſpoſitos nõ põt: niſi pſona publica ad quã ptineat pœnas ĩfligere. Et qa laici nullã iuriſdictionẽ habẽt ſup pſonas eccleſiaſticas ideo nullã legẽ cõdere pñt ꝓpria auctoritate de pſonis vl' reb⁹ earũ. Vñ dicit Nico. papa. Lege imperiali nõ pñt eccl'iaſtica iura diſſolui. diſt. x. lege. Quarto de rõne legis eſt promulgatio. Vnde dicit Gratia. in decre. diſt. iiij. in iſtis: ꝙ leges inſtituunt̃ cũ ꝓmulgant̃. Rõ hui⁹ eſt: qa ad hoc ꝙ lex obliget. oportet ꝙ in notitiã deducat̃ alioꝝ: hoc aũt fit p ꝓmulgationẽ. Et lex qdẽ naturalis ꝓmulgata eſt a deo: ſm ꝙ deus eã mẽtibus hoĩm inſeruit naturaliter cognoſcẽdam. Lex aũt exterior hũana ꝓmulgat̃ quo ad p̃ſens verbo: ſed ĩ futurũ, ſcripto. Vñ legis ꝓmulgatio q̃ fit v̾bo in futuꝝ extẽdit̃ p ſcripturæ firmitatẽ: q̃ quodãmodo ſemp legẽ ꝓmulgat. Illi aũt corã qbus lex nõ ꝓmulgat̃: obligant̃ ad legẽ ſeruãdam inquantũ ad eoꝝ notitiã deuenit vel deuenire potuit p alios ꝓmulgatione facta. Vñ dr̃ diſt. xvi. q̃ dicitis: ꝙ nõ oportet ꝙ ſinguloꝝ aurib⁹ iculcet̃. ſ. lex. Attendite ergo

Prima cõditio legis.

Secũda cõditio legis.

Tertia cõditio legis.

Quarta cõditio legis.

popule meus legẽ meã: quæ habet oẽs has conditiones. & ſic oĩs lex illas debet habere vt vere ſit lex.

§. II. QVANTVM AD SECVNdũ

ſ. actualitatẽ legis ſciẽdũ ſm Iſido. v. Ety. ꝙ q̃druplex eſt act⁹ legis. Dicit em̃. Oĩs lex aut pmittit aliqd: vt ꝙ vir fortis petat pręmiũ: aut petat vt ſacrarũ virginũ nuptias nulli liceat appetere: aut punit vt q cedẽ fecerit capite plectat̃: ei⁹ em̃ p̃mio vel pœna vita moderat̃ humana: diuina aũt p̃cepit vt diliges dñm deũ tuũ. diſ. iij. in decre. c. ſi. Pro quoꝝ declaratiõe dicit Tho. j. ij. q. xciij. ar. ij. ꝙ cũ lex ſit directiua hũanoꝝ actuũ tres ſunt differẽtiæ hũanoꝝ actuũ. Quidã em̃ ſunt act⁹ boni ex genere: vt ſunt act⁹ v̾tutũ: & reſpectu hoꝝ ponit̃ actus legis pręcipere. Pręcipit em̃ lex oẽs act⁹ v̾tutũ: vt dicit ph̃s in. v. Ethi. Quidã alij actus ſunt mali ex genere: ſicut ſunt actus vitioꝝ: & reſpectu horũ ponit̃ actus legis ꝓhibere. Quidã alij ſunt indifferentes ex genere & reſpectu hoꝝ dr̃ lex pmittere. Poſſunt etiã dici indifferẽtes qui parũ habẽt boni vel mali vt venialia. Oportet aũt ꝙ aliqd ſit per qđ inducat lex ſubditos vt ei obediat̃. Hoc aũt eſt timor pœnę: & reſpectu hui⁹ dr̃ act⁹ legis punitio. Nõ aũt ponit̃ cõſiliũ act⁹ legis. qa cõſulere etiã ſpectat ad priuatã pſonã: cui⁹ nõ eſt cõdere legẽ. Quilibet em̃ põt alteri cõſulere Sil'r pręmiare nõ ponit̃ act⁹ legis ſicut punire: qa p̃miare põt qlibet: ſed punire nõ ptinet niſi ad pſonã publicã q̃ ẽ miſter legis cui⁹ autoritate pena infert̃. Vñ & Iſid'. dicit in. v. Ety. Factæ ſunt leges vt eaꝝ metu hũana coerceat̃ audacia: tutaq; ſit inter improbos inocẽtia: vt in ipſis improbis formidato ſupplicio refrenet̃ audacia: & nocẽdi facultas. diſ. iiij. c. j. Nota etiã ꝙ pmiſſio eſt triplex: vt dicit gloſ. ſup. c. oĩs. diſt. iij. Prima eſt qua pmittit̃ qđ nullo iure ꝓhibet̃ habet tñ aliquã apparẽtiã mali: vt ꝯtrahere ſcđm matrimoniũ qđ videt̃ ſignũ libidinis: vt. xxxi. q. j. hac rõne. Scđa eſt qua pmittit̃ qđ ꝯ cõſtitutiões hũanas indulget̃: vt cõtrahere in gradu matrimonio ꝓhibito: ſed cũ diſpẽſatione: vt. xxxv. q. iij. q̃dã. Et hęc eſt vera & abſoluta pmiſſio. Tertia eſt qua pmittit̃ minus malũ vt vitet̃ maius: pmittit̃. i. nõ punit̃. Et ſic permiſit deus dari libellum repudij vt vitaret̃ vxoricidiũ. di. iij. §. officiũ & dr̃ hęc cõpatiua pmiſſio. Attẽdite ḡ ad act⁹ legis. Ad p̃cepta vt obſeruetis. leui. xx. Cuſtodite p̃cepta mea & facite ea. Mat. xix. Si vis ad vitã ĩgredi ſerua mãdata. Attẽdite ad ꝓhibita vt euiteris. ꝓuer. j. Prohibe pedẽ tuũ. i. affectũ a ſemitis ei⁹. ſ. pctĩ. Qđ ſe oñdit Pſ̃. feciſſe di. Ab oĩ via mala. i. ope ꝓhibui pedes meos. i. affectus. Attẽdite ad pmiſſa mala ne erretis: putãtes eſſe licita: qa pmiſſa vñ ſaluator. Mat. xix. & Mar. x. ait Iudęis. Moyſes ob duritiam cordis vr̃i pmiſit vobis dare libellũ repudij: qđ tñ erat illicitũ. ſ. cõtrahere cũ alia poſtea. Et decretalis dicit. Multa p patientiã toleram⁹: q̃ ſi in iudiciũ ducerentur: exigẽte iuſtitia dãnarẽt̃ extra de p̃bẽ. cũ iã dudũ. Attẽdite ad pœnalia vt euitent̃: nõ tranſgrediẽdo legẽ vt tolerent̃ faciẽdo cõtra legẽ. Pœnę em̃ ſunt medicinæ ait Ph̃s. Medicina aũt & ſi diſpliceat patiẽter ſumitur ꝓpter ſanitatẽ quę ſequit̃. Nõ tamẽ tenet̃ quis ad pœnas legũ luendas niſi poſtq; ad eas fuerit adiudicat⁹ ſm Tho. & Ray.

Lex ẽ directiua hũanorum actuum.

triplex eſt permiſſio.

Pſal. cxviij.

§. III. QVANTVM AD TERTIVM

ſ. de effectu legis. Sciẽdũ ſm Tho. j. ij. q. xcij. ar. j. ꝙ effectus finalis legis ẽ hoĩes facere bonos. Dicit em̃ ph̃s. ij. Ety. ꝙ intẽtio cuiuſlibet legiſlatoris eſt hoĩes facere bonos & virtuoſos. Et h̃ vel ſimpl'r vel ſm qd: qđ ſic declarat. Lex nihil eſt aliud q̃ dictamẽ rõnis ĩ p̃ſidẽte quo ſubditi gubernant̃. Sicut videm⁹ ꝙ virtus cõcupiſcibilis & iraſcibilis ĩ h̃ cõſiſtunt ꝙ ſint bene obediẽtes rõni. Et p hũc modũ virtus cuiuſlibet ſubditi eſt vt bene ſubijciat̃ principãti vt dicit ph̃s in. j. Politi. Et apl's ad Rom. xiij. ait. Oĩs aĩa poteſtatib⁹ ſublimioribus ſubdita ſit. Nõ eſt enim poteſtas niſi a deo &c. Ad h̃ aũt ordinat̃ vnaqueq; lex vt obediat̃ ei a ſubditis. Vñ manifeſtũ eſt ꝙ h̃ ſit ꝓpriũ legis inducere ſubiectos ad ꝓpriã virtutẽ eoꝝ. Cũ aũt v̾tus ſit qui bonum facit habentẽ: & opus ei⁹ bonũ reddit ſequit̃ qđ ei⁹ effectus eſt facere bonos eos qb⁹ dat̃ vel ſimpl'r vl' ſcđm qd. Nã ſi itentio ferẽtis legẽ tẽdat in verũ bonũ: qđ eſt bonũ cõe regulatũ ſcđm diuinã iuſtitiã: ſeqt̃ ꝙ p talẽ legẽ fiunt hoĩes boni ſimpl'r ſicut p legẽ diuinã vel canonicã. Si aũt intentio legiſlatoris ferat̃ ad id qđ nõ ẽ bonũ ſimpl'r: ſed vtile ſibi vel delectabile: faciet hoĩes bonos ſm qd. i. in ordine ad tale regnũ ſicut leges ſęculares antiquoꝝ infidelium mortales: faciebãt obſeruãtes bonos bonitate & fœlicitate terrena. ſ. cuiuſdã pacifici victus. Et ſi qs arguat ꝙ homines ſunt boni p v̾tutẽ: qa virt⁹ eſt q̃ bonũ facit habẽtẽ vt dictũ eſt. Virtutẽ aũt facit de⁹ in hoĩe infundẽdo: ergo nõ p legẽ: ſed p deũ fit hõ bonus. Rñdet̃ ſm Tho. ꝙ cũ ſit duplex virt⁹ acq̃ſita & ĩfuſa: ad vtrãq; aliqd operat̃ bonorũ operũ aſſuetudo: ſed diuerſimode. Nã v̾tutẽ acq̃ſitã cauſat operũ bonoꝝ aſſuefactio: qa ex actib⁹ generãt̃ habit⁹ v̾tutis. ſ. acq̃ſitæ. Ad virtutẽ aũt infuſam diſponit operũ bonoꝝ frequẽtatio: & eã iã habitã cõſeruat & ꝓmouet: nõ aũt cauſat ſed de⁹ gr̃a ſua. Diffinit̃ em̃ virt⁹ ĩfuſa ꝙ eſt bõa q̃litas mẽtis qua recte viuit̃ quam de⁹ in nobis ſine nobis operat̃. ſ. principaliter: ſed nõ ſine nobis cooperãtib⁹ ſeu cõſẽtiẽtib⁹. Et qa lex dat̃ ad hoc vt dirigat act⁹ humanos inquãtum actus humani operant̃ ad virtutẽ: intantũ facit hoĩes bonos. Vñ Ph̃s. ij. Politic. dicit ꝙ legiſlatores aſſuefaciẽtes faciunt bonos. Nec ſemp aliqs obedit legi ex perfecta bonitate virtutis: ſed q̃nq; ex timore pœnę: q̃nq; ex quodã dictamine rõnis qđ eſt quoddã principiũ virtutis. Eſt etiã impoſſibile ſm Thom. ꝙ bonũ cõe ciuitatis bene ſe habeat niſi ciues ſint virtuoſi: ad min⁹ illi qb⁹ cõuenit principari. Vñ & Iſidorus diſt. ix. c. ij. dicit. Iuſtũ eſt principem obtẽperare legib⁹ ſuis. Tũc aũt iura ſua ab alijs cuſtodiẽda exiſtimet: qñ & ipſe prim⁹ eis reuerẽtiã præbet. Vñ ppl's dei antiquus: dũ habuit bonos iudices & reges & prĩcipes ſacerdotum populus ſe bene habuit in morib⁹ & in fœlicitate terrena. Qñ habuit malos reges: qđ ꝓ maiori pte fuit: ppl's ad idolatriã & ĩ multa mala lapſus eſt: & pp hoc in diuerſas captiuitates duct⁹: & demũ p orbẽ diſperſus. Sufficit aũt ad bonũ cõitatis ꝙ alij. ſ. ſubditi intãtum ſint ſubditi ꝙ principum mãdatis obediãt quãtũ ad ciuitatẽ terrenã. Sed ad ciuitatẽ ſupnã cõſequẽdã ad quã ordinat lex dei: oportet ꝙ ex amore legẽ obſeruẽt. Qui em̃ ex timore facit pręceptũ. ſ. legis: & ſi bonũ eſt qđ facit: nõ tñ bene facit. i. virtuoſe. extra de reg. iur. qui ex timore.

De effectu finalis legis

Virtus duplex notat̃.

Notanda ſnĩa

§. IIII. SECVNDVM PRINCIPAle

notandũ eſt: ꝙ lex eſt reuerẽter ſuſcipienda cum dicit. legẽ meã. Eſa. xxxiij. Dñs iudex noſter. Dñs legifer noſter. Dñs rex noſter. Et qa vt dr̃ Iob. xxxvj. Nullus ſimilis ei ĩ legiſlatorib⁹. Tãto ei⁹ lex cũ maiori reuerẽtia ẽ ſuſcipiẽda: quãto maior eſt in potẽtia & ſapiẽtia & bonitate ferẽs eã. Cũ nullus ſit deo appropinquãs: nedum ſimilis: ideo reuerẽter lex ei⁹ ſuſcipienda eſt. Vñ dr̃ Eſa. j. Aurib⁹ pcipite legẽ dei veſtri populus Gomorrę. Et Iob. xxij. Suſcipe legẽ ex ore ei⁹. ſ. dei. Ideo autem reuerenter.

Lex dei ſuſcipiẽda eſt ppt̃ tria.

¶Propter eius eximiam auctoritatem.

¶Propter eius miram veritatem.

¶Propter eius nimiam vtilitatem.

Quantũ ad primũ. Attẽdite popule me⁹ legẽ meã: propter meã auctoritatẽ: quæ tãta eſt vt oĩa mea potẽtia creata ſint mea: ſapiẽtia gubernent̃: mea iuſtitia oĩa defectuoſa corrigant̃. vñ Leui. xviij. dicit. Ego dñs de⁹ veſter cuſtodite leges meas. q. d. ideo debetis & ſuſcipere & ſeruare leges meas: qa dñs ſum abſolute: & vniuerſalis dñs oĩm & poteſtatẽ habeo ſup oĩa. Dñs em̃ nomẽ eſt poteſtatis: ait Amb. Et dr̃ dñs quaſi dominãs pœnarũ trangreſſoribus legũ meaꝝ. Vñ dr̃. ij. Macb. iiij. In leges diuinas impie agere nõ impune cedit. Propterea cũ primo dedit legem ſcriptã in monte Sina: apparuit mons fumigãs: & tonitrua emittẽs & coruſcatiões: ita ꝙ ppl's exterrit⁹ diceret. Non loquat̃ nobis dñs: ne forte moriamur: Exo. xx. vt viſa auctoritate & poteſtate datoris legis. ſ. dei attẽderet & obſeruaret eã. Quantũ ad ſcđm eſt ſuſcipienda ipſa lex reuerẽter ꝓpter ei⁹ mirã veritatem. Dr̃ ꝓpterea lex veritatis ſcđm illud Mala. ij. Lex veritatis fuit in ore ei⁹. Sicut in doctrinis hoĩm reperiũtur plures falſitates: vt patet ĩ doctrinis phoꝝ: qa vt ait Pſ̃. cxv. Oĩs hõ mẽdax: nulla aũt falſitas reperiri põtjn doctrina dei. ſ. ſacræ ſcripturę: ſed oĩs v̾itas Io. xvij. Sermo tuus veritas eſt. Ita in legib⁹ hoĩm reperiunt̃ aliqñ falſitates & iniuſtitię: ꝓpter qđ dr̃ Hiere. x. Leges populorũ vanę ſunt. i. falſæ & inutiles. Nã ſi verę & iuſtæ ſunt: leges dei ſunt. Vnde ipſa dei ſapiẽtia ait Prouer. viij. Per me legũ cõditores iuſta decernũt. Sed lex dei oĩs veriſſima & iuſtiſſima ẽ: & ideo debet cũ oĩ reuerẽtia ſuſci

Propt ei⁹ v̾itatẽ lex ẽ reuerenter ſuſcipienda

ꝓi & audiri. Nã vt dicit Lactãtius in li. Inſti. Nullus ſuauior aĩę cibus ꝙ veritas. Et ſi qs obijceret ꝙ lex dei videť cõtinere falſitatẽ: qa ꝓmittebat multa bona tẽporalia ſeruãtibꝰ eã: & tñ multi obſeruatores eiꝰ vt Tobias: Eſaias: Hieremias & alij habuerũt multa aduerſa & indigentias Rñ. Tho. j. ij. q. xcix. ar. vlt. ꝙ illa tp̃lia ꝓmiſſa ſunt obſeruatoribꝰ legis: nõ vt principalis remuneratio: in quibus affectu inhęrerẽt: ſed tãꝗ imperfectis vt ꝑ ea manuducerentur ad obſeruationem legis. Sicut pueri ad obſeruationẽ eoꝝ que imponunť eis: inducunť qbuſdã munuſculis Et ſm hiſtoriã veteris teſtamẽti: cõmunis ſtatꝰ populi cũ ſub lege fuit: ꝙdiu legẽ ſeruauit in ꝓſperitate fuit. Declinãs aũt ab obſeruatiõe legis multa aduerſa incurrit. Aliquę tñ ꝑſonę particulares legẽ obſeruãtes ĩ aliquas aduerſitates incidebãt: vel qa iam erant ſpũales effecti: vt ꝑ hoc magis ab effectu tẽporaliũ abſtraherenť: & earũ virtꝰ probata reddereť: vel qa opera legis exteriꝰ explẽtes aliq cor in tẽporalibꝰ defixũ habebãt. Quantũ ad tertiũ. Lex eſt ſuſcipiẽda & implẽda ꝓpter eiꝰ vtilitatẽ. Ex nulla eñ lege hõ cõſequiť tantũ fructũ ſicut ex lege dei ſi obſeruet. Qđ intelligẽs Pſ. cxviij. ait. Portio mea dñe: dixi cuſtodire legẽ tuã. q. d. Iſta eſt pars quã elegi ex oĩbus bonis quę ponũtur ante me de bonis mundi tãꝗ meliorẽ ſeruare legẽ dñi. Nã vitia prĩo habet manifeſtare: vt ſic poſſint caueri. apl's ad Ro. vij. Nã cõcupiſcentiã neſciebam. ſ. eſſe peccatũ: niſi lex diceret: nõ cõcupiſces. Vbi Aug. Bona eſt ḡ lex quę dũ cõcupiſcentiã ꝓhibet oĩe malũ ꝓhibet extra de coſti. nã ꝯcupiſcẽtiã. Quãuis eñ lex hũana nõ ꝓhibeat oĩa peccata etiã exteriora ſed ea quæ magis habent tollere pacificũ conuictũ hominũ adinuicem: vt furta, adulteria: homicidia & hmõi. Lex tñ naturalis & diuina oĩa vitia ꝓhibet. Scđo lex iuuat ꝟtuoſa exercitare. Vñ Eccl'i. xlv. Dedit illi cor ad p̃cepta: & legẽ vitę & diſciplinę. Lex dr̃ vitę. ſ. ſpũalis. q cõſiſtit ĩ ꝟtutibꝰ. Diciť etiã lex diſciplinæ q importat morũ cõpoſitionẽ. Ad legẽ ſiqdẽ naturę ꝑtinet oẽ illud ad qđ hõ inclinať ſm ſuam naturã inclinať aũt vnũqđꝗ ad opationẽ ſibi ꝯuenientẽ ſm ſuã formã ſic ignis ad calefaciendũ. Vñ cũ aĩa rõnalis ſit ꝓpria forma hoĩs: naturalis inclinatio cuiuſlibet hoĩs eſt opari ſm rõnẽ & hoc eſt agere ſm ꝟtutẽ. Vñ oẽs actꝰ ꝟtutũ ſunt de lege naturali: Et ꝓpterea Damaſ. dicit in. iij. lib. ꝙ virtutes ſunt naturales. i. ſm inclinationẽ ſeu legẽ naturalem. Lex diuina certũ eſt ꝙ de actibꝰ ꝟtuoſis imperat: & oĩs lex humana ĩtãtũ habet rõnẽ legis inquantũ eſt deriuata a lege naturali. Tertio lex facit pacẽ inter hoĩes conſeruare qđ multum deſiderať. Vñ dr̃. ij. Macha. j. Adaperiat dñs cor vr̃m in lege ſua & in p̃ceptis ſuis & faciat pacẽ. q. d. Habẽdo volũtatem efficacẽ ad implẽdũ legẽ dei: inde ſequitur pax. Finis oĩs legis ẽ dilectio: & pax eſt effectꝰ dilectionis. Qui eñ ſe diligũt pacẽ ĩter ſe habẽt. Vñ apl's ad Rom. xiij. Plenitudo legis ẽ dilectio. Et qñ etiã ſeruanť leges hũanę q ꝓhibẽt iniurias ꝓximoꝝ: habeť pax inter eos. Quarto lex habet iuſtificare: & hoc p̃cipue facit lex euangelica. Vñ ad Ro. viij. dr̃. Lex ſpũs vitę ĩ chriſto Ieſu liberauit me a lege pc̃ti & mortis. ſ. ęternę. Et dicit Aug. lib. de ſpũ & lr̃a ꝙ ſicut lex factoꝝ. i. moſaica fuit ſcripta ĩ tabulis lapideis ita lex fidei. i. euãgelica eſt ſcripta ĩ cordibꝰ fideliũ. Et ipẽ idẽ dicit ꝙ nõ eſt aliud lex dei ſcripta in cordibꝰ fideliũ: niſi p̃ñtia ſpũſſc̃ti. i. gr̃a q vtiꝗ habet iuſtificare. i. a pc̃tõ emundare: & deo gratum reddere: & ꝯñter opa meritoria reddere. Sũt tñ in lege euãgelica ꝟba ſcripta q̃ ſunt diſpoſitiua ad gr̃am ſpũſſc̃ti & ad vſum gr̃ę eiꝰ ꝑtinẽtia: vt q̃ ꝑtinẽt ad diuinitatẽ vel humanitatẽ chriſti q̃ diſponũt intellectũ ad fidẽ. Et q̃ ꝑtinẽt ad cõtẽptũ mũdi vt vſus ſacroꝝ quę habẽt diſponere ad gr̃am, & iſta ſũt vt ſecũdaria huiꝰ legis. Sed principale in ea eſt gr̃a ſpũſſc̃ti ĩ mẽte fidelium infuſa. Quĩto lex habet ĩ tẽtationibꝰ vigorare. pſ. xxxvj. Lex dei eius in corde ipſius. ſ. iuſti: & nõ ſupplantabunť greſſus eiꝰ. Greſſus hoĩs ſunt opa eiꝰ: q̃ dicunť ſupplantari qñ decipiť ĩ eis faciẽdo id qđ habet ſpeciẽ boni: ſed ẽ vere malũ. Sicut auaro apparet bonũ eẽ decipe ꝓximũ: vt cõſequať bonũ vtile. ſ. lucri. Sed dũ qs attendit ad legẽ q̃ oſtendit hmõi eſſe mala: & lex doctrina eſt dei q errare nõ põt abſtinet ſe ab his & tentationes vincit. Vñ & chriſtus cũ fuit tentatus a diabolo in deſerto: cũ autoritatibus legis pugnauit: reſpondens tentatori. Scriptũ eſt. ſ. in lege Deuť. viij. Nõ in ſolo pane viuit hõ: ſed in oĩ verbo &c. cõtra vitiũ gulę. Et Deuť. vj. Non tentabis dñm deũ tuũ: cõtra ſupbiã ſeu inanẽ gl'iam. Et iterũ. Dñm deũ tuũ adorabis &c. cõtra auaritiã. Hęc omia ſcripta ſunt in lege dei. Et ſic nõ fuit ſupplãtatus: ſed diabolũ ipſe ſupplantauit & vicit. Sexto lex terrena multiplicare facit. Vnde dicit Moyſes Deuť. xxviij. Si audieris vocẽ dñi dei tui. ſ. in lege ſua loquẽtis vt facias atꝗ cuſtodias omnia mãdata eiꝰ que ego p̃cipio tibi hodie faciet te dominus deꝰ tuꝰ excelſiorẽ cũctis gentibus q̃ verſanť in terra. Venientꝗ ſup te vniuerſę benedictiões iſtę: & apprehendẽt te quę ꝑtinent ad tẽporalia. Bñdictꝰ eris in ciuitate bñdictus in agro &c. ibi vide. Et ꝑ cõtrariũ imediate ſuperiꝰ dr̃. Maledictꝰ oĩs q nõ ꝑmãſerit in ſermonibꝰ legis huiꝰ. Et ponunť ibi determinate multę maledictiões cõtra trãſgreſſores legis. Infirmi enim & impfecti ꝑ tp̃alia manuducunť ad ſpũalia opera. Septimo legis obſeruatio facit cœleſtia penetrare ad poſſidendum. Iaco. j. Qui autem pſpexerit in lege perfectæ: libertatis ſcilicet euangelica & permãſerit in ea nõ auditor obliuioſus factus, ſed factor operis: hic beatus in facto ſuo erit. Attendite ergo popule meus legem meã.

Lex eſt ĩplẽda ꝓpter eius vtilitatem

Lex iuuat exercere virtuoſa.

Lex iuſtificat.

Mat. iiij.

Lex ad cœleſtia perducit.

§. V. QVANTVM AD TERTIVM

principale lex eſt cõgruenter adimplẽda. vñ ſubdit. Inclinate aurẽ veſtrã in ꝟba oris mei. Inclinate aurẽ in verba legis nõ eſt aliud ꝙ implere & ſuare legẽ. De aure eñ cordis loquiť. i. volũtas. Volũtas eñ cũ eſt: efficax eſt q̃ mouet ad operãdũ & ſeruãdũ legẽ. Et ad iſtũ intellectũ diciť Prouer. xxviij. Qui declinat aurẽ ſuã ne audiat legẽ: orõ eiꝰ erit execrabilis. Declinare aurẽ: nõ audire: eſt non obedire & talis nõ meretur audiri ĩ orõnibꝰ ſuis. Inclinate ḡ aurẽ veſtrã in ꝟba oris mei: nõ expectate tp̃s ad faciendũ vt ait pſ. Tempus faciendi domine diſſipauerunt legem: tuam id eſt propter tp̃s qđ expectant homines ad faciendum ſe habere: diſſipant legem cõtrafaciẽdo ſed nũc inclinate aurẽ veſtrã. Et vt congrue ſeruetis inclinate aurẽ veſtram tripliciter.

Inclinare aurẽ qd eſt.

Pſal. cxviij.

¶Vt impleatis integraliter.

¶Vt obediatis intentionaliter.

¶Vt agatis conſtantionaliter.

Quãtũ ad primũ dicit Iac. in cano. ſua. c. ij. Qui totam legẽ ſeruauerit: offẽdat aũt in vno. ſ. p̃cepto legis: factus eſt oĩm reꝰ. i. ita dãnabiť ſicut ſi oĩa p̃cepta legis fuiſſet tranſgreſſus. Nõ ꝙ tantã pœnã patiať: cũ q̃libet trãſgreſſio habeat debitũ ſuę grauitatis pœnę ſed ita vniꝰ trãſgreſſio p̃cepti legis eſt ſufficiẽs ad incurrẽdũ pœnã infernalẽ ſicut trãſgreſſio totiꝰ legis & hoc niſi qs pñiam agat qđ diligẽter Pſ. oñdebat ſe facere dicẽs. Exitus aquarũ deduxerunt oculi mei. i. abũdantia lachrymarũ ex cõtritiõe ꝓcedentẽ qa nõ cuſtodierũt legẽ tuã ſenſus mei vel etiã ꝓximi mei. Vñ & Chriſtꝰ ait Mat. v. Iota vnũ aut vnus apex nõ p̃teribit a lege donec oĩa fiãt. Sicut eñ de cęrimonialibꝰ quæ erãt in figurã chriſti & eccl'ię nihil p̃terijt qđ nõ ſit ĩpletũ Ita & de moralibꝰ: nec quo ad maiora p̃cepta quoꝝ qđlibet iota dici põt nec minora q̃ apices dicunť vnũ p̃termittere debet qđ nõ ſerueť q voluerit ſaluꝰ eẽ. Vñ ſeqť. Qui ſoluerit vnũ de mãdatis iſtis minimis. i. cõtrafecerit & docuerit ſic hoĩes. i. p̃dicauerit al's bona: & ipẽ ĩ vno p̃cepto deficiat nõ ſeruãdo minimꝰ vocabiť ĩ regno celoꝝ. i. nullus qa nõ intrabit illuc. Inclinate ḡ aurẽ veſtrã &c. in verba. ſ. ſingula legis nõ aliq̃ vt oĩa: ſeruetis ad plenũ. Scđo debet legi obediri intẽtional'r. i. ſm intẽtionẽ legiſlatoris nõ ſm ꝟba tm̃. vñ dicit regu. iur. Certũ eſt qđ is cõmittit in legẽ q ꝟba legis amplectẽs cõtra legis nitiť volũtatẽ. de re. iur. lib. vj. Ad qđ etiã facit qđ Greg. in moral'. ait. ſ. ꝙ nõ intẽtio verbis: ſed verba debẽt deſeruire intẽtioni. xxij. q. v. humanę. Qđ etiã no. pħs in li. Ethi. ꝙ magis attendendũ eſt ad intentionẽ inſtituentis aliquã legẽ ꝙ ad verba legis. Modo ad propoſitũ. Præcepit dñs in aliqua lege aliqua ad tp̃s ſeruãda ſm lr̃am q̃ erãt in figurã futuroꝝ: vt oĩa cęrimonalia quouſꝗ ipa figurata exhiberenť in ꝟitate. vñ apl's ad Heb. x. ait. Vmbrã hñs lex futurorũ bonoꝝ. Cũ ḡ implete ſũt illæ figurę nõ debẽt illa ſeruari ſm lr̃am cũ ſit cõtra ĩtẽtionẽ legiſlatoris: ſed ſm ſpm̃. Et propterea dicit apl's. ij. ad Coꝝ. iij. Lr̃a occidit ſpũs autem viuificat. i. legẽ intelligẽdo & ſeruando ſm lr̃am occidit aĩam ſed ſeruata ſm ſpũalẽ ĩtellectũ dat vitã aĩę. ꝟbi gr̃a. Mãdauit dñs in lege circũciſionẽ priꝰ tñ patribꝰ datam q̃ figurabat

Lex implẽda ĩ integraliter.

Pſal. cxxxiij.

Legi obediẽdũ ẽ intentionaliter.

figurabat baptiſmũ habẽtẽ ꝟtutẽ ex chriſti paſſione. Iam chriſtus aduenit: paſſionẽ ſuſtinuit & baptiſmũ inſtituit. Vñ nõ debet illud p̃ceptũ ſeruari nũc ad lr̃am: ex quo impleta eſt figura illa. Hoc eñ mortale eſſet: qa. ſ. cõtra intẽtionẽ legiſlatoris. vñ & ꝯtra legẽ ſed debet ſeruari ſpũal'r a ſuperfluis & vitijs ſe abſtinendo. Præcepit dñs in lege populo ne comederet porcinas carnes ad figurandum ꝙ populus ſuus futurus. ſ. populus chriſtianus debebat ſe ꝑ maxime abſtinere a moribus porcinis. i. luxurioſis. Iam ẽ in actu ppl's chriſtianꝰ: qui quo ad bonos ſe abſtinet a luxurijs. Vñ nõ debet illud pręceptũ mõ ſm lr̃m ſeruari: qa eſſet mortale: ſed ſcđm ſpm̃ ſemper: q̃m hoc ĩtẽdit legiſlator. ſ. abſtinere ſe a vitio luxuriæ. Sic etiã p̃ceptũ eſt legis naturæ: quęcũꝗ vultis vt faciant vobis hoĩes & vos facite illis. Hoc enim eſt lex & prophetæ. i. in hoc cõſiſtit. Si quis ergo velit ſibi dari centũ florenos ſine aliquo debito iuſtitiæ vel cauſa rationabili cum nõ egeret: nunquid & ipẽ debet hoc facere proximo: qa vult ipẽ ſibi hoc fieri. Certe nõ intelligit hoc legiſlator. ſ. deus: ſed de volũtate rationabili: qđ qs rõnabiliter vult ſibi fierij: debet alteri facere ſi põt. Item in lege euãgelica Chriſtus dicit. Si quis te ꝑcuſſerit in dexterã maxillã: prębe ei & alterã. Math. v. Qui hoc indifferenter faceret cuicũꝗ nõ bñ faceret: quia daret illi occaſionẽ augẽdi peccatũ iterũ percutiẽdo. Nõ ergo hoc intellexit Chriſtus lator legis huiꝰ: quia nec ipſe hoc fecit cũ miniſter Annę põtificis ei alapã dedit: ſed eũ redarguit. Ioan. xviij. Sed vult dicere ꝙ ꝑcuſſus q̃libet ita patiẽter ferat ĩiuriã ſibi factã: ꝙ etiã ſi maiorẽ ſibi vellet facere iniuriã paratus ſit æquanimiter tolerare. Ita exponit Augu. xxiij. q. j. paratus. Itẽ lex diuina & canonica prohibet recipi ꝓ pecunia mutuata aliqd vltra ſortem. Si igr̃ quis nõ det pecuniã ſed operã ſuę perſonę ꝓ mutuo cõtra intentionẽ legis facit & cõmittit vſurã: qa opera illa p̃tio æſtimari poſſunt. xiiij. q. iij. plerĩꝗ. Itẽ lex ciuilis mandat furẽ & alios malefactores capi & puniri. Nũquid ergo capiet iudex laicus clericum furẽ: vl' al's malefactorẽ? Certe nõ: qa eſſet excõicatus. ex̃. de ſentẽ. excõ. vt famę. Intendit eñ legiſlator de ſubditis foro ciuili: nõ de clericis. Sic ḡ ĩ legẽ quãcũꝗ inclinate aurem veſtrã in verba: id eſt nõ ad verba prout ſonãt exterius: ſed in ꝟba id eſt in intellectũ verborũ legis: quid. ſ. intendit legiſlator. Tertio lex eſt implẽda ꝯſtanter: vt. ſ. ꝓpter timorẽ pœnarũ nõ declinet quis ab ea. Vnde de ſanctis canit eccleſia. Iſte ſanctus pro lege dei ſui certauit vſꝗ ad mortẽ: & a verbis impioꝝ nõ timuit. Sic legimꝰ de caſtiſſima Suſanna ꝙ cũ inuitaretur ad opus nefariũ ſub cõminatione accuſationis de adulterio: & per cõſequẽs mortis: ſubito reſpõdit. Meliꝰ eſt mihi incidere in manus hoĩm abſꝗ opere ꝙ derelinquere legẽ dei mei. Si eñ hoc egero mors mihi eſt &c. Dañ. xiij. Similiter Eleazarus antiquus voluit potius durã mortẽ ſuſtinere ꝙ trãſgredi vnũ mandatũ legis dei. ſ. cõedere carnes porcinas: dicẽs. Adoleſcẽtibꝰ exẽplum forte relinquam ſi prompto animo ac fortiter ꝓ grauiſſimis ac ſanctiſſimis legibus honeſta morte perfungar. ij. Machab. vj. Sed & ſeptem fratres Machabęi cũ matre ſua ſuſtinuerunt conſtãtiſſime multa grauia ſuppliciorũ genera: & demũ mortẽ potius vellẽt ꝙ legẽ dei trãſgredi. Vnde & primꝰ eoꝝ ad tormẽta ductus dixit. Parati ſumus magis mori ꝙ patrias dei leges pręuaricari. Et mater eorum eos exhortando ad conſtantiã martyrij dicebat. Mundi creator qui formauit hominis natiuitatẽ quiꝗ omniũ inuenit originẽ & ſpũm vobis iteꝝ reddet & vitã cũ miſericordia: ſicut nũc voſmetipſos deſpicitis propter dei leges. ij. Machab. vij. Sic in nouiſſimo teſtamẽto ĩnumeri martyres pro obſeruatiõe legis euangelicæ mortem ſuſtinuerunt.

Tobię. iiij. Math. vij.

Lex implẽda ẽ ꝯſtãter.

TITVLVS. XII. DE LEGE AETERNA.

¶Q. legi æternæ oĩa ſubijciuntur: & quõ debemus cõformari volũtati diuinæ. Cap. vnicum.

LEX AETERNA SECVNdũ Tho. j. ij. q. xciij. ar. j. nõ eſt aliđ ꝙ rõ diuinę ſapientiæ ſm ꝙ eſt directiua omniũ actuum & motionum. Et quia diuina ratio nil cõcipit ex tempore: ſed habet ęternũ conceptũ: ideo diciť lex ęterna. Deus eñ ſicut per ſapiẽtiã ſuã eſt ꝯditor vniuerſarũ naturarũ ad quas comparatur: ſicut artifex ad artificiata ita eſt gubernator omniũ actuũ & motionũ q inueniũť ĩ ſingulis creaturis. Vñ ſicut rõ diuinę ſapiẽtię ĩquãtũ ꝑ eã cũcta ſunt creata habet rõnẽ artis vl' exẽplaris vl' ideę: ita rõ diuinę ſapiẽtię mouẽtis oĩa ad debitũ finẽ ſeu ipa rõ gubernatiõis reꝝ in deo ſicut in principe vniuerſitatis exiſtens cũ mũdus diuina ꝓuidẽtia regať: obtinet vim legis: cum nihil aliud ſit lex ꝙ quoddã dictamẽ practicę rõnis in prĩcipe q gubernat aliquã cõitatem pfecte. Eſt autẽ ipſa lex ęterna in trinitate deo q̃ mũdũ regit. Vñ de ipſa trinitate canit eccleſia. Qui. ſ. deꝰ trinitas totum ſubdit ſuis orbem legibꝰ. In ipſo deo vna eſt lex: vt dictũ eſt. in creaturis tot ſunt quot ſunt ſpecies creaturarũ: quibus ſingulis indidit diuerſas inclinatiões ĩ ſuos debitos fines: q̃ inclinationes leges in ipſis creaturis dicunť. Et quamuis ipſa lex ęterna attribuať ꝑ appropriationẽ filio ſm Tho. vbi. ſ. tñ ſcđm Alexã. in. iij. parte. q. xij. põt attribui ſm cõditiones legis varias & alijs perſonis. Tria eñ cõcurrũt ad legẽ. ſ. autoritas: ꝟitas & bonitas: & ſm hoc oportet ꝙ lex habeat principiũ: formã & finẽ. Rõne principij debeť legi autoritas: qa nõ põt eẽ prĩcipiũ legis niſi habẽs autoritatem. Rõne formę debeť legi ꝟitas: qa nũꝗ ferť ſine rõne recta. ſ. ſi ſit ꝓprie lex. nã iniuſta nõ eſt lex. Rõne finis debeť legi bonitas: qa lex nõ ordinať niſi ad bonũ. Si ḡ reſpiciamꝰ ĩ lege ęterna autoritatẽ: ſic appropriať pſonę patris rõne poteſtatis. Si reſpiciamꝰ in ipa lege ęterna veritatẽ: ſic appropriať filio ſm rõnẽ formalẽ ſapiẽtiæ. Si attẽdamus bonitatẽ legis: ſic appropriať ſpũiſanctõ. Hæc Alexã de Hal'.

lex ęterna ẽ rõ diuinæ ſapientiæ.

Tria cõcurrunt ad legẽ

§. I. DE LEGE AETERNA POteſt ĩtelligi illđ Pſ. j. qđ dr̃ de iuſto.

In lege dñi fuit vol'. eiꝰ: & ĩ lege eiꝰ mediť. die ac nocte. Dicit Aug. ꝙ pc̃tm̃ nõ ẽ aliđ niſi dictũ vel factũ vl' cõcupitũ cõtra legẽ æternã. Et ſub his ꝯpræhẽdiť ſm Tho. oĩs exceſſus ſiue locutiõis actionis & deſiderij cõtra rõnẽ. Quia ergo iuſtus ſummã diligẽtiã habet vt caueat a pc̃tis: ideo affectus eiꝰ eſt ad legẽ ęternã. i. volũtatẽ dei vt impleat: intellectꝰ vt ĩtelligat. Vñ in lege dñi fuit volũtas &c. Vbi tria poſſunt notari.

¶Q. eſt vniuerſalis: & ideo mundus totus ea regulatur: ibi. In lege domini.

¶Q. eſt perfectionalis: & ideo affectus bonus ei conformatur: ibi. Fuit voluntas eius.

¶Q. eſt rationalis: & ideo intellectus rectus eam ſpeculatur: ibi. Et in lege eius meditabitur die ac nocte.

§. II. QVANTVM AD PRImũ.

Sciẽdum ꝙ nullus homo quantũcumꝗ habuit dñiũ latũ & longũ potuit vel põt dici abſolute dñs: ſed ſm qd. Nã & ſi Octauianꝰ primꝰ Imperator poſt Cęſarẽ fecit deſcribi vniuerſum orbẽ terraꝝ tãꝗ dñs terrę. nũqd dñium habuit aquaꝝ & alioꝝ elemẽtoꝝ aut cœloꝝ aut ãgeloꝝ: aut etiã oĩm brutoꝝ? Certe nõ. Fuit ḡ dñs nõ ſimpl'r oĩm ſed hoĩm q verſabanť tũc ĩ mũdo. Vnde & illis legẽ dare valebat: nec tñ quo ad oĩa: nõ aũt alijs rebꝰ ſibi nõ ſubditis. Abſolute & ſimpl'r dñs ẽ deꝰ: oĩbꝰ dominãs creaturis. Vnde ſanctus Mardochęus in orõne ſua dicebat. Dñe rex oĩpotẽs in ditiõe tua cũcta ſunt poſita: & nõ eſt q reſiſtat voluntati tuæ &c. Dñs vniuerſoꝝ tu es. Heſter. xiij. Sicut ergo dominiũ ẽ vniuerſale: ita & lex eiꝰ debet eẽ vniuerſalis: & ipſa totꝰ orbis regulať: qa lex dñi. Et ꝙ legi ęternę q̃ nõ differt a dei volũtate: realiter ſubijcianť & regulenť oĩa: declarať & oſtẽdiť ſm Tho. j. ij. q. xciij. Nam creaturę irrationales æternę legi ſubijciũtur: inquãtum ſequuntur ſine iudicio rõnis vl' ſenſus: id qđ eis impręſſum eſt a deo quaſi motæ ab alio. ſ. deo ad ſuos fines & actus. Secundo creaturę rõnales legi æternę ſubijciunť per notitiã diuini præcepti: eo ꝙ eis datũ eſt intelligere qd debeãt agere vel cauere. Ipſa eñ lex naturalis quæ eſt in hoĩe: eſt quædam participatio legis ęternę. Mali etiã ſubijciunť legi æternæ etſi impfecte. ſ. neceſſitate coactiõis: inquantum ſubijciũť nõ eius p̃ceptiõi: ſed punitioni. ſ. inquantũ mali puniunť a deo: qđ lex æterna dictat & imperat. Quarto boni ſubijciũtur perfecte: inquãtum. ſ. nõ coactione punitionis: ſed volũtate obſecutiõis. ſ. volũtate obediẽdi deo: amore nõ timore ſe ſubijciãt. Beati etiã & dãnati ſubijciunť legi ęternę. Cuiꝰ rõ ẽ: qa ſicut corpꝰ graue moueť grauiter de loco ita eadẽ grauitate quieſcit in loco. A ſimili ſicut boni per legẽ æternã merenť beatitudinẽ & mali miſeriã: ita ꝑ eã

lex ęterna eſt vniuerſalis.

Oĩa legi ęternę ſubijciuntur

q̃ lege beati in beatitudinē & mali in miſeriā cõſeruanť.
Subijciūť etiā legi æternæ oīa creata ſiue neceſſaria ſiue
cõtingentia: nõ aūt æterna. Et rõ hui⁹ eſt ſm Tho. vbi. ſ.

quid ſit lex æterna.

Lex æterna eſt rõ gubernatiõis: quæcūq; ergo ſubijciūtur
diuinæ gubernatiõi ſubdunť & legi æternæ. Cū ergo oīa
q̃ ſunt in reb⁹ a deo creatis ſubdanť diuinę gubernationi
ſiue neceſſaria ſiue cõtingētia: nõ aūt ea q̃ ptinēt ad diui-
nā eēntiā vel naturā: vt pſonę diuinę: vel volūtas dei vl'
bonitas dei & hmõi: ideo creata ſubdunť legi æternæ: nõ
autē increata: ſicut patet p exēplū in hoīb⁹. Nā guber-
natiõi hoīm ſubdūť q̃ fiūt p hoīes: nõ aūt q̃ ptinēt ad na
turā hoīm: vt ꝙ habeat man⁹ vl' pedes. Vñ & Aug. dicit
xix. de ci. dei. ꝙ nullo mõ aliqd legib⁹ ſūmi creatoris ordi
natoriſq;. ſ. creatū ſubtrahiť a q̃ pax vniuerſitatis admini
ſtrať. Nec obſtat qđ ait apl's di. ad Ro. viij. Prudentia car-
nis iimica ē deo: neq; em̃ legi ei⁹ ſubiecta eſt. Nā ſm Tho.
vbi. ſ. etſi ſubijci nõ poſſit prudētia carnis legi æternę ex
pte actiõis: qa iclinat ad actiões ꝯrias legi dei: tñ ſubijciť
legi dei ex pte paſſiõis: qa mereť pœnā ſm legē diuinę iu
ſtitię. Sciēdum etiā ꝙ aliter ē dicēdum de lege hoīm: aliter

Lex dei differt a lege hoīm.

de lege dei. Nā hõ reb⁹ irrationabilib⁹ quātūcūq; ei ſubij
ciant nõ põt imponere legē: ſed ſolū hoīb⁹ ſibi ſubiectis:
qb⁹ hoīb⁹ intātū ponit legē inquātū ſuo p̃ceptovl' denū-
tiatiõe iprimit mētibus eorū quādā regulā q̃ ē principiū
agēdi. Sicut aūt hõ denūtiādo imprimit hoī ſubiecto ſibi
q̃ddā principiū interi⁹ actuū ita de⁹ imprimit toti naturę
pricipia actuū ꝓprioꝝ. Et iõ p hūc modū dr̄ deus p̃cipere
toti naturæ. ſm illđ Pſ. Pręceptū poſuit & nõ p̃teribit. ſ.

Pſalm. cxlviij.

i rõnabilib⁹ creaturis. Et p hāc etiā rõnē oēs mot⁹ & actio
nes totius naturę legi ęternę ſubdunť. Alio mõ ğ ſubdūť
legi ęternę creaturę irrõnales: q̃ rõnales: inquantū. ſ. irra-
tionales mouenť a diuina ꝓuidētia nõ aūt p intellectū di
uini p̃cepti vt rõnales. Et ipa impreſſio pricipij actiui in
trinſeci quātū ad res naturales eſt ꝓmulgatio legis æter-
nę in eis. Defect⁹ etiam q accidūt in reb⁹ naturalib⁹: q̃uis
ſint p̃ter rõnē cauſarū particulariū: nõ tñ ſunt p̃ter ordinē
cauſaꝝ vniuerſaliū: & p̃cipue cauſę primę. i. dei cui⁹ ꝓui-
dētia nihil põt ſubterfugere: vñ & ipa ſubdūť legi ęternę.
Oēs etiā leges inquātū participāt de rõne recta intantum
deriuanť a legę ęterna. Vñ Aug. In tpali lege nihil eſt iu-
ſtū atq; legitimū qđ nõ ex ęterna hoīes ſibi deriuauerint.
Et idē Aug. Lex ęterna ita medio quodā loco poſuit aliq̃
vt in eis vſurpādis merito repręhēdať audacia in exequē
dis iure laudeť obedientia. Exponit exēplum Abrahę q ex
ſe volēdo occidere filiū peſſime feciſſet ſed ex volūtate dei
iubentis hoc volendo optime feciſſet. xxiij. q. v. lex.

§. III. SECVNDVM QVOD NO-

Voluntas cuiuſlibet debet ſe cõformare diuinę volūtati.

tať ē ꝙ affect⁹ ſeu volūtas iuſti ꝯformat ſe ad legē ęternā.
i. volūtatē diuinā qđ qlibet facere debet. Dicit em̃ Aug.
ꝙ lex ęterna ē ratio ſumma i deo. i. volūtas rõnabilis cui
ſemp obtēperādū ē. ſ. cõformādo volūtatē noſtrā ſuę. Di
cit em̃ Ariſt. in ſua Meta. ꝙ primū i vnoq̃q; gñe ē regula
& cauſa ſecūdoꝝ ſeu oīm illi⁹ gñis. Sicut primū i gñe cali
ditatis eſt ignis: & ipe eſt cauſa ſcđa oīm calidoꝝ iquātū
calida. Intātū em̃ vnūquodq; eſt calidū inquātū partici-
pat naturā ignis. Prima igiť cā oīs rectitudinis eſt diuina
volūtas in qua eſt ſumma rectitudo: & intātū volūtas hu
mana eſt recta inquātū pticipat rectitudinē diuię volūta-
tis qđ fit cõformādo ſe ei tūc em̃ recta eſt. Tenemur autē
eſſe recti: qa vt dr̄ Cañ. j. Recti diligūt te. ſ. deum. Ad dile-
ctionē aūt obligamur q̃ ſine rectitudine eē nõ põt. Vñ &
gloſ. dicit. Rect⁹ eſt q vult qđ de⁹ vult. Sciēdū tñ ꝙ cū dr̄
volūtas nr̄a debet eē ꝯformis volūtati diuinę vt dicit Du

Hic nota diſtinctionē.

rā. i. j. ſen. diſt. vlt. nõ itelligiť hoc de ꝯformitate volūtatis
iquātū ad eſſētiā ei⁹ vel eē. i. velle ſed quātū ad tendētiam
ei⁹ in obiectū. i. i volitū. Nā cū cõformitas iportet quādā
aſſimilationē vni⁹ rei ad alterā vñ dr̄ cõformis q̃ſi cõue-
niētia in vnā formā nõ põt hoc itelligi de oimoda aſſimi
latiõe volūtatis nr̄ę vel noſtri velle. ꝙ act⁹ ipſi⁹ volūta-
tis ē cū volūtate dei h̄ em̃ ipoſſibile eſt cū in ifinitū diſtet
qa volūtas dei & velle ei⁹ eſt eſſentia ei⁹ ſed i nobis volū
tas eſt quędā potētia nõ eſſentia aīę ſed accidēs cõſequēs
ipſam & velle eſt act⁹ ipſi⁹ potētię nõ potētia nec eſſentia
ei⁹. Eſt aūt ꝯformitas ꝓportionis inter volūtatē noſtrā &
dei in hoc. ſ. ꝙ ſicut de⁹ vult libere qđ vult: ita & volūtas
nr̄a & ſicut vult bonū ita & volūtas nr̄a naturaliter ſed h̄
ptinet ad imaginē dei q̃ naturaliter eſt in nobis. Cõformi
tas ergo iſta attēdiť ſm tēdētiā in obiectū. i. in volitū ꝓut

Cõformitas volūtatis attēdiť ſm quadruplex genus cauſæ.

ſ. velle pertinet ad gen⁹ moris. ſ. bene vel male. Et tūc iſta
cõformitas volūtatis põt attēdi ſm q̃druplex gen⁹ cauſa
rū. ſ. efficiētis finalis formalis & materialis. Et ſm genus
cauſę efficiētis tenemur: ꝯformare volūtatē noſtrā volū-
tati dei qđ. ſ. tūc facim⁹ qñ volum⁹ id qđ de⁹ vult nos vel
le. Hoc em̃ ipſe efficit in nobis. Vñ apl's ad Phil'. ij. Ipſe eſt
q operať in nobis velle & pficere ꝓ bona volūtate. Et ſic
vno mõ exponiť illud. j. ad Timo. ij. De⁹ vult oēs hoīes
ſaluos fieri. i. iſtā volūtatē qua velimus oēs hoīes ſaluos
fieri cõſiderata ſolū natura ipſoꝝ ipe facit in nobis: & h̄
vult nos velle. Scđm cauſam finalē debem⁹ etiā confor-
mare volūtatē noſtrā volūtati diuinę. Et ſic i lege dñi vo
lūtas iuſti vt. ſ. velit oīa ꝓpter bonū finē qđ ē cõformare
ſe i rõne volēdi. Quicqd em̃ vult de⁹ vult ꝓpter hūc finē
ſ. ꝓpter bonū vniuerſi: p qđ manifeſtať bonitas ſua infi
nita: q̃ ē finis oīm. Et qlibet etiā qđ cūq; vult debet velle
ſub rõne boni nõ tantū apparētis. i. ꝓpter aliquē bonum
finē. Illud aūt qđ de ſe eſt malū nõ põt ordinari ad finē q
ꝓprie dicať bon⁹ ſicut furari ꝓpter hūc finē vt qs ide fa-
ciat eleemoſynā nõ p̃t ꝓprie dici ꝙ fiat ꝓpter bonū finē.
Debet ğ qs cõformare volūtatē ſuā diuinę ſm cauſam fi
nalē vt oīa faciat ꝓpter aliquē bonū finē. ſm illud. Oīa i
gloriā dei facite. Vñ Iudęi volētes paſſionē chriſti quam

j. Co. x.

de⁹ volebat nõ cõformabāt ſe volūtati dei ſed ꝯriabanť
qa de⁹ illā volebat & ſācti hoc cupiebāt ꝓpter hūc finē. ſ.
ꝓpter redēptionē noſtrā inquātū erat ſatiſfactiua nr̄i de
biti: nõ aūt volebāt inquātū erat afflictiua ĩnocētis chri
ſti. Sed Iudęi volebāt eā ꝓpter hūc finē inquātum erat af
flictiua innocētis chriſti & ſatiſfactiua paſſiõis eoꝝ irę &
inuidię nõ inquātū erat nr̄i ſaluatiua vñ grauiſſime pec-
cauerūt. Scđm cauſam formalē ꝯformare voluntatē ſuā
diuinę eſt operari ex charitate ſeu habere charitatem. Sed

Reſolutio pulcherrima

rect⁹ hõ in lege dñi volūtas ei⁹: vt. ſ. velit oīa ex charitate
dei. Sed ad habēdū charitatē directe non tenemur qa hoc
nõ eſt in poteſtate nr̄a eā hr̄e: dei em̃ eſt eā infundere ſine
meritis nr̄is. ſm illud Ad ro. v. Charitas dei diffuſa ē i cor
dib⁹ nr̄is p ſpm̃ ſcm̃ q dat⁹ eſt nobis: ſed idirecte tenemur
ad eā. Tenemur em̃ facere qđ ex nobis eſt vt charitatem
habeam⁹ puta orādo: ieiunādo: a pctīs ceſſando & hmõi
per quę qs diſponiť ad recipiēdū. Exemplū de ſole q illu
minat quātū de ſe nõ ponentē obſtaculū: ſed ſeponētē añ
eū. Hęc Tho. in. j. ſen. diſt. vlti. Et vt dicit Roman⁹ diſt. ea.
qa iſtud eſt p̃ceptū affirmatiuū. ſ. de p̃parādo ad habēdū
charitatē obligat nõ ad ſemp: ſed ꝓ loco & tēpore vt pote
qñ cogitat p̃cepta dei, bñficia, & hmõi. Determinare aūt
tēpus hmõi obligationis. ſ. qñ teneamur vel qñ non te-
neamur nõ põt bñ determinari. Ad faciēdū aūt ex charita
te q̃ facimus tenemur conditionaliter. ſ. ſi volum⁹ mereri
vitā ęternā: qa ſine charitate op⁹ noſtrū nõ eſt meritoriū
Abſolute nõ tenemur ad h̄: qa ſi teneremur ſp ex charita-
te agere ſp peccarem⁹ faciēdo aliqd nõ ex charitate. Et ſic
fili⁹ honorās p̄rem naturali pietate peccaret ſi ñ hr̄et cha
ritatē. Veꝝ eſt ꝙ ꝓ loco & tpe teneť qlibet facere aliqd ex
charitate: qđ tps nõ põt facile determiari a nob̄. Hęc Ro.
in. j. ſen. di. vl. Scđm cām materialē ꝯformare voluntatē
ſuā volūtati diuię ē velle qđ de⁹ vult. Sed vtrū teneamur
cõformare volūtatē noſtrā diuinę i volito. Rñ. frater Ro.
ſup. j. ſen. di. vlti. q. vlti. di. Hic nõ q̃riť de volūtate ſenſua
litatis qa illa nõ feiť i bonum ſimpl'r ſicut volūtas diuia
ſed icõueniēs ſibi. ſ. delectabile ſm ſēſū. Vñ ſm iſtā volū
tatē nõ tenemur ꝯformaŕ volūtatē nr̄am diuię. Et ſm hāc

Chriſt⁹ quõ dicitť noluiſſe pati.

volūtatē chriſt⁹ nolebat pati ꝓpter qđ orauit di. P̄r trāſ
eat a me calix iſte &c. Nec ēt volūtate naturali tenemur
ad h̄: qa illa ſemp ferť i bonū naturæ: vt cõſeruationē ſui
vel ſuoꝝ. Et ſic btā Maria voluntate naturali & ſenſuali
nolebať filiū pati: qđ de⁹ nolebat vñ triſtata eſt maxime
de morte ei⁹ ꝓpter qđ Symeõ dixit de ea. Tuā ipſi⁹ aīam
ptrāſibit gladi⁹. Luc. ij. Et ad crucē canit eccl'ia. Flecte ra-
mos arbor alta tēſa laxa viſcera &c. Nec etiā volūtate cõ
ditionata: qa p illā bñ poſſum⁹ velle alıđ q̃ de⁹ velit ſub
cõditiõe. ſ. ſi deo placet. Sicut Paul⁹ volebat ſibi ſtimulū
auferri ꝓpter qđ h̄ poſtulabat & de⁹ nolebat. vt patet. ij.
ad Coꝝ. xij. Non enim volebat illud apl's niſi iquantum
deo placeret. Vnde hoc ſibi reuelato: non amplius voluit
ſibi auferri.

Sed quæritur

§. IIII. SED QVAERITVR DE

De volūtate deliberata. opinio prima.

volūtate deliberata. Et circa h̄ ſunt duę opiniões. Vna ē q̃
diſtīguit volitū diuinū: qa. ſ. aut ꝯgruit nihil illđ velle &
ſimpl'r debeo illud velle qđ de⁹ vult dūmõ ſciā ꝙ de⁹ ve
lit. Si autē nõ cõgruit mihi illđ velle: tūc nõ teneor velle
qđ de⁹ vult: vt mortē meā vl' dānationē. Ratio eſt ſcđm
ipſos: qa cū gr̄a perficiat naturā nõ deſtruat nõ teneor ꝓ-
pter ſtatū gratię velle aliqd qđ ſit cõtrariū naturę meę vt
mortē meā vl' meoꝝ. Itē natura nõ dictat ꝙ velim dāna-
tionē meā nec etiā gr̄a h̄ exigit vt h̄ velim: ğ non teneor.

alia opinio.

Alia opinio ꝙ volūtate abſoluta & deliberata oīno te
neor velle qđ de⁹ vult vel qđ ſcio deū velle. Et ad h̄ dicē-
dum mouet eos autoritas: ratio & exēplum. Et autoritas
qdē habeť i gloſ. ſup Pſ. Nõ adhęſit mihi cor prauū: vbi
dr̄ ꝙ cor prauū & diſtortū habet q nõ vult qđ deus vult.

Pſ. xxxij.

Et gloſ. ſup illud. Rectos decet collaudatio. dicit. Recti ſūt
q volūt ꝙ de⁹ vult. Ratio q̃ ad idē mouet eſt: qa ſi nõ te-
neor velle qđ de⁹ vult ğ poſſū velle ꝯtrariū: ergo põt mi
hi diſplicere qđ de⁹ vult. Sed h̄ ē falſum: qa vt dicit Aug.
Impi⁹ eſt cui diſplicet diuina ꝓuidētia. Itē nil iuſtū diſpli
cet iuſto: ſm Aug. de vera religione: ſed eſſe volitū a deo
ē iuſtū: ğ ille cui tale volitū diſplicet eſt iniuſtus. Si ergo
nõ poſſum velle cõtrariū ei⁹ qđ deus vult ğ teneor velle
eſſe qđ vult. Itē qa ſm Tulliū amicoꝝ eſt idē velle & nol
le: ſed tenemur eſſe amici dei: ğ & velle qđ vult ipe. Patet
h̄ etiā p exēplū: qa mala q̃ inferūť corpori meo debeo ac-
ceptare ex quo deo placet. Sed nihil magis debeo dilige-
re poſt aīam q̃ corpus meū: ergo multo magis debeo acce

Ordo dilectionis.

ptare quæ fiūt parētib⁹ meis vt mortē eoꝝ & hmõi. Nec
iſti dicūt ꝙ debeā velle dānationē meā: ſed ꝙ debeā eam
velle ſm ꝙ de⁹ eā vult. De⁹ aūt nõ vult p ſe & ſimpl'r me
dānari: ſed ſi facio opa pctī vult me dānari: vñ vult ordi
nē iuſtitię q ē punitiõis culpę p pœnā. Iſtū aūt ordinē iu-
ſtitię teneor acceptare. ſ. ſi peccauero puniar: qa al'r repu-
gnare ordini diuinę iuſtitię: & ſine dubio ſic teneor velle
qcqd ſcio deū velle ſi mihi ꝯgruit: ſm oēs hmõi tētiõi nõ
teneor alia rõne: niſi qa volūtas mea teneť velle eē qđ iu
ſtū ē & bonū. Et ſi iſta eſt ratio tentiõis: vbicūq; eſt iuſti-
tia & bonitas: illud teneor velle. Nec obſtat ꝙ naturę nõ
cõgruit: qa volūtas deliberata ſe pręfert in eā q̃ repugnat
naturę. i. volūtas ſm rõnē ſubijcit ſibi volūtatē ſeu inſtin
ctū naturalē: vt cū homo propter v̄tutē ſe morti exponit.
Teneť tñ velle volūtate deliberata iſtū ordinē iuſtitię: q̃
ſi in pctīs moriť dānať: qa h̄ deus vult: & nõ dānationē p
ſe neq; culpā. Tho. ad primā opinionē videť magis decli
nare tāq; durā. Scđam firmat Tho. diſ. ea. Et de dānatiõe
ſua ꝓpria dicit ꝙ iſta poſitio eſt q̃ſi ipoſſibilis. ſ. q; alicui
reueleť damnatio ſua ſicut nec angelis. Vñ ſi cui fieret de
bet ille cui fieret ęſtimare ꝙ ſit illuſio diaboli. Qđ ſi cer-
tificareť ꝙ reuelatio eēt a deo: debet credere q; eſſet ſm cõ
minationē nõ ſm pręſciētiā: vt illud Ionæ. iij. c. adhuc. xl.
dies & Niniue ſubuerteť. Sed ſciēdū ſecūdū Tho. diſt. ea.

Nota h̄ dictum ſancti thomę.

circa fi. ꝙ motus volūtatis deliberatę circa volitū diuinū
al'r ſe habet in pctōrib⁹ & aliter in iuſtis viatorib⁹: aliť in
cõpræhēſorib⁹. Nā in pctōrib⁹ mot⁹ volūtatis eſt corru-
ptus: qa ex toto relinquūt deliberationē rõnis: & ꝯſequū
tur impetū volūtatis naturalis & ſenſitiuæ: murmurātes
de dei ordinatiõe. Null⁹ tñ eſt adeo obſtinatus in pctīs: q
obſtinationē nõ poſſit deponere: & ſe diuinę volūtati cõ
formare dū eſt viator. Solū dānatis in pœnā inflictū ē vt
a ſua obſtinatione nūq; curenť. In iuſtis autē viatoribus
manet motus volūtatis integer: ſed impfect⁹ dr̄. tū ex par
te cognitiõis qa nõ plene volūtatē diuinā cognoſcūt: tū
ex pte affectiõis q̃ retardať ex motib⁹ inferiorib⁹: vñ i ta-
libus ſufficit nõ recalcitrare diuinę ordinationi. Ph̄us em̃
dicit in. iij. Ethic. ꝙ ſufficit forti q; nõ cõtriſteť i periculis

bti diuinę ſunt voluntati conformes

mortis: q̃uis nõ gaudeat ſicut eſt gaudiū in actib⁹ aliarū
virtutū. Sed in btīs eſt mot⁹ volūtatis deliberatę integer
& pfect⁹: tū ex parte cognitiõis: qa diuinā volūtatē plene
cognoſcūt: tū ex parte affectiõis q̃ dñať oī appetitui infe-
riori: nec in aliq̃ retardať vel impediť. Vñ in vidēdo qđ
de⁹ vult & qđ ipi volūt gaudiū experiunť: de quo in Pſ.
Letabiť iuſt⁹ cū viderit vīdictā. Vñ talis nõ debet dimit
tere qn faciat oē bonū qđ põt: qa i cuſtodiēdis illis. ſ. p̃ce
ptis dei retributio ml'ta ait pſ. Nõ ſolū ꝓ cuſtodiendis. i.
obſeruādis retributio ml'ta habetur mercedis æternæ: ſed
etiā i ipa obſeruatiõe retributio ml'ta delectatiõis ſpūalis
qa v̄tuoſe opari delectat mentē magis q̃ delectabilia cor
poris. Et ex h̄ etiā vitať mai⁹ ſuppliciū ſi pure deberet dā
nari i iferno: qa ex pctō aggrauať ſuppliciū. Legiť i vitis

Exēplū

patrū ꝙ cū qdā p̄r ſctūs hr̄et quēdā diſcipulū valde obe-
diētē: modeſtū & gratioſum rogauit dñm: vt ſibi reuela-
ret ſi debebat eē demū ſaluādus. Reuelatū eſt ꝙ erat dānā
dus ꝓpter qđ cū p̄r videbat illū lachrymas ꝯtinere nõ po
terat: qđ ppēdēs diſcipul⁹ ille interrogauit patrē de cauſa
flet⁹. Et cū frequētius h̄ petiſſet: vict⁹ pręcib⁹ ei⁹ ſibi dixit:
ꝙ ex cõpaſſione ad eū flebat: qa reuelatū ſibi erat eū eſſe
dānandū. Qđ ille audiēs ait. Pater nõ oportet vt ꝓpter h̄
lugeatis: qa ſcio iuſtū eſſe dñm: & ꝙ me nõ dānabit niſi ꝓ
pter pctā mea. Et ſicut fur patiēter debet pati pœnā ſuſpē
dēdi ex quo meruit. Ita & ego ſum paratus ferre pœnā dā
natiõis ſi offendero: qa h̄ exigit diuinę iuſtitię ordo: cui⁹
volūtati volo me cõformare. Itaq; conabor ex me facere
qđ boni facere potero: & dñs de creatura ſua faciet qđ ſi-
bi placuerit. Adeo aūt placida deo fuit talis reſpõſio & cõ
formatio volūtatis: ꝙ nocte ſequēti reuelatū eſt patri illi
ꝙ mutata erat ſentētia dei & ſaluādus erat. Quod non ſic
intelligendū eſt ꝙ volūtas dei vel diſpoſitio ſit mutabi-
lis: vt velit qđ pri⁹ nõ volebat: ſed ſentētia dei cõminato
ria: quę reſpicit merita vel demerita hoīm mutať. Erat in
illo diſcipulo forte aliqua indiſpoſitio mentis vel vitiū
occultū: qđ merebať damnationē: quo remoto meruit ex
operibus bonis ſaluationē. In lege ergo dñi voluntas iu-
ſti eſt cõformādo ſe diuinę volūtati in volito vt dictū eſt.

§. V. QVANTVM AD TERTI-

um pricipale nota ꝙ itellect⁹ rect⁹ reſpicit die ac nocte. i.
freq̃nter i aduerſitate & ꝓſperitate ad legē ęternā dei. i. ad
cognoſcēdū volūtatē ſuā vt pficiat. Vñ ipe pſ. xxvj. Vnā
petij a dño hāc reqrā &c. vt videā volūtatē dñi. Et qa i le-
ge ſua ſcripta ipam volūtatē manifeſtat: iõ frequenter eā
legit & meditatur. pſ. Quõ dilexi legē tuam dñe: tota die
meditatio mea eſt: nõ ſolū vt ſciā: qa vt ait apl's ad Ro. ij.
Nõ auditores legis. ſ. tm̃: ſed factores iuſtificabunť. Qui-
cūq; em̃ fecerit volūtatē p̄ris mei q in cœlis eſt (ait xp̄s: q̃
manifeſtať i lege) ipe me⁹ frater ſoror & mr̄ eſt. Math. xij.
Fratrib⁹ chriſti debeť hæreditas æterna. Sed ſciēdū ſcđm

duplex ē volūtas dei.

magr̄m in. j. ſen. di. pœnul. ꝙ duplex ē volūtas dei: vna q̃
dr̄ volūtas bñplaciti: alia q̃ dr̄ volūtas ſigni. Qđ nõ ſic ē
intelligēdū: tāq; i deo ſint plures volūtates cū nõ ſit niſi
vna tm̃: ſed ſm Tho. in. j. par. q. xix. Volūtas de deo aliqñ
ꝓprie dr̄: & hęc volūtas bñplaciti nūcupať & ſemp ipleť.
Aliqñ volūtas metaphorice de deo dr̄ ſicut & multa alia
de deo: & h̄ dr̄ volūtas ſigni nõ qa ſit ſignū ꝙ de⁹ illđ ve-
lit: ſed qa eſt ſignū i nobis volūtatis nr̄ę. Sicut dicim⁹ deū
iratū cū punit: non ꝙ punitio ſit ſignū irę i deo: cū nulla
ira in eo ſit: ſed qa eſt ſignū irę i nobis cū punimur. Sic cū
deus pręcipit aliqd dr̄ velle illud a nobis: qa cū nos pręci
pim⁹: ſignū eſt in nobis ꝙ velimus illđ. Per hanc ſimili
tudinē dicitur volūtas ſigni in deo: & hęc eſt quintuplex

Quītuplex eſt ſignū voluntatis.

ſm quinq; ſigna. ſ. pręceptū: ꝓhibitio: cõſiliū: pmiſſio: &
operatio. Per hęc em̃ vt per ſigna declaramus nos aliquid
velle. Declarat em̃ qs ſe aliquid velle dupl'r. Vno modo
per ſe: alio modo per aliū. Et p ſe quidē declarat aliqd vel
le aut directe aut indirecte. Directe cū aliquid operatur: ſi
gnū eſt ꝙ illud vult: & ſic opatio dr̄ volūtas. Indirecte &
per accidēs: cū nõ ꝓhibet vel impedit opantem. Nā remo
uens ꝓhibēs dr̄ mouēs p accidēs ſm ph̄m: & ſic eſt pmiſ-
ſio. p aliū v̄o declarat ſe qs aliqd velle inquantū ordinat
aliū ad aliqd faciēdū: vel neceſſaria inductione qđ fit p̃ci
piēdo qđ aliqs vult in ꝓhibēdo ꝯriū: vel aliqua pſuaſo
ria iductiõe qđ ptinet ad cõſiliū. Qđ em̃ p̃ceptū ꝯſiliū &
ꝓhibitio dicať dei volūtas: patet p id qđ dr̄ Mat. vj. Fiat
volūtas tua &c. Qđ aūt pmiſſio vl' operatio dicať dei vo
luntas patet p Aug. qui dicit in Enchiridiõ. Nihil fit niſi
oīps fieri velit vel ſinēdo vt fiat vel faciēdo. Vel põt dici
ꝙ pmiſſio & operatio referunť ad pñs pmiſſio qdē ad ma
lū: opatio v̄o ad bonū: ad futurū vero ꝓhibitio reſpectu
mali: p̃ceptū v̄o reſpectu boni neceſſarij: ꝯſiliū aūt reſpe-
ctu ſupabūdātis boni. Volūtas ergo bñplaciti q̃ ꝓprie ē

Voluntas dei ſemper ipletur.

volūtas dei ſemp impleť: ſiue a nobis ſiue de nobis: vt di
cit magr̄ in. j. ſen. di. xlvj. Vnde ipſe ait p Eſa. c. xlvj. viuo
ego dicit dñs: qa oīs volūtas mea fiet: & omne ꝯſiliū meū iplebitur.

ſtabit.i.diſpoſitio.Et Pau.ad Ro.ix. Voluntati eius quis reſiſtet.q.d.nullus.Cū ergo ſeruamꝰ mādata eius vel con ſilia implet volūtas eius a nobis.i.cōſentiētibꝰ nobis bo nis operibꝰ q̄ facit in nobis.Cū trāſgredimur mādata eiꝰ volūtas eiꝰ implet de nobis icurrētibꝰ pœnas quas vult de nobis ſm exigentiā ſuę iuſtitię.Et ſic volūtas dei cum ſit cā efficaciſſima omniū entiū non aūt pctōꝝ:qa nullo ſapiēte.ſ.operāte.ait Augu.fit homo deterior & multomi nus dn̄o operāte ſemꝑ implet cū proprie illud vult. Qui enim recedit ab ordine volūtatis ſuę:ſm miām qua p̄pa rauit coronā diligētibꝰ ſe:vt pctōr agit relabitur i ordinē voluntatis ſuę iuſtitię qua reprobos punit.Quod autem operat in creaturis ibi cōcurrit volūtas ſigni cū volūtate bn̄placiti illud em̄ ꝓprie vult.Dicit tn̄ volūtas ſigni inquātum in nobis opus noſtrū eſt ſignū volūtatis noſtrę ꝑ ſilitudinē.Et ſilr ꝑmiſſio cōcurrit cū volūtate bn̄placi ti.Sed ꝙ ꝑmittit.ſ.mala fieri dr̄ quidē ſignū volūtatis nō ſuæ.ſ.dei qa nō vult ipſe mala fieri:ſed i nobis q cū ꝑmit timꝰ mala fieri:& nō ꝓhibemꝰ cū poſſumꝰ:dicimur illd́ velle.In deo autē permiſſio qua mala ꝑmittit fieri:eſt ſignū nō volēdi illa:ſed volēdi ꝑmittere:& hoc ꝓpter ma iora bona inde ſequētia q̄ ꝓprie vult.Vnde Augu.in En

Regula operū diuinorum,

chirid.ait:ꝙ deꝰ ops nil ꝑmitteret mali eſſe in opibꝰ ſuis niſi eſſet adeo potēs & bonꝰ ꝙ ex oi malo liceret maiꝰ bo nū:& ſi nō ſemꝑ bonū ei cui accidit malū:ſaltē ad bonū melius vniuerſi.Et ſic ex crudelitate tyrānoꝝ ſecuta ē co rona martyrū & ꝯuerſio multorū exēplo martyrū.Et occiſio ouis a lupo & ſi nō ſit ad meliꝰ ouis eſt tn̄ ad melius vniuerſi qa ſic ſuſtētatur ſpecies lupoꝝ i vniuerſo. Et dā natio reproboꝝ eis bona nō eſt:ē tn̄ ad meliꝰ vniuerſi vt reluceat nō ſolū miā i beatis ſed & iuſtitia dei in dānatis. Exemplū in Ioſeph quē vēdiderūt fratres in Aegypto:& ex tāto malo eduxit deꝰ tantū bonū.ſ. cōſeruationē nō ſo lū patris & fratrū ſed plurimoꝝ q fame defeciſſent ꝓpter ꝓuiſionē ſuā de frumēto.Vn̄ ipē dixit Gen̄.vlt.nō poſſu mus reſiſtere volūtati dei:vos feciſtis in me malū:& deꝰ vertit illud in bonū.Volūtas aūt ſigni q̄ ad p̄cepta ꝓhibitionis & cōſilia nō eſt ꝓprie volūtas:qa nō ſemꝑ iplet vt in pctōribꝰ patet.Sed ē ſignū volūtatis in deo qdē:qa vult illud p̄cipere ꝓhibere & cōſulere i nobis aūt vn̄ trāſ ſumit vt dicat de deo ē ſignū ꝙ illud volumꝰ & p̄cipimꝰ: igit iuſtꝰ intellectu meditat die ac nocte in lege dn̄i.i.aſſi due ſiue in lege ęterna qd velit:ſiue in lege ſcripta:vbi ꝑ ſigna ipſam exprimit.Hęc eſt volūtas dei ſctificatio vr̄a: vt ait apl’us.j.Theſſa.iiij.Vult em̄ caueri ꝓhibita vt ſic ſi tis ſcti.i.mūdi a pctīs:vult ſeruari p̄cepta vt ſitis ſcti.i.fir mi in virtutibus.Dant em̄ pręcepta de actibus virtutū ex quoꝝ frequētia gn̄ant habitus.Vult impleri conſilia ad maiorē profectū qbꝰ efficimur ſancti.i.deo dedicata ſicut templa dicunt ſctā qa deo dedicata.Vult recognoſci a no bis ſua bn̄ficia q̄ operant i nobis vt ſimꝰ ſancti.i. gratifi cātes officiū ſctōꝝ in patria q ſemper regratiant.Vult cō ſiderari ꝓmiſſa vt ſimꝰ ſcti.i.ꝑfecti eū imitātes:q.ſ. ſemꝑ ex malis elicit bona:ſic nos ex iiurijs eliciamꝰ bona obli uiſcendo iniurias.Ad Ro.xij.Vince in bono malū. Et ex malis tribulationū eliciamꝰ bonū cōuerſiōis noſtrę & pa tiētię.Et ex malo pctōꝝ ꝯmiſſoꝝ eliciamꝰ bonū humilia tionis noſtrę vt humiliores & cautiores ſimꝰ.Et ſic ſancti eſtote ait ipſe quia ego ſanctus ſum dn̄s deus veſter,

Leuitici. xix, &.xx,

§.VI. VIDETVR AVTEM PRAE

quomō deꝰ vult omnes homies ſaluos fieri,

dictis obſtare qd́ ait apl’us.j.ad Timo.ij.Vult deꝰ omnes hoies ſaluos fieri & tn̄ pauci ſunt q ſaluant:nō g̊ videtur impleri ſemꝑ volūtas dei.Ad qd́ rn̄det Tho.i.j.ſen.diſti. penul.& in epl’a ſuper dicto paſſu.ꝙ hoc intelligi p̄t mul tipliciter.Vno mōſm Damaſ.qui dicit hoc intelligendū de volūtate dei antecedēte nō volūtate dei cōſequēte. Et appellat volūtatē antecedētē illud qd́ vult deus de creatura rōnali ipam cōſiderādo ſolū ſm naturā abſqꝫ opibꝰ & ſic vult oēs ſaluos fieri.Nā quēlibet creat ad hunc finē & dat ei naturā capacē:& p̄cepta & ꝯſilia & documēta ꝓ nit ante eū vt ex illis poſſit ꝓcurare ſalutē ſuā.Dicit ergo po volūtas an̄cedēs:quia antecedit conſiderationē operū creaturæ quā quidē cōſiderationē poſſumꝰ nos facere de deo prout.ſ.ipſam creaturā diſponit ſm naturā ſuam ad ſaluationē modo dicto:& hoc vniuerſaliter erga oēs.Sed volūtate conſequēti nō vult oēs hoies ſaluos fieri ſed ali quos ſaluari.ſ.bonos aliquos dānari.ſ.malos.Et dicitur volūtas cōſequēs: quia vult illud de creatura cōſiderata non ſolū ſm naturā ſed etiā ſm opera ſua:q̄ ſequuntur in creatura poſt naturā.Dat exemplū de iudice bono qui veniens ad ciuitatē:volūtate antecedēte vult oēs homines illius ciuitatis viuere & nullū perire cōſiderando.ſ.hoies ſm ſuā naturā.Sed volūtate cōſequēte vult aliquos viue re.ſ.bonos aliquos occidi.ſ. malefactores & h̄ cōſideratis hoibꝰ ſm opa eoꝝ.Vel expone ſic.vult oēs hoies ſaluos fieri in generali vt viuāt virtuoſe ſicut dr̄ ſpūſſctūs poſtu lare gemitibus inenarrabilibus.ad Ro.viij. qa nos poſtu lātes facit.Aug.Neſciētes qs ꝑtineat ad p̄deſtinatoꝝ numerū qs nō pertineat ſic affici debemus charitatis affectu ad oēs vt oēs velimꝰ ſaluos fieri.xxiiij.q.iij.corripiantur

Salꝰ æternaoibus optanda.

Tertio exponit illd́ ſm diſtributionē accōmodā ꝓ his ſcilicet tm̄ q ſaluant:qa.ſ.oēs q ſaluant nō niſi eo volēte ſaluant.Sicut illud Io.j.Illuminat om.ho.ve. in hūc mūdū:qa ex his q illuminant grā nullꝰ illuminat niſi ab eo

Quarto pōt exponi ꝙ ſit ibi diſtributio:nō ꝓ ſingulis generꝝ ſed ꝓ generibꝰ ſinguloꝝ.Sicut dr̄ omne aīal fuit in archa Noe.i.de quolibet gn̄e aīaliū aliqd́.Et ſic de q̄libet gn̄e hoīm vult aliq̄s ſaluari:qa & de viris & de mulieribꝰ & de Iudęis & Gētilibꝰ:fidelibꝰ tn̄.Et de Italicis & Theutonicis & Anglicis:& de Francis:& de Hiſpanis:& oriētalibꝰ & occidētalibꝰ fidelibꝰ tn̄ vult aliquos ſaluari. Quito pōt exponi de oī ſtatu nō vitioſo:puta de ſtatu re gulari:clericali laicali ꝟgiali viduali:ꝯiugali:rectoꝝ:dn̄o rū vaſalloꝝ:militū:ſtipēdiarioꝝ nō latrocinātiū tn̄ mer catoꝝ nō fenerātiū:artificū nō fraudātiū:aduocatoꝝ:me dicoꝝ:notarioꝝ:ſeruoꝝ al’s recte tn̄ viuētiū:vl’t aliquos ſaluari:vt patet diſcurrēdo ꝑ vitas ſctōꝝ.Exēplū de btō Machario:q cū petiſſet in orōne cui eſſet ſociꝰ in patria:di ctū ē ei primo de quodā mercatore:ſecūdario de quodam ſymphoniacho:tertio de duabꝰ ſororibꝰ nuptis duobꝰ germanis artificibꝰ &c.vide in vitis pa. In lege g̊ dn̄i æterna fuit volūtas iuſti:& in lege eiꝰ æterna vl’ ſcripta meditabi tur die ac nocte ad ꝯfirmādū volūtatē ſuā cū volūtate dei ad faciēdū eā:qa q fecerit volūtatē patris mei q in cœlis ē ipē itrabit in regnum cœlorum.Matth.vij.id ē qui fecerit ea quę declarat in lege ſuæ ſcripturæ ſe velle &c.Pſ̄. Magna opera dn̄i:id eſt operatio:exponit glo.exquiſita:id ē diligētiſſime & efficaciſſime habens effectū in omnes vo luntates eiꝰ:id eſt in his quæ declarat ſe velle a nobis. Ita enim vult a nobis impleri ſua mādata & ordinata & ꝯſulta:ꝙ ipē principalis eſt ad operandū in nobis:tamen volūtarie nō coacte cooperātibꝰ.Vnde apl’us ad Roma.vij. Velle adiacet mihi:ꝑficere autē nō inuenio.Et per Eſaiā xxvj.Oīa opera noſtra operatꝰ es i nobis dn̄e.Et q̄cumqꝫ vultis operari in vobis exq̄ſite.i.diligētiſſime & ꝑfectiſſi me opat:& nos ad illa mouet.Subeſt em̄ tibi poſſe cū vo lueris:dr̄ Sap̄.xij.& Exo.xxxiij.ait dn̄s.Miſerebor cui voluero:& clemens ero in quē mihi placuerit.Sic cū voluit Saulū ꝑſecutorē ſuū cōuerti ſubito ꝯuerſus eſt:dicēte ipō qd me vis facere.Act.ix.Vn̄ et ipſe dicit ad Gal’.j.Cū pla cuit ei q me ſegregauit ex vtero matris meę:& vocauit ꝑ grām ſuā vt reuelaret filiū ſuū i me vt euāgelizarē illū in gētibꝰ ꝯtinuo nō acqeui carni & ſāguini &c.Ad h̄ ꝓpoſitū Greg.i lib.vj.moral.pulchra ponit ad oñdēdū quō vo lūtas hoīm quęrit voluntatē dei ſeu ordinationē impedi re ide in effectu ei ſeruit dicēs.Sępe em̄ nonnulli humana ſapientia iflati dū deſiderijs ſuis diuina iudicia ꝯire cōſpi ciūt aſtutis eiꝰ deluctari machinationibꝰ conant & ꝙ ad votū ſuū vim ſupnę diſpēſationis intorqueāt:callidis co gitationibꝰ inſiſtūt,ſubtiliora cōſilia exquirūt.Sed inde volūtatē dei peragūt:vnde hāc immutare contendūt:atqꝫ omnipotētis cum cōſilio dū reſiſtere nitunt obſequun tur qa hoc ſępe diſpoſitiōe diuina apte militat qd́ ei ꝑ hu manū ſtudiū friuole reſultat.Sapiētes ergo dn̄s i ipā eoꝝ aſtutia cōpręhēdit qn̄ eius cōſilijs humana facta etiā tunc cōgrue ſeruiūt cū reſiſtūt. Qd́ melius oſtēdimus ſi pauca ad medium geſtarum rerum exēpla ꝓferamꝰ.Ioſeph ſom nium viderat ꝙ manipulo ſuo fratrum eiꝰ ſe manipuli ꝓſternebāt.Somniū viderat ꝙ luna & ſol ſe cū reliq̄s ſtellis adorabāt.Quę qa pure fratribus retulit eoꝝ corda ꝓtinꝰ futurę dānationis inuidia pauorqꝫ percuſſit.Cumqꝫ ad ſe hūc venire cōſpicerēt malitia ſęuiēte dixerūt.Ecce ſōniator ille vēit:venite occidamꝰ eū & videamꝰ qd illi ꝓdeſt ſomnia

Volun tas hūana quō ꝯria diuinæ.

Gene. xxxvij

ſomnia ſua. Cūqꝫ eius dn̄io ſubijci metuūt ſomniatorē in puteū depoſuūt:eūqꝫ Hiſmaelitis trāſeūtibꝰ vēdūt. Qui i Egypto ductꝰ ſeruituti ſubditꝰ:luxurię accuſatiōe dānat. Caſtitatis merito adiutꝰ ꝓphetię iudicio erectus:toī Egy pto p̄latꝰ ē. Per ſupnā ꝟo ſapiētiā ꝓuidus frumēta cōgeſ ſit & futuro ꝑiculo neceſſitatis obuiauit. Cūqꝫ in orbē fa mes irruit de alimētoꝝ ꝑpatiōe ſolicitus Iacob filios in Egyptū miſit:q frumētoꝝ diſpēſatiōi ꝓpoſitū Ioſeph ne ſciētes iuenerūt:atqꝫ vt mererēt alimēta ꝑcipere eoꝝ diſ pēſatorē cōpulſi ſunt ꝓnis in terrā ceruicibꝰ adorare.Pēſemꝰ igr̄ geſte rei ordinē:pēſemꝰ quō ſapientes in ipā ſua aſtutia viſio diuina cōpręhēdat.Ideo ab eis Ioſeph vēditus fuerat ne adoraret.Sed iō ē adoratꝰ qa vēditꝰ. Aſtute nāqꝫ aliqd agere cōpulſi ſunt vt dei ꝯſiliū mutaret:ſed di uino iudicio qd́ declinare conati ſunt renitēdo ſeruierūt Inde qppe coacti ſunt dei volūtatē ꝑagere:vn̄ hāc moliti ſunt aſtute cōmutare ſic diuinū ꝯſiliū dū deuitat:implet. ſic hūana ſapiētia dū reluctat cōprębēdit.Timuerūt fratres ne Ioſeph ſuꝑ eos excreſceret:ſed h̄ qd́ diuinitꝰ diſpo ſitū fuerat cauēdo actū eſt vt eueniret. Hūana g̊ ſapia i ſe ipſa cōpręhēſa eſt:& q̄ volūtatē dei:vn̄ ꝑ itētionē reſtitit inde eiꝰ impletiōi militauit. Sic Saul dū Dauid ſubiectū q̄tidiano ſuccreſcere virtutū ſucceſſu conſpiceret ſuā ei in cōiugio filiā ſpopōdit:atqꝫ in eiꝰ dotē cētū dari Philiſtinoꝝ p̄putia petijt:vt cū ꝓuocatꝰ miles vltra ſe excreſcere q̄reret inimicorū gladijs traditꝰ vitā finiret. Sicut ſcriptū eſt.Nō habet rex ſpōſalia neceſſe:niſi tm̄ cētū p̄putia Phi liſtinoꝝ vt fiat vltio de inimicis regis. Porro Saul cogitabat tradere Dauid,i manibꝰ Philiſtinoꝝ.Sed Dauid diſ poſitionis intimę fauore roboratꝰ:cētū ſe dare ꝓhibuit & ducēta p̄putia reportauit.Cuiꝰ nimirū opis Saul argumē to ſupatꝰ:ſupna ꝓuidētia i ſapiētię ſuę eſt cōſilio dep̄hēſus:qa vnde ſuccreſcētis militis vitā ſe extinguere credidit:virtutis gloriā eius inde cumulauit. Sed qa nōnunqꝫ aſtute aliquid ſapere etiā electi moliuntur liberꝫ ad mediū aliū ſapiētē deducere:& quę interni cōſilij aſtutia mortaliū cōpręhendat demonſtrare. Prudēter qppe Ionas ſape re voluit cū ad p̄dicādū Niniuitarū pœnitētiā miſſus:qa electis gētibꝰ Iudæā deſeri timuit p̄dicationis officiū implere recuſauit.Nauē petijt fugere tharſis elegit ſed ꝓtinꝰ tēpeſtas exorit. Sors mittit vt videlicet cognoſcat cuius mare culpa turbat.Ionas in culpa dep̄hēdit:i ꝓfūdo mer gitur:cete ſorbēte deuorat:atqꝫ illuc ducēte belua ꝑuenit: quo ille ire ſpōte cōtempſit. Ecce fugitiuū dei tēpeſtas in uenit:ſors ligat:mare ſuſcipit:belua includit.Et qa autori ſuo obedire renitit:a loco quo miſſus fuerat ſuo reꝰ car cere portat &c.ibi vide. Cōpręhēdit ergo ſapiētes dn̄s in aſtutia eorū qn̄ & hoc in vſum ſuę volūtatis redigit:ꝑ qd́ ſibi volūtas humana ꝯdicit. Et ponit exēplū de Iudæis q chriſtū occiderūt ne amitterēt regnū tꝑale:& illd́ amiſerūt.Et allegat illd́ Pſ̄.Magna opa dn̄i &c.Hæc oīa Greg.

Exēpla diuinæ ꝓuidētiæ,

j.Regū xviij.

Ione.j.

§. VII. VVLT AVTEM NOVEM

Deus vult a nobis nouem

a nobis deꝰ ſm Pet.de Tharā j. ſuꝑ epl’as Pauli Octo vult in vita præſenti per quæ vult nonū in alia vita.

¶Vult primo viatoꝝ per pœnitētiam cōuerſionem.
¶Scd’o cōuerſoꝝ a pctīs emūdationem.
¶Tertio emundatoꝝ per opationē ſanctificationē.
¶Quarto ſanctificatoꝝ ad cognitionū illuſtrationem
¶Quinto illuminatoꝝ per feruorē inflāmationē.
¶Sexto inflāmatoꝝ per tribulationū ꝓbationem.
¶Septimo ꝓbatoꝝ vnitatis cōcordationem.
¶Octauo finalē in ꝓpoſito perſeuerationem
¶Nono ꝑ hmōi ſeruata vult ꝑſeuerātiū glorificationē.

Deus vult ꝑ pn̄iam conuer ſionem

¶De p̄io hēs Ezech.xviij.Nūqd volūtatis meę eſt mors impij dicit dn̄s:& nō potiꝰ vt cōuertat & viuat.q.d.volo ꝙ cōuertat.Sed vt ait Aug.Neminē putes ab errore ad veritatē & a q̄cūqꝫ magno ſeu ꝑuo pctō ad correptionē ſine pn̄ia poſſe trāſire:de pœ.diſt.j.neminē.&.g̊.eo.porro.§.h̄ idē.Eſt aūt cōuerſio cordis vndiqꝫ verſio.Tūc em̄ hō cōuertit ꝟe:qn̄ ex toto dimittit pctm̄. Volūtatem auertēs a malo omni & vertens ſe totum ad deum. Cum em̄ anima ſit eſſentia ſimpliciſſima:& nec habet partes nec pōt ex vna auerti & altera conuerti ſed totum ad bonum vel malum conuertit. Conuertit ſe impijſſimus Manaſſes ad deum & ſuſceptus eſt.j.q.vij.ſi quis omnem. & de pœ.di. ij.ſi em̄ inqt vltra mediū. Vide eiꝰ hiſtoriam. De ſecundo nota ꝙ vult deus poſt ꝯuerſionē vt ſatiſfaciat pctīs:& ſic emūdet.i.liberet a pctīs.Mat.viij. Volo mūdare dic̄ xp̄s leproſo. Et qa nimis ꝯpatit deꝰ ſꝑ ſupplet defectū noſtrū cōpatiēs nobis:ne habeamꝰ nimis ſtare in purgatorio ꝓ venialibꝰ vl’ ꝓ alijs debitis pctōꝝ. Nā ſm Grego.iiij.moral.& hr̄ de pœ.di.j.ſi pc̄m Dauid. Deꝰ delictū ſine vltione nō patit:qa vl’ hō ꝑ ſe punit:vel deꝰ cū hoīe.In huiꝰ figurā habemus ꝙ cū fuit edificatū tēplū Salomonis & nō fuit ibi auditꝰ ſonitꝰ mallei:qa prius aptabant lapides & poliebāt vt nō haberēt niſi ſupponi.Tēplū iſtud eſt collectio btōꝝ vbi deꝰ inhabitat ꝑ manifeſtationē gl’ię.Quilibet btūs eſt tāqꝫ vnꝰ lapis:vt g̊ qn̄ ꝑ mortē eſt ſupedificādꝰ nō habeat pœnas pati deꝰ h̄ ſuos electos q̄tidie ꝑ tribulatiōes polit:vt ſic plenꝰ ſatiſfaciāt.Vult poſt emūdationē ſctificationē.i. cōfirmationē i bonis ꝟtutibus.j.ad Theſ.iiij. Hęc ē volūtas dei ſctificatio vr̄a:qn̄ qs addiſcit aliquā artē ſi ſe nō exercet i ea cito obliuiſcit eā ſi autem ꝯtinuet opꝰ eiꝰ habituat & firmat i eo:vt nō facile obliuiſcat ſic i ꝓpoſito. Quis ꝯuerſus recepit ꝟtutes niſi ſe ꝯtinuo exerceat i actibꝰ eaꝝ:mō i hūilitate:mō i ſobrietate: mō i caſtitate:reſiſtēs tētatiōibus debilr eas habet ſed per actꝰ freq̄ntes gn̄ant habitꝰ q eſt de difficili mobil’a ſubo. Vn̄ vult deꝰ in ſctificatiōe illumiationē.j.ad Ti.ij. vult oēs hoies ſaluos fieri:& ad agnitionē ꝟitatis venire. Vn̄ & mora.Sen̄.Si vnū pedē hr̄em i fouea & aliū extra:diſce revellē.Nō tn̄ debemꝰ q̄rere ſcire oēm ꝟitatē:qa ml’tę ſūt ꝟtutes q̄rū nō oēs ſūt capaces. Quędā etiā ſūt q̄ ſciēdo hō male vteret nec a demonijs qs debet q̄rere ꝟitatē.Propter ea xp̄s icrepabat dæmones p̄cepto eiꝰ exeūtes ab hoībus ne dicerēt ꝟitatē illā.ſ.Lu.iiij.ꝙ tu es xp̄s filiꝰ dei:qa non vult ꝙ ab eis q̄ramꝰ ꝟitatē ſcire:cū etiā ꝟitatē quā dicūt: dicūt vt decipiāt. Sed hoies ita parū ſunt auidi ad cogno ſcēdū vtilia:ꝙ ſubito i p̄dicatiōibꝰ obdormiūt. Vn̄ i col la.patrū narrat de q̄dā patre ꝙ cum ſalutaria doceret dor mitare oēs cœperūt. Studioſe aūt mutādo materiā.i.narrante fabuloſa:oēs excitati ſunt & ridere cœperunt. Vult deꝰ in illuminatis feruoris inflāmationē. Luc.xij. Ignem veni mittere in terrā dixit xp̄s. Et qd volo niſi vt ardeat .ſ.per feruorē.Accēdit autē feruor mētis ꝑ meditationem ſanctā de paſſiōe chriſti:de gl’ia cœleſti:& de bn̄ficijs dei & hmōi.iuxta illud Pſ̄. In meditatione mea exar. ignis. Videmꝰ ꝑ experiētiā ꝙ qn̄ olla ſtat ſuꝑ ignē cū feruet muſcę nō audent appropinquare:ſed ſi deſinat a ſuo feruore & tepeſcat:ſubito currūt oēs muſcę & coopiūt eā & deturpāt.Sic qn̄ mēs deſiderijs feruet:dęmones nō audent apꝓpiquare:ſed cū videt mētē tepefactā deturpāt ſuis mo leſtijs intentionē.Vult deus in inflāmatis ꝑ tribulationē ꝓbationē.ad Heb.x.Patiētia vobis neceſſaria eſt vt volūtatē dei faciētes reportetis ꝓmiſſionē.Nō bn̄ cognoſci tur amicꝰ i ꝓſperitate:nā dū qs abūdat oēs volūt & dicūt ſe eē amicos eiꝰ:ſed ſunt amici illi quales muſcę melli:lupi cadauerū:formicę granoꝝ.Sed cū qs tribulat & hō nō deſerit:ſed cōpatit ei & adiuuat eū participās labores illius:ille eſt verꝰ amicꝰ. Sic g̊ deꝰ vt cognoſcant amici nō ab eo:qa oīa ſemꝑ videt:ſed ab alijs ꝓbat tribulationibꝰ ſuis. Apoc.iij.Ego quos amo arguo & caſtigo:vt.ſ.manifeſtet bonitas eoꝝ. Vult etiā deꝰ i tribulatis & ꝓbatis cō cordationē & vnitatē.Mat.xxiij. Quoties volui cōgregare pullos tuos ſub alis &c.Multi tribulant:& tn̄ non habēt vnitatē & cōcordiā cū hoībꝰ:ſed diſſentiones.Sed oīs virtꝰ vnita eſt fortior.Vn̄ Hūbertꝰ in expōne regulę Au. dicit ꝙ nil tantū timet diabolus q̄ꝫ cōcordiā.Romani aūt qn̄ fuerūt vniti habuerūt magnas victorias:ſed factis diuiſionibus paulatim defecerūt & ad nihilū deuenerunt. Vult deus finalē ꝑſeuerātiā.Ioā.vlt. Sic eū volo manere donec veniā &.ſ.ꝓ eo ꝑ mortē:ſic.i.in bona vita.Nō em̄ dat brauiū niſi cōtinuāti curſū vſqꝫ ad terminū. His ſeruatis i qbꝰ ꝯſiſtit volūtas dei.i.id qd́ vult a nobis:vult tādem noſtri glorificationē.Io.xij.Volo p̄r vt vbi ego ſū.ſ. in regno cœloꝝ:ſit & miniſter meꝰ:qa.ſ.mihi ſeruiūt i faciendo volūtatē dei. Etiā ego ſemel ꝓmiſi qui fecerit voluntatem patris ipſe intrabit in regnū cœloꝝ.Mat.vij.

Deus vult emundatorum ſctificationem

Deus vult in ſctificatione illuminationem

Deus vult feruoris inflāmationem

Deus vult ꝑ tribulatiōes ꝓbationem.

Deus vult ꝓbatorū vnitatē

Deus vult ꝑſeuerantiam.

Deus vult ꝑſeuerantiū glorificationem.

iiij.Re. xxj.&.ij Paral. xxxiij.

TITVLVS. XIII. DE LEGE NAturali.

¶De quidditate legis naturalis:& quomodo inſtigat ad bonū multiplex. Cap̄.primum.

LEX NATVRALIS EST SE

cūda lex de qua dicit apl's ad Rom .ij. de gen-
tibus quę viuebant ſm rōnē. Oſtendūt opus le-
gis ſcriptum in cordibꝰ ſuis vñ dicit gloſ. ꝙ &
ſi nō habēt legē ſcriptam.ſ.in chartis habent tñ legem na
turalē q̄ ītelligit quilibet & ſibi cōſciꝰ ē qd ſit bonū & qd
malū. De ipa aūt lege naturali dicit Tho.j.ij.q.xciiij. ꝙ ali

Vtrum lex naturalis ſit habitus.

quo mō eſt habitꝰ & aliquo mō nō. Pro cuiꝰ declaratione
ſciendū ꝙ habitꝰ ſumit̄ dupl'r. Vno mō ꝓprie & eſſentia
liter: & ſic lex naturalis nō eſt habitꝰ. Et rō ē qa lex eſt ali
quid cōſtitutū ꝑ rōnē. Sicut etiā ꝓpoſitio eſt quoddā opꝰ
rōnis nō eſt aūt idē qd' qs agit: & id quo qs agit. Habitus
etiā ſm Aug. eſt quo qs agit cū opus eſt. Sicut grammati-
cus ꝑ habitū grāmaticę agit orōnē cōgruā. Nō ḡ pōt eſſe
ꝙ aliqua lex ſit habitꝰ ꝓprie & eſſentialr. Alio mō pt dici
habitꝰ illud qd' habitu tenet̄ ſicut fides id qd' fide tenet̄ &
hoc mō: qa pręcepta legis naturalis qñq; conſiderant̄ in
actu a rōne: qñq; ſūt ī ea habitualr tm ſm hūc modū pōt
dici ꝙ lex naturalis ſit habitꝰ. Sicut etiā principia ī demō
ſtabilia in ſpeculatiuis nō ſunt ipſi habitus principiorū:
ſed ſunt principia quoꝝ eſt habitꝰ. Nec eſt ꝯ quod ait pħs
ij. Ethi.ſ. ꝙ tria ſunt in aīa.ſ. potēti habitus & paſſio. Ibi
em̄ ponit tantū ea quę ſunt principia hūanoꝝ actuū. Sed
pręter hęc tria ſunt & alia quędā in aīa vt actꝰ quidā ſicut
velle eſt in volūtate & cognitio ī cognoſcēte & naturales
ꝓprietates aię inſunt ei vt immortalitas & hmōi. Syntere

Synteresis notio.

ſis aūtē ſm Baſiliū dr̄ lex intellectꝰ nr̄i inquātū ē habitus
ꝯtinēs p̄cepta legis naturalis: vt nō inferre iniuriā alteri
reddere depoſitū vim vi repellere educare liberos & alia
di.j. ius naturale. īquātū oīa referūtur ad vnū primū p̄ce
ptū hñt rōnē vniꝰ legis naturalis. Reducūt̄ aūt ad iſtd' pri
mū p̄ceptū.ſ. ꝙ bonū ē faciēdū. Sicut em̄ ens ē primū qd'
cadit ī apphēſiōe ſimpl'r practicę rōnis q̄ ordinat̄ ad opꝰ.
Oē em̄ agēs agit ꝓpter finē q habet rōnē bōi. Et iō primū
pricipiū ī rōne practica ē qd' fundat̄ ſup rōnē boni: q̄ eſt:
bonū ē qd' oīa appetūt. Hoc igr̄ ē primū p̄ceptū legis na-
turalis ꝙ bonū ē faciēdū & ꝓſequēdū: & malū vitādū. Et
ſup h̄ fundant̄ oīa alia p̄cepta legis naturalis: vt.ſ. oīa il-
la faciēda vl' vitāda ꝑtineant ad p̄cepta legis naturę: q̄ rō
practica naturalr apphēdit eē bōa. h̄ Tho.j.ij.q.xciiij.ar.ij

§. I. IN CAPITE LIBRI SCRI-

ptū ē de me vt facerē volūtatē tuam deꝰ meꝰ volui & le-

recta vita & ſctitas ex tribꝰ habetur.

gē tuā in me.cor.mei. Pſ̄.xxxix. Loquit̄ Pſ̄. in ꝑſona chri
ſti vel etiā cuiuſlibet iuſti ad deū patrē. Et oſtendit quo-
modo habeatur recta vita ſeu ſanctitas ex tribus.

¶ Primo qa eſt ex diſpoſitione diuīa bonū præordinatū
ibi. In capite libri &c. vt fa.vo.tuam.

¶ Secūdo qa eſt ex electione humana bonum pręoptatū:
ibi. Deus meus volui.

¶ Tertió qa eſt ex lege ſeu illuſtratione naturæ bonū de-
monſtratum: ibi. Legē tuā in medio cordis mei.

¶ Quantū ad primū liber dei ē notitia dei ſiue lex ęterna:
in quo oīa ſunt ſcripta & oēs hoīes ſunt ſcripti qd facere
debeāt & qd faciēt. Pſ̄. In libro tuo oēs ſcribent̄. In iſto li
bro nō eſt aliqd ſcriptū in capite vel in fine: priꝰ vl' poſt-
ea ſm ordinē tpis: qa vnico actu ſimt̄ oīa nouit: ſed ſm di
gnitatē vt illa dicāt̄ ī capite ſcripta q̄ ſunt digniora ſcd'm
naturā vl' grām: & qa digniſſimꝰ ſup oēs ē xp̄s: īquātū hō
& ꝯñter electi eiꝰ: q dicūt̄ mēbra vnigeniti: iō ī capite hu-
ius libri ē de eo & de q̄libet iuſto ſcriptū. Et qd ſit ſcriptū
oſtēdit dicēs: vt fa.vo.tuā. Hoc eſt p̄ordinatū a deo de ele
ctis ſuis ꝙ faciāt in mūdo cōuerſantes volūtatē dei: qa in
hoc cōſiſtit ꝑfectio & ſctitas creaturę: vt ſubijciat̄ volūta
ti dei ſeu legi ęternę. Vñ apl's ad Eph.j. Elegit nos deꝰ vo-
lūtarie añ mūdi cōſtōnē vt eſſemꝰ ſcti & imaculati in cō-

Deꝰ nō trahit ī uitum.

ſpectu eiꝰ. Sed vt ait Aug. Nolite cogitare iuitū trahi: nō
em̄ inuitꝰ trahit̄ animꝰ: ſed amore.ſ. boni qd' ꝑtinet ad vo
lūtatē. Obiectū em̄ volūtatis eſt bonū ītellectū iō nō ſuf-
ficit ad ſctitatē & ſalutē obtinēdā p̄ordiatio dei: ſed opor
tet etiā ꝙ hō coopet̄ deo volēdo facere volūtatem dei. Et
ꝓpterea ſubdit qd' ē ſm. Deꝰ meꝰ volui.ſ. facere volūtatē
tuā. Et h̄ eligēdo bonū verū. Vt em̄ dr̄ Eccl.xv. Deꝰ ab ini
tio ꝯſtituit hoiem & reliqt eū ī manu cōſilij ſui: poſuit añ
eū malū & bonū: ignē & aquā: mortē & vitā ad qd' cūq;
voluerit extēdat manū ſuā. Vult pctōr bonū ſed non ſm
volūtatē dei qd' eſt verū bonū.ſ. opꝰ ꝟtuoſum: ſed appēs
bonū.ſ. ſm ſēſualitatē: & ꝯ dei volūtatē qa ꝯ dei p̄cepta.
Sed ſcti hoīes eligūt verū bonū qa volūt facere volūtatē
dei & cū magno deſiderio. Vñ.ij. Mach.j. dr̄. Faciatis eius
volūtatē corde magno & aīo volēti. Et.j. Mach.ij. dr̄. Cō
gregata ē ſynagoga fortis viribꝰ oīs volūtariꝰ ī lege. Et h̄
eſt qd' ait ꝑ Salo. fili p̄be mihi cor tuū.i. voluntatē q em̄
habet volūtatē verā faciēdi volūtatē dei qd' ē facere bo-
nū vtiq; facit. Nec ē ꝯ qd' ait apl'us ad Ro.vij. Nō em̄ qd'
volo bonū hoc ago ſed qd' odi malū illd' facio. Intelligit̄
em̄ illd' vel de pctōre ꝑmanēte ī pctō q vtiq; abſq; dei gr̄a
nō p̄t dimittere pctm̄: qd' ſm rōnē appetit & facere bonū
meritoriū pōt tñ ſe p̄parare ad gratiā. Vel ſi intelligat̄ de
iuſto: loquit̄ de primis motibus volūtatis ad malū quos
euadere nō pōt q̄uis hoc optet: ita exponit gloſ. illa. Qd'
aūt ſit bonū qd' debet velle & facere oſtēdit lex naturalis
de qua ſubdit̄. Quātū ad tñū ſciēdū ꝙ lex: naturalis docet
nos volūtatē dei. Et iſta eſt ſcripta ī medio cordis. Sed &

Hiere. xxxj.

lex euāgelica dr̄ etiā ſcripta in cordibꝰ ſm illud. Scribā le
ges meas ī cordibꝰ eoꝝ. Et vt oſtēdit apl's ad Heb. c.viij.
Loquit̄ ibi de euāgelica lege. Sed ſm Tho. Lex naturalis
dr̄ ſcripta in corde ꝑ lumē naturale impſſum hoī. Lex aūt
euāgelica dr̄ ſcripta ꝑ lumē grę additū lumini naturali.

§. II. EXCELLIT AVTEM LEX NA

turalis leges humanas in tribus cōditionibꝰ quas habet.

¶ Habet em̄ primo dignitatē cōmutationis.

¶ Scd'o firmitatem immunitatis.

¶ Tertio prioritatem temporalitatis.

Quantū ad primū dicit Iſido. in lib. Ety. diſt.j. ius natu
rale. Ius naturale.i. lex naturalis eſt cōis oīm nationum.

Lex natural' excedit leges hūanas ī dignitate cōitatis

Quod ſic declarat.b. Tho.j.ij.q.xciiij. arti.iiij. Lex naturæ
quātum ad principia prima cōmunia ē eadē apud oēs &
ſm rectitudinē & ſm notitiā vt puta ꝙ agatur ſm rōnē ꝙ
bonū ſit ꝓſequēdū & hmōi. Sed quātū ad quędā ꝓpria q̄
ſunt quaſi cōcluſiones principioꝝ cōmuniū eſt eadē apd'
oēs vt in pluribꝰ ſm rectitudinē & ſm notitiā ſed in pau
tioribꝰ pōt deficere. Et quātū ad rectitudinē ꝓpter parti-
cularia impedimēta ſicut naturę gn̄abiles deficiunt vt in
pautioribꝰ ꝓpter impedimēta. Verbi gratia. Ex iſto cōi
pricipio ꝙ agēdū ē ſm rōnē ſequit̄ quaſi cōcluſio ꝓpria
ꝙ depoſita ſunt reddēda qd' vt in pluribꝰ habet rectitudi
nē ſed in aliq̄ caſu pōt cōtingere ꝙ hoc ſit dānoſum & per
ꝯñs irrōnabile puta cū reperit̄ depoſitū ad impugnandū
patriā vñ tūc nō eſſet reddendū. Silr̄ etiā quātū ad notitiā
nō eſt eadē lex naturę quātū ad hmōi cōcluſiones quæ de
ducunt̄ ex principijs cōibꝰ ſed deficit vt in paucioribꝰ: &
hoc ex h̄ ꝙ aliq habēt rōnē deprauatā ex paſſione ſeu ma

Latrocinia oli licita germanis.

la ꝯſuetudine ſeu mala habitudine naturę. Sicut apd' Ger
manos latrocinia nō reputabant̄ iniq̄ eē cū tñ ſint ꝯ legē
naturę vt refert Iuliꝰ Celſus. Nec obſtat his qd' dicit Gra
tia. in principi. decre.ſ. ꝙ ius naturale eſt qd' in lege & in
euāgelio cōtinet̄. Sed lex Moſaica nō fuit cōis oībus. Nec
euāgeliū qa vt dr̄ ad Ro.x. Nō oēs obediūt euāgelio: nec
recipiūt qa ſm Tho. vbi.ſ̄. illud qd' dicit Gra. nō ſic intel
ligēdū eſt: quaſi oīa q̄ ſunt in lege veteri & euāgelio ſint
de lege naturæ: cū multa ibi tradant̄ q̄ ſunt ſupra naturā:
vt ꝑtinētia ad fidē. Sed qa ea q̄ ſūt de lege naturę ibi ple
ne cōtinet̄. Vñ ibi ſubdit vt qd' ſibi nō vult fieri alteri nō
faciat & alteri faciat qd' ſibi vult fieri q̄ habent̄ ī ſacra ſcri
ptura. Habet ēt lex naturalis dignitatē cōitatis qa iure na
turali oīa ſūt cōia: & oīm ē vna libertas vt dr̄ diſtin.j. ius
naturale qd' vt dīc Gra.ñ ſolū ſeruatū legit̄ a chriſticolis
primitiuę ecclię de qbꝰ legit̄ Act.iiij. Mltitudinis creden
tiū erat cor vnū & aīa vna nec qſq; eorū q̄ poſſidebat ali-
qd ſuū eſſe dicebat. Sed ēt ab antiqs pħis traditū inuenit̄.
Vnde & apud Platonē illa ciuitas iuſtiſſime ordinata tra
dit̄ in q̄ qſq; ꝓprios neſcit affectꝰ.i. nō habet aliqd ꝓpriū
di.viij.§.j. Sed vt dicit Tho.q.ea.ar.v. De lege naturę pōt

Dupl'r aliqd dī eſſe de lege naturæ.

intelligi eſſe aliqd dupl'r. Vno mō qa natura īclinat ad h̄
& ſic ē de lege naturę ꝙ nemini faciēda eſt iiuria: iſto aūt
mō nō ē de lege cōi oīm poſſeſſio. Alio mō dr̄ de lege na
turę qa natura nō induxit ꝯriū. Sic poſſemꝰ dicere eē de le
ge naturę hoiem eſſe nudū qa.ſ. natura nō dedit ſibi veſti
mētū: ſed ars hoīs ſibi adinuenit. Et ſic de lege naturæ dr̄
cōis poſſeſſio omniū qa.ſ. diſtinctio poſſeſſionū proprie
tas & ſuitꝰ nō ſūt iductę a natura ſed adinuēta ꝑ rōnē ho
minum

minū ꝓpter vtilitatē vitę. vñ Augu. ſup Io. Quo iure de-
fendis villas ecclię diuino an hūano? Diuinū ius in ſcri-
pturis diuinis habet̄: hūanū in legibꝰ regū. Vñ quiſq; poſ
ſidet qd' poſſidet nonne iure hūano? Nā iure diuino dñi
eſt terra & plenitudo eiꝰ: paupes & diuites vna terra ſup-
portat: dñs de vno limo fecit & pauperes & diuites. Iure ḡ
humano dicit̄ hęc villa eſt mea: hec domus mea eſt: h̄ ſer-
uus meꝰ eſt. Iura aūt humana iura imperatoꝝ ſunt. Tolle
iura iperatoꝝ: & qs audebit dicere: hec villa eſt mea: meꝰ
eſt iſte ſeruꝰ: mea eſt hęc domꝰ & hmōi. diſt.viij. quo iure.
Sub iure aūt diuino cōprēhēdit̄ ius naturale: qa in eo cō-
tinet̄ plene: & ſic ad ꝓpoſitum. Pōt etiā dici iure naturali
oīa eſſe cōia.i. cōicāda tpe neceſſitatis. Et ſic exponit gloſ.
illud Amb̄. Propriū nemo dicat qd' cōe ē plꝰ q̄ ſufficeret
ſumptui etiā violēter obtētū eſt. diſti.xlvij. ſicut hi. Legē
ḡ tuā in medio cordis mei tu deꝰ ſcripſiſti: vt ꝯtinue ītelli
gā ignorātiā me nō excuſare: in his q̄ ſunt ꝯ rōnē natura-
lē & ꝙ debeā nullū ledere: oēs iuuare: tpalia īdigētibꝰ cōi

Secūdo lex natural' habet firmitatē imutabilitatis,

care. Scd'o lex naturalis habet firmitatē īmutabilitatis.
Nā cū alia iura hūana freq̄nter mutēt̄ qa mō ſtatuit̄ vnū:
mō ꝯriū: ius naturale ab exordio creaturæ rōnalis cœpit:
nec variat̄ tpe: ſed īmutabile ꝑmanet: inqt Gra. di.v.§.j.
Sed h̄ īmutabilitas ītelligēda ē quātū ad ſubtractionē nō
quātū ad additionē: ſm Tho.j.ij.q.xciiij.ar.v. Dupl'r em̄
pōt intelligi lex naturę mutari. Vno mō ꝑ modū ſubtra-
ctionis vt.ſ. aliqd deſinat eſſe ſub lege naturæ: qa priꝰ erat
ſm legē naturę. Et ſic quātū ad prima pricipia legis natu-
rę lex naturę ē oīno īmutabilis. Quātū ꝟo ad ſcd'a p̄cepta
q̄ diximꝰ eē q̄ſi quaſdā ꝓprias cōcluſiones ꝓpīq̄s primis
pricipijs: ſic etiā lex naturalis nō īmutat̄ q̄n vt ī pluribus
nō ſit rectū qd' ſm eā ē. Pōt tñ īmutari in aliq̄ ꝑticulari: &
vt ī paucioribꝰ ꝓpter aliq̄s cās īpediētes obſeruātiā taliū
p̄ceptoꝝ. Sicut ꝟbi gr̄a. Depoſitū reddi petēti eſt de iure
naturali. Sed ſi effectꝰ ē furioſus non debet reddi ne male
vtat̄. Alio mō pōt dici lex naturæ īmutari: ꝑ h̄ ꝙ ei aliqd
addat̄ & ſic nihil ꝓhibet legē naturalē īmutari. Multa em̄
ad legē naturalē ſuꝑaddita ſunt: tā ꝑ leges diuinas q̄ hu-
manas ꝑtinētia ad vtilitatē hūanę vitæ. Et ſi arguatur ꝙ
Abraā ex dñi p̄cepto voluit filiū innocētē occidere. Geñ.
xxij. Oſeas ꝓpheta ad mulierē fornicariā acceſſit. Oſeæ.j.
Filij Iſrael expoliauerūt. Egyptū vaſis aureis & argēteis
Exo.xij. Quę oīa apparēt eē ꝯ legē naturalē: & tñ nō pec-
cauerūt: ḡ videt̄ ꝙ lex naturæ īmutet̄. Rñdet Tho. vbi.ſ̄.
ꝙ ſicut in naturalibꝰ effectibꝰ illud qd' fit a deo miraculo
ſe naturale pōt dici: licet ſit p̄ter ſolitū curſum naturæ: ita
& ī actibꝰ moralibꝰ qd' deꝰ p̄cipit alicui facere licet ſit p̄-
ter cōem vſum rōnis pōt tñ dici totū eſſe ſm rōnē: qa illd'
ē rōnale & ſm legē naturę: qd' deꝰ ordinat ī lege naturæ.
Cū ḡ oēs ſimꝰ debitores mortis: nocētes & īnocētes ꝓpt̄
culpā originalē: qcūq; ex mādato dei occidit aliquē quā-
tūcūq; īnocētē iuſte occidit: qa corā deo īnocēs nō eſt: vñ
nō facit ꝯ legē naturalē vl' diuinā. Et Oſeas & qcūq; alius
accedēs ad ſolutā vl' ꝯiugatā ex mādato dei accedit ad ſuā
qa vnicuiq; illa eſt ſua quā deꝰ ordinauit eē ſuā. Sicut aūt
in cōi ordinauit eſſe ſuā q̄ nō ſibi: ſed illi eſt legitie copu-
lata: ita p̄ter cōem legē ordiauit ī aliq̄ ꝑticulari eſſe ſuā q̄
alteri erat ꝯiūcta. Et filij Iſrael furtū nō fecerūt: qa de vo-
lūtate dñi pricipalis oīm illa abſtulerūt. Habet etiā firmi
tatē qa a corde aboleri non pōt lex naturalis ex toto. Vñ
Aug. ī li. ꝯfeſ. ait. Lex tua ſcripta ē ī cordibꝰ hoīm: quā nec
vlla vnq; delet īiqtas. Et vt declarat Tho.q.ea.ar.vj. quā
tū ad illa pricipia cōia lex naturalis nullo mō pōt a cor-
dibꝰ hoīm deleri in vl'i. Delet̄ aūt ī ꝑticulari opabili ſm
ꝙ rō īpedit̄ applicare cōia pricipia ad ꝑticulare opabile:
ꝑ cōcupiſcētiā vl' aliquā paſſionē. Quātū ꝟo ad p̄cepta ſe

Quatenus lex naturalis de.le lis.

cūdaria q̄ ſunt q̄ſi ꝯcluſiones deductæ ex primis pricipijs
cōibꝰ pōt deleri de cordibꝰ hoīm lex naturalis: vl' ꝓpter
malas ꝑſuaſiones: vel ꝓpter prauas ꝯſuetudines vl' habi
tꝰ corruptos: ſicut apud Germanos nō reputabant̄ vitia
latrocinia: vl' etiā vitia ꝯ naturā: vt ait apl's ad Ro.j. Et li
cet gr̄a ſit efficatior q̄ natura: tñ qa natura eēntialior ē: iō
etſi gr̄a ex toto ab aīa poſſet deleri: nō tñ lex naturalis ſed
ꝑmanet. Legē ḡ tuā ī medio cordis mei.ſ. dediſti ꝑmanē-
tē: nec admittit diſpēſationē lex natural': ſic leges hūanæ:
& licet Gra. videat̄ caſū ꝑplexitatis excipe: vt.ſ. cū qs ē ꝑ-
plexꝰ īter duo mala ſit quaſi ſibi licitū eligere minus ma
lū: ad qd' inducit auctē Gre. exponētis illd' Iob. Nerui te-
ſticulorū Leuiathā ꝑplexi ſūt: qa ſuggeſtionū illiꝰ argu-
mēta īplicatis alligāt̄ inuētis.i. inuētiōibꝰ pcti: vt pleroſ
ꝙ ita peccare faciāt q̄tenꝰ ſi forte pctm̄ fugere appetāt: h̄ ſi
ne aliq̄ pcti laq̄o nō euadāt: & culpā etiā faciāt dū aliqua
vitāt: atq; nequaq; ſe ab vna abſoluere valeāt: niſi in alia
cōſentiāt ſe ligari. di.xiij. nerui. Et ponit plura exēpla hu-
manę cōuerſationis. Sed tñ vt dicit gloſ. ſump. in prin. di

Perplexꝰ nullꝰ pōt eſſe iter peccata.

ſtinctionis: & bene ſm rei veritatē. Nullꝰ pōt eſſe perple
xus inter duo pctā mortalia vel venialia: ita ꝙ ſit neceſſa
rium alteꝝ eoꝝ incurrere ſimpl'r & abſolute: qa illud qd' pōt eſſe
quis eligeret facere qd' vitare nō poſſet non imputaret̄ ei
ad pctm̄. Vaſis irę.i. reprobis nunq; deꝰ redderet interitū:
ſi non ſpontaneum inueniretur hō habere peccatum: ait
Aug. xxiij.q.iiij. Nabuchodonoſor. Implicaret hoc cōtra
dictionē ſcd'm.b. Tho. vt aliqs debeat aliqd facere: & il-
lud ſit illicitū. Verū ē ꝙ p̄ſuppoſita erronea cōſciētia ali
cuiꝰ vl' obſtinatiōe in aliquo malo: tūc pōt eſſe ꝑplexꝰ: &
tūc eligēdo alterū illoꝝ: nō excuſat̄ ꝓpterea a pctō: qa di
mittere debuit conſciētiā erroneā vel obſtinationē. Sicut
ſi qs faceret ſibi cōſciētiā ꝙ ſi nō obedit in oībꝰ ſuo ſupio
ri peccet: & ſupior ſuꝰ p̄cipiat ſibi vt dicat piuriū vl' mē-
daciū & cōſciētia dictat ſibi ꝙ debeat obedire: qa erronea
ē nō excuſaret eū a pctō durāte tali ꝑplexitate dat̄ regula.
di.xiij. ꝙ eligat qd' ęſtimat minꝰ malū. Tertio lex natura

Lex naturalis habet prioritatē tēporis.

lis habet prioritatē tpis: eſt em̄ prior oī lege creata. Nā vt
dicit Gra. di.vj. in fi. Ius naturale cœpit ab exordio creatu
rę rōnalis. Ius ꝟo cōſuetudinis poſt naturalē legē exordi-
um habuit. Ex quo hoīes cōueniētes in vnū ſimul cœpe-
runt habitare: qd' eo tpe factū eē credit̄ quo Cain ciuitatē
edificaſſe legit̄ qd' cū in diluuio ꝓpter hoīm raritatē fere
videdat̄ extinctū: poſtmodū a tpe Nēroth reparatum: vl'
potius immutatū ęſtimatur: cū īpe ſimul cū alijs cœpit cę
teros opprimere: & alij ſua imbecillitate eoꝝ ditiōi cœpe
rūt eſſe ſubiecti. Ius aūt cōſtitutionis cœpit a iuſtificatio-
nibꝰ quas dñs tradidit Moyſi dicēs. Si emeris ſeruum He
bræū &c. Exod'.xxj. De īpō & de alijs qui fuerūt inuētores
legū hūanarū apud diuerſas nationes exprimit Iſido. di-

Cōditores legū

cēs.v. Ety. Moyſes gētis Hebreę primꝰ oīm diuinas leges
ſacris literis explicauit. Phoroneꝰ rex Gręcis primꝰ leges
iudiciaq; conſtituit. Mercurius Trimegiſtus primꝰ leges
Egyptijs tradidit. Solon primus leges Athenienſibus edi
dit. Licurgus primus lacædemonijs iura ex Apollinis au
ctoritate cōfixit. Numa Pōpiliꝰ q Romulo ſucceſſit in re
gno primus leges Romanis ædidit. Deinde decē viri ele-
cti ſunt ex Romanis q leges Solonis ex libris Græcis in
latinū ſermonē tranſlatas.xij. tabulis expoſuerunt. Leges
aūt redigere in libris primus cōſul Pōpeius inſtituere vo
luit ſed nō ꝑſeuerauit metu obtrectatoꝝ. Deinde Ceſar id
facere cœpit: ſed ante interfectꝰ eſt. Nouæ a cōſtātino Ce-
ſare cęperūt & reliqs ſuccedētibꝰ factis ex prioribꝰ impa-
toribꝰ Codicē fecit. Hęc oīa Iſido. di.vij. per to. Lex euan-
gelica a chriſto data fuit ſub Tyberio iparatore & poſtea ꝑ
apl'os diuulgata vbiq; terraꝝ. Lex canonica quantum ad
canones cōſiliorū a tpibꝰ Cōſtātini cœperūt ſm Iſid'. in.
vj. Ety. & di.xv. in pri. Decreta & decretales: epl'ę ſūmoꝝ
pontificū quaſi a principio ecclę cœperūt: vt patet ī acti-
bꝰ apoſtoloꝝ de deciſione circa obſeruētiā legalium.

¶ Multiplex eſt bonū qd' lex naturalis docet. Cap̄.ij.

SACRIFICATE SACRIFI-

ciū iuſtitię & ſperate ī dño: multi dicūt qs oſtē
dit nobis bona? Signatū ē ſup nos lumē vul-

Lex naturalis ē pticipatio legis ęternæ.

tus tui dñe. Pſ̄.iiij. Loqt̄ Pſal. de lege naturali:
oñdēs quō ꝓcedit a lege ęterna & habet nos regulare. Pro
cuius declaratiōe dicit Tho.j.ij.q.xcj.ar.ij. ꝙ lex cū ſit q̄dā
regula & mēſura pōt eē in aliq̄ dupliciter. Vno mō ſicut ī
mēſurāte & regulante. Et ſic lex æterna eſt in deo ſicut lex
humana eſt in principe ciuitatis. Alio mō lex poteſt eſſe ī
aliquo vt in mēſurato & regulato: qa inquātū participat
aliquid de regula & mēſura intantū regulatur & mēſurat̄.

Deo e- cura p̄cipua ſt de creatura rōnali.

Et ſic cū oīa q̄ diuinę ꝓuidētię ſubdūtur a lege ęterna re-
gulētur & mēſurētur: patet ꝙ oīa participant aliqualiter
legē ęternā. inquātum.ſ. ex impreſſione eius habent incli
nationes in ꝓprios actus & fines. Inter cætera autē rōna-
lis creatura excellētiori quodā modo diuīæ ꝓuidētię ſub
iacet inquātū ipſa ſit ꝓuidētię particeps valēs ſibi & alijs
ꝓuidere. Vnde & ab ipa participat̄ rō ęterna: ꝑ quā habet

naturalē inclinationē ad debitū actū &finē.Et talis participatio legis ęternę in rationali creatura dr̃ lex naturalis. Vnde cū Pſ.dixiſſet.Sacrificare ſacrificiū iuſtitię,& ſperate in dño:quaſi quibuſdā quęrentib⁹ q̄ ſint iuſtitię opa ſubiūgit.Multi dicunt quis oſtēdit nobis bona cui quæſtioni reſpondēs dicit.Signatū eſt ſup nos lumē vult⁹ tui dñe.q.d.lumen rõnis naturalis:quo diſcernimus quid ſit bonum &quid malū quod pertinet ad legem naturalē nihil aliud eſt q̄ impſſio diuini luminis ī nobis & ſic patet ꝙ lex naturalis eſt participatio legis ęternę ī creatura rationali.Hęc Tho.Et ī dictis verbis tria notātur.

¶Operatio boni pręcipitur ibi.Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ.

¶Expectatio auxilij & pmij adijcit̃:ibi.Sperate in dño.

¶Ignorantia agēdi excludit̃:ibi.Multi dicunt quis oſtendit nobis &c.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

dicit Hiero.qđ pcipit̃ imperat̃:quod imperat̃ neceſſe eſt fieri,ſi non fiat pœnā habet.xiiij.q.j.c.vl.Et pœnā ęternā & tēporalē incurrit.Imperatiue aūt dr̃.Sacrificate ſacrificiū iuſtitię.In veteri lege mādauit de⁹ pplo ſuo ſibi offerre diuerſa ſacrificia animaliū nō ꝙ delectaret̃ ī occiſione & oblatiōe illoꝝ aīaliū ī ſe ſed qa oēs alienatiōes offerebant dijs ſuis ſacrificiū animaliū ne ppl's ille qui erat prōptus & inclinatus ad imitandū mores malos vicinaꝝ natiōnū ſimilia faceret immolando falſis dijs voluit poti⁹ illa ſibi offerri.Erāt grata ex deuotione offerrētiū &ex eo qđ figurabāt.Oīa em̄ in figurā cōtingebāt illis: ait apl's j.ad Coꝝ.x.Figurabant autē duo q̄ pertinēt ad iuſtitiā vt partes eius integrales.ſ. declinare a malo & facere bonū. Nam ī occiſione diuerſoꝝ aīaliū ſignat̃ mortificatio paſſionū beſtialiū & vitioꝝ ſm̃ illud apl'i Pet̃.ī cano.j.Chriſtus ſemel mortu⁹ eſt pro pctīs noſtris vt pctīs mortui iuſtitię viuam⁹.In oblatiōe aūt illoꝝ aīaliū quę fiebat deo & aliqn̄ totū & aliqn̄ p parte ꝯburebat̃ igni ad dei honorem:ſignat̃ exhibitio bonoꝝ operū igne charitatis incenſorū ad dei laudē qđ aliq offerūt ex toto vt religioſi & h̄ dicit̃ holocauſtū aliq ex parte vt boni laici:&hoc dr̃ ſacrificiū.Sacrificia animaliū modo nō vult deus qa cū iplete ſunt figurę illę hoc eſſet iudaizare& ꝯtra iuſtitiā.Vnde ipē dicit Eſa.j.Holocauſta arietū & adipē pinguiū & ſanguinē vituloꝝ & hircoꝝ & agnorū nolui ne offeratis vltra ſacrificiū fruſtra.Sed ſacrificiū iuſtitię ſemp voluit & vult q̄le eſt illud Pſ.Sacrificiū deo ſpūs cōtribulatus.Et illud ad Rom̄.xij.Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentē ſanctā deo placētem.Et iſta opera iuſtitię dictat lex naturalis exercere.Sacrificate g̊ ſacrificiū iuſtitiæ.

Quō in ve.le. occidebantur animalia.

j.Pet̃. iij.&.ij.c.

§. II. QVANTVN AD SECVNdū.

Cū ſm̃ apl'm.ij.Coꝝ.iij.nō ſim⁹ ſufficiētes cogitare aliquid a nobis q̄ſi ex nobis multo min⁹ poſſum⁹ bona opari vel mala vitare ppria virtute:ſed debem⁹ expectare & pcurare auxiliū a dño.Vn̄ dixit illa ſctā Iudith.Bn̄dictus es dñe q nō derelinqs preſumētes.i.ſperātes de te & preſumentes de ſe & de ſua ꝟtute gloriātes humilias.Sperāt aliq nō in dño ſed in iniqtatib⁹ ſuis.ſ.aſtutijs & inuētiōib⁹. Nolite ſperare in iniqtate.pſ.lxj. Alij ſperāt ī hoīb⁹ dñis vel parētib⁹ vel exercitib⁹.Sed maledict⁹ vir q cōfidit in hoīe et ponit carnē brachiū ſuum:& a dño recedit cor ei⁹ Hiere.xvij.Alij autem in dño ſperāt.Et vt dr̃ Eſa.xl. Qui ſperāt in dño mutabunt fortitudinem:aſſumēt pēnas vt aquilę &c.Sperate ergo non in mundo vel ſenſu proprio ſed in dño adiuuari.Et a deo eſt expectāda premij retributio.vn̄ ſi bona opa facis ſm̃ iuſtitiā & mala pateris & iniurias ab his quib⁹ bona feciſti:non debes propterea bonū dimittere:qa hic nō debes expectare pmiū tui opis a deo vel ab oībus:ſed in cœlo iu futurū:hoc em̄ eſt ſperare in dño.Sic cū Tobię facięti opa iuſtitię diligēter cū ipē multa aduerſa pateret̃ inſultātes aliqui ſibi noti dicebāt.Nūc vana facta eſt ſpes tua.Quib⁹ ille reſpōdit.Tacete qm̄ filij ſctōꝝ ſum⁹ & vitā illā expectam⁹ quā datur⁹ ē deus his qui nō recedunt ab eo.ſ.ppter aduerſa. Sperate g̊ in dño premiari premiū cōſideratū eſt qđ mouet agentē ad operandū & tanto magis quanto maius & ideo vt feruentius operetur debet ſępe de præmio cogitare. Vn̄ apl's ad Ro. xij.Spe gaudētes in tribulatione patientes.Fiat miſericordia tua dñe ſup nos quēadmodū ſperauimus in te.

Sperandū eſt ī dño.

Iudith. vj.

Tob.ij.

§.III. QVANTVM AD TERTIum

excludit̃ ignorātia agēdorū dū ſubdit̃.Multi dicūt qs oſtēdit nobis bona.q.d. volētes ſe excuſare de ignorātia qs demōſtrat nobis iſta ſacrificia.i.opa iuſtitię q̄ debem⁹ facere.Quibus rn̄det ꝙ rō ſeu lex naturalis hoc docet : & hoc lumen eſt vultus dei.i.pcedens a vultu ſuo.i.a ſapiētia ſua:& lege ęterna:qđ eſt ſignatū.i.impreſſum ī nobis. Nam vt ait Boe.lib.iij.pſa.ij.de ph̄ica cōſola.Inſita ē naturaliter mentibus hoīm veri ſummiq; boni cupiditas:g̊ oportet ꝙ ſit ſummū bonū qa de⁹ & natura nihil fruſtra operant̃ inquit ph̄s.Eſſet aūt fruſtra tale deſideriū in nobis ſi in veritate nō eſſet ipm ſummū bonū.Ergo ſperate in dño.Item & lumē rõnis naturalis docet & nobis oſtendit quę bona facere debeam⁹ & q̄ mala vitare & ſi in aliqbus obſcuratū ē vt nō cognoſcāt vel faciāt ſibi: cōſciētiā de grauib⁹ pctīs non excuſant̃:quia ſunt in cā ſuę obcęcationis.Signatū eſt ergo ſup nos lumē vultus tui dñe.ſ.lex naturalis q̄ oſtēdit nobis bona agēda.Nā vt dicit Tho.j.ij.q.xciiij.ar.ij.qa bonū habet rõnē finis: malū aūt habet rõnē ꝯrij ide ē ꝙ oīa illa ad q̄ habet hō naturalē iclinationē rō naturalit̃ apphēdit vt bona:& p ꝯn̄s vt ope pſeqnda & ꝯria eoꝝ vt mala & vitāda ſm̃ g̊ ordinem iclinationum naturaliū eſt ordo pceptorum legis naturę.Ineſt em̄ primo inclinatio homini ad bonū ſm̃ naturā in qua cōicat cū oībus ſubſtātijs put.ſ.quælibet ſuba appetit cōſeruationē ſui eſſe ſm̃ ſui naturā .Et ſm̃ hāc inclinationē ptinēt ad legē naturalē ea:qbus vita hoīs cōſeruat̃ & contrariū impedit̃.Et ponit̃ eſſe de iure naturali vim vi repellere.diſ.j.ius naturale .Quia tn̄ iſtinctus naturalis debet ī hoīe regulari rõne ideo hoc fieri debet cū moderamine iculpatę tutelę.Nō em̄ licet quōcūq; vitare mortem & īfirmitates: ſed debito mō.Neq; liceret malefactori reſiſtere iudici cōdēnāti eū iuſte ad mortē.Nec licet ad euadēdum mortē corpis icurrere mortē aīę ppetrādo aliqd criminale.Sed ab iniuſte inuadēti licet ſe defendere nō liuore vindictę repcutere ſed ad ꝯſeruationē vitę ſe iuuare cū moderamine.Scđo ineſt hoī inclinatio ad aliqua magis ſpālia ſm̃ naturā ī qua cōicat cū beſtijs aīalib⁹.Et ſic dicūt̃ eē de lege naturali ea quę natura oīa aīalia docuit.: vt ꝯmixtio maris & femine:educatio liberoꝝ:& hmōi.di.j.ius naturale.Et qa hō debet ſenſualitatē regere fręno rõnis:al's ſi impetu ei⁹ ferat̃:ſil'is erit aīalib⁹ brutis q̄ paſſiones refrenare nō pn̄t:qa rõne carēt:iō talē iſtīctū ſenſualē.ſ. ad ꝯmixtionē debet rõne dirigere:vt videlicet nō ad quācūq; fœminā ſed ad legitime ſibi ꝯiūctā accedat:& mulier ad legitime ꝯiūctū:al's ꝯ legē naturalē erit fornicādo vl' adulterādo etſi nō ꝯ naturā gn̄is ī qua cū beſtijs cōicat: tn̄ ꝯ naturā ſpeciei hūanę.Sed etiā naturā gn̄is: & iō per excellētiā Sodomia dr̃ ꝯtra naturā : qa tam ꝯ naturā gn̄is q̄ ꝯ naturā ſpeciei. Nullū em̄ aīal brutū inuenit̃ accedere maſcul⁹ ad maſculū: vel femina ad feminā p cōmixtionē ſicut homines.De quib⁹ ait apl's ad Ro.j. Maſculi in maſculos:& fœminę in feminas turpitudinē operātes.de quib⁹ dicit ꝙ digni ſunt morte & qui faciūt & qui cōſentiūt facietibus morte.ſ. tpali & æterna.Et habet̃.C.ad leg.iul. de adul.l. cū vir nubit.& in aut̃.de leno.Cōſentiūt aūt parētes & rectores q nō puniūt talia.di.lxxxiij.error.Similiter nō nutrire filios put pōt corpaliter & ſpūaliter moribus informādo eſt ꝯ legē naturalē:cū animalia bruta nutriāt filios ſuos.Vnde apl's.j.Tim̄.v. Si quis ſuorum & maxime domeſticorū curā nō habet fidē negauit.i. fidelitatē naturalē:& ē īfideli deterior. Sed quāti cōtra naturalē legē agūt aborſum pcurātes:vel filios occidētes ad occultandū ſcelera . Tertio ineſt homini inclinatio ad bonū ſm̃ naturā rõnis quę eſt ſibi ppria:& ſic hō habet naturalē iclinationem ad hoc ꝙ veritatem cognoſcat. Vnde ph̄s in.j.Meta. Oēs hoīes natura ſcire deſiderāt:& præcipue de deo:& ad hoc ꝙ in ſocietate viuat: vn̄ dr̃ hō aīal politicū ſeu ſociale ſm̃ ph̄m.Et ſcđm h̄ ad legē naturalē ptinent ea quæ ad hmōi inclinationē ſpectāt: vt ꝙ hō ignorātiam vitet & ꝙ alios nō offendat cū quib⁹ habet cōuerſari: ꝙ depoſita & ꝯmēdata reddant̃ cū repetunt̃.diſtin.j.ius naturale. Et ad hāc etiā legē naturalē ptinet ꝙ inferiores ſubijciant̃ ſuis ſupiorib⁹ & obediāt:ſcđm illđ.Oīs aīa ptātib⁹ ſublimioribus ſubdita ſit:qa nō ē ptās niſi a deo:& q̄ a deo ſūt ordinata

Inſerta ē lex naturalis vel rõ hoībus

triplex iclinatio inē homini

Prælatio eſt a natura.

ſunt & quaſi naturalia.ad Rom̄.xiij.Et ſm̃ hāc inclinationē naturalē.ſ.ſm̃ rationē oīe peccatū eſt ꝯ naturam Et iſta ſunt vera mala:qa ledūt aīam & corp⁹:& ideo naturalis rõnis lumē docet euitare q̄ vera mala dicunt̃:qa nociua corpi docet tolerare.Vn̄ Amb.in Hexamerō.Mala illa nō ſunt:quę nec crimine mentē implicāt nec cōſciētiā ligant.Cęterū pauptatē:ignobilitatē:ægritudinē & mortē nemo ſapiēs mala dixerit:nec in malorū ſorte numerauit xv.q.j.c.illa cauēda. Sed& quanta & quot mala & dāna ſe quantur ex pctō:habes.ſ.tit.ix. de pctō mortali.c.ij.&.iij. Et ideo lex naturalis oſtendit ꝙ debeat euitari.Itē nota diligēter ſm̃.b.Tho.j.ij.q.xciiij.ꝙ iſtđ lumē legis naturalis nō oſtēdit hoī quę ſint bona quouſq; pueniat̃ ad vſum rationis.Qn̄ aūt qs puenit ad vſum rõnis.i.in qua ętate:nō pōt dari regula certa qa in aliqb⁹ accelerat̃:& in aliquib⁹ retardat̃ vſus rõnis ſm̃ varietatē complexionis.Cōiter tn̄ credit̃ ꝙ incipiat vſū rõnis habere circa.xj.annū ex dictis Tho.in.iiij.&Pe.de Anch.Et extūc cū icipit habere vſum rõnis pōt peccare mortal'r & venial'r:& non ante.Et ſic intelligit̃ decretalis extra de delic.pue.c.j.Tūc g̊ lumē vult⁹ dei.i.lex naturalis oſtendit ei q̄ ſint bona agēda.Et primū qđ tūc hoī cogitādū occurrit ſm̃ Tho.j.ij.q.lxxxix.deliberare de ſeipſo.Et ſi qdē ſeipm ordinauerit ad debitū finē p grām cōſequet̃ remiſſionē origīalis pctī ſi videlicet nōdū eſt baptizat⁹ & pponat baptizari.Si ꝟo nō ſe ordinat ad debitū finē:ſm̃ ꝙ in illa ætate eſt capax diſcretiōis peccabit mortal'r:nō faciens qđ in ſe eſt:& eſt ſic īpoſſibile ī aliq̄ repire veniale cum originali peccato ſine mortali.Et ſubdit paulopoſt:q̄uis ab alijs peccatis mortalib⁹ poſſit puer incipiens hr̄e vſum rõnis p aliqđ tps abſtinere:ſed a pctō omiſſionis pdictę nō liberatur:niſi q̄cito pōt ſe cōuertat ad dn̄m.Primū em̄ qđ occurrit diſcretionem habēti eſt ꝙ de ſeipſo cogitet ad quē alia ordinet ſicut ad finē. Finis em̄ eſt prior ī ītētiōe.Et ideo hoc eſt tps p quo obligatur ex dei pcepto affirmatiuo:quo dicit Zach.j.Cōuertimini ad me & ego conuertar ad vos.Lumen ergo vultus dei.i.lex naturalis quę nobis impreſſa eſt:oſtēdit ꝙ bonū eſt appetendum & proſequēdum.

Quid homini primo cogitandum.

§.IIII. ET NOTA QVOD CONſiderādo

bonū in cōmuni & abſolute vt bonum deſcribit̃ & cognoſcitur tribus modis.

bonum tribus modis cognoſcitur.

¶Deſcribit̃ em̄ bonū a ph̄o:ꝙ eſt appetitus motiuum.

¶A Dionyſio:ꝙ eſt ſuipſius diffuſiuum.

¶A Thoma:ꝙ eſt virtutis vel potentię perfectiuum.

Primū.ſ.ꝙ bonū ſit appetitus motiuū:habet̃ ex primo Ethi.in princ.vbi dicit ph̄s.Bene enūciauerunt dicentes. Bonum eſt qđ oīa appetūt.Sed cōtra hoc triplici rõne arguitur. Et primo ſic.Multi deſiderāt & operātur malū vt homicidę:fornicarij:& hmōi g̊ non oīa appetūt bonū: Rn̄det̃ ꝙ oēs tales appetunt malū:non ſub rõne mali:ſed ſub rõne boni inquātū æſtimāt illđ eſſe eis bonū vtile vl' delectabile.Et ſic optant bonū.etſi nō exiſtēs:tn̄ eis apparēs.& in ſuis operationib⁹ mouētur ab aliq̄ qđ habet apparētiā vel ſiſitudinē boni.Ad qđ etiā facit qđ ait.Au.ſ. peccare nemo appetit ppter hoc ipm:ſed ppter illud qđ cōſequit̃ ex eo.xv.q.j.merito. Scđo arguitur ſic. Multi ſunt ſciētes & tamē ꝯria agētes his q̄ ſciūt:aut g̊ eorū ſcientia eſt recta:aut operatio:ſed cōſtat ꝙ ſciētia eoꝝ eſt recta ergo operāt̃ cōtra illud bonū qđ p ſciētiā ſciūt.Et ſic nec appetūt bonū:nec operantur grā boni.Rn̄det̃ ꝙ q̄uis tales ſciāt ſciētia recta in vniuerſali & in habitu illud eē malum quod agūt:nō tn̄ ſciūt in particulari & in actu cū malum agūt:cuius rō eſt :qa per paſſionē aliquā obfuſcat̃ ratio eoꝝ vt apprehēdant illud malū vt bonū ad operandū Tertio arguit̃ ſic.Deſideriū nō eſt niſi animatoꝝ:& hoꝝ nō omniū ſed ſenſibiliū.Sed nō oīa q̄ ſunt aīata ſunt ſēſibilia:ergo nō oīa appetūt bonū.Rn̄det̃ ꝙ q̄uis nō omnia habeāt animā vel ſenſum vel cognitionē p principiū cōiunctū eis:habēt tn̄ cognitionē per pricipiū ſeparatū qđ eſt prim⁹ motor q dirigit oīa in primū bonū:& deſideriū eoꝝ eſt in oībus his q̄ mouent̃ ab ipſo.Sic deſiderium & intētio ſagittātis eſt in ſagitta directa.Nā ex ordinatione diuina res q̄libet etiā cognitiōe carēs tēdit in bonū:ſicut ſagitta tēdit in ſignū ex directiōe ſagittātis : ipm aūt tēdere & iclinari in bonū eſt appetere bonum:& ſic oīa entia appetūt bonū Hęc Tho.ī ſcrip.j.Ethi.& Alb. ſup Diony.

Argu. contra.

Rn̄ſio.

Argu.

Rn̄ſio.

Argu.

Rn̄ſio.

Eſt aūt illud bonū qđ cōiter oīa appetūt ppetuatio ī eſſe. Nam appetit⁹ nō ſolū eſt boni nō habiti:ſed etiā boni habiti vt meli⁹ habeat̃.Et talis eſt appetitus oīm ipſius eſſe cū mō.ſ.cū ppetuatiōe ipſi⁹ eſſe.Qđ qdē pbat̃ per ei⁹ ꝯriū:qa ſicut nulla res appetit corruptionē ſuipſius: eo ꝙ corruptio ſit nō ens: & p ꝯn̄s malū qđ nō cadit in appetitu:ita cū conſeruatio in eſſe ſit bonū:ab omni appetitu appetitur.Signatū eſt ſup nos lumē vultus dei:lex naturalis oſtēdens nobis bonū iſtud appetendū.ſ.cōſeruationē ſui Et cū pars pricipalis ſit aīa q̄ cōſeruat̃ in eē ſpūali p grām: al's p pctm̄ corrūpit̃ ab eſſe ſpūali:& meret̃ corrūpi in eſſe naturali:vn̄ & pctm̄ nihil dr̃:ideo lumen iſtud docet pctā vitare & gratiā quęrere & cōſeruare.Scđo bonū deſcribitur eſſe ſui diffuſiuū ſm̃ Dyon̄.vel cōicatiuū.Ratio huius eſt:qa in oī bono eſt eſſentia & ecōuerſo:qa vt dr̃ Gen̄.j. Vidit de⁹ cuncta q̄ fecerat & erāt valde bona.Ab eſſentia aūt fluit potētia:& a potētia act⁹ vel actio. Act⁹ aūt boni eſt cōicare ſeipm:ad hoc ordinatū ē tamq; ad finē.ſ.ad cōmunicandū ſeipm.Vbi nota differētiā inter bonū creatū & bonū increatū:nā bonū creatū aliter diffūdit & cōicat ſeipm & aliter bonū increatū q̄le eſt de⁹.Bonū em̄ creatū cōicat & diffundit ſeipm tribus modis. Primo p ſui diuiſionē:ſicut vnū totū diuidit̃ in multas partes:vt cū lignū vel lapis ſcindit̃ in partes:ſed talis multitudo tollit plenitudinē & adunationē q̄ erat in toto.Sed bonū increatum q̄le eſt de⁹ ad oīa entia ſe diffundit ſine ſui diuiſione:pducēdo em̄ diuerſa nō diuidit̃:qa ipſe de⁹ in ſua eſſentia ſupſubſtātialiter eſt ab oīb⁹ entibus ſegregat⁹.Scđo bonum creatū ſe diffūdit p ſui cōicationē numeralē:ſicut ex vno gn̄e pueniūt multę ſpēs:ex vna ſpē multa indiuidua.Sed illud vnū ſic multiplicatū nō eſt vnū ſingulare:ſed cōmune.Sed diuina bonitas ſe diffundit ſine ſui multiplicatiōe quia pducendo diuerſa & ſucceſſiue infinita nō minorat̃ Cui⁹ rō eſt:qa cū ſua bonitas ſit infinita:ex cōicatione bonoꝝ infinitoꝝ minorari non pōt.Vn̄ non eſt dicēdū ꝙ ſi aliqua ſua bona cōicet ꝙ nō ampli⁹ poſſit cōicare.Tertio bonū ſe īfluit & diffundit ad alia p effuſionē:ſicut ex vna fonte pcedūt multi riuuli:ſed hoc eſt cū quadā egreſſiōe inquantū.ſ.aqua a fonte egrediēs in riuulos multos diffunditur.Sed diuina bonitas ſine ſui effuſione cōicatur: eo ꝙ diuina bonitas ſm̃ ſuā eſſentiā manēs vna indiſtincta in ſe collecta multiplicatur in ſui ſimilitudine.ſ.ī effectib⁹ participātib⁹ diuinā bonitatē.Cuius rō eſt:qa cū ſua bonitas ſit idē qđ eſſentia:ſicut eſſentia dei eſt vna:ita ꝙ multiplicari nō pōt:ſic bonitas dei ſucceſſiue īfinita producens in ſe manēs vna multiplicari non pōt. Et manifeſtatur hoc p exēplū de ſole.Sicut ſol noſter ſenſibilis illuminat oīa quæ eius lumē participare poſſunt:quātum eſt ex ſeipſo lucē nō amittēdo:lucē ī ſeipſo nō diuidēdo neq; multiplicādo:nō minorādo,nō pręeligendo vnū alteri:ita diuina bōitas facit per ſuū intellectū ac voluntatē.Hęc Tho.ſup Dion̄.Vnde Eccl'i.xlij.dr̃.Sol illuminās p oīa reſpexit:& gloria dñi plenū eſt opus ei⁹.Cū igitur lumē vultus dei.i.lex naturalis oſtēdat homini bonū eſſe ſui diffuſiuū:& ideo cōicat bona q̄ habet tēporalia vl' naturalia vl' gratuita:quātum pōt alijs dictante luminis naturalis ratione:qa bonū quāto cōius tanto diuinius.Et.j.Pet̃.iiij.dr̃. Vnuſquiſq; prout accepit gratiā in alterutrum illā adminiſtrantes ſicut boni diſpēſatores multiformis gratię dei. Et qa deus ē bonū infinitū maxime diffuſiuū etſi ſine ſui diminutione:ideo ſup oīa diligēdus & imitādus.Qui(vt dr̃ Mat.v.)ſolē ſuū oriri facit ſup bonos & malos:& pluit ſup iuſtos & iniuſtos:tpal'r & ſpūal'r:lumē.ſ.intelligentię & pluuiā gratię influēdo .Tertio deſcribit̃ bonū ꝙ eſt virtutis vl' potētię pfectiuū.Nā tūc dr̃ aliqd eſſe bonū qn̄ habet ſuā pfectionē.Et ſm̃ hoc bonū dr̃ trib⁹ modis. Primo em̄ dr̃ bonū ipſa perfectio rei.Sicut verbi grā:Acumē viſus dr̃ oculi bonū:& virt⁹ dr̃ bonū hoīs.Scđo dr̃ bonum res q̄ habet ſuā pfectionē:ſicut hō virtuoſus dr̃ bonus & oculus acute videns dr̃ bonus. Tertio dicit̃ bonū ipm ſubiectū ſm̃ ꝙ eſt ī potētia ad pfectionē:ſicut aīa dr̃ bōa:qa ē ī potētia ad ꝟtutē:& ſuba oculi ad acumē viſus.Hęc Tho. in q̄ſtiōib⁹ de malo.Cum igit̃ aīa pficiat̃ p virtutes:quas quāto perfecti⁹ habet tāto magis bona eſt:natural'r q̄libet appetat:nō ſolū bonū:ſed et maius bonū. Ideo natural'r q̄libet debet appetere virtutes et q̄rere pfecte.Nā virt⁹ ſm̃ ph̄m eſt q̄ bonū facit habentem.Et Augu. Virt⁹ eſt bona

Bonū ſui diffuſiuum quare & quō.

Bonū creatū quō ſe ipm diffundit.

triplex boni acceptio.

qualitas mētis qua recte viuit: qua nemo male vtit. Signatum eſt ſup nos lumē vultꝰ tui &c.i. impſſa naturalr̄ quedā cognitio vultꝰ dei.i.diuine eſſentie. Cū em̄ obiectū appetitus ſeu volūtatis ſit bonū: ab ītellectu apprehenſum: ſicut naturalr̄ eſt appetitꝰ ſummi boni: ita eſt cognitio aliqua ſummi boni. Vnde & de ph̄is dicit apl̄s ad Ro. j. Quod notū eſt dei manifeſtū eſt in illis.i. quod naturaliter pōt ſciri de deo: illi cognouerunt.

§. V. IPSVM AVTEM BONVM

De bono icreato quō tribus modis cognoſcitur.

increatū quale eſt deus deſcribit & cognoſcit tribus modis ſm̄ Dionyſiū. in lib. de diui. nomi. iiij.c.

¶ Primo ſic. Bonū increatū eſt in quo oīa preexiſtunt: ex quo habet rōnem oīa cōtinentis.

¶ Scd'o ſic. Bonum increatū eſt in quo oīa ſubſiſtunt: ex quo habet rōnem oīa efficientis & obſeruantis.

¶ Tertio ſic. Bonū increatū eſt qd' oīa appetūt & cōcupiſcunt: ex q̄ habet rōnem cauſe finalis vel vltimi finis.

Quantū ad primū dico ꝙ bonū increatū eſt illud ī quo oīa preexiſtūt: ex q̄ habet rōnē oīa cōtinētis. Vbi ſciendū ꝙ oīs creatura ꝓducta a deo nobiliꝰ habet eē ī deo ꝙ̄ ī ſeipſa. Vn̄ bn̄ dr̄ Io. j. Qd' factū eſt ī ipo vita erat. Hoc autem oſtendit per rōnē: ꝑ ſimilitudinē & ꝑ ſufficiētē diuiſionē. Et rōne quidē: qa nobilius eſt aliqd in aliquo ſicut ī radice cauſante & ſuſtētante ꝙ̄ in ramo ſuſtentato: ſed oīs res creata habet eē ī deo vt in radice ſuſtentāte & cauſante: in ſe aūt habet eē vt ī ramo ſuſtētato & cauſato ergo nobiliꝰ res q̄libet habet eē in deo ꝙ̄ in ſeipſa. Probatur etiam ſic Licet res nobilius habeat eſſe in ſeipſa ꝙ̄ in cauſa inſtrumētali vel ꝙ̄ ī cā ꝓducēte partē rei: ſicut hō nobiliꝰ habet eſſe in ſeipſo ꝙ̄ in pr̄e generāte vel in ſole: tn̄ res nobiliꝰ habet eē in cā pricipali a qua totū eſſe rei dependet ſicut a deo. Hæc Herueus Probat & hoc per ſimilitudinem. Nā effectꝰ nobiliori modo inuenit in cā equiuoca ꝙ̄ in cauſa vniuoca: ſicut color excellētiori modo inuenit in ſole ꝙ̄ in igne. Sic oīa bona q̄ reperiunt in creaturis excellentiori modo inueniunt in deo ꝙ̄ in ſeipſis. Tho. j. parte. q. vj. arti. ij. Probatur idē: ſufficiēti diuiſione. Nobilius em̄ eſt eſſe ſpūale eternale & diuinū ꝙ̄ eſſe materiale tpale & humanum. Sed eſſe cuiuſlibet rei create in deo eſt eſſe ſpūale æternū & diuinū qa creatura in deo eſt deꝰ ergo nobilius & pfectiꝰ eſſe habet creatura in deo ꝙ̄ ī ſeipſa. Et quo igit bona appetunt ab hoībus velut dulcia guſtui vel vt fragrātia adoratui: vel vt cōſonātia auditui vel vt ſuauia & leuia tactui vel vt vtilia operi vt argētū aurū & alie diuitie vel vt magna eſtimationi vt honores & potētiæ: vel vt ſciētia & ſapiētia ītellectui vel vt virtutes morales vite politice. Et hec oīa bona excellētiori mō ſūt ī deo: & ſine defectu: ſicut groſſus argenteus eſt in floreno aureo: non quidē in materia ſed in valore & pretioſitate: multo etiā maiori: vn̄ q̄libet præelegit florenū groſſo vt lōge meliꝰ.

Varia expetibilia notātur.

Sic cum lumē naturalis rōnis impreſſum nobis oſtendat nobis bona ergo inſtinctu eiꝰ debemꝰ ipſum amare & ꝓcurare hr̄e. Vnde Ps̄. Quid mihi eſt in cœlo aut qd a te .ſ. deo volui ſuper terrā. q.d. nihil ex bonis creatis. Sed defecit caro mea.i.appetitus ſenſitiuꝰ: & cor meū.i.appetitus rōnalis ab oī effectu tēporaliū: & pars mea deꝰ in æternū. Mihi adhærere deo bonū eſt abſolute. Eſt enim deus ſm̄ Anſel. quo meliꝰ nil excogitari pōt. Scd'o bonū increatū quale eſt deꝰ ſic deſcribit. Deꝰ eſt bonū īcreatū ex quo oīa ſubſiſtūt: & ex h̄ habet rōnē cauſe n̄ ſolū oīa efficiētis: ſed etiā oīa cōſeruātis. Qd' oſtendit tripl'r. ſ. aucte: ſimilitudine: & rōne. Autoritate quidē nam vt dicit Grego. Oīa nec ad momētū ſubſiſterēt: ſed ī nihilū tenderēt: niſi opatiōe diuinæ ꝟtutis in eſſe ſuſtētarent. Et Aug. iiij. ſup Gen̄. ad literā. Virtus dei ab his quæ creata ſunt regendis ſi aliqn̄ ceſſaret ſimul & eorū ceſſaret ſpēs oīſq; natura cōcideret. Et ſic oīa dicunt vanitas. Eccl's. j. qa oīa & angeli & hoīes & elemēta ſicut habēt eſſe ex nihilo: ita ex ſe hn̄t tēdere in nihilū niſi dei influētia ſuſtētarent. Probat ſcd'o hoc ſili tudine. Sicut em̄ aer p̄ſente lumine ſtatim fit lucidus: ſic homo deo p̄ſente illuminat & ſicut aer nec ad momētū remanet illuminatꝰ ſed cōtinue obtenebrat ceſſante actiōe ſolis ita creatura nec ad momētū id eſſe remaneret ceſſante actiōe dei: vt dicit Aug. Rō aūt q̄re aqua calefacta retinet calorē ignis ceſſante actiōe ignis: nō aūt aer etiam ad momētū remanet illuminatꝰ ceſſante actiōe ſolis eſt iſta qa aqua eſt ſuſceptiua caloris ignis ſm̄ eandē rōnē vel formā qua eſt in igne: & ideo ceſſante actione ignis remanet calor in aq̄ plus & minꝰ ſm̄ pticipationē caloris. Sed aer nullo modo recipit lucē ſm̄ eandē rōnē qua eſt in ſole: vt recipiat formā ſolis q̄ eſt pricipiū lumīs. Vn̄ qa nō habet lux ſolis radicē in aere ſtatim ceſſat ceſſante actione ſolis

Naturalium & moralium cōpatio

Sicut a ſimili: qa eſſe nō recipit in creatura ſm̄ eādē rōnē q̄ eſt in deo: iō ſtatim ceſſaret: ceſſante influētia ꝟtutis diuine. Tho. j. parte. q. ciiij. ar. ij. Tertio ꝓbat rōne ſic. Effectus q depēdet a cā tm̄ quo ad ſuū fieri & nō quo ad ſuū eē bene pōt manere ſubtracta cā. Sed nō ſi dependeat quo ad ſuum eſſe. Sicut verbi gratia. Eſſe domꝰ depēdet quo ad ſuū fieri ab edificatore: non aūt quo ad ſuū eſſe. & ideo ceſſante actione edificatoris: nō ꝓpterea deficit eſſe domꝰ eo ꝙ duricies ligni & lapidum & hmōi: eſt nata per ſe retinere formā impſſam ab edificatore in domo facta: & eiꝰ forme artifex eſt cā in fieri: ceſſante influētia artificis nō ceſſat forma domꝰ. Sed deꝰ nō eſt ſolū cā in fieri creature ſed & in facto eſſe: & ideo ceſſante inflentia dei nec ad momētū creatura pōt cōſeruari in eſſe. Nec deꝰ pōt cōiare creature vt cōſeruet in eſſe ſua opatione ceſſante. Tho. j. parte q. ciiij. ar. j. & Herueꝰ. Cū igit hō appetat bonū ſue ꝯſeruationis in eſſe: ꝓpter qd' dicit Boe. ꝙ ome aīal vitā tueri laborat. Profecto vt ait Aug. magna miſeria hoīs eſt nō eſſe cum illo: ſ. ꝑ gratiā ſine quo eſſe nō pōt. Sicut aūt in eſſe naturali hō cōſeruari nō pōt ſine influxu naturali diuine virtutis: ita & in eſſe gratiæ cōſeruari nō pōt ſine influxu ipſius dei. Vnde apl's. j. Coꝝ. xv. Gratia dei ſum id quod ſum. Quo eſſe ſpūali amiſſo per negationē ait Petrꝰ. Homo nō ſum. Vnde Aug. de pœ. di. j. porro illi. §. ſi āteꝗ̄. Reſuſcitatꝰ in corpore viuit abſente reſuſcitatore nō aūt ſic reſuſcitatꝰ in aīa. Cū em̄ deꝰ ſit vita aīe: aīa ꝟo vita corpis ſicut corpus viuere nō pōt abſente aīa: ita nō niſi deo preſente. ſ. per influxū grāe aīa viuere valet. Tertio bonum increatū q̄le eē eſt deꝰ deſcribit: ꝙ eſt bonū qd' oīa appetūt ſeu cōcupiſcūt. Oīa em̄ ſuo mō deſiderāt deū. Et hoc ꝓbatur q̄tuor: rōnibꝰ ſm̄ Dion̄. de diui. no. c. iiij. Et prīo oīa deſiderāt deū ſicut principiū a quo cauſant. Nā ipe eſt oīa ī oībꝰ ꝑ cauſalitatē: inquātū oēs pfectiōes eſt ipſe deꝰ cauſaliter. Licet em̄ q̄libet res creata ſit bona ex ſeipſa formaliter: nō tn̄ ē bona ex ſeipa cauſal'r: exēplariter: & final'r. Nā licet q̄libet res creata ſit bōa ꝑ bonitatē ꝓpriā: & formal'r inherētē & pficientem: tn̄ multomagis eſt bona bonitate dei efficiēti. Et ideo ceſſante bonitate dei efficienti: exēplari & finali: ceſſaret tota bonitas creature. Vn̄ Aug. viij. de tri. c. iij. ſic ait. Bonū hoc & bonū illud. ſ. creatum & increatū. Tolle hoc & tolle illud: & vide ipm bonū ſi potes. Ita deū videbis nō alio bono bonū: ſed bonū oīs boni. ſ. cauſaliter: itaꝙ vna eſt bonitas oīm ꝑ cauſalitatem. ſ. bonitas diuina: & multe ſunt bonitates formal'r: q̄libet. ſ. res formaliter eſt bona ſua bonitate. Scd'o oīa deſiderant deum vt auxiliū quo in eſſe cōſeruant. Nā ipſe deꝰ portat. i. conſeruat oīa ꝟbo ꝟtutis ſue dicit apl's Heb̄. j. vt patet. §. p̄cedēti.

Oīa ſuo mō deſiderāt deum.

Tertio oīa deſiderāt deū vt bonū ī quo oīa quietantur & nobilitant. Nam deus eſt bonū primū: totū integrū: & pfectū. Et primo oīa deſiderāt deū: eo ꝙ ipſe eſt primum bonū. Nā ſicut oēs numeri participāt vnitatē: vnitas aūt eſt ꝑ ſe nō participās numerū aliquē. Ita deꝰ eſt ꝑ ſe bonus id eſt eſſētial'r bonus: nō habens bonitatē ſuā ab alio. ps̄. Bonoꝝ meoꝝ nō indiges dn̄e. Vn̄ ſicut ipſe eſſentialiter eſt ſua deitas: ita eſt ꝑ ſe eſſentialiter ſua bonitas. Omnis autem bonitas creaturæ participatiue eſt bonitas diuina Hæc Diony. Et hoc eſt ad excludendū errorē Arrij & Origenis: qui poſuerūt deitatē: entitatē & bonitatē eſſe participatam a patre. Vt g̊ oſtēdat ꝙ entitas deitas & bonitas equaliter cōuenit filio ſicut pr̄i: dicit filiū eē bonū primū

Excellētia quadruplex bōitatis diuine.

Scd'o oīa deſiderāt deum: eo qd' eſt bonū totū. Sed cum totū dr̄ dupliciter. ſ. totū qd' cōſtat ex ptibꝰ vt domꝰ ꝓut eſt in materia in actu. Conſtat em̄ ex fundamento tecto & parietibꝰ: vt ex partibꝰ ſuis. Et totum qd' eſt ante partes: vt domꝰ ꝓut eſt in mente edificatoris. Iſtud dr̄ an̄ partes: qa p̄exiſtit domui faciēde ex ptibꝰ eiꝰ. Deꝰ igit cū dr̄ bonū totū: nō dr̄ totū q̄ſi ſit cōpoſitū ex partibꝰ: qa h̄ repugnat ſimplicitati diuine. Bern̄. Si dici pōt vniſſimus eſt: ſed eſt deꝰ totū ante partes. qa ipſa deitas pr̄is & filij & ſpūſſcti ē quaſi prehabēs oīa bona. Tertio oīa deſiderāt deum: eo ꝙ eſt bonū pfectū. Sed cū dupl'r dicat aliquid perfectum

Perfectū dicit dupliciter.

Vno mō

Vno mō qa cōplete factū: ſicut cum dicimꝰ pfectā eſſe noſtrā ambulationē: cū. ſ. cōplete terminauimꝰ eā. Alio mō qd' habet naturā & virtutē proprie ſpeciei: ſicut dr̄ hō pfectū aīal: eo ꝙ habet naturā ſenſitiuā. Deꝰ autem nō dr̄ bonū pfectum primo mō: qa qd' nō eſt factū non pōt dici ꝑfectū deus autē factꝰ nō eſt nec creatus. Sed dr̄ pfectū bonū inquātum eſt maxime in ſua natura & virtute perfectus

Quarto oīa deſiderāt deū inquātum eſt bonū integrum Nā ītegrū dr̄ per excluſionē vel remotionē diminutiōis ſicut dicimꝰ hoīem nō eſſe integrū ſi aliquo mēbro priuet vel truncet: & qa deus nō habet alicuiꝰ mali admixtionē ſicut creature terreſtres: nec alicuiꝰ boni priuationē ſicut & cœleſtes quibꝰ deficit ſaltē immutabilitas: nec alicuius boni ſubtractionē: qa nihil ei ſubtrahi pōt. Ideo dr̄ bonū integrū: & per cōſequēs eſt ab oībus cōcupitū. Hec Dion̄. ij. ca. de diuinis no. & Tho. in ſcriptis ibidem.

§. VI. QVAM BONVS ISRAEL

deꝰ his q recto ſunt corde. Vbi circa deū quē nobis oſtendit rō naturalis: p̄mittēda ē vera illuſtratio: qa deꝰ Iſrael. Iſrael interpretat videns deū: & ſignat fideles videntes ꝑ fidē. i. credētes ea q̄ ſunt fidei: q̄ cōtinent in ſymbolo figurato in gradibꝰ ſcalæ viſe ab Iſrael ī cuiꝰ ſummitate deꝰ innixus erat. Gen̄. xxviij. Scd'o addēda eſt cōgrua conuerſatio: qa his q recto ſunt corde. Rectū dr̄ cuius mediū non diſcrepat ab extremis. Extrema noſtra ſunt principiū & finis ego ſum alpha & o. i. principiū & finis dicit dn̄s Apoc̄. j. ſ. oīs creaturæ. Cū igitur conuerſatio noſtra in operibus ſuis incipit a deo ꝑ rectā intētionē & terminat in deū per cōpletā executionē. & mediū nō diſcrepet. ſ. in ꝓſecutiōe ꝑ alicuiꝰ debite circūſtātie omiſſionē: recti ſumꝰ corde. Extrema noſtra ſunt natiuitas & mors: in quibus pauperes & humiles inuenimur ac dolētes. Si igit mediū. i. dum viuimus nō diſcrepat ab humilitate & pauptate & luctu: recti ſumꝰ. Extrema amoris qui eſt in corde noſtro etiā ſine eo eſſe nō pōt: vn̄ & igneū eſt: ſicut deꝰ qui eſt primū peramādum. Vltimū eſt ꝓximꝰ dilectione amplexādus: medium nos ſumus. Si g̊ nō diſcordemꝰ ab extremis. i. vt non amemus nos tm̄: ſed deū & ꝓximū nobiſcū: recti ſumus corde. j. Coꝝ. xiij. Charitas nō q̄rit que ſua ſunt. ſ. tantū: ſed quæ dei et ꝓximi. Can̄. j. recti diligunt te. Tertio expectanda eſt dulcoroſa deguſtatio. ibi. ꝙ̄ bonus. Inuenit bonus dn̄s aīe quærēti eū. Inuenit aūt & deguſtat deꝰ bonꝰ in rerum creatione. Vn̄ Eccl's. iij. Cuncta fecit bona in tpe ſuo. In rerū cōſeruatione Vn̄ Iaco. j. Omne datū optmū q̊. ſ. ad naturalia: et oē donū pfectum. ſ. q̊ ad gratuita: deſurſum eſt ſ. a deo cauſāte & cōſeruāte: Et de pplo det cōſeruato ꝑ ſuā bonitatē dr̄ Sap̄. xvj. O ꝙ̄ bonus et ſuauis eſt ſpi. tuꝰ dn̄e q vt dul. tu. in fi. demō. &c. Loquit de māna dato ad ꝯſeruationē vite illiꝰ ppl'i. Inuenit ꝑ guſtū deus ꝙ̄ bonꝰ. i. valde bonꝰ in rerū q̄etatione & nobilitatione. Qui replet in bonis deſideriū tuū. ſ. in bonis q̄ reperiunt in deo. Vn̄ Aug. Oīa ſunt aſpera & tu ſolus es reqes: & inqetū eſt cor nr̄m donec reqeſcat in te. Inuenit em̄ ꝙ̄ bonus eſſential'r: & ſic nemo bonus niſi ſolꝰ deꝰ: ait chriſtꝰ Mat. xix. Mar. x. Luc. xviij. Inuenit ꝙ̄ bonus total'r. Vn̄ in figurā dicere pōt q̄libet aīa quæ ꝑ pctm̄ deū amiſit illud. Tob. x. c. Oīa ſimul ī te vno habentes te nō debuimꝰ dimittere: Inuenit ꝙ̄ bonus pfectional'r. Mat. v. Pater veſter cœleſtis perfectus eſt Inuenit ꝙ̄ bonus integraliter. Apl'us. j. Tim̄. vj. Qui ſolus habet īmortalitatē. i. imutabilitatē: qd' nulla creatura habet & iō nō habet ītegrū bonū. Stabiliſq; manēs dās cūcta moueri. Boe. de conſola. ph̄ie. lib. iij. metro. ix. et ſic veriſſime ait. Ego ſum paſtor bonus. Io. x. Qui paſcit oues ſuas: eos. ſ. qui recti ſunt corde dando guſtum ſue bonitatis: & per lumen naturale & magis per gratiæ aditū quo oſtendit nobis oīa bona in ſeipſo. Vide declarationē horum in §. precedenti. ſ. quō deus eſt bonus illis modis.

Extrema hominum q̄ ſint.

Guſtat dei bōitas multipl'r.

+ §. VII. BONVS ES TV AIT PSAL.

Ratio boni in tribus.

ad dn̄m: & in bonitate tua doce me iuſtificationes tuas. ps̄. cxviij. Bonus eſt dn̄s in ſe: & in bonitate ſua quam cōicat creaturis: docet nos & iuuat facere ea q̄ nos faciunt iuſtos & bonos: qd' lex naturalis oſtendit lumen a deo impreſſū Vbi ſciendū eſt ꝙ rō boni (vt bonum dicit eſſe pfectum cui nihil deeſt) cōſiſtit ī tribꝰ. ſ. ī mō: in ſpecie: & ordine. Vnde Aug. in lib. de natu. boni. ſic ait. Oīa quantomagis moderata & ſpecioſa & ordinata ſūt: vbi hec tria ſunt: magna bona ſunt: vbi parua: parua bōa ſunt: vbi nulla: nulla bona ſunt. Et iterū Aug. exponēs illud Sap̄. xj. Omnia diſpoſuiſti in pōdere: nūero & mēſura dicit ꝙ idē eſt menſura qd' modꝰ: idē ē ſpēs qd' numerꝰ: idē ordo qd' pōdꝰ: & hec cōueniūt creatori et creature oī in eē naturali: et rōnali in eſſe morali: ſeu ope ꝟtuoſo et in eſſe pœnitētiali et ī eſſe pœnali. Quātū ad primū Au. ad Oroſiū. Numerꝰ: mēſura & pondus ipſe deus: bonꝰ eſſential'r: bonus es tu. Ipſe em̄ ſm̄ Aug. eſt menſura ſine mēſura. Eſt em̄ menſura ipe deus menſurās. i. mēſurā cuilibet rei p̄figēs. Menſura autē mēſurata eſt cuilibet rei quantitas magna vel parua vel mediocris q̄ a deo eſt. Eſt deꝰ numerꝰ ſine numero a q̄ eſt omnis numerus: eſt em̄ numerus numerans oēs res. Numerus numeratꝰ eſt vniuſcuiuſq; rei ꝓpria qualitas qua vna res diſtiguitur ab alia q̄ a deo ē. Eſt deus pondus ſine pōdere a quo ome pōdus. Eſt em̄ ipſe deus ordo ordinans ſeu ponderans pondus oībus dans ordinem et pondus. i. ꝓpriā inclinationē ad locū vel ad finē ſuū. Approprian t etiā hec tria pſonis diuinis ſic. Nā pōdus ad potētiā operātis: numerus ad ſapientiā ordinātis: mēſura ad clementiā cōſeruātis. Et ita pōdus refert ad patrē cui appropriatur potētia. Numerꝰ ad filiū cui attribuit ſapiētia. Mēſura ad ſpiritū ſctū cui appropriat clemētia: ita ꝙ oīs creatura habet pōdꝰ a patre creāte: numerū a filio ordināte: & habet mēſurā a ſpūſctō ꝯſeruāte. Scd'o hec tria ſeu tres cōditiones inueniūtur in omni creatura. Vn̄ Augu. in. xj. de ciui. dei. ſic ait. A deo eſt oīs modꝰ: oīs ſpecies: oīs ordo ſine qbꝰ nihil inueniri pōt aut excogitari. Nā eſſe oīs rei create nō pōt intelligi niſi ſub relatione ad primā cauſam ſub ratione triplicis cauſe. ſ. efficientis: formalis & finalis. Vn̄ Aug. v. de ciui. dei. Tria de omni re īquirimꝰ. ſ. quis eā fecerit: quō facta eſt res: & ꝓpter quid facta eſt. Et ſic oīa fecit deꝰ in pōdere: numero: & menſura: vn̄ habet bonitatē.

Inquirimus de omni re tria.

Rō aūt q̄re bonū ī his tribꝰ cōſiſtit eſt iſta. Quia vnūq̄dq; in tantū eſt bonū: & per ꝯn̄s appetibile inquātū eſt perfectum. Eſt aūt bonū perfectū cui nihil deeſt eoꝝ que requirunt ſm̄ modū ſuæ pfectionis. Perfectio autē boni ſeu rō boni vt pfecti: integrat ex parte cauſæ efficientis: ex parte cauſe diſtinguentis: & ex parte nature inclinantis. Primo rō boni vt pfecti integrat ex parte cauſe efficiētis: q̄ quidē cōſtituēdo bonū ī eſſe dat ſibi certū modū eſſendi. ſ. eē cōmēſuratū & ꝓportionatū. Et talia ſunt modus vel mēſura. Nā cā efficiēs dat modū vel mēſurā bono ex qua efficit ꝓportionatū vl' cōueniēs appetitui: & ſic efficit appetibile. Vn̄ Aug. dicit ꝙ mēſura modū præfixit. Scd'o rō boni vt pfecti integrat ex parte forme ſpecificātis & diſtiguētis Nā preter cām efficiētē ad pfectionē boni reqrit cā formalis que bonū ſpecificet & diſtiguat: & ꝓpter hoc ponit ab Aug. forma vel numerꝰ. Rō q̄re ponit forma eſt ꝙ vnumquodq; a forma ſua ſpeciē habet. Rō autē q̄re Aug. dicit ꝙ numerꝰ ſpeciē p̄bet eſt: qa ſicut in numeris vnitas addita vel ſubtracta variat ſpeciē numeri: ita in diffinitionibꝰ q̄libet dr̄ia addita vel ſubtracta variat ſpeciē boni cuiuſlibet rei create: vt dicit Ariſt. in ſua Meta. Tertio pfectio boni integrat ex parte nature inclinātis: ſicut em̄ a forma cauſat ſpecificatio: ita etiā ex forma ſequit īclinatio ad cōuenietē actionē vel finē. Nā vnūquodq; ꝑ formā ſuā agit & tēdit ī illd' qd' ſibi ꝯuenit ſm̄ ſuā formā. Et quātū ad h̄ ponit ab Augu. pōdꝰ vl' ordo: ſicut em̄ corpꝰ pōdere fert ad locū ſuū ſurſum vel deorſum. ita q̄libet res ſua forma īclinat & ordinat ad finē ſuū. Hec Tho. ī. j. q. v. ar. v. Vn̄ Aug. ſup Gen̄. ait ꝙ mēſura modū p̄figit: nūerꝰ cōi rei ſpeciē p̄bet, pondꝰ ꝟo in loco ſuo ordinat & qeſcere facit. Et ſic oīa feciſti in pondere nnmero: & menſura. Et ī iſta bonitat: cōicata creaturis ſibi petit doceri iuſtificationes: vt ſ. faciat oīa in pōdere: nūero: & menſura: & inde iuſtificet vt bonꝰ.

Quid numerꝰ pōdꝰ & mēſura

Tertio he tres cōditiōes reperiunt p̄cipue in humana cōuerſatiōe cū eſt iuſta & bona. Et primo quo ad naturā in cōi: vt mēſura ſit in aliqd agēdo mēte: ne ſit irreuocabilis & immoderata ꝓgreſſio. Et h̄ ptinet ad intellectū: ne. ſ. plus vel minꝰ ſapiat ꝙ̄ oportet. Nūerꝰ vt ī mente ſeu memoria habeat aīa recolendo ſingula bn̄ficia dei & pctā ſua. Pria ad recōpenſandū. Scd'a. ſ. pctā ad dolēdū. Pōdus eſt volūtatis & amoris vbi appetit & fert ī illd' qd' debet & reſpicit qd ei p̄ponat: hec aūt docent a deo vt iuſtificationes exerceat & bona fiat. Scd'o pn̄t he tres cōditiōes re-

ferri ad volũtatẽ:in q̃ pricipal̃r conſiſtit bõitas&malitia
moralis. Mod⁹ em̃ &mẽſura volũtatis eſt ĩquãtũ volũtas
innitiṫ ſũme bonitati ꝓductiuę oĩs boni:ſpẽs volũtatis ĩ
quãtũ habet ſuã rectitudinẽ & maxĩe ex trãſformitate ad
rectitudinẽ diuię volũtatis. Ordo volũtatis eſt cũ volũtas
ſeqṫ diuinã volũtatẽ & ei⁹ bonitatẽ diligit ſuꝑ oĩa:malũ
aũt volũtatis eſt priuatio iſtoꝝ triũ:qđ patet:qa cũ crea-
tura amaṫ vt de⁹ vl' pl⁹ q̃ȝ de⁹:ẽ defect⁹ modi mẽſurę. Cũ nõ
amaṫ ꝓpter ſe ſed ꝓpter ſui vtilitatẽ:vt ꝓpter ꝓſperitatẽ
habendã vel cõſolationẽ vel bonũ cõſequẽdũ in alia vita
q̃ſi aliud ab eo:eſt defect⁹ ſpẽi. Cũ nõ amaṫ ſuꝑ oĩa eſt de
fect⁹ ordinis. Tertio pñt hę tres cõditiões reperiri ĩ oĩ hu

Tria ſeruanda homini erga deum.

mana actione bona. Et ideo de⁹ fecit oĩa in mẽſura contra
vitiũ ſuꝑfluitatis. In pondere ꝯ vitiũ leuitatis. In nume-
ro cõtra vitiũ ſingularitatis. Et hæc q̃ creaturis contuliſſe
noſcũtur a creaturis requirit. Habeas ğ pondus:ſerua nu
merũ. mẽſurã tene:& ſic faciẽdo diuidi nõ poteris ab auto
re. Falſitas nõ habet menſurã:vñ euolat & ferṫ in incertũ
Pondus neſcit leuitas:& non ſinit eſſe ſtabile neq̃ȝ firmũ.
Numerũ nõ ſeruat ſingularitas. & eſt diuiſio vnionũ. Rõ
ergo põderis reddit ſtabilẽ:rõ numeri reddit ſociabilẽ:rõ
menſurę reddit frugalẽ. Habe ergo pond⁹.i. ſtabilitatem
in fide. Habe numerũ.i. ſocialitatẽ in charitate. Habe mẽ-
ſurã.i. frugalitatẽ in cõuerſatione. In pñia etiã hę tres cõ-
ditiones debent eſſe:vt quis iuſtificeṫ in bonitate ei⁹. Nu
merũ debet attẽdere pctõꝝ quoties peccauerit:qa qualibet
vice cõmiſit vnũ pctm̃:de q̃ debet doleṙ & cõfiteri. Pſ̃. vi.
Lauabo ꝑ ſingulas noctes.i. pctã. lectũ meũ.i. conſciẽtiã:ĩ
cõtritione & cõfeſſione ꝑut docet rõ naturalis. Põd⁹ de-
bet attẽdi pctõꝝ:qa diuerſa eſt grauitas eoꝝ. Aliter gra-
uat veniale:aliter mortale. Et licet q̃dlibet mortale grauat
vſq̃ȝ ad ꝓfũdũ iferni:tñ vnũ eſt graui⁹ altero. Apoc. xviij.
Quãtũ glĩficauit ſe & in delicijs fuit:tãtũ date ei tormẽtũ
& luctũ quãto graui⁹ eſt pctm̃:tãto magis rõ dictat dolen

Deut. xxv.

dũ. Mẽſurare debet pœnã debitã pctis:vt quãto pl⁹ pecca
uit pl⁹ ſatiſfaciat. In veteri lege dictũ eſt. Pro menſura pcti

Menſura diuię iuſtitiæ

erit & plagarũ modus. Dicit tñ Hiero. de pœ. di. i. menſurã
Mẽſurã tpis in agẽda pñia idcirco nõ ſatis aperte ꝓfigũt
canones ꝑ vnoquoq̃ȝ criẽ:vt de ſingl'is dicãt q̃lr vnũq̃dq̃ȝ
emẽdãdũ ſit:ſed magis in arbitrio ſacerdotis ĩtelligẽtis re
linquẽdũ ſtatuũt:qa apud deũ nõ tã valet mẽſura tpis q̃ȝ
doloris:nec abſtinẽtia tñ ciboꝝ q̃ȝ mortificatio vitioꝝ.
Q; ſi qs nõ ægerit pñiam:de⁹ in iudicio oĩa cõſtituet ĩ põ
dere nũero & mẽſura puniẽdo. Infligit em̃ deus in iudicio
pœnas pctõrib⁹. In numero:vt multitudo pœnarũ rñdeat
multitudini pctõꝝ. Apoc. xviij. Duplicitate illi duplicia
ſm̃ opa ei⁹. & Eccl'i. xxxiij. Intuere ĩ oĩa opa altiſſimi:duo
ꝯ duo:& vnũ ꝯ vnũ. Scđo diſponet de⁹ pœnas in mẽſura:
vt. ſ. tãta ſit quãtitas pœnę & acerbitas:quãta fuit graui-
tas culpę. Mat. vij. In qua mẽſura mẽſi fueritis remetieṫ vo
bis Hiero. Dicim⁹ deũ vt oĩm rerũ:ita & ſupplicioꝝ q̃q̃ȝ
ſcire mẽſurã &c. xxiij. q. v. qđ ğ. & de pœni. diſ. iij. quærat
hic aliqs. Tertio diſponit pœnas in põdere:vt. ſ. pœna dã
natorũ rñdeat cauſę vel rõni mouẽti ad pctm̃. Plus em̃ põ
derat culpa eiuſdẽ gñis in vno q̃ȝ in alio:ſm̃ ꝙ magis vel

Deus plus puniuit angelum q̃ȝ hominem.

minus impellẽs habuit. Vñ plus puniuit angelũ q nullo
ſuadente peccauit q̃ȝ hoiem q angelo tẽtãte offendit. Sap.
vi. Exiguo cõcediṫ mĩa. ſ. peccãti ꝑ infirmitatẽ vel igno-
rãtiã:& ſe humiliãti in pñia. Potẽtes aũt potẽter tormẽta
patientur.i. ex malitia vel indurati in pctis. Hiero. Si duri
colli ſum⁹:ſi in pctis vſq̃ȝ ad mortẽ illicite perduram⁹:aſſi
due peccantiũ non miſereṫ deus diſt. xciij. diaconi. v. circa
finẽ. Hec tenet Alexan. in. iiij. parte. ſum. partim Hugo in
poſtillis. partim Robertus Holkot in libro Sapientiæ.

§. VIII. DIXI DOMINO DEVS

meus es tu:qm̃ bonoꝝ meorũ nõ indiges. Pſ̃. xv. Omnis
creatura indiget bonis alicui⁹:ſaltẽ dei:ſed de⁹ nulli⁹ bo
no eget. Et ex h̃ oſtẽdiṫ infinita ſua bonitas:qa cũ in ſe ha
beat oẽ bonũ:nõ indiget nec nr̃i:nec alioꝝ. Sed nos indi-
gemus bonis ei⁹:immo nec aliqd boni hr̃e poſſumus:niſi

De multiplici diſtinctione boni.

ab eo. Et rõ naturalis appetit bonum:ſed diuerſa & multi
plex diſtinctio datur de bono. Vna ẽ Augu. de libe. arbi.
Quam etiã ponit magr̃ in. ij. ſen. ſ. ꝙ bonorũ quædã ſunt
minima:quædã media:q̃dã maxima. Minima bona ſunt
bona tpalia:vt diuitiæ:honor fama:ptãs:& hmõi:& his
contigit bñ & male vti. Bona vtiq̃ȝ ſunt in ſua natura. Vñ
Eſa. i. Si volueritis & audieritis me:bona terrę comedetis
ait domin⁹. Bona etiã ſunt bene vtẽti:qa (vt ait ph̃s) orga
nice.i. inſtrumẽtaliter deſeruiũt fœlicitati:ſed cõmuniter
vt in plurib⁹ hoĩes male eis vtunṫ cũ copiã habẽt. Vnde
dixit diues ille de quo habeṫ Lucę. xij. Anima mea habes
multa bona repoſita ĩ annos plurimos comede:quieſce:
bibe epulare. Et ideo mĩa magna vtiṫ deus cũ hoĩbus:cũ
nõ dat abundãtiam horum eis. Bona media ſunt potẽtiæ
aĩę & alia naturalia quib⁹ poſſum⁹ vti bñ & male vt itel
lectus:volũtas:ſenſus corpis:& hmõi. Gen̄. i. Vidit deus
cũcta q̃ fecerat & erãt valde bona. Neq̃ȝ em̃ meliora ĩ ſuo
eſſe naturali & ſpecifico eẽ potuerũt. Poterat quidẽ ęquo
dare meliorẽ naturã deus puta naturã hoĩs ſed non rema
neret equus ſed eſſet alterius naturæ. ſ. humanæ ſic hoĩ vt
haberet naturã angeli ſed nõ eſſet hõ. Iſta autẽ bona natu
ralia dat de⁹ vni meliora q̃ȝ alteri:nõ qdẽ quãtũ ad natu-
rã:ſed quãtũ ad vſũ. Nã ita habet ĩtellectũ naturalẽ & me
moriã & phantaſiã vn⁹ fatuus ſicut ſapiẽtiſſim⁹. Sed pro
pter indiſpoſitionẽ organi corpalis cui eſt affixa potẽtia
phãtaſtica vel memoria fatu⁹ deficit ĩ vſu rõnis quã ali⁹
acutiſſimã habet. Qđ aũt dr̃ ĩ pabola Mat. xxv. ꝙ dñs tra

Nota expoſitionẽ.

didit bona ſua ſuis vnicuiq̃ȝ ſm̃ ſuã ꝟtutẽ. Nõ ſic ẽ itelli
gẽdũ q̃ſi hñti meliora naturalia det de⁹ maiorẽ gr̃am bo-
noꝝ ſpũaliũ vt ꝟtutũ:cũ manifeſte videam⁹ habẽtes ma
gnã memoriã & acutũ ĩtellectũ eſſe puerſos & alios rudes
& hebetes eẽ deuotos & ſctõs. Sed pricipal̃r ex liberalitate
dei hoc fit ſm̃ illud apl̃i ad Eph. iiij. Vnicuiq̃ȝ noſtrũ data
eſt gr̃a ſm̃ mẽſurã donationis chriſti. Scđario danṫ bona
ſpũalia ſm̃ ꝓpriã virtutẽ.i. conatũ ad recipiẽdũ & ad exer
cendũ ea vt magis ſe ꝑparet. Et qa ceteris parib⁹ habens
meliora naturalia magis ſe pręparat ſic põt maiorẽ gr̃am
recipere. Bona maxima ſunt gr̃a & virtutes neceſſaria ad
ſalutẽ:& his bonis nemo male vtiṫ. vñ Aug. dicit ꝙ vir-
tus eſt bona qualitas mentis qua nemo male vtiṫ. Sed vt
dicit Alexã. in. i. parte ſum. hoc ĩtelligẽdũ eſt de virtutib⁹
cõſideratis formal̃r nõ materialiter:nã de ipis virtutib⁹
cõſideratis materialiter vt de abſtinentijs ieiunijs actibus
iuſtitię & fortitudinis & hmõi ꝯtingit hoĩem male vti in
quãtũ hõ de ipſis ſupbit. Augu. dicit de ciui. dei ꝙ ꝟtutes
cum referunṫ ad ſeipſas & non ꝓpter aliud repetũtur in-
flatę & ſupbę ſunt.i. materia ſupbię & elatiõis. Sed forma
liter ꝯſideratis ſic eis nemo male vtiṫ qa act⁹ q ꝓcedit ab
habitu ꝟtutis nõ põt eſſe malus ſicut nec ipa virt⁹ põt eẽ
mala. Ex quo igiṫ tpalia ſunt minima bona & virtualia
maxima & rõ naturalis dictat maiora bona ꝑponere mi-
norib⁹. Iõ debet qlibet tpalia cõtẽnere vt ꝯſequaṫ ſpũalia
& media bñ regulare & ordinare. vñ Hiero. dicit. Nõ mo
di cũ errat q min⁹ bonũ maiori ꝑponit. de cõſe. di. v. non
mediocriter. Lex aũt naturalis docet vitare errorẽ. Et apl's
ad Gal'. vi. Dũ tẽpus habemus operemur bonum ad oẽs.
Opatiões aũt ſunt potẽtiaꝝ aĩę. Poniṫ alia diſtinctio ſeu

De quadruplici differẽtia bonorum

differentia bonoꝝ ſm̃ Alex. in. i. parte. q. viij. Dicit em̃ ꝙ
eſt quadruplex bonũ. ſ. bonũ naturę bonũ virtutis poli-
ticę bonũ gr̃ę & bonũ gl'iæ. Bonũ naturę ꝯuenit generali
ter omni enti. Et tale bonũ eſt pfectio debita & cõueniẽs
naturę. Vñ Eccl'es. iij. Oĩa fecit bona tpe ſuo. ſ. deus huius
priuatio vel carentia eſt malum naturæ. Scđm bonũ eſt
bonũ virtutis politicæ:qđ bonũ habet pricipiũ ĩtra nos
eo ꝙ virtus politica eſt virtus q̃ acquiriṫ voluntaria con
ſuetudine. Ex actibus em̃ generanṫ habit⁹ ſicut patet de ca
ſtitate:abſtinẽtia iuſtitia & hmõi. Vñ dñs ꝑ Hieremiã. c.
vij. ait. Bonas facite vias veſtras & ſtudia veſtra.i. opa ve
ſtra & habitabo vobiſcũ qa talia diſponũt ad gr̃am. Sed
iſtud bonum nõ ſufficit ducere ad ſalutẽ. Vñ Augu. dicit.
Nullũ bonũ. ſ. ducẽs ad ſalutẽ ſine ſummo bono.i. deo ꝑ
gratiã inhabitante. Vbi deeſt agnitio ęternę & incõmuta
bilis ꝟitatis falſa eſt virt⁹ etiã in optimis morib⁹. xxviij.
q. i. oẽs deinceps. §. ex his itaq̃ȝ. Et qa actus virtutũ acqſi-
tarũ ſunt ſil'es actib⁹ virtutũ infuſaꝝ ideo quãtũcũq̃ȝ opa
virtuoſa opereṫ qui s:ſcire nõ põt certitudinaliter ſe eſſe
in ſtatu gr̃ę qa ſcire nõ valet ſi opa ei⁹ bona ꝓcedũt a vir
tute infuſa vel acquiſita vel naturali ĩclinatione. Tertiũ
eſt bonum gr̃ę qđ cõuenit creaturę rõnali bene diſpoſitę.
Et iſtud bonũ habet pricipiũ parti ĩtra nos & parti extra
nos. Dicit em̃ Augu. Qui fecit te ſine te nõ iuſtificabit te
ſine te. ſ. cooperãte & ꝑ liberũ arbitriũ conſentiente. Iuſti
ficat aũt ꝑ ĩfuſionẽ gratię & ꝯſenſum liberi arbitrij adul
tos &

tos & paruulos ꝑ vſum ſacri. Et iſtud eſt ſufficiẽs ad ſalutẽ
cõſequẽdã. ij. Coꝝ. xij. Sufficit tibi gr̃a mea dictũ fuit Pau
lo. Ipſam aũt ꝓpriã gratiã nemo mereṫ:ſed ex diuina libe
ralitate hoĩ largiṫ. Ideo dr̃ gr̃a quaſi gratis.i. ſine meritis
data. Ab hac aũt gratia ꝓcedũt oĩa bona virtutũ infuſarũ
in diuerſas potẽtias aĩę ad eas faciendũ expeditas in ope-
rib⁹ bonis. Sicut a ſole ꝓcedũt plures radij ad illuminan
dũ oẽs partes orbis:& quodlibet op⁹ bonũ ꝓcedẽs a vir-
tutib⁹ ĩfuſis:ꝑ gratiã eſt meritoriũ vitę ęternę. Ad qđ hor
taṫ apl's ad Gal'. vi. dicẽs Bonum aũt facientes nõ deficia-

Gr̃a eſt capax gloriæ.

mus. Tpe enim ſuo metemus. ſ. mercedẽ eoꝝ. Quartũ eſt
bonũ gl'ię:& tale eſt bonũ pfectũ qđ cõuenit aĩę informa
tę ꝑ gr̃am. Sicut em̃ in materia eſt neceſſaria prima diſpo
ſitio ad formę ſuſceptionẽ. Ita eſt neceſſaria diſpoſitio q̃
eſt ꝑ gr̃am ad adeptionem glorię. Pſ̃. cij. Qui replet in bo
nis deſideriũ tuũ. ſ. deus. Neq̃ȝ em̃ repleṫ deſideriũ aĩę niſi
bonis gl'ię. Cõfitere ğ dño ĩ bonis:& bñdic deũ ſcl'orũ:ait
Tob. xiij. c. i. lauda & regratiare eũ pro bonis collatis tibi
bona naturę ꝟtutis politice:gr̃ę & glorię. Et bonũ quidem
naturę põt diſtingui in duo. ſ. ĩ naturalia tibi cõceſſa qb⁹
conſiſtis:& tẽporalia tibi largita ad vſum q̃ bona etiã ĩ ſe
habẽt naturã ſuam bonã:vt diuitias:cibũ:potũ:veſtiũ &
alia hmõi. Et iſta figuranṫ per illa bona ſua quæ tradidit
dñs ſeruis ſuis vt negotiarentur in eis. ſ. quinq̃ȝ talenta.

§. IX. TERTIA DISTINCTIO BO

bonum iterum diuidiṫ

ni eſt ſm̃ Tullium & Amb. & Tho. ſ. ꝙ bonoꝝ aliđ vtile
aliud delectabile:aliud honeſtũ. Hęc diuiſio boni non eſt
ſicut diuiſio vniuoci qđ ęqualiter ꝑdicaṫ de ſuis ptib⁹. ſed
ſicut diuiſio analogi in ſua analogata:qđ ꝑ pri⁹ & pricipa
lius ꝑdicaṫ de vno q̃ȝ de alijs partib⁹ ſuis. Nã bonũ ppri⁹
& principalius dr̃ de honeſto ſcđario de delectabili tertio
de vtili. Ratio diuiſionis boni in hęc tria eſt iſta:qa bonũ
eſt aliquid ĩquãtũ appetibile. Appetiṫ aũt aliqđ bonũ tri
bus modis. Primo enim appetiṫ aliquid non propter ſe
ſed ꝓpter aliud. ſ. vt quoddã mediũ ꝑ qđ ĩ aliud bonum
tẽdiṫ:& tale vocaṫ bonũ vtile. Sic etiã iſto modo appetũ
tur diuitię vt. ſ. mediũ ꝑ qđ qs poſſit habeṙ victũ:veſtitũ
honorẽ:& gloriã:& delectationes pp dđ dicit Solomon.
Eccl's. x. c. Pecunię obediũt oĩa. Scđo appetiṫ bonũ vt q̃dã
res terminãs appetitũ ꝑ ſe totaliter. Et tale vocaṫ bonum
honeſtũ. Diciṫ aũt bonũ honeſtũ qđ ꝓpẽ ſe deſideraṫ: &
hoc ẽ bonũ virtutis:ad qđ hortaṫ apl's dicẽs. i. ad Co. xiiij.
Oĩa honeſte & ſm̃ ordinẽ fiãt in vobis. Et bonũ honeſtũ
ꝑ maxime reperiṫ & pfecte in virtutib⁹ infuſis. vñ Sap̃. vij.
diciṫ de vera ſapientia. ſ. infuſa quę ſine gr̃a eſſe non põt.

Virtutum honeſtas.

Venerunt mihi oĩa bona pariter cũ illa:& innumerabilis
honeſtas ꝑ manus illius. Tertio appetiṫ bonũ vt quies
in re deſiderata & cõcupita:& tale eſt bonũ delectabile ꝑ
ut appetunṫ delectationes ciboꝝ:venereoꝝ:& ludorũ:&
hmõi. Sed ſi delectationes ſint vitioſę:vt quia cõtra ordi-
nẽ rõnis ſm̃ illud Prouerb. ij. Letantur cũ male fecerint &
exultãt in reb⁹ peſſimis. Lętari eſt delectari. Dicit Grego.
in moral'. ꝙ momẽtaneũ eſt quod delectat ęternũ qđ cru
ciat. ſ. aĩam ꝓpter delectatiões prauas. Sed ſi delectatiões
ſint bonę vt in actibus bonis:maiores & perfectiores ſũt
delectationibus quibuſcũq̃ȝ mũdanis ducẽtes ad delecta-
tiones ęternas ſm̃ illud Pſ̃. xv. Delectationes in dextera
tua.i. in bonis ſpũalib⁹ o de⁹:vſq̃ȝ in finẽ.i. ꝯducũt hoĩes
ad finẽ vltimũ Bona igiṫ vtilia nõ habent in ſe vñ deſide
rẽtur. ſed deſiderãtur ſolũ vt ducentia in bonũ alterum:ſi
cut ſumptio medicinę amarę deſideraṫ. nõ propter ſe:ſed
ꝓpter ſanitatẽ. Bona ꝟo delectabilia nullã aliã rõnẽ ha-
bẽt appetibilitatis niſi delectationẽ:cũ & aliqñ ſint noxia
& inhoneſta:ſed honeſta ĩ ſe habẽt vñ deſiderentur. Hæc
Tho. i. i. parte. q. v. Opponitur autẽ bono honeſto malũ
culpę:& bono delectabili malũ pœnę:bono aũt vtili nõ
oppoiṫ aliqđ ſpãle malũ:eo ꝙ bonũ vtile ordinatur in
bonũ honeſtũ vl' delectabile ſicut ĩ finẽ. Tho. in q̃ſtioni-
bus de malo. Cũ igiṫ rõ naturalis oñdat nobis iſta varia
bona:& lex naturalis dictet meliora iter bõa appetẽda &
proſequẽda. Ideo cum bonũ honeſtũ ſit pręcipuũ in quo
inuenitur vtilitas maxima:qa ꝯſecutio ſalutis:pax mẽtis:
& ędificatio & dilectio ꝓximi:ac etiã delectatio pręcipua.
Ergo declina a malo vbi eſt annexũ bonũ delectabile vl'
vtile temporaliter:& fac bonũ honeſtũ & virtuoſum:&
inquire pacẽ ęternã oĩa bona faciendo ꝓpter pacẽ ſupnã.

§. X. SIGNATVM EST SVPER

nos lumẽ vult⁹ tui dñe.i. lex naturalis:q̃ oſtẽdit nobis bõa
q̃ appetunṫ. Et ſicut bonũ natuliter appetitur:ita & mai⁹
bonũ eſt cũ aliquid cognoſciṫ magis appetiṫ:ꝓpterea em̃
plus amaṫ & q̃riṫ vnũ aureũ q̃ȝ argenteũ numiſma:qa ma
ius bonũ vtilitatis ẽ ĩ eo. Plurib⁹ aũt rõnib⁹ oſtẽdiṫ vnũ
bonũ eſſe mai⁹ ſeu meli⁹ altero:vñ & magis appetendũ.

quõ vnum bonum põt eſſe meli⁹ altero pluribus rõnibus.

¶Quia diuturnius.
¶Quia impermixtius.
¶Quia communius.
¶Quia ſufficientius.
¶Quia honorabilius.

Primo vnum bonũ eſt maius altero qa diuturnius. Vbi
ſciendũ ꝙ ſicut in malis quãto diuturnius eſt malũ tanto
peius:ita ecõtrario in bonis quãto diuturni⁹ bonũ tanto
melius:Patet ꝑ exẽplũ. Egrotari ꝑ annũ qđ ptinet ad ma
lũ pœnę ſeu naturę eſt pei⁹ q̃ȝ ꝑ mẽſem vel hebdomadam
Vñ & naturaliter magis horteṫ & ſi põt vitaṫ. Sic infirmi
tas aĩæ q̃ eſt pctm̃ quanto magis durat tanto peius. Peius
em̃ eſt ꝑmanere in pctõ ꝑ mẽſem q̃ȝ ꝑ hebdomadã. Vnde
extra de conſue. c. vlti. dr̃. Tanto ſunt grauiora pctã quãto
diuturnius aĩam infœlicẽ detinẽt alligatã. Cõſuetudo em̃
peccãdi & habituatio ei⁹ aggrauat pctm̃. Item qa plus ha
bet de rõne mali malũ culpę q̃ȝ pœnę:ideo ſemꝑ ꝑeligẽdũ
eſt malũ pœnę quodcũq̃ȝ q̃ȝ minimũ malum culpæ. Vñ.
Auguſti. xxxij. q. v. ita ne ait. Potius debet qs oĩa mala ſu
ſtinere q̃ȝ pctõ cõſentire. Sic dixit & fecit Suſanna. Meli⁹ ẽ
mihi abſq̃ȝ ope. ſ. malo incidere in man⁹ hoĩm q̃ȝ peccare ĩ
coſpectu dñi. Dan̄. xiij. Sed in bonis quãto diuturnius tan
to meli⁹:& ideo magis eligẽdũ. Et rõ:qa quãto bonum eſt
diuturni⁹ tãto ſecuri⁹ poſſideṫ. Et quanto qs cũ voluntate
magis habituata & fixa in bono operaṫ:tãto opus eſt pfe
ctius. Et ideo dr̃ Threno. iij. Bonum eſt viro ſi portauerit
iugũ obediẽtię ab adoleſcẽtia ſua. Cum igiṫ bona ſpũalia
virtutũ ꝑmaneãt:nec auferri vel amitti poſſunt cõtra vo
lũtatẽ habẽtis:vt dicit Amb. de pœni. diſtin. ij. ſapiens. Bo

Verorum bonorum diſcretio.

na aũt tpalia auferri poſſint inuitis vel amitti ſaltẽ ĩ mor
te. Vñ Amb. ſuꝑ Lu. Non ſunt hoĩs bona q̃ ſecũ afferre nõ
poteſt:ergo magis eligenda ſpũalia q̃ȝ tpalia. Scđo vnũ
bonũ eſt maius altero qa impermixti⁹ ſeu purius. Bonũ
em̃ qđ eſt ſine malo eſt maius & magis eligendũ q̃ȝ qđ ha
bet admixtionẽ mali:& gaudiũ ſine triſtitia eſt mai⁹ gau
dio qđ habet annexã triſtitiã. Cui⁹ rõ eſt:qa bonũ quãto
delectabilius tãto meli⁹ & magis eligẽdũ. Sed bonũ qđ
eſt malo puri⁹ & impmixti⁹ eſt delectabili⁹. Cũ ergo bõa
ſpũalia nõ habeãt admixtionẽ mali aut triſtitię. Vñ dr̃ de
ſapiẽtia vera. Venerũt mihi oĩa bona pariter cũ illa:ait ſa
piẽs Sap̃. vij. & viij. Nõ habet amaritudinẽ cõuerſatio il-
lius:nec tędiũ cõuict⁹ ei⁹:ſed lętitiã & gaudiũ. Bona aũt ter
rena ſiue diuitię ſiue voluptates:habent multã triſtitiã &
anxietatẽ admixtã. Vñ ſaluator eas ſpinis cõparat Lucæ.
viij. qa pungunt & mẽtẽ lacerãt diuerſis afflictionibus:Iõ
ſpũalia bona ſunt ꝑeligẽda. Reſpectu tñ ſui ĩ caſu. ſ. ꝑſup-
poſita culpa cõmiſſa:meli⁹ ẽ bonũ malo admixtũ. ſ. bonũ
pœnitẽtię admixtũ dolori & triſtitia cõtritionis q̃ȝ gaude
re & magis eligẽdũ. Meli⁹ eſt em̃ pœnitere q̃ȝ gaudere. Pſ̃.
Bonũ mihi dñe qa humiliaſti me. ſ. per cõpunctionẽ. Re-
ſpectu etiã amici cũ triſtaṫ:meli⁹ eſt em̃ cõtriſtari q̃ȝ gau-
dere:qđ ptinet ad cõſeruationẽ amicitię. Flere cũ flenti-
bus. ait apl's Ro. xij. Tertio vnũ bonũ eſt mai⁹ altero:qa

Bonũ vnum ẽ meli⁹ altero.

cõius bonũ. Bonum etiã quãto cõmuni⁹ tãto diuini⁹:ſm̃
ph̃m.i. pfecti⁹:qđ ĩtelligiṫ de illo bono cõi qđ ſm̃ ſe totũ
& ĩ eodem tpe põt a multis participari:ſicut aſpectus ludi
in theatro:& doctrina in ppl'o ꝓpinata. Hui⁹ rõ eſt:qa bo
nũ ſimpl'r eſt maius & magis eligẽdũ q̃ȝ bonũ alicui. Sed
bonũ ſimpl'r.i. ex ſe & ex ſua natura eſt bonũ cõe. Bonum
aũt particulare vl' ꝓpriũ eſt bonũ alicui iſti vl' illi. Apl's
ad Gal'. vi. Dũ tps habemus operemur bonũ ad omnes.
Et: vij. q. i. ſcias. dr̃ ꝙ vtilitas cõis vtilitati vni⁹ ꝑponẽda
eſt. Et charitas non ꝓpria cõibus:ſed cõia ꝓprijs antepo
nit inquit. Aug. in regula. Illud aũt bonũ cõe qđ non põt
ſimul ſm̃ ſe totũ a plurib⁹ participari ĩ eodẽ tpe:ſicut vnũ
equũ vl' vnã veſtẽ. Aut etſi ĩ eodẽ tpe nõ tñ ſm̃ ſe totũ:ſed
ſm̃ ptẽm põt participari ſicut pecus:ſic bonum ꝓprium
eſt magis eligendũ q̃ȝ cõe. Et rõ eſt:qa illđ bonũ qđ habeṫ
in omni tpe eſt maius bonũ q̃ȝ illud qđ habeṫ aliquo tpe:

& qđ habeꝫ ſm ſe totū ꝙ̄ ſm partē: talia ſunt tpalia. Sed
ſpūalia vt deus, & virtutes ſm ſe totas poſſunt haberi in oī
tēpore deo operāte. ergo &c. Quarto vnū bonū eſt maius
altero: qa ſufficiēti⁹. Nā illud bonū quo habito nullo īdi
gem⁹ eſt mai⁹ eo q̄ habito adhuc alijs indigem⁹. ꝟbi grā.
Iuſtitia eſt maius bonū ꝙ̄ fortitudo. Hui⁹ rō eſt: qa habi-
ta fortitudine adhuc iuſtitia indigemus. ſ. ad recte conui
uendū. Sed habita iuſtitia nō indigem⁹ fortitudine. Nā ſi
oēs hoīes eſſent fortes adhuc indigerent iuſtitia: q̄ reddit
vnicuiq; qđ ſuum eſt. Sed ſi oēs hoīes eſſent iuſti: ad nihil
eſſet vtilis fortitudo: qđ intelligendū eſt de fortitudīe ſm
actū. Nam cū fortitudinis actus ſit repellere nociua & ad-
uerſa ſuſtinere: cū talia non ſemꝑ occurrāt: nō ſemꝑ eſt ne
ceſſaria fortitudo ſm actū ſed bene indigem⁹ fortitudine
Sufficiētia bonorum vnde. ſm habitū. Eſt ergo vnū bonū ſufficientius altero: vel qa
ꝑ ſe ſufficiens ſine alio: aliud nō ſufficiēs ſine alio: vt eſt
inductū exēplū de fortitudine & iuſtitia. Vel qa tale bonū
eſt finis qđ pōt eſſe in his quę ſunt ad finē: ſed non econ-
uerſo. Nā habitis que ſunt ad finē non habeꝫ finis ſed ha
bito fine nō indigem⁹ his q̄ ſunt ad finē. Exēplū de medi-
cina & ſanitate: & de diuitijs & beatitudine. Vel qa tale bo
nū eſt principiū oīm qđ pōt eſſe ſine bono qđ nō eſt prin
cipiū oīm. Ex his ſeqꝫ deū & gloriā ei⁹ & grām & ꝟtutes
alijs bonis mūdi eſſe maiora. & ideo magis eligenda. Sed
ſufficiētiſſimū bonū eſt deus: qa nullo indiget. Pſ̄. xv. Bo
noꝝ meoꝝ non indiges dñe. Gratia dei ſufficit ad ſalutē:
nō aūt alia bona. ij. Coꝝ. xij. Sufficit tibi grā mea. &. c. ix.
Oēm ſufficiētiā habētes abūdetis in oē op⁹ bonū. Quīto
aliqđ bonū eſt mai⁹ altero: qa eligibilius. Et ex parte eli-
gibilis rei eſt aliqđ bonū magis eligibile. Vel rōne maio
ris deſiderij: quāto em̄ aliqđ bonū magis cōiter deſideraꝫ
tāto eſt maius. Vel rōne maioris p̄tij: qa quoꝝ p̄tia ſūt ma
iora illa meliora. Preciū em̄ eſt q̄dā mēſura rei appreciatę
Vel rōne maioris dāni: nā illa ſūt meliora quorū damna
ſeu amiſſiōes eoꝝ ſunt maiora: qa maiori bono maius dā
nū opponiꝫ. Et qa btītudo eſt bonū qđ oēs maixme deſi-
derāt ſm Aug. de ciui. dei. & qa nō eſt digna pōderatio aīę
cōtinētis. i. ęquale preciū ad bona tpalia: & idē de alijs vir
tutibus: & maximū dānū acquiriꝫ ex iſtis bonis mūdanis
male vſis: quia priuatio btītudinis verę. ſm illud Iob. xxj
Ducūt in bonis dies ſuos: & in pūcto ad inferna deſcēdūt
ideo eligenda & magis amāda ſunt bona ęterna & ſpūa-
lia alijs: Hęc Ariſto. Rhetoricorū. li. j. c. xv. Raynerius.

§. VI. DIFFINIENS ISIDO. IN

Ius naturale. quid ſit
v. etymo. ius naturale ſic ait. Ius naturale eſt cōe oīm na-
tionū: eo ꝙ vbiq; inſtinctu naturę: nō aliqua cōſtōne ha-
beꝫ: vt viri & fœmię cōiūctio: liberoꝝ ſucceſſio: & pueroꝝ
educatio: cōis oīm poſſeſſio: & oīm vna libertas: acqſitio
eoꝝ q coelo terra mariq; capiunꝫ. Itē depoſitę rei vel con
modatę pecunię reſtitutio violentię ꝑ vim repulſio. Nam
de natura quō dr̄ multis modis.
h̄ aut ſi qd huic ſil'e eſt: nūq̄ iniuſtum ſed naturale ęquūq;
habeꝫ in decre. diſt. j. ius naturale. Dicit ibi gloſ. ꝙ ius na-
turale ſeu natura dr̄ multis modis. Quandoq; dr̄ natura
vis inſita rebus ex ſimilibus ſimilia ꝓcreans. Scđo dr̄ na
tura quidā ſtimulus ſeu inſtinctus naturę: ex ſenſualitate
ꝓueniens ad appetendū: procreandū & hmōi. Tertio mo
do dr̄ natura: inſtinctus naturę ex rōne ꝓueniens: qui etiā
dr̄ naturalis ęquitas. Hic aūt in iſto capitulo ſupponit ꝓ
inſtinctu rōnis: & ſic cōpetūt oīa exēpla hui⁹ capituli: et ſi
nis etiā cū dr̄: eo ꝙ ipm ius vbiq; inter hoīes inſtinctu na-
turę. i. inſpiratione dei. Archi. poſt Lau. Deus em̄ dr̄ natu
ra naturans: oīa alia natura naturata: Ponit autē Iſido.
Octo effectus iuris naturalis.
octo effectus iuris naturalis. Cōiunctio maris & fœminę.
Nota ſm Alex. ꝙ hęc cōiūctio pōt dupl'r cōſiderari. Vno
mō inquātū eſt ſignū ſignificās videlicet coniunctionem
chriſti & eccleſię & aīę ad deū: & ſic nō eſt de iure naturali
ſed diuino. Deus em̄ inſtituit ſacrā eccl'ię inter q̄ eſt matri
moniū. Alio mō inquātum eſt quędā res ipſa. ſ. cōmixtio
& ſic eſt de iure naturali. Sed ſi ius naturale dicaꝫ inſtin-
ctus ſenſualis: & ſic ipſa cōiunctio ſimpl'r & abſolute eſt de
iure naturali. Sed ſi dicaꝫ inſtinctus rōnis: ſic cōiūctio ma
ris & fœminę nō q̄cūq; ſed maritalis cū debitis circūſtātijs
eſt de iure naturali. Succeſſio liberorum al's ſuſceptio &
meli⁹. gloſ. nō intellige de ſucceſſione q̄ fit ꝑ hæreditatē:
cū illa nō ſit naturalis: ſed de ſucceſſiōe q̄ fit ꝑ carnis ꝓpa
ginē. Vel etiā pōt intelligi de illa ꝑ quā liberi ſuccedūt iu
re naturali parētib⁹. vt. ff. vnde liberi. l. j. &. l. ſcripto. Pue
roꝝ educatio. glo. Parentes em̄ debent theſaurizare filijs:
non filij parētib⁹ ſm aplm. xvj. q. j. p̄dicator. Sil'r filí⁹ pa-
trem egentē cogiꝫ alere. xxij. q. iiij. c. inter. Teneꝫ autē pa-
ter filios educare nō ſolū quo ad corpus ſed etiā & multo
magis quo ad animā ꝑ doctrinā & correctionē ad bonos
mores habēdos de iure naturali: & ſic ītelligiꝫ illud apl'i
j. ad Timo. v. Siqs ſuorū & maxime domeſticoꝝ curā nō
habet fidē negauit. i. fidelitatē naturalē qa ꝓ ius naturale
facit. Cōis oīm poſſeſſio. Arch. poſt Lau. i. res poſſeſſę. al's
cum poſſeſſio ſit nomē iuris cōiter poſſideri non pōt nec
aliquid a pluribus inſolidū nec natural'r nec ciuiliter: qđ
Lex naturalis dictat tripl'r.
dic vt notaꝫ extra de probatio. c. licet. Et nota ſm Alexā.
ꝙ lex naturalis circa cōiōnē & ꝓprietatē dictat aliqd tri-
pliciter. Dictat em̄ aliqd qa debitū aliquid qa bonum ali
quid qa ęquū. Quia debitum dictat qa ī caſu neceſſitatis
ſunt oīa cōia. In ſtatu em̄ iſto oīa ſunt cōicanda. Et h̄ mō
in præcepto eſt cōicatio: & hoc eſt dictamē reſpectu rerū
ad ſuſtētationē perſonarum. Et inde ſumiꝫ illud Mat. vij.
Omnia q̄cūq; vultis vt faciant vobis hoīes &c. Reſpectu
tob. iiij
ꝟo ꝑſonaꝝ quātū ad multiplicationē ꝓlis: dictat ꝙ vxor
ſit ꝓpria & ſm oē tps. iuxta illud. Qđ tibi nō vis fieri
&c. Scđo mō lex naturalis aliqd dictat circa cōiōnē & ꝓ
prietatē qa bonum & ſic in ſtatu naturę inſtitutę dictabat
oīa eē cōia. In ſtatu ꝟo naturę corruptæ dictat ꝙ bonū eſt
aliq̄ eſſe ꝓpria alioqn boni egerēt & iō nō ſtaret ſocietas
humana: qa mali oīa raperēt & ſm diuerſū ſtatū dictat ꝙ
bonū ſit ꝙ oīa ſint cōia & ꝙ aliq̄ ſint ꝓpria. Dictat tertio
aliqd lex naturalis circa cōiōnē & ꝓprietatē qa æquū. Et
ſic ſm dictamē ęqtatis dictat quędā eſſe appropriabilia &
ſi in nullius ſint bonis occupāti ꝯcedanꝫ. Et in his ſunt q̄
cœlo terra mariq; capiunꝫ vt captio auiū & piſciū. Oīm
libertas. dicit Arch. poſt Alex. ꝙ ē loq de natura ſeu iure
naturali dupl'r. ſ. ſm ſtatū ān pc̄tm & poſt pc̄tm. Ante pec
catū nō fuit ſeruit⁹ ſicut dicit Aug. Lex g̃ naturalis dictat
cōem libertatē oīm ſm ſtatū naturę inſtitutę. Sed ſm ſta-
tū naturę corruptę dictat ꝙ eſt neceſſaria ſeruit⁹ & dñium
ad coercēdū malos ſm Aug. de ci. dei. Dictat em̄ rō iuſtū
eſſe vt rōnabil'r viuentes dominenꝫ his q carnal'r viuūt.
Acqſitio eoꝝ q̄ cœlo terra mariq; capiūꝫ. Gloſ. Hæc em̄
& alia q̄ in nulli⁹ bonis ſuccedūt occupāti ꝯcedunꝫ vt in
Aliqd dr̄ eē in bonis nullius quinq; modis.
ſti, de re. diui. §. fere. Arch. dicit ꝙ quinq; modis dicíꝫ ali-
quid ī nulli⁹ bonis eſſe. Natura vt liber hō mare & hmōi.
Facto vt qđ pro derelicto habetur. Cēſura ꝑpl'i vt res ſa-
cra vniuerſitatis cōmunia. Tpe vt theſaurus. Caſu vt cū
iacet hæreditas. Qđ ergo in nulli⁹ bonis eſt. ſ. in re vel in
ſpe: qđ dico ꝓpter hereditatē iacentē quę in ſpe eſt in bo
nis alicuius. Itē qđ in nullius bonis eſt nō cēſura ſed con
ſtitutione hoīm vt res ſacra occupāti cōcediꝫ ſi apta fue-
rit occupari ſed nō vt occupet qđ dico ꝓpter liberꝫ homi
nē. Depoſitę rei vel cōmodatę pecunię reſtitutio. glo. Fal
lit hoc in caſu q habeꝫ. xxij. q. ij. ne quis. Et eſt cū furioſus
ī furia repetit gladiū ſuū depoſitū: tūc em̄ nō debet reddi.
Fallit in alio caſu. ſ. cū depōnēs rē & dñs rei ſimul petant
rem poti⁹ em̄ debet reſtitui dño cū ſciꝫ. ff. depoſiti. l. bōa.
Violentię per vim repulſio qđ tamen ītelligiꝫ cū mode
ramine inculpatę tutelę & nō aīo vindicandi ſed ſe defen
dendi hoc faciat & incontinenti: & tunc non incurriꝫ nec
peccatū nec excōicatio quo ad percutiētē clericū nec irre-
gularitas etiā ſi ſequaꝫ mutilatio vel homicidiū: niſi de-
diſſet operā rei illicitę vt furādo vel fornicādo ꝓpter qđ
inuaſus vt ſe defendat mutilat: vel etiam ſi aliter poterat
euadere caſū q̄uis daret operā rei licitę. De hoc tñ. xxiij. q.
j. in ſumma. & in. iij. parte ti. xiij. de clericis.

TITVLVS. XIIII. DE LEGE MOſaica.

¶De lege diuina in cōmuni & ei⁹ excellē
tia reſpectu aliarum. Capitulum. j.

POST LEGEM AETER-
nā & naturalē agēdum ē de lege diuina de qua
ait propheta Pſ̄. xviij. Lex dñi imaculata con-
uertens aīas: teſtimoniū dñi fidele ſapientiam
Differūt lex diuina & naturalis.
præſtans paruulis. Lex dñi dr̄ quā dñs tradidit. ſ. euangeli
ca quā ipſe dñs incarnatus inſtituit & Moſaica quam dñs
tradidit ꝑplo Iſrael ꝑ Moyſen vt patet Exo. xx. Quis em̄ &
lex naturalis ſit vna tñ diuina eſt duplex. Et ratio hui⁹ eſt
quia lex
qa lex naturalis dirigit hoīem ſm q̄dā p̄cepta cōia: in qb⁹
coueniūt tā ꝑfecti ꝙ̄ imꝑfecti: & iō eſt vna oīm: ſed lex di
uina dirigit hoīem in qbuſdā ꝑticularib⁹ p̄ceptis: ad q̄ nō
ſil'r ſe habēt ꝑfecti & īꝑfecti: & iō duplex poniꝫ. ſ. vete. &
no. teſta. q̄ differūt nō ī ſpecie: ſed ſicut ꝑfectū & imꝑfectū:
ſicut puer & virilis ętatis. Vñ apl's ad Gaꝉ. iij. &. iiij. cōpa-
rat ſtatū veteris legis puero exiſtēti ſub pedagogo: & legē
nouā ſtatui viri. ſ. ꝑfecti. Attēdiꝫ aūt iſta ꝑfectio & impꝑfe
ctio quātū ad tria. Primo ex parte finis vltimi: qa lex vet⁹
ordinabat ad bonū ſenſibile & terrenū hoīes. Lex noua
triplex ꝑfectio nouę legis.
ordinat ad bonū intelligibile & cœleſte. Vñ chriſt⁹ ī prici
pio ſuę p̄dicatiōis ſtatim inuitauit ad regnū cœleſte dicēs
Mat. iiij. Pœnitētiā agite: appropinquabit em̄ regnū cœ-
loꝝ. Scđo ex parte officij: qa lex vet⁹ cohibebat manū no
ua aūt aīm: q̄uis em̄ in veteri lege ꝓhibereꝫ mal⁹ affect⁹:
vt patet ī nono & decimo p̄cepto: nō tñ puniebaꝫ ꝑ legē
talis trāgreſſio. Tertio ex parte motiui: qa lex vet⁹ īduce-
bat ad obſeruātiā metu pœnarū quas taxauerat. Lex aūt
noua hoc facit amore q infundiꝫ in cordib⁹ fideliū ꝑ gra
tiā chriſti. hęc Tho. j. ij. q. xcj. ar. v. Ad hoc etiā facit qđ di-
cit Gra. in decre. xxiij. q. iiij. hęc aūt. §. ex his oībus dicit em̄
in lege veteris teſti corꝑalis pœna ſtatuta eſt. In lege vero
euangelij oī peccāti ꝑ pniam venia ꝓmittiꝫ. Vñ illam a
Exo. xx
terrore incœpit dicens. Ego ſum dñs deus zelotes: viſitās
peccata patrū in filios vſq; in tertiam & quartā generatio
nē. Hęc ꝟo a lenitate manſuetudinis & miſericordiæ: ita
Mat. v.
inquiēs. Beati pauperes ſpū: btī mites &c. In illa dicebaꝫ
qui fecerit hoc vel illud morte moriaꝫ: in iſta dr̄: gaudiū ē
ſuꝑ vno pc̄tō: e pniam agēte &c. Et vt vniuerſaliter dicaꝫ
In lege ꝑpl's ille rudis ſeruili pœnaꝝ timore cogebaꝫ: vñ
Luc. xv
& legē ī pedagogū accepit. In euāgelio aūt ꝑpl's grāe liber
& adult⁹ filiali amore & hęreditatis certitudine ad curtum
diuinę ſeruitutis inuitaꝫ hęc ibi. In p̄dicto aūt verſu pſal-
miſtę notanꝫ quatuor rōnes quare fuit neceſſariū inſtitui
lex diuina quatuor rationib⁹ eſt neceſſaria
legem diuinam: ſeu notātur quatuor excellentię legis di-
uinæ ad humanas ſm Tho. j. ij. q. xcj. ar. iiij.
¶Eſt propter cohibitionem omnis crimilis. ibi Lex domi
ni immaculata.
¶Eſt ꝓpter directionē mentis ibi. Conuertēs animas.
¶Eſt ꝓpter certitudinē ꝟitatis. ibi. teſtimoniū dñi fidele.
¶Eſt ꝓpter cōſecutionē fœlicitatis. ibi. ſapien. præpar.
Prima igiꝫ rō q̄re fuit neceſſariū dari legē diuinam vltra
naturalē & humanā eſt ꝓpter cohibitionē & excluſionē
oīs criminis. vt em̄ dicit Aug. de lib. arb. Lex humana nō
poteſt oīa mala q̄ fiunt ꝓhibere vl' punire: qa dū auferret
mala oīa: ſeqreꝫ ꝙ multa bona auferrenꝫ: & īpedireꝫ vtili
tas boni cōis: qđ eſt neceſſariū ad cōſeruationē humanā.
Vñ Aug. Tolle meretrices de ciuitatib⁹ & implebis oīa li
bidinib⁹: qa accederēt hoīes ad nuptas: ꝟgines: vel alias
corruptelas vñ ſcandala ſeqrenꝫ. Lex aūt naturalis vt in
plurib⁹ obſcurata erat. & multa pc̄tā ignorabāꝫ eē mala.
Et iō vt nullū malū īprohibitū & īpunitū remaneat: fuit
neceſſariū dari legē diuinā q̄ nullū ꝑmittit pc̄tm. Et ideo
dicit lex dñi immaculata. i. nullā ꝑmittēs pc̄ti turpitudinē
Scđa rō eſt ꝓpter directionē mētis: de his etiā pōt hō le-
gē ferre de qb⁹ pōt iudicare. Iudiciū aūt hoīs non pōt eſſe
de interiorib⁹ animi motib⁹ vel volūtatib⁹ q latēt ſed ſo
lū de exteriorib⁹ q apparent: vt dicit Vrba. papa. De ma-
nifeſtis loqmur: occultorū em̄ (al's ſecretoꝝ) cognitor & iu
dex eſt de⁹. di. xxxij. erubeſcāt & lex dicit cogitationis pœ
nā nemo patiaꝫ. de pœ. di. j. cogitationis. Et tñ ad ꝑfectio-
duplex eſt ꝑfectio virtutis.
nē ꝟtutis reqriꝫ ꝙ ī vtriſq; actib⁹. ſ. īteriorib⁹ & exteriorib⁹
hō ſit rect⁹. Lex aūt humana nō pōt ſufficiēter cohibere &
ordinare actus īteriores mentis: & propter hoc neceſſariū
fuit ꝙ ſuꝑueniret lex diuina: q̄ prohibet act⁹ etiam īterio
res, vitiorū: vt illđ Exo. xx. Nō cōcupiſces rem ꝓximi tui
& illud Mat. v. Qui viderit mulierem ad cōcu. eam iam
mœcha. ē eā ī cor. ſuo. Et iō dicit Pſ̄. Cōuertēs aīas qa. ſ. ex
teriores & īteriores actus dirigit. Tertia rō eſt ꝓpter certi
tudinē veritatis. Hō em̄ debet ſcire abſq; omni dubitatiōe
qd debeat agere & qd vitare. Sed ꝑ legē naturalē vel hu-
manā nō poteſt hoc ſcire: qđ patet ex hoc: qa de reb⁹ hūa
nis ideo diuerſa iudicia danꝫ propter īcertitudinē hūani
iudicij: & p̄cipue de reb⁹ ꝯtīgētib⁹ & particularib⁹: ex qb⁹
diuerſę leges & cōtrarię ferunꝫ. Vt g̃ hō abſq; dubitatiōe
aliqua ſcire poſſet qd ei agendū qd ei vitandū: neceſſariū
fuit vt in actib⁹ ꝓprijs dirigereꝫ ꝑ legē diuinā: de qua cō
ſtat ꝙ errare nō pōt: & ideo ſubdit. Teſtimoniū dñi fidele
ſ. ꝓpter certitudinē veritatis. Lex dr̄ teſtimoniū: qa in ea
deus teſtaꝫ. i. declarat qd debeat agere vel vitare: & quid
inde expectare pœnā. ſ. vel p̄miū ſm obſeruantiā vel trāſ
greſſionē eius. Quarta rō eſt ꝓpter adeptionē fœlicitatis:
ꝑ legē em̄ hō dirigit act⁹ ꝓprio ad vltimū finē. Si aūt hō
ordinareꝫ ad finē tm̄ naturalē q nō excederet ꝓportionē
facultatis naturalis hoīs ſufficeret lex humana: ſed qa hō
ordinaꝫ ad finē ſuꝑnaturalē. i. ad finē æternæ beatitudi-
nis q̄ excedit facultatē humanę vitę. & ideo fuit neceſſaria
lex diuina: ꝑ quā hō ordinareꝫ ad finē ęternę beatitudinis
Lex em̄ diuina tradit ea q̄ ſunt credenda fide: & ſacrā qbus
hō iuſtificaꝫ: & ad btītudinē ſuꝑnā tendit. Hęc aūt nō ha-
bētur lege naturali vel hūana: & ideo ſubdit ſapiētiā prę
ſtās paruulis. i. humilib⁹. Sapiētia eſt notitia diuinorū: q̄
perfecte habeꝫ in ſuꝑna beatitudine nō in vita præſenti.

¶De conditionibus illius legis quantum ad latorem &
receptorem. Capitulum. ij.

ET QVIA PRIOR TEMPO
re eſt lex veteris teſtamēti: iō pri⁹ de ea agaꝫ: de
qua loquēs ꝓpheta ait Pſ̄. cxviij. Reuela ocu-
los meos: & cōſiderabo mirabilia de lege tua
Vt ait Hiero. lex ſpūalis eſt: & vt ītelligaꝫ reuelatiōe op⁹
eſt. Ei⁹ aūt eſt reuelare ſeu īterp̄tari ꝑmaxime cui⁹ eſt cōde
de⁹ reuelat legis ſecreta.
re. Et qa dñs de⁹ ꝯdidit ipām legē: ad ipm orone recurrēdū
eſt vt nobis reuelet qd ī ea ītēdat. Iudęi qa innitunꝫ ꝓprio
ſenſui: intelligētes eā carnaliter & ſm ſuperficiē: remanēt
vacui ī itellectu ei⁹: in multis ꝟo delirantes in expoſitio-
ne ei⁹: etiā quo ad moralia: vt patet Mat. v. dictū eſt anti-
quis nō occides &c. Et in huius figurā cū legem illā Moy
ſes ꝑpl'o exponeret: ponebat velamē ſuper faciē ſuā: ad in
nuendū intellectū eius ipſis velatū & abſconſum. Et vt di
cit Hilarius intelligentia dictorū ex cauſis eſt aſſumenda
dicēdi: quia non ſermoni res: ſed rei eſt ſermo ſubiect⁹ ex
tra de verbo. ſig. intelligētia. & Grego. dicit: ꝙ nō intētio
verbis ſed verba debēt deſeruire intētioni. xxij. q. v. huma
nę. Erat ergo prophetia: vt velamē obſcuritatis qđ eſt in
ſuperficie litterę auferaꝫ: qa lr̄a occidit ait apl's. ij. Coꝝ. iij.
Et tūc cōſiderabit mirabilia de ipſa lege: qa oīa in figurā
cōtingebāt illis. j. Coꝝ. x. p̄cipue q̄ ad cermonialia: & ſi-
gnificabāt myſteria chriſti & eccleſię q̄ mirabilia ſūt. Fa-
cta aūt reuelatione hui⁹ legis ꝑ ſpm ſctm loquētē ꝑ expoſi
tores eius cōſiderare debet mirabilia eius quadrupliciter
Mirabilia hui⁹ legis debēt cōſiderari quadrupliciter
¶Quo ad latoris ſublimitatem.
¶Quo ad receptoris proprietatem.
¶Quo ad valoris quantitatem.
¶Quo ad temporis congruitatem.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

ſ. de latore legis veteris teſtamenti cōſiderando qs dede-
rit: & quō mirabil'r eſt data. Data em̄ eſt lex iſta a deo vero
& bono mediāte miniſterio angeloꝝ. quod oſtendit apl's
Gaꝉ. iij. dicēs. Lex data eſt & ordinata ꝑ angelos. i. ī manu
mediatoris: ordinata. i. ordīabiliter data ꝑ angelos. i. per
Moyſen & alios miniſtros qui angeli dicunꝫ. Malꝉ. ij. La-
bia ſacerdotis cuſtodiūt ſciētiā &c. qa angelus dñi exerci-
tuū eſt: vel data per angelos. i. miniſterio angeloꝝ: in qui
bus angelis erant vtiq; pater & filius & ſpūſſctūs: & aliqñ
ſine vlla diſtinctiōe ꝑſonę ꝑ illos figurabaꝫ: in manu me
diatoris: ſubdit. i. in poteſtate chriſti qui eſt mediator dei
& hoīm: vt. ſ. illa lex ſtaret dū vellet: & ceſſaret cū ſibi pla
ceret. Apparebat ergo angelus in forma hūana: vt crediꝫ
vel alia Moyſi. Et loquens voce humana in ꝑſona dei: ex
Exo. xx
parte dei dicebat. Ego ſum dñs de⁹ tuus fortis zelotes &c.
ſ. repræſentatiue: leges meas cuſtodire. Fuit aūt hoc cōgru
um: qa diuina (vt erat lux ſiue lex illa) deferuntur hoībus
mediātib⁹ angelis ſm Dioñ. Rō ſpecialis hui⁹ couenietię
Mos diuin⁹ ī regimine mundi.
eſt: qa videm⁹ ī oībus prātib⁹ & artib⁹ hūc ordinē ſeruari
ꝙ ſuꝑior artifex ꝑ ſe formā inducit: inferior aūt materiam
ad formę ſuſceptionē diſpōit: ſicut nauiſfactor ꝑ ſe nauē
cōpaginat: ſed ꝑ alios. ſ. ꝑ artifices ſubminiſtrantes diſpo
nit & præparat materiā: ſcindēdo & dolādo ligna & hmōi.
Sic a ſili: qa lex noua eſt ꝑfecta eo ꝙ ꝑducit ad finē ſuꝑna
turalē: ęternę beatitudinis: ideo immediate data eſt ꝑ chri
ſtum deum hoīem factum. Lex aūt vetus imperfecta fuit
qa ñ ꝑducit: ſed diſponit ad ꝑfectā ſalutē humani generis

Et ideo cõueniẽs fuit vt ꝑ angelos hoib⁹ dareť. Tho.j.ij.q.xcviij.ar.iij. Fuit etiã data mirabiliter: qa appebat mõs Sina fumigans & fulgurãs. Et audiebanť tonitrua: & hoc ad inducendũ illũ ppl'm ad reuerentiã legis & obſeruãtiã & innuendũ quia lex illa erat timoris non amoris.

§. II. QVANTVM AD SECVNdũ

[Quare ſoli populo iudeoꝝ ẽ data lex eſt rõ triplex.]

dũ.ſ. de cõditiõe ppli recipiẽtis illã legẽ. Mirabile eſt etiã conſiderare quare illi ſoli ppl'o Iudeorũ fuit data illa lex. Aſſignať autẽ ad hoc triplex rõ.ſ. diſpõnis diſcretionis & ꝓmiſſiõis. Et primo fuit cõueniẽs dari illã legẽ ppl'o Iudeorũ poti⁹ ꝙ̃ alij ppl'o rõne diſpõnis: qa alijs populis declinãtib⁹ ad idolatriã ſol⁹ ille populus Iudæorum remanſit in cultu vnius dei & ideo alij ppli ĩdigni erãt illa lege dei qa vt dr̃ Mat.vij. nolite ſanctũ dare canibus &c. Vnde ſicut lux corporalis non lucet niſi oculo diſpoſito ita lux ſpiritualis vt lex nõ dať niſi diſpoſito. Eſt aũt hõ diſpoſit⁹ ad ipam legẽ ꝑ volũtatẽ ꝑ quã vult hõ ſub lege viuere & legi obedire. Vnde qa ſolus ppl'us Iudeorũ ſe preparabat ad receptionẽ legis: ideo cõgruũ fuit vt ſibi tradereť illa lex. Et ſi arguať cõtra qa etiã in alijs populis gentiliũ erant aliquę perſonę dignę vt Iob & alij. Rñdeť qa lex nõ dať perſonis particularibus ſed ppl'is. Quis ergo aliquæ perſonæ in alijs natiõib⁹ bonæ eſſent nõ tñ populus niſi ppl's Iudeorũ & ideo cõgruit ei dari. Tñ qa iſta ratio nõ ẽ ſufficiẽs cũ ppl's Iudeoꝝ declinauerit ad idolatriam poſt datã legẽ qđ graui⁹ fuit. Iõ inducẽda eſt ſcđa rõ ꝙ̃ eſt rõ diſcretionis: vt.ſ. ppl's Iudæorũ tãꝗ̃ a deo elect⁹: & tamꝗ̃ dignus ab alijs ppl'is diſtingueret ꝑ legẽ veterẽ ſibi datã a deo: cõgruũ etiã erat vt ppl's ille de quo chriſtus naſci elegerat præ cæteris ꝗ̃dã ſanctificatione polleret qđ fiebat per cerimonias legis. Tertia ratio eſt propter ꝓmiſſionẽ. Quę aũt ꝓmiſſio facta eſt oſtendit apl's ad Gal.iij. dicens. Abraę dictę ſunt ꝓmiſſiones & ſemini ei⁹ nõ dicit & ſeminibus quaſi in multis ſed ꝗ̃ſi in vno & ſemini tuo qui eſt chriſtus. Iſta autem ꝓmiſſio.ſ. ꝙ ex ſemine Abraę chriſt⁹ naſcereť nõ fuit ex meritis Abrææ ſed ex gratuita electiõe & vocatione dei. Si autẽ vlteri⁹ quęrať: quare de⁹ magis elegit ppl'm Iudeorũ ꝙ̃ aliũ ex quo naſceret. Nõ poteſt rõ aſſignari ſufficiẽs niſi ſuũ beneplacitũ. Eſt aũt ꝯueniens reſpõſio ad hmõi & ſil'es ꝗ̃ſtiones illud dictũ Augu. ſup Ioã. Nemo venit.ſ. ad deum niſi tractus: quẽ aũt trahat & quẽ nõ trahat cũ iſtũ trahat & illũ nõ trahat noli iudicare ſi nõ vis errare: ſi nõ traheris ora vt traharis. Tho.j.ij.q.xcviij.arti.iiij. Cõtinebat aũt illa lex triplex genus præceptoꝝ.ſ. moraliũ cerimonialiũ iudicialiũ. Et moralia qdẽ ſunt de dictamine rõnis naturalis vt decalog⁹ & alia moralia ꝙ̃ reducunť ad ipm. Et ad obſeruãtiã illoꝝ obligabãtur non ſolũ Iudei: ſed oẽs nationes & ſemꝑ obligant: qa dictat ea rõ naturalis. Tñ vt dicit Alexã. in.iij. parte ſum.

[triplex gen⁹ p̄ceptoꝝ ꝯtiebat lex Iudeorũ.]

Moralia p̄cepta ꝓut ſunt de iure naturali dictant in genere bonũ faciẽdũ & malũ vitãdũ. Sed ꝓut moralia ſunt de iure legis Moſaicę dictãt hoc in ſpãli & determinate vt patet in decalogo. Honora patrẽ & matrem: non occides: & hmõi ꝓut aũt moralia ſunt de lege euãgelica: dictant ipa ĩplẽda nõ timore pœnę vt lex vet⁹ ſed ĩtuitu amoris diuini. Data ſunt aũt moralia ꝙ̃ ſunt de actib⁹ virtutũ ĩ ſe vt ꝑ illa hoĩes efficerenť boni & amici dei. Cerimonialia autẽ ſunt inſtituta ad ordinandũ hoĩes ad deũ circa cultũ diuinũ: nõ ſolũ em̃ hoĩes ordinanť ad deũ ꝑ act⁹ interiores vt credere ſperare & amare: ſed ẽt ꝑ exteriores qb⁹ hõ ꝓfiteť diuinã ſuitutẽ. Et circa cultũ exteriorẽ erãt cærimonialia p̄cepta obligãtia ſolũ illũ ppl'm Iudeoꝝ in illo tp̄e. Iudicialia ſunt inſtituta ad ordinandũ hoĩes adinuicẽ ad pacifice ꝯuiuẽdũ ꝑ modũ ſtatutoꝝ vt faciat alteri alter qđ iuſtũ eſt & ſolos Iudæos obligabat. Vñ apl'us ad Ro. vij. cũ dixiſſet. Lex quidẽ ſctã quaſi ſubdẽs iſta tria gña p̄ceptoꝝ ſubdit & mãdatũ iuſtũ ſctm̃ & bonũ vt iuſtũ referať ad iudicialia: ſanctũ ad cærimonialia qa ſanctũ dr̃ deo dicatũ bonũ ad moralia.i. honeſtũ. Tho. Mirabile eſt ergo conſiderare cũ quanto ordine & ſapientia fuit data illa lex.

§. III. TERTIO DE VALORE

ſeu vtilitate legis mirabile eſt cõſiderare. Vbi primo ſciẽdũ ꝙ & ſi illa lex nõ fuit pfecte bõa ſicut lex euãgelica qa nõ ꝯtiebat grãm & ipa lex euãgelica ꝑducat ad gl'iam qđ lex Moſaica nõ faciebat ꝓpẽ qđ dicit apl's de ea ad Heb. vij. Nihil ad perfectũ adduxit lex: tñ fuit bona illa lex: nõ mala: vt quidã falſo dicebãt. Contra ꝗ̃s dicit apl's ad Ro. vij. Lex quidẽ ſancta. Bonũ em̃ dicitur aliquid dupliciter

[Bonũ dicitur aliquid duplr.]

ſ. pfectũ & impfectũ. Perfectũ eſt qđ eſt ꝑ ſe ſufficiens ad inducendũ & conſequendũ finem. Imperfectũ autẽ quod nõ eſt per ſe ad hoc ſufficiens: ſed diſponit & operatur ad hoc ſicut medicina perfecta eſt quę diſponit & operať ad ſanitatem: ſed nõ perficit. Sic lex vetus quia prohibebat peccata per pœnas diſponebat ad gratiam & ſalutem: licet eam non conferret ſicut lex euangelica: quę ideo perfecta dicitur. Tho.j.ij.q.xcviij.arti.j. Vtrum autem ipſa lex iuſtificaret & quomodo. Pro huiuſmodi declaratione ſciẽdum ſm Tho.j.ij.q.c.articu.xij. ꝙ iuſtificatio poteſt ſumi quadrupliciter. Vno modo & hoc ꝓprie ꝓ creatione iuſtitię ꝓut iuſtitiã eſt ꝟt⁹ gñalis importas rectitudinẽ quandã mẽtis: & tũc cũ hæc ſit duplex.ſ. infuſa ꝑ dei gratiã: & acquiſita ꝑ humanũ exercitiũ. Loquẽdo de infuſa ꝙ̃ eſt ꝟa iuſtitia ſm quã ꝗ̃s eſt iuſtus apud deũ: ſm illud ad Rom. iiij. Si Abraã iuſtificat⁹ eſt ex operibus legis habet gloriã ſed nõ apđ deũ: ſic iſto mõ p̄cepta legis. nouę etiã moralia

[Quadrupliciter poteſt ſumi iuſtificatio.]

[hõ]

iuſtificabãt: qa cauſare nõ poterãt iuſtitiã infuſam ꝙ̃ eſt ſolũ ꝑ gratiã dei. Sed loquẽdo de iuſtitia acꝗ̃ſita: ſic obſeruatio illoꝝ preceptoꝝ iuſtificabat: qa cũ moralia ſit de actibus iuſtitię: & ex actibus frequẽtatis generẽtur habit⁹ virtutis acꝗ̃ſitę: ſic ex actibus tẽperãtię generãtur habit⁹ temperãtię. Ideo & illa p̄cepta obſeruata iuſtificabãt cauſando iuſtitiæ habitũ acꝗ̃ſitũ: qui tñ nõ eſt ſufficiẽs ad ſalutẽ. Scđo mõ iuſtificatio ſumiť ꝓ diſpoſitione ad iuſtitiã: & ſic illa p̄cepta legis iuſtificabãt: qa diſponebãt obſeruãtes ad gratiã xp̄i iuſtificãtẽ. Per obſeruãtiã em̃ illoꝝ retrahebanť ab idololatria & alijs vitijs: vñ magis erãt diſpoſiti ad gratiã. Qđ aut ẽ dñs dicebat Leuiť.xviij. Cuſtodite leges meas atꝗ̃ iudicia: ꝙ̃ faciens hõ viuet in eis non intelligiť de vita grę ꝙ̃ iuſtificat ſed de vita corporis ĩ qua cõſeruabať: qa implẽdo legẽ nõ ĩcurrebat pœnas legis: quarũ aliquę erãt pœnę mortis. Tertio ſumiť iuſtificatio ꝓ ſignificatione iuſtitię: ſicut vrina dr̃ ſana: qa deſignat ſanitatẽ. Et iſto mõ oĩa legalia illa & p̄cipue cerimonialia iuſtificabãt qa figurabãt gratiã & ſacramẽta nr̃a noui teſtamẽti ꝙ̃ vere iuſtificãt. Vñ & Aug. dicit: ꝙ vita illi⁹ populi ꝓphetia erat chriſti & populi chriſtiani. Et apl's.j. Coꝛ.x. Oĩa in figurã cõtingebãt illis: facta ſunt aũt ꝓpter nos. Vñ apl's ad Gal.ij. Si em̃ ꝑ legẽ iuſtitia: ergo gratis mortuus ẽ chriſtus.i. ſine cã. Et ibidẽ. iij.c. Si data eſſet lex ꝙ̃ poſſet iuſtificare: als viuificaŕ &c. Quarto mõ ſumiť iuſtificatio ꝓ executiõe iuſtitię: & ſic oĩa legalia iuſtificabãt: aliter tñ & aliter. Nã cerimonialia cõtinebãt qdẽ in ſe iuſtitiã: ſed ĩ gñali ꝓut.ſ. illa exhibebanť ĩ cultũ dei: ĩ ſpeciali ꝟo nõ cõtinebãt ſm ſe iuſtitiã: niſi ex ſola determinatiõe legis diuinæ. Et iõ de hmõi p̄ceptis dr̃: cõiter ꝙ non iuſtificabãt niſi ex deuotione: & obedientia faciẽtiũ. Moralia ꝟo & iudicialia p̄cepta cõtinebãt qdẽ ſm ſe iuſtũ vel ĩ gñali vel ĩ ſpeciali ſed moralia cõtinebãt id qđ eſt iuſtũ iuſtitia gñali ꝙ̃ ẽ oĩs virt⁹. Sed iudicialia id qđ eſt iuſtũ iuſtitia ſpeciali ꝙ̃ cõſiſtit circa cõtractus humanę vitę ꝙ̃ ſunt inter hoĩes ad inuicẽ. Et ſic ꝓ executiõe iuſtitię ſumitur iuſtificatio: cũ apl'o ad Rom.ij. Nõ auditores legis iuſti ſunt apud deũ: ſed factores legis iuſtificabũtur. Pro maiori declaratione dictorũ ſciẽdũ ſm Tho.j.ij.q.ciij. ꝙ illa cerimonialia erant ꝗ̃dã remedia adhibita ex ordinatione legis ad tollẽdas quaſdã immũditias ex ſtatuto legis inductas corporales ꝙ̃ tollebant idoneitatẽ ad cultũ diuinũ: quaſi ꝗ̃dã irregularitates: ſicut dicebať ĩmũdus leproſus: vl' ꝙ̃ tangebat morticiniũ & hmõi. Et hoc ẽ qđ ait apl's ad Heb.ix: ꝙ ſãguis hyrcoꝝ & tauroꝝ & cinis vitulę aſꝑſus ĩqnatos ſctificauit ad emũdationẽ carnis. Sed immũditiã mẽtis.i. culpã nõ tollebat qa expiatio a pctĩs nõ potuit fieri niſi ꝑ chriſtũ ꝙ̃ tollit pctã mũdi: & qa myſteriũ paſſiõis xp̄i nõdũ erat ꝑ actũ realiter: illę veteris legis cerimonię nõ poterãt realiter in ſe cõtinere virtutẽ ꝓfluẽtẽ a chriſto incarnato & paſſo: ſicut cõtinẽt ſacramẽta nouę legis: & iõ ñ poterãt iuſtificare & a pctĩs mũdare: poterat tñ mẽs illorũ patrũ in veteri lege cõiũgi chriſto ĩcarnato & paſſo. Et ita ex illa fide iuſtificabanť: cui⁹ fidei ꝓteſtatio ꝗ̃dã erat ipa cærimoniarũ obſeruatio inquãtũ erat figura chriſti. Et ꝙ etiã expiarẽt illa cerimonialia ab immũditijs corporalib⁹ erãt ĩ figurã expiationis pctoꝝ faciẽdę per chriſtum. Et ſciẽdũ ſm Tho.j.ij.q.

[Cõparatio p̄ceptorum.]

xcix. ꝙ oĩa p̄cepta legis ꝑ illa tria gña cõprehendunť. Vñ dr̃ Deuť.vj. Hęc ſunt precepta & cerimonię atꝗ̃ iudicia quæ mãdauit dñs deus nobis. Si qua ergo alia in ſcriptura vocabula ponũtur ſub illis continẽtur. Nam iuſtificationes de quibus fit mentio frequens in Pſ̃. poſſunt dici oĩa precepta legis: inquãtum ſunt quędam executiones legalis iuſtitię: vl' etiã ipſę pœnę vl' p̄mia ꝙ̃ ponunť in lege trãſgreſſorib⁹ & obſeruatorib⁹ pñt dici iuſtificatiões ſm ꝙ de⁹ aliꝗ̃s iuſte punit vel premiat: teſtimonia aũt de qb⁹ dr̃ ĩ Pſ̃. & Deuť.vj. Cuſtodi p̄cepta dñi dei tui ac teſtimonia: pñt dici vno mõ ea ꝙ̃ ꝑtinẽt ad pœnã vl' p̄miũ ĩ lege inquãtũ ſunt ꝓteſtationes diuinę iuſtitiæ. Vel alio mõ dicunť teſtimonia ꝙ̃ oñdũt auctẽ dei p̄cipiẽtis. vt illđ Exo. xx. Ego ſum dñs de⁹ tu⁹ &c. Et illud Deu.vj. Audi Iſrl' dñs deus tuus deus vnus eſt. & illud Gen.j. In pricipio creauit deus cœlũ &c. Inter p̄ceptũ aũt & mãdatũ eſt hæc dr̃ia: qa preceptũ eſt de his ꝙ̃ ſunt de neceſſitate ſalutis ſeruãda: vt decalog⁹. Mãdatũ ꝟo qđ nõ eſt neceſſariũ ad ſalutem: ſed qđ perfecti⁹. Vel preceptũ põt dici qđ deus iuſſit ꝑ ſeipm̃ Mandatũ qđ per alios mãdauit: vt ꝑ Moyſen & Aaron.

[Oĩa prę cepta legis cõphẽdũť ſub tribus.]

[Præceptũ & mandatũ differunt.]

§. IIII. QVANTVM AD QVARtũ

tũ.ſ. quõ cõgruo tp̄e data ſit illa lex: ꝯſiderare mirabile ẽ. Fuit em̃ data lex Moſaica inter legẽ naturæ & legem gratię. Et cõueniẽs fuit rõne iſta. Quęlibet lex imponiť duobus generibus hoĩm.ſ. bonis & malis: alijs tñ & alijs rationibus. Qđ ſic patet. Imponiť em̃ lex malis.ſ. duris & ſupbis: in remediũ ꝯ ignorãtiã: & in flagellũ ꝯ ſupbiã. Per legẽ em̃ mali.ſ. ſupbi & duri ꝯuincũť & domãť: & qa homines illo tp̄e erãt tales: ideo conueniens fuit vt tp̄e Moyſi lex vetus dareť ad cõuincẽdum eoꝝ ſupbiam. Supbiebat em̃ hõ de duobus.ſ. de ſcientia & potentia. Primo de ſcientia quaſi rõ naturalis poſſit ei ſufficere ad ſalutẽ. Et ideo vt de hoc eius ſupbia conuincereť ꝑmiſſus eſt hõ regimini ſuæ rõnis abſꝗ̃ adminiculo legis ſcriptæ. Et ex hoc experimento potuit hõ diſcere ꝙ patiebať defectũ rõnis: qa hoĩes vſꝗ̃ ad idolatriã & turpiſſima vitia prolapſi ſunt. Et ideo poſt tp̄s legis naturę fuit neceſſariũ dari legẽ ſcriptã.ſ. Moſaicã: qa ꝑ legẽ cognitio pcti ſm apl'm. Secũdo ſuperbiebat hõ tp̄e legis naturę de potẽtia: qa ex arrogãtia & ſupbia dicebat: deeſt ꝙ̃ iubeat: nõ deeſt qui impleat. Ideo poſtꝗ̃ inſtructus eſt ꝑ legẽ ſcriptã cõuicta eſt eius ſuperbia de infirmitate & impotẽtia dũ implere nõ poterãt qđ ꝑ legẽ cognoſcebant: & iõ ſicut apl'us cõcludit ad Ro. viij. qđ impoſſibile erat legi in qua infirmabať ꝑ carnẽ: miſit de⁹ filium ſuũ vt iuſtificatio legis ĩplereť in nobis.

[data fuit lex cõgruo tẽpore inter legẽ naturæ & grãæ.]

[Ro.iij.]

Scđo lex vet⁹ data eſt bonis in auxiliũ & in ſignũ. Et in auxiliũ quidẽ ignorãtię & impotẽtię. Qđ qdẽ tũc neceſſariũ fuit: qñ lex naturalis obſcurari ĩcipiebat ꝓpter exuberãtiã pctoꝝ. Oportebat aũt dare hoc auxiliũ quodam ordine: vt.ſ. ꝑ impfectũ ad perfectũ manuduceret: & ideo oportuit inter legẽ naturę & legẽ gratię dari legẽ ſcriptã.

[Data fuit lex bonis ĩ auxiliũ & ſignũ]

Scđo lex illa fuit data bonis in ſignũ ſeu in figurã legis gratię. Oĩa em̃ illa cerimonialia figurabãt myſteria chriſti & eccleſiæ & ſacramẽta quę mirabilia ſunt. Tho.j.ij.q.xcviij.ar.vj. Et qa aduenięte veritate debet ceſſare figura & figurę debent cedere figurato. Iõ cum tradita fuerit illa lex vt obligaret ppl'm illũ ꝙ̃ ad cærimonialia & iudicialia vſꝗ̃ ad cõſummationẽ ſeu impletionẽ figuraꝝ de chriſto ꝙ̃ ĩpletę ſunt ĩ morte ei⁹: ꝑ quã cõſecuta eſt ſalus hoĩm vñ dicit circa nonã. Cõſummatũ eſt: & in ſignũ hui⁹ velũ tẽpli qđ tegebat interiora ſciſſum eſt mediũ: ad innuẽdũ ꝙ velamina figurarũ deficiebãt: iõ mortua ſunt illa legalia: & nũc etiã mortifera. Et ſciẽdũ ꝙ cũ ꝗ̃riť quo tp̄e ceſſauerũt legalia: ꝙ nõ potuerũt ſuari ſine mortali pctõ. Circa hoc aug. diſtiguit tria tp̄a. Primũ añ paſſionẽ chriſti in ꝙ̃ legalia nõ erãt mortua neꝗ̃ mortifera: ſed ſalutifera & currebãt ſil' cũ euãgelio. Scđm tp̄s fuit mediũ inť paſſionẽ xp̄i & diuulgationẽ euãgelij in ꝙ̃ tp̄e legalia erãt mortua: qa nullã ꝟtutẽ hẽbãt neꝗ̃ obſuari tenebanť: nõ tamẽ erãt mortifera: qa illi ꝙ̃ ex Iudeis erãt ꝯuerſi ad fidẽ poterãt licite ea ſuare: dũmõ nõ ponerẽt ſpẽ ſalutis ĩ eis: putãtes.ſ. eoꝝ obſuãtiã neceſſaria ꝗ̃ſi ſine legalibus fides xp̄i nõ ſufficeret ad ſalutẽ vl' poſſet iuſtificare: & iõ Paul⁹ circũcidit Timo. vt hr̃ Acť.xvj. natũ ex Iudea mr̃e ad tollẽdũ ſcãdala aliꝗ̃ꝝ Iudeoꝝ ꝯuerſoꝝ zelãtiũ ꝓ obſeruatiõe legaliũ: nõ aũt Titũ hic erat nat⁹ ex gẽtilib⁹. Nõ em̃ gẽtiles conuerſi poterant ſeruare legalia ſicut cõuerſi Iudæi. Ideo aũt voluit ſpũſſanctus ꝙ nõ ſtatim inhibereť cõuerſis ex Iudaiſmo ad fidẽ chriſti obſeruãtia legaliũ: ſicut inhibit⁹ fuit cõuerſis ex gẽtilib⁹ ritus gẽtiliũ: vt oſtenderet differẽtia in vtriſꝗ̃. Nã gẽtilitatis ritus repudiabať tamꝗ̃ ſemꝑ illicit⁹ & a deo ſemꝑ ꝓhibitus. Ritus aũt legis ceſſabat tamꝗ̃ implet⁹ ꝑ xp̄i paſſionẽ: vtpote a deo in figurã chriſti inſtitut⁹. Tertiũ tp̄s eſt poſt euãgeliũ diuulgatũ ĩ quo legalia nõ ſolũ ſunt mortua ꝟtutẽ nullã habẽtia: ſed etiã mortifera: ita ꝙ pctm̃ mortale eſt illa ſeruare. Et ratio hui⁹ eſt ſm Tho.j.ij.q.ciij.arť.iiij. qa oẽs cærimoniæ ſunt ꝗ̃dã ꝓteſtationes fidei in ꝙ̃ cõſiſtit interior cultus dei. Põt aũt hõ fidẽ interiorẽ ꝓteſtari factis ſicut & ꝟbis: & in vtraꝗ̃ ꝓteſtatione ſi aliqd hõ falſum ꝓteſtať peccat mortaliter. Quãuis aũt ſit eadẽ fides quã habem⁹ de chriſto: & quam habuerũt pr̃es veteris teſtamẽti: tñ qa ipſi p̄ceſſerunt nos ſeqmur: eadẽ fides diuerſis ꝟbis ſignificať ab eis & a nobis. Nã ab eis dicebať. Ecce virgo ꝯcipiet & pariet: & nos dicim⁹. Virgo cõcepit ꝟgo pepit. Idẽ repñtãdo ꝑ ꝟba p̄teriti tp̄is qđ illi ꝑ verba futuri tp̄is. Sil'r cerimonię veteris teſti figurabãt chriſtũ naſciturũ paſſurũ & hmõi: ſacr̃a aũt noui teſti ſignãt chriſtũ vt natũ & paſſũ. Sicut ğ peccaret mortal'r ꝙ̃ nũc ſuã fidẽ ꝓteſtãdo doceret chriſtũ naſcituꝝ paſſurũ & hmõi: qđ antiq pie & veraciter dicebãt: ita nũc peccaret etiã mortal'r: ſi ꝗ̃s cerimonias legis ſeruaret ꝗ̃s illi antiq pie & fidel'r obſeruabãt. Qđ autẽ dr̃ Baruch.iiij. Hic eſt liber mãdatorũ dei & lex ꝙ̃ eſt in eternũ: intelligiť lex eterna illa quãtũ ad moralia ſimpl'r & abſolute: quãtũ ꝟo ad cerimonialia eſt eterna ſm figuratum nõ figuram.

[Diſtinctio de ritibus varijs.]

[Eſa.vij]

Sciẽdum ꝙ Hie. & Aug. in hac materia fuerunt ꝯrĩæ opi. Hiero. em̃ diſtinguẽs tm̃ duo tp̄a circa illa legalia. Dicebat ꝙ ante paſſionẽ chriſti ĩ ꝙ̃ legalia erãt mortua: ſed nõ mortifera. Aliđ poſt paſſionẽ in ꝙ̃ erãt & mortua & mortifera: ita ꝙ nõ poterãt ſuari ſine mortali pctõ. Et ſic dicebat ꝙ poſt paſſionẽ nũꝗ̃ apl'i ſuauerũt legalia ſm ꝟitatẽ ſed ꝗ̃dã pia ſimulatiõe ne.ſ. ſcãdalizarẽt Iudeos & eoꝝ cõuerſionẽ ĩpedirẽt: ꝙ̃ ſimulatio intelligẽda eſt ſm Tho. nõ ꝙ illos act⁹ nõ facerẽt ſm rei ꝟitatẽ: ſed ꝙ nõ faciebãt tãꝗ̃ legẽ obſeruãtes. Sicut ſi aliꝗ̃s abſcinderet pelliculã membri virilis ꝓpter ſanitatẽ nõ cã circũciſionis faciẽdæ. Sed indecẽs videť dicere ſm Tho. ꝙ apl'i ea occultarẽt ꝓpter ſcãdalũ ꝙ̃ ꝑtinẽt ad veritatẽ vitę & doctrinę: & ꝙ vterenť ſimulatione in ꝑtinẽtib⁹ ad ſalutẽ fideliũ. Dicit etiã Hie. ꝙ Petrus ſimulatorie ſubtrahebat ſe a gentib⁹ cõuerſis cũ eſſet Antiochię. vt hr̃ Gal.ij. vt vitaret ſcãdalũ Iudeorum quoꝝ apl's erat: vñ in h̃ nõ peccauit Petr⁹ & Pau. ſimulatorie eũ reprehẽdit vt vitaret ſcãdalũ gẽtiliũ ꝗ̃ꝝ erat apl's. Sed h̃ Aug. ĩprobat: qa Paul⁹ ĩ Cañ. ſcriptura.ſ. ad Gal.ij. in ꝙ̃ nefas eſt credere aliqd falſum: dicit ꝙ Pe. rep̄henſibilis erat. Vñ verũ eſt ſm Tho. poſt Aug. ꝙ Pe. peccauit & Pau. nõ ſimulatorie ſed ꝟe rep̄hẽdit. Nõ aũt peccauit Pe. ĩ hoc ꝙ ad tp̄s legalia obſuauit: qa ſciebat ſibi licere tãꝗ̃ ex Iudeis ꝯuerſo: ſed ĩ h̃ peccabat ꝙ in obſeruatione legaliũ nimiã diligẽtiã adhibebat ne ſcãdalizaret Iudæos: ita ꝙ ex h̃ ſeꝗ̃bať ſcãdalũ Iudæoꝝ: magis teneť Augu. in hac materia. Ad hoc etiã facit qđ dicit Gratia.ij.q.vij. teſtes. §. ſi. Paul⁹ Petrũ rep̄hẽdit ꝙ̃ erat princeps apl'oꝝ. Vñ dať intelligi ꝙ ſubditi pñt rep̄hẽdere ſuos p̄latos ſi rep̄hẽſibiles fuerint. Sed h̃ facile refelliť ſi vñ ſit rep̄hẽdẽdus attendať. Petr⁹ cogebat gẽtes Iudaizare.ſ. facto ſuo & a veritate euãgelij recedere: cũ Iudæis gregẽ faciẽs: & a cibis gentiliũ latẽter ſe ſubtrahẽs. Par aũt eſt in ſe a fide exorbitare & alios a fide deijcere exẽplo vel ꝟbo. Nõ ğ ex h̃ oñdiť ꝙ prelati poſſint a ſubditis accuſari: niſi cũ exorbitauerĩt a fide vl' alios exorbitare fecerint. Ad hoc etiã facit diſ.ix. ſi ad ſcripturas ſacras. Tñ in illa nimia ꝯdeſcẽtione circa legalia nõ dr̃ peccaſſe mortaliter: ſed veniał'r ſm Thom.

[not. circa ceſſationẽ legalium aliter ſẽtit hier. ꝙ̃ aug.]

[corollariũ morale.]

¶ De præceptis moralib⁹ ipſius legis in cõmuni & ſuperadditis. Cap.iij.

E MORALIBVS PRAECEptis

ptis veteris legis. & de modo implẽdi ea: vtrũ cadat ſub p̄cepto: & de triplici eoꝝ dr̃ia ſub ꝙ̃ ꝯphẽdunť act⁹ oĩm ꝟtutũ: & ſi ĩplere ea ĩ charitate ẽ ĩ p̄cepto: & ſi ſunt diſpẽſabilia: & qa iſta ſunt difficilia ad cogſcẽdũ: iõ cũ Pſ̃. orandũ eſt. Da mihi intellectum & ſcru. legẽ tuã & cuſtodiã illã ĩ toto corde meo. Nõ ſuffi

cit ꝙ deus dederit nobis legē naturæ & ſcripturæ.ſ.Moſai
cę ſm illd' Eccl'i.xvij. Addidit illis diſciplinā:& legē vitę
hæreditauit eos:niſi det intellectū eiꝰ. Lex dr̄ a legēdo:qa
ſæpe debet legi. Sed legere & nō intelligere eſt negligere.
Humanꝰ aūt ītellectꝰ de facili errat: ſicut patet in doctori
bꝰ Iudęoꝝ antiqs & nouis male intelligētibꝰ legē:nō ſo-
lū q̄ ad cerimonialia:ſed etiā q̄ ad moralia. vt patet Mat.
v.& vj. oportet ḡ ꝙ deꝰ det ītellectū ad ipam ītelligēdū q̄
ad cærimonialia ſm ſpūalē ītellectū ſm quē adhuc debet
obſeruari puta ꝙ nō comedanť carnes porcinæ.i.ꝙ non
habeātur mores laſciui. Quātum ad moralia ſm ſenſum
literalē verū & de ipſis moralibus tria vidēda ſunt.
Tria ſūt vidēda in ipſis morali bus.
¶Vt modalitas faciēdi ea cogſcať.ibi.da mihi intellectū.
¶Vt varietas iubēdi ea ꝑgrať.ibi.& ſcrutabor legē tuā.
¶Vt charitas implendi ea adhibeať.ibi.& cuſtodiā illā.

§. I. PRAECEPTA MORALIA

ſunt de actibꝰ ꝟtutū:ſed actꝰ hūanꝰ nō pōt eē ꝟtuoſus niſi
Modus ꝟtutis ꝯſiſtit ī tribus.
fiat cū debito mō. Modꝰ aūt ꝟtutis ſm phm in.ij. Ethico.
cōſiſtit in tribꝰ. Primū eſt vt opeť ſciēs:& h̄ iudicať tā a le
ge diuina q̄ hūana. Qd' em̄ qs facit oīno neſciens ſe illud
facere nō mereť ꝓmiū: & ī malis nō mereť pœnā ſi ē igno
rātia iuincibilis:al's ſecꝰ. Debet ḡ qs ſeruare p̄cepta ſciens
illa eſſe p̄cepta. Scd'm qd' ꝑtinet ad modū virtutis eſt vt
opereť volens vel eligēs:in quo īportať duplex motꝰ īte
rior.ſ. volūtatis & intētiōis. Et iſta duo q̄uis nō dijudicet
lex hūana:eo ꝙ legiſlator ipſiꝰ.ſ.legis hūanæ eſt hō: q nō
habet iudicare de interioribꝰ actibꝰ q̄s nō videt:ſed de ex
teriorībꝰ. Lex tn̄ diuina dijudicat:qa deꝰ q ē huiꝰ legis la-
tor iudicat etiā de īterioribꝰ actibꝰ q̄s videt. Lex em̄ hūa-
na non punit volētē occidere:ſed lex diuina punit. Vn̄ dr̄
Mat.v. Qui iraſciť fratri ſuo reus erit iudicio:& ſilr in bo
nis operibꝰ malā ītētionē.iuxta illud. Ne faciatis iuſtitiā
veſtrā corā hoībꝰ:vt videamini ab eis. Mat.vj. Tertium
qd' ꝑtinet ad modū ꝟtutis eſt vt firmiter & īmobil'r ope
reť.ſ.in ꝓpoſito. Et iſta firmitas ꝑtinet ad habitū:vt.ſ.ali
qs ex habitu radicato opereť:& iſtud nō dijudicať nec a le
ge hūana nec diuina.ſ.vt puniatur ex defectu huiꝰ. Sed ſi
debet hō mereri in obſeruādo aliqd' p̄ceptū:oportet ꝙ &
iſtd' obſeruet.i.ꝙ actꝰ eiꝰ ꝓcedat ex habitu ꝟtutis īfuſo:nō
tn̄ trāſgreſſor ē p̄cepti vn̄ mereať pœnā a deo nō habēdo
habitū ꝟtutis cuiꝰ actū opať. Honorās em̄ parētes qd' ꝑti
net ad p̄ceptū quartū:& eſt actꝰ pietatis:q̄uis nō habeat
habitū illiꝰ virtutis.ſ.pietatis: qd' ſemper eſt cū eſt ī aliq̄
mortali pc̄tō vtiq; nō mereť ex hoc ꝓmiū a deo nō tn̄ pec
cat mortaliter in hoc. Et ſic quātū ad illud modus ꝟtutis
nō cadit ſub p̄cepto legis. Intentio em̄ legiſlatoris eſt de
Adduo eſt intē tio legiſ latoris.
duobꝰ. Vnū eſt id ad qd' intendit ꝑ p̄cepta legis inducere
& hoc eſt ꝟtus. Aliud eſt id de quo intēdit p̄ceptum ferre:
hoc eſt qd' ducit & diſponit ad ꝟtutē.ſ.actus virtutis. Nō
em̄ eſt idē finis p̄cepti:& id de quo præceptū dať ſicut & ī
alijs rebꝰ nō eſt idē finis & illud qd' eſt ad finē. Ergo ītel-
ligere debemꝰ circa legē ꝙ oportet impleri p̄cepta eiꝰ ſciē
ter cognoſcēdo ea libēter nō ex triſtitia vel coacte facien
do recta intētione nō ſiniſtra implēdo firmiter habendo
habitū virtutis vt mereamur. hęc bea. Tho.j.ij.q.c.ar.ix.

§. II. DE VARIETATE MORA-

liū qbus iubenť ī lege actꝰ oīm virtutū ꝑquirendi. ait Pſ.
Scrutabor legē tuā. Morale dr̄ a more. Mores proprie di-
cunť actus humani q cōueniūt rōni. Et hi ſunt boni actus
Actꝰ aūt hūani q diſcordāt a rōne nō mores ſed mali mo
res dici debēt. Moralia ergo p̄cepta ſunt de his q̄ ꝑtinent
ad bonos mores q̄.ſ.cōueniūt rōni. Oē aūt iudiciū rōnis
humanę cū a naturali rōne aliqualiter deriueť neceſſe eſt
ꝙ oīa p̄cepta ꝑtineant ad legē naturæ diuerſimode tn̄. Et
ꝑnt ſic diuidi ꝙ moraliū legū q̄dā ſunt vt fundamēta q̄dā
Mora- lium tri plex eſt gradus
vt ſupædificamēta q̄dā vt addimēta vitæ virtualis. Vn̄
& btūs Tho.j.ij.q.c.arti.xj. dicit ꝙ moraliū triplex eſt gra
dus. Quędā em̄ ſunt cōmuniſſima a deo manifeſta ꝙ ædi
tione nō indigēt ſicut mādata de dilectione dei & ꝓximi
& hmōi q̄ ſunt q̄ſi fines p̄ceptoꝝ. Finis autē in operabili
bus eſt pricipiū operādi.ſ.intētione. Et iō hęc p̄cepta cōiſ
ſima dicunť fundamēta qd' eſt primū ī ædificatione & in
his nullus pōt errare ſm iudiciū rōnis. Pręceptū etiam de
fide habēda pręſupponiť ad decalogū ſicut & p̄ceptū dile
ctiōis. Sicut em̄ prima p̄cepta legis naturæ cōia ſunt ꝑ ſe

nota habēti rōnē naturalē & ꝓmulgatiōe nō indigēt:vt
ꝙ nemini eſt faciēda iniuria & ꝙ bonū eſt faciendū. Ita &
credere in deū eſt ꝑ ſe notū ei q habet fidē & n̄ idiget alia
ꝓmulgatiōe niſi īfuſiōe fidei. Quędā vero ex moralibus
pręceptis ſunt magis determinata quoꝝ rōnē ſtatim qli-
bet popularis pōt de facili videre. Et qa ī paucioribꝰ huiꝰ
cōtingit humanū iudiciū ꝑuerti iō iſta ędītione idigent.
Et hęc ſunt p̄cepta decalogi data ſeu ꝓpoſita a deo ꝑ ſeip
ſum populo. Quędā vero ſunt quoꝝ rō nō eſt a deo mani
feſta ꝑ ſe ſed ſolū ſapiētibꝰ. Et iſta ſunt p̄cepta moralia ſu
peraddita decalogo tradita a deo ppl'o per Moyſen & Aa
ron. Sed qa ea q̄ ſūt manifeſta ſūt pricipia cognoſcēdi ra-
tionē eoꝝ q̄ nō ſūt ita manifeſta iō iſta moralia ſuꝑaddi
ta decalogo reducunť ad decalogū ꝑ modū cuiuſdā addi-
tionis ad ipa. Et ad quodlibet p̄ceptoꝝ decalogi reducū-
tur aliqua ſuꝑaddita. vt.j. declarabiť. Vtraq; tn̄ gn̄a pręce
ptoꝝ.ſ. illa prima cōiſſima:& iſta ſuꝑaddita cōtinēť ī de-
calogo ſed diuerſimode. Nā prima cōia cōtinēť ī p̄ceptis
decalogi ſicut prīcipia ī cōcluſionibꝰ ꝓximis. Superaddi
ta aūt q̄ ꝑ ſapientes cognoſcunť: continenť in eis ſicut cō
cluſiones ī principijs. Ipa aūt p̄cepta moralia ſunt de acti
bus oīm virtutū. Nā pc̄tm̄ ſm Amb̄. eſt trāſgreſſio legis
diuinę. Quodlibet aūt pc̄tm̄ eſt ꝯ aliquā virtutē directe &
ꝯtra aliqd' p̄ceptoꝝ. Pro cuiꝰ declaratiōe dicit btūs Tho.
j.ij.q.c.ar.ij. ꝙ cū lex oīs ordineť ad bonū cōe: vt patet ex
diffinitiōe legis p̄cepta legū diuerſificāť ſm diuerſos mo
dos cōitatū. Vnde & pħs in ſua politica docet alias legis
Varie- tas legū notať.
dādas in ciuitate q̄ regiť ꝑ populū alias in ciuitate q̄ regi
tur ꝑ aliquos potentes de ciuitate. Eſt aūt aliꝰ modus cōi
tatis ad quē ordinať lex humana & aliꝰ ad quē ordinatur
lex diuina. Lex em̄ humana ordinat hoīes ad cōitatē ciui
lē q̄ eſt hoīm adinuicē. hoīes aūt ordinanť adinuicem per
actus exteriores qbꝰ inuicē cōicāt. Hmōi aūt cōicatio ꝑti
net ad rōnē iuſtitię quę eſt directiua cōicationis humanę.
Et iō lex humana nō ꝓponit pręcepta niſi de actibꝰ iuſti
tię & ſi pręcipiat actus aliarū virtutū vt ꝙ nō fiat adulte
riū qd' ꝑtinet ad caſtitatē hoc nō facit niſi inquantū aſſu
mit rōnē iuſtitię vt qa ꝑ adulteriū fit iiuria alteri. Sed cōi
tas ad quā ordinat lex diuina eſt hoīm ad deū ī p̄ſenti vi-
ta vel futura. Et iō lex diuina proponit de oībus actibꝰ ꝑ
quos hoīes bn̄ ordinanť ad cōicationē cū deo. Homo au-
tē cōiūgiť cū deo mēte ſiue rōne ī qua eſt dei imago & iō
lex diuina dat pręcepta de oībus illis ꝑ quę rō ſit bene or
dinata hoc aūt eſt ꝑ actus hoīm virtutū. Nā virtutes ītel-
lectuales ordinant bene actus rōnis circa paſſiones īterio
res & morales circa actus exteriores. Et ſic de actibus oīm
virtutū pręcipit:ita tn̄ ꝙ actus qui ſunt de neceſſitate vir
tutis ſine qbus non p̄t virtꝰ cōſiſtere ſunt ſub obligatio-
ne pręcepti. Sed qui ſunt de bene eſſe ſeu ꝑfectione ꝟtutis
non ſunt ī p̄cepto ſed ſub conſilio. Et q̄uis p̄cepta decalo
gi ſint ſolum de actibꝰ iuſtitię. Nā tria prima ſunt de acti
bus virtutis latrię q̄ eſt pars iuſtitię potiſſima. Quartum
eſt de actu pietatis q̄ eſt etiā pars iuſtitię. Alia ſex ſunt de
actibus iuſtitię eſſentialiter cū pręcepta de actibus aliarū
virtutū danť in alijs moralibus pręceptis legis quę perti-
nēt ad prima cōia vt de dilectiōe & fide vel ad ſuꝑaddita.
Quę qa (vt dictū eſt) ꝯtinenť reductiue in decalogo: ideo
etiā iſto mō pōt dici ī ipo decalogo & alia p̄cipi. Ideo aūt
Actꝰ iuſtitiæ p̄cipiūť.
magis in decalogo danť p̄cepta de actibꝰ iuſtitię expreſſe
q̄ de actibꝰ aliarū virtutū qa cū p̄ceptū importat rōnē de
biti & decalogi pręcepta ſunt q̄ ſtatim mēs humana intel
ligit obſeruāda magis apparet oībꝰ rō debiti in actibꝰ iu
ſtitię q̄ eſt ad alterū q̄ in actibus aliaꝝ virtutū magis em̄
quilibet cognoſcit ſe debere abſtinere ab offēſa ꝓximi &
deū honorare q̄ ꝙ debeat vti prudētia fortitudine aut tē
perātia. De qbus tn̄ virtutibus & alijs danť in lege pręce-
pta. Scrutāda eſt ergo lex.i. diligēter inueſtigāda vt inue
nianť actus oīm virtutū quę nobis pręcipiūtur.

§. III. DE OBSERVATIONE EO

Niſi in charita te fiant actꝰ qs lex p̄cipit nihil va lent.
rū cū dilectiōe ſine diſpēſatiōe ait Pſ. Cuſtodiā illā.ſ. le-
gē ī toto corde meo. Cuſtodiť ī toto corde ē obſuare toto
affectu & dilectione. Non em̄ ſufficit ad ſalutem cuſtodi-
re ſeu ſeruare oīa mādata decalogi & ſuꝑaddita niſi fiāt ī
charitate. Vn̄ dr̄ Iac.ij. Quicūq; totā legē ſuauerit offēdat
autē in vno.i.ī charitate q̄ vnit nos cū deo:factus eſt oīm
reus.i. dānabitur ac ſi nullū ſeruaſſet mādatoꝝ. Seruando
tamen

tn̄ qd'cūq; p̄ceptoꝝ nō exiſtēs ī charitate: puta honorādo
parētes:nō peccat nec ex hoc dānať: qa honorauit parētes
in charitate nō exiſtēs. Sed ex hoc ꝙ nō habuit charitatē
nec ſe exercuit in actibus eiꝰ cū debuit. Pro maiori aūt de-
claratiōe hoꝝ dicit Tho.j.ij.q.c.ar.x. ꝙ actꝰ charitatis pōt
dupl'r cōſiderari. Vno mō ſm ꝙ eſt qdā actꝰ ꝑ ſe. Et hoc
mō cadit ſub p̄cepto legis: qa de hoc dať ſpeciale p̄ceptū
ſ. Diliges dn̄m deū tuū:& diliges ꝓximū. Et quantū ad h̄
verū dixerūt illi qui dixerūt ꝙ modꝰ charitatis cadit ſub
p̄cepto. Nō em̄ eſt īpoſſibile obſeruare hoc p̄ceptū qd' eſt
de actu charitatis: qa pōt ſe hō diſponere ad charitatē ha-
bēdā:& cū eā habuerit pōt ea vti. Alio mō pōt cōſiderari
actꝰ charitatis ſm ꝙ eſt modus actuū aliaꝝ virtutū.i. ſm
ꝙ actus aliaꝝ virtutū ordinanť ad charitatē q̄ ē finis p̄ce
pti. Et hoc mō verū eſt ꝙ dixerūt alij.ſ. ꝙ modus charita-
tis nō cadit ſub p̄cepto. hoc ē dictu: ꝙ ſub hoc p̄cepto ho-
nora patrē tuū &c. nō includiť ꝙ honoreť pater ex chari-
tate:ſed ſolū ꝙ honoreť. Vn̄ q ignorat patrē nō hn̄s chari
tatē nō efficiť trāſgreſſor p̄cepti de honoratiōe parētum:
& ſi ſit trāſgreſſor p̄cepti qd' dať de dilectiōis actu vn̄ pœ
nā mereť. Q̄uis ḡ q honorat parentes teneať ex charitate
honorare:hoc tn̄ nō ē ex vi huiꝰ p̄cepti. Diliges dn̄m deū
tuū ex toto corde tuo: qd' intelligiť vt oīa acta referanť in
deū. Et cū iſta ſint duo p̄cepta affirmatiua.ſ. de honore pa
rētū & de dilectiōe non obligātia ad ſemꝑ: pn̄t ꝓ diuerſis
tpibꝰ obligare: ita pōt cōtingere ꝙ implēs p̄ceptū de ho-
nore parētū nō tm̄ trāſgrediať de omiſſione charitatis in
deū. Oportet ḡ p̄cepta cuſtodire in toto corde.i. charitate
ſi qs vult ſaluari. qd' aūt dr̄ Mat.xix. Si vis ad vitā ingre-
di ſerua mādata: intelligiť nō ſolum de mādatis decalogi
Indiſpē ſabilia ſunt p̄- cepta mora- lia.
ſed etiā de alijs inter q̄ pręcipuū eſt illud de charitate. De-
bēt etiā ſemꝑ cuſtodiri p̄cepta moralia: qa indiſpēſabilia
ſunt. Vn̄ Pſ.cxviij. Cuſtodiā legē tuā ſemꝑ in ſæculū ſę-
culi. Pro cuiꝰ declaratiōe dicit. b. Tho.j.ij.q.c.ar.viij. ꝙ in
præceptis debet fieri diſpēſatio qn̄ occurrit aliqs ꝑticula
ris caſus ī q̄ ſi verbū legis obſerueť: ꝯtrariať intentioni le-
giſlatoris. Intētio aūt legiſlatoris cuiuſcūq; ordinať prin
cipaliter ad bonū cōe. Scd'o ad ordinem iuſtitiæ virtutis
ſm ꝙ bonū cōe cōſeruať:& ad ipm̄ perueniť. Si qua ergo
præcepta danť q̄ cōtineāt obſeruationē boni cōis vel or-
dinē iuſtitię & ꝟtutis: hmōi p̄cepta ꝯtinēt ītētionē legiſla-
toris:& iō indiſpenſabilia ſunt: puta ſi poneret in aliq̄ ci
uitate hoc p̄ceptū: ꝙ nullus deſtrueret rēpublicā vel ꝓde
ret ciuitatē: vel ꝙ nullus faceret aliqd iniuſte: hmōi p̄ce-
pta eſſent indiſpēſabilia. Præcepta aūt decalogi cōtinent
ipſam ītētionē legiſlatoris.ſ. dei. Nā p̄cepta primę tabulę
quæ ordināt nos ad deū cōtinēt ipm̄ ordinē ad bonū cōe
& finale qd' eſt deus. Pręcepta aūt ſcd'ę tabulę ꝯtinēt ordi
nem iuſtitię īter hoīes ſeruādæ: vt.ſ. nulli fiat indebitū:&
cuilibet reddať debitū. ſm em̄ hāc rōnē intelligenda ſunt
pręcepta decalogi:& iō ſunt oīno indiſpēſabilia. ꝙ em̄ in
decalogo ꝓhibeť occiſio hoīs: hoc fit inquātū iſtud habet
rōnē īdebiti: qa.ſ.ē inocēs. Et hoc lex hūana nō pōt cōce-
dere.ſ. ꝙ indebite hō occidať. Sed malefactores vel hoſtes
reipublicę occidere: nō eſt indebitū. vn̄ nō ꝯriať huic p̄ce
Geſta patrū expo- nuntur
pto nō occides: qa ꝙ iudex occidat malefactorē. Similr ꝙ
Abraā cōſenſit occidere filiū Iſaac: nō cōſenſit in homici
diū ꝓhibitū: qa debitū erat eū occidi ſm mādatū dei: q iu
ſte infligit mortē iuſtis & pc̄tōribꝰ ꝓ pc̄tō primi parētis:
cuiꝰ ſentētiæ ſi hō ē executor deo iubēte: non eſt homici-
da ſicut nec deꝰ iubēs. Silr ſi alicui auferať qd' ſuū eſt: ſi de
bitū ē ꝙ amittat: hoc nō ē furtū qd' in decalogo ꝓhibetur.
Et iō cū filij Iſrael tulerūt ſpolia Egyptioꝝ deo iubēte cu
ius ſunt oīa: nō cōmiſerūt furtū. Et Oſeę accedens ad mu-
lierē fornicariā vel adulterā: nō cōmiſit fornicationē nec
adulteriū: qa ſua erat ad quā acceſſit deo iubēte: q eſt inſti
tutor matrimonij. Vn̄ & aliq dicūt ꝙ p̄cepta primę tabu
lę ſunt oīno idiſpēſabilia etiā a deo. Et hoc iō: qa ſemper
trāſgreſſio eoꝝ habet rōnē īdebiti. Sed p̄cepta ſcd'ę tabu
læ ſunt diſpēſabilia: qa pn̄t materialr trāſgredi: nō habē-
do in ſe rōnē indebiti: vt patet in ſexēplis poſitis.

§. IIII. DE FVNDAMENTO SEV

principio moraliū pręceptoꝝ qd' eſt charitas. Vn̄ Aplus
ad Phil.iij. In charitate radicati & fundati. pōt ītelligi illd'
Pſ.cxviij. Portio mea dn̄e dixi cuſtodire legē tuam. Ante
hominē poſita ſunt mlta bona vera vel apparētia: vt bo
na tpalia: diuitię: honores: delectationes corporeæ. Bona
ſpūalia: vt ſciētia & ꝟtutes. Ad quodcūq; vult extēdat ma
nū ſuā vt eligat & q̄rat. Et alij qdē vt ꝑtē ſibi meliorē eli-
gāt diuitias: alij voluptates: alij ſciētias: ſed iuſti & ſc̄tī ho
mines eligūt ꝓ ꝑte ſua verū bonū.ſ. cuſtodire legē dei &
mādata eiꝰ dicentes cū Pſ. Portio mea dn̄e.i. ꝑs quā mihi
elegi de bonis: dixi.i. deliberaui eē cuſtodire legē tuā. Hęc
cuſtodiť ītegre ꝑ dilectionē. Vn̄ apl'us Ro.xiij. Plenitudo
legis eſt dilectio. Omne em̄ p̄ceptū legis ad hoc ordinat.
Pro cuiꝰ declaratiōe dicit btūs Tho.ij.ij.q.cxxij. ꝙ cū præ
ceptū īportet rōnē debiti: qa.ſ. ex hoc qd' aliqd p̄cipiť de-
bet fieri. Intātū aliqd cadit ſub p̄cepto īquātū habet rōnē
debiti. Eſt aūt aliqd debitū dupliciter. Vno mō ꝑ ſe. Alio
Chari- tas ē fi- nis om niū pre ceptoꝝ.
mō ꝓpter alid'. Per ſe eſt debitū in vnoquoq; negotio id
qd' eſt finis: q habet rōnē ꝑ ſe boni. Propť alid' eſt debitū
qd' ordinať ad finē: ſicut medico ꝑ ſe ē debitū ꝙ ſanet: qa
hoc eſt finis artis eius: ꝓpter aliud aūt medico eſt debitū
vt det medicinā: qa medicina ordīať ad inducēdā ſanita-
tē. Finis aūt ſpūalis vitæ eſt: vt hō vniať deo. & hoc fit ꝑ
charitatē: qa q manet in charitate: in deo manet:& deꝰ in
eo. vt.j. Ioan.iiij. Iō dr̄ charitas: quaſi chara vnitas. in hoc
cōſiſtit ꝑfectio vltia creaturę vniri cū deo: & ad hoc ordi
nanť ſicut ad finē oīa p̄cepta q̄ ꝑtinēt ad ſpūalē vitā. Vn̄
apls.j. ad Timo.j. Finis p̄cepti.ſ. oīs eſt charitas. de corde
puro: cōſciētia bona:& fide non ficta. Oēs em̄ virtutes de
quaꝝ actibus dātur præcepta ordinātur: vel ad purifican
dū corda a turbinibus paſſionū: ſicut virtutes q̄ ſunt circa
paſſiones moderādas: vt fortitudo & tēperātia. Vel ſaltē
ad habēdā bonā cōſciētiā: ſicut virtutes q̄ ſunt circa opera
tiones: vt iuſtitia & prudētia. Vel ad habēdā rectā fidē vt
illa q̄ ꝑtinēt ad diuinū cultū. Et hęc tria requirūtur ad dili
gēdū deū. Nā cor impurū a dei dilectione abſtahiť ꝓpter
paſſiones inclinātes ad terrena. Cōſciētia mala facit hor-
rere diuinā iuſtitiā propť timorē pœnæ. Fides ficta trahit
affectū in id de deo fingiť ſeparās ſe a dei veritate. In quo-
libet autem gn̄e illud qd' eſt ꝑ ſe eſt prius eo qd' eſt ꝑ alid'
Et iō primū & maximū mandatoꝝ eſt de charitate: vt dic
chriſtꝰ Mat.xxij. Nō poniť aūt hoc in decalogo: qa p̄ſup-
poniť ad illū & ī oībꝰ illis decē p̄ceptis īcludiť iſtd'. Diuer
diuiſio p̄cepti charita tis.
ſificať aūt pręceptū de dilectiōe in duo.ſ. in diligēdo deū:
& in diligēdo ꝓximū. Vn̄ chriſtꝰ Mat.xxij. poſtq; interro
gatus de magno & pręcipuo mādato in lege. rn̄dit. Dili-
ges dn̄m deū tuū ex toto corde tuo:& ex tota aīa tua:& ex
oī mēte tua. hoc eſt maximū & primū mādatū. Scd'm aūt
ſimile huic eſt. Diliges ꝓximū tuū ſicut teipm̄. Subdit. In
his duobꝰ mādatis vniuerſa lex pendet & ꝓphetę. &.j. Io.
iiij. dr̄. Hoc mādatū habemꝰ a deo: vt q diligit deū, diligat
& fratrē ſuū. Et q̄uis vnū includať in alio: nec poſſet eſſe
dilectio dei vera ſine dilectiōe ꝓximi: nec dilectio ꝓximi
ſine dilectiōe dei: cū dilectio ꝓximi ordineť ad dilectionē
dei: vt ad finē. ꝓpter qd' dicit apl's Rom.xiij. Qui ꝓximū
diligit legē impleuit. Tamen oportuit dari diſtincte p̄ce-
ptū nō ſolū de dilectione dei.ſ. Diliges dn̄m deū tuū. qd'
Manda tū de ꝓ ximi di lectiōe.
habeť Deut.vj. Sed etiā de dilectione ꝓximi: cū dr̄ Leuit.
xix. Diliges amicū tuū ſicut teipm̄.i. ꝓximū. & hoc ꝓpter
minus capaces: q nō de facili vnū ſub altero ſciūt cōtineri
Et q̄uis etiā diligere noſipſos teneamur: tn̄ de hoc nō da-
tur ſpeciale pręceptū: qa quātūcūq; quis excidat a ꝟitate:
remanet tn̄ in ipo dilectio ſui. Nec ita cōtingit obſcurari
rationē circa dilectionē ſui: ſic circa dilectionē dei & ꝓxi-
mi. Vel etiā qa ex hoc ꝙ qs diligit deū & ꝓximū vere dili
git & ſeipm̄: imo etiā ī p̄cepto de dilectione ꝓximi notať
dilectio ſui: cum hoc ponať pro regula & modo dilectio-
nis proximi: cum dicitur: ſicut teipſum.

§. V. DE IPSO DECALOGO

q ꝯtinet decē p̄cepta dr̄ Deut.iiij. Oſtēdit vobis dn̄s pactū
ſuū qd' p̄cepit vt faceretis & decē verba q̄ ſcripſit ī duābꝰ
tabulis lapideis. Hęc aūt expreſſe ponūť Exo.xx. vt pate
bit.j. Et ad obſeruationē eoꝝ inuitās Pſ.xxxij. In pſalte-
rio decē chordarū pſallite ei. Pſalteriū eſt lex: decē chordę
Pſ. in- uitat ad obſer- uatio- nē decē p̄cepto rum.
ſunt p̄cepta eius. Vn̄ Aug. fecit quēdā librū de decē p̄ce-
ptis quē ītitulauit de decē chordis. Manibꝰ aūt tactū tale
iſtrumētū reddit ſuauē ſonū & nō aliter. Tāgere igiť ma-
nu pſalteriū illud.i. legē eſt opē ſeruare. Et ꝑ hoc vitať oē
pc̄tm̄:& ſuauis harmonia bonorū operū inde ſequiť. Vn̄
Pſ.cxviij. Iniqtatē odio habui & abominatꝰ ſum legē au

tẽ tuã dilexi.q.d. Ideo odiui oẽm iniqtatẽ.i.vitaui: q̃a legẽ mãdatorũ tuorũ ſeruaui. Vñ Aug. in dicto lib. Tãgis primã chordã q̃ colit deꝰ: & occidit beſtia ſupſtitionis & ſic de alijs. Et cũ pctm̃ ſit trãſgreſſio legis diuinæ & cœleſtiũ inobediẽtia mãdatorũ: & oẽ pctm̃ ſit vel i deũ vel i proximũ: vel ĩ ſeipſum. põt dici ſm quãdã adaptationem ꝙ p prima tria obſeruata vitãtur pctã directe ꝯtra deũ p quĩq; ſequẽtia pctã q̃ ſunt cõtra ꝓximũ: p duo vltima q̃ ſunt cõtra ſeipm. Nã p deſideria & cõcupiſcentias malas interiores non ſit leſio proximo ſed ſibĩpſi.i.aĩe ſuę quã maculauit per praua deſideria. Rationẽ aũt ſufficientem quare.ſ. nõ ſunt plura nec pauciora aſſignat btũs Tho.i.ij.q.c.ar.v. Sicut eñ ait precepta legis humanæ ordinãt hoiem ad cõitatẽ humanã ita pcepta diuinę legis ordinãt hoiem ad quandã cõitatẽ hoim ſub deo. Ad hoc aũt vt hõ in aliqua cõitate cõmoreť duo requrũť. Primũ eſt vt hõ bene ſe habeat ad eũ q præeſt cõitati. Scd'o vt bñ ſe habeat ad alios cõitatis cõſocios & participes. Oportet ergo ꝙ in lege diuina ferant aliqua præcepta ordinãtia hoiem in deum & deinde alia precepta ordinãtia hoiem ad alios ꝓximos ſibi ꝯuenẽtes ſub eodẽ principe. Principi aũt cõitatis tria debet homo. Primo fidelitatẽ. Scd'o reuerẽtiã. Tertio famulatũ. Fidelitas aũt ad dñm in hoc cõſiſtit: vt honorem principatus ad aliũ nõ deferat & quãtũ ad hoc accipiť primũ preceptũ cũ dr̃. Nõ habebis deos alienos corã me. Reuerentia ad dñm ſeruať: vt nil iniurioſum in eo cõmittať: & quãtũ ad hoc aſſumiť ſcd'm preceptũ.ſ. Nõ aſſumes nomẽ dei tui in vanũ. Famulatus deo debeť in recõpẽſatiõe beneficiorũ q̃ ab eo recipiunť a ſubditis. Et quãtũ ad hoc pertinet tertiũ pceptũ.ſ. de ſanctificatione ſabbati in memoriã conditionis rerũ. Memento ait: vt diẽ ſabbati ſanctifices &c. Ad ꝓximos aũt bene ſe qs habet & ſpecialiter & generaliter. Specialiter q̃dẽ quãtũ ad eos quibus eſt debitor vt eis debitũ reddat: & quantũ ad hoc dicit: honora patrẽ tuũ & matrẽ. Quantũ ad oẽs gñalit bñ ſe habet hõ vt nulli nocumẽtum iferať: nec ope: nec corde: nec ore. Et nocumẽtũ ꝓximo inferť ope: q̃nq; in pſonã ꝓpriã quantũ ad ꝯſiſtẽtiã: & ſic ꝓhibeť homicidiũ cũ dr̃. Nõ occides. Q̃nq; ĩ pſonã ꝯiũctã quãtũ ad ꝓpagationẽ ꝓlis. & ſic pcipiť. Nõ mœchaberis. Q̃nq; fit iiuria ĩ rẽ poſſeſſam q̃ ordinať ad vtrũq;. & ſic dr̃. Nõ furtũ facies. Nocumẽtũ oris ꝓhibeť cũ dr̃. Nõ loqueris falſum teſtimoniũ ꝯtra ꝓximũ tuũ. Nocumẽtũ cordis cũ dr̃. Nõ cõcupiſces rẽ ꝓximi tui: nec deſiderabis vxorẽ eius &c. Scd'm hãc aſſignationẽ nõ dať aliqd' pceptũ ordinãs hoiem in ſeipm. Et rñ ſm Tho. q̃a cũ pcepta decalogi referant vt ad finẽ ad pcepta dilectionis dei & ꝓximi: ſicut i illis preceptis de dilectiõe dei & proximi icludiť dilectio ſui: q̃a tũc ꝯ eqs diligit ſeipm cũ ordinat ſe bñ in deũ & ꝓximũ. Ita etiã tũc qs bñ ordinat ſeipm cũ bñ ſe habet ad deũ & ꝓximũ. fundo iſta pcepta. Vl' etiã nõ dať pceptũ i decalogo ſpãle de ſeipo ordinatũ: q̃a cũ pcepta decalogi oportet ꝙ ſint talia q̃ ſtatĩ in mẽtẽ ppl'i cadere poſſint. Preceptũ aũt habet rõnẽ debiti ꝙ aũt hõ ex neceſſitate debeat aliqd' deo & ꝓximo: hõ de faciili cadit in conceptione hoĩs pcipue fidelis. Sed ꝙ ex neceſſitate ſit ei debitũ de his q̃ ptinẽt ad ſeipm: nõ apparet hoc in prõpto: cũ videať primo aſpectu ꝙ qlibet ſit liber ſui i his q̃ ptinẽt ad ipm. Sed magis ĩordinatiões hoim ad ſeipſos puenĩũt ad populũ mediãte inſtructione ſapiẽtũ. Preceptũ aũt de obſeruatiõe ſabbati inquãtum eſt morale ptinẽs ad decalogum inquãtum intelligiť ibi præcipi quies mentis in deo: & vacare deo p aliquo tpe. Sed quãtum ad determinationẽ diei talis.ſ. ſabbati eſt cerimoniale & nõ morale: vñ nũc ceſſat. Et q̃uis Eſichius & Origenes iſta decẽ præcepta aliter diſtinguãt & aſſignẽt: iſta tñ melior ſm Tho. quã ponit Augu. vt dictum eſt.

Rõ aſſignatĩ q̃re non plura vel paũciora p̃cepta ſunt ꝙ decem.

In decalogo nõ dať pceptũ de ſeipſo ordinatum.

§.VI. DE PRAECEPTIS MORALIBUS

libus additis decalogo ꝓ qbus põt iduci illud Põ.xxvj. Legẽ pone mihi dñe in via tua: & dirige me i ſemitam rectã ꝓpter inimicos meos. Via qua itur ad deũ eſt via virtutũ: danť præcepta legis vt dictũ ẽ. Sed oportet ꝙ deꝰ ponat in affectu nr̃o p gratiã.ſ. vt velim ſeruare. q̃a vt dicit Augu. Sine ſpũſancto cõſtat nos mãdata dei ſeruare non poſſe. Semita quæ eſt ſtrictior aditus ꝙ via: põt intelligi collectio illorũ moraliũ mãdatorũ: quę addunť decalogo vtiq; arctiora ſũt ad ſeruãdũ: vt patebit. Et oportet ꝙ deꝰ dirigat ad recte ſentiendũ de eis ꝓpter inimicos Iudęorũ male exponẽtiũ: vel chriſtianorũ male de eis ſẽtiẽtiũ vel dęmonũ nos ſeducere cupientiũ. Sunt igiť hmõi addita q̃ deferuntur populo a deo mediante doctrina & inſtructione ſapientũ ſubtiliori eorũ cõſideratione. Vnde in primo præcepto vbi ꝓhibeť cultꝰ aliorũ deorũ adduntur p̃cepta prohibẽtia ea quę ordinanť in cultũ idolorũ: ſicut habeť Deuť.xviij. Nõ inueniať in te q luſtret filiũ ſuũ aut filiã ſuã ducẽs per ignem: aut qui hariolos ſciſcitetur aut obſeruet ſomnia atq; auguria: nec ſit maleficus aut incantator: nec phitones cõſulat nec diuinos: & quęrat a mortuis veritatẽ. Et ſic oĩs ſupſtitio ꝓhibeť diuinatio: incantatio & vana obſeruatio. Scd'o præcepto quo ꝓhibeť piuriũ: ſuperaddiť ei ꝓhibitio blaſphemię. Leuiť.xxiiij. Et ꝓhibitio falſę doctrinę. Deuť.xiij. Tertio pręcepto ſuperadduntur oĩa cęrimonialia vt determinatiua modi exterioris diuini cultus q p̃cipue in feſtis eſt exercẽdus. Nunc aũt illis cęrimonijs ceſſantibus ſuccedũt cęrimoniæ diuini cultus noui teſtamẽti q̃ obſeruãdę ſunt ſm ordinationẽ eccleſię vel cõſuetudinẽ locorũ in ſacramẽtis & diuinis officijs vt diſt.xj. eccleſiaſticarũ. Pręcipiť aũt ĩ eo vt vaceť deo ꝓ aliquo tpe. & ſm hoc poniť i decalogo: & nũc ſabbato ſuccedit dies dñicꝰ: & alia feſta ex ſtatuto eccleſię. Quarto præcepto de honore parẽtũ ſupadduntur vniuerſa p̃cepta inducẽtia ad reuerẽtiã & obediẽtiã exhibenda maioribus & p̃cepta inducẽtia ad bñficia exhibẽda tpalia vel ſpũalia ꝓximis vt eleemoſinas: aut ẽt minoribꝰ: vt curã quã debẽt habere parẽtes de filijs & prælati de ſubditis. Et etiã pręceptũ de honoratione ſeniũ ſm illud Leuiť.xix. Honora pſonã ſenis & corã cano capite ſurge. Quinto qd' eſt de ꝓhibitiõe homicidij: ſupaddiť ꝓhibitio cuiuſcũq; molitiõis cõtra pſonã ꝓximi. Sicut illud Leui.xix. Nõ ſtabis cõtra ſanguinẽ ꝓximi tui. Et ꝓhibitio odij ſm illud Leuiť.xix. Nõ oderis fratrẽ tuũ in corde tuo: ſed publice argue eum.

Sexto qd' eſt de adulterij ꝓhibitione: ſupaddiť p̃ceptũ de prohibitione meretricij: ſm illud Deuť.xxiij.c. Nõ erit meretrix de filiabus Iſrael nec ſcortator de filijs Iſrael. Et ꝓhibitio vitij ꝯtra naturã ſm illud Leuiť.xviij. Cũ maſculo nõ commiſcearis. Et vitij beſtialitatis ſm illud Leuiť.xviij. Cũ oĩ pecore nõ coibis. ſeptimo de ꝓhibitione furti ſuperadduť ꝓhibitio vſurę ſm illud Deuť.xxiij. Non fœneraberis fratri tuo ad vſurã. & ꝓhibitio fraudis ſm illud Deuť.xxv. Nõ habebis in ſacculo diuerſa põdera maius & minꝰ. Et vniuerſaliter oĩa q̃ ptinẽt ad calũniã & rapinã. Octauo qd' ẽ de ꝓhibitiõe falſi teſtimonij ſupadditur ꝓhibitio falſi iudicij ſm illud Exo.xxiij. Nec ĩ iudicio plurimorũ ſnię acqeſces vt a vero deuies. Et ꝓhibitio mẽdacij ſm illud ibidẽ. Mendaciũ fugies. & ꝓhibitio detractionis ſm illud Leuiť.xix. Non eris criminator nec ſuſurro in populis. Alijs duobꝰ pręceptis vltimis nulla alia adduť: q̃a oĩs mala cõcupiſcẽtia ẽt aliorũ vitiorũ p ea ꝓhibetur. Propterea autẽ magis ꝓhibeť ſpecialiter deſideriũ adulterij & furti q̃ aliorũ vitiorũ: vt homicidij & hmõi: ex eo q̃a delectatio adulterij & vtilitas diuitiarũ ſunt ſm ſe ipa appetibilia: iquãtũ habẽt rõnẽ boni delectabilis vel vtilis. Sed homicidiũ & falſitas ſũt ſm ſe horribilia q̃a ꝓximꝰ & veritas naturalr̃ amanť & nõ deſideranť ꝯ̃ria eis: niſi ꝓpter aliud & iterũ q̃a paſſiões iraſcibilis deriuanť a paſſionibus cõcupiſcibilis iõ in præceptis decalogi q̃ ſũt quaſi prima elemẽta legis nõ erat mẽtio faciẽda de paſſionibus & vitijs iraſcibilis ſed tm̃ cõcupiſcibilis & in pręceptis ſupadditis decalogo reperiunť in diuerſis locis præcepta de oĩbus virtutibus: ſed non ita aperte.

No. differẽtia iter viã & ſemitã.

Cęrimonię noue legis

Deſideriũ adulterij & furti magis ꝓhibetur rõ ponit.

¶De decalogo & ſingulis p̃ceptis eiꝰ i pticulari. Ca.iiij.

DE SINGVLIS PRAECEPTIS

decalogi quorũ tria prima ptinent ad dilectionẽ dei. Et illorũ primũ ẽ. Nõ habebis deos alienos corã me. Nec facies tibi ſculptile neq; oẽm ſimilitudinẽ q̃ eſt in cœlo deſup & q̃ in terra deorſum: nec eorũ q̃ ſunt in aquis ſub terra. Non adorabis ea: neq; coles. Exo.xx. Ad qd' etiã facit qd' ait dñs p Põ. Iſrael ſi audieris me nõ erit in te deus recens neq; adorabis deũ alienũ. ego enim ſum dñs deus tuus. Iſrael interpretať vidẽs deum & ſignificat populũ fidelẽ: qui ſi audit.i. obedit deo in mãdatis legis ſiue obſeruat qd' ſequiť: q̃a hoc ẽ primũ mãdatũ legis vt ſcilicet non ſit in corde ſuo & credulitate aliꝰ deꝰ q̃ verꝰ deus

Põ.lxxx

deus qui eſt æternus. Omnis alius qui opinione falſa haberetur deus eſſet deus recẽs. Neq; adoret cultu exteriori quo quis ꝓteſtatur fidẽ ſuã: deos alienos extra deũ verũ. Et q̃a ſapiẽtis eſt ordinare ſm phm̃. Maxima autẽ ſapientia repitur in lege diuina: ideo cũ maximo ordine poſita & nũerata ſunt ipa p̃cepta. & vt iſtud ſit primũ. Pro cuiꝰ declaratione dicit beatus Tho.ij.ij.q.cxxij.arť.ij. ꝙ ad legẽ pertinet hoĩes facere bonos: & iõ oportet p̃cepta legis ordinari ſm ordinẽ gñatiõis ſm quam hõ fit bonus. In ordine aũt gñationis duo ſunt attẽdẽda: quorũ primũ eſt ꝙ prima pars primo conſtituiť. Sicut in gñatione aĩalis primo generať cor: & in domo primo fit fundamẽtũ. Et ĩ bonitate aĩæ prima pars ẽ bonitas volũtatis ex quo hõ vtiť bñ quacũq; alia bonitate. Bonitas aũt volũtatis attendiť ad obiectũ ſuũ qd' eſt finis: & iõ in eo eſt q erat p legẽ iſtituendus ad virtutẽ. Primo oportuit quaſi iacere quoddã fundamẽtum religiõis: p quã hõ debite ordinať in deũ q eſt vltimus finis humanę volũtatis. Scd'm qd' attẽditur ĩ ordine gñationis eſt ꝙ priꝰ impedimẽta & cõtraria tollãtur ſicut agricola prius purgat agrũ q̃ ſeminet. Et ideo circa virtutẽ religionis prius erat hõ inſtruendus vt impedimẽta verę religionis excluderet: q̃ ꝙ actus eius exerceret: ſ. in colẽdo eũ: p̃cipuũ aũt impedimẽtum religionis eſt ꝙ hõ inhereat falſo deo: ſm illd' Mat.vj. Nõ poteſtis ſeruire deo & mãmonæ. & iõ rõnabiliť primo pręcepto excludiť cultꝰ falſorũ deorũ. Prius ergo erãt præmittẽda præcepta negatiua quibus tollerẽtur impedimenta religiõis.ſ. ĩfidelitas p primũ pręceptũ: & irreuerẽtia p ſcd'm: & poſtea iaciẽdum fundamẽtũ religionis p cultũ exhibendum vero deo: qd' fit in tertio pręcepto.ſ. de ſanctificatiõe ſabbati. Nõ ergo ſit in te deus recens vt credas vel colas aliũ deum q̃ æternum. Neq; adorabis deũ alienum: vt notat beatus Tho. in libello de decem præceptis.

Rõ primi p̃cepti ponitur.

§. I. SICVT CONTRA ISTVD

p̃ceptũ primũ. Nõ habebis vel adorabis deos alienos: faciebãt antiqui Pagani quadrupliciter: ita & nũc mali fideles quaſi eos imitãtes. ¶Quidã eñ colebant cœleſtia corpora credentes aſtra eſſe deos. De qbꝰ dr̃ Sap.xiij. Solem & lunã & gyrũ ſtellarũ rectores orbis credẽtes deos putauerũt. Et iõ Moyſes ꝓhibuit Iudæis ne leuarẽt oculos ad cœlum: & adorarent ſolẽ & lunã & ſtellas q̃ fecit deus ĩ miniſteriũ.i. in ſeruitiũ noſtrũ: nõ in cultũ eorũ. Hos imitãť cõtra hoc pręceptũ agẽtes aſtrologi q dicunt rectores eſſe aĩarũ corpora cœleſtia: & cõſtellationibus ſub quibus naſcunť hoĩes neceſſe ad bonũ vel malũ trahi. Et hi ꝓ hęreticis cõdẽnãtur.xxiiij.q.iij.c.pe. Quidã alij colebãt inferiora elemẽta: de qbus Sap.xiij. Aut ignẽ: aut ſpm̃: aut aerem deos putauerũt. Chaldęi ignẽ ꝓ deo habebãt. & q̃a Abraã cũ fratribus ſuis & patre Aram noluerunt illũ colere dicẽtes nõ eſſe deũ: in ignẽ ꝓiecti ſunt vt experirẽtur vim eiꝰ: ſed fide euaſerũt. Vñ Abraã dr̃ liberatus de Hur.i. de igne Chaldeorũ. His ſimiles ſunt qui inferioribꝰ male vtuntur Nimis amãtes diuitias. Vñ & apl's dicit auaritiã eſſe idolorũ ſeruitutẽ: q̃a cultũ quẽ debet auarꝰ deo exhibere & ſolicitudinẽ: exhibet numo. Tertij errãtes colebãt homines in deos ſe vl' alios. Aliqui eñ nimis carnaliter amãtes certas pſonas: ipſis mortuis fecerunt eis imagines quas colebant in deos. Sicut fecit Ninus de Belo prẽ ſuo. Vñ idola primo denoĩata ſunt vt dicerẽtur Bel vel Baal vel Baalim. Et Sap̃.xiiij. dr̃. Acerbo luctu dolẽs pater cito rapti ſibi fili fecit imaginẽ: & illũ q tũc quaſi homo mortuꝰ fuerat nũc quaſi deũ colere cœpit. His ſimiles ſunt qui nimis amãt aliquas pſonas ſiue pręſidẽtes: vt ꝓ eis nõ vereãtur oĩa mala facere. Vel filios quos male nutriũt: & vt dimittãt diuites: rapinas faciunt. Contra quos Põ.cxlv. Nolite cõfidere in principibꝰ: neq; in filijs hoĩm in qbus nõ eſt ſalꝰ. Aliq vero fuerunt ita p̃ſumptuoſi: vt ſe facerẽt deos noĩare & colere ſm illd' Ezech.xxviij. Eleuatũ eſt cor tuũ & dixiſti deꝰ ego ſum. Qd' Nabuchodonoſor conatus eſt facere per Holofernem ducem exercitus ſui. Sed confuſus vt patet Iudith.i. Hos imitãtur q nimis credũt ſenſui ſuo: & qui voluptatibꝰ corporis inhęrẽt vt vltimo fini: de quibus apl's ad Phil'.iij. Quorum deus vẽter eſt. Cæteri colebãt dæmones qui in ſtatuis habitãtes dabãt reſpõſa reqſiti ad decipiẽdũ hoĩes. vt patet in legẽdis apl'orũ. De qbus Põ.xcv. Oẽs dij gentiũ dæmonia. Hos imitãtur facientes diuinationes: incantationes: & vanas obſeruationes. In qbus fiunt ſcd'm Augu. quædã pacta tacita vel expreſſa cũ dæmonibus: & ideo iſta faciẽtes adorãt deos alienos.i. dęmones qui ſunt alieni ab omni mĩa & veritate. Et ꝙ grauiter delinquãt iſta faciẽtes: patet p illud qd' dicit Aug. & habeť.xxvj.q.vij. nõ obſeruetis. Nõ obſeruetis dies q dicuntur Egyptiaci: aut Cal'. Ianuarij. Et infra. Qui has vel quaſcumq; diuinationes aut facta: aut auguria obſeruat: aut attẽdit: aut cõſentit obſeruãtibus inutiliter ſine cauſa magis ad ſui dãnationẽ q̃ ad ſalutẽ tẽdit: ſiue p quoſdam numeros literarũ & lunę: & per Pythagoricã Necromãtiã egrotãtiũ vitã vel mortẽ: ꝓſpera vel aduerſa futura ĩquirit. Siue qui attẽdũt ſomnialia ſcripta & falſo Daniel' noĩe intitulata: & ſortes q dicunť ſctõrũ apl'orũ: & auguria auiũ aut aliqua ꝓ domo faciẽda: vel ꝓpter cõiugia copulãda: aut in collectionibꝰ hęrbarũ carmina dicũt: aut pictatiolas.i. breuia ꝓ quauis infirmitate ſcriptas. ſup hoĩes & aĩalia ponũt p̃ter ſymbolũ & orõnem dñicã: aut magicis falſitatibꝰ ĩ grãdinarijs & tẽpeſtatibꝰ credũt. q aũt talibꝰ credũt: aut ad eorũ domũ eũtes: aut ſuis domibꝰ introducũt aut interrogãt ſciãt ſe fidẽ chriſtianã & baptiſmũ p̃uaricaſſe: & Paganũ & apoſtatã.i. retro abeuntẽ & dei inimicũ: irã dei grauiter ĩęternũ incurriſſe: niſi eccleſiaſtica pœnitẽtia emẽdatus deo recõcilieť. Hæc ibi. Et in.c. pręcedẽti dicit idem. Admoneãt fideles ſacerdotes populos ſuos vt nouerint magicas artes, incãtationeſq; qbuſlibet ĩfirmitatibus hoĩm nil remedij poſſe cõferre: nõ aĩalibus languẽtibus claudicãtibuſve vel etiã moribundis quicq; mederi: ſed hęc eſſe laqueos & inſidias hoſtis antiqui: quibꝰ ille perfidus, genus humanũ decipere nitiť. Ecce quõ decipit: q̃a cũ hmõi incantationibꝰ immiſceanť aliqua piæ vt orõnes: credet ſe homo colere deũ: & colit diabolũ q ibi operatur. Sed nõ adorabis deũ alienũ.i. dęmones p incantationẽ pręcipit dñs per Moyſen & per Pſalm̃.

Quatuor facie bãt infideles cõtra h̃ p̃ceptũ: q̃ſſil'itu dinarie mali imitanť fideles.

Pacta quõ fiunt cũ dæmonibus.

Supſtitiones variæ taxanť.

§. II. QVATVOR AVTEM RA

tiões ſunt qbꝰ excluſo cultu falſorũ deorũ debemꝰ verum deũ colere q̃ habenť in dicto libello.b. Tho. de Aqno. Et pñt notari ĩ eo qd' ſubdiť ĩ ver. Pſal. Ego eñ ſum dñs deꝰ tuꝰ. Prima eſt ex dei largitate. Oẽ eñ bonũ naturale vel tpale vel ſpũale a deo habemus. Quid eñ habes ait apl'us j. ad Corũ.iiij. qd' nõ accepiſti? Põ.ciij. Aperiẽte te manum tuã.ſ. large ꝓuidẽtię: oĩa iplebunť bonitate. Et oĩa in nihilũ redirẽt: niſi manꝰ oĩpotẽtis ea ſuſtẽtaret. ait Grego. vñ dicit. Ego ſum q.ſ. do eſſe oĩbꝰ: & cõſeruo: & ſolus habeo eẽ imutabile. Et iõ vt verꝰ deꝰ adorãdꝰ. Nimis ĩgratus eſt qui deũ nõ colit a quo oĩa bõa recepit. Deuť.xxxij. Nũqd nõ ipe eſt pr̃ tuꝰ qui poſſedit & fecit & creauit te? Qui aũt nõ recognoſcit bñficia eiꝰ & nõ colit eũ: ſil'is eſt illis Iſraelitis q educti de deſerto cũ tot mirabilibꝰ oſtẽſis: coluerũt deos dicẽtes. Hi ſunt dij tui filij Iſrl'. Exo.xxxij. Secunda rõ quare debemꝰ eũ colere: & nõ aliũ deũ eſt ex p̃mij numeralitate ſeu magnitudine. In nulla eñ lege ꝓmittiť obſeruatoribus eiꝰ tm̃ p̃miũ. In lege Machometi ꝓmittitur Saracenis ꝓ p̃mio obſeruatiõis eiꝰ fluuiꝰ lactis & mellis. Iudæi expectabãt terrã ꝓmiſſiõis: & expectãt reuerſionẽ illiꝰ. Sed xp̃ianis ꝓmittiť gl'ia angelorũ. Vñ & apl's ad Ro.viij. Nõ ſunt cõdignę paſſiões huiꝰ tpis ad futurã gl'iam. Mat.xxij. & Luc.xx. Eq̃les ſunt angelis dei. Vñ dicit. Ego ſum dñs. Dñs dr̃ q̃ſi do munus.ſ. glorię. Põ.lxxxiij. Grãm & gl'am dabit dñs. Tertia rõ ẽ ex ſui dignitate: ꝙ vt diciť Eccl'i.i. Vnꝰ ẽ altiſſimꝰ creator oĩm op̃s & rex potẽs & metuẽdus nimis. Sapiẽtiſſimꝰ eſt: quia oĩa nuda & apta ſunt oculis eiꝰ. Ad Heb.iiij. Vnde deꝰ latine: græce theos dr̃ & theos deriuať ab ythin qd' eſt videre: q̃a oĩa videt. Quarta rõ eſt ex pacti fidelitate. Nã ĩ baptiſmo qlibet abrenũciat diabolo & põpis eiꝰ: & obligat ſe ad ſeruãdũ mãdata dei & ad fidẽ: vñ magnũ ſuppliciũ mereť frãgẽs ꝓmiſſũ. Ad Heb.x. Irritã qs faciẽs legẽ Moyſi duobus aut tribus teſtibꝰ moriť ſine vlla miſeratiõe: quãtomagis putãdũ ẽ deteriora mereri ſupplicia q filiũ dei cõculcauerit &c. Vnde dicit. Ego ſum dñs deus tuꝰ. tuus.ſ. frater effectus per incarnationẽ: & quẽ elegiſti in deũ tuũ ad eum colendum.

Deũ colimꝰ q̃drupliciter rõne.

§. III. DE SECVNDO PRAECE

pto qd' eſt. Nõ aſſumes nomẽ dei tui ĩ vanũ. Exo.xx. Sic̃ p primũ p̃ceptũ excludiť vitiũ ſupſtitionis: qd' opponiť

religiõis ỽtuti ẜm exceſſum:ne.ſ.cult⁹ diuin⁹ alteri trada
tur q̃ꝫ deo ỽo.Ita p ẜm p̃ceptũ excludit vitiũ irreligioſita
tis:qđ opponit religioni ẜm defectũ:ne.ſ. deus contẽna
tur p defectũ reuerẽtię.Prius aũt eſt deũ ſuſcipere ad colẽ
dũ q̃ꝫ eũ ſuſceptũ honorare &ĩõ rõnabiliter pręmittit pri
mũ p̃ceptũ quo ꝓhibet ſupſtitio:ſecũdo q̃ ꝓhibet piuriũ
& alia pertinẽtia ad irreligioſitatẽ ſeu irreuerentiam dei.
Tho.ij.ij.q.cxxij.ar.iij.Et q̃uis p hoc p̃ceptũ ꝓprie & prin
cipaliter ꝓhibeat aſſumptio nõis dei illa qua aſſumit no
mẽ dñi ad ꝯfirmationẽ verbi p modũ iuramẽti:ex eo ꝙ il
la eſt frequẽtior apud hoĩes & p̃cepta decalogi ſunt de his
quę pri⁹ ĩ occurſum humani gñis ſolẽt accidere:tñ põt ex
cõſequenti ĩtelligi ꝓhibita oĩs inordinata diuini nõis aſ
ſumptio.Et ẜm hoc reperiunt diuerſæ expoſitiões huius
p̃cepti.Itẽ q̃uis noĩa dei ſint multa:tñ qa reuerẽtia debet
noĩb⁹ dei rõne rei ſignatę q̃ ẽ vna.ſ.diuinitas nõ rõne vo
cũ ſignificatiuũ q̃ ſunt multę iõ ſignãter in ſingulari nõ aſ
ſumes nomẽ dei tui in vanũ.Idem Tho.frequẽter pctõres
faciũt ꝯ iſtud p̃ceptũ ꝓpter qđ dici põt illud Ps̃.xxxviij.
Vniuerſa vanitas oĩs hõ viuens.Hõ aliqñ ẜm Grego.in
moral.ſignat naturã cũ culpa.Vñ.j.ad Cor.iij.dicit apl's.
Cũ ſit inter vos zelus & cõtẽtio:nõne carnales eſtis & ẜm
hominẽ ambulatis.i.ẜm ſenſualitatẽ culpabilẽ eſt aũt ta
lis hõ.i.pctõr vniuerſa vanitas.i.van⁹ oĩmode vanitatis.
Dicit em̃ vanũ quadruplex.Primo vanũ.i.falſũ iuxta il
lud Ps̃.xj.Vana.i.falſa locuti ſunt vnuſquiſq; ad ꝓximũ
ſuũ.Scđo dr̃ vanũ qđ ẽ iniuſtũ ſeu illicitũ.Eccl's vlt.Ado
leſcẽtia & voluptas vana ſũt.i. adoleſcẽs voluptuoſus il
licita cõmittit.Tertio dr̃ vanũ inutile ſeu ĩdiſcretũ.ẜm il
lud Hiere.lj.Vana opera eorũ & riſu digna.Quarto dr̃ va
nũ qđ nõ conſequit finẽ ſuũ ad quẽ ordinat.Sap.xiij.Va
ni ſunt oẽs hoĩes qb⁹ nõ ſubeſt ſciẽtia dei qa nõ ptĩgũt ad
primã veritatẽ ad quã ordinat oĩs ſcĩa.Et illud Ps̃.cxxvj.
Niſi dñs ędificauerit domũ.ſ.ꝯſciẽtię & aĩę ędificatio ỽtu
tũ:in vanũ laborauerũt q ædificãt eã qa nõ acquirũt eas.
Oĩs igit hõ.i.pctõr eſt vniuerſa vanitas.i.van⁹ oĩbus his
modis.Sciendum aũt ꝙ nomẽ dñi aſſumit ad quatuor vt
habet in textu btĩ Tho.de pręceptis.Primo ad ſanctifica
tionẽ.Scđo ad ꝯfeſſionẽ.Tertio ad auxilij implorationẽ.
Quarto ad dicti ſui confirmationẽ.Sed pctõr in his qua
tuor modis aſſumit in vanũ.Quãtũ ad primũ ſumit ali
quãdo nomẽ dei ad ſãctificationẽ.ſ.cũ noĩatur ad hoc vt
ſanctificet.i.purificet hoĩem a pctĩs qđ p̃cipue fit in ſacra
mẽto baptiſmatis & pnię:q̃ ordinata ſunt ad purgationẽ
pctõrũ.j.ad Cor.vj.Abluti eſtis.ſ.p baptiſmũ ſãctificati
eſtis in noĩe dñi.Dicit em̃ babtizans.Ego te babtizo ĩ no
mine patris & filij & ſpũſſcĩ q ſunt vn⁹ de⁹.& abſoluens
in pœnitẽtia.Ego te abſoluo ĩ noĩe patris & filij & ſpũſſã
cti.Vñ dñs dixit ſacerdotib⁹ veteris teſtamẽti.Vos poni
te nomẽ meũ ſup filios Iſrael.ſ.inuocãdo in collatiõe ſa
cramẽtorũ:& ego dñs bñdicã eis.ſ.cõferẽdo virtutẽ et effe
ctũ eorũ.Sed in vanũ aſſumit in hoc nomen dñi qui male
vtit ſacramẽtis cõferẽdo vel accipiẽdo ea in pctõ mortali
qa talis nõ cõſequit ſanctificationẽ ad qđ ordinan ſacra
mẽta & ſaluationẽ ſed culpã mortalẽ & dãnationẽ.Et ſic ĩ
vanũ aſſumit nomẽ dei inuocatũ.vñ Augu.& Leo papa.
Sacramẽta vnicuiq; talia fiũt:quali corde vel ꝯſciẽtia ac
cipiunt.j.q.j.ſi q epĩ. Qui ergo irreuerẽtiã facit ſacramen
tis ꝯ illud p̃ceptũ agit & qa fit frequẽter:iõ vniuerſa vani
tas oĩs hõ viuẽs.Scđo ſumit nomẽ dñi ad confeſſionẽ.Et
hoc vel p̃dicãdo & docẽdo vel laudãdo deũ.Ps̃.ciiij.Cõfi
temini dño & inuocate nomen ei⁹:annũciate inter gentes
opa ei⁹.ſ.pręđicãdo.ſicut Paulus de quo dixit dñs Act.ix.
Portet nomẽ meũ corã gẽtib⁹ & regib⁹ & filijs Iſrael.Sed
in vanũ ſumit q falſa pręđicat vel docet vt hęretici qa nõ
ſequit fruct⁹ ſalutis ĩde ad quẽ eſt ordinata p̃dicatio .Vñ
vna glo.ſup hoc p̃cepto dicit.Nõ dices creaturã eſſe.ſ. pu
rã chriſtũ filiũ dei:qđ Iudęi faciũt:& talis peccat mortali
ter falſa ſciẽter p̃dicãs ẜm Tho.in.iiij.Sumit etiam nomẽ
dei ad laudãdũ ẜm illud Eſa.xliij.Omnẽ q inuocat nomẽ
meũ in gloriã meã creaui eũ.Et illud Ps̃. Laudate nomẽ
dñi.Sed in vanũ aſſumit q illud nominat in deriſionẽ in
cãtilenis mũdanis vel qđ peius eſt blaſphemãdo & male
dicẽdo:qđ vtricq; ẽ mortale & cõtra iſtud p̃ceptũ ẜm Tho.
ij.ij.q.vbi.ſ.Cõtra quos cõquerit dñs dicẽs per Eſaiã.lij.
Iugiter tota die nomẽ meũ blaſphemat & de blaſphemia
habes diffuſe in.ij.par.tit.vij.c.v.Tertio ſumit nomẽ dñi

Scđo p̃cepto ꝓhibetur eſſe aliqđ ptinens ad irreligioſitatẽ.

Vanũ dr̃ quadrupliciter.

Nomẽ dei quatuor modis aſſumitur.

Numeri.vj. ſed illi inuocabũt nomẽ meũ &c.

ad auxilij implorationẽ.Prouerb.xviij.Turris fortiſſima
nomẽ dñi:ad eã confugiet iuſt⁹ & ſaluabit. Et Hiere.xiiij.
Nomen tuũ inuocatũ eſt ſup nos:ne derelinquas nos.Et
ad hoc vt citi⁹ aliqs obtineat auxiliũ in orõne adiũgit vo
tũ aliqđ.Sed in vanũ aſſumit nomẽ dñi q in orõne volũ
tarie diſtrahitur ad alia.Cõtra quos dr̃ Mat.xv.Populus
hic labijs me honorat:cor aũt eorũ lõge eſt a me. Sine cau
ſa.i.vtilitate colũt me. Et multomagis in vnum aſſumit
nomẽ dei q vota facit ꝓ illicitis vel licita nõ ĩplet : & qa
pctõres in hoc frequẽter incidunt:iõ vniuerſa vanitas oĩs
hõ viuẽs.de trãſgreſſione votorũ habes diffuſe in.ij.par.ti.
xj.p totũ.Quarto ſumit nomẽ dei ad cõfirmationẽ dicto
rũ.ſ.p iuramẽtũ.Q̃uis em̃ aliqñ iuret p creaturas aut per
euãgeliũ:p fidẽ:p ſctõs:p corp⁹ ſuũ:& hmõi:ĩplicite aſſu
mit nomẽ dei:p illa em̃ iurat inquãtũ veritas vl' bonitas
aut virt⁹ dei in illis manifeſtat . Eſt em̃ iurare ẜm Augu.
deũ in teſtẽ inuocare ſuorũ verborũ.Sed vt dicit Hiero.tra
ctãs illud Hiere.Et iurabũt in noĩe meo in iudicio & iuſti
tia & veritate.Aĩaduertẽdũ ꝙ iuſiurãdũ debet hr̃e tres co
mites.ſ.iudiciũ,iuſtitiã & veritatẽ.Si qđ horũ defuerit nõ
iuramẽtũ ſed piuriũ erit.xxij.q.ij.c.ij. & ꝯ iſtud p̃ceptũ aut
p̃ter ĩp̃m.Primo em̃ reqrit veritas: vt iuret qđ credit eſſe
verũ.Nã iurãdo ſciẽter falſum:q̃cũq; mõ & cã ſemp pec
cat mortal'r.ẜm Tho.ij.ij.Et tũc ꝓprie agit ꝯ iſtud p̃ceptũ
aſſumẽs nomẽ dei in vanũ.i.ad aſſerendũ falſum.Vñ dic
ſcriptura Leui.xix.Nõ piurabis in noĩe meo.i.nõ iurabis
falſum.Scđo requirit iuſtitia in iuramẽto:qđ videt habe
re locũ in promiſſorio iuramẽto:vt.ſ.iuret qđ ſit iuſtũ &
licitũ.Nã iurãdo facere qđ ĩiquũ:ẜuari nõ debet.Sicut fec
Herodes amputare faciẽs caput Ioãnis Baptiſtæ propter
iuſiurãdũ.Et peccat mortaliter qñ iurat qđ illicitũ qđ ſit
mortale:vt occidere hoĩem:nõ facere pacem:& hmõi . Et
tũc aſſumit nomẽ dei ĩ vanũ.i.ꝓ re illicita.Tertio reqrit
iudiciũ.i.diſcretio:vt.ſ.nõ iuret niſi ĩ caſu neceſſitatis vel
magnę vtilitatis nõ em̃ ꝓ re vili vl' ioco debet iurari etiam
ỽitatẽ dicẽdo & iuſtũ ꝓmittẽdo.Vñ dicit Aug.ꝙ iuramẽ
to ſqs vti debet vt medicina.ſ.ꝓ neceſſitate : al's iurãdo le
uit vt cõit fit:& ſi verũ ſit & licitũ qđ iurat:ẽ pctm̃: nõ tñ
mortale:niſi fieret ĩ ꝯtẽptũ.& ſic ſumit nomẽ dei ĩ vanũ.i.
ꝓ re ĩutili:& ẽ p̃ter nõ ꝯtra iſtud præceptũ. Periurãs autẽ
ẜm Tho.in dicto libello iniuriat & facit irreuerẽtiã deo:
qa videt ſentire eũ eſſe ignorãtẽ & neſcire verũ vel falſũ
dicti ſui vel malitiã in eo quaſi diligat deus mendaciũ cu
ius teſtẽ inducit vel ĩpotentiã quaſi nõ poſſit punire.Pro
ximo eſt nociu⁹ qa ſocietas hoĩm inuicẽ ꝯſeruari nõ poſ
ſet niſi crederetur verbis eorũ.Dubia aũt confirmant iu
ramẽto ẜm illud ad Heb.vj.Oĩs cõtrouerſię finis ad ꝯfir
mationem eſt iuramentũ.Et eſt ſibijpſi crudelis q ſe obli
gat ad hoc puniat ſi nõ dicit verũ in iurãdo. Exemplum
in hiſtoria eccleſiaſtica de trib⁹ qui falſo iurauerũt cõtra
aliquẽ accuſantes de crimine. Et vnus dixit ꝙ cõbureret
ſi non iuraret verũ.Secũdus ꝙ leproſus efficeret.Tertius
ꝙ cecus efficeretur:& oĩbus euenit qđ ſibi imprecatus eſt
cũctis notificata veritate per vnũ illorũ.De iuramẽto & p
iurio habes diffuſe in.ij.parte.ti.x.

Ad iuſiurãdũ reqrit iudiciũ iuſtitia & veritas.

Periurij grauitas.

§.IIII. DE TERTIO PRECEPTO

qđ eſt.Memẽto vt diẽ ſabbati ſctĩfices.Exod.xx.excluſis
his q̃ ꝓhibẽt debitũ cultũ deo exhibere.ſ.ĩfidelitate,ſup
ſtitione & irreuerẽtia p primũ & p ſcđm p̃ceptũ: ꝯñs fuit
vt poneret tertiũ p̃ceptũ p qđ hoĩ vera religiõe fũdaret.
Ad religionẽ aũt ptinet debitũ cultũ deo exhibere. Sicut
aũt diuina nobis tradunt in ſcripturis ſacris ſub ſimilitu
dinib⁹ rerũ corporaliũ vt ĩtuit⁹ & cognitio dei dicat ocl's
ei⁹ & hmõi:ita & cult⁹ exterior deo exhibet ẜm aliqđ ſẽſi
bile ſignũ.Et qa ad ĩteriorẽ cultũ q̃ cõſiſtit in orõne & de
uotiõe magis ducit hõ ex ĩteriori ĩſtinctu ſpũſſcĩ p̃ceptũ
legis dãdũ fuit nõ de eo ſed de exteriori cultu ẜm aliqđ ſẽ
ſibile ſignũ.Et qa p̃cepta decalogi ſunt quaſi q̃dã prima
& cõia legis principia ideo in tertio pręcepto decalogi p̃
cipit exterior cult⁹ dei ſub ſigno cõis beneficij qđ ptinet
ad oẽs.ſ.ad rep̃ſentãdũ opus creationis mũdi a quo reqe
uiſſe deus dicit ſeptimo die.In cui⁹ ſignũ ſeptima.ſ. ſab
bati mãdat ſctĩficãda.i. deputãda ad vacãdũ deo,& colẽ
dũ eũ. Eſt aũt iſtud pręceptũ morale ẜm literalẽ ĩtellectũ
quantũ ad hoc vt hõ aliqđ tp̃s deputet vitę ſuę ad vacan
dũ deo & diuinis reb⁹ & ſic ſemp obligãs.Sed cęrimonia
le eſt

Fundat hoĩ vera religiõe p tertiũ p̃ceptũ.

Iſtđ p̃ceptũ p tim eſt morale & ptim cęrimoniale.

le eſt quãtũ ad determinationẽ diei.ſ. ſepteni.& ẜm h̃ nõ
obligat:imo nec debet ſeruari ſicut nec alia cęrimonialia
hęc Tho.ij.ij.q.cxxij.ar.iiij.Et ad h̃ p̃t ĩduci illud Ps̃.lxxx.
Buccinate ĩ neomęnia tuba:in ĩſigni die ſolennitatis ve
ſtrę:quia p̃ceptum in Iſrael eſt.Vbi tria nota.
¶Primo ꝙ feſtum eſt obſeruandũ:ibi.Quia præceptum
in Iſrael eſt.
¶Secundo ꝙ tempus eſt determinãdum:ibi:In ĩſigni die
ſolennitatis veſtrę.
¶Tertio ꝙ opus in eo eſt declarandum ibi. Buccinate in
neomęnia tuba.

no. tria de ſolẽnitate.

Quãtũ ad primũ nota ꝙ plures ſolẽnitates habebãt Iu
dæi figuratiuas noſtrarũ vt dicet.Et hi dies dicebant inſi
gnes ꝓpter inſignia aliqua facta in eis:& p̃ceptũ erat illa
cuſtodire ſicut chriſtianis ſua.Frequentior autẽ ſolẽnitas
erat ſabbatũ ĩ qua rep̃ſentabat mai⁹ & gñalius inſigne.ſ.
creationis mundi cui fidelib⁹ ſuccedit dñica in qua cõme
morat ĩſigne renouatiõis mũdi p chriſti reſurrectionẽ &
nr̃am.Pręceptũ aũt in Iſrael erat ſabbatũ cuſtodiri: pro
pter quatuor rõnes ẜm btm̃ Tho.in trac. de decẽ p̃ceptis.
Primo ad deſtructionẽ erroris.p̃uidit em̃ ſpũſſctũs ꝙ ali
qui vẽturi erãt q dicerẽt mundũ ſemp fuiſſe :vt p̃hi ãtiq.
Voluit ergo de⁹ vt cuſtodiret vn⁹ dies hebdomadę ĩ me
moriã ꝙ de⁹ oĩa creauerit in ſex dieb⁹.Et in ſeptima reqe
uit.i.ceſſauit a nobis cõdẽdis creaturis.Vñ Exod.xx.aſſi
gnãs dñs hanc rõnẽ.Sex dieb⁹ opaberis & facies oĩa opa
tua.Septimo autẽ die ſabbatũ dñi dei tui eſt.Nõ facies oẽ
opus in eo.Et paulopoſt.Sex em̃ diebus fecit de⁹ cœlũ &
terrã & mare & oĩa q̃ in eis ſunt:& reqeuit in die ſeptimo
Iudęi ergo celebrabãt ſabbatũ ĩ memoriã primæ creatio
nis:ſed qa chriſt⁹ aduenĩẽs fecit nouã creationẽ .vt Apo
cal.xxj.Ecce noua facio oĩa q̃ melior ẽ prima qa p primã
hõ fact⁹ ẽ terrenus p ſcđam factus ẽ cœleſtis. Vñ ad Gal.
vj.In chriſto Ieſu nec circũciſio aliqđ valet nec pręputiũ:
ſed noua creatura q̃ eſt p gratiã q̃ incœpit in reſurrectiõe
chriſti.Vñ ad Rom.vj.dicit.Chriſt⁹ ſurrexit a mortuis p
gloriã patris:ita & nos in nouitate vitæ ambulem⁹.Quę
reſurrectio qa facta eſt in dñica iõ eccleſia pręcepit.de ꝯſe.
diſ.iij.c.j.Pronũciãdũ oẽm dñicã ad honorẽ reſurrectiõis
Ieſu chriſti dñi nr̃i de veſpera ad veſperã feſtiue obſerua
ri.& eo.c.ſabbato.Scđa rõ quare pręcepta fuit dies ſabba
ti:eſt ad inſtructionẽ fidei redemptoris . Quieſcẽdo enim
ſabbato figurabãt Iudæi:ꝙ chriſt⁹ in ſepulcro mortu⁹ de
bebat qeſcere in ſabbato . Quieuit autẽ p hoc ꝙ caro eius
nõ vidit corruptionẽ.Ps̃.xv. Caro mea requieſcet in ſpe
ſ.reſurrectiõis.Et iterũ ibidem.Nõ dabis ſctm̃ tuũ videre
corruptionẽ.Eſt em̃ q̃ſi quędã quies hoĩs: dũ qđ naturali
ter appetit.ſ.nõ corrũpi:ſed cũ ſuo corpore manere vnitũ
h̃ euenit ſicut in chriſto.Sicut ergo ſacrificia Iudæorum ſi
gnificabãt chriſti mortẽ:ita ſabbatũ chriſti quietẽ ĩ ſepul
cro:qđ credere ptinet ad fidẽ. Et qa aduenĩẽte veritate fi
gura debet ceſſare:ideo ex quo chriſt⁹ iã qeuit in ſepulcro
& a mortuis reſurrexit:iõ nõ ſabbatũ:ſed dñicã debemus
celebrare. Vnde de cõſe.di.iij.puenit. dr̃ ꝙ illi q dicũt ſab
batũ cuſtodiẽdũ:ſunt p̃dicatores Antichriſti qui faciet ce
lebrari ſabbatũ & dñicã.Verũ eſt ꝙ talẽ diẽ.ſ.ſabbati de
putam⁹ ſpecialiter honori virginis Mariæ;qa ĩ illa die.ſ.
ſepulturę chriſti in ea ſola remanſit fides plena de chriſto
Et qa ſicut deus requieuit ſeptimo die in creatione mũdi:
ita requieuit in virgine p incarnationẽ recreãdo mũdum.
Aliqua ergo facere illa die ob honorẽ virginis laudabile
eſt:nõ tamẽ ab opib⁹ ceſſare;ne videamur Iudaizare. Ter
tia rõ eſt ad inflãmationẽ amoris.Corp⁹ em̃ terrenũ de ſui
natura terrena appetit:& iõ hõ ẜm illã partẽ a qua cõiter
deprimit ſemp ad terrena tendit : niſi conet ſe eleuare ab
eis. Et iõ oportet hr̃e certũ tp̃s in quo cũ nõ liceat ei vaca
re opib⁹:det ei materia vacãdi ſpũalib⁹.Sicut em̃ corpus
ĩdiget aliquo tp̃e ad refectionẽ ſui:q̃ fit per ſomnũ: come
ſtionẽ & hmõi:al's deficeret in opãdo & viuendo. Ita &
aĩa ĩdiget refectiõe ſpũali ne deficiat:q̃ fit p orõnes & alia
ſpũalia.Et aliq quidẽ ſemp faciũt ſabbatũ.ſ.ſemp vacan
do deo vt pfecti. Aliq freqnter vt boni clerici & religioſi.
Sed & laici debẽt hr̃e ſuũ ſabbatũ q̃ quieſcẽtes ab opibus
exteriorib⁹ vacẽt deo.ſ.feſta chriſtianorũ ne nimis tepe
ſcãt ĩ diuinis.Eſa.lviij.Erit ſabbatũ delicatum & ſctm̃ dñi
gl'ioſũ & qa ẽt ſerui & ãcillę debẽt hr̃e tp̃s ad vacãdũ deo:
iõ dñs p̃cepit Deut.v.Cuſtodi ſabbatũ dei tui vt reqeſcat

Sabbatũ erat cuſtodiendũ p pter q̃tuor rationes.

Quies dñi ĩ ſepulcro.

Sabbatum varium.

ſeru⁹ tu⁹ & ancilla.qđ eſt ꝯ illos qui faciũt diebus feſtiuis
ſeruos laborare.Quarta rõ eſt ad roborãdũ veritatẽ pro
miſſionis.ꝓmittit em̃ nobis quies pfecta in alia vita quã
ſignabat dies ſabbati:ſed oportet pri⁹ opari ſex dieb⁹.i.ĩ
vita p̃ſẽti:qđ modicũ ẽ reſpectu ppetuę futurę qetis.Eccĩ
lj.Modicũ laboraui & inueni mihi multã requiẽ. Eſa.vl.
Erit ſabbatũ ex ſabbato:qa.ſ.ad illã qetẽ ęternã q̃ ſabba
tũ dr̃ nõ peruenit niſi ex quiete mẽtis liberatę.ſ.a paſſiõĩ
bus & vitijs.Mat.xj. Tollite iugũ meũ ſup vos & diſcite
a me:ait chriſt⁹:qa mitis ſum & humilis corde & ĩuenietis
requiẽ aĩab⁹ vr̃is.Quãtũ ad ſcđm ſciẽdũ ꝙ ſicut non ſolũ
ſabbatũ ĩ veteri teſtamẽto erat ĩ p̃cepto ſed & aliæ ſolen
nitates.Sic ĩ nouo nõ ſolũ dñica dies ſed & multę alię ſo
lẽnitates q̃ figuratę ſũt p illas q̃ ad p̃cipaliores & q̃libet
dicebat inſignis dies ſolẽnitatis ꝓpter aliqđ inſigne in il
la factũ.Et ẜm Tho.j.ij.q.cij.art.iiij. ſeptẽ erãt ſolẽnitates
tpales ĩ illo ppl'o:vt põt colligi Numeri.xxviij. & .xxix.
Prima erat & iterabat q̃libet ſeptimana.ſ.ſabbatũ q̃ cele
brabat ĩ memoriã creatiõis rerũ.Cui rñdet in nouo teſta
mẽto feſtũ dñicę ĩ memoriã reſurrectiõis: p quã facta eſt
creatio ſpũalis mundi.Scđa ſolennitas iterabat quolibet
menſe:& dicebat neomęnia qđ celebrabat ĩ memoriã gu
bernationis rerũ.Nã hæc inferiora pręcipue variãtur ẜm
motũ lunę:& ideo celebrabat in nouitate lunę.Cui rñ đet
feſta virginis quę ſunt plura q̃ lunę aſſimilant:& ĩpa ſuis
meritis & pręcibus ſuſtẽtat mundũ & quaſi regit.Vnde re
gina mũdi dicit.Alia feſta celebrabant ſemel in anno:vt
feſtũ paſcę valde ſolenne qđ durabat ſeptẽ diebus primo
menſe ĩ memoriã liberationis de Aegypto.Cui reſpõdet
feſtũ natiuitatis chriſti:p qđ inchoatiue liberatũ eſt gen⁹
humanũ de ſeruitute diabolica. Aliud erat inde ad quin
quaginta dies.ſ.pẽtecoſtes: in memoriã legis datę in mõ
te Sina.Cui rñdet feſtũ ſpũſſancti dati in mõte Sion:cum
lege euangelica.Erat & quintũ feſtũ prima dies ſeptẽbris
qđ dicebat tubarũ in cõmemorationẽ liberationis Iſaac
qñ Abraã inuenit arietem quẽ obtulit pro eo.Et etiã erat
iſtud feſtũ quaſi q̃dã inuitatio vt prępararẽt ſe ad feſtũ ſe
quẽs.Cui rñdẽt feſta apl'orũ qui tubis prædicationũ inui
tauerũt mundũ ad feſtũ ſupernũ.Sextũ feſtum erat expia
tionis decima die ſeptẽbris in memoriã bñficij quo de⁹ ꝓ
pitiatus eſt ppl'o Iſrael in adoratiõe vituli aurei ad p̃ces
Moyſi.Cui rñdet feſtũ aſcẽſionis chriſti qua aſcẽdit vt ſit
ꝓpitiatio p pctĩs noſtris apud patrẽ.Septimũ erat feſtum
ſcęnophegię.i.tabernaculorũ in eodẽ menſe ſeptẽ diebus:
in ſignũ deductionis in deſerto vbi habitabãt in taberna
culis.Cui rñdet feſtum angelorũ qui nos deducũt & cuſto
diunt per deſertũ mundi ſicut illos angelos dñi . Octauo
aũt die illi⁹ feſti erat aliud qđ dicebat cætus ſeu collecta.
Cui rñdet feſtũ dedicationis eccleſię vel oĩm ſctõrũ.Erant
& aliqua feſta alia:ſed nõ ita ſolennia:vt furni & encęnia
& hmõi.Et ſic ĩ eccl'ia quæ debẽt celebrari vt martyrũ &
cõfeſſorũ prout eccl'ia ſtatuit.de cõſe.di.iij. pronũtiandũ.
Quælibet dicit inſignis ſolẽnitas ꝓpter inſigne in ea fa
ctũ:qlibet dictorũ dierũ debet ſctĩficari:vt declarabit :qa
pręceptũ in Iſrael eſt de ea celebrãda .Quantũ ad tertium
op⁹ qđ debet fieri in die feſto vt ſctĩficet eſt q̃druplex de
clarãdũ.Primo corporalia opa abdicãda.Scđo mortalis
culpa euitanda.Tertio totalis negligentia eliminanda.
Quarto vniuerſalis nr̃a ſubſtãtia ſacrificãda.Vnde dicit
Ps̃.Buccinate.i.ſonate in tuba neomęnia.i. qua maxime
vtebat in neomænia.Erat aũt ſonitus tubę ad quatuor.ſ.
ad cõuocãdũ populũ advocãdũ & animãdũ ad pręliũ ad
epulũ ſolẽnizãdũ:& ad laudãdũ deũ.Eſt em̃ feſtũ ordina
tũ ad vacandũ deo.& p iſta optime vacat vt impleat illđ
Ps̃.xlv.Vacate & videte qm̃ ego ſum de⁹:exaltabor ĩ gẽ
tib⁹.Primo nõ debet fieri op⁹ ſeruile.i.manuale in feſto
Hiere.xvij.Sctĩficabis ſabbatũ & nõ facies op⁹ ſeruile in
eo.i.corporale.Eſt em̃ pctm̃ mortale opari ĩ feſtis ſine cau
ſa vrgẽte rõnabili.Vñ Nume.xv.quẽdã Iudęũ ĩuẽtũ col
ligere ligna in ſabbato iuſſit dñs lapidari.Quę autẽ ope
ra corporalia ꝓhibeant habes diffuſe ĩ.ij.par.tit.ix.c.iiij.
de negligẽtia bñ operãdi.Buccinate ergo tuba in feſto .i.
vocate ppl'm vt dimittat opa.Scđo vitanda eſt mortalis
culpa Hiere.xvij.Cuſtodite aĩas vr̃as vt nõ portetis põ
dus in die ſabbati.Põdus ꝓmaxime eſt pctm̃ ẜm illđ Ps̃.
xxxvij.Sicut onus graue grauatę ſunt ſup me.ſ. iniquita
tes.Leuit.xxiij.Om̃e opus ſeruile non facietis in eo.ſ.ſab

In nouo teſtamento nõ ſolũ dñica dies ẽ ĩ p̃cepto : ſed & multę alię ſolẽnitates.

Hebræis erãt feſta minora.

Quadrupex op⁹ nõ debet fieri in die feſt

bato.Op⁹ maxime ſeruile eſt pc̄tm̄ qd̓ facit ſeruū diaboli
Vn̄ ſm̄ Tho.magis facit ꝯ iſtud p̄ceptū peccans mortali-
ter in feſto ꝙ operās manualiter.Et talis circūſtantia.ſ.in
die feſto trahit pc̄tm̄ in aliā ſpeciē.Nā fornicās in feſto fa
cit ꝯ duo p̄cepta.ſ.Nō mechaberis.& illud de ſc̄tificatiōe
ſabbati. Buccinate ergo tuba ad excitandum aīam ad pu
gnā ꝯ diabolū ad reſiſtendū pc̄tis.Vn̄ in figurā dicit Eſa.
lxviij. Quaſi tuba exalta vocē tuā: & annūcia pplo meo
ſcelera eorū: vt.ſ.caueāt. Et Matathias cū ſuis dixerunt.j.
Mach.ij.Quicū ꝗ venerit ad nos die ſabbati pugnemus ꝯ
eū.Tertio vitanda eſt negligētia in feſtis: ne.ſ.quis det ſe
ocio & ludis:qa laborare nō habet ſicut cōiſ fit.Mlt̄a em̄
maliciā docuit ocioſitas:inqt ſapiēs Eccl'i.xxxiij.Vnde dr̄

Violatio diei feſti.

Thre.j.Viderūt eā hoſtes.ſ.animā aut pſonā ocioſam:&
deriſerūt ſabbata ei⁹ ꝓpter ociū.Dicit btūs Tho.ij.ij.ꝙ vi
tiū accidię qd̓ importat tędiū bn̄ operādi ē cōtra hoc p̄ce
ptū. Buccinate ergo in īſigni die ſolēnitatis tuba ad epu-
lū ſpūale.i.ad audiēdū verbū dei.Iohel.ij.Canite tuba in
Sion:vocate cętū:ꝯgregate pplm̄.Act.xiij.Voces ꝓphæ-
tarū q̄ legunſ p ōē ſabbatū.Quarto eſt oīs nr̄a ſubſtantia
ſacrificio offerēda:vbi em̄ alijs dieb⁹ offerebaſ vnū ſacri-
ficiū in ſabbato duplicabatur.Offerendū eſt ergo ſacrifi-
ciū de aīa p cōtritionē.de quo Pſ.Sacrificiū deo ſpūs cō-
tribulatus.Leuit.xvj.Sabbatū requietionis eſt: affligetiſ
ꝙ aīas veſtras.ſ.p cōtritionē: ſm̄ Orige.examinando cō-
ſciētiā:& dolēdo de cōmiſſis.Offerēdū eſt corp⁹ p ſobrie-
tatē.Ad Rom.xij.Exhibeatis corpora veſtra deo hoſtiā.i.
in ſacrificiū.Vn̄ Aug.repręhēdit comeſſationes & ebrie-
tates quę fiūt in feſtis & magis ꝙ in alijs diebus.diſ.xliiij.
comeſſationes.Debet etiā corpus exerceri in eundo ad ec-
cleſias:indulgētias participādo:faciēdo diſciplinas:& ad
laudes diuinas ire. Pſ.xlix. Sacrificiū laudis honorifica-
bit me. Offerēda eſt terrena ſubſtātia dādo eleemoſynas
magis ꝙ alijs dieb⁹.Neemię.viij.Mittite partes eis qui nō
præparauerūt ſibi.i.pauperibus. Sanct⁹ em̄ dies domini
eſt.Buccinate ergo tuba ad laudandum deum.Iuxta illud
Pſ.vlt.Laudate eū in ſono tubæ.Et ſic ſanctificatur ſab-
batum ſeu feſtum.& ſeruatur dn̄i p̄ceptum.

§. V. QVARTVM PRAECEPTVM

Quarto p̄cepto obligamur parētibus & maioribus.

eſt.Honora patrē tuū & mr̄em vt ſis lōgeu⁹ ſup terrā quā
tibi dn̄s de⁹ tu⁹ dabit.Exo.xx.Hoc chriſt⁹ īducit Mat.xv.
Poſt pręcepta primę tabulę q̄ ordināt nos ad deū:cōgrue
in pręceptis ſcd̓ę tabulæ quę nos ordināt ad ꝓximū:priō
poniſ iſtud de honoratione parētū:qa ſicut de⁹ ē pricipiū
vniuerſale eſſendi oīb⁹:ita pater eſt quoddā pricipiū eēn
di filio.Et ꝙuis ſm̄ Tho.j.ij.q.c.ar.v.&.ij.ij.q.cxxij.arſ.v.
ſub iſto præcepto icludaſ nō ſolū veneratio faciēda oīb⁹
ſuperioribus:cōſanguineis & prę̨latis ab inferiorib⁹:ſed

Extēſio huius p̄cepti.

etiam ꝓuiſio & gubernatio faciēda inferiorib⁹ a patrib⁹
& p̄ſidētib⁹:ac etiā bn̄ficioꝝ oīm exhibitio oībus proxi-
mis q̄ ad eleemoſynas corporales & ſpūales:cū debeſ ab
oīb⁹:tn̄ expreſſe nō fit mētio niſi de honore parētū.Et rō
eſt:qa cū vt dictū eſt:pręcepta decalogi ſunt de his q̄ ſtatī
rō naturalis p ſe appręhēdit eſſe ſeruāda.Debitū filij a pa
tre eſt adeo manifeſtū:ꝙ nulla pōt tergiuerſatione nega-
ri:eo ꝙ pater eſt principiū gn̄ationis & eſſe filio:ſed ꝙ ali
quod bn̄ficiū vel obſequiū ſit exhibēdū alijs:nō ita ſtatī
dictat ratio naturalis ſicut parentibus.Et ideo de bn̄ficijs
alijs exhibēdis nō daſ in decalogo ſpeciale p̄ceptū & eadē
rōne:qa parētes nō vidētur debitores eſſe filijs ꝓpter ali-
qua bn̄ficia ſuſcepta ab eis:ſed ecōuerſo.Ideo nō daſ præ
ceptū etiā de cura parentū erga filios: ſed tn̄ (vt dictū eſt)
ſub hoc pręcepto includiſ.Itē qa hoc eſt pręceptū affirma
tiuū obligat ſemper:ſed nō ad ſemp.i.ita ꝙ omni tēpore
debeat quis actu venerari parentes:ſed pro loco & tēpore
cum expedit.Et circa hoc videnda ſunt tria.

Notanda ſunt tria circa h̄ pręceptum

¶Primo quæ ſit iſta paternitas.
¶Secundo quæ ſit iſta honorabilitas.
¶Tertio quæ ſit iſta remunerabilitas.

§. VI. QVANTVM AD PRIMVM

Nota ꝙ eſt quadruplex paternitas veneranda. Prima eſt
carnalis.Scd̓a præſidentialis.Tertia tpalis.Quarta ſacra
mētalis:& de qualibet pōt dici illud Pſ.cij.Misereſ pater
filioꝝ.De pria paternitate dr̄ eccl'i.vij.Honora patrē tuū
& gemitū mr̄is tuæ ne obliuiſcaris.Memēto qa niſi per il
los nat⁹ nō fuiſſes.Ipſi em̄ generādo dāt eſſe poſt deū.De
ſcd̓a dr̄ Deuſ.xxxij.Interroga p̄rem tuū & ānūtiabit tibi:
maiores tuos & dicēt tibi.& di.xcvj.qs dubitet.ait Greg.
Quis dubitet ſacerdotes chriſti:regū & pricipū & oīm fi-
deliū p̄res & magiſtros cēſeri.De tertia.ſ.tpali dr̄.iiij.Re.
v.Pr̄ ſi rē grādē dixiſſet tibi ꝓpheta facerę debuiſſes.Quę
fuerūt verba ſeruoꝝ dicta ad Naamā dn̄m ſuū.De quarta
dicit Symmachus papa.Oēs quos in pn̄ia ſuſcipimus:ita
nr̄i ſpūales ſunt filij:vt & ipi quos vel nobis ſuſcipiētib⁹
vl'ſub trino merſiōis vocabulo mergētib⁹ vnda ſacri ba
ptiſmatis regenerauit.xxx.q.j.oēs.Idē de ſacro confirma-
tiōis.Quilibet hoꝝ patrū miſereſ & miſereri debet filio-
rū ſuoꝝ.Et miſereſ pr̄ filioꝝ ſuoꝝ ꝗ̄ ꝓuidēdo eis in q̄tu
or:in nutrimēto:i documēto:i caſtigamēto:& in exēplo.

Quilibet horum patrū misereri debet filijs ſuis

Et prio qdē pr̄ carnalis.ſ.vtiꝗ debet nutrire filios. Non
em̄ ait apl's.ij.Coꝝ.xij.debēt filij parētib⁹ theſaurizare ſed
parētes filijs.Vn̄ & iura ſtatuerūt ꝙ legitima ſine magna
cā priuare nō pn̄t.Vn̄ male faciūt q filios mittunt ad ho-
ſpitale:& nō ꝓuidēt eis ſi pn̄t.qd̓ ꝯtigit de ꝯceptis ex for
nicatiōe vel alio illicito mō.Et in decre.di.xxx.ſi qs reli-
querit.dr̄.Si qs reliquerit ꝓprios filios & eos nō aluerit:
& qd̓ pietatis ē neceſſaria nō p̄buerit:ſed ſub occaſiōe ꝯti
nentię eos negligēdos putauerit:anathema ſit.i.fiat.Non
eſt em̄ lata ſentētia ſed cōminatio.Nō tn̄ debēt illicita ali
qua facere:vt vſuras & fraudes vel alia mala vt poſſint fi-
lios nutrire.Qui em̄ diligit filiū aut filiam plus ꝙ me,nō
eſt me dignus,ait chriſt⁹ Mat.x.Pater ſecūdus.ſ.pręſiden-
tialis etiā debet ꝓ poſſe de nutrimēto ꝓuidere filijs ſuis.i.
ſubditis.Vn̄ Pe.in canon̄.Paſcite eū q in vobis eſt gregē.
Et Hiero.Quicqd habēt clerici:pauperū eſt:& dom⁹ eoꝝ
oīb⁹ debēt eſſe cōes.xvj.q.j.qm̄. Pater tertius.ſ.rector tē-
poralis debet ſubditis vt filijs ꝓuidere de nutrimēto:vt
nō ſit pęnuria ī ciuitate:& q̄rere bonū cōe: & p̄cipue pu-
pilloꝝ:viduaꝝ:& miſerabiliū pſonaꝝ cās vt pater iuua
re:vt faciebat Iob dicēs.Pr̄ erā paupū.eiuſdē.xxix.Quar-
tus pater.ſ.ſpūalis p adminiſtrationē ſacramētoꝝ pn̄ię &
alioꝝ ex cōgruo debet ꝓuidere:& ſi ipē nō pōt:ſal tē ꝓcu
rare ꝓ filijs ſuis.Debet etiam pater quilibet miſereri filijs
prouidēdo de documēto.Nā pater carnalis & q loco ei⁹ ē
habet curā filij q̄ ad aīam magis ꝙ q̄ ad corpus.Debet er-
go aię ꝓuidere filio de nutrimēto qd̓ eſt bona inſtructio.
vt Eccl'i.vij.Filij tibi ſunt,erudi illos.Ad Heb̄.xij.Patres
carnis noſtrę habuim⁹ eruditores.Sic bonus pater Tobi-
as docuit filiū ſuum ab īfantia timere deum & cauere ab
omi pc̄tō.vt dicit Tob̄.j. Pater præſidētialis mlt̄o magis
teneſ filijs ſuis.i.ſubditis de eruditiōe. Vn̄ dictū fuit pri-
mis patribus & prę̨latis.ſ.apl'is. Euntes docete oēs gentes
docētes eos ſeruare oīa quęcūꝗ mādaui vobis. Math.vl-
ti.&.ij.ad Tim.iiij.Pręd ica verbū:inſta oportune impor-
tune.Eſa.lviij.Clama ne ceſſes: quaſi tuba exalta vocem
tuā:& annūcia populo meo ſcelera eoꝝ & qd̓ p ſe nō pōt
vel neſcit:faciat p pręd icatores:qa & ipi patres dicūſ.Pa
ter tēporalis etiā debet admonere ſubditos ad bonos mo
res.Pater ſacramētalis multo magis. Debet em̄ confeſſor
inſtruere cōfitētē de neceſſarijs:& patrinus alūnū p̄cipue
de credendis.Debet tertio miſereri pater filijs de caſtiga-
mēto:& pater & mater carnalis debent caſtigare filios de
linquētes:& corrigere verbis & verberibus.Vn̄ Prouerb̄.

caſtigatio debeſ filijs.

xiij.Qui parcit virgę odit filiū:q diligit illū aſſiduat ei fla
gella.Et in eodē.xxiij.Tu ꝑcuties eū virga:& aīam ei⁹ ab
inferno liberabis.Nec debet expectare ad ipm̄ corrigēdū
qa cū ē magn⁹ incorrigibilis erit.Vn̄ dr̄ Prouer.xxij.Ado
leſcēs iuxta viā ſuā ambulās & cū ſenuerit non recedet ab
ea. Pater præſidentialis debet corrigere diuerſis modis.
Apl's.j.ad Tim̄.v.Peccantes corā oībus argue.Sicut fecit
ipſe excōicans illū Corinthū qui publicū cōmiſerat ince
ſtū tradens eū Sathanę.j.Coꝝ.v.& Amb̄. Non oſculatur
ſemꝑ pater filiū:ſed aliqn̄ caſtigat.Ergo cū caſtigaſ q dili
gitur:tūc circa eū pietas exerceſ.v.q.v.non oſculatur.Pa
ter tēporalis debet punire malefactores.Exod̓.xxij.Male
ficos nō patieris viuere.Augu. Et qui emendat verbere ī
quē poteſtas datur vl' coercet aliqua diſciplina:miſericor
diā preſtat.di.xlv.& qui emēdat.Pater pœnitētialis ſibi
cōfitētem debet verbis duris increpare:cum viderit expe
dire.Quarto debet pater filijs miſereri:exēpla bona cōfe-
rēdo:qa plus mouēt exēpla ꝙ verba.propterea dicit dn̄s.
Ego ſum dn̄s deus tuus fortis zelotes viſitans.i.puniens
pec cata

peccata patrū in filios in tertiā & quartā generationē.Exo

Exēpla bōa debentur ſubditis.

di.xx.Nō ꝙ puniat filios ꝓ pc̄tis parētū:ſed qa cōiter filij
imitātur exēpla patrū in cōuerſatione:& ſi mala exempla
dant parētes filijs in peierādo,blaſphemādo,furando,tur
pia perpetrādo ſimilia illi faciūt:& ꝓ ſuis nō paternis vi
tijs puniūtur:ſm̄ Aug.Pater præſidentialis ꝑmaxime de-
bet exēpla bonoꝝ operū filijs præbere.Matt.v.Sic luceat
lux veſtra corā hoīb⁹ vt videant opera veſtra bona.dixit
chiſtus primis patribus noui teſtamēti.Et Greg.ait.Scire
debēt prælati:quia ſi vnꝗ deliquerint:tot mortib⁹ digni
ſunt:quot exēpla perditionis ad poſteros tranſmittunt.Et
de patre tpali dicit Iſido.diſt.ix.iuſtū.Tūc princeps exiſti
met iura ſua ab oibus ſeruāda qn̄ ipſe primus eis reueren
tiā pręb et.ſ.ſeruādo.Cōiter in populo Iſrael qn̄ boni fue-
runt reges bona exempla dantes operū:populus virtuoſe
ſe habuit.qn̄ autē mali & populus ſecutus eſt exempla il-
lorum:& demum vtriꝗ perierūt.Confeſſores etiam & pa
trini debent bona exēpla pręb ere filijs ſuis ſpiritualibus.

§. VII. SECVNDO VIDENDVM

quis ſit honor q debetur patrib⁹ a filijs:intelligendo gene
raliter de omni paternitate.Honora (inquit) patrē tuū &
matrē tuā.Et dicendū ꝙ eſt quadruplex honor exhibēdus.

quadruplex honor exhibendus patribus.

Honor reuerētiæ:honor obedientiæ:honor beneficentię:
honor tolerantię.De primo diciſ.Eccl'i.iij.Qui timet deū,
honorat parētes,& quaſi dn̄is ſeruiet his qui eum genue-
runt in opere & ſermone:& omni patientia.Manifeſtū eſt
aūt ꝙ ſerui dn̄is ſuis ſeruiūt cū magna reuerentia in aſſur-
gendo:caput inclinando,aſſociādo,famulando,cū humi
litate loquēdo.Sic debēt filij parentes reuereri.Cōtra qd̓
agunt qui deridēt eos vel blaſphemant.Sed in punitionē
eoꝝ dr̄.Prouer.xxx.Oculū q ſubſannat patrem & qui de-
ſpicit partū matris ſuę:effodiant eū corui de torrentib⁹:&
comedāt eū filij Aquilę.i.tyrāni:ſeu dn̄i tēporales puniāt:
vel dæmones exercēt mentem & deuorēt.Et Exo.xxj.Qui
maledixerit patri vel matri:morte morietur.Patres etiam
præſidentiales debent honorari reuerētiam exhibēdo eis.
Aug.in regula.Honore coram vobis pręlatus ſit:ſunt em̄
miniſtri dei.Et ideo etiā ſi ſunt mali,reuerēdi.i.non deſpi
ciendi:& mala eoꝝ manifeſtanda.Vnde Nico.papa.Si de
dn̄i ſacerdotib⁹:qui iure patres aīaꝝ dicūtur:aliqd cōtige
ritvos audire:quod cōfuſionem pijs mētibus ingerat non
infrunitū Cham:ſed pudoratos filios Noe imitantes pa-
triā de reliquo verecūdiā ꝯtegatis.diſt.xcvj.in ſcripturis.
Patres temporales.i.dn̄i ſunt reuerendi.ſm̄ illud.j.Peſ.ij.
Deū timete:regē honorificate.Ac etiā ꝯfeſſores & patrini

Paternalis obedientia.

ſunt honorādi.Malach.j.Filius honorat patrē ſuū. De ſe-
cūdo honore.ſ.obediētię dr̄.Io.viij.Ego honorifico patrē
meum.ait chriſtus.ſ.ſeruādo mādata eius.Et de parētibus
carnalib⁹ dicit apl's ad Col'.iij.Filij obedite parentib⁹ ve-
ſtris.Et precipue ad hoc tenentur in his quæ pertinent ad
domeſticam curā domus.Vnde Prouerb.j.Audi fili diſci
plinam patris tui.i.doctrinam & mandata:& ne dimittas
legem matris tuæ.De parentibus ſpiritualibus.i.prælatis
dicit apl's ad Heb.vlt.Obedite præpoſitis veſtris:& ſubia
cete eis.Et Hiero.Eſto ſubiectus pontifici tuo:& quaſi pa-
rentem animæ tuæ ama.diſt.xcv.eſto.Etiam de malis prę
latis inquit Chriſtus.Omnia quæcunꝗ dixerint vobis fa-
cite & ſeruate.Matth.xxiij.ſ.ſpectantia ad officium ſuum.
De dominis temporalibus ait Petrus.j.Pet.v.Serui ſubdi
ti eſtote in omni timore dominis veſtris:non tantum bo-
nis & modeſtis:ſed etiam diſcholis.Et ſimiliter patrib⁹ ſa-
cramentalib⁹ obediendum eſt:& facienda pœnitentia in-
iuncta:qa illud eſt neceſſarium:& in alijs monitionibus
quia fructuoſum.Verum omnis iſta obedientia filiorum
erga patres intelligenda eſt cum præcipiunt iuſta & licita:
& quæ non impediant ſalutem vel ſalutis incrementum.
vt dicit Hiero.x.q.iij.ſi dominus.Cū enim deus a quo oīs
paternitas deriuatur aliquid iubeat & contrarium paren-
tes,obediat ſummo patri,non terreno.Mater autem eſt ec-

Honor beneficentiæ.

cleſia quę vtiꝗ non poteſt niſi iuſta iubere:& iō obedien
da. De tertio honore poteſt ītelligi illud Eccl'i.iij.Hono
ra patrem tuum & matrē tuam:vt ſuperueniat tibi benedi
ctio a deo.Datur vtiꝗ benedictio a chriſto veniente ad iu
dicium his qui ſubuenerunt indigentibus.Sed primi qui-
bus tenetur homo ſubuenire in neceſſitate ſunt parentes.
Vnde chriſtus reprehendit ſcribas & phariſæos qui indu-
cebant homines ad faciendum vota oblationum in tem-
plo & implendum ea:non curantes ꝙ ex hoc parentib⁹ eo
rū ſubtraherētur neceſſaria:declarans quomodo faciebāt
contra iſtud præceptum.Honora patrem tuum: nō ſubue
nientes indigentijs parentum.Hinc Ambro.Cęterum dei
traditio eſt:vt prius paſcas parentes. Nam ſi iuxta diui-
num oraculum contumelia parentis morte luitur:quanto
magis fames quæ multo grauior eſt.diſt.lxxxvj.cęterum.
Parentibus etiam ſpiritualibus.ſ.prę̨latis ſubueniendum
eſt a populis.Dignum eſt enim vt quibus ſeminant ſpiri-
tualia:ab his metant corporalia ſubſidia in decimis:obla
tionibus & eleemoſynis.Vnde apl's.j.ad Timo.v.Qui be
ne pręſunt pręſbyteri duplici honore ſunt digni.ſ.reueren
tiæ & ſubuentionis:vel duplici portione ꝙ alij clerici nō
prælati.Domini ergo temporales & rectores ex quo labo
rant pro populo:ab eo debent ſuſtentari.ad Ro.xiij. Red-
dite omnib⁹ debita.Cui tributum,tributum:cui vectigal,
vectigal: cui timorem,timorem:cui honorem,honorem.
Quod inſtitutum eſt ad ſuſtentationem dominoꝝ.Cōfeſ-
ſoribus etiam in neceſſitatibus ſubueniendum:& prædi-
catoribus.Iuxta illud Deutero.xxv.Non alligabis os bo
uis triturantis.Non tamen vt pręt ium ſacramenti vel ver
bi dei tribuendum eſt:quia ſimonia eſſet:ſed per modum
eleemoſynarū.De quarto honore dicitur Eccl'i.iij.Fili ſu-

Honor tolerantiæ.

ſcipe ſenectam patris tui:& non contriſtes eum in vita il-
lius:& ſi defecerit ſenſu,veniam da:& ne eū ſpernas in tua
virtute.Sic etiam & alij patres:ſiue prælati:ſiue domini tē
porales:ſiue prædicatores & confeſſores tolerari debēt in
ſuis defectibus a ſubditis.Nec propter hoc poſſūt diſcede
re ab obedientia eorum:& iudicium eorum fugere.viij.q.
iiij.Nōne directa.Et hoc niſi pręciſi ſint per ſententias ex-
communicationis vel ſuſpenſi:poſſunt tamen denuntiari
ſuperioribus eorum vt prouideant.Et Aug.dicit ꝙ tolerā
dus eſt mercēnarius.Difficile eſt diffinire quando fiat con
tra illud peæceptum:ita ꝙ peccet mortaliter:niſi cū ſit ma
nifeſte magna iniuria parentibus:vt contēnendo eorum
monita,deridēdo eos,contumeliando, verberando,non
ſubueniendo in neceſſitatibus.

§. VIII. TERTIO VIDENDVM

Remuneratur honorans parentes.

eſt de præmio obſeruationis huius præcepti.Vbi ſciendū
ſm̄ Tho.ꝙ ad nullum aliud præceptum ponitur remune
ratio obſeruatorib⁹ eius niſi ad iſtud.ſ.in decalogi deſcri-
ptione.Et ratio eſt ſcd̓m eundem.ij.ij.nō quia & aliorum
impletio nō habeat præmium ſicut & iſtud.ſed quia cum
iſtud ſit valde de inſtinctu naturæ.ſ.honorare parētes:po
terat aliquib⁹ oriri eſtimatio:& ex hmōi obſeruatiōe nil
mereri cum natura ad hoc inſtigat & ſic minus ſolicite im
plere:ſed propter hoc non caret mercede ſua a deo:& ideo
ponitur præmium.ſ.longeuitas.i.longa vita:vt ſis ait lō-
gæuus ſuper terram,viuentium vel morientium.Eſt autē

quadruplex vita q̄ remuneratur honorans parentes.

quadruplex vita.ſ.vita naturæ:vita gratiæ:vita famæ vi
ta gloriæ:& in qualibet ſit longæuus per honorationem
parentum. Quātum ad vitā naturæ dicitur.Eccl'i.iij. Qui
honorat patrem vita viuet lōgiori.Quia pater eſt princi-
pium actiuum generationis:ideo frequentius fit mētio in
ſcriptura de honore patris ꝙ matris:ſed ſub eo includitur
etiam honor maternus eadem ratiōe:quia principium ge
nerationis:etſi paſſiuum.Multum autem congruit talis re
muneratio huic operi.Nam qui bene vtitur beneficio cō
ceſſo meretur ſibi illud augeri.Quia ergo beneficium vi-
tæ poſt deum habeat a parentib⁹:& bene vtitur eos hono-
rando:dignum eſt vt augeatur ei vita.Quod autem aliqn̄
contrarium inueniatur:quia honorantes parētes cito mo-
rianſ:& inhonorantes diu viuant:hoc accidit occulto dei
iudicio propter aliud melius nobis ignotum.De vita gra
tiæ dr̄ Eccl'i.iij.Qui honorat patrem ſuum iocūdabitur in
filijs vel naturalibus:quia bonos habebit honorantes eū:
vel ſpiritualibus,quæ ſunt bona opera quæ multiplica-
būtur ei per gratiam:& dant ei iocunditatem ſpiritualem.
Et ſubdiſ.In die orationis ſuæ exaudietur.De tertia diciſ
Eccl'i.iij.Gloria hoīs ex honore patris ſui,& dedecus filij
pater ſine honore.Gloria aūt diciſ clara fama cū laude.Et
iterum ibidem.Q̄ꝫ malæ famæ eſt q dereliquit patrem:
& eſt maledictus a deo q exaſperat matrem.Dicitur autem
bona fama quaſi quędam vita:quia per hanc viuit homo
in memorijs aliorū.De vita gloriæ diciſ Eccl'i.iij.Honora

patrem tuũ vt ſuperueniat tibi benedictio a deo.ſ.gratię. & benedictio ei⁹.ſ.gloriæ in nouiſſimo maneat.ſ.in terra viuentiũ.Et cũ eſt cõtẽtio de aliquo inter patrẽ & filium: præponẽdus eſt pater filio in honore:ꝙ nõ præiudicetur filio:tamẽ in veritate.Vnde Augu.Quæritur pater de malo filio,quæritur filius de duro patre,ſeruamus honorificentiam patri quæ ei debetur a filio.Non æquamus filiũ patri in honore:ſed præponimus filium patri in veritate.ſcilicet ſi habet,& ſic tribuimus honoris debitum:vt non perdat æquitas meritum.ij.q.vij.quæritur.

Hoc pceptum reſpicit iuſtitiã ne pximus lædatur in perſona propria.

§.IX. QVINTVM PRAECEPTVM

eſt.Nõ occides.Exo.xx.Poſt quartum præceptũ quod eſt primũ in ſecũda tabula:qd' eſt virtutis pietatiſqua reddit parẽtib⁹ debitũ in quo includit oẽ quod pximo ſpeciali aliqua rõne fit:neceſſe fuit vt ponerẽtur alia pręcepta pertinẽtia ad iuſtitiã pprie dictã:quę indifferẽter reddit oib⁹ debitũ.Eſt aũt debitũ cuilibet vt nulli inferat nocumẽtũ: ideo ponunt illa pręcepta negatiua qb⁹ prohibẽtur nocumẽta pximis.Omne em̃ nocumẽtũ quod infert alteri:vel eſt in pſonã ppriã qd' ptinet ad homicidiũ:vel in ꝯiũctã p modũ libidinis qd' ptinet ad mœchiã:vel in ſubſtãtiã quod pertinet ad furtũ:vl' in famã qd' ptinet ad falſum teſtimoniũ.Vltima duo phibẽt deſideria mœchiæ & furti: qa ad illa trahit cõcupiſcẽtia cordis rõne delectabilis vel vtilis:nõ aũt ſic trahit cõcupiſcẽtia ad homicidiũ vel falſum teſtimoniũ p ſe:qa nõ habẽt rõnẽ delectabilis vel vtilis,Et qa inter nocumẽta maximũ eſt quod fit in pſona ppria p homicidiũ:ideo primũ in negatiuis quæ obligant ſemper & ad ſemp.nõ occides.hęc Tho.ij.ij.q.cxxv.ar.vj.

Contra hoc pceptum erratur tripl'r.

Et dicit idẽ in tractatu de decẽ pręceptis.ꝙ tripl'r eſt erratũ circa iſtud pręceptũ.Aliqui em̃ putauerũt non eſſe licitũ occidere bruta aĩalia ſed hoc eſt falſum:qa nõ eſt pctm̃ vti illis q̃ ſunt ſubdita poteſtati hoĩs.Eſt autẽ ordo naturalis ꝙ plãtę ſunt in nutrimẽtũ aĩaliũ & aĩalia q̃dã in nutrimẽtũ alioꝝ:& oĩa in nutrimẽtũ hoĩs.Geñ.ix.Quaſi olera virẽtia tradidi vobis oĩa.Per cõſequẽs etiã in politicis dicit ꝙ venatio eſt iuſtũ bellũ.Et.j.ad Coꝝ.x.Omẽ qd' venit in macello mãducatẽ.Cũ ergo dicit:nõ occides:intelligit hominẽ:nõ bruta aĩalia.Secũdus error fuit dicẽtiũ ꝙ phiberẽt hic occiſio cuiuſcũq; hoĩs:etiã malefactoris.vñ iudices & officiales.occidẽtes reos:appellãt homicidas.Cõtra q̃s dicit Aug.ꝙ deus q hoc pręceptũ dedit nõ ſibi p hoc poteſtatẽ occidẽdi abſtulit.Dicit em̃ Deut.xxxij.Ego occidã & viuere faciã.Iudices aũt occidẽdo reos iuridice occidũt mãdato dei q legem ſtatuit vt rei occiderent.Prouer.viij.Per me.ſ.ſapientiã quę deus eſt:legũ cõditores iuſta decernũt. ad Ro.xiij.Nõ ſine cauſa gladiũ portat:miniſter enim dei eſt:vindex ĩ irã ei q malũ agit.Intelligit ergo:nõ occides hoĩem.ſ.propria auctoritate.Tertius error fuit dicentiũ ꝙ phibebatur hic occiſio pximi:ſed nõ ſui:aſſerentes hoc licitũ eſſe:ſed hoc etiã falſum eſt.Nulli em̃ licet quacũq; ex cauſa occidere ſeipſum niſi deo iubẽte:vt habemus de Sãſone.Vt em̃ dicit Aug.li.j.de ci.dei.c.xxj.& habet.xxiij.q.v.ſi non licet.Spiritusſanctus q p eũ miracula fecit:eũ ad hoc induxit ad figurãdum chriſti mortem.Eſt em̃ grauiſſimum pctm̃ hoc & inueniabile.vñ & eccl'ia phibuit tales in eccl'ia ſepeliri:vel p eis fieri ſuffragia.vt habet.xxiij.q.v.placuit.Cum ergo dicitur nõ occides intelligit neq; te,neq; alterũ,ſm Augu.j.de ciui.dei.c.xx.Et de talib⁹ homicidis dicit Pſ.xiij.Veloces pedes eoꝝ ad effundendum ſanguinem.Cõtritio & infœlicitas in vijs eorum:viam pacis non cognouerũt.Pedes aĩę ſunt affectus:qui in homicidijs ſunt veloces.i.prõpti ad effundendũ ſanguinẽ humanũ.i.occidendũ:& affectum cito ducũt ad effectũ:ſed oĩs q acceperit gladiũ.ſ.auctoritate ppria gladio peribit.Mat.xxvj. hominis vel diuinę ſententiæ puniẽtis.Et ideo ſubdit Pſ.Cõtritio corporis:qa debet occidi talis infœlicitas aĩę:qa p hoc priuat gloria cũ ſit mortale:& etiã multas infœlicitates hic patit.Via pacis eſt pœnitẽtia:ad quã raro redeũt effecti obſtinati.

Iudicũ xvj.

Homicidiũ cõmittit q̃tuor modis.

Perpetrat aũt quatuor modis.ſ.interiori deliberatione,exteriori locutione,manuali actione,notabili omiſſione.Quãtũ ad primũ dicit.j.Ioã.iij.Oĩs q odit fratrẽ ſuũ homicida eſt.Odiẽs aliquẽ cõiter appetit mortẽ eius.& Hiero.ſup Eſa.Omnis iniquitas & oppreſſio & iniuſtitia iudiciũ ſanguinis eſt.Et licet gladio nõ occidas: voluntate tñ interficis.de pœ.diſt.j.omnis.Et Aug.Homicidiũ lege vetitũ(al's veterũ)putabatur nõ aliud eſſe niſi corporis interẽptio.Aperuit ergo dñs oẽm iniquum motum ad nocẽdũ fratri in homicidij genere deputari.de pœni.diſt.j.homicidiũ.Cũ.ſ.dñs ait Mat.v.Dictũ eſt antiq̃s: non occides:qui aũt occiderit reus erit iudicio.ego autem dico vobis,quia oĩs qui iraſcit fratri ſuo reus erit iudicio & dãnatiõe.Et loquitur de ira mortali:qua quis deſiderat mortem vel notabile nocumentum proximi.Vnde & ſm Tho.vbi.ſ.hic phibet vitiũ irę prout eſt mortale:de quo habes in.ij.par.tit.vij.c.j.diffuſe.vnde Iob.v.Virũ ſtultũ interficit iracundia.Secũdo perpetrat homicidium ore:& hoc multipliciter.ſ.imperando,conſulendo,ſuadendo in mortem alterius.Vnde Augu.Periculoſe decipiuntur qui exiſtimãt eos tm̃ homicidas eſſe:q manibus hoĩem occidũt:& nõ potius eos p quoꝝ cõſilium & fraudẽ & exhortationem homines extinguũtur.Nam iudæi nequaq; chriſtũ pprijs manib⁹ interfecerunt:ſicut ſcriptum eſt.Nobis nõ licet interficere quẽq;.Sed tñ illis mors dñi imputatur: quia ipſi lingua eũ occiderũt,dicentes.Crucifige crucifige eũ.de pœ.diſ.j.periculoſe.Similiter cũ aliq̃s malis perſuaſionib⁹ & malis cõſilijs trahit aliũ ad aliquod criminale, periuriũ,furtũ,fraudẽ,luxuriã,& alia hmõi.occidit aĩam eius.Vnde Aug.Noli putare te nõ eſſe homicidã cũ fratri tuo mala pſuades:ſi em̃ fratri tuo mala perſuades:occidis Et vt ſcias quia occidis:audi Pſ.lvj.Filij hoĩm arma eoꝝ dentes & ſagittę:& lingua eoꝝ gladius acutus.de pœ.diſt.j.noli putare. Tertio ppetrat opere.Exo.xxj.Qui percuſſerit hoĩem volẽs eũ occidere,morte morietur.Et Augu.de ciui.dei.c.xx.His exceptis quos vel lex iuſta generaliter vl' ipſe fons iuſtitię deus ſpecialiter iubet occidi quiſquis hominẽ vel ſe vel aliũ occiderit:homicidij crimine innectetur.xxiij.q.v.ſi non licet.Contra hoc etiam pręceptũ facit grauiter verberãs vel vulnerãs vel mutilãs ſe vel alium. Vnde & amputãs ſibi virilia etiã zelo caſtitatis homicida dr:& phibet ordinari & pmotus officio ordinis fungi:qa irregularis eſt.diſt.lv.ſiquis abſciderit.Sed etiã iudex vel miniſter eius occidẽs reũ nõ amore iuſtitiæ:ſed liuore vindictę ex delectatione effundẽdi humanũ ſanguinẽ homicida reputat.Vñ Aug.Cũ miniſter iudicis occidit eum quẽ iudex iuſſit occidi:pfecto ſi id ſpõte facit.i.delectabiliter homicida eſt.xxiij.q.v.cũ miniſter.Nec refert quõ quis ſe vel alium occidat:gladio.ſ.vel veneno:vel lapide vel ligno:grauius tñ qñ perſona occiſa eſt innocẽtior vel vtilior vel propinquior.Vnde occiſio patris vel matris vel filioꝝ grauiſſimũ:inde vxoricidiũ:quod vtiq; nec etiam propter adulteriũ perpetratũ permittit:ſed phibet & grauiter punitur.vt.xxxiij.q.ij.admonere.Quarto ppetrat homicidium omiſſione:cũ.ſ.aliq̃s poteſt obuiare morti alterius iniuſtę ſine ſui periculo:& non curat.Prouerb.xxiiij. Erue eos q ducuntur ad mortẽ:& q trahũtur ad interitum liberare non ceſſes.Sicut fecit Daniel erga Suſannã.Dañ.xiij.Hinc & Symmachus papa.Non grandis eſt differẽtia vtrũ letũ inferas vel admittas:mortẽ em̃ languẽtib⁹ probatur infligere:q hanc cum poſſit nõ excludit.diſt.lxxxiij.§.j.Et dicit ibi gloſſ.de medicis ꝙ tenentur gratis infirmis pauperib⁹ mederi:quinimmo & medicinas emere ſi poſſunt:cum aliter eis de ſalute prouideri non poſſit.Et ſil'r q nõ ſubuenit indigentib⁹ in extrema neceſſitate cũ poſſit. homicida reputatur.Vnde Eccl'i.xxxiiij.Panis egentiũ vita pauperis eſt q defraudat illũ.ſ.nõ dãdo:vir ſanguinum eſt.i.homicida.Et Amb.Paſce fame morientem quiſquis enim paſcendo hominem ſeruare poteris:ſi nõ paueris fame occidiſti.diſt.lxxxvj.paſce.Contritio igitur.i.deſtructio corporis:& infœlicitas.i.priuatio regni ſuperni:ĩ vijs eoꝝ.i.in operibus homicidij:quia omnis homicida nõ habet partem in regno chriſti.j.Ioan.iij.Sed vt dicitur Apo.xix.Homicidis pars in ſtagno ardenti igne & ſulphure. Quodlibet horum homicidiorum eſt mortale.

Caſus beneno tandi.

§.VI. SEXTVM PRAECEPTVM

Hoc pceptoca uet ne fiat iniuria pximo i pſona cõiunctã.

eſt.Non mœchaberis.Exo.xx.Poſt iniuriam ppriæ perſonæ nulla maior reputat q̃ adulteriũ.quod dicit mœchia: qd' cõmittit in pſonã cõiũnctã:quę reputat quaſi vna perſona cum cõiuge ſuo.Mat.xix.Itaq; non ſunt duo:ſed vna caro.Et q̃uis mœchia pprie dicat adulteriũ.i.acceſſus ad alienum thorũ:tñ ſub iſto noĩe intelligit phibita oĩs ſpecies luxuriæ:& oĩs actus venere⁹ extra matrimonium debite ſeruatus.

bite ſeruatus. Vñ Aug.in lib.de quæſtionib⁹ Deut.dicit. Meretrices eſſe & ad meretrices accedere prohibet domin⁹: quarum publice venalis turpitudo eſt.cũ.ſ.dñs dicit in lege.vt notat hic gloſſ.Non erit meretrix de filiabus Iſrael: nec ſcortator de filijs Iſrael.Et paulopoſt.Sed ſicut ſub furti noĩe intelligit phibita oĩs illicita vſurpatio rei alienę: non em̃ rapinã permiſit q furtũ phibuit:ſed vtiq; a parte totũ intelligere voluit quicquid illicite rerum pximi auffertur:ſic noĩe mœchię oĩs illicitus cõcubitus atq; illorum mẽbroꝝ nõ legitim⁹ vſus phibitus debet intelligi.xxxij.q.iiij.meretrices.Et Iſido. ſuper Exo.ait.Nõ mœchaberis. id eſt nec quiſq; pręter matrimonij federa alijs fœminis admiſceat.xxxij.q.v.nõ mœchaberis.Ideo autẽ in decalogo potius expreſſe prohibet mœchia.i.adulterium q̃ alia ſpecies luxuriæ:qa cũ pręcepta decalogi pertineãt ad iuſtitiã: quæ reddit debitũ alteri:& nemini inferat nocumentũ vel iniuriã:magis fit clare iniuria pximo p adulterium q̃ per alios modos luxuriæ.& ideo expreſſe phibetur.Circa hoc põt induci illud pſ.c.Ambulãs in via immaculata hic mihi miniſtrabat.Q̃uis oĩs culpa mortalis ſm Tho.in.iiij. maculã aĩę ingerat:quæ nõ eſt aliud q̃ priuatio pulchritudinis aĩæ quæ reſultat ex debita cõmẽſuratione opeꝝ:ſm ſ.rationẽ cũ quadã refulgentia grãæ:pręcipue tñ pctã luxurię magis dicũtur maculare hoĩem:quia corpus & famã & aĩam maculãt:& abſorbẽt prę ceteris lumẽ rõnis.Vnde de Salomone ppter luxuriam eius infecto dr Eccl'i.xlvij.Tu aũt poſuiſti maculã in gl'ia tua:inclinaſti femora tua mulierib⁹.In via ergo immaculata ambulat q caſte viuit:ſeruãs illud pręceptũ.nõ mœchaberis.Et hic vt fidelis bon⁹ miniſtrat.i.ſeruit deo.ad Heb.xiij.Honorabiles nuptię:& thorus immaculat⁹.Et multomagis ei ſeruit & accepti⁹ q ambulat in via ĩmaculata viduitatis vel virginitatis mũdę.Vñ canit eccleſia de Agatha virgine.Immaculatus dñs immaculatam ſibi ſpõſam elegit.Et de virgine dei matre. Sancta & immaculata virginitas &c:Et qui mihi miniſtrauerit.ait dñs:honorificabit eum pater meus qui eſt in cœlis.Ioã.xij.Et in cœlis ſine macula ſunt ante thronum dei. Apoc.xiiij.Fit autẽ quadrupliciter quis maculatus per luxuriam faciens contra hoc pręceptum.

Luxuria p̃ cæteris vitijs maculat hominẽ.

Maculatur quis quadrupliciter p luxuriam faciẽs contra hoc pceptũ.

¶Cum agit turpiter in ſeipſum.
¶Cum cognoſcit nequiter vas fœmineum.
¶Cum ſe iungit ſceleriter ad ſimilem ſexum.
¶Cum accedit carnaliter ad animal brutum.

Quãtum ad primũ maculat quis p luxuriã operãdo turpia p ſeipm:qd' dicit mollicies.j.Coꝝ.vj.Neq; molles regnũ dei poſſidebũt:qa illud mortale eſt:& ꝯtra hoc pręceptum.Ratio huius eſt ſm Tho.ij.ij.q.cliij.ar.ij.Pctm̃ in humanis actib⁹ eſt qd' eſt contra ordinẽ rõnis.Habet hoc rationis ordo vt qlibet ordine & dirigat ad finem ſuũ.Vnde ſicut nõ eſt peccatum ſi p rationẽ homo vtatur aliquibus rebus ad finem ad quẽ ſunt mõ & ordine conueniẽti: dummodo ille finis ſit aliquod vere bonũ.Ita peccatũ eſt ſi vtat homo aliquib⁹ rebus ad finẽ ad quẽ non ſunt ordinatę:vel ſi non debito modo hoc faciat.Eũ aũt vere bonũ vt ſeruetur natura indiuidui qd' fit p eſum ciborum.Et ſimiliter bonum eſt & magis excellẽs ꝙ conſeruetur natura ſpeciei:quod fit in generatione p actũ venereũ.Sicut ergo vſus ciboꝝ ſi non fiat ad debitũ finẽ.ſ.ſuſtentationis corporis vel non debito modo eſt peccatum:ita vtẽdo venereis non ad finẽ humanę generatiõis vel indebito modo: vt cũ non ſua vxore pctm̃ eſt.Sed pollueẽdo ſeipm:certum eſt ꝙ fruſtrat oĩno intẽtio naturę:cũ non poſſit ſequi generatio.vnde peccatum eſt & mortale ex quo excludit a regno dei ſm apl'm.Et q̃uis ſemen humanũ dicat ſuperfluũ in animali:nõ tñ eſt ſimpliciter ſuperfluũ: ſed ex eo ꝙ eſt reſiduũ operationis virtutis nutritiuæ:tñ eo indigetur ad virtutis generatiuę opus eſt:& ideo cũ pcurat emitti indebite.i.extra actũ cõiugalẽ peccatũ eſt.Nõ ſic eſt de alijs ſuperfluitatibus corporis quæ qualitercũq; emittãtur ſalua decentia conuictus humani ſine peccato eſt.Si aũt accidat emiſſio ſeminis in vigilia vel ſomno ſine pcuratiõe aliq̃ & pręter oẽm intentionẽ non eſt peccatũ ſm Tho.Secũdo fit quis maculatus feminã cognoſcẽdo nõ ſuam.Tob.iiij. Attende tibi fili mi ab oĩ fornicatiõe:& pręter vxorẽ tuã nũq; patiaris crimen ſcire.Sunt autẽ diuerſæ ſpecies luxuriæ cũ mulierib⁹:& diſtinctæ & confitẽdę.Nã ſi pctm̃ carnis cõmittat ſoluti cũ ſoluta: dicit ſimplex fornicatio:vt accedere ad meretrices vel cõcubinas & hmõi:quod quidã arbitrãtur licitũ non coniugatis:nec eſſe pctm̃.Sed be. Tho.ij.ij.q.clij.arti.ij.dicit eſſe mortale:& ꝯ hoc præceptũ. Apl's ad Ephę.v.Oĩs fornicator aut immũdus non habet hęreditatẽ in regno dei & chriſti.Si cõmittatur cũ virginibus dicitur ſtuprũ.Si cũ ꝯſanguineis vel affinib⁹ dr inceſtus.Si cũ clericis vl' religioſis vel monialib⁹ dicit ſacrilegiũ vel etiã cũ patrib⁹ ſpũalib⁹ vt cõfeſſorib⁹ vl' cõmatribus.Si per violẽtiam mulieris vel parẽtum dicit raptus. Si cũ vxore alterius vel viro coniugato muliere etiã ſoluta dicit adulterium.j.ad Coꝝ.vj.Neq; adulteri regnũ dei poſſidebũt.Et vt dicit bea.Tho.in tracta.de decem præceptis.Mulier adulterans tria mala facit quæ notãtur Eccl'i. xxiij.Omnis mulier relinquẽs virum ſuũ peccabit.Primo in lege altiſſimi incredibilis fuit. Secũdo virũ ſuũ dereliquit.Tertio in adulterio fornicata eſt:& ex alio viro ſubſtituit filios.Et ſic legi dei nõ credit q prohibet adulteriũ: & ſacramẽtũ violat:fidẽ frangit viro:& pditionẽ & furtum:ſi generat ex adulterio filios quos nutrit de ſubſtãtia viri.Vir aũt adulterans & ĩpe tria mala facit.Primo quia cũ ſit caput vxoris deberet eã ducere exẽplo ſuo ad honeſtatẽ:& facit contrariũ.Secũdo qa habet rõnẽ magis vigoroſam q̃ mulier:& ideo põt magis reprimere concupiſcentias.Tertio facit cõtra ęqualitatem:quia ita tenet ſibi ſeruare fidẽ ſicut illa ſibi.Hinc Aug.in li.de decẽ chordis ait. Nõ mœchaberis.i.non ibis ad aliquã aliã q̃ vxorẽ tuã.tu aũt exigis hoc ab vxore:& nõ vis hoc reddere vxori:cũ tñ debeas in virtute pręcedere vxorẽ tuã:qm̃ caſtitas virtus eſt:& tu ſub vno impetu libidinis cadis:& vis tuã vxorẽ eẽ victricẽ:& tu vict⁹ iaces.xxxij.q.v.c.j.fina.Tertio fit q̃s maculatus agens cõtra hoc præceptũ p vitiũ ſodomiticũ. De quo apl's ad Ro.j.Tradidit illos deus.i.tradi permiſit in paſſiones ignominię.i.vitia innominãda.Nam fœminę eoꝝ immutauerũt naturalem vſum in eum vſum q eſt contra naturã.Similiter & maſculi relicto naturali vſu fœminę exarſerunt in deſiderijs ſuis in inuicẽ:maſculi in maſculos turpitudinem operantes. Et ad quanta mala tales poſtea deueniant ſubdit apl's dicẽs.Tradidit eos dñs in reprobum ſenſum.i.tradi permiſit vt faciant ea quæ non cõueniũt:repletos omni iniq̃tate malitia,fornicatione,auaritia,nequitia &c.Et ad hoc etiã ptinet vxore vel alia fœmina abutẽdo extra vas debitũ.Vñ Aug.xxxij.q.vij.adulterij.enumeratis quibuſdã ſpecieb⁹ luxrię ſubdit. Horum oĩm peſſimum eſt quod eſt contra naturam:vt ſi vir membro mulieris non ad hoc cõceſſo vti voluerit: & iſte vſus contra naturã execrabilis fit in meretrice:ſed execrabilior in vxore.Hęc ille.Et dicit tale vitiũ peſſimũ:quia deſtructiuũ humani generis.Vnde dicitur de Sodomitis ꝙ erãt peſſimi corã dño:quos deus igne & ſulphure cõſumpſit: & ciuitates ſubuertit:vt patet Gene.xix.Et ſm leges tales debent decapitari:& mediatores huius:vt.C.de pœnis.l.q abducto.Quarto fit quis maculatus cum animalibus brutis cõmiſcendo.Exo.xxij.Qui coierit cum iumento morte moriatur.Et Leuit.xx.Qui coierit cum iumento aut pecore morte moriatur:pecus quoq; occidite.Vbi Aug.Pecora inde credendũ eſt iuſſa interfici:quia tali flagitio contaminata indignam refricãt facti memoriã.xv.q.j.mulier.Cõtra illud pręceptum etiam facit qui cum vxore vel alia extra vas debitũ fundit ſemen:ne.ſ.generat & inde ſcandalũ oriatur: vel ne grauetur in alendo filios pauper exiſtens: in quod vitiũ incidẽtes.Her & Onan filij Iudę mala morte ſubito perierũt.Gene.xxxviij.Sed etiam cum vxorẽ ſuã quis debito modo cognoſcit cauſa delectationis vltra limites matrimonij.i.tanta concupiſcentia ductus vt etiam ſi non eſſet vxor:eam vel aliã mulierẽ cognoſceret vt ſatiſfaceret voluptati ſuæ ſm Tho.in.iiij.peccat mortaliter. Et de tali debet intelligi illud Sexti philoſophi:quod inducit Hiero.xxxij.q.iiij.origo.dicens.Omnis in vxorẽ ſuã amator ardẽtior adulter eſt.De modis autem indebitis in vſu matrimonij ſeruato tamẽ debito vaſe de ſe nõ eſt mortale ſm Alber.ſed poteſt eſſe mortale ex inordinatiõe animi.De oĩbus his ſpeciebus luxuriæ & de nocumentis eoꝝ habes diffuſe in.ij.par.titu.v.per totum.

Diuerſę ſpecies luxurię.

Mulier adulterãs tria mala facit.

Vir adulterãs etiã tria mala facit.

De pctõ ꝯtra naturam.

§.XI. SEPTIMVM PRAECEPTVM

Hoc pceptoca uet ne

decalogi eſt.Non furtum facies.Exo.xx.Super quo Aug. Furti nomine bene intelligitur omnis illicita vſurpatio

Fiat iniuria ꝓximo ī ſubſtantia.

rei alienæ:non eñ rapinā permiſit q̄ furtum ꝓhibuit:ſed
vtiqꝫ furti noīe in lege vete.teſta.& rapinam intelligi vo
luit.A parte eñ totū ſignificauit quicquid illicite rerū ꝓ-
ximi aufertur.xiiij.q.v.pœnale.Nec ꝓpterea excuſaretur
quis a furto q̄ auferret a ꝓximo vt indigētibus ſubueniret
ſibi vel alijs:niſi in extrema neceſſitate eſſent:& non inue
nirent ſubuenientem.Vñ Aug.Forte aliquis cogitat & di
cit:multi ſunt Chriſtiani,diuites,auari,cupidi,non habe
bo pctm̄ ſi ſuum illis abſtulero & pauperibꝰ dedero:vnde
illi nil boni agūt,mercedem habere potero:ſed hm̄oi co-
gitatio a diaboli calliditate ſuggeritur:nā ſi totū tribuat
pauperibꝰ quod abſtulerat addit potius pctm̄ ꝗ̄ minuat.

Exo.iij. xj.&.xij.

xiiij.q.v.forte.& ꝑ totā illā queſtionē.Nec etiam ſumen-
dū eſt exēplū furandi ab Iſraelitis:qui accipientes ſub mu
tuo ab ægyptijs vaſa aurea & argentea ſpoliauerunt eos.
quia vt dicit Aug.Iſraelitæ furtū non fecerunt ſed deo iu-
bente hoc myſteriū prębuerunt.xiiij.q.v.dixit.Non ergo
furtū facies.Fit aūt quatuor modis ꝯtra iſtud præceptum.

Quatuor mōis fit ꝯtra iſtud p̄ceptū.

¶Per iniuſtam rerum acquiſitionem.
¶Per prauam ad hoc operationem.
¶Per iniquam retentionem.
¶Per indebitam diſtributionem.

Quantū ad primū multis modis qs acquirit bona tpalia
iniuſte.Primo occulte aliena accipiēdo.ſed vt dicit Eccl'i
v.Super furē eſt opprobriū & cōfuſio.Secūdo ꝑ rapinam
manifeſte & ꝑ vim capiēdo:& hi nō ſunt ſolū latrones in
ſtratis:ſed & etiā principes & cōmunitates vſurpantes in-
iuſte ciuitates & caſtra ſine iuſto titulo:vel etiā faciētes ex
torſiones indebitas a ſubditis in gabellis pedagijs & colle
ctis.Ezech.xxij.Principes eius in medio illius quaſi lupi
rapiētes prædā:vel etiā cū faciūt leges iniquas ad lucran-
dū.Eſa.x.Væ q̄ condūt leges iniquas:& ſcribentes iniuſti-
tias ſcripſerūt vt opprimerent in iudicio pauperes:& vim
facerēt cauſæ humiliū ppl'i mei:vt eſſent viduæ p̄da eoꝝ:
& pupillos diriperēt.Tertio ꝑ fraudulentiā multiplicem.
In quātitate dādo diminuta pōdera & menſuras rerum.In
qualitate praua ꝓ bonis vēdēdo iniuſto prætio.In ſubſtā
tia vēdēdo vinū lymphatū ꝓ puro:vnū metallū ꝓ alio:
carnes pecudinas ꝓ caſtrato:aromata vniꝰ ſpeciei ꝓ alte-
ra.Amos.viij.Audite q̄ cōteritis pauperem & deficere faci
tis ægenos terræ:dicētes,qñ tranſibit meſſis & venūdabi-
mus merces & ſabbatū & aperiemus frumētū:vt īminua-
mus menſurā:& augeamꝰ ſiclum:& ſupponamus ſtateras
doloſas:vt poſſideamus in argento egenos & pauperes ꝓ
calcitamentis:& quiſquilias frumenti vendamus.Quarto
fit cōtra hoc præceptū ꝑ vſurā.ſ.ꝓ mutuo pecuniæ vel re
rū quę vſu cōſumūtur vt victualiū:accipiēdo aliquid vl-
tra capitale.hęc dr̄ vſura.vt patet.xiiij.q.iij.vſura.Vñ Pſ̄.

Pſ̄.xiiij

Qui pecuniā ſuā non de.ad vſu.hic requi.in mō.ſctō dei.ſ.
glorię ſupernæ.Qui aūt eā facit non illic habitabit:ſed in
inferno.Quinto fit ꝯ hoc præceptū ꝑ ſacrilegiū.i.iniuſtā
acceptionē rerū eccleſię.Hiero.Amico q̄ppiā rapere furtū
eſt:eccleſiā fraudare ſacrilegiū.xij.q.ij.gl'ia.Sexto ꝑ iniuſti
tiā iudicū ſeu officialiū dātiū iniquas ſnīas:vel ex timore
vl' ex amore vl' ex cupiditate vl' odio vel ex notabili igno
rātia.Eſa.v.Iuſtificatis impiū ꝓ muneribꝰ:& iuſtitiā iuſti
aufertis ab eo.Iſid.Cito violat auro iuſtitia.xj.q.iij.paup.
Septimo ꝑ variā dānificationē:vt in incēdijs:deuaſtatio-
nibus agroꝝ & caſtroꝝ in bellis iniuſtis in mutilatiōibꝰ:
occiſionibꝰ,falſis accuſationibꝰ,teſtificationibꝰ & inſtru
mētis.Et hi oēs nō ſolū peccāt mortaliter agētes cōtra hoc
pręceptū:ſed etiā tenent ad reſtōnē prędictoꝝ.Vnde Aug.
ad Maced.Qui ꝯ ius humanę ſocietatis,furtis,rapinis,ca-
lūnijs oppreſſionibꝰ,inuaſionibꝰ aliqua abſtulerit:reddē

Iuſtitia Zachęi datur ī exēplū.

da potius ꝗ̄ donāda cēſemus Zachęi publicani exemplo.
xiiij.q.v.nō ſane.in fi.Qui Zachęus dixit chriſto intranti
domū ſuā,Si quid aliquē defraudaui reddo quadruplum.
Luc.xix.Sed acquiſitio etiā ꝑ ſimoniā ludū vel aliud tur-
pe lucrū quaſi furtū cēſet:nō q̄dē reſtituēdū dāti:ſed pau-
peribꝰ erogādū.Aliqñ de neceſſitate:vt in ſimonia vel lu
do.Aliqñ ex honeſtate:vt in meretricijs & hm̄oi.ar.xiiij.q.
v.qui habetis.&.c.non ſane.Qui aūt ꝑ ſimoniā vel intru-
ſionem & nō canonica inſtitutione recipit vel tenet bene
ficium eccleſiaſticū furatur omnes fructus quos percipit.
Io.x.Qui nō intrat ꝑ oſtiū ſed aſcēdit aliūde:ille fur eſt &
latro.Secūdo fit cōtra iſtud præceptū ꝑ prauā cooperatio
nē ad talia acquiſita illicita:etiā ſi nihil ipſe inde ꝑcipiat

vt cōſulēdo,perſuadēdo,imperando,& hm̄oi.ad Ro.j.Di
gni ſunt morte,non ſolū q̄ faciunt:ſed etiā q̄ conſentiunt
facientibꝰ:& nō ſolū peccāt mortaliter:ſed etiā tenent ad
reſtitutionē dānorū & ablatoꝝ:qñ talis cooperatio fuit ꝙ
ſine ea nō fuiſſet facta rapina vel furtū:vſura vel dānū.ij.
q.j.notū.in fine.Faciētē & cōſentientē par pœna cōſtrin-
git:qd' intelligit de cōſenſu cooperationis ſine qua nō fie
ret malū in gloſ.Et ad hoc facit quod dicit extra de iniuſt.
& dā.da.c.vlti.Qui occaſionē dāni dat:dānū quoqꝫ dediſ-
ſe videt.Et in ꝓuerbio vulgari dicit.Tāto fa qui tiene el
ſacho:quāto q̄ inbola.Si aūt nō ita cooperati ſūt quin etiā
ſine eis fieret dānū:peccāt quidē grauiter ſed nō tenent ad
reſtitutionē:niſi quātum ꝑueniſſet ad eos de furto vel ra-
pina & hm̄oi.vel inquātū ex ſuo cōſilio vel alia coopera
tione plus dāni fuiſſet factū.ſm Tho.in.iiij.& Alb.Vnde
Eſa.j.Principes tui infideles ſocij furū:oēs diligūt mune-
ra:ſequūtur retributiones:& ꝑ hm̄oi cooperantur rapinis
alioꝝ.De reſtitutiōe & modo eius habes diffuſe in.ij.par.
ti.ij.per totū.Tertio fit furtū per retētionē rei alienæ con-
tra volūtatē dñi ſui.apl's ad Ro.xiij.Reddite oībus debita.
Et.ī.Nemini quicqꝫ debeatis.Qui eñ detinet rem alterius
contra voluntatē eius vtiqꝫ facit ei iniuriā:quia impedit
eum ab vſu eius:niſi hoc faceret ad horam ad obuiandum
malo:puta cū nō reddit gladiū ſuū furioſo poſtulāti eum
ab eo penes quē depoſuit:& hoc ne ſe vel alium lędat:hoc
eñ licitū eſt.Facere aūt iniuriā ꝓximo,eſt peccatum:quia
contra iuſtitiā:non autē licet nec in modico pctō morari:
ſed ſubito debet egredi.iuxta illud Eccl'i.xxj.Quaſi a facie
colubri fuge pctm̄.Qui aūt detinet alienū cōtra volūtatē
dñi,moratur in peccato:& ſic ſemꝑ auget peccatū.Et quo
ties mēti occurrit ſe detinere alienū:& ꝓponit retinere &
non reddere toties de nouo peccat mortaliter & pœnitere
nō pōt nec abſolui.Vnde Aug.Si res aliena ꝓpter quam
peccatū eſt reddi poſſit & nō reddit:pœnitentia nō agitur
ſed ſimulatur.Si autē veraciter agit:nō remittit peccatum
niſi reſtituat ablatū:ſi reſtitui pōt.xiiij.q.vj.ſi res.& de re-
gu.iur.li.vj.peccatū nō dimittit.Quis ergo qs non acce-
perit ipſe ꝑ furtū vel fraudulētiā vel vſurā ſacrilegium &
hm̄oi:ſed pater vel alij conſanguinei vel amici:ſi tñ ad eū
peruenit hęreditas:tenetur illa reſtituere inquantū ſufficit
hæreditas.Idē de legatis qñ non ſufficeret hæreditas.extra
de vſur.Michael.Quarto fit cōtra hoc præceptū per inde-
bitam diſtributionē.Apl's.j.ad Coꝝ.iiij.Hic iam quęritur
inter diſpēſatores vt fidelis qs inueniat.Eccleſiaꝝ pręlati
ſunt diſpēſatores rerū eccleſiæ potius ꝗ̄ dñi.Vñ Aug.Nō
illa noſtra ſunt quoꝝ procurationē quodāmodo gerimꝰ:
vt ꝓprietatē nobis dānabili vſurpatione vēdicemꝰ.xij.q.
j.c.vlti.vbi dicit glo.ꝙ prælati ſi bene adminiſtrant loco
dñoꝝ ſunt:ſi male loco prędonū.ff.pro emp.l.q̄ fundū.§.
ſi tutor.Eccleſia eñ tenet locū pupilli:& prælatus locū tu
toris.Sicut ergo tutor ſi male adminiſtrat:dilapidādo bo-
na pupilli vt fur habet:ita pręlatus dū permittit deſtruere
bona eccleſiæ vel vſurpare:vel indebite alienat & tenetur
ſatiſfacere.Si etiā expēdit in malos vſus dādo ſine neceſſi-
tate cōſanguineis vel conuiuijs,ludis,canibꝰ & turpibus
perſonis exponit:quod debet dare pauperibꝰ quaſi furat:
nec dubiū ꝙ mortaliter peccat:vtrū aūt teneat ad reſtitu-
tionē.vide.ī.in.ij.par.ti.ij.Qui etiā habēt aliqua pauperi-
bus vel eccleſijs diſtribuere:vt hoſpitalarij & ſocietates lai
corum ſi non fideliter faciūt:ſi non indigētibus tribuunt:
furtū cōmittūt.Religioſi q̄ ꝓpriū tenēt vel extra cōuētum
ſine licētia & rōnabili cauſa bona diſtribuunt;furtum cō
mittūt.Sęculares de bonis ꝓprijs non dātes eleemoſynas
indigentibus quos ſciūt cū decēter poſſunt,furtū faciunt:
licet nō teneātur ad reſtitutionē.Vnde Amb.Eſuriētium
panis eſt quē tu detines:nudoꝝ veſtimētū quod recludis:
& miſerorum redemptio eſt & abſolutio pecunia quam in
terra defodis.Tantorū ergo te ſcias inuadere bona quātis
poſſis præſtare quod velis.diſt.xlvij.ſicut hi.cōtra oēs fu-
res dicitur Eſa.xxxiij.Væ qui prędaris:nōne & ipſe præda
beris,cū cōſummaueris de prædationē.& ipſe prædaberis
vel ſubſtātiā vt animā.Et vt dicit Tho.in trac.de.x.pręce
ptis.Nullū pctm̄ eſt quaſi periculoſiꝰ iſto.Nā de alijs pec-
catis homo dolēdo & cōfitendo ſaluat:ſed de iſto oportet
ꝙ etiā ſatiſfiat de alieno ablato ſi pōt:al's nil valet penitē-
tia.Sed nimis difficile videt hoībus exburſare pecuniā &
reſtituere:& facilius inducūtur ad dādū eleemoſynas vel
faciēdum

Facientes & cōſentiētes pari pœna cōſtringūtur.

Reſtitutio habēda in voto.

Nota de religioſis.

faciēdū eccleſias & hoſpitalia ꝗ̄ ad reſtituendū quod non
ſufficit.& ideo bene dicit.Abacuch.ij.Væ his qui congre
gant non ſua:vſqꝫ quo aggrauāt contra ſe denſum lutum.
De denſo luto difficile exitur Achā quia furatus eſt:& tu-
lit de bonis Hierico cōtra ordinationem dei lapidatus eſt
a toto populo.De ſingulis modis furti q̄ ſunt ſpecies aua
ritiæ habes diffuſe in.ij.par.ti.j.c.xv.

Ioſuæ vij.

§. XII. OCTAVVM PRAECE-

ptū eſt.Nō loq̄ris ꝯ ꝓximū tuū falſū teſtimoniū.Exo.xx.
Inter oīa aīalia ſoli hoī datū eſt loqui:vt ꝯceptū ſuę mētis
poſſit alteri manifeſtare,ꝓpter qd' dicit ph's in.j.Periher.
ꝙ ea q̄ ſunt in voce ſunt eaꝝ q̄ ſunt in aīa paſſionū notæ.
Qd' ergo aliquis ſciēter falſum dicat:abutit ligua:nec eſt
ſine pctō etiā ſi faciat ad bonū cōſequēdū vel malū vitan
dū:q̄a nō ſunt mala facienda vt eueniāt bona.ait apl's ad
Ro.iij.& Augu.Ad ſalutē ſempiternā nullus ducendus eſt
opitulāte mēdacio.xxij.q.ij.primū.Eſt aūt vitandū men-
daciū ꝓpter tria ſm Tho.in dicto tractatu.x.præceptoꝝ.

Propt tria ē vitādū mēdaciū.

¶Propter diaboli aſſimilationem.
¶Propter ſocietatis diſſolutionem.
¶Propter famę amiſſionem.

Primo ꝓpter diaboli aſſimilationē.Efficitur eñ mēdax
filius diabolo:q̄a ipē vt dr̄ Ioā.viij.mēdax eſt & pater eius.
Ipſe inuenit primū mēdaciū cū dixit primis parētibꝰ.Ne-
quaqꝫ moriemini &c.Geñ.iij.Amb.Oēs qui dicūt menda
ciū filij ſunt diaboli.xxij.q.v.cauete.Filius aūt ſil'is eſt pa
tri.Secūdo mēdaciū vitari debet ꝓpter ſocietatis diſſolu-
tiōem.Hō eñ naturaliter eſt aīal ſociale ſeu politicū cum
alijs viuēs:ſed male poſſent hoīes inuicē cōuiuere ſi hoīes
haberēt ſemper dubitare de verbis aliorum.Vnde apl's ad
Ephę.iiij.Deponētes mendaciū loquimini veritatē vnuſ-
quiſqꝫ cū ꝓximo ſuo:qm̄ ſumꝰ inuicē mēbra.Tertio ꝓpter
famæ amiſſionē.Hō eñ qui aſſueſcit mendacijs non credi
tur ei cum veritatē dicit:& pręcipue in viris ſpiritualibus:
dominis multum reddit infames mendaciū.Eccl'i.xxxiiij.
Ab immundo quis mundabitur:& a mendace quid verū
dicetur.q.d.nullū.Et hoc pctm̄ eſt contra vel præter iſtud
præceptum ſm magiſtrum in.ij.ſen.di.penul.Non loqua
ris cōtra ꝓximū &c.Vñ Pſ̄.xxvj.Inſurrexerūt in me teſtes
iniqui:& mentita eſt iniquitas ſibi.Proprie & principal'r
loquit de chriſto contra quē dixerūt duo falſum teſtimo-
niū.Quadrupl'r ergo fit cōtra hoc p̄ceptū.ſm Tho.vbi.ſ̄.

Contra hoc pręceptum fit quadrupl'r.

¶Per falſam in iudicio probationem.
¶Per variam de alio detractionem.
¶Per mendacem in ſermone locutionem.
¶Per noxiam de pręlato murmurationem.

Quātū ad primū cū aliqs in iudicio aliquē accuſat falſo
vel teſtificat:expreſſe agit ꝯ iſtud præceptū:& tenet ei de
oī dāno.Et ſi deficeret in ꝓbatione ſuſtineret pœnā talio
nis.ij.q.iij.ꝑ totū.Sic illi duo p̄ſbyteri accuſantes & teſtifi
cātes ꝯtra Suſannā de adulterio:q̄a cōuicti ſunt a Daniele
falſum dixiſſe teſtimoniū:lapidati ſunt a ppl'o.Dañ.xiij.
Illi aūt duo teſtes q̄ teſtificati ſunt cōtra chriſtū falſum cū
non cōuenientia eſſent teſtimonia eoꝝ.Nō tñ puniti ſunt
vt merebantur:nec ꝓbare potuerūt ſuā falſitatē.ſ.chriſtū
dixiſſe.Poſſum deſtruere tēplū hoc &c.Mat.xxvj.& Mar.
xiiij.Et ſic īſurrexerūt teſtes iniqui.Secūdo loquitur quis
falſum teſtimoniū cōtra ꝓximū cū ei detrahit:dicēdo ali-
quod criminale de alio in abſentia eiꝰ qd' nō eſt verū:vel
ſi eſt veꝝ cū illud ſit occultū alijs manifeſtat ad denigrādā
famā eiꝰ:quod vtiqꝫ eſt mortale ſm Tho.ij.ij.Vñ Eccl's.x.
Quaſi ſi ſerpens mordeat in ſilentio nihil eo minus habet
qui occulte detrahit.Serpens comedit terram.i.detractor
paſcitur defectibꝰ alioꝝ narratis.Serpēs videt incedere ꝑ
vnā viam:& ſubito imperceptibiliter voluit ſe ad aliam.
Sic detractor incipit bona dicere de aliquo:poſtea vtit ad
uerſatiua coniunctione:ſed cū ſumma iniquitas eſt fratri-
bus detrahere.vt dicit.vj.q.j.c.deteriores.Et deteriores ſūt
q̄ vitā moreſqꝫ bonoꝝ corrūpunt:his q̄ ſubſtantias alioꝝ
prędiaqꝫ diripiunt.Caueat itaqꝫ vnuſquiſqꝫ ne aut linguā
aut aures habeat prurientes ne.ſ.aut alijs detrahat:aut de-
trahētes audiat.Sedēs inquit ꝓpheta aduerſus fratrem tuū
loquebaris.ſ.detrahēdo:& aduerſus filiū matris tuę pone-
bas ſcandalum &c.Parcant ſinguli detractioni linguæ cu
ſtodiantqꝫ ſermones ſuos:& ſciāt q̄a cūcta quæ de alijs lo-
quuntur ſua ſnīa iudicabūtur.Nemo inuito auditori libē

Detractionis deteſtatio.

ter loquit.Hęc Greg.papa.vj.q.vj.ex merito.Vñ & Pro-
uer.xxv.dr̄.Vētus aquilo diſſipat pluuias:& facies triſtis
linguā detrahētē.Et tenet talis reſtituere famā ablatā ꝓut
poteſt:nō tñ debet illi notificare vt ſimplices dicūt:nec ab
eo petere veniā de quo malū dixit:niſi certus ꝙ ſciret:nam
hoc eſſet ſcandalū in illo generare:& cōtra ſe pericula inci
tare.Si aūt malū de aliquo qs dicit falſum vel verū in ſui
præſentia:hoc ꝑtinet ad cōtumeliā:& tūc tenet petere ve-
niā ab eo:& corā illis dicere ſe falſum dixiſſe ſi falſum di-
xit:nō ergo detrahēdo falſum teſtimoniū loq̄ris.Tertio ꝑ
mēdacē locutionē.Oſeæ.iij.Nō eſt veritas:& non eſt mīa:
& nō eſt ſciētia dei in terra.Maledictū & mēdaciū & homi
cidiū & furtū & adulterium inūdauerūt.Vñ Hiere.ix.Do
cuerūt linguā ſuā loqui mēdaciū.Sed os qd' mentit (dicit
Sap̄.j.)occidit aīam.Non occidit autē aīam.ſ.priuādo grā
niſi pctm̄ mortale:ergo videt mortale:qd' verū eſt.ſed nō
ſemꝑ.Mētiri in his quę ſunt fidei & morū:q̄ ſunt neceſſarij
ad fidē mortale eſt:& ꝯtra hoc p̄ceptū qd' præcipue ꝑtinet
ad pręlatos:magiſtros & prædicatores.de quibꝰ.ij.Pet.ij.
Erūt in vobis magiſtri mēdaces:q̄ introducēt ſectas perdi
tionis.Et aliqui talia dicūt vt videātur ſcire.Eſa.lvij.Sup
quē luſiſtis:ſuꝑ quē dilataſtis os:& eieciſtis linguam:nun
quid nō vos filij ſceleſti ſemē mendax? Sil'r mētiri in no-
tabile dānū ꝓximi ſpūale vel corporale:mortale eſt:vel
etiā cū quis vtit mēdacio in cōfeſſione de mortalibꝰ pręci
pue.vel in iudicio interrogatꝰ iuridice.Et de his intelligit
auctoritas prædicta.Os quod mentit &c.In alijs caſibꝰ lo
qui mēdaciū nō eſt cōtra:ſed præter iſtud præceptū:vnde
& veniale a quo etiā abſtinēdū.ad Col'.iij.Nolite mentiri
inuicem.Et aliqñ quis mētitur ꝓ ſalute alioꝝ.Sed dicitur
Iob.xiij.Deus non indiget noſtro mendacio.Aliqñ ex fal
ſa humilitate:dicēs aliquod malū de ſe qd' nō eſt:vel ne-
gans bonū qd' ineſſe ſcit.de quibus Greg.Incauti ſunt hu-
miles q̄ mendacio ſe illaqueāt.xxij.q.ij.incauti.Aliqñ ex
verecūdiæ leuitate:vt cū quis credit verū dicere & dicit fal
ſum:poſtea aduertēs verecundatur illud retractare.Aliqñ
iſtud poſſet eſſe mortale.Eccl'i.iiij.Nō contradicas verbo
veritatis vllo mō.Aliquando ex vtilitate vt.ſ.aliquid cō
ſequatur vel malum euitet.Eſa.xxviij.Poſuimus menda-
cium ſpem noſtram:& mēdacio ꝓtecti ſumus.Aliqñ pro-
pter cōmodū alterius.Eccl'i.iiij.Ne accipias faciem contra
faciem tuā:nec aduerſus animā tuam mēdaciū.Aliqñ ꝓ-
pter ludū quod & peccatum eſt ſm Augu.Ab omni ergo
mēdacio cauēdum eſt.ſm illud Iſido.Omne genus mēda-
cij ſūmopere fuge:nec caſu nec ſtudio loquaris falſū.xxij.
q.ij.omne genus.Quarto per murmurationem.Frequēter
ſubditi murmurant de prælatis conquerentes de eis ꝙ ma
le tractant & gubernant eos.Sed vt dicitur Sap̄.j.Cuſtodi
te vos a murmuratione quæ nihil ꝓdeſt:immo multū no
cet quia conturbat totum collegium:& inducit alios ad ſi
milia.j.Coꝝ.x.Nec murmuraueritis ſicut quidā eoꝝ mur
murauerunt:& perierunt ab exterminatore.diſt.xc.alienꝰ.
Alienus ſit a fratrū vnitate qui murmurauerit &c.Maria
ſoror Aaron:quia murmurauit contra Moyſen:percuſſa
eſt lepra.De his vitijs.ſ.detractione,cōtumelia,mēdacio,
& murmuratione,diffuſe habes.ī.in.ij.par.

Nota de mendacio.

Mendacij varię ſpecies.

Nu.xij.

§. XIII. NONVM PRAECEPTVM

eſt.Nō cōcupiſces rē ꝓximi tui &c.Exo.xx.Poſt pręcepta
quibus ꝓhibent expreſſe pctā oris & operis ponūtur ea q̄
prohibēt pctā cordis cōcupiſcētiā ſeu deſideriū.Iſta eñ eſt
differētia:vt dictū eſt.ſ̄.ti.xiiij.c.j.inter legē diuinā & hu-
manā:q̄a humana ſolū iudicat de peccatis oris & opis:nō
aūt de pctis cordis.Lex aūt diuina iudicat de occultis cor-
dis pctis:& oſtēdit ea eſſe puniēda.Chryſo.Deꝰ nō ex ope
ribus tm̄ iudicat:ſed ex cogitationibus & ex corde.xxij.q.
v.qui periurare.Et ratio vt dicitur.j.Reg.xvj.Quia hoīes
vidēt quæ foris apparēt:deus autē intuet cor.Cū etiā dicit
ꝙ lex vetus cohibet manū nō aīam vt noua:nō ſic intelli
gendū eſt quaſi lex vetus nō ꝓhibeat peccata cordis:quia
huiꝰ cōtrariū apparet in iſto præcepto:ſed ideo dr̄ cohibe
re manū nō animā:q̄a nō puniebat pœna tēporali ſeu cor
porali pctā cordis & malas cōcupiſcētias ſicut pctā operis
ꝓhibita ꝑ præcedētia præcepta.& vt dicit Aug.Bona eſt
lex.ſ.iſta quæ dū cōcupiſcētiā ꝓhibet,omne malū prohi-
bet.e.c.de cōſti.nā cōcupiſcētia.Concupiſcētia eñ mali eſt
radix oīs mali & principiū.Niſi eñ quis cōcupiſceret ma-

Hoc p̄cepto ꝓhibetur deſiderium rei alienæ.

lum nō faceret. Vñ Mat. xv. De corde exeūt cogitationes,
homicidia, adulteria &c. Et hæc ſunt quę coinquinant ho
minē: & quantum ad concupiſcentiam rerū. de qua hic dr̄.
Non cōcupiſces rem &c. Dicit Pſ̄. lx. Rapinas nolite con-
cupiſcere diuitię ſi affluant nolite cor apponere. Propter
quatuor autem rationes debet quis abſtinere ab ipſa cōcu
piſcētia ſm̄ Tho. in tractatu de decem præceptis.

Propꝑ quatuor rationes debet quis abſtinere a concupiſcētia.

¶Propter concupiſcentię infinitatem.
¶Propter inquietudinis anxietatem.
¶Propter iuſtitie contrarietatem.
¶Propter ſubſtantię inutilitatem.

Quātū ad primū ſciendū ꝙ cupiditas ſeu concupiſcentia
habet quādā infinitatē. Quilibet aūt ſapiens debet inten-
dere finem aliquē in ſuo facto. Nullus em̄ debet ire ꝑ viā
infinitā. Cōcupiſcētia aūt rerū eſt infinita. Vñ dicit̄ Eccl'ſ
v. Auarus nō iplebit̄ pecunia. & Amb. Nec ſacietas vnꝗ̄
nec finis aderit cupiditati. diſt. xlvij. ſicut hi. & Eſa. v. dici-
tur. Vę q ꝯiūgitis domū ad domū: & agrū agro copulatis
&c. q. d. Nūꝗ̄ poteſtis finē ponere veſtræ cōcupiſcētiæ re
rū. Ratio huiꝰ eſt: qa cor humanū eſt factū ad recipiendum
deū ꝑ gratiā, & poſtea ꝑ gloriā. Et ideo quicquid habeat
minus deo non pōt finire deſideriū eius: ipē em̄ maior eſt
omni re. Pſ̄. cij. Qui. ſ. deus replet in bonis deſideriū tuum.
Secūdo debet caueri cōcupiſcētia ꝓpter inquietudinē quā
habet in ſe. Quilibet naturaliter appetit quietē: qa hoc eſt
valde delectabile cuilibet: ſed cupiditas facit hoīes ſemꝑ
inquietos pūctiōibꝰ ſolicitudinū. Vñ cōparant̄ cupidi ter
ræ ſpinoſę: quę ſeminata verbo dei ſuffocat̄ a ſpinis creſcē
tibus ſolicitudinū rerū: vt dicit̄ Luc. viij. Sēper em̄ cupidi
ſunt ſoliciti nō habita acquirere: acquiſita cuſtodire & au-
gere, ipſa non amittere. Eccl'ſ. v. Saturitas diuitis nō ſinit
eū dormire. Mat. vj. Vbi eſt theſaurus tuus: ibi eſt cor tuū.

Auaritię obligatio.

Ambro. Mens auari ſemel vinculis cupiditatis adſtricta:
ſemꝑ aurū videt, ſemꝑ argentū cogitat: ſemꝑ reditus com
putat: gratius aurū ꝙ̄ ſolē intuet̄: ipſa eius oratio & ſuppli
catio ad deū aurū quęrit. diſt. xlvij. ſicut hi. Tertio propter
iuſtitiæ contrarietatē. Remota iuſtitia. ait Augu. lib. iiij. de
ci. dei. c. iiij. qd ſunt regna niſi magna latrocinia: & ſic tol-
litur recta conuerſatio humana. Eſt aūt cupiditas cōtraria
iuſtitiæ: qa vt acquirat ſibi cupidus facit omnē iniuſtitiā
in negotiationibꝰ: i iudicijs & alijs. Vñ dr̄ Eccl'i. xxxj. Qui
diligit aurū nō iuſtificabit̄. i. nō faciet iuſtitiā. & de iudici
bus dr̄ Exo. xxiij. Non accipies munera quæ excęcāt prudē

Exēplū

tes & ſubuertūt verba iuſtoꝝ. Legit̄ de quodā iudice cupi
do ꝙ cū haberet quādā cauſam prę manibꝰ: vna pars obtu
lit ei pro munere vnū vitulū vt ꝓ ſe ſententiā daret: altera
vaccā. Cū aūt deberet ſentētiā ꝓferre: dixit q vitulum dede
rat. Loquatur vitulus ꝓ me. At ille iudex rn̄det. Vacca nō
permittit. Voluit dicere ꝙ quia maiꝰ munus acceperat ab
alio: iō ꝓ eo debebat dare ſentētiā. Quarto ꝓpter ſubſtan
tiæ ſeu diuitiaꝝ inutilitatē: nec em̄ ſibi ꝓſunt corpori: qa
tales ſuſtinēt multa incōmoda & pęnurias ad conſeruādū
& augēdum Eccl'ſ. v. Diuitię cōgregatę in malum dn̄i ſui.
Nec animę proſunt: quia cupiditas nō permittit ſibi face-
re eleemoſynas & inde ſibi quærere theſaurum & manſio
nē in cœlo. ſm̄ illud Luc. xvj. Facite vobis amicos de mā-
mona iniquitatis: vt cū defeceritis, recipiāt vos in æterna
tabernacula. Et demū ducit eum ad interitū. j. ad Tim. vj.
Qui volūt diuites fieri incidūt in tētationem & laqueum
diaboli & deſideria multa inutilia & nociua: quę mergunt
hoīem in interitum & perditionem. Et Grego. Bonoꝝ au-
ctori inhęrere non poſſumus niſi cupiditatē: quę radix eſt
oīm maloꝝ: radicitus euellamꝰ. diſt. xlvij. bonoꝝ. Tripl'r

Tripl'r cōcupiſcētia fit mortal'.

aūt talis cōcupiſcētia reꝝ pōt eſſe mortale pc̄tm̄. Primo cū
cōcupiſcit̄ res tꝑalis vt habeat̄ quocūꝗ̄ modo ſi pōt de fa
cto: vt ꝑ furtū, rapinā, vſurā, fraudē & hmōi. Et de hoc in-
telligitur illud apl'i Ephæ. v. Oīs immūdus aut auarus nō
habet hęreditatem in regno chriſti & dei. Auarus quaſi aui
dus ęris. Secundo cū cōcupiſcit̄ ſubſtātia terręna: & ſi ꝑ lici
tam acquiſitionē: tn̄ ad malū finē: vt. ſ. inde poſſit ludere,
fornicari, & alia mala facere, acquirere inde amicos ad ꝓ-
curādū regnū & tyrannizandū & hmōi. Et de hoc Eccl'i. x.
Auaro nihil eſt ſceleſtius: hic em̄ animā ſuā venalē habet.
Tertio cū nimis diligit etiā iuſte acqſita: adeo ꝙ ne amit-
tat ea: paratus eſt facere contra dei mandata: vt peierare &
hmōi. Vel etiā nō eſt paratus ſubuenire in extrema neceſ-
ſitate indigentibus ne ea diminuat. Talis ponit finem ſuū
vltimum in terręnis quæ ita inordinate cōcupiſcit. Et iſto
modo impoſſibile eſt diuitem intrare in regnum cœlorū.
ait chriſtus. Mat. xix. Mar. x. & Luc. xviij. ſcilicet ponentem
finem ſuum in diuitijs. Al'ſ autem inordinate concupiſce-
re ſeu amare diuitias: citra. ſ. dilectionem dei vel proximi:
talis concupiſcētia eſt veniale. Sed vt dicit̄ Hiere. vj. Ami
nore vſꝗ̄ ad maiorem: omnes auaritiæ ſtudent.

§. XIIII. DECIMVM ET VLTI-

mum pręceptum decalogi eſt. Nō deſiderabis vxorē ꝓxi-
mi tui. Exo. xx. Vt dicit Io. in. j. canonica. c. iij. Oē quod eſt
ī mūdo. i. in mūdanis pc̄tōribꝰ: aut eſt ꝯcupiſcētia carnis:
aut ꝯcupiſcētia oculoꝝ: aut ſuperbia vitę: qd' ꝑtinet ad cō
cupiſcētiā bonoꝝ: ſm̄ be. Tho. in tractatu de. x. præceptis.
Duo ex his intelligunt̄ ꝓhibita ꝑ præcedēs præceptū. Nā
cum dicitur. Nō cōcupiſces rē ꝓximi tui: intelligit̄ ꝓhibi
ta cōcupiſcētia oculoꝝ: cū dicit̄. Nō domū: intelligit̄ pro-
hibita ſuperbia vitæ: ſeu ꝯcupiſcētia bonoꝝ. In domo em̄
in q̄ eſt altitudo & latitudo: intelligit̄ ſuperbia & diuitiæ:
& ꝯſequēter dignitates & honores. Tertiū aūt. i. cōcupiſcē
tia carnis hic ꝓhibet̄ cū dicitur. Non deſiderabis vxorem
eius: ſub quo etiā cōprehenditur omne deſiderium carna-
le illicitū: ſicut. ſ. ſub nomine mœchię includit̄ oē pc̄tm̄
operis carnalis. Sed quia hoc apparet magis de ſe iniuſtū.
ſcilicet de vxore ꝓximi: ideo expreſſe hoc ꝓhibetur dū di
citur. Non deſiderabis vxorem proximi. In alijs pręceptis
ſub peccato operis intelligitur prohiberi peccatum mali
deſiderij ipſius operis: ſed de mœchia & furto dātur ſpecia
lia & diſtincta p̄cepta operis & cogitationis: qa cōcupiſcē
tia magis trahit ad iſta. Pſ̄. cv. Concupierūt concupiſcen-
tiā in deſerto. i. diuerſaꝝ rerū & gulę & luxurię: vt in Moa
bitis. Eſt autem quadruplex gradus huius cōcupiſcentiæ.

Hoc vl'tio p̄cepto ꝓhibet̄ deſiderium vxoris ꝓximi.

¶In carnali ſuggeſtione.
¶In ſenſuali delectatione.
¶In rationali deliberatione.
¶In audaci defenſione.

Gradus quadruplex cōcupiſcētiæ.

Notat iſta Greg. in. iiij. moral'. dicēs. Quatuor modis pec
catū ꝑpetrat̄: in corde. ſ. cōcupiſcēdo: quod intelligitur de
quolibet peccato: ſed magis diſcernit̄ in ꝯcupiſcētia luxu
rię: ſuggeſtione. ſ. delectatione conſenſu & defenſionis au-
dacia. Fit aūt ſuggeſtio per aduerſariū, delectatio ꝑ carnē,
conſenſus ꝑ ſpm̄. i. defenſionis audacia ꝑ electionem. Dat
exēplū de lapſu primoꝝ parētū dicēs. Illā primi hoīs recti
tudinē antiquꝰ hoſtis his quatuor ictibꝰ fregit. Nā ſpecies
ſuaſit. Eua delectata eſt quaſi caro. Adā cōſenſit vt ratio: q
etiā requiſitus cōfiteri culpā ꝑ audaciā voluit defendere:
di. Mulier quā dediſti mihi ſociam: dedit mihi de ligno &
comedi: hoc in humano genere quotidie agit̄ quod actū i
primo parēte noſtri generis nō ignoratur. Serpens ſuaſit:
quia occultus hoſtis mala cordibus hoīm latēter ſuggerit.
Sed vt dicit̄ Eccl'i. xviij. Poſt cōcupiſcētias tuas nō eas: qa
vt ait Amb. exponēs illud Pſ̄. cxxxvj. Beatus q tenebit &
allidet paruulos ſuos. i. lubricas cogitatiōes & primos mo
tus cōcupiſcentię ne vltra ꝓcedāt ad petrā reſiſtētiæ. Raro
tn̄ eſt quin ibi ſit pc̄tm̄: & pręcipue qn̄ quis eſt occaſio hu-
ius cogitationis ꝑ diſtractionem ſenſus. Secundus gradus
eſt ꝑ ſenſualem delectationem. ad Gal'. v. Caro cōcupiſcit
aduerſus ſpm̄. vbi dicit augu. ꝙ nonnullum pc̄tm̄ eſt cum
caro concupiſcit aduerſus ſpm̄. Et bea. Tho. vbi. ſ. dicit. ꝙ
nullus euadit concupiſcētiā carnis poſt pc̄tm̄ primorū pa
rentum ꝓpter corruptionē naturę præter Chriſtū & virgi
nem matrē eius. vñ ad Ro. vj. Non regnet pc̄tm̄ in veſtro
mortali corpore vt obediatis cōcupiſcētijs eius: nō ait: nō
ſit: ſed non regnet. i. nō dominet̄. Eſt quidē in carne pc̄tm̄
ꝯcupiſcētię: cū delectatur ſola ſenſualitas ſed non domina
tur cum ratio non aſſentit. Et vt dicit Grego. Nequaꝗ̄ im-
munda cogitatio mentē maculat. ſ. per mortale: cum pul-
ſat. ſ. ꝑ ſuggeſtionē vel ſenſualē cōplacētiā. Sed cum hanc
ſibi per delectationem ſubiugat. ſ. aſſentiendo. de pœ. diſt.
ij. inter hęc. Tertius gradus eſt per conſenſum rōnis. Sicut

Tropologia peccati Adę.

em̄ Eua cōeſto fructu porrexit ſubito viro: ita ſenſualitas
in ſuggeſtione cōcupiſcētię alicuius mali delectata: ſubito
ſuggerit rōni vt aſſentiat: ꝙ ſi conſentit tunc quaſi adam
comedit: & mortal'r peccat in his quę ſunt ꝯtra pręcepta. de
quo dr̄ Dan̄. xiij. Cōcupiſcentia ſubuertit cor tuū: quod fit
dupl'r dū. ſ. cōſentit in opus malū vel cū cōſentit in moro
ſam delectationē: quod etiā eſt mortale ſm̄ Tho. Matt. v.
Qui viderit

Qui viderit mulierē ad cōcupiſcēdū eā: iam mœchatus eſt
eā in corde ſuo. j. ad Coꝝ. x. Nō ſimus cōcupiſcētes malo-
rum ſicut illi cōcupierūt: & ceciderūt vna die. xxiij. milia.
Quartus gradus ē audax defenſio ſeu excuſatio: ſicut pri
mus parēs cū fuiſſet requiſitus de culpa ſubito quaſi defen
dens intorſit culpā in mulierē: vel eū q dederit ei in ſociā.
Sic pc̄tōr poſt cōſenſum ſe excuſat vel ꝑ exempla peius fa
cientiū: vel diaboli tentātis & hmōi. Ia. iiij. Vnde bella &
lites in vobis: nōne ex cōcupiſcētijs veſtris quę militāt in
mēbris veſtris: excuſādo. ſ. mala &c. Debet aūt conari qli-
bet has cōcupiſcētias vincere: occaſiones exteriores fugiē-
do: vt malas ſocietates & diſcurſus: auditū & aſpectum va
nū. Non concupiſcat pulchritudinē mulieris cor tuum: ne
capiaris nutibus illius. Prouer. vj. Quoniā q tetigerit pi-
cem inquinabit̄ ab ea. Eccl'i. xiij. Secūdo ꝑ mortificationē
carnis. ad Gal'. v. Qui chriſti ſunt: carnē ſuā crucifixerūt cū
vitijs & cōcupiſcētijs. Tertio ꝑ orōnē. Sap̄. viij. Scio ꝙ nō
poſſum eſſe cōtinēs: niſi tu dederis. Quarto per occupatio
nē Eccl'i. In deſiderijs eſt omnis otioſus. Per agrū pigri ho
minis trāſiui. ait Salomon Prouer. xxiiij. & ꝑ vineam viri
ſtulti: & ecce totū repleuerāt vrticę cōcupiſcētiaꝝ ſcilicet.

Excuſatio grauat peccatum.

¶De præceptis cærimonialibus ipſius legis ſub quadru
plici differentia. Cap̄. v.

SECVNDA PARS LEGIS

Moſaicę eſt de præceptis cærimonialibus: quę
qdē oīno ceſſant in nouo teſtamento: & ſeruari
nō debēt. Sed quātū ad moralē intelligentiam
ſeu expoſitionē adhuc debent ſeruari. Vñ Gratia. in decre.
diſt. vj. §. pe. dicit ꝙ myſtica mādata legis quātū ad ſuper-
ficiē: a naturali iure vident̄ aliena. Quantū aūt ad moralē
intelligētiā: mutabilitatē neſcire ꝓbant̄: & ſibi inueniun-
tur annexa: ac ꝑ hoc: etſi ſm̄ ſuperficiē videant̄ eē mutata:
tn̄ ſm̄ moralē intelligētiā nō ſunt mutata. Et ſic pōt intel-
ligi illud Pſ̄. cxviij. Cuſtodiā legē tuā ſemꝑ in ſęculū: & in
ſęculū ſęculi: qa nō ſolū moralia: ſed etiā cærimonialia le
gis: ſm̄ morale intellectū obligāt ſemꝑ: ideo debent ſerua
ri. Sicut verbi gr̄a ꝙ non comedant̄ carnes porcinæ: qa in
lege prohibitæ ſeruari nō debet: ſed ꝙ nō habeant̄ mores
laſciui luxurioſi: figurati ꝑ tale eſum: ſemꝑ debet ſeruari.
Sed pro hoꝝ declaratione ſciendū primo ſm̄ Tho. j. ij. q. cj.
ar. j. ꝙ cærimonialia præcepta determināt præcepta mora
lia in ordine ad deū: ſicut iudicialia determināt ipſa mora
lia in ordine ad ꝓximū: puta præceptū morale eſt ꝙ qs co
lat & adoret deū: ſed quō vel quo tꝑe vel loco: hoc deter-
minabāt cærimonialia: puta offerendo ſacrificia ad tēplū
& tali tꝑe. Ordinat̄ aūt hō ad deū ꝑ debitū cultū eius: & iō
ꝓprie cærimonialia dicūtur q̄ ꝓprie ꝑtinent ad cultū dei.
Et dicūtur cærimonialia quaſi munia. i. dona. Cereris quę
dicebat̄ a gētilibꝰ dea frugū: eo ꝙ primū ex frugibus obla
tiones deo offerebātur. vel ſicut Vale. Maxi. refert. Nomē
cærimoniæ introductū eſt ad ſignificandū cultū diuinum
apud latinos a quodā oppido iuxta Romā, qd' Cęre voca
bat̄: eo ꝙ Roma capta a Gallis illuc ſacra Romanoꝝ alla-
ta ſunt reuerēdiſſime habita. Tho. j. ij. q. xcix. ar. iij. Vel cæ
rimonialia a cæreis qui [illegible] ſolēnitatibꝰ accēdūtur. Vel ſm̄
alios cærimonialia quaſi [illegible]rmæ. i. regulæ ſalutis: ſed iſtę
duæ vltimę expoſitiones nō ſunt ita ꝓpriæ. De ipſis autē
cærimonijs dixit dn̄s Moyſi Exo. xviij. Eſto tu ppl'o in his
q̄ ad deū ꝑtinēt vt referas q̄ dicunt̄ ad eū: oſtendaſꝗ̄ ppl'o
cærimonias & ritū colēdi. Sciēdū aūt ꝙ oīa cærimonialia
ſunt figuralia. Vñ apl'ſ ad Col'. ij. inquit. Nemo vos iudi-
cet in cibo, aut potu, aut in parte diei feſti aut neomeniæ,
aut ſabbatoꝝ quæ ſunt vmbra futurorū. i. figura. ſ. chriſti
& ppl'i chriſtiani. & ſacramētoꝝ & moꝝ ipſoꝝ. Pro cuius
declaratione notandum ſm̄ Tho. j. ij. q. cj. ar. ij. ꝙ cum præ
cepta cærimonialia ordinētur ad cultū dei vt dictū eſt: du
plex eſt cultus dei. ſ. interior & exterior. Et cū hō ſit cōpo-
ſitus ex aīa & corpore vtrūꝗ̄ debet applicare ad colēdum
deū: vt. ſ. aīa colat interiori cultu: & corpꝰ exteriori: ſm̄ il-
lud Pſ̄. lxxxiij. Cor meū. i. aīa & caro mea exultauerunt in
deū viuū. Et ſicut corpꝰ ordinat̄ ad aīam: ita cultꝰ exterior
ad interiorē. Cultus aūt interior cōſiſtit in hoc: ꝙ aīa cōiū
gat̄ deo ꝑ itellectū & affectū: & ideo ſcd'm ꝙ diuerſimode
intellectꝰ & affectꝰ colētis deū ꝯiūgit̄ deo, ſm̄ h̄ diuerſimo
de actꝰ exteriores hoīs ad cultū dei applicāt̄. In ſtatu em̄ fu
turę beatitudinis intellectus humanꝰ ipſam diuinā eſſētiā

Cærimonialia moral'r obſeruanda.

Cærimonię notio.

duplex cultus dei.

in ſeipſam intuebit̄. Et iō exterior cultꝰ nō ꝯſiſtit ibi ī aliq̄
figura: ſed ſolū in laude dei q̄ ꝓcedit ex interiori agnitiōe
& affectione ꝑfecta ſcd'm illud Eſa. lj. Gaudiū & letitia in-
uenietur in ea: gr̄aꝝ actio & vox laudis. In ſtatu aūt p̄ntis
vitę non poſſumus diuinā veritatē in ſeipſa intueri: ſed o-
portet ꝙ radiꝰ diuinæ veritatis nobis illuceſcat ſub aliqui
bus ſenſibilibꝰ figuris vt dicit Diony. diuerſimode tn̄ ſe-
cūdū diuerſum ſtatū cognitionis humanæ. In veteri enim
lege neꝗ̄ ipſa diuina veritas in ſeipſa manifeſta erat: neꝗ̄
ēt adhuc ꝓpalata erat via ad hoc ꝑueniēdi. ſicut dicit apl'ſ
ad Heb. vij. Et iō oportebat exteriorem cultū veteris legis
nō ſolū eē figuratiuū futurę veritatis manifeſtādę in p̄ria:
ſed etiā figuratiuū chriſti q eſt via ducēs ad illā patriæ ve
ritatē. In ſtatu vero nouæ legis: hæc via iā reuelata eſt: vñ
hāc p̄figurari nō oportet ſicut futurā: ſed cōmemorari per
modū p̄teriti vel p̄ntis: vt myſteriū paſſiōis reſurrectiōis
& hmōi: & exhibito ſacroꝝ. Sed ſolū oportet p̄figurari fu
turā veritatē gl'ię nōdū reuelatā: qd' fit in ipſis ſacramētis
& ſacramētalibus. Et h̄ eſt qd' apl'ſ dicit ad Heb. x. Vmbrā
habēs lex futuroꝝ bonoꝝ: nō ipām imaginē reꝝ. Vmbra
em̄ minꝰ eſt ꝙ̄ imago: tāꝗ̄ imago ꝑtineat ad nouā legē: &
vmbra ad veterē. Nec obſtat ꝙ lex ppl'o dando debet eſſe
manifeſta ſcd'm Iſid. diſt. iiij. erit aūt. Quia diuina nō ſunt
reuelāda hoībus niſi ſcd'm capacitatē eoꝝ: alioquin daret̄
eis materia præcipitij: dū cōtēnerēt quę capere nō poſſent.
Et ideo vtiliꝰ fuit vt ſub quodā velamine figuraꝝ diuina
myſteria dei populo traderētur: vt ſaltem ea implicite co-
gnoſcerent dum illis figuris deferrent ad honorem dei.

Noua lex figura ē beatitudis.

§. I. IPSA AVTEM CAERIMO-

nialia præcepta ſūt multiplicia: ſcd'm illud Oſee. viij. Scri
bā eis multiplices leges. Huiꝰ aūt rō ē ſcd'm Tho. j. ij. q. cj.
art. iij. qa oīs lex dat̄ alicui ppl'o. In ppl'o aūt ſunt duo gn̄a
hoīm. Quidā proni ad malū: & hi ſunt ꝑ p̄cepta legis coer
cēdi. Quidā ſunt habētes inclinationē ad bonū: vel ex na-
tura vel ex cōſuetudine vel magis ex gr̄a: & tales ſunt per
legis pręcepta inſtituendi: & in melius ꝓmouēdi. Quantū
igitur ad vtrūꝗ̄ genus hoīm fuit expediēs multiplicari cæ
rimonialia in veteri lege. Quia em̄ in illo ppl'o aliqui erāt
proni ad idolatriam: cui multipl'r idolatriæ gentiles deſer
uiebāt: oportebat ecōuerſo multa īſtitui cærimonialia ad
ſingula reprimēda & ml'ta talibꝰ īponi q̄ſi oneratis ex his
quę ad cultū dei impēdebāt: non vacaret eis idolatriæ de-
ſeruire. Ex parte vero eoꝝ q proni erāt ad bonū fuit neceſ-
ſaria multiplicatio cęrimonialiū: tū qa ꝑ hæc diuerſimo-
de mēs eoꝝ referebat̄ in deū: & magis aſſidue: tū ēt qa my-
ſteriū chriſti quod ꝑ hmōi cęrimonialia figurabat̄: multi
plices vtilitates cōtulit mūdo: & multa circa ipm̄ erāt cō-
ſiderāda: quæ oportuit per diuerſa cærimonialia figurari.

Duo ſūt genera hoīm.

Diuidūtur aūt iſta cęrimonialia p̄cepta ī quatuor gene-
ra. ſ. ſacrificiū, ſacrū, ſacramētū, & obſeruātiā. Huius rō eſt
ſcd'm Tho. vbi. ſ. ar. iiij. qa cęrimonialia p̄cepta ordinant̄
ad cultū dei: in q̄ qdē cultu cōſiderari pōt & ipſe cultus, &
colēres, & inſtrumēta colēdi. Ipſe aūt cultꝰ ſpecial'r cōſiſtit
in ſacrificijs: quę in dei reuerētiā offeruntur. Inſtrumēta au
tē colēdi pertinent ad ſacra ſicut eſt tabernaculū & vaſa &
alia hmōi. Ex parte aūt colentiū duo poſſunt cōſiderari. ſ.
eoꝝ iuſtificatio ad cultum diuinum quod fit ꝑ quādā cō-
ſecrationē vel populi vel miniſtroꝝ: & ad hoc ꝑtinent ſa-
cramēta. Et iteꝝ eoꝝ ſingularis cōuerſatio per quā diſtin-
guuntur ab his q deum nō colunt: & ad hoc ꝑtinēt obſer-
uantię: puta in cibis: veſtimentis: & alijs hmōi.

Quatuor ſunt gn̄a cęrimonialiū.

§. II. DE SACRIFICIIS VETE-

ris teſtamēti in lege mādatis: quare inſtituta ſunt: & qd ſi-
gnificarūt dr̄ Leuit. j. Adolebit ea ſacerdos ſuꝑ altare ī ho
locauſtū & odorē ſuauiſſimū dn̄o. Dicuntur illa ſacrificia
odorē præſtare dn̄o ſuauiſſimū: qa deo erant accepta. Nō
ꝙ deus illis indigeret. Pſ̄. xlix. Nūquid mānducabo carnes
tauroꝝ: aut ꝙ illa de ſe placerēt deo tāꝗ̄ expiatiua culpa-
rum. Vñ dicit apl'ſ ad Heb. x. ꝙ ſacerdos offerebat ſępe ho
ſtias quę nō poſſunt auferre pc̄tā: ſed ꝓpter rationes pro-
pter quas offerebātur grata habebat. Aſſignat̄ aūt triplex
ratio illoꝝ ſacrificiorum: quare talia animalia vel alia of
ferrebantur: & tali modo ſecundum Tho. j. ij. q. cij. arti. iij.
¶Propter idolatrię deteſtationem euitandam.
¶Propter offerentis diſpoſitionem ſignandam.

triplex rō illorū ſacrificiorū aſſignatur.

¶Propter Chriſti paſſionem figurandam.

Prima & ſecunda ratio eſt literalis:tertia myſtica & figuralis.Et ad hoc poteſt induci illud Pſ.xxxix.Sacrificium & oblationem noluiſti:aures autem perfeciſti mihi. Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti:tūc dixi:ecce venio.q.d.Sacrificium &oblationem noluiſti,ꝑpter ſe:quaſi delectareris illis rebus:ſed propter idolatriam vitandã:& eſt ſacrificium in animalibus:oblatio in alijs terræ naſcentibus. Aures autem perfeciſti mihi.id eſt dediſti mihi perfectum intellectum in his vt intelligerem mētis diſpoſitionem quam requiris in offerente tibi placitam:& hoc quo ad ſecundum.Holocauſtum &pro peccato nõ poſtulaſti:quę erant præcipua inter ſacrificia: tunc ſcilicet cum dixi per effectum ecce venio.ſ.in mundum ad ſuſtinēdam paſſionem,Nunc ergo impleta figura illorū ſacrificia nõ poſtulo:immo reſpuo illa ſacrificia quę figurabant iſtud perfectum ſacrificium.Quantum ergo ad primū dicit Hiero.xxij.q.j.conſidera.ꝙ cum Iudæi eſſent proni ad idolatriam in qua gentiles offerebant animalia occiſa dijs ſuis:voluit vt iudæi potius illa offerrent deo in honorem ſuū q̃ dijs ſeu demonijs:& ſic retraherentur a ſacrificijs idolorum.Vnde non fuerunt data illi populo pręcepta de ſacrificijs:niſi poſtq̃ declinauerūt ad idolatriam adorando vitulum conflatilem.Et hinc eſt ꝙ illa animalia quæ nõ offerebant ægyptij:inter quos erant conuerſati dijs ſuis: vt oues & boues & arietes:illa iuſſi ſunt offerre non alia quę offerebãt gentiles dijs ſuis.Et propter hoc etiam prohibebatur deo offerri ſanguis animaliū,& adeps,& mel,& fermentū:quia iſta offerebãt gentiles in ſuis ſacrificijs. Aues offerebantur vt turtur,pulli columbarum,& paſſeres ꝓpter pauperes qui nõ poterant in alijs aīalibus multū expēdere.Harum autem auium eſt copia in illis partib⁹.Nõ autem offerebãtur piſces in ſacrificium:quia cum in aquis viuant:magis ſunt alieni ab homine q̃ alia animalia quę viuūt in aere.Modus etiam occidendi quædam animalia vt aues:determinabatur a lege:ad excludendum etiã idolatrarum modum quem tenebant. Quantum ad ſecūdum dicit Tho.vbi.ſ.ꝙ per ſacrificia repræſentabatur ordinatio mentis in deum:ad quam excitabatur ſacrificium offerens.Ad rectam autem ordinationem in deum pertinet:ꝙ omnia quæ habet quis recognoſcat a deo tãq̃ primo principio:& ordinet in deū tãq̃ in vltimū finē.Et hoc repreſentabať in ſacrificijs &oblationib⁹:ſm ꝙ homo ex reb⁹ ſuis quaſi in recognitionem ꝙ ea haberet a deo:in honorē dei ea offerebat:ſm illud quod dixit Dauid.j.Para.xxix.Quę de manu tua accepimus dedimus tibi.Et ideo in oblationibus ſacrificioꝝ ꝓteſtabatur homo:ꝙ deus eſſet primum principiū creationis rerum:& vltimus finis:ad quē eſſent omnia referēda:vt mens humana non recognoſcat alium auctorē primū rerū niſi ſolū deum:nec in alio finem ſuū cõſtituat.Et ꝓpter hoc ꝓhibetur in lege ſub pœna mortis non offerri ſacrificium alteri niſi deo ſoli.Exod.xxij.Offerebãtur aūt animalia occiſa & coquebãtur: qa ſic veniunt talia in vſum hominū ſm ꝙ a deo dãtur ad eſum hominū. Similiter etiam p occiſionē illoꝝ animaliū ſignificabať deſtructio peccatoꝝ:quæ debet eſſe in offerentibus deo ſacrificia bonoꝝ operum.Vñ glo.Leui.j.Vitulū offerimus cum ſuperbiam auertimus.Agnum cū irrationabiles motus corrigimus.Hædū dum laſciuiam ſuperamus. Turturem dū caſtitatē ſeruamus.Azymos panes:cū azymis ſynceritatis epulamur.In colūba ſignatur ſimplicitas & charitas mentis:Gallina & porcus nõ offerebãtur:quia habent immundum nutrimentū.Deo aūt quod eſt purum & mūdum tribuendum eſt. Animalia vero ſylueſtria non ſunt cõmuniter hominū vſui deputata.Maculoſa etiã animalia clauda &huiuſmodi prohibebantur offerri:quia vt ait Hiero.diſt.xlix.c.vlti.Indignū eſt dare deo quæ dedignať homo.Et quia ſignat defectus mentis a quib⁹ offerētes debent cauere.Et notandū ſm Tho.vbi.ſ.ꝙ triplex eſt gen⁹ ſacrificioꝝ quod mandabatur offerri:quod.ſ.deſignat triplicem ſtatum fidelium.Primū dicebatur holocauſtū:qd' interpretatur quaſi totū incenſum:qa totū animal offerebatur.& cremabať ad honorē diuinæ maieſtatis:& amorē ſuę bonitatis.Et ſignat ſtatum perfectionis in obſeruatione conſiliorum:quib⁹ quis totū ſe deo & omnia ſua offert in honorē ſuū nihil ſibi reſeruãs.Aliud dicebatur ſacrificium ꝓ peccato:qa offerebať deo ꝓ remiſſione peccati:& cõueniebat ſtatui pœnitētium in ſatiſfactione peccatoꝝ: quod ſacrificiū diuidebať in duas partes:quaꝝ vna incendebatur:alia cedebat in vſum ſacerdotis ad ſignificãdū ꝙ expiatio pctõꝝ ſit a deo p miniſteriū ſacerdotū p ſacramēta:& hoc niſi cū offerreť ꝓ peccato ſacerdotis:tūc etiam totū cõburebatur ad innuendū ꝙ nihil peccati remaneret in ſacerdote.Tertiū dicebatur hoſtia pacifica: qd' offerebať deo ꝓ gratiaꝝ actione:vel ꝓ ſalute & ꝓſperitate offerentiū ex debito beneficij accepti vel accipiēdi.Et cõuenit ſtatui ꝓficiētiū in obſeruatione mãdatoꝝ.Et diuidebatur tale ſacrificiū in tres partes:quarū vna cedebat in honorem dei quæ.ſ.cõburebatur.Alia in vſum ſacerdotis.Tertia in vſum offerentium.Ad figurãdum q̧ ſalus hoīs ꝓueniat a deo mediãtibus ſacerdotib⁹ vt miniſtris dei:& cooperãtibus hoībus ipſis q ſaluãtur.Sacerdotū aūt erat pectuſculū & armus dexter aīalis:ad deſignandū qd' debet habere ſapiētiam cordis ad inſtruēdū populū:& fortitudinem quæ deſignať in armo dextero ad ſuſtētãdū defectus.Sacrificate ergo ait Pſ.ſacrificiū iuſtitię:nõ ſacrificia aīaliū:qa holocauſtū ꝓ pctõ nõ poſtulaſti:ſed ſacrificium iuſtitię.ſ.bonoꝝ opeꝝ ſcdm iſtū triplicē ſtatū.Quantū ad tertiū dicit Tho.vbi.ſ.ꝙ inter oīa dona quæ deus humano generi p pctm̄ lapſo dedit pręcipuum eſt ꝙ dedit filiū ſuū.Io.iij.Sic deus dilexit mūdū vt filiū ſuū vnigenitū daret:vt oīs qui credit in eū nõ pereat:ſed habeat vitã ęternã.Et ideo potiſſimū ſacrificiū eſt quo ſe obtulit oblationē & hoſtiã deo patri in odorē ſuauitatis:vt diciť ad Ephe.v.Et ꝓpter hoc oīa alia ſacrificia offerebanť in lege:vt hoc vnū principale &pręcipuū figurarēt tanq̃ perfectū p imperfectū.Vñ ad Heb.x.Chriſtus vnã ſemel ꝓ pctõ obtulit hoſtiã in ſempiternū.Et ſic oīa illa figurabãt chriſti paſſionē.Vñ glo.Leuit.j.Chriſt⁹ in vitulo offerť ꝓpter virtutē crucis.In agno ꝓpter innocētiã.In ariete ꝓpter principatū.In hirco propter ſimilitudinē carnis peccati.In turture & colūba duaꝝ naturaꝝ coniūctio deſignať:vel in turture caſtitas eius:in colūba charitas inſinuať:in oue patientia vel obedientia. Offerebanť & panes a pauperib⁹:q etiã figurabãt chriſtū q ait.Ego ſum panis viuus.Ioan.vj.Vel farinã vel ſpicas. Et chriſtus ſpica fuit in ſtatu legis naturę:in fide patrū vt ſimila:in lege & doctrina ꝓpheta ꝝ ſicut panis formatus poſt aſſumptionē humanitatis igne ſpirituſſancti coctus in clibano vteri virginalis:in ſartagine coct⁹ per labores ſuæ cõuerſationis in mūdo.in cruce quaſi in craticula aduſtus.Vinū qd' aliqñ offerebať ſignat ſanguinē ſuū:oleum gratiã eius:ſal ſapientiã ei⁹:thus deuotionē orõnis.Tunc ergo cū noluit de⁹ amplius ſacrificia Iudæoꝝ dixit dei filius.Ecce venio &in me perficio:& impleo oīa ſacrificia.

Hebręi ꝓni ad idolatriam.

Ordinatio mentis ī deū qualis.

Genus ſacrificioꝝ eſt triplex.

Maximū bñficiū naturæ humanæ.

§.III DE SECVNDA PARTE CAErimonialiū,

quæ.ſ.dicūtur ſacra,& ꝓtinēt ad tēplū & vaſa ei⁹.dicit apl's ad Heb.viij.ꝙ illi q offerūt ſecūdū legē munera.i.in tēplo deſeruiūt exēplari etiã vmbrę cœleſtiū:ſicut rñſum eſt Moyſi cū cõſummaret tabernaculum.Vide inquit oīa & facito ſecūdū exēplar qd' tibi in monte monſtratū eſt.vbi dicit.b.Tho.j.ij.q.c.ij.art.iiij.ꝙ tot⁹ exterior cult⁹ dei ad hoc ordinať vt hoīes deū in reuerētia habeãt. Hoc em̄ habet humanus affect⁹:vt ea quę cõia ſunt & non diſtincta ab alijs minus reuereť:ea vero q̃ habēt aliquã excellētiæ diſcretionē ab alijs magis admirať & reuereť.Vnde & hoīm conſuetudo inoleuit ꝙ reges &principes quos oportet in reuerētia haberi a ſubditis & pręcioſiorib⁹ veſtibus vtãtur:& ampliores habitationes inhabitent.Propter hoc oportuit:vt ſpecialia tēpla &ſpeciales ornatus& vaſa,& ſpeciales miniſtri ad dei cultum ordinarentur:vt per hoc animi hominum ad maiorem reuerentiam dei inducerentur.Inſuper & ſtatus veteris legis erat ordinat⁹ ad ſignãdū myſteriū Chriſti.Oportet autem eſſe aliquid determinatū id p quod aliud figurari debet:v.t.ſ.aliquã eius ſimilitudinē repreſentet.Et ideo oportuit aliqua ſpecialia obſeruari ad cultū dei:&circa tēplū eius.de quo poteſt induci illud Pſ.v.Adorabo ad tēplum ſanctum tuum in timore tuo.præcipue reuerētiali.Adorare pertinet ad cultū dei exteriorem.Sed ſciendum ꝙ triplex eſt templum.Et de quolibet poteſt Dauidicum illud intelligi.

Cęrimonialiū ratio.

Exod. xxv.

Tēpliū triplex.

¶Eſt ſynagogę materiale.
¶Eſt eccleſiæ ſpirituale.
¶Eſt glorię ſupernale.

Et quātū

Et quantū ad primū ſciēdum ſm Tho.vbi.ſ.ꝙ cum cultus dei duo reſpiciat.ſ.deum q coliť:& hoīes colētes:certū eſt ꝙ ipſe deus q coliť nullo loco claudiť.Vnde ꝓpter ipſum nõ oportuit facere tēplū vel tabernaculum: ſed ꝓpter hoīes colētes:qa corporales ſunt oportet propter eos facere tabernaculū vel templū ad cultū dei ꝓpter duo.Primo vt ad hūc cõuenientes cum hac conſideratione ꝙ ille locus deputatus eſt ad colēdū deū cū maiori reuerētia cõuenirent.Secūdo vt p diſpoſitionē talis tēpli vel tabernaculi:figurarētur aliqua ꝑtinētia ad excellētiã diuinitatis vel humanitatis chriſti.Et hoc eſt quod Salomõ dixit.iij.Reg.viij.Si cœlum & cœli cœloꝝ te capere non poſſunt:quãto magis nec domus hæc quam ego ædificaui tibi? Et paulo poſt ſubdit.Sint oculi tui aperti ſup domū iſtã die ac nocte ſup domū de qua dixiſti.Erit nomen meū ibi:vt exaudias orõnē quã orat in loco iſto ad te ſeruus tuus:vt exaudias deprecationē ſerui tui & ppl'i tui Iſrael.Ex quibus patet ꝙ tēplum vel tabernaculum nõ eſt factū vt deū inhabitãtē capiat:ſed vt nomen dei ſit.id eſt notitia dei maniſeſtetur per ea quæ ibi fiunt &dicuntur.Et ꝙ propter reuerentiam loci orationes ſint magis exaudibiles ex deuotione facientium eas. Adorabo ergo ad templum ſanctū tuū ī timore tuo.Et videtur loqui de tabernaculo Moyſi. Nam adhuc nõ erat factum tēplū:ſed ipſum fecit Salomõ filius eius:quod templum ſucceſſit tabernaculo:quia tempore Moyſi nõ habebãt firmã mãſionē eūtes p deſertū:& poſtea tp̄e iudicū & vſq; ad Salomonē fuerūt in bellis cõtra finitimos:&ideo non potuerunt apte habere firmū tēplū:ſed locū ei⁹ tabernaculū portatile.Cū aūt fuit in quiete tp̄e Salomonis tūc ſctm̄ eſt tēplū.Factū eſt aūt vnū templū vel tabernaculū nõ plura.Ad euitandum idolatriam Gentiliū q plura tēpla dijs ſuis faciebãt:& vt firmareť in mētib⁹ hoīm fides vnitatis diuinæ naturæ.Et ad deſignãdam vnitatem eccleſiæ militantis & triūphãtis:erãt tñ in ppl'o Iudęoꝝ multæ ſynagogę vbi.ſ.docebãt populū:ſed vnū tãtū tēplū vbi offerebatur ſacrificium.Sicut autem p vnitatē tabernaculi vl' tēpli illius deſignabať vnitas dei: ita p diſtinctionē eius in partes.ſ.in ſancta & ſanctaſanctorū:ſignabať diſtinctio eoꝝ quę ſunt deo ſubiecta.Diſtinguebatur ergo illud tabernaculū vel tēplū ſic. Quia vna pars principalior eius dicebať ſanctaſanctorū:& erat verſus occidētē:verſus quã fiebat orõ ad excludēdã idolatriã: qa Gentiles adorabãt ad oriētē ob reuerētiã ſolis:reputantes illū deū.Et in iſta parte quæ in tabernaculo erat ſpatij x.cubitoꝝ in longitudine & latitudine:erat arca dei de lignis Sethim facta:& deaurata intus &extra.In q̃ arca erãt tria.ſ.tabulæ decalogi:virga Aarõ q frõduerat:&vrna aurea habēs mãna.Sup arcã erat quędã tabula ſubleuata q̃ſi ſedes:q̃ ſuſtētabať ab alis Cherubin:q ibi erãt ſculpti de ligno oliuaꝝ poſiti vn⁹ ab vno latere:alius ab altero:reſpiciētib⁹ ſe mutuis vultib⁹:ita ꝙ arca erat ī medio eoꝝ.Et dicebať illa tabula ꝓpitiatoriū quaſi ęſtimareť ſedes dei:vñ ꝓpitiareť ppl'o: & exaudiret orõnes eoꝝ.Iuxta illud Eſa.xxxvij.Qui ſedes ſup Cherubin &c. Ante iſtã partē ſancta ſanctoꝝ erat velū quoddã intextū ex quatuor colorib⁹.ſ.byſſo,hyacintho,purpura,&cocco bis tincto.Quod velū ſuſtētatabať colūnis aliquib⁹:& diuidebat ſancta a ſancta ſctõꝝ:occultãs q̃ erãt in ſanctaſctõꝝ.In loco vero ſeu ꝑte illa tēpli vel tabernaculi erãt tria.ſ.cãdelabrū aureū cū haſtilib⁹ ſeptē:& lucernis ſeptē aureis ex ꝑte Auſtri: & mēſa aurea ſup qua cõtinue erãt.xij.panes,q dicebantur ꝓpoſitionis:& in medio altare aureū:qd' dicebať altare thymiamatis ſup quod incēſabať cū thuribulo aureo.Ante vero iſtã partē quæ dr̄ ſctã erat atriū in tēplo qd' fecit Salomõ: vbi erat altare holocauſtoꝝ cõcauū:ſup qd' erat craticula ferrea vbi ponebãtur aīalia occiſa ad cõburēdū in ſacrificiū:& ſubtus cratē.i.in illa cõcauitate altaris ardebat ſemper ignis.Et ſup illud altare offerebãt ſacerdotes ſacrificia in cõſpectu ppl'i.In locū aūt q dr̄ ſctã intrabãt ſoli ſacerdotes ꝓ certis cauſis.In ſctã aūt ſctõꝝ ſolus ſummus ſacerdos & ſemel tm̄ in anno in feſto propitiationis.Etiã atria templi large dicebãtur tēplū:vt patet in euangelio.Nã cū ibi dr̄ chriſtū docuiſſe vel aliquid feciſſe in templo:intelligitur de atrijs tēpli.Et parietes qdē tēpli Salomonis fuerunt de lapidib⁹ vt fiūt cõmuniter ædificia.Sed tabernaculum Moyſi habuit ꝓ parietibus tabulas ligneas: longitudinis decē cubitoꝝ in lõgū erectis:quæ ꝯiūgebanť adinuicē certis modis.Et hi parietes ligneis cortinis tegebanť ab intra ex quatuor coloribus cõtextis.ſ.byſſo,hyacintho,purpura,& cocco bis tincto.Pro tecto autem tabernaculi erat triplex operimentum.Primum de pellibus hyacinthinis.Secundum ſupra illud de pellibus arietum rubricatis id ē de corio.Tertium de ſagis cilicinis,quod non ſolum cooperiebat alia operimenta tabernaculi ſed etiam deſcendebat a lateribus vſq; ad terram:& cooperiebat tabulas ab extra Hæc omnia fuerunt facta ad ornamentum, templi vel tabernaculi & protectionem : & ob reducendum ad memoriam beneficiorum dei & reuerentiam deo exhibendam. Sed quia omnia in figuram contingebãt illis:inquit apoſtolus.j.Coꝝ.x.ſ.templi ſpiritualis chriſti & eccleſiæ:ideo de ipſo nunc videndum.Sicut ergo adorabatur in illo tēplo veteri in timore reuerentiali:ita nunc & multo magis hoc agēdū in tēplo materiali noui teſtamēti.Adorabo ergo ad tēplū ſanctū tuū in timore tuo.Rõ figurabilis huius tēpli vel tabernaculi eſt diſpoſitio varia tēpli ſpūalis qd' eſt eccleſia.Vñ apl's.j.Coꝝ.iij.Tēplū dei ſctm̄ eſt qd' eſtis vos.Huius tēpli pars principalis & caput eſt chriſtus q eſt ſanctuſſanctoꝝ.Alia pars quæ dr̄ ſctã nõ ab eo diuiſa: ſed vnū corp⁹ vnū tēplū cū eo eſt cõgregatio fideliū.Quę igitur erãt in ſctãſanctoꝝ cõueniūt chriſto ſeu figurant ip̄m ſm Tho.vbi.ſ.Arca igiť ſignat humanitatē chriſti:q̃ arca erat facta ex lignis imputreſcibilibus:quia corpus eius ſicut fuit ex puriſſimis ſanguinibus virginis formatum:ita nec corruptione vidit in ſepulchro:nec corruptionē peccati habuit ī anima.Tota iſta arca erat intus &extra deaurata:quia plenus charitate:ſemper in actib⁹ exterioribus. In iſta arca humanitatis chriſti erant tabulæ teſtamenti. id eſt ſumma ſapientia & ipſe eſt legiſlator.Virga Aaron quæ deſignat iuſtitiam:& poteſtatē iudiciariam:& dignitatem regiam:&ſacerdotalem:quæ in eo fuerūt.Vnde & de regibus & ſacerdotibus natus eſt quaſi ſummus ſacerdos & rex.Aurea vrna habens manna.id eſt mens eius ſanctiſſima plena gratia & miſericordia.Deſuper erat propitiatorium.id eſt diuinitas eius.qua nobis propitiatur cū patre & ſpirituſſancto.j.Ioan.ij. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.Cherubin quaſi deferentes propitiatorium & circa arcam: ſignant angelos & ſuperiores obſequētes ſibi in noſtro adiutorio.Velum ex quatuor coloribus quod diſtinguit ſancta a ſanctaſanctoꝝ:ſunt quatuor virtutes cardinales quæ fuerunt in chriſto.Et ſunt in omnibus ſanctis eius.ſ.prudentia,iuſtitia,fortitudo,&tēperãtia.Sed alio & alio modo:quia in chriſto vt exemplares & purgati animi:in ſanctis eccleſiæ militantis vt purgatorię vel politicæ.In ſancta.ſ.eccl'ia militãti.i.cõgregatione bonoꝝ fideliū:ſūt iſta bona ſpūalia.ſ.mēſa aurea.i.charitas ſancta:quæ habet ſuper ſe aureã & poſtea aureolã:qa præmiū eſſentiale qd' rñdet charitati:& ꝑ ea datur ac ēt præmiū accidentale:nec em̄ p̄miareť virginitas aut martyriū: niſi cum charitate ſeruata. Duodecim panes ꝓpoſitionis ſignãt doctrinã reficiētē credēdoꝝ.ſ.duodecim articuloꝝ: quę cū charitate inueniť.Cãdelabrū aureū deſignat grãm ſpūſſancti,quæ ſeptiformis eſt in ſeptē donis.ſ.ſapiētiæ, intellectus,conſilij,& fortitudinis, ſciētiæ & pietatis:& timoris.Hæ deſignãtur p ſeptē haſtilia eius & lucernas.Haſtilia quo ad habitū:lucernas quo ad actū.Per actū em̄ & exercitiū eoꝝ illuminãtur tēplū eccl'ię.Altare thymiamatis deſignat ſpem ex qua quis mouetur ad orãdū deum:& thus deuotionis offerēdū.In iſto loco.ſ.ſancta aſpergebať per ſacerdotē ſepties ſanguis cõtra velū de quodã ſacrificio:præcipue in feſto ꝓpitiationis:qa in eccleſia militanti remãſit virtus ſanguinis chriſti ſignati ī illo ſacrificio: & in ſeptē ſacramētis quæ adminiſtrantur p ſacerdotes ad expiãdū ſeptē peccata mortalia. In quolibet em̄ operatur ſanguis xp̄i.Tabulæ tabernaculi deſignant fideles:q ſunt erecti p puram intentionem:coniūcti per fraternam compaſſionē:auro cooperti p lucidã exēploꝝ oſtēſionē.Decē cubitoꝝ p decē præceptoꝝ obſeruationē.Cooperimentū deſignat eoꝝ prælatos & doctores q ſupereminent eis.Hi debēt habere cœleſtiū cõtēplationē:& ſignanť p hyacinthinas pelles:prõptitudinē ad martyriū:qd' ſignatur p rubricatas pelles.& tolerãtiã aduerſorū vel abſtinētiã:qd' ſignať p ſaga ſilicina.Atriū tēpli põt deſignare fideles:qui ſunt numero nõ merito in eccl'ia.In tali cõgregatiõe offerūtur ſacrificia operū.ſ.quæ ſūt de genere bonorū.Sed nõ

Cultus dei duo reſpicit.

Quare vnū fuit tēplū Hebręis.

Tria in arca erant.

Matth. xxj. Marci xj.&c.

Figura huius tēpli.

Allegoria arcę fœderis

De duodeci panib⁹ ꝓpoſitionis.

habẽt illa bona ſpũalia:quę ſunt ĩ ſancta.In ſanctaſanctorũ nõ intrat ad chriſtũ in cœlũ:niſi vnus.i.ꝑfectus vnitus cũ chriſto per ꝑfectã dilectionẽ.Ad iſtud ergo tẽplũ debemus adorare.i.chriſtũ & ſanctos ſuos.Sed ad chriſtũ adoratione latriæ.Ad ſanctos adoratiõe duliæ:& hoc in timore filiali & reuerentiæ.Tertiũ tẽplũ dei eſt cœlũ empyreũ: in quo ſanctis & ãgelis manifeſtať gloria dei.De quo Pſ. xxviij.In tẽplo eiꝰ oẽs dicẽt gloriã.i.oẽs laudabũt & glorificabũt deũ.Aliud exercitiũ ibi nõ eſt.Hoc tẽplũ etiã figurabat pars illa tabernaculi vel tẽpli:quę dicebať ſancta ſanctorꝝ.Alia etiã inſinuabãt deo ſubiecta:ex qbꝰ cõſurgimus in venerationẽ dei.Significat ergo ſanctaſanctorꝝ ſm Tho.altius ſęculũ qđ eſt ſubſtantiarꝝ ſeparatarꝝ:& ſancta mũdũ corporalẽ.& ideo ſancta a ſanctaſanctorꝝ diſtinguebanť quodã velo qđ quatuor coloribꝰ erat diſtinctũ: ꝑ q̃ quatuor elemẽta ſignãtur.ſ.byſſo:ꝑ qđ ſignať terra. quia byſſus.i.linũ de terra naſciť.Purpura:ꝑ quã ſignať aqua. quia byſſus.i.linũ de terra naſciť.Purpura.ꝑ quã ſignatur aqua.Fiebat em̃ purpureus color ex quibuſdã conchis marinis q̃ inueniũtur in mari.Hiacintho:ꝑ qđ ſignať aer qui habet hyacinthinũ colorẽ.i.aereũ.Cocco biſticto q eſt rubei coloris:& ſignat ignẽ.Et ſicut illud velum abſcõdebat ſanctaſanctorꝝ hoïbus:ita materia quatuor elementorꝝ eſt nobis impedimentũ ꝑ quod velantur nobis incorporales ſubſtãtiæ:quia & ipſa corpora noſtra ex ipſis quatuor elemẽtis cõpacta:nõ ſinũt aïam pure & ꝑfecte illas cognoſcere.Per tria aũt quæ erant in ſanctaſanctorꝝ figurantur tria quę ſunt in tẽplo cęli empyrei.Nã arca deſignat diuinitatẽ quæ eſt de lignis imputribilibus:quia deus non ſolum incorruptibilis & immortalis eſt:ſed etiam alienus ab oĩ corruptiõe mutationis.Malach.iij.Ego deus & nõ mutor. Deaurata tota erat arca:qa deus charitas eſt.Tria ꝯtẽta in arca deſignãt tria attributa deo.Nã in virga potẽtia eius. Apl's Rom.ix.Poteſtati(al's volũtati)eius quis reſiſtit? In tabulis in quibꝰ erat lex magnę ſapientię:ſignatur ſapientia dei.Eccli.j.Fons ſapientię verbũ dei in excelſis.In mãna dulcedo bonitatis eius.Sap.xvj.O q̃ bonꝰ & ſuauis eſt ſpiritus tuus dñe:qui vt dulcedinẽ tuã in filios demõſtrares panem ſuauiſſimum mannę pręſtitiſti eis.

Cœlũ empyreũ dicitur dei tẽplũ.

De tribus perſonis in diuinis.

¶Potentia attribuitur patri.
¶Sapientia filio.
¶Bonitas ſpirituiſancto.

Quis ipſe tres perſonæ diuinæ ſint:ſunt tñ vna eſſentia & ita vna oĩpotẽtia:vna ſapiẽtia:vna bonitas.Erant illa tria quaſi clauſa in illa arca:quia in illo intelligibili ſęculo ſeu templo rationes omnium eorum quę hic perficiuntur:quodammodo clauſę ſunt:ſicut rationes effectuũ clauduntur in ſuis cauſis:& artificiatorꝝ in mente artificis.propiciatoriũ vero quod erat ſuper arcam.i.quædam tabula quaſi quędam ſedes deſignat ꝙ deus q eſt ſuper omnia incomprænhenſibilis eſt omni creaturæ,Et propterea nulla ſimilitudo ponebatur ad repręſentandum eius inuiſibilitatem:ſed ponebatur quędam figura ſedis,vt dictũ eſt,ad innuendum ꝙ ſunt deo ſubiecta oĩa.Cherubin q ibi erant deſignant ſanctos angelos.Duo erant non vnus ad deſignãdum pluralitatem eorum.Et ad inuicem ſe aſpiciebãt ad innuendum concordiam eorꝝ ad inuicem.ſm illud Iob xxv.Qui facit cõcordiam in ſublimibꝰ ſuis.Alis ſuis tenebant ꝓpitiatorium:quia in ſuis officijs ꝓpitiationem dei ad nos deferunt:tunc temporis,nõ homines:ſed ſoli angeli in illo templo erant:In ſancta vero erat cãdelabrũ cum haſtilibꝰ & lucernis ſeptem:& deſignat ſeptuplex cœlum in ſęculo iſto viſibili:cum ſeptẽ planetis quaſi lucernis illuminãtibus ſancta.i.mundũ ſenſibilẽ ſm Ioſephũ.id eſt Luna,Mercurio,Venere,Sole,Marte,Ioue,& Saturno.Erat ibi & menſa cum panibus deſignans nutrimentum vitę humanæ.Et altare thymiamatis:quod deſignat officiũ ſacerdotale quod habet reducere populum ad deum:& iſta habentur a deo.Intrabat autem vnus ſolus ſummus ſacerdos de ſancta in ſanctaſanctorũ:quia de ſtatu pręſentis ſęculi & eccleſię congregatione intratur in templum glorię. Et nemo aſcendit in cœlum niſi qui deſcendit de cœlo,filius hominis:qui eſt in cœlo,ipſe eſt chriſtus qui adſiſtẽs põtifex futurorum bonorum ꝑ proprium ſanguinem introiuit ſolus in ſancta ęterna redemptione inuenta ꝑ nobis.Sed oportet vt ſimus vnum cum eo:id eſt vniti in charitate:quia nemo aſcendit niſi chriſtus vnum corpus myſticum cum eccleſia:cuius eſt caput,& ibi adorant omnes angeli & ſancti in illo templo in timore reuerẽtiali.Iuxta illud.Tremunt videntes angeli.

Lucernę ſeu haſtilia ſunt ſeptem.

§. IIII. DE TERTIO GENERE

cęrimonialiũ qđ dr̃ obſeruãtię quę cõſiſtũt in cibis & veſtibꝰ quibuſdã:& alijs eis ꝓhibitis.de qbus dr̃.iij.Regũ.ix. Si auerſione auerſi fueritis vos & filij veſtri nõ ſequentes me:nec cuſtodiẽtes mãdata mea & cęrimonias quas ꝓpoſui vobis &c.Pro horꝝ declaratiõe quare.ſ.iſta ſint illis ꝓhibita.Sciẽdum ſm Tho.j.ij.q.cij.ar.vj.ꝙ populus Iudeorum ſpecialiter erat deputatus ad cultũ diuinum inter oẽs nationes:declinãtibꝰ alijs nationibus ad cultũ idolorum: & inter ipſos Iudæos ſpecialius ſacerdotes.Et ſicut alię res quę applicantur ad cultũ diuinum aliquã ſpecialitatẽ debent habere:qđ ꝑtinet ad honorificentiã diuini cultus:ita & in conuerſatione illius populi:& pręcipue ſacerdotum debebant eſſe aliqua ſpecialia cõgruentia ad cultũ diuinũ vel corporalẽ vel ſpũalẽ. Per cultũ aũt illius legis figurabatur myſteriũ chriſti:vnde oĩa eorũ geſta figurabant ea quæ pertinẽt ad chriſtũ ſeu populũ chriſtianũ.ſm illud.j. ad Corꝝ.x.Oĩa in figura contingebant illis.Et ad hoc põt induci illud Pſ.cxviij.Greſſus meos dirige ſm eloquium tuũ:vt nõ dominetur mei omnis iniuſtitia.Greſſus noſtri ſunt opera noſtra:quibus incedimus vel ad deũ vel ad infernũ.Eloquiũ dei lex ſua in qua nobis loquitur declarãdo quid exigit a nobis.Hæc eſt aũt volũtas dei ſanctificatio vr̃a inqt apl's.j.Theſ.iiij.i.puritas mẽtis vt abſtineatis a pctĩs oĩbꝰ:& iõ ꝓhibuit a cibis aliqbꝰ abſtinere & veſtibus,ꝑ q̃ deſignať oĩs iniuſtitia ſeu pctm̃:qđ vt nõ dñeť nobis indigemꝰ dei auxilio:qđ orõne implorať.Et iõ poſtulat Pſ.dicẽs.Greſſus meos dirige &c.Vñ in hmõi obſeruãtijs ciborꝝ & veſtiũ.& hmõi triplex ratio aſſignari poteſt.

Tertiũ genꝰ cęrimõialium.

¶Quę eſt literalis ad remouendam circa cibos nimiam diligentiam.

¶Quæ eſt figuralis ad abijciendam circa chriſtianos variam nequitiam.

¶Quæ eſt etiã literalis ad deſtruendam circa Iudęos cunctam idolatriam.

De obſeruantijs ciborũ & veſtiũ triplex rõ.

Iſta triplex rõ eſt bti Tho.vbi.ſ.in rñſiõe ad primũ argumẽtũ.Quãtũ ad ꝑmũ ſciẽdũ ſm eũdẽ:ꝙ nulla gña ciborꝝ immũda ſunt:vel hoïem inqnari pñt ſm ſuã naturã. Vñ chriſtꝰ Mat.xv.Nõ qđ intrat ĩ os coinqnat hoïem.ſed qđ exit de ore.ſ.cordis.Et exponit illud de pctĩs. Poſſunt tñ aliqui ſibi coinquinare aïam per accidẽs inquãtũ.ſ.cõtra obediẽtiã vel votũ:vel ex nimia cõcupiſcẽtia gulę comeduntť:vl' inquãtũ prębẽt fomẽtũ luxurię:ꝓpter qđ aliqui a vino:alij a carnibꝰ abſtinẽt.Et hoc tãgiť de cõſec.diſt.v. carnẽ.Prohibenť ergo in lege aliqui cibi comedi,vt patet Leuiť.xj.Nõ qa ĩ ſui natura aïam maculẽt:ſed ad tollẽdã nimiã diligẽtiã circa cibos.Vñ & illa ꝯcedũtur q̃ de facili in prõptu pñt haberi.Et iſta etiã rõne nõ ita ꝓhibita ſunt aliqua ex terra naſcẽtia.Nã talia magis ꝑtinẽt ad quãdam ſimplicitatẽ victꝰ:& de facili habẽtur cũ modico cultu terrę. Aïalia aũt cũ magno ſtudio nutrire vel capere oportet: & vſus olerũ ante diluuiũ ſolus erat non aïaliũ.Prohibebãtur talia aïalia:qa quãdã ĩmũditiã corꝑalẽ corruptiõis habẽt:vel qa ex rebꝰ ĩmũdis nutriũť vt porcꝰ:vel qa ĩmũde ꝯuerſanť vt ſub terra:ſicut mus & talpa & hmõi:vel qa eorꝝ carnes ſuꝑfluos humores & malos generãt in corporibꝰ comedẽtiũ ꝓpter nimiã ſiccitatẽ vel humiditatẽ.Vñ ꝓpter hoc aïalia nõ habẽtia vngulã ſciſſam:vel habentia multas ſoleas in pedibꝰ vel figuras ſunt ꝓhibita propter eorũ terreſtreitatẽ:& qa ſunt nimis cholerica & aduſta.Et aues rapaces ꝓpter nimiã ſiccitatẽ:& aues aquaticę:& piſces nõ habẽtes ſquãmas:vt anguillæ:ꝓpter nimiã humiditatẽ.Aïalia vero hñtia vngulã ſciſſam & ruminãtia ſũt cõceſſa:qa hñt humores bñ digeſtos:& media cõplexionata ſũt & piſces habẽtes ſquãmas & pẽnulas vt ſicciores ꝑmiſſi ſunt.In auibꝰ etiã cõceſſa ſunt q̃ ſunt magis tẽperata:vt gallina,perdix,& hmõi.Voluit ergo deꝰ ab hmõi q̃ ĩmũda ſunt corporaľr etiã abſtinere corporaľr:vt ꝑ hęc ĩducerentur magis ab immũditia mẽtis.i.pctĩs cauere.Eſus ſanguinis vniuerſaľr erat ꝓhibitus ad vitãdũ crudelitatem: vt horrerẽt humanũ ſanguinẽ fundere:& eadẽ rõne aïaliũ ſtrangulatorꝝ & ſuffocatorꝝ.Adipis eſus erat ꝓhibitus ad tollendã occaſionem guloſitatis.Erat etiam ſanguinis &

Aïalia quę mũda.

adipis

adipis eſus ꝓhibitus:qa nõ generãt bonũ nutrimentum. prout dicit Rabbi Moyſes.Et iſta eſt rõ literalis.Quãtum ad ſecũdã rõnẽ quæ eſt ſpiritualis:vt dicit Aug. Populus ille erat figuratiuus populi chriſtiani.Et vita eorꝝ ſm cærimonias legis erat quædã ꝓphetia deſignatiua ꝑ figurã vitæ & cõuerſatiõis quã ſeruare deberet populus chriſtianus.Illa igitur animalia ꝓhibita comedi vt immũda figurãt diuerſa vitia:quæ ĩmũdã aïam faciũt.Eſus ergo illorꝝ ſignificat operationẽ illorꝝ quę comeſta incorporantur & cõuertũtur in naturã:& ex operibꝰ malis generãtur habitus mali vitiorꝝ:q ꝯuertũtur quaſi in naturã ꝓpter aſſuefactionẽ.Debẽt ergo fideles abſtinere a vitijs deſignatis ꝑ illa.Et aïalia quidẽ quæ nõ habẽt vngulã ſciſſam vel non ruminãt:deſignãt homines nõ habẽtes diſcretionẽ:neſciẽtes diſtinguere & cõſiderare circũſtãtias rerũ:vel nõ ruminãtes.i.meditãtes ſcripturas ſacras:hi ergo immundi ſunt peccato indiſcretionis vel ignorãtiæ:& tales mores debẽt euitari.Vel diuiſio vngulæ deſignat fidẽ duarꝝ naturarũ in chriſto:& ruminatio ſanos intellectus ſcripturarum:& vtrũq; Iudæi trãſgrediũtur.Et vitiũ ſuperbiæ prohibetur in eſu Aquilę quę alte volat ſuꝑ oẽs aues.Sed vt dicit dñs Hiere.xlix.Si exaltaueris te vt Aquila:& in cœlo collocaueris nidũ tuũ.inde detrahã te:quia ſuperbis dñs reſiſtit. Exẽplũ ponit de lucifero de cœlo eiecto.Vitiũ hypocriſis ꝓhibeť in eſu Struthiõis.Nã Struthio habet alas:ſed prægrauedine nõ põt volare:circa terrã ambulat.Vñ ſignificat hypocritã:q ꝑ opera exteriora de genere bonorꝝ volare videtur.Sed circa terrena eſt ſemꝑ in mẽte:ſm Grego.in moraľ.Nolite ergo fieri ſicut hypocritæ:ait chriſtus Mat. vj.In Gryphone deſignatur crudelitas potentum:qa Gryphoeſt infeſtus hoïbus armatis & æqueſtribꝰ.Sed dñs currus Pharaonis & exercitum eius proiecit in mare.Exo.xv.

Comparãtur vitia mortalia auibus rapacibꝰ.

Vitiũ inanis glorię poteſt deſignari in Cygno:quæ auis eſt coloris candidiſſimi:ſed cibum trahit ex profundo terræ vel aquæ.ſic vaneglorioſi oĩa opera ſua quæ candida videntur faciũt vt videãtur ab hoïbꝰ:& ſic quęrũt cibũ ex terreno fauore.Sed amẽ dico vobis:receperũt mercedẽ ſuã. Mat.vj.Et ideo noli Cygnũ comedere.i.inani gloria duci.Onocrotalus eſt auis in partibꝰ oriẽtis q̃ habet longum roſtrũ:& habet in faucibꝰ longas pelliculas in quibꝰ primũ cibũ ponit:& poſt horã in vẽtrẽ mittit:& ſignat auaros:q immoderata ſolicitudine vitę neceſſaria cõgregant. cõtra illud Mat.vj.Nolite ſoliciti eſſe.Dicit apl's ad Heb. vlti.Sint mores ſine auaritia.q.d.Noli veſci Onocrotalo. Vitiũ rapinæ ꝓhibeť in eſu Auiũ rapaciũ omniũ vt Accipitris & hmõi.Accipiter q deſeruit hominibꝰ ad prædãdum:deſignat eos q deſeruiunt potẽtibꝰ ad prædã. Alietus qui paſcitur minutis auibꝰ:deſignat eos q pauperibus ſunt moleſti.Vultur q ſequitur exercitũ expectãs comedere cadauera mortuorũ:ſignificat eos q mortes & ſeditiões & guerras procurãt vt inde lucrẽtur.Vpupa quę nidificat in ſtercoribꝰ & paſcitur fimo:& gemitũ in cantu ſimulat: ſignificat triſtitiã ſęculi quæ pertinet ad accidiam:& mortẽ in hominibꝰ operatur.Propter quod dicit ſapiẽs Eccl'i. xxx.Triſtitiã lõge expelle a te:multos em̃ occidit triſtitia.

Oẽs aues coruini gñis q̃ crocitãdo quaſi cras ſonant:ſignant tarditatẽ & pigritiã bñ operãdi.Sed Coruus egreſſus de arca non eſt reuerſus ad eã.Et ideo diciť Eccl'i.v.Ne tardes ꝯuerti ad dñm:nec differas de die in diem. Ibis eſt auis in Africa habẽs lõgũ roſtrũ q̃ ex ſerpẽtibus paſcitur: & forte idẽ eſt qđ Ciconia:ſignificat ĩuidos q de defectibꝰ aliorꝝ quaſi de ſerpẽtibꝰ reficiũtur.Nõ in cõtẽtiõe & emulatione ambuletis.i.inuidia.ait apl's ad Rom.xiij.Mergulus cuiꝰ natura eſt vt ſub vndis diutius immoretur:ſignificat guloſos q in aquis deliciarꝝ ſe immergũt. Per Bubonem q de nocte paſtum q̃rit:de die aũt latet:ſignificantur luxurioſi:q occultari quęrũt in noctis operibꝰ quę agunt. Et ꝑ porcum in die in luto iacentẽ manifeſtos luxurioſos. Sed ſint lumbi veſtri pręcincti.ait chriſtus Luc.xij.ſ.abſtinendo ab omni luxuria.Per Nicticoracẽ quę in nocte acuti eſt viſus in die non videt:ſignantur hi q in ſpiritualibꝰ ſunt hebetes in temporalibꝰ acuti.Baruch.iij.Quæſierunt prudentiã quę de terra eſt. Larus qui volat in aere & natat in aquis:ſignat eos qui cum volẽt per ſpeculationem: tñ natãt in aquis voluptatum. Porphyrio præter modũ aliarũ auiũ habet vnum pedem latum ad natandum:aliũ fixum ad ambulandũ:quia in aqua natat vt anates:in terra ambulat vt ꝑdices:ſolo morſu bibit oẽm cibũ aqua tingẽs:& ſignificat hoïes ꝓprię volũtatis:q nil volũt facere ad arbitriũ alterius:ſed ſolũ qđ ſit tinctũ aqua ꝓprię volũtatis:cũ tñ chriſtꝰ dicat.Nõ veni facere voluntatẽ meã. Io.vj.Per Herodionẽ q vulgariter dicitur Falco:ſignãtur iracũdi & proni ad effundẽdũ ſanguinẽ humanum. Caradrion eſt auis garrula:& ſignat loquaces.cõtra illud Prouerb.x.In multiloquio non deerit pctm̃.Per Veſpertilionẽ:quę circa terrã volitat:ſignãtur illi q ſęculari ſapientia pręditi:ſola terręna ſapiũt.Circa volatilia etiã quadrupedia illa cõcedũtur:quæ poſteriora crura habent longiora: per quę ſalire poſſunt.Alia vero immunda habentur:& ſignant eos qui doctrina quatuor euãgeliorum abutunť:vt per eã in altũ ſubleuentur. De fructibus autem arborꝝ nõ licebat veſci quatuor primis annis.Leuiť.xix.ad ſignificandum ſm Tho.& Grego.ꝙ primordia noſtrorꝝ bonorꝝ operũ debẽt nobis eſſe ſuſpecta. Neruus fœmoris ꝓhibitus in animali ad eſum ſignificat fortitudinem ad peccandum:quę debet vitari.Quãtũ ad tertiam rationẽ quæ etiã eſt literalis:quare fuerunt iſta prohibita:eſt quia his Gentiles vtebãtur in ritibꝰ ſuæ idolatrię:vel ad maleficia quo ad aliqua ex his:ꝓpter quod etiam fuit ꝓhibitus eſus adipis & ſanguinis:primitiua fructuũ & portatura veſtis fœmineæ a viris & ecõuerſo.Deuť.xxij.quia idolatrę talibus vtebãtur.Et etiã veſtibus cõtextis ex lana & lino.ibidẽ.& Leuiť.xix.Et agros etiã ꝓhibebat dñs in lege nõ ſeminari diuerſo ſemine:& animalia diuerſæ ſpeciei cõmiſceri.Talia faciebant Gentiles diuerſiſq; ſuperſtitionibus a quibꝰ voluit dñs populũ ſuũ eſſe liberũ:& ideo iſta prohibuit. Et diuerſę ſuperſtitiones quę adhuc reperiuntur in populo chriſtiano nõ ſunt niſi quędã reliquię Paganorꝝ.Moralis autem ratio ſeu figuralis talium ꝓhibitionum eſt quo ad veſtes:quia mulier non debet ſumere ſibi officia virorum:hoc eſt ſumere veſtem virilem:nec vir actibus mollibus vti.In veſte lana & lino cõtexta ꝓhibita:ſignãtur ꝓhibitio cõiũctionis ſimplicitatis cum malitia.Quod ager vel vinea non eſt diuerſo ſemine ſeminanda.Leuiť.xix.& Deuť.xxij.ſignat ꝙ debet ager vel vinea eccleſia:nõ varia doctrina.ſ.catholica & hęretica edoceri.Quod iumẽta nõ deberẽt facere cõmiſceri diuerſarum ſpecierum.Leuiť.xix. ſignat ꝙ non debent permitti homines populares coniũgi.ſ.per familiarem conuerſationem hominibus alterius fidei.ſ.Iudęis vel paganis.Eſt etiã ratio ſpiritualis.ſ.ad deteſtationem vitij contra naturam:& tollendum oẽm occaſionẽ cõcupiſcẽtię.Nõ em̃ fiũt talia niſi ꝓcurãtibꝰ hoïbꝰ: vñ excitať motus cõcupiſcẽtiæ.Quod reperta aue in nido cum filijs nõ deberẽt capi & retineri mater cũ filijs.Deuť. xxij.fuit ratio literalis ad inducẽdũ ad pietatẽ.Sed rõ figuralis eſt:qa in quibuſdã ſcripturæ paſſibus retinendi ſunt ſenſus ſpũales quaſi filij:& dimittẽda eſt obſeruãtia literę quaſi mater.Qđ nõ eſt arandũ in boue & aſino:ſignat qa in prędicatione nõ eſt iũgẽdus fatuus cũ ſapiẽte:quia qđ vnus ędificaret verbo:alius deſtrueret exẽplo.Qđ portarẽt fimbrias hyacinthinas in angulis palliorꝝ præceptum obſeruãtię fuit.Num̃.xv.vt diſtinguerentur in habitu ab alijs nationibꝰ:& figurãdũ ꝙ deberẽt fideles habere cœleſtem ꝯuerſationẽ & intẽtionẽ in oïbus operibus ad cœlũ. Quod ſacerdotes in mortibꝰ ꝓpinquorꝝ non debebãt deponere capillos capitis vel barbæ.Leuiť.xxj.ſignificat ꝙ nũq; debẽt deponere ſapiẽtiã mẽtis:nec ꝑfectionẽ ſapientię:nec debebãt ſcindere carnes vel veſtes.i.vitiũ ſchiſmaticis vitare.Quod hoïes egeſtiões e corpore debẽt operire terra.Deuť.xxiij.ſignificat ꝙ opera praua debẽt cooperiri terra pœnitentię. Ab his ergo ꝓhibitis abſtinendo ſm expoſitionẽ factã moraľr quę eſt bea.Tho.nõ dñatur in nobis aliqua iniuſtitia. Sed vtẽdo cibis cõceſſis.ſ.ruminãtibus & findentibꝰ vngulam pedũ quo ad quadrupedia.i. operibꝰ inſiſtẽdo quę ſunt cũ examinatione rõnis:& ſcripturarũ collatione:& cum diſcretiõe.Veſcẽdo ſquãmatis & pẽnulas habẽtibus quo ad piſces.i.exercẽdo ſe in auſteritate vitæ ſignata per ſquãmas aſperas:& in cõtẽplatiõe cœleſtiũ quod notať ꝑ alas.Comedẽdo aues quę nõ habẽt nimiã ſiccitatẽ vel humiditatẽ.i.in cogitationibꝰ non habẽdo ſiccitatẽ indeuotionis:& humiditatem nimię carnalis affectionis:ſed medię tẽperatas.i.in virtute quæ mediũ tenet fundatas & cauẽdo a duplicitate:ſed veſtes habendo cum fimbrijs hyacinthinis.i.cõuerſationem intẽtione ere

Neruꝰ fœmoris Hebręis ꝓhibitus

Lex inducit ad pietatẽ.

ꝓcta ad cœleſtia & praua opera cooperiẽdo ꝑnĩa: ſic dirigimus. i. rectos facimꝰ greſſus operꝝ. vt nos ꝑducãt ad cœlũ.

§. V. DE QVARTO GENERE CAErimonialiũ quod dr̃ ſacramẽta: que vtiq; erãt tm̃ ſigna ſacrarꝝ rerꝝ: nõ aũt cauſatiua nec cõtẽtiua grãe vt ſacramenta eccleſiæ. de quibꝰ Leuit. xx. Ego dñs qui ſanctifico vos.

De ſacramentis veteris legis

Pro quorꝝ declaratiõe dicit btũs Tho. i. ij. q. cij. ar. v. ꝙ ſacramẽta ꝓprie dicũtur illa quę adhibebantur dei cultoribus ad quãdã cõſecrationẽ: per quã. ſ. deputabãtur quodã modo ad cultũ dei. Cultus aũt dei generalr̃ pertinet ad totum populũ: ſed ſpecialiter ꝑtinet ad ſacerdotes & leuitas q erant cultus diuini miniſtri. Vñ in ſacramẽtis veteris legis quędã pertinebãt cõiter ad totũ populũ: quędã ſpãliter ad miniſtros: & circa vtroſq; tria erãt neceſſaria. Quorum primũ eſt inſtitutio in ſtatu colendi deũ: & hęc inſtitutio quãtũ ad oẽs fiebat ꝑ circũciſionẽ: ſine qua nullus admittebat̃ ad aliqd legaliũ: quãtũ vero ad ſacerdotes ꝑ ſacerdotũ cõſecrationẽ. Scd'o requirebat̃ vſus eorꝝ q̃ ꝑtinẽt ad diuinũ cultũ: & ſic quãtũ ad populũ erat eſus paſchalis cõuiuij: ad quẽ nullꝰ incircũciſus admittebat̃. vt patet Exo. xij. Et quãtũ ad ſacerdotes oblatio victimarũ & eſus panũ. ꝓpoſitionis: & aliorꝝ quæ erãt ſacerdotum vſibꝰ deputata. Tertio requirebat̃ remotio eorꝝ ꝑ quę aliqui impediebãt̃ a cultu diuino. ſ. immũdiciarꝝ: & ſic quãtũ ad populũ erãt inſtitutę q̃dã purificationes a qbuſdã exterioribꝰ immunditijs: & etiã expiationes a pc̃tis: quãtũ ad ſacerdotes & leuitas erãt inſtituta ablutio manuũ & pedũ: & raſio pilorꝝ. Et hæc oĩa habebãt & rõnabiles cauſas literales ſm̃ ꝙ ordinabant̃ ad cultũ dei ꝓ illo tẽpore: & figurales ſm̃ ꝙ ordinabant̃ ad figurandũ chriſtum. Et ad hoc põt induci illud Pš. cxviij. Benedictus es dñe: doce me iuſtificationes tuas. Illa veteris legis præcepta oĩa q̃uis poſſint dici iuſtificationes quaſi quędã executiões iuſtitię ex ſe: vel ex inſtitutiõe diuina: pręcipue tñ illa ſacramẽta poſſunt dici iuſtificationes: nõ qa ex ſe iuſtificarẽt: ſed ex fide & deuotiõe vtẽtiũ: etiã qa diſponebãt ad chriſtũ iuſtificãtẽ: & figurabant ꝑmaxime ſacramẽta eccleſiæ q̃ vere iuſtificant vt cõtẽtiua gratiæ. Sed quõ iſta figurẽt: & debitũ vſum ipſorꝝ ſacramẽtorꝝ obſcurꝝ eſt: & ideo petendũ a dño vt doceat. ſm̃ illud. Bñdictus es dñe doce me &c. Et ſm̃ Tho. vbi. š. circũciſioni correſpõdet baptiſmus: & figuratur ꝑ ipſam. Vnde apl's ad Col'. ij. Circũciſi eſtis in circũciſione dñi noſtri Ieſu xp̃i: cõſepulti in baptiſmo. Cõuiuio agni paſchalis correſpõdẽt in noua lege ſacramẽtum euchariſtię. Purificationibus oĩbꝰ veteris legis correſpõdet in noua lege ſacramẽtũ pœnitẽtię. Cõſecrationi põtificũ correſpõdet ſacramẽtum ordinis. Matrimoniũ fuit in veteri lege prout eſt officiũ naturę: nõ prout eſt ſacramentum eccleſię ſignificãs cõiũctionẽ chriſti & eccleſię: quę nõdũ erat facta. Sacramentũ aũt cõfirmationis nõ habuit figurã ſeu correſpõdẽs ſacramẽtũ in veteri lege: eo ꝙ eſt ſacramentum plenitudinis gratiæ: quę nõdũ erat data. ſ. in plenitudine illa. Et ſimiliter ſacramẽtũ extremę vnctionis: qa ꝑ ip̃m fit q̃dã ĩmediata ꝑparatio ad introitũ glorię: ſed eius aditus nõdum patebat in veteri lege. De his ergo quatuor generibꝰ ſacramẽtorꝝ veteris legis vidẽdũ. ſ. circũciſiõe: agno paſchali: purificationibꝰ & vnctione ſacerdotũ. In his em̃ figurantur ſacramenta eccleſiæ & quõ ſint ſumẽda. Petẽdũ ergo vt doceat dñs iſta: qbꝰ ſeruatis iuſtificemur. Bñdictꝰ es dñe: doce me iuſtificationes tuas. Et primo de circũciſione.

Sacramentis veteris legis correſpõdẽt ſacramenta nouę legis.

§. VI. CIRCVNCISIO PRIMVM

Circũciſio primum ſacramentũ veteris legis

ſacramentũ veteris legis eſt habẽs principiũ nõ ex Moyſe. i. in lege ſua: ſed ex patribus inquit chriſtus Io. vij. Habuit em̃ principiũ in Abraã: cui deꝰ hoc primo mãdauit. vt patet. Geñ. xvij. vbi dicit dñs Abraæ. Circũcidet̃ in vobis oẽ maſculinũ: & circũcidetis carnẽ prępurij veſtri. Maſculus cuius prępurij caro circũciſa nõ fuerit: delebitur aĩa illa de populo ſuo. i. de cœtu ſanctorũ: qa pactũ meũ irritũ fecit: i. Adã in paradiſo tranſgrediẽdo mãdatũ dei: ꝓpter quam tranſgreſſionẽ traducitur ꝑ generationẽ in oẽs pc̃m originale: qd' niſi tollat̃, priuat aĩam gloria dei: vt exponit Beda. Ad tollẽdũ igit̃ peccatum originale fuit inſtituta circũciſio. Vnde Greg. Quod apud nos valet aqua baptiſmatis: hoc apud veteres egit vel ꝓ paruulis ſola fides: vel pro maioribus virtus ſacrificij: vel pro his qui de Abraę ſtirpe ꝓdierũt: myſteriũ circũciſionis. de cõſec. diſt. iiij. qd' apud. Sciẽdũ tñ ſm̃ Tho. in. iij. parte. ꝙ nõ eo mõ circũciſio tollebat peccatum originale: ſicut modo baptiſmus. nã circũciſio proteſtatiue nõ cauſatiue. Tollebat̃ ergo originale ꝑ fidem parentum: cuius ꝓteſtatio erat illa circũciſio: ita ꝙ eſſet cauſa ſine qua nõ tollebatur. Sed baptiſmus eſt cauſa qua tollitur originale: quia eſt cõtentiuus gratiæ & iuſtificatiuus.

Cauſa inſtitutiõis circũciſionis.

Triplex eſt aũt ratio iuſtificationis circũciſionis: ob fidei proteſtationem: ob cõcupiſcentiæ debilitationẽ: ob noſtræ purgationis figurationẽ. Prima ergo ratio circũciſionis ſm̃ beatũ Tho. vbi. š. quę eſt principalis & literalis: fuit ad ꝓteſtationẽ vnius dei: qa Abraã fuit primꝰ q ſe ab infidelibꝰ ſeparauit exiens de domo ſua & cognatione ſua. Et ideo ipſe primus circũciſionem accepit. Et hanc cauſam aſſignat apoſtolus ad Rom. iiij. dicens. Signum accepit circũciſionis ſignaculum iuſtitię fidei quæ eſt in prępucio: quia. ſ. in hoc legitur: fides Abraę reputata ad iuſtitiam: quia in ſpe contra ſpem credidit. i. contra ſpem naturæ in ſpem gratiæ: vt fieret pater multarũ gẽtiũ: cũ ip̃e eſſet ſenex & vxor ſua anus: & ſterilis. Et vt hæc proteſtatio & mutatio fidei Abraæ firmaretur in cordibꝰ Iudæorum: ideo acceperunt ſignum in carne ſua: cuius obliuiſci non poſſent. Vnde Gene. xvij. dicit̃. Erit pactum meũ in carne veſtra ĩ fœdus æternũ. Et Gratia. dicit: ꝙ Abraam accepit circũciſionẽ in ſignũ iuſtitiæ: nõ in cauſam iuſtificatiõis. de pœni. diſt. j. porro. circa fi. Secũda ratio circũciſiõis potuit eſſe ad debilitationẽ cõcupiſcẽtiæ: quę maxime manifeſtatur in illo membro quod eſt inſtrumẽtũ generatiõis: & eo tp̃e decẽs fuit dari ſignũ in cõcupiſcẽtiæ debilitationẽ quo magis vigebat in hoĩbꝰ ipſa cõcupiſcẽtia: incipiẽtibꝰ hominibꝰ declinare propter inordinationem eius ad vitia cõtra naturã: vt patet in Sodomitis. Fiebat aũt octauo die natiuitatis pueri: vt dicitur Geñ. xvij. Non ante: qa puer erat valde tenellus: & poterat inde grauiter lędi. Non aũt poſtea tardabat̃: ne aliqui propter dolorem circũciſionis ipſam refugerent: & ne parẽtes quorꝝ amor eſt nimius ad filios poſt eorꝝ frequentem cõuerſationẽ & augmentũ: eos circũciſioni ſubtraherent. Tertia ratio eſt figuralis: qa ꝑ hoc deſignabatur ablatio oĩs corruptionis facienda per chriſtũ: quæ perfecte cõplebit̃ in octaua ætate mũdi: quæ eſt ætas reſurgẽtiũ. Nam prima ętas fuit ab Adam vſq; ad Noe. Secunda a Noe vſq; ad Abraã. Tertia ab Abraã vſq; ad Dauid. Quarta a Dauid vſq; ad tranſmigrationem Babylonis. Quinta inde vſq; ad Chriſtũ. Sexta inde vſq; ad finem mundi vel antichriſtum. Septima dormiẽtiũ. Octaua reſurgentium. Et quia omnis corruptio culpę & pœnæ peruenit in nos ꝑ carnalẽ originẽ ex peccato primi parentis: ideo talis circũciſio fiebat in mẽbro generationis. Figurabat autem circũciſio baptiſmũ: qa dabat̃ ad tollendũ defectum peccati originalis: quẽ tñ non tollebat eo modo quo baptiſmus. In effuſione aũt ſanguinis in circũciſione figurabat̃ Chriſtus: in cuiꝰ virtute tollit̃ pc̃m ipſum. ſ. in virtute ſanguinis Chriſti effuſi. Suſcepit aũt Chriſtus hãc circũciſionẽ multis de cauſis quas hic nõ declarabo. Et inter cæteras vt doceret nos circũcidere nõ corporaliter: qa hoc eſſet iudaizare: ſed ſpiritualiter. Vñ apl's ad Col'. ij. Circũciſi eſtis circũciſione nõ manufacta in expoliatione corporis carnis. ſed in circũciſione domini noſtri Ieſu chriſti.

Triplex rõ circũciſionis

Aetates mundi octo ſunt

Circũciſio figurabat baptiſmum.

Debet autẽ quilibet baptizatus eſſe circũciſus in tribus: quo ad potentiã intellectiuã: quo ad potentiam affectiuã: quo ad potẽtiã ſenſitiuã. Quo ad intellectũ vt inde remoueat oẽm errorẽ & ſuperſtitionẽ. Et hæc figurata eſt ꝑ circũciſionẽ factã in Galgalis tranſito Iordane per Ioſue. Et ſignat errorꝝ remotionẽ Gẽtiliũ quam debẽt facere hoĩes poſt baptiſmũ. Vñ Hiero. Eſt & illud opprobriũ ægypti: quod ſi neglexeris etiã poſt Iordanis trãſitum: & poſt baptiſmi ſecũdam circũciſionẽ vetuſtę cõſuetudinis inuſtione ſuggeritur obſeruare auguria: & requirere ſtellarũ curſus & euentus futurorꝝ ex his rimari: cæteriſq; huiuſmodi ſuperſtitionibus implicari: idolatriæ nãq; mater eſt ægyptus, ex qua certũ eſt opprobria huiuſmodi pullulare &c. xxvj. q. ij. ſed & illud. Et de ſuperſtitionibus quæ fiunt in Calendis Ianuarij: quę eſt dies circũciſionis Chriſti habes xxvj. q. vij. ſi quis Calendas. Debet etiam fidelis circũcidere affectum a ſuperfluitate affectus terrenorꝝ. Hiere. iiij. Circũcidimini dño: & auferte prępucia cordiũ veſtrorꝝ. i. ſuperfluitatẽ affectuũ. Debet etiã circũcidere ſenſitiuam. id eſt ſenſus

Baptizatꝰ debet eſſe circũciſus in tribus. Ioſue. v

id eſt ſenſus exteriores: viſum a vano aſpectu: auditum a detractionibus & adulationibus: guſtũ ab immoderatis cibis: odoratũ a ſuauibꝰ odoribꝰ: tactũ a voluptatibꝰ: os a loquacitatibꝰ: totũ corpus a põpoſis veſtibus & vanis ornatibus qd' tangit Beda in homel'. Vñ Stephanus dixit Iudæis eos repræhendẽs. Incircũciſi cordibus & auribus vos ſemꝑ ſpũiſancto reſtitiſtis. Act. vij. Et ſeruata iſta triplici circũciſiõe chriſtꝰ nos ducẽs ad gloriã ibi circũcidet demũ ab oĩ corruptiõe miſerię corporis & aĩę. Vñ & Exo. iiij. Moyſes in Egyptum vadẽs qa ducebat ſecum duos filios incircũciſos angelus voluit occidere eũ ſed ſubito circũcidit & euaſit & ſignificat duplicẽ affectũ. ſ. ſenſitiuũ & ĩtellectiuũ q̃s debemꝰ a ſuꝑfluis remouere & mortificare.

§. VII. DE AGNO PASCHALI SAcramẽto veteris legis: & figuratiuo ſacramẽti euchariſtię & ꝑcipue quo ad modũ debitũ ſumptionis. de quo põt exponi illud Pš. xxij. Paraſti in ꝯſpectu meo mẽſam aduerſus eos q' tribulãt me.

Agnus paſcalis figurabat ſacramentum euchariſtię.

Ad lr̃am vtiq; illa mẽſa. i. illud ꝯuiuiũ agni paſchalis: fuit parata. Iudæis cõtra Egyptios q eos affligebãt. Nã mortuis primogenitis Egyptiorꝝ & ipſis ĩtactis ab exterminatore ãgelo ꝑ ſignum Thau ex ſanguine agni, ĩ ſuꝑliminaribꝰ domorũ coegerũt Egyptij illos recedere ſubito ne peiora paterent̃. Et iſta eſt rõ literalis quare deꝰ ſtatuit agnũ ãnuatim comedi & talibꝰ circũſtãtijs: vt recordarent̃ ſępiꝰ bñficij ſui liberatiõis a tribulãtibꝰ. Nã ille cęrimoniæ oẽs ĩſinuãt feſtinãtiã exitus eorũ de Egypto: ſicut lactucę agreſtes deſignant amaritudinẽ tribulationũ quas patiebant̃ in Egypto. Moral'r autẽ ſeu ſm̃ rõnẽ figuralẽ ſm̃ Tho. vbi. š. figurabat xp̃m paſſum ꝓ nobis q ꝓponit̃ ſumendus in ſacramẽto aduerſus eos qui tribulãt nos. i. dęmones. Vnde apl's. j. ad Corꝝ. v. Paſcha nr̃m ĩmolatꝰ eſt chriſtꝰ. Et Grego. in homel'. inqt. quid ſit ſanguis agni nõ iã audiẽdo ſed bibẽdo didiciſtis qui ſanguis ſuꝑ vtrũq; poſtẽ ponit̃ qñ nõ ſolũ ore corporis ſed & ore cordis haurit̃. de ꝯſe. diſt. ij. qd ſit. Et ſic ab exterminatore tribulãte liberamur. Illæ aũt cęrimonię cõcẽdi agnũ figurãt cõditiões ſeruandas in ſumẽdo agnum chriſtũ ĩ ſacramẽto. Dicit̃ em̃ de ipo agno Exo. xij. Caput cũ inteſtinis & pedibꝰ vorabitis vt nihil vſq; mane remaneat. Siqd autẽ reſidui fuerit igni comburat̃ ꝙ ſi tãti non fuerint in familia vt ſufficiãt ad eſum agni aſſumant ſecũ vicinũ cõiũctũ domui ſuę: nil de carnibꝰ extra domũ ferẽdo nõ aũt crudũ vel aq̃ coctũ ſed tm̃ igni aſſatũ debet comedi. Et h' ad veſperã cũ panibꝰ açimis & lactucis agreſtibus. Accinctis quoq; renibꝰ & baculos habẽtes in manibus & calciamẽta in pedibꝰ & feſtinãter. Notantur in his cõditiones q̃s debet habere digne ſumẽs agnũ ſacramẽtalẽ ſeu chriſtũ. Primo exigit̃ plena fides in intellectu circa ip̃m ſacramẽtũ. i. ꝙ ĩ eo ſit diuinitas & corpꝰ & aĩa. Signãtur iſta ꝑ caput pedes & ĩteſtina. Caput eſt chriſtꝰ deꝰ: ait apl's Eph. iiij. & v: & Col'. j. & ij. Pedes qbꝰ corporaliter incedebat eſt corpus interiora occulta eſt aĩa. Totũ vorat q totum credit. Nil dubites (ait Hilarius) ſed potius ſuſcipe verba Saluatoris in fide q ait. Caro mea vere eſt cibꝰ. Sed ſiquid eſt durũ & arduũ rõni qd' capi nõ poſſit comburat̃ igni. i. totũ credat̃ ex immẽſo dei amore ꝓceſſiſſe. Ad firmandũ cor ſyncerũ ſola fides ſufficit ait btũs Tho. In cõmunioribus aũt ſentẽtijs quę dicuntur de hoc ſacramento qd' per ſe comedere nõ valet. i. ĩtelligere adiutoriũ ſumat aliquẽ. ſ. peritũ domui ſuę vicinũ. i. eccleſię vnitũ q valet ei declarare. Nil extra domũ ẽ ferẽdũ de hoc agno. Et nec incircũciſus debet admitti ad h' qd' eſt ſcd'o ſeruãdũ: vt. ſ. nulli cõferat̃ extra eccleſiã exiſtẽti: nec aliquis hæreticus ſchiſmaticus: excõicatꝰ accedat qa ad ſui iudiciũ ſumerẽt.

Conditiões q̃s debet hõ habere ad digne ſumendũ corpus chriſti. Io. vj.

Tertiũ obſeruandũ ꝙ aqua. i. ſapiẽtia ſęculari coq. i. examinari nõ debet q̃ vult ꝙ accidẽtia nõ poſſint eẽ ſine ſubiecto. Et alia multa q̃ docet eccl'ia. Nec crudũ ẽt vt comedamꝰ carnẽ humanã chriſti crudã ſed igne aſſatũ ſpũſſcti q de eo loquit̃ ĩ ſcripturis. Quartũ vt affectus ſit ſyncerus ſine aliq̃ mala ĩtẽtiõe & duplicatiõe. j. Corꝝ. v. Epulemur in azimis ſynceritatis & veritatis. Leo papa Nullꝰ fictus accedat nullꝰ fucato aĩo nec inſidię mente cõdant̃ ꝑcedat veritas cõfeſſiõis debitę. Quintũ vt ſit ibi ꝯtritio pc̃torũ. Per lactucas agreſtes ſignat̃ ip̃a amaritudo ꝯtritiõis qa & illæ lactucæ amare erãt. Debet q̃s examinare cõſciẽtiã & dolere de oĩbꝰ & recognoſcere ſe indignũ ꝓpter pc̃tã ſua & dicere cũ Cẽturione. Dñe nõ ſum dignus vt intres ſub tectũ meũ. i. in domo corporis mei: ſed tm̃ dic verbo. i. opere virtute tuæ miſericordiæ remittẽtis culpas: & ſanabit̃ anima mea. Mat. viij. Sextũ vt habeat̃ in mẽte per meditationẽ memoria paſſionis eius: quod ſignatur ꝑ baculũ quem tenebãt in manibꝰ: vt. ſ. parati ſint imitari eũ in operibus ſuis vt patiẽter ferãt aduerſa. Aug. de cõſe. diſt. ij. qa morte dñi liberati ſumus: huius rei memores in edẽdo corpus & bibẽdo ſanguinẽ chriſti eſſe debemꝰ. hoc facite: ait ipſe: in meã cõmemorationẽ. ſ. paſſiõis. idẽ. j. Corꝝ. xj. Lu. xxij Septimum vt reducãtur ad affectum imitationis exẽpla ſctõrꝝ: & hoc eſt habere calciamẽta in pedibꝰ. Calciamenta em̃ fiunt de pellibꝰ animaliũ mortuorꝝ: & ſignãt exẽpla ſctõrꝝ q deceſſerũt. Hos debemꝰ habere in pedibꝰ affectionũ vt deſideremus imitari eos. Antiqui fideles ꝑ totam ſeptimanã ſanctã ceſſabãt ab operibꝰ. vt patet de cõſe. diſt. iij. ꝓnũtiãdũ. vt ſe cũ ſumma diligentia pręparare poſſent ad cõiõnẽ: & ꝑ ſeptimanã paſchæ etiã ſequẽtẽ ad referẽdũ gratiã deo de tãto beneficio. Hodie aũt quaſi nullã pręparationẽ faciũt & ſubito poſt paſcha ad vana redeũt. Octauũ eſt caſtitas præmiſſa mente & corpore: & hoc eſt renes habere accinctos. i. reſtrictos lumbos in quibus eſt ſedes luxuriæ. Propter quod ab actu cõiugali etiã abſtinere debet accedẽs. vt dicitur. xxxij. q. iiij. c. j. Nõ ꝙ nuptias condẽnemus: ſed eo tp̃e quo carnes agni maducaturi ſumus vacare a carnalibꝰ operibꝰ debemus. Nonũ ſumat̃ ad veſperã quod non ſolũ põt intelligi: qa iſtud paſchale ſacramentũ eſt nobis datũ in veſpera mundi. i. in ſexta ętate. de quo apl's. j. ad Corꝝ. x. Nos ſumus in quos fines ſęculorꝝ deuenerunt. Sed etiã ſignat ꝙ cũ tãta deuotione debet ſumere q̃s & humilitate ac ſi in veſpere ſuo. i. in fine vitæ ſuę acciperet: cũ firmo ꝓpoſito nõ recidiuãdi. Decimũ eſt vt ſumat̃ feruẽter. i. cum magno deſiderio ſe vniendi cũ deo: & hoc eſt ſumere feſtinãter nõ tepide. Io. Dama. Ignis noſtri deſiderij ſumẽs eã quę ex iſto ſacramento eſt ignitionẽ: illuminabit corda noſtra vt participatiõe eius ignjamur & deificemur: & tãto quis ex huiꝰ ſumptione ſuſcipit maiorẽ fructũ: cũ quãto maiori deſiderio amoris accedit ad ip̃m. Vndecimũ quod eſt ſeruãdũ eſt ꝙ nullo mõ prætermittat̃ ſumptio eius in figurã cuiꝰ eſt: qa oẽs tenebãtur annuatim ad illiꝰ agni paſchalis eſum. Et ſi habuiſſet aliquod impedimẽtũ in illa ſolẽnitate: debebat inde ad breue tp̃s ſupplere. Sic etiã quilibet fidelis in annis diſcretionis exiſtens tenet̃ in paſcha reſurrectionis ſumere euchariſtiã. Et ſi ob aliquod impedimentũ cũ licẽtia cõfeſſoris dimitteret: debet ſupplere q̃ citiſſime: vt nullo mõ omittat quolibet anno. extra de pœ. & re. oĩs. Al's incurrit culpã mortalẽ vñ & dãnationem. Sed deuote comedẽdo liberat̃ de manu Pharaonis. i. diaboli: & paſcit̃ deinde mãna cœleſtis gratię & verbi diuini: vt demũ perueniat ad terrã ꝓmiſſionis. Chryſ. Vt leones flãmã inſpirãtes: ſic ab illa mẽſa dñi diſcedimus diabolo terribiles effecti. ſ. ꝑ virtutẽ ſacramẽti. Paraſti ergo mẽſam &c. Et q mãducat meã carnẽ: & bibit meũ ſanguinem, in me manet: & ego in illo. Io. vj. De multis alijs quæ pertinent ad hoc ſacramẽtum diffuſe in. iij. par. ti. xiiij. Et in. ij. par. tit. ix. c. xiij. & ſeq. de omiſſione diuinorum.

Allegoria agni paſchalis.

§. VIII. DE VARIIS PVRIFICAtionibꝰ veteris legis figurãtibꝰ ſacramẽtũ pñiæ & baptiſmũ & paſſionẽ xp̃i: in cuiꝰ virtute ſacramentũ pñię & alia habẽt effectũ.

Purificatiões veteris legis qd figurabant.

Pro cuiꝰ declaratiõe ſciẽdũ ſm̃ Tho. j. ij. q. cij. ar. v. ꝙ purificationes legis veteris ordinabantur ad remouẽdũ impedimẽta diuini cultꝰ q eſt duplex. ſ. ſpũalis q cõſiſtit in deuotione mẽtis ad deũ: & corporalis q cõſiſtit in ſacrificijs & oblatiõibꝰ & alijs hmõi. A cultu ſpũali ĩpediũtur hoĩes ꝑ pc̃tã qbꝰ hoĩes pollui dicebant̃: ſicut ꝑ idolatriã, homicidiũ, adulterium & hmõi. Et ab iſtis pollutionibus purificabãtur hoĩes per aliqua ſacrificia: vel cõiter oblata ꝓ tota multitudine vl' ꝓ pc̃tis ſingulorꝝ: nõ ꝙ illa ſacrificia haberẽt ex ſe virtutẽ expiãdi pc̃m: ſed qa figurabãt expiationẽ futurã ꝑ chriſtũ: cuiꝰ participes erãt ẽt antiqui ꝓteſtãtes fidẽ redẽptoris in figuris ſacrificiorꝝ. A cultu vero exteriori ĩpediebãtur hoĩes ꝑ q̃ſdã imũditias corporales: vel in hoĩbꝰ & in alijs aĩalibꝰ: in veſtimẽtis domibus & vaſis. Et in hoĩbꝰ qdẽ aut ex ſe: vt in cadauere hoĩs: aut in ĩfirmitate lepra: vel fluxu ſanguinis: vel ſeminis & hmõi: q̃ ꝓcedũt ex corruptiõe humorꝝ. Aut ẽt cõtrahebat̃

immūditia illa ex cōtactu rerꝫ immūdarꝫ:vt cadaueris,lepræ & hmōi. Rō autē harꝫ imūdiciarꝫ literalis erat ꝑpter reuerētiā eorꝫ q̄ ad diuinū cultū ptinēt.tū qa preciosas res hoīes nō ſolēt cōtingere cū ſunt immūdi.tū qa ex raro acceſſu ad ſacra:ea hoīes magis venerantꝰ.tū etiā qa ī qbuſdā erat rō vitādi rit⁹ & occaſiones idolatriæ:ad quā erāt inclinati:& gētiles multis ex his vtebantꝰ in cultu ſuorꝫ deorꝫ. Hmōi aūt imūditiæ corporales purificabantꝰ:vel p aſperſionē aquę luſtrationis:de qua dicetꝰ:vel q̄ maiores imūditiæ erant p aliqua ſacrificia. Rō aūt figuralis eſt:qa iſte immūditiæ corporales ſignificāt immūditias culparꝫ varias quæ īpediunt a vero cultu interiori dei. Et earꝫ purificatio ſignat purgationē earꝫ p ſacramētū baptiſmi vel pœnitētiæ virtute paſſionis chriſti in illis ſacrificijs figuratę. Vñ pōt ad hoc induci illud Pſ̄.l. Aſperges me dn̄e hyſopo & mūdabor. lauabis me & ſup niuē dealbabor. Aſpertio & lotio fit aqua:& hęc eſt pœnitētia figurata in aqua luſtrationis. Sed adiūgitꝰ hyſopus quę eſt hærba munitiſſima in folijs:& calida medicinalis:qa purgatiua & odorifera:& ſignat paſſionē chriſti q̄ fuit peracta ī magna humilitate & charitate purgatiua culparꝫ & odore virtutū reficiēte. Cū quis vere pœnitet:tūc deus aſpergit hyſopo: applicās virtutē ſuæ paſſionis ad aquā pœnitētiæ illius. Et ſic lauatur a ſordib⁹ immunditiarꝫ & efficitꝰ albus.i.immaculatus:vt nix puritatis cœleſtis. Declarādę ergo ſunt illæ immunditiæ qd ſignificēt. Et immūditia lepręſignat immūditiam hæreticæ doctrinæ: quia hereſis eſt morbus cōtagioſus & immiſcēs in ſuis dictis vera cū falſis:quaſi quędā diſtīctio macularꝫ in corpore. Lepra dom⁹ quæ erat ex aliqua corruptione ꝑpter exceſſum humiditatis vel ſiccitatis:ſignat immūditiā congregationis hæreticorꝫ. Lepra veſtis lineę pc̄tm̄ operis occulti:quia lino vtimur ad carnē. Vñ occulta eſt veſtis linea vt camiſia. Lepra veſtis laneæ qua vtimur ab extra eſt pc̄tm̄ in exteriori conuerſatione. Lepra in pilis peccatū eſt in cogitationib⁹. Immūditia mulieris ſanguinē fluētis:ſignat idolatriæ culpā ꝑpter immolaticum cruorē. Immūditia mulieris parturiētis:immūditiā peccati originalis. Immūditia menſtruatę:culpā aīæ p volupta tes emollitæ. Immunditia fluxus ſeminis:culpā ſuperfluæ vel inordinatæ ſeu inutilis locutionis etiā legēdo & prædicādo:vt exponit Greg. diſt.xliij. ſit rector. Immūditia cadaueris: pc̄tm̄ obſtinationis. Immūditia contactus rerꝫ immundarꝫ:conſenſum in pc̄tm̄ alterius. ſm̄ illud.ij.ad Corꝫ.vj. Exite de medio eorꝫ & ſeparamini:& immūdū ne tetigeritis.ſ.cōſentiendo. Immūdū nō tāgit q peccato alterius nō aſſentit:vt dicit Augu.xxiij.q.iiij. recedite. Vas non habēs cooperculum vel ligaturam immundū erat:& ſignat non habentē reſtrictionē diſciplinę. Modo videndum eſt quō purgabātur hę immunditiæ pc̄tōrꝫ. Et certū eſt ꝙ per pœnitētiam. Actꝰ.iij. Pœnitemini vt deleātur peccata vr̄a. ait Petrus. Lauabis me:inquit Pſ̄.ſ.aqua pœnitētiæ:& ſuper niuem dealbabor. Et hoc figurabatur p illā aquā quæ dicebatur luſtrationis:quæ miſcebatꝰ cinere vitulæ cōbuſtæ. De qua ait apl̄s ad Heb.ix. Si em̄ cinis vitulę aſperſus inquinatos ſanctificat ad emūdationē carnis.i.ad tollendū illas immūditias corporales:quātomagis ſanguis chriſti emundabit conſcientias noſtras ab operib⁹ mortuis.ſ. pc̄tōrꝫ. Mādauit dn̄s. Nume.xix. vt acciperet vaccā rufam ętatis integræ ſine macula:& quæ nō portaſſet iugū & immolaretꝰ.i.occideretꝰ extra caſtra:& de ſanguine eius intingebat ſacerdos digitū:& aſpergebat cōtra fores ſanctuarij ſeptē vicib⁹. Cremabatur aūt illa vacca tota cū ſanguine, pelle, carnibus, & fimo:& adiūgebatur cōbuſtioni eius lignū cedrinū:hyſopus & coccus bis tinct⁹. Et ille cinis vaccæ reſeruabatꝰ & ponebatꝰ in aquis & cum illa aqua aſperſi mundabantur a dictis immunditijs. Sed immūdi efficiebātur:& cremātes vaccā & cineres colligentes & aſpergentes alios aqua. Spiritualiter. Vacca iſta ſignat dn̄m Ieſum dei ſapientiā:qui dicitꝰ vacca propter aſſumptam noſtram infirmitatem mortalitatis. Rufa fuit:quia plenus charitate: vel quia aſperſus ſanguine in paſſiōe. Integræ ætatis vacca iſta erat:qa omnis actio ei⁹ fuit perfectiſſima & in pfecta ætate paſſus eſt:nulla fuit in eo macula peccati:nec iugū ſeruitutis. Debebat aūt populus adducere ad Moyſen: quia imputabant ei trāſgreſſionem Moſaicæ legis in violatione ſabbati. Pręcipitur autem tradi Eleazaro ſacerdoti:quia chriſtus occidendus traditus eſt in manus ſacerdotum. Immolatur extra caſtra:quia extra portam paſſus eſt. vt dicit apl̄us Hæb.xiij. Intingit ſacerdos digitum in ſanguine eius:quia myſteriū paſſionis chriſti cōſiderandum cū diſcretione & imitādū actione eſt:& pręcipue a ſacerdotibus. Aſpergitur ſanguis contra tabernaculum deſignās ſynagogā, vel ad condēnationē nō credētium:vel ad purificationē credētiū:& hoc ſeptē vicibus:vel ꝑpter ſeptem dona ſpiritusſancti quæ ex ſacramentis percepimus:vel p oē tēpus quod ſignatur in ſempiterno. Oīa igne cremāda ſunt.i.ſpiritualiter intelligēda igne ſpiritusſancti.ſ.inſtructione. Nā p pellē & carnē exterior eius operatio:p ſanguinē ſubtilis interna ei⁹ virtus viuificās:per fimū laſſitudo ſitis:& alia ad infirmitatē pertinētia. Tria addita ſignant. Cedrus altitudinem ſpei vel cōtemplationis:hyſopus humilitatem vel fidem:coccus bis tinctus geminam charitatē:p hæc debemus chriſto paſſo adhærere. Cinis hui⁹ vaccę eſt memoria ſeu virtus chriſti paſſi. Colligitꝰ iſte cinis a viro mūdo:quia reliquię paſſionis peruenerūt ad gētes:q̄ nō fuerūt culpabiles in chriſti paſſione. Apponūtur iſti cineres in aquā ad expiandū:qa ex paſſiōe chriſti baptiſm⁹ & etiā pœnitentia ſortitur effectū emundādi peccata. Qui aūt immolabāt vaccā vel colligebāt cineres:& q aſpergebāt aquā efficiebātur immundi vſqꝫ ad veſperum:quia Iudæi in occiſione chriſti effecti ſunt immūdi & peccatores: & hoc vſqꝫ in finem mundi:qa tunc cōuertētur ad veſperam:ſm̄ Pſ̄.lviij. Vel etiā ad figurādum, quia q miniſtrāt alijs ſacramenta in collatione eorū aliquas immunditias cōtrahūt:& permaxime in ſacramētis pœnitentiæ:& hoc vſqꝫ ad veſperū.i.finē vitæ præſentis. Fiebant & alia ſacrificia in feſto propitiationis.ſ.vituli, arietis, & duorꝫ hircorum ad expiationē pc̄tōrꝫ ꝓ populo & ſacerdotibus deſignātia paſſionē chriſti. Et etiā ſacrificia quę fiebāt a ſingulis perſonis ꝓ peccatis:vel a leproſis mundatis ſacramēta erāt figuratiua paſſionis chriſti:& etiā ſacramētū pœnitētiæ & confeſſionis quæ ob breuitatem nunc dimittuntur. Aſpergamur ergo hyſopo cum aqua luſtrationis.i.pœnitentia:& ſic ſuper niuem efficiemur albi: & erimus mundati:vt in templum gloriæ poſſimus intrare.

Rō imūditiarū literalis

Rō figuralis.

Hereſis quid ſit

Immunditiæ peccatorū quō mundātur.

Tres legis cærimonię.

§. IX. DE CONSECRATIONE

ſacerdotū & ornamētis eorꝫ & maculis ꝓhibitis in eis. Et correſpōdēt iſta ſacramēta ſacramteno ordinis clericorꝫ & conuerſationi eorū. Pro quorꝫ declaratione dicit beatus Tho.j.ij.q.cij.arti.v. Sicut populus ille inſtituebatꝰ ad cultū dei p ſacramētū circūciſionis:ita miniſtri p aliquā cōſecrationē vel purificationē. Vñ ſeparari ab alijs præcipiūtur quaſi ſpecialiter ad miniſteriū cult⁹ diuini præ alijs deputati:& totū qđ fiebat in eorꝫ cōſecratiōe vel inſtitutione ad hoc ptinebat:vt oſtēderetꝰ eos habere quādā prærogatiuam puritatis & virtutis & dignitatis. Ad qđ facit qđ ait Pſ̄.cxxxj. Sacerdotes tui induantur iuſtitiam:& ſancti tui exultēt. Vnde circa inſtitutionē miniſtrorꝫ tria fiebant quæ habent rationes literales & rationes figurales.

¶Debebant enim eſſe a certis maculis liberi.
¶Debebant varijs ornamentis indui.
¶Debebant certis ſacrificijs & modis purificari.

Conſecratio et ornamēta.

ſacerdotes veteris legis figurabant ſacramentum ordinis.

Tria fiebant circa iſtitutionem miſtrorum.

Quantū ad primū mādauit dn̄s vt qui haberent maculā etiā ſi eſſent de genere Aaron nō miniſtrarēt ei. Ratio literalis huius:qa tales ſolēt hoīb⁹ cōtēptui haberi: & inde etiam ipſe cultus dei. Sed rō figuralis eſt:quia maculę illæ deſignant defectus pc̄tōrꝫ q tollūt ſanctitatē aīarꝫ debitā ſacerdotib⁹. & deſcribuntꝰ hæ maculæ Leuitꝰ.xxj. vbi dicitur. Homo de ſemine tuo qui habuerit maculam non accedat ad altare:neqꝫ offerat panes deo ſuo. Et ſubditur ſingulas deſcribendo. Si cæcus.i.ne ſit ignorans. Si claudus.i.ne ſit inſtabilis & ad diuerſa ſe inclinans. Si paruo vel grandi vel torto naſo.i.ne per deſpectū diſcretiōis in plus vel min⁹ excedat:aut aliqua praua exerceat. Per naſum etiā p quē diſcernim⁹ odores a fœtoribus diſcretio deſignatꝰ. Ne ſit fracto pede vel manu.i.ne amittat virtutē bene operandi vel ꝓcedēdi de virtute in virtutem. Ne gibbus ante vel retro.i.ne ſupfluū amorē vel laborē habeat ad terræna. Si lippus ne.ſ.p carnalē affectū eius ingenium obſcurū fiat. Si albuginē habēs in oculo ne.ſ.præſumptionē candoris inſcientię habeat in æſtimatione. Si iugem ſcabiē.i.petulātiā carnis in opere. Si impetiginē.i.litigioſus:i impetigo corpus ſine dolore occupat:& mēbrorꝫ.tñ decorem fedat: vnde & auaritiā

vnde & auaritiā deſignat. Si hernioſus ſeu pōderoſus:& ſignat luxuriā in cogitatiōe. Hæc Tho. vbi.ſ̄. Et quaſi ſimilē expoſitionē harꝫ macularꝫ ponit Grego. in paſtorali. & in decre. habetꝰ.di.xlix. hinc etem̄. & diffuſius ibi hęc declaratur. Quantū ad ſecūdū voluit deus vt ſacerdotes haberent diuerſa ornamēta:vt in maiori reuerētia haberētur a populo:& ſic cultus dei eſſet ī maiori honorificētia & gloria. & vt habetꝰ Exo.xxviij. Pōtifex habebat nouem ornamēta. Primum veſtē lineā. Secūdū tunicā hyacinthinā:in cuius extremitate verſus pedes ponebantur tintinnabula quædā & malapunica intexta:& ex hyacintho purpura ex cocco bis tincto. Tertiū ſuphumerale quod tegebat humeros & anteriorē partē vſqꝫ ad cingulū:quod erat ex auro & hyacintho & purpura & cocco bis tincto & byſſo retorta. Et ſup humeros habebat duos Onychinos in quibus erāt ſcripta noīa filiorꝫ Iſrael. Quartū erat rationale ex eadem materia factū:quod erat quadratū:& ponebatur in pectore:& coniungebatur ſuperhumerali. & in hoc rōnali erant duodecim lapides precioſi diſtincti p quatuor ordinēs:in quibus erant ſcripta noīa filiorꝫ Iſrael:quaſi ad deſignandū ꝙ deferrēt onus totius populi:& ꝙ debebāt iugiter de eorꝫ ſalute cogitare. Et ideo in pectore.i.rationali in quo mandauit dn̄s ibi poni doctrinā & veritatē:quia quædam pertinentia ad veritatem iuſtitiæ:quædam ad veritatē doctrinæ ibi erant ſcripta. Quintū ornamentum baltheus.i. cingulus quidā factus ex illis quatuor coloribus. Sextum eſt thyara.i.mitra quædam de byſſo. Septimū lamina aurea pēdens in fronte:in qua erat ſcriptū nomē dei. Octauū erant fœminalia linea vt operirēt turpitudinem ſuam qñ accederet ad altare vel ad ſanctuariū. Ex his octo ornamētis ſacerdotes minores habebant tm̄ quatuor.ſ.tunicam lineā, baltheū, femoralia.i.ſerabulas:& thyaram. Horꝫ aūt ornamentorꝫ rationē literalem quidā aſſignāt dicentes:ꝙ in his deſignatur diſpoſitio orbis terrarum quaſi pōtifex proteſtaretꝰ ſe eſſe miniſtrū creatoris mundi. Vnde & Sap̄. xviij. dicitur:ꝙ in veſte Aaron erat deſcriptus orbis terrarum. Nam fœminalia linea figurabāt terram ex qua linū naſcitur. Balthei circumuolutio ſignificat mare oceanum quod circūit terrā. Tunica hyacinthina ſuo colore ſignat aerem:per cuius tintinnabula tonitrua & per malagranata coruſcationes. Superhumerale ſua varietate cœlum ſydercum. Duo Onychini duo hæmiſpheria vel duo luminaria magna ſolem & lunam. Duodecim lapides in rationali:duodecim ſigna in zodiaco: quia in cœleſtibus ſunt rōnes æternorꝫ. Cydaris vel thyara cœlū empyreū. Lamina aurea:deū oīb⁹ præſidētē. Ratio autē figuralis horꝫ eſt: quia iſta deſignant ornamenta virtutum:quib⁹ debēt miniſtri eſſe induti.i.habituati:quæ oīa cōtinentur in iuſtitia. Et ideo bene dicitꝰ. Sacerdotes tui induātur iuſtitia. Vt em̄ dicit Gratia. diſt.xl.§.j. Multis virtutibus debet ſplēdere vita pontificis:vt gradui conferat decorē quē ab eo nō accepit:non em̄ loca:ſed vita & mores ſanctum faciunt ſacerdotem. Vnde ex officio ſuſcepto non licētiā peccandi: ſed neceſſitatem bene viuendi ſe nouerit aſſecutum. Et in minoribus ſacerdotib⁹ debēt eſſe quatuor. Caſtitas ſignata per fœminalia. Abſtinentia ſignata p cingulum. Linea tunica.i.moderatio diſcretiōis. Et thyara recte intētionis in capite.i.in mente. Sed pontifices debent præ alijs habere prædicta & alia quatuor.ſ.iugem dei memoriā in cōtēplatione:& hoc ſignatur in lamina. Supportationē populi p patiētiā:& hoc in ſuperhumerali. Tertio ꝙ habeat populū in corde & viſceribus charitatis:quod ſignatꝰ per rationale. Gratia. aūt addit:ꝙ in corde eius debet eſſe manifeſta veritas.ſ.ſcripturarū:per id quod ibi ſcriptum erat. diſt.xxxvj.§.ij. Debet vltimo habere cœleſtem cōuerſationem:quod ſignatur p tunicam hyacinthinam. Tintinnabula aurea quæ erant adiuncta in fine veſtis ſignant exercitium prædicatiōis de ſapientia ſcripturę. Et malagranata intexta ſignant vnitatem fidei & morꝫ:vel ꝙ in prędicatione debet cauere ſcādala, diuiſiones, & quærere vnitatē. Quantū ad tertiū ꝓ conſecratione eorꝫ fiebant quædam. Et primo purificabantꝰ oēs per ablutionē aquæ & quædā ſacrificia facta ꝓ eis ſpecialiter leuitę. Secūdo radebāt oēs pilos carnis ſuę:vt habetur Num̄.viij. Tertio conſecratio pontificis & ſacerdotum hoc ordine fiebat. Poſt ablutionē prædictā induebātur veſtimētis prenoīatis ad deſignādū dignitatē ſuā. Specialr̄ aūt pōtifex inūgebatꝰ in capite vt deſignaretꝰ ꝙ ab ipſo diffundebatur poteſtas conſecrandi in alios:ſicut oleū a capite deriuatꝰ in inferiora. iuxta illud Pſ̄.cxxxij. Sicut vnguentum in capite. Leuitę vero nō habebāt aliā cōſecrationē:niſi ꝙ offerebantur dn̄o a filijs Iſrael per manus pontificis q orabat ꝓ eis. Minorꝫ vero ſacerdotū ſole manus cōſecrabātur:quæ erant applicādę ad ſacrificia. Et de ſanguine animalis immolati tingebatꝰ extremū auriculę dextrę eorꝫ:& pollicis pedis dextri:vt.ſ.eſſent obedientes legi dei in oblationibus ſacrificiorꝫ:quod ſignatꝰ in intinctione dextrę auriculæ:& ꝙ eēnt ſoliciti & prompti in executione ſacrificiorꝫ:& in ſignū huius intingebatꝰ extremū pedis & manus. Ipſi etiā & veſtimēta eorū aſpergebantur ſanguine animalis immolati in memoriā ſanguinis agni p quē fuerūt liberati ex ægypto. Offerebātur aūt in cōſecratione eorꝫ iſta ſacrificia: vitulus ꝓ peccato in memoriā remiſſionis peccati Aaron circa vitulū cōflatilem. Aries in holauſtū in memoriā oblatiōis Abraæ cuius obediētiam deberēt imitari. Aries cōſecrationis qui erat quaſi hoſtia pacifica in memoriā liberationis de ęgypto p ſanguinē agni. Caniſtrū panū in memoriā mānę datæ. Pertinebat aūt ad applicationē miniſterij ꝙ imponebatꝰ ſuper manus eorꝫ adeps arietis & torta panis & armus dexter:vt oſtēderetꝰ ꝙ accipiebāt ptātē hmōi offerendi. Leuitę vͦo applicabātur ex hoc ꝙ introducebātur in tabernaculum fœderis:quaſi ad miniſtrādū circa vaſa ſanctuarij.

Diuerſa ornamēta ſacerdotum.

Rō figuralis.

Quatuor debēt eſſe ī minoribus ſacerdotibus.

Ratio figuralis horꝫ eſt:qa illi q ſunt cōſecrādi ad ſpūale miniſteriū chriſti debent primo purgari p aquā baptiſmi & lachyrmarꝫ in fide paſſiōis chriſti:& debēt tradere oēs pilos carnis ſuę.i.omnes prauas cogitationes a ſe remouere:debent vngi oleo gratiæ ſpūſſancti atqꝫ aſperſione ſanguinis chriſti per memoriā paſſionis:& ſic accedere ad miniſtrandum cum obedientia ad legē dei & diligentia agendorum. Inunctio autem in capitibus pontificum & manibus ſacerdotum adhuc fit in eccleſia:ſed ob aliam cauſam. vt extra de ſacra vnc.c.j. Sacerdotes ergo induātur iuſtitia iſto modo:& ſancti facti per illam conſecrationis figurationem habitam in ſe:exultabunt in gloria.

Rō figuralis.

¶De præceptis iudicialibus ipſius legis. Cap̄.vj.

TERTIA PARS LEGIS MOſaicę eſt de pręceptis iudicialib⁹ quę habentur Exo.xxj. & .xxij. de qb⁹ pōt intelligi illud Pſ̄.xviij. Iudicia dn̄i vera iuſtificata in ſemetipſa: deſiderabilia ſup aurū & lapidē præcioſum multū. & hoc ꝑpter maximā ęquitatē & humanitatē quā ꝯtinēt. Iudicia i.præcepta iudiciaria. dn̄i:qa a dn̄o inſtituta. vera:qa non poſſunt cōtinere errorē ſicut iudicia hoīm in ſuis ſtatutis. Iuſtificata in ſemetipſa:qa habēt cauſas & rōnes valde iuſtas:quare ſic inſtituta ſunt. Et no. vt dicit Tho.j.ij.q.ciij. Sicut ante legē Moſaicā fuerunt habita & ſeruata quędam cærimonialia ad cultum dei a ſanctis hoībus: vt patet de ſacrificijs factis per Noe, Abraam, & alios, & altaribus erectis:ita etiā fuerūt habita quędam iudicialia inter eos:ſed non erant illa iudicialia ex inſtitutione diuina:ſed humana, vt ſunt modo ſtatuta ciuitatum: Sic etiam illa cęrimonialia nō fuerūt p inſtitutionē dei:ſed per deuotionem colentium deū ad hoc inſtigatorꝫ ex inſtinctu diuino. Differunt aūt iudicialia a cærimonialib⁹ in tribus:in determinatione, in figuratione:& in obſeruatiōe. Ex primo.ſ.determinatiōe ſunt in ſe iuſtificata:qa a deo ordinata. Ex ſecūdo.ſ.obſeruatione:vt qa ab hoīb⁹ aſſumūtur:ſunt deſiderabilia ſup aurū:qa valde vtilia reipublicę. Ex tertio.ſ. figuratiōe ſunt dulciora ſup mel & fauū:quātū ad expoſitionē myſticā & moralē. Primo differūt:qa cęrimonialia ordināt hoīem ad debitū cultū dei. Iudicialia aūt ordināt ad debitū cōuictū cū ꝓximo. Sed p huius maiori declaratione dicit beatus Tho.j.ij.q.ciiij.ar.j.ꝙ pręceptorꝫ cuiuſlibet legis quędā habēt vim obligādi ex ipſo dictamine rōnis:quia.ſ.ipſa rō naturalis dictat hoc eſſe debitū fieri vel vitari:& hmōi dicūtur pręcepta moralia:eo ꝙ a rōne ducuntꝰ mores humani. Alia vero p̄cepta ſunt quæ nō habēt vim obligādi ex dictamine rōnis:qa in ſe cōſiderata non hn̄t abſolutā rōnē debiti vel indebiti:ſed habēt vim obligādi ex ipſa inſtitutione diuina vel humana:& hmōi p̄cepta ſunt determinatiōes moraliū p̄ceptorꝫ. Et ſi determināt moralia ex īſtitutiōe diuina ī his p quæ hō ordinatꝰ ad deū. talia dicūtur cærimonialia. Si aūt determināt mora

Iudicialia a cęrimoīalib⁹ ī tribus differunt.

lia in his quæ pertinent ad ordinationē hoīm adinuicē: talia dicūtur iudicialia. Et in his duobus cōſiſtit rō iudicialium præceptorꝝ: vt.ſ. nō habeāt vim obligādi ex ipſa naturali rōne: ſed ex inſtitutione: & p hoc differunt a moralibus. Secūdo vt pertineant ad ordinationē hoīm adinuicē: & ſic differūt a cærimonialib⁹ pręceptis. Per hoc aūt differūt iudicialia iſta a legibus & ſtatutis ciuitatū: qa illa ſunt ex inſtitutione dei: hęc aūt ex inſtitutione hoīm & dicūtur iudicialia nō ſolum quæ ptinēt ad lites iudiciorꝝ: ſed etiā quæcūq; ptinēt ad ordinationē hoīm adinuicē quę ſubeſt ordinationi principis alicuius ſeu officialis. Secūdo differunt iudicialia a cærimonialib⁹ in figuratione: qa.ſ. cærimonialia figurabāt primo & per ſe: iudicialia autē ſecūdario & ex cōſequēti. Pro cuius declaratione dicit btūs Tho. j.ij.q.ciiij.art.ij.ꝙ dupliciter dicitur aliquod pręceptum figurale. Vno modo primo & per ſe: quia.ſ. principaliter eſt inſtitutū ad aliquid figurandū. & hoc modo cærimonialia ſunt figuralia. Ad hoc etiam ſunt inſtituta vt figurarēt aliquid ptinēs ad cultū dei & ad myſteria chriſti: Alio modo dicit̃ præceptū aliqđ figurale nō primo & p ſe: ſed ex conſequēti: & hoc mō iudicialia ſunt figuralia: nō eīm fuerūt principaliter īſtituta ad aliquid figurādū: ſed ad ordinādum ſtatū illius populi ſm iuſtitiā & æquitatē. Sed ex cōſequēti aliquid figurabant: inquātū ſtatus illius populi q p hmōi pręcepta diſponebat̃: figuralis erat: ſm illud. j. ad Corꝝ.x. Oīa in figurā cōtingebāt illis. Quia eīm ille populus erat electus a deo: vt ex eo chriſtus naſceret̃: iō oportuit ſtatum illius populi eſſe propheticū & figuralē: vt ait Augu. Et ideo iudicialia illi populo tradita fuerūt magis figuralia q̄ iudicia aliorꝝ populorꝝ. Sicut et & bella & geſta illius populi exponuntur myſticæ: nō aūt bella vel geſta Aſſyriorꝝ vel Romanorꝝ quę fuerūt magis famoſa ſm hoīes. vñ & Greg. dicit. xxiij.q.j.c.ij. Niſi bella illius populi ſignificarent bella ſpiritualia dæmonū ꝯ nos: nequaq; eccleſia libros illos q narrāt illa bella: vt Regū, Ioſuæ, & aliorꝝ, pponeret legenda. Et ſic iudicialia præcepta a doctoribus ſup Exo: in gloſ. exponerentur allegoricæ & moraliter. Tertio differūt iudicialia a cærimonialibus in obſeruatiōe. Nā q̄uis vtraq; in nouo teſtamēto ſint mortua: quia euacuata ab obligatione p aduētū chriſti: tñ cærimonialia nō ſolū ſunt mortua: ſed etiā mortifera poſt diuulgationē euāgelij. Et rō eſt: qa vt dictū eſt: illa cærimonialia ſunt figuralia principaliter inſtituta ad figurādū chriſti myſteria vt futura: vnde ipſa mō ſeruare eſſet pſtari cōtra veritatē fidei ac ſi nōdū eſſent impleta. Sed iudicialia ita ſunt mortua ꝙ nō mortifera. Nā ſiquis princeps vl' eccleſia vellet aliquid ex illis iudicialibus aſſumere p ſuo ſtatuto ſeruādo in ciuitate tāq; iuſtū & vtile: non peccaret quia illud ſeruaret: niſi hoc faceret ipſe vel ab alijs mandari ſeruaret: quia in lege Moſaica contētū & inde obligatoriū: tūc eīm intētio eſſet mortifera. Ideo aūt iudicialia nunc ſunt mortua & nō obligāt: qa cū inſtitura eſſent ad diſponendū ſtatū illius populi q ordinabatur ad chriſtū: mutato iſto ſtatu populi: chriſto adueniēte ipſa iudicialia non obligāt. Fuit eīm lex pedagogus ducēs ad chriſtū ſm aplm Gal'.iij. ſed qa hmōi præcepta (vt dictū eſt) nō ordinabantur principalr ad figurandum chriſti myſteria: ſed ad aliquid faciēdū ſm iuſtitiam: ideo ipſorꝝ obſeruatio non ita præiudicat fidei veritati abſolute. Sed nunc ſi intētio obſeruādi eſſet: vt qa in lege Moſaica mandatū: hoc eīm præiudicaret veritati fidei: quia per hoc haberet̃ ꝙ ſtatus prioris populi adhuc duraret: & chriſtus nondū veniſſet. Vnde apl's ad Heb. vij. ait. Tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt ꝙ legis trāſlatio fiat, ſ. quo ad totam. Vbi dicit Augu. Quia enim ſimul & ab eodem & ſub eadem ſpōſione vtraq; data ſunt: quod de vno dicitur: neceſſe eſt vt de altero intelligatur. extra de conſti. tranſlato.

Præceptum figurale dicit̃ duplr.

Eccleſia q̄re recitat bella.

§. I. FIT AVTEM QVADRVPLEX

diſtīctio horꝝ pceptorꝝ iudicialiū ſm diſtinctionē ordinationis humanæ: vt ponit btūs Tho. j.ij.q.ciiij.ar.iiij. Quadruplex eīm ordo in pplō poteſt inueniri. Primus ordo eſt principū populi ad ſubditos: & ſm hoc dant̃ q̄dā pręcepta iudicialia de inſtitutiōe principū & officiorꝝ eorꝝ & reuerētia eis exhibēda & hęc eſt vna pars eorꝝ. Secundus ordo eſt ſubditorꝝ adinuicem: & ſm hoc dantur quædā alia pręcepta ptinētia ad cōciues adinuicē: puta circa emptiones; venditiones iudicia & pœnas & hmōi: & hæc eſt ſecunda pars iudicialiū. Tertius ordo eſt eorū qui ſunt de populo quo ad extraneos: & ſm hoc dantur quędam alia pręcepta pertinentia ad extraneos: puta de bellis cōtra hoītes: & de ſuſceptione peregrinorꝝ & aduenarꝝ: & hæc eſt tertia pars. Quartus eſt ad domeſticos: vt vxoris ad virꝝ, patris ad filiū, dñi ad ſeruū. & ſm hoc dantur alia præcepta pertinentia ad domeſticam conuerſationē, ſicut de filijs, vxoribus & ſeruis: & hęc eſt quarta pars. Et de ſingulis ponetur in ſequenti. §. ſed breuiter. Et notandum ꝙ aliqua ex his iudicialib⁹ pręceptis eccleſia ſumpſit pro ſuis cōſtitutionibus in diuerſis titulis decretaliū: & præcipue in. v. libro vnde obligāt vt ſtatuta eccleſię: nō vt in lege Moſaica mādata. Et primo extra de adul. c. j. dicitur. Si ſeduxerit quis virginem necdum deſponſatam dormieritq; cum ea: dotabit eā & habebit in vxorē. Si vero pater virginis dare noluerit pecuniam reddet. i. dabit pecuniam iuxta morem vel modum dotis quam virgines recipere cōſueuerunt. Gloſ. ibi dotabit, i, donationē propter nuptias aſſignabit ei: vl' potius pecuniam dabit mulieri quam pro dote ſibi reſeruabit: quod fieri pōt. ff. de dona. inter vi. & vxo. ſiquis vxori. Etiā ſi cū ea nō cōtrahat: nihilominus habebit illā pecuniā. Gloſ. ſup illud, habebit eam in vxorē. ſ. ſi pater ei dare voluerit & ipſa cōſenſerit: vel ſi ipſe eā accipere voluerit: al's puniet̃: prout continetur. c. ſeq. ſ. peruenit. Gloſ. ſuper illud iuxta modū qui eſtimabit̃ iuxta facultates ipſi⁹ & dignitatē puellæ. Et illo. c. puenit. dicit glo. talis nō cogitur illā accipere ī vxorē ſi noluerit. Sed qa illā decepit al's punietur. Et ſm leges ſi per vim hoc egerit punietur morte, inſtitu. de publi. iudi. §. ſinaūt. Si decępit puellā, relegatur vel ſi eſt vilis pſona verberat̃: ſm ꝙ iudici viſū fuerit. inſtit̃. eo. §. ij. Scđm canones ſi nō acceperit excōicatur quouſq; viſum fuerit ſuperiori: & in monaſteriū ad agēdū pœnitentiā ad tēpus retrudit̃: vt dr̃ in. d. c. peruenit. Itē in titu. de fur. c. j. dr̃. Qui furat⁹ fuerit hoīem & vēdiderit eū cōuictus noxę: morte moriat̃. Etiā gloſ. ſup illud hoīem. ſ. liberū. nā qui furatur ſeruū hac pœna non tenetur. ff. ad. l. fal. de pla. l. vlt. Et ſm canones hæc pœna non imponitur eꝫ de rap. in archiepātu. vbi dicit̃ ꝙ pro certis exceſſibus epi poſſunt certam pœnā pecuniariam imponere & flagellis afficere: ea moderatione habita ꝙ flagella in vindictam ſanguinis tranſire non videantur. Sed vbi eſt ita grauis exceſſus ꝙ mortem & membrorum detruncationē mereatur reus ſuſtinere reſeruent illa poteſtatibus ſęcularibus. Et ſi epš habet iuriſditionem temporalem: cauſas ſanguinis demandet ei cui huiuſmodi cōpetat: vt ibi dicit gloſ. Item in ti. de iniu. & dā. da. c. j. dr̃. Si rixati fuerit hoīes: & percuſſerit alter ꝓximum ſuum lapide vel pugno: & ille mortuus non fuerit: ſi iacuerit in lecto: q pcuſſerit operas eius & impēſas in medicos reſtituat. Exod'. xxj. Gloſ. ibi operas amiſſas & impēſas in curatione pręſtabit. Item ſi qs aperuerit ciſternā & foderit & nō operuerit eā: cecideritq; bos vel aſinus in eā: dñs ciſternę reddet præciū iumētorꝝ. Qđ autē mortuū fuerit ipſi⁹ erit. eꝫ eo. ti. Gloſ. ibi. ſi hoc fecerit in publico: nā ſi in occulto vbi cōſueuerūt fieri nō tenet̃. Ratio primi eſt: qa occaſionē dāni dedit. Item ſi bos cornupeta eſſet ab heri & nudiuſtertius: & nō cuſtodiuit eū dñs ſuus: reddet bouē p boue: & cadauer integrū recipiet. Exo. xxj. & e. ti. Gloſ. ſup illđ. nō cuſtodierit ſup. ſi bouē alteri⁹ occiderit tenebit̃: qa nō adhibuit diligētiā quā debuit. Itē ſi lęſerit quiſpiā agrū vel vineā: & dimiſerit iumētū ſuū vt depaſcat aliena: p dāno æſtimationem reſtituet. Gloſ. ſuper illud eſtimationē vltra æſtimationē enim non tenetur: expellere debet animal quod damnum dedit tāq; ſuum non includere: cum dominus eius teneat̃ ad dānum. Item ſi egreſſus ignis cōpræhendat aceruos frugum: ſiue ſtantes ſegetes in agris: reddet dānū qui ignem ſuccenderit. Exo. xxij. eo. ti. Gloſ. ſup reddet. Si fuerit in culpa cum ignem appoſuit nec adhibuit diligentiam quam debuit. ff. ad. l. aqui. qui occidit. al's ſi nihil de contingentibus omiſit non tenetur. j. eo. ti. c. vlti. Item in ti. de homi. c. j. Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum: & p inſidias: ab altari meo euellas eum vt moriatur. Exod. xxj. Gloſ. ſuper illud per induſtriam. ſecus ſi caſu. ar. xv. q. j. ſi quis non iratus. Inſidias. Iſte talis inſidians ſi occidit non habet immunitatem ab eccleſia. ſ. vt nō poſſit extrahi: qđ forte intelligitur quando hoc agit in eccleſia.

Inuenit̃ ī populo q̄druplex ordo.

Cēſura legis & canonū

Exod, xxj.

Ibidē.

Exod, xxij.

§.ij. De rōne

§. II. DE RATIONE PRAECEPTORŪ

iudicialiū legis Moſaicę quę pertinēt ad principes. Pro quorū declaratiōe dicit be. Tho. j.ij.q.cv.ꝙ circa bonā ordinationē pricipū in aliqua ciuitate vel regno duo ſunt attēdenda. Quorꝝ vnū eſt vt oēs habeāt aliquā partem ī pricipatu: per hoc eīm cōſeruat̃ pax populi: & oēs talem ordinationē amāt & cuſtodiūt: vt habet̃ ī.ij. Politic̃. Aliud eſt qđ attendit̃ iuxta ſpeciem regiminis vel ordinationis principatuū: cui⁹ cū ſint diuerſę ſpecies: vt pħs tradit in.iij. Poli. Pręcipue tamē eſt regnū in quo vnus principatur ſm virtutē. Vñ dicit pluralitas principatuū mala vnus ergo princeps. Et ariſtocratia. i. poteſtas optimorū in qua aliqui principant̃ pauci tamē ſm virtutē. Vñ optima ordinatio principū eſt in aliqua ciuitate vel regno: in quo vnus præficitur ſm virtutem quō omnibus præſit: & ſub ipſo ſunt aliqui principantes ſm virtutem: tū qa talis principatus ad omnes pertinet: tum qa ex omnibus eligi poſſūt: tum qa etiam ab oībus eliguntur. Talis eſt optima politia bene cōmixta ex regno inquātum vnus pręeſt Et ariſtocratia inquantū aliqui principātur ſm virtutem Et ex democratia. i. poteſtate populi inquantū ex popularibus poſſunt eligi pricipes: & ad populū pertinet electio principū: & hoc fuit inſtitutū ſm legē diuinā in illo pplō Iudæorū. Nā Moyſes & eius ſucceſſores gubernabant populum quaſi ſingulariter oībus principātes: qđ eſt q̄dā ſpecies regni. Eligebant̃ aūt ſeptuaginta ſeniores ſm virtutem. Vñ dicit̃ Deute. j. Tuli de tribubus veſtris viros ſapientes & nobiles. & conſtitui eos principes: hoc erat ariſtocraticum: ſed democraticum erat ꝙ iſti de omni populo eligebant̃. Dicit̃ eīm Exo. xviij. Prouide de omni plæbe viros ſapientes: & etiā ppl's eligebat. Vñ dr̃ Deut̃. j. Date ex vobis viros ſapientes. Et ſic patet ꝙ optima fuit ordinatio principū quā lex poſuit. Et q̄uis ordinatio populi pręcipue dependeat ex maximo principatu. i. pricipali rectore: vt dicit Pħs ī.iij. Poli. tñ qa ille ppl's ſub ſpāli cura dei regebat̃. Vñ dr̃ Deut̃. vij. En te elegit dñs de⁹ tu⁹: vt ſis ei ppl's peculiaris. Ideo inſtitutiōem ſummi principis ſibi dñs retinuit nō lex ipſa determinauit. Et hoc eſt quod Moyſes petiuit Nume. xxvij. Prouideat domin⁹ deus ſpiritū omnis carnis hoīem qui ſit ſuper oēm hanc multitudinem. Et ſic ex dei ordinatiōe inſtitutus eſt Ioſue in principatu poſt Moyſen. Et de ſingulis iudicibus qui fuerunt poſt Ioſue legitur ꝙ de⁹ ſuſcitauit pplō ſaluatorem. Et qa ſpiritus domini fuit in eis vt patet lib. Iudi. De rege autē commiſit pplō cōſtitutionem ſed ſibi reſeruauit electionem. Vñ dr̃ Deu. xvij. Eum conſtitues regem quem elegerit dominus deus tuus. Quomodo autem ſe debeant habere reges & alij pręſides oſtēdit Pš. ij. dicens Et nunc reges intelligite: erudimini q iudicatis terram. Seruite domino in timore. Regnum vtiq; eſt optimum regimen ppl'i: quia huiuſmodi regimē maxime repręſentat regimen dei quo vnus mundum gubernat: & hoc ē verū ſi nō corrumpatur Sed propter magnam poteſtatem quæ regi conceditur de facili degenerat in tyrannidem: niſi ſit perfecta virtus eius cui talis poteſtas conceditur. Perfecta autem virtus in paucis inuenitur: & præcipue in iudæis qui erant crudeles & ad auariciam proni per quę maxime homines in tyrannidem decidunt. Et ideo dominus a principio eius regē nō inſtituit plena poteſtate: ſed iudicem & gubernatorem: & poſtea regem ad petitionem populi quaſi indignatus cōceſſit. vt patet per ea quę dixit ad ſamuelem. j. Regum. viij Non enim te ſed me abiecerunt ne regnum ſuper eos. Inſtruxit tamen a principio circa regem inſtituendum. Primo de modo eligendi: vt ſcilicet quando in eius electiōe expectarent iudicium domini: & vt non facerent regē alterius gentis: quia tales reges ſolent parum affici ad gentē cui pręficiuntur: & p conſequens parum curare de eis. Secundo ordinauit circa reges inſtitutos qualiter deberent ſe habere ad ſeipſos. ſ. vt nō multiplicarent curr⁹ & equos & vxores & diuitias immēſas: quia ex cupiditate horum facile principes decidunt in tyrannidem & iuſtitiam derelīquunt. Tertio qualiter ſe deberent habere ad deum vt ſcilicet ſemper legerent & cogitarēt legē dei: vt ſemp eſſent ī timore dei & obedientia. Seruite dño in timore. Inſtruxit etiā qualiter deberent ſe habere ad ſubditos: vt. ſ. non ſuperbe contēnerent & opprimerēt & a iuſtitia declinarent. Qđ aūt dixit dñs pplō p Samuelem. j. Reg. viij. Hoc erit ius regis qui imperaturus eſt vobis: filios veſtros tollet ſibi in ſeruos: tribunos & centuriones. Illud ius non acquiritur regi ex inſtitutione diuina: ſed magis ibi pnūciatur vſurpatio regū: qui ſibi iniquum ius cōſtituunt: in tyrānidem degenerantes: & ſubditos deprædantes.

Circa bonam ordinationē ciuitatis duo ſūt conſideranda.

Politia q̄ ſit optima.

Deinſtitutione regis.

§. III. DE RATIONE ET CONVE

nientia iudicialium pręceptorum quātum ad populariū hominū conuictū illius ppl'i. Oīa enim talia pręcepta inueniuntur eſſe ſm rationem: & plena æquitate & charitate Et hæc eſt intentio legis: aſſuefacere homines per eius pręcepta: vt ſint bene communicatiui adinuicē & faciliter: vt ſic conſeruet̃ amicitia & pax inter eos. Vnde ī commendationem talium præceptorum dicitur in Pš. cxlvij. Non fecit taliter omni nationi. ſ. deus qualia fecit populo iſrael & iudicia ſua. i. pręcepta iudicialia non manifeſtauit eis. Pro cuius declaratione dicit Thom̃. j.ij.q.cv. arti.ij.ꝙ ſm Augu. in.ij. li. de ciui. dei. c. xxj. Tullius diffiniens quid ſit populus dicit ꝙ eſt cœtus multitudinis iuris cōſēſu & vtilitatis communitate ſociatus. Vñ ad rationem populi ptinet vt cōicatio hoim adinuicē iuſtis pręceptis legis ordinetur. Eſt autem duplex comunicatio hoīm adinuicem vna quę fit autoritate principū: alia quę fit propria autoritate, priuatarum perſonarum. Et quia voluntate vniuſcuiuſq; diſponi pōt quod eſt ſubditum ei⁹ poteſtati: ideo autoritate principum quibus ſubiecti ſūt homines: oportet ꝙ iudicia īter homines exerceantur & pœnæ malefactoribus inferantur. Poteſtati autem priuatarum perſonarū ſubduntur res poſſeſſę: & ideo ppria voluntate in his poſſunt ſibi inuicem communicare: puta emendo, vendendo donando, & alijs huiuſmodi modis. Circa communicationem autem lex ſufficiēter ordinauit. Statuit enim iudices vt patet Deut̃. xvj. Iudices & magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis quas dñs deus tuus dederit tibi per ſingulas tribus tuas: vt iudicent populum iuſto iudicio. Inſtituit etiam iuſtum iudicij ordinē & ſine acceptiōe pſonarū. Vnde dicitur Deut̃. j. Quod iuſtum eſt iudicate: ſiue ciuis ille: ſiue peregrinus nulla erit perſonarum diſtantia. Et qa iudices ad hoc inter homines conſtituuntur: vt determinent quod ambiguum eſt inter homines cum ambiguum ſit duplex. quia vel apud ſimplices: vel etiam apud peritos & doctos: ideo vtriſq; puidit lex nam ad dubia communia tollēda mandauit Deut̃. xvj. vt iudices & magiſtri conſtituerentur per ſingulas tribus ad iudicandum populum. Ad tollendum ſecundum dubium. ſ. quod eſt apud peritos: ſtatuit lex vt omnes recurrerent ad locum principalem a deo electum in quo ſūmus ſacerdos erat qui determinaret dubia circa cærimonias diuini cultus. Et ſummus iudex populi rex vel iudex: qui determinaret quo ad iudicialia: ſicut etiam nunc per appellationem ab inferioribus iudicibus ad ſuperiores cauſę deferuntur. Vnde Deuter. xvij. Dicitur. Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe proſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam: lepram & lepram: & iudicum qui intra portas tuas ſunt videris verba variari: ſurge & aſcende locum quem elegerit dominus deus tuus. Suſtulit etiam occaſiones iniuſti iudicij ſcilicet per munera dum ait. Non accipiat munera ſcilicet iudex: quia munera excęcāt oculos ſapientū: & peruertūt vba iuſtorꝝ. Deut̃. xvj. Quāuis eīm ſit poſſibile duos vel tres teſtes in mendacio cōuenire: nō tñ eſt facile vel pbabile ꝙ cōueniant: & p̄cipue ſi eorū teſtimonia nō vacillent: nec al's ſint ſuſpecti. Et ad h̄ ꝙ de facili teſtes a veritate nō declinarēt: inſtituit lex vt diligētiſſime examinarēt̃: & ideo accipit̃ teſtimoniū eorū tāq; verū. Nā in negotijs humanis ſm pħm nō pōt haberi pbatio demōſtratiua & infallibilis: ſed ſufficit cōiecturalis pbabilitas ſm ꝙ rector ſuadet. Etiam lex inſtituit certas pœnas p certis delictis: vt. j. dicet̃. Circa res vo poſſeſſas optimū eſt ſm pħm in.ij. Politi. ꝙ poſſeſſiones ſint diſtinctę: vt vſus ſit partim cōmunis: partim per voluntatē poſſeſſorū cōmunicet̃. Et hęc tria fuerunt in lege ſtatuta Primo eīm ipſe poſſeſſiones erāt diuiſę p ſingulos. Dicit̃ eīm Nu. xxxiij. Ego dedi vobis terrā quā ſorte diuidetis vobis. Et qa p poſſeſſionū irregularitatem plures ciuitates deſtruuntur: vt dicit philoſophus. ij. Politi. Ideo circa poſſeſſiones regulandas triplex remedium lex inſtituit. Vnū

Conuictus populāris ſm legē

Cōmunicatio ppl'i legis p̄ceptis ordinanda eſt.

Hoc p̄ſenti. §. circa mediū Nota dediſtī ctione ...ſſionum

triplex remedium põitur circa poſſeſſiones regulãdas,

ſcilicet vt ſm numerum hoĩm diuideretur equaliter. Vnde dicitur Nu.xxxiij. pluribꝰ dabitis latiorẽ: & paucioribꝰ angustiorem. Aliud remedium fuit: vt poſſeſſiones imperpetuum non alienarentur: ſed certo tempore redirent ad ſuos priſtinos poſſeſſores: vt.ſ.nõ confunderentur ſortes poſſeſſionum. Sic ergo conceſſit lex vt neceſſitatibus occurrentibus poſſent ſibi homines prouidere ꝙ ad certum tempus alienari poſſent. Sed ne confunderentur ſortes tribuum in iubileo ſaltem oportebat ꝙ reuerterentur ad priores poſſeſſores. Excipiebantur domus vrbanæ: quia imperpetuum poterant vendi. Et ratio eſt quia non erãt domus ita ſorte diſtinctæ vt poſſeſſiones. Tertium remedium erat ad tollendum huiuſmodi confuſionem vt proximi ſuccenderent morientibus. Et primo quidem gradu filius: ſecundo filia: tertio fratres: quarto patrui: quĩto quicunq; propinqui. Et ad diſtinctionem ſortium cõſeruandam vlterius lex ſtatuit vt mulieres quæ ſunt hæredes nuberent hominibus ſuę tribꝰ: vt habetur Nume.xxxvj. Non autem ſtatuit lex ꝙ mulieres ſuccederent in bonis paternis: niſi in defectu maſculorum. Tunc autem fuit neceſſarium vt mulieres ſuccederẽt ĩ conſolationem patris: cui fuiſſet graue ꝙ ad extraneos heręditas deuolueretur: ſed vt dictũ eſt: non poterant nubere niſi in tribu ſua. Secundo ſtatuit lex vt quantum ad aliqua vſus rerum eſſet cõis. Et primo quantum ad curam. Præceptum eſt enim Deut.xxij. Non videbis bouem fratris tui aut ouẽ errantem & pręteribis: ſed reduces fratri tuo: & ſic de alijs. Secũdo quantum ad fructum. Concedebatur enim conuenienter quantum ad omnes: vt ingreſſus in vineam amici poſſet comedere licite non autem extra ferre. Intendebat em̃ lex aſſuefacere homines: vt ſibijnuicem de facili ſua communicarent. Non autem eſt de facili ſuorum communicatiuus qui non ſuſtinet ꝙ proximus modicum quid de ſuo accipiat abſq; magno detrimento: ſecus autem cum magno damno. Et ideo prohibebat lex extra portare: ſed nõ in vinea comedere. Quantum autem ad pauperes mandabat lex vt relinquerentur manipuli obliti: & racemi remanentes in ipſis: vt patet Leui.xix. & Deuterono.xiiij. Tertio ſtatuit lex communicationem factã ꝑ eos q ſũt dñi rerum. Et vnam quidẽ cõicationem pure gratuitam. Vnde dr̃ Deut.xiiij. Anno tertio ſeparabis aliam decimam ex omnibus quę naſcũtur tibi eo tp̃e & repones intra ianuas tuas: venietq; leuites qui aliam nõ habet partem nec poſſeſſionẽ tecum: & peregrinus ac pupillus & vidua qui intra portas tuas ſunt: & comedent & ſaturabuntur. Aliã ṽo communicationem cum recompenſatiõe vtilitatis: ſicut per emptionẽ, venditionẽ, locationẽ, mutuũ, depoſitum de quibus omnibus inueniuntur ordinationes in lege. In tẽtio legis erat vt ſibijnuicẽ homines in neceſſitatibus de facili ſubuenirent quia hoc eſt maxime amicitię fomẽtũ. Et hanc facilitatẽ ſubueniendi non ſolum ſtatuit in his q̃ gratis & abſolute donantur: ſed etiam in his quæ mutuo conceduntur: quia huiuſmodi ſubuentio frequentior eſt & pluribus neceſſaria. Huiuſmodi aũt ſubuentionis facultatẽ multipl'r inſtituit. Primo quidẽ vt faciles ſe pberẽt ad mutuũ exhibendũ: & ne a tali retraherent ſe ãno remiſſionis appropiquãte: vt habet̃ Deut.xv. Scd'o ne eũ cui mutuo cõcederẽt grauarent: vel vſuras: vl' etiã atiq̃ pignora oĩno vitę neceſſaria accipiẽdo. Et ſi accepta fuerint ꝙ ſtatim reſtituerent̃. Dicit̃ etiã Deu.xxiij. Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram. Et.xxiiij. Nõ accipies loco pignoris inferiorem: & ſuperiorẽ molã: qa aĩam ſuã appoſuit tibi. Et Exod.xxij. dr̃ Si pignꝰ a ꝓxĩo tuo acceperis veſtimẽtũ: añ ſolis occaſũ reddes eis. Tertio vt nõ importune exigerẽt vt dr̃ Exo.xx. Si pecuniã mutuo dederis ppl'o meo pauperi q habitat tecũ nõ vrgebis eũ quaſi exactor. Et ꝓpter h̄ etiã mãdat̃ Deut.xxiiij. Cũ repeteres a ꝓximo tuo rem aliquã quã debet tibi: nõ ingredieris domũ eiꝰ vt pignus auferas. Quarto inſtituit ꝙ in.vij. anno debita penitꝰ remitterent̃. Probabile em̃ erat ꝙ illi q commode reddere poſſent ante ſeptimũ annũ redderent: & gratis mutuantes nõ defraudarent: ſi autẽ oĩno impotẽtes eſſent eadẽ rõne erat eis de nouo dandũ ꝓpter indulgẽtiam.

Deut. xxiij.

Lex pia in pauperes.

De aĩalibꝰ mutuatis & ꝯductis

Circa ṽo aĩalia mutuata hoc lex ſtatuit: vt ꝓpter negligẽtiã eius cui mutuata ſunt ſi in ipſius abſentia moriant̃ vl' debilitent̃ reddere ea cõpellat̃. Si ṽo eo pręſente & diligẽter cuſtodiente mortua fuerint vel debilitata: nõ cogebant̃ cõſtituere ea & maxĩe ſi erãt mercede cõducta: qa ita etiã potuit mori ſeu debilitari apud mutuãtẽ. Hoc obſeruãdũ erat qñ aĩalia erãt mercede cõducta qa tũc habebat certũ p̄tiũ ꝓ vſu aĩaliũ: vnde nihil accreſcere debeat ꝑ reſtitutionẽ aĩaliũ niſi ꝓpter negligẽtiã cuſtodientis. Et qa hęc eſt differẽtia inter mutuũ & depoſitũ qa mutuũ tradit̃ ĩ vtilitatem eius cui tradit̃ ſed depoſitũ ĩ vtilitatẽ deponentis ideo magis arctabat̃ aliqs in certis caſibus ad reſtituẽdũ mutuũ q̃ ad reſtituẽdũ depoſitũ qa de maiori negligẽtia tenebat̃ is q recepit mutuũ q̃ depoſitariꝰ qui nõ tenebat̃: niſi de furto vt patet Exod'.xxij.

De pœnis niſi ꝓ delictis.

De pœnis quæ inferebantur per iudicialia præcepta legis pro diuerſis delictis. Nota ſm Tho. vbi.ſ. ꝙ non ſolum propter grauitatem culpæ: ſed etiam propter alias cauſas grauis pœna infligitur. Primo quidem propter quantitatem peccati quia maioriꝰ peccato cęteris paribus: grauior pœna debetur. Secũdo propter peccati conſuetudinem quia a peccatis conſuetis non faciliter homines abſtrahuntur niſi per graues pœnas. Tertio propter multam concupiſcentiam vel delectationem in peccato ab his etiam non de facili homines abſtrahuntur niſi propter graues pœnas. Quarto propter facilitatem committendi peccatum & iacẽdi in ipſo. Huiuſmodi etiã peccata quæ manifeſtantur ſunt magis punienda ad aliorum terrorem.

De quadruplici gradu peccati.

Circa etiam ipſam quantitatem peccati q̃druplex gradus eſt attendendus etiam circa vnum & idẽ peccatum. Quorum primus eſt quando inuoluntariꝰ peccatum committit. Tunc enim ſi omnino eſt inuoluntariꝰ totaliter excuſatur a pœna. Dicitur enim Deu.xxij. ꝙ puella que opprimitur in agro non eſt rea mortis: quia clamauit & nemo adfuit qui liberaret eam. Si vero aliquo modo fuerit voluntarius: ſed tamen ex ĩfirmitate peccat puta cum aliquis peccat ex paſſione minuitur peccatum: & pœna ſm veritatem iudicij diminui debet niſi forte propter communem vtilitatem pœna aggrauetur ad abſtrahẽdum homines ab huiuſmodi peccatis ſicut dictum eſt. Secundus gradus eſt quando aliquis per ignorãtiam peccauit: & tunc aliquo modo reus reputabitur ꝓpter negligentiam addiſcendi ſed tamen non puniatur per iudices: ſed expiabit peccatum ſuum per ſacrificia vt dr̃ Leui. iiij. Anima quæ peccauerit per ignorantiam &c. Sed hoc intelligendum eſt de ignorantia facti non autem de ignorãtia præcepti diuini quod omnes ſcire tenentur. Tertiꝰ gradus eſt quando aliquis ex ſuperbia peccabat.i. ex certa electione vel ex certa malitia & tunc puniebatur ſm quantitatem delicti. Quartus aũt gradꝰ eſt quãdo ꝑ ꝓteruiã & ꝑtinaciã peccabat & tunc q̃ſi rebellis & deſtructor ordinationis legis oĩno occidẽdus erat. Et ſm hoc dicendum eſt ꝙ in pœna furti cõſiderabat̃ ſm legẽ id qd' frequẽter accidere poterat & ideo ꝓ furto & aliarũ rerũ quę de facili cuſtodiri poſſunt a furibꝰ nõ reddebat fur niſi duplũ. Oues autẽ non de facili poſſunt cuſtodiri a furto qa paſcunt̃ in agris: ideo frequẽtius cõtingebat ꝙ oues furto ſubtraherent̃: vñ lex maiorẽ pœnã appoſuit vt.ſ. quatuor oues ꝓ vna oue redderent̃. Adhuc autẽ boues difficiliꝰ: cuſtodiũtur qa habentur in agris & nõ ita paſcunt̃ gregatim ſicut oues: & ideo adhuc ibi maiorẽ pœnã appoſuit vt.ſ. q̃nq; boues ꝓ vno boue redderẽt. Et hoc dico niſi forte idẽ aĩal inuentũ fuerit viuẽs apud eũ qa tunc ſolũ duplũ reſtituebat ſicut in cęteris furtis. Poterit em̃ haberi præſumptio ꝙ cogitaret reſtituere ex quo viuũ ſeruaſſet. Et nota ſm Aug.xxi. de ciui. dei. c.xi. ꝙ Tulliꝰ poſuit octo genera pœnarũ eſſe ĩ legibꝰ videlicet dãnũ, vincula, ṽbera, taleonẽ, ignominiã, exiliũ, mortẽ, & ſeruitutẽ. Ex qbꝰ aliqua in lege ſunt inſtituta. Damnũ quidẽ.ſ. cũ fur condemnabat̃ ad quĩtuplũ vel quadruplũ. Vincula ṽo ſicut Num.xv. mãdatur de quodã ꝙ in carcerem includeret̃. Verbera. ſicut Deut.xxv. Si eũ qui peccauit dignũ viderint plagis ꝓſternẽt corã ſe & faciẽt verberari. Ignominiã etiam inferebat illi q nolebat accipere vxorẽ fratris ſui defũcti q̃ tollebat calciamenta illius & ſpuebat in faciẽ eius. ibidẽ. Mortẽ etiã ĩferebat vt patet Leuit.xx. q maledixerit patri ſuo aut matri morte moriat̃. Pœnam em̃ taleonis lex inducit dicens. Exod'.xvj. Oculũ ꝓ oculo dentẽ ꝓ dente.

Exo.xxij.

Lex in duobꝰ caſibus pœnam ſeruitutis iduxit.

Pœnã autẽ ſeruitutis induxit in duobꝰ caſibus. In vno qdẽ quãdo ſeptimo anno remiſſionis ille q erat ſeruus nolebat beneficio legis vti vt liber exiret, vñ ꝓ pœna ei infligebat̃: vt ĩ perpetuũ ſeruus remaneret, Exod'.xxj. & Deut.xv. Scd'o infligebatur:

gebatur furi quãdo nõ habebat qd' poſſet reſtituere: ſicut habet̃ Exod'.xxij. Pœnã aũt exilij vniuerſaliter lex nõ ſtatuit: qa in ſolo ppl'o Iſraelitico deꝰ colebat̃: oĩbus alijs populis per idolatriã corruptis. Vñ ſi qs a populo illo vniuerſaliter excluſus eſſet: daretur ei occaſio idololatrię. Et ideo.j. Regũ.xxvi. dr̃ ꝙ Dauid dixit ad Saul. Maledicti ſunt in cõſpectu dñi qui eiecerũt me hodie vt nõ ĩhabitẽ ĩ hęreditate dñi dicentes. Vade ſerui dijs alienis. Erat autẽ aliqd' particulare exiliũ. Dicit em̃ Deute.xix. ꝙ q percuſſerit proximũ ſuũ neſciẽs: & nullum erga ipſum habuiſſe odiũ cõprobat̃: ad vnam vrbiũ refugij cõfugiebat vſq; ad mortẽ ſummi ſacerdotis. Tunc em̃ licebat ei redire ad domũ ſuã: qa in vniuerſali dãno populi conſueuerũt particulares ire ſedari: & ita proximi defuncti nõ ſic proni erãt ad eiꝰ occiſionẽ. Pœnã autẽ mortis lex inflixit ĩ maioribꝰ criminibꝰ.ſ. ĩ his q̃ ſunt cõtra deũ in homicidio: & ĩ furto hoĩm & ĩ irreuerẽtia ad parẽtes: & in adulterio: & ĩceſtibꝰ hoĩm & in irreuerẽtia ad parẽres: & in adulterio: & inceſtibus. In furto aũt aliarũ reꝝ adhibuit pœnã dãni. In ꝑcuſſuris & in mutilationibus induxit pœnã taleonis. In alijs minoribus culpis pœnã flagellationis & ignominię.

§. IIII. DE IVDICIALIBVS PRAEceptis q̃ recipiũt extraneos.

Conuerſatio hominis fit dupliciter

Pro cuiꝰ declaratiõe ſciendũ ſm bea. Tho.j.ij.q.cv. arti.iij. ꝙ cũ extraneis põt eſſe hoĩm cõuerſatio dupl'r. vno modo pacifice. Alio modo hoſtiliter. Et quantũ ad vtrũq; modũ ordinãdũ lex cõuenientia pręcepta cõtinebat. Tripl'r em̃ Iudęis offerebat̃ occaſio vt cũ extraneis pacifice cõmunicaret. Primo qdẽ quãdo extranei per terrã eorũ tranſitũ facerent quaſi peregrini. Secũdo mõ qñ in terrã eoꝝ adueniebãt ad inhabitandũ ſicut aduenę. Et quãtũ ad vtrũq; lex p̄cepta miſericordię ꝓpoſuit. Nam Exod'.xxij. dr̃. Aduenã nõ cõtriſtabis: neq; affliges eum. Et.xxiij. dr̃. Peregrino moleſtus nõ eris. Tertio qñ aliqui extranei totaliter in eoꝝ conſortiũ & ritũ admitti volebãt. Et in his qdẽ ordo attendebat̃. Non em̃ ſtatim recipiebant̃ quaſi ciues: ſicut etiã apud quoſdã gẽtiliũ ſtatutũ erat: vt nõ reputarent̃ ciues: niſi q vel ex auo vel atauo ciues exiſterent: vt dicit Ph̃s in.iij. Pol'. Et hoc ideo: qa ſi ſtatim extranei aduenientes reciperentur ad tractandũ ea q̃ ſunt ppl'i: poſſent multa pericula contingere dum extranei nõ habẽtes adhuc amorẽ firmatũ ad bonũ publicũ: aliq̃ cõtra ppl'm attentarẽt. Et ideo lex ſtatuit vt de qbuſdã gentibꝰ aliquã affinitatẽ ad iudęos.ſ. de Egyptijs habẽtibꝰ apud quos nati fuerãt & nutriti: & de Idumeis filijs Eſau fratris Iacob in tertia generatione reciperent̃ in conſortium ppl'i. Quidã ṽo qa hoſtiliter ad eos ſe habuerãt: ſicut Ammonitę & Moabitę nũq; ad ꝯſortiũ eorũ admitterentur. Amalechitę aũt qui magis eis aduerſati fuerãt: & cũ eis nullũ habebãt cognatiõis cõſortiũ q̃ſi hoſtes ꝑpetui haberent̃. Dicit̃ em̃ Exo.xvij. Bellũ dei erit cõtra Amalech a generatiõe in generationẽ. Sil'r etiã quãtũ ad hoſtilẽ cõicationẽ cũ extraneis lex p̄cepta cõuenientia tradidit. Nã primo quidẽ inſtituit ꝙ bellum iuſte iniret̃. Mandat̃ em̃ Deut.xx. ꝙ qñ accederent ad expugnandum ciuitatẽ offerrent ei primo pacẽ. Scd'o inſtituit vt fortiter bellum ſuſceptũ exequerent̃: habẽtes de deo fiduciã. Et ad hoc melius obſeruandũ inſtituit ꝙ imminẽte pręlio ſacerdos eos cõfortaret: ꝓmittendo auxiliũ dei. Tertio mãdauit impedimenta a pręlio remoueri remittẽdo quoſdã ad domũ q poſſent impedimenta p̄ſtare: vt nouꝰ ædificator domus: aut plãtator vineę: aut deſponſator vxoris: Hi excludebant̃ a pręlio: & hoc ꝓpter duo. Primo quidẽ: qa ea q̃ homo de nouo habet vel ſtatĩ paratus eſt ad habendũ magis ſolet amare: & ꝑ cõſequens eoꝝ amiſſionẽ timere. Vñ probabile erat ꝙ ex tali amore timerẽt mortẽ: & ſic minus fortes eſſent ad pugnandũ. Scd'o eadẽ ratione timidi mittebant̃ ad domũ. Quarto inſtituit vt victorijs moderate vterent̃ parcẽdo mulieribꝰ & paruulis: & etiã ligna fructifera regionis nõ incidenda. Accipere autẽ vſuras ab alienis nõ erat ſm legis intentionẽ: ſed ex quadã ꝑmiſſione propter pronitatẽ Iudęorũ ad auaritiã: vt magis pacifice ſe haberent ad extraneos a quibus lucrabantur.

Deute. xxiij.

Vſus victoriarum

§. V. DE PRAECEPTIS IVDICIAlibus circa ꝑſonas domeſticas vt filios vxorẽ ſeruos: q̃ docẽt quęlibet circa ſuã familiã ſeruare ad bene agẽdũ: non

qa in lege Moſaica ſcripta: ſed qa in magna equitate & humanitate fundata: vt valeat dicere illud. Pſ.cxviij. A iudicijs tuis non declinaui.i. præceptis iudicialibus, quia tu legem poſuiſti mihi quæ ſcilicet iſta continent: & ad quæ ſeruanda legem priuatam.ſ. inſpirationis ĩ corde poſuiſti ad ea implenda: vt valde iuſta. Pro cuius declaratione notandum ſm Tho.j.ij.q.cv. ꝙ communio domeſticarum perſonarum adinuicem: vt dicit philoſophus ĩ j. Poli. eſt ſm quotidianos actus qui ordinãtur ad neceſſitatem vitę. Vita aũt hominis conſeruatur tripl'r. Vno mõ quantum ad indiuiduum prout.ſ. homo idem numero viuit, & ad talem vitę conſeruationem opitulantur hõi exteriora bona: ex quibus habet victum & veſtitum & alia huius vitæ neceſſaria: in quibus adminiſtrandis indiget homo ſeruis. Alio mõ conſeruatur vita hoĩs ſm ſpeciẽ & per generationem: ad quam hõ indiget vxore vt ex ea ꝑgeneret filios. Sic igitur in domeſtica communione ſũt tres combinationes.ſ. dñi ad ſeruum: viri ad vxorẽ: patris ad filiũ: & quantum ad oĩa iſta lex vetus conuenientia præcepta tradidit. Quantum enim ad ſeruos iſtituit vt modeſte tractarentur & quantum ad labores: ne.ſ. in laboribus immoderatis affligerentur. Vnde Deut.v. dñs mandauit vt die ſabbati requieſcerent ſeruus & ancilla: ſicut & ipſe. Et iterum quantum ad pœnas inffligẽdas: vt ſcilicet moderate caſtigarent: impoſuit enim pœnam mutilatoribꝰ ſeruorum vt dimitterent eos liberos: ſicut habetur Exod.xxj. Et ſimile ſtatuit in ancilla quam in vxorem aliquis duxerit. Statuit etiam ſpecialiter circa ſeruos qui erant ex ppl'o: vt.vij. anno liberi egrederent̃ cum oĩbus q̃ apportauerant etiam veſtimẽtis: vt habet̃ Exo.xxj. Inſuper etiã notatur Deut.xv. vt viaticum eis detur: quia enim filij Iſrael erant a ſeruitute liberati Pharaonis a domino: & per hoc diuinę ſeruituti addicti: ideo noluit dñs vt imperpetuum ſerui eſſent ſimpliciter: ſed ſecundum quid.i. ad tempus. Et q̃uis iſta non ſeruentur nec obligent: quantũ ad iſta determinata in lege: obligant tamen in genere: vt ſcilicet quis modeſte ſe habeat ad ſeruos.

Vita hominis tripliciter conſeruat̃.

Circa vxores qd lex ſtatuit.

Circa vxores ṽo ſtatuitur in lege quantum ad ipſas ducendas vt accipiant vxores de tribu ſua: vt habetur Num̃. vlt. Et hoc ideo ne ſortes tribuum confundantur. Prohibuit etiam quaſdam perſonas ne in coniugium ducerentur.ſ. alienigenas id eſt quæ non erant de populo Iudæorum propter periculum ſeductionis: & propinquas propter reuerentiam naturalem quę eis debetur. Hoc autem nũc ſeruandum eſt & quãtum ad propinquas in multo pluribus gradibus q̃ in veteri teſtamento: & etiam quantũ ad affines: vt patet extra de cõſan. & affi. c. vlt. Quantũ autẽ ad alienigenas hoc ita ſeruandũ eſt: vt fideles cũ infidelibꝰ cõtrahere ꝓhibeant̃ matrimoniũ: vt.xxviij. q.j. c. caue. In lege etiã fuit ſtatutũ ꝙ aliqs ĩ vxorẽ duceret vxorem fratris defũcti ſine liberis vt patet Deut.xxv. Et hoc ne totaliter mẽoria defũcti deleretur. Nam filius ex illis genitus dicebatur filius fratris defuncti ſecundum quãdã adoptionem. Hoc autem nunc expreſſe prohibetur ꝓpter affinitatem. Statuit etiam lex qualiter vxores iam ductę tractari debent.ſ. amicabiliter vt.ſ. ñ leuiter ĩfamarẽt. Vñ & mãdat̃ puniri q falſũ crimẽ imponit vxori: vt habet̃ Deut.xxij. & Etiã ꝙ propter vxoris odium filius detrimentum nõ pateretur. Deut.xxj. Et etiam ꝙ propter odium vxorem non affligeret: ſed potiꝰ ſcripto libello repudij eam dimitteret: vt patet Deutero.xxiiij.

Repudium vxoris ꝑmiſit lex.

Sciendum autem ꝙ lex permiſit repudium vxoris non quia ſimpliciter iuſtum eſſet ſed propter Iudæorum duritiã: vt dicit dñs Mat.xix. Fuit ergo ꝑmiſſum repudiũ ad vitandũ vxoricidium. Erant enim ita crudeles ꝙ occidiſſẽt vxores quas odio habebant ſi nõ potuiſſẽt dimittere vt alias ducerent. Nũc aũt in nouo teſtamẽto matrimoniũ cõſummatũ nulla ratione põt diſſolui: nec etiã cũ diſpẽſatiõe papę. Diuortiũ aũt quo ad ſeparationem thori: vel quo ad cohabitationẽ ſm formã ab eccleſia traditam fieri poteſt & nõ aliter. Et de hoc in.iij. par. titu.j. Circa filios autẽ inſtituit lex vt patres eis diſciplinam adhiberẽt inſtruẽdo eos ĩ fide: vt habet̃ Exod'.xij. vbi dr̃. Cum dixerint vobis filij veſtri: quę eſt iſta religio.i. cauſa harũ cerimonialiũ quę fiebãt circa agnum paſchalẽ dicetis eis. Victima trãſitus dñi eſt &c. Et etiã ꝙ inſtituerent eos in moribus. Vñ Deut.xxj. dr̃ ꝙ patres cũ habebant filios rebelles & contumaces debebant eos ducere ad iudices ciuita-

tis:& eis denūtiare ꝙ monita eorum audire contēnerent comeſſationibꝰ cōuiuijs atq; luxurijs vacarent &c. Et illi iudices mandabāt illos lapidari. Nō aūt hoc parētibꝰ licebat.ſ.occiderē vl' mutilare filios ad correptionē ſuorum ſcelerū:ſicut nec etiā nūc licet. Nā ſicut phs dicit.x.Ethic. Pricipatꝰ p̄nus habet ſolā admouendi ptātē:nō aūt vim coactiuā ꝑ quā rebelles &cōtumaces cōprimi poſſunt. Et ideo lex mandabat vt filiꝰ cōtumax a principibꝰ puniret̃

TITVLVS. XV. DE LEGE EVANgelica ſeu noui teſtamenti. Capitulum vnicum.

QVARTA LEX EVANGELIca ſiue noui teſtamenti:quæ etiam videtur lex indita.ſ.in cor.ſeu lex gratię quā promiſit dn̄s dādam. Hiere.xxxj.cū ait. Ecce dies venient dicit dn̄s:& conſummabo ſup domū Iſrl' & ſup domū Iuda teſtm̄ nouū. Et exponens qd ſit hoc teſtm̄ ſubdit:qa hoc ē teſtm̄ qd' diſponā domui Iſrl':dādo leges meas ī mēte eoꝝ & in corde eorū ſuperſcribā eas. Quam autoritatē inducit Apl'us ad Heb.viij. Et de ea pōt intelligi illud Ps̄. xviij. Bonū mihi lex oris tui ſup milia auri & argenti. Pręcipue autē lex euāgelica dr̄ lex oris dei:qa ab ipſo incarnato ꝓnuntiata & data fuit:& cū ea gr̄a collata. Vnde Mattheus euāgeliſta narrat quō cœpit eis chriſtus pręd icare dicens. Aperiens os ſuū docebat diſcipulos ſuos dicēs. Beati pauperes &c. Mat.v. Et hoc in mōte q deſignat ſm Aug. inſignē pfectāq; iuſtitiā quā cōtinet ipa lex ſup oēs al's leges Et ꝓpterea dicit Ps̄.ꝙ eſt ſibi bonū ſup milia.i.melior q̄ diuitię tpales auri & argenti:vl' diuitię ſpūales cuiuſcūq; ſciētiæ vel eloquētię ſeu legis q̄ deſignant̃ ꝑ aurū & argētū. Cōtinet em̄ lex euāgelica nō ſolū documēta quę ibi cōtinētur:ſed etiā gratiā ipſiꝰ chriſti q̄ ducit ad gloriā. Et iō melior ſup oēm ſubſtantiā ſapientiam & ſcientiā,& mūdi glo[...]. Sed ꝓ horū declaratione dicit bea. Tho.j.ij.q.cvj. [...]j.ꝙ vnaquæq; res illud videt̃ eē qd' eſt in ea potiſſimū [...] dicit Phs in.ix.Ethic. Id autē qd' eſt potiſſimū in lege noui teſtamēti:& in quo tota virtus eius cōſiſtit, eſt gratia ſpūſſancti:quę datur per fidē Chriſti:& ideo principaliter lex noua eſt ipſa gratia ſpirituſſancti quę datur chriſti fidelibus. Et hoc manifeſte apparet per aplm̄ qui ad Romañ. iij.dicit. Vbi eſt gloria tua.ſ.o. Iudeę? excluſa eſt: ꝑ quam legem? factorū? Nō:ſed per legē fidei. Ipſam em̄ fidei gratiam:legē appellat. Et expreſſius ad Rom̄.viij. dr̄. Lex ſpiritꝰ vitę in chriſto Ieſu liberauit me a lege peccati & mortis. Vnde & Aug. in lib. de ſpū & litera dicit ꝙ ſicut lex factorū fuit in tabulis lapideis:ita lex fidei ſcripta eſt in cordibus fideliū. Habet tamē lex noua quędā ſicut diſpoſitiua ad gratiā ſpūſſancti & ad vſum huius gratię pertinentia quę ſunt quaſi ſecūdaria in lege noua:de quibus oportuit inſtrui fideles Chriſti ex verbis & ſcripturis tam circa credenda q̄ circa agēda. Et ideo dicendū eſt ꝙ principaliter lex noua:hęc eſt indita nō quaſi aliquid pertinens ad naturā humanā:quia ſic eſt indita lex naturalis:ſed qa naturę aliquid ſuperadditū:per donū gratię adiuuās ad implendū qd' docet quod nō facit lex naturalis vel ſcripta Secundario aūt lex noua eſt lex ſcripta:& ī ſcriptura quidem euāgelij continentur ea quę pertinent ad gratiā ſpirituſſancti. Vel ſicut diſpoſitiua:vel ſicut ordinantia vſum huius gratię. Sicut diſpoſitiua quidē quantum ad intellectum per fidē per quā datur ſpirituſſancti gratia:continentur in euangelio ea quę pertinēt ad manifeſtandā diuinitatem vel humanitatē chriſti. Vnde dicit̃ Ioā.penul. Hęc autē ſcripta ſunt vt credatis qa Ieſus eſt filius dei. Secundū vero affectū continentur in euāgelio ea quę pertinent ad cōtēptum mundi:per quē cōtemptum fit homo capax gratię ſpirituſſancti. Mundus em̄.i.mundi amatores non poſſunt capere ſpiritūſanctum:inquit chriſtus Ioā.xiiij.c. Vſus vero ſpūalis gr̄ę eſt in operibus virtutū:ad quæ multipliciter ī doctrina noui teſtamēti oēs exhortat̃: vt patet in ſermone dn̄i in mōte. Mat.v. & in alijs locis. Vbi etiā notandū ꝙ nullus vnq̄ habuit gratiā ſpūſſancti:niſi per fidē chriſti explicitā vel ſaltē implicitā quantū ad eos qui fuerūt in veteri teſtamēto. Per fidē autē chriſti ptinet hō ad nouū teſtamentū. Vn̄ quibuſcūq; fuit lex gr̄ę indita ī veteri teſtamēto ſiue Iudęis ſiue gētilibꝰ:oēs illi ſm h̄ ad nouum teſtamētum ptinebāt. Et ſic patet quō lex oris dei bonum eſt id eſt melius ſuper milia auri & argēti per gratiam ſpirituſſancti in ea comprehenſam. Et ſm hoc quod eſt in ea principale:lex euangelij habet iuſtificare hominem. Ad quod facit quod ait apoſtolus ad Ro.j. Non erubeſco euangelium:virtus enim dei eſt ī ſalutem omni credenti id eſt ducens ad ſalutem quę non poteſt eſſe niſi per purificationem. Quantum autē ad doctrinā quæ eſt ī euāgelio:& pręcepto & conſilio ordinātia intellectū affectū, & actū lex euāgelica nō iuſtificat,ſed de ea ēt ꝟificat̃ qd' ait apl's.ij.ad Coꝝ.iij. Litera occidit:ſpiritus autem viuificat. Occidit.i.nō viuificat ad iuſtificandū. Ipſa em̄ doctrina euāgelij & ſi multū inſtruat clare ad bene operandum: & ad occaſiones malorū tollendū nō tamen adiuuat efficaciter ad implendū. Nā & ſi gratia in euāgelio:cōphenſa adiuuet hoīem ad non peccandū: nō tamen confirmat vt peccare nō poſſit:quia hoc pertinet ad ſtatū gloriæ.

Quid. ſit teſtamentū.

Cōtenta legis nouę.

Gratia ſpūſſancti non habet̃ niſi per fidē xp̄i

§. I. IPSA AVTEM LEX EVANgelica nō fuit data a pricipio mūdi triplici rōne ſm Tho. j.ij.q.cvj.art.iij. Quarū prima ē qa lex noua (ſicut dictū ē) principaliter eſt gratia ſpūſſcti: quæ abundanter dari nō debuit anteq̄ impedimētū pc̄ti ab humano genere tolleret̃ conſummata redemptione per chriſtum. Vn̄ dr̄ Ioan. vij. Nondū erat ſpūs datus: qa Ieſus nōdū erat glorificatus. Et hāc rationē aſſignat manifeſte apl's ad Ro.viij. Vbi poſtq̄ præmiſerat de lege ſpūs vitę ſubiūxit. Deꝰ filiū ſuū miſit in ſimilitudinē carnis pc̄ti:vt de pc̄tō dānaret pc̄tm̄ in carne vt iuſtificatio legis impleret̃ in nobis. Secunda ratio poteſt aſſignari ex perfectione legis nouæ. Non em̄ aliqd ad pfectū adducit̃ ſtatim a principio: ſed quodā tēporali ſucceſſionis ordine ſicut aliqs prius ē puer:& poſtmodum eſt vir. Et hanc rōnē aſſignat apl's ad Gal'. iij. di. Lex pedagogus noſter fuit in Chriſto vt ex fide iuſtificemur. at vbi venit fides:iam nō ſumus ſub pedagogo. Et j.ad Coꝝ.xv. Non prius qd' ſpirituale eſt ſed qd' animale deinde qd' ſpūale. Lex aūt euāgelica maxime eſt ſpūalis:& ideo non prius debuit dari ſed poſterius. Tertia ratio ſumitur ex hoc ꝙ lex noua eſt lex gratiæ qua homo indiget ad bene operandum: & ideo primo oportuit ꝙ homo relinqueret̃ ſibiipſi in ſtatu legis veteris vt cadendo: in pc̄tm̄ cum per illā iuuari nō poſſet ſuam infirmitatē recognoſcēs ſciret ſe gr̄a dei indigere ad bene operandū: & ad hāc procurandā ſe humiliaret. Nihil em̄ magis gratiæ recipiēdę obſiſtit q̄ ſuperbia cū.ſ.quis confidit de viribꝰ ſuis ad bene operandū: ꝓpter qd' dixit Iac.iiij. Deꝰ ſuperbis reſiſtit humilibꝰ aūt dat gratiā. Hanc rationē aſſignat apl's ad Ro.v.dicēs. Lex ſubintrauit vt abundaret delictū vbi aūt abūdauit delictū.ſuperabūdauit & gratia. Nec ex hoc poteſt dici deꝰ acceptor perſonarū qa.ſ. ꝓuidit eis de lege gratiæ hoībus noui teſtamēti & nō hoībus veteris. Nā humanū genus ꝓpter pc̄tm̄ primi parētis meruit priuari auxilio gr̄ę & ideo qbuſcūq; non datur gr̄a hoc eſt ex iuſtitia qa hoc illi meruerūt. Quibus autem dat̃ hoc eſt ex gratia ſeu liberalitate. Non autē eſt acceptor quis perſonarum ſi de ſuo ī quo nō eſt alicui debitor nō dat vni qd' dat alteri. Nō ergo ex hoc ꝙ hoībus a principio mūdi nō dedit deus legē gratiæ iniuriā fecit vel acceptor perſonarum fuit cū & ipſa lex debito ordine danda eſſet.

triplex ratio aſſignat̃ ꝙ lex euāgelica nō ſuit data a principio mūdi.

§. II. DE DVRATIONE LEGIS euāgelicę.ſ.ꝙ durat vſq; ad finē ſęculi nec eſt expectanda alia lex quę ei ſuccedat vt qdam male ſenſerūt. Pro cuius declaratiōe dicit Tho.j.ij.q.cvij.art.iiij.ꝙ ſtatus mūdi variari pōt dupliciter. Vno modo ſm diuerſitatē legis & ſic huic ſtatui nouę legis nullꝰ ſtatus alius ſuccedit. Succeſſit em̄ ſtatus nouæ legis tanq̄ perfectior ſtatui veteris legis tāq; imperfectiori ſm illud.j.ad Coꝝ.xiij. Cū venerit qd' perfectū eſt euacuabit̃ quod ex parte eſt. Sed in ſtatu vitę pręſentis nullus ſtatus perfectior eſſe poteſt ſtatu nouę legis. Nihil em̄ pōt eſſe ꝓpinquiꝰ fini vltimo:q̄ id qd' immediate inducit in finē vltimū hoc aūt facit noua lex. Vn̄ dicit apl's ad Heb̄.x. Habentes itaq; fratres fiduciā in introitu ſanctoꝝ in ſanguine chriſti quā initiauit nobis viā nouā accedamus ad eū. Vn̄ nō pōt eſſe alius ſtatus vitę præſentis q̄ ſtatus nouæ legis qa tanto vnūquodq; eſt perfectius:quāto magis fini vltimo ꝓpinquius ē. Alio modo poteſt ſtatus hoīm variari ſm ꝙ hoīes diuerſimode ſe habent ad

Status mundi dupl'r variat̃.

bent ad eandē legē:vel pfectius vel minus pfecte:& ſic ſtatus veteris legis fuit multipliciter mutatꝰ:qa qñq; hoīes optime illā legē ſeruabāt qñq; oīno pręteribāt. Sic etiam ſtatus nouę legis diuerſificat̃ ſm diuerſa loca & diuerſa tēpora & pſonas:in qua gr̄a ſpūſſancti perfectiꝰ vl' minus pfecte habet̃. Non eſt expectandū ꝙ aliqs ſtatus ſit futurus in quo perfectiꝰ gratia ſpūſſancti habeat̃ q̄ hactenꝰ habita ſit:& maxime ab apl'is:qui ſicut tēpore prius:ita & ceteris abūdātius ſpiritūſāctū acceperūt:vt dicit gloſ. ſup illud. Primitias ſpūs accipiētes. Vltra iſtos duos ſtatus.ſ. legis Moſaicę & legis euangelicę ponit qdem Dionyſius in cœleſti hierarchia tertiū ſtatū:ſed non in vita iſta:ſed ī vita beata vbi ſine figuris & velamine videbimus deū facie ad faciē. Promiſſio autem aduētus ſpūſſancti: quem chriſtus promiſit apl'is pluries:quā aliqui dicebāt nondū impletā ſed implendā:iā facta eſt apl'is. Vn̄ & chriſtꝰ dicit Act.j. Vos aūt baptizabimini ſpūſancto:nō poſt multos hos dies. qd' impletū legit̃ Act.ij.ſ.in feſto Pentechoſt. Et tūc docuit apl'os oēm veritatē.ſcilicet de neceſſarijs ad ſalutē credendis & agendis:nō aūt docuit eos de oībus futuris euētibus:hoc em̄ nō ſpectabat ad eos. Vn̄ dicit Act.j. Nō eſt veſtrū noſſe tēpora vl' momēta quę pater poſuit in ſua poteſtate. Qd' aūt aliq aſſignabāt tres ſtatus mūdi cōuenietes tribꝰ pſonis diuinis:dicētes ſtatū veteris legis conuenire patri:qa illi generationi intendebāt:ſtatū nouę legis cōuenire filio:qa clerici ī eo intendūt ſapiētię:vn̄ & ſe quēdus erat tertiꝰ ſtatus q conueniret ſpūiſancto in quo viri ſpūales principarent̃. Rn̄det be. Tho. vbi. s. ꝙ ſtatus veteris legis fuit nō ſolū patris ſed & filij:qa chriſtus in veteri lege figurabat̃:& ſtatꝰ nouę legis non ſolū eſt filij:ſed etiā ſpūſſancti: ſm illd' ad Ro.viij. Lex ſpūs vitę in chriſto Ieſu. Vnde nō oportet expectare aliā legē ſpūſſācti. Poſſet etiā ſm do. Ioan. Dñici ille triplex ſtatꝰ ſic ad aptari:vt dicat̃ primꝰ in lege naturę q incipit a creatiōe & puritate? & renouatꝰ fuit ꝑ diluuiū Noe:puritas & poteſtas rōne creationis attribuitur patri. Scd's incipit in lege Moſaica quæ fuit lex plena ſapiētia. Et in ꝓphetis etiā qui tūc maxime floruerūt fuit maxima ſapientia: prophetātes de chriſto ſapiētia p̄ris:& in chriſtum fuit terminatꝰ in ſui paſſione & aſcenſione. Succeſſit tertius q appropriat̃ ſpūiſancto:incipiēs in aduētu eiꝰ ſup apl'os:in quo data eſt ī cordibꝰ lex amoris & dilectiōis & ſpūſſancti quo filij dei agunt̃:vn̄ nō oportet expectare aliā legē. Qd' aūt chriſtꝰ dixit Mat. xxiiij.ꝙ pręd icabit̃ euangeliū regni in toto orbe:& tūc veniet cōſummatio. Dicit Tho.ꝙ iſta p̄dicatio euāgelij pōt intelligi dupl'r. Vno mō quātum ad diuulgationē notitię chriſti & ſic fuit diuulgatū euāgeliū in toto orbe per pręd icationē apl'oꝝ. Et qd' ſubdit̃ in illa autoritate. Tūc erit cōſummatio:intelligit̃ de deſtructōe Hierl'm de qua tūc loquebat̃ ad literā. Alio modo poteſt intelligi pręd icatio euāgelij cū pleno effectu ita.ſ.vt in qualibet gēte recipiat̃ eccl'ia. Et ita ſm Aug. nondū pręd icatū eſt in toto orbe. Et hoc facto veniet cōſūmatio mūdi & ſic nō oportet expectare aliud euangelium:qd' illi vocabāt æternū. Repertus eſt quidā liber qui intitulabat̃ euangeliū ęternū:qui dicebat̃ fuiſſe doctrina Ioachim abbatis ſed ex ipſo tractatu & tēpore ſuo cōprehendit̃ manifeſte ipſum nō feciſſe. Sunt autē ibi multa hęretica & erronea & fatua. Nā in primo dicit doctrinā Ioachim excedere doctrinā Chriſti & nouū & vetus teſtamentū. Scd'o ꝙ euangeliū chriſti nō eſt euangeliū regni. Tertio ꝙ nouū teſtamētum erit euacuādū:& ꝙ nō erat duraturū niſi ꝑ ſex annos.i.vſq; ad annū incarnationis. M.cclx. Quarto ꝙ ſicut euangelio chriſti ſuccedit aliud euangeliū:ita ſacerdotio chriſti aliud ſacerdotium.

Quinto ꝙ euāgeliū chriſti neminē ducit ad perfectionē. Sexto ꝙ ſpūalis itellectus noui teſtamenti nō eſt commiſſus papę Romano:ſed tantū literalis & ſic nō habet iudicare papa de intellectu ſpūali:ſed literali. Septimo ꝙ receſſus Gręcoꝝ a Romana eccleſia fuit bonus:& ꝙ viri ſpūales non tenerent̃ obedire Romanę eccl'ię in his q̄ ſunt dei. Octauo ꝙ papa Gręcus magis ambulat ſm ſpiritum q̄ papa Romanus:& ſic ꝙ magis eſt in ſtatu ſaluandorum. Nono ꝙ ſpūſſanctus percipit aliqd ab eccleſia: ſicut chriſtꝰ inquantum homo a ſpūſancto. Decimo ꝙ chriſtus & apl'i fuerūt perfecti in vita cōtēplatiua: & ꝙ vita actiua ſit fructuoſa vſq; ad Ioachim:ſed amodo non eſt fructuoſa:ſed vita contemplatiua quā dicit eſſe ī monachis. Vndecimo ꝙ ſicut in prio ſtatu mundi fuit conceſſum regnū eccleſię totius a patre aliquibus de ordine coniugatorum in quo autorizatus eſt ille ordo. Et in ſecundo ſtatu mūdi fuit cōceſſum a filio alicui de ordine clericorum in quo ab ipſo glorificatus eſt. Sic in tertio ſtatu mundi committet alicui de ordine monachorum:in quo ſpirituſſanctus glorificabitur. Et ꝙ p̄dicatores qui erūt ī illo vltimo ſtatu erūt maioris dignitatis q̄ prædicatores primitiuę eccleſiæ. Hęc omnia ſunt partim hęretica partim fatua & erronea.

Ro.viij

Status mundi tres ſūt

Ro.viij

Errores euāgelij quoddr̄ ęternū.

§. III. DE COMPARATIONE NOuę legis ad veterē:quomodo ſcilicet noua lex eſt alia a veteri:& quomodo continetur in veteri. Primum probatur per hoc ꝙ ait apl's ad heb.vij. Tranſlato ſacerdotio:neceſſe eſt vt & legis tranſlatio fiat ſed ſacerdotium nouę legis eſt aliud a ſacerdotio veteri: ergo & lex alia. Pro cuius declaratiōe dicit bea. Tho.j.ij.q.cvij.ꝙ cum omnis lex ordinet conuerſationem humanā ad aliquē finem: poſſunt aliqua ordinari ad finē dupl'r. Vno modo ꝙ diuerſa ordinentur ad diuerſos fines:& ſic leges ſunt omnino diuerſę diuerſitate ſpeciei:ſicut lex ciuitatis quę eſſet ordinata ad hoc vt populus dn̄aretur:eſſet oīno diuerſa ſpecie ab ea q̄ ordinaret̃ ad hoc ꝙ optimates ciuitatis dominarēt̃. Alio modo poſſunt ordinata in finem diuerſificari:ſm ꝙ vnū propinquius ordinat ad eūdē finē:& aliud remotius:& ſic alia dicitur lex quę datur in eadem ciuitate & eodom mō regiminis pueris circa agenda:& alia quæ datur viris perfectis. Secundum igitur primum modū diuerſitatis:lex noua non eſt alia a lege veteri quia vtriuſq; eſt vnus finis.ſ. vt homines ſubdantur deo:eſt enim vnus deus noui & veteris teſtamenti: ſm illud ad Roma.iij. Vnus eſt deus qui iuſtificat circūciſionem ex fide & pręputiū per fidē. Alio modo lex noua eſt alia a veteri:quia lex vetꝰ ē pedagogus puerorum:& lex noua eſt lex perfectiōis:quia lex dilectionis. Et omnes differentię quas ponunt doctores inter legē veterē & nouam hoc oſtendunt: ꝙ differūt ſicut pfectū & īperfectū. Et q̄uis in lege euāgelica cōtineant̃ multa documenta & ſacramētalia:nō tn̄ ī illis cōſiſtit pricipalitas huius legis ſed in gr̄a & fide. Principalitas aūt veteris legis cōſiſtebat in documētis & mādatis illiꝰ legis. Et illi q ī illa lege ſeruiebāt deo:nō timore pœnę:nec ꝓpter tēporales ꝓmiſſiōes illiꝰ legis.ſed amore iuſtitię & ꝓpē ꝓmiſſiones ęternas ptinebāt ad nouā legē. Sicut econtrario q in nouo teſtamēto ſeruāt leges timore pœnarū & ꝓpter tēporalia ptinēt ad vetꝰ teſtamētū & legē. Cōtinet̃ aūt ipa lex noua in veteri:ſicut exponit Greg. illud. Ezech.j. Erat rota in medio rotę.i.nouū teſtamētum ī veteri. Continet̃ qdē nō tantū in actu ſicut cōtinet̃ locatū in loco:ſed ī virtute ſicut effectus ī cauſa:& ſicut cōplemētū in cōpleto:& ſicut tota arbor in ſemine. Cōparat̃ em̄ lex noua ad veterē: ſicut dictū eſt:ſicut pfectū ad imperfectū:& ſic noua lex cōtinetur in veteri:ſicut frumentum in ſpica. Omnia enim quę traduntur in nouo teſtamento credenda explicite & aperte traduntur in veteri:ſed implicite & in figura. Et ſi dicantur pręcepta noui teſtamenti maiora q̄ veteris: intelligitur quantum ad manifeſtationem non quo ad ſubſtantiam:& hōc quo ad moralia. Quomodo per legem nouam lex vetus impletur:hoc enim chriſtus dixit Mat.v. Non veni legem ſoluere:ſed adimplere. Et paulopoſt Iota vnum aut vnus apex:non pręteribit a lege donec omnia fiant. Vnde poteſt induci illud Ps̄.cxviij. Omnis conſummationis vidi finem la.man.tu.nimis Mandatū dei pręcipuum quod dedit chriſtus fuit de dilectione. Ioan. xv. Hoc eſt præceptum meum vt diligatis inuicem quod includit dilectionem dei. Et lex euangelica eſt lex dilectionis:& iſtud eſt nimis.i.valde latum:quia comprehendit omnia:creatorem & creaturam. Et in ipſa impletur omnis lex etiam veteris teſtamēti. ideo dicit omnis conſummationis:i.impletionis totius legis vidi finem. Pro cuius declaratione dicit beatus. Thom.j.ij.q.cvij.art.ij ꝙ lex noua comparatur ad veterem ſicut pfectū ad imperfectum. Omne autem perfectū adimplet qd' deeſt ī perfecto Et ſecundum hoc lex noua implet veterem: inquantum quod veteri legi deerat ſupplet. In veteri autem lege duo poſſunt conſiderari ſcilicet finis & pręcepta contenta ī lege. Finis autem cuiuſlibet legis eſt vt homines efficiantur iuſti & virtuoſi. Vnde etiam finis veteris legis erat iuſti

Lex noua ē alia a veteri

Principalitas teſtamētoꝝ amborum

Lex vetus implet̃ per nouā.

Duo cōſiderantur ī veteri lege

ficatio hoīm:quã qdē iuſtificatiōnē efficere non poterat:
ſed figurabat quibuſdam cæremonialibus factis & pro⸗
mittebat verbis.Et quantũ ad hoc noua implet legem ve
terē iuſtificãdo virtute paſſionis chriſti.Et hoc eſt quod
apoſtolus dicit ad Roma.viij.qđ impoſſibile erat legi in
quo infirmabatur per carnem:deus mittens filiũ ſuum in
ſimilitudinē carnis peccati:& de peccato damnauit pctm̃
in carne vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. Et quã⸗
tum ad hoc lex noua adhibet quod lex vetus promittebat
ſm illud.ij.Cor.j.Quotquot promiſſiones dei ſunt in il⸗
lo.ſ.chriſto ſunt.Quantum ad hoc etiam complet quod
vetus lex figurabat.Vñ ad Collo.ij.dr̃ de cęrimonialibus
ꝙ erãt vmbra futurorum.ſ.corporis chriſti:& veritas ptĩ
net ad chriſtum Vñ lex noua dr̃ lex veritatis:lex autē vetꝰ
vmbra vel figura. Quantũ ad p̄cepta q̃ cõſiderantur ſe
cũdo circa legem impleuit chriſtus pręcepta veteris legis
opere & doctrina. Opere quidē quia circuncidi voluit &
alia legalia ſeruare:quę erant tempore illo ſeruanda :ſm
illud ad Gala.iiij.Miſit deus filium ſuum factum ſub lege

Mat.xij

Et faciendo miracula in ſabbatis non ſoluebat legem ſm
rei veritatē tum quia illa miracula faciebat virtute diuina
q̃ ſemper operatur:tum quia opera ſalutis humanæ facie
bat:cum etiã Phariſei ſaluti animalium prouiderent ĩ die
ſabbati:tũ etiam ratione neceſſitatis diſcipulos excuſauit
ſpicas colligẽtes ſabbato.Sed videbatur ſoluere ſabbatũ
ſecundum ſuperſtitioſum intellectum Phariſeorũ. Tan⸗
gere leproſum non erat prohibitum in lege:ſed contrahe
batur per hoc quędam immũditia irregularitatis:ſicut ex
cõtactu mortui.Sed dñs qui erat mundator leproſi im⸗
munditiam incurrere nõ poterat tãgendo leproſum. Do

Dñs impleuit legē doctrina ſua tripliciter

ctrina autem ſua impleuit pręcepta legis tripliciter. Pri⸗
mo verum intellectum legis exprimendo: ſicut patet in
homicidio & adulterio:in quorũ prohibitione.Scribe &
Phariſei non intelligebant niſi actum exteriorem prohi
bitum.Vnde dominus legem impleuit oſtendẽdo etiam
actum interiorem prohibitum in lege.Secundo impleuit
dominus doctrina ſua pręcepta legis ordinando quomõ
tutius obſeruaretur qđ lex ſtatuerat:ſicut lex vetus ſtatuit
ꝙ hõ non periuraret: ſed hoc tutius conſeruatur ſi oĩno
a iuramento abſtineat:niſi in caſu neceſſitatis. Tertio ad
impleuit legem ſuperaddendo pręceptis legis quędam ꝑ⸗
fectionis cõſilia:vt patet Mat.xix.vbi dominus cuidam
dicenti ſe ſeruaſſe p̄cepta ait.Vnum tibi deeſt:ſi vis perfe
ctus eſſe vade & vende omnia q̃ habes & da pauperibus
& ſequere me.Et in ſermone domini in mõte qui habetur
Mat.v.& in.c.ſeq.de cærimonialibus p̄ceptis non fit mẽ
tio:quia euacuata ſunt.Cum enim eſſent ĩ figuram:imple
ta ſunt per exhibitionem eorum quæ figurabantur: & ſic
excluduntur.De iudicialibus vero p̄ceptis cõmemorauit
pręceptũ taleonis:vt quod de hoc diceret de omnibꝰ alijs
itelligẽdũ eſſet.In quo pręcepto docuit non eſſe intentio
nē legis ꝙ pœna taleonis quęreret ꝓpter vindictæ liuorē
quã ipſe excludit:monẽs ꝙ hõ debet eſſe paratꝰ maiores
etiã iniurias ſufferre:ſed ſolum propter amorem iuſtitię:
quod adhuc in noua lege remanet.De moralibus autem
excludit falſum intellectum Phariſeorum.

§.IIII.QVE SIT GRAVIOR LEX

duplex difficultas attē di põt ĩ pręceptis legis.

ad obſeruandum,vetus vel noua:declarat bea.Tho.j.ij.q.
cvij.ar.iiij.dicẽs ꝙ circa opera ꝟtutis:de qbꝰ p̄cepta legis
dãtur duplex difficultas attendi põt.Vna ex parte operũ
exteriorꝝ quę ex ſeipſis habẽt quandã grauitatē & difficul
tatē:& quantũ ad hoc lex vetus eſt multo grauior q̃ noua
qa ad plures actus exteriores obligabat lex vetus in mul⸗
tiplicibꝰ cęrimonijs q̃ lex noua:q̃ pręter p̄cepta legis na⸗
turę,pauciſſima addit in doctrina chriſti & apl'orꝝ:licet ali
qua ſint poſtea ſuperaddita ex inſtitutione ſanctorũ patrũ:
in qbus etiã oportet moderationē eſſe attendendã:ne cõ⸗
uerſatio fideliũ oneroſa fiat.Dicit em̃ Aug.ad inqſitiões
Ianuarij de qbuſdã:ꝙ ipſam religionem noſtrã quã mani
feſtiſſimis & pauciſſimis celebrationũ ſacramentis dei mi
ſericordia voluit eſſe liberã:ſeruilibꝰ p̄mũt oneribꝰ:adeo
vt tolerabilior ſit ipſa cõditio Iudęorꝝ:q etiã ſi tẽpꝰ liber
tatis nõ cognouerũt:legalibꝰ tñ ſacramẽtis nõ humanis
pręſumptionibꝰ ſubijciunt̃.Et habet̃ hoc etiã in decre.diſ.
xij.c.oĩa. Alia difficultas eſt circa opera virtutũ in interio
ribus actibꝰ:puta ꝙ aliqs opus ꝟtutis exerceat prõpte &
delectabiliter prout agit habens habitum virtutis.Et hoc
non habenti habitum virtutis eſt valde difficile : ſed per
virtutem redditur facile. Et ſm hoc præcepta nouæ legis
ſunt grauiora pręceptis veteris legis:quia in noua lege ꝓ
hibentur interiores animi motus:qui exp̄ſſe in veteri nõ
prohibebantur in omnibus:& ſi in aliquibus prohiberē⸗
tur:in quibus tamen prohibendis pœna non apponeba⸗
tur:hoc autem eſt difficillimum non habenti virtutem:ſi
cut etiam dicit phs.v.Ethi.ꝙ operari quæ iuſtus facit ē fa
cile.Sed operari eo modo quo iuſtus : facit ſcilicet prom⸗
pte & delectabiliter difficile eſt non habenti iuſtitiam :&
ſic intelligitur illud.j.Io.v.Mandata eius grauia non ſunt
Quod exponens Auguſt.ait.Amanti grauia non ſunt ſed
non amanti grauia ſunt Hæc Tho. Sed ſi conſiderentur
ipſa præcepta nouæ legis cum adiutorio ſuo ſic ēt leuio⸗
ra ſunt præceptis veteris. Nam in noua lege proponun⸗
tur ſacramenta : adduntur : exempla promittuntur im⸗
mediate æterna præmia: quæ multum habẽt homines at⸗
trahære ad bene operãdũ:& ſi in opere ſit difficultas eam
quaſi minuit: hæc autem non habebantur in veteri lege.
Vnde & chriſtus dicit Mat.xj.Venite ad me omnes qui la
boratis & onerati eſtis.Quod exponens Hilarius dicit.Le
gis difficultatibus laborantibus: peccatis oneratos ad ſe
vocat:& poſtmodum de iugo euãgelij ſubdit. Iugum em̃
meum ſuaue eſt:& onus meum leue. Et ad hoc poteſt in⸗
duci illud Pſ̃.cxviij.Viam mandatorum :tuorum cucur⸗
ri:cum dilataſti cor meum.Dilatat cor charitas: qua facit
ſe extendere ad omnes: & omnia bona:& ipſa eſt præci⸗
puum legis euangelicæ. Et cum hæc habetur non ſolum
itur ſed & curritur per viam.i.opera mandatorum dei ve
teris & nouæ legis.Importat autē curſus auiditatem, ve⸗
locitatem,& facilitatem quia:vt ait Aug. Omnia ſęua &
immania facilia & prope nulla facit amor. Et alibi idem
Solus amor neſcit laborem. Quod lex euangelica præci⸗

Lex euãgelica p̄cipit & ꝓhibet qdã opera exteriora.

pit & prohibet quædam opera exteriora: opera tenebra⸗
rum:videlicet crimina prohibet ad Ro.xiij. Abijciamus
opera tenebrarum.Opera lucis mandat.id ē virtutum.ad
Ephæ.v.Eratis aliquando tenebrę nunc autem lux ĩ dño
vt filij lucis ambulate. Et hoc fuit valde decens cũ per no
uã legem efficiant̃ hoĩes filij lucis: vt opera lucis eis man
darent̃. Ioã.xij.Credite in lucē vt filij lucis ſitis ait chriſtꝰ.
Et hanc lucem legis euange.põt dici Pſ̃.xlij.poſtulaſſe cũ
ait.Emitte lucem tuã & veritatē tuã ipſa me deduxerũt &
adduxerũt in montē ſanctũ tuũ & in tabernacula tua.Lex
euãgelica continet lucē.ſ. grę qa hoc ē in ea principale vt
dictũ eſt:& veritatē documentorꝝ q̃ ibi habent̃: & ipã nõ
deducunt in pręſenti vita.i.de vno actu virtutũ ad aliũ i⸗
ducũt faciendũ & de vno ſtatu.ſ. imperfectiori ad aliũ ꝑ⸗
fectiorē ducũt illuſtrãdo & adiuuãdo:& demũ adducũt i⸗
montē ſanctũ dei.i.ad ſupernã patriã vbi ſunt plurima tã
bernacula.i.varia pręmia ſanctorꝝ qa vt dr̃ Io.xiiij.In do
mo patris mei manſiones multę ſunt.Pro horum declara

Principalitas legis euangelicæ.

tione dicit be.Tho.j.ij.q.cviij.ꝙ principalitas legis nouę
eſt grã ſpũſſancti quę manifeſtat̃ in fide per dilectionem
Hanc aperte autē gratiã cõſequunt̃ hoĩes per dei filiũ ho⸗
minē factũ:cuius humanitatē primo impleuit grã & inde
ad nos etiã deriuata eſt. Vñ Ioan.j.dr̃. Verbum caro factũ
eſt.Et poſtea ſubdit.Plenũ grę & veritatis.Et.j. De pleni
tudine eiꝰ nos oẽs accepimꝰ gratiã pro grã.Vñ & ſubdit̃.
Grã & veritas per Ieſum chriſtũ facta eſt.Et ideo cõgruit
vt ꝑ aliqua exteriora ſenſibilia grã a verbo incarnato ꝓ
fluẽs ĩ nos deducat̃: & ex interiori grã ꝑ quã caro ſpiritui
ſubijciatur exteriora quædam opera ſenſibilia ꝓducant̃.

Opera exteriora dupliciter ad gratiã ptinent

Sic igit̃ exteriora opera dupliciter ad gratiã ptinere poſ⸗
ſunt.Vno modo ſicut inducentia aliqualiter ad gratiã:&
talia ſunt opera ſacramẽtorꝝ q̃ in lege noua ſunt inſtituta
ſicut bap.euch.& alia.Alia ꝟo ſũt opera exteriora quę ex
inſtinctu grę ꝓducunt̃:& in his eſt quędã differẽtia atten
denda quędã em̃ neceſſariã cõuenientiã vel contrarietatē
habent ad interiorē gratiã quę in fide ꝑ dilectionē aperte
cõſiſtit.Et hmõi opera exteriora ſunt p̄cepta vel ꝓhibita
in lege noua.Pręcepta eſt ꝯfeſſio fidei & ꝓhibita negatio
dei.Dicit̃ em̃ Mat.x.Qui me confeſſus fuerit corã hoĩbus
ꝯfitebor & ego eũ corã patre meo:& q negauerit me corã
hoĩbus:negabo eũ corã patre meo. Alia ꝟo ſunt opera q̃
nõ habẽt neceſſariã cõuenientiã vel contrarietatē ad fidē
per dilectionē operantē:& talia opera nõ ſunt in lege p̄ce
pta vel

pta vel ꝓhibita ex ipſa legis prima inſtitutiõe:ſed relicta
ſunt a legiſlatore.ſ.chriſto vnicuiq; ſm ꝙ alicuius curam
gerere debet ſicut vnicuiq; liberũ ē circa talia determinare
qd ſibi expediat facere vel vitare Et cuilibet pręſidenti or
dinare circa talia ſuis ſubditis qd in talibus faciendũ vel
vitandũ.Vñ etiã quãtum ad hoc lex euãgelij dr̃ lex liber⸗
tatis.Nam lex multa determinabat:& pauca relinquebat
hoĩbus determinãda.Sic igit̃ q̃uis euangeliũ qđ dr̃ euã
geliũ regni cõſiſtit principaliter in interioribꝰ actibus ꝓ
pter qđ dr̃ Luce.xvij.Regnum dei intra vos eſt:& Paulus
ad Rom.xiij.Regnũ dei nõ eſt eſca & potus:ſed iuſtitia &
pax & gaudium in ſpũſancto.Tamē ex cõſequenti etiã ad
regnũ dei ſeu euangeliũ pertinent oĩa illa ſine qbus inte
riores actus eſſe non poſſunt:ſicut ſi regnũ dei eſt interior
iuſtitia,pax,& gaudiũ:neceſſe eſt vt oẽs actus exteriores
qui repugnãt iuſtitię paci & gaudio repugnent regno dei
& ideo tales actus ꝓhibendi ſunt in euangelio regni.In
his vero q̃ indifferẽter ſe habent:vt cõedere hos vel illos

Lex noua dr̃ lex libertatis dupliciter

cibos:in his nõ eſt regnũ dei.Sciendũ etiã ſm Tho.vbi
ſ̃.ꝙ lex noua dr̃ lex libertatis:ſm illud Iaco.j.Si qs ꝓſpe⸗
xerit in lege perfectę libertatis &c.& hoc dupl'r.Vno mõ
qa nõ arctat nos ad facienda vel vitãda aliqua:niſi q̃ ſunt
repugnãtia ſaluti de ſe quę ſunt ſub p̄cepto vel ꝓhibitiõe
Scđo modo qa hmõi pręcepta & ꝓhibititiones nos libere
implere facit inquantũ ex interiori inſtinctu gratię quē
lex euangelica includit ea implet.Ipſa em̃ grã ſpũſſancti
eſt ſicut interior habitꝰ infuſus inclinãs nos ad bene ope
randũ:& facit nos libere & ſponte operari que cõueniunt

ij.co.iij.

gratię.Vnde apl's.Vbi ſpiritus dñi:ibi libertas.

§.V. QVOD LEX EVANGELICA

conueniẽter ordinat hoĩem quo ad actꝰ exteriores:nulla
alia opa exteriora determinando:niſi ſacra & moralia p̄ce
pta:q̃ de ſe ꝑtinẽt ad rõnē ꝟtutis.Pro cuiꝰ declaratione
dicit Tho.j.ij.q.cviij.art.ij.Lex noua in actibꝰ exterioribꝰ
ſolũ illa p̄cipere vel ꝓhibere debuit:per q̃ ad gratiã intro
ducimur:vel quę ptinẽt ad rectũ vſum grę ex neceſſitate.
Et qa gratiã ex nobis habere ñ poſſumꝰ:ſed ſolũ ꝑ chriſtũ:
ideo ſacramẽta q̃ per gratiã cõſequimur ꝑ ſeipm̃ inſtituit
ſ.bap. euch.ordinē miniſtrorꝝ nouę legis inſtituẽdo apo
ſtolos:& .lxxij. diſcipulos:Vt pniãm & matrimõiũ ĩdiuiſi
bile.Cõfirmationē ꝓmiſit per ſpũſſancti miſſionē.Ex eiꝰ
etiã inſtitutione apl'i legũtur infirmos vngendo ſanaſſe
vt habetur Mar.vj.quę omnia ſunt nouę legis ſacramen⸗
ta.Quia enim in ſacramentis datur gratia q̃ non eſt niſi a
chriſto:ideo oportuit ꝙ ipſa ſacramenta habent inſtitu⸗

Sacra q̃ a xp̃o iſtituta.

tionem a chriſto.Sed in ſacramentis noui teſtamenti pu⸗
ta conſecrationis templi vel altaris:& in celebritate ſo⸗
lennitatũ & huiuſmodi non datur aliqua gratia: & ideo
quia ipſa non pertinent ſecundum ſeipſa ad neceſſitatem
gratię interioris reliquit deus inſtituenda prelatis pro ar
bitrio ſuo.Rectus autem vſus gratię eſt per opera charita⸗
tis:q̃ quidem ſm ꝙ ſunt de neceſſitate virtutis pertinent
ad pręcepta moralia:q̃ etiã in veteri lege tradebant̃.Vñ
quantum ad hoc lex noua addere nõ debuit circa exterio
ra agenda.Determinatio aũt horum operum in ordine ad
cultum dei pertinet ad cęrimonialia :in ordine ad proxi⸗
mum ad iudicialia:& ideo quia iſte determinationes non
ſunt ſm ſe de neceſſitate interioris gratię in q̃ lex noua cõ
ſiſtit:ideo non cadunt ſub pręcepto nouę legis:ſed relin⸗
quuntur huiuſmodi humano arbitrio.Quędam quidem
quantum ad ſubditos:q.ſ.pertinent ſigillatim ad vnum⸗
quemq;.Quędam vero ad prelatos tẽporales vel ſpiritua
les:q.ſ.ptinent ad vtilitatem cõmunē.Sic igitur lex noua
nulla alia exteriora opera determinare debuit:p̄cipiendo
vel prohibendo:niſi ſacramenta & moralia p̄cepta q̃ de
ſe pertinent ad rõnem virtutis:vt nõ eſſe occidendũ, fu⸗
randũ,& huiuſmodi.Ea aũt quę ſunt fidei:quia ſunt ſu⸗
pra humanã rõnem:vnde ad ea non poſſumus peruenire
niſi ꝑ gratiam:ideo abundantiori grã ſuperueniẽte opor

qđ iudicialia p̄cepta ñ ponũt̃ in euãgelio.

tuit plura credenda explicari:ſicut de myſterio trinitatis:
& articulis incarnatiõis:quę tradunt̃ explicite ĩ euãgelio.
Iudicialia autē pręcepta nõ ſunt poſita in euãgelio:qa cũ
ſm ſe nõ ſint de neceſſitate virtutis:ſed ſolũ quãtũ ad cõ⸗
munē rõnē iuſtitię:ideo reliqt dñs ea diſponẽda his q cu
rã erãt habituri aliorꝝ tẽporalē vl' ſpũalem:explanauit tñ
quędã iudicialia chriſtus ad excludẽdũ falſum intellectũ
Scribarũ & Phariſeorum.Qđ aũt chriſtus dedit apl'is quę
dã mãdata:vt patet Mat.x.Mar.vj.Lux.x.Nolite portare
ſacculũ:neq; perã:neq; argentũ &c.Nõ illa dedit tãq; cęri
moniales obſeruãtias:ſed tãq; moralia ſtatuta q̃ poſſunt
ĩtelligi dupl'r.Vno modo vt dicit Aug.de cõſenſu euãge
liſtarũ:vt.ſ.nõ fuerint pręcepta:ſed cõceſſiões. Conceſſit
em̃ vt poſſent ꝑgere ad p̄dicationis officiũ:ſine pera:ba⸗
culo:auro:& pecunia tãq; habẽtes poteſtatē accipiẽdi ne
ceſſaria vitę ab his qbus prędicabãt.Vñ ſubdit.Dignꝰ eſt
em̃ operariꝰ cibo ſuo.Nõ aũt peccat q ſuperogat ſua por⸗
tãs:ex qbus viuat in prędicatiõis officio:nõ accipiẽs ſum

j.co.iiij

ptũ ab his qbus prędicat:ſicut fecit Paulus Corinthi la⸗
borãs manibꝰ ſuis vt inde viueret. Alio modo poſſunt in
telligi ſm expoſitionē aliorũ ſanctorꝝ vt fuerint illa q̃dã
ſtatuta tꝑalia apl'is data ꝓ illo tꝑe quo mittebãtur ad prę
dicãdũ in Iudęa ante paſſionē chriſti. Indigebant em̃ ad⸗
huc quaſi paruuli ſub chriſti cura exiſtẽtes accipe aliqua
inſtituta ſpecialia .ſicut & qlibet ſubditi a ſuis p̄latis . Et
pręcipue q erãt paulatim exercitãdi:vt tẽporaliũ ſolicitu
dinē abdicarẽt:per qđ redderent̃ idonei vt euãgeliũ ꝑ or
bē prędicarẽt.Illa aũt tẽporalia ſtatuta remouit imminē⸗
te paſſiõe tãq; diſcipulis ſufficiẽter exercitatis ꝑ ea. Vñ di
xit eis Lu.xxij.Quãdo miſi vos ſine ſacculo &c.Sed nunc
q habet ſacculũ tollat ſil'r & perã &c.q̃ſi iã immineret tē
pus perfecte libertatis quo ſuo dimitteretur arbitrio. Hęc

Moralis expoſitio prędictorũ

Tho.Poſſunt etiã exponi illa moral'r:vt.ſ.p̄dicatores nõ
poſſideãt aurũ humanę ſapiẽtię :aut argẽtũ eloquentię.ſ.
cõfidendo in illis & in illis inſiſtẽdo.Nec ſacculũ theſauri
zatiõis:nec perã ſolicitudinis lautę ad edẽdum pręparatis
nec duas tunicas duplicitatis ſeu hypocriſis:nec calciamē
ta.i.exẽpla mortiferę actionis ſeu afflictiõis:nec virgã iræ
& vindicatiõis:nec ꝑ viã ſalutẽt.ſ.adulãdo auditoribꝰ vt
etiã de domo in domũ nõ trãſirẽt.i.nõ ſint vagabũdi & vi
ſitãtes domos muliercularũ vt annũtiẽt primo domui pa
cē.i.quęrãt pacē domꝰ:vbi morant̃ & eccl'ię vbi p̄dicãt:&
nõ ſeminent ſcãdala:& comedãt q̃ apponunt̃:nõ quidē la
pides vel noxia:ſed ne ſolicitent̃ de cibis p̄parãdis:& mo
leſtẽt hoſpites ĩ ꝑtẽdo varia: vel etiã ꝙ oibꝰ indifferẽter
prędicẽt ĩcorporãdo eccl'ię fidei:ſed tantũ baculũ cõceſſit

j.Cor.j

portare deſignantē crucē.Nos(ait apl's)prędicamꝰ chri⸗
ſtum crucifixum &c.In quibus conditionibus obſeruan⸗
dis multũ deficiunt prædicatores moderni vt euidens eſt.

§.VI.QVOD LEX NOVA SVFFI⸗

cienter ordinat hominem circa actus interiores:& hoc prę
cipue in ſermone quem fecit dominus in monte diſcipu⸗
lis ſuis quē recitat Mattheus euãge.a.v.c.ſui euãgelij vſq;
ad.viij.excluſiue per tria capitula continua. Vnde dicit.
Auguſt.in lib.de ſermone domini in monte.Conſideran
dum eſt:quia cum dicit.Qui audit verba mea hoc ſatis ſi
gnificat iſtum ſermonem domini omnibus pręceptis:qui
bus chriſtiana vita formatur eſſe perfectum.Vnde poſſet
induci de eo illud Pſ̃.cxviij.Lucerna pedibus meis verbũ
tuum & lumen ſemitis meis.Verbum vocale ex ore chri⸗
ſti eſt in toto illo ſermone.Vnde in principio dicit euan⸗
geliſta.Aperiens os ſuum .q. d. In alijs ſermonibus ſcri⸗
pturę & veteris legis aperuit ora prophetarum:in iſto au
tem os ſuum .Et per prophetas locutus eſt quaſi infra den
tes.i.obſcure in iſto apperuit os.i. clare locutus . Et iſtud
verbum ſcilicet docrinę huius ſermonis:eſt lucerna plena
oleo gratię quam continet lex euangelica & igne amoris
vnde Prouerbio.vj.Mandatum lucerna eſt:& lex lux. Et
hęc eſt poſita pedibus meis.i.ad dirigendos pedes inten⸗
tionis & affectionis in agendis:& lumen ſemitis meis.i.
operibus exterioribus ad informandum ea. In iſto igit̃

Sermo domini ĩ mõte.

ſermone perfecte interiores motus hominum ordinantur
ſecundum Tho.j.ij.q.cviij.arti.iij.Nam primo chriſtꝰ po⸗
nit & declarat finem in agẽdis debitum qui eſt vltimus.ſ.
beatitudinē dicens.Beati pauperes ſpiritu quoniam ipſo
rum eſt regnum cœlorum & aliæ beatitudines. Secundo
commendat apoſtolicam dignitatem per quam erat do⸗
ctrina euangelica promulganda : declarans ꝙ exempla⸗
ris & perfecta debet eſſe vita eorum ſubdens poſtea. Vos
eſtis ſal terrę &c.Tertio ordinat motus interiores cuiuſli⸗
bet hominis:Et primo quantum ad ſeipſum.Secundo quã
tum ad proximum. Tertio quantum ad deum. Quan⸗
tum ad ſeipſum dupliciter ordinat hominem ſm duos in

teriores animi motus circa agenda qui ſunt voluntas agē di: & intentio de fine. Primo igitur ordinat hominis voluntatē ſm diuerſa legis pcepta: vt. ſ. abſtineat aliqs non ſolum ab exterioribus operibus q̄ ſunt ſm ſe mala dicēs: dictum eſt antiquis. Non occides: ſed etiam ab īteriorib⁹ motibus & occaſionibus malorū: vt ira & contumelia dicens. Qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio. Mat. v. Intētionem aūt ordinat docens ꝙ in bonis operibus non debemus querere humanam gloriam dicens. Attēdite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis &c. Mat. vj. Et nolite fieri ſicut hypocritę: neq; mundanas diuitias appetere dicēs. Nolite theſaurizare. Matt. vj. Vbi etiam notādum eſt ꝙ omnes res mūdanę ad tria reducuntur. ſ. honores: diuitias: & delitias: ſecundum illd'

Ad tria reducūtur oēs res mūdanæ.

j. Ioā. ij. Oīe qd' eſt in mūdo: aut eſt concupiſcētia carnis: aut cōcupiſcētia oculoꝝ: aut ſupbia vitę. Et ſupfluas quidē delicias carnis quę pertinēt ad cōcupiſcētiā carnis lex vetus nō ꝓhibuit ſed magis ꝓmiſit. Promiſit eñ lex illa celſitudinē honoris qd' pertinet ad ſuperbiā vitę & abūdātiā diuitiarū qd' ptinet ad cōcupiſcentiam oculoꝝ. Dicit̄ eñ Deut. xxviij. Si audieris vocē dn̄i dei tui vt facias atq; cuſtodias oīa mādata ei⁹ q̄ ego pręcipio tibi hodie: faciet te dn̄s de⁹ tuus excelſiorem cūctis gentib⁹. Et paulopoſt. Et abūdare te faciet oībus bonis. Quę quidē ꝓmiſſa praue intelligebāt Iudęi. ſ. vt ꝓpterea eſſet deo ſeruiendū ſicut ꝓpter finē. Et ideo dn̄s hęc remouit oſtēdens primo ꝙ opera virtutū nō ſunt facienda ꝓpter humanā gloriā. Et ponit tria opera ad quę oīa alia reducunt̄. Nā oīa quę qs facit ad refrenādū ſeipm a ſuis concupiſcētijs: reducūtur ad ieiuniū. Quęcūq; vero fiūt ꝓpter dilectionē ꝓximi: reducunt̄ ad eleemoſynā. Quęcūq; vero ꝓpter cultū dei: reducunt̄ ad orōnē. Ponit aūt hęc tria quaſi pcipua: qa per hęc maxime hoīes ſolēt gloriari. Scd'o docuit ꝙ nō debemus cōſtituere finē in diuitijs dicēs. Nolite theſaurizare. Secūdario ordinat hoīs interiorē motū quo ad ꝓximū vt. ſ. eū non temerarie aut iniuſte: aut pręſumptuoſe iudicemus dicēs. Nolite iudicare & nō iudicabimini. Mat. vij. Neq; etiā ꝙ ſimus erga proximum nimis faciles: vt eis. ſ. ſacramēta cōmittamus vel demus ſi ſunt indigni vt dicit Nolite ſanctū dare canibus: neq; mittatis margaritas veſtras an̄ porcos: qa. ſ. immūdis nō ſunt dāda ſacra. Hoc tn̄ cū diſtinctione intelligēdū eſt: vt habet̄ in. iij. parte.

Pręcepta moralia remanſerunt.

Vbi etiā ſciēdū ꝙ pręcepta moralia veteris legis oīno in lege noua remanere debuerūt: qa ſm ſe ptinēt ad rōnem virtutis: vnde & Grā. dicit in princi. decre. ꝙ ius naturale qd'. ſ. eſt de moralib⁹ in lege & euāgelio continet̄: quo. ſ. quiſq; iubet̄ alteri nō facere qd' ſibi non vult fieri. & alteri facere qd' ſibi vult fieri. ſ. qd' vult ſm rōnē: vt dicit gl. ibi. Iſtud autē ſcd'm. ſ. oīa q̄ vultis vt faciāt vobis hoīes: & vos facite illis: dicit chriſtus in illo ſermone.

Præcepta iudicialia nec cęrimonialia non remanſerunt

Pręcepta autē iudicialia non remanent in lege noua ex neceſſitate ſm ꝙ lex determinauit: ſed relinq̄bantur arbitrio hoīm vtrū ſic vel aliter eſſet determinādū. Et ideo circa iſta duo gn̄a pręceptorū nos ordinauit. Pręceptorū aūt cęrimonialiū obſeruatio totaliter ꝑ impletionē tollebat̄. Et ideo circa hmōi pręcepta cęrimonialia in illa doctrina ſermōis nihil ordinauit. Oſtēdit tn̄ alibi ꝙ tot⁹ cult⁹ corporalis qui erat determinat⁹ ī lege: erat ī ſpūalē cōmutād⁹: vt patet Io. iiij. cū dixit Samaritanę. Veniet hora qn̄ neq; in mōte hoc: neq; Hieroſolymis adorabitis patrē: ſed veri adoratores adorabūt patrē in ſpū & veritate.

Expōit chriſtus tria pcepta moralia.

Circa tria autē pręcepta ex moralibus adimpletionē expoſuit. Nā circa homicidiū & adulteriū exiſtimabant Scribę & Phariſęi actū exteriorē ꝓhiberi nō motū interiorē: qa hmōi mot⁹ irę & cōcupiſcētię videtur ineſſe nobis a natura. Sed dn̄s oſtēdit prohibitū etiā appetitū interiorē hui⁹ dicens Qui viderit mulierē ad cōcupiſcēdū eā iā mœchat⁹ eſt eā in corde ſuo. Matt. v. Et illud. Qui iraſcit̄ fratri ſuo: reus erit iudicio. Iuramētum etiā ęſtimabāt vt ꝑ ſe appetendū: qa videt̄ ad reuerētiā dei ptinere vn̄ frequētādū. Sed oſtendit dn̄s nō appetēdū vt bonū: & meli⁹ ſine iuramēto loqui: niſi neceſſitas vrgeat. Vnde dixit ī ſermone illo. Nolite iurare oīno id eſt ſine cā rōnabili.

Error iudęorū circa iudicialia

Circa iudicialia errabāt Scribę & Phariſęi. Primo qa quędā q̄ in lege Moyſi erant tradita tamq; permiſſiones reputabant ꝑ ſe iuſta vt repudiū vxoris: & accipere vſuras ab extraneis. Et ideo dn̄s ī ſermōe ꝓhibuit: & repudiū vxoris. Mat. v. & vſuras accipere dicēs Luc. vj. Mutuū date nihil inde ſperantes. In hoc eñ conſiſtit vſura ſperare lucrū ex mutuo. Scd'o errabāt eſtimantes pœnā quā lex inſtituerat propter iuſtitiā exequēdā ex appetitu vindictę: vel cupiditate tpaliū rerū vel odiū inimicorū eſſe licitū ꝓpter præceptū taleonis datū qd' datū fuit vt iuſtitia ſeruaret̄ nō vt vīdicta q̄reret̄. Vn̄ dn̄s ad h̄ remouēdū docet animū debere qs habere paratū ad plura etiā ſuſtinendū ſi neceſſe ſit. Vn̄ dixit. Ego dico vobis nō reſiſtere malo: ſed ſiqs te pcuſſerit in dexterā maxillā: præbe ei & alterā. Mat. v. qd' intelligit̄ quātum ad animi pparationē ſm Aug. xxiij. q. j. paratus. Motū cupiditatis ęſtimabāt licitū ꝓpter pcepta iudicialia qb⁹ mādabat̄ fieri reſtitutio cū additione. Sed dn̄s docet vt ex cupiditate nr̄a etiā non repetam⁹ ſed ſim⁹ parati etiā ampliora dare ſi neceſſe fuerit. ibi. Siqs accepit tunicam dimitte ei & palliū. Odiū credebāt licitū ꝓpter hoſtiū interfectionem cōceſſam ſed ad h̄ tollendū mādauit dn̄s etiā inimicis bn̄facere. Mat. v. Ego dico vobis. Diligite inimicos vr̄os bene facite his qui oderūt vos &c. Tertio & vltimo docet modū īplēdi doctrinā euāgelicā. ſ. ꝑ orōnē. Et h̄ habet nos ordinare ad deū ꝑ conatū nr̄m qa q fecit te ſine te nō iuſtificabit te ſine te (ait Aug.) Et ideo ait. Cōtēdite ītrare per anguſtam portā & regnū cœlorū vī patit̄ & violenti rapiūt illud. Mat. vij. Et ꝙ cautelā adhibeamus ne ſeducamur ꝑ falſos pdicatores. ibi. Attendite a falſis ꝓphetis q veniunt ad vos ī veſtimentis ouium ītriſecus autem ſunt lupi rapaces. Et demū ꝙ obſeruatio mandatorū eſt neceſſaria ad vtutem nec ſufficit ꝯfeſſio fidei vel opatio miraculoꝝ vn̄ ait. Non oīs q dicit mihi dn̄e dn̄e &c. Et poſtea. Multi dicēt ī illa die dn̄e nonne ī noīe tuo prophetauimus &c. Nec etiā ſufficit audit⁹ ſolus horum verboꝝ ſed executio vnde dicit. Omnis qui audit verba mea hæc & non facit ſimilis eſt homini ſtulto qui ędificauit domum ſuam ſuper arenam ſed faciens ſimilis eſt ædificanti ſupra petrā.

Mat. vij.

Prohibet etiam ſolicitudinem circa tpalia dicēs. Mat. vj. Nolite ſoliciti eſſe & hoc nō neceſſariam ſed inordinatā. Hæc autem inordinata eſt quadruplex: & ideo vitanda. Primo vt in eis finem non conſtituamus neq; deo ſeruiamus propter victum & veſtitum. Vnde dicit. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Secundo vt non ſolicitemur de tpalibus cū deſperatiōe diuini auxilij. Vnde domin⁹. Scit pater veſter quia his hoībus indigetis. Tertio ne ſolicitudo ſit præſumptuoſa vt. ſ. hō ꝯfidat per ſuā ſolicitudinem ſe poſſe ꝓcurare neceſſaria vite qd' remouet per hoc quod dicit ꝙ hō non pōt adijcere ad ſtaturā ſuā cubitum vnum. Quarto ꝑ hoc ꝙ ſolicitudinis præoccupat tp̄s: qa ſ. ſolicitus eſt nūc de eo qd' nō ptinet ad curā pſentis temporis ſed futuri. Sicut cum tpe meſſis ſolicitatur circa vindemiam propter quod dicit. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. i. ī futurū remotū. De hac tamen materia ſolicitudinis habes diffuſe in. ij. parte ti. j. c. xxv. de inquietudine.

Solicitudo multiplex.

§. VII. QVOD IN LEGE EVAN

gelica cōuenīēter tradūt̄ cōſilia q̄ſi addita pceptis multū vtilia. Vn̄ Prouer. xxvij. dr̄. Vnguento & varijs odorib⁹ delectat̄ cor & bonis amici cōſilijs aīa dulcorat̄. Maxim⁹ & vtiliſſimus amic⁹ noſter Ieſus chriſtus. Vn̄ ī Can̄. Ipſe eſt amicus me⁹ filię Hierl'm. Cōſilia ei⁹ vtiliſſima & dulcedine plena. ſ. q̄ tradit̄ ī euangelio. Vn̄ pſ̄. lxvij. Aīalia tua habitabunt in ea. ſ. hęreditate: paraſti ī dulcedine tua pauperi de⁹. Aīalia mūdi ſunt viuētes beſtial'r. Sed aīalia dei ſunt que ducunt̄ ſpū dei nō ꝓprio ſm opa virtutum. Vn̄ deſignantur ꝑ quatuor aīalia q̄ vidit Ezech. c. j. Deſignāt eñ ex ſpē ſua qtuor vtutes cardinales, ſm expōnē Greg. ſup Ezech. Iſta habitabūt demum ī hereditate domini. i. patria ſupna quā ipſe de⁹ dat filijs ſuis. ad Ro. viij. Hæredes qdē dei cohęredes autē chriſti. Vn̄ & illa eadem aīalia vidit Ioan. ante thronum dei ſtantia. Apoc. iiij. Quō autē ꝑueniant ad hanc hęreditatē inſinuat pſalmiſta ſubdens. Paraſti &c. i. in dulcedine dilectionis quam continet lex euāgelica quam tu deus paraſti pauperi. Sic exponit Gra. xxiij. q. vj. c. vlt. §. item Ioānes. Ad pfectionem dilectionis ꝑuenitur per obſeruātiam conſiliorum quoꝝ primū eſt paupertas chriſti fūdamētū alioꝝ & ideo ſignāter dicit pauperi. Pro hoꝝ declaratione dicit Tho. j. ij. q. cviij. art. iiij. ꝙ iſta eſt differētia inter pceptū & cōſiliū qa pceptū ī

Dr̄ia inter pceptū & cōſiliū.

portat neceſſitatem. Conſilium autem ponitur in optiōe eius cui datur. Et ad hoc facit quod ait Augu. Quod præcipitur imperatur: quod imperatur neceſſe eſt fieri: ſi non fiat pœnam habet. Conſilio domini ſi vti nolueris min⁹ boni adipiſceris. xiiij. q. j. qſqs. Quod conuenienter autem in lege noua quæ eſt libertatis dicit Thom̄. vbi. ſ. Pręceptis addita ſunt conſilia: non autē in veteri lege quę erat lex ſeruitutis. Oportet ergo ꝙ pręcepta nouę legis intelligantur eſſe data de his quæ ſunt neceſſaria ad conſequendum finem eternæ beatitudinis: in quam lex noua immediate introducit. Conſilia vero ſunt de his per quæ meli⁹ & expeditius poteſt homo conſequi finem prędictum. Eſt autem homo conſtitut⁹ inter res huius mundi: & ſpūalia bona in quibus æterna beatitudo conſiſtit: ita ꝙ quanto plus inhæret vni eorum tanto pl⁹ recedit ab altero: & ecōuerſo. Qui ergo totaliter inhæret rebus huius mundi vt ī eis conſtituat finem: habens eas quaſi rationes & regulas operum ſuorum: totaliter excedit a ſpiritualib⁹ bonis: & huiuſmodi inordinatio tollitur per præcepta. Sed ꝙ homo totaliter ea quæ ſunt mundi abijciat nō eſt neceſſariū ad perueniēdum ad finē pdictum: qa pōt hō vti reb⁹ hui⁹ mūdi: ita ꝙ ad ęternā btitudinē ꝑueniat: dūmō in eis finē nō cōſtituat: ſed expeditius ꝑuenit̄ ad ipam beatitudinē: iſta tpalia abdicādo: & ideo de hoc dant̄ conſilia euāgelij

Bōa huius mūdi in trib⁹ conſiſtunt.

Bona aūt hui⁹ mūdi quę ptinēt ad vſum humanæ vitę in trib⁹ cōſiſtūt. ſ. in diuitijs rerū exterioꝝ q̄ ptinent ad cōcupiſcētiā oculoꝝ: & delicijs carnis: q̄ ptinēt ad concupiſcētiā carnis & honorib⁹ q̄ ptinēt ad ſupbiā vitę vt patet. j. Io. ij. Hęc igit̄ tria relinq̄re ptinet ad ꝯſilia euāgelica. Relinq̄re dico ſm ꝙ poſſibile ē. In quib⁹ trib⁹ fundatur oīs religio quę ſtatū pfectionis perficit. Nam diuitię abdicantur per paupertatē: delicię carnis ꝑ perpetuā caſtitatē: ſupbia per obediētię ſeruitutē. Hęc aūt ſimpliciter obſeruata ptinēt ad cōſilia ſimpliciter ꝓpoſita. Sed obſeruatio vniuſcuiuſq; eorū aliquo caſu pertinet ad cōſiliū ſm quid. ſ. in caſu illo: puta cū homo dat aliquā eleemoſynā pauperi quā dare nō tenetur: ſequitur cōſiliū quātū ad factū illud Similiter qn̄ in aliquo tpe determinato a delectationib⁹ carnis abſtineat vt orationib⁹ vacet ꝯſiliū ſequit̄ pro tpe illo. Similiter qn̄ aliqs nō ſequit̄ voluntatē ſuā in aliquo facto quo licite facere poſſet: ſequit̄ cōſiliū in caſu illo. Similiter ſi benefaciat inimicis qn̄ nō tenet̄. Vl' ſi offenſam remittat cui⁹ iuſte poſſet exigere vindictā: cōſiliū ſequitur in caſu illo. Et ſic oīa cōſilia particularia ad illa tria generalia & pfecta reducūtur. Et nota q̄uis prędicta cōſilia de ſe ſint oībus expediētia: tn̄ ex indiſpoſitione aliquoꝝ ꝯtingit ꝙ alicui expediētia nō ſunt: qa eoꝝ affect⁹ nō inclinat̄ ad hoc. Et ideo chriſt⁹ cū iſta ꝯſilia ꝓponit ſemꝑ facit mētionē de idoneitate hoīm ad obſeruātiā cōſilioꝝ. Dās eñ conſiliū perpetuę pauptatis pmittit. Si vis perfectus eſſe. Mat. xix. Et ſubdit. Vade & vende oīa q̄ habes & da pauperibus. Similiter dans cōſiliū perpetuę caſtitatis cum dixiſſet ſunt eunuchi qui caſtrauerūt ſeipſos ꝓpter regnū cœloꝝ: ſtatim ſubdit. Qui pōt capere capiat. Ibidem. Simil'r apl's dato cōſilio vginitatis ſubdit. hoc ad vtilitatē vr̄am dico: non vt laqueū vobis inijciā. Cōſiliū aūt obedientię pticulariter dedit chriſt⁹ cū dixit. Vade & vēde oīa & ſeq̄re me. Vel etiā cū ait Mat. xvj. Mar. viij. & Lu. ix. Qui vl't venire poſt me abneget ſemetipſum: & tollat crucem ſuā & ſequatur me: q̄ ſequela intelligit̄ nō ſolū imitando opa ſua: ſed etiā obediendo mādatis ſm illud. Oues meæ vo. meā au. & ſe. me. Io. v. Quę aūt dicunt̄ a chriſto de dilectione inimicoꝝ & ſimilib⁹ q̄ habent̄ Mat. v. & Lu. vj. quātū ad pparationē animi ſunt in pcepto: vt. ſ. ſit hō parat⁹ benefacere etiā inimicis: cū ſubeſt aliq̄ neceſſitas. Sed ꝙ aliqs in prōptu hęc exhibeat īimicis vbi neceſſitas ſpālis nō occurrit: eſt in cōſilio. Et de cōſilio virginitatis ſeu caſtitatis dicit Amb̄. Integritas corpis expetēda a nobis ē: quam ego ꝓ ꝯſilio ſuadeo: nō ꝓ impio pręcipio. Sola eñ virginitas eſt quę ſuaderi pōt: imperari non pōt. Res eſt magis voti. i. volūtatis libere q̄ pcepti. habent̄ hæc. xxxij. q. j. integritas. De cōſilio obediētię ait Stephan⁹ papa cuidā vxoricidę. Placeat tibi ꝯſiliū nr̄m qd' tibi meli⁹ & vtili⁹ videri pōt. Relinque hoc ſæculū malū: ingredere monaſteriū: humiliare ſub man⁹ abbatis: cūcta facito ſimplici animo quæ tibi fuerint imperata. xxxiij. q. ij. admonere. De paupertate dicit Vrbanus papa. Quicūq; veſtrum cōmunem vitā ſuſceptā habet: & vouit ſe nihil ꝓpriū habere videat ne policitationē ſuā irritam faciat: ſed hoc quod dn̄o eſt pollicitus fideliter cuſtodiat ne damnationem: ſed pręmium ſibi acq̄rat. xij. q. j. ſcimus. Et nota ꝙ iſta quę de ſe ponuntur ſub conſilio: poſtq; promiſſa fuerint per votum cadunt in præceptum: vt patet in religioſis quo ad paupertatem: caſtitatem: & obedientiam.

j. co. vij. matth. xix. Mar. x. Lu. xviij.

TITVLVS XVI. DE QVINTA lege quę dicitur conſuetudo vel mos.

¶ De cōſuetudinis q̄dditate actiōe & differētia. Ca. vnicū.

PRO QVINTA LEGE POnitur cōſuetudo ſeu mos. Dicit̄ eñ Auguſt. ad Caſulanū: ꝙ mos ppl'i dei & inſtituta maiorū ꝓ lege tenenda ſunt: & ſicut prævaricatores legum diuinarum: ita contemptores conſuetudinum eccleſiaſticarum coercendi ſunt. diſt. xj. in his. Et dicit Gratian̄. diſt. vj. c. vlti. §. finali. ꝙ ius conſuetudinis poſt naturalē legem exordium habuit ex quo homines conuenientes ī vnum ſimul cœperunt habitare: quod ex eo tempore factum eſſe creditur ex quo Cain ciuitatē ędificaſſe legitur: quod cum per diluuium propter hominum raritatem fere videbatur extinctum: poſtmodum tempore Nemroth reparatum ſiue potius immutatum exiſtimatur. Hæc ibi. Fuit ergo ante commune ius humanum: & aliquando ēt tollit ipſum ſeu præiudicat: vt dicetur.

Ius conſuetudinis quādo exordiū habuit.

§. I. DIFFINITVR AVTEM SIC

ab Iſido. v. Etym̄. Mos eſt longa conſuetudo de moribus tantummodo tracta'. Cōſuetudo autem eſt quoddam ius moribus inſtitutum quod pro lege ſuſcipitur cum deficit lex. diſt. j. mos. & c. ſequen. Vbi gloſ. obijcit contra deſcriptionem primam tamq; non bonā. Primo quia idem ponitur in deſcripto & deſcriptione eius. Mos eſt enim qui deſcribitur & in deſcriptione eius dicitur de moribus tantummodo tracta. Secundo obijcit: quia cum conſuetudo videatur eſſe ſpecies moris & mos genus inconueniens ē ꝙ ſpecies ponatur in diffinitione generis ſui: ſicut ſi diffiniēdo aīal diceret̄ ꝙ eſt hō: eēt incōueniēs. Sed ad primū rn̄det̄ ꝙ mos ſumit̄ tripl'r. Vno mō ꝓut eſt gen⁹ ad omnē legē humanā ſcriptā & nō ſcriptā. Et ſic ſumit Gra. in prī. decretorum cū ait. Gen⁹ humanū duob⁹ regit̄. naturali. ſ. iure & morib⁹. i. iure poſitiuo ſcripto vl' nō ſcripto. Scd'o mō dr̄ mos actus frequētat⁹: & pcipue morigerat⁹ ſeu ſm rōnē. Et ſic ſumit̄ in diffinitiōe moris & ꝯſuetudinis. Tertio mō ſumit̄ ꝓ iure hūano nō ſcripto. Et ſic ſumit̄ cū hic dr̄ ꝙ mos eſt lōga ꝯſuetudo. Et ſic etiā ꝯſuetudo aliqn̄ ſumit̄ ꝓ oī iure poſitiuo ſcripto vel nō ſcripto: & ſic ſumit̄ cū dr̄. Mos eſt lōga cōſuetudo. Alqn̄ ſumit̄ ꝓ iure poſitiuo nō ſcripto: & ſic ſumit̄ cū diffinit̄ cōſuetudo ꝙ ē q̄ddā ius &c. Arch. in Roſario ſup vbo mos. dicit ꝙ mos & ꝯſuetudo qn̄q; ſunt noīa iuris: & ſm hoc hic diffiniūt̄: vt dictū eſt: & aliqn̄ ſunt ſynonima. Aliqn̄ vo ſūt noīa q̄litatis. Et ſm hoc idē videt̄ eſſe mos & ꝯſuetudo. ſ. q̄litas ſeu habit⁹ mētis ex quo hō diſponit̄ ad hoc vel illd' faciēdū: & ſi ad malū vitiū eſt. Et q̄uis large dicat̄ talis habitus mos vel ꝯſuetudo: tn̄ ꝓprie loquēdo nō ſimpl'r dici deberet: ſed cū adiectiōe. ſ. mal⁹ mos ſeu mala cōſuetudo. Si vo talis habit⁹ ad bonū inclinat dr̄ virt⁹ vel bōa q̄litas mētis: & nō ſolū dr̄ cū additione bon⁹ mos & bōa cōſuetudo: ſed ſimpliciter mos & cōſuetudo. Et idē ſunt mos & cōſuetudo. ſ. qualitas veniēs ex actib⁹ iteratis ſimilibus. & ſic ſumit̄ in diffinitiōe cū dr̄ morib⁹. ſ. ꝓ actib⁹ iteratis pluries & bōis Idē ſup verbo cōſuetudo vbi dr̄. ꝙ eſt ius quoddā. Obijcitur: qa ꝯſuetudo ē facti vt dr̄ ex. de cōſti. licet lib. vj. qa cōſuetudo cōtrahit̄ ſaltē tacite: qm̄ ē pactū tacitū: ſed paciſci & cōtrahere ē qd facti. ff. de pac. l. j. ergo nō eſt ius q̄ddam Rn̄det Arch. ꝙ cōſiderādo actus ex qb⁹ elicit̄ conſuetudo: ſic ipa cōſuetudo ē factū: Sed ex quo eſt licita: ſic eſt ius: & ſic eſt hic in diffinitione. Moribus īſtitutū. i. actibus aſſiduis qd' ꝓ lege ſuſcipit̄. ſ. ꝓ lege ſcripta accipit̄ qd' nō eſt ſcriptū vt lex: ſed cōſuetū: cū deficit lex. ſ. ſcripta: puta cū negotiū tale emergit: cuius declaratio non reperitur in lege ſcripta: & tūc recurrēdum eſt ad cōſuetudinē. Et vtroq; deficiēte: vel ſuccedit rō naturalis: vel de ſimilib⁹ ad ſimilia procedēdū: vt fiat: ſicut dr̄ diſt. xx. de libellis.

Mos & cōſuetudo quid ſit.

§ .II. DE VIRTVTE ET EFFE-

Cõſue- tudinis effectus ſunt hi,

ctuꝯſuetudinis q̃ ē multiplex. ꝑpter qđ dr̃.C.li.viij.tit.q̃
ſit lõga ꝯſuetudo.l.ij.&allegat̃ et decre.di.xj.ꝯſuetudinis.
Cõſuetudinis vſuſqꝫ lõgeui nõ vilis auctoritas eſt. Et po
nit Arch.primã eẽ ꝙ ē iuris ĩductiua & ſuppletiua cũ defi
cit lex.vt di.j.ꝯſuetudo.& ex̃ de ſepul.c.certificari. Scđo ē
ſimiliũ attractiua:vt in eis idẽ inducat: vt ex̃ de cõſue. cũ
olim.& diſt.xj.qs neſciat. &.ff.de legi.l.de qbꝰ.Tertio eſt
iuris dubij ĩterp̃tatiua.ex̃ de cõſue.cũ dilectꝰ.ff.e.ti.ſi de ĩ-
terp̃tatiõe.Quarto ē iuris mutatiua.inſti.de iure na.§. ex
nõ ſcripto.&ex̃ de ꝯſue.c.vlt.Quĩto eſt iuris derogatiua ĩ
hoc em̃ differũt.ff.de ꝟb.ſig.derogat̃. Nã abrogat̃ ius qñ
ex toto tollit̃.Derogat̃ qñ ꝓ pte tollit̃. Vñ ꝯſuetudo ali-
qñ abrogat qñ.ſ.ē vniuerſalis aliqñ derogat qñ ꝓ pte tol
lit̃.ſ.qñ eſt particularis.Sexto cõſuetudo eſt legis firmati-
ua.vt diſt.iiij.§.leges.& ex̃ de p̃ſcrip.veniẽs.Septimo cõ-
ſuetudo eſt gr̃e dilatiua.ex̃ de conſue.nõ eſt dicẽda.lib.vj.
Rõnẽ hoꝝ.ſ.quare cõſuetudo poſſit legẽ mutare vel fa
cere & hmõi:aſſignat.b.Tho.j.ij.q.xcvj.arti.iij.Dr̃ em̃ ꝙ
omnis lex ꝓficiſcitur a rõne & legiſlatoris voluntate: &
lex quidem diuina & naturalis a rationabili dei volunta
te.Lex autem humana a voluntate hominis:& ratione re
gulata.Sicut voluntas hominis & ratio manifeſtatur ver
bo in rebus agendis ita & facto:hoc enim vnuſqſqꝫ elige
re videtur vt bonum quod opere implet.Manifeſtum eſt
autẽ ꝙ lex humana poteſt inſtitui & mutari verbo & ex-
poni inquantum iudicat interiorem motum & conceptũ
rationis humanæ vnde & per actus maxime multiplica-
tos qui conſuetudinem efficiunt lex poteſt & mutari &ex
poni & aliquid inde cauſari quod habeat vim legis ĩquã
tum per actus hominum multiplicatos interior volunta
tis motus & rationis conceptus: efficaciſſime declaratur.
Cum enim aliquid multoties fit ſic videtur: ex delibera-
to ratiõis iudicio prouenire.Et ſm̃ hoc ꝯſuetudo habet vĩ
legis & abollet aliquando legem & interprætatur legem
Et quia lex diuina & naturalis procedit a voluntate diui
na:vt dictum eſt ſupra quam non ſe extendit ptãs huma-
na ideo ſicut lex humana non poteſt tollere: legem diui-
nam vel naturalem ita etiam nulla conſuetudo poteſt
tollere legem dei vel naturalem. Vnde Iſiđ.in ſyno.Pra-
uum:vſum & lex.ſ.diuina & rõ.ſ.naturalis vincat.di.xj.
vſus.Sed ꝙ conſuetudo non poſſit tollere legem humanã
arguitur ſic.Ex multis malis non poteſt fieri vnum bo-
Arg. ꝯ̃. num: ſed ille qui primo incipit contra legem facere male
facit ergo multiplicatis ſimilibus: actibus non efficietur
aliquod bonum . Lex autem eſt quoddam bonum quia
eſt regulatiua humanorum actuum ergo per conſuetudi-
nẽ aboleri nõ põt lex vt cõſuetudo habeat vim legis. Ad
qđ reſpõdet Tho.vbi.ſ.ꝙ leges humanę in aliquibꝰ caſi
Rñſio. bus deficiũt:vñ poſſibile eſt aliqñ cõtra legẽ agere ĩ caſu
in quo deficit lex & tñ actꝰ nõ erit malꝰ . Et cũ tales caſus
multiplicant̃ ꝑpter aliquã mutationẽ hoĩm:tũc manife-
ſtatur ꝑ cõſuetudinẽ ꝙ lex vlteriꝰ vtilis nõ eſt:ſicut etiam
manifeſtaret̃ ſi lex ꝯ̃ria ꝟbo ꝓmulgaret̃.Si aũt adhuc re-
maneat eadẽ rõ quare lex prima vtilis erat tũc nõ cõſuetu
do legẽ ſed lex cõnſuetudinẽ vincit niſi forte ꝑpter hͦ ſo-
lum lex inutilis videat̃ qa nõ eſt poſſibilis ſm̃ cõſuetudi
nẽ patrię q̃ eſt vna de cõditionibꝰ legis.Difficile ē em̃ cõ-
Argu, ſuetudinem multitudinis remouere.Scđo arguit̃ ſic ꝙ.ſ.
ſit ſcđo conſuetudo non poſſit facere legem ſeu habere vim legis
Facere ſeu condere legẽ ꝑtinet ad perſonas publicas q̃ ha
bẽt regere ciuitatẽ ſeu cõitatẽ vnde priuatę ꝑſonę legẽ fa
cere nõ poſſunt ſed conſuetudo inualeſcit ꝑ actus priuata
rũ ꝑſonarũ ergͦ cõſuetudo nõ habet vĩ legis nec põt tollere
legẽ. Ad qđ rñdet Tho.vbi.ſ.Multitudo in q̃ cõſuetudo
Rñſio, aliqua introducit̃ põt eſſe duplicis cõditionis.Si em̃ ſit li
bera multitudo q̃ poſſit ſibi legẽ imponere plus eſt ꝯſen
ſus totiꝰ multitudinis ad aliqđ obſeruãdũ qđ cõſuetudo
manifeſtat q̃ꝫ auctoritas prĩcipis q nõ habet ptãtẽ cõdẽdi
legẽ niſi ĩquãtũ gerit ꝑſonã multitudinis. Vñ licet ſingu
lę ꝑſonæ nõ poſſint cõdere legẽ tñ totꝰ ppl̃s legẽ condere
põt.Si ꝟo multitudo nõ ſit libera nec habeat ptãtem con
dendi legẽ tũc etiã nõ habet ptãtẽ remouẽdi legẽ a ſupio-
ri poſitã.Et tũc ipſa cõſuetudo in tali multitudine pręua-
lens nõ obtinet vim legis niſi inquantũ ꝑ eos tolerat̃:ad
quos ꝑtinet legẽ imponere multitudini.Ex hoc ipõ enim
ꝙ tolerãt qđ fit ꝯ̃ legẽ ſuã:vident̃ approbare qđ cõſuetu
do induxit.Hęc Tho.q̃ refert Arch.in roſario.di.xj. Dicit
autẽ Io.in glo.ſup.§.leges.di.iiij.ꝙ cõſuetudo non poteſt
abrogare.i.tollere legẽ:niſi ꝑ expreſſum ꝯſenſum papę vt
ex̃ de pręben.cũ iã dudũ.Licet quidã dixerint ꝙ ſufficit ſo
la ſcientia papę.Et ſequitur in illa glo.quæ eſt Bar.Brix.
Ego credo ꝙ cõſuetudo rõnabilis & p̃ſcripta tollat legẽ. Cõſuetudo ſi legẽ tollat.
vt ex̃ de cõſue.c.vlti. etiã ſine ſciẽtia prĩcipis difficile em̃
eſſet eũ ſcire oẽs conſuetudines q̃ ſeruant̃. Addit Archi.in
roſario. Alij dicũt ꝯ̃.ſ.ꝙ nõ ſufficit ſciẽtia prĩcipis ad hͦ ꝙ
cõſuetudo tollat legẽ.di.xij.conſuetudo.In papa certũ eſt
ꝙ requirit̃ eiꝰ aſſenſus expreſſus & eſt neceſſariꝰ cũ: nõ ex
trãſlatione populi ſed dñica iuſſione & cõciliorũ auctori
tate ſuã habeat iuriſdictionẽ.di.xj.ꝯñs.Sed pro opi.glo.ſ.
ꝙ ſufficit ſola ſciẽtia & tolerãtia:facit.ff.de leg.l.de quibꝰ
Cũ idẽ operet̃ tacitꝰ cõſenſus quod expreſſus immo plus
qñqꝫ: vt notari cõſueuit.di.liiij.ſi ſeruus.Si autem ſubditi
nollent acceptare rationabilem conſtitutionem allegan
tes conſuetudinem in contrarium conſtituens poteſt eos
compellere vt factum fuit.xxiij.q.v.Al's ptãs eius eſſet de
luſoria.Iuſſa em̃ Romanæ eccleſiæ ſeruare tenemur & qui
non ſeruat peccat.di.lxiiij.quia.Et cum dr̃ lex tolli per diſ
ſuetudinem intelligendum eſt per contrarium actum ſeu
vſum ad id quod mandat lex.

§. III. QVOMODO CONSVE-

In qbꝰ cõſuetudo parificat̃ legi.

tudo parificat̃ legi ĩ multis: q̃ ponit Archi.diſt.xj.in his.
ſuper eo quod dixit Aug.ꝙ mos populi: dei & inſtituta
maiorum pro lege habenda ſunt. Et primo quidem pari
ficatur in nouo iure conſtituendo. Sicut em̃ lex de nouo ĩ
ſtitui poteſt quę prius non erat facta ita & cõſuetudo vbi
non eſt ſtatutum ius legem obligantem introducit.ff.de
leg.l.diuturni . Secundo in interpretatione ſicut em̃ vna
lex aliam interpretatur.ff.de legi.l.ſi de ĩterpretatione ita
& conſuetudo interpretatur legem.extra de conſue, cum
dilectus.Tertio ſicut in iure ſcripto proceditur de ſimili-
bus ad ſimilia ita & in iure conſuetudinario.C.que ſit lõ.
conſue.l.iij. Quarto ſicut lex facit aliquem iudicem ordi
nariũ ita & cõſuetudo extra de fo.cõpe.cũ cõtingat.& de
offi.archi.dilecto.Quinto ſicut lex informat iudicẽ & iu-
riſdictionẽ ita &cõſuetudo.ff.de offi.ꝓcõ.&leg.l.ſolẽt.§.
j.Sexto ſicut lex dat certis perſonis poteſtatẽ eligendi:ita
& conſuetudo.extra de poſtu.bonæ memoriæ. Et de ele,
venerabilem.&.c.cumana.Item ſicut in electionibus ius
ciuile & canonicum attenditur ita & conſuetudo.extra de
exceſ.præla.c.ij.immo plus facit conſuetudo:quia ſcilicet
tollit ius eligendi ei cui competit de iure.extra de his quę
fi.a præla.ſine cõſen.ca.ea noſcitur. Septimo ſicut forma
iuris attenditur in pœnis emolliendis& exaſperandis:ita
forma conſuetudinis.extra de ſimo.per tuas.j.Octaua ſi-
cut de iure cõceditur edificare in loco publico:ita & de cõ
ſuetudine.ff.quod vi aut clam.l.iij.§:plane.Item nono ſi
cut datur immunitas alicuius officij vl' collationis a lege
ita & cõſuetudine.ff.de iure immu.l.ſemper.§.legem.De
cimo ſicut lex derogat conſuetudini:ita& conſuetudo ali
quando legi.ff.de ſepul.vio.lege.iij.§.diuus.extra de cen
ſi.cũꝫ.lib.vj.& diſtin.iiij.§.leges.Quod intelligo ſcilicet
ꝙ lex tollat conſuetudinem : quando princeps per ſuum
ſtatutum vel reſcriptum intendit tollere conſuetudinem
& ſic debet intelligi prædictus.§.diuus.al's cõtra.extra de
conſti.licet.lib.vj.& hanc ſententiam viſus eſt tenere In-
nocen.& hoc teneas quicquid al's inuenias notatum.Vn-
decimo ſicut lex dat formam teſtandi : ita & conſuetudo
C.de teſta.l.ſi non ſpeciali. Duodecimo ſicut ãtiqui cano
nes determinabant iuriſditionem archiepiſcopi in ſuffra
ganeos& ſubditos eorum:ita& conſuetudo.extra de offi.
iudic.ordi.duo.Tredecimo ſicut ſñia principis intenden
tis facere legẽ facit ius.extra de ſen.& re iudi.in cauſis: ita
& ſñia lata ſup ꝯſuetudinẽ: dũmodo plures ſint facit ius queſtio ſubtilis explanatur.
& remittit circa hoc ad no.ꝑ eũ in.c.fruſtra.di.viij. Ibi au
tem dicit ſic clariꝰ.Cõſuetudo inualida cõualeſcit:ſi obti
net in iudicio ꝯ̃dictorio.Si em̃ fuit deductũ in q̃ſtionẽ an
eſſet cõſuetudo ſup aliquo:& iudex ꝓnuntiauit ꝯſuetudi
nem eſſe:& nõ fuit appellatũ ab illa ſñia: & iudex nõ illã
ꝓnũtiauit per errorẽ vl' corruptionẽ:confirmata eſt talis
cõſuetudo & ĩ ꝯ̃dictorio iudicio de cętero ſeruabit̃ nec re-
cipietur libellus ꝯ̃:& eſt vnꝰ caſus ſpecialis in quo res in-
ter alios

ter alios acta pręiudicat alijs.Et ſic nullus alius de ciuitate
illa habebit ꝓbare conſuetudinẽ illã eſſe:ſed ſufficit ꝓba
re ꝙ eſt obtẽta in ꝯ̃dictiõe. Decimoquarto ſicut lex eſt at-
tẽdẽda & inſpiciẽda in teſtibꝰ euocandis:ita & cõſuetudo
ff.de teſti.l.iij. Quintodecimo ſicut lex adiuuat cõſuetudi
nem:ita & conſuetudo legẽ.extra de cenſi.c.ſopite.

§. IIII. DE TRIPLICI GENERE

De triplici cõſuetudine.

conſuetudinis ſumendo large hoc vocabulum conſuetu-
do:dicit Augu.ij.confeſ.Quę cõtra mores hominum ſunt
flagitia:pro morum diuerſitate ſunt vitanda : vt pactum
inter ſe gentis:aut ciuitatis conſuetudine vel lege firma-
tum:nulla ciuis aut peregrini libidine violet̃. Turpis eſt
enim omnis pars vniuerſo ſuo non congruens. Cum aũt
deus aliquid contra morem vel pactum quorumlibet iu-
bet fieri:& ſi ibi nunqꝫ factum eſt:tamen faciẽdum eſt.diſ.
viij.vnde etiam per pſ̃.lxvij.dicitur de deo.Qui habitare
facit vnius moris in domo.Domus dei eſt ſuperna gloria
ſecundum illud.ij.Coꝝ.v.Habemus in cœlis domum nõ
manufactam.Et in hac domo qui inhabitant ſcilicet ſan-
cti ſunt vnius moris.Et hic mos non eſt aliud niſi gratia-
rum actio & vox laudis: vt dicitur Eſaiæ.lj.& Tobię.xiij.
Hieruſalem per omnes vicos eius cãtabit alleluia.Sed ad
illam domum non itur niſi de domo dei: quæ eſt eccleſia
militans in qua deus inhabitare facit electos ſuos per gra
tiam:ita vt ſint vnius moris quantum ad cultum interio
rem:quo vna fide ſpe & charitate honoratur deus . Quan
tum etiam ad conuerſationem exteriorem ſunt vnius mo
ris:quãtum ad neceſſaria ad ſalutem: & ſub eiſdem etiam
ritibus & cærimonijs eccleſię. Et ſi aliqui fideles nomine
ſunt diuerſorum & malorum morum hi non habitant in
eccleſia merito:nec proprie malus dicitur mos vl' conſue
tudo.Eſt igitur triplex conſuetudo.

¶Eſt conſuetudo de ſe mala: & ideo effuganda.

¶Eſt conſuetudo de ſe bona: & ideo imitanda.

¶Eſt conſuetudo dubia: & ideo bene examinanda.

De conſuetudine mala.

¶Conſuetudo de ſe mala eſt omnis quæ eſt contra legem
diuinam vel naturalem:& actus ex illa procedens ſemper
eſt peccatum:nec minuit peccatum vt aliquibus videtur:
nec excuſat ſed auget:vt dicitur.xxiiij.q.j.ſchiſma.&extra
de conſue.c.vlt.dicitur. Tanto ſunt grauiora peccata quã
to diutius aĩam infœlicẽ detinẽt alligatã. Et rõ huius eſt:
qa cũ magis effrẽnata volũtate & firmiori habitu malitię
tales peccãt.Et qa ſm̃ ph̃m Cõſuetudo eſt q̃ſi altera natu-
ra : ideo cũ difficultate magna qs recedit a pc̃tis conſuetis
Et in huiꝰ figurã Lazarꝰ quatriduanꝰ ſepultus deſignans
peccãtẽ ex cõſuetudine ſm̃ Aug.de pœ.diſ.ij.ſicut.Multis
p̃miſſis fuit reſuſcitatus.ſ.lachymis & p̃cibꝰ & hmõi.Nõ
obſtat ꝙ Grego.loquẽs de crapula quã cõſueuerũt facere
laici ĩ carniſpriuio:q̃ vtiqꝫ pc̃m̃ eſt.dicit.Nec a tali cõſue
tudĩe auerti poſſunt . Et ideo cũ venia ſuo ingenio relin-
quẽdi ſunt:ne forte peiores exiſtãt:ſi a tali cõſuetudine ꝓ
hibeant̃.di.iiij.deniqꝫ.Dicit em̃ ibi glo.ꝙ reliquunt̃ cũ ve
nia.ſ.pœnæ tp̃alis:ita ꝙ nõ vult dicere Greg. ꝙ conſuetu
do excuſet illos a pc̃tõ:ſed ꝙ nõ debet tolli talis ꝯſuetudo
ꝑ pœnas tp̃ales:qñ timet̃ maiꝰ inde ſcãdalũ ꝓuenire. Ve-
rũ ē tñ ꝙ aliqñ qs peccat ex ignorantia vel fragilitate:fa-
ciens id ꝙ cõſueuerũt alij facere circa aliqđ:& tũc nõ excu
ſat̃ a mortali:ſi iſtđ qđ agit ſm̃ cõſuetudinẽ alioꝝ ē ꝯ̃ le-
gẽ dei vel naturalẽ.Sed minuit̃ grauitas eius:puta ſi qs fa
cit aliquẽ ꝯ̃ctũ vſurariũ credẽs eſſe licitũ:qa illđ cõiter fit
ꝯ̃ morẽ ſuę patrię:certũ eſt ꝙ cõſuetudo illiꝰ loci nõ excu-
ſat eũ a mortali:quia ꝯ̃ legẽ dei: quã ſicut lex humana tol
lere nõ põt:ita nec cõſuetudo quæ potius dicenda eſt cor-
ruptela ſeu abuſio. Talibꝰ abuſiõibꝰ & corruptelis plenꝰ
eſt mũdus. Cõtra quos dicit dñs Exo.xxiij . Non ſequaris
turbã ad faciẽdũ malũ.Et apl's.j.Coꝝ.xj . Si quis videtur
inter vos cõtẽtioſus eſſe.ſ.ꝯ̃ veritatẽ:nos talẽ cõſuetudinẽ
nõ habemꝰ ſed neqꝫ eccl'ia dei.ſ.cõtẽdẽdi.Et Eccl'i.xxiij.Iu
rationi nõ aſſueſcat os tuum. Et de hac mala cõſuetudine
dicit Cyprianꝰ.Cõſuetudo quę apud quoſdã obrepſerat ĩ
pedire nõ debet q̃ minꝰ p̃ualeat & vicat ꝟitas.Nã cõſuetu
do ſine veritate vetuſtas erroris eſt: ꝑpter qđ relicto erro
re ſeq̃mur ꝟitatẽ:ſciẽtes qa apud Eſdram(.ſ.ij.Eſdræ.iiij.)
Veritas vincit vt ſcriptũ eſt. Veritas valet & inualeſcit&
viuit in ęternũ & obtinet in ſcl'a ſeculorũ.diſ.viij.§.pe.Et
in.c.ſe.dr̃.Neqꝫ hoĩs cõſuetudinẽ.ſ.malã ſeq̃ oportet ; ſed
dei veritatem:cum per Eſaĩ. prophetam loquatur deus &
dicat.Sine cauſa id eſt vtilitate colunt me doctrinas & mã esa.xxx
data hominum docentes id eſt conſuetudines malas& ſta ix.
tuta iniuſta.Ad idem etiam Augu.in lib.de bap.paruulo mat.xv
rum ait.Qui contempta veritate præſumit conſuetudinẽ Mar.
ſequi:aut circa fratres inuidus eſt & malignus:quibus ve vij.
ritas reuelatur: aut circa deũ ingratus cuius inſpiratiõe ec
cleſia eius inſtruitur.Nã dominus in euangelio.Ego ſum
inquit veritas.Non dixit ego ſum conſuetudo. Itaqꝫ veri
tate manifeſtata cedat conſuetudo veritati . Reuelatione
igitur facta veritatis:veritati cedat cõſuetudo: quia & Pe
trus qui circuncidebat ceſſit Paulo veritatem prædicanti.
Igitur cum chriſtus ſit veritas:magis veritatem q̃ꝫ conſue
tudinem ſequi debemus:quia conſuetudinem ratio & ve
ritas ſemper excludit.di.viij. quæ contempta . Ratio põt
referri ad legem naturalem & veritas ad legem diuinam
ſcilicet veteris & noui teſtamẽti.Et non ſolũ cõſuetudo q̃
eſt contra legem naturalem & diuinam eſt vitanda:ſed ẽt
quę eſt contra legem humanam reprobatur a iure. Et gñã
liter de talibus abuſionibus dicit Nico.papa. Mala con-
ſuetudo non minus q̃ꝫ pernitioſa corruptela vitanda eſt:
quæ niſi citius radicitꝰ euellatur:in priuilegiorum ius ab
imp̃ijs aſſumitur . Et incipiunt præuaricationes & variæ
p̃ſumptiones celerrime nõ cõpreſſe ꝓ legibꝰ venerari: &
priuilegioꝝ more ꝑpetuo celebrari.diſ.viij.mala . Scđm
genꝰ cõſuetudinis eſt q̃ nõ eſt ꝯ̃ aliquã legẽ diuinã vel hu De conſuetudine bõa.
manã : et habet ĩ ſe aliquã rõnẽ boni. Et hͦ ſi gñalis ē:gñã
lit̃& ab oĩbꝰ ſuari debet.Si pticularis.ſ.in aliq̃ loco:ĩ illo
ſuari debet. Vñ & mr̃ dñi voluit ſuare laudabilẽ cõſuetu
dinẽ Iudęoꝝ q̃ erat ꝙ in feſtis eoꝝ irent ad tẽplũ ĩ Hierl'm
etiam mulieres . Lex quidẽ hoc mandabat maſculis dicẽs
Exođ.xxiij.&.xxxiiij. Ter in anno appebit oẽ maſculinũ
in cõſpectu meo.Sed tñ etiã mulieres ibant nõ ex lege ſed
de more. Vñ dr̃ Luc.ij. Cũ factus eſſet Ieſus annoꝝ duode
cim aſcẽdẽtibus parẽtibus eiꝰ ĩ Hierl'm ſm̃ cõſuetudinem
diei feſti &c. Et pc̃m̃ eſſet agere ꝯ̃ hmõi ꝯſuetudines ſicut
ꝯ̃ leges ſcriptas. Vñ dicit Aug.in lib.de baptiſ.Hoc plane
verũ eſt: qa rõ & veritas ſemp ꝯſuetudini pręponẽda ſũt:
ſed ſi cõſuetudini rõ ſuffragat̃ nihil oportet firmiꝰ retine-
re.di.viij.fruſtra.Hęc ẽt documẽta dicit Augu.ſe accepiſſe
a btõ Amb.Nã cũ adueniſſet ipſe Aug. cũ matre ſua Me-
diolanũ:&mater ſua ieiunaret in ſabbato ſicut ſolita erat
alibi.ſ.Romæ ieiunare in tali die . Mediolani autem non
ieiunaret̃ in die ſabbati.Interrogauit Augu.Ambroſium
ex parte matris qđ agere deberet.ſ.an ieiunare in ſabbato
ſicut ſolita erat alibi: an dimittere ieiuniũ illud Mediola
ni vt ſe alijs cõformaret. Cui rñdit Amb.cũ fuero Romæ
ieiuno ſabbato:cum Mediolani ſum:non ieiuno.Ita& tu
ad quamcũqꝫ forte eccleſiã veneris eiꝰ morẽ ſerua.ſi cuiqꝫ
nõ vis ſcãdalũ eſſe:nec quẽqꝫ tibi.diſ.xij.illa.Et in eo.c.dr̃
Qđ neqꝫ ꝯ̃ fidẽ catholicã: neqꝫ ꝯ̃ bonos mores eſſe cõuin-
citur:indifferenter eſt habendũ:& ꝓ eoꝝ inter quos viuit̃
ſocietate ſeruãdũ.Et di.xj.eccl'iaſticarũ dr̃.Eccl'iaſticarum
inſtitutionũ quaſdã in ſcriptis: quaſdã apl'ica traditiõe ꝑ
ſucceſſores in miniſterio cõfirmatas accepimꝰ:quaſdã ꝟo
cõſuetudine roboratas approbauit vſus quibꝰ par ritꝰ &
idẽ vtriuſqꝫ pietatis debet̃ affectus.Et.j. Quæ em̃ ſcriptu-
ra ſalutiferæ crucis ſignaculo fideles docuit inſigniri:vel
q̃ trifaria digeſta ſup panẽ & calicẽ prolixę orõnis vl' ꝯſe
crationis ꝟba cõmẽdauit:q̃ ꝟſus oriẽtẽ nos orare literarũ
forma docuit:bñdiximꝰ fontẽ baptiſmatis oleo vnctiõis
&c.Et ſicut agere ꝯ̃ cõſuetudinẽ gñalẽ eccl'ię ē pc̃m̃ vbiqꝫ
Vñ & dicit Guil.ꝙ dicẽdo miſſam añ matutinas eſt pc̃m̃
mortale qa hͦ ē ꝯ̃ ꝯſuetudinẽ gñalem eccl'ię:nã al's ꝑ legem
ſcriptã nõ inuenit̃. Ita etiã facere ꝯ̃ cõſuetudinẽ particula-
rẽ alicuiꝰ eccl'ię:eſt pc̃m̃ morãtibꝰ in illo loco . Vñ q cõfi
ceret in azimis ĩ eccl'ia gręca peccaret mortal'r: faciendo ꝯ̃
cõſuetudinẽ eccl'ię oriẽtalis:& ſil'r q in eccl'ia latina cõfice
ret ĩ fermẽtato grauiter peccaret.q̃ꝫuis vterqꝫ cõficeret ſm̃
Thom.in.iiij.Ideo autẽ peccaret:qa faceret ꝯ̃ cõſuetudinẽ
eccl'iæ ſuæ.Sic in Italia in ſabbato abſtinet̃ ab eſu carniũ
& q tali die ſine cã rõnabili:puta infirmitatis: comederet
carnes peccaret mortal'r : qa faceret ꝯtra cõſuetudinẽ talis
patriæ.Extra Italiã in multis partibꝰ vt ĩ Cathalonia nõ
eſt talis cõſuetudo abſtinẽdi illa die a carnibꝰ vñ comedẽ
tes ibi carnes nõ peccãt. Vigilia Barptolęmei apl'i in ali-
qbus partibꝰ ſeruat̃ ĩ vna die:in alijs locis die ſequẽti. Vñ

ſm ꝯſuetudinē locoꝝ debet illa vigilia q̄ ad ieiuniū ſuari eſt de obſer.ieiu.ꝯſilia. In ieiunijs eccl'ię q̄ ſunt extra quadrageſimā q̄ ad eſum lacticinioꝝ ſm Tho.ij.ij.ſeruari pōt cōſuetudo locoꝝ. Et vbi eſt de conſuetudine abſtinere ab eis eſſet pctm̄ mortale vti eis ſciendo hoc: ſecus vbi eſt de more comedere talia. Ieiunia etiam quæ ſunt de generali cōſuetudine eccl'ię obligāt ſicut & ea q̄ ſunt in p̄cepto ſeu ſtatuto eccleſiæ: vt vigilia natiuitatis Ioannis bap. omnium ſanctorum: & beati Laurentij: ſm Inno. Sicut etiam vbi in aliqua ciuitate de conſuetudine antiquata eſt celebrare aliquod feſtum quod tamen non ſit ab eccleſia ſtatutum debet ſeruari vt feſtum Antonij: vel Nicolai vel alterius ſancti. Et ad hoc optime facit qđ dicit Hiero. ad lucianum. Illud breuiter te admonendum puto: vt traditiones eccleſiaſticas præſertim quæ fidei non officiunt ita obſeruandas vt a maioribus traditæ ſunt: nec aliquorum conſuetudinem aliorum cōtrario more ſubuerti. di. xij. illud. Vbi dicit glo. traditiones. i. conſuetudines: præſertim id eſt tantum. ſic ponitur. xi. q. iij. ſiquis eps. Vel p̄ſertim id eſt ita demum ꝙ non aduerſentur cōſuetudines fidei vel bonis moribus vt diſt. ea. illa. Nec aliorum contrario. dicit ibi Arch. contrario id eſt diuerſo. Bonum ergo bono contrarium non eſt. Si ergo duæ conſuetudines ſunt contrariæ: ergo vna mala eſt: ſed ſi ſunt diuerſæ non & conſuetudo vnius loci alteri nō præiudicat. Et dicebat Goffre. ꝙ eadem iuriſditio debet haberi in vna eccleſia q̄ in alijs habetur de iure cōi. extra de cōſue. cū olim. niſi preſcripſerit aliqua eccl'ia. dicit glo. extra de p̄ſcrip. auditis ſecus autem ſi agatur non de iuriſdictione: ſed de parilitate vel conſimili actu vt quia dicūt aliqui quidā faciūt ſic ergo & nos debemus hoc agere ſed non ſequitur. Et ad hoc facit. c. illud. e. & ad idem facit quod ait Nico. papa. Scit ſācta Romana eccleſia ꝙ nihil obſunt ſaluti credentium diuerſæ pro loco & tempore conſtitutiones vel conſuetudines ſi illis canonica non obſiſtit auctoritas pro qua eis obuiare debeamus. Vnde nihil iudicamus eis debere vel poſſe reſiſti. di. xij. ſcit. Item. C. lib. viij. ti. quæ ſit lon. conſue. l. i. dr̄. Conſuetudo præcedens & ratio quæ conſuetudinem ſuaſit tenenda eſt. Et quicqd contra longam conſuetudinē fiet ad ſolicitudinē ſuā reuocabit p̄ſes ꝓuincię. di. xij. conſuetudo. Et loquit̄ de cōſuetudine q̄ nō eſt contraria iuri ſcripto ſm glo. Nā cū cōtraria eſt dicet̄. i. quid iuris. Cōſuetudo q̄ erat in regione Meſopotamię quā alligauit Laban Iacob cum conqſtus eſt de eo ꝙ ſuppoſuiſſet ſibi Lyā loco Rachelis dicēs. Non eſt conſuetudinis in loco iſto vt minores prius tradamꝰ ad nuptias: vt habet̄ Gene. xxix. in ſe laudabilis fuit: ſed tamē Labā male fecit eā ſeruādo ex eo videlicet qa fregit fidē ſibi datā ſeu ꝓmiſſionē factam de Rachele qđ eſt ꝯ ius naturale quod p̄iudicat omni cōſuetudini. Sicut etiā modo ſiquis iuraret ſeruare determinata ſtatuta puta ducere ſecū tantā familiam cum mittit̄ ad gubernādū ciuitatē vel caſtrū. Et de more cōmuni omniū eſt nō ducere ſecū tātam: & quaſi oēs illđ agunt nec vnꝗ̄ defectꝰ iſte deducit̄ ad iudiciū: vtiꝗ̄ talis peccaret mortaliter: qa iuraret ducere tātā familiā: ita ꝙ ſi cōſuetudo al's forte excuſaret a pctō trāſgreſſionis ſtatuti: non tn̄ excuſabit a periurio. Sciēdū etiā ꝙ cum dr̄ eccl'iæ Romanę cōſuetudinē ſeruādā. di. xi. c. vlt. circa finē. itelligit̄ illud nō de omi conſuetudine Romanę eccl'iæ quo ad vrbē ſed de cōſuetudine quā eccl'ia Romana mādat gn̄aliter ſeruandā: vt dicit glo. ſummaria. in prin. diſ. eiuſdē. Cū autē de nouo fundaret̄ aliqua eccl'ia. ſ. ꝑ conuerſionē alicuiꝰ gētis vel aliqua religio: ſeruari poſſet illud Greg. qđ ait Aug. epō Angloꝝ. Nō ꝓ locis res. i. mores: ſed pre bus. l. moribꝰ loca amāda ſunt. Ex ſingulis ꝰ qbuſcūꝗ̄ eccleſijs q̄ pia quę religioſa q̄ recta ſunt elige & hęc quaſi in faſciculū collecta apud Angloꝝ mētes in cōſuetudinē depone. di. xij. nouit. Tertiū genꝰ cōſuetudinis eſt qn̄ dubia eſt: vtrū. ſ. ſit ſeruāda. Et hęc p̄cipue habet locū qn̄ eſt ꝯria alicui iuri humano ſcripto. Nā ſi eēt ꝯria iuri naturali vl' diuino iam declaratū eſt. ſ. ꝙ eſſet ſemper mala & ideo reprobanda. Cū ergo eſt ꝯria iuri humano aliqn̄ p̄iudicat & tollit ip̄m & aliqn̄ nō. Vn̄. C. lib. viij. ti. q̄ ſit lon. ꝯſue. l. ij. dicit̄. Cōſuetudinis vſuſꝗ̄ lōgæui non vilis autoritas eſt. verū non vſꝗ̄ adeo ſui valitura momēto: vt aut rōnē vincat aut legē ſcriptā. diſtin. xi. Vbi dicit glo. ꝙ aliqui itelligūt iſtud. c. quo ad primā partē de bona cōſuetudine: quo ad ſecundam de mala conſuetudine. Sed ille intellectus eſt ineptus: quia ſeparat caudam a capite quod nō licet extra de bap. maiores. Alij vero omnes exponunt de bona conſuetudine totum. c. quæ quidem conſuetudo ſi ſit particularis. ſ. in aliquo loco: nō tamē tollit ſeu vincit legem ſibi contrariam vtiliter: ſed ſolum in illo municipio vbi ſeruatur. Et ꝗ̄uis hoc ſit verū: tamen nullus de hoc vnꝗ̄ dubitauit: ꝙ conſuetudo particularis debet vincere legē in oībꝰ alijs locis. Refert Archi. diſt. xi. ſuper dicto. c. cōſuetudinis. Ber. compoſt. di. ꝙ principium illius ca. ſeu legis loquitur de bona cōſuetudine nō ſcripta: cui ius aliquod directe nō obuiat immo eſt iuri conſona: & hoc ſeruari debet etiam ſi non ſit præſcripta. Secunda pars loquitur de cōſuetudine iuri contraria: & in tali requiritur pręſcriptio ad hoc vt iuri poſitiuo pręiudicet. extra de conſue. c. vlt. Alij dicunt ꝙ loquitur iſta lex de cōſuetudine particulari quę nec etiam in loco illo particulari vincit legem niſi ſint illę conditiones quę ponūtur in gloſ. ſuper. c. fruſtra. di. viij. In illa aūt glo. quę eſt Ioan. dicit̄. Scias ꝙ ad hoc conſuetudo pręiudicet iuri requiritur primo ꝙ ſit pręſcripta. extra de cau. poſ. cum eccleſia ſutrina. Secūdo ꝙ obtineat in contradictorio iudicio populi. extra de verbo. ſig. abbate. Tertio ꝙ eo aīo fiat vt credat ſe ius habere: & vt in poſterū intendat illud facere: alioquin talis vſus nō dicit̄ vſus. ff. de itine. actuꝗ̄ priua. l. i. Quarto vt res illa ſit pręſcriptibilis. xciij. diſt. illud. Quinto vt poſſit dici antiquata & approbata. extra de poſtu. bone. ij. circa finem. Sexto debet continere naturalē ęquitatem. extra de conſue. ex parte. Septimo ꝙ ſit de ſciētia principis introducta. non tn̄ tolerata. extra de pręben. cum iam dudum. Octauo ꝙ nō ſit ꝑ errorem inducta. ff. de leg. quod nō ratione. & di. viij. cōſuteudo. Nono ꝙ maior pars populi conſueuerit illa conſuetudine vti: qa ſicut minor pars populi nō poſſet ꝯdere legē: ita nec cōſuetudinē. Quidā tn̄ dicūt ꝙ illa cōſuetudo pręiudicat iuri quę excedit memoriā hoīm. Illud em̄ loco ꝯſtituti habet̄. ff. de aqua quoti. & eſti. l. hoc iure. Io. Sed quicqd dicat Ioā. dicit Bar. Brix. hoc breuiter teneas ꝙ ſm canonē ſufficit ꝙ cōcurrāt iſta duo. ſ. ꝙ ſit rationabilis & pręſcripta: hoc em̄ dicit decre. extra de cōſue. c. vlti. Vnde licet cōſuetudinis longeuę etiā non ſit vilis auctoritas: nō tn̄ eſt vſꝗ̄ adeo valitura vt vel iuri ſcripto valeat derogare: niſi fuerit rōnabilis & legitime ſit pręſcripta. Gloſ. ſup illud legitime p̄ſcripta ſpatio. xl. annoꝝ. extra de cau. poſ. cū eccl'ia. & de p̄ſcrip. auditis. Et de hoc poſſunt haberi multa iura. Ea em̄ ſola locum habēt in rebꝰ eccl'iaſticis: vt. xvi. q. iij. §. pōt. glo. ſup illud. niſi ſit rōnabilis. & eo. placuit. ij. §. quas actiōes. Rōnabilis dicit̄ conſuetudo quā non improbant iura: vt de cau. poſ. cum eccl'ia. & eo. ti. cū dilectus. & de verb. ſig. abbate. vt ſi qnꝗ̄ aliqui admittātur ad electionē: ad quos non pertinet de iure cōi & de alio collegio: iſta cōſuetudo nō improbat̄ a iure: vt dicunt prędicta iura. Irrationabilis aūt dicitur cōſuetudo quę reprobatur a iure qualis eſt illa. extra de inſti. frequētibꝰ. & de cōſue. cū venerabilis. ibi reprobat̄ cōſuetudo cuiuſdā loci quæ erat ꝙ abbas q immediate erat ſub ap'lica ſede: transferebatur ad aliam abbatiam ſine licētia obtenta a papa qđ fieri nō pōt. Et eo. ti. c. i. reprobatur cōſuetudo qua diſrumpitur neruus eccleſiaſticę diſciplinę. & c. cū inter vos. Et dr̄ neruus eccleſiaſticæ diſciplinæ vigor cēſuræ eccleſiaſticę. i. excōicatio, ſuſpēſio, & iterdictū. Iſtis enim cōſeruatur robor auctoritatis eccleſiaſticę. Quod ergo non ſeruarentur quę ſtatuta ſunt circa huiuſmodi cenſuras ſeruanda: rōne conſuetudinis alicuius non excuſaret conſuetudo. Item eo. tit. c. quanto. reprobatur conſuetudo qua aliqui ſimplices ſacerdotes ad defectū epoꝝ chriſmabant in fronte: tales em̄ nihil cōferebant. Itē nec cōtra obedietiā valet cōſuetudo vel p̄ſcriptio. eo. ti. cū venerabilis. & xviij. q. ij. abbatibus. Itē nec cōtra ꝓcurationē quę rōne viſitatiōis debet̄. i. de præſcrip. cū ex officij. Itē reprobatur a iure cōſuetudo q̄ eſt ꝯ libertatē eccl'ię. extra de elec. cū terra. & c. ſacroſctā. Itē extra de ꝯſue. c. ex parte. reprobāt duę cōſuetudines in quibuſdā partibꝰ exiſtētes. ſ. ꝙ cū maritus ex ꝓdigalitate vel incuria vel alio caſu amiſiſſet bona ſua alienabat bona vxoris mobilia vl' imobilia arbitrio ſuo. Alia cōſuetudo erat ꝙ vxore cōmittēte adulterium: medietatē oīm bonoꝝ quę maritꝰ fuerat adeptus petebat & apprehēdebat. Vtraꝗ̄ pariebat occaſionē malignandi. Nam per primā inuitabant̄ viri ad diſſipandū bona ſua: ꝑ ſecūdā mulieres

De ieiunijs cōſuetudinarijs nota ꝙ mō obligant.

Qn̄ vna ꝯſuetudo alteri ꝯria.

De tertio gn̄e cōſuetudinis.

Qn̄ conſuetudo p̄iudicet iuri hęc requirunt.

Vigor cenſurę eccl'iaſticæ.

dam mulieres proniores erant ad perpetrandum adulterium. Item ſicut non valet conſenſus vel pactum contra legem vt clericus reſpondeat in alterius foro. extra de foro compe. ſignificaſti. ita nec conſuetudo. Nec etiam vt clericus verberandꝰ ſe laico ſubijciat ſua ſpōte. extra de ſen. excō. contingit. i. Item reprobatur a iure conſuetudo qua quis propria autoritate ſibi eligat cōfeſſorē. extra de pœ. & re. ſi eps. lib. vi. Item reprobatur a iure conſuetudo exigendi pedagia gabellas a clericis & religioſis. extra de ſen ſi. ꝗ̄ꝗ̄. lib. vi. Item reprobatur conſuetudo exigēdi vel paciſcendi aliquid temporale pro ſpiritualibus: vt pro ingreſſu monaſterij vel ſacramentis. extra de ſimo. quoniā ſimoniaca. Sed conſuetudo dandi vel accipiendi aliquod temporale in collatione vel receptione ſpiritualium per modum eleemoſynæ: & ex deuotione & non ex pacto: vl' per modum prætij: nec per ſubtractionem ſpiritualiū nō reprobatur: immo ſeruari debent laudabiles huiuſmodi conſuetudines. vt extra de ſimo. per totum. Hoſtien. autē dicit ꝙ que dicatur rationabilis conſuetudo erat arbitrio iudicis relinquēda. Nec certa regula ſuper hoc poterat dari. Archi. autem ſuper. c. conſuetudinis diſ. xi. poſt multas opiniones recitatas ad declarationem illius. c. ſcilicet quādo conſuetudo tollat ſeu vincat legem ſcriptam: ſic dicit. dic in ſumma vbi conſuetudo obuiat omni iuri: ita ꝙ ip̄a conſuetudo non toleratur ab aliquo iure: tunc indiſtincte ſuccumbit conſuetudo: & hoc propter bonum obediētiæ & xij. di. c. ij. Et quia decreta ſummorum pontificum non ſunt in aliquo violanda & hoc ponitur ſub ſtatuto. diſt. lxi. ſtatuimus. Et contrarium faciens peccat grauiter. diſt. lxiij. quia per ambitiones. Sed vbi concordat conſuetudo ſeu toleratur ab aliquo iure: licet alijs iuribꝰ videatur contraria: tunc conſuetudo vincit & tollit legē ſcripā: qa multa fieri nō debent, facta tamē remanent. extra de regu. ad apoſtolicā. & ij. q. vi. biduū hæc ille. Et ſm hęc cum dr̄ ꝙ conſuetudo nō eſt rōnabilis ſeu nō valet quę obuiat canonicis ſtatutis. extra de cōſue. ad noſtrā. videt̄ intelligēdum quādo obuiat oībꝰ ſtatutis. Nā ſi obuiat alicui: & ꝑ aliud tolerat̄: nō erit irrationabilis ꝑ hoc ſolū: al's nunꝗ̄ toleret ius ſcriptū: cū tamē quotidie fiat cōtrariū per totā eccleſiā. Verbi gratia. de ꝯſe. diſt. iij. ꝓnuntiādum. & c. rogationes. In illis capitulis mandātur ſeruari dies rogationum quo ad ieiuniū & quo ad ceſſationē ab operibus. Et tamē vbiꝗ̄ fit contrariū: nec aliquis dicit ꝙ peccēt fideles dies illos nō ſeruādo: & hoc quia abrogatū eſt per contrariam cōſuetudinē quę pręſcripta eſt. Et etiā videt̄ rationabilis ꝓpter ieiunia mltiplicata & feſta ab eccleſia: & fideles parū deuotioni ſe dant diebꝰ feſtiuis: & vix laborādo viuere poſſint pauperes. Idē dicendū de tota hebdomada paſchæ q̄ ponit̄ celebrāda in. c. ꝓnūtiādū. Idē de ieiunio quadrageſimę qđ fuit ſtatutū ab eccleſia inchoari a clericis prima die poſt quinquageſimā. di. iiij. ſtatuimus: & tn̄ non obſeruat̄ a clericis: ſed cōiter incipiūt quadrageſimā qn̄ laici. ſ. quarta feria. Nec dicit Gra. eos eſſe tranſgreſſores canonū: & h̄ qa eſt abrogatū per ꝯriā cōſuetudinē. di. iiij. §. leges. Q̄uis ergo iſta & ſimilia obuiēt canonicis ſtatutis: aliquibꝰ tn̄: qa nō oībꝰ obuiāt: ſed ab aliquo tolerātur: vt ab iſta decretali de conſue. c. vlti. quę vult ꝙ vincat legē etiā canonicā cū eſt rōnabilis & p̄ſcripta: ideo valēt & ſine pręiudicio ſalutis ſeruari pn̄t. Hic tn̄ magis diligētia habēda eſt in iudicādo: vt nō de facili aperiat̄ via trāſgreſſionis ordinationū eccleſiaſticaꝝ. Nec etiā condēnetur quis leuiter de mortali in hmōi cōſuetudinū obſeruatione ſicut eſt de feſto Innocentū: de feſto ſancti Syluestri & hmōi: quæ cōiter abierunt in diſſuetudinē: vbi tamen ſeruant̄ oīno cuſtodiēda ſunt: qa ab eccl'ia iſtitura. Similiter de cōſuetudine quæ eſt in multis locis ꝙ in ſabbatis & in vigilijs magnarū ſolēnitatum hoīes laborent vel vēdant vſꝗ̄ ad tertiam horā noctis: & barbitonſores plus facientes exercitij illa die ꝗ̄ tota hebdomada. Et videt̄ poſſe tolerari: cū quaſi in recōpenſationē huius nō laborant in ſero feſti vſꝗ̄ ad mediam noctē: quod tamē de iure poſſent: qa de veſpera ad veſperā. i. ſero mādatur celebrari. de cōſe diſ. iij. ꝓnūtiandū. Sed nullo modo tolerari debent: nec excuſat a pctō ꝙ de cōſuetudine. immo corruptela eſt non cōmunicēt hoīes niſi in virili ętate: vel puellę cū ſūt nuptæ: cū debeāt confiteri & cōicare oēs poſtꝗ̄ peruenerint ad vſum rōnis. Similr̄ & viduę ꝙ de more patrię ſtēt ꝑ mēſes ꝙ nō vadāt ad eccleſiā ad diuīa officia poſt mortē viroꝝ: excuſari nō poſſunt. Sed nec puellę nō aū nuptę debēt omittere auditionē miſſę: qa de more patriæ immo abuſione nō mittunt̄ extra domū. Magis tn̄ hoc imputādum eſt culpæ parētum: nō em̄ deceret eas ꝯ volūtatē parentū ire ad eccleſias. Similiter ꝙ clerici multa faciāt contra decentiā ſtatus clericalis quā iura inſinuent: in habitu & cōuerſatiōe: quia de more eſt patriæ. Aut etiā ꝙ religioſi dimittant auſteritates ſuę regulę & cōſtitutionū & cærimonias: quia ſic cōſueuerūt relaxate viuere: nullo modo excuſant̄: nec dici poſſunt hmōi cōſuetudines: ſed corruptelę & abuſiōes: & iō extirpādę a p̄latis: cū fieri pōt ſine maiori ſcādalo ꝗ̄ eſſet bonū inde ſequēs. ar. diſ. iiij. deniꝗ̄. Et ad hoc facit qđ ait Nico. papa. Ridiculū eſt & ſatis abominabile dedecus: vt traditiones quas antiquitꝰ a patribus accepimꝰ infringi patiamur. di. xij. rediculū. Et de huiuſmodi prauis conſuetudinibus intelligitur illud Nico. papæ. diſ. viij. mala. Mala cōſuetudo nō minus ꝗ̄ pnitioſa corruptela vitanda eſt: quæ niſi citius radicitus euellatur in priuilegiorum ius ab impijs aſſumitur.

Ius nō pōt occurrere oībꝰ caſibus.

de mortali nemo leuit̄ condēnādꝰ.

Mores praui taxant̄.

§. V. DE CONSVETVDINE

quo ad iudicandum ſeu quo ad iudicia contentioſa. gloſ. ſuper. c. conſuetudo. diſ. i. tractat vtrum ſecundum conſuetudinem ſit iudicandum: quando conſuetudo eſt contraria iuri ſcripto: aut ſecundum ius ſcriptum. Inducit multa iura pro & contra. Nam ꝙ non ſit iudicandum ſecundū conſuetudinem qn̄ ius ſcriptum cōtrarium habet, ꝓbat ꝑ. c. ſi conſuetudinem. diſtī. viij. & diſt. x. conſuetudinis. & c. ſequenti. extra de ſen. & re iudi. cum cā. et. extra de fo. ꝯpe. ꝙ clericis. ff. de ſepul. vio. l. iij. §. diuus. Sed ꝙ ſecundum conſuetudinem ſit iudicandum: etiam contra ius ſcriptū: probat per. c. placuit. diſ. xxxij. & extra de eo qui mit. ī poſ. cum veniſſent. Et de teſta. Ad hæc. de cogna. ſpi. ſuper eo. de conſue. c. ij. & de arbi. dilecti. Concludit demum Io. & dicit ꝙ iudicandum eſt ſecundum conſuetudinem cōtra ius ſcriptū: quando in ꝯſuetudine concurrūt illę ꝯditiōes q̄ habent̄ in glo. ſup eo. fruſtra. diſt. viij. quas habes. ſ. ī. §. præce. circa principiū. iij. partis. ſed Bart. Brix. addit. Hoc tene ꝙ ſi ſit rōnabilis & p̄ſcripta ꝯſuetudo: p̄iudicat iuri. e. ſ. de ꝯſue. c. vl. Deinde q̄rit glo. ad quā ꝯſuetudinē ſit recurrēdū in iudicijs: vtrū ad cōſuetudinē terrę illiꝰ vel prouinciarū vel Romanā: Et rn̄det ꝙ iudex maxīe delegatus ſm canones prīo iudicabit: deficiētibꝰ canonibꝰ ſm leges vt e. ſ. de no. ope nū. intelleximꝰ. & diſt. x. ſi in adiutoriū. Deficiēte oī iure ꝓcedēdū eſt ſm conſuetudinē gn̄alē vel ꝑticularē ſi gn̄alis circa illud negotiū nō iuenit̄: licet qdā dicāt tūc recurrēdum ad Romanā. Deficiēte aūt oī iure & cōſuetudine ꝓcedat̄ de ſilibꝰ ad ſilia. vt. xx. diſ. de quibꝰ. Oībꝰ deficiētibꝰ recurrat̄ ad Romanam ꝯſuetudinē. vt. ff. de legi. & ꝯſti. de qbꝰ. licet ſit ar. ꝙ ad ꝯſuetudinē ꝓuinciaꝝ vicinarū ſit recurrēdū. e. ſ. de cenſi. ſup eo. Io. Itē glo. ſuper c. illud. diſt. xij. q̄rit ſm quā cōſuetudinē debeat iudex delegatꝰ iudicare: an ſm cōſuetudinē loci ſeu ꝓuinciæ: an ſm ꝯſuetudinē Romanā: an ſm ꝯſuetudinē delegātis: an ſm conſuetudinē rei vel actoris. Inducit multa iura ꝓ q̄libet ꝑte horū: demū decidēdo dicit. Dicūt aliq ꝙ ſi aliq ſpōte ſe ſubijciāt iudicio alicuiꝰ ſeu petāt iudices delegatos ſpōte ꝙ ſemp ſm cōſuetudinē iudicis delegātis eſt iudicādū. Si aūt inuitis dat̄ iudex tūc iudicabit̄ ſm ꝯſuetudinē litigātiū: & potius rei ꝗ̄ actoris: qa fauorabiliores ſunt rei ꝗ̄ actores. Melīꝰ pōt diſtīgui. ſ. qa aut ꝑ appellationē obtinetur iudex: aut ſine appellatiōe īpetrat̄. Si ꝑ appellationē tūc dico delegatū debere ſequi ꝯſuetudines iudicis a quo appellatū eſt: qa iudex appellatiōis debet ſeq leges prioris ſnīę: vt i aut̄. cū de appel. cog. viij. i pricipio. ar. ad hoc e. ſ. de teſta. Raynutiꝰ. Sed ſi ſine appellatiōe īpetratur iudex tūc debet ſeq ꝯſuetudinē delegātis. ar. ad h̄. ff. de ꝯdi. & demō. q̄ ꝯditio. Ego credo ꝙ iudex iudicabit ſm ꝯſuedudinē rei. qa actor ſeqt̄ forū rei. vt e. ſ. de foro cōpet. cum ſit gn̄ale: niſi rōne cōtractus vel maleficij ſit factꝰ de foro alterius: quia tūc ſeruabitur cōſuetudo loci vbi cōtraxit vl' vbi maleficiū fecit. vt diſ. viij. q̄ cōtra mores. & e. ſ. de foro cōpe. c. vlt. Addit Archi. ſup dicto. c. cōſuetudinis. ad hāc glo. & dicit ꝙ Hugo & Lau. aſſerūt ꝙ ſi circa articulum de quo quęrit̄ ſunt diuerſę cōſuetudines actoris & rei ſequat̄ iudex rei cōſuetudinē: vt dicit hic glo. niſi in duobꝰ caſibꝰ

De conſuetudine quo ad iudicia cōtētioſa.

ſcilicet cum conſuetudo actoris eſt magis conſona iuri & veritati: vel ſi magis inducit abſolutionē q̄ꝫ cōdēnationē tunc em̄ magis debet ſequi quod conſonat veritati nego- tij.iij.q.vij.iudicet,& promptiores eſſe debemus ad ſoluē dum.xxxv.q.ix.veniā.Ponit etiam Arch.ibidem conſue tudines varias attendēdas in diuerſis negotijs:& dicit ſm

Caſus otād.

Ioā.Conſuetudo loci cōtractus ſeruatur,ad hoc.ff.de vſu. l.j.&.ff.de euict.ſi fundus.& mouet quæſtionem talem. Pone ꝙ ſi quædam regio vbi eſt conſuetudo ꝙ ſi vxor p̄ moriatur viro:maritus eius lucratur totam dotem:con- trahit cum quadam de Bononia vbi eſt conſuetudo ꝙ in tali caſu vir lucratur mediam dotem tantum:quæro cuiꝰ conſuetudo inſpicietur in conficiendo inſtrumēta dotis? Dixit do.Guido de Su.ꝙ mariti conſuetudo eſt attenden da,ad hoc.ff.de iudi.l.exigere. Sed circa hoc eſt ſciendum ꝙ conſuetudinum,alia generalis,alia ſpecialis, Genera- lis ſeu generaliſſima eſt quæ inducitur a populo Roma- no,ff.de legi,de quibus.Specialis conſuetudo, alia ciuita tis,alia prouincialis,alia oppidi,alia certi prędij, alia cer tæ dignitatis,alia certæ eccleſiæ ſeu monaſterij,alia certi hominis ſeu patriſſamilias,alia animalis, alia certi fori. De prouinciali conſuetudine ſeu ciuitatum loquitur lite ra.ff.de legi.l.cum de conſuetudine.extra de elec. cum ec- cleſia vulterana.extra de cenſi.ſopitæ.Eſt tamen differen tia inter prouincialem & ciuitatem.ſcilicet quo ad proba tionem.Prouincialis eſt quando in ciuitate eiuſdem ꝓuī cię vſitata eſt,ff.de tribu,l.iij.§.vlti.Alia dr̄ eſſe ꝓuīcialis: qd' de iure cōi ſtatutū non eſt:cū dubitaꝛ in illa ꝓuīcia in qua nihil eſt ſtatutū: nec aliqd de iure cōmuni reperitur, ex.de cog.ſpi.c.ſup eo.Idē iuris eſt ſi dubiteꝛ de interp̄ta- tione iuris cōſuetudinarij:vt in p̄dictis ca. in quibꝰ caueꝛ ꝙ ſtandū eſt interpretationi aliaꝝ ciuitatū ꝓximarum.Si autē de cōſuetudine ciuitatis dubiteꝛ:debet attendi q̄liter ipſa ciuitas vſitata ſit in illis de quibꝰ dubitaꝛ & in ſiṁibꝰ ff.de legi.l de quibus.&.l.ſi de interpretatione.Si aūt non apparet qd' declarat hoc dubiū:nec eſt determinatū aliqd ſup h̄ in iure cōi:tūc debet attēdi qd' obtinet ī circūuicinis ciuitatibꝰ coherētibꝰ de cōſuetudine earūdē: vt in p̄dicto c.ſup eo,& extra de cōſue.cū olim. Et idem eſt obſeruādū de cōſuetudine oppidi vel caſtri,C.q̄ ſit lon.conſue,l.j.& ff.de edi,priua.l.iij.De ꝯſuetudine aūt certi prędij loquiꝛ litera.extra de offi.iudi.or.duo ſimul.Et.ix.q.iij.cōq̄ſtus. & extra de exceſ.prela.c.ij. Et in ꝯſuetudine ꝓcediꝛ de ſiṁi bus ad ſimilia,extra de offi.archi.dilecto. In cōſuetudine aūt certe ecclię vel certi monaſterij:inſpiciꝛ quid fieri cō- ſueuit in illo monaſterio. ex.de his q̄ fiūt a p̄la. ſine ꝯſen. ca.ea noſciꝛ.& de ver.ſig,abbate. Eſt etiā cōſuetudo hoīs ſeu patriſſamilias & in ipſa etiā attēdiꝛ qd facere ꝯſueuit. C.qui teſta.fa.poſ.l.heredes palā.§.j.&.ff.de re mili.l.iij. §.ſi plures.Eſt etiā cōſuetudo aīalis & in ea aſpiciꝛ qd fa- cere cōſueuit illud aīal:vt inſti. de rerū diui.§.pauonū.& credo ꝙ in alijs actibus & delictis ſufficit binꝰ actꝰ ad ꝓbā dum cōſuetudinē peccādi quo ad hoīes & aīalia.xxv.q.ij. ita nos.&.ff.de ſeruo corru.l.Neratius.Sicut bina ſenten- tia lata ſup ꝯſuetudine:ꝯſuetudinē inducit & approbat.ff. de legi.l.cū de cōſuetudine.Eſt etiā conſuetudo fori.ff.de va.& extraordi.cogni.l.j.Eſt etiā cōſuetudo corpis. extra de cele,miſ.pernitioſus.Hęc omnia Archi.

§. VI. DE CONSVETVDINE

Cōſuetudo qn̄ tollat legē & quādo non

qn̄ tollat legē & p̄iudicet legi & qn̄ nō:notat ſummatim Henricus Boyck ſup.c.vl.de ꝯſuetudine.Vbi primo ſciē- dū ꝙ nulla cōſuetudo quātūcūq; generalis vel antiqua- ta pōt pręiudicare ſeu tollere id qd' eſt de lege naturali ſeu etiā diuia quo ad moralia pręcepta.vt diſ.viij.p totū.Cæ rimonialia aūt pręcepta quātū ad literā ceſſant:& ſeruari nō debēt:qa hoc eēt iudaizare. Iudicialia ꝟo p̄cepta legis diuinę nō obligāt ad obſeruantiā eoꝝ:inquātū contenta in lege Moſayca:ſed inquātum aſſumerenꝛ ꝓ conſtitutis ſeu ſtatutis ab eccleſia vel aliqua ciuitate ſm Tho. Et de iſtis dictum eſt ſupra diffuſe in ti.de lege Moſaica. Reſtat ergo q̄ſtio ſolum de lege poſitiua canonica vel ciuili: ꝓut

tit.xiiij.

lex poſitiua includit etiā ius gentiū.Circa hoc igiꝛ diſtin guit prędictꝰ Henricꝰ.Quia aut cōſuetudo precedit legem & lex ſequiꝛ.i.cōſtituiꝛ poſt ipſam:aut ecōtrario lex p̄ce- dit cōſuetudinē:& cōſuetudo ſequitur. Si igiꝛ cōſuetudo pręcedat legē:tūc aut cōſuetudo eſt gn̄alis:quę.ſ.p totum orbē ſeruaꝛ aut eſt localis ſeu particularis q̄.ſ. ſeruatur in vna ciuitate vel regno & non in alio.Si cōſuetudo gn̄alis eſt tunc lex noua ſuperueniens ſibi contraria ei præiudi- cat & eam abrogat ſeu derogat licet de ipſa non faciat mē

Collatio legis & cōſuetudinis.

tionem,arg.de conſti.licet.lib.vj. Ibi ſcilicet locorum & perſonarum ſingularium &c.a contrario ſenſu.Et hoc ibi notat Io.And. quia illud quod communiter tenetur prin ceps non præſumitur ignorare.vt.ff.de teſta.mili.l. com- muni.Et quia alias talis lex generalis nihil: operareꝛ qd' non eſt dicendum.ar.xix.di.ſi Romanorum. Si vero con ſuetudo eſt localis ſiue particularis tunc alia lex ſuperue- niens habet clauſulam derogatiuam conſuetudini vide- licet vel expreſſe improbando conſuetudinem inducen- dam vel ſimpliciter ꝯ̄riā ꝯſuetudinem nō tollendo: quia tunc intelligitur de inducta & inducenda in futurum: & tunc lex tollit ipſam conſuetudinem:vt de cenſi.cūq;.lib. vj.Et ita intelligit Bern̄.illam legem.ff.de ſepul.vio.l.iij. §.diuus.& extra de fide īſtru.paſtoralis & Archi.& Io.an. de conſti.c.j.li. vj. Aut non habet clauſulam derogatiuā contra conſuetudinem inductam & tunc non tollit eam: vt not.Inno.Et eſt hodie expreſſum de conſtitu.c.j.lib.vj. Fallit vbi cōſuetudo localis eſſet ſm ius commune con trarium ſecundo iuri:vt notant Io.an.de conſti.c.j. & Ar chi.de fi.preſby.c.j.lib.vj. Si vero lex p̄cedit cōſuetudinē & cōſuetudo ſequiꝛ:tūc aut lex p̄cedēs habet clauſulā de- rogatiuā conſuetudini vt qa ꝓhibet in futurū ꝯ̄riā cōſue tudinē introduci:vel tollit ſimpl'r contrariā ꝯſuetudinē: vt dictū eſt & tūc pręiudicat cōſuetudini ſequēti:ita ꝙ cō ſuetudo ſequēs nō valet.vt.C.de vſuris.l.eos.extra.c. nō putamꝰ lib.vj.ſm Io.an.Sed Pe.de Anch.dicit ꝙ licet tol lat conſuetudinem inductā:tn̄ ſi conſuetudo ꝯ̄ talem legē duret:ita vt ſit pręſcripta vt nō rōnabilis:adhuc tollet ta lem legē.Ioan.de Imol'. in cle.dicit in aliqbꝰ habere locū dictū Ioā.an.in aliquibꝰ alijs dictū Petri. Si autē prędicta lex nō habet clauſulā derogatiuā conſuetudinis :tunc aut eſt rōnabilis aut irrationabilis .Si rōnabilis non tollit le

Legum pulchra diſtinctio.

gem.Et dr̄ irrationabilis vt qa eſt ꝯ̄ ius per qd' lediꝛ ordo iudiciariꝰ,vt eo.ti.ad noſtrā.Vel per qd' diſrumpiꝛ eccl'iaſtica diſciplina:vt eo.ti.cum īter.Vel qa eſt oneroſa eccle ſijs.eo.tit.cū īter.Vel qa eſt ꝯ̄ publicam vtilitatē cōem:& talis conſuetudo nō derogat canoni vel legi:vt.viij.diſt. mala autē cōſuetudo. Et rō eſt qa ſicut iuramentū non eſt vinculū iniqtatis:nec debet admittere pc̄tm̄ al's nō valet: vt,xxij.q.iiij.īter cetera.Ita nec priuilegiū nec cōſuetudo: nec ꝯſtitutio nec p̄ſcriptio:nec etiā appellatio: ſm Hoſti. Ad hoc cōcordat qd' notāt Hoſtiē.& Io.an.de elec.ꝑuene rabilē.dicētes ꝙ ꝯſuetudo vel ſtatutū ꝙ ꝯmittentes furtū vel homicidium vel ſimile crimē in pecunia tm̄ puniāꝛ ſūt irrationabilia qa nihil aliud eſt q̄ꝫ hoīes venalitati ex ponere vel incitare hoīes ad cōmittēdum peccata . Tales em̄ minꝰ timent pœnā pecuniariā q̄ꝫ timent ſuſpendiū vl' aliā mortē.Illa ḡ non ſunt tenēda neq; ſeruāda.de offi.or. dilectus.&.c.ſi.Dicit ēt Hoſti.ī ſumma.de pœni.& remiſ. quibꝰ & qualiter ꝙ ꝯ̄ peccati correptionē nō currit p̄ſcri- ptio vel cōſuetudo vel diſſuetudo.Si autē conſuetudo ſit rōnabilis tūc aut eſt pręſcripta aut nō pręſcripta. Si p̄ſcri pta tunc derogat iuri poſitiuo:& etiam iuri gentiū: vt de cōſuetudine.c.vlti.Et cū gn̄alis eſt cōſuetudo tunc gn̄ali- ter & vbiq; derogat.vt.ff.de legi.l.de quibꝰ.§.inueterata. Si ꝟo ſit particularis cōſuetudo ſeu localis tūc in illo lo- co tm̄ conſuetudo tollit legē.Sic loquitur lex.ff. cōia p̄.l. venditor.& di.xj.cōſuetudinis.Si autē non eſt præſcripta cōſuetudo tūc nō derogat legi vt in.c.humana.et de elec. Et hoc etiā expreſſe dr̄ de cōſue.c.vlt.Dicit etiā Hoſti.ꝙ q̄ ſit cōſuetudo rōnabilis vel non relinquiꝛ cōſilio iudicis. Idē etiā dicit ꝙ cōſuetudo quæ eſt ꝯ̄ votū vel ꝯ̄ religionē nō valet nec tollit legē.de ſtatu.mona.cū ad monaſteriū. Itē dicit ꝙ lex vel canon cōtinēs p̄ceptū vel prohibitionē nō pōt tolli p ꝯſuetudinē:qd' tn̄ nō videꝛ ſimpl'r veꝝ ſed de his q̄ cōpręhēdūt pręceptū vel ꝓhibitionē legis diuinę nō autē in pure poſitiuis.Nā rogationes quo ad ieiuniū & quo ad feriandū ponunꝛ in præcepto.de ꝯſe.di.iij.roga

Obſeruatio rogationum.

tiones.Et tn̄ ab oībus diciꝛ præceptum illud eſſe abroga- tum per contrariā cōſuetudinē.Itē ſicut legē & ſi non ge- neralē tn̄ ſpecialē pōt ſibi facere vnuſquiſq; ppl's:& ī hoc dr̄ princeps conſentire licet etiā poſſet illā ignorare,Eadē rōne pōt ſibi cōſuetudinē facere particularē & rationabi lem quia

lem:qa prīceps nunq̄ꝫ vult facta rōnabilia impedire:ſed potius approbare . Et quantū ad conſuetudinē gn̄alē vel particularē introducēdā credit Hēricus prędictus ꝙ ſcien tia p̄ſumpta & tolerātia principis ſufficiant:inducēs glo. Bar.Brix.diſ.iiij.§.leges.ꝙ conſuetudo rationabilis præ- ſcribi poteſt ſine ſciētia principis:licet Ioā.& Inno.& Ho- ſtien.& Arch.cōtrariū videanꝛ ſentire:ſed male dicit Hē- ricus & primam opinionem magis approbat.

TITVLVS. XVII. DE LEGE CANONICA.

¶ In quo agiꝛ de p̄ceptis eccleſiæ.de reſcri ptis.de decretis.decretalibus epiſtolis.& de autoritate do ctorum.

Capitulum vnicum.

LEX HVMANA DICITVR ius poſitiuū ſcriptū. Nā ſi non eſt ſcriptum dr̄ conſuetudo vt dictū eſt . Ipſa autē lex hūana ſi nō eſt iuſta: q̄uis large dicaꝛ lex inquātum ab aliquo habente autoritatem cōſtituitur: propter quod di citur Eſaię.x.Vhæ qui condunt leges iniquas : non tamē proprie eſt lex:quia non ligat id eſt nō obligat ad ſui ob- ſeruantiam. Si autē iuſta a deo inſpirante ē ſecundum il- lud Prouerb.viij.Per me reges regnant : & legum condi- tores iuſta decernūt : vnde & lex dei dici poteſt & cuſtodi- ri & meditari debet . Et ſic poteſt exponi illud Pſ.cxviij. Anima mea in manibus meis ſemper & legem tuam non ſum oblitus.Anima mea id eſt conſideratio & affectꝰ ani mæ in manibus id eſt in operibus noſtris debet eſſe: vt.ſ. ſint bōa ipa opa deo grata. Et quia opera tunc ſunt bona quando ſunt ſecundum legem nō ſolum dei:ſed etiam ho minū .Vn̄ & xp̄s naſcēs ſeruari voluit a matre ſua legem hoīs infidelis.ſ.cū exijt edictum a Cęſare Auguſto: vt de- ſcri.vni.or.Lu.ij.Iuit prægnās in Bethleē.ideo ſubdit. Le gem tuā nō ſum oblitꝰ:ſed bn̄ recordatꝰ legis diuinę & hu manę:vt ipa opa eſſent ſm legē nō ꝯ̄ legē: & qa lex ē ſpēs iuris ſm Iſid'.di.j.ius gn̄ale.ideo vidēdū eſt de iſto termi- no ius quid ſit & vn̄ dicaꝛ.Pro cuiꝰ decla.di.b.Tho.ij.ij.q. lvij.ar.j. ꝙ ꝯſuetū eſt ꝙ noīa a prima ſui impoſitiōe retor queanꝛ ad alia ſignificāda ſicut nomē medicinæ prīo im poſitū ē ad ſignificādū remediū qd' pręſtaꝛ infirmo ad ſa nādū:deīde tractū eſt ad ſignificādum artē qua hoc fit.Ita

Ius qd ſit.

hoc nomē ius primo impoſitū ē ad ſignificādū ipſam rē iuſtā: poſtea eſt deriuatū ad ſignificādū artē qua coḡſciꝛ qd ſit iuſtū:& ſm hoc di.Celſus iuriſcō.ꝙ ius eſt ars boni & ęqui.Sicut em̄ eoꝝ q̄ fiūt p artē exteriꝰ q̄dā rō in mēte ar tificis p̄exiſtit q̄ dr̄ regula artis. ita ēt illiꝰ opis iuſti qd' rō determinat q̄dā rō p̄exiſtit in mente quaſi q̄dā regula pru dentię:& ēt hęc ſi in p̄ſcriptis redigaꝛ vocaꝛ lex: & iō ipſa lex nō ē ꝓpter ipm ius ſed aliqualis rō iuris.i.illiꝰ regulæ q̄ eſt ī mēte.vn̄ & Iſi.dic̄ ꝙ lex eſt cōſtō ſcripta.di.j.lex.Vl teriꝰ etiā hoc nomē extēdiꝛ ad ſignificādū locū in quo ius redditur:& ſic dr̄ aliqs cōparere iuri.Quarto etiā dr̄ ius id qd' reddiꝛ ab eo ad cuiꝰ officiū ptinet iuſtitiā facere : licet ēt id qd' decreuit ſit iniquū. Dictū ē aūt ius eo ꝙ iuſtū ſm Iſid'.di.j.c.iij.Iuſtū autē ē obiectū iuſtitiæ.vn̄ pħs.v. Eth. di.Oēs talē habitū volūt appellare iuſtitiā a quo opatiui iuſtoꝝ ſunt.Dr̄ aūt aliqd iuſtū quaſi habēs in ſe rectitudi nē ad qd' terminaꝛ actio iuſtitię:etiā nō cōſiderato qual'r id ab agēte fiat . Importat em̄ iuſtū quandā equalitatē ſi- cut ipm nomē demōſtrat.Dicitur em̄ vulgariter ea q̄ ade quanꝛ iuſtari:equalitas autē eſt ad alteꝝ. Illud ergo dr̄ in opere nr̄o iuſtū:qd' reſpondet ſm quādā equalitatē alte- ri:puta recōpenſationē debitę mercedis ꝓ ſeruitio impen ſo.Et cū in alijs virtutibꝰ nō determineꝛ aliqd rectū : niſi ſm id qd' fit alīq̄liter ab agēte:ſed tn̄ in ꝟtute iuſtitię ſpāli ter pręalijs virtutibꝰ determinaꝛ ſm ſe obiectū qd' vocaꝛ rectum:& hoc qdē eſt ius .Et ſic patet ꝙ iuſtum ſeu ius eſt obiectū iuſtitię.Qd' aūt dicit Iſid'.di.j.oēs:ꝙ fas eſt lex di uina,ius lex humana,ꝓpterea h̄ dicit:qa cū ius ſit obiectū iuſtitię:& iuſtitia equalitatē importet:nos aūt deo nō poſ ſumus recōpenſare ſm equalitatē : ideo nō poſſumꝰ pro- prie deo reddere ius ſicut ꝓximo:ſed ſufficit ꝙ impleamꝰ quod poſſumꝰ deo.ſ.animā ſubijciēdo : & hoc dicitur fas.

§. I. DIVIDIT AVTEM ISIDO

De diuiſiōe iuris poſitiui.

rꝰ ſic ius.di.j.ius aūt. Ius aut naturale eſt aut ciuile aut gē- tiū.Vbi ſciēdū ꝙ ius gētiū cōpræhēdiꝛ ſub iure poſitiuo. Sic em̄ diuidit philoſophus.v.Eth.ius.ſ.in naturale & po liticum.Dicit enim.Politicum ius hoc quidem naturale: hoc autem legale id eſt lege poſitum . Ius ſiue iuſtum aut naturale eſt quod ex ſui natura eſt alteri adequatū vel cō menſuratum alteri.Hoc autem poteſt contingere dupli ci ter.Vno modo ſecundum abſolutam ſui conſiderationē ſic maſculus ex ſui ratione habet commenſurationem ad fœminam:vt ex ea generet & pariēs ad filium vt eum nu triat.Alio modo aliquid eſt naturaliter adequatum alte- ri:non ſecundum abſolutam ſui rationem: ſed ſm aliqd' qd' ex illo ꝯſeqꝛ : puta ꝓprietas poſſeſſionū.Si em̄ ꝯſide- reꝛ iſte ager abſolute:nō habet vn̄ magis ſit huiꝰ q̄ꝫ illius: ſed ſi ꝯſidereꝛ ad oportunitatē colēdi vt pacificū vſū agri Scd'o loco habet quādā ꝯmēſurationē ad h̄ ꝙ ſit vnius & nō alteriꝰ:vt patet p pħm in.ij.Poli.Abſolute aūt app̄hē dere aliqd nō ſolū ꝯuenit hoī : ſed ēt alijs aīalibus:& iō qd' ius dr̄ naturale ſm primū modū:cōe ē nob & alijs aīalibꝰ A iure aūt naturali ſic dicto recedit ius gentiū:vt iuriſcō- ſultꝰ.ff.de iuſtitia & iure.dic̄:qa id oībꝰ aīalibꝰ:h̄ ſolis hoī bꝰ inꝛ ſe cōe ē:ꝯſiderare aūt aliqd ꝯpādo ad id qd' exīde ſe qꝛ ē ꝓpriū rōnis.Et iō h̄ ē naturale hoī ſm rōnē naturalē q̄ hoc dictat.Et iō Caius iuriſcōſultꝰ:vbi.ſ.Qd' naturalis rō inter oēs hoīes cōſtituit:id apud oēs gētes perequæ cu- ſtodiꝛ:vocaturq; ius gētiū . Et qa ea q̄ ſunt de iure gentiū

De iure gentiū.

rō naturalis dictat:puta ex propinq̄ hn̄tia eqtatem inde ē ꝙ nō indiget aliq̄ ſpāli inſtōne ſicut ius ciuile: ſed ipa na turalis rō ipm ius gētiū inſtituit.Et ſi arguaꝛ ꝙ ſeruitꝰ eſt de iure gētiū ſm Iſi.di.j.ius gētium.Sed ſuitꝰ ē naturalis. Dicit em̄ pħus in.ij.poli.ꝙ natural'r aliq ſunt ſerui.Rn̄det Tho.ꝙ hūc hoīem eſſe ſeruū magis q̄ꝫ aliū abſolute ꝯſide rādo nō habet rōnē naturalē:ſed ſolū ſm aliquā vtilitatē inde ꝯn̄tē:inquātū vtile ē huic ꝙ regaꝛ a ſapiēte: & illi ꝙ ab h̄ iuueꝛ:vt dr̄.j.Poli. Et iō ſuitꝰ ptinēs ad ius gētiū eſt naturalis ſcd'o mō vt dictū eſt nō prīo mō.Et q̄uis vtrūq; ius.ſ.gētiū & ius ciuile ſeu politicū deriueꝛ a iure naturali tn̄ alio & alio mō.Nā ius gētiū ꝓpinquiꝰ deriuaꝛ ab eo vt ꝯcluſiōes ex prīcipijs.Ius aūt ciuile nō ita īmediate : & vt determinatiōes aliquoꝝ vl'ium. Itē q̄uis etiā ſit q̄ddā iu- ſtū qd' dr̄ paternū.ſ.inꝛ patrē & filium:& q̄ddā qd' dr̄ dn̄a tiuū.ſ.inter ſeruū & dn̄m:tn̄ iſta nō ptinēt ad ius politicū ſed magis ad iuſtū oeconomicū. Ad iuſtitiā em̄ cuiꝰ obie ctū eſt iuſtum ſimpl'r:qd' ē ius politicū : ꝓprie ptinet red dere vnicuiq; qd' ſuū ē:ſuppoſita tn̄ diuerſitate pſonę vni us ad alteꝝ.Si qs em̄ ſibi det qd' ſibi debeꝛ:nō ꝓprie voca tur h̄ iuſtū.Et qa qd' eſt filij eſt p̄ris:& qd' ē ſerui eſt dn̄i:iō nō eſt ꝓprie iuſtitia patris ad filiū vl' dn̄i ad ſeruū.Cū em̄ iuſtitia ſit ad alterū.alterū dici pōt aliqd dupl'r. Vel qa ē oīno diſtinctū ab eo:ſicut in duobꝰ hoībꝰ:quoꝝ vnꝰ nō ē ſub alio:ſed ambo ſub vno principe.Vl' qa aliqd eſt eius exiſtens:& ſic filius eſt aliqd patris:qa quaſi ps eiꝰ:& ſer- uus aliqd dn̄i:qa inſtrm̄ eiꝰ.Ideo proprie & ſimpliciter iu ſtū ſeu ius qd' eſt obiectū iuſtitiæ ꝓprie ē ius politicū ſeu ciuile.Dn̄atiuū aūt ius non eſt ſimpl'r ius ſed aliquo mō.

Sub iure aūt ciuili qd' ponit Iſid'.in diuiſiōe illa q̄ eſt in prīcipio huiꝰ.§.cōpręhēdiꝛ ius canonicū. Primo ḡ de iu- re vel lege hūana tractādo ponētur q̄dā cōia tā iuri ciuili qd' alio noīe dr̄ ius forēſe q̄ꝫ iuri canonico. Poſtea aliqua propria de iure gentiū & ciuili:demū de iure canonico.

§. II. DE NECESSITATE LEGIS

De lege hūana vtrū neceſſaria ſit.

gis humanæ dicit Iſi.li.v.Ety.Factę ſunt aūt leges vt eaꝝ metu hūana coerceatur audacia:tutaq; ſit inter improbos īnocētia:& in ipſis īprobis formidato ſupplicio refreneꝛ nocēdi facultas.di.iiij.facte . Sed hoc eſt maxime neceſſa- rium humano generi.ſ. vt tollatur facultas malis nocēdi alijs:alias nō poſſent conuiuere hoīes.Et cū hoc faciat lex humana p pœnas impoſitas ab ea:ideo neceſſariū fuit ta les leges ſtatuere. Sed ꝓ maiori horum declaratione dicit Tho.j.ij.q.xcv:ar.j. ꝙ hoī ineſt natural'r quædā aptitudo ad ꝟtutē . Sed ipſa virtutis p̄fectio neceſſe eſt ꝙ adueniat hoī p aliquā diſciplinā:Sicut videmꝰ ꝙ p aliquā īduſtriā ſubuenitur hoī in ſuis neceſſitatibꝰ:puta in cibo & veſtitu quoꝝ initia quędā ſunt a natura.i.rōne & manu . Nō aūt cōplementū ipm̄ ſicut cętera aīalia: qbꝰ natura ſufficien- ter tegmētū & cibū dedit.Ad hanc aūt diſciplinā nō de fa cili hō ſibi ſufficiēs eſt: qa p̄fectio virtutis cōſiſtit p̄cipue in retrahēdo ſe ab inordinatis delectationibus & idebitis

ad quas hoīes ſunt proni:& maxime iuuenes quibus magis ē efficax & neceſſaria diſciplina. Et ideo oportet ꝙ huiuſmodi diſciplinam per quã ad virtutē ꝑuenitur ab alio ſortiantur. Et quantum quidem ad illos iuuenes qui ſunt proni ad virtutis actus: vel ex diſpoſitione naturæ: vel ex conſuetudine: vel magis ex diuino munere: ſufficit diſciplina paterna quæ eſt per admonitiones. Sed quia inueniuntur quidam proterui & ad vitia proni: qui de facili verbis moueri non poſſunt: neceſſarium fuit vt per vim & metum cohiberentur a malo: vt ſaltem ſic a malis deſiſtentes & alijs quietam vitam redderent: & ipſi tandem ꝑ huiuſmodi aſſuetudinem ad virtutem perducerētur: & voluntarie facerent que metu prius implebant: & ſic efficerentur virtuoſi: huiuſmodi autem diſciplina cogens metu pœnæ eſt diſciplina legum. Vnde neceſſarium fuit ad pacem hominum & ꝟtutem acquirendam vt leges hũanę inſtituerent̃: qa ſicut dicit ph̃s in .j. Poli. Sicut hō ſi eſt virtuoſus eſt optimũ aïaliũ īter oïa aïalia: ita ſi ſit ſeparat⁹ a lege & iuſtitia ē peſſimũ oïm aïaliũ: qa hō arma rōnis ad expellēdas cōcupiſcētias & ſeuitias habet q̃ alia aïalia nō habent.

Arg. ꝯ. Et arguatur ꝙ melior eſt iuſtitia aïata q̃ inaïata ſed iudex eſt iuſtitia animata. Dicit em̃ ph̃s .v. Ethi. ꝙ ad iudicē cōfugiũt homines ſicut ad iuſtitiã animatam. Lex autē eſt quaſi iuſtitia inaïata: ergo videt̃ ꝙ melius fuiſſet vt executio iuſtitię ꝯmitteret̃ arbitrio iudicũ q̃ ꝙ lex aliqua ederetur. Rñdet Thom̃. vbi. ſ. ꝙ ẜm ph̃m. in .j. Retho. Melius eſt oïa ordinari lege q̃ dimitti arbitrio iudicum.

triplex eſt legũ fructus Et hoc ꝓpter tria. Primo quia facilius eſt reperire paucos ſapiētes q̃ ſufficiant ad rectas leges condendas q̃ multos qui requirerētur ad recte iudicãdũ de ſingulis. Secũdo qa illi q̃ leges ponũt multo tp̄e cōſiderãt qd lege ferendũ ſit ſed iudicia de ſingularib⁹ factis fiunt ex cauſis: alĩs caſibus ſubito ortis: facili⁹ autē ex multis cōſideratis pōt hō videre qd rectũ ſit q̃ ex vno ſolo facto. Tertio qa legiſlatores iudicãt in vniuerſali & de futuris: ſed hoïes iudicijs p̄ſidētes iudicãt ad quę afficiunt̃ odio vel amore aut cupiditate & ſic eoꝝ deprauat̃ iudiciũ. Quia igit̃ iuſtitia aïata iudicis nō ī multis inuenit̃ & qa flexibilis eſt ideo neceſſariũ fuit in quibuſcũq; eſt poſſibile lege determinare quid iudicandũ ſit & pauciſſima arbitrio hominũ relinquere

§.III. DE QVALITATE SEV DEſcriptione legis humanę.

Qualis debet eſſe lex. Iſid̃. lib. v. Etymol̃. ſic deſcribit Erit aũt lex honeſta, iuſta, poſſibilis, ẜm naturã, ẜm ꝯſuetudinē patrię, loco temporiq; conueniēs, neceſſaria & vtilis: manifeſta q̃q; ne aliqd per obſcuritatē in captione ꝯtineat nullo priuato cōmodo ſed ꝓ cōmuni ciuiũ vtilitate conſcripta di. iiij. erit. quę quidem deſcriptio nō videt̃ bona. Nam Iſid̃. diſ. j. c. cōſuetudo. ponēs qualitatē lgis di. Lex erit omne qd̃ rōne cōſtiterit dũtaxat qd̃ religioni cōgruat: qd̃ diſciplinę cōueniat: quod ſaluti ꝓficiat. Aut ergo iſta eſt diminuta deſcriptio quę ponit tantũ tres cōditiones legis: aut illa ſupflua quę ponit vndecim cōditiones legis. Sed rñdeo ꝙ vtraq; bona eſt: & tñ iſta ſcd̃a breuior cōtinēs quę ſunt neceſſaria legi, illa aũt magis explicat cōditiōes ipſius legis: quę tamē omnes cōtinent̃ implicite ſeu reducunt̃ ad illas tres conditiones poſitas in ſecunda deſcriptione. Hoc autem ſic declarat. b. Tho. j. ij. q. xcv. ar. iij. Vniuſcuiuſq; rei quę eſt propter aliquē finē neceſſe ē ꝙ forma determinet̃ ẜm proportionē ad finē: ſicut forma ſerrę talis debet eſſe q̃lis conuenit ſectioni vt patet in .ij. Phyſi. Quælibet etiã res recta & mēſurata oportet ꝙ habeat formã proportionalē ſuę regulę & mēſurę, lex aũt humana vtrũq; habet qa eſt aliquid ordinatũ ad finem & eſt quędã regula & mēſura recta & mēſurata quadã regula ſuperiori quę quidē regula ſuperior eſt duplex. ſ. lex diuina & lex naturę. Finis aũt humanę legis eſt vtilitas hominũ: ſicut etiã dicit iuriſperit⁹. Et ideo Iſid̃. ī deſcriptione ſcd̃a legis tria poſuit. ſ. ꝙ religioni cōgruat inquãtũ. ſ. eſt ꝓportionata legi naturę ꝙ diſciplinę cōueniat inquãtũ. ſ. eſt ꝓportionata rōni ꝙ vtilitati ꝓficiat inquãtũ. ſ. eſt ꝓportionata vtilitati humanę: Et ad iſta tria oēs alię cōditiones q̃ poſtea ponunt̃ reducunt̃.

Tria de rōne legis humanæ. Nã ꝙ dicit̃ honeſta refert̃ ad hoc ꝙ congruat religioni qd̃ aũt ſubditur iuſta poſſibilis ẜm naturã & cōſuetudinē patrię: loco tēporiq; conueniēs refert̃ ad hoc ꝙ cōueniat diſciplinæ. Attendit̃ em̃ diſciplina: primo quãtũ ad ordinē rōnis: q̃ importat̃ in eo ꝙ dr̃ iuſta. Secundo quantum ad facultatem agentium. Debet enim diſciplina eſſe conueniēs vnicuiq; ẜm ſuam poſſibilitatem: & ideo dr̃ poſſibilis. Obſeruata etiã poſſibilitate naturæ & ideo dr̃ ẜm naturam. Non enim eadem imponenda ſunt pueris que imponunt̃ viris perfectis. Et ẜm humanam conſuetudinem, non enim poteſt homo ſolus viuere in ſocietate: alijs morem non gerēs. Tertio modo quantum ad debitas circunſtantias ideo dicit tempori locoq; conueniens. Quod autem ſubditur neceſſaria vtilis &c. refertur ad hoc ꝙ proficiat ſaluti vt neceſſitas referatur ad remotionem mali: vtilitas vero ad conſecutionem bonorum manifeſtatio vero pertinet ad cauendum nocumentum quod poſſet prouenire ex ipſa lege ſi eſſet obſcura. Et vt dictum eſt lex ordinatur ad bonum cōe: ideo & hoc ponitur in hac deſcriptione dum dicitur nullo priuato commodo &c. & ex iſta deſcriptione poſſet rñderi ad ea q̃ obijcerent̃ in contrarium. Hæc Tho. quæ refert Archi. ſuper ca. erit aũt. diſt. iiij. Glo. autē dicti capĩ ſic exponit. Honeſta debet eſſe lex: qa ī iure nō tam attēdit̃ iuſtitia q̃ honeſtas. vt. xxxv. q. iij. porro. Addit Archi. hic in Roſario. Honeſtas dr̃ quaſi honoris ſtatum cōſeruãs. Vnde honeſtũ eſt qd̃ ſua vi trahit & dignitatem allicit vt dixit Tullius.

Virtus ē mater decētię. Et hæc eſt virtus contraria turpitudini: & mater cōdecētię. Dicit̃ etiã honeſtas aliqñ cōpoſitio & apparat⁹ diuitiarũ. ẜm illud Eccĩ. xj. Paupertas & honeſtas a deo ſunt. Iuſta. Aliter em̃ non eſſet ius niſi eſſet iuſtũ vt diſt. j. ius gñale. Et Aug. dicit ꝙ lex ſi non eſt iuſta nō eſt lex. Poſſibilis qa ſi ex impoſſibilitate legis eã hō trãſgrederet̃: qa. ſ. ſeruare nō poſſet trãſgreſſio ei nō imputaret̃ vt. xv. q. j. nō eſt. & xxiij. q. iiij. Nabuchodonoſor. Scd̃m naturã. i. ẜm naturalē rōnē qa ſi ꝯ̃ria eſſet rōni: nō eſſet lex. Vel ẜm naturã. i. ẜm cōuenietiã pſonaꝝ qb⁹ dat̃ vel ẜm naturã. ſ. negotioꝝ de qbus agit̃. Scd̃m cōſuetudinē qa ſi eſt ꝯ̃ cōſuetudinē inhabitantiũ per ꝯ̃riã ꝯſuetudinē derogat̃. vt di. iiij. §. leges. Itē qa & cōſuetudo legē interp̄tat̃. e. de verb. ſig. abbate. Loco qa ī aliquib⁹ locis aliq̃ ſtatuunt̃ q̃ alibi nō reciperet̃. vt diſt. xxxj. aliter. Vbi oſtēdit̃ lex cōtinētię impoſita in ſacris cōſtitutis in eccĩa occidētali nō eſſe poſitã in eccĩa orietali: quo. ſ. ad vſum matrimonij ꝯ̃cti. Tēpori conueniēs. Oïa em̃ debent cōuenire tp̄ibus ſuis. vt. xxiij. q. iiij. ſi eccleſia. Multa enim fuerunt ſtatuta rigoroſa tp̄ibus antiqs qñ homïes deuotiores erãt & fortiores q̃ modernis tp̄ibus ꝑ alia iura vel ꝯſuetudines ſunt immutata. Vnde dr̃ diſti. xxxiiij. fraternitatis. Defectus noſtri tp̄is qbus nō ſolũ merita: ſed & corpa defecerũt diſtrictionis illi⁹ nō patit̃ manere cēſurã. Neceſſaria nō niſi īſtãte neceſſitate ius ſtatui debet. vt. xxix. di. regulæ. Sed intellige non de neceſſitate abſoluta ſed de neceſſitate cōgruētiæ: qua. ſ. aliqd melius fit. Manifeſta ne ī captione ne. ſ. aliqs vitioſe poſſit eã īterpretari vel ne alicui paretur laqueus per eam cum. ſ. nō clare loquitur. Hęc Io.

Canōes quō cōdendi. Et mouet glo. q̃ſtionē ſup. c. in iſtis. di. ea. Quid cũ papa vult condere canonē & epi ꝯtradicũt dicētes. Iſte canō nō cōuenit cōſuetudini regionis noſtrę. Cui⁹ ſentētiæ potius ſtabit̃ papę vel oïm epoꝝ. Videt̃ ꝙ poti⁹ epoꝝ qa orbis maior eſt vrbe. di. xciij. legim⁹. Arg. ꝙ ſentētia papę ꝓualet: vt. xxxv. q. ix. veniã. Nã & error pricipis ius facit. ff. de ſupel. leg. l. iij. Io. Intelligendũ tñ de tali errore qui non ſit cōtra legē diuinã vel naturalē. Et dicit Arch. ſup dicto c. erit. in prin. ꝙ iſtę cōditiones legis intelligēdæ ſũt de legibus cōmunib⁹ in qbus hæc oïa conſideranda ſunt. Vel forte hæc oïa intelligunt̃ negatiue: vt. ſ. leges non ferant̃ cōtra honeſtatē vel iuſtitiã: & ſic de alijs. Vel intelligit̃ qd̃ hic dr̃ collectiue. ſ. in cōdēdis legib⁹. Hæc ſunt conſideranda ſed nō in qualibet earũ. Itē Arch. ſup. c. cōſuetudo. diſ. j. exponēdo ſecũdã deſcriptionē legis ſuprapoſitã: ſic ait. Lex erit. i. pro lege ſeruãda & vigorē legis habebit omē. i. aliquod de omni vel omne nō genere ſubſtantię ſed æquualentię dũmō cōtineat qd̃ ſequit̃. Qd̃ rōne. ſ. nō ſcriptura tm̃. Quod religioni: hoc ideo dicit qa ſatis dictaret ratio humana ꝙ quis poſſet pecuniã funebrē exercere: ſed quia hoc ꝯtrariũ eſt diſciplinę & ſaluti ideo nō eſt ius nec loco iuris pōt haberi. Et eſt arg. cōtra leges permittētes vſuras ſ. ꝙ non ſunt leges. Itē ſatis dictaret humana rō poſſe vti vel veſci açimis Iudæoꝝ vel idolothytis ſed qa hoc eſt cōtrariũ religioni: ideo nō pōt de iure fieri. xxviij. q. j. omes. xxxij. q. iiij. ſicut lati⁹. Qd̃ videt̃ intelligēdũ qñ hoc fieret

vt quia in lege veteri mãdatũ quo ad primũ: vel ī veneratione idoli: quo ad ſcd̃m exēplũ: vel ita vt ſcandalum ſequeretur quo ad vtrũq;. Itē ſatis perſuaderet ratio hũana ꝙ quis poſſet vti ſua vxore in ſacro ordine: vel ꝙ poſſet contrahere cum commatre vel affini. Sed quia contrarium eſt diſciplinę & religioni nō poteſt fieri de iure & diffinit Hug. de ſancto Victo. ſic diſciplinam.

Diſciplinæ diffinitio. Diſciplina eſt bona & honeſta conuerſatio: cui parũ eſt non malum facere: ſed etiã ſtudet in his quę bene agit irrepręhenſibilis apparere. Scd̃m autē Aug. & Papiã: diſciplina dr̃ quarũcunq; rerũ ſcientia. Deriuatur autem a diſcendo.

§. IIII. DE LEGE HVMANA

Lex humana deriuat̃ a rōne naturali. ꝙ deriuatur ratione naturali: & prohibet vitia ſed nō omnia. Imperat actus virtutum: ſed non omnes. Et pro declaratione primi dicit bea. Tho. j. ij. q. xcv. ar. ij. ꝙ lex inquantum habet de iuſtitia intantum habet de virtute legis. In rebus autem humanis dr̃ aliquid eſſe iuſtum ex eo ꝙ eſt rectum ſecundum regulam rationis. Rationis autem prima regula eſt lex naturę: vt. ſ. dictum eſt. Omnis igitur lex humanitus poſita intantum habet de legis ratione inquãtũ a lege naturę deriuatur: non tamen deriuatur lex humana a lege naturali: vt concluſiones ex principijs demonſtratiue producuntur. Hoc enim modo deriuantur pręcepta decalogi a lege naturę: ſicut ex hoc ꝙ dicit lex naturalis nemini facienda iniuria. ſequitur de neceſſitate non eſſe occidēdum: adulterãdum: furandum: & huiuſmodi. & quaſi etiã iſto modo ius gentium deriuatur a lege naturę: ſed deriuatur lex humana a naturali: ſicut determinationes particulares quorũdam gñaliũ: ſicut etiã formę cōes in artibus determinãtur ad aliquid ſpeciale: ſicut artifex formã communem domus: neceſſe eſt ꝙ determinet ad hanc vel illam figuram domus. Dictat lex naturalis malefactorem puniri: ſed ponit lex humana modum determinatũ punitiōis & ſic de alijs. Vnde & Tullius dicit in ſua rheto. ꝙ res a natura profectas & a conſuetudine approbatas legũ metus & religio ſanxit. Dicit autem iuriſperitus. ff. de leg. & ſenatuſconſul. ꝙ non omnium quæ lege ſtatuta ſunt poteſt ratio aſſignari: non quia leges omnes non procedant a rōne ſi iuſtæ ſunt: ſed quia nimis eſſet difficile & prolixum. Sed vt dicit philoſophus. v. Ethicorum. In talibus oportet attendere expertorum vel ſeniorum vel prudentum in demonſtrabilibus enuntiationibus & opinionibus non minus q̃ demonſtrationibus. Quantum ad ſecundum ſciēdum ꝙ lex ponitur in communi. Ratio huius eſt ſecundũ bea. Thom̃. j. ij. q. xcvj. ar. j. qa vnũquodq; quod eſt ꝓpter finem: neceſſe eſt ꝙ ſit fini ꝓportionatum.

Finis legis qd ſit. Finis aũt legis eſt bonũ cōe: ſic em̃ dicit Iſid̃. ſ. in deſcriptione legis. ſ. ꝙ lex nullo priuato cōmodo: ſed ꝓ cōi vtilitate ciuiũ debet eſſe cōſcripta. diſ. iiij. erit. Vñ oportet leges hũanas eſſe ꝓportionatas ad bonũ cōe: bonũ aũt cōe cōſtat ex multis & ideo oportet ꝙ lex ad mĩta reſpiciat ẜm pſonas: & ẜm tp̄a & ẜm negotia. Cōſtituitur em̃ cōitas & ciuitas ex multis pſonis: & eius bonũ per multiplices actiones ꝓcurat̃: nec ad hoc ſolũ ꝙ modico tp̄e duret: ſed ꝙ oï tp̄e perſeueret ꝑ ciuiũ ſucceſſionē: vt Aug. dicit in. ij. de ciui. dei. Notandũ tñ ꝙ ph̃s in .v. Ethic. ponit tres partes iuſtitię localis qd̃ eſt ius poſitiuũ. Sunt em̃ quędã quę ſimplr̃ in cōi ponuntur: & hę ſunt leges cōes. Et quantũ ad hoc dicit ꝙ legale eſt qd̃ ex principio quidē nihil differt vt ſic ſit vel aliter Qñ aũt ponit̃: differt: puta ꝙ captiui ſtatuto p̄tio redimãt̃ Quędã ꝟo ſunt quantũ ad aliqd cōia: & quãtũ ad aliquid particularia: quaſi leges priuatoꝝ: qa reſpiciũt ſingulares pſonas: ſed poteſtas earũ extendit̃ ad multa negotia. Et quãtum ad hoc dicit: quęcũq; in ſingularib⁹ lege ponunt̃ Dicunt̃ etiã q̃dã legalia nō qa ſint leges: ſed ꝓpter applicationē legũ cōmuniũ ad particularia facta aliqua: ſicut ſunt ſnīę quę ꝓ iure habent̃: & quãtũ ad hoc dicit ph̃s & ſententialia.

Lex ꝓhibet vitia ſed non oïa. Quãtũ ad tertiũ. ſ. ꝙ lex humana ꝓhibet vitia: ſed nō oïa. Declarat. b. Tho. j. ij. q. xcvj. ar. ij. ſic. Cum lex ſit quędã menſura humanorũ actuũ: & diuerſa diuerſis menſurent̃ ẜm cōuenientiã eoꝝ: oportet ꝙ leges imponantur hoïbus ẜm eoꝝ cōditionē: qa lex ẜm Iſid̃. debet eē poſſibilis & ẜm patrię cōſuetudinē. Poteſtas aũt operãdi ſeu facultas ex interiori habitu & diſpōne ꝓcedit. Nō em̃ idē ē poſſibile nō habēti habitũ virtutis & virtuoſo: ſicut nō ē idē poſibile puero & viro ꝑfecto: & ꝓpter hoc nō ponit̃ eadē lex pueris q̃ & adultis. Multa em̃ ꝑmittunt̃ pueris quę in adultis pununt̃ in lege vel vituperãtur. Et ſilr̃ multa ſunt ꝑmittēda hoïbus nō ꝑfectis virtute: quę nō eſſent toleranda in hoïb⁹ virtuoſis. Lex aũt humana imponit̃ multitudini hoïm in qua maior pars eſt hoïm imꝑfectoꝝ virtute Et ideo lege humana nō ꝓhibent̃ oïa vitia a quib⁹ virtuoſi abſtinēt ſed ſolũ grauiora: a quib⁹ poſſibile eſt maiorē partē multitudinis abſtinere: & p̄cipue q̃ ſunt in nocumētum alioꝝ: ſine quoꝝ prohibitiōe ſocietas humana cōſeruari nō poſſet: ſicut ꝓhibet homicidia: furta: adulteria: & hmōi. Vnde & ſignãter Iſido. dicit diſ. iiij. factę. Factę ſunt aũt leges vt earũ metu humana coerceat̃ audacia. Audacia em̃ ꝑtinere videt̃ ad inuaſionē aliorũ. Vñ ꝑtinet pręcipue ad illa pctã ꝑ q̃ infert̃ iniuria ꝓximis: q̃ vtiq; lege ꝓhibent̃. Et q̃uis intentio legiſlatoris ſit hoïes ꝑ eã facere virtuoſos: nō tñ h̃ intēdit ſubito facere: ſed gradatim: & iō nō ſtatim multitudini imꝑfectoꝝ īponit eã q̃ ſunt virtuoſorũ: vt. ſ. ab oïb⁹ malis ſe abſtinēt: alioqn imꝑfecti hmōi p̄cepta ferre nō valētes in deteriora mala prorũperēt. Vñ dñs dixit Matt. ix. Neq; vinũ nouũ. i. pręcepta ꝑfectę vitę mittit̃ in vtres veteres. i. in hoïes imꝑfectos: alioquin rũpunt̃ vtres & vinũ effundit̃. i. p̄cepta cōtemnunt̃: & hoïes imperfecti ꝓ contēptu ad peiora dilabunt̃. Quãtum ad quartũ. ſ. ꝙ lex nō p̄cipit oēs act⁹ virtutũ. ſicut declarat. b. Tho. vbi. ſ. ar. iij.

Species ꝟtutũ diſtinguunt̃. Species ꝟtutũ diſtinguunt̃ ẜm obiecta. Oïa aũt obiecta ꝟtutũ referri poſſunt vel ad bonum priuatũ alicui⁹ pſonę: vel ad bonũ cōe multitudinis: ſicut ea q̃ ſunt fortitudinis pōt homo exeq: vel ꝓpter cōſeruationē ciuitatis: vel ad cōſeruãdũ ius amici ſui: & ſilr̃ de alijs. Lex aũt deducit̃ ad bonum cōe: & ideo nulla virtus eſt de cui⁹ actib⁹ lex pręcipere non poſſit: nō tñ de oïbus actib⁹ oïm ꝟtutũ lex pręcipit humana ſed ſolũ de illis q̃ ſunt ordinabiles ad bonũ cōe immediate vel mediate: ſicut cũ aliqua ordinãtur a legiſlatore ꝑtinētia ad bonã diſciplinã qua ciues informant̃ vt bonũ cōe iuſtitię & pacis ꝯſeruēt. Sicut ḡ lex humana nō ꝓhibet ẜm obligatiōem p̄cepti oēs act⁹ vitioſos: ita etiã nō pręcipit oēs actus virtuoſos. Sed ſicut prohibet lex aliquos actus ſinguloꝝ vitioꝝ: ita & p̄cepit aliquos actus ſingularũ virtutũ.

Actus ꝟtutis duplex Notandũ etiã ꝙ cũ act⁹ virtutis dicat̃ duplr̃. Vno mō materialiter. i. facere actus fortitudinis iuſtitię & hmōi: etſi non ex habitu: & ſic lex p̄cipit aliquos act⁹ ꝟtutũ. Alio modo formaliter. i. operari eo modo quo virtuoſus operat̃. & talis actus procedit ad habitum virtutis: nec cadit ſub pręcepto legis.

§. V. QVOD OMNES SVBIICIant̃ legi hũanę:

hoc ſic declarat. b. Tho. j. ij. q. xcvj. ar. v. Lex de ſui ratiōe habet duo. ſ. qa eſt regula humanorũ actuũ. ſcd̃o ꝙ habet vim coactiuã. Dupliciter ergo pōt aliqs eſſe legi ſubiect⁹. Vno modo ſicut regulatũ regulę: & hoc modo oēs qui ſubdũtur poteſtati ſubijciunt̃ legi quã fecit poteſtas. Qd̃ aũt aliquis non ſubijciat̃ ptãti pōt contingere dupliciter. Vno modo: qa eſt ſimplr̃ abſolut⁹ ab ei⁹ ſubiectione. Vnde illi q̃ ſunt de vna ciuitate vel regno nō ſubdũtur legib⁹ principis alteri⁹ ciuitatis vel regni ſicut nec dñs eius. Alio mō ẜm ꝙ regitur alia lege ſuperiori: puta ſi aliqs ſit ſubiectus ꝓcōſuli: regulari debet ei⁹ mãdatis: nō in his quę diſpenſant̃ ab imperatore: quãtũ em̃ ad illa nō aſtringit̃ quis mãdato inferioris cũ ſuperiori mãdato dirigat̃. Et ẜm hoc cōtingit ꝙ aliquis ſimplr̃ ſubiect⁹ legi ẜm aliqua legi non aſtrĩgat̃ ẜm ꝙ regit̃ aliqua lege ſuperiori. Et ad hoc facit qd̃ dicit Aug. Sicut in ptãtib⁹ humanę ſocietatis maior ptãs minori ad obediēdũ recte p̄ponit̃ ita de⁹ oïb⁹. diſt. viij. q̃ ꝯ mores. Alio mō dr̃ aliqs ſubijci legi ſicut coactũ cogēti: & hoc mō hoïes ꝟtuoſi nō ſubijciunt̃ legi: ſed ſolũ mali. Qd̃ em̃ ē coactũ & violētũ, eſt ꝯ̃riũ volũtati: volũtas aũt bonoꝝ cōſonat legi a qua volũtas maloꝝ diſcordat. Et ẜm hoc bōi nō ſũt ſub lege: ſed tm̃ mali.

Lex iuſto non eſt poſita Et ſic intelligit̃ illud apĩ. j. ad Tim. j. Lex iuſto nō ē poſita ſed iiuſtis & nō ſubditis ipſis &c. qa. ſ. nō ſũt iuſti ſubditi legi ꝑ modũ coactiōis: qa volũtarie obediũt. Nec ob. qd̃ dr̃ xix. q. ij. duę ſũt leges. ſ. ꝙ q̃ lege priuata. i. ſpũſſ. ducit̃ nl̃la rō exigit vt cōſtringat̃ lege publica. i. humana. Nã lex ſpũſſcti ē ſup oï lege humanit⁹ poſita: & ideo viri ſpũales ẜm hoc ꝙ ducũtur lege ſpũſſcti nō ſubdũtur legi humanę quãtũ ad ea q̃ ſũt ꝯ̃ria ductioni ſpũſſcti: ſed tñ hoc ipm eſt de ductu ſpũſſcti ꝙ viri ſpũales ſubijciãtur legib⁹ hũanis

ſecundum illud.j.Petri.ij.Subiecti eſtote omni humanę
creaturę propter deum.Hinc & Amb.Magnum quidē eſt
& ſpāle documentū quo chriſtiani viri poteſtatib⁹ ſubli
mioribus docenť debere eſſe ſubiecti ne quis conſtitutio-
Matth. nem terreni regis putet eſſe ſoluēdam.Si enim cenſum fi-
lius dei ſoluit: qs tu tantus es qui non putas eſſe ſoluen-
vij. dā.Et apl's ait.Oīs aīa ptātibus ſublimioribus ſubdita ſit
Ro.xiij. xj.q.j.magnū Qď aūt dicit iuriſperit⁹.ff.de legi.&ſenatuſ
con.ꝙ princeps ſolut⁹ eſt legibus ſuis:nō vult dicere ꝙ nō
Prīceps debeat eas ſeruare:ſed qa non eſt ſubditus quantū ad vim
ſolut⁹ ē coactiuam: nullus em̄ cogitur a ſeipſo.Non em̄ habet lex
legib⁹ vim coactiuā:niſi ex principis poteſtate:& ſic dr̄ prīceps
ſuis. ſolutus lege:qa ſi tranſgreditur nullus in eo pōt ferre ſen
tentiam cōdemnationis.Vn̄ Hieron̄. ſup illud.Tibi ſoli
peccaui.Rex em̄ erat:& alium non timebat.de pœ. diſtin.
iij.totā.ſ.qui poſſet eū punire de adulterio&iō dixit.Tibi
ſoli peccaui.q.d.Tu ſolus habes me punire.Sed īquantū
lex habet vim directiuam : princeps eſt ſubditus legi ſuæ
propria.ſ.voltate:& debet ſeruare vn̄ extra de cōſti'. cū
omnes dicitur.Quod quiſq; iuris in alterū ſtatuit ipſe eo
Cato. dem vti debet.Et ſapientis dicit auctoritas.Patere legem
quam tuipſe tuleris.Et Iſido.etiam dicit iuſtum eſt princi
pem obtemperare legib⁹ ſuis:tunc enim æſtimet ſua iura
ab alijs ſeruanda:quando ipſe illis primus reuerentiam
p̄bet.diſtī.ix.iuſtū.Et dn̄s Ieſus īproperat eis q imponūt
alijs onera grauia&īportabilia:&digito ſuo nolūt ea mo
uere.Mat.xxiij.Vn̄ quātū ad dei iudiciū prīceps nō eſt ſo
lut⁹ legib⁹ q̄tū ad vim directiuā ei⁹:ſed debet volūtari⁹ nō
coact⁹ ſeruare.Eſt etiā princeps ſupra legē inquantū cū ex
pediēs fuerit pōt eā mutare:& ī ea ꝓ loco & tpe diſpēſare

§.VI. QVOMODO VEL QVAN

do liceat ſubditis legi p̄ter verba legis ageř.Ad declaratio
Præter nem hui⁹ dicit bea.Tho.j.ij.q.xcvi.ar.vj.Omnis lex ordi
ꝟba le- natur ad bonū cōmune vt dictū eſt:& ītātū habet vī &ra
gis age tionē legis.Scd'm ꝟo ꝙ ab hoc deficit nō habet ꝟtutē obli
re ſubdi gādi.Vn̄ & iuriſperit⁹ de legi.& ſenatuſcō.dicit qď nulla
tis qn̄ li iuris ratio aut equitatis benignitas patiř:vt quę ſalubri-
ceat. ter pro vtilitate hoīm introducūtur:ea nos duriori interp̄
tatione cōtra ipſorū cōmodū ꝑducam⁹ ad ſeueritatē.Con
tingit autē ꝙ aliqd obſeruari cōi ſaluti eſt vtile vt ī pluri
bus:qď tn̄ ī aliquib⁹ caſib⁹ eſt nocumētū maximū.Quia
Eod. ti. igitur legiſlator nō pōt oēs caſus ſingulares intueri:ꝓpo
nit legē ſm ea que vt in pluribus accidunt ferēs intētionē
ſuā ad cōem vtilitatē.Vnde ſi emergat caſus in quo talis
obſeruatio legis ſit damnoſa nō ſalutifera:talis lex nō eſt
ſeruanda.Sicut ſi in ciuitate obſeſſa ſtatuatur lex ꝙ portæ
ſtēt clauſæ hoc eſt vtile cōi ſaluti:vt ī pluribus.Si aūt con-
tingat caſus ꝙ hoſtes inſequanť aliquos ciues ꝑ quos ci-
uitas conſeruať damnoſiſſimū eſſet ciuitati ſi portę eis non
aperirenť.Et ideo in tali caſu eſſent eis portę aperiēdę cō-
tra verba legis:vt ſeruareť vtilitas cōis quā intēdit legiſ
lator.Sed tn̄ hoc eſt conſiderādū ꝙ ſi obſeruatio legis ſm
ꝟba non habet ſubitū piculū cui oporteat ſtatī occurri nō
pertinet ad quemlibet vt īterpreteť qd ſit vtile:ſed h̄ ſolū
pertinet ad principes qui ꝓpter hmōi caſus hn̄t autorita
tē diſpēſandi in legib⁹.Si ꝟo ſit ſubitū periculū nō patiēs
tantā morā vt ad ſupiorē poſſit recurſus haberi ipſa neceſ
ſitas diſpēſationē habet ānexā:qa neceſſitas n̄ ſubdiť legi
Hęc Tho.Et tunc habet locū qď ait Gratia.j.q.j.remiſſio
nem.§.ſed notādū.Neceſſitas nō habet legē:ſed ipā ſibi fa
Obijciť cit legem. Nec obſtat qď ait Aug.in lib.de vera religiōe
In his tpalibus legibus q̄uis hoīes iudicent de ipſis cum
eas inſtituūt:tn̄ cū fuerint inſtitutæ & cōfirmatę nō lice-
bit de ipſis iudicare :ſed ſm ipſas.di.iiij.in iſtis.Videť em̄
ꝙ ſi quis pretermittat verba legis dicens ſe intentionē le-
gis ſeruare ꝙ iudicet talis de lege.Ad qď rn̄det Thom̄.ꝙ
Rn̄ſio. ille qui in caſu neceſſitatis agit preter verba legis nō iudi
cať de lege:ſed de caſu ſingulari:in quo videt verba legis
nō eſſe ſeruāda.Vnde dr̄ extra de reſcrip.cām: verba in re
ſcriptis vel legib⁹ poſita debem⁹ cōformare eqtati:etiam
ſi verba nō paterentur.Itē ſi arguať:qa eius eſt interp̄tari
legē cui⁹ eſt cōdere:vt dicit Gratia.xj.q.j.ſicut em̄.§.ex his
oībus.Sed ſubditoꝝ legi non eſt condere legem:nec ergo
eoꝝ eſt interpretari intētionē legiſlatoris:ſed ſm ꝟba age
re.Rn̄.Tho.ꝙ ille q ſe ſequiť intētionē legiſlatoris nō īter
p̄tať legē ſimplr:ſed ī caſu ī q manifeſtū eſt ꝑ euidētiā no
cumēti legiſlatorē aliud intēdiſſe ſi em̄ dubiū ſit debet vř
ſm verba legis agere vel ſuperiores cōſulere.Vn̄ Grego.
dicit ꝙ humanæ aures talia verba nr̄a iudicant qualia fo
ris ſonāt. Et paulo poſt.Verba debēt deſeruire ītentioni:
non intentio verbis.xxij.q.v.humanæ.vt dicit glo.ar.ꝙ
potius eſt conſideranda mens alicui⁹ in loquendo q̄ ver
ba.Vnde &extra de ꝟb.ſig.dicit Hilarius.Intelligētia di-
ctorū ex cauſis eſt aſſumenda dicendi qa nō ſermoni res:
ſed rei eſt ſermo ſubiect⁹.Sed hoc eſt verum dicit glo.cum
cōſtat de intellectu legis al's in dubijs non eſt a verbis re-
cedendū.ff.de leg.l.iij.nō aliter:& ſic concordat glo. cum
Tho.Item q̄uis ſapiētes nouerint ītentionem ſuā verbis
explicare & conditores legum fuerint ſapiētes tn̄ nulli⁹ ſa
pientia tanta eſt vt poſſit oēs caſus excogitare: & iō non
pōt ſufficienter ꝑ verba ſua in lege exprimere ea q̄ conue
niūt ad finē intētū.Et ſi poſſit legiſlator oēs caſus cōſide-
rare nō oporteret ꝙ oēs exprimeret ꝓpter cōfuſionē vitā
dā:ſed legē ferre debet ſm ea q̄ eueniūt vt ī plurib⁹.Tho.

§.VII DE INTERPRAETATIO-

ne legis nota ꝙ gloſ.ſup.§.ex his oībus.xj.q.j.ponit q̄dru Legis in
plicē interp̄tationē legis.Nā quędā interp̄tatio eſt proba terpta-
bilis:ſed nō eſt neceſſaria vt magiſtri & doctores interp̄- tio qua
tanť leges.C.de ꝓfeſ.qui in vrbe.Conſtātinopolitana.l. druplex
vnica.Quædam eſt neceſſaria ſed nō gn̄alis:vt iudicis.ff.
de leg.l.nam vt ait.ſed nō poteſt interp̄tari ſn̄iam ſuam:
niſi ſit præſes prouinciæ.ff.de appel.l.ab executore.Quā
doq; etiā legatus interprætať ſcriptum papæ. extra de ſe-
queſtr.ad hoc.Quædam interprætatio eſt ꝓbabilis neceſ
ſaria & generalis ſed non in ſcriptis redigenda:vt conſue
tudinis.ff.de legi.l.ſi de interprætatione.& extra de verb.
ſig.abbate.Quædam eſt ꝓbabilis neceſſaria & in ſcriptis
redigenda vt principis.C.de legi.l.j.Addit Arch.ad gloſ.
Dicūt qdam & forte nō male ꝙ nō licet inferioribus iudi
cibus interp̄tari interius ſcriptū & ęqtatē immo hoc ſolis
principibus licet.C.de legi.& cōſti.l.vlti.Sciendū tn̄ ꝙ ī
cauſis quas coram ſe hn̄t inferiores iudices bene poſſunt
quātū ad ius litigatoris ꝑtinet ſup iurib⁹ & interrogatio
nib⁹ inter ius & æquitatē interp̄tari:ita no.Inno.extra de
appel.cū ſpeciali.Sed qd ſi ſup arbitrio prolato oriť dubi questio
tatio nunqd arbiter poterit interpretari? dic ꝙ arbiter nō
pōt interpretari ſeu declarare ſeu determinare poſt ſentē-
tiam ab eo latā ſm ea q̄ notanť extra de arbi.cum olim.

§. VIII. DE MVTATIONE LE-

gū ſi mutari lex humana poſſit & qn̄.Et de hoc dicit Aug.
in primo de libero arbitrio.Lex tpalis q̄uis iuſta ſit mu-
tari tn̄ per tpa iuſte poteſt.Pro cuius declaratione dicit.b.
Tho.j.ij.q.xcvij.ar.j.Lex humana eſt quoddam dictum ra
tionis quo diriguntur actus humani.Et ſm hoc duplex po-
teſt eſſe cauſa ꝙ lex humana iuſte muteť vna qdem ex par lex hūa
te rationis alia vero ex parte hominum quorum actus na mu-
lege regulanť.Et ex parte qdem rationis qa humanæ rōni tari pōt
naturale eſſe videť vt gradatim ab īperfecto ad ꝑfectum duplici
veniat.Vn̄ videm⁹ in ſciētijs ſpeculatiuis ꝙ q primo phi de cā.
loſophati ſunt quædam imperfecta tradiderūt:quæ poſt
modum per poſteriores magis ſunt perfecta:ita etiam eſt
in operabilibus.Nam primi qui intēderunt inuenire ali-
qd vtile communitati hoīm non valentes oīa ex ſeipſis
conſiderare:inſtituerunt q̄dam imperfecta in multis deſi
cientia:quę poſteriores mutauerunt inſtituentes aliqua q̄
ī paucioribus deficere poſſent a cōi vtilitate.Ex parte ꝟo
hoīm quorum actus lege regulanť lex recte mutari poteſt
per mutationem conditionis hominum qbus ſm diuer-
ſas eorū conditiones diuerſa expediūt.Sicut Augu.ponit
exemplū ī primo lib̄.de libero arbi.ꝙ ſi ppl's ſit modera-
tus & grauis:cōiſq; vtilitatis diligētiſſim⁹ cuſtos recte lex
ferť qua ſibi liceat magiſtratus creare ꝑ quos reſpublica
adminiſtreť.Porro ſi paulatim ppl's deprauatus habeat
venale ſuffragium & regimē flagitioſis ſcæleratiſq; com-
mittať recte adimiť ptās tali ppl'o dādi honoris:& ad pau
corū bonoꝝ redit arbitriū.Et q̄uis lex humana deriueť a
lege naturali q̄ eſt immutabilis:non tn̄ ſequiť ꝙ ipſa lex
humana etiā ſit immutabilis.Et rō hui⁹ eſt :qa lex natura
lis eſt q̄dā participatio legis æternæ.vt dictum eſt.ſ.Ideo
īmobilis ꝑſeuerat qď habet ex īmobilitate diuinę rōnis ī
ſtituentis naturā ſed rō humana mutabilis eſt & impfecta
& ideo

et ideo lex humana ab ea ꝓcedēs eſt mutabilis.Itē qa lex
Præce- naturalis continet q̄dā vl'ia pręcepta q̄ ſemp manent:lex
pta le- aūt ab hoīe poſita q̄dā p̄cepta particularia ſm diuerſos ca
gis na- ſus q̄ emergunt.Itē ſicut iura ciuilia ſiue cōia ſiue munici
turalis. palia mutata ſunt diuerſis tpibus : ita & iura canonica:
qď oſtendit.Gratianus per exemplū circa electionē ponti
ficum.Dicit em̄ diſt.lxiij.§.poſt.c.vota.Principib⁹ & im
peratoribus electiones ſūmorū pōtificū atq; aliorū epoꝝ
vt Greg. & Amb.referendas vſus & cōſtitutio tradidit:ꝓ
chiſmaticorum & hæreticorum diſſentionibus : quibus
eccleſia dei nonnunq̄ concuſſa periclitabatur:cōtra quos
legibus fideliſſimorum imperatorum frequenter eccleſia
munita legitur.Repreſentabatur ḡ electio clericorū prin-
cipibus& eorū auctoritate roborata : nullus hęreticorum
vel ſchiſmaticorum auderet cōtraire &c.&ī ſeq.c.§.verū.
ſubdit.Verū qa imperatores aliqn̄ modum ſuum ignorā
tes nō in nūero cōſentientiū ſed primi diſtribuentiū imo
exterminātiū eſſe voluerunt:frequēter etiā in hęreticorū
ꝓlapſi : catholicæ matris eccleſiæ vnitatem impugnare
conati ſunt:ideo ſctōꝝ patrū inſtituta cōtra eos ꝓdierunt
iiij.Reg vt ſe electioni nō ingererent.Et quiſquis eorū ſuffragatio
xviij. eccleſiam obtineret:anathematis vīculo innodareť: ſicut
ij.Para. etiā ſcriptura diuina dicit ꝙ poſtq; Ezechias diſſipauit
xxix. excelſa vbi.ſ.idola colebanť & contriuit ſtatuas: & ſucci-
dit luco : cōfregit etiā ſerpentē æneū quē fecerat moyſes:
qa illū ſerpentē de⁹ fieri iuſſerat:ne ſerpētina morte ppl's
interiret.Ille aūt ppl's ideo venerari & colere ceperat:idcir
co deſtruxit iſte:qď deo iubente fecerat ille.Ac ꝑ hoc ma
gna auctoritas iſta eſt in eccleſia habēda : vt ſi nonnulli
ex p̄deceſſoribus & maioribus fecerunt aliqua ſtatuta.ſ.q̄
ꝓ illo tpe fuerūt ſine culpa:& poſtea vertūť ī errorē:& ſu
perſtitionē ſine aliqua tarditate:& cū magna auctoritate
deſtruenda ſunt.Hęc Gratian⁹.Et dicit ibi glo.arti. ꝙ ſuc
ceſſores debent mutare facta inſtituta anteceſſorū etiam
bona ſi viderint eſſe pernitioſa exemplo.xij.q.j.videntes
xxxv.q.j.c.j.&xcvj.diſt.bene.in fi.extra de deci.ſuggeſtū.

§.IX.DE MVTATIONE LEGVM

qď fieri nō debet ſine cauſa multū vtili vel neceſſaria.Vn̄
Nico.papa.di.xij.c.v.Ridiculū ē & ſatis abominabile de
dec⁹:vt traditiones q̄s antiquit⁹ a pr̄ib⁹ accepim⁹ infrin-
gi patiamur.Pro cuius declaratione dicit bea.Tho.ꝙ lex
hūana intantū recte mutať inquātū ꝑ ei⁹ mutationē ꝓui-
deť bono cōi.Habet aūt ipā legis mutatio quātū in ſe eſt
quoddā detrimētū cōis ſalutis:qa ad obſeruātiā legū plu
rimū valet cōſuetudo:ītātū ꝙ ea q̄ cōtra cōem cōſuetudi
Leges nē fiūt etiā ſi ſint leuiora grauiora videanť.Vnde qn̄ mu
mutari tatur lex:vis cōſtitutiua legū diminuiť inquantum tolliť
n̄ deb- cōſuetudo Et iō nūq; debet lex mutari:niſi ex alia pte tātū
ſine cau recōpēſeť cōi ſaluti:quātū ex iſta pte derogať.Qď qdē cō
ſa &c. n̄ tingit ex h̄ aliq̄ maxīa & euidētiſſima vtilitas ex nouo ſta
ponit. tuto ꝓuenit vel ex eo ꝙ ē maxīa neceſſitas eo ꝙ lex cōſti
tuta aut grauamē aut iniquitatē cōtinet aut ei⁹ obſeruatio
eſt plurimū nociua.Vn̄ dr̄ a iuriſperito.ff.de cōſti.prin.l.
ij.ꝙ in reb⁹ nouis cōſtituendis euidens debet eſſe vtilitas:
vt recedať ab eo iure quod diu ęquū viſum eſt.Et cū leges
habeant maximā virtutē ex conſuetudine:vt ait ph̄s.i.ij.
poli.ideo non ſunt de facili mutandę.

§.X.DE IVRE GENTIVM. HOC

Ius gen ius qd ſit ſeu q̄le declarat Iſid'.diſ.j.in decre.c. ius gētiū ꝑ
tiū q ſit exēpla.Dicit em̄.Ius gētiū eſt ſediū occupatio.glo.vacan
tiū:q.ſ.occupāti cōcedunť.inſti.de re.diui.§.fere. Alioqn
ſi ꝓpria auctoritate caperet rē ſuā cadit a iure ſuo.vt.ff.qď
met⁹ cau.extat.& h̄ niſi forte alio mō nō poſſet habere piu
dicē.vt.xxiij.q.ij.c.j.&.ij.Hoc etiā tenet Tho.ita tn̄ ꝙ nō
Gen̄.ix. inde ſequať ſcādalū vel grauamē alijs:vl' ſediū occupatio
ſ.hoſtiliū:qď vř ītelligēdū qn̄ iuſtū ē pliū occupātiū.Edi
ficatio.ſ.ad habitādū.munitio.ſ.ꝯ hoſtes ſeruitutes . Ser-
uitus dr̄ eē de iure gētiū nō ꝙ prio eā īuenerit cū Noe ma
ledictionē ſeruitutis intulerit Chananeā filio Chā ꝓpter
irriſionē in eo factā ab ipſo Cham cū ex ebrietate vidit eū
nudatum iacere ī pudēdis:ſed qa ius gētiū eā approbauit.
Cum ergo bellum ē iuſtū:captus efficitur ſeruus capientis
qui habet iuſtū bellū.Vnde ſeruus dicitur a ſeruando:qa
ſcilicet captus ſeruabatur in vita ne occidereť:ſed ad ſeruiē
dum ſeruabatur:& peccat qui ſic captus.ſ.ī bello iuſto re-
cedit a domino ſuo.Sed ſi bellum eſt iniuſtum licitum eſt
fugere ſi poteſt.Bella ſcilicet iuſta.Captiuitates:vt.ſ. qui Poſtli-
capiuntur ſeruētur ad vitā. Poſtliminiū eſt ius quo reſti miniū
tuiť alicui res quā ꝓpter captiuitatē amiſerat:vt.xvj.q.iij quid ſit
prima.Niſi ſint arma:quę nō reſtituūtur:quia ea turpiter
amiſit:vt.ff.e.l.ij.vel veſtes ſm Lau.indutię:id eſt treugę.
Hu.Circa eas aūt determinať ꝑ ius canonicū: vt extra de
treu.& pace.ꝑ totū.Legatoꝝ non violādoꝝ.gloſ.Si qs le
gatū amicoꝝ vel hoſtiū impedit ſm canones excōicať.di.
xciiij.ſi qs.Scd'm leges hoſtib⁹ tradiť:vt ſit ſeruus illorū:
vt.ff. de leg.l.vlti.Connubia.ſ.inter hoīes eiuſdem ritus
fidei. vt.xxviij.q.j.caue.Cōcludit Iſid'.Hoc ius gentiū ap
pellať:qa eo fere oēs gētes vtunť.Et dicit hic Archi.ꝙ ex
hoc iure gētium fere oēs cōtractus introducti ſunt.ſ.em-
ptionis:vēditionis:ꝑmutatiōis:&hmōi.Licet aūt ius gē-
tiū obligationes induxerit:nō tn̄ noīa neq; actiōes:imo a
iure ciuili poſtea inducto proceſſerunt.inſtitu.da ꝯctio.§.
iſte quoq;.

§.XI.LEX CANONICA EST LEX

eccleſię:&dr̄ canon largo tn̄ vocabulo:qd aūt ſit canon di
cit Iſid'.lib̄.Etym̄.Canon gręce:latine regula nuncupatur
Regula autē dicta eſt eo ꝙ recte ducit:nec aliqn̄ aliorſum
trahit.Alij dixerūt regulā dictā vel ꝙ regat:vel ꝙ normā
bene viuēdi p̄beat:vel ꝙ diſtortū prauūq; corrigat.di.iij.
c.j.Et dicit ibi glo. ſummaria ꝙ cōſtitutio eccleſiaſtica ap
pellať varijs noībus.Aliqn̄ dr̄ canon: qn̄q; decretū:qn̄q;
decretalis epl'a:Canon dr̄ qď ſtatuiť in generali concilio.
Decretū qď ſtatuit papa de ꝯcilio cardinaliū ſuoꝝ ad nul de cōſti
lius cōſultationē.Decretalis ꝟo epl'a quā ſtatuit papa vel tutione
ex ſe vel ex cōcilio cardinaliū.Itē inuenimus alias cano- eccl'a-
nicę cōſtitutionis appellatiōes:vt dogma:mādatū:inter- ſtica ꝙ
dictū:&ſanctio.Dogma eſt in doctrina cōſiſtēs fidei chri- varijs
ſtianę.Mādatū in doctrina de morib⁹.Interdictū in quo nomi-
nulla pœna adijciť.Sāctio vbi pœna adijciť.Tn̄ vnū qn̄q; nibus
ponit ꝓ alio.xxv.q.ij.ſi qs.Gl.ſup illud.nec aliqn̄ aliorſū appella
trahit.ꝯ.ff.de regu.iur.l.j.Regula eſt q̄ rem breuiter enar- tur.
rat:non vt ex ea ius fiat:ergo aliqn̄ aliorſū trahit.Rn̄deo
ſi illud appellatur regula in quo aliqd generaliter ſtatui-
tur ſine ſuis exceptionib⁹:ſic trahit aliqn̄ aliorſum.& ſm h̄
intelligitur regula inducta.Si aūt ſumatur regula ſm ꝙ
includit ſuas exceptiones:ſic nunq; fallit.Et notādū qď
ait Gre.diſt.xxix.c.ij.Regulę ſanctoꝝ patrū ꝓ tpe loco&
perſona &negotio inſtāte neceſſitate traditę ſunt.&di.ea.
c.j.Iſid'.dicit.Sciendū eſt ꝙ pleraq; capl'a ex cā:ex ꝑſona:
ex loco:ex tpe cōſiderāda ſūt:quorū modi qa medullitus
nō indaganť:in erroris labyrinthū nōnulli intricando
impiguntur:cū ante iudicāt q̄ intelligāt: aū inculpāt q̄
iterādo lecta ꝑquirāt.De regulis iuris poneť inferius.

§.XII.DE PRECEPTIS ECCLESIE

quę obligāt ad mortale.Et aliqua quidē vniuerſalia ſunt
quę extendūtur ad oēs fideles:aliqua ad certos ſtat⁹ per-
ſonarū.Et vniuerſaliū primū quidē eſt de celebratione fe
ſtorū de quib⁹ agiť & determinať.de cōſe.diſt.iij.ꝓnūtian
dū.Nā q̄uis vacare deo & per ꝯn̄s ceſſare ab operib⁹ exte
riorib⁹:ꝓ aliquo tpe ſit de iure diuino &naturali:tn̄ deter
minatio tpis ī quo hoc ſtat vel determinatio dierū eſt de
iure poſitiuo&p̄cepto eccl'ię.Declaratio circa iſtud pręce-
ptū habeť i.ij.parte.ti.ix.ſcilicet de accidia.c.vij.ſ.de omiſ
ſione feſtoꝝ.Scd'm pręceptū eſt de obſeruātia ieiuniorū
dieb⁹ determinatis ꝑ eccleſiā:vt ꝑ totā.xl.de ꝯſe.di.v.qua
drageſima. Et in q̄tuor tpibus anni & certis vigilijs.di.
lxxvj.ꝑ to.Tertiū eſt de abſtinētia ab eſu carniū oī ſexta
feria anni.de cōſe.di.iij.de eſu.niſi cū natale dn̄i venerit ī
tali die.extra de obſer.ieiu.c.fi.Die aūt ſabbati ī Italia &
vbi eſt talis conſuetudo etiā eſt in pręcepto.Eſt etiā abſti
nere ab ouis &caſeo in tpe quadrageſimę:nō ſolū ieiunā-
tib⁹:ſed etiā habētib⁹ iuſtā cauſam nō ieiunādi:niſi excu
ſaret infirmitas.di. iiij.deniq; .Quartū pręceptū eccleſię
eſt de auditione miſſę dieb⁹ dn̄icis &feſtiuis de cōſe.di.j.
miſſas.& extra.de paro.vt dn̄icis.Declaratio aūt hui⁹ p̄
cepti habeť in.ij.pte.ti.de accidia.c.x.ſ.de omiſſione diui
noꝝ.Quintū pręceptū eſt de annuali confeſſione.i.ꝙ.ſe-
mel ſaltē ī āno qlibet poſtq; venerit ad ānos diſcretiōis
cōfiteať pc̄tā ſua ꝓprio ſacerdoti extra de pœni.& re. oīs
vtriuſq;.Dclarationē hui⁹ & qs dicať ꝓpri⁹ ſacerdos ha

bes in ti, de accidia.ij.parte.c.de omiſſone confeſſionis.
&in.iij.parte.ti.xvij.ſcilicet de confeſſoribus:& de mate-
ria confeſſionis.in ti.xiij.de clericis &c.&perfectius. titu.
ſequẽ.ſcilicet de ſeptem ſacramentis.c.de ſacra. pœ. Sextũ
Annus diſcretiõis qs
preceptum eſt de annuali communione ſumenda in die
paſcatis:poſtq̃ venerit quis ad annos diſcretionis extra
de pœ.& re.omnis. Quis autem ſit annus diſcretionis &
de die paſcatis declaratur ti.de accidia & de omiſſione cõ
munionis in.ij.parte. Addit̃ huic aliud preceptũ eccl'ię er-
ga ſumẽtes euchariſtiã.ſ. q̃ ieiuno ſtomacho ſumant:niſi
ſint grauiter infirmi.de cõſe.diſt.ij.liquido.Et declaratio
nem huius habes in.iij.parte.titu.de cleri.& titu.ſequẽ.c.
de ſacramento euchariſtię.Septimũ eſt de ſolutione deci
marũ:quo.ſ.ad quotã.i.decimã partẽ fructuũ vel lucrorũ:
ſm Tho.extra de deci.a nobis.Et pręcipue vbi eſt conſue
tudo dãdi totũ vel partẽ:quantũ ad illã partẽ eſſet in prę-
cepto.Quõ aũt excuſantur nõ dãtes vbi nõ eſt conſuetu-
do vel nõ excuſentur:vide declarationẽ in.ij.parte.tit.iiij.
ſ.de inani glia.c.iij.de inobediẽtia quo ad ſolutionẽ deci
marũ.Octauũ eſt abſtinere ab oĩ actu:prohibet̃ ſub pœ-
na excõicatiõis:& pmaxime latę ſnię.Nã ɔ̃triũ faciẽdo eſt
pctm̃ mortale:ſiue ſit ſnia lata a iure vl'i ſiue ſynodali ſiue
ab hoĩe:etiã ſi illud de ſe nõ eſſet pctm̃:puta ingredi mo
naſteriũ monialiũ nõ mala intentione:ſed ad videndũ lo
cum:de ſe nullũ eſt pctm̃.Sed ſi eſt lata ſnia excõicatiõis
ɔ̃ ingrediẽtes extra caſum neceſſitatis ingrediens peccat
mortal'r.Et hoc niſi excuſet eũ ignorãtia iuris illius & ha
beat iuſtã cãm ignorãtię:& niſi ſnia iniuſte ferret̃ ab hoĩe
Nã & ſi liget talis ſnia:non tñ conſcientia in cõſpectu dei
niſi contẽneret.xj.q.iij.& ſi damnaris. De hac materia ha-
bes in.iij.parte.ti.de excõ.Nonũ eſt de vitatione excõica
torũ.xj.q.iij.cum excõicato.& ſeq.& hoc ĩ diuinis officijs
Vitatio excõicationis.
Nã participare cũ hmõi excõicatis maiori ĩ diuinis ſcien
ter eſt mortale ſm Tho.& alios:& etiã participãdo ĩ alijs
vt loq̃la:mẽſa:& hmõi:qñ.ſ.hoc fieret in contẽptũ eccl'ię
vl' poſt ꝓhibitionẽ prelatorũ ſpecialiter ſuper hoc factam
ſm Tho.& alios.No.tñ hodie q̃ p decretũ Cõſtãtieñ.hoc
fuit modificatũ.ſ.q̃ non tenent̃ fideles excõicatos vitare
etiam ĩ diuinis:niſi poſtq̃ fuerint publice denuntiati vel
ꝓpter publicã manuũ iniectionẽ ĩ pſonã eccleſiaſticam.
vide de hoc in.iij.parte.ti.de excõi.Decimũ eſt q̃ non au
diant̃ miſſę & diuina officia clericorũ publice ĩ fornicatio
ne iacẽtiũ ſeu cõcubinariorũ.xxxij.diſt.ꝑter hoc.Hoc em̃
varie ĩtelligit̃ a doctorib⁹.Sed & p illd' decretũ Cõſtãtieñ.
etiã mõ ꝑdicto videt̃ mitigatũ:videlicet q̃ nõ debeãt eui
tari:niſi fuerint a ſuis ꝑlatis publice denuntiati. Vndeci-
mũ ꝑceptũ concernit clericos ordinatos in ſacris vel bñfi
ciatos.ſ.q̃ debeãt dicere quotidie ſeptẽ horas canonicas
tã de virgine q̃ de tẽpore:al's etiã vnã horã ex negligentia
omittẽdo ſcienter peccat mortal'r.extra de cel.miſ.dolẽtes
Cui⁹ declarationẽ habes in.iij.parte.ti.xiij.de cle.c.de ho-
ris canonicis.Duodecimũ q̃ non dicãt miſſam ſacerdotis
niſi pri⁹ dictis matutinis & pria:vbi eſt de cõſuetudine vl'
cõſtitutiõe:al's eſſet mortale ſm Guil.& h̃ ex gñali cõſuetu
dine eccl'ię.Decimũtertiũ eſt q̃ dicendo miſſam ſacerdo-
tes ſi omittãt de veſtib⁹ ſacris ordinatis ab eccl'ia vel alijs
ɔ̃ſuetis vbiq̃ obſeruari:vt cũ lumine:cũ miſſali: cũ ordĩe
debito & hmõi:omittẽdo aliqd' notabile ſcient̃ erit morta
le:qa ɔ̃ cõſtitutionẽ vl' morẽ eccl'ię.diſt.xj.ĩ his de his ha-
bes in.iij.parte.titu.xiij.de clericis.c.v.& vj.& ti.ſeq. de ſe-
ptem ſacris &c.c.vij.de ſacro ordinis. Decimũquartũ eſt
erga religioſos q̃ nõ dicãt aliqua retrahentia hoĩes a ſolu
tione decimarũ:& q̃ faciãt cõfeſſores cõſciẽtiã cõfitẽtib⁹
de decimis:& q̃ ꝑdicatores ꝑdicẽt certis dieb⁹ de materia
decimarũ cũ fuerit ſup h̃ a ꝑlatis eccleſiarũ req̃ſiti.Iſta ſũt
tria ꝑcepta & trãſgrediẽdo ſciẽter eſſet mortale.In.iij.par-
te habes declarationẽ huius.Decimũq̃ntũ eſt cõe.clericis
& religioſis.ſ.q̃ nõ ſe excerceãt in negotijs ſecularib⁹: vt ĩ
militia:ĩ negotiatiõe ĩ macellaria:ĩ cauponia: & hmõi ex
tra. ne cle.vl' mo. c.j.Decimũſextũ in q̃libet reg'la ſeu reli
gione eſt ſciẽdũ q̃ habent̃ aliq̃ ſtatuta p modũ ꝑcepti ſm
expſſionẽ ibi factã vl' declarationẽ eccl'ię vt ĩ reg'a minorũ
Virtus eſſentialiũ religionis.
& q̃dlibet illorũ trãſgrediẽdo eſt mortale. Facere aũt ɔ̃tra
aliqd' eſſẽtialiũ religiõis.ſ.ɔ̃ pauptatẽ:caſtitatẽ:& obediẽ
tiã eſt mortale nõ ſolũ qa ɔ̃ ius hũanũ:ſed magis qa ɔ̃ ius
diuinũ & naturale:qa ɔ̃ factũ votũ. Horũ declarationẽ ha
bes ĩ.iij.pte.ti.xvj.de ſtatu.reli. Decimũſeptimũ eſt ad me
dicos vt.ſ.cũ vocant̃ ad infirmos debeãt eos inducere vt
cõfiteant̃ pctã ſua.ex̃ de pę.& re.cũ infirmitas.Et declara-
tionẽ huius habes in.iij.par.ti.vij.de medicis. Qd' aũt nõ
dẽt medici medicinam in detrimẽtũ aĩæ ꝑ ſalute corpora
li vel alia cauſa:puta q̃ mulier grauida faciat abortiuum
ne ipſa moriat̃ vel ne fornicatio ſua nota fiat quod etiam
in dicta decretali prohibet̃ qm̃ hoc non eſt ſolum de iure
poſitiuo:ſed etiam diuino & naturali.Decimũoctauũ ſciẽ
dum q̃ ad ſtatum coniugatorum: multiplex præceptum
fuit per eccleſiam inſtitutum.Primo q̃ non cõtrahant ha
Status cõiugalis: pcepta.
bentes aliquod ex impedimentis matrimonium dirimẽ-
tibus quæ ſunt.xij.& habent̃ in.iij.parte.titu.j.Scd'o q̃ nõ
conſumment matrimoniũ contrahentes in tpe prohibito
id eſt nuptias faciãt:vt in.xl.& hmõi.de quo habes in.iij.
parte.ti.j.Tertio q̃ cum debeãt benedici: qa non bigami:
non conſummẽt matrimoniũ ante benedictionẽ nuptia-
rũ.Quarto q̃ nõ fiat ſeu contrahat̃ matrimoniũ clandeſti
ne.i.ſine teſtibus ſaltem.Et de his oĩbus habes in.iij. par-
te.ti.j.Quinto q̃ pſeueranti in adulterio alter q̃ eſt ĩnocẽs
non debet exact⁹ reddere debitũ qñ eſt notũ.xxxij.q.j.per
totũ.Declarationẽ huius habes ĩ.iij.parte.ti.j.Sunt & alia
præcepta eccleſiæ aliquas perſonas concernentia :& non
ita generalia quę & cauſa breuitatis & alijs de cauſis omit
tunt̃ quæ pertinent ad diuerſos ſtatus.

§. XIII. DE CANONIBVS NO-

ta q̃ canon aliqñ ſumit̃ large ꝓ quacũq̃ regula in quacũ
Demultiplici acceptione huius nominis. canon,
q̃ facultate & ſic etiã ſcientia medicinę dr̃ habere ſuos ca-
nones. Aliqñ ſumit̃ ꝓ oĩ ſcriptura eccl'iaſtica:& ſic Hiero.
dicit in ꝓlogo Biblię q̃ aliq libri in Biblia:vt liber Sap.
Eccl'i.& hmõi non habent̃ in canone.ſ.librorũ ſcripturæ
qui ſunt approbati ab eccl'ia vt nullo mõ liceat dubitare
de his q̃ continent̃ in illis & per illos argumentat̃ neceſſa
rio concludendo in his q̃ ſunt fidei.Scd'm hoc etiam qd'-
cũq̃ habet̃ in corpe iuris canonici dr̃ canon: non ſolum
cõſtitutiões eccl'iaſticę ſed etiam dicta doctorum q̃ ibi ha
bent̃.Tertio dr̃ canõ ſtricte ꝓ ɔ̃ſtitutione eccl'iaſtica q̃ fit
in cõcilijs vniuerſalibus vel ꝓuĩcialib⁹.Nã vt dicit Gra.
di.iij.regula.§.porro. Cõciliorum alia ſunt vniuerſalia:
alia ꝓuincialia.Et prouincialium alia celebrant̃ auctori
te Romani pontificis ꝑſente videlicet legato Romanę ec
cl'iæ:& dicit ibi in glo.ſuper verbo legato.ſ.ſpecial'r ad h̃
deſtinato:licet em̃ aliqs ſit gñalis legatus non tñ põt face
re gñale vel prouinciale conciliũ qa ea q̃ ſpecial'r Roma-
no pontifici cõcedunt̃ mandata generali iuriſdictiõe nõ
tranferunt̃.extra de offi.leg.q̃ tranſlationem.Sed nunqd
metropolitan⁹ põt cõdere canones in ſuo cõcilio.ſ.ꝓuin
ciali:Dicas q̃ ſic:de paruis negotijs & de his q̃ ſpectãt ad
onus ſuũ:de magnis reb⁹ non põt:vt de his q̃ ptinẽt ad fi
dẽ:vt.xvij.diſt.multis.Et canones ſui ſolũ obligant eos q̃
ſibi ſunt ſubditi.ſ.de ꝓuĩcia.Et notandũ ſm Archi.diſti.
ea ſup v̾bo legato q̃ legat⁹ ĩ ꝓuincia ſibi decreta ſeu com
miſſa põt ſtatuta facere:& durant ſtatuta p eũ etiã eo rece
dẽte.ex̃ de offi.leg.nemini.Et vt euites oẽm calũniã ĩtel-
ligas de ſtatutis legatorũ ĩ concilijs ꝓuincialib⁹ vel gñali
bus.de qb⁹ loquit̃ hic Gra.di.lxxvj.vtinã de alijs ꝑceptis
ſuis inhibitionibus & interdictis dico q̃ ſi aliquem pro-
hibet aduocare poſt tp̃s adminiſtratiõis ſuæ.ſ.legati: põt
ſuũ officiũ aduocatiõis ſuæ exercere.ff.de pœnis.l.vlt.ſm
Vin.Et ſil'r ſi ad tp̃s ꝓhibet illud.ff.de pœnis.l. moris.Si
vero ſnial'r cũ cauſæ cognitione:ſuo officio finito nihilo
minus tenet ſtatutũ.Et ita intelligit̃.C.de poſtu.l.j.Et qd'
glo.dicit de legato q̃ nõ põt ɔ̃ciliũ ꝓuinciale facere ĩtel-
ligẽdũ eſt in his quę ſpectãt ſolũ ad papam nã hoc facere
conciliũ prouĩciale ſpectat ad metropolitanũ cũ ſuis ſuf-
fraganeis vt eo inferior non videat̃ legatus dicendum eſt
q̃ quantum ad prouinciam ſibi decretam poteſt facere cõ
ciliũ qa in ea ordinat⁹ eſt.extra de offic.lega. legatos. lib.
vj.Item quærit Arch̃.diſti.xviij.ſup.c.j.ſi fiant ĩ concilio
Queſtõ de canonib⁹ cõcilij ꝓuincialis.
ꝓuinciali aliqui canones:& aliqs incidat in aliquem illo
rum:nũqd archiep̃s ſine ep̃is poterit abſoluere: Rñdeo q̃
Hoſti.in.c.graue.de ꝑben.facit circa hoc diſtinctionem &
dicit q̃ ſi formant̃ ſtatuta in forma concilij:vt ſi dicatur:
Nos concilium vel nos archiep̃s de ɔ̃ſenſu ſuffraganeorũ
noſtrorũ in cõcilio cõgregatorũ ſtatuimus &c.tũc ſine ɔ̃ſẽ
ſu eorundẽ non poterit fieri abſolutio vel relaxatio.ar.de
tẽpo.or.ſi archiep̃s.& de offi.delega.cauſam.j.Niſi forte
epi hoc

ep̃i hoc ei cõceſſerint:vel ſup hoc ſit munitus cõſuetudine
vl' priuilegio ſpeciali.extra de offi.ordi.duo. Aut ĩ pſonã
archiep̃i ſit fact⁹ canon:vt ſi dicat̃.Nos archiep̃s de con-
ſilio fratrum noſtrorũ:qd' conciliũ cũ nõ importet neceſ
ſitatem vt nota.extra de arbi.cũ olim.non multũ operat̃:
& ſic p ſe poterit abſoluere ſatiſfactiõe tñ pręmiſſa.extra
de inſti.ex frequentibus niſi ſit ſolẽne anathema. Alij v̾o
indiſtincte dicunt q̃ nõ põt.Nã cũ ſtatutũ nõ poſſit face
re ĩ ꝓuĩcia ſine ſuis ſuffraganeis:nec ecõtrario.ſ.põt abſol
uer̃ di.xviij.ep̃s.j.Et ſic ñ poterit pœnã tollere ſine ɔ̃cilio:
qa oĩs reſi.&c.extra de re.iu.Cõcludit Archi.Ego credo q̃
ſiue ſi dicat nos ɔ̃ciliũ: ſiue nos archiep̃s de cõſẽſu &c.ñ ſo
lũ archiep̃s poterit abſoluere ſuũ ſubditũ ab illo ligamĩe
immo & q̃libet ſuffraganeus eius poterit abſoluere ſuum
ſubditũ:cũ talis ſit ſnia canonis ſiue iuris.ar.extra de ſen.
excõ.nuper.Dicit etiã Gra.q̃ ep̃orũ cõſilia.i.cõgregatiões
opinio Gra.
quas faciũt ep̃i cũ clericis ſuę dioc.q̃ cõſueuerũt dici ſyno
di:q̃uis ſint inualida ad conſtituendũ & diffiniẽdũ:nõ tñ
ſunt ĩualida ad corrigẽdũ & exhortãdum: habẽt etiã auto
ritatẽ imponẽdi & indicẽdi qd' al's ſtatutũ eſt.diſt.xviij.§.
j.vbi dicit gloſ.q̃ iſtud nõ eſt verũ.ſ.q̃ ep̃i in ſynodo nõ
poſſint aliqd ſtatuere ; immo pñt cõdere canones ep̃ales:
ſicut archiep̃i ꝓuinciales nõ tñ cõſueuerũt dici canones:
ſed conſtitutiones ſynodales.Et q̃libet populus & quęli
bet eccleſia poteſt ſibi ſtatuere aliquod ius.di.xj.catholi-
ca.Super quo.c.dicit Archi.q̃ nullũ ſtatutũ põt facere ſi-
ue cathedralis eccleſia ſiue alia ſine conſenſu ep̃i extra de
cõſue.cũ conſuetudinis.Et de his quę fiunt a pręla.nouit.
niſi ſint aliqua minima.Ratio ẽ ;quia ep̃s eſt caput cathe
dralis eccleſię & aliarum extra de teſta.req̃ſiſti.Et ſine ca-
pite nihil eſt faciendum ſm Inno.qui ſic notat.extra de cõ
ſti.cũ aceſſiſſent.ſed videtur contradicere extra de conſti.
cum omnes & de cle.non reſi.cũ dilectus.Sed dic q̃ illa iu
ra poſſunt intelligi quãdo conſtitutio illa fuerit facta au
toritate ep̃i:vel non erat qui eam impugnaret : alias non
valeret niſi papa ex certa ſcientia illam confirmaſſet: ſm
Berñ.Compo.qui ita notat.d.c.cum omnes.

§.XIIII. DE CANONIBVS CON

ciliorum vniuerſaliũ: & de ipſis concilijs vniuerſalibus
q̃ ſint approbata habet̃ di.xv.& xvj.p to.& ibi etiã habet̃
de canonibus apl'orũ q̃ ſunt authẽtici & q̃ apochriphi. Et
ſpecialiter canones ſeu cõſtitutiones editę in quatuor pri
mis concilijs vniuerſalibus in quibus reprobatę ſunt quę
dã hęreſes tunc exortę. Approbantur quatuor concilia:
vt patet diſ.xv.ſicut ſancti euangelij.Et in di.xvij.per to-
tum oſtenditur aperte q̃ talia vniuerſalia cõcilia nõ poſ
ſunt celebrari niſi autoritate papę.Idem Tho.

§. XV. DE DECRETIS SVMMO

rũ põtificũ ſeu cõſtõnib⁹ dicit Nico.papa.Si decreta ſum
morũ põtificũ nõ habetis de neglectu & ĩ curia redarguẽ
di eſtis:ſi vero habetis & nõ obſeruatis de temeritate eſtis
redarguendi & increpandi di.xx.c.pe.Quid ſit decretum
habes.ã.§.xj.q̃uis etiã aliqñ dicat̃ decretũ ɔ̃ſtitutio q̃ fit ĩ
cõcilijs.Et q̃uis ſm Tho.in quodlibetis:papa in iudicia
libus ſentẽtijs poſſit errare:qa ibi ꝓcedit̃ p̲ ꝓbationes ho
minũ q̃ pñt errare.Et de his ĩtelligit̃ qd' dr̃ extra de ſen.ex
cõ.a nobis.ij.ſ.q̃ eccl'ia & fallit & fallit̃:In hmõi tñ cõſti-
tutionib⁹ ſuis & decretis errare nõ põt:qa regit̃ a ſpũ ſ.di.
viij.q̃ cõtẽpta.& xxv.q.j.c.violatores.Et hoc ẽ verũ ĩ his
q̃ determinat papa vt papa.j.cũ conſilio cardinaliũ.Nã q̃
decretũ anaſtaſij papę reprobatur.
determinaret papa vt priuata perſona poſſet errare vt alij
hoĩes vt patet de decreto Anaſtaſij papę: qd' reprobat̃ vt
nõ verũ.diſt.xix.ſm.Itẽ qd' dicit Gre.diſt.ea.nulli.Nulli
fas eſt vl' velle vel poſſe trãſgredi apl'icę ſedis ꝑcepta:nec
noſtrę diſpõnis miniſteriũ:qd' veſtrã ſeq oportet charita
tẽ.Sit ergo ruinę ſuę dolore pſtratus q̃ſq̃s apl'icę voluerit
contraire decretis:nec locũ deinceps inter ſacerdotes ha
beat:ſed exors fiat a ſctõ miniſterio &c.vbi dicit Arch. ĩ
Roſa.q̃ iſtud.c.nulli.põt ẽẽ canõ latę ſnię.ſ.excõicatiõis
vl' etiã ferendę.Sunt em̃ quidã q̃ apl'icã ſedẽ cõtumaciter
negãtes ẽẽ caput oĩm eccleſiarũ:dicũt ipſam nõ poſſe cõ-
dere canones & decreta:nec habere autoritatem ea cõdẽdi
nec eſſe ſeruãda ab ea ſtatuta:iſti tales hęreſim & ſchiſma
ſapiunt:& ĩ ipſo gñe delicti tamq̃ hęretici excõicati ſunt
xxv.q.j.violatores.Et de talib⁹ loq̃t̃ iſtud capl'm ſi dicat̃
eſſe canon latę ſnię.Sunt & alij qui tranſgrediũtur decre-
ta apl'icę ſedis:nõ tñ dicũt vel credũt papã nõ poſſe cõde-
re ea:vel nõ eſſe ſeruãda:tales nõ ſapiũt hęreſim:nec ſunt
ipſo facto excõicati licet peccent mortalitei & ſit poſſũt ex
cõicari poſt admonitionẽ.Siue ergo ſit canõ latę ſnię ſi-
ue ferẽdę:nullũ ſequit̃ ĩcoueniẽs:ſed varie exponẽda eſt
litera ipſi⁹.c.Ego tñ:ait Arcij.credo poti⁹ eſſe latę ſnĩæ &
q̃ loquat̃ de cõtẽptoribus decretorũ:q.ſ.credũt Romanã
eccleſiã nõ eſſe caput & non poſſe condere decreta.Vtrũ
papa p decretũ ſuũ ſeu conſtitutionẽ vel determinationẽ
vtrũ papa poſſit facere nouos articulos fidei.
poſſit facere nouos articulos fidei.Dicit arch.in Roſa.di.
xv.ĩ.j.c.q̃ articulus fidei põt accipi dupl'r.Vno mõ ſtrictę
pro his qui cõtinẽt̃ ĩ ſymbolo quos oportet oẽs fideles ex
plicite credere & debẽt ſcire.de cõſe.di.iiij.ante.j.&.ij.Et ſic
papa nõ põt facere vel addere nouos articulos:ſicut etiã
nec noua ſacra ſm Tho.Alio mõ põt dici articulus fidei
largius:talis.ſ.q̃ credere oporteat qd' pri⁹ nõ oporteret:&
ſic cõphẽdit articulus diffinitiones factas a papa vel cõ-
cilijs ſup q̃ſtiõib⁹ motis de fide.Et ſic papa põt facere no
uos articulos:qa põt declarare aliqd eſſe firmiter creden
dũ & oppoſitũ eſſe hęreticũ:qd' pri⁹ ante declarationẽ nõ
erat neceſſariũ illud credere magis q̃ oppoſitũ:vt illud
Tres pſonas diuinas eſſe equales:& alia multa q̃ habent̃
ĩ.c.canões.di.xv.q̃ poſt illã determinationẽ factã a cõci-
lijs vel papa nõ licuit credere cõtrariũ ſine ꝑiudicio ſalu
tis vt prius.Et ſic ſumit̃ in decreta.cũ chriſt⁹. ex̃ de heret̃.
vt dicit Alanus q̃ ante illã diffinitionẽ de qua loquit̃ illa
decretalis.cũ chriſt⁹.ɔ̃riũ dicere licebat:cũ nõ eſſet ꝓhibi
tũ:poſt declarationẽ illã nõ licet.Iſta hmõi credere expli-
cite nõ eſt neceſſariũ niſi ꝑlatis q̃ legẽ ſcire debẽt.nõ pſun
ctorie ſed pſcrutabil'r.xxxviij.diſ.oĩs.Impſicite aũt credert̃
eſt credere generaliter quod credit & tenet eccleſia : quæ
fides ſufficit in huiuſmodi ſubtilitatibus fidei : dũmodo
ſpecialiter ĩ contrarium non ſentiatur.Largiſſime autem
ſumendo articulum fidei ſm q̃ compręhendit omnẽ ſen-
tentiam veram circa fidem:ſiue ſit diffinita ſiue non . In
hac larga acceptione articuli ſic licet dubitare de eo quod
non eſt diffinitum ante determinationem.Hęc Archi.

§.XVI.DE DECRETALIBVS EPI-

ſtolis.quid ſit decretalis habes.ã.§.xj.Quod aũt habeant
decretales epiſtolæ eandem auctoritatem ſicut & decre-
ta & canones oſtenditur aperte.diſt.xix.c.j.vbi in fine dr̃.
Oſtendimus nullam eſſe drĩam inter illa decreta q̃ in cor
pore canonum habentur apoſtolicę ſedis pręſulum: & ea
quę præ multititudine vix p ſingula voluminum corpo
ra reperiuntur:cum omnia & omnium prędeceſſorum ſuo
rum decretalia cõſtituta atq̃ decretales epiſtolas quas bea
tiſſimi papę diuerſis tẽporibus ab vrbe.Roma dederunt
venerabiliter fore ſuſcipiendas & cuſtodiendas. eximios
pręſules Leonem.ſ. & Gelaſium mandaſſe probauimus.
Nico.papa.Et in ſequen.c.diſtinctione.e.dicit Agathon.
Sic omnes apoſtolicę ſanctiones accipiendę ſũt tãq̃ ipius
diuina voce Petri firmatę.& Aug.etiã dicit in.ij.li.de doc.
chriſtiana:q̃ inter canonicas ſcripturas illę ſint quas apo
ſtolicã ſedes habere & ab ea alij meruerunt epiſtolas acci-
pere.di.c.in canonicis.Et nota ſm Archi.in Roſa.diſ.xix.
in prin.q̃ nemo ligatur conſtitutione anteq̃ ad eum per-
ueniat.vt.xxxvj.q.ij.ſi aũt vbi nota Hugo.

§.XVII.DE RESCRIPTIS VIDEN

dum eſt quid ſit reſcriptũ : quis reſcriptum cõdere poſſit:
Super quibus rebus (al's iuribus) reſcripta impetrẽtur (al's
interpretentur).Si ſuper eis dubitare contingat. Quæ vis
ac poteſtas ipſorum.Quãto tẽpore duret eorũ auctoritas.
Quæ reſcripta ſint gñalia.Quæ ſpecialia.Quæ iuriſdictio
nem cõferunt & q̃ meram executionẽ:& quę ius cõmune
continent.Et q̃ gratiam ſpecialem.Et quę pœna debeatur
his qui reſcripta impetrãt per ſuggeſtionem falſitatis ſeu
veri ſuppreſſionẽ.Reſcripta papæ vel principis ſunt mã
Reſcriptũ qd ſit.
data:qui ad inſtãtiã alicuius vel aliquorum ſeu proprio
motu vl' ex relationib⁹ abſentiũ:vel ex ſuggeſtiõib⁹ ꝑ-
ſentiũ:vel ad conſulationẽ facit.Vnde cũ aliqd alicui vl'
aliquib⁹:corpori collegio:vniuerſitati vel ciuitati mãda
tur ſeu indulget̃.Talia em̃ ius faciũt non generale ſed ſpã

le in negotijs & inter perſonas in quib9 inter quas ꝓmul=
Reſcriptũ qs condat.
gata ſunt.vt.C.de le.& cõſti.l.ij.Reſcriptũ cõcedere(al ias
cõdere)põt in eccleſiaſticis papa in ſecularib9 imperator
De iuribus & virib9 reſcriptorũ.
De iuribus aut reſcriptorũ ſciendũ eſt q̃ aut reſcriptũ eſt
ſm ius:aut preter ius:a ut cõtra ius.Si eſt ſm ius vim con=
ſtitutionis habet.Tale eſt enim decretalis ep'la:& in cauſis
diffiniẽdis auctoritatẽ habet.vt.xix.diſ.p totũ.Si p̃ter ius
ſil'r vim conſtitutionis habet:& arctat illos ad q̃s dirigit.
Nã & ſi vix ferẽdũ iugũ a ſctã Romana ſede imponit:pia
tñ deuotiõe tolerandũ eſt.vt.xix.diſt.in memoriã.Aut is
cui mãdatũ dirigit rõnabilẽ cãm aſſignet:q̃re qđ mãdat
adimpler nõ poſſit:vt ex.e.ſi qñ.Si cõ ius & forte cõ dictũ dei
ap'lorũ:euãgeliſtarũ aliqd ꝓdeat oino reſpuit:vt.xxv.q.
j.ſũt qdã:qa nedũ minor in maiorẽ:ſed par i parẽ ñ habet
iperiũ.ff.de arbi.l.nã magiſtrat9.ff.ad trebel.l.ille a quo.
§.tẽpeſtiuũ.Eorũ tñ dicta vel ſtatuta põt papa modificare
mat.xix Mat.x.
Vñ illud.Quos de9 cõiunxit hõ nõ ſeparet:ſic modificat p
ſummũ pontificẽ cõiunxit cõſenſu animorũ & carnis cõ
mercio al's ſi primũ interueniat.ſ.cõſẽſ9 aiorum:nõ ſcđm.i.
carnis cõmerciũ ſeparat p ingreſſũ religionis.vt.ȷ̃.de cõ
uer.cõiu.verũ.&.c.ex publico.Nõ ſic ſi alter cõiugũ velit
in domo ꝓpria remanere:vt eo.tit.ex pte tua.in fi.Itẽ mo
dificat & aliter illud vbũ.Quos deus cõiunxit hõ nõ ſepa
ret.ſ.violẽt ſine lege & abſq̃ rõne:ſic modificat lſi.xxxiij.
q.ij.quos de9 coniunxit.Si aũt cõ ius poſitiuũ aliqđ reſcri
ptũ remanet:abijciẽdũ eſt.vt.xxv.q.ij.reſcripta.C.de p̃ci.
impa.offe.l.reſcripta.Nec enim rõne reſcripti recedendũ eſt
a iure cõi.vt.ȷ̃.de eta.& qua.or.& prefi.eã te.niſi expreſſe i
reſcripto cõtineat:nõ obſtãte cõſtitutione vel iure tali vt
ff.de re iudi.l.ſi quis in pri.extra de off.dele.ſup q̃ſtionũ.
al's nõ eſt veriſimile ſummũ põtificẽ vna ep'la multa vel
circa reſcripti dubitationem
le tollere iura.vt.ȷ̃.de elec.eccle.ij.C.de inoffi.teſta.l.ſi qñ
ij.Sed ſi ſup iure aliq̃ dubitatio oriat cõſulendus eſt papa
vt.ȷ̃.de fide inſtru.paſtoralis.Et in hoc poſſet poni exem
plum.ȷ̃.de conceſ.p̃ben.vel eccle.non va.dilectus.De qua
ꝓbabiliter dubitat an ſit reuocata per aliã decre.poſterio
rem tpe nõ ordine.ȷ̃.de elec.ne ꝓ defectu.Sed ſi reſcriptũ
ſit cõtra cõſuetudinẽ p̃ualet cõſuetudo.Nã præualet iuri ſi
ſit rõnabilis & p̃ſcripta.vt.ſ.e.tit.c.vlti.Item ſi reſcriptũ
ſit cõtra fiſcũ vl' publicã vtilitatẽ reſpuit pria iuſſio & expe
ctat ſcđa.vt.C.de preci.ipe.offer.l.nec damnoſa.in aut.vt
nulli iudi.§.& hoc quoq̃ iubem9.& de mãda.prin.§.dein
de.Si vero cõ ius priuati diſtinguit:aut in leuẽ & modicam
leſionẽ:vt ſi papa mandet in ſuo reſcripto q̃ nõ admiſſis
dilatorijs exceptionib9 ꝓcedat i principali vel ſi mãdet
actionẽ vel petitionẽ alicui9 differri:vt cũ indulget cruce
ſignatis nõ cõueniri tpe crucis tale reſcriptũ valet:vt.C.
de p̃ci.ipe.offe.l.quoties.&.l.reſcripta.Nã modica dãna
tolerant.vt ar.xij.q.ij.terrulas.&.c.ſi quos de ſeruis.& bo
ne rei.ex de his q̃ fi.a p̃la.ſine cõſen.c.paſtoralis.ff.de i in
reg.reſti.l.ſcio.Sic & deceptio modica tolerat.vt.ff.de mi
no.in annis.§.item.magna vero reſcindit.vt.C.de reſcin.
vẽ.l.rem maioris.Ceterũ ſi reſcriptũ enormẽ alicui leſio=
nẽ inducat:& i totũ ius ei9 abſorbeat:non valet:vt in p̃di
cta.l.quoties.ex de deci.ſuggeſtum.& de dona.ap̃ſice.ȷ̃.de
ver.ſig.qd p nouale.ff.ne qd in loco pub.l.j.Itẽ ne in flu.
publi.l.j.§.ſunt qui putãt.Eo ſaluo q̃ ex delicto auferũt
oĩa bona.vt.ff.de bo.dã.p to.ex de Iude.& Sara.ad liberã
dam.ȷ̃.de here.vergentis.& ne cleri.vel mo.relatũ.al's enim
nõ eſt veriſil'e q̃ papa vel imperator i ꝓbando actionẽ
idulgeat.vt.C.de peti.bono.ſub.l.j.li.x.&.ff.de minori.l.
deniq̃.i pri.Vbicũq̃ enim denegat petitio:denegãdũ eſt &
reſcriptũ.vt.C.ſi ipator ex reſcripto pric.l.ij.niſi forte ali
qd ſit qđ ꝓſit ipetrãti & nulli obſit.vt.ff.de ſena.l.nupte
vel ſi is cui princeps ſine exemplo ſubuenit.vt inſtitu.
Reſcriptũ tollitur.
de iur.natu.gen.& ciuili.§.ſed quod principi.&.xxv.q.ij.
reſcripta.Tollitur reſcriptum ſi p ſuggeſtionem falſitatis
vel veri ſuppreſſionem fuerit impetratum:& ſcienter vel
ignoranter.Sed per talem qua nõ interueniente nõ fuiſ=
ſent obtentæ litteræ.vt extra eo.tit.ſuper litteris.Etiam ſi
reſcriptum ſit cõſentaneũ iuri.vt.xxv.q.ij.& ſi legibus.C.
ſi contra ius vel vti.publi.Et eodem modo tollitur ſi per
mẽdacium iuris obtineatur.vt.xxv.q.ij.preſcriptione.C.
ſi contra ius vel vti.publi.l.preſcriptione.Vt cũ quis ſug
gerẽs principi eſſe de iure qđ nõ eſt impetrat:cũ quis nõ ſit
veriſil'e principẽ i hoc falli.vt.C.de teſta.l.omniũ.Tolli
tur reſcriptũ primũ p poſterius faciẽs mentionẽ de primo
et tunc ipſo iure.vt extra de offi.deleg.ex lr̃is.&.c.paſto=
ralis.§.p̃terea.in fine. Si vero in poſteriori nõ fiat mẽtio
de priori tollit poſteri9 p primũ:ſed nõ ipſo iure:ſed ope
exceptiõis.Et eſt rõ diuerſitatis:qa in primo caſu certi ſu
mus de voluntate principis vel papæ q̃ voluerit primũ
tolli cũ in ſcđo de ipſo fecerit mẽtionem. In ſcđo ãt caſu
cũ in vno de altero mentio nõ habet de voluntate princi
pis:ignoram9 qđ illorum voluit preualere nõ requirimus
opẽ exceptionis ex prio cõtra ſcđm:& ſic intelligim9 ex.e.
ti.ceterum.& ex pte.ij.Vbi aũt dubitat de duob9 reſcriptis:
qđ ſit primũ et qđ poſteri9:vt pote qa eadẽ data eſt vtri=
uſq̃:ſi impata a diuerſis ſup diuerſis:ſed ad eoſdẽ iudices
fuerint:ſupior cõſulat.vt.ȷ̃.de offi.dele.c.ſane.j. Si vero di=
uerſa fuerint obtenta reſcripta a diuerſis et ad diuerſos iu
dices:ſed ſup eodẽ negotio:& dubitet qđ ſit prius qđ po
ſterius tũc ſeruãda eſt doctrina illarũ decretaliũ.ex.e.ti.c.
paſtoralis.&.c.cũ cõtingat.Itẽ elidit primũ reſcriptũ gña
le p poſteri9 ſpeciale etiã ſi in ſpeciali de gñali mentio nõ
habeat:in eo tñ q̃ in ſpeciali ſpecialiter cõtinet.vt extra
eo.tit.paſtoralis.Vbi aũt vtrũq̃ reſcriptũ eſt ſpeciale:ſed
vnũ eſt ſup incerto:aliud ſup certo:reqrit in ſcđo mẽtio
de priori:vt.ȷ̃.de offi.dele.ex parte.j. Itẽ tollunt reſcripta
ſi ab eodẽ duo paria fuerit ĩpetrata quorum poſteri9 de prio
ri mẽtionẽ nõ faciat.Si ad diuerſos iudices obtẽta fuit cã
vexandi reũ coram diuerſis:nunc corã iſtis:nũc corã illis
ſecus ſi hoc faciat ad cautelã ne alterũ admittat:vel ne iu
dices vnius interim moriant:vno tñ ĩpetrator vt intẽdit
vt ex eo.ti.ex tenore.et.C.de aſſe.tol.l.j.§.vl.Sed ſi duo re
ſcripta eiuſdem tenoris impetrãtur ad eoſdem iudices tũc
nullum eſt vitium:vnum enim eſſe videtur.vt.ff.de teſta.l.
vnum.et de his q̃ in teſta.delen.l.vlt.et.C.de bo.poſſ.ſm
tab.l.j.§.ij.Et ratio cõſuetudo curiæ habet frequẽtius du=
plicare lr̃as ꝓpter p̃icula viarũ. Vbi vero quis impetrat di
uerſas lr̃as ad diuerſos cõtra diuerſos talis diuerſitas nihil
obeſt:ſed ſi cõtra eũdem:talis diuerſitas obeſt in pſonali
bus actionib9:q̃ cõmodius corã eodẽ vel eiſdẽ iudicibus
poterãt expediri.vt.ȷ̃.e.c.vlti.ff.de q.re.ad eundẽ iu.ea.l.j.
Item ſi diuerſi impetrãt diuerſas lr̃as ſuper diuerſis et con
tra diuerſos:hæc diuerſitas nihil obeſt. Et idẽ ſi cõtra eun
dem:eo ſaluo q̃ ſi plures impetrant diuerſas lr̃as ſuper di
uerſis bñficijs contra eãdem eccl'iam vn9 illorum obtiebit q
pri9 ad executores lr̃as portabit.extra e.ti.cap'lm.Qđ itel
ligo cũ papa non intendat grauare eccl'iam in receptione
duorũ.vt extra e.ti.cap.Quã intentionẽ papæ colligo ex
forma literarũ:vt ſi in literis cõtineat.Si pro alio vel alijs
ibidẽ nõ ſcripſerimus.vt.ȷ̃.eo.ti.mandatũ.vel ſic.Niſi p
alio per nos veſtra eccleſia ſit grauata.vt.ȷ̃.eo.tit.lr̃is.Ce=
terum ſit hæc vel ſil'ia in reſcripto non inueniãtur:cũ quis
eccleſia cui reſcribitur ſit grauata in receptione alicui9 vl'
aliquorũ de mandato dñi papæ:non tñ cõpetit exceptio
nã et ſi graue ſit qđ imponitur ab eccl'ia Romana,ferẽdũ
eſt.vt.xix.diſt.in memoriã.vel ſaltẽ excuſandũ:vt extra
eo.ti.ſi qñ.Itẽ eliditur reſcriptũ ſi ab appellato fuerit ĩpe
tratum infra tp̃s appellationi prefixũ:vt extra de appel.
ſepe.et.c.oblate.ȷ̃.de cõfir.vti.vel inuti.c.bone memorie.
Itẽ eliditur ſi ab excõmunicato fuerit impetratũ.vt extra
de eta.et quali.or.et præ.cum bonæ.ȷ̃.de ꝓba.poſt ceſſio=
nem:et de ꝓcu.c.vlti.Itẽ eliditur reſcriptum obtentũ lite
pẽdente:extra vt lit.pen.c.j.et.ij.et vlti.Nam lite pendẽte
ſupplicare non licet.vt.C.vt lite pẽ.niſi in caſibus.vt.C.
vt lite pen.l.ij.In aut.in medio lit.nõ expec.ſac.§.ſup hoc
col.viij.Itẽ tollitur reſcriptũ ex vitio viſibili aut inuiſibi
li:itelligibili tñ.Vitia enim reſcriptorum quædã ſunt vi *vitium reſcripti duplex.*
ſibilia:quædam inuiſibilia:ſed intelligibilia. Viſibilia
enim ſunt que acuto ingenio & pſpicaci oculo cerni poſſũt
De quibus ponũtur ſeptem exempla.extra de crimi.falſi.
licet.Inuiſibilia ſed intelligibilia ſunt:vt ſuggeſtio falſi=
tatis.ſuppreſſio veritatis.de quibus dictum eſt.ſ.Item cũ
literæ impetrentur non cõtinentes ſeriem facti.vt extra de
coha.cler.et mu.ſuper eo.et cauſam facti.vt extra de reſcr.
dilectus.j.ȷ̃.de ſentẽ.excommu.cum pro cauſa. Item ſi nõ
fiat mentio de diſpenſatione.vt extra de fide preſbyt.ex
tua.De compoſitione vt.ȷ̃.de deci.ex multiplici.De ſtatu
to.vt extra de reſcrip.cõſtitutus.de priuilegio.vt extra.e.
titu.cum ordinem.De ſentẽtia.vt.ȷ̃.de ſen.et re iudi.inter
monaſteriũ.

monaſteriũ.Vnde verſus.Si priuilegiũ ſi diſpenſatio pa=
ctum.Vel ſi reſcriptũ ſententia ſiue ſtatutũ.Finis tolletur
niſi mẽtio ſacta probetur.Eliditur etiã reſcriptũ ſi p aliũ
ſine mandato dñi impetret.vt extra eo.tit.nonnulli.quæ
exceptio hodie ſm obſeruatã cõſuetudinẽ locũ habet in
audientia lr̃arũ:non in iudicio negotiorum. Si opponas ex
illa decre.e.ti.ex parte.iij.i.fi.ſed illa loquit in ꝓcuratore
vocato:cuius impetrationẽ ratã dñs non habebat:ſecus ſi
is cui9 noĩe impetrat:& ſi ſine mãdato ratã habet impetra
tionẽ.Poteſt aũt qs impetrare pro alio ſine mandato:ſi ſit
de illis perſonis a quibus non exigit de iure mãdatũ:vt in
decr.illis.nõnulli:& ex parte.Que aũt ſũt ille pſone legit
ff.de ꝓcu.l.ſed ſi he p ſone.Durat reſcriptorũ auctoritas p
Reſcriptũ q̃ diu duret.
decẽniũ:ſi impetrãtes copiã iudicũ habuerint & neglexe=
rint vti.Nã infra illud tp̃s qñcũq̃ poterũt experiri.vt.C.
de diuer.reſcrip.l.falſo.Alij aũt doctores dixerũt q̃ ſi quis
impetret reſcriptũ & infra annũ cũ copiã iudicũ habuerit
non vtat:perit reſcriptum lapſu anni.vt.ȷ̃.eo.ti.ſi aũt.&
c.plerũq̃:qui ſic dicũt et aſſerũt de plano.l.illã falſo fore
correctã.Sed qa promptũ eſt iura iurib9 cõcordare.vt.C.
de inoffi.do.l.vnica.ſic legẽ & decretales reduco ad cõcor
diã.Legẽ itelligo cũ poſt primũ reſcriptũ ſcđm nõ fuerit
impetratũ.Decretales illas intelligo cũ impetro primum
reſcriptum:tu impetras ſecundum non facta mẽtione de
primo agis ex conſuetudine:excipere non poſſum ex pri=
mo ſuper eodem negotio ad alios iudices obtẽto:ſi i illo
fraudulenter vel negligenter infra annum ab impetratio
ne tui ſecundi vti omiſerim:ſic loquuntur ille decreta. &
hunc caſum.l.illa non conſiderauit.Et ſi hæc opinio pla=
ceat:dices vt ſuperius tactum eſt:q̃ annus iſte incipit cur=
rere a tempore ſecundi reſcripti:quod tali ratione proba=
bis.Annus per ſe ſine ſecundo reſcripto nõ tollit primũ
reſcriptum:vt dictum eſt:nec ſecundum reſcriptum per ſe
ſufficit ad tollendum primum:cum de eo non habeat mẽ
tionem.Erit igitur vtrunq̃ neceſſarium:& ſecundum re
ſcriptum impetrari:& annum cedere:vt ſic ambo coniun
cta primum perimant.Iuxta illud.Et ſi nõ proſunt ſingu
la queq̃ iuuant & ad hoc habes optimum ſimile:quia im
perfecta voluntas per ſe non tollit ſolenne teſtamentum
precedẽs:ſed cũ decennio tollit.vt.C.de teſta.l.ſancimus.
Reſcriptũ generale.
Doctores tñ multi dicunt primum reſcriptum nullo alio
impetrato ſuper eodem negotio tolli per lapſum ãni.Ge=
neralia reſcripta ſunt illa in quibus generales ſeu indiffi=
nite clauſulæ continentur.ſ.cum dicitur:talis & talis:& q
dam alij iniuriantur eidem:vel ſic.Super decimis poſſeſ=
ſionibus & rebus alijs quo caſu reſcripta ad maiores & di=
gniores perſonas:vel ad maiora negotia expreſſis non ex
tenduntur.vt extra eo.ſedes apoſtolica.&.c.paſtoralis.Itẽ
ſi ponatur clauſula illa.Cum traditores &c.Itẽ illa. Amo
to inde. Item illa. Vocatis &c. Tales enim & ſimi=
les clauſule faciunt generale reſcriptum.Item cum littere
diriguntur ad omnes vt extra de pœ. & re.cum ex eo.Spe
Reſcriptum ſpãle.
ciale reſcriptum eſt quod iter certos dirigitur:& ſuper cer
tis & expreſſis rebus ſeu negotijs ſine clauſula generali.vt
extra eo.tit.c.j.&.c.paſtoralis & tale reſcriptum non exten
ditur ad alias res vl' perſonas.vt.ȷ̃.de offi.delega.cũ olim.j.
Sic ergo & priuilegium perſonale perſonã non tranſgre=
ditur.vt.ȷ̃.de aucto.& vſu pal.c.ij.ȷ̃.de offic.delega.qm ab
bas.ff.q.mo.vſuſfru.amit.l.ſi vſuſfructuari9.&.vij.q.j.pe
tiſti.iſti.de iure na.gẽ.& ci.§.ſed qđ princi.ff.de iudi.l.ſed
& ſi reſtituat.ff.de reg.iur.l:priuilegia.ij.q.vj.ſi qñ.§.diffi
nitiua.in ver.qñq̃ nõ obſtat.ex de iudi.qa Hugo.Nã ibi
agit p primas literas:ſed autoritate ſecũdarũ. ñ obſtat.ȷ̃.
de offi.delega.qm.id eſt cũ fit cõmiſſio expreſſo noĩe di=
gnitatis:Ibi enim lr̃e trãſeũt ad ſucceſſorẽ:q ſuccedit prio i
onere & honore.vt.ȷ̃.de offi.ordi.paſtoralis.Itẽ nõ obſtat
ȷ̃.de offi.dele.c.j.vbi iuriſdictio ex litteris ſpãlib9 extẽdit
ad alios.Nã ille caſ9 ſpecialis ẽ vt extendatur iuriſditio ad
illos q ꝓceſſũ iudicũ ĩpediũt:vt.ȷ̃.de offi.iudi.de lega.ex
litteris.Iuriſdictionẽ cõferunt oẽs ille littere in qbus cau=
ſe cognitio demandat:qđ ex forma colligit lr̃arũ:vt i lite
Que reſcripta cõferũt iuriſditionem
ris cõtinet.Si eſt ita.Si p̃miſſis veritas ſuffragatur cogni
ta veritate iuſtitia mediãte ſicut de iure fuerit qđ canoni
cũ:qđ iuſtũ vt ꝓmiſit:vt tenet:ꝓut in iſtrumẽto inde cõ
fecto vel lr̃is cõtinet.Et talis iudex cui negotiũ a principe
cõmittat:ſub aliqua de his formis põt in figura iudicij p
cedere.Põt & alij vel alijs cauſam cõmittere totã vel par=
tẽ.vt.ȷ̃.de offi.deleg.cũ te.Principiũ, mediũ, vel finẽ:co=
gnitionẽ vl' executionẽ.vt.ȷ̃.de offi.deleg.ſup queſtionũ.
Talis põt recuſari ex cauſa niſi fuerit iudex petitus.vt ex
de offi.dele.cũ olim magiſter. iij.q.iij.inducie.ij.§.ſpatiũ
In aut.offerat.iiij.q.iij.§.itẽ in criminali.in ver.ſi qs teſti
bus.Sed tunc poterit recuſari ex noua cã vt extra de offi.
Reſcripta executionem continentia.
de lega inſinuãte.Executorie lr̃e ſunt per quas ſine aliqua
iudiciali cognitione factũ ſeu miniſteriũ delegat.vt extra
de offi.dele.c.vlti.Talis nõ eſt iudex:ſed auditor vl' execu
tor.vt extra de offi.deleg.ſup queſtionũ.§.porro.Talis &
ſi poſſit recuſari niſi det de voluntate partiũ:vel recipiat
aſſenſu.vt i.decre.ſup q̃ſtionũ.§.nos aũt.&.§.porro.a tali
appellari non põt niſi fines mãdati excedat.vt i ea decre.
ſup q̃ſtionũ:& de appel.nouit.ij.q.vj.ſi qñ.§.diffinitiua
quoq̃.i ver.ab executore.C.quorum appel.nõ re.l.ab execu
tore.Fines aũt excedit cũ aliud vel aliter exequit q̃ mãda
tur.Vel cũ exequẽdo mãdatũ preter cõmiſſum iniuriã in=
fert.Nã & tũc põt ab iniuria appellari.vt.C.de app.l.ſi qs
ꝓuocatione.Talis cũ nõ ſit iudex:vt dictũ eſt nec ei ſit iu=
riſditio:ſed executio demãdata.vt extra de offi.dele.c.vlt.
alteri delegare nõ põt:qa ex iuriſditione procedit iudicis
dãdi ptãs.vt.ff.de iuri.om.iud.l.iij.Et qa cũ miniſteriũ cõ
mittit iduſtria eligit pſonalis:& ideo a perſona recedi nõ
debet.vt.ff.de offi.deleg.c.vlti.C.de cadu.tol.l.vna.ff.de
ſolu.l.iter artifices.Talis in exequẽdo partes iudicis non
Reſcripta ius cõe cõtinentia.
aſſumat.vt.C.de execu.rei iudi.l.ſi vt ꝓponis.Continent
ius cõe littere in qbus mãdat qđ cõſonat iuri & equitati:
& maxĩe cũ ipe lr̃e cõtinẽt iuris determinatiões:puta par
tibus cõuocatis:vel vocatis qui fuerint euocãdi:qđ iuſtũ
vl' qđ canonicũ &c.Itẽ iuſtitia mediãte:vel prout de iure
fuerit &c.vel alias cõſimiles clauſulas.Gratiã cõtinẽt ille
que cõtinẽt diſpẽſationẽ:pœne debite remiſſionẽ:& in q
bus ob fauorẽ, vtilitatẽ, ſeu neceſſitatẽ recedat a iure cõi.
Tria enim ſunt que faciũt a iure diſcedi.Neceſſitas, vtili
tas, & euidens meritorũ prerogatiua.vt.j.q.vij.tali.ex.de
elec.innotuit. Reſtat videre de pœna impetrãtiũ literas
per ſubreptionẽ. Et eſt ſciendũ q̃ cõdẽnãdi ſunt ad expẽ=
ſas quas altera pars fecit in ea re:& circa ipſum iter.vt ex
eo.titu.ceterum.in fi.C.de his qui ac.poſ.vel nõ.l.qui cri
men.Et al's ſeueritati ſubiaceãt iudicãtiũ.vt.xxv.q.ij.etſi
nõ cognitio.Nam & per.l.cornel.de falſis puniri poſſũt
vt.ff.ad.l.corne.de fal.l.ſi quis obrepſerit.

§. XVIII. DE DOCTRINIS EC

triplex ẽ doctrina.
cleſiaſticis præcipue doctorum.Nota triplicem differẽtiam
Quedam enim ſunt reprobate tanq̃ falſe & heretice.de qbus
habet.xxiiij.q.iij.c.peñ.& diſt.xv.ſctã Romana.i palea.&
ex de ſum.trini.& fide cath.dãnamus.Quedã vero doctri=
ne declarant apocryphe.de qb9 habet in.d.c.ſctã Roma=
na.i palea.diſt.xv.Dicit aũt apocryphũ ſm Arch.di.xvj.
in prin.quaſi occultũ ſeu ſecretũ:qa.ſ.nõ i eccleſia ſed re=
mote ẽ legẽdũ. Dicit aũt aliqd dupliciter apocryphũ vi=
delicet qa ignorat qs fuerit autor talis libri.Et ſic i biblia
apocryphũ aliquid dicitur dupliciter
dicũt aliq libri apocryphi:& tñ legũtur publice in eccl'ia
vel qa dubitat de veritate talis libri.& de hmõi apocry=
phis dicit i.d.c.ſctã Romana.& taliũ librorum liber eſt qli
bet ad credẽdũ vel nõ.Tertiũ gen9 doctrinarũ eſt qđ eſt
approbatũ ab eccleſia Et he ſũt primũ qdẽ & principal'r
doctrine ſeu libri Biblie:q̃s ita vniuerſal'r & firmit opor=
tet credere q̃ nullo mõ licet de veritate ipar dubitare qa
hoc eſſet hereticũ cũ ſint dictate a ſpũſctõ:vt patet i ſym=
bolo q errare nõ põt.Deĩde ordinatiões ſeu cõſtitutiões
& determinationes facte p ſũmos põtifices vel cõcilia vni
uerſalia approbata:etiã idubitãter credẽde.Poſt hec etiã
de opuſculis ab eccleſia approbatis.
opuſcula ſctõrum patrũ & doctorum eccl'ie ſũt approbata:& p̃ci
pue horum.ſ.Cypriani:Gregrorij Nazãzeni:Athanaſij:Hie
ronymi:Proſperi:Ioannis Chryſo.Valerij:Ambroſij:Au
guſtini:Leonis papæ.vt patet in.d.c.ſancta Romana. Et
in fi.d.c.dicitur.Opuſcula atq̃ tractatus omnium patrum
orthodoxorum qui in nullo a ſanctæ Romanæ eccleſiæ
conſortio deuiauerunt:nec ab eius fidei predicatione ſe
iuncti ſunt:ſed communionis ipſius gratia dei vſq̃ ad vl
timum diem participes fuerunt legenda decernimus. Et
decretales epiſtolæ ſummorum pontificum venerabili=
ter ſuſcipiendæ ſunt.Non tamen credendum eſt vel dicẽ

dum dicta prædictorum doctorum vel aliorum eſſe tan-
tæ autoritatis vel firmitatis quãtę ſunt doctrinę ſcripturę
ſanctæ vel determinationes eccleſiæ ſactæ in concilijs vł
per ſummos pontifices: nam de his nullo modo licet du-
bitare: de dictis vero doctorum licet dubitare: & aliter
ſentire: niſi ſint talia quæ vel ſunt determinata per eccle-
ſiam quæ ſunt firmiter tenenda: vel quæ ſunt alias in do
ctrina ſcripturæ ſacræ contenta. Vnde Auguſti. Ego ſolis
eis ſcriptorum qui iam canonici appellantur didici hunc
timorẽ honorẽq́ referre: vt nullum eorũ ſcribendo erraſ-
ſe audeam credere: aut ſi aliquid in eis offendero quod vi
deatur contrarium veritati nihil aliud exiſtimẽ ꝙ mẽdo
ſum eſſe codicem: vel non eſſe aſſecutũ interprætẽ qđ di-
ctum eſt: vel me minime intellexiſſe nõ ambigam. Alios
vero ita lego ꝙ quãtalibet ſanctitate quanta ve doctrina
polleant: non ideo verum putem: quia ita ipſi ſenſerunt:
ſed quia mihi ꝑ alios auctores vel canonicas val probabi
les rationes quod a vero non abhorreat perſuadere potue
runt. diſt. ix. ego. Idem Augu. Noli meis litteris quaſi ca-
nonicis ſcripturis inſeruire: ſed in illis & quodcumq́ cre-
debas cum inueneris incunctanter credere. In iſtis autem
quod certum non habebas: niſi certũ intellexeris noli fir-
mum tenere. di. ea. noli. Vnde Archi. ſuper. d. c. noli. dicit.
Hodie in ſcripturis talium ſcilicet doctorum aliquid poſ
ſe repræhendi: & non niſi ſi quid inueniatur quod non in
nitatur auctoritati veteris & noui teſtamenti: ſiue proba
bili ſiue canonica ratione. Hæc ibi. Hoc patet ex eo ꝙ ipſi
ſancti doctores ſibi inuicem contraria in ſuis libris dixe-
runt: ſicut verbi gratia. Hieron. dixit bigamum non eſſe
cenſendum eum qui ante baptiſmum habuit vnam vxo-
rem: & poſt baptiſmum aliam. Aug. vero contrarium ſen
ſit ſcilicet talem eſſe bigamum cuius ſententia præfertur.
& illa Hiero. non tenetur: vt patet diſt. xxvi. acutius. & c.
deinde. extra de biga. debitũ. Et ſimiliter de obſeruatione
legalium & de repræhenſione quam fecit Paulus Petro
ad Gal. ij. contraria ſcripſerunt: tamen magis ſtatur. Aug.
Vt dictum eſt. ſ. Verũ eſt ꝙ in his q̃ ꝑtinẽt ad fidẽ vł bo-
nos mores neceſſarios ad ſalutẽ in nullo diſcordant ſan-
cti doctores realiter: & ſi aliqñ ſupꝑficialiter videãtur ſenti
re contraria. Itẽ dicit Arch. ſuper. c. qs neſciat. diſ. ix. ꝙ ru-
bricę decretalium authenticãtur extra. ĩ proęmio decreta.
in fi. vbi dicit: vtantur. et extra vt lite pen. nihil inno. Et
ſimiliter rubricæ vel tituli legales authentici ſunt & alle-
gari poſſunt in cauſis. ff. de in integ. reſti. lib. j. Sed rubricę
decretorum non. vnde falſæ inueniuntur aliquãdo. xvj.
q. j. placuit. Sed Innocẽ. qui ita notat extra in proœmio de
cre. Quæ etiam ponuntur in decretis: ſcilicet. c. ſeu dicta cõ
ciliorũ ſummorũ pontificũ & doc. authẽtica: & approba
ta ſũt: nõ aũt dicta Gra. in paragraphis ſm Io. an. Doctri-
na etiã bti Tho. de Aqno approbata fuit: vt patet ꝑ extra
uagãtẽ Io. xxij. Qñ aũt dicta doctoꝝ ꝓfatorũ vel alioꝝ cõ
traria eſſent dictis ſummoꝝ põtificũ, cuiſnię magis eſt ſtã
dũ declarat Gra. diſ. xx. §. j. per diſtinctionẽ videlicet ꝙ in
cauſis ſeu negotijs diffiniendis. Cũ ergo q̃libet negotia fi
nem accipiant: vel in abſolutione innocentum: vel in cõ
demnatione delinquentium. Abſolutio vero vel con-
demnatio non ſcientiam tantum deſiderat: ſed etiam po-
teſtatem pręſidẽtium: ideo diuinarum ſcripturarum tra-
ctatores: & ſi ſcientia pontificibus pręemineant: tamen qa
dignitatis eorum apicem nõ ſunt adepti in ſcriptutarum
ſacrarum expoſitionibus his præponuntur. In cauſis ve-
ro diffiniendis ſecundum poſt eos locum merẽtur. Quis
autem ordo tenendus ſit in ſolutione alicuius queſtionis
Ponit Inno. diſtin. ea. de quibus ſummatim explicat ibi
Arch. diſtin. Nam primo recurrendum eſt ad ſcripta noui
& veteris teſtamenti. Secundo ad canones apoſtolorum
& cõciliorũ. Tertio ad decreta & decretalia. Romanorum
põtificũ. Quarto ad ſcripta gręca. Quinto ad ſcripta ſctõꝝ
patrũ latinoꝝ. Vltio ad exẽpla ſctõrũ. Si autẽ nec veritas
iuenit̃ hoc modo: congregandi ſunt ſapientes: & quid agẽ
dum ſit inueſtigandum dominus reuelabit. Iuxta illud.
Vbi ſunt duo vel tres cõgregati in nomine meo & c. Mat.
xviij. Quia tñ dictũ eſt ꝙ recurrendum eſt ad ſcripta Græ-
ca: ſubdit Archi. & dicit ꝙ hoc locum habuit quando pe-
nes Græcos præſules catholicæ fidei vigebat auctoritas:
& exemplaria eoꝝ erant correcta: & ideo in dubijs recurre
batur ad eos. diſtinctione. ix. vt veterum: ſed hoc hodie
locũ non habet. Nam hodie Gręci ſunt acęphali & ſcripta
eorum corrupta: ſm Hugo. A paucis tñ annis citra reuerſi
ſunt ad vnitatẽ fidei eccl'ię Romanę dicit aũt glo. ſup. d. c.
vt veterũ. faciendo cõparationẽ inter doctores cui magis
ſit credẽdũ ꝙ Aug. in diſputationibus. Hiero. ĩ hiſtorijs &
trãſlationib⁹ Grego. in moral. Sed q̃rit Archi. diſt. xx. Si
Gregorius q fuit expoſitor ſeu doctor & papa ĩ aliquo ar
ticulo ꝯtrari⁹ ĩuenit̃ alicui illoꝝ expoſitoꝝ cui⁹ doctrina
etiã eſt approbata vtiq́ credẽdum eſt magis Grego. in de
terminatiõe cauſarũ q̃ alijs doctoribus. In his vero quę vt
expoſitor dixit: videt̃ ei nõ magis eſſe credẽdum qa papa
ſed forte quia magis cõſona rationi dixit: vel quia maio-
ris ſciẽtię & ſctitatis & auctoritatis habet̃. Nã & inter apo
ſtolicos vn⁹ pręponitur alteri: vt Petr⁹ Lino Gelaſio Lu-
cio. & ſimiliter inter interpr̃tes: vt Amb. Iſid. Aug. Bæde.
ſm Augu. Augu. in lib. de doctri. chriſtia. dicit & habetur
diſt. xix. in canonicis. In canonicis ſcripturis: eccleſiarum
chatolicarum ꝙ plurium diuinarum ſcripturarum ſoler-
tiſſimus indagator auctoritatem ſequat̃: ĩter quas ſanę il-
læ ſint quas apl'ica ſedes habere: & ab ea alij meruerũt epi
ſtolas accipere. Tenebit igit̃ hunc modum ĩ ſcripturis ca-
nonicis: vt eas que ab oĩb⁹ recipiuntur eccleſijs præponat
eis quas q̃dam non accipiũt. In eis vero quæ non accipiũ
tur ab omnibus præponat eas quas plures grauioreſq́ ac
cipiunt eis quas pauciores minoriſq́ auctoritatis eccleſię
tenent. Si autem al'as inuenerit a pluribus: al's a grauiori-
bus haberi q̃q́ hoc inueniri vix poſſit æqualis tamen au
ctoritatis eas habendas puto.

Scripta doctoꝝ pñt reprehendi.

Doctrina bti tho. approbat̃.

de ordine tenẽdo in ſolutione alicui⁹ q̃ſtiõis.

Auctoritas ſacr' æſcripturæ.

§. XIX. ITEM NOTA QVOD PO

ſterior ꝯſtitutio ſiue lex tollit priorẽ ẽt ſi de ꝑori nullã fa
ciat mentionẽ. ex̃ de cog. ſpi. c. j. Sec⁹ eſt in reſcriptis. ex̃ de
reſcrip. cęterũ. Sec⁹ ẽt de priuilegijs: qa. ſ. nõ tollit prius ꝑ
poſteri⁹ niſi ĩ poſteriori fiat mẽtio de ꝑori. vt no. di. xviij
qm̃. ĩ glo. & idẽ de cõſuetudine: qa. ſ. nõ tollit̃ ꝑ cõſtitutio
nẽ: niſi fiat mẽtio de ea. ex̃ de cõſti. licet. li. vj. Itẽ ſm Hoſt.
Io. an. & Ber. ꝙ cõſtitutio gñalis incipit arctare ſeu obli-
gare poſt duos mẽſes a tpe publicatiõis. Et hoc niſi in ip-
ſa cõſtitutiõe aliud cõtineat̃. Inferior aũt cõſtitutio vt pu
ta capituloꝝ & vniuerſitatũ. ſm Hoſt. ligat ĩcõtinenti fa
cta ꝓmulgatiõe niſi forte abſentes & ignorãtes: qb⁹ neq́
tp̃s dabo: ſed iudicis arbitrio relinquo. Itẽ ꝯſtitutio nõ ex
tẽdit̃ ad p̃terita ſed tm̃ ad futura niſi aliud declaret̃. ex̃ de
cõſti. c. vlt. Quęrit̃ aũt vtrũ q facit contra cõſtitutionẽ pa
pę ꝑ ignorantiam peccet? Reſpõdet Tho. in quodlibetis:
ꝙ ignorãtia quę eſt cauſa actus cauſat ĩuolũtarium: vnde
ſemꝑ excuſat a pctõ niſi ignorãtia ipſa ſit peccatũ. Eſt aũt
ignorãtia peccatũ quando qs quid poteſt ſcire: & tenetur
hmõi. Cõſtitutionẽ aũt papæ oẽs ſuo modo ſcire tenent̃.
Si aliquis ergo cõtra cõſtitutionem papæ agat & habeat
ſufficiẽs impedimẽtũ ꝑ qđ ſcire nõ potuerit puta ſi fuit ĩ
carcere vel in terris extraneis ad quas cõſtitutio nõ perue
nit vniuerſaliter vel aliqd ſimile: talis ignorãtia excuſat
vt nõ peccet agẽs ꝯ cõſtitutionẽ papæ. Hęc ipſe.

queſtio Rñſio.

§. XX. ITEM NOTA QVOD DI

ſpẽſare ĩ legib⁹ vel eas ĩterp̃tari ſpectat ad ꝓlatos & recto
res q. ſ. in hmõi habẽt ꝑtãtẽ: niſi ſubita neceſſitas occurrat
cui oporteat ſubito obuiari: ne aliqđ ſequat̃ incõueniẽs.
Nã tũc ipſa neceſſitas habet annexã ĩpam diſpẽſationẽ le
gis & q̃libet ꝑſe põt tũc interp̃tari legẽ & diſpẽſare ſecũ:
& p̃cipue cũ nõ põt hr̃e recurſum ad ſupiorẽ. Si ergo quis
grauiter infirmat̃ tpe ieiunij ab eccleſia ĩſtituti ꝑ ip̃m põt
diſpenſare ſecũ ĩ lege ieiunij & ĩterpræti ꝙ non obliget̃
ad illa. In obſeruatiõe em̃ legum vel p̃ceptoꝝ maxime de
bet attẽdi & ſeruari intẽtio ferẽtis legẽ: vel ad præceptũ:
de qua ſi cõſtet & ꝯria ſit ad ſcripturam legis vel verbum
p̃cepti: eq́ obediendũ eſt: omiſſa lr̃a legis vel p̃cepti. xxij.
q. v. hũanæ. Si aũt dubitet̃ de intentione ſtandum eſt lr̃æ
ſm Archi. vel habeat̃ recurſus ad ſupiorẽ ſi põt cui⁹ eſt ĩ-
terp̃tari & diſpenſare: vel ſi nõ põt habeat̃ cõciliũ perito-
rum. Poſſunt aũt ipſi ꝓlati diſpenſare & debent cũ adeſt
cauſa rõnabilis puta alicuius neceſſitatis vel maioris vti
litatis. Vnde diffinit̃ diſpenſatio ſic ab Hoſt. ꝙ eſt iuris al
leuiatio facta cũ cauſæ. ſ. rationabilis cognitione ab eo q
poteſt. Quod ſi prælati abſq́ rõnabili cauſa: vel ſaltẽ du-
bia ꝓ ſola volũtate licẽtiã tribuãt veniẽdi ꝯ leges ſm Ber
nar. in

de legis diſpẽſatione & ei⁹ interpratiõe ad q̃s ꝑtinet.

Diſpenſatio q̃d ſit.

nard. in libro de diſpenſatione & præcepto. non erunt di
ſpenſatores: ſed diſſipatores: & peccabunt ĩpi diſpẽſantes
cum diſpenſatis ſi eis vtuntur. Vnde dominus dicit Luc.
xij. Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens quem cõ
ſtituit domin⁹ ſuper familiam ſuam? Vbi tria notantur
in diſpenſantibus. Primum eſt fidelitas: vt ſcilicet in di-
ſpenſatione habeat intentionem: ibi. fidelis. Secundum
ponderoſitas: vt ſcilicet conſideret cauſas mouentes & q̃-
litates perſonarum. vnde diſpenſare quaſi diuerſa penſa
re ſeu ponderare: ibi prudens. Tertium eſt poteſtas: vt ſci
licet in eo in quo diſpenſat habeat autoritatem: & ſuper
his cum quibus diſpenſat habeat poteſtatem: ibi. quem
conſtituit dominus & cætera. Et nota ſecundum Rayne.
ꝙ prohibetur etiam diſpenſatio vbicumq́ non poteſt fie
ri ſine manifeſta declaratione eccleſiæ: & vbi non eſt iu-
ſta cauſa diſpenſandi prima quæſtione ſeptima tali. Ali-
quando vero diſpenſatio eſt debita: & hoc vbi iuſta cau-
ſa eſt diſpenſandi: quæ iuſta cauſa multiplex poteſt eſſe.
prima, quæſtiõe ſeptima, requiritis. §. niſi rigor. & capi.
& §. ſequẽ. Et q̃uis diſpenſatio ex iuſta cauſa ſit debita: &
peccet prælatus non diſpenſando: vt eſt argu. ij. q. v. quã-
to. in fine. tamen ſubditi non habent ius petendi: niſi for
te ſupplicando. Aliquando diſpenſatio eſt permiſſa. vt
d. l. ſi quis pręſbyter. Et papa quidem in omnib⁹ pure po
ſitiuis habet plenitudinem diſpenſandi. Et ſic dicitur ha-
bere omnia iura in ſcrinio pectoris ſui. extra de conſti. li-
cet. libro. vj. quantum ſcilicet ad interpretationem & diſ
penſationem. In aliquibus tamen non conſueuit diſpen-
ſare. Epiſcopi autem diſpenſare poſſunt ſecundum cõmu
nem opinionem doctorum in his quæ non ſunt eis a iure
prohibita. extra de ſenten. excõ. nup. & di. l. miror. in glo.
Quæ autem his prohibeantur & papæ reſeruentur in par
te habes in prædicta gloſ. Et inde etiam in. iij. parte. Et no
ta ſecundum Innoc. in gloſ. ſuper. c. dilectus. extra de tem
po. ordi. ꝙ epiſcopo non licet diſpenſare ſuper faciendo:
vt ſcilicet aliquid faciat contra canones: niſi vbi permit-
titur ei a iure. extra de conſti. capitu. j. niſi contraria con-
ſuetudine & præſcripta eſſet ei derogatũ. extra de conſue-
tu. c. vlti. Super eo autem quod factum eſt ſemper poteſt
diſpenſare vt tolleretur niſi prohibeatur. arg. ad hoc. xxij.
q. v. hoc videtur. Dico & forte melius ꝙ vbi ius concedit
diſpenſationem ſimpliciter poteſt. Et ſic loquitur decre.
extra de ſen. excõ. nuper. Si autem diſpenſatio non conce
ditur a canone nunq́ poteſt epiſcopus diſpenſare: etiam
ſi in canone inueniatur ꝙ papa diſpenſat. extra de cõſan.
& affini. ꝙ dilectio. quia cum epiſcopi debeant ſeruare ca
nones: non debent contrafacere: niſi expreſſe concedatur
xxv. q. j. c. j. & ſequen. Hæc Inno. De diſpenſationib⁹ quæ
poſſunt fieri per epiſcopos vide in tertia parte titu. de ſta
tu epiſcoporum. Notandum etiam ꝙ corpus totum iuris
canonici habetur in quatuor libris: ſcilicet Decreto: De-
cretalibus. Sexto: & Clementinis. Compilator decretorũ
fuit Gratianus monachus: qui op⁹ illud ędidit Anno do-
mini. M. c. vel circa: vt dicit Hug. ij. q. vj. poſt appellatio-
nem. §. forma. Fuerunt ante hanc compilationem quæ-
dam aliæ ſcilicet Iſido. poſtea Iuonis. Diſtinguitur autem
in tres partes. Nam prima continet centum & vnam diſtĩ
ctiones. Secũda pars continet. xxxvj. cauſas: quarum quę
libet habet plures quæſtiones. Et in. xxxiij. cauſa, tertia q̃
ſtio continet tractatum ſpecialem & prolixum. de pœni-
tentia. qui ſic allegatur ſcilicet de pœni. diſtin. tali. & con-
tinet ſeptem diſtinctiones. Tertia pars intitulatur de con
ſecratione: & habet quinq́ diſtinctiones. Primus qui fecit
ibi lecturam fuit Hugo qui nimis ſcrupuloſus fuit in ſuis
determinationibus. Sed gloſ. communis eius eſt Ioan. ſa-
tis bona. Addidit tamen Bar. Brix. quędam ad dictas glo.
quæ corrigunt opi. Io. vel melius declarant. Poſt fecit ſo-
lemnem apparatum ſuper eo. Archi. qui dicitur Roſariũ.
Compilator vero decretalium fuit magiſter Rayne. ma-
giſter ordinis prædicatorum ad requiſitionem & iniun-
ctionem Grego. ix. anno dñi. M. ccxxx. vel circa. Et diuidi
tur liber ille ĩ quinq́ partes: & q̃libet pars habet mltos ti
tulos: q tituli exprimũt materias: de qb⁹ ibi agit̃. Et alle-
gat̃ nõ ꝑ partes: ſed ꝑ titulos & capitula: & antiq̃tus ante
titulũ dicebat̃ extra. ſ. decretũ: ſed a modernis dimittit̃ il-
lud extra: & ſolũ titulus allegat̃ cũ. c. Gloſſæ cões ei⁹ ſunt
Ber. ſed plurimi fecerũt apparatũ ſeu lecturas ſuper eodẽ
vt Inno. iiij. Hoſt. Ioan. an. in nouella. Io. de lig. Petrus de
Anch. Franciſ. Zaba. Anto. de butrio. Abbas de Sicilia &
alij. Sextum librum compilari fecit Boniſa. viij. anno do
mini. M. ccc. vel circa: qui dicitur Sextus: quia ſequitur ad
v. lib. decretalium. & habet titulos & capitula ſicut decre
tales: & ſecundum illum ordinẽ: non tamen omnes illos
titulos habet. Vnde de matrimonio parũ ibi agitur. Glo.
communis eius eſt Io. an. qui etiam ſuper eo fecit appara
tum in nouella. Archi. etiam fecit apparatum. Dominic⁹
de ſctõ Geminiano notabiliter ſcripſit: & alij multi. Quar
tus liber dicuntur Clemẽtinæ: ex eo ꝙ ſunt ſub Clẽmẽte
in conſilio Vieñ. æditæ poſt modicum tempus a compi-
latione Sexti. Clęmens tamen morte præuentus non pro
mulgauit eas: ſed Io. xxij. ſucceſſor eius. Habet titulos ſe-
cundum ordinem Decretalium: ſed non omnes illos. Al-
legatur per titulos & capitula: ſed cum additione in Cle-
mentinis: Sicut allegatur quod habetur in lib. vj. Et hoc
ad differentiam titulorum qui habentur in Decretalibus
Gloſ. eius communis & notabilis eſt Ioan. and. ſed fece-
runt apparatum ſup eis. Paul⁹ de Leaza. Franciſ. de Zab.
ioan. de Imo. & Zen. Reperiuntur etiam quædam conſti-
tutiones eccleſiæ quæ non ſunt ĩ corpore iuris. Et ideo di
cuntur Extrauagantes: quæ poſtq́ ſunt promulgatę ligãt
ſicut quę habentur in corpore iuris: pręcipue cum ſciunt̃.

de cõpilatoribus iuris canonici.

Canones decretorũ a qbus æditi.

TITVLVS. XVIII. DE LEGE CIVILI.

¶ Quo tempore ius ciuile conditum ſit quãtũ liget: de legũ diuerſitate & earum effectu. Cap. vnicũ.

LEX SEV IVS CIVILE SIC
deſcribit̃ ab Iſido. in. v. Etymol. ius ciuile eſt
quod quiſq́ populus vel ciuitas ſibi propriũ
diuina humanaq́ cauſa conſtituit. diſtin. j. ius
ciuile. Gloſ. cauſa prima contemplatione dei & hominũ.
Addit Archi. contemplatione id eſt ad reuerentiam dei &
vtilitatem hominum. Si enim lex contineat aliquid con
tra deum vel homines, repellenda eſt. Vnde ſi imperator
vel alius princeps faceret legem contra ius naturale: pu-
ta ꝙ dominia rerum transferrentur de vno in alium ſine
cã: talis lex nec ĩ foro aię: nec ĩ foro ꝯtẽtioſo valet: & remit
tit ad notata per eũ. ix. q. iij. per prĩcipalem. Et ibi dicit ꝙ
ſi imperator vult ex reſcripto auferre rem meam non po
teſt: quia rerum dominia ſunt de iure naturali. inſti. de iu
re na. §. vlti. ſecundum Ac. & Old. Ioã. tamen ibi in gloſ.
ſentit contrarium per leges. ff. de rei ven. l. Item ſi verbe-
ratum. & ff. de euic. l. Lucius. Sed dicit Arch. ꝙ non obſtãt
iſtę leges quę volunt ꝙ imꝑatorib⁹ licet p̃dia noſtra dare
militib⁹ ob publicã vtilitatẽ. nã illud verũ eſt p̃tio nobis
dato. Dicit ergo ꝙ oĩa ſunt prĩcipis: vt dicit lex alleg. oĩa
ſ. fiſcalia. Et ſic intelligit ibi Old. Et ad hoc facit qđ di-
cit̃. xxiij. q. viij. tributũ. §. q̃uis. Dicit etiã idẽ Arch. di. xij.
in prĩ. ꝙ licet Romana eccl'ia ſit mater & caput oĩm eccle
ſiarum ratione principij inſtitutionis & prælationis: vt
diſtin. xxj. q̃uis. non tamen eſt domina aliarum eccleſiarũ
nec papa eſt dominus: ſecundum Berñ. ad euge. Et ꝙ pa-
pa non ſit domin⁹ omnium epiſcoporũ eſt optimũ arg.
vij. q. j. mutationes. q̃uis em̃ res eccleſiæ ſint eius vt prin-
cipalis diſpẽſatoris: nõ tñ ſunt ei⁹ vt dñi poſſeſſoris. vt di
cit Tho. ij. ij. q. c. Vnde & ſimoniã cõmitteret papa recipiẽ
do ꝓ re ſpũali aliqd de redditib⁹ eccleſię: vel etiã ab aliq̃
ſęculari de bonis ſuis. Et hoc ſane intelligẽdũ. Nam ꝙ pa
pa in collatiõe beneficioꝝ recipiat annuatas taxatas: nõ
eſt hoc accipere tẽporalia ꝓ ſpũalibus: ſed ſuis & curię ne
ceſſitatibus ꝓuidere qđ fieri põt. Ius militare ſic deſcri-
bit Iſido. ꝙ eſt belli inferẽdi ſolẽnitas. Archi. id eſt ius qđ
de militibus & ꝓ militibus eſt ſtatutũ: qđ eſt pars iuris ci
uilis. Et improprie ponit̃: qa ponit ſeu deſcribit nõ eſſen
tiã talis iuris: ſed eius effectus per exẽpla. Solẽnitas. i. ſo-
lẽnis ordinatio ſeu diſpoſitio exercitus: qui. ſ. debeant in
primo loco eſſe: qui in ſcd'o: q in tertio: & hmõi. Fœderis
pacis. ſ. ꝯponẽdę: ſigno dato. ſ. tuba vł cornu egreſſio vł cõ
greſſio ĩ hoſtẽ. Itẽ ſigno dato receptio. ſ. ĩ domum. Flagi-
tij militaris diſciplina. i. pœna ſeu punitio delicti. Si loc⁹
deſerat̃. glo. Qui fugit in bello publico ſm cano. infamis
eſt: ſm leges capite punitur. Et dr̃ ſm Archi. deſertor mili
tię qui ꝑ lõgum tẽpus euagatus ad caſtra reducit̃. Stipen-
dioꝝ mod⁹. ſ. qualiter militi & qualiter pediti tribuatur

Iuris ciuilis notio.

Ius militare qd ſit.

Dignitatũ gradus in quo gradu differãt qs digniorvel ſu
perior alio. Præmiorũ honor: q̃liter. ſ. q̃dã magis: q̃dã mi
nus honorent̃. Veluti cũ corona vel torques donat̃. Co
rona dr̃ hic maius munus. Torques min⁹ munus. Prædę
deciſio. i. diuiſio: & ꝑ pſonarũ qualitatibus & laborib⁹
iuſta diuiſio ac principis portio. Gloſ. Non ergo oĩa q̃ ca
piunt̃ in bello ſunt pricipis: & videt̃ eſſe cõtra. xxiij. q. v.
dicat. vbi dr̃ ꝙ regis ſunt oĩa: ĩtelligẽdũ q̃a ad ipm debẽt
deferri oĩa & pſẽtari: & ipſe debet diuidere ſm merita pſo
naꝝ. xij. q. ij. vulteranę. Et ĩtellige de bello nõ iniuſto: nã
in iniuſto oĩa q̃ capiunt̃ debent reſtitui ſm oẽs doctores.

Ius publicum vñ ortũ

Ius publicũ dicit Iſid'. eſt in ſacris ſacerdotib⁹ et magi
ſtratibus. diſt. j. vbi Archi. publicũ. i. ius qđ eſt pro his cõ
ſtitutum eſt. i. conſiſtit in ſacris. i. rebus deo dicatis venerandis: ſacerdotibus honorãdis: magiſtratib⁹ timendis &
obediendis: ſicut ſunt pręfectus: ꝓconſul: cõſul: prætor &
hmõi. Et dicit hic glo. ꝙ qui lędit ſacerdotes vl'res ſacras
ab oĩbus tamq̃ pro publico crimine poteſt accuſari. ar.
ij. q. j. in primis. Et rõnem aſſignat ibi Arch. q̃a hæ pſonæ
ad ſtatũ rei publicæ pertinẽt: plus em̃ orõnibus eccl'iæ q̃
auxilio militari conſiſtit imperiũ. vt. xxiij. q. viij. §. q̃uis.

Ius qritũ q̃d.

Ius quiritũ ait Iſid'. eſt ꝓprie romanorũ: q̃a nulli alij niſi
Romani eo vtunt̃: & de legitimis hæreditatibus: de tute
lis: de curationibus & vſucapionibus ſtatuta ſunt. di. j. De
contractibus qualiter. ſ. debeant celebrari ĩ ſcriptis vel ſi
ne. Et dicit glo. ꝙ ius quiritum dictum eſt a Quirino vel
Romulo qui fuit conditor primus Romæ: vnde dicuntur
Romani. Et ſm glo. hic dicuntur Romani omnes: ſubditi
Romano imperio. Nam impator princeps eſt totius mũ
di. vt. vij. q. j. in apibus ſed in diuerſis prouincijs diuerſi re
ges ſunt ſub eo: vt. vj. q. iij. ſcitote. Qui ergo non vult eſſe
ſub Romão impio: nec hæreditatẽ habere põt nec alia q̃ h̃
enumerant̃ de iure hũano. Iuris ciuilis ſpecies varias po
nit Iſid'. ĩ eodem. v. lib̃. Ety. & noĩa earũ. Et habentur oĩa
in decre. diſ. ij. ꝑ totũ. Vnde in principio eius dicit. Cõſtat
aũt ius quiritũ ex legib⁹ ex plebiſcitis ex ſenatuſconſultis
& cõſtitutionibus principũ ex ędictis ſenatoꝝ & pruden
tũ reſponſis & ſingulas hoꝝ deſcribit.

Lex q̃d ſit.

Lex ſm Iſid'. eſt cõ
ſtitutio ppl'i qua maiores natu ſimul cũ plebibus aliq̃d
ſanxerũt. di. ij. lex. vbi dicit Arch. ꝙ lex aliter ſumitur hic
aliter. ſ. Nam hic ſumit̃ ſtricte: prout eſt ſpecies iuris q̃ri
tũ. Supra aũt prout eſt gen⁹ ad omne ius ſcriptũ. Cõſtitu
tio populi. dicit glo. Olim popul⁹ ſtatuit leges: ſed hodie
tranſtulit poteſtatẽ ĩ imperatorẽ vt inſti. de iure na. §. ſed
qđ principi. Vel ꝙ hodie etiã popul⁹ põt legẽ ſtatuere: &
quod dr̃ in dicta. l. trãſtulit. i. cõceſſit. Addit hic Archidia.
Dicũt quidã ꝙ populus hodie nõ põt condere legẽ. ar. ad
hoc. C. de legi. l. vlt. Alij vt Lau. dicunt contra. ſ. ꝙ ppl'us
põt auferre auctoritatem imperatori: ſed omnes eccleſiæ
non poſſent tollere auctoritatem papæ. Et rõ eſt q̃a papa
non habet auctoritatem ab eccleſijs: ſed eccleſiæ ab eo. ar
gu. diſt. xxj. q̃uis. Ex dñica em̃ iuſſione & cõciliorꝝ aucto
ritate papa habet ſuam iuriſdictionem & non ex tranſla
tione populi ſicut imperator. extra de elec. ſignificaſti. Et
dicunt hi quo ad ptãtẽ tranſlatã ꝑ populum in impatorẽ
cõdẽdi legẽ ꝙ ppl's põt reuocare iſtam poteſtatẽ cũ vult
ſicut iudex q delegat quia proprietas apud eũ remãſit. nec
obſtat illa. l. vlti. C. de legi. quia ibi illud ſoli non exclu
dit populũ. arg. xv. q. vij. §. eps. Sed tale eſt ac ſi diceret. ſo
li principi. i. nulli alij ſoli. nec obſtat extra de offi. delega.
ſuꝑ q̃ſtionũ. & in. c. venerabili. q̃a illa iura loquunt̃ ĩ de
legato. In alio forte ſecus. vt. ff. de offi. pręſi. l. vlt. Hęc Ar
chi. Maiores natu. glo. maiores natu dicunt̃ nobilitate: di
gnitate: antiquitate & ſcientia. vt. ij. q. vij. q̃rendũ. Addit

plebiſcitũ q̃d ſit

Arch. ꝙ hic magis proprie dr̃ nobilitate. Plebiſcita ſunt
quæ plebes tm̃ conſtituunt. Et vocant̃ plebiſcita eo ꝙ ea
plebs ſciat: vel ꝙ ſciſcitatur & rogat vt fiãt. Iſido. diſt. in. ij.
Gloſ. ibi. Plebiſcita prima facta fuerũt ꝓpter diſcordiam
inter nobiles & plebeios. vt. ff. de origi. iuris. l. ij. Addit h̃
Arch. ꝙ quodã tpe receſſit plebs Romanorũ a patribus ĩ
montẽ Auẽtinũ: & ibi ſtatuta ab ea vocata ſũt plebiſcita
ſcita. i. ſtatuta plebis vel q̃a eius ſciẽtia & cõſenſu ſtatuebã
tur. Eſt ergo plebiſcitũ ius qđ plebs magiſtratu ĩterrogã
te veluti tribuno ꝯſtituebat. Et hęc lex ꝓ bono pacis fuit
obſeruata: ꝑ. l. hortẽſem. vt. ff. de origi. iur. l. ij.

ſenatuſ conſultum.

Senatuſcon
ſultũ eſt, qđ tm̃ ſenatores populis cõſulẽdo decernũt. Iſi
o. diſt. ea. Dicit hic Archi. ĩ Roſa. ꝙ cũ populus Romanus
ita eſſet auctus vt in vnũ conuenire nõ poſſet cauſa legis
ſanciẽdæ viſum eſt ſenatum vice populi cõſuli. vt iſti. de
iure na. §. ſenatus. Vbi dicitur ꝙ ſenatuſconſultum eſt ꝙ
ſenatus iubet atq̃ conſtituit: ſecundum Lau. Et ſicut tot⁹
populus interrogabatur quãdo conſul legem ferebat ad
populum: ita ſenatores interrogabantur vice populi: q̃n
conſul legem ferebat: & ita eorum cõſenſu ſenatuſconſul
tum vocatum eſt. Hug. Erant autem ſenatores centum nu
mero: & dicitur ſenat⁹ a ſenectute. Iſti electi ſunt a Romu
lo centum: & a populo centum. Qui ob ętatem ſenatores:
ob ſimilitudinẽ curę patres dicebãtur. Vel ſenatus a ſinẽ
do dicebãtur: q̃a ſenatores facultatẽ eligẽdi dabãt. Nã ſi
ne licẽtia eoꝝ nulli licebat magiſtratũ aliquẽ facere. i. offi
ciũ. Et ſenatus etiã dicebat̃ locus in quo cõueniebãt ſena
tores.

cõſtitutio vel ędictũ q̃d ſit.

Cõſtitutio vel ędictũ eſt ꝙ rex vel imperator cõſti
tuit vel ædidit. Iſid'. diſt. ea. Vbi dicit Arch. Rex. ſ. tm̃. Nã
reges prius leges tulerunt. ff. de orig. iur. l. ij. Lau. Vl' dic ꝙ
idẽ eſt rex & impator: ſed rex anteq̃ coronet̃. Et idẽ eſt cõ
ſtitutio qđ ędictũ: licet ędictũ poſſet dici tm̃ ĩ pręcipiẽdo,
dicũtur etiã ędicta pretoꝝ: vt dicit Io. quę. ſ. prætor ius ci
uile corrigens vel ſupplens vel cõfirmãs in ãbone poſita
ſiue ſcripta publice ꝓponebat: ſm Hugo.

Reſponſa prudẽtum q̃ ſunt.

Reſponſa pru
dẽtũ ſunt quę iuriſcõſulti reſpõdere dicunt̃ cõſulentibus.
Vñ & reſpõſa Pauli dicta ſunt. Fuerũt em̃ quidã pruden
tes & arbitri eq̃tatis: qui inſtitutiones iuris ciuilis cõpoſi
tas ędiderũt: q̃bus diſſidẽtiũ lites contẽtioneſq̃ ſopirent.
Iſido. diſ. ea. Archi. Reſponſa. i. ſnĩæ eorũ quib⁹ ꝑmiſſum
eſt iura condere. Cõſulti: q̃b⁹ datũ erat ius rñdendi: cõſulẽ
tibus ſuꝑ aliquo articulo vel interp̃tatione alicuius iuris
Ediderũt. i. expoſuerũt & interpręti ſunt ĩſtitutiones cõ
poſitas ab alijs.

Leges vñ denominentur.

Quædam leges dicũtur ab his qui condi
derunt eas: vt conſulares: tribunitię: iulię: & cornelię. Nã
& ſub Octauiano Cęſare ſuffecti conſules Papius & Pom
peius legẽ tulerũt q̃ a noĩbus eoꝝ Papia & Põpeia nũcu
patur cõtinẽs patrũ pręmia ꝓ ſuſcipiẽdis liberis. Sub eo
dẽ quoq̃ imperatore Falſidius tribunus plebis legẽ fecit
ne q̃s plus extraneis in teſtamento legaret: q̃ vt quarta ps
ſupeſſet hęredib⁹: ex cui⁹ noĩe lex falſidia noĩata eſt. diſti.
ea. Archi. Cõſulares. Cũ Romani ferre nõ poſſent ſuper
biã regũ: cõſules fecerũt: & ędite leges ab illis cõſulib⁹ cõ
ſulares dicũtur. Tribunitię. cũ quadã vice ppl's Romanus
a patrib⁹ receſſiſſet fecit ſibi tribunos: q. ſ. p̃eſſent alijs: &
leges factæ ab eis dicunt̃ tribunitię. Et dr̃ tribun⁹ a tribuẽ
do iura vnicuiq̃ vel a tribu. i. ppl'o: cui p̃erat vel q̃a popu
lus diuiſus fuit in tres partes: & ex qualibet parte tribuni
eligebant̃. Suffecti. i. ſubſtituti: qui em̃ ĩ locũ cõſulum an
te finem ſui officij decedẽtiũ ſubſtituebãt̃ dicebant̃ ſuffe
cti. Falcidius. De lege falcidia quã notat hic gloſ. vide in
iij. par. ti. x. c. de teſtamentis.

Satyra lex.

Satyra lex dicta eſt: eo ꝙ de
plurib⁹ reb⁹ lex illa loquit̃. & ſic dicta a copia reꝝ: & q̃ſi
a ſaturitate. Vñ & ſatyrã ſcribere eſt poemata varia cõde
re: vt Horatij: Iuuenalis & Perſij.

Leges rhodię.

Rhodiæ leges naualium
cõmerciorum ſunt: ab inſula Rhodo cognominatæ ĩ qua
antiq̃tus mercatoꝝ vſus fuit: diſt. e. Et dicit hic glo. ꝙ lex
illa iniq̃ſſima eſt. ſ. ꝙ patientibus naufragiũ ĩhabitatores
oĩa auferent. ff. eo. modeſtinus. Sed illa lex hodie correcta
eſt. vt. C. de fur. in aut̃. nauigia. ĩmo tales ipo iure ſunt ex
cõicati. ex̃ de rap. c. excõicatiõi. Addit Archi. ꝙ videtur ꝙ
ſit canon latæ ſententię. qđ etiã tenet gloſ. hic poſita. ſed
Innocen. credit ꝙ ſit canon ferendæ ſententiæ. Idẽ Bern.
ſentit ibidem. De hoc habes in tertia parte in tractatu de
cenſu.

§. I. ET NOTA QVOD TO-

diuiſio iuris ciuilis.

tũ corpus iuris ciuilis cõis diuidit̃ ĩ quatuor libros q̃ ad al
legationes. ſ. Codicẽ Digeſtũ Inſtituta: & Authenticum.
Et quę in eis notant̃ allegantur ꝑ nomen libri: ꝑ titulos ꝑ
leges ꝑ paragraphos. Couenĩẽtiam huius diuiſionis legũ
humanarũ ſuprapoſitę: ſm Iſid'. pulchre notat btũs Tho.
j. ij. q. xcv. ar. iiij. Dicit em̃ ꝙ vnũq̃dq̃ põt ꝑ ſe diuidi ſm
id qđ ĩ eius rõne cõtinet̃: ſicut in rõne aĩalis continet̃ aĩ
ma q̃ eſt vel rõnalis vel irrõnalis. Et iõ aĩal ꝑ ſe diuidit̃ in
rationale & irrationale: nõ aũt diuidit̃ ſm albũ & nigrũ:
quæ ſunt eius diuiſiones p̃ter eius rõnẽ. Sunt autẽ multa
de ratione legis humanæ ſm quoꝝ quodlibet lex huma
na ꝓprie & ꝑ ſe diuidi poteſt. Eſt em̃ primo de rõne legis
humanæ, ꝙ ſit deriuata a lege naturæ: vt ex dictis pa
tet.

Et ſm hoc poſitiuũ diuiditur in ius gentiũ: & in ius ci
uile: ſm duos modos quibus aliq̃d deriuat̃ a lege naturæ.
vt. ſ. dictũ eſt. Nã ad ius gẽtiũ pertinẽt ea quæ deriuantur
a lege naturę. ſicut cõcluſiones ex principijs: vt iuſtæ em
ptiones & vẽditiones & alia hmõi: ſine quibus hoĩes ad
inuicẽ ꝯuiuere nõ poſſent: qđ eſt de lege naturę: q̃a homo
naturaliter eſt aĩal ſociale: ꝓut ꝓbatur in. vj. Poli. Quæ
vero deriuant̃ a lege naturæ per modũ particularis deter
minationis pertinẽt ad ius ciuile ſm ꝙ aliqua ciuitas ali
quod ius ſibi cõmodũ determinat. Scđo eſt de ratione le
gis ꝙ ordinetur ad bonum ciuitatis. Et ſm hoc lex huma
na diuidi poteſt ſm diuerſitatẽ eoꝝ qui dant operã bono
cõi: ſicut ſacerdotes ꝓ populo deũ orãtes: principes popu
lũ gubernãtes: milites pro ſalute populi pugnantes. Et iõ
iſtis hominibus ſpecialia quædam iura optantur: vt ſcili
cet ponatur ius publicum & ius militare. Tertio de ratio
ne legis eſt vt inſtituatur a gubernãte communitatem ci
uitatis. Et ſecundum hoc diſtiguuntur leges ſecundum di
uerſa regimina ciuitatum: quorum vnum regimen eſt ſe

regimẽ politicum varium.

cundum philoſophum in. iij. Poli. quando ciuitas guber
natur ab vno: & ſm hoc ponuntur conſtitutiones princi
pum ſeu edicta. Aliud regimen eſt Ariſtocratia id eſt prĩ
cipatus optimorum vel optimatum: & ſecundum hoc ſu
muntur reſponſa prudentum & ſenatuſconſultus. Aliud
regimen eſt obligatia principatus paucorum diuitum &
potentum: & ſecundum hoc ſumitur ius prætorum & etiã
dicitur ius honorarium. Aliud regimen eſt populi quod
dicitur democratia: & ſecundum hoc ſumitur plebiſcita.
Aliud regimen eſt tyrãnicum qđ eſt omnino corruptum
vnde ex hoc nõ ſumitur aliqua lex. Aliud regimen eſt ex
his ꝯmixtũ: qđ eſt optimũ: & ſm hoc ſumit̃ lex quã maio
res natu ſimul cum plebibus aliquid ſanxerũt: vt dictum
eſt. ſ. Quarto de rõne legis eſt ꝙ ſit directiua humanorũ
actuum: & ſm hoc ſm diuerſa de quibus leges feruntur di
ſtinguuntur leges: quæ aliq̃n ab autoribus earum nomi
nantur: & ſic diſtinguitur lex iulia de adulterijs: lex corne
lia de ſiccarijs: & ſic de alijs. Alię denominãtur nõ propter
autores earũ: ſed propter res de q̃bus ſunt: vel lex de offi
cio procõſulis: lex de furtis: & hmõi. Diſtinguitur aũt ius
gentium a iure naturali: maxime inquantum ius natura
le eſt commune omnibus animalibus.

§. II. QVOD LEGES HVMANE

etiã ſæculares imponũt hoĩ neceſſitatẽ ad obſeruãdum in
foro cõſciẽtię: ita ꝙ nõ obſeruãs peccat ſi ſint iuſtę. Vnde
Augu. dicit. Quicũq̃ legibus imperatoꝝ quę ꝓ dei volũ
tate (al's veritate) ferũtur: obtẽperare nõ vult: acq̃rit grã
de ſuppliciũ: quicũq̃ aũt legib⁹ imperatoꝝ q̃ cõtra dei vo
lũtatẽ ferũtur obtẽperare nõ vult: acq̃rit grãde p̃miũ. diſ.
ix. impatores. Pro hui⁹ declaratione dicit btũs Thom. j. ij.
q. xcvj. ar. iiij. ꝙ leges humanit⁹ poſitę vel ſunt iuſtę vel ĩ
iuſtę. Si ſint iuſtę: habent vĩ obligãdi in foro cõſciẽtię a le
ge æterna a qua deriuãtur. ſm illud Prouerb. viij. Per me

de iuſtitia & iniuſtitia legum.

reges regnãt: & legũ cõditores iuſta decernunt. Dicuntur
aũt leges iuſtę vel iniuſtę ſm quadruplex gen⁹ cauſarũ. ſ.
finalẽ: efficiẽtẽ: formalẽ & materialẽ. Dicũtur iuſtę ex cau
ſa finali ſeu ex fine q̃n ordinant̃ ad bonũ cõe. Iſte em̃ eſt fi

de iuſti

nis legis i vtilitas boni cõis. e contrario eſt lex iniuſta q̃n eſt cõ
traria bono cõi. Vñ q̃n aliq̃s p̃ſidẽs imponit leges onero
ſas ſubditis: nõ ꝓpter vtilitatẽ cõem: ſed ꝓpt̃ priuatã ſuã
vt ꝓpter cupiditatẽ vel gloriã: puta faciẽs ſtatutũ: ꝙ q cõ
mittit talẽ defectũ ſoluat tãtũ: qđ nõ ꝓpter alid' facit niſi
vt inde lucret̃. Vel cũ ĩponit taleas vel gabellas vltra de
bitũ vt theſaurizet vel põpizet. Scđo dicũtur iuſtę ex cau
ſa efficiẽti ſeu autoris. Cauſa efficiens legis eſt ſtatuens le
gẽ: ſi ergo nõ excedit ptãtẽ ferẽtis: quia. ſ. eã facit ſubditis
ſuis: iuſta eſt. Iniuſta aũt ſi fert legẽ ſuꝑ eos in q̃b⁹ nõ ha
bet ptãtẽ: puta ſi laic⁹ cuiuſcũq̃ dignitatis etiã impator fa
cit legẽ: q̃ extẽdat̃ etiã ad clericos vt ꝙ habeant rñdere in
foro ſuo: vel ꝙ ſoluãt taleas & hmõi: nõ em̃ habet ptãtem
ſuꝑ cleꝝ. Tertio dicũt̃ iuſtę ex forma: q̃n. ſ. ſm ęq̃litatẽ ꝓ
portiõis imponũtur onera ſubditis in ordĩe ad bonũ cõ
mune. Cũ em̃ vn⁹ hõ ſit ps multitudinis: q̃libet hõ & qđ
ẽ & qđ habet ẽ m'titudinis: ſicut & q̃libet pars ẽ qđ ẽ to
tius: vñ & natura aliqđ detrimẽtũ ĩfert aliq̃n parti vt ſal
uet totũ. Et ſm hoc leges proportionabiliter onera impo
nẽtes ſunt iuſtæ: & obligãt in foro cõſciẽtiæ. Vñ ex cã ra
tionabili rectores ciuitatis ĩponunt aliquas collectas: pu
ta ad defendendum ſe in iuſto bello & ſm ꝓportionẽ de
bitam: qui hoc recuſaret: peccaret. Iniuſtę autem ſunt quã
do non æqualiter onera imponuntur ſecundum ratã vni
cuiq̃ contingentem ſecundum ſubſtãtiam: ſed alij nimis
grauantur enormiter: alij nimis alleuiantur. Et iſtæ ſunt
violentiæ magis q̃ leges. Vnde tales leges non obligant
in foro conſcientiæ: niſi forte propter vitandum ſcãdalũ
vel perturbationem propter quam homo debet cedere
etiam iuri ſuo. ſecundum illud Math. v. Qui te angariaue
rit mille paſſus: vade cũ illo & alia duo. Quarto leges ſũt
iuſtæ ex materia: quando ſcilicet ſunt de rebus in ſe iuſtis
Iniuſtæ autem quando ſunt de rebus illicitis: puta contra
ius diuinum vel naturale: vt ꝙ adorent idola: ſicut fecit

Materia legũ iuſtaꝝ quę.

Nabuchodonoſor legẽ ꝙ oẽs adorarent ſtatuã &c. Dañ.
iij. & tales leges nullo mõ ſunt obſeruandæ: q̃a vt dr̃ Act.
v. Obedire oportet magis deo q̃ hominibus. Et de huiuſ
modi legibus iniquis & condentib⁹ eas dicitur Eſa. x. Ve
his q condunt leges iniquas: & ſcribentes iniuſtitias ſcri
pſerunt vt opprimerent in iudicio pauperes: et vim face
rent cauſæ humilium populi mei. Quocũq̃ ergo iſtorum
modorum ſunt iniuſtæ nõ obligant in foro conſcientiæ:
ſi tamen ſolum ex fine eſſent iniuſtæ & in alijs iuſtæ. ſ. ex
materia: forma: & autore: forte ligarẽt tũc. Et nota ꝙ con
dẽtes leges iniquas: puta ad imponẽdũ collectas indebi
tas & grauamina: tenẽtur ad reſtitutionẽ: & hęredes eorũ
oĩm dãnoꝝ q̃ occaſione dictaꝝ legũ aliq passi ſunt: & illi
q ĩduxerũt ꝯditorẽ ad talẽ legẽ faciẽdã q̃libet inſolidũ. Et
ſeruãtes eas leges tenent̃ etiã ad reſtitutionẽ eorũ q̃ occa
ſione taliũ legũ lucrati ſunt. Vbi aũt iuſte ſunt leges ſęcu
lares etiã ſeruari debẽt: & peccãt trãſgrediẽtes. Vñ Gela
ſius papa. Quis autẽ leges principũ: aut patrum regulas:
aut monitiones paternas dicat debere cõtẽni: niſi q impu
nitũ ſibi ęſtimet trãſire ꝯmiſſum. diſt. x. q̃s. Vbi dicit glo.
ꝙ peccat oĩs qui cõtẽnit legẽ: ſed nõ peccat oĩs qui nõ pa
rit legibus: vbi ſcilicet loquitur de conſilio lex. xiiij. q. j.
quiſquis. Et ſic aliud eſt contemnere: alid' non parere. Di
cit Berñ. in lib̃. de diſpenſatione & præcepto. Contempt⁹
vbiq̃ damnabilis: & ſic eſt mortale ex contemptu legem
tranſgredi. Ex ignorantia enim vel negligentia non ſem
per: ſed ſecundum materias. Et dicit Ioannes papa. Quic
quid contra leges accipitur: per leges diſſolui meretur. di.
x. vides. Et dicit ibi gloſ. ꝙ hæc regula eſt vera in his in q̃
bus eſt perpetua cauſa prohibitionis: vt ne filius contra
hit matrimonium cum matre: vel dic ꝙ meretur diſſolui
niſi illud per aliam conſtitutionem toleretur.

§. III. DE COMPARATIONE

de exordio legis ciuilis.

legũ ciuiliũ ad canonicas q̃ ad prioritatẽ. Sciẽdum igr̃ ꝙ
lex ciuilis ẽ prior lege canonica tpe. Sed lex canonica eſt
prior ciuili dignitate ſeu autoritate. Primum patet ex h̃ ꝙ
lex ciuilis cœpit tpe Moyſi vl' circa. Lex ṽo canonica tpe
apoſtoloꝝ q̃n fecerũt cõſtitutionẽ: ꝙ ꝯuerſi ad fidẽ abſti
nerẽt ſe a fornicatione ab idolothitis, ſanguine & ſuffoca
to. ſ. aĩali. Fornicatio q̃dẽ de ſe ſꝑ fuit pctm̃ mortale: ſed
iõ ꝓhibita: q̃a Gẽtiles putabãt licitã quaſi naturalẽ. Alia
vero ꝓhibita fuerunt: nõ q̃a de ſe mala: ſed ad ĩducẽdũ pa
cificũ cõuictũ inter Iudęos & Gẽtiles cõuerſos ad fidẽ: &
remouẽdũ occaſionẽ & exẽplũ mali.

Autores legũ qui.

Qui fuerunt autores
legũ ſęculariũ ponit Iſido. in. v. Etymol'. di. Moyſes gen
tis Hebreę primus oĩm diuinas leges ſacris literis explica
uit. Phoroneus rex primus Græcis leges iudiciaq̃ conſti
tuit. Mercurius Trimegiſt⁹ prim⁹ leges Egyptijs tradidit.
Solon primus leges Athenienſibus edidit. Licurgus pri
mus Lacedæmonijs iura ex Apollinis autoritate confin
xit. Numa Põpilius qui Romulo ſucceſſit ĩ regno prim⁹
Romanis leges edidit. Deinde cum ppl's ſeditioſos magi
ſtratus ferre nõ poſſet: decẽ viros legib⁹ ꝯdẽdis creauit: q
leges ex libris Solonis in latinũ ſermonẽ tranſlatas duo
decim tabulis expoſuerũt. diſt. vij. Moyſes. & in. c. ſeq. di
cit leges redigere in libris: prim⁹ cõſul Põpeius inſtitue
re voluit: ſed nõ pſeuerauit metu obtrectatorũ. Deĩde Cę
ſar cœpit id facere: ſed ante interfect⁹ eſt. Paulatim aũt an
tiquę leges vetuſtate & incuria aboleuerunt. Nouæ aũt a
Cõſtãtino Cęſare cœperũt: & reliq̃s ſuccedẽtib⁹: erãtq̃ ꝑ
mixtę & inordinatę. Poſtea Theodoſi⁹ minor Auguſt⁹ ad
ſimilitudinẽ Gregoriani & Hermogeniani Codicẽ factũ

cõſtitutionũ diſpoſuit. De legibus aũt canonicis dicit Iſi. xv. diſt. j. c. j. Canones ↄciliorũ generaliũ cœperũt a tẽpore Cõſtãtini imꝑatoris. Tẽporibꝰ p̃cedẽtibꝰ ꝑſecutione ferueṫe: nõ dabaꝛ facultas docẽdarũ plebiũ: nec licentia epiſ ↄueniẽdi ĩ vnũ: ſed tp̃e Cõſtãtinꝰ dedit hãc facultatẽ chriſtianis & ſub eo factũ fuit p̃mũ gñale cõciliũ. ſ. Nicænum. Dicit tñ ibi gloſ. ꝙ tp̃e Clementis cœperũt fieri cõcilia vt patet di. xvj. Iſid'. Sed nõ fuerũt ita gñalia: & ſic ſoluiꝛ cõtrarietas. Fuerũt ẽt facta añ tp̃s. Cõſtãtini multa decreta a ſummis põtificibꝰ diuerſis tp̃ibꝰ. Dignitate aũt & auctoritate leges canonicæ ſunt priores adeo ꝙ leges ſeculares q̃ legibus canonicis reperiunꝛ contrariæ nulliꝰ ſunt momẽti. Et hæc eſt ſnĩa ↄcluſiua totiꝰ di. x. quam ꝓbat per multa ca. Et ĩ primo. c. dr̃. Lex imꝑatorũ nõ eſt ſupra legẽ dei ſed ſubtꝰ. Imperiali iudicio nõ p̃nt eccleſiaſtica iura diſſolui. Et diſt. e. c. v. Cõſtitutiões q̃ ſunt ↄtra canones & decreta p̃ſulũ Romanorũ vel ↄ̃ bonos mores nullius ſunt momenti. Imperator etiã dicit ꝙ ſacræ leges non dedignanꝛ ſequi ſacros canones præcipue in matrimonijs vſuris & hmõi. In auꝛ. vt clerici apd' proprios epi. & c. col'. vj. & .ij. q. iij. §. hinc colligiꝛ. & extra de no. ope. nũ. intelleximus. Vbi autem euãgelicis & canonicis decretis nõ obuiauerĩt oĩ reuerentia dignæ habeanꝛ. dicit Gratia. diſ. x. ſuſceptis. §. ecce. Vnde & Aug. c. ſeq. Si ĩ adiutoriũ veſtrum terreni imperij leges aſſumendas putatis nõ repræhendimus. Nam & hoc fecit Paulus cum aduerſus ĩiurioſos Romanum ſe eſſe ciuem teſtaꝛ. Sed vtrum papa poſſit tollere leges quo ad vtrũq; forũ ſunt opi. ꝓ & contra. Sed dicit Io. an. ſuper regula. poſſeſſor. de regu. iur. li. vj. ꝙ vbi papa non habet temporalem iuriſdictionem non poteſt tollere leges quo ad forum ciuilem: niſi in his in quibus vertitur periculũ aĩæ vt vſuris: & hmõi: cũ poteſtates ſint diſtinctæ. diſt. x. qm̃. & diſt. xcvj. cũ ad verum. In his autẽ in quibus vertitur periculũ aĩæ poteſt tollere quo ad vtrũq; forũ. probãꝛ hæc de iudi. nouit. & de pręſcrip. c. vlti.

Quo tp̃e cœperẽt leges canonicę.

§. IIII. CASVS PLVRES ILLICITI

q permittunꝛ a legibus ſecularibus: ſed qa ꝓhibenꝛ iure diuino vel canonico: in oĩbus illis caſibꝰ leges illæ ſũt abrogatę: nec deceret ſeruari & peccarẽt qui eas ſeruarent.

Indulgẽtia legum cũ rigore canonum.

Et primo in matrimonijs. Nã ſ̃m leges: filius germani vnius põt copulare matrimoniũ cũ filio alterius germani. vt inſtiꝛ. de rap. §. inter eas. & C. de nup. l. nemini. Sed ſ̃m deũ tales debẽt penitꝰ ſeparari. eꝛ de cõſan. & affi. non debet. & xxxv. q. iij. ꝓgeniẽ. Scd'o qa ſ̃m leges puella rapta nõ põt cõtrahere mr̃imoniũ cũ ſuo raptore. C. de rap. virgi. l. vnica. Et idẽ erat olim ſ̃m antiquos canones. Sed hodie põt. eꝛ de rap. c. fi. Tertio: qa ſ̃m leges licitũ eſt hoĩ ſoluto tenere mulierẽ ſolutã in cõcubinã. vt in auꝛ. q. mo. na. effi. ſui. §. ſiqs. col. vij. Sed ſ̃m deũ etiã ſimplex fornicatio pctm̃ mortale ẽ & excludit a regno dei. vt dicit Apl's. j. ad Corĩ. vj. Quarto quia ſ̃m leges licitũ eſt viro occidere adulterũ vxoris depręhẽſum in adulterio ſi eſt pſona vilis & cui nõ debet reuerẽtiam. ff. de adul. l. marito. j. & l. ſi adulteriũ. & C. de adul. l. gracchus. Inſup licet patri q habet filiã in ptãte occidere adulteriũ filiæ in domo ſua fornicãtẽ & occidere filiã. ff. de adul. l. patri. & l. nec in ea. Et ſimiliter de latrone & populatore agrorũ. Sed ſ̃m deũ nil horum licet & ꝓhibenꝛ talia cũ pręcipiꝛ Exo. xx. Nõ occides. Quĩto quia ſ̃m leges dãnatur qui appręhẽſam ĩ adulterio tenet vxorẽ. C. d' adul. l. crimen. & l. caſtitati. Sed ſ̃m deum & iura canonica poteſt tenere ſine vlla pœna dummodo ipſa velit ab adulterio recedere. xxxij. q. j. §. ſubauditur. Sexto quia ſ̃m leges ĩ multis caſibꝰ licitum eſt vxorem repudiare & matrimonium rite contractum diſſoluere & maxime in caſu qui notaꝛ diſt. x. lege. & xxvij. q. ij. ſunt qui dicũt. Sed hoc lex diuina prohibet vt ĩ eiſdem. c. dr̃. Septimo quia ſ̃m leges mulier quæ mortuo viro nubit infra tp̃s luctus. ſ. vnius anni ĩfamis ſit: & incurrit multas pœnas. C. de ſecũ. nup. l. j. & ij. Sed ſ̃m deum vt apl's dicit. j. Corĩ. vij. nubat mulier cui vult. extra de ſecun. nup. c. pe. et vlti. et vt ibi notat Inno. remittuntur ei oẽs illę pœnę q̃ ſunt tm̃ ad pœnã ipſius: ſecus ſi inde proueniat aliqd ad alios. Octauo: qa ſ̃m leges filius ſpurius non eſt alẽdꝰ: ſed ſcd'm deum & canonem cõtra. Nono: qa ſ̃m leges hæres ſi nõ fecerit inuẽtariũ teneꝛ ad oĩa debita defuncti. ſecus ſ̃m deum. Decimo. qa in certis caſibus ſ̃m leges hæres non teneꝛ de maleficio defuncti: ſecus ſ̃m deũ. Vndecimo: qa ſ̃m leges illud qd' relinquiꝛ niſi habeat ſeptẽ vl' quinq; teſtes: non valet. C. de teſta. l. ſi vnus. Sed ſ̃m deũ ĩ relictis ad pias cauſas ſufficiunt tres: aut etiam duo teſtes. eꝛ de teſti. cũ eſſes. & c. relatũ. Duodecimo: qa ſ̃m leges ſi ꝓmitto aliqd nudo pacto nõ teneor: & dico qa nõ oriꝛ inde actio. ff. de pac. l. iuriſgẽtiũ. Ecõtrario ẽ ſ̃m deũ & canones: qa mortaliter peccat recedẽs a pacto. eꝛ de pact. c. j. cũ ſimilibꝰ q̃ ibi notãꝛ. Et idẽ ſi ꝓmitto vni recipiẽti ꝓ alio qa ſ̃m deum teneor: ſ̃m leges nõ. Tertiodecimo: qa inter emẽtes & vendẽtes cõcedũt leges deceptionẽ &c. Quartodecimo: qa ſ̃m leges non licet emere ſeu vendere iura & actiones: q̃ qs habet ↄ̃ aliũ ꝓ maiori prętio q̃ ſit prĩcipale debitũ al's nõ valet emptio: nec peti poterit niſi vſq; ad illud qd' ſolutũ ẽ: nec etiã debẽt talia iura pro parte vẽdi & ꝓ parte donari. C. mãdati. l. ꝑ diuerſas. & l. ab Anaſtaſio. Sed ſ̃m deũ nihil ꝓhibet me emere iura cõtra aliquẽ pro minori prętio q̃ ſint ipſa iura: dũ tñ nõ faciã hoc ĩ fraudẽ vſuræ: ſed ꝓpter ĩtereſſe meũ: aut laborẽ: qui forſan erit ĩ rehabendo. Seu qa dubito ne debitor fugiat aut ad paupꝛtatẽ veniat. Quintodecimo: qa ſ̃m leges in lõgiſſimo tẽpore etiã poſſeſſor malęfidei p̃ſcribit: ſecus ſ̃m deũ & iura canonica. eꝛ de reg. iur. poſſeſſor malęfidei. lib. vj. Sextodecimo: qa ſ̃m leges maleficia cogitatiõis regulariter nõ puniunꝛ. ff. de pœ. l. cogitatiõis. ſed tñ oĩs cogitatio mala vel adeo vel ꝑ pniam puniẽda eſt. de pœ. diſt. j. oĩs. Decimoſeptimo: qa ſ̃m leges licet magi & venefici puniãꝛ: tñ qui hoc faciunt ↄtra imbres vẽtos & grãdines pręmianꝛ. C. de malefi. l. corũ. Sed ſ̃m deũ etiã talia ſic facere grauiſſimũ pctm̃ ẽ vt clare ꝓbat Tho. ij. ĩ. q. xcvj. idẽ oñdiꝛ. xxvj. q. ij. c. illos. & eꝛ de ſortile. ꝑ totũ. Decimooctauo: qa ſ̃m legẽ licitũ eſt in cauſa ſanguinis corrũpere accuſatorẽ. ff. de p̃ua. l. fi. Sed ſ̃m deũ nõ licet vt patet in Tho. ij. ij. q. lxix.

TITVLVS. XIX. DE PRIVILEGIJS IN CÕI.

¶ Priuilegia per quẽ ↄcedi poſſũt: & per quẽ impetrari: & quãdo & quomodo tollũtur. Cap. j.

De priuilegio a deo qd ſit.

EST ET ALIA LEX PRIuata q̃ dr̃ priuilegiũ. diſ. iij. priuilegia. plenius xxv. q. j. §. vlti. Sed eſt priuilegiũ datũ a deo & priuilegiũ ab hoĩe. Et priuilegiũ quidem dei ẽ quoddã ius ſeu quędã gratia cõceſſa alicui in aliquo contra legẽ cõem. Sic fuit ↄceſſum Grego. orare pro Traiano dãnato: & Martino ꝓ quodã a ſeipo ſuſpẽſo: & conceſſũ fuit apl'is vti ſortibus in electione Matthię: & Oſeæ accedere ad vxorẽ fornicariã. & Samſoni ſeipſum occidere: & Iſraelitis expoliare Aegyptios: & Abræ & Iacob habere plures vxores ſimul. vt eꝛ de diuor. gaudemus. xiiij. q. dixit dñs. & xxiij. q. v. ſi ñ licet. §. nõ occides. & xxvj. q. ij. nõ ſtatim. Vbi dicit Beda poſt Hiero. ꝙ priuilegia paucorũ cõem legẽ facere nõ p̃nt. vt eꝛ de diuor. gaudemus. Et regula iuris ĩ. vj. qd' alicui gratioſe ↄcediꝛ nõ debet ab alijs trahi in exẽplũ. Qui ergo veraciter dicunꝛ hac lege priuata quæ eſt lex. i. ĩſpiratio certa ſpũſſancti hi nõ ſunt ſub lege. ſ. cõi in illo opere cõtra quã habẽt cõtrariũ inſtinctũ a ſpũſctõ. xix. q. ij. duę ſũt leges. Sed caueat ſibi qs diligẽter in hoc: qa ipſe Sathanas trãſfigurat ſe in angelũ lucis: vt habes plura exẽpla in collatione ſcd'a abbatis Moyſi. Et ideo niſi ſis oĩno certus de hmõi inſtinctu vt erãt ſctĩ: nõ dimittas leges cões. xxiij. q. iij. tranſferũt.

De priuilegijs hoim qs. ſ. poſſit indulgere.

Quantum vero ad priuilegia hoĩm nota: ꝙ quicũq; poteſt legẽ facere & ĩ aliquibus poteſt priuilegiũ indulgere vt papa ĩ ſpiritualibus & qñq; in tẽporalibus ĩ terris ſuæ tẽporalis iuriſdictionis vel qñ iudiciũ ad eũ deuolueretꝛ. Et nota ſ̃m Bernar. ꝙ eccleſia Romana ſiue papa nunq̃ conſueuit aliquẽ ↄtra ſe priuilegiare. arg. eꝛ de pręſcrip. cũ ex officij. qd' eſt cõtra eos qui dicunt vel potius fingũt abſq; eorũ approbatione nõ ſit procedendũ ſ̃m reſcripta papæ & hmõi. Itẽ poteſt concedere priuilegiũ imperator in tẽporalibus ſed nunq̃ ĩ ſpiritualibus: qa de eis nihil poteſt ſtatuere. xcvj. diſt. bene quidem. Item poteſt cõcedere ep̃s priuilegiũ. eꝛ de reli. domi. c. cõſtitutus. & de cẽſi. cum venerabilis. xvj. q. ij. viſis. Dum tamen hoc faciat de voluntate ſui capituli eꝛ de iure patro. paſtoralis. & eꝛ de exceſ. p̃la. ſicut vnire. & multo fortius hoc poteſt patriarcha. Quis autem poſſit legem facere dictum eſt. ſ.

Interpretatio

§. I. INTERPRETATIO PRIVILEGIORŨ:

De iterp̃tatiõe priuilegiorũ.

vbi verba ſunt obſcura ſiue ambigua: ad eũ ſpectat cuius eſt condere ſ̃m Hoſti. & interim negotiũ ſuſpẽdetur. extra de ſen. excõ. inter alia. & extra de iudi. cum veniſſent. Si autem verba non ſunt obſcura vel ambigua: tunc debet diligenter tenor conſiderari. extra eo. porro. & c. recepimus. & potius inſiſtendũ eſt intentioni priuilegij q̃ verbis. j. q. j. Marchion. & extra de verbo. ſigni. intelligentia. Et quantum poteſt fieri latiſſime interpretandum eſt. extra de dona. cum dilecti. ff. de conſti. princi. l. beneficium. Et hoc niſi pręiudicet iuri alieno: quia tunc reducitur ad ius commune. extra de conſue. cum dilectꝰ. Ita tñ ꝙ aliquid operetur. Nam ſi aliquid indulgeretur, nõ eẽt priuilegium. extra de verbo. ſigni. abbate. Conceditur tñ quandoq; priuilegium ſecundum ius cõe. extra de ꝓcurꝛ. quia in cauſis. quia magis ſolet timeri quod ſpecialiter ꝓhibeꝛ q̃ quod generaliter. xxiij. diſt. q̃cq̃. tum quia multi neſciunt quandoq; priuilegia data ſibi & ignorant iura: tum cum frequenter iura male obſeruentur: ipſa priuilegia innouantur. extra de treu. & pa. c. ij.

§. II. ITEM NO. SECVNDVM

Priuilegiorũ ſpecies multæ.

Hoſtiẽ. ĩ ſũma: ꝙ mľtiplex ẽ ſpẽs priuilegiorũ: videlicet reale: ꝑſonale: & corꝑale. Reale eſt qd' eccľię dignitati ciuitati: vľ alicui loco: vľ aliqbus ꝑſonis occaſiõe loci: ſeu cuiuſcũq; rei cõcediꝛ. eꝛ eo. cũ olim eſſemus. & c. ij. Et tale priuilegiũ ꝑpetuũ eſt & rei adhęret: & ſic ſemꝑ durat: niſi res perimaꝛ vel deſtruaꝛ: vel niſi in partẽ vel in totũ reuoceꝛ. xxv. q. ij. ita nos. vľ amittatur. eꝛ de ſta. mo. recolẽtes. Et hoc dicit verũ Io. an. ſuꝑ regula priuilegiũ. eꝛ de regu. iur. qñ ipſa res vel locus priuilegiatus, eccleſia, ciuitas & hmõi: deſtruereꝛ autoritate ſuꝑioris. Si aũt deſtruatur ab hoſtibꝰ retinet oĩa ſua priuilegia: & remanent ibi clerici. xix. q. iij. q̃ ſemel. Itẽ ſi auc̃tate ſuꝑioris transferaꝛ ad aliũ locũ: vľ alij vniaꝛ. xvj. q. iij. ſi ep̃s. Perſonale priuilegiũ ẽ qd' ſingulariter ꝑſonale dici põt. i. illud qd' alicui vľ aliqbꝰ certis & ꝓprijs noĩbꝰ exp̃ſſis ꝑſonaliter cõcediꝛ. eꝛ de offi. leg. volẽtes. Et tale priuilegiũ ꝑſonã illiꝰ cui ↄceſſum eſt nõ egredieꝛ: etiã ſi obtẽtu dignitatis concediꝛ. In quo etiã caſu ſi aliã dignitatẽ adipiſcaꝛ priuilegio nõ vtiꝛ. eꝛ de poſtu. bone. ij. Tale etiã priuilegium ad ſucceſſorẽ nõ trãſfertur niſi hoc exprimatur: ſed vt dicit regula. Priuilegiũ ꝑſonale perſonã ſequiꝛ & extinguiꝛ cũ ꝑſona: & ſic ẽ tẽporale & nõ ꝑpetuũ. Eſt aliud ꝑſonale qd' diciꝛ cõe ꝑſonale: qd' neq; cõcediꝛ certis ꝑſonis cõiter ex certis cauſis: & in certis articulis proprijs noĩbꝰ expreſſis. Et põt poni exẽplũ ĩ minoribus. xxv. annis: q gaudẽt priuilegio reſtitutionis in integrũ. ff. de mino. l. j. Et multa talia reperiũtur in iure. Corporale priuilegiũ ẽ illud qd' alicui vniuerſitati corpori vel collegio ſic cõcediꝛ: ꝙ qlibet ſingularis de illa vniuerſitate põt tali priuilegio ſe iuuare. eꝛ de foro cõ. ſi diligẽti. vľ etiã vniuerſitas ipſa. xij. q. ij. qui manumittitur. Et hoc ſiue cõcedatur vniuerſitatibus ſiue collegijs clericorũ ſiue religioſorũ. Et ſic corꝑalia priuilegia appellãtur cõceſſa prædicatoribus & minoribus. eꝛ de exceſ. pręla. nimis iniqua. & c. nimis praua. Et tale priuilegium nõ perit durãte collegio: niſi (vt. ſ̃. dictũ eſt) de reali. Et vt dicit gloſ. ſummaria. xxv. q. ij. circa mediũ. cũ dubitaꝛ de priuilegio vtrũ ſit perſonale vel reale: pręſumiꝛ potiꝰ eẽ reale q̃ perſonale. eꝛ de inſti. cũ veniſſent. Nõ em̃ ob hoc dicitur ꝑſonale ꝙ ſola ĩſeritur ꝑſona. vt. ff. de pac. iur. gẽ. §. pactorũ.

Differẽtia iter priuilegium & confirmationem.

Item hæc notatur differentia inter priuilegium & cõfirmationẽ: vt dicitur in ipſa gloſ. quia ĩ cõfirmatione nihil noui iuris datur. vt eꝛ de cõfir. cũ dilecta. ſecus eſt in priuilegio. Itẽ in cõfirmatione nihil poniꝛ vel affirmatur: ſed totũ cõditionaliter intelligiꝛ. vt eꝛ de ↄceſ. prębẽ. qa diuerſitatẽ. ſed in priuilegio oĩa iura ponũtur & certũ ibi aſſeritur. vt eꝛ de verbo. ſigni. abbate.

§. III. NOTA QVOD PRIVILEGIŨ

Decẽ defectꝰ priuilegiorum.

nõ valet ſeu euacuaꝛ mľtis modis. Et prĩo qdẽ ſi fuerit ꝑ ſurreptionẽ cõceſſum. Nã quo ad ſic impetrãtẽ fauore caret. arg. de reſcrip. lr̃is. Et dr̃ ſurreptitiũ: cũ impetrans ſuggerit falſam cauſam: ex q̃ p̃ſuppoſita vt vera daꝛ priuilegiũ. xxv. q. ij. & ſi legibus. Scd'o irritũ eſt priuilegiũ ſi ſit ↄ̃ cõſtitutionẽ: & nõ facit mẽtionẽ de ea. Oporet em̃ ꝙ priuilegiũ faciat mẽtionẽ de cõſtitutione cõtra quã ĩdulgeꝛ. eꝛ de his q̃ fi. a p̃la. ſine cõſen. capi. cũ nos. Tertio nõ valet ſi eſt cõtra cõſuetudinẽ: niſi faciat mẽtionẽ de ea qñ tolliꝛ ꝑ priuilegiũ. eꝛ de cõſti. c. j. li. vj. Et hæc duo etiã notat glo. Io. xxv. q. ij. in pri. Itẽ ſi ſit ↄtra ſnĩam datã oportet ꝙ faciat mẽtionẽ de ſnĩa ad hꝫ vt tollaꝛ ꝑ priuilegiũ. eꝛ de fide inſtru. inter dilectos. & no. in gloſ. p̃dicta. Quarto ipſo facto priuilegiũ in fauorẽ conceſſum ceſſare ĩtelligiꝛ q̃ impetrãs ſiue priuilegiatꝰ facit cõtra illd' qd' ĩ priuilegio ipſo exprimiꝛ eſſe cõceſſũ. eꝛ de priuiľ. c. porro. & c. recepimus. Quĩto ceſſante cauſa priuilegij ceſſare debet priuilegium. extra de appel. cũ ceſſãte. & xxv. q. ij. c. vlti. vbi dicit Gratia. & Bernard'. in gloſ. ſuper dicta decre. ꝙ ſi datur aliquod priuilegium ex cauſa religionis: vel ratione paupertatis q̃cito ceſſat cauſa ceſſat & priuilegiũ: cum eſt al's damnoſum. xvj. q. j. generaliter. Sexto ceſſat cum incipit alicui eſſe iniquum: & præcipue in cuius fauorem eſt conceſſum. vt enim dicitur in regula. Quod ob gratiam alicui conceditur: non eſt in eius diſpendium retorquendũ extra de regu. iur. lib. vj. & extra de verbo. ſigni. quid per nouale. cum gloſ. Septimo ceſſat & tollitur priuilegium per ſecundum faciens plenam ſiue expreſſam mẽtionem de priori. extra de præſcrip. veniens. ſecundum Goff. Hoſti. tamen dicit ꝙ per ſecundum ſpeciale tollitur generale etiam ſi non faciat mentionem de ipſo. Io. in glo. ſummaria: vbi mouet iſtam quęſtionem: concludit ꝙ nec etiam ſecundum tollit prius generale niſi de eo faciat mentionem. Octauo tollitur per concedentis reuocationem. argu. ff. de iudi. l. iudiciũ. qd' tñ facere nõ decet ſine cauſa. Ex cauſa tamẽ põt & debet reuocari: puta qñ fieret alijs læſio enormis. Itẽ ſi qs nõ ſeruat priuilegia ſui ſuꝑioris cõceſſa ſubditis ſuis: etiã ipſiꝰ nõ ſeruãtis priuilegiũ merito reuocaꝛ. eꝛ eo. dilecti.

Priuilegia data eccleſiæ firma.

Itẽ ſi ſuperior ex certa ſciẽtia cõfirmauit indulgẽtiã inferioris: nõ põt poſtea ĩferior ſine licẽtia ſuperioris reuocare. Vñ priuilegia conceſſa a rege vľ imperatore eccleſiæ: & ꝑ papã cõfirmata: nõ põt ĩperator reuocare. xxv. q. ij. priuilegia. & c. ſe. Nono tolliꝛ priuilegiũ ꝑ renũtiationẽ propriã & expreſſam. eꝛ de deci. nup. qd' itel ligas quãtũ ad ius tãgẽs renũtiationẽ tm̃. Secus ſi papam vel aliũ tãgit. eꝛ de fo. cõpe. ſi diligẽti. Berñ. etiã dicit in gloſ. de reli. domi. ſuꝑ. c. cũ dilectus. ꝙ abbas ſiue cõuentꝰ priuilegio renũtiare non põt. Vltimo amittiꝛ priuilegiũ pro abuſis: qd' põt exponi ꝓ nõ vſis vel ꝑ vſum cõtrariũ. xj. q. iij. priuilegiũ. puta ſi eſt aliqs priuilegiatus ꝙ nõ ſoluat decimas oĩ anno: tñ ſicut alij ſoluit: & ſi eſt exemptus & cũ cõuenitur corã ordinario: reſpõdet nec allegat priuilegiũ: nec ſi allegat oſtẽdit. Quãto aũt tẽpore nõ vtẽs priuilegio: amittat: & quo actu vel qñ ponit Hoſtieñ. & Io. ĩ ſumma cõfeſ. lib. j. ti. v. q. iiij. Berñ. etiã in gloſ. eꝛ de inſti. cũ veniſſent. poſuit cõtra hoc diuerſas opiniones: & tãdẽ ſic cõcludit. Melius videꝛ dicẽdũ ꝙ ſicut ſunt diuerſa priuilegia & in diuerſis caſibꝰ cõceſſa: quodlibet priuilegiũ habeat locũ in ſuo caſu: ſicut in præſcriptionibꝰ in quibꝰ diuerſa tẽpora requirũtur. De hoc etiã habes. xxv. q. ij. priuilegia. j. in gloſ. Si quis autẽ allegat & oſtẽdit priuilegiũ & nõ ſeruaꝛ ei ſ̃m Hoſti. nõ debet imputari: nõ obſtante ꝙ obijciatur ei ꝙ nõ ſit eo vſus: vel ꝙ ſit cõtrariũ factum. Quo em̃ vteꝛ priuilegio qui vti nõ permittitur: niſi forte ſi ſentẽtia feratur contra eum & nõ appellat.

§. IIII. QVI DICVNT SE EXEMPTOS

De exẽptis & priuilegiatis.

& allegãt priuilegia reqſiti ab ordinario oſtẽdere tenẽtur: & tradere reſcripta ad requiſitionẽ clericorũ: de quibus fuerit cõtrouerſia: ꝙ ſi ad exẽptionẽ allegãt ſolã p̃ſcriptionẽ: debẽt de hoc facere fidẽ. Si vero allegant vtrũq;: tũc ſi priuilegiũ ad plenũ non ſufficiat: ſed tm̃ cauſam p̃beat pręſcribẽdi: tenẽtur p̃ſcriptionẽ ꝓbare: & ꝓbatione pẽdẽte nõ turbẽtur. Qd' ſi nõ allegãt: nec exhibẽt ſaltẽ tale priuilegiũ qd' cãm p̃ſcribendi det: dioceſani vtunꝛ iure ſuo. eꝛ de priuiľ. cũ ꝑſonę. li. vj. Eccľia exẽpta: etiam monachi vel canonici cõuerſi & ꝑpetuo obligati: intelligũꝛ exẽpti. Nõ aũt pręſbyter q parochianorũ curã habet q̃ ad ea q̃ ad ipam curã ꝑtinẽt: nec ipi parochiani. eꝛ de priuiľ. ꝑ exẽptionẽ li. vj. Si eximanꝛ canonici alicuius eccleſiæ: nõ ꝓpꝛ hoc ſunt exẽpti clerici: ſed bñ ecõuerſo. Sed ipa eccleſia nõ ẽ propꝛ hoc exẽpta. vt in. d. c. Et ꝑ monaſteriũ ſiue hmõi locũ exẽptũ: ĩtelligi debet tã de ipo q̃ de cemite

rio & de domibꝰ monaſterij theatris,hortis:& areis: q̃ ſũt
iuxta eccleſiā.arg.xij.q.j.neceſſaria.&.c.nulla. Legatus de
latere ſm Berñ.bene pōt cognoſcere de cauſis cōtra exem
ptos qa priuilegia eximũt a ptāte epoꝶ & hmōi :ſed ñ pa
pæ vel legatoru.nota h̃ ex̃ de offi.leg.ꝙ trāſlationē.Mo-
naſteria monialiũ ēt ſi ſint exēpta debent ſingulis ānis ꝑ
ordinariũ viſitari.vt de ſtatu mo.attēdētes. in cle.Exēpti
quantacũqꝫ gaudeant libertate nihilominus poſſunt cō-
ueniri coram ordinarijs ratione delicti ſiue cōtractus: aut
de re qua contra eos agit̃:niſi delictum ſit commiſſum in
loco exempto vel contractus ibi ſit factus vel ibi ſit ipſa
res litigioſa. Item non poſſunt conueniri vbi domiciliũ
habent,ſi alibi deliquerunt vel contraxerunt vel res con
ſiſtit: nec etiam poſſunt dioceſani illorum locorum vbi
domicilium habent remittere exemptos ſi conueniantur
ad locum vbi deliquerunt vel contraxerunt vel res con-
ſiſtit.extra de priuile.volentes.lib.vj.ſaluis quę dicunt̃.j.
Et ꝓpter hoc eſt ſciēdũ ꝙ quidā ſũt priuilegiati ita ꝙ nec
rōne delicti:vel cōtractus poſſunt cōueniri vt prędicato-
res minores,& Ciſtertiēſes.Exempti nō poſſunt cōſtruere
oratoria vel capellas:vel loca in locis nō exēptis ſine licē
tia dioceſanorũ.Nec etiā ſic cōſtructis tēpore interdicti ī
caſibus nō expreſſis celebrare vel facere celebrari:al's ꝑ or
dinarios cōpeſcant̃.Et ſi ꝓpter hoc cōſeruatores eoꝶ fer-
rēt ſentētias cōtra ordinarios nō valeret.ex̃ de priuile. au
ctoritate.lib.vj.In locis autē exēptis nō poſſunt prædicta
facere niſi de licētia vel priuilegio.vt in.d.c.auctoritate.

Eccl'ia pōt cō- dere ca- nones,

Et vt oſtendit Gratia.xxv.q.j.c.vlt.§.ij.Sacroſancta Ro-
mana eccleſia ius & auctoritatē ſacris canonibꝰ impartit:
ſed nō eis alligat̃.Habet em̃ ius condēdi canones vtpote
quę caput eſt & cardo oīm eccleſiarũ a cuius regula nemi-
ni diſcedere licet.Ita ergo canonibꝰ auctoritatē p̃ſtat,vt ſe
ipām nō ſubijciat eis ſed ſicut chriſtꝰ Luc.ij.qui legem de
dit ipſam legē carnaliter impleuit: octaua die circũciſus:
xl.die in templo cũ hoſtijs eſt pręſentatus: vt ī ſeipo eā ſā
ctificaret.Poſtea ṽo vt ſe dñm legis oſtēderet :cōtra legis
literā leproſum tāgēdo mũdauit &c. Vnde dicit̃ in euan-
gelio Mat.vij.ꝙ Ieſus erat docēs in tēplo tāqꝫ poteſtatem
habēs.i.tāqꝫ dñs legis addēs moralibus ea quæ deerant ad
ꝑfectionem:vmbram figuralium in lucem ſpiritualis in
telligentiæ commutans:non tanqꝫ Scribæ eorum qui le-
gis litera adſtricti non audebant aliq̃d addere vel mutare
Sic & ſummę ſedis pontifices canonibus ſiue a ſe ſiue ab
alijs ſua auctoritate conditis reuerentiam exhibent: & eis
ſe humiliando ipos cuſtodiũt vt ab alijs obſeruādos ipos
exhibeāt.Nōnũqꝫ vero ſeu iubendo ſeu diffiniēdo ſeu de
cernēdo ſeu aliter agēdo ſe decretorum dominos & condi
tores eſſe oſtēdũt.Hæc Gratia.De iſta materia ſic pulchre
dicit Greg.xxv.q.ij.c.de eccleſiaſticis. De eccleſiaſticis pri
uilegijs hoc teneat fraternitas veſtra: qa ſicut noſtra defē
dimus ita ſingulis q̃buſqꝫ eccleſijs ſua iura ſeruamus.Nec
cuilibet gr̃a fauente vltra q̃ꝫ meret̃ impartior nec vlli hoc
quod ſui iuris eſt ambitu ſtimulāte denegabo: ſed fratres
meos per omnia honorare cupio: ſicqꝫ honore ſingulos
ſubuehi volo:dũmodo non ſit quod alteri iure ab altero
poſſit opponi.

¶De priuilegijs ordinis fratrũ Prædicatoꝶ. Ca.ij.

QVIA VERO MVLTA PRI
uilegia ꝯceſſa ſunt a ſede apoſtolica ordini fra
trũ prædicatoꝶ & cōiter dicit̃ ꝙ Prædicatores
& Minores gaudēt eiſdē priuilegijs:cũ vtile ſit
nos ipa priuilegia habere q̃ nō facile reperiunt̃ ī bullis ni
ſi ī paucis conuentibꝰ ideo cogitaui hęc īterſerere ſumma
tim de ipſis priuilegijs omiſſis his quę habent̃ extra de ex
ceſ.prela.nimis iniqua.&.c.nimis praua.& etiā q̃buſdā q̃
ponunt̃ in.ij.par.de cēſuris. Q̃ꝫ a prelatis eccleſiarum co

Priuilegia hęc oibꝰ mēdicantibus ſũt cōmunia.

gi non poſſumus vt inuiti pctā noſtra cōfiteamur eis im
mo ſi vellemus nō poſſemus qa ꝓhibet̃ per ſummũ pōti
ficē fratribus nr̃is,vt pctā ſua nulli niſi prælatis cōfiteri p̃
ſumāt niſi a prelatis ipſis licentiā habeāt alijs q̃ꝫ fratribus
noſtri ordinis ꝯfitēdi:quā licētiā dare pōt ſolus magiſter
ordinis.Itē cogi non poſſumus ab eis quin omni tēpore
miſſas & diuina officia celebremus.Itē impediri ab eis nō
poſſumus quin ī eccleſia noſtra,oratoria ſeu ędificia pro
noſtris vſibus cōſtruamus.Item in conſtruentes eccleſias
vel ędificia noſtra ſentētia interdicti vel excōicatiōis fer
re nō poſſunt.Item impedire nos nequeũt quin tpe inter-
dicti:ſeruata tamē interdicti forma diuina officia celebre
mus.Itē non poſſunt nobis inuitis defunctoꝶ corpora ī
noſtris cemiterijs ſepelire vel ī eccleſijs nr̃is miſſarum ſo-
lēnia celebrare vel mortuoꝶ q in nr̃is locis tumulādi ſũt
exequias celebrare.Item īpedire non poſſunt quin in do-
mibus noſtris per lectores noſtros theologię: ſolēniter &
publice legatur . Item cogere nos nequeunt quin eos qui
in noſtris morantur obſequijs ſepeliamꝰ in noſtris cemi-
terijs:& miniſtremus eis eccleſiaſtica ſacramenta.Item im
pedire nequeunt quin male ablata incerta ingredientiũ
ordinē noſtrum poſſint per magiſtrum ordinis vel prio-
res aut eorum vicarios in locis ſibi commiſſis ī pios vſus
conuerti.Item cogere nos non poſſunt:vt de hortis vl' vir
gultis nr̃is decimā ꝑſoluamus .Itē non pñt nos cogere ad
collectas:ꝓcurationes:exactiones: ſubſidia : vel ad quaſ-
cũqꝫ ꝓmiſſiones faciēdas etiā autoritate ap'licæ ſedis:ni-
ſi ipę lr̃ę de ordine nr̃o exp̃ſſam fecerint mētionē.Item co
gere nō pñt ꝙ priores vl' ſupiores nr̃i fidelitatē cũ iuramē
to firmatā vel manualiter obediētiā eis impēdāt. Itē im-
pedire nos nequeũt q̃n ordinādos fratres nr̃os q̃buſcũqꝫ
voluerimus epis p̃ſentemꝰ.Itē fratres nr̃os quos ad ordi-
nes ꝓmouēt:examinare vl' ꝓmiſſioni alicui obligare nō
pñt . Item ſubditos ſuos nequeunt impedire q̃n apud nos
eligāt ſepeliri.Itē in receptatores nr̃os interdicti : ſuſpen-
ſionis:excōicatiōis ſn̄ias fulminare nō pñt.Item in bñfa-
ctores nr̃os ꝓ eo ꝙ bñfaciunt nobis ſn̄ias excōicationis:
ſuſpēſionis & interdicti ferre nō pñt. Item fratres nr̃os ad
ſuarũ eccleſiarũ negotia ꝑtractāda: vel ad ſecũ manendũ
nō pñt aſſumere vel aſſumptos tenere prætextu lr̃aꝶ ſum
mi pōtificis:q̃ de indulto hmōi & ordine nr̃o exp̃ſſam nō
faciũt mētionē:niſi quos magiſter ordinis vel prior ꝓui
cialis ipoꝶ tāqꝫ idoneos & diſcretos eis duxerit aſſignan-
dos.Itē impedire nequeũt q̃n fratres nr̃i eis ꝑ ſedem apo-
ſtolicā vel ꝑ ordinē ī ſocios deputati:ſubiaceāt ordinis di
ſciplinę.Itē impedire non pñt q̃n fratres nr̃i eis per ſedem
ap'licā vl' ꝑ ordinē ī ſocios deputati: ꝑ p̃latos ordinis cor
rigi valeat: & ad ordinē reuocari ꝯdictiōe aliq̃ nō obſtan
te.Item apoſtatas nr̃os nobis inuitis ſecũ & in locis alijs
ſine voluntate prelatoꝶ noſtroꝶ tenere nō pñt.Itē cogi ꝑ
eos nō poſſumus ad impēdēdũ correctionis: viſitationis
ſeu inquiſitionis officiũ monaſterijs,eccleſijs ſeu quibuſ-
cũqꝫ ꝑſonis.Itē per eos cogi nō poſſumus ad recipiendũ
curā monialiũ ſeu quarũlibet religioſaꝶ perſonarũ.Item
ad vitandũ al's viſitādum monaſteria cuiuſcũqꝫ ordinis.
Item ad portandum ſeu deferendum literas.Item cogi nō
poſſumus ad exequendum vel denũciandũ ſentētias con
tra principes ſeculares:cōitates populos ſeu quoſcũqꝫ be
nefactores nr̃os.Itē cogi nō poſſumus ꝑ eos ꝙ ſimꝰ aſſeſ-
ſores in quibuſcũqꝫ cauſis eccleſiarum vel p̃latorum ſeu
ad alias lites vel controuerſias contingentes ī cauſis q̃ co
ram ipſis tractant̃.Item non poſſunt nos cōuenire impe-
tere vel moleſtare rōne delicti cōmiſſi vel initi contractꝰ
aut rei ſitæ poſitæ vel exiſtentis extra loca nr̃a exempta.
Nec obſtat contra hæc conſtitutio Inno.papæ.iiij.in con
trarium edita.Hæc Bonifa.in priuil'.Virtute conſpicuos.
Item non pñt nos ꝓhibere q̃n quoſcũqꝫ voluerimꝰ epos
habentes cōionē ap'licæ ſedis conuocemus ad ponēdum
primarium lapidem in oratorijs vel eccleſijs nr̃is ad dedi
candum eccleſias vel altaria & ad bñdicendum cemiteria
nr̃a ſi dioceſani locorum infra quatuor menſes nobis de
negant prædicta poſtqꝫ ꝑ fratres noſtros fuerĩt humiliter
requiſiti: aut ſi grauare nos volũt nimiũ in expenſis. Ho
norius.Et parte nr̃a.Item cogere nos nequeũt ad ſeruan-
dũ pacta & repromiſſa ad q̃ fratres in aliq̃bus locis p̃latis
& rectoribꝰ eccleſiarũ ſe obligauerũt in receptione locoꝶ
ſi pacta illa ſũt ꝯria iuri nr̃o vel ſm ius p' ſedē ap'licā abſo
luti niſi pacta illa facta fuerĩt de licentia magiſtri ordinis
& capituli gñalis.Honoriꝰ.Religionis fauor.Itē impedi-
re non pñt quin bona tpalia q̃ nobis ex ſucceſſione ꝓue-
niũt appręhēdamꝰ,vēdamꝰ & ipoꝶ prætiũ in noſtrũ vſũ
prout voluerimꝰ cōmutemꝰ.Clemēs.Obtētu.Item coge-
re nos nō pñt vt eoꝶ cōſtitutiōibꝰ ſubijciamur.Item ꝙ ac
cedamꝰ ad ꝓceſſiones eoꝶ intra ciuitates vel extra.Alex.
Nimis iniqua.Itē in oībus electionibus ordinis : excepta
electione magiſtri ordinis ſuperior ad quē electi cōfirma
tio ꝑtinet ſi cōfirmare electũ noluerit pōt aliũ concedere
in priorem

in priorē prouincialem vel conuentualem: quem maior
pars per ſuas literas petierit ſibi dari.Bonifa. Virtute.Itē
electores priorum prouincialium:& conuentualium cō-
mittere poſſunt fratribus qui ab eis pro electi cōfirmatio
ne mittuntur: vt alium eligant in priorem:ſi is qui electꝰ
fuerat non fuerit confirmatus : & ſuperior ad quem con-
firmatio pertinet poſſit electum quē voluerit confirma-
re.Alex.Vt ea.Item apoſtate noſtri vel qui eiecti de ordi-
ne fuerint non poſſunt licite prędicare:docere: vel confeſ
ſiones audire:niſi ad alium ordinem licite tranſeant:in q̃
huiuſmodi officia exerceant̃.Et ſi ſecus attentare præſum
pſerint magiſter ordinis & priores & eorũ vicarij poſſunt
in illos monitionis & excommunicationis ſententiam ꝓ
mulgare.Bonifa . Virtute. Item prælati ordinis in corre-
ctionibꝰ fratrũ omiſſis apicibꝰ iuris & poſtpoſitis libere
ꝓcedere pñt ſm cōſuetudines ordinis approbatas & gñā-
lia ordinis inſtituta.Bonifa.Ad augmētũ.Item cōueniri
nō poſſumꝰ ꝑ lr̃as ap'licę ſedis:vt legatoꝶ eius aut delega
torũ eiꝰ:niſi ipæ lr̃ę de indulto hoc etiā de ordine nr̃o ex-
pręſſam facerēt mētionē.Bonifa.& Inno.Cum iā per eius
gratiā . Diſcedētes ab ordine noſtro abſqꝫ licētia p̃latorũ
ſuoꝶ nullus audeat retinere:& ſub p̃textu literarũ ap'licæ
ſedis nō faciētes exp̃ſſam de indulto hmōi mētionem.Bo
nifa.Virtute.Itē ꝙ nulli ſiue ſit in religionis ordine vl' ex
tra ordinē conſtitutus liceat deferre habitũ noſtrũ:aut ita
cōſimilē ꝙ ꝓpter eũ frater p̃dicator credi poſſit:abſqꝫ mā
dato ſedis ap'licę ſpeciali.Qui ṽo cōtrariũ p̃ſumpſerit fa-
cere ad deponēdũ ipſum per dioceſanos locoꝶ:cũ a fratri
bus noſtris fuerint requiſiti:monitione præmiſſa per cē-
ſuram eccleſiaſticam: appellatione poſtpoſita compellā
tur.Inno.Quia confuſio habitus.& Bonifa.Virtute.Item
ordinatio & correctio officij noſtri facta per fratrem Hu-
bertum magiſtrũ ordinis nr̃i eſt per ſedē apoſtolicam ap
probata: & ꝙ contra ordinationem prædictam nulli lice
at aliq̃d immutare.Clæmens.Cōſurgit.Item pniæ & vo-
ta ingrediētiũ ordinē noſtrũ pñt ꝑ p̃latos ordinis vl' eoꝶ
vicarios in obſeruātias ordinis cōmutari:dũmodo vota
illa nō fuerint de trāſeũdo ad ordinē obſeruātię arctioris
Vrbanus.Quia ap'lici.Itē p̃dicare libere poſſumus clero
& ppl'o ī locis nr̃is & in plateis cōibus abſqꝫ quorũcũqꝫ li
cētia p̃latorũ:exceptis duobus caſibꝰ.ſ.hora q̃ dioceſanus
p̃dicat vel corā ſe p̃dicare faceret.Sermones autem ad cle
rũ intermittēdi ſunt a fratribus q̃n hora ſmonis eps aliq̃
rōne vel vrgēte cauſa cōuocaret generaliter ad ſe clerum
Bonifa.Inter cũcta.Item generalis vicarius magiſtri ordi
nis ex poteſtate ſibi a priuilegijs tradita pōt fratres oēs
abſoluere a pctis:& a ſn̄ia excōicationis iterdicti & ſuſpē
ſionis vt poſſet magr̃.Itē pōt ſup irregularitatibus diſpē
ſare ſicut magr̃.Item pōt illas a ſuis confeſſoribus abſolu
tiōes & diſpenſatiōes recipe quas ipē ſuis ſubditis pōt ī-
partiri.Itē pōt ſocios prælatorũ vel pricipũ corrigere.Et
ſi ei viſum fuerit ad ordinē reuocare.Item pōt ſi ei viſum
fuerit fratres noſtros ſm priuilegij formā ad ordies alios
licētiare.Papa ṽo Io.ſolis magr̃o & ꝓuinciali ꝓprio hoc
cōcedit.Item pōt apoſtatas noſtros & eiectos licētiare co-
ercere & punire:ſicut pōt magiſter ordinis. Item vicarius
prioris ꝓuincialis pōt ex priuilegijs ſup fratres ſuę ꝓuin
cię oīa q̃ pōt magiſter ordinis vicarius.Et īſup pōt crucē
prędicare & īquiſitores hęreticoꝶ per ſedē ap'licā deputa-
tos remouere vel ꝙ ſuperſedeāt iniũgere:& alios pōt ſub
ſtituere: ꝓut ei viſum fuerit expedire. Itē vicarius prioris
cōuētualis in ſuo cōuentu pōt oīa quæ ſuperiꝰ de vicario
magiſtri ordinis poſita ſunt:excepto ꝙ de ſocijs prelatoꝶ
vel pricipũ ſe intromittere nō pōt.Hęc q̃ dicta ſunt de vi-
carijs habent̃ in diuerſis priuilegijs & p̃cipue.Bonifa.Vir
tute. Itē ſorores ordinis noſtri magr̃o ordinis & ꝓuincia
libus ſunt cōmiſſæ: & ꝑpetuo ꝑmanere debēt ſub magr̃o
ordinis & priorũ ꝓuicialiũ magiſterio & doctrina. Inno.
Licet olim. Clæmēs. Affectu ſyncero.Item magiſter ordi
nis & priores ꝓuiciales curā aīarũ ſororũ ordinis & ſolici
tudinem gerentes eis de conſtitutionibus nr̃i ordinis de-
bēt ꝓut illis cōpetit ꝓuidere.Inno.Licet olim. Clæmens
Affectu ſyncero.Itē ꝙ magiſter ordinis pōt cōſtitutiones
ſororũ ordinis corrigere ad vniformitatē reducere:& quo
cũqꝫ modo in meliꝰ cōmutare ſeu reformare ꝓut viderit
expedire.Alexā.Affectus prōptitudo beneuoli . Itē magr̃
ordinis & priores ꝓuinciales pñt monaſteria ordinis ꝑ ſe
vel ꝑ alios idoneos quotieſcũqꝫ expedierit viſitare corri
gendo & reformando ibidem,tam in capitibus q̃ꝫ in mē-
bris ea quæ correctione & reformatione viderint indige
re inſtituendo:deſtituendo:mutando : & ordinando ꝓut
ſecundum deum viderint expedire.Inno.Licet olim. Clæ
mens.Affectu ſyncero.Item electio priorıſſæ libere perti-
net ad conuentum ſororum. Inno. Licet olim. Clæmens.
Affectu ſyncero.Item confirmatio priorıſſæ ad magiſtrũ
ordinis vbiqꝫ pertinet:& ad quemlibet priorem prouin-
cialem in ſua prouincia : vel ad eos quibus ipſi duxerint
committendos.Clæ.Affectu ſyncero.Item magiſter ordi
nis & priores prouinciales poſſunt per ſe vel per alios au
dire confeſſiones ſororum ordinis & miniſtrare eis eccle
ſiaſtica ſacramenta.Inno.Licet olim.Clæ. Affectu ſynce-
ro. Item magiſter ordinis & priores prouinciales poſſunt
ſororibus ordinis deputare aliquos diſcretos & prouidos
capellanos . Inno.Licet olim . Clæ.Affectu ſyncero.Item
magiſter ordinis & priores prouinciales poſſunt conuer-
ſos & familiares monaſteriorum noſtrorum mutare & or
dinare de ipſis:prout ſecundum deum viderint expedire.
Clæ.Affectu ſyncero.Item declaratio ꝙ illę quæ in ſæcu-
lo & in ſæculari habitu exiſtentes voto obedientiæ & ca-
ſtitatis emiſſo profeſſionis vinculo ſe & ſua alicui mona
ſterio obligarunt:ab ipſis votis obligatione & donatio-
ne bonorum in perpetuum etiam ante baptiſmum aſſum
ptum habitũ nequeũt reſilire: ſed ſunt ordini & monaſte
rio obligatę ꝑpetuo: nō obſtāte ordinatiōe ſiue ꝯſtitutio
ne.Inno.papę.iiij.de ꝓbatiōis anno cōplēdo: q̃ nō habet
locũ ī monialibꝰ ſrm p̃dicatoꝶ ordinis & minorũ:& mr̃i
moniũ ſi poſtea ꝑ eas ꝯctũ fuerit nulliꝰ firmitatis exiſtit.
Pñt etiā ipſe moniales ante annũ libere ꝓfiteri. Alex.Ex
tenore.Itē ſorores ordinis nr̃i illis gaudēt priuilegijs quæ
nr̃o ordini ſunt cōceſſa vel in poſterũ cōcedent̃.Inno.Li-
cet olim.Clæ.Sacra vr̃a religio.Itē a iuriſditione & a po-
teſtate quorũcũqꝫ p̃latoꝶ ſorores nr̃i ordinis cũ monaſte
rijs & locis ſuis total'r ſunt exēptę.Benedictꝰ.Sacra noſtra
religio.Itē ſorores nr̃i ordinis ad p̃ſtationem decimaꝶ de
q̃buſcũqꝫ ſuis bonis vel ad cōtribuēdũ in ꝓcurationibus
ordinariorũ vel legatoꝶ: aut nũtioꝶ ſedis ap'licę & ad q̃ſ
cũqꝫ taleas & collectas ac pedagia: thelonea & exactiones
alias:q̃buſuis regibꝰ & principibꝰ ſeu alijs ꝑſonis ſęculari
bus exhibēdas minime obligant̃.Nico . Quāto ſtudioſiꝰ
Bonifa.Laudabilis.Bñdictus.Sacra nr̃a religio. Item nul
la ſoror noſtri ordinis aſſumi pōt ꝑ quēcũqꝫ ad aliquā ab
batiā vl' religionē alicuiꝰ monaſterij alteriꝰ ꝓfeſſiōis ſine
licētia ſedis ap'licę faciēte de ſtatuto hmōi mentionem ex
præſſam.Bñdictus.Vt monialis.Itē ex p̃dicto priuilegio
Bonifa.qd' incipit.Virtute cōſpicuos.& ꝑ Greg.xj. Inno
uato.h̃ habet̃.videlicet.Cōcedimꝰ q̃qꝫ vobis vt de illis q̃ ī
ornamētis vel ꝓ eis aut libris fabrica lumiaribꝰ:anniuer
ſario:ſeptio:vigeſimo:trigeſimo:ſeu alijs ad ꝑpetuũ cul-
tũ diuinũ: ſeu ꝓ pitātijs aut victu ad ſuſtētationē veſtrā:
vel indumētis:necnō ꝓ annuis cēſibꝰ retinēdis:ad quorũ
ſolutionē aliq̃ domꝰ vr̃i ordinis obligatę noſcunt̃: vl' de
domibꝰ:p̃dijs & hortis alijſqꝫ locis ſm inſtituta vr̃i ordīs
opportunis:aut de his q̃ ꝓ hmōi domibꝰ p̃dijs hortis & lo
cis emēdis vobis legant̃:dũmodo p̃miſſa non cōuertant̃
in alios vſus:ſed in illos dũtaxat pro q̃bꝰ relinquunt̃: aut
alios etiā q in hac cōceſſiōe vel indulgētia cōtinent̃:nulli
canonicā portionē aliquā teneamini exhibere : & neqꝫ a
vobis vel vltimarũ executionibꝰ volũtatũ ſeu decedētiũ
hęredibꝰ de pręmiſſis:aut de his q̃ vobis in vltimis volũta
tibus abſolute legant̃:vl' al's ꝓ veſtris neceſſitatibus ꝯfe-
runt̃:aliq̃d exigere vel extorquere p̃ſumat:diſtrictius ihi-
bemus &c.Et nota ꝙ cũ a q̃buſdā doctoribus diceret̃ iſtd'
priuilegiũ.ſ.quo ad quartā nō dādam tolli ꝑ cle. dudum.
de ſepulturis.renouatũ extitit ꝑ Martinũ.v.& cōfirmatũ
& ad remouēdũ dubiũ & declarādũ:ꝙ ad quartā ſoluēdā
delegatis non tenent̃ fratres:hoc fuit additũ ꝑ Martinum
v.videlicet.Veꝶ ne dubitatiōes ac ꝯtrouerſię quę al's vos
pluribꝰ laboribꝰ & expēſis vexauerũt decętero vobis fiāt
ex certa ſciētia decernimꝰ vt dictũ priuilegiũ Greg.papę.
xj.in iudicio & extra in qualibet ſui diſpoſitiōe iuiolabi-
liter obſeruet̃:nō obſtātibꝰ cōſtitutionibꝰ ap'licis.illa pręſ
fertim fœlicis recordatiōis Clæmētis papę.v.p̃deceſſoris
noſtri ędita in cōſilio Vieñ.q incipit dudũ.Necnō priui-
legijs gratijs & cōceſſionibꝰ ap'licis in genere vel ī ſpecie:

qbuſuis pſonis: eccleſijs ſiue locis cōceſſis ſub quauis forma vel expreſſiōe verborū: etiā ſi de eis habēda eſſet ī præſentibus mentio ſpecialis: ſeu per quæ præſentibus nō expræſſa aut totaliter de verbo ad verbum non inſerta earum in toto ſeu in aliqua parte ſui effectus poſſet aliqualiter impedire & alijs contrarijs quibuſcumq;. Nos em̄ ex nunc irritum decernimus & inane: ſi ſec⁹ ſuper his aut eorum aliqua a quocūq; q̄uis auctoritate ſcienter vel ignoranter contigerit attētari declarantes clauſulam illam videlicet ſalua tamen iuſtitia illarum eccleſiarum a quibus mortuorū corpora aſſumunt̄ in oībus alijs debere intelligi pterq̃ in his de qbus in ipſo priuilegio ſpecialiter caue tur ꝙ canonica portio minime exigatur. Nulli ergo &c.

TITVLVS. XX. DE REGVLIS

iuris ſub vnico ca. ex decretalibus & libro. vj. collectis.

QVIA MATERIA DE REgulis iuris eſt ſatis vniuerſalis vtilis & breuis: ideo hic ponetur cum gloſ. ſed abbreuiatis tamen. Et primo videndum eſt de etymologia nominis ipſius. Ad quod dicit Iſi. ꝙ regula dr̄ eo ꝙ recte ducit nec aliquē alioſum trahit. Alij dixerunt regulā dictam eo ꝙ regat: vel ꝙ normam recte & bene viuendi præbeat vel quod diſtortum prauūq; eſt corrigat. ī decre. diſ. iij. regula. Gloſ. ibi. Si regula nunq̄ alioſum trahit: ergo omnis regula eſt ius. Sed contra dicit lex ꝙ regula eſt quę rem breuiter enarrat non vt ex ea ius fiat. vt. ff. de reg. iur. l. j. Ad hoc dicas ꝙ ſi regula dr̄ illud in quo aliquid ſtatuitur generaliter non adiunctis exceptionibus: ſic ex ea non ſumitur ius. & ſic ſumit lex. Sed ſi appellas regulam id quod includit exceptiones ſuas ſecum: ſic regula nūq̄ fallit, & ita Iſid'. ſumit Io. Dicit̄ autē regula q̄ſi a rega: vel regula qd' idē eſt qd' rectitudinis forma ſicut em̄ p regulā nouit ſcriptor modū recte ſcribēdi ſecator modū recte ſecādi: & ſic de alijs. ita p has regulas modū recte iudicandi cognoſcimus. Quare autē regulę iuris ponunt̄ in fine decre. aſſignat̄ duplex ratio. Prima eſt coloratiua: videlicet quia quæ in vltimo loco dicunt̄ meli⁹ memoriæ cōmendant̄. de cōſe. diſt. ij. liquido. Scd'a ē vera & ppria. ſ. vt oſtēderet̄ ius nō ſumi ex regula ſed regula ex iure. Si em̄ poſitę fuiſſēt ī pricipio ɔpilatiōis forſitā crederet aliqs ꝙ ius ſe quēs ex regulis pſumeret̄. ī fine ḡ ponunt̄ vt appareat ex iure quod pceſſit regulas ſumi. Eſt aūt regula pprie regl'r ꝟa q̄uis patiat̄ exceptiones ī ſe. Vtrū aūt exceptiōes contineant̄ ſub regula breuiter dico ꝙ q̄ ad poteſtatē ꝟborū q̄ ī ea pferunt̄ vniuerſaliter vel ſaltē indefinite affirmādo vel negando cōpræhendit exceptiōes al's nō diceret̄ exceptio. ſicut ſi dicerem. Oīs hō currit excepto equo titij: hic nō eſt exceptio qa equus titij nō cōprehēdebat̄ ſub illa ppoſitiōe oīs hō currit. Sed ſi dico oīs hō currit excepto titio illa ē ppria exceptio quia ppō oīs hō currit bn̄ ɔphendit titiū. Tollit̄ ḡ titi⁹ ꝟtute exceptiōis q̄ ad materiā de q̄ fit ſermo ſed quo ad iuris determinationē exceptio nō cōprehēdit̄ ſub regula qa ɔ̄ria rō & ius eſt tā in exceptiōe q̄ in regula. Hoc ḡ operat̄ exceptio vt illud qd' al's ſub ꝟbis regulę cōprehēdebat̄ ad determinationē regulæ exceptionis ꝟtute tollat̄. Cōſtituit̄ aūt regula p ꝟba q̄ de ſui natura oīa cōprehēdāt. ſ. p ſigna vniuerſalia affirmatiua q̄ oīa cōprehēdūt. de reg. iur. oīs. Et p ꝟba negatiua q̄ vniuerſaliter negādo excludunt oīa. de reg. iur. in. vj. nemo pōt. Et al'. Et p ꝟba indefinita q̄ ſimpl'r plata equipollēt vniuerſali⁹. xix. di. c. j. Et ideo oēs regulę tradunt̄ p ſigna indefinita affirmatiua vel negatiua paucis exceptis. Officiū autē regulæ eſt plures caſus ſimul iūgere clauo rōnis. Vtrū aūt regula ɔſtituat ius nouū vel antiquū recitet dubitat̄. Subtiliter dixerunt doc. ꝙ eſt ɔſiderare tres ſpecies caſuū. Quidā ſunt iā determinati & ī illis regula nō ɔſtituit ius qa inuenit ius cōſtitutū. Quidā alij ſunt excepti a legis determinatiōe: & ī illis ſil'r regula nō ɔſtituit ius qa nō clauduntr̄ ſub regulæ determinatione. Quidam ſunt ī qbus eſt eadē æquitas q̄ in caſibus determinatis a iure nec tn̄ repeſiunt̄ in iure poſiti & in illis regula facit ius pter idētitatē rōnis non patiētis ius ſimiliū caſuū eſſe diuerſum. Ego tamē nō recedo a ꝟbis legis & dico ꝙ p regulā nō ſtatuit̄ ius ſed ex iure ſumit̄ regula: al's nō video quō poſſet dici regula iuris. Sicut em̄ in regula ligni vel ferri neceſſe eſt materias puenire. ſ. lignū vel ferrū ex qbus regula fiat ſic neceſſe eſt in regula iuris ius qd' eſt ſibi materia pueniſſe ad hoc vt poſſit inde regula diſponi. & tūc pprie loq̄t̄. l. de reg. iur. al's debuiſſet dici. de iu. reg. Et ſic dicat̄ ꝙ in caſib⁹ non expreſſis a iure vbi eſt ſil'is ratio regula facit ius hoc eſt ſine aliqua regula p iura q̄ hoc volūt. de reſcrip. cęterū. Et ſi dicat̄ ꝙ aliquę regulæ vident̄ pceſſiſſe iuris expreſſe traditionē. Dico ꝙ ius idē eſt ꝙ ratio. diſ. j. cōſuetudo ab exordio rōnalis creaturę pceſſerat diſt. v. ī prin. vel ſaltē diſpoſitionē cōdentis regulas ius pceſſit. Vidēs em̄ formator regulę ſic eſſe debere de iure qd' ī ei⁹ ſaltē mēte ſedebat formauit regulā. Allegat̄ tn̄ regula pro iure nō tā ex origine q̄ ex forma. Et potior eſt cauſa ei⁹ p quo facit regula. Habet em̄ aduerſarius neceſſe oſtendere rationem quare ī illo caſu nō loquat̄ regula & facit qd' dicā. j. vtile. Cū aūt dr̄ ħ regula iuris ſumit̄ p iure canonico nō ciuili vt pbat̄ in regula q̄ de iure ciuili nō pcedit. Hæc oīa Ioā. an. in gloſ. ſup rub. de reg. iur. Ponent̄ aūt iſtæ regulæ per alphabetū vt meli⁹ memorię cōmēdent̄ & nō ſm ordinē iuris. Nota qd' dicit Greg. di. xxix. regulę. ꝙ regulę ſctōrū patrū p tpe loco & pſona & negotio īſtāte neceſſitate traditę ſunt. Et Iſid'. ibi. c. præcedēti. Sciēdū eſt ꝙ pleraq; capitula ex cauſa ex loco ex tpe ex perſona cōſiderāda ſunt: quorū modi qa medullitus nō indagant̄ in erroris labyrīthū nonnulli ītricando impingunt̄ cū ante iudicant q̄ intelligāt ante inculpāt q̄ iterādo lecta pquirāt. Exēpla ponunt̄ in diſ. ſeq. de diuerſis ordinationib⁹ factis ab eccl'ia.

Regula qd ſit.

duplex ratio q̄ rei regłę dant̄. de cōſe. diſt. ij. liquido.

iuriſpo nāt̄ ī fine decr̄.

Regula per quę ꝟba cōſtituat̄.

Regulę officiū.

ACCESSORIVM NATVRAM SEq ɔgruit prīcipalis.

Ponit̄ ħ regula in. vj

Hęc regula ſumpta eſt ex. l. cū prīcipalis. ff. eo. ti. Pone caſum ī prīcipali deſtructo qa dr̄ deſtructū & acceſſoriū. xvj. q. vij. & ħ dixim⁹. Itē ſi cā prīcipalis matrimonij ɔmittit̄. ſic & acceſſoriū. ſ. dotis. de dona. poſt diuor. ne reſti. de prudentia. Sed ɔtra de iureiur. debitores &. c. cū contingat. &. ſ̄. eo. ti. l. licet. vbi tenet acceſſoriū & nō principale. Sol'. illud ppter periculū aīę qd' eueniret ſi nō ſeruaret̄ iuramentū. & dic vt ī prædicta decre. cū cōtigat. Io. an. Multa alia ibi vide. Pōt ſic extēdi. Fides viua ē principale vt fundamentū in ſtatu ſpūali. Opa de genere bonorū ſunt acceſſoriū. Remota fide nil boni meritorij poteſt eſſe in hoīe. xxviij. q. j. §. ex his. Vbi deeſt agnitio æternę & incōmutabilis veritatis. ſ. p fidē: falſa eſt virtus etiā in optimis morib⁹. Sic in particulari opere prīcipale eſt ītētio recta. Acceſſoria opa q̄ ex illa fiūt: q̄ ſequunt̄ naturā ei⁹ vt ſint bōa. diſt. lxxxvj. nō ſatis. Et mala ſunt opa ſi intētio mala. In his aūt quę ſunt mala de ſe nō eſt bona intētio & ſi videat̄. Contritio eſt prīcipale in pnīa. Cōfeſſio & ſatiſfactio acceſſoria: quę ſequunt̄ naturam eius &c.

extēdit̄ regula.

ACTVS LEGITIMI CONDITIOnē nō recipiūt neq; diē.

Ibidem ponit̄.

Hęc regula ſumpta eſt ex. l. act⁹ legitimi. ff. eo. ti. Dicunt̄ aūt actus legitimi emācipatio: acceptilatio: hęreditatis aditio. ſerui adoptio: tutoris datio: electio: poſtulatio: ſententię latio. mr̄imoniū & hmōi. Exēplum pone in ſententia quæ non debet fieri ſub conditione. vt. ij. q. vj. biduum. Item electio non debet fieri ſub cōditione. vt de elec. in electionibus. lib. vj. Non debēt etiā fieri in diem id eſt vſq; ad certum tempus & nō vltra: ſed ſimpliciter. non enim eligitur quis vſq; ad certum temp⁹: ſed ſimpliciter nec contrahitur matrimonium ad tempus ſed abſolute. xxxij. q. ij. ſolet. Sed contra diſtinctio. xviij. capitu. vlti. &. lxxxvj. tanta vbi fertur ſententia excōmunicationis: vſq; ad duos menſes. ſolu. ibi ſumitur excōmunicatio pro remotione a ſacramentis. Nam excōmunicatio debet eſſe perpetua. x. quæſtione prima quia ſacerdotes. Et exponimus perpetuam id eſt donec pœnituerit. xxvij. quæſtione prima de viduis. Item contra de elec. cum in veteri. Vbi eligendi poteſtas in certum tempus profertur. Sol'. electio eſt ille actus legitimus qui nō recipit diem. Vnde non poteſt canonic⁹ aliquem ſibi eligere in prælatum vſq; ad feſtum reſurrectionis: ſed poteſtas eligendi non eſt ille actus: & ideo confertur in temp⁹. vt ibi. Et procurator datur ad tempus. de procu. ſi quem lib. vj. Contra. vij. q̄ſtione prima paſtoralis. vbi plātura eccleſię videt̄ dari ad tēpus. Sol'. in vlti. gloſ. vbi dr̄ ꝙ hoc fieri pōt ex diſpēſatione papę. Itē cōtra qa matrimoniū licet nō recipiat diē: recipit tn̄ cōditionē. vt de ɔdi. apo. ſup eo. Sol'.

excōīcatio debet eſſe ppetua

eo. Sol'. Veritate inſpecta nō eſt ibi matrimoniū vbi non interuenit purus conſenſus vt ibi patet. immo nec ſponſalia. de ſpon. c. j. lib. vj. Itē quod dictum eſt de datione tutoris ꝙ non recipit diem habet locum in tutore dato a iudice. Secus ſi a teſtatore. Et nota ꝙ ſicut hi actus nō recipiunt cōditionē neq; diem: ita nec diſtinctionem. vt in. c. præallega. de elec. in electionibus. Item nota ꝙ regula iſta indiſtincte loquitur de actibus legitimis ꝙ non recipiunt conditionem neq; diem. Lex autem. ſtrictius dixit. Actus legitimi qui conditionem non recipiūt &c. q. d. Aliqui actus ſunt qui recipiunt aliqui non. Et loquitur ipſa lex in actibus q nō ſunt cōtractus ſed quaſi. Cōtractus em̄ bene recipiunt conditionem. ff. cōtra emp. l. hæc venditio. Io. an.

Contractus recipiūt cōditionē & diē.

BENEFICIVM ECCLESIASTIcū nō pōt licite ſine inſtitutione canonica obtineri.

Ibidem

Pone caſum p. c. xvj. q. vij. ſi quis deinceps. Ibi em̄ dr̄ ꝙ accipiēs eccleſiā de manu laici eſt ſuſpenſus: & eā retinere non pōt: vide ibi gloſ. Et ſic nota hic caſum in quo non currit præſcriptio. Idē eſt in matrimonio carnali. xxxiij. q. v. qd' deo. Et de cōſang. & affi. nō debet. Idē in alijs caſib⁹ q notātur. xvj. q. iij. clerici. & de pſcrip. cū nō liceat. in glo. Sumit̄ aūt hic beneficiū largo modo vt cōprehēdat dignitates perſonatus eccl'ias oēs cū cura & ſine cura quæ cū titulo habentur. j. q. iij. ſiquis dator. Sumit̄ aūt interdū ſtricte vt diſtinguat̄ a præbēda. xij. q. ij. alienatiōes. al's includit præbēdā. vt. j. q. iij. c. vlt. Alibi ſtricte ſumit̄ p ſolis beneficijs ſimplicib⁹ ſine cura. de pben. c. vlti. Cū igit̄ in beneficio eccleſiaſtico requirat̄ canonica inſtitutio: vidēdū eſt qd ſit inſtitutio. Inſtituere aūt eſt ius cononicū in eccl'ia vel eccl'iaſtico bñficio tribuere. Qd' dic vt no. de inſti. auctoritate. Inueſtire aūt eſt quaſi iuris illi⁹ poſſeſſionē cōferre. Accipit̄ tn̄ aliqn̄ vnū p alio. vt dicit ibi gloſ. in. d. c. Et de iure cōi inſtituere ſpectat ad epm̄. xvj. q. vij. nullus. Et fit inueſtitura p anulū baculū vel librū. Sed an capitulū ſede vacante poſſit inſtituere determinatur hoc de inſti. c. j. li. vj. Et quę differētia ſit inter collationem præſentationem & inſtitutionē. vide de præbē. cū in illis. li. vj. Non pōt: hęc dictio pōt poſt negatiuā poſitā: vt hic neceſſitatē īportat. ij. q. j. c. j. Cū aūt affirmatiue ponit̄ neceſſitatē nō importat. iiij. q. iij. §. itē in criminali. ver. pōt. Licite ſuperabūdat. id em̄ dicimur poſſe qd' licite poſſumus. xxij. q. ij. faciat. vbi de multiplici poſſe. Obtineri. Cōtradicit huic regulæ de iure patro. cura. Sol'. ibi nō præſcribebat̄ eccl'ia tāq̄ beneficiū ſed vt pprietas. Itē neceſſitatis cauſa vel pietatis vel cauſa impēſi obſequij ſine cauonica inſtitutiōe poſſidet qs prouentus eccl'iæ: nec ex eo canonicus vel beneficiatus dr̄ pprie. xij. q. ij. quicūq; ſuffragio. xvj. q. j. poſſeſſiones. &. q. iij. clerici. & de magiſtris. qm̄. & de cle. pug. in duello. Henricus. Itē arg. cōtra de elec. in Gen̄. vbi poſſeſſio dat ius eligendi ex preſcriptione. Sol'. per paſſionem acquiritur ius eligēdi & præſentādi: qa procedit ex noſtris actib⁹. Inſtitutio aūt pcedit ex actib⁹ aliorū: quæ ad hoc vt valeat debet eſſe canonica: vt hic in qua præcipue quatuor requirunt̄. Primū ꝙ pſona ſit quę poſſit inſtituere. xvj. q. vij. c. nullus. Scd'm ꝙ inſtitutus ſit talis q poſſit inſtitui. de inſtit̄. c. ij. qa laicus nō pōt inſtitui: vel ipe idē inſtituēs. eo. ti. c. vlti. Tertiū ꝙ illius beneficij inſtitutio ex iure pprio vel deuoluto vel delegato ad inſtituentē ptineat eo. ti. c. iij. Quartū ꝙ ſeruetur forma cōſtitutiōis illius. de elec. c. vlti. li. vj. &c. Io. an. Extēde regulā iſtā qa triplex eſt genus beneficij eccleſiaſtici. ſ. beneficiū ſacramētorū: beneficiū ſuffragiorū: & beneficiū eccleſiaſticorū laicorū. Primū. ſ. quodlibet ſacramētū nō pōt de iure & ad ſalutē aīæ obtineri: niſi ſm inſtitutionē canonicā. i. ordinationē eccleſię: vt. ſ. bene diſpoſitus accedat & ſm ritū eccleſię. Scd'm eſt ꝙ cōmunicatio ſeu participatio bonorū quæ fiunt in eccl'ia & orationū & aliorū bonorū & indulgētiarū nō pōt haberi niſi ſm inſtitutionē eccleſiæ. i. exiſtēdo in charitate & faciēdo ea quę ordinauit eccleſia facienda: vt continet indulgētię forma. Tertiū eſt eccleſia præbenda & dignitas eccleſiaſtica: in quibus oportet ſeruari prout ordinauit eccl'ia: vt patet hic in gloſ.

Inſtituere qd ſit

Collatio pſētatio & inſtitutio differunt.

In inſtitutione canonica quatuor requirūt̄.

BONA FIDES NON PATITVR vt ſemel exactū iterū exigat̄.

Vbi. ſ̄.

Hæc regula ſumpta fuit ex. l. bona fides. ff. eo. ti. Eccl'ia em̄ nō debet ſuū recipere vel repetere cū augmēto: ſed ſi ſemel exactū iterū exigeret augmētū reciperet. xij. q. ij. fraternitas. Et habet locū hæc regula ēt in pœnis quę ſemel exacte ab eodē iterū exigi nō debēt. ad hoc. xiij. q. ij. c. vlti. & de iudi. at ſi clerici. Ab eodē aūt ideo dixit: qa ſi plures tenerent̄ ad pœnā inſolidū: ſoluta pœna p vnū nō liberatur alter. xij. q. ij. cū deuotiſſimum. An aūt res & pœna ſimul peti poſſint. dic vt no. xxv. q. ij. ſi eccl'ię. Hāc aūt regulā dico verā in his quorū cauſa vnica exactione finitur. Vnde ſi. x. debeo ipſorū ſolutiōe tollit̄ oīs obligatio: vñ nō patit̄ bona fides: vt illa. x. iterū exigātur: & ſi ſoluant̄ vt indebita repetunt̄. qd' dic vt no. j. q. iiij. in fi. de ſo. c. vlti. Si aūt vnica exactione nō finit̄ obligatio. puta in actiōe debiti viri ab vxore & ecōuerſo non habet locū hæc regula. Idē in pcuratione quā exigit eps primo anno viſitās. Nā ſecūdo anno viſitās iterū exigit pcurationē. & idē ſi ex neceſſitate eccleſiæ iterū eodē modo viſitaret & anno. & ſic pōt intelligi illud de cēſi. cū venerabilis. Idē dico in actiōe pœnæ vbi actū eſt in ɔ̄ctu ſic vt. ſ. toties pœna cōmittatur & exigi poſſit: quoties ɔ̄ fctm̄ fuerit: nā tūc pœna ſemel exacta: iterū exiget̄. Rō eſt: qa ſm aliā regulā contractus ex cōuentione legē accipiūt. Sed veritate inſpecta in his caſibus & ſimilib⁹ nō eſt idē: ſed aliud: licet eiuſdē generis. & facit hæc regula ad queſtionē quā mouet Io. xij. q. ij. monemus. An ſi eccleſia cōſecuta eſt ſuū a poſſeſſore qd' facere pōt. vt ea. q. ap'licos. An idē poſſit petere etiā a prælato. & certe nō: qa bona fides &c. Ad pœnā tn̄ agere poſſet ɔtra eū vt de re. eccle. nō alie. ſiquis Io. an. Bona fides. i. cōſciētia & equitas bona. Et pōt extēdi iſtud ꝙ exactū non debet iterū exigi in ſolutionib⁹. & cōtra hoc faciūt vſurarij qa cū receperint ſuū capitale iterū exigūt illud dū vſurā petūt: qd' eſt quaſi aliud capitale. Tho. ꝙ bona fides non patit̄. vide de vſuris. in. ij. par. ti. j. Hoc etiā ſeruādū in punitionib⁹. Sicut em̄ nō iudicat de⁹ bis in idipm̄: ſic & q ſemel iudicat⁹ & punit⁹ ē p illo pctō nō debet iterū puniri. Et cui deus remiſit culpā p pœnitētiā nō punit ad gehēnā p illa: qa pctā nō redeūt: nec quo ad culpā: nec quo ad pœnam. Tho. Sed ſi deus punit hic pctōrē: & ille non emēdatur ꝙ non ſolui debitū: ideo deus punit etiā in inferno: qa debitū nō eſt ſolutum. Similiter in cōtractibus ſoluta pœna non debet iterum exigi: vt dictum eſt in gloſ.

Extēdit̄ regula.

CVM SVNT PARTIVM IVRA obſcura: reo fauendū eſt potius q̄ actori.

Vbi. ſ̄.

Hæc regula ſumpta eſt ex. l. fauorabiliores. ff. eo. ti. Et pone caſum. iij. q. ix. indicas. Et hæc regula vera eſt: niſi actor foueat fauorabilem cauſam puta matrimonij, libertatis, teſtamēti, vel dotis. Tunc em̄ fallit regula: quia fauēdum eſt potius actori. xxxiij. q. j. ſiquis accepit. de pba. ex literis. Et habet locum hæc regula: nō ſolum in ſentētia ferēda ſed etiā iā lata: puta a duobus ordinarijs: vno abſoluēte & alio cōdēnāte: tenet em̄ ſentētia p reo: niſi fuerit lata in ſupradictis caſib⁹. Et nota ꝙ dicit obſcura. Si em̄ certū eſſet reū eſſe obnoxiū puniret̄: quia culpa eſt relaxare vindictā: vt diſt. xxviij. qa ſunt. Et hoc dico cū eſt certū iudici vt iudici: ſec⁹ ſi vt deo. de offi. ordi. ſi ſacerdos. vel vt homini. iij. q. vij. iudicet. Si certum eſt eū non eſſe obnoxiū abſoluitur. Idem ſi dubiū: vt hic vides. Sanctius eſt em̄ nocētem abſoluere q̄ innocētem cōdēnare. ff. de pœnis. l. abſente. Et ſic in re dubia fert̄ certa ſententia cōtra illud. xj. q. iij. graue. de ſpon. & matri. de muliere. ſed hic non eſt dubiū immo certū: quia ex quo actor nō pbauit clare reus debet abſolui. vj. q. vlti. accuſator. Sic not. Ber. de ſpon. & matri. iuuenis. Et vide de triplici ambiguitate no. xxxiij. diſt. c. vlt. Reo. Sic dicto a re quę petitur vel ſup qua impetitur. vt de ver. ſig. forus. Actori. Contra. ff. de iudi. l. ſiqs intētione. Vbi ambiguā orōnem actoris in ſui vtilitatē interpretamur. Sol'. Illud in principio litis in quo fauet̄ actori: iſtud in fine in quo fauet̄ reo: quod dic vt no. de reſti. ſpo. cū ad ſedem. in gloſ. ij. In ſumma ergo nota ꝙ in obſcuris potius fauet̄ reo q̄ actori: niſi cauſę fauor aliud inducat: vt dictū eſt &c. Nec intelligas hanc regulam in obſcuris probationibus inductis a reo: quia illas cōtra eum interpretamur. de proba. licet. Quod dic vt. j. in regula. contra eum. Io. an.

Lex notanda.

CVM QVIS IN IVS SVCCEDIT alterius iuſtam ignorantiæ cauſam cenſetur habere.

Vbi. ſ̄.

Hæc regula ſumpta eſt ex. l. qui in alterius. ff. eo. ti. Et pone caſum. vj. q. iij. ſi ſacerdotes. ſm tertium caſum ibi not. &. ff.

depo.l.j.in fi.Ibi enim hæres vendens rem depoſitam credens illã fuiſſe defuncti non tenetur ad rem ſed ad preciũ. Quod autem in hac regula dicitur verum eſt ſi cũ ipſo ſucceſſore agat.ſecus ſi ipſe agat:qa certus debuit eſſe de facto ſuo cum ad iudiciũ ꝓuocat.Intelligit autem hęc regula de quolibet ſucceſſore,ſiue ſit ſingularis,ſiue vniuerſalis. de quibꝰ dicã.j.is q in ius.eo.tit.quæ videtur contra ſed non eſt:quia ibi loquitur de iure,hic de facto.Vbi ergo quęreretur de præſcriptione in qua ſufficit bona fides pręſcriberet ſucceſſor bonæ fidei:qđ præſcriberet prædeceſſor malæ fidei.Vbi aũt requireret titulus ſi iniuſtũ titulũ habuit prædeceſſor q nõ dedit cauſam pręſcribẽdi:ſucceſſor q eo.ti.vtit nõ præſcribit.ff.de diuer.tẽp.& pręſcrip.l.cũ hęres. Et aduerte qa regula iſta venit exẽplificatiue ad illã ignorantiam:vbi ignorantia facti probabilis excuſat.Io.an.

Vbi. ſ.

CVM QVID PROHIBETVR

ꝓhibẽtur oĩa quæ ſequũtur ex illo.Pone caſum in ꝓhibito a carnibus:qui ꝓhibitus intelligitur ab omnibus quæ trahũt ſemẽtinã originẽ.vt diſt.iiij.deniqꝫ.Et ꝓhibita cõcupiſcẽtia ꝑ legẽ intelliguntur ꝓhibita omnia mala quæ ſequũtur ex illa.de conſti.nã cõcupiſcẽtiã.Itẽ ꝓhibita alienatione ꝓhibita intelligitur vẽditio,donatio,manumiſſio &c.de re.eccle.nõ alie.nulli.Itẽ ꝓhibito officio & beneficiũ.diſt.lxxxj.eos.Itẽ furto ꝓhibito intelligitur ꝓhibita omnis illicita vſurpatio rei alienæ.xiiij.q.v.pœnale. Itẽ ꝓhibita mœchia oĩs illicitus cõcubitus ꝓhibet.xxxij.q.iiij.meretrices.Et cui ꝓhibetur eccleſiæ cõmunio & eius ſtipẽdia prohibita intelliguntur.de appel.paſtoralis.Cõcordat ad hanc regulam ſupra illa.acceſſorium.

Ibidem

CVI LICET QVOD PLVS EST

licet vtiqꝫ qđ eſt minus.Hęc regula ſumpta eſt ex.l.nõ debet.ff.eo.tit.Et fallit hæc regula ĩ caſibꝰ ibi no.Pone caſũ præſbyter conficit in miſſa corpus Chriſti,qđ plus eſt:bene ergo poteſt benedicere populũ qđ minus eſt.xcv.diſt. ecce.Item cui cõceſſum eſt teſtari:vt filiofami.de peculio caſtrenſi.ergo & donare cauſa mortis.Cõcor.xij.q.j.præcipimus.Cui committuntur animæ & pecuniæ diſpenſandæ:vt de dona.poſt diuor.per noſtras.Cui cõmittit vxor corpus bene poteſt committere dotem.Et nota ꝙ illud eſt vnum brocardicum:cui licet plus & minus. Aliud quod licet maiori & minori.diſt.xcv.Illud ſuperfluũ.Aliud negãdo cui non licet minus nec maius.de ſen.excom.cũ illorũ.Et quod non licet in minori:nec in maiori.de elec.cum in cũctis.vbi de hoc.Cõtra.de cõſec.diſt.ij.cõperimus.Sed illud eſt ſpeciale ꝓpter cõmunionẽ.Item contra.xxxiij.q.ij.latorẽ.vbi cõceditur cõicare:& non oblationem offerre. &.xvij.q.iiij.miror.Itẽ de torneamẽtis.c.j.de rap.c.ij.vbi cõcedit pœnitẽtia & nõ ſepultura.Sol.Regulare ẽ qđ hic dicit:niſi a minori ꝓhibeat ex cauſa:vel vt cõſulatur viuis:vt ibi vel ob aliam cauſam.Item ad negatiuam contra diſt.xxxvj.qui eccleſiaſticis.&.j.q.j.ſi qui epiſcopi.Vbi q iniuſte contulit ordinẽ priuatur collatione ordinis illius: ſed non minoris vel maioris ſm Bar.licet Hug.contradicit.Sed dic vt.ſ.proxime dixi.Plus ergo qualitate includit minus:ſed nõ ſemper.Sicut plus quantitate ſemper includit minus.vt.j.plus ſemper.Io.an.

Vbi. ſ.

CONTRA EVM QVI LEGEM

dicere potuit:apertius eſt interpretatio facienda.Hęc regula ſumpta eſt ex.l.in contrahenda venditione.ff.eo.ti.Vt plene liqueat iſta materia:licet de ipſa tractetur de ſpõ.ex literis.&.ff.de pac.l.veteribꝰ.Tu tñ nota ꝙ obſcuritas vel ambiguitas aut apponitur in vltimis volũtatibus:aut in cõuẽtionibꝰ factis in iudicio,aut in contractibꝰ & pactis, aut in ſentẽtijs.Si in vltimis volũtatibꝰ ſubdiſtingue:qa aut cõſtat de voluntate expreſſe aũt tacite.Si expreſſe:illa ſeruatur:qa nihil eſt quod tm̃ debeat hoĩbꝰ q̃ꝫ ꝙ vltimę voluntatis liber ſit ſtylus.xiij.q.ij.vltima volũtas.& de teſta. officij.Si cõſtat tacite:vt ꝑ cõiecturã illa ſeruatur.xxvj.q.vj.qui recedũt.& de teſta.requiſiſti.Et hoc niſi dicta volũtas turpis eſſet.vt.ff.de cõdi.inſti.l.quidã.vel aĺs ꝯtra ius. Pone exẽplum de teſta.tua.Si nõ cõſtat expreſſe nec tacite:ſtatur verbis teſtamẽti.Ad hoc.xxij.q.ij.is autẽ.de cele.miſ.in quadã.Si aũt verba ſunt nimis larga ſequimur benignius & minimũ:vt in regula.in obſcuris.j.eo.tit.Et ſic eſſet hæredis electio.Si vero non apparet quæ pars ſit benignior vel minor,neutra tenet.ff.de teſta.tu.l.duo ſunt. Si quęratur ad quẽ ſpectat indagatio.dic ꝙ ad iudicẽ.C.de fideicõ.l.voluntatis defuncti.Si in iudicijs ſit ambiguitas fit interpretatio a ꝓferente.Rõ qa debitor ſemper negaret ſe de hoc ſẽſiſſe.C.de ãna.exce.l.vlti.& hoc ĩ litis exordio. De hoc de reſti.ſpo.cum ad ſedẽ.Si vero in ꝓbationibꝰ ſit ambiguum interpretabitur cõtra ꝓducẽtẽ de cõdi.appo.ꝑ tuas.& de ꝓba.in præſentia.Debẽt em̃ ꝓbationes eſſe claræ.de præſcrip.auditis. Saluo.eo ꝙ poſſunt teſtes obſcure deponẽtes interdũ iterũ interrogari:vt de teſti.cũ clamor. In cõfeſſionibus ſi cõfiteat incertũ:certificare cogit.ff.de cõfeſ.l.certũ.Alioquin acciperet qđ magis expediret aduerſario vt ibi.& de confeſ.c.ij.In cõtractibus aut eſt certũ de ꝯſenſu,aut de diſſenſu:aut dubiũ.In primo ſtatur ei qđ ſenſerunt.de ſpõ.c.j.In ſecũdo nil valet.xxvij.q.ij.ſufficiat xxx.q.ij.c.vnico.de rap.cũ cauſa.xxix.q.j.§.j.Et ibi error nõ ſolũ corporis:ſed & materiæ venditionẽ impedit.Nihil em̃ tã cõtrariũ cõſenſui ſicut error.ff.de iudi.l.ij.Et errare eſt aliud ꝓ alio putare.xxxviij.diſt in.q̃uis.Nõ tñ oĩs error impedit matrimoniũ.Sed error tm̃ ꝑſonæ.quod dic vt.xxix.q.j.§.j.& in ſumma.In tertio caſu.ſ.dũ eſt dubium ſubdiſtingue.Aut põt valere ſm intellectũ vnius tm̃:aut vtriuſqꝫ.Si ſm intellectũ vniꝰ tantũ valeat ſm quẽ valere põt.ff.de verb.oblig.quoties.Et hoc habet locũ etiã in cõtractu matrimoniali in foro iudiciali.In foro autẽ animæ ſtaretur ei qui diſſenſiſſet in tali dubio:vt de ſpõ.& ma.c.tua nos.Si ſm vtriuſqꝫ intellectũ põt valere valeat ſm ꝙ veriſimilius.ff.de verb.ob.cũ q ita.Et.j.in regula inſpicimus.cum ſuis cõcor.Si dubitat quod ſit veriſimilius:ſeruatur qđ in hac regula dicit.ff.de ver.ob.l.quicqd.& hoc verum cũ neuter dolũ cõmittit.Si aũt alter dolũ cõmittat cõtra eũ fiet interpretatio.xxij.q.v.§.ex his.&.c.quacũqꝫ. Si aũt vterqꝫ cõmittit dolũ ad cõem ſignificationem recurretur:vt in.d.decre.ex literis. Vbi de hoc.&.xxij.q.v.§.ſi ergo.Et idem reputatur in iuramentis:vt ibi notatur.In ſentẽtijs ſuis interpretari poterit pręſes ꝓuinciæ vel ꝓcurator Cęſaris.ff.de appel.ab executore.in prin.Functus eſt em̃ officio ſuo ſiue male ſiue bene iudicãdo.Qđ intellige de diffinitiua ſentẽtia:ſecus de interlocutoria.quod dic vt notat de appel.cũ ceſſante.De fructibus tñ & expẽſis ſupplere poteſt eadẽ die.ff.de re iudi.l.Paulus.Et de hoc not. xxxv.q.ix.§.quia ergo.aĺs incipit.his ita.in gloſ.Et ibi de multiplici interpretatione.De legibus non eſt dictum:qa in eis nil obſcurũ eſt vel ambiguũ.diſ.iiij.erit.&.C.de no.compo.in prima cõſtitutiõe.ibi.Erit lex certa & breui ſermone conſcripta. Si tñ ambiguitas eſſe videret in eis recurritur ad cõdentem:qa ille ſolus interpretari põt qui & condere.xj.q.j.§.ex his.Et idẽ in priuilegijs quę ſunt leges priuatæ & ꝑ eadem iura.Io.an.Et not.ꝙ dicit Greg.xxij.q.v.humanæ.ꝙ verba debẽt deſeruire intẽtioni:nõ intẽtio verbis.Vbi glo.ar.potius eſſe conſiderandũ intentionem alicuius q̃ꝫ verba.j.q.j.marchion.Sed hoc eſt verũ cũ conſtat de intellectu:aĺs a verbis nõ eſt recedendum in dubijs ff.de leg.iij.nõ aliter.Et adde quod.xxiij.q.j.paratus.dicit gloſ.ꝙ nõ debemus ſemper adhærere verbis.Verba enim in reſcriptis poſita:vel in legibus debemus conformare æquitati:licet verba non patiantur.vt de reſcrip.cauſam. & de conſuetu.cum dilectus.

Ambiguitas quintuplex.

Errare ẽ aliud pro alio putare.

Interpꝛs legũ qs ſit.

CVM NON STAT PER EVM AD

Vbi. ſ.

quem pertinet quo minus cõditio impleat:haberi debeat ꝓinde ac ſi impleta fuiſſet.Hæc regula ſumpta eſt ex.l.in iure ciuili.ff.eo.titu. Pone exemplum in Abraam:ꝑ quẽ nõ ſtetit quo minus filiũ ſuũ immolaret ſm dñi pręceptũ. Vnde proinde ita gratum fuit ante dñm:ac ſi immolaſſet xxij.q.ij.ſi q̃libet.§.Abraã quocꝫ.&.c.ſeq.Itẽ pone caſũ q impedit ne ad eũ citatio ꝑueniat.vt lit.nõ cõteſt.qm̃.Item potes ponere in libertate legata:& vt aliquid det hæredi: & ꝑ eũ ſtat.C.de condi.inſer.l.pe.& vlti.Et idẽ in alijs legatis.Et nota ꝙ ſi mihi quinqꝫ ꝓmiſeris ſi te vicero:tacite videt hoc actũ vt reſiſtere poſſis:& ſic habet ꝓ expreſſa. Et nota ꝙ dicit ꝑ eũ ad quẽ ꝑtinet.Nã ſi ſtaret per alium tertiũ vel ꝑ impedimẽtum meipſius:tunc locum habet regula iſta.j.imputari.qa tũc licet nõ imputet ꝙ per me nõ ſtat.vt ibi.nõ tñ habebitur pro impleto vt hic.Item nota ꝙ ſi libertas legata eſt ſeruo,ſi.x.hæredi dederit:& per hæredem

ſtetit quo minus ſeruus dederit illa.x.proinde eſt ac ſi impleta eſſet conditio:quia ille liber erit. Tenetur tamẽ illa decem poſtmodũ ſoluere:niſi forte obtulerit & hæres non ſuſcepit.C.de condi.inſer.l.vlti.&c.Io.an.

Ibidem

CVM QVID VNA VIA PRO-

hibetur alicui:ad id alia via admitti non debet. Pone caſũ xxxiij.q.v.hæc imago.& de cõceſ.preben.deteſtanda. Nota ergo ꝙ cũ aliquid prohibet:prohibentur & omnia quę ſequuntur ex illo.vt in regula,cũ quid.ſ.Ac etiã oĩa quæ poſſit perueniri ad illud.Fallit hoc interdũ:quia ſeruus nõ admittitur in teſtimonium pro dño:nec contra dñm: & tamen teſtificatur de facto ſuo dum dr̃ per eũ depoſitum vel cõmodatũ vel ſimile.iiij.q.iij.ſerui neqꝫ.Itẽ qui nõ poteſt accuſare denuntiet.de iureiur.quemadmodũ.in fi.Itẽ prælatus de mobilibꝰ per eccleſiam acquiſitis teſtari non põt & tñ in egritudine moderate põt de ipſis aliqua erogare. de teſta.ad hoc.Satis circa hoc dici poteſt ꝙ cũ aliquid prohibetur principaliter habito reſpectu ad prohibitũ: nõ ad viã vel ad modũ quo ꝓhibetur.Exemplifica per iura ĩ principio dicta:tũc ſufficit prohibita vna via: vt ad id in eius fraudem alia via vel modo admitti non debeat vt hic.Speciale tñ eſt in libertate.ff.de inoffi.teſt.l.Papinianus.Si autẽ prohibitio principaliter ſe habet ad viã vel modũ non ad rem.tũc ſecus.Vñ alteri.eccleſiæ allegatus eṗs nõ eligitur:ſed tñ poſtulatur.Itẽ qui iurauit non accuſare bene denuntiat:quia ſibi nõ eſt prohibitũ deferre crimen : ſed per modum accuſationis prohibetur &c.Io.an.

Vbi. ſ.

CONTRACTVS EX CONVEN-

tione legẽ accipere dinoſcũtur. Dicunt vulgares.Pactũ rũpit leges.Et hoc dicit hęc regula quæ ſumpta eſt ex lege.ff. eo.ti.l.contractus.Pone caſum per canonẽ.xviij.q.ij.eleutherius.vbi ꝯuẽtio inter eṗm dioceſanũ & fundatorẽ inita de oblationibꝰ obueniẽtibꝰ in feſto ipſiꝰ eccleſiæ ſeruãda eſt.Itẽ depoſitarius ſm iura tenet ſolũ de dolo & lata culpa quæ dolo cõparat:ſi tñ interuenit cõuẽtio vt teneat de leui & ſęuiſſima culpa & caſu fortuito illa ſeruat.de depo. c.ij.Et qđ dicit regula hic intelligas de cõuẽtione honeſta & nõ cõtra bonos mores.Vñ ſi cõuenerit vt dolus præſtetur:non valet cõuẽtio:vt in.d.l.cõtractus.Io.an.

Vbi. ſ.

CERTVM EST QVOD IS COM-

mittit in legẽ qui legis verba cõplectẽs cõtra legis nititur voluntatẽ.Pone caſum.xiiij.q.iij.pleriqꝫ.& de elec.auaritiæ.li.vj.& cõcor.j.q.j.ſunt nonnulli.Circa regulam non inſiſto ꝓſequere ipſam:vt no.xiiij.q.iij.pleriqꝫ.ibi in glo. dr̃.Nolũt qdã facere cõtra legẽ:ſed faciunt fraudẽ legi. Facit aũt fraudẽ legi q obſeruat verba legis:ſed mẽtẽ eius circũuenit.ff.de legi fraus.Fit aũt fraus legi quatuor modis.ſ. de re ad rem.i.quãdo in fraudẽ datur aliqua res.vt in.d.c. pleriqꝫ.&.j.q.j.ſunt nõnulli.Itẽ de perſona ad ꝑſonã:vt ſi quis ſub ꝑſona alterius exercet vſuram.xlvij.diſt.ſicut nõ ſuo.Et cũ maritꝰ nõ põt aliquid dare vxori ſupponit aliã ꝑſonã cui det.vt.ff.de dona.inter vir.& vxo.hæc ratio.Itẽ de vno ꝯtractu ad aliũ fit fraus legi:vt cũ mulier nõ poſſit aliquid dare viro:fingit ſe vendere ei.ff.de do.inter vi.& vxo.ſi ſpõſus.Itẽ de vno cõtractu ad aliũ fit fraus:ſed alio modo:vt cũ mulier nõ poſſit fideiubere:ꝯſtituit ſe principalẽ debitricẽ.ff.ad vell.q̃uis.xxxiij.q.v.mulierẽ.Io.and. Extendi poteſt ad multa:& in vſuris quæ palliant ſub iuſtis titulis.ſ.venditionis,emptionis,pignorationis, depoſiti,ſocietatis,& hmõi.de quibus fraudibus vſuraꝝ vide in.ij.par.ti.j.c.vj.& ſeq.Itẽ in nõ communicãdo vel male communicando.Item in ieiunijs & alijs.Et dicit decret.ꝙ fraus & dolus nemini debent patrocinari.

Fraus legi quõ fit & q̃t modis.

Vbi. ſ.

DECET CONCESSVM A PRIN-

cipe beneficiũ eẽ mãſurũ. Pone caſum.xxv.q.ij.c.j.&.ij.& de præben.ſi cui.lib.vj.& in aut.coĺ.vj.cõſtitutio. Decet hoc verbum quãtum ad ſubditos ipſos neceſſitatẽ importat:quãtũ ad ipſũ principẽ honeſtatẽ.Ipſe em̃ priuilegiũ ꝑ ſe cõceſſũ diminuere vel moderari vel in totũ tollere poteſt.Primũ ꝓbatur de deci.c.ij.li.vj.Scđm probat de elec. qa ſępe.lib.vj.ad hoc.lxiij.diſt.§.verũ.A principe q ſolus priuilegium in alterius præiudicium conferre poteſt ſm quoſdã.ix.q.iij.nunc vero &c.& ſeq.quod non eſt verum vt no.xxv.q.ij.in ſum.in prin.Licet em̃ hic exprimatur de principe.Idem eſt in beneficijs alioꝝ.xij.q.ij.ſi eṗs.de inſtit.cũ veniſſent.Poſſũt em̃ eṗi dare priuilegia de re iudi.cũ inter vos.De hoc.xxv.q.ij.in ſumma.Beneficiũ.Priuilegiũ eſt quoddã beneficiũ collatũ alteri.Cum autẽ ſit duplex genus priuilegioꝝ:quia & realia & ꝑſonalia:hoc eſt verum in realibꝰ priuilegijs.Hæc em̃ priuilegia principũ ſunt perpetua:nõ aũt intelligit de ꝑſonalibus.Nã ꝑſonalia cũ ꝑſonis extinguunt:vt.j.in regu.priuilegiũ.Et idem dico de priuilegio dato ad tempus. Pone caſum de verb.ſigni.tua.Mãſurum.Nota ꝙ licet priuilegium debeat eſſe perpetuũ vt hic:extinguit tñ ꝓpter abuſum negligẽtiam contrarium factum & ſuperueniẽs enorme præiudicium: quod dic vt no.xxij.diſt.renouantes.xj.q.iij.priuilegiũ.de deci.ſuggeſtũ.Vnde dico ꝙ ab ipſo principe verba priuilegij interpretanda ſunt:ita ꝙ alteri enorme præiudicium nõ afferãt.de verbo.ſigni.qđ ꝑ nouale.Si aũt ex poſtfacto ſuperueniat enorme præiudiciũ.Pone caſum ꝑ decre.ſuggeſtũ.hoc cum ſit neceſſe directe venire contra verba priuilegij crederem præponendam principi quæſtionem de priuilegio:quod de nouo tendit ad noxam:& cõtra illud nõ debere ꝓpria auctoritate venire ſm Lau.qui hoc ſentit.xxv.q.j.in fine.Et Ber.Beneficium remiſſionis peccatorum quod datur a principe adeo manet ꝙ nunqꝫ reuocatur.xxiij.q.iiij.ſi illic.contra de pœni.diſt.iiij.qui diuini. So.Non redeũt pctã dimiſſa per recidiuũ:nec quo ad culpã nec quo ad pœnã,ſed dicũtur redire ꝑ quendã effectum aggrauationis illius ſequẽtis culpę.Thõ in.iiij.Beneficiũ etiã gratię & virtutũ ſemꝑ durat in hoĩe ex parte dei dãtis. de pœ.diſt.ij.quærẽdum.Sed ꝙ amittat eſt ꝓpter abuſum vĺ negligentiã hoĩm.Beneficiũ eſt quodcumqꝫ habemus bonũ:& iſtud ſemꝑ debet manere in mẽte noſtra per recognitionẽ.Pſ.cij.Noli obliuiſci omnes retributiones eius.

Decet verbũ qd importet.

Priuilegiũ qd ſit & q̃tuplex ſ.ti.ix.c.j §.ij.

Priuilegiũ extinguit varijs modis.

DVBIA SVNT IN MELIOREM

Habet ĩ v.decreta.

partẽ interpretanda.ſ.ea facta.vnde dubiũ eſt quo animo fiant.Hæc regula habet in decret.de reg.iur.eſtote.Et ſunt verba Bedę ſuꝑ illud Luc.vj.Nolite iudicare &c.Vbi ſciẽdũ ꝙ triplex eſt genus operũ humanoꝝ.Aut em̃ ſunt bona vel de genere bonorũ:vt ieiuniũ,oratio,eleemoſyna, & hmõi.Et iſta ſemꝑ debent interpretari in bonã partem: q̃uis poſſint fieri mala intẽtione.Aut ſunt de genere malorũ & mala ſcđm ſe vt furta,homicidia,blaſphemiæ,& hmõi.Et de his vt dicit Beda ibidẽ ꝑmittit nobis iudicare. id eſt interpretari in malã partẽ:& reputari digna dãnationis iudicio:& pctm̃ eſſet hmõi bene interpretari & excuſare.xj.q.iij.ſiquis dixerit.&.c.ſeq.Non tamen debemus iudicare illos ſimpliciter dãnatos:qa poſſunt reuerti ad pœnitentiam de illis.Eſt tertium genus operũ quod eſt indifferens:vt comedere,bibere,loqui,ire,vẽdere,emere,& huiuſmodi:& hęc fiunt bene & male.Et de his præcipue intelligitur ꝙ ſunt interpretãda in meliorem partem:cũ neſcit alias facta talia,in meliorem.i.ſecuriorem ſm gloſ.

triplex genus operũ humanoꝝ.

IN DVBIIS TVTIOR VIA EST

Ex.iiij.decre.

eligenda.Iſtud dictum quod eſt quaſi regula ſic conſueuit allegari cõiter:& eſt ſumptum ex.c.iuuenis.de ſpõ.& ma. vbi dicitur.In his quæ dubia ſunt qđ certius eſtimamꝰ tenere debemus.Gloſ.ibi.Sic ergo patet ꝙ in dubijs ſemper certius eſt tenẽdũ.de pœ.diſt.vij.c.ij.Vbi dicit Aug.Tene certũ & dimitte incertũ.& loquitur de pœnitente in extremis:de quo eſt dubiũ ſi vere pœniteat.Quia aũt certus eſt de vera pœnitentia ꝑ cõiecturas tñ ſi ſanus agit pœnitentiam.xiiij.diſt.ſicut.de homi.ad audiẽtiam.Nota tñ ꝙ eſt dubiũ ꝓbabile:& eſt dubiũ ſcrupuloſum.De ꝓbabili hic loquitur:cũ.ſ.rõnes ſunt ad vtrãqꝫ partẽ quaſi equales: & pctm̃ graue eſt ſe exponere tali dubio vbi eſt mortale.Eſt aliud ſcrupuloſum:vbi.ſ.ex leui ſuſpitione timet quis eſſe in aliquo actu pctm̃ vbi nõ eſt.& iſtud ad cõſiliũ boni viri eſt deponẽdũ.Greg.Bonaꝝ mentium eſt ibi culpam agnoſcere vbi culpa nõ eſt.i.timere:nõ tñ aſſerere.diſt.v. ad eius.Itẽ dicit.xj.q.iij.graue eſt & ſatis indecens vt in re dubia certa detur ſententia.Dicit gloſ.xxxiij.diſt.c.vlti.ꝙ triplex eſt ambiguitas.ſ.iuris,facti,&perſonæ.Ambiguitas iuris eſt vbi de ſimilibꝰ ad ſimilia ꝓceditur.vt diſt.xx. de libellis.Et de tali ambiguitate loquit c.ſicut.diſt.xiiij. Sed vbi eſt ambiguitas facti nũqꝫ ferenda eſt ſententia in

triplex ãbiguitas.

præiudicium alicuius.& de hoc intelligitur.c.graue.xj.q.iij.Sed vbi nulli fit præiudicium vt in baptiſmo confirmatione,ordinatione,conſecratione,& hmõi bene fertur in dubio ſentẽtia certa.ſ.vt baptizeť vel eccl'ia cõſecreť:vł denuo ordineť & hmõi.vt de cõſe.diſ.iiij.paruulos.& di.j.ſolẽnitates.Qñq; tñ dubitať de facto:& ferť ſentẽtia in pręiudiciũ alterius.vt de ſpõ.&ma.iuuenis.Sed iſtud eſt propter periculũ animæ.Vbi vero eſt ambiguitas ꝑſonę:ſed factum eſt certũ bene fertur certa ſentẽtia.vt.v.q.j.quidã.Puta cũ ſcitur publice furtum factũ ſed ignorať perſona:tunc poteſt iudex ferre excommunicationem in eum qui fecit vt ſibi manifeſtet:& tenetur ſubditus obedire.

In.v.

DEFLEAT PECCATOR QVIA

offendens in vno factus eſt oĩm reus.Hæc regula habetur in decre.de reg.iuris.defleat.Et ſumpta eſt ex.c.conſideret.de pœ.diſt.v.Et ſunt verba Aug.partim autẽ Iacobi apl'i in cano.vbi dicit.Qui totã legẽ ſeruauerit offendat autem in vno factus eſt omniũ reus.Defleat ſaltẽ luctu interiori.Nã lachrymę exteriores ſine interiori fletu.ſ.contritionis modicum vel nihil ꝓſunt.de pœ.di.iij.irriſor.Interior fletus etiã ſine exteriori.i.cõtritio cordis ſufficiens eſt ad remittendũ de pœ.diſt.v.cõſideret.ibi.Doleat.Interior cum exteriori adhuc melior.Proſper.lachrymis ex vera cordis cõtritiõe fluẽtib⁹:extinguenť æterni ignis incẽdia.de pœ.diſ.j.porro.Offendẽs in vno.ſ.præceptoꝝ.Omne eñ mortale eſt cõtra aliquod pręceptũ diuinum directe vel indirecte:vel in vno.i.charitate quę vnũ nos facit cũ deo & ꝓximo:&quodlibet mortale eſt cõtra charitatẽ.glo.Ber.Oĩm reus.ſ.præceptoꝝ.i.ita dãnatur quis & priuať gloria ęterna ꝓ vna trãſgreſſione pręcepti in ipſa moriendo:ſicut ſi oĩa fuiſſet tranſgreſſus.Ita exponiť de pœni.diſ.v.fratres.nõ tamẽ ſuſtinet tãtã pœnã.Nã quodlibet mortale habet ſuã pœnã vel omniũ.ſ.virtutũ:qa quelibet virtus patitur detrimẽtũ ab vno vitio.ſic exponit Aug.de pœ.diſt.v.cõſideret.Cũ eñ virtutes ſint cõnexę:vna amiſſa oẽs amittũtur.Vel omniũ bonoꝝ reus.i.ingratus.& ſic oĩa meretur ſibi auferri.Vel oĩm:quia per pctm̃ amiſit meritum oĩm pręcedentium operũ bonoꝝ.Aug.de pœni.eadẽ diſt.&.c.

Iaco.ij.

Notanda expoſitio.

Exo.vj.

DOLO FACIT QVI PETIT

quod reſtituere oportet eundẽ.Hęc regula ſumpta eſt ex.l.in cõdẽnatione.ff.eo.ti.Pone caſum in vſurario qui nõ petit vſuras a debitore:ipſas eñ reſtituere cogeretur.xiiij.q.iiij.nullus.Ad idẽ de iureiu.debitores.Duo aũt nota circa hanc regulã.Primũ eſt qđ dr̃ hic locũ habere qñ res reſtituenda eſt ei a quo petitur.Commodatarius enim repetit rem a fure quam tenetur domino reſtituere.C.de fur.& ſeruo cor.l.vlti.Vir ſoluto matrimonio petit dotem a ſocero quam vxori &liberis reſtituere eũ oportet.ff.ſol'.matri.ſi ſocer.Idem in vſurario qui vſuras repetit quas al'as ſoluit.Si non eſt ſoluendo præſtita cautione reſtituendi eas a quo perceperit.de reſti.ſpo.olim.ij.& de vſu.quia fruſtra.Secundo nota hanc regulam non habere locum in poſſeſſorijs iudicijs ſed in petitorijs.Hęc etiam no.Gof.de offi.iudi.deleg.venerabili.& Ber.Io.an.

Ibidem

DAMNVM QVOD QVIS SVA

culpa ſẽtit:ſibi debet,nõ alteri imputare.Hęc regula ſumpta eſt ex.l.qđ qs.ff.eo.ti.Pone caſum ꝑ canonem.xxiij.q.iiij.diſplicet.Vel ſiquis ductus ad iudicẽ de equo ſe proijciat & lędatur ſibiipſi imputet.Item de præben.ſi clericus.li.vj.vbi clericus qui negligit petere prębendam ſibi debitam cum vacat ſibi imputare debet:non ſequenti expectanti.Ad idem.ff.pro ſo.l.cum duobus.Vbi ſocius oĩm bonoꝝ dãnatus ex ꝯtractu ob contumaciam ſuam:vel ex maleficio:puta furto vel ſimonia nõ recuperat a ſocio.cõcor.l.diſt.ſępe.&.c.hi qui.Item procurator pœnam quam ex ſuo delicto pręſtitit non recuperat a dño.ff.de procura.qui ꝓprio.Ad idẽ.C.de euic.l.emptor.vbi dr̃ ꝙ emptor ſi in iudicio nõ fuit re euicta:de euictione non agiť cõtra vẽditorẽ:qa culpa ſua res euicta videť.Io.an.Ad hoc etiã facit qđ ait Aug.Abſit vt ea q̃ ꝓpter bonũ ac licitũ facimus aut habemus:ſi aliquid ꝑ hoc p̃ter noſtrã volũtatem cuiq; mali acciderit:nobis imputeť.xxiij.q.v.de occidẽdis.Vbi ponit exẽplũ de eo q ſe occidit gladio vel ligone &hmõi.qđ nõ imputať facięti vel vtẽti in bonũ talia inſtrumẽta ſed illi q ſe occidit.Poteſt etiam ſic extẽdi regula theologicæ ꝙ cũ ſit triplex dãnũ.Primũ priuationis gl'ię:nõ debet qs imputare diuinæ pręſcientię,qa ſm Aug.Ipſa nulli eſt cã labẽdi:ſed culpæ ꝓprie.xxiij.q.iiij.Nabuchodonoſor.Scđm dãnum eſt ſubtractionis ſiue priuationis gratię ꝑ pctm̃ nõ qđ debet qs imputare dei ſeueritati:ſed ſuæ negligẽtiæ.xj.q.iij.audi.& de pœ.diſt.j.§.ꝯuertimini ad me &c.Nec debet imputare diabolo tẽtanti vel homini incitãti:ſed ſuæ propriæ volũtati.xv.q.j.nõ eſt.&.c.illa.Tertiũ eſt dãnum temporalis fortunæ in rebus,in fama,in honoribus,& huiuſmodi.& hoc debet imputare peccatis ſuis.de pœni.diſt.j.quãobrẽ.&.c.ſed & continuo.&.c.ſi peccatũ.

triplex dãnũ.

Vbi.ſ.

DELICTVM PERSONAE NON

debet in detrimẽtũ eccl'iæ redũdare.Pone caſum in epõ depoſito ꝓpter crimen.Nõ eñ debet eccleſia ꝓpter hoc exſpoliari rebus ſuis.xvj.q.vj.ſi epm̃.vbi de hoc.Item pone caſum in ꝓcuratore q falſificauit inſtrumẽtũ:nõ ꝓpterea perdidit eccleſia cauſam.de excep.cũ venerabilis.Et delictum tutoris non obligat pupillũ.ff.eo.tit.l.necq;.Contra xvj.q.iij.placuit.ij.Vbi delictũ pręlati nõ repetẽtis rẽ eccleſiaſticã nocet eccleſiæ.Ad idẽ de præſcrip.c.j.Sol'.Delictũ aliud eſt in faciendo & hoc non pręiudicat eccleſię:vt hic.Aliud eſt in omittendo & iſtud bene præiudicat eccleſiæ:vt ibi.Et hoc ꝓprie dr̃ delictũ.ſ.omiſſio:ꝗuis nõ ſemper ſtetur huic ſignificationi:ſed ampliať aliqñ.Item ad hãc ſolutionẽ cõtradicit.xxv.q.ij.ita nos.vbi delictũ qđ cõſiſtit in faciendo pręiudicat eccleſię.Sol'.dici põt ſm Io.qui hoc ibi notat ꝙ hęc regula intelligiť de detrimẽto facultatũ:illa de detrimẽto bonoꝝ:ſed potius ibi nocet delinquẽtibus q̃ eccleſię.Adhuc cõtra iſtam ſolutionẽ.de cẽſi.cum olim.Vbi delictum qđ eſt in faciendo nocet eccleſię.& de in integ.reſti.auditis.Vbi delictũ i omittẽdo nõ nocet eccleſię.Satis cõgrue diſtingui poſſet inter iudicialia &extra iudicialia:vt in iudicialib⁹ iudicioꝝ fauore ſiue ſit in faciẽdo ſiue in omittẽdo præiudicet eccleſię.Et in decre.auditis.delictũ qđ fuit in omittẽdo bene pręiudicate eccleſię ſed fuit reſtituta:& ſic nõ eſt cõtra.In decre.cum venerabilis.dici põt extraiudiciale.Vel ibi ſolus ꝓcurator deliquit in faciendo.ſ.inſtrumẽtũ falſando.Itẽ cõtra.diſt.liiij.ſi ſeruus.j.vbi puniť epſ q ꝓ vno ſeruo debet duos dare.Sol'.illud debet facere de ꝓprio ſi habet nõ de bonis eccl'iæ:& ſic nõ eſt cõtra hãc regulã.Itẽ contra de ordi.cogni.cũ dilectus.Vbi dolus & violẽtia abbatis eccl'ię nocere videtur.Sed ibi ſoluitur per Ber.in glo.quia.ſ.ibi delictũ fuerat cõmiſſum ꝑ abbatem:&collegiũ cõicato conſilio.ꝑſonę nomine poſſumus intelligere de prælato.Vel indiſtincte de qualibet ꝑſona intelligať cuius delictũ nõ nocebit eccl'ię:ſaltẽ cũ effectu qa daretur reſtitutio vſq; ad quadriẽnium tm̃:niſi ex cauſa plus tp̃is dareť.de reſti.in integ.c.j.lib.vj.Io.an.Põt & ſic extẽdi regula.Delicta quecũq; clericoꝝ dũmodo tolerẽtur nõ nocẽt eccl'ię.i.fidelibus quo ad veritatẽ & vtilitatẽ ſacramẽtoꝝ:quę conferunt.vt.j.q.j.ſi iuſtus fuerit.&.c.dñs declarauit.Vel etiã nõ redũdãt in detrimẽtũ eccl'iæ.i.fideliũ.vt ꝑ hmõi officia & orones q̃ faciũt vt miniſtri eccl'ię nõ valeãt ſm Tho.&ꝑ regulã illã.q ꝑ aliũ.Eccl'ia eñ cuius noĩe faciũt eſt ſemꝑ deo grata &obſequia eius.Vel etiã ꝓpter malitiã eoꝝ nõ debet perdere eccleſia iura ſua & priuilegia:vt decimas,libertatem,immunitatem,& obedientiã ei debitã & reuerẽtiã.diſt.xxix.c.vlti.

Delictũ multiplex.

Pręlat⁹ multipliciter nocet eccleſiæ.

Ampliatur regula.

In.vj.

EA QVAE FIVNT A IVDICE

ſi ad eius non ſpectant officiũ virib⁹ nõ ſubſiſtũt.Hæc regula ſumpta eſt ex lege.ff.eo.ti.l.fctm̃.Pone caſum.lxviij.diſt.quorum vices.vbi pręſbyter ſimplices chriſmando:eccleſias vel virgines conſecrando,ordinando,nil agunt.de pœ.& remiſ.indulgentię.lib.vj.Vbi indulgentia data ab epiſcopo vltra tenorem concilij generalis non valet.Ad idẽ.ff.de iuriſ.om.iudi.l.vlti.vbi dicitur.Extra territorium ius dicenti non pareatur impune.Idẽ ſi ſupra iuriſdictionẽ ſuã velit ius dicere.Et habet hęc regula locum etiã in his quę bona ſunt quę facit iudex:tñ ex quo ad eius non ſpectat officiũ:virib⁹ nõ ſubſiſtũt.Pone exẽplũ.diſ.xcvj.bene quidẽ.Bonũ quidem eſt ſtatuere res eccleſię alienari nõ poſſe.xij.q.ij.per totum.Tamẽ ſtatutũ imperatoris ſuꝑ hoc nõ valuit:quia ad eius nõ ptinebat officiũ.vt ibi.Generale eñ eſt ꝙ nõ ſufficit bonũ facere niſi & bene id fiat.xvj.q.j.

xvj.q.j.monachi.ij.Et qđ dicit hæc regula.Ea quæ fiunt a iudice:al's ſubaudi.Nã in eo qđ facit nõ ꝑtinẽs ad officiũ ſuũ,nõ diciť iudex.Sicut ergo ꝓcurator fines mãdati excedere nõ debet:ita &iudex fines iuriſdictionis.Saluo eo qđ de ꝓrogatione notat.de offic.dele.p.&.g.Nec habet locũ hæc regula in ſpiritualib⁹,quæ potius dependẽt ex ꝑtãte ordinis q̃ iuriſdictiõis.Hinc eſt ꝙ ſi epſ q hoc põt ex ordine cõſecret alienã eccleſiã vel altare,vel ordinet alienum ſubditũ:quod nõ põt ex iuriſdictione.Cõſecratio tñ & ordinatio bene tenent:licet ordinatus executione careat.vij.q.j.epſ in dioceſi.Et de tẽp.ordi.ꝙ trãſlationẽ.Nõ eſt cõtra.diſt.xcv.c.j.Vbi præſbyteri chryſmabãt & vere cũ tñ non pertinat ad ordinẽ ſacerdotalẽ:ſed epiſcopalẽ.Nã illud fuit eis ſpecialiter conceſſum a Greg.pa.Et ſic ad eorũ ſpectabat officiũ:etſi nõ ex ordine:tñ ex demãdatiõe.Quęri ſolet ſi iudex qui de decem tantum poteſt iudicare iudicat de.xx.an valeat ſententia In.x.Et Io.dicit ꝙ non:quia res iudicata non poteſt in parte tenere & in parte non tenere.Et hoc ipſe no.ij.q.vj.§.diffinitiua.ver.cum certa ratione.Et facit optime ꝓ Io.de pœ.& remiſ.indulgentiæ.lib.vj.Et cõcor.cum eo Accur.ff.de iuriſ.om.iudi.l.vlti.Hug.tñ & Lau.tenẽt contrariũ.ſ.ꝙ ſententia tenet in.x.tantũ.& dicũt ſentẽtiã reſcindi in illo ſuperfluo tantum.Et facit ꝓ eis de arbi.c.j.lib.vj.& regula.j.vtile.Et quod ibi dicã.Io.an.Extendi poteſt ad multa.Qui dat aliquã indulgẽtiã de culpa:etiã papa,nõ valet.qa ſolus deus indulget culpam.de conſe.diſt.iiij.nemo.Epiſcopus qui facit compoſitionẽ cum publico vſurario de certa quota remittens ſibi reſiduum obnoxium etiam reſtitutioni perſonis certis nil facit:nec ſibi valet illa remiſſio:qa non eſt epiſcopus iudex alienæ ſubſtantiæ.iij.q.j.reintegranda.j.&.ij.Confeſſor q abſoluit ab aliquo caſu peccati vel ſententia a quo nõ poteſt:nõ valet abſolutio.Prælatus qui præcipit ſubdito aliquid cõtra regulam ſuam:vel aliquid ſibi reuelandum ſaluo ordine fraternæ correctionis non obligat illud præceptum nec debet obedire.ij.q.j.ſi peccauerit.& hmõi.

Bonũ facere nõ ſufficit niſi id bene fiat.

Quatenus valet ſñia.

Ibidem

EVM QVI CERTVS EST CER

tiorari vlterius non oportet.Pone caſum.diſt.xj.c.vl.ver.ſępe dilectionẽ tuã.Et de appel.ſi duob⁹.In archiepõ q ſciens illũ excõicauit q appellauerat ad papã.Et no.ꝙ hic dicit q certius eſt ſubaudi vel eſſe debet.Nã nõ eſt neceſſariũ ſinguloꝝ aurib⁹ intimari qđ eſt publice ꝓmulgatũ.diſt.xvj qđ dicitis.Et de poſtu.pla.c.j.Licet aũt canonicus qui certus eſt de morte epi nõ oporteat eũ amplius certiorari de ipſius morte:tñ citari debet ad electionẽ faciẽdã.vt no.Ber.in decre.cũ inter.de elec.Quod verũ puto,qa q certus eſt vt hõ:certiorať vt iudex.ij.q.j.multi.Et interdum q certus eſt adhuc certioratur ad cautelam:vt in.d.c.vlt.xj.diſt.Præterea licet ſciat eccleſiã vacare diẽ tñ aſſignatã ad electionẽ celebrãdã ignorabat:& ideo vocãdus eſt & dies notificãdus.Et eſt hęc regula in ar.ad.q.qua quęritur.An ingreſſus religionẽ & in fine anni exiens:ſi iterũ eandẽ religionẽ ingrediatur:an iterũ debeat habere annũ ꝓbatiõis:& ſatis videť ꝙ nõ per hanc regulã:niſi conditio perſonæ vel religionis mutata eſſet.Et hoc tenet Bar.Brix.in quęſtionibus ſuis.io.an.Si autẽ ꝑ medietate anni ſtetiſſet vel circa:tũc ſunt opi & vide de hoc.j.in.iij.par.ti.de ſtatu religio.Et facit iſta regula cõtra ignorãtes mandata dei vel ẽt generalia eccl'iæ præcepta vel ſynodalia cum publicãtur:vel acta capituloꝝ generaliũ:q nõ videtur excuſari ſi contra faciũt:qa certi eſſe debẽt de hmõi religioſis.Vbi ſciendũ ꝙ nõ eadẽ certitudo requiriť in oĩb⁹.Nõ eñ certitudo demõſtrationis ſciẽtiæ requiriť in his q̃ ſunt fidei:ſed ſufficit ea q̃ tradiť ab eccl'ia ꝑ miracula:ꝑ doctrinas doctoꝝ:& tolerãtias martyrũ:nec debent velle vlterius certiorari.

Quõ certus põt certiorari.

Vbi.ſ.

EX EO NON DEBET QVIS FRV

ctũ cõſequi quod niſus extitit impugnare.Pone caſum in eo q dicit decre.epl'as nõ eſſe authenticas:quia nullã debet ꝓ ſe allegare.diſt.xix.ſi Romanoꝝ.Ad idẽ diſ.viij.quo iure.Itẽ pone caſum in eo q impugnabat teſtamẽtũ:dicẽs illud inofficioſum:qui ſi improbe dixit & ſuccubuit qcqd ex teſtamento capiebat perdit.ff.de inoff.teſt.Papinianus.§ meminiſſe.Ad idẽ.xiij.q.ij.q̃ præpoſterum.Et dicit lex.Abſurdũ eſt quẽ redire ad id qđ ſemel renũciãdũ putauit.C.de reb.cre.l.ſiqs.Et ꝙ hic dicit niſus extitit:dic cum effectu ſaltẽ quãtũ in eo fuit:qa ꝑſeuerauit.Si autẽ ſimpliciter liqd ꝓteſtareť:ſecus eſſet vt intelligit.Ber.prædictã decre.præſentiũ.de teſti.Itẽ ſi inciperet agere vel excipere:& poſtea deſiſteret ante ſentẽtiã.Et quod dicit hæc regula verũ intelligo:niſi ex neceſſitate officij habuit ĩpugnare.Nã tunc ex proprio nomine tractũ conſequi poſſet.hoc ꝓbatur.iij.q.vij.§.tria.ver.ſi cõtra patrẽ pupilli.Itẽ licet qs impugnet ſententiã in vno cap̃.ex alio cap̃.cõſequitur fructũ de teſta.Raynutius.&.c.Raynaldus.Et cõcor.ad regulã.j.q.vij.c.j.& diſt.xcvj.ſi imperator.Et ſimile eſt qđ diciť fruſtra implorat legis auxiliũ is q cõmittit in legẽ.de vſur.quia fruſtra.Itẽ nota ꝙ ſicut qs nõ debet fructũ cõſequi ex eo quod impugnat:vt hic.Econtrario non debet qs impugnare ex quo fructũ cõſequiť.xix.diſt.c.j.&.iij.q.viij.cui⁹ in agẽdo.Io.an.Extẽde.Quia ex quo pctõr impugnat dei prouidentiam murmurando non mereť ab eo gubernari:vel aliqd boni cũ pugnet cõtra dñi voluntatẽ.Item cum male ſe habet ad parentes meretur priuari bonis eorum &c.

Impugnãs aliqd ex neceſſitate officij põt illo ꝯmodũ ꝯſequi.

Ampliatur regula.

EXCEPTIONEM OBIICIENS

nõ videť de intẽtione aduerſarij cõfiteri.Habes hæc verba de excep.cũ venerabilis.Et ꝓſequere hãc materiam vt ibi no.Et pone caſum de præſcrip.illud.Et aduerte qa mirabilis videť hæc regula.Nã ſi excipio de pacto de nõ petẽdo videor cõfiteri debitũ fuiſſe.Si dico interrupti p̃ſcriptionẽ videor fateri te præſcripſiſſe.Si dico:cõtra te pręſcripſi ergo primo id tibi debitum erat qđ preſcripſi.Et ſic actor nil amodo debet cogi ꝓbare:ſed excipiens tãtum.Et facit ad hoc de tranſac.præterea.ij.Dic ergo ꝙ huius regulæ eſt triplex ratio.Prima qa licet dicã.Feciſti pactũ de nõ petẽdo:poterat eſſe ꝙ illud nõ erat vere debitũ:vel naturaliter tm̃:vel nullo mõ.Itẽ licet dicã:interrupti pręſcriptionem:forte nõ erat ꝯpleta p̃ſcriptio:imo hoc dicere videor ꝙ cõpleta nõ fuerit dicẽdo me iterrupiſſe.Vel ſi cõpleta fuerat ſine titulo erat &bona fide.Idẽ in alijs exceptionib⁹.Secũda qa ꝑ exceptionẽ nego me debere.Nã ſi ꝑ ipſam de intẽtione aduerſarij diceret cõfiteri:eadẽ exceptio duos contrarios effectus haberet:qđ eſſe non debet.ff.de ſolu.qui hominẽ.§.vlti.Et de baptiſmo & eius effectu.maiores.Cum igiť per exceptionẽ negem intẽtionẽ aduerſarij:nõ eſt cõgruũ me ꝑ ipſam dici fateri.Tertia eſt:qa reus priuilegiatus eſt vt poſſit duas exceptiones ꝓponere:etiã ſibi cõtrarias.vt.j.in regula.nullus pluribus.Sicut ergo expreſſe dicere poſſet:nego te pręſcripſiſſe:& poſtea ſi p̃ſcripſiſti ego interrupi:vel nego me ꝓmiſiſſe:& poſtea pactũ opponere de non petendo:ſic dicendo.Tuã præſcriptionem interrupi vel pactum de non petendo feciſti:vel his ſimile:intentionem aduerſarij nõ fatetur:cum adhuc dicere poſſit,non promiſi,non præſcripſi,& ſic de ſingulis.Tutius tamẽ ipſi reo ſic dicere.Nego me promiſiſſe.Et poſito ꝙ ꝓmiſerim:poſtea pactum de nõ petendo feciſti:&ſic de ſingulis.Ad hęc.xiij.q.ij.in prin.Sed quia hęc forma verboꝝ docet mẽtiri:vbi veritas & cõſciẽtia eſt in cõtrariũ:nõ eſt amplectãda,cũ prius animas,demũ linguas oportet fieri eruditas:vt in proœmio.ff.in fi.Vnũ nota ꝙ idẽ qđ dicit hæc regula in exceptione intelligas & in replicatione.Vñ ſicut excipiẽs nõ cõfiteť actionẽ:ita nec replicãs exceptionẽ eadẽ de cauſa.Sicut eñ ſe habet exceptio ad actionẽ:ita & replicatio ad exceptionẽ:& quadruplicatio ad replicationem.Et hoc ſatis probatur de excep.dilecti.Io.an.

triplex rõ hui⁹ regulæ.

Aĩas prius deinũ linguas oportet fieri eruditas.

In.vj.

FACTVM LEGITIME RETRA

ctari non debet:licet caſus poſtea eueniat:a quo nõ potuit inchoari.Hæc regula ſumpta eſt ex.l.ff.eo.ti.in ambiguis.Exemplifica in eo qui contraxit matrimonium:& poſtea factus eſt furioſus.xxxij.q.vij.neq; furioſus.Item in ſuperueniente affinitate de eo qui cog.cõſan.vxo.ſuæ.c.penul.Idẽ in adoptiõe ſuperueniẽte.ff.de ritu nup.adoptiuus.Et nota ꝙ aliã regulã habes.j.ꝑ cõtrariũ.ſ.nõ firmať.qa licet caſus ſuperueniat a quo potuit inchoari nõ firmať qđ ab initio nõ valebat:vt.j.Qđ tñ intelligas vt ibi dr̃:ita ꝙ a principio fctm̃ erat legitime nõ retractať:licet ſuperueniat caſus in q̃ nõ potuit inchoari:vt hic.Et nota ꝙ dicit retractari.q.d.Propter cãm ſuperueniẽtẽ nõ retractať,acſi legitime nõ fuiſſet factũ.Interdũ tñ ꝓpter ſuperuenientẽ cauſam impeditur eius effectus:quod legitime fctm̃ erat.Exẽplifica ꝑ canonem.xxxij.diſt.cõmuniter.& de cleri.egro.

preſbyterũ &c.Io.an.Extẽdo.Religioſus poſt ꝓfeſſionẽ ſi efficit peſſimus vel fatuus nõ tñ ꝓpter hoc ſoluit & retractat ꝓfeſſio. Prælat⁹ poſt ꝓlaturã efficit malus excõicatus & hmõi:non tñ ꝓpter hoc retractat electio vel cõfirmatio eius. Abſoluit quis a peccatis dicẽs ſe velle facere pœnitẽtiã iniũctã & ſe ↄtritũ:& ſatiſfacere læſis & reſtituere:poſtea mutat propoſitũ nil volens facere:nõ per hoc retractat abſolutio facta:ſed tũc peccat mortaliter cũ proponit illa non facere.de pœ.diſt.j.magna.in gloſ.& hmõi.

Extẽdit regula.

Ibidem

FRVSTRA SIBI FIDEM QVIS

poſtulat ab eo ſeruari:cui fidẽ a ſe præſtitã ſeruare recuſat. Pone caſum in fideli quo ad dñm:& in dño quo ad fidelẽ ſeu vaſallũ.xxij.q.v.de forma.Itẽ de eo q interpoſita ↄditione iurauit aliqd facere de iureiur.peruenit.ij. vbi de hoc.

Itẽ de eo qui nõ vult tranſactionẽ interpoſitã obſeruare. C.de pac.cũ ꝓponas.ij.Concor.qđ habet.xcv.diſ. eſto.ibi Cur ergo te habebo vt principẽ cũ nõ habeas me vt ſenatorẽ?Sed nõne hoſti ſeruanda eſt fides.xxiij.q.j.noli:Sol'. vt ibi no.Illud em̃ verũ eſt cũ ipſe hoſtis nobis ſeruat fidẽ Et ſic cõcor.cum hac regula.Itẽ contra.xxxiij.q.v. qđ deo. vbi dr ꝙ ſi vir & vxor pari cõſẽſu vouẽt cõtinentiã: vno labẽte alter debet pſeuerare.Sol'.Illa ꝓmiſſio nõ fuerat facta homini:ſed deo.Et quę deo vouent ſine vlla cõditione impleri debẽt.xxxij.q.viij.c.j.Et licet vxor adulterata ſit peccat tamẽ vir adulterãdo.xxxij.q.vj.p totũ. Fruſtra igit debitũ petit qui qđ debet nõ impẽdit.Vnũ nota ꝙ quando partes aliqd ſibi adinuicẽ promittũt ſub pœna:& vna pars primo frangit fidẽ:aut expedit magis alteri parti pœnã proſequi:& ſtare pacto vel contractui:aut magis expedit ſibi fidem rumpere.In primo caſu licet fides ſit tibi fracta:ipſe tamẽ ꝓ ſua parte ſeruet eandem:& ſic poterit petere pœnam cũ effectu.In ſcđo caſu ſecure frãgat fidẽ & fiet hincinde mutua cõpẽſatio pœnarũ:vt de pœnis cõſtitutis Et ſic illã decretalẽ intelligas:& quæ ibi notantur.Io.an.

Vota q̃ deo fiũt ſine vlla cõditiõe impleri debent.

Extẽde.De⁹ ꝓmittit pręmiũ & bona tẽporalia ſi bene faciamus qđ ꝓmittim⁹ in baptiſmo:& pœnitentiã agamus Et qa nos frãgim⁹ fidẽ & de⁹ reuocat ꝓmiſſa. de pœ diſt.j. ſi agamus.&.c.pręd ixerat. In ſocietate aliqua promittunt adinuicẽ omnia lucra cõicare:cũ vnus certus eſt ſociũ non ſeruare.hoc nec ipſe tenetur ſeruare.Promittũt adinuicem coniuges tacite reddere debitum alter alteri petenti : & alij non adhærere.Si ergo alter adulteretur innocens certe hoc ſciens nõ tenetur illi adulteranti reddere debitũ ex quo fregit ſibi fidem nõ tamen poteſt & ipſe adulterare &c.

Ampliatio regulæ.

In.vj.

GENERI PER SPECIEM DEROgatur.

Hæc regula ſũpta eſt ex.l.ff.eo.ti.l.in toto iure.Pone caſũ.xciij.diſt.c.vlti.vbi diacon⁹ qui generaliter eſt minor preſbytero i illo ſpeciali caſu.ſ.q obtinet vices epĩ maior eſt.Itẽ de offi.le.c.ſtuduiſti.vbi de cauſa cognoſcit delegatus ſpecialis:nõ gñalis legat⁹.Hęc regula habet locũ in reſcriptis ſiue primũ ſit gñale:& ſcđm ſpeciale : vt de reſcri. paſtoralis ſiue primũ ſit ſpeciale:& ſcđm gñale: vt eo ti. abbatẽ ſiue eodẽ tpe ſit datum gñale & ſpeciale.Ad hoc de reſcrip.c.pe.li.vj.Reſcriptũ aũt ſpeciale non tollit priuilegiũ generale:vt eo ti.cũ ordinẽ.quod cõtra.niſi de ipo priuilegio fiat mentio in reſcripto:vt ibi.Volũt quidã huius regulę dictũ extẽdere ad priuilegia:vt ſcđm ſpeciale deroget generali primo.Sed hoc eſt falſũ:quia ſemp valet primũ ſiue ſit gñale:ſiue ſpeciale ſi i ſcđo nõ tollat expſſe.de pręſcrip.veniẽs.& i regula.ſ̃.decet. Ratio diuerſitatis eſt: qa p primũ priuilegiũ etiã generale ſtatim cõſequit qs plenũ ius.Sed p primũ reſcriptũ generale nõ ſtatim ↄſequitur qs plenã iuriſditionẽ in ſpeciebus de reſcrip.paſtoralis.& ideo ſtatim tollit facili⁹.Cõtra de offi.dele. ex parte.Vbi ſcđm ſpeciale nõ derogat primo gñali:ſed ibi ſi bñ intueamur vtrũq; fuerat ſpeciale:& dic vt ibi.Notauit igit Gof. de offi.leg.c.j. ꝙ hæc regula fallit in tribus caſib⁹.In priuilegio.vt de reſcrip.cũ ordinẽ.Et cũ genus ad vnicam rem refertur.vt in decre.ex parte,Et cũ ſpeciales literæ nõ exhibentur re integra.de fi.præſby.ex tuarum.Item not. circa hanc regulam ꝙ non tantum valet genus ad ſpeciem quãtum ſpecies quo ad genus.de appel.c.ij.lib.vj.de hoc.xxiij. diſt.q̃cq̃.Item nota ꝙ licet p ſpeciem generi derogetur:vt hic in regula.tamen ſpecies ſub genere continetur.xiij.q. ij.non ęſtimemus.Semper em̃ in generalibus ſpecialia inſunt &c.Io.ân.Extẽde ad ſtatuta ciuitatis:quia per hanc legem quæ eſt ſpecialis alicuius ciuitatis:derogatur legi generali imperiali in eo quod eſt cõtra.Et legi generali qua oẽs eccleſiæ & monaſteria in aliqua dioceſi ſubſunt diœceſano:derogatur per ſpecialia priuilegia mendicantium.ſ. prædicatorum,minorum,eremitarum,carmelitarum,ſeruitarum,&alijs exemptorum monachorum.

Priuilegiũ ſpeciale nõ tollit generale.

Ampliatio regulæ.

HOMAGIVM INDIGNVM EST

In quinto decreta.

& a Romana eccl'ia alienũ:vt ꝓ ſpũalib⁹ facere qs homagiũ cõpellat.Hęc regula habet de regu.iur.in decre.& ſm gloſ.ibi.Homagium dicitur iuramẽtum fidelitatis:quod non licet facere pro aliquo ſpirituali:cum hoc ſit ſimoniacum.de ſimo.ex diligenti. Alioquin clericus non tenetur prælato facere obedientiam:& in caſibus iuramentum facere de obedientia vel de fidelitate & hoc poſt receptam adminiſtrationem.de iureiuran. nullus.&.xxiij. diſt. q̃cq̃ al's in ſpiritualibus nullum iuramẽtum,nulla pactio,nulla obligatio debet interuenire: & ſi interuenerit nullam obligationem de iure vel de facto induceret.vt de pac.pactiones. A Romana &c.Ergo & a cõſuetudine aliarum eccleſiarum debet eſſe alienum:quia quod eccleſia romana approbat vel reprobat,& aliæ eccleſiæ hoc facere debent cum ab ipſa ſuam habeant inſtitutionem &auctoritatem. diſtin.xj.conſequens.&.c.nolite.Berñ.

Homagiũ qd ſit.

Ex ſexto lib.

IN IVDICIIS NON EST ACCEptio perſonarum habenda.

Pone caſum.iij.q.ix.neceſſe.& de iudi.nouit.Aliorum enim honores alijs non debent eſſe occaſio nocendi.C. de ſtatu.& ima.l.vlti.Ad hoc.xj.q. iij.ſiquis.Signantur contraria ad hanc regulam.xl.diſt.c.j. &.xlv.diſt.cum beatus.&.xcvij.diſt.nobiliſſimis.de offi. deleg.ſane.ij.So.in pœnis defertur dignitati & perſonę:vt ibi.& de hoc de tranſac.c.vlti.Idem in ſedendo & aſſurgẽdo.diſt.xciij.non oportet.Et not.iij.q.ix.c.vlti.In iudicijs autem vel ſententia non eſt habenda acceptio perſonarũ: vt hic.In eis enim eſt æqualitas ſeruanda:vt hic in regula Item in pœnitẽtiæ exhibitione.xxvj.q.vij.ſacerdos. Item in fide chriſti ſuſcipienda.de conſe.diſt.iiij.nec quemq̃.Et in alijs ſacramentis.de coniu.ſer.c.j.Et in pauperum receptione cum ſufficere poſſumus.xlij.diſt.quieſcamus.Et in alijs operibus pietatis.xvj.q.j.ſi cupis.Hoc ergo quod dicit in iudicijs ſoluit contraria.Et nota ꝙ iudicium interdũ ponitur pro eo quod præcedit ſententiam:vt hic in regula.Interdum pro condemnatione.de conſe.diſt.ij.timorẽ. Interdum pro diſcretione.iij.q.vij.§.tria.Interdum pro vltima voluntate.de ſepul.c.peñ.lib.vj. Et nota ꝙ licet iudex vti non debeat acceptione perſonarum in iudicijs:vt hic.tamen vtile eſt in arbitrarijs iudicem gratioſum habere.de offi.deleg.conſuluit.Caueat tamẽ ne in faciendo gratiam incurrat pœnam conſtitutionis.de ſen.& re iudi.cum ęterni.lib.vj.Extende ꝙ deus non eſt acceptor perſonarũ: ex eo ꝙ vni dat gratiam non alteri:quia perſonarum acceptio habet locum in his quæ quis habet dare ſeu diſtribuere ex debito:deus nulli eſt debitor:ergo &c.

Honores aliorum nõ debent alijs eſſe occaſio nocẽdi.

Iudicij acceptiones.

Ibidem

IGNORANTIA FACTI NON

iuris excuſat.Pone caſum in ignorantia facti de ordinato ignorãter a ſimoniaco:quod.ſ.neſciebat eſſe ſimoniacũ.i. commiſiſſe tale factum.j.q.j.ſiqui a ſimoniacis.Item in eo qui ignorabat beneficium reſeruatum per papam vel alij collatum.de præben.ſi beneficia.lib.vj.De ignorantia iuris pone caſum.j.q.iiij.§.notandum.in fi.Hæc regula non indiget gloſ.cum eius materia pleniſſime habeatur in dicto.§.notandum.in tex.& gloſ.& diſtinc.xxxviij.in ſum. Vnum nota ꝙ cum quæritur de condẽmnatione expenſarum litis dicimus ꝙ in principali cauſa probabilis error excuſat condemnationem expenſarum.ij.q.iij.c. paulum. Sed in cauſa appellationis indiſtincte victus condẽnatur victori in expenſis.ij.q.vj.oĩmodo.Rõ huius diuerſitatis colligitur p hãc regulã.In principali em̃ cauſa eſt error facti:qa in ea ex ꝓbationibus quæ in facto conſiſtũt ꝓcedit: ſed in appellationis cauſa ꝓceditur ex actis prioris cauſæ: vnde ibi eſt error iuris:& ideo non excuſat a cõdẽnatiõe: vt hic in regula.Tamẽ ſm Inno.& Hoſti.ſi in cauſa appellationis nõ ꝓcedit p ſola antiqua acta:ſed inducũtur probationes nouæ:p quas ꝓnũciet ꝓbabilis error:tunc bene excuſat victũ a condẽnatione:quod verum puto.Extende materiam:quia vtilis eſt.Duplex ignorantia.ſ.facti & iuris.Ignorãtia facti excuſat a toto.Si quis dabat operã rei licitæ & adhibuit debitã diligẽtiã:nec eſt cõtra.xxxiiij.q.ij. in lectũ:vbi imponit pœnitẽtia ignorãti ꝓbabiliter fcm̃ in re licita:ſed illud fit ad cautelã.Si autem daret operã rei illicitę:vt ludẽdo ludo noxio:inaduertẽter occidit:vl' nõ adhibet diligẽtiam:nõ excuſatur a toto,ſed a tanto.Ignorantia iuris diuini & naturalis in his quæ ſunt neceſſaria ad ſalutẽ:neminẽ excuſat habentem vſum rationis a toto: ſed a tanto. diſt.xxxviij.§.j.ſi eſt craſſa.id eſt ex negligẽtia procedens:ſed ſi eſt affectata:vt.ſ.liberius peccet non vult ſcire nõ excuſat:ſed auget peccatũ:immo eſt ſpeciale peccatũ.Ignorãtia autem iuris canonici vel ciuilis quantũ ad cõmunia præcepta eccleſiæ:nõ excuſat a toto eos q potuerũt habere copiã docentiũ.Nec prælatos religioſos & clericos quantũ ad ea quæ pertinẽt ad ſtatũ ſuũ.diſt.xxxviij. ſi in laicis.Sed illos q nõ habuerũt copiam addiſcendi:vt in dicta diſt.§.j.Quantum autem ad lucrum captandũ vel dãnum tẽporale vitãdum quomodo excuſet.vide.j.q.iiij. §.notandũ.Et de ignorantia habes.ſ̃.in.ij.parte.

Errorp babilis excuſat

Ti.v.c. ix.§.ij. Vbi.ſ̃.

IGNORANTIA PRAESVMItur vbi ſciẽtia nõ ꝓbat.

Pone caſum.lxxxij.diſ.ꝓpoſuiſti in fi.ſm ꝙ ibi iacet lr̃a. Sed ↄ.xvj.diſt.qđ dicitis.&.x.q. j.ordinatiões:cũ ſimilib⁹.in qb⁹ iurib⁹ dr ꝙ nõ præſumit ignorãtia:ſed ſciẽtia.Sol'.dic vt in p̃dicto.c. ꝓpoſuiſti.ꝙ circa ea quæ publice fiũt præſumit ſciẽtia,niſi ꝓbet ignorantia.Sed circa ea quæ fiũt occulte præſumit ignorantia niſi ſciẽtia ꝓbetur.vt hic.Et ſcias ꝙ hæc regula vera eſt in his quæ quis ſcire vel indagare non tenetur.In his autem quæ ſcire vel indagare tenet:nõ habet locũ ſicut in eligendo prælato.lxj.diſt.c.ij.&.viij.q.ij.dilectiſſimi.& iõ præſumit ſcientia niſi ꝓbet ignorãtia.Ad hoc eſt qđ lex dicit ꝙ magiſtratus tenet de idoneitate tutoris vel curatoris inquirere quẽ nominauit.Quod aũt regula dicit pręſumitur:eſt huius virtutis hæc præſumptio:vt transferat onus ꝓbandi in aduerſariũ:& idem eſt in alijs caſibus q no.vj.q.vlt. actor.Item nota ꝙ ignorantia tribus modis probatur. Primo p ſacramentum:vt cũ iuro me ignoraſſe:& tunc demũ admittit ꝓbatio hęc cũ eſt ꝓbabilis.Secundo qñ id ꝓbat ex quo ſequitur neceſſario me ignoraſſe:puta me tunc fuiſſe anniculum vel furioſum.Tertio qñ probatur id:non ex quo neceſſario:ſed veriſimiliter ſequit me ignoraſſe:puta me tũc abſentẽ fuiſſe:& hoc dicere voluit Io.j.q.j.ſiqs a ſimoniacis.Et licet in facto ꝓprio ꝓbabilis ſit aliqñ ignorãtia:ꝓbabilior tñ in alieno:qđ dic vt no.j.q.iiij.§.notandũ.& in regula.ignorãtia facti.Et qa ignorãtia iuris naturalis nõ excuſat:ideo de tali nõ loquit hæc regula.Io.an.

Iudex debet inquirere de idoneitate tutoris vl' curatoris.

Vbi.ſ̃.

INDVLTVM A IVRE BENEFIciũ nemini eſt auferẽdũ.

Pone caſum in licẽtia nubendi data ab apl'o.di.xxviij.de his.Itẽ in anno dato ad ꝓmotionẽ ſacerdotij.de elec.cõmiſſa.li.vj.Itẽ in quadrimeſtri tpe dato cõdẽnato in pſonali actiõe ad ſoluẽdũ.ff.de re.iur.l.iiij. §.ſiqs cõdẽnatus.Iſta auferri non poſſunt nec abbreuiari. Cõtra.de re.iu.ꝙ ad ↄſultationẽ.&de ap.cũ ſit.Sol'.Quoddam eſt iurib⁹ beneficium qđ nõ põt alicui auferri:vt induciæ.x.dierũ ad appellãdũ.ij.q.j.anteriorũ.Induciæ quatuor annorum ad petẽdum reſtitutionem.de in integ.reſtit.c.j.lib.vj.Et iſtud verum eſt in iſtis & in alijs induciis quæ dantur a lege ſine tacito vel expreſſo miniſterio iudicantis.Quoddã beneficiũ eſt quod ſine cauſa auferri non poteſt.Et ſic intelligitur hæc regula:ſed cum cauſa & cauſa cognita bene poteſt auferri.Et nota de hoc plene in dicta decretali.cũ ſit.Et illud verũ in induciis:quæ licet dentur a iure:interuenit tamen in eis expreſſum vel tacitũ miniſteriũ iudicãtis.vt in deliberatorijs.xx.dierum.& ſimilibus.Quod ergo hic dicit ꝙ beneficium iuris nemini eſt aũferendum intelligas ab hoĩe & ſine cauſe cognitiõe. Alioem̃ iure interdum tollitur alterius iuris beneficium. Pone exemplum in ſolẽniter vouẽte,qui nõ cõtrahit de voto & vo.re.c.j.lib.vj.Itẽ in cõtumace in nõ veniẽdo.Item in notorio crimínoſo:& in tertio appellante q nõ audiũtur appellãtes.xxiiij.q.iij.de illicita de appel.propoſuit.&.c.ſua nobis.Sed vbi ius aufert vel ꝑmittit hominẽ auferre ceſſat regula.Sicut eſt videre in patre q habet a iure vſumfructũ in bonis aduentitijs filij.C.de bo.quæ li.l.cũ oportet.Et tamen aufertur propter relinquentem,ea conditiõe ne ad patrem perueniat vſuſfructus.in aut.vt li.ma.Item a lege datur marito adminiſtratio bonorum paraphernaliũ:& tamen põt auferri per mulieris prohibitionem.Sed iſta quę fiunt permittente lege per hominem fieri nõ videntur:ſed potius per legem permittentem.Io an. Extẽde regulam. Tempus datũ ad eligendũ vel petẽdum confirmationem non poteſt tolli nec abbreuiari inuitis.Similiter tempus vnius anni ad probationem in religioſis.Nec ius qđ quis habet in eligẽdo.Nec ꝙ nõ poſſit libere eligere ſepulturã ſi non eſt religioſus,Nec magiſtro nec prælato poteſt auferri ꝙ nõ caſtiget moderatę ſcholares vel ſubditos.

Beneficiũ iuris duplex.

Extẽdit regula.

IN OBSCVRIS MINIMVM EST ſequendũ.

Vbi.ſ̃.

Hæc regula ſumpta eſt ex lege.ff.eo.tit.ſemper in obſcuris.Pone caſum de cẽſi.ex parte.vbi in dubio nõ cõpelluntur ſoluere vota ad maximam:ſed minimam mẽſurã.Ad idem.ff. de leg.iij.numis.vbi numis ſic in genere legatis:debentur minimi.Circa hãc regulã nota ꝙ in obſcuris ſtatim inſpicimus quod eſt minimum:immo inſpicimus primo quod eſt veriſimilius & quod fieri cõſueuit vt in regula ſequenti cum ſuis concordantijs. Si hoc ſciri non põt tũc inſpicimus quod eſt minimũ.Primo ergo inſpicimus quod expreſſe agitur:puta.x.libras boñ.vel qđ agit tacite.Tacite dico:vel rõne rei quę vẽdit.x.libris:vel ratione pſonæ vel ratione cõſuetudinis:vltimo qđ eſt minimũ.vt hic.Ratio huius regulæ eſt:qa de minimo nõ eſt dubiũ ſẽſiſſe:qa ſi intellexit de maxĩo:ergo & de minimo: qa plus cõtinet in ſe qđ eſt minus:ſed nõ econtrario.Et de hoc dicet in regula.plus ſemp.Alibi tñ habes argumenta de mediocritate ſpectanda.x.q.ij.hoc ius.Et põt dici ꝙ in ſpeciebus & artificijs mediũ inſpicim⁹.vt nota.ff. mãda. l.fideiuſſorẽ.In quãtitatib⁹ aũt inſpicimus quod eſt minimũ vt in p̃dicta.l.fideiuſſorẽ.Itẽ locũ habet hæc regula in pœnis.vt.j.eo.ti.in pœnis.Io.an.Extẽde.Cũ dubitet quis quãtã pœnitẽtiã debet pctõri dare:meli⁹ eſt errare in modicitate ꝙ in exceſſu:qa meli⁹ eſt ſm Chryſ.hr̃e deo reddere rõnẽ de nimia miſericordia:q̃ de nimia ſeueritate.xxvj. q.vij.alligant.Cum qs ẽt eſt pplexus ſm ↄſciẽtiã ſuã:inter duo mala:minimũ eſt eligẽdũ.diſt.xiij.duo mala.&.c.nerui.Cum qs dubitat de diuerſis operib⁹ quid magis debeat facere vel qd de ſe ſentire:ſequatur minimũ.i.humilius.

Rõ regulæ.

Mediũ inſpicit i ſpeciebus & artificijs.

INSPICIMVS IN OBSCVRIS

Vbi.ſ̃.

quod eſt veriſimilius:vel qđ plerũq; cõſueuit fieri.Hęc regula ſumpta eſt ex.l.ff.e.ti.in obſcuris.Pone caſum.Aliqs cõtraxit cũ vidua:& lõgo tẽpore habitauit cũ ipſa:illa dicit ſe incognitã.In hoc obſcuro præſumit cognita:qđ veriſimilius eſt.xxxiij.q.j.ſiqs acceperit.Itẽ cãcellata vel obſcurata litera nõis præſumimus ibi illã literã fuiſſe de qua eſt veriſimili⁹.de fide inſtru.inter dilectos.Itẽ in dubio veriſimile eſt filiũ iniuſte exhæredatũ.C.de inoffi.teſta.aut. nõ liceat.Et hic repete qđ dictũ eſt in præcedẽti regula.Io. an.Extende tempore peſtis cũ dubiũ eſt alicui ſi debet recedere a loco infecto:veriſimilius eſt vt vitet mortem vel infirmitatẽ:ſubtrahẽdo ſe a loco infecto:& ſic fieri cõſueuit.Et hoc niſi ex aliqua cauſa oporteret aliquẽ ꝑmanere vt ſunt curati ſacerdotes.xxiij.q.iiij. Naubuchodonoſor §.de tirijs.& ſeq.Dubitat qs ſi in ieiunijs extra quadrageſimã debeat vti lacticinijs:faciat qđ fieri cõſueuit a timoratis in hmõi locis.diſt.xj.catholica.& diſt.xij.illud.Poterat dubitare Abraã de pudicitia auferenda vxori ſi diceret ſororẽ ſuã:& de occaſione ſui ſi diceret eſſe vxorẽ.Fecit id ex quo veriſimilius poterat ſe iuuare.xxij.q.ij.queritur.

IN POENIS BENIGNIOR EST

Ibidem

interpretatio facienda.Hęc regula ſumpta eſt ex.l.ff.e.ti.l. factum.Pone caſum in iudice q ita ꝓnũtiauit.Temere accuſaſti calũniatorẽ:nõ ꝓnũtiat.ij.q.iij.notãdũ.Item priuatus a collegio doctoꝝ.nõ ppetuo ſed tẽporaliter:intelligitur priuatus.de cõſti.ex literis.Itẽ tutor remotus nõ expreſſo an ꝓpter dolũ an ꝓpter culpã:remot⁹ intelligit ꝓpter culpam.ff.de ſuſpec.tu.l.hæ em̃.cõcor.cũ regula.de pœni. diſt.j.§.pœnę.vbi dicitur ꝙ pœnę legũ interpretatiõe magis ſunt molliãdæ q̃ exaſperãdæ.Et ex hac regula eſt argumentũ ꝙ in dubio præſumit caſſatio electiõis facta nõ

Interp̃tatio benigna fit multis modis.

vitio perſonæ:ſe electionis modo. Et not. ꝙ hęc begnigna interpræratio fit in multis. Primo: quia ex multiplici pœna expreſſa eligim⁹ mitiorē. l. diſt. eos. Secūdo: quia ſi verbum poteſt importare pœnā perpetuā & tēporalē: eligimus temporalem. xiij. q. iiij. non oportet. ij. Saluo eo quod habes diſt. l. c. j. & de ꝯſti. ex literis. per Bern. & modernos. & Accur. Tertia, quia de pœnis non arguimus ad ſimilia: quia pœnæ non excedunt proprium caſum. vt dicitur de pœni. diſt. j. §. pœnæ. Quarto: quia vbi eſt tale verbum puniatur, priuetur: & hmōi, ꝑ ſentētiā intelligimus: nō ipſo iure. de elec. qa ꝓpter. niſi eſſent ibi verba quæ aliud ſaperēt: vt ipſo iure: vel eo ipſo. de elec. cū ſit. lib. vj. Bar. tñ contra. ſed priuatū credo ſm Guil. Quinto: qa ī dubio mitiorē cauſam eligim⁹. ff. de ſuſpec. tut. l. hæ enī. An autē iudex poſſit pœnas moderari. nota. ij. q. iij. §. notādū. in glo. Benignior. dicit canon. Illa digniora ſunt mutatiōe quę ſunt excellētiora pietate. diſt. ix. ſane. Interpretatio. de multiplici interpretatione nota. xj. q. j. §. ex his oībus. Io. an. Extende. Cum videmus aliquos flagellatos præcipue bonos: cū diuerſis de cauſis flagella cōtingant. vt de pœ. diſt. iij. productior. debemus interpretari in benigniorem cauſam: puta ad maiorem cumulum præmij. Item cum nos deus flagellat: qđ facit ad purgationē peccatorum. de pœni. diſ. j. ſi peccatum. nō ad initiū dānationis: vt Antiochū & Herodem. Itē vt cū ſeueritate miſceat miſericordiā aliquid diminuendo ſi poteſt. Sicut deus punit citra cōdignū. diſt. xlv. diſciplina. & c. omnis qui iuſte. cum gloſ.

Extēdit regula.

Vbi. ſ. IMPVTARI NON DEBET EI

per quē nō ſtat ſi nō faciat: quod ꝑ eū fuerat faciēdū. Pone caſum in eo q debet appellationē ꝓſequi infra annū: cui nō imputat̃ ſi ꝑ eū nō ſtetit. ij. q. vj. anteriorꝝ. Itē in eo q debet ꝓmoueri infra annū ad ſacerdotiū: cui nō currit annus ipſe ſi iuſto impedimēto detētus: nō potuit promoueri. de elec. cōmiſſa. lib. vj. Itē in eo q rem emit ſub pacto legis cōmiſſoriæ. ſ. ꝙ ſi prætium infra terminum ſtatutum nō ſolueret: res eſſet inēpta: & emptor in termino ſoluere volens nō habuit cui ſolueret, ſibi nō imputat̃. ff. de lege cōmiſ. l. cōmiſſoria. in fi. Ad idē. xliij. di. ephæſijs. Et no. ꝙ dicit ꝑ quē nō ſtat. Nō enī ſufficit velle: niſi ad opus ꝓcedat quātū in eo eſt. Impoſſibilitas ergo facti ſicut a principio annullat obligationē: vt in regula. nullus. ita & ex poſtfacto elidit: vt hic. Si tñ tenetur quis facere aliquid ī certum tps: nec ꝑ eum ſtetit: licet nō imputetur: tñ poſt tps tenetur. de dolo & cōtu. cū dilecti. Conſulo tñ ꝙ ſi poteſt infra tēpus de impotentia ꝓteſtetur. ij. q. vj. poſt appellationē. Sed qd dices de eo q ſua culpa incidit in caſum ꝑ quem poſtea facere nō potuit: qđ ꝑ eum fuerat faciēdum. Videtur primo ꝙ ſibi ſit imputādū: qa regulariter quis de caſu tenetur qui ſequitur culpam. diſt. l. ſępe. & c. ſtudeat. & de ęta. & quali. c. j. In contrarium videtur de elect. c. vltimo. & de præben. quia diuerſitatem. Satis videtur dici poſſe ꝙ imputādum ſit illi propter iura primo inducta. Hinc dicit lex nō debere ſuccurri ei q in neceſſitate ſe poſuit. ff. qui ſatiſda. l. fideiuſſor. Ad iura in contrariū inducta rñdeo & dico ꝙ decretalis illa de elec. c. vl. & decretalis. quia diuerſitatē. loquūtur de quadā pœna canonis prolata ſolum cōtra negligentes: vñ ibi culpa ſine negligentia nō punitur. Hoc ſatis ꝓbat decretalis. qa. Vel dic ꝙ ſi ex culpa imponitur aliqua pœna vel ſuſpēſio vel deportatio: tunc culpa illa vlterius puniri nō debet. ad hoc. xiij. q. ij. c. vlti. Io. an. Extēde: qa ſi paterfamilias facit quod in ſe eſt ad corrigendū familiā & dirigēdū: & tñ mala eſt, ſibi nō imputat̃ quo ad deū vel eccleſiā. & ſimiliter prælatus ſi facit qđ in ſe eſt ad directionē & ꝓfectū ſubditorꝝ: & tñ mali ſunt, ſibi nō imputat̃. vt xlvij. diſt. §. quid tunc fiet. & c. quātūlibet. & c. qđ ad nos. Similiter ſi quis quærit baptiſmum pniam & hmōi: & per eū nō ſtat ꝙ accipiat: ſed qa nō inuenit adminiſtrātē hmōi ſibi nō imputat̃ quo ad interitū ſalutis: ſi al's eſt contritus. de cōſe. diſt. iiij. baptiſmi vicem. & de pœni. diſt. j. quē pœnitet. Similiter iudex, aduocatus, medicus, ſi faciunt quod in ſe eſt: in vſu officiorum ſuorum nil omittendo de contingētibus ſi damna ſequuntur non eis imputatur.

Impoſſibilitas facti a principio viciat obligationem.

Ampliatur regula.

Vbi. ſ. IS QVI IN IVS SVCCEDIT

alteri⁹: eo iure quo ille vti debebit. Hæc regula ſumpta eſt ex. l. ff. eo. tit. qui in ius. Pone caſum in patrono: quia eodē iure vtet̃ ſucceſſor quo & pręděceſſor. xviij. q. ij. Eleutheri⁹. Itē cōuenit̃ ſucceſſor ꝑ reſcriptū impetratū contra prædeceſſorem. de fo. cōpe. dilecti. Itē in hærede qui nō vſucapit quod non vſucapiebat defunctus. Fallit hęc regula in multis caſib⁹. Primo vbicūqꝫ morte defuncti cōfirmatur donatio: ibi enī hæres non pœnitet. C. fami. hercif. l. filiæ. Item fallit in cōuētionib⁹ vbi ex ꝑſona ſucceſſoris mutatur forus. Hinc eſt ꝙ clericus etiā in ciuilibus & patrimonialib⁹ cōuenit̃ corā ſuo iudice. xj. q. j. nullus. de fo. cōpe. cū ſit. Itē fallit de iure patro. c. j. lib. vj. In caſu vbi eccl'ia ſuccedit laico patrono. Nā eccleſia habet ſex mēſes cū tamē laicus habeat ſolū quatuor. Item legatarij acceptare non poſſunt legatum ꝓ parte: & pro parte reſpuere. Si tñ decedat pluribus hæredib⁹ dimiſſis: vnus hæres poterit ꝓ parte ſua acceptare: alter ꝓ parte ſua reſpuere. ff. de leg. l. legatarius. Itē fallit in caſu q habetur. l. procula. de ꝓba. Item in caſu qui ad. l. fal. recipitur. Ratio regulæ eſt quare eodem iure debet vti: quia plus iuris habere non poteſt: vt in regula. nemo pōt. Minus nō: qa hæres cenſetur eadē ꝑſona cū defuncto: & ſucceſſor cū prædeceſſore. Et nota ꝙ dicit eodē iure: nō eodem priuilegio ex ſui perſona: ſi perſonale erat priuilegiū prædeceſſoris: quia priuilegiū perſonale & c. j. in regula: cum ſuis concor. Idem dico de pacto ꝑſonali. de trāſac. de cæter o. Io. an. Extende. Eadem poteſtate habet papa q eſt ꝓ tempore ad ſtatuēdum & deſtituendū: quam omnes ſui prædeceſſores etiā ſi malus. diſt. xl. ſi papa. Et eandem auctoritatē habēt epiſcopi, abbates, generales magiſtri vl' miniſtri, priores conuentuales: quam habuerunt eorꝝ prędeceſſores in dictis officijs ratiōe ipſorꝝ officiorum. Illam exemptionem habent exēpti ſucceſſores: quā & prędeceſſores ex priuilegijs antiquis conceſſis & non ablatis & c.

Fallit regula in multis.

Hæres cēſet̃ eadē pſona cum defūcto & ſucceſſor cum pdeceſſore.

IN RE COMMVNI POTIOR Vbi. ſ.

eſt cōditio prohibētis. Pone caſum in duobus cōiugatis: quorū vno vouere cōtinētiā volente: altero ꝓhibente: potior eſt cōditio vel cauſa prohibētis. xxiij. q. v. c. j. Itē in electione facienda vno ꝓhibente ne ꝓcedatur per viam cōpromiſſi: alijs hoc volentibus: potior eſt cōditio ꝓhibentis. de elect. qa propter. Item duob⁹ habentibus cōem parietē: vno volente deſtruere & reficere, altero prohibente, deſtruere nō pōt. ff. de ſerui. vrba. prædio. parietem. Fallit hæc regula. Primo quando non intereſt ſocij: puta qa vult incruſtare vel pingere: vel vult ſcalas ponere iuxta parietem. Secūdo qñ ob hoc quęſita eſt vt opus fiat. Item quando ędificium reficeret. ff. de dam. infec. l. in reficiēdo. Item fauore religionis: vt ſi ibi ſepeliri velit. ff. de relig. ſi plures. Vel in cōmune ſepulcrum alium mittere. inſtit. de re. diui. §. religioſum. Item cum donator rem communem habet cum donatario. C. de dona. l. ſancimus. prohibētis. Ratio eſt: quia volens non ſolum dominus eſt illius rei: ſed & prohibens. Et ſcire debes aliquid commune vel ſingulis: vt hic. Aliquid cōmune, vt collegio. & de hoc. j. quod omnes. Io. an. Extendi pōt ad caſum: cū quis habens vſum rationis vult intrare religionem ante. xiiij. an. & pater vel tutor ꝓhibet. vel ecōtrario: pater vellet ꝙ ipſe intraret & ipſe non vult: potior eſt conditio prohibentis. Item in votis quæ fiunt a religioſis oportet ꝙ cōcurrat voluntas prę lati cū vouēte in executione. Vnde ſi ipſe vult implere votum factum abſtinētiæ & huiuſmodi: & prelatus nō vult vel abbas: ſeu prelatus vult ꝙ plus faciat ꝙ̄ tenetur: potior eſt conditio prohibentis. Bernardus. abbas non augeat vota mea ſine mea voluntate.

Fallit regula.

Extēditur rl'a.

IN MALIS PROMISSIS FI Vbi. ſ.

dē nō expedit obſeruari. Hęc regula ſumpta eſt ex verbis Iſido. xxij. q. iiij. vbi dicitur. In malis ꝓmiſſis reſcide fidē: & in turpi voto muta decretū. Et proſequere hāc regulam ſm ea quæ dicūtur. j. in regula. nō eſt obligatoriū. Et nota ꝙ dicit in malis promiſſis. Nā licet mala promiſſa ſeruari non debeant: tamen interdū male promiſſa: puta per dolum vel metum ſeruantur: quādo. ſ. ſeruari poſſunt ſine interitu ſalutis ęternæ ſi iuramentū interceſſit. de iureiur. ſi vero. Io. an. Extende. Nota ꝙ eſt triplex genus ꝓmiſſionis. Quędā eſt quę fit ſimplici verbo hoīm: quędā quę firmatur iuramento: & hęc fortior, quędā quę fit voto & hęc fortiſſima. Quęlibet harū ſi eſt de re licita obligat: niſi ſuperueniat impoſſibilitas. Etiā ſimplex promiſſio obligat in foro

triplex eſt promiſſio.

in foro cōſciētiæ: vt dr̃. xxij. q. v. iuramenti. Vbi dicit glo. Io. ꝙ ex nudo pacto orit̃ actio. xij. q. ij. quicūqꝫ. Sed fortius obligat iuramentū & exinde votū. Sed in qualibet harum vbi malū ꝓmittat̃ ſeruāda eſt regula iſta: vt. ſ. non ſeruet̃. Nec in hoc peccatur: ſed tunc quādo illicitum eſt promiſſum. ar. ad hoc. xxij. q. iiij. vnuſquiſqꝫ. & c. quod Dauid. & c. nō periurabis. & . §. illicitum. ergo per totum.

Vbi. ſ. IN ALTERNATIVIS DEBITO

ris eſt electio: & ſufficit alterū adimpleri. Hæc regula ſumpta eſt ex. l. ff. e. ti. l. in eo quod plus. Pone exēplū per canonem. xij. q. ij. bonæ rei. Et de reſcrip. inter cęteras. Et in viro quī in cauſa ſoluti matrimonij dotem vel eius æſtimationē reſtituere promiſit. ff. de iur. do. plerūqꝫ. Sunt aūt quędā alternatiua in quibus debet ordo ſeruari: vt cum mandat teſtator aliquid dari liberis: aut his deficientibus conſanguineis aut affinibus: quia tunc ſequimur ordinem. Et eſt arg. ad hoc quod dixi de ordine ſequendo diſt. xliij. c. ſit rector. in fi. de elec. c. peñ. lib. vj. Contradicit ad hāc regulam inſti. de legi. §. ſi generaliter. Solu. illud cum eligēs fuit in mora. de cōſue. c. vlti. lib. vj. Et ſic notat Berñ. in prædicta decre. de reſcrip. inter cæteras. Io. an. Sic cum ſit in optione eligentiū ꝑ aliquem trium modorꝝ procedere: ſufficit alterū impleri. de elec. qa ꝓpter. Dauid ex trib⁹ ſibi propoſitis a dño flagellis ſufficit ꝙ alterū elegit. ſ. peſtem.

ij. Regū vlti.

Vbi. ſ. IN PARI DELICTO VEL CAV

ſa potior eſt cōditio poſſidētis. Hæc regula inquātū dicit de delicto ſumpta eſt ex. l. ff. eo. ti. l. cū par delictū. Inquantū dicit de cauſa ſumpta eſt de. l. eo. tit. in pari cauſa. Pone caſum in delicto ꝑ canonē. xiiij. q. v. nō ſane. In eo. ſ. qui repetit pecuniā quā dedit ꝓ iniquo iudicio. Itē in eo q vſuras quas ſoluit repetit: cū ipſe ſit in pari delicto. de vſur. qa fruſtra. & . ff. de cōdi ob tur. cau. l. vbi aūt. vbi habes ꝙ nō repetitur qđ ꝓpter ſtuprū vel vt male iudicetur eſt datū. De cauſa pone ꝑ decre. de prębē. ſi a ſede. lib. vj. & nota qa videor male exēplificare per decre. illā. ſi a ſede. Nā ibi nō erat par cauſa: cū vni fuerat collata ꝑ papā: alteri ꝑ ordinariū. Sed nō quęritur de paritate quo ad poteſtatē cōferētiū ſed de paritate quo ad tempus: qa cui primo collata fuerit dubitat̃. Et ideo in hac pari cauſa tēporis potior erit cōditio poſſidētis. Et nota ꝙ hic exhibet̃ fauor reo: qa abſoluitur in pari cauſa vel delicto. C. de conditio. ob tur. cau. l. ij. Vnde ſemper dicere cōſueuimus ꝙ in pari cauſa vel delicto potior ſit excipiētis cōditio. Io. an. Sic in ludo aleæ q prohibet̃ diſt. xxxv. eps: melior eſt cōditio poſſidētis acqſitū ꝑ ludū ꝙ̄ ꝑdentis: ꝙ̄uis enī Io. in glo ibi dicat ꝙ poſſit repeti: & ꝑ ꝯſequēs debet reſtitui ꝑdētj. hoc habet locū in locis vbi viuitur legib⁹ imperialib⁹ hoc mandātibus. ff. de reſti. vt. ff de alea. l. vlti. quæ nō ſint in hoc abrogate: ſed ſeruentur. Nam aliter potius eſt pauperibus erogandum. vide tamen de ludo plene. j. in. ij. par. ti. ij.

Excipiētis potior ē cōditio in pari delicto vl' cauſa.

Vbi. ſ. IN ARGVMENTVM TRAHI

nequeūt: quæ ꝓpter neceſſitatē aliqñ ſunt cōceſſa. Hæc regula ſumpta eſt ex. l. ff. eo. tit. quæ ꝓpter neceſſitatē. Pone caſum diſt. lv. c. j. vbi ꝓpter neceſſitatem miniſtrorꝝ permiſſum fuit aſſumi monachos ad parochiales eccleſias. Ceſſante ergo hac neceſſitate in argumētū illud trahi non debet. C. de ſacroſan. eccle. l. antepe. & cōcor. ad hanc regulā illa. j. quæ a iure. Et illa alia. quod alicui. Nec ſuperfluit hæc ad illas: quia illæ loquūtur de his quæ cōcedūtur ob fauorem vel gratiam. Hæc autem in eo quod conceditur ob tēporis neceſſitatē. Et dicit in argumētū. q. d. iuriſta vel arguēs nō debet arguere de eo quod interdū ex neceſſitate cōceſſum eſt: qa argumēta de ſimilib⁹ ad pœnitus ſimilia ꝓcedūt. ſed inter tps neceſſitatis & nō neceſſitatis non eſt ſimilitudo: vñ nō ꝓcedit argumētatio. Et concor. ad hanc regulā. xxxv. q. j. c. j. ꝑ qđ exēplificare potes. Nā a principio generis humani licite cōtraxit frater cum ſorore: quia ex neceſſitate id faciebat. hodie aūt creuit genus humanū & ſublata eſt neceſſitas: & ideo non licite cōtrahitur infra quartum gradū. de cōſan. & affi. non debet. C. de pa. qui fi. di. l. j. & . ij. vbi ꝓpter neceſſitatē famis: licet filiū diſtrahere qđ al's non licet. Et nota ex hac regula illud generale ꝙ ceſſante cauſa ceſſat effectus. de iureiur. & ſi chriſtus. & de pœ. & re. cum infirmitas. lxj. diſt. §. his omnibus. Ceſſante

Monachus nō debet trahi ad eccl'iam pochiale abſqꝫ neceſſitate.

Nō eſt arguendū ex eo qđ aliquādo ex neceſſitate cōceſſum eſt.

igitur neceſſitate ꝓpter quā diſpenſatum eſt: ceſſat diſpēſatio. j. q. vij. quod ꝓ remedio. qđ verum eſt circa faciēda: nō circa facta: vt ibi no. Et hoc etiam verum vbi vtilitas ſuccedit loco neceſſitatis ſicut eſt de monachis ordinādis. xvj. q. j. ſunt nonnulli. Io. an. Sed quæritur an ceſſante cauſa alicuius prohibitionis vel ordinationis eccleſiaſticæ ceſſet ipſa conſtitutio? & videtur ꝙ ſic. Dicit enim Gratia. ꝙ prohibitiones eccleſiaſticæ proprias habent cauſas: quibus ceſſantibus ceſſant & ipſæ. diſt. lxj. §. his omnibus. Vbi etiam ponit exēplum Ambr. electi in archiepm ante baptiſmū cōtra ꝓhibitionē eccleſiæ. arg. ꝯtra. xix. q. ij. duę ſunt. Solu. Dicit glo. ꝙ vno mō ſic pōt exponi iſtud ꝙ ceſſante cauſa ceſſet cōſtitutio. i. qñ cauſa ceſſat actu & exemplo: ita ꝙ nō poſſit trahi in pniciē exēpli. Vel dic ꝙ ceſſat cōſtitutio circa illā ꝑſonā ceſſante cauſa: vt. ſ. poſſit diſpēſare ſecū. Vel dic ꝙ quādo oīs cauſa ceſſat impulſiua finalis efficiēs & occaſionalis: tūc ceſſat cōſtitutio. Iſtud extēdi pōt ad oēs diſpēſationes: qa ſi diſpēſat̃ in aliquo aliqñ ꝓpter aliquā neceſſitatē: non inde trahi pōt exēplū. Sic & Dauid. j. Regū. xxj. ꝓpter neceſſitatē famis comedit panes ꝓpoſitionis: qđ al's nō licuit: ſic in neceſſitate vetula baptizat: q al's malefaceret. Infirmus nō ieiunus cōicat: q al's peccaret. Cōfeſſor ī neceſſitate. ſ. articulo mortis abſoluit ab omnibus caſibus & ſententijs: qui al's non poſſet.

Extēdit regula.

QVOD NON EST LICITVM

in lege neceſſitas licitū facit. Hæc regula habetur in decre. de reg. iur. & ſunt verba Bedæ. & addit in textu exēplum. Nā ſabbatū cuſtodiri præceptum eſt. Machabæi tamē in ſabbato ſine culpa pugnāt. Sic & hodie ſi quis fregerit ieiuniū ęgrotus reus voti nō habet̃. hæc ibi. Et ſicut de ieiunio ex voto: ita de ieiunio eccleſiæ. Et idē ſi comedat carnes in quadrageſima. Sicut olim in vete. teſta. licuit in ſabbato pugnare in neceſſitate & circūcidere: ita hodie in dominicis diebus & feſtiuis i neceſſitate licet pugnare. xxiij. q. vlti. ſi nulla. Ac etiam timore inimicorꝝ ſuperuenientiū remouere & ferre ad locum tutum victualia & ſupellectilia: & cauſa cuſtodiendi infirmum: vel alia vrgente cauſa dimittere auditionē miſſæ: & ſic de alijs præceptis poſitiuis: ſecus de pręceptis diuinis: qa ꝓpter nullā neceſſitatē licet præterire: puta periurare, adulterari, & hmōi, ne occidat̃. Nec eſt hoc ꝯ qđ dictū eſt de violatiōe ſabbati vel dominicæ: qa ſanctificatio vel obſeruatio feſti quātū ad determinationē dierū huius vel illius eſt præceptum eccleſiæ ſeu poſitiuū. Sed in generali qđ vacetur deo aliquo tēpore eſt de iure diuino. Item non eſt contra quod in neceſſitate licet furari: qa illud ꝓprie nō eſt furari: qm̄ in neceſſitate. ſ. extrema cū aliter ſubueniri non pōt: oīa ſunt cōia. diſt. xlvij. ſicut hi. Vñ nec furtū eſt quātū ad illud quod ꝓ ſua extrema neceſſitate accipit: etiā ſm leges. Ad hoc facit textu⁹ Gratia. j. q. j. remiſſionē. §. ſed notādū. Neceſſitas nō habet legē: ſed ipſa ſibi facit legē. Sed tñ ſi religioſus in caſu extremę neceſſitatis. i. mortis, ſine licētia curati daret ſacramenta communionis vel extremę vnctionis: non euaderet pc̄tm̄ & excōicationem. cle. de priuil'. religioſi. in cle. Illa enim non ſunt tantę neceſſitatis vt baptiſmus.

Ex. v. decre.

j. Mach. ij.

Licet aliqñ ꝑterire ꝑcepta poſitiua: ſed nō diuina.

IN TOTO NON EST DVBIVM

ptē cōtineri. Pone exēpla q̄ habent̃ ī regula. plus ſemp. & ꝓſequere ſm ea q̄ ibi no. cōcor. xiiij. q. v. pœnale. vbi ſub noīe furti qđ ponit̃ ꝓ toto. i. oī illicita vſurpatiōe rei alienæ ꝓhibent̃ vſura, rapina, & oīs alia vſurpatio. & . xxxij. q. iiij. meretrices. & de pœ. di. j. §. hoc idē. Io. an. Extēdi pōt ad mľta. Et primo deus ē totale & vniuerſale bonū. Quicqd eſt in creatura q̄libet ꝟtutis eſt bonū ptiale ꝓcedēs ab illo totali bono. Cū ergo ſm pħm in prin. j. Eth. bonū oīa appetūt: & quāto mai⁹: tāto magis. Si creatura ꝓpt aliqđ bonū ptiale ī ea trahit̃ ad amorē: multo magis debet trahi a deo bono totali ī toto & c. Itē oīs ſciētia & ſapiētia ī deo eſt. & iō ſi qs vult aliquā ptē ad eū accedat: eū q̄rat vt docet Amb. di. xxxv. & . xxxvij. legim⁹. Itē totū gen⁹ humanū fuit ꝟtualr̃ ī primis parētib⁹ Adā & Eua. Et q̄libet vir & mľier ē ps decîſa ab illis ꝑ ſeminalē ꝓpagationē: excepto xpō q nō fuit ex ſemīe viri gñat⁹: vñ corrupto toto ꝑ inobediētiā eorꝝ: oīs pars decîſa ab eis eſt corrupta. j. q. iiij. ita itaqꝫ. & de cōſe. di. iiij. firmiſſime. Itē in ſacro eſt totus xpſ: vñ & oēs ptes ei⁹. i. corp⁹, aīa, ſanguis, diuinitas & hmōi.

Ex. vj. lib.

Ampliatio regulæ.

Ibidem

IN GENERALI CONCESSIONE NON VENIUNT

quæ quis non eſſet veriſimiliter in ſpecie cōceſſurus. Hæc verba habētur de pœ. & re. ſi eps. li. vj. Pone caſum. xvj. q. j. frater noſter. vbi generalis cōmiſſio facta legato p papā nō extēdit̄ ad cauſas fidei. Itē. C. q̄ res pigno. ob. poſ. l. j. vbi in generali obligatione pignoris nō veniūt vxor & alūni: & quæ quis veriſilr̄ nō eſt credēdus obligaſſe ſpālr̄. Et no. ꝙ nō ſolū ī obſcuris inſpicimus id qd' eſt veriſil'e: ſed etiā in gn̄alib⁹: vt hic in regula. Si quæratur quæ ſunt illa q̄ veriſilr̄ nō dicētur in ſpecie cōceſſiſſe. Rn̄. hoc cognoſci ex impoſſibili vel inhumana vel dura ſeparatione: vtputa miniſteria artis ſuæ: vel quę ad effectionem pertinēt: generali obligatione nō veniūt. ff. de pigno. l. obligatione. Et no. ꝙ ex hac regula verbū generale reſtringi. ad idē de reſcrip. c. ij. lib. vj. Item facit hęc regula de eo qui generaliter tenet̄ aliquē ꝯtra oēs iurare. Nunquid contra ſe vel filios? Et no. de hoc. xxij. q. v. de forma. in glo. Io. an. Hæc regula multū facit ad auctoritatem quę datur a prælatis ſuis inferioribus. Nam ſm̄ doctores: ſi dicat eps̄ his qb⁹ dat licentiā audiēdi cōfeſſiones: ego cōcedo auctoritatē meā. Ex iſta generali cōceſſione non intelliguntur conceſſi caſus reſeruati ſibi: niſi ipſe ſpecificet. Et ſi cōcedit caſus ſibi reſeruatos nō videtur ex hoc conceſſiſſe abſolutionem ab excōicatione: aut diſpenſationem in votis. Et ideo iſta in ſpeciali ſunt petenda.

In obligatione generali nō veniūt vxor & liberi.

Vbi. ſ.

INFAMIBVS PORTAE NON PATEANT DIGNITATUM

Hæc regula videt̄ ſumpta. C. de digni. l. ij. & lib. xij. vbi dicit lex. Neq; quos infamia ab honeſtorum cœtu ſegregat dignitatis portæ patebūt. Pone caſum per canonem diſt. lxxxj. tantis Daniel. & de exceſ. pla. inter dilectos. Ad idē diſt. xxxiij. laici. vbi dicit̄ ꝙ opinio ordinandi vacillare non debet. De infamia aūt qd ſit & quō contrahat̄: & de multiplici eius gn̄e: dic vt no. iij. q. vij. §. tria. ver. porro infamia. Et qd' dicit hæc regula de dignitatib⁹: intelligas de eccleſiaſticis & ſecularib⁹. Infamis em̄ iudex eſſe nō pōt. iij. q. vij. infamis; Bene tn̄ eſſe pōt arbiter. iij. q. vij. tria. verſi. cognitores. Sed an procurator poſſit eſſe: q̄re no. diſt. l. accedēs. & iij. q. x. c. vlti. Io. an. Infamis eſt coram deo & curia cœleſti quilibet peccator in mortali conſtitutus. de pœni. diſt. j. eccleſia. Vnde in ipſo perſeueranti non patent portæ dignitatū regni cœleſtis: in quo ſunt omnes reges & ſacerdotes. vt dicitur in Apocal'.

Infamia qd ſit.

Infamis nō pōt eſſe iudex ſed arbiter.

Vbi. ſ.

LOCVPLETARI NON DEBET

aliquis cū alteri⁹ iniuria vel iactura. Hæc regula ſūpta eſt ex. l. ff. eo. ti. l. in iure naturæ. pone caſum. xvij. q. vlti. c. vl. Vbi dicit Aug. ꝙ q vult eccleſiā facere hæredē totius ſuæ ſubſtātiæ: exhæredato filio nō vult ipſe recipere talē hæreditatē. & tunc inducit exēplū Aurelij Carthaginen̄. epi. Itē de dona. apl'icæ ſedis: vbi nō ditat̄ monaſteriū cū iactura cathedralis eccl'ię. Cōcor. diſ. xcix. ecce. & xij. q. ij. bonę rei. xj. q. iij. ſi qs. xxij. q. ij. primū. & iō priuilegiū interp̄tamur ne alteri enorme p̄iudiciū īferat. de v̄. ſig. qd p nouale. ix. q. iij. nūc vero. & xxv. q. ij. de eccl'iaſticis. Hæc regula fallit in p̄ſcriptionib⁹ & vſucapionib⁹: vt p te vides. & in exceptiōib⁹ nō numeratę pecuniæ: q̄ ſi infra debitū tp̄s nō opponit̄: locupletat̄ petēs cū aliena iactura. C. de nō nume. pecu. l. in cōtractib⁹. Itē in expenſis factis in re aliena. ff. de doli excep. Paulus. Sed vbi eſt auctoritas iuris nō pōt dici iniuria. xxiij. q. iiij. q peccat. Dicit̄ em̄ iniuria quaſi ꝯ iura. Q; ergo dr̄ iniuria vel iactura: expōe vel p & ſic. lxxxvij. di. c. j. Queri ſolet ſi licet aliqd ī meo facere ex quo alij nocumētū ſequit̄. Rn̄. Aut īmitto vel op⁹ facio in alienū: & tūc nō licet. ff. ſi ſer. vē. l. ſicuti. §. ariſto. & l. teſtatrix. Aut nec immitto nec opus facio in alienū. Et tunc aut id dolo facio vt noceā alteri: & tūc ꝓhibeor. Aut non dolo facio: ſed ſolū eo ꝓpoſito vt mihi proſim: licet p id alteri noceā: & tūc nō ꝓhibeor. ff. de aqua plu. ar. l. j. Et qd' dicit hęc regula iactura intelligas enormi. Nā priuilegiū bn̄ affert iacturā: licet enormē inferre nō debeat. De hoc. xxv. q. ij. reſcripta. & de verb. ſigni. olim. Io. an. Extende. Pharao locupletari voluit cū iniuria populi Iſrael: ſed punit⁹ fuit: qd' autē ppl's Iſrael fuerit locupletatus cū iactura ægyptiorū quorū vaſa mutata aſportauit: nō fecit cū iniuria: ſed ſe recōpenſando de dānis eis datis: ſicut modo liceret alicuius bona retinere tātūdē quātū habet de ſuo. Item qa mādato domini hoc egit cuius ſunt omnia. xiiij. q. v. dixit dn̄s.

Fallit regula.

Priuilegiū nō debet alteri īferre enorme p̄iudicium

Exo. xij

MORA SVA CVILIBET EST NOCIUA

Vbi. ſ.

Hæc regula ſumpta eſt ex. l. ff. e. tit. in cōdēnatiōe. Pone caſum in eo qui eſt in mora ſoluendi decimas: quia pereunt periculo ſuo: etiā in caſu fortuito. xvj. q. j. decime. Itē in cōmodatario vel depoſitario q fuit in mora. de cōmo. c. j. de depoſi. bona fides. Itē in fure q ſtatim eſt in mora. C. de fur. ſubtracto. Circa hāc regulā no. ꝙ ad hoc ꝙ dicatur qs moroſus requiritur ꝙ ſciat ſe debere vel ſcire debeat ꝙ interpellat⁹ fuerit a die vel hoīe: & ꝙ habuerit poſſibilitatē dādi: hęc habes. ff. de re. cre. l. qd' te. & tūc tenetur moroſus de caſu fortuito: etiā ſi res fuiſſet peritura apud dn̄m eodem modo: ſm̄ Accur. licet Mar. cōtra: vt no. in. d. l. quod te. Fortaſſis em̄ dn̄s rem vendidiſſet & apud alium periſſet: & hoc tenet Ber. Vnū no. ꝙ ſi debitor primo fuit in mora ſoluēdi: & poſtea creditor in mora recipiendi vel ecōuerſo: vltima mora nocet. ff. de vſu. debitor. De mora autem & multiplici ei⁹ effectu plene no. ff. de vſu. l. mora. Sed nūquid mora ſemel cōmiſſa purgari poteſt? Videtur ꝙ nō. xij. q. ij. longinquitate. & xx. q. ij. puella. & de elec. cū in cūctis. In contrariū ꝙ poſſit purgari videtur. xviij. diſt. c. j. vbi de hoc. & diſt. c. qm̄. & de ſupplen. negli. præla. literas. Sol'. dic ꝙ vbi dies p̄ęfigitur a canone vel lege pœnā imponēte: mora purgari nō pōt. pœna enim ſemel cōmiſſa nō purgatur: & ſic intelligunt̄ priora iura & hæc regula. Et hoc eſt verū niſi eadē lege vel canone caueatur in eo caſu poſſe purgari morā & pœnā euitari: & ſic intelligun tur cōtraria. pœna ergo ſemel commiſſa non purgat̄: niſi forte fingeret̄ nō fuiſſe in mora. ij. q. vj. biduū. Sicut enim a pœna canonis non appellatur. de appel. cōſuluit. iij. lib. vj. Io. an. Iſta regula pōt multū extendi & vtiliter. Eſt em̄ nociua mora in ſuſcipiendis ſacramentis ꝓpter varia pericula quę poſſunt cōtingere: præcipue baptiſm⁹ maxime neceſſarius. diſt. v. baptizari. Similiter in adminiſtrandis quo ad dātes: ne interueniēte modica mora inueniri non poſſint q redimātur. diſt. v. baptizari. Similr̄ in reſtituendo vitanda eſt mora: al's ſi valet grauiter peccat. ſm̄ Tho. Similr̄ in cōtritione habēda de mortalibus quorū nondū pœnituit: al's cū recordat̄ peccat mortaliter. Tho. Propter qd' dr̄ Eccl'i. v. Nō tardes ꝯuerti ad dn̄m & c. Silr̄ ad benefaciēdū & ſubueniēdū neceſſitatibus aliorū. Mat. xxv. Morā faciēte ſpōſo: quæ nō ſe p̄ręparauerūt virgines clauſa ē ianua. Et coru⁹ habēs vocē ꝑcraſtinatiōis nō rediit ad arcā. Et Leuitę q fuit moroſ⁹ ī recedēdo a ſocero ſupuenit maximū ſcādalū ī vxore ꝯſtuprata: vt habet̄ in lib. Iudi. xix. c.

Moroſus quis dicatur.

Multiplex mora & ei⁹ effectus.

Ampliatur regula.

MVTARE CONSILIVM QVIS NON POT IN ALTERIUS DETRIMĒTŪ

Vbi. ſ.

Hęc regula ſumpta eſt ex. l. ff. e. ti. nemo pōt. Pone caſum in electiōe. viij. q. ij. dilectiſſimi. & de elec. publicato. vbi habet̄ ꝙ publicato ſcrutinio electores nō poſſunt mutare vota ſua ad aliū eligēdū ſi regulariter vnus eſt a maiori parte electus: & hoc quia fieret iniuria electo. Itē in eo q circa ſeruitutē alicuius iuri ſuo ceſſit: q mutari nō pōt: licet ſocij ei⁹ nōdū ceſſerint. ff. de ſer. ru. præd. l. per fundū. & C. de neg. geſt. l. vlt. Illa igitur regula infra. qd' ſemel placuit intelligit̄ ſm̄ iſtā: qn̄. ſ. ex mutatione volūtatis vel placiti alteri impedimētū vel detrimētū afferr̄. vt ibi dicet̄. Et fallit ī caſib⁹ ibi notatis. Itē fallit in ſuo herede abſtinēte vel repudiāte: q te adhuc in eodē ſtatu manēte pōt adire: vel tp̄s ad deliberādū petere. C. de repu. hęre. l. vl. Io. an. Sic & cū qs donat aliqd vel dat. nō debet reuocare. Si cōtraxit cū aliquo ſpōſalia non debet mutare niſi interueniat caſus in q̄ liceat mutare. de quo. ĩ. in. iij. par. ti. j. Dauid poſtq; ꝓmiſit dare regnū Salomoni: nō mutauit cōſiliū Saul q promiſerat dare filiā Dauid in vxorē: & mutauit cōſiliū male fecit. Sāſon: quia ſoceri ſui mutauerūt cōſiliū in eius detrimētū dantes ſponſam ſuam alteri: inde fecit multa mala Philiſteis.

Fallit regula.

Vbi. ſ.

NON EST IN MORA QVI POTEST EXCEPTIONE LEGITIMA SE TUERI

Hęc regula ſumpta eſt ex l. ff. eo. tit. nulla intelligit̄. Pone exēplum in dn̄o qui non requiſiuit ſeruum ſuum fugitiuum infra triēnium monachum factum. Dicitur enim fuiſſe in mora. Quod eſt verū niſi poſſet ſe tueri exceptione legitima: puta longinquitatis loci. xvij. q. ij. ſi quis incognitus. Et not. ꝙ vt dixi in regula. mora. ad hoc vt dicatur quis moroſus neceſſe eſt ꝙ ſciat vel ſcire debeat ſe debere. Sed ille q eſt tutus exceptione legitima neſcit ſe debere vel neſcire debet: ergo non eſt in mora. Item nota ꝙ dicit exceptione legitima: quę eſt cū eſt obligatus iure naturali vel ciuili. Sed obſtat exceptio: puta pactū de nō petēdo vel ſimilis. Vel eſt obligatus iure naturali tm̄: & facit qd' circa indebitū no. j. q. iiij. in fi. Et intelligit̄ illa exceptio legitima quæ replicatione nō eliditur. Pone exēplū. Debebas mihi decē: feci tibi pactū de nō petēdo: ſed per metū vel tēpore furoris hoc feci: tūc exceptio pacti nō eſt legitima: quia eliditur replicatione furoris vel metus: & ideo diceris in mora fuiſſe. Io. an.

Exceptio dr̄ legitīa quæ nō elidit̄ replicatione.

Vbi. ſ.

NEMO POTEST AD IMPOSSIBILE OBLIGARI

Hæc regula ſumpta eſt ex. l. ff. eo. ti. l. impoſſibiliū. Scire debes ꝙ impoſſibilitas ē triplex, iuris, facti, & naturę. De prima pone caſum diſ. liiij. abbati. vbi dr̄ ꝙ abbas nō pōt ſeruū facere liberū. ſ. de iure: qa nil habet ꝓpriū. De ſecūda. ff. de ver. ob. l. generaliter. Nō em̄ tenet ꝓmiſſio: ſi ꝓmiſero tibi qd' eſt impoſſibile de facto: vt mōtes alpium vltra mare deferre. & ſi Bononiæ cōſtitutus ꝓmitto me hodie tibi daturū cētū Romæ: qa impoſſibile ē ꝓmiſſum non naſcit̄ obligatio. vt hic in regula. & eſt expreſſum inſtit̄. de verb. obli. §. loca. præterq; in caſu. ff. de ver. obli. l. vlti. De tertia. Si dare ꝓmitto qd' natura dari ē impoſſibile, vt ſolē, lunā: & ſtellas: vel facere quod natura eſt impoſſibile fieri, vt cœlū aſcēdere, vel digito tāgere. ff. de ver. ob. ſi ſtipuler. Huius regulæ rō ſatis patet: qa oīs obligatio actionē parit. Sed qd' nō eſt nec eſſe pōt: obligationē parere nō pōt: & ſic nec actionē. Itē actio eſt ius ꝓſequēdi in iudicio: qd' nobis debet̄. debere aūt eſt de alio habere. Sed quod non eſt nec eſſe pōt de alio haberi nō pōt: ergo ibi nō eſt actio & ſic nec obligatio. Et no. ꝙ hæc regula habet locū in matrimonio & vltimis volūtatib⁹: & ſingulis cōtractib⁹: in ſententijs & præceptis. Itē in legib⁹ & cōſtitutionib⁹ quę debēt eſſe poſſibiles. diſt. iiij. erit. Eſt tn̄ in hoc differētia: qa impoſſibilis ꝯditio appoſita in cōtractu vitiat cōtractū. inſti. de inuti. ſtipu. §. impoſſibilis. In teſtamētis aūt & matrimonio ob fauorē ipſorū habet̄ pro nō adiecto. de cōdi. appo. c. vlti. Et qd' dicit hæc regula de impoſſibili intelligas etiā de turpi. de quo dicet̄ etiā. ĩ. nō eſt obligatoriū. Notant Goff. & Hoſti. in decre. cū dilecti. de dolo. & cōtu. ꝙ ſi iudex citet aliquē eo die quo impoſſibile eſt eū cōparere: ꝙ nō eſt oīno inutile mādatū: immo licet nō teneat̄ cōparere illa die ꝓpter impoſſibilitatē: tenet̄ tn̄ cōparere poſt diē. Et pōt eſſe rō hui⁹: qa principale eſt ibi ꝙ veniat: acceſſoriū aūt ꝙ tali die veniat. principale aūt nō vitiat̄ ꝓpter acceſſorium, ſed ecōtrario. Io. an. Et ex hac regula pōt trahi ꝙ ſi pater filio, dn̄s ſeruo, vir vxori, prælatus ſubdito præcipiat illicita, nō obligat̄ ad faciēdū illud: qa impoſſibile eſt de iure. xj. q. iij. ſi dn̄s. & . c. ſi is qui præeſt. Dicit em̄ lex. Illud poſſumus qd' de iure poſſumus. Ad hoc etiā. xxij. q. ij. faciat. Non debet ergo obedire. ſicut nec Petrus principib⁹ ſacerdotū ꝓhibētib⁹ ſibi p̄dicationē. Sed humiliter ſe excuſare: vt fecit aſina Balaā in figuram huius. qd' habes. ij. q. vij. §. item cum Balaā. Cum enim præcipiuntur plura impoſſibilia non tenētur. Tho.

impoſſibilitas ē triplex.

Obligatio parit actionem.

Actio qd ſit.

act. iiij. & v. Nume. xxij.

Vbi. ſ.

NON EST SINE CVLPA QVI REI QUÆ AD EŪ NŌ PERTINET SE IMMISCET

Hæc regula ſumpta eſt ex. l. ff. eo. tit. l. culpa. Pone caſum in clerico iaciente lapidem. diſt. l. clerico. & de monacho chirurgico. de homi. tua. & in cæco ſagittante. xv. q. j. vt itaq; ibi de Lamech cęco ſagitta occidente Cain. Si hæc regula vera eſt: ergo culpa eſt gerere aliena negotia. & ſic eſt cōtra. ff. de nego. geſt. l. ij. xxj. q. iiij. ſi ad pc̄tm. Sol'. Officiū ℔ debet hō homini. xxij. q. iiij. c. ij. Et no. ꝙ proprie loquēdo inter deū & hominē eſt religio. xxij. q. iiij. vnuſquiſq;. inter p̄ręlatū & ſubditū obediētia. ij. q. vj. q ſe ſcit. Inter maiorē & minorē reuerētia. diſt. xciij. per totū. Inter patrem & filium dilectio. v. q. v. nō oſculatur. Inter cōſanguineos pietas. Inter dn̄m & ſeruum ſeruitium. Inter patronum & libertum obſequiū. Inter hominē & hominē officiū. Nō igitur pōt dici ad eū nō pertinere. Exēplificare etiā potes hāc regulā in imperito medico & in iudice q p imperitiam male iudicauit qui tenet̄ actione in factū: inquātū religioni iudicantis videbitur æquū. ff. de va. & extraor. cogni. l. ſi iudex. qa imperitia culpæ imputat̄. j. q. j. non eſt putanda. Si ergo eſt in culpa ſe immiſcendo: ergo tenetur de caſu: quia ſemper ſi culpa caſum præuenit tenet̄ quis de caſu. de homi. præſbyterum. Io. an. Sic laicus iudex iudicādo clericos malefactores non euadit culpā: nec etiā excōicationē ſi facit capere: incarcerare: & hmōi. de ſen. excō. vt famæ. niſi de licentia ſuorū prælatorū. Ratio eſt: quia nō pertinet ad eū: de quo ĩ. in. iij. par. ti. j. Similiter qui ſe intromittit de officio alterius. Vnde Ozias rex qui voluit incenſum offerre in tēplo percuſſus eſt lepra. ij. Paral'. xxvj. Similiter ad ſubditos nō pertinet reprehendere facta prælatorum temerarie. vnde ī figuram. ij. Reg. vj. Oza qui retinuit arcam dei inclinatam ꝑcuſſus eſt. Expoſitionē figurę habes. ij. q. vij. plerūq;. Silr̄ ter ignorans confeſſor male facit. diſt. xxxviij. c. j. & ſeq. & de pœni. diſt. j. quem pœnitet. & eo. diſt. vj. c. j.

Religio eſt inter deum & hoīem. Obediētia inter prælatū & ſubditū

NON FIRMATVR TRACTV TĒPORIS QD' DE IURE AB ĪITIO NŌ SUBSIſTIT

Vbi. ſ.

Hęc regula ſūpta ē ex. l. ff. e. ti. qd' ab initio. Pone caſum. j. q. j. principatus. vbi nō cōualeſcit ſimoniacus ingreſſ⁹. Ad idē inſti. qbus nō ē ꝑmiſ. face. teſta. §. præterea. vbi teſtamētū furioſi vel īpuberis nō valet: licet poſtea efficiat̄ maior vel ſanę mentis. Cōcor. ad hoc. xvj. q. iij. §. pōt. Nota ergo ex hac reg'la principiū ſpectādū. alibi habes de fine. Sed ꝓſequere hoc brochardū vt no. de ele. dudū. Itē no. qd' a principio nullū eſt ipſo iure tractu tp̄is nō cōualeſcere. Secus aūt ſi non eſſet nullū: ſed annullādum. de poſtu. bone. ij. & de elec. ꝙ ſicut Expreſſe cōtra. xij. q. ij. ſi qua de rebus. xvj. q. j. c. vlti. de his quæ fi. a p̄ręla. cū nos. ff. de ritu nup. ſi qs. In oībus his dicitur ꝙ cōualeſcit qd' a pricipio nullū erat. Sol'. Dic generaliter ad oīa ſupradicta: ꝙ illud qd' ab initio nullū eſt: non firmat̄ ſolo tractu tp̄is: vt hic in regula. Sicut em̄ tēpus nō eſt modus inducendæ obligationis. x. q. iij. qa cognouim⁹ nec tollēdę. de p̄ręſcrip. cauſam. ſic nec reparādę: vt hic ſed nouo ſubſequēti cōſenſu: Interdū tacito: interdū expreſſo ſublata cauſa impedimēti bene: vt p cōtraria probat̄. Probatur hoc optime de deſpon. impu. c. j. lib. vj. Valent ergo ex ſequēti cōſenſu ex nūc: nō vt ex tūc. In electione tamen ſm̄ Bernar. ſi nulla eſt ex ſubſequēti cōſenſu nō confirmatur. de elec. auditis. Solutioni contradicit de eo qui dux. in matri. quā pol. per adul. c. ij. vbi matrimoniū contractū cū ſecunda viuēte prima: mortua prima ex nouo cōſenſu cōfirmari non poteſt. Sol'. Illud eſt propter impedimentum perpetuū. ſ. adulterium cum ſponſalib⁹ de facto. vt eo. tit. c. vlti. Illa ergo quæ de neceſſitate deſiderant initium vel quæ ideo non valēt: quia ſubeſt in eis perpetuum impedimentū: nec tractu tēporis: nec nouo ſubſequēti cōſenſu cōfirmantur: vt hic & ibi. Sed & ea quæ de neceſſitate nō reſpiciunt initiū: nec ſubeſt in eis perpetuū: ſed tēporale impedimētum: & ſi nō ſolo tractu tēporis cōfirmātur: vt hic in regula: tamē nouo ſubſequēti conſenſu: interdum tacito: interdū expreſſo: ſublato impedimento bene: vt in cōtrarijs. Io. an. Ex hac regula etiā ſequitur ꝙ id quod eſt contra ius naturale vel diuinum per longam conſuetudinem non iuſtificatur. diſt. viij. per totum.

Principiū ſpectandū.

NVLLVS VTI PLVRIBVS DEFENSIŌIB⁹ ꝒHIBET̄

Vbi. ſ.

Hęc reg'la ſumpta eſt ex. l. ff. e. ti. l. nemo. Pone caſum. xiiij. q. j. quiſquis. vbi negat. Aug. quod dicebat. Vincen. eum facere: dicens ꝙ poſito ꝙ id verum eſſet: id faciat ex cauſa. & de p̄ręſcrip. auditis. vbi allegatur exēptio & p̄ręſcriptio. C. de tranſac. interpoſitas. vbi dicitur tranſactionem non tenere: tum quia metu interpoſito: tū quia facta cum ſeruo proprio. Et quod dicit regula defenſionib⁹: intelligas etiā ꝯtrarijs. xxiij. q. ij. in pri. vbi de hoc niſi forte ſpecialiter ius impediat. Impedit enim ius interdum contrarias defenſiones proponi. Pone caſum. Conuictus de mendacio in eo qui negat pecuniā numeratam nō pōt dicere ſe ſoluiſſe. C. de nō nu. pe. aut̄. cōtra q̄ ꝓpriā. & plures alij caſus hic ponunt̄. ibi vide. Duas autē electiones qs ꝓſequi nō pōt ſimul: nec vna electa redire ad aliā. de elec. vt qs. li. vj. An aūt plurib⁹ actiōib⁹ ſiml' vti poſſit no. xiij. q. ij. in prin. & p Inno. & Hoſt. de reſti. ī integ. cōſti tutus. Itē an cōtraria allegās audiat̄: videt̄ ꝙ nō. xiij. q. vij. gās ꝯria ꝙ aūt. & de ap. ſolicitudinē. Circa hoc nota ꝙ qdā dixerūt audiat̄. indiſtincte allegantem cōtraria nō audiri. Alij dixerūt: vt

An 'alle…

Goff.hoc verũ in actore:& ĩ eadẽ inſtãtia iudicij.Nã ſec⁹ in diuerſis:in reo aũt nõ habet locũ.Alij dixerũt ꝙ nõ audit̃ ꝯria allegãs in eadẽ inſtãtia iudicij:ſed ſecus in diuerſis.Alij dixerũt ꝙ ſub cõditiõe licet ꝓponere ꝯria:puta ꝓpono talẽ exceptionẽ in qua ſi ſuccubuero:extũc ꝓpono talẽ.facit de excep.cũ venerabilis.Veri⁹ dicas ꝙ aut ſunt cõtraria q̃ ꝓponunt̃ ex ꝑncipio aut ex fine.Si ex ꝑncipio ſunt ꝯria ſed ad vnũ finẽ tẽdũt.pone caſum de pręſcrip.auditis.&.c.cũ olim.tũc ꝓponi poſſunt in eadẽ inſtantia:& vnũ nõ præiudicat alteri:ſi aũt ad finẽ cõtrariũ tendunt. Pone caſum de appel.ſolicitudinẽ.tũc ſimul vel in eadem inſtãtia nõ proponũtur:nec credas ꝙ in illa decretali.veniens.de præſcrip.priuilegium in eo ꝙ priuilegiũ ſit contrarium præſcriptioni in eo ꝙ præſcriptio:ſed tenor priuilegij erat contrarius præſcriptioni.Io.an.

Vbi.ſ. **NON DEBET ALIQVIS ALTE**rius odio prægrauari.Pone caſum in filio q non excõicat̃ ꝓ pctõ patris.xxiiij.q.iij.ſi habes.Itẽ in cõpromittẽtib⁹ q nõ puniũtur dolo cõpromiſſarij.de elec.ſi cõpromiſſari⁹.lib.vj.Sed cõtra di.lxx.neminẽ.vbi in odiũ ordinãtis deponit̃ ordinat⁹:ſed ibi nõ ſolũ fuit odiũ ordinãtis:ſed & delictũ ordinati q ſe ꝑmiſit ſine titulo ordinari.Itẽ ꝯ.lvj.diſt.ꝑ totũ.ibi em̃ ꝓpter incõtinẽtiã patrũ filij illegitimi nõ pñt promoueri.j.q.iiij.§.itẽ pctõ,vj.q.j.ſiqs.xv.q.vlt.cũ multa.& de hære.vergẽtis.cũ multis ſimilib⁹. Sol.triplex eſt pœna.Eternalis,ſpũalis,&corporalis.qđ ꝓſequere v t not.j.q.iiij.in ſumma.Io.an.ibi ſic dr̃.Pœna æterna nũq̃ punit̃ vn⁹ ꝓ alio.j.q.iiij.c.j.&.c.iã itaq̃.cũ ſeq.Et de hac intelligit̃ illud Ezech.xviij.Fili⁹ nõ portabit iniquitatẽ pr̃is,nec pr̃ filij &c.Pœna corporalis eſt duplex.quedã circa corp⁹,& illa ſæpe punit̃ vnus ꝓ alio.vt.j.q.iiij.§.itẽ pctõ.Quædam circa ſtatũ rei:vt ſeruitus &infamia.&hac etiã punit̃ vnus ꝓ alio:fili⁹ ꝓ patre.vt.vj.q.j.§.verũ.Spiritualis autem eſt quadruplex.Prima eſt excõicatio.&hac non punit̃ vnus ꝓ alio.vt.xxiiij.q.iij.ſi habes.Scđa eſt interdicti:& hac punit̃ vnus ꝓ alio.de ſpõ.nõ eſt vobis.Tertia remotio ab oblationib⁹.& iſta etiã punitur vnus pro alio.vt.xvij.q.iiij.miror.Quarta pœna ſpiritualis eſt ordinis & remotio ab eo:& vnus etiam punitur pro alio.nam propter fornicationem vel adulterium vxoris repellitur vir a ꝓmotione.vt.xxxiiij.diſt.ſi cuius.Io.an.Extẽdi põt multum materia ex his quæ habẽtur in textu.§.item peccato ciuium.per multũ exẽpla ſcripturæ.quomodo vnus grauatur in pœna odio alterius:& quare.

Anvn⁹ puniat̃ ꝓ alio.

triplex eſt pœna.

Vbi.ſ. **NON LICET ACTORI QVOD** reo licitũ nõ exiſtit.Hęc regula ſũpta eſt ex.l.ff.e.ti.l.nõ licet actori.Pone caſũ.iiij.q.iiij.c.ij.ibi.Accuſatores &accuſati æqua audiũt̃ rõne.Et facit ad hãc regulã illa.ſ.in iudicijs.& qđ ibi dixi.Formata aũt fuit hæc regula ꝑ hũc modũ:qa fauorabiliores ſunt rei q̃ actores.Vñ ſiqd actori licet:multo magis reo qui fauorabilior eſt.Sed ea rõne qua parilitas in iudicijs eſt ſeruãda.vt in regula in iudicijs.Intelligit̃ idẽ iuris ẽꝯrio.ſ.qđ nõ liceat reo,qđ nõ licet actori.Nota tñ ꝙ reus maiores dilatiões habet q̃ actor:& reus habet deliberatorias & nõ actor.Plures alios fauores q̃s habet re⁹ magis q̃ actor ibi potes videre in glo.Hæc Io.an.

Dilatio maior dat̃ reo q̃ actori.

Vbi.ſ. **NON PRAESTAT IMPEDIMEN**tũ qđ de iure nõ ſortit̃ effectũ.Pone caſum ĩ matrimonio qđ nõ tenet:qđ nõ præſtat impedimẽtũ ſcđo.xxxj.q.ij.ſi verũ.In electiõe q̃ nõ tenet de elec.cõgregato.Vides tñ in matrimonio ꝙ ſpõſalia q̃ ſunt nulla ꝑ cõſanguinitatẽ vł affinitatẽ:præſtãt impedimẽtũ ĩ cõſanguineis alterutrius ex publicæ honeſtatis iuſtitia.Rõ eſt:qa publicæ honeſtatis iuſtitia inducit̃ ex ſolo cõſenſu.Vñ ex quo ſunt aliqua ex cõſenſu:licet al's ſint nulla:inducit̃ publicæ honeſtatis iuſtitia.Si aũt eſſent nulla ex defectu cõſenſus:nõ inducit̃.de ſpõ.c.j.lib.vj.Sicut & impedimẽtũ affinitatis inducit̃ etiã ꝑ coitum illegitimũ.xxxv.q.iij.de inceſtis.Circa electionẽ etiã vides ꝙ electio quæ nulla eſt ſecũdã impedit.de elec.auditis.qđ nõ ꝓſequor:ſed dic vt ibi.Itẽ in literis papæ ꝑ mẽdaciũ impetratis:quę licet ſint nullę quo ad iuris effectũ:pręſtãt impedimẽtum alijs impetrãdis:ſi de eis mentio non fiat.de reſcrip.cæterũ.ſm Goff.Et nota hanc regulã verã niſi aliqs ĩ pœnã ꝓhibeat̃.hoc dico ꝓpter maleficia q̃ nõ ſortiuntur effectũ a iure:& tñ impedimentum præſtãt ꝓmouẽdis.l.diſt.c.j.ij.&.iij.Interdũ matrimonio contrahendo.Nota.xxxiij.q.ij.hoc ipm̃.§.hoc autẽ q̃q̃.& de homici.præſbyterũ.qui habet̃ em̃ pro infecto quod cõtra iura fit.diſt.x.vides.vbi de hoc.Io.an.

Electio q̃ nulla eſt ſecũdã ipedit. Idẽ in alijs caſib⁹.

Ex.v. decre. **NON POTEST ESSE IVSTA** excuſatio paſtoris:ſi lupus oues comedit:& paſtor neſcit. Hęc regl'a habet̃ in decre.de reg.iur.Et ſunt verba Grego. Paſtor eſt pręlat⁹:& ſic noiat̃:qa paſcere debet v̾bo doctrinæ,exẽplo bonę vitę,& cibo terrenę ſubſtãtię inquãtũ pt gregẽ ſibi cõmiſſum.Vñ ĩ ſignũ hui⁹ primo paſtori dictũ fuit ter a dmino.Paſce oues meas vel agnos meos.Io.vlt. De primo cibo diſt.xliij.ſit rector.De ſecũdo di.xl.nos q.&.§.j.ꝑ totũ.De tertio.xij.q.ij.gloria.&.c.qcqd.Debet aũt tria facere:quę ſignant̃ in baculo paſtorali.Vnde verſus. Colligẽ,ſuſtẽta,purga,vaga,morbida,lẽta,de ſacra vnc.cũ veniſſent.in fi.Nec ſufficit ꝙ puniat delicta quę videt:ſed ſubtiliter debet inquirere vitã ſubditoꝝ ad inueniẽdũ defectus eoꝝ,ſicut debitor creditorem:ſm Tho.in.iiij.Lupus eſt hæreticus.Itẽ tyrãnus qui iniuſte opprimit ſubditos:ac etiã publicus malus chriſtianus qui trahit alios ad malũ exẽplo ſuo.Vel etiam diabolus q ſuis tentationib⁹ incautos deuorat.contra oẽs debet vigilare paſtor.

Paſtor qs ſit:& q̃t modis debeat paſcere.

Ex.v. lib. **NON EST OBLIGATORIVM** contra bonos mores pręſtitũ iuramentum.Hęc regula ſumi potuit ex.l.ff.e.ti.ꝯctus.Pone exẽplũ in eo q iurauit occidere patrẽ:vel ſimile qd facere.xxij.q.iiij.c.j.&ꝑ totũ.Itẽ in eo q iurauit vxorẽ & filios expellere.de iureiu.qñ tualis.Ad idẽ.ff.de pac.dota.l.ꝯuenire.vbi pactũ ne cũ vxore agat̃ rerũ amotaꝝ nõ valet:qa ꝑ illud inuitãtur mulieres ad furãdũ.Nõ eſt ergo vera regula pręciſe q̃ dicit ꝙ iuramẽtũ ſeruãdũ eſt ſi põt ſine interitu ſalutis ętérnæ ſeruari.de iureiu.ſi v̾o.Nã ſi eſt ꝯ bonos mores nõ debet ſeruari:nec obligat.Verbigrã.Iurat qs nõ ſumere clericatũ vel nõ intrare religionẽ & hmõi:q̃uis iſtud poſſet ſeruari ſine interitu ſalutis:tñ qa impedit maiorẽ ꝓfectũ ſalutis ſeruari nõ debet:ſm Tho.Idẽ in q̃libet temerario iuramẽto eo.ti.ſicut.&.c.tua nos.ij.& qñ vi vel dolo.præſtitũ eſt.de iureiu.licet.lib.vj.qđ dic.vt qđ metus cã.abbas.&.xv.q.vj.c.ij.Et facit ad hãc regulã.ſ.in malis &c.Nõ ergo tenet turpe pactũ vel ꝯ bonos mores.de pac.c.vlt.ergo nec iuramentũ qđ acceſſoriũ eſt. Et nota ꝙ debemus rebus vti ad qđ ſunt inſtitutę.vt.xxij.q.ij.is aũt.Sed iuramẽtũ non eſt inſtitutũ vt ſit vinculũ iniqtatis.dicit Aug.xxij.q.iiij.inter cętera.Io.an.Hic multa poſſent dici de iuramento.q̃ vide.j.in.ij.par.Siqs ergo iurat ſeruare ſtatuta ciuitatis intelligit̃ de licitis.Sic q iurat ſeruare ſecretũ aliqđ:intelligit̃ ſi nõ erit al's pręiudiciũ:Et ſi intellexiſſet ſeruare etiam illicita q̃ peterent̃:tũc peccauit mortal'r.Sed nõ debet ſeruare.qa tũc etiã peccaret.Vñ Mat.xiiij.Herodes qui ꝓpter iuſiurãdũ decollari fecit Ioãnẽ baptiſtã peſſime fecit.xxij.q.iiij.vnuſquiſq̃.Dauid q iurauit interficere Nabal ſancte mutauit propoſitum.q.ea.quod Dauid.

Rebus vtẽdũ ẽ ad eũ finem ad quẽ ſũt iſtitutę.

Ibidem **NVLLVS EX CONSILIO DVM**modo fraudulentũ nõ fuerit:obligat̃.Hæc regula ſumpta eſt ex.l.ff.eo.ti.l.cõſilij.Rõ hui⁹ regulæ colligit̃ ex canone xiiij.q.j.§.qđ pręcipit̃.&ex decreta.de arbi.cũ olim.ꝑ quã exemplificare potes:& ibi de hoc.Null⁹ em̃ tenetur ſequi conſiliũ immo explorare & deliberare debet apud ſemet ipſum an ſibi expediat nec ne.Si aũt cõſiliũ ſit fraudulentũ bene obligatur conſulens:licet duret ratio ſupradicta:& hoc ratione fraudis.Exẽplifica per canonẽ diſt.lxxxvj.tãta.& de renũ.ſane.Nota igitur breuiter circa hoc:aut cõſiliũ dat̃ circa cõtractũ vel quaſi aut circa maleficium vel quaſi Primo caſu ſubdiſtingue:aut non eſt fraudulentũ:& tũc non tenetur:vt hic & in ſupradictis iuribus.Aut eſt fraudulentum:& tunc tenetur actione de dolo ipſi cui cõſiliũ dedit.vt.ff.de dolo.ꝙ ſi cũ ſcires.vbi ille q doloſe mihi cõſuluit & forte lucri ſui cã mutuare debitori non idoneo:tenet̃ mihi actione dę dolo.In ſecũdo caſu.ſ.cũ datur circa maleficiũ:tenet̃ cõſulẽs nõ tñ ei:ſed illi cõtra quem cõſiliũ dedit:nec tũc tenet̃ actione de dolo:ſed eius maleficij nomine.Nã ſi conſuluit occidi:homicida eſt.diſt.l.ſi quis viduã.& de homi.ſicut dignũ.Si cõſuluit ſeruo vt fugeret vel

Conſilium ſit imitandũ.

geret vel furtum faceret:tenet̃ furti vel ſerui corrupti.ff.de ſer.corru.l.j.Si cõſuluit Titio mihi iniuriã facere:tenetur mihi actione iniuriarũ.de pœ.diſt.j.nõ ſolũ.Differẽtia eſt ergo inter mãdatũ & cõſiliũ.Nã mãdator obligat̃ mãdando:ſed nõ cõſulẽs cõſulẽdo.Io.an.Ex hoc ſequit̃ ꝙ ſiquis cõſulit alicui ꝙ intret religionẽ cũ debitis circũſtantijs:ſi inde ille nõ ꝑſeueret vel male ſe habeat:in nullo tenet̃ corã deo.Similiter ſiquis cõſuluit alicui:vt contrahat cũ tali pura intẽtione motus:ſi inde malũ ſequit̃:nõ ei imputat̃;& ſic de ſilib⁹.Similiter in foro cõſciẽtiæ cõſulẽdo nõ ex toto.Sed hic debet bñ cauere vt ſit peritus in tali materia:al's male cõſulẽdo nõ ex toto excuſaretur de cõſilio malo. Conſiliũ Achitofel fuit peſſimũ qđ dedit abſaloni.Cõſiliũ Chuſi q̃uis fuerit fraudulẽtũ quo ad intẽtionẽ & propoſitũ abſalonis:tñ qa iniuſte vſurpauerat regnũ contra patrẽ:ideo videtur male feciſſe.Sed & Rebecca de conſilio ſuo quaſi fraudulẽto quod dedit Iacob:non male fecit familiari conſilio ſpiritusſancti ad hoc inducta.

Mãdatũ & cõſiliũ differũt.

ij.re.vj. Ibidem xxvij.c.

Vbi.ſ. **NEMO POTEST PLVS IVRIS** trãſferre in aliũ q̃ ſibi cõpetere dinoſcat̃.Hæc regula ſumpta eſt ex.l.ff.eo.ti.l.nemo.Pone caſum.j.q.viij.Daibertũ de dona.inter vi.& vxo.nuper.Cõcor.cũ hoc ꝙ dicit̃.Nemo dat qđ nõ habet.de iure patro.qđ aũt.Sed cõtra de cõſe.diſt.iiij.ſolet.vbi dat baptiſmũ qui nõ habet.& de elec.ſuffraganeis.Sol.Hoc qđ dicit regula eſt generale.Illa vero ſunt ſpecialia & ſpecialitatis rationẽ facile videre poteris.Et ideo not.Berñ.in prædicta decre.nuper.de dona.inter vi.&vxo.&c.vide in glo.Io.an.Ex hac regula ſequitur ꝙ emens rem furatã:nullum ius ibi habet:quia nec qui vẽdidit habebat recipiẽs a religioſo ſine licentia ſuperioris:non poteſt illud tenere cum ille nil habeat. Suſpenſus ab officio ꝓpter excõmunicationem vel hmõi:epiſcopus ordinem dare poteſt de facto:ſed non dat executionem.Prælatus qui dat auctoritatem quam non habet nil dat.

Vbi.ſ. **ODIA RESTRINGI ET FAVO**res ꝯuenit ãpliari.Pone caſum in primo dicto.xxxv.q.iij.qđ ſcripſi.vbi priuilegiũ odioſum de ꝯhẽdo in gradu ꝓhibito reſtringit̃.Et de deci.tua.j.vbi decimæ noualiũ nõ accreſcũt laicis habẽtib⁹ decimas in feudũ.In ſecũdo pone caſum.xvj.q.ij.c.j.& de priuil'.licet.lib.vj.Et cõcor.ad hãc regulã.xvj.q.iij.§.poteſt.Si ergo ius vel priuilegiũ odioſum eſt reſtringet̃:dũ eſt fauorabile ampliãdũ eſt.Si fauorabile & odioſum vt Macedonianum ampliat̃:qa illi iuri renũciari nõ põt.ff.ad Maced.ſed etſi pater.in fi.Item extẽditur nõ ſolũ ad pecuniã:ſed ad rem aliã datã in fraudẽ.ff.e.ti.ſi Iulianus.Hoſt.de preſcrip.cũ ex officij.quærit de p̃laro q præſcripſit viſitationẽ & nũq̃ fuit ꝓcuratus modo petit ꝓcurationem an ſit audiẽdus:& dicit ꝙ nõ.Præſcriptio em̃ odioſa eſt:& ideo vnũ ſine altero acquiri põt ꝑ eã:nec tũc viſitationi eſt annexa ꝓcuratio:ſed ius cõe fauorabile.Io.an.Extẽdi põt ſic:qa quę ſunt prouocatiua odioꝝ:vt inferre cõtumelias,detractiones,exercere vindictas:ſeueritas iuſtitiæ ſunt reſtringenda & amputanda.Et q̃ ſunt ꝓuocatiua fauoris & amoris:vt remiſſio iniuriarũ:obſeqa impẽſa:largitas mĩæ ſunt amplianda.Sic Dauid cũ tot perſecutiones iniuſtas recepiſſet a Saule benigne remiſit:nec voluit vindicare cũ potuit.Simil'r in expulſione ſui & cõiuratione populi cõtra eũ.Sic & Ioſeph erga fratres qui vendiderant eum benigniſſime ſe habuit &c.

Extẽſio regulæ.

Ex.v. decre. **OMNIS RES PER QVASCVM**ꝙ cauſas naſcit̃ ꝑ eas diſſoluit̃.Hęc regula habet̃ in decre.de reg.iur.Et ſunt verba Ioã.Chryſ.Pctm̃ primũ commiſſum fuit ꝑ fœminã vt ꝑ cauſam initialẽ:& ꝑ virũ vt ꝑ cauſam cõpletiuã.Et ipm̃ pctm̃ diſſolutũ fuit ꝑ fœminã.ſ.per virginẽ Mariã initiatiue:cõpletiue ꝑ filiũ eius Ieſum chriſtũ.xij.q.ij.cũ redẽptor.Pctm̃ ĩtroductũ fuit ꝑ ſenſualia nimis eis inhærẽdo.ſ.cibũ vetitũ:& ipm̃ pctm̃ diſſoluit̃ ꝑ ſacramẽta quæ cõſiſtũt in ſenſibilib⁹ humiliter quærẽdo ſalutẽ ꝑ ipſa.j.q.j.multi.ibi.ſacramentũ eſt.Pctm̃ actuale cõmittit̃ corde ꝑ cogitationem:ore ꝑ locutionẽ:opere ꝑ ſenſuum abuſionẽ.Et ipm̃ remittit̃ ꝑ cordis contritionẽ:oris cõfeſſionẽ:operis ſatiſfactionẽ:quę ſemp requirũtur ſaltẽ in ꝓpoſito.de pœ.di.iij.pœnitẽtia cogit.Et ſm Pe.de Tharan.Sicut ſufficienter pctm̃ mortale committitur,ſola volũtatis cõplacẽtia.xv.q.j.nõ eſt.ita & ſufficiẽter diſſoluit̃:ſeu diſſolui põt ꝑ deteſtationẽ ſolã volũtatis quæ dicitur dolor ĩtellectualis abſq̃ ſenſuali dolore.de hoc.j.in.iij.parte.Itẽ excõmunicatio ſolo verbo poteſt fieri:ergo & abſolutio ab ea per regulam iſtam:vt arguit Io.an.

Peccatũ actuale quomõ cõmittat̃ & remittatur.

Ex.vſ. lib. **POSSESSOR MALAE FIDEI** vllo tp̃e nõ p̃ſcribit.Pone caſum.xxxiiij.q.ij.ſi virgo.&de præſcrip.c.vlti.Et hæc regula vera eſt ſm leges in pręſcriptione.x.vel.xx.an.C.de præſcrip.lõ.tẽ.aut.male fidei.In pręſcriptiõe aũt.xxx.vel.xl.annoꝝ nõ requirit̃ bona fides xvj.q.iij.§.põt.de præſcrip.vigilãti.Itẽ etiã ſm leges in p̃ſcriptiõe.x.vel.xx.an.ſufficiebat bonã fidẽ ab initio agnouiſſe.vt in prædicto.§.põt.xvj.q.iij.ſed ſm canones ĩ omi præſcriptiõe etiã lõgi tp̃is requirit̃ bona fides.Et nõ ſolũ ab initio præſcriptionis:ſed & in qualibet parte præſcriptionis debet præſcribẽs agnoſcere bonã fidem:vt hic.Et qa leges nõ dedignãtur ſacros canones imitari in his quæ ſunt contraria eis pertinẽtibus ad forũ cõſciẽtiæ:ideo illæ leges ſunt correctæ per decretalẽ.de præſcrip.c.vlti.& ſtatur in hoc iuri canonico.Sed vtrũ papa poſſet tollere leges quo ad vtrũq̃ forũ:ſunt opiniones pro & cõtra. Sed dicit Io.an.ꝙ vbi papa nõ habet tẽporalẽ iuriſdictionẽ nõ põt tollere leges quo ad forũ ciuile:niſi in his in qb⁹ vertitur periculũ aĩæ:cũ ꝑtãtes ſint diſtinctę.xcvj.diſt.cũ ad verũ.& diſt.x.qm̃.vbi de hoc.In his aũt in quib⁹ vertit̃ periculũ aĩæ:põt tollere quo ad vtrũq̃ foꝝ.Probãt hæc de iudi.nouit.de præſcrip.c.vlt.Et per alia iura.Si quærat̃ de eo q cõpleta præſcriptione incipit habere malã fidẽ an teneat̃ reſtituere rem illam:dic vt no.xiiij.q.vj.c.j.&.xxxiiij.q.ij.ſi virgo.&de pręſcrip.vigilãti.Et cõcluſiue ibi dicit ꝙ nõ niſi haberet cõſciẽtiã remordẽtẽ:quã nõ poſſet deponere. Et aſſignat̃ ibi ratio fidei.Fides dicit̃ hic cõſcientia:ſic ſumitur.xxviij.q.j.§.ex his.Et quõ multis modis ſumitur fides habes.xxij.q.j.mouet.& de ſum.trini.& fi.catho.in rubrica.Vllo tp̃e potes facere punctũ ante &poſt.& ſic habebis duos intellectus. Primus eſt ꝙ nulla antiqua dierum poſſeſſio &c.de præſcrip.vigilãti.Secũdus eſt ꝙ nullo tẽpore præſcriptionis debet agnoſcere malã fidem.Quid ſit præſcriptio:&quid vſucapio:& quæ in eis requirantur:& quis eoꝝ effectus:habes plene no.xvj.q.iij.in ſumma.&.j.in.ij.par.vſurarij & raptores & hmõi:nõ præſcribũt vnq̃:nec hæredes eorum.de quo vide in.ij.par.ti.j.

An papa poſſit tollere leges

Ibidem **SINE POSSESSIONE PRAE**ſcriptio non procedit.Hæc regula ſumpta eſt ex.l.eo.tit.l.qui ſeruitute.Per quam etiam poteſt poni caſus.& per.c.xvj.q.iij.porro.&de pręſcrip.cauſam.Quia ſeruus cum ab alio poſſideatur:non poſſidet,vt in primo caſu.Hæreticus & Paganus vt in ſecundo.laicus ſpiritualia vt in tertio.Sciendum autem ꝙ poſſeſſionum alia iuris,alia facti,alia iuris & facti.Hic interdũ habet plurimum iuris & minimũ facti:interdum autem econtrario.Quod proſequere vt no.de cõceſ.præben.cum noſtris.Vt ergo currat pręſcriptio:debet poſſidere de facto &de iure.De facto planũ eſt:quia qui non poſſidet:non præſcribit. Et debet poſſidere proprio nomine non alieno.al's ille pręſcriberet cuius nomine poſſideret.xvj.q.iij.clerici.Debet etiam poſſidere de iure:quia ad præſcriptionẽ requiritur ciuilis poſſeſſio:& ꝙ talis ſit perſona in quã cadere poſſit poſſeſſio huiuſmodi:vt per inducta iura ꝓbatur in prin.gloſ.Ad hoc etiam xiiij.q.j.in prin.& quod ibi no.Hoc dico:qa laici de facto interdum poſſidẽt decimas & ſpiritualia:vt no.Bar.Brix.xiiij.q.j.in prin.Nã vt ibi patet aliud eſt poſſidere,aliud legitime poſſidere.Nota enim ꝙ hæc poſſeſſio facti debet eſſe continua:quia ſi interrũpatur poſſeſſio interrupta eſt preſcriptio.xvj.q.iij.§.põt.& de præſcrip.illud.Si tñ fiat interruptio ciuiliter:puta ꝑ litis cõteſtationem ſm canones videt̃ ꝙ amodo nõ currat præſcriptio:qa præſumitur titubare & malã fidẽ hr̃e.ſecus ſm leges:& hoc no.Io.xvj.q.iij.c.j.Et qđ dicit regula de poſſeſſiõe intelligas etiã vel de quaſi poſſeſſione:qa incorporalia nõ poſſident̃.ſed q̃ſi poſſident̃.ff.de vſuca.l.ſequit̃.§.ſi viam.Hic etiã plura ponũtur de vſucapione quę ob breuitatem dimitto.Io.an.

Poſſeſſio multiplex.

Vbi.ſ. **PRO POSSESSORE HABETVR** q dolo deſijt poſſidere.Hęc regl'a ſumpta eſt ex.l.ff.eo.ti.l.

qui dolo. Et pone caſum vt lit. pē. eccl'ia ſanctæ Mariæ. ij. Hęc regula vera eſt quo ad hoc vt intātū teneaꝛ q dolo deſijt poſſidere inquātū poſſidēs: nō tñ teneꝛ taliter. nā contra poſſidentē daꝛ directa: hic aūt datur vtilis. ff. de noxa. l. electio. Itē nota ꝙ hæc regula habet locū in priuato & in

Poſſidens doloſe a principio ēt ſi ſine dolo deſijt poſſidere tenetur.

prelato q̄ ad bona ꝓpria. Si aūt eccl'ia deſinat poſſidere dolo prelati: nō habet locū in eccl'ia iſte rigor: qa delictū pſonæ &c. vt. ſ. in regula delictū. cū ſuis cōcor. & hoc no. Ber. ſm lau. vt lit. pē. eccl'ia. j. in vlti. gl. Itē no. ꝙ regl'a dicit dolo: qa ſi ſine dolo tpe quo mota eſt lis: vel quo res iudicaꝛ deſijt poſſidere abſoluiꝛ. de excep. aduerſo. Sed ſi iterū incipiat poſſidere: & iterū agaꝛ cōtra eū nō ob. excep. rei iudi. vt ibi dr̄. Si agēs dicat reū dolo deſijſſe poſſidere: reus autē dicat ꝙ deſijt ſine dolo: qs habeat ꝓbare quæri ſolet. De q̄ dic vt no. p Ber. in prædi. decre. de excep. aduerſario. Et qđ dixi ꝙ qui ſine dolo deſijt poſſidere abſoluiꝛ verū intellige hoc cū a principio ſine dolo poſſedit. Si aūt a principio doloſe poſſedit: puta per vſuras: per rapinam vel furtum: vel ſimili modo: etiā ſi ſine dolo deſijt poſſidere: puta naturali interemptione vel caſu vel furto vel violētia: nihilominus tenetur. vt de vſur. cum tu. & de rapto. ſuper eo. Et facit quod dictum eſt. ſ. in re mora. Io. an.

Vbi. ſ.

PECCATVM NON DIMITTI-

tur niſi reſtituaꝛ ablatū. Hic ponit ꝓ regula verbū Aug. qđ habeꝛ. xiiij. q. vj. c. j. & de vſu. cū tu. Qđ aūt dr̄ in hac regula verū intelligas ſi illud ablatū reſtitui pōt: vt in p̄di. c. dr̄. Si aūt res ipa ablata reſtitui nō pōt: vel qa ꝯſūpta eſt, aut pdita, diſtracta, aut ſine magno ſcandalo non pōt reſtitui res illa, reſtituetꝛ eiꝰ æſtimatio: etiā ſi res illa caſu perijt ſine culpa ſua: qa ipſo inſtāti fuit in mora. xvj. q. j. decimę. & de cōmo. c. j. Si aūt nec æſtimationē reſtituere pt: qa cui dēter eſt inops: bene qdem dimittiꝛ pctm̄: ſi videlicet al'as ipm pœnitet. remanet tñ obligatio: & ſi poſtea peruenerit ad pinguiorē fortunā tenebiꝛ. ar. xxvj. q. vj. ſiqs. & ſol. Odardꝰ. No. tñ ꝙ inops q debet ex p̄ctu: ſufficit ſi bonis cedat. C. q bo. ce. poſ. l. vlti. Sed inops q debet ex maleficio: caſtigaꝛ verberibꝰ. xij. q. ij. fraternitas. Qđ ergo dixi: ꝙ teneꝛ ſi venerit ad pinguiorē fortunā: verū eſt ſi pœnas cor-

Reſtitutio quō & cui fieri debet

porales nō eſt paſſus, al's ſecus: vt not. Ber. ſm Lau. de homi. ſicut dignū. Reſtituaꝛ. Qđ dicit de reſtitutione: intelligas niſi is cui faciēda eſt reſtitutio liberaliter remittat. i. ſine vi ſine metu ſine fraude: qa ſatiſfactū intelligiꝛ qualitercūꝗ ſatiſfaciat. ff. q. mo. pig. vel hypo. ſol. l. itē liberaꝛ. Et qđ dico de remiſſiōe: intellige in his caſibꝰ in quibꝰ expreſſum ē in iure ꝙ nō liberat remiſſio: vt de cēſi. exigit. in fi. Eſt aūt reſtituēdū ei a quo exortū eſt vel hæredibus eius ſi extāt. diſt. xviij. qm̄. & de vſu. cū tu. His nō extātibꝰ pauperibꝰ: vt ibi in. d. c. Vtrū autē excōicato cuiꝰ eſt res reſtituēda fieri debet reſtitutio dū eſt in excōicatione: remittit ad no. p glo. xv. q. vj. nos ſctoꝝ. & ſubdit. Satis poſſet dici deponendum illud in ædē ſacrā: q̄uſꝗ. ſ. abſoluaꝛ creditor Ablatū. Idē intelligiꝛ in dānis datis p aliquē in quibꝰ nil ꝑuenit ad eū: qa. ſ. teneꝛ dānū paſſo: al's non remittiꝛ pctm̄ Io. an. Et qa multū diffuſe tractaꝛ materia de reſtitutionibus in. ij. par. tit. ij. ideo hic nō plus. Poteſt ad multa extēdi

Ampliaꝛ r'la.

regula iſta. Et primo: qa deus peccatum ſine vltione non patitur, vt dicitur de pœ. diſt. j. ſi peccatū Dauid, ideo non fuit dimiſſum peccatum humani generis niſi facta reſtitu-

Pſ. lxviij.

tione ſeu ſolutione pœnæ in cruce per Chriſtum. Pſ. Quę nō rapui tūc exoluebā. & ſic de quolibet actuali pctō: quia cū p ipm ſubtrahiꝛ obſequiū deo debitū per ſuperbiā niſi humilieꝛ qs in obſequiū dei nō remittiꝛ. de pœ. diſt. j. neminē. Sic de ablatione famæ vel dānificatione vel occiſione & hmōi: qa oportet ſatiſfacere modo poſſibili.

Ex. v.

QVI OCCASIONEM DAMNI

dat dānū quoꝗ dediſſe videtur. Hoc habeꝛ extra de iniur. & dā. da. c. vlti. Licet ſub alijs verbis. & additur immediate ſic. Secus tamen de illo dicendum q vt nō occideret de cōtingentibus nil omiſit. & in principio decre. illius, ſic dicitur. Si culpa tua datum eſt dānum vel iniuria irrogata: ſeu alijs irrogantibus forte opē tuliſti: aut hæc imperitia tua: aut negligentia euenerunt: iure ſup his ſatiſfacere te oportet: nec ignorantia te excuſat: ſi ſcire debuiſti ex facto tuo

duplex occaſio

iniuriam veriſimiliter poſſe contingere vel iacturam. hęc ibi. Nota ꝙ duplex eſt occaſio. ſ. data: & ex iſta tenetur. & occaſio ex ſe accepta: & ex iſta non tenetur quis.

PECCATI VENIA NON DATVR

Ex. vj. li.

niſi correcto. Hęc regula colligitur ex. c. legatur. xxiiij. q. ij. & de ſchiſma. c. j. lib. vj. p quæ pones caſum. Nota ꝙ differentia eſt inter delictū: pctm̄, & crimē. Pctm̄ idem eſt quod prauus actus. delictum vero deſertio boni quaſi derelictū. Crimen vero peccatum accuſatione & dānatione digniſſimum. lxxxj. diſt. c. j. frequenter tamen vnum ponitur pro alio. Nota ꝙ peccator non ſolū delinquit in deū: ſed etiā in eccleſiam. Per contritionē aūt deletur peccatum quo ad deū. Per pœnitētiā vero q̄ imponiꝛ a ſacerdote in cōfeſſione oſtendiꝛ deletū quo ad eccleſiā. de pœ. diſt. j. per totum. licet aūt p contritionem ſit deletū quo ad deum: tñ adhuc de crimine accuſari pōt. xxxiij. q. ij. admonere. vbi de hoc. Si ergo ſemel cōteritur & pœnitet: vlterius non cogeꝛ pœnitere. Si in iudicio accuſatus abſoluitur: vlterius non poterit accuſari niſi in caſibus notatis. ij. q. vj. habet hoc propriū. Signatur contrariū ad hanc regulam. diſt. iiij. deniꝗ: Ibi em̄ datur venia nō correctis. & fit ibi mētio de crapula carniſpriuij. ſed exponiꝛ ibi venia. i. impunitas pœnę temporalis. ꝓpter ſcandalum em̄ vitādū relinquūtur qñꝗ crimina impunita: vt. l. diſt. vt cōſtitueretꝛ. Itē cōtra de pœni. & remiſ. ꝙ quidā. & c. officij. vbi daꝛ pœnitentia non correcto. i. incōtrito. Sed dic ꝙ licet imponatur pnīa, non tñ datur remiſſio. & ideo inutilis eſt illa pœnitētia quo ad vitā æternā, & de pœni. diſ. v. falſas. Nota etiā ꝙ ꝓ quolibet mortali debeꝛ duplex pœna. ſ. ęterna ſeu infernalis & tēporalis. de pœ. di. j. ſi pctm Dauid. Hoc etiā ponūt Tho. & alij theologi. Venia pœnæ tpalis interdū daꝛ non correcto in hac vita inquātū. ſ. qs nō punitur ſeu ſatiſfacit ꝓ peccatis cōmiſſis. venia autē pœnæ æternalis nūꝗ daꝛ incontrito. Io. an. Sic pōt extēdi aut loquimur de venia peccati. i. remiſſione quo ad culpā: aut q̄ ad pœnā. Si quo ad culpā vera & firma ſtat regula iſta: qa nec culpa peccati mortalis remittiꝛ alicui niſi correcto. i. vere pœnitēti & ꝯtrito. de pœ. di. j. neminē. & c. tres ſunt actiones. Culpa etiā venialis nō remittiꝛ in præſenti non pœnitenti de eo: ſed in purgatorio. Si ṽo loqmur de pctō quo ad pœnā ei debitā: ſiue ęternā: ſiue tēporalē: adhuc vera eſt regula: quia pœna æterna nūꝗ remittiꝛ incorrecto. i. nō contrito de oībꝰ mortalibꝰ. de pœ. diſt. iij. ſunt plures. Sed nec pœna tēporalis de mortalibꝰ vel venialibꝰ debita remittiꝛ incōtrito. vñ indulgētiæ talibꝰ nō valēt quæ ſolū ſunt de pœnis. Sed cōtrito datur venia. i. remiſſio correcto contrito quo ad illa quorum pœnitet: nō aūt de illis venialibꝰ de quibus nō pœnitet.

Peccatū delictū & crimē differunt.

Peccatū quō deleaꝛ.

Duplex pœna debetur peccato mortali

Extēdiꝛ regula.

PRIVILEGIVM PERSONALE

Ibidem

pſonā ſequiꝛ & extinguiꝛ cū pſona. Hęc regula ſumpta eſt ex. l. ff. eo. ti. l. priuilegia. Pone caſū. vij. q. j. periſti. & de aucto. & vſu pal. c. ij. Et nota qđ dicit priuilegiū: qa ius cōe ad vnā perſonā directū ad oēs extēdiꝛ. diſt. lxj. miramur. & de re iudi. in cauſis. Et idē in reſcriptis directis ad perſonas: qa cū pſonis extinguūtur. de offi. deleg. qm̄. Sic & pacta pſonalia pſonas nō trāſgrediūtur. de trāſa. de cætero. Et compromiſſum non extēdiꝛ ad hæredes: niſi de ipſis caueaꝛ. de arbi. c. vlti. & intelligiꝛ hęc regula de priuilegio pſonali. i. pſonæ cōceſſo. Idē ſi eſſet pſonale ex parte concedentis. de reſcrip. ſi gratioſe. lib. vj. Priuilegioꝝ igitur aliud pſonale aliud reale. de præſump. mandata. Si aūt ſimpliciter concedātur an dicātur perſonalia an realia: dic vt no. xxv. q. ij. in ſūma. & xvj. q. j. poſſeſſiōes. Et qđ dr̄ h̄ de priuilegio pſonali ꝙ extinguiꝛ cū pſona idē intelligas in reali: qđ. ſ. extinguiꝛ extīcta re. xvj. q. vij. & hoc diximꝰ. de ver. ſig. abbate. Qđ dic verū qñ ipa loca vel res puta ciuitas eccl'ia vel alia loca ſacra vl' ꝓphana deſtruūtur ſupioris auctoritatę. ſm Io. & Lau. qui hoc no. ſup. d. c. & hoc diximꝰ. Si aūt deſtruaꝛ ab hoſtibꝰ retinet oīa ſua priuilegia: & remanēt ibi clerici. vij. q. j. paſtoralis. Idē ſi auctoritate ſuperioris trāſferaꝛ ad aliū locū vel vniaꝛ alteri. xvj. q. j. & tpis. & c. ſeq. Et licet dicaꝛ hoc priuilegiū extingui cū extinguiꝛ pſona: interdū ēt extinguiꝛ ante: & ꝓpter abuſum mereꝛ extigui xj. q. iij. priuilegiū mereꝛ amittere. inqt Greg. q cōceſſa ſibi abutitur ptāte. & in caſibꝰ nota. in gloſ. & di. xxij. renouātes. Et no. ꝙ priuilegiū indeterminate cōceſſum pſonā ſequiꝛ p̄ciſe vt. j. regula. i. in oī loco & tpe. Sed priuilegiū cōceſſum cū determinatiōe loci & tpis. vt in vſu pallij extra locum

Priuilegiū duplex.

locū pſonā nō ſequiꝛ. vt de vſu pal. ex tuaꝝ. Tenor em̄ priuilegioꝝ attēdēdꝰ eſt & ſeruādus. de priuile. porro. Io. an. Ex hoc ſequiꝛ ꝙ q obtinet aliquā auctoritatē ſpecialē vel gratiā ſimpliciter a ſuperiori ſemp retinet: niſi reuocetur.

Vbi. ſ.

PLVRALIS LOCVTIO DVO-

rū numero eſt cōtēta. Pone caſum. de cōſe. di. j. hoc quoꝗ. ibi. dñs vobiſcū. duos numero cōpręhēdit. de p̄bē. ius cui. li. vj. Vbi bñficioꝝ noīe duo ītelligunꝛ bñficia. Itē p. l. ff. de ma. teſt. l. libertas. Si legeꝛ ſeruo libertas poſt annos de duobꝰ intelligiꝛ. itē ſi ꝓmittiꝛ: vel legaꝛ poſt dies: de duobus diebꝰ intelligiꝛ. ff. de ver. ſig. l. inter illa. Et nota ꝙ cū hæc regula dicit ꝙ pluralis locutio eſt cōtēta numero duorum. Verū eſt regulariter & vbi eodē iure vel alio iure nō adijciꝛ numerus. In cauſis igiꝛ & inſtrumentis regulariter duo teſtes ſufficiūt. Interdū etiā vnus ſufficit: vbi nulli fit præiudiciū. de cōſe. diſt. iiij. placuit. Et multi ſunt caſus in quibꝰ requirunꝛ tres ad minꝰ teſtes. Primꝰ in depoſitione pecunię. Scđs qñ imperitꝰ Iſraꝝ cōtrahit in ſcriptis. Tertiꝰ in inſtrumēto publico qñ mulier fateꝛ ſe aliqd recepiſſe, p intereſſe. Itē cū qs vult infirmare teſtamentū qđ fecit poſt tranſcurſum decēnij. Itē in inuētario. Itē in priuata ſcriptura vt fidem faciat. Itē quinꝗ teſtes requirunꝛ dum contractus excedit librā auri in ciuitate. Item in codicillis. Item ī donatiōe cauſa mortis. In teſtamētis aūt cō iter ſeptē requirūtur. Itē in teſtamēto cæci octo. Aliqñ ſufficiūt quinꝗ vt in teſtamēto ruſtici: vt ī municipijs & villis: vbi eſt hoīm raritas. Aliqñ ſufficiūt duo vel tres: vt in teſtamento facto inter filios & nepotes &c. ibi videre potes. Io. an.

Teſtis vnꝰ ſufficit vbi nulli fit p̄iudiciū.

Vbi. ſ.

PLVS SEMPER CONTINET IN

ſe qđ eſt minꝰ. Hæc regula ſumpta eſt ex. l. ff. eo. ti. l. in eo. Pone caſū. xxiiij. q. j. ſiqs dederit. Vbi qdā imponebāt pœnitētiā. vij. annoꝝ. qdā. x. alij. v. Et canō hāc vltimā ibi ſequiꝛ. Itē in arbitris ꝓnūciātibꝰ quilibet diuerſo numero. de arbi. c. j. li. vj. Et eſt rō huiꝰ regulæ quare in obſcuris ſeqmur minimū: qa plus cōtinet in ſe qđ ē minꝰ: & nō ecōtrario: vt dictū eſt. ſ. in regula. in obſcuris. Et cōcor. ad hāc regulā ſupra illa. cui licet. Sed ꝯtra de p̄bē. cui. li. vj. vbi dr̄. ſi mādaꝛ alicui ꝓuideri de p̄bēda integra: etiā eo volēte: ſibi nō poterit de dimidia ꝓuideri. Vel ſi mādeꝛ ei ꝓuideri de p̄bēda certi valoris: ſibi nō poterit etiā eo volēte de p̄bēda minoris valoris ꝓuideri. Sol'. Hoc facit forma mādati quæ exacta diligētia eſt ſeruāda. Itē fallit hæc regula in caſibꝰ vbi reqriꝛ ſpecialis expreſſio: vbi genus qđ plus eſt nō cōtinet ſpeciē qđ minus eſt: vt dictū eſt in regula. generi. Item habet locū regula in eo qđ plus eſt quātitate: non in eo quod plus eſt qualitate: quia plus qualitate non includit minus qualitate: vt in regula. cui licet. Io. an.

Plꝰ q̄litate nō īcludit minꝰ q̄litate.

Vbi. ſ.

POTEST QVIS PER ALIVM

qđ p̄t facere p ſeipm̄. Pone exēplū. Pōt qs iurare p aliū. vt lxij. diſt. tibi dñō. Itē pōt p aliū qs cōtrahere matrimoniū ſ. p ꝓcuratorē ſuū. ad hoc de ꝓcu. c. vl. li. vj. Hæc tñ regula habet multas exceptiōes in qbꝰ nō pōt qs facere p aliū qđ p ſeipm̄: vt in eo cui cōmittiꝛ certū miniſteriū. de offi. deleg. c. vlti. Nō em̄ pōt ſubdelegare niſi in hoc habeat ſpecialē cōmiſſionē. Itē in pnīa ſuſcipiēda. de pœ. di. j. quē pœnitet. quā p ſe quis ſuſcipere debet nō p aliū. ſ. quo ad ꝯtritionē & cōfeſſionē. Rō eſt pudor q eſt maxima pars pnīæ: vt ibi dr̄. Itē in eo viro q p ſe veniā ætatis impetrat: qđ p ſe facere debet. Itē adoptare vel arrogare non pōt quis per aliū. ff. de ado. poſt mor. §. neꝗ. Rō eſt: qa adoptio imitaꝛ naturā. Itē fallit in iudice q p ſe debet dare ſentētiā non p aliū: niſi ſit eps vel ſuperior. de re iudi. c. vlt. li. vj. Item in eo q cœpit cōferre ſacramētū vnitatis, vt ordines, baptiſmū, extremā vnctionē, cōſecrationē, euchariſtiā & hmōi. qa p aliū pficere nō pōt. diſt. xxiij. quorūdā. Nā vbi deficeret ſacerdos in medio formę ſacramētoꝝ q ſupplet defectū eius: totā formā debet dicere nō partē ſm theologos. Item abbas p ſe pōt corrigere monachos: etiā verberādo: nō per alios: maxime laicos. de ſenten. excō. vniuerſitatis. Itē dñs nouū emphiteotā p ſe nō p alios in poſſeſſionem inducere debet. Itē regulariter in cauſa criminali. ij. q. vj. ſi qñ. Itē quæ ſunt meri imperij vel gladij poteſtatis non delegantꝛ ſm leges: niſi in caſu. ff. de offi. eius cui man. eſt iu. l. j. Secus ſm canones. de hoc no. xcv. diſtin. c. j. & de offic. ordi. ꝙ ſedem. Item per ſe debet reſpondere adultus q catechizatur nō per aliū. Fallit etiam in caſu. de elec. cupiētes. lib. vj. & de offi. deleg. c. j. & de hæret. c. ij. hęc igiꝛ & ſimilia ſpecialia ſunt. Et nota etiā ꝙ ecōuerſo quędam per alium poſſum quæ nō per me. Eps em̄ clericū ſuū p aliū verberare poteſt clericū: tñ nō per ſeipm̄. lxxxvj. di. nō liceat. Itē eps per aliū litigare poteſt nō p ſe. Itē tuitionē & gubernationē & curā pupillorū: viduarū & peregrinorū: p aliū exercere debet: non per ſe diſ. lxxxviij. eps. Itē prelatus clericꝰ habēs tēporalē iuriſditionem audit & iudicat in cauſa ſanguinis nō per ſe: ſed per aliū. ne cle. vel mo. c. vlt. lib. vj. Itē religioſa mulier per aliū poteſt eſſe in iudicio: non per ſe. Item interdū cōſequitur quis per aliū: qđ per ſe conſequi nō poſſet. de cōceſ. præben. autoritate. lib. vj. Et nota ꝙ id dicimur poſſe qđ de iure poſſumus. Hanc igiꝛ regulā credo loqui in his quę de iure ſortiunꝛ vel ſortiri poſſunt effectū. Non igiꝛ ſuperabūdat alia regula ī. ſ. qui facit quę generaliter loquitur vt etiā maleficia cōprehēdat. Et iſta loquiꝛ de poteſtate faciendi. illa de effectu iam facti. Item ex iſta regula nota. ꝙ ſicut per ſe poteſt quis ſubſcribere ita p aliū: vt no. de re iudi. cū inter. Io. an. Poteſt quis ſatiſfacere per aliū ſicut per ſe ſi videlicet eſt in gratia. & ecōtrario poteſt mereri per ſe & peccare quod non poteſt per aliū.

Pudor eſt maxima ps pnīæ.

Eps q p aliū exercere debet.

poſſe dicimur qđ de iure poſſumus.

QVI FACIT PER ALIVM EST

Vbi. ſ.

perīde ac ſi faciat p ſeipm̄. Hęc regula ſumpta eſt ex. l. ff. eo. ti. l. qđ iuſſu. Pone exēpla & ꝓſequere vt in regula: poteſt quis & nō ſuperabundat iſta per illam. vt ibi dixit Io. an.

QVOD SEMEL PLACVIT AM-

plius diſplicere nō pōt. Pone caſum ī matrimonio: qa cōſummatum non poteſt diſſolui. xxxij. q. v. horrendus. & de iureiuran. quēadmodū. Itē in electo. viij. q. ij. dilectiſſimi. In iudice. iij. q. iij. offeratur. Idem in alijs omnibus diſt. iiij. in iſtis. Fallit interdum hæc regula ex caſu ſuperuenienti: vel de nouo ad notitiam peruenienti. de electi. vt circa. li. vj. quia quę de nouo emergunt indigēt auxilio. de offi. de leg. inſinuāte. Itē fallit in oībus caſibꝰ in qbus ꝑmittitur a iure pœnitere vel variare: ſicut in medico quā licet mutare. In appellatione a qua licet appellanti ab appellatione recedere. ij. q. vj. ſi quis. In patrono laico qui pōt variare. de iure patro. quod autem. In cardinali qui variat in caſu. de elec. licet. Itē in moniali. eo. ti. li. vj. indēnitatibus. Item in teſtamento qđ mutari pōt vſꝗ ad vltimū vitæ. xiij. q. ij. c. vltīa volūtas. etiam nō obſtāte pacto de nō mutādo. C. de pac. l. pactū. Item in libello quē quis mutare pōt vſꝗ ad litis conteſtationem. Et accuſans ante inſcriptionem pœnitet. de accu. c. licet. Itē in mādato & ſocietate & depoſito licitū eſt pœnitere. inſti. mādati. §. recte. & de ꝓcur. c. ij. li. vj. Et regulariter in cōtractibꝰ innominatis. qđ dic. vt plene nota. ff. de cōdi. ob cau. ca. da. & cauſa nō ſe. l. ſi pecuniam. Itē ſoluunꝛ ſpōſalia de futuro pſequentia ſpōſalia de præſenti. de ſpō. ſi inter. Et ſpōſalia de pręſenti p ingreſſum religionis. de cōuer. cōiuga. ex publico. Et ingreſſus religionē ante annū vel profeſſionē pœnitet. de reg. ad noſtrā. Et ꝓfeſſus vnā religionē: etiā inuito prelato ingrediꝛ & ꝓfiteꝛ arctiorē. eo. ti. licet. Et a voto ſimplici recediꝛ p ſequēs matrimoniū. de vo. & vo. redē. ca. j. lib. vj. Itē a voto de certa religione profitēda: recediꝛ p ingreſſum alteriꝰ: etiam laxioris. de reg. qui poſt votū. li. vj. Itē fallit in caſu in quo licet infra triduū pœnitere. de reg. ad noſtrā. eo. ti. & li. cōſtitutionē. Itē in electo: qui cōſentit electioni de ſe factæ: qui ꝓpria autoritate pœnitet ante cōfirmationē. de trāſla. inter corporalia. ſm. Berñ. In his igiꝛ & ſimilibꝰ caſibus: qđ ſemel placuit: adhuc diſplicere poterit. Et incidit in hanc regulā illud generale ꝙ nullus pōt venire cōtra factū ſuū de quo dic. vt. lv. diſt. pœnitēs. Et nota ꝙ hæc regula non habet locū in his quę improbanꝛ a iure vt in p̄dicto. c. pœnitētes. de fo. cōpe. ſi diligēti. C. de arbi. l. j. vbi licet partes faciāt pactū de nō recedēdo ab arbitro: & appel. renuntiēt. nihilominus recedere poſſunt. Itē habet locum in his quę ſcienter placēt & nō per errorē facti. xxxviij. diſt. q̄uis. vñ cōtrahens cū ſerua quam credit liberam: poteſt pœnitere. Emēs orichalcum intendens emere aurū: poteſt reſcindere emptionem. Itē requiritur ꝙ placeat non ſolum mente ſed verbo vel facto: & ꝙ alterius interſit. Facit ad hoc regula. mutare. & qđ ibi dr̄. Io. an. Quod vltimo dictum eſt videꝛ

Mutare an & qñ liceat ſuum ꝓpoſitum.

habere locũ in foro cõtẽtioſo. Nã ſiquis vouerit aliquid ſola mẽte: tenetur quo ad deũ ſicut ore vouiſſet.

Extẽdiť regula.

Extendiť regula ad vota & iuramẽta & hmõi: quæ ſi ſunt iuſta: non licet propria auctoritate venire contra. Item ſiquis renunciat iuri ſuo: pœnitere non poteſt. vij. q. j. ꝙ periculoſum.

Vbi. ſ. QVOD QVIS MANDATO IVdicis facit: dolo facere nõ videtur: cũ habeat parere neceſſe. Hæc regula ſumpta eſt ex lege. ff. e. ti. l. nõ videnť datæ. Pone caſum in milite q de mandato iudicis occidit. xxiij. q. v. miles. In laico vel clerico qui de mãdato prẹlati capit clericũ. de ſen. excõ. ſi clericus. li. vj. Et hæc regula vera eſt cũ iudex aliquid mandat ſuũ officiũ exercẽdo. ff. ad trebel. ſeruo. §. cũ ꝑtor. Si vero nõ exercet officiũ ſuũ. nõ eſt parẽdũ niſi in reuerentiæ exhibitione. Nã interdũ reſiſtere debẽt officiales. de pœ. diſt. j. nemo. Et hoc verum in atrocioribus: in quibus deo magis ꝙ hominibus obediẽdum eſt xj. q. iij. dñs. In his aũt quę ſine dolo cõmittũtur: etiã parẽs extra officiũ excuſať. ff. ad. l. aquil. liber homo. Et nota ꝙ ſicut dolo caret qui iudicis obtẽperat præcepto, ita ecõtrario dolo nõ caret q præcepto iudicis non obtẽperat. ff. eo. tit. l. non poteſt. Cum habeat &c. Hic redditur ratio. In his ergo in quibꝰ non habet neceſſe parere vt in atrocioribus quæ ad ſuũ nõ ſpectãt officium: dolo non caret. Et facit ad hoc de ſen. excom. vniuerſitatis. vbi verberans monachũ ſi eſt laicus: licet illud faciat de mandato abbatis: eſt excõmunicatus. Et nota ꝙ dicet parere neceſſe. Sicut em̃ neceſſitas excuſat a furto. de cõſe. diſt. v. diſcipulos. ita & a dolo. vt hic. Cum ergo nullũ maleficiũ ſit ſine dolo vel lata culpa quæ dolo cõparať. xv. q. j. aliquos. ergo & a maleficio quolibet excuſat neceſſitas. Quod intellige vt dixi: cum. ſ. mandat quod ſpectat ad ſuũ officiũ: puta occidere homicidam ſm̃ ordinẽ iuris: non peccat obediens in hoc iudici: q alr̃s peccaret grauiter. Io. an. In malis ergo non eſt obediendum iudici. i. prælato. xj. q. iij. quid ergo. In bonis obediendum eſt ſimpliciter. ea. q. ſi dominus. in dubijs autem ſimiliter obediendum eſt. xxiij. q. j. quid culpatur. in fine.

Obediẽdũ ẽ potius deo ꝙ hominibus. — Neceſſitas excuſat a furto. — Maleficiũ non fit ſine dolo vľ lata culpa.

Vb. ſ. QVAE A IVRE COMMVNI EXorbitãt nequaꝗ̃ ſunt ad conſequentiã trahẽda. Hęc regula ſumpta eſt ex. l. ff. eo. tit. l. qđ cõtra rõnẽ. Pone caſum. xvj. q. j. hinc eſt. & de priuil. ſane. Et cõcor. ad hãc regulã. ſ. illa regula. in argumẽtũ. & . j. Qđ alicui. Potes ergo intelligere hanc regulã in priuilegio: qa priuilegia ſingulorꝫ cõem legem nõ faciũt. xxvj. q. ij. nõ exẽplo. Itẽ in iure velleiano: nam regulariter qlibet intercedẽdo obligať. Fallit in muliere quæ nõ trahiť ad cõſequẽtiã: & idẽ in ſimilibꝰ. Et nota ꝙ ſicut ea quæ exorbitãt a iure cõmuni nõ ſunt trahẽda ad conſequẽtiã: vt hic in regula. & ita nõ ſunt amplianda: ſed reſtringẽda: vt de fi. pſby. is qui. li. vj. Facit hæc regula ad quæſtionẽ qua queriť an fratres eremitani: & alij mendicãtes religioſi & nõ mẽdicãtes cõpræhẽdãtur in illa cõſtitutione extrauagãti nouiter ædita per Boniſa. viij. quæ incipit. Sup cathedrã. in q̃ exprimũtur ſolũ minores & prędicatores. Et qcqd alij dicãt dicẽdũ ꝙ non extẽdiť ad alios religioſos mẽdicãtes vel nõ: vel ad clericos ſęculares: ſed ſolũ ãplectiť minores & prædicatores: tũ qa intẽtio papæ videť hæc fuiſſe: vt ꝑ verba cõſtitutiõis apparet: tũ qa exorbitãs eſt a iure cõi: & ideo ad cõſequentiã non trahenda nec amplianda: vt hic in regula. Vult em̃ illa ꝯſtitutio dari quartã etiam de his de quibꝰ de iure dari nõ debet: ſicut de ornamẽtis relictis ꝓ fabrica: aut ꝓ anniuerſarijs. ſeptimo ſiue triceſimo & hmõi. puta relictis etiã ꝓ luminaribꝰ vel certis pſonis. de teſta. c. vlti. Et ita ꝓnunciatũ eſt ꝑ me & do. Io. de mõte Murlo. Io. an. Nota ꝙ iſta cõſtitutio quę hic dicitur extrauagãs. ſ. ſup cathedrã. nũc eſt in corpore iuris. ſ. in cle. de ſepul. dudum. Itẽ no. ꝙ poſt cle. vterqꝫ ordo. ſ. Minorũ & Prędicatorꝫ habuit priuilegia contra illã cle. quartã non ſoluẽdã: de qua & quõ. vide. ſ. de priuil. ordi. prædica. titu. præced. & in. iij. par. ti. x. c. v. de ſepulturis.

Vbi. ſ. QVOD ALICVI GRATIOSE CONcediť trahi nõ debet ab alijs in exẽplũ. Pone exẽpla quę dixi in regula: q a iure. ſ. ĩmediate poſita: & ꝓſequere vt ibi. & in regula. priuilegiũ. Et cõcor. ad hãc illa alia ĩ argumẽtum. Io. an.

Ampliať rľa.

Extẽdi poteſt iſta cũ ſuperiori. de his quæ facta ſunt a ſanctis ĩ veteri & nouo teſtamẽto præter leges cões. Et ad hoc facit qđ dicit Gratia. ij. q. vij. nos ſi incõpetenter §. his ita reſpõdetur. Miracula maxima veteris teſtamenti ſunt admirãda: non in exẽplum noſtræ actionis trahenda. Et ponit exempla Samuelis qui occidit Agag. Et Phinees ſacerdotis q occidit Iudæũ coeũtem cũ Madianita. Danielis q cum nõ eſſet iudex dijudicauit cauſam Suſannæ. Plura alia poſſunt induci: vt Oſeę qui duxit vxorẽ fornicariã. Samſonis q ſe occidit. Abraæ q filiũ ſuũ quantũ in ſe fuit immolauit. Moyſi q ægyptiũ iniuriantẽ Hebræo occidit. Hæſter reginæ q alienigenæ nupſit. Matthiæ qui ſorte electus fuit. Iacob q plures vxores ſimul habuit. Dauid qui Monomachiã cũ Golia exercuit. In nouo teſtamẽto Ambroſij: qui nõdũ baptizatus electus in ep̃m fuit. Seueri qui ex laniſice ep̃s factus fuit. Alexij qui ſponſam cũ qua contraxerat ꝑ verba de præſenti dimiſit ſine aſſumptione religionis. Zenobij qui poſt collationẽ cibi factã cũ Ambroſio celebrauit. De abſtinẽtijs miris & vigilijs beati Dñici & Franciſci: & aliorꝫ q ſũt extra cõmunes leges.

j. re. xij. — Nume. xxv. — Danie. xiij. — Oſeæ. j. — Iudicũ xvj. — Ge. xxij — Exo. ij. — Hæſter ij. — Act. j. — Geneſ. xxix. & ſequen. — j. Regũ xvij.

QVOD OB GRATIAM ALICVI conceditur: nõ eſt in eiꝰ diſpẽdiũ retorquẽdũ. Pone caſum in œconomo: q cũ in fauorẽ eccleſię cõſtitutus ſit eccľiam vacãtẽ grauare nõ debet. xij. q. ij. charitatẽ. Itẽ ĩ religionibꝰ nõ mẽdicãtibꝰ. de regula nõ ſolũ. & . c. ſeq. lib. vj. Sed contra. ff. de aucť. tuto. l. obligari. & in inſtiť. de acti. tu. §. neqꝫ. vbi dr̃ ꝙ pupillus nõ poteſt adire hæreditatẽ etiã locupletẽ ſine tutoris auctoritate. Soľ. in his in qbus certũ eſt conditionem pupilli effici meliorẽ valet factũ a pupillo: etiã ſine tutoris auctoritate. vt ſi ferať ꝓ eo ſentẽtia: vt in. l. nõ eo minus. C. de ꝓcur. In his vero in quibꝰ certũ eſt conditionem pupilli deteriorem cõſtitui: vt ſi alicui cedat actionem vel ſe obliget ſctm̃ ſuũ ſine auctoritate tutoris nõ tenet. C. de auc. præſtan. l. ij. & . iij. In his vero in quibꝰ dubiũ eſt vel eſſe põt an cõditio pupilli cõſtituať melior vel deterior: vt in hæreditatis aditione quę poteſt habere latẽtia onera: ſctm̃ a pupillo ſine auctoritate tutoris non valet vt in dictis cõtrarijs. & hoc in fauorẽ pupilli: ne oneribꝰ impliceť. ff. de acq. hęre. l. more. Et hęc regľa habet veritatẽ in ſui cõtrario. ſ. ꝙ pœna vel odiũ nõ debet cõuerti in ꝓmiũ xvj. q. j. legi. & de ſen. excõ. ſi vere cũ ſuis concor. Io. an.

Pœna vľ odium nõ debet cõuerti in ꝓmiũ.

Vbi. ſ. QVI PRIOR EST TEMPORE potior eſt iure. Hęc regula ſumpta eſt ex. l. ff. eo. tit. l. q̃ties. Pone caſũ ĩ iure acceſſiõis & ſubpręſcriptiõis. diſt. xvij. c. vj. Ibi ꝓponiť prius ordinatus. In ꝯſecutione aũt prębẽdæ prępóniť q prius impetrat. de prębẽ. eũ cui. li. vj. In duobꝰ emptoribꝰ vel donatarijs prępóniť in rei vẽditione is cui res priꝰ tradita fuit. C. de rei ven. l. quoties. Sed quare ĩ hoc vltimo caſu pręferatur is cui res eſt tradita primo: et nõ is cui res priꝰ eſt vẽdita vel donata: qđ eẽ debet ſm̃ hãc regulã. Soľ. Hęc regula locũ habet ĩ his quorꝫ vtriuſqꝫ par eſt cã vt in prędicta lege quoties. ff. eo. ti. Sed poſt venditionẽ & ante traditionẽ qs remanet dñs. vendendo ergo & tradendo ſcđo potior ẽ cauſa ſcđi: vt tibi hęc ꝓbãtur. C. de hære. vel ac. vẽ. l. qui tibi. teneť tamẽ priori exẽpto quãtum ſua intereſt: vt ibi. Sed per lr̃as papales quis ſtatim eſt canonicus: & ideo in eis attendimus datam: vt in ꝓdicta decre. eũ cui. Et nota ꝙ hæc regula locũ habet ĩ cõtractibꝰ & ĩ his q̃ ex duorũ volũtate depẽdent. Sed in legibꝰ & conſtitutiõibus q̃ pẽdẽt ex vnius volũtate ſemꝑ poſterior tollit priorẽ ſeu reuocat. Idẽ in teſtamẽtis & eadẽ de cauſa: qa dependet ex volũtate vniꝰ. Ad primũ de cõſe. di. j. vaſa. & de cogna. ſpi. c. j. Ad ſcđm. xiij. q. ij. vltia volũtas. Ad primũ cõtra. xxxiij. q. ij. hoc ip̃m. & . l. diſt. dño ſctõ. vbi dr̃ ꝙ ſtamus potiꝰ ãtiquo iuri ꝙ nouo. Sed dic vt ibi. & vt. ſ. dixi hęc regula locũ habet in his q̃ par ius hñt. Nã priuilegia cõſideranť nõ ſolũ ex tpe: ſed ex cauſa. hinc eſt ꝙ receptus autoritate apľica pręferť oĩbꝰ alijs ante receptis aliorũ autoritate. de ꝓben. hi qui. li. vj. Et creditrix dotalis præferť qbuſdã anterioribꝰ nõ tñ filijs ex priori matrimonio qui agũt de dote materna. C. qui po. in pig. habe. l. vlti. Io. an.

Poſteritas præualet in legibꝰ & teſtamẽtis.

QVOD ALICVI NON SVO LIcet noĩe: nec alieno licebit. Pone caſũ ꝑ. c. xlvj. diſ. ſicut nõ ſuo. Meo em̃ noĩe nõ licet fœnꝰ exercere: ita nec alieno. vt ibi dr̃. Itẽ extra de cri. fal. ad falſariorꝫ. Sicut ꝓprio noĩe nõ debeo falſare lr̃as papales: ita nec alieno. Et nota ꝙ hæc

regula

Impendere crimẽ ſuũ cõmodis alienis ẽ indecens.

regula vera eſt in malefactis. Indecẽs eſt enim crimen ſuũ alienis cõmodis impẽdere. vt in dicto. c. ſicut nõ ſuo. Hoc dico: qa delegatꝰ ex delegatione cognoſcit de cauſa de qua ex ꝓprio noĩe cognoſcere nõ poſſet. Et laicus q nõ põt ꝓprio noĩe tractare cauſam ſpũalẽ: tractat alieno: vt de procura. c. j. lib. vj. Itẽ habet locũ regula in his q̃ vt demãdari poſſint requirũt ordinis adminiculũ. Vñ ſicut ſuo noĩe ſacerdos ſimplr̃ nõ chriſmat in fronte: nõ ordinat ad ſacros: ita nec ep̃i ſui mandato: cũ talia demãdari non poſſint. Et de hoc de cõſe. eccle. vel al. aqua. Io. an. Non licet fraudes, dãna, furta, & hmõi facere noĩe ſuo: ita nec alieno.

Vbi. ſ. QVAE CONTRA IVS FIVNT debẽt vtiqꝫ ꝓ infectis haberi. Pone exẽpla. xxv. q. ij. imperiali. vbi ſũt hæc ꝟba: & de regľa. nõ ſolũ. lib. vj. in regula ſ. nõ præſtat impedimẽtũ. Obijciť ad hãc regulã de matrimonio ꝯtracto poſt votũ ſimplex qđ tenet. & de matrimonio cõtracto contra interdictũ eccleſiæ: & inter compatres ex catechiſmo tm̃. de cogna. ſpi. c. ij. lib. vj. Et de ſnĩa ſub cõditione lata quæ tenet. ij. q. vj. biduum. Et in eccleſia cõſecrata ab alieno ep̃o. vij. q. j. epiſcopus. Et de oĩbꝰ quæ fieri ꝓhibẽtur: & tñ facta tenent. Itẽ obijciť de his quę fiũt cõtra ius: & poſtea cõfirmantur quæ allegata ſunt. ſ. in regula non firmatur. Soľ. Generaliter dici poteſt ſm̃ Ioan. qui hoc notauit. diſt. x. vides. & Ber. qui idẽ not. de ſpõ. duorꝫ. c. penul. & gloſ. pe. hanc regulã locũ habere in his quæ habẽt ꝑpetuã ꝓhibitionis cauſam contraria vero in his quæ tẽporalẽ. Vel dic hãc regulã veram niſi eodẽ vel alio iure tolleretť: & ſic intelligũtur ꝯtraria. Vel dic ꝙ illa nõ ſunt directe cõtra ius: quia licet nõ aſſiſtat ius: nõ tñ plene reſiſtit ius. Et diciť. C. de leg. l. nõ dubiũ. ꝙ ſufficit legiſlatorẽ aliquid ꝓhibuiſſe: licet nõ adiecerit: ſi contra factũ fuerit nõ valere. Et hæc regula locum habet in his quæ de iure ſortiuntur effectum: non de maleficijs quæ contra ius fiunt: quæ vtiqꝫ non habentur pro infectis. Et facit quod dictum eſt. ſ. in regula non præſtet: & illud hic adde. Io. an.

Vbi. ſ. QVOD OMNES TANGIT DEbet ab oĩbꝰ approbari. Pone caſum in archiep̃o cõſecrãdo ab oĩbꝰ ſuffraganeis ſuis. lxvj. diſt. c. j. In electione faciẽda ab oĩbꝰ canonicis. de elec. qa ꝓpter. In cõcedẽdo hauſtum aquæ in quo cõuocãdi ſunt om̃es qui ius habẽt. ff. de aqua plu. ar. l. in cõcedendo. Ad idem. liiij. di. c. j. & . viij. q. j. licet.

Oẽs dicũtur facere qđ maior pars facit.

Et nota ꝙ dicit id quod tãgit oẽs debere approbari ab oĩbus: ergo nõ valet qđ facit maior pars: & ſic eſt cõtra. lxv. diſt. c. j. Solu. Aut cõpetit illud vt ſingulis: aut vt collegio qđ ꝓſequere vt no. ꝑ Ber. & Inno. de ꝯſti. cũ omnes. Fallit autem hæc regula in caſu. inſti. de rerũ diui. §. religioſum. Illud aũt dicũtur in aliquo collegio oẽs facere: quod maior pars facit. lvj. diſt. apľica. Interdum tñ requirũtur duæ partes. de elec. licet. Et eſt regula in ar. ad quæſtionem. An papa poſſit ſtatuere inuitis acholitis ꝙ ipſi contineãt. Et hęc quæſtio notať diſt. lxxxij. propoſuiſti & dicit Io. ꝙ nõ: qa caſtitas ſuaderi poteſt nõ imperari. xxij. q. j. integritas. Bar. Brix. ibi cõtra: cuius dictũ penitus eſt falſum: niſi intelligas de ꝓmouẽdis: ſed ip̃e etiam de ꝓmotis intellexit. Monachis aũt profeſſis q renũciauerũt ꝓpriæ voluntati: auſterior regula poſſet eis indici: etiã ipſis non approbantibus ſm̃ Inno. q hoc no. de reg. ſuꝑ eo. Et ſatis eſt expreſſum. de ſta. reg. c. j. lib. vj. Ibi em̃ monialibꝰ indicitur auſterior vita: licet non poſſint ſine volũtate omniũ ordinem mutare de his quę vi me. ve cauſa fi. c. penul. Io. an.

Vbi. ſ. QVI SENTIT ONVS SENTIRE debet & cõmodũ & ecõtrario. Hæc regula eſt ſumpta ex. l. ff. e. ti. l. ſm̃ naturã. Pone caſum in clerico q ꝓpter lapſum retrudiť in monaſterio ad pñiam agendũ: qa res eiꝰ proficient monaſterio. xvj. q. vj. de lapſis. In ſcđo. ſ. dicto ibi & ecõtrario. pone caſum in patrono q defenſare debet eccleſiã. xvj. q. vij. filijs. In clerico q officiare debet eccleſiam. de

Nota.

præbẽ. ſignificatũ. & dicit lex. Non eſt ferendus qui lucrũ amplectitur: onus aũt ſubire recuſat. C. de cadu. tol. l. vna. Concor. ad hãc regulã. vij. q. j. ibi. & . xij. q. ij. charitatem. cũ ſuis cõcor. Et nota ꝙ hæc regula fallit interdũ rõne ætatis vel pſonę. interdũ rõne naturæ ꝯtractuũ. interdũ ex ſpeciali pacto. Primũ patet. C. de leg. tute. l. vl. Ibi em̃ minores licet ad tutelę grauamẽ non veniãt: ſucceſſiõis emolumẽtũ nõ admittũt. Scđm patet ex. l. ff. ꝓ ſocio. l. de illo. Ibi enim nõ fit cõpẽſatio emolumẽti: qđ ſocius attulit ſocietati dãno quod intulit: immo eo nõ obſtãte dãnũ emẽdare teneť & eſt rõ naturę ꝯctus. Cõtrahiť em̃ ſocietas tm̃ ob lucrum. Tertiũ patet. ff. de pac. do. l. familiæ. & de pac. c. j. lib. vj. Itẽ fallit vbi ex cauſa quis ꝓhibeť ab emolumẽto: licet onus habeat. ſic in iudice q habet a partibꝰ exigere: niſi expẽſas moderatas: cũ ꝓficiſcitur pro cauſa. Nec tũc illas ſi partes ſunt notabiliter pauperes. de reſcri. ſtatutum. li. vj. Io. an.

Ampliatio.

Poteſt ſic extendi. Qui ſentit onus pñiæ & obſeruationis mãdatorꝫ ſentiet cõmodũ prẹmij: & econtrario. qui ſentit cõmodũ delectationum: ſentiet poſtea onus dãnationis.

QVI AD AGENDVM ADMITTItur: ad excipiẽdũ multomagis admittẽdus eſt. *Vbi. ſ.* Hæc regula ſumpta eſt ex. l. ff. eo. ti. l. inuitus. Pone caſum in eo q legitime pręſcripſit: qa ſi cadit a poſſeſſiõe dať ſibi actio: multo fortius dum poſſidet exceptio. xvj. q. iij. §. poteſt. Ad idẽ de pręſcrip. illud. Ratio huius regulę eſt: regula quã habuiſti. ſ. cui licet plus &c. qa plus eſt agere ꝙ excipere. Sicut ergo licet agere: multo fortius licebit excipere. Ioan. an.

QVI CONTRA IVRA MERCAtur pręſumiť bonã fidẽ nõ habere. *Vbi. ſ.* Pone caſum in eo q recipit eccleſiã de manu laici. xvij. q. vij. ſiqs deinceps. Itẽ in eo q emit ſpũalia. de ſimo. nõ ſatis. j. q. j. qcũqꝫ. & in multis alijs. c. Ad idẽ. C. de agri. & cẽſi. l. quẽadmodũ. vbi q emit adſcriptitiũ ſine gleba cõtra legũ interdicta mercať: & malę fidei poſſeſſor diciť: & ideo qa talis nõ pręſumiť habere bonã fidẽ: ideo nõ pręſcribit vt in prædictis iuribꝰ. Cõtra de iure pa. cura. ſolue vt ibi. Et ſic patet ꝙ iuris ignorãtia nõ excuſat in præſcriptionibꝰ & vſucapionibus. Ioan. an. Similiter qui ſcienter emit res furatas vel raptas: non habet bonam fidem: vnde tenetur vt poſſeſſor malæ fidei.

QVOD LATENTER VEL PER vim vel alr̃s illicite introductũ eſt: nulla debet ſtabilitate ſubſiſtere. *Ex qnto decre.* Hæc regula ẽ in decre. de regu. iur. Et ſunt verba Greg. vij. Glo. ibi. Pone caſum per. l. ff. qđ vi aut clã. l. j. & in ſeruitio præſtito prẹlato a ſubdito ꝑ vim. hoc in futurꝫ nõ facit pręiudiciũ. x. q. iij. quia cognouimꝰ. Per vim. Quę per vim vel metũ fiunt: q põt cadere in cõſtãtẽ virũ: cũ de hoc cõſiſterit reuocãtur. de his q̃ vi me. ve cau. fi. c. j. in gl.

QVICQVID IN SACRATIS deo rebꝰ & ep̃is iniuſte agiť ꝓ ſacrilegio reputať. *Ibidem* Hęc regula eſt in decre. de reg. iu. & ſunt verba Stephani pape. Glo. ibi. In ſacratis rebꝰ ſiue ſit homo ſiue ager: qui illa aufert & inuadit ſacrilegiũ cõmittit. xij. q. ij. nulli. Eſt aũt multiplex genꝰ ſacrilegij. xvij. q. iiij. ꝑ totũ. ibi vide. & in. ij. ꝑte.

RATIONI CONGRVIT VT SVCcedat in onere q ſubſtituiť in honore. *In. vj. lib.* Pone caſum in filio patroni hærede: q ſuccedit in honore iuris patronatus: ſic in onere defendendi eccleſiam ſuccedere debet. xv. q. vij. filijs. Item in prẹlato qui ſuccedit prędeceſſori in honore: ſic & in onere ſoluẽdi prędeceſſoris debita ſuccedere debet ꝓ eccleſię vtilitate cõtracta. de ſolu. c. j. Et cõcor. regula. ſ. qui ſentit. & qđ ibi dictũ eſt: hic adde Io. an. Ex hoc ſequitur ꝙ papa q ſubſtituiť in honorẽ Petri: immo Chriſti: ep̃i in loco apľorꝫ: religioſi in honore ſctõrꝫ Benedicti, Dñici, Frãciſci, & hmõi ſuccedãt in onere vitæ & auſteritatis eorum. diſt. xl. non vos. & . c. non eſt. & diſt. xxxv. eccleſię &c.

Hæres patroni ſuccedẽs ĩ honore iuris pap. debet eccleſiam defendere.

RATVM QVIS HABERE NON põt qđ ipſius noĩe non eſt geſtum. *Ibidem* Pone caſum. ix. q. ij. c. j. & de ſen. excõ. cũ quis. li. vj. Sed ꝯtradicit ad hãc regulã. ix. q. ij. Lugdũ. xvj. q. j. c. vlti. & de elec. quod ſicut. In quibus iuribꝰ habet quis ratũ qđ eiꝰ noĩe nõ eſt geſtũ. Soľ. Quidã dixerunt hoc fallere in ſpiritualibꝰ: in quibꝰ ratum habeo qđ noĩe meo nõ eſt geſtũ ꝑ iura ꝓdicta. & hoc no. in prædicta decre. ꝙ ſicut in gloſ. Verius dic ꝙ ordinatio facta a nõ ꝓprio ep̃o tenet quo ad ordinem: licet nõ quo ad executionẽ: de tẽp. ordi. ꝙ tranſlationẽ. Ibi igiť in. c. Lugduneñ. ep̃s ꝓprius non ratificauit collationẽ ordinis quo ad ordinẽ: qa nõ erat neceſſe: ſed executionẽ ille diſpẽſatiue contulit quam nõ habebat. Alia etiam iura nõ ꝓprie loquũtur

de ratihabitione:ſed de quodā nouo cōſenſu quæ ſunt val de diuerſa.& ſup hoc vide quod dictū eſt.ꝯ.in regula non firmatur. An autem vnus iudex poſſit habere ratam ſententiam latā p alium,dic vt no,ix.q.ij.c.j.Et de materia huius regulæ adde quod dicitur in ſequenti regula.Io.an.

Vbi,ꝯ, **RATIHABITIONEM RETROtrahi & mādato nō eſt dubiū cōparari.** Hęc regula ſumpta eſt ex.l.ff.co.ti,l.hoc iure.Pone caſum i iudicijs.ij.q.vj,nō ſolēt.& de iureiur.c.vlti.li.vj.Itē in contractib⁹.C.ad mace.l.vlt.Et habet locum hæc regula in caſu:qñ.ſ.noīe meo eſt geſtū:& tūc ratū habere poſſum:& ratihabitio retrotrahitur & mādato cōparaꝛ.vnū nota.ſi infra certū tēpus teneor aliqd facere:& alius infra idē tēpus id fecit noīe meo habere ratū debeo:alʼs ratihabitio nō ꝓdeſſet.ij.q.vj,non ſolent.Huic regulæ ſiľe eſt qd dicit lex.ſ.ꝙ appellās cōdēnatus de furto ſi nō ꝓſequitur appellationē retro notatur infamia.videꝛ em̄ ratū habere ſentētiā.ff.de his q no.infa.l.furti.Io.an.

Extēſio regulæ, Extendi pōt ad maleficia & dāna:quæ ſiquis faciat noīe alicuius dñi vel alterius:& ille hoc ſentiēs ratū habeat:ita eſt & teneꝛ ac ſi mādaſſet.Sic & verberans clericū noīe alterius:ſi habet ratū efficiꝛ excōicatus:ſecus ſi verberat ex ſe non noīe alterius:qa q audiēs habet ratū & gratum peccat qdē:ſed nō incidit in excōicationē.Siľr audiēs dāna facta & furta:nō tñ noīe ſuo:licet habeat rata ꝓpter odiū illius peccat quidē:ſed nō tenetur ad reſtitutionem:ſicut teneretur ſi eius nomine eſſet factū cū poſſet obuiare Vtrum abſoluēs aliquem a peccatis non habēs licentiam ſeu auctoritatem ſub ſpe ratihabitiōis ſui prælati vere abſoluat:ſi ille poſtea habeat ratū.Communiter diciꝛ ꝙ nō.

Vbi.ꝯ, **SEMEL MALVS SEMPER PRAEſumiꝛ malus.** Pone caſum in ſemel piuro,xxij.q.v.puuli. In ſemel cōtumace.de p̄ſum.ſcribā.Ad hæc diſt,xxv.c.vl.

Pręſumptionū alia fcti alia iuris, Hic ergo p̄ſumiꝛ eū q ſemel malus fuit:ſemper eſſe malū. Et pōt hmōi dici p̄ſūptio hoīs:qa ꝯtra hoīem ſic p̄ſumiꝛ. Pōt etiā dici p̄ſumptio facti:qa ex ſemel fctō ſic pręſumiꝛ Poteſt dici & pręſumptio iuris.qa ius ſic præſumit ex fctō vt hic vides & in iurib⁹.ꝯ.aſſignatis:de qb⁹ diuerſis p̄ſumptionib⁹ ꝓſequere vt no.p Io.diſt.l.ferrū.&.liiij.di.fraternitatē.& p Ber.de ſpō.is qui.Hic ergo vides ꝙ p̄ſumiꝛ ex p̄terito circa p̄ſens & futurū:interdū p̄ſumiꝛ ex p̄nti circa p̄teritū.interdū circa præſens,interdū circa futurū.Qd ꝓſequere vt no.di,xliij.multis.&.xxxiiij.q.j.cū p bellicā,de p̄ſum.ſcribā,Licet aūt hic poſſit dici p̄ſumptio iuris:nō tñ eſt præſumptio iuris de iure.admittiꝛ em̄ ꝓbatio ī ꝯ̃riū:& ꝓbato ꝙ pœnituerit nō diceꝛ amplius malus.diſt.l.ferrū.ſaluo eo qd dr̄ de hære.ad abolēdā.Nota igiꝛ ꝙ qui ſemel fuit bonus ſemp præſumiꝛ bonus.lxj.diſt.miramur.& de p̄ſum.mādata.Et prima facie qlibet p̄ſumiꝛ bon⁹.xj.q.iij.in cūctis.de p̄ſum.dudū,Qui aūt malus eſt ſemel ſemp p̄ſumiꝛ malus:vt hic.Et ꝓcedit hæc p̄ſumptio:tū ex p̄ſumētis natura corrupta:tū qa humana natura ꝓna eſt ad delicta,xij,q.j.oīs ætas.Io,an.Ex p̄dictis nota ꝙ eſt duplex pręſumptio.ſ.iuris:& hæc eſt ſemiprobatio ei⁹ rei de qua p̄ſumiꝛ:vñ ꝯ̃ hāc admittiꝛ ꝓbatio ī ꝯ̃riū,Exēpli grā.Promulgata eſt aliq̄ conſtitutio publice:vñ qlibet p̄ſumiꝛ ſcire & nō excuſaꝛ p ꝯñs ꝯ̃riū faciēdo,Sed ſiqs ꝓbet ſe iuſte ignoraſſe:puta tūc furioſum fuiſſe vel longe abſentē elidiꝛ illa p̄ſumptio iuris p ꝓbationē.

Pręſumptio duplex, Eſt alia ꝓbatio q̄ dr̄ iuris & de iure hmōi:eſt plena ꝓbatio in humano iudicio rei de qua p̄ſumiꝛ:vt oīno credaꝛ ſic eē:vñ ꝯ̃ eā nō admittiꝛ ꝓbatio Exēpli grā.Quæ p violētiā abſolutā cognita eſt p̄ſumiꝛ nō virgo:vñ ſm iura nō pōt inter virgines ꝯſecrari quātūcūqꝫ fuerit aīo renitēs:& p ꝯñs virgo nō eſt,Præſumiꝛ etiā ſemel malus ſemp malus.ſ.in eodem genere mali,Et quia nullus iudicādus eſt immemor ſuæ ſalutis,j.q.j.debet ęſtimari pœnituiſſe niſi pſeueret ī malo:& hoc ī iudicio aīæ.

Vbi.ꝯ. **SINE CVLPA NISI SVBSIT CAVſa nō eſt aliqs puniēdus.** Hic poniꝛ regula & exceptio eius In regula pone caſum,diſ.lvj.ſatis peruerſum.In exceptione pone caſum in marito corrupto:q a ꝓmotiōe ſine culpa repellitur:tñ ex cauſa ꝓpter ſacramenti defectū.xxxiiij.diſt.ſi cuius.In clerico leproſo q ſine cauſa ꝓpter ſcandalū priuaꝛ eccľia.de cleri.egro.tua.Regulariter ergo nullus puniꝛ ſine culpa.xvj.q.vij.inuctū.Et eſt rō:qa pœna eſt mēſura culpæ.Vbi aūt nō extat mēſurādū:mēſura locum nō habet.Bene aūt ex cauſa punitur qs ſine culpa.diſt.xxij.renouātes,Et nota ꝙ qnqꝫ de cauſis aliqs puniꝛ in præſenti ſm magiſtrū in.iiij.Prima cauſa purgatiōis peccati:vt lāguidus ad piſcinā.Ioā.v.de pœ.&re.cū infirmitas.Secūda cauſa inchoādæ dānatiōis æternæ,vt in Herode & Antiocho.de pœ.di.iij.ſunt plures.§.ignis.Tertia cauſa pręſeruationis a futura culpa vt Paulus Acꝛ.ix. Quarta cā glorificationis dei ex miraculo ſecuto vt in cœco a natiuitate:& Lazaro reſuſcitato.Io.ix,&.xj.Quinta ad maius meriti cumulū & pręmium & exemplū cœterorū.vt Iob,Tobias,& hmōi.de pœ.diſt,j.ſi pctm̄ Dauid.& diſt.iij,productior.

Quib⁹ de cauſis qs in præſēti puniaꝛ. Mat.ij. Acꝛ.xij. Ma. cha.ix.

Vbi.ꝯ. **SCIENTI ET CONSENTIENTI nō fit iniuria neqꝫ dolus.** Hæc regula ſumpta eſt ex.l.ff.eo.ti.l,nemo.Pone caſum in ingenuo:q ſciēs & cōſentiēs contrahit cū ſerua vel econuerſo.xxix.q.ij.ſiquis ingenuus,In clericis q ſciēter & volūtate iocoſa adinuicē ſe percutiunt:de ſen,excō.c.j.Itē in eo q ſciebat rē quā emebat ſeruitutē debere.ff.de act.emp,& ven.l.j.Et qd dicit hæc regula ſciēti dic vel ſcire debēti,Ad hoc.xvj.di.qd dicitis,.Itē dic ſciēti a principio ſecus ſi ex poſtfacto.ff.de ediľ.edic.l.iuſtiſſime,Et nota ꝙ dolus malus eſt oīs calliditas,fallacia,machinatio ad circūueniendū,fallendū,decipiendū in alterū adhibita ſm labeonē.ff.de dolo.ma.l.j.§.j.Sed ſciens non circūueniꝛ fallitur vel decipitur:ergo ſibi nō inferꝛ dolus.Igiꝛ inductus ad clericatū vel monachatū nō dr̄ dolū paſſus:qa nō eſt deceptus.xx.q.iij.cōſtituit.vbi de hoc.Et qd dicit hęc regula nō inferri dolū ſciēti & volēti:verū eſt vt ex eo agi poſſit.Infertur tñ ita ꝙ naſciꝛ ex eo actio p exceptionē elidēda.ff.de fur.inter oēs.§.vlti.Itē nota ꝙ hæc regula formata eſt copulatiue nō diſiūctiue.Hæc em̄ duo requirūtur cōiunctim.ſ.ꝙ ſciat & ꝙ cōſentiat.Sciēti enim & nō cōſentienti bene inferꝛ iniuria & dolus.xv.q.j.illud cū ſimilibus.Ad hanc regulā ſignaꝛ cōtra.de ſen.excō.contingit.ſ.in verberāte.ſ.clericū ſe ad hoc offerentē in ſatiſfactione iniurię factę ab eo:qa excōmunicatus eſt.Soľ.ꝙ quis non fiat iniuria ipſi clerico volēti vt ibi:fit tñ iniuria ordini clericali.& ideo incidit.Itē cōtra.C.de rap.vir.l.vna.vbi ſi rapio virginē etiā volētē teneor.Sed hoc ideo:quia id voluit in perſuaſione doloſa:quod plus eſt ꝗ violētia ff.de ſer.corrup.l.j.Io.an.Ex hoc ſequitur ꝙ ſiquis operatur pro aliquo ꝓ certo prætio ſibi dādo in panno partim vel ad rationē.xiij.vnciarū pro libra:nō fiet ei iniuria ex quo a principio ſcit quō ſibi ſolueꝛ.Iacob nō cōmiſit dolum in emendo primogenita ab Eſau.Geñ.xxv.

Perſuaſio doloſa pl⁹ ē ꝗ violētia.

SEMEL DEO DICATVM NON Vbi.ꝯ. eſt ad vſus humanos vlteri⁹ trāſferēdū.Pone caſum.xij.q.ij.nulli.& de relig.do.ad hoc.Ad idē.xix.q.iij.q̄ ſemel. de cōſe.diſ.j.ligna.&.c.veſtimēta.Et habet locū hęc regľa nō ſolū in re ꝓpria ſed ēt aliena cōſecrata.Vñ ſi aurifex habebat calicē quē eps cōſecrauit amplius nō reddeꝛ artifici calix ipſe ſed æſtimatio ei⁹.Et eſt caſus ſpālis in quo qs priuaꝛ re ſua.xiiij.q.vj.cōperimus.Et qd dixi de calice idē de qualibet re inanimata.Secus in animata puta in ſeruo.Et ſic nō eſt cōtra.diſt.liiij.frequēs.&.c.ſeq.Et rō eſt quā not.Io.ſ.qa in re inanimata non fuit dolus:ſed in animata.vij.q.j.eps in dioceſi.Et hoc quod dictū eſt hic quod nō debet reddi:intellige in eadē forma.Nā ob redēptionē captiuorū & vrgētia debita:calices & vaſa alia eccleſiaſtica vendi poſſunt etiam laicis:cōflata tñ & cōminuta.x.q.ij.hoc ius.

Pro redēptiōe captiuorū vaſa eccleſiaſtica

Itē nota ꝙ dicit regula dicatū:qa bona eccleſiæ non dicata vel cōſecrata:bene trāſeūt ad humanos vſus:& etiam ſerui eccľię venduntꝛ laicis vel donanꝛ ad ſeruiendū.xij.q.ij.eccleſiaſticis.Itē nota ꝙ dicit ad vſus:qa nō ſolū ad dominiū laicorū:ſed nec in vſum eorū tranſire debent res deo dicatę.de cōſe.diſt.j.veſtimēta.Et poniꝛ ibi exemplū Balthaſaris regis.Babylonis:qui punit⁹ fuit ꝓpter vſum vaſorum templi.Dañ.v.Ad humanos .i. ſeculares vel ſeculariū perſonarum.Ad idē.xij.q.ij.qui diuinis.Hoc ideo dico:qa ad vſus clericorū bene poſſunt reduci.de ꝯſe.diſ.j.ligna Transferēdum. Adde qd dixi ſupra priuilegiū.Io.an.Ex h̄ ſequiꝛ ꝙ clerici & religioſi cū ſint deo dicati:non debent ſe immiſcere negotijs ſecularib⁹.ne cle.vel mo.c.vlti . Nec ſe dare vitę vitioſę & mūdo.xij.q.j.clericus.&.c.duo ſunt.In figuram huius cōtrarium facientibus,habes de Nadab & Abiu.qui

pñt vēdi.

Abiu.qui offerentes ignem alienū combuſti ſunt.Leui.x.

Vbi.ꝯ. **TACERE: QVI TACET CONſentire videꝛ.** Pone caſum.liiij.diſt.ſi ſeruus.& de p̄ſump.nōne.Nota ꝙ q tacet conſentit vt hic:& in ſupradictis iurib⁹ votū emittit.diſt.xxvij.c.j.occidit.diſt.xliij.ephæſijs. Eſt cōtumax.diſt.lxv.c.vlti.Interdū nec cōſentit nec contradicit:vt diceꝛ ſtatim in regula ſeq.Io.an.Eſa.vj.Væ mihi:quia tacui.Eſt ſimulator.diſ.lxv.ſi forte.Impunitatem ꝓmittit.diſt.xliij.ſit rector.Offert.xx,q.ij.c.j.Io.an.

Vbi.ꝯ. **IS QVI TACET NON FATEtur,ſed nec vtiqꝫ negare videꝛ.** Hęc regula ſumpta eſt ex.l.ff.eo.ti.qui tacet.Et nota ꝙ tacere eſt quoddam mediū inter expreſſam voluntatem & expreſſam contradictionem. Pone ergo caſum in eo contra quem fertur ſententia:q tacens non habetur pro cōſentiente:nec ꝓ cōtradicēte infra x.dies infra quos ſemper appellat,ij.q.vj.anteriorum. Itē pone caſum in prælato q tacet ex cauſa ꝓpter ſcandalū.de cog.ſpi.ſuper eo.Prima regula fallit.diſt.xxvij.c.j.& diſt.liiij.ſi ſeruus.&.xx.q.ij.c.j.& de præſump.nōne.& vbicūqꝫ tacitum pactum inducitur a lege. Scdʼa regula fallit in eo q verbo tacet:ſed contradicit facto vel ſigno.lxxiiij.di.c.j. Itē fallit in his in quib⁹ requiriꝛ expreſſus conſenſus:vt in adulto q catechizatur.Item in ſeruitute imponenda.Item in ꝓcuratore cōſtituendo.Item in furto.ff.de fur.q vas.Itē in ſoluendo matrimonia.Itē in his caſib⁹ q habentur.ij.q.vij.pleriqꝫ.Quid ergo in his dices?Nunquid tacēs habebitur ꝓ cōſentiēte:an ꝓ cōtradicēte?Soľ.Dicūt qdā ꝙ regulariter tacens habetur ꝓ ꝯſentiente.Facit ad hoc regula.ꝯ.immediata.qui tacet.fallit aūt in caſibus nunc dictis.Vel dic ſecūdo ꝙ aut eſt tale factū qd fieri non poteſt me ꝓhibente.Pone caſum.liiij.diſt.ſi ſeruus.& tūc taciturnitas habetur ꝓ conſenſu.fallit tñ in caſib⁹ ſupradictis.Aut eſt tale quod fieri poteſt me ꝓhibente vel contradicente.Pone caſum.ff.de contrahen.emp.rem alienā.& tūc taciturnitas non obeſt ſm Ioā.qui hæc no.diſt.xxvij.c.j.Vel dic tertio ꝙ in facto concupiſcibili honorabili & meritorio taciturnitas habetur pro conſenſu:vt in primis iuribus. In facto aūt quod nō eſt ꝯcupiſcibile honorabile & meritoriū:ſed oneroſum:taciturnitas non habeꝛ pro cōſenſu:ſed neceſſarius eſt expreſſus cōſenſus:vt in alijs iurib⁹ ſm Innō.Hoc addito ꝙ vbi ius in pœnā ſtatuit aliquē tacētē haberi pro cōſentiente vel cōfeſſo.ſic habebitur:licet factū ſit oneroſum.Exemplifica per decre.de iura.calū.c.vlti.Io.an.

Taciturnitas qñ ꝙ habetur ꝓ cōſenſu.

Ex quinto decre. **QVI EX TIMORE FACIT PREceptū aliter facit ꝗ debeat:& ideo iam oīa nō facit.** Hæc regula eſt in decre.de reg.iu.Et ſunt verba Aug.gloſ.Timore.ſ.ſeruili.hic nō ſtat cū charitate.Eſt tñ bonus:quia ſicut ſeta filū ita iſte timor introducit charitatē ſm Aug.xxiij.q.vj.§.cū p timorē.Nō tñ ſufficit ad ſalutē.de pœ.diſ.vij.c.vlti.Et hic timor eſt cum quis tm̄ reſpicit ad pœnas temporales vel infernales:ꝙ principaliter propter illas vitandas ſibi cauet a peccatis,& facit bona opera,alʼs non facturus.Requiritur ergo timor filialis vel initialis qui reſpicit ad beneplacitum dei patris & pręmium.Iam nō facit.glo.ar.ꝙ nō dr̄ fctm̄ quod non legitime fit.xxiiij.q.j.pudenda. Item eſt arg.ꝙ q inuitus obedit aut rē aut meritū perdit:& talis obedientia aut nulla eſt aut minima.viij.q.j.ſciēdū.

Ibidem **VTILIVS SCANDALVM NASCI permittiꝛ ꝗ veritas relinquatur.** Hæc regula eſt in decretali.de regu.iur.c.qui ſcandalizauerit. Et ſunt verba Bedæ. Gloſ.ibi collige caſum.xj.q.iij.inter verba.&.xxij.q.ij.primum. Veritas quæ triplex eſt.ſ.vitæ bonæ quæ nunqꝫ omittenda eſt propter ſcandalum:& ad quēlibet pertinet. Alia eſt veritas iuſtitiæ:hæc ad iudicem pertinet. Alia diſciplinæ ſeu doctrinæ quę pertinet ad pręlatum & doctors

Veritas eſt triplex.

In his duabus quandoqꝫ omittitur propter ſcandalum vitandum.diſt.l.vt conſtitueretur.Et intellige de his quę indiſpenſabilia ſunt.Et tale ius commune quod eſt indiſpēſabile dicitur veritas:quæ nunqꝫ eſt deſerenda propter ſcādalum.quando.ſ.eſt ius indiſpenſabile.Sed cum eſt ius cōmune diſpēſabile:quod etiam poteſt dici veritas propter ſcādalum poteſt dimitti.j.q.vlti.diſpenſationes .Bernar. Intellige ſane ꝙ.ſ.veritas doctrinę poteſt aliquando dimitti propter ſcandalum:non vt mendacium dicatur:vel falſitas doceatur:quia hoc nunqꝫ licet:ſed vt veritas taceatur cum non eſt neceſſe.Sic etiam aliquando veritas iuſtitię deſeritur propter ſcandalum:non vt iniqua & iniuſta ſententia detur contra innocentem:ſed aliquando vt reus non condemnetur ad vitandum maius ſcandalum:vt dicitur in illo.c.vt conſtitueretur.diſt.l.De iſta materia habes.ſ.in.ij.parte.

VTILE NON DEBET PER INVtile vitiari. Pone caſum.xij.q.ij.ſi quos.de ſeruis.vbi eps manumiſit ſeruum benemeritum:cui dedit vltra viginti ſolidos.Sed illud amplius tantum reuocabitur:ſed non totum.de preben.dilectus.vbi confirmatur factum legati in vno capitulo:et nō in alio.C.de dona.l.ſancimus vbi donatio pro parte tenet & pro parte non . Et nota ꝙ hoc eſt brochardicum:& pro hac parte faciunt iura.ꝯ.inducta.Ad idem.xxxvij.diſtin.turbat.&.c.ſi.quod veri .&.j.q.j.nonne.&.c.dominus declarauit.xij.q.v.quia.&.xxij .q. iiij.iter cætera.xxiij.q.iiij.quid ergo.de conſe.diſtin.iiij.ſi non ſanctificatur.de arbi.cum tempore.de nona.apoſtolicę.inſtitu.de inuti.ſtipu.§.ꝙ ſi quis .Per hæc & ſimilia probatur ꝙ vtile per inutile non debet vitiari:vt dicit regula.E contrario ꝙ vtile per inutile vitietur:probatur diſt.ix.ſi ad ſacras.xxiij.diſt.quorūdam.iij.q.ix.pura.& de.offi.dele.cum ſuper.ff.de arbi.l.pedius.Soľ.Dicit Bar. Brix.ꝙ vtile per inutile vitiatur.vbi de hoc ī iure inuenitur expreſſum . Et hoc no.īpe.iij.q.ix.pura.alʼs non vitiatur. Vel dic plenius ꝙ regulariter vtile non vitiatur per inutile:vt hic patet in regula.Vides enim ꝙ hęc pars probandi .ſ.negatiuam hic ponitur pro regula.Habemus ergo ſtare regulæ : niſi ſpecialitatis ratio vel caſus ſpecialis cōtra regulam appareat. Eſt autem contra hanc regulam caſualiter inuenire vtile p inutile vitiari:vt in cōtrarijs.Et eſt ſpecialitatis ratio : qa vtile & inutile ſunt ſeparabilia:vt vides in.c. quorūdam. Nam ibi quidam epiſcopus ordinans impoſuit manum ſuper ordinandum:alius dixit verba formę.Et ſic quia materia non debet ſeparati a forma:vt ſi dicatur per vnū forma:per alium exhibeatur materia:ideo ibi vtile vitiatur p inutile:vt nil reputetur factum . Et ſimiliter ſi vnus diceret partem formę:& alius aliam partem nil faceret.probatur optime hæc ſolu.ff.de aqua quoti.& ęſti.l.j.§. trebati⁹. Io.an.Nota etiam quod habetur diſ.ix.ſi ad ſacras.in glo. Sic opus de genere bonorum vitiatur vtile per inutile peccati mortalis:quia illi operi non debetur præmium ſupernum:& hoc ideo:quia inſeparabilia ſunt opus bonum & carentia mortalis ad hoc vt ſit meritorium.Ad quod præmium nos perducat Ieſus Chriſtus in ſęculorum ſęcula benedictus.Amen.

Ex ſexto libro

Vtile p inutile vitiaꝛ.

¶Hic primi tomi Summę Antonini ordinis Pręd icatorū viri clariſſimi archipreſulis Floreñ.finis extat,ſolerti cura emendati:Impreſſi Lug.per honeſtum virū Iacobū mareſchal:impenſis eius:& Vincentij de portonarijs.

Regeſtum huius tomi.

a.b.c.d.e.f.g.h.i.k.l.m.n.o.p.q.r.s.t.
Omnes ſunt quaterni p̄ter.t.qui
eſt quinternus.